

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI
Senensis Commentarii,
IN LIB. QUARTUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Tribus antè libris, amantissime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, unguenta, animalia, frumenta, olera, radices, succos, herbas seminaque. In hoc autem quarto disseremus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Κέστρον.

BETONICA. CAP. I.

Cestron psychotrophon vocitatur, quoniam frigidis locis inveniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut majorem, quadrarum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu divisa, odorata, prope radicem majora: in summis caulibus semen, veluti satureiæ, spicatum est. Decerpta hujus folia siccantur, plurimos ad usus. Radicibus nititur, ut veratri, tenuibus, quæ ex hydromelite in potu, pituitosam vomitionem evocant. Folia dari debent ruptis, convulsis, mulieribus vulvæ malo opportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, denarii pondere cum hydromelite: ries in vini sextario drachmæ contra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis a serpente vulneribus illinitur: adversus etiam venena drachma ex vino pota convenit: præsumpta ea, si venenum hauriatur, nihil nocebit: urinam ciet, alvum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & jecinoris, lienisq; vitiis drachmæ pondere a in aceto mulso: concoctionem adjuvat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto devoraverit, modo consimili acida ructantibus propinatur: stomachicis eam manducare, & succum devorare proderit, si postea dilutum vinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti vini cyatho: ischiadicis, renum & vesicæ doloribus ex aqua: aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitant, sin aliter ex b mulso: regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum vino pota: alvum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis: facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili vase reconduntur.

a. ... i. cum aceto & melle, ita meum. Cæterum autem legit et Ruellius. b Μελικράτῳ, i. vino mulso.

Betonica herba est nulli non cognita, nascens in pratis, & montibus, & in pascuis & innumeris prædita viribus. Unde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere volunt, vulgari proverbio dicunt: Tu hai piu virtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es virtutibus, quam Betonica. Scripsit de Betonicæ viribus proprium libellum Antonius Musa, clarissimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficiis & periculis. Loca quin etiam sacra, & busta à visibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni denique res sancta est. Cestron vocatur, & psychotrophon, siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrso pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: semen in summitate thyrsi spicato, thymbræ modo. Pollet universa planta dotibus ferè innumeris, quandoquidem tusa capitisq; vulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præstat id tamen efficacius, si tertia quoq; die iterum, atq; iterum imponatur. Ajunt præterea tam valentiorem esse facultatis, ut ossa quoq; fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur, quod item præstant contrita folia, & fronti superimposita. Succus à foliis per se tritis expressus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, si tamẽ addito rosaceo in aures egelidus instilletur. Idem drachma pondere haustus in aqua calida cyathis quatuor, sanguinem illum per inferna trahit, cujus redundantia caligines oculis offundit: quo fit, ut etiam visum acuant comesta folia. Eadem cum salis momento contusa, naribusq; immissa sanguinem inde fluentem sistit. Betonica decoctum ex vetere vino, aut ex aceto dentium dolores finit, si eo os sæpius colluatur. Herba ipsa ex tepenti aqua pota suspiriosis & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos juvant, præsertim qui purulenta exscreant. Eadem tribus continuis dieb. devorata drachmarũ quatuor põdere, aut ex frigida aqua cyathis quatuor ebibita, ventriculi dolores mulcet: je-

Betonicæ consid. Vires ex Antonio Musa.

betur. Siquidem hæc caule constat purpurascente, tenui, & in multos ramulos diviso: Folia gerit antequam caulescat Betonicæ similia, toto ambitu tenuiter serrata, sed ubi caulem protulit, eadem faciem immutant. Nam exertis profundioribus incisuris, majoris Phu similia ferè redduntur: quæ verò in caule sunt, minora multò, & breviora spectantur. Flores edit in ramusculorum summis partibus, è capitulis quibusdam, purpureos. Radice utitur multifida, Phu minoris modo fibrata. Herba est infectoria, pannis colorandis expetita. Datur utiliter potanda ex albo meraco convulsis, ruptis & ab alto devolutis: dissolvit enim potenter sanguinem, qui extra vasa concreverit. In vino decocta, ac deinde illita, ulcera mirificè mundat, & carne replet, & ad cicatricem perducit. Hæmorrhoidum quoq; dolores mulcet fotu adhibita. Folia, & radix simul contusa, & emplastri modo imposita, enterocelas sanare creduntur. Betonicæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cestron, aut Psychotrophon, Romanè verò Betonica, vim habet incidendi, ut gustus indicat. Amarior enim est, & subacris ipsa herba: id quod & particulatim edita actio ostendit. Nam consistentes in renibus calculos dividit, & pulmonem, & thoracem, & jecur expurgat abstergitq;, menstes quoq; ciet. & comitialibus prodest, tum rupta, convulsaq; curat, & omnibus bestiarum morsibus ulceri illita auxiliatur. Postremò acidum ructantibus, & ischiadicis bibita, auxilio est. Planta, quæ κέστρον & ψυχότροφον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chastara: Italis, Betonica: Germanis, Betonien: *Hispanis, Bretonica: Gallis, Betoesne: & Betoine. Serratula, Italis Serratola.*

Serratulæ vires. — Betonicę vires ex Gal. — Nomina.

BETONICA, quæ Græcis κέστρον à remediorum copia & varietate dicitur, Plinio Vettonica, quam in Italia Serratulam vocari auctor est, duplex est, altera purpureo flore, quæ vulgatior est, altera candidis floribus, quæ rarior & non solum floris colore ab altera variat, sed & multò altera hispidior, minoribusq; foliis, ut ex adjecta figura colligere est. Purpurea duum quoq; generum, altera breviore spica, altera longiore & molliore, quæ altius excrescit & serius floret, utraq; tamen eodem loco provenit. I. Betonica purpurea, Trag. Fuch. Betonica, Brunf. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lacu. Lon. Lob. Cast. Lug. Cæs. Thal. Tab. Betonica purpureo flore, Clus. hist. Pan. Vetonica, Cord. in Dios. & hist. II. Betonica alba Brunf. Tab. Betonica candida, Trag. Betonica floribus candidis, Lob. obser. Betonica flore albo, Dod. gal. & fol. Clus. hist. Pann. Cam. Veronica alba, Cordo in historia. III. Serratula, à foliis minutim circumquaque serratis, nomen habet: dicitur Serratula, Matth. Dod. fol. Lob. Cast. Lugd. Cam. Serratula tinctoria, Tab. Tinctorius flos secundus, Trago, ut Kyberus vertit, Tragus namq; Schartam nominat Corretta, Cæs. Centauroides, aut Centaurium majus sylvestre Germanicum, Thalyo: an Solidago Saracenica quarta, Lonicero. Hujus ratione foliorum quatuor differentiæ: prima foliis omnibus per circumferentiam serratis, incisura carentibus; altera foliis ad radicem quidem tantum serratis, at reliquis profunde incisis seu in lacinias divisis: tertia folia habet utrinq; divisa: quarta primum folium ad radicem per circumferentiam serratum habet, reliqua verò omnia dissecta.

Βρεταννική. BRITANICA. CAP. II.

BRitanica, aut Veronica, folia habet sylvestris lapathi, sed nigriora, & pilosiora, gustu adstringentia: radicem tenuem, & brevem: caulem parvum emittit. Foliis exprimitur succus, qui igni aut sole cogitur. Vim habet adstringentem, privatim depascentibus oris, & tonsillarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adstrictione est opus.

QUanquam tradit Ruellius Britanicam esse plantam Italiæ cognitam, atq; ibi vulgò appellari Piatamano, mihi tamen hactenus non solum nomen illud incompertum est, sed nullum etiam invenire obtigit, qui Britanicam ostenderet. Hanc autem scriptis celebravit Plinius libro 25. cap. 3. hisce verbis: In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq; in genibus solverentur. Stomacacem medici vocabant, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britanica, non nervis modò & oris malis salutaris: sed contra anginas quoq; & serpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò produnt) collectus priusquàm tonitrua audiantur, & devoratus securos in totum reddit homines. Frisii, qua castra erant, nostris demonstravere illam: hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui Britanicam censeant eam esse stirpem, quam herbariorum vulgus ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur, sed eorum planè error facile deprehenditur. Quandoquidem etsi Bistorta rumicis constet foliis, non tamen ea nigra sunt, neq; pilosa quinimo lævia apparent, supernè rufescentia, & à terra quadantenus cæsia. Ad hæc Britanicæ radix subest tenuis, brevisq;: Bistortæ verò crassa, serpentis jacentis modo contracta, & intorta. Cæterùm ut Bistortæ integram enarrem historiam, nascitur hæc in altis montibus, foliis primo statim exortu in acutum desinentibus, colore subrufo, quæ ubi adoleverint, rumicis folia referunt, sed lævia sunt inferna parte subpurpurea & per ambitum sinuata. Caulem edit rotundum, tenuem, cubitalem, in quo folia longè minora spectantur. Flos in caulis summitate prodit spicatus, ruber aut subpurpureus, è quo semen oritur oxalidis proximum. Radice nititur arundinacea facie, sed succosa, serpentis modo contorta, cortice obducta subrubra intus pulpa, adstringentis saporis. Copiosissima oritur in altis montibus & pascuis provenit in Bohemia, iis præsertim montibus qui regionem hanc, à Silesia dividunt, & ex quib. Albis fluvius suam ducit originem. Sed præterea non desunt etiam qui Tormentillam sic officinis, & vulgo vocatam, Bistortæ generi adscribant, quòd non facie, sed fert esse viribus illi respondeat: quæ quoniam hic nobis occurrit, & quam plurimis effertur laudibus, ideò hic locus exposcere visus est, ut de ea aliquid differamus. Est itaq; TORMENTILLA folio pentaphylli minore, septenis incisuris diviso: radice brevi, nodosa, compacta, rubeo colore, sapore adstringenti cauliculis tenuibus, subrubentibus: flore melino, adeò ut in pentaphylli genere sit reponenda. Sunt qui à septenis foliorum divisuris Heptaphyllon hanc vocent. Herbarii compertum habent, hanc iisdem pollere facultatibus, quibus Bistorta prædita est. Quamobrem utraq; refrigerant, exsiccant, cobibent, roborant, abortum prohibent bibita. ac ventri pubi renibusq; ex aceto illita: urinæ incontinentiam supprimunt, cum succo plantaginis pota: sistunt menses, si in earum decocto ad umbilicum usq; consederint fœminæ. Idem præstant (de radicibus tamen intellige) si tritæ, & in melle atq; spica subacta, ventri ac pubi illinantur. Sanguinem è vulneribus manantem cobibent, superasper-

Britanica ex cõsil. Ex Plinio contra stomacacen. — Bistorta mente... — Tormentillæ historia. — Tormentillæ Bistortæ vires.

I. BISTORTA.

II. *BISTORTA MINOR.*

III. TORMENTILLA.

so earum pulvere. Qui item ex punicorum malorum vino potus biliosas coercet vomitiones, & si ovorum albo exceptus super fictili tegula inassetur, mox comedatur. Aqua quae ex his duplici organo elicitur, sive e radicibus decoctum, venenis omnibus remedio est. Ex quo tantum apud nonnullos Tormentillae invaluit usus, ut ex ejus radicibus etiam medicamenta componant adversus pestilentiam, & ad pestilentes febres, & praesertim ubi exanthemata non emerserint. Datur quoque earundem radicum tum pulvis, tum decoctum utiliter potandum pueris, qui vermibus laborant. Ut itaque tum ceteras alvi fluxiones, tum dysenteriam sanant, & vulnera glutinant, praesertim quae intestinis, & visceribus fuerint illata, non modo ipsis vulneribus illita, sed & in potionibus hausta. Rebellia contumaciaque ulcera curant & ea sistunt, quae serpendo corpora erodunt. Radicum pulvis sanguinis rejectiones prohibet. Idem ex symphyti majoris aqua potus, juvat confractos, & ab alto devolutos: siquidem non solum intrinsecas fracturas sanat, sed etiam sanguinem extra vasa concretum dissolvit. Cavis dentium inditus cum alumine, & pyrethri momento, non modo dolorem sedat, sed fluxiones eo decurrentes cohibet. Peculiariter autem valent Bistortae radices ad omnes venenosorum serpentium ictus & morsus, e vino sumptae, unde Colubrina quibusdam dicta est. Sed ut jam ad Britanicae vires redeamus, ea scriptis tradidit Gal. lib. 6. simp. med. ubi sic inquit: Britanica herba folia adstringentia sunt, & vulnerum glutinatoria, similia foliis sylvestrium lapathorum, nisi quatenus atriora sunt, magisque hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere: itaque coctum quidam reponunt, tanquam inter stomatica medicamenta efficacissimum. Videtur enim sanare jam etiam putrescentia: hactenus Gal. Caeterum non est silentio praetereundum, quod Dioscoridis codices inveniuntur, in quibus post Britanicam alterum per se de Betonica caput legitur. Quod, quoniam pluribus indiciis in Dioscoride ascititium esse constat, atque in hunc authorem ex libello Antonii Musae Augusti Caesaris medici fuisse translatum, idcirco nos illud abdicavimus, neque alia commentatione eidem dignum censuimus. Quae planta Graece βρεττανική, Britanica Latine pariter & Italice appellatur. Bistorta seu Colubrina, Italis Bistorta: Germanis, Natterwurtz. At Tormentilla, Italis, Tormentilla: Graecis, ἑπτάφυλλον: Germanis, Tormentill: Gallis, Tormentille.

Britanicę vires ex Gal.

Nomina.

Bistorta

Bistorta quòd radice in se contorta constet, cujus Plinius inter Dracontia meminisse videtur, ejusdemq; fortè Molybdæna: duplex est major & minor: illa radice magis minusve intorta, foliis in altera rugosioribus & majoribus, in altera levibus & minoribus: minor similiter duplex. I. Bistorta mas, Brunf. Bistorta minor, Dod. gal. Lacu. Tab. Bistorta, Lonic. Colubrina minor, Brunf. Trag. Serpentaria mas, Fuchsio. II. Bistorta minor, Camerario in suo Matthiolo & Thalyo: Limonii species minor, Ges. de hortis. Hæc priore multò minor est, cujus folia subrotunda per marginem veluti serrata & punctis distincta: quæ in altioribus tantum Helvetiorum montibus & Jura provenit. III. Tormentilla, quòd tormentum dentium sedet, quam alii Pentaphyllis, alii Bistortis, alii Chrysogono Dioscoridis, adnumerant: duplex est, altera communis, quæ aliquando quina, non septem folia obtinent: alia alpina, radice vulgari majore, rubicundiore & odoratiore. Tormentilla, Matth. Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. (cui & Penthaphyllum rectum) Lacu. Lon. Lob. Cast. Cæsal. Lug. Thalio, Taber. cui & Consolida rubra, Heptaphyllum, Fuchsio, Ges. de hortis libro.

Λυσιμάχιον. LYSIMACHIA. CAP. III.

LYsimachia, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioresve, fruticosos, tenues: prodeuntibus geniculatim foliis tenuibus, salicis figura, gustu adstringentibus *a* flore rufo, aut aureo, gignitur *b* in aquosis, & palustribus. Foliorum succus adstringente sua vi, sanguinis rejectionem supprimit: dysentericis potui datur, aut infunditur: mensium abundantiam sistit, in pesso: sanguinis profluvio subvenit, si nares ea herba obturentur: *c* vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem suffita reddit: qua de causa serpentes fugat, & muscas interficit.

a πυῤῥὸν, i. fulvus. *b* [illegible] juxta aquas. *c* [illegible] i. est & vulneraria, & sanguinem sistens.

I. LYSIMACHIA. II. LYSIMACHIA ALTERA.

LYsimachia à Lysimacho Rege inventore nomen accepit, ut Plinius est author libro 25. cap. 7. ubi de ea ita scriptum reliquit: Invenit Lysimachus herbam Lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis, viridia: florem purpureum: fruticosa est, ramulis erectis, odore gravi: gignitur in aquosis. Vis ejus tanta est, ut jumentis discordantibus jugo imposita asperitatem cohibeat: hæc Plinius. Ruellius Lysimachiam eam herbam putat esse, cujus est usus apud infectores ad inficiendos viridi colore pannos: ubi enim hos glasto tinxere, eam superinducentes viridem colorem efficiunt. Hanc Hetrusci, qui lanificio dant operam, vulgò appellant Cerreta, sive Braglia: Forojulienses verò Cosaria. Sed hac in re Ruellius meo quidem judicio, aperte fallitur: siquidem Cerrotta, quam ipse rusticu Corneolam vocari ait, caules profert, & folia lino majora, non autem salicis: florem luteum, semen folliculis genistæ effigie inclusum: nascitur in pratis, nullaq; est, quod gustu perceperim, adstrictione prædita. Non desunt præterea alii, qui pro Lysimachia aliam plantam ostendant, quæ quadrato recto, bicubitaliq; exit caule, foliis salicis, flore in purpuram rubescente spicato: Nascitur prope fluentes aquarum rivos & uliginosis locis. Adstringit, refrigerat, cohibet, & omnia potest quæ & altera, quæ etsi Dioscoridis Lysimachiam non referat, eam tamen Lysimachiam alteram appellare libuit. Lysimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiã misit Vincentius Cantonus conjux meus medicus eruditus, & rei herbariæ studiosus: quæ mihi planè singulis notis, quas Dioscorides Lysimachiæ tribuit, videtur adstipulari. Sed eandem postbac inveni in nostris in Bohemia copiosam & circa Pragam, prope Multaviam fluvium, & in aliis quoq; locis. Cæterùm quamvis Ruellius in mentione Lysimachiæ trisium a veris (ut su-

Lysimachiæ consid. Ruellii erratum. Lysimachia altera. Vincentius Cantonus. Ruellius lapsus.

(ut supra diximus) Corneolam esse veram Lysimachiam, in fine tamen ejusdem capitis quandam aliam herbam à rusticis sibi demonstratam fuisse testatur, ad fugandam pestilentiam efficacissimam, buboni tantùm adalligatam, quam etiam pro Lysimachia asserit. Ex quo palàm est, Ruellium duas pro Lysimachia plantas designasse ea fort asse ratione adductum, quòd Dioscorides flore rufo, aut aureo constare Lysimachiam memoriæ tradiderit. Lysimachiæ meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus in hunc modū disseruit. Lysimachios super autem habet qualitatem adstrictoriam, per quam & vulnera glutinat, erumpentemq; ex naribus sanguinem emplastri modo illita compescit: quin & reliquas sanguinis eruptiones sistere potest cùm ipsa, tū succus ejus multò magis. Pota dysenterias, sanguinis rejectiones, ac muliebre profluvium sanat. Huic herbæ nomen Græcum est λυσιμάχιον, Latinum & Italicum Lysimachia. Germanis Weiderich.

Lysimachiæ vires ex Gal.

Nomina.

Lysimachiæ, quæ & Salicaria à foliorum similitudine dicitur, quatuordecim differentias notavimus: alia est spicata, & quidem purpurea, vel cærulea: alia siliquosa, hæcq; hirsuta, vel glabra, illa vel magno, vel parvo flore: at glabra major, minor, & angustifolia: est non siliquosa rubra, lutea, major & minor, & etiam floribus globosis: quibus addimus Chamænerion latifolium, & angustifolium, hocq; vel in planis vel alpibus proveniens. I. Lysimachia lutea major vel Dioscoridis, C.B. Lysimachia, Matth. Trago, Lac. Lon. Cæs. Lugd. Lysimachia lutea, Fuch. Turn. Lob. Tab. Lysimachium luteum, Ges. hor. Thal. Lysimachia flore luteu, Anguil. Lysimachia flore luteo minore, Cam. Lysimachia vera, Cord. in Diosc. Lysimachia falsa, Castori: Lysimachium verum, Dod. gal. seu legitimum, Dod. fol. Salicaria, Ges. hort. cui & Virga aurea quorundam. Variat foliis nunc ternis, nunc quaternis, & etiam binis ex singulis nodis prodeuntibus. II. Lysimachia spicata purpurea, C.B. Lysimachia altera, Matt. (sed in hac figura folia plus justo longa) Lac. Lug. Lysimachium purpureum, Ges. hor. Lysimachium purpureum alterum, Dod. gal. Lysimachia purpurea, Lob. Tab. Cast. Lysimachia flore purpureo, Anguil. Cæsal. Cam. Lysimachia tertia, Turn. Pseudolysimachium purpureum alterum, Dod. fol. Solidaginis Sarracenicæ alia species, Trago.

Πολύγονον. SANGUINARIA. CAP. IV.

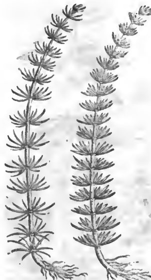
POlygonum mas ramos habet teneros, & exiles, copiosos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt, folia rutæ, sed † molliora, longioraq; : semine sub omnib. foliis turgescente: unde marem appellari volunt: flos ei candidus, aut puniceus a. Vis epoti succi est, spissare, ac refrigerare: prodest cruentæ excreationi, choleræ, alvi fluxionibus, & urinæ stillicidio: nam urinam apertè ciet. Cum vino potus, contra serpentium morsus auxiliatur b: datur in febribus per horam ante significationes: fœminarum profluvia impotusi sistit. Idem succus aurium doloribus, iisdemq; purulentis instillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum vino adjecto melle decoctus. Stomachi fervori, sanguinis rejectionibus, ulceribus quæ serpunt, ignibus sacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus vulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina c fruticat uno caule, arundini teneræ simili, densis geniculis, & in se tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceæ similes: radicis nullus usus: nascitur in riguis. Huic quoq; spissandi, refrigerandique natura ad eadem valens, sed inefficacior.

a Meum [illegible] i. vim adstringentem habet, & refrigerantem: succus verò potus auxiliatur largiū [illegible] b. Cætec. autem cū Ruellio cōcordat. b [illegible] i. & contra periodos una hora ante accessionē sumptus: ita Meū & Cat. c [illegible] i. frutex est parvus, uni-caulis tener, sub-mollis, ita Meū.

I. POLYGONUM MAS.

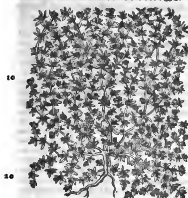

II. POLYGONUM FOEMINA.

Polygo-

III. POLYGONUM MINUS.

Polygoni consid.

Polygonum mas, quod ab Italis vulgò vocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, aedificiorum areis, & viis publicis frequens ubique nascitur. Fœmina verò, qua non adeò frequens est, & copiosa, in riguis humentibusq; locis invenitur. Mari polygono Proserpinaca nomen tribuit Apulejus, quòd humi cauliculis repat. Est & planta, quam POLYGONON minus appellare libuit. Ea enim ramulos edit humi repentes, tenues, geniculatosq;, foliis exiguis, oblongis, semine pumilo, rotundo, minuto, albicante, racemosoq;, ac adeò copioso, ut universa planta semine referta conspiciatur: quo fit ut à quibusdam mille grana vocitetur. Nascitur arido solo & in siccis torrentium alveis. Sunt etiam qui ab effectu hanc ipsam Herniolam vocant, quod ad enterocelas praestantissimum sit auxilium in potionibus sumpta. Audio à viris fide dignis cum hac tantùm herba, à Gabriele Falloppio Mutinense, plures intestinorum ramice laborantes esse sanatos. Vis illi est conglutinandi, siccandi, refrigerandi. Universa plantae pulvis ex vino haustus, non solùm suppressam cit urinam, sed & renum calculos comminuit, ac pellit, ubi diutius sumatur. Quineriam, ut quidam affirmant, vesicae quoq; lapides atterit, & paulatim ejicit: ubi diutius quotidie ejus pulverem è vino bibant affecti drachmae unius pondere. Nascitur locis aridis, sabulosis, & incultis. Polygoni meminit Galenus libro 8. simplicium medic. ubi ejus vires reddidit his verbis: Polygonum, inquit, uti adstrictionem quandam obtinet, ita sanè vim et in eo aqueum frigidum, ut videlicet secundi sit ordinis medicamentorum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertii. Proinde sanè quibus stomachus fervet aestu, foris frigidum illitum prodest: velut etiam erysipelata, & calidas phlegmonas juvat. Porrò tale cùm sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione videtur esse exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum ulcerum, aliorumq; bonum est remedium: efficacissimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Est & cruentorum vulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodest: & si vel plurimum insit puris, hoc tamen etiam desiccat. Easdem ob facultates & profluvium muliebre sistit, & dysenteriam, & sanguinis rejectiones, & undecunq; aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioscorides, quòd & urinam provocet exhibitum stillicidio seu stranguria affectis: non tamen affectum exactè discriminat, in quo ipsum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quam fœmina, validioris est effectus. Herba, quae Graecis πολύγονον ἄῤῥεν, Latinis Polygonum mas vocatur: Arabibus, Basialrabagi: Italis, Polygono maschio, & Coreggiola: Germanis, Weggraß: Hispanis, Corriola: Gallis, Coreggiole. Quae verò Graecè πολύγονον θῆλυ, Latinè, Polygonum fœmina dicitur: Italis, Poligono & Coreggiola fœmina: Germanis, Kanten kraut: Gallis, Fin aquatic. Polygonum minus, Graecis πολύγονον μικρὸν nonnullis Millegrana, quibusdam Herniola: Italis, Corregiola minore.

Proserpinaca Polygonon minus, ejus hist. & vires.

Millegrana.

Herniola.

Polygoni vires ex Gal.

Nomina.

IV. POLYGONUM MARITImum latifolium.

V. POLYGONUM POLONIcum cocciferum.

† Impressi codices Græci tum Venetiis, tum Basileæ hic malè habent ἡμερώτερα, hoc est, mitiora, cùm legendum sit ἐπιμηκέστερα, id est, longiora. Hoc præterea loco in iis addendum est μαλακώτερα, hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti videntur interpretes.

Polygonum, quod à multitudine seminis, aut densitate fruticis dictum vult Plinius, sed potius à copiosis geniculis, & à Scribonio Calligonon nominatum, duplex est, majus & minus; illud vel vulgare, quod latifolium candidis aut rubentibus floribus varians, & angustifolium: hocq; aut repens, quod vel oblongo, vel brevi folio, aut fruticans, vel maritimum, quod latifolium & angustifolium: vel cocciferum. Minor etiam suas differentias habet, est vulgatum, vel repens, vel erectum: est peregrinum, foliolis vel majoris, vel serpylli, vel deniq; minimis, Herniaria dicta, cujus differentia in hirsutie & foliorum glàbritie. I. Polygonum latifolium vel mas Diosc. & Plinii, C.B. Centumnodia, Brunf. Polygonum mas Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Anguil. Gesf. hor. Cast. Lug. Thal. Polygonum masculum, Trag. Lac. Polygonum, Lob. Cæs. Polygonum primum, Turn. Polygonum mas vulgare & Sanguinaria: Lob. in ico. Polygonum majus. Lon. Tab. cui & Corrigiola: Polygonum vulgare Cam. II. Equisetum aquaticum brevioribus setis, C.B. Polygonum fœmina, Matt. Dod. gal. & fol. Anguil. Gesf. hor. Cast. Lug. Tab. Polygonum fœmina semine vidua, Lob. in icon. Polygonum fœmina Thal. Sanguinalis fœmina, Cordo in Diosc. an Limnopeuce, Cordo in sua hist. III. Polygonum minus seu Millegrana major, C.B. Polygonum minus, Matth. Cast. Polygoni genus herniaria vulgo, Clus. hist. Pan. Empetron, Trag. Lon. Millegrana, Cord. in hist. Herba Cancri minor, ejus scholiasti: Epipactis, Anguil. Herba Turca, Advers. Lob. Cæs. Herniaria, Gesf. hor. Lug. Thal. Tab. Cam. Hujus aliquot species notavimus, aliam foliis subrotundis, glabris: aliam hirsutis, aliam foliis angustissimis, albicantibus, viticulis copiosis repentibus. IV. Polyg. maritimum latifolium. Hoc vulgo brevius, crassius, totum candidum & humi stratum ex cujus radice nigra, crassa, palmari, contorta & lignosa, viticuli subrubentea prodeunt, internodiis distincti, squammulis tenuissimis albidis donati, folia habet densa viridia, quibus foliola candida, glabra, lucida secundum nodos adponuntur: flosculi rufescentes, aliquando albi, quadrifolii, quibus succedit semen nigrum triangulum, thecis foliaceis candidis inclusum. Hoc in Adriatici maris littore circa Venetias legimus: verùm longè majus & speciosius toto maris Mediterranei tractu in Gallia Narbonensi, ad Cetium montem observavimus. Salso & adstringente gustu est. Dicitur Polygonum marinum maximum. Advers. & Lob. in icon. Polygonum marinum, Lob. Cam. in Matt. Polygonum marinum prius Dalechampii, Lug. Polygonum tertium in maritimis nascens, Cæs. V. Polygonum Polonicum cocciferum. Hoc ex radice minore cauliculos emittit breviores, nodosos, albentes, circa quos folia tenuissima, mucronata: flosculi candidi, inter squammas virescentes in cauliculorum summis. Ad hujus radices, Coccum elegantissimo rubore commendatum nascitur, quod in arenosis Poloniæ locis reperitur: de quo primus, D. Cameratius in suo Matth. Polygoni Cocciferi nomine, quod Polonis Kosmàczek dicatur.

Πολυγόνατον.

POLYGONATUM. CAP. V.

Polygonatum nascitur in montibus, frutice cubito altiore, foliis lauri, latioribus, & lævioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit candidos, foliis numerosiores, incepta à radice subputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam *a*, densam, graveolentem, digitum crassitudine æquantem. Quæ vulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

a Meum Βαρεῖ. i. hirsutū.

Polygonati consideratio, & hist.

Polygonatum Hetruscis vulgò Frassinella nominatur. Alii verò Italiæ populi quasi à Græcis decti, id Ginocchietto vulgari sermone appellare didicerunt, ac si geniculatam radicem dicerent. Est itaque Polygonatum planta caule cubitali, & quandoq; majore, rotundo, ac levi: circa quem folia exeunt lauri effigie, sed latiora, numerosis secundum longitudinem venis, firma, dispari exortu prodeuntia, sapore quadantenus adstringente. Flores edit candidos à quacunque foliorum cavitate in universo caule emergentes, & ternos ex uno pediculo dependentes. Floribus excussis, baccæ exeriuntur pisi magnitudine, ex nigro subvirescentes, & quandoque rufescentes. Radice nititur candida, arundinacea, tenera, summa tellure vagante, longa, crebris geniculis articulata, digiti crassitudine, densa, & odore quadantenus gravi. Nascitur in montibus, & collibus. Mulieres è polygonati radicibus aquam stillatitiam studiosè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq; pro fuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum sigillum sanctæ Mariæ, & qui sigillum Salomonis vocitent: verùm ipse quidem harum nomenclationum causam adhuc assequi non potui. Nec desunt etiam, qui asserant, veluti Manardus Ferrariensis, eam plantam Polygonatum esse, quam nomine Secacul describunt Mauritani. Sed ii haud dubiè, meo judicio, falluntur: siquidem Pisi folia, ut Secacul Polygonatum non habet, nec flores purpurascentes violæ majores, albicantesq;. Præterea Secacul Serapionis radicibus nititur pollicis crassitudine, & indicis longitudine. Contrà

Aq. Polygonati.

Sigillum Salomonis.

Manardi erratum Polygon. Secacul statuentis

verò

verò Polygonatum, quòd multò longioribus sit radicibus. Adhæc (ut testatur Mesues, ac etiam Serapio, ubi de Secacul sacchare, vel melle asservando scribunt) ejus radices cinereo exterius sunt colore, solidâ intus matrice, atque nervosa, quæ omnia in Polygonati radice desiderantur: quippe candida hæc est, & nulla intus matrice. Re autem vera Secacul radix est Indica. Hoc enim apertissimè testatur Avicenna libro 5. ubi sic habet: Secacul sunt radices Zingiberi similes, quæ convehuntur ex India, & sit ex eo cùm sunt recentes conditum in loco suo, apud nos autem humectantur in primis in aqua calida. Id quod etiam scribit Serapio, ubi de pluribus sacchare, aut melle asservandis egit. Nec usquam Polygonatum, & Secacul eisdem viribus pollere constat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad vulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici seminis ubertatem, & venerem conciliandam. Qua in re nonnulli falsa Manardi opinione ducti, se delusos invenerunt, qui Polygonati radices sacchare conditas ad venerem excitandum avidissimè devorarunt, nulla tamen res successit: Atqui conferunt tamen, (ut quidam volunt) & experientia comprobat, ad albas uteri fluxiones, si diu eis utantur fœminæ eo morbo laborantes. De Polygonati viribus disserit Galenus li. 8 simpl. med. hunc in modum: Polygonatum mistam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adstrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cujusdam insuavitatis. Quocirca nec admodum est usui, sed tantùm quòd radicem ejus quidam vulneribus illinunt. Sunt etiam qui nævos maculasq; in facie illa detergunt. Hæc planta ut Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Fransinella, & Ginocchietto: Germanicè, Weißwurtz: Hispanicè, Frasinella: Gallicè, Genyculiere.

Secacul quid.

Polygonati vires ex Gal.

Nomina.

Polygonatum à radice geniculata dictum, vulgò Sigillum Salomonis à vestigiis sigilli impressionem in radice referentibus, duplex est, latifolium & angustifolium: illud & longioribus, & brevioribus, & latioribus, & angustioribus foliis, flore majore, minore, odoro & inodoro: floribus singulis, vel pluribus: baccis majoribus, minoribus, rubentibus, purpureis, nigris: est deniq; & ramosum. Sic & angustifolium duplex est, non ramosum, quod vulgatius, & ramosum. Polygonatum latifolium vulgare, C.B. Polygonatum, Matth. Anguil. Lac. Lob. Cord. in Diosc. & historia (ejus Scholiasti Polygonatum curvum dicitur) Turn. Gesf. hor. Dod. fol. Cast. Polygonatum latifolium, Fuch. Dod. gal. Tab. Polygonatum majus, Lonic. Lugd. Thalyo: Polygonatum vulgare, Clus. hist. Pann. Cam. Sigillum Salomonis, Brunf. Gesf. hor. Sigillum Salomonis latifolium, Trag. Secacul Arabum, Manardo: Frassinella vulgo, Cæs. Vulgares herbarii Germanici cum Dictamno & Elleboro albo confundunt.

κληματὶς. CLEMATIS. CAP. VI.

CLematis humi serpit: læto, pinguiq; solo provenit, viticulas spargens *a* crassitudine junci, exiguas: *b* folia lauri figura & colore, sed multò minora. Ea cum caulibus in vino pota alvi profluvia, & dysenterias sedant: subdita in pesso cum lacte, & rosaceo, aut cyprino, cruciatibus vulvæ medentur: dolores dentium commanducata sistit: imposita serpentium morsibus juvamentum præstat. Fertur etiam contra aspidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

a Catecuz. [illegible] i. tenuis junci.
b φύλλον [illegible] i. folia parvum lauro similia ita Meum.

I. CLEMATIS PRIMA.

*II. CLEMATIS DAPHNOIdes flore pleno. *

CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

Est & altera Clematis, quæ viticulosum emittit ramulum, rubescentem, lentum: folium gustu admodum acre ac exulcerans: repit per arbores, ut Smilax. Semen tritum pituitam, bilemq; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia ejus illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

III. CLEMATIS ALTERA.

Clematis, quæ primo loco describitur, aliquibus Vinca pervinca dicitur, nobis vulgò appellatur Provenca, cujus fronde mulieres pueris ac puellis, virginibus, funestas texunt corollas. In hac enim nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare videatur. Siquidem viticulas mittit junci modo tenues, lentas, flexilesq;, junco tamen excelsiores, læves, & quæ humi jaceant: in his folia exeunt per intervalla pari utrinq; exortu, oleæ modo oblonga, lauri minora, robusta, colore saturatè viridi, è quorum origine primo statim vere flores emicant cærulei, aspectu pulcherrimo, quinis distinctis foliis, ex oblongo viridiq; calyculo sese pandentes, & longis nitentiq; pediculis. Radices habet numerosas, graciles, albicantes, humiq; repentes. Viret perpetuò & nunquam foliis exuta spectatur. Refrigerat, siccat, roborat, cohibet. Hæc femoribus adalligata [viridia folia], mensium abundantiam cohibent, & abortum prohibent, & conceptus adjuvant: Capiti recens superposita, & collo, gulaq; circumducta, sanguinem à naribus manantem sistunt. Additur quoq; utiliter vulnerariis emplastris, & potionibus. Quamobrem eorum sententiam explodendam putaverim, qui nostratem Pervincam chamædaphnem esse sibi persuadent, quam vulgò Laureolam appellamus. Nam hæc virgas emittit cubitales, singulari stirpe à radice exeuntes, rectas, tenues, lævesq;: semen rotundum, rubens, inter folia residens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam secundo loco reddidit Dioscorides, nimirùm à prima quam maximè dissidet. Illa enim ut diximus, frigida, siccaq; existit, & adstringentis omnino facultatis: hæc verò adeò calida acrisq; habetur, ut admota facilè exulceret. Ipsa itaq; à radice viticulas emittit prælongas, lentas rubescentes, quibus lupuli modo, aut hortensis smilacis, sepes, & arbores scandat, & claviculis vinciat. E viticulis

Clematis prima.

Clematidis vires Matth.

Quorundam error Vincam Chamædaphnem stat.

Clematis altera.

IV. CLEMATIS TERTIA.

V. FLAMMULA.

folia

folia prodeunt hederacea, è lateribus una plerumque, aut quandoque duobus incisuris dissecta. Flores edit purpureos, alterius longè majores, sed quatuor tantum foliis constantes, in crucis modum protensis, è quibus semen nascitur acerrimum, & ferventissimi gustus. Radicem habet crassam, quae paulo post in numerosas divaricatur fibras, sapore pariter acri. Oritur in sylvis, & in frutetis, dumetisque. Est & alterum hujus generis, quod nos VITALBAM vocamus in Hetruria. Quandoquidem Vitalba haec viticulis exit rubentibus, ac lentis, foliis alteri quadantenus similibus, etsi per ambitum magis laciniatis, acri gustu, & exulcerandi facultate praeditis, sed floribus longè diversis. Siquidem haec flores profert in racemi modum, albos, odoratos, & Myrti adeò similes, ut differentiam fere nihil agnoscas. Quibus decidentibus capillacea, incanaque oritur coma, quae tandem ventorum flatibus excussa, nudum relinquit fructum, triangulari ferè figura, simulque compactum, subnigro colore, acerrimi omnino saporis. Nascitur passim in sepibus, & in sylvis arboribus se circumvolvens, & per eas repens: viribus eadem praestat, quibus & superior. Quo fit, ut mihi haud dubitandum sit, quin Vitalba nobis vocata alterius clematidis sit species, vel potius ipsa eadem clematis. Fuchsius tamen medicus doctissimus nostratem Vitalbam, vitem nigram esse existimat. Sed errat, mea quidem sententia, ut infra suo loco dicemus. Caeterum herba, quam quidam FLAMMULAM dicunt, foliis, floribus, ac semine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo gustu. Attamen neque sepibus circumvolvitur, neque arbores scandit, cùm viticulis affugiat. Plures enim haec ex se mittit caules bicubitales subrubentes, & in his folia smilacis, quibus intolerabilis inest acrimonia, unde Flammula sibi nomen ascivit. Nascitur in campis, collibus & frutetis. Ex hac ego saepius aquam eliciui, demisso vitreo organo in calentis aquae balneo: quae eadem, qua herba ipsa pollebat acrimonia. Hanc compertum est efficacissimam esse in morbis frigidissimis. Flammula (ut Platearius est author) excalfacit, siccatque, ordine tertio. Sed quòd fruticontusa imposita carnem non secus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanariis edendam parum ante accessionem praebeant, magno (ut ferunt) juvamento. Ischiadicos juvat imposita. Alii ejus oleum commendant ischiadicis, articulorum iliumque doloribus, urinae angustiis, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clysteribus infundunt. Id autem praeparant hoc modo. Flammulae folia tenuissimè concisa in rosaceum imponunt, quod vitreum vas exceperit, ac inde per aestatem insolant obturato vaso. Datur etiam in cibis hisce morbis affectis, trium drachmarum pondere. Sed ut jam ad Clematidum vires revertamur, ea de his subjiciam, quae Galenus libro 7. simpl. med. adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem sive causticam facultatem obtinent, adeò ut & lepras excorient. Fuerit itaque in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrsinoides, alii polygonoides appellitant. Caeterùm id nos exulceratorium est, nec acre, sicut quod antè dictum est, immò profluvii, & dysentericis cum vino potum prodest, dentiumque dolores mansum mitigat: cum usu quoque doloribus in pesso admotum, usus est, tantùm abest, ut perinde urat, ac ulceret, seu illud superius. Sed summa nobis suspiciandus Pamphilus ille, sicuti in reliquis negatur de eis, quae nunquam vidit, literis ea mandans, sic haec ambo in unum confundit. At Dioscorides utrasque in quarto meminit, & ejus quae simpliciter vocatur Clematoides, idque in fine libri, & alterius, sed in principio. Quamobrem necesse non est, me etiam describere species ambas, sicut nec in aliis feci: haec Galenus de utraque Clematide. Ex quibus palam est ulceratam Clematidis caput ab aliquo curioso ex hujus quarti libri calce, ubi commodè antea alvum dejicientia medicamenta sibi locum advenerat, exemptum fuisse, & huic alteri Clematidi adjunctum, ob eam quam invicem habent nominis convenientiam. Prima Clematis Graecis κληματὶς δαφνοειδὴς appellatur. Latinis, Clematis. & Vinca pervinca: Italis, Clematide prima, & Provenca: Germanis, Singrien: Hispanis, Pervinqua: Gallis, Lyseron. Secunda verò κληματὶς ἑτέρα Graecè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè vocatur. Italis, Vitalba porporea. At Clematis tertia, Italis, Vitalba. Flammula, nonnullis Flammula Jovis: Italis, Flammola.

Clematis tertia quae Vitalba.

Fuchsius non... Flammula... in visco.

Clematidis vires ex Gal.

Nomina.

Clematis quasi Sarmentaria, quòd flagella vitigineis flagellis similia emittat, arboresque scandat, quod nomen plurimis tribui potest. Verum alia humi serpit, alia arbores scandit, est denique mediae naturae: de quibus omnibus in nostra historia universali. I. Clematis daphnoides minor, fortè Ægyptiaca Plinii C.B. Clematis prima, Matt. Clematis prima Dioscoridis, Anguilla. Clematis prima minor, Cast. Clematis, Cord. in Diosc. Lac. Tur. Clematis daphnoides, Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. (qui an Centunculus Plinii sit dubitat) Thal. Tab. Cam. Clematis Ægyptia sylv. Ges. hor. Vinca pervinca, Brunf. Ges. hor. Lon. Lugd. Pervinca, Trago: Provinca vulgo, Caes. Chamaedaphne altera, Brunf. edit. germanica. Floribus est caeruleis, candidis, rubris. II. Clematis daphnoides flore pleno: à praecedenti tantùm flore differt, qui duplicata foliorum textura peramoena constat, & coloris est purpurorubentis, ex sarmentis terra coopertis propagatur, cum semine carcat. In Germaniae hortis habetur ex Austria. Dicitur Daphnoides polyflora, Lob. Clematis flore multiplici, Cam. in Matth. Clematis major flore duplicato, Lugd. Clematis purpurea Austriaca flore pleno, Cam. in suo horto. III. Clematis caerulea repens, C.B. Clematis altera, Matth. (in cujus compendio figura transposita, & sub clematide tertia habetur) Dod. fol. Cam. Clematidis alterius altera species, Dod. gal. Clematis secunda flore purpureo, Cast. Clematis peregrina caerulea & purpurea, Lob. Tab. Pothos caeruleus, Lugd. Flammula, Caesal. Variat flore simplici, & pleno: colore est non solùm caeruleo, sed etiam purpureo. IV. Clematis sylvestris latifolia ad Arragene Theoph. referenda, C.B. Clematis tertia, Matth. Cast. Thal. Clematis altera, Lac. Clematis altera prima, Cord. in Diosc. Clematis sive vitis sylvestris, Clus. hist. Panno. Vitis sylvestris, Trag. Vitis sylvestris caustica, Ges. hor. cui & Viburnum quorundam: Vitis nigra, Fuch. Turn. Lon. Vitis nigra secunda, Tab. Vitalba, Dod. gal. & fol. Caes. Viorna, Ruellio & Lobelo. V. Flammula erecta, C.B. & Cam. Flammula Matth. Clus. hist. Pann. Lugd. Flammula altera, Dod. fol. Flammula frutex, Cordo in Diosc. Flammula altera surrecta, Lob. Flammula Jovis, Tab. Clematis altera, Turnero.

Πολεμώνιον. POLEMONIA. CAP. VIII.

POlemonia, alii philetaeriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinque pinnatis: foliis paulò quàm rutae majoribus ac longioribus, calaminthae, aut sanguinariae proximis: quibus in summis velut corymbi dependent, nigro semine: radice cubitali, albicante, radiculae simili: nascitur in montosis, & asperis. Bibitur in vino radix contra serpentes, & dysenteriam: & ex aqua adversus urinae difficultatem, & coxendicum cruciatus: datur ex aceto drachmae pondere lienosis. Eadem scorpionis plagae alligatur,

alligatur. Tradunt eum, qui radicem gustaverit, à scorpione non feriri: eumque, si ictus sit, nihil molesti passurum. Dentium dolorem mansa mitigat.

Polemonii descrip.

*Quam aliquam ego plantam plures vidi in ulterioribus, asperioribusque, vallis Ananiae montibus, * tenui & quadrangulari caule, utrinque pinnato: foliis effigie Nepetae, corymbis quadantenus dependentibus, nigro semine refertis, radice praelonga, albicante, * quae Polemonium quadantenus prae se ferebat, cùm tamen corymborum nota & alia quaedam Polemonia non essent, ejus hîc imaginem apponere nolebam. Caeterùm Brasavolus Ferrariensis eam censet esse Polemonium, quam nostrum Hetruriae vulgus appellat Lavaneso: alii vero Galegam, alii Rutam caprariam nominant. Quandoquidem haec omnibus ferè notis foenum graecum refert, in cujus ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest brevis. Nascitur laeto solo, & plerunque in scrobium marginibus, aliisque, uliginosis locis: non autem in montibus asperis. ab: naseu Polemonium tradidit Dioscorides. Verùm Fuchsius lib. 1. de comp. med. eam Polemonium putat esse, quam officinae Ben album vocant. Sed ab eo plane dissentio, quod hoc ramulis non sit utrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, vel calycem acinorum modo; quod denique non solùm in montibus, & asperis proveniat. sed ubique, praesertim in pratis. De Polemonio disserens Gal. lib. 8. de simpl. medic. facult. sic inquit: Polemonium quidam philetaerium, quidam (veluti Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est & desiccandi vim obtinet. Quamobrem quidam radicem ejus cum vino ad ischiadicos, dysenteriam, lienosque, induratum potui exhibent.* Nomina. *πολεμώνιον sic Graecis, ut etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.*

Σύμφυτον. SYMPHYTUM. CAP. IX.

Symphyton petraeon nascitur in petris a, ramis tenuibus, parvis origano similibus: capitulis, & † foliis thymi: lignosum totum, odoratum, gustu dulce, † salivam ciens: longa radice b, subrufa, digitali crassitudine. Decoctum in aqua mulsa & potum, pulmonis vitia purgat: sanguinem rejicientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dysenteriam rubramque; foeminarum profluvia in vino decoctum: ad convulsa verò & rupta, ex aceto mulso bibitur. Quin & commanducatum sitim sedat, faucibus asperis subvenit, vulnera recentia, enterocelasque conglutinat, & illitu cohibet. Carnes autem cum symphyto decoctae coalescunt. Est & alterum symphyton, quod aliqui pecton vocant: id caulem emittit bicubitalem, aut majorem c, crassum, levem, angulosum, ut sonchi inanem: circa quem brevi intervacante spatio, folia exeunt angusta, buglosso proxima, oblonga, hirsuta: d caule secundum angulos quosdam striato, foliis tenuibus, ex alarum sinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem velut verbasci semina emicant. Tam caulis, quam folia aspera lanugine horrent, tactuque pruritum concitant. Radices demittuntur foris nigrae, intus candidae, viscosae: quarum est usus. Tritae, & potae cruentis excreationibus, ruptisque proficiunt: recentia vulnera illitae conglutinant: carnea quoque si concoquantur, cogunt addicta. Inflammationibus praesertim sedis, cum senecionis foliis, utiliter illinuntur.

I. SYMPHYTUM PETRÆUM.

II. CORIS CÆRULEA maritima.

Symphytum petraeum.

Quamvis in nostris commentariis, quos multò antè temporis Italicè conscriptos edidimus, ingenuè confessus essem, me nunquam adinvenisse symphytum primi generis petraeon cognominatum: id tamen postea reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè à Goritia circiter viginti millia passuum, in latere magni montis Vipaci, paulò supra arcem ad dextram alpis ipsius montis partibus, aliisque, Jupidia locum praeferentem eo tractu, qui vulgò Sclavis dicitur Gaberzich, quem & in monte illo ejusdem tractus, quam vocant Sancti Urbani, nullis prorsus deficientibus notis quae illi à Diosc. tribuuntur.

Est pro-

Eſt profectò planta, præſertim ubi floruerit, viſu jucundiſſima, ita ut maxima cum voluptate ad ſe videndum viatorum oculos alliceat, argumento quidem quòd etiam viribus polleat inſignibus. Porrò Symphytum alterum, quod ſecundo loco reddidit Dioſc. nulli dubium eſt quin ea ſit herba, quæ hodie paſſim CONSOLIDA MAJOR *nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd ejus notæ ſingulæ Dioſc. hiſtoriæ ad unguem hærere deprehen-*

Symphytum alterum.

III. SYMPH. MAJUS, SIVE Conſolida major.

IV. SYMPH. MAJUS TUBEroſa radice.

V. CONSOLIDA MEDIA.

VI. CONSOLIDA MEDIA cærulea alpina.

Quorundam errores. Solidaginis minoris & mediæ vires. Consolida minor. Consolida med. Prunella.

dantes. Hæc frequentissima nascitur in pratis, floribus non modò luteis, ut Diosc. inquit, sed & candidis & purpureis, eadem sane facie, ac forma. Cæterùm hallucinantur, meo quidem judicio, qui Symphytum petræum putant eam esse plantam nullis non cognitam, quam officinæ CONSOLIDAM, & Solidaginem minorem vocant. Siquidem eam nihil prorsus Symphyto petræo notis respondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris evidentius est, quam ut a me indicari debeat. Neque etiam statuendum censeo idem Symphytum esse eam aliam herbam, cujus folia aversa parte purpurascunt, quæ ab herbariis vulgò CONSOLIDA media nuncupatur, ab aliquibus verò Laurentina, & à Senensibus Morandola. Verùm posteaquam in harum plantarum sermonem incidimus, earum quoque hic attexere historias voluimus. SOLIDAGO itaque minor, quam German. Prunellam vocant, caulibus exit quadrangulis, hirsutis, spithamæ longitudine: foliis menthæ proximis, ac etiam subasperis. Flores gerit in caulium, ramusculorumque fastigiis spicatos, purpurascentes & quandoque candidos. Radix illi tenuis multifidè capillata, ut in plantagine. Provenit in montibus, collibus, & ferè ubique. Cæterùm quæ media SOLIDAGO à Rizotomis appellatur, rectius fortasse Prunella à Germanis dici potuisset a foliorum colore. Siquidem folia, quæ minoris latiora & molliora sunt, aversa parte cyclamini modo purpurea spectantur. Caulem edit pedali longitudine, pilosum, quadrangulum, inanemque. Flores mittit cæruleos, qui partim inter folia, quæ caulem ambiunt, partim in cacumine spicata congerie prodeunt. Radix illi est ut alteri multifida, haud altè descendens. Nascitur in hortis, & vineis, aliisque in locis. Harum modò dictarum stirpium, etsi nusquam, quod hactenus invenerim, meminerint Græci, aut Mauritani, eæ tamen miram in modum prodesse existimantur disruptis, fractisque, internis & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur foliorum succi potandi ab alto devolutis, ac etiam iis, qui interna, intestinave vulnera acceperint: namque illa, sint vel externa, vel interius illata, mirificè sanant. Tradidere nonnulli, qui verum experimenta profitentur, Consolidam mediam vocatam potis sanguinis grumos in ventriculo, vel in alia corporis parte concretos discutere, & dissolvere. Illius verò folia, vel eorum succum efficax medicamentum esse prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusque, ac etiam testium, pudendorumque, virilium, & muliebrium. His omnibus facultatibus ea quoque prædita est, quam Solidaginem minorem vocant, ut quidam existimant. Itenim ubi vulnera glutinare, adstringere, & reprimere sit opus, minorem usurpant, quam etiam altera longè præstantiorem esse sæpenumero compertum est. Recensetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædam ipsis vulgaris herba, quam SANICULAM appellant. Exit hæc foliis pene aphylli majoribus: radice candida, tam mira naturæ ipsius artificio nodulis, ac lacteis quibusdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur, atque examinant. Nascitur in montibus sylvestris locis. Radix glutinat, inhibet, roborat. His utuntur in potionibus ad enterocelas, quotidie drachmæ pondere ex vino austero diebus 40 continuis: præstat quoque, & ad interna vulnera, præsertim ad ea, quæ in thoracis cavitatem penetraverint, tum etiam intestinorum, ex aqua equiseti eodem pondere sumpta. Hanc quidam Dentariam minorem vocant quòd radices dentium speciem quandam repræsentent. Cæterùm alia quoque planta est, quæ quibusdam DENTARIA MAJOR appellatur, nonnullis verò [illegible], quòd sine foliis provemat. Nascitur hæc in opacis sylvis, aut aliis umbrosis locis. Germinat primo statim vere. Quippe caules profert dodrantales teneros, fragiles, succosos, Orobanchæ æmulos, in quo à medio ad summum flores exeunt in purpura albicantes, & hirsuti, foliolineque eodem ferè coloris in latere concomitantibus è floribus calyculi oriuntur, in quibus parvum concluditur semen, papaveris modo. Radice nititur albicante, magna, succosa, fragili, compactilis squamarum congerie, miro sanè naturæ artificio elaborata: gustu est acerbo amaritudine quadam concomitante. Adstringit, refrigerat, & abstergit: devorata verò soporem facit. Plura insuper Saniculæ ostenduntur genera, quorum unum, quod aliquibus herbariis AURICULA ursi nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, sed crassiora, veluti sabatia vulgò vocata, lacteis circum magno artificio factis à natura, colore in album flavescente, caulem edit & flores primulæ veris vocatæ per omnia similes, odoris eximii. Radice nititur multifida, albicante, Ellebori modo fibrata. Nascitur in altis & saxosis montibus, inter ingentia saxa. Id genus

Saniculæ unum genus. Saniculæ vires Matthioli. Dentaria minor. Dentaria major. Saniculæ aliud genus. Auricula ursi. Saniculæ alterius genus.

VII. CONSOLIDA MINOR.

VIII. DENTARIA MINOR.

copiosè

copiosè nascitur in agro Goritiensi monte Salvatino. Refrigerat, siccat, glutinat, cohibet. Potam herbam cum radicibus cæterù præferunt ad enterocelas, & thoracis vulnera, si quotidie in potu sumatur: quin & ad alia vulnera, tam in: m sumptum in potionibus. tum herba ipsa devorata, quàm exterim illitum. Folia recentia unà cum radice tusa, atq; supposita, non solùm mensium abundantiam cohibent, sed vulvam mirum in modum concludunt. His aliam deniq; annumerant Solidaginem, quam vulgus medicorum Consolidam regalem, & ipsi sua vulgari lingua Rittersporn *vocant, quod sonat nobis Sperone da cavalliere, & Latinis equitis calcar. Huic sunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia. flores planè purpurei, magnitudine violæ: è quorum basi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illis a Germanis inditum est nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos trìti, & aqua rosacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, susis, inflammationibus, venenis, vomitionibus, biliosis affectibus, suppressa urina, calculosis, ischiadicisq;, quin & alvum ciat.* Solidago regalis. *Verùm hoc Solidaginis genus magis quantum equidem reor, Cuminum sylvestre, quod a Dioscoride secundo loco describitur, repræsentat. quam aliam quamvis plantam, ut superius in Cumini commentatione diximus. Meminit utriusq; Symphyti Gal. lib. 8. de simpl. med. facult. ubi ita scriptum reliquit: Symphytum petræum ex contrariis constat viribus: habet enim incidendi vim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare potest. Habet etiam quandam contrahendi vim, qua ejectionibus sanguinis auxiliatur: & tertia ad eas inest humiditas quædam non immodicè calida, per quam gustantib. dulcè appares, & odoratu jucundum. Commanducatum sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat. Por-* Solidaginis regalis vires Matthiolo. Symphyti utriusq; vires ex Gal.

IX. DENTARIA MAJOR

X. SANICULA SIVE AURIcula ursi.

rò secundùm omnium dictarum virium mistionem. simul digerere abundè potest, simulq; corpore contrahere, & constringere: proinde enterocelis imponitur, & ad convulsa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipsum in vino decoctum ad dysenteriam, & rubrum profluvium exhibent, utuntur tanquam desiccante, & contrahente. Qui verò ad nephritin renumve dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum verò alterum, puta magnum, similem dicto vim habet: non tamen gustantibus dulce est, nec odorantibus odoratum, sed his sanè à modò scripto diversum est. Cæterùm quatenus viscositatem quandam, & mordacitatem obtinet, Scillæ simile est. Utuntur eo ad omnia ad quæ jam dicto: ossium fracturas sanant radices, si contritæ imponantur, & stricta fascia ligentur. Quod Σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali Simphito petreo vocant. Quod verò Σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali Consolida maggiore: Ger. Wallwurtz/sive Schwartzwurtz: *Hisp. Suelda majore, & consuelda major: Galli, Orelle d'asne. Consolida minor: Italis, consolida minore: Ger.* Brunellen. *Consolida media, Hetruscis, Morandola, seu ut aliis, Consolida Mezzana. sive Herba Laurentiana. At Dentaria minor, sive Sanicula quinquefolia, Italis dentaria minore: Germanis,* Berg Sanickel. *Dentaria major, Græcis Ἄφυλλον. quod sine foliis proveniat. Auricula ursi, sive Sanicula altera, Italis, Orecchia de Orso. † Ne quis commoveatur, quòd nos hic folia adjecimus, præter Ruellii, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum verò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam verum Symphytum petræum censemus.*

† Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd ubi communis lectio habet πτύελον προκλητικόν, hoc est salivam provocans. in Oribasio legitur στυπτικόν, quod est adstringens, quam lectionem magis probamus.

Symphytum à glutinandi facultate dictum, unde & Consolida, duum generum Diosc. I. Symphytum petræum à Matth. propositum, eodem nomine & icone proposuere Lac. Lon. Lug. & Tab. quod non agnovimus priusquam Doctor Nicolaus Agerius Argentinensis, in studio hoc insigniter versatus, apud Goritienses collectam à se moneret: quare minimè cum Coride cærulea maritima confundendum, quod dubitanter in nostro Phytopinace suspicati sumus; manifesta tamen, ut monuimus, obveniente diffe-

rentia in sapore, siquidem Coris amara sit & non adstringens: Symph. verò hoc dulce & adstringens esse, gustus est statui. II. Coris cærulea maritima, herba est fruticosa, ex radice pro magnitudine plantæ crassa lóga, palmari, rubra, succo purpureo, quo aliquando panni infici solent, scatente. ramulos plures palmares, partim erectos, partim repentes, firmos, rotúdos emittit, quos folia ericæ majoris crassiuscula, amariuscula, plerumq; inordinata, densè cingunt: in ramulorum summis quasi spicę calyculis quinq; partitis, singulis maculis nigris notatis, plenæ: è quib. flores quatuor foliolis bifidis, quorum duo superiora majuscula sunt, constantes, prodeunt, purpurocærulei, rarius purpurei, amatissimi & elegantissimi & quasi perpetui coloris, ut in planta etiam ante 20. annos siccata, vegetus color appareat. Succedunt in calyculis nonnihil aculeatis. semina totunda, pulla, tenuissimis glumis involuta. Hanc florentem. Majo mense frequentem circa Monspelium, & ad radices montis Cetii, & in maritimis, ramulis in arena latitantibus, legimus: & Martio mense Clus. in Hisp. observavit. Coridis à Diosc. & Plinio propositi notas plures habet. Coris Monspeliaca, Adv. Lob. Tab. Cam. Coris quorundam, Clus. hist. Hisp. III. Symph. seu Consolida major, C.B. Sympb. majus, Matth. Cord. in hist. Cast. Tab. Cam. Symph. magnum, Fuch. Dod. gal. & fol. Lugd. Symph. alterum, Lac. Cor. in Diosc. Symph. Lon. Turn. Symph. Alum seu Alus, Lob. Consl. major, Brunf. Trag. Cam. Thal. Consolida vulgo, Cæs. IV. Symph. majus tuberosa radice, C.B. Foliis & caule prædictæ similis, sed minoribus, flore luteo, radice serpenra & nodis quibusdam extubetantibus inæqualibus: in hortis Martio florens sponte provenit: in hac figura hirsuties neglecta est. Symph. tuberosum, Lob. Dod. fol. Clus. hist. Pann. Lug. Symph. tadice tuberosa, Cam. in Matth. Symph. majus flore subluteo tuberosa radice, Eidem in horto Consl. altera minor, Cæs. Consl. ruberosa vel nodosa, Cam. V. Consolida media cærulea pratensis, fortè Chamæcissos spicata Plinii, C.B. Consl. media Matth. Brunf. Fuch. Cast. Thal. Cam. Tab. Bugula, Dod. gal. & fol. Lob. Clus. hist. Pann. Lugd. Prunella cærulea vel prior, Trag. Prunella Lon. & Symph. medium. Chamæcissus quorundam, Lug. Chamæcissi alterum genus, Cæs. Artetica Pandect. Anguillaræ. VI. Consl. media cærulea alpina. Ex radice fibrosa caulis cubitalis, quadratus, striatus, leviter hirsutus, inanis exurgit, quem folia oblongis pediculis donata, angusta, trium unciarum longa. per ambitum incisa, leviter hirsuta, cingunt: flores galericulati, cærulei, è quorum medio filamenta quædam prodeunt, in cacumine quasi spica congesti sunt. In monte Baldo provenit. VII. Brunella (quod malo castrensi die Breune medeatur) major folio non dissecto, C.B. Consl. minor, Matth. Cast. Consl. minima, Cam. Brunella, Brunf. Dod. gal. & fol. Lob. Brunella vulgaris, Trag. Thal. Prunella, Fuch. Lugd. Cæs. Tab. Cam. Symph. petręum, Lob. in icon. VIII. Dentaria Pentaphyllos, est enim & heptaphyllos, & triphyllos, & baccifera, C.B Dentaria minor, Matt. Lug. Dentaria Matth. Pentaphyllos, Clus. hist. Pann. Dent. altera, Tab. cui & Dent. corallina altera. Dentellaria rubra, Lugd. Dent. minor altera forte, Cæs. Viola Dentaria prima, Dod. fol. Coralloides, Cord. in hist. Thal. cui & Rhizocorallum. Saxifraga montana quinis foliis, Ges. hor. Sanicula alba, eidem, & Pulmonaria quorundam: Nemoralis alpina Saxifraga montano quinis foliis, Ges. hor. Sanicula alba, eidem, & Pulmonaria quorundam: Nemoralis alpina herbariorũ Alabastrites, Lob. in icon. IX. Dentaria squamata, C.B. Dent. major, Matt. Lob. Lug. Cam. Dentaria Matth. Tab. cui & Crocodilea. Dent. absq; foliis, Cast. Dent. ἀφυλλος prima, Clus. hist. Pan. Anblatum, Cord. in hist. Dod. fol. Thal. Squammaria, Lon. Arachnida, Cæs. X. Sanicula (à sanandis vulneribus) alpina lutea, C.B. Sanicula sive Auricula ursi. Matt. Auricula ursi sive, Sanicula altera, eidem in compendio & Cast. Auricula ursi Dodon. fol. Auricula ursi prima, Clus. histor. Pannonic. Auricula ursi seu Lupi, Cæs. Auricula ursi floribus luteis, Tab. Cam. Lunaria arthritica, Ges. de Lunariis, in fracto & horto. Arthriticæ genus alpinum, eidem & Primula veris quorundam, Paralytica alpina Sanicula, Lob. qui Britannicam Anguillaræ statuit: Alisima seu Damasonium Dioscoridis, Columnæ.

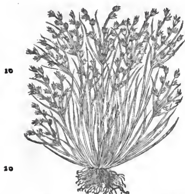
ὁλόστιον HOLOSTIUM. CAP. X.

HOlostion quadrantalis herba est, pusilla, tribus quatuorve digitis supereminens extra terram: foliis, viticulisq; coronopo, aut gramini proximis, gustu adstringentibus: radice alba, prætenui usq; in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum: nascitur in collibus terrenis. Usus ejus ad rupta in vino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

Holostii consid. *TAmetsi, cum antea legitimum holostium nunquam vidissem, inclinabat animus ad credendum, holostium eam esse plantam Serpentinam Goritiensibus appellatam, de qua superius lib. 2. in Coronopi mentione meminimus,* quod interim in modum serpentium morsibus opituletur. Hac siquidem herba est exigua humi procumbens, qua foliis. cauliculisq; coronopi modo exit. gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaq;. Nascitur ipsa quoq; in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his utique quispiam facilè posset hanc herbulam pro Holostio habere quamvis hoc ego pro certo affirmare non* *Quorundã error.* *ausim *, attamen verum holostium cujus hic imaginem expressimus, misit hoc anno mihi videndum excellentiss. medicus Alphonsus Pantius Ferrariensis, quo postea factum est, ut à priori desisterem sententia. Recensetur Holostium inter Symphyti genera. Sed hallucinantur haud dubiè, qui credunt eam herbam esse Holostium, quam PILOSELLAM vo-* *Pilosellæ descr. ptio. & vires: Matthio.* *cant. Siquidem tametsi hæc frequens nascatur in collibus facies an eâ à Coronopo & notis omnibus distat. Humi hæc perpetuò decumbit, radiantibus circumquaque foliis, ng. oblongis, incanis ubique pilis obductis Caules quibus humi repit, funiculi faciem repræsentant. Sunt enim flexiles, tenues, teretes, & ubique hirsuta canitie scatentes. Ii dum humi repunt, radices ex se mittunt, è quibus novella propagantur planta. Flores illi sunt aurei, stipato foliorum ordine, qui maturescentes in papposam lanuginem evolant: Radicibus nititur numerosis, tenuibus, seo humi pertinacitet inhærentibus. Nascitur extenuato, & arido solo, & præsertim in collibus. Amarum lac secta planta mittit: id quod extenuantis atque abstergentis indicium est facultatis Tota Pilosella planta vehementer adstringit, glutinat, calefacit, refrigerat, siccat: quapropter hujus rei non ignari pastores maxime cavent ne ovium greges in illis pascuis immorentur, ubi hujusce plurimum gignitur: quandoquidem depascentes oves tanta alvi adstrictione efficiuntur, ut inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dysenteriis & uteri profluvio quin & ex vino austero potam vulnera glutinare, tam scilicet exterius, quam interius. illam, cœliacisq; magno esse auxilio, & biliosis vomitionibus: cruentis item sputis, enterocelis & omnibus in universum fracturis opem ferre. sed præcipuè calvaria. Non desunt etiam è recentioribus qui eam maximè commendent ad Jecinoris & splenis affectus nempe ad regium morbum, incipientem hydropem, & lienis tumores, quòd viscera hæc roboret. Additur quoq; utiliter in potionibus intrinsecorum vulnerum. & in vulnerariis emplastris, ac unguentis: foliorum succus non solum recentia vulnera glutinat. sed ulcera quoq; contumacia phagedænasq; sanat: & præsertim oris, & pudendorum. Cæterũ ut ad Holostium nostra redeat oratio, ingenue fateor, nullũ hactenus plan-*

tam se

I. HOLOSTIVM.

*II. HOLOSTIVM HIRSVTVM albicans majus. *

tam ſe mihi obtuliſſe, quæ magis Holeſtium referat, quàm ea, quæ Serpentina, ut diximus, à Goritienſibus vulgò vocatur. Holeſtium (ut author eſt Gal. lib.7. ſimpl.med.) deſiccandi vim habet cum adſtrictione: quamobrem ipſum ad rupta potiſſ exhibent. Holoſtij vires ex Gal. *Quod Græci* Ὀλέστιον, *Latini item Holeſtium & Holoſtium dicunt: Itali. Holeſtio. Piloſella, Italis, Peloſella: Ger.* Meußohr: Nomina. *Gallis, Piloſelle, ſeu Oreille de Rat.*

Holoſteum ſine duritie eſt herba ex adverſo à Græcis appellata, Plinio auctore: cujus plures differentias ſuo loco exhibebimus: quod hoc loco à Matth. proponitur, Graminei eſt generis, quod aliquando ramis eſt in terram reclinatis, aliquando verò erectis: quod Gramen ἐπιγονατόκαυλον vocamus: Holoſtium Matt. Lob. Lug. Gramen junceum, bufonium, Tab. II. Adjecimus & Holoſtei figuram, cùm in edit. Cam. Holoſtii quorundam nomine ſimile habeatur. Poſſet ad Plantagines referri. Ex radice longa, tenui, lignoſa,

III. PILOSELLA.

*IV. PILOSELLA MAJOR REpens, minus hirſuta. *

quaterni,quini, caules nudi palmares exeunt, circa quos folia crebra per terram ſparſa, anguſta, plantaginis anguſtifoliæ minora, trium quatuorve unciarum longa, incana, lanuginoſa, ſubadſtringentis guſtus: floſculi quadrifolij (ex quorum medio filamenta aliquot prodeunt) ex herbaceo candicantes coronopo ſimiles, ſeſe mutuò contingentes, quaſi in ſpica ſummitatem cauliculorum ornantes: quibus ſuccedunt rheculæ ſemen plantaginis ſimile continentes. Hoc in aridis collibus Salmanticæ vicinis Majo florens Cluſ. legit: quod enim Monſpeſſuli legimus, minus eſt prædicto. Vocatur Holoſteum hirſutum albicans majus, C.B. Holoſteum Salmanticum prius, Cluſ. hiſt. Hiſp. Lob. cui majus dicitur: Holoſtium Salmanticenſe, Lugd. Cam. Holoſteum majus, Tab. Plantago anguſtifolia albida, Dod. in fol. III. Piloſella à copioſis quibus veſtitur pilis, nomen ſortita eſt: eſt major & minor, quæ ad Gnaphalium refertur: major repens eſt & erecta: illa hirſuta, vel penè glabra: erecta, vel vulgaris vix hirſuta, vel Syriaca hirſutiſſimis foliis. Piloſella major repens hirſuta, C.B. Piloſella, Matth. Lac. Lob. Caſt. Tab. Piloſella major, Fuch. Dod. gal. & fol. Lug. Piloſella media, Thal. Auricula muris, Brunf. Auricula muris minor, Trag. Lon. Auricula muris alia, Intybi minima ſpecies eſt, Cor. in Dioſc. Piloſella vulgo, Cæſal. IV. Piloſella major repens minus hirſuta, C.B. Hujus folia & ſupernè & infernè lævia, glabra & virentia ſunt, ad quarum latera leniſſimi pili, cauliculus unus aut alter rectus, palmaris, nudus, aut nullis, aut raris pilis donatus: modò unum majorem, modò binos ternosve minores flores luteos ſuſtinens: cæteri cauliculi ut in præcedenti repunt, à radice ruffeſcente fibroſa prodeuntes. In herboſis aggeribus provenit. Dicitur Auricula muris minor ſecunda, Trag. Piloſella major, Cam. in Matthiolo.

Στοιβή. STOEBE. CAP. XI.

Stœbe vulgaris eſt notitiæ. Cujus ſemen, & folia ſtringunt: quapropter decoctum dyſentericis infunditur: auribus quoque purulentis inſtillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis proſunt, & erumpentis ſanguinis impetus cohibent.

I. SCABIOSA MAIOR.

II. SCABIOSA MINOR.

Stœbes conſideratio.

Stœben Dioſcoridis tempore omnibus vulgò cognitam fuiſſe, illud maximo argumento eſt, quòd eam nullis prorſus notis repræſentaverit. Hinc certè nobis faceſſitur negotium, quò minus ſcire poſſumus quænam ſit illa inter tot plantas, cujus nomina, & facultates ignorantur. Plin. lib. 21 c. 15. Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theoph. lib. 6. c. 4. de plant. hiſt. mutuatus eſt) ſic inquiens: Quædam ſunt herbæ, quæ ſpinas in folio habent, & in caule, ut phleos, quod aliqui Stœben appellavere. Idem lib. 22. c. 11. Stœbe inquit, quam aliqui phleon vocant, decocta in vino præcipuè auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dyſenteriæ infuſa: hæc Plin. Ex quibus equidem verbis plane aſſerere auſim. Phleon, & Stœben eandem plantam eſſe. Hanc in Orchomeno lacu naſci ſemine placentaceo, & molli, colore rubido, author eſt Theoph. lib. 4. c. 11. de plant. hiſt.

Matthæi Sylvatici error.

Hinc itaque Matthæi Sylvatici error manifeſtè deprehenditur, qui in ſuis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam vulgus Scabioſam nominat: cujus, quod ſciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quanquam non deſunt, qui Scabioſam eam eſſe contendant, quæ ab Aetio vocatur Pſora: quam tamen is nomine tantùm expreſſit, nulla adjecta deſcriptione, ex qua aliquid certi conſtitui poſſit. Cæterùm Scabioſam vocatã non eſſe Stœben manifeſtò demonſtrant, quæ ſtatim ex ejus deſcriptione ſequentur notæ.

Scabioſa. Scab. minoris deſcript.

SCABIOSA itaque duas habet ſpecies, nempe Majorem & minorem cujus plurimus eſt uſus. Creſcit hæc folijs circa radicem per ambitum laciniatis humi accubantibus, ſubalbicantibusque, oblongis & ſubhirſutis: verùm, quæ in caule ſunt, frequentioribus, tenuioribusque inciſuris dividuntur: caulem mittit tenuem, rectum, teretemque, in quo rami oriuntur: flores habet folioſos, cærulei coloris, aut pallidos, qui tractu temporis defloreſcentes, capitulum relinquunt ſubviride, rotundis ocellis refertum, colore pavonum pennas imitante, tanto ſanè

natura

Scabiosæ majoris descript.

naturæ artificio, ut diligenter rem intuentes in admirationem trahat. Radix est illi palmaris, ac fibrosa subcandicansq;. Nascitur in agris non cultis, secus itinera, & in collibus terrenis, sapore est amaro. Cæterùm quam majorem nos Scabiosam vocamus, primo statim exortu folia profert longa, nullis in ambitu lacinijs, atqui quæ his succedunt Phu minoris modo dissecta cernuntur, quæ verò in caule, & ramis sunt, longè minora habentur, & magis laciniata. Caules gerit æstate sesquicubitales, teretes, striatos, incanosq;, qui circa cacumen suos fundunt ramos, in quorum fastigijs capitula eriuntur in acutum desinentia, compactili squamarum ordine contecta cyani modo, è quibus flores prodeunt ferè etiam similes sed [ex purpura subrubentes] rufescentes. Hos deniq; sequitur semen parvum, & subnigrum, lychnidis coronariæ simile. Radice nititur pollicari crassitudine & sæpe majore, brachiataq;, sapore subdulci, pastinacæ proximo. Nascitur inter fruges, & in campis non cultis, argilloso præsertim solo. Quæ quidem notæ maximè arguunt magnam inter Scabiosam, & Stœben intercedere differentiam. Siquidem Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, stagnis, paludibus, alijsq; locis aquosis nascitur. Unde Aristophanes comicus rectè in comœdia ranas inter se loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quod totam consumpsissent diem inter cyperum & phleum saltantes.

Scabiosæ vires.

Cæterùm ut de Scabiosæ quoq; viribus agamus, sciendum est, quòd utraque excalefacit, extenuat, abstergit, aperit, digerit. Ideoq; præstant ad expediendos pulmones & pectus à crassis, & pituitosis excrementis, cum ipsa herba in pulvere pota, tum succus cum melle delinctus, tum ejus decoctum diebus pluribus haustum. Valet quoq; mirum in modum adversus scabiem, unde illi nomen: in quem usum non modò ejus decoctum quotidie potandum præcipiunt, sed & herba ipsius succo, per se aut in unguentis addito, scabiosa corpora illinunt. Prodest omnibus pectoris vitijs, & respirationi inservientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas dijiciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Folia cruda contusa, Anthracibus, sive Carbunculis pestiferis utiliter illinuntur: adeò ut illita hos lethales abscessus trium horarum spatio prorsus abolere existimetur. Datur utiliter Scabiosæ succus quatuor unciarum pondere, cum theriacæ drachma, pestilentia affectis, prima statim die, verùm subinde sudorem in lecto provocare oportet, & iterum, atque iterum medicamentum repetere. Id quod & præstat plurimum ad venenosorum serpentium morsus, quemadmodum & herba ipsa contusa recensq; imposita. Illitus Scabiosæ succus cum chrisocolla farina, & caphura momento, lentigines, varos & cæteras cutis infectiones abstergit, & oculorum albugines per se, & cum succo fœniculi tollit.

Scabiosæ majoris vires.

Peculiariter autem valent majoris Scabiosæ radices ad lichenosos, etiamsi morbus à Gallica lue provenerit. Siquidem earum decoctum sex unciarum pondere quadraginta diebus potũ, ut ego mihi testis esse possum, præstantissimum experientissimumq; est ad hoc medicamentum. Idem præstat earundem radicum pulvis quotidie drachmæ pondere ex sero haustus.

Stœbes vires ex Gal.

Sed jam ad Stœbes vires redeamus de quibus Galenus l. 7. simpl. med. disseruit his verbis: Stœbes fructus, & folia maximo sunt usui, adstringendi vim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccant evidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dysentericis injicitur, & auribus pure fluentibus, tum vulnera magna conglutinat. Evidentius hæc præstat cum vino atro austero: valenter enim desiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia viridia, si illinantur, vim habent erumpentis sanguinis supprimendi: deniq; & oculorum ex ictu suffusiones illita juvant.

Nomina.

Quæ planta Στοιβὴ Græcis, similiter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur. Scabiosa, Italis, Scabbiosa: Germanis, Apostemenkraut. Gallis Scabieuse. At Scabiosa minor, Græcis Ψώρα: Italis, Scabiosa minore: Germanis, Apostemenkraut.

* III. SCABIOSA OFFICINARUM. *

* IV. SCABIOSA ARGENTEA angustifolia. *

Scabiosa, alijs à scabro herbę habitu, quod vulgatæ convenit: alijs quòd scabiei medeatur, ultra viginti differentias obtinet, de quibus in historia: hic quinq; proponuntur. I. Scabiosa major squammatis capitulis, C.B. Scabiosa major, Matth. Lug. Cam. Scabiosa quinta, Trago. Scabiosa montana calidarum regionum, Lob. & Lug. Scabiosa major flore purpureo, Tab. Cyanus sylvestris major arvẽsis Thalyo. II. Scabiosa

V. JACEA INCANA Laciniata.

biosa capitulo globoso major, C.B. Scabiosa minor, Matth. Lob. (cui & Columbaria) Cast. Lugd. Scabiosa minor lævis, Ges. hor. Scabiosa quinta & sexta, Trago. Scabiosa media, Dodo. Scabiosa folijs bellidis sylvestris majoris, major Thalyo: Scabiosa vigesima quæ pro fœmina habetur, Tabernæmontano. Phyteuma Dioscoridis, Columnæ. III. Scabiosæ officinarum, quæ hirsutissima est, cum adeo sit vulgata & notissima, omnibus in pratis & etiam inrer segetes proveniens, iconem addere placuit, quam folijs modò renuius, modò profundius laciniatis, floris eriam colore variat. Dicitur Scabiosæ primum genus, Trago: Scabiosa vulgaris Fuch. Scabiosa communis, Dodo. gal. Scabiosa, Lacu. quoad descriptionem, Lonic. Scabiosa major, Cast. Taber. Scabiosa altera campestris, sive segetum & sarorum, Lobe. in ico. Scabiosa arvensis sive segetalis, Taber. Scabiosa folio scisso, Cæsalpino. IV. Scabiosa argentea angustifolia. Ex radice lignosa, caules bini, rerni, sesquipalmares, rotundi, parum reflexi, prodeunr: circa radicem folia quaruor & quinque unciarum longa, angusta, graminea, albicantia, inordinatè dispofira, in superua caulis parte nulla: caulis unicum discum orbiculatum planum sustinet, qui plures flosculos cæruleos vel pallidos simulque farctos, unà cum staminibus ex membraneis calyculis prodeuntes continet. In monre Sumano prope Vincenriam provenit. V. Jacea incana laciniata, C. B. Hæc ex radice crassa, lignosa, caulem profert palmatem angulosum, incanum, nudum: folia haber multa ad radicem per terram sparsa, lata, Srœbes instar laciniara, molli lanugine incana: flos unus vel alter, Iaceæ vulgari similis, ex capitulo squarroso prodiens, caulis summitate insidet. In montibus propè Capuam provenit.

Κλύμενον. CLYMENVM. CAP. XII.

aE' ὁμοίων ἕλιξι καὶ πολύποδος πλεκτάναις, i. similibus iridi & polypodum cirris, ita Meum & Catec.

CLymenum caulem fett fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis supra caulē in sese inflexis, a ut in polyporum cirris. Probatissimum est è montibus. E frutice toto cum radice succus exprimitur: qui ad sanguinis rejectiones, in potu efficax est: cœliacos, rubraq; fœminarum profluvia, refrigerando infrænat: sanguinem naribus erumpentem supprimit. Ttita folia, aut siliquæ recentibus vulneribus impositæ, ea ad cicatricem perducunr.

CLYMENVM.

Clymeni consideratio.

Ruellij, & Plinij lapsus.

SI caules itemq; folliculi herba, qua Saponaria vulgò vocatur, Clymeni delineationi responderent, quemadmodum folia illi quadrare videntur, quippe qua plantaginis prorsus referant imaginem, cum Ruellio utique sentirem, faterérq; Saponariam legitimum esse Clymenon. At certe neque caulis, quem rotundum profert, & per intervalla geniculatum, neque flores illi quicquam adstipulari deprehenduntur. Quamobrem quaenam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non satis compertum habeo. Verùm his non obstantibus plantam hic addere volui, alijs quoque contemplandam: nam cum caulem habeat fabæ non absimilem, folia plantaginis æmula, & folliculos supra caulem in sese inflexos, incurvosq;, belle satis Clymenum imitari videtur. Hanc mihi dono dedit Jacobus Antonius Cortusus, nobilis Patavinus, cui id acceptum referre debent omnes rei herbariæ studiosi. Hanc (ut Plinius memoriæ prodidit libro 25. cap.7.) invenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perperam illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno assignavit. Hujus nusquam, quod invenerim, meminit Galenus, sicut nec post ipsum Paulus. Planta hæc κλύμενον Græcè, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur: Italis, Climeno.

Nomina.

Clymenum Matthioli Castoti, quoad descriptionem, & Clus. hist. Pann. Lathyrum majorem flore purpureo, seu Cicerculam Larinorum vocamus. Lathyrus sylvestris sive Cicercula, Dod. fol. Lathyrus sativus latifolius

folius, Lugd. Lathyrus sylvestris latifolius, Camer. Lathyrus sylvestris major, Thal. Lathyris latiore folio, Lobel. Cicercula, Cæsalpino.

Περικλύμενον. **PERICLYMENON. CAP. XIII.**

Periclymenon simplex fruticat, ex intervallis parva folia habens, ipsum amplectentia, subcandida, hederacea: inter folia surculi exeunt, in quibus baccæ hederæ similes: flos fabæ, candidus, aliquantum rotundus & quasi in folium procumbens, semen durum & quod difficile evellatur: radice rotunda, crassa. Nascitur in arvis ac sepibus, convolvens se adminiculis propter assidentibus. Semen ejus postquàm maturuit collectum, & in umbra siccatum, si drachmæ pondere detur in vino, quadragenis diebus, lienem absumit, lassitudinem discutit: sed urinam ciet, statim à sexto die cruentam: orthopnœæ, & singultui prodest: partum accelerat. Folia sunt eisdem viribus prædita: quæ tricenis septenis diebus epota, sterilitatem facere produntur. perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

I. PERICLYMENUM.

II. *PERICLYMENUM Germanicum.*

Sunt qui Periclymenum perperam Caprifolium appellent: officina Matrisylvam vocant: nos verò quòd propinquas vinciat plantas, vulgo appellamus Vincibosco. Cæterum id potissimum nos ad credendum impellit, vulgatam Matrisylvam esse Periclymenon, quod non solum omnes hujusce ætatis rei herbariæ peritissimos in hanc sententiã devenisse compererim, sed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioscorides, ita esse cognoverim. Quandoquidem Matrisylva unico tantùm caule fruticat, qui ex intervallis gemina tantùm folia mittit, ipsum amplectentia, subcandida, hederaceaq́; Flos et fabæ non dissimilis, candidus cùm adoleverit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè evellitur, in surculis quibusdam connexum qui inter folia erumpunt. Constat præterea ejus caulem, qui ab radice simplex assurgit, arbusculis & fruticibus mirè sese convolvere, ubi in sepibus, & fruticetis nascitur, adeò ut sæpe tam pertinaciter inhæreat, lignisq́; adminicula, ut in ea manifestum imprimat vestigium. unde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Porrò planè, mea quidem sententia, hallucinantur, qui Caprifolium & Matrisylvam seu Periclymenum idem esse existimant: in quorum numero esse deprehenduntur Ruellius, & Fuchsius. In hunc autem lapsum hos fortasse deduxit Matthæus Sylvaticus pandectarum author. Siquidem is suum Caprifolium Matrisylvam nominat, cùm tamen, ut subinde legitur, nil aliud Sylvatici Caprifolium fuerit, quam Dioscoridis pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenum, de quo seorsum sub titulo Matrisylva Sylvaticus ipse disseruit. Quod fortè non animadvertentes ii, Caprifolium, & Periclymenum idem esse putarunt. Cæterùm Matrisylva in eorum unguentorum usum venit, quæ ad capitis vulnera parantur: namq; hæc in re efficacissimum est medicamentum: quamvis è veteribus neminem hactenus invenerim, qui Periclymenon ea vi pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendavit Joan. de Vigo clariss. chirurgus ad crurum ulcera, quòd eam ad hoc (ut ipse inquit) utilem esse tradiderit Gal. lib. 8. simp. med. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita scriptum reliquit: Periclymeni tum fructus utilis est, tum folia, adeò vehementer incidentis, simul & excalfacientis facultatis, ut si plusculum bibantur, urinam sanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantùm movent, porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Juvant & lienosos, & difficulter spirantes. Competens potionis mensura est drachma unius pondus cum vino. Porrò desiccat quoq; semen. Et quidam ajunt, si copiosius bibatur, sterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, ut Dioscorides, qui septem & triginta eos tradit refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à sexto die memorat. Planta quæ Græcis περικλύμενον, Latinis quoq; Periclymenum dicitur: Italis, Matreselva: Germanis, Geißblatt; Hispanis, Madresylva; Gallis Vincibosse.

Periclymeni confusio.

Caprifolium & Periclymenum differunt.

Periclymeni vires ex Gal.

Nomina.

Periclyme-

Periclymenum, quod se adminiculis convolvat, triplex est: perfoliatum, non perfoliatum, & humile. I. Periclymenum perfoliatum, C.B. Lugd. Tab. Cam. cui & Italicum. Periclimenum, Matt. Lac. Cast. Periclymenum alterum, Dod gal. Periclymenum perfoliatum calidarum regionum, Lob. Caprifolium Italicum, Dod. fol. Vincibosco vulgo, Cyclaminus altera Diosc. Cæs. II. Periclymenum Germanicum adposuimus, cum ipsius apud eos usus sit. Caprifolium, Brunf. Ges. hor. Lon. Caprifolium Germanicum, Dod. fol. Periclymenos vel Periclymenum, Trag. Fuch. Dod. gal. (cui & Lilium inter spinas & Mater sylva) Cordo in Diosc. (cujus Scholiastes addit Cyclaminum alterum, Vitim sylvestrem & Periclymenum apud Diosc. idem esse) Turn. Ges. hor. Thal. Cam. Tab. Periclymenon non perfoliatum, Lob. Lugd.

Τρίβολος. TRIBULUS. CAP. XIV.

TRibuli genus unum terrestre, foliis ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis† in terra stratis, spinis secundum folia rigidis, præduris: juxta amnes, & rudera nascitur. Est & alterum genus aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: foliis latis & pediculo longo, caule parte summa, quàm ima crassiori: adsunt ei & capillamenta quædam spicacea: semen durum, ab altero non abhorrens. Uterque refrigerantis, & inspissantis est naturæ: ideo inflammationes omnes cataplasmate adjuvat: ulcera in ore erumpentia, putredines, gingivas, tonsillasq; persanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculosis juvamentum affert. Drachma terrestris tribuli pota, illitave, ictos à vipera recreat: contra venena cum vino aptissimè bibitur: decoctum ejus sparsum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, virenti tribulo equos saginant: & è dulci semine, & esculento panem, quo vescuntur, faciunt.

I. TRIBULUS TERRESTRIS.

II. TRIBULUS AQUATICUS.

Tribuli condit. [illegible]

ETsi unum duntaxat Tribuli terrestris genus descripserit Diosc. duo tamen genera à Theoph redduntur lib. 6. cap. 5. de plant. histor. his verbis: Tribulo peculiare est, ut fructum gerat aculeatum. Ejus duo sunt genera: uni folium est ciceris, alteri aculeatum. Utrumq; terrestre, & surculosum: serius germinat cui in foliis sunt aculei, magisq; hoc apud septa villarum erumpit. Semen præcoci sesamæ figura cernitur: alteri, hoc est serotino, rotundum, nigrum, siliquis inclusum. Hæc duo terrestris genera Theoph Tribulum, cui folia portulacæ Dioscorides assignavit. memini me vidisse Venetiis in maris littore prope divi Nicolai sacellum. At hunc, cujus hîc figuram exprompsimus Pisis misit ad me Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ peritissimus. Ruellius Tribulum aculeatum Theophrasti eam plantam esse arbitratur, quam Hetrusci vulgò vocant Cacatreppola, ea fortasse ratione ductus quòd prope torrentium, & fluminum ripas proveniat. Verùm cum lateat nos foliorum effigies, quæ a Theophr. illi tribulo non redditur, atq; etiam constet hanc plantam surculos non mittere, neq; siliquam ferre in qua intus claudatur semen, cogor omnino à Ruellio dissentire. Nostrates seplasiarii hujus radices melle, & sacchara condiunt eryngii eas esse existimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut superiori libro in eryngio ostendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisq; Italiæ fluminibus, & lacubus provenit, præsertim in agro Mantuano, & Ferrariensi: neq; solùm in dulcibus aquis gignitur, sed etiam in mari. Hos tribulos Venetiis in foro vendunt quos marinos appellant, ut qui in lacunis illis vicinis enati inveniantur. Folia hic provenit latis, subrotundis, crassis, & aversa parte maculosis, nervosisq; & per ambitum serratis prælongis & crassis pediculis nitentibus: caulem edit crassum pinguemq; sed in summitate longè vegetiorem quàm ab radice. Radix illi longa comantibus spicaceis capillamentis. Fructum profert nigrum castaneæ magnitudine, triplici armatum mucrone, unde illi nomen, cortice membranoso, & [illegible] *alba*

Tribulus ter.

Ruell. error, Ca catreppolam.

Tribulus fal[illegible]

Tribuli aquatici historia Matthiolo.

albâ intus medulla, gustu castaneis haud absimili, vulgus aquaticas castaneas vocat, et non secus ac castanea in cibis utitur. Quinetiam quibusdam in locis, è siccis tribulis in farinam redactis, per annonæ inopiam agrestis plebecula panes parare solet, perinde ac ex castaneis parantur ab aliis. Sunt etiam qui eosdem tribulos sub cineribus assatos, pro bellariis edant. Ex his porrò qui peregrè proficiscuntur verticillos faciunt, quibus suas preces enumerant, colloq; gestant, ut majorem præ se ferant religionem, ne dicam hypocrisim. Tribuli utriusq; facultates perstrinxit Galenus lib. 7. simplic. medic. ubi sic inquit. Tribulus ex humida essentia modicè frigida, & sicca non mediocriter & ipsa frigida componitur. In terrestri tamen superat terreum frigidum, quod & adstringens ostendimus: in aquatico verò aqueum. Propter utrunq; itaq; & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porro terrestris fructus cùm tenuium sit partium, potus lapides in renibus comminuit. Τρίβολος χερσαῖος sic Græcis, Tribulus terrestris Latinis dicitur: Italis, Tribolo terrestre. Germanis. Waldtletteln: Gallis, Saligots terrestres. Τρίβολος ἔνυδρος Græc. Tribulus aquaticus Latinè vocatur: Italis, Tribolo aquatico: Germanicè Wassernüß: Arabicè simpliciter tribulus Hasach, seu Haserk appellatur: Hispanicè, Abrojos, & Abrolhos: Gallicè, Castaignes d' Eau. Escarbetz. Tribuli vires ex Gal. Nomina.

† Hoc in loco ita equidem legunt vulgata Græca exemplaria sed Orib. lib. 12. itemq; vetustus Diosc. codex habent ... quâ voce Tribulum terrestrem viticulis longis repræsentant. Id quod etiam satis plantæ pictura demonstrat.

Tribulus, à triplici cuspide in fructu, aquaticæ maxime conspicuo, alius terrestris, alius aquaticus. I. Tribulus terrestris folio Ciceris Theophrasti, C.B. Tribulus terrestris, Matth. Lacu. Cord. in Diosc. Ges. hort. Lobel. Turn. Clus. hist. Hisp. Dod. fol. Castor. Lugd. Cæsal. Camerario II. Tribulus aquaticus major, C.B. & Clus. hist. Panno. Tribulus aquaticus, Matth. Trag. Turn. Dod. gal. Cord. in Diosc. Ges. hort. Lac. Lob. Lon. Cast. Lugd. Cæsal. Tribulus aquatilis Dod. fol. Tribulus Lacustris, Cord. in historia.

Σαξίφραγον. SAXIFRAGA. CAP. XV.

SAxiphragon aliqui sarxiphragon, alii empetron, Romani saxifragam vocant: frutex est surculosus, in petris, & asperis locis nascens, epithymo similis. Coctus in vino, mox potus, febricitantibus opitulatur: stranguriæ prodest, singultum sedat, calculos vesicæ frangit, & urinam ciet.

I. SAXIFR. VERADIOS. II. SAXIFR. ALTERIUS SPECIE.

LIcet omnibus hujus ætatis rei herbariæ peritis satis superq; persuasum esse non ignorem, hoc Saxifragiæ caput Dioscoridis illegitimum esse, quòd Latina nomenclatura contra scriptoris morem Græcè proferatur: tamen cùm in omnib. ferè Græcis exemplaribus habeatur, nihil sanè vetat, quin & nos credamus hoc Saxifragiæ caput Diosc. esse legitimum. Sed fecit depravata hujusce loci lectio, ut non solum ego sed alii quoq; dubitarent quænam planta legitimum Dioscoridis Saxiphragon rectè referre posset, quæ epithymi faciem imitaretur. Verùm cum postea reperti sint antiqui Dioscoridis codices, qui non τῷ ἐπιθύμῳ, sed τῷ θύμῳ inscriptum habent, non magno sanè labore Saxifraga reperta est, cujus hic primo loco imaginem damus. Ea enim frutex est surculosus, in petris & asperis locis proveniens adeò thymo similis, ut nisi gustatu ferè ab eo dignosci nequeat. Habetur & aliud genus quod folia in cauliculis per intervalla gerit, parva, longiuscula, angustaq; utrinq; singula cuneis annata, concomitantibus aliis longè minorib. quæ catervatim eadem ex origine prodeunt: in cacumine tamen numerosiora sunt, & angustioribus intervallis distincta. Flores edit in summis caulibus purpureos odoris non injucundi. Hanc dum Romæ juvenis agerem, memini me legisse sub capitolino monte, non longè à Templo D. Mariæ virginis quod Itali appellant La consolatione super lapidib. quibusdam magnis, qui è regione habentur. Duxerat me ad hunc locum Medicus quidam, qui Saxifragam hanc amico cuidam meo jam senescenti adversus renum calculum commendaverat, ut ubi ille hac herba uti vellet, locum ipsum sciret, ubi reperiri posset. Sed ego tum temporis nihil de materia medica fueram sollicitus. Est tamen posthac superiori anno ad me transmissa à Francisco Partino Roboretano, Cæsaris Maximiliani secundi Archia-
Saxifr. consid. Saxifraga altera.

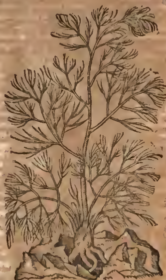
[illegible]

tioquinentiam ab aliis quoq; amicis. Ciet urinam, calculos in renibus frangit & ejicit, visum acuit si edatur. Hujus meminit Galenus libro, & cap. 5. de sanitate tuenda sic inquiens: In vero, qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ, & Cestri, quod in Gallia nascitur, est admiscendum. Vocant autem herbam eam Saxifragon. Hæc ille: a quo suam quoq; Betonicam Saxifragam desumpsit Paulus. Atqui præter hanc tria alia Saxifragæ genera novimus, quæ frangendis, educendisq; renum calculis, plurimum præstare videntur. Primum illud est, quod nos antea Dioscoridis Saxifragam esse suspicaba-

III. *SATUREIA MONTANA. *

IV. SAXIFRAGIA III.

V. SAXIFRAGIA IV.

VI. SAXIFRAGIA MAGNA.

tur. Nascitur hæc in magnis, ac durissimis lapidibus in Hetruria pluribus locis, aut sicco, & admodum extenuato solo, fœniculi capillaceis, epithymo non dissimilibus præsertim Argentarie promontorio in maritimis nostris. Invenitur quinetiam in agro Goritiensi, quibusdam saxis enascens, juxta Sontii fluminis ripam, qua Salicanorum itur Canalium. Sed aliquis fortasse objiciet hanc plantam non esse legitimum Saxifragen hoc loco descriptum: quòd ea nullis fere notis epithymum repræsentet. Neq; id quidem temerè objicietur: etenim non video ego, quomodo Saxifragen rectè epithymo assimilari possit, quòd illud frutex sit surculosus, hoc autem tantum absit à frutice surculoso, ut videatur potius esse quoddam capillamentum. Idcirco facile adductus sum, ut suspicer codicem hoc in loco depravatum esse: aut Saxifragon fruticem esse, qui foliis duntaxat epithymum æmuletur, ut illa folia satis ostendunt, quæ in hac planta, cujus imaginem hic expressimus, capillorum instar tenuissima conspiciuntur; fœniculi modo, sed longioribus, tenuioribus, & rarioribus. Caule pariter prodit fœniculaceo, sed tenui, ac pumilo, umbella in summitate emergente: semine vulgaris petroselini æmulo, sed longiusculo, & odorato. Radice albicante, pastinacæ sapore. Tota planta subacris est, & subdulcis. Excalfacit, attenuat, aperit, provocat, abstergit. Tota planta subacris est & subdulcis. Radix urinam ciet & menses quovis modo sumpta: visum acuit & obstructiones jecoris reserat. Secundum genus foliis est vulgaris terrestris hederæ, minoribus tamen, & circumquaq; laciniatis, humi accubantibus. Caulem profert tenuem, rotundum, rectum, pilosum, cubito minorem, à quo rari oriuntur ramuli: in quorum summis partibus flores panduntur candidi, ocimoidis æmuli: hi paulò post flaccescentes, nullum post se relinquunt semen. Radix illi est tenuis, in pluribus divaricata capillamentis: inter quæ granula quædam rotunda, coriandri seminis magnitudine habentur, & ipsa quidem amara, albicantia & purpurascentia. Hæc non desunt, qui credant hujusce plantæ esse semen, tum quod planta nullum in caulib. semen gerat, tum quòd sata radicum grana pertinde ac semen nascantur. Mira sane plantæ natura, quod semen in radicibus gerat. Excalfacit, extenuat, aperit, abstergit, & expellit. Herba, & radicis decoctum ex vino albo meraco paratum, renum calculos frangit, & educit, vesicam abstergit, & urinam provocat: efficacius tamen si ex eodem decocto radicis granosæ farina drachmæ pondere propinetur. Quinetiam datur eadem farina per se ex vino duarum drachmarum mensura. At qui felicius hac petio sumitur, dum affecti in labro balneo se fovent. Reperitur hæc herba desinente jam vere, aut æstate inchoante, & præsertim mense Majo, aridis, & exoluto solo inter saxa, aut sabuloso tractu. Tertium autem, quod ego cum à forma, tum ab effectu SAXIFRAGUM majus appello, mihi missum est Verona à Francisco Calzolario Pharmacopæo, & rei herbariæ studiosissimo. Id in Monte quem Baldum vocant, nasci & ex vivo, ac durissimo lapide prodire scribit, & antiquis urbium mœniis. Frutex est caule lignoso, contorto, digiti crassitudine, duro, denso, ac ramosis surculis ipsisq; tenuibus stipato, subalbicante exterius libro: folia fert exigua, oblonga, in acutum desinentia: flosculos edit albos, & calyculos pallides, ocimoidis modo, ore circumquaq; serrato, in coronæ modum, sed admodum pusillos, in quibus semen continetur rubrum, papaverino minus. Radix in petris adeò pertinaciter concluditur, ut avelli nequeat nisi mucronatis ferramentis. Mirificè tota planta calculos comminuit & expellit. Miris laudibus hanc plantam mihi commendavit Calzolarius ad calculos renum educendos, & ut re ipsa id mihi quoq; constaret, misit ad me numerosos calculos, quorum plures fabæ magnitudinem superabant, qui hujusce plantæ potu ejecti sunt ex uno tantùm cive Veronense, Hieronymo de Tortis nomine, quos adhuc apud me ad spectaculum servo. Cæterùm id magis me in admirationem ducit, quod aliquot inter hos spectentur, qui e vesica potius, quàm è renibus expulsi videantur. Herba ipsa jam apud me copiosa est: verùm hactenus nullum ejus periculum feci. Cæterùm sunt & alia herbarum genera, quæ sub Saxifragæ nomenclatione vulgaribus demonstrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Asplenum, Filipendula, Massiliense seseli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine insigniuntur, quòd omnes urinam cieant, & calculos frangant pellantq;. Planta quæ Græcis σαξίφραγον, & σαξίφραγον, Latinis Saxifraga, & Italis Sassifragia nominatur. Germanis, Steinbrech: Gallis, Perce pierre. † Qui postremò impressi sunt Græci Dioscoridis codices, non hic, sed in fine separatim scriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter cætera notum, quæ in hoc authore adscititia censentur. Hoc dictum sit, ut omnibus constet illud non solùm Latinè, sed etiam Græcè scriptum reperiri.

Saxifragia: nomen diversis plantis ab effectu conveniens, hoc loco quinque species Matthiolus proposuit. I. Satureia spicata, quæ duplex est in Italia, foliorum latitudine solùm differens: Juliana etenim quæ primo loco pro Saxifragia posita, angustissimis est foliis: altera verò quæ Romæ & Neapoli in tectis & parietibus provenit, latioribus est foliis: quam forsan pro secunda proposuit Matthiolus, cui Camerarius in suo Matthiolo Satureiam duriorem substituit. Dicitur prima, Saxifragia vera Dioscoridis Matthiolo & Lugd. quo ad iconem. Saxifragia prima, Castori. Thymbra S. Juliani, sive Satureia vera, Adver. Lob. Thymbra vera, Lugd. Taber. II. Saxifragia alterius speciei, Matth. Saxifragia altera, Castor. Lugd. Saxifragia Matthioli, Tabernæ. III. Satureia montana, C. B. Thymbra Dodonæo gallico & folio Cord. in Diosc. & hist. (cui & sylvestris Satureia) Tab. Lugd. Thymbra agrestis, Ges. hort. Satureia sive Thymbra altera, Lob. in icon. Satureia altera, Lac. Satureia durior, Lugd. Satureia hortensis, Lob. Cæs. Saxifraga secunda, Camerario in suo Matthiolo. Hæc à radice lignosa plurimos ramos tenues foliosos emittit, folia duriora quàm Satureiæ vulgaris & minora, aliquando tamen latiora, aliquando angustiora, pro ratione loci natalitii, flores habet albos Satureiæ: totaq; planta Satureia viridior. Provenit in montibus Italiæ, non longe etiam Monspelio: Hyssopum verum Guilandinus nominabat in horto Patavino natam. IV. Peucedanum minus, C. B. Saxifragia tertia, Matth. Lugd. Cast. Saxifragum, Lac. Peucedanum Pannonicum. Clus. hist. Pan. V. Saxifraga rotundifolia alba, C. B. Saxifragia quarta, Matt. Castor. Saxifragia major, Brunfel (& Saxifragia) Fuchs. Lacu. Saxifraga alba, Trag. Fuchs. in icon. Dod. gal. & fol. Ges. hort. Lugd. Thal. Tab. Cam. Saxifraga alba Chelidonides, Lobel. Saxifraga, Lonic. Thelygono affinis herba, Cæsalpino. Hæc præter granula quæ ad radicem plurima, quibus propagatur, etiam semen minutum copiosum in vasculis oblongis continet. VI. Caryophyllus Saxifragus, C. B. Saxifragia magna, Matth. Lobel. Lugd. Camer. Saxifragia quinta, Castori.

Λειμώνιον. LIMONIUM. CAP. XVI.

Limonion folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & sæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, seminibus rubris scatentem, quæ gustata adstringunt. Semen tritum, & ex vino acetabuli mensura potum, dysentericis, cœliacisque prodest: rubra fœminarum profluvia sistit. Nascitur in pratis, & palustribus.

I. LIMONIUM.

II. LIMONIUM ALTERUM.

III. PYROLA.

Limonij consid. Beben rubrum offic.

PRovenit [illegible] um, nullis pr[illegible] us reclamantibus nobis, cum innumeris ere plantis in paludib. quæ Timavi fontibus irrigantur: at etiam Tergestino tractu. Hanc autem plantam seplasiæ falsò Beben rubium appellant, quam si quis diligenter expenderit, eam ni fallor, inveniet omnibus notis Limonio adstipulari: unde cogetur fateri, aut hanc verum Limonium esse, aut saltem ejus genus. Siquidem herba est (ut imagines duæ quas hic damus apertè demonstrant) foliis betæ tenuioribus & longioribus decem, & sæpè pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus semen rubrum, quod gustatum adstringit: Radix est illi vegeta, rubraque. Præterea in pratis, præsertim uliginosis, & palustribus provenit. Addam etiam quòd experimento compertum est, Beben hoc adulterinum præditum esse facultatibus & viribus, quas Limonio reddiderunt Dioscorides & Galenus. Quare non temere me facturum putavi, si pro vero Limonio hic eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Beben rubri nomen perperam acceperunt: quòd mihi jam persuasum sit (ut in glandis unguentaria commentatione dicetur) eam planè Beben illud esse, de quo à Mauritanis mentio facta est Plinius libro 20. cap. 8 Limonium sylvestrem betam vocari tradit. Sed huic, ut in Beta notavimus, refragatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, ubi se nullam unquam sylvestrem betam novisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. At quoad eò hinc colligamus licet, Limonium esse per se genus herbæ cui tametsi caulis nota, quæ in Ben rubro vulgari habentur, non omnino adstipulentur, cùm tamen cætera Limonio bellè correspondeant, & vires eadem sint, manebo ego in sententia quousq, novus aliquis appareat rei plantariæ indagator, qui aliam nobis plantam demonstret, quæ legitimum Limonium Dioscoridis notis omnibus magis præ se ferat. Interim autem in eorum sententiam haud concedam, qui PYROLAM herbam, quam Germani vocant Wintergrün, Limonium genuinum faciunt. Quippe folia pyri modo subrotunda, unde illi nomen parvaq, & natale solum non concedunt, Pyrolam esse Limonium. Siquidem oritur hæc haud humectis, aut palustribus locis, sed in montibus, umbrosis, & in sylvis, folio pyri minore, robusto, & perpetuò virescente, caule spithamæ longitudine, tenui teretique, in quo per intervalla flores spectantur candidi, stellæ figura, capillamentis numerosis è medio emergentibus, ut in rosa. Radi[illegible]

Pyrola hist. Matthiolo.

Corye-

crinitur subalbicante, haud altè descendente. Vis illi est exiccare, adstringere, & agglutinare: quo fit, ut ad vulnera glutinanda plurimum præstet usum apud Germanos. Namq; non solum illita folia, aut eorum succus unguentis vulnerariis additum, aut per sese recentia vulnera sanant, sed etiam eorum decoctum ex vino potum, ea quoq; curat, quæ in thoracis cavitatem, in viscera, aut intestina penetrarint; quare additur commodissimè vulnerariis potionibus. Mira sanè vis est in hujusmodi potionibus. Parantur enim non ex hac sola planta, sed ex multis aliis ex vino, & aqua simul decoctis, nempe ex Pyrola ipsa, Alchimilla, Betonica, Fragaria, Equiseto, Agrimonia, Caryophyllata, Tormentilla, Vinca pervinca, Pimpinella, quam Sanguisorbam vocant, Pilosella, Virga aurea, & Symphyti majoris & Rubiæ radicibus. Ejusmodi enim potionibus vidi ego cum Thoracis, tum intestinorum vulnera sanari, quæ lethalia, & nullo prorsus auxilio curari posse censebantur: quo fit ut hæ chirurgis gratæ esse debeant. Limonii vires memoriæ prodidit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Limonii semen utpote austerum, cœliacis, dysentericis, & sanguinem spuentibus cum vino exhibens. Juvat & ad profluvium muliebre. Satis autem est acetabuli mensura. Quod Græci λειμώνιον, Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio: Officinæ falsò Behen rubrum. At Pyrola, Italis, Pyrola, Germanis Wintergrün.

Pyrola vires Matthiolo. Vulneraria potio mirifica. Limonii vires ex Gal. Nomina.

Limonium, quod ἐν λειμῶσι in pratis proveniat, est majus, minus & laciniato folio. I. Limonium majus, C.B. Limonium, Matth. Lacu. (cui & Been rubrum) Castor. (cui & Caprinella) Lugd. Cæsal. Limonium primum, Taber. Camer. Been rubrum, Limonio seu Bistortæ cognata, Gesf. hor. Valerianæ rubræ similis, Dod. fol. II. Limonium alterum Matthioli quid sit ignoramus, eum sequuntur Lugdun. & Tabernæmontanus & nomen & figuram reservantes. III. Pyrola vulgata rotundifolia, C.B. Pyrola, Matth. Brunf. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. (cui & Beta sylvestris) Gesf. hort. Lon. Lobel. Castor. Lugd. Cæsalp. Tab. Pyrola vulgaris, Clus. hist. Pann. Pyrola minor, Thal. Limonium sylvestre, Trago, Limonium, Fuchs. Turn. Lonicero. Altera est amplo & molli, altera minore & duriore folio.

Λαγώπους. LAGOPUS. CAP. XVII.

Lagopus herba sistit alvum in vino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Nascitur in † segetibus.

† Mes. & Cast. in arcolis.

Sanè tam paucis Lagopum perstrinxit Dioscorides, utpote qui ne ullam quidem ejus imaginis notam designavit, ut arduum æquè atq; difficile sit asserere, quinam statuendus sit in tam ingenti plantarum multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio. Ceterùm Matthæus Sylvaticus parum rectè, meo quidem judicio, tradidit Lagopum eam esse herbam quam herbariorum vulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in segetibus, sed in montibus, & in viis juxta septa, quòd mirum in modum sepibus opacari gaudeat. De hac veteres, quod sciam, nihil memoriæ prodiderunt. Nisi fortasse fuerit Geum a Plinio descriptum lib. 26. cap. 7. cui radiculas reddidit tenues, nigras, benè olentes. Porrò CARYOPHYLLATA planta non est vulgaris, neq; viribus inefficax, argumento quòd ejus radices manifestum caryophyl-

Lagopi confid. Sylvatici opinio explosa.

I. CARYOPHYLLATA.

II. CARYOPHYL. MONTANA.

lis spirent odorem: unde illi nomen. Ea folia fundit subaspera, hirsuta, tripartita, duobus etiam longè minoribus eodem in pediculo auricularum instar posteriori parte adnatis, omnibus tamen per ambitum laciniatis: caule est ramoso, rotundo, haud crasso, sesquicubitali, geniculato, subasperoq; : floribus aureis pentaphyllis æmulis, villosis succedentibus inde capitulis, in quibus semen continetur. Radicibus nititur copiosis, tenuibus, subrufis, Caryophyllorum odorem spirantibus. Nascitur locis vicis circa agrorum, & hortorum sepimenta, & opacis potius locis, quam a sole illustratis. Radix, cujus est usus, excalfacit &

Caryophyllatæ vires.

Caryophyllata montana.

sicent, aperit & roborat. Est & alterum CARYOPHYLLATAE genus montanum, quod à me repertum est in Bohemia, in monte quodam Bohemis Corconos appellato, ex quo Albis fluvius suam ducit originem. Folia hoc gerit alterum crassiora, crispiora, hirsutioraq; plura ab una radice prodeuntia longis pediculis in barentia, tactu subaspera, & circumquaq; laciniata, & humi procumbentia. Caules edit tenues, haud ut in communi brachiatos, in quibus parva sed rara folia spectantur. In caulium summitatibus unicus tantùm flos emicat, visu jucundus, & triplo ferè major quam in vulgari: aureus illi color est, qui tandem flaccescens, pinnatum efficit orbem, magno naturæ opificio. Radice nititur spithama longitudine, & minimi digiti crassitudine, sed haud in altera fibrata, rufo colore, odore Caryophyllorum, & gustu adstringente. Præstat hæc longè valentioribus facultatibus quàm vulgaris. Sed de Caryophyllatis hactenus. Quarum gratissimus odor aliam mihi plantam revocavit in mentem, non minoribus fortasse viribus insignitam, CORTUSAM hanc appellare libuit, quòd à

Cortusa historia.

III. CARYOPHY. AQUATICA. IV. CORTUSA.

CORTUSO viro optimo primùm hæc planta reperta fit. Provenit hæc foliis ferè vitigineis, sed longè minoribus, subrotundis atq; subasperis, adstringente quadantenus sapore, & longis nitentibus pediculis. Caules edit tenues, rectos, glabrosq; foliis nullis refertos, sed qui in cacumine magno naturæ artificio flores gerant, extima parte purpureos, intrinseca verò aureo fulgore splendentes, aureisq; staminibus intus refertis: radicibus nititur numerosis, tenuibus, ac prolixis. Est etiam quæ violaceos, & quæ candidos flores gerat, sed prima frequentior. Nascitur locis umbrosis nunquam à sole illustratis, cretaceo, & albicante solo. Nusquam hæc planta ab ejus inventore CORTUSO visa est, præter quam in agro Vicentino, in eo tantùm tractu, quem vulgò appellant Valle stagna. Tota planta dum recens est, gratissimo spirat odore, mellei favis ferè simili, sed longè admodum gratiori, ac vehementiori: sed in sicca odor, qui subtilium est partium, evanescit. Expertum est valere hanc plantam ad mulcendum nervorum & articulorum cruciatus à quacunq; causa exortos. Nam ipsius floribus in Amygdalino oleo recenter presso, & rosaceo, quod completum vocant, pari pondere comestis diu insolatis, fit ad hoc medicamentum præstantissimum, ubi egelidum illinatur. Nec ambigo quin tota cujusq; Caryophyllata (ut ad eas redeat oratio) planta adstringere ac roborare, & vulnera, ulceraq; sanare valeat. Ea recentiore utuntur epota ad thoracis interna vulnera. Quin & ejus succum admista ærugine, cuniculosis, contumacibusq; ulceribus utiliter injiciunt. Eadem olfactu vitales spiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Earundem pulvis epotus prodest cœliacis, dysentericis, fœminarum profluviis, & cruenta expuentibus. Tam intus sumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio est. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, ut manifesto sunt indicio ejus radices: quippe quæ gustu odorata, adstringentesq; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, discutere, & adstringere valent, sed etiam roborare. Sed, ut ad nostrum institutum revertamur, Germanorum vulgus Lagopum appellat herbam quæ folia habet trifolio similia, oblonga: caulem tenuem, rotundum hirsutumq;: semen in paniculis parvis muscosis, lanuginosisq; & tactu mollibus, perinde ac leporini pedes, cui non obscura adstringendi vis inest. Nascitur hæc quidem in segetibus, verùm an ea legitima sit Lagopus non ausim affirmare: nullus enim, quod sciam, Lagopi faciem repræsentavit. Dantur Lagopi hujusce folia, quinetiam panicula, & semen in farinam trita, contra dysentericam, & cæteras alvi fluxiones, contra biliosas rejectiones & cœliacos affectus ex vino austero, aut succo Punici mali. Universa planta decoctum, addita malva foliis è dulci vino paratum, datur utiliter ad vesicæ morbos & præsertim ad urinæ ardores. Semen auxiliatur cruenta expuentibus paniculatum cum illitum hæmorrhoidas fluentes sistit. Sunt qui Lagopi paniculis utantur ad abstergendam dysentericorum sedem putantes inde fluxionem cohiberi. Lagopi vires scriptas reliquit Galenus lib. 7. simplic. medic. his paucissimis verbis: Lagopus facultatis est deliccantis, adeò ut fluxus alvi probè exiccet. Hujus plantæ nomen Græcum λαγώπους, pariter & Latinum Lagopus, sive Pes Leporinus: Italis Lagoro, seu Pie di Lepre. Caryophyllata, Italis, Garofanata: Germanis, Benedicten Wurtz: Gallis, Benoiste, Galiot, seu Rosete. At Caryophyllata montana, Italis Garofanata salvatica.

Cortusæ vires.

Lagopi historia & vires.

Lagopi vires ex Gal.

Nomina.

Caryo-

V. LAGOPUS SIVE PES Leporis.

Caryophyllata ab odore radicis, quem Vernali tempore ſpirat. I. Caryophyllata vulgaris, Geum Plinii forte & Argemonia thus redolens, C.B. Caryophyllata, Matth. Fuch. Dod. fol. Geſ. hor. Lacu. (cui & Chryſogonum) Caſtor. Lugd. Thal. Taber. Caryophyllata vulgaris, Lobel. Cluſ. hiſt. Pann. Camer. Caryophyllata, Brunfel. (cui & herba benedicta) Trag. (cui & Nardus ruſtica & Sanamunda) Dod. gal. Lon. Benedicta, Geſ. hort. cui & Geum urbanum: Geum, Turn. Gariofilato vulgo, Cæſalpino. II. Caryophyllata alpina lutea, C.B. Caryophyllata montana, Matth. Dodo. fol. Lugd. Taber. Caryophyllata montana ſecunda, Cluſ. hiſt. Pan. Caryophyllata major rotundifolia Lobel. Caryophyllata alpina, Cam. Gariofilatæ alterum genus montanum, Cæſ. Geum alpinum & quartum, Geſ. de hortis. III. Caryophyllata aquatica, C.B. & Camer. in ſuo Matthiolo. Caryophyllata montana tertia, vel Geum aquaticum Geſneri, Cluſio hiſto. Pannonica. Hæc radicem habet dodrantalem, fibroſam, digiti craſſitudine, purpuraſcentem, amariuſculam, vix odoram: caules ſeſquipalmares, leviter hirſutos: circa quos folia vulgaris Caryophyllatæ: flores in ſummo caule ex pediculis dependentes reflexi, campanæ figura, pallidi, ſubpurpurei, qui aliquando foliorum textura multiplici elegantes, magis rubentes, aliquando ſanguinei, quib. quina aut ſena folia herbacea, ſubjiciuntur: his ſuccedunt capitula, villoſo quàm in vulgari majora, ſemen continentia. Locis humidis provenit. IV. Sanicula montana Cortuſa dicta, quod nomen propter authorem, qui etiam ad nos plantam miſit, reſervare placuit, C.B. Cortuſa, Matt. Caſt. Lugd. Camer. Caryophyllata Veronenſium flore Saniculæ urſinæ, Lobel. Sanicula montana altera, Cluſ. hiſt. Pann. Sanicula alpina, Taber. V. Trifolium ſpicatum humile, Lagopyron Hippocrati, C.B. Lagopus (ſive pes leporis) Matt. Trag. (cui & Lotus campeſtris) Fuch. Turn. Dod. gal. (& Trifolium humile) & fol. Lac. (cui & Trinitas) Lon. Lob. Lagopus major, Cæſ. Lagopus minor, Cam. Lagopus vulgaris, Lugd. Thal. Lagopodium, Tab. Leporinus pes, trifolii ſpecies Cordo in Dioſcoridem.

MEDIUM SIVE VIOLA Mariana.

MEDIUM. CAP. XVIII.

MEdion in ſaxis, & opacis naſcitur, folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: ſemine cnici, minuto: radicem dodrantalem, craſſitudine baculi, guſtu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen in vino potum, menſtrua pellit.

MEdion in Media duntaxat naſci quibuſdam proditum eſt: quòd ſi ita ſe res haberet, mirum profectò non eſſet, ſi non proveniret in Italia. Sunt qui ejus folia intubo ſimilia faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribaſius adſtipulatur. Et certè facilis potuit eſſe librariorum lapſus, ut qui vocabulorum affinitate decepti [illegible] pro [illegible] in Dioſcoride ſcripſerint. Hac itaque Oribaſii authoritate fretus, plantæ imaginem hic appingi curavi, quæ bellè ſatis MEDIUM repræſentare videtur. Siquidem non ſolùm aridis, ſaxoſis, & opacis naſcitur locis (ut vir optimus Jacobus Antonius Cortuſus teſtatur, qui ad me hanc plantam miſit) ſed foliis eſt intubi, caule procero, floribus grandibus, & ſemine parvo, Cnici haud abſimili. Medii facultates tradidit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Medii radicem contra atque ſemen ipſum, temperatam eſſe contingit: nam illa quidem auſtera eſt, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluvium muliebre quod vocant. At ſemen tantum abeſt, ut tale quid efficiat, ut etiam menſes cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis eſt facultatis. Ut Græci hanc plantam μήδιον, ita etiam Latini Medium vocant: Itali, Medio. nonnulli Viola mariana.

Viola mariana, C.B. Medium sive Viola mariana, Matth. Viola mariana. Dod. gal. & fol. Castor. (cui & Rapum sylvestre Dioscoridis) Gesf. hort. Lobel. Taber. Rapi sylvestris genus maximum, Gesf. hort. cui & Medion. Rapunculi alterum genus grandius, Cæsalpino. Flore est albo, cæruleo: habetur & pleno: est & laciniatis foliis peregrina.

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIUM. CAP. XIX.

EPimedium, caulis non est magnus, hederæ foliis, denis atque duodenis, neque florem, neq; fructum ferens: radice tenui, nigra, gravi odore, gustu fatuo: nascitur in humidis. Folia cum oleo trita imposito cataplasmate, mammas increscere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes, quinque diebus in vino pota, præstant mulieribus, ne concipiant.

Epimedii descriptio. Trinitas non Epimedium.

QUi Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tempore cognoscat, demonstretq́;, hactenus reperi neminem. Quare putaverim aliis in regionibus hanc plantam provenire: vel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram pervenisse cognitionem. Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cujus nunc nomen libet silentio dissimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ a triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur, idq; illis constanter affirmat, & persuadet, qui majorem forsan ei fidem præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd is aperte hallucinetur, etsi unicuiq; mediocriter etiam in re herbaria versato perspectum esse possit, pro aliis tamen jam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur utriusq; plantæ descriptio siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena: Trinitas verò nullo constat caule, sed foliis tantùm modò vicenis, modò tricenis, modò quadragenis pluribusq́; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim vere florem edit cæruleum, mox semen. Epimedium verò, Dioscoride authore, neq; florem, neq; semen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix vero Epimedii tenuis describitur, gravi odore, & insipido ac fatuo gustu: ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clariùs ostenditur, & medici illius opinio vana apertissimè exploditur. Cæterùm Plinius lib. 27. c. 9. Epimedii historiam ad verbum ferme à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit: Epimedii vis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate: quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas servare potest. Ajunt verò epotum concipiendi spem adimere. Planta, quam Græci ἐπιμήδιον, Latini similiter Epimedium appellatur.

Epimedii vires ex Gal.

Nomina.

EPIMEDIUM.

Epimedii nomine ostendunt alii Trifolium aureum; alii Lunariam racemosam: Patavini eam cujus figuram adposuimus, pro Epimedio exhibent, notis omnibus apud Dioscoridem convenientibus, licet florem & fructum ferre neget, quod etiam de Dictamno & aliis pronunciavit, in quibus contrarium observatur. Hoc radice ruffescente, fibrosa, multas propagines in obliquum spargente, gravis odoris, ex quo communiter caulis unicus, teres, dodrantalis exurgit, qui ut plurimum, in ternos pediculos teretes, tenues, albidos, dividitur: singulis sectionibus in summis quasi alis, in terna, rarius quatuor folia desinentibus, quæ Hederæ figura, lata, acuminata, in ambitu quasi aculeis exornata, levia, dilutè virentia, aversa parte albicantia, duriuscula, odore ingrato, sapore fatuo & subadstringente. Flosculos habet petelegantes, quadrifolios & quadrangulos, singulos singulis pedicellis insidentes, marginibus rubentibus, interioribus luteis, mediis apicibus virentibus: at aversa parte rubent, & striis candidis rectis discurrentibus variegantur: his succedunt thecæ teneræ, siliquis similes, semen continentes oblongum quasi semilunatum & subruffum. At flores unà cum seminibus (communiter) foliis prodeuntibus vel iis auctis, decidunt: sic ut ne vestigium eorum appareat. In Euganeis montibus circa Patavium, circa Bononiam, & in horto Patavino legimus: circa Vincentiam, locis umbrosis udis (ubi Lunaria nominatur) in Liguriæ montibus & in Illyria observatur. Epimedium primus nominavit Anguillara, quem imitati sunt Adversaria (quæ an Epimetron Plinii sit dubitant) Lob. Dod. fol. Lug. Taber. Camerarius. In montibus Liguriæ planta proveniens, dicitur Cæsalpino.

Ξίφιον. GLADIOLUS. CAP. XX.

XIphion, alii phasganon, alii machæronion, Romani Gladiolum vocant: nomen inde accepit, quod folium gladii præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius videretur, & gladii modo mucronatum, nervosumque. In caulem exit cubitalem † in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, una parvorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna uberior: nascitur in arvis. Superior cum thure illita, admisto vino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum Lolii farina, & hydromelite discutit; qua de re hujus-

† Ocalli ... co plenū.

hujusmodi emplastris inseri solet: menses imposita trahit. Superiori radice ex vino pota, venerem stimulari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

I. GLADIOLUS. *II. ARUNDO IND. LATIFOLIA.*

Gladioli historia.

Nascitur Gladiolus, quem Græci xiphion vocant, frequens in Hetruria. & in comitatu Goritiensi in pratis, & in arvis inter segetes: unde Segetalis plerunque dicitur: hujus flores nostri vulgò appellant Monacuccie. Folia et iridis, brevioria tamen, & angustiora, lineis nervorum modo striata, mucronataque. Caule attollitur cubitali, lævi, succoso: in quo flores emicant purpurei, partibus inter se spatiis distantes, qui etiam iridis flores forma effigieque plurimum æmulantur, quanquam Gladiolo minores sunt, & uno tantum colore constant: prodit ex his semen (ut Dioscorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, bulbosis rotundis, ejusque verticillorum modo, una super alteram insidente, albicantibus, bulbosisque, hæ obteguntur capillaceo involucro, in nigrum purpuri ascente, veluti croci radices. Cæterum quamvis tradiderit Dioscorides, quod superior radix magnitudine inferiorem superet, plerunque tamen contrarium visitur. Plinius porrò hac in historia à Dioscoride dissentit: siquidem Gladiolum, quem in arvis nasci scribit Dioscorides, in palustribus & aquosis invenire confirmat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum vocari Gladiolum, quem passim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus li. 8 simpl. med. ubi sic inquit: Xiphii radix, & maximè altera, quæ superior est, attrahentem, digerentem, & exiccantem scilicet facultatem etiam possidet. Hæc planta xiphion Græcè vocatur: Latinè Gladiolus: Arabicè, Kasiston: Italicè, Gladiolo: Senensibus, Monacuccie: Germanicè Schwertel: *Gallicè, Glais & Glayeul.*

Plinius à Dioscoride dissentiens.

Gladioli vires ex Gal.

Nomina.

Gladiolus duplex est, alter utrinque floridus, Italicus: qui alibi procerior, alibi brevior: alter ab una parte caulis flores digestos habet, qui Gallicus & Germanicus: uterque flore variat rubro, incarnato, rarius albo. I. Gladiolus utrinque floridus, C.B. Gladiolus, Matth. Dod. gal. (cui & Lingua cervina Apuleii) Lac Cast. Lugd. Cæs. Gladiolus Italicus binis florum ordinib. cinctus, I. ob. Gladiolus utrinque floriferus, Dod. fol. Gladiolus Italicus, Tab. Gladiolus verus, Ges. hor. cui & Victorialis rotunda: Xyphium, Ges. hor. Cam. II. Arundo Indica latifolia. Ex radice nodosa in capita rotunda protuberante, & crassioribus fibris stipata, caulis primùm unus, deinde plures prodeunt, digiti minoris crassitie, recti, arundinacei, læves, herbacei, nodosi: circa quos multa folia Hellebori albi modo ampla, nervosa & firma, tenuia tamen in mucronem collecta & ex herbaceo pallida, circa caulem convoluta, quæ cum primò erumpunt, chartacea cornicula referunt, quod & in Elleboro albo conspicitur: sapore primùm herbaceo, dein nonnihil acri: extremo cauli flores minii colore nitentes, singuli capitulo hirsuto insident, Gladioli figura, ex pluribus oblongis foliis compositi, qui nondū aperti cancrorum forpiculas & forma & colore (unde quibusdam Flos cancri) referunt: quibus delapsis capitula augentur, & quasi triangula redduntur, aspera, parvi cucumeris figura, semen pisorum magnitudine & forma, nigrum, macula fusca notatum, continentia. Ex India Occidua seu America semen primum in Lusitaniam (in quorum monasteriis frequens sub stillicidiis ad muros seritur) delatum, inde in alias regiones, ità ut apud Germanos, Gallos, Italos & Anglos passim ab rei herbariæ studiosis elegantiæ gratia in pensilibus Adonidis hortis colatur. Apud nos non semper floret, nec ad frugem pervenit, nisi hortulanorum diligentia in fictilibus hyeme asservetur, serò enim germinat. Dicitur Canna vel arundo, quia caulis veluti arundineus est. Canna Indica, Gesnero de hortis German, Clus. histor. Hisp. Camerar, cui & Xyphium Indicum. Canna Indiæ, Cæsalp. Arundo

Indica florida, Adver, Lob. cui & Cannacorus, quorundam. Arundo Indica latifolia sive florida, Tab. Papyrus, Castori: Gladiolus Indicus Cam. in suo Matthiolo. Hujus foliis Gummi Elemmi involutum adfertur: ex semine, Hispani & Lusitani sphærulas precatorias conficiunt, quare à numerando, Cuentas dicunt. Germanis Indianisch Bluomenrohr dici poterit.

Σπαργάνιον. **SPARGANIUM. CAP. XXI.**

SParganion, aliqui xiphidion vocant: folia habet gladioli, sed arctiora, & in terram magis a procumbentia: in summo caule veluti pilulæ prominent, in quibus semen. Contra serpentis venena radix cum vino datur.

a Meum ... i. magis inclinata.

EXistimat Ruellius eam plantam esse Sparganium, quæ in aquosis locis provenit, quam herbariorum vulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, ut in proxima commentatione dicetur, nihil aliud est, quàm Dioscoridis xyris. Quare mihi planè refellenda videtur in hoc Ruellii opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd gravem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli, sed latiora, longioraque, minimè in terram procumbentia. Addo etiam quòd illa in summo caule non pilulas, quæ semen contineant, sed folliculos, aut siliquas profert. Sylvaticus Spatulam fœtidam describens, ejus historiam Paulo Aeginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipse in Paulo nusquam potui reperire: sed ad Sparganium nostra redeat oratio. Dubitamus nos, an planta quam hic pro Sparganio expressimus, quamque ferè omnes, qui hoc ævo de re plantaria scripserunt, Sparganium faciunt, legitimum genuinumque Sparganium sit. Siquidem hæc folia xyphio latiora gerit, non quidem arctiora, eaque sursum spectantia, non humi procumbentia: quo fit ut ego facilè crediderim vix plantam hanc Sparganium dici posse. Nascitur ad montium radices, humecto solo, & circa scrobes. Sanè quàm pauca de Sparganio disseruit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sparganium & ipsum desiccantis est facultatis. Nomen Græcum habet planta hæc Σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarberamon: Italicum, Sparganio.

Sparganii è ... Ruellius male Spatulam ... Sparganium credit.

Sylvatici errorum.

Sparganii facult. ex Gal.

Nomina.

Sparganium, quasi fasciola, quòd foliis ejus pro fasciis uterentur, duplex est, ramosum, & non ramosum. Sparganium ramosum, C.B. Sparganium, Matt. Trag. Cordo in Dioscor. Lacu. Turn. Lobel. Castor. Taber. Camer. Cæsal. Butomon, Dod. gal. Platanaria, Dod. fol. Thal. Carex, Loni. Phleos fœmina, herbario Lugdunensi.

XYRIS.

Ξυρίς. **XYRIS. CAP. XXII.**

XYris folia habet iridis, latiora & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, satis crassus, cubitalis, ex quo siliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus, semen in folliculis, simile † fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis vulnera, fractaque efficax est: aculeos, & spicula omnia, citra molestiam extrahit, adjecta floris æris tertia parte, & radicis centaurii, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad convulsa, rupta, coxendicum dolores, stranguriás, & alvi profluvia. Semen tribus obolis potum, urinam vehementius impellit; & cum aceto, lienem absumit.

† Orib. ... baccis.

XYris pluribus locis provenit in Italia, præsertim in Hetruria, in aquosis & humectis locis. Nam etsi non desint, qui plantam, quæ sic nobis Xyridem exprimit, legitimam esse negent, quòd radice non constet longa, rufa, geniculata, sed multifida, gracilique, nos tamen non ob id, cum cæteris notis cum

Xyridis con fid.

Dioscoridis

Dioscoridis Xyride conveniat, eam legitimam faciemus. siquidem variare radices in plantis facilè scimus pro diverso soli ac regionum statu. Auxit quoque quibusdam suspicionem ipsum quoq; semen, quod rotundum cùm sit, fabis haud simile est. Sed suspicionem hanc abstulit Oribasius, qui ὀρόβοις legit, id est orobis simile. Quo argumento fretus, cùm xyridis semen, (ut cuique olfacienti palam fit) odore fabaceo habeatur, Dioscoridis legendum esse puto: Semen in folliculis est fabarum odore. Eam vulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd ejus folia si manibus atterantur, gravem & ingratum reddant odorem. Sunt qui hujusce succo utantur ad scabiem, vitiliginem, & lichenas. Locus Diosc. restitutus ex Oribasio. *Hanc memoria prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus ita differit: Xyris tenuium partium, attractoria, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis, cùm radix, tum multo etiam magis ejus fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest.* Xyris vires ex Gal.

Planta Græcis ξυρὶς, Latinis quoq; Xyris dicitur: Arabibus, Caseras: vulgò, Spatula fœtida: Germanis, Wandtleuß kraut*: Hispanis, Lirio spadanal: Gallis, Glaieul sauvage.* Nomina.

Xyris, ob folii similitudinem, quasi rasorium cultrum dicerea, duplex est: alia vulgaris, alia maritima. Xyris dicitur Matthiolo, Dod.gal. Cordo in Dioscor. & histor. Turn. Lacun. Gesner. hort. Lobel. (cui & Iris agria Theophrasti) Castor. Lugdun. Camer. Spatula fœtida, Trag. (cui & Gladiolus Italicus) Fuchs. Spatula fœtida, Gesn. hor. Dodon. fol. Clus. hist. Hispan. Lonic. Taber. Camer. Cæsalpino. Hujus radices pro ratione ætatis variant, dum enim adhuc juvenca est, radicem habet fibrosam: adultior reddita, crassam, ut nostra figura exprimit.

ἄγχουσα. ANCHUSA. CAP. XXIII.

ANchusa, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, *a* in acumen fastigiata, hirsuta, aspera, multa, ab nigra, radice quoquoversum humi sparsa, spinis horrida: radici crassitudo digitalis, quæ æstate provenit, & manus inficit sanguineo colore: læto solo nascitur. Radix adstringit: ad ambusta, & vetera ulcera, *b* ex oleo & cera efficax est: igni sacro cum polenta medetur: lepris, & vitiliginibus illinitur, ex aceto: partus extrahit, vulvæ indita. Ejus decoctum renum vitiis, lieni, & bile suffusis datur: & si febris sit, ex aqua mulsa. Sistunt alvum folia in vino pota. Radice pigmentarii utuntur ad unguentorum spissamenta. Est & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore distat, quòd minora habeat folia, sed simili modo aspera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus *c* in puniceum vergens conspicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ messibus sanguineum succum fundunt: *d* in sabulosis nascitur. Vis ei foliisq; inest, quæ contra virus cum reliquorum serpentium, tum maximè viperarum auxiliatur, sive cibo, sive potu, sive alligatu: nam si quisquam mandens, in serpentis os inspuat, eum necabit. Est & alia huic haud dissimilis, semine puniceo, minore. Cujus semen manducatum, si in serpentis fauces inspuatur, eum interficiet. Radix acetabuli mensura cum hyssopo, & nasturtio pota, latas ventris tineas excutit.

a Mat. & Car. [illegible] b [illegible] cum cera & oleo, ita habet Meum. c Orib. [illegible], vel puniceum. d Orib. [illegible]

ANCHUSA I.

ANCHUSA II.

Anchusa tertia.

Tria sunt Anchusæ genera, quæ hic à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio lib. 22. cap. 20. quartum quoq; genus adjicitur, quod pseudanchusam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus simile est, hirsutior tamen hæc, lanuginosior, & minus pinguis foliis tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nusquam equidem vidi, cùm tamen alias omnes locis compluribus in Italia invenissem e certò sciam. Anchusa omne genus, in toto ferè caulo purpureos explicat flores à vulgari buglosso non longè dissimiles, quamvis Anchusis magis subrubentes, magisq; expansi spectentur.

Anchusa rubentes Gal.

ANCHUSA III.

Galenus inter Anchusas Lycopsim quoque recenset lib. 6 simpl. medic. ubi ita scriptum reliquit: Anchusa quadruplex species est. Quarum Onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & desiccantem, tum adstringentem, & subamaram, tum quæ sufficiat extenuandis, & extergendis humoribus biliosis, corporibusq; condensandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adstringunt tamen & ipsa, & desiccant. Porro Lycopsis cognominata refrigerat, & desiccat, magisq; radix ejus, quàm Onoclea adstringit. At Onocheles calidior est, & magis medicata: nam plusculum habet & gustu ipso protinus acrimonia. Hæc verò etiam calidior est parva, quæ & amarior, & magis etiam medicata est. Anchusæ non omnes easdem vires obtinent. Nam Onoclea quam vocant, radicem habet simul adstringentem, & subamaram, corporibus condensandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abstergendis quoq; & abluendis biliosis, & salsis succis: dictum enim supra est, quòd qualitas acerba mista amaritudini ea præstare queat. Sic sanè regio morbo, & lienosis, & renum affectibus est utilis. Sed & refrigerare idonea est: & sanè cum polenta illita juvat erysipelata, & abstergit non modò epota, sed & foris imposita. Proinde vitiligines, & lepras sanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera sunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipsius herbæ radice quidem sunt imbecilliora, non tamen aliena sunt à reficcatione, & adstrictione. Itaque etiam profluvium sanant pota cum vino. Et quæ Lycopsis nominatur eodem modo erysipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adstringentem. At Onochilis, & Alcibiadis cognominata vis magis est medicata. Nam & gustu protinus majorem habet acrimoniam, & eos qui à viperis morsi sunt, admodum juvat tum illita, tum suspensa, tum esa. Reliqua verò, nempe quarta, quæ parva est, & ferè nomine caret ex illis sola, alcibiadio quidem persimilis est: verùm & amarior, & magis medicamentosa: ac proinde ad latos lumbricos idonea ex oxybaphi mensura cum hyssopo, & nasturtio epota. Quam ἄγχουσαν Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchusa vocatur: Germanicè, Rot Ochsenzung: Hispanicè, Soagem: Gallicè, Orcanette.

Nomina.

Anchusa à florido radicis colore dicta, ejus enim succo sanguineo manus inficiuntur, quo sanè ab Echio Buglosso & Lycopside distinguuntur. I. Anchusa prima, Matth. Lac. Cast. Lugd. Buglossa rubra, Lon. II. Anchusa puniceis floribus, C.B. Anchusa secunda, Matth. Lac. Lugd. Buglossa rubea secunda, Lon. videtur Anchusa parva Adversariorum, & Lobeli. III. Anchusa major lutea, C.B. Anchusa tertia, Matt. Lac. Lugd. Cam. Anchusa, Gesn. hor. Anchusæ prima species, forte Cordo in Diosc. Anchusa lutea, Adver. Lob. Lug. Buglossa rubra tertia, Lon. Anchusa quarta sive Pseudoanchusa, Dod. fol. Anchusa flore ex albido, Clus. hist. Pannonica. Floris enim color modò luteus, modò albus, modò ex albo pallescens.

Abnesfit.

LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

Conclusi non legit Orib.

Lycopsis, quæ & anchusa à nonnullis vocatur, foliis est lactucæ, longioribus, asperioribus, latioribusq; crassis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, scabro, hirsutis adnatis multis, cubitalibus: flore in iis parvo, purpurascente: radice rubra, & adstringente: nascitur in campestribus. Cum oleo radix illita, vulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus sacris: sudores peruncta movet, adjecto oleo.

Lycopsis confid.

Opinio reprobata.

Ego quoque unà cum Ruellio, & Fuchsio viris doctissimis, crederem Lycopsim eam esse plantam, quam officinæ legitimi Cynoglossi vice passim usurpant, vocantq; Cynoglossam, si tamen hæc radice rubra, non autem candida nitesceret: si foliis viresceret asperis, non autem lævibus, ad terram recidentibus, non sursum spectantibus: si caule assurgeret scabro, non molli: si denique Plinius huic sententiæ non prorsus refragaretur. Porrò cùm Plinium videam libro 27. cap. 11. de Lycopsi seorsum tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere privatim scripsisse lib. 25. cap. 8. cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis dissentire. Possum enim adducor, ut credam, Lycopsim herbam esse anchusæ non absimilem: quam ideò non temerè Galenus & Aetius eum secutus in anchusarum genere retulerunt, ut superiori commentatione diximus. Lycopsim, quam ego legitimam esse existimo, vidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisq; locis enatam anchusæ adeò similem, ut vix ab ea discerni possit. Cæterùm quoniam in hujus libri quarti progressu, Deo juvante, nobis de Cynoglosso differendum est suo proprio capite, idcirco disputatio quodnam verum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officinæ vulgò utuntur, in illud tempus commodiùs differetur: Lycopsis, ut Plinius est author loco citato, foliis est longioribus, quàm lactuca,

crassi-

trif̃oribusq; caule longo, hirsutis adnascentibus multis, cubitalibus: flore parvo, purpureo: nascitur in campestribus. Hæc herba Græcis λυκοψὶς, Latinis item Lycopsis, & Italis Lycopside appellatur. Nomina.

Ἔχιον. ECHIUM. CAP. XXV.

ECHion folia habet prælonga, aspera, aliquantulum tenuia, Anchusæ proxima, minora tamen, subrubra, & pinguia, spinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numerosos: minutaq; utroq; latere folia, expansa, pinnataq;, nigra, in summo caule proportione minora: flores secundum folia purpureos, in quibus semina capiti viperarum similia insunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percussis modò à serpentibus ex vino prodest: sed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia & semen idem præstant munus. Lumborum dolores sedat: in vino, aut sorbitione sumpta, † lac extrahit. † Mo. & Cat. [illegible] habent.

I. ECHIUM.

II. ECHIUM FLORE ALBO.

ECHion à viperis omninò nomen adinvenit (vipera enim Græcis ἔχις dicitur) vel quòd semen proferat capitibus viperinis simile, vel quod viperarum morsibus præstantissimum sit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam suisse inventam author est Nicander in theriacis. & proinde à posteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum settin... aream dormiret, à vipera in extremo inguine ictus est: excitatusq; à somno, ex hac herba succum commanducando palato & dentibus expressit, haustiq; in corpus. Mansa vero herba reliquum vulneri superimposuit contra dolorem, quo medicamento liber evasit. Unde postea Echio nomen inditum est Alcibion, ab eo qui primus ostenderat, quantum viribus polleret contra viperarum ictus. Numenius scriptor græcus, ... duo Echii genera invenitur scriptum reliquit, quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quod folia ocimo similia habeat. alterum vero, quod folio est spinis horrido, privatim Echion nominari. Id sanè quod in theriacis ante ... scripserat Nicander. Quibus videtur etiam Dioscorides adstipulari, quippe qui Echio statim subjecerit Ocimastrum. Hæc quoq; ... Plinius libro 25. cap. 9. sic inquiens: Echios duum est generum altera folia coronata, pulegio similis: altera lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula viperæ similia sunt. Sed tamen ignorasse Plinium Alcibion & Echium idem esse, satis manifestum est. siquidem in libr. 27. cap. 5. Alcibios, inquit, qualis esset herba, apud authores non comperi. Ex eo ... facilè colligi potest, quòd scilicet Plinius non satis accuratè Nicandrum legerit. Cæterum non parva admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentissima naturæ perspexerit, nempe quod ipsum genus viperinis capitulis, ut ita apud homines, quorum potissimum curam gerit, testatum relinqueret, eam herbam præstantissimam esse ad hujuscemodi lethalium ferarum morsus. Echium, quod ubiq; ferè provenit, secus itinera, in agrorum marginibus. & sicco, inculto & exoluto solo, aridis præsertim locis, sæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritiensi vidimus, semenq; ejus viperinum decerpsimus ad antidota. Herba est anchusa, quæ secundo loco Dioscoridi redditur, non absimilis. Vocant quidam sylvestre Buglossum. Flores profert hæc in rubeum purpurascentes inter minuta folia à medio caule ad summum: e quibus semen prodit nigrum, hirsutum, spinosisq; involucris inclusum, viperarum capitibus simile. Non inveniò Galenum ullam Echii mentionem fecisse in libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen ejus vires describit Dioscoridem secutus lib. 7. ubi hæc refert: Echion, alii Doriada, nonnulli Alcibiadion vocant. Spinosa herba est. quæ non modo à serpente commorsis cum vino pota auxiliatur, sed præsumentes quoque ex ictu nihil molestum patiuntur.

Echii confict. Plinii lapsus. Echii delectus. Echii vires ex Paulo.

Quod

Nomina. *Quod ἔχιον Græci, Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Wild Ochsenzung: Hispani, Terva della bivera; Galli, Buglosse sauvage, vel, Langue de Beuf.*

Echii aliquot sunt differentiæ, hic de vulgari. I. Echium vulgare, C.B. Echium, Matth. Gesf. hor. Lac. Dod. fol. Cast. Lugd. Echium sive Alcibiacum, Dod. gal. Echium floribus purpurantibus rubellis, Lobel. [illegible] opsis. Cor. in Diosc. Buglossum sylvestre, Lon. Anchusa sylv. Thal. Anchusa major, Cæs. II. Echium flore albo Cam. in suo Matthiolo proponit, quod præcedente majus est & asperius, & in multos ram[illegible] brachiatum: in montosis arenosis Germaniæ, & in horto Patavino legimus.

Ὠκιμοειδές. OCIMASTRUM. CAP. XXVI.

Ocimoides, Latini Ocimastrum vocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirsutos: siliquas hyos[illegible]amo similes, semine, ut Gith, nigro prægnantes. Vim habet semen in vino potum, quia viperarum, cæterorumq; serpentium morsibus medeatur. Datur ischiadicis, cum melle, vino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & supervacua.

I. OCIMASTRUM, SIVE Ocimoides.

II. LYCHNIS SYLV. alba multiflora.

Ocimastri consid. *Ocimastrum, sive sylvestre Ocimum idipsum nobis appellare liceat, passim copiose nascitur in Italia, præsertim inter segetes, prope septa, & in agrorum marginibus. foliis sane sativo similibus: ramulis hirsutis, quadratis, dodrantalis vel cubitalis longitudinis: in quorum summo flores emicant candidi, quandoq; verò purpurei, id quod silentio præterit Dioscorides: e quibus vascula erumpunt hyoscyami figura, capaci ventre, arctis faucibus, per ambitum denticulatis, viperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melanthio ferme simile. Hæc vascula ita a natura facta pueri nostrates colligunt, ubi exaruerint: siquidem cum semen exciderit, si intus sufflantes acutissima edant sibila: sic enim naturæ pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit hujus Nicander in theriacis inter echii genera, sic inquiens: Echii genera duo: alterum spinoso folio anchusæ simile: alterum minoribus foliis, & purpureo flore, aspero lanuginosoq; caule, capitum viperarum figura.* Ocimastri vires ex Gal. *Ocimastri vires tradidit Galenus in calce libri 8. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit: Ocimoides quidam Philitarium cognominant. Radix supervacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est.* Nomina. *Herba Græcis ὠκιμοειδὴς, Latinis, Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico salvatico: Hispanis, Albabaqua montesina: Gallis, Basilic sauvage.*

I. Lychnis sylvestris alba, quæ Saponaria hirsuta Italis, C. B. Ocimastrum sive Ocimoides, Matt. Lon. Taber. Ocimoides Gesf. hor. Lac. Cast. Cam. Ocimoides majus, Lugd. Cæsa. Rosæ marianæ similis quinta. Trag. Lychnis sylvestris alba, Dod. gal. Gesf. hor. Cam. Basilicum sylvestre, Castori. II. Lychnis sylvest. alba multiflora, C.B. Lychnis sylvestris flore multiplici, Dod. fol. Lychnis albus sylvestris, Lob. in icon. Ocimastrum multiflorum, Tab. ab altera non differt præterquam floribus, qui multiplici foliorum textura constant.

ERINUS.

ERINUS. CAP. XXVII.

Ἔρινος.

ERinus nascitur apud fontes & fluvios, foliis ocimi, sed minoribus, parte superna divisis: surculis quinis, senisve, dodrantalibus: flore candido: semine nigro & acerbo: folia & caules a lacteo succo turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure, & nitro instillatus, aurium dolores sedat.

a Caterac. ... caules & folia succo retenta sunt.

ERINUS.

ETsi nonnulli Dioscoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere, non desunt tamen & in quibus planè oppositum scriptum invenitur, quorum lectio mihi magis probanda videtur non infirmis, ut arbitror, nixa rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum rivulos viderim, legerimq; lacteo succo manantem, adeò ut eo manum inficeret. Quòd praeterea Plinio reddatur Erinum herba lactaria, seu lacte madens libr. 23. cap. 7. ubi de ea hac memoria prodidit: Herba, inquit, quam Graeci Erinon vocant, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine, flos candidus: semen nigrum, parvum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo & dulci. Herba perquàm utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt venenis: haec Plinius. Caeterùm Erini facultatis adversus venena non meminit Dioscorides, quanquam Nicandro, ut quae ad id praestet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinon appellat: neq; id sanè mirum est, quandoquidem in vetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur. De qua disserens ipse Galenus libr. 6. simplicium medicamentorum, sic inquit: Echini herba semen acerbum est: ac proinde repellentis, & exiccatoriae facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones. Quae herba Graecè ἔρινος, Latinè Erinum & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè Erino: Hispanicè Basilgo dolbagoa.

Erini cōd.

Erinus Plinii.

Erini vires ex Galeno.

Nomina.

Erinus seu Ocimum aquaticum Matthioli, quem secutus Lacuna, Castor, Lonicerus & Lugdunensis: quid sit ignoramus: cum Guilandinum in eam rem consuleremus, ostendit nobis eam quam Hieracij Sabaudi nomine Lobelus proposuit, sed multò latioribus foliis erat.

I. GRAMEN.

GRAMEN. CAP. XXVIII.

ἄγρωστις.

GRamen geniculatis serpit ramulis, à quibus radices spargit dulces, articulis praecinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis parvae lata, eaque jumenta & boves pascunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum ejus in potu, torminibus medetur, & urinae difficultatibus: calculosa etiam vesicae excrementa comminuit. Est & arundinaceum gramen, priore multò majus, quod jumenta necare traditur, praesertim in Babylone: idq; juxta vias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur, densius fruticat: foliis hederaceis: flore odorato, candido: semine parvo, non inutili: radicibus quinis aut senis, digitali crassitudine, candidis, mollibus, & a admodum dulcibus. Succus si in vino cum melle pari, & myrrhae dimidio decoquatur, adijciunturq; piperis, & thuris tertiae portiones, probatissimum erit oculorum medicamentum: id in aerea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba praestat. Semen vehementius urinam impellit: alvum vomitionesq; sistit. Natum in Cilicia gramen, quod incolae Cinnam appellant, boves inflammat b si eo virenti saepe pascantur.

a Meum. ... dulces, calidas. b ... i. humidum in pabulo somptū inflammat boves.

PLura ac varia sunt Graminis genera: siquidem praeter haec tria, quorum meminit Dioscorides, alia quoq; tria aculeati generis Plinio redduntur lib. 24. cap. 19. naturalis historiae, his verbis: Gramen ipsum, inquit, est inter herbas vulgatissimum, geniculatis serpit internodiis, crebroq; ab iis, & ex cacumine novas radices spargit. Folia ejus in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnaso tantùm hederacea specie

Graminis historia ex Plin.

II. GRAMEN MANNÆ.

III. GRAMEN ALTERUM.

IV. CARYOPHYLLO ARVENsi Glabro similis, sed minor.

Graminis vires ex Plin.

densius, quàm usquam fruticante: flore odorato, candidoque. Jumentis herba non alia gratior sive viridis, sive in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoque ejus in Parnaso excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim his est. In vicem ejus in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda. Quod & ipsa herba tusa præstat illinitur, & ab inflammationibus placat. Decocto adjicitur vinum ac mel, ab aliquibus & thuris, & piperis myrrhæque, tertia portiones: rursusque coquitur in æreo vase, ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus vesicæ: calculosque angit. Semen vehementius urinam impellit: alvum, vomitionesque sistit, privatim autem draconum morsibus auxiliatur. Quod e graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capitis contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumen aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos convolutos naribus inferunt, extrahuntque, sanguinis ciendi gratia. Altero quod est Aizoo simile, ad paronychia & pterygia unguium, & cum caro unguibus excreverit, utuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius est, nascitur in parietibus & tegulis. Huic caustica vis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramen capiti circundatum sanguinis è naribus fluxiones sistit: hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perspicuum esse puto, Gramen quod in Babylone, non gigni in Italia: quanquam illud primum ac vulgatum genus nobis passim in campis & incultis locis frequentissimum nascatur. Neque illud quoque, omnibus non cognitum & vulgare est, quod foliis ac radicibus exit alterius tenuioribus, caule geniculato, prælongo cui in cacumine caulium quini sunt aculei, veluti digiti, quos pueri naribus inferunt extrahuntque, ut sanguinem eliciant. Hanc herbam

Sanguinella.

Hetrusci ab effectu vulgò appellant Sanguinella, alii Capriola. De qua latius in Coronopo diximus ubi Leoniceni & Ruellii sententiam reprobavimus qui hanc & Coronopum Diosc. unam & eandem herbam esse asseruerunt. Verùm de Coronopo separatim disserit Plin. l.22.c.19 suæ naturalis historiæ. Postremam hanc in aliquib. Germaniæ locis seri ac coli in campis audio, non minori cura, quam cætera frugum & leguminum genera. Siquidem ejus semine quod MANNAM *appellant,*

Manna graminis.

frequen-

V. GRAMEN PARNASI. *VI. MONOPHYLLON.*

VII. GRAMEN ACULEATUM.

frequenter vescuntur in cibis, quòd in jure pinguium carnium decoctum, non minorem cum palato ineat gratiam, quàm oriza, cui ego facilè praeposuerim: est enim semen panico, milioque longe minus, album orizae ferè modo: sed in pila ipsum quoque tundere oportet, ut à suo resiliat putamine. Semen orizae qualitates habet, quare mediocriter ventrem adstringit. Semen ex pingui jure decoctum & illitum, mammarum duritias resolvit. In cibis mediocriter alit. Est & alterum Gramen, quod floridum appellari potest, foliis & caulibus caeteris similibus: floribus in summitatibus stellarum instar radiantibus candidisque. Radice tenui minimè geniculata. Caeterùm GRAMEN quod in Parnaso provenit, ego Jacobo Antonio Cortuso viro optimo acceptum refero, nam antea à me visum non est. Gramen aculeatum folia, caules, radices primi graminis modo profert: in caulibus tamen singulis è foliis aculei peculiariter exeunt, triplici apice constantes, ac suis nixi pediculis, tribulorum terrestrium instar. Provenit inter rudera & in muris vetustate collapsis. Vires easdem habet, quibus pollet primum graminis genus. Sed jam Graminibus suas reddamus vires ex Galeno, qui de iis agens lib. simplicium me- Graminis vires ex Gal. dicamentorum, ita scriptum reliquit: Graminis radix mediocriter frigida est & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate verò, & siccitate moderata. Porrò semen alibi quidem imbecillum est, in Parnaso verò desiccatorium & tenuium partium & subacerbum. Gramen esculentam habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem instar aquae, sed acre quiddam exiguum, & subacerbum obtinentem. Haec herba planè aquea gustantibus est. Ex quibus apertum est, radicem modicè esse tum frigidam, tum siccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipsa herba illita, non vehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis & siccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quae radici inest, exigua est quidem, sed interdum tamen lapides frangere assolet, si quis eam decoctam ebibat. At semen alterius quidem imbecillum est, ejus verò quae in Parnaso nascitur, urinam ciet: & fluxus ventris & stomachi reficcat: vis enim ejus est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba. Herba, quae Graecis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur: Nonnulla-

Arabibus Vagem, Negen seu Negien, Thel, Kel & Negil: Italis Gramigna: Germanis Graß: Hispanis Grama & Gramentha: Gallis Dent de chien.

Gramen à gradiendo dictum, infinitas differentias obtinet: in Phytopinace nostro, etsi centum & viginti duas differentias proposuerimus, plures tamen adhuc universalis historia nostra exhibebit. I. Gramen panicula crispa, C.B. Gramen, Matth. Gramen vulgare, Lug. Gramen minimum Xerampelinum, Adver. & Lob. Matthioli figuræ adjecimus panniculam adultam, quo glumorum crispitudo rectius conspiceretur. II. Gramen dactylon esculentum, C.B. Gramen mannæ, Matth. Cast. Tab. Cam. Gramen mannæ primum, Dod. fol. Lugd. Gramen mannæ esculentum, Lob. Sanguinella, Matth. editione Italica. Capriola ac Sanguinaria, Ruellio. Coronopus Dioscoridis, Lonicero. Gramen album seu hirsutum aliquibus Dens Canis, Ges. hor. cui & Manna Polonorum: Gramen aculeatum Plinii primum, Thal. Graminis quoddam genus, quod in Germania seminis gratia feritur, Cæsal. III. Caryophyllus arvensis glaber flore majore, C.B. Gramen alterum, Matt. Gramen, Fuch. Lac. Gramen à Fuchsio exhibitum Ges. hor. Gramen leucanthemum, Dodo. fol. Lugd. Thal. Gramen floridum majus, Tab. Gramen floridum, Cam. in Matth. Euphrasia gramen, Trag. Euphrasia major, Lonic. Crateogonum, Dod. gal. Holostium Ruellii Lobel. Centunculus montanus, Cæsalpino. IV. Caryophyllo arvensi glabro similis, sed minor, C.B. Hoc exigua est capillacea radice, ex qua cauliculus unus vel alter tenuis, plus minus palmaris prodit, qui mox in parvos ramulos brachiatur, qui copiosissimos & minutissimos flosculos albos, singulos singulis ramulis capillaribus insidentes, sustinent: folia habet pauca, oblonga, angusta, alternatim ex geniculo prodeuntia. In montibus Euganeis provenit. V. Gramen Parnasi Matthioli, cujus figuram retulerunt Castor, Lugdunensis, Tabernæmontanus, nil aliud est quàm Monophyllum malè pictum, quare altera Monophylli figura adposita. VI. Monophyllon, eò quòd cùm primo prodit unico sit folio, cum caulem acquirit gemino est, & ultra unius anni ætatem, ut & cum baccas profert raris ternis foliis reperias. Unifolium, Brunfel. Dod. gal. & fol. (cui & fortè Cyclaminos tertia Plinii) Lugd. Cast. Cam. Tab. Monophyllum, Lob. Thal. Henophyllum, Ges. de hor. Cotyledon sylvestre, Trag. Cyclaminum unico folio, Dalechampii in Diosc. Bifolium primum, Lonicero. VII. Gramen aculeatum Matthioli, Castori, Lugd. Hoc cùm malè ab his pingeretur, veram ejus figuram proponere voluimus, ex integra planta, quam Doctor Jo. Neudorffer Noribergensis Arimini collectam, unà cum aliis obtulit.

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

Sideritin aliqui Heracleam vocant: folia habet marrubii, sed longiora, satis ad frondem quercus, aut salviæ accedentia, minora tamen & aspera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam majores, non injucundi gustus, aliquantumq; subadstringentis: in quibus per intersticia orbiculatæ vertebræ, ut in marrubio spectantur: & semen in eis nigrum: nascitur in *a* petrosis. Illita folia, suapte vi vulnera sine inflammationis periculo jungunt.

Σιδηρῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

Altera Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus *a* folio filicia, numeroso, utrinq; per oras diviso, pediculo longo, prodeuntibus è summo alarum sinu surculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aspero: in quo semen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò ac durius. Hujus vis foliorumq; ad vulnera præcipua est.

Σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

Sideritin aliam esse tradunt, quam Cratevas Heracleam vocat, in *a* maceriis & vineis nascentem: foliis, ab una radice multis, coriandro similibus, † circa coliculos dodrantales, læves, teneros, subcandidos atque subrubicundos: flore puniceo parvo, gustanti amaro & lento. *b* Hujus ea vis est, ut quamvis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

Siderit. consid. & genera.

Tria Sideritis genera præter Achilleam, de qua sequenti capite dicetur, hic à Dioscoride repræsentari constat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentariis me nunquam invenisse ac vidisse tradiderim, eam tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis, vir rei medicæ peritissimus. Reliqua verò genera jamdiu novisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæq; historiam sequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirum sit, quòd tam varia effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides ut qui ea modò marrubii, modò quercus, modò salviæ figura depingat. Quippe eorum longitudo salviæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficiei etenim, ac subalbidus color tum eidem salviæ, tum marrubio: quercui postremò, quæ in ambitu est divisura. Talis profectò mihi esse videtur, quam nos primo statim loco expressimus. Quippe omnibus notis primam refert Sideritim, nec aliud quidpiam obstare videtur, quàm quòd ea frequentius nascatur humidis quàm siccis locis, quanquam sæpe eandem viventem in locis quoq; siccis invenimus. Id itaq; tantùm in causa est, ut hanc non ausim omnino legitimam facere Sideritim, & præsertim cum aliam nunc repererim plantam in Viennensi agro, ac in aliis Austriæ locis, arido in sole, quæ Sideritim primam perbellè refert. Exit enim hæc quadrato caule, ipsoq; dodrantali aut majori, ramosoq;: foliis Marrubio longioribus, & ad salviæ faciem accedentibus, crispis & albicantibus, & per ambitum laciniatis: sapore haud ingrato: Floribus verticillatim in caule & ramis prodeuntibus, Marrubii modo, ut ex appicta hic imagine quis certior fieri poterit. Eadem illi sunt vires quas primo Sideritis generi tribuit Dioscorides & Galenus. Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari videtur, cujus imaginem expressit Fuchsius in suo de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quòd ejus picturæ

Sideritis secundæ descript.

Fuchsii Sideritis.

I. SIDERITIS I. HERACLEA.

II. SIDERITIS. II.

* III. SIDERITIS VULGAris hirſuta. *

IV. SIDERITIS. III.

pictura non ſolùm non præ ſe fert folia, & caules, quæ Sideritim veram referant: ſed etiam flores ejus ſpicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubii modo, planè veræ Sideriti refragari conſpiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Judaicam appellari tradit. Verùm ſi is Judaicam illam intelligit, cujus lib. 2. meminit Avicenna, nullo mo- Herba Judaica;

 do er-

lum appellat. Quare paulò pòst hæc verba subjunxit. Sed alii inquit, fatentur veram Achilleam esse scapo cæruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis foliis rotundis eleganter vestitam. Ex quibus verbis liquidò apparet dubitasse Plinium, qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, ut nihil in eo perpetuum statui posit. Serapio, authoritate Constantini, Achilleam, quòd (ut ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem Draconis appellat: sed fortasse hic interpretis lapsus sum factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neq; etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem Draconis appellant, herba succus est, sed Arabica cujusdam magnæ arboris gummi, vel, ut aliqui volunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cujus loco illius plurimum vendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quavis, sorbis siccis, aliisq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achilleæ meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus scribens. Quidam etiam vocant Achilleam sideritim, quæ proposita quidem, quod ad jam dicta attinet, viribus non est dissimilis: cæterùm adstrictione exuperat: quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluvium congruit. Planta Græcis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea vocatur: Arabibus Sichritis & Egilas: ejus verò succus Demalochotten.

Sanguis draconis. Achilleæ vires ex Gal. Nomina.

Achillea, Matth. Cord. in Diosc. & hist. Lacu. Taber. Thal. Castor. Cæsal. Achillea sideritis, Lugd. Millefolium nobile & strariores vera, Trag. Ges. hor. cui & Stratiotes: Tanacetum minus, Dod. gal. & fol. Lob. Lugd. Strariotes millefolium Matthiolo in tertia & etiam postrema editione. Scopa regia Plinii, Dalechampio in Plinium.

Βάτος. RUBUS CAP. XXXIII.

I. RUBUS.

Rubus notitiæ vulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu alvum sistit, & fœminarum profluvia: præsteris morsui accommodatissimum. Gingivas firmant, & oris vitiis medentur folia commanducata: cohibent ulcera quę serpunt: ulceribus in capite manantibus, oculisq; procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur: cardiacis, & stomachi doloribus, trita convenienter imponuntur. Caules cum foliis tunduntur, exprimiturq; succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ modò dicta sunt. Mori in rubo nascentis, quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta convenit. Sistitur alvus a præmaturi cibo, necnon flore in vino poto.

a Meum πύρ... ... i. media maturitate.

Βάτος ἰδαία. RUBUS IDAEUS. CAP. XXXIV.

IDæus Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida provenit. Est autem longè tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inveniatur. Insuper eadem præstat, quæ supra dictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur: ignem sacrum extinguit, stomachicisque ex aqua bibendus datur.

Rubi vulgaris planta, plura apud nos reperiuntur genera: quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro 3. cap. 18. de plantarum historia. Alius namq; arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus fruticetisq; implicatur: alius humi serpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius deniq; aliis modis in sylvis, & montibus vagatur. Cæterùm qui passim in sepibus, dumetis & frutetis nascitur rubus, virgas edit quadrangulas, subrubentes, obsequiosas, aduncis, minantibusq; aculeis ubique refertas. E ramis pediculi prodeunt aculeati, è quibus terna dependent folia, aspera, & in acutum desinentia, fragariæ herbæ haud dissimilia: prominente altera parte dorso, aduncis & minoribus spinis armato: flores profert in ramusculorum summis partibus racemosos, albicantesq;, è quibus mora oriuntur. Radix illi est longa, & longo tractu repens, graminis modo. At IDÆUS RUBUS*, etsi ab Ida monte denominari cœperit, quòd ibi copiosissimus fortasse habeatur, nascitur tamen in aliis etiam montibus. Nam in Bohemia non solùm habetur in montibus, ubi sponte eum frequentissimum adeo reperies, ut montes quidam eo sese sylvescant, sed etiam in hortis translatum videas. Est itaq; altero longè clementior. Siquidem latiora, molliorаq; profert folia, virgas rotundas, fragiles: spinis nullis, aut omnino raris. Flores edit albos vulgaris rubi æmulos, quemadmodum & fructus, qui facie rubi mora imitatur: intercedente tamen coloris ac saporis differentia. Quippe is tenerior est: sapore subdulci pariter ac subadstringenti, & quadam cum insipiditate jucundus. Color quoq; illi est perpetuò rubicundus, nunquam nigrescens, & in superficie subalbicans, ac si esset rore frigido perfusus. Ananienses, & Tridentini hos fructus Ampomele vulgò vocant, iisq; fragorum vice vescuntur. His autem fructibus Ursi maximè delectantur, qui hac de causa, eo potissimum tempore, quo maturescunt, à venatoribus capiuntur. Sunt & pastorum cibus qui in montibus ovium caprarumq; greges custodiunt. Fuchsius rubi mora (ut libro primo in ligustri mentione diximus) vaccinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet vaccinia flores, non fructus esse existimem. Rubi vires descripsit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Rubi folia, germina flos,*

Ruborũ consid. Rubus Idæus. Rubi Idęi histor. Matthio. Ampomele.

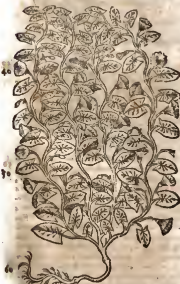
II. RUBUS IDÆUS.

flos, fructus, & radix qualitate adſtringente participant, eaq; non obſcura. Sed hoc inter ſe differunt, quòd folia, mollia potiſsimum & recens nata, plurimum in ſe habent ſubſtantiæ aqueæ, parum verò adſtrictionis: eadem ratione & germina. Itaque ſi mandantur, aphthas, & alia oris ulcera ſanant: quin & alia vulnera glutinare valent. Eſt enim eorum temperies, & ex terrea frigida eſſentia, & aquea tepida. At fructus ſi quidem maturus fuerit, non parum habet ſucci calidi temperati, qui dulcis eſt, uti menſtravimus. Proinde ob hoc, & propter mediocrem adſtrictionem, eſui non inſuavis eſt, at immaturus à frigida ſubſtantia terrea vincitur & propterea acerbus eſt, & valde exiccatorius. Is ſanè utcunq; ſiccatus recanditur, validius quàm recens deſiccans. Sed & flos eandem fructus immaturo facultatem poſsidet: utraque ad dyſenterias, & ventris profluvium, suum robur deperditum, & ſanguinem expuentes idonea remedia. Porrò radix præter adſtrictionem non paucam in ſe habet ſubſtantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit. Hæc planta Græcis βάτος appellatur: Latinis Rubus: Mauritanis Buleich, ſeu Haleich: Italis Rovo: Germanis Bramen oder Erotz*: Hiſpanis Craza: Gallis Ronce. Ejus vere fructus Græcè βατίνα & βατεῖα dicuntur: Latinè Mora rubi: Italicè More di rovo: Germanicè* Brambeer vnd Kraßbeer*: Rubus Idæus: Græcis βάτος ἰδαία: Italis Rovo montano.* Nomina.

Rubi variæ ſunt ſpecies, aliæ enim in altum creſcunt, aliæ humiles ſunt, aliæ ſe arboribus circumvolvunt, aliæ per terram repunt. I. Rubus vulgaris, C.B. Geſ. hort. Thal. Rubus, Matth. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Anguil. Lon. Caſt. Lugd. Cæſal. Rubus grandis, Trag. Rubus primus, Cordo in Dioſc. Rubus arvenſis. Tab. II. Rubus Idæus, Spinoſus eſt & non ſpinoſus, fructu item rubro & candido. Rubus Idæus ſpinoſus, C.B. Lugd. Rubus Idæus Matt. Trag. Cor. in Dioſ. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Anguil. Lob. Tur. Lon. Rubus Idæus major, Lacunæ, quoad deſcriptionem. Rubus tertius Cæſalpino.

HELXINE CISSAMPELOS.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

HElxine cognomento ciſſampelos, foliis eſt hederę: minoribus: ramulis *a* exilibus, quibus complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Naſcitur in ſepibus, vinetis, & ſegetibus. Foliorum ſuccus potu dejicit alvum.

a Μακρὰ, i. longa atque eodẽ modo habet Cate. cus: ſub nomine helxin. Helxin a confid.

NUlli certè dubium eſſe putaverim, quin Helxine cognomine Ciſſampelos, quaſi hederaceam vitem dixeris ſpecies ſit Convolvuli. Sed quæ ea ſit, non facilè explicari poteſt. Verùm cùm eam reddiderit Dioſcorides, foliis hederæ ſimilibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit, complectatur: Flores edens albos, levi tamen purpura perfuſos, calathi figura, è quibus ſemen oritur nigrum, naſcaturq; in ſepibus, vineis & ſegetibus, ſatis mihi declaraſſe videtur, eam eſſe Helxinen, quæ quidem in arvis tum ſegetes ipſas, tum linum, tum legumina omnia irretit ac vincit, & in vineis, palis & vitibus circumvolvitur. Hanc Hetruſcum vulgus ſuo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis verò Minutola dicitur. Quanquam non deſunt, qui putent Helxinem eam eſſe herbam, quæ crebra revolutione ſepta, & vicinos implicat frutices, flores albos candidos æſtate oſtentans, quos noſtri vulgò appellant Campanelle. Hanc Plinius convolvulum vocat lib. 21 cap. 5 ubi eam his verbis depingit. Eſt, inquit, flos non diſsimilis lilio in herba, quem convolvulum vocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec croci intus, candorem tantum referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Sunt qui aberrantes, hanc herbam, & ejus florem liguſtrum vocent: in qua appellatione deceptus fuit Servius grammaticus. Hunc errorem exploſimus libro primo, ubi veri Liguſtri mentionem fecimus. Helxinen perpaucis perſtrinxit Galenus libro ſexto ſimplicium medicamentorum ſic inquiens: Helxine, quæ & Ciſſampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ea Græ-

Quorundã opinio.

Helxinis vires ex Gal.

xonomi-

Indica florida, Adver. Lob. cui & Cannacorus, quorundam. Arundo Indica latifolia sive florida, Tab. Papyrus, Castori: Gladiolus Indicus Cam. in suo Matthiolo. Hujus foliis Gummi Elemmi involutum adfertur: ex semine, Hispani & Lusitani sphærulas precatorias conficiunt, quare à numerando, Cuentas dicunt. Germanis Indianisch Bluomenrohr dici poterit.

Σπαργάνιον.

SPARGANIUM. CAP. XXI.

Sparganion, aliqui xiphidion vocant: folia habet gladioli, sed arctiora, & in terram magis a procumbentia: in summo caule veluti pilulæ prominent, in quibus semen. Contra serpentis venena radix cum vino datur.

a Meum mallem ergo i. magis inclinata.

Existimat Ruellius eam plantam esse Sparganium, quæ in aquosis locis provenit, quam herbariorum vulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc ut in proxima commentatione dicetur, nihil aliud est, quam Dioscoridis xyris. Quare mihi planè refellenda videtur in hoc Ruellii opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd gravem exhalat odorem, folia quidem habet gladioli, sed latiora, longiora'q; , minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in summo caule non pilulas, quæ semen contineant, sed folliculos, aut siliquas profert. Sylvaticus Spatulam fœtidam describens, ejus historiam Paulo Aeginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipse in Paulo nusquam potui reperire: sed ad Sparganium nostra redeat oratio. Dubitamus nos, an planta quam hic pro Spargano expreßimus, quamq; ferè omnes, qui hoc ævo de re plantaria scripserunt, Sparganium faciunt, legitimum genuinumq; Sparganium sit. Siquidem hæc folia xyphio latiora gerit, non quidem arctiora, eaq; sursum spectantia, non humi procumbentia: quo fit ut ego facilè crediderim vix plantam hanc Sparganium dici posse. Nascitur ad montium radices, humecto solo, & circa scrobes. Sanè quàm paucis de Spargano disseruit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sparganium & ipsum desiccantis est facultatis. Nomen Græcum habet planta hæc Σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarberamon: Italicum, Spargania.

Sparganii cõsid. Ruellius male Spatulam. Sparganium credit.

Sylvatici errorum.

Sparganii facult. ex Gal.

Nomina.

XYRIS.

Sparganium, quasi fasciola, quòd foliis ejus pro fasciis uterentur, duplex est, ramosum, & non ramosum. Sparganium ramosum, C.B. Sparganium, Matt. Trag. Cordo in Dioscor. Lacu. Turn. Lobel. Castor. Taber. Camer. Cæsal. Butomon, Dod. gal. Platanaria, Dod. fol. Thal. Carex, Loni. Phleos fœmina, herbario Lugdunensi.

Ξυρίς.

XYRIS. CAP. XXII.

Xyris folia habet iridis, latiora & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, satis crassus, cubitalis, ex quo siliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus, semen in folliculis, simile † fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis vulnera, fractaq; efficax est: aculeos, & spicula omnia, citra molestiam extrahit adjecta floris æris tertia parte, & radicis centaurii, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad convulsa, rupta, coxendicum dolores, strangurias, & alvi profluvia. Semen tribus obolis potum, urinam vehementius impellit: & cum aceto, lienem absumit.

† Orib. spicularum.

Xyridis con sid.

Xyris pluribus locis provenit in Italia, præsertim in Hetruria, in aquosis & humectis locis. Nam etsi non desint, qui plantam, quæ sic nobis Xyridem exprimit, legitimam esse negent, quòd radice non constet longa, rufa, geniculata, sed multifida, gracili'q;, nos tamen non ob id, cum cæteris notis cum

Dioscorides

Dioscoridis Xyride conveniat, eam legitimam faciemus: siquidem variare radices in plantis facile scimus pro diverso soli ac regionum statu. Auxit quoque quibusdam suspicionem ipsum quoq; semen, quod rotundum cùm sit, fabæ haud simile est. Sed suspicionem hanc abstulit Oribasius, qui ὀρόβῳ legit, id est orobo simile. Quo argumento fretus, cùm xyridis semen, (ut cuique olfacienti palam fit) odore fabaceo habeatur, Dioscoridi legendum esse puto: Semen in folliculis est fabaceum odore. Eam vulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd ejus folia si manibus atterantur, gravem & ingratum reddant odorem. Sunt qui hujusce succo utantur ad scabiem, vitiliginem, & lichenas. Hanc memoria prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus ita disserit: Xyris tenuium partium, attractoria, digerendi, ac mirum etiam desiccandi est facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis ejus fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest.

Locus Diosc. restitutus ex Oribasio. Xyris vires ex Gal.

Planta Græcis ξυρίς, Latinis quoq; Xyris dicitur: Arabibus, Caseras: vulgò, Spatula fœtida: Germanis, Wandtleuß kraut: *Hispanis, Lirio spadanal: Gallis, Glaieul sauvage.* Nomina.

Xyris, ob folii similitudinem, quasi rasorium cultrum diceres, duplex est: alia vulgaris, alia maritima. Xyris dicitur Matthiolo, Dod.gal. Cordo in Dioscor. & histor. Turn. Lacon. Gesner. hort. Lobel. (cui & Iris agria Theophrasti) Castor. Lugdun. Camer. Spatula fœtida, Trag. (cui & Gladiolus Italicus) Fuchs. Spatula fœtida, Gesn. hor. Dodon. fol. Clus. hist. Hispan. Lonic. Taber. Camer. Cæsalpino. Hujus radices pro ratione ætatis variant, dum enim adhuc juvenca est, radicem habet fibrosam: adultior reddita, crassam, ut nostra figura exprimit.

Ἄγχουσα. ANCHUSA. CAP. XXIII.

Anchusa, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, *a* in acumen fastigiata, hirsuta, aspera, multa, ab nigra, radice quoquoversum humi sparsa, spinis horrida: radici crassitudo digitalis, quæ æstate provenit, & manus inficit sanguineo colore: læto solo nascitur. Radix adstringit: ad ambusta, & vetera ulcera, *b* ex oleo & cera efficax est: igni sacro cum polenta medetur: lepris, & vitiliginibus illinitur, ex aceto: partus extrahit, vulvæ iodita. Ejus decoctum renum vitiis, lieni, & bile suffusis datur: & si febris sit, ex aqua mulsa. Sistunt alvum folia in vino pota. Radice pigmentarii utuntur ad unguentorum spissamenta. Est & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore distat, quòd minora habeat folia, sed simili modo aspera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus *c* in puniceum vergens conspicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ messibus sanguineum succum fundunt: *d* in sabulosis nascitur. Vis ei foliisq; inest, quæ contra virus cum reliquorum serpentium, tum maximè viperarum auxiliatur, sive cibo, sive potu, sive alligatu: nam si quisquam mandens, in serpentis os inspuat, eum necabit. Est & alia huic haud dissimilis, semine puniceo, minore. Cujus semen manducatum, si in serpentis fauces inspuatur, eum interficiet. Radix acetabuli mensura cum hyssopo, & nasturtio pota, latas ventris tineas excutit.

a Mr. & Cat. [illegible] *i.* acutifolia similia. *b* [illegible] *i.* cocta cum cera & oleo, ita habet Meum. *c* Orib. [illegible] *i.* vel puniceum. *d* Orib. [illegible] *i.* [illegible]

ANCHUSA I.

ANCHUSA II.

Anchusæ duo. Anchusa tertia. Gal.

TRia sunt Anchusa genera, qua hic à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio lib.22.cap.20.quartum quoq; genus addatur, quod pseudoanchusam ob id appellatam ait, quoniam primo alterius generi quadantenus similis est, hirsutior tamen hac, lanuginosior, & minus pinguis foliis tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nusquam equidem vidi, cum tamen alias omnes locis compluribus in Italia invenissem certò sciam. Anchusa enim genus, in toto ferè caule purpurea explicat flores à vulgari buglosso non longè dissimiles, quamvis Anchusis magis subrubentes, magisq; expansi spectentur. Galenus inter Anchusas Lycopsim quoque recenset lib.6 simpl. medic. ubi ita scriptum reliquit: Anchusa quadruplex species est. Quarum Onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & desiccantem, tum adstringentem, & subamaram, tum qua sufficiat extenuandis, & extergendis humoribus biliosis, corporibusq; condensandis. Caterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adstringunt tamen & ipsa, & desiccant. Porrò Lycopsis cognominata refrigerat, & desiccat, magisq; radix ejus, quàm Onoclea adstringit. At Onochelos calidior est, & magis medicata: nam pluscultum habet & gustu ipso protinus acrimonia. Hac verò etiam calidior est parva, qua & amarior, & magis etiam medicata est. Anchusa non omnes easdem vires obtinent. Nam Onoclea quam vocant, radicem habet simul adstringentem, & subamaram, corporibus condensandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abstergendis quoq;, & abluendis biliosis, & salsis succis: dictum enim suprà est, quòd qualitas acerba mista amaritudini ea praestare queat. Sic sanè regio morbo, & lienosis, & renum affectibus est utilis. Sed & refrigerare idonea est: & sanè cum polenta illita juvat erysipelata, & abstergit non modò epota, sed & foris imposita. Proinde vitiligines, & lepras sanat cum aceto. At radicis quidem hac opera sunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipsius herba radice quidem sunt imbecilliora, non tamen aliena sunt à resiccatione, & adstrictione. Itaque etiam profluvium sanant pota cum vino. Et qua Lycopsis nominant eodem modo erysipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adstringentem. At Onochili, & Alcibiadii cognominata vis magis est medicata. Nam & gustu protinus majorem habet acrimoniam, & eos qui à viperis morsi sunt, admodum juvat tum illita, tum suspensa, tum esa. Reliqua verò, nempe quarta, qua parva est, & ferè nomine caret ex illis sola, Alcibiadio quidem persimilis est: verùm & amarior, & magis medicamentosa: ac proinde ad lates lumbricos idonea oxybaphi mensura cum hyssopo, & nasturtio epota. Quod ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchusa vocatur Germanicè, Rot Ochsenzung: *Hispanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette.*

Nomina.

ANCHUSA III.

Anchusa à florido radicis colore dicta, ejus enim succo sanguineo manus inficiuntur, quo sanè ab Echio Buglosso & Lycopside distinguuntur. I. Anchusa prima, Matth. Lac. Cast. Lugd. Buglossa rubra, Lon. II. Anchusa puniceis floribus, C.B. Anchusa secunda, Matth. Lac. Lugd. Buglossa rubea secunda, Lon. videtur Anchusa parva Adversariorum, & Lobeli. III. Anchusa major lutea, C.B. Anchusa tertia, Matt. Lac. Lugd. Cam. Anchusa, Gesn. hor. Anchusæ prima species, fortè Cordo in Diosc. Anchusa lutea, Adver. Lob. Lug. Buglossa rubra tertia, Lon. Anchusa quarta sive Pseudoanchusa, Dod. fol. Anchusa flore ex albido, Clus. hist. Pannonica. Floris enim color modò luteus, modò albus, modò ex albo pallescens.

Λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

Conclus. non legit Orib.

LYcopsis, quæ & anchusa à nonnullis vocatur, foliis est lactucæ, longioribus, asperioribus, latioribusq; crassis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, scabro, hirsutis adnatis multis, cubitalibus: flore in iis parvo, purpurascente: radice rubra, & adstringente: nascitur in campestribus. Cum oleo radix illita, vulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus sacris: sudores peruncta movet, adjecto oleo.

Lycopsis conside. Opinio reprobata.

EGo quoque unà cum Ruellio, & Fuchsio viris doctissimis, crederem Lycopsin tam esse plantam, quam officina legitimi Cynoglossi vice passim usurpant, vocantq; Cynoglossam, si tamen hac radice rubra, non autem candida uteretur: si foliis vivesceret asperis, non autem lævibus, ad terram recidentibus, non sursum spectantibus: si caule assurgeret scabro, non molli: si denique Plinius his è sententia non prorsus refragaretur. Porrò cùm Plinium videam libro 27. cap. 11. de Lycopsi seorsum tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere privatim scripsisse lib. 25. ca. 8. cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis dissentire. Possum enim adducor, ut credam, Lycopsin herbam esse anchusa non absimilem: quam ideò non temerè Galenus, & Aetius cum secutus in anchusarum genere retulerunt, ut superiori commentatione diximus. Lycopsin, quam ego legitimam esse existimo, vidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisq; locis enatam anchusa adeò similem, ut vix ab ea discerni possit. Caterùm quoniam in hujus libri quarti progressu, Deo juvante, nobis de Cynoglosso differendum est suo proprio capite, idcirco disputatio quodnam verum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officina vulgò utuntur, in illud tempus commodiùs differetur: Lycopsis, ut Plinius est author loco citato, foliis est longioribus, quàm lactuca, crassi-

[illegible] caule longo, hirsuto adnatis multis, cubitalibus: flore parvo, purpureo: nascitur in campestribus. Hæc herba Græcis λυκοψὶς, Latinis item Lycopsis, & Italis Lycopside appellatur. *Nomina.*

Ἔχιον. ECHIUM. CAP. XXV.

Echion folia habet prælonga, aspera, aliquantulum tenuia, Anchusæ proxima, minora tamen, subrubra, & pinguia, spinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numerosos: minutaque; utroque latere folia, expansa, pinnataque, nigra in summo caule proportione minora: flores secundum folia purpureos, in quibus semina capiti viperarum similia insunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percussis modò à serpentibus ex vino prodest: sed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia & semen idem præstant munus. Lumborum dolores sedat: in vino, aut sorbitione sumpta, † lac extrahit.

† Mo. & Cas. [illegible]

I. ECHIUM.

II. ECHIUM FLORE ALBO.

Echion à viperis omnino nomen adinvenit (vipera enim Græcis ἔχις dicitur) vel quòd semen proferat capitibus viperinis simile, vel quod viperarum morsibus præstantissimum sit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuisse inventam author est Nicander in theriacis, & [illegible]inde à posteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum secus aream dormiret, a vipera in extremo inguine ictus est: excitatusque a somno, ex hac herba succum commanducando palato & dentibus expressit, haustitque in corpus. Mansa vero herba reliquum vulneri superimposuit contra dolorem, quo medicamento liber evasit. Unde postea Echio nomen inditum est [illegible] ab eo qui primus ostenderat, quantum viribus polleret contra viperarum ictus. Numenius scriptor græ[illegible] duo Echii genera invenitur scriptum reliquit, quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quod folia ocimo similia habeat: alterum vero, quod folio est spinis horrido, privatim Echion nominari. Id sanè quod in theriacis ant[illegible] scripserat Nicander. Quibus videtur etiam Dioscorides adstipulari, quippe qui Echio statim subjecerit Ocimastru[illegible] quoque [illegible] Plinius libro 25. cap. 9. sic inquiens: Echios duum est generum: altera foliis coronata, pulegio simi[illegible] alter[illegible] distinguitur spinosa, cui & capitula viperæ similia sunt. Sed tamen ignorasse Plinium Alcibion & Echium idem esse satis manifestum est: siquidem is libr. 27. cap. 5. Alcibion inquit, qualis esset herba, apud authores non comperi. Ex eius verbis illud facile colligi potest, quòd scilicet Plinius non satis accuratè Nicandrum legerit. Cæterum non parva admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentissimæ naturæ perspexerit, nempe quod ipsum genuit viperinis capitulis, ut ita apud homines, quorum potissimum curam gerit, testatum relinqueret, eam herbam præstantissimam esse ad hujuscemodi lethalium ferarum morsus. Echium, quòd ubique fere proveniat, secus itinera, in agrorum marginibus, & sicco, inculto & exoleto solo, aridis præsertim locis, sæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritiensi vidimus, semenque ejus viperinum decerpsimus ad antidota. Herba est anchusæ, quæ secundo loco Dioscoridi redditur, non absimilis. Vocant quidam sylvestre Buglossum. Flores profert hæc in rubeum purpurascentes inter minuta folia à medio caule ad summum: e quibus semen prodit nigrum, hirsutum, spinosisque involucris inclusum, viperarum capitibus simile. Non invenio Galenum ullam Echii mentionem fecisse in libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen ejus vires describit Dioscoridem secutus lib. 7. ubi hæc refert: Echion, alii Doriada, nonnulli Alcibiadion vocant. Spinosa herba est, quæ non modò à serpente commorsis cum vino pota auxiliatur, sed præsumentes quoque ex ictu nihil molestum pati sinit.

Echii cognominatio. *Plinii lapsus.* *Echii descriptio.* *Echii vires ex Paulo.*

Quod Græci, Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Wild Ochsenzung: Hispani, Yerva della bivera; Galli, Buglosse sauvage, vel, Langue de Bouc.

Echii aliquot sunt differentiæ, hic de vulgari. I. Echium vulgare, C.B. Echium, Matth. Gesf. hor. Lac. Dod. fol. Cast. Lugd. Echium sive Alcibiacum, Dod. gal. Echium floribus purpurantibus rubellis, Lobel. ..eu/is. Cor. in Diosc. Buglossum sylvestre, Lon. Anchusa sylv. Thal. Anchusa major. Cæs. II. Echium flore albo Cam. in suo Matthiolo proponit, quod præcedente majus est & asperius, & in multos ramos brachiatum: in montosis arenosis Germaniæ, & in horto Patavino legimus.

OCIMASTRUM. CAP. XXVI.

OCimoides, Latini Ocimastrum vocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirsutos: siliquas hyoscyamo similes, semine, ut Gith, nigro prægnantes. Vim habet semen in vino potum, quia viperarum, cæterorumq; serpentium morsibus medeatur. Datur ischiadicis, cum melle, vino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & supervacua.

I. OCIMASTRUM, SIVE Ocimoides.

*II. LYCHNIS SYLV. alba multiflora. *

Ocimastri consid. — *OCimastrum, sive sylvestre Ocimum idipsum nobis appellare liceat, passim copiose nascitur in Italia, præsertim inter segetes, prope septa, & in agrorum marginibus, foliis sane sativo similibus: ramulis hirsutis, quadratis, dodrantalibus vel cubitalibus longitudine: in quorum summo flores emicant candidi, quandoq; verò purpurei, id quod silentio præterit Dioscorides: e quibus vascula erumpunt hyoscyami figura, capaci ventre, arcto faucibus, per ambitum denticulatis, viperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melanthio ferme simile. Hæc vascula ita a natura facta pueri nostrates colligunt, ubi exaruerint: siquidem cum semen exciderit, si ictus sufflantes acutissima edant sibila: sic enim natura pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit hujus Nicander in theriacis inter echii genera, sic inquiens: Echii genera duo: alterum spinoso folio anchusæ simile: alterum minoribus foliis, & purpureo flore, aspero lanuginosoq; caule, capitulis viperarum figura. Ocimastri vires tradidit Galenus in calce libri 8. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit: Ocimoides quidam Philitærium cognominant. Radix supervacanea est. At semen tenuium partium, & desiccans citra mordacitatem facultatis est. Herba Græcis ..., Latinis, Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico salvatico: Hispanis, Albahaqua montesina: Gallis, Basilic sauvage.*

Ocimastri vires ex Gal. Nomina.

I. Lychnis sylvestris alba, quæ Saponaria hirsuta Italis, C. B. Ocimastrum sive Ocimoides, Matt. Lou. Taber. Ocimoides Gesf. hor. Lac. Cast. Cam. Ocimoides majus, Lugd. Cæsa. Rosæ marianæ similis quinta. Trag. Lychnis sylvestris alba, Dod. gal. Gesf. hor. Cam. Basilicum sylvestre, Castori. II. Lychnis sylvest. alba multiflora, C.B. Lychnis sylvestris flore multiplici, Dod. fol. Lychnis albus sylvestris, Lob. in icon. Ocimastrum multiflorum, Tab. ab altera non differt præterquam floribus, qui multiplici foliorum textura constant.

ERINUS.

Ἐρῖνος. ERINUS. CAP. XXVII.

ERinus nascitur apud fontes & fluvios, foliis ocimi, sed minoribus, parte superna divisis: surculis quinis, senisve, dodrantalibus: flore candido: semine nigro & acerbo: folia & caules *a* lacteo succo turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure, & nitro instillatus, aurium dolores sedat.

a Caterum τοῖς λευκοῖς ... οἱ καυλοὶ & folia succo repleta sunt.

ERINUS.

ETsi nonnulli Dioscoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere, non desunt tamen & in quibus planè oppositum scriptum inveniatur, quorum lectio mihi magis probanda videtur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum rivulos viderim, legerimq; lacteo succo manantem, adeò ut eo manus infeceret. Quòd praterea Plinio reddatur Erinum herba lactaria, seu lacte madens libr. 23. cap. 7. ubi de ea hac memoria prodidit: Herbam, inquit, quam Graci Erinon vocant, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine, flos candidus: semen nigrum, parvum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo & dulci. Herba perquàm utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt venenis: hac Plinius. Caterùm Erini facultatis adversus venena non meminit Dioscorides, quanquam Nicandro ut qua ad id praestet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinon appellat: neq; id sanè mirum est, quandoquidem in vetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur. De qua differens ipse Galenus libr. 6. simplicium medicamentorum, sic inquit: Echini herba semen acerbum est: ac proinde repellentis, & exiccatoria facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones. Qua herba Gracè ἐρῖνος, Latinè Erinum & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè Erino: Hispanicè Basilgo del bagoa.

Erini conditio. — Erinus Plinii. — Erini vires ex Galeno. — Nomina.

Erinus seu Ocimum aquaticum Matthioli, quem secutus Lacuna, Castor, Lonicerus & Lugdunensis: quid sit ignoramus: cum Guilandinum in eam rem consuleremus, ostendit nobis eam quam Hieracij Sabaudi nomine Lobelus proposuit, sed multò latioribus foliis erat.

I. GRAMEN.

Ἄγρωστις. GRAMEN. CAP. XXVIII.

GRamen geniculatis serpit ramulis, à quibus radices spargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis parvæ lata, eaque jumenta & boves pascunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum ejus in potu, torminibus medetur, & urinæ difficultatibus: calculosa etiam vesicæ excrementa comminuit. Est & arundinaceum gramen, priore multò majus, quod jumenta necare traditur, præsertim in Babylone: idq; juxta vias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur, densius fruticat: foliis hederaceis: flore odorato, candido: semine parvo, non inutili: radicibus quinis aut senis, digitali crassitudine, candidis, mollibus, & *a* admodum dulcibus. Succus si in vino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adijcianturq; piperis, & thuris tertiæ portiones, probatissimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba præstat. Semen vehementius urinam impellit: alvum vomitionesq; sistit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boves inflammat *b* si eo virenti sæpe pascantur.

a Meum. γλυκείας ἰσχυρῶς, i. dulces valdas. *b* ὕστερον ... ἐν τῷ χλ. ... i. humi dum in pabulo sumptu inflammat boves.

PLura ac varia sunt Graminis genera: siquidem prater hac tria, quorum meminit Dioscorides, alia quoq; tria aculeati generis Plinio redduntur lib. 24. cap. 19. naturalis historia, his verbis: Gramen ipsum, inquit, est inter herbas vulgatissimum, geniculatis serpit internodiis, crebroq; ab iis, & ex cacumine novas radices spargit. Folia ejus in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnaso tantùm hederacea specie

Graminis historia ex Plin.

II. GRAMEN MANNÆ.

III. GRAMEN ALTERUM.

IV. CARYOPHYLLO ARVENSI Glabro similis, sed minor.

Gramini vires ex Plin.

densius, quàm usquam fruticante: flore odorato, candidoq́. Jumentis herba non alia gratior sive viridis, sive in fæno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoq; ejus in Parnaso excepi tradunt propter ubertatem: dulcis enim his est. In vicem ejus in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda. Quod & ipsa herba tusa præstat illita, tueturq́, & ab inflammationibus placat. Decocto adjicitur vinum ac mel, ab aliquibus & thuris, & piperis myrrhaq́, tertia portiones: rursusq́, coquitur in æreo vase, ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus vesicæ: calculosq; frangit. Semen vehementius urinam impellit: alvum, vomitionesq́, sistit, privatim autem draconum morsibus auxiliatur. Quod e graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capitis contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumen aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos convolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero quod est Aizoo simile, ad paronychia & pterygia unguium, & cum caro unguibus excreverit, utuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius est, nascitur in parietibus & tegulis. Huic caustica vis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramen capiti circundatum sanguinis è naribus fluxiones sistit: hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perspicuum esse puto, Gramen, quod in Babylone, non gigni in Italia: quanquam illud primum ac vulgatum genus nobis passim in campis & incultis locis frequentissimum nascatur. Neq; illud quoq; omnibus non cognitum & vulgare est, quod foliis ac radicibus exit alterius tenuioribus, caule geniculato, prælongo cui in cacumine caulium quini sunt aculei, veluti digiti, quos pueri naribus inserunt extrahuntq́, ut sanguinem eliciant. Hanc herbam

Sanguinella.

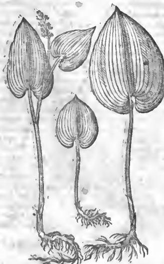
Hetrusci ab effectu vulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus ubi Leoniceni & Ruellij sententiam reprobavimus qui hanc & Coronopum Diosc. unam & eandem herbam esse asseruerunt. Verùm de Coronopo separatim disseruit Plin. l.22. c.19 sua naturalis historia. Postremam hanc in aliquib. Germania locis seri ac coli in campis audio, non minori cura, quam cætera frugũ & leguminum genera. Siquidẽ ejus semine quod MANNAM *appellãt,*

Manna graminis.

frequen-

V. GRAMEN PARNASI. *VI. MONOPHYLLON.*

VII. GRAMEN ACULEATUM.

frequenter vescuntur in cibis, quòd in jure pinguium carnium decoctum, non minorem cum palato ineat gratiam, quam oriza, cui ego facile praposuerim: est enim semen panico, milioq; longè minus, album orizæ ferè modo: sed in pila ipsum quoq; tundere oportet, ut à suo resiliat putamine. Semen orizæ qualitates habet, quare mediocriter ventrem adstringit. Semen ex pingui jure decoctum & illitum, mammarum duritias resolvit. In cibis mediocriter alit. Est & alterum Gramen, quod floridum appellari potest, foliis & caulibus cæteris similibus: floribus in summitatibus stellarum instar radiantibus candidisq;. Radice tenui minimè geniculata. Cæterùm GRAMEN quod in Parnaso provenit, ego Jacobo Antonio Cortuso viro optimo acceptum refero, nam antea à me visum non est. Gramen aculeatum folia, caules, radices primi graminis modo profert: in caulibus tamen singulis è foliis aculei peculiariter exeunt, triplici apice constantes, ac suis nixi pediculis, tribulorum terrestrium instar. Provenit inter rudera & in muris vetustate collapsis. Vires easdem habet, quibus pollet primum graminum genus. Sed jam Graminibus suas reddamus vires ex Galeno, qui de iis agens lib. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit: Graminis radix mediocriter frigida est & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate verò, & siccitate moderata. Porrò semen alibi quidem imbecillum est, in Parnaso verò desiccatorium & tenuium partium & subacerbum. Gramen esculentam habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem instar aquæ, sed acre quiddam exiguum; & subacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea gustantibus est. Ex quibus apertum est, radicem modicè esse itum frigidam, tum siccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipsa herba illita, non vehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis & siccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici inest, exigua est quidem, sed interdum tamen lapides frangere assolet, si quis eam decoctam ebibat. At semen alterius quidem imbecillum est, ejus verò quæ in Parnaso nascitur, urinam ciet: & fluxus ventris & stomachi reficcat: vis enim ejus est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba. Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur:

Graminis vires ex Gal.

Nomina.

Arabibus Vagem, Negen seu Negien, Thel, Kel & Negil: Italis Gramigna: Germanis Graß: *Hispanis Grama & Gramentha: Gallis Dent de chien.*

Gramen à gradiendo dictum, infinitas differentias obtinet: in Phytopinace nostro, etsi centum & viginti duas differentias proposuerimus, plures tamen adhuc universalis historia nostra exhibebit. I. Gramen pannicula crispa, C.B. Gramen, Matth. Gramen vulgare, Lug. Gramen minimum Xerampelinum, Adver. & Lob. Matthioli figuræ adjecimus panniculam adultam, quo glumorum crispitudo rectius conspiceretur. II. Gramen dactylon esculentum, C.B. Gramen mannæ, Matth. Cast. Tab. Cam. Gramen mannæ primum, Dod. fol. Lugd. Gramen mannæ esculentum, Lob. Sanguinella, Matth. editione Italica. Capriola ac Sanguinaria, Ruellio. Coronopus Dioscoridis, Lonicero. Gramen album seu hirsutum aliquibus Dens Canis, Gesf. hor. cui & Manna Polonorum: Gramen aculeatum Plinii primum, Thal. Graminis quoddam genus, quod in Germania feminis gratia seritur, Cæsal. III. Caryophyllus arvensis glaber flore majore, C.B. Gramen alterum, Matt. Gramen, Fuch. Lac. Gramen à Fuchsio exhibitum Gesf. hor. Gramen leucanthemum, Dodo. fol. Lugd. Thal. Gramen floridum majus, Tab. Gramen floridum, Cam. in Matth. Euphrasia gramen, Trag. Euphrasia major, Lonic. Crateogonum, Dod. gal. Holostium Ruellii Lobel. Centunculus montanus, Cæsalpino. IV. Caryophyllo arvensi glabro similis, sed minor, C.B. Hoc exigua est capillacea radice, ex qua cauliculus unus vel alter tenuis, plus minus palmaris prodit, qui mox in parvos ramulos brachiatur, qui copiosissimos & minutissimos flosculos albos, singulos singulis ramulis capillatibus insidentes, sustinent: folia habet pauca, oblonga, angusta, alternatim ex geniculo prodeuntia. In montibus Euganeis provenit. V. Gramen Parnasi Matthioli, cujus figuram retulerunt Castor, Lugdunensis, Tabernæmontanus, nil aliud est quàm Monophyllum malè pictum, quare altera Monophylli figura adposita. VI. Monophyllon, eò quòd cùm primo prodit unico sit folio, cum caulem acquirit gemino est, & ultra unius anni ætatem, ut & cum baccas profert: rarius ternis foliis reperias. Unifolium, Brunfel. Dod. gal. & fol. (cui & fortè Cyclaminos tertia Plinii) Lugd. Cast. Cam. Tab. Monophyllum, Lob. Thal. Henophyllum, Gesf. de hor. Coryledon sylvestre, Trag. Cyclaminum unico folio, Dalechampii in Diosc. Bifolium primum, Lonicero. VII. Gramen aculeatum Matthioli, Castori. Lugd. Hoc cùm malè ab his pingeretur, vetam ejus figuram proponere voluimus, ex integra planta, quam Doctor Jo. Neudorffer Noribergensis Arimini collectam, unà cum aliis obtulit.

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

Sideritin aliqui Heracleam vocant: folia habet marrubii, sed longiora, satis ad frondem quercus, aut salviæ accedentia, minora tamen & aspera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam majores, non injucundi gustus, aliquantumq; subadstringentis: in quibus per interstitia orbiculatæ vertebræ, ut in marrubio spectantur: & semen in eis nigrum: nascitur in *a* petrosis. Illita folia, suapte vi vulnera sine inflammationis periculo jungunt.

Σιδηρῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

Altera Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus *a* folio filicis, numeroso, utrinq; per oras diviso, pediculo longo, prodeuntibus è summo alarum sinu surculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aspero: in quo semen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò ac durius. Hujus vis foliorumq; ad vulnera præcipua est.

Σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

Sideritin aliam esse tradunt, quam Cratevas Heracleam vocat, in *a* maceriis & vineis nascentem: foliis, ab una radice multis, coriandro similibus, † circa coliculos dodrantales, læves, teneros, subcandidos atque subrubicundos: flore puniceo parvo, gustanti amaro & lento. *b* Hujus ea vis est, ut quamvis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

Tria Sideritis genera præter Achilleam, de qua sequenti capite dicetur, hic à Dioscoride repræsentari constat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentariis me nunquam invenisse ac vidisse tradiderim, eam tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis, vir rei medicæ peritissimus. Reliqua verò genera jamdiu novisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæq; historiam sequi deprehenderimus. (Sideritis consid. & genera.) *Cæterùm nemini mirum sit, quòd tam varia effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, ut qui ea modò marrubii, modò quercus, modò salviæ figura depingat. Quippe eorum longitudo salviæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficiei etenim, ac subalbidus color tum eidem salviæ, tum marrubio: quercus postremò, quæ in ambitu est divisura. Talis profectò mihi esse videtur, quam nos primo statim loco expressimus. Quippe omnibus notis primam refert Sideritim, nec aliud quidpiam obstare videtur, quàm quòd ea frequentius nascatur humidis quàm siccis locis, quanquam sæpe eandem virentem in locis quoq; siccis invenimus. Id itaq; tantùm in causa est, ut hanc non ausim omnino legitimam facere Sideritim, & præsertim cum aliam nunc repererim plantam in Viennensi agro, at in aliis Austriæ locis, arido in solo, quæ Sideritim primam perbellè refert.* (Siderit. secundæ descript.) *Exit enim hæc quadrato caule, ipsoq; dodrantali aut majori, ramosoq;: foliis Marrubio longioribus & ad salviæ faciem accedentibus, crispis & albicantibus, & per ambitum laciniatis: sapore haud ingrato: Floribus verticillatim in caule & ramis prodeuntibus, Marrubii modo, ut ex appicta hic imagine quis certior fieri poterit. Eadem illi sunt vires quas primo Sideritis generi tribuit Dioscorides & Galenus. Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari videtur, cujus imaginem expressit Fuchsius in suo de stirpium historia commentario.* (Fuchsii Sideritis.) *Siquidem perspicuum est, quòd ejus*

pictura

I. SIDERITIS I. HERACLEA.

II. SIDERITIS. II.

* III. SIDERITIS VULGAris hirſuta. *

IV. SIDERITIS. III.

pictura non ſolùm non præ ſe fert folia, & caules, quæ Sideritim veram referant: ſed etiam flores ejus ſpicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubii modo, planè veræ Sideriti refragari conſpiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Judaicam appellari tradit. Verùm ſi is Judaicam illam intelligit, cujus lib. 2. meminit Avicenna, nullo mo- Herba Judaica;

V. SIDERITIS IV.

VI. VIRGA AUREA.

VII. VIRGA AUREA LATIfolia ferrata.

Avicen. herba Judaica.

Virgæ aureæ facies & vires.

do erroris culpa vacare potest. Nam Avicennæ Judaica herba nil sanè aliud designat, quàm ervum. Sunt tamen aliqui, qui herbam Judaicam, itemq́, Paganam eam nominant, quæ herbarijs & medicis quibusdam VIRGA *aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, lævi, foliis oliva latioribus, circum minutissimè ferratis, in superficie lævibus: floribus in summitate caulium spicatis, colore aureo, flores ii, ubi maturuerint, flavescentes in pappos abeunt. Nascitur in collibus, in agrorum marginibus & vineis. Subamara est, abstersoria facultatis ac glutinatoria. Hanc chirurgi in Germania, alii quibusdam additis, iis feliciter potandam exhibent, quibus intrinsecus inflicta sunt vulnera & ad fistulas. Quinetiam eam in unguenta, quæ ad id conficiuntur, utiliter addunt: nam ut ipsi referunt, glutinandis vulneribus tam intrò in corpus sumpta, quàm exterius illita, efficax admodum est medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clarissimus author: ad urinam ciendam comminuendosq́, calculos: quod tamen apud alium scriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alvi fluxiones cohibet, id quod etiam præstat clysteribus infusa. Ejus decocto sanantur fotu oris ulcera, firmanturq́, dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, ut ad institutum nostrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortasse Ruellius existimavit. Sunt quoq́, qui Italicam Pimpinellam tertiam faciant Sideritim, quibus ego haud adstipulari possum: quippe quòd illi folia coriandri non sint, nec eadem circa caules oriantur, sed pinnata, è longo utrinq́, pediculo exeant. Item quod caules præduros gerat, non teneros, ac etiam quòd flores, capitulaq́, nec amaro, nec lento gustu habeantur, sed adstringenti & austero. Sideritidis vires memoriæ prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem: sed plurima ejus pars humida est, & mediocriter frigida: paucula verò inest adstrictio: quare phlegmonem sedat & glutinat. Hæc Galenus, de una tantùm Sideritide scribens. Sed cujus ex tribus meminerit, non facile est decernere. Σιδηρῖτις sic Græcè, ut etiam Sideritis Latinè, vocatur: Arabicè Sidrichi: Italicè Siderite.*

Pimpinella Italica.

Sideritidis vires ex Gal.

Nomina.

Sideritis (à ferro dicta ob vim vulnera glutinantem) triplex Dioſcoridi. Plinius ſub Achillea ſex ſpecies recenſuit: plures agnoſcimus differentias. I. Marrubium paluſtre, C. B. Sideritis prima, Matth. Lac. Caſt. Lugdun. Cam. Sideritis prima ſecundum Matthiolum, Geſ. hor. cui & Lancea Chriſti aliquorum: Sideritis ſecunda, Lonic. Marrubium aquaticum Trago, Dod. fol. Lob. Lugd. Thal. Marrubium paluſtre, Dod. gal. Lon. Verbenæ alterum genus, Cæſalp. Hoc in paluſtribus provenit, at Dioſcorides ſuam ſideritidem in petroſis naſci docet. Hujus in Auſtria altera eſt ſpecies, quæ altius multò exſurgit, folia habet magis inciſa & aſpera, hirſutiora, ac odoratiora, quam à Doctore Nicolao Agerio Argentinenſe, materiæ Medicæ ſtudioſiſſimo & doctiſſimo, vnà cum aliis accepimus, ut plenius in noſtra hiſtoria. II. Sideritis ſecunda Matthioli & Caſtori, videtur ex Cannabinis ſpuriis eſſe: verùm cum Sideritide, arvenſi glabra flore pallido tantum ſimilitudinis habet, ita ut eam eſſe alicui facilè conceſſerim. III. Sideritis vulgaris hirſuta, C. B. hanc adjecimus cum eam Camerarius in ſuo Matthiolo ſecundam cenſeat, & eſt Sideritis prima, Fuch. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Turn. Lug. Heraclea, Cord. in hiſt. Sideritis quarta, Lon. Sideritis ſive Ferruminatrix; Adver. & Lob. Sideritis vulgaris, Cam. Tetrahit & Herba Judaica, Lugdunenſi. IV. Sideritis tertia, Matthioli Camer. Lugdu. Caſtor. Sideritis altera, Lac. Taber. Sideritis prima, Lonicero. Videri poſſet propter folia inferiora Tanacetum inodorum eſſe, at Ruta canina Lobeli hac figura proponitur, ſed pictoris incuria minus rectè expreſſa, quæ licet apud nos proveniat, nuper tamen à Nobiliſſimo Cortuſo Sideritidis tertiæ nomine accepimus; dicitur Galeopſis tertia; Dod. gal. Ruta canina, Lugd. Taber. Scrofulariæ ſimilis planta major, & Sideritis ſecunda Dioſcoridis, Cæſalpino. V. Sideritis quarta, Matth Lugd. Sideritis tertia, Caſt. Taber. Hac figura videtur voluiſſe Geranium aliquod exprimere quoad folia, maximè cùm Geranium Ropertianum Sideritidis nomine donetur: at flores non Geranio ſed Alchimillæ conveniunt. VI. Virga aurea, quæ & Solidago, ſeu Conſolida à viribus nominatur, alia eſt latifolia, alia anguſtifolia, ſerrata & non ſerrata, Matthiolus ſuam foliis dicit ſerratis, at pingit non ſerratis, quare utramque adpoſuimus. Virga aurea non ſerrata, C. B. Virga aurea, Matth. (quoad iconem) Dod. gal. & fol. Lon. Caſt. Lugd. Virga aurea foliis non ſerratis, Cam. in Matth. Aurea virga Villanovani, Lob. Virgæ aureæ alterum genus, Cæſal. Virga aurea Brocenburgenſis Thal. Symphytum petræum tertium, Taber. Leucographis Plinii, Anguillaræ. VII. Virga aurea latifolia ſerrata, C. B. Virga aurea, Matth. quod ad deſcriptionem Cam. in Matth. Cæſal. Thal. Virga aurea altera ſerrato folio, Lobel. Virga aurea margine crenato, Dod. fol. Virga aurea ſerratis foliis Taber. Virga aurea altera, Lugdunenſi.

ἀχίλλειον. ACHILLEA. CAP. XXXII.

Achillea, quibuſdam Achillea ſidaritis, dodrantales, aut majores gerit ſcapos *a*, fuſorum effigie minutulis foliis circundatos, ex obliquo crebras inciſuras habentibus, coriandri ſimilitudine, † ſubfulvo colore, lentis odore multo, non inſuavi, verùm medicato: umbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus: provenit lęto ſolo. Trita coma ſanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem ſanguinem inhibet, & cruenta vulvæ profluvia in vellere. Decocto quoque inſident fœminæ fluxione vulvæ laborantes: ad dyſenteriam bibitur. *b*

ACHILLEA.

Qui vulgaris uſus Millefolium Achilleam eſſe exiſtimant, haud dubiè, mea quidem ſententia, decipiuntur. Siquidem id (ut infrà latius docemus de Stratiote millefolio differentes) folia non profert crebris ex obliquo ſectionibus, coriandri ſimilitudine, ſed avicularum pennas æmulantia. Porrò tametſi conſtet, Millefolium umbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea, non tamen propterea colligendum eſt Millefolium, & Achilleam unam & eandem herbam eſſe. Quandoquidem non putaverim ego fuiſſe Dioſcoridis inſtitutum (ut Ruellio placet) quòd hæc Achillea umbellam ferat candidam, illa verò purpuream, alia denique auream: ſed quòd omnibus in univerſum Achilleæ plantis eadem inſit umbella, quæ tantùm prædictis coloribus diſtincta ſpectetur. Naſcitur in Hetruria planta, naſcitur in Goritienſi agro, ſcapis ferè cubitalibus: foliis coriandri proximis, odore quadantenus gravi, non tamen ingrato: umbella in cacumine rotunda, amplaq́; colore in purpura candicante, punctis quibuſdam aureis depicta, quam ſemper putavi eſſe legitimam Achilleam. Atque in hac perſiſtam ſententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioſcoridis repræſentare videatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, ut crederent noſtrum millefolium eſſe Achilleam, illos deduxit Plinius, qui lib. 25. capite 5. Achilleam Latinis millefolium vocari tradidit. Veruntamen is, quantum videre eſt, eo in loco non Achilleam hanc deſcribit, ſed aliam omnino plantam, quam Dioſcorides myriophyllum

a Meum ... ordinatos. † Orib. addit. ... *b* Cat. add ... 1 Et Crateuas affirmat hæc omnia, quodque tota contuſa cum axungia veteri, antiqua ulcera, quæ difficulter cicatricem admittunt, ſanat, quodque arida contuſa, & cum melle miſta ulcera purgat.

Achilleæ conſid.

Multorũ error.

lum appellat. Quare paulò pòst hac verba subjunxit. Sed alii inquit, fatentur veram Achilleam esse scapo caruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis foliis rotundis eleganter vestitam. Ex quibus verbis liquidò apparet dubitasse Plinium, qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, ut nihil in eo perpetuum statui possit. Serapio, authoritate Constantini, Achilleam, quòd (ut ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem Draconis appellat: sed fortasse hic interpretis lapsus sum factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neque etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officina Sanguinem Draconis appellant, herba succus est, sed Arabica cujusdam magna arboris gummi, vel, ut aliqui volunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cujus loco illi in plurimum vendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quavis, sorbis siccis, aliisq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achillea meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus scribens. Quidam etiam vocant Achilleam sideritim, qua proposita quidem, quod ad jam dicta attinet, viribus non est dissimilis: caterùm adstrictione exuperat: quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluvium congruit. Planta Gracis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea vocatur: Arabibus Sichritin & Egilas: ejus verò succus Demalochotten.

Sanguis draconis.

Achillea vires ex Gal.

Nomina.

Achillea, Matth. Cord. in Diosc. & hist. Lacu. Taber. Thal. Castor. Cæsal. Achillea sideritis, Lugd. Millefolium nobile & stratiotes vera, Trag. Ges. hor. cui & Stratiotes: Tanacetum minus, Dod. gal. & fol. Lob. Lugd. Stratiotes millefolium Matthiolo in tertia & etiam postrema editione. Scopa regia Plinii, Dalcchampio in Plinium.

Βάτος. RUBUS CAP. XXXIII.

I. RUBUS.

RUbus notitiæ vulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu alvum sistit, & fœminarum profluvia: præsteris morsui accommodatissimum. Gingiuas firmant, & oris vitiis medentur folia commanducata: cohibent ulcera quę serpunt: ulceribus in capite manantibus, oculisq; procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur: cardiacis, & stomachi doloribus, trita convenienter imponuntur. Caules cum foliis tunduntur, exprimiturq; succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ modò dicta sunt. Mori in rubo nascentis, quàm optimè maturi succus; ad oris medicamenta convenit. Sistitur alvus a præmaturi cibo, nec non flore in vino poto.

a Meum [illegible] i. media maturitate.

Βάτος ἰδαῖα. RUBUS IDAEUS. CAP. XXXIV.

IDæus Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida provenit. Est autem longe tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inveniatur. Insuper eadem præstat, quæ supra dictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur: ignem sacrum extinguit, stomachicisque ex aqua bibendus datur.

Ruborū consid.

RUbi vulgaris planta, plura apud nos reperiuntur genera: quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro 3. cap. 18. de plantarum historia. Alius namq; arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus frutetisq; implicatur: alius humi serpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius deniq; aliis modis in sylvis, & montibus vagatur. Caterùm qui passim in sepibus, dumetis & frutetis nascitur rubus, virgas edit quadrangulas, subrubentes, obsequiosas, aduncis, minantibusq; aculeis ubique refertas. E ramis pediculi prodeunt aculeati, è quibus terna dependent folia, aspera, & in acutum desinentia, fragaria herba haud dissimilia: prominente altera parte dorso, aduncis & minoribus spinis armato: flores profert in ramusculorum summis partibus racemosos, albicantesq; è quibus mora oriuntur. Radix illi est longa, & longo tractu repens, graminis modo. At IDAEUS RUBUS, etsi ab Ida monte denominari cœperit, quòd ibi copiosissimus fortasse habeatur, nascitur tamen in aliis etiam montibus. Nam in Bohemia non solùm habetur in montibus, ubi sponte eum frequentissimum adeo reperies, ut montes quidam eo solo sylvescant, sed etiam in hortis translatum videas. Est itaq; altero longè clementior. Siquidem latiora, molliora q; profert folia, virgas rotundas, fragiles: spinis nullis, aut omnino raris. Flores edit albo evulgaris rubi amulos, quemadmodum & fructus, qui facie rubi mora imitatur: intercedente tamen coloris ac saporis differentia. Quippe is tenerior est: sapore subdulci pariter ac subadstringenti, & quadam cum insipiditate jucundus. Color quoq; illi est perpetuò rubicundus, nunquam nigrescens, & in superficie subalbicans, ac si esset rore frigido perfusus. Ananienses, & Tridentini hos fructus Ampomele vulgò vocant, iisq; fragorum vice vescuntur. His autem fructibus Ursi maximè delectantur, qui hac de causa, eo potissimum tempore, quo maturescunt, à venatoribus captantur. Sunt & pastorum cibus qui in montibus ovium caprarumq; greges custodiunt. Fuchsius rubi mora (ut libro primo in ligustri mentione diximus) vaccinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet vaccinia flores, non fructus esse existimem. Rubi vires descripsit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Rubi folia, germina flos,

Rubus Idæus.

Rubi Idęi histor. Matthio.

Ampomele.

IL RUBUS IDÆUS.

flos, fructus, & radix qualitate adſtringente participant, eaq; non obſcura. Sed hoc inter ſe differunt, quòd folia, molliа potiſſimùm & recens nata, plurimum in ſe habent ſubſtantiæ aqueæ, parum verò adſtrictionis: eadem ratione & germina. Itaque ſi mandantur, aphthas, & alia oris ulcera ſanant: quin & alia vulnera glutinare valent. Eſt enim eorum temperies, & ex terrea frigida eſſentia, & aquea tepida. At fructus ſi quidem maturus fuerit, non parum habet ſucci calidè temperati, qui dulcis eſt, uti monſtravimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adſtrictionem, eſus non inſuavis eſt, at immaturus à frigida ſubſtantia terrea vincitur & propterea acerbus eſt, & valde exiccatorius. Is ſanè utcunq; ſiccatus reconditur, validius quam recens deſiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem poſſidet: utraque ad dyſenterias, & ventris profluvium, tum robur deperditum, & ſanguinis expuitiones idonea remedia. Porro radix præter adſtrictionem non paucam in ſe habet ſubſtantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit. Hæc planta Græcis βάτος appellatur: Latinis Rubus: Mauritanis Bulcich, ſeu Halcich: Italis Rovo: Germanis Bramen oder Kratz: *Hiſpanis Craza: Gallis Ronce. Ejus vero fructus Græcè βάτινα & βατόμια dicuntur: Latinè Mora rubi: Italicè Moro di rovo: Germanicè* Brambeer und Kraßbeer: *Rubus Idæus: Græcis βάτος ἰδαία: Italis Rovo montano.* Nomina.

Rubi variæ ſunt ſpecies, aliæ enim in altum creſcunt, aliæ humiles ſunt, aliæ ſe arboribus circumvolvunt, aliæ per terram repunt. I. Rubus vulgaris, C.B. Geſ. hort. Thal. Rubus, Matth. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Anguil. Lon. Caſt. Lugd. Cæſal. Rubus grandis, Trag. Rubus primus, Cordo in Dioſc. Rubus arvenſis. Tab. II. Rubus Idæus, Spinoſus eſt & non ſpinoſus, fructu item rubro & candido. Rubus Idæus ſpinoſus, C.B. Lugd. Rubus Idæus Matt. Trag. Cor. in Dioſ. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Anguil. Lob. Tur. Lon. Rubus Idæus major, Lacunæ, quoad deſcriptionem. Rubus tertius Cæſalpino.

HELXINE CISSAMPELOS.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

HElxine cognomento ciſſampelos, foliis eſt hederæ minoribus: ramulis a exilibus, quibus complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Naſcitur in ſepibus, vinetis, & ſegetibus. Foliorum ſuccus potu dejicit alvum.

a Meum: μακρὰ. i. longa atque eodē modo habet Caterus: ſub nomine ἰκλαν. Helxin a conſid.

N*Ulli certè dubium eſſe putaverim, quin Helxine cognomine Ciſſampelos, quaſi hederaceam vitem dixeris ſpecies ſit Convolvuli, Sed quæ ea ſit, non facilè explicari poteſt. Verùm cùm eam reddiderit Dioſcorides, foliis hederæ ſimilibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit, complectatur: Flores edens albos, levi tamen purpura perfuſos, calathi figura, è quibus ſemen oritur nigrum, naſcaturq; in ſepibus, vineis & ſegetibus, ſatis mihi declaraſſe videtur, eam eſſe Helxinen, quæ quidem in arvis tum ſegetes ipſas, tum linum, tum legumina omnia irretit ac vincit, & in vineis, palis & vitibus circumvolvitur. Hanc Hetruſcum vulgus ſuo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis verò Minutola dicitur. Quanquam non deſunt, qui putent Helxinem eam eſſe herbam, quæ crebra revolutione ſepta, & vicinos implicat frutices, flores illos candidos æſtate oſtentans, quos noſtri vulgò appellant Campanelle. Hanc Plinius convolvulum vocat lib. 21. cap. 5. ubi eam his verbis depingit. Eſt, inquit, flos non diſſimilis lilio in herba, quem convolvulum vocant, naſcens per frutecta, nullo odore, nec croci intus, candorem tantum referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Sunt qui aberrantes, hanc herbam, & ejus florem liguſtrum vocent: in qua appellatione deceptus fuit Servius grammaticus. Hanc errorem exploſimus libro primo, ubi veri Liguſtri mentionem fecimus. Helxinen perpaucis perſtrinxit Galenus libro ſexto ſimplicium medicamentorum ſic inquiens: Helxine, quæ & Ciſſampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ea Græ-*

Querundā opinio.

Helxinis vires ex Gal.

ſo nomi-

Nomina. *eo nomine ἑλξίνη κισσάμπελος: Latino item Helxine cissampelos: Arabico, Acsin: Italico Vilucchio minore: Germanis* Mittelwind: *Hispanico Campanela yerva.*

Convolvulus minor arvensis, O.B. Helxine Cissampelos, Matth. Fuch. Cast. Lugd. Cam. Helxine hederacea, Lac. Helxine species altera, Gesn. de hort. Helxine in segetibus, Cord. in Diosc. Smilax lævis alba minor, Dod. gal. Smilax lævis minor, Dod. fol. Volubilis minor, Trag. Lon. Thal. Volubilis arvensis, Tab. Convolvulus, Turn. Convolvulus major, Gesn. de hor. Cæs. Convolvulus minor purpureus, Lob. Scammonium primum Plinii, Anguil. Camerario.

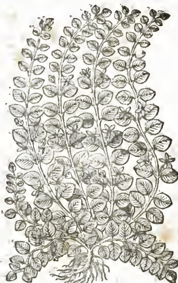
ἐλατίνη. **ELATINE.** CAP. XXXVI.

Elatine folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, senisve, à radice foliosis, gustu adstringentibus: nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, foliis cum polenta tritis & impositis. Eadem cocta sorbitionis usu a dysenteriam sistit.

a Meum [illegible] ventrem, &.

I. ELATINE. II. NUMMULARIA.

Elatines consid. *Sunt qui velint Elatinen eam esse plantam, quam quidam Nummulariam vocant. Alii verò non hanc volunt, sed eam quam nos vulgò vocamus Sorbastrella, Officina Pimpinellam. & alii quidem Sanguisorbam dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod sentio, neutrorum placet opinio. Siquidem nummularia inprimis non fert folia pilosa: neque in segetibus, neque in cultu provenit, sed plerunque in scrobium marginibus, præsertim uligine madentibus. Deinde Pimpinella vocata ramulis exit longè pluribus, quàm senis in terram procumbentibus, & folia habet undique in ambitu laciniata, asterisci modo.* Rapistrũ. *Ruellius porrò Elatinen in Gallia vulgò Rapistrum vocari ait, eoq; ut rapo sylvestri in vernis acetariis rura uti. Verùm si rapistrum id Hetruscu est quod Gallis, certò scio, Elatinen esse non posse. Quæ tamen quòd nascatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare ausim, cùm hactenus plantam non viderim, quæ illam legitimè referat. Atqui veram elatinen, cujus hic imaginem damus, misit ad me Patavio Jacobus Antonius Cortusus, cui nihil deest quod desiderari possit.* Elatines vires ex Gal. *Galenus de Elatine quàm brevissimè differuit lib. 6. simplic. medic. sic inquiens: Elatine modicè tum refrigerat tum adstringit.* NUMMULARIA, *serpit humi junceis cauliculis, cubito longioribus in quibus à radice ad summum brevibus interstitiis utrinq; folia exeunt crassiuscula, rotunda parvorum nummorum instar, unde illi nomen: flores fert aureos ac speciosos. Nascitur in scrobium ripis, & uliginosis aggeribus secus vias. Glutinandi, cohibendiq; facultate prædita est. Herba ipsa illita, recentia vulnera glutinat. Idem præstat eorum succus. Præcipua autem vis ejus est, ad puerorum enterocelas, cùm illita tum in pulverem hausta.* Nomina. *Nummularia sive Lunaria minor: Italis Lunaria minore. Huic nomen Græcum est ἐλατίνη: Latinum similiter Elatine: Arabicum Athin.*

Elatine duplex est rotundo, & acuminato, de quo nunc, folio, hæcq; in agris hirsutior, in hortis glabrior. I. Elatine, Matth. Cast. Lug. Thal. Cam. Elatine altera, Dod. fol. Lob. in icon. Tab. II. Nummularia duplex est, vulgaris, quæ luteo flore est & ratione loci, majori vel minori est folio: altera verò

parva

parva, purpureo flore, de qua in Historia universali. Dicitur Nummularia, Matthiolo (cui & Lunaria minor) Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Gesf. hor. Anguil. Lobel. Cast. Lugd. Cam. Cæsal. Thal. Serpentaria tertia, Brunfel. Centimorbia, Gesf. hor. Hirundinaria minor, Tab. cui & Nummularia minor.

Εὐπατόριον. EVPATORIVM. CAP. XXXVII.

EVpatorium fruticosa herba est, unicum efferens caulem, lignosum, nigricantem, rectum, tenuem, hirsutum, cubitalem, interdum ampliorem: folia per intervalla quinquefolij, aut cannabis potius similibus, quinq; partitò, aut amplius divisis, nigricantibus & ipsis per ambitum serratis: semen medio caule erumpit, pilosum deorsum spectans, quod siccatum vestibus inhæret. Contrita hujus folia, & cum suillo adipe imposita, ulceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut semen in vino potum, dysenteria, jecinoris vitiis, & serpentium ictibus liberat. Nec desunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia sit, uti exposuimus.

I. EVPATORIVM.

II. EVPATORIVM VVLgare.

SVmunt nonnulli, imo universa ferè seplasiariorum turba, legitimi Eupatorij vice quandam aspectu insignem plantam, quæ plerunq; in uliginosis locis, & in scrobium marginibus enascitur. tricubitalis longitudine, foliis cannabinis annulis, majoribus tamen, subalbidis, hirsutis, & amaro gustu, & odore medicato, haud insuavi. caule subrubeo, rotundo. Huic flores in summitatibus in umbellam exeunt, non tamen simul cohærentem, sed divulsam origani vulgaris modo colore in purpuram albicante, qui maturescentes in pappos abeunt. Radix quæ in plures divaricatur partes illi inutilis est, nullusq; in medicina usus. Et quanquam ij sciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam esse plantam quæ vulgò Agrimonia vocatur, eorum fortè in ratione, qui Dioscoridis ætate eandem perperam Argemonem appellabant: cùm tamen animum imbibitos jamdiu errores rejicere nequeant, vel potius nolint, difficilè quidem adducti patiuntur, ut vulgarem Agrimoniã Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiũt, admisceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij usum damnemus. Palàm etenim est ut ex foliorum amaritudine, & odoris præstantia, quo hujus Eupatorij tota redolet planta, percipi potest, id & obstructiones aperire, & crassos lentosq; humores mirificè incidere posse: quinetiam alia plura auxilia præstare, ut paulò inferius explicabimus. Veruntamen nunquam eò deveniam, ut asseverem hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen sibi ascivisse: tantum illud abest, ut etiam à nullo, quantum equidem invenerim, veterum, sub alio nomine posteritatis memoriæ proditum sit. Ruellius tamen nescio qua ratione ductus, in suis de natura stirpium commentariis, non sine magno errore sibi persuasit, vulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper esse, à Dioscoride libro secundo descriptum. Sed nos id in nostra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius explosimus, quam ut quicquam supersit addendum. EVPATORIVM *à Dioscoride descriptum flores gerit spicatos, aureos, radicem lignosam, subrufam pentaphylli modo. Nascitur locis sepes tinetaq; in agrorum marginibus, & incultis locis. Cæterùm Mesues quoq; habet suum peculiare Eupatorium, quod ut ex ejus descriptione apparet, à prædictis longè diversum est. Id namq; plures ab radice emittit caules: foliis minoris centaurio similibus: per ambitum laciniatis: floribus aureis, in umbellam cohærentibus, helichrysi modo. Hoc nostratibus Senensibus vulgò vocatur*

Eupatorii consideratio.

Agrimonia est Eupatorium.

Hydropiper.

Eupatorium Mesue.

vocatur herba Giulia. Hujus comam mulieres per noctem vino albo macerant, ac subinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi mensura ad necandos vermes admirabili successu. Nascitur hæc in campestribus: atq; ut mea fert opinio, ea est planta, quæ Dioscoridi Ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi respondeat, etsi non desint qui à nobis dissentiant: quorum unus est Andreas Marinus, qui in Mesuæ libellum de simplicibus medicamentis alvum exolventibus quasdam novas edidit annotationes. Verùm an is rectè Ageratum examinaverit, inferius suo loco narrandum relinquimus, ubi de Agerato disseremus. Atqui interim admonendi sunt lectores, ut imaginem quam is pro Mesuæ Eupatorio ex commentariis nostris in suum transplantavit Mesuem, diligenter intueantur; quod si fecerint, illico sanè agnoscent, quàm ipse in simplicium medicamentorum censu se exercuerit: siquidem is non Mesuæ Eupatorium illuc ex Dioscoride nostro transtulit, quod nos in Agerato primo loco appinximus, quodq; herbam Juliam à nostris appellari diximus: sed alteram quandam plantam facie sapore, odoreq; ab ipsa Julia herba, sive Mesuæ Eupatorio valde diversam, quam nos Ageratum alterum nominavimus. Itaq; sæpe fit, ut dum alios errores arguere nituntur, nos ipsos longè magis redarguendos in medium offeramus. Hinc itaq; addiscunt Mauritanorum sequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine Eupatorij in medicamentis à Mesue relictis suum interponere Eupatorium: in Avicennæ remediis suo item uti: & in Græcorum compositionibus Agrimoniam vulgò vocatam addere. Sed animadvertant velim, ne in hoc Valerij Cordi dispensatorium sequantur quòd perperàm, mea quidem judicio, scribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in syropo de Eupatorio, pro ipsius Mesuæ Eupatorio admiscendam esse Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd alvum magno incommodo dejiciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræsentare deprehenditur. Nempe sua dejectoria vi, quo magno cum impetu ventrem solvit, jecur imbecillum, atq; infirmum reddit. Cordum secutus videtur Fuchsius in libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum edidit, ubi in antidoto è Lacca magna, illud Eupatorium usurpandum esse tradit, quod à Mesue describitur, & Græcis Ageratum, Italis verò Gratia Dei nominatur. Quare in eo illud de iis duobus viris (pace eorum dixerim) dici posset, quod est in communi proverbio: Cæcus cæcum ducit & ambo in foveam cadunt.

Cordi & Fuchsii error.

Ceterùm, ut ad vulgare Eupatorium redeam, viribus sanè pollet id non negligendis. Namq; excalfacit, siccat, extenuat, abstergit, incidit, & aperit, & subtilium est partium. Eximitur è contusis recentibus foliis succus, & insolatus cogitur in pastillos, quorum in medicamentis est usus. Præstat foliorum Eupatorij vulgaris decoctum, aut epotus succus jecinoris doloribus, & cæteris ejusdem affectibus ab obstructione provenientibus, quo fit, ut perquam commodè propinetur hydropicis, malo habitu, ictero, & vasorum infarctu laborantibus: quinetiam contra splenis tumores & obstructiones. Datur quoque succus ad ventriculi apostemata à frigiditate prognata: in quo casu convenit etiam herba extrinsecus illita. Foliorum decoctum auxiliatur diuturnis, & præsertim pituitosis febribus, ab obstructione provenientibus. Idem urinas, & menses pellit. & scabiem, & pruritum sanat si cum fumaria fuerit decoctum è caprino sero, sed succus fortior est. Is enim potus incipienti Elephantiasi medetur. Flores illius vulnera recentia, & ulcera sanant. Fugantur venenata animalia herba sicca suffitu. Dicunt observatum esse à venatoribus, Cervos telis vulneratos, devorata hac planta procul dubio sanari.

Vulgaris Eupatorij vires.

III. POTENTILLA.

Datur eadem utiliter pecoribus tussientibus, & anhelosis equis, quorum etiam dolores finit. Succus binûm obolorum pondere in catapotiis devoratus intestinorum vermes necat. Idem recenter expressus illinitur commodè ex aceto, & sale adversus scabiem. Eupatorij meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Eupatorium herba tenuium partium, incidendi extergendiq; facultatem citra manifestam caliditatem obtinet; quocirca obstructiones jecinoris expurgat. Inest ei & adstrictio modica, propter quam robur visceri addit: hactenus Galenus: Ex vino albo decoctum paratum, cum saccharo sex unciarum pondere tribus diebus potum, mirificè stranguriam sanat, & urinas pellit. Additur herba in potionibus, quæ ad intrinseca parantur vulnera.

Eupatorii vires ex Gal.

Est & herba Agrimoniæ non dissimilis, quæ nonnullis POTENTILLA vocatur, tametsi hirsutioribus sit foliis, supernè virentibus, infernè verò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, Pilosellæ vocatæ modo: aureis floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hortensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, interius verò candicante, austero gustu & adstringenti. Nascitur in uliginosis locis & propter semitas. Universa hæc planta refrigerat, adstrictoria & exiccatoria facultate pollet, repellit, roborat. Idcirco muliebrium profluvia, dysenterias cohibet, & cæteras alvi fluxiones. Id quod & præstare dicitur, si recens in calceis nudis pedibus supponatur. Datur quoq; utiliter pectus anda sanguinem rejicientibus. Herba decoctum ex vino paratum, præstat potum ad intestinorum tormina, & dorsi dolores. Sicca farina, ex sua ipsius aqua stillatitia pota, albas uteri fluxiones cohibet, sed valentius addito Corallio, & eboris ramentis. Sunt qui eam ad enterocelas & bubonocelas præferant, cum in cibis, tum in potionibus. Namq; bellè vulnera conglutinat, & ulcera sanat, & præsertim quæ pudenda invadere, & oris partes erodunt. Firmat commotos dentes & laxas cohibet gingivas ubi in aceto decoquatur, & eo os sæpe colluatur: item dentium dolores mulcet. Prolapsam columellam restituit addito aluminis momento. Mirum dictu, quòd pedum plantis, manuumq; volis admota febrium quarumcunq; calores remittit.

Potentillæ descriptio & vires.

Herba, quæ Græcis εὐπατώριον & ἡπατώριον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium appellatur: Arabibus Cafat, Cisit, seu Gafet: Italis & Officinis Agrimonia: Germanis Odermeng: Hispanis Agramonia e Gallis Aigremoine. Eupatorium vulgare, & Officinis. Eupatorium Avicennæ: Italis Eupatorio: Germanis Kunigundtkraut: At Potentilla quibusdam Anserina: Italis Potentilla: Germanis Grensing: Gallis Agrimoine sauvage.

Nomina.

Eupatorium quibusdam ab Eupatore rege, alis [illegible] seu [illegible] Oribasio, quòd Hepati medeatur. I. Eupatorium veterum Agrimonia dicta, quod inodorum est & odoratum. C. B. Eupatorium, Matth. Brunfel. Fuchs. Turn. Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hor. Lacu. Taber. Thal. Castor. Eupatorium vulgare, Trag. Eupatorium Græcorum, Lob. Eupatorium verum, Lugd. Eupatorium Avicennæ, Anguil. Agrimonia, Brunf. Dod. fol. Cæsal. Lonicero. II. Eupatorium cannabinum, C. B. Eupatorium vulgare, Matth. Turn. Castor. Lugd. Eupatorium Avicennæ, Lacu. Lonic. Camer. Cæsal. Eupatorium adulterinum seu aquaticum, Fuchs. Pseudohepatorium mas, Dod. gal. Thal. Vulgare Hepatorium. Dod. fol. Herba S. Kunigundis, Trag. Taber. Trifolium cervinum aquaticum, Ges. hor. Terzola Sardi, Cannabina aquatica seu Eupatorium mas, Lobelo. III. Potentilla, ab eximiis viribus dicta, alis Argentina, à foliorum splendore argenteo. Potentilla, Matth. Brunf. (cui & Tanacetum agreste) Fuchs. (& Agrimonia sylvestris quibusdam) Lon. Castor. Lugd. Thal. Cæsal. Anserina: Trag. Tab. Argentina, Dod. gal. & fol. Lobel. Argemone altera, Fuchs. in icon. Ges. hortis.

Πεντάφυλλον. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

QVinquefolium ramulos fert festucarum similitudine, tenues dodrantales, in quibus semen: folia menthæ, quina singulis pediculis, rarò plura, in ambitu serrata: florem ex candido pallescentem: auri æmulum. Nascitur in riguis & aquariis ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, veratro nigro crassiorem: plurimis pollet remediis. Jus radicis decoctæ ad tertias, si in ore contineatur, dentium dolores sedat: putrida oris ulcera, collutione sistit: arteriæ scabritias gargarizatu lævigat: contra alvi profluvia, & dysenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumq; cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, serpentia ulcera cohibet: strumas, tumores, duritias, abscessus *a*, & collectiones discutit: ignes sacros, *b* reduvias, condylomata, psorasq; sanat. Teneræ radicis succus, contra jecinoris, pulmonumque vitia prodest: item adversum venena. Cum hydromelite autem, vel diluto vino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus, in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana verò, ternûm: in quotidiana, unius. Ea quoq; folia tricenis pota diebus, comitialibus prosunt. Foliorum succus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & sale, tam vulneribus, quàm fistulis remedio sunt: enterocelicis auxilium præstant. Quinquefolium sanguinis profluvia & potu, & illitu sistit. Ad expiationes, castimonias, & incantamenta inciditur.

a Meum & Cat. [illegible] arteria- [illegible] *b* Cat. [illegible] de quamatores, & pterygia in digitis.

I. QUINQUEFOLIUM.

II. PENTAPHYLLUM. album.

TAmetsi unius tantùm Pentaphylli, sive Quinquefolii meminerit Dioscorides, nos tamen quatuor ejus genera vidimus in Italia. Quorum utiq; primum à Dioscoridis historia nihil prorsus dissentit. Secundum à primo differt, quòd foliis sit albicantibus, hirsutis, & flore candido. Tertium folio erumpit parvo, subalbido, per terram repit. Ultimum verò folia fert vitiginea in partes quinq; divisa, quod aliqui DIAPENSIAM, alii Saniculam appellant. Huic in cauliculorum qui rotundi, graciles, ol sequiosi, summitatibus, & adnatorum fastigiis, capitula prodeunt subalbida facie fragis similia. Radicibus constat numerosis gracilibusq;. Nascitur in montibus & sylvosis collibus. Primum provenit in riguis, & scrobi-

Quinquefolii genera. Diapensiæ descriptio, & vires.

* III. QUINQUEFOLIUM erectum, incanum. *

* IV. QUINQUEF. PALUSTRE rubrum. *

V. DIAPENSIA.

um marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, & in singulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula in ambitu tamen magis serrata. Radix illi subrubens apparet, quod quamvis negat Brasavolus, id tamen aliis, ut mihi eam effodienti, verum esse deprehendetur. Hæc in plures radiculas dividitur elleboro nigro crassiores. SECUNDUM *seu album, foliis est incanis, hirsutis, per ambitum sensim denticulatis, quinis ex unoquoque pediculo dependentibus cauliculis mollibus, obsequiosisque, flore candido, radice squamosa, agnatis ex obliquo prodeuntibus. Nascitur in saxis ingentibus, & saxosis locis. Hinc autem mirari subit, Manardum Ferrariensem virum alioqui hujus nostræ ætatis ingenio, & doctrina insignem: quippe qui tam facile sibi persuaserit, id legitimum esse Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon officinæ verò herbariorumque vulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc septem ex uno tantum cauliculo proferi folia: Pentaphyllum verò quinque, unde & illi nomen. Hoc radices elleboro similes habet crassiores tamen, oblongas: illa verò admodum breves, strumosas, simulque in unum compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, ficiculosisque locis, in altis præsertim montibus: illud verò in campestribus, & prope aquæductus, & in riguis. Quæ sanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutivisse. Cæterùm non possum non mirari scripsisse Plin. lib. 25. c. 9. Quinquefolium nulli esse ignotum cùm etiam fraga gignendo commendetur: Quippe id perpetuò esse falsum, ipsamet quinquefolii planta apertissimè testatur: etsi asserat Brasavolus, cui nos minimè subscribimus, in Veronensi agro nasci Fragariam, cui quinque, unicuique pediculo insunt folia & quæ fraga gignit in cibis gratissima, putetque de hac intellexisse Plin. quod à Verona, ut ipse inquit, fuerit oriundus. verum non ob hoc ambos arguere desinam, donec offeratur mihi pentaphylli planta, quæ fraga proferat. Cæterùm de quarta Quinquefolii specie quam Diapensiam vocari diximus. Refrigerat & siccat, celebes, reprimit, glutinat & roborat. Germaniæ chirurgi maximè utuntur ad intrinseca vulnera, enterocelas, & fistulas, ejus pulverem, vel*

Manardi erratum.

Diapensiæ usus.

decoctum

VII. FRAGARIA.

* VIII. FRAGARIA FRUctu albo. *

IX. EUPHRAGIA.

decoctum universa planta potui exhibentes. Idem quoque præstat foliorum & radicum farina. Quinetiam ad morbos omnes, ubi adstringente solidanteque medicamine fit opus. Est tamen nonignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiamnum quinis exoritur foliis, radice alba, mira natura artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione disseruimus: sed aliud longè differens. Quinquefolii vires retulit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Pentaphylli radix, inquit, desiccat vehementer, minimùm verò acris est. Quare in multo est usu, velut alia quoque omnia, quæ cum sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens evidentis caliditatis: hæc Galenus. Quinquefolium album adstringit, siccat, roborat, repellit: radix subtilium est partium. Ea omnia præstare potest quæ alterum, quo tamen adstringentior est. Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea sint tam cibis quam medicamentis idonea, ideò & res, & locus mihi exposcere videtur, ut hic tum plantæ, tum fructus ejus vires perstringamus. FRAGARIA itaque planta est nemini ferè non cognita, adeò ut hic nemini supervacuum putem, ejus faciem repræsentare. Planta est humi repens, foliis pentaphylli majoribus, ternis ex uno pediculo prodeuntibus, & per ambitum serratis: floribus candidis, rubis amulis, è quibus fraga oriuntur: cauliculos habet tenues, hirsutos, obsequiososque: radices habet numerosas & tenues, adstringentis gustus. Proveniunt in montibus, collibus, sylvis, secus itinera, & prope sepes. Refrigerat ordine primo, siccatque secundo. Folia, & radix, vulnera, & ulcera sanant: muliebres fluxus, & dysenterias cohibent, urinam cient, & lieni conferunt. Herba, & radix cum decoctum potum, auxiliatur jecinoris inflammationibus, mundatque renes & vesicam. Idem ore contentum, collutioniumque modo agitatum, gingivas roborat, dentes commotos firmat, & destillationes sistit. At Fraga præter id quod gustus æstate in cibis arrideant, biliosis æstuantibusque ventriculis prosunt, siticulosisque sitim sedant. Vinum, quod ex iis eliciatur, ulcusculis, quæ in facie à caliditate proveniunt, mirificè medetur: itemque vares, & oculorum nubeculas, valdasque defluxiones impositum tollit. Neque etiam hic silentio dissimulanda videtur EUPHRAGIA: quam nobis Fraga nunc ob vocabulorum vicinitatem ad memoriam revocarunt, cùm & ipsa variis ad oculorum morbos viribus prædita sit: etsi à

[Margin notes: Quinque folii vires ex Gal. — Fragariæ & fragorum vires. — Euphragiæ delineatio & vires.]

veteribus Græcis nusquam, quod legerim, descripta reperiatur. Est itaq; Euphragia tenuis planta quæ ad palmi altitudinem assurgit: foliis minutis, crispis, per ambitum serratis, gustu adstringentibus paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq;: flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æstate. nascitur in pratis & in sylvis. Præstat hæc quocunque modo sumatur tam in cibis quàm in medicamentis recens vel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præsertim cùm in cibis aut potu diutius sumitur. Fit ex ea vinum vindemiarum tempore, uvis & musto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum differit. Euphragia vinum inquit fit ad oculos ponendo herbam in musto donec fiat vinum. Cujus usu oculi senum rejuvenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum visus in quocunq; cujusvis ætatis homine, præsertim ubi pinguedo, & pituita redundant. Et est qui permansit nihil videns per longum tempus, & infra annum ejus usu restitutus est ad visum. Ipsa enim herba calida est, & sicca magis, abstergit & cohibet: & habet hoc à proprietate, quod quando pulvis ejus comeditur cum ovorum vitellis, idem mirifice præstat, vel quando pulvis idem recipitur cum vino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularis & legerunt postmodum absq; ipsis, etiam literam subtiliorem. Et usus vini Euphragiati non habet par in proficiendo visui. Si autem vinum esset nimis forte temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de vinis. Herba πεντάφυλλον Græcè, Quinquefolium Latinè dicitur: Italicè Cinquefoglio: Germanicè Weiß Fingerkraut: *Hispanicè Cinco en rama: Gallicè Quintefueille. Quinquefolium album, Græcis πεντάφυλλον λευκόν: Italis Cinquefoglio bianco. At Diapensia sive Sanicula, Italis, Cinquefoglio maggiore: sic Fragaria, Italis Fragolaria. Fraga verò, Italis, Fragole & Frago: Germanis* Erdbeer. *Sic Eufragia, Italis Eufragia: Germanis* Augentrost: *Gallis Eufraise.*

Vinum Euphragiatum.

Nomina.

Quinquefolium, quòd quina sint singulis pediculis folia: quindecim species novimus, hic quatuor proponuntur. I. Quinquefolium majus repens, C. B. Quinquefolium, Matth. Cord. in Diosc. Lacu. Cæsal. Pentaphyllon minus, Brunf. Gesf. hor. Pentaphyllon vulgare, Trag. Pentaphyllon luteum majus, Dod. gal. Pentaphyllon primum, Lon. Pentaphyllon Diosc. Tab. Pentaphyllon majus flore subluteo, Lob. Pentaphyllon fragariæ cognata, Gesf. hor. Pentaphyllum repens, Cam. Quinquefolium luteum majus, Fuchs. Lug. Quinquefolium secundum, Turnero. II. Quinquefolium album majus, C. B. Pentaphyllum album, Matt. Dod. gal. Pentaphyllon verum ac nobile, Trag. Pentaphyllum, Gesf. hor. Pentaphyllon majus flore albo, Lob. in icon. Pentaphyllon albo flore, Camer. Quinquefolium majus candidum, Fuchs. Quinquefolium primum, Turn. Clus. hist. Panno. Quinquefolium album, Matth. in comp. Lugd. Quinquefolium sylvaticum, Taber. III. Quinquefolium erectum incanum, C. B. Hoc à Matthiolo inter figuras majores nomine Pentaphylli albi, sed sine descriptione, proponitur. Quod ex radice obscurè rubra, oblonga, altè descendente, adstringente, unum alterumve caulem sesquipalmarem erectum, rotundum, infernè rufo cortice tectum, supernè albicantem, in alios brachiarum profert, quem folia angustiora, minora, profundioribus incisuris divisa. supernè ex virore nigricantia, aversa parte incana, cingunt: flores quinquefolii, quorum medium aliquot stamina lutea occupant, cauliculorum summis & quidem pedicellis incanis, singuli ex singulis calycibus prodeuntes, lutei, parvi, insident, quibus delapsis, semen minutum fuscum, in fragi rudimentum congestum, succedit. Sponte apud nos locis asperis circa vias & ad agrorum scrobes, locisq; arenosis provenit. Dicitur Pentaphyllum exiguum alterum, Trag. Pentaphyllum tertium, Lonic. Pentaphyllum rectum minus, Camer. Pentaphyllum canum, Thal. Quinquefolium minus. Fuch. in icon. & Turn. Quinquefolium luteum minus, Lugd. Quinquefolium minus, Fuch. & Camer. in Matt. Quinquefolium petræum majus. Taber. IV. Quinquefolium palustre rubrum, cum suo Matthiolo addiderit Camerarius, de eo paucis. Hoc radice est nigricante, longa, geniculata, à qua sarmenta longa, gracilia, striata, per terram sparguntur, in quibus ramuli dodrantales, glabri, reclinati, pentaphyllo similes: folia oblongis pediculis donata quina, septena uno pediculo inhærentia, supernè viridia, aversa parte in cinereo candicantia: flores profert in caulium fastigio, ut plurimum geminos, in quinque aut sex folia divisos, obscurè rubentes, ejusdem coloris staminibus in medio parvum capitulum eingentibus, quod paulatim augetur donec in capitulum durum frago simile, sed obscurius rubens, nulloque intus succo, seminibus farctum, excrescit. Nascitur uliginosis locis, in scrobibus & juxta stagnantes aquas, medio vere & post florens. Tota planta astringentia est facultatis. Dicitur Pentaphyllon rubrum, Dod. gal. Lugd. Pentaphyllum palustre, Cord. in hist. (& ejus Scholiasti Heptaphyllum Plinii fragiferum) Thal. Camer. Pentaphyllum rubrum palustre, Lobel. in icon. Quinquefolium palustre, Gesf. hor. Camer. in Matth. Taber. Quinquefolium quartum, Dod. fol. Quinquefolium rubrum, Lugd. Heptaphyllon Cordi Camer. Quinquefolium palustre fragiferum vel Heptaphyllum Porphyrantemon, Camerario in suo Matthiolo. V. Sanicula à sanandis vulneribus dicta, dicitur Diapensia, Matth. Brunf. Castor. cui & pentaphylli quarta species, Sanicula, Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Lacu. Gesf. hor. Lonic. Lobel. Cæsal. Thal. Cam. Taber. cui & Consolida quinquefolia. Sanicula mas, Fuch. Lugd. Sideritis tertia Dioscoridis, Fabio Columnæ. VI. Sanicula montana rotundifolia major, habetur enim & minor & altera longifolia, C. B. Ex radice crassiuscula minimum digitum sæpè longa, subrussa, multis fibris candicantibus donata, caulis exurgit pedalis & altior, viridis, hirsutus, cui folia subsunt circinaræ ferè rotunditatis, oblongis pediculis pilosis inhærentia, per ambitum crenata, supernè viridia, prona parte exalbida, & valde hirsuta, quæ tamen cultura penè evanescit: quæ in caule superioribus respondent: summi caules in plures ramulos brachiantur, singulisq; ramulis terni aut quaterni insident flosculi albi, quinquefolii punctis sanguineis notati, Oxyacanthæ odore, staminibus pluribus medium florem occupantibus: succedunt capitula saxifragiæ albæ similia, semen minutum & nigrum continentia. Junio floret, at in hortis maturius. In montibus Rheticis legimus, & in Fracto locis umbrosis & humidioribus. Sic & in omnib. Panoniæ alpibus. Adstringit & ferè insipida. Monet Camer. in suo Matth. ex prona parte folii cutem decorticari, & illud vulneribus imponi: elici etiam aquam ex planta minutim concisa ad vulnera glutinanda, aut flores in pulverem redigi: itemq; folia & ulceribus vulneribusq; inspergi. Dicitur Sanicula alpina alia, Gesf. Hor. Sanicula montana prima, Clus. hist. Panno. Sanicula alpina sive guttata quibusdam. Italis umbilicus Veneris. Septentrionalium aliis Hepatica montana: Valesiis l' herbe sante Condria, vel sans Contura:

Germa-

VI. SANICULA MONTANA rotundifolia minor. *

PHOENIX.

Germanis Wild Scheltkraut / oder Weiß Sanickel/ Camerario in suo Matthiolo. Garyophyllara sive Geum alpinum recentiorum folio hederaceo. Adv. Lob. in icon. Caryophyllata sive Geum Alpinum, Lugd. Cotyledon tertium Dalechampii, eidem, VII. Fragaria, ab odore fragrante, quem mora ipsius spirant: mora terrestria dicta Servio. Dicitur Fragaria, Matth. Brunf. Trag. Fuchs. Turn. Dod. gal. & fol. Lonic. Lobel. Castor. Lugd. Cæsal. Thal. Fragula, Cord. in hist. Fragum & Trifolium fragiferum, Tab. Sunt sylvestria, hortensia: variant fructu majore & minore, rotundiore, longiore: colore rubra, alba, media, sanguinei coloris. VIII. Fragaria fructu albo, C.B. Priori minor est planta, magisq; cana, fructu aliquando toto candido, minus granoso, dulci, aliquando parte superiore rubicundiore. Hanc in hortis tantùm notavimus. Dicitur Fraga candida, Trag. Fraga alba, Camer. in Matth. Fragum album, Tabernæmon. IX. Euphrasia *ὠφρεσύνη* dicta eò quòd oculos eorum caliginem discutiendo, delectet. Euphrasia Officinarum, C.B. Euphragia, Matth. Cast. Thal. Euphragia alba, Brunf. Eufragia vulgò, Cæsal. Euphrasia Augustinensium, Trag. Euphrasia, Fuch. Lacu. Lonic. Lobel. cui & Euphrosyne & Ocularis. Euphrasia. Dod. gal. & fol, Lugd. Taber. Alia ramosa, alia non: flore ex luteo albido, aliquando ex cæruleo purpurascente.

Φοίνιξ. PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHœnix folia habet hordei, sed breviora, & angustiora: spicam lolio similem: calamos digitorum senum, radici advolutos: septenas octonasve spicas. In arvis, tectisq; recenter illitis nascitur. Harum virium compos, ut in vino austero pota alvi profluvium, & emanantem vulva sanguinem sistat, urinę impetus infrenet. Sunt qui adalligaram in puniceo vellere, & suspensam sanguinem supprimere prodant.

Phœnix Hetruscis sylvestre Lolium dicitur, quod spicas proferat lolio similes. Nascitur frequens in viis secus vias in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorsus repugnante nota Dioscoridis descriptioni adstipulari deprehenduntur. Plin. lib. 22. cap. 25 Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murinum vocari ait, quòd fortasse mures derodant spicas illius, quæ in ædificiorum tectis provenit. Hæc frequentissima visitur Goritiæ in cœmiterio divi Francisci, & Venetiis in litore maris prope sacellum divi Nicolai. In summa ejus uber ubiq; proventus. Huic herbæ nomen Græcum φοῖνιξ Latinum similiter Phœnix. Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum Giglio salvatico: Germani Waldt Rohr / oder Bintzenhelmer: *Galli Taraye suavage.* Phœnicis consid.

Nomina.

Phœnix (à phœniceo colore) Dioscoridis, seu Lolium spica breviore, Herba Phænicea Græcis, & Hordeum murinum Plinii, C.B. Phœnix, Matth. Turn. Dodo. gal. & fol. Cordo in Diosc. Lac. Lon. Lob. Cast. Lugd. Thal. Cæsal. Lolii quartum genus, Trago: Hordeum murinum, Lobel. in icon. (cui & Lolium rubrum) Taber. & Lolium sylvestre.

Ἰδαία ῥίζα. IDÆA RADIX. CAP. XL.

IDææ radici folia sunt ea, quæ rusco: adhærent iis veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his conveniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam alvum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

Idæq radicis cõsid. Idææ radicis vires ex Gal. Nomina.

IDæa radix hodie, quod sciam, ad nos non convehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, ubi hæc planta proveniat: etsi cognomine natale ejus solum facilè indicari videatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: vel in eo ejusdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Idæo rubo evenire superius dictum est. Hujus vires tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opera periculum facias, eandem vim præferet, nimirum sanguinis profluvia, alvi fluxus, dysenterias, profluvium mulierum, & quæcunq; ejus sunt generis tum pota, tum foris imposita curans. Ea ut Græcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idæa radix vocatur: Italis, Radice Idea.

RHODIA RADIX. CAP. XLI.

Ῥοδία ῥίζα.

GIgnitur Rhodia radix in Macedonia, costo similis, levior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Utilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosaceo momento imponatur.

Rhodiæ radicis consid.

RHodia radix planta est non omnibus planè vulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inveniri possit. Quæ in nostro horto Goritiæ viret, jamdiu eam Gratzio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primùm videndam misit: quam tamen postea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter viginti millia passuum a Goritia distat. Cæterùm quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, ut ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri possit, nos non temerè facturos duximus, si ejus historiam hîc diffusius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concavos, cubitales, à quibus circumquaque folia prodeunt longiuscula, in acumen desinentia, porculacæ, aut minoris sedi instar pinguia, minutimq; per ambitum serrata. In caulium cacumine umbellam profert, viridem, tithymali cyparissii modo, sed quæ, ubi defloruerit, rubescat. Radix est inæqualis, strumosa, crassa, qualis pseudocosto, quod ex Gargano Monte advehitur, levi cortice obducta quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ verò sicca est, læon percipitur, intus substantia rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: unde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum vivacissima est: quippe quæ è terra effossa nisi locus perquàm siccus repenatur post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altissimis montium rupibus saxosis præruptisq; locis, ubi vix tantum terræ circum habet, ut illi inhærere possit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; causa provenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, ubi calidus sit affectus, aut cum amaraci aqua si frigidus sit morbus fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris jucunditate, conoeniq; (ut diximus) omni capitis dolori, utpote quæ temperatis sit qualitatibus prædita: id quod indicat rosaceus ejus odor, qui mirificè redolet. Rhodiæ radicis meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus scribens: Rhodia radix ea videlicet quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calfaciendo verò secundi recessus censenda est, aut certè tertii incipientis. Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα, Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè Rosenwurz.

Rhodiæ rad. descriptio. Rhodiæ radicis vires ex Galeno. Nomina.

Rhodia radix, Matth. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Lacu. Ges. hor. Lobel. Clus. hist. Panno. Lugd. Camer. Radix Rhodia, Castor. Ges. hor. appen. Rosea radix, Fuchs. in icon. Lonic. Tab. Verùm non solùm radix contrita rosas spirat, sed & flores odorati, qui rubentes quadrifolii, singulis in acumen desinentibus, intusque pallidi sunt.

EQUISETUM. CAP. XLII.

Ἵππουρις.

EQuisetum in riguis, & scrobibus nascitur, *a* cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se farcti, rubescentes, leniter scabri *b* & juncea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, vicinos arborum caudices scandens, obvolutumq; dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignosa, dura. Vis herbæ spissare, quare sanguinem naribus erumpentem succus ipse sistit: prodest dysentericis in vino potus: urinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis foliis, & illitis. Radix cum sua herba tussim, orthopnœam, ruptaq; adjuvat. Foliis in aqua potis, dissectiones vesicæ, & intestinorum enteroceleq; in unum coalescere, cogique feruntur. Alterum Equisetum caulis est rectus, cubito major, inanis: comis per intervalla brevioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio est, eademque fungitur facultate.

a Cat. nominib. b cautes. At med cum Ruellio cõcordat.

Equisetum

I. EQUISETUM I.

II. EQUISETUM. II.

III. EQUISETUM III.

IIII. EQUISETUM IV.

Equiſetum, officinis & herbariis pleriſq; verbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Cujus tametſi Dioſcoridi duo tantùm deſcribuntur genera, nos tamen quatuor hactenus obſervavimus, quarum omnium hic expreſſimus imagines. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorũ caudas referat, unde & Græcis Hippuris dicta eſt. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen oblongum, juglandium julo non abſimile. Equiſeti confid.

obsimile, subnigricanti colore: & deinde caules inanes geniculati, subrubescentes, leniter scabri: juncea circa tes coma, aspera exilis, setarum instar adeò ut equorum instar cauda appareat. Radicem lignosam, duram. Nascitur humectis & aquosis locis, in riguis & scrobibus. Hoc quod rura nostra vulgò vocant Palrusalo, in cibumq; assumunt, jejunii quadragesimalis tempore. Etenim illud primò elixant, mox farina circumspergunt, & oleo in sartagine frigunt, manduntq; piscium vice. Ex quo cibo alvus quandoq; eorum adeò constringitur & constipatur, ut in colis cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiseti germen siccum asservent per annum, quo subinde æstate utantur ad dysenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum est. & in cibum magno successu exhibent. Utrunq; Fuchs. lapsus. *Dioscoridis Equisetum eleganti admodum pictura expressit Fuchsius in suis magnis de stirpium historia commentariis. Sed nescio qua postea ratione ductus, in primo libro, in quem plantarũ imagines duntaxat depingi, & imprimi curavit, primi generis Equisetũ pro Polygono fœmina aposito lapsu reddiderit. Equisetum tertium caulem edit geniculatum striatumq; inanem, fragilem, à quo complures oriuntur rami: & ipsi quoq; geniculati ac asperi, nulla circumstante coma. Provenit & hoc palustri solo. Iisdem cum aliis pollet viribus Equisetum quartum, recto provenit caule firmiore, minimq; geniculato, à quo tamen procedunt, junceis quasi processibus stipati, iisq; asperis, geniculatis, tenuibus. Provenit iisdem in locis, &* Equiseti V. Matth. *easdem vires habet. Expetitur Equisetum mulieribus ad stannea vasa detergenda illustrandaq;, nec non etiam materiarum fabris, in præsertim qui torno opera sua conficiunt. Siquidem hujus herba asperitate illa suis vasis splendorem nitoremq;* Equiseti vires. Gal. *conciliant, isti verò similiter suorum operum ruditatem expoliunt. Omnium decoctum aut stillatitia aqua, pota ulceribus renum ac vesicæ mirificè medetur. Equiseti meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi ejus vires reddidit his verbis: Hippuris inquit, adstringentem cum amaritudine facultatem possidet, ac proinde valenter simulq; citra mordacitatem exiccantem. Itaq; vulnera maxima cataplasmate imposita conglutinat, etiamsi præfectos esse nervos contingat: præterea vocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad sanguinis rejectionem, ad profluvium muliebre potissimùm rubrum, ad dysenterias, & ad alios ventris fluxus generosum est remedium herba ipsa aut ex aqua, aut ex vino pota. Sunt qui etiam scriptum reliquerunt, quod nonnunquam etiam vesicæ, ac tenuium intestinorum vulnera succus ipsius sanaverit. Prodest etiam profluvio sanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxiis in ventre affectibus, ex austerorum vinorum quopiam potus, ac si febre tenerantur, ex aqua. Quæ planta Græcis ἵππουρις, Latinis, Equisetum appellatur: Arabibus* Nomina. *Dhanben a chail, Dhenib alchil sive Dauch alchail: Italis Coda di cavallo: Officinis cauda equina: Germanis Roßschwantz: Hispanis Gola de mula & Rabo de mula: Gallis Queve de cheval & Prela. Equisetum alterum, Græcis ἱππουρις ἑτέρα, Italis Coda di cavallo minore.*

Equiseti novem agnoscimus differentias. I. Equisetum aquaticum longioribus setis, C.B. Equisetum primum Matth. Lacu. Cast. Lug. Equisetum secundum, Tab. Equisetum majus cum asparagis novellis, Lob. Equisetum, vulgo Asprella, Cæs. Hippuris major Brunf. Dod. fol. Hippuris. Lob. in iconib. Hippuris Dioscoridis, cauda equina, Tab. in icon. Caucon Plinii, Anguillaræ. II. Equisetum pratense longissimis setis, C.B. Equisetum secundum, Matth. Lac. Equisetum longius, Fuchs. Equisetum, Cordo in Diosc. Equisetum minus, Dod. gal. Equisetum alterum, Lugd. Cæs. Equisetum palustre majus, Tab. Cauda equina, Brunf. Hippuris major altera, Trag. Hippuris major vel prima Lonic. Hippuris fontalis, Lob. Hippuris minor, Dod. fol. Thal. Polygonum fœmina, Fuch. in iconibus. III. Equisetum junceum ramosum, foliis nudum, C.B. Equisetum tertium, Matth. Lugd. Hippuris minor, Lob. Dod. in folio, qui cum præcedenti jungit: cum equiseto junceo Tragi quod ramosum non est, idem esse nequit. IV. Equisetum quartum, Matth. Lugd. Videtur Matthiolus voluisse Uvam marinam Monspeliensium exprimere, cujus geminam figuram adposuimus. V. Uva marina major, aut Tragum Dioscoridis. Radice est, aliquot pedes longa, latè serpente, dura, lignosa: ramulis ab eadem radice prodeuntibus, frequentibus, sarmentosis, gracilibus, juncum referentibus, pedalibus & nigricantibus, cujus virgulæ in junceas cuspides abeuntes, multis internodiis distinguuntur: quibus dum adhuc tenellæ sunt, ad quodlibet internodium duo foliola pusilla, quæ in adulta planta non observantur, adposita: flores pallidi, herbidi, minuti, conferti instar florum corni, secundum internodia siti, quibus succedunt copiosi fructus rubentes, ex granulis ternis aut quaternis, tritico paribus, exigui mori effigie, surculenti, acidi, esui grati, urinam multum cientes: hi granum unum aut alterum duriusculum triquetrum, utrinq; acuminatum foris nigrum, intus album medullinsum & perquam adstringens, continent. Maio floret & Augusto fructus maturescit Monspessuli inter stagnum Volcarum, & mare mediterraneum, & ad montis Cetii radices copiosissimè, ubi piscatoribus Rasins de mar, hoc est, Uva marina vocatur. Hanc alii Bellonium secuti ad Androsacen: alii ad Croton Nicandri: alii ad Polygonum quartum Plinii, vel ejusdem Ephedram referunt. Dicitur Croton Nicandri, Anguillaræ. Racemosa Equiseti facie planta, Adversariis. Uva marina Monspeliensium, Lobelio in iconibus: Polygonum quartum minus, Clusio, historia Hispanica: Polygonum

*V. UVA MARINA MINOR.

mari-

marinum ſecundum, Tabernæmontano: Tragus ſive Scorpio maritimus, Lugdunenſi. Tragos, Cæſalpino libro ſexto & Camerario in horto.

Κόκκος βαφική. COCCUM INFECTORIUM. CAP. XLIII.

COccum, quo infectores utuntur, frutex eſt ſurculoſus, parvus, cui grana ceu lentes adhærent; quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia & Armenia: deinde Aſia & Cilicia: ultimum ex omnibus Hiſpanicum. Vis huic ſpiſſandi: vulneribus, nervisq; præciſis, convenienter ex aceto tritum illinitur. Naſcitur quoq; in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium ſimilitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum vocitant.

I. COCCUM INFECTORUM.

II. ILEX COCCIFERA.

ETſi Coccum ſeu granum tinctorium ſeplaſiariis, & infectoribus notiſſimum ſit, quòd & medicamentis admiſceatur, & eo plurima tum ſericea, tum lanea ſtamina infici ſoleant, neſcio tamen an ejus arbuſcula in Italia proveniat. Frutex eſt ſurculoſus, foliis oblongis per ambitum aculeatis aquifolii modo, ſed longè minoribus, baccis rotundis, inanibus, puniceo colore. Nos autem eam, cujus picturam damus, vidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis uſus, conſtat rotunda inaniq; bacca quæ nullam profectò lentis faciem refert, ut Dioſcorides aſſerit. Ut hinc planè conjicere liceat, Coccum hoc diverſorum eſſe generum, noſtrumq; facilè illud eſſe, quod Plinius in Attica & Aphrica provenire tradit, Scolecion ideò vocatum, quoniam ex ejus medulla tenues exoriuntur vermiculi: argumento quòd hos inane intus deprehendatur. Hujus pulvere non infeliciter utuntur mulieres Italicæ ad fœtum roborandum & prohibendum abortum, ipſum gravidis in ovo ſorbili propinantes, pauco addito thure, vel maſtiche. Quòd in quercubus naſcitur coccum (ut Dioſcorides in Cilicia naſci ſcribit) copioſum quoq; in Bohemia provenit. Primum quod à me viſum eſt, truncum ferè totum occupabat non infima quercus, non longè à Poggibros in Leporario quod Parcum ferarum vocant Cæſaris Ferdinandi, ac deinde in aliis etiam locis, ſed cùm ab incolis non agnoſcatur, quotannis perditur. Atqui in Polonia ubi etiam copioſum provenit, non deſunt, qui illud diligenter legant. Cæterùm contendunt Monachi illi reverendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, aliud eſſe Coccum, aliud verò Chermeſinum vulgò vocatum, quo ſerica ſtamina roſeo colore inficiuntur. Etenim aſſerunt ii legitimum chermeſinum è quibuſdam fieri granulis, quæ ut plurimum vulgaris Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, vocariq; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc iſti deinde colligunt, minimè credendum eſſe, quòd Græcorum Coccum vulgò grana tinctorum nuncupatum, ſit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermeſinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem evidentiſſimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ ſectæ invenerim, qui eorum adſtipuletur ſententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm Coccum tinctorium à Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea ſanè omnia in ejus hiſtoriam referat, quæ Dioſcorides ſuo Cocco tribuit. Quapropter ſcirem libentiſſimè, qua ratione, quave authoritate nixi ii reverendi Monachi in hanc vanam, & erroneam devenerint opinionem. Verùm non ob id negaverim ego, noſtrum Chermeſinum à Cocco minimè differre, quòd certò ſciam, aliud eſſe Coccum, aliud Chermeſinum, unde & infectores differentiæ cauſa Coccum Granam nuncupant, Chermeſinum verò, quod è pimpinellæ radicibus decerpitur: ſed negaverim quidem Mauritanorum chermes noſtri uſus chermeſinum eſſe, quòd nil aliud Chermes eſſe putem,

quam

Grani tinctorii vires ex Gal. Nomina.

quàm Coccum, cujus hic meminit Dioscorides. Chermesinum novum jampridem convehitur in Italiam ex Hispania ab occidentali India importatum, quod cùm copiosissimum afferatur, Chermesina flamina nunc vilescere cœperunt. Cocci seu Grani infectorii vires descripsit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, his verbis: Granum tinctorium adstringentem, simulq; amaram facultatem possidet: utraq; sine morsu desiccat, proinde ad ingentia vulnera congruit, præsertimq; nervorum. Sed nunc ipsum quidam cum aceto terunt, alii cum oxymelite. Quæ κόκκος βαφική Græcè, Latinè pariter Coccus baphica. & Granum infectorium nominatur: Arabicè Charmen. Kermes seu Chermes: Italicè Grana de tintori: Germanicè Scharlachbeer: Hispanicè Grana para tennir, & Grana en granos Gallicè Vermillon.

Cocci infectoriæ duæ figuræ adpositæ, quarum prima ad imitationem Matthioli & Lacunæ exsculpta: altera verò præter veram foliorum formam, & glandes & baccas exhibet, siquidem ferat glandes Iliginis similes, capulis asperiorib. quæ in autumno proveniunt. Et quemadmodum Gallæ in Quercubus, sic & in Ilicis hujus & foliis & ad ramos notantur grana rubra, modò rotunda, modò oblonga, Pisorum communium quantitate, intus alba, gustus subacidi, in quibus tandem vermiculi nascuntur. Aliquando & aliud excrementum, ut in Ilice majore, sic & in hac observatur, leviter ramis adhærescens, rotundum, nigrum, splendens, durum, liquorem album cum vermibus continens, quod tandem exsiccatur. Hæc arbuscula dicitur Ilex foliis aculeatis, Trag. Ilicis genus in qua Coccus baphica, Bellonio. Ilex Coccigera, Clus. hsti. Hisp. Ilex minor Coccigera, Dod. fol. Ilex aquifolia Plinii, Lug. Ilex Coccifera, Cam in Matth. Tab. Ilex Plinii, Cæs. Coccus infectoria, Lob. Coccus tinctoria, Tab. Granum tinctorium, Lonic. quod baccis tribuendum, non arbusculæ: quæ grana Quisquilia Plinius nominavit, Coccus baphica & Grana infectoria, Matth. edit. Italica: Coccus infectorius & Kermes Arabum, Cordo in Diosc. Granum & Coccus baphica, Anguil. Granum tinctorium, Lon. Cæsalpino.

Τράγιον. TRAGIUM. CAP XLIV.

Cõclusa non legit Meum, neq; Catos.

TRagium nascitur in Creta tantùm insula, lentisco semine, folio & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei lacteus, gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaq; illitu spicula e corpore ejiciunt: omnia quoq; corpori impacta, evocant: pota stranguriæ medentur, calculos vesicæ frangunt, menses trahunt: modus in sumptione est, drachma una. Fama est sylvestres capras sagittis confossas, ejus herbæ pabulo spicula excutere.

Τράγιον ἕτερον. TRAGIUM ALTERUM. CAP. XLV.

EST & alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia scolopendrii habet, & radicem sylvestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam vel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno hirci virus olent: exinde sibi tragu nomen adoptavit. Provenit in montibus & præcipitiis.

Tragii consid.

Dictamnũ albũ non esse Tragiũ.

TRagium, quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides. quodq; in universum lentisco simile facit, Plinius lib. 13. ca. 21. ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & l. 27. cap. ultimo, idem junipero assimilavit. Id quòd dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum: & quod tantùm id de eo memoriæ prodiderit, quod ab aliis authoribus non minus fortasse hac in re cautioribus mutuatus est. Hoc ætate nostra non defertur quod sciam in Italiam, quo fit, ut id mihi hactenus, sicut & cæteris herbarum studiosis ut ferme suspicor, sit in Italia incognitum. Quamobrem minimè audiendi sunt impostores quidam, qui contendunt Dictamnum album ita vocatum, vulgaris notitiæ plantam, non in Creta tantùm, sed ubiq; ferè nascens, legitimum esse Tragium, de qua re novus quidam Pseudorizotomos contra me scribere, & erroris me arguere non erubuit. Verùm mihi sat esse crediderim ad hujus expugnandam temeritatem testes habere Dioscoridem, Galenum, Oribasium, Paulum, Plinium quippe qui uno simul consensu scribant, nusquam nasci Tragium præterquam in Creta. Sed prob hominis stupiditatem atq; amentiam! Ipse enim cùm stupidus sit totus, hos gravissimos autores stupidos sibi similes fuisse censet. Sed an quis tam excors fuerit qui putet, si his clarissimis scriptoribus Dictamnum album, quo scatet universa ferè tellus & vulgaris ubiq; est planta, fuisset Tragium, scripsisse unquam eos non nasci id nisi in Creta? nemo profectò, præter hunc, & qui eum subduxit sycophantam. Atqui cum videat Dioscoridis lectionem sibi repugnare, quod habeat τὰ φύλλα σχινώδεα, καὶ τὰς ῥάβδους καὶ τὸν καρπὸν, μικρότερα δὲ πάντα: id est folia, & virgas & fructum lentisco similia habet, sed minora omnia: videatq; Dictamnum album folia gerere lentisco longè majora, mendum Dioscoridis subesse admonet, & vult legendum esse μακρότερα non μικρότερα: ac ut stolidam suam fulciat opinionem, perditissimum seductorem suum in testimonium citat, quippe qui Constantinopoli Dioscoridis exemplar antiquissimum legisse se testatur, apud Hammonem quendam Judæum (miror sanè cur non dixerit apud Hammonis oraculum) in quo μακρότερα legitur. O stultissima evasio, & prorsus exsibilanda. An non suo ipsius se jugulavit gladio? Nunquid non videt miser, quod ubi μακρότερα δὲ πάντα legerit, Dictamnum album sesquipedalem herbam non foliis solùm, sed virgis seu ramis, & fructu quoq; lentisco arbore non infima, majorem facit? Id quod falsissimũ esse non solùm perpetuò testabuntur rei plantariæ studiosi, sed etiam rudes quicunq; rustici, qui ambas hasce noverint plantas. An non distat tantũ Dictamnum hoc à lentisco, quantum chamædrys à quercu, quantũ chamædrys à pinu? quo ergo pacto virgarum ramorumq; magnitudine lentiscum superabit? O divinum ingenium ad insidias parandas. Cæterùm quid de fructu vobis videbitur, qui rem plantariam excolitis? Nunquid vidistis, obsecro, in Italia, in Chio, in Creta, aut alicubi terrarum, lentiscũ perinde ac Dictamnum album quinquetras proferre siliquas, & semen in illis conclusum, an botros racemosve baccis rufescentib. stipatos, è quibus Lentiscinum oleum premitur? Nunquid (inquam) differunt apud vos botri racemive à siliquis? Forfice hic opus est ne in posterum tam insidiosis linguis medica corrumpatur materia. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, ad potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm ejus radix tam cruda quàm cocta in cibum veniat, sitq; sylvestri raphano proxima. Verumtamen nondum reperi, qui plantam mihi demonstraret foliis scolopendrio similibus, quæ hirci virus oleant. Ex quo adducor, ut ab iis planè dissentiam, qui putant Tragium hoc eam esse plantam quam quidam Pimpinellam, quidam verò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrii folia non insunt,

Forfice opus esse ad insidiosorum linguas.

Tragus Diosc.

Pimpinella non est Tragum.

nullumq;

I. PIMPINELLA SAXI-fraga.

* II. PIMPINELLA MI-nor. *

III. PIMPINELLA SIVE SAN-guiforba major.

nullumq; ejus ad dysentericos usum, tametsi ad ciendum urinam expellendosq; viscerum infarctus plurimùm praestet. Hujus PIMPINELLAE *duo habentur genera, majus & minus.* [Pimpinellae genera & vires.] *Major radicem mittit longam: folia quae ad radicem sunt circumquaque solo procumbentibus (pluribus ex uno pediculo utrinque emergentibus) dissecta, per ambitumque serrata: caule quadrangulari: floribus in umbellam cohaerentibus, tenuibus, albicantibusque. (Radix illi longa, digitali crassitudine, acri sapore)* MINOR *caule exit rubente: foliis minoribus, minus dissectis, minutimque serratis, (ac tenuiore etiam radice, saporis ejusdem) utraque tamen hircum redolet. (Nascitur in montibus, collibus & incultis locis.) Radix in qua vis tota consistit, excalfacit siccatque, ordine secundo completo, aut sanè tertio incipiente. (Aperit, provocat, attenuat, digerit, incidit Sed major acrior est atque valentior. Utrinque radix) praestat ad renum & vesicae morbos, quorum calculus est causa. Ob id enim calculos in renib. genitos frangit & ejicit, & urinam remoratam pellit. Prodest expressus è radicibus succus ex vino haustus, deleteriis medicamentis & venenosorum animalium morsibus. Qua ratione non desunt, qui ad pestilentiam radicem hanc miris laudibus efferant. Est & alia* PIMPINELLA, *quae à nostris vulgò* SORBASTRELLA *nominatur.* [Pimpinellae vulgaris quae Solbastrella confid.] *(Duum est generum: minor & major.) Minor foliis provenit ab una radice numerosis, cum pluribus ab uno tenui pediculo utrinque prodeuntibus, subrotundis pusillis, ubique in ambitu crenatis, firmis, humi in orbem accubantibus, adstringente gustu: cauliculos edit plures, tenues, subrubentes, rotundos, dodrantales atque majores: in quorum summitatibus capitula exeunt squamosa, subpuniceo colore: in quibus semen Radice nititur lignosa subrufescente, adstringentis gustus. Nascitur in agris non cultis, in collibus, & seritur in hortis.) nullis non cognita, utpote quae acetariis frequentissimè inseratur. Verum haec ab antedictis longè distat viribus, etsi foliorum facie saturinter se conveniant. Siquidem ultima haec gustata non leviter adstringens percipitur, & mansa lentoris copiam praebet,*

glutinat,

IV. PIMPINELLA SIVE SANguisorba minor.

Pimpinella vulg.

Tragi vires.

Nomina.

glutinat, siccat, resolvit & cohibet. Unde facilè conjicitur, eam esse adstrictoria facultate. Hinc itaq; fit, ut pota muliebre profluvium, rubrum albumq; efficacissimè sistat: dysenteriam, & cæteros alvi fluxus cohibeat: quin & biliosas vomitiones reprimat. (sanguinis ejectiones sistit). Herba ipsa vulnera, & ulcera sanat: miscetur q; unguentis, quatum ad capitis vulnera, tum ad carcinomata parantur. Natat sæpè in poculis vino repletis, quò gratiam quandam, jucunditatemq; potantibus afferat. Hanc Matthæus Curtius clarissimus ætatis nostræ medicus, contagiosis, pestilentibusq; febribus maximè commendavit. Sunt qui eam Elatinen esse putent. Sed ij meo quidem judicio aberrant, ut suprà etiam in sua mentione docuimus. Cæterùm duûm Pimpinella hæc est generum. Major in Bohemia in pratis, pascuis & inculto solo plurima nascitur, foliis, ramis, caulibus, capitulis & radicibus alterius longè majoribus, folia longiora latioraq; profert: caules proceriores, & capitula crassiora oblongioraq;. Sed eadem utriq; facultas. Tragij meminit Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, ubi hæc de ejus viribus tradit. Tragi, inquit, folia, semen & lachryma, trahentis digerentisq; sunt facultatis. Est verò & tenuium partium, & facultate in principio tertii ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menses movet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta sola nascitur tragion lentisco simile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cujus folia scolopendrio similia sunt, visitur quidem multis in locis: sed non parum habet facultatis adstringentis, ut & ad fluxionum affectus conveniat. Utraq; planta Græcis τράγιον, quemadmodum & Latinis Tragium appellatur. Pimpinella seu Saxifraga hircina: Italis Sassifragia di becco: Germanis Biberneil. At Pimpinella Sanguisorba: Italis Pimpinella seu Sorbastrella: Germanis Hergotts Bärtlin: Gallis Pimpenelle. Pimpinella seu Sanguisorba major, Italis Pimpinella seu Sorbastrella maggiore.

I. Pimpinella major umbella candida, C. B. Pimpinalla saxifraga. Matth. Pimpinella saxifraga major, Lugd. Camer. Pimpinella Brunf. Sardo, Lonic. Cordo in Diosc. cui & Daucus veterum & Pastinaca Gallica Plinii. Pimpinella major, Trag. Fuchs. Turn. Ges. hor. Lobel. Pimpinella nostras communis major, Thal. Bipennula, Lac. Petrafindula, Januensi. Saxifraga major. Dod. gal. Saxifraga magna, Dod. fol. Saxifraga vulgaris major, Clus. hist. Pan. Saxifraga hircina major, Ges. hor. Cast. Cam. Saxifragia prima, Cæs. Tragoselinum majus, Taber. Variat in foliorum colore & laciniis: ad hujus radices in quibusdam locis grana notantur, quorum medulla in colorem rubeum mutatur, cujus usus ad tincturam Carmesini Lacuna monente, in quibus & vermiculi Costæo auctore, nascuntur, quare Coccus radicum dici poterit. II. Pimpinella minor, C. B. & Cam. in Matth. Hæc radice tenuiore, prolixiore, acriore a majori differt: caule, foliis & florib. magnitudine tantùm ab illa recedit, aliquando varia est foliorum divisio, sic interdum Carui instar minutissime laciniantur: flosculi quandoq; rubescunt, ut & cauliculi cum nervis, semen Ammi minus refert. Frequens apud nos ad urbis mœnia, locis enim arenosis & petrosis gaudet. Dicitur Daucus Selinoides, Cordo in hist. Dauci tertium genus, Lugd. Saxifraga hircina minor, Ges. hor. Camer Saxifraga minor, Dod. gal. Saxifraga prima, Dod. fol. Saxifraga secunda, Cæsal. Saxifraga vulgaris minor, Clus. hist. Pan. Bipinella, Lob. Pimpinella saxifraga minor, Lugd. Cam. Pimpinella nostras communis, minor, Thal. Tragoselinum minus, Tab. Tragium, Columnæ. III. Pimpinella seu Sanguisorba major, Matth. Lugd. Cast. Cam. Pimpinella major, Dod. gal. Pimpinellæ Italicæ secundum genus, Trag. Pimpinella Italica major, Thal. Pimpinella sylvestris. Dod. fol. Sanguisorba major, Fuchs. Tab. Sanguisorba altera major. Lob. IV. Pimpinella sive Sanguisorba minor, Matth. Cast. Pimpinella minor, Dod. gal. Lug. Pimpinellæ Italicæ primum genus, Trag. Pimpinella Italica, Lonic. Pimpinella Italica minor, Thal. Pimpinella minor sylvestris, Ges. hor. Pimpinella sanguisorba, Dod. fol. Pimpinella, Lob Cæsal. Sanguisorba minor, Fuchs. Cord. in hist. Tab. cui & Sorbaria minor: Sideritis secunda, Anguillaræ. Hæc hirsuta est, at hortensis glabra, quod cultu evenire potest.

a Meum & Cat. ... Frutex parvus, hærens humi, oblongus, non magnus: spithamæ altitudine, aut major: folia verò non habet. b Racemaque ... nempe baccæ ... Tragi confid.

Τράγος. TRAGUM. CAP. XLVI.

ESt etiam herba tragos, quam aliqui scorpion, aut traganon vocant: maximè in maritimis nascens, a palmum alta, aut amplior, fruticosa, humilis oblonga, sine foliis: pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, gustu multùm adstringente. b Racemorum acini decem ex vino poti, cœliacis, & fœminis fluxione vulvæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à plerisq;, & in pastillos digesti asservantur: quibus utuntur, cùm opus est.

TRagum aliquibus Scorpion vocari non modò tradidit Dioscorides, sed etiam Plinius libr. 27. cap. ultimo, his verbis: Est & herba Tragos quam aliqui Scorpion vocant, semipede alta, fruticosa, sine foliis: pusillis racemis, rubentibus, grano

TRAGUM.

grano tritici, acuto cacumine. & ipſa in maritimis naſcens. Et lib. 21.c.15. Spinoſarum, inquit, multa ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio nullum enim folium habet. Id quod aute ipſum poſteritatis memoriæ prodiderat Theophraſtus lib 6.c.1. de hiſtoria plantarum, cum inquit: Aculeatorum alia ex toto aculei ſunt, ceu corruda, & ſcorpius, hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; omnibus abundè conſtare arbitror, herbam, cujus hic effigiem damus, legitimum eſſe Tragum: etſi non deſint, qui aliter ſentiãt, quos omnino nihili facio, quòd ſciam hos eſſe longè magis addictos evertendæ, quam reſtituendæ veritati. Siquidem in hac planta nihil deſiderari poteſt quod Trago non conveniat. Eſt enim frutex parvus, humi procumbens, ſpithamæ altitudine, in maritimis naſcens, ſine foliis, puſillis circa ramos acinis, rufis, multis, acuto cacumine vel potius ut Plinius inquit, ac etiam Theophr. planta eſt ſpinoſa tota. Ea ſiquidem in Tergeſtino littore provenit, & ad Argentarium promontorium in Hetruria, nulla prorſus re ei adimante nota ex iis, quas rei herbariæ authores Trago tribuerunt. Hujus tamen nuſquam quod invenerim, meminit Galenus in ſimpl. med. cenſu. Herba hæc τράγος & σκορπίον Græcè dicitur: Latinè item Tragus & Scorpio. Italis Trago. Nomina.

Quæ pro Trago proponitur à Matthiolo, Kali ſpinoſum nobis dicitur: at in figura folia minus reƈte expreſſa: hæc quidem foliis eſt aliquando longioribus (ut figura Lobeli & Lugdunenſis, Tragi Matth. nomine, exprimit) aliquando brevioribus, latioribus item & anguſtioribus variat, quemadmodum in littore Veneto obſervavimus: Drypis nomine, & quidem alia figura, expreſſit Tabernæmontanus. Tragum Dioſcoridis ſuprà tertio ab hoc capite poſuimus.

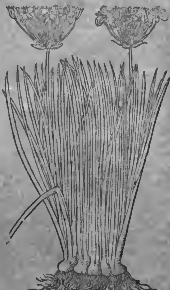
Σχοῖνος. JUNCUS. CAP. XLVII.

JUnci duo genera: unum lęvis nominati: alterum acuti, qui in mucronem faſtigiatur. Cujus etiam duo aſſignantur genera: Unum ſterile: reliquum fert ſemen nigrum rotundum, & craſſiore coſtat cala-

I. JUNCUS.

II. JUNCUS FLORIDUS.

mo, carnosiorque. Tertius est juncus, qui vocatur Oloschœnos, prioribus carnosior asperiorque: is similem supradicto fructum in cacumine parit. Semen utriusque tostum, ex diluto vino potum, sistit alvum, & rubra fœminarum profluvia: urinam cit, capitisque dolores facit. Quæ proxima sunt radici folia tenera, convenienter illinuntur adversus phalangiorum morsus. Æthiopici junci semine somnus allicitur: sed modus in potione servandus est, ne sopor fiat.

Junci cõsideratio, & vires ex Gal.

Juncus caule est levi, viridi, in cacumine aculeato, alba intus medulla. Semen gerit in superiore caulis parte, è latere prodeuns racemosum subrubrum, adstringentis gustus. Alter consimilis est. Sed sine semine provenit, & tenuioribus calamis. Omne genus vulgaris est notitiæ. quandoquidem propter stagnantes aquas, tum in mari, tum in fluminibus, lacubus, paludibus, ac cæteris aquosis locis, omnes ejus reperiuntur species. Nascitur in Bohemia juncus circa aquas, qui foliis exit ab uno cespite numerosis cyperi similibus, sursum spectantibus. caulibus pluribus, lævibus, junci modo glabris, in quorum cacumine flores emicant speciosi, subpurpurei, è quibus semen gignitur, quem à floribus speciosis, quos edit, nos floridum juncum vocare voluimus, ejusdem cum aliis facultatis. Credi. ur ea omnia præstare posse, quæ cætera præstant genera. Junci generum meminit Galenus lib 8. simplicium medicamentorum, ubi de iis ita scriptum reliquit: Schœnos læa, hoc est, Juncus levis. quædam oxyschœnos, alia oligoschœnos nuncupatur. Gracilior duriorque, oxyschœnos, crassior laxiorque, oligoschœnos. Fructus oligoschœni somnum affert. At oxyschœni duæ sunt species: altera sterilis, cujus quidem in medicina nullus usus est. altera verò semen fert, cujus etiam semen somnum conciliat. sed minus quam oligoschœni: quanquam tamen hoc caput tentet. Utrumque, si fructum cum vino bibatur, ventris fluxus desiccat, & muliebre profluvium rubrum sistit. Ex quibus clarum est, quòd composita eorum temperies est ex terrena videlicet essentia leviter frigida, & aquea leviter calida: ut & inferna desiccare possint, & sensim frigidos ad caput vapores submittere, quibus somnolentos efficiant.

Nomina.

Σχοῖνος sic Græcis, Juncus verò Latinis vocatur: Arabibus Du: Italis Giunco: Germanis Bintzenschmelen: Hispanis Junco: Gallis Jonc. Juncus floridus, Italis Giunco florido.

Juncus alius odoratus, qui aliquando ramosus reperitur, de quo libro primo, alius inodorus, hicque acutus vel lævis: utriusque rursus generis habentur differentiæ. Figura primo loco posita, Juncum acutum duplicem exhibet, panniculа sparsa & non sparsa. II. Juncus floridus Matth. Cast. Lugd. Calamogrostis altera, Trag. Sparganium, Dod. gal. Gladiolus, Cord. in Diosc. Gladiolus palustris, Cord. in hist. cujus Scholiasti Gladiolus Theophrasti videtur: Gladiolus aquatilis, Dod. fol. Juncus Cyperoides floridus paludosus, Lob. Juncus Cyperinus floridus, Tab. Butomus Theophrasti Cæsalpino.

Λειχὴν. LICHEN. CAP. XLVIII.

Lichen, qui saxis est familiaris, aliquibus Bryon appellatur, asperginosis petris adhæret, ut muscus. Is illitus sanguinis profluvia sistit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Juvat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris & linguæ defluxiones inhibet.

I. LICHEN

Lichenũ cõsid.

Lichen procul dubio ea est planta, quam officinæ, & herbarii hodie Hepaticam vocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quòd Lichenas serpentis morbi genus, imposita sistat & sanet. Lichen in asperginosis, & roriulentis provenit locis, nudis petris adhærens, musci modo. Folio constat subpingui, aspero, robusto, cartilagineo, prope radicem angusto, in latum se pandente, nullis adnixis pediculis, in cacumine triplici vel quadruplici lacinio interjectis, radicibus numerosis perquàm exiguis adversa foliorum parte emergentibus. Prodeunt à radice cauliculi tenues, quibus capitula insunt parva, floribus parvis, stellarum effigie. Lichenis Plinio lib. 26. cap. 4. duo produntur genera, quæ his verbis depingit: Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur: unde nomen invenit. Nascitur in saxosis, folio uno ab radice lato: caule uno, parvo, longis foliis dependentibus. Hæc delet & stigmata: teritur cum melle. Est aliud genus Lichenis petris tantùm adhærens, ut muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit vulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lavari jubentur, ungi oleo amygdalino, hortensibus abstinere hac Plinius. Cæterùm est herba Licheni non longè dissimilis, quæ in quercuum aliarumque sylvestrium annosarum arborum caudicibus nascitur, in densis & opacis præsertim sylvis: hæc tamen majora latioraque, fundit folia, varium modò per ambitum laciniata, ac si à vermibus erosa fuerint, aridior, & ambitu latior, superiore parte virescens, inferiore verò pallescens, maculis quibusdam subalbicantibus referta, adeò ut formam pulmonis referat: unde plerisque PULMONARIA dicta est. Adstringit, siccat, abstergit, vulnera glutinat. Utuntur hac nonnulli magis fortasse nomine, quam ipsis viribus freti, ad tabem pectoris & pulmonum ulcera & cruenta sputa. Nec desunt, qui laudibus eam efferant ad vulnera sananda, ad pudendorum ulcera, & ad utrumque muliebre

Lichenis genera Plin.

Pulmonaria: & de pictio & vires.

II. PULMONARIA.

III. PULMONARIA ALTERA.

fluore profluvium cui mirificè mederi ajunt. Quin & eam dysentericis exhibent, & biliosa evomentibus. Sunt quoq; qui utantur ad suspiriosos, anhelatores & Asthmaticos, cum glycyrrhiza succo, hyssopo, elenii radice, & scillino oxymelle: valet eadem ad ovium, & caeterorum quadrupedum tussim & respirandi difficultatem. Quamobrem pastores eam in primis tundentes, mane morbosis ovibus cum sale propinant. Est & alia herba, quae etiam Pulmonaria vulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis locis proveniens, prope uliginosas sepes, folio buglossi, Boraginis quadantenus aemulo non tamen crispo nec hispido, oblongo, aspero, hirsuto. albis maculis (superna parte) circumsperso (Boraginis sapore) Caulem gerit haec ineunte vere (angulosum atq; tenerum) in cujus (adnatorum) cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in vulgari Cynoglosso. Cohibet, consolidat, siccat, abstergit. Huic plantae rei herbariae periti non contemnendas vires tribuunt, ad pulmonis ulcera sananda, tum caeteras infectiones. Qua in re, itemq; in sanguinis rejectione mirabili successu se eam exhibuisse mihi saepius retulit Julianus à Marostica, Tervisiensis medicus peritissimus: decoquitur enim ad medias, datur q; decoctum potandum addito saccharo: vel succus ex foliis expressus serapy modo cum saccharo paratus, majori successu praestat. Praestant haec omnia herba ipsa, & flores, quoquo modo à tabe affecti sumantur decocta Lichenis meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Lichen, qui in petris nascitur, est velut muscus quidem, sed rectè ex plantarum genere censeri potest. Sic autem nominatus videtur, quòd lichenas seu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utranq; verò resiccantem. Abstergentem quidem atq; exiccantem à petra obtinet, refrigerantem verò ab humore aqueo: nascitur enim in humidis, & graviter olentibus saxis. Porrò quod ex talibus substantiis componitur, adversum esse inflammationi nihil mirum est. Caeterùm an sanguinis profluvia sistat, ut refert Dioscorides, ad neutiquam dicere queo. Quod Graecis λειχὴν, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus ArzeZalsacher: Italis Lichene seu Epatica: Officinis Hepatica: Germanis Stein Leberkraut und Brunnen Leberkraut*: Hispanis Epatica & Figadella: Gallis hepatique & Porcbrau. At Pulmonaria, Italis Polmonaria: Germanis* Lungenkraut*; Gallis Herbe aux pulmons.*

Pulmonaria alia

Lichenis vires ex Gal.

Nomina

I. Lichen, Matth. Fuchs. Turn. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioscor. Lacun. Lobel. Thal. Caesal. Hepatica, Brunf. Lonic. Hepatica prima, Taber. Jecoraria seu Hepatica fontana, Trag. II. Pulmonaria, Matth. Trag. Fuchs. Dod. gal. & fol. Lac. Ges. hor. Lonic. Taber. Thal. Pulmonaria prima, Castor. Muscus pulmonarius, Lobel. Pulmonaria fungosa, Lugdun. Lichenis genus, Caesalpino. III. Pulmonaria latifolia maculosa, C. B. Pulmonaria altera, Matth. Castor. Pulmonaria, Dod. gal. Thal. Caesalp. cui & Callae alterum genus Plinij. Pulmonaria maculosa, Lobel. Taber. Camer. Pulmonaria major, Lugd. Pulmonaria Plinij, Ges. hor. Symphytum maculosum Dodonaeo historia Latina in folio.

Παρωνυχία. PARONYCHIA. CAP. XLIX.

Paronychia exiguus frutex, in petris nascens, peplo similis, minor longitudine, majoribus foliis. Illita paronychiis, atque favis remedio est.

PARONYCHIA. PARONYCHIA ALTERA.

Paronychiæ consideratio. Paronychia cujus hic primo loco imaginem damus, non modò in saxis gignitur: sed etiam in veterum ædificiorum parietibus, foliis adeò rutæ similibus, ut non desint, qui eandem parietariam, sive muralem rutam appellent: verùm cùm Dioscorides Pepli foliis nasci paronychiam scribat, non desunt nasuti, qui sententiam hanc nostram impugnent. Atqui ego horum vitilitigatorum calumnias ridere soleo, quòd sciam Peplum Dioscoridis testimonio, foliis rutæ paulò latioribus provenire. Itaq; potius iidem accusandi sunt, qui hanc plantam alterum Theophrasti Adiantum faciunt, nempe quod album ipse appellavit. **Adiantũ album Theoph. non est Paronychia.** Siquidem nullam inter nigrum, & album Adiantum interponit differentiam nisi coloris tantùm, qui in hujus caule niger, in illius verò albus apparet. Folia in Adianto coriandrina esse debent, & quæ in aqua nunquam madescant. At Paronychiæ nostræ folia sunt rutæ, nec aquam respuunt. Præterea cauliculi sunt illis virides, non albicantes, nec setis suillis similes, quinetiam nec pellucidi. Nec unquam locis humidis aspergineosisq; provenit, in quibus Adiantum maximè nascitur, Theophrasti ipsius testimonio: sed in aridis & siccis cujusmodi saxa sunt, & parietes: quo fit ut hallucinentur, qui hac ducuntur opinione & dum nos erroris coarguunt, ipsi longe magis sese damnandos offerunt. Quanquam non desunt, qui hanc plantam una mecum Paronychiam faciunt quum tamen sint qui reclament, ne dissensio ulterius protrahatur, non Dioscoridis, sed nostram Paronychiam eam esse volumus. Nascitur frequens in Italia, quam Paronychiam nobis appellare libuit, sed copiosissimam vidimus in ingenti sylva, qua iter ijs est, qui Goritia discedentes Labacum Carniolæ metropolim petunt, ubi in ingentibus saxis, spreto algoribus, perpetuò virescit. **Paronychiæ vires** Cæterùm hæc urinam ciet, & arenulas, & renum calculos pellit, unde inter saxifragorum genera quibusdam reponitur. Peculiariter autẽ præstare hanc compertum est ad puerorum enterocelas. Scimus enim nonnullos esse sanatos hausto tantum hujusce plantæ pulvere, continuis quadraginta diebus, quibus manifestè collapsa intestina in scrotum cernebantur. **Paronychia altera.** Est & ALIA planta cujus quoq; nos hic imaginem appinximus quam quidam legitimam Dioscoridis Paronychiam faciunt. Horum ego sententiam nec probare, nec improbare ausim: sit itaq; de ea aliorum quoq; judicium. Habet hæc folia Peplo longiora, flores parvos, copiosos, racematim cohærentes, albo colore. Sed qui Paronychiam florere scribant hactenus non legimus: quinetiam mihi incompertum est an in petris criatur. **Paronychiæ vires ex Gal.** Meminit Paronychiæ Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ita de ea scribens: Paronychia ab effectu nominata est: sanat enim paronychias, & ut refert Dioscorides, favos quoq;. Vis ejus est tenuium partium, & exiccatoria morsu vacans: talia enim sint oportet, quæ Paronychias sanant. Porrò satis constat tale esse idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri postulant. Siquidem ejusmodi sunt, quæ cùm ex tertio sint ordine excalfacientium, & desiccantium, velut & hoc, essentia insuper tenuium partium sunt. **Nomina.** Planta Græcis παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur.

I. Paronychia, Matth. Lacun. Capillus Veneris, Brunf. Trag. Saxifraga minor secunda, Brunf. edit. postr. Saxifragum seu Empetrum, Fuchs. in icon. Ruta muraria, Dod. gal. & fol. Gesn. hort. Adiantum candidum, Cord. in Dioscor. & histor. Thal. Adiantum album, Lonic. Tabernæmon. Camer. Adiantum nigrum. Gesn. hort Cæsalpino. Salvia vita, Lobel. & Lugdunensi. II. Anthyllis maritima Alsinefolia, C.B. Paronychia altera, Matthiol. Lugd. Paronychia Matthioli, Taber. Paronychia Dioscoridis, Anguil. Gramen secundum Plinij, eidem. Marina incana Alsinefolia Narbonensis, Advers. Anthyllis marina incana Alsinefolia, Lobelo in icon. Lugd. Centumgrana vulgò, Cæsalpino.

Χρυσοκόμη. CHRYSOCOME. CAP. L.

Chrysocome palmi altitudine fruticat: coma specie corymborum, hyssopo simili: radice hirsuta, veratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: gustu non injucundo, ex dulci austero: in petrosis, opacisq; nascitur. Radix excalfacit & adstringit: his conveniens, quos jecur, aut pulmonis inflammatio male habet: contra purgationes vulvæ, decocta cum hydromelite assumitur.

Qui Chrysocomen in Italia mihi ostenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ viridario plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tam immensum sui ipsius usum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, suis etiam languoribus mederi nequeat, eam & virescere, & florescere omittamus, donec nobis aut aliis compertam in communem quoq; cognitionem, & usum prodire contingat. Interim tamen, ut nostrum institutum sequamur, vires ejus ex Galeno subjiciam: quas ipse lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis descripsit: Chrysocome vocatur & chrysitis. Radix vincentes acrem simul & adstringentem qualitates habet: quare neq; multi usus est. Usui tamen est decocta in melicrato in peripneumonicis, & morbis hepaticis. Sed & menstrua purgationis provocandæ vim quandam obtinet. Χρυσοκόμη sic Græce, ut etiam Chrysocome Latine dicitur. Chrysocomes consid. Chrysocomes vires ex Gal. Nomina.

Χρυσόγονον. CHRYSOGONUM. CAP. LI.

Chrysogonum densè fruticat, quernis foliis, flore coronarii verbasci: radix ut rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atq; imposita, muris aranei morsibus auxiliatur.

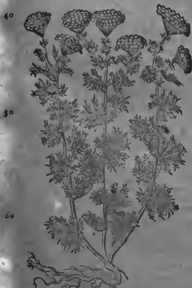
Chrysogonum, nisi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoscuntur, & ipsum perpetuò recensendum esse putaverim: vel ubi in alijs ... nati sunt hortis, ubi delitescit, investigandum erit. Siquidem hactenus mihi neque invenire, neque ab aliis compertum videre licuit in Italia. Quod Χρυσόγονον Græci, Latini quoq; Chrysogonum dicunt. Nomina.

Ἑλίχρυσον. HELICHRYSUM. CAP. LII.

Helichryson, quidam Chrysanthemon, nonnulli & id Amaranthon vocant, quo deorum simulacra coronant. Ramulum habet candidum, virentem, rectum, firmum: folia intercedentibus spatiis angusta, abrotono similia. comam aureæ lucis, in orbem: umbella rotunda, veluti siccis corymbis dependentibus: radice tenui. Nascitur in asperis & torrentium a alveis. Contra serpentium ictus, coxendicum dolores, urinæ stillicidia, ruptaq;, coma è vino pota opitulatur: ciet menses. Sanguinem concretum ventris ac vesicæ absumit, pota cum mulso: jejunis, trium obolorum pondere, sistit destillationes, data in vino albo diluto. Vestibus inseritur, ut eas ab erodentium injuriis tueatur.

a Meum & alii ... torrentium locis.

I. HELICHRYSUM.

II. HELICHRYSUM ITAlicum.

III. HELICHRYSUM CRETICUM.

IV. STOECHAS CITRINA

V. HELICHRYSON ORIENTALE. *

Helichrysi consid.

Helichryson copiosè provenit in Hetruria in pratis, gracilis solo, incultisq; locis, siticulosis collibus, nec non etiam in fluminum alveis. Caule constat recto, aequali ac lignoso, cubitalem longitudinem non excedente: foliis per intervalla emergentibus, abrotoni aemulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem umbellae modo cohaerentibus, corymbacea facie, veluti myriophylli, vel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commodè hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellae siccum Helichrysum coronamentis suis inserunt, quemadmodum & Amaranthum purpureum, quod nostri Hetrusci vulgò dicitur Fior velluto. Helichrysum depinxit Fuchsius in suis de stirpium historia commentariis, folio echij aculeato & floribus buphthalmi. Quae in pictura ipsum deceptum suspicor, quòd ea Helichryso minimè respondere deprehendatur. (Fuch. error.) Helichrysi meminit Plinius lib. 21. cap. 25. ubi de eo disserit his verbis: Heliochrysum, inquit, quod alii Chrysanthemon vocant, ramulos habet candidos: folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum aurea lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt: qua de causa deos coronant illo. Quod diligentissimè observavit Ptolemaeus rex Aegypti. Nascitur in frutetis. Est & alia planta, in Italia quoq; nascens, quam nobis HELICHRYSUM alterum Italicum vocare libuit, quòd plurimum in Italia proveniat, quod folia illi quoq; sint angusta, & aurei in summitate flores & iisdem sit facultatibus praeditum quibus & praecedens. (Helichrysum alterum.) At HELICHRYSUM CRETICUM planta est exilis, foliis longis, angustis, hirsutis striatisq;, caulibus angulosis, umbella in summitate aurea, divulsaq;, radice tenui ac supervacua. Nascitur in Creta insula. Ea omnia hoc quoq;, quae supradicta, praestare posse creditur. Sed hallucinantur, qui plantam, quam quidam STOECHADA CITRINAM vocant, legitimum Dioscoridis Helichrysum esse censent. (Stoechadis citrinae vocatae descriptio.) Siquidem folia illi tenuia Abrotani modo non sunt, sed longa, albicantia & hirsuta. Caules palmares, aut majores, lanuginosi & incani in quorum summitatibus flores sunt aureo colore fulgentes, globosi odorati, in umbellae divulsae modum sese pandentes. Radice nititur brevi & subnigra. Nascitur locis incultis, & in pascuis: excalfacit & siccat, aperit & abstergit, ut amariusculus indicat sapor: quinetiam nec adstringenti facultate vacat. Decocti flores, aut ex vino macerati, jecinoris obstru-

obstructiones aperiunt: proinde datur utiliter earum decoctum, aut dilutum regio morbo, aut male habitu affectis. Idem potum intestinorum vermes necat. Medetur tota planta omnibus cerebri morbis à frigido provenientibus, nempe pituitosis fluxionibus, diuturnis doloribus, comitialibus, resolutis, & id genus aliis, sive ejus decoctum sumatur in potu, sive herba ipsa in pulverem trita ex rhodomelle bibatur, aut oxymelite. In lixivio addita non solum praescriptis morbis fert auxilium, ubi eo caput abluatur, sed furfures quoq; abstergit, & pediculos necat. Datur cum herba ipsa, tum ejus decoctum, ad urinae suppressiones, siquidem renes expurgat, & urinam pellit. Adduntur flores in fomentis, quae ad uteri morbos frigidos, & obstructiones parantur. Helichrysi sub Amaranthi nomine mentionem fecit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Amaranthus facultatis est incidentis, & extenuantis. Coma igitur ejus menses cum vino pota educit: & grumos sanguinis liquare creditur, non solum in ventre, sed & in vesica: sed tunc potius cum mulso bibenda. Et omnes simpliciter fluxiones pota desiccat, stomacho infesta: haec Galenus. Caeterùm cùm Helichrysum tam Dioscoridi, quàm Galeno Amaranthum dicatur, opportuna nobis sese offert occasio, ut hic AMARANTHI purpurei, quod, ut paulò ante di-

Stœchad. cit. vires.

Helichrysi vires ex Gal.

Amaranthi purpurei consideratio.

VI. AMARANTHUS.

* VII. AMARANTHUS pannicula incurva. *

ximus, à nostris vulgò vocatur Fior velluto, historiam, & vires tradamus praesertim quòd puellis gratissimum sit hyeme in suis texendis cestellis, utpote quod tam recens, quàm siccum, purpureum ac flammeum colorem diutius conservet. Hoc itaque folia profert ocimi majora: caulem crassum, pinguem, subrubentem, striatum: florem spicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu siccatus (ut supra dictum est) asservatur haud quaquam tamen suum deperdit colorem. Amaranthum hoc, quantum equidem reor, memoriae prodidit Plinius lib. 21. c. 8. cùm sic inquit: Amarantho non dubiè vincimur. Est autem spica purpurea, verius quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & laetius renasci. Provenit Augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asservatur. Mirumq; postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reviviscit. & hybernas coronas facit. Summa ejus natura in nomine est appellato, quoniam non marcescit: hactenus de Amarantho Plinius. Huic facultas inest (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & sicca, repellit. cohibet: proinde flos ejus potus caeliacos, & dysentericos juvat. Mensium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodest, praesertim si in pulmone vel pectore. vas aliquod fractum fuerit Planta quae Graecis Ἑλίχρυσον & Ἡλιόχρυσον, Latinis pariter Helichrysum & Heliochrysum appellatur: Italis. Helichriso. Stœchas citrina, Italis. Amaranthe giallo. At Amaranthus, Graecis Ἀμάραντος: Italis Amarantho. seu fior velluto: Germanis Sammet Blum: Gallis Passe veleurs.

Amar. purp. vires.

Nomina.

Helichryson quasi aureum colorem habens, quare Gaza apud Theophrastum Aureliam reddidit. I. Elichryson foliis Abrotani, C.B. Helichrysum, Matt. Castor. Helichrysum Creticum. Matth. in compendio, sed figura transposita est. Helichrysus verus, Ges. hor. Helichrysum secundum, Taber. Elichryson, Lac. Clus. hist. Hispan. Dod. fol. Lugd. Camer. Elichryson sive aureus flos, Lobel. Millefolium luteum tomentosum vocamus id quod dicitur Helichrysum Italicum, Matthiolo & Lugdunensi, Cam. Stratiotes millefolia. Dod. gal. Stratiotes lutea, Clus. hist. Hisp. Lug. Millefolium luteo flore, Ges. hor. Cam. Millefolium luteum, Lobelo, Tabernae. Helyochrysum secundum, eidem. Millefolium minus sive Stratiotes Chiliophyllus, Dodo. folio. Ad Achilleam Dioscoridis, quam flore luteo esse dicit, fortè referri posset. III. Elichryson foliis Stœchadis citrinae angustioribus, C. B. Helichrysum Creticum, Matthiolo & Lugdunensi. IV. Elichryson seu Stœchas citrina angustifolia, C. B. Stœchas

citrina, Matth. Gesf. hor. Dod. fol. Lac. Castor. Lugd. Amaranthus & Heliochrysis prima, Trag. Tinearia lutea, eidem. Amaranthus luteus, Fuch. Lac. Lonic. Amaranthus citrinus, Turn. Helichrysum, ord. in Diosc. Cæsal. Ageratum, Dod. gal. Chrysocome, Lobel. Taber. Coma aurea, Lob. in icon. V. Elichryson orientale: Caule est prædicto lanuginosiore (in utraque sculptor lanuginem omisit) foliis crassioribus, in caulis summitate quasi in umbella, octo & novem cauliculi, unciales incani, quibus singulis flos unicus, rotundus, rarius oblongus quasi ex plurimis squamis compositus, quintuplo priori major, flavus, splendensq;. An hæc sit Chrysocome Dioscoridis & Plinii cui & Chrysitis: nostræ enim corymbi fulgore auri splendent. VI. Amaranthus (eò quod hujus flos non marcescat) pannicula sparsa, C. B. Amaranthus purpureus, Cord. in Diosc. Lac. Lonic. Dod. fol. Lobel. Amaranthus primus, Castori. Amaranthus Plinii major, Gesf. hor. Amaranthus, Cæsalp. Amaranthus purpureus major, Taber. Amaranthus saturatiùs purpureus, Camerario. VII. Amaranthus panniecula incurva, C. B. Hujus panniculæ in summo latiores, compressæ, hilariore aspectu, reticulares, cristas imitantes: folia quam priori longiora, maculis rubentibus sæpe aspersis: semen pusillum atrorubens & splendens. Amaranthus purpureus secundus, Dod. gal. Amaranthus holosericeis, sanguineis, reticulatis floribus, Lobel. Amaranthus holosericeus, Lugdunensis. Amaranthus Cristatus, Germanis Hanen Kamm Camerario in suo Matthiolo.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMUM. CAP. LIII.

CHrysanthemon aut caltha, nonnullis buphthalmos, herba est tenera fruticosa, læves proferens caules, & multifida folia: flores supra modum splendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit: propter oppida nascitur: cujus caules oleris vice manduntur. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum brevi reddunt, si sequente longo balnei usu, post exitum ebibantur.

CHRYSANTHEMUM.

Chrysanthemi caput restitutum.

QUanquam non desunt, qui crediderint Buphthalmum, & Chrysanthemum unam & eandem plantam esse, quod partibus non inter se certare videantur: tamen si particulares quædam notæ in utrisq; diligenter expendantur, facilè inter has plantas discrimen aliquod notari deprehendetur. Quod cum optimè sciret Dioscorides, diversis libris, diversisq; capitibus de his speciatim disseruit. Quod utique minime fecisset, si compertum habuisset, nullam inter eas intercedere differentiam. Qua tamen hinc cognosci potest, primùm quod Buphthalmo folia tribuit fœniculo similia, quæ plane capillaria constant: Chrysanthemo verò tenera, multifida minutimq; per ambitum laciniata. Deinde Chrysanthemi caules in cibum mandi aliorum olerum modo scribit Dioscorides: id quod de Buphthalmo agens silentio præterit. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi similes: Chrysanthemo verò luteos & vehementer splendentes. Cæterum de horum viribus disserens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasq; discutere tradidit in universum, & affirmative locutus. Verum postea de Chrysanthemo scribens, hujus flores inquit, steatomata discutere produntur, particulariter & dubiè locutus. Hæc sane harum plantarum manifesta discrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curiosus, nimiùmq; sciolus, Buphthalmum & Chrysanthemum unam tantum referre plantam forte existimans, omnia in Chrysanthemo addiderit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioscorides quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Asaro & Baccbari ab aliis factum esse in præcedentibus ostendimus: Hoc itaq; argumento fretus, crediderim ego hoc modo Chrysanthemi caput esse legendũ. Chrysanthemon herba est tenera fruticosa, læves proferens caules, & folia multifida, flores luteos, admodũ splendentes. Ejus caules mandũtur olerum modo. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur. Hinc itaque sic Chrysanthemi capite restituto, facilè patebit, quantum aberraverint qui Chrysanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chrysanthemon, cui nulla prorsus ex modo traditis restanet nota frequentissimum provenit in Senensi agro prope Montem nigrum, oppidum ita appellatum. Quin etiam copiosissimum in Bohemia Moravia & Austria in campis provenit: cujus folia infima plebecula in Hetruria pro olere vescitur. Buphthalmum verò etsi antea à me non visum, in nostris commentariis Italica lingua conscriptis confessus essemus ad nos tamen hoc anno verum Patavio allatum esse superius in sua mentione indicavimus: quod etiam postea accepimus Pisis a Luca Ghino medico clarissimo & rei herbariæ peritissimo, omnibus prorsus adstipulantibus notis quæ ei tribuuntur. Quo factum est ut certius audeam affirmare Chrysanthemi historiam an[illegible] depravatamq; esse in Dioscoride. Credidit Leonardus Fuchsius in suo de plantarum historia commentario, Chrysanthemum illud esse Ranunculi genus quod folio apii, luteis floribus in pratis plurimum nascitur. Quam in opinione quantum, pace ejus dixerim, hallucinetur, evidentius omnibus esse puto, quam ut à nobis ostendi debeat. Chrysanthemi meminit etiam Galenum in libris de

Fuch. error circa Chrysan.

simpli-

simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo. Ejus nomen Græcum est χρυσάνθεμον Latinum item Chrysanthemum: Italicum Chrysanthemo. Nomina.

II. BELLIS LUTEA major.

III. BELLIS LUTEA minor.

Chrysanthemum (seu aureus flos) foliis matricariæ. C.B Chrysanthemum Matthioli, Lac.Lug. Tab. Hujus elegans species in hortis nostris, floribus partim candidis, partim luteis, nulloq; alio discrimine, cujus Gesnerus libro de hortis nomine Buphthalmi alterius meminit. II. Bellis lutea foliis profundè incisis major, C.B. Bellis major lutea, Trag. Chrysanthemum, Dod. gal. & fol. Castor. Chrysanthemum segetum, Lob. Chrysanthemum arvense, Taber. Chrysanthemi species quarta, Cæsalp. Hoc adjecimus eo quod herbarii Lugdunensis auctor eandem cum Matthioli Chrysanthemo statuat, qua in re lapsus, cùm non parva inter utramque differentia intercedat. Hæc enim radice est fibrosa, ex qua caules aliquot sesquicubitales, teneri, glabri, virentes, rotundi & ramosi prodeunt: circa quos folia oblonga semunciam lata, in plures partes laciniata & scissa, pallida & tenera: in summo flores, Belli sylvestri majori similes, non modò disco lutei, sed & folia quæ orbiculatim circumposita & crenata sunt, auri fulgore splendent, odore non insuavi: semen in disci medio continetur, oblongum, flavescens, carinatum. Variat folio: in altera magis virente & plus diviso: in altera folio magis cæruleo & minus dissecto. Est & altera foliis subrotundis tantùm à præcedenti varians, de qua in historia nostra. In Germaniæ quibusdam locis inter avenam & triticum provenit, in Italiæ hortis notavimus. III. Bellis lutea minor à præcedenti magnitudine potissimum differt, cujus semen amatissimum, licet in flore & folio nulla, aut minima sit amaritudo, monente Do. Camerario in suo Matthiolo, cui Chrysanthemum minus, & Germanorum Klein Goldblum dicitur.

Ἀγήρατον. AGERATUM. CAP. LIV.

AGeraton *a* fruticosa herba est *b*, palmari longitudine assurgens, simplex, humilis; Origano maximè similis: umbellam gerit, in qua flos bullis aureis emicat *c* helichryso minor. Nomen ei inditum est, quoniam diutissimè flos in sua coloris specie conservetur. Vis decocti fervens, hujus ustæ nidor urinam cit, & vulvæ duritias emollit.

a Mes. & Drag. θάμνος. i. Frutex *b* Orib. [illegible] i. dusti palmorū *c* ἄνθος πομφολυγώδες χρυσοειδές. i. flos bullis aureis similis.

NAscitur Ageratum passim in universa Hetruria, in inculto solo & in pascuis, foliis origano proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helichrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, ut superius in Eupatorii commentatione abundè diximus. Ea à nostris Senensibus vulgo appellatur herba Giulia. Sententiæ huic nostræ refragatur Andreas Marinus Medicus ætatis nostræ non postremus, in suis in Mesuem annotationibus, his verbis, ubi in Eupatorii caput commentatus est. Cæterùm hanc ipsam herbam (Eupatorium scilicet, aut Juliam intelligens) Dioscoridis Ageratum esse vix adducor ut credam. Nam insignem amaritudinem, quæ cuivis vel imperito herbario, prima occurrit, nullo modo Dioscorides, alioqui diligentissimus, tacuisset, quæ tamen in hac planta adeò insignis est, ut ob hanc ipsam maximè, præ cæteris notis, ad Eupatorium Mesue sit referenda. Folia præterea non sunt origano, sed centaurio potius minori similia, quæ folia quantum inter se differant omnes norunt. Ad hæc urinam ciere, vulvaque duritias mollire Ageraton, Dioscorides est autor, quorum effectuum ne Ageratī consid. Andreæ Marini opinio.

meminit

I. AGERATUM.

II. AGERATUM ALTERUM.

meminit quidem Mesues, qui ab eodem Dioscoride multa diligenter sumpsit. Huc accedit, quòd Ageratum, Galeno authore, vim habet digerendi, & quadantenus Phlegmone liberandi, quod tamen Mesuee non scripsit: adde, si placet, quòd nullum caloris, aut siccitatis gradum ei Galenus adscribit, cùm Mesues calidum in primo, siccum in secundo constituat. Quæ res tanti fuere apud me momenti, ut ab eruditissimi Matthioli sententia, quamvis invitum, me recedere coegerint: Interim dum ab eo meliora super eo capite, ut spero edentur, quod ut facilius facere possit, aliam herbam hic pingi jussimus, quam Petrus Antonius Michaelius Patritius Venetus, harum rerum diligentissimus indagator, pro Agerato habet: cujus profectò opinioni non possum non assentiri, cùm videam notas omnes Agerati huic plantæ mirum in modum convenire. Siquid tamen vel Matthiolus ipse, vel alii præstantes in re herbaria viri, adversus eam opinionem habuerint, lubens, eorum judicium, & censuram subibo. Hæc ille. Quibus an rectè Ageratum examinaverit, & an ejus argumenta, quibus contra me utitur, firma ne an infirma habeantur, ex his quæ nunc dicturus sum, is facilè intelligent, qui materiam Medicam teneat. Quòd itaq; Dioscorides amaritudinis in Agerato non meminerit, cùm ea tàm evidens in hac planta gustantibus sese offerat, id ne tantillum quidem me à mea dimovet opinione, cùm illi plurimæ describantur plantæ, quæ insigniter amaræ degustantur, & nihil tamen in iis describendis, amaritudinis meminit. Amara sanè sunt Scylla, Cyclaminus, esculentus Bulbus, Absinthium, Ruta, Harmala, Hieracium, Senecio, Fumaria, Conyza, Bryonia, Ervum, Capparis planta, Hedera, Marum, Polium, Chamæpitys, Verbenaca, Betonica, Papaveris cum folia, tum capita, Opium, & alia quidem nonnulla, de quarum tamen amaritudine nihil memoriæ prodidit Dioscorides: quo fit, ut nihil prorsus Marini argumento dimovear, si etiam in Agerato amaritudinis notam silentio involvit. Folia præterea, inquit ille, non sunt Origano, sed Centaurio potius minori similia, quæ folia quantum inter se differant, omnes norunt. Hæc si quis cribraverit verba, facilè hic Marinum haud diligenter duas hasce plantas examinasse, aut inspexisse judicabit. Minoris enim Centaurii folia, & onitis origani, parum admodum facie inter se differunt. Itaq; rectè dixisset is differentiam hanc novisse omnes, si se excepisset. Deinde quòd suum Eupatorium urinam ciere non scripserit Mesues, id ab eo fortasse prætermissum censemus, quòd hanc plantam ignoraverit esse Dioscoridis Ageratum. Verùm cùm Eupatorium scribat calidum esse in primo gradu, & siccum in secundo, quinetiam compositum ex substantia calida, subtili, quis unquam medicorum negabit Eupatorium hoc haud urinam ciere? & idem quoq; muliebrium locorum duritias emollire? Nam & Iris, & Agrestis cucumis, quæ quoq; calidiora sunt, & sicciora, id efficacius præstant. Ad hæc quòd Mesues suo Eupatorio vim digerendi & quadantenus Phlegmone liberandi non reddiderit, cùm tamen Galenus Ageratum hisce facultatibus refertum esse scribat, repeto Dioscoridis Ageratum haud unquam novisse Mesuem, suum esse Eupatorium. Siquidem nihil vetat quin id Eupatorium præstare possit, cùm ipse asserat Mesues, quòd subtiliativum est & resolutivum, conveniens sine attractione. Postremò quòd Galenus Agerato nullum caloris aut siccitatis gradum adscripserit, ut Eupatorio adscribit Mesues, nihil prorsus momenti hoc argumento habet. Galenus enim non semper simpl. medicamentorum qualitates (plures Galeni possem adducere locos) per gradus explicat, præsertim ubi brevitati studet. Sed quis adeò Medicæ materiæ tam rudis, tamq; ignarus fuerit, qui non putet novisse Galenum, caloris & siccitatis haud expers esse Ageratum, cùm scribat esse illi digerendi potestatem? Siquidem facultas hæc fieri nequit nisi à calidis & siccis temperamentis. Id quod Dioscorides non prætermisit, cùm ait Δύναμιν δὲ ἔχει ἀφέψημα αὐτῆς θερμαντικήν, id est vim habet decoctum ipsius fervidam. Hæc itaq; cùm Marini argumenta infirma admodum reddant, manebo ego in sententia: & præsertim cùm Juleam herbam videam cùm folia tum caules edere origano haud dissimiles, quin etiam umbellam aureo bullis micantem Helichrysi modo, cujus aureus color, in

Marini opinio refutatur.

Herba Julia.

siccis

sit ea quoq; planta diutissimè conservatur, unde (ut rectè Dioscorides inquit) Agerati sibi nomen adinvenit. Nam hac tantùm nota quispiam jam certior fieri poterit, unam & eandem esse plantam Ageratum & Mesuæ Eupatorium. Cæterùm non possum non mirari Marini ingenium, qui, ut facilius (ut ipse inquit) meliora super Agerati capite scriberem, plantam à se pictam mihi offert, quam à Petro Antonio Michaelio Patritio Veneto pro Agerato haberi ait, cùm ea Agerato adeò habeatur dissimilis, ut nihil dissimilius esse possit. Siquidem hæc origani nullas omnino notas habet, & umbellas quoq; nullas, sed flosculos racematim cohærentes balaustiorum effigie. In summa nihil plantam totam expendens mihi propriæ reperies, quod minimam Agerati particulam referat. Ago tamen Marino gratias, quòd eum non dubitem hanc mihi obtulisse plantam, quòd putaverit eam legitimum esse Ageratum, magis fortasse (ut video) aliorum opinioni addictus quam explorandi Agerati notis. Verùm ego ingenerosum mihi esse putarem, ex commentario, tantùm fieri Nauclerum, ut rectè Galenus admonet libro primo de alimentorum facultatibus, in ipsius præfatione calce. At sane ac invitus admodum scripsi, quod tanta sit plantæ illius cum Agerato disparitas, ut in ea censenda operam mihi non fuisset tantam facere temporis jacturam. Atqui Marini verba hucusq; me protraxerunt, quippe qui scribat si quid contra ejus opinionem habuero, se lubens judicium & censuram meam subiturum. Quæ verba (ut sua est humanitas) ad respondendum me impulerunt. Medicam materiam non assequuntur, qui negant Eupatorium Mesuæ, non esse Dioscoridis Ageratum. Agerati vires paucis perstrinxit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Ageratum digerit, & inflammationes leviter quodammodo resolvit. Florum dilutum ex albo meraco paratum puerorum vermes necat duarum unciarum pondere potum. Excalfacit ordine primo, & siccat secundo bilem & pituitam facilè purgat, tenuat, incidit, terget, expurgat, putredinem prohibet: resolvit sive attractione, obstructiones reserat, & earum affectus sanat, diuturnis febribus mirificè medetur. Adstringit, quare ventriculum, jecur & cætera viscera roborat: cum sero lactis efficacius purgat. Quæ herba ἀγήρατον Græcè, Ageratum quoq; Latinè dicitur: Italicè Herba Giulia.

Agerati vires ex Gal.

Nomina.

Ageratum (quasi senectutis expers) foliis serratis, C.B. Ageratum, Matth. Lacu. Castor. Lugd. Tab. Camer. Ageratum septentrionalium, Lobel. Eupatorium Mesuæ, Trag. Gesf. hor. Lonic. Balsamita minor, Dod. gal. & fol. Mentha Corymbifera minor, Cord. in hist. Camphorata, Cæsalpino. I I. Ageratum alterum Matthiolus in majoribus figuris duplex proposuit, ut figura hac exprimitur: ast in minoribus, solum id quod foliis est non serratis: in suo compendio neutrum posuit. Sic Lobelus utrumque habet, quod serratis est foliis, Agerati floribus candidis nomine (quod Ageratum tertium minus Taber.) alterum verò Ageratum minus nominat: Tabernæmontanus, Ageratum secundum candidum: sic Lugdunensi, secundum & tertium. At Camerarius in suo Matthiolo, Ageratum minus proposuit, quod sponte in Hetruria provenit, multò priore minus, foliisq; minus crenatis est, quod distinguit ab ea Agerati specie, quæ prorsus candidas umbellas gerit & cæteris est rarior.

περιστερεών. VERBENACA. CAP. IV.

PEristereon, sive verbenaca, nascitur in aquosis. Nomen ex eo duxisse videtur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter versari soleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adolescit. Folia è caule prodeunt incisa, & subalbida: ea singulari ramo, radiceq; sola constare sępius invenitur. Folia cum suilla adipe recenti aut rosaceo imposita, vulvarum dolores finire putantur: ignem sacrum illita ex aceto reprimunt: putrida ulcera cohibent: vulnera glutinant, veteraq; ex melle ad cicatricem perducunt.

ἱερὰ βοτάνη. †SACRA HERBA. CAP. LVI.

SAcra herba, quæ & peristereon a nominatur, ramulos emittit cubitales, aut majusculos, angulosos: in quibus ex intervallis folia quercus, sed minora, angustioraq;, eisdem divisuris, in ambitu, colore aliquatenus cæsio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in vino pota, illitave adversus serpentes pollent: eadem drachmę pondere cum thuris obolis tribus in vini veteris hemina, quadragenis diebus, jejuno ore, contra regium morbum bibuntur: veteres tumores, & inflammationes mitigant: sordida ulcera purgant. Tota in vino decocta, tonsillarum crustas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Ajunt si aqua spargatur triclinium, quo madueri t, lætiores convictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum foliis circumdantibus: quartanis quartum. Sacram vocant herbam, quoniam multum ad amuleta b, expiationesque commendetur.

† Antiquus manuscriptus codex περιστερεὼν ὕπτιος. i. De supina Verbenaca. a Id est, supina. b Meum περίαμμα, i. lustrationes.

VErbenacæ duæ habentur species, recta, & quam supinam vocant. Hanc eam esse volunt, quæ ἱερὰ βοτάνη, illam quæ περιστερεὼν Dioscoridi dicitur. Recta hæc dicta est, quod singulari caule ipsoq; dodrantali sive tamen assurgat. Supina altera, quod caules & ramos non ita rectos erigat, sed circumquaq; diffundat, cujusmodi est vulgaris Verbenaca quæ legitima ἱερὰ βοτάνη mihi perpetuò fuerit. Cæterùm quam περιστερεὼν nuncupant, unico tantùm caule, & unica radice constantem (si vera fateri debeo) ea à me nusquam visa est, quæ notis omnibus legitimam referat, etsi non desint qui velint verbenacam hanc eam esse plantam, quam nos de Sideritæ superius agentes, primo ibi loco pinximus. Verùm cùm videam hanc plantam ab una radice plures edere caules, ipsosq; non dodrantales, sed sesquicubitales folia haud subalbicantia, & flores in caule verticillatim prodeuntes, ut in Marrubio, ac nulla in parte aliquid gerere, quod cum vulgari Verbenaca cognationem præ se ferat, ego quidem ad credendum adduci nequeo, hanc herbam esse Verbenacam περιστερεὼν dictam, observavi ego sæpe, ubi vulgaris Verbenaca plurimum provenit, esse quasdam ipsius plantas, quæ caules rectos edant, quasdam verò quæ humi ferè procumbant: quo factum est, ut suspicarer, hinc fortasse harum differentiam sumpsisse eos qui rectam Verbenacam, & supinam faciunt. Movet me ad hoc Plinius, qui parvam inter has intercedere differentiam scribit: Verùm id mihi nunquam certum statuere volui. Videant & examinent quoq; alii differentiam hanc & eorum sit quoq; judicium. Hinc fit, ut in suo insigni de stirpium historia commentario Fuchsium apertè errasse existimem: quippe qui discriminis causa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamē in Dioscoride mihi nunquā licuit invenire quemadmodū

nequa

Verbena ex cōdi:

Sideritis prima malè quibusd. Verbenaca.

Fuch. error in Verbenaca.

I. VERBENACA.

Plin. de verbenaca.

neq; in Plinio, qui utramq; Verbenacæ speciem lib. 25. cap. 9. his verbis descripsit: Nulla tamen Romana nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui peristereon, nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur, domus purgantur, lustranturq;. Genera ejus duo sunt: foliosa, quam fœminam putant: mas rarioribus foliis. Ramuli utrinsq; plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quam quercus, angustioraq;, divisuris majoribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eosdem effectus habeat. Utraq; sortiuntur Galli, & præcinunt responsa. Sed magi utique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint existimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut sol conspiciatur, favis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublime tolli: siccari in umbra separatim, folia, caulem, radicem: hæc Plinius. Ex quibus verbis ut arbitror, facilè deprehendi potest error Fuchsii. Brunfelsium fortè secuti, quod in suis de plantarum historia commentariis primo editis, pro Verbenaca fœmina eam plantam depinxerit, quæ à Dioscoride, cæterisq; antiquis scriptoribus Erigeron sive Senecio nuncupatur, tametsi mutata sententia libro primo de compositione medicamentorum in ultima methodo, rectam verbenacam perperàm, meo judicio, alteram sinapi speciem esse contendat. Nascitur secus vias in civitatibus, & oppidis, & in plateis. Insigniter est amara: quare excalfacit & siccat: abstergit, aperit. Cæterùm haud nescius Galenum nullum, vel parvum inter utrasq; verbenacas discrimen esse, breviter de earum viribus, sub una tantùm specie disserit libro. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Verbenaca ideo peristereon appellata est, quòd in ea peristera, hoc est, columba versentur. Vim habet adeo desiccantem, ut vulnera conglutinet. Et libro secundo de compositione pharmacorum secundum locos, de antiquo capitis dolore scribens, sic inquit: Omnium porrò longè maximè discutit, & perfectè corroborat verbenaca recta maximè viridis: imò & arida cum radicibus, & simul cum serpyllo, oleo incocta. Conjicienda etiam ad ea crocodilitadis maxima juxta aquas nascentis radix. Quin & ipsam per se verbenacam, si oleo incoxeris, caputq; inde rigaveris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex crassis humoribus oborto medeberis. Primum Verbenacæ genus Græcis περιστερεών, & περιστερεὼν ὀρθὸς vocatur: Latinis Verbenaca recta. Alterum verò genus Græcis ἱερὰ βοτάνη, & περιστερεὼν ὕπτιος appellatur: Latinis verbenaca supina. In universum Itali Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis Eisen Kraut.

Brunfelsius notè Erigeron pro verbena posuit.

Verbenacæ vires ex Gal.

Nomina.

II. VERBENA NODIflora.

Verbenam duplicem proposuimus, vulgatam & nodifloram, à nemine prius descriptam. I. Verbena communis, C. B. Verbenaca, Matth. Lacu. Cast. Verbenaca vulgaris, Lug. Hierobotane mas, Brunf. Sacra herba, Turn. Verbena mascula, Brunfel. Verbena recta, Trag. Verbenaca recta, D d. gal. & fol. Lug. Taber. Verbenaca supina, Fuch. Cordo in Dioscor. Verbena fœmina, Cæsalp. Camer. Verbena, Ges. hor. Lon. II. Verbena nodiflora. Ex radice tenui, fibrosa, caulis sesquipalmaris, tenuis quadratus exurgit, & folia obtinet ungue non multum longiora, quæ in ramulis breviora, oblunga, per extremum crenata, per geniculos bina, inter quæ pediculi, duos tresve transversos digitos longi, nudi, quibus singulis singula capitula subrotunda, ad formam capitulorum Ranunculi insident, ex quibus flosculi vulgaris Verbenæ similes prodeunt. Ea sicca ad nos ab Imperato insigni Pharmacopœo Neapolitano Italiæ missa, quam descripsimus & delineari curavimus.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALUS. CAP. LVII.

ASTragalus parvus est à terra frutex, foliis, & ramis ciceri similis: flore purpureo, parvo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ lunatas appendices firmas habet, nigras, ac prædura, veluti cornua

inter

inter se implicatas, gustu adstringentes. Nascitur in ventosis, opacis, & in niualibus. Eo b Memphis Arcadiæ scatet. Alvum sistit radix in vino pota: urinam movet: vetustis ulceribus sicca efficaciter inspargitur: sanguinem supprimit: ægrè propter duritiam tunditur.

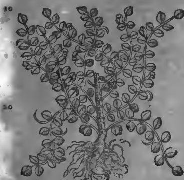
b [illegible] i. Pheneæ, ita Oribasius.

Astragalus frequens nascitur in agro Tridentino, in vallis Anania montibus, folio ciceris majore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, praeduris, inter se implicatis, & gustu adstringentibus. * *Astragali plantam, quam in commentariis nostris antea editis appingi curavimus, cùm diligentius à nobis inspecta sit, & quædam in ea desiderari videantur, quæ Astragali propria sunt, non libuit hic eam recudere. Astragalus aliter à Plinio, quàm à Dioscoride describitur. Plinius siquidem libro 26. cap. 8. Astragalum his notis repræsentavit: Astragalus, inquit, folia habet longa, incisuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices villosas, implicatas, rubras, praeduras. Nascitur in petrosis, apricis, & iisdem nivalibus, sicut Pheneo Arcadiæ. Meminit Astragali Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Astragalus frutex est exiguus, radices habens adstrictorias, quamobrem etiam in numero est non instrenuè exiccantium. Nam ulcera vetera cicatrice obducit, & alvum fluxu tentatam sistit, si quis in vino decoctam radicem bibat. Plurimus hujus fruticis proventus est in Pheneo Arcadiæ. Is Græco nomine [illegible] dicitur: Latino similiter Astragalus: Italico Astragalo.*

Astragali consid.

Astragali vires ex Gal.

ASTRAGALUS.

Astragali figuram ex secunda Commentariorum editione adjecimus, siquidem & Lugdunensis historia eam exhibeat, sed qualis sit planta ignorare nos fatemur, etsi non desint qui ejusdem Pseudo apios esse censeant.

Nomina.

Ὑάκινθος. HYACINTHUS. CAP. LVIII.

Hyacinthus folia habet bulbi: dodrantalem caulem, lævem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem florum purpureorum plenam, incurvam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, ut creditur, pueris cum vino albo illita, pubertatem coercet, & non patitur erumpere: sistit alvum pota, & urinam impellit: phalangiorum morsibus auxiliatur. Semen adstringentius est, theriacis expetitum: regium morbum emendat cum vino potum.

HYACINTHUS.

HYACINTHUS ORIENTALIS.

HYACINTHUS ORIENTALIS ALTER.

Hyacinthi cõsid.

HYacinthus in universum in campestribus ferè ubiq; inter segetes, & in sylvis provenit. Nobis duo observata sunt genera, vulgare alterum, alterum Orientale: quod duplex est: foliis, & radicibus bulbaceis, caule dodrantali, viridi, tenui, leviq;: flores cum violis circa finem Martii, & Aprilis initium florentem emittit comam, ab ipso caulis medio usq; ad summum purpureis circumdatum floribus, qui maturescentes ad terram incurvantur, perdurantq; diu anteaquam contabescant. Hetrusci nostri Hyacinthi vulgò vocantur Cypolle canine. Flores primo statim exortu nostrates pueri colligunt ob purpurei coloris præstantiam.

Hyacinthus orientalis.

Aliud HYACINTHI genus, quod ORIENTALE appellare placuit, misit ad me Jacobus Antonius Cortusus, rei herbariæ studiosissimus, quod sibi missum ex Orientalibus regionibus fatebatur: unde nos illi Orientalis nomenclationem addidimus. Foliis exit lilii, minoribus, angustioribus, sursum spectantibus, pinguioribus, & in acutum desinentibus: caule crasso in quo flores exeunt cærulei, lilii figura, sed parvi. Radix illi bulbosa, squamosaq;. Seritur in hortis, & colitur in fictilibus vasis. Est & alter foliis latioribus pinguioribus & in summitate retusis: cætera cæteris perquam similia sunt.

Hyacinthi vires ex Gal.

Hyacinthi vires memoriæ prodidit Galenus libro 8 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Hyacinthi radix bulbosa est, ordinis primi in deficcando: secundi verò completi, aut certè tertii incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutissimè servare impuberes illita cum vino creditur. Semen leviter extergit, & adstringit: quamobrem & ipsum regio morbo laborantibus exhibetur in vino ordine quidem tertio quadantenus deficcans, cæterùm in medio consistens caliditatis ac frigiditatis. Planta Græcis ὑάκινθος, Latinis item Hyacinthus appellatur: Italis Hiacintho: Germanis Merten Blumen: Hispanis Majos flores: Gallis l'aiect. Hyacinthus orientalis, Italis Hiacintho orientale.

* IV. HYACINTHUS TRIPOLITANUS. *

Hyacinthi species viginti octo in Phytopinace nostro exhibuimus, hoc loco tria proposuit Matthiolus. I. Hyacinthus racemosus major, fortè Bulbine Plinii, C.B. Hyacinthus, Matth. Lacu. Hyacinthus quartus & major, Trag. Hyacinthus cæruleus major mas, Fuch. Hyacinthus maximus, Tur. Hyacinthus magnus, Lonic. Hyacinthus sylvestris, Cord. in hist. Hyacinthus comosus spurius tertius, Dod. fol. Hyacinthus comosus major, Lobel. Lugd. Clus. histo. Panno. Cam. Hyacinthus major. Lugd. Tab. Hyacinthus nostras, Castor. Bulbi esculenti genus, Dod. gal. Lugd. Bulbus sylvestris, Cæsalpino. Pancratium, Ges. hortis. II. Hyacinthus caule Serpentariæ instar maculoso, C.B. Hyacinthus orientalis, Matth. Gesner. hor. Castor. Hyacinthus orientalis Græcus, Lob. Lugd. Hyacinthus orientalis minor, Dod. fol. Hyacinthus orientalis cæruleus, Taber. Hyacinthus Constantinopolitanus, Camer. Hyacinthus Cæsal. III. Hyacinthus orienralis maximus, C.B. Hyacinthus orientalis alter, Matth. (sed figuræ transpositæ erant figuraq; mutila) Lugd. Hyacinthus orientalis major, Dod. fol. Hyacinthus orientalis major polyanthos, Lob. Lugd. Tab. IV. A Camerario in suo Matthiolo primo fuit Hyacinthi Tripolitani nomine propositus, qui ex radice bulbosa mediocri caulem profert gracilem, oblongis angustissimisq; foliis, flore cæruleo, phalangiiq; forma, ex sex foliolis composito, è quorum medio staminula aliquot prodeunt.

PAPAVER ERRATICUM. CAP. LIX.

Μήκων ῥοιάς.

PApaver erraticum, quod Rhœada vocant, vere quidem in arvis cum hordeo nascitur: flore protinus deciduo, unde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo similia spectantur, sed longiora, divisa, scabra: junceus est caulis, rectus, cubitalis, asper: flos sylvestris

anemo-

anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, sed quàm anemones minus: semen rufum: radix longa, subalbida, minoris digiti crassitudine, gustu amara. Hujus capita quinque, aut ex [illegible] cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus somnus accersendus est. Semina acetabuli mensura ex aqua mulsa pota, alvum leniter emolliunt: ad idem præstandum melliris placentulis & dulciariis libis admiscenrur. Folia cum calycibus illita, inflammariones sanant: eorundem fotu, & perfusione somnus allicitur.

Μήκων ἥμερος. PAPAVER SATIVUM. CAP. LX.

E Sativi papaveris genere, quod hortense est, semen in panem den satur, qui sanis in usu sit: eo etiam ex melle pro sesama urunrur: rhylacirin vocant. Capitulum habet a longum, & semen candidum. Sylvestre verò caput habet insidens, demissumq;, & nigrum semen: quod pithiris nominarur: nonnullis tamen & ipsum rhœas dicitur, quoniam ejus scapo lacteus succus emanat. Tertium magis sylvestre, & ad medicinas valentius, mulrò his longius, productiore capirulo. Omnium in commune natura refrigeratrix: quare si capira ipsa, & folia decoquantur in aqua, somnum foru conciliabunr. Bibirur decoctum contra vigilias. Calyces cum polenra triti, & cataplasmatis admisti, ignibus sacris, & inflammarionibus prosunt. Tunduntur quoq; virides, & digerunrur in pastillos, qui siccari ad usum recondunrur. Capita quoque per se in aqua coquunrur ad dimidias, iterumqne adjecto melle, dum humor coëat in eclegmatis lenrorem. Id medicamentum in tussi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu, doloris levamenrum præbet: efficacius ramen reddirur, addiro hipocistidis succo, & acacia. Papaveris nigri semen rritum cum vino bibitur, conrra ciram alvum, & fœminarum profluvia: in pervigiliis fronti, temporibusq; illinitur ex aqua. Opium ejus magis refrigerat, inspissat, siccatq;. Sumptum ervi magnitudine, dolorem finit, concoquit, & somnum allicir: tussi, arque cœliacorum valetudini auxiliatur: verum si copiosius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimar. Ad dolores capitis eum rosaceo perfusum, efficax est: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco instillatur: inflammarionibus oculorum cum torrefacto ovi luteo proficit: igni sacro, & vulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco: somnum accersit subdirum sedi pro balano. Optimum habetur grave, & densum, gustu amatum, odoraru soporiferum, quod facilè aqna diluitur, læve, candidum, neque asperum, neq; grumosum, quod inrer colandum non ut cera coeat, & in sole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra lucear flamma: exrinctum denique odoris vim conservet. Sed opion glaucio, gummi, aut sylvestris lactucæ succo adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilurione croci colorem reddir: lactucaceo succo fictum, exiliter spirat, & asperius spectatur: gummi viriatum splendescit, & infirmum est. Nec desunt, qui eò demenriæ devenerint, ut adipem ei admiscerent. Fictili novo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atq; tufius apparear. Diagoras, ut Erasistrarus auror est, usum ejus damnavit, oculorum lippirudinib. & aurium vitiis infundi vetans, quoniam visus aciem hebetaret, & soporem gignerer. Ad-

a Meum impressum. a. oblongum.

Opium.

I. PAPAVER ERRATICUM.

II. PAPAVER SATIVUM.

didit Andreas, illitos eo protinus excæcari, si non adulteraretur. Mnesidemus usum duntaxat olfactandi probavit, quoniam ad conciliandum somnum conveniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia esse experimento deprehenduntur: siquidem effectus, virium hujusce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit scriptis mandare, quonam modo is excipiatur succus. Aliqui capita ipsa, & folia tundunt, & prelo exprimunt, terentesq; in mortario digerunt in pastillos: id meconium vocatur, multùm opio ignavius. Porrò opii faciundi ratio hæc est. Cum ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrymam exeuntem digito in concham abstergere: nec multò pòst redire, ut concreta inveniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiam offenditur, in vetere pila teri debet, & in pastillos cogi: cùm tamen inciditur, retrocedendum est, ne vestibus succus deradatur.

Papaveris errat. vires consid.

III. PAPAVER POLYanthos.

Papaveris sativi consid.

Spectantur Majo mense Papavera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis, inter segetes adeò numerosa, ut deceptis oculis, campi videantur coccineis velaminibus vestiti. Horum flores non desunt qui affirment lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem usum eos siccatos in pulverem redigunt, & in potu ex aqua dulci exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipsorum florum recentium succo ter, aut quater iterato diluto, serapium conficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaveris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquunt, sumuntq; in cibum, caseo & butyro admistis. Nec mirum sanè, cùm etiam Theophrasti ætate (ut ipse scriptum reliquit lib. 9. cap. 13. de plantarum historia) eadem sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus: Papaver erraticum vocatum non absimile intubo erratico constat: quare in usum venit cibarium. Nascitur in arvis potissimùm inter hordea. Florem eusum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque viridius etiam: purgat inferius: hæc Theophrastus. Sed jam de papavere sativo, sive domestico nobis differendum est. Videtur Dioscorides cum sativo duo sylvestris Papaveris genera tradidisse, & hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Qua in re animadvertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur quòd omnes hæ papaverum species ab agricolis seruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem sententia, hortense appellavit Dioscorides, quod albo constat semine. quoniam hoc frequentius in viridariis, & hortis prope ædes seritur. Cætera verò sylvestria nominavit, non quòd sponte, & per se nascantur (seruntur enim omnia) sed quòd asperiora, hirsutioraq; proveniant tum caule, tum capitibus, tum etiam foliis: quòd præterea nigrum, asperumq; proferant semen: quòd denique serantur in campestribus, segetum & leguminum modo. Rem autem se ita habere testari videtur Plinius lib. 19. cap. 8. cùm sic inquit: Papaveris sativi tria genera. Candidum, cujus semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergunt adfuso ovo inhærens, ubi inferiorem crustam apio gitq; cereali sapore condiunt. Alterum genus Papaveris nigrum, cujus scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus Rhœam vocant Græci, id nostri erraticum dicunt, Sponte quidem sed in arvis cum hordeo maximè nascitur: hactenus Plinius. Papavere candido passim abundat Hetruria. Utrisq; verò nigris scatet universa Insubrium tellus sed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt valles ubi Papavera hæc copiosè seruntur in campis. & inter legumina præsertim inter fabas. Ibi siquidem ejus semine vescuntur homines, immisto placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici involucro conficiunt Comedunt illi quidem hasce placentas ad saturitatem usque: non ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortasse videbitur) diuturniore somno capiuntur. neque veternosi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam superioremq; Austriam incolunt. in veternum incurrunt: etsi oleum è nigri Papaveris semine expressum in cibis continuè assumant, olivarum olei vice. Ea demum experientia fecit ut intrepidè quandoque ausus sim Papaveris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentissimis febribus ad sitim extinguendam somnumq; conciliandum etiam largius exhibere Hinc præterea factum est ut enim metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graves admonitiones incusserant, & ingesserant. Cæterùm ex incisis Papaverum capitibus opos, sive succus manat, qui in Opium vocatum addensatur, ut scitè docuit Dioscorides. Et quamvis Opium quarto excessu frigidum statuatur, tamen si ex sapore. & effectu rerum temperamenta. & qualitates cognoscuntur, opium nostri usus (quantum equidem deprehendere potui) non modò gustu amarum percipitur, sed etiam acre, adeò ut paululum in ore detentum, linguam & palatum exulceret. Unde haud dubiè colligi posse putaverim. calidissimas illi inesse qualitates. Cujus rei fidem augere potest, quæ ex eo prodit odoris gravitas. Veruntamen ne impudentis atque arrogantis nomen subeam quòd in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruere velim eorum judicio rem hanc æstimandam relinquam, qui ante nos opii tum qualitates, tum facultates diligentissimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraq; facultas in opium facilè invehitur ex glaucii adulteratione, quod illi sæpius admiscent, ut Dioscorides adnotavit. Illudq; argumento esse potest, quod aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium hodie ad nos convehitur, non est illud verum & legitimum è lacryma. quæ ex inciso papaveris capite exierit concretum, sed potius hoc è foliorum, & contritorum capitum succo confectum est: idq; meconium vocatum erit, opio longè deterius. Papaverum vices memoria prodidit Galenus libr. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Papaver alterum Rhœas nuncupatur quod

Papaveris sativi tria genera Plinio.

Papaveris succi sive Opii facultas.

tur, quòd scilicet celeriter flos ejus defluat. Alterum domesticum, quandoquidem colitur. Quin & altera duæ sunt præter has species sylvestris papaveris: alterum velut incidentem calycem sustinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerum, ac squalidum. Ab hoc succus defluit, atque hinc est, quòd hanc speciem quidam Rhœada nominent. Porro omnium facultas refrigeratoria est. Cæterùm sativi semen, quod & thylacite cognominant, mediocriter somnum conciliat, visu candidum: proinde pani ipsum inspergunt, ac melle maceratum edunt. At ejus, quod primo loco recensuimus, cujus florem celeriter decidere posuimus, validius semen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxie solo uti possit sicut sativo sive domestico melli admiscens. Admodum verò, si ita sumptum fit, somnum conciliat. Cæterùm pusillum ejus inspergunt iis, qui ex melle conficiuntur bellariis, atq; placentis, panibusq;. Porrò tertio loco dicti semen atrum etiam medicamentosum est, admodum refrigerans. At quod quarto loco positum est, omnium est medicatissimum, tum in semine, tum in calyculis, tum in foliis, tum in succo. Valide enim refrigerat, ad stuporem usq; & mortem perducens: quare medici quò probe eo utantur medicamentis miscentes, frigiditatis vehementiam retundunt. Est enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo mistionem facere oporteat, non est præsentis tractationis proprium. Et libro 2. de compositione medicamentorum secundum locos. de dolore capitis agens citra manifestas causas oborto, ita de opio disserit. Rarò, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cùm videlicet pro doloris vehementia homo de vita periclitatur. Quanquam & tunc solidæ partes ex ejus usu offendantur, adeò ut post hac correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò ut debilem oculum reddiderint, & visus hebetudinem amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: velut etiam auditus gravitatem inducunt, quæcunque ad vehementem aurium dolorem ex papaveris succo sunt composita. Idem Galenus l.3. ejusdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, sic inquit: Pharmaca ex papaveris succo omnia sensum stupefaciunt: & ob id sanè necessariè cogimur ipsis uti ubi nullum aliud mitigativum opem tulit: hæc Galenus. Ex quibus sanè omnibus admoniti esse debent medici, ne temerè aut inconsulte ad usum opii se conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, administrandumq; sit, ex ipso Galeno colligi potest, lib. 8. de compositione pharmacorum secundùm locos ubi ita scriptum reliquit. Calefacientia miscentur, quæ refrigerantium stupefactionem deducere possunt, cùm illa ipsa per se tardi transitus existant. Hac igitur, ubi quis tuanderverit, quãtitatem consideret simplicium pharmacorum, quæ in compositiones miscentur. Ex hac enim sciet num magis, an minus efficere possit compositum pharmacum, ea quæ promittit. Si namque refrigerantia plura apparuerint, sensum affectorum magis obtundet, & quantum caloris in ipsa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Ubi verò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipsum pharmacum, innocentius autem reddetur. Nosse enim oportet, corpora viventium mortificationi simile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoscyamo, & mandragora compositorum pharmacorum usu: nimirum causis dolorem infligentibus insensibilibus factis. & multi sanè qui assiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. Papaver erraticum sic Latinis, μήκων ῥοιὰς Græcis appellatur: Italis Papavero salvatico: Germanis Klapperrosen: *Hispanis Amapolla, & Papoulla Gallis Coquelourdes, Pavot sauvage, sive Consanons. Papaver verò sativum Latinè dictum, μήκων ἥμερος Græcè vocatur: Arabicè Thaxihax, Thaytha, seu Chaschas: Italicè Papavere domestico: Germanicè* Magsamen: *Hispanicè Dormidera: Gallicè Pavot blanc, seu Pavot privè. Quod deniq; Græci ὄπιον & μηκώνιον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali Opio.*

Opii ut administrandū.

Nomina.

Papaver sativum est & sylvestre: floris & seminis colore, & florum textura multiplices differentiæ. I. Papaver erraticum majus, C. B. Papaver erraticum, Matth. Brunf. Cord. in Diosc. Gesn. hor. Lac. Lon. Cast. Thal. Cæsalp. Taber. cui & rubeum & floridum: Papaver erraticum primum, Fuch. Lugd. Papaver Rhœas alterum, Dod. gal. Papaver rubrum, Brunf. Papaver Rhœas, Lobel. Cam. Argemone vulgaris Trago. Rarius pleno flore, item & albo inter segetes, apud nos Doctor Jacobus Cargillus Scotus lectum, exhibuit. II. Papaver hortense flore & semine albo, quod sativum Dioscoridi & album Plinio, C.B. Papaver sativum, Matth. Dod. gal. Lugd. Taber. Papaver, Brunf. Lon. Papaver album, Trag. Dod. fol. Papaver sativum, Dod. gal. Papaver album sativum, Gesn. hor. Lob. Cast. Papaver sativum thylacite, Cord. in Diosc. Papaver candidum, Cæsalp. Papaver pithitis, Lacunæ. III. Papaver Polyanthos, C. B. Papaver multiplici flore, Cam. in suo Matthiolo. Papaver album & nigrum Polyanthum, Lob. à vulgari solùm multiplici textura foliorum in flore variat: Variorum item colorum, purpurei, saturatè rubri, violacei, albi mixti: sic & folia in floribus aliquando fimbriata, quædam integra observantur.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICULATUM. CAP. LXI.

PApaver ceratites, id est, corniculatum, folia habet candida, hirsuta, verbasco similia, in ambitu sylvestris papaveris more serrata: caule non dissimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, unde nomen mutuatur: semine papaveris, pusillo, nigroq;: radice per summa cespitum, nigra, crassa: nascitur in maritimis, & asperis. Radici ea vis inest, ut in aqua decocta ad dimidias, coxendicum, & jecinoris affectus potu sanet: prodest his, qui crassa quædam, & arenosa cum lotio reddunt. Alvum leniter purgat semen, acetabulo in aqua mulsa poto. Crustas emarginant, illita ex oleo folia floresq;: argema in nubeculas jumentorum, perunctas abstergunt. Sunt qui glaucium huc papaveris genere factitari existimarunt, falsi quodam foliorum cognatione.

Μήκων ἀφρώδης. PAPAVER SPUMEUM. CAP. LXII.

ALiud Papaveris genus aphrodes, id est, spumeum vocatur, ab aliis heracleum, caule dodrantali: foliis admodum parvis, radiculæ similibus: fructu interea candido: nam herbula alba est, & spumea tota a: radice in summo cespite. Legitur æstate semen, cùm integrè adolevit b, deciditque exiccatum. Datum acetabuli mensura in aqua mulsa, vomitione expurgat: privatim hujusmodi purgatio, comitialibus prodest.

a Meum ... b Meum, & ... exiccatū reponitur.

P*Apaver Corniculatum in maritimis nostris Senensibus Trasserano, & Orbetellano agro & circa Herculis portum Argentarie promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timavo fonte & Tergeste saxoso litoris tractu, ubi*

Papaveris corniculati consid.

sæpius

I. PAPAVER CORNICULATUM.

Papaver corniculatum rubrum.

Papaver spumeum.

Plinii lapsus.

sæpius ipsum legimus frequentissimum provenit: quanquam etiam in aliis Italiæ locis nascitur, sed quod potissimum in hortis, & viridariis ad publicum omnium commodum, & spectaculum fuerit satum. Quod in præscriptis locis nascitur, florem aureum profert, sive (ut Dioscorides inquit) pallidum. Sed alterum quoque habetur genus, foliis minus asperis, atque minoribus, quod florem rubeum edit. Hoc in Moravia & Bohemia, in campestribus copiosum vidimus. Corniculati papaveris meminit Theophrastus libro 9. cap. 14. de plantarum historia, sic inquiens: Papaveris quoque sylvestris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum est, folio constans verbasci nigri, sed minus nigro: caulis altitudo cubitalis: radix brevis, per summaque cespitum: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa messes. Alvum purgare potest: folium albuginem ovibus aufere: nascitur juxta mare, saxosis locis: hac ille. Crediderere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe vocatur, fieri è corniculati Papaveris succo. Verùm ii (ut Dioscorides est author) procul dubio decipiuntur. Cæterùm Papaver spumeum, quod aliqui heracleum vocant, nondum mihi compertum est, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum ostenderet. Quo fit, ut ipsum quoque inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quam aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt. Veruntamen non mihi videtur silentio prætereundus fatalis ferè Plinii lapsus, in Papaveris spumei mentione lib. 20. cap. 19. Quippe qui hujus papaveris folia speciem passerum avium repræsentare tradiderit, deceptus nimirum duplici ejusdem nominis Græci significatione: στρουθίον enim Græcis non modò passerem aviculam significat, sed & plantam eam, quam Latini radiculam, sive lanariam herbam appellant: cui quidem Dioscorides, non autem aviculis, quas passeres Latini dicunt, Papaveris spumei folia similia reddidit. Quemadmodum & Theophrastus, qui de eo loco citato ita scriptum reliquit. Papaver heracleon nuncupatum folio constat struthii, hoc est radicula, qua lintea candorem conciliant, radice candida, in summa terra eunte: fructu albo. Hujus radix purgare superius nata est. Non desunt, qui contra comitiales ea utuntur in vino mulso: hæc Theophrastus. Papaveris corniculati meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, de ejus viribus in hunc modum differens: Papaver corniculatum nominatum quidem est à semine levem inversionem habente, veluti & fœnum græcum, ut bovis cornu videatur esse simile. Vocatur porrò à quibusdam paralium, quandoquidem ut plurimum juxta mare nascitur. Vim habet incidendi, & abstergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta, ad dimidium, hepaticos affectus adjuvat. Porrò folia, & flores sordida admodum, & maligna ulcera juvant. Sed ab his abstinere oportet, ulceribus jam expurgatis: adeò enim abstergere valent, ut & pura quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc virium robore non sordem duntaxat, sed & crustam ulceribus detrahit. Papaver verò Herculeum, quod & aphrodes, hoc est, spumeum vocatur, eò quòd totum sit candidum, & spumosum, exile est. Semen habet pituitam expurgans.

Papaveris corniculati vires ex Gal.

II. PAPAVER SPINOSUM.

Nomina.

Μήκων κερατῖτις id Græcis vocatur, quod Latinis Papaver corniculatum: Arabibus Almacharam: Italis Papavero cornuto: Germanis Gelb Oelmagen Mön und Gelb Oelmagsamen: *Hispanis Dormidera marina: Gallis Pavot Cornu. Id verò μήκων ἀφρώδης Græcè dicitur, quod Latinè Papaver spumeum: Arabicè Dabre, & Zebcolti: Italicè Papavero spumeo.*

I. Papaver Corniculatum luteum, habetur enim violaceum, item phæniceum, hirsuto, vel glabro folio. Papaver Corniculatum, Matt. Lac. Cast. Cæs. Papaver sylvestre corniculatum, Trag. Papaver corniculatum luteum, Fuch. Turn. Papaver corniculatum majus, Dod. fol. Papaver cornutum, Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hor. Lon. Lug. Tab. Cam. II. Papaver spinosum elegantissimum: hoc papaver, cùm nemo ejus meminisset, in Phytopinace ante sesquiannum descripsimus, jam cum ipsius genuina effigie addere placuit. Ex radice tenui, oblonga, fibrosa, caulis sesquipalmaris, rotundus, striatus, minimis aculeis armatus, mollis, alba medulla plenus exsurgit, qui

qui in summo in alas brachiatur. Foliis est glaucis, papaveris Corniculati instar laciniatis, non hirsutis, sed mollibus & nitidis, trium quatuorve unciarum longis, per margines flavescentibus aculeis armatis, aliquibus etiam ipsi nervo parte aversa, minoribus tamen, adpositis: parte superna nervi quasi levi pulvere obsiti albicant: hæc ex levi vulnere subcroceum succum fundunt. Flos in caulis summitate quinquefolius luteus, cui succedit capitulum oblongum, quinquangulum spinis flavis horridum, semina plura nigra sextuplo aliorum majora, rotunda in apicem desinentia elegantissimè striata, continens. Ex Anglia primùm semen allatum, quod unà cum planta, Figo del inferno, id est, Fici infernalis nomine, Doctor Doldius Norinberga primùm misit: quo nomine ante paucos dies etiam Nobiliss. Cortusus Patavio transmisit: in hortis nostris habuimus. Notæ aliquot à Dioscoride Glavio tributæ, huic etiam conveniunt.

Ὑπήκοον. HYPECOUM. CAP. LXIII.

HYpecoon, aliqui Hypopheon vocant: nascitur in segetibus arvisque, foliis rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaveris succo.

HYPECOUM.

Hypecoum iis facilè sese offeret, qui inter segetes, & legumina ipsum perquirere non gravabuntur. Hoc pro sylvestri ruta olim Petrus Spezzalancia Clesii vallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi ostendere solebat. Quandoquidem id provenit in arvis, foliis rutæ paulò majoribus, si singulatim expendantur: caulibus exiguis, mollibus, hirsutis: in quibus sunt flores, qui in luteum pallescunt, etsi prope calycem purpurei spectentur: in horum medio flocculus erumpit colore aurum æmulans, visu jucundus. Floribus succedunt capitula, tenui involucro contecta: in quibus semen clauditur nigrum, tactu asperum, pseudomelanthio proximum. Cæterùm scio non deesse nasutos, qui jam diu plantam hanc nostram impugnant, dicuntq; folia illi non esse rutæ, sed potius Alceæ. Atqui si singulatim examinentur, ii facilè cognoscent, à ruta parum admodum distare. Adhæc si vires expendantur, nihil sanè obstabit, quin ea in hac planta reperiantur, quæ in ipso quoque sunt papavere. Quo fit, ut horum susurrorum bombo nihil à priori mea sententia dimovear, quousq; aliam plantam, quæ magis facie & viribus Hypecoon referat, in medium afferant. Nullam hactenus plantam mihi videre licuit quæ magis Hypecoum referat: tametsi id mihi per omnia non satisfaciat. Meminit hujus Gal. lib. 8. simplicium medicamentorum, his paucis verbis: Hypecoon, inquit, refrigerandi vim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum absit à papavere. Quod Græci ὑπήκοον, Latini quoq; Hypecoum vocant: Itali Hypecoo.

Hypecoi consid.

Hypecoi vires ex Gal.

Nomina.

Alcea vesicaria, C B. Hypecoum, Matth. Lac. Cast. Lug. Cæsal. Hypecoum, alterum spurium Ges. hor. Alcea Veneta, Trag. Dod. gal. Lugd. Alcea peregrina Ges. hor. Taber. Alcea Bononiensis, Ges. horr. appen. Alcea peregrina. solisequia, Lobel. Alcea vesicaria, Dodo. fol. Malva Venera, Ges. hort. Lonic. Herba Ungarica, eidem.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMUS SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIV.

HYoscyamus frutex est caules emittens a crassos: folia lata, oblonga, divisa, nigra, hirsuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, scutulis septi seminum plenis, ut papaveris. Tres ejus differentiæ. Una semine nigro, floribus penè porpureis, smilacis foliis, cytinis præduris & spinosis. Alterius semen subflavum ut irionis: flores lutei, folia & siliquæ b simpliciores, ambo insaniam gignunt, & soporem, ideo in communi usu damnantur. Tertium genus, ut quod mitissimum esset, medici recepere: pingue, lanuginosum, molle, candidi floris seminisq;, in maritimis ruderibusq; nascens: cujus occasio si non adsit, rufum usurpari oportet: niger, ut deterrimus, improbatur. Recenti semine, caulib. foliisq; tusis succus in sole exprimitur, & exiccatu humore, usus ad annum usq; prorogatur: nam facilè corruptionem senit. Extrahitur etiam ex sicco semine separatim in aqua calida ruso & expresso. Liquamentorum autem succo lacteo præstantius est, & magis dolores finit. Contusa herba recens, addita d trimestri farina, digeritur in pastillos & reconditur. Liquamentum primum. & quod a sicco semine exemptum est, collyriis, quę doloris sensum auferunt, commodissimè inferi solent: contra acutas calidasq; fluxiones, dolores aurium: atq; vulvæ mala prosunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum, pedum cæterarumq; partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tussi, destillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra mensium abundantiam, & erumpentem aliunde sanguinem, oboli pondere cum papaveris semine, & aqua mulsa bibitur: podagris subvenit: testib. inflatis, mammisq; tumentibus à partu, tritum ex vino illinitur. Aliis quoq; cataplasmatis, quę doloris levamentum prętant, admisceri solet. Folia omnibus medicamentis dolorem sedantibus, per sese, & ex polenta utilissimè imponuntur: recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum vino terna, quaternave pota sanant

a Orib. addit. ... multos. Etiam quoque ... b Orib. ... teneriores. c Orib. addit. ... candido itaque ... dum est. d Meum ... cum frumen hor. ni farina & ruta.

ſanant algidas febres, quas epialos vocant. Cocta olerum modo folia, ſi acetabuli menſura manduntur, mediocrem inſaniam gignunt: idem efficere tradunt, ſi colo ulcus ſentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

I. HYOSCYAMUS.

II. HYOSCYAMUS ALBUS.

IV. HYOSCYAMUS TERtius.

Hyoſcyami cognit.

HYoſcyamus (ut Dioſcoridi placet) tres habet differentias. Prima, nigrum fert ſemen: ſecunda, ſubflavum: tertia, album, quæ omnia ut ſemine differunt, ita & floribus. Siquidem in prima purpurei, in altera lutei, in poſtrema verò candidi ſpectantur. At hyoſcyamum purpureo flore reſertum nuſquam hactenus videre licuit. Cætera verò genera & vidimus, & ſæpe legimus. Quæ flore luteo, & ſubflavo ſemine provenit, ubiq; ferè locorum naſcitur, locis inculto, ſecus itinera, & in agrorum limitibus, folio braſsicæ, lato, venoſo, pingui, nigricante, oblongo, in acutum deſinente & ſecto, Acanthi modo, circumquaq; ambitu hirſuto, ſed tactu molli. Caules habet teneros, teretes, piloſos, pingues, ſubalbicantes, è quibus à medio rami prodeunt numeroſi, in quibus flores in altera tantùm parte è latere prodeunt. Hos calyces quidam ſequuntur Punicorum Cytinis ſimiles, ſerrato, ac pungenti cacumine ocimoidis ferè modo, in quibus ſemen concluditur, rotundis quibusdam ſcutulis, calculos occludentibus. Nam ij maturitate excluſis protinus ſemen decidit. Radice nititur ſpithamæ longitudine, alba, molli, ſuccoſaq;. Tota planta graviter olet, adeò ut olfactu mentem afficiat. Quæ autem alba vocatur, foliis creſcit alterius ferè ſimilibus, ſed ſubrotundis, pinguioribus, mollioribus, hirſutioribus, rarioribus & albicantibus. Flores profert alteri ſimiles ſed candidos, aut ſubpallidos, ſubluteos, è quib. eodem ordine quo in cæteris Cytini oriuntur, ſed rariores & clementiores, in quibus album concluditur ſemen. Naſcitur ſponte & ſeritur in hortis. Non deſunt qui novam quandam in Italiam attulerunt plantam, ſpectatu ſanè pulcherrimam, quam inter Hyoſcyami genera connumerant. Caules edit hæc ſeſquicubitales, rotundos, tenui obductos lanugine, ramoſosq;, foliis amplis, pinguibus, tenui pilo refertis, mollibus, ſolani ſoporiferi ſpeciem quadantenus referentibus, odore etiam gravi. Flores edit pallidos, luteos,

Hyoſcyami lutei deſcript.

Hyoſcyami albi delineatio.

Hyoſcyamus tertius.

Hyoſcya-

Hyoscyami æmulos, è quibus capitula subrotunda eriuntur, quæ nonnullam Hyoscyami speciem præ se ferunt. Nam & similibus ferè scutulis concluduntur, coronato circumquaq; orificio, & semine intus subflavo colore. Radice nititur alba, spithamæ longitudine, numerosis ubiq; fibris, & digiti crassitudine. Hanc jam pridem ex Italia ad me misit in Bohemiam, Jacobus Antonius Cortusus: seritur in hortis. Hyoscyami meminit Scribonius Largus, inquiens: Altercum, quod Græci Hyoscyamum vocatur, qui biberint, capitis gravitate, & venarum distentione laborant, menteq; abalienantur cum quadam verborum altercatione: unde & nomen apud Latinos. Hoc idem equidem testari possum, quòd viderim in Ananiæ vallis montibus pueros, qui Hyoscyami semen comederant, adeò desipientes factos, ut parentes, & vicini eos crederent à cacodæmonibus vexatos esse. Hinc est, quòd ejus regionis incolæ Hyoscyamum vulgari sermone appellant Disturbio, ut quod mentem maximè turbet. Aves, quæ hujus herbæ semen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo post tempore pereunt, quemadmodum & pisces. Hyoscyamus videtur Græcis dicta, quasi faba suilla: propterea quòd (ut Ælianus inquit) hujus herba pastu resolvantur, & convellantur apri. Sed remedium novere: aquas enim statim adeunt, & cancros venantur, atq; ita protinus saluti restituuntur.

Hyoscyamus cur altercum dicatur.

Hyoscyami vires recensuit Galenus lib. 8. simpl. med. his verbis: Hyoscyamus, cui semen atrum est, insaniam, ac soporem affert. Huic autem is, cui semen mediocriter flavum est, propinquam facultatem obtinet. Verùm utriq; fugiendi sunt ut inutiles, & venenosi seu deleterii. Cæterùm cujus semen, ac flos candidus est, ad sanationes vel maximè idoneus est, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos ejus quidem, cui semen est nigrum, mediocriter purpureus est: ejus verò, cui est subflavum, leviter mali colorem refert: hæc Galenus. Hyoscyamus tertius, refrigerat ordine tertio completo: soporem inducit, adeò ut ea sit ei natura, quæ cæteris Hyoscyamis. Cæterùm, ut ad Hyoscyami historiam nostra revertatur oratio, mihi quidem non videtur prætermittenda suspicio, quæ est, quòd in hujus capitis initio, ubi de floribus fit mentio mendum aliquod subsit. Ea namq; ibi floribus tribuuntur, quæ siliquis legitimè debentur. Etenim siliquæ sunt, quæ scutulis conteguntur, atq; semen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis suspicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoscyami Dioscoridi acceptum refert, quod hic de floribus scriptum legitur. Quare non temerè, meo judicio conjicere possumus, hunc locum in Dioscoride depravatum, aut mutilatum esse.

Hyoscyami vires ex Gal.

Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος, Latinis appellatur Hyoscyamus Apollinaris herba. Altercum: Arabibus Bengi: Italis Jusquiamo: Germanis. Billsomen & Bilsen: Hispanis Velenbo: Gallis Jusquiame & Hanebane. At Hyoscyamus albus Græcis ὑοσκύαμος λευκός: Italis Jusquiamo bianco. Sic Hyoscyamus tertius, seu potius quartus, Italis Jusquiamo nuovo seu Jusquiamo maggiore.

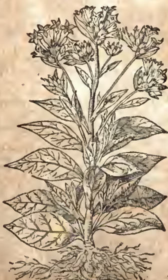
Nomina.

Hyoscyamus, id est, faba suilla, quòd ejus pastu resolvantur apri, ut Ælianus prodidit, præsenti mortis periculo, nisi copiosa aqua statim se foris & intus polluerint. I. Hyoscyamus vulgaris, vel niger, C.B. Hyoscyamus, Matth. Brunf. Turn. Lac. Lug. Cæs. Hyoscyamus secundus Galeni, Trago: Hyoscyamus flavus Fuch. Hyoscyamus niger, Dod. gal. & fol. Lon. Lob. Cast. Hyoscyamus vulgaris, Ges. hor. Thal. Hyoscyamus primus, Tab. Apollinaris, Altercum, Symphoniaca, Cord. in Dios. II. Hyoscyamus albus major. (habetur enim & minor) vel tertius Dioscor. & quartus Plinii, C.B. Hyoscyamus albus, Matth. Turn. Dod. gal. & fol. Ges. hort. Lon. Lob. Cast. Cam. Hyoscyamus candidus, Trag. Hyosc. secundus, Tab. Apollinaris tertia, Cord. in Diosc. III. Hyosc. Creticus luteus. C. B. planta est pulcherrima, folia

* III. HYOSCYAMUS CRETICUS luteus. *

* V. NICOTIANA MAJOR latifolia. *

habens

habens lata, subrotunda, sinuata & circumrosa, non ut in vulgari laciniata, sed hyoscyami albi minoris foliis multum similia, hirsuta, longis pediculis hirsutis, ex caule robusto, rotundo, hirsuto prodeuntia. Flores habet in summitate ex calyce hirsuto prodeuntes, oblongos, Lamii melissophylli seu Nicotianæ forma, luteos, ex quorum medio stamina quædam prodeunt, quibus delapsis ipsorum calyces oblongi hirsuti in quinq; apices abeuntes indurantur, semenq; minutum subrufum continent. IV. Nicotiana minor seu Hyoscyamus luteus, C.B. Hyosc. tertius, Matth. Lugd. Hyoscyamus niger, eidem in Ital. Castor. Lugd. Hyoscyamus luteus, Dod. gal. & fol. Lonic. Gesl. hor. Cam. Hyoscyamus dubius luteolus Solanifolius, Lob. Hyoscyamus Petuvianus, Tab. Priapeia, Gesl. hort. Tarnabone congener, Cæsalp. V. Nicotiana major latifolia (habetur enim & angustifolia & etiam minima) ex radicibus albis in multos ramos fissis, caulis exurgit ad trium & plurium cubitorum altitudinem, viridis, villosus, ramis brachiatus: folia habet ampla, nonnunquam sinuata, latiore basi caulem amplectentia (rarius exiguo è pediculo prominentia) sensim in mucronem se colligentia, pinguia, dilutè virentia, molli lanugine pubescentia: flores in summo caule oblongi, concavi, patentes, pentagoni, dilutiore purpura rubentes & ad marginem albicantes: quibus succedunt vascula oblonga acuminata, intersti tio divisa, minutissimo pullo semine referta. Hujus semen ex Occidentali India, apud quos locis humidis & umbrosis, leviq; solo provenit, primum in Europam allatum, ubi in hortis autumno satum feliciter sequenti anno adolescit. Americanis Petum, ut habet Thevetus: Picielt, Monatdi: Petebecenus, Oviedo: Tabacum, ab ejus nominis Insula dicitur. Hyoscyami tertia species, Gesl. hor. Hyoscyamus Peruvianus, Dod. fol. Camet. in Matth. Tabacum, Monardi: Tabacum latifolium, Cam. cui & vulgò Vulneraria planta Indica, Sana sancta Indorum, Adversatiis & Lob. Nicociana & Herba Reginæ, Lugd. Nicotiana major, Tab. Nicotiana, Lon. Tornabona, Cæsalp. Herba S. Crucis, Castori, Hispanis Petun & Tabaco: Gallis Herbe de la Roine mere, Germanis Jndianisch Wundtkraut. Diversis facultatibus prædita est, calidam esse foliorum acrimonia ostendit, quæ & salivam elicit: narcoticam autem & stupefacientem vim ei inesse, mentis perturbatio, quæ ex fumo attracto causatur, declarat: foliorum item applicatio podagricorum cruciatibus medendo, matricis tormina discutiendo, succi denique collutio diros dentium dolores tollendo etiam declarat. Ad infinitos morbos commendatur, cujus nomine peculiarem de hac planta libellum Ægidius Everardus, Herbam Panaceam nominans, scripsit: plurima de ejus viribus etiam Carolus Stephanus in suo de Agricultura libro. Sunt qui Syrupum ex hac tussientibus & Asthmaticis utilem conficiunt. Unguentum paratur ad ulcera, scabiem & scrophulas præstantissimum: Exemplum ℞. Foliorum Nicotianæ libram unam, Axungiæ porci recentis libram semis. Herba trita in vino rubro per noctem maceretur: manè lento igne cum axungia ad vini consumptionem bulliat: cola exprimendo: colato adde succi Nicotianæ quartarium unum, Resinæ abiegnæ uncias duas: coquantur ad succi consumptionem, addendo circa finem radicis Aristolochiæ rotundæ pulverisatæ unciam unam, ceræ novæ quantum sufficit, fiat unguentum.

ΨΥΛΛΙΟΝ. PSYLLIUM. CAP. LXV.

a Meum περιλυτ. Lucens modo surculosa. — PSyllion foliis est coronopo non dissimilibus, hirsutis, longioribus: a sarmentosa fœni modo in totū herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribusve convolutis in cacumine capitulis: in his semine duro, nigro, pulicum simili, unde & nomen: in arvis & incultis nascitur. Vis ei ad refrigerandum, inspissandum, & molliendum conveniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum rosaceo, aqua aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico illitum ex aceto medetur: teritur acetabuli mensura, & in aquæ sextario madefactum, ubi concrevit aqua, illinitur: siquidem vehementer refrigerat, & in ferventem aquam dejectum calorem reprimit: contra ignes sacros efficax est. Fama est, si virens domum importetur, non sinere in ea pulices gigni. Cum adipe tusum sordida ulcera, & quæ cacoethe vocantur, expurgat. Succus vermiculosis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodest.

Psyllii consid. & genera — *PSyllium, quod & Pulicariam herbam nuncupant, duplici recensetur genere, foliorum capitulorumq; differentia. Alterum foliis est incanis, longis, hirsutis, coronopo æmulis, non tamen corniculatis. Ramos gerit non erosos dodrantales, rotundos, graciles, & foliosos, humotenus potius quàm in altum sese diffundentes, in quorum cacuminibus capitula oriuntur, compactili squamarum congerie à natura fabricata, ut in scabiosa, & longis pediculis innitentia. Flosculos edit pusillos, prætenues, lanuginosos, pilorum speciem referentes, albo colore, plantaginis angustifoliæ modo. Semen pusillum, quod nigrum pellucidumq; habetur, pulicum effigie, in ipsis capitulis continetur. Radice nititur jnt albicante, dodrantali, numerosis stipata fibris. Nascitur locis incultis, & in multis quoq; seritur. Alterum longè sarmentosius est, & numerosioribus refertum foliis, longioribus, angustioribus densioribusq;, pilosis pariter, atq; incanis, & inter se complicatis: capitula illi sunt alteri similia, sed minora paulò & numerosiora, in quibus semen progignitur alteri simile. Radicem habet multifidam, & numerosis scatentem fibris. Nascitur in campestribus, sed in maritimis frequentius. Seplasiæ semen recondunt ad glutinosos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam sitim lævigandamq; linguam, & faucium scabritiem, in ardentissimis febribus utuntur medici: quin etiam ad alvum emolliendam.*

Psyllii vires ex Mesue. — *Psyllii vires retulit Mesues inter ea medicamenta, quæ dejectoria vi pollent, ubi hæc ad sensum saltem habet. Psyllium de his est, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo alvum citant. Hujus seminis tria habentur genera, candicans, subflavum, & ad purpuram vergens. Præstantius perfectè maturum, ponderosum, & quod in aquam demissum statim imum petit. Contrariis constat cùm viribus, tum substantiis: ea siquidem, quæ in medulla continetur, calida est, & sicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, septica, & deleteria facultatis. Quæ vero in cortice residet, teste Ruso, infrigidat, humectatq; tertio excessu. Infunditur Psyllii semen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tamdiu, quoùsque aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à seminibus, & admiscetur oleo, aut Syrupo violaceo: hoc enim modo Psyllium potu mirificè alvum emollit, & dejicit. Verùm si frixum prius semen rosaceo admistum eodem modo agitetur,*

tunc

I. PSYLLIUM. II. PSYLLIUM ALTERUM.

tunc ſumptum dyſentericis remedio eſt, & cæteris alvi fluxibus, præſertimq́; iis, qui dejectorio medicamento exuperante hauſto ſuperveniunt, ſed præcipuè acri, quale eſt ſcammonium. Cæterùm maximè animadvertendum eſt, ne Pſyllij ſemen (id quod tamen deteſtantur recentiorum quidam) tuſum in pulverem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita, medullari ſubſtantia, ventriculum, & inteſtina exulcerat: jecur & ſanguinem inflammat, & omnia deniq; viſcera lædit. Integri ſeminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum, bilem dejicit: eaq; propter ardentiſſimis febribus, intolerabili ſiti, enflammatis valde ſpiritibus, & faucium & pectoris aſperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni ſacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: privatim prodeſt capite dolentibus fronti impoſitum, ſi tamen dolor a cauſa calida fuerit excitatus. Hæc ex Meſue decerpſimus. Pſyllij vires paucis perſtrinxit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Pſyllij ſemen admodum utile eſt, ex ſecundo refrigerantium ordine: deſiccando verò & humectando medium quodammodo eſt, & ſymmetrum. Herba ψύλλιον. Pſyllium item Latinè dicitur: Arabicè Bazara chathena, ſeu Bezer cothume: Italicè Pſillio: Germanicè Pſillienkraut: Hiſpanicè Zargaton, Gallicè Herbe à pulces.

Pſyllium duplex eſt, majus quod duplex (alterum enim, ramoſius) & minus Gotne dictum in Phytopinace (cum nemo prius propoſuerit) deſcriptum & pictum. I. Pſyllium alterum, C. B. Pſyllium, Matt. Trag. Fuchſ. Turn. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hort. Lob. Caſtor. Lugd. Tab. Pſyllium minus, Cæſal. Cynops Theophraſti, Geſ. hort. Pulicaris herba, Lob. in Iconibus. II. Pſyllium majus, C. B. & Cæſalpino. Pſyllium alterum, Matth. Caſtor. Lugd. Taber. Pſyllium Plinianum forte radice perenni ſupinum Lobelo.

Στρύχνος κηπαῖος. SOLANUM HORTENSE. CAP. LXVI.

HOrtenſe Solanum frutex eſt cibis idoneus, exilis, puſillus, multis concavus alis: folio nigro, majore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, viridi, qui poſt maturitatem nigricat aut fulveſcit: herba innocentis guſtus. Natura ei refrigerandi: quare folia ulceribus quæ ſerpunt, & ignibus ſacris convenienter cum polline polentæ illinuntur: ægilopia, capitiſq; dolores, trita & impoſita per ſe ſanant: æſtuanti ſtomacho auxiliantur: parotidas cum ſale detrita illitu diſcutiunt. Valet ſuccus ejus adverſus ignem ſacrum atq; ulcera quæ ſerpunt, cum ceruſſa, roſaceo & argenti ſpuma: ad ægilopas cum pane: infantium aduſtioni, quam ſyriaſin vocant, cum roſaceo perfuſus proficit: in collyriis, aquæ vel ovi vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori inſtillatus prodeſt: menſium abundantiam ſiſtit in vellere ſubditus. Succus fulvo gallinarum cortalium fimo ſubactus, & linteo appoſitus, ægilopiis præſentaneo eſt remedio.

Στρύχνος ἁλικάκαβος. SOLANUM HALICACABUM. CAP. LXVII.

EST & aliud Solanum, quod peculiari nomine Halicacabon aut Phyſalida, id eſt veſicariam vocant, foliis antedicto ſimilibus, verùm latioribus: cujus caules, poſteaquam adoleverunt, prona ter-

ram ſpe-

ram ſpectant: folliculis orbiculatis, veſiculis ſimilibus: in quibus ſemen continet fulvum, rotundum, læve, acinorum uvæ figura: quo coronarii utuntur, corollis intexentes. Vim uſumq; hortenſis Solani habet: verùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, ſemine poto, & urinam pellit. Ex utraq; herba ſuccus extrahitur, qui ſiccatus in umbra reconditur, ad eadem valens.

I. SOLANUM HORTENSE.

II. SOLANUM HALICAcabum.

Στρύχνος ὑπνωτικός. SOLANUM SOMNIFERUM. CAP. LXVIII.

SOlanum ſomniferum, aliqui etiam Halicacabon appellant, fruticat multis ramis, denſis, caudicoſis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæq; mali ſimilium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, ſubrubro cortice veſtita: naſcitur in ſaxis, non procul à mari. Radicis cortex in vino drachmæ pondere potus, ſomnificam vim habet, opio mitiorem. Semen vehementer urinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: ſi quid numero adjiciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio eſt aqua copioſa mulſa, potui data. † Succus paſtillis inſeritur, & medicamentis, quæ doloris levamentum præbent: decoctus in vino, ſi in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis ſuccus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

† Meum. φλοιὸς. i. cortex.

Στρύχνος μανικός. SOLANUM FURIOSUM. CAP. LXIX.

Solanum manicon, aliqui perſion, alii thryon appellavere. Huic folium erucæ ſimile, majus aliquantò, ſatis acantho, quàm pæderota vocant, accedens: caules a radice proceros emittit decem aut duodecim, ulnæ altitudine adoleſcentes: caput in cacumine olivæ figura, ſed ut platani pilulæ hirſutius, verùm majus latiusq;: florem nigrum: poſtquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis conſtans, ſimilibus hederæ corymbis, ut uvæ mollibus: radice firmatur candida, craſſa, cava, cubitali: gignitur in montibus vento perflatis & plataneatis. Radix drachmæ unius pondere pota ex vino, facit ſpecies vanas, imaginationesq; non injucundas obſervari: ſed duplicatus hic modus, ad tres uſq; dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſiùs pota, & vomitione rejecta.

Solani generum conſid.

E Quatuor Solani generibus quæ hic à Dioſcoride deſcribuntur, etſi in commentariis, quos antea Italico ſermone conſcripſi, me duo tantùm genera noviſſe prodiderim, hortenſe ſcilicet, & quod aliqui Halicacabum, alii Veſicariam vocant: hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Piſis ad nos miſit vir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocornelienſis: idq; mihi plane omnibus notis legitimo reſpondere videtur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non vidiſſe fateor. HORTENSE *apud veteres conceſſit in ciborum uſum, & pro olere habitum eſt: folia exit Ocimo majoribus, Veſicariæ æmulus, ſed anguſtioribus nigrioribusq;, mollioribus & oblongis. Plures circumquaq; fundit ramos non ſine alarum cavitatibus. floribus albis, & in medio luteis, ſtellæ figura. Baccas edit rotundas, racematim dependentes, vinoſo ſucco prægnantes juniperinis haud minores, orobi quantitate, in quibus album minutumq; ſemen continetur. Variat in iis color: ſiquidem in hac planta nigra, in illa lutea, in altera ſubviridis habetur.*

Hortenſis Solani deſcriptio.

Radix

III. VESICARIA REPENS.

IV. SOLANUM SOMNIferum.

V. SOLANUM SOMNIferum.

Radix illi est alba pluribus divaricata fibris. Nascitur in hortis & viridariis, secus publica itinera, & præsertim propter sepes, & ædificiorum muros. Præstat cùm foliorum, tum baccarum succus addito rosaceo, & aceti momento, adversus capitis dolores à caliditate exortos: quinetiam phreniticos juvat, ubi illitus inde linteolis ex aceto & rosaceo syncipiti superponatur. Illinitur fronti eodem modo ad calidas oculorum fluxiones. Gargarizatur quoque utiliter cum aceto, ad faucium & columellæ inflammationes, & additur convenienter in unguenta & emplastra, quorum ad ulcera contumacia magnus est usus: cibo idoneum est. In summa ubi refrigerare, exiccare, cohiberéque opus est, hortense Solanum mirificè convenit.

Solani hortensis vires Matthiolo.

Quod autem HALICACABUM *sive Vesicariam vocant, quodque Arabes & officinæ Alkekengi nuncupant, foliis est hortensi similibus, sed latioribus firmioribusque, subasperis, nec adeò, ut in illo nigricantibus. Caulibus lentis, qui ubi adoleverint, facilè sese in humum prosternunt. Flores illi sunt candidi, hortensis modo: è quibus vesicæ oriuntur juglandium magnitudine, & quandoque majores, turbinata facie. Hæ octonis compaginantur costis, æqualibus inter se spatiis distantibus. Recenter editæ virides sunt, sed per maturitatem rufescunt, baccis intus vinosis, quæ singulæ singulis inhærent unà folliculi parte, rubicundæ uvæ acino (rusci baccis) similis, sapore austero simul & amaro, ac numeroso, minutóque intus semine, ipsóque albicante. Nascitur propter uliginosas sepes, & locis umbrosis.*

Solani Halicacabi delineatio.

Baccarum vis est præstantissima non solùm ad renum vitia, & ad ciendam urinam, sed ad ejus quoque ardorem mulcendum. Siquidem earum succus ex papaveris albi cremore: aut seminum melopeponum, aut cucurbitæ cucumerisve, aut ex malva decocto, aut hordeacea ptissana potus mirificè urinæ ardoribus auxiliatur. Aspidibus adeò adversissimum est Halicacabum, ut admota propius ejus radice, sopore inexpugnabili ii necentur. Baccæ musto dilutæ imponuntur efficaciter incipientibus oculorum carbunculis. Calcantur eadem in trina unà cum maturis uvis, & diebus aliquot simul effervescere sinuntur fitque inde vinum calculosis admodum utile. Siquidem arenas mirificè pellit, & renes mundat unciarum quatuor pondere potum.

Solani Halicacabi vires.

Est & aliud VESICARIÆ *genus, ab hoc tamen valde diversum, quod hac tempestate seritur in hortis ac fictilibus, scenas, attegias, pergulas & fene-*

Vesicariæ repentis descriptio.

Sff   stras in

ſtras inumbrat, & topiario opere contexit & opacat. Conſtat hæc foliis oblongis per ambitum laciniatis: floribus ex candido luteſcentibus, aut ſimpliciter candidis: è quibus veſicæ prodeunt virides, ſubrotundæ, ſenis ſecundum longitudinem diviſuris, ſemine intus pullo ervi magnitudine, aut paulò majore, in cujus latere veluti humani cordis effigies viſitur, obſignata albo colore, nec ſine cauſa id à natura factum credimus, quòd fortaſſe hujuſce nota nos doceat, ad cordis affectus hoc ſemen præſtare, quemadmodum & in Echio herba contra viperarum morſus celeberrima, ſemen viperinis capitibus ſimile procreavit.

Sopori-feri Solani histor.

Cæterùm SOMNIFICUM, ſive Soporiferum Solanum numeroſis fruticat ramis, denſis, ſurculoſiſq; fractu contumacibus: foliis multis, ſubpinguibus, cotonea mali haud abſimilibus: floribus ſubrubentibus: caules per intervalla verticilli in modum ambientibus, fructu crocato baccæ figura, in folliculis hirſutis deliteſcente. Radice nititur longa vegetaq; brachiali quandoq; craſſitudine, cortice ſubrubenti circumveſtita. Naſcitur maritimo tractu, locis plerunq; ſaxoſis: adeò ut mihi dubitandum non ſit, quin planta, quæ hic ſoporiferum Solanum repræſentat, legitima dici poſſit, cùm omnibus ſanè notis hoc Solani genus referat: etſi non deſint naſuti, & qui aliorum laboribus invident, ac inſidiantur, qui frivolis, inanibuſq; argumentis eam oppugnent, quorum latratibus jam aures noſtræ obſurdeſcunt.

Solani somnifici alterum genus.

Eſt & alia SOMNIFICI Solani ſpecies cujus hic quoq; imaginem expreſſimus: foliis anguſtioribus, venoſis, in humum ſpectantibus, caule anguloſo: floribus tintinnabuli figura, ſubpurpuraſcentibus, & in ambitu denticulatis, & è longo pediculo dependentibus: ex quibus baccæ proveniunt nigræ, aut ex nigro purpuraſcentes, vinoſæ, minuto ſemine refertæ, quemadmodum & reliquæ Solanorum baccæ: hæc viridi quodam tegumento ad medium uſq; occultatur, cujus orificium in coronæ modum denticulatum deſinit. Radicem habet grandem, ſtrumoſam, teneram, albicantem: Majo floret, & Junio fert fructus. Naſcitur in agro Goritienſi Salvatino monte inter ſaxa, unde aliquot nobiſcum tulimus plantas. Vires alteri ſimiles habet, ſed proculdubio imbecilliores.

Herba Bella dōna ſive Solanum majus.

Fuchſ. error circa Solanum majus.

Cæterùm errant, mea quidem ſententia, qui eam plantam, quam herbariorum vulgus Solatrum majus nominat, Veneti verò vulgò Herba bella donna, Solanum ſomnificum Dioſcoridis eſſe exiſtimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametſi ejus baccæ largiùs ſumptæ interficiant. Unde quamvis hæ plantæ viribus convenire poſſint, facie tamen inter ſe maximè diſtant. Horum ſententiæ adſtipulatus eſt Fuchſius, in ſuo magno de ſtirpium hiſtoria commentario. Sed cùm in hoc ſe manifeſtè erraſſe deprehendiſſet, in ſuo poſtea parvo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras repoſuit, eamq; Mandragoræ ſpeciem voluit eſſe, quam Dioſcorides Morion vocari tradit, lapſus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora ſiquidem nomine Morion, folia fert Mandragoræ mari ſimilia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis ſummum. Id quod manifeſtum præbet indicium, hanc perpetuò caule viduam eſſe quemadmodum cætera Mandragoræ genera: nam pediculi, quibus Mandragoræ fructus ſuſtinentur, caules dici non poſſunt. Hinc itaq; fit, ut plantam hanc, quæ vulgo Bella donna vocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cum hæc folia emittat hortenſi Solano majora, palmi menſuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi ſtrata, ſed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimmo crediderim ego hanc eſſe Solani quintam ſpeciem, antiquis ſcriptoribus incompertam. Nam quantum equidem longa experientia comperi, varia ac diverſa Solani reperiuntur genera.

Solani majoris delineatio.

Provenit hæc planta, quam ego Solanum majus appello, in montium ſylvis, ſaxoſis, & ſeritur in hortis, foliis hortenſi Solano majoribus: caudice bicubitali tricubitaliq;, & quandoq; majore, ſubrutilo colore, ramis numeroſis, alis multis concavis, in quibus flores oriuntur longi, lutea digitalis vocatæ æmuli, prolixo pediculo & campanulæ inſtar concavi, colore ex pallido purpuraſcente, capillaceis intus ſtaminibus. His flacceſcentibus, baccæ ſuboriuntur ſingulatim è ſuo pediculo dependentes, diſſecto breviq; calyculo ſuperiori parte comprehenſæ. Hæ matureſcentes nigricant, acini uvæ magnitudine, pellucida exterius cute. Eadem vinoſo ſucco refertæ ſunt, ac pariter numeroſo atq; minuto ſemine. Radicem fundit longam, craſſamq;, albicantem, & ſucci plenam. Plantata ſemel, Vere appetente, quotannis ex eadem radice repullulat, ſemperq; auctior provenit viribus.

VI. SOLANUM MAJUS SIVE herba Bella donna.

Solani majoris vires.

Refrigerat ordine tertio, & ſiccat ſecundo. Manico correſpondet Solano, ſed facie ab eodem plurimum differt. Nam baccæ quatuor aut ſex ipſæ devoratæ ſumentes dementant, & in furorem agunt, adeò ut dæmoniaci facti videantur. Inducunt tamen plures ſumentes quandoque in veternum: nam & pueros quoſdam ex harum baccarum eſu mortuos ſcimus, qui diſcriminis ignari eas uvæ vice devorarunt.

Solanum majus no eſſe Mā dragoram Theophraſti.

Non deſunt quoq; qui hanc plantam Theophraſti Mandragoram eſſe velint. Verùm & ipſi hallucinantur, quòd is ejus hiſtoriam minimè deſcribat, ſed tantùm de fructu meminerit, qui non ſolùm in hac planta ῥαγώδης καὶ οἰνώδης reperitur, ſed in aliis quàm pluribus. Sed hi (quantum video) ex unguibus leonem deſcribere volunt, cùm & Urſi, & Tigres exungues non habeantur. Sunt qui hanc plantam jam in uſum medicum (ut audio) trahant. Siquidem, ut quidam promittunt experimentatores, aqua à tota planta diſtillata, pota duorum, aut ad ſummum trium cochleariorum menſura, internas viſcerum inflammationes extinguit, nullo corporis incommodo, ſed (ut illi ajunt) à copioſiore potu abſtinendum. Idem præſtat exterius admota ad eryſipelas, ſacros ignes, & alios calidos affectus. Contuſa folia & illita, oculorum palpebrarumque phlegmonas leniunt. Siccæ radicis mira vis: nam ſi ſemidrachmæ pondere craſſiuſculè trita ea maceretur in vino horis ad ſummum ſeptem, ac inde percolatum vinum quis deguſtaverit jejunus, fiet ut is nullo pacto edere poſſit, niſi epoto paulò poſt aceto. Hoc enim Antidoto ſuccus ſtatim excluditur, re-

ditq;

ditq; qui sumpsit ad cibum. Jocus est magnus, ubi quis gulosis parasitis hoc apposuerit vinum cum mensis optimis cibis refertis assidentes, nihil prorsus cibi ingerere queant. Id quod Francisco Calceolario Veronensi acceptum refero, utpote qui primus hoc hujusce plantæ secretum propalavit. Somnifici & manici Solani meminit Theophrastus lib. 9. cap. 12. de plantarum historia sic inquiens: Solanorum genera duo. Alterum somnificum, radice rubra, sanguinis modo, sed candida cum siccescit: fructu coccorubriore: folio tithymalo simili, aut malo dulci, sed piloso, & parte ima magno. Hujus corticem radicis tundentes admodum, & in vino meraculo madefacientes dant, atq; ita dormire faciunt. Nascitur in rupibus & faucibus, atq; sepulchris. Alterum genus insanire facit: id alii Bryoron vocant, alii Perisson. Constat radice candida & longa ad cubitum atq; cava. Dabitur ejus radicis drachmæ pondus, si ut quis ludat, seq; pulcherrimum putet, placuerit: at si magis insaniat vis, drachmis duabus opus est. sin autem nunquam insania solvi malueris, tres dabis: & quatuor si interimendum sit. Habet folium erucæ proximum, majus tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, sed majus atq; pilosius, nec fructui platani absimile constat. Solani singulis generibus vires reddidit Gal. lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Solanum esculentum, quod in hortis nascitur, notum est omnibus, utunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adstringi postulant: potest enim hæc duo ordine secundo. Cæterorum verò non esculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uvæ tum figura, tum magnitudine adsimilem: quo etiam ad coronas utuntur. Alterum autem fruticosum ὑπνωτικὸν, hoc est somnificum: & tertium est præter hæc, quod μανικὸν, id est furiosum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortensi solano simile est, fructum habens ciendæ urinæ idoneum: proinde multis compositis facultatibus, quæ ad jecur, ad vesicam, & renes accommodantur, miscetur. Solani verò somnifici cortex radicis, si cum vino bibatur, somnum accersit drachmæ pondere sumptus. Sed & ad cætera quoq; papaveris succo persimilis est: nisi quòd eo usq; imbecillior est, ut ipse tertii habeatur ordinis refrigerantium, cùm hic in quarto sit constitutus. Hujus Solani semen urinam ciendi vim habet. Verùm si plus duodecim corymbis hauseris, dementiam furiamve adsciscet. Porrò quod reliquum est ex dictis Solanis ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile est. Nam si quatuor ejus drachmæ sumptæ fuerint, mortem inferent: si pauciores, insaniam. Una certè innoxiè sumitur: cæterùm nec ipsa utile quid obtinet. Verùm si foris corpori emplastri modo illinatur, ulcera maligna & depascentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus est, desiccans secundo ordine jam completo, & tertio incipiente: refrigerans verò secundo incipiente. Illud Solani genus, quod Græcis τρύχνος κηπαῖος, Latinis Solanum hortense nominatur: Arabibus Hamebathanaleb, Hameb alchalisich sive Hanab althaleb: Italis Solatro hortolano, seu Herba morella: Germanis Nachtschadt: Hispanis Yerva mora: Gallis Morelle. Quod verò Solanum Græcè ἁλικάκαβος ἢ φυσαλὶς: Latinè Halicacabus & Vesicaria appellatur: Arabicè Kekengi, Alkekengi sive Kakenegi: Italicè Alcachengi Halicacabo: Germanicè Judenkirschen: Hispanicè Bexiga de perro: Gallicè Beguenaudes. At Vesicaria sive Halicacabum repens, Italis Vilucchio forestiero. Quod deinde Græcis τρύχνος ὑπνωτικὸς, Latinis Solanum somniferum dicitur: Italis Solatro sonnifero. Quod deniq; Græcè τρύχνος μανικὸς, Latinè Solanum furiosum vocatur: Italicè Solatro furioso. Sic Solanum somniferum alterum: Italis Solatro sonnifero minore. Verum Solanum majus dicitur Italis Solatro maggiore, sive Herba bella donna.

Solani Somnifici Manicique hist. ex Theophrast.

Solanorum vires ex Gal.

Nomina.

Solani viginti differentiæ habentur, de quibus in historia Universali. I. Solanum officinarum, C.B. Solanum hortense, Matth. Fuchs. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lac. Lob. Cast. Lugd. Thal. Cam. Solanum, Brunf. Lon. Solatrum vulgare, Trag. Solanum nigrum & puniceum, Cordo in hist. Solanum quod edendo est Cord. in Diosc. Solanum sativum, Tab. Solanum hortense circeæ aut phaseoli folio, Lobelo in icon. Solatrum minus, Cæsalpino. Variat foliis magis minusq; laciniaris, acinis fuscis, puniceis, luteis. II. Solanum Vesicarium, C.B. Ges. hor. Solanum halicacabum, Matth. Trag. Lac. Lob. Lugd. Saxifraga rubra, Brunf. Halicacabum vulgare, Fuchs. Turn. Halicacabus, Cordo in hist. Ges. hort. Castor. Camer. Vesicaria, Cordo in Hist. Ges. hort. Cæsal. Vesicaria vulgaris, Dod. gal. Alkakengi, Lonicero. III. Vesicaria repens, Matth. Vesicaria nigra, Trag. Vesicaria peregrina, Dodo. gal. Vesicaria altera, Castor. Halicacabum peregrinum, Fuchs. Ges. hort. Dodo. fol. Lonic. Lugdun. Taber. Camer. Dorycnium, Cordo in Diosc. & hist. Ges. hort. Caput monachi, eidem. Solanum peregrinum, Lacu. Pisum Cordatum, Lob. Faba inversa, Cæsalpino. IV. Solanum somniferum verticillatum, C.B. Solanum somniferum, Matth. Ges. hor. Lacu. Clus. hist. Hisp. Dod. fol. Cast. Cæs. Lug. Cam. Solanum somniferum Hyoscyami lutei foliis, Lobelo in iconibus. V. Solanum somniferum alterum, Matth. Ges. hort. Castor. Lugd. Solanum sonniferum, Lonic. Solani lethalis aliud genus, Dod. folio. An non idem cum sequenti? VI. Solanum majus sive herba bella donna, Matth. Solanum hortense nigrum, Trag. Solanum somniferum, Fuch. Turn. Lob. Lug. Solanum lethale, Dod. fol. Solani genus sylvaticum, Ges. hort. Solanum majus, Cam. Cast. Solanum sylvestre, Thal. Solatrum majus, Cæsal. Mandragora morion, Fuch. in icon. Mandragoras Theophrasti, Dod. gal. Anguillaræ, Mandragoræ genus, Ges. hor. Mandragoræ tertia species, Cord. in Diosc. Morion, Lon. Bella donna, Clusio hist. Pannonica. VII. Solanum tuberosum esculentum, hactenus à nemine propositum, in Phytopinace ante sesquiannum exhibuimus, cujus hic figuram damus. Stirps est caule sesquicubitali, aliquando bicubitali, subrotundo, striato, aliquantum foliato, leviter hirsuto, viridi, succi pleno, brachiato, nonnunquam in viri altitudinem exurgente & valdè ramoso: foliis primis ad radicem prodeuntib. Barbareæ similibus, cæteris palmum longis, pallidè virentibus, subhirsutis, in sex, octo, plures & pauciores partes, ex una costa dependentib. (quibus unum semper numerum claudens additur) divisis, ex rotunditate oblongis integris, quibus duo sextuplo minora interjiciuntur. Flores ramulorum summis insident, alii clausi, terni quaterni ve aperti, Malorum insanorum forma magni, ex cæruleo purpurascentes, calathi instar divisi, quinquanguli, lineis subflavis per longum discurrentibus, ex quorum medio staminula communiter quatuor russescentia prodeunt. Hos excipiunt fructus torundi, plures simul quasi ex racemo dependentes, longis pediculis ut in Solano vulgari donatis, quorum aliqui nucis magnitudine, alii avellanæ, alii minores, immaturi atrovirentes, maturi atrorubentes, rarius striati: medulla intus albicans, seminibus parvis, planis, rotundis, Solani somniferi secundi forma fuscis, consersa. Radix est ruberosa, aliquando pugni magnitudine, aliquando palmum longa, aliquando minima succulenta, cute fusca aut atrorubente tecta, cujus medulla albicat: ad caulis exortum prodeunt radices fibrosæ plures, oblongæ, albicantes, quæ per terram sparguntur, ex quibus primo vere alii caules exurgunt, aliæque tuberosæ radices adnascuntur: quemadmodum ele-

VII. SOLANUM TUBEROSUM esculentum.

SOLANI TUBEROSI RADIX & fructus.

ganter hac figura nova germina exprimuntur: antequàm notior esset, hyberno tempore radices eximebantur, ne putrescerent, vernaliq; tempore rursus terræ committebantur, ast nunc non item, siquidem tot se tuberibus propaget, ita ut ad unam plantam hyberno tempore erutam ultra quadraginta tubera notarim, quamvis etiam ex ramis reclinatis terra tectis, Burgundi propagare soleant, quò plura tubera acquirant, cùm apud ipsos, ut & Gallos, in cibos veniant: aliquando enim Tuberum modo sub cineribus assant, & cum pipere (aliàs palato, meo enim fatuus videtur gustus, vix arrideret) comedunt: alii verò assata in taleolos dissecant, & jus pingue cum pipere affundunt, ad Venerem excitandam, semenq; augendum commendantes: alii & tabidis utiles volunt. Italis Tartuffoli (quo nomine & tubera nominare solent) Germanis Grübling Baum / id est Tuberum arbor dicitur. Solanum vocamus propter formam aliquam foliorum, cum Malis aureis: florum cum Malis insanis: fructuum, cum baccis Solani vulgaris; seminum, cum Solanis penè omnibus: deniq; propter totius plantæ odorem, quem cum Solanis communem habet. Vulgò Pappar Hispanorum, vel Indorum dicitur. Nobilissimus Jacobus Antonius Cortusus patricius Patavinus, Pycnocomen Dioscoridis censet, motus exemplari Dioscorideo manuscripto, cui similis figura adpicta, quod clarissimus Pinellus nobilis Vincentinus, Patavii in sua Bibliotheca habet: & sane foliorum & radicum Pycnocomi Dioscoridis notæ, huic Solano conveniunt, floris verò & seminis non item. Ex Insula Verginea primum allata in Angliam, inde in Galliam, aliasque regiones.

Δορύκνιον. DORYCNIUM. CAP. LXX.

a Meum [illegible] verò habet densos folliculos, velut ciceris, in quibus semina rotunda.

DOryenion Cratevas Halicacabon, aut Caleam vocat: frutex oleæ nuper prodeunti similis. Nascitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: foliis oleæ similibus colore, minusculis, firmioribus, præter modum scabris: flore candido, a siliquis in cacumine ceu ciceris, densis, rotundis: quinis intus aut senis seminibus, exigui ervi magnitudine, lævibus, firmis, versicoloribus, radix ad digiti crassitudinem, & cubiti longitudinem adolescit. Id somniferum esse constat. Copiosius haustum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, semen in amatoria experti.

Dorycnii consid. *DOrycnium, Crateva testimonio, inter saxa in maritimis nascitur, foliis cum forma, tum etiam colore olivæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipsum invenire, aut inventum videre: quamvis in eo quoq; inquirendo multum laboris insumpserim. Non defuerunt tamen amici qui plantas mihi miserunt, quas ii Dorycnium faciebant: Verùm cùm ea non satis mihi fecerint, hic illas appingere non libuit. Cæterùm hallucinantur, meo quidem judicio, qui putant Dorycnium esse eam Vesicariam, quæ semine est rotundo, albo, macula cordis effigie insignito: cujus historiam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur.* Dorycnii vires ex Gal. *Dorycnii meminit Galenus lib. 6. simpl. medic. ubi de ejus viribus ita scribit. Dorycnium temperamento papaveri simile est, & Mandragoræ, & in quantum sic refrigerandi vim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum* Nomina. *quidem soporem conciliat: largius verò sumptum interimit. Id Δορύκνιον Græci, quod Dorycnium quoq; Latini vocant.*

Mandra-

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXXI.

MAudragoram, aliqui Antimelum, alii Circæam vocant, quoniam videatur radix ad amatoria conducere. Duo ejus genera: niger, quæ fœmina existimatur, tridacias appellatus, angustioribus foliis ac minoribus quàm lactucæ, virosis ac graveolentibus, in terra sparsis: mala gerit a sorbis similia, pallida odorata, in quibus semen veluti pyrorum: radicibus inhæret benè magnis, binis ternisve, inter se convolutis, nigris foris, intus albis, crasso cortice vestitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur, nonnullis Morion vocitatur: hujus folia magna, alba, lata, lævia ut betæ: mala quàm alterius duplo majora, colore in crocum inclinante, jucundè cum gravitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones soporantur: radix alterius similis, major & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuso, & prelis subjecto: qui insolatus, ubi concreverit, fictili reconditur. Malis quoq; succus depromitur, sed aliquantò ignavior. Delibratur radix, & trajectus lino cortex, ad usum suspenditur. Aliqui radices in vino ad tertias coquunt, & defæcatum jus servant, cyathoq; uno utuntur in pervigiliis & doloribus, & ante sectiones ustionesq;, ne sentiātur. Succus duobus obolis ex mulso potus, ut veratrum, per vomitiones bilem atram pituitamq; extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, pessis quoque emollientibus, admiscetur: semioboli pondere inditus, per se menses, & partus expellit: subditus sedi, pro balano, somnificus est. Radix ebur emollire fertur, quæ senis horis cum eo decocta sit: & ad accipiendam quam effingere optaveris formam, ipsum facile præstat. Folia recentia convenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas ulcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, suppurationes, strumas & tubercula discutiunt: stigmata sine exulceratione delent, si quinis senisve diebus sensim perfricentur: folia servantur in muriis eosdem ad usus. Trita radix ignibus sacris ex aceto, & serpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: strumas atq; tubercula cum aqua dissipat: articulorum cruciatus, cum polenta sedat. Fit citra coctionem vinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam conjiciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, iis qui secari, aut amburi debent, ut antè dictum est: siquidem nullo tunc afficiuntur dolore, sed veterno quodam pressi torpescunt. Mala soporem afferunt olfactu, & etiam si mandantur: item expressus ex eis succus, nimio tamen odore percussi, obmutescunt. Semen malorum potum vulvas purgat: appositumq; cum sulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluvia sistit. Scarificata, punctisq; multifariam aperta radice erumpens lacryma, cavo vase recipitur. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est, sed non ubiq;, ut experientia docet, radices lacteum succum delacrymant. Alium tradunt esse mandragoram, nomine Morion, in opacis juxta specus enatum: foliis albi mandragoræ minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis est, & candida, paulo major palmo, pollicemq; crassitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obsoniove drachmæ pondere devoratam, usum rationis intercipere: obdormiscit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, sensus impos, ternis quaternisve, ex quo data est, horis. Hac medici utuntur cùm scindendi, urendive necessitas adest. Antidotum esse volunt radicem, cum manico solano potum.

a Orib. ἀντί.t. ονις.

I. MANDRAGORA MAS & Fœmina.

MAndragoræ utrumque genus frequens nascitur in complurībus Italiæ locis, præsertim in Apuliæ Gargano monte, unde radicum cortices, & poma herbarii quotannis ad nos convehunt. Habentur & in viridariis spectaculi gratia: etenim Neapoli, Romæ, & Venetiis utramq; Mandragoram in hortis & vasis fictilibus satam vidimus. Sed profectò vanum ac fabulosum est, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræsentent, ut ignarum vulgus, & simplices mulierculæ certò credunt & affirmant. Quibus etiam persuasum est, eas effodi haudquaquam posse, nisi cum magno vitæ periculo cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita voce periclitentur pereantq; fossores. Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impostores ac nebulones quidam venales circumferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ sunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc virentibus tam virorum, quàm mulierum formas, infixis hordei, & milii granis, iis in locis, ubi pilos exoriri volunt: deinde facta scrobe tamdiu tendi sabulo obruunt, quousq; grana illa radices emittant: id quod fiet viginti ad summum dierum spatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantq; ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Hujus sanè rei certam fidem facere possum, quòd cùm Romæ essem, impostorem quendam circumforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras imposturas, quibus circumventis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias sibi comparabat Mandragoras, quarum complures mihi demonstravit, asserens unam tantùm interdum divitibus vendidisse quinque & viginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati &

Mandragoræ utriusq; consid.

Mandragoræ humana forma, factitiæ.

Quorundam impostura.

salutì quantum possumus consulimus, hac silentio haudquaquam involvenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallaciis ac fraudibus maximo cum detrimento, & vitæ sæpè discrimine, homines ab his impostoribus & nebulonibus decipiantur. Qui ut antiquorum quoq; authoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagoram vocasse Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere voluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuisse: quippe quòd in universum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proveniant, adeò ut crura hominum modo habere videantur. Quapropter si eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mali instar super folia ad terram procumbentia brevi pediculo appensus, parum à radice distat, hominis, cui brachia desint, effigiem quadantenus repræsentant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, vel pauci sunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerique, hujus sententiæ ignari adducti sunt, ut Pythagora, & Columella id maximè vitio verterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Sed ut ad fabulam illam redeamus, qua periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere volentibus, nisi cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem desumpta videtur a Flavio Josepho. qui etsi de alio radicis genere scribat ea tamen potuerunt facilè ab impostoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod ut omnes clariùs intelligant, hic Josephi verba subjiciam, quæ l. 7. c. 25. de bello Judaico ita scripta sunt: Vallis, inquit, quæ civitatem à parte Septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa vesperam verò veluti jubar fulgurans. Accedentibus eamque evellere cupientibus facilis non est, sed tamdiu refugit, nec prius manet, quàm si quis urinam muliebrem, vel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quinetiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circumfodiunt, ita ut minimum ex radice terra sit conditum: deinde ab ea religant canem, illoque sequi eum a quo religatus est cupiente, radix quidem facilè evellitur, canis verò continuò moritur, tanquam ejus vice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim postea accipientibus metus est. Tanti autem periculi propter unam vim capi eam operæpretium est. Nam quæ vocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, vivis immersa eosque necantia, quibus subventum non fuerit, hæc citò, etiamsi tantummodo admoveatur ægrotantibus, abigit: hactenus Josephus. Ex cujus utique verbis omnibus perspicuum esse potest, quòd hinc impostores occasionem acceperint: quæ postea vanam ac falsam de Mandragoræ radicibus commenti sunt historiam. Cæterùm tertium Mandragoræ genus quod Dioscorides Morion appellari tradit, in opacis juxta specus proveniens, qui mihi ostenderet in Italia hactenus reperi neminem. Brasavolus itemque Fuchsius Hermolaum immeritò, meo quidem judicio, damnant, quòd virum hunc in ea sententia fuisse velint, ut putaverit mala illa, quæ Insubribus MELONGENÆ vulgò vocantur, nostris verò Hetruscis Petronciani, esse hujus tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, ejus verba abundè testari poterunt, quæ in suis corollariis de Morio ita scripta invenio. De Morio, inquit, Mandragora nihil habeo quod addi possit iis, quæ à Dioscoride notantur. Sed quoniam mala terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem subeunt, quæ vulgò Melongena vocitamus, hoc est, ut ipse puto, mala insana: de quibus nihil veteribus scriptum fuisse jam desino mirari, quòd multa hujusmodi reperio, sicut herclè multa quondam fuere, quæ modò vel ignorantur, vel certè non habentur. Mala ergo insana è frutice vulgari sunt, passim nascente, ut melones & cucurbitæ: pars quoque cultu, folio propè ficulneo: flore oblongo, speciosa, candido. Manditur vulgò pomum ex oleo, sale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad verbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperam tum Brasavolus, tum Fuchsius hac in re Barbarum insimulaverint. Cæterùm nos Mala insana è planta oriri observavimus, cui folia insunt stramonia, aut majoris Solani, haud absimilia, subaspera tamen, hirsuta & per ambitum sensim sinuata: caule unico, semicubitali, ramoso, tereti, firmo subpurpureo, & perinde ac folia hirsuto. Flores edit albicantes aut subpurpureos, in stellæ modum radiantes, è quibus oblongi oriuntur fructus cucumeris magnitudine, colore in candido purpurascente, virentesve, & levissimo contecti cortice. succosa albicanteque intus pulpa: semine numeroso, parvo, siliquastri æmulo. Radice nititur multifida, haud altè descendente: seritur in hortis & viridariis, & vasis fictilibus primo statim appetente vere: floret Æstate, & Autumno fert fructum. Planta est frigoris, & algoris impatiens, quo fit ut in Germania & Bohemia, ubi Æstas frigidiuscula fuerit, rarò fructum ad maturitatem perducat. In Italia, ubi Mala insana copiosa proveniunt frequenter in cibum veniunt. Elixa enim à cortice mundant, & in particulas dissecant, & deinde farina aspersa in oleo aut butyro fervente in patellis frigunt, & mensis apponunt, sale & pipere condientes: sunt enim gustu non ingrata. Sunt è nostratibus, qui malis insanis vescantur ad venerem excitandam: quod fortè ideò præstant, quoniam flatus gignunt, concoctuque contumacia existunt. Verùm cum frequentius manduntur (ut testis est Avicenna) biliosos generant humores. Quinetiam pariunt viscerum obstructiones, carcinomata, elephantiasin, capitis dolores, tristitiam, & jecinoris & lienis infarctus: unde postea diuturna proveniunt febres & habitus malus. Hinc itaque fit, ut Averroem mirari subeat, quòd libro 5 collectaneorum mala insana commendaverit suo quodam modo parata. Jam & aliud herum genus importari cœpit, pressum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more sectum, colore primum viridi, deinde ubi maturitatem senserit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam verò rubeum visitur, ideoque vulgò appellantur Pomi d'oro, hoc est, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa, sed nauseam & vomitum sæpè movent. Mandragora

Antropomorphon Pythagoræ. — *Baaras admirabilis fa cultatis planta.* — *Mandragora Morion vocata.* — *Hermolai turela.* — *Mala vulgo Melongena.* — *Hermolaus Barbarus defenditur.* — *Mal. insan. descriptio.* — *Malorū insanorū vires.* — *Mala aurea.*

II. MELONGENA.

III. SOLANUM POMIFERUM, fructu rotundo, molli.

gora vires deſcripſit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Mandragora vincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò, ut tertij ſit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cujuſdam particeps eſt, & in pomis humiditatis: proinde ſoporem conciliandi vim ea habent. Radicis cortex, cùm ſit valentiſſimus, non tantùm refrigerat, ſed & deſiccat: reliquum quod intus eſt, imbecillum exiſtit. Hæc planta quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Jabora, ſeu Yabrohach: Italis Mandragora: Germanis Alraun: *Hiſpanis Mandracola: Gallis Mandragore, & Mandegloyre. At Melogena, ſeu Mala inſana, Italis Petranciani ſeu Melanzane.*

Mandragoræ vires ex Gal.

Nomina.

Mandragora duplex eſt, alia flore minore & quidem mas & fœmina: alia majore cæruleo, cujus figuram in hiſtoria noſtra dabimus. I. Mandragora fructu rotundo mas & candida, quæ verò fructu Pyri, fœmina & nigra herbariis dicitur. II. Solanum pomiferum fructu oblongo, C. B. Melongena, Matth. Cord. in hiſt. Cam. Caſt. Lugd. Melangena vel Melanzana, Lob. Mala inſana Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Lonic. Tabernæ. Pomum amoris aliquibus, Geſ. hor. Solanum pomiferum, eidem. Solanum hortenſe & Pyra inſana, Cæſalpino. Variat floris colore, fructus item colore & figura. III. Solanum pomiferum fructu rotundo molli, C. B. Poma amoris, Dod. gal. Lob. Lugd. Cam. in Matth. Taber. Pomum aureum, Geſ. hor. Aurea mala, Dod. fol. Caſt. Mala inſana, Cæſalpino. Solani pomiferi genus aliud, Geſ. hor. Lycoperſicum Galeni & Poma Peruviana, Anguil. aliis Glaucium Dioſcoridis: fructus aureus, ruber, rarius albus.

Ἀκόνιτον. ACONITUM. CAP. LXXII.

Aconitum aliqui pardalianches, alii cammoron, alii thelyphonon, alii myoctonon, alii theriophonon vocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & † ſubhirſuta: caulem palmo altum: radix ſcorpii caudam æmulatur, & alabaſtri modo ſplendet. Torpeſcunt, ut fama eſt, ſcorpiones admota radice, ſtupentq;: qui rurſum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis levandi doloris gratia adjicitur. Enecat pantheras, ſues, lupos, & feras omnes, in carnibus objectum.

† Meum ὑπότραχυ, i. ſub aſpera.

Ἀκόνιτον ἕτερον. ACONITUM ALTERUM. CAP. LXXIII.

Eſt & alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alii lycoctonon appellant. Hujus genera ſunt tria: unum, quo utuntur venatores: alia duo in uſum ſuum vertere medici: è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Juſtinis exilit, à priore diſtans, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diviſura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo ſimilem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: ſemen in ſiliquis oblongis recondit: radices in modum ſquillæ marinæ cirrorum nigreſcunt. Quibus ad venationem Luporum utuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus, & devoratæ lupos enecant.

Duo Dioſcoridi produntur Aconiti genera, quanquam poſtremum triplici diſtinguit differentia. Primum, quod Pardos enecet, Pardalianchen: alterum verò, quod canes, lupoſq; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq; vocari ait. Hoc (ut diximus) in tria genera diſtribuit: veruntamen poſtremum tantùm deſcribens, duorum priorum hiſtoriam, & vires ſilentio præterit. Quo fit, ut Hermolai, & Marcelli ſententiam probandam putem: qui non temerè quidem ſuſpicantur, in altero capite plura deſiderari, quibus & priorum hiſtoria, & quonam pacto tum medici, tum venatores iis antiquitus uterentur, palam fieret. Hujus diminutæ lectionis illud non parum ſuſpicionem auget, quod in tertio genere, quod Ponticum appellavit, nihil ſit ab ipſo Dioſcoride prætermiſſum: ex quo quis fortè conjicere poteſt, in cæteris quoq; eum quicquam non prætermiſiſſe. Tertium hoc genus paſſim in Italia omnibus ferè montibus naſcitur, foliis quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ſerratis, albis quibuſdam maculis reſperſis: caule filicis, bicubitali: floribus ſubluteis, acutis galericulis facie ſimilibus: è quibus ſiliquæ prodeunt, ſemen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus iiſdem ferè foliis & caulo, floribus tamen melinis, ranunculo non diſſimilibus, longè tamen majoribus, adeò ut ſylveſtres roſas hic æquet amplitudine. Quanquam Geſnerus in ſuo magno libro de animalibus inſcripto (in quem ii mihi quidem videtur, ut multa vera doctè, ita non pauca etiam falſa ac vana ineptè congeſſiſſe) negat inveniri Aconitum, cujus flores lutei ſint, atque roſas æmulentur: ut qui ſibi fortaſſe perſuaſerit

Aconiti genera, & conditio.

Dioſcoridis lectio diminuta.

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

Geſnerus deceptus reprehenditur.

I. ACONITUM PARDAL.
Diosc.

Luparia. Vulparia.

Thelyphoni historia.

Medici clari qui Aconit. pardalianches apud Matthiolum viderunt.

omnia naturæ opera se novisse & vidisse. Attamen in hoc, pace ejus dixerim, decipitur: siquidem plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere scateant, nos hic vera scripsisse, Gesnerum contra veritati refragari, posteris omnibus testatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam vocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copiosè provenit, ipsum passim vulpariam nominant, utpote quod præter lupos, vulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles & mures, & omnia denique animalia, quæ suo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo venatores pantheras, & pardos interficiunt, vidimus legimusque nos tantùm in Ananiensibus montibus, in Tridentino agro, locis ferè inaccessis, & præruptis. Planta est admodum rara, & à paucis aliis fortasse visa, quàm ab iis, quibus à me ejus videndi copia facta est. Nam plurimi sunt rei plantariæ studiosi, & clarissimi viri, qui eam viderunt, & palpaverunt, quique hoc perpetuò testabuntur: è quorum numero sunt Cæsaris Ferdinandi, & Romanorum Regis Maximiliani Medici omnes, nempe vir Clarissimus Julius Alexandrinus Tridentinus, Stephanus Laurens Belga, Doctor Ribera Hispanus, Joannes Crato Uratulaviensis, Franciscus Parthinus Roboretanus, & Joannes Odericus Melchorius Tridentinus, & alii quàm plures Medicinæ Doctores rei herbariæ haud ignari, non Itali solùm, sed Bohemi, Poloni, Germani, Borussi, Ungari, Galli & Hispani, & quotquot ferè sequuntur Cæsaream aulam, Regum, & principum oratores, ac multi quoque peregrini, rei plantariæ, & bonarum artium studiosi, qui hàc per Bohemiam iter facientes, me (quæ eorum est humanitas) invisere solent. Quibus omnibus dicere soleo, Palpate, & videte, quoniam Matthiolus fabulas non describit. Hanc plantam ego thesauri loco jam mihi asservo adversus vitilitigatorum calumnias, & omnibus, & singulis demonstrandam, tam amicis, quàm inimicis: his quidem, ut inspecta veritate ad mentem redeant: illis, ut de Matthioli integritate ubique testari possint.

II. ACONITUM PARDAL.
Plinii.

III. ACONITUM PARD.
Theophr.

Aconiti pardalianches delineatio.

Est itaque ACONITUM PARDALIANCHES, *cujus hic primo loco imaginem expressimus planta in nudis, & arduis montium summitatibus cautibusque, proveniens, umbrosis tantùm locis: foliis cucumeris proximis, sed majoribus ad summum quatuor iisque subhirsutis: caulem edit, quem ego caducum vidi, palmarem, pariter hirsutum quemadmodum & foliorum pediculos. Florem videre non licuit, verùm (si me mea non fallit opinio) Doronici æmulum illum esse existimo (Chrysanthemi similibus, sed minoribus.) Radicem edit alabastri modo splendentem, dum recens est, digitali crassitudine, ex lata origine in acutum desinentem, incurvam, geniculatam, & tota facie scorpii caudam æmulantem, ut ex hac imagine, quam ex viva planta pinxit VVolffgangus Meierpeck è Friburga Misnia oriundus,*

quispiam

quiſpiam certior fieri poterit. Refert enim hæc omnibus ſuis notis ad amuſſim Dioſcoridis Aconitum pardalianches. Eſt & alterum Aconiti hujuſce genus, radice ferè ſimili, ſed ſuperiori parte utrinq; brachiata, alba, ſplendente, geniculata, & ima parte Scorpionum caudam referente, minimè tamen incurva: foliis præſcripto ſimilibus, ſed paulò rotundioribus, & minus hirſutis, caule & floribus Doronico ſimilibus. Naſcitur in altiſſimis montium præruptis, & ferè inacceſſibilibus locis. Pares ſunt ei qualitates & vires cum præſcripto. Hoc genus PLINII ACONITVM eſſe cenſeo. Quippe, is marino Cammaro ſui Aconiti radicem ſimilem reddidit, cujus effigiem hæc haud parum imitatur. Huic tertium accedit, quod omnino Theophraſti THELYPHONVM facio. Siquidem hoc non ſolùm habet radicem ſcorpionem integrum præ ſe fe- Plinii aconitũ pardalianches. Thelyphonum Theoph.

IV. ACONITUM PARDALIAN. minus, quod falſo Doronicum vocant.

V. ACONITUM II.

rentem, ſed folia Cyclamini haud diſſimilia, radicis fibras geniculatas, graminis modo, & ejuſdem quoq; more ſeſe propaginantes, & alios quoq; ſcorpiones effigiantes, è quibus poſtea & folia & germina erumpunt. At caules & flores nihil ferè ab altero differre videntur, ſunt enim aurei omnes, chryſanthemi modò. Naſcitur in altiſſimis montibus, præſcriptis locis. Ea omnia poteſt, quæ de cæteris ſcripta ſunt. Duo hæc Aconiti genera miſit ad me ex ſuo viridario vir inſignis Jacobus Antonius Cortuſus Patritius Patavinus, acerrimus plantarum indagator, unà cum Doronicorum vulgarium planta: ille q; me primùm admonuit, Doronicum inter Aconita eſſe recenſendum, quod certò ſciret, ſæpiùs à ſe pluries periculo, extingui facilè canes, qui horum radices devorârunt. Vix ego id credere poteram, ſed mox cum datis cuidam meo cani vulgarium Doronicorum quaternis drachmis, crudis carnibus occultatis, is poſt ſeptimam horam obiit. Sed id mirum profectò mihi fuit, quod ipſemet canis toto illo tempore, quo ſupervixit, alacer, lætus ac hilaris ſe ſemper habuit, nihilq; ſymptomatis paſſus eſt: immò, quod majus dici poteſt, quadam cum domeſtica canicula plurios Venerem exercuit, & cœnantibus nobis avidiſſimè comedit. Quo factum eſt, ut ego profectò crederem, me hoc facto periculo fruſtratum iri. Atqui paulò poſt præter omnium noſtrûm ſententiam, is repente admodum, ac ſi morbo comitiali percuſſus eſſet, totus in terram cecidit, ubi horrendo ſpaſmo correptus, ſpumanti ore paulo poſt convulſus interiit. CORTVSO itaq; nobiliſſimo, hoc ampliſſimum munus futura poſteritas acceptum referat, ipſumq; novum vitæ noſtræ cuſtodem appellitet. Huic Nymphæ violas, & lilia fundant: hunc ſuaviſſimis veſtiant roſis, & bacchare cingant. Ac interim deſinant Medici, quibus hominum vita cordi eſt, exitioſo & pernecabili Doronico uti. Expellant & illum Pharmacopæi ſuis è Myropoliis, & interdicant pii & optimi principes, qui Rempublicam gubernant, ne poſthac venenum hoc præſentiſſimum vaneat. O quàm miſera fuit eorum conditio, qui ſuperiori ætate nos præceſſerunt, quorum ferè nemo ſimplicia medicamenta rectè novit, quiq; ſæpe venenoſis auxiliis uſi ſunt, ubi ſaluberrimis antidotis uti putarant, ut quàm pluribus in locis horum noſtrorum commentariorum docuimus. Erit itaq; Doronicum poſthac Dæmonicum, non Doronicum appellandum, quod Diabolus in hujus locum thelyphoni genus hoc intruſerit. Hinc autem fit, ut ego errorem quoq; meum jam agnoſcam, quòd voluerim Maranta concedere, Doronicum vulgaris uſus eſſe Aconitum pardalianchen, cùm viderem id innocuè ſumi in medicamentis ab hominibus: verùm non ob id fieri puto, quòd canibus ſit venenum, homini verò ſalubre medicamentum, ut quidam mihi reſpondent, quibus cum de hujuſce Doronici exitiali facultate ſum locutus, ſed quòd non tanta quantitas propinetur à Medicis quæ homines necare valeat, aut quod rarò exhiberi ſoleat abſq; aliis antidotis, quæ venenoſam ejus vim diſſipant, & extinguunt. Qui enim aliter ſibi perſuadent, rem ita eſſe intelligent, ubi à nobiliſſimo Cortuſo impetrare poterunt, ut iis quaſdam Geſneri literas ſibi legendas concedat: ſiquidem is apertiſſimè fatetur, cùm hæc fabuloſa putaret, & Doronicos voraſſet in ſe ipſo facto periculo, incidiſſe profectò in magnum vitæ diſcrimen, niſi ſudatoriis Laconicis & antidotis nonnullis ſibi opem tuliſſet. Nam quæ canes occidunt & lupos facile addunt ut ere.

Doronicum vulgare de genere aconitorum. Hiſtoria.

VI. ACONITUM III.

* VII. ACONITUM UNIfolium. *

VIII. ACONITUM I II.

ut credam, eadem homines quoq; necare, vel (si non necent) plurimum lædere. ut de vomica nuce ego fateri possum: quippe qui sciam hac tantùm mulierem jam senescentem esse extinctam, quæ caseum, è quo sibi cibum paraverat, super instrumento ferreo ad hoc parato attriverat, super quo ejus filius superioribus diebus nuces vomicas aliquot in particulas confecerat, quibusdam necandis canibus qui eum nocte oblatrabant. At Aconitum Pardalianches minus, quod officinæ falsò Doronicum, folia, caules & flores gerit, cæterorum generum similes, radicem quæ graminis modo serpit, & quæ hinc inde numerosa edit tubercula scorpionum effigiem præ se ferentia, candida, tenera ac dulcia. Nascitur & hoc in altissimis montibus, ubi sylvestres capreæ inhabitant. Cæterùm sunt nobis sex alia Aconiti species, de quibus qui meminerit, habeo neminem.

Aconiti species sex.

Harum imagines, quas hic appingi curavimus, misit ad me Hieronymus Donzellinus medicus insignis, qui tamen Dominico Monteforo Veronensi Medico præclarissimo has acceptas referebat, atq; etiam Francisco Calceolario qui primus eas in Monte Baldo in Veronensi agro adinvenit. Horum historias hic describere operæ pretium non duximus, quòd appictæ hic imagines, eas ad vivum repræsentent. De floribus tantùm dicam, qui in quarto, & nono aurei sunt, in reliquis verò purpurei. Primi generis Aconiti, quod telyphonum vocant, meminit Theophrastus libro 9. cap. 19. de plantarum historia, ubi ita scribit: Thelyphonum quod alii scorpionem appellant, quia radicem scorpioni similem habet, admotum, scorpionem occidere tradunt: & eum reviviscere posse, si elleboro candido linatur. Enecat idem & oves, & boves, & jumenta, & ad summum omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus folium, vel radicula imponatur. Proficit potum contra scorpionum ictum. Folium habet cyclamino simile: radicem, ut dictum est, scorpionis effigie. Nascitur graminum modo, & geniculis constat: loca amat umbrosa. Quòd si vera sint, quæ de scorpione narrantur, jam & reliqua ejusmodi haud quaquam incredibilia & fabulosa dici debent. Hæc Theophrastus de thelyphono: qui alterius quoq; Aconiti mentionem fecit cap. 16. ejusdem voluminis, sic inquiens: Aconitum nascitur in Creta, atq; Zazintho, sed plurimum, optimumq; in Heraclia Ponti. Constat id folio

Thelyphoni historia ex Theoph.

IX. ACONITUM V.

X. ACONITUM VI.

XI. ACONITUM VII.

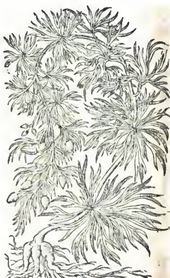
intubaceo, radice tum specie, tum colore nuci proxima: vim illam mortiferam in hac esse, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herba est non humilis materia: herbaea brevis est, & nihil supervacui habens, sed frumento similis: semen non spicenm. Nascitur ubique, & non in Aconis solùm, à quibus habet appellationem, is autem vicus est Periandinorum. Amat autem loca potissimùm saxosa. Pascitur eo neque pecus neq; ullum animal. Praparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nosse quenquam: quamobrem Medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio uti. Hac ille de secundo Aconiti genere, quod duorum alterum Dioscoridis esse potest, & illud fortasse, quod (ut ipse inquit) in usum suum vertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cum eodem loco paulò pòst hac verba subdit: Aliud quoq; venenum vim diurnariam enecandi sortiens compertum affirmant: esse namque radiculam quandam, qua eodem die possit occidere: folium hanc habere Ellebori, notamq; omnibus esse: hactenus Theophrastus. In quòd nihil moveor, quòd huic Aconito, quod tertium suspicor, veratri folia tribuerit: nam & Dioscorides nigro veratro folia platani reddidit. quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Scripsit de Aconito pardalianche diligentissimè etiam Plinius libro vigesimo septimo, capite secundo, sic inquiens: Sed antiquorum curam diligentiamq; quis possit satis venerari, cùm constet omnium venenorum Aconiti pardalianches consid. ex Plinio. *ocyssimum esse Aconitum, & tactu quoq; genitalibus fœminei sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes à Calphurno Bestia uxores M. Cacilius accusator objecit. Hinc illa atrox peroratio, ejus in digito mortuas. Fabula narravere è spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoq; apud Heracleam Ponticam, ubi monstratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in usus humana salutis vertere, scorpionum ictibus adversari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura, ut hominem occidat, nisi invenerit, quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur velut pari intus invento. Sola hac pugna est, cùm venenum in visceribus reperit: mirumq; eximalia per se ambo cùm sint, duo venena in homine commoriuntur,*

ut homo

XII. ACONITUM VIII.

XIII. ACONITUM IX.

XIV. PSEUDO ACONITUM pardalianches.

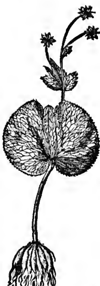
Pseudo-aconitũ pardalianches.

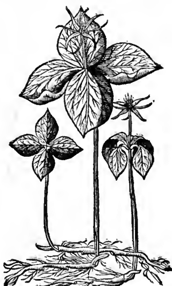
ut homo superfit. Imò verò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando, quomodo venenata quoq; ipsa sanarentur. Torpescunt scorpiones Aconiti tactu, stupentq; pallentes, & vinci se confitentur. Auxiliatur eis elleborum album tactu resolvente, ceditq; Aconitum duobus malis, suo & omnium. Quod si quis illa fortè ab homine excogitari potuisse credit, ingratè Deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantq; gustatu pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellavere. At illas statim liberari morte excrementorum hominis gustatu, demonstratum. Quod certè casu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc, ut novum nasci, quoniam feris ratio, & usus inter se tradi non possit. Folia habet Cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam Cammaro similem marino. Quare quidam Cammaron appellavere, alij Thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incurvatur paulùm scorpionum modo, quare & scorpion aliqui appellavere: nec defuere, qui Myoctonon appellare vellent, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas Aconas nominant, & ideo Aconitum aliqui dixere, nullo juxta, ne pulvere quidem nutriente. Alii quoniam vis eadem in morte esset, qua cotis ad ferri aciem deterendam, statimq; admota velociter sentiretur. Hæc de Aconito pardalianche Plinius. Hallucinantur itaq;, qui putant plantam quandam binis tantùm foliis, ipsisq; rotundis, firmis, & per ambitum crenatis, à medio caule exortis, floribus melinis in caulium summitatibus, & radicibus asphodeli modò numerosis, sed quam longè minoribus, gustu acerrimis ac lethiferis refertam, quam nos hic quoq; appingi curavimus, aliorum etiam judicio expendendam, Aconitum esse pardalianchen, quam nos Pseudo-aconitum Pardalianchen appellamus. Siquidem, quanto in

Fuch. error.

errore ii versentur in Aconiti hujusce censura, ipsimet jam agnoscere potuerunt, cùm tot illius imagines hic à nobis editas pacatis oculis inspexerint. Nec in minore versari errore Fuchsium deprehendimus: quippe qui in suis de plantar. histor. Commentariis, Aconitum pardalianchen eam plantam esse censet, quam herbariorum vulgus Herbam Paris, appellat:

XV. THORA MINOR. XVI. HERBA PARIS.

appellat: siquidem hæc uno tantùm constat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cujus medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis instar patentia, sanguineæ virgæ similitudine: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt, prope caulis summitatem, sed hæc minima sunt, acuta & longiuscula: in quorum medio purpureus, viuosusq; extat globulus unicus, acino uvæ similis, in quo semen concluditur album, minutum, copiosumq; halicacabi modo. Radix, quæ illi subest tenuis, in capillares fere particulas dissecta pallescit, nulla scorpionis caudæ effigie, nec alabastri modo aliqua ex parte nitet, ut primum Aconiti genus à Dioscoride repræsentatur: cujus folia (ut etiam Plinius l.27.c.4. est author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri similia sunt, nunquam, quod viderim, in caulis medio suam habent originem, sed statim ab ipsa radice exeunt hirsuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod sciam, à rei herbariæ scriptoribus redditur. Sed ex herba Paridis acino semen colligitur, cui non modò nulla deleteria vis inest, sed etiam contra veneficia præstantissimum est medicamentum. Novi enim ego quosdam, inquit ille qui pandectas auctas edidit, quorum aliqui ueterum diuturnitate, alii verò veneficiis semistulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ semine ad vigesimum usq; diem in pulverem hausto drachmæ pondere, pristinæ sanitati omnino restitutos esse: id quod ego quoq; fateri possum. Bacca antidotis admiscentur, quæ contra deleteria pharmaca parantur. Herba recens tusa & illita, genitalium tumores & inflammationes sanat, ac pariter oculorum phlegmonas: paronychiis quoq; medetur. Herba cum baccis refrigerat & siccat. Provenit in montibus, in convallibus, & fruteti. Porrò idem Fuchsius in suis paradoxis nil aliud Aconitum esse putat Mauritanis, & præsertim Avicennæ, quàm Napellum. Qua in re rursus, meo quidem judicio, fallitur: quippe tametsi non negaverim Napellum esse è genere Aconitorum, quorum numerosæ sunt species, ut ex appictis hic imaginibus videri potest; reperio tamen Avicennam de utroq; Aconiti genere scriptitasse, & alterum appellasse strangulatorem Adib, alterũ verò strangulatorem leopardi, quæ nomina eadem sunt, quæ apud Græcos lycoctonos, & pardalianches: atq; eundem prius magna differentia speciatim de Napello egisse constat. Cæterum cum nobis de Napello nunc sermo sit, ejus etiam hic historiam, & vires attexere voluimus. Est itaq; NAPELLUS planta foliis quinis ex unius pediculi apice prodeuntibus, pentaphylli modo, itéq; anteriori parte divisis, & aversa subalbicantibus: caulem edit bicubitalem, subrubentem fragilem, striatumq;, in cujus fastigio flores exeunt spicati, colore purpureo, hormini sylvestris modo, qui antequam dehiscant, mortui fere hominis calvariam repræsentant: at jam patefacti lamii flores æmulãtur. Hos sequuntur corniculatæ siliquulæ, sursum spectantes, ternæ ex uno tantùm pediculo exorientes, in quibus semen concluditur nigrum, ac minutum. Radice nititur turbinata, vulgaris rapunculi modo, subnigricanteq;, à qua numerosa oritur fibra adeò invicem contexta, ut retis speciem referant. Nascitur in montibus, & in convallibus. Excalfacit & siccat ordine quarto ipsi Avicennæ. Tota planta pernecabilis admodum est. Sed radix cæteris partibus atrocior, adeò ut manu aliquandiu retenta, quousq; concalescat, tenentem perimat. Quinetiam pastores necatos scimus, qui assandis aviculis, Napelli caule pro veru temerè usi sunt. Napelli vis in necandis hominibus adeò immanis, sævaq; existit, ut nullis ferè antidotis occurri possit, nisi quàm primùm, & statim succurratur, quod tamen Aconitum sumentibus non evenit. Hujus immanitatem vidimus nos Romæ anno à Christo nato 1524. mense Novembri in Capitolio. Clementis 7. Pont. max. anno primo. Nam cum decrevisset experiri olei cujusdam præstantissimi vires, quod Gregorius Caravita Bononiensis Chirurgus tunc præceptor meus, contra deleteria medicamenta, & venenosorum animalium quorumcunq; morsus paraverat, jussit Pontifex venenum dari duobus latronibus, quos leges damnaverant, quo suorum facinorum pœnas luerent, laqueo vitam finire, ut in iis olei hujus experimentum fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli sumpserat, dulciariis panibus commistum, pontificii medici statim oleo inungendum præbent, qui post terti-

Herbæ Paris delineatio.

Napelli delineatio.

Vires.

Historia.

XVII. NAPELLUS.

um diem sæpius oleo perunctus evasit incolumis: quanquam non sine magna formidabilium symptomatum accessione. Alterum vero, cui longè minus venenati panis exhibuerant, oleo inungi vetant, ut assumpti veneni effectum, sævitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facile comprobavit: quandoquidem paucis pòst horis obiit infelix, in omnibus incommodis, cruciatibus, & symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello provenire scribit Avicenna.

Historia altera. *Vidimus id etiam Pragæ Metropoli Regni Bohemiæ, anno M. D. LXI. Mense decembri in Latrone quodam suspendio damnato, cui Napelli radix à carnifice data est drachmæ pondere rhodosacchararo excepta, Cæsareis Medicis præsentibus, ut antidoti famosi cujusdam vires explorarentur, an contra Napellum id præstaret, quod antea in altero damnato, qui Arsenici drachmas duas ebibit, efficacissimè præstiterat. Lubens itaq; voravit ille lethiferum Napelli pharmacum, utpote qui non solùm sibi conducibilius censebat, veneno in carcere necari, quàm laqueo publicè in patibulo suspendi, sed quod etiam speraret se a nobis servari posse. Interim transacta jam sesquialtera hora, cùm nihil symptomatis appareret, verebamur omnes, ne fortasse in Bohemia algida regionis causa, Napellus venenosus nasceretur, aut quòd ipsa radix succo destituta, ob editos jam caules, flores & semen, nihil operaretur. Quo factum est, ut alterum illi pharmacum propinatum sit, ex ejusdem Napelli caule, foliis, floribus, & semine paratum. At ibidem duabus adhuc horis nobis omnibus permanentibus, misero illi mali prorsus nihil accessit. Reducitur ille ad carceres, abeunt cæteri, & mihi soli totum committitur negotium. Hora transacta carceris custos me admonet, illum jam ægrotare. Ego statim adsum, audioq; ipsum de universi corporis lassitudine ulcerosa, imbecillitate magna, & cordis gravedine conqueri: tunc itaq; quamvis audacter satis loqueretur, nullo sanè mentis incommodo & vividis me intueretur oculis, cùm tamen frontem inspicerem frigido sudore madentem, & arterias jam ferè obdormiscere, antidotum propinari jubeo, quo epoto illico inversis oculis, atq; ore in latus distracto capiteq; in scapulas rigente, ingenti admodum animi deliquio correptus est. Itaq; totus collapsus decidisset in terram, nisi a carceris custode retentus esset. Jubeo interim cum vino irrorari faciem, & anterioribus capillis excuti. Quo ingenio statim revixit, emissis interim per sedem excrementis. Posthac jubeo illum jacere super straminibus ibi ad hoc paratis, ut quid inde sequeretur, animadverterem. Ille verò de frigore conquerens, paulò pòst putrida, biliosa, & livida quadam vomitione rejecit, qua se non parum adjutum fatebatur. Interim se ad sinistrum convertit latus, ac si dormire vellet.*

Historia tertia. *Prohibeo ne dormiat. Dum hæc aguntur, nullo alio exorto symptomate, tandem obmutuit, & obiit simul, livida facta facie ac si laqueo suspensus. Cæterùm longè aliter se habuerunt symptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit ejusdem Napelli drachma, ut de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an hujusce veneni immanitatem expugnare posset. Agebat latro annum circiter 27. qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino saporem illi inesse dicebat. Hora subinde peracta, cùm vomere cœpisset, lapidis illius grana septem ex albo meraco data sunt. Verùm ab ebibito antidoto, variis, & acerbissimis symptomatibus exagitatus est. Evomuit enim frequenter biliosa porraceo colore. Quendam quoq; veluti globum, circa umbilicum se sentire dicebat, qui inde superna petens, in supremam & postremam capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Accessit paulò post stupor quidam paralysi haud absimilis, qui sinistri lateris brachium, & crus occupavit, adeò ut vix summam manum movere potuerit, motu jam in cæteris partibus extincto. Interim non multo post tempore hæc morbi vis sinistra corporis parte incolumi relicta, in dextram repente se contulit eandemq; simili modo occupavit. Vagum profectò symptoma hoc fuit, nam cùm dextrum brachium is attollere potuit, sinistrum non potuit, & econtra. Tandem utrumq; elevavit. Ajebat quoq; universas corporis venas frigescere. Non defuerunt vertigines, quas sequutæ sunt cerebri commotiones adeò ferventes, ut aquæ in caldario bullienti similes esse diceret. Accessit quoq; oris, & oculorum convulsio, atq; acutissimus mandibularum dolor. Quare sæpe manibus affectas illas partes perstringebat, veritus ne exciderent. Forinsecus turgentes oculi, livida facies & nigra labia cernebantur, quinetiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis. Varia admodum extitit arteriarum pulsatio, & varia quoq; mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam jam prorsus de vita desperare, mox in spem se erigere videbatur, modò rationis compos modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti similis. Aquam frigidam dari sibi potandam tantopere appetebat, ut ea subito se liberatum iri consideret. Toto hoc tempore se ter excæcatum, terq; in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò constitit, nullo unquam symptomate affecta, siquidem unquàm intumuit, nunquàm is balbutire auditus est. Cæterùm septima post ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab Antidoto extincta, omnia evanuere symptomata: arteria ad rectam rediere normam, naturalis revixit color, & brevi quoq; virium constitit robur. Atq; in hunc modum miser ille, magno conflictu atq; certamine periculum superavit.*

Avicenna defenditur à Fuchsij calumnia. *Id quod manifesto fatetur, de Napelli immanitate Avicennam non scripsisse fabulas, quem tamen insectans Fuchsius loco superius citato, Leoniceni testimonio nixus, in eum acerrimè invehitur, nec sanè eum, ut nostri recentiores, principem, sed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui ejus sectantur doctrinam: quippe quod Avicenna scripserit (ut ipse inquit) Napellum perniciosum esse venenum, mox subdiderit, quòd linitum & bibitum deleat albaras, cutanei morbi genus. Quæ in re non possum non admirari Fuchsium, virum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum scriptorem paulò acrius & immodestius egerit.*

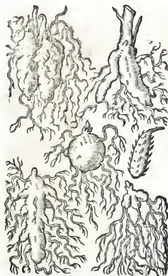
Hominum

Hominum enim eruditorum partes eſſe ſemper exiſtimavi, etſi ego eas uſquequaq; ſervare non potuerim, ut non vanis contentionibus, neq; conviciis aliorum ſcripta refellant, ſed rationibus, iiſq; probatiſsimis, cùm eos accuſant, qui multis antè ſeculis è vita deceſſerunt, nec amplius à calumniis ſe tueri poſſunt. Qui præterea conſiderare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius ſit authoris lapſus, aut interpretis, aut librarii, antequam ullum jurgiis potius, quàm rationibus invadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum ſectis, quarum uni magis quàm alteri addictus eſſe nolo, mihi quidem non videtur exiſtimandum, quòd Avicenna vir ſanè ſingulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus noſtris maximè commendatus, eodem in loco ſibi omnino contraria ſcripſerit in veneno tam ſævo, cui exitiales formidandaq; vires tribuit. Cujus rei firmiſsimum præbet indicium ſcriptura Avicennæ ab Andrea Bellunenſi caſtigata, in qua nuſquam legitur, Napellum bibitum albaras delere, ſed quòd hoc efficit quædam ejus confectio in potu ſumpta. Verba enim Avicennæ ſecundum caſtigationem Bellunenſis ita ſonant: Napellus delet albaras linitum, ſicut & confectio ejus dicta alberzacaði in potu ſumpta. Ex quibus verbis plura mihi ſeſe offerunt conjicienda, ut tuear Avicennam, aut quòd confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea quam recipit, adeò antidotis correcta ſit, ut non ſolùm necem non inferre poſſit, ſed ne tantillum quidem obeſſe. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè eſt, quem Avicenna appellat Napellum Moyſi, aliqui verò Anteram: quandoquidem hæc planta antidotum ſit admodum efficax contra Napelli venenum, præſertim quòd dicat Avicenna, ineſſe ſimiliter huic plantæ vim ad albaras, & lepras: aut in eadem confectione fortaſſe mus ille interponitur, qui Napelli radicibus victitat, à nobis pluries inventus in Ananienſibus montibus, quòd etiam mus iſte Napellus Moyſi ab Avicenna dicatur, quoniam iiſdem contra Napelli venenum polleat viribus, quibus & ejuſdem nominis planta. *Napellus Moyſis.* Hæc fortaſsis fuſius, quàm decebat, perſecuti ſumus. Sed tamen eo conſilio id libenter fecimus, primùm ut quantum per nos fieri poſſet, Avicenna à calumnia vindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem, quod de iis omnibus ſentio, qui optimos etiam quoſq; authores, præſertim Arabas, lacerant ac diſcerpunt, quorum pleriſq; magna eſt habenda gratia: tantum abeſt ut eos odio perpetuo proſequi debeant. Verùm cur id faciant, non video, niſi quòd tutum ſit in mortuos invehi, quando hodie pauci ſint, qui eos tueri velint. *Napellus & Toxicum differunt.* Cæterùm exiſtimarunt Manardus Ferrarienſis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis vocatum inter ſe non differant. Sed quantum & iſti viri graviſsimi aberraverint, inferius libro ſexto toxici mentione latius oſtendemus. Sed de Napello hactenus, qui cum Antoram, quæ cum illo connaſcitur, in mentem mihi redegerit, non prætermittendum eſſe exiſtimavi, quin de ea hic quoque diſſererem. *Antoræ mentio & vires.* Eſt itaq; planta, quam ANTORAM, vel ut malim fortaſſe, Antitoram vocant, quæ (ut referunt rei plantariæ

XIIX. ANTORA.

* XIX. ANTORÆ RAdices variæ. *

indagatores) unà cum Napello creſcit, vel propè ipſius plantas provenit, in Liguria, & Galliæ Ciſalpinæ montibus, unde ad nos affertur, magnarum contra venena virium. Caulem edit ſeſquipalmarem, & quandoq; cubitalem, rotundum, firmumq;, in quo multifida ac tenuia, diſparibus intervallis, oriuntur folia numeroſa, in latus ſeſe diffundentia. Flores edit ſummo caule numeroſos, purpureos, Napelli amulos, ſed paulò minores. Radices duas ſolidas oblongas, turbinatas olivæ quantitate ac ſæpe majores, cortice ſubnigricanti, ſed alba intus carne, Nardi montanæ modo. Hanc putaverim ego eſſe Avicennæ Zedoariam, quòd ſcribat hanc cum Napello creſcere, & quòd radices ſunt, ſive portiones ſimiles Ariſtolochiæ. *Zedoaria Avicēnę.* In quam ſententiam duxit me Gulielmus Quacelbenus Belga, medicus inſignis, & rei plantariæ ſtudioſus qui ſuperioribus annis anteaquam moreretur, miſit ad me Conſtantinopoli Antoræ radices aliquot, quas mercatores, à quibus emerat magno ſatis pretio, Zedoariam appellabant. Quæ ſi non ſunt, alterius quidem plantæ radices eſſe non poterunt quàm ejus,

Zedoaria & Napellus Moysi apud Avicennam idem.

de qua sub Napelli Moysi nomine meminit Avicenna, cùm scribat is Napellum Moysi etiam cùm Napello crescere, & ejus majorem esse theriacam. Ideò haud eos malè sentire crediderim, qui Zedoariam, & Napellum Moysi, idem esse Avicennæ censent. Præstant Antoræ radices, non solùm ad epotum Napellum, sed & cætera quæcunq; venena, quinetiam ad viperarum & reliquorum venenosorum morsum. Ligures (ut audio) Antoræ radicibus felicissimè utuntur, ad intestinorum vermes. Propinantur quoq; commodissimè ad tormina, & cæteros intestinorum cruciatus. Dantur quoq; utiliter adversus pestilentiam, & omnes internos dolores. Auxiliantur omnibus cordis affectibus, nec minus præstare dicuntur in febribus pestilentibus, cum quibus exanthemata lentium figura exoriuntur. Et cùm legitimo Doronico careamus, ejus loco

Aconiti vires ex Gal.

perquàm bellè supponi possunt. Aconitorum vires tradidit Galenus l. 6. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaq; in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa sedem idoneum est. Herba verò radix ad hæc utilis est. Quod

Nomina.

autem Lycoctonon vocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos, interficere consuevit. Hactenus Galenus. Aconiti primum genus Græcè vocatur ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς ἢ θηλυφόνον: Latinè, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito Pardalianche: Germanicè Wolffsbeer und Dollwurtz: Hispanicè Centelha: Gallicè Herba de la tora. Alterum verò genus Græci ἀκόνιτον λυκοκτόνον dicunt: Latini, Aconitum Cynoctonum & Lycoctonum: Itali Aconito cynoctono: Germani Wolffswurtz: Hispani Yerva mata lovo, & Yerva de balhesteros: Galli Patelovine. Verùm Herba Paris, quibusdam uva versa, sive uva Lupina: Itali Herba Paris: Germani Wolffsbeer oder Sternkraut: Galli Raisin de Renard. At Napellum, Itali Napello: Chymistæ Herba tora.

APPENDIX.

Conradi Gesneri calumnia retunditur.

CONRADUS Gesnerus hac ætate eruditione, ac copia rerum clarissimus medicus, suo, quem de raris & admirandis herbis appellavit, libello, de primo Dioscoridis Aconito disserens, quod ipse vulgus sequutus Toram appellat, non solùm imaginem nostram in hujus capitis initio appictam pluribus impugnare nititur, sed (ut arbitror) invidorum potius quorundam suasionibus, quam sui ipsius genio excitatus, eò immodestiæ injuriæq; pervenisse demonstrat, quò haudquaquam decere crediderim honestos quosq; viros deflectere. Quamobrem non possum non admirari, Gesnerum, quem hactenus modestissimè de omnibus scripsisse constat, nunc primùm longè aliter se gerere, præsertim cum certò sciat, se jam plura magna edidisse volumina, quæ censuris innumeris non vacabunt. Ecquid profectò turpius, detestabiliusq; Gesnero evenire potuit, quàm infidelitatis illum arguere hominem, cujus authoritas, integritasq; tanta jamdudum fuit apud ipsum, ut innumeris ferè locis in libris de animalium historia, aliisq; voluminibus, non solùm illum laudaverit, probaverit, ac etiam observaverit, sed illius scriptis inventisq; pro suo commodo usus sit, ac multa illi accepta referre possit? etenim non abest suspicio, quin ejus sinceritatem vafer quispiam labefactaverit malevolus (nam & alios synceros ac probos viros ab ipso deceptos scimus) quo postea factum sit, ut dum is immeritò nostram accusat imaginem, aliam ipse in medium afferat, quæ (pace ejus dixerim) meritò damnari possit, quum plantam, quam ipse pro primi generis Aconito pingit, de quo Dioscorides & antiquorum alii meminere, nullis prorsus notis legitimum illud Aconitum referat: adeò ut à genuino non minus differre videatur, quàm corvus à Cygno. Nam ubi hirsuta folia? ubi Cucumeris aut Cyclamini facies? ubi plura quàm unum tantùm folium? ubi radix caudæ scorpionis æmula? ubi (Dii boni) alabastri splendor? Nullum penitus talium notarum apparet vestigium. Quamobrem plurimum mirari subit, quòd quasi fascinatus maluerit Gesnerus imperitissimi olitoris, cujus balista se telum effecit, contra nos probare sententiam, quàm Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Oribasium, & alios quotquot sunt clarissimi nominis autores, admittere. Adhæc non video, cur ea ratione adducatur Gesnerus, ut non putet imaginem nostram nisi fictitiam, quòd scilicet nimis artificiosa sit radix, & quòd absq; ullis videatur fibris, quum aliarum etiam plantarum habeantur radices omnino glabræ artificio edita longè majori, ut in Dentaria vocata, & in eo Saniculæ genere, quod album Germani vocant, cujus superius inter symphyta meminimus, videri potest. Sed dicat Gesnerus, obsecro, quotnam in suis de animalibus libris fictitias appinxit imagines? Longum sanè esset recensere. Recensebo fortasse aliàs. Quippe nil iniquius ferendum, quàm rationem ab altero reposcere eum, qui sua reddere non possit.

Gesneri lapsus.

Gesnerus notatur.

Sunt enim in promptu doctissimi viri, & in plantarum historia, ac facultate exercitatissimi, qui rerum veritatem optimè norunt, quorum nomina, etsi copiosum non efficiant numerum, satis mihi fuerit ut commendari labores nostros, quàm à cæteris improbari. Equidem Gesnero alioqui viro doctissimo nostri Aconiti stirpem mittere possem, nec me taderet ad montes illos me iterum recipere, licet magna intercedat itineris distantia. Atqui quum plantam non sequitur, sed duorum aut trium eruditorum testimonia. hæc semper in promptu erunt.

Matthioli testimonium adversus Gesner.

Vivit Georgius Liberalis pictor, qui plantam delineavit: Vivit Petrus Spezzalancia, qui eam effodit: Vivit Franciscus Melchiorius medicus Tridentinus, qui nobiscum erat: Vivo ego (Dii boni) qui adhuc fidei aliquid præstare possum, & montes vivunt & extant, qui tales nobis alunt plantas. Mirum sanè, quòd tam jam morosi sint homines, ut nil aliud extare terris, maribusq; censeant, quàm quod ipsi tantùm viderint. Verùm enimverò non possum satis explorare Gesneri mentem, quippe qui hæc & alia nonnulla adversum me prius scripserit, & nunc primùm nos honestè, benigneq; defenderit, adversus Guilandinum quendam Borussum, qui ad ipsum epistolam quandam scribens de Bulbo Castaneo, Trasis, Moly, aliisq; nonnullis barbara quadam invidia sauciatus citra causam omnem ac rationem, temulenti hominis instar, acrius, immodestiusq;, quinetiam iniquius quàm par fuerat, in nos invehitur. Sed liceat etiam nobis, obsecro, parumper unà cum Gesnero, quem tamen suis maledictis fautorem sperabat, tam impudentis hominis rabiem repellere. Nam quis hoc pati possit? Quis non modestiæ fines prætergrediatur, ubi tantùm contumeliis, calumniis, & imposturis fuerit lacessitus? Nihil est, quod bono doctoq; viro gravius molestiusq; contingat, quàm si senserit labores suos ab imperitissimis hominibus rabidis morsibus carpi, & præter æquum impugnari. Id quod si aut nostro tantùm ævo, aut mihi soli evenire perspectum haberem, dolerem quidem primùm horum temporum nequitiam, inde verò fortunam meam deplorarem. Verùm quum id omni tempore fuisse commune animadvertam, eamque fuisse semper bonorum, doctorumq; virorum conditionem non ignorem, ut invidorum tela evitare, rabiemque effugere neutiquam possent,

Melchioris Guilandini explosa temeritas.

possint, facilè æquo animo patior quorundam audaciam, insignemq́; temeritatem. Inter quos nulli mihi secundus videtur Borussus ille, quem potius (ut ita dicam) Marassum vocaverim. Quid? Mihi blatero invidiam parere credit, quòd me herbariorum Deum appellat? An nescit rabula, non aliam ob causam labores nostros in omnium ferè studiosorum manibus florescere, & legi, laudari, foveriq́; ab omnibus, quàm quod ii de re herbaria benè meritum me judicent? quin etiam ob id mihi tantas agant habeantq́; gratias, quantas mihi vix meritus esse videor. Atqui is, tametsi stultissimus sit, in hoc tamen (me hercule) sapere videtur, quòd corium illud suum tanti faciat, ut Matthioli pelli anteferendum judicet, quod sibi aliquando ex usu fore putat. Servet ille suum corium diligenter inunctum, & magno existimet pretio. Quippe nisi proprio fuerit adjutus corio, parum aberit, quin livoris intumescentia rumpatur medius. At videant candidi piiq́; lectores, qua hypocrisi inceperit in nos invehi Guilandinus, quùm primùm inquit: Non is sum, qui cavillis, & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec si scirem, velim, quùm tamen nil magis profiteatur, quam calumniis, maledictis, & imposturis syncaritatem, & modestiam nostram impugnare, & id me scripsisse asserit, quod nusquam in nostris legitur commentariis. Sed nescio quomodo turpiora sint vitia, quam quæ virtutum specie celantur. Porro si quandoq́; fortasse nonnullas bonas horas malè consumpsero, ut huic impudentissimo conviciatori respondeam (id enim non hic expostulat locus, ne hujus futilitate, & frivolis ineptiis nostra defœdentur commentaria) rogatos velim studiosos omnes, ne id à me factum putent, ut aliquam mihi exinde laudem requiram, quæ nulla mihi tam diu esse poterit, quam diu cum homine tam impudenti negotium est, qui tanquam lutulentus sus cum quovis volutari cupit: sed si quam ille maledicendo voluptatem accepit, eam malè audiendo amittat, caeteriq́; ejus similimi apertè omnes intelligant, plus esse bonis eruditisq́; viris, se defendendo præsidii, quàm variis obtrectatoribus in calumniando fraudis.

Aconitum duplex est, aliud folio Cucumeris, quod Pardalianches, aliud foliis Platani instar divisis, quod Lycoctonum: utriusq; plures sunt differentiæ. I. Aconitum Pardalianches primo loco positum, multi, præsertim Gesnerus in Libello de Lunariis, falsum & commentitium existimant: at Lugd. herbarii author in appendice suæ historiæ, plantam integram à Trevirensi seplasiario se nactum testatur, in cujus horto plantæ jam aliquot annis vivant, & in Allobrogibus nasci: qui figuram huic similem habet, sed ramulum floribus onustum adpingit. Dicitur Aconitum pardalianches, Matth. Dod. gal. Lugd. Tab. Aconitum primum, Lac. Cast. Aconitum Matthioli an in terum natura dubitamus, Gesnero de hortis. Placuit ex secunda Matthioli editione appendicem, quam capiti de Aconito subjunxit, huic etiam editioni inserere, cùm suam contra Gesnerum conetur sententiam tueri. II. Aconitum Pardalianches Plinii, Matth. Dod. gal. Lugd. Tab. Aconitum pardalianches alterum, Dod. fol. Doronicum brachiata radice, Lob. Lugd. III. Aconitum Pardalianches Theophrasti, Matth. Lugd. Aconitum Pardalianches Matthioli, Taber. IV. Doronicum radice Scorpii, C.B. Aconitum Pardalianches minus, Matt. Lugd. Cast. Aconitum pardalianches primum, Dod. fol. Doronici tertii varietas, Lobel. Doronicum latifolium. Clus. hist. Pann. Doronicum, Cord. in hist. Ges. hor. Lonic. Cæsalpinus. Doronicum primum, Taber. Doronicum minus, Cam. Doronicum Romanum, Ges. hor. Clusio in Corollario Dodonæi Gallicè à se redditi Lugd. Doronicum Scorpioides, Gesnero in libello de Aconitis. Triplicem hanc Aconiti Pardalianchis differentiam, triplicem esse Doronici varietatem, non sine causa suspicari licet: & quod secundo loco positum, videtur esse Doronicum, quod apud Helvetios provenit, & ipsius radices ante octodecim annos in Pharmacopolio Johannis Haintzmanni, Graffoy nomine accepimus, ex cujus horto dum hoc scriberemus, plantam cum floribus mutuavimus, de qua plenius in historia nostra universali. V. Aconitum lycoctonum luteum, C.B. Thal. Camer. Aconitum secundum, Matth. Cord. in Diosc. Lacu. Aconitum Lycoctonum, Fuch. Lonic. Aconitum Lycoctonum luteum majus, Dod. fol. Lugd. Lycoctonum ponticum, Dod. gal. Aconitum Lycoctonum secundum, Lugd. Aconitum luteum, Gesner. in fracto, Taber. Aconitum luteum ponticum, Lobel. Aconiti secundi vel Lycoctoni species prima, Ges. hor. Luparia, Trago. Napelli primum genus, Cæsalpino. Flores huic purpureos Matthiolus, at Camerarius in sua Matthioli epitome, luridos aut luteos pallescentes, tribuit. VI. Aconitum tertium, Matth. Lacu. Thal. Tabernæ. Aconitum Lycoctonum tertium, Lugdun. nil aliud, est, quam Ranunculi species, quem suprà sextum fecit. VII. Quod septimo loco posuimus, in Aconiti tertii locum Camerarius in suo Matthiolo substituit, Aconitum etiam hyemale nominans, quod lubet Aconitum unifolium luteum bulbosum nominare, quod fortè Theophrasti Aconitum est. Hoc ex radice candida, ex pluribus tuberculis Anemones instar composita, & quasi geniculis articulata, quæ acris & fervens, nullos quidem cauliculos, sed plures pediculos palmares nudos & tenues emittit, quorum summo folium rotundum, circumscriptione quidem unicum, sed in plures partes Geranii Columbini, aut Napelli figura, in profundiores, minusq; profundas lacinias divisum: foliorum singulorum medio flos unicus luteus, Ranunculi æmulus sex foliis compositus, insidet, ex cujus medio apices plures singuli minutum capitulum subflavum sustinentes, emicant: quòd si flos major longiorvè sit, obscurè flavescit, si minor, saturatiùs flavet. Huic succedunt siliquæ quaternæ & etiam senæ, pediculis insidentes sursum erectæ, Hellebori nigri tenuiores, quibus semen rotundum, compressum, rufescens, inclusum. Hoc alii in collibus agri Fæsulani, nos verò in Euganeis juxta Patavium Aprili florens, & in nostris hortis Januarii fine, legimus. Dicitur Bulbosus unifolius aut bifolius batrachioides, Elleboracea herbula, Adversariis. Aconitum hyemale Belgarum, & Ranunculus monophyllos, sive Anemone Bononiensis, Lob. Camer. Aconitum Lycoctonum luteum minus, Dod. fol. Lug. Aconitum aliud Dalechampii, Lug. Bulbus parvus unifolius Penæ, Lugdunensis historiæ auctori, qui hujus plantæ tres figuras proposuit, quod illi usitatum, ita ex eo opere (ferè dixissem farragine) & quidem sine ipsius damno ultra trecentas figuras, bis terve, & quidem sub diversis nominibus positas, auferre possis. Aconitum hyemale Cam. in suo Matthiolo. Ellebotina Cæsalpino. VIII. Aconitum quartum, Matth. Lacu. Lugd. an fortè Aconitum Lycoctonum flore delphinii cæruleo (quod Lobelus & Dodonæus proposuere) exprimere voluit? Floribus aureis magnis Matthiolus, cæruleis caudatis Camerarius in Epitome Matthioli dicit.

IX. Aconitum quintum, Matt.& Lugd.cui ex Matthioli sententia, flores insunt purpurei, at Camerario in Epitome crocei, addens folia vitigineis aut ficulneis accedere magnitudine ac figura seu divisione, quæ maculis albis & livescentibus venis deformentur, radice nigricante, cujus magna copia in monte Baldo inveniatur. Videtur Ranunculus montanus albus, simplici flore, quem idem Matthiolus pro quatto Ranunculo posuit, exprimi. X. Aconitum sextum, Matth. Lugd. Tab. quod floribus splendet purpureis Matthiolo: verùm Camerarii in Matth. hæc sunt: Napello simili folio sed multò majore conspicitur, & albis quibusdam seu pallidis livescente venulis, floris figura ad Lupariam nostram accedit, colore pallescente luteóve. XI. Aconitum septimum, Matt.& Lugd. An Aconitum Lycoctonum quartum, Clusii historia Pannonica? XII. Aconitum octavum, Matth. Lugd. hoc floribus nitet purpurascentibus Matthiolo: at Camerario in Matthiolum, floribus provenit rufescentibus, folio ferè vitigineo, radice quadruplici ab uno capite crasso. Quid si Matthiolus, id quod à Lobelo. Dodonæo & Lugdunensi pro Aconito Lycoctono cæruleo parvo, & à Clusio hist. Panno. & Camerario Thoræ Italicæ nomine exprimitur, intellexisset? XIII. Aconitum nonum Matthiolo & Lugdunensi: florib[…]ibus aureis Matthiolo, Luteis Camerario in Matth. qui hæc addit: radice duplici divaricata sustinetur, minora, & graciliora, quàm alii Napelli folia & magis dissecta promit: quod Antoram forte aliquis non malè existimaret, nisi major & longior, ut videtur, hæc esset. XIV. Thora major, C.B. Pseudoaconitum Pardalianches, Matth. Aconitum primum Dioscoridis, Gesf. hor. Cyclaminus tertia Plinii & Limeum ejusdem, Gesf. Libello de Aconitis. Phthora Valdensium, Adver. Lob. in icon. Thora Valdensis, Dod. fol. Lugd. Clus. hist. Pann. Cam. Tab. Tora major & Toxicum Valdensium, Cam. in suo Matthiolo. XV. Thora minor, quæ minoribus foliis constat circinatis, asperis, non hirsutis, per ambitum crenatis, ad plurimum tribus, sæpius verò singulari folio: floribus luteis sed minoribus forma ut & seminibus, Ranunculo similibus: radicibus pluribus conjunctis asphodeli instar ex uno capite prodeuntibus, albis, quibus sæpe appendix longiuscula scorpii caudæ æmula, qua se forsan propagare solet additur. Aconitum primum minus, Gesf. hor. Tora minor, Gesf. Lobel. de Aconitis, Camer. in Matth. Thora montis Baldi & Thora Sabaudica, Tabernæmonta. XVI. Solanum quadrifolium bacciferum, C.B. Herba, Paris, Matt. Dod. gal. & fol. Lugd. Cast. Thal. Cæsal. Paris herba, Lonic. Camer. Ἀγρ. sed non Atticus & Uva lupina, Trag. Aconitum Pardalianches, Fuchs. Taber. Aconitum seu pardalianches monococcum, Cord. in hist. Aconitum pardalianches thelyphonon, myophonon Theophrasti Cord. in Diosc. Aconitum salutiferum, Taber. Solanum tetraphyllum, Gesf. hor. Lobel. Solanum sylvaticum, Gesf. hor. appen. Foliis communiter quatuor, uno aliquando, & etiam tribus cum primum prodit, quinque & sex reperitur. XVII. Aconitum cœruleum seu Napellus, C.B. Napellus, Matth. Gesf. hor. Lonic. Castor. (cui & herba Tora) Dod. fol. (cui & Toxicum) Lugd. Camer. Napellus verus cœruleus, Lobel. Napellus major, Taber. Napellus reticulatus & Napellus Avicennæ, Cæsal. Eisenhütlin/ Brunf. Trag. Lycoctonum cœruleum, Cucubus sive Cappa monachi, Dod. gal. Lycoctonum sativum tricarpum, Cord. in hist. Aconiti secundi vel Lycoctoni species altera, Gesf. bott. Aconitum cæruleum, Thalyo. Flore communiter cæruleo, rarius roseo, rarissimè albo reperitur. XVIII. Aconitum salutiferum seu Anthora, quasi ἀντίφθορά, quod Thoræ alexipharmacum sit, C.B. Zedoaria & Napellus Moysis Avicennæ, cui & Algicduar: Antora, Matth. Gesf. hor. Castor. Cæsalp. Cam. Anthora, Dodon. fol. Lobel. Lon. Taber. Lugd. quam herbam Colicis doloribus utilem indigenæ Allobrogum vocant: Aconitum salutiferum & Antitora, Gesnero de hortis Germaniæ. XIX. Hoc cum ludat radicum forma, earum varietatem. D. Camerarium imitati, figura expressimus: aliæ enim singularem & quasi bulbosam radicem obtinent: aliæ geminis, vel oblongis, vel turbinatis, cohærent: nonnunquam scorpionem aliquantum referunt: sed & triplices inveniuntur.

CICUTA.

Κώνειον. CICUTA.
CAP. LXXIIII.

Cicuta caulem edit geniculatum, ut fœniculi grandem: folia ferulæ, angustiora, gravi odoratu: rami, mox umbellæ in summo prodeunt: flores quoque albicantes, & semen aniso candidius: radice non alta, concava. Cicutæ lethale venenum inest, suaque vi refrigeratoria necat. Remedio est vini meraculi potus. Succus exprimitur contusis cacuminibus, priusquàm semina, & comæ siccescant, qui sole densatur in pastillos. Multus ad medendi rationem usus est aridi: commodè miscetur collyriis, quæ levandi doloris gratia temperantur: ignes sacros, & ulcera quæ serpunt, illitu restinguit. Herba cum coma trita, & testibus circumlita, libidinum imaginationes in somno compescit, sed genitale resolvit: lac puerperarum mammis apposita extinguit:

extinguit: in virginitate mammas coercet, & increſcere non patitur, pueris præſtat, ut eorum teſticuli cibum non ſentientes intabeſcant. *a* Efficaciſſima vis Creticæ, Megarenſi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia naſcenti.

a [illegible] efficaciſſima eſt Cretenſis. & quæ in Aſia naſcitur, & Megarica, Attica & Chia.

Cicutæ conſid.

Cicuta vulgaris notitiæ eſt planta, utpote quæ plerunq; prope urbium, & oppidorum mœnia, & ſecus itinera provenit, ferulæ adſimilis, odore tamen admodum gravi. Maxima vis Cicutæ ut Plinius refert, quæ naſcitur in terra Parthorum, mox Laconica, Cretica, Aſiatica. In Græcia verò Megarica, deinde Attica. Cæterum in Italia conſtat Cicutam non adeò exitialem eſſe. Eam in Hetruria ſi aſini depaſcantur, profundiſſimo ſomno, & torpore capiuntur, ita ut non tantùm ſtupidi, ſed planè mortui videantur. Id quod aliquando ruſticos hujus rei ignaros fefellit: nam dum aſinis, quos mortuos credebant, pellem ad uſum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis aſini experrecti ſunt, non ſine magno excoriantium terrore, atq; ingenti ſpectantium riſu. Cicutæ breviter meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ubi tantùm omnibus notum eſſe ſcribit, quòd ea extremè refrigerantis ſit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, Cicuta potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipſa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit videre, ut latius libro ſexto explicabimus, in quibusdam, qui imprudenter Cicutæ radices paſtinacæ vice decoctas comederant. Planta, quæ Græcis κώνειον, Latinis atq; etiam Italis Cicuta vocatur: Arabibus Sucaram: Germanis Zigerkraut/Schirling und Wütterich: Hiſpanis Ceguda: Gallis Cigue, Cocne & Segue.

Cicutæ vires ex Gal.

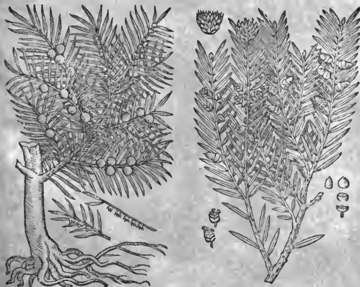
Nomina.

Cicuta major, cujus caulem viridem à pleriſq; edi, ſcribit Plinius lib. 25. cap. 13. verùm qui ſapiunt ab hujus eſu, Socrateo exemplo edocti, abſtineant. C. B. Cicuta, Matth. Trag. Fuchſ. Turn. Cordo in Dioſcor. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Lob. Caſtor. Lugdun. Cæſalp. Taber. Cicuta major, Cordo in hiſt. Cam. Cicuta vera, Geſ. hort. Thal.

Σμίλαξ. TAXUS. CAP. LXXV.

Smilax à Græcis, Taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum ejuſdem figura, in Italia, & Narbonenſi Gallia Hiſpaniæ contermina naſcens. Aviculæ quæ Italicæ Taxi baccas devorant, denigrantur: & qui ederint eaſdem homines, alvi profluvio corripiuntur. Narbonæ tam præſentis eſt veneni, ut ſi qui dormiant ſub ea, aut in ejus umbra ſubſideant, lædantur, & ſæpenumero moriantur: quare de Taxo hæc traduntur, ut ab ea caveamus.

TAXUS.   * TAXUS GLANDIFERA. *

Taxi conſid.

Naſcitur Taxus frequens in Ananiæ vallis montibus, ſaxoſis ac præruptis locis, inter abietes & piceas, quibus folio ac forma non longè diſsimilis viſitur: quanquam hæc illarum proceritatem non niſi rariſsimè æquet. Baccas fert rubentes, aquifolii modo, dulces vinoſaſq;: quas quandoq; mandentes tum paſtores tum qui in ſylvis arbores cædunt, ſtatim in febres incidunt, & dyſenterici fiunt, ſanguine & ſpiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufeſcat quàm plurimis intercurſantibus venis, intorrupta q; fit, lignariis fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præſertim continnandis menſis & haſtis, arcubus teliſq; conficiendis. Quamobrem Germani hujus arboris aſſeres ad ſua conſtruenda hypo-

Taxi historia ex Theoph.

causta non exigua sibi comparant pecunia. Taxi meminit Theophrastus lib. 3. cap. 10. de plantarum historia. sic inquiens: Taxus quoq; genere simplex, procera, auctu insignis similisq; abieti, nisi quod non pariter excelsa magisq; alis sinuata est: folio quoq; abieti simili, sed pinguior molliorq; ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno aut puniceo constat: quæ autem in Ida, flavo admodum, & cedro simili: propter quod vendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum vendentes. Totum enim cor esse, cortice detracto. corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breves graciles. per summaq; cespitum: rara hæc circa Idam. At in Macedonia Arcadiaq;. vel fructum abundè proferre, rotundum faba paulo majorem: colore rufum tactuq; mollem. Ajunt, quòd si jumenta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, suavisq; est, atq; innoxius: hactenus Theophrastus. Cujus sententia illud obstare videtur, quòd nostra Taxus fructum ferat non innoxium, ut ipse ait, sed noxium, ut suprà diximus.

Ex Plinio

Taxi Plinius quoq; meminit lib. 16. cap. 10. ubi de ea ita scribit: Abieti & piceæ similis etiamnum aspectu est Taxus, minus virens graciliq;, & tristis, ac dira. nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, venenum inest. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia facta mortifera fuisse compertum est. Hanc Sextius smilacem à Græcis vocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis veneni, ut si qui dormiant sub ea, cibumve capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clavus æreus adigatur: hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Boves foliorum pastu necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides libro sexto ubi de noxiis medicamentis pertractat, quò cum perventum fuerit, de iis diffusius nobis differendum erit.

Taxi vires ex Gal.

Taxi vires quam paucis reddidit Galenus lib. 8 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Smilax, aut Taxus arbor est venenosa facultatis. Huic arbori nomen Græcum est σμίλαξ,

Nomina.

Latinum Taxus; Italicum Tasso seu Nasso: Germanicum Eibenbaum: Hispanicum Texo: Gallicum If.

Taxi figuram Matthiolus proposuit, quæ solùm baccas cum foliis exprimit: at Lobelus & flores adpinxit, eo modo quo figura nostra prima ostendet. Verùm lubuit & alteram figuram addere, quæ & flores & glandes exhiberet unà cum nucamentis. Elapso etenim anno Nobilissimus Jacobus Antonius Cortusus, Taxi ramum glandibus onustum transmisit: qui scribit se præcedentis anni Octobri & Novembri mensibus in montibus circa Vincentiam qui Tridentum spectant, legisse: quod sanè dignum observatu, cùm nec ab antiquis, nec à recentioribus, quod quidem legerimus, quicquam de Taxo glandifera memoriæ sit proditum, meritò ergo hæc de glandibus observatio Nobilissimo Cortuso debetur. Dicitur Smilax Dioscoridi & Galeno: Milos, Theophrasto: Smilos, Nicandro: Taxus, Plinio & Matth. Dod. gal. & fol. Turn. Cordo in Dioscor. Ges. hort. Lac. Lon. Lob. Cast. Lug. Thal. Cam. Cæsal. Milax arbor, Cordo in Dioscoridem.

Ἀπόκυνον. APOCYNUM. CAP. LXXVI.

APocynon sive Cynocrambe, Brassica canina, frutex est longis viticulis constans, malè olentibus, lentis, virilimmq; modo obsequiosis, fractu ferè invictis folio hederæ, molliore tamen. & per extremum acutiore, lento, gravi odore: id luteo succo turget. a Siliquæ ceu fabarum, folliculari specie, digiti lon-

a Meum κεράτια δὲ ὡς κυάμου. i. fructus vero velut siliqua fabæ.

I. APOCYNUM.

II. APOCYNUM REPENS.

gitudine

gitudine protenduntur: semine intus duro, parvo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes & pantheras enecant in cibo data, & protinus eorum coxendices resolvunt.

Apocyni consid. *Apocynũ duplex.*

A Pocynum, quod & Brassicam caninam appellant, etsi jamdiu mihi quidem incognita fuerit, adeò ut inter alias incompertas stirpes in amplissimo naturæ viridario posteris reliquerim explorandam, hoc tamen anno è Pisis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocorneliensis duas ad me misit plantas, quarum una per omnia Dioscoridis Apocynum repræsentat. Scribit enim vir ille, duas à quodam nobili amico siliquas dono accepisse e Syria allatas, quarum alteri inscriptum erat Periploca repens: alteri verò Periploca non repens, fortasse quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has siliquas rhododendri siliquis admodum fuisse similes: inter quas tamen hæc erat differentia, quòd repentis Periplocæ siliqua ea sanè longitudine constabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius verè brevior. E longiori sata plantam provenisse ait, quæ non modò humi repit, sed arbores quantumvis proceras scandit: è breviori verè aliam, quæ non omnibus Apocynum refert. Utraq; porrò non minus lacte turget, ut scribit, quam tithymali omne genus: verùm id repentis omnine album inesse: non repentis verò subcroceum. Est & in siliquis differentia. Siquidem etsi hæ in utraq; rhododendri perquàm similes sunt, in non repentis tamen simplices, acuti teres, ac rectæ ex uno pediculo proveniunt: in repentis verò, quæ folia promit alterius longiora, caules, seu potius viticulas obsequiosas & fractu contumaces, lentasq; bina, ex uno pediculo in origine conjuncta, prodeunt, & in sese invicem inflexa, nec adeò, ut illa in acutum desinentes. Provenit repens in Apulia & Calabria copiosè. Creditur iisdem pollere viribus, quibus & alterum. Dioscorides Apocyno siliquas facit fabæ similes, quod in his quæ hic imagine expressimus, maximè repugnare videtur. Nam inter harum & fabarum siliquas non parva intercedit differentia. Verùm cùm scribat Plinius Apocynum semen (siliquam intelligo) ferre acutum, & videam statim post Apocyni caput de Rhododendro, illi siliquis simili, scripsisse Dioscoridem, non possum mihi nō persuadere, hasce plantas legitimum esse Apocynum. Itaq; in hac mea persistam opinione, donec aliam videre plantam, quæ clarioribus notis Apocynum referat. Interim siquis in censendis plantis tam morosus reperiatur, ut has Apocynos facere nolit, poterit is id tamen condonare, ut liceat nobis (ut Ghinus ille optimus faciebat) easdem Periplocas appellare. Apocyni vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Apocynum aut Cynocrambe: Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, sicut Lycoctonon lupos. Est autem hominibus venenum, herba multùm graviter olens: proinde omnino calida est non instrenuè, non tamen proportione desiccat. Itaq; illita admodum digerentis est facultatis. Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocynum item & Brassica canina Latinè dicitur: Italicè Apocino sive Periploca. At Apocynum repens, Italis Apocino serpeggiante.

Apocyni vires ex Gal. *Nomina.*

I. Apocynum folio subrotundo, C.B. Apocynum, Matt. Anguil. Lac. Cast. Lug. Apocynum primum, Clus. hist. Hisp. Apocynum sive Periploca Græca, foliis latioribus hederaceis, Lob. Amphocynum hodie in Græcia, Gesn. hor. Cynocrambe, Lon. Periploca non repens, Cæs. II. Apocynum repens purpurascente flore (quoddam enim albo flore folioq; angustissimo Alpinus proponit) C.B. Apocynum repens, Matt. Lugd. Cam. Apocynum secundum, Clus. hist. Hisp. Periploca Nerei folio, Anguil. Periploca altera, Dod. fol. Periploca serpens angustiore folio, Lobel. Periploca, Cæsalpino.

Νήριον ἢ ῥοδόδενδρον. NERIUM SIVE RHODODENDRUM. CAP. LXXVII.

NERIUM SIVE RHODODENDRUM.

NErion aliqui Rhododaphnen, & alii Rhododendron vocant: frutex est vulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala foliis crassioribusq;: flore in rosam conformato: *a* fructu amygdalæ simili, corniculato, qui patefactus quandam lanosam naturam ostendit, *b* spinarum pappos repræsentantem: radice longa, acuta, lignosa, gustanti salsa: nascitur in amœnis, maritimis, & secus amnes. Flores & folia mulis, canibus, asinis & quadrupedum plurimis venena sunt: hominibus verò contra serpentium morsus præsidia, è vino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, ut pecus & capræ, si aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

a Catecuz. κερατοειδῆ φέρει καρπόν, i. fructum fert vel cornu. *b* Meum ἀκανθίνας πάππους, i. Acanthinos pappos.

Nerii consid.

NErium, quod flores rosarum effigie proferat, lauriniq; foliis constet, Græcorum quidam Rhododendron, alii Rhododaphnen appellant: Italis Oleandro vulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis nostris. Planta est lauri facie, spectabilis, & visu non injucunda, præsertim cùm roseis emicat floribus. Horum similitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius sub asini metamorphosi, dum rosas quæreret, quarum pastu in pristinam formam restituendus erat. Nam cùm procul vidisset Nerium suis floribus refertum, ratus eos esse veras rosas eò aperto ore accurrit tanta aviditate, ut parum defuerit, quin eas primo occursu imprudens devorarit. Verùm is, ut qui in plantarum historia, & viribus earum indagandis diligentissimus author extitit, non immemor Nerii flores depastos asinis venenum præsentaneum esse, ita deceptus labra submovit, demissisq; ad terram auribus abiit. Nerii vires descripsit Gal. lib. 8. simplicium medicamentorum,

Nerii vires ex Gal.

torum, sic inquient: Nerium, ut Rhododaphne notus omnibus est frutex. Foris quidem corpori illitus, discutiendi vim obtinet. Intrò autem in corpus assumptus, perniciosus ac venenosus non tantùm hominibus est, sed plerisq; etiam pecudibus: hac Galenus. Quæ maximè repugnant Dioscoridis & Plinii placitis: quippe qui Nerium potum commendaverint hominibus contra serpentium venenosorum morsus. Nisi dicere velimus, quòd Nerium sumptum secundùm Galenum sit hominibus non demorsis perniciosum: secundum verò Dioscoridem iisdem ijs remedio sit, quos serpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (ut inquit Avicenna) à cane rabido demorsis medentur, & euphorbium à scorpionibus ictis, & alia denique lethalia medicamenta aliis item venenis adversantur, ut inferius libro sexto latius dicetur. Siquidem mihi non videtur verisimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioscorides, in simplicium materia omnium facilè princeps. Conciliatio Dioscoridis cum Gal.

Nomina. *Νήριον ῥοδοδάφνον καὶ ῥοδόδενδρον sic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne & Rhododendrum: Italis Oleandro: Germanis* Oleander: *Hispanis Adelfu & Eloendro: Gallis Rosagine seu Rosage, Oleandre.*

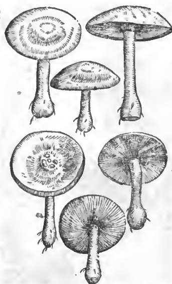
Nerium Matth. Trag. Fuchs. Turn. Dod. gal. Cordo in Diosc. Ges. hort. Lacun. Lon. Lob. Lugd. Castor. Camer. Taber. Neris, Nicandro: Oleander, Anguil. Lob. icon. cui & Laurus rosea: Rhododendron, Ges. hort. Dod. fol. Rhododaphne, Ges. hort. Cæsalp. Rosa laurea, Apuleio, Vulgò flore est rubescente, habetur & albo.

† Orib. habet τῶν βλαπτικῶν, i. noxios. † Orib. conclusa uno tantum verbo explicavit ἰσθμοὺς, i. esculenti. a Meum καὶ χολέρας ἐμποιοῦσι. i. & cholera sursum ac deorsum ducunt. † Orib. ἀλαίας. i. olei. Fungorũ genera & consid.

Μύκητες. FUNGI. CAP. LXXVIII.

FUngorum differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales sunt. Multis de causis venenosi gignuntur, ubi videlicet clavus ferreus, in quo sit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut si juxta serpentis cavernam, arboresve, † quę privatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales sunt, nescio quod strigmentum concretamq; pituitam, terraq; eruti, quam celerrimè computrescunt, atque marcore vitiantur. † [Sed qui veneno imbuti non sunt], suavem in juribus gratiam habent, largius tamen sumpti nocent, & ægrius concocti strangulant, a aut choleram morbum citant. Remedio est † nitri potus, aut lixivium cum acida muria, aut fervefactæ satureiæ, aut origani jusculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut ejusdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, sed ægrè dissolvuntur, cum magna ex parte integri ipsi cum recrementis alvi dejiciantur.

FUNGI.

TAmetsi duo tantùm Fungorum genera hic videantur recensere Dioscorides, ad Fungos duntaxat innoxios, & perniciales respicient: tamen, ut omnib. palam est, plura ac diversa eorum, quæ in cibis expetuntur, discrimina notantur. Horũ inter omnes Italiæ regiones feracissima est Hetruria, ubi illi Fungi cæteros antecellũt, qui vulgò dicuntur Prignoli, si siquidem singulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neque solùm odorem eximium spirant, gustuiq; gratissimi sunt: sed etiam omnino innocui habentur. Secundum verò locum apud nostros Hetruscos tenent ii, qui vulgò Porcini, hoc est, suilli, nuncupantur: quippe qui primùm elixi, ac demum farina circumliti, & oleo vel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti sunt, quòd in suo genere perniciosi plures, quàm in aliis reperiantur. Cæterùm periculosi ac malefici à peritis & oculatis viris facilè dignoscuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntur q; decoquendi. Nam cultello dissecti illicò (ut Plinius inquit) dilutus ejus advenit rubor, rancidus subinde aspectus, lividus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum: postremò accedit nigredo, & ita protinus computrescunt. Quamobrem rectè scribit Avicenna lib. 4. fen. 6. eos nocentiores esse, qui nigri vel virides, vel in nigro purpurascentes visuntur. Proinde amens quidem, & planè stupidus, & stipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes viderit, & non cognoverit his notis eorum virus patefieri. Sed accidit plerunq;, ut illos potissimum Fungi interimant, aut saltem in magnum discrimen adducant, qui eos super ferrea craticula, aut prunis calentibusq; cineribus assatos devorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non secentur, non tam facilè cognosci possunt, ut ii qui dissecti parantur. Ad hæc non semper officiunt Fungi, quòd per se lethiferi sint, sed quòd copiosius, quàm par sit, ingerantur. Quandoquidem cum lenti admodum, crassissimiq; succi existant, arteriarum oscula usq; adeò obstruunt, ut conclusis intus spiritibus suffocent. Quod cùm probè norint agrestes in Hetruria mulieres, rarissimè Fungos mandunt, nisi allio & pipere adjectis. Asservantur Fungi muria, præsertim qui vulgò Porcini dicuntur: namq; hoc modo parati innocentiores redduntur amisso lentore. Præter hæc multa alia Fungorum genera apud nos inveniuntur, ut ii qui nobis vulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Mantue, Ordinali, Parigioli, Vescie di lupo, & complura alia quæ, cùm nihil vel parum ad rem faciant, silentio involvenda duximus. ut enim varia spectantur facie, ac colore, ita hominibus maximè noti sunt fungi, plurimi tamen galeri modo formantur, palmari ac etiam minori pediculo nitentes, vario superius, inferiusq; colore. Nascuntur quidam in pratis, plerique in pascuis, nonnulli in sylvis, quidam in frutetis. Cæterùm Fungi non tantùm humi proveniunt, sed & in arborum caudicib. qui omnis ferè periculo vacant (dummodo non sint arbores noxiæ)

Fungi malefici ut dignoscendi.

Fungorũ alia genera.

quòd

quòd è cortice proſiliant, cui nec ferrum, nec tabeſactus pannus, nec ſerpētis cadaver ſubeſſe poteſt. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innaſcuntur in Ananienſibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore per ambitum diſſecti, in cibis gratiſſimi, nullo amarore prædıti, licet agaricus ab eadem arbore productus ſit amariſſimus. Hic certè mirari ſubit, quòd tanta hominibus inſeritur gulæ libido, luxus & incontinentia, ut adeò incōſultò, avidèq; Fungis veſcantur in quibus ſæpius immatura mors delıteſcit. Tanta hodie interceſſit gratia Fungis cum menſis in Italia, ubi eorum frequentiſſimus eſt uſus, ut Neapoli inventi ſint lapides, qui defoſſi, & in cellis vinarıis translati, terra aliquantulum operti, & ſubinde tepida aqua inſperſi, intra quatriduum Fungos non ingratos procreant. Hos & Romæ & Neapoli vidimus, ubi magna ſervantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore Fungos edant. Sunt & lucernarum Fungi, qui in ellychnio fiunt, præſertim cùm aer humorem contraxerit, & ad pluviam præparatur. Fungus itaq; lucernarum, meo quidem judicio, fuerit is carbonis globulus, qui Fungi faciem repræſentans in ellychnii extremitate concreſcit, & flammæ lumen obumbrat. Neq; enim in hoc ſubſcribam Cornario, viro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentariis, quos in tertium Galeni librum de compoſitione medicamentorum ſecundum locos edidit, cenſet Fungum illum eſſe ellychnium lucernarum ex quodam Fungi genere factum, quod facie (ut ipſe inquit) marinas æmulatur ſpongias. Siquidem apud veteres nuſquam me legiſſe memini, è fungis ellychnia fieri: cum tamen legerim apud Virgilium & Plinium, cum fungi generantur in lucernis, futuræ pluviæ eſſe præſagium. Namq; Virgilius libro primo Georgicorum, ubi futuræ pluviæ ſigna recenſet, id apertiſſime teſtatur, in carminibus:

Fungus triginta librarū.
Fungi arte ut hāt.
Fungi lucernarū.
Cornarii opinio exploſa.

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce:
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſcivere hyemem, teſta cum ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.

Eorum porrò generationis cauſam ſcitè quidem reddidit Servius Grammaticus in commento hiſce verbis: Nam (ut inquit Plinius) cum aer humidus eſſe cœperit, favilla, quæ cum fumo ſolet egredi, prohibita aeris craſſitate in lucernis reſidet, & quaſdam velut fungorum imitatur imagines: hæc ille. Sed præterea ipſe Plinius Virgilio, & nobis quoq; adſtipulatur l. 18. cap. ultimo, cum ita ſcribit: Palladis namq; ignes, murmurantesq; tempeſtatum nuncis ſentiuntur: pluviæ etiam, ſi in lucernis fungi: hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiviſſe. Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. 3. de morbis vulgaribus, ſunt excreſcentiæ, quæ quandoq; in palpebris, quandoq; in pudendis enaſcuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno libro primo de locis affectis, adnaſcentiæ capitis ubi hoc fracto, menynx, quæ eſt membrana cerebrum cuſtodiens, fuerit affecta. Nec alia ſanè de cauſa hos affectus μύκητας, id eſt fungos, vocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum & ii qui in lucernis concreſcunt. Fungorum vires memoriæ prodidit Galenus libro octavo ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Fungus frigida humidaq; admodum planta eſt: quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantemve facultatem accedit: & ſanè inter eos ſunt qui interficiant, potiſſimùm qui ex natura miſtam habent qualitatem putredinoſam. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita diſſerit: Inter fungos Boleti, ſi bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos inſipidos. Non tamen ſic ſolis ipſis vulgò utuntur, ſed adparant variè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla inſigni qualitate ſunt prædita. Alimentum autem ex ipſis eſt pituitoſum, & frigidum videlicet, pravíq; eſt ſucci, ſi quis ipſis largius utatur. Omnium igitur fungorum ii minimum ſunt noxii. Secundi autem poſt hos ſunt Amanitæ. Reliquos verò tutius eſt omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipſorum eſu interierunt. Equidem novi quendam, cui poſt Boletorum non ſatis elixorum (qui innocentiſſimi eſſe putantur) uſum largiorem, os ventriculi preſſum ac gravatum, coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit reſpirationem, & in animi deliquium incidit, ſudoremq; frigidum ſudavit, ac demum ſervari ægre, ſumptu in qua humores craſſos incidunt, potuit: cujus generis eſt oxymeli ipſum per ſe, & cum hyſſopo, & origano ipſi mediocriter incoctis. Is enim ubi hæc ſumpſit, tum nitri ſpumam ipſis inſperſam: poſt quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui jam quodammodo in ſuccum pituitoſum frigidumq;, admodum ac craſſum erant mutati. Μύκητες qui Græcis, Fungi Latinis appellantur: Arabibus Hatar ſeu Father: Italis Fonghi: Germanis Pfifferling und Reyſſten: *Hiſpanis Hongos, Cogomelos & Cylberquas: Gallis Campignon, & Potyron & Mouceron.*

Fungi præterea corporis affectus.
Fungorū vires ex Gal.
Nomina.

Fungorum differentiæ plurimæ ſunt, in univerſali noſtra hiſtoria explicandæ, hoc loco vulgatiſſimi & qui eſculenti ſunt, proponuntur, qui dicuntur Fungi, Matth. Lac. Lonic. Caſtor. Dod. fol. Lugd. Cæſalp. Fungi vulgariſſimi eſculenti, Lob. in icon. Amanitæ vel Boleti, vel Fungus ſecundus, Trago: Fungi ptimi, Cordo in Dioſc. Fungi boliti, Tabernæmontano.

Κολχικόν. COLCHICUM. CAP. LXXIX.

COlchicon, aliqui Ephemeron, ſunt qui agreſtem bulbum vocant. Autumni exitu florem edit croci, *a* candicantem: *b* ab eo tempore folia bulbi, ſed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem ruffum ſemen: radicem foris è nigra ruſeſcentem, quæ delibrata, candida & mollis ſpectatur, lacteo ſucco mader, atque guſtatu dulcis invenitur: bulbus ejus *c* mediam habet rimam fiſſuramque, qua flos erumpit: plurimum in Meſſenia, & Colchis enaſcitur. Ea comeſa, fungorum more, ſtrangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo devoretur: mirum enim in modum ſaporis voluptate imperitos allicit. Remedio ſunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur: itaque cum adfuerit, non aliud deſideratur auxilium.

a Meum ὑπόλευκον, i. ſubalbicantem.
b Meum ὕστερον, i. poſtea verò.
c Meum διάφυσιν μέσην, i. diſ. rimā in medio.

Ἐφήμερον. EPHEMERUM. CAP. LXXX.

EPhemeron, aliqui ſylveſtrem irin appellant. Folia habet lilii, ſed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: ſemen molle: radicem unam, digitali craſſitudine, longam, adſtringentem, odoratam: naſcitur in ſylvis & opacis. Hujus radix dentibus præcipua, ſi decocto colluantur. Folia in vino cocta, diſcutiunt tumores & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

Ephemer-

I. COLCHICUM.

II. COLCHICUM ALTERUM Orientale.

III. HERMODACTYLUS verus.

Colchici & Ephemeri cõsideratio.

Ephemeri duo genera constituisse videtur Dioscorides: unum, quod Colchicon, & agrestem bulbum: alterum, quod Irin sylvestrem cognominant. Quod primo loco describitur, usq; adeò perniciosum affirmant, ut uno die sumptum interficiat: unde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud se depinxisse tradit Dioscorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi vice devoretur: mirum enim, inquit, quantum saporis voluptate imperitos alliciat. Verùm cùm hoc divinum Dioscoridis institutum non animadverterint, vel fortè neglexerint Mauritani, & eos secuti medici superioribus nostra ætatis, non modò seipsos, & sequaces miserè deceperunt. sed & cæteris omnibus errandi ansam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, si ejus notæ diligentissimè expendantur, nil aliud, meo quidem judicio, repræsentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem vulgò officinæ Mauritanos secutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum detestandus sit error is & abolenda prava ac perniciosa hæc consuetudo, quantumve discriminis, & incommodi nostris corporibus hinc immineat, æstimabunt ij qui rectè diligenterq; ea perpenderint, quæ non solùm Dioscorides & Galenus, sed & Paulus & Nicander, & Plinius de Colchico Ephemero posteritatis memoriæ prodiderunt: quippe qui affirmaverint, id devoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etsi hac tempestate ab hoc manifeste præstari non constet experimento iis his, qui ipsum in medicamentis assumunt, id tamen non alia de causa fieri putaverim, quàm quòd fortasse in Italia, ut in Colchide, mortiferum non proveniat: aut quòd ea, quæ sumitur quantitas, exigua sit, neq; ad perdendum sufficiens. Sed non propterea dubitandum est, quin hoc sumentibus gravia & periculosa incommoda inferre valeat. Erroris occasionem dedisse videtur Serapio, utpote qui confusè uno tantùm capite de utroq; Ephemero, & de Hermodactylo scripserit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inscripto, immemor, vel potius ignarus, apud Græcos à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus est. eas plantas inter se maximè differre. Quod autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifestam facit Paulus Ægineta, qui lib. 7. de Ephemeris, & de Hermodactylo separatim, tanquam de diversis differuit: & primum de

Mauritanorum & sequacium error

Serapionis lapsus

nibus de Hermodactylo, sic inquiens: Hermodactyli radix & per se, & ipsius decoctum vim habet purgandi: privatim arthriticis tunc, cum humores defluunt, exhibetur: verùm stomacho nimis quam adversatur. Mox paulo inferiùs sex tantùm interjectis capitibus, de Ephemero ita scribit: Ephemeron non venenum illud, sed quod Iris sylvatica nominatur, mista potestatis est, & repellentis & discutientis pro habitum: hactenus Paulus. Ex quibus sane palam fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem, sed etiam hac in re planè hallucinatum fuisse Serapionem, quem secuti cæteri Mauritani, qui post ipsum libros conscripserunt, atque etiam ex nostris plerique, qui superiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos sequentes omnes in hanc errorum foveam inciderunt, & posteros hucusque in hunc pessimum & detestandum usum pertraxerunt. Jam itaque resipiscant tum medici, tum seplasiarii, qui Colchicum suis medicamentis & catapotiis inserunt, & ipsi non jam non secus ac scopulum evitent, utpote quod, omnium probatissimorum authorum testimonio, mortiferum sit medicamentum. Colchicum alterum orientale, minoribus exit foliis, angustioribus & magis acuminatis, caule rotundo, flore grandiori, radice bulbosa evidenter scissa, & lacteo succo prægnante.* Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici possit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatioribus herbariæ scriptoribus hactenus neminem invenerim, qui non ullius ejus tradiderit historiam. Veruntamen si ex vocabuli etymo conjicere licet, nil aliud significare videtur, quam digitum Hermi aut Hermetis. Unde factum est ut aliquando cogitaverim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quamque vulgò Christi palmam appellant, ad Hermodactylum accedere posset, quòd bulbacea sit, quemadmodum & Colchicum quodque sumpta non modò vomitiones, sed & alvum cieat ut testis est Nicolaus Florentinus, qui hac radice pluribus factis vomitionibus, Bilhorum quendam quartanarium curavit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita esse certò asserere ausim, sed ut rei herbariæ studiosioribus hæc melius æstimanda proponerentur.* Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici possit, etsi in commentariis nostris antea editis, decernere nequivimus, nunc tamen veram Hermodactyli plantam, cujus hic imaginem expressimus, & vidimus & consequuti sumus, eximia admodum liberalitate clarissimi viri Augerii de Busbeke Flandri, qui illam Constantinopoli secum attulit, ubi continuo septennio apud Solimannum Turcarum Imperatorem Ferdinandi Cæsaris Oratorem egit. Illius itaque hanc plantam acceptam refero, quemadmodum & alias peregrinas complures, raras, novas, pretiosas, & visu pulcherrimas, quæ quinquagenarium numerum excesserunt. Quod autem credam hanc stirpem legitimum esse Hermodactylum, duo potissimum mihi se offerunt argumenta: quod intelligam Constantinopoli eandem Hermodactylum appellari, quodque radices digiti speciem referant, in quibus unguium quoque imago spectari potest. Folia profert prælonga, binûm dodrantum longitudine, & fortasse longiora, porri aut hastulæ regiæ quadantenus similia sed longè angustiora. Breviora verò sunt, quæ circa radicem diffunduntur. Radices habet quatuor ex una & eadem basi emergentes, digitorum (ut diximus) figura, colore ex pallido rufescente, albis in summitate unguibus, nullis circa se fibris. Nam quæ spectantur fibræ, circa radicum præscriptarum originem superiori parte capillaceæ sese fundunt. Caulis è medio prosilit tenuis herbacea tunica circumvestitus, in cujus summitate oblongum prominet capitulum (florem videre non licuit) pyri figura, Ephemeri Colchici ferè modo, minus tamen. Quo factum esse puto, ut Colchicum in Hermodactyli locum successerit impostorum dolo. Oritur in Orientalibus regionibus, & in Arabia. Differt ab hac quam quidam in Italia Hermodactylum esse censent, quamque nos Pseudohermodactylum appellamus. Folia habet aquaticæ plantaginis, minora tamen infirmioraque, longo pediculo nitentia: caulem tenuem, singularem, in cujus summo flos

Hermodactyli cōjectura.

Hermodactyli veri descript.

Pseudohermodactylus.

IV. PSEUDOHERMODActylus.

V. DENS CANIS PRImus.

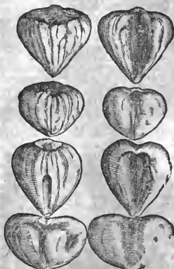

emicat albus, stella figura. Radices habet binas, bulbosas, candidas, teneras. Provenit in frutetis, & propter semitas & sepes. Sunt, qui radices probent ad ea omnia, ad quæ legitimus Hermodactylus conferre potest. Nos verò horum sententiam nec probamus, nec improbamus, cum nullam certam de eo habeamus experientiam. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario & Nicolao Myrepsico, qui albi & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræsentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aurea Alexandrina apud Nicolaum & Diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat.

Fuch. deceptus.

Sed non ob id dicendum est, Hermodactylum Pauli & Serapionis idem cum illis esse: his namq; alterius generis radix est, quæ vim habet dejectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam. Fuchsius in libro de compositione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, Hermodactylum Pauli describens, inquit: Unus habet radicem albam, crassam ac modicè duram: atq; is est, qui in hodiernum diem nomen Hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoq; Hermodactylus appellatur. Ex iis nimirum verbis Fuchsius sibi persuasisse videtur, Hermodactylum communis usus eundem esse cum Pauli Hermodactylo: cùm tamen omnib. ferè constet, illum non aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit: nisi seplasia Tubingenses pro Hermodactylo aliam usurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopoliis usurpari vidimus. Cæterùm Ephemerum, quod sylvestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in præ-

VI. HERMODACTYLI Officinarum radices.

VII. EPHEMERUM.

tis, quàm in sylvis copiosè nascitur, ubi indigenis vocatur vulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè nisi me fallit judicium, omnes prorsus notæ conveniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur. Hinc itaq; fit, ut in hoc Fuchsius apertè errasse deprehendatur, qui plantam vulgò Lilium convallium vocatam Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit.

Fuch. erratũ in Lilio convallium Ephemerum vocantis.

Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem angustiora, & dissimilia profert: caulem non lilii modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus dividitur fibris, tantum abest, ut digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suaviter olentes: cum tamen Lilii convallis dicti flores adeò jucundum spirent odorem, ut ejus gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio prætermisisset Dioscorides in re herbaria gravissimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putaverim, non solùm Fuchsium in aperto errore versari, sed reliquos etiam qui Lilium convallium vocatum Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum revertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emissis foliis nisi appetente vere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, juglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara invenitur. Quare hic cogimur dicere & fateri, quòd hoc non observaverit Dioscorides, vel saltem, quòd indictum id omiserit. Plantam, quam hic excudi curavimus, quamque Colchicum Constantinopolitanum vocavimus, misit ad me vir clarissimus Augerius de Busbeke, qui eam Bizantio secum detulit Viennam: libuit itaque hanc appellare Colchicum, quòd bulbosam radicem habeat manifestè scissura divisam: folia vulgaris Colchici, & flores etiam ferè similes.

Monachorum hallucinatio, qui Colchicũ & Hermoda idē faciunt.

Porrò in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & Patres illi reverendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiam inter Colchicum & Hermodactylum, idq; apertè asserunt. Quorum etiam auctoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, ut cum maximo humanæ vitæ detrimento Colchicum catapotiis immisceant. Quare

caveant

caveant meo consilio seplasiarii, neq; facilè fidant iis, quos magis decet libros sacros, quam medicos evolvere, ut animabus potius, quam corporibus mederi sciant. Cæterùm Colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cum inebriari volunt: eos enim vino macerant, eoq; poto adeo stupidi redduntur, ut in ecstasin abeant. Utriusq; Ephemeri meminit Galenus libr. 6. simp. med. sic inquiens: Ephemerum non illud lethale seu deleterium, quod & Colchicon vocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu Colchicum, digiti potissimum crassitudine: est autem adstringens, & boni odoris. Ex quibus palam fit, quod mista sit facultatis, temperaturaq;, nempe repellentis, & halitu digerentis. Testificantur verò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix ejus in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum vigori congruunt. Oportet autem ea in vino decocta, priusquam pus moveat, illinere. Planta, quæ Græcis κολχικόν, Latinis Colchicum sive Ephemerum, Ephemeri vires ex Gal.

& Bulbus agrestis vocatur: Officinis falso Hermodactylus: Arabibus Surugen: Italis Colchico & Zaffarano salvatico: Germanis **Zeitloß und Wildsaffranblum**: *Gallis Mort au chien, chien & chiennee. Quam verò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt, & aliqui sylvestrem Irim appellant: Itali Ephemero, Giglio matto: Galli Flambe blanche savvage. At quæ recentioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoq; Hermodactylus appellatur: Itali Hermodattilo: Mauritanis, Surugen vel Surengiam, ita tamen ut hanc cum colchico apertè confundant.* Nomina.

Colchicum à loco natali dictum, plurium est specierum, ut suo ostendetur loco. I. Colchicum commune, C. B. Colchicum Matth. Trag. Fuchs. Turn. Dod. gal. & fol. Lac. Ges. horr. (cui & Hermodactylus Arabum) Cordo in Diosc. (cui & officinatum Hermodactylus) Lon. Castor. Thal. Colchicum sive Strangulatorium & Ephemerum Crocifolium, Lob. Colchicum masculinum & fœmininum, Tab. Colchicum nigrum, Cord. in hist. Primula veris, Brunfel. Ephemerum, Ges. hort. Cast. quoad iconem. Hermodactylus vulgò seu Hermodactylus rotundus niger Mesuei, Cæsalpino. Flore est purpureo, rarius albo, radix siccata alteri nigra, alteri inalbicans, alteri candidissima, alteri subrubens: Sic ei quod flore albo est radix siccata alteri inalbicat, alteri candidissima videtur, nulla alia differentia obveniente. II. Colchicum Alexandrinum, C. B. Colchicum alterum Orientale, Matth. Lugd. Colchicum Syriacum Alexandrinum, Lob. Colchicum Syriacum Alexandrinum Orientale, Tabernæmontano. III. Iris radice ex multis tuberculis composita. C. B. Hermodactylus verus, Matth. Lugd. Taber. Hermodactylus, Matth. in Compen. Camer. Iris tuberosa, Dod. fol. Lugd. Lob. cui & Lonchitis prima Dioscoridis secundum Aldroandum. Lonchitis major, Cast. Satyrium, Cæsalpino. IV. Pseudohermodactylus, Matth. hunc imitati sunt Lugdunensis & Tabernæmontanus: at videntur nil aliud exprimere, quàm Dentem caninum, cujus figuram adposuimus: etsi enim binæ jungantur radices, hactenus tamen singulas in singulis plantis notavimus. Dens caninus primus, C. B. Hermodactylus Mesue, Ges. hort. Satyrium erythronium, Lob. Tab. Satyrium rubrum, Lugd. Satyrium trifolium sive album, eidem. Satyrium, Dalechampii, eidem. Dens Caninus, Dod. fol. Cæsal. (cui & Mithridation primum Cratevæ apud Plinium) Cam. Dentale primum, Clusio hist. Pannonica. Variat colore floris candido, purpurascente, aut utroq; colore mixto: folia aliquando maculata, communiter bina, nonnunquam terna: Italicus speciosiora habet folia quàm Sabaudicus. VI. Hermodactyli officinarum radices, C. B. Hermodactyli non venenati officinarum, Lob. in icon. Hermodactylus officinarum, Taber. Hermodactylus orientalis, Cæsalpino. Hæ radices albæ, russæ & nigræ reperiuntur, sed eligendæ, quæ foris & intus veræ albæ sint, crassæ modiceq; ductæ: de quibus Mesues Hermodactyli candidi, crassi & pleni nomine: at Serapio sub Hermodactylo albo, & Paulus Ægineta sub Hermodactylo, explicarunt. VII. Ephemerum, Matthiol. Lacun. Taber. Ephemerum non lethale, Lugdunensi: Lobelus plantam quandam proponit Ephemeri Matthioli nomine, minimè Matthioli figuræ convenientem: utramq; necdum vidimus.

HELXINE.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. LXXXI.

HElxine nascitur in parietinis, sepibus & maceriis: folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos veluti semina aspera, adhærentia vestibus. Folia refrigerandi spissandiq; naturam habent: qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesq;. Succus ejus cum cerussa, ignibus sacris & ulceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponiturque podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: veterem tussim emendat, instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: autium dolorem cum rosaceo, instillatus levat.

HElxinen, quæ hic à Dioscoride describitur, officinarum vulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus, sepibus & maceriis, arido solo nascatur. Alii, quod detergendis vitreis poculis sit aptissima, Vitreolam nominant Helxines consid.

Uuu 2 Hæc

Hac planta omnibus notissima est, quare supervacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longè diversa est Helxine, quam Plinius lib. 21. cap. 16. inter aculeata retulit, & depinxit his verbis: Helxine rara visu est, neq; in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media veluti malum extuberat, contectum sua fronde. Hujus vertex summus lachrymam continet, jucundi saporis, acanthicen masticen appellatam: hac Plinius. Helxinæ vis est magna ad vulnera recentia sananda. Siquidem si recens semicontusa vulneri adalligetur, & tertia die solvatur, non erit opus alio uti medicamento. Ejusdem succus defecatus potus trium unciarum pondere cum sacchbaro, remorantem suppressamq; urinam mirum in modum provocat, adeò, ut miraculum videatur, & renes abstergit. Eadem super tegula ignita calefacta, vinoq; cretico irrorata, & pubi illita, calculosis, & urinæ malo affectis mirificè auxiliatur. Additur in clysteribus utiliter, qui ad ventris & uteri dolores parantur. Succus in ore detentus dentium dolores mulcet. Stillatitia ejus aqua, faciem abstergit, & claritatem addit. Helxines vires tradidit Galen. lib. 6. simp. med. sic inquiens: Helxinem aliqui Perdicium nominant, alij Parthenium, alij Sideritim, sunt qui Heracleam appellitent. Cæterùm vis ei inest abstergendi & leviter constringendi cum humiditate subfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio & augmento sanat usq; ad statum, & maximè si calidæ fuerint. Quinetiam incipientib. phygethlis cataplasmatis ritu illinitur. Succus quoq; ejus cum rosaceo ad aurium dolores phlegmonosos mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt verò etiam ex medicis quidam, qui iis, qui diutina tussi vexantur, illam exhibuerint. Certè evidens extergendi experimentum præbet, & in vasis vitreis. Herba quæ Græcis ἑλξίνη καὶ περδίκιον, Latinis item Helxine appellatur: Italis ac vulgo Parietaria & Vitriola: Germanis Tag und Nacht: Hispanis Terva del muro: Gallis Paritoire vel Parietaire.

Helxine Plinii.

Helxines vires Matth.

Helxines vires ex Gal.

Nomina.

Parietaria, ἑλξίνη ab aspero semine dicitur. Helxine, Matt. Brunf. Anguil. Fuchs. Dod. gal. Ges. hor. Lac. Lob. Castor. Lugd. Cæsalp. Camer. Helxine altera & muralium, Cordo in Dioscor. Parietaria, Brunf. (cui & septima Parthenii species) Trag. Turn. Cordo in hist. Dod. fol. Taber. Herba muralis, Celso. Helxine & Perdicium Galeno & Plinio. Hujus major & minor species est: cui fluviatilem majorem & minorem Thalyus addit.

Ἀλσίνη. ALSINE. CAP. LXXXII.

ALsinem, aliqui Anthyllion, nonnulli myosota vocant, quoniam musculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisq; gaudet, unde Alsine dicta est. † [Hæc erat eadem, quæ helxine, nisi humilior esset, & foliis longioribus], nec hirsuta: cum teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi adstringendique obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur: quin & emendat omnia quæ helxine, id est, muralis herba.

† Orib. ita legit conclusa. ἔχει καὶ ... φύλλα ... i. habet adsimilia helxine folia, humiliora tamen & longiora

I. ALSINE.

* II. ALSINE ALTISSIMA. *

Alsinæ consid.

ALsine ea nimirum herba est mollinscula, quæ Hetruscis Centone, aliis verò Pavarina, aliis Pizza gallina, aliis Centorvice vulgò appellatur. Et quamvis Dioscorides unam tantùm Alsinem repræsentaverit, plura tamen ejus reperiuntur genera, quæ in majora & minora dividi possunt. Porrò habentur quædam Dioscoridis exemplaria in quibus caput hoc legitur in calce libri secundi statim post Muris auriculæ mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc suam veram ac germa-

germanam ſedem eſſe cenſemus ex oleo chamamelino ſerveſacta illinitur utiliter ventri contra tormina, & uteri dolores. Alſines meminit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ita de ejus viribus ſcribens: Alſine aut Myos ota ſimilem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem & humectantem: eſt enim eſſentia aquea frigida: quare & citra adſtrictionem refrigerat. Quocirca ad ferventes phlegmonas, & mediocria eryſipelata competit. Hæc ἀλσίνη Græcè, ut etiam Alſine Latinè dicitur: Italicè Centone & Pavarina: Germanicè Hünerdarm und Vogelkraut; *Gallicè Mouron.*

Alſines vires ex Gal.

Nomina.

Alſines unius licet Dioſcorides & Plinius meminerit, attamen differentias viginti quatuor in noſtro Phytopinace propoſuimus. I. Alſine media, C.B. & Dod.gal. Tab. Alſine Matth. Lac. Geſ. hort. (cui & morſus gallinæ fœmina, lævis & alba) Lon. Lob. Caſtor. Lugd. Alſine major, Fuch. Alſines primum genus, eidem in iconibus. Alſine minor, Dod. fol. Alſine minor recentiorum, Lob. in icon. Morſus gallinæ primum genus, Trag. Hippia minor, Cord. in hiſtoria. II. Alſine altiſſima, C. B. ex fibroſa radice plures caules bicubitales, ſæpe etiam humanam altitudinem æquantes, ſi ſuſtentacula quibus niti queant, conſequantur, exurgunt: quos folia ampliora longioraq; quàm in præcedenti, cingunt: flores candidi ſtellati, ex quorum medio ſtamina ruffa emergunt, oblongis caulıculis inſident: quibus vaſcula oblonga, ſemen minutum luteum continentia, ſuccedunt, frequens eſt in frutetis, locis humidioribus. Dicitur Alſine major, Dod.gal. & fol. Lugd. Camer. in ſuo Matthiolo, Taber. Alſine maxima, Lobelo in iconibus. Alſine media, dici poterit aquatica, Thal. Morſus gallinæ majus, Brunf. Morſus Gallinæ ſecundum genus, Trago. Centunculus viticulis cubitalibus, Cæſalpino. An Alſine genuina Dioſcoridis, & Centunculus Plinii?

Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων. LENS PALUSTRIS. CAP. LXXXIII.

Lens paluſtris invenitur in aqua non fluente, muſcus lenticulæ ſimilis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod convenienter collectionibus, igni ſacro, & podagris illinitur per ſe, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

I. LENS PALUSTRIS.

II. LENS PALUSTRIS altera.

Paluſtris lens, quam officinæ, & herbariorum vulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus eſt, quàm ut pluribus deſcribi mereatur. Ea plerunq; ſtagnantibus aquis innatat, iisq; præſertim quæ urbes & oppida cingunt Folio creſcit rotundo minuto lenticulæ ſimili, parvo ac tenui ſubhærens capillamento. Hæc ſi, ut quandoq; fieri ſolet, aquarum inundationibus è reſidentibus aquis in fluentes transferatur, ſimul ac littoribus inhæſerit, mirum in modum propagatur. Nam ſubnatis quibusdam capillamentis, quæ radicis vices præſtare videntur, ſeſe terræ committit, & ſubinde adoleſcens, tandem creſcit in plantam aquatico ſiſymbrio haud abſimilem. Id quod naturæ operum indagatores non ſine admiratione obſervarunt. Magnifaciunt quidam pumila hujuſce plantulæ ſtillatitiam aquam, ad internas viſcerum inflammationes, & ad peſtilentes febres. Quin etiam eandem præſerunt ad oculorum ruborem, & palpebrarum phlegmonas, & ad mammarum, & teſticulorum collectiones, anteaquam augeantur: namq; illita non obſcurè fluentes humores repellit. Herba ipſa recens ex aquis allata & fronti adhibita, capitis dolores mulcet, ubi à calore provenerint. Veſcuntur ea anſeres & anates magna voluptate,

Lentis paluſtris conſid.

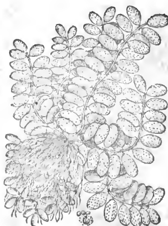
Lentis paluſtris tranſmutatio.

Lentis paluſtris vires.

Lens palustris altera.

voluptate, ac pariter gallinæ, ubi ex aquis exempta, furfuribus admisceatur. Est & ALIA planta in palustribus, lacubus & cæteris stagnantibus aquis quoq; nascens, quam palustrem quoq; lentem appellare libuit, à seminis figura. Hæc caulem gerit aqua repentem, angulosum, à quo per intervalla plura catervatim oriuntur folia, longis ac tenuibus pediculis innitentia, quæ quaterna, crucis in modum sese pandunt, rotundo cacumino. Semen profert in racemi modum in ipso caule, intra foliorum pediculos, lentium ferè effigie, non tamen adeò, ut in lente compressum, subnigrum & longiusculis pediculis appensum, densum durumq;. Ego hanc plantam acceptam refero Jacobo Antonio Cortuso Nihil habeo. de qualitatibus & viribus, quod probare possim, non tamen ambigo, quin sit frigida humidaq; temperatura. *Facultas ex Galeno.* *Lentis palustris non nisi temperamentum prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit: Lenticula palustris humida frigidaq; temperatura est, utrinq; ex secundo quodammodo ordine. Quæ lens palustris Latinis: φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων Græcis vocatur:* *Nomina.* *Arabibus Tahaleb seu Thaleb: Italis Lente de paludi: Lente acquatica & Lenticularia: Germanis* Wasser Linsen; *Hispanis Lenteya dell agoa: Gallis Lentille de mer. At lens palustris altera, Italis Lente palustre del seme.*

* III. LENS PALUSTRIS tertia. *

Lentem palustrem triplicem exhibemus. I. Lens palustris, Matth. Anguil. Dod. gal. Turn. Lac. Cordo in Diosc. Lonic. Lobel. Castor. Lugdun. Lens lacustris. Dod. fol. Lenticula aquæ, Brunf. Lenticula aquatica, Thal. Lenticula palustris, Trago. Tabern. Cæsalpino. II. Lens palustris quadrifolia (quamvis sex foliis in Suntgoviæ stagno reperimus) C. B. Lens palustris altera, Matth. Lugd. Lens palustris, Castor. Lenticulæ alterum genus, Cæsalp. Lenticula palustris secunda, Tabern. Lemma Theophrasti, Lugdunensi. III. Lens palustris tertia, cùm in Italiæ fossis frequens sit, & à nemine picta, ipsius hic iconem (meliorem ea quam in Phytopinace exhibuimus) cum descriptione addere placuit. Hæc foliis est copiosis subrotundis, conjugatim in ramulis digestis, eleganter virentibus, punctis minutissimis supernè notatis, quibus infernè copiosæ lenticulæ adhærent, quæ aliquando singulæ, aliquando ternæ & quaternæ, rugoso & tenui cortice donatæ, quæ semen copiosissimum minutissimum & flavescens continent: ab ipsis ramulis filamenta radices constituentia, deorsum spectant: sapore est aqueo. Aquis supernatat ut in fossis Patavinis videre est: meminit Cæsalpinus hanc fluitare & cum aqua incidere Pisis in Auxeri fluvio, qui aquas thermales ex monte Sancti Juliani recipit, qui Stratiotem aquaticam esse apud Dioscoridem, censet.

Ἀείζωον μέγα. SEDUM MAJUS. CAP. LXXXIV.

SEmpervivum magnum ideo nominatur, quoniam perpetuo folia vireant: cujus caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, crassitudine pollicari, virentes, chataciæ tithymali modo infecti: folia pinguia, carnosa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ similia, alia in terram convexa, alia in capite stantia invicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi: nascitur in montibus, & testaceis: supra domicilia etiam seritur. Ejus vis refrigerare & adstringere. Medentur igni sacro, nomis, ulceribus quæ serpunt, oculorum inflammationibus, ambustis igni, podagris per se, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut rosacco perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dysenteriam alvique profluvia: teretes tineas potus in vino executit: subditus in vellere, mulierum abundantiam sistit. Succus *a* oculorum lippitudinibus, sanguinis vitio conceptis, inungitur.

a Meum legit tantum, [illegible] i. in oculorum hypo[illegible] ut Cate. [illegible] Naturer autem legit [illegible] sanguinis vitio conceptis.

Ἀείζωον μικρόν. SEDUM MINUS. CAP. LXXXV.

Sempervivum parvum in petris, parietinis, & maceriis, necnon *a* scrobibus opacis nascitur, caulibus ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus foliis, *b* rotundis, pinguibus, mucronatis: caule a medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq; flores, *c* & tenues gerente. Folia eisdem cum ptiore viribus prædita sunt.

a Cat. addit [illegible] i. in sepulchris. b Cat. legit [illegible] i. longa. c Omit. [illegible] i. multos.

Ἀειζώου εἶδος τρίτον. SEDI GENUS TERTIUM. CAP. LXXXVI.

TErtium videtur Sempervivi genus, quam aliqui Andrachnen agriam, aut Telephion vocaverunt, Romani illecebram, pusillis crassioribusq; foliis, hirsutis, portulacæ proximis: nascitur in saxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans: illita cum axungia strumas discutit.

Sedi genera & consid.

EX tribus Sedi, sive Sempervivi generibus, quæ hoc loco à Dioscoride pinguntur, primum & alterum omnibus nota sunt. Utrunq; officinæ Sempervivum appellant, addita majoris & minoris differentia: quamvis non desint, qui minus Ver-

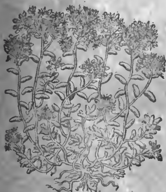
I. SEMPERVIVUM majus.

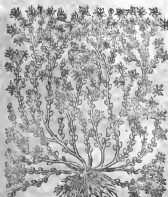
III. SEMPERVIVUM minus, mas.

II. SEMPERVIVUM MInus fœmina.

IV. SEMPERVIVUM MInimum

nus Vermicularem, Craſſulamq; herbam vocent. Minoris duo viſuntur genera. Alterum, cujus Dioſcorides meminit, foliis craſſioribus, longioribus, rarioribusq;, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis ſimilibus, unde quibuſdam vulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq;: in quorum cacumine flores exeunt herbacei, ſeu ſubcandidi, umbella divulſa modo. Alterum foliis brevioribus, anguſtioribus copioſioribusq;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam exiſtimant. At certium, quod mihi jamdiu incompertum extitit, cùm uſq; adeò excalfaciat, ut carnem exulcerat impoſitum, à cæteris longè facultatibus diſſidet. Hujus varia in Dioſcoridis codicibus legitur hiſtoria: cæterùm nos Aldinum exemplar ſecuti, hinc ea abdicavimus, quæ adulterina cenſentur. Nec deſunt qui crediderint, tertium hoc Dioſcoridi eſſe ſpurium, quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Piſis hoc anno tertium Sedi genus, guſtu ſanè acerrimo, adeò ut linguam exulceret, ad me miſit Lucas Gbinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritiſſimus, qui illi plantæ hæc verba ſubjecerat, quæ hîc referam ejus humanitate fretus. Viſitur, inquit, in viridario Illuſt. Ducis Florentiæ quoddam tenuiſſimi Sedi genus, guſtu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus, quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & ſaxorum rimis provenire conſpexi. Hoc meo judicio, tertium eſt Sedum. Sed

> Sedum acerrimũ

cùm Diosceridis verba hoc loco obscura sanè, & intellectu difficilia habeantur, jamdiu unà cum aliis plerisq; qui hac simplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum consequi possem, cujus folia inessent hirsuta, & facie portulacæ similia. Cæterùm cùm postea attentius, diligentiusq; Dioscoridis verba perpenderem, sic Latinè sonare videntur: Est & tertium sedi genus, quod portulacæ respectu, folia edit pinguiora, densioraq; &c. Quibus cùm hunc dederim sensum, qui, mea sententia, propriam Dioscoridis mentem explicat, tertium hoc sedum facilè mihi sese obtulit cognoscendum, ut omnibus quoq; id ipsum evenire haud quaquam dubitaverim, qui Græcam dictionem δασέα densa non hirsuta exposuerint, interpretatiq; fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacæ collata. Nam hujusce tertii sedi folia, portulacæ foliis comparata, ut densiora, crassioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cujus certè sententiæ non possum non adstipulari, quippe qui doctissimis rationibus nitatur, & ipse sit apud me gravis testis. Sempervivi mentionem fecit Theophrastus lib. 17. cap. 9. de plantarum historia, sic inquiens. Sempervivo datum à natura est, quòd humidum, virideq; semper durare valeat. Folio carnoso, levi atq; oblongo id constat. Planis parietum nascitur, nec non & in tegulis, cùm terra confluvium quoddam arenaceum factum est: hæc Theophrastus. Cæterùm duas ARBORESCENTIS SEMPERVIVI plantas, quarum imagines hîc appingi curavimus, alteram, quæ major & fruticosior est, Clarissimo

V. SEMPERVIVUM ARBOrescens.

VI. SEMP. ARBOREscens alterum.

Sedi vires ex Gal. *viro Augerio de Busbeke Flandro, qui eam Constantinopoli secum adduxit, cujus patet forma, ex hic appicta imagine: alteram verò Jacobo Antonio Cortuso, viro optimo atq; doctissimo, cui Cercyra allata est, acceptam refero. Sedi vires descripsit Gal. lib. 6. simplicium medicamentorum, his verbis: Aizoon utrunq; tum majus, tum minus, desiccat quidem leviter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius vehementis qualitatis expers, quare in eo plus cæteris abundat essentia aquea. Cæterùm non mediocriter refrigerat: est enim ex tertio ordine, & recessu refrigerantium. Hinc etiam ad erysipelata & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur. Sempervivum sive Sedum majus quod Latini vo-*

Nomina. *cant, Græci ἀείζωον μέγα: Mauritani, Beiahalalen, seu Hatalhalez: Itali Sempervivo maggiore: Germani* Groß Haußwurtz: *Hispani Semperviva & yerva puntera: Galli* Joubarbe. *Quod verò Græci ἀείζωον μικρὸν, Latini Sempervivum, sive Sedum minus dicunt: Itali Sempervivo minore: Germani* Klein Haußwurtz: *Galli* Joubarbe petite. *Quod deniq; Græcis ἀείζωον εἶδος τρίτον, Latinis Sempervivum minimum Sempervivi sive sedi genus tertium appellatur: Arabibus, Alsebram. Handrachabara & Tilafon: Italis, Sempervivo terzo: Herba grassella sive Sempervivo minuto. At sempervivum arborescent: Italis Sempervivo arboreo.*

Etsi Sempervivi species viginti quinq; in Phytopinace recensuerimus, plures tamen in historia universali nostra enarrabimus. I. Sempervivum majus vulgare, C.B. Sempervivum majus, March. Brunf. Dod. gal. Cæs. Lob. in icon. cui & Sedum majus crenarum Myrtifolium. Sempervivum, Gef. hor. Lon. Cast. Sempervivum majus alterum sive Jovis barba, Dod. fol. Aizoon sive Sempervivum majus, Lob. Camerar. Thal. Aizoon seu Sedum flosculis purpureis, Trag. Aizoon majus, Lugd. Sedum majus Fuch. Turn. Cord. in Dioscor. (cui & Vitalis major) Lacun. Taber. Sedum seu Supervivum vulgare majus, Gef. horr. Umbilicus Veneris alter, Anguil. cui & Onoblerum Hippocratis. Hoc quidam Coryledonis speciem faciunt: at Aizoon magnum Dioscoridis, & Aizoon Theophrasti & Plinii, & Ζωόφθαλμον Apuleii censemus. II. Sedum minus teretifolium album, C. B. Sempervivum minus fœmina, Matthioli. Sempervivum fœmina, Brunfelsio: Sempervivum minus album, eidem. Sempervivum minus alterum

alterum, Dodonæo folio, Sempervivum minus, Anguillaræ, Caſtori. Sempervivum quartum, Lonicero. Sedum minus primum, Trag. Sedum minus fœmina, Fuchſio. Sedum minus Lacunæ. Sedum minus alrerum, Geſ. hort. Sedum fœmina, Turnero. Craſſula minor, Dodonæo gal. Vermicularis ſive Illecebra major, Lob. Lugd. Vermicularis flore albo, Camer. Aizoon minus fœmina, Lugd. Tragus herba, Cord. in Dioſcoridem. III. Sedum minus acuto folio, flore luteo ſeu Sedum minus Dioſcoridis, C.B. Sempervivum minus mas, Matth. in Commentariis non addita figura. Sempervivum minus, Dod. gal. Sempervivum minus primũ, Dod. fol. Sedum minus mas, Fuch. Sedum minus, Turn. Sedum minus hæmaroides, Taber. Aizoum hæmatoides, Lob. in icon. Aizoon minus, Lugdunenſi. IV. Sedum minimum acre, ſeo Sedi tertium genus Dioſcoridis, C.B. Sempervivum minimum, Matth. Lob. Caſt. Cæſal. Sempervivum minus flore luteo, Brunf. cui & mas. Sempervivum ſecundum, Lonic. Sedi minoris tertia ſpecies & Vermicularis, Trago. Sedi tertium genus, Fuch. Lacu. Turn. Sedum tertium Dioſcoridis ſucco acri & erodente, Geſ. hor. cui & Telephium dictum. Sedum minimum, Taber. Aizoi minoris ſpecies alrera, Cord. in Dioſcoridem. Aizoon minus acre, eidem in hiſtor. Aizoum minus alrerum fervidi guſtus. Thal. Aizoon minimum repens. Lugd. Illecebra, Dod. gal. & fol. Gramen tertium Plinii Anguillaræ, cui & Sempervivum tertium. Hoc duplex habetur, aliud guſtatum paulò poſt fauces exurit: aliud verò penè inſipidum eſt. V. Sempervivum arboreſcens, Matth. Caſtor. Sempervivum majus, Anguil. Sempervivum ſive Sedum arboreſcens majus, Dod. fol. Sempervivi majoris alterum genus, Cæſal. Sedum majus verum, Geſ. hor. Sedum majus, Cluſ. hiſt. Hiſp. Sedum arboreſcens majus Græcum, Lob. Aizoon arboreſcens, Lugd. Camerario. VI. Sempervivum arboreſcens alterum, Matth. Caſt. & Lugd. hoc an à priori diverſum ſit dubitamus.

Κοτυληδών. UMBILICUS VENERIS. CAP. LXXXVII.

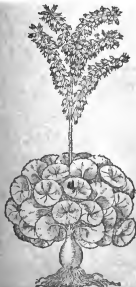
COtyledon, ſive Umbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam rotundo, *a* inevidenter concavo, brevi [in medio] cauliculo, in quo ſemen ineſt: radice olivæ modo rotunda. *b* Succus cum vino circumlitus inſtillatusve, contecta genitalia nudat: inflammationibus, ſacris ignibus, ſtrumis, pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, urinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

a ... Concluſa nõ legit Orib. *b* ... huius & foliorum ſuccus.

Κοτυληδὼν ἕτερος. UMBILICUS VENERIS ALTER. CAP. LXXXVIII.

EST & alrerum Umbilici Veneris genus, cymbalion aliqui vocant, pinguibus foliis, latioribus, ligularum modo, denſis circa radicem, medium oculi ambitum deſcribentibus, ut in majore ſempervivo, adſtringentis guſtus: cauliculo tenui, in quo flores, & ſemina hyperici: radice majuſcula. Facit eadem, quæ Sempervivum.

I. UMBILICUS VENERIS.

II. UMBILICUS VENERIS alter.

Umbilici Veneris utriusq; confid.

UMbilicum veneris, quem primo generi assignant, frequens nascitur in universa ferè Hetruria, saxis, & vetustis ædificiorum parietibus. Hujus folia, quod fictilium operculis similia sint, vulgò Senenses appellant Copertorvole. Alterum verò ejus genus à quibusdam Cymbation vocatum, vidimus primùm in Forojuliensium civitate Austria, in hortulo quodam excellentissimi medici Juliani à Marostica Tervisiensis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus saxis & petris inhærentem invenimus. Cui, meo quidem judicio, omnes prorsus conveniunt notæ, quæ alteri umbilico Veneris tribuuntur.

Officinarũ error.

Cæterùm apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis sive umbilici Veneris loco herbam quandam in antiquis, uliginosisq; ædificiorum parietinis, maceriis & saxis nascentem usurpant, quæ ex eminet, & coma modo dependet cauliculis numerosis, tenuibus, funiculi instar prælongis, lentis, è quibus folia prodeunt hederacea, pinguia, longis tenuibusq; pediculis nitentia, flosculis parvis, lutescentibus, qui è tenuissimis quoq; pediculis emergentes, clavicularum modo sese implicant. Facultatis est humidæ, frigidæq;, cum adstrictione quadam. Hanc fortè quòd CYMBALARIA vulgò vo-

Cymbalariæ mentio.

III. UMBILICUS VENERIS alter.

IV. CYMBALARIA.

cetur, putant à Cymbalio corruptè nomen traxisse, & ideo verum Veneris umbilicum esse. Non desunt tamen rei herbariæ periti, qui eis pollere facultatibus hanc herbam velint, quibus & Cotyledonem, quorum opinioni ego haud refragabor. Atqui valere eam ad alba uteri profluvia certò scimus, ubi herba ipsa recens pluries in acetariis devoretur, (ut Itali solent) in ipsius cœnæ principio. Fuchsius quoq; in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in parvo suo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expressit, pro utroq; Umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis vulgò Fabaria, & Faba crassa appellantur: quas tamen prius in suo de stirpium historia commentario pro Telephio ostenderat. Verùm tam prima, quàm altera ejus opinio ut dicam quod sentio, mihi planè reprobanda videtur. Quemadmodum & tertia ejusdem de eadem sententia, quam non ita pridem protulit in eo libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchsius Acetabulum alterum, sive alterum Umbilici Veneris genus, esse Fabariam, quam vulgus & Seplasia Crassulam majorem nominant. Sed quòd is in magno versetur errore, manifestum fit satis ex Dioscoride. Quippe qui Cymbalo, seu alteri Veneris Umbilico, folia reddiderit densa circa radicem, quæ medium oculi ambitum describant, ut in majore sempervivo: cauliculum verò tenuem, in quo flores & semina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Crassula majore desiderantur. Siquidem hæc foliis constat hortensis portulacæ majoribus, quæ cum sempervivo nullam habent ferè similitudinem, nec oculi formam describunt: caulem præterea emittit crassum & firmum: radicibus deniq; nititur pluribus, asphodeli proximis. Umbilici Veneris meminit Gal. lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ subfrigidæ, & cujusdam obscurè adstringentis, & cum ea leviter amaræ: unde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaq; phlegmonas erysipelatodes, & erysipelata phlegmonode curat: & maximè stomachi ardore æstuantis admodum utile est epiplasma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & urinam movere. Κοτυληδὼν sic Græcè, Latinè vero Acetabulum, & Umbilicus Veneris nominatur. Italicè Ombilico di venere: Hispanicè Scudetes: Gallicè Escudes. Quæ vero Κοτυληδὼν ἑτέρα Græcis, Umbilicus Veneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.

Fuchsii hallucinatio.

Umbilici Veneris vires ex Gal.

Nomina.

Cotyledon à figura folii nomen accepit. I. Cotyledon major, C.B. Umbilicus Veneris, Matth. Lac. Turn. Lob. in icon. Cast. Tab. Cæsal. Lug. Umbilicus Veneris major Lonic. Umbilici Veneris prima species, Anguil. Cotyledon vera, Dod. gal. Cotyledon, Lob. Dod. fol. Clus. hist. Hisp. Herba Coxendicum

dicum nonnullis, Scatum cæli, Manlio. II. Cotyledon media foliis subrotundis, C.B. Umbilicus Veneris alter, Matth. in prima editione, & iis quæ minores figuras habenr, Lac. Coryledon alrera Dod. Gallico & folio quo ad iconem, tertia quo ad descriptionem. Cotyledon altera Matthioli, Clus. hist. Panno. Lug. III. Cotyledon media foliis oblongis serratis, C.B. Umbilicus Veneris alter, Matthiolo in majoribus iconibus quo ad folia, caules enim & flores adpositi, sunt præcedentis plantæ, Umbilicus Venetis minor, Lon. Taber. cui & Palmaria. Cotyledon minus Sedi folio, Lob. Cotyledon minus montanum Sedi folio, eidem in icon. Aizoum serratum. Cord. in hist. & Thal. cui & Crassula serrata: Phyllum theligonum Dalechampii, Lugd. Phyllon primum, Cæsalpino. IV. Cymbalaria, Matth. Cast. Lugd. Cam. Cæsal Cymbalaria vulgaris, Lac. Cymbalaria Italica folio hederaceo, Lob. Capnos prima Plinii, Hermolao: Umbilicus Veneris officinarum. Lon.

Ἀκαλύφη. URTICA. CAP. LXXXIX.

DUo urticæ genera. Altera sylvestrior, asperior: latioribus, nigrioribusq; foliis: semine lini, sed minore. Altera non æq; aspera, *a* minuto semine: Folia utriusq; illita, canis morsibus addito sale, medentur: gangrænas, catcinomata, sordida ulcera, & quæ cacoethe vocanrur, item luxata, panos, tubercula, parotidas, suppurationesq; sanant: lienosis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluvia narium cum succo trita, & naribus indita: menses ciunt eadem detrita cum myrrha, & imposita: procidentes vulvas recentia conractu resilire cogunt. Semen potum ex passo venerem stimulat, & vulvæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ lateris, & pulmonum inflammationibus prodest: thoracem expurgat: erodentibus medicamentis admiscetur. Cocta cum conchis folia alvum emolliunt, urinas movent, inflariones discutiunt: decocta cum ptisana, vitia pectoris extrahunt: mulierum menses evocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem uvam, gargarizatus succus reprimit.

a Meum. λεπτόκαρπον. *a*. tenuiore femine.

I. URTICA. I.

II. URTICA. II.

URtica adeò vulgari notitia est, ut non modò interdiu, sed etiam noctu in tenebris solo tactu ab omnibus facillimè cognoscatur. Proinde operæ pretium non est, ut hic pluribus ejus faciem depingamus. Verumtamen ignorandum non est, quòd etsi duo Dioscoridi tantùm Urticæ assignentur genera, tria tamen in Italia reperiuntur. Prima asperior, altera non æq; aspera, & tertia omnium minima. Prima caule est rotundo, aspero, hispideq;, ac pungenti: pilulas in caule gerit hirsutas, ac urentes, in quibus semen gignitur. Provenit candis tractibus, arida & incultis loca. Altera foliis provenit, alterius similibus, verùm non æquè asperis: semen profert racemosum ac minutum: caulem quadrangulum, asperumq; tactu acuto, ac pungente. Nascitur ubiq;. Iisdem cum altera est facultatibus: atqui peculiariter seminis pulvis, sanguinem è cerebri membranis manantem supprimit. Siquidem præter Urticas à Dioscoride traditas, alia est, quam aliqui sylvestrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folia profert cæteris similia, sed longè minora, acutiora, urentioraq;: caule dodrantali, hispidiore, ac urente, densioribus foliis, & in ambitu serratis. Nascitur secus ædificiorum muros, in hortis, ac ferè ubiq;, omnibus est hæc nota. Urticæ vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. simp. med. ubi inquit: Urtica & hujus herbæ tum semen, tùm folia (nam hæc potissimùm in usum veniunt) digerentis sunt facultatis, adeò ut & phymata, & parotidas sanent.

Urticæ consid.

Urticæ vires ex Gal.

Sed &

III. URTICA. III.

IV. CARDIACA.

Sed & quiddam flatuosum obtinent, quo & Venerem extimulant, & maximè ubi cum musto semen bibitur. Porrò quòd non vehementer calfaciat sed admodum tenuium sit partium, testimonio est crassorum, viscosorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit pruriant. Cæterùm flatuosum ejus, cujus particeps esse dicta est, dum concoquitur, nascitur: non enim actu flatuosa est sed potestate. Ventrem autem modicè subducit duntaxat abstergendo, ac veluti titillando, non purgando. Et gangrænosa, & cancrosa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem postulant, ea convenienter sanat: nimirum cùm subtilium sit partium, & temperatura sicca, non tamen tantùm habens caliditatis, ut jam mordicet. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita scribit: Urtica, herbarum agrestium una etiam hæc est tenuium viripartium obtinens. Jure itaq; nemo ipsa ut alimento utitur, nisi maxima prematur fame. Utile autem est obsonium ac medicamentum, quod alvum deiicit: hactenus de urtica Galenus. Sed quoniam herba illa

Cardiacæ historia, & vires.

quam hodie herbarii CARDIACAM nominant, nunc ob cognationem, quam cum Urtica habere videtur, mihi in mentem venit, ideo non alienum puto quod hic de ea quoq; aliquid disseramus. Hæc itaq; urticæ proxima est, tametsi folia quæ prope terram prodeunt, rotundioribus constet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Et caulis est quadrangulus, ramis copiosis pariter quadratis, in quo bina utrinq; folia paribus intervallis, ab imo ad summum exeunt, oblonga, urticæ similia sed minora, & per ambitum serratiora. Flores, qui in purpura albicant, urticæ fœtidæ, de qua sequenti capite dicturi sumus, non dissimiles profert, minores tamen: qui verticillato ambitu marrubii modo caulem circumdant in ipso foliorum exortu. Radix in rubro pallescit, aliis pluribus parvis radicibus adnatis. Provenit ubiq; in ruderibus juxta semitas, circa sepes, & post urbium mœnia. Gustu usq; adeò amarescit, ut facilè existimari possit ad secundum excalfacientium ordinem, & ad tertium siccantium accedere. Præstat hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiam apud vulgares nomen accepit. Medetur item convulsis, ac resolutis. Obstructiones aperit, quas causa frigida induxerit: urinam ciet, & menses. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in pulverem folia contrita, & domestici cochlearis mensura ex vino hausta, difficile parientibus mirum in modum opitulantur. Urtica sic Latinis dicta ἀκαλήφη Græcis nominatur: Arabibus Hunture, Uranblatum & Angiara: Italis, Ortica: Germanis Nessel: Hispanis Ortiga: Gallis Ortie. Urtica altera, Græcis ἀκαλήφη ἑτέρα: Italis Ortica vulgare. At Urtica tertia, Græcis ἀκαλήφη τρίτη: Italis Ortica minore. Sic Cardiaca, Germanis Hertzgespann: Gallis Gripaume, seu Cheneuse.

Nomina.

Urtica ab urendo dicta, quòd pruritum & pustulas igni similes acutissimis suis aculeis pungendo excitet. Sunt autem duplices, pungentes & non pungentes: pungens major, minor, & tertia pilulas habens: non pungens alia fætida, alia non fætida: & hæ aut maculatæ, vel punctis aspersis, vel lineis folium dividentibus: aut non maculatæ, flore albo, luteo, purpureo. Urtica pilulas rotundas ferens, vel prima Dioscoridis, C. B. Urtica prima, Matth. Lac. Cast. Lugd. Cæsal. Urtica Romana, Trago. Fuch. Turn. Lonic. Lob. (cui & Urtica sylvestris semine Lini, in Iconibus) Cam. Taber. Urtica vera, Fuch. in icon. Urtica sylvestris, Dod. gal. Urtica mascula vel Romana, Gesf. hor. Urtica urens prior, Dod. fol. II. Urtica urens maxima, vel secunda Dioscoridis, C. B. Urtica secunda, Matth. Lac. Lug. Cast. Cæs. Urtica major. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. (cui & Urtica fœmina & communis) Lonic. Thal. Taber. Urtica sylvestris asperior, Lob. Urtica syl. major, Gesf. hor. Urtica vulgaris urens, Trag. Urtica urens altera, Dod. fol. Urtica Cordo in Dioscoridem. III. Urtica urens minor, Cania forte Plinii. C. B. Urtica tertia Matth.

Matth.Lac.Lugd.Cast.Urtica major, Trag.Urtica minor, Brunf.Fuch. Turn.Dod.gal.Cord.in histor. Lon.Taber.Urtica minor acrior, Lob. Urtica urens minima, Dod. fol. Urtica exigua, Cæsalpino. IV. Marrubium Cardiaca dictum, fortè primum Theophrasti, C.B. Cardiaca, Matth. Fuch. (cui & Lycopsis) Dod.gal. (cui & Sideritis prima) & fol.Lac.Lon.Lob.Cast.Lugd.Cæs.(cui & Alyssum Galeni & Aëtii) Thal.Tab. Marrubium mas, Brunf.

γαλίοψις. GALIOPSIS. CAP. XC.

GAliopsis, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læviora, & a quæ gravem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui: nascitur circa sepes, ædificiorum areas, & semitas ubique. Folia, caules, semen, succusque, durities, & carcinomata dissipant: strumas, panos, & parotidas discutiunt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplasma imponere, & ejus decocto fovere: ad putrescentia, gangrænas, & nomas, cum sale efficaciter illinuntur.

a Meum ἰκανῶς δυσωδία. i. vehementer dësa.

I. GALIOPSIS. II. SCROPHULARIA.

GAliopsin, eam equidem plantam crediderim esse, quam nos in Italia Urticam fœtidam appellamus, quæ ubiq; ferè provenit, in ædificiorum areis, in plateis, juxta semitas, & circa hortorum sepes, odore ingrato: unde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc foliis, & caule constat urticæ similibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq;. Hinc itaque fit, ut ii, mea quidem sententia, in errore versentur, qui putant Galiopsin esse herbam illam vulgarem, quæ officinis, & herbariorum vulgo Scrophularia major, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Castrangula dicitur: hoc fortasse argumento nixi quòd ea flores edat, qui galeæ similitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, ut arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia major dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea gravi odore prædita sentiantur. Adde quòd huic radix subsit magna, alba, undiq; strumosa, unde fortè Scrophularia nomen traxit, adeò notatu digna, ut non videatur verisimile, quòd ejus faciem non depictam reliquisset Dioscorides, quando sensisset hanc herbam esse Galiopsin. Caules ab una radice Scrophularia mittit plures, sesquicubitales, angulosos, subrufescentes, in quibus folia insunt nigricantia, robusta, ad urticæ faciem accedentia, per ambitum leviter denticulata. Flores mittit in caulium ramorumq; summitatibus pusillos purpureosq;, galeæ faciem referentes, & semen in capitulo, ut in lino, & lactaria herba, rotundo, acuto summa parte apice. Radicem habet magnam, albicantem, strumosam. Huc etiam illud accedit, quòd illa ut plurimùm in scrobium marginibus, & riguis, & uliginosis locis nascitur, non autem (ut Dioscorides inquit) circa sepes, & in ædificiorum areis. In hac sententia fuisse invenio Fuchsium, qui à galea, cujus effigiem Scrophulariæ flores repræsentant, hanc sibi nomen ascivisse existimat. Id quod mihi planè non videtur esse rationi consentaneum, quòd non sit ex more Græcorum, veterum præsertim, apud quos nulla verborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: Galeam enim Græcorum nomen non esse constat. Ex his igitur adducor, ut in hoc neq; Fuchsio, neq; aliis adstipulari possim, quorum potius sententiam ex supradictis reprobandam esse censeo. Cacutiunt ad summum usq;, qui Scrofulariam, Dioscoridis Ocimastrum faciunt. Est præterea alia planta Urticæ fœtidæ non absimilis, quæ à lacteis maculis singula folia in longum procurrentibus Urtica lactea à nostris Senensibus vulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopsin dixerit, si à γάλα, quod vocabulum Græcis lac

Galiopsis consid.

Scrophularia major non est Galiopsis.

Scrophulariæ descriptio.

Fuch. erratum.

Urtica lactea.

significat Galiopsin dictam esse statuat. Quòd autem res hæc ita esse possit, ex Dioscoridis ordine conjectura quadam colligi posset, nam quod statim post Galiopsin Galion descripsit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli vicem expleat, videtur innuisse, inter utrumque magnam esse nominis cognationem. Hanc itaq; legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem, nisi Plinius lib. 22. cap. 14. eam Lamium appellari prodidisset, laudibusq; extulisset album, quod habet in medio folio, ad sacros ignes, & foliorum reliquum cum universa planta, addita mica salis, ad contusa, incussaq;, ad ambusta, strumas, tumores, podagras &, vulnera. Quibus sanè Plinii placitis decernere cogimur, primam, quam Urticam fœtidam diximus, esse Galiopsin: alteram verò Plinii Lamium. Sed si sustinere velimus hanc secundam esse veram Galiopsin, dicere nobis liceat, Plinium non cognovisse Galiopsin: neque id fortasse temerè diceretur, quòd in multis aliis Plinium evidenter errasse deprehendatur. Caterùm quamvis ex rationibus superius adductis perspicuum ni faller, factum sit, SCROPHVLARIAM non esse Galiopsin, ea tamen viribus polles non contemnendis.

Lamium Plinii.

Scrophulariæ vires. *Desiccat, extenuat, discutit, abstergit: est enim gustu amara & subtilium est partium: ejus radix recens, strumas, & hæmorrhoidas sanat: in quem usum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in uliginoso solo reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum asservatur, quo prædicti morbi utilissimè illinuntur. Idem illitum scabiem sanat: Aqua è radicibus destillata, faciei ruborem illita tollit. Siccæ radicis pulvis impositus hæmorrhoidas siccat. Idem drachmæ pondere potus, lumbricos ventris pellit.*

Nomina. *Planta, quæ Græcis γαλίοψις, Latinè item Galiopsis, Urtica labeo & Urtica fœtida nominatur: Italicè Ortica fetida: seu Ortica morta. Hispanicè Ortiga Muerta: Germanicè* Welsch Nessel. *At Scrofularia, Millemerbia, Ferraria sive Castrangula: Italis Scrofolaria: Germanis* Braunwurtz: *Gallis Grande Scrofaire.*

Lamium purpureum fœtidum, seu Galiopsis Dioscoridis, C.B. Galiopsis, Matth. Trag. Lac. Lugd. Thal. Urtica labeo, Brunf. Urtica iners, Dod. fol. Lac. Fuch. Turn. Dod. gal. Lamium sive Archangelica, Lob. Meminit Matthiolus Urticæ lacteæ, quam Lamium maculatum vocamus, quam Mizatellam (id est, Lienarem, quia lienosis egregie opituletur) vocat Cæsalpinus, & Leucos à Dioscoride dici suspicatur: Urtica fatua λευκόφυτον Thalyo dicitur: at Solinandro, Lienaria. II. Scrophularia nodosa fœtida, C.B. Scrophularia, Matth. Lac. Dod. fol. Cast. Scrophularia major, Brunf. Gef. hor. Turn. Lob. Lon. Lugd. (cui & Chrysippea Plinii quorundam) Thal. Cam. Cæsalpino. Tab. cui & Castrangula Ocimastrum alterum, Trag. Galeopsis, Fuch. Dod. gal. Galeopsis minor, Fuch. in icon. Clymenum mas, Gef. hor. III. Scrophularia palustris; hæc radicibus est fibrosis (apud nos tuberculis caret) ex qua caulis ex-

*III. SCROPHULARIA palustris. *

*IV SCROPHULARIA flore luteo. *

surgit à priori magnitudine discrepans & colore qui caule & foliis prorsus viridis est: foliis, florib. & semine, priori similis. In nostris palustribus, sed minimè fœtens, provenit. Meminit Dodonæus editione Gallica & Latina, Scrophulariæ alterius, quæ radice sit fibrosa. Dicitur Scrophularia fœmina, & Germanis Weisse Nachtschat/ Camerario in suo Matthiolo, quam dicit ulcera curare & contusa, si manè & serò continuis diebus in foco calefacta & contrita imponatur: idemorum succum, si cum melle decoquatur, melius præstare. IV. Scrophularia flore luteo. Hæc ex radice fibrosa scrophulis carente, caules plures emittit cubito altiores, quadrangulos, subrubentes, leviter hirsutos, vacuos: folia habet viridia, hirsuta,

lata

lata, ſubrotunda, per margines crenata, longiſſimis pediculis donata, duplo quàm in vulgari latiora: ad quemlibet geniculum, ad foliorum pediculos, ab imo ferè ad ſummum pediculi oblongi nudi prodeunt, copioſos flores quaſi conglobatos, luteos, forma vulgari ſimiles ſuſtinentes, quibus ſuccedunt capitula ſubrotunda, quàm in vulgari majora, acuminata, cujus acumini filamentum inſtar capreoli inſidet, quibus ſemen nigrum includitur. Hanc à nemine deſcriptam à Doctore Doldio Norinberga primum ſiccam accepimus, dein in horto Doctoris Zuingeri obſervavimus ſæpius.

Γάλιον. GALION. CAP. XCI.

GAlion nomen ex eo traxit, quòd in contrahendo lacte, coaguli vicem impleat: ramulum, foliumq; habet aparinæ ſimillimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, denſum, copioſum, odoratum. Flos igni ambuſtis illinitur, & ſanguinis profluvia ſiſtit. Cerato roſaceo galion admiſcetur, inſolatum uſq; dum albeſcat, & ſic laſſitudines reficit. Radix venerem concitat. Naſcitur in paluſtribus.

GALION.

GAlium ubique copiosè naſcitur prope ſepes, & ſecus vias, foliis aparinæ minoribus: flore tenui, ſpicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota eſt vis, quam coagulandi lactis habet: nam ſi ea paſtoribus innotuiſſet, non minus apud eos hujus herbæ invaluiſſet uſus, quàm cinaræ apud Hetruſcos: qui ejus flore, ut dulcior ſuaviorq; caſeus evadat, tum ovillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac ſpiſſant. Galio vires reddidit Galenus libro. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Galium inde adeò nomen ſortitum eſt ſuum, quòd lac coagulet. Adſimile autem eſt aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & ſubacrem. Flos ejus ſanguinis profluvia compeſcere videtur, & combuſtis mederi. Eſt autem boni odoris & coloris lutei. Hujus herbæ nomen Græcum Γάλιον: Latinum Galium: Italicum Galio: Germanicum Unſer Frawen Wegſtro/ Megerkraut; *Hiſpanicum Coaja leche yerva: Gallicum Petit muguet.*

Galii conſid. — Galii vires ex Galeno. — Nomina.

Galium aliud arvenſe, quod vel luteum vel album: aliud paluſtre: nunc flore rubro & tenuiſſimo folio habetur. Vulgatum dicitur Gallium Matth. Lac. Caſt. Gallium, Fuch. Dod. gal. & fol. Lon. Gallii primum genus, Trag. Lon. Galium luteum, Lob. Lugd. Thal. Galion luteo flore, Cord. in Dioſc. Cæſ.

Ἠριγέρων. SENECIO. CAP. XCII.

SEnecio cauliculo eſt cubitali, ſubrubro: foliis a continuis, per extremitates erucæ modo diviſis, ſed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter diſſecti vaneſcunt in pappos. Nomen verò ſibi vendicavit, quoniam flores capillorum ritu caneſcant: radice ſupervacua. Naſcitur maximè in b maceriis, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum vini modico, vel per ſeſe, teſtium & ſedis inflammationes ſanant: quin & ex manna thuris medentur, cum reliquis vulneribus, tum iis quæ nervi acceperunt. Illiti per ſe cum aceto pappi, idem munus præſtant: verùm recentes epoti, ſtrangulant. Totus caulis, ſi coctus in paſſo potui detur, ſtomachi dolores à bili contractos perſanat.

a Meum συνεχῆ, lentum. b Cat. ἐπὶ τειχῶν, i. in parietibus.

SEnecio, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus vulgò Cardoncello, aliis verò ſpelliccioſa vocatur. Planta eſt vulgaris notitiæ. Cauliculus exit (ut Dioſcorides inquit) ſubrubentibus: foliis laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & aſperioribus: floribus luteis, qui dehiſcentes in pappos abeunt. Naſcitur paſſim, adeò ut etiam ſuper urbium mœnia, & in parietinis proveniat: vireſcit anno toto, & quolibet ferè menſe floret. Ideoq; non deſunt, qui hanc quoque vocent noſtro Idiomate, Fiore d'ogni meſe. Hanc herbam Otho Brunfelſius eſſe Verbenacam ſupinam, magno & aperto errore exiſtimavit. Videtur etiam Senecionis eſſe genus herba, quam Germani DIVI JACOBI FLOREM *appellant. Namq; & ipſa folia fert Erucæ ſylveſtris æmula, per ambitum laciniata, nigricantia, amaro ſapore, quæ antequam caulem edant humi procumbunt: caulis illi eſt ſeſquicubitalis Artemiſiæ ſimilis, à medio ramoſus ſurculoſusq;. Flos in ſummitate autem Buphthalmo minor, qui tandem flacceſcens in papposam evolat lanuginem. Radice nititur brevi & fibrata. Floret Julio & Auguſto. Naſcitur in campeſtribus inculto ſolo. Sunt qui ſcribant Senecionem præſtare plurimum ad alba uteri profluvia, ſi in acetariis devoretur, at nos his haud facilè ſubſcribimus, cùm ſciamus hanc herbam temeratos ciere menſes, epoto foliorum ſucco totius plantæ decocto: cùm enim evidenter ſit amara, ut ſiccet abſtergat, aperiatq; neceſſe eſt. Sic & Senecio major excalfacit, ſiccat, aperit, abſtergit, digerit, & reliquas Senecionis minoris vires obtinet. Senecionis quàm brevem mentionem fecit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ejus tantùm facultatem referemus his verbis: Erigeron, ſive Senecio facultatem miſtam obtinet, ſimul refrigeratoriam, & modicè digerentem. Herba hæc Græcis ἠριγέρων dicitur: Latinis Erigerum & Senecio: Italis Cardoncello ſeu Spelliccioſa: Germanis* Creutz Wurtz: *Hiſpanis Bon varon: Gallis Seneſſon. At Senecio major, Italis Cardencello ſeu Spellicioſa maggiore: Germanorum officinis, Flos S. Jacobi: vulgari verò ſermone* S. Jacobs Blum.

Senecionis conſid. — Brunfelſii error. — Floris Divi Jacobi mentio. — Senecionis facultas ex Gal. — Nomina.

I. SENECIO.

II. SENECIO MAS, SIVE Flos S. Jacobi.

Senecio minor. C.B. Senecio, Matth. Lac. Fuch. Turn. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lon. Anguil. Lob. Cæs. Lugd. Tab. Senetio vulgaris, Trag. Senecio minor, Cast. Erygeron, Thal. Erygeron secundum. Dod. gal. Erygeron minus, Dod. fol. Verbena fœmina, Brunfelso, qui in postrema edirione se errasse fatetur. II. Jacobea vulgaris, C.B. Senecio major, Matth. Cast. Lugd. Herba S. Jacobi, Fuch. Cæs. Flos S. Jacobi, Brunf. Trag. Lon. Herba Jacobæa Tab. Jacobæa, Dod. gal. & fol. Jacobæa Senetio, Lob. Artemisia polyclonos, seu Flos Jacobæus, Thal.

Θάλικτρον. THALICTRUM. CAP. XCIII.

THalictron folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ crassitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua ulcera ad cicatricem perducunt. Nascitur maximè in campestribus.

Thalictri consid. *THalictron, si Ruellio credimus, herbarii in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cateris notis Thalictri pictura adstipulantibus. Hac (ut ipse scribit) invenitur ubiq; sape in campestribus, & maceriis. Verùm cùm* Thalictri vires ex Gal. *mihi hactenus non contigerit eam herbam videre, idcirco Ruellii sententiam non ausim probare, neq; etiam refellere. Thalictron Thalietron nominat Gal. lib. 6. simpl. medicamentorum, ubi de ejus viribus in hunc modum differit. Thalietrum* Nomina. *folia habet coriandro similia, caulem crassitudine ruta. Vires ei inest exiccatoria citra morsum: itaq; ulcera inveterata ad cicatricem perducit. Quod Graci θάλικτρον, Latini item Thalictrum & Thalietrum appellant.*

Βρύον θαλάσσιον. MUSCUS MARINUS. CAP. XCIIII.

MArinus muscus nascitur in scopulis testaceisq;, haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei spissandi vis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus sic.

Musci marini consid. Corallina. *MUscus marinus duum est generum: Dioscoridis alterum, alterum verò Plinii. Non possum eorum non probare sententiam, qui dicunt Muscum marinum eam capillaceam esse plantam, quam officina corallinam appellant. Muscus hic gracilis capillaceusq; provenit, caulis expers, colore cùm siccatur subrufescente, falso sapore, odore concharum marinarum simili. Hanc circumforanei in pulverem contritam in plateis venditant ad puerorum vermes necandos, miris; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cateris prastat medicamentis: siquidem non modò interficit lumbricos, sed eos quoque eadem die expellit, magna sape astantium admiratione, quòd quandoque visus sit puer, qui ex assumpta hujus pulveris drachma centum vermes excreverit, potissimum si detur ex passo, aut cum Aegyptia siliqua pulpa. Crediderimus aque Corallinam hanc esse muscum marinum, quòd certò sciam, eam ab iis reperiri, qui corallia expiscantur, corallus, sicut etiam scopulis, & piscium testis inhærentem, eo sanè modo, quo arborem muscus arboribus ipsis innascitur. Is utiq; cateris prafertur, qui corallis adnascitur, unde ei nomen. Probatur secundo loco, qui saxis adharet, colore rubicundo: cinerem verò improbatur. Sed marinum muscum hac pollere facultate nō novere veteres: quandoquidem*

nusquam

I. MUSCUS MARI. SIVE Corallina.

II. MUSCUS MARINUS alter vel Plinii.

nuſquam apud ipſos legerim marino muſco interaneorum vermes necari. Muſci marini hiſtoriam (longè tamen ab ea diverſam, quam paucis perſtrinxit Dioſcorides) proſecutus eſt Plinius libro 27. cap. 8. his verbis: Bryon marina herba ſine dubitatione lactucæ foliis ſimilis, rugoſa veluti contracta, ſine caule ab ima radice exeuntibus foliis. Naſcitur in ſcopulis maximè, teſtiſq́; terra comprehenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq́; vis, & collectiones omnes inflammationeſq́; cohibendi, præcipue podagræ & quicquid refrigerare opus ſit: hæc Plinius. Cujus Muſci imaginem hanc omnino eſſe cenſemus, quam hic excudi curavimus: nam omnibus notis illi perbellè reſpondet. Vivam plantam conchæ cujuſdam teſtæ inhærentem, miſit ad me Patavio Jacobus Antonius Cortuſius. Cæterùm Marinus muſcus jam mihi in mentem redegit plantam (ſi tamen plantam appellare licet) muſco haud multò abſimilem, in fluminibus, & aliis dulcibus aquis naſcentem, viridi colore, & ſerici ſtaminis ferè modo villoſam, quæ Plinio lib. 27. cap. 8. circa finem conſerva appellatur: nobis verò in Hetruria vulgò Lima. Hæc cùm Plinii teſtimonio ad oſſium fracturas præſtantiſſimum ſit medicamentum, prætermittere quidem non potui, quin hic de ea Plinii verba adderem. Ille enim ita de Conſerva meminit. Peculiaris eſt alpinis maximè fluminibus Conſerva appellata à ferruminando, ſpongia aquarum dulcium verius, quam muſcus aut herba villoſa denſitatis, atq́; fiſtuloſa. Curatum ea ſcio, omnibus ferè oſſibus confractis, prolapſum ex arbore alta putatorem, circumdata univerſo corpori, aquam ſuam iſpergentibus quoties inareſceret, raroq́; nec niſi deficientem herbam mutationis cauſa reſolventibus convaluiſſe vix credibili celeritate. Cæterùm Muſci marini meminit Galenus li. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Muſcus marinus compoſitus eſt ex terrena, & aquea eſſentia, utraq́; frigida. Siquidem & guſtum adſtringit, & calidis quibusvis illitus, ea evidenter refrigerat & adjuvat. Poſſe quidem marinum muſcum, qui recens fuerit, refrigerare, facilè cum Galeno & Dioſcoride concedam: quòd verò ſiccus id efficere poſſit, quod guſtu ſalſo ſentiatur, non ita facilè mihi concedendum videtur. Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod latinis Muſcus marinus vocatur: Taba[?]b ſive Thabel Arabibus, quibus tamen muſcus cum lente paluſtri, confunditur: Italis ac Officinis, Corallina: Germanis Meermeß oder Meermöß: Hiſpanis Malborquiana yerva: Gallis Coralline.

Muſcus marinus Plinii.

Conſervę mentio & vires ex Plin.

Muſci marini vires ex Gal.

Nomina.

Muſci marini plures differentiæ proponuntur in hiſtoria noſtra, hic de duobus. I. Muſcus Marinus ſive Corallina, Matth. Dod. gal. Lac. Cord. in Dioſc. Ludg. Tab. Muſcus marinus primus, Dod. fol. Muſcus marinus herbaceus mollior, Cæſal. Corallina, Lon. Lob. Lemnio. Fucus Capillaceus, Lugd. II. Lactuca marituna, C.B. Muſcus marinus alter, Matth. Caſt. Muſcus marinus Theophraſti, Dod. gal. Muſcus marinus Plinii, Lugd. Fucus marinus prior, Dod. fol. Fucus ſive Alga Intybacea, Lugd. Bryon Thalaſſion, Turn. Bryon lactucæ foliis Plinii, Lob. Bryon Theophraſti, Cæſalpino.

φῦκος θαλάσσιον. FUCUS MARINUS. CAP. XCV.

EPhuci marini generibus, quoddam latum, & alterum *a* ſublongius, & rubens: tertium *b* candidum, naſcens in Creta, floridum valdè quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia vim habent refrigeratoriam non podagræ modò, ſed etiam inflammationibus, in cataplaſmatis efficaciter utilem: verùm iis uti humidis convenit priuſquam exareſcant. Nicander puniceum adverſus ſerpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres ſuum colorem mentiri, cùm tamen ſit radicula ejuſdem nominis, *c* qua ſe ſe fucant.

a Orib. ἐμπυώδε(?) i. oblongum.
b Orib. [illegible] i. criſpum.
c Orib. στυφῶδη i. adſtringentem.

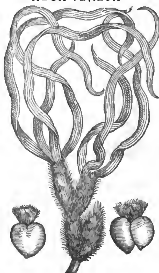
DE fuco marino locutus eſt Plinius libro 13. cap. 23. ubi ita ſcriptum reliquit. Naſcuntur in mari frutices arboreſq́; minores in noſtro. Rubrum enim, & totus orientis Oceanus refertus eſt ſylvis. Non habet lingua alia nomen quod Græci vocant phycos, quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex. Et lib. 26. cap. 10.

Fuci marini hiſt. ex Plin.

Tria inquit, Phyci thalaßii, id est, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tinguntur: hactenus Plinius. Caterum cum Fuci genera mihi planè incomperta sint, quod de iis dicam non habeo. Non tamen deest suspicio, quin Fucus marinus, si Alga non est, in ejus saltem genere recenseri poßit & debeat: nam Theodorus in Theophrasto non aliter Fucum marinum interpretatur, quàm Alga nomine. Adde quòd & Plinius alio in loco Fucum marinum, Algam maris aliquando vocavit, ut etiam adnotavit Marcellus. Sed non ob hoc existimaverim, fucum marinum eam vulgarem esse Algam, in qua Veneti vasa vitrea recondunt, ne inter vehendum collidantur & confringantur. Quòd praeterea Fucus marinus Alga esse poßit, illud argumento sit, quod nullum aliud, quod sciam, apud Latinos nomen inveneris. Alga species est, quæ & ulva dicitur, hoc tantùm inter se differentes, quòd hæc palustris, lacustris, fluviatilisque sit: illa verò tantùm in mari proveniat. Quod discrimen illo vulgari versiculo indicatur:

Alga Veneta.

ALGA VENETA

Ulva.

Alga venit pelago, sed nascitur ulva palude.

Unde etiam Virgilius libro sexto Aeneidis ita cecinit:

Tandem trans fluvium incolumes, vatemque, virumque,
Informi limo, glaucaque exponit in ulva.

Et libro secundo ejusdem:

Limosoque lacu per noctem obscurus in ulva
Delitui.

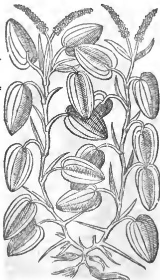
Fuci marini vires ex Gal.

Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Phycos humens etiamnum, & virens ex mari exemptus desiccat, & refrigerat ordine secundo: habet enim quiddam modicè acerbum. Nominatur Græcis φῦκος θαλάσσιος*: Latinis Phucus seu Fucus marinus: Italis Phuco marino.*

Nomina.

Algæ Venetæ cùm mentio fiat in Commentariis, idcirco ejus figuram addere placuit, quam Algam marinam, Lobelus: Fucum marinum, Lacuna: Fucum marinum alterum, Dod. hist. Latina, Fucum sive Algam marinam gramineam, Lugdunensis: & Algam, Cæsalpinus, Monspeliensium vulgus paleam marinam, vocat. Videtur apud Dioscor. sub Fuco secundo, apud Theophrastum sub primo exprimi.

I. POTAMOGETON.

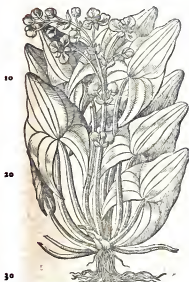
Ποταμόγειτον. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

POtamogeton, folium fert betæ simile, hirsutum, paululum supereminens extra aquam. Refrigerat & inspissat: pruriginibus utile, & contra veterum ulcerum nomas. Nomen ex eo inditum est, quòd palustribus & aquosis enascatur.

Potamogetonis consid.
Sagittæ utriusque consid.

POtamogeton lacubus & paludibus innasci amat, ubi foliis betæ proximis, super aquam expansis in compluribus locis emicare invenitur. Hanc herbam nos sæpe vidimus & legimus, privatim in lacubus quibusdam in Ananiensium agro, quam ibi unà cum nymphæa aquis supernatantem deprehendimus. Facit Potamogeti mentio ut Sagittam quoque, ob foliorum formam Plinio vocatam, in mentem redegerim, quòd ipsa in fluminibus nascatur, & stagnantibus quoque aquis. Hæc ita duum est generum. Major & Minor. Hujus folium sagittæ cuspidis figuram ad amußim refert, supernè in unum apicem, infernè in duos desinens. Pediculo nititur triquetro, spongioso, intus cavo sesquicubitali & quandoque majore, aut minore, pro aquarum profunditate, in quibus vivit. Caulem gerit rectum, lævem, rotundum, vacuum, superius in ramulos divisum in quibus flores exeunt albi, singuli tribus foliolis constantes, hærentque in pedunculis pari exortu à caule prodeuntibus. Ex his tandem capitula nascuntur subpurpurea hirsuta, nucis Ponticæ magnitudine in quibus minutum concluditur semen, rotundo intus globulo inhærens. Radicem habet albam, multifidam, & fibrosam Plantagini aquaticæ similem, cujus cognationis ego sagittam facio. Major minori per omnia respondet, sed omnia majora in ea spectantur. Folia quoque non adeo in acuminatum fastigium desinunt. Nascitur utraque in aquis cùm stagnantibus, tum decurrentibus copiosa in Bo-

II. SAGITTA MAIOR.

III. SAGITTA MINOR.

in Bohemia, cum in Muldava flumine, tum in aliis plerisq; locis. Temperamento ambæ ſunt frigido & humido: & iidem cum plantagine aquatica viribus pollent. Potamogeton, ut teſtatur Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, adſtringit & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſſior quam polygonon eſt. Huic herbæ nomen Græcum ποταμόγειτον, Latinum ſimiliter Potamogetum: Italis Potamogeto: Germanis Seehalten Kraut/ und Sam Kraut: *Gallis Herbe des eſtagnes. At Sagitta, Græcis πίγαξα: Italis Saetta.* Potamogeton vires ex Gal. Nomina.

MILLEFOLIUM AQUAticum.

Potamogeton latifolium aliud, aliud tenuifolium: latifolium aliud rotundis, aliud oblongis foliis eſt, hocq; vel craſſis ſalignis, vel tenuibus & ſplendentibus, & hoc vel planis vel criſpis. I. Hic proponitur Potamogeton rotundifolium, quod Dioſcoridis eſt: & dicitur Potamogeton, Matth. Trag. Fuchſ. Lac. Dod. gal. Lonic. Caſtor. Tabet. Potamogetoni ſimilis rotundiore folio, Cordo in Dioſcoridem. II. Sagitta aquatica maior, C.B. Sagitta maior, Matth. Dod. fol. Caſtor. Tab. Piſtana Magonis, ſive Sagittaria aquatica Plinii, Lob. Phleos mas latifolia, Lugd. Barba ſylvana recentioribus medicis, Cæſal. III. Sagitta aquatica minor, C.B. Sagitta minor, Matth. Dod. fol. Caſt. Lob. Lug. Tab. Sagittaria minor, Lob. in icon. Sagitta & Sagittalis, Cordo in hiſtoria.

Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

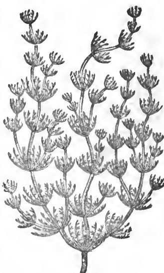
STratiotes in aquis naſcens, iiſdem ſupernatat, & ſine radice vivit: unde cognomentum traxit. Herba ſempervivo ſimilis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt: vulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

NOn eſt profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non proveniat. Quandoquidem ea, ut lib. 24. cap. 18. Pli-

nium tostatum reliquit, est in Aegypto tantùm, & inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni majora haberet folia. Caeterùm plantam quandam misit ad me Pisis Lucas Ghinus Medicus clarissimus in aquis nascentem, quam ille aquaticum Millefolium appellabat. Hanc ego aquatica Stratiotes genus aliquod esse puto. Esto tamen aliorum quoq; judicium ex imagine, quam hic appingi curavimus. Folius est coriandri, sed tenuioribus, caulibus tribus aut quatuor, angulosis, in quibus per intervalla pusilla habentur folia, avicularum pennis similia: in cacumine singulis caulibus bina exeunt umbellae, subpurpurascentibus floribus. Vocatur Graecis στρατιώτης ἐνυδρος: Latinis Stratiotes aquaticus. Millefolium aquaticum: Italis Millefoglio aquatico.

Nomina.

* II. EQUISETUM OLIdum. *

I. Millefolium aquaticum à Matthiolo propositum, & à Lugdunensis herbarii auctore, sub Strariote millefolio aquatico Matthioli enarratum, hactenus non vidimus. Ast ne duae diversae una figura junctae ad Commenrarorem sint missae, veremur: Siquidem caules optimè respondeant (si umbellas adimas) Equiseti speciei, cujus iconem adjunximus. II. Quod albicat omnibus sui partibus, odoris sulphurei & lutosi, caulib. pluribus, longis, rotundis, obliquè striatis fragilibus, qui in plures cauliculos brachiantur, foliis aliquot simul ad geniculum junctis, brevibus aliquot apicibus tanquam particulis donatis: quae si sicca sint levissimo digitorum contritu in pulverem comminuuntur. Nascitur in aquis, praecipuè coenosis, communiter in iis demersum, rarius erectum: quod in fossis Thermarum Aponensium notavimus, & non longè Lucerna Helvetiorum. An floreat ignoramus: nec de ea quicquam hactenus apud auctores legimus, quod propter gravem odorem, Equisetum olidum vocamus.

Στρατιώτης χιλιόφυλλος. STRATIOTES MILLEFOLIUM. CAP. XCVIII.

STratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altirudine, aut amplius assurgit: foliis avium pulli pennas imitanribus, brevi admodum dissectoq; foliorum exortu. Folia sylvestre cuminum simulant, praesertim brevitate, [atq; scabritia] breviora paulò: densiore umbella & pleniora. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores parvos & candidos. Nascirur in asperis agris, praecipuè circa semitas. Eximii usus ad ulcera vetera recentiaq;, profluentem sanguinem & fistulas.

Conclusa in meo desunt.

I. MILLEFOLIUM MAJUS.

Stratiotae millefoliae consideratio.

STratiotes in hunc usq; diem Millefolii cognomen retinet. Planta est officinis notissima, in incultis proveniens, in pratis, & circa semitas, lignosis caulibus, dodrante majoribus pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia insunt avium novellarum pennis similia, sylvestriq; cumino aemula. Flores ejus densiore umbella sustinentur, candidi, etsi nonnunquam in purpura rubescant. Ex his utriq; notis palam est, communis usus Millefolium nil aliud dici posse, quàm Stratioten, de quo hic agitur: non autem, ut Brasavolus existimat, Myriophyllum infra à Dioscoride descriptum. Siquidem Myriophyllum caulis est tener, singularis, unica nixus radice: foliis plurimis, lavibus, foeniculo similibus. Quae sanè omnia, ni fallor, apertissimè ostendunt, Brasavolum hac in re hallucinatum esse.

Brasavoli opinio non est accepta.

Millefolium majus.

Millefolii genus quoddam nascitur in Goritiensi agro Salvatino monte prope sacellum divae Mariae virginis, eo tantùm saxoso tractu, quo ad Sontium fluvium descenditur. Id quoniam aliud praestat magnitudine, ut ejus effigies, quam hic damus, apertè ostendit, ideò nobis jure liceat ipsum nominare Millefolium majus. Folia profert minoris similia, sed majora, Tanaceto quadantenus proxima, caules quoque majores, subhirsutos atq; grandiores umbellas: floribus in purpura albicantibus, odore medicato. Praestat eadem quae minus. Datur utiliter millefolii succus ad sanguinis rejectiones. Idem praestat sicci farina ex Symphyti majoris, aut plantaginis aqua

II. MILLEFOLIUM MINUS.

qua pota. Eadem naribus indita, fluentem inde ſanguinem compeſcit. Dyſentericis utiliter infunditur, una cum ſui ipſius ſucco. Herba recens tuſa & ſuppoſita, pubiq; illita, menſibus profluvia compeſcit. Millefolium cui candida ineſt umbella, una cum floribus tuſa, & cum ſua ipſius aqua, aut caprino lacte pota, gonorrhæam in viris, in fœminis alba uteri excrementa tollit. Atqui id valentius præſtat, ubi cum corallio, ſuccino albo, & eboris ſcobe propinetur. Præſtat mirum in modum Millefolii, & foliorum & florum farina ad ſanguinis mictum, ubi unciæ pondere una cum Armeniæ terræ drachma, ex vaccino lacte propinetur jejunis diebus tribus continuis. Commanducata folia, & præſertim recentia, dentium dolores mulcent. Idem facit commanducata radix, & diu ſub dente dolente retenta. Datur herba decoctum cum labruſcæ floribus utiliter potandum contra vomitum. Stratioten hunc, & ſuperiorem perſtrinxit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ubi de utriuſq; viribus ita diſſerit. Stratiotes aquaticus quidem humida & frigida facultate eſt: terreſtris verò nonnihil habet adſtrictionis: proinde ſanè & ulcera glutinare poteſt, & ulceribus eſſe utilis. Sunt qui eo & ad ſanguinis eruptiones utantur, & ad fiſtulas. Herba, quæ Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος, Latinis Stratiotes millefolium appellatur: Italis Stratiote millefoglio: Germanis Garben: *Hiſpanis Milhoyas yerva: Gallis Mille fueille.* * Cumin vel Anet ſauvage. * *At Millefolium majus Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος μέγας: Italis Millefoglio maggiore.*

Stratiotæ vires ex Gal.

Nomina.

I. Millefolium vulgare album, C.B. Millefolium majus, Matth. Millefolium album, Brunf. Camer. Millefolium vulgare, Trago, Geſ. hor. Millefolium Stratiotes, Cord. in Dioſc. Millefolium terreſtre majus, Tab. Millefolium terreſtre vulgare, Lob. in icon. Millefolium ſive Achillea. Dod. fol. Millefolium majus, Cæſalpino. Stratiotes millefolium, Fuch. Lac. Caſt. Stratiotes millefolia major, Lugd. Militaris, Lob. Achillea, Dod. gal. Lonicero. II. Millefolium vulgare purpureum minus, C.B. Millefolium minus, Matth. Millefolium vulgare, Trag. Millefolium, Lonic. Millefolium purpurei floris, Dod. fol. Millefolium terreſtre purpureis floribus, Lob. Millefolium purpureum, Taber. Millefolium parvum, Cæſal. Stratiotes terreſtris minor, Cordo in hiſt. Stratiotes millefolia minor, Lugdunenſi.

φλόμος. VERBASCUM. CAP. XCIX.

VErbaſcum differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſſicæ, piloſiora multò & latiora, *a* candida: caulis, albus, cubitalis aut amplior, ſubhirſutus: flores albi aut *b* ex luteo palleſcentes: ſemen nigrum: radix longa, guſtu acerba, craſſitudine digiti: naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, qui mas appellatur, oblongius, albis foliis, & anguſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet, niſi nigriore latioreq; conſtaret folio. Sylveſtre [folia] fert [ſalviæ] : altas virgas & lignoſas, *c*, & circa eas ramulos *d* quales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirſutæ, rotundis foliis, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab aliis autem thryallis, foliis ternis aut quaternis, vel paulò pluribus, hirſutis, craſſis, pinguibusq;: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adſtringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alvi profluvio, convenienter ex vino datur. Decoctum ruptis, convulſis, fractis, antiquæ tuſſi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbaſcum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunq; objiciatur, blattas in ſe contrahit. Cocta in aqua folia adverſus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: ſyderatis ulceribus ex vino & melle, cum aceto autem vulneribus medentur: contra ſcorpionum ictus ſunt auxilio. Sylveſtris folia ambuſtis igni ſunt cataplaſmata. Ajunt in foliis ejus, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putreſcere.

a Orib. λευκοτέρα, i. candidiora. *b* Orib. ὑπόχλωρα, i. ſubviridia. Orib. non legit concluſa. *c* Ori. φύλλα ἐλελισφάκῳ ὅμοια ἔχον δὲ κύκλῳ, i. folia ſalviæ ſimilia in orbem. *d* Orib. ὥσπερ i. quemadmodum.

PLura Verbaſci numerantur genera, ut ex appictis iconibus palam fiet. Prima verbaſci genera, domeſtica ſcilicet duo, nulli non cognita ſunt. Verbaſcum mas ſive ſecundum, oblongius eſt, albis foliis, anguſtioribuſq;: tenuiore caule. Floribus in cacumine minoribus, pallido colore. Radice minori minuſq; carnoſa. Naſcitur in campeſtribus, exoluto ſolo. Iiſdem viribus præditum eſt, quibus & fœmina. At Verbaſcum tertium, folia profert nigriora, oblongiora, ſalviæ ferè modo aſpera, ſed latiora: caulibus rotundis, robuſtis, tenuioribus floribus in cacumine ſpicatis, aureo colore. Provenit & hoc quoq; in campeſtribus: eaſdem cum aliis habent vires. Verùm ſylveſtre, quod foliis ſalviæ ſimilibus, aureiſq; floribus provenit, non omnibus ſanè notum exiſtimo. Viret tamen hodie Patavii in nobiliſſimo ſimplicium horto, quem ad commune ſtudioſorum commodum Illuſtriſſimus Venetorum Senatus conſtrui curavit. Naſcitur in campeſtribus & apricis montibus. Quin nec fortaſſe Lichnitim, cujus etiam figuram hic damus, novere multi, quod foliis eſt hirſutis, craſſis, tomentoſis pinguibuſq; atq; idoneis ad lucernarum lumina: floribus numeroſis & ramuſculis eminentioribus, prodeuntibus aureo colore. Eſt Verbaſci quoque genus, cujus folia corniculati papaveris faciem exprimunt, per ambitum ſinuata. Ideoq; nil mirum ſi Dioſc. ejuſmodi papaveris folia Verbaſci foliis comparaverit. Reliqua verò, qui mihi demonſtravit in Italia, hactenus reperi neminem. Et quamvis ſint, qui putent, ut Ruellio, Fuchſio & recentiorum aliis placet, eas vulgaris notitia plantas, quæ quibuſdam Bracha cuculi, officinis Primula veris, German. clavet S. Petri, nonnullis verò herba paralyſis appellantur, eſſe Dioſcoridis Phlomides, quæ hirſutis rotundiſq; foliis, humiles prodeunt: eorum tamen

Verbaſci genera & confid.

Ruellii & Fuchſii opin. reprobata. Herba paralyſis.

I. VERBASCUM I.

II. VERBASCUM II.

III. VERBASCUM III.

IV. VERBASCUM IV. SIve sylvestre.

tamen sententiæ, licet eruditorum virorum, haudquaquam adstipulari possum. Siquidem plantis iis folia non insunt hirsuta, nec etiam rotunda, sed alteri lævia, alteri verò crispa, lactucæ aut dipsaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nusquam, quod sciam, meminit Dioscorides, neque è veteribus alius, qui Verbasci genera recenseat.

Id quod

V. VERBASCUM LYCHNITE.

VI. VERBASCUM ALIUD.

VII. PRIMULA VERIS.

VIII. VERBASCULUM HORtenſe multiplex.

Id quod in herba paralyſi, meo quidem indicio, ſile utio involvendum non fuerat, cùm hac omnium prima ſuis aureis floribus emicet, verq; novum pronunciet: unde illi nom en officinæ impoſuero. Duum eſt generum: alterum odoratum, alterum inodoratum. Prima folia profert lactucæ quadantenus ſimilia, oblonga, rugoſa, Labri veneris ferè modo humi jacentia, è quorum

è quorum medio cauliculus exit dodrantalis atque incanus, è cujus fastigio flores exeunt complures lutei, per ambitum fimbriati odoratique, ut in ursi auricula, quam & radice quoque imitatur. Provenit secus vias, propter sepes, & in pratis. Altera folia profert latiora, & in cacumine rotundiora, humi pariter accubantia, crispa rugosaque, magis cenera: caule verò floribus ac radicibus, ab altera non differt. Nascitur iisdem in locis, & frequenter in sylvis herbosis. Easdem, quas prior possidet vires imbecilliores tamen.

Herbæ paralysis vires Matth.

Hi recentiores vim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radices earum decoctum ad renum, & vesicæ calculos commendant. Succum quoque, tum potum, tum exterius illitum, fractis luxatisque ossibus utilem esse tradunt. Cæterùm præstat earundem decoctum additis salvia & amaraco, adversus frigidos nervorum, & cerebri morbos. Quare commodissimè datur potandum resolutis, ac iis, qui membrorum tremore, stuporéve laborant. Stillatitia florencu jam herba aqua datur utiliter potanda in animi deliquiis, & ubi corpus imbecillitate virium affectum fit. Nam (ut inquiunt experimentatores) mirificè cor confortat ac roborat. Flores illinuntur utiliter adversus scorpionum, & phalangiorum ictus. Siquidem facilè tumores dissolvunt. Herba ipsa, aut flores, aut radices tusæ & illitæ, vulnera sanant. Stillatitia aqua, quæ à tota fluxerit planta, fronti illita, capitis dolores mulcet. Mulieres, quæ fuco delectantur, flores in albo meraco macerantes, unà cum polygonati radicibus, stillatitiam ad alembicum conficiunt aquam, qua deinde à lecto resurgentes faciem lavant, eique nitorem conciliant: ubi autem rugas tollere studens, stillatitium limonum aquam admiscens.

Verbasci vires Matth.

Sed ad legitima verbasci genera redeamus. Hæc omnia in universum, sed fœmina magis, ut plurimis fact.: periculis constat, omnib ferè sedis moibu mirificè subveniunt: adstringunt enim & exiccant. Quamobrem seminis & florum pulvis, additis chamæmeli floribus, & laricis resina procidentem sedem suffitu cohibet, & tenasmum, præcipuè dysentericis, tollit. Verbasci fœmina folia inter lapides concusa, si equis claudicantis ex clavorum noxa ungui prius excavato imponantur, mirum dictu quam brevi tempore is liber evadat. Radicis ejusdem succus, anteaquam caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico vino haustus, in ipsa accessionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus aut quatuor iteratis vicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis verrucis illitus, eas facilè delet, et si lavib. nihil proficiat. Idem facit siccæ radicis farina confricata. Dantur flores cõmodissimè in pulverem triti, contra tormina ventris & colicam. Gargarizatur utiliter radicum decoctum contra tonsillarum inflammationes. Folia tusa

IX. PRIMULA VERIS altera.

X. BLATTARIA.

& cineribus calefacta, sanant panos, quos bubones vocant, emplastri modo imposita. Tanta vis verbasco inest, ut jumentis non tussientibus modò, sed ilia quoque trahentibus auxilietur potu. Semen ex vino decoctum & contusum impositumque luxatis medetur, dolorem & tumorem auferens. Folia conferunt strumosis, si ex aceto imponantur. Semine ac foliis in vino decoctis, ac subinde tritis & impositis, omnia infixa corpori extrahunt. Folia & summitates in aqua decocta, & illita podagricis auxiliantur, sed ejus Verbasci ea esse oportet, quod minoribus crescit foliis. Stillatitia florum aqua oculis injecta, distillationes cohibet: aufert eadem illita faciei ruborem, quam Mauritani Guttam rosaceam vocant, & præsertim addito caphura momento. Illinitur eadem ad Erysipelas, & ignis combustiones, serpigines, vitiligines, impetigines & cæteras cutis infectiones.

Gutta rosacea.

Verbasci flores unà cum ovi vitello, & mica panis, & porri foliis illiti, perbellè præstant ad cohibendas tumentes dolorificasque hæmorrhoidas. Idem præstant ejusdem folia suffita, ex molari lapide accenso.

Blattariæ historia & vires.

Est & herba similis Verbasco, quæ BLATTARIA Plinio nominatur lib. 25 cap. 9. ubi eam iis verbis depingit. Est similis Verbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abjecta blattas in se contrahit, ideoque Romæ Blattariam vocant: hæc Plinius. Eundem verò effectum Dioscorides illi Verbasci generi assignavit, quod floribus aureis descripsit. Quæ certè res facit, ut credam, quòd non aberrarent ii, qui sibi animum inducerent,

blatta-

Blattariam Plinii, & Verbascum illud Dioscoridis, cui flores insunt aurei, unam & eandem plantam esse. Porrò Blattaria passim ferè nascitur in campestribus: foliis oblongis, per ambitum serratis: floribus tertium Verbasci genus maximè amulantibus, quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parvi, lentis instar, duriores tamen, ac laviores, in quibus semen continetur. De hac herba plures, quod invenerim, facultates non produntur. Sed cum ea gustu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem excalfaciens sit & siccans, & aperire & abstergere possit. Verbasci genera, & vires memoria tradidit Galenus libro octavo. simpl. medicamentorum. ubi ita scribit: Verbascum quoddam folio album est, quoddam verò nigrum. Et albi aliud quidem mas est, cujus folia angustiora, aliud fœmina, cujus majora. Est praterea aliud Verbascum sylvestre cognominatum quod floribus constat aureis, & luteis. Sed & prater has species alia est, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaque duarum radix gustu acerba est, & fluxionis affectibus prodest: sed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi vim habent: sic & aliarum folia, & maximè ejus, qua aureos flores obtinet: qua etiam capillos rufant. Omnium enim folia depaccan li, & digerendi moderatè vim possident. Qua planta Graecè φλομος, Verbascum Latinè dicitur: Officinis Tapsus barbatus. Italis, Verbasco, & vulgò Tasso barbasso: Germ. Wullkraut: Hispanis, Verbasco: Gallis, Bouillon. At Verbascum mas sive secundum, Graecis φλομος ἄρρην λευκός: Italis, Tasso barbasso maschio. Sic Verbascum tertium, Graecis φλομος ἄρρην μέλας: Italis, Tasso barbasso minore. Verùm Verbascum sylvestre, Graecis φλομος ἀγρία: Italis, Tasso barbasso salvatico. Sic primula veris, nonnullis Brachè cuculi: quibusdam Herba paralysis: Italis, Fior di prima vera: Germanis, Schlüssel Blumen: Gallis, Primevere, son Brayes de Cocu. Iisdem nominibus appellatur & altera. Tandem Blattaria, Dioscoridi, Verbascum aureis floris: Italis, Blattaria.

Verbasci genera, & vires ex Gal.

Nomina.

Verbascum, φλόμος dictum, à φλύζω uro, quasi φλὸξ flamma, quia hac herba pro ellychniis utuntur. Sic Verbascula seu Primulæ veris φλομίδες Dioscoridis censentur, alii Dodecatheon Plinii volunt. Fabius Columna, Alismatis secundum genus apud Plinium facit: cujus ut & Verbasci plurimæ differentiæ. I. Verbascum mas latifolium luteo flore, C.B. Verbascum primum, Matth. Cæsalpin. Lugdunensi Verbascum candidum mas, Lacun. Lon. Verbascum, Cordo in Diosc. Castor. Verbascum mas, Lobel. Tab. Verbascum aut phlomos vulgatis mas Dioscoridis, Thapsus barbatus officinarum, Lob. in icon. Verbascum latius, Dod. fol. Verbascum album mas seu Candela regia, Thalyo. II. Verbascum mas angustioribus foliis, floribus pallidis, C.B. Verbascum secundum, Matth. Lacun. Castor. Lugdun. Verbascum mas, Matth. in Epit. Verbascum sysveilre majus, Lonicero. III. Verbascum nigrum flore ex luteo purpurascente, C.B. Verbascum tertium, Matth. Lac. Cast. Lugd. Verbascum nigrum, Trag. Dod. gal. & fol. Tab. Verbascum nigrum Dioscoridis, Lob. in icon. Verbascum nigrum salvi folium purpureo flore, Lobel. Verbascum sylvestre, Fuchs. Turn. Ges. hor. Verbascum sylvestre minus, Lonic. Verbascum nigrum latifolium, Thalyo. IV. Verbascum latis salviæ foliis, C.B. Verbascum quartum sive sylvestre, Matth. Lugd. Verbascum sylv. Matthiolo in epit. Lac. Ges. hort. Clus. hist. Hisp. Cast. Verbascum sylv. alterum, Dod. fol. Verbascum salvifolium fruticosum luteo flore, Lob. Vetbascum sylvestre foliis Salviæ, Cam. Verbascum quartum Matthioli, Lob. in icon. Verbascum septimum, Cæs. V. Verbascum Lychnites flore albo parvo, C.B. Verbascum Lychnite, Matth. Lac. Tab. Verbascum primum, Brunf. Verbascum candidum fœmina, Fuch. Ges. hor. Verbascum album fœmina albo flore, Dod. gal. Lugd. Verbascum fœmina, Lob. Lugd. Verbasci tertii altera species, Cast. Verbascum quartum, Cæs. Phlomos mas alter, Lob. in icon. Phlomis Lychnitis, Lugdunensi. VI. Verbascum folio papaveris corniculati, C.B. Verbascum aliud, Matth. Verbascum sylv. tertium, Dod. fol. Verbascum laciniatum, Lugdun. Verbascum intubaceum, Tab. Verbascum foliis papaveris cornuti, Camerario. VII. Verbasculum pratense odoratum, C.B. Primula veris, Matth. Lon. Tab. Primula veris prior, Lugd. Primula pratensis, Lob. Primula veris hortensis, Thal. Herba Paralysis, Brunf. Trag. Cast. Clus. hist. Pan. Herba Paralysis altera, Cæsalp. Verbascum odoratum, Fuchs. Dod. gal. Verbasculum quorundam, Gesn. hort. Arthritica eidem. Arthritica simplici luteo flore, Camerar. Alysma pratorum, Columnæ. IIX. Verbasculum hortense multiplex, C.B. Arthriticæ genus dasypodium seu Densifolium, Ges. hort. Arthritica pleno flore, Cam. Primula hortensis Anglica, Lob. Lugdun. Primulæ veris flos multiplex, Dod. fol. Primula veris multiflora, Tabernæmontano. IX Verbasculum pratense inodorum, C.B. Primula veris altera, Matth. Lugd. Primula veris sylvestris, Thal. Primula sylv. tertia, Tab. Herba Paralysis alba, Brunf. Herba Paralysis sylv. Trago: Verbasculum non odoratum Fuchsio: Verbasculum album, Dod. gal. Arthritica simplici pallido flore, Camerario. X. Blattaria lutea (est enim & alba, viridis purpurea, & maximo flore.) folio laciniato, C.B. Blattaria Matth. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lon. Lob. Cast. Lugd. Blattaria flore citrino, Ges. hor. Blattaria lutea. Cam. Verbascum Leptophyllum, Cordo. in histor. Verbascum nonum, Cæsalpino.

a Meum hirsuta, densa. b Meum, & Cat. crassas. c Meum, Cat. non legit monte Troadis. Me pro cō, lusit. sanguinis sputo, ut Cat. legit sanguine excreantibus.

ÆTHIOPIS. CAP. C.

Αἰθιοπίς.

AEthiopis folia habet verbasco similia *a* perquàm hirsuta, densaque, in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † scabrum, similem apiastro. aut arctio, multis concavum alias: semen ervi magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem cespite numerosas, longas, *b* plenas, glutinosas gustu: quæ siccæ nigrescunt, duranturq; ut cornua possint videri. Plurima nascitur in Ida *c* monte Troadis, & in Messenia. Auxiliatur purulentis excreationibus, ischiadicis, pleuriticis, arteriæ scabritiis, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis vicem præbet.

Aethiopis confid.

TAmetsi jampridem existimaverim, Aethiopidem herbam in Aethiopia. & Ida Troadis tantùm nasci, quòd eam inibi plurimam gigni testentur Dioscorides. & Plinius: hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata est Patavio ab ornatiss Juvene medico Joanne Odorico Melchiorio Tridentino, quam, nulla prorsus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, ut ejus pictura, quam hic damus pulchrè demonstrat. Aethiopidis non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu: quanquam eam memoria prodidit Paulus lib. 7. ubi non plures de hac herba vires tradit, quàm qua Dioscoridi accepta referri possunt, cùm ita scribat. Aethiopis similia verbasco habet folia Radicis decoctum potum auxiliatur ischiadicis, pleuriticis, & sanguinem rejicientibus: arteriæ etiam asperitates cum melle lenit.

Aethiopidis vires ex Paul.

Nomina.

ÆTHIOPIS.

Ut Græcis hæc planta αἰθιοπὶς, ita etiam Latinis Aethiopis nominatur: Itali, Etiope & Etiopide.

† Hoc loco in vulgatis Græcis codicibus legitur παχὺν, hoc est, crassum. Quam vocem interpres Plinium fortè, ut solet, secutus omisit. Sed cur nos eam non adjecerimus, fecit Orib. quem in hoc Plinio adstipulari invenimus.

Æthiopidem foliis sinuosis, & in profundas lacinias divisis (cujus figura in universali historia) observavimus. Dicitur Æthiopis, Matth. Ges. hor. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Lob. Cast. Lugd. Tab. Cæsal. Æthiopia phlomitis, Lob. in iconibus.

Ἄρκτιον. ARCTION. CAP. CI.

ARction, aliqui potius Arcturo vocant, similis est verbasco foliis, nisi quòd hirsutiora, & rotundiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, parvo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum semine radix in vino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, pernionesque foventur eodem: bibitur adversus coxendicum dolores, & stranguriam è vino.

Arctii consid. Ruellii error.

CRedidit Ruellius, Arction eam esse plantam, quæ & secus vias, & in scrobium marginibus nascitur, quamq; officinarum vulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem judicio, fallitur, neque audiendus est. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non est, quàm Xanthium inferius à Dioscoride repræsentatum. Etenim Lappa minor folio verbasci, eoq; hirsutiore non vestitur: neque caulem profert longum, & mollem: qui nec semen cumino simile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellii opinio evidentissimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac vidi, quæ Arctium legitimè referat. Hujus meminit Galenus lib. 6. simplic. medic. ubi de eo ita scriptum reliquit: Arction illud, quod verbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: semine cymino simili, facultatis est admodum tenuium partium, & ob id exiccantis, extergentisq;, tamen modicè. Quamobrem radix, ac semen ejus cocta cum vino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambusta, & chimethla, non horum modò decoctum perfusum, sed caules teneriores sanare possunt. Quod Ἄρκτιον Græci, Arctium quoque Latini dicunt: Itali, Arctio.

Arctii vires ex Gal.

I. PERSONATA, SIVE Lappa major.

Nomina.

Ἀρκεῖον. PERSONATA. CAP. CII.

PErsonata folia habet cucurbitæ, majora tamen, a hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem albicantem, quanquam & interdum vidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extussientibus auxiliatur: trita dolores à contorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

a Mo. & Cat. δασεῖα. i. hirsuta.

Personatæ cõsid.

TAmetsi de una tantùm Personata meminerit Dioscorides, nos tamen duo in Bohemia observavimus genera, Echinatorum tantùm capitum facie differentia. Siquidem in altero majora, duriora, & rigidioribus asperioribusq; aculeis spectantur: in altero verò minora, molliora, & mitioribus aculeis, alba quadam lanugine circumquaque obducta, extant. Major folia habet cucurbita majora, nigriora, hirsutiora, crassioraq;: caulem crassum angulosum, albicantem, sesquicubitalem, atque ramosum: fructu copioso, echinato, non magno, aculeis repandis, vestibus pertinaciter sese innectentibus ac inhærentibus. Floribus purpureis, semine cnici minore. Radice longa, vegeta, intus candida, foris nigra. Nascitur passim in agrorum marginibus, secus itinera

& ferè

& ferè ubiq. ALTERA foliis exit minoribus paulò, caule ramoſo: capitulis pariter echinatis, ſed minoribus, alba lanugine obductis: mitioribus aculeis: flore capillaceo, purpuraſcente: ſemine alteri ſimile. Naſcitur ubi & prior: & eadem cum illa præſtat. Hanc eam ſanè eſſe crediderim quam Plinius lib. 25. c. 9 non Perſonatam, ſed Perſolatam vocat his verbis: Perſolatam, quam nemo ignorat, Græci verò Arcion vocant, folia habet majora etiam cucurbitis, & hirſutiora, nigrioraq́, & craſſiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius. Ex cujus notis facile cognoſci poteſt, Plinium hic ſecundum Perſonatæ genus deſcripſiſſe. Nam de altera Perſonata ſcripſerat quoq́, eodem capite & libro, ſic inquiens: Perſonatam quidam Arcion vocant, cujus folio nullum eſt latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinii verbis planum fit, illi perſonatam deſignare, quæ majoribus cum foliis, tùm lappis, ſive Echinis habetur. Perſolatam verò quæ majoribus eſt lappis ſive echinatis capitulis. Quo fit, ut maximè redarguendum putem Leonicenum, utpote qui Plinium in hoc perperam damnaverit, aſſerens non niſi unum Perſonatæ genus reperiri. Cæterùm Braſavolus in ſuo ſimplicium examine, Lappam credidit eſſe Dioſcoridis Aparinen, in hoc evidentius hallucinatus, quàm ut ejus error explodi debeat, ut etiam ii dijudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter verſati fuerint. Cæterum cum Perſolatæ in mentem mihi redegerit plantam, quam quidam Perfoliatam vocant, prætermittere quidem non potui, quin de ea hic mentionem facerem. Eſt itaq́, PERFOLIATA planta, quæ folia profert pinguia, ſubrotunda, ſed in acutum definentia, piſi ferè modo, venis pluribus craſſiuſculis ſecundum longitudinem protenſis.

Plinii tutela.

Braſavoli hallucinatio.

Perfoliatæ mentio & vires.

II. PERSON. SIVE LAPPA MAJ. ALT.

III. PERFOLIATA.

Hæc priuſquam caulem edat, humi procumbit. Caulis ſubinde erumpit gracilis, glaber, rotundus, atq́ etiam ramoſus. Folia quæ in caule ſunt, & in ramis, ab iis magno naturæ artificio umbilicotenus perforata ſunt. Quo fit ut ego Perforatam potius, quàm perfoliatam appellandam hanc plantam eſſe cenſeam. Flores gerit aureos, è capitulis quibuſdam prodeuntes, & in ſtellæ modum radiantes, folioſos, odore non ingrato: ſemen nigrum, pellucidum, pſyllii ſemine majus. Radice nititur unica, ſed fibroſa. Naſcitur in vineis, arvis, inter ſegetes, in pratis, & agrorum limitibus. Floret æſtate. Guſtu eſt ſubamaro, & adſtringenti. Datur herba ipſa in vino decocta, aut in pulverem trita ad internas affectiones & ad rupta. Ideoq́, bibitur utiliter ad umbilici eminentiam, & ad Enterocelas. Strumas etiam reſolvit, & curat, ſi emplaſtri modo imponatur. Illinitur quoq́, utiliter ad omnes inflammationes. De Perſonata ſub alterius Arctii nomine diſſerit Galenus lib. 6. ſimpl. med. his verbis: Alterum verò Arctium, quod Proſopida vocant, cujusq́, folia cucurbitæ ſimillima ſunt, niſi quatenus tum majora, tum duriora, diſcutit ſimul & deſiccat, ſed & adſtringit mediocriter. Quamobrem folia ejus veteribus ulceribus mederi poſſunt. Semen potum calculoſis auxiliatur: idem facit radicis decoctum infuſum. Quæ planta Græcis ἄρκτιον, Latinis Perſonata vocatur: officinis, Bardana: Italis, Lappola maggiere: Germanis, Groß Kletten: Hiſpanis, Bardana, & Pagamacera mayor: Gallis, Gloteron & Bardana. At Perſonata altera: Plinio, Perſolata: Italis, Lappola. Sic Perfoliata: Italis, Perfogliata: Germanis, Durchwachs.

Perſonatæ vires ex Gal.

Nomina.

Arction ab Arcio Dioſcorides diſtinguit, illud Lappa major eſt montana, hoc Lappa major vulgata. I. Lappa major vulgata, Arcion Dioſcoridis, C. B. Perſonata ſeu Lappa major, Matth. Lugd. Lob. Perſonata, Lac. (cui & Bardana major) Lon. Caſt. Perſonatia Fuch. Lappa major, Brunf. Trag. Turn. Cæſ. Arcium, Dod. gal. Cord. in Dioſc. Arctium, Thalyo. II. Lappa major montana, Arction Dioſcoridis, quæ eadem cum ea quam Lappam majorem lanuginoſis capitulis in Phytopinace nominavimus, C. B. Perſonata ſive Lappa major altera, Matth. Lugd. Arction montanum & Lappa minor Galeni, Lob. Arctium, Cæſalp. Bardana ſive Lappa major, Dod. hiſt. latina in folio. III. Perfoliatæ, quam aliqui Cotyledonem Dioſc. ſuſpicantur, ſeptem ſpecies in Phytopinace fecimus: hæc quæ vulgaris eſt, dicitur Per-

 foliata,

a Meum ἐφ' οὗ φύλλον μέγα, ὥσπερ πέτασος ... i. in quo folium instar galeri magnum, incumbens veluti fungus.

foliata, Matth. Brunf. Cord. in hist. Gef. hort. Dod. fol. Lon. Cast. Lugd. Tab. Perfoliatum Fuch. Dod. gal. Perfoliata major, Trag. Cam. Perfoliata vera, Thal. Perfoliatum vulgatius flore luteo, folio umbilicato, Lob. Cacalia, Lac. Seseli Æthiopicum Dioscoridis, Cæsalpino.

Πετασίτης. PETASITES. CAP. CIII.

PEtasites pediculus est cubito major, crassitudine pollicis, a à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & ulcera quæ cacoethe vocantur, efficaciter illinitur.

Petasitis consid. Ruellii, & Fuchsii opinio.

QUanquam scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia, non tamen video, quomodo quis rectè ejus sententia subscribere possit ac debeat. Quandoquidem majorem Tussilaginem, de qua libro tertio disseruimus, pro Petasite sumpsisse videtur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito proceriorem, a quo amplum folium galeri figura tanquam fungus dependet cui folium hujus Tussilaginis minimè respondere deprehenditur hinc fit, ut horum alioqui doctissimorum virorum sententiam improbandam existimem, ut libro tertio nostrarum Epistolarum ad Hieronymum Heroldum Norimbergensem Medicum scribentes fusius declaravimus. Nobis hactenus veram Petasiten non licuit invenire. Atq; adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tamdiu nunquam latere potuisset. Petasitis vires ex Gal. *Petasitis vires paucis reddidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoethe vocantur, & phagedænica ulcera, ea utuntur.* Nomina. *Non secus Latinis Petasites, ac Græcis πετασίτης, nominatur.*

Ἐπιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIV.

a Meum ... i. frutex parvus.

EPipactis ab aliis elleborine, a parva herba, exiguis foliis. Jocineris vitiis utilis, & contra venena pota.

I. EPIPACTIS.

* II. ELLEBORINE. *

Epipactidis cõsid.

EPipactida adeò paucis perstrinxerunt Dioscorides, ac cæteri, qui ante & post ipsum de plantarum historia scripserunt ut difficilè admodum sit decernere, quænam planta sit hæc in Italia ubi fortasse ea non provenit. Nam, ut Plinius lib. 13. c. 20. commemorat, Epipactis in Asia & Græcia nascitur. Verùm enimvero si Epipactis Elleborine ex eo dicta est, quòd cum Elleboro nigro similitudinem habeat, ea quidem nobis Epipactis erit, quæ nascitur in Goritiensi agro, quamq; Epipactida appellare libuit, non quòd ipsam Dioscoridis Elleborinem esse censeamus, sed quod Elleborum nigrum quadantenus repræsentet foliis, floribus, atq; etiam radicibus. Epipactidis inter simplicia, quod invenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioscorides, de ejus viribus tradidit. Nomina. *Hæc ἐπιπακτὶς Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine.*

I. Helleborine Saniculæ facie, C.B. Epipactis Matth. Lac. Elleb. Matt. in Epit. Lugd. Tab. Alpina Elleborine Saniculæ & Ellebori nigri facie, Lob. Hęc nobis nondũ conspecta. D. Cam. ejus loco Elleb. vulgò dictã substituit: ex cujus radice fibrosa & albicante, caulis penè cubitalis exurgit, quẽ complectũtur folia

Ellebori

Ellebori albi ſimilia, lata, acuminata, venis ſtriata: caulis ſummo flores ordine digeſti foliacei, Orchidum forma, oblongo calcari donati, albicantes, medio prominente ſubluteo, ex quorum ternis foliolis oriuntur oblongæ & ſtriatæ ſiliquæ, ſemine minutiſſimo inſtar ſcrobis refertæ. Provenit locis umbroſis, montoſis: ſic & paludoſis. Plures differentias & ratione foliorum, & ratione tam formæ quàm coloris florum, notavimus. Dicitur Helleborine & Epipactis, Dod. gal. & fol. Lob. Helleborine prima, Tab; Elleborine recentiorum prima, Cluſ. hiſt. Pann. Elleborine, Lugd. Cam. in ſuo Matth. Satyrium octavũ Trag. Damaſonium tenuifolium, Cordo in hiſt. Sigillum S. Mariæ primum, Cæſalpino.

Καπνὸς. FUMARIA. CAP. CV.

FUmaria fruticoſa *a* herbula eſt *b*, prætenera, coriandro ſimilis, foliis candidioribus, undique numeroſis, cineracei coloris: flore purpureo. Hujus ſuccus acris eſt: claritatem facit oculis, delacrymationemq; unde nomen traxit. Illitua cum gummi, evulſas palpebras renaſci prohibet. Commanducata herba bilioſam urinam trahit.

a Meum [illegible] herba. *b* Meum, addit. [illegible] in nostro [illegible]

I. FUMARIA.

II. FUMARIA ALTERA.

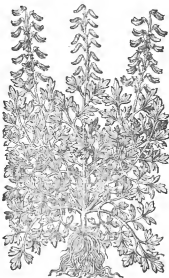
FUmaria, herba vulgaris admodum notitia, quæ in hortis, vineis & campis naſcitur, officinis paſſim vocatur Fumus terræ. Fumaria verò nomen ſibi aſcivit, quòd ejus ſucco oculis immiſſo, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi tam pluribus commendaverint viribus, nec eis quidem contemnendis, ut Serapionem, Avicennam, & Meſuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera lib. 25. cap. 13. ubi ita ſcriptum reliquit: Capnos prima, quam pedes gallinaceos vocant, naſcens in parietinis, & ſepibus, ramis tenuiſſimis ſparſiſq; flore purpureo, viridis, ſucco caliginem diſcutit: itaq; in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq; ceu fumus, unde nomen accepit: eadem evulſas palpebras renaſci prohibet: hæc Plinius. Cæterùm quænam altera ſit Capnos, quæ etiam ab Aetio deſcribitur, ſuperius lib. 3. de Ariſtolochia & Piſtolochia differentiis latius explicavimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere ſcire deſiderant. Hic ſatis nobis ſit ejus tantùm imaginem exhibere. Fumariã alterius nomine inſcriptam, atq; ejus notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem fruſtra repetere videamur. Porrò in nothis, & Dioſcoridi adſcriptis ſimpl. nomenclaturis, reperio Capnon quibuſdam Corydalion appellari. Unde factum eſt, ut crediderim de Capno intellexiſſe Gal. lib. 11. ſimpl. med. ubi de Galerita ſcribens quæ Græcis corydos dicitur. Corydalios herba meminit, ſic inquiens: Adjeci hæc ſermoni, quòd vellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifeſtare, quòd ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus ſum ejus adverſus colicos utilitatem velimq; qui ipſum non norunt, iis bene monſtratum. Nam & ipſa CORYDALIS appellata herba colicis convenit. Et hoc quoq; tibi obiter ſit notatum: hactenus Gal. Verùm an de vulgari capno intellexerit is an de aliqua altera ejus ſpecie, ego quidem haud decernere auſim: Nam de Capno ſcribens l. 7. de ſimp. med. fac. nullam prorſus adverſus colicos affectus illi facultatem tribuit. Quo fit, ut nõ parva mihi oriatur ſuſpicio, aliam capni ſpeciem Gal. CORYDALIM deſignare. Quare non mihi diſplicet quorundam opinio, qui plantam, quam hic ſub Corydalis nomenclatione appingi curavimus, quamq; Split nonnulli vocant, quòd majori Capno hanc congenerem eſſe videam: quodq; eandem colicos juvare ſciam, legitimam Galeni Corydalim faciunt. Huc accedit floſculorum facies, quæ Corydali aviculæ ferè ſimilis eſt. Creſcit hæc planta foliis coriandri æmulis, ſed minorib. tenuioribuſq; caulib. exilibus, rameſis, folioſiſq; floribus in ſummitate avicularum ſpeciem referentibus: radicib. numeroſis, te-

Fumariæ conſid.

Fumariæ genera ex Plinio.

Corydalis deſcriptio. Split.

III. FUMARIA CORYDALIS.

Fumariæ vires ex Mesue.

nutibus prælongis, ac subalbicantibus. Provenit in collibus cultis & agris. Præstat universa planta ad colicos dolores, sive recens devoretur, sive sicca in pulvere sumatur ex vino pluribus diebus. Sed jam ad Fumariæ vires redeamus, quas primum ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraq; recensetur medicamenta, quibus dejectoria vis inest: verùm nimia hujus herbæ copia facit, ut ejus quoq; auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò alvum solvit, sed & viscera roborat, contrahitq; distentos eorum villos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, ut haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur dejectoria ejus facultas, quòd non admodum sit valentior, additis myrobalanis, sena, caprino sero, infectorio cocco, aut uvis passis. Præstat quæ virentior, foliis extensis, non sanè crispis, & quæ violaceo sit flore. Colligi debet verno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in universum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperietur & caliditas, quæ tamen ejus frigiditatem non superat. Siccat præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè ejus caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, ac dejectoria est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Alvum facilè dejicit, bilem trahit, & adustos humores. Ejus vis non modò ad hepar, sed & ad venas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusq; incommodis medetur à bile, aut exustis humoribus provenientibus. Proinde elephantiasi medetur: adversus carcinomata efficax est, lichenas, & alia cutis vitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex viscerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria ventriculum, jecur, & cætera interna viscera, biliosasq; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex vasorum obstructione excitantur.

Fumariæ vires ex Gal.

Fumariæ meminit Gal. lib 7. simpl. med. ubi de ejus viribus disserit his verbis: Capnos, hoc est Fumaria, acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem urinam biliosam multam provocat, sanatq; jecinoris obstructiones, & debilitates. Succus ejus oculorum aciem acuit, non paulum trahens lachrymarum, velut ipse fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebejus quidam ea uti solebat ad stomachum roborandum, unaq; ventrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat: porrò cum uti volebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare volens stomachum, vino minimum diluto. Fumariæ alterius radix amara est, & ea omnia potest una cum herba, quæ altera Fumaria. Radix ex vino pota, venenis, & pestilentiæ medetur: sudorem & urinam ciet, & ictericos juvat: semen bibitur ad diuturna alvi profluvia. Radicis farina, manantia qualibet ulcera exiccat & mundat.

Nomina.

Herba, quæ Græcis καπνός, Latinis quoq; Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scebiterig, sive Sabereregi Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch*: Hispanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre. At Fumaria altera, Græcis, καπνὸς ἑτέρα: Italis, Fumosterno maggiore: Germanis,* Holwurtz*. Sic Corydalis, Græcis, κορυδαλλίς: quibusdam Split: Italis, Coridala.*

Fumaria non bulbosa & bulbosa proponirur. I. Fumaria officinarum & Diosc. C.B. Fumaria Matth. Trag. Fuch. Lac. Cordo in Diosc. Gesf. hor. Lon. Dod. fol. Lug. Cæs. Tab. Fumaria major, Cast. Fumus terræ, Brunf. Cam. Thal. Capnos. Turn. Dod. gal. Anguil. Lob. II. Fumaria bulbosa major radice cava, C.B. Fumaria altera, Marr. Cast. Fumaria bulbosa, Lug. Tab. Capnos phragmitis, Turn. Capnos Chelidonia, Lon. Chelidonia phragmitis altera, Cor. in hist. Chelidonia Capnitis quorundam, Thal. Aristol. rotunda, Brunf. Aristol. rotunda vulgaris, Trag. (cui & Hyacynthus tertius) Fuch. in icon. Gesf. hor. Cam. Pistolochia Fuch. Radix cava major, Dod. gal. & fol. Cast. Radix cava herbariorum, Lob. Clus. hist. Pan. Leontopetalon alterum, Cæs. hæc duplex est, altera radice cava, altera solida, nunquam eodem loco reperias: notanda etiam differentia manifesta in foliis: folia etenim, quæ flores intercedunt, in ea quæ radice cava est, inregra sunt, at in altera quæ radice solida verricillata, divisa sunt: nil dicimus de diversitate colorum in floribus radicis cavæ, hæc fusissimè in universali hist. pertractaturi. III. Fumaria lutea (rarius enim alba) C.B. Fumaria corydalis, Matth. Fumaria monrana, Gesf. hor. Tab. Fumatia phragmitis altera, Gesf. hor. Fum. lutea montana, Lob. (cui & Chelidonium capnites Aëtii) Lugd. Corydalis, Cast. Cam. Split vulgo, Cam. Cæsalpino.

Λωτὸς ἥμερος. LOTUS URBANA. CAP. CVI.

LOtum urbanam alii trifolium vocant: nascitur in hortis. Extractus succus addito melle, oculorum argema, nubeculas, *a* cæterasq; caligines discutit.

a Meum [illegible] & albugines.

Λωτὸς ἄγριος. LOTUS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

SYlvestris Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Lybia gignitur, caule bicubitali, & sæpe majore, alis multis: foliis trifolii pratensis: semine fœnigræci, multò minore, gustu medicato, Vim calfaciendi, & leniter adstringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculasq; cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum malvæ semine, in vino aut passo, bibitur aptissime contra dolores, qui vesicam malè habent.

Nulla

I. LOTUS URBANA. II. LOTUS SYLVESTRIS.

Loti utriuſq; conſideratio, Geſneri, & aliorũ opin. reprobata.

Nulla certè hactenus nobis ſeſe obtulit herba, cui meritò ſubſcribi poſſit, hac eſt vera ac legitima Lotus ſativa. Cæterùm non deſunt è recentioribus quorum opinionem tuetur Geſnerus vir doctiſſimus, in ſuo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum ſativam eſſe Trifolium illud, quod in pratis paſſim atq; alibi etiam provenit: eo fortaſſe argumento adducti, quòd Dioſcorides ſcripſerit, Lotum tam urbanam, quam ſylveſtrem ab aliquibus trifolium appellari. Sed quòd errent ij, qui ita ſentiunt, ex eo manifeſtè cognoſcitur, quòd à Dioſcoride Loto ſylveſtri folia trifolii pratenſis tribuantur. Nam ſi Dioſcoridi Lotus ſativa fuiſſet trifolium pratenſe, is nimirum ſcriptis tradidiſſet, eam in pratis naſci, non in hortis: atq; ſatis illi fuiſſet Lotum ſylveſtrem ſativæ ſimilem reddere, omiſſa trifolii pratenſis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotum eſſe plantam aliam à Trifolio: eosq; in errore verſari, qui ſecus opinantur. Sunt porrò alii, qui exiſtimant, eam plantam eſſe Lotum urbanam, quam vulgares herbarii, & officinæ Melilotum falsò appellant, utpote quæ foliis conſtet trifolii effigie, naſcaturq; non in pratis tantùm, ſed etiam in viridariis ac hortis. Verùm horum ſententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij ſua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus mihi videantur. Ego verò Urbanam lotum eam trifolii odoratam plantam eſſe cenſeo, quam antea Cytiſum faciebamus, quæq; Romæ vulgò Tribolo dicitur, & alibi in Italia Trifoglio cavallino, quòd ejus pabulo maximè delectentur equi. Siquidem hæc omnino Trifolii genus eſt, odore ſanè eximio ac ſuavi. Quo fit, ut unguentarii, & qui odoratis aquis conficiendis dant operam, ex hac quoq; planta ſtillatitiam conficiant aquam. Atqui non ſolùm adducor ad credendum, hanc herbam eſſe Lotum urbanam, quòd folia gerat trifolii adeò ſimilia, ut Trifolium quoq; dicatur, ſed quòd ſciam, ejus ſucco oculorum nubeculas deleri. Lotus urbana caules edit bicubitales, ac etiam majores, rectos, firmos, ramoſos, & in his folia trifolii pratenſis æmula, leviter per ambitum denticulata, beneq; olentia: flores edit racemoſos, tenues parvosq;, luteo colore, aut albo, odoratosq;. Naſcitur in hortis, pratis, agris & ubiq; ferè locorum. Germani hujuſce flores colligunt, & pro meliloto paſſim utuntur, quemadmodum & Bohemi conſultius fortaſſe, quàm Itali. SYLVESTRIS verò Lotus, quam copioſam in Lybia gigni tradidit Dioſcorides, an naſcatur in Italia, non auſim affirmare, quòd non meminerim ibi eam me uſquam vidiſſe. Verùm in Bohemia copioſa admodum provenit, foliis Trifolii pratenſis: caule cubitali & ſæpè majori, ramoſo, aliis multis floribus in capitulis cæruleis: ſemine fœnograci: ſed parvo, & odorato. Loti utriuſq; vires reddidit Galenus lib. 7. ſimpl. med. ſic inquiens: Lotus domeſtica, quam quidam triphyllon, hoc eſt, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi vim poſſidet, ſic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatiſq; conjugatione media quodammodo eſt, & temperata. Lotus autem agreſtis plurima in Lybia provenit. Semen ejus ſecundi eſt ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil abſterſorium. Λωτὸς quæ Græcè ἥμερος, Latinè Lotus urbana cognominatur: Italicè, Loto domeſtico, Tribolo, ſeu Trifoglio cavallino. Quæ verò Λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus ſylveſtris Latinis vocatur: Italis, Loto ſalvatico. Arabes utrunq; cum Aegyptio etiam indifferenter vocant Handachocha, Garch, & Thuſ.

Melilotus Germanorũ Lotus ſylv.

Loti utriuſq; vires ex Gal.

I. Trifolium odoratum ſeu Melilotus officinarum, C.B. Lotus uebana, Matth. Lotus ſativa Caſtor. Camer. Lotus ſativa alteea, Lugd. Loeus ſylveſtris, Fuchſ. in icon. Cæſalp. Tab. Loti ſive Trifolii ſpecies, Cord. in Dioſcoeid. Melilotum, Lac. cui & Saxifeaga alteea. Melilotum majus, Brunſ. Melilotus major vulgaris, Teag. Melilotus vera, Geſ. hort. Tab. Melilotus Geemanica, Dod. gal. Lob. Camer. Melilotus vulgaeis, Lugd. Melilotus alba & lutea, Lon. Trifol. odoratum, Dod. fol. Thal. Saxifraga lutea, Fuch. II. Trifolium odoratum alterum, vel Lotus hortenſis, C. B. Lotus ſylveſtris, Matthiolo Caſtori.

Lotus sativa,Fuchs.in icon.Cord.in Diosc.& hist.(cui & Andacocha Arabum)Dod.gal.Ges.hort.Cam. Lorus urbana,Turn.Lac.Lotus sylvestris alrera,Lugd.Lotus hortorum odora,Lobel.Trifolium Dios. Trag.Trifolium odoratum,Fuchsio,Turn.Lonic.Trifolium odorarum alterum,Dod.fol.Lugd.Trifolium Caballinum Gesnero de hortis Germaniæ.

Κύτισος. CYTISUS. CAP. CVIII.

CYtisus frutex est albus in totum,ut rhamnus,ramos spargens cubitales, & majores: in quibus folia fœni græci,aut loti trifoliæ, minora, dorso medio prominenre.Ea digitis trita erucam olent,gustataq; cicer recens sapiunt.Folia refrigeranr: tumores inter initia discutiunt, si cum pane trita illinantur: decoctum potu urinam ciet.Nonnulli, quòd apes alliciat, prope alvearia serunt.

Cytisi consid.

CRedidimus jamdudum Cytisum,si tamen is in Italia proveniret,non aliam esse plantam,quàm eam Trifolii odorati speciem,quæ Romanis vulgò appellatur Tribolo, alii verò Trifoglio cavallino,hoc est,Trifolium equinum, eo quòd equis gratissimum sit pabulum. cùm nulla sanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytisum præ se ferre videretur. in hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd scripserit,jumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cùm certò scirem,equos adeò hujus Trifolii genere avidos esse, ut eo magis delectentur,quàm hordeo,avena,& reliquis frugibus, idcirco videbar non temerè adduci, ut crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cum pluribus constet notis, quæ Cytiso respondent. Huc præterea alia accedebat ratio,quòd cùm Dioscoridem viderem de Cytiso inter herbas, non autem inter frutices,& arbores disserere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quàm quòd Cytisus esset herba potius,quàm arbor: præcipuè cùm palàm sit, jumenta herbas,& fœnum potius depasci, quàm arborum frondem. Siquidem ervo,& medica herbis antiqua ætas armenta & pecora alebat ac saginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexeram investigare) adductus eram,ut existimarem illud Trifolii genus odoratum,quod postea Lotum esse urbanam agnovimus, omnino esse Cytisum. Verùm enimvero cùm postea rem hanc accuratius rectiusq; expendissem, me in errore versari deprehendi. Proinde in præsentia non gravabor priorem mutare sententiam,constanterq; affirmare,aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam,sed fruticem, qui cultura arborescat. Non enim is sum,qui opinionis alicujus sustinendæ gratia adeò pertinax esse velim,ut falsum magis,quàm verum tueri contendam. Sed quòd jure putem in aliam me devenisse sententiam, facit inprimis Galenus libro primo de antidotis,ubi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit,his verbis: In Mysia quoq;, qua parte nostra provincia finitima est,tractus occurrit,quem Brittos nominant,in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoq; collis quidam non magnus, saxeus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores uno ore tradunt. Fruticosa verò planta Cytisus est,eam altitudinem attingens,ad quam myrti crescunt: hæc Galenus. Est deinde Plinius,quem Galeno subscripsisse invenio lib.12.c.3.cùm inquit: Alterum est ebeni genus fruticosum,Cytisi modo & tota India dispersum. Et lib.16.cap.38.ubi inter arbores Cytisum enumerat,scribens: Tota ossea est,ilex,cornus,robur,Cytisus,morus,ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus.Sed hæc prius à Theophrasto scripta sunt lib.5.cap.4. de plantarum historia, his verbis: Ergo gravissima,spississimaq; Buxus tota. Ebenus sua tantùm medulla,in qua & coloris nigredo constat. Neutra in aquis fluitat. Ex reliquis celti primatus indubiè datur. Spissa & roboris medulla, quod atrum cognominant,atq; etiam magis Cytisi: quippe cùm hæc proxima ad Ebenum accedere videatur. Constat præter id Cytisum esse arborem Strabonis testimonio.Ipse enim de Balsamo scribens lib.16.suæ Geographiæ: Balsamum inquit,arbor est odorata,& fruticosa,Cytiso,& Terebintho similis. Accedit his etiam Columella,qui idem testari videtur in calce lib.5.ubi cùm longius de Cytiso disseruisset,demum inquit.Hactenus de arboribus præcepisse abundè est.Horum itaq; probatorum authorum testimonio planũ fieri arbitror,Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo,ut Galenus scriptum reliquit.Porrò Cytisi plantam cujus imaginem hic excudi curavimus, misit mihi dono Jacobus Antonius Cortusius,patritius Patavinus. Eam quidem legitimam referre Cytisum omnibus suis notis conspicuum est. Nam non solùm ipsius folia,& totius plantæ color Cytisum referunt,sed & ipsa ligni materies,quæ nigra est,& Ebeni modo firmissima. Nascitur (ut audio) copiosa in Regno Neapolitano,ac etiam fortasse alibi in Italia,quanquam à me nusquam visa sit antea. Cæterùm nõ desunt,qui sibi persuadeant, atq; etiam scriptis tradant (ut Gesnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) se,Cytisum vidisse, legisseq; in Italia in sylvis, alisq; sylvestribus locis,qui per se tantùm proveniat. Sed equidem dubitaverim,ne & ipsi decipiantur: quandoquidem q̃, quantum ex eorum scriptis colligi potest,Coluteam sic Theoph.vocatam sumunt pro Cytiso.Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua sponte non provenire,cùm teste Columella.l.9.c.4.de re rustica,duplex sit Cytisus,una sativa,& altera sua sponte:sed quod scribat Plin.raram esse in Italia. De sativa autẽ Cytiso diligentissimè scripsit idem Columella l.5.de re rustica,cap.ultimo,cujus hic verba subjiciam. Cytisum,inquit,in agro esse quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis,apibus,capris,bubus quoq; & omni generi pecudum utilissimus est,quòd ex eo citò pinguescit, & lactis plurimum

Cytisus frutex est, non herba.

Cytisus arbor Straboni.

Cytisi histor. ex Col.

præbet

prabet ovibus: tum etiam quòd octo mensibus viridi eo pabulo utitur, & postea arido possit. Praeterea in quolibet agro, quamvis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem injuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico vino, atq; ita potandum dari: sic & ipsa valebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi, vel autumno circa idus Octobris, vel vere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito ibiq; velut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde vere disponito ita ut inter se quoq; versus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum vere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluvia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atq; novam frondem agere cœperit, sarrito. & post triennium deinde cadito, & pecori prabeto. Equo abunde est viridis pondo 15. bubus pondo vicena, caterisq; pecoribus proportione virium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facile comprehendit, & injuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius prabeto, quoniam vires majores habet, primúmq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere voles, circa mensem Septembrem, ubi semen ejus grandescere incipiet, cadito paucisq; horis dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exiccato, & ita iucondito: hactenus Columella. Plinius quoq; Cytisi historiam copiose prosequitur libro 13. cap. 24. ubi hac habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus pradicatus pabulo ovium, aridus verò etiam suum: spondetq; jugero ejus annua H.S.M.M. vel mediocri solo reddi. Utilitas qua ervo sed ocior satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita ut jumenta hordeum spernant. Nõ ex alio pabulo lactis major copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omnis usu praestante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum vino dari jubet, & firmiores celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis aut si aruerit madefactum. Apes quoq; nunquam desere, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendii est. Seritur cum hordeo, aut vere semine ut porrum, vel caule autumno ante brumam. Si semine madidum, & si desint imbres, satum spargitur. Planta cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post aquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur verno aquinoctio, cùm florere desiit, vel pueri, vel anus vilissima opera. Canus aspectu, breviterq; si quis exprimere similitudinem velit, angustioris trifolii frutex. Datur animalibus post biduum semper, hyeme verò quòd inaruit, madidum. Satiant equos dena libra & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium & cepe seri fertile est. Inventus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in urbes Gracas magno casei proventu. Propter quod maximè mirer rarum esse in Italia. Non aestuum, non frigorum, non grandinum, aut nivis injuriam expavescit: hac Plinius. **Cytisi hist. ex Plinio.** *Ex quibus hic certè subit nobis mirari Gesnerum, virum alioqui eruditione clarum, quòd in suo magno libro de quadrupedibus, ubi probare contendit arborem, quam rura Tridentina Eghelum vocant (nos eam Anagyris generi adscripsimus) esse Laburnum, scribat ex authoritate Democriti Cytisum apibus adversari. Qua in re is mihi quidem videtur (pace ejus dixerim) non fuisse memor illorum verborum, quibus paulò antè asseruerat ejusdem Democriti testimonio, apes nunquam defore, Cytisi pabulo contingente. Id quod nos quoq; ex Plinio paulò suprà retulimus.* **Gesneri lapsus.** *Caterùm de Trifolio illo odorato, cujus initio hujus commentationis, atq; etiam Fuchs. lib. 3. in Trifolii mentionem fecimus, neq; Dioscorides, neq; Galenus, quod sciam, quicquam memoriae prodiderunt. Non desunt, qui Trifolium odoratum quod omnino urbanum lotum repraesentat, velint esse Theophrasto plantam Melfrugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset lib. 7. c. 14. de plantarum historia, ubi sic inquit: Quadam enim formis pluribus constant, quanquam nomen unum sortiantur, ut ita fermè aequivoca sint, ceu lotus: Hujus enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; discreta. Inter qua vel illud redditur, quod Melfrugum appellatur, diversum tum viribus in usu cibario, tum quòd non eadem loca desideret: hac Theophrastus. Qua sanè illorum sententiam mihi probare non videntur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibum veniat, & iisdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus virescere conspicitur. Atqui Plinio lib. 22 cap. ultimo. nil aliud est Melfrugum, Dioclis testimonio, quàm Panicum. Cytisi vires Galenus lib. 7. simpl. medic. reddidit his paucis verbis: Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aqua temperata mistam, sicut & malva folia.* **Cytisi vires ex Gal.** *Planta ut Graecè κύτισος, ita etiam Cytisus Latinè, & Citiso Italicè dicitur.* **Nomina.**

Cytisus à Cithno insula, in qua inventus, auctore Plinio, dicitur: qui hic proponitur quibusdam Cytisus censetur, alii Medicae speciem faciunt. Dicitur Cytisus, Matth. Lugd. Cytisus Italicus, Ges. hort. Cytisus Maranthae & Matthioli, Lob. Cytisus ut existimatur, Dod. fol. Cytisus in agro Neapolitano, Caesal. Cytisus tertius cornutus, Taber. Cytisus Galeni, Camer. Verùm Cytisi nomine plures ostenduntur plantae, de quibus in secunda parte nostrae universalis historiae, Deo juvante, dicturi sumus.

Λωτὸς αἰγύπτιος. LOTUS ÆGYPTIA. CAP. CIX.

Est & in Ægypto lotus, quae in campis flumine inundatis provenit, caule fabae: flore parvo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntq;, caput ipsum vespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaveris, maximum: & intus grana, ceu milii, quae Ægyptii exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos haec habet, mali cotonei similitudine, quae cruda coctaq; manditur: decoctaq; lutei ovi qualitatem exhibet.

Longam satis historiam de Loto Aegyptia posteritatis memoriae tradidit Theophrastus lib. 4. cap. 10. de plantarum historia, cujus hic verba referam. Qui Lotus, inquit, vocitatur, planis parte maxima provenit, cùm rura inundantur. **Loti Ægyptiae hist. ex Theoph.** *Huic natura caulis similis faba, & fructus eodem modo, verùm minores, graciliores q;. Nascitur fructus in capite, modo quo in faba flos candidus, liliis foliorum angustia proximus: multi ac densi promiscui exeunt. Sole occidente se comprimũt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floresq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaveris maximi, & percingitur incisuris nõ alio modo quàm papaver: nisi quòd in hoc fructus frequentior habetur, qui milio nõ absimilis est. In Euphrate caput floresq; mergi referũt, atq; descendere usq; in medias noctes, tantumq; abire in altum, ut ne demissa quidẽ manu capere sit, diluculo deinde redire, & ad diẽ magis: sole oriente jã extra undas emergere florẽq; patefacere: quo patefacto amplius insurgere, ut planè ab aqua absit altè. Aegyptii capita ipsa acervis putrefaciũt, cũq; tegumẽta putruerint, in flumine lavãdo separant fructũ, & siccantes, pinsentesq; panẽ faciũt, eoq; cibo utun-*

bo utuntur. Radix loti Corsion appellata rotunda est, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux castanea tegi-tur. Corpus internum candidum: elixum, assumque, in specimen albuminis vertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum,

Arabum Handachocha. *sed gratius decoctum seu aqua, seu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophrastus. Caeterùm hanc, & supradictas Loti species Serapio sua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cujus semine oleum exprimitur, Mauritanis ad arti-culorum dolores expetitum. Neque enim fit Handachocha oleum ex vulgaris trifolii semine, ut quidam aberrantes existi-*

Lotus Ægyptia ex Gal. *mant, sed ex omnium Lotorum semine, & ex eo tantùm trifolio, quod asphaltiten Graeci vocant. Loti Aegyptiae breviter meminit Galenus inter alias lotos lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Loti Aegyptiae semen in panes quidem cogitur. Planta*

Nomina. *Λωτὸς αἰγύπτιος Graecè, Lotus Aegyptia, Latinè: Handachocha, Arabicè: & Loto d' Egitto Italicè appellatur.*

Μυριόφυλλον. MYRIOPHYLLUM. CAP. CX.

a Meum. καυλίσκος i. cauliculus. b Meum διάγραμμος, i. delin.

Myriophyllum, sive millefolium, *a* caulis est tener, singularis, unica nixus radice: plurimis foliis, laevibus, foeniculo similibus, unde nomen accepit. Caulis flavescit, *b* varius, ac veluti ex industria delineatus: nascitur in palustribus. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, si vel viride, vel siccum ex aceto oblinatur: praecipitatis in potu cum aqua, & sale datur.

I. MYRIOPHYLLON.

II. MYRIOPHYL. ALTERUM.

Myriophylli consid. *Etsi non desunt, qui velint Myriophyllum, ut superius in Stratiotis millefolii commentatione diximus esse vulgare Millefolium, quo omnes passim utuntur in Italia, tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice prosiliat, foliis constet à foeniculo diversis, nasciturque in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc satis perspicuum fieri puto, hos qui ita sentiunt, in errore versari. Equidem legitimum Myriophyllum me invenisse, & saepe vidisse crediderim in vallis Ananiae palustribus, unico tantùm caule, tenero, unica nixo radice, innumeris foliolis laevibus referto, capillaceis foeniculi modo, odore nō ingrato, caulis flavescit varius, ac veluti ex industria delineatus. Hujus plantae hic picturam damus, aliamque appinximus ad nos Pisis missam ab eruditissimo viro Luca Ghino. Si quis hanc Myriophylli plantam noverit, is facilè Myriophyllum*

Myriophylli vires ex Gal. *Dioscoridis esse consentiet: & praesertim cum in palustribus nascatur. Myriophylli vires paucis perstrinxit Galenus lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Myriophyllum usque adeò desiccatoriae est facultatis, ut vulnera glutinet. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, si vel viride, vel siccum, ex aceto oblinatur: praecipitatis in potu cum aqua & sale datur. Quod*

Nomina. *Graeci Μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum vocant: Itali, Myriophyllo.*

I, Millefolium aquaticum umbellatum, C.B. Myriophyllum, Matth. Lac. Cast. Myriophyllum aut Maratriphyllum palustre, Lobel. Myriophyllum prius, Lugd. Millefolium. Cord. in Diosc. Lon. Millefolium aquatile, Dod. fol. Foeniculum aquaticum primum, Tabernaemontano. II. Millefolium 2. aquaticum, seu Viola aquatica latiore folio, C.B. Myriophyllum alterum, Matth. Lugd. Myriophyllum aliud, Lac. Stratiotes fluviatilis, Gesf. hor. Viola aquatilis, Dod. gal. & fol. Foeniculum aquaticum secundum Tabernęmontano, Illis addamus duas adhuc species hactenus à nemine depictas. III. Millefolium aquaticum pennatum spicatum vocamus, quod ex radicibus fibrosis, tenuibus, ramos emittit plures cubitales, cavos striatos & ramosos, aquae innatātes: ex quolibet geniculo folia terna vel quaterna, adeò tenuiter incisa ut pennā & forma & tenuitate aemulentur, colore ex viridi fusco prodeunt. Cauliculorū summitates

*III MILLEFOLIUM AQUATICUM pennatum, ſpicatum. *

*IV. MILLEFOLIUM AQUATICUM cornutum. *

tates ſemipalmares, aliquando palmares, ex aqua recti extolluntur Junio & Julio menſibus ſpicam purpuraſcentem ſuſtinentes, quæ expanditur in floſculos copioſos ultra viginti ſimul junctos, Anethi ſemen non magnitudine ſed forma referentes, pallidè luteos, quibus ſuccedunt capitula quædam nigra & prædura, ac plerunque quaterna aut quina, etiam plura, rotatim cauliculorum faſtigia, quæ ſuper aquam eminent, ambientia, quibus ſingulis exigua cavitas ſemen continens ineſt. Hoc in piſcinis provenit, quod in foſſa areis Weckenthal in Alſatia, Nobiliſſimi D. Wolffgangi Waldneri à Freundſtein, primum obſervavimus. Hoc videtur Tragus Algæ tertiæ vel Algæ Vergilii nomine exprimere voluiſſe. IV. Millefolium aquaticum cornutum. Hoc ut prius aquis innatat caulibus cubitalibus, tenuibus admodum, ramoſis, fragilibus, densè geniculatis, quas folia ambiunt tenuia, capillata, quorum inferioru, cornua cervina æmulantur & exiccata rigeſcunt, ſuperiora verò tenuiora, tenuiusque diviſa: ex ipſis geniculis pediculi triumquatuorve unciarum prodeunt, ſinguli ſingulos flores parvos albicantes quadrifolios ſuſtinentes: quibus ſuccedit capitulum parvum, Ranunculi forma, ex quinis ſenisve granulis virentibus compoſitum. In rivulis circa Hiltelingam non longè Baſilea obſervavimus primùm: dein in foſſis horti Montembelgardiaci.

Μύῤῥις. **MYRRHIS.** **CAP. CXI.**

MYrrhis ſimillima eſt cicutæ, caule, foliisq;: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non inſuavis. Quæ pota in vino, phalangiorum morſibus auxiliatur: cit menſtrua *a* & partus ſecundos, purgatq; à puerperio fœminas: ſubvenit & phthiſicis cocta in ſorbitione. Ajunt quoque eandem bis die terve potam ex vino, in peſtilentia ſalutarem eſſe, & ne morbi contagia ſentiantur, obſtare. *a* Me. λό-χια. i. quæ à partu ſequi debent.

Gignitur in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem repræſentans, minor tamen, minimeq; graveolens. Cicutaria nonnullis vocata, quam quidam cenſent legitimam eſſe Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam vulgò appellatam accipiant. Alii verò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chæreſolium vocant. Veruntamen hoc, meo judicio, nullis notis Myrrhida refert, cum caulis Cicutæ non ſit, nec radicis uſus ſed foliorum, ſicuti nec illa: tametſi hujus radix à recentioribus in peſtilentia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non ſit Myrrhis, ex eo evidentiſſimum eſſe arbitror, quod ei folia ſint ſativæ paſtinacæ ſimilia, non quidem multifida, veluti cicutæ. Cæterùm ſi Myrrhis in Italia provenit, nulla ſanè mihi hactenus ſe obtulit planta, quæ magis illi reſpondeat, quàm hæc cujus hìc effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt. Sed quoniam ANGELICAE mentio incidit, ne tam præſtantiſſimam plantam ſilentio prætereamus, hìc ſuſim de ea nobis differendum eſt. Hæc itaq; plāta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarum cavis referto: folia profert oblonga, per ambitum ſerrata, in nigrum viroſcentia: flores albos, in umbellam cohærentes: è quibus ſemen prodit tenue, lentium modo compreſſum. Radix ei ſubeſt Myrrhidis cōſid. Angelicæ hiſtor. & vires.

craſſa

I. MYRRHIS.

Angelica sylvestr.s

Angelicæ vires Matth.

crassa raphani modo, qua in plures divaricatur ramos, gustu acris, & suaviter odorata. Hujus plura sunt genera. Namq; alia sativa, alia domestica, alia sylvestris, alia in aquosis provenit. Sativa passim seritur in Misnia & Saxonia & aliis fortasse Germaniæ locis, in campis, coliturq; diligenter, quod inde non mediocrem recipiant proventum. Eruitur tertio à satu anno. Radices habet nigras, atq; fibratas, odore adeò eximio, ut meritò Angelicæ nomen sibi comparaverit. Domestica ita vocata, sponte per se nascitur iisdem in montibus, in quibus sylvestris. Sed foliis, caule, umbella, semine & radice longè grandioribus. Radix illi est succosa, subalbicans, acris, & suaviter odorata. SYLVESTRIS autem pumilior est omnibus suis partibus; sed viribus omnium præstantissima. Radice nititur pollicis crassitudine, & sæpe majore, succo flavescente referta, gustu acerrimo, & qui lachrymas ciet, & odore præstanti. Nascitur plurima in altissimis montibus, in pratis & pascuis, amœnis locis. AQUATICA cæteris grandior est, sed viribus longè imbecillioribus. Excalfacit, pariterq; desiccat ordine secundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & discutit, penetrat, incidit & flatus pellit. Venenis mirificè adversatur: quare pestilentiam arcet hausta, aut frequenter commansa. Ipsa per se sumpta pituitosos lentosq; humores digerit & cruditate concoquit. Idem præstat & radicis decoctum, quod etiam celeriter ex frigore tussientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter crassam lentamq; pituitam. Sanantur eodem ex aqua aut vino interna viscerum ulcera concretusq; sanguis dissolvitur, & roboratur ventriculus. Radix in pulverem trita animi deliquiis, & cæteris cordis affectibus opem unicè præstat. Valet ad rabiosorum, & venenosorum morsus, exterius cum ruta imposita, & intrò in corpus assumpta. Hinc fit, ut recentiores quidam magna opinione hanc suis inserant antidotis. Datur radicis semidrachma unà cum Theriaca drachma è sua ipsius aqua, iis qui peste laborant & deinde sudare coguntur, repetiturq; eodem modo post septem horas. Aliqui enim hoc tantùm antidoto sanati sunt. Mansa radix & dentium cavis imposita, eorum dolorem sedat, quinetiam anhelitum adeò commendat, ut præsumpti allii odorem occultare facilè possit. At sylvestris cum acerrimi sit gustus, longè valentius, quàm domestica excalfacit, & siccat. Quare ad quarti ordinis principium accedit. Omnia præstare potest, quæ domestica, sed longè valentius: cæterùm non adeò copiosius ea uti præstabit, quòd nimis corpus accendat: mansa enim os, linguam, & fauces maximè urit, atq; inflammat. Myrrhidis jam suas reddamus vires ex Galeno, qui eas l. 7. simp. med. his verbis descripsit. Myrrhis, quidā myrrham no-

Myrrhidis vires ex Gal.

II. ANGELICA SATIVA.

III. ANGELICA SYLVESTRIS.

minant

minant. Radicem habet odoris jucundi, & dulcem, quæ menses movet, & ea quæ in thorace, ac pulmone sunt, expurgat. Itaq; ex secundo ordine fuerit excalfacientium, adjuncta quadam partium tenuitate. Nomina. *Μυῤῥίς ita Græcis. Myrrhis quoq; Latinis dicitur: Italis, Mirrhide. At Angelica Italis, Angelica: Germanis* Angelick: *Gallis Angelique. Sic Angelica sylvestris Italis, Angelica salvatica: Germanis,* Wilde Angelick: *Gallis, Angelique sauvage.*

I. Myrrhis major, C.B. Myrrhis, Matth. Cord. in Diosc. Gesf. hort. Lac. Dod. fol. Lob. Cast. Lugd. Myrrhis vera, Adverf. Cerefolium Hispanicum, Tab. An Seseli Pelopenense, Anguil. II. Angelica (ab immensa contra venena facultate) sativa, Matth. Brunf. Lac. Gesf. hort. Lob. Castor. Taber. Angelica sativa, Trago Fuch. Dod. gal. Lon. Lugd. Cæsal. Angelica major, Dod. fol. Angelica odorata, Camer. Laserpitiū Lac. Laserpitium gallicum, Gesf. hort. Smyrnium, Cord. in Diosc. Hujus pro Costo in Theriacæ confectione usus esse potest, si Angelicæ radicis duplum sumatur. Nostra crassiore est radice, quare facile, in ea genitis vermibus corrumpitur: at Bohemica radice est minore & nigricante, quare diutius reservari potest. III. Angelica sylvestris major, C. B. Angelica sylvestris, Matth. Trag. Fuchs. Dod. gal. & fol. Lob. Lonic. Lugd. Thal. Taber. Angelica sylvestris montana, Camerario. Angelicam in libris Galeno attributis utriq; convenire posse, censet Anguillara.

Μύαγρος. MYAGRUM. CAP. CXII.

MYagron, aliqui melampyron vocant, herba est surculacea: foliis rubiæ, pallidis, tripedanea: semen a oleosum, fœno græco simile. Quod contusum igni torrent, perunctisq; virgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, scabritias corporis lævigari, atque expoliri constat. a Meum Λιπαρόν, i. pingue.

* I. MYAGRUM SATIVUM. * II. PSEUDOMYAGRUM.

SCribit Ruellius Myagrum frequentissimum nasci in Gallia, ejusq; semine agros bene subactos perinde quasi napis seri: quin & sua sponte inter segetes inveniri. Ex semine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantum lucernarum, sed ad ciborum quoq; condimenta pauperes utuntur. Addit id à suis Cameliam, aut Camamiam vocari. Sed ipse non equidem Ruellio ausim subscribere: quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrum non vidisse in Italia, quod Dioscoridis delineationi respondeat. Cæterùm eos haud dubio falli crediderim, qui putant, vulgare illud aurei coloris semen, quod aliqui Drodam, Drodellam alii, nonnulli verò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc foliis rubiam non æmulatur, sed sylvestrem erucam, ut quæ laciniata spectentur: nec semen profert fœno græco simile, sed papaveris modo exile. Non desunt præterea, qui plantam, quam Pseudomyagrum appellavimus, legitimum esse contendunt. Caulem edit cubitalem, ramosum: & folia quæ in eo sunt, glasti, aut thlaspi quadantenus similia: floribus in summitate albis tenuibusq;: semine parvo, dulci. Verùm cùm & hæc rubiæ folia non gerat, sed glasti potius, & semen illi sit nasturtii, non fœnigræci, non possum in eorum ire sententiam. Nascitur hæc passim in campis inter linum, & segetes, cujus semen avidissimè aviculæ expetitur. est enim dulce, & gustui admodum gratum. Modicè excalfacit, atq; humectat. Accedit omnino ad Sesami vires semen: paratur pariter ex eo oleum, assimilis facultatis. Myagri semen, ut testatum reliquit Galenus lib. 7. simpl. med. pingue est. Quare si tundatur, oleosum quid effundit, quod emplasticam vim obtinet. Herba, quæ Græcis Μύαγρος, Latinis pariter Myagrum appellatur: Italis, Miagro. At Pseudomyagrum, Italis, Miagro falso.

Margin notes: Myagri consid. — Quorundam error. Dorella. — Pseudomyagrū. — Myagri vires ex Gal. — Nomina.

Cum hoc capite Matthiolus meminerit Dorellæ, quæ foliis sit Erucæ, & Pseudomyagri, quod foliis

* III. MYAGRUM MONOspermon. *

est Glasti, utramq; figuram adponere visum est. I. Myagrum sativum, C.B. Dorella, Matth. in Commentariis, Cæsal. Myagrum, Dod. gal. Lob. Lugd. Myagrum Dioscoridis, Anguil. Myagrum primum, Taber. Cameline Myagrum Lobel. in icon. Camelina sive Myagrion, Dod. fol. Pseudomyagrum, Camerario in suo Matthiolo II. Myagrum sylvestre Glasti folio, C.B. Pseudomyagrum, Matth. Lugd. Sesamum Lac. Lonic. Sesama Trago. Linaria quinta, Eidem. Sunt qui satu tantùm à superiore differre velint, verùm cùm illud foliis sit sinuatis & aliquando laciniatis, hoc verò integris glasti foliis, differentes facimus. His addere lubet III. Myagrum quoddam hactenus à nemine descriptum, quod monospermon appellamus. Caule est cubitali altiore etiam, recto rotundo, striato, cavo, variè & inæqualiter brachiato: foliis vulgari viridioribus, latioribus (quorum prima Cichorii sativi modo laciniata) linea alba divisis, minus Myagri hortensis acuminatis, latiori basi caulem amplexantibus: floribus luteis quibus accedunt utriculi duri, oblongi, peræ similes, superne in duas extuberantias desinentes, quorum medio apex durus insidet: in cujus utriculi medio cavitas unica, semen unicum (unde nomen) ruffum, oblongum continens. Hoc primum in horto Illustriss. Principis D. Friderici Ducis Wirtenbergici &c. Domini nostri Clementissimi, quem Johannes Bauhinus ejus Celsitudinis Archiater colit, Bricourtues nomine legimus. Ex Euganeis etiam accepimus.

ὀνάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII.

ONagra, sive œnothera, aut onuris frutex est arboris instar, prægrandis, amygdalino folio, sed latiore, lilio non dissimili: flore rosaceo, magno, *a* radice candida, longa cum siccata est vinum olente: nascitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit: illitu quoque *b* ferra ulcera mulcet.

a Meum, & Camer. i. parva.
b Meum ὀηριώδη. maligna.
Onagræ consid.

* ONAGRA. *

TAmetsi memoria prodiderit Theophrastus libro 9. cap. 21. de plantarum historia, Oenothera radicem è vino potam mitiores mores conciliare, nullum tamen, qui eam mihi ostruderet, hactenus licuit reperire, quamvis ad mitigandam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, esset optimum utilissimumq; remedium. Caterùm ad me scripsit clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienfis, sæpius ex Apennino in viridarium suum transtulisse plantam homine proceriorem: foliis amygdala, majoribus tamen: flore rhododendri: semine perquàm minuto, exilibus teretibusq; siliquis contento, molli ac candida lanugine obvoluto: radice subalbida, longa, subter humum repente. Quæ sanè omni ex parte Onagram referre videtur, etsi ipse quoq; pro certo non ausit asserere hanc legitimam esse Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an hujus radix sicca vinum redoleat, mitigetque feras aqua, in qua maduerit, pota, ut Dioscorides testatur. Onagra meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Onagron, aut onothera, aut onotheris hujus radix arefacta vinosum quiddam redolet: sed & vini maximè facultatis est. Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, sive Onagra Latinè dicitur.

Onagræ vires ex Gal.
Nomina.

Etsi hujus figuram Matthiolus non exhibuerit, attamen cùm eam ex Ghini sententia describat, Iconem proponere consultum duximus, quam ad Lysimachias referendam censemus. Dicitur Lysimachia. Chamænerion dicta latifolia, C. B. Onagra Ghinî, ut habet Matthiolus, Lugd. Cæsal. Chamænerion & Epilobium, Gesf. ad Cordum, Thal. Antoniana sive S. Antonii herba maxima, Gesf. hort. Lysimachia vulgo altera, Camerario. Hæc latiore est folio, flore cæruleo, rarius albo: est & angustiore, & quidem vel in arenosis proveniens, vel in alpibus.

Κίρσιον

Κίρσιον. CIRSIUM. CAP. CXIV.

CIrſium, *a* caulis eſt tener, duorum cubitorum, *b* triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia, anguli ſpinoſi, per intervalla molles: folia bugloſſi ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea, quæ ſolvuntur in lanugines. Radicem hujus loco laboranti adalligatam, dolores varicum ſedare Andreas ſcripſit.

a Meum καυλίον. i. cauliculus. *b* Meũ & Ca. τρίγωνο. i. triangulatu.

CRedidere recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe Cirſium quam vulgare Bugloſſum. Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quam probanda videtur: quòd Bugloſſo caulis triangulus non inſit, ſed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd deniq; Bugloſſo flores non evaneſcant in pappos. ſed langueſcentes integri decidant relicto in ſelliculis ſemine. Plantam, quam procul dubio Cirſium referre putamus, nuper Piſis ad me miſit, Clariſſimus medicus Lucas Ghinus, cujus etiam hic figuram damus. Naſcitur, ut ipſe ſcribit, in uliginoſis locis. Ea meo quidem judicio, Cirſio maximè adſtipulari deprehenditur. Cirſii nuſquam, quod legerim, in ſimpl. meminerunt cenſu Gal. & Paulus. Id quæ κίρσιον Græca voce, atq; Latina Cirſium appellatur. Italis Cirſio.

Cirſii conſid. — Nomina.

Cirſium, Matth. Lobel. Lac. Geſ. hor. Caſt. Lugd. Cirſium ſecundum, Dod. fol. Cirſium agri Piſani, Cæſ. quod Cirſis montani ſecundi nomine Cluſius hiſtoria Pannonica deſcribere videtur.

Ἀστὴρ ἀττικός. ASTER ATTICUS. CAP. CXV.

AStet Atticus *a* cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteumve, per ambitum diviſum, anthemidis modo, capitulum, foliolis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Ferventi ſtomacho, oculorum inflammationibus, prociduæ ſedi, ac *b* inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt *c* purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire convenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

a Or. ad βουβώνιον. i. inguibus bubonũ. *b* Me. τοὺς βουβῶνας. i. inguinũ tumores. *c* τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους. ita habẽt Meum & Cat. i. purpureum in flore.

I. ASTER ATTICUS ſive Amellus.

ASter Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomen aſcivit, quòd in Athenienſi agro frequentior, quàm alibi proveniat. Bubonion verò, & Inguinalis dicta eſt herba, quod Bubonum, ſive inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porro appellationem accepit, quoniam ejus capitula, in quibus flores chamæmeli inſtar emicant per ambitum diviſa foliolis ſtellæ modo radiata ſpectantur. Cæterùm, non deſunt, qui noſtram ſententiam impugnent, quòd crediderim ego Aſterem Atticum eam eſſe plantam, floribus umbilico tenus melinis, & in ambitu purpureis, quamq; etiam Vergilianum Amellum eſſe cenſemus. Atqui nos non ita facile à noſtra diſcedimus opinione, quòd & meum, & Catecunensis exemplar legant, τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους i. purpureum in flore: quæ verba manifeſtò arguunt in Aſteris Attici flore duplicem haberi colorem: quo fit, ut putem in capitis principio, ubi flos deſcribitur, non ἢ μήλινον, ſed καὶ μήλινον, i. ἄνθος πορφυροῦν καὶ μήλινον, hoc eſt florem purpureum & melinum. Sed eſto etiam aliorum judicium. Verùm non ob id tam mordicus meam tenebo opinionem, quin velim etiam aliam hic plantam oſtendere, quam quidam rei plantariæ ſtudioſi Aſterem Atticum faciunt. ſed examinent quoque ipſi antiquam, quam nos addimus, lectionem. Hujus plantam miſit ad me primùm Joannes

Aſteris Attici conſid. — Amellus Vergilii. — Aſter Atticus alter.

II. ASTER ATTICUS CÆruleus alpinus.

III. ASTER ATTICUS alter.

Crato Uratislaviensis, Ferdinandi Cæsaris Medicus, & vir quidem singulari doctrina praditus, qua quoniam florem stellæ modo radiantem, licet tantùm molinum, profert, meritò quidem Asteris nomen illi imponendum est. Visitur facies ex icone sua ipsius planta: nos tamen eam delineandā esse duximus, ut etiam aliorum possit esse judicium: cæterùm nos priorē omnino probamus, & præsertim cum in hujus flore nihil purpurei habeatur. Hanc Serapio (ut lib. 3. in Eryngii mentione prodidimus) cum Eryngio confudisse deprehenditur, florum similitudine falsus, qui in utraq; planta stellæ figuram præ se ferunt. Cæterùm non est prætereundum, quòd nonnulli Dioscoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm supra sint reddita: quæ quoniam à doctissimis viris Dioscoridi accrevisse comperta sunt, ideo nos quoq; ea utpote adjectitia omisimus. Quod autem adscititia sint, testimonio esse possunt Galenus, Oribasius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur, nisi colliqua, ut solent, bona fide referant. In cujusdam tamen Apuleii libello de plantarum historia & viribus scripto, nonnulla habentur capite de Astero Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem esse videantur, huc adjecta sunt: sic enim verba illa sonant. Stellarum radiis noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorant, inane simulacrum se videre putant. Reperitur à pastoribus pecudum. De Amello autem, quem nos Asterem Atticum appellabamus, & non temerè quidem, ob nonnullas notas, quæ illi cum Attica Stella communes sunt, cecinit Vergilius libro quarto Georgicorum his luculentissimis carminibus:

Serapionis errorum Asterem cum Eryngio confundentis.

Amellus Virgilii

Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba:
Namq; uno ingentem tollit de cespite sylvam.
Aureus ipse sed in foliis, quæ plurima circùm
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor: tonsis in vallibus illum
Pastores, & curva legunt prope flumina Mellæ.

Chelidonium minus non esse Amellum.

Verùm non possum non mirari stupidum cujusdam blateronis ingenium, qui Vergilii Amellum eam plantam esse censet, quam omnibus in confesso est esse Chelidonium minus. Ita enim sæpe fit, ut qui alios suggillare satagunt, si præ invidia adeò cæcutiant, ut non solùm in tenebris oberrent, sed excordes quoq; fiant. Vergilius enim Amelli florem describturus inquit: Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello Fecere agricolæ: & deinde subjunxit: Aureus ipse sed in foliis, quæ plurima circùm Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ. De foliis intelligens ipsius floris quæ ipsum ambiunt, quæq; colore nigram imitantur violam & rectè quidem, sublucet inquit Vergilius purpura quod color ille purpureus qui in illis spectatur foliolis, non ita splendidus fit ut in ipsa cernitur viola, sed longè dilutior: quo fit ut is omnino cæcutiat, qui de plantæ ipsius foliis Vergilium intellexisse censeat. Sed purpureus color in chelidonii minoris flore omnino desideratur. Præterea chelidonium minus humi perpetuò repit, nec se unquam in altum extollit: atqui aliter quidem se habet Amellus Namq; is uno ingentem tollit de cespite sylvam. Adde quod Chelidonium illud Verno tantùm tempore provenit, & deperit. Amelli verò flos Vergilio, in fine æstatis, aut sub Autumni principium apparet: cùm dicat tonsis in vallibus illum Pastores & curva legunt prope flumina Mellæ. Id est, legunt Pastores Amelli florem in vallibus & pratis jam falce detonsis. Itaq; fit ut jam ex medico fiam Vergilii interpres. Est itaq; Amellus herba, quæ caules ab radice mittit rectos, solidos, ac lignosos, colore fusco lutescente. E quibus circa cacumen ramuli oriuntur tenues, in quorum summitate flores spectantur in stellæ modum radiantes, ut

Amelli histor. Matth.

in An-

* IV. ASTER LUTEO FLORE. * V. STELLARIA.

Nomina

in Anthemide aut Bellide, sed in medio lutei, comantibus circumquaq; foliolis diluta purpura nitentibus. Folia profert oblonga, acuminata olivæ figura, minora tamen, aspera, hirsuta, nigricantia, aspero ac subamaro sapore: quæ autem caulem circumvestiunt, longe minora spectantur. Radicem habet multifidam odore non ingrato & caryophyllorum quid resipiens. Flores in principio Autumni, aut in æstatis calce, Augusto, & Septembri. Flores tandem flaccescunt, & in pappos dissiliunt: semine parvo, oblongo, Intubo haud longè absimili. Nascitur in asperis, incultis, collibus & convallibus. Asteris Attici recens herba (ut Cratevas tradit) cum axungia senio tusa rabiosi canis morsibus utiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Hujus meminit Galenus libro 6. simpl. medic. ubi ejus vires retulit his verbis. Aster Atticus alii bubonium vocant, non ob id tantùm quòd illitum, sed etiam quòd suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet verò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò ut mista sit facultatis, uti rosa: verùm id non adstringit. hactenus Galenus. Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus vulgò vocatam, cùm & ipsa viribus non vulgaribus sit prædita, eam minimè silentio dissimulandam duximus. Asteris Attici vires ex Gal.

Est igitur STELLARIA, quam alii Pedem leonis, alii Alchimillam vocant, planta, quæ ut plurimùm in montibus provenit, præsertim in pratis & pascuis: foliis malvæ fermè similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeò ut latam apertam stellæ formam referant. Caulis est tenuis, semicubitalis, lanuginosus, à quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicant subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur quæ crassitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit, sapore adstringenti. Erumpit hæc Maio mense, Junio verò floret. Exiccat, cohibet, atq; conglutinat. Efficax est pota sanandis non solum internis viscerum vulneribus, sed & sinuosis ulceribus: quinetiam extrinseca vulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgis, miriuq; laudibus celebratur: quippe qui eam feliciter successu vulnerariis potionibus admisceant. Arida pulvis in sui ipsius decocto, aut cum aqua ejus stillatitia sumptus, enterocelis medetur. Datur idem pulvis ex vino, aut jure cochlearis mensura, quindecim aut viginti diebus, mulieribus, quibus adempta sit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ injectum semen contineri prohibet & steriles fœcundas reddit. Stillatitia ejus aqua pota, tum etiam in vulvam indita, alba mulierum profluvia mirificè sistit: adeò ut ejus quoq; diutina injectione, corrupta ab incorruptis vix dignosci possint, restrictis mirum in modum fœmineis locis: quod eum celerius, tum efficacius præstatur, si in ejus decocto insideant. Quin & laxas procidentesq; mulierum mammas contrahit, & duras solidasq; efficit, si lintea in ejus decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur, dentimq; importentur, præsertim hypocistide, equiseto, stypteria, ficcuq; rosis admistis. Planta, quæ Græcis ἀστὴρ ἀττικὸς: Latinis item Aster Atticus sive Bubonium nominatur: Arabibus, Astaraticon: Italis, Aster Attico: Germanis, Sternkraut: Gallis, Aspergoutte mineur. Petite espargoutte, seu petit Mugne. Virgilio, Amellus. At Stellaria, sive Pes leonis, sive Alchimilla: Italis, Stellaria: Germanis, Synnauw: Gallis, Pie de Lyon. Stellariæ historia. Stellariæ vires Matth. Nomina.

I. Aster cœruleus vulgaris, C.B. Aster Atticus sive Amellus, Matth. Lac. Castor. Lugd. Aster Atticus, Fuchs. Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hort. Lonic. Lugd. Aster Atticus purpureus, Fuchs. in icon. Aster Atticus flore cœruleo, Camer. Thal. Aster atticus primus, Dod. fol. Aster Atticus Fuchsii latifolius, Clus. hist. Pann. Tinctorius flos primus, Trag. Quædam in montibus, ad Anthyllidem secundam referenda, Cæsalpino. II. Asterem hunc Atticum cœruleum alpinum, Cam. in suo Matthiolo habet, qui priore minor est & floribus cœruleis, foliis item non dissimilibus, qui licet radice se propaget, papposa

tamen femina quoque gignit, & interdum ad radicem globuli tumentes villosi, foliolis adnascuntur. III. Aster luteus foliolis ad florem rigidis, C.B. Aster Atticus alter, Matth. Lugd. Aster Atticus verus, Ges. hort. Aster Atticus seu Bubonium, id est, Inguinatia, Lobel. Aster Atticus flore luteo, Clus. hist. Hispan. Aster Atticus luteus latifolius, Camer. Aster atticus Massilioticus, Taber. Aster Atticus, Cæsalp. Aster luteus alter, Lugd. Oculus Christi, Eidem. IV. Aster luteo flore, aliis Conyzæ species, Camerario in Matthiolum, cujus hæc est descriptio. Caules profert mediocres per quædam intervalla radicis repentis & se propagantis, ab inferiore parte demissis fibris rectis, quæ aliquantulum odoratæ sunt, sapore aromatico modicè ad cinnamomi saporem accedente, subacti. In summis caulibus duos vel tres ramulos habet, quibus florea lutei disco in medio apicibus conferto insident, qui tandem in pappos abeunt. Folia per caules alterna hirsuta, nullo pediculo duabus quasi alis easdem amplectuntur. Nascitur in saltibus. Hactenus Camerarius: Sed de hoc in historia nostra plenius. V. Pes leonis, à foliorum forma, vulgò Alchimilla, quod Alchimistarum præconiis sit celebrata: (in hac figura sculptor hirsutiem neglexit.) C.B. Stellaria, Matth. Castor. Lugd. Stella herba Italia quibusdam, Ges. hort. Pes leonis, Brunf. (cui & Leontopodium) Fuchs. Lon. Alchimilla, Trag. Lon. Dod. gal. & fol. Lob. Cæs. Tab. Alchimilla vulgaris, Cam. Drosera seu Drosium, Cord. in Dioscoridem. VI. Heptaphyllum alpinum sericeum, quod Stellariç argenteæ nomine Camerarius suo Matthiolo adjecit. Ex radice dodrantali, crassiuscula, nigricante, ramuli bini aut terni, teretes, firmi, pedales, geniculati exeunt, ex quibus folia, maximè ex radice, longissimis pediculis donata, prodeunt: ut plurimùm in septem (interdum quinque & novem) partes ad pediculum divisa, stellæ modo disposita, supernè viridia, & aversa parte argenteis pilis nitentia, extrema foliorum parte (quod sculptor omisit) crenata: flores ramulorum extremis numerosi, muscarii ritu conglomerati, parvi, stellati & candidi, insident: quibus semen minutum, ex luteo viridi vaginulis inclusum succedit. In Helvetiorum (ut monte Fracto) Allobrogum, & Rhætorum alpibus, locis herbidis & pratis provenit. Astringentis est saporis, Pedi leonis & sapore & viribus simile: quare Alpini hujus radicem tritam & potam ad undecunq; manantem sanguinem commendant, imò de collo suspensam narium hæmorrhagiam cohibere narrant. Sic & siccatam radicem tusam jusculis dysentericorum inspergunt. Dicitur Argentaria, Herba stella, siva Pedis leonis species, Ges. in Fracto. Argentaria petræa. Eidem lib. de hor. Argentea heptaphyllos montana, Camerario Heptaphyllon, Clus. hist. Hisp. Pentaphyllum alpinum petrosum & minimum, Lob. in ico. Quinquefolium alpinum, Tab. Alchimillæ alterum genus, Cæs. Tormentilla candida, Lugd. Germanis, Berg Synnauw/Stein Synnauw.

* VI. HEPTAPHYLLON alpinum sericeum. *

ISOPYRUM.

ἰσόπυρον. ISOPYRUM. CAP. CXVI.

Isopyron aliqui phasiolon ob similitudinem vocant quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia plena seminis, melanthii gustum imitantis. Contra tussim, & cætera pectoris vitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus utile.

Etsi alias scripsi haud mihi contigisse antea verum Isopyrum invenire, postea tamen factum est, ut ejus plantam cujus hic imaginem damus, ab amicis optimis sim consecutus. Nascitur in campis, & apricis collibus. Ea enim Isopyrum, (meo quidem judicio) per omnia refert. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Isopyrum vocant.

Nomina

Isopyrum quid sit, ambigitur. Fabius etenim Columna Aquilegiam esse statuit: trifolium palustre, censuit

cenſuit Dod. hiſt. Gallica. At quam Matth. hoc loco expreſſit, non videtur aliud eſſe quàm Melanthium ſylveſtris nomine ſuperius propoſitum: ab eo tantùm foliis inferioribus Aniſum referentibus, differens. Hunc imitati ſunt, Caſtor, Durantes, herbarii Lugdunenſis author, & Tabernæmontanus.

Ἴον πορφυροῦν. VIOLA PURPUREA. CAP. CXVII.

Viola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò diſſimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo floſculus ſuaviſſimè olens, purpureus: opacis, & aſperis naſcitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per ſe, & ex polenta illinuntur aptiſſimè ſtomacho æſtuanti, & oculorum inflammationibus, ſediq; procidenti.

Sunt in Violarum genere non modò purpureæ, ſed etiam candidæ frigidis & uliginoſis locis naſcentes, prorſus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod ex ſet, memoriæ prodidit Dioſcorides. Hæ numeroſæ proveniunt in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ubi menſe Aprili adeò copioſè florent, ut ſi longè proſpiciantur, oculos fallant, & extenſa lintea videantur. Sunt & aliæ quæ aureo ſunt colore adeò in colorandis floribus occupata est natura. Eſt & genus Oenıponti primùm mihi viſum, cujus purpurei flores numeroſis ſtipantur foliolis, odore omnium jucundiſſimo. ARBORESCENTEM autem VIOLAM è Baldo monte in agro Veronenſi allatam, odore perquàm jucundo, mihi dono miſit Franciſcus Calzolarius pharmacopœus Veronenſis, cujus flores illi perſimiles ferè habentur quæ in Regali conſolida viſuntur. Creſcit hæc duorum cubitorum altitudine, pluribus ab una radice ſublatis caulibus, in quibus folia violæ purpureæ anguſtiora, per ambitum denticulata, atq; paribus intervallis diſtincta: flores edit purpureos. Vidi præterea flores per æſtatem Majo & Junio menſibus viſus, ut tribus referret coloribus ſupernè purpureis, in medio candidis, inferiore vero luteis, forma purpureas violas referentes aſpectu gratiſſimo, nullo tamen nullo & ipſi commendentur odore. Producunt hæc quadam planta, cui primo exortu folia inſunt rotunda, per ambitum ſerrata quæ tamen per tıme eminentiam in longitudinem deſciſcunt. Conſtat hæc caulibus triangularibus, quadantenus ſtriatis & intus concavis, quibus partibus inter-

Violæ purpureæ confid.

Viol purpur multipl.

Violæ arbore-cētis mentio.

* II. VIOLA MARTIA MULTIplici flore.

III. VIOLA ARBORESCENS.

IV. JACEA SIVE FLOS TRINIT.

V. JACEA ALTERA.

vallis genicula supereminent, è quorum concavo ramusculi exoriuntur, quibus flores dependent. Nascuntur in campis, & passim seruntur in hortis, & viridariis. Vocant hanc nonnulli JACEAM, alii verò HERBAM TRINITATIS à triplici florum colore. Verùm an hæc illa sit Jacea, quam ad intestinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nondum satis compertum habeo. Quanquam non desunt, qui affirment, hanc esse de qua modò sermo est, eamq; symphyti facultatibus pollere: quemadmodum etiam sunt, qui eandem ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obscurè opem ferre tradant: quin & scabiem sanare, & cætera cutis vitia delere. Hujus duo observavimus genera, alterum majus, alterum minus. Atqui [crescit hæc minoribus ac brevioribus foliis:] in minore flores & minores habentur, & duobus tantum coloribus micantes, nempe cæruleo, ac candido, aut luteo & albicante. Nascitur pariter iisdem in locis, & seritur in hortis. Præferuntur ambæ ad puerorum tormina, & præsertim stillatitia earum aqua pota. Herba tota illita aut in pabulo data sanat sues angina laborantes. Violarum purpurearum facultates exquisitè descripsit Mesues inter simplicia solventia, unde hæc decerpsimus. Violæ temperatum, conveniensq; sunt medicamentum, quo immutantur mala humorum qualitates, & natura eorum solvitur. Præferuntur quæ primo vere florent, soli ardorem, qui vim resolvit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen siccæ minùs refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam inest humiditas, quæ obtundit caliditatem à qua potior est vis. Quapropter siccatæ humiditate, quæ in superficie continetur gustu amaritudo deprehenditur quæ à calido provenit, qui prius sub humido delitescebat. Quo fit, ut exiccatæ magis calidæ, minùsq; humidæ habeantur. Humiditas quæ superflua recentibus inest, alvum emolliendo ciet. verùm arefactæ, dejectoriæ sunt facultatis, non quòd emolliant, sed quòd dissolvant. Violæ in summa soporiferæ sunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt & solvunt. Earum succus, & syrupus ex eo factus ventrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd valentius ardentissimis conferant febribus. Fit ex violis oleum, iis in eo diutius maceratis: cæteris tamen præstat, quod ex immaturis olivis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, ejusq; fervorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitaverit: somnum conciliant: pectoris, & asperæ arteriæ scabritiem leniunt, medenturq; anginis & columellæ vitiis: præcipuo autem auxilio sunt pectoris, & lateris inflammationibus: sitimq; arcent. At quæ siccæ sunt, jecoris obstructiones reserant, inflammationes discutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de Violis Mesues. Parant hac ætate è violarum recentium diluto, quo pluries violæ fuerint maceratæ, dejectorium Syrupum, quemadmodum & ex rosis rosaceum, quo dejicienda alvi gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, vel quinas exhibentes. Violarum vires tradidit Galenus lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Violæ folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori ventriculi æstuanti & oculis: hæc Galenus. Ex quibus abundè palàm est non novisse Galenum, sicuti & cæteros veteres, Violas dejectoria facultate ocyùs noxam præditas esse. Viola nigra, & Viola purpurea sic Latinis dicta, Græcis ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν vocatur: Arabibus Seneffigi, Sonofigu sive Benefesegi: Italis, Viola porperea, & Viola mammola: Germanis Mertzen Violen: Hispanis, Violeta: Gallis, Violettes, Violes de Mars, & Caresme. At Viola arborescens: Italis, Viola arborea. Sic Jacea seu Herba Trinitatis: Italis, Jaccea, seu Minuti pensieri: Germanis Freissamkraut: Gallis, Pensée, aut Menues pensées. At Jacea, sive herba Trinitatis altera: Italis, Jaccea, seu Minuti pensieri minori.

(Marginal notes: Jacea altera. — Violarũ vires ex Mesue. — Syrupus violaceus. — Violarũ vires ex Gal. — Nomina.)

Viola, quasi vitula, Græcis ἴον, ab Io Puella in vaccam à Jove conversam, dicta censetur: genera plura sunt, quæ non solum odore florum, sed & forma & florum textura differunt. I. Viola Martia purpurea, odora, simplex, C.B. Viola purpurea, Matth. Fuch. Cast. Lugd. Cæs. Viola sativa, Brunf. Viola nigra, Dod. gal. & fol. Cor. in Diosc. Viola Martia odorata nigra, Trag. Viola Martia purpurea Tab. Viola, Gesn. hort.

hor.Lon. Viola martia præcox purpurea, Lob.in icon. II. Viola martia multiplici flore: hæc floribus numeroſis foliolis conſtantibus à priori differt, quæ mangonio majore etiam redditur flore: quare Coſtæus in Meſuem meminit dictæ quæ Byzantii colitur martiæ ſimilis, ſed flore infinitis foliolis constructo, & Roſam Damaſcenam æquante, magnitudine & odore etiam noſtrates ſuperante. Et noſtra colore variat. Viola nigra flore pleno, Dod.gal. Viola daſypodion, rectius daſyphyllum, Geſ.hor. Viola purpurea flore pleno, Caſt. Viola flore multiplici, Dod.fol. Viola martia purpurea, flore multiplici, Lob.Tab. Viola cærulea floribus numeroſis foliis conſtantibus, Cæſ. III. Viola Martia erecta, C.B. Viola arboreſcens, Matth. Cam. Viola fruticoſa, Geſ. hor. Mater violarum Dalechampii, Lug. Viola martia elatior, Cluſ.hiſt. Pan. IV. Viola tricolor hortenſis. φλὸξ Theoph. C.B. Jacea ſive flos Trinitatis, Matth. Jacea major, Caſt. Herba Trinitatis, Brunf. Trag. Fuch. Dod.gal. Lon. Geſ.hort. Viola tricolor, Dod.fol. Violæ nigræ perſimilis flos, Geſ.hor. Viola flammea, eidem. (& Antora quorundam) Cæſ. Lugd. Viola flammea colorea, Lob. Viola Trinitatis, Tab. Viola multicolor, Cam. Viola tricolor ſeu ſepticolor, Thal. Flos & magnitudine & colore variat. V. Viola bicolor arvenſis, C.B. Jacea altera, Matth. Jacea minor, Caſt. Herba Trinitatis ſylveſtris, Trag. Violæ nigræ perſimilis arvenſis minor, Geſ.hor. Viola ſylveſtris, Lob.in icon. Viola flammea minor, Lugd. Viola trinitatis minor, Tabernæmontano.

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

CAcalia, quæ leontice vocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ ſimilem: naſcitur in montibus. Radix in vino madefacta, ut tragacantha, delinctu aut manducatu per ſe tuſſibus, ſcabritiis arteriæ medetur. Grana, quæ poſt excuſſum florem innaſcuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

CACALIA.

CAcalia, Plinio libro 25. capit. 11. authore, vocatur ſemen margaritæ minutæ ſimile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè: ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etſi eam diu quæſiverim in montibus. (Cacaliæ conſid.) *Cæterùm herbam Cacaliæ ſimilem teſtatur ſe plures vidiſſe in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus, rei herbariæ diligentiſſimus inquiſitor, folio tuſſilaginis, majore tamen, averſa parte candidiore minuſq; per ambitum anguloſiore: caule palmi altitudine, recto, ſubcandido: in cujus cacumine flores exeunt paniculaſ faciem referentes, muſcoſi, olivæ inſtar. Hanc ipſe Cacaliam ſuſpicatur. Equidem hujus viri judicio facilè auſim ſubſcribere, quòd is in ſimplicium cognitione diligenter verſatus ſit, atque inter Italos in ea maximè præſtet. Cacaliam cancanon vocavit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum.* (Cacaliæ vires ex Gal.) *ubi ejus vires reddidit his verbis: Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: eſſentiam craſſam, & emplaſticam. Quapropter macerata vino, ſicut tragacantha, & lincta, arteriæ aſperitates ſanat: nec mirum, ſi quis eam commendat. Succus ejus defluens prodeſt arteriæ, ſimiliter ut glycyrrhiza. Κακαλία ita Græcè, ut etiam Cacalia Latinè dicitur.* (Nomina.)

Cacalia duplex eſt, hirſuta & glabra: hirſuta alia tomentoſa, alia ſolùm leviter hirſuta: hujus cùm deſcriptio ſit propoſita, ejus etiam figuram adpoſuimus, quæ Cacalia Ghini dicitur, & à Matthiolo & à Joh. du Choul in deſcriptione Pilati Lugdunenſis. Cacalia prima & Cacalia vulgaris incano folio, Cluſ.Hiſt. Pann. Cacalia, Cæſalpino.

Βούνιον. BUNIUM. CAP. CXIX.

BUnion caulem edit quadrangulum, procerum, digiti craſſitudine: in quo ramuli minutis foliis, ac floribus ſcatent: folia proximè radicem, apio ſimilia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: ſemen odoratū, hyoſcyamo minus. Urinam ciet, excalfacit, ſecundas evocat: lieni, veſicæ, renib. utile. Tam humidi, quam ſicci, expreſſiq; ſucci caulibus, foliis, radicibusq;, uſus invaluit ex aqua mulſa.

Ψευδοβούνιον. PSEUDOBUNIUM. CAP. CXX.

PSeudobunion palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulosq; napi ferens, acri guſtu. Tormina, atque ſtranguriam, laterumq; dolores ſanant quaterni rami ejus poti in aqua: illiti quoque cum ſale, & vino tepentes, ſtrumas diſcutiunt.

BUnium, quod noſtri Napum ſylveſtrem vocant, Plinius videtur poſteritatis memoria prodidiſſe l. 20. c. 4. ubi de napis (Bunii conſid.) *ita ſcriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci ſervant. Anguloſis foliorum caulibus florentis,*

& quod

& quod Bunion vocant, purgationibus fœminarum, & vesica, & urina utile decoctum, potum ex aqua mulsa, vel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq; in aqua calida è cyathis quatuor: sed urinam inhibet, si non linis semen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Semini præclari contra venena: ob id & in antidotis utuntur illo. hæc Plinius. Ex cujus sanè verbis palam fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quam Napum sylvestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc incultis solo, frigido præcipue tractu. Verùm Pseudobunium quod Græci vocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum videri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta ut Dioscorides testatur, videtur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium.

Bunii vires ex Gal.

Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur. Virtusq; vires sanè paucis tradidit Galenus lib. 6 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Bunium, aliis arcticon, adeò excalfacit, ut & urinam moveat, & menses provocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est.

Nomina.

Quod Græci βύνιον, Latini similiter Bunium vocant: Itali, Navone salvatico. Quod verò illi ψευδοβύνιον, hi Pseudobunium, & Bunio falso.

Χαμαίκισσος. CHAMÆCISSUS. CAP. CXXI.

CHamæcissos folio est hederæ, tenuiore, longiore, ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosis: flore violæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili: nascitur in cultis. Bibunt convenientissimè isciadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi consid.

CRedidit Leonardus Fuchsius, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea vulgaris notitiæ planta, quam ut superius lib. 3. in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum vulgus Hederam terrestrem nominat. Sed cur ejus sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem vulgaris hedera terrestris folio constat rotundo quadantenus serrato: caulibus, vel potius funiculis vitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus verò Dioscoridi folio est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosisq;. Adde quòd Chamæcissi flores violæ albæ similes facit Dioscorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hedera florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus utiq; rationibus ducor, ut putem hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus lib. 24. c. 15.) spicata est tritici modo: & cùm floret, existimari potest alba viola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcisso hic repræsentato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiunt, quem nullam spicarum mentionem fecisse constat. Equidem, ut ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum esse Chamæcissum ausim affirmare.

Chamæcissi vires ex Gal.

De viribus Chamæcissi breviter disserit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit, Chamæcissi flos, cùm sit admodum amarus, jecur obstructione liberat. Sunt & qui ischiadicis ipsum exhibeant.

Nomina.

Hæc planta ut Græcis χαμαίκισσος, ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur.

Χαμαιλεύκη. CHAMÆLEUCE. CAP. CXXII.

CHamæleuce lumborum doloribus propitia est: herba virens, incurvis foliis surculosisque: flore rosaceo.

Chamæleuces consid.

SAnè quàm paucis Chamæleuces historiam perstrinxit Dioscorides. quare difficillimè quidem decerni potest, quanam in universo plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterùm hic silentio non dissimulandum puto, quòd non desunt codices (ut Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes ajunt) in quibus non χαμαιλεύκη, sed χαμαιπεύκη legitur. Alteram quidem lectionem nos quoq; magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium lib. 24. c. 15. ubi eam Farraum sive Farfugium vocari tradidit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, hujus capitis initio mendum subesse. Et certe facilis ac lubricus potuit esse librariorum lapsus, ut qui unius tantùm literæ mutatione χαμαιλεύκη, pro χαμαιπεύκη scripserint.

Chamæleuces vires ex Gal.

Porrò Plinius chamæpeucen foliis laricis similem reddidit: mihi tamen ea videtur potius piceæ foliis assimilanda, si in composito plantæ nomine volumus rectè posterioris vocis significatum spectare: nam picea πεύκη, larix verò λάριξ item Græcè dicitur. Chamæleuce, ut author est Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, calida est facultatis tertio quodammodo ordine, sicca primo.

Nomina.

Ea Græcè χαμαιλεύκη, Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce vocatur.

Βούγλωσσον. BUGLOSSUM, LINGUA BUBULA. CAP CXXIII.

a Cæt. τραχύτερον, καὶ ἀκανθῶδες καὶ μικρότερον. asperius, & spinosum, & minus.

BUglossum nascitur in campestribus, & sabulosis. Julio mense colligitur. Ajunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam potamq;, contra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos: ea in vino decoquitur. Herbam abscessibus utilem esse volunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, a asperum, bubulas imitans linguas. Quod in vinum dejectum, animi voluptates auget.

Buglossi consid.

QUi diligenter Buglossi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem vulgò vocatam, in hortis, aliisq; locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum censent, quàm illam, quæ Buglossa vulgò nominatur, cujus in officinis communis est usus. Quorum equidem judicio non dubitaverim subscribere, siquidem Borrago dicta foliis est in universum verbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur. quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma tum asperitate imitantur. Contrà quæ Buglossi nomen sibi falsò vendicavit, folia habet longa, echiosimilia, non usq; adeò lata, ut bubulas referant linguas, minusq; humi depressa, quæ potius è toto fermè cespite sursum aspiciunt,

ciunt, nec aliqua ex parte verbascum, aut symphytum alterum repræsentant. Non ob id tamen negare ausim, quin vulgare Buglossum in campestribus nascens, iisdem cum Borragine polleat viribus: quandoquidem eadem utriusq; asperitas, idemq; sapor gustui manifestum præbent ejusdem facultatis indicium. Atq; facie non multum dissidere ea invenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis seritur ex Hispania allatum: hoc enim etsi verbascum adeo adamussim non repræsentet, quemadmodum Borrago, foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facilè Borraginem, & vulgarem Buglossum & specie & forma inter se differre: attamen crediderim alterius vires proximè accedere, & si non eadem utrisq;, simillimas tamen inesse. Cæterum non desunt, qui his rationibus neglectis asserant vulgare Buglossum Echii omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alii verò sunt, qui idem Buglossum Cirsium existimant. Verùm nos aliud à vulgari Buglosso & Echium & Cirsium esse censemus, ut abundè

Bugloss. Hispan.

I. BUGLOS. SIVE BORRAGO.

II. BUGLOSSUM VULGARE.

suis locis docuimus. Quòd insuper Borrago facilè sit legitimum Buglossum, Avicennæ testimonio comprobari potest, qui libro secundo sui canonis ita scribit, Lingua bovis est herba lata, habens folia sicut almara, & ad tactum aspera, & rami ejus asperi, sicut pedes locustarum. Oportet autem, ut illa administretur, quæ est in Corasceni, crassa habens folia, super quorum faciem sunt puncta, quæ sunt radices spinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò evidenter nostram Borraginem expressit Avicenna, ut nemo non intelligat hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morem descripsit Avicenna, quòd suo quoq; tempore non deessent qui veri Buglossi loco aliam quandam substituerent plantam, ut apertè ejus verba declarant, dum subdit: Quæ autem in hac terra reperitur, & qua utuntur Medici, plurimum ejus est genus almaræ, & non est lingua bovis, & neq; confert, ut juvamentum illius est: hactenus Avicenna. His omnibus illud denique accedit, quòd apud Apulejum in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inscribitur, invenio Buglossum Lucanis Corraginem nuncupari priori tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quam maximè opituletur. Quæ sanè omnia, ni fallor, clarissimè ostendunt, Borraginem esse verum ac legitimum Buglossum. Provenit itaq; Borrago foliis latis atq; oblongis, asperis: eminentibus ubiq; bullis, tenuissimis armatis aculeis, quo totam plantam hirsutam, ac rigidam reddunt aculeatam undecunq; ambitu: caule exit cubitali, & quandoq; majore, pingui, concavo, aculeis ubiq; scatente, & ramis multis brachiato: floribus in stellæ modum radiantibus, cæruleo colore & quandoq; candido: nigro è medio prominente apice. Semine nigro, striatoq;. Hæc planta plurimum per sese in hortis nascitur, adeò ut inde haud facilè extirpari possit. Radicem habet albam, teneram, pollicari crassitudine, gustu subdulci ac lento. Cæterùm vulgare buglossum folio est Borragine longiore, symphyti majoris modo, hirsuto, aspero, hispidoq;, minutissimis aculeis scatente: caule sesquicubitali, rotundo robustoq;, hispidoq;, ac pungente, è quo rami exeunt complures sursum spectantes. Flores edit purpureos Borragine minores, è quibus nigrum oritur semen. Radix illi est Borragini per omnia ferè similis, crassior & carnosior, lentore quodam prædita, sed crassiori pinguiorique libro. Hujus tria observavimus genera. Hortense latioribus ac longioribus foliis, quod majus & minimus est. Minor folia oblonga profert, sed longè angustiora, brevioraq;, hirsuta, sed aculeis vacantia. cætera similia sunt. Seruntur passim in hortis, | ac sylvestris duplex genus. Cujus alterum foliis altero latioribus, & floribus purpureis spectatur: alterum verò angustioribus, & floribus nigricantibus. Foliis crescit brevioribus, incanis, minimè aculeatis, caule crasso, pilosoq;, ac subaspero: floribus cæteris generibus similibus, sed nigris. Radice digitali crassitudine, lenta ac dulci. Extat & aliud sylvestris genus hortensi minori per omnia simile, sed in omnibus agrestius. Nascuntur in campestribus. Viribus iisdem pollent,

Buglossi descriptio Avic.

Corrago Apulejo.

Borraginis descript.

Buglossi vulgaris descrip. & genera

Buglossum sylv.

Borag. & Bugloss. vires.

III. BUGLOSSUM ALTERUM flore nigro.

lent, quibus amba hortensium species. Borragini atq; etiam vulgari Buglosso herba & radici vis sanè magna inest, quinetiã & floribus ad animi deliquium, & cæteros cordis affectus, & melancholicos morbos: & præsertim earundem decoctum ex vino, ac etiam ex aqua paratum. Trita vulgaris Buglossi radix ex aceto illita tribus diebus continuis scabiosos juvat. Præstat utriusq; plantæ succus haustus ad epota venena, & venenosorum animalium morsus. Stillatitia earum aqua deliris, qui cum febre sunt, mirificè auxiliatur, quinetiam oculorum inflammationes mulcet tam interius, quàm exterius imposita. De cujus viribus differens Galenus lib. 7. simpl. med. sic inquit: Buglossum, humida calidaq; temperiei est. Itaq; vino injectum, lætitiæ ac hilaritatis causa esse creditum est. Sed & iis, qui ob faucium asperitatem tussiunt, coctum in melicrato convenit.

Buglossi vires ex Gal.

Nomina.

Herba, quæ Græcis Βούγλωσσον, Latinis item Buglossum sive Borrago & Lingua Bubula nominatur; Arabibus, Lisen althaur, seu Lesan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretsch: Hispanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache. At Buglossum vulgare, Italis, Buglossa: Germanis, Ochsenzung: Gallis, Buglose. Sic Buglossum alterum sylvestre flore nigro: Italis, Buglossa salvatica del fior negro.

Buglossum aliud sativum, aliud sylvestre: sativum aliud latifolium, hocq; vel vulgatum, cæruleo, albo, roseo flore: vel peregrinum, quod vel semper virente folio, vel luteo flore: & aliud angustifolium, quod sinuato est folio, vel non sinuato, hocq; majus & minus. At sylvestre majus & minus est, hocq; duplex I. Buglossa latifolia, Borrago dicta, C. B. Buglossum sive Borrago, Matth. Lacun. Cast. Buglossum, Fuchs. Turn. Buglossum verum, Dod. gal. Cordo in Diosc. Buglossa urbana, Cordo in histor. Buglossum latifolium, Lobel. Borrago, Brunf. Trago. Fuchs. in icon. Ges. hor. Lon. Dodo. fol. Lugd. Cæsalp. Taber. Camerario. II. Buglossum angustifolium majus, C.B. Buglossum vulgare, Matth. Lac. Castor. Lugd. Buglossum angustifolium, Lobel. Buglossa, Brunf. Cæsalp. Buglossa Italica, Trago, Lonic. Buglossa latifolia, Cordo in histo. Buglossa vulgaris, Dod. fol. Tab. Buglossus Italica vel Gallica major, Ges. hor. Echium, Cordo in Diosc. Echium Italicum spinosum, Fuch. in iconibus. Cirsium Italicum, eidem. Anchusa, Turnero. III. Buglossum sylvestre majus nigrum, C. B. Buglossum alterum flore nigro, Matthiol. Buglossum sylvestre majus, Castor. Buglossum sylvestre, Lugd. Buglossa sylvestris nigra, Thalyo.

I. CYNOGLOSSUM.

Cynoglossi consid.

Cynogloss. vulg.

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSUM.

CAP. CXXIV.

CYnoglossum folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginosa: caule vacat, & humi sternitur: provenit in sabuletis. Folia cum suillo adipe vetere, medentur morsibus canum, alopeciis, & ambustis. Emollit alvum, decoctum herbæ ex vino potum.

LEgitimum Cynoglossum, quod, Dioscoride teste, neque caulem, neque flores, neque semen gignit, pluries non modo vidimus, sed etiam legimus Romæ post Adriani molem in sabulosis quibusdam locis enatum. Hoc à vulgari Cynoglosso, quo passim officinæ utuntur, perquàm longè distat: quippe quòd in radiantis solis morem folia fert, subpinguia, tenui lanugine albicantia, humi strata, & caule perpetuo viduum est. Illa verò planta, quæ Cynoglossi usum omnibus præstat, folia edit lata longaque hortensis ac majoris Buglossi modo, numerosa ab una radice prodeuntia tactu subaspera ac pilosa, plurimos emittit caules, cubito sæpius longiores, teretes, robustos ac pariter subasperos & à medio ramosos, adnatis in cacumine ramis: quibus flores insunt purpurei, echio similes, è quibus deinde quædam parva prodeunt lappa, aculeo quodam à medio prominente non sine magno naturæ artificio facta, quæ maturascentes contactu vestibus pertinaciter adhærent. Nascitur passim, ferè ubique, secus vias, & in agrorum marginibus. Meminit Cynoglossi Plinius lib. 25. cap. 8. his verbis. Jungitur & Cynoglossos caninas imitans linguas, topiariis operibus gratissima.

Ajuntq;

Aiuntq́; quæ tres thyrſos ſeminis emittat, ejus radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. Eſt & alia ſimilis ei, quæ ferat lappas minutas: hæc Plinius. Ex quibus ſatis perſpicuum eſſe puto, quòd neutrum Cynogloſſi genus à Plinio traditum, Dioſcoridis Cynogloſſo reſpondet. Siquidem primum Plinio caules vel thyrſos edit adeò flexiles ut iis topiarii operibus maximè conveniant. Dioſcoridis vero planta eſt ſine caule, quæ humi floruitur: ut hinc apertiſſimè

II. CYNOGLO. VULGARE FLORID.

conſtet, hanc operi topiario, ut aliquid convestiat vel contexat, prorſus ineptam eſſe. Addo quòd Dioſcoridis Cynogloſſum medetur canum morſibus, alopeciis, & ambuſtis quinetiam alvum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodeſt. Id quod de Bugloſſo intelligitur, ut ſuperiori capite teſtatur Dioſcorides. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Bugloſſi hiſtoriam & vires, cum Cynogloſſo turpiter confudiſſe Plinium. Cujus certè lapſum non animadverterunt recentiorum nonnulli, qui Plinii auctoritate freti contra Dioſcoridis gravem ſententiam probare contendunt, Cynogloſſum caules, flores, & ſemen proferre. Quod autem ſecundo loco à Plinio deſcribitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem judicio, fuerit, quam vulgare Cynogloſſum omnibus notum. Quo fit ut omnino erraſſe exiſtimem Ruellium, & Fuchſium viros alioqui doctiſſimos: quippe qui crediderint vulgarem Cynogloſſam eſſe Lycopſin, ut etiam ſupra ſuo loco monuimus: neq; enim hos animadvertiſſe video de hac cum alio Cynogloſſo ſcripſiſſe Plinium, ac deinde ſpeciatim de Lycopſi lib. 27. cap. 11. Vulgare Cynogloſſum manifeſto refrigerat, & ſiccat: folia recentia illita vulnerum inflammationes, ac etiam alias quaſcunq; mirum in modum ſanant, & arcent. Cynogloſſi in libris de ſimpl. med. facul. nuſquam reperio meminiſſe Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynogloſſum & Lingua canina vocatur: Italis Cynogloſſa & Lengua di cane: Germanis, Hundszung.

Plinii lapſus.

Ruel & Fuch. error Cynogloſſum [illegible]

Nomina.

Cynogloſſum aliud eſt ſemper virens, aliud incanum: aliud medium, quod montanum eſt, majus & minus: incanum maximum, majus, medium, minus & reoens. I. Cynogloſſum, Matth. Lugd. Cynogloſſa vera, eidem editione Italica: quod anne à ſequenti differt? II. Cynogloſſum majus ſylveſtre, C.B. Cynogloſſum vulgare, Matth. Lob. Caſt. Lugd. Thal. Cynogloſſus vulgaris, Geſ. hor. Cynogloſſum Lon. Dod. fol. Tab. Cynogloſſa, Cæſ. Cynogloſſa major, Brunf. Cordo in Dioſc. Lycopſis, Lacunæ.

PHYTEUMA.

φύτευμα. PHYTEUMA. CAP. CXXV.

PHyteuma folia habet Struthii, minora: copioſum ſemen, perforatum: radicem parvam, tenuem, per ſumma terræ nitentem. Qoam ad amatoria convenire, nonnulli ſcriptum reliquerunt.

CUm ſit uſus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinii ductus, plura hic de eo referre ſupervacuum habeo. Mihi quidem hactenus herba hæc incomperta eſt. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipſa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ chariſſimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoq; indicare poſſit. Verùm non ob id prætermittam commemorare, non deeſſe rei herbariæ ſtudioſos, qui plantam, cujus hic imaginem damus, PHYTEUMA eſſe cenſeant, quòd perforatum gerat capitulum & folia ſtruthii modo oblonga: ſed eſto etiam aliorum judicium. Naſcitur in montibus & aliis quoq; locis. Hujus, tanquam ſupervacua & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nuſquam, quod legerim, inter ſimplicia meminerunt. φύτευμα ut Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur: Italis, Phiteuma.

Phyteumatis conſid.

Nomina.

Phyteumatis nomine alii Reſedæ ſpeciem, alii Antirrhini: Matthiolus Campanulam proponit, in cujus figura flores deſiderantur, & folùm Capitula, quæ floribus ſuccedunt, pinguntur. Hæc ergo Phyteuma dicitur Matthiol. Cæſalpin. hoc nomine, & Lugdunenſis pinxit. Campanula cærulea ſativa,

Dod.gal.Campanula cærulea sive hortensis,Lugd.Campana cærulea,Ges.hor.Campanula media,Dod.fol.Campanula persici folia nostras,Lob. Campanula angustifolia, Taber. Campanulæ genus Phyteuma Matthiolo dictum,Clus.hist.Pann. Rapunculus campanulatus Neriifolius,Thalyo.

λεοντοπόδιον. LEONTOPODIUM. CAP. CXXVI.

Leontópodium duûm digitorum herbula est, folia ferens angusta, longitudine ternûm, quaternumve digitorum hirsuta, quæ juxta radicem lanosiore flocco canescunt: capitula in summo caule quasi perforata: flores nigri: semen usq; adeò spissa lanugine involutum est, ut sæpe fallat: radice parva cohæret, quam tradunt appensam ad amatoria prodesse, & tubercula discutere.

I. LEONTOPODIUM VERUM. II. PSEUDOLEONTOPODIUM.

Leontopodii consid. *Non dubito quin plantam, cujus hic imaginem damus, legitimum sit Leontopodium. Siquidem herbula est duûm, ternûmve digitorum: foliis angustis, trium quoq; digitorum mensura, hirsutis, aversa parte canescentibus, & præsertim quæ circa radicem sunt. Capitula in summo caule quasi foraminibus distincta: floribus nigricantibus, & semine densa admodum lanugine implicato. Radice parva, tenuiq;. Hanc è Baldo monte allatam misit ad me Verona Franciscus Calzolarius Pharmacopœus insignis ad auream campanam.* Pseudoleontopodium. *Est & alia planta, cujus quoque imaginem expressimus, & passim in Bohemia nascitur, quæ tametsi longiori sit caule, quam deceat, omnes tamen Leontopodii notas habet. Ideoq; eam Leontopodium alterum appellare libuit.* Brunfelsii erratum. *Cæterùm hic non est audiendus Brunfelsius, qui Stellariam herbam vulgò vocatam, in suo Onomastico Leontopodium esse scribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quam in aliis compluribus,* Nomina. *Vocant ita λεοντοπόδιον Græci, ut Latini quoq; Leontopodium: Itali, Leontopodio.*

I. Gnaphalium alpinum magno flore, C.B. Leontopodium verum, Matth. Leontopodion, Cast. Tab. Lugd. Leontopodium Matt. & Pilosella minor, Dod.fol. Gnaphalium alpinum, Clus.hist.Pann. Ab hoc differt Leontopodium à Lob. propositum, ut in Historia docebitur. II. Gnaphalium maximum virgarum, C.B. Pseudoleontopodium, Matth. Lugd. Leontopodium alterum vulgare, Cam. Heliochrysos sylvestris, Trag. Chrysocome Germanica, Lob. Chrysocome lanuginosa, Lugd. Gnaphalium Anglicum folio longiore, Adver. Lob. in icon. Gnaphalium majus, Tab. Herba Impia in montibus, Cæsalpino.

ἱππόγλωσσον. HIPPOGLOSSUM. CAP. CXXVII.

a Verum θάμνος, i. parvus frutex.

Hippoglosson, a frutex est folia habens rusci tenuis figura, & spinosam comam, & in summo ceu linguas e foliis exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit: malagmatis radix succusque admiscetur.

Hippoglossi consid. *Hippoglossum frutex est foliis rusci majoribus, polygonati similibus, secundum longitudinem frequenter striatis, è quorum medio ligula quadam foliosa assurgunt, sub quibus rubentes exoriuntur baccæ, ut in rusco. Radicem habet albam geniculatam, ac duram. Quòd in foliis veluti prominentes linguas proferat, Bislinguam vocat Hetruria, alii verò Bonifaciam. Nascitur hæc frequentissima in Liguriæ Alpibus, Urbinati agro, & quibusdam sylvosis montibus non longè à*

Goritiensi

HIPPOGLOSSUM.

Goritiensi comitatu, quà iter est in Hydriam ad argenti vivi fodinas. Veruntamen non est hæc Laurus Alexandrina, aut Idea, de qua infra suo loco differemus, ut in suo insigni de plant. hist. commentario existimat Fuchsius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exerit linguam, sed tantùm fructum rotundum tiliæ modo longiori pediculo appensum profert. Hippoglossum recentiores longè pluribus commendant viribus, quàm fecerint antiqui scriptores: nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur juvamento. Quo fit, ut strangulatu vulvæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ pulvis cochlearis mensura, ex vino, vel jure haustus, præsentaneo remedio opem ferat. Est & ad puerorum enterocelas præstantissimum medicamentum, si diutius dilucul o hauriatur pulvis idem sesquidrachmæ pondere ex majoris symphyti decocto. Verùm id sumentibus evenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulsare percipiant, ut intestina foras prolabi velle videantur: quare subcingulis, fasciis, & fibulis reprimentibus, roborantibusq; primis diebus uti opus est. Quæ planta Græcis ἱππόγλωσσον, Latinis similiter Hippoglossum appellatur: Italis, Bulingua, & Bonifacia: Germanis, Zepfflin Kraut: Hispanis, Lengoa de cavallo: Gallis, Lingua pagana, Bulingua.

Hippogl. non est Laur. Alex.

Hippoglossi vires Matt.

Nomina.

Hippoglossum duplex est, alterum in quo fructus pediculo, alterum in quo folio, insidet. Hippogloss. fructu pediculo insidente, C. B. Hippogloss. Matth. Lac. Dod. gal. & fol. Turn. Ges. hor. Lob. Cast. Cam. Hippoglotton, Cor. in Diosc. Uvularia, Brunf. Lon. Uvularia mas, Tab. Laurus Alexandrina, Trag. Fuch. Ges. hor. Bonifacio, Anguil. Laurus taxa Plin. Lug. Bislingua, Clus. hist. Pan. Rusco affinis prima, Cæs. Radix Idæa Dioscoridis, Columnæ.

Ἀντίῤῥινον. ANTIRRHINUM. CAP. CXXVIII.

ANtirrhinon, alii anarrhinon, vocant herbam caule, & foliis anagallidi similem: florem albæ violæ, purpureo, minore tamen, ideoque sylvestris anagallis nominata est: semine vituli narium simili.

ANTIRRHINUM I.

ANTIRRHINUM II.

Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, venustiores fieri: nec ullo medicamento lædi posse, si quis appensum gestet.

ANTIRRHINUM III. ANTIRRHINUM IV.

Antirrhini consid. *VAriat admodum Antirrhini apud veteres historia. Siquidem Dioscorides Antirrhinum herbam foliis, & caule anagallidi similem reddidit. Theophrastus verò eandem aparinæ similem fecit. Veruntamen nos qui quatuor Antirrhini genera observavimus, nullum hactenus vidimus, quod foliis anagallidis, aut Aparinæ virescerel, ut ex his appictis imaginibus appares. Plinius lib. 25. c. 10. rectius fortasse, Antirrhinum lino simile nasci scribit. Unde facilè suspicor, Dioscoridis & Theoph. exemplaria hoc in loco depravata esse, atq; in aliqua parte vitium latere. Folia omnes sunt oblonga, in altero latioribus, in altero verò angustioribus, caulibus ramosis. Cæterùm ut in plantis variat facies, ita quoq; in floribus variat* Antirrhini differ. *color. Siquidem in una purpureus, in altera subpurpureus, & in cæteris candidus flos emicat. Atqui ex omnibus capita nascuntur, in quibus semen minutum, nigrumq; continetur. vitulinis admodum similia, quæ non nisi magnitudine differunt. Nascitur in arvis, & in collibus. Illinuntur Antirrhini folia, quinetiam flores, & semen, cum rosaceo, & melle ad uteri præfocationes, & mensium difficultates. Herba scorpionibus adeò contraria est, ut illico ea visa torpescant. Eadem fronti adalligata, præstat ad delendas oculorum albugines. Quinetiam principum gratiam sibi conciliari posse putant hoc tantum amuleto.* Antirrhini vires ex Gal. *Antirrhini meminit Gal. lib. 6. simpl. med. ubi de ejus viribus ita scribit: Antirrhinum, aut anarinum semen habet vituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaq; ex illo de hoc conjicito.* Nomina. *Hoc ut Græci Ἀντίῤῥινον, ita etiam Latini Antirrhinum vocant: Itali, Antirrhino vocant Germani,* Orant/Sterck Kraut/ *seu* Streich Kraut. *Hispani, Cabezza de ternera: Galli, Moron violet.*

Antirrhinum, quod fructu sit narium vituli simili, quod & Lychnis agria Plinii dicitur: Plures habet differentias. I. Antirrhinum arvense majus, C. B. Antirrhinum primum, Marth. Antirrhinum, Turn. Cordo in Diosc. (cui & Cynocephalæa & Bucranion) Lac. Lon. Antirrhinum sylvestre, Phyteuma, Dod. fol. Antirrhinum minus, Gesf. hor. Tab. Antirrhinum minimum, Lob. Antirrhinum parvum, Lugd. (cui & capur simiæ.) Antirrhinum medium, Cam. Antirrhinum rubrum arvense, Thal. Oronrhinum, Dod. gal. Os leonis alterum, Cæsalp. Hoc pro Antirrhino quarto Camerariua in suo Marrhiolo posuit, & Orontium Archigenis quibusdam dici, quasi Aurantium, quod Auriginem morbum sive Icterum levet. II. Antirrhinum majus folio longiore, C. B. Antirrhinum secundum, Matth. Lugd. Antirrhinum magnum, Dod. gal. Lugd. Antirthinum majus, Cam. Antirrhinum, Gesn. hor. Anguil. Dod. fol. Lob. (cui & vulgo Caput canis & Caput vituli Apuleji) Taber. Os leonia vulgo, Cæsalp. Hoc floribus est ex purpura albicantibua seu incarnatia, rictu luteo leonini oris, cæruleo. III. Antirrhinum aruense minus, C. B. Antirrhinum rertium, Matth. Lugd. Antirrhinum sylvestre, Castor. Anrirrhinum alterum minimum repens, Lob. in icon. Antirrhinum minimum, Thal. Cam. Os leonis in vineia, Cæsalp. Hoc rarissimè cubitum æquat, omnibus sui partibua reliquis minus, flosculia albis, pusillis, capitulo minuto: in arvis, vinetis, & eriam tectis proveniens. IV. Antirrhinum quartum à Matthiolo & Lugdunensi propositum, sunt qui velinr illud esse, quod primo loco posuimus: at censemua esse Antirrhinum album, parum à secundo varians.

Κατανάγκη

Κατανάγκη. CATANANCE. CAP. CXXIX.

EX eo genere una, folia coronopi habet, longa: radicem junci modo prætenuem: capitula sena septenave, in quibus ervi semen inest. Arescens in terram flectitur, & se contrahit ad speciem unguium milvi exanimati. Altera mali parvi magnitudinem explet, radice exiguæ olivæ magnitudine, foliis quoq; olivæ colore, & figura, mollibus, divisis, humi inclinatis: semen ut cicer, minutum, in virgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertusum. Utranq; narrant in amatoria expeti. Thessalicæ mulieres his uti traduntur.

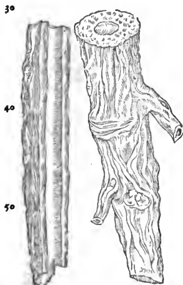
NEutrum equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neq; aliquem scio in Italia, qui alterum saltem legitimè noverit. Sed nihil certè referre arbitror, quippe quòd ea rebus venereis tantùm conveniant, & amatoriis nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit usui: præsertim cùm hac ætate homines in venerem admodum proclives sint, atq; etiam multi nimis calleant amatoria: tantùm abest, ut etiam hujuscemodi herbarum, si cognoscerentur, auxilia iis indicari debuissent. Cæterùm existimat Ruellius, in hoc subscribens Hermolao, secundi generis Catananceu rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum vulgus Bistortam appellat. Sed meo quidem judicio errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoq; humani brachii crassitudine, anguium modo contortas, non autem parvas olivæ magnitudine, velut altera Catanance. Nomen ejus Græcum κατανάγκη Latinum item Catanance.

Catanances consideratio. Ruellii error. Nomina.

Τριπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

TRipolion in marinis nascitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in sicco: folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diviso. Ejus, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, manè candidi, meridie purpurei, serò punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Qua dtachmis duabus in vino pota, aquam, urinamq; per alvum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ venena arcent.

* TURPETUM OFFICINARUM. *

TRipolium Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit vulgò vocatum Dioscoridis esse Tripolium, præsertim quòd ipsum & album, & dejectoriæ facultatis esse deprehenderent. Veruntamen rem aliter se habere illud argumento est, quòd communis usus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acredinem relinquat, sed tantùm salsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sane notis asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neq; aliunde advehi: quemadmodum nec Turbit, de quo disserit Avicenna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse reor. Cæterùm ab his longè differre videtur TURBIT, quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus notis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ minora ferentis, tripliciq; notari differentia, nempe alba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri usus Turpeto diligenter intuentibus facilè sese offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos esse tantùm ex ipsius plantæ natura, sed quòd ob vetustatem, & adventitii aeris humorem radices hæ corrumpantur & nigrescant, illosq; sibi asciscant colores. Cujus rei in causa etiam esse potest maris, per quod convehitur, exorta procella, undis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facilè situm, vel nigredinem contrahunt. Præterea cùm asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quàm Alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Mesuem errasse existimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem esse, quæ folia ferret ferulacea: quandoquidem alypum, sive alypia, ut in sequentibus docebit Dioscorides, foliis tenuibus prosilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, ut arbitror, abundè liquet, Turpetum tam Mesui, quàm Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum, quod potius pseudoturpetum dixerim, crassius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte convehitur duplici genere, quoniam unum è thapsia, alterum è pityusa radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaq; ab re scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verùm hoc (ut mea fert opinio) Mesuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipsum Turpetum nil aliud esse existimem, ut paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem. Quanquam putat Brasavolus, nulla tamen, quod equidem sciam, ratione vel authoritate nixus, apud Mesuem Turpetum omnino tithymali myrsinitis radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ foliis differant, qui nesciunt, rei herbariæ peritos consulant. Fuchsius porrò libro de compositione med. turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radicibus exemptum existimat. Sed ipsius quoq; sententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda videtur: nam è veteribus nullum hactenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cùm tamen Mesuis Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex Orientali plaga allatum, resinosum, minimè cariosum. Dejicit hoc pituitam, crassos lentosq; humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresq; corporis partes.

Tripolii consid. Turpeti consid. Turpetũ album, Alypiæ radix. Pseudoturpetũ Garganicum. Brasavoli erratum. Fuch. opinio rejecta. Turpeti vires.

Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa: detergit item & pectus à pituita lentore. Datur magno juvamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & iis, qui morbis ab exustis humoribus provenientibus sunt obnoxii. Prodest diuturnis febribus, & in universum ubi pituita redundat: verùm qui sumunt cavere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed jam ad Tripolium nostra redeat oratio. Reperio hac in historia non parum hallucinatum esse Plinium lib. 21. c. 7. ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò ut asserere non dubitaverit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolii floribus tradidere tum Diosc. tum antiquorum reliqui. Tripolii quàm brevissimè meminit Galenus lib. 8. simpl. med. ita scribens: Tripolii radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Quod Græci τριπόλιον, Latini quoq; Tripolium dicunt: Itali, Tripolio.

Plinii lapsus. Tripolii vires ex Gal.

Ἀδίαντον. **ADIANTUM.** CAP. CXXXI.

a Meum μέλανα, ἰσχυρῶς λεπτὰ. i. nigri valide tenues

ADianton, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriandri, in summo incisuris divisa, cauliculi, quibus exoriuntur, *a* nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice supervacua neq; caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & urinæ difficili: calculos frangit, alvum sistit, serpentium morsibus auxilio est: contra stomachi fluxiones in vino bibitur: secundas ciet, & menstrua: sanguinis rejectiones inhibet. Contra serpentium morsus cruda herba illinitur, alopecias densat, strumas discutit: furfures, & manantia capitis ulcera ex lixivio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & susino, aut hyssopo, vinoque. Decoctum ejus cum lixivio, & vino infusum, idem præstat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ovilia. Umbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

I. ADIANTUM.

* II. ADIANTUM SYRIACUM. *

a Meum μικρὸν λίαν. i. valde parvum. *b* Meum ὑπομέλανα. i. subnigra.

Τριχομανές. **TRICHOMANES.** CAP. CXXXII.

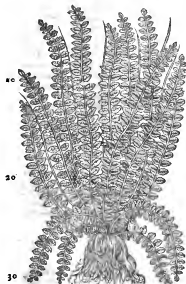
TRichnmanes nascitur eisdem in locis, quibus adianton: filici simile, sed *a* exilius: foliis lenticulæ, tenuibus, in ordinem utrinq; digestis, adversis in se, ramulis tenuibus, acerbis, *b* fusco colore splendentibus. Eadem quæ & adjanton præstare posse constat.

Adianti, & Trichomanis consideratio.

ADiantum officinæ Capillum Veneris appellant. Duo ejus genera Theophrastus assignavit libro 7. capit. 13. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit: Adianti folium in aqua nunquam madescit. nec quicquam adhæsissi humoris constat: unde & nomen herba accepit, Genera ejus duo. candidum, atq; nigrum. Ambo ad defluvium capillorum utilia, oleo trita. Nascuntur maximè locis humidis: hæc Theophrastus. Cui subscribit Plinius: licet confusè satis libro 22. capit. 21. dum sic inquit: Aliud Adianto miraculum, æstate viret, bruma non marcescit. aquas respuit: perfusum mersumve sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur unde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon vocant, alii polytrichon, utrunque ab effectu. Duo ejus genera, candidius, & nigrum, breviusque. Id quod majus est Polytrichon, aliud Trichomanes vocant Utriq; ramuli nigro colore nitent, folia filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt:

omnia

III. TRICHOMANES.

omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex adverso: radix nulla. Umbrosas petras, parietumq; aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia: quod miremur, cùm aquas non sentiat: ita Plinius. In quibus nimirum verbis manifestè deprehenditur ipse Plinius Trichomanes, quod & Fidiculam appellamus, in secundis Adianti locum retulisse, quippe qui perperam fortasse acceperit Theophrasti sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam Theophrastus, ubi de utroq; Adianti genere disseruisset, eodem loco citato statim de Trichomane hac verba subjunxit: Trichomanes vel ad distillationes urina unicè facit, ut aliqui existimant. Caulem hac adianto nigro similem gerit folia admodum parva, densa: adversa, inter sese condita: radicem minimam. Loca amat opaca: hactenus Theophrastus. Ex quibus liquido apparet, Theophrasto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro vertitur, nullum Adianti genus esse, sed per se suiq; generis plantam: quod enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto similem clarissimè ostendit, candidum Adiantum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantum nigrum, quòd caule filiculam referat, nobis legitimum esse, id sanè intelligens, quod Capillum Veneris passim nominant. Candidum verò eam plantam esse aliquando putavi, qua unà cum Trichomane in petris, parietum ac fontium asperginibus, specubus, & humentibus locis nascitur: foliis nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quam plurimas aversa parte habentibus: caule viridi, gracili, flexiliq;: quam nonnulli, eò quòd foliis rutam amuletur, & in muris proveniat, Rutam murariam cognominant, alii Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioscoridis esse opinor ut etiam superius in sua mentione monuimus. Caterùm Fuchsius, hanc herbam pro Saxifraga Dioscoridis depinxit in suis de stirpium historia commentarum. Verùm quòd hac folio constet rutæ illa verò thymi, cur planè ejus sententiam comprobem, non habeo. Adianti meminit Galenus lib. 6 simpl. medic. sic de ejus viribus scribens: Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate symmetrum est, verùm desiccat, & extenuat, & discutit. Etenim alopecias capillis vestit, & strumas & abscessus digerit, lapidesq; frangit epotum. Viscosorum, crassorumq; è pectore pulmoneq; excreationibus non mediocriter confert. & ventris profluvium sistit: non tamen ullam manifestam caliditatem affert, sicut nec frigiditatem. Verùm posuerit ipsum quispiam secundum hanc oppositionem & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit lib. 8. eorundem simpl. med. ubi subscribens Dioscoridi, hac tantùm retulit: Trichomanes eadem præstat, qua adiantum: hactenus Galenus. Porrò Adiantum, ut Mesues inter sua simplicia refert, alvum subducit, bilem & pituitam dejicit, crassaq; excrementa, qua diu interioribus inhæsere. Pectus & pulmonem detergit sanguinem clarificat, bonum facit halitum, animam dilatat, & jecur & ventriculum purgat, præsertim si obstructione laborent: tametsi ad eorum infarctus potentius sit ejus dilutum ex apii, aut endivia aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum jure, aut caprino sero. Sed si addatur saccharum, lateris inflammationes sanat, & urinam trahit. Ejus præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, qua illi inest. At adstringente vi, qua etiamnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem sanguinem sistit, ventriculum roborat, & capillorum defluvium usq; adeò emendat, ut non modò eos cohibeat, sed & renasci faciat, præsertim emplastri modo impositum, myrtino oleo, ladano & austero vino additis. Idem præstat & combusti cinis, quinetiam ejus ex vino decoctum, furfures reiteratis lotionibus depellit. Ejus cinis hac omnia potest, & agilopas curat. Ipsius diluti libra epota cõmodissimè alvus subducitur. Herba, qua Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Officinis, Capillus veneris. Arabibus, Berscegnascen, seu Bersansan & Chulbare albir: Italis & aliis, ulgò, Capel venere: Germanis, Frawenhaar: Hispanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil venere. Qua verò τριχομανὲς Græcè, Latinè Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & Officinis Politrico: Germanis, Steinbrech: Hispanis, Politrico Gallis, Polytricen.

Plinii lapsus.

Adianti, & Trichomanis vires ex Gal.

Adianti vires ex Mesue.

Nomina.

Adiantum duplex proposuimus, Gallicum, quod Monspelio ubi provenit, Lugdunum (quare Lugdunense dictum) adfertur, & Orientale. I. Adiantum Matth. Fuchs. Turn. Anguil. Lac. Dod.gal. & fol. Lobel. Castor. Lugdun. Adiantum magnum, Trag. Adiantum candidum, Fuchs. in icon. Adiantum nigrum, Cordo in Diosc. & hist. Adiantum nigrum verum, Tab. Capillus veneris vulgo & Mesuæo, Cæsalpino, Callitrichon Apuleii. II. Adianthum Syriacum Tabernæmontano. III. Trichomanes Matth. Trag. Fuchs. Turn. Lac. Dod.gal. & fol. Cordo in hist. & Dioscor. (cui & Polytrichon pharmacopœorum) Ges. hort. Anguil. Lob. Lug. Cam. Trichomanes mas, Tab. Trichomanes nigrum, Thalyo. Adiantum rubrum, Lonic. Polytricum vulgo, Cæsal. Saxifraga minor prima, Brunfelso.

Ξάνθιον. XANTHIUM SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

Xanthium nascitur læto, & pingui solo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, angulofo, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, infecta, nasturtium odore imitantia: fructum grandis olivæ modo, rotundum, & ut Platani pilula, spinosum, qui contactu vestibus adhærescit. Is antè collectus quàm perfectè siccescat, tunditur, & fictili vase reconditur. Flavos autem facit capillos, si acetabuli instar tepida aqua madefcat, mox caput, in nitro antè perfrictum, illinatur. Alii in vino tundunt, & ita asservant. Semen aptissimè tumoribus imponitur.

XANTHIUM.

Xanthii consid.

XAnthium, quod vulgus Lappam minorem cognominant, omnibus vulgatissimum est: quandoquidem publicis ubique semitis, & exiccatis scrobibus, lacubusq; nascatur. Huic meo quidem judicio, omnes conveniunt notæ nulla prorsus reclamante, quæ Xanthio à Dioscoride tribuuntur: nam præterquàm quòd caulem gerit angulosum, ac pinguem, folia, quæ et subalbida sunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum serrata, nasturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus olivæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui maturescens, cùm tangitur, vestibus pertinaciter adhæret. Xanthii vires ex Gal. *Pauci admodum hujus herbæ vires descripsit Galenus lib. 8. simpl. medic. sic inquiens: Xanthium vocatur etiam phasganium. Fructus discutiendi vim obtinet.* Nomina. *Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoq; Xanthium. Italis, Lappola minore: Germanis,* Bettlersleuß und Spitzkletten: *Hispanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grappellas.*

Xanthium: Matth. Fuch. Turn. Dodo. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. Lac. (cui & Bardana minor) Ges. hort. Lon. Lob. Cæsal. Castor. Thal. Lugd. Lappa minor, Brunf. Trag. Tabet. Dicitur & Strumaria, unde Aetius Chæradolethron & Philanthropon nominari scribit.

Αἰγίλωψ. ÆGILOPS SIVE FESTUCA. CAP. CXXXIV.

AEgilops herbula folia tritici babens, sed molliora, in summo capite semina bina ternave rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopiis medetur, duritias discutit. Succus farinæ admistus siccatur, & eorundem gratia reponitur.

Ægilopis consid. *NAscitur frequens Aegilops inter segetes, sed frequentissima inter hordeum folio tritici, culmo pratenni, in cujus cacumine bina ternave rubra semina dependent, putamine ac etiam figura hordeū referentia, breviora tamē, tumentia,*

I. ÆGILOPS. I.

II. ÆGILOPS II.

striata.

striataq́. Ex his numerosa prodeunt arista, tenues, prælonga, & acuta. Est & alia planta, quam antea legitimam conse- bam agilopam, tum quòd observatum sit hordeum in hanc degenerare, tum quòd terna quaternave semina, ipsaq́ rubra in unaquaq́ spica ferat: tenuibus aristis inde prominentibus. Proinde errant ii, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & Avenam idem esse contendunt, quandoquidem etsi primo statim intuitu Aegilops avenæ faciem referre videatur, diligenter tamen singulas ejus notas expendenti, facilè & discrimen, & error deprehendetur. Etenim Avena in stipula cacuminibus grana profert, longiusculis appensa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locustarum effigiem repræsentantibus. At Aegilops tenuissimas fert spicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, avenæ ferè modo dependentibus: è quibus aristæ prodeunt capillorum instar tenues, rubentes, & avena longiores. Quòd autem ita se res habeat, manifestum præbet indicium ipse Dioscorides: utpote qui de Avena lib. 2. inter cerealia abundè scripserit, neq́ bis seorsumq́ ejusdem plantæ historiam tractare soleat: supervacaneum enim fuisset idem repetere, & inordinatum eidem inconsultò addere. Huc accedit, quòd si notæ, quæ utriq́ plantæ à Dioscoride redduntur, invicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum viribus, longè differre comperietur. Namq́ Dioscorides Avenam, quam Βρῶμον non αἰγίλωπα vocavit, depinxit stipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine parvulis veluti locustis bipedibus, in quibus semen concluditur. Aegilopa verò in summo capite semina bina, aut terna rubra habentem, aristis capillaceis. Porrò cùm l. 2. viribus de Avena dissereret, inquit: Hujus semen non secus atq́ hordeum, utile est ad cataplasmata. Pulte ejus alvus sistitur. prodest tussientibus in sorbitione succus. Verùm hic de viribus Aegilopis scribens, herbam ejus ad sinuosos oculorum abscessus, quos Græci agilopas vocant, & ad duritias discutiendas commendavit: succumq́ farinæ admistum ad idem valere prodidit. Quæ sanè omnia ni fallor, apertissimè demonstrant, agilopem avenæ quàm maximè repugnare. Aegilopem ex hordei vitio fieri, sicut lolium ex tritico nimia uligine, testis est Gal. libro primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus: ubi ita scribit. In tritico quidem frequens lolium sæpe invenitur: in hordeo verò reperitur, sed paucum: quam autem agilopem appellant, ea in hordeo frequens invenitur, cum prima generatio, vel incrementum ipsis non rectè successerit. Porrò pater meus ætate jam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando seminavit, omnibus diversi generis seminibus, quæ ipsis erant admista, diligenter selectis, quò certò cognosceret, num ex ipsorum mutatione lolium & agilops nascerentur, an propriam hæc quoq́ semina naturam haberent. Cùm autem fortè unàcum puris seminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, sed magnam agilopis vim enatam conspiceret, in aliis quoq́ seminibus itidem experiri est aggressus, hactenus Galenus. Cæterùm ipse quoq́ testari possum, me sæpenumero in Anania valle audivisse agricolas conqueri quòd hordeum degenerasset in Squalam: sic enim ipsi Aegilopem hanc secundam vocant. Aegilopis vires retulit Gal. l. 6. simpl. medicamentorum his verbis: Aegilops digerendi vim possidet, id quod ex gustu patet: leviter enim est acris. Verùm & ex eo liquet. quòd phlegmonas induratas, & agilopas sanat: hæc Galenus. Cujus etiam testimonio satis planum fieri potest, Avenam, & Aegilopem inter se dissidere, quòd de iis seorsum egerit, & singulis diversas vires reddiderit. Quæ Græcè αἰγίλωψ, Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè Dausir, Dalsir, Dosana, Dauser, sive Daser: Italicè, Egilopa sive orzo salvatico. At Aegilops altera, Italis, Vena vana: Ananiensibus Squala.

Error quorundam.

Ægylopis ex hordeo generatio.

Squala.

Ægylopis vires ex Gal.

Nomina.

Festuca sterilis, Vitium avenæ, C.B. Ægylops, Matth. in primis editionibus (hanc enim solum proposuit) Lac. Tab. Ægylops prima, Matth. in postremis editionibus. Ægylops altera, eidem in Compendio. Ægylops alia, eidem in postremæ editionis commentariis. Ægylops vera, Ges. hor. Lolii primum genus Trago quo ad descriptionem. Bromus & Avena herba, Dod. gal. Bromos herba, Dod fol. Luguu. Bromos sterilis Lob. in icon. Bromos festucago Gazæ, Lob. Festuca, Lonic. Avena Græca, Cæsalpino. II. Festuca sive Ægylops vera, C.B. Ægylops secunda. Matth. in postremis editio. Ægylops sive Festuca Eidem in compendio. Ægylops, Dod. fol. Lugd. Ægylops peregrina, Taber. Festuca, sive Ægylops Narbonensis, Lob. Frumentum sylvestre, Cast. Triticum sylvestre in Sicilia, Cæsalpino.

Βρῶμος. BROMUS. CAP. CXXXV.

Bromus *a* herba ægilopi similis, exiccatoriam vim habens. Decoquitur cum sua radice in aqua ad tertias & juri colato par modus mellis adjicitur: rursus incoquitur, dum liquidi mellis crassitudo fiat. Linteum ex humore imbutum, & *b* narib. inditum, *c* contra graveolentiam ulcerum efficax est. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo utuntur. Cum siccis rosis cocta in vino, gravem oris halitum emendat.

a Meum add. [illegible] quem & siphonem & acro- [illegible] *b* [illegible] *c* Cit. [illegible] oris graveolentiam.

Tametsi non desunt Dioscoridis studiosi, atq́ etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accrevisse, quòd de ea quoq́ libro secundo idem Dioscorides tractaverit, aliudq́ non sit Bromos, quam Avena: nos tamen longe aliter sentimus. Mea siquidem sententia est, eritq́ donec melior ab aliis proferatur, quòd Dioscorides, ubi secundo libro Bromum inter segetes, legumina, & alia frugum genera, quæ satione proveniunt, descripsit, de sativa Bromo tantùm intellexerit: hic verò, ubi de his, quæ spontè nascuntur, differit, nobis sylvestrem Bromum reddat. Hæc vulgaris notitiæ est, domestica avenæ in omnibus persimilis, granis tamen majoribus, nigrioribus, hirsutioribusq́. Bromi hujus mentionem fecisse opinor Plinium libro 22. cap. 25 dum sic inquit. Bromos semen est spicam ferentis herba: nascitur inter vitia segetis avenæ Græca, genere, & folio. & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes parvulas veluti locustas habet. Semen ut ile ad cataplasmata, atq́ hordeum, & similia. Βρῶμος ita Græcè, ut Latinè Bromus & Avena sylvestris nominatur: Italicè, Vena salvatica.

Nomina.

Γλαύξ. GLAUX. CAP. CXXXVI.

Glaux cytiso, aut lenticulæ foliis similis, quæ supernè virent, aversaq; candidiora spectantur: ramuli à terra exiliunt quini senive, tenues ab radice: dodrantem alti: flores violæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen: nascitur juxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, sale, & oleo in sorbitione, ad revocandam extincti lactis ubertatem.

Quanquam scribit Dioscorides juxta mare nasci Glaucem, eam tamen ipse hactenus nusquàm reperi, neq́ ab aliquo compertam audivi. Nisi Ruellio adstipulari velimus, qui eam herbam Glaucem putat esse, quæ fruticat multis caulib.

Glaucis consid.

folia

GALEGA, SIVE RUTA capraria.

Galega. Ruellii opin. explosa. Glaucis vires ex Gal. Nomina.

foliis oblongis, in ordinem utrinq; digestis, ciceris modo, subter caulis, superne viridibus flore purpureo, parvo, siliqua tereto, non in aduncum ut fœni graci corniculata. Hac etsi Ruellio teste nullum apud Gallos invenerit nomen, à quibusdam (ut superius libro tertio commentati sumus, ejusq; hic nunc imaginem damus, cum ibi sit prætermissa) GALEGA, ab aliis Ruta capraria: in Hetruria verò vulgò appellatur Lavanese, sive ut quidam alii Lavamani, quod prope rivos aquarum nascatur ubi manus lavantes rustici hac planta saponis vice sibi sordidum lutum abstergunt. Verùm cùm videamus hujusce plantæ flores, & caules, qui se quandoq; ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræsentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præsertim quòd Glaux, Dioscoride & Plinio authoribus, invenitur juxta mare: Galega verò in uliginosis locis, in scrobium aggeribus, in montibus, & denique passim ferè provenit. Huic plantæ recentiores assignant vires non vulgares contra pestilentiam, & venenosorum animalium morsus: in quorum remedium herba per se estur, atq; etiam externis illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem usum ejus succum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac revocet, ad quod Glaux à Dioscoride commendatur, non equidem ausim asserere, cùm nullum inveniam, qui Galegam his viribus præstare testetur. Glaucis meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, de ejus viribus differens in hunc modum: Glaux herba, & ipsa lactis generandi vim obtinere videtur. Quod si ita sit, calida quodammodo, humidaq; fuerit temperamento. Ea aquè Græcis γλαύξ, atq; Latinis Glaux appellatur.

Galegam supra lib. 3. cap. 48. descripsit: quæ dicitur Galega sive ruta Capraria. Matth. Lac. Castor. Lugd Camer. Galega, Dod. gal. & fol. Gesner. hort. Lobel. Lonic. Ruta Capraria Gesf. hort. Tab. & Fœnugræcum sylvestre, Onobrychis, Gesf. & Fracastorio. Caprago vulgò, Cæsalp.

Πολύγαλον. POLYGALA. CAP. CXXXVII.

POlygala palmi altitudinem petit, foliis lenticulæ, gustu adstricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

I. POLGALYA.

* II. ASTRAGALUS ALPINUS. *

Polygale consid.

Polygala cujus hic imaginem appinximus, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius pharmacopœus insignis. Provenit in collibus apricis, & incultis locis. Quæ an legitima sit, pro certo decernere non ausim, quod tam pauca ejus tradantur nota, tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, ut non facilè aliquid certi de ea determinari possit. Verùm quoniam hæc planta palmarem longitudinem non excedit, & folia lenticulæ habet, & gustu est adstricta, facilè adducor ad credendum, eam legitimam esse polygalam: & præsertim cùm ipse Calzolarius scribat, multiplici sibi experimento constare, hujus plantæ usu lac in mulieribus copiosum provenire: mihi planè incompertum est: neq; id temere fateri licet, quòd tam pauca ejus traduntur nota tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, ut admodum difficilè sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere possit. Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur. Italis Poligala.

Nomina.

I. Quam Polygalam censuit Matthiolus, eandem Lugd. & Tabernæmontanus sub ipsius nomine posuere, verùm Castori Astragalus dicitur, & Lobelo Astragaloides herbariorum, Astragalus fortè Matthioli, vel jam demum Polygala ejusdem. II. Astragalus alpinus. D. Cam. in locum Polygalæ Matthioli hanc substituit, quam, imitatus Gesnerum, Polygalum vocavit, quæ Astragali Monspeliensium nomine à Clus. hist. Hispanica proponi videtur, & in Lugdunensi historia Astragalus purpureus dicitur.

ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

OSyris frutex est niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna quina, senave, ceu lini, nigra initio, dein colore mutato rubescentia. Decoctum ejus potum juvat arquatos.

OSYRIS.

Osyridis consid.

OSyris, quòd foliis, & caule lini faciem repræsentent, officinis Linaria appellatur. Nascitur ferè ubique in campis, & agrorum aggeribus. Hujus flores, quos tamen omisit Dioscorides, numerosi à medio usque ad summum visuntur, sylvestris anthirrini secundi generis modo, verùm in hoc purpurei sunt, in illa lutei. Sunt tamen qui velint, Osyrim eam esse plantam, quam vulgò nos appellamus Bel vedere, quòd bellè densissimos frutices, vireatq; per æstatem, non solùm in hortis, & viridariis sata, sed etiam in fictilibus ornandi fenestras gratia. Qui vero ita existimant, eo ducuntur argumento, quod hæc non modò crescat foliis lino similibus, sed quòd etiam nunc seratur à multis ad scopas exe parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum volunt in simplicium censu, ubi verbum σαρώματα (ita enim legendum est, non autem καλλωπίσματα, ut malè habent codices) non solùm medicamenta quæ faciem venustant: verùm etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aetio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palam est, hanc plantam foliis linum referre, & ad scopas conficiendas aptissimam esse: tametsi Dioscoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec illa vocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod viderim, in rubrum mutentur, quodq; harum ramuli longè plura habeant folia, quam quina, vel sena. Vidi quoque alias plantas, quas, non deerant, qui legitimam facerent Osyrim: verùm cùm etiam in his nonnulla desiderarentur Osyridis nota, non libuit eorum probare sententiam. Osyridis historiam tradidit etiam Plinius libro 27. cap. 12 ubi ita scriptum reliquit: Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens: hæc Plinius. In quibus, meo judicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quòd in notis depinxerit hujus plantæ semen, quæ folia reddidit Dioscorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus est. Tametsi hoc loco Linariæ herbæ vulgo vocatæ imaginem appinximus vulgum secuti, non ob id tamen ipsam legitimam Osyridem facimus. De viribus Osyridis Galenus lib. 8. simpl. medic. differunt in verbis: Osyridi, inquit, herbæ ex qua σαρώματα (sive scopas, sive medicamenta, quæ cutem exterunt, & lævigant, interpreteris) fieri solent, amara inest qualitas, & obstructiones expediendi facultas: quare & in jecinore consistentes obstructiones adjuvat. Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Osyris dicitur: Germanis Harn Kraut: Italis pariter & Hispanis, Linaria: Gallis Linaire.

Belvedere.

Plinii lapsus.

Osyridis vires ex Gal.

Linaria vulgaris lutea flore majore hic proposita, an Osyris, imò an Antirrhinum Plinii sit meritò dubitatur; dicitur Osyris, Matth. Fuchs. Turn. Dod. gal. Lac. Cord. in Diosc. Lob. Lug. (cui & Urinalis & Urinaria) Castor. Osyris major, Taber. Linaria, Brunf. Linaria prima, Lon. Dod. fol. Linaria vulgo, Gesn. hort. Cæsal. Linaria vulgaris, Cam. Pseudolinum, Brunfelso.

σμίλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

SMilax aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perreptans, se cõvolvens eis, *a* fert racemos exiles, qui maturi rubescunt, gustum-

a Meum ἀγρώτερον ... id est, fructum habet racemosum.

I. SMILAX ASPERA.

a Meum & Ca. κα̃ ἐκάτερο[illegible] τριώβολον, i. per totam smilacem. b Vi um τριώβολον ἑκατέρου, i. utrunq; trium obolorum Atticorum. Smilacis asperæ hist ex Theoph.

II. ZARZAPARILLA.

Zarza parilla.

gustumque leniter mordent. Nascitur in palustribus, & asperis: radice dura, crassaque. Folia & acini, & antè, & post epoti, venenosorum antidota sunt. Tradunt, si infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla postmodum venena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamenta, quibus venena arcentur.

Σμίλαξ λεία. SMILAX LÆVIS. CAP. CXL.

LÆvis Smilacis folia hederæ similitudinem habent, molliora, læviora, tenuiora: hujus sarmenta supradictæ similia, nullis horrent spinis: convolvitur arboribus, ut prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in a cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac Smilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æstus molestiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum Dorycnio poto, b ternis singulorum obolis, varia & tumultuosa in somnis observari traduntur.

Smilax aspera Hetruscis Hedera spinosa, sive Rubus cervinus nominatur. Hanc diligentissimè persecutus est Theophrastus libro tertio capite ultimo de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit: Smilax, id est, hedera Cilicia, amplexicaulis ipsa quoque assurgit, frutex aculeatus, & velut præhorridus: folium hederæ, parvum, sine angulo, juxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui instar spinæ animantium secat, prætenuem habet, & intervalla staminea, non ex eo porrecta, ut cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem verò foliorum internodia consummantem: julus ab eisdem pediculis atque folia, tenuis, seque convolvens dependet. Flos candidus, suaviter olens, verno proveniens tempore, fructus proximus Solano, atque Melothra, & maximè uvæ labruscæ vocitatæ. Racemi pensiles ut hederæ sunt, verùm ad labruscam potius accedunt, nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in universum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & parvulus unum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium serpunt, postremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: unde fit ut extremo fructifera, & latere large fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de Smilace aspera sententia. Hanc ejus radicis esse plantam affirmant, quam Hispani Zarzam parillam vocant. De qua cùm superius primo libro ubi de ligno Guajaco egimus, latius scriptum sit, hic eadem repetere haud operæpretium esse censemus, siquidem eò se conferre poterunt lectores, qui Zarzæ parillæ historiam, & vires legere voluerint. Zarzaparillæ plantam, cujus imaginem hic appingi curavimus, misit ad me Cypro dum hæc commentaria prælo subessent, Bartholomæus Khollem medicus, & rei plantariæ peritus, atque etiam Constantinus Sylvestrius pharmacopæus Ariminensis: atque eam ob causam legitimam Zarzam parillam hanc plantam esse putamus, quòd omnibus suis notis alteram referat, quæ ex Hispania antea transmissa fuerat. Verùm tametsi folia habeat ut asperæ smilacis, ea tamen minora, & aversa parte minimè aculeata spectantur: quinetiam nec viticula spinis rigent. Quo fit, ut jam fateri possim inter Smilacem asperam & Zarzam parillam nonnullam intercedere differentiam. Cæterùm ob id à mea non dimoveor opinione, nempe ut hæ plantæ genere, ita & viribus non differunt. Quæ autem Smilax lævis appellatur, si ea non est, cujus hic iconem expressimus, alia sanè in præsentia ad manus non est, quæ magis lævem smilacem referat quam hæc in qua nihil desideratur, præterquam seminis facies, quæ nullam prorsus cum lupino conformitatem

Smilacis lævis historia.

III. SMILAX LÆVIS.

IV. LUPULUS.

formitatem habet, non ausim tamen legitimam affirmare. Hæc itaq; ubiq; fere provenit sed præsertim in Hetruria, ubi passim frequentissima invenitur. Incolæ eam vulgo vocant Viluccbio maggiore. Hæc foliis asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; convolvit eis, proxima quæq; vinciens: verùm sarmentis, sive ramulis constat, non ut altera horridis, aculeatisq;, sed lævibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: e quibus semen prodit atrum. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cujus tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud est, quod LUPULUM appellant. Hujus etsi apud medicos ætatis nostræ frequentissimus sit usus, addaturq; ab iis in quàm plurima medicamenta, nihil tamen de eo, quod equidem invenerim, Galenus, & Dioscorides, aliiq; veteres tam Græci, quàm Latini authores, posteritatis memoriæ prodiderunt: quanquam non desunt, qui velint, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantum nomine demonstratum lib. 21. c. 15. atq; ibi inter eas herbas connumeratum, quæ sponte nascuntur, quibusq; pleræq; gentium utuntur in cibis. Lupulus itaq; in Germania, Bohemia, Polonia, & in aliis Septentrionalibus regionibus magna sanè cultura in campis alitur, ad cerevisiam conficiendam. Nam absq; lupuli folliculis ea parari nequit. Duûm est generum, sativum & sponte provenient. Hoc in sepibus & fruticetis provenit, illud in campis seritur, adactis subinde palis, quibus se circumvolvit. At facie inter se non differunt, præterquàm magnitudine & exilitate: quandoquidem sativum omnibus suis partibus adultius est. Planta est arbores scandens & contexendis pergulis aptissima: foliis vitigineis Bryoniæ modo, modò ternis, modò quinis divisuris circumstantibus, asperis, ut in cucumere. Sarmenta habet prælonga, aspera, hirsuta & quadantenus aculeata. Flores edit subpallidos, racemososq;, & folliculos numerosos, exiles compactili quadam serie dependentes, in quibus atrum, & amarum concluditur semen. Lupuli flores, folliculi & radices, excalfaciunt, siccant, aperiunt, extenuant, abstergunt & expurgant, sanguinem mundant. At qui turiones, quibus elixis utimur in acetariis, cùm plus humiditatis habeant, parum quidem tum excalfaciunt, tum siccant. Sunt tamen fomentibus & cibus, & medicamentum. Namq; sanguinem mundant, ventrem solvunt, in cibum sumpti ubi prius probè fuerint elixi, obstructiones aperiunt, nec parvam cum palato ineunt gratiam. Florum, & folliculorum decoctum datur commode potandum contra hausta venena, scabiem, Gallicam luem, & cæteros quosq; affectus, qui extimam cutim inficiunt, nempe lichenes, serpigines, impetigines, alphos & hujusce generis alios. Datur & in febribus diuturnis, à jecinoris infarctu provenientibus. Semen tritum, & potui datum semidrachmæ pondere, interaneorum animalia necat. Menses provocat, & urinam pellit. Flores, & folliculi in desessionibus additi, præstant ad induratos, & tumidos fœminarum locos: & ad eos qui difficulter urinam reddunt. Lupuli vocati latinè meminit Mesues inter sua dejectoriæ facultatis medicamenta, ubi hæc ad sensum habet. Est & aliud Volubilis genus quod LUPULUS appellatur, folia habens aspera, cucumeris modo flores exilibus folliculis squamatim compactos, racematimq; dependentes, colore subcinereo. Hinc flavam bilem detrahit, sanguinem ab ea expurgat, & ejus inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, & exhibitus, paulò valentior redditur. Succus cum sacchare decoctus syrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum est, quòd eo nostra ætatis medici tam parcè raroq; utantur, cùm tamen præstantissimum sit medicamentum, quandoquidem tum herba ipsa per se, tum etiam succus polenta admistus, capitis dolorem à caliditate contractum tollit. Jecinoris, & ventriculi æstus mitigat. Syrupus ex sacchare, & ejus succo paratus, utilissimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis: hæc Mesues de Lupulo. Cæterùm ad institutum nostrum revertamur. Smilacis utriusq; vires tradidit Galenus libro 7. simpl. medicamentorum, sic inquiens: Milax (sic enim Smilacem vocat Galenus) aspera clavicula plena est, ita ut variè sursum deorsumq; arboribus circumvolvatur. Folia gustata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui si illis utaris, calefaciunt. Milax lævis facultate quodammodo prædictæ similis est. Planta quæ Græcis σμίλαξ τραχεῖα, Latinis Smi-

Villucchio magiore.

Volubilis offic.

Lupuli mentio.

Lupuli vires.

Lupuli hist. & vires ex Mes.

Smilacis utriusque vires ex Gal.

Nomina.

nis Smilax aspera, & Hedera Cilissa vocatur: Italis, Hedera spinosa, & Rouo cervino. Germanis, Scharpfe Winden: Gallis, Tan, sive Smilax aspre. Quæ verò σμίλαξ λεία Græcè, Smilax lævis sive lenis Latinè dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Germanis Winden oder Zaunglöcklein: Hispanicè, Correguela major: Gallicè, Liset major, seu Campanette. At Lupulus, Italis, Lupolo, Bruscandolo, seu Foranceso: Germanis, Hopffen: Gallis: Houblen.

Smilax, aspera est & lævis, utriusque & suæ differentiæ. I. Smilax aspera fructu rubente, C. B. Smilax aspera, Matth. Fuchs. Turn. Dod. gal. & fol. Cordo in Diosc. (cui & hedera cilissa) Ges. hort. Lac. Lob. Cast. Cæs. Tab. Cam. Lug. cui & Volubilis acuta vel pungens. Smilax aspera vera, Trag. Smilax aspera fructu rutilo, Clus. hist. Hisp. Volubilis aspera, Lonicero. II. Smilax aspera Peruviana seu Salsa parilla, de qua supra lib. 1. cap. 110. III. Convolvulus major albus, C. B. Smilax lævis. Matth. Fuch. Ges. hor. (cui & Convolvulus Plinii) Lac. Cast. Smilax lævis alba major & Conjugulum Catoni, Dod. gal. Smilax lævis major, Lob. Dod. fol. Volubilis, Brunf. Volubilis major, Trag. Lon. Thal. Taber. Helxine cissampelos, Cor. in Diosc. Convolvulus major, Ges. hor. Cæsal. Malacocissus Damocratis, Anguil. Jasione Plinii, Dalechampio in notis in Plinium. IV. Lupulus mas, seu Volubilis foliis asperis Mesues, C. B. Lupulus, Matth. Brunf. Turn. Lonic. Dod. fol. Cast. Cæsal. Lugd. Tab. Lupulus salictarius Fuchs. Dod. gal. Ges. hort. Lac. Ab hoc differt Lupulus fæmina, foliis, quæ circa radicem non laciniata, sed tantùm incisuris serrata & rotundiora sunt: flosculis subpallidis, qui sine fructu pereuntes in pollinem luteum abeunt. Ut prior in sepibus nascitur. Sunt qui Lupulum marem appellant, qui steriles habet flores: & fœminam, cui absq; flore folliculares fructus innascuntur, quod & aliis herbis, ut Spinachiæ, Cannabi, tribuunt.

Μυρσίνη ἀγρία. RUSCUS. CAP. CXLI.

SYlvestris myrtus, aliquibus oxymyrsine, aut myrtacantha, Latinis ruscum appellatur: folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum: baccæ per maturitatem rubescunt, rotundæ, a medio folio dependentes, osseo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, vitilium modo lenti, fractu contumaces, foliosi: radice graminis simili, acerba, & subamara. Folia & baccæ in vino potæ, urinam cient: menses pellunt, vesicæ calculos frangunt, stillicidio urinæ medentur, dolores capitis sanant, & regium morbum. In asperis, & præcipitibus locis enascuntur. Decoctum radicis in vino potum, eosdem præbet effectus. Cauliculi recentes, asparagorum vice in cibo sumuntur: amari autem sunt, sed urinam movent.

Rusci consid. *RUscum officinæ corruptè nomine ex litera additione Bruscum appellant. Nos verè, quòd arcendis muribus is aptissimus sit, si salitis appensis carnibus funiculo circumligetur,* Pungi topi. *Pungi topi Hetrusca lingua dicimus. Germinat hic vere asparagi modo, turionibus tamen brevioribus, crassioribus, hirsutisq;: qui elixi manduntur ex oleo, sale, & aceto. Excalfacit radix, siccat, aperit, abstergit, extenuat. Cæterùm, quòd non obscurè amarorem gustui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: sunt enim ciendæ urinæ aperiendisq; obstructionibus perquam idonei. Græcis, quod folium sit acutum, & myrtum æmuletur, oxymyrsine, hoc est, acuta myrtus appellatur.* Nomina. *Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη vocatur, Latinis, Ruscus, & Myrtus sylvestris: Arabibus, qui Cubebas cum rusco confundunt, Cubebe: Italis, Rusco & Pungi topi: Germanis, Brüsch: Hispanis, Jus barba, & Gil barbera: Gallis, Brusce, Brus.*

Ruscus, Matth. Trag. Cord. in Diosc. Ges. hort. Lac. Lob. Lugd. Cæsalp. Taber. Camer. Ruscus verus, Lonic. Ruscum Dodo. gal. & fol. Myrtus sylvestris. Turn. Myrtacantha & murina spina, Lob. in icon. Centromirini Theophrasti, & Oxymirsine, Anguillaræ.

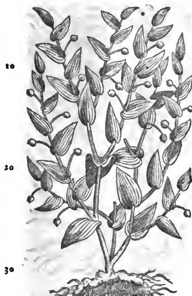
Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAURUS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

a Meum ἐν μέσῳ, i. in medio. LAurus Alexandrina folio est rusci majore, molliore, & candidiore: semine a inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice sylvestri myrto simili, majore, molliore, odorata: invenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in vino dulci, & stillicidio urinæ auxiliatur, sed sanguinem extrahit.

Lauri Alexandrinæ consid. *SI laurum Alexandrinam, & Hippoglossum unam & eandem plantam esse sensisset Dioscorides, ut quidam existimant, nulli quidem dubium est, quin supervacuum erat, de iisdem seorsum, diversis atq; etiam proximis capitibus Dioscoridem disserere: vel nulla in earum notis & viribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diversas retulit, diversasq; utrisq; notas assignavit, idcirco has plantas inter se differre dicatur, necesse est. Nam etsi utræq;*

folia

I. LAURUS ALEXANdrina.

II. LAURUS ALEXANDRINA altera.

foliaruſci reddiderit Dioſcorides, tamen Hippogloſſum ſtatuit aculeatam gerere comam, & in ſummo ceu linguas è foliis exeuntes: commendavitq; comam ad dolorem capitis coronæ modo impoſitam, & radicem, ſuccumq; malagmatis admiſceri ſcripſit. Verùm hic in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è foliis prodeuntium: tradidit quidam hanc folia habere ruſco ſimilia, ſed majora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram ſparſos: radicem ruſco ſimilem, majorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui vires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ ſtillicidium, & ad ſanguinem extrahendum. His accedit, quòd (ut Dioſcorides teſtari videtur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in mediis foliis, ut hippogloſſum & ruſcus. Ex his itaq; tum notis, tum viribus, quæ in hiſce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abundè conſtare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippogloſſum unam & eandem eſſe plantam. Nos equidem hanc, cujus hic figuram damus, veram ac legitimam Laurum Alexandrinam eſſe cenſemus, quæ (ut pictura pulchrè demonſtrat) non parum ab hippogloſſo differt. Huic alteram adjecimus, quæ & ipſa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, ſi huic fructum in mediis foliis innaſci concedamus. Lauri Alexandrinæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. ſimpl. medic. ſic inquiens: Lauri herba, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura evidenter eſt calida, & guſtantibus acris ſimul & ſubamara eſt: potaq; tum urinam tum menſes prolicit. Planta Græcis δάφνη ἀλεξανδρεία; Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandria: Italis, Laure Aleſſandrino. Gallis, Laurier Alexandrin. Lauri Alexandrinæ vires ex Gal. Nomina.

Polygonatum latifolium ramoſum, C.B. Laurus Alexandrina, Matth. Dod. gal. Cam. Hippogloſſum, Lug. Polygonatum tertium, Cluſ. hiſt. Pann. Polygonatum quartum latifolium, Tab. Ruſco affinis tertia Cæſalpino. II. Hippogloſſum fructu folio inſidenti, C.B. Laurus Alexandrina altera Matth. Laurus Alexandrina, Lac. Tab. Laurus Alexandrina vera, Lug. Hippogloſſum, Loni. Ruſco affinis altera, Cæſ.

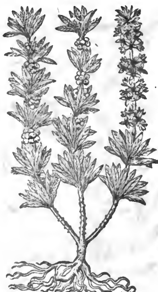
Δαφνοειδές. DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

DAphnoides cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obſequioſiſq; multis, à medio ſurſum verſus folioſis: cortex ſupra modum viſcoſus ramos veſtit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum guſtatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis: naſcitur in montoſis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menſes ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: ſternutamenta movet. Baccæ quindecim potæ alvum reſolvunt.

Χαμαιδάφνη. CHAMÆDAPHNE. CAP. CXLIV.

CHamædaphne virgas emittit cubitales, ſingulari ramulo conſtantes, rectas, tenues, læves: folia lauri ſimilitudine, læviora multò, ac viridiora: ſemen rotundum, rubens, annexum foliis. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & ſtomachi ardores mulcent: ad ſedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum vino ſuccus menſes, & urinam ciet: idem facit peſſo appoſitus.

I. DAPHNOIDES. II. CHAMÆDAPHNE.

Daphnoidis, & Chamædaphnes contid. Mezereũ non eſt Daphnoides.

DAphnoides, quam officina, & herbariorum vulgus Laureolam vocant, frutex eſt vulgaris notitiæ. Provenit hæc frequens in vallis Ananiæ montibus, Tridentino agro & ubiq; ferè locorum. Nam & in Germania, & in Bohemia, atq; aliis plerisq; in locis copioſa viſitur nullis prorſus reclamantibus notis. Cubitalibus enim aſſurgit virgis flexilibus, obſequioſisq; foliis numeroſis, furſum ſpectantibus, lauro ſimilibus, gracilioribus tamen ac mollioribus, acerrimo guſtu: quin & ramorum cortex admodum tenax eſt. Hinc itaq; fit, ut eos errare toto cœlo deprehendatur, qui putent Mezereum Mauritanis vocatum eſſe Daphnoidem: quandoquidem Mezereon Chamelæa eſt, de qua ſuo loco diſſeremus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem plerique cognominant, foliis ac fructu à Daphnoide non longè differt: verùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne ſingulari rectoq; caule conſtat cui folia circumquaq; prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ inſtar diradientur: ſemine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quòd vocaverit Plinius

Vinca pervinca Chamædaphne.

Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui Vincam pervincam appellant, crediderit quidam hanc Dioſcoridis eſſe Chamædaphnen. Sed profectò hi falluntur errorq; omnibus evidentior fiet, quàm ut pluribus explodi poſtulet, ſi modò contemplentur, & conferantur nota, quibus Vincam pervincam deſcripſit Plin. l. 21. c. 11. & quibus repræſentavit Chamædaphnen l. 24. c. 15. Verùm Plinio quòd clematidis folia ſint lauri, videaturq; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt qui Laureolæ fructum Piper montanum vocent, quamvis ruſticis Ananienſibus nihil aliud ſit piper montanum, quam Dioſcoridis granum Gnidium, ut infra ſuo loco dicemus. Daphnoidis recentia folia contuſa illinuntur utiliter iſchiadicis tam diu quouſq; ruborem, aut veſicas excitent. Daphnoidis, & Chamædaphnes uno tantum capite meminit Galenus lib. 6. ſimpl. med. ſic inquiens: Chamædaphnes germina tenera edi quoq; aſſolent. Eſt autem perſimilis viribus lauro Alexandrinæ: ſicut ſanè & quod Daphnoides nuncupant. Planta, quæ Græcis δαφνοειδὲς, Latinis item Daphnoides, & Laureola nominatur: Arabibus, Daphnides: Italis, Laureola: Gallis, Laureole. Quæ verò χαμαιδάφνη Græcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè, Chamadaphnes: Italicè, Chamadaphne.

Piper montanum. Daphnoidis & Chamædaphnes vires Nomina.

Laureola duplex eſt, alia folio teneriore & deciduo, alia folio craſſiore & ſemper virente: I. Laureola Germanica folio teneriore, C. B. Daphnoides Matth. Turn. Fuch. Geſ. hort. (cui & piper montanum Italorum) Lac. Caſt. cui & Laureola major: Daphnoides aliorum Lon. Daphnoides flore purpureo, Tab. Chamelea ſeu Mezereon, Trag. Chamelæa Germanica Dod. gal. & fol. Cam. Thal. an Chamelæa altera, Cæſal. Meſereum Germanicum, Lob. Laurus pufilla, Eidem in iconibus. Laureola fœmina, Lugd. Chamædaphne. Cluſ. hiſt. Panno. Thymelæa, Cord. in Dioſc. Piper montanum Anguillaræ. Glycyrrhizam montanam nominare ſolemus, ut rei herbariæ ignaros fallamus, quod hactenus in omnibus ferè herbationibus contigit. II. Chamædaphne, Matthiolo, Lac. Lonic. Caſtori, cui & Laureola minor. Daphnoides ſeu Laureola Lugd. Hanc figuram Matthiolus in majoribus iconibus exhibet: in minoribus etenim unico caule expreſſit, de qua ſtirpe nonnulli dubitant tanquam de incognita: alii tamen ad Daphnoidem referunt: ſuſpicantur, Matthiolum Laureolam officinarum exprimere voluiſſe.

Ἐλλέβορος λευκός. VERATRUM ALBUM. CAP. CXLV.

ELleborum album Latini veratrum album vocant, fert folia plantaginis, aut betæ ſylveſtris ſimilia, ſed breviora, & nigriora, rubeſcentia: caulem cavum, quadrantalem, tunicis convolutum, quas abdicas

abdicat, cùm areſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus: naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſſibus colligendæ. Optimum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec *a* tamen junci modo mucronatum, quod frangendo pulverem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu non admodum fervens, *b* neq; ſalivam ſubinde ciens: hujuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & pulvere quodam obſita, celerius ſtrangulatus movent. Vomitione autem varios extrahit humores. Collyriis admiſcetur, quæ caliginem oculorum diſcutiunt: partus impoſitum necat, menſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſe jejunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quavis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Præparatio corporum, ac victus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica ejus potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia, ſimul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, ſtatim veratrum offerunt, iis præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi valetudo corpus infirmat: hoc enim modo dejectio nihil periculi minatur, quòd cibô munitis non intempeſtivè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

a ... i. non acutum & junceum, ita Meũ & Ca. *b* Meum ... i. neque cumulate ſalivam attrahens

Ἐλλέβορος μέλας. VERATRUM NIGRUM. CAP. CXLVI.

ELleborum nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum paſtor nomine Melampus furentes in ſe Prœtidas primus purgaſſe, & ſanaſſe fertur. Folia ei viridia, platani ſimilia: minora foliis ſphondylii proxima, ſubaſpera, nigriora, pluribus diviſuris inciſa: caulis aſper, flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: ſemen cnici, quod in Anticyra ſeſamoides vocant: quo dejectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cæpæ ſimili confibratis, quarum eſt uſus. In collibus, aſperis, & *a* ſitientibus locis enaſcitur. Optimum eſt, quod ex hujuſmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatiſſimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis ſit medulla, acre guſtu, fervensq;: cujuſmodi eſt in Helicone, Parnaſo, & Ætolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat ventrem, detrahit bilem pituitasq;, datum per ſe, aut cum ſcammonia, & tribus obolis ſive drachma ſalis: decoquitur vel cum lente, & juſculis, quæ purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus, melancholicis, inſanientibus, articulariis doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit, partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra gravitatem auditus in aurem demittitur, ibiq; in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure, aut cera, & *b* pice, & cedrino oleo: vitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum ventri utiliſſimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & vino, cataplaſma. Conſitum proximè ra-

a Meum ... i. ſiccis locis. *b* Meum ... i. Lachryma pini.

I. ELLEBORUM ALBUM.

II. ELLEBORUM NIGRUM.

ces vitium, vinum purgandi facultate donat. Hujus resparsu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum stantes Apollinem, Aesculapiumque precantur, ac vitant aquilæ volatus: advolare enim non sine periculo tradunt: namq; si avis effossionem ellebori conspexerit, moriturum qui succidit, augurium est. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggravat: quapropter ad id arcendum, fossuri allium præsumere, & vinum bibere consueverunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

III. ELLEBO. NIGRUM alterum.

Ellebori utriusque condit.

Elleborum, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et quamvis nobis unum tantùm Ellebori albi genus inveniatur, floribus in toto ferè caule spicatis, fulvo colore, nigri tamen tria nobis comperta sunt genera. Unum quidem flores profert purpureos, quales suo reddidit Dioscor. alterum verò candidos: tertium denique herbaceos. Hæc ut flore distinguuntur, ita etiam viribus invicem differunt: quandoquidem alterum, & tertium genus adeò viribus imbecillia sunt, ut ferè nihil ad alvum dejiciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non esset ad manum. Hujus radicum diluto ex more nostro parato, hyeme etiam media, & magis urgente frigore (etsi id improbent medici) præparata prius dimissa materia, decoctis ac syrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes sanavimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanariis nostris, quin ex unica assumptione, vel saltem altera, Deo juvante, fuerint ad sanitatem restituti. Cæterùm albi quoq; ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis magno sanè successu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. Quod non alia ex causa evenisse putaverim, quam quòd in Tridentino agro, aliisq; circùm finitimis locis, ea fortasse sit illius cœli temperies, ut non adeò perniciosis facultatibus scateat utrunq; elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus provenit regionibus. Tametsi non dubitaverim etiam utriusq; acerrimam vim reprimi, ac corrigi propriis quibusdam additis medicamentis. Parandi modum, ac etiam propinandi, descripsimus libro tertio nostrarum Epistolarum, ad Georgium Handschium Medicum scribentes. Visuntur nigri universa genera Martio & Aprilis mensibus, uno & eodem loco florere in amplissima sylva, per quam transeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiscuntur, ubi & nos præstantissimum sæpius legimus.

Ellebori dilutum.

Elleb. purpureo flore. Provenit quoq; Elleborum flore purpureo copiosissimum in Austria superiori, non longè à Linzio, prope urbem quam Steir vocant, unde quot annis ad me illud mittere solet excellens medicus Martinus Stoppius Flandrus. Purpurei radices nigriores, carnosioresq; cæteris habentur: cùm aliorum generum radices ut plurimum subalbidæ spectentur. Atqui facies non omnibus eadem est. Purpureum enim florem gerenti, numerosa sunt folia, robusta, & saturatè virentia: ea septena simul ex apice robusti canaliculatiq; pediculi, qui quoq; plures in universa planta habentur, prodeunt, atqui sex, quæ utrinq; ternæ exeunt, in exortu simul conjuncta spectantur: quod verò medium est per se solum sine comite consistit. Caulem gerit hæc planta cubito paulò breviorem, rotundum, glabrum, ac solidum: flores rosarum figura, in purpura albicantes, è quorum medio inter alba quædam capillamenta octo exoriuntur siliquulæ invicem conjunctæ corniculi figura, in quibus semen oblongum concluditur: radicibus nititur numerosis, longis, tenuibus, saturatè nigricantibus, tenui intus matrice, & à bulboso capitulo à quo caulis exit, prodeuntibus: amaro, acriq; gustatu, & qui facilè stomachum moveat, odore insuavi, ac ingrato, & præsertim ubi exenteratæ radices siccescunt.

Elleb. flore albo. Pseudoelleborum. Cæterùm genus alterum, quod florem candidum profert, nihil prorsus facie à præscripto differt, nisi florum colore. Tertium verò genus quod nos fœminam, aut Pseudoelleborum appellandum censemus folia gerit digitis novem ad pediculum usq; dissecta, aconiti Cynoctoni ferè modo: sed longioribus divisuris, nigricantia, circumquaq; serrata, & è longo planoq; pediculo, cava per medium excurrente linea, ortum ducentia. Caulem edit vegetum, subasperumq;: flores cæteris similes sed herbaceo colore subvirides, aut quadantenus subpallescentes quinq;, aut plures, emergentibus: è medio corniculis acuminatis & utrinq; compressis, in quibus semen continetur. Radicibus cohæret numerosis, tenuibus, palmari longitudine ac etiam longioribus, colore nigricante, & perinde ac in aliis à capaceo capitulo ortum ducentibus: odore pariter gravi, & sapore amaro, acuto, ac nauseabundo. Nascitur in montibus, & convallibus. Germinat omne genus Januario. & Februario, sed Martio floret, sæpeq; suo germinatu nives perforat.

Herophili sententia damnata. Herophilus antiquissimus medicus elleborum fortissimo duci aquabat: concitatis enim intus omnibus, ipsum inprimis exire dicebat. Ideo erravisse antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili sententia non placet nostræ ætatis medicis, neq; etiam nobis, ut quæ pluribus damnari, & explodi possit. Elleborus niger boves, equos, & sues necat, proinde id in pascuis cavent, quamvis album innoxiè depascantur. Nigri radices demorsis à serpente quadrupedibus mirificè medentur, si recentes in vulneris osculum, sublata à carne cute immittantur, quod ita ejaculatum revocent venenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus trajecta, vel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiamnum in hominibus fieri posse, quod si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inseratur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestaverint. Ellebori semen, Aristotele authore coturnicibus gratissimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarunt mensis quæ tamen hodie magnopere expetuntur. Porro non desunt è recentioribus: qui putent nigrum communis usus Elleborum cui flo-

Elleb. nigrum nõ eſſe Conſiliginem.

cui flores herbacei inſunt, non elleborum, nec ejus ſpeciem eſſe, ſed eam ſane plantam, quam Columella, & Plinius Conſiliginem vocant, cujus ſententia eſt clariſſ. ac doctiſſ. Fracaſtorius, qui etiam ejuſdem Plinii Enneaphyllon eandem facit, quamq; ad pecorum pulmonariam curandam, peſtilentiamq; arcendam ſummis laudibus efferunt, hoc tantum pro argumento freti, quòd ſcripſerint ii, ſi in morboſi quadrupedis auricula conſiliginis radix inſeratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi vim eò confluere, & per illud foramen peſtileas virus elici. Siquidem cum paſtores hujus ætatis obſervaverint, id totum (ut nos quoq; paulò antè diximus) præſtari tantum illius ellebori radicibus, exiſtimaverunt hoc veratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, vel (ut Dioſc. inquit) in purpura albicantes, ſed herbaceos, conſiliginem eſſe. Sed ii, mea quidem ſententia, falluntur: quippe Abſyrtus, & Hierocles idem præſtare nigrum veratrum affirmant. Quibus etiam ſubſcribit Plin. lib. 25. c. 5. his verbis: Nigrum elleborum pecorum, & jumentorum pituitas ſanat, ſurculo per aurem trajecto, & poſtera die eadem hora exempto: hæc Plinius. Ex quibus utiq; perſpicuum fit, non modò conſiliginis, ſed etiam nigri veratri radicem hæc omnia efficere poſſe. Vanum profectò eſſet dicere, exempli gratia, ſabinam eſſe calaminthã vel contra, quòd utraq; remoratos menſes eliciant: quaſi natura adeò fuerit avara, ut unicuiq; morborum generi unum tantùm genuerit medicamentum, cum tamen nullus ſit morbus, cui innumeras non creaverit medicinas, uno & eodem eradicae adhibendas. Adde etiam quòd cùm nullus extet author, quod ego invenerim, qui Conſiliginis hiſtoriam deſcribat, neq; una quidem nota ejus faciem repræſentet, non video, quomodo rectè ii aſſerere poſſint, veratrum noſtri uſus eſſe Conſiliginem. Sciant itaque velim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideò Conſiliginem eſſe contendunt, quòd peſtilentibus pecorum morbis præſens remedium ſit, ſi ejus radix auriculis, & aliis corporis partibus inſeratur, id ſucceſſu longè meliori effici, ſi rubentis floris elleboro idem fiat, citiùsq; expurgari virus illud peſtilens, quòd huic vires inſint valentiores. Horum quidem opinionem ut planè ſequitur Fuchſius vir doctiſſimus in libro de comp. med. quem poſtremò auctum edidit: ita etiam idem, meo judicio, in manifeſto illorum errore verſatur. Nec Enneaphyllon eſſe putamus, ſiquidem Plinius nuſquam meminerit Enneaphyllon conſiliginem latinis vocari, eamq; urentis facit facultatis, & lumborum, coxendicumq; doloribus utilem. Cæterùm hic non eſt ſilentio diſſimulanda inepta ſatis & vana, meo quidem judicio, de nigro veratro opinio Ugonis Solerii, viri alioqui doctiſſimi, ut ejus teſtantur ſcholia, quæ nuper in priores Aetii libros edidit. Is enim in prædictis ſcholiis cenſet, Elleborum noſtri uſus tam illud quod flores fert roſarum modo purpureos, quàm quod albos, eſſe lycoctoni vel cynoctoni aconiti ſpecies: quod verò herbidos habet flores, Plinius & Columella Conſiliginem, aliorum judicium ſecutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex ejus verbis, quæ modò referam, cognoſci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum jam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri veratri radicibus (quæ, teſte Dioſcoride, cæpæ modo bulboſæ ſunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò evidentius comperiet, quàm ut pluribus demonſtrari nunc debeat. Taceo nullam ex his plantis dum velluntur, capitis dolorem ob vaporum halitum concitari, ut ipſe millies ſum expertus, id quod in nigri veratri evulſione teſtatur Dioſc. Ex his igitur conſtat, nullam harum trium plantarum ad nigrum veratrum ſatis aptè poſſe reduci: quum duas priores aconiti lycoctoni poſtremas ſpecies eſſe, poſtremam herbã ſui generis: hæc Solerius. Quibus verbis eum in me egiſſe non apertè meamq; oppugnaſſe ſententiam, ex hoc planè conjicio, quòd nullus, quod ſciam, antè nos ſcripſerit, tria in Italia, ac privatim in Carniola reperiri nigri veratri genera. Neque id certè ægrè fero, quod libenter audiam, indies novas in re herbaria proferri ſententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus, tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Olerium, cujus ſanè hac in re argumenta me facilè diluere poſſe ſpero, utpote quæ (pace ejus dixerim) levia ſatis ſint, & prorſus a veritate deſciſcant. Nam falſum eſſe ac nimis fortaſſe temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum ſuperius meminimus, non mittant radices (ut Solerius aſſerit) tenues, nigras, à capaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis ſed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis & tonſoribus, manifeſtum ſit, nigri veratri communis uſus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles, non autem cæpæ modo bulboſas eſſe, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciavit. Unde facilè adducor, ut credam, ſi licet ingenuè dicere quod ſentimus, Solerium, aut Dioſcoridis lectionem luxaſſe, aut eam minus rectè percepiſſe, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum eſſe, ut qui fortè in ea re non multum laboris inſumpſerit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc noſtro Elleboro, dum effoditur, nullus ob vaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum eſſe non poſſit, nulla hæc eſt ratio apud me. Neq; enim mirum alicui eſſe debet, cur id non faciat: quoniam Dioſcorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodientibus capitis dolorem inferat, ſed quòd halitu caput aggravat. Quam nimirum gravitatem id, cui flos purpuraſcit, tanquam cæteris acrius, apud nos ſæpius excitat, præſertim ſi ligone vulnerentur radices, & ventus adverſa parte ſpiret. Id quod fortaſſe in Anticyra, Helicone, Parnaſo, & Aetolia valentius præſtat: quandoquidem, Dioſcoridis teſtimonio, in his locis acre guſtu, ferveuſq;, & omnium probatiſſimum gignitur climatis illius ratione, quod in Gallia fortaſſe, & in Germania cœli inclementiæ non evenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo conſtant, aconiti cynoctoni vel lycoctoni ſint ſpecies (ut Solerius ſibi perperam, mea quidem ſententia, perſuaſit) mihi planè abſurdius videtur, quàm ut ab aliquo approbari poſſit & debeat. Ea ſiquidem aconitorum genera jam omnibus clariſſimè innotuerunt, ſuntq; caule filicis ſimili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut ſquillarum marinarum cirris eas comparaverit Dioſcorides. Quæ ſanè omnia in nigro veratro communis uſus nunquam quis inveniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis jam millies experimento compertum eſt, nigrum communis uſus veratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes ſanare morbos: fiſtulas callo induratas tribus diebus impoſitum emollire, & purgare: in aurem demiſſum auditus pravitatem auferre: ſcabiem, vitiliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in ulceribus excreſcentem abſumere. Quibus tamen viribus non Aconitum cynoctonon, ſed Elleborum prædictum eſſe, in confeſſo eſt. Ex his itaq; omnibus abundè perſpicuum fieri puto, in hoc Solerii opinionem prorſus explodendam eſſe: etſi idem in aliis quoq; non paucis, meo judicio, falli deprehendatur.

Ugonis Solerii opinio exploſa.

Elleb. nigrum nõ eſſe Aconiti ſpeciem.

Sed jam nos quoq; de CONSILIGINE noſtram proferamus ſententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex ſcriptoribus tam veteribus, quàm recentioribus invenerim (ut ſuprà dixi) qui ejus notas memoriæ prodiderit. Atq; adeò hinc fit, ut non auſim ego aſſerere plantam illam, quam hîc depingi curavimus, eſſe veram ac legitimam Conſiliginem: neq; enim eſt, cujus authoritate fretus poſſim eam radicibus, foliis, caulibus, floribus aut ſeminibus comprobare. Verùm quoniam hujuſce plantæ radices per auriculam perforatam inſertæ, pecorum pulmonariam atq; etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, non parva mihi oritur ſuſpicio, an fortaſſe Columella & Plinii Conſiliginem præ ſe ferat: non tamen velim hoc affirmantor eſſe dictum, ideoq; pſeudoelleborum eam appellare libuit. Hanc verò plantam Hieronymus Tragus, cujus ſæpe teſtimonium adfert & probat Geſnerus, putat eſſe legitimum Veratrum nigrum. Sed ut in hac evidentius errat, quàm ut mediocriter etiam in re herbaria verſatis oſtendi debeat: ita in multis aliis plantis, quarum numerum referre longum eſſet, à peritis herbarum facilè cognoſcitur vanum atque leve judicium habuiſſe.

Conſiliginis confid.

Veratrũ nigrum Tragi Tragus arguitur.

Planta itaq; cujus hic imaginem exhibuimus, ad duum palmorum longitudinem assurgit, cauliculos emittit tenues ac molles, folia habet longiuscula, tenuia, quadantenus abrotoni æmula: flores profert buphthalmi paulò majores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris similia: radicibus nititur nigris, nigrum veratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima nascitur in Bohemia, præsertim in agro Pragensi. Ea utuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro: privatim magno successu ad pectorum morbos. Reliquum autem est, ut de utriusq; Ellebori viribus jam aliquid dicamus.

Ellebori utriusq; vires.

Album, ut Mesues in suo de medicamentis dejectoriis censu prodidit, mortiferum est, quod facilè homines suffocare possit: idcirco omnino rejiciendum esse præcipit. Nigri tamen usum probat, sed in validissimis tantùm corporibus. Quod sanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò suis medicamentis Elleborum admiscere non audeant, sed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quam quòd jure usqueadeò elleboro refragari debeant. Siquidem ego testari possum, me sexcentis fermè hominibus nigri ellebori dilutum exhibuisse nullo prorsus incommodo: atq; etiam ejusdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuisse medicos, qui facto subinde periculo, effectum consecuti sunt, unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debentur elleboro. Præstat, quod evulsis statim radicibus, interna repurgatur matrice, siccaturq; in umbra. Harum pulvis diluto longè fortior est: ob id eum non datur nisi robustis, & ubi occalluerit morbus.

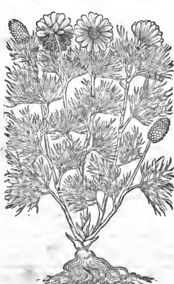
Veratri nigri vires ex Actuario.

Proinde de eo ita scriptum reliquit Actuarius in li. de compositione medicamentorum: Veratrum nigrum, atram bilem flavamq; è toto trahens corpore deorsum, nec tamen citra ullam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis objicimus. Datur quoq; insanientibus: altera calvariæ parte, & subter caput diutinè cruciatis commodissimum: præsertim visceribus, utero, & vesica dejectorium medicamen postulantibus. Maxima autem ejus vis est peculiariter educere, quicquid sanguini commistum, eum corrumpit. Ideo veterascentibus arquatis morbis utile: & quibus in superficie summatim asperitudines emerserunt, velut lepris, impetiginibus & horum similibus: elephantia quoq; laborantibus accommodatum est. Datur scrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minusve. Fit è siccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: postea cortice detracto, & in umbra siccato, projectaq; tenui, quæ in ipsa subest medulla. Exhibetur autem ex passo, & aceto mulso: verùm suavitatis gratia quadam ex odoratis seminibus inserenda. Si verò efficaciorem alvi dejectionem moliri sit in animo, scammonij pauxillum adjicito, hactenus Actuarius. Cæterùm antiqui Medici albi veratri pulverem propinabant comitialibus, melancholicis, vertiginosis, insanientibus, lymphaticis, convulsis, podagricis, resolutis, hydropicis, & elephantia membrorumq; tremore affectis: sed jam ejus exolevit usus, quod in pulvere non sine periculo dari possit, etsi ejus diluto quàm plurimi absq; incommodo utantur.

Veratri albi vires Matth.

In lixivio decocta albi veratri radix, pediculos, & lendes necat. Decoquitur in lacte ad muscas perimendas. Namq; ubi degustaverint, paulò post emoriuntur. Mures quoq; necat, & gallinas. Paratur è radicum albi veratri succo in Hispania arte quadam venenum præsentaneum, quo illinendis sagittis quibusdam locis utuntur venatores. Id, ut nos sæpe in brutis animalibus, & gallis gallinaceis periculum fecimus, ubi sanguinem contigerit, facto cum sagitta vulnere, paulò

IV. PSEUDOELLEBORUM.

V. OPHRIS.

post vulneratum animal interficit. Verùm enimvero me in non parvam adduxit admirationem, quòd devoratum, nisi magna fuerit quantitas, nihil ferè incommodi afferre soleat. Ideoq; eo ipso vesci venatores affirmant Hispani, cùm purgationes moliri cupiunt. Ob idq; nihil mirum si ferinæ carnes hoc veneni genere infectæ, nihil prorsus comedentibus obsint: verùm ubi facto à jaculo vulnere sanguini se immiscuerit venenum, nullo alio antidoto servari animal potest, nisi devoratis cotoneis malis, aut eorundem succo bibito. Id quod à Cæsare Ferdinando primo, Domino meo clementissimo, pluries audivi,

audivi. Ellebori utriuſq; vires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. 6. ſimpl. med. ſic inquiens: Elleborus utorq; tum album, tum niger, extergentis ſimul & excalfacientis eſt facultatis. Quamobrem ad alphos, impetigines, ſcabies, lepraſq; accommodi ſunt. Quinetiam niger, ſi in fiſtulam calloinduratam demiſſus fuerit, duobus tribuſve diebus callum detrahit. Dentibus prodeſt cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & deſiccantium. Porrò niger guſtu calidior eſt, candidus ſubamarus. Hactenus de utroq; Elleboro Galenus. Cæterùm quædam planta reperitur à recentioribus OPHRIS appellata, quæ foliis maximè album veratrum repræſentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit tenuis, capitulis quibuſdam oblongis parviſq; in univerſum referens balauſtiorum effigie: è quibus flores exeunt cãdidi, exigui linguis ſimiles. Radice nititur gracili, non ſine multis appendicibus alba, odore præſtanti. Naſcitur in montibus & convallibus. Manſa radix glutinoſum lentorem reddit, ſubdulci ſapore: quare calida fuerit & humida. Præfertur univerſa planta ad denigrandos capillos, fracturas ſanandas, & vulnera glutinanda. Illa planta quæ Græcis ἐλλέβορος λευκός, Latinis Elleborus albus. & Veratrum album appellatur: Arabibus, Cherbachem, ſeu Charbechabaid: Italis. Elleboro bianco: Germanis, Weiß Nießwurtz: *Hiſpan. Unde gambre blanquo. & yerva de balleſte: Gallis, Veraire, Veratrum, Veratre, & Ellebore blanc. Illa vero, quæ ἐλλέβορος μέλας Græcè, Elleborus niger. & Veratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè, Cherbachem. ſeu Charbech aſued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè,* Criſtwurtz: *Hiſpanicè, Verde gambre negro, & Ellebero: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir. At Elleborum alterum, nobis Elleborum fœmina. ſeu Pſeudoelleborum, Græcis, ψευδοελλέβορος: Italis Elleboro falſo. At Ophris, Italis, Elleboro bianco falſo: Germanis,* Zweiblatt,

Ellebori utriuſq; vires ex Gal.

Ophris deſcriptio, & vires.

Nomina.

Elleborus παρὰ τὸ ἑλεῖν τῇ βορᾷ, quòd eſu perimat, ſi majori nimirum quàm par ſit, doſi ſumatur: duplex eſt, albus & niger: ille flore vel ſubviridi, vel atrorubente. Niger, alius fœtidus: alius flore viridi, alius flore magno roſeo, alius Saniculæ folio major & minor, alius tenuifolius Buphthalmi flore. I. Elleborus albus flore ſubviridi, C.B. Elleborum album, Matth. Lob. Dod. fol. Caſt. Cæſ. Helleborus albus Brunf. Trag. Fuch. Cordo in hiſt. Geſ. hor. Lon. Ang. Lugd. Cam. Helleb. albus fœmina, Tab. Veratrum album, Turn. Dod. gal. Lac. Cordo in Dioſc. II. Helleborus niger flore roſeo, C.B. Elleborum nigrum, Matth. Caſt. Lugd. Helleborus niger, Lob. Cam. Elleborus niger verus, Geſ. hor. Elleborus niger ſecundus, Lug. Ellebori nigri alterum genus, Cæſ. Veratrum nigrum primum, Dod. fol. Veratrum nigrum legitimum, Cluſ. hiſt. Pan. Veratrum nigrum Styriacum, Tab. Planta Leonis, Dod. edit. gallica. Flore eſt roſeo, eſt, & albo. III. Helleborus niger flore viridi, C.B. Elleborum nigrum alterum, Matth. Elleborus niger adulterinus domeſticus, Trag. ſeu hortenſis, Fuch. Elleborus niger vulgaris, Geſ. horr. Cæſ. Helleborus, niger, Brunf. Cordo in hiſt. Elleborus niger tertius, Lug. cui & Conſiligo minor: Helleboraſtrum, Turn. Lob. Pſeudoelleborus niger, Dod. gal. Veratrum nigrum. Cord. in Dioſc. Veratrum nigrum ſecundum, Dod. fol. Tab. Cluſ. hiſt. Pann. IV. Helleborus niger tenuifolius buphthalmi flore, C.B. Pſeudoelleborum, Matt. Lug. Elleborus niger verus, Trag. Elleborus niger, Lon. Helleborus niger ferulaceus Theoph. Lobelo: Helleborus Hippocratis, Tab. Elleboraſtrum nigrum, Geſ. hor. (cui & Ellebori nigri ſpecies quorundam) Cam. Helleborine tenuifolia, Cordo in hiſt. Seſamoides minus, Cordo. in Dioſ. Geſ. hor. Buphthalmum, Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Anguil. Cluſ. hiſt. Pann. Lug. Cam. Etſi hujus radicem venenum lethale dixerit, Caſtor Durantes, hujus tamen radice pro Elleboro nigro frequenter & feliciter utimur: rectè enim Geſ. dixit hanc eſſe radicibus Ellebori nigri, viribuſq;. V. Ophris bifolia, C.B. Ophris, Matt. Fuch. Lac. Caſt. Lugd. Thal. Cam. Tab. Cæſ. Perfoliata maſcula ſive ſylveſtris mas, Brunf. Satyrium decimum, Trag. Bifolium, Trag. Dod. gal. Lob. Bifolium ſecundum, Lon. Pſeudoorchis, Dod. fol. Aliſma, Geſ. de hort. Habetur folio obtuſo & acuto, gemino & terno.

I. SESAMOIDES PARVUM.

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNUM. CAP. CXLVII.

SEſamoides magnum in Anticyra elleborum vocant, quoniam albo veratro in purgationibus miſceatur. Simile eſt Senecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili ignava: ſemen guſtu amaro, cætera ſeſamæ ſimile. Ventrem detrahit: datur tritum ad bilis, pituitæq; dejectionem, quantum tribus digitis capitur, addito veratri albi ſeſquiobolo, ex aqua mulſa.

Σησαμοειδὲς μικρόν. SESAMOIDES PARVUM. CAP. CXLVIII.

SEſamoidi parvo cauliculi ſunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirſutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: ſemen ſeſamæ, fulvum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitaſq; ſemen ex aqua mulſa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula diſcutit. Naſcitur in aſperis.

TAmetſi in Commentariis noſtris antea editis, ſcripſimus majoris, & minoris Seſamoidis nullam nos habere cogni- Seſamoidis cõſid.

*II. SESAMOIDES PARVUM.
flore magis completo Camerario.*

Nomina

cognitionem, nec invenisse quenquam, qui unum aut alterum genus ostenderet, tractu tamen temporis factum est, ut unum à solertissimis rei plantariæ indagatoribus repertum sit, notis omnibus perquàm bellè astipulantibus, ut ex hac imagine quispiam conjicere poterit. Hanc ego Jacobo Antonio Cortuso Patritio Patavino refero acceptam: verùm an Majus ex Anticyra in Italiam hactenus allatum fit, mihi sanè incompertum est. Hoc Græcis Σησαμοειδὲς μέγα. Latinis, Sesamoides magnum dicitur. Illud verò, quod Græcis Σησαμοειδὲς μικρὸν, Latinis Sesamoides parvum.

Hæc ad Sesamoides ab aliis, ab aliis ad Catanancen refertur, Chondrillis adnumeramus. I. Sesamoides primum, Matth. Cast. Lugd. Cam. Tab. Sesamoides parva Dioscoridis, Adver. & Lob. in icon. Chondrillæ species tertia, Dod. fol. Catanance quorundam, Lugd. II. Sesamoides parvum flore magis completo Camerario, qui suo Matthiolo adposuit: quam ad intubaceum potius refetendum censet, cùm radix lacte non pauco turgeat: flores cichorio figura respondent, quorum alii simplici foliorum textura constant: alii densius stipantur, colore cæruleo, staminibus in medio luteis: semen subnigrum, angulosum, pusillum, squamatis capitulis inclusum, quod sapore est dulci, nihil vel minimum amaritudinis obtinente.

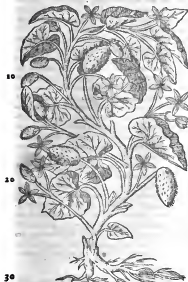
Σίκυς ἄγριος. CUCUMER SYLVESTRIS. CAP. CXLIX.

CUcumis sylvestris fructu solo distat à sativo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non dissimilem: folia, atque sarmenta sativi refert: radice candida, magna. Nascitur in sabuletis, & ruderibus: frutice in totum amaro. Instillatus foliorum succus aurium dolori convenit. Illita ex polenta radix, veterem omnem tumorem discutit: imposita cum resina terebinthina, tubercula rumpit: ischiadicis infunditur: podagras discutit, decocta ex aceto & illita. Ejus decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepraa & vitiligines absterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis succus sesquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq; dejiciunt, præsertim in hydropicis: dejectiones autem citra stomachi injuriam movet. Radicis selibra, in vini præsertim Lybici hemina conteritur, danturq; ex eo terni cyathi triduo, dũ tumor abundè deprimi cernatur. E fructu hujusce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium vocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, servantur noctem una: posttidie imposito supra craterem rariore cribro, utriusq; manibus prehensi, sigillatim supino cultro, sursum versus aciem habente, finduntur, atq; per cribrum humor in subjectum vas exprimitur: simulq; carnosum, quod hæsit cribro, quò facilius excidat, eliditur: quod ita pressum est, residere sinitur, atque in vicinam peluim demittitur. Coacetvata autem in cribro segmina dulci aqua perfunduntur, & denuo pressa abjiciuntur. Humor in pelvi agitatur, & linteo opertus, soli exponitur, dumque steterit, tota supernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc verò identidem fieri solet donec existens aqua liquescat: qua stillatim exhausta, sedimentum mortario suscipitur, & conterendo cogitur in pastillos. Sunt qui ad hauriendam protinus succi abundantiam, cribratos cineres humi inspargant, & medium cavantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum sua humiditate diffundunt, siccatumque in pila, ut dictum est, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alii in novissima lotione mulsam aquam respergunt. Elaterium optimum esse constat, læve, non ponderosum, cum candore leniter humectum, gustu amarissimum, quodque lucernarum luminibus objectum, facilè flagret. Potraccum tamen scabtumque, si turbidum spectetur, atque ervi cinerisque plenum sit, grave & vitiosum esse solet. Nec desunt, qui cucumis succo amylum immisceant, & candorem ipsum, & lævitatem imitentur. A bimatu ad decennium dejectionibua utile est· Integer modus obolus est, minimua semiobolus, pueris chalci duo, siquidem copiosius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam uttavis parte extrahit: optima suspiriosis est purgatio †: quòd si in animo sit dejectionem moliti, adjecto salis duplo, & stibii quod colorare sufficiat, ex aqua, ervi magnitudine catapotia dato, postea cyathus unua aquæ tepidæ sorbeatur. Ad citandas tamen vomitiones aqua diluens elaterium, subjectas linguæ partes penitissimè penna oblinito: quod si quisquam difficilius evomat, oleo, aut unguento irino resoluito: somnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè vacuantur, continuè vinum, & oleum dare convenit: etenim vomendo restituuntur. Quòd si vomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, posca, poma, & quæ stomachum densando corroborant, offerenda sunt. Ciet elaterium menses, & partus enecat, in pesso subditum: morbo regio medetur, cum lacte naribus infusum, & diuturnis capitis doloribus liberat: efficacissimè anginis illinitur, cum vetere oleo, melle, aut felle taurino.

Elaterium.

Sylvestris

CUCUMER SYLVESTRIS.

Sylvestris Cucumis frequens in Hetruria provenit, præsertim in agro nostro Senensi in oppidorum plateis, & secus muros, & semitas, incultis & uliginosis locis. Ex ejus fructibus succum exprimunt officinæ, atque Elaterium vocatum parant. Vesiculas humi fundit hirsutas ubi tales, ac adeo asperat, ut contrectantes pungere videantur. Folia illi sunt sativo cucumeri similia, sed rudiora, hirsutiora asperioraque, & aversa parte subalbicantia, numerosis intercursantibus venarum lineamentis, longis, crassis asperisque pediculis nitentia. Flores ex alarum cavitatibus in toto caule prodeunt aurei stellarum figura, sativi cucumeris modo, retro exuberante fructu. qui tandem auctus & longus factus, glandis magnitudinem superat, aut dactylos æquat. Is hispidus est, & quasi aculeis horrescit. qui mense Augusto maturus factus, candicat, & sponte, aut levi impulsu non sine impetu a pediculo disjungitur, & tormenti instar, nigrum, maturumque semen una cum succo in legentes ejaculatur, quasi injuriam propulsaret. Radice nititur dodrantali, & quandoque longiore, brachiali crassitudine, candida plena, succosa & insigniter amara, quemadmodum planta tota & fructus. Nascitur locis incultis, in sabuletis, ac ruderibus. Officinæ ex fructuum succo Elaterium parant. Valerius Cordus nuper editus a Gesnero Galenum reprehendit, quod dixerit in libro de simpl. med. facult. semina agrestis cucumeris omnino esse amara: sed pace mortui Cordi dixerim, falsò Galenum impugnat, cum nusquam (quod viderim legerimque) id scripserit Galenus. Is enim libro quarto de simpl. med. facul. c. 7. quædam cucumerum semina amara esse dicit, quemadmodum & amygdala, sed non explicavit. an in agresti cucumere vel in sylvestri id quandoque reperiatur: quanquam conjectura quadam affirmari possit. de sativi cucumeris tantùm semine Galenum esse locutum, ut pote qui legentes admonere voluit. hujuscemodi seminum nucleos qui natura dulces sunt, quandoque etiam amarescere, seli, in quo serventur, vitio. Cæterùm de Elaterio differens Theophrastus lib. 9. c. 14. de historia plantarum, ita scribit: Sed omnium medicamentorum diuturnissimum Elaterium est, optimumque, quod vetustissimum. Itaque medicus quidam, vir haud insolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, virtute mirabili servare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa, ob quam tam longo servari tempore possit, humoris copia est: quamobrem vel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed usque ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur vis peculiaris ascribuntur: hactenus Theophrastus. A quo maximè dissentire videtur Dioscorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decennium dejectionibus utile esse. Theophrastus verò, idem ducentis annis mirabili virtute servatum esse ait. Quin & in eo discordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantùm humoris in se continere Elaterium, ut usque ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguat: Alter verò probatissimum illud esse Elaterium, quod lucernarum luminibus objectum facilè flagret. Theophrasto subscribit Plin. l. 20. c. 1. ubi sic inquit: Elaterium usque ad quinquagesimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum est, si admotum prius quàm extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat: hæc Plin. Theophrastum secutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Dioscoridis codicem hoc in loco omnino depravatum esse. Quippe præter Theophrasti, & Plinii sententiam, cùm omne humidum, quod pingue non sit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profecto dubium est quin Elaterium, in quo humiditas aquea multum exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: namque flamma admotum excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit: id quod nobis aliquando experimento compertum est. Elaterii vires descripsit Mesues inter sua dejicientia medicamenta, ubi in hunc sensum inquit. Cucumis sylvestris, sive asinini abradit & vasorum oscula aperit: proinde & intestinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia possunt, si addatur aut bdellium, aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulsa cum salis modico, aut si ex lacte bibatur. Roboratur elaterii vis, addito fossilis salis momento, aut odorato pulvere, quem officinæ species alephanginas vocant. iis enim admistum felicius quoque operatur. Purgat, ut quidam ferunt, scammonii modo. At revera magis pituitam dejicit, quàm bilem: quamvis & hanc quandoque detrahat, præsertim cùm dejectioni parata promptaque sese offert. Mirificè præter hæc sanguinis serum expurgat, ab iis potissimum partibus ducens, a quibus ægrè decumbentes humores detrahi solent: quamobrem articulorum dolore vexatis opem non modicam præstat. Radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta cum absinthio, diuturnam hemicraniam sanat, sincipiti & loco dolenti illita, si tamen prius ejus decocto foveatur locus. Præstat idem & succus ex lacte naribus immissus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales juvat. Idem obduratos resolvit abscessus, quemadmodum & strumas, præsertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis succus aqua intercute laborantibus præstantissimum est medicamentum, quòd flavam propriè educat aquam. Ad idem valet & radicis decoctum. Prodest præterea arquatis, & jecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix externis imponatur. Siccatæ radicis pulvis, vulnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Ejusdem succus fabacea farina admistus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem vitiant, mirificè detergit. Sed animadvertendum est, ne plus quam par sit hauriatur: quòd reseratis vasorum osculis sanguinem eliciat. Cucumeris agrestis vires reddidit Galenus li. 8. simpl. med. his verbis: Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus, quem vocant Elaterium, & non minimè radicis: ac foliorum. ad medicationes accommodus est. Elaterium itaque menses ciet & fœtum interimit appositum, ceu alia omnia amara simul & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem, veluti nimirum Elaterium. Summè siquidem amarum est, leviter calidum, ut ex secundo sit ordine excalfacientium.

Cucumeris sylvestris consid.

Galen à Cordi reprehens. defenditur.

Elaterii omnium medicamentorum diuturnissimum.

Plinius de Elaterio.

Elaterii vires ex Mesue.

Cucumeris sylvestris vires ex Gal.

facientium. Porrò tale protinus digerendi vim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo vetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam usu dolores capitis sanat. Atq; Elaterium quidem ejusmodi est. At radicis succus, ut & foliorum, licet elaterio similem vim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipsa radix adsimilem facultatem possidet: abstergit namq; digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentia desiccat. Nomina. *Hujus planta Græcis σικυὸς ἄγριος appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, sylvestris, & erraticus: Officinis, Cucumer Asininus: Arabibus, Chefe allimar, Kato albenei, seu Chetha albamar: Italis, Cocomero salvatico: Germ.* Wilder Cucumer / & Esels Cucumer: *Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis, Cocombre sauvage. Ejus verò succum Græci ἐλατήριον, Latini similiter Elaterium vocant: Itali, Elaterio.* † *(Quod si in animo sit dejectionem moliri &c.) Duo hic sunt ab omnibus Dioscoridis interpretibus neglecta, quæ facilè condonaverim Hermolao, Marcello, & Ruellio: illis quidem, quòd medici non fuerint, huic verò quòd in philologiam suam potissimum studia collocaverit. At in Cornario, Amatho Lusitano, & Lacuna majorem intelligentiam requiro, cùm medicos physicos sese professi sint publicè, ac de medicina facienda etiam posteris monumenta reliquerint. Unum est, quod in omnibus ferè vetustis exemplaribus manuscriptis legitur non στίμμεως, sed σινήπεως ὅσον χρῶσαι, cujus vocis abbreviatione, & cognata literarum similitudine decepti sunt omnes Latini interpretes, quòd verbum στίμμεως, nihil prorsus ad rem faciat. Nam quid stibio crudo cum Elaterio conveniat non video, cùm nulli medicamento purganti veteres unquam stibiū adjecerint, neq; quicquam tale de ejus facultatibus à nostris majoribus proditum sit. Sinapi verò additum puto ad vim elaterii roborandam, & malitiam corrigendam, ut Rhabarbaro spica, & alia aliis purgantibus adjuncta sunt, à primis medicinæ parentibus. Quòd autem σινήπεως loco στίμμεως legendum sit, patet ex ipsius Dioscoridis volumine de medicamentis facilè parabilibus, ubi de curandis difficilibus respirationibus, & asthmate disserit. Namq; ibi sic habet ἐλατηρίου ∠. α. νίτρου ∠. α. ἴρεως, σινήπεως ∠. α. καταπότια ποίει δύο ἀλλὰ. Patet quoq; ex Aetii verbis 2. Tetrab. Serm. 4. cap. 57 ubi Græcum exemplar ab Aldo excusum, contra Cornarium sic habet: Mirum in modum efficax est vomitorium ex elaterio, quo ad occultas anginas utor, Elaterii obolum dimidium, nitri spumæ obolos tres, sinapis drachmam unam. Hæc in aqua dissoluta redigo in catapotia, & mane duo, duoq; vesperi exhibeo: purgat enim citra molestiam supernè, & paroxysmum magna ex parte solvit, & affectum, si quis remanserit arcet. Postremò hujusce cathartici propè ut ab Aetio descripti, meminit Galenus in calce lib. 7. de comp. medic. secundum locos, inter Andromachi medicamenta. Alterum in quo doctiores desidero interpretes, est quod ὅσον χρῶσαι, Latinè converterint quantum ad colorem inferendum sit satis, cùm vox ambigua χρῶσαι tum ad colorem, seu tincturam, tum etiam ad compagem, & solidum pilularum corpus referri queat. Idcirco, ut orationis contextus rei medicæ peritos docere potuisset, & ex Hesychio interpretari licuisse, χρῶσαι significat etiam προσάψαι ἢ φυλάξαι, seu (ut Barbari loquuntur) incorporare.*

Cucumis sylvestris asininus dictus, C.B. Cucumer sylvestris, Matth. Fuch. Lac. Lobel. Cucumis sylvestris, Trago, Dod. gal. & fol. Lon. Cæsalp. Cam. Cucumis anguinus, Turn. Cord. in hist. Cucumis erraticus, Gesf. hor. Cucumer asininus. Tab. Cucumer agrestis, Brunf. Cord. in Diosc. Lugd. Ex fructibus decerptis una nocte servatis, postridie cultro supino fissis, succus deorsum labens in subjectum vas, interposito cribro colligitur & ramenta aqua dulci perfunduntur, & in subjectam pelvim premuntur. Humor collectus in sole siccatur & in pastillos firmatus, Elaterium dicitur, Agitatorium apud Theophrastum Gaza vertit.

Σταφὶς ἀγρία.

STAPHIS AGRIA. CAP. CL.

STaphis agria, sive herba pedicularis, folia habet labruscæ divisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos virides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfulvescentem, intus album, gustu acrem. Grana quindecim, si trita in aqua mulsa dentur, crassum humorem per vomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuò potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, subvenit: rheumatismum gingivarum sistit: ulcera oris manantia cum melle sanat. Urentibus malagmatis imponitur.

Staphidis agriæ consid. *STaphis agria, quam officinæ Græca voce corrupta vulgò Staphusariam vocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria frequentissima provenit. Ejus semen copiosum apud seplasiarios invenitur: namque eo frequenter utuntur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Sunt qui scribant, epotis Staphidis agriæ floribus, & illitis ejusdem foliis, sanari eos qui à serpentibus demorsi sunt.* Staphidis agriæ vires ex Galeno. *Staphidis agriæ meminit Galenus in Astaphide libro 6 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Astaphis agria vehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod ἀποφλε-*

...Græci dicunt, abstergatq́; valenter. Itaq; ad psoram accommodata est. Sed & urendi vim aliquam ha-ber. Ea planta Græcis σταφὶς ἀγρία & ἀσταφὶς ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Uva sylvestris, Herba pedicularis, & pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Mutbazagi, sive Miubezagi: Italis ac officinis, Staphisagria, German. Bisse Kraut: Hispanis, Fabaraz, Paparraz: Gallis, Estaphisagrie, & herbe aux poulx. Nomina.

Staphysagria quæ nunc in Græcis φθειρόχορτον, & ψειρόχορτον, granum pedicularium, ab effectu dicitur. Staphis agris, Matth. Trag. Fuch. Turn. Dod. gal. & sol. Ges. hor. Lon. Cast. Lugd. Cæs. Camer. Lob. cui & Vitifolia, in iconibus. Pedicularis sive Phthiroctonon, Cordo in Dioscoridem.

θαψία. THAPSIA. CAP. CLI.

THapsia nomen ideo accepit, quòd in Thapso ejusdem nominis insula, primùm inventa sit. Tota verò natura ferulæ similis est: graciliore caule: foliis fœniculi: umbella anethi in cacumine à singulis surculis erumpente: flore luteo: semen quale ferulæ: latiusculum, sed aliquanto minus: radix nigra, intus candida, *a* longa, acris crassiore libro vestita. *b* Succi extrahendi ratio hæc est. Facto in ambitu scrobe cortices inciduntur, aut radix in fornacis speciem in se excavata operitur, quò merus succus confluat: oportet illuc sequenti die se conferre, & congestum succum extrahere. *c* Tunditur etiam radix in pila, &

THAPSIA.

succus organo per quallum expressus, fictili crasso insolatur. Aliqui folium una terunt: sed invalidior hujuscemodi succus. Hoc autem interest, quoniam qui à radice manavit, gravius olet, & humidus permanet: è foliis autem extractus exiccatur, atque teredinum injuriam sentit. Qui succum colligit, stare debet non obversus vento: aut potius cùm dies apricus est, & à flatu silet: quoniam ob halitus acrimoniam facies vehementer intumescit, nudaque corpora invadunt pustulæ: ob id prius liquido cerato, & adstringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm succus purgandi vim habent, & lacteus succus in aqua mulsa potus: nam utrinque bilem extrahunt. Radicis modus quaterni oboli cum tribus seminis anethi drachmis: succi terni oboli: lactis, obolus unus: quod eo amplius assumitur, periculosum est. Hujusmodi purgatio convenit suspiriosis, & diuturnis laterum doloribus, rejectionibusque: datur in cibis, aut obsonio, quibus difficile sit vomere. Tam radix, quàm succus omnium maximè, quæ pares cum eis vires adepta sunt, vim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquod evocandum est, aut meatuum laxitas aliò transferenda est: unde succus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, succusque cum æquis ceræ, thurisque portionibus, sugillata, livoresque tollunt: sed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foveatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus succus, lepras tollit: tubercula discutit, perunctus cum sulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumq; valetudinib. utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem iis, qui natura, non circumcisione curti sunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputii jacturam resarcit.

a Me. & Cat. μεγάλη. i. magna.
b Meum, ὀπίζεται. i. succus colligitur.
c Meum, & Cat. χυλίζεται. i. exprimitur etiam succus radice.

DE thapsia viribus locutus est Theophrastus libro 9. cap. 22. de plantarum historia, ubi ita scribit: Thapsiæ radix vomitoria est, & si quis contineat, tam superius, quàm inferius purgat. Ad hæc livida tollere potest: suggillationes tamen alias exalbidas facit. Succus ejus validior est, & quidem tam superius, quàm inferius purgat. Nullus seminis usus. Nascitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ vere depascunt: & aut alvum solvuntur, aut intereunt: hactenus Theophrastus. Thapsiam author est Plinius libro 13. cap. 22. à Nerone claritatem accepisse, eique magno usui fuisse sui imperii initio, quòd nocturnis grassationibus converberatam faciem illinere sibi cum thapsia, thure, & cera sequenti die contra famam cutem synceram circumferre: etenim ea mirum in modum sugillata delet. Thapsia plurima nascitur in Apulia præsertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Provenit & in nostris maritimis locis adeò ferulæ adsimilis, ut non facile, nisi a rei herbariæ peritis, una ab altera dignoscatur. Visitur etiam hodie in hortis ad spectaculum plantata, qua ratione jam ferinè omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non desunt impostores, qui Thapsiæ radicum cortices pro Turpeto vendicent: quæ quidem à peritis seplasiariis in ea medicamenta jure optime addi possunt, quæ Thapsiam exposcunt: sed in Turpeti locum non sunt, meo judicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (ut superius diximus in Tripolii commentatione) à Fuchsio dissentimus, qui Turpetum a Mesue descriptum, nil aliud esse censet, quàm Thapsiæ radices. Thapsiæ vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Thapsia acrem habet, ac vehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto violenter extrahit, & ipsum quod extraxit, digerit. Verùm plusculum ad ea efficienda tempus postulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta est, ob quam celeriter corrumpitur. Et libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, sic inquit: Qui Thapsia utitur, sciat opus est, maximam differentiam esse recen-

Thapsia consid.

Thapsiæ vires ex Gal.

tis ad vetustiorem. Vis enim hujus pharmaci post annum multum exolvitur, atq; amplius adhuc post duos annos, ausimq; ferè dicere eam penitus inutilem esse ad triennium progressam. Hæc ut Græcè θαψία, ita etiam Latinè & Italicè Thapsia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Drix. (Nomina.)

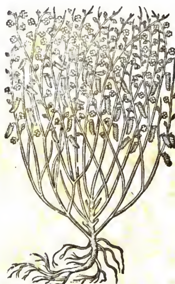
† Hoc loco Græci codices habent ὀπίζεται, quod verbum Ruellius verterat hic, lac extrahitur: licet alibi, ut in panace Heracleo, idem vertat, succus excipitur. Nos verò, quòd ὀπὸς, à quo verbum illud defluxit, succum, liquorem, & lachrymam significet, maluimus reddere, succus extrahitur. Neq; certè temerè, quòd non solùm nobis conveniat cum Marcello interprete: sed quod etiam arbitremur hanc esse germanam illius verbi significationem, atq; melius rem exprimere, de qua sermo est. Hujus tamen mutatæ à nobis versionis lectorem admonendum esse duximus.

Thapsia carotæ folio, C.B. Thapsia, Matth. Lac. Lon. Cast. Lugd. Cæs. cui & Thurbit album Mesues, Thapsia major, Cordo in hist. Thapsia vera & Turbit montis Gargani, Ges. hor. Thapsia vulgaris & Turpetum griseum, Taber. Thapsia vulgaris Carotæ effigie, Lobelo.

Σπάρτιον. SPARTIUM. CAP. CLII.

SPartion frutex est longas ferens virgas, sine foliis, firmas, fractu contumaces, quibus vites vinciuntur: semen lenticulæ in folliculis phasiolorum modo nascens: florem, ut albæ violæ, luteum. Purgant per superna vehementer ellebori vice, citra pediculum flores, & semina quinis obolis in aqua mulsa pota. Semen dejectionem movet. Ramis in aqua maceratis, mox tusis, extractus succus, ischiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, si cyathi modum jejuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere ischiadicis clystere: strigmenta autem elicit cruenta.

I. SPARTIUM.

* II. SPARTIUM HISPAN. *

(Spartii consid.) *TAnta nimirum inter Spartium, sive Spartum, & Genistam intercedit similitudo tum facie, tum etiam viribus, ut eorum affinitate deceptus jam crediderim omnino errasse eos, qui alterum ab altera secernerent: præsertim cùm hac in re deprehendissem Plinium dubitasse lib. 24. c. 9. ubi ita scriptum reliquit. Genista quoq; vinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit quam Græci authores Sparton appellavere, cùm ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc designaverit Homerus cùm dixit: Navium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Aphricanum, vel Hispanum Spartum in usu certum est: & cùm sutiles fierent naves, lino tamen, non sparto unquam sutas: hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioscoridem perlegissem, hæc de reprius admonitus à clariss. medico Petro Cannizera Hispano, Serenissimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophysico, qui in Hispania aridis & siccis locis copiosissimum Spartum, numerosamq; Genistam se vidisse testatus est comperi planè inter has plantas discrimen esse.* (Spartum & Genista differunt.) *Quippe quòd Spartum Dioscoridis frutex sit foliis viduus: & floribus constet albæ violæ similibus. Genista verò folia proferat longiuscula, lini ferè modo: & flores luteos, ipsi modo lunatos. Hinc itaq; factum est, ut nunc in eorum sententia consistam, qui Spartium à Genista differre existimant. Non tamen quòd diversi prorsus generis has plantas esse putem: nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio est, ut etsi non eadem sint, tamen congeneres esse videantur.* (Sparti usus ex Plinio.) *Sparti quidem usus (ut Plinius est author libro 19. cap. 2.) multa post secula cœptus est, nec antè Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri: juncusq; propriè aridi soli, uni terræ dato vitia. Namq; id malum telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest. In Aphrica exiguum, & inutile gignitur. Chartaginensis Hispaniæ citerioris*

portio

portio, nec hæc tota sed quatenus parit, montes quoq; Sparto operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes facesq;, hinc calceamina: & pastorum vestes. Animalibus noxium, præterquam cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laborioso evellitur: ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis: convolutum ossea, ligneaq; coamentis. Vulsum fascibus in acervo adunatum biduo, tertio resolutum, spargitur in sole, siccaturq;, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optimè sed & dulci, si marina desit, siccatumq; sole iterum rigatur, si repentè urgeat desiderium, perfusum calida in solio, ac siccatum stans compendium opera fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipuè in aquis mariq; invictum. In sicco præferunt è cannabi funes. At Spartum alitur etiam demersum, veluti natalium sitim pensans. Est quidem ejus natura interpolis: rursusq; quamlibet vetustum novo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui volet miraculum æstimare, quanto sit in usu omnibus terris navium armamentis, machinis ædificationum, aliisq; desideriis vitæ. Hactenus de Sparto Plinius. Cæterùm GENISTAE in Hetruria adeò frequentissimæ proveniunt, ut Majo, & Junio mensibus *Genistæ consid.*

III. GENISTA.

* IV. GENISTA ANGULOSA. *

magnum & jucundum spectaculum præbeant viatoribus, quoniam tam copiosè sunt speciosis, ac fulgentibus floribus ornantur, & vestiuntur colles, ut procul aurei videantur. Gaudent earum floribus apes, ut Plinius inquit, proinde alvearis circumseruntur. Genista nobis ligandis vitibus salicis vicem explet, maceraturq; etiam cannabis modo, fiuntq; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis saccis aptissima sunt. Expetitur Genistæ lignum etiam figulis qui in Italia id vasorum fictilium genus conficiunt, quod vulgò de majolica vocant: quippe quòd (ut ipsi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi possit, quo aureus ille color conservetur in opere. Genistam recensuit Mesues inter sua simplicia dejectoriæ facultatis, ubi hæc ad sensum scribit: Genista arbor est montana, è cujus caudice quam plurimæ funduntur virgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus vites; & alia ligantur. Flores edit flavos, lunari figura: è quibus siliquæ prodeunt, ervi magnitudine: & semina in eis lenti similia, intervallis distincta. Planta tota perturbat, provocat, incidit, attenuat. Obest cordi, & ventriculo. Sed tollitur noxa (ut Philagrius est author) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche: quin & anisi, dauci, & fœniculi semine. Epotum semen pituitam utrinq; valentissimè purgat, & ab articulis quoque humores trahit. Renum excrementa pellit, urinam ciet efficacissimè, & calculos disrumpit, tam in renibus quàm in vesica: nec in his materias figi & in calculum durescere sinit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ovo devorentur. Est ex iis oxymel, cujus usu indurati lienes resolvuntur. Prosunt ischiadicis, podagricis calculosisq;, si postquam illos sumpserint, subinde frequenter evomant ægri. Modus, præsertim floris, à drachmis duabus ad quinq; seminis verò à drachmis duabus ad quatuor: hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè observasse videtur: quandoquidem id ervi, vel viciæ faciem potius referat, quàm lentis. *Genistæ descriptio, & vires ex Mesue.* *Sparti, ut jam ad ejus vires redeamus, meminit Galenus lib. 8. simpl. med. his paucis verbis: Sparti, quo & vites apud nos alligant, tum semen, tum virgarum succus non instrenuè trahentis est facultatis.* *Sparti vires ex Gal.* *Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium, & Spartum dicunt, Itali, Spartio: Germani* Pfrimmen: *Hispani, Spartio: Gallis, Geneſt d' Eſpaigne. Quæ verò Latinis Genista, Italis Genestra vocatur: Hispanis quoq; Genestra, Giesta, & Giesteira: Germanis* Ginst: *Gallis, Geneste.* *Nomina.*

Spartii & Genistæ figuras duas adposuimus, quarum prima & tertia est Matthioli, altera verò & quarta illarum loco à Camerario in suo Matthiolo posita. I. Spartium, Matth. Lac. Lon. Lugdun. Spartum, Turn. Fuch. Dod. gal. Spartium Hispanicum, Tab. II. Spartium Hisp. C. B. Spartium primum, Clus. hist. Hisp. Spartium Hisp. alterum flore luteo, Lob. Lugd. Spartium Hispanicum quartum, Taber. Spartum

frutex majus, Dod. in fol. Spartium, Camerario in suo Matthiolo. III. Genista juncea longifolia, C.B. Genista, Matth. Turn. Cast. Genista juncea, Cordo in hist. Gesn. hor. Genista Italica, Dod. fol. Genista altera junco rotundo, Cæsalp. Genista transalpina sive Hispanica arborescens, Camer. Spartium alterum, Lacun. Spartium vel Spartum Gesner. hor. Clus. hist. Hispan. Spartium Diosc. Lob. Anguill. Spartium Hispanicum secundum & tertium, Tab. Spartium, Genista peregrina sive Africana, vulgò Italica, Cam. IV. Genista angulosa, C.B. Genista, Brunf. Fuch. Trag. Dod. gal. & fol. Cordo in Diosc. Tab. Camer. ad Matth. Genista major seu non aculeata, Lonic. Spartium, Turn. Spartium, Genista Scoparia vulgi, Lob. Genista Scoparia, eidem in icon. Genista quadrato junco, Cæs. Genista angulosa seu vulgaris, Lugdun.

Σίλυβον. SILYBUM. CAP. CLIII.

Silybon lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleoq; cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus vomitiones ciet.

Hactenus non ex nostra tantùm, sed neq; ex aliorum quoq; inquisitione verum ac legitimum Silybum in Italia usquàm licuit reperire. Et quamvis inter tot alias plantas aculeatas ubi nasci, & esse possit: tamen tam paucis ejus notas (Nomina.) *explicavit Dioscorides at difficile admodum illud inventu judicem: neq; enim ipse, ut ingenuè fateor, quod ex illis sit, ausim decernere. Ut Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.*

Βάλανος μυρεψική. GLANS UNGUENTARIA. CAP. CLIV.

Glans unguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine avellanæ nucis: cujus nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa unguenta pro oleo utuntur. Nascitur in Æthiopia, Ægypto, Arabia, & Petra oppido secus Judæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absumit: cum lolii farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Psoras, leprasq;, decocta in aceto: vitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, varos, & papulas in facie, & cutis vitia tollit. Vomitiones movet, & alvum cum hydromelite resolvit: stomacho adversatur. Oleum, quod ab ea exprimitur, alvum potu ciet. Cortex ajus magis adstringit: verùm rusæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adjicitur, quæ adversus prurigines, & scabritias idonea sunt.

I. LILAC.

(Glandis unguentariæ consid.) *Glans Unguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in quibusdam Hispaniæ locis copiosa (ut audio) provenit. Affertur hodie copiosa in Italiam ex Alexandria Aegypti. Cæterùm de foliorum facie autores inter se differunt. Siquidem Dioscoridi folia est Myricæ, Theophrasto Myrti, & Plinio Heliotropii herbæ similibus: atqui aut in Theophrasti aut Dioscoridis codice mendum subesse vereor. Siquidem aut in Theophrasto μυρσίνης pro μυρίκης, aut in Dioscoride μυρίκης, pro μυρσίνης legitur. Nam in utroq; authore facilis, lubricusq; esse potuit scriptorum lapsus, propter vocabulorum propinquitatem. Sed nescio profectò, quorum autoritate scripserit Plinius lib. 12. cap. 21. unguentariæ glandis plantam foliis esse Heliotropii, cùm tamen in Theophrasti lectione ubiq; se versatum ostendat.* (Andreæ Marini Glans unguent.) *Andreas Marinus, medicus non vulgaris, in sua super Mesuem annotationibus, plantam quandam pingit pro unguentaria glande, à Clarissimo Petro Antonio Michaelio patritio Veneto acceptam, quæ à præscriptis omnibus tota facie differt: sed an legitima sit, cur probem, aut improbem, non habeo. Titulus ejus mendax est, siquidem Ben album inscriptum habet. Itaq; vereor ne & ipsa quoq; imago tituli sequatur errorem. Hanc autem Plantam, cujus hic imaginem damus, Constantinopoli secum attulit Clarissimus vir Augerius de Busbeke, qui oratiana septem annis Cæsaris Ferdinandi primi, apud Solimanum Turcarum Imperatorem, oratorem egit, sub hoc nomine, L I L A C. Eam cùm inspexissem, & fructus ejus agnoscerem pistaceorum faciem perquam bellè referre, illico in suspicionem veni, an hæc fortasse Glans Unguentaria dici posset: quapropter, ut aliorum quoq; sit judicium, eam hic excudi voluimus. Vivam plantam videre non licuit, sed affabrè, & diligentissimè pictam, tametsi hoc anno misit ad me Patavii recentissimum hujusce plantæ ramusculum, floribus copiosissimis refertum, & alterum deinde cum fructibus, Jacobus Antonius Cortusius materia medica peritissimus: qui etiam literis mihi significavit hanc se credere esse plantam, quæ Theophrasto libro tertio, capite decimo, de plantarum historia O S T R I X appellatur.* (Ostrix Theoph.) *Hanc ex Aphrica, ubi frequens sponte provenit, sibi missam fuisse scribit, ubi vernacula idiomate Seringa nuncupatur: quin etiam se plures in suo horto hujusce arboris alere plantas, ob florum suaveolentiam. Unguentarii, ac seplasiarii Mauritanorum nomina fortasse Ben appellare. Forma hæc pistacia maximè refert; albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conserto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben vocant. Magnifaciunt id unguentarii,*

quòd

* II. GLANS UNGUENTARIA. *

quòd quamvis diu inveteratum, nunquam rancorem sentiat, ut etiam lib. 1. suo loco monuimus. Arabica familia authores (ut modò dictum est) unguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit: Ben duorum est generum. Majus est nucis avellanæ magnitudine, triangulare. Minus verò ciceri simile. Utrique inest oleosa medulla, lenis, & alba. Præstat majus, quòd noxa vacet: minus siquidem noxium est. Præfertur in majori genere, quod putamine fit albo, lævi, tenui: nucleo fragili, albo, oleosoq;. Vetustum recenti melius. In minori autem præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in majori genere (minoris enim meminit, quemadmodum nec Theoph. neq; Plin.) præstantius est recens, etsi contrarium asserat Mesues. Oleum ab unguentariis hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, ut Dioscorides docuit, non autem, ut quidam existimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophrastus, unguentarios putamine fructus contuso uti solere. Plinius, ut Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, unguentarios prodidit è putaminibus, medicos verò è medulla oleum elicere. quòd hoc medicamentis, illud odoramentis usum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quòd ex solis putaminibus oleum effluere possit, quamvis diligentissimè comprimantur, & constringantur prælo etiam gravissimo: quoniam hæc putamina arida sunt, & omni prorsus humore carent. Illud quoq; fidem non dubiam facere potest, quòd hanc parandi olei rationem silentio prætermisit Dioscorides, non modò in hoc loco, sed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latius disseruit. Cujus fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrariensis, vir alioqui nostra ætate celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Mesuem edidit, an Unguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, asserens quanquam in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere, in aliquibus tamen nec nucleorum nec putaminum ullam fieri mentionem.

Ben.

Oleum Balaninum.

Manardi dubium solutum.

Verum etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus uti unguentarios tradidit, aderat tamen gravissimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleavit, cùm constanter asseveret, Balaninum oleum unguentarios ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiam facilè ex Dioscoride colligi potest, cùm dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalinum: quod autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non levem faciunt suspicionem, quòd aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint depravata, aut minus integri & veraces fuerint authores, à quibus fortassis unguentariæ glandis historiam accepit. His porrò accedit hujus olei communis usus, & ejus parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum pluris faciunt unguentarii, non quòd aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quòd nunquam vetustate rancorem contrahat, id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm sit, omnium aptissimum habetur ad odoratissima unguenta (misturas vocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & aliis, quorum in deliciis, & lascivia omnis est usus & gratia, parantur. Quandoquidem si hæc alio quovis oleo liquescerent in unguentum, contracto inde non multo post tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum rancescit) non modò universam odoris suavitatem exuerent, sed etiam putida, fœtidaq; evaderent. Quotidiq; experimento apertissimè dignoscitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri solet. Cæterùm de viribus Ben hæc subjunxit Mesues. Majoris, inquit, generis fructus incidit, abstergit, attenuat, expurgat, & aperit: sed ventriculum subvertit, & viscera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam possidet. Minoris autem vis longè vehementior, & magis periculosa: namq; adeò perturbat, agitatq; humores, ut sæpius animæ deliquium faciat, & frigidos sudores concitet. Proinde non in alios usus admittendus est quàm in unguenta, & cataplasmata. Majoris noxa demitur, cùm igne torrescit: siquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ vomitionem movet, fitq; medicamentum tantùm dejectorium. Decoquitur etiam cum anisi, & fœniculi semine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter sumptus, lentam crassamq; pituitam vomitu, & dejectione purgat. Ideoq; aptissimum medicamentum est coli cruciatibus non modò haustus, sed etiam clysteribus infusus, præsertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiamnum ex contritis ipsius nucleis, polenta & melle admistis, cataplasma ad strumas, durosq; tumores admodum utile, & ad nervorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle: quo fit, ut convulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet præterea ad jecinoris, & lienis infarctus duritiesq;, si addita lupinorum farina & nardo emplastri modo imponatur. Nucleorum oleum vulnerum cicatrices attenuat & delet: item lentigines, aliasq; cutis fœditates emendat. Auribus infusus non modò doloribus levamentum præstat, sed & surditatem, & tinnitum curat.

Glandis unguentariæ vires ex Mesue.

Glandis unguentariæ vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simpl. medicamentorum, his verbis: Balanus myrepsice, hoc est glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione. Utuntur unguentarii carnis ejus succo, qui facultate calidus est. Reliquiæ autem, unde expressus est succus, terrestres scilicet, & duræ, vincentem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quædam adstrictio. Proinde extergentem simul, & incidentem, contrahentemq;, & stipantem effectum possident. Itaq; ad jonthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram, & lepram conveniunt. Verùm enimvero & lienes liquant, jecurq; induratum. Quòd siquis carnem ejus drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur vomitorium. Sæpe etiam per infernam alvum largiter subducit. Itaq; cùm hoc medicamento utimur, ad viscerum expurgationem, & maximè jecinoris, lienisq;, ex oxycrato ipsum exhibere consuevimus. Gaudet verò vel maximè alioqui aceto ad extrinsecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, ut & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sunt minora, lentiginem, vitiligines, jonthos, ephelin, exanthemata, acheras, tum ulcerosa, & quæ crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda est lieni, præstet admistam esse farinarum quampiam exiccantium, cujusmodi est ervi, ac lolii farina, id jam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu

Glandis unguentariæ vires ex Gal.

facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen ejus admodum adstringit: itaq; eo possit quis adeò uti, ad quæ valida usus est adstrictione: hactenus Gal. Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myrobolana nobis ad memoriam revocavit, quorum iidem quinq; faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & incommodè veniant, nec eorum, quod exter, meminerint veteres Græci, ideo nunc de iis nobis disserendum est: neq; enim ob eorum usum silentio erant dissimulanda. Sunt itaq;, ut diximus, MYROBOLANORUM genera quinq;: nempe Flava, Chepula, Indica

Myrobalanorum genera.

MYROBOLANI CHEBUL.

MYROBOLANI INDI.

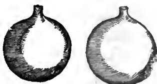
sive nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, ut etiam viribus. Quamobrem omnino censendum esse putaverim, ea à diversis produci arboribus: quanquam non desint, qui affirment, flava simul, & chepula ex una & eadem arbore nasci, existimantes flava decerpi ab arbore immatura, chepula verò cùm ultimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum orem. & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorum sententiam probare, aut refellere ausim. Flavorum, Chepulorum, atq; Indicorum arborum imagines excudi curat Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus. sed eas non libuit in hosce commentarios nostros transferre, nō quòd censeremus Marino id fortasse ingratum futurum, cùm is non parvum plantarum nostrarum numerum in suum illud opus transplantaverit: sed quoniam ignoramus, an eadem genuina sint, an adulterina, & præsertim, quum Mauritanorum nullus habeatur author, qui Myrobolanorum plantas descripserit. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ alvum citra noxam dejiciunt: nam etsi purgatoria vi polleant, nulla tamen viriū imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam possident, cor, jecur, & ventriculum roborant: quinetiam universum corpus. Id tantum illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & viscerum infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobolanis medicamenta omnia, quæ dejiciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admisceantur scammonio. In flavorum myrobalanorum genere ea cæteris præstant, quæ in viridi plenè flavescunt, ponderosa, farcta, gummosa, crassi corticis, & quibus pusillum ossiculum inest. E Chepulis ea probantur, quæ cæteris crassiora sunt, colore nigro purpurascenti, cortice crasso, & quæ in aquam adjecta fundum quàm citissimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, crassa, ponderosa, nullo intus osse, & quæ confracta in unum compacta cernuntur. In Empelicorum classe laudantur, quæ in majora, crassiora, densiora, ponderosioraq; frusta dividuntur, & quæ minus ossis, quam pulpæ habent. Bellericorum verò illa in suo genere præferuntur, quibus crassities, densitas, gravitasq; non desit, & quibus crassus in universum sit cortex. Flava, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, siccantq; secundo Empelica verò primo tantum tum refrigerant, tum exiccant. Vim obstructoriam exuunt omnia genera additis aperientibus, & urinam cientib. med. vel si macerata caprino sero, aut fumariæ succo exhibeantur: vel si cum absinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & sesamino oleo, ut contracta inde pinguedine, ventriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, ubi cum cassiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis devorentur. Ubi dejectione sit opus, eorum tantum diluetum præbent: ubi autem adstrictione in pulverem conterunt, & subinde propinant. Chepula quæ sacharo condiuntur, magis roborant, quàm dejiciant. Contrarium efficiunt quæ cruda siccataq; reponuntur. Myrobolana omne genus (ut Mesues est autor) eorum senectutem remorantur, qui ipsis frequenter utuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem jucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & ventriculum, cor, & jecur roborant, conferunt hæmorrhoidibus, & bilis fervorem reprimunt:

Myrobalanorum vires.

* MYROBALANI CItrini. *

* MYROBALANI BELLErici recentes & ficci. *

*MYROBAL. EMBLICI. *

reprimunt: ad quod flava cæteris præstant, ut quæ privatim bilem detrahant: & eos peculiariter juvent, qui temperamento calidi sunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum uva acerba, aut rosarum aqua, aut fœniculi succo, quòd oculorum inflammationes reprimant, lachrymas sistant, defluxionesq; cohibeant. Sanantur herum pulvere ulcera, addita lentiscina resina. Chebula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & visum, præsertim sacchare asservata: ventriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur utiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra utraq; bilem trahunt, præsertim exustam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos juvant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum corroborant, intellectum augent, ventriculum à pituita, aliisq; noxiis humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac sitim extinguunt, vomitiones cohibent & cibi appetentiam invitant. Bellerica ea omnia possunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quod sciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis scripta reliquit, à Mauritanis (ut ipse quoq; fateri videtur) mutuatus est. Sed profectò nesciverim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ vomitum eliciunt, myrobalanos reposuerit, cùm omnia eorum genera planè vomitiones compescant. Porrò hodie ignorata videtur quæ χρυσοβάλανος Græcis vocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, ventriculi ardores, & singultus à Galeno Asclepiadis auctoritate commendata lib. 8. & 9 de compositione medicamentorum secundum locos: quanquam non desunt è recentioribus, qui sibi persuadeant Chrysobalanum esse nucem myristicam: cùm tamen plura sint, quæ eorum destruant sententiam, nempe cinereus color, acutus eris sapor, & quod myristicæ nucis nusquam meminerint veteres Græci. Nullam hujusce quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris simplicium medicamentorum. Id quod argumento esse potest, Galenum ipsum non habuisse compertum, quid esset Chrysobalanus. Sed de his hactenus. Cæterùm quandoquidem Balanus myrepsica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Beben album, & rubeum vocant, ad cordis affectus iis, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum esse duxi, quin de his quoq; aliquid dissererem præsertim quòd è Græcis non inveniatur, qui illa posteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animadvertendum est, quòd communis usus radices, quas vulgò Beben nuncupant, ea quidem non sunt, de quibus Mauritani scripsere: imò eas prorsus mentiuntur. Siquidem scribit Serapio, Beben radices proferre minoris pastinacæ similes, contortas, odoratas, & mansu lentas & in Armenia nasci. Avicenna autem radicum lignosa frusta Beben esse ait, in se contracta, & siccitate exolera. At nostrates, quæ in Italia, neu in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris suavitate commendantur, quin & mansa nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ pastinacæ faciem repræsentant: cùm tamen Arabicum Beben radicibus adeò pastinacam referas, ut scripserit Haliabbas clarissimus Mauritanorum author, Beben & sylvestris pastinacæ radices nullum inter se discrimen habere. Quo fit, ut nulla sese offerat nobis ratio, qua probare possimus, Beben communis usus esse Arabum legitimum: quamvis & ipsi inter se hac in historia non parum dissentiant. Nicolaus Myrepsicus itemq; Actuarius Beben hermodactylum vocant, nescio tamen qua ratione, cùm alia sit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Beben adulterina, tam album, quàm rubrum, passim in Italia proveniunt. Hoc enim plantæ radicem esse scimus, quam superius libro tertio limonium fecimus, illud verò, alterius plantæ, cujus vires hactenus mihi prorsus incomperta sunt. Sed quibus polleant viribus, nondum mihi compertum esse ingenuè fateor. Βάλανος μυρεψικὴ Græcis dicitur, Latinis verò Glans unguentaria: Mauritanis, Habben, seu Ben: Italis, Ghianda unguentaria: Hispanis, Avellana de la India, Tartago, & Muia.

Actuarius.

Chrysobalanus.

Beben album & rubeum.

Beben Hermodactylus.

Nomina.

* BEHEN RUBRUM Officinarum. *

I. Lilac Matthiolo, cujus figuram non habet in compendio. Lillach. Dod. fol. Syringa flora cæruleo, Cluſ. hiſt. Hiſp. Cam. Syringa cærulea Luſitanica, Lob. Syringa Luſitanica, Tab. Liguſtrum Orientale, Cæſ. II. Glans unguentaria, quam Matthiolus ex Alexandria adferri ſcribit: cujus folia in hiſtoria noſtra univerſali exhibebimus: dicitur Glans unguentaria, Cor. in Dioſc. Cluſio in Coroll. ad Dodonæum gallicum. Lac. Lob. Cæſ. Lugd. Glans unguentaria Catharctica ſiliquata, Adv. & Lob. in icon. Balanus Myrepſica, Cordo in hiſt. Tabar. Granum Ben, Lob. Ben parvum, Monardi. Myrobalanorum non videntur veteres Græci meminiſſe, niſi fortè ad Aſclepiadia Chryſobalanos referas: aliàs ex Palmarum genere eſſe videntur, quas fert Palma probatiſſima in Ægypto, quæ oſſa non habent in Balanis, reliquarum modo. Ganera quinq; aſſeruntur arida, acerba, purgandi facultate prædita: quorum tria os continent ſolida pulpa & cruſtoſa incluſum, ſtriatum, velut tripartitum, duriſſimum, non tamen omni ex parte ſolidum, ſed in media cavitata medullam ſeminia continens. Et licet non deſint, qui velint Indas, Chebulaa & Citrinas unius arboris eſſe fructus, falluntur, ſiquidem Garzias refarat divarſorum generum arbores Pruni magnitudine & omnaa ſylveſtres eſſe, quæ in regionibus ſexaginta aut centum Leucis inter ſe diſtantibus naſcuntur: quorum quædam in Goa & Batecala, alia in Malavar & Dabul proveniant: in ragno Cambayæ quatuor ganera: Chebula verò in Biſnager & Bengala. Flava ſeu Citrina, quæ Arare indigenis, Sorbi folia proferunt: Emblici Anuale indigenis, folia habent minutim inciſa palmæ magnitudine: Bellerici, Gotim incolis, folia Lauri habant, ſad pallidiora & ſubcinerea: Chebuli ſen Aretca, magni ſunt, rotundi, oblongi, dum ad perfectam maturitatem pervenere, & anguloſi, foliia perſici ſimilibus. Figuraa quarum Matthiolus meminit, cùm ad manus eſſent, addere libuit non tam propter arboraa, (quæ quàm veræ ſint aliorum eſto judicium) quàm propter fructus tam recentea quàm exſiccatos ractè axpraſſoa, qua de ra planius ſuo loco. Addita etiam eſt figura ipſius Behen rubri Officinarum.

I. NARCISSUS. I.

Νάρκισσος. NARCISSUS. CAP. CLX.

Orib. concluſa non leg.

NArciſſum [ſunt qui ut lilium, lirinm appellarint.] folia profert porro ſimilia, [tanuia,] multò minora, & [anguſtiora:] caulis vacuus, & ſina foliia, ſupra dodrantam attollitur, flos albus, intus croceua, in quibuſdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulboſa: ſemen velut in tunica, nigrum, longum. Probatiſſimus naſcitur in montibus, ſuavi odora: cæteri † porrum imitantur, atqua herbaceum virua olant. Radix cocta, ſive aſtur, ſiva bibitur, vomitoria eſt: ambuſtis igni prodeſt cum exiguo melle trita, præciſos nervoa illitu glurinat: luxatis malleolis, diuturnisqua articulorum doloribua trira ax melle, & impoſita ſubvenit. Vitia cutis in facie, vitiliginesqua cum ſemina urticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, ulcarum ſordes expurgat: abſceſſua rumpit concoctioni repugnantes: infixa corpori extrahit, illita cum lolii farina, & melle.

† Orib. add. ἐν πεδίοις καὶ ἀμμώδεσι. i. in campis & ſabuloſis.

Hiſtoria ex Theophraſto.

NArciſſus. inquit Theophraſtus libro & capite 6. de hiſtoria plantarum, vel lirium (alii enim hoc, alii illo nomine vocant) folium albuci, terra proximum gerit, ſed longè latius, lilii modo. Habet caulem ſine folio, herbaceum, florem ſuo ferentem cacumine, in membrana veluti vaſculo incluſum, largè amplum, coloreq; nigrum, figura oblongum. Hic decidens ſponte germinat, caterùm & qui legunt defigere eum ſolent. Quin & radicem ferunt, qua carnoſa, rotunda, amplaq; conſtat. Serotinus admodum, poſt arcturum

II. NARCISSUS II.

III. NAR. CONSTANTINOpolitanus III.

IV. NARCISSUS IV.

V. NARCISSUS. V.

arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophraſti de Narciſſo ſententia. Porrò Plinius libro 21. capite 19. duo Narciſſi genera prodidit, quæ his verbis etiam depinxit: Narciſſi duo genera in uſu medici recipiunt. Unum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem, & ideo vomitorium, alvus quoq; ſolventem, nervis inimicum, caput gravantem, & à narce narciſſum dictum, non à fabuloſo puero: hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur

à Dio-

VI. NARCISSUS VI.

VII. NARCISSUS VII.

VIII. NARCISSUS VIII.

IX. NARCISSUS IX.

à Dioscoride dissentire, quòd neutrum Narcissi genus flore albo descripserit quanquam idem Plinius cap. 5. ejusdem libri inter [illegible] Narcissum connumerans, hunc flore candido constare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neque propterea Plinium damnandum esse censeo, quòd sciamus complures esse Narcissorum species, ut ex imaginibus, quas [illegible] manifestò apparet. Hæ autem cùm ad vivū expressæ sint, haud operæ preciū esse judicavimus, ut harum de-

rum delineationes deſcribamus. Narciſſi vires retulit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens: Narciſſi radix uſq; adeò exicc...di facultate pollet, ut & maxima vulnera conglutinet, vel ad incisiones uſq;, quæ circa tendones accidunt. Habet verò quiddam abſterſorium, & attractorium. Narciſſi vires ex Gal.

Planta quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Narciſſus appellatur. Arabibus, Narces ſeu Nargies: Italis, Narciſſo: Germanis, Wehtblumen/Hornungsblumen/Zeitloſen. Nomina.

Narciſſum à Narciſſo adoleſcente nimium ſeipſum amanre, qui in hunc florem mutatus fuit, dictum poetæ volunt: alii à vi ſtupefaciendi, ſeu ut Plinius, à narce, quam vim Narciſſo ineſſe reſtatur libro 21. c. 10. quare Plutarchus 3. ſympoſ. dictum cenſet, quaſi nervos hebetans, & torpidas gravitates efficiens. Differenrias vigintinovem in Phytopinace propoſuimus: hic de differenriis à Matthiolo propoſitis tantùm. I. Narciſſus primus, Matth. Narciſſus quartus Matthioli, Lugd. Narciſſus nonus Matrhioli, Tab. Narciſſus niveus ſerotinus eidem. Narciſſus mediocroceus ſerotinus polyanthos, Lobel. II. Narciſſus ſecundus, Matth. Lugd. Narciſſus decimus Matthioli, Taber. Cenſemus eſſe Leucoium bulboſum majus, quod Leuconarciſſolirion pratenſe vernum, Lob. Leucoium bulboſum polyanthemum, Dod. fol. Lugd. Cam. Leucoium bulboſum multiflorum, Tab. Leucoium bulboſum ſerorinum majus, Cluſ. hiſt. Pan. III. Narciſſus Conſtantinopoliranus, Matthiolo in majoribus figuris, Tab. Narciſſus octavus, Matthiolo in compendio: Narciſſus tertius Conſtantinopoliranus Matthioli, Lugd. Exprimit ſcillam minorem, quam vocat Narciſſum marinum, Dod. fol. Cæſ. Hemerocallis, Geſ. hort. Hemerocallis Valentina, Cluſ. hiſt. Hiſp. Lob. Camer. Pancratium verum, Geſ. hor. Pancrarium, Cord. in Dioſc. Lugd. Pancratium marinum, Lob. in iconibus. Lilium marinum album & luteum, Taber. IV. Narciſſus quartus Marth. Lugd. Taber. nil aliud eſt quam Ornirhogalum maximum: quod dicitur Ornirhogalum majus, Dod. fol. Ornithogalum Arabicum, Cluſ. hiſt. Pann. Ornirhogalum majus Iralicum, Camer. Lilionarciſſus polyanrhos, Lobel Lilium Alexandrinum, eidem in iconibus, & Camerario. Quædam peregrina barbaro nomine Dulipan, Cæſalpino. V. Narciſſus quinrus, Matth. & Lugd. eſt Tulipa, cujus variæ ſunt ſpecies, maximè colore floris differenres, quæ tamen ad tria prima genera reduci poſſunt: Præcocius unum, ſerotinum alrerum, & rertia dubia, quæ medio tempore florer, ita ut quadraginta ſeptem ſpecies à Cluſio recenſeantur: vulgatiſſimi ramen ſunt flavi, albi & purpurei. Hactenus Byzantio miſſæ, præcoces, Cafe lale: Serorinæ Cafala lale nomine, à locis unde primum Byzanrium illatæ appellatione indita: Lale enim florem ſignificat. Caffa urbs eſt in Peninſula Gazaria dicta, quæ inrer Propontidem & Euxinum ponrum eſt. Tulipæ verò nomen à Pileo Dalmarico, vel amiculo capitis ab ipſis geſtari ſoliro, propter floris ſimilirudinem, nomen habere dicitur. Et licet alii ad Anemonem, Limoniam Theophraſti, alii ad Crinorrhodon Plinii: alii ad Satyrium erythraicum referant, videtur ramen ad *ἀνθ. ...* Theophraſti referenda. Dicitur Tulipa Turcarum, Geſ. ad Cordum, cui & Anemone limonia & Lilii rubentis genus, Tulipa, Cluſ. hiſt. Hiſp. Lon. Caſt. Tulipa præcox rubra, Cluſ. hiſt. Panno. Tulipa major, Lug. Lilionarciſſus purpureus, Lobelo. VI. Leucoium bulboſum minus, C.B. Narciſſus ſextus, Matth. Lug. Narciſſus octavus alter, Marth. Narciſſus tertius alrer, Eidem in Compendio: Narciſſus ſecundus, Lac. Narciſſus montanus & alrer, Cæſ. Leucoium bulboſum triphyllon, Dod. fol. Camer. Leucoium bulboſum præcox minus, Cluſ. hiſt. Panno. Leucoium bulboſum ſecundum, Tab. Leuconarciſſolirion minimum, Lob. Leuconarciſſolirion trifolium Camerario in Matthiolum. Ex radice parva bulboſa, multis albis runicis conſtanre, externa nonnihil nigricante, & ſeſſili parte tenuibus fibris donata, cauliculus palmaris, viridis, nudus & concavus, primo vere inter gemina folia oblonga, anguſta, æruginoſo colore exurgit, cujus ſummo flos unicus è vaginula prodiens pendulus, inſidet, qui inodorus, lacteus, parvus, ſex foliolis conſtans: quorum tria exteriora candida alarum modo ſe explicantia, rria verò interna duplo breviora & anguſtiors, cordis formam referenria limbo viridi extremitatem ambiente, inter quæ ſtaminula ſex crocea cum ſtilo exili & candido: quibus ſuccedunr capitula oblonga, ſemé oblongiuſculum & candidum continentia. Naſcirur in praris Italiæ, apud nos in hortis colitur, vocatur à Germanis Schnetropffen/id eſt, nivea gorra, ab inſigni candore. VII. Leucoium bulboſum vulgare, C.B. Narciſſus ſeptimus, Matth. Lugd. Narciſſus martius, Brunf. Narciſſus, Turn. Narciſſus candidus, Cord. in Dioſc. Narciſſus aquaticus, Cæſ. Viola alba Theophraſti, Trag. Fuch. Turn. Viola alba bulboſa, Lug. Leucoion Theophraſti, Dod. gal. Lonic. Leucoion bulboſum Theophraſti, Geſn. hort. Thal. Leucoion bulboſum hexaphyllon, Dod. fol. Cam. Leucoium bulboſum præcox majus, Cluſ. hiſt. Panno. Leucoium bulboſum primum, Tab. Leuconarciſſolirion paucioribus floribus, Lob. Leuconarciſſolirion vulgare, Cam. ad Matthiolum. Germanis Weiß Hornungsblum/Mertzenblum. Italis Latte di Gallina. VIII. Narciſſus luteus, calyce prælongo, C.B. Narciſſus octavus, Matth. Narciſſus tertius primus, Matth. in Compendio, qui inter majores figuras non habetur. Narciſſus, Brunf. Lac. Lug. Narciſſus lureus, Trag. Lon. Narciſſus luteus ſyl. Dod. fol. Lug. Narciſſus torus lureus monranus, Theophraſti, Lob. cui & bulbus Codion Theophr. Narciſſus calyce prælongo anguloſo, Cæſ. Pſeudonarciſſus, Dod. gal. Cluſ. hiſt. Hiſp. Pſeudonarciſſus lureus, Tab. Codianum vel Codiaminû flore Codii, i.e. Campanulæ, Geſ. de hortis Germaniæ, Germanis, Gelb Hornungsblum/Gelb Joſephsſtab. Gallis, Coqueturde, Hiſpanis, Campanella. IX. Narciſſus albus flore multiplici C.B. Narciſſus octavus, Matth. in majoribus iconibus, & Lugd. Narciſſus nonus, Matth. in Compendio: in penultima edirione omiſſus. Narciſſus ſecundus, Camer. in Matth. Narciſſus multiplex Dod. fol. Narciſſus flore multiplici, Cluſ. hiſt. Hiſp. Lugd. Narciſſus albus polyanthos ſive Chalcedonicus, Lob. Narciſſus polyanthos, Taber. Narciſſus quartus, Lonic. Habetur flore albo, ex lureo pallente, & medio purpureo.

ἱππόφαες. **HIPPOPHAES. CAP. CLVI.**

Hippophaes, quo fullones veſtes interpolant, in ſabuloſis, maritimiſq; naſcitur, ſurculaceo frutice, undiq; denſo, & *a* largo: foliis oleæ longioribus, mollioribusque: inter quæ candicantes ſpinæ emi- *a* Meum ἀμφιλαφεῖ, i. undiq; amplo.

emicant, siccæ, angulosæ, interstitio quodam distantes: flores hederæ corymbis similes, racematim cohærent, minusculi tamen, & molles, candidi ex parte rubescentes: radix lacteo succo madet, crassa, mollis, amara gustanti: ex qua perinde ac thapsia, succus eximitur, qui per se, & cum ervi farina subactus, siccatur & ad usum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquasq; dejicit, oboli pondere: ervi verò farina subactus, quatuor obolis, cum aqua mulsa. Frutex cum radicibus siccatus tunditur, & cum aquæ mulsæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, ut in thapsia: hujus in purgationibus modus est drachma.

ἱπποφαιστόν. HIPPOPHÆSTUM. CAP. CLVII.

Hippophæston, id quod aliqui hippophaes appellant, nascitur eisdem locis, quibus hippophaes, estq; spinæ fulloniæ genus, humilis herba, sine cauliculo, sine flore: inanibus tantùm capitulis: foliis parvis, spinosis: radiculas habens molles, crassas. Succus radice, foliis & capitulo exprimitur, & exiccatur. Dacus cui voles, tribus obolis in aqua mulsa, aquam pituitasq; detrahit: privatim comitialibus morbis, nervorum vitiis, & orthopnϾ convenit hujuscemodi purgatio.

Hippophaes consid.

ET si quandoq; maritima, & sabulosa adierim loca, ut Hippophaem, & Hippophæstum, utpote plantas inibi nascentes inquirerem, neutrum tamen hactenus mihi licuit invenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergensis medicus ingenio, & eruditione clarus, se olim Venetiis plantam accepisse à Joanne Baptista Zopisso Papiensi, clarissimo medico, qua non modò notis omnibus Dioscoridis Hippophaem referebat: sed etiam viribus, ut se experimento comperisse testatus est. Quare non prorsus desperandum est, quin & nobis, & aliis quoq; aliquando contingat Hippophaem consequi. Non invenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæsti meminerit in suo simpl. medic. censu. Hippophais tamen mentionem fecit Paulus lib. 7. inter simplicia. Hippophæsti verò Plinius lib. 27. cap. 10. Illius nomen Græcum ἱπποφαὲς Latinum quoq; Hippophaes. Hujus verò nomen Græcum ἱπποφαιστόν Latinum item Hippophæstum.

Nomina.

Κίκι, ἢ κρότων. RICINUS. CAP. CLVIII.

a Meum ... grana triginta numero.
b Meum & Cat. ... per se, tum cum aceto atqui aliud exemp. legit. ... expolita

Cici, aut Croton, nomen accepit à ricini animalis similitudine. Arbor provenit parvæ ficus altitudine, folio platani, majore, læviore, & nigriore: ramis, caudicibusq; cavis, in arundinis morem: semine intus aspero, quod corticibus exutum ricinum animal repræsentat: ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplastrisq; utile. Grana *a* triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem aquamq; per alvum extrahunt, vomitionesq; movent: sed injucunda admodum est, & molesta purgatio, siquidem stomachū vehementer subvertit. Tusa & imposita, vitia cutis in facie, varosque expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoresq; leniunt, turgentes mammas cohibent: eadem *b* ex aceto illita, ignes sacros restinguunt.

Ricini consid.

RIcinum vocavere Latini plantam, quæ Græcis κίκι dicitur, à similitudine, quam ejus semen habet cum ricino livido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, aliisq; quadrupedibus adhæret: neq; prius decidit, quàm plenum sanguine saginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibusdam vulgo vocatur Girasole, aliquibus verò Fagivolo Turchesco. Apud Insubres autem pluribus in locis Mirasole: quanquam id nominis potius Heliotropio convenit, de quo in hujus libri calce disseremus. Semen officinæ Chervam majorem appellant: tametsi ab ipso Mesue, cujus vestigia pharmacopolæ maximè sequuntur, Regium granum appellari constet: cùm maturitatem senserit, impetu quodam facto excidit. Ricinus copiosè seritur in hortis & in v[illegible]ariis, in Aegypto spontè nascitur ubi ex ejus semine plurimum oleis exprimitur, cibis quidem fœdum (ut inquit Plinius) sed lucernis utile. Dejicit alvum perinde ac balanus myrepsica, solliturq; ejus noxa iisdem medicamentis. Quamobrem de eo sic loquitur Mesues: Regium granum (hoc est ricini semen) pituitam tam per vomitum, quàm per alvum extrahit, sed non sine assumentium molestia. Siquidem stomachum vehementer subvertit: quinetiam bilem, & aquam inter cutem dejicit: & ea sanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Tollitur noxa, ubi igne torrefactum sit prius & deinde admisto fœniculi, & anisi semine. Ita enim paratum vomitiones minimè molitur. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagricis, & ischiadicis, si ex jure veteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis verò decoquitur cum caprino sero, aut emulso recenter lacte: maceratum oleum quod à semine elicitur, colicos cruciatus lenit infusum: tollitq; inunctum cùm scabiem, tum capitis ulcera sanat. Auxiliatur quoq; inflammationibus sedis, & conversis, ac præclusis fœminarū locis. Inungitur utiliter indecoris cicatricibus & aurium doloribus. Ricini vires memoriæ prodidit Gal. lib. 7. simpl. med sic inquiens: Ricini semen, quemadmodum expurgat, digerit, ac detergit: sic quoq; folium, sed undequaq; debilius. Oleum.

Cherva major offic.

Ricini vires ex Mesue.

Ricini vires ex Gal.

quod

quod ex semine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium est, quàm oleum commune, ac proinde etiam discutit. Suspicor in Dioscoridis exemplari subesse mendam. Grana enim triginta seminum non sine periculo vitæ dari possunt. Quo fit ut cum Oribasio legam tria Grana, non triginta. Planta quæ Græcis κίκι, sive κρότων, Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Mirasole & Girasole: Germanis, Wunderbaum und Creutzbaum: Hispanis, Figueira delb inferno: Gallis, Paulme dieu, Palma Christi.

Nomina.

Ricinus, Matth. Fuch. Turn. Dod. gal. (cui & Pentadactylon) & fol. Lac. Cord. in Diosc. & hist. Anguil. Lon. Cast. Lob. (cui & Cerva major & Granum regium Mesues) Lugd. Cæsal. (& Girasole) Tab. Cam. Ricinus vulgo, Trago, cui & Palma Christi, & Phaselus Romanus Thuscis, Marcello Virgilio. Cici, Gesn. hort. Cataputia major, Ericio Cordo in suo Botanologico.

Τιθύμαλοι. TITHYMALI. CAP. CLIX.

Tithymali genera septem, quorum masculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina existimatur, eumq; myrsinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioscopius: quintus cyparissias: sextus dendroides: septimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules supra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo succo, atque acri madentes: foliis oleæ circum ramos, angustioribus, & longioribus: radice crassa, lignosa: *a* pendet in cacuminibus caulium coma junci, sub qua caveolæ foliolis balnearum similes, in quibus semen continetur: nascitur in asperis, & montibus. Succus alvum purgat, trahit pituitam, bilemq; binis obolis in posca sumptis, & cum aqua mulsa vomitiones movet. † Appetente vindemiarum tempore, succus, congestis ramulis mox dissectis, & vase conclusis, excipitur. Aliqui adjiciunt farinam ervi, & in pastillos digerunt, qui ervi magnitudinem impleant. Alii in aridas ficos ternas quaternasve guttas instillant, ut cum his inarescant, quas ad usus recondunt. Per se etiam tusus in pila, & in pastillos coactus reponitur. Porrò cùm extrahitur lac, neq; quò ventus aspiret, stare quenquam, neq; manus oculis admovere convenit, sed antequàm colligas, corpus, præsertim faciem, *b* collum scrotumq; genitalis, adipe, aut oleo cum vino perungere. Fauces autem exasperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par est, & hoc modo dari: binas tamen ternasve ficos purgationis gratia sumpsisse, satis est. Recens lac ex oleo, perunctos in sole capillos evellit, renascentesq; flavos, & exiles efficit, denique omnes perimit: dentium cavernis inclusum, levat dolores: sed cera dentes oblinendi ne suo delapsu fauces, & linguam vitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, pensiles, & qui thymi florem repræsentant: valet adversus pterygia, carbunculos, phagedænas ulcerum, gangrænas, fistulasq;. Legitur semen autumno, & siccatum sole leviter tunditur, fervefactumq; loco mundo reponitur. Folia item siccantur. Semen, & folia lactei succi effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inveterant, admisto cum lacte lepidio, & caseo contuso. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit: decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fæmina, quam myrsinitem, aut caryiten vocant, similis suapte natura daphnoidi: foliis myrti, sed majoribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, *c* nuci similem, mordaci gustu: nascitur in asperis. Succus, radix, semen, folia, consimilem antedicto sortiuntur facultatem †: sed ad citandas vomitiones *d* invalidior hæc est. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellavere. Nascitur in maritimis, ramis subrubentibus, palmum altis *e* quinis senisvè à radice exeuntibus: foliis lini, angustis, parvis, oblongis, in versus quosdam digestis: capite in cacumine orbiculato *f* in quo semen, ut ervum, vario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice, *g* lacteo succo turget. Similes ad usus reconditur. Helioscopius dicitur, foliis portulacæ, tenuioribus, rotundioribusq;: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinq;, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copiosi plenis: capite anethi: semine velut in capitulis incluso. Helioscopii nomen accepit, quoniam comas cum sole circumagat: circa oppida nascitur, potissimum in ruderibus. Colligitur succus, semenq;, ut aliorũ. Eædem, quæ superioribus vires, non tamen usqueadeò validæ. Cyparissias in caulem exit dodrantalem, vel majorem, subrubrum: ex quo folia pini similitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum nascentem pinum æmulatur, unde nomen traxit. Candido succo madet, cui eadem vis, quæ superioribus. In petris nascens dendroides cognominatur: ampliter opacat, in cacumine frondosam spargens comam, succo lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, foliis myrti tenuioris, fructu characiæ. Ejusdem effectus, cujus superiores, similique modo reconditur. Platyphyllos verbasco similis est. Radix, succus, & folia per inferna trahunt aquas. Pisces necat, rursus, & aquæ inspersus. Reliqua tithymalorum genera, quæ supra scribuntur, idem efficiunt.

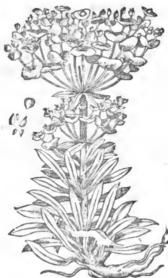
a Meum & Cast. ἐπ' ἄκρῳ δὲ τῶν κλώνων [illegible] [illegible] i. in summis caulibus coma est, qualis juncearum vulgarum
† Orib. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i. ex omni Tithymalo circa messem.
b Meum [illegible] i. scrotum.
c Meum & Ca. [illegible] i. lilio.
† Ori. addi. [illegible] [illegible] i. & repositionem.
d Orib. [illegible] [illegible] i. efficacior est.
e Orib. [illegible] i. tectis.
f Orib. [illegible] i. dento.
g Orib. [illegible] i. multo.

Tithymalorum omne genus officinæ Esulam indifferenter appellant. quanquam plura sunt tithymali genera, quorum historiam satis confusè Mauritani tradiderunt: quo fit, ut apud hos non sine magno labore tithymalorum genera rectè, & distinctè cognosci possint: quæ tamen Græcis ordine pulcherrimo descripta inveniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile videtur [illegible] quæ Tithymali genera ex iis, quæ à Græcis repræsentantur, ea duo sint, quæ à Mesue, & Avicenna Scebram, & Alsebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicavit. Credidit Brasavolus illud esse Mesui alsebram minus, & Avicennæ scebram, quod Dioscoridi Paralium. Sed equidem ab eo dissentio, quòd nusquam in horum monumentis legerim, Alsebram minus in maritimis nasci: quin nec ramos ferre subrubentes, nec lini folia, nec semen ervo simile, capitulo conclusum: sed tantùm repererim memoriæ prodidisse Mesuem, Alsebram esse plantam lacteo succo refertam, radicibus tenuibus: quarum hæ præferuntur, quæ subrubeant. Avicenna verò Scebram nasci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirsuto, foliis tarco similibus. Quæ sane omnia Brasavoli sententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec possum præterea cum eodem sentire, quòd Alsebram majus apud Mesuem, & Mahe Zeberegi apud Avicennã idem sint Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos, quandoquidem in eorũ scriptis

Tithymalorũ confusio.

Brasavoli opinio explosa.
Allebra.
Scebra.

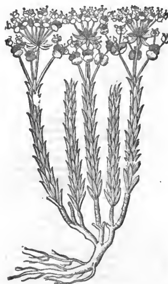
I. TITHYMALUS CHARACIAS.

II. TITHYM. MYRSINITES.

III. TITHYMALUS PARAlius.

IV. TITHYM. HELIOscopius.

nusquam reperi majoris generis Alsebram folia hedera verbasco similia, nec quòd tusum, & aqua inspersum pisces interficiat, sed quòd rectius (ut inquit Avicenna) ejus folia minori Scebram sint similia. Porrò si mihi hac in re conjectandum esset, putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis alsebram, sive Scebram, quàm plantam illam, qua officinis Esula minor vocitatur, quod (ut inquit Avicenna) in hortis, & ubiq; proveniat. Hac autem ni fallor, ea est, quam vocat Dio-

V. TITHYMALUS CYPARISSIAS.

VI. TITHYMALUS DENDROIDES.

VII. TITHYMALUS LEPTOPHYLLOS.

cat Dioscorides Tithymalum cyparissiam: quippe quæ p... arborem nuper natam foliis prorsus im... tetur. Quis etiam censerem Alsebram majus, sive Mebezeberegi eam omnino esse plantam, quæ Græcis dicitur Pityusa, utpote quæ tithymalo cyparissiæ foliis sit similis, quamvis magnitudine excellat: non enim desunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityusam recenseant. Proinde non ab re dicebat Avicenna, Mebezeberegi esse simile Scebram, sed majus, & colore subcinericio. Mesues vero quòd radicibus esset rotundis, crassis, crassoque cortice obductis, ponderosisque: quæ ferè omnia radici Pityusæ reddidit Dioscorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioscoride illi tribuit, quæ pityusæ idem Dioscorides assignavit. Ex his itaque perspicuum fieri arbitror, Pityusam Mauritanis Scebram majus appellari: minus verò id, quod Græcis Tithymalus cyparissias dicitur. Cæterùm Characiam vocatum, postquam multum laboris in eo indagando frustra impendissem, hoc anno misit ad me Pisis clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis: qui, meo quidem judicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsinitem quoque hoc tantùm anno reperimus, foliis circa caulem totum crassis, acutis, myrto similibus. Paralius verò in maritimis tantùm nascens, quem vulgaris usus tithymalum putat Brasavolus, in maritimis nostris Senensibus, Argentario promontorio & in universo illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentissimus invenitur. Huic folio similis visitur quædam alia planta, quæ in Hetruria vulgò appellatur Herba mora. Cujus radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo, quapropter, eam inter tithymalorum genera jam non esse adnumerandam cognoscimus, etsi aliàs aliter sensimus, quòd, aliis notis neglectis, lini folia viderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo universa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole comam circumagat, omnibus vulgaris notitiæ planta est. Provenit enim hæc passim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis hortis, collibus, & ubique tam culto quàm inculto solo. Cyparissias deinde (ut supra diximus) ea est planta, quam Esulam minorem vocant, cujus pro omni Tithymalo invaluit usus. Mihi profectò mirum videtur, quod Dioscorides hoc tithymali genus nunquam ap-

Alsebra est Pityusa.

Tithy. Characias.

Myrsinites. Paralius.

Herba mora.

Helioscopius.

Cyparissias.

Dendroides.

pellaverit, cum pinum, non cyparissum referat. Quod nascitur ferè ubiq; circa oppida, & secus vias. Eadem illis vis, quæ superioribus. Dendroidem vidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter saxa antiquissimi specus in itinere Neapolim versus, planta arborescentis effigie. Hunc dum contemplari cœpissem, supervenit peritissimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctissimus Hieronymus Roratius Portonovensis (tunc omnes una sequebamur Bernardum Clesium amplissimum Cardinalem Tridentinum ad Cæsarem pergentem) quibus magno solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum ostendi: erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atq; etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timavo fonte, in saxosis quibusdam rupibus arborescens. Tithymali leptophylli facies patet ex hic appicta figura: Nascitur incultis locis & asperis. Facultatibus iisdem pollet quibus & reliqua

Tithymalorũ historia ex Theophrast.

genera. Theophrasto tria tantùm Tithymalorum genera produntur lib. 9. c. 12. de historia plantarum, ubi ita scriptum reliquit. Lactariarum (sic enim tithymalum vertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totaq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm uva nigrescere incipit: & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem vocitata oleæ folio constat & magnitudine cubitum æquat. Hujus lac, cùm vindemia incipit, exprimunt, & præparato utuntur: purgat inferius. Myrtaria verò cognominata, candida lactaria est folio myrti condita, verùm aculeato parte postrema: sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur: demetitur, cùm hordeum turgescit, & exiccatus purgatusq; datur eloes cum papaveris nigri duabus partibus, ita ut totum modo acetabuli sit: trahit pituitam per alvum. At verò si nucem ipsam placeat dare, trica dabitur ex vino dulci, aut cum sesama tosta, torrefactaq; comedenda: hactenus Theophrastus. Tithymali omnes, Mesue

Tithymalorũ vires ex Mesue.

authore in suis simplicibus dejectoria facultatis, cordi, jecinori, & ventriculo maximè officiunt, vasa disrumpunt, intestina abradunt, universum excalfaciunt corpus, adeò ut inde febres facilè concitentur. Tollitur prima Tithymali noxa iis admistis, quæ cor, jecur, & ventriculum roborant. Secunda verò, & tertia iis, quæ agglutinatoria facultate pollent: cujusmodi sunt tragacanthæ lachryma, gummi bdellium, psyllii seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis & humidis: proinde aut sonchi succo, aut intubi, aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, commiscent. Vulgaris usus Tithymalus pituitam vehementer dejicit, & atrum quem vocant succum, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem validissimè extrahit: nihilo secius

Tithymalorũ vires ex Galeno.

exiccat universum corpus, & genituram extinguit. Unde rusticorum medicamenti nomen sibi meritò ascivit. Tithymali omnis generis vires commemorat Galenus libro 8. simpl. med. sic inquiens: Tithymali omnes vincentem habent acrem, calidamq; facultatem, inest verò & amaritas. Validissimus itaq; est eorum liquor. Secundum locum tenent semen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps est, sed non ex æquo: sane ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maximè qui illis erosis proveniunt. At liquores, ut qui valentiorem vim habeant, in foramina quidem ipsa dentium induntur: cæterùm si aliam corporis partem contigerint, adurunt, ulcerantq;: proinde foris illis cera circumlinitur: quippe cùm ex quarto sint excalfacientium ordine, quem esse adurentium posuimus: Sic pilos quoq; succus inunctus tollit. Porrò cùm vehementior sit oleo miscetur: & si id sæpe fiat, tandem prorsum pilorum radices adusta extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate verrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, sive oculorum ungues, & thymos auferunt, detergentq; lichenas & psoras, quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea ulcerum phagædenica, anthracode, & gangrænode, quia valenter tum excalfaciunt, tum extergunt, si in tempore, & moderatè utare, juvare aliquando poterunt. Verùm enimvero, & fistularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genera quidem similiter, imbecillius tamen & folia & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos uti assolent. Celerrimè namq; ab illis in vertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porrò cum septem sint eorum genera, valentissimus est quem characiam nominant, quem utiq; etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrsinites, & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui verbasco adsimilis est, & cyparissias: deinde paralius, sive marinus: denique helioscopius. Proportione verò comprehensa illorum facultatis & cinis, & ex ipso lixivium erit.

Nomina.

In universum planta Græcis τιθύμαλ☉, Latinis quoq; Tithymalus nominatur: Arabibus, Xanser, & Ethuba: Italis, Titymalo: & Tortumaglio. Germanis, Wolffsmilch: *Hispanis, Leche tersna, & Leche tregna: Gallis, Herbe à laict.*

Tithymali vocem, Gaza secutus Plinium, Lactariam reddidit, at Columella Lactucam caprinam, Celsus marinam vocavit: Lactaria dicitur ob commune omnibus lac, quod ex leviter secta, foliove abrupto effluit. Genera septem Dioscorides proposuit: at differentias viginti sex in Phytopinace proposuimus, de quibus plenius in historia. I. Tithymalus Characias, i.e. vallaris peregrinus, C.B. Tithymalus Characias, Matth. Lac. Lonic. Castor. Lugd. Tab. Tithymalus Characias alter, Dod. fol. Cæsal. Tithymalus Characiaa legitimus primus, Clus. hist. Hisp. Characias Monspeliensis, Lob. II. Tithymalus myrsinitea, Matth. Dodo gal. (cui & Caryites & Myrtaria Gazæ) & fol. Lac. Anguil. Ges. hort. appen. Lonic. Cast. Cam. Cæsalp. Lugd. Tithymalus myrsinites primus, Tab. Tithymalus myrtifolius. Lob. III. Tithymalus maritimus, C.B. & Cæsalpino. Tithymalus Paralius, Matth. Lac. Dodo. gal. & fol. Ges. hort. Anguil. Lonic. (cui & Esula marina) Lob. Lugd. Taber. Camer. IV. Tithymalua helioscopiua, Matth. Fuchs. Dod. gal. (cui & Lactaria solsequia) & fol. Turn. Cord. in Dioscorid. Ges. hort. Lac. Anguil. Lon. Lob. (cui & Solisequiua portulacifolius.) Castor. Lug. Cæsal. Cam. Tab. Esula, Brunf. Esula vulgaris & terria, Trag. Tithymalus Dendroides Dodonæi, Thalyo in sua Harcynia. V. Tithymalus Cyparissius major, C.B. Tithymalus cyparissias, Matth. Trag. (cui & Esula vulgaris major & quinta) Fuch. Lac. Ges. hor. Anguil. Cast. Lugd. Cam. Tithymalus Pinea. Lob. in icon. Tithymalus cupressinus secundus, Tab. Tithymalus Dendroides, Lonic. Esula major, Cæs. Esula minor, Dod. fol. & Lugd. Pityusa minor, Dod. gal. Thal. Pityusa sive Pinea & Turpetum nigrum Actuarii, Lob. in obscr. Pityusa sive Esula minor, Lugd. VI. Tithymalus arboreus folio myrti, C.B. Tithymalus Dendroides, Matth. Lac. Ges. hort. Castor. Lugd. Lobel. Tithymalus arboreus Myrthifolius, Lobel. in iconibus. Tithymalus Characiaa tertius, Dodo. fol. & Lugdunensi. VII. Tithymalus leptophyllus, Matth. Lugd. Thal. Cam. Tithymalus minimus, Tab. Esula exigua, Tragi (cui & Peplus Dioscoridis) Lob. Esula minima, Lugd. Peplus minor Dalcchampii, Eidem. Papaver spumeum, Ges. de hortis Germaniæ.

πιτύουσα,

πιτυοῦσα. **PITYUSA.** **CAP. CLX.**

PItyuſam ſpecie à cypatiſſia differre conſtat, etſi tithymalorum generi aſſignetur. Caulis ſupra cubiti altitudinem aſſurgit, geniculatus: foliis *a* piceæ, acutis, exilibus: flore parvo, velut purpureo: ſemine inſtar lenticulæ lato: radice craſſa, candida, ſucco referta: quibuſdam in locis frutex hic *b* prægrandis invenitur. Detrahit per alvum radix drachmis duabus data in aqua mulſa: item ſeminis drachma: ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotio datur: modus foliorum drachmæ tres.

a Meum, & Cat. πεύκης. i. pini. *b* ὑψηλὸν ἐν μεγέθει. i. valde magnum.

PITYUSA.

PItyuſa, ut latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Eſulam majorem nominant. Hujus radices herbarii, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte ſuccos & alias radices ad nos comportant, magna impoſtura pro Turpeto venditant, quemadmodum & Thapſiæ radices pro eodem ſubjiciunt, ut ſuperius in tripolii mentione diximus. Quod cùm ſua ætate non ignoraſſet Actuarius, album turpetum Alypiæ eſſe radicem prodidit, nigrum verò Pityuſæ. Nec his obſtat, quòd dixerit Dioſcorides, Pityuſæ radicem ſubeſſe candidam: nam is de interiore ſubſtantia tantùm intellexit, non autem de exteriore corticis membranula, quæ viridis rufeſcit, ſiccata nigreſcit. Porrò quòd Eſula major ſit Mauritanis alſebram, vel ſebram, ſatis liquidò ex Serapione colligi poteſt, utpote qui integrum de Pityuſa caput ex Dioſcoride ſumpſit, & in ſuum Scebram repoſuit. Quo fit, ut planè falli putem Braſavolum, quippe qui certò ſibi perſuadeat, Alſebram majus Mauritanis eſſe tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepſicus quibuſdam in antidotis, & catapotiis alvum ſolventibus Eſulam imponit cognomine chamæpityn. Unde Fuchſius in ſuis doctiſſimis adnotationibus, nil aliud eſulam Nicolao referre ſcribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali ſpeciem. Quæ in re Fuchſii opinio (pace ejus dixerim) mihi non planè ſatisfacit. Nam cùm plura ſint tithymalorum genera, quæ in univerſum Eſulæ nomine appellantur, de ea tantum intellexiſſe Nicolaum exiſtimo, quam Dioſcorides à foliorum forma Pityuſam vocat, eo quòd pini, vel piceæ arboris folio conſtet: quæ ob id eſula chamæpitys differentiæ cauſa Nicolao appellata eſt. Parvam enim pinum pityuſa repræſentat: quare non ab re eſula quoq; chamæpitys cognominari potuit. Pityuſa in Italia paſſim ferè provenit, facie minoris eſulæ, ſed longè in omnibus major, adeò ut quibuſdam in regionibus, ut in Apulia, arbuſti ſpeciem referat. Viſitur copioſa in Veronenſi agro, ea immenſa planitie, per quam ad Benacum tranſitur. Sed quod aridiſſimum ibi ſit ſolum, non admodum adoleſcit. Hæc (ut Meſues eſt author) agreſtium hominum medicamentum eſt: multa enim ſumentibus adfert incommoda, proinde ejus uſus apud medicos peritos prorſus exolevit, quemadmodum & turpeti ex hujuſce radicibus parati, poſtquàm detecta eſt impoſtorum fraus: etſi non deſunt improbi pharmacopolæ, qui Pityuſæ radices legitimi Turpeti vice ſuis inferant medicamentis: ſintq; etiam circumforanei, qui harum radicum pulvere plures jugulent ruſticos, quàm ſanent. Adſcribunt quidam Pityuſam tithymalorum generibus, quoniam & ipſa ſimiliter lacteo ſucco madeat, purgetq; eorum modo. Id quod Galenus apertè teſtatur lib. 8. ſimpl. med. dum ſic inquit. Pityuſa, & hanc quidam ſpeciem putant eſſe tithymali quòd ſuccum habeat ut illi, quoiq; ſimiliter illis purget, cæteraq; omnia viribus illis eſt adſimilis. Ea Græcè πιτυοῦσα Latinè item Pityuſa vocatur: Arabicè, Scebram, & Pibias: Officinis, Eſula major: Italis, Pittuſa, & Eſula maggiore. Gallis, Turbit noir.

Pityuſæ conſid. quæ Eſula major eſt. Turpeti album & nigrum. Alſebra eſt Eſula major. Eſula Chamæpitys Nicolai. Fuchſii opin. reprobata. Pityuſæ ma. ex Gal.

Pityuſa, Matthiolo, Iac. Caſtor. Lugd. (cui & Eſula major) Lonicero, cui & Turbith nigrum.

λαθυρίς. **LATHYRIS.** **CAP. CLXI.**

LAthyris, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adſcribunt: caulem emittit cubiti altitudine, & digitali craſſitudine, inanem: gignuntur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læviora: quæ autem in ſummis ramulis exierunt, minora conſpiciuntur, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum ſummis ſurculis gerit, triplici loculamento inſignem, rotundum, ceu capparis, in quo grana, intercurſantibus membranis, inter ſe diſtincta continentur, eruis majora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida ſunt, & guſtu dulcia. *a* Nullus radicis uſus: totus frutex lacteo ſucco turget, uti tithymalus. *b* Grana ſex, aut ſeptem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis devorata alvum purgant: ſed aqua frigida poſtea ſorbenda. trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eoſdem effectus.

a Meum, & Cat. ἡ δὲ ῥίζα λεπτή, ἄχρηστος. i. Radix tenuis, inutilis. *b* κόκκοι ἓξ ἢ ἑπτά... i. grana ſex ſeptem aut octo. Ita habet utrumq; exem pl.

LAthyrin officinæ Cataputiam appellant. Planta eſt vulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentiſſima naſcitur paſſim in hortis, & ſecus itinera exoluto ſolo. Apud Inſubres, quòd alvum valenter evacuet, vomitionesq; eliciat, cacapuzza vulgò nominatur. Iiſdem pollet facultatibus, quibus & ricinus: iiſdem quoq; medicamentis infrænatur. Hujus plantæ meminit Actuarius in ſuo lib. de compoſitione medicamentorum, ubi ita ſcribit. Lathyris vehementer pituitam purgat. Dantur

Lathyris conſid. Lathyris vires ex Actuario

LATHYRIS.

grana ejus majora, quindecim: minora verò viginti. iis, qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: iis verò, qui dejectionem non desiderant copiosam, jubendum est, ut integra devorent, præsertim si quis sumit mala fuerit stomachi: hæc Actuarius. Decem, duodecimve seminis grana à putaminibus delibrata, tusaq; & in ovo sorbili devorata, vomitum potenter citant. Itaq; iis utiliter propinantur, qui philtra devorarunt, aut alia veneficia, siquidem hæc efficaciter expellunt. Præstat præterea Lathyris semen ad ea omnia, ad quæ Ricini semen valere superius diximus. Lathyris vires ex Gal. *Lathyris vires descripsit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Lathyris, sunt qui dicant & hanc esse tithymali speciem, tum quòd similiter illis succum habeat, tum quòd eodem illis modo purget, totaq; illis facultate similis sit, nisi quòd semen gustantibus videatur dulce: quod sanè etiam maximè purgatoriam vim obtinet.* Nomina. *Quæ planta λαθυρὶς Græcis, Lathyris item Latinis dicitur: Officinis, Cherva minor. Arabibus, Meudana, seu Mahendane: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis,* Springkraut/ Springkörner/ und Treibkörner: *Hispanis, Tartaga: Gallis, Espurge.*

Lathyris major, C. B. Lathyris, Matth. Brunf. Trag. Fuchs. Turn. Cord. in Diosc. Dodo. gal. & fol. Lac. Anguil, Ges. hort. Lon. Castor. Lugd. Cataputia Brunf. Cæsal. Cataputia minor, Lob. Granum regium minus, Mesuæo.

πέπλος. PEPLUS. CAP. CLXII.

PEplos frutex est lactei succi plenus, foliis parvis ut rutæ, paulò rarioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi respersa: semine sub foliis parvo, rotundo, minore quam candidi papaveris: pluribus scatet auxiliis. Unicam radicem habet, supervacuam, ex qua fruticat: nascitur inter vites, & in hortis. Colligitur messibus, siccatur in umbra, & continuè versatur. Fructus tusus, & fervefactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo ejus in hydromelitis cyatho poto. Obsoniis inspersa conturbat alvum: muria conditur.

I. PEPLUS.

II. PEPLIS.

πεπλίς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

PEplis, quam aliqui sylvestrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè nascitur, latè opaco frutice, candidi succi pleno: foliis sativæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: semine sub foliis rotundo, uti in peplo, fervente gustu: radice singulari, supervacua, tenui. Colligi & reponi, ac dari, uti peplos, & sale conditi solet. Easdem habet vires.

PEplum herbariorum vulgus, quòd orbiculata constet coma, Esulam rotundam vocat. Provenit non modò in vineis, sed etiam in agris cultura destitutis, lacteo succo prægnans. Peplida verò, quæ Peplion dicitur, in maritimis nascentem, non prius quam hoc anno evulsam vidimus. Utriusq; vires reddidit Galenus lib. 8. simpl. medic. ubi primum de Peplo ita scribit. Peplos, quidam verò papaver spumeum, & hic frutex parvus succum habet similem tithymalis, cùm in aliis, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc verba subjunxit: Peplium & hic quoq; frutex exiguus succum obtinet, sicut tithymali: nascitur q; plerunq; ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: succum verò validum, non tamen admodum utilem. Sed semen utile est & flatuosum, similiter semini pepli purgans. Quæ planta πέπλος Græcè, Peplus etiam Latinè vocatur: Officinis & vulgo, Esula rotunda: Italis, Pepla. Quæ verò πεπλὶς Græcè, Peplis quoq; & Peplium Latinè dicitur: Italis, Peplo.

Pepli, & peplidis consid.
Utriusq; vires ex Gal.
Nomina.

I. Peplus Matthiolo in majoribus figuris & Compendio, Peplis, eidem in minoribus: Peplus Fuchs. Dod. gal. (cui & Esula rotunda Officinarum.) & fol. (cui & vineale revelium, Ruellii) Tur. Cor. in Dios. & hist. Anguil. Lob. Lon. Cæsal. Cast. Cam. Thal. Tab. II. Peplis, Matth. in majoribus figuris & Compendio, Turn. Anguil. Lob. Clus. hist. Hisp. Cast. Lugd. Cam. Tab. cui & Peplus minor, Peplium, Cæsal. Lug. quia & Hippocrati Peplion dicitur. Meminit Anguillara & alterius, quod locis montosis in Samnitibus collegit, quod nuper ex iisdem montibus accepimus.

Χαμαισύκη. CHAMÆSYCE. CAP. CLXIV.

CHamæsycen aliqui sycen nominant. Ramos emittit quaternûm digitorum, teretes, succosos, in terram dejectos: folia lentis, parva, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: semine sub foliis rotundo, ut in peplo: neq; caulem, neq; florem promit: radice firmatur tenui, supervacanea. Rami ex vino triti vulvæ dolores sedant, in pesso appositi: tollunt tumores, ac [a] verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo alvus resolvitur. Succus simili effectu prodest. Illitus contra scorpionis ictus auxiliatur: adversus caligines oculorum utilis, & hebetudines, incipientes suffusiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In squalidis, petrosisque nascitur.

[a] Meum ἀκροχορδόνας, καὶ μυρμηκίας, i. pensiles & formicantes verrucas.

* CHAMÆSYCE. *

NAscitur Chamæsyce, quemadmodum & Peplus, in vineis, petrosis & squalidis monticulis. Hæc ut ex totius plantæ descriptione colligi potest, in pepli genere enumeranda videtur: quippe, quæ ramulis exeat humi perpetuo sparsis, lacteo succo refertis: foliolis, & coma peplo similibus. Hinc itaq; quispiam fortè non aberraret, si censeret Chamæsycen esse minorem peplum: ego tamen id planè asserere non ausim. Chamæsyces vires tradidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis. Chamæsyce abstergendi simul & acrem vim possidet. Itaq; acrochordonas, myrmecias caules ejus teneriores in modum cataplasmatis admoti, & exeuns liquor auferunt. Cum melle verò crassas oculorum cicatrices detergunt: sed & hebetudinem visus à crassitie natam adjuvant, sicut sane & suffusionum principia. Χαμαισύκη sic Græcè, ut Chamæsyce pariter Latinè vocatur.

Chamæsyces consid.
Chamæsyces vires ex Gal.
Nomina.

Chamæsyces figuram, cùm Matthiolus non haberet, apposuimus: quo nomine donarunt, Ges. hort. Adver. Lobel. Dodo. fol. & Clus. hist. Hisp. Cæsalp. Camer. Taber. & Lugdunensis historia, ubi duæ appositæ figuræ.

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCammonia ramos ab una radice emittit [a] trium [b] cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil [c] crassitudinis præ se ferant: foliis helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, [hirsutis,] & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cavo, graveolente: radice [d] prælonga, crassitudine cubitali, candida, gravi odore, succo gravida. Legitur ad hunc modum succus. Capite exempto, radix in testudinis speciem cultro excavatur: quo fit, ut in cavum confluat succus, qui conchis demum excipitur. Alii scrobes in terra concamerato sinu fodiunt, in quos subjectis juglandium foliis, profundunt succum, siccatumque extrahunt. Laudatur autem Scammonium leve, nitidum, rarum, & colore quàm simillimum taurino glutini, fungosum, tenuibus fistulis, quale ex Mysis regione Asiæ deportatur. Nec attendere solùm par est, si linguæ tactu albescat (hoc enim evenit adulterato, quod admisto fit tithymali lacte) sed longè magis anteà narratis: item si non vehementer linguam exurat, id quod misti tithymali argumen-

[a] Orib. addit, τρεῖς ἢ τέσσαρας, i. tres vel quatuor.
[b] Orib. ἢ τεττάρων πηχῶν. i. vel quatuor cubitorum.
[c] Orib. δασύτητος i. densitatis.
Conclusa nullum exemplar habet, sicuti etiam re ipsa apparet.
[d] Orib. ἐπιμήκη. i. oblonga.

tum est. Natione autem Syriacum, & Judaicum deterrima habentur, gravia, densa, erui farina, & tithymalo vitiato. Succus drachmæ unius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua pura, vel mulsa, per inferna bilem & pituitam extrahit. Ad resolvendam alvum binos obolos cum sesama, aliove semine sumpsisse satis est. Dantur efficacioris purgationis causa, succi tres oboli, cum duobus veratri nigri & aloes drachma una. Fiunt purgatorii sales drachmis viginti succi scammoniæ in senos salis cyathos adjectis. Horum modus proportione virium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, unum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum iis quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplasmate ischiadicis utili. Partus enecat succus, vulvæ in lana subditus: tubercula discutit cum melle, aut oleo illitus: decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto & rosaceo perfunduntur.

I. SCAMMONEA.

Scammoneæ, ejusque succi consid.

Scammonium, quod est Scammoniæ succus, copiosum quidem in Italiam advehitur, præsertim Venetias quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur. Sed interim admonendi sunt Pharmacopœi, ne negligant, quin diligenter intueantur, an sincerum, aut adulterinum sit Scammonium, quod ab iis emendum est, & ne tantum confidant quòd linguæ tactu albescat, cùm id (ut rectè Dioscorides inquit) evenire quoque possit ex admisto tithymali lacte. Nam præter id quod albescat hoc facto periculo, expendenda quoque sunt alia nota, quibus præstantissimum dignosci solet. Ad hoc itaque munus obeundum, & Medici quidem tenentur, qui Christianam religionem ac pietatem colunt, ut laudatissimum quærant, habeantque scammonium. Nam cùm hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumque, quorum passim est usus ad humores in morbis dejiciendos, sit basis, qui id adulteratum immiscent, nulli dubium est, quin pessima, & plerunque exitiosa conficiant medicamenta: quo certe nihil detestabilius, nihilque execrabilius esse potest. Cæterùm nescio quo pacto fiat, ut devoratis nostri Scammonii 12. aut ad summum 15. granis sumentium alvus pluries sæpeque exolvatur, cùm Dioscoridis sinceri drachma id præstare vix possit.

Diosc. locus suspectus.

Siquidem ubi efficaciorem purgationem molitur, ostendit, ternos Scammonii obolos, Ellebori nigri binos & aloes drachmam unam simul propinari jubet. Quo fit, ut facile adducar ad credendum, aut hoc in loco Dioscoridis mendam subesse, aut Scammonium quo nos utimur, adulterio non vacare. Scammonii plantam, cujus hic imaginem damus, Constantinopoli ad me Viennam misit Clarissimus vir Augerius de Bmbeke, qui tum temporis Cæsareum oratorem agebat. Eam curavi illico transplantari à Bono Baldino Myropola, quæ, soli humore restituta; paulò post viticulas, folia & flores emisit. Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, hanc ipsam plantam Georgio Liberali pictori, qui nostras pinxit imagines, acceptam refert, quòd fortasse ignoraret, à Georgio illo eam è nostris hortis esse sublatam. Sed hæc obiter dicta sit, non quòd Marino viro optimo, aut Georgio succenseamus, sed ne fortasse Zoili, ac sycophantæ, qui nobis lacerandis inhiant, furti nos accusarent. Sed profectò mirari nobis subit, quòd Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonii viribus meminerit, cùm tamen pleraque alia scriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atque alias sæpius obiter Scammonii mentionem fecerit in suis aliis monumentis.

Scammonii læsiones, & vires ex Mesue.

Scammonium, authore Mesue in suis simplicibus dejectoriis, quinque corporibus læsiones inferre potest. Prima est, quod flatus quosdam mordaces gignit, usque adeò ventriculum lacessentes, ut sumentibus nauseam commoveat. Noxa hæc tollitur, si in excavato cydonio malo, clibano, aut prunis inassetur, pasta undique circumlita, præsertim additis aut fœniculi, aut dauci, aut apii semine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis spiritus: quo fit, ut facile febres excitet, iis præcipuè qui obstructionibus viscerum, & humoribus putrescentibus obnoxii sunt. Sed id nocumenti aufertur, admistis inter coquendum, quæ refrigerant, & fervorem extinguunt: cujusmodi est psyllii seminis spissamentum, prunorum decoctum, seu potius pulpa, rosarum & violarum succus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam si ante coctionem maceretur oleo rosaceo, aut violaceo, aut cotoneorum mistis saporis succo, aut admisto rhoe, aut facticio spodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate sit præditum, immoderatas alvi fluxiones facit: vasorum enim oscula plusquam par sit aperit. Hæc læsio admitur admistis rebus adstringentibus, cohibentibusque, nempe mastiche, cydoniis malis, succoque ab eis expresso, & myrobalanis, præsertim flavis. Abradit præterea acri succo, quo scatet, intestina: proinde & tormina, & dysenteriam, & tenasmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus lentisque medicamentis: cujusmodi sunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut rosaceum: item prunorum pulpa per se, & sacchato asservata, psyllii spissamentum, mastiche, cydonia mala post sumpta & calida aqua post bibita: utpote quæ medicamentum ocyus à ventriculo, & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc est quod prudentes medici, quò celerius Scammonium à ventriculo, & intestinis dejiciant, hordei jusculum, cum sacchato superbibendum præbent. Obest postremò scammonium cordi, jecori, ac ventriculo, substantiæ suæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ cordi, jecinori, ventriculoque, opem suam præstant. Dejicit scammonium valentissimè bilem, quam & à vasis, & à sanguine exhaurit. Ejus dejiciendi facultas haud sanè aliis medicamentis absimilis est, quæ purgant cum labore & molestia.

Nomina.

Planta Græcis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia vocatur: Arabibus, Scammonea, sive Sachmunia: Italis, Scammonea.

I. Scammo-

* II. SCAMMONEA MONSpeliaca. *

I. Scammonia Syriaca, C. B. Scammonia, Matth. Dodo. gal. Lon. Cordo in Dioſc. Anguil. Caſt. Lugd. Cæſalp. Scammonium, Dod. fol. Lob. Scammonium Syriacum, Antiochenum Scammoneæ, Lob. in icon. Scammoniæ frutex, Geſ. hort. Scammonea Antiochena, Cam. II. Scammonea Monſpeliaca. Hæc radice eſt ſurculoſa, fibroſa, digiti minoris craſſitie, fuſca, intus verò ſubflava: friabilis cum aliqua dulcedine acris: per cujus medium nervus flavus fertur, qui fractus minimis foraminibus plenus eſt: caules primo ortu erecti cubitales, poſtea Volubilis inſtar ſarmentoſi quatuor etiam cubitorum, repunt, qui concavi, foliis cinereis orbiculatis, in mucronem deſinentibus & baſi falcatis pediculis reptantibus: floribus ſtellatis candidis, quinquefoliis, ex alarum ſinu quaſi umbellatim Junio & Julio prodeuntibus: ſemen anguloſum. Tota planta lacteo ſucco turget, cujus ſucco aliqui Scammonio carentes ejus loco utuntur, ſed majore doſi & minori effectu. Calida ultra tertium gradum cenſetur. Hanc ante annos novemdecim Monſpelii in littore inter Volcarum ſtagnum & mare legimus. Dicitur Scammonia Monſpeliaca, Geſ. hor. Cam. ad Matth. & Periploca repens. Scammonium Monſpelienſe, Adver. & Lob. Scammonea Valentina & Monſpeliaca, Cluſ. hiſt. Hiſp. Scammonea maritima Monſpelienſis, Lugd. Cam. cui & Coriziola Rhaſis. Volubilis marina, Tabernæmontano.

Χαμελαία. CHAMELÆA.
CAP. CLXVI.

CHamelæa ſurculoſa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ ſimilitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ guſtata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemq; foliis præſertim in catapotio devoratis: namq; duæ abſinthii partes, adjecta chamelææ una, *a* hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur: eæ autem in ventre non liqueſcunt, ſiquidem quotquot fuere devorata, regeruntur. Foliis cum melle tritis, ſordida ulcera, & cruſtoſa repurgantur.

a Meum ὕδωρ ἢ μελίκρατον aqua, aut melle.

I. CHAMELÆA.

II. THYMELÆA.

Θυμελαία,

Θυμελαία. THYMELÆA. CAP. CLXVII.

THymelæa est,ex qua granumGnidium,quod est semen ipsius,colligitur.HocSyri apolinum vocant, quoniam sativi lini frutex suapte natura similitudinem referat.Virgas edit pulchras,multas,tenues binûm cubitorum: foliis chamelææ, angustioribus, & pinguioribus,viscosis,gummosisq;,si mordeantur:flore candido: fructu myrti in modum rotundo: qui inter initia viret,& tandem rubescit: involucrum fructus durum,foris nigrum,intus album.Hoc per inferna bilem,pituitam,aquasq; detrahit,si viginti granorum pars interna bibatur:verùm fauces adurit.Itaq; cum farina,aut polenta, aut in uvæ acino dari debet,aut melle cocto obductum devorari. Qui ægrè desudant,trito semine cum nitro,& aceto inunguntur.Folia,quæ peculiariter cneorum appellarunt,per messes colligi debent,& siccata in umbra recondi. Quibus dare libeat,antea tundere,& nervos eximere convenit. Illitum acetabuli modo cum diluta vini potione,aquam extrahit:mediocrius purgat,addita lente cocta,aut contritis oleribus. Thymelææ farina uvæ acerbæ succo excipitur,& in pastillos dividitur.Herba stomacho infesta: partus imposita necat.Nascitur in montibus,& asperis.Hallucinantur,qui coccon Gnidium fructum esse chamelææ existimant,decepti quadam foliorum similitudine.

Chamelææ,& Thymelææ consideratio.

CHamelaam,pariter & Thymelaam Arabes confusè satis,ac perplexè Mezereon appellant.Cujus etsi duo faciant genera.unum album,alterum nigrum,tamen ut etiam Daphnoidem admiscent,& hac omnia adeò confundunt,& implicant,ut hac in re nihil certi,nihilq; perpetui ac tuti ex eorum scriptis elici possit. Illarum plantarum vis in exolvendo corporis humores,tam vehemens,violenta ac furiosa existit,ut nisi robustissimis hominibus tutò in medicamentum dari possint: plerunq; enim imbecilles confecerunt,abrasis visceribus apertisq; vasorum osculis. Quare non temerè eas Mauritani & terra leones,& plantas viduificas cognominarunt. Proveniunt hæ plantæ numerosæ in vallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & utraq; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioscorides) fructum ferunt myrti baccis similem,quamvis Chamelææ quadantenus longior sit,& olivæ formam repræsentet.Utriq; fructus initio sui exortus virescit,mox per maturitatem rubescit, deniq; exiccatus niger conspicitur. Caterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam siccata piperis faciem præ se ferat,acrimoniamq; non obscuram gustantibus relinquat,rura Ananiensia, una etiam cum Laureolæ semine,Piper montanum indifferenter nominant.

Piper montanum.

Nec sanè mirum, quandoquidem & Theophrastus libr.9.cap.22. de plantarum historia ubi de pipere disseruisset, statim Cnidii grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat,& admodum etiam acre sentiatur.Sumunt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in suis purgationibus adversus omnes ferè morbos,ita medicos,& pharmacopolas fallere credentes.Sed sæpe evenit,ut cùm futuram noxam non prævideant (quæ eorum multorum imperitia est) non solùm seipsos decipiant,sed etiam sibi mortem consciscant. Et certò hoc testari possum,quòd ex montanis illius piperis assumptione plures periissent,nisi antidotis nostris succurrissem, eosq; in vita servassem.

Plinii sententia explosa.

Ideoq; non possum non admirari Plinium,quippe qui scribat lib.27.cap.9. Coccegnidium quod Thymelææ est fructus,de quo nunc scribimus,alvum adstringere,cùm adeò exolvat,ut in magnum sæpe discrimen sumentes ducat.Est enim (ut ipse inquit Plinius) adeò urens gustu,ut vorari non possit nisi in pane. Proinde scitè posteritatis memoriæ prodidit Mesues,nemini Mezereon præbendum esse,nisi illis admistis antidotis,quibus ejus deleteria facultas infrænari possit, quæ omnia corporis principalia membra corrumpit, ac destruit.

Pilulæ de Mezereo.

III. CNEORUM THEOPHRASTI.

Habentur tamen passim in pharmacopolis catapotia, quæ de Mezereo appellant,quibus aliquando utuntur medici,ad aquam inter cutem extrahendam.Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta simul receperint, quibus eorum malitia reprimitur) nisi robustis, ac fortioribus hominibus.

Cneorū Theoph.

Sunt qui contendant Theophr.Cneorum,quod duum apud illum est generum,alterum esse Chamelaam,alterum verò Thymelaam, id quod probare nituntur Dioscoridis authoritate,utpote qui scribat,Thymelaa folia, quæ peculiariter Cneorum appellantur, per messes colligi debere. Verùm ab horum vitilitigatorum falsa opinione, longè admodum distat sententia nostra, ut lib 3. nostrarum Epistolarum ad Joannem Cratonem Uratislaviensem medicum clarissimum scribentes disseruimus.Sed (Deo Opt.max.volente) rem hanc contra horum susurronum temeritatem, in secundo earundem nostrarum Epistolarum tomo, fusius, copiosius, lucidiusq; posteritatis memoriæ commendabimus. CNEORUM de quo meminit Theophrastus lib.6.cap.2. de plantarum historia, nullis deficientibus notis, misit ad me Roma vir quidem nobilitate clarus Gerardus Cibò, cujus imaginem hic appingi curavimus,ut,qui chamaleam, & Thymelaam Cneorum faciunt,ad mentem sanitatem redeant.

Chamelææ vires ex Gal.

Chamelaam tantùm quod sciam, commemoravit Galenus in simpl.med.censu, de cujus viribus lib.8.eorundem ita scribit:Chamelæa vincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum sordida ulcera,& quæ maximas habent crustas, cum melle purgare potest.

Nomina.

Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoq; Chamelæa & oleastellum appellatur: Mauritanis.Mezereon,seu Alemezerion: Italis,Chamelæa: Germanis. Zilandt: *Gallis,Boys gentil. Quæ verò Græcè θυμελαία,Latinè pariter Thymelæa vocatur: Italicè,Timelea.*

Inter Chamelæam & Thymelæam Dioscorides differentiam fecit,at Serapio utramque Chamelææ,

sic Mesues

sic Mesues Thymeleæ,& Arabes Mezerei nomine,expressere. I. Chamælea Diosc. Chamælea latifolia vel alba, Serapionis: Thymelea foliis magnis &tenuibus, Mesues: Chamęlea, Matt. Lac. Cordo in Diosc. Dod. gal.& fol. Gesf. hor. Lob. Lon. Cast. Lug. qui duas habet figuras, Chamælea prima, Clus. hist. Hisp. Chamælea altera, Cæsal. Chamælea vera, Cam. Chamælea Arabum tricoccos, Tab. Mezereon Arabum Lob. in icon. II. Thymelæa, Dioscoridi: Chamælea tenuifolia & nigra, Serapioni: Thymelæa foliis parvis, Mesues: Thymelæa, Matth. Dod. gal.&fol. Lac. Lob. Lon. Clus. hist. Hisp. Cæsal. Lug. qui tribus figuris expressit, Cast. Thymelæa vera, Gesn. hort. Thymelæa foliis lini, Cam. Thymelæa grani gnidii Lob. in icon. Thymelæa prima Tab. Chamælea Anguillaræ. III. Cneorum Theophrasti, Matthiolus duplex habet in hisce Commentariis, aliud Capite de Cinamomo, de quo supra: aliud hoc in loco à superiore penitus diversum Hoc Cneorum candidum eidem dicitur in Compendio, cujus figuram assumpsit Lugdunensis, Cneorum aliud Theophrasti, Matthioli nominaus. Quod etsi nobis videatur nil aliud esse quam Lychnis vel Ocymoides repens montanum, quod Ocymoides repens Polygonifolia dicitur Lob.& Lugd. cui & Saponaria minor, sic Ocymoidis alterum genus parvum, Cæsalpino, & Ocymoides repens, Camerario, noluimus tamen Matthioli figuram removere, meliorem in historia exhibituri, cùm in Apennino legerimus.

Ἀκτῆ, SAMBUCUS. CAP. CLXVIII.

SAmbuci duo genera. Unum in arborem assurgit, surculos spargens arundinaceos, teretes, cavos, candicantes, proceros: folia juglandis, [terna, quaternáve,] ex intervallis circa ramos exeunt, gravia odore, a minutim in ambitu secta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculisq; circinatæ umbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho similem, in nigredine subpurpureum, racemosum, succo madentem, vinosumq;. Alterum genus chamæacte vocatur, Romanis ebulum, longè humilius est, magisq; herbaceo generi assignandum: caule quadrangulo, geniculato, foliis amygdalæ, ex intervallo longioribus geniculatim expansis, pinnatisq;, graveolentibus, in ambitu serratis: muscario sambuci flore, & acino ejusdem: radice nititur longa, crassitudine digitali. Eadem utriusq; vis, & usus exiccans, alvo detrahens aquam, stomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemq; detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in vino decocta, & in cibis data, hydropicos adjuvat: prodest viperarum morsibus, eodem pota modo: vulvas emollit insidentium, decocto: patefacit earum spiracula: & vitia corrigit. Acini in vino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, si prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambustis, & canum morsibus illitu prosunt: ulcera quæ dehiscunt in fistulam, agglutinant: iis, qui podagra tentantur, cum sevo taurino, aut hircino prosunt illita folia.

Conclusa non legit. Orib. a Meum μυκοτερα, i. magis mala, sed Orib. μακρότερα legit. i. longiora. Cai verò μικρότερα i. minora, & rectius meo judicio.

I. SAMBUCUS. II. SAMBUCUS MONTANA.

SAmbucus, & Ebulus plantæ sunt nullis non cognitæ. Prioris etsi unum tantùm genus prodatur à Dioscoride, nobis tamen duo ejus observata sunt genera: alterum quidem montanum, & sylvestre: alterum verò urbanum, plerumq; in hortorum, & vinearum sepibus proveniens. Hæc genera fructu inter se differunt: siquidem montano flores bacca non in umbella Sambuci genera.

III. SAMBUCUS AQUATICA.

umbella cohærent perinde ac in urbano, nec maturescentes nigricant, sed in racemis uvæ modo dependentes, perpetuò rubescunt, vinosa ac succi plena. virgis foliisq; urbano similis est, sed minori longè proceritate adolescit. Nascitur in montosis & algentibus locis. Vires urbano imbecilliores habet. Illud etiam discrimen facit, quod urbanum in majorem proceritatem adolescit, & laviore constat materie. Sunt præterea, qui palustrem Sambucum ostendant, nempe arbusculam uliginoso & palustri solo enascentem, virgis sambuci domestici æmulis, geniculatis, alba intus medulla, sed caduca, & fragili materie: folio vitigineo: flore albo sambuci modo, odore non prorsus injucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ magnitudine, vinoso ac amaro succo refertæ, quæ devoratæ vomitiones cient.

Sambuci vires Matth.

Succo vis est abstersoria. Aqua è sambuci floribus, fronti & syncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore provenerunt. Succus è radicis cortice expressus, vomitum valentissimè commovet, & aquam inter cutem pellit. Præstat idem è radicibus ebuli extractus succus. Quin & crassam pituitam ad articulos decurrentem extrahit.

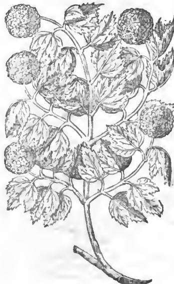
Ebuli vires Matthiolo.

Ebuli semen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumstante succo expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpityos decocto podagricis, ischiadicis & Gallica lue laborantibus: mulcet enim dejectoria ut mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum revocet, tum dejiciat. Sunt qui ex ebuli radicibus succum eliciant, insolent', subinde, & in pastillos digerant, serventq; ad usus. Hic clystere infusus tam intestinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur convenienter fœminarum locis ad evocandos menses, præsertim si lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commodè ij qui diuturna febre vexati ad malum devenerunt habitum, si tamen ventriculus, & jecur interea roborentur odoratis adstringentibus, & ad id conferentibus medicamentis.

Unguentum præstantissimum ad ambusta.

Paratur è Sambuco unguentum præstantissimum ad ignis ambustiones hoc pacto: Sumito viridis Sambuci corticis, qui statim sub primo delitescit libro herbacei coloris libram, Olei pluries loti ex stillatitia florum Sambuci aqua libras duas. Ferveant simul aliquandiu, & deinde percolato, & exprimito, & addito ceræ novæ odoratæ, succi surculorũ Sambuci, cujusq; uncias 4. Rursus ut fervescant sinito, quousq; succus evanescat: tollito tunc ab igne, & rudicula agitato, omniaq; misceto, & ad finẽ addito vernicis liquidæ uncias duas: Thuris albi in te-

* IV. SAMB. AQUAT. POLYANTHOS. *

V. EBULUS.

nuem

num pollinem contriti uncias quatuor: quinetiam duorum ovorum album, diu prius cochleari agitatum. Subinde misceto diligenter omnia, & mundo vase asservato. Fungi qui ad imam Sambuci caudicis sedem oriuntur, in aqua rosacea prius macerati, capitis dolores, & inflammationes mulcent. Stillatitia cum ebuli, tum sambuci radicum aqua, hydrope tympanite laborantes mirificè juvat, si hujus quaternas uncias, illius verò binas, utriusq; simul mistas hauriant affecti diebus triginta continuis. Illitus ebuli radicum succus procidentem sedem reprimit, & anginam tollit, ubi circa gulam calidus cum linteolis illinatur. Exusta Sambuci folia, & in pulverem trita, emanantem e naribus sanguinem sistunt. Baccarum sambuci succus à recto meatu repurgatus & cum melle optimo coctus ad Julapii spissitudinem, aurium dolores tollit, si calidus imponatur. Sambuci tenerrima folia, quæ primo statim germinatu prodeunt, unà cum pari pondere radicum plantaginis suillaq; axungia veteri contrita subactaq;, podagricos dolores præsentaneo auxilio mulcent. Meminit Sambuci utriusq; Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Utraq; Sambucus tum magna illa, & arborescens, tum herbacea, quam & chamæacten vocant, desiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent. Hæc Galenus. Cæterùm facit Sambuci, Ebuliq; facultas, quæ ad cutem subeuntes aquas pellendas non parva est, ut hic Frangulæ quoq; arboris, in qua eadem vis non infima reperitur, historiam & facultatem describam.

Ad hydropem.

Sambuci utriusq; vires ex Galeno.

Frangulæ mentio & ejus vires.

VI. FRANGULA.

FRANGULA igitur ita vocata, quòd facilè frangatur, arbor est mediocris proceritatis, folio ferè corni aut virgæ sanguineæ, cortice Alni, externis albis maculis resperso: internus verò adeo flavescente, ut si mandatur, croceo colore inficiat Rhabarbari modo. Flores edit albos, fructum parvum, Pisi magnitudine, per medium divisum, adeò ut duabus simul baccis constare videatur, quodam naturæ artificio simul conjunctis. Fructus primo exortu viret, deinde rufescit, postremo verò nigricat. Is duo inter se concludit ossicula, lupinorum ferè figura, sed lentibus paulò grandiora, in quibus nucleus habetur. Ligni materies omnino fragilis imbecillaq; est: unde illi nomen. Nascitur passim in Bohemiæ sylvis & nemoribus. Cortici vis inest non modica, cùm exolvens, tum etiam adstringens. Ideoq; Rhabarbari modo alvum dejicit, & viscera roborat. Idem bilem, & pituitam expurgat, quinetiam hydropicorum aquas ducit. Decoquitur cortex cum Eupatorio communi. Pontico Absinthio Agrimonia, Cuscuta, Lupulo, Cinnamomo. Fœniculi, Apii & utriusq; lumbrici radicibus, ad hydropem, malum corporis habitum, & Ictericiam: daturq; potandus ita affectis quinq; unciarum pondere, magno sanè auxilio. Atqui operæpretium est, ut prius excrementitii humores, qui in ventriculo, & primis Jecinoris venis decumbunt, expurgati fuerint. Solvit enim alvum sine ullo incommodo, bellè jecur expurgans ac roborans, adeò ut quidam, qui scyrrhoso jecoris, & lienis affectu laborant hoc medicamento curati sint. Aperit enim omnium viscerum obstructiones, & vasa omnia à crassorum excrementorum infarctu expedit. Extimo cortici facultas est adstringens: intimo autem exolvens. Uterq; simul ab arbore delibrari debet, in ipso statim Veris principio, ac deinde in umbra siccari. Siquidem viridis nullus debet esse usus, quòd vomitiones moveat. Decoctum, quod hinc paratur, quiescat prius oportet antequam propinetur, duobus aut tribus diebus, quousq; flavus color in nigrum vertatur, aliàs vomitiones movere quandoq; solet. Idem potum ubi alvum non exoluerit, appetitum provocat, ob eam quam possidet adstringentem facultatem. Arbor hæc hactenus mihi ignota fuit, nunc verò primùm nota, opera ac diligentia clarissimi Doctoris Johannis Villebrochi Dantiscani, Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ, Medici, qui cùm sit rei plantariæ studiosus, prætermittere noluit, quin etiam suo auxilio opus hoc nostrum ornaretur. Planta quæ ἀκτῆ Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus Jasafsi: Italis Sambuco: Germanis Holder oder Holler: Hispanis Sambugo & Caninero: Gallis Suseau & Suyer. Sambucus montana, Græc. ἀκτῆ ὀρεινή: Italis Sambuco montano. At Sambucus aquatica, Italis Sambuco aquatico: Germanis Schwelcken. Sic Frangula, Italis Frangola. Quæ verò χαμαιάκτη Græcè, Ebulus Latinè dicitur: Arabicè Kameactu: Italis Ebulo seu Nebbio: Germanicè Attich und Niderholder: Hispanicè Hiezgues & Sabugo pequenno: Gallicè Hyeble.

Nomina.

Sambucus, quod à Sambuca instrumento musico dictum putant, est domestica, quæ foliis est vel non laciniatis, & quidem fructu vel nigro, vel albo: vel laciniatis: altera montana racemosa, tertia aquatica flore simplici, vel pleno: hocq; colore vel albo, vel purpureo: quarta minor seu humilis, quæ Ebulus. I. Sambucus, Matth. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Anguil. Lac. Ges. hor. Lob. Lon. Cæsal. Lug. Taber. Sambucus vulgaris, Trag. Thal. Sambucus domestica, Cast. Sambucus sive Sabucus Campestris, Cam. II. Sambucus montana, Matth. du Choul. in Pilati Lugd. descriptione, Ges. hor. Cast. Cam. Sambucus montana racemosa, Lob. Sambucus sylvestris. Trag. Lon. (quamvis & sub Acere posuerit) Lug. Sambuci genus aliud minus, Cord. in Diosc. Sambuci alterum genus, Cæsal. Sambucus tertia, Turn. Sambucus quarta, Dod. fol. Sambucus cervina, Tab. Sambucus mõtana seu ἐλαφοβόσκον aut ἐλαφόσκορδον, Thal. III. Sambucus aquatica, Matt. Trag. Adv. Lob. in icon. Lug. (cui & Traupalus Teophrasti) Tab. Thal. Sambucus sylv. & cervinus. Dod. gal. Sambucus palustris, vel aquatica sylvestris, Ges. hor. Sambucus palustris, Dod. fol. Lon. Cæs. Sambucus palustris fœmina, Cam. Lycostaphylon fœmina, Cord. in sua hist. IV. Sambucus aquatica Polyanthos: Hæc à præcedenti solùm flore differt, qui cultu & crebro satu densissimus fit, ita ut flos alb. sphæræ instar rotundus & glomeratus sit cujus nomine nostrates (in quorum hortis frequens, in Galliis & Italiis non visa) pilas niveas vocitant. Dicitur Lycostaphylus

masculs, Cord. in hist. Ssmbucus pslustris, vel squatica hortensis, Gesf.hor. Sambucus aqustics Lugd. Sambucus aquatica polysnthos, Tab. Sambucus palustris secunda, Dod. fol. Sambucus palustris mas, Cam. V. Ebulus, Matt. Brúf. Trsg. Fuch. Tur. Dod. gal. & fol. Ang. Cord. in Diosf. (cui & psrva Sambucus) Lac. Lob. Lon. (cui & Sambuci alterũ genus.) Lug. Cast. Tab. Cæs. VI. Alnus nigra baccifera, C.B. Frangula, Matth. Dod. fol. Lug. Tab. Avornus, Crescentio: Faulbaum Trag. Arbor fœtida, Lon. Alnus nigra quibusdam, Dod. gal. Alnus nigra, Lob. Thal. Cam. cui & Siler Plinii. Alnus nigra baccifera, Lugdunensi.

Πυκνόκομον. PYCNOCOMUM. CAP. CLXIX.

† Orib. πρασίου. i. porri.

PYcnocomon constst erucæ foliis, scrioribus, scabris, & crassis: caule quadrangulo: flore ocimi, semine † marrubii: radice nigra, aut pallida, rotunda exigui msli figurs, terram redolente, invenitur in saxosis locis. Semen gravia somnia, & tumultuosa facit, drachmæ instar potum: tumores discutit, illitum cum polenta: & spicula, adactosq; corpori aculeos extrahit. Folia illitu tuberculo, panosq; discutiunt. Radix ejus in aqua mulsa duum drachmarum pondere, slvum solvit, & bilem extrahit.

Pycnocomi consid.

NUllam equidem usquam plantam hactenus sum consecutus, quæ facie Pycnocomo responderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum est inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas esse arbitrer. Ita enim fiet, ut & posteris, quos spero futuros rei herbariæ diligentiores inquisitores, sum relinquatur scribendi locus. Nec sanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis vel incognita, vel incerta sunt, aliquid invenerit, & compertum habuerit, ad communem utilitatem, in medium proferre.

Nomina.

Eam ut Græci πυκνόκομον, ita Latini Pycnocomum vocant.

Ἄπιος. APIOS. CAP. CLXX.

Coocinsa non legit Orib. a Cat. addit ἀγρίας i. sylv. b Cat. non legit.

APios ramulos duos sive tres junceos spsrgit, [rubros,] tenues, qui à terra [parum] attolluntur: foliis a rutæ, oblongioribus tamen, [& angustioribus,] b herbaceis, semine parvo: radice hastulæ regiæ in formam pyri turbinats, rotundiore tamen, succi fœcunda, intus habet corpus candidum, extra cortices nigros. Superior pars ejus vomitione bilem, pituitasq; extrahit: inferior per alvum: tota utrinq; purgstiones movet. Succum si libet eximere, tusa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod supernatat penna selectum exiccatur. Purgat utrsque parte is succus, sesquiobolo potus.

I. APIOS.

II. PSEUDOAPIOS.

Apii sive Ischadis consid.

APios quæ & Ischas appellatur, nascitur in Creta (quanquam non desunt, qui velint eam quoq; provenire in Italia, præsertim in Apulia) foliis exiguis rutæ, vel hyperico proximis, primo statim vere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente, cauliculis junceis subrubentibus, lacteo succo madentibus radice exterius nigra, interius candida, pyri effigie, unde & nomen, ἄπιος enim Græcis nil aliud significat, quàm Latinis pyrum. Theoph. lib. 9. c. 10. de plant. hist. Apion his notis repræsentavit.

Ischadis descriptio ex Matth.

Ischas sive Apios folio constat rutaceo, brevi, caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis, radice, quæ asphodelus, verùm squamosa. Nascitur in montibus. Legitur vere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte superius, altera inferius purget: hæc ex Theophrasto. Apion legitimam, quam primùm me vidisse recorder, ad me misit Venetiis Nicolaus à Sancto Michaele Novocomensi, medicus singularis ingenii atq; eruditionis, & rei herbariæ peritus. Cæterùm scribit Ruellius Apion frequentissimam in Gallia nasci ejusq; radice ruri pauperes per inopiam frugum vesci. Sed Ruellii sententiæ non esse subscribendum judico: Nam cùm Apios per superna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla hujus facultatis habita ratione, copiosè (ut rustici facere solent) ejus radices sumerent in cibis. Falluntur quoq; in Apio censendo Fuchsius, Tragus & Lonicerus. quippe qui putent plantam, quam nos Pseudoapios vocamus, legitimum esse Apios. Siquidem hæc multiplici crescit caule, cubitali & quandoq; majori, humi procumbente, viciæ fere modo foliis oblongis, & subasperis. Floret Junio præsertim mense, floribus puniceo colore micantibus, pisi æmulis, odoratis, racematim cohærentibus: quibus flaccescentibus siliquulæ oriuntur, in quibus semen concluditur. Radices habet fici, aut pyri figura ternas, aut quaternas, è staminibus dependentes, Filipendulæ nigra exterius cute & alba intus pulpa: nulla purgatoria vi prædita. Hæc passim nascitur ferè ubiq; in Bohemia in campis, & præsertim in vineis. Sed quantum,

Ruell. lapsus. Fuchsii Tragi & Lonicer. opin. explosa. Pseudoapii delineatio.

hæc

hac diſtet à Dioſc. planta Apios appellata, ij judicent, qui de plantaria facultate dicere & ratiocinari poſſunt. Apii hujus nuſquam, quod invenerim, mentionem fecit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hac planta non ſecus Latinis & Italis Apios, atq; Gracis ἄπιος nominatur. At Pſeudoapios: Italis Apie falſe: Germanis Erdnüß. Nomina.

I Tithymalos tuberoſa radice, C. B. Iſchias Theophraſti, Caricam Gaza vertit. Apios, Matth. Dod. gal. Lac. Anguil. Lob. Caſt. Lugd. Taber. Apios vera, Lob. in icon. Tithymalus tuberoſus, Dod. fol. Lugd. qui & Matthioli & Dodonæi figuram exhibet. II. Pſeudoapios, Matth. Apios, Trag. Fuch. Apios Fuchſii, Lugd. Cam. Chamæbalanus, Dod. gal. Taber. Aſtragalus, Turn. quo nomine & Matthiolum exhibuiſſe, in prima editione aliqui autumant, cujus figuram ſuo loco repoſuimus. Aſtragalus arvenſis, Thal. Terræ glandes, Lob. Dod. fol. Glandes terreſtres, Cluſ. hiſt. Pann. Ornithogalum purpureum, Cordo in Dioſcor. Panis porcinus, Lonicero.

Κολοκυνθίς. COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

COlocynthis ſarmenta, foliaq; ſativi cucumeris emittit, per terram repentia, diviſa: fructum in ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum: quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, ſi quatuor oboli cum aqua mulſa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Areſactæ pilæ teruntur, & infuſæ clyſteribus proſunt nervorum reſolutioni, coxendicum doloribus, & coli vitiis, ut quæ bilem, pituitam, & ſtrigmenta, interdum etiam cruorem eliciant: fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, ſi una repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferveſcat, hocque jure decocti dentes colluantur. Si aqua mulſa, aut paſſum in eadem incoquatur, & ſub dio refrigeſcat, potu craſſum humorem, & ſtrigmenta alvi detrahet: ſtomacho ſupra modum adverſatur: ſubdita ex ea balano alvi excrementa ejiciuntur. Virentis ſucco utiliſſimè iſchiadici perfricantur.

COLOCYNTHIS.

COlocynthis planta eſt tam medicis, quàm ſeplaſiariis vulgaris notitia. Verùm etſi (ut Meſues eſt author) præ- Colocynthidis conſid. *ſtantiſſimum ex ejus fructu paretur medicamentum ad varia morborum genera, ea tamen cordi, jecinori, & ventriculo maximè adverſatur: quin & univerſum perturbat corpus, faſtidium, & inteſtinorum tormina excitans. Abradit enim inteſtina, & vaſorum oſcula aperit, adeò ut etiam cruenta ſæpe eliciat. Hinc meritò fit, ut eam dari prohibeant, niſi prius malefica ejus vis prorſus aboleatur, iis additis antidotis, qua ad id praſtant: cujuſmodi ſunt illa, qua ventriculum, jecur, & cor tum roborare tum tueri poſſunt, & qua lentore ſuo glutinandi vim habent. Colocynthis trahit pituitoſa,* Colocynthidis vires. *craſſa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus delitescentia: proinde cerebrum, & nervos expurgat, nec non etiam muſculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob cauſam vertiginoſis, comitialibus, reſolutis, convulſis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, aſthmaticis, & ægrè ſpirantibus utiliter in catapotiis exhibetur. Collachrymantes adjuvat oculos, & diutina tuſſi laborantes. Eſt præterea vis ejus efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præſertim podagricos, & iſchiadicos: ad qua non modò in catapotiis devoratur, ſed etiam clyſteribus infunditur: quibus ſanè nil præſtantius eſt ad coli cruciatus ex flatu & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per ſedem infuſa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluvium cohibendum, ſi exempta è fructu pulpa, cavitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum inceriti ſonitus diſcutiuntur: quinetiam oleo ipſo & felle bubulo interaneorum vermes necantur, ſi ſimul miſceantur, & calida umbilico illinantur. Colocynthidis vires retulit Gale-* Colocynthidis vires ex Gal. *nus lib. 6. ſimplicium medicamentorum his verbis: Colocynthis guſtu amara eſt, ſed qua amariſſime medicamento epoto adſunt opera, ea evidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam validam in ſe continet, nimirum cum iis, qua expurgat, antè & ipſa per alvum excernitur revertens. Viridis ipſius ſuccus intrita iſchiadibus prodeſt. Κολοκυνθὶς ſic Gracis, Latinis item Colocynthis, & cucurbita ſylveſtris appellatur,* Nomina. *Arabibus Chandel, Handel ſeu Handal: Italis & Hiſpanis Coloquintida: Germanis* Coloquint und Wilder Kürbß: *Gallis Coloquinte & courle ſauvage.*

Colocynthidis varia habentur genera, alia minor fungoſa & levis quæ officinarum eſt: alia minor oblonga, vel flava, vel candida: alia rotunda varia: alia ſeſſilis nigra maculata, magna inſtar Cucurbitæ: & alia minor: alia deniq; turbinata, ſeu pyriformis. Hic pingitur Colocynthis fructu rotundo major: quæ Colocynthis, Matth. Fuch. Cord. in Dioſc. (cui & Cucurbita deſerti) Lac. Geſ. hor. Dod. fol. Lob. (cui & Cucurbita amara Cathartica in iconibus) Lon. Lugd. (cui & Arabum plantarum mors) Caſtor. Cam. Colocynthis vera, Trag. Colocynthis prima, Dod. gal. Colocynthis mas, Taber. Coloquintida, Turn. Anguil. Cucurbita agreſtis, Brunf. Cucurbita ſylveſtris fructu rotundo, Cæſalpino.

Ἐπίθυμον. EPITHYMUM. CAP. CLXXII.

EPithymon flos est è thymo duriore satureiæ simili. Capitula habet tenuia, & levia: & in eis caudiculas, quasi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Privatim prodest melancholicis, & inflatis, acetabuli mensura ad quatuor drachmas, cum melle, sale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

Epithymi consid.

I. EPITHYMUM.

Epithymum Græcorũ & Arabum an diversum?

Multorum opinio reprobata.

IN hac equidem opinione versantur complures hujus ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodum Brasavolus Ferrariensis, ut credant Dioscoridis, aliorumq; Græcorum Epithymum magno discrimine ab eo diversum esse, de quo scripserunt Mauritani, præsertimq; ab albo, cujus meminit Mesues. Quippe qui asserant, nil aliud Arabicum epithymum esse, quàm capillaris cassutha genus quoddam, quod thymo circumvolvitur. Græcum verò idem esse volunt cum proprio flore durioris thymi satureiæ similis. Suam autem sententiam hoc argumento comprobare videntur, quòd si vulgaris usus epithymum, Arabicum scilicet illud esset, de quo disserit Dioscorides, is non dixisset, Epithymum florem esse durioris thymi, sed alterius plantæ thymo adnascentis, eiq; sese convolventis. Id quod etiam Plinii auctoritate confirmant, ut qui eorum opinioni ex eo maximè adstipulari videatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit li. 26. c. 8. ubi sic inquit: Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceum est, alterius thymi album. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine palliolí (rectius fortè pili legendum esset) rubens: hæc Plinius. Ex quibus utique planum fit, duo esse Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita suam tuentur sententiam. Horum certè judicio ego quoq; facilè subscriberem, nisi quædam sese nobis offerrent, quæ apertè reclamare videntur, atque etiam ostendere, Plinium ipsum Dioscoridis codicem, unde, illa mutuatus est, depravatum habuisse, vel alium auctorem in hoc minus gravem secutum fuisse, vel se ipsum deceptum, ut in aliis compluribus illi venisse adnotavimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, nostri usus, & Dioscoridis epithymum, unum & idem esse medicamentum, quæ de eo Aëtius, & Actuarius, Dioscoridem, & Galenum secuti, concordes posteritatis memoriæ prodiderunt, cùm ita scribunt: Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tusum & cribro excussum, scrupulorum quatuor pondere, cum passo, vel oxymelite, & salis modico. Vitiis flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus jecur aggravatur, & iis, qui spirandi vexantur difficultate. Quod verò in stœbe nascitur, aut in satureia prosilit Epistœbe, atq; Epithymbrum inde appellatum, thymi modo alvum resolvit: sed utrunq; facultate censetur infirmius. hæc illi ambo. Quæ sanè liquidò ostendunt, quòd non secus Epithymbrum thymbra, & Epistœbe stœbæ innascatur, atque Epithymum in thymo nascitur, vel prosilit. Hoc idem præter Aëtium, & Actuarium longè antea testatus est gravissimus author Paulus, Dioscoridis & Galeni sectator acerrimus iis verbis: Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præstantissimum est remedium. Dantur ipsius drachmæ quinq; levigatæ ex lactis hemina. Epithymbrum verò, quòd thymbræ innascitur, epithymo similiter evacuat, sed imbecillius est: Hactenus Paulus. Ex his itaq; omnibus non dubitaverim asserere, unum tantùm esse epithymum, non autem plura. Quandoquidem si Paulus, Aëtius, & Actuarius pro certo non habuissent, legitimum Epithymum esse illum thymi florem, de quo scribit Dioscorides, putassentq; duo ejus genera reperiri, nulli dubium est, quin & ipsi explicassent duplex in thymo nasci Epithymum. Verùm cum compertum haberent, unum & idem esse medicamentum capillamentumq;, quod in thymo, thymbro & stœbe prosilit, iisq; nullo radicis adminiculo convolvitur, & implicatur, sibi visum est, quòd suo tempore Epithymum vulgaris notitiæ medicamentum esset, sat fore declarasse non modò id in thymo gigni, sed etiam stœbe, thymbra, & (ut nos sæpe vidimus) in polio, & chamædry: ut hinc scirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, vel epistœbem substitui posse: quin etiam ut non ignorarent, id capillamentum harum plantarum propriam non esse partem, neque suam habere sedem, sed ascititium quoddam esse exterius adveniens, & in iis prosiliens, & vivens. His igitur rationibus adducor, ut non temerè existimem, Dioscoridis codicem, quem Plinius habuit, fuisse (ut diximus) depravatum, & ob id ipsum Plinium deceptum esse: aut hunc aliunde accepisse occasionem, ut duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioscorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putaverim, nam cùm is sciret Epithymum thymo innasci, nulla radice propria, sed thymi adminiculo fultum, floresque per se albos ferre, qui cùm in thymo sunt, hujus plantæ proprii videntur, ideò non absurdum fore duxit scribere, Epithymum esse florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declarasse videtur Dioscorides, cum dicit: Capitula habet tenuia, levia, candiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non descripsit Dioscorides thymi, florem superius libro tertio (ut Brasavolus asserit) sed capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis, nulla candicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conjicere licet, Dioscoridem epithymum thymi florem appellasse, quod à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymũ ipsum largè floret. Nam quod pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perspicuè apparet: quoniam de epithymi viribus libro tertio ubi de thymo & ejus floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob causam, quòd epithymum propriam thymi particulam non existimaverit esse, sed (ut suprà dictum est) ascititium quoddam, ut in arboribus

Epithymi vires.

Epistœbe & Epithymbrum.

muscus

muscum, & viscum, quæ tamen legitimæ arborum partes non sunt, sed viribus & facultate diversa. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioscorides, egit de thymo, & ejus floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo verò, tanquam de re à thymo diversa disseruit in hoc libro quarto inter dejectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus viscum innascitur, disputavit libro primo: de ipso autem visco libro tertio cum iis medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare videtur nomen Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò sub, modò in significat. Unde nil aliud nobis epithymum infert, quam in thymo, vel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo convenire possit, non video: ut pote qui non in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quod cùm scripserit Dioscorides Epithymum plurimum in Cappadocia & Pamphylia gigni, facilè colligi potest, ipsum de Epithymo vulgaris usus esse locutum. Quippe si Epithymum proprii thymi florem esse duxisset, et sanè opus nō fuisset scribere, quod magis iis in locis epithymum copiosum proveniret, quam alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum ubicunque thymum proveniat, hoc argumento, quòd thymum ubicunque nascatur, æstate suos edat flores. Epithymum in thymo saturea simili nos sæpissimè legimus prope Goritiam, Salvatino & Gargaro montibus supra Salcaunum, qui eo durioris thymi genere copiosè vestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantum tractu, qui ad meridiem spectat. Etsi enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thymi plantas mihi licuit invenire, in quibus Epithymum spectaretur, nisi in amœniore montis parte, ubi herba eunata austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentissimum proveniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumenta, quibus meam firmavi sententiam, nisi etiam Plinii auctoritati, qua nititur Brasavolus, clarius responderem: idcirco illis ita responsum volo, quod cùm Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum verborum partem sumpsisse videtur, non rectè perceperit, ideo non affirmate, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & alterum potius, quam suam opinionem retulit, cùm inquit: Epithymum est flos è thymo Saturea simili. Differentia quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c. Porrò vero idem Plinius in iis verbis errasse deprehenditur, quòd majori, duriorique thymo herbaceum florem, minori verò album reddiderit, cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus, modo in candido purpurascens. Hinc itaque perspicuum fit, tam confusè & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, ut nihil certi in hac re ex ejus verbis elici possit. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reverendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis verba perperam interpretati deprehendantur, etsi ut fortè aliis doctiores viderentur, suam in Epithymo sententiam proferant iis verbis: Certissimè à paucis verus sensus verborum Dioscoridis de epithymo percipitur: nam cùm ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo flos est è epithymum thymo saturea similis, non per hoc intelligit epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ saturea, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento saturea, scilicet thymbræ: quia etiam & supra thymbram generatur hujusmodi capillamentum, sicut supra thymum: hæc Patres illi. In quibus facilè cognoscitur horum inanis quadam jactantia, ne dicam, pace sua, ignorantia, quòd sensus verborum obscuros, claros reddere profiteantur, atque iis subinde, ut mihi videtur, majorem caliginem offundant. Quòd enim Dioscoridis sententia hoc loco evidentior sit, quam iis exponi debeat, quodque apertè Monachis refragetur, ejus verba testantur, quæ ita Græcè habent: Ἐπίθυμον θύμου ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου θύμβρᾳ ὅμοιον: hoc est ad verbum: Epithymum thymi est flos durioris & Saturea similis. His sanè verbis liquet, quod Dioscorides non comparat Epithymum, quod flores thymi vocat, flori saturea, ut Monachi illi male interpretantur, sed illud genitivum σκληροτέρου ad thymum tantùm refert: ita ut thymum, cui Epithymum insidet, saturea simile faciat. Thymi namque duo habentur genera. Unum majus saturea simile, in quo epithymum prosilit. Alterum minus, tenuissimis foliis refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioscoridem: quare ne quispiam fortasse putaret utrique thymo epithymum innasci, id tantum in thymo duriori inveniri prodidit. Sed satis superque de Epithymo disputatum est: jam medicinæ reddenda est ratio, & de ejus viribus agendum. Illud sibi peculiare ascivit Epithymum (ut testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quòd valentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idque facilè, & citra ullam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasque atrabilarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquiis. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum vitiis, & hypochondriaca melancholia vexatis. Frequens est epithymi usus: datur enim utilissimè adversus carcinomata, elephantiasin, & ulcera maligna, & atra: quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi vires brevissimè perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius: exiccat, & excalfacit, ordine tertio: hactenus Galenus. Verùm quia Epithymum ob similitudinem mihi ad memoriam revocavit CASSYTHAM ita apertioribus medicis vocatam, licet officinis, & herbariorum vulgo rectius Cuscuta nominetur. At cùm à veteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere videtur, ut de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur ejus generis est, ut in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & vivat eorum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed velut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisve longissimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis

Epithymum ubi plurimū.

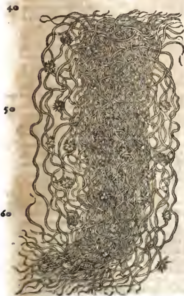
Plinii lapsus.

Monachorum expositio vana.

Epithymi vires ex Mesue, & Gal.

Cassuthæ hist. & vires.

II. CUSCUTA.

mulis se implicat, & adeò crebris involutionibus bis se circumvolvit, ubi brevi plantas ipsas strangulet, atq; enecet. Foliis nullis unquam vestita visitur. Flores tamen edit albos quàm plurimos, quibusdam in capitulis, à quibus semen tenue prodit, sed supervacuum. Cirri rufescunt, vitium capreolis crassitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassitam appellari, & proinde eam Cassutham nominant. Is verò lib. 16. capite ultimo, ita scriptum reliquit. Est & in Syria herba, quæ vocatur Cassitas, non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circumvolvens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinii codices, in quibus Cadytas, non Cassitas legitur, quodq; hæc arboribus tantùm, & spinis se circumvolvat, nostra verò Cuscuta duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur & irretiat, non ausim affirmare vulgarem Cuscutam esse Plinii Cassytam, præsertim cùm in Syria tantùm nasci scribat ipse Plinius. Credidere præterea plerique, Cuscutæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis inest, in quibus nascitur. Quorum utiq; sententiam potius probandam, quàm refellendam censeo, argumento quòd Epithymum iisdem, Galeni autoritate, polleat viribus quibus & thymum. Excalfacit Cuscuta ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Jecoris obstructiones aperit, infarctis lienis vitia expedit: venas pituitosis, atq; biliosis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo subvenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno usu ventriculum gravat, quæ tamen noxa tollitur, si Anisi momentum adjiciatur. Bilem dejicit, præsertim absynthio admista. In quem usum decoquitur, bibiturq; ejus decocti selibra, cum sacchari sesquiuncia. Quod Grabi i[...]: Latini quoq; Epithymum dicunt: Mauritani Esitimo seu Esichemo: Itali Epitbimo: Hispani Cabellos seu flores del thomilbo: Galli Teigne de thyn. At Cuscuta, Italis Cuscuta: Germanis Flachsseiden: Gallis couche in tcy.

Cassyta Plin.

Cuscutæ vires Matth.

Nomina.

Quemadmodum Thymo circumnascitur capillamentum Cuscutæ modo, sic & circa Polium maritimum, Thymbram, Rosmarinum Monspelii observavimus: aliquando & in Hyssopo notare est. Hoc Epithymum dicitur Matthiolo, Lac. Cast. Lug. Cæsal. Tab. Epithymum Græcorum & Arabum, Lob. Lugd. Cassutha minor, Dodonæo historia latina in folio. II. Cuscuta duplex, vel albo vel ruffo colore, quæ passim herbis adnascitur, potissimùm Vrticæ majori, lupulo, rubo, vepribus, lino: Sic Cytiso, Trifolio corniculato: dicitur Cuscuta, Matthiolo, Anguil. Lon. Clus. hist. Pann. Cast. Cæsal. & Orobanche Theophrasti: Cassuta, Fuch. Turn. Dod. fol. Lugd. Thal. Cassytha, Dod. gal. (cui & Podagra & Angina lini) Ges. hort. (& Linodesmon) Tab. Cassytha Plinii, Lobel. Androsaces, Trago.

Ἄλυπον. ALYPUM. CAP. CLXXIII.

Conclusa non legit Orib.

ALypon surculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus foliis: flore molli, levi, & copioso: radice [betæ, tenui,] referta acri succo: [semine epithymi.] Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largissima, quanquam alibi quoq; plurima provenit. Semen atram bilem dejicit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: verùm interanea leviter exulcerat.

Alypi confud.

ALypum ejusq; radix (si Actuario credimus) nil aliud sanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, Turbit Arabibus dictum, quod album vocant. Ipse enim suo de compositione medicamentorum libello, ubi mineris paranda Tripheræ rationem docet (si rectè vertit Ruellius) sic inquit: Si hoc medicamento pituitæ dejectionem moliri institueris, alypum, id est, album turpetum addas. Idem post, ubi de simplicibus medicamentis vomitum cientibus tractavit, ita scribit: Turpetum, quod radix est pityusæ, & album alypia, glutinosam detrahit pituitam. Verùm quia idem Actuarius, paulò ante Alypum describens, prodidit ejus semen atram bilem per alvum ducere, putavere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quod hujus seminis tantùm vires reddiderit. Sed iis responderi potest, quòd cùm probè sciret Actuarius aliam vim inesse seminis, aliam verò radicibus, proinde de radicibus sub turpeti, de semine sub Alypi nomine disseruit. Plantæ enim habentur, quæ alium foliis, alium semine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioscoridis testimonio, menses sistit, cùm tamen ejus semen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter se notis dissidere: nec modò his rationibus fretus, sed etiam Pauli authoritate: quippe qui libro septimo Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemeravit his verbis: Alypi semen inferius atram purgare bilem pari epithymo mensura, cum sale & aceto, dictum est: intestina verò, si fidem Dioscoridi accommodamus, leviter exulcerat. Est autem, meo judicio, quæ nunc Alypias vocatur: hæc Paulus. Ex quibus palàm est, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Sed hæc dicta sint ad Actuarii mentem, non quidem ad præfixam sententiam nostram, nam cùm tantùm radices solas, easq; in particulas dissectas, nec usquàm vivam earum plantam viderim, ex unguibus tantùm leonem non judicabo. Ideoq; velim, ut alterum sit quoque judicium, & præsertim cùm parum referat ad morbos curandos, scire cujus planta turpetum sit radix, cùm ejus facultates optimè à medicis perspecta sint. Cæterùm ad nos solam radicem deferri, neq; ullum hactenus qui plantam, vel semen ostëderit, me nactum fuisse, antea prodideram in commentariis nostris Ita-

ALYPUM.

Opinio quorundam refutata.

Plantæ diversorum effectuum.

Alypi vires ex Paulo.

stris Italica lingua conscriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus vir rei medica eruditissimus, Pisis herbam hanc pro Alypo ad nos misit, cujus hic picturam damus, qua quidem descriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi quod legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hic de Turpeti viribus nobis differendum esset, nisi superius in Tripolii commentatione, ejus historiam ac facultates latius prosecuti essemus, quàm ut adhuc plura dicenda, vel addenda supersint. Herba, quæ ἄλυπον Gracè, Alypum quoq; & Alypia Latinè dicitur: Italicè Alipo.

Nomina.

Alypum, ut Matthiolus expressit, etiam Lacuna & Lugdonensis exhibent, & sub Alypia Lonicerus: verùm perfectiorem adposoimus figuram. Dicitur Alypum montis Ceti, Adver. & Lob. Alypom & Herba terribilis, Tab. Lug. Hippoglossum Valentinum, Clus. hist. Hisp. & Tabernæmontano, qui duas proposuit figuras. Empetrum phacoides in Lugdunensi historia, ubi tres diversæ unius plantæ figuræ exhibeotur: non mirum ergo si magnum sit volumen, quòd si semel atq; iterum hoc contigisset, excusandus foret, cùm nemo sit tam solidè doctus, quem non aliquando cespitare & labi contingat.

Ἔμπετρον. EMPETRUM. CAP. CLXXIV.

EMpetron aliqui Phacoides vocant, nascitur in montibus & maritimis, salso gustu: sed quò propius terreno fuerit, amarius sentitur. Trahit bilem, pituitam & aquam, si bibatur in jure aliquo aut hydromelite.

Empetri cap. deest in meo exemplari.

EMpetri herba faciem nullis prorsus notis depinxit Dioscorides. Unde solo nomine nobis de hac herba potius divinandum esset, quàm quòd aliquid certi ac perpetui statui possit. Non desunt tamen qui Oedipum se faciunt, & hac Dioscoridis obscura quasi ænigmata audeant solvere. Hi siquidem Empetron eam plantam putant esse, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alii vulgari sermone herba di San Piero. Sed hanc nos superius lib. secundo legitimum esse Crithmum, pluribus probavimus. Porrò & ubi nascatur Empetron, & quibus facultatibus sit praditum, Plinius quoque tradidit lib. 27. c. 9. ita ut ea planè à Dioscoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortasse similitudine deceptus, quòd Empetron Saxifragam esse existimaverit, vires, quas utriq; seorsum tribuit Dioscorides, ipse uni Empetro assignavit; addens huic, quòd urinas cieat, & calculos frangat: qua medicina saxifraga debentur. Qua in re Plinium omnino errasse fatendum est. Empetri meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi de ejus viribus in hunc modum differit: Empetron ad solas purgationes videtur esse commodum, bilem ac pituitam educens. Gustu salsum est: proinde ad alia quoq; utaris licet, ad qua pollere ostendimus substantiam salsam. Nominatur item prasoides. Hac Galenus: qui tamen à Dioscorido in nomenclatura discordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibusdam vocari prodidit, alter verò prasoides dici ait: Quare non deest suspicio, quin aut horum alter erraverit, aut alterius codex hoc in loco sit depravatus. Non enim video, quomodo rectè idem Empetron simile reddi possit, & lenti & porro, ut illa nomina demonstrant. Quod Graci ἔμπετρον, Latini similiter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali Empetro.

Empetri consid.

Plinii error.

Empetri vires ex Gal.

Nomina.

Ἄμπελος ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXV.

VItis sylvestris sarmenta vitis *a* modo prælonga emittit, aspera, lignosa, {rimoso cortice,} foliis hortensis solani, longioribus ac latioribus, *b* muscoso flore & capillaceo: fructu exiguis uvis simili, post maturitatem rubente: rotunda est acinorum facies. Fervefacta radix in aqua, & in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota, humorem alvi ciet: ideo hydropicis datur. Uvæ ejus vitia cutis in facie & maculas omnes expurgant. Enascentes viticulæ, cibi gratia, sale condiuntur.

a Or. ad. ὡσπερ ἡ ἥμερος, ut ea uniferæ.

Or. non legit, rimoso cortice.

b Orib. legit βοτρυώδης i. racemoso.

VItis sylvestris cujus imaginem hic appingi curavimus, ita nobis appellanda fuit, non quòd omnino Dioscoridis ἀμπέλου ἀγρίας eam facere velimus: sed quòd plures habeat notas, ac etiam facultates qua illam repræsentant. Siquidem sarmenta vitis modo emittit, folia habet hortensis Solani, fructum exiguis uvis similem, post maturitatem rubentem, cujus acinorum facies rotunda est. Nam hac omnia vitis sylvestris sunt indicia. Repugnat tamen florum figura, quòd muscosi non sint, nec capillacei, sed racematim coharentes. Verùm cùm in Oribasii codice, qui ex Dioscoride transscribit, legatur βοτρυώδης non βρυώδης, hoc loco, depravatam esse Dioscoridis lectionem, haud temerè censemus, & præsertim, quòd rationi magis consentanea sit Oribasii lectio, quàm qua Dioscoridi (ut puto) depravatè legitur. Siquidem nullam scio plantam, fructum uva modo proferentem, qua flores racemosos non fundat, adeò ut omninò stupidus dici possit, qui aliter contendat. Præterea nec illud nobis obstare videtur, quòd hac planta rimoso cortice non sit, cùm etiam verbum illud φλοιορραγοῦντα in Oribasio non legatur. Adde quoque, quòd hac planta, omnibus suis facultatibus, agresti viti bellè correspondeat. Nostra enim mulieres in Hetru-

Vitis sylvestris consid.

ria acinorum succo utuntur ad faciei nitorem, & ad lentigines maculasq; delendas. Nec desunt, qui scriptis mandaverint, sarmentorum & radicum decocto, ex vino albo in operculato fictili parato sanari hydropicos & Regio morbo affectos: quòd non solum alvum exolvat, sed urinam quoq; moveat. Quibus rationibus & autoritatibus fretus (si vel non sit hæc planta Dioscoridis ἄμπελος ἀγρία) non ab re esse nobis visum est, sylvestrem vitem hanc stirpem appellari posse, quousq; novus appareat Dioscorides qui aliam veriorem demonstret. Nascitur in dumetis, sepibus, sylvis & montibus. Sed quàm misere hallucinentur, qui Vitalbam nobis vulgò vocatam, quam alterius Clematidis genus esse statuimus, agrestem vitem faciunt, aliàs longiori commentatione (Deo permittente) differemus. Theophrastus vitem sylvestrem Atragenam vocasse videtur, lib 5. cap. ultimo de plantarum historia, ubi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalibem fortasse nõ experta, ex ligno duriore, & fungoso ignem parabat: ad quod, meo judicio, sylvestris vitis materies admodum apta fuit. Fuchsius, Tragus, & alii nonnulli, qui in Germania de Stirpium natura & facultatibus scripserunt, agrestem hanc nostram vitem Amaram dulcem appellaverunt, quòd mansus sarmentorum cortex primo statim occursu amarus, & deinde paulò post dulcis sentiatur, & præsertim si diutius ruminetur. De hujus vitis sylvestris viribus scripsit Galenus lib. 6. simpl. medic. his verbis: Vitis agrestis racemi extergendi vim habent, ut ephelis & nævos, & id genus omnia in extima cute existentia curare possint. Sed & adstrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & sale condire assolent. Quæ vitis ἄμπελος ἀγρία Græcis, Vitis sylvestris Latinis vocatur: Vite salvatica Italis.

Vitalba non est vitis agr.

Atragene.

Amara dulcis.

Vitis sylvestris vires ex Galeno.

Nomina.

Solanum scandens seu Dulcamata, à corticis sapore, C.B. Vitis sylvestris, Matthiolo, Lac. Cast. Cam. Dulcis amata, Trag. Dulcamata, Dod. gal. & fol. cui & Cyclaminus altera Dioscoridis. Dulciamara & Melothron Theophrasti, Lugd. Amara dulcis, Anguil. Ges. hort. Lon. Lobel. (cui & Siliquastrum Plinii Guilandini & Solanum lignosum) Tabet. Amarum dulce Solano somnifico cognatum, Cordo in Diosc. Solanum fruticosum, Ges. hort. Solanum γλυκύπικρον Thal. Salicastrum Plinii, Cæsalp. Circæa Monspeliensium, Cametario. Vulgatum flore est cæruleo, reperitur aliquando & albo.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

Conclusa non legit Orib.

a Dragõ. ἡ ῥίζα ἀμπέλου λευκῆς ... ὡς καὶ ...

Radix candida & crassa, ut & germen.

VItem albam aliqui bryoniam vocant. Foliis, viticulis, pampinisq; sativam vitem imitatur, sed hirsutiora sunt omnia: ea, quos prope se nacta sit frutices, suis claviculis complectitur: fructus rubens in uva dependet, quo coria pilis spoliantur. Ex ea asparagi, [qui prima germinatione exeunt,] decocti in cibo alvum & urinam cient. a Folia, fructus, radix, acrem vim sortiuntur: itaq; ulcerum phagedænis, gangrænis, chironiis, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex sale illinuntur. Radix corpus abstergit, & autem erugat: vitia cutis in facie varosq;, lentigines & cicatrices nigras emendat, cum ervo, creta Chia, & fæno græco. Eodem effectu prodest decocta in oleo, usq; dum liquescat: sugillata tollit, & reduvias committit: inflammationes discutit illita ex vino: suppurationes rumpit: medicamento aptè immiscetur, quod carnem exedit: infracta ossa extrahit, trita & imposita. Datur comitialib. in potu drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodest attonitis, & vertigine laborantibus, consimiliter assumpta. Contra viperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum subturbat. Fœminarum locis apposita, partus secundasq; morantes trahit: cit urinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè spirantibus, strangulatu oppressis, tussientibus, vulsis, ruptis & laterum doloribus, Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus consumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoq; insessus decoquitur, siquidem vulvas purgat, sed abortum facit. Succus è radice vere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus ejus, si cum tritico decocto sorbeatur.

VITIS ALBA.

Vitis albæ cond. & vires

Bryoniæ fructu nigro.

VItis alba officinis, & herbariis Bryonia nominatur: vulgò mulieribus Cucurbita sylvestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quòd passim secus vias, & propter sepes proveniat. Germinat hæc primo statim vere plures à radice emittens viticulas, teneras & hirsutas, quæ paulatim adolescentes per sepes & fruteta, arbusculas scandunt, & suis claviculis, quibus referta sunt, sese cum illis vinciunt. Folia profert vitigineis proxima, minora tamen, angulosa, aspera scabraq;, flores racematim cohærentes, colore pallido, & in stellæ modum radiantes. Fructum racemosum vinosumq;, acinis hortensis solani magnitudine æqualibus, colore primum viridi, & per maturitatem rubro & quandoq; nigro, quem Dioscorides non vidit. Nos hunc in Ungaria, Germania & Bohemia copiosum vidimus: quibus in locis nulla visitur Bryonia, cujus fructus rubescat. Semen in acinis delitescit, glutinoso succo immersum, subrotundum ac paulo acuminatum. Radice nititur grandi vastaq;, perenni, carnosa, longitudine plerunq; cubitum excedente. Crassitudine humani femoris, capite multis ceu verrucis tuberoso, ima parte divaricata, colore foris cinereo, & candida & succosa intus pulpa, amaro & subacri sapore, quinetiam fortiter adstringente, succo madet gluti-

glutinoso, odore gravi. Nascitur plurimum propter sepes, itinera & fruteta. Hanc inter sua dejectoria medicamenta reposuit Mesues, qui de ea ad sensum scribit. Vitis sylvestris, quòd hausta, quemadmodum & Dracunculus, ventriculo, & jecinori noxam inferat, danda non est, nisi aromatum pulvere permista, addito mastiche, cydoniis malis, aut aliis adstringentibus roborantibusq; medicamentis. Succus è contrita radice expressus pituitam ejicit, urinam remorantem trahit, & cerebrum mundat: quinetiam pectus, & nervos à pituitosis putridisq; excrementis: viscerum obstructiones aperit: renes à calculis expedit: subvenit item vertiginosis comitialibusq;. Præstat opem mirificè tussientibus: & induratos tumores resolvit, præsertim lienis, si cum vino, & ficubus tusa radix illinatur. Menstrua elicit, & universum purgat uterum, atque etiam fœtum expellit, si in ejus decocto insideant fœminæ. Succus fabarum aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & vulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excavatis ejus radicibus immissum cineribusq; incoctum, sugillata delet: hactenus Mesues. Præterea mulieres vulvæ strangulationibus obnoxias mirum in modum juvat, adeò ut eas à strangulatu liberet & sanet. Equidem novi mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta, ut vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis uncia efferbuisset, dormitum itura semel in hebdomade cùm hac medicina per annum usa fuisset, optimè ex illo morbo convaluit. Vitis alba meminit Galenus li. 6. simplicium medicamentorum, de ejus viribus ita scribens: Vitis alba, quam & Bryoniam, & Psilothrum vocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in vere eduntur, utpote edulium stomacho eò quòd adstringat, gratum. Habent etiam subamaram, & modicè acrem adstrictionem: quare & urinam moderatè cient. At radix & abstergentem, & desiccantem & tenuium partium, ac moderatè calidam vim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus imposita: & psoram & lepram sanat. Porrò fructus ejus racemi speciem præferens, iis qui coria tingunt, usui est. Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ καὶ βρυωνία vocatur: Latinis Vitis alba: Mauritanis Fesire, Alfesire, Fessera sive Alfescora, Nezargiesau seu Nezarchaseu: Italis Vite bianca & Zucca salvatica: Germanis Stickwurtz und Teuffelskürbß: *Hispanis Nueza & Anorca: Gallis Celubrine & Coulurée, aut Feu ardent.*

Bryoniæ vires ex Mesue.

Bryoniæ facultates Matt.

Vitis albæ vires ex Gal.

Nomina.

Bryonia seu Vitis alba triplex est: alia enim vulgatior, cujus baccæ maturæ rubræ sunt, radix ex albo flavescit: altera cujus baccæ nigricant & radix foris subnigra, interius verò eo pallet colore: tertia quam maculatam seu Creticam vocamus, quæ vulgari minor, cujus folia & punctis albis & striis notantur: fructu est majore, rubro, aliquando unico, aliquando plurimis, ex longo pediculo dependentibus, radix ampla rapæ modo, quæ forinsecus cum vulgari convenit, verùm intrinsecus candida, nec circularibus lineis prædita: hujus radices Doctor Doldius Noriberga etiam ad me misit. Bryonia baccis rubris, seu Vitis alba Dioscoridis, C.B. Vitis alba Matthiolo, Fuchs. Turn. Cordo in Diosc. Anguil. Lac. Ges. hort. Lob. Castor. Bryonia, Trag. Ges. hort. Lonic. Cæsalp. (cui & Melothron Theophrasti) Lugd. Camer. Taber. Bryonia alba, Dod. gal. & fol. Cordo in histor. Thal. Viticella, Sylvatico. Quæ verò baccis nigris est, dicitur Bryonia nigra seu Vitis nigra Dioscoridis, quam propriè Bryoniam dici Galenus testatur, C.B. Vitis alba fructu nigro, Matthiolo. Castor. Vitis nigra, Cordo in Diosc. Bryonia nigra, Dod. gal. & fol. Cordo in hist. Bryonia baccis nigris, Camerario.

Ἄμπελος μέλαινα. VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

Nigra vitis, quam aliqui nigram Bryoniam vocant, folia fert hederæ, smilaceis proxima, sed majora: caules etiam cognatos: capreolis suis arbores, quasi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia virent, & post maturitatem nigrescunt: radix foris nigra intus buxeo colore nitet. Viticulæ quæ primo germinum partu erumpunt, in olere recipiuntur: menses pellunt, urinas cient, lienem absumunt: vertiginosis, comitialibus, nervorum resolutione tentatis prosunt. Radix eadem, quæ vitis alba præstat, sed inefficacius. Folia cũ vino exulceratis jumentorum cervicibus commodissimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

Vitis nigra Hetruscis vulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno vocabulo. Sunt enim qui hanc Tamnum, sive Tamum etiam vocent, unde Latinis ejus uva Tamnia dicta est. Hujus viticulæ, quæ vere primum è terra erumpunt, quòd asparagis similes sint, eorum more decoctæ, hac etiam tempestate manduntur, quamvis non eam, quam asparagi, cum palato ineant gratiam. Frequentissima hæc in Hetruria provenit, quin & in Goritiensi comitatu, ubi Martio & Aprili mensibus, ejus cauliculi in fasciculos digesti in foro veneunt ad ciborum usum. Huic tamen, quæ in Italia nascitur, illud tantùm objici posse putaverim, quòd in uvarum colore ab illa dissidere inveniatur, quam Dioscorides repræsentavit, quòd huic uvæ post maturitatem nigrescant, nostræ verò perpetuò rubentes spectentur: cætera enim, meo quidem judicio, inter se maximè conveniunt. Sed illud nihil me movet, neque facit, ut mutare debeam sententiam, & credere hanc aliam esse à Vite nigra, quòd viderim in Ungaria & Bohemia (ut in præcedenti commentatione diximus) Bryoniam universam fru-

Vitis nigræ consideratio.

ctum

ctum ferre omnino nigrum, cùm tamen Dioscorides rubri tantùm meminerit: quinetiam hoc idem in Sambuco spectatur, ea enim quæ in montibus provenit, rubicundum fructum edit: altera verò ex purpura nigricantem. Videtur quoq; Solanum hortense quibusdam in locis uvas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunq; cum florum, & fructuum colore ludere soleat, ut in uvis, cerasis, moris, ficubus, prunis, malis, & aliis compluribus perspicuè cernitur. Idcirco nil mirum esse debet, si in Italia Vitis nigra rubentes uvas proferat, alibi verò nigras, ut in Græcia, Asia, aliisq; calidioribus, quòd in hujusmodi discrimina sæpenumero cœli ac soli diversitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam objectionem diluit, non dubitaverim asserere, hanc plantam, cujus etiam hîc effigiem pictam damus, esse veram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cætera omnes prorsus notæ illi adstipulari deprehenduntur. Cæterùm credidit Leonardus Fuchsius, eam stirpem esse legitimam Vitem nigram, quæ nostris in Hetruria vulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram esse Dioscoridis clematidem superius hujus libri initio abundè ostendimus. Verùm hæc ejus opinio nobis pace sua planè reprobanda videtur. Siquidem nostra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ majora, sed potius minora, & per ambitum laciniata: nec semen edit in racemi modum, sed simul compactum, nulla cum uvis similitudine. Adde, quòd eadem sua facultate exulcerat. Vitis verò nigra exulceratis boum cervicibus medetur, & luxatis ob adstringentem vim quam habet, utilissimè imponitur. Martinus Guidottinus, Tridentinus Myropola & rei plantariæ studiosus, scripsit ad me superioribus diebus, nuper à quibusdam fortè fortuna observatum esse, Vitis nigræ radici vim inesse præstantissimam ad conciliandā venerem, si sub cineribus ferventibus decocta devoretur: immo hoc quoq; addit, superare hanc cætera auxilia, quæ libidinis flammas accendunt, præter id quod haud ingratum sit edulium. Quibus nescio sanè an fides sit adhibenda. Vitis nigræ vires paucis perstrinxit Galenus lib. 6. simpl. medic. sic inquiens: Vitis nigra, vocatur autem hæc propriè bryonia, viti albæ ad omnia similis, nisi quod imbecillior: hactenus Galenus de Vite nigra. Hujus autem succo (ut est author Mesues) nihil valentius ad strumas sanandas, si cum vini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præstat ad idem radix quoq;, si tusa & melle excepta illinatur. Sed quoniam Vitis tam alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum est, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus vulgò vocatur BALSAMINA, *aliis Viticelli, aliis Momordica, aliis Caranza, cùm veteribus nihil de ea posteritatis memoriæ proditum sit, sitq; dotibus quàm plurimis non obscuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo hujus herbæ historia pertractetur. Est itaq;* VITICELLA, *sive Balsamina, planta quæ prælongis tenuibusq; viticulis, ultro citroq; repentibus, proximas sibi herbas,*

Fuchsii opin. reprobata.

Vitis nigræ vires ex Mes.

Viticellæ sive Balsaminæ historia.

II. BALSAMINA.

III. BALSAMINA ALTERA.

tum arbusculas comprehendit: foliis vitis albæ, aut viniferæ similibus, sed longè minoribus, magisq; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum sinu prodeuntibus, quibus sese implicat appositis adminiculis. Florem promit cucumeri similem, parvum, colore subluteum: fructum utrinq; turbinatum, qui ovi gallinacei ferè faciem repræsentat, cute carnosa, quibusdam acutis bullis rigente, dipsaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè dissilit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit Anguriæ vocatæ simile, minus tamen, contectum cute crassa, pingui, lubrica, & perquam rubente. Planta hæc gracili innititur radice, nec enim fructum perficit ac maturat, quàm advenit ante autumno, Augusto & Septembri mensibus. Nusquam nisi sata, quod sciam, in Italia provenit: pluribus autem in locis mihi in hortis & fictilibus plantatur & nascitur. Folia vulnera recentia glutinant. Fructus exempto semine insolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem in oleo in balneo calentis aqua, aut equino calente fimo, fitq; inde oleum præstantissimum ad arcendas vulnerum,

Viticellæ vocatæ vires.

vulnerum, mamillarumq́; inflammationes, doloresq́; mulcendos. Valet idem ad ulceratos inflammatosq́; uteros ſiphone injectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem uſum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygdalino dulci, aut è ſemine lini expreſſo, addita ad unamquamq; olei libram, liquida vernicis uncia. Medetur hoc ambuſtis tam igne quam aqua. Punctis ſauciatisq́; nervis utiliter illinitur: quin & vulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorſus delet, & veſparum ictus ſanat. Scribunt recentiorum quidam, ſteriles mulieres fœcundas fieri, ſi à balneo medicamentis utero conferentibus parato, hoc oleo uteri oſculum ſibi perunxerit, ac demum ſuis ſe junxerint viris. Ramicoſis pueris efficax remedium eſt, ſi eo locus ſæpius perungatur. Foliorum pulvis (ut ij affirmant, qui periculũ fecerunt) cochlearis menſura ex plantaginis, ſive equiſeti decocto inteſtinorum vulnera ſanat. Nec deſunt qui eundem pulverem laudibus efferant, ad coli dolores, & inteſtinorum tormina. Porrò illud hic prætereundum non eſt, ne fortè hujuſce plantæ nomina alicui imponant, quòd ſunt qui Momordicam etiam appellent Geranii genus quoddam, illud ſcilicet, quod majora inter cætera folia profert, malvæ amplitudine, de quo libro tertio in Geraniis abundè diſſeruimus. Eſt & alia planta, quam Balſaminam quoq; vocant, ſed à præſcripta facie longè diverſa. Namq; caulis illi eſt craſſus, ſeſquicubitalis, pinguis, & ſucco prægnans, in quo numeroſi habentur rami abundè vegeti. Folia profert Salicis ferè modo longa & in univerſo ambitu ſerrata: flores pergrandes purpureos, retrò inflexe caudatos, è quibus poma ſuboriuntur alterius Balſaminæ non admodum diſſimilia, turbinata, hirſuta, & quæ colore ſint primum viridi, & deinde per maturitatem luteſcente. Diſsiliunt hæc per ſeſe, cum ad ultimam pervenerunt maturitatem abjecto ſemine, quod lenticulæ faciem exprimit. Radicibus nititur numeroſis, craſsis ac obbuſtis, ſeritur in hortis & fictilibus. Putat quidam (id quod etiam ſcribunt) eandem eſſe cum altera viribus, verùm nos nullam ejus experientiam habemus. Cæterùm faciunt hæ plantæ, quæ ſuo repatu arboreſcandunt, & tabernacula, attegias, ſepes & fruteta circumveſtiunt, ut hic quoq; plantam pariter arboreſcandentem attexam, quam V E S I C A R I A M *repentem, à fructuum facie recentiores vocant. Cujus hiſtoriam deſcripſimus ſuperius de Solano Halicacabo diſſerentes, ubi ejus imaginem excudendã curavimus. Quæ vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus Feſtre ſeni anim, Feſtreſim, Alfeſtreſim ſive Faſerſis: Italis Vite nera & Tamaro: Hiſpanis Congorea. At Momordica ſeu Viticella: Italis Balſemina, Viticella, Momordica ſeu Pomo di Gieruſalem: Germanis* Balſamkraut Männlein: *Gallis Marveilles. Verùm Balſamina altera: Italis Balſamina maggiere ſive fœmina: Germanis* Balſamkraut Weiblein.

Momordica genus Geranii. Balſamina altera.

Veſicaria repens. Nomina.

I. Bryoniam ſylveſtrem vocamus, ad imitationem Dioſcoridis & Theophraſti, quam Uvam Taminiam Plinius nominavit, & Vitis nigra dicitur Matthiolo, Lac. Anguil. Lugd. Caſtor. Taber. Vitis ſylveſtris ſive Tamus & Salicaſtrum Plinii, Dod. gal. & fol. Viris nigra ſylveſtris, Geſ. hor. Vitis vel Bryonia ſylveſtris & Sigillum beatæ Mariæ, Lob. Tanus & tamus, Geſ. hort. Tamarum vulgò, Cæſalp. Malacociſſum Damocrati, Geſ. libro de hortis Germaniæ. II. Balſamina rorundifolia repens ſeu mas: Balſamina dicitur, quòd ex pomis ipſius maris immaturis oleo injectis, inſolatione paretur oleum ſeu Balſamum, ut vocant Chirurgi, ad vulnera conſolidanda. Balſamina Matthiolo, Trag. (cui & pomum mirabile) Lac. Geſ. hort. appen. Cæſalp. Lugd. cui & Cucurbita Somphos Plinii forrè: Balſamine prima, Fuchſ. Balſamine Carantia dicta, Anguil. Balſamine alia Geſn. hort. Balſamina Cucumerina punicea, Lob. Balſamina cucumerina, Taber. Balſamina mas, Camer. Charantia, Dod. gal. & fol. (& pomum mirabile vel Hieroſolymiranum) Lac. Cucumis puniceus, Cordo in hiſtor. Momordica & Viticella Caſtori Durantes. III. Balſamina fœmina, C.B. Balſamina altera, Matth. Trag. Fuchſ. Geſ. de hort. Anguil. (cui & herba S. Catharinæ) Caſtor. Balſaminum, Dod. gal. Lugd. Balſamina Dod. fol. Lugdun. Lonic. cui & Charantia fœmina. Balſamella, Cordo in hiſt. Balſamina amygdaloides, Geſ. ad Cordum: Balſamine vulgò dicta, Geſ. de hort. Balſamina fœmina, Camer. Taber. Balſamina fœmina perſici folio, Lob. Catanance, Cæſalpino.

πτέρις. FILAX MAS. CAP. CLXXVIII.

Filici folia ſine caule, ſine fructu, ſine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus *a* pinnata, ſubgravi odore: radice per ſumma ceſpitum nigra, oblonga, filices multas fundente, ſubadſtringente guſtu: naſcitur in montibus & ſaxoſis. Radix latas tineas excutit, ſumpta drachmis quatuor ex aqua mulſa: melius ſi cum ſcammoniæ, aut veratri nigri totidem obolis detur: ſed qui ſumunt, alia prægustare debent: laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, vulneribus ſagitta arundinea factis, eſt auxilio: cujus rei probatio talis fertur. Peribit filax, quam per ambitum ſata copioſior arundo coronet: & contra evaneſcens abibit arundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit.

a Meum & Cat. ἀντιπαρ... ... *i.* expanſa velut ala. *a* Meũ & Cat. ... φυλλα ... ὅμοια ... *i.* folia quidem ſimilia filici habet, ſed non ex uno pediculo veluti illa, verum multas propagines habent.

θηλυπτερίς. FILIX FOEMINA. CAP. CLXXIX.

Filix fœmina *a* foliis eſt filicis, ſurculoſis altioribusq́;, & quæ non ſingulari, ut illa pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flaveſcunt: aliquæ etiamnum rubræ inveniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate ſumpto: poræ cum vino drachmis tribus teretes tineas ejiciunt. Datæ fœminis ſterilitatem faciunt: prægnantibus abortum, ſi ſupergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur: jumentorum cervicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut ventrem emolliant.

Filicis tam maris, quam fœminæ plantas, nemo eſt, qui non noverit: Mas enim naſcitur in montibus & ſaxoſis: quin etiam alibi umbroſis locis. Fœmina in ſylvis & in montib. & fere ubiq;, maximè frigido ſolo. Mas etſi (ut Dioſc. inquit) neq; caulem neq; florem, neq; ſemen profert: certò tamen compertum eſt à naturalium rerum indagatoribus, ſemen ferre filicem

Filicis utriuſque hiſtoria.

I. FILIX MAS.

II. FILIX FOEMINA.

filicē aversis foliis inhaeret, sed adeò minutū, ut visum ferè fallat. Legitur abscissis prope radicē foliis, & in domo suspensis, substrato linteolo aut papyro, ad finem Junii, nam circa hoc tempus maturescit. Atqui vulgus id colligi haud posse credit, nisi nocte festum divi Joannis Baptistæ præcedente superstitiosis quibusdam admurmuratis verbis, quoniam Cacodæmones fugari censet qui filicis semen custodire creduntur. Sed hæc & fabulosa sunt & superstitiosa. Inter filicem marem & arundinem non parva est inimicitia.

Filicis hist. & vires ex Theoph.

Utriusq; filicis meminit Theoph. lib. 9. c. 20. de plantarum historia, his verbis: Filix Fœmina utilis contra intestinorum animalia lata, melle subacta: & contra tennia, in vino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus gravidis detur, abortum facere: si cæteris, steriles in totum reddere ajunt. Differt fœmina filix à mascula, quòd folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem verò crassam, longam & nigram. Harum igitur vires steriles ati addixisse natura putatur. Hactenus de filicibus Theophrastus.

Filicis descriptio ex Plin.

De iis etiam scripsit Plinius lib. 27 cap. 9. sic inquiens: Filicis duo genera, nec florem habent, nec semen. Pterin Græci vocant, alij blechnon, cujus ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graves odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci vocant, alii nymphæam pterin. Est autem singularis atq; non fruticosa (fertè rectius non singularis atq; fruticosa) brevior, molliorq; & densior, foliis ad radicem canaliculatis. Utriusq; radice sues pinguescunt. Folia utriusq; lateribus pinnata, unde nomen Græci imposuere. Radices utriq; longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cum inaruere: siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubiq; sed maximè frigido solo. Effodi debent Vergiliis occidentibus. Usus radicis in trimatu tantum, neq; antè, neq; postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his tænias cum melle, cæteras ex vino dulci triduo pota. Utraq; stomacho inutilissima. Alvum solvit primò bilem trahens, mox aquam: melius tænias cum scammonii pari pondere. Radix ejus duum obolorum pondere ex aqua post unius diei abstinentiam, bibitur, melle prægustato, contra rheumatismos Neutra danda fœminis, quoniam gravidis abortum, cæteris verò sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inspergitur, jumentorum quoq; cervicibus. Folia cimicem necant, serpentem non recipiunt. Et lib. 18. cap. 6. idem de Filice hæc scripta reliquit. Filix biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacissimè contingit germinantibus ramis baculo decussis: succus enim ex ipsa defluens necat radices. Ajunt & circa solstitium avulsas non renasci, nec arundine sectas, aut exaratas vomeri arundine imposita.

Filicis utriusq; vires ex Gal.

Filicem utramq; prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi de earum viribus in hunc modum disserit. Filix mas radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, si qui is eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulsa sumpserit. Ad eundem modum fœtum vivum quidem necare, mortuum autem ejicere mirum non est: est enim amara, paulum habens adstrictionis. Quamobrem ulceribus imposita valenter desiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax est. Similem ei vim habet Thelypteris nominata.

Nomina.

Planta Græcis [illegible], Latinis Filix appellatur: Arabibus Sarax seu Sarachi: Italis Felce: Germanis Waldfarn: Hispanis Helecho yerva: Gallis Osmunda regale seu Fengiere masle. At Filix fœmina, Græcis [illegible]: Italis Felcé femina.

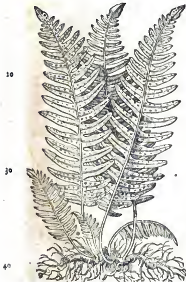
I. Filix mas dentata, C.B. Filix mas Matthiolo, Fuchs. Dodon. gal. & fol. Lonic. Lugd. Castor. Lob. Taber. Filix, Brunf. Turn. Filix mascula, Cordo in Dioscor. & histor. Filix mas secunda, Thal. Filix fœmina aspera, Ges. hort. appen. Filix fœmina, Gesner. hort. Cæsal. Filix sylvestris seu vulgaris, Trag. Quæ de semine dicuntur, nec commentitia sunt, nec superstitiosa, in historia explicanda. II. Filix fœmina dentata, C.B. Filix fœmina, Matthioli, Fuchs. Dodon. gal. & fol. Lacun. Castor. Lugdunen. Filix fœmina secunda, Thal. Filicula petræa fœmina dentata, Taber. Pteridion masculum, Cordo in historia.

Πολυπόδιον. FILICULA. CAP. CLXXX.

Filicula naſcitur in muſcoſis petris, & vetuſtis a arborum caudicibus, præſertim quercuum, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diviſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri ceu polyporum, craſſitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquantum, & guſtu ſubdulcis. Purgandi vim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malva, ad alvum ſolvendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſperſa, detrahit bilem & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & adverſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

a Meſ. & Cat. δρυῶν i. quercuum.

I. FILICULA SEU POLYpodium.

II. POLYPODIUM ALterum.

Polypodium Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atq; etiam officinæ Græcum nomen retinent. Ejus duo reperiuntur genera. Alterum [palmari altitudine aſſurgit, filici ſimilis, ſubhirſutis, & robuſtioribus foliis, adverſa parte fulveſcentibus maculis reſperſis: caulem. florem fructumq; nullum profert. Radicibus nititur per ſumma ceſpitum vagantibus, polyporum piſcium cirris ſimilibus, unde illi nomen, fibris piliſq; propè innumeris refertis, colore exterius ſubfulveſcente, interim verò viridi, ſapore dulci, & auſtero ſimul] de quo hic Dioſcorides diſſerit, omnibus notum eſt, quòd ubiq; locorum frequẽs provenit, in muſcoſis petris, & vetuſtis arborum caudicibus, præſertim quercuum. Alterum verò non niſi paucis cognitum eſſe reor, folio aſplenii quadantenus æmulo, ſed longiore, viridiore: magiſq; per ambitum laciniato: radice priori ſimili, graciliore tamen paulò: hoc plurimum naſcitur in montinum ſylvis. Nos copioſum vidimus, legimuſq; quibuſdam in montibus, per quos iter breve ac compendioſum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Meſues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quod ea, quæ ſolo, aut muſcoſis lapidibus innaſcitur, ſuo quodam exuberante incoctoq; humore maximè ventriculo ſit noxia, quodq; ipſum flatibus repleat, ac etiam ſubvertat. Id quod poſtea in univerſum de omni Filicula ſubjunxit, dicens: Polypodium inter ea recenſetur medicamenta, quæ vel maximè corpora exiccant & extenuant: ſubverſionem & nauſeam facit. In quo tamen Meſui refragatur doctiſſimus Manardus Ferrarienſis, aſſerens, quòd Polypodium, cum imbecilliter leviterq; purget, corpora extenuare non poſſit: addens ſe certò ſcire, quòd idem per ſe exhibitum, nullam ſtomacho inferat injuriam. Proinde Averroi in hoc magis adſtipulandum cenſet, quam alteri: quandoquidem Averroes author eſt, Polypodium tutum eſſe medicamentum, & epithymo præſtantius. Polypodium (ut teſtatum reliquit Actuarius in lib. de compoſ. medic.) bilem, & præſertim atram & pituitam extrahit. Datur purgatæ radicis ſemiſcrupuli adfuſa aqua mulſa. Mediocriter verò alvum ciet, & citra moleſtiam, tum in gallinaceo jure, tum in cremore ptiſanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat aſſignavit Gal. lib. 8. ſimpl. medicamentorum his verbis: Polypodium dulcem ſimul & auſteram habet vincentem qualitatem, ut facultatis ſit admodum deſiccantis, citra morſum tamen: hæc Galenus. Ex quibus ſanè ſatis conſtare poſſe arbitror, Meſuem rectè dixiſſe, & in hoc immeritò à Manardo reprehenſum fuiſſe. Nam quòd Polypodium abundè exiccet, Galenus teſtis eſt graviſſimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poſſit (ut inquit Meſues) non equidem video. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda videatur. Πολυπόδιον quod Græci Latinis ſimiliter Polypodium, & Filicula vocatur: Mauritanis Biſberg, Aſbeig ſive Beſſaigi: Italis Polipodio: Germanis Engelſüß/ Baumfarn und Dropffwurtz: Hiſpanis Filipodio & Polipopie: Gallis Polypode.

Polypodii cõſid.

Polypodii vires ex Actuario.

Polypodii facult. ex Gal.

Nomina.

Polypodium etsi in ruderibus saxosis ad radices Fagorum, Corylorum, & aliarum proveniat, præfertur tamen quercinum: & quod in antiquis & cæduis salicibus reperitur gustu amarius & sylvaticum censetur. Filicula, Matthiolo: Polypodium, Brunf. Trag. Fuchs. Turn. Lac. Dod. gal. Cordo in hist. Ges. hort. Lob. Lonic. Thal. Cast. Camer. Cæsalp. & Fidicula Gazæ apud Theophrastum: Polypodium majus, Dod. fol. Polypodium primum & Felicula Caroni, Lugd. Polypodium secundum, Tab. Herba radioli, Apuleii. II. Polypodium alterum, Matthiolo, Lac. Lugdun. Polypodium primum, Taber. Polypodium minus, Dodonæo historia Latina in folio.

Δρυοπτερίς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXX.

DRyopteris nascitur in vererum quercuum musco, filici similis, multò minore foliorum incisura: radicibus invicem implexis, hirsutis, gustu acerbis, in dulcedinem vergentibus. Psilothrum est cum tadicib. trita: illinitur enim primùm a usq; dum sudorem evocet, mox sudor abluitur, & recens imponitur.

a Meum μετὰ τὸ ἐξιδρῶσαι τὸ σῶμα. i. postquã corpus exudavit.

Dryopteridis consid.

DRYOPTERIS.

Dryopteridis facult. ex Gal.

Nomina.

NOn aliud Græcis significat Dryopteris, quàm filix in quercubus nascens, quòd filix hæc in annosis muscosisq; (ut Dioscorides inquit) quercubus proveniat, foliis filicem ad unguem referentibus. Nascitur etiam humenti solo, & inter vepres, circa quercuum caudices: eam siquidem ipse in Goritiensi agro pluribus in locis inveni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris iis, qui sylvas ingentes frequentant, notissima est. Dantur Dryopteris radices in pulverem contrita, & cum furfuribus mista, addito salis & sulphuris momento, equis devoranda adversus intestinorum vermes. Namq; potenter illos expellunt & interimunt. Dryopteridis meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ejus facultates referens, his verbis: Dryopteris gustu mistam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice verò item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit. Quæ Δρυοπτερίς Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur: Italis Felce quercina: Germanis Baumfarn: Gallis Fuchiere des chesnes.

Dryopteris Matthiolo in minoribus iconibus, Brunf. Cordo in Diosc. Ges. hort. app. Lob. Lug. Dryopteris candida, Dodon. gal. & fol. Pteridion fœmina, Cordo in hist. Filicula petræa fœmina prima, Tab. Filicis genus parvum in montibus, Cæsalpino.

I. CNICUS.

Κνῆκος. CNICUS. CAP. CLXXXII.

CNicus foliis constat oblongis, per ambitum divisis, a asperis, spinosis: caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis olivæ: flore croci: semine candido, alioqui rufo, longo, anguloso. Hujus flore in obsoniis utuntur. Seminis tusi, & expressi succus, cum aqua mulsa, vel jure gallinacei, alvum purgat: sed stomacho adversatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas vocant, adjectis succo amygdalis, nitro, aniso & melle decocto, quæ alvum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis juglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas vel tres sumpsisse satis est. Ratio temperandi hęc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alvi facultate dortar.

a Me. παχὺν. i. crassis, & recto quidem, cum nulla sit in foliis asperitas.

Cnici consid.

Cartamũ offic.

Cnici delineatio, Matth.

SUnt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd ejus flore plerunque croci loco rura utantur: tamersi officina Mauritanos secuta Cartamum vocent. Cnicum (ut author est Theophrastus lib. 6. cap. 4. de plantarum historia) duorum est generum, sativum unum, alterum sylvestre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in usum medicinæ semen tantùm venit. Qui nostris in agris & hortis seritur, singularem emittit caulem, sesquipedalem, & quandoq; majorem, teretem, rectum ex casio albicantem striatumq;, durum atq; lignosum: ramis à medio caule co-

lis copioſis, dodrante longioribus rectisq;. Folia illi ſunt oblonga, craſſiuſcula, robuſta, glabra & venoſa, in mucronem definentia, & circumquaq; infirmis etiam ſpinis circumvallata, & ſine pediculis è ramis prodeuntia. Spectantur in ramorum ſummitatibus acanacea capitula, in latam turbinem faſtigiata oblongis & aculeatis ſquamis compacta, radiantibus circumquaq; ima parte foliolis, aculeis pariter rigentibus, & ſyderis faciem repræſentantibus. Flores è mediis capitulis erumpunt circa canis exortum, capillacei & graciles, ut in cæteris acanaceis, aureo colore ad rubrum inclinante, copioſi, & denſè conſtipati, crocinis ſtaminibus æmuli. Semen eſt illi album, anguloſum, levi cortice ac duro, hordeo ferè ſimile, ſed paulo majus, alba intus medulla. Radice nititur oblonga, gracili fibrataq;, ſed nullius in medicina uſus: ſeritur in hortis & campis. Semen (ut Meſues inquit) pituitam & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus, opem mirificè præſtet, non modò hauſtum ſed & clyſteribus infuſum. Seminis medulla à putaminibus repurgata & ſaccharo eclegmatis modo excepta, pectus & pulmones abſtergit, vocem clarificat, prol. ficumq; ſemen auget. Hæc ille. Excalfacit ſeminis medulla, extenuat, aperit, digerit & flatus pellit. Eadem lac cogit, coaguli modo. Pſittaci, quos valgo vocamus Papagalli, avidiſſimè Cnici ſemine veſcuntur nec tamen eorum alvus exolvitur. Cnici vires paucis perſtringit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens Cnici ſemine duntaxat ad purgationes utimur. Tertii eſt ordinis excalfacientium, ſi quis foris eo uti volet. Ejus planta κνῖκος Græcis, Cnicus & Cæcus Latinis appellatur: Mauritanis Kartan ſive Chartan: Italis Zaffarano Saracineſco: Officinis Cartamum: Germanis Wilder Saffran: Hiſpanis Alacor & Semente de papagaios: Gallis Saffran baſtard, & Saffran ſauvage.

Cnici delineatio, Matth.

Cnici vires ex Meſue.

Cnici vires ex Gal.

Nomina.

Cnicus ſeu Carthamus, ἀπὸ τοῦ καθαίρειν à purgando, flore eſt croceo, eſt cæruleo, eſt & albido: hic de Croceo. I. Cnicus flore luteo. C. B. Cnicus Matthiolo: Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Lac. Caſtor. Cnecus, Turn. Geſ. hort. Cnicus ſativus, Cordo in hiſt. Cæſ. Cnicus ſativus Theophraſti, Lob. Carthamus Bruoſ. Fuch. Lonic. Carthamus, Camerario. II. Helenium Indicum maximum, C. B. Methodum

* II. HELENIUM INDICUM maximum. *

* III. HELENIUM INDICUM ramoſum. *

Dioſcoridis, ratione facultatis & formæ imitantes, in hunc locum, Floris ſolis maximi figuram rejecimus, cujus effigiem à Nobiliſs. Jacobo Antonio Cortuſo patritio Patavino, rei herbariæ ſtudioſiſſimo, & noſtri etiam amantiſſimo, Matthiolus unà cum Epiſtola acceptam editioni Italicæ anno 1568. præfixit: verùm cum editione poſtrema 1583. Typographus certis de cauſis Epiſtolam Cortuſi omiſerit, & ſolùm hujus figuram plantæ maximæ nomine præmiſerit, & eam (iiſdem rationib. moti) prętermittere voluimus: hujus tamen deſcriptio neutiquam prętermittenda. Stirps eſt annua, hominis ſtaturam ſuperans, ita ut quindecim, octodecim, viginti & aliquando viginti quatuor pedes, vel duodecim & plures cubitos adæquet, ad quam altitudinem ſex vel ad ſummum ſeptem menſibus, ex quo terræ ipſius ſemē eſt mandatum, extollitur. Caulis brachialis craſſitiei, rectus, hirſutie aſper: foliis veſtitur magnis, latis in mucronem collectis, crenatis, ex longis pediculis hirſutis pendentib. carnoſis, atrovirentibus, ſimiliter aſperis: Caulis faſtigio capitulum Strobilo ſimile, ſed rotundius & latius inſidet, quod in florem explicatur prægrandem, ingentis patinę amplitudine, quo major non datur, cum medius ejus diſcus pedem, nonnunquam ſeſquipedem latitudine excedat, quem folia oblonga aurei fulgoris, ceu radii ſolares orbiculariter cingunt, media planitie purpuraſcēte. Succedit ſemen oblongū planumq;, quod in ipſi' diſci alveolis ceu apum favis, ordine diſpoſitum eſt, cortice nigro aut cādido obductum, medulla dulci, cujus

tanta copia, ut aliquandò ultra mille semina in uno disco reperias. Radix summa tellure sparsa, & pro stipitis magnitudine brevis, fibrosa (aliquando tuberosa) idcircò ventorum injuriis, nisi firmo jungatur adminiculo, exposita. Ex India Occidentali, Americæ Provinciis, maximè ex Peru, apud quos sponte provenit, in Europam illata. Calida in fine secundi & sicca in principio ejusdem gradus, cum tenui substantia, censetur. Odore est suavi & sapore grato. Sunt qui teneros foliorum pediculos, pilis detasis in craticula coctos, sale, oleo & aromatibus conditos, palato ipsis Asparagis & Carduis gratiores, ad stimulandam venerem commendent. Sunt etiam qui caput coctum in cibos assumant. Universæ plantæ usus ad calculos expellendos, cùm illi vis diuretica insit. Lachryma pellucida, flava, odorata, subacris, quæ caule inciso exstillat, ad renes à calculis expurgandos instar Terebinthinæ commendatur: menstrua ducere, dentium, lateris & coli dolores mitigare, statuunt: ad vulneta etiam glutinanda commendatur. Radix de collo suspensa Apoplexiam arcet, auctore Durante. Veteribus indicta creditur, sed fortè Bellio Plinii censeri posset: siquidem Plinio lib. 21. cap. 8. Luteus Bellio pastillicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Solem Indianum nonnulli, alii florem Solis, quia non solum effigiem solarem præ se fert, sed & cum eo modò in Orientem, modò in Occasum convertitur, & ad ejus ortum quasi præ reverentia capite nutans, reclinatur, & cum surrexit consistit solem semper respiciendo, ad ejus radios sese plurimum pandens, donec Sol occidat. Matthiolo & Castori, planta maxima: Chrysanthemum Peruvianum, Dodonæo editione Latina & Lugdunensi: Solis flos Peruvianus; Lobelo: Sol Indianus Lonicero: Helianthemum Peruvianum, Camerario in Matthiolo: Helenium Indicum, Cæsalpino: Corona solis, Tabernæmontano. Germanis Groß Sonnen Blum: Belgis Sonne Bloemen van Peru: Italis Pianta massima, Sole Indiano, Corona regale, Coppa di Gioue, Tromba d' amore: Lusitanis Gigante, à stipitis magnitudine: Anglis, Sunne flovver. II. Helenium Indicum ramosum, C.B. Chrysanthemum Peruvianum, alterum, Dod. fol. Helianthemum Peruvianum proliferum, Camer. in Matthiolo. Hoc à priori florum magnitudine differt: florem enim in summo expansum, numerosa proles ambit, quod aliquando à natura luxuriante, interdum mangonio & arte fieri solet.

Antifugus. MERCURIALIS. CAP. CLXXXIII.

Linozostis, aliqui Parthenion, alii Hermû botanion appellant. foliis constat ocimi, helxinæ cognatis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum nodo cinctis, alarum cavis multis: fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorum sinu dependente, parvo, rotundo, ceu binis testiculis unà cohærentibus: frutice dodrantali, aut majore. Utraq; in oleribus manditur, ad alvum ciendam: cocta in aqua, epoto jure, bilem aquamq; detrahit. Constat, ut mares gignantur, hunc facere: ut fœminæ, illam, si a purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoveantur.

I. MERCURIALIS MAS.

II. MERCURIALIS FOEMINA.

Mercurialis consideratio. & historia ex Photo.

MErcurialem quæ Græcis Linozostis appellatur, duorum generum esse constat: unum mas, alterum fœmina. Utraque non modò medicis, ac seplasiariis vulgaris admodum est notitia, sed etiam mulierculis, & ferè omnibus,

quòd

quòd in clyſteribus plerunq; imponatur. Naſcitur in hortis, vineis, urbium plateis, & inter rudera. Fæmina, caule, ramis, foliis per omnia alteri ſimilibus provenit: verùm fructu differt, quòd in hac racemoſum ſpectetur & ſemine copioſo: in illa verò ceu bini teſticuli una cocuntibus. Quare non eſt, cur de Mercuriali hic pluribus differamus. Subjiciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib. 25. cap. 5. his verbis: Linozoſtis, inquit, ſive Parthenion, à Mercurio inventa eſt, ideo apud Græcos ἑρμοῦ πόαν multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem. Duo ejus genera, maſculus & fæmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus foliis, geniculis denſis, alarum cavis multis: ſemine in geniculis dependente, fæmina copioſo, mari juxta genicula ſtanto, rariore ac brevi, contortoq;, fæmina ſoluto & candido: folia maribus nigriora, fæminis candidiora: radix ſupervacua, pratenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. Mirum eſt, quod de utroq; eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fæminas illam. Hoc contingere, ſi à conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edanturve folia decocta ex oleo & ſale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in novo fictili, cum heliotropio, & duabus aut tribus ſpicis, donec decoquatur. Decoctum dari jubent, & herbam ipſam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum uſu prædicavit illas: eas ad hunc modum adhuc medicorum nemo novit. Ille eas vulvæ cum melle, vel roſaceo, vel irino admovit. Item ad ciendos menſes ſecundasq;, hoc idem præſtare potu fotuq; dixit. Inſtillavit auribus ſurdis ſuccum, inunxitq; cum vino vetere. Alvo folia impoſuit, epiphoris, ſtranguriæ, & veſicæ. Decoctum ejus dedit cum myrrha & thure. Alvo quidem ſolvendæ, vel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus ſextariis aquæ ad dimidias: bibitur ſale & melle admiſto, necnon cum ungula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putavere aliqui utramq; dandam, ſive cum malva decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt. Hactenus de Mercuriali Plinius. Cæterùm obſervatum quoq; eſt, tolli verrucas omnino genus illius utriuſq; foliis vel eorum ſucco. Utrimq; ſemen cum abſinthio decoctum, ictericos mirificè juvat. Malis item quæ ſerpunt, ſuccus cum aceto medetur. Ejus quoq; vires deſcripſit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Mercurialis utuntur omnes ad ventris purgationes duntaxat. Verùm enimverò ſi quis ejus facere periculum volet in cataplaſmate, ſanè eam digerentis admodum facultatis eſſe experietur. Λινόζωστις ſic Græcè, Latinè verò Linozoſtis & Mercurialis vocatur: Italicè Mercorella: Germanicè Bingelkraut: Hiſpanicè Mercuriale & Urtiga muerta: Gallicè Mercuriale. At Mercurialis fæmina, Græcis Λινόζωστις θῆλυ: Italis Mercorella femina: Germanis Bingelkraut Weiblein: Gallis Mercuriale femelle.

Hippocrates de Mercuriali.

Mercurialis vires Matth.

Mercurialis vires ex Gal.

Nomina.

Mercurialis (quaſi Mercurii inventum) ſativa eſt & montana: utraq; mas ſeu teſticulata, & fœmina ſeu ſpicata. I. Mercurialis teſticulata, C.B. Mercurialis mas, Matth. Fuchſ. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lob. Lac. Lon. Caſtor. Taber. Camer. Lugd. Mercurialis maſcula, Turn. Cordo in Dioſ. Mercurialis teſticulata vel ſecunda, Trag. Mercurialis, ſexta Parthenii ſpecies, Brunf. Mercurialis fructum ferens, Cæſ. Phyllon arrhenogonon Cord. in Dioſc. II. Mercurialis ſpicata, C. B. Mercurialis fœmina. Matth. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Lac. Geſ. hort. Lob. Cordo in Dioſc. Caſtor. Taber. Camer. Lugd. Mercurialis vulgaris & prima, Trag. Mercurialis florens, Cæſalp. Phyllon thelygonon Theophraſt. Cord. in Dioſc.

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIV.

Cynia, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, ſubalbidum: folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitiis ſubalbida: ſemen foliis adhæret, parvum, rotun-

I. CYNOCRAMBE.

* II. CYNOCRA. FOEMINA. *

dum.

dum. Folia cum caulibus pota, alvum cient, oleribus commendantur. Jus decocti, & pituitam & bilem, aquamque detrahit.

Cynocrambes confusi. Ruellii error. Mercurialis spuria.

SI planta, cujus hic imaginem damus, Cynocrambe cyuia ueu est, alia prefectò, quæ magis illi respondeat, ad manus in præsentia non est. Hæc enim omnib. sanè uetu Dioscoridis descriptioni similis esse videtur, præterquam semen, quod foliis (ut ipse inquit) non adhæreat. Quo fit, ut affirmare nequeam, an hæc legitima Cynocrambe dici possit, ac debeat. Videtur Ruellius existimasse Cynocrambem eandem herbam esse cum Atriplice sylvestri. Qua in re (si ita esse credidit) apertè errasse deprehenditur, quòd Dioscorides de sylvestri Atriplice libro secundo, hic verò de Cynecrambe ad finem quarti tanquam de diversis plantis tractaverit. Hanc autem, quam nos Cynocrambem nunc appellamus, Itali Mercurialem spuriam vocant. Ea ubiq; ferè nascitur, & præsertim in campis, vineis, & in cultis solo, & propter urbium mœnia. Differt hæc ab agresti Atriplice non modò foliis & facie, sed etiam caulis proceritate. Siquidem Atriplex sylvestris quandoq; ad duûm cubitorum altitudinem assurgit. Cynocrambe verò binûm palmorum longitudine contenta est: hujus nusquam quod inveniam, meminit Galenus in lib. simp. med. nam ea Cynocrambe, cujus ipse Galenus, & alii rei herbariæ scriptores mentionem faciunt, sub nomine Apocyni, alia est ab hac, de qua hic agitur. Nomina *Quæ planta Græcis κυνοκράμβη, Latinis Cynocrambe & Brassica canina appellatur: Italis Mercorella bastarda: Germanis* Wild Bingelkraut: *Gallis Mercuriale sauvage.*

Cynocrambes nomine Matthiolus Mercurialem sylvestrem & quidem tantum marem proponit, cùm tamen & fœmina detur. I. Mercurialis montana testiculata, C.B. Cynocrambe, Matthiolo, Fuchs. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. qui utramq; una figura proposuit. Cast. Camer. Cynocrambe mas, Fuchs. in iconibus, Camer. in Matth. Lugd. Mercurialis sylvestris, Trag. Lonic. Mercurialis mas sylvestris, Thal. Mercurialis mascula sylvestris, Cordo in hist. Mercurialis species, Gesn. hort. Mercurialis altera vel montana, Cæsalp. Canina brassica, Cynocrambe, Cordo in Dioscoridem. II. Mercurialis montana spicata, C.B. Mercurialis fœmina sylvestris, Cordo in hist. Thal. Cynocrambe fœmina, Camerario in Matthiolum. III. Cynocrambe Dioscoridis. Ex radice tenui fibrosa, oblonga, plures viticuli palmares, etiam longiores, rotundi, striati, lenes & succulenti, virentes, aliquando parum rubescentes, reclinati prodeunt plurimis geniculis distincti, ex quorum singulis emergunt primum foliola duo parva Alsinea forma subrotunda, mox alternatim ex una parte eodemq; loco folium sextuplo majus, oblongo pediculo donatum, oxalidis rotundæ folio oblongius, quadam veluti aspergine obsitum succedit, tandem ad idem geniculum alia decuplo minora, bina, terna etiam Sena notantur: juxta quæ ab ima radice, ad summa viticulorum internodia, flosculi bini, terni, quaterni, muscosi ex herbaceo albidi, plurimis filamentis donati: quibus succedunt fructus totidem geniculis inter folia hærentes, Mercurialis forma, sed minores, rotundi, duriusculi, primùm virides, postea ex nigro cinerei, medulla alba referti. Gustu est insipido & aqueo ipsa herba. Monspessuli locis umbrosis sponte ortum legimus: mox Cynocrambæ nomine, & plantam & semen à Nobiliss. Jacobo Antonio Cortuso accepimus, quæ copiosè nobis provenit, & fideliter ac ingeniosè, ex viva planta à Doctissimo Joanne Rudolpho Salzmanno Botanicæ studiosissimo, effigiata. Hanc videtur Fabius Columna in suo Phytobasano expressisse nomine Alsines facie planta nova, à quo etiam semen accepimus, quod (ut & tota planta) nostro minus est, & satum non crevit, ipsique ex Insula Capreis, ubi frequens sponte oriatur, allatum scribit, Alsinemque apud Dioscoridem esse suspicatur. Cynocramben Dioscoridis statuimus.

* III. CYNOCRAMBE DIOSCORIDIS. *

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPIUM MAJUS. CAP. CLXXXV.

HEliotropio magno flos est effigie scorpionis caudæ, unde Scorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum sole circumagat, Heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirsutiora, candidiora & majora: ramuli à radice terni, quaterni, aut sæpe quini exiliunt, multis alis concavi: flos in cacumine candidus aut subfulvus, incurvatus ut scorpionis cauda: radix tenuis est, & inutilis: nascitur in asperis. Decoctum herbæ ex aqua, fasciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemq; per alvum extrahit: contra scorpionum ictus in vino potum, & illitum prodest: adalligatur ad conceptus arcendos. Ajunt per horam unam ante accessiones, seminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum semen formicantes verrucas, pensilesque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas Syriaseis vocant, podagricis, luxatisque utilissimè illinuntur: menses cient: partus trita, & imposita pellunt.

HELIO-

I. HELIOTROPIUM MAJUS.

II. HELIOTROPIUM alterum.

Ἡλιοτρόπιον μικρόν. **HELIOTROPIUM MINUS.** CAP. CLXXXVI.

HEliotrop um parvum naſcitur in paluſtribus, juxta lacus, foliis antedicto proximis, rotundioribus, ſemine acrochordonum verrucarum modo penſili, rotundo. Herba cum ſuo ſemine pota,

III. HELIOTROPIUM minus.

* IV. HELIOTROPIUM tricoccon. *

adjecto nitro, hyssopo, nasturtio, & aqua, latas tineas, teretesq; excutit. Pensiles verrucas, quæ acrochordones vocantur, cum sale illita tollit.

Heliotropii utriusque consideratio. Verrucaria.

Heliotropion majus, licet in asperis nasci Dioscorides tantùm prodiderit, tamen in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, ubi frequentissimum visitur, passim ferè provenit, in campis, secus vias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item & sabulosis locis. Herba hæc apud Hetruscos officinis Verrucaria appellatur, quòd verrucas, myrmecias, & thymos affricata valenter adimat. Quare mihi, ut Ruellio quoq; doctissimo, plurimùm errare videntur, qui censent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis caltha existimatur, esse Heliotropium majus: namq; omnes prorsus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neq; eorum opinioni illud quicquam addit, quòd hujus Calthæ semen quadantenus scorpionum caudiculas referat, quoniam Dioscoridis Heliotropii flos, non semen Scorpionis caudæ effigiem repræsentat.

Herba cancri.

Porro Ruellius heliotropium hoc vocari ait herbam cancri, quòd ejus flores in cauda cancri (qui nobis astacus esse putatur) similitudinem insectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio assignata, mihi non planè satisfacit, quòd scorpionum & astacorum caudæ forma inter se maximè differant. Unde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxisse, quòd efficacissimum sit adversus carcinomata, & ulcera gangrænosa: ad quæ magno admodum successu eo utuntur chirurgi, qui plantam & ejus vires compertas habent.

Heliotropii vires Matth.

Heliotropio herba formicæ maximè necantur, obturatis earum foraminibus. Si scorpionis cavernula (ut quidam memoriæ prodiderunt) heliotropii surculo circumscribatur, nunquam is foras egredietur: imposita verò herba protinus illum emori ajunt. Folia ex rosaceo illita capitis dolorem mulcent. Epotum foliorum decoctum unà cum cumino renum calculos pellit & frangit, & intestinorum animalia necat. Cæterùm Heliotropium minus vidimus, ac sæpe legimus in Tridentino agro, in palustribus quibusdam locis, idq; compluribus ostendimus, ut quod picturæ satis respondere mihi videretur. Quòd autem hujus Heliotropii, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non invenio in simplicium medicamentorum censu. Paulus tamen utriusq; meminit, sed non plura de his eradidit, quàm quæ Dioscoridi accepta referri potest. Heliotropium alterum, sunt qui Heliotropii genus faciant, quod & hæc verrucas deleat.

Calthæ consid. & vires.

Sunt è recentioribus (ut suprà diximus) qui Calendulam vocatam, Virgilii & Plinii CALTHAM existiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteosve proferat. Quorum equidem sententiæ non ausim omnino subscribere, aut refragari. Foliis exit oblongis minimè acuminatis, Leucoii quadantenus similibus, latioribus tamen ac longioribus: caulem edit singularem, subpinguem, sesquidodrantalem, ramosum. Flores in caulium summitatibus aureos speciososq;, odore cum gravitate haud injucundo: è quibus semen provenit in capitulis apertis: quòd si deducatur avicularum unguibus quadantenus simile spectatur. Radice nititur alba, rectaq;. Ea in Hetruria à florum colore vulgò Fiorrancio nominatur, ubi spontè per se nascitur, secus itinera. Atqui in compluribus Italiæ locis, & in Germania in hortis ad coronamenta seritur. Hanc ibi passim acetariis adhibent. Excalfacit, attenuat, aperit, digerit, & provocat, quamvis gustatu adstrictione non vacare deprehendatur. Cæterùm constat sexcentis fœminarum factis periculis, eandem valere plurimum ad menses ducendos, & præsertim epoto ejus succo, aut herba ipsa recente diutius devorata. Datur quoq; succi uncia, addita lumbricorum terrestrium pulveris drachma, utiliter regio morbo affectis. Sunt qui dicant, hujusce herbæ usu acui in dies oculorum acies. Constat tamen stillatitiam floridæ plantæ aquam oculorum ruborem, & inflammationem arcere, si in oculos instilletur, aut si linteola in ea macerata superponantur. Siccata pulvis cavis dentium immissus, dolorem levat.

Nomina.

Ut Græci ἡλιοτρόπιον, ita etiam Latini Heliotropium dicunt: officinæ & vulgus, Verrucariam: Itali, Heliotropio. At Caltha, Itali Fiorrancio, sive Fior d' ogni mese: Officinis, Calendula: Germani Ringelblum: Galli Soucii.

V. CALTHA.

Heliotropium majus & minus, utrumq; vel erectum vel repens. I. Heliotropium majus, Matth. Lac. Gesn. hor. (cui & Scorpioides alterum) Lobel. Dod. fol. Castor. Lug. Camer. Cæsal. (& Verrucaria vulgò) Taber. Logd. Heliotropium magnum. Dod. gal. Herba cancri majus, Lonicero. II. Heliotropium alterum Matthioli quid sit ignoramus, eodem nomine & eadem figura in Herbario Lugdunensi exprimitur. III. Heliotropium minus, Matth. Lacun. Castor. Lugd. Herba cancri minor, Lonic. Videtur exprimere voluisse Heliotropium tricoccum (à fructu ejus triquetro) cujus figuram. IV. loco adposuimus, dicitur Heliotropium minus tricoccum, Clus. hist. Hispan. Heliotropium tricoccum, Lugd. Heliotropium minus, Dod. gal. & fol. Gesn. hort. (Verrucaria, eidem.) Camer. in Matth. & in horto, ubi & herba Clytiæ. Heliotropium parvum Dioscoridis, Lobelo. Heliotropium tricoccum Plinii, Cæsal. Tabernæmontano. V. Caltha vulgaris, C. B. Caltha Matthiolo, Trag. (nonnullis Caput Monachi) Fuch. Turn. Lonic. Dalechampio in Plinium, qui vult esse Chrysanthemum & Buphthalmum Dioscoridis. Caltha Poetarum, Lugd. Calendula, Brunf. Dod. Gal. & fol. Gesn. hort. Camer. Cæsalp. Calendula sativa, Taber. Chrysanthemum Lobel. qui Gromphænam Plinii suspicatur: Clymenum Dioscoridis Fabio Columnæ in suo Phytobasano.

Varia

Varia eſt, flore ſimplici, pleno, minore, majore: pallido, citrino ruffo: eſt prolifera: eſt floribus reflexis: eſt reflorеſcens, quæ etiam fruticoſa evadit: eſt hortenſis & ſylveſtris: hæcq; major, minor, & humilis.

Σκορπιοειδὲς. SCORPIOIDES. CAP. CLXXXVII.

SCorpioides herbula eſt, foliis paucis: ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Illita ſcorpionum ictibus præſentaneo eſt auxilio.

SCORPIOIDES.

SCorpioidis ſpeciem, Calendulam nominatam, band dubiè eſſe conſerem, ſi folia, ſicuti ſemen, ſcorpioidi reſponderent. Verùm cùm hæc foliis ſit paucis, illa verò multis longisq; proſiliat, ii apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione verſantur. Equidem veram, ut arbitror, Scorpioidem vidi primùm ſuperioribus annis in Forojulienſi agro in civitate Auſtria, quodam in hortulo clariſsimi Medici Juliani à Maroſtica Terviſienſis. Hæc eadem, cujus hic effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut ſingulis plantarum deſcriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ab amico quodam, rei plantariæ perito, ad me transmiſſa eſt. Quam ſanè ſuis notis veram Scorpioidem referre putamus: etſi non deſunt viri doctiſsimi, qui aliter ſentiunt, volentes, Nicandri ſcholiaſtis authoritate, hanc ipſam Telephium appellari debere. At ego horum ſententiam prorſus nihili facio, quòd non prohibeat nomenclatio illa apud ſcholiaſten, quin rectius Dioſcoridi ſcorpioides appelletur. Scorpioidem breviſsime perſtrinxit Galenus libro octavo ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, deſiccat verò ſecundo. Ea nos ſecus Latinis Scorpioides, ac Græcis Σκορπιοειδὴς appellatur: Italis Scorpioide.

Scorpioidis conſideratio.

Scorpioidis facul. ex Gal. Nomina.

Quam pro Scorpioide Matthiolus poſuit, Telephium Dioſcoridis eſſe cenſemus: Scorpioides, ob ſiliquas ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis reflexas, dici poteſt. Scorpioides Matth. Lac. Lob. Lonic. Caſtor. Scorpioides Matthioli, Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lugd. Cam. Lunaria buriſſa, Geſ. hor. Telephium, Anguil. Cæſalpino, cui & Herba amoris, quia puellæ in amore explorando foliis hujus utuntur: ſi enim folia cum ſaliva applicata, cutim tantum rubefaciant, amoris putant indicium: ſi puſtulas excitat, odii. Hunc uſum antiqui poëtæ Telephio tradiderunt, ut apud Theocritum videre eſt, qui ob id philtrum quoque appellarunt.

LIBRI QUARTI FINIS.

PETRI

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. QUINTUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Uperioribus quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item de animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: nec non de omni radicum, herbarum, succorum seminumque ratione. In hoc autem totius operis quinto disseremus de vinis, & metallicis, à vite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIUS MATTHIOLI.

UONIAM non difficile tantum, sed quasi etiam impossibile esset, ut cujuscunque scientia, aut facultatis principiis ac fundamentis universalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda veniunt: ideo non minus necessarium, quàm utile fore existimavi, si hic in universum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fossilium medicamentorum cum historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Gal. in libris simpl. med. cùm tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio involvenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, & communem usum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cùm itaque plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos utique non modo inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de veritatis tramite parum deflectant: videntur tamen non exactè ea omnia explicavisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur.

Varia de generatione lapidum sententia. Aristotelis opinio.

Fieri enim lapides, Aristoteles author est, igne non liquescentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquescentium, è quibus metalla constantur, quo fit ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco vapore: liquescentes verò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusque investigarunt, minimè probandam existimant, cùm lapides longè minus, quam terra ex vapore fieri queant. Siquidem pulvis, qui sic gigneretur, unum aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur, & omnes pariter lapides non liquescentes absque multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam vel pulverem transirent, si tantùm ex iis nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides namque ferè innumeros admodum compactos, solidosque videmus, id quod haud dubie ostendit, ex illo tantùm vapore eos nequaquam genitos esse. Quod si ex eo lapides ejusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aeris regione, ut quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aeris regio ex velocissima astrorum conversione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeique ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terra, quod tamen fieri non videmus. Et quamvis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoque lapides, ut Plinius, & alii quidam testantur, non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aere gigni posse. Nempe is lapidem è cœlo delapsum ventorum vi in aerem sublatum scribit. At si lapides in aere fiunt (quod planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hoc ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur, quam quidem materiam facilè produxisse potuerint violentissimæ tempestates: utpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint.

Theophrasti opinio.

Theophrastus verò non lapides solum, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam sive percolatione sit effecta, aliove modo excreta. Quod etsi jure aliquo probari possit, non tamen iis duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quamvis proxima sit materia terra insignis, omnis etiam est lapis, verùm aliis quoque modis fit pura & æqualis materia, ut cum succi nascuntur. Interdum quoque necesse est, ut calor materiam iis duobus modis genitam prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquescat ignis calore, fieri possit. Verum enimvero multò magis in hoc errasse Theoph. deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiam pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt, alia aquea sunt, alia verò terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum,

argentum,

argentum, & reliqua. Terrena verò lapis, & lapidum species speciosa, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, vel lævore, vel spissitudine aliáve facultate sunt insignes. Quandoquidem si vera esset hæc Theophrasti sententia, nulla quidem inveniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamē varia, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaq; fit, ut citra injuriam dici possit, non omnes preciosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam conflatas, cui aqua pondus longè majus, quàm terra insit. Cæterùm Avicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multò magis veritati, ac rationi cohærere videtur, quàm aut Aristotelis, aut Theophrasti. Avicennæ opinio comprobata. *Quippe quanquam nō explicuerit ipse, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum esse in primis lentum & aquam non simplicem illam, sed cum terra permistam. In qua permistione si plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur: sin aquæ, succus: nil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ ferbuerit terram, vel abraserit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cujusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissolvitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed pulvis. Lutum verò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, vel acrius, lapidem gignit. Quinetiam succus crassus, & lentus facilè convertitur in lapidem: quod in animantibus est evidens præsertimq; in nobis cum jamdudum veteribus Medicis, ac etiamnum recentioribus decretum sit, tum renum, cum vesica calculos non aliunde progigni, quam ex lento crassoq; humore, tēporis tractu à caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmas nō ex aqua tantùm fieri constat: sed ex puro liquidoq; succo, qui aquæ multum, terræ verò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantùm hujusmodi lapides efficerentur, non utiq; mergerentur in ea projecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. Ac cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen quoniam glaciem colore repræsentant, omnino videntur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quapropter* Plinii opinio explosa. *(ut in sequentibus suo loco dicetur) planè explodenda venit Plinii, & aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quæ nive in algidissimis montibus concreverit. cùm aqua non supernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipsis. cùm fluviorum, rivulorum, ac subterraneorum fontiū aqua per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quòd cum resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit. Hoc enim evidentissimè apparet in canalibus, ac solis patentibus aquæ ductibus: quibus nonnulla aquæ calidæ dicuntur. Ii nimirum lapideis quibusdam crustis oblinuntur, quæ cum tenuissimis ramentis compacta sint, cæteris molliores infirmioresq; habentur. Hoc idem apertissimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascentium, præsertimq; in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex hujusce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ. saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ usq; adeò imitantur semina sacchàro contecta, & alia id genus, quæ in officinis sacchàro similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac etiam plerunq; cinnamomum, ut in capsula à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, ut solatii causa aliquos sacchari, ejusq; confecturarum avidissimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui hujus aquæ stillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput subjicientes: siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso sacchàro contecto nihil ferè dissimilia, quæ non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissolvuntur. Idem præterea evenit in montium concavitatibus, ac speluncis, quæ ex saxo potissimùm calcario constant: quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio, lapidea concrescit materia, quæ è cavitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiria hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent. Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alii quidam lapides: & ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod rarò translucidum invenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut ejus, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Judaici, trochitæ, & consimiles. Verùm enimvero succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, vel quòd plus habeat sedimenti, vel quod calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, vel quòd aliquid is succus contineat quod vehementer adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi possit, sive is à terra contineatur, sive cum aquis mistus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa & alia in lapides vertuntur, ut Bohemi apertè testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est) arbores inventæ fuerint in lapidem conversæ stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoque ingenuè fateri possum, arboris ramum ex lacus cujusdam littore mihi allatum esse, qui altera lapideus, altera verò ligneus cernebatur. Venetiis item in magno Germanorum emporio, quod vulgò vocant il Fondaco de Todeschi, equi testiculum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fuggeris agens, jucundo omnium spectaculo, & admiratione ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimentis evenisse comperimus. namq; in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochlea, conchula, & ejusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidē cōversa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hanc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui vehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terram superat. Sunt præterea ramenta saxorum, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui cum in aërem effluxit, in lapidem concrescit. Omne denique, quod habet meatus in quibus lapidescens succus facilè excipiatur. Nihilo secius in metallorum ortu & materia, de quo jam nobis disserendum est, authores inter se dissentire invenio.* Varia de metallorum ortu sententia. *Alia etenim est philosophorum, alia chymistarum, alia astrologorum sententia: quibus etiam accedit opinio imperitissimi vulgi, quæ tantùm ab aliis dissidet, quantum à veritate, & ratione prorsus abhorret. Is namque certò credit, non modò saxa, sed etiam metalla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum varia genera, in ipsa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiantur, nec medio temporis lapsu, ullam ex materiis ad id dispositis esse natam, vel renatam, neq; aliquam vim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse.* Vulgi opinio explosa. *Qui certè vulgus ita temerè pronuncians non videt quàm maximam naturæ inferat injuriam, quæ nunquam aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliàs genuit, quæ etiam nova multa producit. Unde hæc vulgaris opinio prorsus explodenda, atque exibilanda est. Quam insuper ut vanam ac ridiculam illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius visitur. Siquidem innumeræ inveniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à fossoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etsi primùm longè, lateque patebat transitus, ita ut liberè,*

& absq;

& absq; ullo impedimento non modò fossores ipsi, sed vehicula, & curriculi per eas discurrerent: tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creverit, ut fossoribus denuo ingredi volentibus, ob cavitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generare ferrum indicio est. Id quod in Ilua insula metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modo probatissimi scriptores memoriæ prodiderunt, sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis versati sunt, verbis referunt: quippe quòd ferrea illa fodina multis jam annis destituta, iterum atq; iterum ferrea materia impleantur. Porrò Philosophi & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantùm existimat.

Contra Chymistas.

Chymistarum verò nonnulli omnino asserunt, metalla in visceribus terræ gigni ex sulphure & argento vivo, alii ex quodam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimirum omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non vererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hic harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm si quis rem hanc fusius enarratam, atq; exactissimè discussam habere cupit, librum legat Georgii Agricolæ viri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quòd nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tantò perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore verò tum aëris, tum etiam aquæ rursus densentur, ac coeant. Id quod clarè ostendit, ea aquæ multum, terræ verò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atq; terræ quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem verò non auferat. Quin etiam mistura quò purior fuerit, eò pretiosius (ut diximus) metallum constat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuiq; humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere potest, ne dum verbis explicare. Id tantùm novit Deus optimus maximus, qui certas ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt varii motus, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cum aqua permistio: & vis caloris agens in misturas, ut id genus succos gignat. Sed cum de metallorum materia satis dictum sit, jam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsis terræ visceribus reconduntur.

Causa metallorum efficiens.

Calor inquam is est, qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat: frigus verò quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liquescere, ac eam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda videtur eorum opinio, qui tantùm calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli namq; auri generationem assignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti vivi, Jovi stanni, Veneri æris, Saturno deniq; plumbi. Adduntq;, quòd sicut metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent: ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inhærendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena ac finita, regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cœlestibus, ac sempiternis: quæ tandem diuturna orbium circumvolutione, omnium causarum tam remotarum, quam propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo, lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, vel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo provenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissolvit, calorem exsiccando compegisse intelligimus. Contrà verò qui calore ignis liquescunt, ut fluviorum, & torrentium silices, quibus igne liquatis vitrum conficiunt artifices, eos frigore concrevisse certum est. Concretio enim eique opposita affectiones, resolutio scilicet, atque liquefactio, oriuntur à causis inter se contrariis. Etenim calor à materia humorem exhauriens, eam efficit duram: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluso, vehementer constringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, vel nivem cogit. Hinc est, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quæ à nive, vel glacie colliquata fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuissimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoque accedit quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui vel solus, vel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquam quòd sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum secum in lapidem vertit. Quod si in lapidem concreverit guttatim cadens, aut in urceos diffusus, tunc materia tantùm, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut suprà dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per venas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, rivuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis vertant. Verùm non est ignorandum, quòd succus hic lapidescens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusq; quieverit, frigore cogitur, & concrescit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte evenire probatissimi autores testantur. Cujus guttæ solo perfusæ, cùm moveri, aut agitari nequeant ab ambiente aëre, densantur & lapidescunt. Quòd si præterea verum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluviales lapidescant id ideo fieri posse videtur, quòd aquas cum terra permistas vel solis calor paulatim concoquat, vel insignis propter colorem siccandi vis, quæ terræ insit, conspisset: utroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neq; necesse est confingere, aut comminisci aliam vim, quæ id ipsum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Sed hic nobis subit inquirendum, cur unus tantùm quandoque gignatur lapis, cur verò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis cùm locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut parvum, secundùm materiæ quantitatem: quapropter plerumque singulares à frigore efficiuntur, cùm purissimi succi, ex quibus constant, rarius multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contra plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planè solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam dividens paucos efficit lapides: sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, sed etiam ex materiæ diversitate: quandoquidem calor partem unius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes dividitur: siquidem in ea frigus non minus, quàm calor vires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diversa materiæ mole, magni aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea & silices fiunt: etsi sæpius aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicavimus, quæ lapides, & metalla efficiunt: nunc ad eorum differentias progrediamur.

gredia-

grediamur. Colorum itaq; discrimina, quae in lapidibus spectantur, materiae, ex qua gignuntur, diversitatem indicant: unde unus & idem lapis saepe varios colores consequitur, quod fiat ex diversi coloris materia. Deinde calor, cum ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres vero obscuros reddere potest.

Lapidum colores unde varii.

Cujus effectus exemplum clarum habetur in coloribus iis, quibus fictilia vasa pinguntur: namque colores omnes, qui ad vasa fictilia pingenda, vel inficienda parantur, antequam in fornacem conjiciantur, ab his plurimum distant, qui in fictilibus ipsis igne torrefactis, postea visuntur. Quandoquidem etsi fictilia aeris squama super porphyrite lapide levigata, admista aqua, infecta ruso colore, aeris fere modo appareant, ignem tamen fornacis experta, viridia efficiuntur: sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melinus efficitur. Lapis etiam unus, quem figuli nostrates vulgo vocant zaffara, porphyrite lapide levigatus, colore subnigro cruda adhuc fictilia tingit: sed igne percoctus, in caeruleum praestantissimum mutatur, ut nobis aperte declarat caeruleus, ac pulcherrimus ille color, quem vulgo pictores vocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum vitro misto in vitriariis fornacibus efficitur.

Lapis zaffara.

Verum hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non invenias: quare lapides ab ipso coacti colorem eundem servant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, ut non temere credamus, quod plerique fluviorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modo aquarum inundatione madefiant, modo solis calore siccentur. Solis enim calor, a quo silices ipsi aestate Sirio ardente adeo incalescunt, ut vix tangi possint, ipsorum quidem colores (ut fictilium seruax) facile immutare potest, licet id magis evenire constet in eorum superficie, quam in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere & facultate.

Metallorum differentiae plures.

Color primum varius in metallis conspicitur, nam unumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla, ideo fulvi coloris est, quod calor vel terram in flavedinem quandam synceram verterit, antequam cum aqua misceretur, vel succum ipsum mox futurum aurum. Aes vero suum colorem habet, & eum quidem subrubrum, eo quod terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram valde impuram, & adustam. Argentum porro candidum est, quod terra ejus fuerit alba: eadem in caeteris singulis colores investigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantum (ut ante diximus) provenit. Ex quo fit, ut quanto humor ipse tenuior, densior, puriorq; fuerit, eo metallum nitidius ac splendidius efficiatur: quam ob causam reliquis hac in parte praestat aurum. Atq; hinc etiam saporem odoremque sibi metalla asciscunt: dum enim aurum igne comburitur, terrae ipsius synceritate, qua optime cum aqua commista est, fumum perexiguum, & vix sensibilem emittit, & dulcem, ac suavem magis, quam foetidum. Argentum vero contra, quod terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quam aurum, & subfoetidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quam aeri multo major fumi copia effunditur, atque una odor longe foetidior, quod scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stannum, ob aquae redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum aerea, tum ferrea vasa, qui rem hanc scite cognoverunt, ab usu coquinario abdicavere, quam quod adusta terra, quam possident, valde amara qualitate cibi omnes, qui in hujuscemodi vasis vel coquuntur, vel parantur, vel asservantur, vel reponuntur, facile infici possint. Id quod non modo gustum male afficit, & exasperat, sed etiam in ventriculo nauseam, & subversionem commovet. In hoc ergo admonitos seplasiarios volumus, ut ab horum vasorum usu caveant: nam quandoq; compertum est, quod acida medicamenta in cacabo aereo (quae fuit pharmacopolae vel ignavia, vel imperitia) decocta, saeva ac periculosa intulerunt aegris symptomata.

Admonitio contra cacabos aereos.

Praeterea metalla omnia ponderosissima sunt: cujus rei causa est densitas ipsa, quae sequitur bonam terrae cum aqua permistionem. Hinc fit, ut gravissima quaeq; pondera metallis liquefactis supernatent, modo major sit metallorum quantitas, quam rerum, quae ipsis demerguntur. At hujus rei experimentum quotidie facere licet, si argentum vivum in aliquod vas infundatur, eique metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter caetera fundum petit, quoniam plus caeteris ponderet: argento enim vivo ipsa pondera non aliter supernatare deprehenduntur, quam aquae ligna. Caeterum aurum in ipso mergitur, non modo quod ponderosius sit, sed etiam quod cognationem quandam, & quasi consensum cum ipso habere videatur. Metalla insuper, quae liquescunt, in quae attingunt, minime adhaerent: nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut caeteri aquei liquores tam fossiles, quam a plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes invicem coguntur, simulq; cohaerent. Idq; non alia ratione fieri constat, quam quod tam bona, firmaq; mistio rei siccae cum humida facta sit, ut sicca obstet humidae, ne adhaerescat, & humectet: humida vero contra impediat, ne sicca prorsus conquiescat. Quae quidem mistio quoniam in auro perfectissima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absumitur, nam cum ejus purissima terra sit optime cum aqua permista, humorem stringit, & continet, ne vi ignis expiret: humor vero contra tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut caetera faciunt metalla, quae quandoquidem impuriorem sortiantur terram, deterioremq; mistionem, proinde ignis violentia, facile rapiuntur, & consumuntur: cum enim terra flammis accensa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terrae, tamq; minus probe mistam obtinet.

Metallum unum altero citius comburatur.

Etenim si libeat experiri, imprimis ferrum deprehenditur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terrae impurae copiam. Mox plumbum, & stannum, quod in non satis firmum sit cum terra temperamentum, quam ob causam postquam humorem exhauserit ignis, terram consumit. Deinde aes, quod cum terrae purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quam ferrum, etsi ea non satis exquisite mista sit cum aqua, diutius igni resistit. Postremo argentum, quia puriore terra constat, ac melius aqua commista, non nisi longiori tempore flammae cedit. Verum plumbum, ac stannum non ob id igne tam facile vincuntur, quod multum impurae terrae contineant, sed solum ob misturae vitium, quoniam in his imperfectior invenitur. Sed ad lapides nostra revertatur oratio, de quorum quoq; luciditate, sive perspicuitate, ac nitore, vel horum opposito obscuritate, ac squalore jam aliquid nobis disserendum est.

Lapidum diversa diaphania.

Ex praedictis itaq; omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quam caetera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida, ideo ab ea eorum perspicuitatem, luciditatemq; in iis advenisse constat. Unde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, qui translucent, affirmamus quemadmodum ex terra eos, quo qualitatis perspicuitatis opposita reperiuntur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris ac turbidis vel luto vel nigrore infectis. Quod vero alii lapides magis, alii minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quam e succorum diversitate, cum scilicet alii aliis clariores, ac lucidiores existant.

Cur lapides alii pellucidiores?

Ex quo sequitur, quod albae gemmae gignantur ex succo, cui aquae color insit, atq; adeo caeteris clariores, & illustriores appareant, ut crystallus, & iris gemma sic ex argumento vocata: nam sub tecto percussa sole, ob angulos quos habet, colores ex opaco reddit, speciesq; arcus coelestis in proximos (ut Plinii verbis utar) ejaculatur parietes. At adamas ex succo minus claro progignitur, adeoq; tam iride, quam crystallo obscurior est. Non dissimili varietate notantur aliorum colorum gemmae translucentes, sive ortae fuerint e succis viridibus, ut smaragdi, ac prasii: sive e caeruleis, ut sapphyri, cyanei, & jaspidum quoddam genus: sive e rubris, ut

carbunculi: sive è purpureo, ut amethysti, & hyacinthi: sive ex aureo, ut chrysolithi, & chrysoprasii: sive ex misti coloris succo, ut opali. Hinc igitur colligi facile potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carent, & succo concrescunt impuris, atro, & obscuro: quando nec aqua quidem limpidissima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici possit.

Gemmæ cur nitescant?

Nitent tamen gemmæ non transluscentes propter insignem lavorem, qui lucis continuitatem & densitatem parit. Quem quidem lævorem, aut sibi natura comparant, aut artificum ingenio consequuntur: iisdem de causis marmora quoque radiant. Porrò lapides & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut vitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut umbra, aut nubecula, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine vitiantur. Quæ sane omnia non alia ex causa proveniunt, quàm ex coloris succi diversitate. Gignitur quidem umbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula verò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur: sal, quo opalus: plumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore, fiunt, non autem propriè gemmarum. Quinetiam sibi gemmæ scabritiem induunt, cùm ob succi diversitatem partes inæqualiter coalescunt.

Lapides cur leves aut graves?

His ergo rationibus nixus neme non audebit dicere atque asserere, lapides omnes, ac saxa, quæ neque nitent, neque pellucent, ex crassissimo succo, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides spissitudine & raritate, levitate & gravitate: itaque ponderosis, ac compactis lapidibus pauci & admodum occulti sunt meatus: raris verò, ac levibus contra multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quòd rari, ac leves efficiantur lapides, ubi eorum humor cum terra non probè fuerit mistus, is siquidem à calore siccatus, locum in quo consederat, vacuum relinquit, ut in tophis & similibus conspicitur. Idem quoque evenit, cùm sponte flagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Vesuvius in Campania Plinii tempore, ac etiam hac nostra ætate: nam cùm in magnis incendiis terra crematur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuum pleni, cavernosi, & levissimi pumices. Contrarium planè fieri constat, si humor undique in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graves, compactos, ac duros generat.

Lapides cur duri vel molles?

Quòd autem lapides duri, vel molles fiant, partim materia in causa est, partim verò ibi, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipsa humorem exhaurire queat, vehementer constringitur, & in se cogitur, fitque ex ea lapis densus, & durus. Si lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamsi probè terræ permista sit, absumit, & resolvit, terram verò comburit: quo fit, ut lapis adeò mollis fiat, & friabilis, ut facilè in pulverem redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, utpote quod succum validissimè cogat & constringat. Atque ii lapides, qui ex hujusmodi succis coactu concreverint, in fornaces ardentes conjecti liquescunt fluuntque, ob conclusos humores. Qui verò igni admoti franguntur, & dissiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantum priores, ut ea terrenæ partes cohiberi possint.

Lapides cur ardeant?

Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in pulverem, propter terrenam siccitatem. Cæterùm qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cujus generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alii plerique Germaniæ inferioris populi passim lignorum vice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur. Verùm enimvero non ob id tanta est ignium vis, ut adamantem vincat: quandoquidem hujus humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modò non comburitur igni, sed ne quidem dissolvitur. Uterque enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur, tamen humorem immistum obtinet, non aliter atque metalla.

Lapides erodentes.

Porrò lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inventi, vel absumunt, ut Assius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradunt, unde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, ut in fodinis quibusdam cadmia quædam invenitur, quæ fossoribus ipsis manum erodit & ulcerat.

Lapides cur prægnantes?

Postremo nonnulli lapides sunt, qui veluti prægnantes lapillum, vel argillam, vel liquorem in utero gerunt. Cujus rei causa est, & materiæ diversitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut colore cocta mox dividitur, aut aliquo pòst temporis spatio separatur, non secus ac arefacta nucis avellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, vel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in Aetite visitur: si verò lutum non tenax, vertitur in terram plerunque argillaceam, ut cernere licet in Geode: si succus tenuis, vel aqua, liquor interdum remanet, ut in Enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, veluti in ovis liquor, ut inquit Plinius.

Conchylia in lapidibus.

Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere videtur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est crassior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd ejusmodi conchilia in lapidum medio orta, ibi dentium conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & vivant. Siquidem ego certò testari possum, me vidisse non longè à Timavo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris allui unda, lapides à sociis malleis ferreis frangi, atque in illis plurima reperiri conchylia, quæ Dactylos à forma, & colore vocant: sunt enim palmarum caryotis similia. Hæc eadem me aliquandiu comedisse memini in Castro Goritiæ in opiparis mensis illustris ac clari comitis Francisci à Turri, nostrorum studiorum (quæ ejus est singularis humanitas) fautoris, promotorisque maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoque Duini castro iisdem vesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, virum sanè nobilitate & moribus insignem.

Pisces lapidibus insculpti. Pisces fossiles.

Neque me fugit, his nuper elapsis annis virum magnificum atque præclarum Didacum Mendozam Hispanum, lapideas quasdam tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut asserebat) delatas, quæ in longum scissæ varios intus pisces veluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quamvis minimis, in lapidem versos: tot tamque admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd pisces fossiles reperiuntur ultra pyrenæos montes, ut narrat Polybius libro 24. suarum historiarum. Usque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluvii feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter urbes ejusdem nominis, quæ habitantur a Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti: in ea enim est terra tenuis, ubi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum vel trium cubitorum per arenam aqua fluminum delapsa fluit: & si quando inundaverint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt: hæc Polybius. Quibus adde, quòd etiam pisces fossiles inveniuntur circa Heracleam, atque in aliis plerisque Ponti locis, ut Theophrastus est auctor: quin & in Germania ultra Albim fluvium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur.

Terrarũ brevis enarratio.

Verùm quando quidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractavitque, etiam unum de variis terrarum generibus, quæ in medicum usum veniunt, non alienum fore judico, quòd de his quoque universim aliquid differamus. Terram itaque, aut simplicem, aut compositam esse oportet.

Terra simplex quæ?

Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda: quippe ob continuam elementorum mistionem vix ullam reperiri posse putaverim quæ nonnihil aquæ, aeris, vel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cujusvis alterius rei metallicæ mistionem adipiscerit. Contra compositam appellaverim, quæ unum, vel plura eorum in se receperit.

Terra composita

Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò gravis, modò levis constat, pro majori, aut minori elementorum mistione, quæ illis inest.

Quæ

Quis enim dubitet, quin ea sit levior, acrarier, quæ plus aeris, aut ignis participat, quàm aqua? Ad hæc terra ipsa per se unum exiccat, sed varias sortitur facultates pro varia eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua sit aqua frigida, adstringit: quæ ignem accepit, aeris est: quæ aerem, glutinosa, & levis: quæ aerem & ignem, levis & acris. Illa verò, quæ sibi sulphur adjunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod vel fossilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam hujusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat judice qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est usus, sua mutuantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus propriis. A locis enim denominantur Lemnia, quod ex Lemnio insula deferatur. Samia, quòd ex Samo: Chia, quòd ex Chio: Cimolia, quòd ex Cimo: Eretria, quòd ex Eretria Eubœæ civitate: & Pnigitis, quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt Rubrica, & alia nonnulla. A facultate deniq; nomen accepit Ampelitis, quod ejus sit usus ad illinendas vites sub germinationis tempus adversus erucarum injurias.

Terræ medicinales unde denominentur?

Fossilium colores varii.

Et ut aliorum quoq; fossilium colores percurramus, colore albo constant, creta quæ sarcinatores utuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Judaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum vivum, stannum & syncerissimum marmor. Colore cinereo produntur Melia terra, & Eretria altera. Cæruleo verò colore spectantur sapphyrus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, prasius, chrysocolla, & chalcanthum. Flavo luteove colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolitus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hæmatites, scissilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto visuntur quemadmodum jaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo virescente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, ut aphrodisiace. Quædam rufo candicante, ut xanthos. Quædam nigro rufescente, ut tertia batrachitis species. Aliqua atro purpurascente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicante, ut topatius. Sed plura separatos colores habent, ut nigro, albo, & quovis versicolore, ut achates. Apsicton verò nigrum rubentes venæ distinguunt. Contrà nasomonites, cùm sit sanguinis colore, nigris venis decoratur. Venæ autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis, intextæ quodammodo sunt heliotropiis, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphyro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam sunt, quæ tres separatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ venæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minii, mali: orca verò nigrum, fulvum, viridem, candidum. Versicolores postremò nonnullæ habentur, non aliter ac collum gallinæ Numidicæ vel pavonis, aut columbæ in sole apricantis, ut iristalis, & pæderotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant.

Fossiliũ facultates.

Cæterùm sciendum est, quòd ex fossilibus, quæ in medendi usum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia verò eadem affligunt, in cibis vel potionibus data. At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiæ, partim qualitate aliqua, quâ profligantur morbi. Quæ autem proprietate valent, earum quædam resistunt venenis, quædam morbos sanant. Quibus natura dedit vires superandi venena, eorum alia corpora, quæ pestilentia sunt affecta, curant, ut smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari veneno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphyrus potus, sulphur plagæ illitum: fungis strangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus adversantur venenis, ut sal, morsibus viperæ, cerastis, ac crocodili, his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis præsidio est. Quibus verò fossilibus comparatum est, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam sanguinis profluvium sistunt, ut hieracites: alia os ventriculi gestatu & appositu roborant, velut jaspis: alia sinistro mulierum brachio adalligata abortum prohibent, ut aetites: alia item ad femora prægnantis adalligata partum accelerant, ut idem aetites, & jaspis. Sunt quæ crassa è corporibus dejiciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla vomitum faciunt, ut idem Armenius lapis, chrysocolla, & chalcanthum. Sed inter ea quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, misy, sory, melanteria: refrigerant, terra Eretria, molybdoides, stibium, argenti spuma, cerussa. Quæ autem secundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura sunt, ut gagates: quædam contrà indurant quæ mollia sunt, ut lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quæ insensibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia quæ corpori cojerunt, nempe glandulas, & nodos discutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis misy, alumen, scissum. Nonnulla carnem excrescentem minuunt, ut assii lapidis flos, ærugo, chalcanthum, chalcitis, misy, calx viva, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quæ diversis viribus prædita sint, ut cimolia, & sal: cimolia enim reprimit, & discutit: sal abstergit, & adstringit. Sunt deniq; quæ vires easdem habeant, ita ut deficiente una, altera ejus locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & sandaracha: hæmatites, & schistos: atq; hæc quinq; chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melanteria inter se viribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla vim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentum, quàm sandaracha: hæmatites, quàm schistos chalcanthum, quàm reliqua sibi cognata.

Fossilia mortem inferentia.

Cæterum non pauca reperiuntur fossilia medicamenta (ut fusius libro sexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta, vel maximè fumentos affligunt, vel qi mortem inferunt. Idq; efficiunt, vel quod viscera erodant, veluti sandaracha & auripigmentum: vel quòd spirandi organa occludant, ut gypsum & cerussa. Sed hæc de fossilium facultatibus. Nam de concretis succis, cujusmodi est sal, nitrum, alumen chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habent, sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia nonnulla, in hujus libri processu suis locis latius tractabimus.

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

FOlia vitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant & inflamationem stomachi, ardoremq; cum polenta. Folia etiam per se, ut quæ refrigerent, & adstringant, imponi solent. Potus eorum succus dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & gravidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma vitium, quę veluti gummi in caudicibus concrescit, ex vino pota calculos pellit: illita lichenas, & psoras, leprasq;, nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet: maximeq; sanies, quam accensa sarmenta vitium viridia exudarunt: qua & perunctæ verrucarum informicationes extrahuntur. Cinis sarmentorum, & vinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymiis, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & vipe-

VITIS VINIFERA.

rarum morfibus: contra lienis inflammationem illinitur cum rofaceo, & ruta, & aceto.

Ἄμπελος ἀγρία. LABRUSCA. CAP. II.

Labrufca duorum generum eft. Alterius uva non maturefcit, fed floretenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem pervenit, parvis acinis, nigra, & adftringens. Folia, caules, & claviculæ, quibus repunt, vim habent cultæ viti fimilem.

Σταφυλή. UVA. CAP. III.

Uvæ recentes alvum turbant, & ftomachum inflant: innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utilesq; fiunt ftomacho, ægrisq;, atq; cibi aviditatem excitant. In vinaceis, & ollis fervatæ, ori & ftomacho gratæ funt, alvum fiftunt, fed veficam, & caput tentant: & fanguinem excreantibus conveniunt. Similesque, quæ in mufto fuere. Sapa, aut paffo conditæ, ftomachum magis infeftant. At quæ folem prius paffæ, in aqua cœlefti conduntur, minus vinofæ funt, fiticulofis, ardentibus, & longis febribus falubres. Reconditi vinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum fale illinuntur. Decocta eorum dyfentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vulvæ laborantes juvat infufa: ad defeffiones, ac fotus affumitur. Nuclei acinorum adftringendi vim obtinent: ftomacho utiles funt. Infpargitur farina toftorum, polentæ modo, dyfentericis, & cœliacis, & folutis ftomacho.

Vitis viniferæ, uvæque confid.

Vitium omnium genera, quæ non modò gratiffimas, dulciffimasq; uvas ad cibos proferunt, verùm etiam ex his vinum præcipuum humanæ vitæ bonum, fuaviffimumq; potum largiuntur, quot & qualia fint, hic fcribere fupervacuum effe puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas fibi conciliavit, familiaresq; reddidit, ut nullus tam clarus quàm obfcurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam denìq; urbanus quam rufticus inveniatur, qui de vitium generibus, earumq; hiftoria non poffit apte, atq; etiam diftincte loqui. Ut autem & vites ipfæ, & vinum à quorundam vermiculorum erodentium vindicentur injuria, illud omnino filentio involvendum non duximus: quòd fi dum à farmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci fanguine oblinatur, vel ea ipfa prius cotem experta, caftoreis corio affricetur, nuper emiffæ gemmæ (fi tamen rei agrariæ authoribus fides adhibenda eft) ab erucis minimè erodi poffunt: neq; etiam emiffa jam folia, ab aliis quibufdam vermiculis convolvi. Præterea non ignorandum eft, quòd magna admodum injuria vitibus infertur, atq; uvis maximum detrimentum, fi braffica feratur inter vites: fiquidem perniciale uni cum altera odium intercedit. Quod cùm animadverterent rei medicæ fcriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braffica collocarunt. Ea enim fi cruda præfumatur (ut apud plerafq; nationes in cœnæ initio capitatam braffìcam minutim refciffam, lactucæ & intubi loco in acetariis recipi obfervavimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam poft fumpta crapulam difcutit. Quo fit, ut Germaniæ populi vino admodum addicti, femper fuis menfis braffìcam interponant, vel recentem, vel muria affervatam. Ad Elephantinem (ut Theophraftus eft author) itemq; circa Memphin vites perpetua fronde virent: tametfi annuas tantùm proferant uvas. In Italia verò vites habentur, Plinio infanæ appellatæ quater in anno florent, fed primas tantùm maturant uvas. Uvas fine vinaceis quidam provenire affirmant, fi propaginum ima pars, quæ terra in fcrobe obrui debet, ante plantationem adeò fecetur in longum, ut medulla utrinq; exinatur, ac deinde conjunctis partibus, & ulmeo cortice circumvolutis, propagines ipfæ fuis fcrobibus implantentur. Sed ut jam uvis fuas reddamus facultates. Uva (ut Galenus libro fecundo de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; pravi fucci habent, præfertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipfæ nutriant, maximo argumento funt ij, qui vinearum fructum cuftodiunt: quippe qui tunc temporis uvarum efu admodum pinguefcant. Cæterùm non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces exiftunt cæteris fuccum habent calidiorem: ob id funt fiticulofæ ac ventriculum inflant, & alvum fubducunt. Contrarium efficiunt auftera: fiquidem, & ventrem cohibent, parum nutriunt, ægreq; concoquuntur. Acerbæ autem vitari prorfus debent, utpote quæ ventriculo adverfentur. Uvæ eò laudabiliores, quò carnofiores fuerint, præfertim cùm probè maturæ à vite decerpuntur. At penfiles, fi prius maturæ fint, & dulces cæteris minus ventriculum inflant, & alvum convenienter emolliunt: hactenus Galenus. Uva recens probè matura præftat auxilio magno ad ambufta, fi manibus preffa adeo ut vinum reddat, ambuftis partibus illinatur. Namque non folum dolorem illico fedat, fed veficas fieri prohibet. Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, Latinis Vitis vinifera appellatur: Arabibus, Harin, feu Karm: Italis Vite vinifera: Germanis Weinreb: Gallis, Vigne. Quæ verò ἄμπελος ἀγρία Græcè Labrufca Latinè dicitur: Italicè Lambrufca: Germanicè Wildweinreb: Gallicè Vigne fauvage. At Uva Latinis ac Italis σταφυλὴ Græcis vocatur: Arabibus Haineb: Germanis Weinber: Gallis Roifin.

Vites quo pacto ab erucis vindicentur?

Braffica apud vites non ferenda.

Vites perpetua fronde virentes.

Uvarum facul. ex Gal.

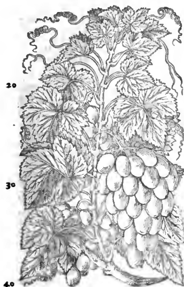
Nomina

Σταφὶς

Σταφίς. UVA PASSA. CAP. IV.

UVa passa alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admista milii, ac hordei farina, & ovo, valet ad purgandum caput: ejusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Favos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat: podagræ convenienter cum panacis succo illinitur: mobiles ungues illita, celerius extrahit.

* UVA PASSA. *

Uvæ passæ consid.

UVas passas, quarum ubique vulgaris & frequens est usus, omnibus notissimas esse arbitror. Veruntamen non est, meo quidem judicio, credendum, quòd cùm de Uvis passis mentionem faciunt Galenus & veteres alii, parvulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibusdam Aegæi insulis ac Peloponneso Venetias convehuntur, & in quibusdam etiam Italiæ locis insolantur: siquidem Galenus nulla magnitudinis, vel parvitatis habita ratione, omnes in universum uvas solis calore siccatas passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus his verbis declarat. Porrò quemadmodum passarum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passarum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitatis, quæ gustui inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni verbis satis colligi potest, ipsum omnis generis uvas, quæ solis fervore flaccescunt, nullo prorsus discrimine passas appellasse, nempe Damascenas cæterùs grandiores (zibibum officinæ vocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrna (ut ajunt) Cypro, & Creta comportantur. Zibibum off. Præterea loco citato idem Galenus ita scribit: Nonnulli autem, & rectè sanè, è dulcibus, grandibusque, quales sunt scybelitides, priusquam mandant, semina eximunt, quæ & ipsæ inveteratæ, cutim duram, crassamque habent, easque prius in aqua cognitur macerare: nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his contrariæ, solidæ & crassæ quæ nullum prorsus semen habent. Crescunt hæ in Cilicia, colore subflavo: In Pamphylia autem scybelitica, & colore nigra: quæ, ut dixi, sunt maximæ: hæc ille. Cæterùm sciendum est, non omnes Uvas passas ejusdem esse facultatis: alia namque facultas inest dulcibus, alia austeris, alia vinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque vinaceis carent, vel quòd ita natura producantur, vel quòd ii arte fuerint exempti, si dulces sint, adstringente facultate usque adeò privantur, ut etiam mirificè leniant: quamobrem pectoris angustiæ, tussi, exasperatis faucibus, & renum vesicæque vitiis maximè conveniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro septimo, & octavo de compositione medicamentorum secundum locos, ubi uvas passas sine vinaceis leniendo pectori, ac jecinorosis plurimum commendat. Contra verò facultate omnino adstringente censentur, quæ cum suis vinaceis manduntur. Quod cùm non ignoraret Dioscorides, Uvam passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore versari existimem Medicos alioqui ætatis nostræ celebres, qui alvi dejiciendæ gratia, Uvam passam parvam vulgarem, quæ ex locis suprà dictis in Italiam defertur, simul cum vinaceis devorandam exhibent: quippe cùm alvum fluidam facere in animo sit, eam potius cohibent, quàm leniant: idque potissimum, ubi uvæ passæ temporis tractu succi partem amiserint. Qua re perspecta in hanc sententiam deducor, ut ad alvum emolliendam aptiores censeam Damascenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti sint, vel eæ sumantur, quæ sine nucleis nascuntur) quàm quæ minuta passim in officinis inveniuntur: quandoquidem hæ succi longè minus quam corticis, & vinaceorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asservatæ. Quapropter si hoc tenuis uvarum passarum genere, uti quandoque cogimur ad emolliendam alvum, eas eligi præstat quæ sine vinaceis proveniunt: vel si hæ desint, suppleant illæ quæ à nucleis fuerint expurgatæ: tametsi Damascenis & Creticis longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenum, easque ad pectoris vitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hac etiã tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia convehebantur. Illud porrò animadvertendum est, quòd ubi quis alvum bonam facere contendit, non debet passis uti, quæ gustus acerbitatem, vel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidæ, ac terrestres, quibus itaque facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum vinaceis nucleis comedantur. Unde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit: Uvæ passæ cum aliis uvis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim sunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ verò ex dulci & austera qualitate sunt mistæ: quanquam dulces nonnihil quoque austeræ qualitatis habent, & austeræ dulcedinis. Cæterum ut dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. At hæ austeræ stomachum roborant & ventrem constipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissolvant, nec alvum subducant. Dulcibus tamen, ut vis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infestant, obtundunt. Et libro 8. cap. 7. de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit: Uva passa contemptibilis videri possit, ob familiarem ejus usum. At verò hoc ipsum eam facit utiliorem: nam cùm familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet viscus affectum. Habet autem & vim concoctoriam crudorum humorum, & vim coercendi maligna, fitque ipsa haud facilè putredini obnoxia: & ultra hæc secundum totam sub-

Uvæ passæ in facultatibus differentes.

Medicorum error.

Uvæ passæ vires ex Gal.

stantiam, visceri ipsi, hoc est jecinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante victus ratione, sic habet: Uvæ passæ, si non sint adstringentes, lieni quidem, & epati tumentibus non conducunt, thoraci tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uvis autem passis ut cibus sunt, locutus est ipse Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, his verbis: Alimentum ex passis uvis tali qualitate in corpus distribuitur, qualis ipsarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex iis, quæ utriusq; qualitatis sunt participes. Quantitate verò copiosius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex austeris & macris. Quòd si passarum pinguium, dulcium, a quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari uvarum mole contuleris, passas valentius nutrire deprehendes. Hujusmodi sanè ut minus quàm caricæ subducant, abstergantq́; magis tamen quàm illæ stomachum juvant. Hæc uva quæ Græcis σταφίς, Uva passa Latinis pariter ac Italis vocatur: Arabibus Zibib: Germanis Weinbeerlein/Meertreubel und Rosin: *Hispanis passas: Gallis Roisins en capts.*

Nomina.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. V.

OEnanthe vocatur vitis sylvestris fructus, cùm floret: Recōdi debet fictili non picato, collectaq́; substrato linteo, in umbra siccatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria, quare pota stomacho, ac ciendæ urinæ utilis: alvum sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca & illita efficax est, capitis doloribus tam viridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur, sanguinolenta vulnera cataplasmate, & incipientes ægilopas, oris ulcera, & genitalium nomas trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione vindicat. Pessis infertur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & vino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: teduvias, & pterygia, abscedentes gingivas, cruentasq; cum melle sanat.

Oenanthes consideratio.

OEnanthen non illius labruscæ modò florem esse, quæ uvas ad maturitatem non perducit, verùm etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius uvam non maturescere, sed florentem Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoq; labruscæ florentis uva Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud veteribus significet Oenanthe, quam vitis flos. Quod in præsenti capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthen vocari vitis sylvestris fructum, cum floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi vini oenanthini meminit, e feracis sylvestris vitis floribus fieri scribens. Ex his itaq; abundè constare arbitror, non tantùm infructiferæ, sed etiam fructiferæ labruscæ florem Oenanthen vocari posse. Adde quod id quoq; apertè testatur Gal. lib. 8. cap. 1. de compositione medicamentorum secundum locos, his verbis: At vero quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij succum admisceo quandoq; etiam ambo & tertium insuper hypocistidis & quartum oenanthes: sic autem appello vitium sylvestrium germen una cum floribus, ex quo succedentibus diebus uva fit. Plinius lib. 12. cap. 28. Oenanthen uvam, non florem esse censet, sic inquiens: Eodem & Oenanthe pertinet: est autem Vitis labruscæ uva: colligitur cum flore, cùm optimè olet: hæc Plinius: in cujus ultimis verbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legendum esse, cùm floret, non cum flore. Non enim video, quomodo quis unquam uvam cum flore colligere possit. Cæterùm ne aliquis fortasse decipiatur, hic non ducimus silentio dissimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctissimi interpretis, & commentatoris Dioscoridis. is autem ex ejus verbis, quæ nunc subjiciam, magis innotescet. Monemus, inquit, scribere in 6. sua medicina, Paulum Aegineta plurimum quidem ex labrusca Oenanthes usum esse, quoniam egregie adstringit, stomachumq; & alvum maximè firmat. Veruntamen eraditis his, idem statim subjicit: Dioscorides autem aliam describit Oenanthen contrarias huic vires habentem ideoq; secundis, stillicidio vesicæ, & fellis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neq; in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda Aegineræ authoritas, & testimonium est, quem credere oportet vera, & quæ aliquando legisset, testari: hæc Marcellus. In quibus sanè verbis evidentissimè deprehenditur hallucinatus, vel potius eorum oblitus quæ de Oenanthe herba viribus huic contrariis prædita, memoriæ prodidit Dioscorides libro tertio. Neq; solum hujus, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse videtur: sed neq; eorum quoq; quæ ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (ut ajunt) dormitat Homerus. Illud postremo addiderim, quòd etiam domesticæ vitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia sylvestris vitis vi multò magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis Oenanthe, & Labruscæ flos. Italis Enanthe: Germanis Wildreben: *Gallis Grappe de vigne sauvage.*

Marcelli Vergilii lapsus.

Nomina.

Ὀμφάκιον. OMPHACIUM. CAP. VI.

OMphacium succus est acerbæ uvæ nondum maturescentis. è Thasia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, insolare, usq; dum cogatur: semperq́; quod cervici vasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu verò à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concrescere non sinunt. Eligendum est flavum, friabile, vehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, uvam, ulcera oris, humida gingivarum vitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, vetera ulcera, nomasq; ex aceto: dysentericis & mulieribus fluxione vulvæ laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum convenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco, & aquatiore est utendum, valde siquidem exurit.

Omphacii consideratio.

OMphacium ex omni immaturarum uvarum genere parat Italia, cùm Thasiis, & Aminæis careat uvis, è quibus veteres suum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat usum, id in sole cogentes, ubi videlicet adstrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorsus exolevit. Sunt, qui ut majorem omphacio adstrictionem comparent, e sylvestrium vitium uvis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, sed etiam ad ciborum condimenta. Verùm

ompha-

omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum vinaceis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleventur, fæx vero subsidat & inclarescat succus. Siquidem hac parandi ratione absq; sale per annum incorruptum asservatur tam ad ciborum, quam ad medicamentorum usum. Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit lib. 4. simplicium medicamentorum) calidis morbis omnibus magno juvamento adhiberi potest: quippe cum id omnino acidum sit perfecte etiam refrigerat, unice q; ardoribus prodest, sive ori ventri u impositum, sive totu hypochondriu, sive cuilibet alij quod refrigerare velimus. Atqui, etsi scribat Galenus Omphacium acidum esse, non tamen aceti modo in altum penetrare potest, quod Omphacium calorem (ut ipse inquit) non habeat, ut acetum, ac proinde neq; acrimoniam. Quare Joannis Fernelii Medici clarissimi sententiam probare non possum. Siquidem n libro quinto methodi medendi postquam omphacium frigidum ordine secundo, siccu vero primo constituit, jecoris obstructiones expedire, & ob id regium morbum fœdosq; colores abstergere scribit: quin & dum hac præstat, leni simul adstrictione ventriculum, jecurq; corroborare. Quibus (quantum video) cum Galenus, tum ratio ipsa refragatur. Siquidem quod Omphacium primo tantum ordine siccet, falsum sane esse convincatur Galeni ipsius testimonio, quippe qui lib. 5. cap. ultimo de simpl. medic. facult. omphacium tertio ordine exiccare, ac vehementer adstringere scribit: Id quod iterum repertes libro quarto, c. 1. de compositione medic. secundum locos: & libro & cap. 5. de medendi methodo. Quod vero omphacium jecoris obstructiones aperiat, nulla prorsus est ratio, qua consentiat. Nam cum scribat Gal. lib. 4. cap. 5. de compositione medic. secundum genera, omnia adstringentia contrahere ac densare, quinetiam vincire, ac continere partium sibi invicem cohærentium substantiam. atq; nimis magno hoc pro adstrictionis vehementia, palam fit Fernelii sententiam haud esse probandam, & præsertim eo argumento, quo ipse nititur videtur, quod scilicet omphacium aurigine & fœdos colores abstergat. Siquidem tametsi omphacium cutis affectum, auriginem, maculasq; cutis abstergat, non tamen ex id sequitur, ut potum jecoris obstructiones aperiat. & præsertim cum stringendo & densando, quæ adstringentia sunt, summa corporis, in altum penetrare ac permeare prohibeatur eorum virtus. Ob quam causam (inquit Galenus) pulchre nonnulli medicorum alia tenuium partium, & acri potestate prædita videre cogitarunt, quibus velut ducta adstringentium vires in profundum corpus provenirent. Itaq; cum omphacium crassarum admodum sit partium, nec quicquam caloris etiam nativi, tum acrimonij sortiatur, quo in jecur vehi possit, atq; occlusos permeare meatus, non video quo pacto Fernelij opinioni acquiescere queam. Postremo quod leni adstrictione ventriculum jecurq; corroboret, non satis Fernelij authoritate mihi constat, cum omphacium Galeno (ut præmisimus) vehementer, non leviter adstringens habeatur. Id Græci ὀμφάκιον vocant, quod Latini item Omphacium: Itali Agresto: Germani Agrest: Hispani Agraz. Galli Verius.

Omphacii vires ex Gal.

Jo. Fernelius reprehenditur.

Nomina.

Οἶνος φύσις. VINI NATURA. CAP. VII.

VIno vetere nervi læduntur, & reliqui sensus, quod tamen gustu suavius est: quare avendum iis, qui [a intestinæ] alicujus partis imbecillitatem sentiunt: attamen in secunda valetudine paucum aqua dilutum, innoxie sumitur. Novum inflat, ægrè cequitur, insomnia parit gravia, & urinam ciet. Ætate medium utraque vitia fugit: quare ad victus sanorum, ægrorumq; usurpatur. Album, tenue, stomacho utile est, ac facile in membra distribuitur. Nigrum vero crassum est, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Gilvum, utpote quod medium est, medias inter utrunq; vires habet. In secunda tamen & sinistra valetudine, cum primis laudatur album. Quin & vina sapore distant: siquidem dulce crassis partibus constat, & difficilius a corpore expirat: stomachum inflat, alvum & interanea ut multum turbat, sed minus inebriat: renibus & vesicæ aptissimum. Austerum per urinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digestionem accommodatissimum: alvum, & cæteras fluxiones cohibet, minusq; urinam expellit. Novum nervos minus tentat. Vinum aqua marina factum stomacho adversatur, sitim stimulat, nervos infestat, alvo aptum, a valetudine se recolligentibus inutile. Passum, quod uvis sole siccatis in area, aut in sarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut Pramnion, aut Protropon: & sapa, quæ fit multo igni decocto, Græcis sirion, aut hepsema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur Melampsithia, crassa sunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & helvola inter hæc media, medias fortiuntur vires. Omnia tamen adstringunt, & pulsus revocant: faciunt adversus venena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & vomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum & vesicæ pruritus, rosiones exulcerationesque, inflat tamen, & stomacho adversatur. Privatim, prodest melampsithium si venter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit alvum. Gypso conditum nervis officit, caput aggravat & incendit, ac vesicæ adversatur: contra venena cæteris aptius. Picata aut resinata excalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimica. Quæ vero aparachyta vocant, ut quæ admistam sapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, stomachum male habent. Inter Italica vina Falernum principem locum obtinet: quod inveteratum per quam facile coquitur, pulsus exsuscitat, alvum adstringit, stomacho utile: sed vesicæ nocet, atq; iis qui visus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minime idoneum. Albana crassioribus constant partibus: dulcia stomachum inflant, ventrem emolliunt, sed concoctionem non æque adjuvant, & nervosa minus infestant, vetustate eadem austerum saporem concipiunt. Cecubum, cum sit dulce, est & Albano crassius: corpus & colorem alit: ægre tamen coquitur. Surrentinum valde austerum est, quare intestinorum & stomachi fluxiones cohibet, & cum tenue sit, caput minus tentat: inveteratum suavius redditur, & stomacho utile. Adrianum & Mamertinum in Sicilia æque crassis partibus gignuntur: modice adstringunt, & ocyssime inveteratur, minusque ob suam tenuitatem nervos tentant. Parætydianum, quod ex Adriatico sinu defertur, odoratum ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu servat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum Paræpyano simile est, sed urinam vehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui est, bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis utile. Lesbium facile membra subit, Chio levius, & alvo idoneum. Ephesium eandem vim habet, quod Phygelites nominatur. Verum Asianum e Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis dolores ciet, & nervos lædit. Coum vero, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquam vendicant, facile corrumpuntur: flatus movent, alvum turbant, nervis officiunt.

a Meum Conclusa non legit.

Vinum omne (ut reliqua in comune dicantur) merum ac syncerum, & sua natura austerum, excalfacit, facilè in membra distribuitur, stomachum adjuvat, appetentiam ciborum invitat: vires alit, ac robur auget: somnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti spumam, taxum, aconita, fungosve: contra serpentium morsus, & omnium ictus, quæ refrigetando necant, aut stomachum in vomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, tosionesq; præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si venter, aut interanea rheumatismum sentiant. Conveniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, vetera & odorata. Quæ tamen vetustate dulcescunt, renibus ac vesicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusq; in succida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austera & alba, ad sanorum victus usurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Paraetypianum ab Adriatico sinu & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium & Phygelites ex Epheso. Crassa verò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamē & austera stomacho prosunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia & candida vehementius urinam ciunt, & dolores capitis movent nervosq; largius pota tentant. In media ætate, ut à septimo anno potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine & qualitate vini definiatur. Non sitire, & modicè cibos proluі, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis & maximè assidua: siquidem obsessos nervos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen vinolentia aliquot diebus maximè post aquæ potus, utilis: namq; modo quodam ex alto evocat, sensilesq; expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post vinolentiam bibere oportet: siquidem valetudinis alicujus gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates variæ pro modo usus.

CUm profectò Vinum sit liquor omnium suavissimus, præcipuum humanæ vitæ bonum ac præstantissimum subsidium, vitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus, cur lætificet tueaturq; summopere, nulli mirum esse debet, quòd plantā, quæ fructum fert, ex quo vinum exprimitur, Vitem, quasi viāt, appellaverint veteres. Verùm non ob id gaudeant jubilentq; ij, qui vino nimis indulgent, quod ego ipsum tot laudibus extulerim: quippe cùm omne extremum (ut in communi proverbio est) sit vitiosum. Si vinum immoderatè, & plus quam deceat, bibatur, periculosos atq; horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Aliàs si in ejus usu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacissimum habetur, quandoquidem purissimum generat sanguinem, ocyssimè in alimentum vertitur, concoctionem in quavis corporis parte adjuvat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat spiritus vivificat, urinam ciet, flatus discutit, innatum calorem auget, convalescentes impinguat, cibi appetentiam invitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in universum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum dejicit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgiteturve (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus: neq; enim secus nimio ejus potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atq; parvus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medulla, ac nervis inde exerientib. obest: hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, & perniciosi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia paralysis, tremor, stupor ephialtes, catalepsis, convulsio, vertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorumq; distentio. Quinetiam vinum intemperatè haustum, bonos corrumpit mores: nam quòd homines contentiosi, loquaces, effrenesq; fiant, quòd furant, menteq; moveantur, quòd denuq; alea, libidini ac rei venereæ semper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli verius adscribendū est, quàm vino immodicè sumpto. Adde quòd memoriam dissipat, sensus omnes perturbat, assiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum iis, qui nimium vino dediti sunt.

Vinum cui ætati cōveniat.

Cæterùm Vinum magis senectuti, quàm reliquis ætatibus convenit: id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat ac mulcet. Verùm pueris, ac adolescentibus ad vigesimum annum usq; minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit vinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quàm ignem igni additum.

Vinum glacie vel nive refrigeratum malum.

Cavendum quoq; est, ne in ardoribus æstatis vinum nive, aut glacie, aut gelidissima aqua perfrigeratum hauriatur: quòd cerebro, nervis, pectori, pulmoni, ventriculo, intestinis, spleni, jecinori, renibus, vesicæ, utero, dentibusq; maximè noceat: Quare admirari non licet, si tempore vinum arte frigefactum bibentes colis & ventriculi cruciatibus afficit, item convulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, urinæ suppressione, calculo, viscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus aliis gravibus & pernicialibus morbis. Proinde scitissimè Galenus libro de cibis boni & mali succi, hæc prodidit. Qui non exercentur summa æstate, cum vehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, nivisq; & vinis refrigerati usum vitent. Hæc enim quamvis protinus nullam juvenum corporibus sensibilem læsionem inferant, sensim tamen, occulteq; crescente vitio, cum jam ætas progressu temporis inclinaverit, articulos nervosq; & viscera iis morbis vexat, qui vel difficulter admodum, vel omnino tolli non possunt.

Vini optimi notæ.

Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, ut vinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore jucundum: namque corruptum, turbidum, impurum, odore gravi, & gustu ingrato, non modò toti corpori noxam infert, sed etiam sanguinem corrumpit.

Generosissima vina in Goritiensi agro.

Quapropter felicissimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima vina proveniunt: quemadmodum in Goritiensi comitatu, ubi sanè generosissima vina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modesteq; pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atq; etiam omnibus ingenuè testari possum: nam cùm multis antè annis diuturnus ventriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini & Vipaci tantùm usu, me pristinam meam sanitatem, & integrum robur adeptum esse certò scio.

Vinum Pucinū.

Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicavit Pucinum libro 14. cap. 6. ubi ita scriptum reliquit: Livia Augusta octuaginta duos annos vitæ Pucino retulit acceptos, non alio usa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul a Timavo fonte saxeo colle, maritimo afflatu paucas coquente amphoras: nec aliud aptius medicamentis judicatur. Hoc esse crediderim quòd Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellaverunt ex Adriatico sinu: hæc Plinius. Cujus certè testimonio planè subscribunt rustici Japidiæ incolæ: quippe cùm ij vinis Pucino cognatis in quotidiano po-

nopo-

no potu utantur, rariſſimè ægrotant, & longævam admodum vitam traducunt, adeò ut plurimi reperiantur, qui nonageſimum & centeſimũ annum attingunt. Eſt autem vinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, guſtuq; gratiſſimum. Potum valenter excalfacit, niſi dilutum fuerit, facileq; in univerſum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio ſimplicium medicamentorum ſcribit Galenus) tale natura vinum, non modò perfrigeratorum omnium, ſed eorum etiam, qui aut ex oris ventriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiũtur, præſentaneum fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi poteſt, feliciſſimos eſſe eos qui in regionibus, quæ vina optima ferunt, oriuntur, ſi tamen modeſtè (ut fieri decet) eis utantur. Cæterùm quæ vina in univerſum quotidiano uſui magis conveniant, hic longiori ſermone commemorare ſupervacuum duximus, cùm hoc à Dioſcoride latius ſit proditum, atq; etiam de omnium vinorum viribus diligentius ſcriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant.

Aqua vitæ & ejus vires.

Fit è vino aqua per alembicum (ut vocant) quam ob ejus admirandas vires Aquam vitæ appellavere ſapientes. Nam ſi ex vino optimo à perito opifice parata ſit, meritò hoc nomine appellari debet. Quemadmodum enim, quæ in eo macerantur, ab omni corruptione præſervat, ita ſumentium quoq; vitam, ſublata omni putredine, cuſtodit, fovet, reparat, tuetur, auget & producit, cùm non ſolùm nativum calorem foveat, & in ſuo vigore conſervet, ſed vitales quoq; ſpiritus regeneret & vivificet, ventriculum calefaciat, cerebrum & intellectum acuat, viſum clarificet, & memoriam reparet, & præſertim ſi ab his ſumatur, qui frigidiuſculo ſunt temperamento, quiq; cruditatibus ventriculi, flatibus, & aliis quibuſcunq; frigidis affectibus obnoxii ſunt. Quare, his, qui ventriculi dolore à flatu, aut cruditate torquentur, vertiginoſis, comitialibus, reſolutis, melancholicis, veterneſis, hypochondriacis, & cordis pulſu, aut tremore, & animi deliquio laborantibus, ſummum eſt auxilium, ſi quotidie ſumatur cochlearis communis menſura.

Aquæ ſive Elixir vitæ Matthioli parandi ratio.

Atqui longè præſtantius Antidotum evadit, ubi hoc modo paretur, quo ego mihi parare ſoleo. Sumito cinnamomi unciam, gingiberis drach. quatuor, ſantalorum omnium ſingulorum drach. ſex, caryophyllorum, galangæ, nucis myriſticæ, ſing. drach. duas & ſemis, macis, cubebarum, ſing. drachmam. Cardamomi utriuſq;, ſem. melanthii, ſing. drach. tres. Zedoariæ ſemunciam, ſem. aniſi, fœniculi dulcis, paſtinacæ ſylveſtris, ocimi, rad. angelicæ, caryophyllatæ, glycyrrhizæ, calami odorati, minoris phu, foliorum ſclareæ, thymi, calaminthæ, pulegii, menthæ, ſerpylli, amaraci ſing. drach. duas: roſarum rubearum, florum ſalviæ, betonicæ, roriſmarini, ſtœchadis, bugloſſi, borraginis ſing. ſeſquidrachmam: corticum citri drach. tres: pulveris diambræ, aromatici roſati, Diamuſci dulcis, Diamargariti, Diarhodonis abbatis, electuarii de gemmis ſing. drach. tres: Terantur, quæ terenda ſunt, & deinde in vitreo vaſe macerentur, ex libris duodecim aquæ vitæ præſtantiſſimæ è ſelectiſſimo vino paratæ, occluſo ſubinde vaſis oſculo, diebus quindecim continuis. Ac deinde vitreo alembico vaſi ſuperpoſito, per aquæ ferventis balneum à perito artifice diſtillentur, oſculis alembici adeo concluſis, ut nihil inde expirare poſſit. Aqua quæ inde fluxerit, in aliud ſubinde vas recondatur, additis ſantali odorati teſſellatim conciſi duabus drachmis, moſchi, ambari, in tenui linteolo colligati ſing. ſemiſcrupulo, & julapii roſati clariſſimi libra. Demum concutiantur fortiter, quouſq; julapium cum aqua miſceatur, claudaturq; deinde vas cera & membrana, & ita quieſcat diebus quindecim continuis: & ultimò in aliud transferatur vitrum, ibiq; aſſervetur.

Vires mirabiles.

Eſt itaq; hæc aqua Antidotum præſtantiſſimum, & præſentaneum auxilium ad omnia prædicta. Quippe non ſolum hauſta, ſed in faciem ex alterius ore projecta, epilepticos, deſectos animo, & fœminas uteri ſtrangulatu decidentes revocat, loquelam amiſſam reſtituit, & jamjam moribundos tam diu ſuſtinet, ut quandoq; miraculi ſpeciem afferat. Additur etiam in clyſteribus colicorum unciæ pondere præſentaneo auxilio, ubi à flatu aut frigiditate proveniat morbus: & præſertim additis theriacæ, aut mithridatis Antidoti binis drachmis: & uno verbo omnia ferè comprehendam, medicamentum eſt ſummum ad frigidos omnes affectus.

Nomina.

Vinum ſic Latinè, οἶνος autem Græcè vocatur: Germanicè Wein: *Italicè pariter & Hiſpanicè Vino.*

οἶνος ὀμφακίτης. VINUM OMPHACITES. CAP. VIII.

OMphacites nomine, peculiariter fit in Lesbo ſiccata ſole acri uva, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur expreſſumque vinum cadis inſolatur. Vim adſtringendi habet, prodeſt diſſolutis ſtomacho, & ilei dolore laborantibus: item prænantium malaciæ & crudis: in peſtilentia quoque ſorptum auxiliari dicitur. Hujuſmodi vina non niſi poſt multos annos bibi poſſunt.

Δευτερίας. LORA. CAP. IX.

LOra, quam Deuteriam, alii Potimon appellant, fieri ſolet adjectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expreſſoq; decocto ad tertias partes, & additis in ſingulos congios modi ejus qui remanſit, binis ſalis ſextariis, poſt hyemem transfunditur in vaſa. Lora intra annum utendum, etenim celeriter exoleſcit. Convenit ægris, quibus timemus noxam vini, coacti ſæpe deſideriis eorum obtemperare: item à longa valetudine ſe recolligentibus. Fit & vinum, quod Adynamon vocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & muſti menſuræ coquuntur molli igne, donec abſumatur aqua: quòd, ubi refrixerit, elutriatum picato vaſe reconditur. Alii marinæ, & cœleſtis aquæ, mellis & muſti pares miſcent portiones, decapulant, & quadraginta diebus inſolant, quo ad annum utuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Gal.

LOra alia ratione Galeni ætate, quàm Dioſcoridis parabatur. Ille ſiquidem Loram faciendi modum lib. 2. de alimentorum facultatibus, iis verbis tradidit. Vinaceorum quoq; dilutum Græci τρύγα vocitant quod rurſus ab Atticis δευτερίας, à noſtratibus [illegible], id eſt, Lora appellatur. Conjectis namq; in parva dolia vinaceis, tantum aquæ ſuper affundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi ſatis factum videtur, in dolii fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idq; pro vino bibunt. Perſpicuum autem eſt, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia doctis: quò videlicet neq; aquoſa admodum, neq; meraca ſit Lora. Deinde rurſum aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis affundunt, ſic ut hoc quoq; potionis ſit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curioſi propriè δευτερίαν dici volunt, non veluti prius illud. Utraq; Lora capiti dolorem adfert, niſi dilutior bibatur, ſed prior magis caput ferit.

Loræ facultates.

Dos una huic potioni conceſſa eſt, nempe quòd ocyus per urinam reddatur: ſed non pauca ſubeſt diverſitas ex varia uvarum ſpecie, à quibus vinacei ſunt relicti. Etenim ſi dulces fuerint, potus multò erit ſuavior, citiusq; per urinas excernetur: ſin

verò

vero acerba & acida fuerint, insuavior longè, ac minus ciens urinas. Porrò dilutum hoc valentius vinosiusq́; efficitur, cùm vinacem ad ver, aut æstatem fuerit asservatum. Hyemis autem tempore si quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea δευτερία Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς. VINUM E LABRUSCA. CAP. X.

Vinum è sylvestri uva nigrum, adstringit: prodest alvi & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus constrictione & contractione opus est.

Vinum ex Labruscæ uvis. *Non desunt in Hetruria, qui vinum è Labruscæ uvis exprimant, colore admodum nigro, idq́; giluo admiscent, ut rubicundius reddatur. Utuntur eo rustici in alterius vini penuria, siquidem constat dulce simul, & austerum: verùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitq́; tunc gustui omnino insuave, adeò ut tantùm medicamenti vicem expleat, ubi adstrictione sit opus.*

Οἶνος μελιτίτης. VINUM MELITITES. CAP. XI.

Melitites darur in longis febribus, quæ stomachum infirmarunt: namq; alvum leviter emollit, urinam ciet, stomachum expurgat: prodest articulario morbo, renum vitiis, imbecillo capiti, & mulieribus abstemiis: odoratum siquidem est, & corpus alit. Distat à mulso, quod fit è vino vetere, austero & melle exiguo. Melitites autem adjecto ad quinq; congios austeri musti, mellis congio, & salis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad effervescendum locus pateat, fieri oportet, sensim asperso sale, cumq; efferuere desierit, in alia vasa transfunditur.

Οἰνόμελι. MULSUM. CAP. XII.

Mulsum è vetere vino austeroq;, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in usum venit. Vetus, corpus alit: media ætate, alvo prodest, urinam pellit: à summo cibo sumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi aviditatem revocat. Fit mulsum duabus vini metretis, admista uva mellis. Aliqui, quò celerius præberi possit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alii utilitatis gratia, ad sextarios sex musti ferventis unum mellis adjiciunt: & ubi ferbuerit, vase recondunt: dulce autem permanet.

Μελίκρατον. AQUA MULSA. CAP. XIII.

Aqua mulsa easdem, quas mulsum vires possidet. Cruda utimur cum moliri dejectionem, aut vomitionem incitare volumus: ut iis, qui venena hauserunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elanguescentis pulsus, quos illi dixere microsphyctos, tussientibus, peripneumonicis, & iis qui immodico sudore digeruntur. Jam par-tum, conditivumq;, quod aliqui hydromeli propriè vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus respondet, & similem vim adipiscitur, quare inflammationibus alicujus membri plusquam lora prodest. Inveterati tamen usus damnatur inflammatis, aut constrictis: sed labotanti stomacho, aut cibum fastidienti, sudatoribusve convenit. Fit duabus pluviæ aquæ veteris ad unam mellis partem additis & insolatis. Alii fontanam aquam adjiciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec desunt qui hydromeli appellent: quòd à melle elutis aqua favis confici ac servari soleat: sed meracius confieri convenit: aliqui id coquunt. Ægrotantibus noxium est, quoniam plurimum ceraginis sibi vendicat.

Aquæ mulsæ faciendæ ratio varia. *Alia sanè Aquæ mulsæ ratio conficienda est apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hic à Dioscoride traditur. Inter Arabas namq; Mesues de ea ita scribit: Aqua mulsa, ex antiquorum sententia, magnis utiq; viribus prædita est. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus præsertim cerebri, & nervorum & articulorum, auxiliatur. Loco vini pota humida extussientibus prodest: quia & pus, & lentam, crassamq́; pituitam è pectore trahit. Intestina, viscera, urinariosq́; meatus purgat, terget ac lavat: quapropter subvenit coli doloribus, alvum subducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatissimi mellis, non tamen veteris, colore pallido, odore jucundo, sapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in vase lapideo, vel fictili vitreato, lento igni decocta despumataq́;, & demum linteo percolata. Verùm si aqua hæc paulò post bibenda erit, aquatior fiat, & statim à sublata spuma percoletur. Nam quæ longa coctione julapii consistentiam acquirit, diutius quidem servari potest, sed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq́; in bilem vertitur, ob suam exuperantem dulcedinem, unde sitim accendit, nisi plurima affusa aqua dissolvatur, adeò ut aqua ferè modo reddatur insipida. Variant autem mulsæ facultates pro diversa coctionis ratione, quippe quæ brevi coquitur tempore, flatus in ventriculo parit, alvum magis movet & minus nutrit: quæ verò longiori coquitur tempore, flatus discutit, magis nutrit,* *Aromata Mulsæ adduntur* *minusq; alvum stimulat. Sunt qui mulsæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alii galliam moschatam officinis vocatam, & agallochum adjiciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliàs fœni græci) in his dissoluti unciis tribus, & propriè ad centum mulsæ libras. Quæ deniq; omnia, musti modo effervescenda in ligneum cadum conjiciuntur, non tamen ad summum repletum, ne fervescens resiliat. Ubi verò deferbuerit obturato vase, asservetur vini modo ad potandum, veruntamen non bibatur, nisi tertio mense transacto. Huic mulsæ aromata quoq; admisceri possunt linteolo inclusa, & adalligata in cadum demissa: hæc Mesues. Cujus ultimam mulsæ parandæ rationem, Germani Medonem vocant, qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, sed ex vini musti recremento, & lupi salictarii floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Cervisiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni ac Lituani, quòd melle plurimo abundent. Quod Græ-* *Nomina.* *ci μελίκρατον Latini item Melicratum & Aqua mulsa vocatur: Itali Acquamelata.*

† Hoc

† Hoc loco vulgata exemplaria Græca habent χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ, hoc est, Utimur cocta. In quibus nimirum verbis vitium aliquod latere suspicor: nam contextus verborum & res ipsa postulabant, ut prius aqua mulsa cruda, mox cocta usum traderet Dioscorides, quod hunc fecisse puto, sed librariorum culpa evenisse, ut sit negatio omissa, vel verbum ἀφεψημένῳ alterius loco scriptum. Auget nobis suspicionem Actuarius, qui in libro suo de compositione medicamentorum, ubi ea de Melicrato, id est Aqua mulsa scribit, quæ Dioscoridis accepta referri possunt, inquit primùm, Cruda utuntur ij &c. deinde, cocta verò exhibetur, &c. Hunc secutus fortasse Ruellius vir doctissimus, vulgatam illam lectionem ut depravatam reliquit, & alteram ut veriorem accepit. Addam insuper, quòd ratio ex usu Aqua mulsa sumpta suadet, ut cruda magis quam cocta alvum dejicere, aut vomitum ciere possit.

ὕδωρ. AQUA. CAP. XIV.

DE aquis in universum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cælum & alia pleraq;, difficile est. Magna tamen ex parte optima est dulcis, syncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordiis commoratur: ad hæc quæ & facili via fertur, & citra molestiam, nec inflationes creat, & minimè computrescit.

PAucissimis quidem verbis de potabili in universum aqua disseruit Dioscorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiserit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare si nobis esset quantum facendum satis, qui rerum naturalium periti sunt, non operæ pretium existimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hosce commentarios in studiosorum, & imperitorum potissimùm gratiam condimus, ideo non solùm aquarum omnium, quæ in communem tam cibi, quàm potus usum veniunt, tum qualitates, tum facultates hic breviter perstringam, sed etiam earum, quæ sponte nascuntur, & sibi metallorum, cæterorumq; fossilium varias vendicant facultates. In primis itaq; illa aqua ad potandum laudatissima censetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura frustillorum, & saporum omnium expers levisq; reperitur: necnon quæ igni admota citò calescit, remota verò ocyssimè frigescit, gustu jucundo: quæ deniq; celeriter præcordia pertransit, & sine ulla ventriculi molestia labitur & secedit. Talis autem ea esse solet, cujus fons ad Orientem solem erumpit curritq;, super lapides, aut arenam, aut purissimam terram: quæq; æstate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præstantissima est pluvialis, eaq; præsertim, quæ æstate media pluit, silente cœlo. Huic ferè illa respondet, quæ eodem tempore cum tonitrius descendit, tonitruosa propriè appellata. At ea, quæ maxima aëris ac ventorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum & grandinis impetu, ex velociter concitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri sexti Epidemiorum scribit Galenus) in humana vita usum admitti non debet. Porro aqua cisternarum non tot sanè laudibus commendanda videtur, licet à quàm plurimis Medicis laudetur. Siquidem non modò noxia existit, quod miscella quædam sit diversarum aquarum, quæ in diversis anni temporibus imbris colliguntur ex pluvia tum ex grandine, & nivibus hyemali tempore in tectis colliquatis, sed etiam quòd aquæ omnes stationariæ putrefactioni facilè sint obnoxiæ. Quo fit, ut aqua in cisternis collecta (si rem rectè expendamus) synceræ pluviali minimè sit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam sic asservatam eò pluviali syncera deteriorem esse, quò magis fuerit nivium, & grandinum liquationibus commista. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ scribit Galenus) quæ à nivibus & glacie colliquescit concoctionem impedit, urinam cohibet, pectus, pulmonem, ac ventriculum malè habet, convulsiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de causa non evenit, quàm quòd cum in glaciem, vel nivem concrevit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea gravis quidem est, ægreq; conficitur, nec statim quidem potest, quòd sit putredinis omnis expers: veruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, vel si è subterraneo fonte scaturiat. Sequuntur lacustres & palustres, quæ omnino sunt improbandæ, nisi coctæ, vel igne destillatæ fuerint. Fluviatilis deinde probatur vel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum injectarum qualitate, quemadmodum iis omnibus evenit fluminibus, quæ magnas perluunt civitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa & urbium sordes inesse sentiuntur, ea ab alimentorum usu abdicanda sunt, nisi longo temporis tractu magnis fictilibus asservata ac defæcata clarescant, & prorsus expurgentur: ut Romani faciunt cum sui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ sunt, quæ plurimam terræ mistionem consequuntur, quòd non modò viscera obstruant, sed & calculos in renibus & vesica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt succum, de quo satis diximus in prima hujus libri commentatione, prorsus vitandæ sunt, ut quæ potantes strangulare possint, eo sanè modo, quo epotum gypsum: quippe hæ arterias obstruentes spirituum transitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca hujusmodi aquæ potabiles non sunt, neq; in ciborum coquendorum usum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ sanis probantur, quæ sal, nitrum, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti succi continent, quanquam omnes in medicinæ usum veniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ sint, frigidis & humidis morbis laborantibus utilissimè exhibentur: iis verò noxiæ sunt, qui a biliosis vel acribus proveniunt humoribus. Salsæ, si bibantur, pituitam ejiciunt, sanguinem in ventriculo concretum dissolvunt, aquam intercutem exiccant, & obesa corpora extenuant: sed his consumptis potantes siticulosos reddunt, ventriculum lædunt, intestina abradunt & scabiem, & pruritum excitant, utpote quæ non obscurè sanguinem acuant, & sua salsedine adurant. Clysteribus infusæ pituitam attenuant & detrahunt, & ex ea progenitos dolores mirificè tollunt. Factis ex eis balneis, aquæ cutem subeuntes resolvuntur, si novus fuerit morbus: frigidi nervorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfiuntq; ventriculus frigiditati obnoxius, & humiditate languescens: quin & pituitosa scabies curatur. Tollitur quoq; vapore ex iis calentibus accepto, tum capitis gravitas, tum aurium cruciatus: fotu verò frigidi tumores, & totius corporis sugillata delentur. Nitrosæ, si bibantur, corpus perturbant, pituitam dejiciunt, fœminas prolificas reddunt, & strumas absumunt. A salsis hæ facultatibus non dissident, præterquam quòd in omnibus illis valentiores sunt, non adeò tamen adstringunt, sed valenter abstergunt: quare & scabiosos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum sonos, atq; tumores discutiunt. Aluminosæ admodum adstringunt; proinde mirum non est, si ventriculum roborent qui crebris vomitionibus imbecillus efficiatur. Uteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præsertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunq; abortiri consueverunt: vesicæ ulceribus medentur: & oris gingivarumq; inflammationibus, si ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inhibent, sed etiam confluxos resolvunt humores. Idem præstat balneum ex iis paratum: confert enim magno juvamento exterioribus totius corporis exulceratis particulis, inguine præsertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item exspuitionibus subveniunt, anum procidentem reprimit,

Aquarũ differentiæ & facultates.
Quæ aqua ad potandũ laudatissima?
Aqua pluvialis omnium præstantissima.
Aqua cisternæ.
Aqua ex nive & glacie, omnium pessima.
Aqua putealis.
Aqua lacustris & palustris.
Aqua fluviatilis.
Aqua Tiberis Romæ.
Aquæ lapidescentes.
Aquæ salsæ.
Aquæ nitrosæ.
Aquæ aluminosæ.

reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, iis qui viscerum infarctu laborantes in febres facilè incidere possunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cùm omnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: veruntamen hæ valentius suum obeunt munus, nempe quòd præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant, quamobrem serpentibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphurosæ. Sulphurosa excalfaciunt, ac efficaciter nervos emolliunt: proinde resolutis, convulsis, tremulis, stupidis contractisque, peridonea inveniuntur. Eadem compaginum tumores discutiunt, & dolores mitigant: nam ubi quispiam coxendicum dolore, aut podagra, vel chiragra vexetur, sulphurosa aqua balneo magnopere juvatur. Præstant præterea ad jecinoris, lienis ac uteri dolores, atque tumores in iis genitos mirificè resolvunt: ventriculum tamen laxant & infirmant. Bituminosæ. Bituminosa, etsi pota interius quibusdam morbis conveniant, & balneis adhibita aliquo temporis tractu nervos emolliant ac excalfaciant, attamen caput replent, sensus hebetudine afficiunt, præsertimque oculos. Quæ autem Armenii, aut cærulei lapidis, aut æruginis, aut chrysocollæ aliquid admistum habent, si bibantur, vomitiones concitant: ablutionibus verò phagedænica ulcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in universum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Aquæ Aereæ. Aquæ ferreæ. Aerea oris & genitalium membrorum ulcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur. Quæ denique ferrea sunt, ventriculi, lienisque vitiis, foeminis profluvio, & menstruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc summatim complectamur, aqua omnis, cui quodvis fossile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Qua nimirum ratione ducor, ut supervacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, ut taceam id nimis Nomina. longum futurum. Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè Aqua.

Ὕδωρ θαλάσσιον. AQUA MARINA. CAP. XV.

AQua maris calida est & acris: stomacho adversatur, alvum enim conturbat: pituitam expellit. Si verò calida ad fotus adhibeatur, elicit & discutit, nervorum vitiis, & pernionibus, ante ulcera prodest. Miscetur cataplasmatis ex hordeacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatis. Ad movendas dejectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida: psoras, pruritus, impetigines, lendes & mammas rigentes, foveri utile est: livores fotu discutit: ad venenatos ictus, qui tremorem & refrigerationem adferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum aspidumque; etiam, si quis in calidam descendat, auxiliatur: & malo habitu confectis jamdiu corporibus nervisque, balneæ ex ea utiles: hydropicos, capitis dolores, aurium gravitates, ferventis vapor levat. Syncera & sine potabilis aquæ mistione reposita virus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese aut ex posca, aut cum vino aut melle: vetùm post dejectionem dant gallinæ, aut piscium jusculum, ad domandam morsus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QUod Thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vase per Canis æstus insolatis. Alii ad binas maginæ coctæ singulas mellis adjiciunt, & vase condunt: hujusmodi moderatiùs est aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETUM. CAP. XVII.

ACetum refrigerat & adstringit. Stomacho utile, appetentiam excitat: erumpentem undecunque sanguinem, potu insessuve sistit: prodest alvi fluxionibus coctum cum cibis: cruentis vulneribus inditur: inflammationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimit procidentia sedis, vulvæque, item abscedentes gingivas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo convenienti efficax est: phagedænas ulcerum, nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: fugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis velleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam intercutem, gravitatem aurium, & sonitus sibilosque, ferventis vapor proficit, instillatum quoque aurium vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoveatur: pruritus permulcet. Contra venenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fovetur: & frigidum iis, quæ exurens virus ejaculantur. Calidum potum, atque vomitionibus redditum, adversus omnia venena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in ventre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam taxumque, cum sale: haustu voratas hirudines, si forbeatur, ejicit: tussim veterem mitigat, & recentem lacessit. In orthopnœa calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & uvæ procidenti convenit: contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti mistæ facultatis consideratio. QUamvis Dioscorides simpliciter pronunciaverit Acetum esse frigidum, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas: tamen Galenus qualitatem medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrariis qualitatib. calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit lib. 1. de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœomeres similareve, quemadmodum nec lac universum. Id quod ipse Galenus lib. 8. de eorundem facultatibus, apertissimè confirmavit his verbis: Acetum primo horum commentariorum mista esse substantia, nempe frigida pariter & calida, ejusque utriusque tenuium partium demonstratum est: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam desiccandi facultatem obtinet, adeò ut sit tertii ordinis desiccantium jam completi, utique cùm validum extiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit: Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, ultra hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimit, ac quod influit & repellit: utpote quod substantia sua parum calidum est, plurimum verè frigidum, & partium tenuium. Idem quoque libro 4. simplicium medicamen-

torum,

torum ita ſcribit: At frigiditas, quæ ab aceto proficiſcitur, tanto eſt validior, quanto & tenuior. Ineſt verò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen ſatis non ſit ad ſuperandam ab aciditate provenientem frigiditatem: verùm quæ tranſitus modo celeritatem promoveat: nam quantò calidum frigido faciliùs penetrat, tantò acris ſuccus ocior eſt qui ſenſibilium corporum meatus tranſeat, quàm acidus. Itaq; ille, velut præcedens viam ſternit, hic verè haud ita tardè inſequitur: quo tempore ſenſus perficitur miſtus, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum eſſe acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab inſequente aciditate occupant, obſcurat prorſusq; extinguit. quo fit, ut major multò ex frigore percipiatur ſenſus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abunde liquet, quòd acetum, etſi ex contrariis qualitatibus conſtat, minus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps eſt. Quod cùm rectè animadvertiſſet Dioſcorides, acetum ſimpliciter (ut ſupra diximus) refrigerare pronunciavit. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd acetum tantò rurſum eò calidius erit, quò vetuſtius & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni ſententia libr. ii ſimplic. medic. capite de adipe, item tertio de compoſitione pharmacorum ſecundùm locos, vinum, mel, acetum, oleum, adeps, vetuſtate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri poteſt, ut reperiatur acetum adeò vetuſtate acerrimum, ut plus habeat caliditatis quàm frigiditatis. Acetum quod Latini vocant, Græci Ὄξος dicitur: Arabibus Chal: Italis Aceto: Germanis Eſſig: Hiſpanis Vinagre: Gallis Vinaigre.

Ὀξύμελι. ACETUM MULSUM. CAP. XVIII.

ACetum mulſum, quod Oxymel vocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinq; ſalis marini pondo, mellis minas decem, aquæ ſextarios quinq; pariter coquito, decies efferveſcente cortina: atque ubi refrixerit, diffundito. Sumptum craſſos humores extrahere, & iſchiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodeſſe creditur. Contra morſum ejus viperæ, quam ſepa vocant, hauſtum meconium, ixiamve auxilio eſt. Anginis utiliter gargarizatur.

TRiplicem Oxymelitis componendi rationem poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. 4. de ſanitate tuenda: qui tamen ſal nulli commiſcuit, ut ejus verba loco dicto apertè teſtantur, quæ ita ſequuntur. Uni aceti parti, mellis, a quo detracta ſpuma ſit, duplum eſt miſcendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua verò ſtatim ita facies oxymeli. Mellis quadruplum optimæ aquæ miſcebis: dein coques modico igni, quoad ſpumare deſinat. Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam, quo etiam diutius coqui debebit. Optimum verò, ut breviſſimo tempore coquitur, ita minimum ſpumæ evomit, unde nec parvâ ei coctione eſt opus. Plurimum certò quartam partem, ejus quod ab initio eſt inditum, amittit: poſt verò dimidio aceti adjecto, rurſus coquendum, donec qualitatum omnino ſit unitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur ſanè oxymeli etiam tribus ſtatim ab initio miſtis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atq; hæc ad tertiam partem coquuntur, vel etiam quartam, ſpuma interim detracta. Quod ſi valentius id facere ſtudes, tantundem injicies aceti, quantum mellis: hactenus Galenus. Quem ſecutus Meſues, ipſe quoq; de oxymelite ſic ſcripſit. Oxymeli fit ex aqua, aceto & melle. Aqua verò miſcetur, ut longa coctione reſolvatur id, quod in oxymelite flatus excitat, ut etiam promptius deſpumetur, ut denique medicamenti hujus facultas, aquæ miſtione tenuior facta faciliùs in corpus diſtribuatur. Mel verò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique & aceto miſtis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum ineſt, tanta conſurgit, ut efficaciſſima ſit atq; certiſſima ad attenuandum, incidendum, reſolvendumq; craſſa, lentaq; excrementa quæ in ventriculo & jecore exiſtunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compages defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea namq; & incidit & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus aquæ partibus quatuor. Primum autem mel & aqua ſimul coquuntur, ubi deſpumata probè ſunt, addito aceto percoquuntur, ſemper quoque deſpumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres: hæc ille. Nomen ejus Græcum ὀξύμελι: Latinum Acetum mulſum: Italis tum Aceto melato.

Oxymelitis confectio triplex Gal.

Oxymelitis confectio ex Meſue.

Nomina.

Ὀξάλμη. ACIDA MURIA. CAP. XIX.

ACida muria, quam Græci Oxalmen vocant, contra oomas fotu, putrida ulcera, canum morſus, & venenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones poſt exciſos calculos ſiſtit, ſi ſtatim calida in vulnus injiciatur: & procidua m ſedem reprimit: dyſentericis, ſi nomas ſentiant, infunditur: oportet autem ex lacte inſtillare. Hirudines ſorbitione, aut gargarizatu necat: furfures & manantia capitis ulcera exterget.

ACida muria, quæ Græcis Oxalme appellatur, uſu ætate noſtra prorſus exolevit. Parabatur autem veteribus illa ex ſale & aceto: vel ex muria & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη vocatur. Nomina.

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

THymoxalme veteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate ſtomachi, ternos quaternosve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Craſſos humores, atroſq; trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, ſalis idem modus, rutæ, pulegii, polentæ, ſingulorum exiguæ portiones in vas conjiciuntur, aquæ terni ſextarii, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumpoſito linteo ſub dio madeſcunt.

Σκιλλητικὸν ὄξος. SCILLINUM ACETUM. CAP. XXI.

SCillinum acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, trajectaq; lino ſegmenta modicis intervallis, ne ſe contingant, ſiccatur in umbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni ſextarios duodecim immergitur, vaſe diligenter operto ſeptenis diebus in ſole madeſcit: poſt

eum dierum numerum ſcilla eximitur,& expreſſa abjicitur: defæcatum acetum transfunditur & reponitur. Aliqui ſcillæ minam quinq; aceti ſextariis miſcent. Alij citra exiccationem repurgantes, parem menſuram adjiciunt,& ſenis menſibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingivas humore prægnantes collutione ſtringit firmatq; & motos dentes ſtabilit: putredines oris, & graves halitus tollit: durat fauces fo[...]ione, & calloſas facit: vocem expedit, & limpidam canoramque reddit. Datur ſtomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, vertiginoſis, mente captis: item vulvarum ſtrangulationibus, lienis incremento laborantibus iſchiadicíſq;. Imbecillos admodum tecteat, cotpus ſanum teddit, & bonum colorem præſtat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoq; aurium infuſione purgat. In ſumma ad omnia efficax. Cavendum tamen inteſtinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut † nervorum vitijs. Datur quotidie jejunis ſorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum uſq;. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

† nepeſt nou.i.tonum vitiis, ita habent Drag. exemplar.

Scillini aceti vires mirabiles.

QUanquam ſatis ſuperq; de Scillino aceto à Dioſcoride dictum eſt, non tamen alienum fore exiſtimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus ſcripſit Galenus lib. 3. de medicinis paratu facilibus, ſic inquiens: Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora ſcribitur, quo omnes Imperatores uſi ſunt. Ab ipſius authore fertur, quicunq; hoc utatur longa vita fore, & ejus extrema integra, uſq; ad finem permanſura. Et ipſo quidem Samius ſenex hujuſmodi extitit: quantum enim temporis vixerit, haud ignoras: de ipſo in libris traditum eſt, quòd cum ſuis conſanguineis hanc facultatem communicavit: cumq; hoc medicamento uti incepit, quinquageſimum annum natus erat, & uſq; ad centeſimum decimum ſeptimum vitam produxit integer, & nulla unquam adverſa valetudine tentatus. Hæc ſanè medicamenti author diſſeruit, quòd fortaſſe vir philoſophus erat, mentiri neſcius. Nos autem viri hujus fidei periculum fecimus, ac firmam conſtantemq; hujuſce medicamenti facultatem eſſe teſtamur. Oportet igitur ſumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circumcidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi ſextarios octo in vitreum vas mittere atq; obturare, ac per triginta dies Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde ſcillam extractam exprimere. Id genus aceti parum manè ſorbeto. Tibi autem hæc evenient, ut ne faucium oriſq; partes unquam remolleſcant, os ventriculi benè valebit, facilè ſpiritum duces, vox rectè habebit, oculi acutiſſimè cernent, aures in officio manebunt, nullúſq; flatuoſus vapor in ventre unquam excitabitur, nullum viſcus ſuſpenſum erit, & benè ſpirans, benè coloratus deges. Ad civilia negotia rectè affectus, non acidum, non ſalſum ructabis, ſi aliquid aceti hujus aſſumpſeris: & jejunus ut aſſumas præcipio, ſeptéq; poſtea ſtadia deambules, ita enim diſſolvetur. Hoc aceto qui utitur, in victu quamvis licentioſus eſto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquam offenſam patietur, neq; valde implebitur, ſed in melius proficere videbitur: nihil ſupervacui in corpore reſidebit, non flatus, non bilis, non ſtercus, nec urina, ſed omnia facilè excernit atq; educit. Alvus lubrica omnino eſt, totiúſq; corporis purgatorium medicamentum, etiamſi in oſſibus ſordes inhæreant. Item phthiſicos ab omnibus deploratos hoc medicamento ſanitati reſtitutos novimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut niſi poſt longa temporis intervalla, non redierit: incipientem verò ac novum perfectè diſcutit, neq; reverti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, jecoris lieniſq; duritias vehementer facit: & particulares quidem aceti ſcillini effectus hi ſunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti ſalutare hoc medicamentum, ſanitatis integritatiſq; cauſa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunq; fuerit, nam liber is inter nothos, & Galeno adſcriptos recenſetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλητικὸν Græci nominant: Itali Aceto ſcillino.

Aceti ſcillini confectio.

Nomina.

Σκιλλητικὸς οἶνος. SCILLINUM VINUM. CAP. XXII.

SCillinum vinum fit hoc modo. Diſſectam, uti dictum eſt, ſcillam, & ſole ſiccatam contundito: minam ejus tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in vicenos ſextarios muſti recentis ac boni demergito, ubi trimeſtri ſpatio maduerit, elutriatum vinum, obſtructo diligenter vaſe recondito. Licet quoq; ſic humida ſcilla uti. In orbiculos, rapi modo, diſſectam duplicato pondere, quadraginta diebus inſolari oportet, & valde invetetaſcere. Alia patandi ratio. Scillæ diſſectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam muſti demittito, & ſenos menſes in vaſe obſtructo macerari ſinito: poſt id tempus defæcatum, & excolatum vinum recondito. Utile eſt contra cruditates, & ciborum corruptiones: item iis, qui tevomunt cibū: & ſi pituita in ventre aut ſtomacho coierit. Prodeſt lienoſis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminoſis, inflationibus, reſolutioni nervorum, horroribus longis, vertiginoſis & vulſis: menſes pellit: minimè nervos infeſtat. Hoc vinum vetuſtate fit melius. Cavendus in febre uſus, aut ſi inteſtinea ulcus ſentiant.

Scillini vini vires ex Gal.

SCillini vini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his verbis: Vinum hoc potui datum omnim ſanitatem adfert: humores enim attenuat, ſed maximè pituitam, neq; ipſam in ſtomacho, aut ventre, aut capite, aut jecore, aut liene, aut nervis, aut oſſibus conſiſtere permittit, neq; alium id genus tenacem humorem obſtructiones facientem, ſed omnia diſſolvit, & ventrem lenit atq; ita ſubducit, & urinam movet, & per ipſam cauſas attenuat, excernitq;. Adeò verò caput purgat, ut nares humiditate vacent. Commodum eſt podagræ, articulari & comitiali morbo: denique omnis ſanitatis eſt author. Ex his conſtat. Scillam albam montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde ſcillæ laminas refrigeratas in vitreum vas mitte, & vini albi veteris ſextarios duodecim ſuperinfunde, & ſuſpenſum vas per quadraginta dies habeto: poſtea ſcillam exime & abjice, & vino ad antedicta vitia utere, & ejus vim percipies. Subinde ante cibum vini duas uncias exhibe, ſiu à cibo unciam mediam. Quòd ſi ipſum potui commodum efficere velis, ut magis delectet, mellis ſextarios duos, aut tres admiſceto. Quòd Græcè οἶνος σκιλλητικὸς, Latinè Vinum ſcillinum appellatur: Italicè Vino ſcillino.

Vini ſcillini confectio.

Nomina.

Οἶνοι θαλάσσιοι. VINA MARINA. CAP. XXIII.

VIna ex marina aqua, variè factitantur. Aliqui enim ſtatim cum decerptæ ſunt uvæ, aquam maris admiſcent. Alii in area uvas ſole ſiccant quibus calcatis marinam adjiciunt. Alij paſſas prius uvas in doliis marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt: id magis paſſi generibus adſcribitur. Quæ tamen

tamen austeriore gustu temperantur, contra febrium adventantium indicia valent, si modò meliora non adsint: alvum subducunt: prosunt purulenta extussientibus, & si dura alvus exerceat. Quæ ex Aminæis uvis fiunt, caput tentant, stomacho adversantur, flatus creant. Verùm quo plenior habeatur historia, iis qui hujus studio tenentur, non inutile existimamus varias vinorum compositiones adferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat usus, sed ne quid omisisse videamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex iis factitia, minoris curæ ac impendii, quæ cadunt in usus: uti quæ cotoneis malis, pyris, siliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINUM CYDONITES. CAP. XXIV.

Cydonites, nomine alio Melites appellatur, & ita fieri consuevit. Mala cotonea exemptis seminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondo, in musti metretam, triginta diebus macerantur: postea defæcatum vinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad singulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumq; adjicere & ita recondere. Vinum hoc adstringit: prodest stomacho, dysenteriæ, hepaticis, renum vitiis, & urinæ difficultati. Melomeli, quod & Cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala seminibus suis castrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demersa contegantur, conjiciuntur: id post annum mitescit, mulso non dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

Ὑδρόμηλον. HYDROMELUM. CAP. XXV.

Fit Hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis hujus eadem est.

Ὀμφακόμελι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

Omphacomelitis faciendi ratio hæc est. Acerbæ uvæ adhuc immaturæ, & tribus diebus insolatæ exprimuntur, & ad ternas succi partes, mellis optimi despumati singulæ partes adjiciuntur: & insolatur in vasa transfusum. Vim reprimendi ac refrigerandi habet: stomachicis cœliacisque convenit. Usus post annum est.

Ἀπίτης οἶνος. VINUM EX PYRIS. CAP. XXVII.

Fit & è pyris, perinde atq; cotoneis, vinum, apiites nomine, sed ita ut pyra non magnopere maturescant. Ex siliquis etiam, mespilis, sorbis, simili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba sunt, & adstringunt: stomacho utilia sunt, atque intestinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. VINUM OENANTHINUM CAP. XXVIII.

Fit è feraci vite sylvestri, quod vocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus musti cado macerati, post triginta dies mutantur, mox colatum vinum reconditur. Facit adversus stomachi imbecillitatem, cibi fastidia, cœliacos & dysentericos.

Ῥοΐτης οἶνος. VINUM EX PUNICIS. CAP. XXIX.

Fit è punicis malis maturis, quod Rhœten nominant: succo expresso ab acinis eorum, quibus lignosus nucleus abest, apyrena vocant, ac decocto ad tertias, & ita reposito. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alvi profluvio exortam, stomacho utile, adstringit alvum, & urinam movet.

Vinum è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo statim subjiciunt, & expressum succum vitreis amphoris recondunt: ubi, per se tamdiu effervescere sinunt, quousq; deferbuerit, Vini è punicis varia cõsideratio.
& subsidat fæx: deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum superinfundunt, ne evanescat & corrumpatur, vel acescat. Alii, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conjiciunt, & uvarum modo pedibus calcant, donec universus exiliat succus: deinde per se in sole effervescere sinunt, cado linteo spissiore cooperto, usq; dum fæx universa residat, nuclei supernatent & vinum defæcatum & pellucidum reddatur. Ubi autem hæc facta sunt, perforato paulò supra fæcem vase, vinum eximunt, & cadis ligneis asservant. His oleum superinfundere non opus est: servatur enim sic paratum per se modò vasis osculum pice, vel cerâ obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos cum pari mensura nigræ uvæ austeriusculi saporis commisceant, calcent & per se effervescere sinant, quò vinum claritatem consequatur. Subinde in doliolis asservant: siquidem hoc gustus plurimùm arridet. Quod è vinosis exprimitur, si ex oxalidis aqua, vel hortensis intubi aut buglossi hauriatur, ardentibus pestilentibusq; febribus Vini è punicis malis vires.
mirificè auxiliatur, & sitim extinguit. Idem potum ex plantaginis aqua aut portulacæ, aut rosarum sanguinis rejectiones cohibet, æstuantemq; stomachum juvat. Datur etiam magno juvamento potandum in aqua, in qua plurics candens ferrum extinctum fuerit, cœliacis, dysentericis, diarrhœa laborantibus ac etiam mulieribus uteri profluvio affectis. Nauseam sedat, & bilem è jecinore in ventriculum permeantem cohibet, & vomitiones compescit. Idem cum Rhodomelle mistum, facit perbellè ad oris, gingivarum & faucium exulcerationes ac desluxiones: quinetiam ad urinam & gingivarum ulcera, & earundem partium phlegmonas extinguit ex aqua rosarum illitum. Gargarizatur quoq; utiliter ad columellæ affectus, cùm à fluxionibus, tum ab inflammatione contractos. Cæterùm ubi omnino adstringere opus sit, longè magis præstabit, quod ex acidis punicis exprimitur.

ῥοδίτης οἶνος. ROSACEUM VINUM. CAP. XXX.

RHodites sic fit. Rosarum siccatum, tusatumq; minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defæcatum vinum transfundens, recondito. Utile ijs, qui febri carent: & ad stomachi coctiones & dolores, à cibo potum: & contra humidas alvos & dysenterias. Fit quoq; ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli vocant: quod arteriæ scabritijs convenit.

Μυρτίτης οἶνος. MYRTITES VINUM. CAP. XXXI.

MYrtites fit, baccis nigris, quæ matutitatem excesserint, tusis, & organo expressis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius sole torrent, & quaternis sextarijs contusarum, ternas aquæ heminas adjiciunt, & vini veteris parem modum: postea exprimunt & servant. Magnoperè adstringit: stomacho utile: fluxionibus ventris ac stomachi prodest, & contra intestinas ulcerationes; & profluvia: denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. MYRSINITES VINUM. CAP. XXXII.

MYrsinites sic temperatur. Rami nigræ myrti cum suis baccis & folijs tusi, decem minarum pondo, in tribus musti congijs fervescunt, donec duo supersint, aut certè dimidium: id vinum colatum ad usus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingivas, tonsillas & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

Σχίνινος καὶ τερμίνθινος οἶνος. LENTISCINUM ET TEREBINTHINUM VINUM. CAP. XXXIII.

LEntiscinum similiter ut myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum: namq; bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt vires: adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, vesicæ & stomachi, & sanguinis profluvio. Ulcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vulvæ ac sedis insessione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. PALMEUM VINUM. CAP. XXXIV.

PAlmulas maturas, quas vocant chydeas in urceolum imo pertusum, & obstructum picata arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito: quòd si ipsum ita dulce esse non libeat, quinque congios infudisse satis est: post decem dies detracto ab arundine linteo, assumito vinum crassum & dulce, & reponito. Suave illud quidem, sed capiti noxium: contra fluxiones propter adstrictoriam vim efficax: stomachicis, cœliacis, sanguinem expuentibus convenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto sextove faciunt, quod tandem acore vitiatur.

Κατορχίτης οἶνος. VINUM EX CARICIS FACTUM. CAP. XXXV.

CAtorchites, aliquibus sycites vocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: sed hoc interest: quoniam pro aqua tantundem humoris adjiciunt, in quo recentet pressa vioacea maduerint. Caricæ quæ chelidoniæ aut phœniceæ appellantur, præsertim nigræ macarantur, uti diximus: & post decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua vinacea maduerint, infunditur: simili modo intercedente spatio, quarto aut quinto assumitur. Demacetatotum liquor non secus acorem contrahit, & aceti usum præbet. Id renue est: flatus gignit, stomacho adversatur, fastidium parit, alvo tamen prodest, urinam ciet, menses trahit, lactis ubertatem facit, vitiosum sanguinem creat, & elephantiasin adfert, ut potio, quam zython appellamus. Aliqui sex amphoris, decem salis sextarios adjiciunt. Alij muriæ amphoram, quod non facilè vitiatur, & alvo idoneum fore censent. Alij thymum & fœniculum imo subjiciunt, & caricas superponunt: & ita vicissim, donec vas expleverint. Fit & è sycomotis eodem modo vinum, sed in acetum acre degenerat: quoniàm non ita prævalet vis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere possit.

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATUM VINUM. CAP. XXXVI.

REsinatum vinum populatim factitari solet copiosum in Galatia, quoniam vinum illic coalescat, uva non maturescente, ob cœli algorem, nisi picea resina temperetur. Resina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiscetur. Aliqui ubi efferbuit, excolant, separantes resinam: alij relinquunt. Hæc vina vetustate dulcescunt. Omnia capitis dolorem, & vertigines faciunt: coctionem tamen adjuvant & urinam cient: tussientibus ac destillatione vexatis conveniunt: item cœliacis, dysentericis & hydropicis, fœminis fluxione vulvæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo constringit.

Στροβιλίτης οἶνος. VINUM STROBILITES. CAP. XXXVII.

STrobilites fit maceratis in musto nucibus pineis, recentibus fractisq;: præbetq; resinati effectus. Si quis madefactas nuces pini musto decoquat, potum affatim convenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

Κέδρινος καὶ ἐκ τινων δένδρων καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINUM ET EX ALIQUOT ARBORIBUS AC FRUCTIBUS VINUM. CAP. XXXVIII.

CEdrinum, iuniperinum, cupressinum, laurinum, pineum aut abiegnum, simili ratione fiunt. Divisos recenter ramos, cum fructum edunt, aut soli, aut balneo, aut igni admovere oportet, uti consudent, congioq; vini minam unam permiscere, & post duos menses transfundere, & antequam recondantur, insolare. Factitiorum vinorum vasa impleri debent: namq; non plenis vasis, vina in acorem corrumpuntur. Medicata autem vina rectè valentibus insalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient & substringunt. Laurinum tamen vehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri majoris vinum, congio musti, adjecta tusarum baccarum selibra: diebus quadraginta insolari debet, & defæcatum in vasa transferri. Fit etiam vinum è baccis juniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem valens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lavant, & singulas amphoras singulis cyathis diluunt, & ita musto replent. Hoc genus vini excalfacit, extenuat: tussi antiquæ utile sine febre, pectoris laterisq; doloribus, torminibus ventris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationibus, mulieribus vulvæ causariis, hydropicisq;: facit ad versus ventris tineas & horrores. Contra venenatos ictus auxiliatur: serpentes necat: aurium doloribus instillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος. PICATUM VINUM. CAP. XXXIX.

PIcatum ex liquida pice & musto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantisper eluere oportet, dum inalbuerit, & syncera maris aqua defluat: mox aqua dulci pruluenda: congiis octo musti uncia picis una, aut altera adjicitur: ubi efferbuerit & constiterit in vasa diffunditur. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat, abstergit: utile doloribus pectoris, alvi, jecinoris, lienis, & vulvæ, si sine febre sint, veteri rheumatismo, exulcerationibus in altum recedentibus, tussi, suspiriis, concoctionibus tardis, inflationibus & luxatis, præsertim in succida lana impositum.

Ἀψινθίτης οἶνος. VINUM ABSINTHITES. CAP. XL.

ABsinthite faciundi ratio evariat. Aliqui enim duodequinquaginta sextariis Italicarum amphorarum, admistam absinthii pontici libram decoquunt ad tertias: & ubi infuderint sex aceti sextarios, & absinthii selibram, ac diligenter permiscuerint, diffundunt in vas: dumq; conquieverit, defæcant. Alii absinthii minam in amphoram demittunt, tusamq;, & raro linteo deligatam, in cado musti macerant binis mensibus. Alii absinthii quadrantem, alii trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, cassiæ, floris junci odorati, calami, elatæ palmarum singulos sextantes injiciunt in metretam musti, & tundentes prius pila, obstructo vasis spiraculo, binis ternisve mensibus dimittunt: postea defæcatum vinum transfundunt ad usus. Alii addunt in musti cadum Celticę nardi drachmas quatuordecim, & absinthii drachmas quadraginta, linteo involutas: post quadragesimum diem elutriant. Alii in seooa sextarios musti, absinthii libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt: & post decem dies excolant & recondunt. Utile est stomacho, urinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitiis auxiliatur: fastidia discutit: ijs prodest, quibus stomachus negotium exhibet: valet contra longam præcordiorum distentionem & inflationes, teretesque ventris tineas, & remoratos menses: contra hauſta ixiæ venena quàm plurimum potum, & vomitionibus redditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος. VINUM HYSSOPITES. CAP. XLI.

HYssopites è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitq; similiter, foliorum hyssopi tusorum libra in amphoram musti conjecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia involvuntur, ut degravatus ponduſculo fasciculus sidat: vinum post quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum & pulmonis vitia, veterem tussim & suspiria prodest: urinam cit: torminibus & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur, menses movet.

Οἶνος ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.

SImili modo chamædryites fieri solet. Excalfacit, discutit: convulsis, regio morbo, vulvæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ intercutem subvenit. Inveterascens melius redditur. Stœchadites non secus temperatur. Congiis sex stœchadis minam addere oportet. Crassitiem, inflatiooes, laterum nervorumq; cruciatus, & perfrictiones discutit: comitialibus commodè datur cum pyrethro & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stœchade herba, ut paulò ante diximus, aceto macerata, quod eosdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quam cestron psycotrophon appellant. Herbam semine maturo prægnantem, cum suis ramulis minæ pondo, congiis duobus vini macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, ut frutex ipse, pollet. Et ut in universum dicatur, factitia vina sibi misturarum vires adsciscunt: quare non difficile fuerit iis, qui illarum naturam norint, vinorum vires conjectura quadam consequi: veruntamẽ vinorum usus febricitantibus abdicandus. Fit etiamnum è betonica acetum ad eadem vitia utile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos musti sextarios conjectis, & post tertium mensem transfusis. Prodest torminibus, vulsis, ruptis, laterum doloribus, spirituum difficultati, ægris concoctionibus. E napis fit

vinum, nomine bunites, drachmis duabus rusi napi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis musti sextariis. Facit adversus stomachi fastidia: menses & purgamentum à partu subducit. Marrubii adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Convenit hoc vinum pectoris vitiis, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tusi & cribrati uncias centum linteolo colligatas, in amphoram musti adjicito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, nervorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morsus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satureia vinum fit, quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoq; origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites, modo. Prosunt stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quòd urinam moveant. Fit item è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

Ἀρωματίτης οἶνος. VINUM AROMATITES. CAP. XLIII.

ARomatites ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorum quatuor sextarios sumito: postquam contriveris, passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim austeri musti dejectis, operculato vase, quadraginta diebus quiescere finito: deinde ubi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia ejus ratio. Calami uncia, phu drachmæ septem, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, cassiæ uncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinq; asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum musti demerguntur: & postquam vinum deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris, laterum & pulmonis dolores, difficili urinæ, horroribus, retardatis mensibus, atq; iis qui per frigora iter faciunt, potum convenit: piruitæ crassitiem extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum & vesicæ vitiis auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων. VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIV.

FIt & vinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma una, iridis drachmæ sex, anisi drachmæ tres: omnia plenius tusa, & linteolo involuta, in sex vini sextarios conjiciuntur: vinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi unius mensura. Fit quoq; nectarites ex helenio herba, radice sicca pondo quinq; drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi & pectoris vitia: urinam pellit. E Syriaca nardo & Celtica, malabathroq; vinum factitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus unus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax est contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & urinæ difficultatem: prodest stomachicis, atq; iis quos pallor decolorat. Alii unciam, aut sextantem acori & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adjiciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. Id vini genus urinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisq; convenit. Radicis sylvestris nardi recentis, & tritæ, cribratæq; bessem in congium musti conjicito: duos menses quiescere finito. Utile est hepaticis, difficili urinæ, inflationibus, stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

RAdicis dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum & vulvæ: menses pellit, ructus ciet, & urinam: prodest tussi, ruptis, vulsisq;. Salviæ unciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mittito. Valet contra renum, vesicæ & laterum dolores, rejectiones sanguinis, tussim, rupta, vulsa, & suppressos menses. Panacis unciam in musti congium mittito & transfundito. Prodest ruptis, vulsis, contusis, orthopnœæ: lienis crassitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses & partus extrahit: aquæ inter cutem & serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro & dulci radice consimili modo fiunt. Oportet enim singulorum uncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus & latera, & urinam movent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati unciæ novem in linteo colligatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis & difficili urinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho & petroselino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm vinum aqua marina temperatum. Fauces, vesicam, renes & stomachum infestat: quare neq; in secunda neq; adversa valetudine prodest. Fit etiam vinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, veratro aut scammonia, aut sylvestri cucumere, juxta radices vitium sato: siquidem vites sibi illorum vires adsciscunt. Id vinum partus enecat: datur jejunis mulieribus, quæ antè vomuerunt, cyathorum octo mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & levi igne eoquito, donec congij duo superfint, defæcatumq; recondito. Aquosa purgat excrementa: & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses vinum in vas transfertur. Aquæ inter cutem hepaticis & lassitudine confractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinum simili modo fit, ad eadem conveniens: urinam quoq; ciet. Librum radicis mandra-

mandragoræ concidito, segmenta lino trajicito, quod selibram æquat, in musti cadum demittito, ibiq; esse sinito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, heminę dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Ajunt heminam vini congio mistam, potu saporem adferre: cyathus unus cum sextario vini potus enecat. Mediocris usus ejus doloris sensum aufert: fluxiones incrassat: olfactu, potuq;, & cùm inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dumq; efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, ubi pleniusculè fregeris, injicito: post aliquot dies colato, & utitor. Dato cyathum unum ex aqua balnei, in potu ad alvũ solvendam, iis qui evomuerunt à cœna. Alia ratio. Veratri drachmas viginti, junci odorati uncias duodecim, spicæ Syriacæ uncias tredecim: cribratas, & linteo colligatas, in septem vini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodum colato: dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ sextarios duodecim, veratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madefeceris, colato, & utitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis musti sextariis diebus quinisdenis macerato, mox colato: & semestri exacto, utitor. Id vini genus abortus facit, & partus necat. Aut uvas in sole siccatas imponito in musti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypsum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo residere finito: conjicito veratri nigri drachmas triginta, junci odorati, calami singulorum drachmas triginta, baccarum juniperi sextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci singulorum drachmam: involvens linteolo diebus quadraginta appendito, postea colato, dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu & abortu fœminas: fætus extrahit: contra strangulatus vulvæ efficax. Scammonites sic fit. Radicis scammoniæ per menses effossæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinq; in musti congium mittito ad dies triginta. Alvum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vina factitia parandi ratio diversa, quam superius ab initio propè hujus libri ad hunc usq; locum pluribus capitibus diffuse diligenterq; tradidit Dioscorides, nobis quidem clarior, & evidentior visa est, quàm ut operæ pretium esset singula eorum capita nostris commentationibus prosequi, præsertim cùm omnium ferè jam usus apud nos exoleverit: quanquam non equidem dubitaverim, quin essent hujusmodi vina si eo modo parata in promptu essent iis morbis profutura, quibus prodesse produntur. Unde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego ut arbitror (quod etiam libro 1. in ebeni mentione diximus) è ligno Guajaco vinum confeci. & aliis quoq; conficiendum esse scriptis tradidi. Cujus postea usu innumeros Gallica lue correptos, nos & alii Medici sanitati restituerunt. Videmus enim Euphrasiatum ad oculorum claritatem efficacissimum esse. Myrtinum lienosos bos sanare, & quod ex Sena paratur, atrabilariis morbis & cutem exulcerantibus, nempe scabiei, lepris, vitiliginibus, lichenis & id genus aliis, commodissimum esse medicamentum. Quod cùm animadvertisset magnus philosophus, & medicus non spernendus Arnaldus de Villa nova, de factitiis vinis, quæ medicinæ usui conveniunt ad varios corporis morbos, copiosissimum edidit libellum. In quo qui vinis medicamentosis delectantur & hæc conficiendi modum, & eorum facultates facile adipisci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis contermines, medicamenta commista in frequentissimo habentur usu, quòd magis, quam nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.

Vinorũ factitiorũ confid.

Vinũ è guajaco Matth. primus inventor.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. **CADMIA.** **CAP. XLVI.**

X cadmiæ generibus optima est Cypria, botrytis nomine, densa, modicè gravis, & in levitatem magis declinans, racemosa facie, colore spodii, quæ fracta cinerulenta est, & æruginosa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum discursibus, onychitæ lapidi similis, cujusmodi sunt quæ e veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id est crustosa dicitur, segmentis quibusdam perinde quasi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellavere. Alia ostracitis nominatur, gracilis & magna ex parte nigra. Sed quę testaceam faciem habet, terram amplexa est. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botrytis nomine, & onychytis, utiles: reliquæ ad emplastra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis insparguntur. Ad eadem Cypria prodest. Ex Macedonia verò, Thracia, & Hispania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adstringere, cava explere, sordes expurgare, exiccare, † corporis meatus infarcire, excrescentia in carne coercere, crustas creare, & ulcera quæ cacoethe vocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egesta flatu, & lateribus, camerisq; fornacum inhærente. Prægrandes autem, ac ferreæ sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connexæ, & concameratæ, ut quæ ab ære jactantur sursum corpuscula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm spissius insident, in corpus concrescunt, & modò genus unum ejus, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen est: in quo etiam monte quædam quasi venæ chalcitis, mysios, sorees, melanteriæ, cærulei, chrysocollæ, atramenti sutorii, diphrygisque inveniuntur. Nec desunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inveniri tradant, falsi quadam lapidum cognatione: qualis invenitur, & apud Cumas lapis, nullam sui vim ostendens. Ii eo deprehenduntur, quòd sunt cadmia leviores nullumque alienum mandentibus saporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, utpote cùm cedat, esum non respuit. Alio autem discerni possunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto subacta, atque in sole siccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appositus lapis prosilit. & fumum igni similem ejaculatur: cadmia vero quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo splendentem expuit, vario zonarum discursu. Insuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac levior multò fiet: sed Cadmia nihil evariat, nisi quis eam multis diebus cremaverit. Fit & in argenti for-

† Cat. … exprimere.

nacibus

nacibus candidior, ac minus ponderosa, sed viribus nequaquam comparanda ærariæ. Uritur cadmia superior carbonibus obruta, donec translucida spectetur, & ferrei stercoris modo bullet, mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplastra præparatur: sed quæ ad psorarum medicamenta præparatur, aceto. Alii hoc modo exustam conterunt in vino, rursumque fictili crudo torrent, donec pumicosa videatur: iterumque tritam ex vino, tertiò urunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens: hac spodii vice utuntur. Lavatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum sordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

Cadmiæ consid. *Cadmiæ duo genera, altera factitia, altera fossilis. Hæc duplex est. Una metalli expers. Altera aut æs aut argentum continet. Factitia in fornacibus concrescit ubi æs conficitur, triplici appellata cognomine. Nam botrytem eam appellavere, quæ uvæ speciem refert. Ostracitem autem, quæ testis, & Placitem quæ crustis similis fuerit. Sunt etiam qui in hoc genero calamitem ostendant ab arundinum figura. Decutitur hæc à ferreis perticis, quibus cum æs in fornacibus fusum* **Lapis calaminaris.** *agitari solet: obducuntur enim cadmia, quæ decussa scissi per medium calami faciem refert. Fossilis autem quæ metallum non continet, quamque Germani lapidem calaminarem vocant, lapis est non admodum durus, sublutei coloris, qui accensus luteum fumum edit. Hac utuntur ærarii fabri, qui ex ære Orichalcum parant. Siquidem sine ea id parari non potest. Quæ verò metallum continet, Germanis Kobelt dicta, nigro colore, affertur in Bohemiam ex ducatu Brunsuicensi, à Goselariis fodinis ubi Chalcitis & Mysi copiosè fodiuntur. Hæc erodendi facultate adeò prædita est, ut fossorum manus & pedes exulceret. Nec sanè mirum, cùm intus hausta animalia quæcunque perimat. Bohemi hanc Cervisiæ æstate admiscent, ad necandas muscas: nam ubi primum eam degustarunt, statim emoriuntur. Cadmiæ utriusque meminit Galenus libro* **Historia ex Gal.** *nono simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente velut fuliginem quampiam, & favillam, sive utcunque appellare libebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare velis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur similis secretione, sive generatione, aut quomodocunque vocare voles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Cæterùm absque fornace in Cypro cadmia invenitur, ac jure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus & rivis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, cos in Asiam, Italiamque portavi ad amicos, à quibus summam iniii amgratiam, quòd se velut maximum munus accepisse dicerent. & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam vocet cadmiam.* **Cadmia lapidosa.** *At ejus, quæ combusta est, aliam botrytim, aliam placitin medici nuncupant. Botrytin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt partibus colligitur, Placitin verò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botrytin esse tenuiorum partium, crassiorum verò placitin: utramque autem vi desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terreaque. Porrò præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lavantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans tum extergens absque mordicatione, utile ad ulcera impletionem exposcentia, & in oculis & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida ac putrescentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia sunt eunuchorum puerorum, ac mulierum, ejusmodi cadmia adjuvat. At in durioribus, & contentioribus, quæ valentius desiccant, requiruntur. Itaque illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in iis quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quidvis ejus generis præstare; ad quam utique & nos nunc respicientes, leviter desiccatoriam abstersoriamque, cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia temperata quodam modo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens: hæc Galenus. Quibus maximè adstipulatur Plinius libro 34. capite 10 sic inquiens Metalla ærumultis modis instruunt* **Cadmiæ hist. ex Plin.** *Medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda æraria. Plura autem genera sunt. Namque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamque nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis atque flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusve fornacium pro quantitate levitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, quo flammæ eluctantur, appellata capnitis exusta & nimia levitate similis favillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis cognominata: ponderosior hæc priore, levior porrò secuturis. Duo ejus colores: deterior cinereus, puniceus melior friabilis, oculorumque medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter gravitatem, ad cameras pervenire non potuit. Hæc dicitur Placitis & ipsa ab argumento, crusta verius quam pumex, intus varia ad psoras utilior, & cicatrices trahendas. Fiunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cærulea intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra & cæterarum sordidissima: vulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima: hæc Plinius, qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilem cadmiam fusuris tantùm necessariam, & medicinæ inutilem,* **Cadmia in Germania.** *cùm tamen Galenus contrarium scribat. Cadmiæ omne genus vidimus sæpe nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed speciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, ubi in quamplurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum novissimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ urbe, clarissimus Medicus Josephus Salandius Bergomensis: quæ adeo in racemi modum congesta est, ut planè uvæ speciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperam nominant. Quandoquidem Tutia illis vocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est è botryitis aut placitis, aut ostracitis genere. Neque enim mirum esse debet, quòd Cadmia proprio amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cùm etiam Dioscoridis tempore spodii loco uterentur Medici.* **Nomina.** *Metallicum, quod Græcis καδμεία, Latinis item pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus Climia seu Chlimia: Germanis Geawer Augstein.*

Πομφόλυξ, σπόδιον, ἀντισπόδιον.

POMPHOLYX, SPODIUM, ANTISPODIUM. CAP. XLVI.

Pompholyx specie sola, non genere à spodio distat. Siquidem spodos nigricat, & plerunque ponderosior est, palearum pilorumque plena, quasi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pavimentis, & fornacibus everritur. Pompholyx verò pinguis est, & candida, usque adeo levis, ut in auras evolare

evolare possit. Cujus duo fluxerunt genera. Unum ad æris colorem vergens, subpingue: alterum magnopere candidum, summamq; levitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære fabri præstantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius inspergunt: namq; tenuissima favilla, quę effertur in pompholygem coit. Cæterum pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili industria factitatur, sed ex cadmia quoq;, ad gignendam ipsam eximie follibus proflata. Cujus faciundæ ratio hęc est. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, juxta quam mediocris fenestra, ad tabulatum à supernis partibus pateat; domicilii paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem usq; perforetur, ad excipiendam follis narem: ostium mediocre habeat, pro exitu ingressuq; artificis fabricatum: domuncula altera huic conjuncta sit, in qua & folles, & flator suo munere fungantur: deinde carbonibus in camino succensis, assidens artifex cadmiam particulatim fractam inspergit, à locis supra in furnibulum extructis: idem negotium obit infernè artificis minister, simulq; carbones adjicit, usq; dum indita cadmiæ copia prorsus absumatur. Itaq; gesta suffitu tenuis pars, & levis materiæ in summam domum evolat, & parietibus, tectis, fornaciq; adhærescit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis simile prodit, postea majus incrementum capessens, glomusculis vellerum simile redditur. Ponderosius autem in ima loca se recipit: sed hoc fornacibus offunditur, illud domus pavimento cohæret: quod tenuiore deterius existimandum est, ideo quòd multum terræ collegerit, & spurcitia in acervatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri spodium arbitrantur, de qua antè dictum est. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præstat, colore aliquantùm piceo, sapore cœni horrido: & si fraudem non experta, flagranti carbone infervescit, æreum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum est. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ovillo pulmone, aut marino, aut crematis grossis, & quibusdam consimilibus: quod facile cognitu fuerit, quippe nihil in iis probandis invenietur eorum, quę antè dicta sunt. Pompholygem in commune ita lavari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceq; raro, aut siccam, aut aqua respersam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atq; illuc fasciculum deferens, immergito: ita enim limosa pars ejus, ac utilis effluet, & omne sedimentum in linteolo remanebit: postea residere sinens aquam cum cinere colis incernito, & novam infundens, agitato, & effundito: mutata tantisper aqua, & colata, dum arenosi nihil sidat. demum aquam exprimito, & siccatum cinerem recondito. Alii quantum maximè fieri potest siccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis crassamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vasis obtento, aut laxius illigato, colant, & quo facilius transeat, infusa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox spumosum, quod trajectum est, & supernatat vasi, concha excipiunt, & fictili novo ad osua recondunt. Quod verò resedit, sensim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoso, quod pessum ierat: rursus lapidosa sidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inveniatur. Alii paulatim integram in aqua respergunt, arbitrati arenas, lapillosq; suo pondusculo degravatos, pessum ire: pilos autem, & paleas levitate sua in sublime attolli. Cæterùm cinerem medium separant, & in pilam conjectum, ut cadmiam, eluunt. Quinetiam lavatur vino chio marina aqua diluto, modis quibus suprà diximus: & ita redditur adstringentior, quàm aqua elota. Vis pompholygis adstringere, refrigerare, explere, purgare, obstruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter crustas obducunt. Quòd si spodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in pastillos, fictiliq. novo, subjectis levibus prunis orbiculos continuo versabis, dum assiccati fulvescant. Neq; ignorandum ex auro, argento, plumboq; fieri spodium, verùm post Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam spodos sæpenumero desideratur, necesse est ostendere, quæ simili virtute polleant, ut in spodii locum suffici possint, antispoda vocant: quoq; modo fumi debeant. Folia itaq; myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum conjecta, indito operculo continua foramina habente, uruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur: iterum in fictile aliud crudum transferuntur: quod ubi perassatum fuerit, exemta lavantur ad usus. Idem quoque è termite sylvestris olivæ, si habeatur: sin secus, sativæ cum suis floribus, aut malis coroneis dissectis, & detractis ossibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id est candidis, in sole prius arefactis, aut terebintho, aut lentisco, œnanthe, aut mollibus rubi foliis, vel è buxi coma, vel è pseudocypero cum flore. Alii ficulneas frondes in sole antea siccatas, eodem modo parant: alii taurinum gluten; alii succidas lanas asperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in spodii vicem usurpantur.

Pōpholygis desideratio.

Pompholygem officina Mauritanos secuta Tutiam dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Avicennæ. Verum quam Seplasiarii Tutiam existimant, legitima non est, sed cadmiæ potius species. Siquidem cùm hæc lapidis modo crustosa praduraq; sit, pompholygem, sive tutiam dictam prorsus mentitur. Pompholyx namq;, Dioscoride & Galeno authoribus, ex æris, vel cadmiæ favilla in glomusculos vellerum similescit, & farinæ modo contacta dispergitur. Id quod recentiorum nullus, quod sciam, animadverterit: fortasse quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis insudaverint, quàm in investiganda fossilium materia. Quamobrem Manardum Ferrariensem, medicum ætatis nostræ clarissimum, hac in re deceptum satis reperio. Quippe qui, dum Avicennam redarguit, quod spodium è combustis arundinum radicibus conficiat, sedulò nos admoneat, ut secuti Galeni sententiam, in spodii defectu Tutia potius utamur, qua seplasia abundant, quàm Avicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quod procul dubio crediderit, vulgarem officinarum Tutiam legitimam Dioscoridis, & Galeni esse pompholygem, cùm tamen legitima Tutia nullus in officinis sit usus, quod (ut jam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantùm utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum spodium, quæ à Dioscoride & Galeni historia nullis dissident notis, ego ab ærariis, argentariisq; fornacibus plures mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lavisiis Tridentinæ agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbezi in Tirolensi comitatu Germaniæ inveniuntur, ubi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodii quantum satis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas: sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcysmæ, molybdænæ, cærulei, & Armenii lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi unquam, præter quam apud eos, qui vel à me, vel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt usum. Nunc verò amicos intelligo (quos tamen veriùs fratres

Manardi erratum.

amantissi-

amantissimos appellare possem, ut qui & ætate & longa consuetudine, & studiorum communione mihi conjunctissimi sint) clarissimos medicos Tridento oriundos, Andream Gallum, & Julium Alexandrinum, qui jam dudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenissimo Ferdinando Romanorum, Ungariæ, Bohemiæq; Rege, in sui & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti fuit. Hoc itaq; pacto cadmia officium pompholygis vicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum ossibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Antispodium ex quibus fiat. *Quod tamen non omnino fuerit reprobandum: nam Dioscoridis testimonio, ubi legitimum desideretur spodium, antispodiis uti sanè licebit: nempe quæ fieri possint è myrti foliis, floribus, baccisq;: ex olivæ frondibus, cydoniis malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, ut mihi planè immeritò à Manardo reprehensus videatur Avicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. Hic enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm ejus vice Tutiam seu pompholygem imponere: licet hæc quoq; sit Brasavoli sententia. Sed equidem hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium iis medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neque Dioscorides, neq; Galenus, nec qui post ipsos diversis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, usquam, quod invenerim memoriæ prodiderint, citra vitæ periculum, hæc hauriri posse.*

Brasavoli error, Pompholygē Spodio substituentis. *Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quam spodium ventriculo, & cæteris visceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuissima æris substantia vehementissimis ignis vi conficiantur, & ob id deleterii aliquid habeant. Quod majori quidem diligentia expendere potuisset Brasavolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodii loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè fatis respondit, pompholygem, ut faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem judicio, notatur errore. Primùm, quòd respondens non distinxerit, an hoc vel alio modo agendum fuerit cum medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoq; commiscent, omnino hac in re concludere videtur, pompholyge indifferenter pro spodio utendum esse, tam in hauriendis, quàm exterius admovendis medicamentis. Deinde verò cùm pompholygem, sive (ut ipse habet) tutiam spodii loco sumendam statuit, in eodem versari errore deprehenditur, in quo Manardum ejus civem versatum ostendimus. Quandoquidem si rectè novisset Tutiam communis usus legitimam non esse pompholygem, omnino (ut semper in cæteris eam adulterinis, quam supposititiis medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodii defectu, pompholygem supplendam. Siquidem in iis tantùm medicamentis id factitandum voluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodii vel antispodii extitit usus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, ut longo post tempore à Mauritanis factum esse reperio.*

Fuch. opinio. *Cæterùm Fuchsius, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortasse secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoq; recenset subterraneum seu fossile dictum, idq; in quatuor species, cinereum videlicet, nigrum, viride, & luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio ubi de pompholyge agit cap. 422 ubi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, spodii fossilis mentionem facit: quemadmodum neque Avicenna, neq; etiam alii Arabicæ familiæ authores.*

Pompholygis, & spodii hist. & vires ex Gal. *Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam spodii Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, velut & cadmia: fitq; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atq; inspectantibus nobis) pompholyga, videlicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem conjectis, quæ ante ærarium jacebat follem. Camera erat incurva, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab usta cadmia favillam excipiebat: quam ubi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infra in pavimentum recidebat, spodos est quam vocant, quæ plurima ubi æs in fornacibus uritur, colligi assolet. Quidam etiam Spodium neutro genere pronunciant: cui videtur similem habere facultatem, quod vocant Antispodium. At ego illo usus sum nunquam, cùm largè mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam, ubi hæc adsit spodio uti velit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum, propè omnium, qui citra morsum desiccant, si elota fuerit præstantissimum, quamobrem ad ulcera cancrosa idonea est, & alia omnia maligna. Itaq; inditur collyriis, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis ulcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est hujus negotii in istis diutius immorari. Idem libro 4. de compositione pharmacorum secundùm locos de pompholyge ita scribit: Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitatis expertium inferior est: atq; ob id ea utimur ad acres, & tenues fluxiones, capite videlicet prius simulq; universo corpore evacuato. At verò manifestum est quòd per venæsectionem, ac purgationem totum corpus evacuamus, per apophlegmatismos verò caput à pituita vindicamus. Potest enim Pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atq; amylum simul, & moderatè humores resiccare simulq; ne per tunicularum evacuetur ea, quæ in magnis ipsorum venis superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quam caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis utatur, vehementem dolorem ex distensis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet.*

Nomina. *Πομφόλυξ sic Græcis, ut etiam Pompholyx Latinis, & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis Pompholyge: Germanis,* Weiß Nicht. *Σπόδιον & σποδὸς, Græcè, Spodium similiter Latinè vocatur: Italicè Spodio: Germanicè,* Graw Nicht.

Χαλκὸς κεκαυμένος. ÆS USTUM. CAP. XLVII.

Æs ustum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum verò plusquàm deceat, exustum est. Fit autem è clavis solutarum navium, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus vicissim inspersis, fictile, circumlito figulari creta spiramento, fornacibus inditur, donec figulinum percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspergunt. Alii sine sulphure ac sale, fictili multos dies urunt. Alii sulphure solo uruntur, fuliginem tamen excutiunt. Alii oblitos scissili alumine clavos cum sulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alii in ænea olla aceto respersos urunt, & iterum ac tertiò idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet in Memphide combustum: proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: vitia oculorum emendat, excrescentia in carne consumit, nomas cohibet: vomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitumve. Lavatur, ut cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorsus sordes emergat. Æris recrementum, stercusve quam scoriam vocant, eodem modo lavatur: & eandem vim, sed imbecilliorem, habet.

Aes ustum, quod in officinis passim habetur, pauci sanè valoris esse existimaverim, cùm nigrum sit, & plusquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quispiam huic malo mederi poterit, si Dioscoridem secutus, ipsum conficiendi laborem subierit. Quòd si aerei clavi è navigiis soluti exempti non adsint, aes aliud omne vetustate expurgatum, commodè assumi poterit. Usti aeris meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis: Aes ustum habet & acrimoniam quandam, sed & adstrictionis est particeps. Proinde si lavetur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici ulceribus inducendae: quanquam id ipsum praestare, & antequàm lavetur, possit, potissimum in carne duriore: alioquin in molliore commodius est, quod ablutum est. Quod Aes ustum Latinis χαλκὸς κεκαυμένος, Graecis appellatur; Italis Rame abbrusciato. Aeris usti cõsideratio. Vires ex Galeno. Nomina.

Χαλκῦ ἄνθος. FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

FLos aeris, quem nonnulli clavorum veterum psegma, quasi resegmen aut segmentum, nominarunt, optimus est friabilis, in attritu fulvescens, milii effigie & numero, brevis, ponderosus, modicè splendens, atq; constringens, qui delimatam aeris scobem non recepit, qua saepe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illisu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm aes fornacibus fusum, in receptacula delabitur, per cola fistularum ad ea pertinentium: tum huic negocio addicti ministri, sordes expurgantes, aquam clarissimam infundunt, refrigerandi proposito: itaque repentino concretu, ac addensatione, velut exspuitur, & erumpit antedictus flos. Adstringit, & excrescentia coercet: offusam oculis caliginem emendat, sed magnopere mordet. Quaternûm obolorum pondere datus, crassum humorem extrahit: carnosa narium, & sedis vitia absumit: eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium gravitates tritus, in eas per fistulam flatu impellitur: uvam, tonsillasq; reprimit, farina ejus cum melle admota.

Florem aeris verum ac legitimum in fornacibus, ubi aes ipsum funditur, in Tridentino agro, saepius collegimus, in hunc modum. Cùm aes fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquam omnino coiret in massam, frigidam super ipsum adhuc ignitum infundebam: statimq; vapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subjiciebam, tamdiuq; tenebam, donec cessabat vapor. Itaq; demum aeris flos, qui super lamina illa ferrea deciderat, mihi se se ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidem tenuissima aeris pars, quae à vapore in sublime fertur, aeris frigiditatem experta, facilè in ejusmodi exigua grana concrescit. Is nusquam, quod sciam, in officinis reperitur, quapropter ejus vice aerugine perpetuò utuntur. Florem aeris paucis perstrinxit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus differens. Flos aeris tenuiorum partium facultatis est, quàm aut aes ustum, aut squama. Meritò itaq; ex eo factis collyriis extergunt, auferuntq; superciliorum magnas asperitates, quas vocant sycoses. Χαλκῦ ἄνθος ita Graecis, Latinis verò Flos aeris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas sive Zer alnhas: Italis Fiore del rame. Floris aeris historia. Vires ex Galeno. Nomina.

Λεπὶς χαλκῦ. SQUAMA AERIS. CAP. XLIX.

SQuama aeris excussa ex Cypriis officinarum clavis, crassa quidem ipsa praestantior, quae helitis, id est, clavaris nominatur: sed ex vili promiscuoq; aere, aut candido, vitiosa intelligitur: quam utpote tenuem, & invalidam, damnamus, maximè approbantes crassam, rufam, praesertim si aceti respersu aeruginem contrahat. Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coercet, ulcera ad cicatricem perducit: pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum namque scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lavatur hoc modo. Siccae aeris squamae expurgatae selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pessum ierit: abjicitur quod subsidit, & effusa aqua, hemina coelestis imbris adjicitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumq; lentorem emittere coeperit, aqua sensim ad sex heminas usque superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarii colligitur, ibique apprimitur: quo facto, expressus humor pyxide ex aere rubro facta, excipitur: Hoc est enim velut flos squamae, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cum primis efficax. Inutile, imbecillumq; quod superest, lavatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere sinitur, effusaq; extante aqua, ubi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alii ut cadmiam lavant, & reponunt.

Λεπὶς στομώματος. SQUAMA STOMOMATIS. CAP. L.

SQuamae ex acie, aut mucronibus decussae, quam vocant stomoma eadem vis. Lavatur modo simili, & reconditur: sed ad molliendam alvi dejectionem inefficacior est.

Aeris squama malleis ex eo decussa, res sanè vulgaris notitiae est: tametsi ea praestantior sit, quae ab aere excutitur, quo clavi fiunt, helitis propriè dicta. Siquidem cùm hujusmodi aes rude imprimisq; sit, crassiorem, vegetioremq; squamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in varia vasorum genera conformatur. Ejus praeterea abluendae ratio adeò Dioscoridi clara distinctaq; traditur, ut nihil addendum supersit. Squamae omnis in universum meminit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Squama alia est aeris, medicamen ad multa utile: alia ferri, & stomomatis. Quidam verò nominant & helitin lepida, sive squamam. Omnes sanè vehementer desiccant. At inter se diversa sunt, tam quod alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentiae, quodq; plus minusve adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet: nam & tenuiorum partium, quàm alia est, nimirum quae & aeruginis nonnihil assumpserit. Majorem obtinet adstrictionem squama ferri & haec etiam majorem stomomatis: quamobrem ad contumacia ulcera meliores sunt, quàm squama aeris. Detrahit & liquat carnem potentius Squamae aeris & stomomatis consid.

potentius squama æris, & hæc etiam valentius helitu. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem vim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, ut superioribus libris ostendimus: hæc Galenus. Ex quibus utiq; liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmaverint recentiorum quidam, ejus fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc investigaverint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatis squamam æris squamam omnium tenuissimam esse contendant, ut Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent, eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, ut Brasavolus, quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisq; authoritatibus probent. Brasavolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nescieverim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscue æris & ferri squama esse possit. Verùm ne quisquam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio proferre, id sanè quod sentio primùm non obscuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissimè confirmabo, quòd scilicet stomomatis squamæ nec æris, nec simplicis ferri, sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaq; dicimus, quòd cùm scribat Galenus æris squamam principem locum in desiccando inter cæteras obtinere, ferri verò majore adstringendi vi quàm hæc pollere, & hac etiam majore stomomatis, manifestum præbet indicium stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore & terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe. quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, hujus verò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum videtur, stomomatis squamam esse aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (ut dictum est) purissimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diversum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset habens squamam æris, stomomatis, ac ferri, neque ita speciem à suo genere disjunxisset. Sed quoniam rectè noverat

Stomoma esse chalybis squamā cōfirmatur authoritatib.

stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus. Cæterùm præter rationes adductas, stomomatis squamam à chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aëtii & probatissimi & Græci authoris testimonio, quippe qui lib. 9. cap. 48. de iis agens, quæ in corpus sumpta dysentericos juvant, quidnam Græcis esset stomoma, his verbis apertè declaravit: Deinde vinum purum vetus, quantum satis videbitur, in novum vasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quòd stomoma vocant, non minorem librà in vino extinguito. Item libr. 10. cap. 9. ubi indurati lienis curam agit, sic inquit: Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius antè stomomatis ferri squama, quā in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abjicit. Postea agrestioribus hominibus utiliter exhibetur. Et libr. 14. cap. 24. idem ait: Squama ferri præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est: hæc Aëtius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nihil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, ut omnes in universum medici Aëtium & reliquos vetustiores sectati, ut dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quam ferrum, modò in aquam, modò in austerum vinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs majore adstringendi vi polleat, quàm ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse vetustioribus ac recentioribus Græcis stomomatis squamam, quàm quæ à chalybe decutitur, ejusq; præsertim, qui malleo ferrariis in officinis acuitur, dum gladiis ac telis aciem, vel mucrones coaptant artifices: quin etiam dum alia fiunt instrumenta materiariis fabris, & terræ cultoribus expetita. Porro hanc rem quoq; Actuarius abundè expressit suo de cōpositione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit: Multò reddetur utilior, si squamam aciei, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiā idem paulò inferius repetiit. Hoc insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundùm locos, ubi diversis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò cervicosus, & pervicax, ut tot clarissimorum virorum authoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem

Stomomatis cōficiendi ratio ex Arist.

philosophorum omnium principem, qui l. 4. Meteororum, chalybis sive stomomatis conficiendi rationem scitissimè docuit iis verbis: [illegible] Quæ Latinè redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liquescit, ita ut fluxum reddatur, & rursus concrescat, atq; in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cùm verò id sæpe factum est, & purum evasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eò quod repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet: hactenus Aristoteles. Cujus nimirum doctrinam sequuntur in hunc usq; diem, qui ferrariis fornacibus, & officinis è ferro primùm elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in aliis universæ Eu-

Plinii, Marcelli, & Brasavoli error.

ropæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari evidentissimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum & Brasavolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis. quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplic. medicamentorum historia & viribus id totum quod à Dioscoride proditum est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus chalybis loco accipiens. Nec obstat quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur stomomatis squamæ vim eandem esse, quæ æris squamæ quanquam non adeò valenter alvum dejiciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse depravatum, ut in aliis quoq; pluribus deprehenditur, præsertim cùm nec à Galeno, nec ab aliis veteribus recentioribusq; Græcis proditum sit, stomomatis squamam æris squamæ viribus esse similem: hæc namq; alvum dejicit, illa verò contra eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem vel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non desinam, qui

Stomoma idem est quod chalybs.

aliter sentiunt. Ex his itaq; haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordiis semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græcis στόμωμα vocant, pariter chalybem stomoma vocarunt. Quapropter dicebat Aëtius, sit ferrum quod in ipsis extinguitur stomoma. Hoc autem vocabulum putaverim ego ortum esse à στόμα, quod Latinis os sonat. Acies enim, itemq; mucrones gladiis, & telis, aliisq; ferreis instrumentis usum nullum alium præbent, quàm oris: unde Latinis quandoq; dici solet, eos quibus ob malefacta caput abscinditur, in ore gladii periisse. Plinius quoq; licet ignoraverat, quid Græcis significaret stomoma; chalybem tamen aciem, quæ Græcis στόμωμα dicitur, appellavit lib. 34. cap. 14. sic inquiens: Ex omnibus autem ferri generibus

Serico

Serico palma est. Seres hoc cum vestibus suis, pellibusq; mittunt. Secunda Parthico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperatur: ceteris enim admiscetur: hæc Plinius. Ex quibus palam est, id hoc loco Plinio aciem vocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, vel ab acuendo vulgò vocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicũt. Hic igitur tum rationibus tum authoritatibus freti, στόμωμα potius à στόμα, quam à verbo στομόω ortum habere putamus quanquam etiam eorum opinio, qui à στομόω στόμωμα dictum existimant, non sit omnino improbanda, quòd id verbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis designet. Sed neq; illos quoq; prorsus aberrare crediderim, qui scobem ab acie & mucronibus, dum super lapide rotante acuuntur arma, derasam, stomomatis squamam esse censent: veruntamen hæc, quòd sit lapidis illius ramentis admista, non perinde ac sincera probanda videtur. Squama, quæ Græcis λεπὶς χαλκοῦ, Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Nomina *Germanis, Kupfferschlag: Hispanis, Esquama do cobre. Quæ verò Græcè λεπὶς στομώματος: Latinè Squama stomomatis dicitur. Arabicè, Tubel, Batiture sabartam, & Cortex astas: Italicè, Squama del stomoma: Hispanicè, Esquama de azero.*

Ἰὸς ξυστός. ÆRUGO RASILIS. CAP. LI.

AErugo rasa fit iis modis, in cadum aut aliud consimile vas, acetum quàm acerrimum infunditur: superponitur inde inversum æneum vas, præsertim concameratum, sin minus, planum: sitq; obstructum, nullumq; habeat spiramentum: exempto, quo doliolum obturaveris, operculo, decimum post diem insidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis super acetum ita suspenditur, ne ipsum attingat, & totidem post dies raditur. Aut massula æris, aut lamina una pluresve vinaceis non recentibus, sed jam acescentibus conduntur, & simili modo versantur. Quinetiam ex delimata æris scobe æruginem facere licet: nec non è laminis, quibus bracteæ auri conclusæ malleo ducuntur, si quis eas aceto resperserit, & ter aut quater verset, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cypriis metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil habentibus quibus ærugo efflorescit: adduntq; per Caniculæ æstus e quodam specu manare, sed illam paucam, & optimam esse: hanc speluncis effluentem, copiosam quidem & boni coloris, sed vitiosam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant aliqui pumice admisto, alii marmore, alii atramento sutorio. Sed deprehendemus pumicem, aut marmor, † dum pollice sinistræ manus madefacto æruginis portiunculam altero atterimus: siquidem eam diffundi constat: marmoris autem, pumicisq; partes coeunt non dissipatæ: demumq; tractatione crebra, & humoris complexu dealbescunt: quin & dentium appressu: siquidem sincera cedit, lævis, & sine asperitate. Atramentum verò sutorium igne coarguitur: namq; si fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & fervent cinere, aut carbonibus incalescat alterutrum, mutabitur rubescetq; id, quod atramentum sutorium acceperit: quod id ustum suapte natura talem sortitur colorem. † Orib. a (d.t. ...) ... x ...

Ἰὸς σκώληξ. ÆRUGO SCOLECIA. CAP. LII.

AEruginis, quam vocant scoleciam, duo sunt genera, quædam fossilis est, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprii æris dimidiam heminam aceti albi acrisque, pastillo cupreo conterito, donec strigmenti crassitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum salis fossitii translucentis, aut marini quàm albissimi, solidiq;, aut certè cum nitri pari pondere teritur in sole æstuosissimis diebus, sub sydus Caniculæ, donec colorem æruginis contrahat, & concretu strigmentolum fiat: ubi autem se in vermiculorum Rhodiacis similium speciem coegerit, recondito. Efficax, & valdo boni coloris redditur, si duas partes urinæ veteris, cum una aceti adjeceris, & alia, quæ dicta sunt peregeris. Sunt qui æruginem rasilem, quæ in apparatu non respondit, gummi misto digerant in formas, & ita vendant: quod genus ut vitiosum improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & pistillo Cyprii æris, cum urina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera usto æri omnino respondent, sed magis effectu valent. Sciendum fossilem scoleciam præstantissimam esse: derasam sequi: postremo loco factitiam: mordacissima tamen est hæc, & magis adstringens. Aurificum autem ærugo rasæ respondet. Ærugines omnes adstringunt, extenuant, excalfaciunt: oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas sistunt, vulnera ab inflammatione tuentur: ulcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & sordida ulcera purgant, cum melle coctæ: callum fistularum erodunt cum ammoniaco, collyrii modo in eas adactæ: ad gingivarum autem excrescentias, & exuberantiam utiles. Magnopere extenuant genarum crassitiem, cum melle illitæ, verùm post illitionem spongia ex aqua calida locus fovendus est: resina terebinthina exceptæ, cum ære & nitro lepras abigunt. Uritur ærugo, quamcunq; velis minutissimè fracta, comminutaq;, in fictili patina, flagrantibus prunis superposita: versaturque donec se mutet, & colorem cinereum concipiat: postea refrigerata reponitur ad usum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum est: sed non prorsus eundem colorem cremata reddit.

AEruginem, quod colore sit viridi, officinæ ac medici in Italia æs viride nuncupant, & vulgari sermone verderamo. Verum quamvis officinæ eo in universum abundent, synceri tamen parũ ostendunt. Scolecia ærugine, ac fossitia destituimur: quòd altera, quod sciam, hoc tempore non paretur, altera verò ab ærariis fossoribus ubi fortasse plurima reperitur, à fossoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non sit, ea tantùm utimur, quæ ære in acetarios cadis demisso, aut vinaceis jam acescentibus obruto conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem & æris florem unam, & eandem rem esse, ut superius de æris flore differentes latius ostendimus. Aeruginum vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens & liquans, non teneram modò, sed & duram carnem. Porrò suprà dictum est nonnullos ejus generis medicamenta epulotica, hoc est quæ cicatricem inducant, appellare, cùm in tenuissimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint ulcera excrescentia, ac postridie contracta reprimant: cæterùm illos haud lateat, si paulo plus impositum foret, sese ulcus non contractum, sed erosum in- Æruginis consid. Æruginis vires ex Gal.

venturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, constipent, constringant, & callis in morem illam indurant. Quin & gustum mordicat ærugo, non tantùm ipsa ulcera: quòd si pauculum ejus ceratu non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum verò supra est de talium medicamentorum natura, tum ut sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: utpote cùm ipsa id præstare nequeant, verùm ea, quæ ex ipsis composita sunt. Nomina. *Quæ ærugo ἰὸς ξυστὸς Græcis, Aerugo rasilis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasile. Quæ verò Græcis ἰὸς σκώληξ, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis, Erugine scolecia. Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis* Spangrün: *Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.*

ἰὸς σιδήρου. RUBIGO FERRI. CAP. LIII.

Rubigo ferri restringit: sistit fœminarum profluvia admota, potuq; præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm utilis ad scabritias genarum, reduvias & pterygia. Condylomatis prodest, gingivas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquave, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCUS FERRI. CAP. LIV.

Stercus ferri, quam scoriam vocant, eadem potest, quæ rubigo, sed inefficacius. Aconito aceto mulso potum, opitulatur.

Rubiginis, & scoriæ ferri consid. *Ferrugo quæ est ferri rubigo, vulgaris notitiæ est. Ejus similiter scoria, quæ Latinis & stercus, & recrementum ferri & nostris vulgo spiuma di ferro appellatur, omnibus notior est, quàm ut majore indigeat declaratione: hæc namq; prope ferrarias officinas passim in acervum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti scoria non est squama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrariis fornacibus, quibus ferri metallum funditur, sudit a liquefit, & iterum in ferrum coit. Scoria verò, quòd inutile sit ferri recrementum, manet, & spongiarum modo spumosum, nunquam ferrum effici potest.* Scoriæ vires ex Gal. *Scoriæ meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Scoria omnis reficcatorium admodum medicamentum est, potissimum autem ferri. Siquidem ad lævorem redigens ipsam in aceto quàm acerrimo, posteaq; decoquens ad aures, quæ longo jam tempore purè fluxerunt, ea utor, medicamento maximè exiccatorio, adeò ut mirentur, qui præparantem me vident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porrò argenti scoriam propriè helcysma appellant. Verùm emplastris quibusdam reficcatoriæ facultatis commiscetur.* Oleum è ferro parandi ratio & vires. *Paratur è ferro oleum (quidam ferri quintam essentiam vocant) hoc modo. Sumito ferri scobem lima derasam, & igninm vi (ut chymistæ dicere solent) ad calcis speciem redactam aut hujus vice rubiginis anchoræ, qua naves sistuntur, quantum libet. Hæc in tenuem pulverem trita, in aceto acerrimo destillato, in aqua calentis balnei, non tamen ferventis, aut in equino fimo calente, in vase vitreo macerato, donec acetum rubicundum fiat. Præterea declinato vase acetum in aliud vas effundito, quousq; clarum effluxerit, & servato diligenter, & iterum super idem ferrum aliud acetum imponito, macerato q; in balneo, eodem modo ad rubedinem usq;, eademq; servata ratione extrahito, & iterum, atq; iterum acetum addito, quousq; nihil amplius ruboris concipiat. Deinde acetum rubicundum factum in distillatorium vas vitreum conjicito, & in fornace collocato, cineribusq; obducito, & succenso igne ad destillandum sinito, quousq; fluxerit acetum, aqua stillantis modo: & postea vase è fornace exempto, illud frangito, & ferream materiam in fundo residentem extrahito, terito, & in aliud vas reponito affusa communi aqua, quæ prius distillata fuerit, & simul in balneo præscripto macerari sinito, duorum dierum spatio. Eximito deinde, & per filtrum (ut chymistæ dicunt) distillandum parato, & id omne, quod fluxerit, in vase aliquo asservato, quousq; in sal coiverit. Id demum conterito, & in vitreum vas retorti colli, ita a chymistis appellatam, collocato, & valido igne oleum elicito, quod rubrum emanabit. Hoc servato diligenter. Siquidem eximium, rarumq; habebis medicamentum, ad omnes Jecinoris & splenis obstructiones, ubi cæteris auxiliis morbus expugnari nequeat, sed sumentes prius medicamentis attenuantibus, & alvum subducentibus purgatos esse oportet. Datur Jecinorosis drachmæ pondere ex aqua Intubi, aut cichorij, aut Agrimonij: lienosis verò ex aqua asplenii, aut adianthi, aut Tamarisci. Ac ad ea omnia mirificè præstat, ad quæ Rubiginem & scoriam præstare scribit Dioscorides. Cæterùm ubi quis per se parare nesciat, Chymistas consulat.* Nomina. *Rubigo ferri Latinis dicta, ἰὸς σιδήρου, Græcis appellatur: Arabibus, Seda albadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis,* Eysenrost: *Gallis, Rouilleure de fer: Quæ verò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis, Spiuma di ferro: Germanis,* Schlacken: *Hispanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.*

Μόλυβδος πεπλυμένος. PLUMBUM ELOTUM. CAP. LV.

Lotura plumbi sic fit: In mortarium plumbeum aquam injiciens, pistillo plumbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam superinfundes, quo facilius quicquid est resolutum incerni possit: hoc iterum facito usq; dum satis tibi habuisse videatur: ubi consederit priori aqua effusa, novam adjiciens, ut cadmiam lavato, donec nulla exeat nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidam scobem mundi plumbi lima quæsitam, mortario pistilloq; lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adjecta fricant, donec nigrescat: mox ubi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos: nam tritum vehementer, cerussæ simile redditur. Alii elimatæ scobi modicam plumbaginem adjiciunt, affirmantes ita elotum plumbum præstantius esse. Potest refrigerare, adstringere, inducere, mollire, explere cava, sistere oculorum fluxiones, & ulcerum excrescentia. Sanguinem supprimit: prodest contra sedis ulcera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex rosaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum spodii effectus præbet, nisi quòd non obducit crustas. Syncerum plumbum affrictu, marini scorpionis, draconisque plagis auxiliatur.

Μόλυβδος.

Μόλυβδος κεκαυμένος. PLUMBUM USTUM. CAP. LVI.

Uritur plumbum sic. Super quàm tenuissimas plumbi laminas, fictili novo inditas, sulphur insparagito: additisq; aliis rursus laminis, interjecto semper sulphure, usque dum vas expleveris, succendito: flagrante autem plumbo, ferrea rude versato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilq; è plumbo non ustum hæserit, tum demum obstructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius sentitur. Aut elimatam plumbi scobem in olla sulphure urito. Alii laminas in fictili crudo, ut dictum est, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili spiramento, urunt. Alii pro sulphure cerussam, aut hordeum inspergunt. Alii integras laminas imponentes, acri igne utuntur, & rudicula ferrea continuè movent, dum in cinerem solvantur. Sed difficilis hujusmodi ustio, & si vehementius uratur, contrahit spumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima urendi ratio. Plumbum ustum lavatur ut cadmia, & reconditur. Eosdem effectus habet, quos plumbum elotum, sed multò acriores.

Σκωρία μολύβδου. RECREMENTUM PLUMBI. CAP. LVII.

Recrementum plumbi, quod scoriam vocant, optimum est, densum, fractu contumax, cerussam planè repræsentans, nihil plumbosi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vitri splendorem imitatur. Eadem quæ plumbum exustum potest, sed magis adstringit. Lavatur in mortariis infusa aqua, & refusa summa aquæ parte, quæ luteum colorem duxit: idq; sæpius, dum recrementum absumatur. Dein ubi consederit crassamentum, aqua effusa, digeritur in pastillos.

Μολυβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLUMBARIUS. CAP. LVIII.

Molybdoides lapis à plumbi similitudine dictus, respondentem recremento vim habet, & eodem modo lavatur.

Plumbi abluendi, atq; etiam comburendi ratio adeò lucidè constat à Dioscoride prodita, ut operæ pretium non sit plura de ea referre. Veruntamen animadvertendum est plumbi recrementum, quod Dioscoridi scoria vocatur, non esse plumbaginem, quæ excrementi instar, ubi plumbum igne liquescit, ab eo secedit. Quippe quòd hæc nil aliud sit, quàm purissimum plumbum, quod ignis ustione, cineris speciem induit. Hæc enim in plumbariis officinis in purissimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti spuma. Plumbi itaq; scoria fit tantum in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuso, artifices plumbum, quod inde effluxit, in scrobiculum extra fornacem delabi sinunt. Ubi verò adhuc calens concrevit, aqua frigida perfunditur, quousq; scoriam exuat: quæ (ut Dioscorides inquit) densa admodum est, & fractu contumax, colore in luteum vergente & vitri splendorem præ se ferens. Hujus complures vidimus acervos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolensi, ubi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur: namq; in eum locum metallorum recrementa extra officinas abjiciunt, monticulos ex his struentes. Quòd si accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liquescere, scoriæ hujusce partem admiscent, quoniam hujus adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego sæpius plumbi, argentiq; scoriam adeò versicoloribus lineis intersectam pellucidamq;, ut id vitri genus, quod vulgò Veneti appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo est, certam & exquisitam harum rerum cognitionem assequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, non autem ea in pharmacopoliis quærere, ubi omnia ferè metallica medicamenta spuria & adulteriis vitiata reperiuntur. Cæterùm qui Lapidem plumbarium, sive molybdoidem hodiè legitimè ostendat, habeo profectò neminem, nisi forte fossilis quoddam cadmiæ genus demonstrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam vulgò vocant Marghesita di stagno: quanquam hanc equidem molybdoidem esse non ausim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis historiam scriptis mandasse comperêrim, quam ipse fecerit Dioscorides, qui tamen ejus historiam tam paucis perstrinxit, ut difficilè admodum sit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræsentet. Etsi fortasse non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, veram esse molybdoidem, quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat. De plumbo diffusè satis disseruit Galenus lib. 9. simplic. medic. ubi ita scriptum reliquit: Plumbum facultatis est refrigerantis. Siquidem non modò multam habet substantiam humidam à frigore congelatam: sed & aëream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet essentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi esto, quòd ubi admotum est igni, celeriter funditur fluitq;. Quòd verò & aëreæ sit particeps, hoc habeto signum, omnium, quæ novimus, unicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aërem habentibus turbidum, ita ut quæcunque illic ponantur, celeriter situm colligant. Tum etiam plumbea statuarum vincula, quibus earum pedes annectuntur, sæpe numero crevisse visum est, & quædam adeò intumuisse, ut ex lapidibus dependerent crystalli modo. Atq; hæ probabiles quidem sunt humiditatis ejus, frigiditatisq; notæ, priusquàm experimentum fiat: cæterùm scientificè, & certa per experientiam cognoscuntur. Præparato igitur mortario simulq; pistillo, utroq; ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, ut & pistillus & plumbeum mortarium succum quendam reddant. Id quod ex utroq; constabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam, & vinum tenue aqueum, & oleum injicere, aut quidvis ejusmodi. At si etiam plus efficere succum voles refrigeratorium, oleum omphacinum sit aut rosaceum, aut melinum aut myrtinum. Porrò si succo qui proveniet, uti voles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum ulceribus aut rugis & ad eas, quæ in pudendis, testibusq;, & uberibus consistunt: similiter adversus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemvis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile est. Nam & ad cancrosa eo utens virtutem medicamenti mirabere. Quòd si celeriter multum plumbei succi colligere voles, conare in sole terere, aut quocunq; certè modo aëre excalfacto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, si adfuso refrigerantium succorum quopiam teras, ceu sempervivi, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, psyllii, omphacii, portulacæ. Porrò si quæ horum non facilè in succum solvuntur, velut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam velut omphacii: quin & ipse per sese prædicto mortario indutus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum.

Scoriæ plumbi conditio.

Lapidis plumbarii consideratio.

Plumbi facultates ex Gal.

Quin & in laminam diductum plumbum absq; alio ullo, ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis insternitur, ubi venereis somniis vexantur scilicet, nimirum haud obscurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dissipat. Illigabis autem probè quicunque ab Hippocrate didiceris, in ipsam noxam potius firmandum, quàm hinc vel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cum aute lotionem usta fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad ulcera rebellia. Ubi verò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Convenit & chironeis quæ vocant ulceribus, & cancrosis omnibus, & putredinosis, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm solvendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoq; die. Verùm foris spongiam impositæ aqua frigida, quæ si desiccetur, rursum mergatur. Sed hæc fusim, quàm pro instituto diximus, plusculùm sermonis affinitate provecti. At tempus jam est sequentia deinceps persequi: hactenus Galenus. **Nomina.** *Plumbum elotum sic Latinis* Μόλυβδος πεπλυμένος *Græcè dicitur: Italis, Piombo lavato. Plumbum verò ustum Latinè dictum,* Μόλυβδος κεκαυμένος *Græcè, Piombo abbrusciato Italicè vocatur. Quæ deinde* Σκωρία μολύβδου *Græcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ deniq; Μολυβδοειδὴς Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur, Italicè, Pietra piombaria.*

Στίμμι. STIBIUM. CAP. LIX.

STibium optimum, quod splendidissimum est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, nihil terræ, aut sordidi habens, friabile, quod stibi appellatunt, alii platyophthalmon. Vis ejus adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, ulcera ad cicatricem perducere, sordes, & ulcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem: & ut in universum dicatur, vis usto plumbo similis est. Privatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum, crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur crusta, exemptumque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut vetere vino. Uritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lavatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

Stibii consid. *STimmi, sive Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiariis, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Avicenna Stibium appellaverint. Hujus fodina pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantissimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quin etiam in comitatu sanctæ Floræ prope Sylvenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus primùm fusum, & in massas concretum. Ajunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum ac sonorum, si stibii nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum una in fornace liquantur. Id etiam experiunt qui vasa e stanno conficiunt: item ii, qui metallica faciunt, & poliunt specula: ii præterea, qui chalcographis characteres & typos effingunt.* **Brasavoli erratum, Stibium vi ignis non liquari volentis.** *Id tantùm differentiæ esse inter plumbum, & stibium ait Brasavolus Ferrariensis, quòd plumbum igni tum vi liquescat, stibium verò nunquam, sed facilè teratur in pulverem. Sed ejus opinionem falsam esse deprehendit experimentum, quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cujus rei nos sæpius periculum fecimus, dum oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno successu utimur ad contumacia, sinuosaq; ulcera sananda, ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, ut syncerum, puriusq; reddatur. Cæterùm admonitos lectores volumus, oleum hoc nostrum è stibio paratum, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diversum: tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quàm illud chymistarum. Sed ut ad institutum nostrum revertamur, mihi planè vanum videtur asserere stibium igne haudquaquam liquescere. Nam cum quolibet metallo sive ferrum sit, sive chalybs, in fictili fusorio permistum ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphæricosq; globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent nunquam sanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent.* **Stimmi Plinii.** *Stibii mentionem fecit Plinius lib. 33. cap 6. ubi ita scribit: In iisdem argenti metallis invenitur, ut propriè dicamus, spuma lapis candidæ nitentisq;, non tamen translucentis, stimmi appellant, alii stibium, alii alabastrum, alii larbason. Duo ejus genera, mas, & fœmina: magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorq;, & minus ponderosus, minusq; radians, & arenosior. Fœmina contra nitet, friabilis, fissurisq;, non globis dehiscens: hactenus Plinius.* **Stibii vires ex Gal.** *Stibii vires retulit Galenus lib. 9 simplicium medicamentorum, his verbis. Stimmi ad facultatem desiccantem adjunctam habet hoc medicamen adstrictionem quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur. & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ vocant, & siccis, quæ utiq; sicca collyria cognominant: hæc Galen. Cæterùm stibium vim* **Stibii vis dejectoria.** *dejectoriam sortitur præstantissimam: quanquam antiquorum recentiorum nullus præter unum Theoph. Paracelsum, hoc literis memoriæq; mandavit, attamen inter antiquiores solus Dioscor. uno tantum loco de Stibii dejectoria facultate meminisse videtur, capite de agresti Cucumere: ubi sic habet de Elaterio disserens: Elaterium bilem ac pituitam utraque parte extrahit, optima suspiriosis est purgatio, quod si in anno sit dejectionem molitur: adjecto salis duplo & Stibii quod colore sufficiat, ex aqua erui magnitudine catapotia dato, hæc ille.* **Histor. 1.** *Quare non equidem gravabor in studiosorum gratiam ea hic commemorare de hujus medicamenti viribus quæ vidi, atq; etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui jam dudum honoratissimè medicinam fecit Sereniss. Ferdinando Archiduci Austriæ, Domino meo clementiss. ex multis vigiliis magnisq; laboribus, quos in studia, & servitium insumpserat, inciderat in malam valetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & ventriculi inflammationem: unde vehemens admodum sitis consequebatur, quæ nullo quidem potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate vexabatur, ut vix loqui posset. Quin etiam cordis palpitationem patiebatur adeò magnam, ut nocte repentè expergefactus putaret per cubiculũ aliquem obambulasse. His deniq; malis accesserat capitis destillatio, à qua sæpius suffocari metuerat. Porrò metũ mortis augebant vires, quæ tot morbis quasi hostib. obsessæ, facilè poterant deficere & opprimi. ex eo præsertim quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentẽ excitaret, atq; ita vires instauraret, vel saltẽ conservaret. Addã quod os & guttur ejus saporem tetrum & carbonib. similem reddebant: quæ sanè omnia dictæ inflammationis, erant indicium non obscurũ. Cùm igitur res sua per aliq. dies ita se haberet, atq; in maxima versaretur discrimine, neq; ullum perciperet levamentum*

suarum

suarum ægritudinum ex multis medicinis factus ad Stibium, quod Mauritani Antimonium vocant, me nesciente, confugit: quoniam sæpe audiverat, medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse à Georgio Handschio medico haud vulgari, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaq; ratione dicti Stibii in tenuissimum pulverem redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantùm grana sumpsit: atq; parvo post temporis spatio sensit medicamentum illud ventriculi subversionem moliri, ac levem quendam calorem excitare. Mox erupit vomitus, quo solum quasdam cibi particulas rejecit, etsi superiore die non cœnasset. Hunc paulo pòst alius secutus est vomitus similis, cujus successu bilis flavæ rejectio ad unciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia evenerunt horæ tantùm dimidiæ spatio. Ex quibus nimirum illud cepit juvamenti, quòd statim omnis ventriculi labor sedatus est. Ex eo verò quòd hora pòst ter biliosa infernè excrevit, in quibus et assa quædam residebant (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est, ut ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus: qui præterea neq; sitim molestam habuit neq; cibi fastidium perpessus est. Quamobrem is corporis salutem ipsamq; vitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoq; Stibii intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narravit idem Georgius Handschius, cujus superius memini. Histor. 2. Is enim cùm esset pestilentia correptus, ob idq; maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu, circa noctis crepusculum Stibii rhodosacchari admisti tria grana sumpsit: atq; post horæ dimidium vomitionibus rejecit magnam pituitæ, bilisq; tum flavæ, tum porraceæ quantitatem, cum prospero admodum successu. Siquidem ex vomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas, ac cordis tremor cessavit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui dejectio sine ulla ægrotantis molestia post quam reliqua pestis symptomata prorsus evanuerunt, atq; adeò brevi is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam aliis contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt usi in ea pestilentia quæ anno 62. & 63. in tota fere Bohemia grassabatur: siquidem quam plures servati sunt pestilentia affecti, qui Antimonii hyacinthini nostri, grana tantùm quatuor ex antidoti liberantis drachma in morbi principio devorarunt. Præterea Stibium opitulatur omnibus in universum morbis, quos atra bilis excitavit, iisq; præsertim qui hypochondriacã obtinent inflationem. Equidem vidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaq; stultè loquebatur. Histor. 3. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò post copiosè atram bilem per alvum eduxit, cui erant admista (ut ego qui vidi, vocatus tanquam ad miraculum, testari possum) ramenta veluti carnis, quæ magnos varices in particulas dissectos præ se ferebant: namq; excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quam ullum ex aliis humoribus. Hoc utiq; illi tantam opem tulit, quòd postera die visus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse. Et quoniam is erat corpore robusto & animo forti, ideo non est mirum, si facilè & sine ulla incommoditate tulerit tantam illius medicamenti quantitatem, quanquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eam exhibuit. Datur etiam Stibium utilissimè diuturna febre consumptis, & iis qui spirandi difficultate laborant, præcipue asthmaticis. Prodest item convulsis, comitialibus, veternosis, resolutis, & iis qui coli dolore cruciantur. Extant quoq; apud me nonnullorum Medicorum Italorum Epistolæ, quæ (Deo optimo maximo duce) prodibunt in lucem, in quibus de Antimonio admiranda quædam leguntur. Extant & aliorum quoq; testimonia, & præsertim Illustrissimi Comitis Octaviani Langoschi & viri optimi nec unquam satis laudati Lucæ Contilis Senensis. Histor. 4. Siquidem, hic sanitatem pluribus simul morbis impeditam, & quam peritissimi Medici restituere nunquam potuere, Antimonio acceptam refert. Nam inter cætera miracula hujusce medicamenti scribit ipse quod sumptis à se tantùm quatuor granis Stibii nostri, evomuit paulò post 12. terebinthinæ resinæ portiones, quas ante dies quindecim voraverat: quin etiam ille constanter asseverat, se quam plures sanasse qui ferè deplorati agebant. Quo fit ut non possim non mirari nonnullorum Medicorum ingenium, qui Stibium venenum mortiferum esse contendunt. Siquidem si medicos se esse profitentur, mirer quidem eos hactenus non observasse, rara admodum, vel fortasse nulla reperiri medicamẽta, alvum electivè exolventia tam priscis, quàm recentioribus medicis usurpata, quæ venenosam vim non sortiantur. Elleborum enim utrunq;, Tithymalorum omne genus, Pityusa, Elaterium, Colocynthis, Turpetum, Thapsia, Bryonia, Scammonium, Thymelæa, Chamelæa, Cyclaminus, & inter fossilia Armenium atq; cæruleum lapis, quin etiam æris Squama, qua passim usi sunt antiqui ad cutem subeuntes aquas, venenosi haud sunt expertia. Atqui quid dicent de Sandaraca atrocissimo veneno? An non eandem propinat cum melle, aut in catapotiis Dioscorides asthmaticis, & aliis in discrimine laborantibus? Nonne & Avicenna Arsenicum quoque propinat? Hoc mihi dixisse sat est ut illorum negligentiam, ne dicam inscitiam palàm faciam, qui suis opinionibus (profectè ridendis) inhærentes, non vident dum stibium vituperant, interim tamen à præscriptis medicamentis non abstinent, imo iis quotidie utuntur, quorum nonnulla longè magis sumentibus nocent quam Stibium: Cujus usus (ubi rectè in morbis conveniat) sæpe miraculi speciem affert, & præsertim ubi propinetur ex catapotiis ex Gal. hiera paratis. Quamobrem optime ii dicunt ac intelligunt, qui in deploratis ferè morbis diuturnis, ipsisq; pituitosis & melancholicis curandis Stibium Dei mannam appellant. Cæterùm sunt qui asserunt, Stibium sumptum non secus humana corpora ob omnibus excrementis expurgare, atq; idem reliqua omnia metalla, instrumentaq; metallica, quibus adjicitur, ab omni sorde purificat. At qui in ejus exhibitione diligenter animadvertere oportet, ut illud quod exhibetur, sit præparatum. Hanc ob causam nos hic ejus parandi rationem subjicimus. Stibii Hyacinthini parandi ratio. Eligito Stibium optimum, quod (ut Dioscorides tradit) splendidissimum est, modoq; medullarum emicat, confractu crustosum, friabile, nihil terræ aut sordidi habens. Id primùm in pulverem facito: deinde in fictile vas, quod amplum sit, conjicito: tum demum carbonibus succensis ad calcinandum (ut chymistarum verbo utar) sub dio exponito, atq; interim cochleari ferreo spatulave à Myropolis appellata, continuè moveto. Hoc verò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolens, qui si ore attrahatur, crebras interdum excitat vomitiones: quapropter qui versant, ventis terga opponant. Versare autem assiduè expedit, nam si paulisper cesses, vel comburitur Stibium, vel liquesit. Versato itaq; diligenter, quousq; in glebas concrescat: quas cum videris, sublato ab igne fictili, quod concrevit, rursus in pulverem redigito, atq; eidem fictili impositum carbonibus reddito, assiduoq; versato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulaverint. Ita quoq; tamdiu versare convenit, quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, vapor omnis cessaverit, fœtor obsoleverit, & Stibium in calcem conversum subalbicantis cineris colorem contraxerit: perfecti autem operis signum erit si prunis ardentibus inspergatur, nihilq; prorsus fumi emittat. Post hæc sumito hujusce calcis, exempli gratia, libram mediam, chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium terito in tenuem pulverem, mox omnia simul misceto, atq; in fictili inferito, quo utuntur aurifices, igni vehementi admoveto: vas super laterem aut testaceum aliquod, fictilis ollæ fundum prius collocatum, & fictili operculo contectum, carbonibus accensis circundato: Verumtamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illa comburantur. Quare tenacula ferrea sublato cooperculo, nonnunquam inspiciendum est an colliquescat. Nam ubi

colliquatum fuerit, illico vas ab igne eximito, & super inversa pelvi ex auricalco fabricata, qua tonsores utuntur, projicito. Quam primùm enim ibi concrescet in laminas, quæ colore, & nitore chrysopatios, quos hyacinthos appellant, atque etiam nonnunquam granatos referunt. Ubi autem lapillos parvos & rotundos parare sit animus, guttatim è fusorio vase super easdem pelvi fusum antimonium effundito. Cæterùm chrysocollæ vicem feliciori successu mihi præstat sal fossile crystalli modo pellucidum, sufficitque in tribus Antimonii unciis semidrachmam addere. Verùm omnes admonitos velim, difficillimè à quoquam parari posse Hyacinthinum antimonium, etiam peritissimo chymicæ artis magistro, nisi prius ab altero parari diligenter inspexerit, quum non semper in etiam succedat pellucidum, qui sæpe ac sæpius illud paraverunt. Ideoque ubi ejus laminæ semel projectæ pulverulenta quadam cuticula obducuntur, quæ earum nitorem pelluciditatemque obumbrant, oportet iterum easdem laminas conterere, atque nonnihil antimonii crudi insimul addere, atque etiam parum salis fossilis, & iterum igni admovere & fundi permittere atque inde projicere. Cùm autem hoc medicamento uti volueris, in pulverem redigito, datoque, trium vel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita præparatum commodissimè admiscetur rhodosacchcharo, cui etiam masticbes modicum adjicitur. Atque hactenus de Stibii non vulgari efficacia ac præparatione: quæ equidem omnia (ut ingenuè fatear) inprimis debeo Andreæ

Nomina. *Gallo viro clarissimo cujus supra mentionem feci. Stibium quod Latinis, στίμμι Græcis vocatur: Arabibus, Atimad, seu Atimad: Italis, Stibio & Antimonio: Germanis, Spießglaß/ & Rauw Spießglaß: Hispanis, Piedra de alcohol.*

Μολύβδαινα. MOLYBDÆNA, SEU PLUMBAGO. CAP. LX.

MOlybdæna optima est flava, argenteæ spumæ æmula, modicè splendens, cùm teritur rufa, cocta cũ oleo jecinoris colorem trahit. Vitiosa est, quæ aerem, aut coloré plumbeum refert. Gignitur ex auro & argento. Est etiam quædam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inventa. Quo in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recrementosa, sed nitens, & flava. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Uritur, lavaturque eodem modo. Miscetur convenientissimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & ulcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non convenit.

Molybdænæ consid. *MOlybdæna, ut Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur: quandoquidem ubi auri, vel argenti vena, sive materia, plumbi tantum sibi admistum non habet, quantum ad ejus liquationem moliendam satis esset, qui operi præsunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium vi partim cum admistis metallis coit, partim verò argenti spumæ modo fornacis solo cohæret, & in molybdænam vertitur. Hoc itaque cùm probè novisset Plinius, libro 34. c. 16. de hac Molybdæna disseruit in verbis: Plumbi nigri origo duplex est: aut enim ex sua provenit vena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisque venis conflatur. Ejus, qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia additæ venæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur: hactenus Plinius.* Molybdæna Lithargyri species est. *Quamobrem facilè asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quàm lithargyrii speciem, quæ postquàm è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaque, residet. Proinde non ab re dixisse videtur Galenus, quòd Molybdæna iisdem polleat viribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ visceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo judicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidem testari possum varia facie ostendi: quippe quòd alius sit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius verò scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro variis ac diversis terræ vaporibus quæ in metallicos lapides feruntur. Quod autem ejusmodi sit Molybdæna fossitia, testis est Plinius lib. 34. c. 18. ubi sic inquit: Est & Molybdæna, quam alibi galenam vocavimus plumbi, & argenti vena communis. Et libro 33. cap 6. ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quam galenam vocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm est, molybdænam facti etiam nihil à lithargyro differre.* Molybdænæ vires ex Gal. *Hoc non latuisse Galenum, ejus verba declarant lib. 9. simplicium medicamentorum, dum ait: Molybdæna similem lithargyro vim possidet, tantùm à mediatemperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Utraque autem hæc medicamina liquari possunt: ac nõ ut lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt sed celerrimè liquantur, ubi oleo additum non nihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua sed diutissima coctione. Porrò ceu in Cypriaca lmiam, quam in montibus, & rivis nascitur accipiebam, quæ & ipsa lapidis, ut dixi, species est: ad eundem modum molybdænam multam, cum aliis projectam lapidibus conspexi in via, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, &* Nomina. *Pergamum quadringentis & quadraginta stadiis distans à Pergamo. Μολύβδαινα sic Græcè, ut etiam Molybdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.*

Ἀργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTUM. CAP. LXI.

REcrementum argenti, quod scoriam vocant, aut helcysma, aut encauma, molybdænæ vim habet: quare emplastris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, utpote cùm adstringat, extrahatque.

Argenti scoriæ consid. *COmplures argenti scoriæ acervi, quam vulgò Loppa vocant artifices, extra fornacum domos visuntur in agro Tridentino prope Perzenum & Lavisium, & in comitatu Tirolensi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi scoria differentes. Facie hæc vitrum, quod Veneti ab inditis quibusdam vulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile sit alterum ab altera dignoscere. Variis hæc coloribus conspicitur, pro admistorum (opinor) fossilium varietate: nigricat tamen cùm plurimùm, & quibusdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam viridibus. Nec deest etiam quæ viridis tantùm, & quæ solùm cæruleo spectetur colore.* Vires ex Gal. *Huic vires reddidit Gal. lib 9. simpl. medicamentorum, his verbis: Argenti scoriam propriè helcysma appellant. Emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis* Nomina. *commiscetur. Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία vocatur: Italis, Scoria dell argento.*

Ἀδάργυρος.

ἀργύρου ἀφρός. SPUMA ARGENTI. CAP. LXII.

Spuma argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandescat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis: has sequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id est Puteolis, Bajis, in Campania, & Sicilia: plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flavo colore splendet, chrysitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adstringere, mollire, explere cava, excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Uritur argenti spuma, confractis partibus ad magnitudinem juglandium prunæ superpositis: ita accensa follibus, ut conflagret, abstergitur insidens spurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino restinguentes rursus urunt, & eadem prosecuti, reponunt. Lavatur ut cadmia. Ut argyritidi nominatæ, aut, si desideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ mensura, fictili novo superfusa aqua, addito candidi tritici pari pondere, privatimq; pugillo hordei, linteolo puro, raro, ansulis vasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum dissiliat, deinde omnia in novum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abjicitur, spuma argenti vehementer manibus affricando, infusa aqua lavatur, assiccataq; in Thebaico mortario teritur, affusa fervente aqua, donec soluta fatiscat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & vesperi infusa calida aqua finitur: manè colis excernitur, alia infunditur, atq; ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet: postea additis ad singulas minas spumæ argenti quinis salis fossilis drachmis, infusaq; calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cum inalbuerit, calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus salsedinem resipiat: demum ardentissimo sole siccata, ejecto prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur, addito sale fossili trito, triplicato pondere, in fictile novum conjicitur, aqua infunditur, ita ut supereminear: movetur quotidie manè & vesperi, aquaq; superinfunditur, priore nequaquam effusa: hoc fit triginta diebus: namq; nisi moveatur, crassescit usq; ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria, in Thebaico mortario spuma argenti teritur, conjectaq; in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata subinde aqua, donec nullum salsuginis indicium præbeat: deinde quod ex argenti spuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in pastillos, plumbea pyxide conditur. Alii spumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre suillo crudo ex aqua coquunt, dum vi ejus eliquescens contabescat, exemptumq; cum sale pari terunt, & ut supra dictum est lavant. Sunt qui salis libram unam, & spumæ argenti tantundem, in sole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantum vis argenti spumam: ubi lana candida involveris, fictili novo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumq; decoquito: cumq; fabæ disruptæ dehiscent, lanaq; non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana involutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & partem fabarum modum adjiciens: eadem tertiò, quæ suprà facito: in summa tantisper, dum lana jam non inficiatur. Insuper transfundens in mortarium, ad singulas salis fossitii libras, adjicito octogenas spumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensq; nitri quàm albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris contraxisse videatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adjecta largiore aqua, ubi considere desierit, colato: tum novam superadjiciens aquam, manibus probè versatam, sinito ut cōsidat, ac rursus per colum trajicito. Alternis eadem prosequere, dum pura aqua, dulcisq; effluat, & nullam salsedinem præ se ferat. Postremò in fictile novum translatam, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculæ sydus exponito, & siccata utitor. Elotam autem constat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasque, & macularum plenas.

Fit plerunq; Argenti spuma, quam Græci lithargyrum vocant, ea inquam, cujus hodie apud seplasiarios est usus, in metallorum fornacibus ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admisto. Siquidem cùm artifices argenti massam à sua vena defluxam à commistis metallis, nempe plumbo, æreq; repurgare volunt, in alveum è cinere suo more paratum plumbi multum conjiciunt, adeò ut vi subditi ignis colliquatum, balnei speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt quod plerunq; (ut diximus) aut plumbum, aut æs habet admistum. Dum autem hæc perficiuntur, visitur plumbum in liquescentium metallorum superficie, ignium vi follium flatu continuè excitata, olei modo supernatant: quod tandem postquam æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admistum, in se contraxit, eorundem follium flatu ad cineres alvei oras pedetentim expellitur. Hoc cùm vident artifices, alveum in latus secant, labiq; sinunt in humum sitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum mistione, ea forma concepta. Huic postquam refrixit, quandoq; aureus, quandoq; argenteus emicat splendor. Quo factum est, ut hunc argenteum, illum aureum passim seplasiarii ac medici dicant, omnino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Caterùm coloris hujusce varietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, vel argenti spuma contrahit, sed quòd plus minusve [æris vaporis ab argento detracti intra se receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipsi quoq; testantur artifices) argentum depurandum si plurimum fulvi æris contineat, hujus & plumbi mistione Lithargyrus aureus redditur. Sin minus, argenteus efficitur] excoctus fuerit ab igne, siquidem ubi intensior ignis fuerit aureum colorem acquirit, ubi verò remissior, argenteum inducit. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quam plumbum æris vel argenti vaporibus commistum. Non itaq; temerè prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybditin vocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro trigesimo capite sexto. Meminit argenti spumæ Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus scribens: Lithargyrus desiccat quidem, velut alia omnia metallica, lapidea, terrenaq; medicamenta, verùm omnium id efficit moderatissimè: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio est, neque manifestè excalfaciens, neque refrigerans: modica tamen adstringendi, abstergendiq; facultas ei inest: quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendimus, & contrahentibus, atq; adstringentibus. Caterùm ad intertrigines femorum utilis medelæ & conveniens est quandoquidem utriusq; jam dictæ facultatis leviter est particeps. Jure itaq; medii ordinis in metallicis

Spumæ argenti conditio.

Lithargyrum aliud ex auro aliud ex argento fieri falsum.

Lithargyri vires ex Gal.

tallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia in miscentes, quæ valentem facultatem obtinent, sive mordicantem, sive adstringentem, vel aliud quippiam efficientem, sicut in liquescentibus ad pleraq; medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum, quæ valentem facultatem possident.

Nomina. *Λιθάργυρος Græcè, ut Lithargyrum item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, sive Merdasengi: Italicè Spuma d'argento: Germanicè, Glett: Hispanicè, Almartaga, Litargirio, & Yezes de oro.*

Ψιμμύθιον. CERUSSA. CAP. LXIII.

CErussa fit hoc modo: infuso in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam supra fictilis spiraculum, subjecta prius arundinea tegete, firmato: superjectisque velaminibus, ne halitum expiret acetum, ubi resoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad summa delatum colato, crassamentumq; transfundito: debet quoq; siccari in sole, mox trusatili mola teri, aut aliàs tritum cribrari: postea quod superest duri, in tenues partes redigendum, cribrandumq;: vicissim eadem tertiò, quartoq; facienda. Melior, quæ primò cribrata est, & medicamentis oculorum assumenda. Secundum locum tenet sequens, & reliquæ suo ordine. Nec desunt, qui ligneas rudes in medio vase appendant: & deraso ceu situ imposito, ita ut acetum non contingat, inditoq; operculo circumlinentes dimittunt. Post dies decem laxato obturamento visunt: eumq; resoluta materia fuerit, reliqua, ut supra diximus, exequuntur. Si autem quis in pastillos velit digerere, aceto acri subacta, dividitur in pastillos, qui in sole siccantur. Aestate tamen supra dictum opus obeundum est: ita enim candida, atq; efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, urceis supra furnos, balnea, aut fornaces impositis: ascendens enim calor idem, quod sol præstat. Laudatissimã fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacædemone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili novo, maximè Attico, tritam cerussam imponito, & assiduè versato: cumq; cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & utitor. Est & aliud urendi genus. Trita patinis novis supra prunas imponitur, & ferulacea rude movetur, donec colore similis Sandarachæ fiat, extractaq; ad usus ministratur. Quæ verò ita parata est, Sandyx à quibusdam dicitur. Lavatur cerussa cadmiæ modo. Vis ei [illegible]igerare, occludere, emollire, explere, extenuareq; insuper excrescentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miscetur ceratis, & emplastris, quæ liparæ vocantur, pastillisque. Est autem lethalis ejus potus.

Cerussæ & Sandycis cõnd. *CErussa medicamentum est omnibus notum. Factitia tamen res est. Venetiis plurima conficitur, sicuti & in aliis compluribus Italiæ locis: quòd non solum in medicamentorum usus expetatur seplasiariis, ac medicis: sed etiam pictoribus qui ea frequentissimè in suis operibus utuntur. Paratur ex cerussa (ut Dioscorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem secutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compositione medicamentorum existimat Fuchsius. Siquidem Sandaracha, ut suo loco dicetur, fossilis res est, non autem factitia.* Cerussæ vires ex Gal. *Cerussæ meminit Galenus lib. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens: Psimmithium, id est Cerussa, & hoc medicamen testimonium præbet modò dictæ facultati. Nam si ex acri aceto solvatur, gustu tamen neq; acre erit, neq; mordax, neq; discussorium, sed emplasticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini dissimillimæ, tametsi & illa conficiatur aceto, æs dissolvente. Porrò Cerussa adusta in Sandyca, quàm vocant, transit, medicamentum seipso tenuius, nondum tamen excalfaciens: hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & Sandaracham maximè inter se facultatibus pugnare: hæc namq; Galeni, & Dioscoridis testimonio arsenici modo carnem exurit, & crustas sua vehementi uredine, ac caliditate, morsuq; violento excitat: illa verò nulla sui parte excalfacit, sed potius refrigerat. Id quod in vulgari officinarum minio facilè deprehenditur. Sandicis meminisse videtur Vergilius in Bucolicis, dum his versibus cecinit:*

Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutavit vellera luto.
Sponte sua Sandyx pascentes vestiet agnos.

Nomina. *hactenus Poeta. Cerussa, quæ ita Latinis ψιμμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Assidegi, seu Assidagi: Italis, Cerusa: Germanis. Bleyweiß: Hispanis, Alvayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ verò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè vocatur: Arabice Asrengi, Sarchon, Sandicon, Saudax, Syrengi, sive Serengi, Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.*

Χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIV.

CHrysocolla laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddens. Secundum locum sibi vendicat Macedonica: & proximum Cypria: quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terrã, aut calculos collegerit. Ratio lavandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam vehementer fricato: & statim quàm consederit, colato. Alteram infundens aquam, rursum terito: hæc vicissim prosequere, donec pura, synceraq; spectetur: dein siccato in sole, & ad usus recondito. Quod si urere volueris, ex ea terens quod satis esse videbitur, patinis supra carbones apponito: & alia facito, quæ supra diximus. Dos Chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnem coercet, adstringit, excalfacit, & modice corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia. *CHrysocolla, ut Plinius est author lib. 33. ca. 5. naturalis historiæ, humor est in puteis, per venam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, usq; in duritiem pumicis. Laudatiorem eandem in ærariis metallis, proximam in argentariis fieri compertum est. Invenitur & in plumbariis, vilior etiam auraria. In omnibus autem in metallis fit & cura, & multum infra naturalem illam, immissis in venam aquis leviter hyeme tota, usq; in Junium mensem. Dein siccatur in Junio, & Julio, ut planè intelligatur nil aliud Chrysocolla, quàm vena putris. Nativa duritia maximè distat, luteam vocant, & tamen illa quoq; herba, quam luteam vocant, tingitur. Natura est, qualino lanave ad succum bibendum. Tunditur in pila, cribro deinde tenui cernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Pulvis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia solvatur. Ac rursus tundi-*

funditur, dein lavatur in conchis, siccaturque. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterùm seplasiarii quemadmodum aurifices, Chrysocollam vulgò Borrace vocant, Mauritanos secuti: cùm tamen pauca admodum in officinis repetiatur, quæ syncerissima dici possit, & quæ colore sit viridi, porraceoque, ut Dioscorides inquit, & præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc nec ulla ex parte virescit. Quæ saturato colore viret (ut mea fert opinio) in ærariis tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: quæ pallescit, in aureis. Unde mihi facilè persuasum est, Chrysocollam sibi varium colorem vendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitia ex alumine rubeo, sale nitro, ac etiam aliis quibusdam admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentissimè utuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt, quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum usu, præstantior sit viridis. Fit etiamnum chrysocolla (ut Dioscorides prodidit l. 2. in urinæ mentione) ex puerorum urina in æreo mortario pistillo item æreo sub calenti sole tamdiu ducta, ut unguenti modo crassescat. Quod pariter literis memoriæque mandavit Gal. l. 9. simpl. medicamentorum, sic inquiens: Chrysocolla, & hoc medicamentum, ex iis est, quæ carnem liquant, non tamen valenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteque. Igitur quidam id modò, quòd in metallis invenitur, ita nominant: alii verò id, quod in æreo mortario, pistilloque æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius verò est ipsum præparare tempore æstivo, aut certè aëre prorsum calido, urinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumque conficias, rubrum sit. Nam quò attenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum aliis mistum, ut in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id novisse sat est, quod quantò plus quàm Chrysocolla metallica desiccat, minusque mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si uras, multò tenuiorem efficies.

Chrysocollæ vires ex Gal.

Ut Græcis χρυσοκόλλαν, ita etiam Latinis Chrysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis Chrisocolla: Germanis, Borraß: Hispanis, Atincar, & Borrax.

Nomina.

Λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIUS. CAP. LXV.

ARmenius lapis præfertur lævis, colore cæruleo, perquàm æquabili, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ Chrysocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam usum habet ad pilos in palpebris alendos.

ARmenia, ut lib. 35. cap. 6 testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui ejus nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus: optimusque est quod maximè viride est, communicato colore cum cæruleo. Plinio subscribit Avicenna, sic inquiens: In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in ejus soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus. Ex horum sanè verbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse viridi, ad cæruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium usum parant, quem vulgò vocant verde azzurro, ac si diceres viride cæsium, vel viride cæruleum. Namque is colore chrysocollam refert sed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abesse à veritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem esse, quem Armenia mittit: siquidem patrium Armenii nomen genus non immutat, neque etiam obstat, quin & in aliis regionibus lapis hic gigni possit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus optimus in Cappadocia foditur, ut Dioscorides est author. Id quod facile ostendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere posse. Nec refert, quod scripserit Manardus Ferrariensis libro tertio epistola tertia. Armenium lapidem hodie non facilè inveniri posse. Quandoquidem cum certò sciam, multa in officinis fere omnibus deesse medicamenta, eaque præsertim, quæ ex metallorum fodinis expetuntur, quo tamen suo natali solo, ubi proveniunt, copiosa repetiuntur, mirum certè non fuerit, si Armenio etiam lapide careant seplasiarii. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitaverim affirmare, quin & hic in Germania metallis proveniens, in Armenii lapidis genere legitimè recenseri queat: quemadmodum in Gagatis, Phrygii, Assiique genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluvio, in Phrygia, & Asso inveniuntur: præsertim cùm notis omnibus ac viribus Armenio per omnia similis hic habeatur. Notis quidem, quòd summè vireat, & ad cæsium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (ut equidem testari possum) atra bile vexatis maximè conferat, in vomitum, & alvum ciens. Porrò seplasiæ (ut omnibus constat) non modò multis destituuntur fossitiis medicamentis, sed continuè alterum alterius loco supponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, spodii vice complura antispodia, & pro flore æris, rasilem æruginem subjiciunt: cùm tamen & pompholyx, & spodium, & flos æris copiosa, legitimaque reperiantur omnibus in fornacibus ubi argentum & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quod hæc omnia sua in fodinis fornacibusque non habeantur. Præstat mirum in modum Armenius lapis (etsi à Galeno, Paulo, aliisque veteribus incognitum existimetur) ad atram bilem dejiciendam, ut testis est Alexander Trallianus clarissimus author, libro primo capite de melancholia, ubi sic inquit: Quòd si hiera data melancholicæ imaginationes nihilominus infestare videantur, tunc sine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare fest nato. Novi enim ex veteribus antiquiores ad veratrum album properasse, ubi affectum ab aliis purgationibus nihil penè imminui conspicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum veratro albo præfero, atque licet mentem ipso experientia cognoscere, quomodo præterquam efficaciter, etiam sine molestia, & periculo purget, quorum nihil album veratrum habere novimus. Si igitur res postulat, non modò infra per alvum, sed etiam per vomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere convenit. Sit autem modus ipsius scrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusve, pro virium simul, & copia humoris noxii ratione. At si æger purgatione per vomitum non admodum indigere videatur, sed per imum ventrem totum vitiosum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet usque ad duodenas (vetus legit quinquagenas) vices. Ubi enim sic fecerimus, neque turbationem stomachi, aut compressionem, lapis excitare poterit, sed etiam minori cum molestia nigrum terrestremque humorem vacuabit, ut paucis præteritis diebus adjumentum ex eo nobis accessisse percipiamus. Dato autem ex eo scrupulos quinque, aut sex, ut plurimùm ex aqua tepida, semper ex cognatis dicta conjectura deprehendens an plus, minusve exhibere debeas. Quòd si ægrum etiam his adhuc requirere suspiceris, cum fiducia rursus exhibeto: neque enim calorem habet, aut siccam tem admodum, aut aliam quampiam ipsi insidentem, amaram & venenosam qualitatem, ut æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humi-

Armenii lapidis consid.

Manardus.

Armenii lapidis vires ex Alexandro.

humidum aliquod medicamentum sumere adversentur (multi enim in totum non sustinent liquidum medicamentum assumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si verò libet, etiam picra aliquam insignem partem admisceto, aut etiam ex aliis quibusdam, quæ purgationem magis promoveant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare velit horum confectionem, inquirendo laboret, visum mihi est ea de causa etiam horum compositionem meminisse. Habet autem in hunc modum. Picræ semuncia, epithymi semuncia, agarici scrupuli quatuor, scammonii auncia, caryophyllorum grana viginti. Contusa excipiantur rhodomelo, aut succo citrii, aut rhodomelite. Dentur scrupuli duo plurimum quatuor. Notandum

Vires ejusdem ex Aetio. verò est, præterquam quòd ventriculum corroborant, simul etiam varios humores, præsertim terrestrem, & melancholicum, citra molestiam purgare posse: hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem dejectoria facultate pollere in atrabiliariis morbis, novit etiam Aetius: quippe qui l. 2. c. 47. ex Nichessonis medici authoritate, sic de eo scriptum reliquit: Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & crassum sanguinem habentibus dato. Datur & putris pectoris morbo infestatis: revomunt enim, nam vomitorium existit. Datur & morbo sacro obnoxiis ac furiosis, hoc modo. Centaurii fasciculos manipulares tres in aqua marina heminis tribus coquito, donec una supersit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium vocant, tertiam drachmæ partem tuto ac confidenter exhibeto: nihil enim periculi est. Itaq; nosse operæ pretium est, quòd Armenium penitus revomitur, nihil memorabile sursum efferens, sed & infernè modicum quid paulatim & in pluribus secessibus effert: hæc Aetius. Novit præterea, Armenii vires de-

Vires ejusdem ex Gal. jectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut videre est in suo de compositione medicamentorum libello. Verùm alias ab illis Armenio lapidi vires reddidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, his verbis: Armeniacum vim habet extergentem, cum levicula acrimonia, & levissima adstrictione. Itaq; tale cùm sit ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoq; ad pollinis laevorem redacto, utimur sicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim verò nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimoniis, in bonum natura habitum pars reducitur: cujus cùm alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris sunt pili: quippe cùm prima, & ex professo quædam sint medicamentorum opera: quædam vero mediante natura, quæ animantium corpora dispensat, eduntur. velut quæ in his ipsis calliblephara nuncupant. Ipsa enim partes moderatè læsas mediocriter desiccant, pilos corrumpentem humiditatem absumendo, quæ ubi abolita est, tum natura ad proprias

Melochites lapis. redit actiones, nimirum sublatis, quæ hactenus ipsi impedimento fuerant. Hæc Galenus. Cæterùm proculdubio aberrant, qui lapidem armenium, quem pulcherrimum fodiunt Germani in Comitatu Tyrolensi prope Sbozium pagum, Melochitem esse putant, id quod experientia comprobatur. Siquidem lapis hic (ut ego pluries atq; multoties expertus sum) mirificè melancholicos morbos curat, ut Trallianus longa satis oratione testatur de Armenio lapide. Atqui hujusmodi viribus præstare Melochitem, qui scribat habeo neminem. Albertus enim de eo verba faciens, valere tantùm dicit ad nocentes ca-

Nomina. sus, ob idq; suspendi super infantium cunabula. Lapis, qui Græcis λίθος ἀρμένιος, Latinis lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, seu Hagiar Armeni: Italis, Pietra.

Κυανὸς λίθος. COERULEUS LAPIS. CAP. LXVI.

Coerulei origo ex ærariis metallis in Cypro: copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcavatos specus maris invenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebrietas. Uritur ut chalcitis: lavatur ut cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem: crustas gignit, & exulcerat.

Cœrulei lapidis consid. Coeruleum officinæ Avicennæ doctrinam secutæ, Lapidem Azuli, vel Lazuli vocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quòd non modò utriq; simul in iisdem proveniant metallis, promiscueq; oriantur, sed quòd etiam iisdem ferè viribus præditi sint ad atram bilem dejiciendam: quo factum est, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptissimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Avicenna, cui subscribit Mesues, cœruleum, sive (ut eorum nomine utar) Azulum, septica ac putrefacientis esse facultatis, non desunt è recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cœruleo passim in pharmacopoliis parantur: è quorum numero est Fuchsius medicus nostra ætate celebris in suis paradoxis. Verùm quamvis confusè satis de Cœruleo, & Armenio scripsitaverint Mauritani, non tamen obstat, quin is bilem atram pellere queant. Id quod priores veteresq; Græci, vel ignoraverunt, vel silentio dissimulaverunt. Porrò Galenus, etsi non explicuerit cœruleum atrabiliarios humores ducere, tamen scripsit dejicientem habere facultatem. Quod cùm fortasse perpenderent Arabes, qui multorũ medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse videntur, diligentissimi fuere indagatores, invenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter dejicere. Sed sic ut in præcedenti capite ostensum est, usq; ad Alexandri ætatem è veteribus nemo noverat Armenium in detrahenda, citra noxam, atrabile facultatem habere albo veratro parem. mirum quidem non fuerit, si etiam longo post tempore, id scripserint Arabes, vel quod ab eo fortasse acceperint, vel quod ex seipsis id facultatis Armenio inesse adinvenerint. Præterea cùm Armenium, & cœruleum non modò in iisdem proveniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipsi vidimus) sed simul promiscueq; oriantur, adeò ut Cœrulei frustum Armenii non modicum contineat, sicut è converso, rectè quidem existimari potest pari ferè facul-

Mauritanorum tutela contra Fuchs. tate, vel non admodum dispari hosce lapides esse præditos. Hinc itaq; fit, ut mihi planè Mauritani a Fuchsii, & aliorum calumnia vindicandi videantur. Quippe cum cernerent naturam hos lapides promiscuè, indistinctèq; progignere quid mirum si ipsam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cum pro certo ex his existimandum sit nil aliud esse Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum a calore in terræ visceribus ad summum perfecteq; coctam, quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quàm chalcanthi materia. Hæc igitur cùm accurate perpendisset clarissimus Manardus Ferrariensis, ubi in simplicia medicamenta a Mesue conscripta diligentissimè adnotavit, eorum sententiam refellit, qui cœrulei usum, sua tantùm ducti opinione, tam acriter vituperant, his verbis. Cœruleo Græci nullam vim dejectoriam adscribunt, sed videntur hæ vires ab Armenio derivatæ. Arabes enim utrunq; confundunt. Sera-

Azulum Avicennæ. pio quidem, & Averroes sub Lazuli nomine de Armenio tractantes, Avicenna de Azulo scribens, ferè eis omnes vires attribuit, quas Græci utriq; De Armenio verò ea scribit, quæ Græci: solùm addens, quòd atram bilem magis purget, quàm cyaneus. Quæ omnia licet vera sint, non tamen ego his accesserim, qui non secus ac perniciosissimum venenum hunc formidat, Experientia enim certa scio, quòd si benè abluatur, multum juvat, & vel nihil, vel parum lædit: hæc ille. In cujus certè sententiam unusquisq; Medicus facilè deveniet, qui potius rationalis sit, quàm pertinax. Nam etsi dixerit Avicenna cœruleum

leum excedentis esse facultatis, hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilem dejicere possit absque noxa, si diligenter fuerit ablutum, quandoquidem ejus peracuta septicaque facultas pluribus lotionibus ab eo facile tollitur. Præfertur in hunc usum quod aureis maculis pellucet: namque id, quo seplasiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas accessisse, in quibus & cærulei, & Armenii in acervos congesti plurimum vidi: attamen nullum mihi in iis locis cæruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eò quòd non proveniat hoc nisi tantùm in auri fodinis. Idcirco cæruleus ille color qui vulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino, ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cæruleo lapide, qui tantùm auri metallis in orientalibus regionibus foditur omnium præstantissimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inventa conficitur, quid plura dicam non habeo, quam scripserint Dioscorides, & Plinius. Cærulei vires retulit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cyanos medicamentum acris facultatis est, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν vocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Inest quoque et nonnulla adstrictio hæc Galeni verba. Quæ sane vel non legisse, vel non animadvertisse Manardus ex eo deprehenditur, quòd cæruleo Græcos nullam vim dejectoriam tribuisse scriptum reliquerit. Κυανὸς λίθος sic Græcè, Latinè verò Cæruleus lapis vocatur: Arabicè Hager alezauard, Lazuard, seu Azul: Officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Lasurstein: Hispanicè Azul.

Cœrulei vires ex Gal.

Nomina.

Ἰνδικόν. INDICUM. CAP. LXVII.

INdici duo genera: unum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices siccant. Optimum existimatur, quod cærulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læve. Inter medicamenta est, quæ leviter adstringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt: purgat, & reprimit ulcera.

INdicus color, quo hodie pictores utuntur, tametsi in seplasiis ubique venalis habeatur, fit tamen in infectorum officinis ex glasti recremento, ut spuma cùm lana glasto ipso inficiuntur. Quod autem sponte nascitur tanquam spuma germinatione arundinibus exiens, quod sciam, ad nos non defertur. Plinius libro 35. c. 6. factitium indicum in purpurarum officinis fieri ait ex purpura spuma cortinis innatante. Qua in re Dioscoridis verba non rectè accepisse videtur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum spuma fieri Indicum scribit, sed ex purpurea spuma (talis enim est quæ ex isatide provenit) innatante cortinis in infectorum officinis. Nulla namque, quod mihi compertum sit, ex purpurarum sanguine, quo regum vestes olim tingebantur, spuma proferebantur. Quod Græci Ἰνδικὸν, Latini quoque Indicum vocant: Itali, Indico.

Indici consid.

Nomina.

ὤχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

OChram levissimam, & omnino luteam eligere oportet, saturatam, non lapidosam, friabilem, natione Atticam. Uritur hæc, & lavatur cadmiæ modo. Vis ejus adstringere, erodere, collectiones & tubercula dissipare. Excrescentia in carne reprimit, cava cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OChra fossilis, qua pictores utuntur, cur legitima non sit quid obstet non video: quanquam hæc (quod sciam) ex Athenis laudatissima non adferatur, quemadmodum nec Vitruvii tempore, qui Ochræ Atticæ usum in Italia jam exolevisse scribit. Est itaque Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum causas perscrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipso conficiunt, quæ coloris nitore fossilem superat. Præstantissimam ochram non longè à Tridento effossam, misit ad me hoc anno Martinus Gnidottinus Tridentinus, seplasiarius harum rerum diligens inquisitor, qua nullam hactenus vidimus meliorem. Ochræ in libris simplicium medicamentorum non reperio meminisse Galenum: tametsi ejus mentionem fecerit commento 2. in Hippocratis prognostica de vomitione agens, cùm inquit: Ochra enim genus quoddam terræ est, cujus potissimum Attica probatissima est. Quæ ὤχρα Græcè, Ochra item Latinè & Italicè appellatur.

Ochræ consid.

Nomina.

Κιννάβαρι. CINNABARIS. CAP. LXIX.

HAllucinantur qui cinnabarin minio eandem esse existimant. Minium enim in Hispanis ex lapide quodam argenteæ arenæ permisto, temperari solet, alioqui non dignoscitur. Fornacibus autem in florentissimum, flagrantissimumque colorem permutatur. In metallis verò strangulantem halitum eructat: itaque facies incolæ vesicis obvelant, ut per illas spectent, nec respirando noxium aerem attrahant. Eo pictores ad sumptuosa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris verò ex Aphrica defertur, & magno constat: hactenus invenitur, ut vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat: intento colore, nec diluto præditum, quare quidam sanguinem esse draconis existimaverunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Convenit ad oculorum medicamenta, verùm efficacius: magis enim adstringit, & sanguinem cohibet. Ambustis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

CInnabaris, qua Officinæ, & pictores utuntur, longè sanè differt (ut planè constat) à Dioscoridis Cinnabari: quandoquidem nostri usus cinnabaris res factitia est ex sulphure, & argento vivo diu arte quadam igne torrefactis. Est & aliud cinnabaris genus fossile, & sponte per se nascens, ut postea dicetur: verum non ut factitium copiosum nec adcò colore præcellens. Quæ autem à Dioscoride describitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem non modo prætulit ipse foris appositum ad plures oculorum morbos: sed etiam intus assumptum, ad urinæ angustias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus utique affectibus vulgaris usus cinnabaris nullo pacto competere potest, quòd propria vi erodat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis & internis visceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in usum medicum veniunt, Dioscoridis cinnabaris esse possit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, ut conjecturis quibusdam assequar: quippe quòd

Cinnabaris consid.

quòd Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neq; tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proveniat. Sed antequàm conjecturas eas offeram, quibus constare videtur Dioscoridis cinnabarim seplasias nostrates non dedisse, Plinii sententia cognoscenda est, qui lib. 33. cap. 7. affirmate scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis saniem, elisi elephantorum morientium pondere, permisto utriusq; animalis sanguine: quodq; nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quòd eo etiam antidotis medicamentis sit utilissima. Id quod pariter affirmat Julius Solinus in vario historiarum lectione. Ad hæc scire convenit, gummi cujusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc ævo sanguinis draconis lacrymam officinæ vocant, colore sanguinis, pellucidum, leve, & fractu minimè contumax. Hoc nostrates officinæ vulgo vocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia qui pluribus impostura passim in orbiculos coactus venditur. Priorem itaq; non ab re lachrymam appellant, quòd scribat Aloisius Musius patritius Venetus in suis in Aphricam navigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collachrymare, colore, & substantia sanguinis simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fusius inde effluat. Hoc (ut idem subdit) aheni cacabis excipiunt, & igni resinæ modo decoquunt, quousq; consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellantes: nisi id eveniat, quòd fortasse sua lingua plantam, a qua defluit, draconem appellent. Ex his itaq; nobis jure conjectare licebit, gummi hoc Dioscoridis facilè cinnabarin esse, quòd primùm non aliunde, quam ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum: quod item pictoribus expetatur, ut intento ejus colore, purpureas, rubentesq; concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, vel purpureo infecerint: quòd deinde ob raritatem etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam navigatur, non vili veneat pretio. quòd deniq; (ut Dioscorides inquit) viribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi vi pollet, & majore quidem quam hæmatites: quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingivas. Hic accedit, quòd si Dioscoridis ætate non deerant, qui cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc usq; tempora invaluit. At ipse, ne simplicium medicamentorum doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, suam eorum sententiam silentio involvendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabant cùm inquit. Hactenus invenitur cinnabaris, ut vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto praditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimaverunt. Ex his igitur cùm conjecturis, tum rationibus colligendum esse putaverim hanc lachrymam colore sanguinem præ se ferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarim.

Plinii error Cinnabarim sanguinē draconis statuentis.

Cæterùm videtur hac in re manifestè aberrasse Plinius, quandoquidem etsi asserat cinnabarim nil aliud esse quàm draconis ferocissimæ belluæ sanguinem, elisæ elephantorum morientium pondere, cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad vivum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, ut de hac lachryma omnino intellexerit, putaritq;, falsus vulgari appellatione, lachrymam hanc illius draconis sanguinem esse, ab elephante (ut referunt) collisi. Nam consentaneum minimè videtur, ut hujusce belluæ sanguis extra vasa in terrā diffusus, pulvere & lapillis commistus, situ & putredine obductus cōtabefactusq; vivum, ac verum sanguinis colorem referre possit: quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, vel fabrili, contusis loteribus & sorbis diutius insolatis, illius pro posse colorem & substantiam imitantes. qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen vero narrant) emanare solet, quiq; jam longo tempore ad nos advehi desiit. Quo postea factum esse opinor, ut in ejus delectu factitium supposuerint impostores, & hanc fraudem excogitaverint: neq; solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant, sed etiam modis aliis compluribus, resinas, rubiæ infectoriæ radices, brasilii decoctum, tragacanthæ lachrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quæ ne longior sit sermo quam series ipsa exposcat, silentio duximus involvenda.

Objectionis dilutio.

Verùm hic fortasse illud quispiā nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantùm, ac fossilibus tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè videatur ut his inseruerit arborum lachrymas quarum historias, & facultates diffusius lib. primo pertractavit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarim fossile esse medicamentum. Huic objicienti ita responsum volumus, quòd cùm eo hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorum veniunt usum, nempe cerussam, chrysocollam, Armenium, cæruleum, Indicum, ochram, & alia pleraq;, non mirum, nec præter institutum mihi sanè videtur, quòd his etiam cinnabarim adjunxerit, quanquam arboris fuerit lachryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoq; a Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India (ut ipse inquit) ex arundinum quarundam germinatione sponte provenit: atq; etiam arte quadam fit ex isatide herba in tinctorum officinis. Ex his itaq; omnibus palam fieri arbitror, quòd communis usus cinnabaris, quam Dioscorides Minium, quod in fornacibus fiat, & florentissimo flagrantissimoq; colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diversa sit, de qua auctor noster hic mentionem facit.

Cinnabaris fossilis.

Est enim (ut suprà dictum est) nostri usus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus & frequens: illa verò rara, nec multis cognita. Fossilem (ut proxima commentatione latius dicetur) vidimus frequenter nos in argenti vivi fodinis, Hydria monte, qui una tantùm die à Goritia distat circa Carniolæ fines. Lapis est purpuream ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidis æmulus, non admodum durus, impensè tamen gravis, tantoq; plerunq; argento vivo prægnans, ut per sese, nulla ignium vi guttatim exiliat.

Cinnabaris factitia.

Factitia eodem loco plurimum etiam paratur ex argento vivo & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem rubescant: quod fieri à natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit, in terræ visceribus. Nullus harum usus in medicamentis, quæ in corpus sumuntur, quòd perniciosæ sint, & venenosæ.

Fuch. opinio reprobata.

Hinc fortè factum est, ut existimaverit Fuchsius in Nicolai Myrepsici codice in Damasonii antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè a Fuchsio opinio nostra est, quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de fossili vel factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lachryma, de qua scripsisse Dioscoridem, jam evidentissimum, ni fallor, à nobis factum est. Nam cùm cinnabaris hæc Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat vires, probaveritq; is hæmatitem ad urinæ difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus quam speciatim ad difficultatem & stillicidium urinæ commendat. Cæterùm quamvis communis usus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perniciosa sit, constat tamen eam utiliter admisceri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus & ad contumacia ulcera, aliisq; medicamentis, quorum vires longum esset in præsentia recensere.

Minium Dioſc. quid nobis.

Porrò cùm dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem esse existimant, cumq; etiam scribat sequenti capite argentum vivum ex minio fieri, quod abusivè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum volui, nil aliud Dioscoridi esse minium, quam fossile hoc, quod diximus cinnabarim fossilem hodie appellari à quo argenti vivi plurimum eliciunt in Hydriæ fodinis. Auget præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idq; fossores vesi-

vesicis sibi faciem obvolare, ut per illas spectent, nec respirando noxium vaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego vidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id constitutis, & converso simul eo argilla circumlitis, ut inde argentum vivum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio vapori liber pateat aditus: quòd non modò hujusce halitus noxa, anhelosi fiant, qui hauserint, sed plerunq; dentes universos amittant, putrescentibus circumquaq; gingivis, ut quidam apertissimè testantur, qui spreto narium, & oris velamento, ut cæteris viderentur fortiores, edentuli prorsus facti sunt continuo tremore concussi. Accedit huc Vitruvii autoritas, quæ sententiam nostram maximè tuetur. Ipso enim septimo volumine suæ architecturæ ita de Minio disserit. Ingrediar minii rationes explicare. Id autem agris Ephesiorum Cilbianis primùm memoratur esse inventum, cujus & res & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur antequàm tractationibus ad minium perveniat vena uti ferro, magis subrufo colore, habens circa se rubrum pulverem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lachrymas argenti vivi, quæ a fossoribus statim colliguntur: hæc Vitruvius. Nos equidem hoc idem vidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunq; evenit, ut vulnerata ferramentis vena, argentum vivum fonticuli instar in substratam defluat humum. Sunt quoq; Minii quàm pulcherrimi fodinæ pluribus in locis in Bohemia, ubi copiosum quoq; foditur atq; Hydrargyro longe admodum pulchrius. Hujus apud me sunt aliquot frusta, ad ostentationem asservata. Cæterùm Plinio minium diversorum est generum, ut loco superius citato legitur, ubi cuncta ejus genera retulit his verbis: Invenitur in argentariis metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ autoritatis. Theophrastus tradit inventum minium a Callia Atheniense initio sperante aurum posse excoqui arena rubente in metallis argenti: hanc fuisse originem ejus. Reperiri autem jam tum in Hispania, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua jaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum verò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, deinde lavari farinam, & quod subsidat iterum lavari. Juba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco invehitur ad nos nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Sed adulteratur multis modis, unde præda societati. Namq; est alterum genus in omnibus ferè argentariis, itemq; plumbariis metallis, quod fit ex usto lapide venis permisto, non ex illo, cujus vomicam argentum vivum appellavimus, sed ex aliis simul repertis. Steriles etiam plumbi suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Invenio & calce adulterari. A simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. Hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossile, & factitium extitisse. Nec sanè dubitaverim, quin in factitii genere acceperint ipsi cinnabarim factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis invenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, itemetiam pictores, quod veteres Græci Sandycem vocavere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum, de quo etiam videtur intellexisse Plinius. Κιννάβαρις Græcis, ut Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di drago in lacrime. Italis, Cinabro: Hispanis, Sangre de dragon.

Cinnabaris colectio. *Vitruvius de Minio.* *Minii genera. Plinio.* *Nomina.*

ὑδράργυρος. ARGENTUM VIVUM. CAP. LXX.

Argentum vivum fit ex minio, quod abusivè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succendunt, siquidem detersa fuligo quæ calici insidet, refrigerata in argentum vivum coit. Quinetiam invenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alii per se in metallis inveniri tradunt. Servatur in vitreis, aut plumbeis, aut stagneis, aut argenteis vasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim pernicialem habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & vomitionibus rejectum, aut vinum cum absinthio, aut apii decoctum, aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopum cum vino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

Argentum vivum omnibus notissimum, corpus est è fossilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, livescente, pellucidumq;: substantia verò lenta, tenui, in qua tam frigiditas quam humiditas exuperat. Hac igitur symmetria (ut Chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem, quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum vivum appellavere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundum sufficiant. Adduut temporis defectu id etiam evenire: ideoq; immaturum, indigestum, imperfectumq; reddi. Cæterùm relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorum quorumcunque prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tantùm, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facile Argentum vivum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillime omnibus se conjungat metallis, palàm nimirum fit, in gignendis aptissimam esse materiam, iisq; præsertim, quibus facilius contactu inhæreſcit: quandoquidem in habentibus symbolum (ut vulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos non rectè sentire putaverim, qui dicunt, quòd si argentum vivum in terræ visceribus usque adeò decoctum esset, ut in aliquod fixum, firmumq; verteretur metallum, in plumbum potius aut stannum verti deberet, quàm in argentum, vel in aurum. Siquidem certum est, quòd id facilius plumbo, stannoq; contactu inhæret, quàm cæteris; tametsi non negaverim, quin etiam in argentum & aurum, argentum vivum converti possit, cum etiam cum iis facile commisceatur. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte resicere existimantes, in quo natura ipsa defecit: quam (ut liquidè constat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab ejus mira solertia aberraverit. Omnia metalla in argentum vivum conjecta, supernatant, ut lignum in aqua, præter solum aurum, quod si injiciatur, statim petit fundum, quòd hoc magis ponderet, quàm cætera. Amplissima argenti vivi metalla (ut etiam in superiori capite diximus) visuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum a Goritia distat, ubi continuò copiosum elicitur è lapide quodam fragili potius quàm duro, colore ex nigro rufescente & ad purpuram quadantenus vergente, ponderoso plumbi instar, & argento vivo scintillante. Hanc venam postquam effoderunt, conterunt & in fictilia quadam angusti orificii conjiciunt & recenti arborum musco obturant: deinde fictile alterum huic simile, lateris tamen sub terram sepeliunt, & alterum pleni inversum orificium, in illud inserunt, & argilla circumquaq; munitum obturantq; oscula, & vasa simul connectunt, & firmant, adeò ut vacuum fictile totum sub terra sidat, plenum verò totum supereminea. Itaque in aperta area quàm plurima strata colocant fictilia, & deinde ignem in ambitum succendunt.

Argenti vivi conditio. *Quorundam error.*

dans, cujus vi calefacta vena, argentum vivum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in urceolos quosdam reponunt, quòd vasa ferè cuncta exedat ac dilaceret, præter vitrea, vel fictilia vitro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum vivum in argenteo, aut plumbeo stagneóve, aut vitreo tantùm vasis servari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic depravatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum vivum exest ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc a Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda: id quod etiam varia in hoc loco Oribasii lectio confirmare videtur. Reperiuntur autem in argenti vivi fodinis inter ipsam venam peculiares quædam lapidis illius rufi zona quem fossores fossitiam cinnabarim vocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento vivo scatet, ut sæpius absque alio igne inde per sese guttatim defluat. Evenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, venam effodiunt, ut purum prosiliat argentum vivum, decurratque, celeriùs, veluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & hujusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartum usque annum incolumes perdurare valeant: quippe ob noxium metalli halitum

Galenus notatur.

partium omnium tremore concutiuntur. Cæterùm Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum scribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum vivum ex sponte nascentibus non esse, sed ex iis quæ præparantur, velut cerussa, ærugo, psericum, lithargyros: fateturque se nullum hujusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si devoretur, vel ubi foris fuerit admotum.

Argenti sublimati confectio.

Fit ex argento vivo & sale, quod ammoniacum vocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ, Argentum sublimatum appellant, utrisque simul admistis, & in vas vitreum conjectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium vi, in vasis sublime tollantur, ubi salis modo concrescunt, lapidescuntque, sacchari colore. Sunt etiam qui tantum communi sale, & chalcantho addito, argentum vivum sublimatum conficiant, alii verò salnitrum, atque alumen, alii Arsenicum album addunt. Atqui quod passim in officinis habetur, ex argento vivo, sale & chalcantho constat. Fit etiam ex argento vivo, & aqua quam ex chalcantho alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ arte quadam, & ignium vi, id quod recentiores quidam Præcipitatum vocant. Cui facultas inest sane admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaque præsertim, quæ a Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidii scrupuli pondere devorandum propinent, admistis margaritis, aliisque quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quos Gallicis doloribus circa articulos conflictent.

Argentum vivum exhibetur.

Datur etiam melancholicis, Armenii lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abundè dictum est: namque eosdem præbet effectus, vomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum syncerumque, Argentum vivum hauriendum præbeant non modo adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasavolus Ferrariensis, vir sane hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum vivum infantibus devorandum, vi vermium semimortuis, qui illico sanati sunt: idque fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, vel qua mensura, vel pondere dandum sit, silentio involvit. At Goritienses obstetrices, ubi gravidæ diu in partu laboraverint, statim Argentum vivum scrupuli pondere nullo incommodo potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi persuaserim, Argentum vivum potantes haud necari, nisi pondus, vel mensuram excesseris. Non tamen crediderim, quòd solum pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, ut latius lib. 6. differemus.

Auri historia & præstantia.

Sed quoniam Argentum vivum nobis in mentem revocavit AURUM omnium metallorum pretiosissimum præstantissimumque, cùm ejus nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum injuriam a me illatam iri, si hujus tam pretiosi metalli, cujus inextinguibili siti universus æstuat mundus, historiam & facultatem silentio præteriissem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longævos reddere. Quapropter mirum non est si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantias elementarias sibi invicem proportione respondentes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint virtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur: quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, sive id eveniat cœlestium corporum influxu, aut temporis vi, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, convertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod vocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob suis tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mistionem, adeò densum evadit, quòd non modo quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, vel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicut in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur, sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloque pingui redundat, ita ut perpetuò fulgeat splendidissimumque perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla: neque etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, sive ex industria, sive inscius devorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & vitalem facultatem roborat, quod solis influxus acceptum plerique sapientes retulerunt. Quamobrem jure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantissimum esse, ductile colore lucido illique persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice vi pollet, quæ respicientium animos allicit, & disponit ut ab ipsis illico desideretur: unde quidam existimarunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transylvania e pluribus in locis habentur. Auri venam iis omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id causa elementaris influat ac disponat, de quibus antea disseruimus. Hujus vena variis lapidibus impactæ visitur in asperrimorum montium visceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri vena censetur, cui cæruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore vigentior, adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, vel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diversorum fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum eliciitur. verumtamen non omnibus eorum littoribus aureæ eadem sunt arenæ.

Auri vires ex Avicenna.

Auri vires prodidit Avicenna secundo sui operis volumine, sic inquiens: Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabilariis competunt morbis. Ad hæc ubi actualis cauterio fit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graveolentiam tollit. Auri scobis porphyrite lævigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumpta, quam extra medicamentis excepta. Hæc item eodem modo diutius lævigata, adeò ut tactum fere effugiat, oculis inunctum

mittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum vivum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur, Mauritanis, Zaibar seu Zaibach: Italis, Argento vivo: Germanis, Queckſilber: Hispanis Azogue. Aurum verò Latinis, χρυσὸς Græcè dicitur. Germanicè, Goldt: Italicè & Hispanicè Oro. *Nomina.*

Μίλτος σινωπική. RUBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

Rubrica Sinopis maximè probatur gravis, densa, ad jecinoris imaginem vergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua venditur: unde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quasi inducendo obstruentem & adstrictoriam: quapropter vulnerariis emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictoriis commisceri solet. Alvum sistit, in ovo sumpta aut clystere infusa: datur jecinoris vitio laborantibus.

Rubricæ Sinopicæ consid.

Hodie profectò neminem invenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conjicere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræsentet, quàm vulgarissimum bolus Armenus vocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quique maximè vulnerariis medicis expetitur ad sanguinis profluvium cohibendum, & fracta ossa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi jamdudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen invenit, tantum importabatur, constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in propriis venis, sed in aurariis, argentariis, ærariis, ferrariisque metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenii ex ferrariis Ilvæ Tyrrheni insulæ fodinis ad nos quotidie convehi: quòd deinde colore sit jecinoris, pondere gravis, substantia densus: quòd etiam in aquam conjectus facilè dissiliat, quòd denique sua vi exiccet, adstringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm verus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo judicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Cæterùm non desunt, qui firmiter asserere audeant Armenum bolum, quem vulgo orientalem appellant, Sinopicam esse rubricam, sed ij proculdubio hallucinantur. Plura enim sunt, quæ palam faciunt, hos manifestò decipi, & in errore versari. Siquidem ubi primum color expendatur, is sanè jecinoris non est, sed longe rubicundior. Præterea qui scribant Sinopicam rubricam esse pinguem, & in ore detentam butyri instar liquescere, habeo profectò neminem. Deinde si vires expendamus, nusquam reperio scripsisse Dioscoridem, aut Galenum, Sinopicam rubricam, viribus esse præditam, quibus venenis & animalium venenosorum morsibus occurrere possit, quemadmodum Armenius bolus orientalis. Siquidem is omnium probatissimorum medicorum consensu, qui passim eo utuntur, non solùm venenis adversatur, sed pestiferis quibuscunque morbis. Adde quòd aqua maceratus haud facilè dissolvatur. Sed plura de his (Deo volente) in secundo epistolarum nostrarum tomo differemus. Species Sinopidis (ut Plinius est author libro 35. cap. 6.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentiæ visuntur pariter in vulgari Armenio bolo. Porrò Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo sit colore. Sed in hoc virum alioqui celebrem, mirari subit, quòd non animadverterit non posse albam quamvis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica quæ Græcis μίλτος σινωπική, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica vocatur: Arabibus, Mogar, sive Magra: Hispanis, Almagra.

Armenius bolus non est Sinopica rubrica.

Manardi lapsus album dicentis rubricam.

Nomina.

Μίλτος τεκτονική. RUBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

Rubrica fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Ægyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis consid.

Rubricam hanc ideo fabrilem appellavere veteres, quòd ea plerunque uterentur materiarii fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à lemnia sphragide plurimum differre. Verùm an communis usus rubrica, quæ vulgò Italis propriè dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hic meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονική, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrile: Germanis, Rötelstein. *Nomina.*

Λημνία γῆ. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

Lemnia terra cuniculosa in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista, quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: unde & sphragida ægios, hoc est, sigillum capræ appellavere. Vim antidoti habet contra perniciosa venena singularem: pota cum vino, & præsumpta evomi venena cogit. Contra ictus morsusque animalium, quæ exitiale virus ejaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia utantur: est & dysenteriæ utilis.

Lemniæ terræ histor. ex Galeno.

Lemnia terra amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor: quippe qui ut hac syncerissima tandem potiretur, atque ut omnem impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam vendebant, bis in Lemnum insulam navigavit, ut ejus verba testantur lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: At aliæ sunt terræ differentiæ ex diversi generis corporum nata commistione, qua ratione lapidosæ, & arenosæ habentur: atque admistam talium substantiam segregant larga aquæ effusione ac maceratione, dum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra visitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alii quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum videlicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico, atque hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat, quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum reda-

ctam, ubi valenter conturbavit, paulumque inde quiescere sivit, primum aquam, quae supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet & arenosum relinquit, ut inutile, ac supervacaneum. Porrò lutum illud pingue usque eò desiccat, dum mollis cerae consistentiam accipiat: hujusque exiguis acceptis particulis, facit una Dianae signum imprimit. Ac postea rursum in umbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat. fitque illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, sive sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ut dixi, ob impressam sphragida, hoc est, sigillum, ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton sive rubricam appellitant: eundem enim quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fulvo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neque planta nascitur, tantùm hujusmodi terra visitur. Porrò tres ejus signantur differentiae: una quam posuimus terra sacra, quam alii nemine praeter unam sacerdotem contingere fas est: altera verò ejus quae revera miltos est, sive rubrica, utuntur autem ea potissimum fabri: demum tertia ejus, quae extergit, qua utuntur, qui lintea & vestes lavant, quibus usi collibitum est. Caeterùm cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniae terrae hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur sacerdotem quas vocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaque quemadmodum in Cyprum navigaveram videndorum, quae in ea sunt, metallorum gratia, & in cavam Syriam Palaestinae partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa, ita nec in Lemnum enavigare piguit, ut quantum sanguinis terrae admisceretur, conspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, primùm à Troade Alexandrea in Lemnum adnavigavi, nactus illic navem, quae ad Thessalonicam cursum destinabat. Conveniebam autem cum nauclero ut in cursu Lemno appelleret, & sanè ille praestitit, sed non ad eam civitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciveram duas esse in insula civitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quae in Aegeo sunt mari, unam duntaxat civitatem habent, toti insulae cognominem, ita & Lemnum unam nominis sui habere civitatem. Porrò ut ex navi descenderam, intellexi civitati nomen esse Myrinae, nec in regione civitatis illius aut Philoctetis templum esse aut sacrum Neptuni collem sed in altera, quae vocatur Hephestias, nec civitatem eam Myrinae esse propinquam. Cumque me nauclerus expectare non posset, distuli, ut cùm Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada viserem: id quod feci, prout speraveram & proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam trajecissem, eamque penè totam pedestri itinere pertransissem perveneissemque Philippos quae civitas est finitima Thraciae, inde ad mare descendi, quod proximum aberat centum viginti stadiis: primumque Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadiis, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursum fermè septingentis in Alexandream Troada trajeci. Ac proinde sanè ex industria tum de navigatione, tum de stadiis adscripsi, ut si quem eadem, quae me caperet Hephestiada visendi cupiditas, cognito ejus situ, sic navigationem institueret. In tota namque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem verò Myrina. Et quod à Poeta dictum de Vulcano est, qui Graecè dicitur Hephestus, decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabula crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia in eo nihil nascitur. In hunc itaque collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeique numero in terram conjecto, aliisque quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra implevit. Atque ubi in urbem convexisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphragidas praeparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terrae misceri solitum, memoria proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ii sanè quivis ex vulgo, sed viri oppidò quàm eruditi, cùm in aliis, tum praecipuè in universa patria historia. Quin & à quodam librum accepi ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniae terrae usum edocebat. Quamobrem nec me quoque piguit hujus medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum viginti millibus. Sed & is, a quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine: siquidem ad vulnera tum vetera tum cicatrici inducenda contumacia: ad haec ad morsus viperae, atque adeò omnes ferarum morsus, necnon adversus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere sed & post sphragide uti consueverat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum juniperi accepit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui utique indebatur & terra Lemnia: vomitumque ciere ajebat, siquis, cùm etiamnum in ventre lethale venenum haereret, alexiterium sive amuletum ebibisset. Et sanè nos quoque hujus fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: verùm hausto, quod Lemniam sphragida habebat, medicamento, protinus omne evomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum, quae leporem, & cantharides comitari consueverunt: tametsi convicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Caeterùm an ad alia mortifera medicamenta, haec inquam, quae vocant deleteria, eandem vim habeat medicamentum, quod ex fructu juniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utique ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò asserebat, adeò ut & rabiosi canis morsum eam sanare diceret in vino diluto epotam: at ulceri ex aceto impensè acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus foliis herbarum insuper impositis, quas putredini resistere didicimus. Inprimis verò praedicabat scordium, deinde centaurium exile inde marrubium. Porrò si quando nos sane ad ulcera cacoethe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Usus autem est, pro pravitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod graviter olet, impendioque laxum, molleque est, ac sordidum, sustinet ut vel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam solvatur consistentiam, alioqui more pastillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyidae, & Pasionis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum vocant. Siquidem hi omnes valenter desiccantes prosunt ulceribus contumacibus, soluti interim quidem in vino dulci interim sapa, interim oenomelite, nonnunquam etiam alborum vinorum quopiam, aut fulvorum, aut flavorum, prout nimirum usus postulat. Nam de talibus alibi definietur. Similiter verò quandoque solvuntur aut ex aceto, aut vino, aut aqua aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis vulneribus, tum medendis inveteratis, agrè ad cicatricem venientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cujus quidem verbis facilè conjici potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore convehunt mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse, & minimè synceram. Quandoquidem constat Gal. testimonio, Lemniam sphragidem impensè rufescere, non autem subrufescere vel potius subalbescere, qualis haec visitur quam passim pro legitima synceraque circumferunt impostores. Quam obrem eorum sententiam non omnino improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiorum Orientalis cognominatur: praesertim quòd compererim (si vera fatentur negociatores, qui mecum locuti sunt) bolum hunc non advehi ex Armenia, ubi legitimum syncerissimumque Armenium lutum nascitur, sed etiam ex insula Lemno. Siquidem Armenium lutum quod bolum quidam vocant, praeterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, si Galeno medicorum Principi credimus, colore est pallido ochrae instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus lib. 9. simplicium medic. in Sa-

Lemniae terrae differentiae.

Lemniae terrae vires.

Lemnia terra censetur Bolus Armenus.

in Samia terra mentione testatur, his verbis: Cæterùm durante hac immani, & gravi pestilentia, ex Armenia ea quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapideus, qui donarat, non terram appellabat: promptissiméq; in laterem solvitur, ceu etiam calx: sic enim videlicet nuncupo petram combustam. Verùm uti nec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam postquam in mortario pistillo comminuta est, adeò est levis, nec plus est lapidea, quam aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè ut aster levis est. Itaq; illo etiam magis conspissata est, minúsq; aerea: quamobrem opinionem, ac phantasiam præbet iis, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset: hac Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, sive lapis, vel lutum, ab Armenio bolo officinis alis vulgò vocato, quàm maximè dissidet. Cæterùm ad Lemniam terram redeuntes, quantum ex literis Doctoris Stephani Albacarii, qui Lemnum Insulam ferè totam circuivit, à clarissimo viro Augerio de Busbeke Constantinopoli mihi transmissis, intelligere possum, locus, ubi nunc terra Lemnia invenitur, nihil prorsus similitudinis præ se ferre videtur, quod cum Galeni historia conveniat. Siquidem Albacarius, ad Augerium, qui eum in Lemnum hac tantùm de causa ablegavit, ita de terra Lemnia scribit: Qui Insulam hanc incolunt Græci, dicunt nullibi in universa Insula Lemniam reperiri terram, nisi hoc in colle, ubi nunc effoditur, nec unquam se intellexisse ajunt superioribus seculis alibi fuisse repertam, neminémq; habere sua gentis scriptorem, qui aliter de ea posteritatis memoriæ commendaverit. Verùm non ob id facilè credant, ex hoc loco Galeni ævo terram hanc effodi solitam. Quippe quòd collis descriptio, in quo terra hæc habebatur apud Galenum huic minimè correspondeat. Siquidem Galeno collis est combusto similis, fulvus totus, & in quo neq; arbor neq; saxum, neq; planta nascitur, sed tantùm Lemnia terra refertus est. Atqui contrario ferè modo collis se habet, in quo ejusmodi terra nunc foditur. Nam in præsertim locis, ubi hujusce terræ fodinæ habentur, lapides adeò magni reperiuntur, ut ex iis pistrinariæ molæ parari soleant. Collis præterea nusquam combusto similis apparet, nec ullum fulvi coloris in eo vestigium videtur. Fertilis est totus, & arborum, plantarum, & frumentacearum ferax. Cùm enim ab incolis diligenter colatur, copiosum tritici & leguminum, præsertim faseolorum, proventum affert. Idem orientalem plagam respicit, & apud vicum quendam situs est quem Repondi vocant. Terra autem Lemnia foditur in montis cacumine, quod in planitiem se extendit. Fodinæ ibi sunt tres, quarum duæ, è quibus superioribus temporib. Lemnia terra effossa est corruerunt, & in totum deletæ sunt. Tertia autem, quæ puteus modo in colle in descendit ad Septentrionem vergit. Ad ejusdem collis radices, tres limpidissimæ aquæ scaturiunt fontes, quorum duo qui minores sunt, ad Septentrionalem plagam excurrunt. Tertius verò qui amplior est, ad meridiem progrediens, viridarium quoddam irrigat. Hac in parte antiquum parvumq; extat sacellum, pluribus in locis dirutum, ac ubiq; detectum (Sotirain hoc vocant) quo Metropolitanus sacerdos unà cum duobus Caloiris (ita presbyteros vocant) accedit eadem die, quo terra effoditur, & ibi Jesu Christi Salvatoris nostri transfigurationem in monte Tabor celebrant, suas canentes psalmodias. Verùm id non faciunt aliquam ob superstitionem, quæ servari debeat, anteaquam Lemnia terra effodiatur, sed quòd ea die transfiguratio Jesu Christi celebretur. Ad hæc quæ ibi foditur terra, majori ex parte candicat, aut paulisper subrubet, etsi quandoq; (rarissimè tamen) etiam rubro, aureóq; colore inveniatur, Armenio bolo per omnia similis, cùm tamen Galeno in universum Lemnia terra adeò saturatè rubescat, ut à rubrica nihil colore differat: quæ quidem rubrica, qua utuntur fabri ad lineas ducendas, in nonnullis Insulæ locis etiam hoc tempore è fodinis eximitur. Sed hæc Lemnia terra Galeni esse non potest, cùm tangentes rubro colore inficiat. Hæc itaq; me adducunt ad credendum, quòd aut ex alio colle Galeni tempore desumpta sit, qui tam longo temporis tractu, aut terræmotu, aut pluviarum inundatione corruerit, ut in aliis quoq; locis factum esse scimus, aut, quod idem collis, cultorum diligentia, ac laboribus faciem, & naturam omnino immutaverit. Nam inter cæteras sylvestres plantas Chamæleonis albi plurimum profert. Effoditur terra hoc ævo quotannis non absq; quadam superstitionis nota, cùm sexta tantùm Augusti die ad hoc obeundum munus accedant, sibi certò persuadentes, nullo alio tempore reperiri posse, quæ viribus præstet. Qui fodiunt, Græci sunt, sed astantibus Turcis, nempe Insulæ Præfecto, quem Vaivodam vocant, & aliis ex primatibus, qui Imperatoria munia obeunt. Verùm non usq; adeò fossores, qui in puteum descendunt, observare possunt, quin ii effossa terra aliquid abscondant. Sed mirum est, quam suavem odorem puteus ille spiret. Cæterùm non omnis, quæ in puteo habetur, terra bona est. Quo fit, ut eam quæ inter fragiles quosdam lapides pinguis, lenisq; delitescit, tantùm recipiant, eamq; præsertim, quæ calculorum sit expers. Fodiunt à solis exortu sex continuis horis, & deinde eam tantùm in imam putei partem occludunt, quam annuatim fodere solent, nec reserant, nisi ad statutam futuri anni diem. Namq; legibus cautum est, capitis pœna, ne quis illuc clam, vel palam fodiendi causa accedere audeat. Verùm non multum ejusdem terræ effodiunt, cùm fodina ambitus nonnisi paucos fossores admittere possit. Id deinde selectissimæ terræ, quod exemerunt, diligenter eluit quidam, huic muneri obeundo designatus. Ea elota in suspensos aliquot transfertur saccos, ibiq; tam diu manet, quousq; tota effluat aqua. Exemptam deinde manibus miscent, eamq; tandem in majores, minoresq; globulos fingentes, Imperatorio sigillo obsignant. Demum siccari sinunt, & totam Constantinopolim in scrinio, eodem sigillo occluso, ad magnum Turcarum Imperatorem mittunt. Terra hæc in Lemno nusquam venalis reperitur, quòd in nullius arbitrio relinquatur. Nam etsi permittatur, ut Insulæ præfectus, & alii quidam primates nonnihil obsignatæ terræ sibi accipere possint, nemini tamen vendere audent, sed tantùm amicis donant. Hoc idem facit, qui terram lavat, cui ex lege sacculus donatur, sed hæc principis sigillo non insignitur. Hæc ille: quæ optimis materiæ medicæ studiosis consideranda relinquo. Sed animadvertendum est quòd non desunt impostores, qui terram hanc adulterent, & pro legitima vendant. Ego ex officina Rustani Bassani aliquot sphragidum globulos acceptos mihi pro thesauro asservo, quorum aliqui albi sunt, aliqui rubent, & nonnulli humanæ carnis colorem referunt. Nec ob coloris diversitatem fraudem aliquam vereor, cùm ipse Albacarius fateatur, reperiri terram hanc iis omnibus coloribus infectam. Verùm quandoquidem in ARMENIAE terræ sermonem devenimus, non alienum fuerit, ejus etiamnum vires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum censu subdidit, sic inquiens: Armenia terra, quòd summè deficcet, ad dysenterias, & ventris profluvia, tum sanguinis exspuitiones, catarrhos ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè juvat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione assidua difficilis est anhelitus, valide prodest. Sed & eos, qui phthoë laborant, adjuvat, ulcus enim eorum desiccat, ut haud etiam tussiant, nisi in victu peccetur non leviter, aut ambiens derepente ad intemperiem recidat. Ac mihi videtur, quòd sicut in fistulis sæpe conspeximus, non in aliis partibus duntaxat sed in ipso etiam ano, ut citra collyrii immissionem, quod sordes, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine contraheretur, ac clauderetur, ita quoq; in pulmonis eveniat ulcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus juvari medicamentis perinde conspicitur, utiq; cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaq; visi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum liberati. Ac quidam qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere. & sanè usq; ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea verò, cùm non pari degerent cura, & cautione, redeunte morbi

Nova Lemniæ terræ hist. à Galeno dissentiens.

Terræ Lemniæ lotio.

Armeniæ terræ seu boli vires ex Gal.

 apparu-

apparuit. Eos ergo, ut dixi, bolus armenia evidenter adjuvit. Qui neos qui Romæ agunt, qui assiduò difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peste, cujus eadem facies fuit atq; ejus, quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibere, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet cum nec alio quovis juvarentur. Unde colligitur, quòd iis duntaxat non fuerit auxilio qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex vino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leviter ea teneatur: sin gravius febriat, admodũ aqueo. Non tamen calere vehementes sunt febres pestilentiales. Porrò de ulceribus reficcari postulantibus quid attinet dicere, quantam vim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum est autem utcunq; appellare velis, sive lapidem, ut is qui mihi donavit: sive terram, ut ego, quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus. Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd venenis maximè resistant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar vocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis visus est, in quo de hujus lapidis historia, ac viribus aliquid disseramus.

Lapidis Bezahar histor. & vires. *Lapis itaq; BEZAHAR, Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantissimum, sua speciali dote, contra omnia in universum venena: utpote qui non modò haustus, sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet venena. Lapis hic plurium est generum, nempe flavus, pulverulentus, qui ex albo virescat. Præstantissimum est flavus, deinde pulverulentus. Verùm enimvero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallaciis decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alii lapides, qui hos facie repræsentant, sed viribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconiis, ita de eo scribens, Lapis Bezahar est mollis, colore flavo, sapore nullo. Cujus peculiaris vis est, ut venenis omnibus adversetur, quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flavo albicante, levis & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare adversus deleteria venena, quam cætera non modò simplicia hujusce facultatis medicamenta, sed etiam theriaca dicta, & alia quævis antidota. Subdit præterea Abdalauarach. Lapidem quem vocant Bezahar, jam ipsi vidimus apud filios Almiramæ custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita viribus contra venena omnia pollet, ut non solum haustus duodecim granorum pondere, sed vulneri impositus à mortiferis quibuscunq; feris ictos statim liberet: veneno sudore expulso. Idem pariter juvamenti adfert, si ore aliquo tempore sugatur. Verùm lapis hic inventu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam vim habent adversus venena.*

Lapis in oculis cervorũ natus. *Sunt etiam qui memoriæ prodiderint, in cervorum oculorum angulis lapidem gigni, viribus Bezahar prædicto haud absimilem. Ajunt enim in orientali plaga cervos longo senio confectos serpentes devorare, quorum esu (si vera scribunt) rejuvenescunt. At veneni superandi causa, serpentibus devoratis, in fluviorum aquis cervos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis defluere, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concrescit, glandis imaginem referentes. Hic itaq; lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut ajunt) statim decidit in humum ubi ab iis facilè reperitur, qui rem omni diligentia observarunt. Sed an hæc historia vel fabula dici mereatur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus judicandum relinquimus. Cæterùm de admirandis Bezahardici lapidis adversus deleteria venena viribus, & speciatim contra Napelli immanitatem, superius in quarto libro de ipso Napello disserentes fusius diximus, & quæ vidimus retulimus.*

Nomina. *Terra Græcis Λημνία γῆ, seu λημνία μίλτος, & σφραγὶς: Latinis terra Lemnia, rubrica, & Lemnium sigillum nominatur: Arabibus, Tetimachtim seu Thimmachtum: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Terra sellada.*

χάλκανθον. ATRAMENTUM SUTORIUM. CAP. LXXIV.

ATtramentum sutorium genere quidem unum & idem est, molle, & concretum: sed in specie differentias tres habet. Unum namque humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, concrescit: quare ab iis, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Petesius ipsum pinarion vocat: alii stalacticon, id est, stillatitium. Alterum simplici ratione fit in speluncis: postea transfusum in excavatos scrobes, concrementum capessit, quod stacton, id est, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac invalidissimum esse constat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquunt, mox in piscinas transfundunt, & residere patiuntur. Hoc certis diebus coalescit, in complures formulas digestum, tesseratum speciem reddentes, quæ racematim inter se cohærescunt.

a Orib. ... dentium, & purum Optimum esse creditur cæruleum, grave, *a* concretum, translucens: cujusmodi stillatitium est, ab aliis lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile verò ad infectus, & denigrationes aptius cæteris esse compertum est: sed ad medicinæ usum invalidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calfacere, & crustas inducere: latas ventris tineas necat, drachmæ pondere devoratum, aut cum melle linctum: vomitus ciet: adversus hausta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur: purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus instillatum. Uritur, ut paulò post in mentione chalcitis ostendemus.

Chalcanthi genera, & hist. *CHalacanthum, quod Latini Atramentum sutorium vocant, quoniam vitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo ejus genera in Hetruria, ac etiam in pluribus Germaniæ locis, unum fossile, per sese in terræ visceribus concretum, quod vulgo appellant Copparosa colore vario. Siquidem crystallo, sapphiro, smaragdoq; simile in Germania nativum chalcanthum vidimus. Alterum factitium, cujus passim est usus, infectoribus expetitum. Præstat hoc plus, minusve tam pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quam ipsius fossilis materia, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum est Romanum cognomento (quanquam colore constat dilutiore) cætera factitii genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametsi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: sed quòd sit colore cæruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam gustantibus linguam vellicet, aspero, adstringentiq; sit sapore, putaverunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qualitatibus quinetiam aluminis nitri, salisq;.*

Chalcanthum ut fodiatur. *Chalcanthi vena, quæ foditur in agro nostro Senensi pluribus sanè locis, præsertim maritimis in sylvestribus plerunq; vallibus, terrea potius, quàm saxea visitur, colore subcinereo, maculis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graveolentemq; halitum eructat,*

ſtat, ſulphuris ferè inſtar, quam ob cauſam in concluſis, concameratisq; cuniculis nuſquam foditur, ſed aperto undiq; cælo. Quippe ſi in ſubterraneis foderetur ſpeluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidiſſimumq; vaporem, foſſores noxio concluſo ſpiritu facilè interirent. Effoſſam itaq; chalcanthi venam in acervum in longitudinem protractum, quandam ſuper aream exaggerant, ubi aperto cœlo ſex ad minus menſibus, imbribus, roribus, pruinis, ſolibusq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore ſtatutis quibuſdam diebus, ligonibus & raſtris acervum dilacerant, ſubvertuntq; & iterum in eandem congerunt acervationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; ſolis ardoribus. Poſt hæc tectum acervo ſuperponunt, ne amplius in poſterum pluviis diluatur, neq; ſolibus pluſquàm par ſit, inareſcat: & ita aliis ſex menſibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluviis, vel fontibus ducantur aquæ: ibiq; ſub conſtructo tecto foditur alveus, qui ligneis aſſeribus, vel lateribus, & calce adeò ſtipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi poſſit. In hunc igitur alveum puriſſimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti miniſtri ſatis eſſe cenſent: poſtea miſcent aliquo tempore ligneis quibuſdam inſtrumentis ad id paratis, quoniq; aqua in ſe omne quod ineſt chalcanthi receperit: deinde excrementa ſubſidere ſinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope alvei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaq; ſumunt, & in plumbeos alveos conjiciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibuſdam ſuperpoſitos, & igne ſubdito fervorem excitant, ſtatutis horis. Demum ferri fruſtum immittunt, vel æris: ſi quidem ajunt chalcanthum nunquam concreſcere, niſi hujuſmodi imponantur metalla, quæ injecta parvo tempore colliqueſcunt in aquam. Poſtquam autem debito tempore coxerint, ignem quàm primum è fornace eximunt, permittuntq; quieſcere decoctum, quoniq; egelidum reddatur, ne plumbeus alveus, eo ſublato, fornacis calore colliqueſceret. Omnibus itaq; tepefactis, decoctam materiam eximunt, & in alveolos quoſdam ligneos digerunt, ubi tandem concreſcit, aluminis rupei modo fitq; chalcanthum. Si verò aliquid ſuperſit decocti, quod concreſcere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem ſervata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Gal. l. 9. ſimpl. med. in hunc modum ſcribit: Forte fortuna & chalcanthum in chalcin tranſire conſpexi. Aſportavi enim ex Cypro & hujus medicamenti ingentem copiam. Ex iimum ejus omne poſt annos plus minus viginti chalcitis effectum eſt, intima ejus parte chalcanthi ſpeciem ſervante. Quamobrem & uſq; in hunc diem quod ſic mutatur, aſſervo, obſervans dum ad imum uſq; uno quoq; anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in miſy, ut eſt ante poſitum. Cæterum mirari ſubit de hoc medicamento, quo pacto vehementiſſimæ adſtrictioni admiſta eſt caliditas non ſtrenua. Conſtat ergo quòd omnium maximè condire, ſervareq; carnes humidas poteſt, utrimirum caliditate humiditatem abſumens, atq; adſtrictione ſubſtantiam contrahens, atq; conſtipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipſius exprimit. Conſtringit verò, deſiccat, atq; contrahit in ſeſe ſubſtantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diverſabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conſpexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingreſſuis in metallum objecta. Ad parietem autem domus ſiniſtrum qui erat ingredientibus ad manum dextram, effoſſus erat ſpecus in continentem collem, ea latitudine, ut tres ſeſe ornis in eo contingerent, tanta verò altitudine, ut viro ſummè procero recto liceret incedere. Specus hic declivis quidem erat ſed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem ejus quaſi in ſtadium porrecti lacus erat aquæ viridis, & craſſæ tepentis plenus. At in toto deſcenſu calor ſimilis qualis in primis balneorum ædibus percipitur, quas, quòd in eis corpora præmolliri ſoleant, promalacteria appellare conſueverunt. Aqua verò quotidie guttatim ex pertuſo colle deſtillans, quatuor & viginti horis diei ac noctis, colligi aſſolet ad amphoras Romanas quaſi octo. Eam aquam vincti quidam in urnas quaſdam quadratas fictiles in domo ad ingreſſum poſitas ſitas, efferebant, in quibus paucis diebus concreſcebat fiebatq; chalcanthum. Mihi verò ubi ad terminum effoſſi ſpecus deſcendiſſem, ubi videlicet tepida hæc, viridisq; aqua colligitur, aeris odor viſus eſt ſuffocans, & toleratu difficilis, chalcitis, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoque guſtu præferebat qualitatem ejuſmodi. Ea propter, & nudi, & cum feſtinatione amphoras vincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, ſed celeriter recurrebant. Accenſi autem erant mediocribus in ſpecu intervallis lychni, qui nec ipſi longo tempore durabant, ſed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo ſpecum pedetentim excavatum multis annis ab iis tunc audivi. Hæc enim, inquiebant, aqua viridis, quam vides ex colle in lacum manantem, ſenſim ſe ipſa minor effici ſolet. At ubi prope adeſt ut deſinat, rurſum vincti, quod continens eſt ipſius collis, perfodere pergunt: evenitq; aliquando olim, ut ſubitò quicquid perfoſſum eſſet, concideret, omnesq; ad unum occideret, ac totam viam corrumperet. Id ubi fit, alio foramine fodiendo eouſq; inſiſtunt, quoad rurſum aqua illis adſit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda cenſerem, & ſanè ſcitu aſſe non neceſſaria, cæterùm quæ ſcire præſtaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad ſiniſtram manum ingredientibus conſpectum nobis dixerim metallum ſoreos, chalciteos, & miſyos: ut ex his conjicere liceat, aquam pluviam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua ſponte quidem fiebat ſory, miſy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, ſpodium, & diphryges. Hæc de chalcanthi hiſtoria Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam vireſcentem illam, quæ è monte in ſpeluncam continuo ſtillicidio defluebat, nil aliud extitiſſe, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapſam. Quandoquidem cum ob ſulphureos, metallicosq; vapores, univerſa montis moles rara effecta, undiq; innumeris meatibus ſcateret, non ſanè mirum videtur, ſi tractu temporis laberetur in imum, ſecumq; deferret tenuiores chalcitis, miſyos, ſoreos, tum etiam æraria materiæ partes: ibidemq; caleſieret, ac decoqueretur, ſulphureis, bituminoſis, aliisq; metallicis ignibus in terræ viſceribus concluſis: adeò ut tandem in cavernam illam deſcendens natura operà id fuerit aſſecuta, quod factitium chalcanthum arte conſequitur. Eam igitur ob cauſam in quadratis vaſis extra paratis projecta ea viridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quin etiam opus non erat ferrum, vel æs in eam injicere liquandum ut concreſceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho: quippe quòd dum per ærarii montis meatus laberetur, æris innumera ramenta ſecum deferebat, quæ chalcitidis, & miſyos, vi ab ipſa aqua contracta, in eadem liqueſcebant, argumento quòd æruginis modo viridi eſſet colore. Ob id itaq; ſtatuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum eſſe medicamentum ex chalciti, miſy, ſory, & ære conflatum. Id quod manifeſtè declarat Gal. cùm ait: Memineris autem, quòd ad ſiniſtram manum ingredientibus conſpectum nobis dixerim metallum ſoreos, chalciteos, & miſyos, ut ex his conjicere liceat, aquam pluviam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua ſponte quidem fiebat ſory, miſy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, ſpodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maximè obſervavi in quibuſdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitis, miſy, ſoryq; non ambigimus reperiri copioſa. Sed cùm hæc non animadvertiſſet Braſavolus, vir alioqui hujus ætatis clariſſimus, dum imprudentia Galenum accuſare contendit, ejus ſanè ipſum magis accuſat. Quandoquidem ubi Galenum ſibi examinandum propoſuit, eo ſcilicet loco, in quo ſcribit chalcanthum e Cypro à ſe advectum, tractu temporis conſeneſcens factum eſſe chalcitin, dicit & factitium vulgare noſtrum illud idem efficere: veruntamen ſi in aqua reſolvatur, iterum in chalcanthum concreſcere: quod manifeſtè indicat in veram non trans-

Chalcanthi vires, & hiſt. ex Gal.

Chalcanthi collectio in Cypro.

Chalcanthum Cyprium, conflatū eſt medicamentum.

Braſavolum male Galenum accuſare.

non transiisse chalcitin, asserens hoc non expendisse Galenum. Verùm in hoc videtur Brasavolus Galeni verba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram universam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq; fiebant in terræ visceribus. Siquidem nil aliud dixisse voluit Galenus, quàm quod chalcanthum efficitur, mirum sane non est, si ea quatractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neq; his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solùm ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc, chalcitis, mysi, sory, ex ipsius Galeni sententia, ejusdem tum generis sunt tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ visceribus conflatum, visu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per universam massam dissectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera dividunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, qua Galeno teste, misy semper superstat. Cæterum illud nil miri nobis adfert, quòd commendaverit Dioscorides chalcanthum potum ac devoratum ad latas alvi tineas, & ad fungorum venena, etsi medicamentum erodens, & septica facultate habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios usus hoc tempore non modò chalcanthum Oleum chalcanthi. *ipsum quidam potui exhibent in pestilentia: sed etiam ejus oleum, quod chymistæ vitreis organis magna ignium vi ab ipso chalcantho eliciunt, nullo sanè incommodo, sed magno juvamento: quin etiam (ut ego expertus sum) datur commodissimè semiscrupuli pondere ex aqua agrimonii calculosis, & ad ciendam remoratam urinam: Asthmaticis quoq; & suspiriosis perquàm bellè convenit, ex Tussilaginis, aut hyssopi decocto: limosos, rubiginososq; dentes purgat, & nitidos reddit: ulcera maligna, & sinus injectum curat. In summa ad multa utile est medicamentum. Qui illud in peste propinant, quod vulgò vocant Copparosa, in aqua rosarum dissolvunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor vicibus: dantq;* Nomina. *obolum, vomitum concitantes. Quod Græci χάλκανθον, Latini quoq; Chalcanthum, & Atramentum sutorium vocant: Mauritani, Calcantum, Calcant, Calcand, seu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani,* Kupfferwasser: *Hispani, Caparosa: Galli, Coperose.*

Χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

CHalcitis præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inveterata, intercursantibus oblongis venis, splendentibusq;. Huic absterforia vis inest, excalfaciens, & crustas ulceribus obducens: purgat, quæ oculis & eorundem angulis hærent. In genere leviter erodentium est. Ad ignem sacrum, & ulcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulva, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingivarum vitia depascentia ulcera, tonsillasq; ejus farina compescit. Usta & cum melle trita, oculorum medicamentis longè utilior redditur. Callum genarum & scabritiam absumit, abstergetq;. Fistulas tollit, Psoricon. collyrii modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod psoricon vocant, duabus ejus partibus cum una cadmiæ additis, & ex aceto tritis: oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per caniculæ ardores: sic enim fit acrius: idem quod chalcitis potest. Alii partes utriusq; portiones in vino terunt, & eadem prosequuntur. Uritur chalcitis fictili novo vivis carbonibus superposito. Modus autem ustionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda est. Insidens autem sputcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiamnum perflatis carbonibus, usq; dum luteo colore pallescat: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

MIsy assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & ustionem, cum chalcitide eandem, præterquàm quòd psoricum ex eo non conficitur, excessus, defectusq; ratione tantùm differens. Ægyptium autem cæteris præstat, utpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

MElanteria geminæ est originis: quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo concrescit. Alia verò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Quinetiam invenitur in Cilicia, & aliis quibusdam regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorem trahit, lævis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σῶρυ. SORY. CAP. LXXVIII.

SOry existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non absimile. Verùm sorei virus inest grave, & nauseam movens. Invenitur etiam in Ægypto, & aliis quibusdam regionibus, ut in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Ægyptium, quodq; frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens. & olfactu devorationeque magnum virus olens, ita ut stomachus in vomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & invalidum, censendum est. Vim & ustionem supradictis similem habet: dolori dentium cavernis inditum medetur: eosq; labantes firmat: ischiadicis ex vino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, varos extinguit. Medicamentis admiscetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ ustionem experta non sunt, perustis validiora esse existimantur: præter salem, & vini fæcem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ cruda remissiora sunt: combusta enim viribus efficaciora redduntur.

Tametsi

Chalcitis, misyos, soreos & melanteriæ confid.

Tametsi antea scripserim Chalcitim, Misy, Sory longis jam seculis latuisse, adeò, ut perpauci, vel potius nulli essent in Italia, qui hæc legitima se vidisse affirmarent, postea tamen, & ipsius Chalcitis & Misy quoq; plurimum, ex ducatu Brunsuicensi ad me allatum est, dum hic Pragæ sum in Aula Serenissimi Archiducis Ferdinandi. Atqui primùm Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adjunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola, rei herbariæ & metallicæ studiosus. Inventa autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Levigo Pago. Verùm legitimam Melanteriam jamdiu invenimus in compluribus metallorum tumulis.

Brasavoli error. Chalcanthū Misy esse statuentis.

Porrò putat Musa Brasavolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum vocatum, verum esse Misy, quod tamen veritati, & rationi maximè repugnare videtur. Quandoquidem præter id quòd aureo colore minimè imitatur, minimè, cùm frangitur, aureis fulget scintillis, sed vitream tantùm refert substantiam, palàm certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ visceribus. Ipse enim lib. 9. simplicium medicamentorum de chalcantho scribens inquit: Meminerit autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos: ut ex his conjicere liceat, aquam pluviam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy differens testatur (ut latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse veluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema verò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ visceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullam factitii chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcithin transire in misy, non autem misy in chalcitim. Idcirco cùm Galeni testimonio, & vulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantùm Romanum chalcanthum, sed omne, cujuscunq; generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Unde rectius fortasse dicere potuisset Brasavolus, chalcanthum soryos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tantæ authoritatis apud doctissimos quosq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis vertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin.

Misyos, & cognatorū hist. & vires ex Gal.

Sed ut omnibus hujusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ vis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac differentem lib. 9. simplicium medicamentorum his verbis: In metallo Cypri, cujus modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cujus ad parietem dextrum, sed ad nos utiq; qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas veluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos suprema misyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commonstratis: Sicut, inquit, nunc advenis in cadmia fornacaria inopia, ita horum trium admirandas has vides divitias. Itaq; ego cùm ejus multum accepissem, primùm quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usq; modò habui, elapsis jam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus ad usq; octavum librum, ante annos viginti, nec adjectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obvenere. Nunc autē cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longe pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum ejus accepi, quam ferè plena manu tenens, qualem sanè consistentiam misy nō admodum solet habere, cùm in parva frustula dividatur. Miratus itaq; insolitam ejus condensationem, bolo facta extimum quidem misy circumquaq; reperi, ejus quod intus erat, velut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin videlicet, & misy quiddam erat medium vergens ex chalcite ad misy, ex dimidio jam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi vidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs, in mentem subiit inspicere, quod servabatur adhuc apud me reliquum ipsius soreos, nunquid & ipsum ullam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, ut videretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaq; mirum non est tria hæc medicamenta ejusdem genere facultatis esse, sory dicto, chalcitin, & misy, tenuitate, & crassitudine partium inter se diversa. Crassissimum enim est inter ipsa sory, tenuissimum misy, mediam utriusq; facultatem habet chalcitis. Adurunt universa hæc tria, & eschāras quas vocant, efficiunt. Attamen etiam siurant, nonnihil quoq; adstringunt. Cæterùm misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: verùm id habet, quòd tenuium partium essentia sit. Porrò cùm utraq; hæc in decoctionibus funduntur, & magis chalcitis quàm misy: sory tamen non liquescit, nimirum quod lapidosius sit, ac vehementius compactum sicut rursum misy, quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcirco meritò quoq; ægrius liquescit. Et libro 4. de compositione medicamentorum per genera, idem Gal. ita scribit. Misy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, crassius sory est, & utroq; siccat imbecillius.

Nomina.

Χαλκῖτις ut Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus Colcotar, seu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ verò Græcè, Misy item Latinè vocatur: Arabicè, Zeg sive Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντηρία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitrias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod deniq; σῶρυ Græcè, Sory similiter Latinè dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsuri: Italicè, Sori.

Διφρυγές. DIPHRYGES. CAP. LXXXIX.

Diphrygis tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum namq; extrahitur ex luto cujusdam inibi specus: extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis uritur: diphryges ideo vocatum est, quod & à sole, & à sarmentis uratur, arescat, & ferme torreatur: alterum perfecti æris quasi subsidens fæx est: siquidem post frigidæ aquæ offusionem, ut suprà retulimus, cùm de flore æris disseremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus invenitur, & adstrictionem, & gustum æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cumq; colorem rubricæ contraxerit eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis assata, & in scrobes tumulata peruritur, tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & ex eo moris lapidib. nihilominus invenitur. Præfertur, quod saporem æris reddit, æruginisq;, adstringens, & vehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice venit. Vis ejus adstringere, perpurgare, extergere, sic-

gere, siccare, excrescentia consumere, ulcera serpentia, & quæ cacoethe vocant ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum discutit.

Diphrygis cōsid. Diphrygis genus illud, quod perfectis æris quasi subsidens fæx est, post frigida aqua offusionem, ut Dioscorides inquit, sæpe ac sæpius vidimus in ærariis fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolensi, ac inde etiam nobiscum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo specu foditur, uriturq; sarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exusto conflatur: quod deinum ex sola æris materia fit, cùm in areis assatur, & scrobes translata peruritur, hactenus mihi videre non licuit: nec eorum, quod sciam, spectatim meminit Galenus, qui l. 9. simpl. med. de Diphryge in hunc modum disseruit. **Historia & vires ex Gal.** Diphryges mistam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre: quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum est. Convexi autem & hujus medicamenti vim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abest, quasi triginta stadiis. Projectum erat enim in medio spatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & vici, qui ei subjacet. Cæterum præfectus, ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile, itaq; abjici, non secus atq; ustorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa utile factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris ulcera, sive per se, sive cum melle, cui detracta sit spuma, tum ad anginam, videlicet ubi jam per adstringentium medicaminum auxilium constitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præsecuissem, ipso solo, & siccum, & usq; ad cicatricem suis usus: ac frequenter exactè occlusam effecit cicatricem tum hujus particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: sic in ulceribus omnibus pudendorum, atq; ani. Usus autem similis est in oris ulceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calida similiter, & humida. Et libro 4. de compositione medicamentorum secundum genera sic inquit: Porrò Diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis vitio ad cicatricem venientibus aptissimum est: valdè namq; siccat, etsi modicè mordeat. Enimverò id quoq; præter acrem tum qualitatem, tum potentiam vim habet adstrictoriam. **Nomina.** Quod Græcis διφρυγὲς, Latinis item Diphryges: Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur.

Ἀρσενικόν. AURIPIGMENTUM. CAP. LXXX.

AUripigmentum in eisdem metallis, quibus sandaracha, gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo colore micans, nulli materiæ permistum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Hujus duo genera fluxerunt: unum suprà dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa nova, vivis carbonibus subjectis, assiduoq; versatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumq; reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodentem. Crustas cum vehementi uredine, & violento morsu excitat: reprimit quæ excrescunt, & capillos evellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

a Me. & Orib. ἀνθηρὰ. i. florida. b Drag. ad μέλανι ἄγχουσι. melle &. SAndaracha probatur rufa, & a saturatior, & aliena materia vacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris virus redolens. Dos eadem, & ustio, quę auripigmento. Explet alopecias, resina excepta: & scabros ungues cum pice eximit: contra phthiriasin ex b oleo efficax est: tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium, orisq; ulcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: item condylomata. Datur ex mulso, purulenta extussientibus: suffitur quoq; cum resina, adversus veterem tussim, rapto per fistulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum resina in catapotio optimè datur.

Auripigmenti, & Sandarachæ consid. AUripigmentum, & Sandaracha, medicamenta sunt ejusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differunt, quàm quòd alterum magis alterum verò minus excoctum fuerit in terræ visceribus, ubi gignuntur. Unde etiam sequitur, quod alterum altero tantùm virium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quam auripigmentum, quod majori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuium effectum est. Id quod periculo arte facto verum deprehenditur. quippe si fictili, vel vitreo vase uratur auripigmentum, substratis candentibus prunis, brevi (ut mihi pluries experientia compertum est) flammeum, & summè rubentem contrahit colorem, perinde ac sandaracha: eoq; magis, quò plus caloris ab igni arte fuerit expertum, quàm ipsa sandaracha naturæ vi fuerit assecuta. Sandaracham summè rubentem vidimus primùm Venetiis in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri veneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animadvertendum est (ut superius libro primo diximus) quòd hæc illa vulgaris Sandaracha non est, quam Vernicem scriptoriam officinæ appellant: siquidem nil aliud hæc est, quam gummi juniperi. **Sandaracha Arabum est gummi juniperi.** Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (in enim gummi juniperinum sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominaverant: ita nomina turpiter confundentes, ubi imperitis sæpe graviter in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, vel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de juniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi verò id in Græcis codicibus inventum fuerit, ea quidem sine controversia erit assumenda, de qua hic disseruit Dioscorides. **Sandix.** Vocaverunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoq; Sandicem quam è combusta cerussa conficiunt, quòd fortasse hac colore admodum rubescat. Sed hæc ab illa (ut supra retulimus, cùm de cerussa sermonem haberemus) viribus, & qualitatibus plurimùm dissidet. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus, si Plinio credimus, qui l. 11. c. 7. ejus meminit. **Arsenicū crystallinum ex quo fiat.** Cæterùm illud non est silentio prætereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinum vocatum, ideo quòd crystalli modo pelluceat, non fit per sese, nec sponte nascitur in Auripigmenti fodinis, ut scribit Vannoccius civis meus in sua pyrotechnia, qui nos aliâs ejus fidem secutos, in hunc suum errorem deduxerat: sed arte ex auripigmenti scobe admisto sale: id quod maximè testatur Georgius Agricola acerrimus fossilium indagator. & non ex Realgar, ut a Sadaceusi chimico. appellato. Sumunt enim artifices auripigmenti scobem, cui cum pari salis pondere miscent, teruntq; simul, & subinde operculatis fictilibus huic operi inservientibus, ignium vi tamdiu coquunt, quousq; id omne in sublime feratur, & operculo adhæreat, concrescatq; in lapidem: idq; ter ies repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut crystallum referat. **Auripigmēti & Sandarachæ vires ex Gal.** Auripigmenti vires reddidit Gal. lib. 9. simpl. medicamentorum sic inquiens. Arrhenicum, sive arsenicum facultatis est caustica, sive urentis, idq; tam combustum, quàm ustionis expers. Cæterum id constat ustione reddi tenuiorum partium. Utuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam

pilo

pilis partem quamvis. Verùm si diutius inhæreat, nec cuti etiam ipsi parcet. Idem de sandaracha eodem libro scribens, inquit: Sandaracha urentis est facultatis, ceu arsenicum quod vocant. Merito itaq; eam digerentibus facultatibus commiscent, atq; extergentibus. Metallicum, quod Græci ἀρρενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arsenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum vocant: Mauritani, Harneth, seu Zarnich: Itali, Orpimento: Germani, Auripigment & Operment: Hispani, Oropimente. Qua verò σανδαράχη Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italicè vocatur: Arabice non secus atq; auripigmentum, Harnet, & Zarnich.

Nomina.

Στυπτηρία. ALUMEN. CAP. LXXXII.

ALuminis omne ferè genus in Ægypto: & in eisdem metallis invenitur: etenim scissile quoddam quasi flos glebosi intelligitur. Gignitur & in aliis quibusdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & plerisq; aliis regionibus, sicut & rubrica. Plurimę ejus species: verùm ad medendi usum scissile, rotundum & liquidum expetuntur. Optimum est scissile, præsertim recens, candidissimum, gustu perquàm adstringens, grave olens, calculorum expers, nec glebulosè aut assulosè compactum, sed sigillatim in capillamenta quædam canescentia dehiscens: quale est, quod trichites, quasi capillare nominatur, in Ægypto natum. Reperitur quoq; lapis huic alumini persimilis, qui gustus judicio dignoscitur, quòd non adstringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum est: sed ex figura deprehenditur. Assumendum autem suapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atq; validius adstringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ se ferens, sine arenis friabile, natione Ægyptiũ, aut ex insula Melo. Liquidi probatio, ut sit limpidũ, lacteum, æquale, & semper succo madens, sine lapidibus, atque *a* quendam coloris igniculum expirans. Vim habet excalfaciendi, stringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt: genarum carnem, cæterasq; excrescentias extenuant. Scissile rotundo efficacius intelligitur. Uri, & torreri chalcitidis modo debent. Putrescentia ulcera compescunt: sanguinis fluxiones inhibent: gingivas humore prægnantes comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Prosunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium cum sanguinalis herbæ succo. Lepris conveniunt cum Brassicæ foliis, aut melle cocta: item pruritui, & unguium scabritiis, pterygiis, & pernionibus, aspersa cum aqua. Valent cum aceri fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum: & cum salis duabus partibus ad vitia quæ pascunt: furfures, cum ervo, & pice illita abstergunt: ad lendes, pediculos, ambusta, cum aqua illita auxilio sunt. Contra tumores, & grave alarum, inguinumq; virus illinuntur. Ex Melo autem advectum, mulieribus præstat ne concipiant, ante coitum ori vulvæ inditum: partus quoq; extrahit: gingivis, si caro excrevit, uvis ac tonsillis accommodantur: ori, auribus, & verendis, cum melle illinuntur.

a Orib. πυρώδη, non πυρώδες legit. i. calidi odore spirans.

TAmetsi scripserit Dioscorides plurima esse Aluminis genera, non tamen plura, quàm tria hoc loco statuit recensenda, nempe scissile, rotundum, & liquidum: quod fortassis suo tempore in tantùm uterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quamvis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod vulgò vocant alume di rocca, squamosum, quòd vulgò dicunt Alume scagliolo: item è vini fæce cõfectum: necnon illud, Catinum iisdem vocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant, quod tamen legitimum scissile non est, etsi jamdudum cum cæteris rei metallicæ studiosis crediderim scissile alumen nil aliud esse, quàm quod vulgò officinis vocatur Alume di piuma. Sed hoc (ut postea dicetur) nil aliud nunc esse censemus, quàm lapidem amiantum: quòd gustu non sit adstringenti, sed acri, quodq; igne nunquam comburatur, quod est amianti lapidis proprium. Legitimum alumen scissile Pisis misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioscorides, & gustu admodum adstringent. Quo postea factum est, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non esse scissile. Cæterùm Brasavolus de alumine disserens in suo simpl. medic. examine, nil aliud liquidum esse contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet viro eruditissimo, variat opinio nostra. Nam quòd ego in Alumeriis Pontificis maximi in Romano agro prope Tolfam per biennium moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Augustinus Chisius opulentissimus mercator civis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla sanè mihi fuit facultas tum videndi, tum etiam discendi quo artificio, quave ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè testari possum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq; non reperiri, sed lapideam: quinetiam non exponi æstivis solibus exiccandam, ut putat Brasavolus, quod sic (ut ipse inquit) scripserit Plinius liquidum fieri, & addensari. In eodem Brasavoli errore versatur etiam Fuchsius medicus alioqui eruditissimus, quippe qui putat lib. de compositione med. Alumen liquidum esse illud, quod officinis rupeum, vel rochæ vocatur. Fit itaq; rupeum alumen ex durissimo quodam lapide, cujus duo observavimus genera: alterum durius, & rufescens: alterum verò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem servat, & crystalli instar translucens conspicitur. Alterum verò contra rufescit, & majore acrimonia pollet, visiturq; sordidius. Expetitur candidum sericeorum staminum infectoribus: item iis, qui præstantiora lanarum vellera coccineo colore tingũt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam, aperto undiq; cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi fossorum caterva perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex validissimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisq; ingentibus, partim acutissimis calis cuneisq; hunc lapidem frangũt, lacerant, scindunt, conterunt ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcariis similes, ubi validissimis ignibus, eo sanè modo, quo calx, nocturno præsertim tempore inuruntur duodecim, aut ad summum quatuordecim horarum spatio: quippe si diutius urerentur, cuncta aluminis materia inaresceret. Postquàm autem refrixerint, plaustris in amplissimas areas sub dio, & solibus eos comportant, ibiq; in planis componunt acervos, hortorum tegetis persimiles, sed longè, lateq; grandiores, latiore fundamento, quàm vertice. Compositis igitur hoc modo in areis acervis, aquam quæ utrinq; continuè excurrit, in lapidum acervos mittunt, quibusdam excavatis instrumentis, è ligno conflatis, ius perquam similibus, quibus nautæ suis è scaphis aquam eximunt. id tribus, aut quatuor vicibus quotidie repetentes; donec diuturna aquæ affusione, perusti lapides usq; adeò macerentur, ut in terram quandam lentore madida argillæ similes permutentur: quod tamen non fit, nisi aqua perluantur, ad trigesimum sextum, aut quadragesimum usq; diem. Excavant præterea

Aluminis consid.

Alumen plumosum est amiantum.

Brasavoli opinio reprobata: item Fuchsii error.

Aluminis rupei faciendi ratio.

ligonibus

ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq;, quas caldarias vocant, curribus item convehunt. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodum capaces, & super amplissimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacem prius extructam undiq; operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadam pertinaci undiq; circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in subsidentem fornacem, validissimum succendunt ignem, ut demissa ferveat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in ferventem aquæ alveum conjiciunt. Astant utrinq; bini robustissimi artifices, qui veluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (palas vocant) continuò emissam terram aquæ commiscent, quousq; aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde terræ recrementum instrumentis jam dictis trahunt ex alvei fundo, per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ rivulum projiciunt aliò deducendum. Quo facto iterum novam superindunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes, quod tamdiu prosequuntur, quousq; intelligant aquam tantum aluminis materiæ sibi asciviſſe, quantum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, ut si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex quercua materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhærescens, adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinq; digitorum crassitiem. Alumine porrò ita concreto, lixivii reliquum (sic enim vocant decoctum) à quo secessit alumen, iidem aquæ ductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eu vocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defecatumq; fit: nam turbidius, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per rivulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, ligneisq; instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt diductumq; eximunt, & exemptum in vimineas fiscellas conjiciunt, & in quodam aquæ alveo lavant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in acervum domibus asservant, salis modo. Ex his itaq; omnibus apertissimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem.

Alumen liquidum ut fiat ex Plinio.

Quandoquidem asserit Plinius lib. 35. cap. 15. fieri liquidum ex aqua limoq;, hoc est terræ exudantis natura: corrivatum hyeme, æstivis solibus maturari: probari autem quod limpidum lacteumq; sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si verò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quod syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inveniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallumq; referat, quàm lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit ut non modò à Brasavolo dissentiam, & à Fuchsio viro alioqui citra controversiam doctissimo: verùm etiam à Cornario quòd & ipse in commentariis in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Brasavolum fortasse secutus scripserit, Rupeum alumen, quod vulgò vocant Alume di rocca, esse liquidum Græcis vocatum.

Alumina cognita.

Verùm enimverò liquidum Alumen quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me misit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus atq; diligentissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ jam pridem hæc omnia aluminum genera comperit quæ sanè nullis, ni me fallit judicium, notis à legitimis dissident. Huic ergo viro eorum aluminum cognitionem libentissimè acceptam refero. & quas possum ago gratias. Scio tamen iis ingentes deberi, qui, ut ipse, sua inventa cum aliis quoq; communicare non gravantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula advectum, quodq; manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus. Plinianæ descriptionis notis omnibus respondens, adeoq; adstringens, ut nunquam meminerim medicamentum aliquod degustaſſe, quod gustui tantum adstrictionis relinqueret.

Alumen rotundũ.

Porrò quod rotundum Græci vocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ovorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum: cùm tamen non inveniatur rupeum veteribus cognitum fuisse, cur eorum judicio subscribam non habeo præsertim quòd legitimum nunc apud me sit.

Alumen Catinum est sal Alcali.

Quod præterea Catinum appellant, (hoc quoq; sal Alcali quidam vocant) ex cujusdam plantæ cinere, Chali Mauritanis vocatæ, conficitur ad vitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos vulgo vocamus Soda. Provenit hæc (ut alibi scripsimus) in littoribus maris, salso admodum sapore. Cæterùm quod ex vini fæce paratur, fit confermatis è fæce panibus, deinde sole siccatis, & igne tamdiu perustis, quousq; candorem conceperint.

Alumen squamosum ut fiat.

Postremò Squamosum (sic enim voce aluminis illud, quod vulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & vitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quod fortasse seleniti modo speculi præbeat effigiem: nos Asini speculum dicimus. Hunc itaq; in ignem conjiciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illuc claritatem deperdit, dissilitq; in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, ejusq; induit speciem.

Talcum.

Quamobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum vocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, Talcum inuri potest. Specularis lapidis pulvis nondum ignem expertus, miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in vino austero potus: exustum enim non probaverim, quòd gypsi specie inducta, sumentes strangulet.

Aluminũ vires ex Gal.

Aluminum vires paucis perstrinxit Gal. lib. 9. simpl. med. sic inquiens: Stypteria, hujus medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi vehementissima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est aliis aluminum generibus, quod vocatur schiste, hoc est fossilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et l. 4. de compositione medic. secundum genera idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera satis exiccant generosè adstringentes: quare nemo solis iis ad ulcera utatur: hæc Galenus. Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contra verò qui contendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni autoritate freti: quippe qui lib. 4. simpl. medic. scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida ac terrestria.

Alumen omne excalfacere.

Veruntamen si rectè diligenterq; expendantur aluminum quorumcunq; effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscurè excalfaciat, quemadmodum chalcanthum, chalcitis, & misy: quæ cùm valenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maximè excalfaciunt, ut idem testatur Galenus libro 1. de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit: Quin verò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet, afferendis de sensu mendaciis, cùm alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atque adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud saltem chalcitis, chalcanthos & mysi, quæ valenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem ut nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quadam nugentur, seipsosq; nonnullis fallant, cùm de manifestò apparentibus verum fateri non audent. Et lib. 4. de compositione medicamentorum per genera cap. 1. illud idem affirmavit his verbis: Porrò diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægre humiditatis vitio ad cicatricem venientibus aptissimum est: valde namq; siccat, etsi modicè mordeat. Enimverò id quoq; præter acrem

tum

tum qualitatem, tum potentiam vim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræsentat. Quin & alumen quodlibet ulcera satis exsiccat generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palàm est, etsi Galenus lib. 4. de simplicium medicamentorum facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida, non tamen eum inter ea recepisse chalcanthum, chalcitin, mysi, diphryga, æruginem, & alia quædam, ut alumen omne genus: præsertim quod facilè compertum habeam, aluminis cujuscunque stillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, sed etiam metalla. Alumen quod Latinis, στυπτηρία Græcis appellatur: Arabibus, Sceb, sive Seb: Italis, Alume: Germanis, Alun & Alaun: Hispanis: Alumbre.

Nomina.

θεῖον. SULPHUR. CAP. LXXXIII.

Sulphur optimum existimatur vivum, quod apyron vocant, nitedulæ modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod viret, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extussientibus in ovo sumptum, aut suffitum: præterea partus ulli nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros ungues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto verò, draconis marini, scorpionisq; plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbum emendat, inspersum fronti cochlearis mensura, aut in sorbili ovo sumptum. Facit ad gravedinem, & destillationes: sudores quoq; conspersum inhibet, podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit: gravitatem auditus, suffiti nidore raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem undecunque sanguinem sistit. Contusis auribus, cum vino † & melle illitum, medetur.

† Cæt. ad. [illegible] & Myrrha.

Sulphuris consid.

Sulphur tam sponte & per se nascens, quod vivum appellant, quàm arte in fornacibus factum, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus unus tantùm color: quippe aliud viride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, vivum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius verò cùm frangitur, subluteo, nitedulæ modo splendens, ut Dioscorides inquit: in demq; oritur locis, ubi factitii vena foditur. Est autem Sulphur fossitium medicamentum è pingui quadam terræ substantia prognatum, ut in compluribus visitur locis, quæ impense calida sit, & sicca: adeò ut à chymistarum authoribus, igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant id iis masculum semen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum sit, & siccum, quinetiam pingue (ut diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flammis ignium modo, sed prunis quoq; admotum, statim accenditur, nec unquam accensum extinguitur, quousq; pinguis, & oleosa ejus substantia in universum igne absumatur. Verùm enimverò etsi præ se ferat Sulphur temperamentum non obscure calidum, & siccum, non tamen credendum fuerit tam puram sinceramq; id esse materiam, ut per se tantùm consistere queat: neq; etiam cogitandum ei non esse necessarium, ut sibi humiditatem asciscat qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista quælibet expescunt. Id enim nobis indicat ejus velocissima, ac facillima diffusio, cùm statim igni admotum colliquescat, metallorum modo. Foditur aperto undiq; cœlo, non autem in cuniculis, & subterraneis specubus. In his namq; tum vehementi calore, tum fœtidissimo terræ halitu, fossores illico deperirent. Porrò effossa Sulphuris vena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydriis non absimilibus, longo ab ore dependente rostro intus vacuo, ac in humum spectante, vitrei pilei instar, quo stillatitia aqua conficiuntur. His itaq; fictilibus sulphurea vena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, stipanturq; tenacissimo luto, creta, & equino stercore composito, ne tantillum quidem expirare possit sulphureus vapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferũtur, & in superiorem cratem firmantur, eodem luto undiq; stipata, adeò ut ignis flamma, qui infima accenditur crate sub fictilium fundo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad hæc fictilium rostrum in aliud vacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentissimè circumliniunt obducuntq; maxime. Demum ignem succendunt sub fictilium fundo, cujus vi depuratum Sulphur in sublime fictilium fertur & per rostri concavitatè in vacuum sibi adnexum descendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & aliis vasis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi, in montibus non longè à balneis divi Philippi & in maritimis apud Petriolum.

Sulphur fossitiũ.

Sulphuris faciendi ratio.

Sulphuris vires memoriæ prodidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sulphur omne trahendi vim possidet, estq; temperamenti calidi, atq; essentia tenuis, adeò ut ad multa venenatorum animalium resistat. Siquidem ego adversus pastinacam marinam, & draconem sæpenumero eo sum usus, & cum id piscatores quosdam docuissem, reversi post aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Usus ejus est, ut & siccum ictibus inspergatur medicamentum, & cùm saliva mistum: nam cum & hoc excogitassem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturum excogitavi. Docebam enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cum oleo veteri, & melle, & resina terebinthina usuros. Et sanè horum omnium experientia judicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non rarò hoc medicamento cum resina terebinthina sanavi. Extergit enim omnes id genus affectus, absq; ut in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, nisi tam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Galenus inquit lib. 6. cap. 2. de comp. medic. per genera, in compositione emplastri διὰ σπέκλων, Sulphur tanto calore præditum est, ut ubi diutius inhæreat, proeul dubio exulceret. Sulphur sive Sulfur Latinis dictum, Græcis θεῖον appellatur: Arabibus, Cribtit, & Rabtie: Italis, Solfo: Germanis, Schwefel / & Lebendiger Schwefel: Hispanis, Piedra azufre.

Sulphuris vires ex Gal.

Nomina.

Κίσσηρις. PUMEX. CAP. LXXXIV.

Pumicis probatio, ut magnopere levis, spongiosus, scissilis, nec arenosus, item teri facilis, † & candidus. Crematur flagrantissimis carbonib. obrutus, & ubi canduerit, extractus, vino restinguitur odorato: iterumq; incensus, restinguitur: & tertia ustione exemptus, & a per se refrigeratus, ad usus cõditur. Vis ejus adstringere, gingivas abstergere, purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet ulcera, & ad cicatricẽ perducit: excrescentia cohibet. Fit ex farina ejus dentifricium. Corpori crustã obducit:

† καὶ λευκή, i. candidus.
a Μόνη ἑαυτῇ ψυγεῖσα, i. per se refrigeratum.

obducit: avellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem urceum vini pumicem injecerit, fervorem statim sedari.

Pumicis consid. *PUmicem ambustum esse lapidem in montium concavitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuvius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quàm Plinii ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adjacentium locorum detrimento, igne in terræ visceribus genito, è sulphureis vaporibus, & bitumine, quo quàmplurimi referti sunt montes, eosq; præsertim, quod Græci pissasphaltum dicunt.* Pumicis vires ex Gal. *Pumicis vires duobus locis reddidit Galenus lib. 9. simpl. medicamentorum, ubi de eo primùm ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, & ipse ejusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, velut etiam figulina testa ac multò magis ea, quæ fornacium est. Sed simul acrimonia quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eiq; quæ curant gingivas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad usus finire. Secundo autem loco idem de pumice disserit his verbis. Pumicem si inter metallica recenseas, calumniabuntur, quibus animus prurit accusandi libidine: et si inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multo minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim ustionem non expertus, partim etiam ustus, quando videlicet aliis omnibus combustis similiter substantia efficitur tenuiorum. Cæterùm ustione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rursus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare non tantùm facultate, sed etiam asperitate, velut etiam si smirin, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoveas. Quæ certè & ipsa splendorem afferunt, fortè utroq;, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua desusta dentes splendidiores efficiunt.* Nomina. *Pumex qui Latinis, Græcis κίσηρις vocatur: Arabibus, Faneth: Italis, Pomice: Germanis,* Bims. *Hispanis, Piedra pomez.*

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAl fossilis efficacior est communiter, si est candidus, calculis vacans, & perspicuus, densus æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò validissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquam utilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit: sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine vindicat. Admiscetur medicamentis psoras abstergentibus, excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæterasq; carnis extuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasq;. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus levat: tonsillis, uvæq; cum melle tostus. Ulceribus in ore manantibus, gingivis, quas humor vexat, & phagedænis ulcerum, cum polenta crematus illinitur. Adversus scorpionum ictus cum lini semine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: adversus cerasten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: adversus vesparum ictus, & teredines, albidasq; capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum sevo vitulino: furunculos, cum uva passa, aut suillo adipe aut melle discutit: testium tumores, origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita ut vinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus & ad sugillationes in facie ex melle: contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle: ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto: ignes sacros, & ulcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Uritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusq; prunis, usquedum effervescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subjiciunt, usquedum ejus crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo uri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, moveturque, donec jam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPUMA. CAP. LXXXVI.

SPuma salis spumosi maris lanugo, sive ramentum est, in exilibus petris inventum: cui vis eadem, quæ salis.

Ἅλμη. MURIA. CAP. LXXXVII.

MUria effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis infunditur, etamsi nome intestina corripit: & ischiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ usum præstat.

Ἁλὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

FLos salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari: interdum longè magis virus olet, gustuq; mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleo resolvitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacoethe vocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesq; tollit. Emplastris, unguentisque coloris causa, ut rosaceo, miscetur. Sudorem cit, alvum turbat, in vino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in universum acris est, & serventis naturæ, ut sal.

Salis omnis generis confid.

SAl, quo frequentissimè in omnibus ferè cibis utimur, & sine quo vivere nescimus, quo item ad annos asservantur carnes, pisces, aliaq; complura, nulli sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluviatilis, lacustris, fossilisq; reperitur. Marino utitur universa ferè Italia, exceptis Calabris, qui fossitio quàm pulcherrimo abundant, quo etiam utitur universa Pannonia. In Germania hauritur è salsis quibusdam fontibus, quorum aqua diu ignium vi excocta in salem cogitur. Fossitium quod crystalli modo pellucidum est, officinæ Arabas secutæ salem gemmæ vocant. Hujus fodinas vidimus apud Calabros agentes, loco qui vulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur. Atqui non omnis sal fossilis pellucidus est: siquidem qui foditur Halæ in comitatu Tyrolensi, lapidis marmorei faciem præ se ferre videtur, colore ad rufum inclinante. Calabricus autem in ignem conjectus, præter cæterorum naturam nec dissilit, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustrem hactenus non vidimus, nec fluviatilem: quanquam Plin. l. 31. c. 7. tradit plures haberi lacus, ac fluvios, qui salem copiosum reddunt, ut ejus verba, quæ subjiciam, apertè testentur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Utrumq; pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstivis solibus, totumq; stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in Lacu, qui Cocanicus vocatur, & alio juxta Gelam. Horum extremitates tantùm inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subvenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atq; non gleba est. Sunt etiamnum naturales differentiæ tres. Namq; in Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Cittium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo veluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnes Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte provenientia. Sunt & montes nativi salis, ut Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo cæditur renascens, majusq; regum vectigal ex eo est, quàm ex auro & margaritis. Effoditur & è terra, ut palàm est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido, muros domosq; massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Invenit & juxta Pelusium Ptolemæus rex cùm castra faceret. Quo exemplo postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inveniri, detractis arenis: qualiter & per Aphricæ sitientia, usq; ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inveniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston vocant, longis glebis, neq; perlucidis, ingratus sapere, sed medicinæ utilis. Hactenus de sale Plinius. Cæterùm Ammoniacus Sal, qui legitimus sit, ad nos convehi desiit, quippe factitius, adulterinusq; est, qui passim in seplasiariorum officinis venditur, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodam concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non video, cùm neminem habeant, cujus fide id comprobare possint. Atqui non tamen id omnino negaverim, cùm Venetias ex orientali plaga afferatur, ubi magnus camelorum est numerus. Seplasiarii, pariterq; chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo judicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparavit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, invenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum usum Sal, quem Arabes Alcbali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut lib. 2. retulimus) nil aliud antiquis extitit, quam saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo, concretum, cujus nunc loco utimur supposititio, quod seplasiæ zuccharum candidum vocant. Veruntamen animadvertendum est, quòd quanquam Paulus, & Avicenna eum fortasse secuti, concretum naturæ saccharum salem Indum appellant, non tamen fuerit putandum, quod Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidarum modo foditur ingentibus glebis: proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum vocant, tormentorum bellicorum pulveribus expetitum, vulgaris notitia est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumescitq; pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cavitates replent: quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstivis caloribus, in salem albinm concrescant. Muria porro, qua innumera asservantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam veteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neq; plura quod scribam habeo, quàm quæ a Dioscoride produntur. Ejus tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens. Salinarum sinceritas summam facit suam differentiam: quædam enim favilla salis, quæ levissima ex eo est & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diversa res, humidiorisq; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo salis. Odore quoq; ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto invenitur, videturq; Nilo deferri: & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quòd olei quandam pinguitudinem reddit, hæc Plinius. Porrò color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germania salinis advectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet, vulgò appellant Morello di sale. Verùm cur hoc non planè affirmem, illud mihi obstare video, quòd color is non sit liquidus, neq; oleosus, sed aridus: quare potius inclinat animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re fortasse secutus est sententiam Georgii Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed utcumq; sit, non equidem possum horum quamvis eruditorum virorum judicio omnino subscribere, nam plura sunt, quæ in eo censendo mihi repugnant. Primum enim est color, quem in spermate Ceti vocato nusquam croceum, neq; rufum, ut salis flori inesse testantur omnes, videre mihi licuit. Dein mihi videtur hoc medicamentum adeò liquidum, ut Galenus, Aetius & Plinius, & præsertim cùm scribat ipsemet Plinius salis florem in fictilibus contineri oportere ne effundatur, quòd sanè perinde, ac oleum sit liquidum annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficilè quis asseverabit, esse ipso sale usto tenuius. Postremò cùm Dioscorides, & Plinio in Nilo flumine, & lacubus quibusdam tantùm is inveniatur, nec usquam in mari, nec in maritimis paludibus reperiri salis florem meminerint, ubi sperma Ceti hoc ævo colligitur, non ita facilè adduci possum ad credendum, illud florem esse salis legitimum. Dicam quoq; quod ad maligna ulcera sananda ea sunt

Sal gemmæ fossitium.

Sal lacustre ex Plinio.

Sal ex fluminibus.

Sal ammoniacus.

Sal Indus est Saccharum.

Salis spuma.

Flos salis.

Salis rubigo.

Fuch. opinio improbata florem salis Sperma ceti credentis.

præstantissima medicamenta, quæ valenter abstergunt, & desiccant, non sanè ea quæ humidam, & olei modo pinguem substantiam habent, perinde ac sperma ceti vocatum. Tamen ne videar à Fuchsio, & à cæteris, qui ejus sequuti sunt opinionem, contentiosè dissentire, velim ut aliorum quoque sit judicium.

Salis vires ex Gal.

Salis autem meminit idem Galenus tum inter fossilia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur lib. 9. & 11. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Sal ejusdem generis facultatis est, sive fossilis sit, sive marinus: verùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc major est & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non evenit. Porrò ejusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate videlicet aquis æstu ex iis absumptis, cujusmodi est Tragasæus non procul à Smintheo. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole videlicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem nativam continet, quod reliquum est ejus omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitum. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hos illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo provenientibus in quarto libro, quem si quis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, vocatum aphronitron in hoc differt, quòd in ipso unum modò saporem exuperantem expressè sit videre, quem vocant amarum, vim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, ut Sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiamque, tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu mellis optimo, & corpus solidum & compactum est, ceu lapidibus, ea, ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, verùm in iis, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse: quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: verùm quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal ustus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis: hactenus de salo Galenus.

Nomina.

Sal Latinum, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melha: Italis, Sale: Germanis, Saltz: *Gallis, Sel: Hispanis, Sal.*

Νίτρον, ἀφρόνιτρον. NITRUM, SPUMA NITRI. CAP. LXXXIX.

a Or. νήσων i. insulis.

b Me. αἰγείῳ. i. caprino.

PRæfertur Nitrum leve, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscena, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex a Bunis adfertur. Humores evocat, qui in alto concreverunt. Spuma nitri optima esse putatur levissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur: secunda est Ægyptia: quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim & ustionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma ejus. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, uti ruta, vel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut vino infusum, inflationes, purulentaa aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex b asinino adipe, aut suillo medetur: resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculia ad claritatem visus cum melle succurrit: & venenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: iis verò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: iisque qui cibum non sentiunt, utiliter obducitur: opisthotonisque jam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus urunt, subjecta prius testa nova, donec incandescant.

Nitri, & spumæ nitri consid. Nitrum ut conficiatur ex Plinio: & non esse nostrũ sal nitrum.

NItrum, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis usus, diu sanè est, quod ad nos convehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant salnitrum vocatum, quo ad tormentorum bellicorum pulveres utuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarii fabri aurum ab argento separant, verum ac legitimum esse nitrum, cujus meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius & antiquorũ alii. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. 31. c. 10. ubi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palam est medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate convallibus, quod vocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia juxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & jampridem in totum omissum. Aqua verò nitrosa pluribus locis reperiuntur: sed sine viribus densandi. Optimum copiosumque in Clytis Macedoniæ, quod vocant chalastricum, candidum, purumque, proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum novenis diebus, totidemque cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, cum cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. In autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia validius commovent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumque est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrariis. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimque, ut densari est cœptum, rapitur, ne resolvatur in nitrariis. Sic quoque olei natura intervenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in acervis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse potariique, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantùm sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasque omnes. Magnus & nitro usus, qui dicetur suo loco. Nitraria egregia Aegyptiis, nam circa Naucratim, & Memphin tantùm solebant esse. Circa Memphin deteriores: nam & lapidescit ibi in acervis, multique sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex iis vasa. Necnon frequenter liquatum cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoque, quæ inveterari volunt, illo nitro utuntur.

Sunt

Sunt ibi nitraria, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cùm ros cecidisset, prægnantibus nitrariis, sed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alii operimentorum fermento gigni existimavere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos calycas vocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo, hoc in patellis affertur, Aegyptium in vasis picatis, ne liquescat. Vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimum, & quam maximè spongiosum, fistulosumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facilè resolvitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem vehementem: hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri usus Sal nitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundum non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam persuasum velim, ut medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absq; noxa imponi possit. Et quamvis contrarium asseverant, scriptisq; tradant Monachi illi reverendi, qui Mesuem commentati sunt, non tamen credo hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, ut aliis suaderent salnitrum tuto assumi posse, cùm prima charitas (quod dictum frequenter usurpant) incipiat à se ipso. Nitri legitimi frustum, quod à Gulielmo Quacelbeno Flandro Constantinopoli mihi missum est, notis omnibus genuinum refert, ut in epistolarum nostrarum libro fusius diximus. Nitri meminit Galenus lib. 9. simpl. medicamentorum, sic inquiens: Nitrum dictum est suprà in medio esse aphronitri, & salis virium: cæterùm ustum propius ad aphronitrum accedit, utpote exustione tenuius redditum. Desiccat itaq;, & digerit: & si intrò in corpus sumatur, secat, & extenuat crassos lentosq; succos potentius multo quàm sal. Aphronitrum verò nisi gravis urgeat necessitas, nemo devorabit, nimirum inimicum stomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo uti assolet, & semper profuisse probatum est. Cæterùm nitro usto simul & non usto, & multò etiam magis ejus spuma, & nos in talibus uti consuevimus: hactenus Galenus. Qui tamen videtur iis, qui codicis mendam non animadverterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum & Aphronitrum, licet hæc re diversa non sint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato disserit, vulgata exemplaria habent: ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει, hoc est: Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet vitium, ut quæ ἀφρὸς νίτρου, hoc est, à spuma nitri, duabus vocibus legenda sit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed utrunq; à spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici ætatis nostræ celebres, doctissimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, sive aphronitrū spuma nitri non sit, quid aliud sit ingenue fateor me ignorare: neq; id alius, quod sciam, hactenus explicavit. Quod Græci νίτρον & λίτρον, Latini Nitrum nominant: Mauritani, Baurach: Itali Nitro. Quod verò Græcis ἀφρόλιτρον uno verbo dicitur: Arabibus, Baurach Africæ: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latinè, ἀφρὸς τοῦ νίτρου Græcè vocatur: Arabicè, Aphronitrum.

Margin notes: Monachorum error. — Nitri, & aphronitri [illegible] ex Gal. — Nomina.

Τρύξ. FÆX. CAP. XC.

Eligenda Fæx maximè è vino vetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Fæx aceti viribus longè acrior est. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui nova testa igni largo urant, usquedum penitus incendatur. Alii vivis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimæ ustionis, ut aerio nitore inalbescat, linguamq; tactu urere videatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei supra modum urens, & abstergens: ulcera ad cicatricem perducit, adstringit, vehementer exest, siccatq;. Sed recenti utendum est, quoniam celeriter exanimatur: proinde non nisi in recondirorio, & vase aliquo reponi debet. Lavatur ut pompholyx. Quæ ustionem experta nō est, rumores & per sese, & cum myrto cohibet: ventris stomachiq; fluxiones illita sistit: muliebre profluvium imo ventri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, suiq; lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata verò, ungues scabros cum resina aufert. Addito lentiscino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut spodos, adjicitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abstergit.

Fæx vini vulgaris notitia est, quin & ipsius adurendæ ratio nota, iis præsertim, qui ex hac alumen, quod vocant fæcis, conficiunt. Porrò vini recrementum, quod vinariis cadis agglutinatum, crustæ lapidosæ instar invenitur, officinarum vocabulo Tartarum vocatum, alvum non obscurè subducit. Proinde non desunt, qui sibi adstrictam alvum cieant, haustu tartari pulvere ex gallinaceo jure, addito mastiches momento, & sacchari: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in dejectoria diluta, quæ ex sena, vel polypodii radicibus, vel epithymo parantur, vim eorum dejectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciunt, diu ipsum in aqua decoquentes atq; subinde despumantes. Τρύξ sic Græcè, Latinè verò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Hefen/Weinstein: Hispanicè, Rasura de vino.

Margin notes: Fæcis, & tartari dicti cōsideratio & vires. — Nomina.

Ἄσβεστος. CALX VIVA. CAP. XCI.

Calx viva hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni candito, aut fervent clibano nocte dimittito: postera die, si candidissimæ fuerint, extrahito: sin aliter, iterum urito, usquedum vehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demersæ fuerint, in fictile novum conjicito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquiescere finito: manè eam exrrahens, ubi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è vili & fusaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam aliis immista, ut adipi, oleo concoquendi vim assumit, mollit, & dissipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec aspersa aquis.

Calx, cujus passim usus ad ædificiorum muros struendos, nota omnibus est. Præter hanc fit etiam privatim ad varia medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostreorum, ovorumq; testis. Non desunt tamen, qui etiam eam quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplastris admisceant, eam primùm dimergentes in aquam, usquedum prorsus dissiliat, ac subinde lavantes diebus pluribus, affusa sæpius recenti aqua pluviali, vel fontana. Valet enim sic elota ad

Margin note: Calcis consid.

contumacia ulcera, quòd absq; morsu valenter siccet. Ob id itaq; unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaq; præsertim quæ venerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lavent deinde ducies rosarum stillaticia aqua, ita valentius effici medicamentum existimantes. Calcis vires descripsit Galenus li. 9. simpl. medicamentorum, his verbis: Calx viva quidem quæ ἄσβεστος Græcè dicitur, vehementer urit minusq; inducere crustam potest. Ac verò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit, tametsi etiamnum calfaciat, carnemq; liquet. Porrò si lavetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitq; nuncupatam κονίαν, hoc est lixivium: at ipsa absq; morsu resiccat. Ac si bis, terq; aut amplius abluta fuerit planè mordacitatis expers constituitur, ac strenuè absq; mordacitate exiccat. Calx viva Latinis dicta, ἄσβεστος Græcis appellatur: Arabibus, Heracb, Nura, seu Nure: Italis, Calcina viva: Germanis, Ungeleschter Kalck: Hispanis, Ca.

Calcis vires ex Gal.

Nomina.

γύψος. GYPSUM. CAP. XCII.

GYpsum vim haber adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudoresq; cohibet: sed potum, strangulationis modo jugulat.

GYpsum quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso universa ferè Hetruria, ibiq; commodè frequenterq; expetitur cæmentariis ad ædium fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facilè scissili: qui tamen non longa [illegible] torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno conjectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio perurit ur. Tunditur deinde in pulverem, & incerniculis excutitur. Præstantissimum est recens: nam diu asser[illegible]um, aqua immistum ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide nivei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia vasorum genera conficiuntur. Hunc alabastrum appellant, sed perperam. Gypso vires reddidit Galenus lib. 9. simpl. medicamentorum, ita disserens: Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumq; corporum facultatem, quæ desiccare dicta sunt, insuper hoc adjunctum habet, quod est facultatis emplasticæ. Unitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitq; maceratum. Quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum, ac congelatum: proinde rigare, diluereq; illud excogitavi, tenui alboq; ovi liquore, quod ad ophthalmias utile est, admisto quod in farina triticea est pulvis tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere verò, quod sic subactum est, tenellis leporis pilis, aut quæ perinde sunt mollia, expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam vim habet: cæterùm tenuiorum est partium, & valentius desiccat. Quin & repercussorium est, maximè si maceretur oxycrato. Γύψος, ita Græcis, ut Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsin: Italis, Gesso: Germanis, Gyps: Hispanis, Yeso, & Alges.

Gypsi vires ex Gal.

Nomina.

Τεφρα κληματίνη. SARMENTITIUS CINIS. CAP. XCIII.

SArmentorum cinis urendi vim habet: cum axungia autem, vel oleo illitus, fractis nervis articulorum collisionibus, & nervorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimit. Serpentium, canumq; morsibus illitus ex aceto medetur: crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixivium contra præcipitationes, & fungorum venena, cum aceto, sale, & melle.

Cineris omnis vires ex Gal.

CInis omnis quid sit notius est, quàm ut pluribus explicari debeat, quare ad ejus vires properemus: de quibus in universum disserens Galenus lib. 8. simpl. medicamentorum sic inquit: Cinis combustorum lignorum reliquiæ sic nuncupantur, composita ex contrariis tum qualitatibus, tum substantiis. Habet enim in se partim terrenum, partim velut fuliginosum, quod Græcè dicitur αἰθαλῶδες, sive λιγνυῶδες, sive quomodocunq; quis appellare volet: atq; hæ sanè partes sunt tenues, & quæ macerati aqua cineribus, & percolatis, unà aspergantur, atq; abeunt. Quod verò reliquum est, terrenum est, infirmum & morsus carens, calida facultate in lixivium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combusta materiæ diversitate variatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere vim prodiderit, cùm ficulneus ejusmodi omnis qualitatis sit expers, utpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: verùm plena succo valido tota sit, eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis utiq; lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiq; me quandoq;, cùm aliud ad manum non esset medicamentum, per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat, siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & utroq; differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, cum quòd in eo fuligineum multò est acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, velut in cinere tithymalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterùm tenuioris essentiæ, quàm qui ex lignis fit, nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, velut naturæ igneæ, quod vocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis terve lavatur. Cæterùm si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis sermo habebitur. Τέφρα Græcè dicta, Cinis Latinè vocatur: Arabicè, Chamad, sive Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeschen: Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.

Nomina.

Ἀλκυόνιον. ALCYONIUM. CAP. XCIV.

ALcyonii quinque esse genera compertum est. Unum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, item teter odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litoribus invenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & læve, odorem algæ referens. Tertium vermiculi forma, & colore magis purpureum, a quod Milesium quidam vocant. Quartum succidis velleribus non dissimile, multis inanitaribus hians, leve. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læve, acre, quod plurimum in Propontide juxta insulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen vocant. Duo priora in fœminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium

a Orib. addit [illegible] i. fistulosum.

Tertium iis, qui difficili urina vexantur, aut arenulas in vesica colligunt, idoneum est: item renibus affectis, aquę inter cutem, lieni. Ustum autem, & ex vino illitum, alopeeias replet. Postremum dealbandis dentibus aptum est: in alia smegmata, psilothraq; assumitur, cum sale mistum. Si quisquam aleyonium cremare velit, cum sale in crudum fictile mittat, & oblinens vasis spiraculum luto, ita fornaei mandet, & cum figlinum percoctum fuerit, extrahens ad usus recondat. Lavatur ut cadmia.

* ALCYONIUM. *

Alcyonii hist. & consid.

Alcyonium (ut Plinius est author lib. 32. cap. 8) fit in mari ex nidis, ut aliqui existimant, alcyonum, & ceycum: alii ex sordibus spumarum crassescentibus: alii e limo, vel quadam maris lanugine. Quatuor ejus genera: Cinereum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris vermiculi. Quartum pumicosius, spongiæ putri simile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Milesium vocatur. Quò autem candidius, hoc minus probabile est: hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cujus meminere Dioscorides, & Galenus, silentio præterit. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius scribit, sed quod alcyones super illud marinis undis simul congestum nidificent: quorum sententiam magis probandam censeium. Alcyonium officinæ Spumam maris vocant: quòd sic idem vocent Arabes, Dioscoridem secuti, quippe qui scripserit quintum Alcyonii genus in Besbico halos achnen, hoc est, maris spumam vocari.

Spuma maris off.

Cæterùm rufum Alcyonium corallii instar, coacervatis in globum veluti vermiculis, lapidosaq; materie, Venetiis primùm vidimus. Quartum verò reperimus copiosum in Tergestino litore velleribus simillimum, album, ac levissimum. Piscatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & vulgo appellantur Garuse, nidum esse affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in seplasiis invenitur. Porrò in hoc capite in vulgatis Dioscoridis exemplaribus nonnulla (ut planè suspicor) verba desiderantur, cùm de viribus quarti alcyonii nihil in his scriptum legatur. Auget suspicionem Oribasius, cujus lectio hoc loco habet: τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, hoc est: quartum & postremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioscoride transcribens utriusq; speciei ueminit.

Locus Diosc. suspectus.

De Alcyoniis differuit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, his verbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: verùm aliud alio non parum plus minusq; & in his ipsis, quæ diximus, secundùm partium essentiæ totius tenuitatem. Est autem eorum unum densum, & grave odoris pravi: olet enim pisces putres, spongiæ in specie simile. Secundum verò aliud figura longiore, leve, & rarum: odorem habens similem phycin. Aliud tertium vermi simile est specie, colore purpureo, consistentia molli, vocant id Milesium. Post quæ quartum secundo quidem jam posito similiter & leve, & rarum, verùm lanis succidis simile. Deniq; & quintum externa superficie levi, cæterùm interna substantia asperum, nulli modoris, gustu tamen apparens acre: & sanè omnium alcyoniorum est calidissimum, adeò ut & pilos urere possit. Itaq; cùm duo prima licheuas, alphos, psoras, lepraśq; adjuvent, præterea cutem splendidiorem competentia virium efficiant, idem præstare non potest hoc ultimo loco positum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, usq; in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuissimum. Itaq; ustum alopecias curat illitum cum vino, colore quidem fulvo, tenui tamen essentia. Quartum autem ejusdem cum hoc speciei vires obtinet, verùm haud parum imbecilliores.

Alcyonii vires ex Gal.

Nomina.

Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoq; Alcyonium dicunt: Arabes, Zebdthalbahar, seu Zebdalbhar: Itali, Alcionio.

A'δάρκης. ADARCES. CAP. XCV.

Fit in Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta salsilago, humidis & palustribus locis siccitate emergens, & arundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Asii similis, & omni forma molli alcyonia, & aliquantum cavo proxima, ut videri possit lacustre alcyonium. Ad evellendas lepras, lentigines, lichenas, & vitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa vis ei acris. Humorem evocat, qui in alto concrevit, & ischiadicis prodest.

Adarcæ consid.

Calamochnus.

Legitimam Adarcen, quæ Dioscoridis, & Plinii placitis respondeat, hactenus non vidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius lib. 16. cap. 36. Quam postea lib. 32, cap. 12. vocavit calamochnum, sic inquiens: Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, e spuma aquæ dulcis ac marinæ, ubi se miscent. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum vitia: hactenus Plinius. Porrò verò eos hallucinari crediderim, qui sibi persuadent id esse Adarcen, quòd vulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm nascitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens visitur, sed in sicco reperitur litore, undis simul cum alga projecta, pilæ omnino similis, quæ in lactentium hædorum ventriculis, ex exuctis una cùm lacte pilis, plerunq; reperitur. Adde quòd hæc, quantum gustaverim, nec acris, nec caustica (ut Plinius inquit) deprehendatur, neq; etiam quod sciam in paludibus inveniatur. Hujus tamen meminit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, referens quæ Crito ad conservandos, augendos, itemq; à defluvio præservandos capillos scripsit. Ubi cùm interpres Cornarius, vir alioqui doctissimus, ignorasset quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλασσίαν, fortè suspicatus locum hunc in Galeno esse depravatum, spongiam marinam perperam interpretatus est: quandoquidem lectio illa vera est, & vertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctissimè adnotavit in suis de compositio. med. libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi sic habet: Pila marina, quæ

Palla marina.

Pilæ in hædorũ ventriculis.

Cornarii lapsus.

reperitur in mari rotunda, ut lana congesta. Cæterùm Adarcæ vires retulit Galenus lib. 11. de simplic. medic. facultatibus, ita scribens: Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alii fœminino adarcen dicunt, essentia quidem sua velut spuma est aqua salsa concreta, circa arundines, & farragines concrescens. Acerrimum hoc est, simulq; calidissimum medicamentum: proinde & per se inutile est, verùm commiscetur iis, quæ vim ejus retundunt, itaq; fit admodum utile in iis affectibus, qui excalfieri postulant, idq; foris impositum: nam intrò in corpus ipsum sumere est impossibile, nimirum ob virium vehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina sphæra plurimum facie, & viribus differre. Id Græcis ἀδάρκης & ἀδάρκιον vocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adarachat Italis, Adarce.

Adarcæ vires ex Gal.

Nomina.

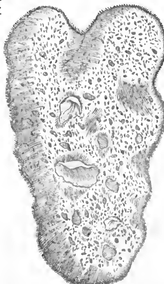
Σπόγγοι. SPONGIÆ. CAP. CXVI.

E Spongiis alias mares appellavere, tenui fistula, spissasq: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Uruntur eæ, ut alcyonium. Recentea sine pinguitudine vulnerariæ sunt, & tumores reprimunt: recentia vulnera ex aqua poscáve conglutinant, veteres sinus ex decocto melle jungunt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigantur, occlusa ulcera, callosq; laxant Siccæ recentes, & vacuæ, senilia ulcera, & quæ fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant: sanguinis profluvium sistunt. Crematarum cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abstergere, aut adstringere opus est. Utilius in oculorum medicamentis lavare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candidæ cura fiunt, è mollissimis recentes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inversæ, hoc est, parte cava sursum spectante, & qua abscissæ fuerunt deorsum. Si verò æstiva serenitate ad lunam sternantur, perfusæ sali spuma, aut maris aqua † maximum candorem referent.

† Drag. ... candidæ fiunt non paucæ.

Spongiarum hist. ex Aristotele.

* SPONGIA MARINA. *

Spongiarum genus (inquit Aristoteles lib. 5. cap. 16. de historia animalium) triplex statuitur: nam alia rara, alia spissa, alia quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, spississimum, & validissimum quod galeæ ocreisq; inseritur, eoq; ictuum ciere strepitum posse notatum est. genus hoc inventu perquàm rarum est. Quæ autem in genere illo spisso prædura sunt, atque aspera, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut juxta littus lutoq; aluntur. Cujus rei argumentum est, quòd captæ limo referta omnes cernuntur: quod certè indicat cætera quoque adhærentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea sunt spissæ, quàm raræ: quia minus albo radicis basi innituntur. Sensum etiam spongiis esse ajunt: argumentu quòd ad evulsoris accessum contrahuntur, ita ut evelli difficilè sit: quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasq; urget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronam incolunt. Narrant tamen proculdubio bestiolas quasdam velut tineas lumbricosve, & ejusmodi alias consistere intra spongias, atque alì: quas & evulsis spongiis, pisciculi saxatiles devorent, qui vel radices absumunt totas quæ inhærentes saxis remanserint. Si evenerit fortè, ut spongia abrumpatur, residuo item renascitur, & completur. Magnitudine amplissima soluta illa, & rara spongia, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollissima quæ spissa: nam achillea torosiores iis constant. Omnino quæ altis, tranquillisq; insunt gurgitibus, mollissima sunt: flatus enim, ac tempestates spongias quoq;, ut cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem spongiæ Hellesponti spissæ, ac duræ sunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; refert. Differunt inter se mollitie, duritieq;, nec calorem immodicum spongiæ patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putrescant. Quocirca optima juxta oras comperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersa sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color ipsarum vivarum nigricans est. Adhærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quædam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extenta subesse radicibus earum videtur: supernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at verò quatuor, aut quinq; patent per quos pasci existimantur. Hactenus de spongiis Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongiis historiam acceptam referre potest quam lib. 9. c. 65 scriptis tradidit. Spongiarum vires memoriæ prodidit Galenus lib. 11 simplicium medicamentorum his verbis. Spongia usta acris est, & digerentis potentiæ. Utebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem usum semper eam paratam habebat siccam & exarefactam: cùm verò res posceret, bitumine in primis imbuebat, si eo careret, pice. Porrò admovebat eam partibus sanguine profluentibus etiamnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongia usta corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterùm spongia ipsa nova per se, non sicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτὸν, id est, carpinatum vocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos excipiat, sed etiam manifestè desiccat. Id quod scies si ea sola utaris in vulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut vino, pro diversitate videlicet corporum, uti est antè dictum.

Spongiarum vires ex Gal.

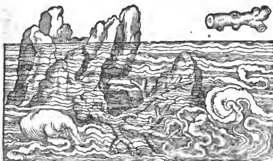
dictum. Glutinabit siquidem ea similiter atq; medicamenta, quæ vocant enæma. At si non nova sit, sed usui accommodata, palàm cognosces quantum à nova superetur, sive vulneribus eam imponas, sive aqua proluens, sive oxycrato, sive vino. Nec mirum est, cùm in spongia nova servetur etiamnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atq; hac quidem præstare potest, cùm etiamnum servat maris odorem. Nam temporis spatio, etiamsi nunquam usui accommodata sit, tamen & odorem maris amittit, neq; aquè desiccare potest. Spongia quæ Latinè, σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Asfengi albahri, seu albar: Italicè, Spongia: Germanicè, Badschwam: Hispanicè: Spongia: Gallicè, Esponge. Nomina.

Κοράλλιον. **CORALLIUM. CAP. XCVII.**

Corallium, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus, duratur statim atque emergit, tanquam offuso aere protinus concrescat. Plurimum invenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubens, colore antherici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili usquequaq; concremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, vitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat mediocriter: excrescentia coercet: oculorum cicatrices abstergit: ulcerum cava, & cicatrices explet. Contra sanguinis rejectiones magnopere efficax est: urinæ difficultati auxiliatur. Quin & potum ex aqua lienem absumit. † Quod anthipathes vocant, corallium esse arbitrantur, specie tantùm distans. Est autem colore nigro arboris figura, ramosum magis. Vires supradictas habet.

† Dra. ἔνθ. ... φυλακτήριόν ... i. Quinetiam præservatâ venenis, & omnium malorum depulsor est.

*** CORALLIUM ALBUM ET rubrum. ***

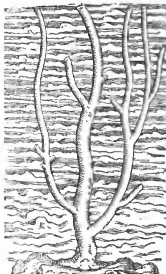
Corallium, quo usq; adeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullaq; puella, quibus non gestentur Coralli monilia aut collo, aut brachiis suspensa, quo item utuntur fœminæ in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atq; inde ad nos defertur. Cæterùm etsi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioscorides, reperitur tamen quod nivei sit candoris in eodem pelago, non autem ut rubrum compactum, ponderosumq;, sed levius ac rarius & spongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus est majore refrigeratione. Coralli meminit Plinius libro trigesimo secundo capite secundo, ubi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in corallio: namq; ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrius. In Persio vocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur & apud Graviscas & ante Neapolin Campaniæ, maximeq; rubens, sed molle, & ideo vilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color viridis. Baccæ ejus candidæ sub aqua, & molles, exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna sativa, specie, atque magnitudine. Ajunt tactu protinus lapidescere, si vivat. Itaq; occupari, evelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi: hac de causa corallium vocitatum interpretantur. Probatissimum quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, vel rursus inane, aut concavum. Authoritas baccarum ejus non minus Indorum viris quoq; pretiosa est, quàm fœminis nostris uniones Indici. Aruspices eorum, vatesq;, in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo, nunc tanta penuria est vendibili merce, ut perquàm rarò cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur hæc Plinius. Quem tamen mirari subit, quòd tam facilè sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna sativa specie atq; magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiscantur, & iis mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus, cernis ac cerasis similes visuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima primùm parantur: mox smyridis lapidis pulvere, & terra quadã, quæ è Tripoli Aphrica adfertur expoliuntur,

Coralli confid.

Coralliũ niveum.

Plinii lapsus.

* CORALLIUM NIGRUM Dioscoridis. *

Coralliū nigrum.

Coralli facultates.

politiuntur, & lucidum laevorem contrahunt, cùm iis diutius fricantur. Ad haec Corallia è mari circumquaque muscosa eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubescunt, verùm inde artificibus tradita, derasa cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antipathes vocari ait primùm vidi ego Neapoli ebenum colore referens. Atqui posthac pulcherrimam ejus plantam dono mihi dedit Antianus quidam, qui quotannis mihi plantas è Gargano Apuliae monte afferre solet. Ea enim prope radices brachii ferè crassitudinem aequat, & à medio trunco in ramos sese diffundit: res quidem visu digna, & rara. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumque praebetur. Corallium, aedes (ut ajunt) à fulminum injuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat desquamatas gingivas emendat, itemque eris ulcera sanat. Potum dysentericis juvat, seminis profluvium in viris, nocturnasque pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimit. Recensetur inter ea (Avicenna teste) quae cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur praeterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac vesicae calculi mala in pulverem igne redactum & cum aqua potum. Similimodo ex vino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat: ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine saepius poto, tradunt lienem quoque absumi. Sanguinem rejicientibus aut excreantibus medetur. Cinis ejus miscetur oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat, ulcera cava explet cicatricesque extenuat. Corallii meminisse Galenum in libris legimus de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, haemoptoicos, & suppuratos, quae corallium excipiunt. Quod Graeci κοράλλιον & λιθοδένδρον, Latini Corallium nominant: Mauritani, Bassad, Mergen, Besd, sive Morgian: Itali atque etiam Hispani, Corallo: Germani, Corallen: *Galli, Coral.*

λίθος φρύγιος. LAPIS PHRYGIUS. CAP. XCVIII.

PHrygius lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus modicè gravis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segmentis, ut in cadmia. Uritur autem vino optimo perfusus, vivisque carbonibus obrutus: perflatur assiduè follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem vino restinguitur. Hoc iterum, & trinis vicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem evanescat. Vis crudo, ustoque adstrictoria, expurgans: ulceribus crustas quadantenus inducit: ambustis cum cerato medetur. Lavatur ut cadmia.

Phrygii lapidis consid.

Phrygii lapidis vires ex Galeno.

Nomina.

QUi mihi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hactenus neminem inveni: quippe cùm nec nostratibus Medicis, nec lanarum infectoribus, usui, ex Cappadocia ad nos deferri desiit. Plinius, cùm ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiamnum expeti, tingendis tantùm vestibus commendavit. De hujus lapidis viribus disserens Galenus libro 9 simplicium medicamentorum, his verbis. Pyritae facultatem habere existimatur & Phrygius, quem vocant. Sed eo semper utor combusto quidem ad ulcera putrida, idque aut ipso per se aut ex aceto, aut oenomelite, aut oxycrato: ad oculos verò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum a me obtinent. Miscentur et & alia quapiam. Dicetur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali ejus facultate explicuisse: validè enim desiccat, habens quiddam adstrictionis simul & mordicationis. Dictum verò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimique usus, quae mistas in sese hasce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem. λίθος φρύγιος Graecis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrygia.

λίθος ἄσιος. LAPIS ASIUS. CAP. XCIX.

ASius lapis assumi debet pumicis colore, levis, fungosus, item friabilis, scissiles venas lutei coloris ad imum actas habens. Ejus flos salsugo subflava est, summo lapide insidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in aliis pumici simili, ad luteum vergente: admotus linguae aliquantum mordet. Vim habet uterque adstrictoriam, & modicè erodentem. Admistus liquidae pici, aut terebinthinae, tubercula discutit. Longè validior flos existimatur. De caetero siccat⁹ flos vetera ulcera, & cicatrici repugnantia sanat: excre-

excrescentia cohibet: tetra ulcera, & fungis similia, cum melle expurgat: ulcerum cava explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & viva calce. Prodest flos ex melle phthisicis linctu. Podagrici juvantur, pedibus in solio ex eo lapide excavato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem & corporum crassitiem absumunt, cum vice vitri in balneo sparguntur. Si lavare libet, cadmiæ modo lavatur.

Asii lapidis cond.

Tametsi in commentariis nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim: legitimum tamen nuper Tridento ad me misit Martinus Guidottinus seplasiarius diligens atque ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorsus notis ac viribus Dioscoridis descriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul a pago, quem Levigum nominant. Est enim hic pumicis instar levis, fungosus, friabilis, luteo colore intercursantibus venis. Hoc, quòd carnes absumat, utebatur antiquitas ad defunctorum sepulchra, ut absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent: ob idq; Græci appellavere sarcophagum. Quod manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται, id est, loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod sciam, ex interpretibus ita ut nos accepit: sed omnes ad aliud respicientes vocem σοροὶ pulverem verterunt. In quo mihi planè non videntur mentem Dioscoridis assecuti. Quam probè assecuti simus, nostræq; sententiæ adstipulari cognoscitur Plinius lib. 36. cap. 17. ubi de lapide Asio sarcophago ita scribit. In Asso Troadis lapis sarcophagus fissili vena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi cõstat intra quadragesimum diem, exceptis dentibus: hæc Plinius. Cæterum Asii lapidis historiam, & vires descripsit Galenus lib. 9. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Est & alius lapis in Asso proveniens, quem ob id ipsum Asion cognominant, non durus ut petra. Siquidem color illi est, pariterq; consistentia veluti tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farina tenuissima adsimile, qualis in pistrinorum parietibus adhærere visitur. Appellant hoc medicamen petræ Asiæ florem. Est verò & subtilium partium, ut sine morsu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra verò, in qua nascitur, tametsi vim habeat illi similem, actionis tamen vehementia inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & velut sale condita servet, sed & quia hæc præstet absq; vehementi mordicatione. Habet & salsedinem quandam in gustu hic Asiæ petræ flos: ut conjectura sit, illum nasci ex eo quòd res ex mari in petram residens postea à sole desiccetur: hactenus Galeni verba. Quæ quidē si paulò diligentius examinasset Fuchsius, medicus alioqui nostra ætate celebris, nõ tam facile fortasse suam protulisset sententiam libro de compositione medicamentorum: quod scilicet Asiæ petræ flos sit illa mollis, alba, & tenuissima materia, quam farina, quæ parietibus molarum inhæret, similem exudant veteres muri, rupes saxaq; montium, ex qua fit quod Salnitrum vocant. Porrò quòd hæc non verè sit Asii lapidis flos, omnibus iis perspicuum fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea diversorum lapidum flos est, nullam habet cognationem cum Asio lapide, qui solus, Dioscoridis & Galeni testimonio, florem sui nominis gignit. Lapis, qui λίθος ἄσιος & ἄσσιος Græcè, Lapis Asius & Assius Latinè vocatur: Arabicè, Hager Asos: Italicè, Pietra Asia.

Asii lapidis hist. & vires ex Gal.

Fuch. error.

Nomina.

λίθος πυρίτης. LAPIS PYRITES. CAP. C.

PYrites lapidis genus est, à quo æs conflatur. Eligi debet æris similitudine, facilè scintillas edens. Uritur sic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufescat. Alii in multos carbones igni candentes, lapidem copioso melle perfusum dejiciunt, & ubi ad fulvum colorem vergere cœperit, extrahunt: efflatoq; cinere, rursus madefactum cremant, donec æquabiliter assiccatus, friabilis reddatur: siquidem sæpe facies summa solùm uritur: ita crematus, siccatusq; reconditur. Si eloto opus sit, lavari debet, ut cadmia. Tam crudi, quàm usti vis est excalfacere, abstergere, offusam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas discutere. Resina exceptus excrescentia in carne cohibet, sed calorem quendam, & adstrictionem parit. Ita ustum nonnulli diphryges appellant.

Lapidem, quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marchesitam vocant. Verùm quanquam universi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari possunt, cùm tamen Marchesita appellata cæteris magis scintillet chalybe aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola vocatur Pyrites, tanquam cæteris præstantior. Foditur hæc omnium metallorum ferè fodinis genere, & colore diversa, plerunq; tamen (ut Plinius inquit lib. 36. cap. 19.) aureis scintillis, vel argenteis respersa. Gignitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu: quo fit, ut ferè semper reperiatur in montium cacuminibus, ubi auri, & argenti vena, in profundo delitescit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (ut chymistæ existimant) ex impurissimo sulphure aliisq; inconcoctis partibus metallorum sit conflata: quamobrem fossores in Germania, extra cavernas Pyriten tanquam inutilem projiciunt. Veruntamen quandoque Pyriten inveniunt, quæ aurum, argentum, vel æs intra se continet. Idcirco rectè prodidit Dioscorides, Pyriten lapidis esse genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignorasset Albertus, omnem Marchesitam inutilem esse asseruit. Pyrites non solùm in metallorum fodinis reperitur, cum omnibus ferè lapidibus, & metallis commistus: sed etiam in quibusdam Misniæ fluminibus rotunda facie & cæteris durior. Nos pyritem habemus crystallo, berillo, Armenio, cæruleo, chalcantho, misy, chalciti, Minio, auripigmento, & aliis lapidibus adnatum, adeò ut cum fossilibus omnibus lapidem hunc cognationem habere crediderim. Pyritæ vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis. Unus eorum, qui validam facultatem possident, est & Pyrites quem vocant: quo utimur digerenti emplastro admisto: adjicitur ei & schistos. Ab hoc medicamine, & pus sæpenumero & cõsistentia grumosa in spatiis intermediis musculorum nata, per halitum digesta sunt. Cæterùm ubi in usum vocantur lapides omnes admodum vehementer contusi, atq; ad laevorem redacti sint oportet simul itur atq; ea, quæ in ophthalmicas facultates admiscentur. Etenim nisi pollinis instar comminuantur, adeò ut in profundum corporum, quibus applicantur, subeant, assimiles manent istis marinis, & fluviatilibus arenis quæ & ipsæ communem omnium lapidum vim possident. Siquidem exiccant juvenem ex hydrope catuem, videlicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & sistentes tum sanguinem, tum muliebre profluvium facultates, præterea ad glutinanda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non sunt, ad hæc omnes sunt utiles, velut & acres, quorum posterius mentionem factam, ad detergendum, abstergendumq;,

Pyritæ vires ex Gal.

tum de-

Nomina. *tum detrahendum, extenuandum, detergendum, valenterq́; siccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al: sive Alrusenas: Italis & Officinis, Marchesita: Germanis,* Kiß und Ertzstuoff.

λίθος αἱματίτης. **LAPIS HÆMATITES.** CAP. CI.

HÆmatites optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suopte ingenio æqualis, nulla sorde admista, nulloque zonarum discursu. Vim habet adstringentem, excalfactoriam aliquantum, extenuantemq́;. Oculorum cicatrices, & scabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore suffusis convenit. Bibitur contra difficultatem urinæ, & fluxiones mulierum in vino: & ab iis, qui sanguinem rejecerunt, cum succo punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitiis apta. Uritur ut Phrygius, sine vino duntaxat. Modus ustionis est, ut modicè levis fiat, & bullis quibusdam intumescat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Densam glebam, rotundamq́; schisti lapidis, cujusmodi sunt, quæ ejus radices vocantur, in urceum figlini operis, qui ferventem cinerem contineat, condunt: paucaq́; interjecta mora eximunt, experiunturq́; si trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat: quòd si ita res se habet, reponunt: sin minus, iterum obruunt, & subinde conspicientes, periculum faciunt: siquidem in cinere diu dimissus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm scissilibus venis: quippe in rectos venarum discursus refringitur. At hæmatites longè secus se in colore habet: namq; hic floridum reddit, hæmatites verò saturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Invenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambusto. In Ægypto sponte naturæ cum metallis enascitur.

Hæmatitæ lapidis conf. *HAematites lapis, quo omnes in universum medicæ officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarii fabri utuntur, vulgò vocatur Lapis, legitimus non est, de quo meminerunt Dioscorides, & Galenus. Quippe hic alius est lapis mollis per se proveniens in montibus, apertis locis. At legitimus fossilis est, & sponte natura nascens in metallorum cuniculis: qui fractus, sanguinem colore imitatur, unde & nomen, cùm Græcis sanguis αἷμα dicatur. Huic persimilis est, quem Schistum vocant, cujus historiam, & vires statim post hunc scribit Dioscorides ob cognationis vinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, sed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præsertim in Hercynia sylva: quin & in Italia Brixiensi agro, sed peregrini bonitate cedens. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flavus, & ferruginis instar, quibusdam inest, ut peritissimus æque ac doctissimus Agricola in suis de fossilium natura libris diligenter adnotavit.* Hæmatites ferri materia. *Hæmatitis fodinas habet in valle Joachimica Regni Bohemiæ Illustris Comes Joachimus Schlichius, adeò eò refertas, ut inde optimum ferrum conficiant: quo fit, ut nil aliud sit Hæmatites lapis, quàm ferri materia. Qui ferrum auro ornant, & contegunt, id sine hæmatite facere nequeunt. Namq; ea aureas bracteas ferro prius circundatas firmant & poliunt, perinde ac pictores, lupino dente. Hæmatitæ vires memoriæ prodidit Gal. lib. 9. simpl. medicamentorum, ubi sic inquit. Porrò talium quoq;* Hæmatitæ vires ex Gal. *unus est hæmatites, quem vocant, à coloris similitudine id appellationis sortitus: sicut & galactites, quando & ipse in succum solutus lacti similis conspicitur. Habet lapis hæmatites tantùm frigiditatis, quantum habet adstrictionis. Meritò itaq; ausi sunt Medici ocularibus facultatibus lapidem miscere hæmatitem. Ac solo eo uti possis palpebris exasperatis: siquidem cum phlegmone asperæ sint redditæ, ex ovo ipsum diluens: ac si magis etiam, per fœnigræci decoctum. Sin verò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito verò semper à modicè humidis, per specillum infundens. Ubi autem, quòd vires ejus ferat, conspexeris, magis ac magis crassum efficies, ac tandem adeò crassum facies, ut specilli nucleo inungas, secundum subjectionem, aut eversionem palpebræ. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis exspuitioni convenit, omnibusq; ulceribus. Porrò siccus, si ad tantum redactus fuerit laevorem, ut pulvillum referat, reprimit excrescentia, atq; eo nullus solo ac per sese utitur. Ego verò ad ea quæ dixi, usus sum facultate ejus, ex gustus qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari vellem num quid rectè conjecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera, solus per se cicatrice includit (ut paulò antè comprehensum est) attritus, cæterum aut affusus, aut inunctus: nam & id experientia exploratum habeo: hactenus Galenus.* Hæmatitæ vires ex Alexandro. *Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, sic inquiens. Ego sanè novi frequenter me sine theriaca, aliisq́; pretiosis antidotis multos curasse, lenibus usum medicamentis, & præsertim lapide hæmatite. Usus autem eo sum in his, qui largius sanguinem rejiciebant, cum succo punici mali, & granis, vel cum succo polygonii: in quibus autem sanguis non copiosè evacuabatur, etiam ex aqua sola egelida. At lævigare ipsum curiosè oportet, ut in tenuissimum pulverem redigatur, sitq́; aereus, & vento persimilis. Dedi ego ex eo scrupula quatuor, & paulò amplius minusve. Exhibui etiam iis, qui pus expuere inceperant, ac mirum est, quomodo ulcus exiccarit sanaveritq́;, ut non amplius pus generaretur, neq; æger tussi infestaretur. Spectavi autem & alium quendam ex his, quibus vas exesum erat, non modò particulas quasdam ex faucibus, sed etiam asperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoq; lapis hic maximam efficaciam indicaverit. Nam & hic curatus est nobis non admodum etiam sperantibus. Exhibui autem ægro potus medicamentum frequentius, ut commodius distribueretur. Quare cùm crebrò ipsum bibisset, tandem sumere ipsum fastidivit. Excogitavi autem hujusmodi rationem, redactum in tenuissimum pulverem panniculo lineo imposui, & diligenter ipsum undiquaq; constrictum, colligatumq́; in poculo, quod vinum odoratum modicum haberet, suspendere permisi, idq́; per totam noctem jam inde ab ipso vespere: extraxi autem tenuem, aereamq́; ejus partem, ut æger solam vini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atq; hoc sanè agendo, bibendoq́; continuè, sanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præservationis causa facere pergebat, bibebatq́;, donec etiam corpore probè permutato, consueta agendo viribus se constare sentiret. Hæc de lapide hæmatite à me visa, & usu comprobata conscripsi. Ha-* Nomina. *ctenus Alexander lib. 7. cap. 1. Hic lapis Græcè λίθος αἱματίτης vocatur: Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenegi, sive Alsadanegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè,* Blutstein.

λίθος σχιστός. **LAPIS SCHISTUS.** CAP. CII.

SChistos lapis in Iberia Hispaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, suapte natura fissilis, concremento, & alterno cohærentium venarum discursu, pectinum modo, Ammoniaco sali similis. Vim exhibet hæmatitæ, sed ad omnia infirmiorem: quin & cava replet muliebri

lacte

lacte perfusus: ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & uvas oculorum, magnopere efficax est.

Schisti lapidis confid. & vires.

Schiston lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia (ut Agricola vir clarissimus est author) non solùm in pluribus Hercyniæ sylvæ locis foditur, sed etiam in Bohemia, ubi & nos quoq; eum adinvenimus. Cæterùm cùm de viribus cum hæmatite coeat, hic ejus vires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic de ejus viribus disserens. Lapidi hæmatitæ persimilem vim obtinet, verùm infirmiorem is qui vocatur schistus, ac post eum galactites. At melitites caliditatem etiam nonnihil, ut dixi, adjunxit. Ut itaq; unusquisq; ipsorum leviter ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in usum ducitur: est tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiamnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt, atq; jucundiora: cæterùm liberis jam phlegmone partibus infirmiora quàm quæ persanare valeant. Λίθος σχιστὸς Græcis, ut Latinis Lapis schistus, & Italis Pietra scissile appellatur. Nomina.

Λίθος γαγάτης. LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

IN gagatarum lapidum genere præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger est plerunque, & squalidus, crustosus, perquàm levis. Vis ei molliendi, & discutiendi: deprehendit comitialem morbum suffitus: recreatq; vulvæ strangulationes: fugat serpentes nidore: podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur: vocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cujus faucibus ii lapides inveniuntur.

Gagatæ lapidis confid.

Lapidem, quem Gagaten vocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Isprugk dicunt) in quodam torrentis alveo repertum, ostendit mihi primùm clarissimus medicus Joannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorsus notis à Gagatis historia dissidentem. Nam præterquam quod igni admotus confestim accenditur, flammamq; contrahit, ac bitumen redolet, squalidus est & niger, crustosus, & perquàm levis. Hoc scatet in universum Flandria, Cimbriaq;, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem sibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cujus fodinis nuper ingentem glebam misit ad me Tridento Sanctus Santinus diligens pharmacopola ad Coralli insignium. Fuchsius vir alioqui eruditissimus magno errore putat (ut libro primo retulimus, cùm de pissasphalto diceremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertum, esse pissasphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo dissentiam, citato nuper loco latius ostendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten censet esse succinum illud nigrum, quod nobis vulgò Ambra nera vocatur. Sed in hoc similiter eum (pace ejus dixerim) hallucinari clarius esse opinor, quàm ut pluribus demonstretur. Nam ut omittam absurdum mihi planè videri, quod succinum lapidis nomine digneur, illud non est squalidum, neq; crustosum, sed in superficie potius læve, & lucidum satis apparet. Sunt qui existiment fossiles quosdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola vir doctissimus, & in fossilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, esse lapidem Gagaten, quod carbones ii non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Verumtamen cùm hi flammam non edant, nisi follibus excitentur, nec ullum bituminis odorem spirent, eorum opinio planè refellenda videtur, Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans est, ut accensus picis ferè modo flagret & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copiosum reddit, ubi vitreis organis conclusus, ignium vi peruritur. Hoc commendavit Mesues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmum, tetanicis, arthriticis, ab utero suffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus illis elici non potest, cùm omni penitus humore destituantur. Gagatæ historiam, & vires tradidit Gal. li. 9. de simpl. medic. facultatibus, his verbis. Est & alius lapis colore atro, qui ubi igne admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioscorides, nonnulliq; alii in Lycia inveniri prodiderunt, ad fluvium nomine Gagatem, unde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluvium non vidi, tametsi parva navicula totius Lyciæ litora legerim, quò videlicet, quæ in ea sunt, inspicerem. Crustaceos verò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria asportavi, natos in colle, mari mortuo, quod vocant circumdato, quà orientem spectat, ubi & bitumen est: eratq; lapidum odor similis bituminis. Utebarq; eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, mistis videlicet faculentibus, quæ ad hoc symptoma probata fuerant. Planeq; visum est mihi evidentiorem eorum facultatem reddidisse. Miscui verò ipsum & Barbaro quam vocant, & palam medicamentum effectum est exiccantius, adeò ut & sinus contraheret, nedum cruenta vulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur: hactenus Gal. Cæterùm Plinius lib. 36. c. 19. existimasse deprehenditur, quod quemadmodum in medicamentis sibi viribus mutuis respondent Thracius lapis, & Gagates ita uterq; in aqua demersus accendatur, & conflagret, restinguatur verò in oleo. Quod tamen falsum est: quandoquidem Dioscorides ubi memoriæ prodidisset Thracium lapidem iisdem viribus esse præditum, quibus & Gagates, subdidit Thracio illud peculiare adscribi, quòd aquis demersus accendatur, & oleo restinguatur: quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam esse Aetius testis est lib. 2. ca. 4. quippe si igne inflammetur, meroq; restinguatur, exhibeaturq; id vinum cardiacis potandum, confestim levantur, represso sudore, excitatoq; arteriarum pulsu. Nonnulli Gagatem ad pollinis tenuitatem terunt, septemq; continuis diebus colicis è vino propinant drachmæ unius pondere, & integram restituunt valetudinem. poculum interim, quod laborantes bibunt, ejusdem vapore suffientes. Sed quoniam Gagates ob quandam nominis similitudinem, lapidem ACHATEN ita veteribus appellatum mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad varia humani corporis incommoda, meritò hic aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus primùm Achates est in Sicilia, juxta Achatem fluvium, à quo nomen sibi vendicavit. Lapis hic variis constat coloribus, & se invicem incursantibus zonis lineisq;, adeò ut quandoq; varias affingant imaginum formas, naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè testatur Plinius lib. 37 capite primo, ubi sic habet. Post hunc annulum regio fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui adversus Romanos bellum gessit. Namq; habuisse traditur Achaten, in qua novem Musæ, & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrentib. maculis, ut Musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos vocasse Achaten variis ac diversis nominibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alia: quòd quidam columbos quidam cornua, alii arbores, alii sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se ferant. Prodest Achates (ut Plinius est author) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis usq; crediderim, quoniam primùm ejus provincia affla- Achatis lapidis historia. Achatis nomina. Achatis vires.

Gagatæ histor. & vires ex Galeno. Carbones fossiles non esse Gagaten. Fuch. error. Plinii lapsus.

tu scorpionum pestis extinguntur. Et in India inventi contra eadem pollent, & alii magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoq; sedant in os additi. Leonina pelli similes, potentiam caeteris validiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis verò suffitu, earum tempestates averti, & praeterea flumina sisti. Argumentũ esse, si in ferventes cortinas additi, refrigerent. Sed ut prosint, leoninis jubis alligandos. Abominantur hyaenae pelli similes, quòd domibus discordiales sint. Sed qui unico tantùm colore notatur, invictos athletas reddit: hactenus Plinius. Lapis, qui Graecis λίθος γαγάτης, Latinis Lapis Gagates vocatur: Italis, Pietra Gagate.

Nomina.

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIUS. CAP. CIV.

† Or. Ansi i. terra.

LApis Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiae, cui Ponto nomen est. Vis ei Gagatae. Traditur aqua accendi, & † oleo restingui: quod in bitumine accidit.

Thracii lapidis mentio ex Gal.

QUi Thracium lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inveni: nec qui illum alius in regionibus se vidisse, aut invenisse testetur, compertum habeo. Ejus mentionem fecit Galenus unà cum gagate lib. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cujus meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit eo ïus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur: adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus ejus in medicina usus: neq; Nicander praeter graveolentiam, qua suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit: haec Galenus. Caeterùm nos Thracii lapidis historiam potius fabulosam, quam veram censemus. Ejus nomen Graecum λίθος θρακίας: Latinum, Lapis Thracius: Italicum, Pietra Thracia.

Nomina.

λίθος μαγνῆτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAgnes lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad caeruleum vergente, densus, nec admodum gravis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, ut crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro haematite vendant.

Magnetis Lapidis historia.

MAgnes lapis Heraclius, & Sideritis quoq; dicitur. Magnes quidem ab inventore (ut Nicander author) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinvenit: aut à Magnesia regione, ut Lucretius suis in poematibus scribit. Heraclius verò, vel ab Heraclia urbe, vel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit belluas, viribusq; subegit: ita Magnes ferrum victricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob vires Sideritis quoq; dicitur: quippe ferrum Graecis σίδηρος appellatur. Nos autem vulgari idiomate appellamus Pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniae, & in variis Germaniae, ac Bohemiae locis, et si saepe casu inveniatur in ferri fodinis. Praestat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina convehitur: sed omnium praestantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, quippe in iis aut niger est, aut caeruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contra. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum, sed etiam vim suam in id adeò transfundit, ut possit alterum inhaerens ferrum ad se trahere: quo fit, ut saepius acus acum trahat, adeò ut altera alteri subpendeat, nullo apposito adminiculo, ad duodenum usq; numerum. Quod item ferreis fit annulis, qui alter alteri inhaerentes catenae instar dependent, tametsi postremus non tam pertinaciter inhaereat, ut primus & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrũ, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec ulla eam philosophorum investigatio unquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi vim hanc peculiarem tribuisse coelum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro vim detrahendi bilem, & Torpedini marinae stupidam reddendi manum, qua ipsam viventem tetigerit. Nec sane aliud quicquam inveniri putaverim, quod viribus Magnetem magis amuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem ut magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex annulo in annulum, idem similiter efficit Torpedinis virtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens ejus facultas adeò confestim per setas virgamq; excurrit, ut statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, vi per funem aurae instar excurrente. Caeterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est l. 34. c. 14.) Arsinoes de Magnete lapide templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulacrum ejus e ferro pendere in aere videretur. Cujus forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumq; sacerdotes (si tamen vera referunt, qui talia scribunt) Mahumetis sacellum è praestantissimo Magnete concamerari jusserunt, ut imposita in eo Mahumetis arca è purissimo ferro conflata, tanquam divino quodam miraculo in aere penderet, ita decepto populo. Trahit itaq; Magnes propria vi ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, vel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur. Magneti vim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopia montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrum confestim abigat respuatq;. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submovere nequeant: per alium verò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & veluti tripudiantes fiant. Atqui ne fortassis quispiã censeret id esse fabulosum, ego quidem fateri possum, me Magnetis frustum habere, quod altera parte ferrum trahit, altera respuit. Magnes flavo cũ aere fusus, illud argenteo nitore colorat, quemadmodum cadmia aureo, ut superius diximus. Magnetis breviter meminit Gal. l. 9. simp. med. sic inquiens: Ex lapidib. unus est & magnetes, & heraclea, quam vocant, adsimilem haematitae vim obtinens. Lapis, qui Graecis λίθος μαγνῆτις & ἡρακλεῖος, Latinis Lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabib. Hager almagritos, seu Magnathis: Italis, Pietra magnete & Calamita.

Theamedes lapis.

Magnetis vires ex Gal. Nomina.

λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICUS. CAP. CVI.

ARabicus lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus haemorrhoidas exiccat. Ejus cinis dentifricium optimus.

NUllum hactenus vidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem: quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore convehi in Italiam. Ejus tamen nomen Graecum est λίθος ἀραβικός, Latinum, lapis Arabicus: Italicum, Pietra Arabica.

Nomina.

λίθος γαλ-

λίθος γαλακτίτης. **LAPIS GALACTITES.** CAP. CVII.

Galactites appellatur, quòd lacteum succum exsudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & ulcera convenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

λίθος μελιτίτης. **LAPIS MELITITES.** CAP. CVIII.

Melitites omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Ejusdem ut galactites effectus.

Galactiten, item Melititen, etsi antea me non vidisse scripseram, dum tamen in Bohemia sum, utrumq; ex Misnia ab amicis accepi. Alter tamen (ut Galenus inquit lib. 9. simplicium medicamentorum) Galactites vocatur, quod in succum solutus lactis speciem reddat: quemadmodum alter melitites, quod succi dulcedine mel gustu repræsentet. Galactitæ meminit Plinius l. 37. c. 10. sic inquiens: Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephitem: trita autem lacteo succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoq; adalligata collo, salivam facere dicunt: in ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis: hæc Plinius. Cæterùm, ut testatur Agricola, non solùm reperiuntur Galactites in quibusdam Saxoniæ montibus, in Germania, sed etiam in quorundam fluminum alveis, pariterq; Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè Lapis Galactites: Italicè, Pietra Galactite vocatur. Hic verò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis Lapis melitites, Italis Pietra Melitite nominatur. Galactitæ & melitis hist. Nomina.

λίθος μόροχθος. **LAPIS MOROCHTHUS.** CAP. CIX.

Morochthus lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida vocaverunt, in Ægypto nascitur: quo, utpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis vestibus utuntur. Spiracula corporis obstruere videtur: conveniens iis, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & vesicæ doloribus, cum aqua potus: itidem fluxionibus vulvæ, & impositus velleri. Mollibus oculorum collyriis miscetur: explet enim cava, atque delachrymationes sistit. Idem cerato exceptus, ulcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

Morochthum lapidem nonnulli galaxiam vocant, nascitur (ut inquit Georgius Agricola, acerrimus fossilium indagator) in Saxonia Germaniæ. Hujus frustum non parvum ex Misnia misit ad me Georgius Fabritius, vir quidem doctrina, & virtute clarus, nullis deficientibus notis ac viribus. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Porrò facit Morochthi lapidis adstringens facultas, qua cruentas rejectiones sistit, & corporis spiracula obstruit, ut alterius quoq; lapidis hic mentionem faciam, admirabilis sanè facultatis ad ossium fracturas. Siquidem tametsi perfracta ossa à Chirurgis non ante quadragesimum diem sanari soleant, compertum tamen est à compluribus in Germania, ea procul dubio sanari triduo, aut quatriduo hujusce lapidis potu, sesquidrachmæ pondere, ex rubro meraco cùm mane, tum vesperi hausto. Sed interim os fractum restaurare, aptare, ac asserculis circumquaq; munire operæpretium est, & affectum locum illinire unguento ex Geranii radicibus cæruleum florem gerentis, & lacteum suis axungia, siccatis prius radicibus, & in pulverem tritis, & deinde ex axungia præscripta in mortarium exceptis. Extenditur enim super linteolo cera odorata imbuto, & fracto loco adalligatur. Est itaq; lapis is longus perinde ac humanus digitus, teres, crassitudine ferè annularis, & sæpe tenuiore, albicans, friabilis, tophacea intus substantia. Hunc primo ad me misit excellens ac doctus Medicus Georgius Voirt, qui olim in Aula Cæsaris Caroli Quinti honorificè medicinam fecit. Nascitur in eo Rheni tractu, quem Germani die Bergstraß vocant circa Darmstat oppidum, duobus à Rheno miliaribus, & reperitur in arena. Tale est enim illius loci solum. Sunt qui hos lapides, e plantæ cujusdam bechio similis radicibus ibi nascentis gigni existiment. Sed an hoc verum sit mihi certò non constat. Germani hunc lapidem ab effectu appellant Beinbruch. Morochthi meminit Galenus unà cum scissili lapide li. 9. de simpl. medic. facultatibus, sic inquiens: Sunt & alii lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem præ se ferens: quo circa hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest quòd desiccet videlicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modò dicti. At quantò est majore emolliendi vi, quam prædicti quòd nullam videlicet effectricem qualitatem habeat, tantò etiam moderatior est, magnúq; dolorem levat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant: hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius libro 27. c. 11. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi una cum leuca de leucographide disserit: nisi fortasse fuerit vocabulorum similitudine deceptus. Lapis Græcis λίθος μόροχθος, Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, Pietra Morochtho. Lapis ad ossium fracturas. Morochthi lapidis vires ex Gal. Nomina.

λίθος ἀλαβαστρίτης. **LAPIS ALABASTRITES.** CAP. CX.

Alabastrites vocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit, stomachi dolores cum cerato levat: gingivas comprimit.

Alabastrites notissimus lapis est iis qui Romana inviserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credant lapidem illum Alabastritem esse, quo hac tempestate toto varia finguntur vasa, quibusdam subnigricantibus venis discurrentibus, pellucido lavore materia verò adeò imbecilli, ut parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritis species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad vasa unguentaria cavabant, quo diutius unguenta a rancore vendicarent, nascitur (ut Plinius inquit lib. 36. c. 8.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris Alabastritæ consid.

Alabastritae vires ex Gal.

candidior. Probatissimum verò in Carmania, mox in India, jampridem & Syria, Asiaq;. Vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quam maxime melles coloris in vertice maculosi: hac Plinius. Hujus facultates memoria prodidit Galenus lib. 9 simplicium medicamentorum, sic inquiens: Et alabastrites vocatus unguis in medicina, quum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis. Is Graecè λίθος ἀλαβαστρίτης, Latinè, Lapis alabastrites dicitur: Italicè, Alabastro.

Nomina.

λίθος θυΐτης. LAPIS THYITES. CAP. CXI.

Lapis nomine Thyites, in Aethiopia gignitur, subviridi colore jaspidem imitatus: cum diluitur tamen lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quae pupillis obversantur, expurgat

Fuchsio male Turcicus lapis Thyites creditur.

Thyiten lapidem neq; ipse hactenus inveni, neq; ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantùm petendus est, ubi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinae, libro illo de compositione medicamentorum, quem collocupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridis Thyiten dictum, nihil aliud esse censet, quam lapidem illum caeruleum, qui Italis vulgo Turchina, aliis verò Turcicus lapis appellatur, ut ejus verba, quae subjiciam, apertè declarant. Jaspis, inquit, Galeno duplex est. Una subviridis, quae Dioscoridi Thyites, ut alibi diffusiè monstravimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Jaspidis species, quae quòd aeri & caelo matutino autumnali similis sit, hoc est, caerulea lacteq; suffusa ἀερίζουσα Graecis, Junioribus Turcica, Germanis Türckes nominatur. Quam certè appellationem verisimile est ex Thyitis depravata voce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera viridis, quae sic dicta est quia viret. Ejus duodecim sunt genera, quae alibi a nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica vocata Jaspis, de qua jam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsii sententia. Quae sanè mihi nonnullis rationibus refellenda videtur. Primum namq; non invenio, quòd Galeno Jaspis in duo genera digeratur, in viridem scilicet, & subviridem, ut illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum viridis tantùm meminisse constat, lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi de ejus facultatibus disserit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subviridis quodammodo, ut Jaspis: siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis verba refert, ut ex capitis illius titulo quisq; certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur, περὶ τῆς Διοσκορίδου θυΐτου: De Dioscoridis Thyite. Praeterea equidem nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites, quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subviridis, non autem saturati caerulei, ut ille. Ad haec si lapis, qui ἀερίζων Graecis vocatur, & qui verè Turcicus est, Jaspidis generibus assignatur (quod ipse quoq; Fuchsius asserit) non video, quo modo fieri possit, ut idem sit Dioscoridis Thyites: qui a nemine, quod sciam, inter jaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non videtur verisimile, quòd Turcicus lapis a Thyitis depravata voce nomen acceperit: quam enim, quaeso, illae voces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, ut credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua: nam quemadmodum in Italia caeruleus color, quem propriè caeli colorem esse volunt, vulgo turchino vocitatur: ita etiam nobis lapis is, de quo sermo est, a colore, quem caeruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facile factum esse arbitror, ut eundem lapidem juniores Turcicum appellaverint: atq; adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Türckes dixerunt. Lapis qui Graecis λίθος θυΐτης, Latinis item Lapis Thyites appellatur.

Nomina.

λίθος ἰουδαϊκός. LAPIS JUDAICUS. CAP. CXII.

Judaicus lapis in Judaea nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis aequaliter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repraesentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidae aquae cyathis tribus, potu difficultati urinae auxiliari, & calculos in vesica comminuere.

Lapidis Judaici vires ex Gal.

Lapis è Judaea allatus, unde & illi nomen, passim in officinis habetur. Utuntur eo medici non modò ad vesicae calculos, sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt. Galenum secuti, qui lib. 9. de simpl. medicamentorum facultatibus, ejus faciem ac vires descripsit, his verbis. Est & alius lapis viribus valentioribus in Palaestina Syria proveniens, colore candido, specie concinna, lineas habens certo torno ductas. Appellitant eum a loco, in quo nasci consuevit, Judaicum, utunturq; ad vesicae lapides in cote solventes, & ex aqua calida tribus cyathis potui praebentes. Sanè in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides vesicae pertinet: verùm ad eos, qui in renibus haerent, efficax est. λίθος ἰουδαϊκὸς ita Graecis, Latinis verò, Lapis nuncupatur: Arabibus, Hager alyendi, seu Agiar alihend: Italis, Pietra Giudaica. Germanis, Judenstein.

Nomina.

λίθος ἀμίαντος. LAPIS AMIANTUS. CAP. CXIII.

Amiantus lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis: quo, utpote flexili, telas, & velis tantùm spectaculi gratia texunt, quae ignibus injecta ardent quidem, sed flammis invicta splendidiora exeunt.

Amianti lapidis consid.

Lapis Amiantus ita appellari coepit, quòd in ignem conjectus non modò non comburatur, nihilq; splendoris amittat, sed si sordidus fuerit, nihil deperdens, nitidus, & splendescens extrahatur. Idem vocatur Asbestos, quod in lucernis pro ellychnio impositus, non solum non extinguatur dum aliquid olei supererit, sed nunquam comburatur. Idem lavatur, e..itur, netur, texitur. Quare (ut Hierocles literis commendavit) Brachmanes Indorum Philosophi, ex eo sibi vestes parabant in divinitatis specimen posteritati desertas reliquerunt. Ex eodem quondam etiam funebres Regum tunicae fiebant, quibus induti in rogum imponebantur, ut corporum cinis, a lignorum cinere secretus seclususq;, sepulchro condi posset. Hinc Plinius, vel author quisquis ille fuerit, à quo transcripsit, manifestè deceptus est, quòd putaverit ex lino quodam Indico has parari telas. Nam is libro decimonono, capite primo, de eo ita scriptum reliquit. Inventum est etiam linum, quod ignibus non absumeretur. Vivum id vocant, ardentesq; in focis conviviorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis, splendescentes igni magis, quam possent aquis. Regum inde funebres tunicae corporis favillam ab reliquo separant. Nascitur in desertis, adustisq; Sole Indiae, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescitq; vivere ardendo.

Vestes ex Amianto.

Plinii error.

Rarum

Rarum inventu, difficile textu propter brevitatem. Rufus de cætero colos splendescit igni. Cùm inventum est, æquat pretia excellentium margaritarum: vocatur autem à Græcis Asbestinum, ex argumento naturæ. Anaxilaus author est, eo circumdatam arborem, surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatum in toto orbe. Hæc ille. Quæ tamen partim fabulosa, partim vera apud me sunt. Obtusi nimirum ingenii esset, credere linum aliquod igni impositum non ardere: sed transeant hæc una cum Salamandræ fabulosa historia. Ego autem id errorum evenisse censeo ab Amianti lapidis effectu. Cum enim vidissent antiqui ex eo stamina duci, & telas, & mappas inde parari, linum vivum lapidem hunc ab opere eos appellasse credendum est: officinæ ac medici Alumen plumeum vocant, id esse existimantes, quod Græci scissile dicunt. Sed meo quidem judicio falluntur, cùm plumeum alumen vocatum nulla adstringenti vi polleat, sed acri, nec in ignem conjectum comburatur, quod Amianti est proprium. In hac vulgari opinione ego quoque, unà cum plerisque rei metallicæ studiosis jampridem versatus sum, donec clarissimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen scissile Pisis ad me misit, sic adeo Amianto simile, ut nisi adstrictoria vis, qua pollet, ipsum ab Amianto plurimùm differre gustu indicasset, alterum ab altero discernere nescivissem. Nihilominus & ex eo discrimen cognoscitur, quòd hoc in ignem projectum statim exuritur, ille verò nequaquam. Hinc itaque fit, ut haud dubiè credendum sit Alumen plumeum vocatum legitimum esse Amiantum. Cæterùm non desunt impostores (ut auctor est Brasavolus Ferrariensis) qui lapidem amiantum simplicibus mulierculis ostendant, vendantque sæpenumero pro ligno Crucis Servatoris nostri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quodque ligni modo plurimis constet lineis intercursantibus. Meminit Amianti Plinius lib. 36, cap. 19. ubi sic inquit: Amiantus aluminis similis nihil igni deperdit. Hic veneficiis resistit omnibus, privatim magorum. Ejus nomen Græcum λίθος ἀμίαντος: Latinum Lapis Amiantus: Italicum, Pietra Amianto.

Linum vivum.

Alumen plumeum.

Alumen scissile & Amiantum differunt.

Fraus impostorũ.

Nomina.

λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRUS. CAP. CXIV.

SApphirus lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes bibitur. Excrescentia in oculis uvasque, & pustulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

SApphirum gemma colore constat cyaneo, perquàm translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit libro 37. cap. 6. Veruntamen hac ætate nullum hactenus vidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum sit aut nostri usus sapphiros esse cyaneos gemmas sapphiri æmulas: aut hac in re errasse Plinium fatendum, quod fortasse cæruleum lapidem peculiariter vocatum, quem Mauritani azulum vel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullum præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri vires perquàm breviter perstrinxit Galenus, cùm tantùm ad scorpionum ictus haustum prodesse scripserit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ adversus venena, & pestiferos affectus parantur, non modò sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonii, hyacinthique, tametsi præter medicorum spem, potantes plerunque fallant: quòd raræ admodum sint seplasiæ, quæ hujusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant. Caveant itaque medici, ne decipiantur. Id enim fiet, si ubi in opus fuerit, peritissimos probatæque fidei consuluerint gemmarios: quippe gemmarum ramenta, quæ in seplasiis habentur, adulteriis, & imposturis non vacant. Adde, quòd plerunque alterum alterius vice supponunt. Putant enim chrysopassos aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystinum colorem referunt. Præterea observandum est, ut gemmarum ramenta, si quæ legitima, præclaraque inveniuntur, quin & margaritæ, & coralli super lapide porphyrite tamdiu atterantur, usquedum redigantur in pulverem tenuissimi pollinis instar. Et sanè advertant medici, quibus curæ est, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortariis conterantur. Nam si id inconsultè fiat, derasis delimatisque, æneis mortariis, ferreisque pistillis, æris & ferri scobis coralliis admista, noxium & venenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium jactura. Quandoquidem vidi ego sæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortariis contriverunt, & subinde suis ægrotantibus propinarunt, qui iis degustatis in maximum deducti sunt discrimen. Qui lapis λίθος σάπφειρος Græcis, Lapis sapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.

Sapphiri consideratio.

Sapphiri vires.

Gemmarum ramenta in offic. adulterata.

Corallia ut conterenda.

Nomina.

λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

MEmphites in Ægypto juxta Memphin invenitur calculorum magnitudine, pinguis, versicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut secanda sunt, sine periculo obstupescere, ita ut non sentiant cruciatum.

λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

SElenites lapis, quem aliqui aphroselenon appellarunt, quoniam noctu invenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, levis. Hujus ramenta comitialibus in potu dari jubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

MEmphites lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametsi vulnerariis medicis sæpissimè desideretur, ubi integra partium sectione sit opus. Selenitem verò etsi antea non videram, eius tamen hoc anno à peregrino quodam, qui Galitia Hispaniæ, ubi divi Jacobi templum inviserat, in patriam revertebatur. Hic lapis vitri modo translucet, & facilè in tenues finditur laminas: quo fit, ut in iis locis, ubi frequentissimus habetur, vitri vices expleat, ad concludendas ædium fenestras. Quidam quòd speculi imaginem reddat, Specularem lapidem vocant. Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Crystallum nobis in mentem redigit, cùm expetatur id sæpius in medicum usum, silentio involvendum non duximus. CRYSTALLUM itaque, (ut Plinius inquit l. 37. c. 2.) gelu vehementiore concrescit, nec alibi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ nives rigent, glaciemque esse certum est unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinii de crystallo sententia. Nos verò contra rationibus non obscuris innixi (quod etiam peritissimus Agricola sentit) Crystallum censemus nec glacie, nec nive fieri unquam: sed eo ipso humore, quo in terræ visceribus gignitur beryllus, adamas, & alii id genus lapides. Gignitur antem cry-

Mēphitæ & Selenitæ cōsid.

Crystalli hist. Plinii sententia explosa.

tem crystallum ex humore omnium purissimo sané constat, quòd omnium gemmarum clarissimum, translucidissimumq; sit. Probatur sic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, vel nive: quoniam unaquaq; glacies quantumvis longo tempore concreta in algidissimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æstate nix unquam recedit, etiamsi e profundis partibus eruatur, liquescit tamen in calidis locis reposita, non modò igni, sed solis etiam calore. Namq; id ipsum Crystallo eveniret, igni vel solibus admoto, si è nive aut glacie concresceret: reperireturq; tantùm in montibus perpetuo nivosis. Verum enimvero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hispania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania & in Nerone, & Chitis rubri maris insulis, quin & in agris, ubi seges seritur, ubi aratro sæpius magnas crystalli glebas fodere bubulci, liquidò sané constabit, ex alia materia gigni crystallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium scopulis invenitur, superficietenus cohærens, ex purissimo lapidescente humore in visceribus terræ concrescere non dubitaverim: quod tamen tractu temporis pluviarum impetu, quæ in præruptis montium universam deradunt terram denudari crediderim. Quapropter non temere dixit Plinius, liquido se affirmare posse in cautibus alpium nasci adeò invias, ut plerunq; fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio quòd glacies per aquas innatet, crystallum verò illico subsidat. Porrò Pliniana sententia, præter hæc refragatur apertissime Julius Solinus ca. 20. Polyhistor his verbis. Ille & crystallus, quam licet pars major Europæ, & particula Asiæ subministrent, pretiosissimum tamen Scythia edit. Destinatur ad pocula: nam fert calorem præcipuè quamlibet nihil aliud quam frigidum pati possit, ses angulus invenitur. Qui eligunt purissimum captant ne quid rufum neve nubilum, vel spumis obsitum arceat perspicuitatem. Tunc ne duritia justo propensior obnoxium fragilitati magis faciat. Putant glaciem coire, & in crystallum corporari, sed frustra. Nam si ita foret nec Alabanda Asiæ, nec Cyprus Insula, hanc materiam procrearet. Quibus regionibus incitatissimus calor est. Livia Augusta ad magnitudinem centum quinquaginta librarum inter capitolina donaria crystallum dedicavit. Præstantissimum illud existimant, quod album & aqua clarissima modo pellucidum visitur. Vis crystallo adstrictoria: proinde datur in pulverem tenuissimum tritum utiliter dysentericis ex vino austero. Albis uteri profluviis sistit. lac verò nutricibus auget, quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Crystallo pila, quæ adversus solis radios exposita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed in tantùm id cauterii genus admovebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos hujusce cauterii periculum fecimus, non sine ægrotantium & astantium admiratione. Lapis, qui Græcis λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites Italis Pietra Memphite vocatur. Qui verò λίθος σεληνίτης Græcè, lapis selenites Latinè. Pietra selenite, Italicè appellatur.

Crystalli hist. ex Solino.

Crystalli vires ex Gal.

Cauterii ex Crystallo.

Nomina.

Λίθος ἴασπις.

LAPIS JASPIS. CAP. CXVII.

Jaspidum quædam smaragdum imitatur: alia crystallum, colore similis pituitæ: alia non dissimilis aeri, ob id vocatur aerizosa: alia veluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento vocatur: quædam lineis albis resplendentibus præcingitur, Assyrios appellata: alia terebinthinæ similis, quæ terebinthizusa dicitur: alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta esse traduntur, & accelerare partum femoribus appensæ.

Jaspidum genera.

Jaspidum genera longè plura recensentur, quàm quæ à Dioscoride describuntur. Quandoquidem quædam visitur cæruleo copioso, aut glauco pinguis similis, id est, viridis lacte suffusa. Alia purpurea, qualis nascitur in Phrygia. Alia rosea, & quasi florib. tincta, qualis in Ida monte profundissimis specubus foditur. Alia ex purpura cærulea, qualis invenitur in Cappadocia. Alia ex rubeo nigra. Alia jecoris imitatur colorem, quasi saturatiore colore reperiatur, lineis ejusdem coloris dilutis, & nigris cingi solet. Quædam nivem imitata rutilis punctis respergitur. Quædam onyche pingitur, aut ex altera parte jaspis est, ex altera onyx, proinde jaspionyx vocata. Alia cujus altera parte sit purpurea, altera viridis. nec utrinq; pellucens, sed qua parte virescit. In summa varia est Jaspidum natura. Suspensas ad plura valere ajunt, nempe ad omnem sanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum juvandum, veneremq; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec desunt superstitiosi, qui dicant Jaspidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, si quibusdam magicis verbis admurmurentur, priusquam suspendantur. Ex tot Jaspidis generibus viridis tantummodo meminit Gal. l. 9 simpl. medicamentorum. ubi de facultatibus ejus ita disserit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibusdam testimonio suo adscribunt talem, qualem re vera habet Jaspis viridis, nempe stomachum, ventrumq; os juvans appensa. Ac nonnulli quoq; ipsum annulis inserunt, sculpuntq; in ea draconem radios habentem, velut rex Nechepsos scripsit in quartodecimo libro. Sane hujus ego quoq; lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex hujusmodi lapillis confectum a collo suspendi, ita ut lapides os ventris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodesse, etiam si sculpturam non haberent, quam descripsit Nechepsos: hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Jaspis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaspro.

Jaspidis natura.

Jaspidis vires ex Gal.

Nomina.

Λίθος ἀετίτης.

LAPIS ÆTITES. CAP. CXVIII.

Ætites lapis est veluti prægnans, cùm quatitur, alio in utero sonante. Gravidis continet partus, cùm lubricæ sunt vulvæ, & parum tenaces, sinistro brachio adalligatus: sed parturientibus e brachio amoveatur, & feminibus alligetur, ut sine doloribus pariant. Furem deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum devorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo devorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè juvat.

Aetitæ lapidis hist. & vires.

Ætiten Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore tum magnitudine & vulgaris est notitiæ. Meminit hujus Plin. l. 36. c. 21. his verbis. Aetitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicut in decimo volumine diximus. Ajunt binos inveniri marem, & fœminam. nec sine iis parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica nascentem pusillum & mollem, intra se, ac velut in alvo habentem argillam suavem, candidam: ipsum friabilem quem fœminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem, aut subrutilum, in alvo habentem durum lapidem. tertius in Cypro invenitur, colore illis in Aphrica nascentibus similis, amplior tamen, atq; dilatatus. cæteris enim globosa facies. Habet in alvo arenam jucundam, & lapillos: ipse tamen mollis. ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens juxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra navigantibus ex hac ad Leucadem.

Inveni-

Invenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic est malvo lapis, qui vocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. Λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aetites Latinis vocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis pietra d'Aquila. Nomina.

Λίθος ὀφίτης. **LAPIS OPHITES. CAP. CXIX.**

OPhitæ genera multa: quidam ponderosus, & niger: alter cinereo colore spectatur, punctis distinctus: tertius lineis quibusdam candidis intercinctus est. Omnes alligati contra capitis dolores & serpentium ictus prosunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

OPhitæ lapidis meminit Plinius lib. 36. c. 7. sic inquiens. Ex ophite columnæ, sed parvæ admodum inveniuntur. Duo ejus genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati & serpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari jubent candidum autem. Contra serpentes autem a quibusdam laudatur. præcipue ex his quem tephriam appellant a colore cineris: hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod vulgò vocamus Serpentino, porphyritæ fere lapidis instar durissimus est, colore minime nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in suo requirunt Dioscorides, & Plinius, sed viridi saturato, dilutis ejusdem coloris maculis respersо. Ex quo sanè constat antiquorum Ophiten a nostrate maxime fuisse diversum. Ophitæ lapidis vires tradidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ophites quem vocant lapis usum extergendi confringendiq; vim possidet, etenim etiam vitrum. Admodum enim & ipsum ex vino albo ac tenui epotum lapides vesicæ comminuit. Verùm ipsum in lapidibus quispiam fortè non numeret. Et infra in Jaspidis viridis mentione de Ophite ita scribit. Porrò lapidem ophiten (ita depravati sunt Græci codices, qui habent ἀπαρτλέιον) vir fide dignus re vera juvare morsus a vipera suspensum retulit. Sed ejusmodi facultates extra usum sunt methodo constantem: velut etiam Hieracites, & Iudaici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus sistunt sanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis, Lapis ophites: Italis, pietra Serpentina vocatur. Ophitæ lapidis hist. Ophites marmor. Ophitis vires ex Gal. Nomina.

Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις. **LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.**

LAPIDES in spongiis inveniuntur, qui vesicæ calculos rumpunt, in vino poti.

LApides in spongiis reperti, omnibus notissimi sunt: quippe quòd rarissimæ sint spongiæ, quæ hisce lapidibus vacent. Horum vires retulit Galenus lib. 9. simplicium medic. his verbis. Lapides, qui reperiuntur in spongiis frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, ut lapidem in vesica comminuant, unde qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt: verùm qui ... renibus consistunt rumpunt, velut qui ex Cappadocia convehuntur, quos in Argeo nasci ajunt. Solvuntur autem hi in succum colore lacteum: ex quo liquet, quod extenuandi vim obtinent, absq; ut insigniter excalfaciant. Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in spongiis reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alsefengi: Italicè, Pietre delle spugne. Lapidum spongiarum vires ex Gal. Nomina.

Λιθοκόλλα. **LITHOCOLLA. CAP. CXXI.**

LIthocolla glutinum, quo lapides conjunguntur: conflatur autem ex marmore lapide Pario, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

Λίθος ὀστρακίτης. **LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.**

OStracites testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis, quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menses drachmæ pondere potus ex vino sistit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur sicilici pondere, fœminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impositus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

OStraciten lapidem, quo pumicis vice usa est antiquitas, hactenus mihi videre non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildeshemio circa antrum a nanu appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Ejus vires tradidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Porrò ostraciten vocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi valenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione & acrimonia, velut & Geaden nomine, pupillas expurgare, & uberum testiumq; phlegmonas sanare, ex aqua videlicet inunctum. Lapis Latinis ostracites Græcis λίθος ὀστρακίτης dicitur: Italis, Pietra ostracite. Ostracites lapidis consid. & vires. Nomina.

Σμύρις λίθος. **SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.**

SMyris lapis est quo annularii sculptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis gingivis, quas humor vexat, prodest: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλῖτις. **ARENA LITORALIS. CAP. CXXIV.**

ARena è litoribus sole fervefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenus in ea obruantur. Torreri solet ad aridos fotus, pro milio aut sale.

SMyris vulgò nobis Smeriglio, notissimus est lapis. præsertim quòd ejus pulvere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta inest ei durities. Hujus vires Galeno lib. 9. simplicium medicamentorum, his verbis describuntur. Sed & Smyris vocata, quòd multum abstergentem habeat facultatem, clarum est vel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc est, qui annulos exculpunt, eum in usum illo utantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti sumus. Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις, Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ verò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος αἰγιαλῖτις: Italis, Arena marina dicitur. Smyridis consid. & vires ex Gal. Nomina.

Ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIUS. CAP. CXXV.

E Cote Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit: virginum mammas cohibet, nec increscere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

Λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

GEodes lapis adstringit, siccat, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua, testium mammarumque inflammationes sedat.

Naxos est Cote appellatum. Naxii vires ex Gal. Nomina.

NAxium lapidem nullis prorsus notis descripsit Dioscorides, sed illum legitimum esse censeo, quo passim utimur ad cultellos acuendos, & senarias falces, nobis vulgò Cote appellatum. Geodem autem, cùm ita a terra denominatum esse putem, me sæpius vidisse crediderim, cùm in Bohemia, Misnia & Saxonia lapis quidam subrotundus, colore ferrugineo reperiatur, qui flavam terram non modicam intra se concludit. Naxius autem, Galeni testimonio, non solùm virginibus mammarum incrementum prohibet: sed & pueris testes crescere non patitur, tanquam videlicet particeps facultatis refrigeratoriæ. Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Græcis, Latinis lapis Naxius, ut etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui verò λίθος γεώδης Græcè, Lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur.

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

OMnis terra, ad medendi usum recepta, summam & primam vim habet refrigerandi, meatusque obducendi, occludendique: sed specie distat, cùm alia adjunctis quibusdam ad alia sit utilis.

Γῆ ἐρετρία. TERRA ERETRIA. CAP. CXXVIII.

ERetriades duæ sunt, una vehementer alba est, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem vergens, perquàm mollis: quæ si per æramenta tractim ducatur, lineam violaceam refert. Lavatur ut cerussa, aut hunc in modum. Teritur seorsum, cum aqua, & ubi pessum ierit, humor leviter excolatur: siccata solibus, iterum teritur interdiu, adjecta aqua, ut vespere considat: antelucanis colo excernitur, & demum in sole trita, si fieri potest, digeritur in pastillos. Quod si tosta desideretur, pastilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conjiciuntur, oreque vasis diligenter obturato, supra carbones candentes continenter follibus perflantur: ubi verò cinis in favillas se convertit, aut æreum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adstringentem, & refrigeratoriam, leviter mollientem: cava explet, & sanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAmia præfertur candida, levis, tangenti linguæ glutinis modo adhærescens, mollis, succosa, friabilis: cujusmodi est, quam aliqui collyrion vocant. Duæ enim species ejus: unam ante diximus: altera aster appellatur, crustacea, & cotis modo prædensa. Uritur, ac lavatur, ut eretria, vimq; consimilem habet. Sanguinis rejectiones sistit: fœminis fluxione vulvæ laborantibus, cum flore sylvestris punicæ datur. Testium, & mammarum inflammationes, illita ex rosaceo, & aqua, refrigerat: sudores arcet: contra serpentium morsus, & venena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σάμιος. LAPIS SAMIUS. CAP. CXXX.

SAmius lapis in Samia terra invenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut resplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adstrictoria, & refrigerans: prodest stomachicis potus: sensus hebetat: verùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax est. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum custodit.

Terræ Samiæ cõsideratio. Aster.

TErra, quam Samiam vocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem affirmarem, nisi legitimam vidissem. Hanc primùm mihi misit eruditissimus medicus, & simplicium indagator non postremus Alphonsus Pantius Ferrariensis. Hæc enim cùm frangitur radiantes quasi stellas ostendit, unde illi Asteris nomen. Præstitit Samia terra maximum in medicina usum Galeni tempore, qui ea, quæ aster appellatur, tanquam præstantiore semper usus est: hic tamen [illegible] redi præfertur illa, quam aliqui collyrion vocant. Sunt qui putent Samium asterà illum esse lapidem, quem seplasiarii [illegible] cum nominant. Sed hi, meo quidem judicio, hallucinantur: quandoquidem Talcus linguæ contactu nunquam [illegible] lutinis modo adhæret, attritu contumax est, nec cotis instar prædurus visitur. Adde quòd Talcus non sit crustosus, sed squamosus, translucidus, ut vitrum, ac lævis: & quòd non nisi magno labore, & diutino igne comburi [illegible]: nec id quidem per [illegible] potest, nisi quibusdam admistis, quod tamen Samio asteri non evenit, utpote quo facilè teste Dioscoride, Eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc sciant Medici Talcum ebibitum strangulare non secus ac gypsum: cùm tamen Samius aster perinde atq; Lemnia terra, contra venena, & venenosorum serpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labiis & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram vel Samiam, vel Samiæ similem esse, quam magnifaciunt circulatores, qui serpentes circumferunt, à Melita insula allatam: quamq; vulgò vocant Pietra di san Paolo.

Talcum non esse Samium.

Petra S. Pauli.

Siquidem hæc colore candida spectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhærescit, mollis est [illegible] succosa, facileq; friabilis: & adversus venena, & serpentium ictus Lemniæ vicem explet. Cæterum neq; illud ausim asserere, quòd lapidem Samium vocatum ad nos convehant mercatores, quo aurifices aurum & argentum antiquitus poliebant: etsi hunc quoq; in Germania reperiri scribat Agricola. Terra Samia sic Latinis atq; Italis, ut γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis verò λίθος σάμιος Græcè, Lapis Samius Latinè, & Pietra Samia Italicè nominatur.

γῆ χία. **TERRA CHIA.** CAP. CXXXI.

CHia eligi debet candida, vergens ad cinereum, Samiæ ſimilis. Eſt autem cruſtoſa, †albaque, ſed ſictitiis formis differens. Vis eadem, quæ & Samię: extendit faciem, & erugat, atque ſplendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat: in balneis pro nitro deterget. †Or lib. … tenuisq.

TErram Chiam notis omnibus legumnam, miſit ad me ſuperiori anno Alphonſus Pantius medicus Ferrarienſis.

γῆ σεληνουσία. **TERRA SELINUSIA.** CAP. CXXXII.

EAdem præſtat Selinuſia; maximè laudatur, quæ vehementer reſplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

HAnc amo antea non viſam, albam, ſplendentem, atq; friabilem, miſit ad me idem Alphonſus Pantius.

γῆ κιμωλία. **TERRA CIMOLIA.** CAP. CXXXIII.

CImoliæ duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima exiſtimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuq; frigida ſentitur. Utraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula diſcutit. Ambuſta igni, ſi ſtatim cimolia oblinantur, puſtulas non ſentient: teſtium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni ſacro imponitur. In ſumma, utraq; multùm in medicina commendatur, ſi incorruptæ originis, nec ſpuria aſſumatur.

γῆ πνιγῖτις. **TERRA PNIGITIS.** CAP. CXXXIV.

QUæ pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ ſimilis eſt, grandioribus tantùm glebis: manum ſi quis admoveat, refrigerabit: tactu linguæ uſque adeò glutinoſa, ut penſilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade vendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. **TESTÆ FORNACEÆ.** CAP. CXXXV.

FOrnaceæ teſtæ vehementer toſtæ, cruſtas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus medentur. Podagricis proſunt: ſtrumas diſcutiunt, cerato exemptæ.

γῆ ἐκ τῶν καμίνων. **TERRA FORNACUM.** CAP. CXXXVI.

FOrnacum terra, quæ retorrida fulveſcit, ejuſdem cum teſta effectus.

γῆ μηλία. **TERRA MELIA.** CAP. CXXXVII.

MElia colore cineream eritream imitatur, aſpera tactu: ea digitis friata, de raſi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminoſam, ſed remiſſiuſculam, id quod guſtu deprehenditur: modicè linguam ſiccat. purum corpus reddit, & colorem commeodat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abſtergit. Pictoribus uſum præbet, ut colores diutius perennent. Emplaſtris viridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inſeritur. Ex omni melia terra, & omni alia in univerſum, eligi debet recens, mollis, non lapidoſa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè reſolvatur.

QUamvis terra Erethria, Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notiſſima fuerint, & in uſu medico frequentiſſimæ, ut author eſt Galenus, non tamen ab his, qui nos præceſſerunt, adeò neglectas fuiſſe conſtat, ut pauci admodum ſint hac ætate, qui eas agnoſcant. Ego autem & Pnigitem, & Eretbriam ſum conſecutus, Alphonſi Pantij medici Ferrarienſis, liberalitate. Verùm cum terras has non habeant in Myropoliis, operæ pretium non duxi, ut in ſingulis moram traheremus, ac de earum hiſtoria & viribus latius diſſereremus. Quæ terra γῆ χία, σεληνουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigite, Melia vocantur: Arabibus verò terra Cimolia, Teri chimolea: ſeu Thin chimulia: Pnigitis, Teris bancin. Nomina.

γῆ ἀμπελῖτις. **TERRA AMPELITIS.** CAP. CXXXVIII.

EX ampelitide terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ naſcitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè aſſuloſa, æquabili ſplendore, quæ detrita, accepto oleo, ſtatim eliqueſcit. Vitioſa cenſetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non reſolvitur. Vim diſſipandi, & refrigerandi habet: ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Uſus ejus ad illinendas vites, ſub germinationis tempus, utpote cùm innaſcentes vermiculos enecet.

AMpelitis, ut author eſt Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, hoc ſibi nomen jure vendicavit. quòd antiquis infrequens haberetur uſu, ad præſervandas ab erucis vitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos viſco circumliito noſtras tuemur in Hetruria. Pharmacitis verò dicitur, quòd medicamentoſa maximè ſit. Siquidem non modò vermiculos ad vites aſcendere inhibet ſed etiam eos interficit. Hac uſq; adeo bitumine referta eſt, ut Plinius, & Poſidonius, bituminis ſimilem ipſam fecerint. Cujus experimentum eſt, ſi facilè in oleo impoſita, liqueſcat. Quamobrem crediderenonnulli Ampelitim terram cruſtoſum illum fuiſſe lapidem, quem ſcribit Galenus ſe inveniſſe Ampelitidis terræ conſideratio.

in Lycia

in Lyciæ litoribus, & in cœle Syria, qui in ignem conjectus leviusculam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem scripserit se reperisse lapidem illum in quodam colle omni ferè ex parte circumdato ab Asphaltite lacu, quem Sodomeum vocant, ex quo bitumen in ipsum labitur lacum. Quapropter non desunt, qui dicant, Galenum haudquaquam novisse, eos lapides nil aliud, quam terram ampelitidem: quæ cum piceum referat carbonem, ut Dioscorides ipse testatur, non mirum, si potius lapidis quàm terræ speciem præ se ferat. Non ab re itaq; credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre, quippe quòd utraq; ex terra & bitumine suam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata est, nullis reclamantibus notis. Hæc quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis Terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin Alcharin: Italis, Terra Ampelite.

Ampelitis à Gagate parum differt.

Nomina.

Ἀσβόλη ζωγραφική. FULIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FUligo, qua pictores utuntur, ex vitrariis officinis colligi solet: siquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adstringendum, & erodendum efficax: fracta, cum rosaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTUM LIBRARIUM. CAP. CXL.

ATramentum quo scribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In singulas libras gummi, ternæ fuliginis unciæ adjiciuntur. Fit etiam è resinarum, & pictoria fuligine, de qua paulo ante diximus. Assumitur autem fuliginis mina, gummi sesquilibra, glutinis taurini, atramenti sutorii, singulorum sescuncia. Additur convenienter erodentibus medicamentis ambustis, ex aqua commodè crassius illinitur, sed non ante solvatur, quàm cicatricem induxerit: sanatis siquidem ulceribus, sua sponte decidit. Cæterùm habes, amicissime Aree, ferè, quæ tradenda duximus pro operis modo, quem destinaveramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

DE fuligine pictoria, atq; etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioscoride scriptum est, quàm ut de his plura nobis supersint dicenda, vel declaranda. Quare jam una cum authore nostro, huic quinto libro finem imponamus, atq; insuper DEO, cui omnia, quæ à nobis fiunt aut dicuntur, accepta ferre par est, immensas agamus gratias. Ea fuligo quæ ἀσβόλη ζωγραφικὴ Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Itali Fuligine de pittori. Quod verò μέλαν γραφικὸν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchiostro nominant.

Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI

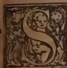

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. SEXTUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBUS VENENIS, EORUMQUE PRÆCAUTIONE ET CURATIONE.

PRÆFATIO DIOSCORIDIS.

UPERIORIBUS, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis; arboribus, & earundem fructibus, lacrymisq́; : item animalibus, melle, lacte, sevo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis ultimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Hujuscemodi autem tractatus cùm bifariam distributus sit, in partem venena præcaventem, ita ut ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, ut tum quoq; innoxia fiant, irritaque: & in ratione iis succurrendi, qui jam noxam sentiunt: primùm disseram de præcavendi modo, quem esse difficillimum pleriq; majorum arbitrantur, quod dantes clam venena ita insidias temperant, ut peritissimum quemq; decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & grave odoris virus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putantur, & præsertim in valetudine, ut absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatoriis cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inferunt, ut vinis asperis, juribus, passo, mulsæ aquæ, musto: succis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut aliis, quæ assumuntur, edulii speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos vitare debent, omniq; intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes voraciter comesse, semperque ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cavemus potiones auxilii prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium injuriis patent. Et hæc quidem, ne facilè incauti seductique homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, ut suspiciosi aliqua præsumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasq; reddant: cujusmodi caricæ sunt cum juglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela vocant, id est citria, seminisque napi drachma cum vino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis juglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum jejuni sumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusque qualitate, tum vini copia ita temperatorum, ut cum venenis dissentiant: siquidem ingesti veneni vires frangunt, atque jam priore alimento fractis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque ullis insidiis hominum, nonnihil disserendum mihi de hac re necessarium duco. Jam primùm igitur culinam apparare loco subdiali convenit, cibosque & potus in hujuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc apparandi, apponendique sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animadvertenda: frequenter enim à superioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porrò vinaria vasa diligenter intueri oportet: namque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum sorbendo noxium virus eructarunt, interdum verò delapsa immersaque expirarunt, & exitii causas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta sint, ne cauti, & providi insidiis pateant. Quod si qui sua sponte, aut ex quorundam insidiis sumpserunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit: siquidem dum comites singulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & paulisper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare si qui pro comperto se virus sumpsisse intelligunt, & fateantur, aut eorum

rum, qui adarant, testimonio constet, protinus ad idonea remedia transeuntes, facilè peculiari, nativæq; constitutioni restituemus. Neque enim iis assentimur, qui prorsus auxilia in hujuscemodi frustrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ cœcæ, latentesque corporibus insident, medicinam admittunt, & quæ forinsecus incurrunt venena, medendi rationem aspernantur? Æquè verò omnes morbi pro causarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus qualitatibusq;, quibus sit opportunum corpus, vel medicabiles sunt, vel nullis cedunt medicamentis. Quòd si qui forsan obmutescentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui venenum a se egeri, nullam nobis ejus cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuscunq; venenis opitulari consueverunt. Atqui nullum magis in omnia valens auxilium dari potest, quam ut proximo loco virus foras exhauriatur, priusquam invalescat. Quare sine mora calidum oleum ex aqua, aut seorsum, ut vomitare cogantur, dari convenit. Aut si oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida malva, aut lini semine, aut trago, urtica, fœno græco, aut halicæ decocto, vicem ejus exhibebit. Hæc enim non modò vomitionibus exigent vi illa sua laxatrice, aut nauseam ciente, sed alvum quoque subducent, & corporum inanitione ita adversabuntur, ut acrimonias venenorum hebetent. Id quod evidenter hujuscemodi argumento deprehendere licet. Esto, ut quisquam viva calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quovis acri, corpus exulcerare statuerit, is si ipsum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adstringi corpus, neque refrigerari poterit, si antea perungatur. Quinetiam vomitus non ob id modò, quod vacuet, & noxium humorem excernat, juvamentum adfert: sed quòd assumptum virus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat: quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, cerussam, gypsumve: grumis, lac aut sanguinem animalis recèns jugulati ostendat. Nam gravis odor regestorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita ut nonnulla ab iis remedia peti possint, ad idonea singulorum auxilia transeuntibus. Oleo etiam malvæ decoctum admiscetur, aut glaucium, aut adeps anserinus, aut pinguium carnium jura, aut lixivium lignorum cinere factum. Ubi verò vomitus diligenter citatus fuerit, ne quid in ventre coierit, quæ hæserunt intestinis reliquiæ, clystere acri devocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite sumptum, & vina vetera liberalius epota, gallinacea jura, præpingues pisces, vetustæ carnes pinguesque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Alvum namque subducunt, uti diximus, & stomachum resolventia, proniorem ipsum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obstruentia, celerem virium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote prosunt, ut Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngii, semen pastinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, castorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, succus marrubii, laser, aut laserpitium, sagapenum, peucedani succus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, aristolochia longa, sylvestris rutæ semen, & beronicæ, quam cestron nominant, folia: singula cum vino drachmæ pondo sumi debent. Effectum præbet polii decoctum, & seseli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis scripta reliquimus. Communis ratio præstandi auxilii ita se habet. Cæterùm ab iis, quæ consueverunt evenire, communia remedia sumpti rari possunt. Ferè enim vires venenorum quam plurimorum in affectus consimiles corpus tandem redigunt. Quam ob causam plerisque communia conducunt auxilia: varia etenim sunt venenorum genera, communes tamen, nec multi iidem affectus oriuntur. Neque fieri potest, ut omnes concurrentesque casus, quæ symptomata vocant, unum venenum sequantur, alioquin supervacanea fuisset venenorum singulorum traditio, cum suis remediis ab authoribus descripta. Neque verò in uno eodemque promptum est invenire, ut quis stomachi, alvi, intestinorum, jecoris, renum, & vesicæ dolore vehementer crucietur, ut singultiat, erodatur, contremiscat, refrigeretur, obmutescat, convellatur, pulsus elanguescat, spiritus difficilis fiat, veterno prematur, vertigo obversetur, caligent sensus, stranguletur, sitiat, sanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus vexetur, crebrò vomitet, nausea prematur, rubescat, livore sugilletur, pallescat, desipiat, stertat, viribus deficiat, & pleraque alia faciat, patiaturque: singula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonstrant, quæ evenire consueverunt. Quare in singulis, quæ suprà diximus, non facile fuerit devoratum virus cognoscere. Nam oris & linguæ erosio, stomachi, ventris, vesicæ ac renum inflammatio, vehemens urinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam adustionis sensus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur: sed in erucis quoque pinorum, & bupreste, & salamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauserunt, veterno, aut sopore premi, stertere, livore sugillati, torpere, refrigerari, stupescere, toto corpore pruritum sentire, sensu privari constat, sed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam devorarunt. Delirium non hyoscyamus tantùm infert, ver[illegible] etiam quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile unum uni veneno proprium invenire signum quod haustum, gustatumque virus prodere possit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia sequi solent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam signis forsitan indicare possis, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in iis, quæ ad longas ægritudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, utpote cum venena statim, atque præsentaneam vim illam perdiderunt, transmutata in longos affectus, communia reliquorum vitiorum remedia, compositionesque flagitent, cùm venefica proprietas non amplius insit. Si verò longa sit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facile fuerit medendi rationem assumere. Sed de iis, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Consequenter quæ privatim singulis prosunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim sortiuntur, ut medicinæ studiosi ea caute observent, quæ ad rationem salutis scripta inveniuntur: quòd nonnulla eorum, quibus utuntur, venenis sint commista. Incuria enim magnas adfert noxas, & sæpe continuo usu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam vim habent, hæc sunt. cantharides, buprestis, salamandra, pinorum erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, devoratæ hirudines. Semina sunt

hyoscya-

hyoſcyamus, coriandrum, cicuta, gith, pſyllion. Liquamenta, meconium, opocarpaſon, thapſiæ ſuccus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapſia, veratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum vocant, quod in Colchide naſcitur. Arbores, herbæ, oleraq; : ſmilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: ſolanum manicum, quod & dorycnium dicitur: ſardonia herba, quæ ranunculi genus eſt: corniculatum papaver, pharicum, toxicum, ruta ſylveſtris, fungi. Ab animalibus, taurinus ſanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypſum, ceruſſa, calx, auripigmentum, duo ſandarachæ genera, ſpuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum vivum dicitur. E liquoribus domeſticis, vinum abundè poſt balneas potum, aut paſſum, & frigida aqua ſimiliter.

COMMENTARIUS MATTHIOLI.

AGNUM ſanè, & immenſum beneficium acceptum referre debent ſapientiſſimo Dioſcoridi, non ſolùm Medici orbis univerſi, ſed etiam univerſa ſimul humana natura: quippe quòd is artem medicam illuſtraverit quinq; ſuperioribus libris, in quibus infinitorum ſimp. med. hiſtoriam, ac facultates miro ordine tradidit: ſine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli poſſent, nullaq; earum noxia deleri, quibus vita noſtra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc ſexto volumine, exactiſſima ſcientia mirabiliq; doctrina ac ratione explicaverit, & quomodo quæq; lethalia omnia venena præcavere poſſis, & qua etiam ratione ſuccurrat, ne eadem perniciem, vel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, aut dolum intus in corpus aſſumpta fuere. Nam etſi medicamenta tam ad univerſales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie invadunt affliguntq; humanum corpus, neceſſaria plurimùm ſemper extiterint, apprimeq; utilia: innumeri tamen habentur morbi, qui ſervata tantùm victus ratione, natura duntaxat ope pelluntur. Secus autem evenit iis quibus venenum exhibitum ſit: quandoquidem niſi prius hauſtu præſtantibus admodum antidotis veneno prævenerint, vel poſt ipſum aſſumptum remedia non admiſerint, rariſſimè vel nunquam naturæ viribus ſervantur. Quin potius eos plerumq; vita deficit, qui venenum hauſerunt, niſi quàm primùm ſuccurratur remediis: de quibus ita abundè, accurateq; ſcripſit Dioſcorides, ut Galenus & graviſſimus author, & medicorum facilè princeps, nec non tota poſteriorum Græcorum, & Mauritanorum ſchola, ipſum in hoc adeò diligenter ſint imitati, ut ab eo omnem hujuſce facultatis doctrinam didicerint. Cujus rei ampliſſimus teſtis eſt Gal. lib. 1. de antidotis. Quamobrem omnibus perſpicuum eſſe poteſt, Dioſcoridem in hac venenorum, atq; ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magiſtrum extitiſſe. Itaq; cùm in alios ejus quinq; ſuperiores libros, commentarios (ut puto) non inutiles conſcripſerim, me equidem operæ pretium facturum putavi, ſi libro quoq; ſexto commentarios adderem: præſertim cùm noverim quàm utile ſit ac neceſſarium, homines in univerſum aſſequi tum modum, tum rationem tam præcavendi, quàm curandi venena, non ſolùm ea, quæ intus in corpus ſumuntur, ſed etiam quæ venenoſorum animalium morſu, vel ictu ejaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica venenorum vis, adeò gravis & potens humanæ naturæ ſemper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris adverſatur) tantaq; velocitate ſuum exequitur munus, & ſæpenumero eundem præſtet effectum in corporibus noſtris, quem præſtat voraciſſimus ignis, ſi quando ad aridiſſimas pervenerit paleas. Fit enim ut plerumq; venena, dum jubent qui ſumpſerunt, vel icti languent, medicos accerſiri, eouſq; corporis humores inficiant, atq; etiam principes partes, ut ſubinde nihil, vel parum poſſint remedia, & quam præſtantiſſima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. 3. de ſimpl. medic. facultatibus cap. 23. ſcriptum reliquit, quòd quando venenum putredine, & eroſione enecans, gravem corpori intulerit noxam, fieri quidem non poteſt, ut amplius vincatur, ſuperetur q; vel victus ratione, vel generoſorum medicaminum ope. Ex hoc itaq; accepi, clareq; cognovi, quòd ſi in hunc quoque librum ſextum commentarios non ſcripſiſſem, præſtantiorem, magnoq; vitæ humanæ neceſſariam medicamentorum partem, intactam ſilentio præteriiſſem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Dioſcoride pluribus antè annis in Italicam linguam verſa habeatur, ac etiam his noſtris commentariis enarrata, cauſa nimirum erit, quæ potiſſimùm innumeri homines, non modò mortiferis ſe tueantur venenis, ſed à morte quoq; liberentur. Nam quicunq; in hos noſtros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini ſermonis non fuerit prorſus ignarus, quanquam non fuerit Medicus, non tantùm ſibi ipſi, verùm etiam aliis adjumento eſſe poterit. Nempe quod uſus medicamentis tum ſimplicibus tum compoſitis ad venenorum noxam facientibus, quorum inferius præſtantiora, valentioraq; referam: quinetiam convenientibus uſus cautionibus, facilè aliquando veneno prorſus medebitur, aliquando autem tamdiu ægros vivos traducet, quamdiu diligentiſſimis Medicis accerſitis, qui non ſemper præſto ſunt, ſed magna ex parte vel longè diſtant, vel abſunt, integrum medendi locum relinquet. Sed antequàm modum, ac rationem præcavendi veneni in medium afferam, non alienum duxi, ad ampliorem hujuſce rei doctrinam, nonnulla in univerſum præmittere ſcitu, ut arbitror, neceſſaria, ut ſine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta videri poſſit. Primùm itaq; dixerim (ut etiam Conciliator inquit, in libro, quem de venenis edidit) venenum omne intra corpus noſtrum aſſumptum omnibus ſuis facultatibus prorſus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in noſtri corporis ſanguinem vertitur, fitq; in omni ſui parte membris, quæ præcipuè nutrit, ſimilis locum illius, quod continuò in nobis exolvitur, ſubintrans: ita venenum contrario modo ſe habens corpus ac membra, quibus primò adhæret (ut infra latius dicetur) in ſibi peculiarem venenatam naturam transfert. Unde quemadmodum animalia omnia, omnesq; fructus, quæ terra parens gignit, quæq; in nutrimentum verti poſſunt, ſi à nobis edantur, in noſtrum tranſeunt alimentum: ſic per oppoſitum modum, venenata intrò in corpus ſumpta, univerſa corporis noſtri membra venenata reddunt. Quippe cùm omne agens ſuo paſſo ſit fortius, venenum vi ſua agendi valida, noſtram vincit ſubſtantiam, vertitq; in ſuam venenatam naturam, ea ſanè ratione, qua ignis ſua vi agendi potentiſſima paleas celerrimè in ſe ipſum convertit, & conficit. Ob id itaq; dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd venenum hominem interficit corrupta corporis temperie, & compoſitione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. 3. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi, in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc noſtrum corpus alterat ſuis qualitatibus, illud verò convertitur, fitq; ſubſtantia corporis ſimile. Porrò ſcire convenit (ut Avicenna, & Averroes poſteritatis memoriæ prodiderunt) venena in univerſum trium eſſe generum: ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitioſam vim habent, ita inde diſcrimina ſortiuntur. In plantis igitur ea omnes inter venenata recenſentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & adverſantur: quæ natura non

Beneficium à Dioſcor. in poſteros collatum.

Ratio commentariorum in librum ſextum.

Veneni operatio qualis.

Venenorum genera tria.

ejusmodi sunt, ut esitata in alimentum converti possint: quin immo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra jam nutrita, in se ipsas convertant. Cujusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia veneno inficiunt, cujus natura humanæ prorsus adversatur. Patet id in viperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus aut à fulmine occisis, aut a venenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant venenum cum vita animalis consumi, eo ducti exemplo, quòd cervi, lupi, apri, & reliqua feræ, quæ venenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur, scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut venenosorum morsus enecat. Quandoquidem complures vidi mortuos esse, qui tantùm boves peste confectos excoriaverant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis denique, illa omnia producunt venenata quæ malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum vivum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia.

Venena quot modis mortem adferant

Ad hæc sciendum est venena non solùm interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, variis ac diversis rationibus. Porrò quæ per os sumpta venena vitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunque propinantur. Quæ verò exterius tantùm admota inficiunt, ut plurimùm à venenatis & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, vel ictu necant, sed visu quoque, sibilo, & tactu (ut quidam scribunt) interimunt. Quin etiam non desunt venena, quæ gustatu, olfactuque, tantùm statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora, quæ quidem inter cætera malitia & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterùm morsu, ictuque, interficiunt viperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem & sibilo (ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit Basiliscus. Tactu aliud serpens enecat, de quo agens Avicenna lib. 4. fen. 6. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus virulentam vim per hastam transmisit ad manum, quam primùm infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad hujusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino evenisse scio.

Historia notabilis

Nempe cùm rusticus quidam esset suis in vineis, parvum quendam collem sæpius ascendebat, ut ibi uvarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum & horrendum vidit serpentem, cujus capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hasta circumvolutam pro viribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus vociferans, viatores, & circumstantes colonos ad se ire rogabat. Quam vociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu velociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum invenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente, sui infortunii causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad vitam revocarunt. Veruntamen duobus annis postea is universi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotavit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm videamus (ut etiam literis mandavit Galenus lib. 6. de locis affectis) torpedinem marinam derepente piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, ubi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereque, præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Unde illud perspicuum est, quòd si hujusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quam longissimum funem transmissa ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam validum & robustum, quod torpedinem adhuc viventem diutius sustinere possit. Quare admirandum sanè non erit (ut lib. testatur Galenus nuper citato) quòd sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & hujusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla.

Sputum canis rabidi rabie afficit.

Neque etiam alicui mirum esse debet, quòd sputum aspidis cognomento Ptyas omnes veneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quædam sævissima venena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi vi prædita, quòd illius (ut ferunt) sollarum pedisferis, insessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas perveniant, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, universa ejus membra corrumpunt, & absumunt. Horum usus (ut audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet: siquidem arteriæ corporis nostri (teste Galeno libro tertio de simplicium medicamentorum facultatibus, ac aliis in locis) ad se intus trahunt quodcunque, proximè circumdat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis, quippe eadem ab arteriis attracta, ubi argenti vivi, cinnabaris, vel sublimati officinis vocati plurimum admiserint, sævissima sæpe pariunt symptomata.

Venena olfactu necantia.

Sunt & alia venena, quæ olfactu tantùm (ut quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortem iis, qui ea naribus admoverint. Hujus summa malitia sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus vetonicum vocatum, Senis quidam circumforaneus infecerat ex his qui innocuè venenum devorare profitentur, quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepente concidit mortuus. Præterea venena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idque præstat aspidis surdi sputum.

Venena solo gustu necantia.

Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos vidi ego rusticum in valle Anania, qui dum fœnum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea caput truncum manu cepisset, ut sociis astantibus ostenderet, utpote qui jam feram demortuam fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæviens momordit. At ille credens suctu vulneri succurrere, os statim morsui admovit. Quo facto derepentè in terram cecidit, ubi illico mortuus factus deperiit.

Venenorum effectus à diversis causis.

Insuper sciendum est, quòd venena non uno eodemque modo, neque ab una eademque causa suos pariunt effectus. Siquidem (ut sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant. Quædam verò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proveniunt, pro materiæ mistorum proportione seu constitutione. Alia denique, utroque modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria quam formam specificam nominant.

A qualitatibus excedentibus.

Porrò venena, quæ excessu tantùm suarum qualitatum operantur, suas variant actiones, pro varietate ipsarum qualitatum: quippe quòd unum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Uno quod intus in corpus sumpta excalfaciant, urant, corrodantque, usque ad cor: alio quòd extrinsecus apposita torrodant & exedant carnes usque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calfacientia tam intus, quam extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus donec inflammato tandem corde interimant. Frigida similiter bifariam necem adferunt. Uno modo quòd exuberante frigiditate sua, usque adeò corpus gelidum, stupidumque, reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, ut iis evenire sæpius compertum est, qui opium devorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti frigidi-

frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant, id quod præstant exustum plumbum, & fungi venefici. Duplicem & siccum venenum habet operandi modum: quandoquidem vel humidum sanguinem cordis absumant, ut calx viva: vel separent ac dividant partes ab invicem, quousque omnia membra ad cerusque in minimas dividantur partes: quem effectum præbet visagallum vocatum. Humidum postremò, etsi aliqui eradant non inveniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum pervenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obiit: cumque mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro jam universa putredine confecta, tractu illo concidit, ossibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod non certè alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente veneni humiditate, quæ summa sanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præstat etiam salamandra, si in pulverem redacta bibatur, ut in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illis accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex authoritate Hippocratis lib. 1. de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluvialis, humida, & australis fuisset, ea potissimùm humiditas fecit, ut succedente æstate carbunculi orirentur: quibus ob corruptam venenatamque humiditatem eousque in aliquibus brachia putruerunt, quòd denique tota hac ipsa putredine corrupta, à cubitu divisa deciderunt. In aliis verò tantam coxarum, crurum & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In aliis denique non caro solùm computruit; sed simul etiam nervi, ossa, eorum compagines nexusque contabuerunt. Ex hoc itaque apertè ostenditur reperiri venena, tanta humiditate exuberantia ut homines interimere possint, ut pote quæ membra putrida efficiunt: sicut argentum vivum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordis naturæ humidum sæpe corrumpit. ut quotidie videmus in iis, qui eo unguento excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam: in quibus præterquàm quòd semper gingivas, dentes palatum, aliasque vicinas partes putredine afficit, sæpe etiam ubi uberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod universo sanguini putredinem inferat. Idque extrinsecus duntaxat adhibitum quanquam & id ipsum intus assumptum occidit si modum quendam excesserit, ut libro superiore tradidimus. Siquidem præ nimia sua frigiditate vitales spiritus cordisque substantiam congelat. quod cuidam seplasiario, qui illud imprudenter biberat, evenisse narrat Conciliator Petrus Aponensis. Hoc igitur modo, aliisque prædictis suos venena præstant effectus, quæ suum modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus afferunt. Cæterùm venena, quæ propria sui facultate, vel (ut dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis humiditatis, aut siccitatis modum excedant, sed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radiis (ut suprà diximus) quorundam siderum fixorum provenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorsus adversa genuerunt. Hæc propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, ut vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica, atroxque vis, ut brevi tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem convertendo, quòd postea quasi hora momento dissolvunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum napellus, & toxicum facere consueverunt. Id quod optimè novit Gal. lib. 1. de semine, ubi rem explicavit his verbis: Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat sibique simili affectione alterat. Nec secus fit curatio quæ per venenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant non sanè quod substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam brevi tempore corporis interdum maximam molem replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à Solis fulgere in ambientem aerem, & in nobis, tum à corde in arterias, tum à cerebro in nervos fieri conspicitur. Et lib. 5. cap. 19. de simpl. medic. facul. idem inquit: At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt: proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est, hæc Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsum velle, quòd antidota non secus atque venena agant in corpora nostra. Idem Galenus tertio simplicium medic. consu cap. 22. in prædictorum testimonium ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamsi quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpuntur, quia videlicet, quæ putredini obnoxia sunt, calore, humiditateque putrescere solent. Atqui calidus, humidusque sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam post tempore, à quo sumpta, sunt nonnulla interimunt potissimum quæ crassa, terrenaque essentia sunt: hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Ubi sciendum est, quod ex his ea tutius operantur, quæ præcavendi gratia antea assumuntur, quàm quæ post: nam ut venenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet iis, qui prius se antidotis munierunt (ut contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum afferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sæpius, majorique quantitate sumantur, ut in corporibus majus eorum vis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio sic inquiens: Mithridatica antidotus, itemque theriaca non eam vim habent post venenum accepta, quam antè sumpta habuissent: nam portio antidoti quæ prius & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea venenum subsecuta nisi ob quadruplum quintuplumque aucta, non juvabit: neque id semel tantùm, sed his singulis quibusque diebus hausta faciet: hactenus Galenus de his differens. Cæterùm venena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant utroque modo, quo prædicta duo: quemadmodum agit euphorbium, quod licet venefica vi, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat: inficit tamen & vi alia, quæ à propria sua forma, & latente qualitate procedit. Cujus rei illud indicium est, quod exhibita theriaca, cujus proprium est ea omnia superare venena, quæ propria forma, & tota specie operantur, efficacissimè valet adversus euphorbium haustum. Quod si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, ut theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, ut etiam illius noxam foveat, & augeat, quod tamen non facit. Scire etiamnum convenit non omnia venena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) ut intus assumpta separatim noceant uno tantùm corporis membro, alia verò alteri: quemadmodum etiam sunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus: alia cerebrum, & caput juvant, ut smaragdus, stœchas, betonica: alia ventriculo præcipuam opem ferunt, sicuti corallium cinnamomum, gingiber: alia denique aliis corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur jecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est: Glans unguentaria (myrobala non vocant) lienem adjuvat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (ut experientia observavimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in venenis quoque reperiri affirmaverim: quandoquidem planè constat cantharidas præcipuè noxam inferre vesicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item aliis corporis membris particularibus, ut in hoc libro melius, latiusque ostendemus, ubi de singulis seorsum agemus. Id quoque non latuit Galenum, ut loco jam citato ejus verba apertè testantur, dum ait: Sunt nonnulla venena, quæ partes etiam quasdam corporis privatim vitiant.

Venenũ siccum dupliciter agit.

Humida venena dari.

Argentũ vivum ut necet.

A forma propria.

Antidotorum actio.

Venena manifestis & occultis qualitatibus simul agentia.

Venena diversa membra petunt & non primum cor

aut. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis vesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi venena hæc (ut adnotat Gentilis) natura insitum habeant, ut seorsum unumquodq; membrum determinatum lædant: non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent: nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo volunt omnia venena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Hujus rei manifestam fidem facit Galenus lib. 5. cap. 1. de locis affectis, ubi sic habet: Quænam ipsi cordi propriè vel primario affecto superveniant accidentia: quænam verò ipso cæteris partibus consentiente, id ex iis intelligi potest, quæ prius in aliis libris demonstravimus, ubi jam declaratum est innati caloris cor velut fontem esse, neq; animal mori omnino posse, ni cor afficiatur: hæc Galenus. Cæterùm illud etiam in disputationem venit, nunquid fieri possit, ut venena in diem exhiberi possint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certo & præfixo tempore mortem adferant: exempli gratia in uno mense, vel pluribus vel ad annum usq;, non celerius, neq; tardius determinato tempore præfixo. Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus, gravissimus & antiquissimus author, qui lib. 9. cap. 16. de historia plantarum de aconito differens, ita scriptum reliquit: Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus possit, videlicet bimestri, trimestri, semestri anno completo, nonnullum etiam biennio. Pessimè illos de vita discedere volunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languere pereat diuturno esse necesse. Facilimè illos, qui confestim obeunt: hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem convenire reperio, quòd quamvis in venenorum numero inveniantur (ut Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant: non propterea tamen præscribi potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam existimant. Nam quòd venena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum vi provenire censent, sed etiam quòd magis, vel minus resistat ejus natura, qui venenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem constat idem venenum eodem pondere, vel eadem quantitate diversis natura exhibitum, alios in hora tantum perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi parvam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad ejiciendam alvum exhibentur: quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, vel quantitate à diversis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in aliis tarde, in aliquibus parum efficit, in aliis plurimùm, in aliis nihil, in aliquibus citra omnem molestiam dejicit, in aliis verò magno cum labore. Neq; tamen id alia de causa, accidere manifestum est quàm ex vario, disparíq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi potest, ut certò sciri possit, quamdiu innatus eorum calor veneno resistere valeat. At quamvis concedi possit, quòd quis adeò peritus veneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur vitalis facultatis calleat in unoquoq; homine, ut conjicere possit, quousq; perdurare valeat, ubi venenum illi sua arte præparatum exhibuerit: non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neq; horam mortis illius, qui venenum assumpserit, non enim fieri potest, nisi divino judicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, vel philosophus adamussim expendere possit ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunq; sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, ut quispiam modò plus, modo minus feris appareat: tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci προκαταρκτικὰς vocant. Adde etiamnum quod antidota, quæ à medicis hujuscemodi veneratis continuè propinantur, etsi veneni vim ob sui contumaciam superare nequeant, impediunt tamen, ne id tam brevi tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quòd internas nostri corporis facultates, ac functiones possint (ut quidam rentur) judicio duntaxat ita exquisitè expendi, ut lance expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte evenire possit natura ipsius robore in hoc magis, in illo minus existente: eo etiam tamen provenit, quòd aliqui constent arteriis, quibus venenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Namq; venenum ubi vias latas expeditasq; invenerit, non solùm celeriter permeat, sed longè etiam facilius unà cum aere provehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod iis minimè contingit, qui propterea, quòd cor minus calidum obtineant, arteriis potiuntur longè angustioribus, quia & spirituum vitalium facultatem valde

Cicuta cur nutrimentū Sturnis? imbecilliorem habent. Quocirca Galenus tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arteriis adeò angustis præclusisq; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ vis progredi possit: quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis venenis intelligi debeat. Huc illud scitu dignum accedit, quod persuasu difficillimum est, venena, quæ ab impiis veneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac vi necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin brevissimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunq; venena adeò temperari posse, ut illa celerius, hæc tardius interficiant: quibus equidem refragari non ausim, cùm sciverim admiranda admodum esse secreta naturæ.

Utrum quis assuefieri possit, ut venena innocue sumat? Quæri præterea solet, num fieri possit, ut quis ita veneno assuescat, minimum quid de eo quotidie assumens, ut eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Avicenna, olim puellam nutritam esse veneno, ea tantum ratione, ut reges quosdam, & principes (quòd formosissima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquam tamen ipse adduci potero, ut credam humanum corpus nutriri posse veneno, & præsertim napello, quo plerìq; rem exponentes, eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quam rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari possit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Avicennæ loco adnixum quidem fuisse, ut hanc opinionem servaret integram, quod nimirum fidelis cujusq; expositoris esse debet. Nam postquam eam sententiam validis, verisq; rationibus primùm improbasset, denuo (ut assolet) Averrois, Diniq; authoritate innixus, Avicennæ & Rufi opinionem probare non dubitavit quibusdam argumentis, quamvis nudis, & infirmis. Quorum illud videtur fortius esse, ubi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graves, tamq; sapientes, mendaces vocentur, vaniq; habeantur, quippe quod certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Avicennam in veram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam supervacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd venenorum medelæ ea nullam aut parvam afferat utilitatem: ideo relictis aliis, in Galeni sententiam facilè devenio, qui tertio simplicium medicamentorum censu cap. 18. tradit venena calida & sicca (qualem esse Napellum, quo puellam illam nutritam volunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiã quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida venena quandoq; in alimentum vertantur. Quandoquidem hæc (ut idem autor est exemplo cicutæ, papaveris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adjicit ipse Gal. historiam anus cujusdã

Atheniensis-

Athenienfis, quæ cicutam in cibo fumebat nullo sanè detrimento accepto. Eam enim (ut idem scribit) modica primum quantitati assuevit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum convertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd venena calida nutrimento esse possint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, veneni naturam sortiuntur, inter quæ principem locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicuta reddidit Gal. itaq; fit, ut (quæ eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni verba pervertant, atq; rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Avicenna, nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò veneni facultas (ut quorundam opinio est) jam incocta, & in illius adolescentulæ substantiam conversa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculum videtur, atq; evidentius falsum, quam ut pluribus explodi mereatur. Cæterùm quoniam non desunt animalia, quæ natura cibis victitant venenosis, atq; ex iis nutrimentum capessunt, sicut (Galeno authore lib. 2. de alim. facul. & 3. simp. med.) sturni cicutam depascuntur, & coturnices veratrum, & ut nos quoque quotidie videmus, anates, quæ in stagnis, & paludibus vivunt, bufones aquaticos devorant, & iisdem nutriuntur, ciconia venenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdum scorpionibus, araneis, serpentibus, & aliis id genus venenatis animalibus: ideo inutile non fuerit scire nunquid hujusmodi animalia, quæ venenosis vescuntur, ab hominibus cibo accepta inde venenum inferant, eoq; inficiant. Hac in re plerosq; invenio, immò ferè omnes recentiores, qui de venenis scripserunt, firmiter asserere, quòd si hujusmodi animalia edantur, non modò veneno non inficere posse, sed nullam prorsus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non secus atq; alia: quippe quod constet (ut dicunt) ea in suam naturam venenatos cibos reddere. Quæ ratio & opinio etsi non absurda, neq; incongrua videatur, tamen crediderim, quòd licet venenum concoquatur, & transmutetur in eorum animalium substantiam, quorum id perpetuus cibus est, non tamen esse posse, quin caro quæ ex ejusmodi sit alimento, si edatur, omni prorsus careat nocumento. Quinimmo putaverim, quod si ea in frequentiorem cibum venerint, possint quandoq; morbos sævissimos excitare, & subinde necem inferre. Siquidem hujus rei nobis testimonium præbent Diosc. & Gal. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud est, quam sanguis bis coctus, ex animalibus emunctum, quæ scammoniam, aut veratrum, aut thithymalum depascantur, potum mirificè ventrem dejicere. Ex quo omnibus perspicuum est, quòd omnes in universum plantæ, quibus vis dejectoria, & perniciosa inest, quamvis sæpius concoctæ fuerint, non prorsus tamen suam dejiciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod similiter manifestum deprehenditur in turdis, qui juniperi baccis vescuntur: item in gallinis, quæ devorant absinthium. Quandoquidem illorum caro juniperum non mediocriter redolet gustatu: harum verò non parvam absinthii amaritudinem refert. Ab his itaq; edocti Medici diligentissimi mandant nutriendas esse capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut aliis alio morbo affectis, quibus tamen conveniat. Hoc quoq; testatur Galen. de vipera sermonem habens lib. 11. de simp. med. fac. Ibi enim de dipsade disserens, se non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut summatim quod sentimus dicamus, nullo modo hujusmodi animalia in cibos admittenda esse putaverim, quamvis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò sciendum relinquitur, quod nonnunquam venena, quin & medicamenta venenata tam interius sumpta, quàm exterius apposita morbis succurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam adversus alia venena theriacæ vicem supplent. Namq; apertè videmus, quòd ubi quispiam afficiatur diuturnis vigiliis, aut suffocanti destillatione, aut mensium profluvio, aut dysenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, si opium, mandragora, hyoscyamus, vel antidota aliaq; composita medicamenta, quæ hæc exceperint (sunt enim talia in officinis semper parata) exhibeantur, sæpenumero ægros à morte vindicant. Quemadmodum etiam si scammonium, colocynthis, turpetum, veratrumq; & alia id genus dejicientibus pharmacis addantur. Nam quamvis hæc omnia malefica qualitate polleant, in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem, ut ægris deperditam ferè salutem revocent. Cantharides præterea ad morsus canum rabidorum utilissimè exhibentur: euphorbium scorpionum ictibus medetur. & scorpiones ipsi suis ictibus remedio sunt. Sicut etiam vipera dempto capite, & cauda contusa & imposita, suos sanat morsus, ut latius suprà suis locis diximus. Sed priusquàm ad particulares curationes descendamus, disseremus Dioscoridem secuti, quomodo, quòve artificio à veneno ii præservari possint, qui perpetuò veneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus succurrendi iis, qui jam venenum hausissent. Atq; huc omnia præstantiora remedia afferemus, tam quæ simplicia sunt, quàm quæ composita, non solùm à veteribus inventa, atq; experimento comprobata, sed etiam à clarissimis quibusdam recentiorib. De quibus probatis antidotis, etsi pollicitus sit Diosc. se omnino traditurum in ultima hujusce voluminis parte, pollicitis tamen non stetit, ut 34. hujus libri capite conspicitur, ubi excusatione usus, mutati consilii rationem reddidit. Verum ut jam ad rem nobis propositam accedamus, primò modum aperiam, quo homines suspiciosi veneficia præcavere possint. Plerìq; igitur sunt, qui putant, non parvam esse Principibus cautionem, mandare administris, ut edulia, quæ proponuntur edenda (mos iste hodie frequentissimus est) prius degustent. Quæ tamen res in suspicione veneni tribus manifestis de causis nihil, aut parum æstimanda videtur. Siquidem si pincerna, sive qui cibos suis dominis apponunt, veneficium committere decreverint, se ipsos facilè prius præparare possent valentissimis antidotis, veneno illi accommodatis, quod exhibere in animo est. Unde sibi ipsis præcavebunt, dominum autem interficient. Ex quo satis liquet nihil prodesse ad præcavendum, quòd pocillator in servatæ fidei signum domino prægustet, & edulium dissector præcomedat. Adde deinde, quod quamvis ille, qui edulia ministrat, mensæq; apponit, à coquo veneficium faciente deceptus cibos venenatos prægustando assumat, eorum tamen adeò modicam quantitatem prægustat, ut nullam aut parvam eo temporis momento possit molestiam percipere. Ultima accedit ratio, quòd ferè omnia venena quæ ut interimant cibariis admiscentur, ea arte, eoq; ingenio parata sunt ab impiis, & scelestis veneficis, ut non nisi temporis intervallo suum triste perficiant opus. His igitur de causis illud liberè proferre non dubitaverim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem sibi comparare possunt Principes, quàm curare, ut vitam Christianam & integram ducant, justitiamq; regant, ita ut populi eos venerentur pariter & timeant. Curent deinde, ut ministros habeant, quorum manib. edulia administrantur, non ignobiles, nec obscuro loco natos, sed præclara è stirpe genitos, fideles, nec avaritiæ addictos, neq; invidos, & qui diu antea vita ac moribus probati sint. In quos præterea debent frequenter non parva conferre beneficia: ita n. semper gratos & fideles ministros habebunt. Quin & Medicos sibi adjungant, qui medicæ materiæ peritissimi habeantur, ut antidota, quæ contra venena parantur, quemadmodum sunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis simp. med. per se ipsos (ut ipse faciebat. Gal.) componere valeant: nam si hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unusquisq; facilè venena præcavere. Ex his certè majus percipient emolumentum, quàm si mille aliis præcautionibus uterentur. Nec minor sanè cautio adhiberi debet, ut vasa ex auro & argento conflata, munda nitidaq; serventur, & hominum fidelium manibus committantur: quandoquidem in ejusmodi pretiosis vasculis, quorũ apud principes quosq; præcipuus est usus, venena facilius abduntur, quàm in vitreis aut fictilibus vitro circumlitis. Sunt nonnulli ex recentiorib. rerum prorsus imperiti, qui (si verum fateri liceat) eo dementiæ

Utrum animalia, quæ cibis venenosis victitant, exitiosam vim retineant?

Venenũ quandoque morbis, & alteri veneno remedium est.

Modus præcavendi venena.

Præcautio volgaris explosa.

devenerunt, ut præceperint in liquatum igne aurum, vel argentum, ex quo vasa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adjungi debere, ut ascita inde antidoti facultate, venenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendaque, horum opinio, ij dijudicent (ea enim est, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam sunt assecuti: cæterùm supellectilium non negligenda cura, ut scilicet vasa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clausa, & cooperta serventur, ut neque aranei, neque scorpiones, nec aliquod virulentum reptile, vel insectum ingredi possint. Admonet Dioscorides, ut etiam vasa vinaria diligenter clausa custodiantur: namque

Viperæ vino necatæ.

viperæ summo vini amore alliciuntur, quæ si vasa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitiosum virus eructent, interdum verò in vino immersa expirent. Quamobrem Aristoteles lib. 8. c. 4 de historia animalium quasdam viperas vino in fictilibus ad sepes disposito venari, & ebrias capere, memoriæ prodidit. Gal. item lib. 11. simp. med. eam narrat historiam, quam nos lib. 2. in viperarum mentione retulimus, nempe de illis viperis, quæ sponte se vino immerserunt, unde etiam sibi mortem consciverunt. Quo vino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex verbis palàm est Galeni testimonio, vinum in quo sint extincta vipera, noxium non esse, quin potius adeò salutiferum, ut efficacissimè elephantiasin curet. Quod tamen Diosc. sententiæ refragari videtur, nisi dicamus vipereum venenum elephante laborantibus præstans esse auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in veneni suspicione versantur, cibos vitare debent, qui candido, vel oleraceo colore fuerint: nec non ab his etiam abstinere, qui ex animalium sanguine parantur. Siquidem albedine, venena quædam metallica facilè occultantur: cibis in herbaceo colore, varia lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini etiam animalium, quibus vescimur, commodissime venenatorum sanguis inseritur. Illud etiamnum apprimè utile atque necessarium esse duco, ut coqui, & reliqui culinæ inservientes, non modò fideles sint, & incorrupti, sed etiam mundi, cauti ac providi, ne ullus veneficorum insidiis relinquatur locus: sint etiam ut sciant rectè diligenterque custodire cibaria, vel aliud unumquodque, quod in ciborum usum reponitur. Sed præcipuè diligenter animadvertant, ne in culinaria vasa, quæ super, vel circa focum edulis referta resident, venenatum aliquod animal à tecto

Araneus niger in ollam delapsus cœnobiũ inficit.

per caminum decidat, ut quidam exigui aspides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones, & similia. Namque Florentiæ (ut Nicolus est author) cœnobium monachorum veneno infectum est, quòd araneus niger admodum in ollam decidisset, dum coquerentur jusculа. Ad hæc Principes maximè curent oportet, ut perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (ut superius dictum est) quodam veneni genere cubilia, interula, cæteraque vestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, ut diu, priusquam vestes induant, eas manibus pertractent servi. Quin

Quæ res venena prodant, quæque suspensæ eisdem adversentur.

& pueros similiter jubent, ut sæpius equis insideant, iis super sellis, quibus ipsi uti consueverunt. Tamen etiam stabuli præfectis mandant, ut tam cautè sellas, habenasque recondant, ut ignotis, & his quibus fidendum non sit, eas non intueri, ne dum tangere liceat. Insuper illud scire convenit, quod quædam ex simplicibus sunt (ut plerique inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote præsens venenum signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quam serpentis linguam vocant, refertur, quæ (ut Conciliator Petrus Aponensis tradit) præsente napello aut vipera, aut pardi felle exudat: quod tamen non prodit cæteris venenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, prasium lapidem, quem Plasma vulgus appellat, statim splendorem amittere, ubi in præsentia veneni cujusque fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranæ terrestris annulo aureo inseratur, ita ut is digiti carnem contingat, quam primum præsenserit adesse venenum (si credimus his, qui hoc scriptum reliquerunt) tanta digitum afficit caliditate, ut carbonem accensum, ipsumque digitum urentem præseferat. Quibus sanè etsi parva, mea quidem sententia, sit adhibenda fides, ea tamen, quò omnibus satisfiat quantum potest, non duxi silentio dissimulanda. Non desunt etiam, qui contra lethalia venena pollere contendant sigilla quædam, sive characteres, sive imagines, quomodocunque eas appellare libeat, præcipuè si collo suspensa gestentur, vel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quod si Serpentarij imago cum suis stellis cuivis lapidi pretioso insculpatur, eam utilissimè gestari adversus omnia venena, eaque præsertim, quæ venenosorum animalium ictu vel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptum invenisse tradidit in quodam libro, quem reges Persarum olim habuisse refert, quòd si in hæmatite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cujus caput dextra teneat, caudam verò sinistra, & lapis ille annulo ex auro purissimo confecto inseratur, gestatu hominem à quocunque veneno tuetur. Quæ imago si modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio, quòd tempore, quo sculpitur, necessaria sit quarundam stellarum observatio, a quibus ea vis influat in sculptam imaginem. Porrò tradidere sapientium veterum nonnulli, reperiri pretiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, ut venenorum malitiam

Lapides venenis resistentes.

efficacissimè dissolvant, & destruant. Ob id itaque scriptum reliquit Albertus cognomento Magnus, Adamantem orientalem gestatum brachio sinistro inter humerum, & cubitum adnexum, omnium venenorum vim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ, hyacintho, & sapphiro orientali. Alij eandem facultatem assignant smaragdo, alij lapidi, quem in capite draconum inveniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Cæterùm (ut ingenuè fatear quod sentio) parum fidendum esse crediderim his suspensionibus: quippe quod nunquam viderim hujusce rei experimentum tam clarum, ut syncera fides adhiberi possit: quamvis illud facilius persuaderi possim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuissimum pulverem redacti, possint per os sumpti veneno infectos sæpe liberare: utpote qui eam sortiantur naturam, ut cordis viribus subveniant. Sed quod gestati lapides veneni assumpti vim, atque actionem inhibere valeant, non ita facilè adduci potero ut credam, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse, nisi prius notabile ex his experimentum viderim. Nemo præterea non

Præcautio ex medicamentis.

poterit (ut in hac præfatione scriptum reliquit Diosc.) innoxia irritaque venena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quæ virib. præstantissimis polleant, quib. pòst assumpta venena facilè valeant superare. Simplicia autem medicamenta Diosc. comprobata, sunt caricæ cum juglandibus nucibus esitatæ, citria mala cruda manducata, napique semen ex vino potum. Item calaminthæ folia, & Lemnia sphragis, quam summis laudibus extulit Gal. sed quæ pro singula vice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendavit rutæ folia, cum nucis juglandis nucleo accepta: quin & duas caricas salisque momentum. Ex compositis autem non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit: quandoquidem ex frequenti ejus usu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atque etiam à Gal. l. 1. & 2. de antidotis memoriæ proditum est) usque adeò se innoxium præbuit veneno Mithridates Ponti rex, ut cum vellet sibi necem veneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto veneno perceperit incommodum. Qua in re postea Gal. theriacam præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, ut iis venenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo sumere consueverint, quomodo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Cæteri posteriores,

Ratio curandi venena.

qui Diosc. & Gal. secuti sunt præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm valere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnib. his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcavendi venena. Reliquum est, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua iis succurrere possimus qui cibo aut potu venenum sumpserint. Primùm igitur (ut paucis etiam superius dictum est) scire convenit, quòd ingestum intus venenum, non statim ut quidam volunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes per-

currat,

corrat & ledat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi vi ob propriam sui formam, vel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quamcunq; corporis humani partem contigerit, in suam virulentam convertit naturam, & ita eousq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; sanguinem cum reliquis humoribus in venenum vertendo, quousq; accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem brevi tempore in venenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit ut spiritus vitam foventes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant veneno, atq; ita subinde corpus spiritibus, & vita simul destituatur. Illud praeterea non ignorandum, quòd arteriae una cum cordis ventriculis (quibus natura datus est motus dilatationis & constrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aer circumdans, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum vitalium calorem: ex hoc autem pars aeris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extra offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriae, quamvis minutissimae, quae per totum corpus disperguntur etiam sub cute, per meatus quos habent, aerem nos circumdantem attrahant, ipsumq; provehant ad cor, quod quidem postea per easdem vias calorem fumumq; superfluum rejicit. Quo fit ut si nos circumdans aer fuerit infectus, venenatus & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit atq; corrumpit. Idq; non evenit propterea quòd arteriis atq; cordis natura insitum sit, ut venenum attrahant, sed quod aërem continuò inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua venenum quoq; trahunt. Hinc itaq; est quòd quidam, dum (ut contingit) somnum caperent sub arboribus venenatis, ceu taxo ac nerio: vel humi cubarent super plantis noxiis, velut napello & aconito: vel propter virulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter venenum contraxerunt, non alia de causa, quam & aere loca illa ambiente, plantis ipsis veneno infecto, & specuum virulento spiritu. Caeterùm jam tempestivum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui veneno infecti sunt, eorumq; praecipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, ut quodnam sit assumpti veneni genus dignosci possit. Nullus itaq; Medicus ingenio praeditus est, qui non protinus videat & intelligat ex saevis accidentium incommodis, quae sequuntur, cum quis venenum cibo aut potu sumpserit. Siquidem iis, quae propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit virium & roboris totius corporis prostratio: aegri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies livescit: quin & lingua, & labia nigricant. item extrema corporis, praesertim ungues, plumbeo colore livescunt. Ad haec qui hauserint, vertiginosi fiunt, vocem edunt cum murmure & oculos torve movent. His frigidus accedit sudor circa frontem & tempora erumpens. Quae omnia assumpti veneni manifestissimum praebent indicium, maximè autem si statim sequantur post assumptum cibum, iisq; contingant qui sibi rectam quotidianam victus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse posset in aliquo victus ratio quod humores inde geniti, tractu temporis usqueadeo corrumperentur, ut contracta veneni natura, vim naturae inferrent, & eadem jam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Gal. l. 6. de locis affectis, tum etiam lib. de cib. bonis ac malis nutrimenti. Quapropter Medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quò in hujusmodi accidentibus diligenter singula perquirant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta probent indicia, venena illa quae suis manifestis qualitatib. agunt. Nam quae caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimã excitant, oculos inflammatione male habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum sudorem cient. Si verò praeterquàm quod calido excessu polleant, excellant etiam vi tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arsenicum, sublimatũ, auripigmentum sandaracha & id genus alia, punctione atq; dolore intolerabili ventriculum & intestina afficiunt, in quib. etiam frequenter murmura sentiuntur. Hac autem accidentia saepe sequuntur vomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, variae deniq; coloris mutationes. Quae verò nimia frigiditate excellunt, plerunq; somnum inferunt adeò profundum, ut saepe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam verò cerebrum obstupefaciunt, ita ut affecti cogantur quam plurimos incompositos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus, ac si stulti facti essent, vel temulenti. His illa praeterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie lividus admodum & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum efficitur. Eis siccis autem venenis lingua arescit guttur sitis inextinguibili afficitur: alvus adstricta redditur, agrè redditur urina omnia deniq; membra fiunt arida. & vigiliae instant longissimae. Postremò humida inexpugnabilem somnum adferunt. alvi fluxiones, articulorum nervorumq; luxationes. Ita quod quandoq; oculorum nervi, ac nexus in tantum laxentur, ut sponte sua e cavitatib. exeant capitiq; propendeant. Plerunq; etiam extrema corporis partes putrescunt, ut in praecedentib. dictum est. Porrò & illud adnotandum est, quòd venena, quae & manifesta. & occulta qualitate agunt, si fuerit haec viribus altera imbecillior, in fine suae actionis eadem pariunt accidentia, quae proveniunt ab his, quae occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatum elementarium, quae illis inest, vim illam propriam occultamq;, quam haec pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus praebent, eosq; subinde, qui propria eorum forma attribuuntur. Sed hujus rei clariorem notitiam trademus, ubi speciatim singulorum meminerimus. Haec igitur sunt omnium venenorum indicia universalia, caeteris quae explicari possint, certiora ac manifestiora, quibus peritissimi Medici tutò dijudicare possunt. Nam cum constet accidentia praedicta non solùm perdurare, sed etiam augeri ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxiliis cedere, neq; naturae repugnanti obsequium praestare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis, si quando remitti accidentia, & aegri melius habere videntur. Caeterùm eorum, qui venenum sumpserint, cibus esse debet (ubi tamen remedia, quae postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quae non solum vim habent nutriendi corpus, sed quae etiam venenorum noxae resistere valent. Quo in genere lac asininum summopere laudatur: item caprinum, ovillum, bubulum atq; etiam humanum praesertim si recenter emunctum bibatur quanquam lac omne efficacius exhibetur contra venena calida & erodentia, quàm ad rel qua veneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & juscula tum carnium pinguium, tum piscium, quib. addi possunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum & pinguedo animalium, quorum est usus. Siquidem pinguia haec ideò conveniunt, quòd vias obstruant, ex quo veneni transitus inhibetur. Quinetiam ubi venena excalfaciunt & eradunt pinguia haec acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in casu animalium cerebrum, atq; ossium medulla aptissima pariter censentur. His similiter herbae quàm plurimae opem ferre possunt cibis admistae: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllum, sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliaeq; quam plurimae: quarum vim venenis, superioribus libris adversari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui venenum sumpserint, lucidus sit oportet, ubi aër quoq; sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum suffitu, quib. vis inest propulsandi venena. Id n. praestãt santalum omne, myrrha styrax, aloe, laserpitij lacryma, agallochum, scordium, cassia odorata citrei mali cortex, juniperi bacca ejusq; lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti veneno (Gal. auctore l. 2. de antidotis) nihil aut parum dormire sinantur. Somnus namq; venenũ retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contrà verò vigiliae, quippe quae id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt. His ita institutis in primis omni industria ac diligentia curandum est, ut devoratum venenum foras exhauriatur. Qua in re nullum valentius auxilium

Indicia communa veneni sumpti.

Victus ratio eorum qui venena sumpserunt.

Remedia contra venena.

perhibetur, quàm ut sine ulla mora ægri vomitum ciere cogantur: si tamen venenum adhuc in ventriculo resideat. Quòd si jam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in hujusce voluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, ut posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verùm hoc unum ipse addiderim, quòd si fortè is, qui venenum sumpsisset, ex omnibus vomitum cientibus auxiliis vomere nequiret, tunc (ut Rasis auctor est) medicamentis solventibus itemque clysteribus erit procedendum. Medicamenta autem, quæ dejectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea sunt agaricum & rhabarbarum. Quandoquidem utrunque, præterquam quòd dejectoria vi præditum est, facultatem etiam venenis maximè repugnantem sortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neque prorsus ab re esset ad idem Aegyptiæ siliquæ atram medullam aloemque usurpare: hæc namque præter dejectoriam facultatem, seorsum plurimùm pollet adversus humorum putredinem, quæ semper, vel plerunque ingesta sequitur venena: illa verò quòd alvum mirificè emolliat, venenum ventriculi tunicis adhærens abluit & abstergit: quin & erodentium acrimoniam obtundit, & ea denique per alvum secum educit. His autem peractis, ea certè clysmata competere videntur (ut Diosc. placet) quæ acria sunt & trahendi vi prædita. Quibus si ea successerint, quæ è juribus pinguibus, adipe aut pinguedine, aut butyro aut lacte parantur, ne ulterius venena penetrent ut in dysenteria fieri solet, nequaquam ea inutilia fore putaverim, præsertim ubi compertum haberetur, venenum intestina exulcerasse.

Clysmata qualia injicienda.

Quamobrem lac copiosius epotum post vomitiones, & clysteria utilissimum esse prodidit Avicenna: nempe quod veneni noxam frangat & sanet. Quinetiam summoperè prosunt, præmissis tamen vomitionibus & clysteribus, fortes ac validæ diversiones, utpote quæ non modo prohibeant ne venenũ petat cor sed etiam ipsum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Ob idque plurimum prodesse crediderim cucurbitulas, si ex igne natibus, & crurium pulpa applicentur. Ferunt similiter opem frictiones ex asperis linteaminibus, quin & fibulæ strictim factæ ita ut dolorem excitent, manuum pedumque digitis, item brachiis & cruribus. Mirificè etiam venenum avertitur à partibus intrinsecis, si patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accommodatis confecto, vel in laconico sicco sudorem ciente imponantur. Quandoquidem hujusmodi calor extra venenum efficacissimè ad cutim trahit. Balnei ac laconici vicem illud sanè supplere poterit, si dissecta vivi muli, aut equi alvo exemptis statim intestinis, æger in animalis cadaver intromittatur. & cùm refrixerit cadaver, idem etiam de alio fiat, quousque sat fuerit. At hoc autem muli, mulæque (ut vulgi fert opinio, fortasse quod hæc animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalib. Hoc n. auxilio a veneno liberatum narrant Valentinum Alexandri sexti summi pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus venenum exhibere vellet, sibi ipsi, ac patri id imprudenter exhibuit.

Cucurbitulæ.

Balneũ.

Simplicia medicamenta quæ pollent adversus venena.

Cæterum scire etiam convenit, quòd quamvis prædicta remedia omnia cõmuniter venenis opitulentur, non propterea est dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota tam simplicia quàm composita, quæ cujuscunque veneni noxam auferre possunt. Simplicia quidem medicamenta quæ ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisque Græcis posteriorib. celebrantur, sunt vinum vetus copiosius epotũ, Lemnia sphragis, agaricum, abrotonum, iris, eryngij radix, napi & pastinacæ semen, calamintha, nardum Celticum, castorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijsque ipsum secutis in antidotum minime recipiatur, sed potius inter venena annumeretur) succus marrubij, laserpitij & panacis, sagapenum, aristolochia longa, semen rutæ sylvestris, betonica, pix liquida delincta, pelis & seselis, phu, cinnamomum, cassia, juniperi bacca, citria mala, & quæ limonia, & aurantia vocant, & eorum semen. Item glandes, præsertim quernæ ex humano lacte epotæ, quinquefolii radicis succus, leporis coagulum, mustella cato sale inveterata, & in umbra siccata, cum vino pota, lac canis ex primo fœtu acceptum, capparis, chamæleonis albi radix, apii decoctum, polemoniæ radix, tribuli terrestris succus, smilacis asperæ acini, scordium, thlaspi, & Cretense dictamnum. His Arabes & recentiorum nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, mespila, pistacia, Zedoariam, lauri baccas gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentilla, iridis Illyrica, hastulæ regia, helenii & millefolii: rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, sabinam mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium majus, angelicam, verbenacæ succum: mures, qui napelli radices depascuntur, & muscas grandiores, quæ ejus fol. victitant: filipendulam, carpobalsamum odoratum, ambarum, os in corde cervi repertum, & cervinum cornu, quin & monocerotis. ursi testes, & arteiu, origanum, smaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem sanctum vel benedictum appellant. Et hæc de censu omnium simp. med. quæ contra venena pollent, quæ nobis tum veteres tum recentiores scripta reliquerunt, dixisse sufficiant.

Composita medicamenta.

De compositis autem medicamentis illud proferre non dubitaverim, quod si Theriaca legitimè parata reperiretur, non essent aliunde petenda auxilia contra venena. Sed quoniam mihi planè difficillimum esse videtur, ut ea reperiatur, quæ quemadmodum ejus exigit apparatus, confecta sit, cum nobis desint cinnamomum, balsamum petroselinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen jam nobis compertam putamus) amomum, aspalathus & calamus odoratus, quæ omnia perquam maximi sunt momenti, idcirco nunquam adducar, ut credam venalem Theriacam posse sibi locum & usum illius antiqua legitimè vendicare: præsertim cum constet tempore usque Galeni, quo Romani summo imperio potiebantur, Theriacam omnibus numeris absolutam confici non potuisse (ut ipse Gal. testatur l. 1. de antidotis) nisi ab Imperatoribus: quanquam non deessent tempore Antonini Cæsaris divites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis desiderarentur. Quare illud dixerim, quod si ulla Theriaca ex iis, quæ nostra ætate conficiuntur, in usum admitti debet, dent operam Medici diligentissimi, ut illa saltem utantur, quæ omni studio ac diligentia parata sit clarissimorum & peritissimorum virorum testimonio quæque eo modo experientia comprobata sit, quo docet Gal. lib. quem ad Pisonem scripsit: quin & alio, quem Pamphiliano dicavit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm Theriaca præstat adversus venena, quodque & facilius parari potest. Qua in re caveant homines ab adulteratis Theriacis, quas in publicis foris vendunt circulatores, et si plerunque ab his, quos eorum adulteria fraudesque latent cæteris meliores atque efficaciores habentur: quippe quod nihil ultra videant astantes, quàm quòd y frustum integrum arsenici, vel risagalli officinis vocati, devorent: quodque subinde devorata Theriaca, quam postea circumstantibus vendunt, nullum veneni incommodum sentiant. Quod cum Gal. optimè novisset, libro Pisoni dicato, ita scriptum reliquit: Multa à subdolis improbisque in hoc quoque fraudes fiunt, ac vulgus sola antidoti opinione deceptum, ab iis quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, vel pravè confectum vendit.

Theriacæ veterum & recentiorum comparatio.

Cæterùm ut quisque flagitiosorum impostorum fallacias & dolosas merces evitare possit, & debeat, nunc mihi in animo est ad commune reipublicæ beneficium eorum ingens, ac scelestum facinus posteritati prodere. Nam cùm isti suggesta ascendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, ostensuri quòd venenum æquè ac panem innoxiè sumant, multis cavillationibus atque insidiis utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quasque retinent illi in suos characteres (ut ita dicam) lenones. Primus itaque dolus, quo nituntur hujusmodi fraudulenti impostores, est quod cum sciant venena non posse nisi parum nocere, ubi ventriculus fuerit cibis valdè repletus (ut in præfatione libri tradidit Dioscorides, & lib. 4. fen sexta retulit Avicenna) priusquam suggestum ascendant, ad saturitatem usque, præsertim æstate, lactucas crudas devorant sale, aceto & oleo conditas: verùm olei tantùm imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ.

Fraudes quibus utuntur circumforanei qui venena innoxiè sumere profitentur.

Et quia

Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenella lactuca difficile passim inveniri possunt, ideò earum vicem hi præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam, quoad ventriculus veluti tympanum extendatur. Id autem eo consilio faciunt, ut hæc quidem jurium pinguedine, eorumq; substantiæ crassitudine, illa verò frigiditate sua, oleiq; multitudine, quam illis adjiciunt, præterquam quòd veneni penetrationem inhibent, cum internas vias obstruere possint, erodentem quoq; ingesti arsenici, vel risagalli seolasin vocati, acrimoniam obtundunt & hebetant. Cùm igitur venenum sumpserint, quod illis ob præassumpti alimenti vim nullam aut parvam noxam adfert, nempe quod ventriculus sit tensus & pinguedine imbutus, mox suum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, assumunt, idq; impunè. Quo fit, ut facilè postea populo astanti persuadeant, id esse antidotum omnium præstantissimum contra omnia venena, quod in universo orbe reperiri possit. His levet vulgi animi persuasi accensiq;, majori multitudine, ac impetu feruntur, ut adulteratam, invalidam, veramq; mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria eò catervatim concurrunt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaq; cùm temporis momento capsulam hac impostura exhauserint, statim è suggesto descendunt circumforanei, seseq; in hospitium recipiunt, ubi cùm primum fuerint, arsenicum paulò antè sumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam evomunt, neq; aliud illa die assumunt, quàm lac, quod tantum sæpius alternatim potant, vomuntq; & revomunt: tantum potest in improbis hominib. auri cupiditas, ut sponte consultoq; in manifesta vitæ discrimina ferantur. Fraus altera quam isti facinorosi perpetrant, ita se habet. Ii una, aut duabus horis anteaquam suggestum ascendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo sermonem populo habere volunt, propinquius eligunt. Atq; ubi jusserint pharmacopolæ sibi arsenici capsulam adferri, ejus duo aut tria frusta seligunt, prout sibi magis expedire videtur, quæ postea charta involvi, & in eadem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, ut cùm in suggestum ascenderint arsenicum illud repositum dare velint puero, quem ad eum miserint. Porrò in forum abeunt verba facturi ubi eorum spuriam theriacam ad cælum usq; miris laudibus efferunt admenientes. Ad hæc ut rem magis verisimilem reddant, puerum vel è circumstantib. quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui venenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentem capsulam in suggesto stantes aperiunt, quam habent vasculis pravæ illius theriacæ plenis refertam, cujus operculo intus adhærent, cera subposita, varia ejusdam miscellæ frusta ex sacchsaro, quod canditum vocant, amylo, aliisq; innoxiis medicamentis miro quodam artificio confecta, quæ prorsus & facie, & magnitudine referunt illa veri arsenici frusta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Levant autem isti hominum proditores operculum à capsula, quo fraudem melius occultent, in suggesto stantes, siquidem summo cum artificio internam operculi partē, cui adhærent illius miscellæ frusta arsenicum mentientia, versus se trahunt, ne quis suam fraudem deprehendere possit. Deinde statim in manu socij aut pueri, quos doli ministros habent, capsulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu perquam eleganter sustinet, parte pseudoarsenicum continente cælum versus respiciente: idq; ne quis dolum intueri possit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum a pharmacopolio adferens. At qui istud accipiens artis captiosæ magister, statim illud populo ostentat longa atq; mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò dolosè procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice vel serico proditore, quo plerunq; vestiuntur, ad cubitum usq; convolvit ea tantum ratione, ut arsenicum verum, dum hæc agit, super operculo prædicto pseudoarsenicum continente, reponat, abdatq;: quod ob operculi altitudinem nullo pacto infernè à circumstantibus videri potest. Obvolutis itaq; manicis, brachiisq; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, jubet aquæ vel vini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico vero, factitium innoxium fraudulenta manu capit, quod gladio minutim incidit, & vino, vel aqua parati cyathi commiscet, & deniq; tutissimè bibit. Atq; ita fraudem hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum hauserit, quod ex medica officina delatum fuerat. Memini me olim unum ex his vidisse, qui venenum simili modo adulteratum puero exhibuerat suo, & cùm simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine versaretur, ut suæ falsæ atq; adulterinæ theriacæ majorem compararet existimationem: cùm præterea prius versutum puerum admonuisset, ut anhelitum compesceret, idq; ut facies ejus colore mutaretur, quin & interim oculos obverteret, & os ac cervicem contorqueret, ad se vocavit astantem Medicum haud acris callidiq; ingenij, in ea civitate, ubi id mihi contigit vidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, ut omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cùm fecisset bonus ille Medicus jam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo invenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiam possit intercipi pulsus, cùm tamen id scriptum reliquerit Gal. lib. 6. de placitis Hippocratis & Platonis, ubi sic inquit: Eadem natura in arteriis cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nervi, aut incisa, aut laqueo interclusa pulsu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus sanè verbis tunc comminisci potuisset, quòd facile huic puero laqueata essent brachia, & proinde interceptus arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab iis nebulonibus adeò callidè subdoleq; aptantur, ut versato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur admodum ac relaxentur. Id quod facile ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachiis ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, ubi pulsum intercipere animus esset, laxabantur autem lentè, cum jam versutissimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam constitutionem restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, ut quisq; eas evitare sciat, ac possit. Quæ de re morbo Gallico quàm plurimùm certè debeo: siquidem unus, isq; insignis, ex his qui venenum innocue devorare profitentur, cujus ossa lues illa non immeritò depascebatur, cùm à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus utitur ut pecuniam extorqueat, libentissimè patefecit. Cæterum fraudes ac mendacia, quib. ij pariter utuntur, qui è divi Pauli prosapia ortos se prædicant, quæ tamen de re mentiuntur, hic consultò dimittam: verùm intactas eas non relinquam, ubi in processu de iis differemus venenis, quæ morsu, vel ictu relinquunt innumera exitiosa animalia. Sed ne aliquod præstans antidotum desideretur in his nostris commentariis, me probi ac fidelis Medici munere functum existimaverim, si hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad venena momenti, descripsero: quæ non modò iis quæ per os assumuntur, sed in etiā quæ animalium morsu, vel ictu ejiciūtur, summo ac præsentaneo fuisse remedio comperi. Licet autem hac ætate rari admodum habeantur Medici, qui sua pandere arcana velint, si quod nacti sunt pulchrum & singulare auxilium, tamen cùm mihi consiliū ab initio fuerit, mea opera quantulacunq; sit, omnib. generatim prodesse, alienū quidē inhumanumq; foret, si modò vel invidia, vel avaritia compulsus, aliquid silentio involverem, quod in arte medica usui futurū putem. Primū igitur antidotū, cujus admirandas in venena vires sæpius expertus sum, hoc modo conficitur. Recipit u. rhabarbari, rhapontici ex Ponto advecti, radicis phu, acori, quē falsò calamū odoratū vocant, cyperi, quinque folij, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, costi, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cujusq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictāni albi, angelicæ,

Altera impostorum fraus.

Historia fraudis.

Antidota nostra præstantissima contra venena.

Primi antidoti descriptio.

gelicæ, millefolii, filipendulæ, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis marinæ, gentianæ, morsus diaboli sic herbariis dicti, cujusque drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, viticis, cocci infectorii, fraxini, oxalidis, pastinacæ sylvestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorum drachmas duas: præterea baccarum lauri, juniperi, hederæ, asperæ smilacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorum scordii, chamædryos, chamæpityos, centaurii minoris, stœchadis, nardi Celticæ, calaminthæ, rutæ, menthæ, betonicæ, verbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melissophylli, singulorum sesquidrachmam: dictamni Cretensis drachmas tres: sampsuchi, hyperici, junci odorati, marrubii, galegæ, sabinæ, pimpinellæ, cujusque drachmas duas. Caricarum, nucum juglandium, pistaciorum, singulorum uncias tres, myrobalanorum emblicorum drachmas quatuor. Florum utriusque buglossi, rosarum, lavendulæ, salviæ, rorismarini coronarii, cujusque scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Cassiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum vocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri ac longi, santalorum omnium, agallochi, singulorum sesquidrachmam. Cornu cervi crudi drachmas quatuor: unicornu drachmam unam: ossis cordis cervini, ramentorum eboris, virgæ cervinæ, castorii, singulorum scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opii sesquidrachmam: margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, corallii rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas: mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitii, singulorum drachmas duas & semis: moschi odorati, ambari cujusque drachmam: olei chalcantho confecti unciam mediam. Pulveris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarii è gemmis, pastillorum caphuræ, scillæ singulorum drachmas duas & semis: pastillorum viperæ uncias duas. Succi oxalidis, sonchi, scordii, echii buglossi, melissophylli, singulorum selibram, hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatii optimi, cujusque uncias sex. Vini veteris albi odorati libras tres: sacchari è Madera insula, vel optimi mellis libras octo & uncias sex. Ex omnibus his summa diligentia & ratione inquisitis atque selectis, fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut

Antidoti Matthioli usus.

Mithridatii antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma una usque ad tres pro ætate & constitutione patientis. Atque ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantissimum esse (ut ante diximus) contra omnia venena, quæ per os sumuntur, itemque adversus ea, quæ morsu vel ictu relinquuntur: verùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur, non solùm quotidie assumptum nucis Ponticæ quantitate ad præservandos sanos, sed etiam ad sanandos jam pestilentia affectos ubi in morbi principio propinetur ex cardui benedicti succo aut stillatitia aqua, vel galegæ seu rutæ capr ariæ vocatæ, duarum drach. pondere, affectis deinde in lecto ad sudandum collocatis, bisque, aut ter repetita potione, nonnullis tamen interpositis horis. Sanatos enim scio esse quamplurimos hoc tantum singulari auxilio. At si cui in animo fuerit, ut præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet.

Potio ex prædicto antidoto.

Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati & libras quinque aquæ vitæ vocatæ, ex optimo odoratoque vino confectæ, totiesque vitreo organo repurgatæ, ut quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in vas vitreum injiciat dupla à rebus inditis capacitatis: postea vasis ore ita obturato, ut nullus spirandi meatus relinquatur, magna dum dexteritate aquam in vase cum electuario tamdiu agitet, donec totum dissolvatur: atque tum vas ore cera, vel pice obducto in mensem integrum reponat, quod tamen bis in hebdomada agitari convenit eo modo, quo antea dictum est. fit enim ut electuarium facilè residat in fundo si dimittatur. Exacto denique mense claram aquam aureoque colore nitentem, electuario supernatare inveniet, & quæ jam omnem illius vim in se contraxerit. Tum itaque vas ipsum aperiat, & in vas aliud item vitreum lympidam aquam paulatim effundat, cujus os cum cera, & membrana accuratissimè obturet: nam si illud diei spatio apertum fuerit, omnis conclusa aqua in auram evanesceret.

Aquæ Matth. vis.

Tanta hæc aqua virtute pollet (quod millies expertus sum) ut quatuor drachmarum pondere pota vel per se, vel cum pari odorati vini quantitate, vel stillatitiæ cujusvis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, vel demorsus à quocunque venenato animali, in tanto mortis discrimine versaretur, ut vocem, visum, ac reliquos ferè sensus amisisset aegrum ingenti adstantium admiratione à longo veluti somno excitat. Quin & vomitione plerunque plurimam infectorum humorum copiam exhaurit. Cujus rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à vipera in dextra manu demorsam, & jamjam de naulo rationem cum Charonte inituram, hæc aqua in vitam à morte revocavit. Id quod etiam paulò post contigit cuidam miseræ Sclavæ ab alia non dissimili vipera manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra venena quæ per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentiæ, efficax & penetrans est, ut momento vi sua in omnes corporis venas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quamplurimos morbos, quos brevitati studens prætereo: quandoquidem prudentes, & periti medici, habita hujusce rerum exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitimè convenire censebunt.

Alterius antidoti descriptio & vires.

Porrò antidotum alterum generosum pariter & singulare, oleum illud est, cujus superius lib. 2. capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patientibus illitum, nempe temporum, manuum ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illitione, efficacissimè succurrit omnibus venenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter viperarum, aspidum, & cujuscunque denique venenati animalis morsibus singulare auxilio est, ut in processu latius explicabimus. Præstat præterea in eadem loca semel quotidie inunctum non quidem calidum, sed frigidum, ad præservandum à pestilentia homines, qui eo se inungunt, quin etiam ad sanandum jam pestilentia affectos: necat quoque vermes, naribus & pulsantibus arteriis inunctum, & præsertim ubi cætera auxilia non valeant.

Ol. scorpionum cōfectio.

Ut autem omnes intelligant quàm maximum sit in me juvandæ posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hic describere non gravabor. Sumantur itaque, ineunte mense Majo, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, si minus fuit temporis vetustissimi libræ tres, foliorum hyperici virentis manipuli tres. Oleum in vas vitreum dupla à contento capacitatis imponatur, inde hypericum aliquantulum antea contusum infundatur: deinde vas cera, & membrana obturetur & medium in tenuissimam arenam condatur, loco ubi tota die insolari possit, atque inibi sinatur ad decimum vel duodecimum diem usque. Quo exacto tempore mergatur vas in calentis aquæ balneo ad viginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus: quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde vas in prædictum mergatur balneum trib. continuis diebus: extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter aut quater usquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod jam defloruerit, & ab ejus cacumine grana illa viridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex his itaque tres confertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & vino meraco albo aliquantulum persusi in oleum prædictum infundantur. & cum eodem vitro, in arena sepulto, uno diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto triduique spatio in balneum immittantur, post colentur & modo

prædicto

prædicto exprimantur: tertio aut quartò similiter dictum semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorem repræsentet. Ad hæc sumatur scordii recentis, calamintha, centaurii minoris, cardui benedicti, verbenacæ, dictamni Cretensis, singulorum medium manipulum: tundantur omnia, merganturque in oleum prædictum, & vas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut supra. Postea sumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, singulorum drach. tres, scordii manipulum. Tundantur item omnia, infundantur & immittantur in balneum, ibique permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamitæ, laseris, cujusque drach. sex, baccarum juniperi drach. quatuor, melanthii drach. duæ, cassiæ odoratæ (cinnamomum officinæ vocant) drach. novem, junci odorati, cyperi, singulorum sesquidrachma: santalorum alborum semuncia. Tundantur omnia (ut pluries de aliis dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneo macerentur, demum colentur & exprimantur, modo quo antè dictum est. Postremò adsint oportet trecenti scorpiones vivi diebus canicularibus collecti, ii in vase vitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cum eos præ calore sudare, atque irasci constet, omne jam dictum oleum calidum superjiciatur. Sed advertendum est, ne id adeò fervens sit, ut vas disrumpat, obturato statim vasis ore in balneo tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur & exprimatur. Projectis interea scorpionibus, rursum in oleum infundantur rhabarbari laudatissimi, myrrhæ communis usus, aloes hepaticæ, singulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electique Mithridatii, cujusque semuncia. Quæ ex his tundenda sunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, sed deinceps recondatur, perinde ac opobalsamum, quippe quod mirandum sit remedium ad jam dicta venena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corsi illi duo viarum obsessores, quorum historiam suprà retulimus lib. 4. in aconiti mentione: ad cujus lectionem, ne idem hic repetamus eos rejicimus qui ejus desiderio capiuntur. Cæterum ut omnia mea in Republica commodum effundam, tertium quoque Antidotum addam, quo nihil sanè valentius ad venenorum vim coërcendam: nempe pulverem illum saluberrimum: cum quo (ut superius lib. 4. de aconitis differentes retulimus) ii sanati sunt qui Arsenicum & Napellum hauserunt. Datur robustis drachmarum duarum pondere, cum cæteris drachma sufficiat, ex vino Cretico, vel alio pariter generoso, repeiturque potio per intervalla, ubi una tantum non sufficiat, verùm tunc obolus satis est. Qui quidem pulvis, tametsi mirum in modum deleteria venena omnia superat, vincit ac destruit, non tamen si præsumatur ab iisdem præservat. Parandi ratio hæc est. Sumas radicum minoris phu drachmas quatuor. Vincetoxici, urticæ vulgaris, cujusque unciam unam: Angelicæ domesticæ, Althææ cujusque uncias duas, Angelicæ sylvestris uncias quatuor: Polypodii sescunciam, Corticum radicum chamelææ, sive (ut Aphri dicunt) mezereonis, drachmas decem. Colliguntur hæ radices ad calcem Augusti, sive ineunte Septembri, tessellatimque secantur, & siccantur in umbra. Deinde fervefiunt in aceto albo acerrimo olla cooperculo diligenter occlusa argillaceoque luto agglutinato, per dimidiæ horæ spatium. Amoventur postea ab igne, & cùm refrixerint eximuntur, iterumque siccantur in umbra. Demum teruntur in pulverem, additis herbæ Paris baccis duodecim, & foliis sex & triginta. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridis probantur in præfatione, unum scilicet quod è scinco, alterum quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorum conficiendorum rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hic adscribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. 2. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, ubi hæc scripta reliquit. Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων id est, ex sanguinibus, ad venena, venenatorumque omnium morsus idonea, sic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorum drachmas duas: amomi, opobalsami: seminis rutæ sylvestris, cymini Aethiopici, anisi, sanguinis anatis maris, & fœminæ ficci, sanguinis hœdini, sanguinis anserini, seminis napi sylvestris, singulorum drachmas tres: gentianæ, trifolii, florum junci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petroselini drachmas quinque: polii Cretici tantundem, cinnamomi drachmas sex, florum scordii drachmas octo: myrrhæ, nardi singulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, cassiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussorium cribrum trajecta melle Attico despumato, commiscebis, commistaque in argentea pyxide repones, atque hac ut maximo medicamento uteris. Cæterùm quæ è scinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad venena, omnemque venenatorum materiam mortem inferentem, omnium venenosorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, ireos, mei, gummi, singulorum drachmæ duæ, rosarum siccarum, gentianæ, cardamomi, singulorum drachmæ quatuor, opii, oboli duo: styracis, drachmæ octo: polii, cassiæ nigræ, seselis, bdellii, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinque & oboli duo: succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorii, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorum drachmæ sex: scordii, costi, florum junci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorum drachmæ sex & oboli duo: nardi Syricæ, opobalsami, thlaspi, dauci Cretici, singulorum drachmæ sex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorum drachmæ septem & oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi, opium, styrax, opopanax, vino Chio macerantur diu noctuque, quoad penitus dissoluta sint. Siliqua verò interim contusa tenui cribro excutiuntur, illique jam maceratis ac dissolutis commiscentur, commistaque Attico melle ad crassitiem usque despumato excipiuntur, opobalsamoque superimisso: demum in vas argenteum transferuntur, atque ad multos usus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probavit Dioscorides, quasque ut efficacissimas in aliarum censum retulit Galenus atque descripsit. Sed quoniam (ut suprà in Theriaca mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis exposcuntur: idcirco non video quomodo possint legitimè confici, nisi iis uti velimus, quæ eorum vicem supplent, ita ut unum simplex medicamentum in alterius locum succedat, id quod medicorum ac seplasiariorum plerisque fieri adsolet. Quorum sententia etsi cuipiam videretur Galenus adstipulari, quippe quòd scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum cassiæ subjici posse, non tamen propterea inde colligi potest, quòd idem fieri possit de quocunque alio simplici medicamento, quod desideretur, ut quidam existimant, non rectè, meo quidem judicio. Galeni mentem assecuti Siquidem is secus de hac re disserit l. 1. de antidotis, ubi sic inquit: Quòd ad cassiam verò attinet, ea me commemorare nunc opus est, quæ in multis de medicina libris scripta sunt duplum cassiæ siquis cinnamomo egeat, injiciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magister meus, unum ex quintis facetiis ipsum esse dicebat, asseverans eos, qui duplum cassiæ imponere jubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censet, si quando Phalerno caruerimus illius quod in cauponis venditur, duplicata mensura bibere: sitque panis siligineus desit furfuracei duplum commedere. Mihi verò hæc Quinti facetia, si de re una quapiam, quæ per se sola uti velimus, afferatur, vera irreprehensibilisque videtur: sin de re, quæ in societatem multorum veniat, non est eodem pacto vera. Nam cujuscunque, quod solum corpori admoveri

Pulvis contra venena.

Antidoti e sanguinibus descriptio.

Antidoti è scinco descriptio.

Succedanea quædam admittenda.

veri debet, ut puta rhus, absinthium, iris, gentiana, vel id genus alia aliqua medicina, si quis minus boni duplum loco praestantissimi accipiat, & corpori vel extrà vel intrà admoveat, duplicatio etiam nocebit: ac si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se aucturum aliorum vires respondeat, si praestantissimum desit, pejus nihil erit uti duplo illius, qui proprietates ejusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo videatur. Cassia quidem cinnamomo genere proxima usque, adeò est, ut ex ipsa quandoque cinnamomum oriatur, spectenturque nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi virgulta è cassiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non vino aut pani, sicut Quintus dicebat, sed vitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda navi, in tollendis & transponendis oneribus, in omnibus denique vitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur: hæc Galenus. Ex quibus verbis omnibus palàm est, Galenum non assentire, ut in compositis medicamentis unum simplex pro alio supponatur, nisi ex iis sint, quæ eandem naturam sortiuntur, ut cassia & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putaverim, quòd perperam faciant ii, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotum, quæ juniperi baccas, terramque Lemniam recipit, summopere laudavit Gal. eamque lib. 2. de antidotis memoriæ prodidit, hisce verbis: Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à venenis reddit, sic habet. Baccarum juniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in pulverem redegeris, oleo aut melle commiscebis & repones: atque, cum opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantum est avellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, si quando suspectos habuisset, qui se vocarant. Nam si venenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & evomere cogit, ita ut venenum quoque cum antidoto rejiciatur. Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad venenorum omnium in universum rationem, quandoquidem de iis privatim, eorumque auxiliis, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Antidotus ex terra Lemnia.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. I.

QUibus datæ sunt Cantharides, signa eveniunt gravissima. Ab ore enim ad vesicam usq; cuncta erodi sentiuntur: picem aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur: urinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atq; dysentericis, alvo deferuntur: fastidia urgent: animo linquuntur, obortaq; vertigine concidunt: postremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale non nihil accidat, dato oleo, aut supradictorum aliquo, vomere cogantur: mox ubi vomitione plurima rejecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctum malvæ, aut seminis lini, aut fœnigræci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, ut quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in alvum ex nitro aqua mulsa, vacuari debent. Detur deinde vinum aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint aut ex lacte, aut mulsa, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum virus ita remoratur, ut in principes se partes insinuet: ipsa tamen interjecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, utpote quæ dolores & permulceant & leniant. Tum ubi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lavare, ut per cutem fumam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et dejectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, vesci debent: siquidem alvum cient, atq; venenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur: item pulegium ex aqua tritum: irinum aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes vitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

Cantharidum malefica & noxia vis.

CAntharidum tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateque tradidimus, ut supervacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia vi nobis differendum esset. Cùm igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exiccent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, ulcerent, & denique fumentes interimant. Nocent privatim vesicæ, omnibusque urinæ inservientibus membris, non modò hausta, sed quandoque etiam exterius illita, ubi exulcerare sit opus: præsertim cum amplis admiscentur cataplasmatis, locisque illinuntur vesicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, vel pubi vel renibus, vel testibus. Quo fit, ut qui has hauserint, exulcerata inde vesica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus: quanquam præter id omnia in universum lædant viscera, quòd suapte natura erodant, & postremo necem inferant: namque sua venefica, & perniciosa vi deradunt internos meatus omnes, quibus obviant. Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosis ab eis vasis: neque si quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & vesicæ cervix intolerabili inflammatione vexentur. Hinc enim plerunque evenit, ut qui hauserint, urinæ stillicidio afficiantur non sine intolerabili ardore angustiaque. Cæterùm picis & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem judicio, non provenit, quàm à vaporosis humoribus in ventriculo & jecinore adustis, intensa hujusce veneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam invicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia, quippe cùm veneni vis in jecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utique non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm sinistrum ægrotes latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysenterica similis, secum deferens intestinorum ramenta, quam quòd Cantharides ipsæ ad intestina descendentes, acerrima sua vi ea exulcerent, & abradant. Defectus verò animi, ingens anxietas, cordisque angustia partim eveniunt, doloris, ardoris intolerabilisque inflammationis exuperantia: partim verò deleteria vi pharmaci, quæ usqueadeò resolvit vitales spiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tam sæva oriantur symptomata. Quin & ob id vertiginosi fiunt, delirio amentiaque capiuntur, qui eas sumpserint, quòd venenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, ut facilè animales facultates corrumpantur, ratioque ipsa pereat. Sed ut his omnibus succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (ut etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebro ex-

Symptomatum causæ.

Cantharidum veneni curatio.

bris excitatis vomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in hujus libri præfatione meminit Dioſcorides, atque etiam nos mentionem fecimus in noſtra ſuæ eam longa commentatione. Quinetiam acribus clyſmatis opus eſt, ut per hæc devocentur, quæ ad inteſtina deſcenderunt. Fit enim ut exhauſtis è corpore cantharidibus, non magno poſtea negotio, accidentibus incommodisque præſidia adhibeantur. Quandoquidem exulcerata veſica, cui ſuaptè natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis viſceribus, ſuccurritur refrigerantibus, lentis & pinguibus ſimul miſtis medicamentis: frigida namque inflammationes extinguunt, mulcentque earum dolores: pinguia veneni acrimoniam obtundunt: lenta verò ac viſcoſa cum internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis, ſed etiam ſanas partes muniunt, ne veneni vim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præſtat lac humanum ab ipſis uberibus exuctum, crudum recensque butyrum eclegmatis modo linctum: pſyllii, cydoniorum malorum, & malvæ ſeminis ſpiſſamentum: item ſerapium ex nymphææ floribus & purpureis violis, quin & quod ex papaveribus conficiunt: nec non lactuca, & portulaca, & cucumeris, & cucurbitæ ſuccus: præterea cremor, lactis ſpeciem referens, qui è papaverum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ & lactucæ ſemine exprimi ſolet, affuſa violarum aqua, aut radicis althææ, aut ſolani, quod veſicariam & halicacabum vocant: cujus etiam rubentes baccæ decem, vel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, vel ptiſana hordeacea potæ, hoc in negotio præſentaneo remedio proſunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod ſcilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum ſex pondere hauſtum. Huic autem præfertur, quod è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præſtantiſſimum eſt, quod è ſemine albi papaveris eximitur: quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm convenit, poteſt ſuapte natura inflammationes extinguere, veneni acrimoniam retundere, & dolores quantumvis vehementes ſedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ ferventis balnei calore vitreis inſtrumentis elicitur è malvæ foliis, ibiſci radicibus & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria vi urinæ ardoribus opem ferat, & inteſtinorum inflammationes repellat. Porrò ſuccurritur exulceratis inteſtinis iiſdem ſanè medicamentis quibus ad dyſenteriam utimur: nempe pinguium carnium juribus clyſtere infuſis, addito hirci, cerviquè adipe: & omphacino roſaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius eloto. Prohibentur halitus cerebrum petentes, diſſolvunturque, aſſumptis antidotis, quæ venenis reſiſtunt, & humores putreſcere non ſinunt: quinetiam cataplaſmatis ex frigidis, repellentibuſque, ſuccis, ſincipiti & coronali ſuturæ illitis. In ſumma frangitur atque demolitur veneni vis, Dioſcoridis teſtimonio, valentibus antidotis, veluti Theriaca aut Mithridatio, aut (ut ſcribit Galenus lib. 9. ſimpl. med. capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos ſuperius locuti ſumus, quod fit ex ipſa Lemnia ſphragide & juniperi baccis. Proſunt inſuper epithemata corroborantia itemque inunctiones, quæ ex odoramentis conſtant valentioribus: præſertim oleum noſtrum de ſcorpionibus ſuperius deſcriptum adverſus venena. Refert Galenus libro ſecundo de antidotis Aſclepiadis authoritate, cantharidas proprio veneno remedium & antidotum eſſe, ſi earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim aſſumantur. Id quod etiam aſſeruit libro xi. ſimplicium medicamentorum, ut ſuperius libro ſecundo in earum quoque mentione retulimus. Hoc idem ſcribit Aëtius à Galeno fortaſſe mutuatus libr. 13. cap. 49. ſic inquiens: At verò contraria affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum paſſo potæ: hæc Aëtius. Veruntamen cùm hujuſcemodi remedium ſuſpicione non vacet (non propterea Galeni teſtimonium rejiciendum putaverim) cumque à multis improbetur, atque ipſe nullum adhuc ejus periculum fecerim, ideo nec ipſum damnare, nec probare auſim. Arabes namque pro certo habent, omne venenum, quod cantharidibus inſit, earum tantùm alis, pedibus & capitibus ineſſe. Quare cùm cantharidas ſuis immiſcent medicamentis tam intus ſumendis, quàm extrà adhibendis, jubent contra Græcorum ſententiam, ut capita, alæ ac pedes abſcindantur: quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperam intellexiſſe, ut ultimo commentario de ratione victus in morbis acutis ſcribit Galenus. Sed quoquomodo res ſe habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, ut unuſquiſque ſuam in hac re ſequatur ſententiam. Nos tamen ſuſpecta medicamenta ſemper dimittenda judicavimus, atque his utendum, de quibus inter probatos authores, & doctos viros convenit. Sunt è vulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non auſim, quòd antiquorum recentiorumque reperierim neminem, qui ſcriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os ſumuntur, ſed ea quoque, quæ exterius illinuntur. Præſtant igitur ad hoc roſaceum, omphacinum oleum, violaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papaverum ſemine conficitur, quodque ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balſaminam, alii verò Caranzam, cujus hiſtoriam ac facultates ſuperius libro quarto deſcripſimus, cùm de vite nigra diſſereremus. In quem uſum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni & teſtibus: ſed etiam in pudendi meatum clyſtere injiciuntur, præſertim addito ovi albo diutius rudicula agitato, aut ſedi ſucco, aut hyoſcyami, aut portulacæ aut lactucæ. Maximè etiam prodeſſe compertum eſt, ſi ad umbilicum uſque duabus aut tribus horis ſederint patientes in aqua tepentis balnei, cui ibiſci radices, malvæ folia & ſemina, violarum flores, pſyllii, cydoniorum malorum, fœnigræci, & lini ſemen, hordeum & hyoſcyamum, & id genus alia fuerint incocta. Poſtremò ad omnes hujus veneni reliquias, quæ corpori hæſiſſent, eradicandas, laſaque membra roboranda, & ad priſtinum temperamentum reſtituenda, probatiſſimum erit medicamentum bis in die manè & veſperi, electuarium mox deſcribendum, unciæ pondere ex humano vel caprillo, vel aſinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum, unctas tres: nucis Indicæ recentis, uncias duas: piſtaciorum ſeſcunciam: ſeminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaveris albi, malvæ, ſingulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, ſantalorum alborum, ſingulorum ſeſquidrachmam: ſucci glycyrrhizæ, drachmas duas: baccarum juniperi, drachmam unam: gummi Arabici, ſeſcunciam: terræ Lemniæ, drachmas ſex: ſucci baccarum halicacabi, portulacæ, ſingulorum uncias ſex: diluti violarum, uncias octo: ſpiſſamenti è ſeminibus malorum cotoneorum, aquæ violarum maceratis, uncias ſex: ſerapii violacei, uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papavere, cujuſque, uncias decem. Quæ terenda ſunt, conterito, deinde commiſtis omnibus ſecundum ſeplaſiariorum regulam, electuarium facito: quo utitor, ut antè diximus.

Controverſia inter Græcos & Arabas.

Electuarii deſcriptio.

Πιτυοκάμπαι.

PINORUM ERUCÆ. CAP. II.

Is qui erucas pinorum hauſerint, illico dolor in ore & a palato exoritur: vehemens alvi, linguæ ac ſtomachi inflammatio torquet: inteſtina dolor excruciat, ita ut pruriginem ſentire videantur: corpus totum exæſtuat: faſtidium urget. Quibus eſt ſuccurrendum remediis, quæ devoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro ſimplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

a Meum [illegible] Lurina.

Βούπρηστις. BUPRESTIS. CAP. III.

QUi bupreſtin biberunt, non diſſimile nitro virus ſapiunt: ſtomachi ventriſq; vehemens dolor inſequitur: tam venter quàm ſtomachus mirum in modum, ut in aqua inter cutem, difflatus, inturgeſcit: univerſa corporis facies contenditur: urina ſupprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Privatim poſt vomitus & vacuationes, quas clyſteribus molimur, aridæ ficus proſunt: item earum decoctum, ex vino. Ubi verò jam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulſo, aut lactis potu, juvantur. Pyrorum etiamnum omne genus eſſe, & lac humanum bibere, convenit.

DE bupreſtibus & pinorum erucis ſuperius libro ſecundo ſatis diſſeruimus, quantum ad earum hiſtoriam attinet: nunc harum vim veneficam proſequimur. Hæc igitur animalia etſi pota, aut aliàs in ventriculum ingeſta, quædam ſymptomata, & incommoda pariant, ab his planè diverſa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur, tamen & ipſa eandem expetunt curationem, eademq; poſtulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus utimur. Verùm adverſus hæc quoq; nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latim meminerit Dioſcorides, non eſt cur nos de iis plura dicamus.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. IV.

SI ſalamandram hauſerunt, linguæ inflammatio conſequitur: mens & ſermo præpeditur: tremor cum torpore aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis livoribus circumquaque ſugillantur: ſæpeq;, diutius immorante veneno, putreſcentes defluunt. Quibus præſtabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Peculiaria verò remedia, reſina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & ajugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: urticæ quoq; folia, cum liliis & oleo decocta. Proſunt etiam ova teſtudinis marinæ aut terreſtris cocta: item ranarum jus, cum quibus eryngii radix incocta ſit.

Salamandræ venefica natura.

NOn ſolùm veneno inficit, & necem adfert Salamandra ſicca, & in pulverem pota, vel clam cibis admiſta, ſed etiam morſu, viperarum modo, cæterorumq; ſerpentium venenum ejaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum ſaliva quadam, tum mucoſa ſpecie, quæ è toto ejus corpore ſudat, magno deguſtantium diſcrimine: ſiquidem plerique repertiſunt, qui hoc tantum veneno periere. Proinde mirum non eſſe videtur, ſi recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interiiſſe familias quòd aquas bibiſſent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: vel quòd panem tantùm comediſſent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non uſquequaq; credendum exiſtimo, cùm ignium vi venena omnia abſumantur. Sed potius adſtipulandum fuerit Plinio, qui libr. 29. cap. 4. non ex pane furno incocto, in quibus ligna ſalamandræ veneno infecta, accenſa fuiſſent, quoſdam jam fuiſſe necatos prodidit, ſed ex panis cruſta lignis maſſata pede tantùm ſalamandræ contactu, ut ejus verba teſtantur, cùm inquit: Inter omnia venenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quòd pereire conſcientia dicuntur homine percuſſo, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improvidos poteſt: nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno vel pede, quo cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt, vel ſi in puteum cadat. Quippe cùm ſaliva ejus quacunq; parte corporis, vel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore defluat pilus: hactenus Plinius. His igitur, qui hauſerint (ut Aetius eſt author libr. 13.) præter ea quæ à Dioſcoride ſcribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, poſtremò nigræ quæ tandem putreſcentes, univerſum deglabrant corpus. Sic venenatis ſuccurritur (ut Dioſcorides ait) iiſdem remediis, quæ ad cantharidas præſtant, quod tamen aliquibus minimè videtur rationi conſonum: quandoquidem

Salamandræ veneni curatio.

cum ſalamandræ venenum maximè frigidum humidumq; ſit, cantharidum contrà calidiſſimum, & exiccans, nullo quidem pacto conſentaneum cenſent, quod iiſdem utriſq; ſuccurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem ſententia, reſponderi poteſt, quod ubi Dioſcorides ſalamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in univerſum fiunt, duntaxat intelligit, nempe ut quàm citò fieri poſſit, venenum è ventriculo & inteſtinis extrahatur crebris vomitionibus & clyſmatis acrioribus: in cordiſq; præſidium dentur Theriaca, Mithridatium, aliaq; generoſa antidota, quæ pota cor ipſum à venenatis omnib. tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioſcoridi tradenda fuit, ne eadem per ſingula capita ſæpe fruſtra & ineptè repeterentur. Quare ſcitè cum ad cantharidum remedia legentes rejicit, de generalibus tantum intelligit. Avicenna eandem ſalamandris adhibet curationem, quam opio quod tam hoc, quàm illa frigidiſſimo ſint temperamento præſertq; cæteris Theriacam, Mithridatis antidotum, reſinam terebinthinam ſtyracem, urticæ ſemen, & cupreſſi frondes. Cæterum quoniam ſalamandra ſui corporis forma S T E L L I O N E S *mortiferi etiam morſus animalia mihi in mentem revocavit, cùm eorum peculiarem*

Stellionū conſid.

mentionem non fecerit Dioſcorides, non alienum fore duximus, eorum primum hiſtoriam deſcribere, deinde venenati morſus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè ſtelliones adſcribi poſſint, profectò non auſim decernere: quanquam non deſunt, qui aſſerant, majores lacertos quos vulgò appellamus Ramarri, alii Liguri, alii verò

Lacertæ majores.

Lucerti, veros eſſe ſtelliones. Quorum tamen ſententiæ non poſſum ſubſcribere: quandoquidem Plin. l. 10. c. 25 & 26. Stelliones inquit eſſe lacertarū figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, ut qui rore tantùm vivant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit, ſtelliones non eſſe noſtrates lacertos, namq; hi cochleas, cicadas, locuſtas & papiliones devorant, & id genus animalcula. Ad hæc copioſum in venis continent ſanguinem, & amplo referti ſunt jecinore hominibuſque haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà verò iis adverſantur ſtelliones, Plinio authore lib. 30. c. 10. ubi nullum animal fraudulentius invidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco ſcribit) ſtelliones hyemant in domibus, in locis oſtiorum & feneſtrarum, aut cameris ſepulchrisve: quapropter venatores obſervant cubile eorum æſtatibus. Ibi vere incipiente fiſſis harundinibus textas opponunt caſas decipularum modo, quarum anguſtiis etiam gaudent. Venantur autem eos, ut eorum ſenectam, quam ut ſerpentes quotannis exuuntur, facilè conſequantur, quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam ſenectam illico devorant. Hinc igitur ſanè perſpicuum fuerit, Stelliones à majoribus Italicis lacertis differre: hi ſiquidem in campeſtribus, in fruteti, ſepibus & maceriis degunt illi

verò in

verò in ſepulchris & domibus noſtris oberrant. Proinde jubet Dioſcorides, ut qui in venenorum timore verſantur, & culinam ſub diali loco apparare nequeunt, ſub tecto appareut. Sed tum diligenter laquearia animadvertenda, quòd frequenter à ſuperioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, ſed quæ non modicam perniciem moliantur, ut Phalangia, Stelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem Stelliones in Italia proveniant, teſtis eſt Ariſtoteles l. 8. c. 29. de hiſtoria animalium, aſſerens in quibuſdam Italiæ locis Stelliones morſu homines perimere. Sed qui ſint, nullam habeo hiſtoriam clariorem. Quanquam his conjecturis jamdiu exiſtimaverim ea lacertarum genera eſſe Stelliones, quæ in Hetruria in noſtris morantur domibus, præſertim quibuſdam prope terram foraminibus, à nobis vulgò Terrantola appellata, de quibus ſuperius libro ſecundo latius diximus, de lacerta Calcidica diſſerentes. Quandoquidem hoc animal lacertis perſimile viſitur, & araneos maximè venatur, ut Plinius inquit, item Ariſtoteles lib. 9. cap. 1. de hiſtoria animalium. Dorſo prætereà maculis quibuſdam uitet ſtellarum modo radiantibus, unde & fortaſſe nomen. Quinetiam, quòd venenum morſu relinquant, cum è cavernis exeunt, ſtatim in Hetruria necantur. His (ut audio) abundat Syria in camini potius quàm alibi commorantibus. Varia ſanè ſunt hujuſcemodi animalium genera, de lacertis, chamæleontibus, ſcincis, crocodilis, ſtellionibus & ſalamandris loquentes: quippe quoniam in unoquoque horum genere habentur differentiæ tum forma, tum coloris, tum magnitudinis. Obſervavi ego Salamandras in quibuſdam Germaniæ ſylvis univerſo dorſo nigerrimas, pectore verò, & ventre admodum rubentes. Sunt & in Utinenſibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, & rotundo roſtro, alvo admodum rubentes, nigricante dorſo, nullis maculis reſperſo. Quod etiam Scincis evenit, nam & hi in Italia habentur Vicentino agro parvi & nigricantes. ſunt itidem adſimiles, qui ab Alexandria Ægypti Venetias comportantur. Siculi & in Arabia lacertæ ſunt bicubitales. In Niſa Indiæ monte 24. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum Inſula, quæ Capraria nuncupatur, magna admodum & copioſa. Sed ut ad Stelliones jam noſter redeat ſermo, eorum morſibus ſuccurrendum eſt Theriaca, Mithridatis antidoto, & aliis, quæ in univerſum venenaſorum animalium morſibus opitulantur. Imponuntur privatim maximo præſidio, demorſis jam locis contriti ſcorpiones. Proinde oleum noſtrum de ſcorpionibus, de quo abunde in prima hujus commentatione diximus, in præcipuum fuerit antidotum. Si verò quis venenum hoc in potu cibove ſumpſerit, primùm tum vomitione, tum clyſteribus extrahendum erit: mox valentioribus antidotis cordi ſuccurrendum. Illud poſtremò non ignorandum eſt, quòd (ut Plinius inquit) ex Stellionibus fit malum medicamentum: nam cùm Stellio immortuus eſt vino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit: ob id in unguento necant eum inſidiantes pellicum formæ. Remedium eſt ovi luteum, & mel ac nitrum. Stellionũ morſus remedia.

Ἐφήμερον. EPHEMERUM. CAP. V.

SUmpto Ephemero, quod aliqui Colchicon aut ſylveſtrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non ſecus atque iis, qui urtica aut ſcilla laceſſuntur: interna roſionem ſentiunt: ſtomachus cum ingenti gravitate exæſtuat: cæterùm invaleſcente morbo, cruor ſtrigmentis admiſtus, per alvum exigitur. Quibus, ut iis qui ſalamandram hauſerunt, vomitione aut clyſteribus auxiliari conveniet: ſed anteà quàm venenum invaleſcat, dandum eſt decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorii: lac bibere prodeſt, in quo ſerpyllum ſit decoctum: item ſuccum ſanguinalis herbæ, aut ramorum vitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum vino. Baccæ autem myrti tuſæ tritæque, & aqua maceratæ, ut liquor inde ſumatur, opem ferunt. Media caſtanearum tunicula, ſimilem effectum præbet, ſi cruda in aliquo ſupradictorum ſucco ſumpta fuerit: origanum quoque cum lixivio epotum: eximiè juvantur aſinini lactis, aut bubuli calidi potu, etiam ſi in ore contineant: ita ut quibus copia lactis hujus adſit, non aliud deſideretur.

COlchici Ephemeri hiſtoriam picturamque reddidimus lib. quarto, ubi ea attulimus, quæ in ipſo conſideranda nobis occurrebant. Ejus autem veneno medendi rationem hoc loco adeò diffuſe tradidit Dioſcorides, ut plura ab aliis, qui poſt ipſum claruerunt, conſequi mihi non licuerit. Danda igitur opera eſt, ut primùm (quod in aliis quoque ſæpenumero dictum eſt) crebræ vomitiones, & clyſteres ſuum præſtent auxilium: deinde propria antidota exhibenda ſunt, præſertim humanum lac, aſininum bubulumque. Nec tamen omittenda, quæ in univerſum omnibus venenis reſiſtunt, de quibus jam ſæpius diximus. Sed quoniam inter venenata recenſentur Anacardia ſic Mauritanis vocata, forma ephemero quadantenus proxima, quamvis colore diſſimilia: itemque Staphis agria, quæ & pernicioſa habetur, & ejuſdem ferè cum anacardiis temperamenti: cùm hæc Dioſcoridi prætermiſſa videantur, ſintque medicamenta, quibus quotidie ad varios humani corporis morbos utuntur medici, ab inſtituto noſtro defeciſſe putarem, niſi horum quoque naturæ veneficæ propria aſſignaſſem remedia. Præſertim cùm ſæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ craſſa quorundam circumforaneorum ignorantia eſt qui non modò non mederi, ſed vix etiam legere ſciunt) propinentur, nullis ſervatis ponderibus, nec menſuris, nullíſque additis medicamentis, quæ illorum vim maleficam frangant: unde nonnunquam miſeri ægrotantes in tam magna incidunt diſcrimina & tam ſæva ſequuntur ſymptomata, ut niſi poſteà à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent, id quod plurimis eveniſſe ſcimus. ANACARDIA igitur tam in potionibus hauſta, quàm aliàs ingeſta præter quàm quòd fauces, guttur, & ventriculum inurunt, & uſqueadeò univerſum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralyſim in quibuſdam corporis membris & rationis cicatricem facultatem corrumpũt, quòd ſua caloriſica vi atrum ſuccum exurant: quibus eſt ſuccurrendum, factis anteà vomitionibus ac clyſteriis, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis aut è nucibus Indicis, aut è papaveris ſemine, aut recenti butyro & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno ſanè juvamento. Quin & alia pinguia medicamenta conveniunt: nempe pinguium carnium jura, ſuillus & anſerinus adeps liquefactus, quadrupedum & volatilium cerebrum, & oſſium medulla: quandoquidem his ampliſſima ineſt facultas (ut pluries diximus) quâ venenorum calidorum omnium fervor extinguitur, retunditurque acrimonia. Prætereà in auxiliantur omnia, quæ ſuapte natura refrigerant, vel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Avicenna Anacardiorum fervori extinguendo cæteris prætulit bubulũ lac aceſcens violaceum oleum, & hordeaceum ptiſanam, prius tamen glacie, vel nive frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum ſunt Juglandes, & pinorum nuclei aliquantiſper torrefacti. Cæterùm STAPHIS AGRIA anacardiis (ut paulò ſuperius diximus) temperamento reſpondet, quòd admodum calida ſit ac urens. Quare eadem ſanè adfert incommoda, quæ anacardia & cantharides. Adurit enim fauces & palatum, vomitiones commovet, ventriculi eroſiones facit, & dyſentericos fluxus ciet, poſtremò ſtran-

Ephemeri, veneni curatio.

Anacardiorum veneni ſigna, & curatio.

Staphidis agriæ noxa & curatio.

gulat, nisi statim succurratur. Sed cùm hæc sua sponte . . propria facultate vomitiones moliatur, non aliter est provocandus vomitus. Verùm animadvertendum est, an ipsa rejiciatur : quod ubi non evenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit daudum, admisto hydromelitis plurimo : atq; interim cogantur ægri, ut continuò inambulent, namq; hoc tantùm medicamento valentissimè per vomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clysteres, quorum pluries meminimus, ne si ramentum ipsius aliquod ad intestina descenderit, hic extrahi possit. Reliquum verò curationis sumatur è cantharidum curatione, non omissis universalibus antidotis.

Δορύκνιον. **DORYCNIUM. CAP. VI.**

DOrycnion, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert : continentes singultus ciet, humor linguam vexat, sanguis confertim rejicitur : mucosa quædam, perinde quasi dysentericis, alvo egeruntur. Itaq; antequam aliquid ex iis eveniat, auxilio sunt antedicta, vomitus, clyster & quæcunq; potum venenum expellere possunt. Privatim iis opitulatur, aqua mulsa, *a* lac caprillum aut asininum, dulce vinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta : quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est : conveniunt & locustæ marinæ, & gammari, & pota eorundem juscula.

a Meum. μελι. i. pota.

Dorycnii veneni consid.

DE Dorycnio satis disseruimus libro quarto, quantum quæ nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum : quandoquidem duobus capitibus lib. 4. de his tanquam de diversis disserui Dioscorides. Verùm enimvero etsi hoc in loco dixerit reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt, non tamen id esse verum asserit, sed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam censuit. Cæterùm Solano manico veneficam vim inesse constat, utpote quòd eos, qui ipsum hauserint, maximum afficiat incommodum, ut ipse Dioscorides testatur loco citato, cùm inquit : Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex vino, facit species vanas, imaginesq; non injucundas observari : sed duplicatus hic modus, ad tres usq; dies mentis alienationem adfert : quadruplicatus verò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & vomitione rejecta. Has perniciosas facultates earumq; remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico : cujus tamen hic inter venenatas plantas postea non meminit. Ibidem lib. 4 non aliam vim maleficam Dorycnio assignavit Dioscorides, quam quòd copiosius haustum mortem adferat. Hinc itaq; conjicere ausim, quòd eadem utrisq; medicamenta facilè competere possint. Dorycnium Avicenna uvam vulpinam vocat, nec tamen plura de eo retulit, quam scripserint Dioscorides & Paulus. Idcirco hoc in negocio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab iis præterea medicamentis, quæ nobis inferius in opii curatione describentur. Cæterùm non minus lethiferum est Solanum majus, quod vulgo Itali appellatur herba bella donna, cùm non solùm ejus bacca devorata, sed ipsa quoq; radix quandoq; joci causa parasitis exhibita qui ad lautas mensas, etiam invitis Dominis, accedere solent, oblectamenti non parum convivantibus afferre soleat. Siquidem si cultello derasæ scrupuli pondere in vini sescuncia maceretur horis ad summum duabus, & deinde percolato diluto, ac digitis presso, id vini recentis addatur, quod poculum repleat, totumq; potandum propinetur, fit paulò post, ut qui biberint, nihil prorsus edere possint magno spectantium oblectamento : verùm qui hoc fuco utuntur, priusquàm mensæ assideant, parasitos ad jentaculum invitant, ut fucatum vinum propinent. Discutitur fucus à risu, aceto potui dato. Id enim præsentaneum antidotum est. Hanc hujusce radicis facultatem fortè fortuna primus adinvenit Franciscus Calzolarius pharmacopœus Veronensis, rei plantariæ studiosissimus, qui mihi id revelavit. Sed animadvertendum est, ne modus excedatur, nam si propinetur copiosius, strangulando interficit. Succurritur noxæ iisdem medicamentis, quibus Dorycnii & manici Solani noxæ superatur.

Solani manici veneni noxa. & curatio.

Uva vulpina.

Bella donna lethiferum.

Ἀκόνιτον. **ACONITUM. CAP. VII.**

ACconitum statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit : & subinde, potissimum cùm exurgere conantur, vertigines offundit : lacrymas ciet: gravitatem pectori, & præcordiis adfert, simulq; crebri spiritus deflantur. Quare venenum vomitione abigi, aut clystere per alvum egeri opus est. Utimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio vel absinthii decocto, cum vino absinthite, vel *a* sempervivo, vel abrotono, chamelæa aut ajuga. Prodest etiamnum opobalsami drachma, cum melle aut lacte cum castorio, pipere & ruta, æquis ponderibus ex vino: coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto : ferri quoq; stercus, item vinum in quo aurum, ferrum, argentumve candens restinguatur, potum: lixiviaq; cum gallina & vino decocta, aut carnium bubularum præpinguium jura, cum *b* vino sumpta. Fertur & ajuga privatim ipsis subvenire.

a Cat ἀειζώου. i. eruca.

b Meum. ὄξει. i. aceto.

Aconiti veneni consid.

ACconiti complura haberi genera, quivis facilè nosse poterit, qui superius lib. 4. eorum omnes Icones examinaverit, siquidem genera duodecim ibi reperiet, quæ omnia deleteria sunt facultate. In quibus indagandis sedulam navavit operam Franciscus Calzolarius Veronensis, rei plantariæ studiosissimus. Namq; is sex Aconiterum genera adinvenit in monte quem Baldum vocant, quæ quarto lib. postremo loco appingi curavimus. Et ad me tandem ea transmissa sunt à clarissimis Medicis Dominico Montisauro, & Hieronymo Donzellino, qui omnia Calzolario ipsi accepta referunt. Itaq; tametsi permulta habeantur Aconiti genera, nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq; appellantur, & quartum pardalianches vocatum, quæ omnia veneficam vim sortiuntur, unam tamen, & eandem exposcunt curationem. Refert Aëtius, præter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem & adstrictionem amaritudinem percipere : adstringuntur deinde maxillæ, subsequuntur morsus & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & subcernenti visantur. Oberiuntur tremores, corpus universum intumescit, fiuntq; ægri hydropicis similes. Medendi ratio a Dioscoride petenda : quippe qui usq; adeò præstantia descripsit medicamenta, ut Aëtio & Avicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponensis, qui inter recentiores de venenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphragidem Lemniā commendavit, drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein vomitum excitari jubet : à vomitu theriacā eodem pondere exhiberi, ex vino in quo incocta fuerit gentiana : atq; adeò putat Aconiti præcipuum esse antidotum longa aristo-

lochia

lochia radicem. Cæterùm dum hæc scriberem, mihi in mentem venit nonnunquam inter venenatas plantas haberi scillam, flammulam, urticæ & dracunculi semen, quæ cum hic silentio prætermissa fuerint à Dioscoride, optimum institutum esse putavi, nunc de singulorum veneno, ejusq; remediis nonnulla commemorare. Sunt igitur in SCILLARUM *genere, quæ suapte natura venenosa proveniant: sunt etiam contrà quæ nullo imbuta veneno in medicum veniant usum. Illæ potæ, vel aliàs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illæ verò sua malefica vi, etsi quàm parcè devorentur, illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (ut Mesues, ac cæteri Mauritanorum eradidere) sola nec alteri annexa provenit, locisq; oboritur fœdis ac graveolentibus, ut apud thermas. Discant igitur diligentissimi seplasiarii in usu scillis, quæ simul connascuntur, sapore amaro, acri simul & dulci, splendentibus undiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas inest, quæ corpus lædi possit: nisi fortasse, ut dictum est, plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his differens Avicenna inter venenatas plantas sen septima quarti voluminis, sic inquit: Scilla mala aut proba longiùs usus quam par sit, ventriculum exulcerat, & intestina, ipsasq; mesaraicas venas, aliosq; meatus, qui è ventriculo in jecur permeant. Quo fit, ut in visceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur lacte poto, in quo ferrum, quod Græci stomoma, nos verò chalybem appellamus, pluries restinctum fuerit, devoratusq; ovorum vitellis in aceto decoctis. Quinetiam in frixa cibaria conferunt, pinguia carnium jura, recens crudumq; butyrum, & extrema juvenum quadrupedum membra, aliaq; permulta, de quibus latius egimus, cum de cantharidibus sermo haberetur. Nec minora facit incommoda* FLAMMULA *vocata, cujus historiam scripsimus lib. 4. in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter venenosam quam possidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut valentissimè corpus exulceret, ubi fuerit imposita. Ingesta verò fauces, guttur, ventriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguam: intestina derodit, & ardentem pellit urinam: nam quandoq; tam altè excoriat, ut erosis vasorum tunicis, mictu sanguinis redditur intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit auxiliaturq;, exceptis primis vomitionibus & clysteribus infusis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaveris semine expressum. Quippe (ut jam sæpenumero diximus) hujuscemodi acrium curatio, non est aliunde petenda, quàm à pinguibus & seminum quorundam crassamentis. Præstat hoc in negotio & jecur fovere, lactuca, portulaca & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin & halicacabi baccas devorare prodest. Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum virilia, rosarum, polygoni, plantaginis, cynoglossi, papaveris, lactucæ & hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium jusculis infusi, addito rosaceo, & vino è myrtinis baccis confecto, ut diffusius in cantharidum curatione retulimus. Sequitur* URTICÆ SEMEN, *id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ veneris gratia quidam utuntur. Sed cum & ipsum in medicum veniat usum, ac etiam quorundam cibis admisceatur, animadvertendum est, ne largius ingeratur, præsertim solum, sed iis adjiciatur cibis vel medicamentis quæ ejus acrimoniam excedentemq; fervorem obtundere & extinguere queunt: cujusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & privatim deglubitum sesami semen. Nam cùm urticæ semen affatim devoratur, non solùm (ut Avicenna est Author) omnes scillæ malos præbet effectus, sed privatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadem quæ scillæ: verùm ad finiendam tussim, quæ privatim ex urticæ semine provenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qualia sunt amygdalinum oleum, serapium violaceum, & ex Zizyphis, saccharum quod candidum vocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptisana saccharo inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (ut scribit Conciliator) ad epotum urticæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota. Calidissima porrò acerrimaq; facultatis est etiamnum* DRACUNCULI *semen, utpote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat ac pungat linguam: item gingivas & dentes vexat: quin & corpori universo ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum haustum. Privatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis penidiis, aut saccharo, amygdalino oleo, vel recenti butyro.*

Scillæ venenosæ noxa, & curatio.

Scillæ inter venenatas Avicenna meminit.

Flammulę venenì noxa, & curatio.

Urticæ seminis noxa, & curatio.

Dracunculi seminis noxa & remedia.

Μέλι τὸ ἡρακλείας. MEL HERACLIÆ. CAP. VIII.

MEl in Heraclia Ponti, ubi aconitum gigni solet, invenitur: quod qui edunt, bibuntve, non secus affligantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Iis eadem, quæ poto aconito conveniunt. Adjuvantur in primis continuo vini mulsi potu, cui rutæ folia sint adjecta.

MEllis Heracleotici historiam & vires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hic silentio involuerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem esse rutam esitatam, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cum jamdiu in Italiam non adferatur, ideo nec cura ejus insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito venenatam sortiatur facultatem & curationem.

Κόριον. CORIANDRUM. CAP. IX.

COriandrum ob odorem latere non potest: epotum autem vocem exasperat: insaniam adfert, à temulentiis non abhorrentem, qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore venenum fatentur. Quibus post vomitionem irino oleo concitatã, uti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus ova in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota muria, & jus salsum ex gallina & ansere: passum quoq; cum lixivia sumptum.

DE coriandro lib. 3. abunde disputavimus. Et quia non solùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controversia est inter authores medicinæ, sed etiam de iis, quæ eidem officere possunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate sentirem, & cui potissimum adhærerem, dixi. Cæterum de secunda difficultate nunc equidem secus sentio atq; olim. Aliàs enim multorum sententiam secutus, coriandrum ab usu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem ejus usum nocuum esse existimarem. Nunc verò ejus usum tantùm immoderatum (quòd ita mentem commoveat, & mortis periculum adferat) evitandum censeo: idq; non levibus, ut puto, rationibus. Quas quoniam libro supe-

Coriandri venefica natura.

Coriandri veneni remedia.

rum citato retulimus, ideo ab eis hic supersedebimus, & ad remedia accedemus. Iis igitur, qui Coriandrum largius sumpserint, præter illa quæ à Dioscoride produntur, opitulatur theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba vincetoxicum vulgò vocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione: namq; hæc proprium coriandri antidotum est. Subveniunt præterea raucedini, vocisq; exasperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conveniunt. Ad cerebri verò noxam præstat diamoschum & diambarum, & id genus alia, quæ cordi & cerebro auxiliantur.

Ψύλλιον. PSYLLIUM. CAP. X.

a Meum κώνειον. I. cicuta.

PSyllion epotum, corpori toti frigus, & torporem cum evolutione & mœrore quodam adfert, ita ut animum despondeant. Cui omnia, quæ ex haustoa coriandro auxiliantur.

Psyllii veneni noxa & curatio.

PSyllium & ejus semen, cujus in pharmacopoliis frequens est usus (ut superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi assignantur iudicia, consequitur anhelitus difficultas, alvi tumor, & tanta demiq; cordis anxietas, ut plerunq; oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm vomitionibus & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in universum omnibus venenis adversantur. Sed & ea omnia iis maximè subveniunt (ut Dioscorides est author) quæ & iis, qui coriandrum exhauserint.

Κώνειον. CICUTA. CAP. XI.

CIcuta pota vertiginem excitat, oculisq; caliginem offundit, ita ut ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: deniq; convulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam vomitu excutiemus: postmodum dejectionem moliemur, ut quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deveniemus: repetendum per intervalla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, aut absinthium cum pipere & vino, castorio, ruta, mentha cum vino, aut amomi, cardamomi, aut styracis uncia, aut piperis, cum semine urticæ & vino, aut lauri folia. Item laser ex oleo & passo, & passum per sese largius potum proficit.

Cicutæ venefica vis.

Historia Cicutæ pro pastinaca, & pro petroselino comestæ

CIcutæ historiam & facultates, quibusq; in locis magis exitialis proveniat, ita copiosè retulimus libro quarto, ut opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura adhuc restent addenda. Sed jam ad vires ejus veneficas transeundum est. Pota hæc, vel in cibis sumpta (ut Dioscorides inquit) vertigines excitat, visum adimit, oculis caligine offusa, & mentem usq; adeò perturbat, ut in furorem agi videantur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cùm rusticus quidam magnifici Joannis à Turri vinitor non longè à Goritia arce suas coleret vineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumq; domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna una cum uxore: mox statim (quæ rusticorum consuetudo est) ambo jvere cubitum. Media autem nocte à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atq; illuc per domum in tenebris vagabantur, amentia & furore ducti: unde adeò caput, faciem & oculos in parietes percusserunt, ut manè accurrentibus vicinis, partim percussionibus tumidis, partimq; effuso sub cute sanguine liventes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monstrosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatusq; domesticis quibus edulus in cœna victitassent, reperi hos cicutæ esitasse radices, quas pastinacas esse crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam vineam adeunti, ostenderunt alii locum, ubi rusticus ille radices effoderat ibiq; inveni alias cicutæ radices, quæ jam folia emittere incipiebant. Quare perfecta celeriter ad agros redii, quos quidem non multo pòst tempore, Deo adjuvante, in pristinam mentem & sanitatem restitui, tametsi percussionum curatio multò longior fuerit, quàm veneni. Decepta quoq; hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloretu Utinensis quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuitq; esitandas carotarũ loco. Quinetiam monachum Franciscanum curavimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortensis petroselini vice piscium quorundam jusculis imposita comedisset. Caveant igitur omnes, ne in hæc veniant discrimina. Exhibet Aetius præter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apii semen, ex vino potandum, aut iridis radicem, aut seseli Massiliense: item nitrum ex aqua copiosiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præsertim præcordia: quamobrem ad vehementiorem motum ac cursum (ut ipse inquit) cogendi sunt ægrotantes. Conciliator tamen Theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex vino. Namq; hoc cicutæ verum esse antidotum putat.

Cicutæ sumptæ curatio.

Σμίλαξ. TAXUS. CAP. XII.

SMilax, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur: frigus universo corpori, strangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conveniunt.

Taxi venefica natura.

TAxus arbor, cujus historiam superius libro quarto retulimus, ubi & ejus plantæ picturam adjecimus, non solùm eos perdit homines, qui folia & fructus esitaverint, vel biberint foliorum succum: sed etiam (ut ajunt quidam) quadrupedum omne genus, quod præsumptum pabulum non ruminat: cujusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus alia: quanquam scribit Plutarchus, tertio sympofiorum commentario, Taxum eo tantum tempore noxiam, quo jam florere inceperit, quòd succo sit maximè prægnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit: Narbonæ tam præsentis est veneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in ejus umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sextius (authore Plinio libr. 16 cap. 10.) in Arcadia quoq; evenire scribit. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia facta mortifera fuisse compertum est: & in Hispania lethales esse baccas. Provenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Ananiæ vallis, & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum & laricum sylvas, numerosa conspicitur. In iis locis nobis compertum est, quòd non modò jumenta, quæ non ruminant, devorata taxo, moriuntur: sed etiam quæ rumi-

ruminant: quandoquidem boves complures vidimus à rusticis deploratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, sylvosisq; pascuis boves morbosi fiunt, conclamant rustici, animadvertendum esse, ne Naxum degustaverint, ita enim taxum corrupto vocabulo nominant. Nihil minus ejus baccæ iisdem in locis noxia ac perniciosa deprehenduntur: quippe quod curaverim ego pastores, aliosq; in sylvis ligna cædentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant, ex quarum esu non modò in ardentes febres inciderant, sed & in alvi profluvium, adeò ut in maximo versarentur discrimine. Cæterùm non parum dubitandum videtur, an inter plantas calidas, vel inter frigidas taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & ejus sequaces omnes existimarunt taxum esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, iisdem remediis taxi venenum superari, quibus & cicuta: quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda videtur. Namq; amaror, qui cortici & frondibus inest: coma perpetuò virens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quadam: & quòd aviculæ eas depastæ nigrescant: manifestè indicant insignem temperamenti caliditatem. Atque hinc est, quòd & febribus, & alvi profluvio tententur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quamvis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gigniq; alvi profluvium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eveniunt hæc ex frigidorum fructuum esu: nigrum verò colorem in aviculis contrahi posse, non minus à frigido, quam à calido: ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoq; virescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium quæ ferant, nempe quòd & febres, & alvi profluvia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (ut accidit devoratis anacardiis) quam humorum putredine. Neq; præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in avicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc sanè dixisse volumus, ut non quicquam tam celebrium virorum autoritati detraherem, neq; etiam quòd ausim temerè eorum sententias refragari: sed ut meam in medium proferrem sententiam, atq; ut hæc à nobis proponerentur aliis discutienda, & studiosis diligentius æstimanda.

Baccæ Taxi noxiæ.

Taxus utrum calida, vel frigida.

Cæterùm quoniam taxus NERIUM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen vocant, Mauritani verò oleandrum, mihi in memoriam redegit, cùm sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis, sed etiam hominibus esse venenum, cùmq; eo quàm plurimis in locis referta sit Italia, prætereundum non duxi quin hic de Nerio aliquid dicerem. Et quamvis non absq; ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemq; in hujus præfatione, quod Nerii folia & flores, si devorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atq; in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione, cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Avicenna, cæteriq; posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quam cuiquam exhibendum: præsertim quod alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Avicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quamvis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat angustias, intumescit inde alvus, & subsequitur universi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, desiccans & exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporis infert, intra corpus sumptum, sed etiam eos afficit, qui in ejus umbra subsederint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluviorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, umbra frondibus, floribusq; decidui infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fœnigræci decocto, aut devoratis palmulis, aut viticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut saccharo aut julapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omissis tamen clysteribus, & vomitionibus, ut in aliis omnibus sæpenumero dictum est. Convenit & diacastoreum (ut Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item juniperi baccæ eodem pondere.

Nerii malefica natura.

Nerii veneni curatio.

Porrò illa quoq; lethifera est arbor, quam perperàm quidam SECOMERUM appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum ossiculis funiculo trajectis, suas preces Deiparæ virgini numerant infima gentis mulieres, quæ illos à monachis sæpe dono accipiunt, quòd in eorum monasteriis arbor ea frequens cœperiatur. Hanc Avicenna vocat AZADARACHT seu 6. quarti voluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa iis medicamentis, quæ in universum omnibus succurrunt venenis: privatim verò iis, quibus & Nerii vis exitialis aufertur. Caveant itaq; omnes, qui hanc arborem suis in viridariis alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Avicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.

Azadarachi arboris venenum, & remedia.

Καρπάσου ὀπός.

CARPASI SUCCUS. CAP. XIII.

E Potus carpasi succus saporem citamq; strangulationem adducit. Adjuvantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remediis.

Quodnam hodie plantæ genus nobis Carbasum dici possit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quam nos de Carpaso referre possit. Quandoquidem etsi hic inter venenatas plantas illud descripserit Dioscorides, nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodum nec posteri tam Græci, quam Arabes, ex quo conjectari possit, quidnam antiquis fuerit Carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus l. 5. carpesiam vocat. Quamobrem credidere nonnulli carpasum carpesiam & carpesium de quo primo libro latius diximus, unã & eandem esse plantam. Sed vanam prorsus horum sententiã esse arbitror, Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum invenitur, deleteriam vim ullam carpesio inesse, verùm eandem (ut Galenus & Paulus testantur) quæ ipsi phu quimmo, ita adversus venena commendari compertum est, quòd Quintus Carpesium cinnamomi loco in Theriacam addere non dubitaverit, quòd tantum id præstare existimaverit, quantum potest laudatissima cassia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dum probatissimæ myrrhæ notas expendit, lib. 1. de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum, unum & idem esse medicamentum, is meo quidem judicio rem (ut ajunt) acu tetigisset, quòd opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpasi, sed ὀπῦ καρπάσου hoc est, succi carpasi mentionem faciat, cum libro 1. de compositione medicamentorum localium ubi ex Archigene ea recenset medicamenta, quæ capillos crispos reddunt: tum etiam lib. 5. de compositione eorundem in quodam

Taxi venefica natura.

Carpasa & Carpasia non eadem.

molari emplastro. Cæterùm cùm hujus usus, & notitia apud omnes penitus exoleverit, non est cur alia à nobis frustra de eo sit instituenda curatio.

Σαρδονία πόα. SARDONIA HERBA. CAP. XIV.

SArdonia ranunculi herbæ generi assignatur, quæ vescentibus mentem adimit, & quadam nervorum distentione labia in rictum contrahit, ut risus speciem præbeant: à qua quidem affectione, de Sardonio risu adagium in vulgus infausto omine manavit. Post vomitum peculiariter convenit aqua mulsa & lac liberalius epota: irrigatio, perunctioq; à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumq; descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit: & in summa, curam omnem, quæ convulsioni nervorum adhibetur, exequi oportet.

Sardoniæ herbæ venenum, ejusque curatio.

QUòd inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima nascitur, nonnullis vocatur herba Sardonia, abundè docuit Dioscorides libro secundo. Meminit hujusce plantæ Julius Solinus c. 8. Polyhist. his verbis: Huic incommodo accidit & herba Sardonia, quæ in defluviis fontanis provenit largior justo: ea si edulio fuerit, vescentibus nervos contrahit, rictu ora diducit, ut qui mortem appetunt, velut ridentium facie intereant. Tradidit hujusce curationem Aetius l.13. qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioscoride redduntur, declarat quibus auxiliis hoc convulsionis genus privatim curari debeat. Quippe cum diversa sint convulsionum genera, diversa etiam exposcunt remedia. Præfert tamen castoreum in pulverem contritum aut per se, aut è dulci vino potum. Cæterùm ut Conciliator est author, adjuvantur qui hauserint Apium risus (sic enim Sardoniam herbam appellarunt Mauritani) vino dulci potentiq; adeò largè epoto, ut inde ebrii facti diutius dormiant: item melissophylli succo ex aceto sumpto: is enim, ut idem ait Sardoniæ herbæ verum ac singulare est antidotum. Sed quoniam (ut Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum prosunt, ea utiq; paranda sunt medicamentorum decocta, quibus vis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate nervos tum roborent, tum juvent. Cujusmodi sunt, stœchas, hyssopum, salvia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, satureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, & id genus alia. Ad hæc præstat inungere occipitium, cervicem, & universam spinalem medullam, susino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut vulpino, ut unguento aragone, aut agrippino, aut denique aliis his similibus.

Apium risus.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMUS. CAP. XV.

HYoscyamum potum, aut comesum, similem ebriis abalienationem movet: sed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulsa copiosè data, Lacq; præsertim asininum: si id desideratur, caprillum, vel bubulum, vel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis semen ex passo sumptum, & vinum salsum, cum adipe suilla recenti, passoq;: itidem urticæ semen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & sinapis, & nasturtium, radix, cæpa, & allium, & hæc singula cum vino sumantur. Postea sinendi quiescere, quemadmodum qui vinum biberunt, ut excoquant.

Hyoscyami venenosa vis.

SUccurritur facilè Hyoscyami noxæ, cujus historiam cum Dioscoride tradidimus libro quarto, ubi ejus quoq; effigiem dedimus, si antea, quam venenosa vis invalescat, superetq; corporis vires, conferentia propinentur medicamenta. Sed propter indicia, quæ epoto, vel comeso hyoscyamo à Dioscoride assignantur, alia plura eidem reddidit Aetius lib. 13. nempe quòd insequatur jactatio corporis cum distorsione: quibus succedit exolutio, animi deliquio similis, oculorum tuber, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant se flagris corripere cadi. Proinde meritò Ananienses hyoscyamum vulgò vocant Disturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis sensus disturbat. Meminit utriusq; hyoscyami inter deleteria pharmaca etiam Avicenna, sic inquiens: Epoto hyoscyamo albo, ossium compagines luxantur, lingua in abscessus transit. spumat os, caligant & rufescunt oculi, spiritus difficulter redditur. Hinc fiunt vertigines, surditas, gingivarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, vocisq; diversitas: namq; quandoq; rudunt affecti asinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confrigescunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeò constringitur pectus, ut impedita prorsus respiratione, suffocentur, convellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioscorides, & Paulus. Quo fit, ut suspicari liceat, in hoc cæcutivisse errasseq; Avicennam, quemadmodum & in aliis quàm plurimis simplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo sæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoscyami curatione idem Avicenna præfert cæteris medicamentis Theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed iis, qui nigrum hauserint, post vomitum & clysteres meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, absinthium, castoreum, rutam, laseris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, urticæ semen, magudarim, cardamomum, & styracem: sed quæ singula ex vino sumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalsamum ex lacte potum. Ad hæc insuper farinam triticeam vino subactam, emplastri modo ventriculo utiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere commendant, atq; etiam pistacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.

Disturbio dicitur hyoscyamus.

Avicennæ erratum.

Hyoscyami utriusq; curatio.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA. CAP. XVI.

MAndragora si bibatur, confestim sopor insequitur, exolutio, ac vehemens veternus, nihil temerè distans à lethargo. Cui, antequam aliquid ex iis accidat, vomitus & aqua mulsa proderit: postea nitrum, & absinthium, ex vino dulci, aut passo sumantur: caput rosaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorii, & piperis, sinapis, & castorii, & rutæ tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exustione, & extinctu. Quòd si ægri revocentur, sternutamenta movere, aliisque communibus auxiliis uti convenit.

Mandragoræ venefica natura.

QUandoquidem Mandragoræ historiam latius prosecuti sumus libro quarto, ubi utrunque ejus genus depinximus: ideo nunc tantum indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis vel devoratis ejus tum radice, tum fructu evenire solent: deinde horum curationem aggrediar: quoniam si diutius malefica vis serpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remediis, facilè si qui hauserint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aetium secutus, eam vix fallere bibentem, aut comedentem posse, quòd odore sit admodum gravi, ac nauseabundo, amaro injucundoq; gustu. Certa itidem copia, & mensura ad lædendum requiritur. De cætero vero molestias quidem facit, sed serius interimit. Hujus potu facilè ægrotantes (ut Dioscorides inquit) in veternosum soporem delabuntur: quin & segnes, & languidi, & tristes, & exoluti fiunt, adeò ut clamoribus, ac torsionibus excitati, repentè rursus tanquam amentes recidant.

Mandragoræ noxæ remedia.

Removeri noxam scribunt, præter ea quæ Dioscoridis produntur, coriandri semine, aut pulegio ex calida aqua, aut alvi dejectione cum dejectorio medicamento, quo ad veternosos utimur. Quòd si à vomitu, qui malè habent, non excitentur a somno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertissimum medicamentum offerri volunt. Prosunt item acria clysmata, frictiones asperis linteaminibus in totum corpus extensa: cucurbitulæ ignis flamma apposita tum occipitio, tum scapulis, tum etiam naribus fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & sternutamenta, quæ veratri albi pulvere naribus indito cienda sunt: & septica medicamenta vesicas excitantia, ut cantharides, & ranunculus, occipiti & post aures emplastri modo imposita, maximopere auxiliantur: namq; hæc omnia valentissimè revocant, quæ cerebro officiunt.

Rosaceū acetū hic cōveniat.

Porro animadvertendum est, quòd jubet Dioscorides ægrotantium caput ad repellendum vapores competentes rosaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis commendasse videtur libro 13. methodi medendi. Sed hoc certè, si quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Unde nil mirum, si Paulus Aetius, Alexander Trallianus, & alii qui Galeni vestigia sequuntur, cùm rectè novissent veternum morbum à frigidis tantùm humoribus provenire, & rosaceum cum aceto illis haud quaquam convenire, quod magis refrigerare valeant, castorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, serpyllum, thymbram, & thymum huic medicamento addi levint, ne eo solo admoto, morbum foverent, atq; demum ægris mortem adferrent. Verùm enimvero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantùm imponere, ubi frigidus humor, quo veternus excitatur, bilis (ut plerunq; accidit) fuerit admistus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio vexare solet: nam cùm tenuis sit facile resolvitur, & superatur à frigido. Hinc itaq; quisq; expendere & cognoscere potest, an iis, qui à devorata mandragora veternosi fiunt, putum illud medicamentum ex rosaceo & aceto admovere liceat, nullis additis excalfacientibus, cum (ni fallor) ab assumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc etsi mandragoræ poma matura comedantur a nonnullis detracto semine, citra ullam prorsus molestiam, immatura tamen, & cum semine devorata, mortifera sanè inferunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui universam corporis superficiem adurit: lingua & os arescunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti frigidum trahentes aerem. Quibus nisi illico succurratur, convulsi pereunt: contra verò facilè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Id autem commodè, & efficaciter præstat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc sola momento omnem aufert molestiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui hujusce radicem, vel pomum, vel succum sumpserint, unius tantùm diei inedia, si tamen subinde præstantissimum meracum vinum largius bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domesticam radicē triduo cum pane & sale devoratam.

Metellarum nucū veneficium. & remedia.

Cæterùm cum mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas vocant, mihi in memoriam revocaverint, quam historiam superius libro primo descripsi, sciverimq; non modò, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum veneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intrò in corpus sumuntur, vertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; somnū: postremò oboritur frigidus sudor, vicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxa excitatis pluries vomitus aqua calida, & oleo: post vomitum datur convenientissimè butyrum, & vinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauribaccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manum & pedes, calida aqua fovere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in universum corpus excitare: cum eo tamen, ut subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, ut universum corpus incalescat: & pinguibus postea cibis, dulcíq; vino refocillandi. In summa & his ea maximè convenit curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione disseremus.*

Μηκώνιον.

MECONIUM. CAP. XVII.

EPoto papaveris succo, quem meconion vocant, consequitur veternus cum perfrictione, & pruritu vehementi, ita ut sæpe invalescente veneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo vomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumq; mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido. merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixivia aut passo: & rutæ sylvestris semen cum pipere, vino, & panace piperq; cum castoreo, & aceto mulso, vel cum satureiæ aut origani decocto cum vino. Hi olfactibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foveantur. Post lavacrum prodest jurium pinguium usus, cum vino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

Μήκων κερατῖτις.

PAPAVER CORNICULATUM. CAP. XVIII.

QUod corniculatum papaver appellant, & potu, & cibo eadem inferre consuevit, quæ papaveris succus: nec aliis expugnatur auxiliis.

Opii venefica natura.

INgratus opii odor, perinde atq; mandragoræ, facilè obstat, ne in cibis, aut medicamentis inseri possit, quin veneficium pateat gustantibus, præsertim cùm necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, ut homines venefici opio utantur, ubi quenquam veneno tollere volunt, nimirum veriti ne fraus oderis gravitate deprehendatur. Tametsi quandoq; accidat, aut fortè Medicorū imperitia, aut pharmacopolarū negligentia, ut ebibitis medica-

mentis

mentis; quibus opium admissum sit largius quàm par sit, sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atq; illa quoq; sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nicander iis verbis repræsentavit. Animadverto, inquit, è sumpto papaveris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illis in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, è quo labore eo, odoratus sudor distillat undiq; collectus, adeoq; ipsum corpus pallescit, ac labia ardent, eq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languida item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & lividi ungues, vel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsiq; oculorum, qui in cava recesserunt, radii. Nicandro subscribit Aëtius l. 13. ubi sic inquit: Quando volunt aliquæ meconium aliqui biberint, sive id manifestare voluerint, sive volentes non possint, his cognoscuntur indiciis. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum gravem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, ut aliquando ob ipsum excitentur: odor opii per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, livor unguium, præcordiorum divulsio, respiratio parva & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera convulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus valentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioscorides, neq; enim plura apud posteriores Græcos reperi. Avicenna autem præfert laserpitii lacrymam, & castoreum. Sed præstantissimum dicit esse medicamentum. Theriacam sagazeneam & Mithridatis antidotum ex vino potum. Excitandi etiamnum sunt ægrotantes sternutamentis, sibilis frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur convulsioni, si universum corpus perungatur sabino oleo, ac etiam costino, aliisq; remediis, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omnium potentissimè proficit antidotus nostri usus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quòd præsentaneo remedio non modo his omnibus opitulotur, sed etiam omnibus iis universum venenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papaver devoraverint.

Opii veneni curatio.

Φαρικόν. **PHARICUM. CAP. XIX.**

QUod Pharicon vocant, sapore sylvestre nardum imitatur. Resolutionem nervorum potum adfert, cum convulsione & delirio. Oportet autem post vacuationes vinum absinthitem potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod serinen aliqui vocaverunt: aut spicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ toridem obolos, cum passo: aut irim cum croco ex vino: derasumque caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici veneni consid.

NOn equidem hactenus apud quenquam scriptorem consequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an simplex aut compositum medicamentum. Quin neq; etiam certò invenire licuit, unde id nomen traxerit, cùm varia sit de nomine ejus apud authores sententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca scholia scripsit, hæc protulit. Praxagoras memoria prodidit pharicum lethale medicamentum sic vocatum à Pharico venefico quodam Cretensi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum velint: appellant autem etiam Medicum. Nec desunt qui in Thessalia in Pheris, alii Lacedæmone, quod ibi fortasse proveniat: hæc ille. Cæterùm cùm jam id meritò deperditum sit atq; hoc tempore à nemine, quod sciam, cognoscatur, superfluum sanè esset plura de eo scribere, nam institutum nostrum non est, in re incerta diutius immorari.

Τοξικόν. **TOXICUM. CAP. XX.**

TOxicum ex eo nominari videtur, quòd barbarorum sagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum & linguæ inflammarione torquentur. Incoercitus furor varias iis imagines obversat: quare vix medicinæ locus est, raroque qui hauserunt, evadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum rosaceo bibere, & revomere cogantur: rapi semen bibendum cum vino. Privatim iis convenit quinquefolii radix, & hircinus sanguis, aut caprillus, eodem modo sumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita esse, aut cum pulegio, & aqua bibere conveniet: amomum & balsami semen ex vino. Sed qui periculis defuncti sunt, diu lecticis decumbunt, & ubi surrexere, stupidi reliquum vitæ tempus degunt.

Toxici consid.

QUid antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari sagittas inficiebant, ut iis vulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioscoride, nec ab alio aut Græca, aut Arabica familia authore memoriæ proditum esse, mihi hactenus compertum est. Ideoq; difficile admodum fuerit decernere an Toxicum hodie sit, vel cognoscatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortasse tantùm nascitur. Verùm enimvero putarunt, quidam, ut Manardus Ferrariensis vir nostra ætatis celebris, id antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum vocant. Quæ quidem sententia non omnino iis videtur refellenda, qui plura de Toxico non investigarunt: quandoquidem (ut Avicenna est author) non defuere, qui sagittas Napello inficerent: constatq; napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum esse sumentes, qui evadant: id quod omnes Græci toxico adscribunt. Adhæc cum asserat Avicenna, quòd si qua cura cum Toxico adhiberi possit, ea fiat vomitionibus, hausto antea rapi semine, & sumptis subinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioscorides quoque iis, qui Toxicum hauserunt, rapi semen ad ciendum vomitum ex vino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ sanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idem esse venenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò sese offerunt rationes: etsi enim ex notis prædictis Toxicum, & Napellum unum & idem esse videantur, tot tamen alia habentur nota, quæ alterum ab altero discriminant, & contrarium arguunt, ut aliter existimandum non sit, quàm quod deleteria hæc medicamenta plurimùm inter se dissideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritani, eos qui Napellum hauserint, in tantum furorem agi, ut vinculis sint coercendi, quemadmodum eos, qui Toxicum devoraverint. Equidem illud pro certo testari possum, quòd Corsi illi latrones, sicarii, nequissimi, quorum historiam libro quarto prodidimus, cum de aconito dissereremus, quanquam ab assumpto Napello omnia

Manardi opin. reprobata.

Toxicũ Græcorũ & Arabũ Napellũ non esse idem.

omnia dederint indicia, quæ ab Avicenna napello assignantur: in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; ullum etiam sensere delirium. Præterea Avicenna, nostroq; testimonio, qui experimentum vidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur vertigines, animi defectus, & ingens crurum imbecillitas: quorum tamen symptomatum nihil de Toxico agens meminit Dioscorides. Quinetiam (ut ipse perhibet Avicenna) qui Napelli pericula evadunt, plerumq; aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum desciscunt, id quod Toxicum sumentibus non evenit: horum siquidem qui supervixerint, stupidi tantùm reliquum vitæ tempus ducunt. Ex his itaque omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter se maximè differunt. Longè enim sæviora sunt Toxici incommoda, quàm Napelli, ut abunde constat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum descripsit in notis. Protinus etiam lethalis Toxici dolorem & malum abigere discas, quando suis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua ejus, qui Toxicum hauserit, inferne crassior redditur. Sed labia intumescentia, os planè pondere suo degravant, ac aridum prorsus sputum regerit, inferiorisq; parte gingiva diffunduntur, & e suis stationibus moventur. Sæpe etiam cordi stuporem injecit, omnisq; sensus consternatus est, fontico isto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasq; præ insania edens: ac sine intermissione dolens, vehementer vociferatur, instar hominis, cui caput totum corpus compingens, ense amputandum sit. Vel quemadmodum craterifora sacras res tractans ipsa Rhea sacerdos, nona mensis publico appropinquans itineri, longum ore suo rumorem, & clamorem, edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans ejulat, ac lupi instar fugitivè ululat, obliquumq; pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusq; suis despumat: hactenus Nicander. Cæterùm differunt Toxicum, & Napellus in curandi quoq; ratione, Toxicum namq; Dioscoridi curatur rosaceo ex passo poto, quinquefolii radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Avicenna verò Napello succurrit cum vini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eodemq; mure, qui napelli ipsius radices depascitur: quæ utiq; medicamenta omnia ab iis admodum discrepant, quæ in Toxici curatione commemoravit Dioscorides: quem tamen penè ad verbum reddidit Avicenna in cæteris venenorum auxiliis. Hæc igitur apertissimè ostendunt, convincuntq; Napellum & Toxicum esse diversa venena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in Manardi favorem adduximus: quandoquidem (ut facilè colligi potest ex universa hujusce libri materia) alia etiam habentur venena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, videntur una, & eadem esse, cùm tamen longe diversa cernantur: cujusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papaver, & id genus alia. Sed ut jam de Toxico meam in medium proferam sententiam, eum haud quaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse Avicennæ Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quod afferat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoercitum furorem, quæ propria Toxici sunt indicia. Attamen hoc videtur illi omnino fuisse incognitum, quod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si Toxicum novisset Dioscorides, ejus certè historiam libro quarto silentio non dissimulasset, ubi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit Mauritanorum Tusom esse Dioscoridis Toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse videantur, quasi toxicum tusom nominaverint. Verùm cùm Toxicum de NAPELLO *loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, ut nostrum sequamur institutum, hoc loco ejus tum venenum, tum remedia describere, præsertim cùm nascatur in Italia Napellus itaq; ut Mauritanorum testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu vel cibo in corpus ingeratur, sæva statim affert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumescit lingua, ut exeri extra dentes, & eius amplitudine capi non possit: oculi item pariter intumescunt, ita ut promineant: vertigines, & animi deliquia frequentissimè invadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde universum livescit corpus, intumescitq; & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, ut brevi temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est hujusce lethiferi veneni vis, ut nisi statim propriis antidotis succurratur, nullis subinde expugnetur medicamentis. Immo quamvis etiam in ipso principio valentiora dentur remedia, pauci tamen supervivunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis primùm vomitibus (ut Avicenna inquit) opopanace aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum vino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex vino potum. Auxiliatur diambari & diamoschi pulvis: quin potius ambarum & moschus præ cæteris per se, & cum Lemnia terra, ex vino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquitur, quòd parum, vel nihil possint in hujusce veneni noxa Theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Avicenna, Theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & Capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has verum Napelli esse antidotum. Conciliator Smaragdi pulverem duarum drachmarum pondere magno remedio ex vino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, aliisq; opulentis principibus, quandoquidem parva, vel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis quibus hac ætate sophisticantur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui venenorum materiam pertractarunt, Avicennam secuti, verum securumq; Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depascitur. Hunc vidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus vallis Ananiæ montibus Sed non omnibus datur ipsum inveniendi venandiq; modus: ad hoc namque multa patientia, & vigilantia opus est. Quamobrem mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorum clarissimus, Magnificum quendam virum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæsivisset, neq; eos invenire potuisset, ut demum suum conficeret antidotum, horum vice magnas quasdam cepisse muscas, quas foliis, & floribus Napelli victitare observaverat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero viginti quatuor, unciis duabus Lemniæ sphragidis & pari pondere baccarum lauri, atque Mithridatis antidoto, omnibus oleo & mello sufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non solùm adversus Napelli venenum, quod ut periculum faceret, diversis dederat animalibus, & ipsemet experiundi antidoti gratia sumpserat, sed etiam in omni alio veneno. Sed quid dicam (si tamen liceat sine vitio sua quenque laudibus efferre) de admiranda vi olei nostri de scorpionibus, cujus componendi rationem tradidimus in præfationis hujus libri commentatione, cùm à tam sævo exitialiq; veneno qui biberint brevi admodum tempore liberentur, eo tantum exterius inuncti? nihil certè aliud, nisi quod adversus hoc venenum & cætera quæ viscera non erodant, sicut & venenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primùm sibi locum vendicat. Ubi enim vehementissima, ferociaq; fuerint venena, singulis horis inungi postulat: ubi verò minus vehementia, minusq; sæva fuerint, interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam, sed temporum quoq;, manuum, & pedum arteriis.*

Toxici notæ ex Nicandro.

Toxici & Napelli diversa cura.

Toxicũ & Tusom idem.

Napelli venenum eiusque remedia.

Mus Napelli antidotus.

Oleum Scorpionum contra Napellũ.

Usus

Ἰξία. IXIA. CAP. XXI.

IXia, quæ ulophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: vehementem linguæ inflammationem excitat: mentem movet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: iisque intestina latrant, nec egeritur quicquam. Post vomitionem alvumq; resolutam auxilium præstat aqua in qua, absinthium maduerit, ex vino largiore, aut aceto mulso pota: rutæque sylvestris semen, aut laseris radix: item tragorigani decoctum, cum aliquo supra dictorum, aut lacte, aut resina terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorum singuli oboli conveniunt: quin & nuces juglandes ex vino, cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthii succi scilicus cum aqua mulsa, & acetum calidum potum.

Ixiæ venefica natura.

ETsi Ixia nomenclatio utriq; chamaeleoni sit communis, quòd ambo gummi visco simile proferant, Ixia tamen dubio procul nil aliud designat hoc loco quam nigrum Chamaeleonem. Siquidem id apertissimè declarant plantarum variæ appellationes, quæ Dioscoridi adscribuntur, ubi sic legitur. Chamaeleo niger, quem quidam ulophonum alii Ixiam, nonnulli Cynoxylon vocant. Quæ verba adeò rem claram faciunt, ut ab hac sententia discedere nequeam. At si sycophanta quispiam adeo fuerit impudens, ut nomenclationes illas tanquam Dioscoridis adulterinas rejiciat, addam non ob id esse fabulosas. Quòd si adhuc recalcitrabit, Plinium illi in oculos objiciam. Quippe qui libro 22. cap. 18. ita de nigro Chamaeleone scriptum reliquit. Ex nigris Chamaeleonibus aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset, & fœmina cui violaceus. Uno nascuntur caule, cubitali, crassitudine digitali. Radicibus eorum lichenes curantur, cum sulphure, & bitumine anà decoctis, commanducatis verò dentes mobiles, aut cum aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant, & ricinos canum necant: Juvencas quoq; anginæ modo: Quare quibusdam Ulophonum vocatur, & Cynozolon propter odoris gravitatem. Ferunt & hac viscum ulceribus utilissimum. Omnium autem generum eorum radices scorpionibus adversantur: hactenus ille.

Ixiam nō esse diversam à chamæleone.

His itaq; me satis comprobasse arbitror Ixiam chamaeleonem esse nigrum. Quare apertissimè hallucinatur impudentissimus ille, qui Ixiam contendit plantam esse ab utroq; chamaeleone differentem, nempe eam ipsam, quam Theophrastus libro sexto, cap. 4. de plantarum historia ἰξίνην appellat. Deprehenditur error & impostura non ex his modò quæ diximus, sed etiam ex ipsius Theophrasti historia. Siquidem ἰξίνη nihil aliud Theophrasto designat, quàm album chamaeleonem. Namq; hac notis omnibus illum omnino refert. Ita enim de ea scribit Theophrastus: ἰξίνη haud multis in locis provenire potest. Est ab radice folio grandi, quæ de media seminalis acanus veluti malum extuberat, foliis nimirum occultatus. Hic lacrymam jucundi saporis parte profert postrema, quam spinalem mastichem vocant: Hæc ille. Quasi quis rectè perpenderit, & inter ἰξίνην, & album chamaeleonem nullam esse notarum differentiam non agnoverit, is meritò stupidus appellari poterit, & præsertim cùm ἰξίνην nusquam dixerit Theophrastus esse venenosam, & Ulophonum appellari, nec ejus usquam extet mentio apud Dioscoridem, Galenum & Plinium. Impostura hæc sunt, & sophismata, quibus studiosa juventus sæpe decipi solet. Ixia itaq; (ut Nicander, quem Dioscorides est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocymo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens, quinetiam corde suo turbatur ad insaniam usque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, alvumq; tenerè ambos utrinq; meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans, quæ & intrinsecus spiritum suffocans, submurmurat, ac modico tractu volutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate respirat, adeoq; venenata illa Ixia potio protinus excrementa ejicit ovorum similitudine: hactenus Nicander. Cæterùm Mauritani Ixiam aldabac vocant, quod propriè viscum significat. Ideoq; etsi scripserim ego antea Ixiam viscum esse Chamaeleonis, non ob id mihi vitio vertendum est, & præsertim, cùm non minus venenosum esse sciam hujusce plantæ gummi, quàm sit ipsa radix.

Ixiæ veneni curatio.

Cujus nimirum incommodis imprimis succurrunt, Avicenna teste, excitatæ vomitiones, & infusi clysteres, qui in maximopere auxiliantur, sed mitiores lenioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium Theriaca, & Mithridatii antidotus, ex absinthio Romani aut santonici decocto pota. Prosunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusq; buglossi flores saccharo asservati, additis margaritis, corallis pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & aliis quæ cordi opem ferunt. Convenit insuper rosaceum aceto admistum, & sincipiti ubi sutura intersecat, linteo illitum.

Chamæleonis nigri venenum & remedia.

Quæ sanè remedia non modò remorantur, franguntq; veneni vim, sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subveniunt. Verum etsi ego in radice albi chamaeleonis, qui in Italia provenit, nullam hactenus Ixiam reperi, attamen superiori anno à Jacobo Antonio Cortuso viro sanè insigni, & plantarum indagatore maximo, & à Francisco Calzolario Veronensi rei herbariæ admodum studioso, plures Chamaeleonis plantæ integræ ad me Pragam missæ sunt, quæ gummi illo visci modo lento refertæ sunt. Antea verò quidam Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmavit, è Carlinæ vulgò vocatæ radice in Creta Ixiam ab iis colligi, qui sagittas conficiunt, ut pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo Carlinæ genere caule viduo, sed etiam quandoq; in altero. Cæterùm hic referre non præteribo quæ de Chamaeleonis nigri veneno, & ejus remediis memoriæ prodiderunt Paulus & Aetius: ita enim scribunt. A Chamaeleonis nigri potu morsus ventris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & vomitus spumosus, tremores, concussiones & totius corporis convulsiones, ac vocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his quæ ad fungos sunt relata. Datur eis & Thlaspios, & betæ succus, & triticea ptisana cremor ex passo, absinthii dilutum & nitrum cum aceto mulso. Ubi verò evomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto, & alvum cum lubricis infusis eluito, velut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordiis etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Ψιμύθιον. CERUSSA. CAP. XXII.

CErussa suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingivæ, lingua & commissuræ dentium, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat, iis extrema frigescunt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare convenit aquam mulsam, aut ficuum, aut malvæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamam ex vino tritam, vel lixivium ex sarmentis factum, amaracinum oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina ova cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod ulmus ploravit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoq; vomant. Convenit etiam thapsiæ succus, aut scammoniæ cum aqua mulsa potus.

Cerussa

CErussæ faciendæ rationem tradidimus superiore libro. Hæc tametsi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, salubre plerumque sit medicamentum, si tamen sumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus jam plura retulimus. Ea vero cerussa incommoda plurimis nota, quam fecerit Dioscorides, eleganter, carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphrasis. Cerussa per omnia spumanti adhuc lacti, cùm verno tempore, pingue & recens in mulctram emulsum fuerit, colore similis est. Porrò cerussa spuma super gingivas adstringente viscandit, quæ spumosi medicamenti frigore arescunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces asperitate languent. Vexantur ob id qui hauserint, arida tussi, oculique nutantes gravitate, dum crebros ructus egerunt, non sine labefactione sui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur: quinetiam animo suo nauseabundi præ tristi labore gemunt. At sæpissimè in ipsa luce vanum phantasma, quod re ipsa nullum sit, cernunt: aliàs somnolenti toto corpore frigent, neque ut antea membra, potissimum manus, & pedes, suum officium faciunt, adeò ut nisi eis succurratur, eo tandem dolore lacessiti, succumbant pereantque: hactenus Nicander. Cæterùm Avicennæ testimonio, cerussam haurientibus alia eveniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium asperitas, ventriculi, & alvi compunctiones, præcordiorum tensio, anhelitus difficultas, præfocatio spirituum, & albedo totius corporis: quin & urina modò nigra, modò cruenta redditur. His auxilium præstant (ut ipse, & Aëtius tradidere) scammonium ex mulsa potum, aliaque medicamenta, quæ suapte natura urinam valenter pellunt. Post hæc clysteribus uti conveniet, ac subinde providere, ne dormiant affecti, sed vigilantes sæpius evomant poto prius hydromelite, susino, & narcissino oleo admisto. Præferunt quidam vomitiones ab atriplicis, & rapi semine concitatas: item clysteres ex brassica decocto cum oleo, absque sale: insuper Theriacam ex vino, & Mithridatis antidotum, & album meracum vinum largius potum.

Cerussæ lethalis natura.

Cerussæ mali auxilia.

Μύκητες. FUNGI. CAP. XXIII.

FUngorum alii genere, alii copia lædunt: omnes tamen strangulatus suspendio similes concitant. Quibus confestim succurrendum: communiter ex oleo vomere cogendi, mirificè juvat lixivia ex sarmentis aut pyrastri surculis, epota cum sale, posca & nitro. Fructus, aut folia pyrastri cum fungis decocta, strangulantem illam vim auferunt, esitataque eisdem auxiliantur. Adversus fungos gallinacea ova cum posca proficiunt, adjecta aristolochiæ drachma: item absinthium cum vino melleque sumptum, & ex aqua potum: apiastrum ex nitro: panacis radix, & semen in vino: fæx vini cremata, cum aqua: atramentum *a* sutorium ex aceto: radix, vel sinapis, aut nasturtium esu prosunt.

a Cat. χαλκάνθος, i. flos æris.

NOn modò nocent in universum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & suapte natura veneno imbuti, sed etiam quòd ex his, qui perniciosi non sunt plus quam ventriculi robur ferre possit, quandoque ingeratur, ita ut tunc non malefica vi, sed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi sint, & lentore non modico scateant, superato sua quantitate corporis calore, suffocant, strangulant & denique intermunt, nisi citius remediis succurratur. Cognoscuntur qui mortiferi sunt (ut superius lib. 4. tradidimus) si frangantur, quòd illico varios mutent colores, statimque computrescant. Proinde dicebat Avicenna, in fungorum genere eos esse lethales, qui virides & cæsii deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus invaluerit gulæ libido, ut etsi sciant fungos esse plerumque necis hospitium, tamen sui ipsius obliti, magno sanè apparatu eos in cibis avidissimè devorent. Verùm postquam tantam cum palato fungi inivere gratiam, ut ab his abstinere homines non possint, saltem discant velim, ut se ipsos à morte vindicent, fungos nunquam esse sumendos, nisi prius cum sylvestribus pyris decocti fuerint. Quòd si sylvestria pyra desiderentur, ex domesticis ea supplere poterunt, quæ cæteris austeriora habentur: in quem usum adhiberi possunt tam recentia, quàm sole siccata. Præstant idem arboris tam folia, quàm cortex, præsertimque sylvestris: siquidem fungorum antidotum pyra sunt. Dioscorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos assignata, prætulit origani, & satureiæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (ut Philagrius explicat) album esse oportet. Sed primùm medicamentis sæpius enarratis eliciendus est vomitus, & subinde acria infundenda clysmata ut extra corpus trahatur virus. Cæterùm ignorandum non est eos incommoda afferre longè majora, qui propria natura venenati nascuntur, quandoquidem non modò suffocant, strangulantque comedentes, sed etiam intestina exulcerant, ventriculum inflant, singultum & punctiones excitant, corpori universo pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia verenda, & lethifera oriuntur symptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus sudor, & mors ad postremum immatura. His primùm auxiliantur vomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam convenit epotus domestici raphani succus, aut devorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodest deinde mirum in modum Theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua vitæ vocata. Quamobrem quinta essentia nostra Theriacalis in his fungorum malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Avicenna calida quæcunque aromata, cujusmodi sunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, diamoschum. Conciliator potandum exhibet magno juvamento vinum optimum, in quo ferbuerit piper, offertque subinde allium crudum devorandum. Id quod facit universa ferè rusticorum turba, qui (ut Galenus inquit) allio theriacæ vice plerumque utuntur.

Fungorum venefica natura.

Fungorum præparatio.

Fungorum veneni remedia.

Γύψος. GYPSUM. CAP. XXIV.

LApidescens gypsum strangulationem creat. Quare eadem proferenda sunt, quæ mansis fungis, auxilia: & ad hæc malvæ decoctum, quod etiam olei vicem pensat: utpote cùm pingue sit, evomendo lubricas vias, & faciles reddit, deradique corpora non sinit: quod ubi duratur in lapidem, gypsum efficit. Quinetiam prodest oleum ex aqua mulsa, aut ficorum decocto: & lixivia è ficulneo cinere, aut sarmentis facta, cum vino copiosiore pota: & origanum, aut thymum cum lixivia, aut aceto, aut passo: hique decocto malvæ proluendi.

GYpsum omnibus notum, si bibatur, aut comedatur, strangulat (ut Dioscorides inquit) quòd respirationis meatus valenter adstringat, & obstruat. Meminit hujus inter venenata medicamenta Avicenna, sic inquiens. Eadem sunt gypsi indicia, quæ cerussæ, præterquam quòd illud citius, & atrocius strangulat: quamobrem iis, qui hauserint, ea conveniunt me-

Gypsi veneficium ejusque remedia.

unt medicamenta, quæ cerussa, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cujusmodi est malva, althæa, fœni græci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam jubet, & deinde vomitum excitandum, à vomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum vomant: postremò Mithridatis antidotum vino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quòd si alvus ad hoc adstricta fuerit, cietur oleo, & anatis adipe clystere infusis, & illinatur venter ricino oleo. Quin & murium stercus (ut ipse ait) ex vino potum, proprium est gypsi antidotum. Avicenna autem ultimò purgari jubet scammonio, & aliis pharmacis, quæ alvum dejiciendo ad rem faciant.

Αἷμα ταύρειον. SANGUIS TAURINUS. CAP XXV.

TAuri recens jugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatumque concitat: faucium, tonsillatumq; meatus cum nervorum distentione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis vestigia, inter eorum commissuras exstant. Quare vomitum vitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, alvum subducunt. Geosli lacteo succo turgentes ex posca, & nitrum per sese, auxiliantur, nec fecue coagulum omne cum aceto, & laserpitii radice, aut lasere: itidem & brassicæ semen, & è cinere ficulneo lixivia: conyzæ *a* folia cum pipere, & rubi succus ex aceto: alvus resoluenda. Iis qui servantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueverunt. Stomachum, alvumq; hordeacea farina ex aqua mulsa perungere oportet.

a Meum *origanum*. i. semen.

Sanguinis tauri venenata natura.

N*Emo tauri sanguinem clàm potandum exhibere potest: nam unusquisq; sanæ mentis sanguinem cognoscet, quare, mea quidem sententia, fieri non potest, ut venefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largius bibatur, & adhuc calens ab ipsis defluens venis, antea quàm concrescat, noxam non infert, aut levem. Quo fit, ut eos tantùm taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, vel ut aliquod sævum mortis genus ab legibus pro suorum facinorum pœna luenda institutum effugiant, vel ut immedicabiles & gravissimos morborum cruciatus finiant vitam pertæsi (quod Plinius libro. 20. cap. 18. fecisse ait epoto opio Licinii Cecinnæ patrem civem Romanum) mortem sibi voluntariam consciscunt. Proinde scitè Nicander in alexipharmacis ita scriptum reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinem hauserit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur, quando cordis appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alvi receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituum obturantur. & halitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebrò humi spuma coinquinatus palpitat: hæc ille. Cæterùm si fortè fortuna evenerit, ut quis tauri sanguinem potaverit, & ad eum domestici, quibus factum constet, Medicos advocent, tunc Medici iis uti poterunt remediis, quorum hic abundè meminerit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atq; etiam hic nobis occurrit fel pardi, viperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum vocant, cervi extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum deniq; improbatumq; castoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc venenorum censu prætermissa deprehendantur, & nobis propositum sit, singulorum vires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus visus est, in quo de iis dissereremus, & nostrum institutum, quantum possumus exequeremur.*

Sanguinis menstrui venenum ejusque curatio.

Sanguis itaq; MENSTRUUS mulierum, præsertimq; biliosarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effascinat & inficit, ut lunaticos & amentes efficiat. Idem detestabilis facinoris quandoq; perpetrant maleficæ veneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ, ipsum exhibendo propriis maritis vel iis, quos odio prosequuntur. Hujus tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneum. Confert ad hæc (ut Conciliator inquit, si tamen id absq; divinæ legis injuria fieri possit) ut affecti hilari frequentiq; mulierum consortio lætentur, cum eisq; coeant, præcipuè cum juvenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodest & Theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Prosunt & viperei pastilli scrupuli pondere, addito tum margaritis, tum Theriaca eodem pondere.

Pardi fellis venenũ ejusq; remedia.

Epoto autem PARDI felle excitatur vomitus, ceu aloes amarore et & nares inficiens: post vomitum universum corpus flavescit, ictericorum modo: postremò ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à viperarum morsibus eveniunt, cùm tam sævum lethiferumq; sit, ut tribus tantùm horis potantes perimat: quod si hoc temporis spatio non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primùm vomitionibus illico excitatis, subinde iis utiq; antidotis, quæ napello, vel viperæ morsu infectis opitulantur. Avicenna huic veneno peculiarem conficit Theriacam ex Lemnia terra, & lauri baccarum, singulorum drachma una: capreoli coaguli drachmis quatuor, myrrhæ & rutæ seminis, cujusq; semidrachma, quæ omnia melle excipit. Hanc juglandis quantitate exhibet, excitatis deinde vomitionibus, ductisq; demum laborantibus in calida aqua balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta.

Viperæ fellis venefica vis & auxilia.

Sed VIPERÆ fel adeò perniciosum existit, ut statim animi deliquium afferat: quare rarissimè antidotis succurri potest, quòd nullum detur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est quod tam brevi temporis momento quicquam opis ferat, id erit quam celerrimè excitatus vomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo vomitiones iterum, atque iterum movere oportet. Post vomitum nihil salubrius, quam theriaca, & mithridatis antidotum, moschus, ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ diamoschum. & diambarum appellantur. Ubi autem animi deliquia perseverant, & corporis universi angustia, vinum quidem offerendum est, aut caporum, & gallinarum carnium succus ex aqua ferventis balneo in vase vitreo destillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè adversari oleum nostrum de scorpionibus, cujus componendi rationem tradidimus in hujus libri præfationis commentatione: itidem & quintam essentiam nostram, quòd ictu oculi suis perquàm tenuissimis partibus in totum deferatur corpus.

Canis visceris fellis venenũ & cura. Felis cerebri maleficiũ & remedia.

Porrò fel, quòd à CANE pisce eximitur, lethiferum est: quippe quòd potum, vel esitatum levis tantùm quantitate, septenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauserint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo & leporis coagulo. Prodest & corpus universum odoratis oleis illinire, & victu tenuissimo uti. Cæterùm qui FELIS CEREBRUM in cibis ederint, crebris afficiuntur vertiginibus, fiuntq; subinde stolidi & amentes. Quibus etsi subveniri possit, id tamen non nisi temporis tractu & admodum difficulter fieri potest. His danda est Lemnia sphragis, & vomitiones inde sunt excitandæ, fieriq; id oportet, ter, aut quater in mense. Præstat item auxilium, si quotidie manè sumant agri diamoschi infectionem, tribus vel quatuor horis ante cibum, quinimmò moschus per se se sufficienter auxiliatur: namq; ut quidam tradiderunt, moschus tantum hujusce cerebri proprium est antidotum, si dimidii scrupuli pondere ex vino bibatur. Sed illud non est ignorandum,

vandum, quòd non modò Feles devorato eorum cerebro homines inficere poſſunt, ſed pilis quoq;, reſpiratione, & oculorum intuitu. Nam etſi pili omnes imprudenter in cibis ſumpti, præfocare poſſint, anhelitum meatus obſtruentes, tamen felium privatim exitiales cenſentur. Eorum præterea ſpiritus tabifico quodam veneno infectus deprehenditur. Etenim novi ego quoſdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, ut nunquam ſine ipſis dormitum peterent, attracto inde diutius aeris vehiculo eorum ſpiritu, in tabem, & maraſmum incidere, quibus poſtremò confecti diem ſuum obierunt. Nec diu eſt, quòd in quodam monachorum cœnobio univerſa periit familia, magno felium numero & contubernio. Lædunt item ſuo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his viſis, aut auditis, pavore quodam illico capiantur, terreanturq;, maximè, quòd non modò ex eorum veneno provenire exiſtimaverim, ſed etiam propria eorum natura, qui eos vel intuentur, vel audiunt: quandoquidem ii ſua natura talem à cœlo qualitatem influxam habent, qua nunquam ad propriam movetur actionem, niſi objiciatur id, quod natura ſibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat vidimus, & quoſdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem verum ſit, id aliunde evenire non poſſe, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum ineſt, apertè ſanè oſtenderunt eorum aliqui. Quippe cùm hujus generis quidam hyemis tempore in hypocauſtum nobiſcum cœnaturus intraſſet, quò plurimum amicorum ſodalitas convenerat, mulier quædam hujus viri naturæ conſcia, ne is, viſo felis catulo, quem educaverant, iratus diſcederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluſerat. Sed quamvis nec vidiſſet ille nec audiſſet catulum, cùm pauco pòſt tempore aerem felis halitu infectum inſpiraſſet, irritata ſtatim ea temperamenti qualitate felium inimica, emiſſo ſudore, pallida admodum facie, omnibus ſanè admirantibus, tremebundus conclamare cœpit, hic aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putaverim, quæ cerebrum comedentibus remedio eſſe diximus. Invenitur etiamnum in CAUDÆ CERVI *extremis partibus porracea quidam humor felleæ bili admodum ſimilis, qui ſi fortè devoretur, præſentaneum eſt venenum. Adfert enim illico intollerabiles anguſtias, animi deliquia, & omnia tandem ſymptomata, quæ epotum napellum conſequuntur. Succurritur his, ut cæteris primùm vomitionibus, epoto butyro excitatis. Poſtea dandus ſmaragdi pulvis ex vino dimidii ſcrupuli pondere. Quin & piſtacia proſunt, & pontica nuces in cibis largius ſumpta. Ad hæc univerſum corpus inungi præſtat, oleo è citrei ſemine expreſſo. Item theriaca proficit ex vino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoq; infert incommoda quadrupedum quorundam* SUDOR, *præſertim equi, aſini & muli, quamvis etiam cæterorum ſit malus. Is igitur potus viridem tumidamq; reddit faciem: ſudorem fœtidum in univerſum excitat corpus, præſertim ſub alis. Perturbat præterea tum ventriculum, tum alvum univerſam, genitis excitatisq; flatibus in inteſtinis. Quòd ſi bibatur ex vino, delirium facit. His tepidam largius præbendam ſcribunt, ut concitato inde vomitu pulverulentus ſudor rejiciatur. Poſt vomitum confert vinum cum roſaceo potum: item rhabarbarum ſemidrachmæ pondere ſumptum, addito foſſilis ſalis momento: tametſi propria hujuſce ſudoris antidotus ea ſit Theriaca (ut Avicenna eſt author) quæ ex Lemnia ſphragide & lauri baccis conficitur, cujus componendæ rationem paulò ſuperius retulimus, de Pardi felle diſſerentes. Venenoſum æquè ac lethiferum ajunt eſſe etiam* CASTOREUM, *quod jam putredine nigredinem contraxit, vel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) venenoſum eſt propria ſui natura. Animadvertant igitur tum ſeplaſiarii, tum Medici, cùm plurimi uſus ſit medicamentum, ne malum exhibentes caſtoreum, aliquem interimant, quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauſerint, ſed etiam intumeſcentem linguam exerunt, atq; tam ſæva febre corripiuntur, ut uno tantùm ferè die intereant. Adverſus hoc venenum mirum in modum juvans vomitiones, quas totius butyro, & hydromelite epotis citare convenit, quòd nullum ea, quæ rejiciuntur, caſtorei odorem referant. Poſt vomitiones conducit diamoron potum, aut limonum, aut citrei mali ſuccus ſacchàro admiſtus. Verùm peculiariter hujuſce caſtorei antidotum eſt coriandri ſemen toſtum, drachmarum duarum pondere ſumptum.*

Felium converſatio noxia.

Feles quidam ferre non poſſunt.

Caudæ cervi venenum & ejus curatio.

Sudoris animalium virus & remedia.

Caſtorei virulenta vis & curatio.

Γάλα ἐμπυτιασθέν. LAC INTUS COAGULATUM. CAP. XXVI.

EOs, qui coagulatum lac hauſerunt, frequens illico ſtrangulatio invadit, quod in globulos quoſdam lac coaleſcat. Quibus juvandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere ſæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item ſuccum: aut laſerpitii radicem, aut laſer cum poſca: thymumq; ex vino, & cum luto ſuo lixiviam. Sed nulla ſalſilago objiciatur: quoniam magis lac coiret, & in caſeum denſaretur. Neq; illos vomere convenit: ſiquidem concretum lac ſeſe in gulæ anguſtias, inſinuans, ſtrangulat.

CRedidere quidam Dioſcoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte diſſerere, quo frequenter in cibis utimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrarienſis ea epiſtola, in qua univerſam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ii aliòqui viri eruditiſſimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo judicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum nutrit, non autem ſtrangulat, ut omnes in univerſum homines teſtari poſſunt ſed præſertim ii qui in montibus degunt, cùm Majo & Junio menſibus hujuſcemodi lactis plurimum deverent. Ideo nil aliud nobis aſſerendum eſſe putaverim, quàm quod de eo tantùm lacte intellexerit Dioſcorides, quod cum admiſto coagulo bibitur, anteaquam coaleſcat ita ut intus, non extra coagulatum ſit. Quo factum eſt, ut in hoc à Ruellii interpretatione in aliam deſciverimus & hic, & in hujus libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioſcoridis ſententiam exprimi cenſemus ſi lac intus coagulatum, vel (ut Marcellus) lac cui coagulum admiſtum ſit, vertantur verba illa Γάλα ἐμπυτιασθέν. Nam quod jam coagulatum eſtur, non magno labore coquitur, ac digeritur, tranſitq; in nutrimentum. Illud verò, quod ubi coagulum ei admiſtum ſit, ſubinde hauritur, priuſquàm coaleſcat, cùm aliquantiſper in ventriculo reſederit, vi admiſti coaguli illico inibi concreſcit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, ut ſuperato caloris robore ſtranguler, non ſecus ac taurinus ſanguis. Proinde aſſerit Dioſcorides, tauri ſanguinem minimè ſuffocare, niſi recens calidusq; jugulati tauri venis defluxus bibatur, anteaquàm concreſcat: quandoquidem is non enecat aliqua propria veneni facultate, ſed concretione tantum, quam in ventriculo conſequitur. Id quod evidentiſſimum eſt in epoto lacte, cui admiſtum ſit coagulum: aut in eo quoq;, quod ſine coagulo bibitur, & per ſe aliis de cauſis in ventriculo coaleſcit. Evenit enim quandoq; hoc, cùm lac bibitum craſſius fuerit, & ventriculi, & jecoris temperatura calida, & ſicca nimis. Nam ingens horum viſcerum cum caliditas, tum ſiccitas, conſumpta brevi lactis humiditate, reliquum, quod craſſum eſt, facilè cogit, & conſpiſſat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expreſſo ab ea, quod tenuium partium, reliquum craſſioris ſubſtantiæ facilè congelaſcit,

Lactis coagulati confid. Quorundam interpretum error.

haud secus quàm de glacie, & nive fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi melle, aut sale tantillum prius admisceat, ne in ventriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in ventriculo habentibus nihil salis salsive esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulo primò lac coagulat, contrariumq; deinde efficit, si jam concreto lacti super aspergatur: ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum prabet, si jam concreto aspergatur: recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed jam ad curationem accedamus.

Lactis in ventriculo coagulati curatio.

Eadem autem erit lactis in ventriculo coagulati curandi ratio, qua sanguinis tauri, quando iis tantùm sit utendum medicamentis, qua suapte natura concreta liquant & discutiunt. Qua in re auxilium prastant ipsa coagula, acetum, prasertimq; scillinum, lixivium, & ea omnia, qua incidunt & disgregant.

Diosc. lectio castigata.

Porrò illud non pratereundum esse arbitror, quod ubi in hoc capite legitur, ἢ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id est, & figlinam lixiviam, non ut vertit Ruellius, & cum limo suo lixiviam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat ἢ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc est, & pilopœorum lixivium: reprehenditq; in hoc Cornarium, quòd putaverit figulos ad lutum lavandum sibi lixiviam conficere. Sed mihi, ut ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarii opinio, siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixivia lavari aut parari audiverim, viderim aut legerim, veritati consonum non videtur, ut de figlina lixivia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut infectura magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt.

Lixivia pilopœorum.

Eorum namque lixivia, quòd è combusta vini face plerunque fiat, ea qua ad caput capillosq; abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq; efficitur: ut proinde ad lac dissoluendum in ventriculo coagulatum, est longè valentior. Error praterea facilis esse potuit librariorum, ex unius duntaxat litera variatione, o pro i scribentium. πηλὸς enim per o scriptum, lutum significat, unde πηλοπλάϑον & πηλουργὸν aliqui figulum interpretantur, πιλοποιὸς autem per i, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaq; ratione putandum fuerit πιλοποιϊκὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Caterùm Fuchsius in suis doctissimis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum, ea sectione, in qua de unguentis tractat, capite 28. nil aliud hanc lixiviam esse putat, quàm aquam qua lutum laverit, vel per lutum transierit, non autem cum cinere & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adstringat, contrahatq; quàm laxet, ac digerat, nesciverim profectò, qua ratione is eam lixiviam e tali luto confectam, in potandam daret, quibus lac in ventriculo concrevisset.

Λιϑάργυρος. ARGENTI SPUMA. CAP. XXVII.

SPuma argenti pota, stomacho, ventri, & interancis gravitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere suo intestina vulnerat, urinamq; supprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subvenit secundum vomitionem, porum sylvestris hormini semen myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apii semen, aut piper, aut ligustri flos ex vino: aridum palumbis fimum, cum nardo & vino.

Spumæ argenti mala.

POta argenti spuma, cujus historiam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed prater hac Aetio, & Avicenna authoribus, alia etiam eveniunt mala, nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alvi suppressio, quamvis quandoque ex accidenti alvus ipsa dejiciatur: sermo item prapeditur, & se dis intestinum prominet: postremò invalescente malo agri suffocati moriuntur. Nicandro verò in alexipharmacis authore, iis qui argenti spumam sumpserint, alvi molestia accedit: quin & flatus sese revoluentes per medium ventrem, & juxta umbilicum murmurant, instar torminum curatu difficilimorum, qua hominem affligant diris eum cruciatibus impetentes. Nec jam urina ejicienda patet exitus: membra totius passim corporis ardent, planeq; jam plumbeum, seu lividum colorem induerunt: hac ille. Caterùm illud animadvertendum est, quòd ubi in hoc capite legitur, dandam esse myrrham octo drachmarum pondere, non deest suspicio, quin ea lectio sit depravata, quòd hac myrrha nimia videatur esse quantitas. Auget suspiciones Nicander, qui duos tantùm myrrha obolos exhibet, Aetius tres, Avicenna verò tres drachmas non excedit.

Spumæ argenti curatio.

Curationis universum fit citatis primùm vomitibus, & infusis deinde clysmatibus (ut Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum & anatum adipe. Post hac prodest amygdalinum oleum potum e dulcibus nucibus expressum. Conferunt item carica in cibis sumpta: praterea ventriculum apii succo, & alvum butyro illinire utile est. Proprium verò hujusce veneni antidotum (ut idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cum hoc facultatis admodum dejecteria sit medicamentum, drachmam ego non excederem.

Plumbi scobis noxa, & curatio. Ferri scobis, squamæ, & recrementi noxa & cura.

Eadem quoque infert mala PLUMBI SCOBS tenuissimè contrita, & iisdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti spuma nil aliud est quàm plumbum argenti aut aris recremento commistum. Nec deleteria vi vacant (ut author est Avicenna) FERRI tum scobs, tum squama, tum recrementum. tametsi omnia hac prius diutius aceto macerata nulla prorsus molestia in medicum veniant usum, denturq; potanda dysentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis. & in eclegmate ad lienis infarctus, itemq; ad enterocelas. Sed de his vel non infractis, vel plusquam par sit sumptis. fortasse intelligit Avicenna. Itaq; excitatur ab his intestinorum cruciatus, oris & lingua scabrities, astuatio universi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxa potu lactis recenter mulsi, ac subinde datis alvum valenter solventibus medicamentis, secundum qua butyrum tamdiu potandum dare oportet, donec intestinorum dolores amoveantur. Hac dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo rosaceo, violaceo, & è nymphaa floribus parato. Tollitur deinde advenienis marasmi intemperies, & corporis universi arefactio, demersis in balneo laborantibus, in quo testudines, rana, malva folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum haderum jure, aut alibi aradicum decocto: item butyro largiùs in cibis sumpto, & epotis pinguium carnium juribus. Sed (ut idem Avicenna scribit) proprium hujusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachma pondere potus, ex mercurialis, vel beta succo. Veruntamen hoc haudquaquam fieri posse videtur absque manifesto sumentium discrimine, quandoquidem etsi magnes suapte natura ferrum trahat: non tamen affirmaverim, quòd hanc ob causam ejus quoq; destruat facultates, & impediat noxam, sed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad se traxerit, id sanè diutius in ventriculo retinebit, ex quo noxa fovebitur. Adde praterea, quòd cum & ipse MAGNES deleteria sit facultatis, adeò ut eos, qui hauserint, lunaticos & melancholicos efficiat, cum haud quaquam ore sumendum esse duxerim.

Magnetis venefica vis & auxilia.

His itaque qui Magnetem sumpserint, commendant quidam auri tenuissimam scobem ex vino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clysteris ex lacte, & dulcium amygdalarum

larum oleo infusos. Sed cæteris præferunt smaragdum ter novem diebus potum, tribus semper intermissis diebus. Lethifera & non parum formidanda est etiam AERIS SQVAMAE *vis. Ea siquidem pota, intolerabiles alvi defluxiones movet, aut noxias vomitiones concitat, obortis inde molestissimis alvi & ventriculi punctionibus. His auxiliantur cibus aprimùm vomitiones: deinde ægri in balneum mittendi sunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodest & menthæ succus potui datus: insuper alvum, & ventriculum calido rosaceo perungere, expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent aceri radices trium drachmarum pondere pota, aut earum succi tantundem. Sed nobis aceri succum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in nostris non proveniat regionibus, nec nisi siccum afferatur. Lituani tamen & Tartari eo abundant, ut superius libro primo prodidimus.*

Squamæ æris lethifera vis, & remedia.

Ὑδράργυρος. ARGENTUM VIVUM. CAP. XXVIII.

ARgentum vivum potum eadem quæ spuma argenti infert, eisdemq; utendum auxiliis. Lac copiosè potum auxiliari constat: sed postea evomant, qui hauserunt.

VEram omnino & exquisitam argenti vivi cognitionem non habuisse Dioscoridem & Galenum, illud maximo indicio esse videtur, quòd hic paucis, ille verò perplexè ejus historiam, & facultates tractaverit. Hoc, ut in præfatione hujusce voluminis commentario tradidimus, interimit, si largius bibatur, excessu summè frigido & humido. Putrefacit enim hoc suo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac subinde congelat sanguinem, vitales spiritus, & ipsam denique cordis substantiam, quandoquidem id Medicis experientia compertum est, ut Conciliator testatum reliquit. Nam cùm seplasiarius quidam ardentissima febre correptus, siti intollerabili vexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium descendisset, ut aliquid ad potandum inveniret, fortè fortuna in argenti vivi vas incidit, multumq; ex eo potavit, aquam fortasse vice: postea statim in suum cubiculum se recepit, ubi paucis post horis congelatus interiit. At cùm ejus domestici sub cadavere magnam argenti vivi quantitatem invenissent, jam per sedem egressi, advocarunt Medicos, ut ejus rei, quam miraculum existimabant, diligenter causam investigarent. Ii statim ex pharmacopolio argenti vivi vas adferri jusserunt, quod ubi ferè vacuum reperissent, rem uti se habuerat deprehenderunt: auxitq; fidem, quòd eviscerato homine, adhuc argenti vivi libram in ejus ventriculo invenerunt: quin & sanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum recessu frigidum esse argentum vivum. Verùm enimvero in ejus curatione illud inquirendum est, an purum sit quod potum fuerit, an saliva aliove liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymistæ utuntur, aut per se tantùm præcipitatum, aut unà cum arsenico, vel chalcantho sublimatum: cùm enim aliud alio perniciosius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Perniciosius est sublimatum, secundum hoc præcipitatum: proximè sequitur, quod saliva, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus verò cæteris nocet, quod purum, vivumq; fuerit: utpote cùm fluidum admodum sit, & ponderosum, non difficulter clysteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non evenit, quæ cum ventriculo inhæreat, illum facilè erodunt & exulcerant. Argento vivo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem consequuntur symptomata, quæ argenti spuma pota infert, sed cum magno anhelitus fœtore, quem & ii resipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quod sua exuperante humiditate, omnes humores, qui ventriculo aliisq; circumstantibus partibus hæserint, computrescere faciat. Cæterùm epoto sublimato, illico lingua & fauces non aliter exasperantur, quàm si quis immaturorum sorborum succum hausisset. Quod sanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, nisi difficilè, & longo tempore tolli potest. Id enim quàm primùm in ventriculum descenderit, ei pertinaciter inhæret: quare statim erodit & exulcerat: tum inextinguibilem sitim excitat & inexplicabilem angustiam inducit. His succedit linguæ tumor, animi deliquium, urinæ suppressio, anhelitus difficultas, & ventriculi, & intestinorum tormina, tam vehementi erosione, ut nisi confestim succurratur, pereant affecti, erosis, perforatisq; ventriculo & intestinis. Purum curatur (ut Dioscorides, Aetius & Paulus memoriæ prodidere) auxiliis, quibus argenti spuma: nam si copiosius ebibatur, non interficit, quòd ob sui tum pondus, tum fluxilem substantiam facilè per inferna secedat, nulla in ventriculo, & intestinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd scripserit Avicenna, non deesse qui bibant argentum vivum, & nullam inde sentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dummodo qui hauserint, continuè huc atq; illuc deambulent. Goritienses mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio, argentum vivum potandum præbent, scrupuli pondere. Nec desunt, qui ad interimendas alvi tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milii quantitatem, citra ullam molestiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clysteres, vomitiones, pinguia in potu sumpta: & ut in universum dicam, hi opem ferunt omnia medicamenta, quæ venenis erodentibus conveniunt, quorum latius superius meminimus in cantharidum curatione, ad quam brevitatis studio lectorem rejicimus: namq; iis efficaciora non plura hactenus nobis comperta sunt. Nec alius utendum est remediis, ubi quis cinnabarin sumpsisset.

Argenti vivi perniciosis natura.

Historia sumpti argenti vivi.

Sublimati epoti signa.

Argenti vivi sumpti curatio.

Argentū vivum partum promovet.

Cinnabaris remedia.

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικόν. CALX, SANDARACHA, AURIPIGMENTUM. CAP. XXIX.

CAlx, sandaracha, & auripigmentum pota, alvum, & intestina cum vehementi erosione excruciant. Præbenda cuncta, quæ suo admistu illorum acrimoniam hebetant, ac solvunt, & facilem lubricamque alvum reddunt, cujusmodi ibisci, & malvæ succus est: natura enim utique perlubrica. Dandum decoctum seminis lini, vel semen tragi herbæ, vel oryzæ, lacque cum aqua mulsa copiosum, jura pinguia, & boni succi.

NOn modò Calx, Sandaracha & Auripigmentum, quorum historiam superiore libro tradidimus, hausta vehementissimos ventriculi & intestinorum cruciatus, & erosiones excitant, ut Dioscorides inquit, sed etiam sitim inexplebilem, faucium & gulæ asperitatem, tussim, spirandi difficultatem, urinæ suppressionem, & dysenteriam. Cæterùm hæc omnia adjuvantur (ut scitè docet Dioscorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, alvum lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; seminum quorundam spissamentis, ut in cantharidum curatione latius, diffusiusq; prodidimus: quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neq; iis sane valentiora nobis sese offerunt remedia. Quare ex eo loco medicamenta petenda erunt iis, quibus usu fu-

Calcis, sandarachæ, & auri pigmenti venefica vis, & curatio.

Arsenici sublimati, & aliorum quorundam venenũ. Arsenici sublimati curatio.

eura sunt. Eosdem quoq; effectus malos & noxios prabent ARSENICUM sublimatum, Aerugo, & quod officina Risagallum appellant: huic & Saponis lixivium: quod vulgò vocant Itali la maestra, & Aqua ea omnium acerrima, qua artifices, ac chymista aurum ab argento separant. Sed aqua hujus & lixivii difficilis est cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Universalis tamen curandi ratio eadem erit, qua calcis & auripigmenti: tametsi altero sit vehementius, & erodentius. Qui autem privatim Arsenicum sublimatum hauserunt, eos frequenter vomere oportet, poto semper prius butyro, aut per se tantùm, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui jure, aut ptisana alicavè cremore, aut spissamentis ex psyllii, malva & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & jus pinguium gallinarum in cibis sumptum. In prastantissimum verò antidotum censetur fossile crystallum, in tenuissimum pulverem comtritum drachma pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Sed antidotum omnium prastantissimum contra mortiferam Arsenici vim, est pulvis Serenissimi Principis mei Ferdinandi Archiducis Austria, quo Praga servatus est quidam suspendio damnatus, cui pulveris hujus experiundi gratia, Arsenicum datum est in potione drachmarum duarum pondere. Siquidem cùm is post quartam ab epoto veneno horam, lividus totus adeò viribus destitutus decumberet, ut jamjam moribundus strangularetur, oblatus est illi pulvis ex albo meraco. Quo factum est, ut etsi in consiliis nulla ferè recuperanda vita spes haberetur, vicit tamen natura hoc antidoto validior ac vivacior reddita, & veneni immanitatẽ superavit, adeò ut is sequenti die liber evaserit, & latus coram omnibus apparuerit. Eodem quoq; pulvere alii à me servati sunt, quinetiam ab aliis, qui antidotum à me receperũt. Franciscus Calzolarius myropola Veronẽsis amicus intimus meus, hoc anno eodem antidoto à me accepto duos homines Verona in carcere detentos, qui venenum in pisce quodam dono missum voraverant post octavam diem à veneno accepto liberavit, prater Medicorum sententiam, qui symptomatum immanitatem cernentes, illos omnino morituros censebant. Nec quidem ab re, cùm alii duo, qui illis commensales in carceribus erant, eodem die mortui sint, quòd neminem habuerint, qui sui curationem suscepisset. Hujusce historia etiam assertores habeo Magnificos viros, patritios Venetos, Nicolaum Quirinum, & Hieronymum Marcellum, quorum hic Capitaneum (ut dicunt) ille Pratorem Verona gerebant, ut ex publicis eorundem scriptis, qua apud me sunt, quisquis certior fieri potest. His accessit clarissimi Medici Antonii Capriani Mantuani testimonium, qui Tridentini Concilii aliquot annis Physicum egit magna cum laude. Nam cùm is, eius temporis, quo hac evenerunt, Verona se reperiret, accersitus à Reverendissimo Cardinali Navagerio, admirandas hujusce pulveris adversus venena vires, ad excellentissimum Philippum filium suum, Reverendissimi Archiepiscopi Pragensis Medicum, & historiam omnem descripsit, & ut me rogaret addidit, ut eundem pulverem illi transmitterem. Sed & id mirum admodum videri debet, quòd hic pulvis non solum haustus, sed etiam illitus demorsos ictosq; a venenosis animalibus servat & sanat, eo è rosarum aqua epithematis modo sub sinistro ubere, & super affecto loco illito. Jacobus Antonius Corinsus Patritius Patavinus, hoc pulvere à me accepto, quendam civem & vicinum suum à Scorpione magno ictum, jam animi deliquio detentum, brevi admodum tempore revocavit ad vitam. Quinetiam eadem servata ratione proprium suum servavit aurigam à serpente venenoso demorsum.

Aeruginis remedia.

Porrò AERUGO, prater alia ejus mala ante dicta, adeò spirandi meatus occludit, ut magno impetu suffocet affectos. Succurritur noxa crebris cum butyro, & calida excitatis vomitibus, ut in Arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis drachma pondere ex vino albo pota. Prastat item in olei balneum laborantes ad ventriculum usque demittere. Sed proprium hujusce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) est, ut qui hauserint, bibant ex vino corallia rubra in tenuem pulverem contrita, senorum scrupulorum pondere.

Risagalli curatio.

Caterùm RISAGALLO vulgò dicto, quod quidam Realgal appellant cùm maximè extremeq; siccet, & nervos contrahat, non alia convenit curatio, quàm qua Argento vivo, & arsenico sublimatis, & arugini adhibetur: quanquam privatim non obscurè juvat universum corpus dulci amygdalino illinire, & violaceo julapio, & ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, qua ex India advehuntur, expressum, semilibra pondere potum. In summa ea omnia efficaciter adhibentur, qua cantharidibus conferre diximus.

Λαγωὸς θαλάσσιος. LEPUS MARINUS. CAP. XXX.

QUi leporem, marinum biberunt, piscium virus olent: procedente tempore alvus dolore afficitur, & urina sistitur: & si quando eam reddere contingat, purpureum colorem refert: omne piscis genus aversantur: & odio habent: fœtido, ac gravi sudore manant: biliosus vomitus, interdum sanguini promiscuus, subsequitur. His dandum lac asininum, vel passum continuè, aut radicis malvæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut veratri nigri, aut scammonii succi drachma, cum aqua mulsa, punicique mali acinia. Cedria contrita cum vino efficax est: anserinus sanguis, ut tepebit potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernenturque, solia fluviatibus cancris vesci possunt, bibuntque eos admisto vino, adjutique ab his percoquunt, cumq; appetere & comesse piscea cœperint, suæ salutis indicium habent.

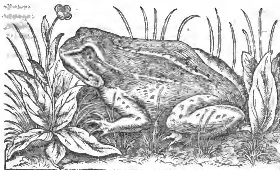
Leporis marini veneni signa.

DIximus de Lepore marino libro secundo, de quo ita scribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem ejus senties, qualis est squamarum & piscinus purgamenti. Porrò gustus, & sapor ejus piscosus est, qualis putrefactorum piscium esse solet: vel cum nondum abluteras squama post unus corpus. Sequitur hujusce potionem viridis fellis suffusio cum obtenebratione visus: & caro paulatim in homine contabescit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concavum occultantur, & gena ac maxilla florido colore rubent. Urina agerrimè redditur: qua tametsi redditur, purpurea apparet, & plus aquo sanguinea. Adhac si pisces agris offerantur, eos illico nauseabundi execrantur: hac ille. Cui subscribunt Aetius & Avicenna, qui prater relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto assignant, his verbis: Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Postea facies livens intumescit, pedum planta incenduntur, adest spirandi difficultas, pectoris & pulmonis angustia, rufescuntq; oculi. Dehinc tussis emergit sicca, sputum cruentum, renum dolor, viriliumq; inflammatio, adeò ut perpauci evadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Pisonem, proprium marini leporis esse ait, ut pulmonem exulceret & erodat. Succurritur noxa (ut Dioscorides inquit) asinino lacte ex passo poto, & malva decocto. Neque id aliam ob causam, ut Aetius declarat, quam ad elici-

ad eliciendum vomitum, & veneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum & scammonium exhibet, partim ad citandas vomitiones, partim ad alvum dejiciendam. Cætera verò, ut incommodis subveniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibusdam adversus hoc malum humanus sanguis calens è venis potus: humanum item lac ab ipsis uberibus exuctum, & vulpis caro inassata: quin & theriaca diatessaron tribus diebus pota.

Φρῦνος καὶ βάτραχος ἕλειος. RUBETA ET PALUSTRIS RANA.

Rubeta, aut rana palustris assumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, ut planè buxeum spectetur: spirandi difficultas torquet: & gravis halitus oris, singultusq;, invita interdum geniturę profusio consequitur. Adjuvantur secundum vomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breviter, cogendi sunt, ut vehementi ambulationi & cursui se credant, ob torporem, quo corripiuntur: quinetiam quotidie lavandi sunt.

Rubetæ Ranæ, quam quidam bufonem vocant, diversa reperiuntur genera. Terrestris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis verò rubeta, quòd in fruteis & sepibus inter rubos degat, nocentior magisq; lethifera est, quam quæ in paludibus & aquosis scrobibus vivit (id quod non rectè, meo judicio, intellexit Aloysius Mundella Brixianus, octava sui voluminis epistola) tantoq; magis noxia, lethiferaq; fuerit terrestris, quanto in opacioribus frigidioribusq; locis vitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium pessimæ creduntur, quæ in umbrosis convallium sylvis, & in arundinetis morantur. Adultæ crassa tenaciq; conteguntur cuti, adeò ut acutissimo palo quandoq; difficile à rusticis, qui ita eas interficere solent, perfodiantur. Hæ cum circumnascentes herbas, sive aliquod depascens animal, veneno inficere volunt, contrahunt sese in tumorem, ut venenum per urinam longius ejaculentur in plantas, & circumstantes quadrupedes. Quare admirari non licet, si nonnunquam repentè intereant homines, qui fraga, fungos aliasq; plantas harum veneno infectas inscii devoraverint. Quippe quòd non modò veneni mictu hæc omnia inficiunt: sed etiam saliva ea sæpius conspuunt: quæ sanè non minus mortifera est, quàm napellus: quinetiam earum sanguis vipereo scatet veneno. Proinde mirum non est, si in pulverem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morsu. Nam etsi dentibus careant, tamen compressa scabris gingivis particula, & subinde ingressa per cutis spiracula saliva, demorsos veneneant, ut in præfationis hujusce libri commentario tradidimus. Sicca & in pulverem pota, ut Avicenna refert, præter mala quæ à Dioscoride redduntur, faucium & gutturis tum inflammationem, tum siccitatem excitant: item oculorum caliginem, vertigines, convulsiones, dysenteriam: fastidium, vomitus, animi deliquium, delirium, amentiam & plerunq; edentulos faciunt homines, quamvis evadant, qui hauserint. Nec minora etiam pericula afferunt fructus, & herba earum veneno infecta, & epotus earundem sanguis. Curantur iis malis affecti Theriaca, vel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex vino potis. Idem præstat testudinis marinæ sanguis, additis cumino, leporis coagulo & vino. Datur potanda præsentanei remedio quinta essentia nostra Theriacalis. Quin & oleum nostrum de scorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator smaragdi pulverem ex vino potum scrupuli pondere cum eo tamen ut subinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, imbiq; conclusus moretur, donec defervescat cadaver, totiesq; sic exenteratum mulum aut equum, si mulus non adsit, permutet, donec effuso diutius sudore cedat noxa. Aetius mulis & equis parcens, in clibano, quantum tolerari possit, calidissimo affectos, vel alio in loco arte calefacto detinendos ad sudandum jubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq;, ut Avicenna est author, hoc in negotio non parum conveniunt. Proinde prodest iis maximè rhabarbarum, diacurcuma & dialacca confectio: tametsi Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri solet.

Rubetæ palustrisque ranæ venenū.

Ranæ maleficæ signa & curatio.

βδέλλα. HIRUDO. CAP. XXXII.

Devoratæ cum aqua hirudines, si ori ventriculi adhęrent, tractatione partium, nonnullam suctionis imaginem præbent: eo enim argumento hausta hirudo deprehenditur. Has muria sorbitione excutit, & Cyrenaicus succus, aut laserpitii folia aut betæ, cum aceto, aut pota nivis glebula, cum posca: nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum sutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingressis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Hirudinum devoratarũ noxa.

Hirudines rarò in aliis aquis inveniuntur, quàm in palustribus, lacustribus & stagnantibus: quandoquidem in probatissimis fontibus, & arenosis & saxosis fluviis non nisi rarissimè vivunt, cùm suapte natura cœno ac limo delectentur. Quamobrem caveant, qui palustres vel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quemadmodum inexpertis viatoribus nonnunquam evenit: namq; æstatis tempore calore & siti defatigati, dum aquam, cuicunq; in itinere obviaverint, avidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut subinde non modo sibi sanguinem exugi sentiant (ut tradidit Dioscorides) sed etiam (ut Avicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant.

Hirudinum curatio.

Verùm ante aquam aliquod offeratur medicamentum, investigandum est, an animal ori ventriculi, an gulæ adhæserit, aut ipsis faucibus. Id quod facilè intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauserint, relatione: quoniam ubi suctionem sentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam esse significatur. Quòd si ori ventriculi affixa fuerit, auxilium præstat muria leniter epota, fœtida item laserpitii lachryma, quin & lixivium cum sale & aceto, aut raphani domestici succus cum aceto, aut oleum crudum haustum, quod per se tantum hæc interficit animalia: conferunt insuper ea omnia, quæ alvi tineas, & lumbricos necant. Si verò gutturis medium ab hirudine obsideatur, proderit acre lixivium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, vel chalcanthum, aut muriam cum lixivio, aceto & sinapi simul commistis. Sed si ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioscorides docet) calida balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aqua calore propulsata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè unà cum ipsa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd statim sub linguæ radicibus, vel in primis faucium partibus adhærescit, ita ut depressa lingua videri possit: tunc rostratis forcipibus facilè extrahi poterit, vel quovis alio instrumento, quod cuiq; in promptu fuerit.

Ἐλλέβορος λευκὸς, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν. VERATRUM ALBUM, THAPSIA, ELATERIUM, AGARICUM NIGRUM. CAP. XXXIII.

PRovidendum etiam iis, quæ etsi ferendi auxilii gratia tradantur, non minora tamen cæteris venenis pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album veratrum, thapsia, elaterium, agaricum nigrum: siquidem ea strangulatus concitant, aut immodicas dejectiones movent. Quibus ea medentur, quę in fungorum mentione & similibus retulimus. Nimios autem dejectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa supprimunt, coercebimus. Neq; negligenda quæ parum quidem nocere videntur, interim verò vitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt sylvestris ruta, gith, novæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt ejus spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola vomitio recreat.

Divisio capitis castigata.

EXtant quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio & Agarico nigro, à præcedenti capite sejunctum non legitur. Verùm cùm antiquissimus manuscriptus codex, hæc proprio & peculiari capiti dicaverit, videaturq; absurdum de his disseruisse Dioscoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neq; iisdem curantur remediis, non temere facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaq; est, quòd cum hactenus scripsisset Dioscorides omnium venenorum indicia, quæ pota, vel devorata, homines necant, vel saltem ægros efficiunt: quin & universalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum vis frangi ac destrui possit: cùm præterea sciret aliqua in medicum usum haberi medicamenta alvum ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrenata, vel majori mensura, vel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quam quæ propriè venena vocantur, Medicos illud hoc loco admonere voluit, quòd in propinandis hisce medicamentis minimè caecutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quamvis inter ea omnia, quæ in medicum usum veniunt, paucorum tantùm meminerit: nempe thapsiæ, albi veratri, elaterii, & agarici, non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nesciverit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxam inferre possunt, aut majorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis visum sit, si tantum horum exemplo imperitos Medicos discrimen noxamq; docuisset, quæ omnia in universum medicamenta alvum cum labore ducentia plerunq; sumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) vel largius quam deceat, vel suis antidotis exuta sumuntur. Sed ut harum rerum studiosis in omnibus, quantum possumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoq; plura addere decrevimus, quibus quotidie passim utuntur Medici. Cujusmodi sunt cyclaminus, veratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa & chamelæa. Quandoquidem cùm hæc cætera Medicis frequentissimo sint usu, ad corporis excrementa exigenda, & ad vomitum quandoq; ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi sanè negligentia adscribi posset, si hæc prorsus silentio involuissem, præsertim cum sæpius eveniat quorundam circumforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata sæpe ac sæpius improbaverim) ut vulgaribus ac rusticis, nec non & quandoq; nobilibus, innumera propinentur pharmaca alvum ducentia, quæ plerunq; sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrenata exhibent, nec ad ægrotantium temperaturam, ætatem, sexum consuetudinemq; respiciunt. Quo fit, ut ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ii qui natura sunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus nisi periti propere succurrerent remediis, facilè interirent.

Albi veratri, aliorumque noxa & auxilia.

Albi itaq; Veratri potionem, aut Thapsiæ, aut Elaterii aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequuntur vomitus, ingentia alvi profluvia, intestinorum tormina, strangulationes & respirationis angustia: quibus deinde tanta succedit principum facultatum imbecillitas, ut parvo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, graviter spirent, & frigido sudore madescant. Postremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico vel suffocati, vel convulsi intereunt. His primùm auxiliantur vomitiones (ut multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorum sæpissimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in universum omnibus adversantur venenis, præsertimq; Theriaca. cui (ut Galenus pluribus in locis testatur) vis peculiaris inest, modò adulterio vacet, ut sumpta post medicamenta dejectoria, adeò eorum superet vires ut nihil per alvum exigant. Cæterùm privatim Albo veratro confert aqua mulsa largius sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti vel devorati, traduntq; hæc propria albi veratri esse antidota.

Cyclamini auxilia

Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in pulverem contritum, & eodem pondere potum.

Elaterii auxilia.

Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota senum strupulorum pondere: verùm proprium ejus remedium est menthæ succus. Thapsiæ denique & nigri agarici noxa tol-

xa tollitur iis medicamentis, quibus albo veratro subvenimus, cùm eadem sint hujus, quæ illorum, incommoda. Fiunt quoque à NIGRO *veratro (ut scribit Avicenna) interdum horrenda symptomata, nempe intolerabiles alvi fluxiones, suffocationes, convulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ ateſactio, dentium constrictio, frequentissimi ructus, & universi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, universum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex vino potum: quin & cumini & anisi semen, nardus, castoreumque, æquis ponderibus in pulverem contrita & ex vino pota appositis, ubi intumuerit venter, linteolis igne calefactis, itemque, sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium juribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in universum juvantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non modò albi veratri vires demoliantur, sed etiam nigri.*

Nigri veratri noxa & cura.

Porrò EUPHORBIUM *fauces, & guttur vehementi admodum incendio vexat. Corpus universum inflammat, ventriculum & intestina magno dolore erodit, singultum excitat, & continuas alvi fluxiones. Quæ eadem omnia mala inducunt* TURPETUM, *Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris & Ricinus. Quanquam non tam acriter nocent, veluti euphorbium.* ATHYMELÆA *autem, & Chamelæa pituitosa spumantesque excitantur vomitiones, alvi profluvia, intollerabiles intestinorum, & ventriculi erosiones, angustia, inflammationes, & universi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus, convulsio, præpedita locutio, & alia sæva accidentia, quæ quandoque ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proveniunt.*

Euphorbii, Turpeti & Thymelææ venenata potio.

His omnibus in universum primùm opitulantur vomitiones & clysmata, servata universali methodo, ac etiam communis usus antidota. Privatim verò prosunt oleosa ac pinguia: item quæ valenter sunt frigida, ut hæc ingentem fervorem extinguant, illa verò ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Avicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, punicorum austerorum vinum, anguria, cucumeris, cucurbita, & acidorum malorum succum: item hordei ptisanam nive, vel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut ajunt) euphorbii antidotum est citri semen ex vino, in quo helenii radix inferbuerit potum. Scammonii verò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum cotoneorum, rhois ribisque succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia sphragis & smaragdi pulvis, pluries pota. Turpeti præterea & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex vino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit: item mumia sepulchrorum in pulverem ex vino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex vino hausta, in quo helenium conferbuerit, itemque nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in pulverem pota. Thymelææ demque, & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei ptisana potum, & subinde origanum Cretense igni tostum.

Euphorbii & aliorum omnium curatio.

Sed hæc omnia præstant tantùm ad supradictorum medicamentorum vim deleteriam superandam. Cæterum cùm plerunque eveniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, varia ac diversa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinam vehementiam præsentanea exposcunt remedia, nempe continentes vomitus, perpetua alvi profluvia tam cæterorum humorum, quàm puri sanguinis, cùm vasorum oscula veneni vi reserantur, convulsiones, præfocationes, animi deliquium, & virium omnium imbecillitatem, idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti vis antidotis superetur, sed etiam ut ipsis gravibus symptomatis omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, ut majorem celerioremque expetant conjurationem, quàm cætera.

Remedia ad varia symptomata.

Inhibentur ita vomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus rejectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ ventriculum roborant, exterius præsertim illitis, quin & vinculis ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flava myrobalana, tam sicca, quàm saccharo asservata: item nuces cum putaminibus saccharo similiter conditæ, diacytonites, saccharum rosaceum diutius inveteratum addita, Lemnia sphragide: præterea cydoniorum & punicorum malorum vinum, sylvestrium prunorum succus, myrti bacca, rhus, rosa sicca, sylvestrium rosarum semen, cornu cervinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica videlicet & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina resina, thus, flava myrobalana, myrti folia, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad vomitiones compescendas, sed etiam pari facultate valent ad sistendas alvi fluxiones, quæ modum excedant: verùm iis universa alvus est illinenda, ab ipso ventriculi ore ad pubem usque. Præstat brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes usque, fasciis constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachiis & cruribus, in calida balneo demersis. Ab his dare convenit, quæ adstringunt & roborant. Principes in universum facultates roborant odorata medicamenta, cujusmodi sunt rosa sicca, caphura, garyophylla, agallochum, styrax, laserpitii lacryma, juniperi bacca, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in hujuscemodi alvi fluxionibus Avicenna nasturtii semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousque lac concreverit, & postremò potum. Si verò hæc non profuerint, soporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanasia, requie, & aliis quibuscunque, quæ opium aut meconium exceperint. Nam etsi hæc quoque noxa haud vacent, tantum tamen adferunt juvamenti (si tamen recta ratione exhibeantur) ut iis tutò in tam magno discrimine Medici uti possint. In summa si optimam haberemus Theriacam, quæ ex adulterinis & supposititiis non esset confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in superanda vi medicamentorum alvum ducentium. Siquidem testatur Galenus (ut paulò superius diximus) pluribus in locis, suis in libris de Theriaca ad Pisonem & Pamphilianum, illud optimæ Theriacæ judicium esse, ut à præsumpto dejectorio pharmaco pota humorum dejectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum est præstari ab antidoto nostro, cujus descriptionem tradidimus in præfationis hujus libri commentario.

Theriacæ optimæ judicium.

Prodest non parum præter hæc vomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam victus regimen ex adstringentibus & austeris institutum, quæ deinde nive vel glacie refrigerari convenit, aut in altum aquæ puteum fune suspendi. Adjuvantur convulsiones, quæ ab ingentibus laboriosisque alvi profluviis eveniunt, iis duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora viresque roborandas utuntur Medici. Quo in negocio præfertur humanum lac ab ipsis exsuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admistum. Prosunt & nuclei pinei, pistacia, Indicæ nuces, & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caporum jure colliquata, addito candidiori saccharo. Opem similiter fert caporum, & phasianorum exenteratorum carnium eliquatus succus, carnibus ipsis tenuiter incisis, vitreo vase conclusis, & in aqua balneum eodem in vase decoctis, quousque universus ab his exudaverit succus: is namque frequenter potus cochlearis mensura (ut libello de viribus cordis prodidit Avicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, quàm alius quivis cibus. Conducunt præterea recentium ovorum vitelli carnium juribus admisti, & saccharo respersi: insuper caporum, phasianorum, perdicum & attagenarum pulpa in mortario contusa & jure & saccharo temperata. Præfocationibus porrò subvenimus iisdem tum auxiliis, tum medicamentis, quorum superius mentionem fecimus

Remedia ad convulsiones ex alvi profluviis.

fecimus cùm de mortiferis fungis dissereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta, melanthii, sylvestris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam cacti vocantur. Quorum omnium historias & facultates superius propriis locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis vomitionibus, ebibito prius malvæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pinguia jura, & cætera, quæ alvum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animadvertant seplasiarii probi ac fideles, ne in ponderandis hisce medicamentis, aut manus aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos velim, ut imperitos ac temerarios circumforaneos à pharmacopoliis suis excludant, reprehendant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus civitatum eos denuncient, ne miselli ægrotantes, sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere perdantur, atq; in perniciem agantur,

O'ικεῖα ἡμῖν. DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIV.

AQua frigida abunde pota, aut meracum vinum liberalius epotum, aut passum, præsertimà balneo aut cursu, aut vehementi exercitatione, strangulatus, & dolores infert. In quibus sanguinis missio promtus & vacuatio, imminentia solvunt pericula. Sed de notis veneficiorum, ac remediis, & cavendi modo, hactenus dicta sint. Subjungeremus etiam antidota necessaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridarium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verùm quoniam aliis in locis diligentissimè scripta sunt, hic ab eorum descriptione supersedemus.

NOn modò aqua frigida, & vinum meracum, aut passum, inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano usu alimentum præbent in humana vita subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina, sed etiam carnes & pisces. [margin: ...rum noxa.] *Etenim hæc utraq; cocta, & adhuc ferventia humidis locis diutius asservata, subindeq; frigida devorata, eosdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametsi quandoq; non nisi duobus, aut tribus post diebus appareat noxa.* [margin: Carnium noxa.] *Tosta præterea carnes, venenatorum subeunt naturam, si calidæ inter duas suffocentur patinas, obvolvanturq; linteis, ne exhalare possint. Eadem etiamnum mala inferunt morticina carnes esitata, quemadmodum & ea, quarum animalia aut à venenatis serpentibus, aut à rabidis brutis demorsa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem sæpius harum esu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluvium, furor, oblivio, veterum morbus, & ad postremum mors insequitur. Quamobrem hæc sanè negligenda non sunt, quin potius summa cura vitanda: quippe aliquos novi, qui his devoratis nullo medicamento adjuti, intumescente inde toto corpore, tandem vitam miserè finiverunt. Nec minus evitare oportet ova barbi piscis, nam adeò venenata sunt, ut si largius sumantur, eos qui hauserint, in magnum periculum adducant.* [margin: Ova barbi piscis ... & carnium noxæ remedia.] *Piscium curatio eadem est, quæ fungorum: quanquam non existimat Conciliator, ut piscibus sicut mortiferis fungis conveniant sylvestria pyra. Carnium verò suffocatarum malis succurritur excitatis prius vomitionibus, & infusis clysteribus: mox vini optimi & odorati potu, admisto cydoniorum malorum succo. Præstat à vomitu Lemniam sphragidem bibere, unà cum agallocho, & mastiche: quamvis eadem sit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.*

De venenatis animalibus.

ἰοβόλα. VENENATA. CAP. XXXV.

DE Bestiis, quæ virus ejaculantur, & exitialibus venenis, ideo scribere aggredimur, ut tota curationis remediorumq; ratio ad umbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ aliæ, necessaria est iis, qui artem medicam exercent, utpote cum adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis & cruciatibus, plurimisque aliis malis homines liberari conveniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio relatum est, distribuitur. Nam qui de feris, virus infpuentibus sermo differit, theriacus dici solet: qui verò, de amoliendis veneficiis, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quæ sequi signa consueverunt, præmonstrabimus: tum quæ nonnihil auxilii ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter urgentem sæpenumero necessitatem. Siquidem pauca è venenis & virulentis animantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita ut dilationem admittant: pleraq; verò præsentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè aliis cogitantes, ingenita pravitate maleficium ita temperant, ut spatium curandi liberum non relinquant: partim sceleris admissi conscientia, aut tristi aliquo eventu oppressi, hausto sponte veneno, mortem sibi consciscere conantur: qui postea deprehensi aut resipientes, & vitæ cupidi, præsentaneam opem poscunt. Non desunt qui hostiles sagittas illinentes, aut fontes aquasq; puteanas hac labe polluentes, certam & inevitabilem adversariis perniciem moliuntur. In quibus ipsis etsi maleficium non fuhirò, sed aliquantò post grassari natura sua comparatum est, tamen nisi primo quoq; tempore coerceatur, & remediis subinde excipiatur, frustrà tandem succurritur, occupatis jam corporibus exitiali vi veneni. Proinde non vulgari industria diligentiaq; in ea re ntendum est, ut quod in aliis incomodis ars consuevit, in his quoq; salutem mortalibus præbeat. Quin & apud priscos genus hoc unum existimabarur esse ejus partis, quę medicamētis pugnat: sed recentiores id ipsum discreverunt, nominantes præcautionem, & modum præcaventem, salubris sanantisq; mediū statuentes, parva & levi supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus constitutiones esse contendunt: unam, quam sani degimus: alteram, qua sinistra valetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter utrasq; locum sibi vendicat. In qua positi, sanitatem speciementiuntur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob vim corruptricem, quæ corporibus nostris incumbit: quemadmodum in iis videre licet, quos excandescens rabie canis momorderit, nec dum tamen aquam

horrent:

horrent: in iis quoq; qui canthatidas hauſerunt, ſed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, tripliciq; corporis conſtitutioni meritò reſpondere tradunt. Salubrem partem eſſe volunt, quæ ſanitatem tuetur: præcaventem, eandemq; prohibentem, quæ obſtat, quò minus in morbos incidant: & ſanantem, quæ vitia diſcutiuntur. Quibus ita reſponderi poteſt, quòd primum ex iſta ratiocinatione non tres corporis tantùm, ſed quatuor haberi conſtitutiones fatendum eſſet: quippe ut aliqui ſunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem cauſam ſunt obnoxii: ita ſunt qui jam priore morbo defuncti, nondum tamen ſecundę valetudini reſtituti ſunt: id quod in iis qui à morbo proximè ſeſe recolligunt, cernere licet, qui virium recreationem & robur deſiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet, ita præcautionem eidem ſubjici par eſt. Ad arcendas enim valetudines vehementibus utimur auxiliis, altiore ſcarificatu, uſtionibus, amputatione derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & pleriſq; aliis. Verùm enimverò ſunt uſq; eò rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quę morbos arceant. Cujus ſententiæ inire rationem haud promptum eſt: etenim cum verbum ipſum, præcavere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamq; vim præ ſe ferunt. Mirum verò niſi etiam ſua illa diſtributione partium eos complectuntur, qui in peſtilentis cœli ſtatu morbo nondum correpti ſunt, peſti tamen, propter obſervantem aëria occaſionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forſitan quia poſſet, ſalubris inſtitutionis præcepta non aliud eſſe, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cum firma reddere corpora, & minus vitiis obnoxia nitamur, ut inoffenſa valetudine degant, nec morbis conflictentur. Neq; id ſilentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei eſt, non oportere medicinæ partium diſtributionem, totidem corporis conſtitutionibus reſpondere, ſed naturas ſingulorum ſuis notis ſeorſum ſcrutari ac explorare, ut ſuis locis oſtendimus. Cum iis igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare convenit, affectus, qui à virulentis animalibus veneniſq; contrahuntur, vocari cœcos, id eſt, quorum ratio minimè iniri poteſt. Quin & ea, quæ eiſdem auxiliantur, nulli pariter ſunt addicta cauſæ: quapropter quæſtionibus obſervatoriæ artis, & ejus quæ ratione fulciatur, annumerari ſolent. Neq; prorſus verum deprehenditur, affectus hujuſmodi cœcos eſſe: nam quod ſemper ſe protrahit, & nullum in quibuſdam neceſſariis uſum exhibet, haud facili conjectura colligi poteſt: etſi naturæ proprietate prorſus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus venenis & animantibus, quæ virulento morſu ſæviunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum uſum præbet, datq; medendi occaſionem, neq; imperceptibile, neq; cæcum, nullive cauſæ obnoxium reputatur: ſed magis ab ipſo quis impulſus, demonſtrationem ſe habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etſi ſæpe minora ſunt, quàm ut ſenſibus percipiantur, evidenter tamen ex ipſis inter ſe collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Pliſtarcho dicavit, ſatis modos perſtrinxit, ad verbum ita ſcribens: Noſſe quis hoc poteſt cum in aliis non paucis, tum in viperis & ſcorpionibus, & reliquis id genus, ſecum animo reputans, ut quamvis exiguo ſint corpore, vixq; conſpectui ſubjiciantur, magnorum tamen diſcriminum ac dolorum cauſas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, vimq; præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit ſpectare. Quanta enim moles corporis eſt, quæ à ſcorpii ictu, & aliorum id genus venenatorum, quæ nos morſu conficiunt, attingitur? quorum aliqua vehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec deſunt quæ præſentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum eſt quod à phalangii morſu ingeritur, & univerſum corpus excruciatur? neq; enim quia magnitudinem ipſorum deprehendere poſſet, cùm prorſus exigua mole conſtent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, conſtitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehenſum ſit, vim quandam ipſis ineſſe mortiferam, quæ inſinuata corporibus, moleſtiarum, quę exoriuntur, nobis cauſa ſit, in confeſſo eſt, & omnium conſenſu perſuaſum. Nec quiſquam invenietur uſq; adeò contentionis ſtudio flagrans, qui aliunde exoriri moleſtias aſſeveret, quam à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, ut nihil prorſus nos lædat, incomprehenſa communis cauſæ quæ propriis ineſt ratio: quandoquidem tum evidenter indicari poſſit, cum deprehenſa eſt. Ideo Eraſiſtratus empiricorum pertinaciam gravi cavillatione inceſſens, cæcis affectibus cauſas aſſignavit, inficiatus his communem, & ſupremam morborum cauſam incomprehenſibilem eſſe: & hanc in eo, quem de cauſis ſcripſit, commentario aptiſſimè prodidit, candido ſignatam lapillo. Nec ferendos eos eſſe cenſuit, qui ſe dicant in quibuſdam, ut in venenis, ſerpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos eſſe: neque ſatis facturam ſibi obſervationem eam, quæ à cauſarum comprehenſione ſeparata eſt: primùm enim genere comprehendi facilè poſſunt. Quod autem ſit lethifera vis, corporaq; permutans, ita ut perimat, ex iis quæ per genus, non per ſpeciem vagantur, curationem indicat, quæ hæc hebetare, & prorſus expugnare liceat. Cum verò ſubjungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam venit quis, & ante obſervationem ad vomitum, ad vulneris dilatationem, ad demorſæ partis ſuctum, cucurbitulas adfixit, partem incidit, urentia medicamenta, aut ea quæ vim eandem adipiſcuntur, admovit, poſtremo partem amputavit: ſecum reputavit medicamina, quæ per ſummam cutim ferre, & applicari ſolita, immiſſæ ad intima perniciei repugnarent. Hæc itaq;, quæ diſſeruit Eraſiſtratus, veritati conſentanea ſunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam vim corporibus illapſam, negociorum, quæ ipſa faceſſit, eſſe cauſam diffiteantur: verum rudiuſculè nomini attendunt. Nam apud ipſos palàm immiſſa vis φθοροποιὸς, id eſt mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officii alius eſſe poteſt, quàm cauſæ. Ajunt hæc nomina, μάρσιππος, & ἀνακλίντηρον, eſſe reliquis omnibus ſimilia, in quibus partes quædam dictionum non pro virtute, ſed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimvero quemadmodum in his vocibus μάρσιππος, & ἀνακλίντηρον, partes neque certos, neq; principes retinent ſignificatus: ſic in hoc verbo φθοροποιὸν, partes productionis gratia, non pro virtute coaluerunt. Hinc ad cauſarum differentias transferunt, affirmantq; cauſarum aliquas evidentes eſſe, quæ dum adverſam valetudinē crearunt, ſeparantur: cujuſmodi ſunt frigus, labor, æſtus, & ſimilia, quaſdam continentes, quę permanent, poſtquàm morbum excitarunt, hoc eſt, quib. præſentibus, & effectus eorum adſunt: increſcentibus, affectus augentur: decreſcenti-

ſcentibus, minuuntur: & cum deſinunt, iidem finiuntur: quibus ſolis ac per ſe manentibus, effectus quoque ipſi manent. Talia quidem receptiſſima ſunt cauſarum diſcrimina, quorum nulli phthoropœon ſubjici poteſt. Evidens enim cauſa non eſt, quoniam morbus ipſe permanet, nec ipſa à corpore ſeparatur. Nec continens cauſa dici poteſt, cùm magna ex parte hic adſit: quemadmodum accidit iis, qui à rabioſo cane ſunt demorſi. Quòd ſi neq; evidens cauſa, neq; continens fuerit, neq; per ſe, neq; alterius conſortio cauſa erit. Quòd ſi à nulla cauſarum differentia phthoropœon deducere poſſumus, conſequitur, ut neq; cauſam eſſe fateamur. Quòd autem aſſerunt, vocabula quædam in ſe non habere partes rerum ſignificatrices, ſed nuda & ſimplici pronunciatione ficta eſſe, fateri neceſſe eſt. Verùm non omnia, ſed perpauca talem nanciſci conditionem exiſtimandum eſt: neq; enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιεῖν, perinde atq; aſſumptitia profertur, ſed longè principem obtinet ſignificationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id eſt corruptionis nomen, mutationem in pejus ſignificat: ſic hoc verbum ποιεῖν ſumi debet, ut nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ ſecum habeat, declaret: neq; prorſus id ſignificat, quod omnes palam audiunt, & huic ſimile redditur, [illegible]. Si dant à corruptione ſanis fieri morbum, concedunt utiq; vim in hujuſcemodi verbo ποιεῖν ſubeſſe: ſiquidem aliquid eſt, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, oſtenditur per ſingulas cauſas, quæ corporibus ſubjiciuntur, idq; tam in lethalibus venenis quàm in iis quę corporib. ingeruntur. Verùm nonnihil ſubjacere cauſarum differentiis produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diviſionem aſſumentes. Qui verò ſe dogmaticos profitentur, cauſam eſſe partim præparantem, partim continentem aſſerunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum aſſiſtat, tum etiam ſeparetur, ut à fractis præcipitatio. In ſumma quoties quidpiam ſuapte natura cauſa fuerit, nec ulla diviſione comprehenditur, vitioſum eſt, neq; cauſæ adſcribitur, eorum quæ idem genus ſortiuntur. Sed quod phthoropœon cauſa ſit, nomen ipſum argumento eſt, & in iis quæ contingunt, apertius oſtenditur. Quid aliud cauſæ arbitrantur eſſe poſt impreſſum à ſerpentibus ictum, quàm ex animante vim, & illapſum in corpora virus? Neq; enim frigus, neq; æſtum, neq; ſectionem corporis, neq; cruditatem, neq; aliud quicquam ſimile cauſari poſſunt. Verùm quoniam cauſarum differentiis gaudent, & aliquas continentes, alias evidentes appellant, ipſis dicendum, utroq; iſtorum modorum evidentem quidem cauſam eſſe, quod affectum præcedit, & quod corporis ſubſtantiam præoccupat: continentem verò quod morbis præſentibus adeſt, qua ſeparata recedunt, quæ cum ipſa evenerant. Sed de iis hactenus. Statuendum itaq; mortiferam vim intrinſecus manifeſtiſſimam eſſe cauſam, ipſamq; principem facere ſcopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, variis modis eſt certandum, donec vis tota corporibus excutiatur. Modò enim revocari debet ea parte, qua peſtis intraverit: modò aliqua alia, præſertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quàm altius irrepens viſcera tangat: aut ejus pernicies eluatur retundaturq;, cum jam membratim pervagatura eſt. Itaq; venena ſi hauſta ſint, crebris vomitionibus: ſi morſu impreſſa, ſcarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumſcriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, evocantur. Retinentur verò infuſione, & impoſitu medicamentorum acrium cohibentur: hæc ſimul utiq; arcere virus & eluere poſſunt. Reſtinguuntur, & evincuntur meraciore potu, aut paſſo nulla aqua diluto, vel contrariorum eſu, quæ acrimonia ſint prædita. Poſtremo dejectio alui, evocatus ſudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonſtrabimus, auxiliantur. Verùm enimvero non lethiferam modò materiam, ſed & magnitudinem, & tempus, pro ſcopo conſiderare oportet: etenim ab iis remedia quàm plurimum diſcrimen capeſſunt. A magnitudine quidem, cùm nonnulla ex venenis, & viroſis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia vehementiſſimos dolores, aut cœcos cient: alia vix medicamentis cedunt, & magis minuſve moleſtias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, pervicacioribus auxiliis expugnari: & minus infeſta, mitioribus. Quippe abſurdum fuerit in gravioribus, ſegnioribus medicamentis homines in diſcrimen adducere: in minoribus verò, vehementium auxiliorum injuria corpus laceſſere. Finitio à temporibus in promptu eſt: hoc enim ſubito in pericula, & præſentes moleſtias adducit: illud verò ſenſim, & dilatans in diem longam, aut breviorem producit. Itaque in acutis quidem confeſtim multa ſimul auxilia repræſentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breviter definita ſint. Jam membratim rem proſequamur.

Ratio tractatus de virulentis animalibus.

Cum hactenus tradiderit Dioſcorides de his privatim venenis, quæ epota aut in cibis ſumpta, corpora noſtra permutant, corrumpunt, deſtruunt, & deniq; in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius deſiderari poſſet, ſtatuit deinceps de his etiam ſibi eſſe diſſerendum, quæ virulenta animalia ictu, vel morſu relinquunt. Quòd utiq; probè ſciret, hæc non minora, quàm illa repræſentare diſcrimina, immo etiam majora: quandoquidem eveniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunq; in campeſtribus & montibus, ubi nullum auxilium, nullaq; vel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter diſſeruit, quam de aliis quæ corporibus ingeruntur, argumento ſatis manifeſto, quod univerſalia horum remedia non una tantùm præfatione, ſed pluribus ſcriptitaverit.

Diviſio libri ſexti in quatuor libros.

Quod cùm animadverterint recentiorum quidam, haud dubiè exiſtimarunt, hoc ſextum volumen in quatuor libros eſſe dividendum, nempe in ſextum, ſeptimum, octavum & nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace ſemper eruditorum dixerim) ea expendiſſe videntur, quæ in hujuſce libri præfationis initio à Dioſcoride ſcribuntur: is enim apertiſſimè hunc ſextum librum totius operis ultimum declaravit. Quapropter ipſe Dioſcoridem ſecutus relictis aliorum opinionibus, aſſerere non dubitaverim, hunc univerſum de venenis & venenatis animalibus tractatum, unum tantùm, non plures eſſe libros: tametſi pro cujuſq; arbitrio in plures ſectiones dividi poſſit. Quarum prima iis dari poterit, quæ ore ſumuntur in corpus: ſecunda canis rabidi morſibus: tertia indiciis ac ſymptomatibus, quæ à venenatis morſibus oriuntur: poſtrema verò eorum curationi.

Novus ordo hujus libri.

Verùm enimvero cum hæc diutius examinaverim, ut Dioſcoridis doctrina ad majus omnium commodum in unum congeratur, & ne tot hujus libri fiant ſectiones, venenoſorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ propriis capitibus tradidit Dioſcorides, iis conjunximus, quibus ipſe egit de eorundem curatione & remediis, ut unuſquiſq; junctim nulla temporis jactura, uno tantum capite indicia, accidentia, & curationem conſequantur. Quod & ipſe fecit Dioſcorides, ubi ſuperius de venenis diſſeruit, quæ in corpus ſumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non disjunxit. Nam ſi in uno tractatu indicia, in altero verò curationes quærantur, majus temporis diſpendium fiet, majorq; menti moleſtia inferetur, quàm ſi hæc omnia in unum redacta legentibus

gentibus ſeſe offerant. Neq; hoc nobis vitio adſcribendum eſſe putamus, quando res eò magis placere ſoleant, quò commodius fieri poſſunt, cùm praeterea illud (ut ajunt) fruſtrà fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Neque etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioſcoridis codicem aliqua ex parte depravaverim, quòd nuſquam à me depravatum, ſed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipſum redactum, & reſtitutum putem. Porrò non aliud ſuper hac praefatione nobis dicendum videtur (quae multis intellectu difficilior extitit, ut Marcellus ipſe fatetur, quòd fortaſſe Dialecticam ignoraverit) niſi quòd aliud ſanè haec praefatio non ſit, quàm Dioſcoridis Ariſtotelem ſecuti diſceptatio, adverſus eos omnes, qui ſuperficietenus in medica facultate, ſuper nuda ac ſimplici vocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; praeſertim, quae ex variis, ac diverſis vocibus componuntur. Quandoquidem haec interpretationis vocabulorum diſtractio potius ad Sophiſtas, & nugatores attinet, quàm ad expertos & probatos Medicos, ut facilè videre eſt in pluribus irreprehenſibilibus vocabulorum exemplis, ex pluribus vocabulis compoſitorum, quae in libro περὶ ἑρμηνείας ab Ariſtotele aſſignantur. Quippe quoniam noverat ipſe Dioſcorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipſis compoſitis vocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq; Medicorum ſententiam, proprijs vocabulis denominatam, haudquaquam ſecuti fuerant. Caeterum & eos non parum reprehendit, qui abſq; aliquo Dialecticae fundamento, diviſiones in cauſis facere audent: nam cum in diviſionibus errorem committant, in ijs quoq; quae ſequuntur, errent neceſſe eſt. Proinde qui haec latius uberiusq; noſcere cupiunt, Ariſtotelem conſulant libro ſecundo phyſicorum: illis ſiquidem ibi ampliſſimè ſatisfiet. Potuiſſemus quidem & noſtrem hanc pluribus proſequi, ſed cùm noſtrum inſtitutum non ſit, nunc in aliam materiam digredi, haec ſilentio praetereunda duximus. Dioſcorides Ariſtotelem ſecutus.

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων.

SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMORSORUM AB EO. CAP. XXXVI.

DE rabioſi canis morſu ſermonem aliis praepoſuimus, quòd id animal domeſticum ac frequens eſſe conſuevit, & in rabiem ſaepius agitur ac perit, ab eoq; caveri difficile, inde periculum inevitabile hominem manet, niſi multis utatur auxiliis. Canis plerunq; flagrantiſſimis aeſtibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora inceſſerunt. Rabioſus autem potum & eſcam averſatur: largam ſpumantemque pituitam naribus, & ore projicit: torvè & ſolito triſtius intuetur: in omnes paſſim ſine latratu irruit, & aequè feras homineſq;, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infeſtum quicquam infligit, niſi, ut vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquae metu hydrophobicus Graja eſt voce appellatus, contrahitur. Evenit autem cum diſtentione nervorum, totiuſq; corporis rubore, praeſertim faciei, cum ſudore, & languore quodam. Aliqui aurae ſplendorem fugiunt: alii ſine ulla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus edant, & obviam factos morſu adoriuntur, ac mordendo ſimili vitio labefactant. Proinde ex iis qui hoc vitium ſenſerint, neminem ſervatum vidimus, niſi forſitan ex hiſtoria unum aut alterum evaſiſſe audiamus: ſiquidem Eudemus ſuperaſſe quendam affirmat. Themiſonem aliqui demorſum in hunc furorem incidiſſe, & evaſiſſe fatentur. Alii ipſum cùm amico aquam expaveſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, ſimilem contraxiſſe affectum: ſed poſt multos tandem cruciatus ſervatum extitiſſe. Moleſtiſſimum itaque genus morbi, à quo multos anteaquàm ipſum experirentur, vindicavimus, & complures ab aliis medicis ſervatos novimus.

CANIS RABIOSUS.

NUllum in univerſum animal homini tam domeſticum familiareq; reperitur, nullumq; quod tam multiplici, varioq; genere conſtet, quàm canis. Hinc eſt, quod viri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm caeteris animalibus, quae in domibus noſtris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine ſocietas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum diſcrimen plerunque deducunt. Cùm itaque canes à continuo hominum conſortio nunquam abſint, qui propterea illorum morſibus magis ſubjiciuntur, quàm caeterorum, quae morſu pariter, vel ictu venenum ejaculantur, ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis beſtiis venenatis tradidit Dioſcorides. Caeterùm quanquam ipſe cauſas non ſcribit, cur magis aeſtate Caniculae ardoribus, itidem hyeme frigoribus vehementiſſimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus, cùm tamen palàm ſit, canum rabiem non aliunde provenire quàm ab atrabiliariis excrementis, facilè cognoſci poteſt, id aeſtate evenire peruſto à caloribus eorum ſanguine, hyeme verò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia deſcribit Galenus libro de theriaca ad Piſonem (ſi tamen liber is Galeni legitimus eſt) his verbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore & ſiccum, oculis rubentibus, cauda de- Canis rabioſi venefica natura. Canum rabies unde.

missa, spuma ex ore fluente, praeterea lingua foras porrecta, & tanquam bile colerata obvium quenquam insiliisse, citraq; rationem cucurrisse, deinde rursus subitò consistentem cum ira quadam magis furentis non ipsi praevisos momordisse, haec inquam si ita esse sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas: haec ille. Incedunt praeterea (ut quidam afferunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa voce, stupido capite, & obvios non modò homines nullo delectu, sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosq; domesticos omnes, nullius habito discrimine, vel rationis: siquidem cum propterea atra bilis sit sensus omnes inficere, omnium, & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici affecti, non modò patrem, matrem, uxorem, & proprios filios, sed etiam se ipsos quandoq; occiderunt.

Canes quibus causis rabie exagitentur.

Verùm enimvero non tantùm aestivis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum, putridarum, vermibusq; scatentium carnium esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd si fuerint hae carnes eorum animalium, quae pestilentia, aut ictu fulminis, aut venenosorum morsibus interierint, eò facilius majoriq; afficiuntur rabie. Quam etiam excitare solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd haec omnia atrabilarios succos augeant, & putredine corrumpant. Eoq; magis his de causis in rabiem aguntur, quanto alter altero suapte natura magis atrabili obnoxius fuerit. Advertant praeterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in deliciis habent, & quibus maximè oblectantur, cibum vel jusculum edendum praebeant, quibus aromata, praesertimq; piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm haec caliditatis siccitatisq; modum excedant, eadem ratione, qua ingens aestatis fervor, canes rabidos efficiunt.

Baldus à cane morsus interiit.

Caveant ideo, eas libenter moneo, ne ipsis ferè fortuna id mali accidat, quod Tridenti evenisse scimus clarissimo Baldo utriusq; legis doctori. Is siquidem inter ludendum cum quodam suo catello jam rabie affecto, leviter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse hujus rei ignarus quarto pòst mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obiit, nullo adjutus medicamento.

Animalia alia rabie tentantur.

Ad haec sciendum est quòd non canes tantum (quanquam ii magis, quam caetera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt, sed etiam alia pleraq; animalia, nempe vulpes, mustela, viverra, martes, simiae, & id genus alia.

Canis solus rabie corripi-tur Galeno.

Quapropter nescierim, quo argumento dixerit Galenus libro 6. de locis affectis, solum canem inter caetera animalia corripi rabie: nisi voluerit dicere (ut equidem reor) canes caeteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro 8. de historia animalium, camelos etiam, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoq; asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me vidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obviam quandam vetulam per caput & crinium vittam morsu comprehensam, decem pluresq; passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen vulnere illato, sed magno sanè terrore.

Equi. Muli.

Hoc affectu capiuntur (ut Avicenna est author) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & veluti arreptitios reddiderunt. Verùm hujusmodi animalia non nisi raro, vel nunquam per se rabie tentantur, quandoquidem ferè semper id illis eveniat, cum à canibus, seu lupis, aut vulpibus rabidis mordentur. Caeterùm (ut ipse Diosc. inquit) rabiosorum canum morsus infestus quicquam protinus non infligit, nisi, ut vulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expavescunt: quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, aliisq; in locis. Idcirco diligenter advertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus conjici possit, canem qui eos momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remediis (ut modò diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, ut nullus subinde relinquatur salutis locus.

Gallinacei.

Tradidere Oribasius, Paulus, Aetius, Avicenna, aliiq; probatissimi authores, illitis per integram noctem contritis juglandibus canum morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escum exhibitis gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit vulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è vulnere sanguine inficiatur, & cuicunq; cani quantumvis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere, sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo consilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus, quapropter alia indicia jam dicta diligenter fuerint perquirenda.

Neglecti morsus discrimina, & causae.

Cùm autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi praeter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente revolvunt, quae illis insueta sunt, quod jam veneni vis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si verò adhuc in longum protrahuntur nullis remediis adjuti, iis frequentius nocte interrumpitur somnus, saepiusq; pavore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia vitant, & cum serino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odere maximè, rubent quandoq; facie, iisq; extremarum partium nervi convelluntur: postremò eò deducuntur, ut aquam expavescant. Quod certissimum mortis, & inexpugnabilis veneni praebet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex iis, qui hoc vitium senserint, neminem servari posse. Allata itaq; in eorum conspectu aqua, cujus potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, & canum latratu astantes terrent. Quòd si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pavoreq; concutiuntur, ac si in ignem illico se projiciendos cernerent. Id verò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis infectisq; inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntq; aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id evenire censent medici quam hujusce inexpugnabilis veneni pravitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumq; imperium venenum ipsum susceperit, cùmq; jam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, moventur universi corporis vires, irruuntq; contra id quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium affertur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit: Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & convellitur interdum, febriq; acri intus uritur, sed animum etiam delirat, & gravissimum ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & à potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, non considerant. Fugientes enim aquam paventesq; miserrimo mortis genere intereunt: hactenus Galenus. Hae itaq; rationabiles sunt causae, quibus in aquae timorem deveniunt. Veruntamen quidam testantur, ut Aetius, Possidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem videre in aquis imaginentur, cujus speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur, quod quidem unicam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (ut Aetius refert) morsus à cane rabido, & egregia animi virtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obversaretur in balneo (ea enim ipsi quoq; quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cum balneo? quo effatus balneum intravit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum superavit, & incolumis evasit. Unde postea in proverbium manavit, quid cani cum balneo.

Salutis indicium.

Refert Avicenna quòd si quis à cane rabido demorsus, aquam timens in speculo respiciens, se ipsum cognoverit, huic salutis spem non deesse. Quod usiq; arguit hydrophobicos quoq; sanari posse, cùm veneni vis non adeò universum occupaverit corpus, & cerebri facultates ut omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si Philosophus ille, cujus historiam refert Aetius, curatus evaserit, cùm manifestò appareat ejus ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectam.

A cane demorsi frusta carnis mingunt.

Ad haec scribit Avicenna evenire interdum, ut à cane rabido demorsi quaedam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quae forma propè ca-

non

nes parvulos referant: quod etiam ab aliis recentioribus accepimus, quin & ab iis, qui hujuſmodi catulos ſe minxiſſe fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabuloſum, quàm rationi conſentaneum videatur, atque ab ipſa natura penitus alienum, ſi qui id verum eſſe rationibus & authoritatibus comprobatum videre cupiunt, Gentilem Fulginatem conſulãt Avicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex iis nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ inſtitutum quandoque eveniant. Poſtremò aſſerit in hoc capite Dioſcorides, ſateri aliquos Themiſonem, cùm amico aquam expaveſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia ſimilem contraxiſſe affectum: Sed id potius ego eveniſſe crediderim, quòd Themiſon medicus amicum laborantem excitandi cauſa ad aquam & cibum, cum eo manducaſſet, aut bibiſſet, ex eodem ſanè poculo, ejus fortaſſe ſaliva infecto, aut alio quovis modo oris ſpumam contigiſſe. Nam ſi, ut Galenus tradit lib. 6. de locis affectis, rabidorum canum ſaliva, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm ſi demorderentur, quid mirum, ſi rabidi hominis ſaliva id ipſum effecerit. Proinde eos admonet Avicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Nec parvipendat aliquis ſpumæ contactu infici poſſe homines, quippe quòd duos viderim ego, qui ſpuma tantùm perfuſi, nullo quidem ex morſu accepto vulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Ariſtotele lib. 8. cap. 22. de hiſt. animalium, quòd omnia animalia, à cane rabido demorſa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen ſententia apertè falſa deprehenditur, ut millies experimento compertum eſt. Quamobrem potius adducor, ut credam Ariſtotelis codicem eo in loco depravatum eſſe, quàm ut in re clara, & omnibus cognita ipſum Ariſtotelem ignorantiæ accuſare velim.

Canum rabidorũ ſaliva inficit.

Hominem à cane rabido non affici Ariſt.

Θεραπεία τῶν ἀπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηχθέντων.

REMEDIA DEMORSORUM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVII.

RAtio medendi duplex: una communis, qua utendum in omnes morſus, quos virulentæ animantes impreſſerunt: alia peculiaris privataq;, eorum duntaxat quos rabioſi canes momorderint: quæ nonnullis quidem ſummam opem ferre conſuevit: aliis verò inutilis, maximè qui ex multo jam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primum exponemus, deinde curſim perſtringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaq; fluviatiles in ſarmentis albæ vitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutiſſimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tuſam, cribratamq; reponere. Quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyathos meraci vini bina cineris cancrorum cochlearia, unumq; gentianæ conjiciantur: hæc in polentæ dilutioris modum ſubacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui ſi ab illato morſu bini ternive dies fluxerint, curati nem auſpicamur à triplicato pondere, ſupra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc adverſus rabioſorum morſus auxilium, quod & plerisq; unum ſatisfecit, eoq; cum fiducia uti licet. Sed ut aliis etiamnum auxiliis contra inevitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamſi in vanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci. Nec ita in demorſis à rabioſo animali majora vulnera vereri oportet, uti minora, & ulcuſculi curis ſimilia: quippe majori vulnere confertim copioſus ſanguis emanans, poteſt nonihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit: quin à majoribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circumſcribere, & prehenſam hamulo aut vulſella carnem amputare oportet. In utriſq; circumſtantia loca altioribus ulcuſculis ſcarificanda, ut copioſior ſanguinis vacuatio arceat, ne venenum membratim inſinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id juvamenti præſtant, ut veneni vis extrahatur.

TAm accuratè exquiſiteq; tradidit hoc capite Dioſcorides rabidi canis curationem, nihil planè ſilentio præteriens, ut mihi ſupervacuum eſſe videatur quicquam addere. Verùm ut noſtrum ſequamur inſtitutum utq; etiamnum lectoribus fiat ſatis, qui novis ſemper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nonnulla commemorare quæ multos fortaſſe delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neq; ſcitu injucunda putem. In primis itaq; illud animadvertendum eſt, quòd alia utiq; ratione cancrorum fluviatilium cinerem præparabat Galenus, quam Dioſcorides, ut conſtat apertè ex verbis ipſius Galeni l. 11. ſimpl. medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At fluviatilium cancrorum cinis quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt, ſubſtantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabioſorum morſus efficax eſt usq; tum ſolus tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem eſſe unam oportet, quinq; autem gentianæ, porrò cancrorum decem: & rarò equidem aliter illis uſi nos ſumus uſi. Cæterùm ad eum modum plerumq;, quo utebatur Aeſchrion empiricus, medicamentorum peritiſſimus ſenex, concivis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros viventes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facilè ad lævorem redigi poſſent. Hic Aeſchrion ſic paratum promptum ſemper in ædibus habebat medicamen, tempore æſtivo urens cancros ipſos poſt ortum canis, quando Sol in Leonem tranſiſſet, luna decima octava. Porrò bibendum hoc medicamẽ iis, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie uſq; ad diem quadrageſimum menſura cochlearii ſatis magni, e qua inſperſum. At ſi non protinus ab initio verùm aliquot poſt dies à morſu curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aqua inſpergebat. Ad ipſum verò vulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi ſextarium Italicum, opopanacis verò uncias tres: hæc Gal. Cæterùm ſciendum eſt eos maximè, meo judicio hallucinari (ut latius lib. 2. prodidimus) qui gammaros Latinis vocatos, cancrorum fluviatilium loco, à cane rabido demorſis potui exhibent. Namq; aliud Græcis animal eſſe cenſemus καρκῖνον aliud verò ἀστακὸν & καμμαρίδα. Scripſit, & Damocrates carminibus hujuſce cancrorum antidoti componendi rationem (ut libro ſecundo de Antidotis refert Galenus) eo ſanè modo, quo ipſum fortaſſe ſecutus eam reddit Dioſcorides. Attamen antiquorum quidam reſinam terebinthinam impoſuerunt thuris vice, quod Aeſchrion Galeni præceptor huic ſemper inſeruit medicamento. In ſumma hujus antidoti vires miris laudibus ab authoribus celebrantur, adeò ut ſcripſerit Galenus, neminem unquam mortuum eſſe, qui hoc antidoto rectè fuerit uſus. His non diſſimiles vires veteres aſſignant Alyſſo, ſi ſiccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: ſed à prima ſtatim die incipit udum oris. Hujus experimenti meminit Galenus libro ſecundo de Antidotis, ubi alia quoq; valentiora remedia ad rabidorum morſus ex Aſclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta ſit, quæ veterum Alyſſon repræſentet, ita ut potius de hoc divinandum eſſet, quàm aliquid certi ſtatuendum, ut latius ſuperius libro tertio diſſeruimus. Commendavit Aetius ſecundo,

Curatio demorſorum à cane rabioſo.

Cineris cancrorum fluviatil. præpar.

Multorũ error.

Alyſſo contra rabiem.

Curatio ea Aetio.

secundo. & sexto volumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Judaicum, sive Asphaltitis lacus. asserens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pavorem arcere, sed & eos sanare, quos jam primùm timor invaserit. Memoravit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm vulneri illitos. Confert præterea his maxime acutus rumex: quare idem scripsit se novisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim, ulcus ejus decocto fovebat. deinde herbam ipsam illinebat, eandemq; potandam exhibebat: quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Avicenna propria quadam medicamenta, quæ cantharidas admistas habent, ut valentissimè non modò urinam excernerent demorsi, sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò post securum esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti.

Theriacæ bonæ nota.

Porrò Gal. libro de theriaca ad Pisonem, Theriacam præfert eam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc, quæ nostro tempore conficitur, non adeo præstet, quemadmodum ea quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à vipera demorsis, ut ipse docet Galenus. Prodest item potamogeton cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus, quin & absinthium, & allium, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia pulegium, & laser tam exterius illita, quam interius sumpta.

Remedia suspecta, ut jecur canis rabidi ... ejus dentes.

Sunt qui credant securissimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, jecur tostum, & à demorsis in cibis devoratum, quod etiam scribit Dioscorides: quamvis id non affirmaverit, ut lib. 2. cap. de diversorum animalium jecinoribus legitur. Proinde scribit Gal. li. 11. simpl. med. jecur canis rabientis aliis valentioribus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interiisse, qui solum nullis aliis adjectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiamnum qui credant, ut loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pavores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim ut in nostra hujus sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimavi certis ac tutis uti medicamentis.

Manualis operatio circa vulnus.

Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem vulnus diducere oportet, laniatamq; per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit veneni exterius evocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum revellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circumquaq; profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem quæ alvum citant, & humores dejiciunt, in principio omnino vitanda sunt, sicuti etiam sanguinis missio: quippe cùm hæc à circumferentiis ad centrum trahendi facultatem habeant, facile ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & ubi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio, conclusum fuerit vulnus, irrepseritq; venenum (ut postea dicetur) medicamenta alvum ducentia, pariterq; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoq; proficiant.

Auxilium religiosum.

Verum enimvero perpauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui Medicos consulant. Nam tanta est religionis vis, ut omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad divi Dominici templum confugiant, partim verò ad divi Bellini sacellum, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis, à sacerdotibus perquàm facilè curantur, ut plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quonam pacto hoc tam facilè eveniat, nonnulla sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis divina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum molestiæ maliq; morsu canis rabiosi affectis inferre possint cacodæmones, ut qui in atrabilariis humoribus suam habeant sedem, ii quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum veneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiscentes, ægris devorandum præbent: vel id aliquo in potu bibendum exhibent. His denique accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus opt. max. cujus solius munere omnia nostra delentur incommoda, atq; omnes auferuntur ægritudines.

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντες κυνὸς δηγμάτων. USTIO DEMORSORUM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

Contra virulentos ictus, ustio expeditissimum est auxilium, utpote cùm ignis cætera viribus præstet, simul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animadvertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne ulceris oræ coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest, ad multum, idq; præstitutum tempus, ulcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari convenit. Quod inditum iis salsamentum optimè præstabit, & sylvestre allium detritum, item cæpe, succusve, præsertim Cyrenaicum, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mansa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pistave à perfusione vulnera dilatant. Sunt qui à mandentium jejunio, sibi aliquid asciscere arbitrẽtur, quod suapte natura resistat: verùm id certũ non est: cęterùm tempestivus eorum usus minimè est contemnendus. Si verò, quod persępe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturque, manum postulabunt: namq; eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Ubi verò propositum tempus præteriit, ulcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quod è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò post sinapismo utendum.

Ustionis, sive cauterii utilitas.

Cauterium, quod ferro igne candenti aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum, sed etiam aliorum quorumcunq; animalium virus ejaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides ustionem, sive cauterium, contra virulentos ictus aut morsus expeditissimum esse auxilium. Fiat itaq; cauterium intrepidè, tantaq; amplitudine, ut ulceris cicatrices brevi committi non possint. Quod si timidus quispiam ustionem ignis terrore recuset, septicis & ulcerantibus medicamentis utendum erit.

Argentum sublimatum exulcerans est.

Quæ in re cæteris præstat, quod vocant argentum sublimatum: admiscetur id unguentis refrigerantibus, ut minus dolores inferat. Probatur hoc, quòd non modò valentissimè inurat, sed quòd etiam exusta ab eo caro, obductaq; crusta duobus tantùm diebus post decidat, si tamen recentibus ovo assiduè illinatur, id quod in aliorum exustione non evenit, nisi longiore temporis tractu. Quod si igne, aut adurentis medicamento (ut multis de causis quandoque accidit) id effici nequeat, diligenter providendum est, ne vulnus coeat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris validè attrahentibus,

trahentibus, cujusmodi sunt quæ è brutia pice, resinis, vario gummi genere, & id genus aliis parantur. Si verò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primùm excidat crusta, quò veneno pateat exitus, quippe ea diu in vulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet apposita continuè liquida vernice, ovi vitello, & recenti butyro permista: quin & butyro solo igni liquato, & madefactis in eo spleniis superimpositis: præstat enim hoc cæteris. Ubi verò è vulnere crusta deciderit, salutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie pulverem præcipitati (sic enim vocant chymistæ argentum vivum in pulverem rubicundum conflatum) inspergere: siquidem id eximium præstantissimumq; medicamentum, præter id quòd vulnus occludi prohibet, diuq; patens servat, attrahit etiamnum ex alto ad superficiem potenter venenum: qua in re cætera hujusce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem pulvis attractoriis emplastris, sive unguentis admisceri, & subinde vulneri admoveri potest: etenim jam dudum certior sum, in universa medica facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod valentius ab alto revocet extrahatq; virus, quàm præcipitatum dictum. Ad hæc tametsi (ut omnibus ferè placet) in quadragesimum diem apertum vulnus dimittere sit satis, non tamen erraverit, qui diutius prorogaverit, ut quicquid mali residuum fuerit, exhauriatur.

Præcipitati vocati vis.

Vulnus in 40 diē pateat.

Δίαιτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων.

RATIO VICTUS IN MORSU RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

QUæ ad partem istam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterùm victus rationem ex iis, quæ veneno adversantur, conjectura quadam colligere oportet, simul ut veneni vires hebetet restinguatque, simul ut arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim assumpta perniciosarum virium penetrationi resistunt. Quorum utrumq; præstare potest vini meracioris, passi, & lactis potus: quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno objiciunt, quod omnem ejus acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, cæparumq; cibus: quòd ea difficulter conficiantur, vixq; aboleantur. Nam multos dies hujus cibi qualitates remanent, quo tempore nec evincuntur, nec permutantur à mortifera vi, sed contrariis illa vis expugnatur. Cui rei antidotorum usus accommodatur, & Theriaces, Mithridatii, & ejus quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem sibi vendicant: quippe aromata omnia viribus & substantiis ægrè permutantur: quare in corporibus evincunt. Victus ratio hoc modo se habet. Nosse convenit, pavorem aquæ non stato definitoq; tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimam usque diem neglectis differri consuevit: post semestre etiam nonnullos invadit: quendam post annum aquam horruisse constat, quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verùm enimverò si ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec ustionem experiri operæ pretium est: non enim quod pertransit, satis evocare possent. Nulla utiq; istius rei occasio aut utilitas, sed in cassum corpora doloribus sternentur. Alter verò curationis modus accedat. Dejectio magnum præbet juvamentum, utpote cum movendo corporis habitum transmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera: item lac schistum, quod simul dejectionem moveat, & venenum domare possit, cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterùm sudores ante cibos, & post etiam ciendi. Dropacismi sinapismiq; alternatim per corpus totum adjiciendi. Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia non semel atq; iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, vel post hoc tempus uti licet. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui jam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint servati: nam & jam vitio tentatos nemo unquam servare potest. Itaq; primum curam contra rabiosi canis morsus brevi sermone exposuimus: jam ad alia, quę venenatis morsibus sævire consueverunt, transeundum. Notas uno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus convenire possit, explicabimus. Cursim deinceps subjungemus ea, quæ sua proprietate nonnullis auxilium præstare possunt. Postremò subnectentur etiam venenata, quæ nullis cedunt remediis.

IN stituenda demorsis à cane rabioso diligenter est ratio victus, nec ea tantùm regula cujus hic meminit Dioscorides, sed etiam ut ea sit ciborum quantitas, quæ in rectè conveniat. Siquidem hujusce curationis regimen tenuem victum non expetit, sicuti nec pleniorem, ut Aetius est author libro 6. ubi sic inquit. In victu indigentia, & satietas evitanda, magis tamen indigentia: hæc enim succorum pravitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum succum corpori præbeat. Nec minus egestionis, & urinarum provocationis studendum: quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & sandix comesta efficiunt. Plus verò simul & alvum, & urinam ducit: ac cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quem nonnulli serim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Prosunt & brassica cima, & palustris asparagus, & hortensis & agrestis rumex: & è piscibus qui carnem teneram habent, & camari, cancri, & echinacei recentes cum vino mulso: & carnium extremitates, aviculæq; omnes montanæ quæ facilè coquuntur, boniq; sunt succi. Vinum album tenue, neq; valde antiquum: hæc ille. Ex quibus conjici potest, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ urinam valenter movent. Idcirco Avicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unà cum lotio sanguis etiam reddatur. Proinde mirum non est, si quandoq; prævalens natura, per instrumentum urinæ, magno cum dolore parva veluti liquida carnis frusta catulorum forma, venenum propellat. His itaq; ea victus ratione uti licebit, qua urinam ægrè excernentibus à Medicis institui solet. Verùm si fluviatiles cancri, quibus universa abundat Hetruria, haberi poterunt, iis tam in prandio, quàm in cœna vescantur demorsi: quòd iis mira insit facultas, adversus rabidorum canum venenum. Præbet Avicenna præter dulce vinum etiam aquam, in qua candens ferrum, vel chalybs restincta fuerint. Cæterùm nosse convenit (ut scribit Dioscorides) aquæ pavorem non stato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadragesimam usq; diem neglectis differri consuevit: post semestre etiam nonnullos invadit: quendam post annum aquam horruisse constat, quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eveniat, nulla sanè alia hactenus sese obtulit ratio, quàm quæ ex demorsorum temperamento, ac viribus sumi potest. Quandoquidem nonnulli habentur, qui viribus validissimis præstant: quidam qui debiles, & infirmi sunt: alij qui corporum mea-

Ratio victus demorsis à cane rabioso instituenda

Aquæ pavor ad quod usq; tempus exoriatur & cur.

rum mea-

ris meatus angustissimos habent, alij verò contrà: quidam syncerissimis referti sunt humoribus, nonnulli verò succis ichoribus scatentibus, ac facilè putredini obnoxiis. Ex quo fit, ut in his citius, in illis verò serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annum à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguinea virga vocata. Siquidem (ut testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum virga tamdiu in manibus teneantur, quousq; concalescant, illicò demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquã minimè fabulosum videri debet: etenim memini me vidisse in civitate nostra Ilicinensi amicum quendam meum rabie correptum, quòd corni arboris virgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excussisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à Medicis interdictum erat, rabidus interiit.

Aquæ pavor quãdo, & quib. euenetur.

Postremò sciendum est, aquæ pavorem haudquaquam curari posse, cùm veneni vis omnes corporis occupaverit facultates: quamvis in ipso pavoris initio, aut anteaquam venenum illapsum fuerit in universum corpus, aliqui curati evaserint, ut Philosophus ille, cujus historiam superius enarravimus, præsertim cùm pro viribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari videtur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui jam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia elleborismo non semel atq; iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem vel post, fuisse servatos. Proinde scribit Avicenna eos, qui aquam expavescunt, deploratos non esse, quousq; in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quòd non adhuc venenum universas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum est dejectoriis, & si nihil obstet, sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album vel nigrum veratrum, iis adjectis, quæ eorum infrænant fervorem. Conveniunt etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalani, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio hamech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile dejicienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa Theriaca, & cancrorum fluviatilium combustorum pulvis, Galeni modo paratus. Confert præterea hinulei leporis, vulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipsam intuentes pavor invadat, longissimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducenda erit, aut ex superioribus contabulamentis: namq; ipsa sola servari poterunt.

Catuli coagulũ præstantiss. in Hydrophobia.

Refert Aetius, quòd si catuli coagulum ex aceto semel tantùm ederint hydrophobici, statim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse velint: sic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quod haurientibus pavorem non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidaq; spectatur, urinam valenter ducit. Nec desunt qui suadeant urentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures. Quæ etsi ad rem facere non videantur, quòd valentissimè exiccent, ubi tamen deplorati sunt ægri, valentissimis etiam medicamentis uti licebit.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία.

COMMUNIS CURATIO IN OMNES ICTUS VIRULENTOS. CAP. XL.

ADversus quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris suctio convenit. Sugentem verò oportet jejunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & vino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fovendus, deinde scarificandus: sed ulcuscula altius imprimere expedit, quòd virosa materies profundo evocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulantur: namq; ab iis duo peculiaria præsidia fiunt: unum, quod virus e loco tollitur: alterum, quòd ejus veneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosoq; sanguine excernitur. Quòd si locus sectionem non admittat, cucurbitæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed etiam de ustione suprà in rabiosorum morsu disseruimus. Si verò ictus pars, utpote extrema, eam sectionẽ commodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus ut aspidis, cerastæ, similiumq;, procul dubio amputanda est. Convenientiora suptà dictis auxilia sunt, quæ epithemata vocant. Imponantur sarmentitius cinis, aut ficulneus, cum lixivio stillatitio subactus, garo, & acri salsamento: porri, cæpe, & allia modò minutissimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus injiciuntur. Quinetiam dissecti gallinarum pulli, cùm maximè repent, percusso loco applicentur. Nec desunt qui hisce tanquam discordia quadam naturali pugnantib. utantur: verùm hujus rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd devoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quæq; semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillosq; ingluvie sua devoratos, dissolvunt. Itaq; animantis admoti calore adjutus spiritus, ab icta parte impetum capessens exiliensq; secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Ægypto fieri soleat. Cùm spicas Ægyptii metunt, ollam picis paratam habent, & appensam fasciam: tunc enim maximè serpentium injurias expavescunt, tum propter spicilegii tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis & cavernis, densoque arvorum cespite delitescunt. Molestissima enim animalia, & virus eructantia, Ægyptus in campis ferre consuevit. Ubi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis conjiciunt, & semel aut iterum brachium aut crus paulùm suprà vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus distringunt, locumque secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cumqúe satis vulnus excepisse videtur, laqueum resolvunt, & cæpis aliisque suprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum sale trito & fervente illita, præsentaneo est auxilio, si jugiter innovetur. Convenit & cedria, & fimum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foveri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra vehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cujusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem non injusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc usum facultates conscripserunt, ut elephanti fel, crocodilive sanguinem, ovaque testudinis, & consimilia. Nam cùm juvantia quædam literis tradidisse videntur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia devitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, pervestigari possint: neque, quò nostra fides iis obstringatur, frequenti observatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium usum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt, subjungenda videntur. Intubus itaque, erica, & astragalus, cum aceto pota, contra omnes serpentium morsus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paluștri decoctum:

decoctum: radix aristolochiæ, & eryngii: decoctæ etiam lauri baccæ & devoratæ, piperque largius esitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum privatim ex pane, aut allium, aut cœpe, salsamentaq; quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegii, calaminthæ, porrorumq; succus cum melle desorptus: hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantib. verò quædam utiliter peti solét, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum vino: itidem castorei sextans: testes marinæ testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale inveterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quæ sale siccescens inveteratur: ex qua binas drachmas cum vino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hactenus. Percussis à serpente prodest alvi dejectio, diffluens sudor, urina, copiosè reddita. Sunt & cõpositę quędam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, ut & opii & myrrhę singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur & instar Ægyptię fabæ dantur cum vino. Iridem sylv. rutæ seminis, gith, cumini Æthiopici, aristolochię, galbani, singulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ succo subactæ, digeruntur in pastillos, qui drachmæ pondus æquent: dantur ex iis terni cyathi cum vino. Hæc habui de communibus auxiliis quæ dicerem. De peculiaribus remediis contra bestias, quæ venena vibrant, consequenter est dicendum.

Ordinis Diosc. immutati ratio.

Venenosorum animalium ictum, morsumq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cujuscunq; ictus indicia exposuit: in altera vero curationes diligentissimè conscripsit. Cæterùm præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium virulentorum ictuum curationem in universum prosecutus est. Verùm quoniam (ut superius diximus in commentatione, quam in caput 35. hujus libri conscripsimus) rati sumus illud non parvum legentibus negocium facessere, quòd ex diversis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id molestiæ quoq; effugeret, utq; citius commodiusq; nulla temporis jactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congessimus, atq; ex duobus capitibus unum tantùm fecimus, singulis virulentorum ictibus sua peculiaria remedia subjicientes. Hanc verò Dioscoridis præfationem præfiximus, in qua tametsi adeò exactè doctèq; tradiderit in universalem virulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi possit: tamen ne ab instituto nostro defecisse videamur, in eorum gratiam, qui semper plura proferri expectant, nonnulla modò differam, quæ ut arbitror, nec inutilia, neq; scitu injucunda erunt. Dicam itaq; primùm animalium, ferarumq; vires, non in omnibus esse idem. sed in hoc vehementissimũ & omnium perniciosissimum, adeò ut una tantùm hora hominem conficiat, ut in aspide, ceraste, & basilisco: in alio verò minus vehemens, minusq; lethale, uno vel duobus diebus interimens, ut in vipera: in alio demiq; his longè imbecillius ut in scorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunq; eveniat, quòd animalia quæ mordent, vel icunt, diversorum sint generum, & proinde diversa etiam eorum venena, accidit tamen, ut ab aspide, & vipera demorsi quandoq; tribus tantùm horis, interdum uno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus supervivant. Quod à diversis causis provenit: siquidem in aspidum, & viperarum genere longè perniciosiores sunt fœminæ quàm mares, juvenes quàm senes (quamvis non desint, qui contrarium putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam feræ omnes, & insecta in montibus & aridis locis inter vepres, & saxa degentes, multò citius hominem perdunt, quàm quæ palustres uliginososq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelica depastis nocentiores sunt, & irritata venenosiores sunt, quàm dimissa: quamvis omnium in universum ictus perniciosiores sint æstate, quàm hyeme. Hæ itaq; causæ esse possunt, cur citius, vel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunq; fit ex fortiori, vel imbecilliori demorsorum temperamento, aut vasorum latitudine, vel angustia: quandoquidem (ut superius pluribus in locis diximus) veneno non tam facilis patebit aditus, ubi vasa suapte natura angusta fuerint, quàm ubi latiora.

Serpentium venenum non esse frigidũ.

Cæterùm errant, Avicenna testimonio, qui serpentium venenum frigidum esse statuunt quòd ab iis demorsi illico frigidi fiant, quodq; serpentes ipsi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cavernis lateant, vel sub lapidibus, sub quibus privatim se condunt viperæ, ubi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, ut stupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu vel morsu adveniens, non utique evenit ex veneni frigiditate. sed quòd innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor se conferat, quodque etiam veneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt judicandi, quòd scilicet hyeme immobiles, & fere exanimes suis in cavernis reperiantur: quippe nulla alia de causa id illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidissima est, id maximè refugiat, quod sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cùm frigidi natura sint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur: quin & vespæ, quæ temperamenta calida sunt, & sicca, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis.

Virulentorum ictuum, vel morsuum curatio.

Suctio sugenti periculosa.

Sed jam ictuum, vel morsuum virulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aetium, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacissimum esse remedium, morsu vel ictu illatum vulnus continuè ore sugere (sugentem tamen prius præparatum esse oportet) subinde venenum, vel venenatum sanguinem expuere. Veruntamen id opus, mea quidem judicio, perfici non potest, absq; magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingivarum, lingua, palatique ulcusculum aliquod fuerit, quanquam adeò insensibile, ut cutim tantùm occupet, ubi venenum in os suctione vocatum ulceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui serti suctione facile è gingivis per dentium connexus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaq; fiat, ut qui alteri mederi velit, sibi ipsi necem pariet. Quin nec minus periculi immineret, si venenata saliva tantillum in stomachum descenderet. Neque temerè hæc dicimus: etiam jam nos vidimus (ut superius in nostra in primam, & universalem hujus libri præfationem commentatione retulimus) rusticum, qui cùm fœnum quodam in prato secaret, fortè fortuna falce mediam secuit viperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os vulneri statim admovit, & venenatum exuxit sanguinem, quo facto repentè mortuum concidit. Proinde scitè admonet Aetius, ut caveant, qui sugunt, ne os habeant ulceratum. Porrò ad hæc vitanda discrimina, recentiores galli vel gallinæ sedem plumis exuunt, & vulneri consultissimè applicant, & demortua prima, alterum substituunt, idq; tamdiu prosequuntur, quousq; universa veneni vis extrahatur. Cujus rei certum indicium habent, cùm gallus postremò appositus non moritur. Aetius Dioscoridem secutus. non modò gallinaceos, gallinasq; viventes dissectas, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit, sed etiam quodlibet volatilium genus, item juvenum, tenellorumque quadrupedum. Dehinc idem jubet, excitatis calida aqua potu vomitionibus, valentiora dari antidota, nempe Theriacum, & Mithridatis antidotum. Mirificam vim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterq; oleum de scorpionibus, quo-

Gallos sede deplumatos applicandos.

Qqqq 4 rum

rum parandi rationem in præfationis hujus libri commentario tradidimus: siquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam solo oleo, nonnullos à viperis demorsos sanavimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum vitæ signum præberent, tanquam deplorati jacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, ut momento universum corpus percurrant, & subinde omne superent venenum.

Cinis è laurinis ligno.

Protulit Aetius sarmentorum, & ficulneæ cineris vice, eam quæ è laurinis conficitur ligni. Cujus sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat adversus venena. Ubi verò veneni vis contumax reperiatur, & non nisi longo tempore evinci possit, est diligenter animadvertendū ut icti unquam die ac noctu dormire sinantur, donec veneni vis evanuerit, quippe quòd somnus (ut aliis in locis superius dictum est) venenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia vulneri illinenda, ut calx viva, oleo & melle subacta: hæc enim (ut Aetius est author) omnibus venenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri veratri recentem radicem in vulnus figendam consulant: quòd hæc (ut equidem me experientia cognovisse fateri possum) virus valentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm jumentum aliquod à serpente icitur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in vulnus inserunt. Prosunt etiam cum magno juvamento cæpa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde Theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusq; chamæleonis, liliq; hemerocallis, helenij fœniculi, smyrnii, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusq; raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisa, ac decocta, & morsibus illita: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, sulphur urinæ admistum, sal, nitrum, fel, oleracea eruca, utrunque laser, galbanum, sagapenum panacis lachryma, taurinum, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, verbenaca, halicacabum, sativa & agrestis ruta, fontibus tam aspera quàm lævis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ verò pota, vel devorata valentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in hujus libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus: tametsi privatim ad venenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij & viticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea virides platani pensiles pilulæ, juniperi bacca, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebella, leporis, & equi coagulum ex vino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium majoris centaurii, gentiana, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale conspersæ, earundem jus oleo & sale adjectis & cervi genitale siccum, & in pulverem potum.

Serpentinæ pulvis singul.

Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Geritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter & efficaciter medeatur, Serpentinam vocant cujus historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione: hæc siquidem in pulverem ex vino hausta cochlearis mensura, à venenoso quovis serpente demorsos brevi tempore sanat: neq; ea solùm valet adversus virulentos ictus, sed etiam contra epota venena. In ferè viribus pollent (ut quidam recentiores fatentur) flosculi sylvestres roseo colore micantes, quos nonnulli sylvestres garyophyllos vocant. Porrò Gal. lib. de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad virulentorum morsus Andromachi Theriacam prætulit his verbis.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Theriaca est proculdubio apud universos homines celebratissimum antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem solent interimere, submorsum, hac statim epota periisse memoria est proditum. Nullus eadem prosumpta, haud multò post morsus impetum, bellua veneno cen illam superante interiit. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos vitæ & necis potestas est, experiuntur: atq; medicamentum probare volentes, an quod promittat præstare quoq; possit, in omnibus jam ob prava quædam, & illegitima facinora ad mortem judicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non possimus, in aliis quibusdam animantibus idem facientes, veram medicamenti probationem invenire conemur. Namq; gallis, qui domi non enutriti, neq; nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus & scciore præditis temperamentis, captis, feras objicimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui verò biberint, convalescunt, & à morsu vitam retinent. Interdum verò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoq; modo probare convenit. Si epota Theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso judicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento usus sit purgante, impedierit, ut tali experimento à veris medicaminis inventione nunquam aberraverimus: hactenus Galenus. Cujus nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant judicium, facilè probare poterant num Theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Namq; pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut quovis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, ut mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & viperis offerebantur demordendi. Hujus rei testis est Gal. eodem libro ad Pisonem, ubi post enarratum Cleopatræ interitum, sic inquit: Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœna lege damnatum, humaniter, citoq; velint occidere, adjicientes ipsius pectori feram, jubentesq; paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit Theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, vel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, ut docet Galenus, aut in alio quovis animali: etenim in simiis (ut opinor) tutius & certius id experiri possunt, quòd simiæ magis cæteris hominem referant. Cæterùm si qua in Italia Theriaca nunc reperitur, quæ mihi probanda sit, ea sanè fuerit (servata omnium pace) quæ Veronæ ad Campanam auream insigne, à Francisco Calzolario pharmacopæo quàm peritissimo simpliciumq; medicamentorum indagatori acerrimo, parari solet. Cùm ea haud minora præstare videatur, quàm quæ olim Galeno imperatorib. parabatur. Siquidem præter mirificos quosdam successus, quos (ut ego mihi testis esse possum) in variis ac diversis jam ferè deploratis vidimus morbis, non desunt quoq; nonnullorum aliorum haud infima doctrina Medicorum testimonia, qui hac theriaca usi sunt, ac quotidie utuntur, admirandis admodum successibus. Verùm enimverò cùm ingenui, beneficiq; viri sit munus, hujusmodi auxilia tam humano generi salubrrima, in omnium conspectum palam facere, ac per universi orbis oras scriptis extollere, ne defraudentur homines, si silentio involvantur ea, quibus mortalium vita tueri possit, ac præsens quandoq; mors evinci & superari, ego quidem, qui juvandæ cùm Reipublicæ, tum posteritati continuò operam navare non desino, hujusce sanè admirandæ antidoti vires reticere non possum, tametsi non defuturos sciam invidos, ac maleferiatos, qui hæc detrectare conabuntur. Atqui horum vecordiam confringent nonnullorum clarissimorum Medicorum testimonia, quæ nunc in medium afferam.

Calceolarii theriaca commendatur.

Testatur enim vir summa experientia clarus Antonius Caprianus Mantuanus, qui suam ob raram doctrinam, & in morbis medendis solertiam ab omnib. Sacrosancti Concilij Tridentini Patrib. in medicum ascitus est, se quidem in quibusdam, qui venenum hauserant, in pestilenti febre affectis, in melancholicis, ac quartana febre laborantibus, Calceolarij theriaca felicissimè admo-

dum ipso

dum esse usum, non solùm semel tantum, sed sæpius atq; pluries. Siquidem is (ut lucidiori testimonio hæc comprobata habeantur) historiam quoq; narrat cujusdam puellæ, annorum duodecim, quæ Mantuæ, in domo nobilissimæ matronæ Annæ Bonattæ, pestilenti febre laborabat. Siquidem cum jam (ut ipse scribit) omni arteriarum pulsu, ac voce esset destituta, ad vitam brevi admodum tempore revocata est, una tantùm hujusce Theriacæ drachma vino Cretico dissoluta, violenterq; propinata. Scribit præterea vir non postremæ eruditionis Joannes Baptista Olivus Vitellianensis, Illustrissimi D. Vespasiani Gonzagæ Medicus, se hoc singulari antidoto proprium filium à morte liberasse, qui argentum sublimatum saccharum esse existimans, domesticorum incuria voraverat. Est & Prosper Bergarucius Urbinas Sereniss. Galliarum Reginæ Medicus, qui quoq; fatetur se sanasse Patavij fœminam quandam (præter cæteros à se curatos) quæ pariter argentum sublimatum sumpserat, propinata tantum Calceolarij theriaca. Est quoq; præter hos, vir summa doctrina insignis Dominicus Montesaurus Medicus Veronensis, quippe qui scribat plures à se sanatos celeberrimo hoc antidoto, quorum nonnulli à virulentis animalibus demorsi fuerant, quidam verò venenum voraverant. Atqui longè majora fatetur Hieronymus Juliarius medicus haud vulgaris. Quandoquidem scribat is à se Veronæ hujusce antidoti auxilio ad vitam fuisse restitutum militem quendam è Tolentinorum familia, qui ex potu succi radicum sambuci, sanguinis plurimùm per sedem emiserat: quinetiam fœminam quandam, quæ non solùm deorsum, sed etiam sursum, magnam sanguinis vim effuderat ob potum colocynthidis dilutum ex Cretico vino paratum. Atq; his addidit iste fide dignus, hujusce Theriacæ beneficio fuisse restitutam mulierem alteram, è Discipulorum gente, diuturna admodum Cachexia adeo affectam, ut tanquam deplorata jam negligeretur à Medicis, vermibus plus mille (quod omnibus mirum videri debet) per sedem pulsis. Tacebo interim admiranda quædam, quæ de hujusce antidoti mirificis successibus meminisse solet Joannes Baptista Susius Mantuanus, Medicus non imperitus. Quinetiam alias nonnullas historias haud minus admiratione dignas silentio involvam, tum ne lectoribus molestus esse videar, tum etiam quòd intentio nostra suum potius habeat scopum ad medicamentorum cùm simplicium tum compositorum, describendas facultates, quam ad historias recitandas. Quamobrem jam aliò sermonem meum convertam, dicamq; ingenuè me nihil penitus mirari quòd Theriaca, quæ Veronæ à Francisco Calceolario paratur hæc omnia præstare queat, cùm haud me lateat sciam eandem minoris succedaneorum numero esse paratam, quam unamquamq; aliam, quæ nostra hac ætate in Italia habeatur. Namq; nullam scio ante hanc paratam esse Theriacam, in qua legitimum venerit amomum, atq; legitimus costus Arabicus. Quæ quidem rara admodum medicamenta cùm mihi examinanda missa sint ab ipso Calceolario, cumq; in his omnes observaverim notas, quæ Dioscoridis ijs tribuuntur, ea quidem mihi servanda proposui ijsce tantum demonstranda, qui fortasse nostris hisce commentariis minus fidei quam par sit, adhibendum esse putabunt. Quin autem costus hic legitimus sit Arabicus præ cæteris Dioscoridi commendatus, nihil sanè est quod verear: quippe quòd levis, plenus, densus, aridus, coloratus, acris, intus candicans, & (ut Galenus inquit) subamarus habeatur. Quanquam enim legitimus Indicus (mea quidem sententia) est costus quem nuper ex orientali India ad nos detulit Cecchinus Martinellus Ravennas Pharmacopœus Venetus ad Angeli insigne (ut superius lib. 1. de Costo agentes disseruimus) cùm tamen Dioscoridis testimonio Arabicus cæteros antecellat, non possum non affirmare Costum à Calceolario sua in Theriaca additum, omnium esse præstantissimum. Cæterùm si quispiam fortasse reperiretur adeò contumax, atq; incredulus (ut invidi ac zoili esse solent) qui tantorum Medicorum testimoniis astipulari nollet, atq; nequiret, faciat (obsecro) ipsemet hujusce antidoti periculum: nam postea cognoscet nos fabulas non venditare rei medicæ studiosis. Hæc itaq; tantum dixisse libuit tum in universæ Reipublicæ commodum, ac deinde ut nostra hujus ætatis Medici Calceolario viro optimo, ac nunquam satis laudato, ingens hoc beneficium acceptum referant: cui non parum etiam debere scio nostra hæc commentaria, quod splendoris non modicum ijs accesserit Calceolarij ipsius diligentia, quippe qui raras nonnullas ad nos miserit plantas. Hinc itaq; conjicere poterunt, qui hæc candidè legerint, falsò à quibusdam malè sanis hominibus, Calceolarij theriacam impugnari.

Historiæ.

Costus Arabicus.

Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cum serpentibus degebant, tractabantq; manibus, nullo unquam ab his morsu accepto. Cujus rei testis est Plin. lib. 7. c. 2. ubi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentum ictus contactu levare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliva contra ictus serpentum medeantur. Simile & in Aphrica genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, ex cujus odore sopirent eas. Mos verò liberos genitos protinus objiciendi sævissimis earum, eoq; genere pudicitiam conjugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè internecione sublata est à Nassamonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cum pugnatum est, abfuerant, hodieq; remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum genus durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse iis vim naturalem eam: hæc Plinius. Veruntamen, ut author est Galen. libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium venena nullam utiq; propriam habebãt facultatem sed fraude quadam universam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore viperas venantur, sed multò post venationem, cum non amplius vigent. Captas autem ipsas crebro sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solùm enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continue mordere cogentes, ut virus ex earum ore vacuetur efficiunt: quinetiam mazas quasdam objiciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atq; hac ratione morsus fiunt imbecilles, ut videntibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis: hæc Gal. Cæterùm id fraudis dolive genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circumforaneis, qui ex divi Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circumstantibus locis: quanquam facilè possunt originem duxisse à Marsis eorum vicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante divum Paulum extitere. Cavendum igitur fuerit ab eorum unguinum quicquid loquuntur polliceanturq;, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim viperas abeunte jam hyeme, & ut magis ab earum morsibus se tueantur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam unguento hac in venatione ab ipsis experto. Unguentum illud conficitur ex oleo sylvestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ foliis lauri baccis, & aliis quibusdam additis. Affirmant eo unguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cum etiam apud Nicandrum in Theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus à feris ici non possit. Nicandri verba subjiciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in trivio mista reptilia jam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones adversum perniciosas noxas remedium. Injicies autem in ollam cerebri, seu medullæ cervi recenti cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cujus primam, mediam, & tertiam expressionem unguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ unam, atque hæc in rotundo vase celeriter calefacito, donec liquefacta serpentium squama mol-

Gentes tutæ à serpentibus, eorumq; ictibus medẽtes.

Fraus circumforaneorum, qui divi Pauli stirpem mentiuntur.

Unguentum Nicandri.

ma mollescant: postea arte paratam molam recipies, & hac omnia in unum mista turbabis, teresq; cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidem maleficum illis venenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguento inunge, tumq; vel in quamvis viam, vel grabatum etiam te tutò conferes, vel cùm arentis æstatis tempore ad area opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum acervum disquisiveris: hac ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt viperas, aliudq; quodvis serpentium genus hoc modo: captisq; statim caput saliva persundunt, cujus contactu non parum vilescunt, & veneni feritatem deponunt, quòd hominis saliva facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, ut miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo veneni incommodo demorderi se facere volunt, oblato prius illis duræ carnis frusto id dentibus dilaniare cogunt, ut virus, quod propè dentes quosdam vesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam vesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius veneno repleantur: itaq; hac fraude universam gentem decipiunt. Verùm pulcherrime horum fraus quandoq; detegitur, cùm simul in eodem foro plures ejusdem pravi generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nam ij, ut quisq; se legitimè ex divi Pauli familia ortum ostendat, viperis, quibus venenum exemptum non sit, se invicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à veneno victi relictis vexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti Medici illis opem ferrent, mortem sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora verò suis serpentibus devoranda relinquant. Equidem memini, cùm essem Perusii, me duos hujusce generis circumforaneos vidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à viperis demorsi erant: & ij sanè ambo periissent, nisi Caravitus ille Bononiensis chirurgus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quem vendunt, & omnibus præferunt, adversus omnia venena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti invicem in foro demorsi, & veluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore.

Terra obsignata S. Pauli

Sunt qui dicant eum lapidem, vel potius terram obsignatam, à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, vim omnino adversus serpentium venena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula, Lemnia vocatur. Veruntamen ubi ab aspide, vel vipera quis fuerit demorsus, parum vel nihil proficit: quamobrem credendum minimè fuerit, panem vel vinum, quibus suas ij admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus & aliis id genus venenum ejaculantibus, ad integrum usq; annum servare posse. Quandoquidem novimus nos, qui hoc pane deverato se tutos à serpentibus existimantes, serpentum venationi se dedere, sed ab ijs tandem demorsi hujus admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, ut à serpentibus non mordeantur. Siquidem novi ego plures, qui simpliciter, nulloq; artificio aut verbis, aspides & viperas quotidie capiebant, nec unquam ab ijs icti fuere: quamvis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compressi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neq; præterea negaverim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis.

Curatio secundũ quendam eremitam.

Cæterùm, ut nihil quod ad curationem ictuum virulentorum facere possit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non verebor prodere memoriæ (etsi id sciam ad Medicos non spectare, neq; ab ipsis recipi) quonam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus agris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere vellet: quòd si id se facturum respondebat, jubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis vestigio lineam circunducebat: deinde jubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc verba inscribebat: CARO CARUZE, SANUM REDUCE, REPUTA SANUM, EMANUEL PARACLETUS: mox terram eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abrasum pulverem fictili quodam parvo aqua pleno excipiebat, ibiq; tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nunc interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certe mirum est quòd eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, ut mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hæc est curatio in virulentos ictus, qua utebatur ille eremita: qui mihi sæpius dixit, hoc esse majus secretum, efficaciusq; remedium, quàm habeant ij, qui suam originem in divi Pauli familiam falsò referunt.

Σφῆκες, καὶ μέλισσαι. VESPÆ, ET APES. CAP. XLI.

INter ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digessimus, quòd conspicuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his observetur: inter remedia tamen earum meminisse non fuit alienum. Igitur adversus utrarumq; ictus prodest illita malva, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

Vesparũ, & apum ictus & remedia.

ETsi vesparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem, cùm tamen dolores molestissimi inde quandoq; oriantur, non alienum, neq; inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri possint. Quamobrem jam dictis à Dioscoride remediis ea addenda duximus, quæ privatim scribit Aetius libro 13. sic inquiens: Si quis ab apibus, & vespis illæsus permanere velit, eum malvæ folia cum oleo illita, & eruca, sive bruchus cum oleo illitus asservabunt. Quandoquidem verò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putantq; se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur.

Signa ictus apũ & vesparum.

Hos itaq;, qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percusso loco reperitur. Eadem etiam hos, quos vespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: verùm stimulum vespa in percusso loco non relinquit. Auxilium autem utriq; ferunt luto, aut stercore bubulo ex illito cum posca: aut malvæ foliis impositis cum posca: aut cimolia cum malva & posca. Naturaliter autem opitulatur veneranda, & vivifica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum vino austero præbeto: hæc Aetius. Cæterùm compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melyssophyllum, & sisymbrium.

Φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

DEmorsis à phalangiis locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo rubet, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: ubi verò cõtrariorum occursu refrixit, consequitur

corpore

corpore toto tremor, diſtentionas poplitum & inguinum, convulſionibus non diſſimiles, in lumbis collectio exoritur, & perpetua urinę libido laceſſit, multaq; reddendis excrementis colluctatio: univerſa cute frigidus ſudor emanat, collacrymant oculi, offuſiſq; nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adjecto ſale trito, & vino imponere oportet: aut radicem ſylveſtris punicæ quam tenuiſſimè tritam: aut Ariſtolochiam cum hordei farina, & aceto ſubactam. Ulcera aqua maris proluenda, aut apiaſtri decocto, foliaq; ejuſdem illinenda. Lavacris perpetuum utendum, & propinandum abrotoni ſemen: aniſum, ariſtolochiam, cicer ſylveſtre, cuminum Æthiopicum, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbę ſemen: privatim autem, ſingulorum ex iis binas drachmas dare cum vini hemina convenit: item myricæ fructus, & Chamæpityos. & viridium cupreſſi pilularum decoctum, admiſſo vino. Sunt qui fluviatilis cancri expreſſi ſuccum cum lacte, aſſumpto apii ſemine, confeſtim moleſtiis liberare prodant.

Phalangiorum genera ex Aetiô

PHalangiorum genera quanquam plura à veteribus deſcribuntur: tamen Aetius lib. 13. cap. 18. ſex tantùm numerant, his verbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptem, quintum ſclerocephalum, ſextum ſcolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id eſt, acinum, figura rotundum eſt, colore verò nigrum, acinis uvæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem juxta medium ventrem habet, pedes verò ex utraq; parte quàm breviſſimos. Alterum verò Lupus appellatum, muſcas perdit, eiſq; paſcitur, ac corpus quidem habet latum & volubile, partes verò circa collum ipſi inciſa ſunt: Amplius autem & os ejus eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc eſt, formicarium dictum, formicæ maximæ aſſimulatur, colore fuliginoſo: corpus verò ejus velut aſtris quibuſdam inſignitum eſt, maximè circa dorſum. Quartum deinde Cranocolaptes, ſublongum eſt, & viride, ſtimulumq; juxta collum habet, atq; ſi in quem ſeviat, locos circa caput petit. Quintum Sclerocephalum dictum, caput habet ſaxeum, & obduratum: lineamenta verò per omne corpus ſimilia animalibus illis, quæ circumvolitant nocte lucernas. Sextum autem Scolecium ſive vermicarium appellatum, ſublongum eſt, & ſubmaculoſum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem ſpecies phalangiorum enumerantur. hactenus Aetius. Qui tamen cujuſcunq; phalangii notas, & indicia ſeorſum non deſcripſit (genus enim diverſum diverſa quoq; parit ſymptomata) ſed omnia in commune ſimul collegit. Quamobrem ſi particulatim cujuſq; phalangii indicia per ſe ſcire cupimus, Nicandrum conſulamus. Is ſiquidem in theriacis præter id quod plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit ſingulorum etiam privatim indicia deſcribit ſuis verſibus, qui ita paraphraſticè in Latinum vertuntur. Opera jam nunc noxii conſidera phalangii, ſignaq; ejus morſus.

Phalang. genera, & morſus notæ ex Nicádro.

Rhox.

Primum itaq; ſplendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium ventrem ore, & dentib. ſeptum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit vulnus, perinde corpore apparet atq; ſi nihil quicquam ſauciatus foret: oculi vero inferiore parte rubeſcunt, frigus juxta in corpore adhæret, ſuſfigitur, flatimq; color, & membra hominis a ſuperum ad ima vergere videntur: neq; penis ſemine uvidus demittitur, ſed lumbos occupans ita frigus genuum nexus diſſolvit.

Aſterion.

Aſterion jam ſecundum obſerva, cujus dorſo pingues quadam relucent, ac lucida in corpore virgula. Percuſſum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput verò ſomnus gravat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud ſublime, crinitum, & aſperum æqualiter eſt. Difficilem corpori infert illud punctuxam, quodcunq; labefactaverit, corq; gravi languore ſuccumbit. Nox & caligo tempora circumſtant, vomitumq; edit è collo lubricum, ab araneæ telis non multum diſtantem, adeoq; tandem interitum ſubminiſtrat.

Agroſtes.

Ab hoc alius eſt Agroſtes qui ſpecie ſua lupo ſimilis eſt, muſcarum interemptor, qui apum obſervator eſt, culicum qui pſenes dicuntur, & æſtrorum, & omnium quæ ad telam ipſius pervenerint. Hic imbellem plagam, & vanum vulnus homini infligit.

Dyſderi.

Quod autem Dyſderi, ſive ſphecenum appellant, rutilum ſatis, veſpæ crudivoræ perſimile. Hic ſi quempiam vulneravit, ingens vulneris tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam nervorum cardu & venarum languentium crepitatio aliæ virium deſtitutio, ut percuſſum ſæpius domet, atq; interimat. Extremi malefici animal, ſomnum adſerens, qui hominem quieſcere ab hujus ſeculi laboribus faciat.

Formicarium.

Eſt præterea Formicarium dictum, quod formicæ planè ſimile ſit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredinis ex putredine ſalſa, par eſt, undiq; latum ſtellatum dorſum, punctiſq; diſtinctum gerens, cui ſubcinericium tempus ad modicam cervicem attollitur. Atq; ex hoc phalangio dolores priorum ſimiles venenatorum veniunt.

Scarabeis ſimilia.

Sunt & alia parva phalangia ſcarabeis ſimilia, quæ in agris inter legumina ſua carpunt paſcua. Horum circa cruciantem morſum tubercula, & puſtulæ exurgunt, cor obrepens ſurit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam ſubvertuntur.

Cranocolaptes.

Educatur in Aegypto in perſea foliis, quem Cranocolaptem dicunt, phalænæ ſimilis quæ circum lucernas cum impetu volitat nocte. Ejus horribile ſemper caput inceſſanter nutat, uterus autem gravatur. Hic ubi cuipiam ſtimulum infixerit, quem cervicetenus gerit, facile ſanè citra omnem laborem ad interitum ducit: hæc Nicander. A quo tamen in hoc diſſentit Aetius. quòd ſclerocephalum iis ſimile fecerit beſtiolis, quæ noctu lucernas circumvolitant, Nicander verò huic cranocolaptem comparaverit. Sed jam ea proſequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aetius quo loco ſuperius citato ſic habet.

Phalangiorum ictuum ſigna & curatio ex Aetio.

Quæ percuſſos à phalangiis concomitantur, communia ſunt juxta magnitudinis, & parvitatem diſcrimen. Morſus porrò tenuis eſt, ut vix conſpici poſſit: tumor autem lividus, quibuſdam etiam rubicundus: frigiditas adeſt circa genua, lumbos & ſcapulas nonnunquam verò totum corpus aggravatur: amplius & dolor aſſiduus adeſt. tremor, pallor, vigilia. Quibuſdam verò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa ſuras: oculi humecti, & lachrymantes, ac cavi, & venter inæqualiter elevatur. Intumeſcit autem univerſum corpus, facieſq;, & maximè circa linguam partes, adeò ut impedito ſermone balbutiant demorſi. Quibuſdam verò urina emittenda difficultas adeſt, cum pudendi tentigine, & dolore. Si verò minxerint aquoſa ipſorum ſunt urinæ, quadam aranearum telis ſimilia in ſe habentes, & vomitus quoq; ſimilis: aliquando verò & per vomitum, & per ventrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demiſſi, dolore levata ſibi videntur: poſt verò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus verò pudendum plurimùm laxatur. ac minimè intenditur. Atq; hæc quidem communiter ad omnium ictus ſequuntur. Si verò cranocolaptes aliquem percuſſerit, caput magis dolet, & vertigines conſequuntur, frigus continuum, delirium, corporis jactatio, & ventriculi punctiones. Omnes autem à phalangiis percuſſi juvantur aſſiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolii bituminoſi decocto, cùm oleo proluatur, totum verò corpus ex cerato liquidiſſimo pinguefiat. Juvantur etiam fomento ſpongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplaſmata autem eis conveniunt: bulbi, ſanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in vino aut melle lauri foliis ruta, groſſi, caprinum ſtercus cum vino, amaracus cum aceto, ſylveſtris ruta cum aceto & cyperus. hactenus Aetius. Cæterùm Dioſc. variis in locis hujus totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus ſumenda adverſus phalangiorum morſus commemoravit, præter ea quæ hoc capite ſpeciatim retulit. Ea autem ſunt, ſi ſummatim colligantur, myrti baccarum ſuccus ex vino potus, ſuccus

item ſo-

item foliorum mori cyathi mensura, lixivium è fici vel caprifici cinere paratum, asparagi radicum decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex vino hausta, buracinum, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex vino pota. pentaphyllum, & hyacinthi radix, sedum minus. Quæ verò ad idem exterius illinenda commendavit. hæc sunt, mullus piscis dissectus, malva decoctum aqua marina, & marinorum juncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita, quæ si quis videre & habere cupit, Galenum consulat libro secundo de antidotis. ubi valentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus. è pluribus veterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima Theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum venenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiamnum in phalangiorum genere recensenda, quæ nobis in Hetruria TARANTULAE vocantur: quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangiis dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quomodo ab iis icti eurentur musicis instrumentis, ductuq; quàm longissimis tripudiis, quare eo se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.

Tarantulæ venenum & remedia vide libro II.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI Scolopendra, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum livore sugillatur, & computrescit: interdumque, licet raro, fæculentus, atque ruber cernitur. A morsu ipso exulcerari locus incipit, ulcusque id negocium exhibet, ferè remediis invictum: præterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc ubi morsum infixit, sal quàm levissimè tritus, ex aceto vulneri inspargendus, aut ruta sylvestris superponenda. Locus acida muria fovendus, & danda in potu aristolochia cum vino, aut serpillum, aut calamintha, aut ruta sylvestris.

Scolopendræ venenosæ consid.

TErrestres Scolopendras Hetrusci centipedas vocant. Sunt enim in Hetruria omnibus vulgaris notitiæ vermes, innumeris utrinq; pedibus referta, colore subenso: diverso quoq; genere constant. Cæterùm ea tantùm ictu venenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctona appellantur, quarum tantùm existimamus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quæ in universo genere ea sint, hactenus compertum non habeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increvere scolopendræ, ut fugati ab eis populi, proprios deseruerint lares, quod Rhœteis contigisse scribit Theophrastus. Progreditur Scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem partem. Idcirco scribit Aristoteles lib. 4. c. 7. de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam, movetur & serpit. Unde videtur existimasse Nicander, hanc bicipitem esse, ut ejus verba in theriacis innuunt, cùm inquit: Modicaq; pemphredon, bicepsq; scolopendra, cujus crebris ala, ut remis navis, festinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam Scolopendra pedum multitudine velociq; motu triremem repræsentant. Harum morsibus (ut Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex vino poti. Quinetiam (ut scribit Aetius) ea omnia Scolopendræ ictibus medentur, quæ privatim muris aranei morsibus conveniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & vulneri illitum, item scillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex vino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab iis inferri, quàm ingentem pruritum in tantùm partibus, quibus inhæserint (ut scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, quæ præsertim in pinu vitam agunt.

Scolopendræ morsus remedia.

Scolopendra marina.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIV.

SCorpionis morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, vicissimq; dolore premitur: modò siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor tanquam ex pungente acu, per universam cutem sentitur. Percussis præsenti ex auxilio ficulneum lac in vulnus instillatum. Scorpius ipse, qui ictum vibravit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarum (ut constat) discordiam, quę antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althęa, scorpius convenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adjectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad splenii formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri injectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus utendum, cujusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmæ cum vino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum vino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laserpitium si adsit: sin desideretur, peucedani succo utendum: efficax est potum trifolii, & ocimi semen. Horum autem omnium vicem pensat jugis lavacri usus, evocatus sudor, & dilutæ vini potiones.

PLura, ac varia antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt, alij verò pro diversitate locorum nihil penitus lædunt. Id quod testatur etiam Aristoteles libro 8. cap. 29. de Historia animalium his verbis. Morsus etiam beluarum ex locorum diversitate plurimum differunt. Nam in Pharo, locisq; aliis non lædunt. Aliis verò & præcipuè in Scythia multi, magni, & nocui sunt, adeò ut si vel hominem vel quamvis bestiam percusserint, interimunt: nec sues evadere possunt, quamvis cæteros virulentos ictus minimè sentiant. Porrò Nicander in Theriacis scribit eorum octo reperiri genera. his verbis: Agedum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, ejusq; terribilem genus. Quamobrem primus albicans, neque sonticus neque lethalis est. Sed cui rutila gena micans, calorem flagrantemq; mortalibus furorem incussit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre divexantur, & acri siti incenduntur. Qui lividus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & vani, & stulti rident. Alius viridante colore, qui simulac corpus hominis concusserit, tremores, & frigora illico admittit, acriq; grando talibus videtur circumstare, etiam si Sol ardentissimè radiis suis flagret. Talis tantaque ejus stimuli afflictio, cujus vertebra novem (lego septem, cùm non plures scor-

Scorpionum generis octo Nicandro.

pionum

pionum caudis inesse comperiantur) juncturis connexa apice suo nocens. Alius livido colore, ingentem alvum gestat, latumque: herba enim vescens, semper insaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, ingentis insolubilis ictu nocens: eam vehemens ejus genus & ori morsus insitus infixusque est. Deprehendes itidem similem scorpionem litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumque maris decerpit pascendo. Alij rursus incurvis aequales planè paguris videntur, corpore grandes, chelis, & forcipibus aquè solidi atque paguri, qui in saxosis cavernis demorantes sibi timent: quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum ducunt. Nam cùm rupes tenneisque multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes piscatores extrahunt. At paguri se petiti ea venatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, ubi prolem perditricem habent, ubique è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generantur. Postremò melichlorus tibi animadvertendus, cujus summum verticillum peranigrum est, inextinctamque noxam infligit, hominibus certè infensissimus ille, obliquo gressu corpus flammae simile commovens: pueris verò, & natis minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densae alae expanduntur locustae fruges rodenti non dissimiles: hactenus Nicander. Caeterum scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentissime Aetius lib. 13. cap. 19. sic inquiens: A Scorpio percussos vehementissimus plaga dolor consequitur, frigidus atque ac tensio, & stupor: circaque plagam, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui juxta infernas partes percussi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui verò circa supernas, locus sub alis. Et haec quidem leviter percussis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & verrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosae, & lachryma viscosa: dnritiei articulorum, anusque procidit cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, & vomitus largus, singultus, convulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althaeae radicem, & elaphoboscum bibendum praebeto. Praeter opinionem autem facit elaphoboscus, tum viridis camesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamque una cum operimento tritam, plagae imponito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam vermes terreni facere dicuntur. Prodest praeterea fluviatilis cancer tritus, addita lasere, in vino potus. Confert verbenaca secta, aut viridis cataplasmatis modo imposita, aut sicca in pulverem pota. Conducit etiamnum pulvis ex aequalibus partibus cumini, melanthij, & viticis seminis confectus, & drachmae pondere ex vino potus. Datur & pastinacae semen quin & pontica nuces: quippe hae non modò in cibum sumpta, sed in cingulo quoque gestatae, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt: haec ex Aetio. Commune & vulgare remedium est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cujus antea saepenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conveniet. Scorpionum ictibus Dioscorides praeter ea medicamenta, quorum hoc capite meminit haec quoque, sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum fluviatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asservatum, divulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam vino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polenta admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laserpitij lachrymam, melissophyllum, chamapityn: verbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniae radicem, cui tantam vim contra scorpiones inesse quidam tradunt, ut ij ab his non feriantur, qui eam gestaverint: quos si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et haec omnia prosunt tantùm vulneri illita. Quae verò pota vel devorata auxilium praestant, ejusdem testimonio, haec erunt fluviatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in vino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex vino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacae, hyacinthi, & urticae semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum vinum. E quibus omnibus cùm plura possint confici antidota, pro varia Medicorum intentione, non operaepretium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, ut quae potius peritissimi cujusque judicio sit relinquenda.

Scorpionū ictus, & curatio ex Aetio.

Remedium commune.

Remedia alia ex Diosc.

Τρυγὼν θαλάσσιος, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιος.

PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAP. XLV.

SI Marina pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, arduae convulsiones, lassitudo & imbecillitas, mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussis autem locus in ambitu cum vicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, ut tangentem non sentiat: hunc si quis premat, atra fanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quae de viperarum morsu paulò post referemus, simili modo conveniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed raro, nomas excitant. Quibus absinthii, salviae, aut sulphuris ex aceto triti potio subvenit. Ipsi etiam dissecti, vulneribusque impositi, sui cujusque ictus remedio sunt.

QUi à marina Pastinaca percussi sunt (ut testatum reliquit Aetius) his vulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementissima vi in altum impulso, nervi sauciantur: quapropter in aliquibus mors derepentè totum convellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd si quis caudam pastinacae, quae ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, agrum autem sanari, atque id juxta contraria affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè verbis: Trygonem, hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareque vastantem draconem arcere novi. Dolor autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: vel etiam ramis arboribus infixus fuerit, nam tum arbor ea fit obscurior ignobiliorque. Siquidem ab hujus morsu, ceu solis aestu, ejus & radices perdita una cum foliis flaccida redduntur, & arescunt: hominis verò caro putredine imminuitur: haec Nicander. Caeterùm auxilium sentiunt percussi, ut Aetius inquit, ubi stupor, & refrigeratio totius corporis sequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maximè prodest. Magis autem conveniunt eis attractoria, & quae tenuium partium sunt, ac calida, quo nimirum per attractoriam facultatem venenum expresfundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quae tenuium sunt partium, in altum prorepent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur vivum urina veteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, salviam, & similia. At verò si haec desiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito, mirabiliter enim auxiliatur: Dato item lauri decoctum, aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabae, ac modico pipere trito, ac dato

Pastinacę marinæ ictus signa.

Pastinacę ictus remedia ex Aetio & aliis.

cum vino: aut silphium, aut laser ex vino: aut succi fici guttas quinq;, cum tribus serpylli granis bibendas præbe. Hæc Aetius adversus pastinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur salvia decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordium in pulverem tritum, & ex sui ipsius decocto potum, itemq; verbenaca. Non tamen ob id prætermittenda est Theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta nostra essentia, cujus jam sæpe meminimus. Porrò Nicander quoq; nonnulla remedia protulit, quæ hæc sunt. Anchusæ folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopsis, teucrium, chamæpitys, fagi cortex, agrestis pastinacæ semen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, smyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & utrunque papaver.

MUS ARANEUS. CAP. XLVI.

Μυγάλη.

A Mure araneo percussis, circa morsum in orbem inflammatio exoritur, nigraq; pustula, diluta sanie turgens, exurit: proximæ partes livent. Rupta pustula, depascens ulcus, non ei dissimile, quod serpit, occupat. Intestinorum quoq; tormina, difficultas urinæ, & frigidæ aspergini offusio consequuntur. Hujus morsib. auxiliatur ex galbano splenium, per se vulneri exterius impositum, ut medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulso illita. Quinetiam mus ipse, qui morsum intulit, si dissectus apponatur, ictus sui veneficia luit. Resistunt quoq; acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: sed hæc ad locum pertinent. Prodest potum abrotoni decoctum, maximè si in vino detur: præterea serpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta, recentes cupressi pillulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulso, & pyrethrum cum vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec desunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra suos ictus commodè bibi. Quam historiam apud alios inventam, dignam duntaxat censuimus, quæ adnotaretur. Alii asseverant, demorsum non aliàs exulcerari, nisi prægnans mus araneus fuerit: tum sanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morsus notæ.

Quanquam Mus araneus, qui, quòd colore mustelæ sit similis, Græcis μυγάλη dicitur, ab omnibus inter venenata numeratur, attamen in agro Tridentino is nullam morsu infert noxam, quemadmodum nec scorpio. Historiam ejus superius libro secundo retulimus, quare jam ad ejus morsus notas, & remedia progrediamur. Demorsis itaq; ab eo (ut Aetius inquit) vulnera manifesta sunt: quadrifido enim ordine illata vulnera conspiciuntur: & sanguis quidem primùm purus promanat, paulò post verò saniosus: animal enim ipsum putrefactione occidit. Consuerunt etiam bullæ insurgere, quas si quis disrumpat, carnem subjacentem feculentam offendet, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorsos. Cæterùm hoc animal frequentius ad testes insilire solet, eosq; verbere impetere, non hominis modò, sed cujusq; etiam bruti animantis.

Curatio.

Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorsi, post prædicta communia remedia, lauri tenella folia, unius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex vino pota. Conveniunt etiam ipsis omnia communia venenorum remedia è vino dulci in potu sumpta. In pecoribus verò & jumentis illa ipsa cum aqua trita, naribus infunde: est enim ipsis præsens remedium. Unde etiam hominibus similiter in potu exhibeto. Morsus porro cumino, & allio, puramine extrinsecus non abjecto, contegatur. Eadem etiam cum oleo trita assiduè ac diligenter locus circumsitus illinatur. Si verò ruptæ fuerint bullæ & ulcera oborta, acida muria proluatur locus, abstergaturq;, subinde ustis hordei pulvere Verùm non rumpentur, nisi prægnans fuerit mus araneus, qui morsum inflixit. Quod si exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & ulcera ex eodem decocto aut magis myrti decocto proluenda, fovendaq;. Strato verò inquit, in muris aranei morsu primùm scalpello, circumquaq; vulnerandum esse locum, & murem subinde araneum ustum cum aceto imponendum, aut sinapi tritum, & aceto exceptum. In potu verò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta verbenaca, omnia ex vino pota, aut in cataplasmata confermata, & morsibus illita. Prosunt & malvæ folia imposita, & magna antidota potui data.

VIPERA. CAP. XLVII.

Ἔχιδνα.

SI vipera momordit, corpus intumet, vehementer arescit, subalbidumq; colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm subpinguis, mox cruenta: pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens ulcus, quod in proxima repens, non summa modo corporis, sed intima quoq; corripit. Gingivæ iis cruore suffunduntur: inflammatio circa jecur erumpit: tormina, & biliosi vomitus sequuntur. Sopor, tremor, & urinæ difficultas accedit, & frigidus sudor offunditur. Ubi verò vipera morsum impressit, fimum caprinum cum vino studiosè impositum opitulatur: item laurus & abrotonum, & galbanum splenii loco superjectum, & origanum viride inditum: pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti: ervi farina vino subacta: radicis cortex usq; eò tusus, ut in pulverem solutus abeat, & scilla tosta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplasma in aceto mulso præparatum, sed locus ante eo calido foveatur: hæc loco imponuntur. Contra viperinos ictus rubus cum vino prodest. Aliqui anchusam tenui folio constantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in vino terni oboli bibuntur, & porracei succi hemina in mero, & foliorum apiastri succus, & sylvestris ruta: hæc in vino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cæpæ, & porri recentes, salsamenta acerrima, & opipara: simplicia hæc sunt. Percussis à vipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, castorii, floris portulacæ seminisq;, dimidio acetabulo constat: hæc omnia in Cretico passo teruntur, aut in alio probato. Erasistratus in eo libro, qui *περὶ δυνάμεων*, id est de viribus, inscribitur, pleraq; alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre possunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum vino pota, semen sativæ brassicæ tritum, & acetabuli mensura cum vino potum. Quinetiam bonum est digitum in liquidam picem intingere, deinde vinum, quo digitus fuerit elutus bibere. Hæc sunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarũ morsus indicia ex Aetio.

Viperarum historiam exactius, ut puto, latiusq; lib. 2. tradidimus, quàm ut operæpretium sit hic eandem repetere, vel plura nobis supersint addenda. Quare tantùm reliquum est, ut jam de earum morsus indiciis, & remediis disseramus. Reperiuntur itaq; in eis (ut Aetius memoria prodidit) quos vipera mas momordit, vulnera in loco bina: in his verò qui à fœmina demorsi sunt, quaterna. Primum autem ex eis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolenta, & oleosa. Adest tumor bilio-

biliosum, fervidum, bullosum, subruber, deinde lividus, denigratus, & proserpens. Siccitas vehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris insultus, aliquando & bilis vomitus, tormina, capitis gravitas, vertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut ut longissimè abscis, tertia die, in his qui non servantur, & maximè his, qui à vipera fœmina sunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinum sensum scribit. Hinc luctum à vipera manantem viatores divulgant: duos enim instar nervi acutos masculi dentes in ore suo viri eructantes ostentant: vipera verò fœmina semper plures exerit, perniciose suo ore insultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è vipera inflicta plaga sanies aliàs pinguedini similis, aliàs cruenta, interdum sine ullo colore conspicitur. Sed quæ ulcus ipsum caro circundat germinans gravi offert sese tumore interdum cubens, tumq; palàm livida cernitur: quandoq; etiam aquosum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu vacui per ignem tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt: illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum à vulnere, aliæ circa plagam veneno non dissimilem nitorem edentes. Aspera itaq; noxa, vehemens erq; ignescens totum corpus exedit: hic per guttur, atq; collum coeuntes sonitus agminatim strepunt: quinetiam oculorum vertigine mæret. Illicoq; membris gravans imbecillitas, & lumbis anxietas venit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliàs sitis acidum guttur suum exiccat, sæpeq; ex unguibus eum frigus tenet. Hyberna autem nive exuberans grando, omnia membra degravat. Crebrò etiam biliosos ventris sui humores exspuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra sudor nivis jactu frigidior circumfunditur. Colorem interdum lividi plumbi gerit, aliàs obscurum, mox floribus similis est æris: hactenus Nicander. Præstat igitur (ut Aetius author est) priusquam venena prodeat urina, allij plurimum devorare, & vinum meracum copiosum bibere, excitatis subinde vomitibus. Efficacissimum enim eis remedium est allij esus, ac meracior vini potio, inquit Archigenes, adeò ut si quis multum ejus sustineat usum, itemq; meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Convenit item maximè Theriaca ex viperis sine dilatione pota, & vulneri illico superposita. Quin & ipsa vipera excoriata, capite & cauda abscissis, interaneis omnibus rejectis, angullarum modo cocta, & à demorsis devorata, maximum ictus præsidium affert. Caput autem à viva amputatum, diligenter per volsellam prehensum, morsuiq; impositum, ea parte adhuc calente, qua cervicem contingit, venenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc interné calentem morsui imponere, idq; aliis pariter dissectis, frequenter & assidue repetere. Oportet etiam scalpello per ambitum demersum locum circumcidere, & cucurbitulas subinde admovere. A cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expressa à succo folia vulneri illinenda, est enim valde efficax ad viperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex vino potus, tum vulneri exterius illitus, evidens auxilium confert, etiamsi jam moriatur æger. Ajunt præterea, si quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam metaphroditos herba efficax est, & cancri fluviales cum lacte triti, & poti, & vulneri adhibiti. Magnificè etiam prosunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ & jusculum earum subinde bibitum. Præstat & nasturtium plurimum edere, vel tritum ex vino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus & cum sylvestri cumino potus. Utendum etiam omnibus communibus remediis, supra sæpius relatis: quippe supervacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè verò utendum est anchusæ radice, & heliotropio cum vino dandis & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde vomitu rejecti, exhibita statim à vomitu Andromachi Theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, vulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendum ac fovendum est, nam si pauco id tempore fiat, demorsi pejus afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini convenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quemvis cum aceto, aut hastula regia, aut sycomori folia cum pane, aut lauri tenella folia, cocta & cum oleo trita integatur locus aut caprino stercore priusquam claudatur. Cæterùm ut libro de theriaca ad Pisonem author est Gal. non modò è viperarum morsibus revocabitur venenum, apposito tantùm, ut Aetius inquit, viperæ capite, sed ipsa quoq; vipera tota contusa, & vulneri imposita. Contra viperarum morsus mirificè medetur epotus echij succus, herbaq; ipsa vulneri imposita ut superius libro 4. prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit: quandoquidem planta hæc (ut ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeò præstantibus insignitur, ut epota ejus radix ex vino, non percussis modò à serpentibus opituletur, sed eos quoq; qui antea biberint, feriri non patiatur. Commendavit etiam unum adversus viperarum morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantissima simplicia medicamenta partim exterius applicanda, partim bibenda, vel comedenda, quorum nonnulla hic subjiciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, juniperi, & fraxini folia: tritici furfures ex cuta decocto incocta: ervi farina vino macerata, scilla ex aceto fervefacta personatæ, ebuli, & sambuci radices in vino elixatæ: facimentitius cinis aceto subactus, aliaq; complura, quæ brevitati studentes nunc silentio involvimus. Pota verò prosunt cassia odorata, costum, myricæ semen, pistacia, cervi genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, cubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryonia radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliaci ejus vi Serpentinam vocant, cujus historiam, pariterq; usus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modũ describentes retulimus. In viperarum quoq; genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN vocant, cujus etsi nusquam quod extet, meminerit Dioscorides, minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc ejusq; veneni remedia describantur. Siquidem Ammodita, meo judicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Japidiæ montibus. Est enim fera hæc viperæ omnino similis, præterquàm quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quodq; in summo rostro superiori parti eminentiam quandam habeat, acutæ verrucæ similem. Unde circumforanei qui serpentes eorumq; veneni remedia profitentur, hanc feram vulgò appellant Aspido del corno, hoc est Aspidem cornutum. Neq; sanè ineptum illi nomen indiderunt, namque non minori cum velocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos tribus tantùm horis morte occubuisse. Proinde scitè lib. 13. cap. 25. de eo ita scriptum reliquit Aetius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (major enim non pingitur, neq; scribitur) colore verò arenosus per corpus autem maculis nigris insignitus, caudam habet praduram, supernè descissam. A quibusdam verò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudam instar milij ductilem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quam vipera habet, cumq; in multis aliàs ei similis sit, colore magis discerni potest: vipera enim subflava est. Cæterùm ab Ammodite percussos festina ut plurimum mors sequitur: qui verò tam brevi non pereunt, his sanguis è vulnere manat & vulnus intumescit: sed paulò post sanies effertur, sequitur capitis gravitas, & animi deliquium. Qui verò optimè dispositi sunt, & robusti, in triduo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum usq; diem durarint. Celerius verò mors advenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primùm

Ex Nicandro indicia.

Viperarum morsus remedia.

Simplicia medicamenta ex Diosc.

Ammoditæ historia, & venefica vis.

Aspis cornutus

Ammoditæ morsus signa, & curatio.

mum quidem à communibus remediis, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciso prius per ambitum vulneris loco, & superioribus partibus arctissimis vinculis constrictis: quin abscissa, dilatataq; statim scalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulsa pota, castorium, cassia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu Theriace, nec non vulneri eadem illinenda. Utendum & emplastris attractoriis, & subinde cataplasmata, quæ ad ulcera, sive ulcera serpentia conducunt, imponenda.

Sepis feræ consid.

Vipera præterea similis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cujus historiam superius libro secundo retulimus, quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi assignavit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam vocari tradidit. Itaq; cum varia sit apud authores Sepis historia, facilè adducor, ut credam, Sepa reperiri non modo in lacertarum sed etiam in mortiferarum serpentium, & viperarum genere. Quod sane videtur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primo: Præterea nivalis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cavaq; vallis, & salebrosæ rupes, nemorosumq; promontorium, ubi sitibundus ingreditur Seps, colore unquam uno visus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemq; feram se repræsentare, non autem lacertam. Cum verò secundo ait: Sepem item corpore demisso, exiguis haud dissimilem lacertis, declinabis, nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam vocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro 2. ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis, attamen libro quinto, Sepa viperarum generi adscripsit, ubi de aceti mulsi viribus disserens inquit, Acetum mulsum contra morsum ejus viperæ, quam Sepa vocant, haustum meconium, ixiamve auxilio est. Aetius tamen ejus Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes, vel viperæ genera recensetur, his verbis: Serpens qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur. ex crasso autem in tenuem abit: rectà verò ac tardè proserpit. Caput habet latum os acutum: universum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, ut superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus.

Sepis morsus signa, & remedia.

Cæterùm ab ea percussis (ut tradit Aetius) sanguis è vulnere manifestus excernitur, & paulò post sanies graveolens, tumor, & dolor sequi est, sed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus vitiligini, quæ alphos appellatur, similis colore inficitur. Pili, capilliq; è toto corpore defluunt, atq; intra tres aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex iisdem rebus, quæ in viperæ, & cerastæ, & ammodytæ morsu relata sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo, & vinum bibendum myrtites meracius. Conveniet item spongiam calido aceto imbutam, morsui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas una cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere. Hæc Aetius. Ex quib. facile conjici potest, cum ambæ hæ feræ è viperarum sint genere, iis etiā antidotis earum venenum superari posse, quibus viperinum frangitur, & evincitur.

Acontiæ histor. morsus notæ, & cura.

Sed quoniam hæc humanæ vitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem revocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd jaculi, vel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, fieretq; & hanc in Italia reperiri: non alienum duxi de ejus historia ac veneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaq; describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, ubi se multum extenderit, ceu jaculum quoddam corporibus insiliens sic perimit. Hæc ut Aetius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore viridi. præsertim juxta ventrem. ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Ajunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò ubi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac veluti jaculum vibratum corporibus involat, atq; hoc modo verberat. Ab hujus morsu omnia quæ de vipera dicta sunt, sequuntur accidentia, atq; etiam graviora, adeò ut etiam putrefactiones, & carnium defluxus consequantur, ac gravior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad viperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cujusdam arboris umbra æstate media quietem somnumq; caperet, cujus socii non procul oves pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram mamillam, ut illico perierit: at socii audito percussionis sonitu, viso serpente, quem noverant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pavore territi, aufugerunt. Confirmat hoc Julius Solinus cap. 30. Polyhist. his verbis: Jaculi arbores subeunt, è quibus vi maxima turbinati penetrant animal, quodcunq; obvium fortuna fecerit. Reperitur hoc sævissimi serpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, ubi ipsum incolæ à sagitta Saettone, vernaculo nomine appellant.

Σηπεδὼν, καὶ ἀμφίσβαινα. CÆCILIA, ET AMPHISBÆNA. CAP. XLVIII.

CONsimilia suprà dictis in vipera eveniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademq; ferè auxiliantur: quare hoc venenum privatam descriptionem sortitum non est, neque visum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remediis ad viperas scriptis, percussi ab eis adjuvari soleant.

Amphisbænæ, & Cæciliæ consid.

NOn desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ utranq; serpentis extremitatem occupent: fieriq; ob id putent, ut fora in utranq; partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ septem capitibus constare fabulantur: ad quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negaverim ego id monstrose, & præter naturæ intentionem evenire non posse, in omni serpentium oviparorum genere, quemadmodum & volatilium. Siquidem pluries compertum est, ex uno tantùm ovo duobus vitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas modò totidem crura, totidemq; pedes: atq; etiam lacertæ visæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non utiq; statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitissimè, & apertissimè confirmat Aristoteles libro, & capite tertio de generatione animalium, sic inquiens: Monstra rarò admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt, sed crebrius in ijs quorum partus est numerosus, & præcipuè in avium genere, potissimumq; in gallinis.

Monstra in avium genere.

Iis enim partus numerosus, non modò, quòd sæpe pariant, ut columbæ: verùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coeant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quod si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine ulla supervacua parte generantur. Sed si vitella continuantur, nec ulla interjecta membrana disterminantur, pulli ex ijs monstrifici prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, aliis totidem: quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (vitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur, quanquam cibus idem, indiscretusq; suppeditatur. Jam serpens etiam biceps visus est, videlicet eadem de causa: nam id quoq; genus ova parit,

& mul-

& multa numero: hæc Aristoteles. Quæ sanè mihi facilè persuadent, ut credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur. Verùm quando quidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo utrisq; extremitatibus, capite scilicet, & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè possit caput à cauda discerni, existimavere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aetius lib. 13 cap. 28. scribit, Scytalam (hanc alii Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex crassis in caudam tenuem abeunt, sed æqualis crassitudinis in universum existunt, ut neq; cognoscant videntes ea, juxta utram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alvi tineis, tum in erucis quibusdam tum etiam in hirundinibus conspicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex utraq; parte progrediatur, unde à Græcis illi nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) ut hæc verba, quæ in eo leguntur, apertè ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & navigia utrinq; proram habentia, cui natura ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, ajunt si mulier gravida supergressa fuerit, malè abortum facit: hæc ille. Cæterùm, ut ipse Aetius scriptum reliquit, ab utraq; demorsis contingit morsum obscurum esse, ac vix apparere, veluti sunt muscarum ictus: quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, ut apum & vesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoq; quæ de illis sunt relata, verùm facultate intensiore. Ex his etiam Aetii verbis conjici potest, cùm horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus fit, Amphisbænæ caput inesse terrenis vermibus, vel alvi tineis persimile, ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterum ab altera non nisi difficilè discerni possit. Cæciliam autem Hetrusci vulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro, oleastri baculo circumvestitum, si manibus frigere torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumq; nexus dissolvit.

Amphisbæna biceps non est.

Utriusq; morsus signa, & curatio.

Δρύϊνος. DRYINUS. CAP. XLIX.

A Dryino morsis pustulæ, molestique dolores incidunt, præsertim quà dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, torminaque consequuntur. Ab eo ictis convenit aristolochia cum vino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

Dryinus, ut in theriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concavis fagis, in montibus versatur. Appellant enim alio nomine etiam hydrum, sed & alii chelydrum, qui relictis bryis, palude, suaq; natura, donec lacus venatu intercipit in pratis moluridas, & ranas. Hic si à myope musca illa quævis animantia provocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, tum concava quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, ideoq; hydro simile: gravis autem fœtor à corpore ejus evaporat. Quemadmodum quando incurva, nec non abrasa corii præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuvias & pelles hument. Si quempiam is vel in talum, vel pedis plantam percusserit, à corpore icti hominis difficilis odor sparsus fertur, atq; circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & tristitia quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflaccescit, & perit: cutis cum corpore admodum male olet, adeò ipsum atrum venenum semper depascens consumit, quin & caligo lumina ejus obfuscans, occultansq; malè affectum perdit. Alii à dryino icti caprarum instar seu ovium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Urina eis decutitur, & pallescit: Ipsi verò dormitantes stertunt, frequentibus singultibus correpti, aliàs per collum vomitum fellis similem, aliàs cruentum eructantes, ipsumq; malum acrem sitim generat, postremò laborantibus membris tremorem effundit: hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic ferè mortifera inditum est, quòd in quercuum cavernis, quæ propè radices sunt stabuletur. Græcis enim quercus δρῦς dicitur. Proinde Galenus lib. de theriaca ad Pisonem, de Dryino ita scribit, Dryinus serpens sic nominatus quod in radicibus quercuum vivat, tam malignus ad perdendum proditur, ut ejus, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoq; ipsæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari ajunt, ut quemlibet gratum odorem pravum esse existimet, nec alterius præterea rei queat sentire: hactenus Galenus. Dryino, ut Aetius inquit, abundat Hellespontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atq; adeò fœtidus est, ut etiamsi quis eum non videat fœtore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, ac asperrimis squamis circa universum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor vehemens, nomæ, delirium, corporis siccitas, singultus, biliosus vomitus aut omnino simplex, urinæ suppressio, tremor, interceptio vocis, stupor, scissura, & mortificatio percussorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoq; ex iis, quæ in vipera morsis dicta sunt, opem sentiunt: itemq; ex communibus remediis juxta consequentium accessionum proportionem adhibitis.

Dryini historia, & ejus ictus notæ ex Nicandro.

Ex Gal.

Dryini descriptio, & morsus curatio.

Αἱμόῤῥοος, καὶ διψάς. HÆMORRHOUS, ET DIPSAS. CAP. L.

AB hæmorrhoo ictis vehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractaq; corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunq; parte corporis cicatrix illa fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per alvũ cruenta ejiciuntur, profluenaq; sanguis in globo coit. A pulmone sanguinem extussiunt, & in vomitiones effusi sine remedio commoriuntur. Quos verò dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisq; usq; eò pertinax, ut satiari non possit, ac sine ulla intercapedine excruciet; & si potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt iis, qui antea potus nihil hauserint: quare propter continuam sitim, & præster, & causon, aut dipsas appellatur. Hæmorrhoi, dipsadisque morsus velut immedicabiles, à plerisque majorum deplorati relinquebantur, quare si peculiaribus contra dipsadem remediis egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem scarificatione uti, ustionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione opus erit consequenter quàm acerrima cataplasmata admovere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, utiles esse. Me-

cæ potiones,& lavacra prosunt, quæ subinde interjecto brevi spatio assumenda sunt, priusquàm morbi genus emerserit,quo semel erumpente opem ferre non potest ulla medici opera. In ictu hæmorrhoidis eadem prosunt.Insuper quę in commune opitulantur,ut scarificationes,ustiones,acres cibi,meraci potus,& quæ nunc in dipsade definivimus.Quinetiam decocta vitis folis,& cum melle trita.

Hæmorrhoi perniciosus ictus,& hist.

*HAemorrhous,& Hæmorrhois,authore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, sui ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt : quippe percussi,sanguine per os,& nares,totoq; corpore effuso,intereunt. Hic (ut in Theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas assiduè incolit, asperum, supinum, & modicè pendentem lectum illic sumens, ubi tractum suum habeat,deinde pabulo satur fiat.Longitudo ejus pedis vestigio aequalis:cæterùm quod ad latitudinem attinet,à capite adusq; caudam totus & subtilis,& minutus est.Aliàs colore igneo,aliàs rursum candent. Collo satis constrictò est gracilis cauda necessariò in arctum contracta,extenta est angustè,& tenuiter. Supra ejus frigidos,& nivales oculos,duo cornua fronti sunt infusa:albore luminum suerum,locustis vel sylvestribus apibus par. Insuper horribile,& asperum et caput horret,obliq; modico corpore suo ins[...] cerasta claudicans. Ex medio etiam dorso parvum navigium semper appellit,ad terram ventrem suum atterens : squamis verò & itinere parum substrepit,perinde ac arundinis copiam transeat.Post ictum statim decolor species accurrit,nigra nimirum,corq; ipsum dolore circumangitur: venter aqua refertus efflnit. Quin & prima nocte sanguis cùm ex naribus,tum collo, & auribus salit,recens bilioso veneno coinquinatus : lotium item rubens accurrit,quaq; in corpore sunt vulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturq; : cutes omnis fuligine contrahuntur.Caveas itaq; in primis,ne in te fœmina hæmorrhois virus suum jaculetur.Nam si cui morsum illa infixerit, ei gingiva simul ignescunt, penitusq; & unguibus sanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graveolentes, seu humentes molunt:hæc ex Nicandro.Cui subscribit Aetius,sic inquiens.Animalia hæc (hæmorrhoum,& hæmorrhoida intellige) colore quidem sunt arenoso,magnitudine autem tres palmos æquant,& in tenuem caudam angusta figura paulatim desinunt.Sunt autem igneo oculorum fulgore,rectaq; & tarde prorepentes. Per corpus verò multis notis albis,& nigris variegata sunt,& asperioribus squamis obsita:quapropter dum serpunt,sonus auditur. Et fœmina quidem ventri incumbens,per terram reptat,& grossum infernè circa caudam firmat : mas verò circa ventrem ingressu nititur,& collum serpendo extendit.Consequitur,horum morsum color ictis loci cruentus,coloris tetri, & nigricans : ex quo nihil in initio effluit,præter quam paucum quidpiam aquosum.Ventriculus dolore tentatur,adestq; spirandi difficultas.Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsus foraminibus : & si qua in corpus obducta jamdiu sit cicatrix,ea rumpitur,& sanguinem profundit,atq; hæc quidem in maris Hæmorrhois morsu contingunt. A fœmina verò Hæmorrhoidis morsu ad hæc & anguli oculorum,dentium gingivæ,& unguium radices sanguine manant,& ut simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit.Dentes præterea excidunt,& gingivæ putrescunt. Horum porrò curam facere oportet,primùm quidem sanguinis eruptioni obluctando ac resistendo iis medicamentis,quæ aptè sanguinem sistere possunt, deinde cataplasmata plagæ imponendo ex foliis vitis coctis tritis cum melle,& portulacæ foliis cum polenta.Antea verò quàm cruenta prodeat urina,allij multum devorent,multumq; vini diluti bibant,& ad vomitum cogantur,deinde confestim Theriaca exhibeatur,& posteà pisces multos,allia trita cum oleo tincto edant. Sumant item in cibo panem, & uvam passam dulcem,& deinde vino diluto largè hausto vomant.Plaga verò aqua frigida proluatur : vesica autem spongiis calidis foveatur.

Hæmorrhoi morsus notę, & curatio

Dipsadis historia, morsus signa, & cura.

Sed jam de DIPSADE disseramus, quæ sic à Græcis dicta est, quod continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Hujus mentionem fecit Galenus lib.11 simp.med.ubi ejusmodi feras in Lybia,non in Italia repertis scribit : quòd hæc regio humida sit,illa verò siccissima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ viperas venabantur, accepisse ait, quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimant. Quare longè minus nos iis circumforaneis fidem præstare debemus,qui Marsos hosce imitati,divi Pauli generi se adscribunt,seq; inde ortum duxisse prædicant. Nam si Galeni ætate hi mendacissimi nebulones universo orbi imponebant,veri quidem simillimum est,eos qui hodie per Italiam vagantur,longè magis decipere posse,quàm fecerint Marsi illi antiqui,quippe non dubitandum, quin totum astus à Galeni seculo in hunc usq; diem protractus, maximum susceperit incrementum, quod constet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum proclivia,ætate magis acui.Meminit etiam Dipsadis Gal.lib.de theriaca ad Pisonem,sic scribens.A Dipsade commorsi causo febris malè conficiuntur : nam & multa siti, & æstu vehementi vexati, interdum & disrupti diem obeunt. His Galeni verbis subscribit Aetius lib.13.ubi sic inquit : Dipsas,quæ à quibusdam Causus appellatur,viperæ est species quæ magis in maritimis locis reperitur,quàm alibi,magnitudine cubitali, ex crassa in tenuem desinens: notas autem habet per omne corpus fulvas,& nigras:caput verò angustum. Sequitur autẽ ab ea demorsos,præter ea quæ de vipera dicta sunt, & sitis intolerabilis planè,adeò ut etiamsi multus potus eis adhibeatur,sitis non sedetur. & tamen neq; per urinas,neq; per vomitum,neq; per sudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis,aut ob multam sitim exusti, si potum non sumant : aut ob multam potus repletionem distentus rumpitur venter,vel inferne circa inguina,vel circa imum ventrem,ut in aqua intercutem sæpius evenit.Cæterùm & his,ceu à vipera demorsis,auxiliamur:propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur. Alvus item per infusum eluatur,& oleo cum decoctis exhibito,ad vomitum cogendi sunt malè affecti. Ad plagæ verò locum,post exustionem,circumcisionem circumquaq; scalpello factam,cucurbitularum affixionem & dissectas gallinas admotas,calx viva cum oleo imponitur,& emplastra attractoria,& theriaca illinuntur. Porrò Dipsadis privatim meminit Aelianus lib.9.de hist.animal.sic inquiens:Dipsas cujus vim, & naturam ejus nomen nobis declarat, inferior quidem est magnitudine,quàm vipera,sed tamen in occidendo quàm celerrimè superior.Cujus morsu confixi, etsi assiduam potionem hauriant, ad sitim tamen continuò exardescunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Sostratus cùm albam esse ait,tum duas in cauda lineas nigras habere. Et sicut audio, vario, multiplicíq; nomine nuncupatur : quidam presterem vocant , alij causonem , alij anombaten à quibusdam melanurus appellari fertur.Cùm in Aphrica tum magis in Arabia nascitur : hæc Aelianus. Ex quibus verbis manifestè deprehenditur error Leoniceni viri alioquin eruditissimi, qui Dipsadem putavit corporis forma nullis notis à vipera diversam esse. Nec equidem scio,qua ratione,vel authoritate nixus,in hanc opinionem venerit,in eaq; perstiterit.

Leoniceni error.

Νάτριξ. NATRIX. CAP. LI.

AB Natrice demorsis ulcus dilatatur,& lividum,ac ingens evadit.Sanies ex eo multa,&atra,&malè olens,non secus atq; iis quę serpunt ulceribus,expuitur.Si ergo morsum natrix adegit,prodest origanum tritum,& aqua subactum:lixivia cum oleo indita,aut aristolochiæ cortex, aut querna radix minutim

nutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ aristolochiæ drachmæ in potione poscæ cyathis duobus, deinceps marrubii succus, vel decoctum alterius cum vino: favus recens datur in aceto.

Hydrus anguis in aquis plerunq; degit, à quibus nomen sibi vendicavit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, vocent. Hic si relictis aquis, terras inhabitet, longè nocentior evadit, vocaturq; tunc Chersydrus. Differt tamen is à dryino, qui (ut superius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipse de Hydro, cujus nunc historiam, morsus discrimina, & remedia prosequimur, disseruit sub Chersydri nomine in theriacis, sic carmine in prosam verso scribens. Age itaq; Chersydri, qui aspidi conformis est, figuram aqualem recita. Sed plagam ejus malefica, & pessima sanè signa sequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expassa ab internis partibus, humentem ictum satis certò indicat, putredine fatiscens. Quinetiam dolores immensi ignescentes, hominem tandem interimunt: mox etiam per membra pustulæ finguntur, aliæ ex alia parte invicem turbantes ægrum. Atqui chersydrus jam antea in uvido, seu parum aqua habente lacu, irreconciliabilem canis iram adfert. Enimvero ubi sole aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic serpens in terra sese continet, & squalidus, & deformis in sole tetrum corpus suum refocillans: in semitis autem, lingua sua afflando sitibundus sulcos exedit: hac ille. Chersydri quoq; meminit Aetius lib. 13. c. 35. his verbis: Serpens hic chersydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquosis degit locis, & hydrus appellatur ab ipsis aquis, hoc est natrix, postea verò siccos incolit locos, & ex compositione locorum, chersydri, id est natricis terrestris, nomen invenit. In humectis quidem locis, ex humido victu exsatiatus, non purum venenum habet: cùm autem terrestris fit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma parvam terrestrem aspidem refert, præterquam quòd cervicem non ita latam habet: hoc enim insigne solum aspides præ his habent. Qui igitur ab hoc morsi sunt, iis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum serpentium morsu, veluti est tumor, continuus dolor ardens, lividus locus & faculentus, vertigo oculorum, exolutio, vomitus biliosus ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut & per ventrem quadam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remediis etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Privatim verò conis cupressi drachmam unam, & myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle rosaceo, aut vino mulso in potu exhibeto. Juxta verò affectum locum calcem vivam, & similia, cum oleo imponito. Hydri sive Natricis hist. Chersydri natura, morsus & curatio.

Κέγχρος. CENCHRUS. CAP. LII.

Cenchri morsum, qui viperino ictui similis est, putridum ulcus sequitur: carnes antea, ut in aqua intercutem, prætumidæ defluunt: lethargo corripiuntur, & veterno pressi somnos captant. Erasistratus eos jecinore, intestino jejuno, coloq; conflictari author est: quippe dissectis ipsis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morsis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini semine illitus, & satureia trita, & sylvestris ruta, & serpyllum, cum duabus hastulæ regiæ drachmis, & tribus vini cyathis, aut aristolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Quamvis Aetius appellavit Cenchrum ammoditen, & Acontiam cenchriten, non tamen propterea censendum est Cenchrum, de quo hic disserit Dioscorides, ammoditen, aut acontiam esse: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec similitudinem. Ea autem de causa Cenchrus dictus est, quòd maculis per quàm minimis (ut Lucanus est author) milij magnitudine, & colore, universum ejus corpus respersum appareat. Avicenna cenchrum famosum appellat. Cenchri consid.

Κεράστης. CERASTES. CAP. LIII.

A Ceraste percussis locus attollitur, cum duritia pustulosus, è plaga sanies profluit, modò atra, modò pallidior: sed toto concretu varicosus intumescit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: deniq; rigore nervorum distenti commoriuntur. Si cerastes percusserit, cita partis amputatio suffragatur: quare sine mora ictam partem amputare, aut scalpro confestim circumcidere, & iis similia prosequi oportet. Urentis insuper reliquiis admovenda: siquidem virus hoc veneno basilisci simile est.

Cerastæ, quorundam probatissimorum authorum testimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum instar oriuntur, à quibus cerastæ, hoc est cornuti, nomen invenerunt. Horum morsus lethalis ferè semper fuerit, nisi (ut Dioscorides inquit) demorsum membrum statim à reliquo corpore abscindatur, amputeturq;, aut saltem illico omnis caro, quæ demorsum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert Aetius) cubitalis est longitudinis, longissima duorum est cubitorum, corpore verò arenosa & juxta caudam desquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum similitudine: partes verò circa ventrem ex ordine squamis obsita sunt, quapropter in serpendo sonum sibilo similem edit, per obliquum autem, non rectà prorepit. Julius Solinus Cerastam (inquit) quadrigemina cornicula, non quidem gemina gerere scribit cap. 30. Polyhistor. quarum ostentatione velut esca illice sollicitatas aves perimunt. Nam reliqua corporis de industria arenis tegunt, nec ullum indicium sui præbent. Cæterùm percussis ab ea, elevatio ac tumor plaga capitis clavi similitudine insurgit, & sanies profluit vini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, velut in cruentatis ac sugillatis aliàs fieri consuevit. Reliqua item, quæ in viperæ morsu dicta sunt, etiam his succedunt, cum incensione vehementiori. Ut plurimùm verò usq; ad nonum diem supersunt. Remedia autem eadem, quæ morsis à vipera conferunt: hæc Aetius. Cerastæ morsus exitialis, & auxilia.

Ἀσπίς. ASPIS. CAP. LIV.

AB Aspide ictis vulnus exiguum prorsus, quasi ab adacta acu citra tumorem conspicitur: sanguis exiguus ille quidem, sed ater distillat: caligo velox oculos obnubit: labor io totum corpus multiplex, omnino levia, & non sine voluptate consequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit, At vir perit absque labore virens, atq; discolor: mediocris stomachi dolor afficit: frons perpetuò revellitur: genæ contremiscunt, quasi sine sensu in somno vacillent: hoa mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm iis, qui ab aspide feriuntur, quæ de ceraste scripta sunt, auxilia dari debent. Nam venenum hoc, quemadmodum basilisci, aut sanguis bubulus, celerrimè in arteriis sanguinem cogit.

Aspidis perniciosus ictus, & genera tria.

Reperio apud eos authores, qui animalium historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & unumquodq; ubi hominem morsu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta est earum veneni vis in hominum necem, ut rarissimè serventur, qui ab eis percussi fuerint. De his scribens Gal. libro de theriaca ad Pisonem, sic inquit: Inter aspides nominatas ptyas collum exporrigens, & spatij mensura longitudinem, perinde ac si tunc rationalis fera facta esset, venenum solerter corporibus inspuit. Harum itaq; ferarum una (siquidem tria sunt Aspidum genera ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cum vellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi concivisse. Hæc ille, qui subinde pluribus historiam enarravit tam invicti animi hujusce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniam vocatam, id nominis sibi comparasse volunt, quòd hirundinum modo dorso nigricet, & candicet alvo: quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat, chersæa verò ita dicta est quòd in mediterraneis semper degat. Harum omnium meminit Aetius lib. 13. cap. 20. sic inquiens: Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur: quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam verò chelidoniæ quæ circa fluviorum ripas, præsertim Nili, latibula habent. aliæ verò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur majores sunt, & quandoq; usq; ad quinq; cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximè verò ptyades, cinereo sunt colore, viridiq; & ad auri colorem inclinante. Terrestres verò ut plurimùm & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subvirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt: vulnera enim in demorso loco, veluti ab acu puncta inveniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmellæ verò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, nisi violentum animal sit, quod morsum infixit. Consequitur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, assiduus hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis gravitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem verò convulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidonia verò ictu præsentissima adest. Porrò his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxilium autem ab aspide morsis ferunt, & præsertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousq; aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem percepient: hepar enim in morsis ab aspide primum ajunt sensu privari. Cæterùm ad prænotionem, an victurus sit percussus, centaurium cum vino tritum bibendum præbent: siquidem enim evomet pharmacum, morietur: si non, vivet. Quò verò veneni in corpus distributi vis probè evomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus: aut opopanax cum vino diluto detur, & confestim evocet. Numinius autem inquit: Origanum viridem, aut aridam pro ægri viribus cum vino dato. Post vomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remedijs prædictis. Utiliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil læditur. Præter opinionem verò auxiliatur Theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem & assiduæ excitationes cum evulsionibus, & plagis, & universi corporis motus, & aqua marina calida profomente aspersa: hactenus de aspidibus Aetius. Efficacissimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantissimum antidotum contra venenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua vitæ, & antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in universum corpus diffunditur, venas, & arterias confestim permeans. Unde prohibet, ne sanguis & spiritus in vasis refrigerati cogantur: atq; aucto calore innato, veneni vim arcet potentissimè, idq; superat citissimè.

Aspidum histor. ictus noxæ & cura.

Βασιλίσκος. BASILISCUS. CAP. LV.

ERasistratus in libro, quem de medicaminibus, & venenis condidit, de vocato basilisco scitè ita refert. Cùm basiliscus momorderit, vulnus ad auri colorem efflavescit. Itaque in plurimis, quæ virus ejaculantur, comitea notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, ut idem Erasistratus author est, auxiliatur castorii drachma in vino pota: item papaveris succus. Ictuum remedia ita se habent.

Basilisci varia historia.

Multiplex variaq; est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum vocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciei animal esse Basiliscum, ut solo oculorum intuitu, alii sibilo tantùm, alij halitu, alij verò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui vulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ovo hanc sævissimam feram nasci putant. Ex hac itaq; historiæ varietate ac inconstantia facilè adducor, ut credam, plerosq; historiam Basilisci, ut fabularem descripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atq; adeò nostro judicio adstipulari videtur. Siquidem ne cum aliis accusaretur, Erasistratum citavit, authoremq; historiæ hujus fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) ubi sic inquit: Basiliscum bellua subflava, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, videntes se, & audientes necat: atq; si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc ajunt omne aliud reptilium genus cavere, ne Basilisco vicinum habitet. Libro verò 10. cap. 1. de simp. med. facultatibus, idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare videtur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam vocant βασιλικὸν θηρίον, ne videre quidem mihi unquam contigit: & si vera sunt, quæ de illa referunt, periculosum etiã est vel prope accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscũ tanta veneni acuitate, & immanitate pollere ait, ut quanvis magnitudine dodrantalem non excedat mensuram, serpentes tamen omnes etiã ingentes, suo duntaxat halitu extinguat, adeò ut virga quoq; è longinquo contactus, illico tangentẽ conficiat. Scribit Julius Solinus, vires ne defuncto quidem Basilisco deesse, eaq; propter ejus emptas esse reliquias à Pergamenis amplo sestertio, ut ædem Apollinis manu insignẽ, nec aranea intexerẽt, nec alites involarẽt, cadavere ejus reticulo aureo

suspense,

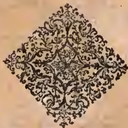
suspenso, & ibidem collocato. Hujus item horrendissimæ feræ historiam tradidit Plin. lib. 8. cap. 21. ubi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, ut plerique existimavere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, persuadent. Juxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisque membris iners, caput tantùm prægrave ægrè ferens: id dejectum semper in terram. Alias internecio humani generis, omnibus, qui oculos ejus videre, confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat provincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insignis. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, ut reliqua, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, verùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis vis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta, & per eam subeunte vi non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupivere reges videre) mustelarum virus exitio est: adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Injiciunt eas cavernis facilè cognitu soli tabe. Necant illæ simul odore, moriunturque, & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de basilisco Plinius. Quem tamen plura cum aliis fabulosa narrasse putamus. Nam si tantùm oculorum intuitu, sibilo aut halitu hominem interficit, non equidem video, quomodo factum sit, ut ii qui ipsum viderunt, ejusque faciem adnotarunt, ex quorum postea relatione hujus ferè historiam plerique descripserunt, incolumes evaserint: præsertim cùm tam parvum sit animal, ut nisi è propinquo loco conspici possit. Atque adeò hinc mihi impossibile videtur, quin ipse aspicientes non viderit, cùm (ut Plinius refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, sed celsus & erectus: vel quòd ex infecto circumstante aere, qui viderunt, non perierint. Cæterùm cùm Erasistratus his fabulis nullam fortasse fidem adhiberet, certoque sciret Basiliscum morsu tantùm, ut alia fera, homines interimere, ejus duntaxat morsus curationem instituit. Verùm quandoquidem hujusce veneni vis adeò vehemens, & immanis existit, ut expugnari non possit, non est cur plura hic referam, quàm ex Erasistrato memoriæ prodidit Dioscorides. Quem ducem & authorem secuti, ut ipse suis de medica materia libris hoc sexto finem imposuit, ita nos nostris in eos commentariis, quos ad nostram communemque rei medicæ studiosorum utilitatem conscripsimus, jam extremam manum imponemus.

Catoblepas.

Plura fabulosa in Basilisci historia.

Non obliti immensas gratias agere DEO optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus sempiternam.

LIBRI SEXTI ET ULTIMI FINIS.

DE RATIONE
DISTILLANDI AQUAS
EX OMNIBUS
PLANTIS:

Et quomodo genuini odores in ipsis aquis conservari possint.

DE RATIONE DISTILLANDI AQUAS EX OMNIBUS PLANTIS, ET QUOMODO GENUINI ODORES IN IPSIS AQUIS CONSERVARI POSSINT.

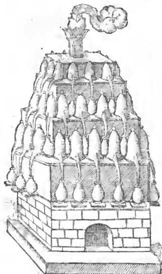

RISCORUM medicorum nemo fuit, qui quicquam ad posteritatem transmisisset de arte eliciendi aquas stillatitias ex plantis, vel aliis quibusvis vegetabilibus. Parabant illi potiones suas ex diluris, vel decoctis, ad curandos corporum nostrorum affectus, aquarum stillatitiarum nulla habita mentione. Inventum hoc novum est, referuntq; quidam ad Chymicæ artis professores: alii ad Medicum quendam, qui (ut narrant) rerum experimenta admodum diligenter investigans, dum fortè fortuna Betam decoctam, & adhuc calentem, in stanneam patinam effunderet, alteram similem patinam superponeret, ne statim refrigesceret olus: id ubi sub edendi tempus rursum detegeret, videretq; superiorem patinam aqueo liquore, ipsoq; copioso adeo resudantem, ut undiquaq; plurimæ excurrerent guttæ, quæ oleris jam cocti tum odorem, tum saporem resipiebant, illico, artem à natura edoctus, instrumentum excogitavit plumbeum, campanæ rostratæ simile, ad contegendum æneum vas, plantarum plenum, super fornace constitutum, ut hinc claras limpidasq; consequeretur aquas: id quod illi felicissimè cessit. Elegit autem ille plumbeas hasce campanas, quòd certò sciret, plumbum ob suam, quam possidet, frigiditatem, ascendentem è plantis ab igne calefactis vaporem, perquàm facilè in aquam vertere posse. Et rectè quidem, cùm è nullo alterius metalli, aut materiæ alembico tam copiosa educatur aqua, ut è plumbeo. Id cùm deinde contemplarentur alii, novum modum excogitarunt, quo uno tantùm igne, & una tantùm fornace, plura concalefacerent vasa, singula singulis plumbeis Alembicis contecta, ut minore sumptu ac labore copiosas adipiscerentur aquas. Quamobrem fornacem, cujus imaginem primo loco dabimus, sibi fabricarunt. Cæterùm cùm non desint, qui semper meliora inventis addere satagunt, præsertim Chymisticæ facultatis Magistri, ij cum viderent ejusmodi aquas plumbeis Alembicis paratas, suarum plantarum odores, saporesque haudquaquam resipere, sed potius fumum olere, & adustionis nidorem, & quæ ex amaris, acutisq; plantis fierent, nec amaroris aliquid, nec acredinis, sed dulcedinis non parum gustantib. reddere, aliud ad destillandas a plantis aquas invenerunt instrumentum, quod Vesicam appellavere, quo passim utuntur ij, qui è vini, aut cerevisiæ fæcibus Aquam vitæ distillant, herbis unà cum communis aquæ non mediocri quantitate, in vas æneum conjectis, ut ex fornacis ipsius imagine quispiam videre poterit. Sed concinniorem modum postremi repererunt, qui ejusmodi aquas in ferventis aquæ Balneo (quod Mariæ vocant) aut super vaporibus extrahunt, siquidem constat eas aquas esse multò præstantiores, quòd suarum plantarum tum odorem, tum saporem egregiè retineant. Evenit sanè hoc, quoniam balneum calentis aquæ, sua ipsius humiditate, partes tenuiores retinet, conservat, ac custodit, quo fit, ut eæ non resolvantur suis in plantis, quemadmodum in ijs, quę lignorum, aut carbonum violento igne exuruntur. Quapropter inter aquas, quę balnei calentis vi destillantur, & quæ plumbeis instrumentis extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter vinum & aquam. Quippe quæ fiunt in balneo aquæ bullientis, aut super ipsius vapore, vitreis rostratis organis ad id muneris paratis, ut postea ostendemus, eæ ab herbis & floribus, à quibus manant nec sapore (ut paulò antè diximus) nec odore discrepant. Quin non solum proprias plantarum qualitates secum trahunt, sed & tam limpidæ & sinceræ proveniunt, ut ne tantillum quidem fumi, vel adustionis nidorem resipiant. Contrà verò nunquam vel rarissimè gustaveris aquas è plumbeis Alembicis resultantes, quin tibi fumidum quoddam in ore relinquant. Quæ res non modo gustantibus, bibentibusve præsertim ægris, qui cæteris morosiores semper esse solent, nauseam movent, & molestiam afferunt, sed plurimum noxæ pectori, ventriculo, jecinori, visceribusq; omnibus ingerunt, quòd à metallicis vasculis, è quibus derivantur, malam qualitatem eliciant, & in se ipsas contrahant. Patet hoc manifestissimè in Absinthii aqua, ex Alembico plumbeo profecta, nam eam dulcem esse constat, non amaram. Id quod à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) evenire certum est. Et non solùm in Absinthii aqua, sed etiam alterius cujusvis plantæ temperamento calido, & sapore acri præditæ. Siquidem cùm plumbeus Alembicus hujuscemodi herbarum vaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus superficietenus afficiatur, corrumpaturve, fit quidem, ut superficies ipsa ita affecta in cerussam tenuissimam vertatur, quæ deinde aquis sese commiscens, illis dulcedinem addit. Atque id videre est in albo talium aquarum sedimine, præsertim ubi aquæ per plumbeum Alembicum recens paratum meaverint. Nam vas, quod diu in hoc opere usurpatum est, obducta circumquaque quadam veluti gypsea crusta, non ita facilè à vaporibus deraditur, & in cerussam vertitur. Nulli autem mirum esse debet, si ab acri plantarum vapore plumbi superficies in cerussam mutetur, cùm cerussa ipsa (ut Diosc. est author) paretur laminis plumbeis, super aceti vaporibus suspensis, & super craticula ex arundinibus parata extensis. Quod quidem iis non accidit, quæ duplici vase, vitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur, nam eæ sufficienter amarescere, aut fauces linguamve mordicare, si fiant ex amaris, aut acerrimis plantis, apertissimè sentiuntur. Præterea carent dulcedine, quòd à vitreis Alembicis, unde guttatim fluunt, nullam adscititiam qualitatem recipiant. Porro, quæ parantur instrumento, quod Vesicam appellant, stanno circumlito, longè meliores habentur, quàm quæ è plumbeis rostratis campanis evocantur. Quòd ignis fornacis herbas in aqua fervescentes, nec ustulare, nec fumido nidore inficere queat. Attamen nec hæ integras herbarum vires retinent, ob quæ communis admistionem

mistionem

miſtionem, quę illas ſuffocat & hebetat. Quamobrem aquis illis palma danda, quæ in Balneo Mariæ, aut ſuper ejus vapore paratur, & præſertim quæ fiunt ex herbis facultate calidis. Et hæc de modis diſtillandarum aquarum, à plantis, & plantarum floribus, in univerſum dixiſſe ſufficiat. Peculiaria enim inferius deſcribentur, ubi fornacem, & inſtrumentorum imagines appictas dabimus. Quod autem ad aquarum ſtillatitiarum vires ſpectat, ſciendum eſt, iiſdem eas pollere viribus, quibus & herbę, floreſve, à quibus eliciuntur, præditæ ſunt, verùm non adeò præſtantibus, quippe quòd in diſtillando non modicum ſubſtantiæ deperdatur, & in auram evolet, quo fit, ut non deſint Medici, qui decoctis potius utantur. Siquidem ex guſtu olfactuq; apertiſſimè conſtat longè plus virium in his contineri, quàm in aquis ſtillatitiis. Verùm quia decocta ægris non æquè placere ſolent, ut aquę ipſæ diſtillatę, ideo hæ potius, quàm illæ eligendæ, ubi ægrotis noſtris gratiora pocula offerre volumus. Ad quam rem etiam Mytopolarum diligentia requiritur, ut eas aquas probè & cum induſtria conficiant, ſi & ægrotantium & Medicorum gratiam ſibi conciliare volunt. Sunt itaq; diligenter diſtillatæ aquæ utiles admodum, adeò ut decoctis, quibuſdam in medicamentis, non parum anteferri debeant. Nam ubi in ardentibus febribus, & æſtatis fervoribus potius aliquis parandus fuerit, qui & ſitim valenter reſtinguere, & guſtum potantis oblectare queat, felicius, commodiusq; id procul dubio fiet cum aquis diſtillatis, admiſtis aut vino Punicorum malorum, aut Julapio è roſarum, aut violarum aqua parato, aut ex citrei, aut limonii mali ſucco, quàm cum quovis decocto, quantumcunq; optimè confecto. Idem etiam evenit, ubi aut ad oculorum morbos collyria, aut in capitis dolore oxyrhodina, aut in jocinoris, & cordis affectibus epithemata paranda erunt. Præterea, quantum conducat aquarum diſtillandarum artificium ad odoramenta paranda, cùm in Medicum potiſſimum uſum, tum ad univerſi corporis delitias: quales ſunt, quæ parantur è floribus roſarum, pomorum aurantiorum, Myrti, & aliarum plantarum, quorum flores ſuaviſſimè ſpirant. Quinetiam ad mulierum ornatum, quæ ſubinde ſuis utuntur aquis diſtillatis ad conciliandum faciei nitorem. Ad hanc rem ſunt efficaciſſimæ, quæ è radicibus Polygonati, Bryoniæ, Cucumeris agreſtis, Ari, & Fabarum floribus ac Tiliæ parantur. Verùm cæteras ſuperat, quæ è Limonum ſucco in quo minuta cochlearum quarundam marinarum candidiſſima putamina, magnitudine piſi granum parumper aut nihil excedentia, pluribus diebus fuerint macerata, & deinde in balneo ferventis aquę unà cum ſucco ipſo diſtillata. Siquidem hæc non ſolùm cutim attenuat & erugat, ſed nitorem elegantiſſimum addit. Id quod neutiquam ſilentio mihi prætereundum duxi, ut non ſolùm viris ſatisfeciſſe videar, ſed etiam nobilibus matronis, & cæteris quibuſcunq; mulieribus, quarum gratia mihi non parvifacienda eſt. Quo fit ut admodum neceſſarius ſit aquarum diſtillatarum uſus apud omnes nationes, & præſertim apud eos Medicos, qui politicè, & cum omnium laude Medicinam exercere deſiderant

PRIMA FORNAX.

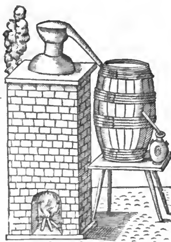

I.

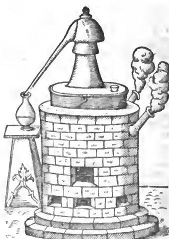
HÆc fornax in teſtudinis acutæ formam parata, quàm plures poteſt fovere & ſuſtinere plumbeas roſtratas campanas, quæ unico tantùm igne calefieri poſſunt. Attamen hiſce plumbeis alembicis ii tantum utuntur pharmacopæi, qui hactenus præſtantiores aquas facere neglexerunt.

SECUN-

SECUNDA FORNAX.

TERTIA FORNAX.

QUARTA FORNAX.

II.

VESICAM æneam, æneo pariter alembico coopertam continet, cujus roſtrum, ligneum cadum aqua frigida plenum perforat, ne ſpiritus in auram evaporent, ſed condenſentur, arque in aquam vertantur. Hoc itaque alembico (ut diximus) paratur aqua vitæ. Verùm omnes ferè Germaniæ Myropolæ eo nunc utuntur ad diſtillandas aquas ex omnibus plantis, ſanè non reprobandas.

III.

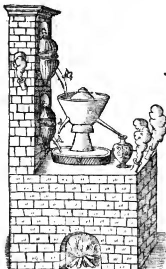
BALNEUM eſt Mariæ, ſimpliciter paratum cum uno tantum alembico. Inferins vas quod ſtanneum eſt, matulæ magnæ, oblongæ, adſimile habetur, tum æneo caldarii cooperculo ita plumbatum ferruminatumque, ut alrerum ſine altero extrahi non poſſit. Simul imponuntur, ſimul quoque auferuntur. Atqui alembicum vitreum eſſe oportet. Ubi autem aqua in caldario ex longo fervore defecerit, aperto foramine, quod cuneo concluſum in caldarii operculo ſpectatur, alia etiam fervens infunditur, donec ahenum repleatur.

IV.

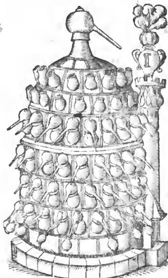
BALNEUM hoc quatuor continet alembicos vitreos, quorum vaſa in balneum collocanda, & vitrea & ſtannea eſſe poſſunt. Quod autem in ſummo eminet, vapore tantùm aquæ inferioris balnei, per æneam fiſtulam ſurſum aſcendente calefactum, aquam à contentis herbis aut floribus reddit omnium optimam. Concluditur autem urinale ejus ſtanneum in cacabo majoris circumferentiæ, ſuper fiſtula fabricato, rimis ubiq; ſtanneo glutino adeò occluſis, ut nihil vaporis aſcendentis expirare valeat. Eſt itaque ſuperiua hoc inſtrumentum adeò ſimul compactum confabrefactumq;, ut unum tantum corpus videti poſſit. Solus vitreus alembicus ſeparari poteſt, & viciſſim reponi, ubi aquas diſtillare opus eſt.

QUINTA

QUINTA FORNAX.

SEXTA FORNAX.

V.

BALNEUM hoc eſt elegantiſſimum, in quo vas ſtauneum, trium ſpithamarum longitudine fabricatum, tumidoq; inferius ventre, reſidet, cujus ſuperior pars, in qua ſitum eſt orificium, per rotundum foramen, in medio balnei cooperculo excíſum, extra caldarium ad ſpithamæ altitudinem porrigitur. Huic inſeritur ſtanneua alembicus, quem vaaliud, eodem metallo conflatum, amplioris latitudinis, excipit, ad frigidam recipiendam aquam, quæ ex ſuperiori oblongo vaſe, in ſuma columnæ parte conſtituto, per æream defluit fiſtulam, frigidæ aquæ deſtinatam, ut ſtanneum alembicum in medio ſtantem circundet ac refrigeret. Siquidem eo continuè refrigerato fit quidem, ut vapores aſcendentes longè melius concreſcant, & in aquam vertantur. Id quod in cauſa eſt, ut copioſiorem aquam recipiant artifices. Ubi autem ipſa aqua frigida paulo poſt à calore Alembici calefiat, illico fiſtula in inferiori vaſis Alembicum recipientis parte evacuari poteſt, aperto epiſtomio, & alia iterum frigida denuo vas ipſum repleri. Verùm ne tantum laboris in effundenda & refundenda hac aqua ſuſcipiant miniſtri, poteſt ſuperioris vaſis fiſtula, quod frigidam continet, epiſtomio ita ſubinde regi & moderari, ut tantum aquæ continuò in vas alembicum circumdans diſtillet, quantum hujuſce recipientia fiſtula, ſuo epiſtomio moderata, continuè vacuari queat. Ut autem Balnei ipſius caldarium eadem ſemper aquæ quantitate refertum ſit, & ne aqua, quæ ignium vi continuò conſumitur, vacuum remaneat, arte quidem factum eſt, ut vaaliud columnæ inferiori parte affixum, calidiſſimam continuò, per inferiorem fiſtulam epiſtomio menſuratam, in balnei caldarium effundat aquam, quæ quidem ſuo in vaſe calefit eodem igne, quo ipſum calefit balneum, ſiquidem vacua eſt parietis columna, uſque ad ipſius inferioris vaſis fundum.

VI.

ULTIMA hac fornace utuntur Veneti ac Neapolitani, qui vitreis alembicis abundant. In qua una tantum die & nocte, ſicco ignis calore, eliciunt aquæ ultra centum libras. Fornax rotunda eſt, ut ex imagine hic appicta apparet, fornacibus, quæ in Germanorum viſuntur vaporariis, omnino ſimilis. Continet hæc circumcirca, ut videre eſt, numeroſa fictilia, intrinſecus vitro incruſtata, urinalis formam referentia, & diligenti ſanè artificio argillaceo luto agglutinata, quibus ſingulis per totum fornacis ambitum ſinguli adduntur vitrei Alembici, è quorum vertice ex globulo ad hoc parato, Recipientia craſſiuſculo funiculo adalligata, pendent. Calefit hæc fornax eodem modo, quo Germanicorum vaporariorum fornaces. Atqui dum ignis vehemens eſt, vacua relinquunt vaſa, donec parumper remittatur, ne violento calore plantæ aut flores exurantur. Tunc itaque plures miniſtri, qui hoc tantum artificio aluntur, obſtructo undique fornacis oſtio, ne concluſus expiret calor, herbas fictilibus injiciunt, & ſimul vitreos applicant Alembicos. Atque in hunc modum copioſas eliciunt aquas, quæ longè meliores habentur, quàm quæ plumbeis conficiuntur inſtrumentis, quòd nullam metallorum contrahant infectionem.

INDEX ACCURATUS OMNIUM NON SIMPLICIUM TANTUM, SED ALIARUM ETIAM QUARUMCUNQUE RERUM, TAM IN DIOSCORIDIS TEXTU, QUAM MATTHIOLI COMMENTARIIS CONTENTARUM: DUPLICI NUMERO SIGNATUS, QUORUM PRIOR PAGINAM, ALTER EJUSDEM LINEAM DOCET.

A.

Albasser

Brasa-

Coti-

Erica

H.

Ligustrum

Ornitho-

Q.

R.

T.

Teu-

V.

F I N I S.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI SENENSIS,

SERENISSIMI PRINCIPIS
Ferdinandi Archiducis Auſtriæ, &c.
Medici,

APOLOGIA

ADVERSUS AMATHUM
LVSITANVM CVM CENSVRA
in ejuſdem enarrationes.

Et

Epiſtolarum Medicinalium Libri V.

ITEM:

Dialogus de Morbo Gallico.

BASILEÆ,

Sumptibus *JOHANNIS KÖNIG,*
Typis exſcripſit JOH. RODOLPHUS GENATH.

M. DC. LXXIV.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΤ-ΘΙΟΛΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΑΝ

Ματθαῖος Κολλῖνος Βοΐμος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων,
Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Ματθίολος.
Οὗ τοῦτον εὐκλεέως τι καὶ εὐφρονέοντες ἰητροὶ
Φαντὶ κλέους ἔμμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τις ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχων ὄνομ' ἔσθ' ὁ γ' Ἄμαθος,
Ἀλλ' ἀμαθὴς, τούτου χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῷ γ' ὑπερηφανίας τοίης χάριν ἀντιβολήσας,
Τῇ δὲ βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCUS PARTHINUS ROBORETANUS.

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus

PETRO ANDREÆ MATTHIOLO præclarissimo Medico S. P. D.

NEMINI hoc unquam mortalium hactenus concessum fuisse video (præstantissime Matthiole) quantumcunq; in quavis præcelleret facultate, ut in tanta passim judiciorum, sententiarumque varietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodo placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximiæ eruditionis lux enitescit, quàm pravi, & perversi, qui quò majori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Ut quod ignavia, vel mentis hebetudine, sive suo quodam infortunio non valuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in aliis obruere contendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modò ipsi, quibus nihil bonum & elimatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, ut etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & utilitate spolient. Ac quamvis ea sit in te constantia, ea morum gravitas, ut parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cujusdam Lusitani hominis ingratissimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem: tamen postmodum nonnihil vereri mecum cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par sit, evadat. Nam quum jam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem institueras, pariter & censuras in ejus gravissima errata penè ad finem perduxisse, non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per ullum facilius, & clarius hujus insanam vecordiam, quàm per te ipsum retegi posse existimarem. Nunc autem quo consilio, quave mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotii cum isto nugatore, nescio laudem, an (quod mihi certè potius videtur) tuum hac in re nonnihil vituperem propositum. Quòd si tibi persuades, ut non tanti æstimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo conspectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, ut indignum planè tibi judices, ut istam dissolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis judicium. An quo singulari doctrinæ lumine facilè tu hujus falsitatem animadvertis, idem quoq; de omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in hunc hominem incident, quos istius falsitas à veritatis studio impediat? Quot ille nondum satis instructos, & in hac facultate roboratos suis calumniis à tuis pulcherrimis operibus

avertet? Qui quò infirmiores adhuc circa hujus scientiæ tyrocinia adhærescunt, aut nec dum tua doctissima scripta expenderint, tantò periculosius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis est homo in aliena reprehendendo, in suas fabulas intrudendo, adeò perfidiosus in alienis scriptis violandis & (qui imperitorum mos esse solet) adeo proclivis est in sua constituenda sententia, ut vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoveat. Hujus impudentiæ tu non occurres? Eam quum tu sine omni tua molestia comprimere valeas, cum omnium reliquorum detrimento libidinose grassari patieris? Dicam id, quod sentio, Matthiole, non tam ut cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis viris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa, omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse videaris. Quis hac nostra ætate doctius in hac medica facultate elaboravit? Quis utilius, & luculentius hanc nobis majori diligentia, & eruditione illustravit? Ut excellentissimi ubique viri, quos maria, terræ, itinerum immensitas dividunt à tuo conspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (ut tu optimè nosti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (ut de me privatim ingenuè fatear) his tuis amplissimis communibus beneficiis sic me tibi devinctum, & adstrictum cognosco, ut nihil tui causa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta sit immanitas, ut tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adjutus, his fruens, his quotidiè se oblectans, non dico ingratitudinis, vel minimum indicium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenset? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, qua major est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ utilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammavit, ut omnes gravissimos susciperes labores. Tantáne fuit in Lusitano ingratitudo, eáne inhumanitas, ut nihil istorum recordetur? Non quòd ulli tantum largiar homini, ut tantam ei vindicem excellentiam, quasi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leviter aliquem offendat, quod non tenuem aliquem apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, ut (si quidem fecisse) emendatum te à Lusitano dolere queas. Usque adeóne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic ubique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incommodum, ut corrigi, & resarciri posse à quamplurimis doctissimis, & gravissimis viris dubitem. Nam ut innumeros hoc nostro prætermittam tempore eruditissimos, & plenos leporis, venustatis, humanitatísque viros, qui quo sunt ingenii cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur, tum vel unus Cronemburgius Coloniensis, summus & præstantissimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cujus etsi doctissima scripta à te versata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, autoritate, quàm doctè, quàm luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breviter suum in te intimum affectum declaret, & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatem redarguat, ac perstringat. AMATHUS, INQUIT, LUSITANUS frequenter odiosa confidentia, virus invidentiæ suæ in clarissimum, modestissimumque virum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestivè hujus doctrinam super commentariis in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & perniciosam invidiam ostentat, ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atque improbam in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etiam enarrationibus suis inservit, quod non justissimo titulo uni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi studio dissentit, in graves, manifestósque errores impudens homo prolabitur. Cujusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisque aliis visitur. Multò satius fuerat, quò doctiorem se æstimaret, eò quoque modestiorem se præstare, quod ingenuum Philosophum decet. Hactenus. Quid syncerius? Quid magnificentius hujuscemodi viri gravissimo testimonio? Ut recreare potius te debeant talium, & tot clarissimorum virorum centuriæ, quàm ut te moveat unicum inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, benevolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile, talem in lucem esse editum, & in commune humanum consortium fuisse productum hujuscemodi hominem, qui ea rodat, laceret, convellat, in ea insaniat, & debacchetur, de

Matthioli laus.

quibus

quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat, minime tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam convincant, qui sua gratitudine, & candore, illius insolentem malignitatem, & insaniam superent. Quorum synceritas, honestas, probitas, non te plus revocent, ac consolentur, quàm istius barbaries te dejiciat. Absit, ut non multò plus eruditissimorum virorum judicia valeant, quàm importunitas unius Lusitani. Hoc porrò magis me affligit, quòd quum tu ipse per te commodè, & opportunissimè confutare possis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeunda homine. Alii suis impediti negotiis, alienæ difficulter se subjiciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi est verisimilimum) tibi hanc reservant provinciam. Indignum se arbitrantur de ejus disceptare mente, & judicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc superstite, cujus labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit cognita, & explorata, qui optimè se ipsum intelligat. Non decere id onus in cæteros rejici, quod ab eo sit accersitum, qui & id facilè ferat, & majora portarit. Neminem aliena censent tutius, diligentius, fidelius, protecturum, quàm sua ipsius, in quibus suus honor, sua laus, sua gloria versatur. Cur defendam Matthiolum? Vivit ipse, ipse est superstes. Quæ studiosissimè est commentatus, ea nobis servet integra, hæc custodiat nobis salva, contra perversorum calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ sit prudentiæ excellentissime Matthiole, ut quid hic te facere conveniat, sedulò prospicias. Et quid opus est magna hic, & longa consultatione? Quasi sit obscurum, quasi te ipsum id lateat, magis te in isto negotio tuæ obtemperare mentis generositati, quàm nostri omnium expectationi. Vide μὴ πλείων ἀγλωσσία σαυτὸν καταχλείσῃ. Suspecta tibi sit ea securitas, ex qua & tuæ autoritati, & cæterorum studio non levis fortasse imminet jactura. Ne nimis securè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Lusitani. Excute istum scarabeum è tuis floribus, nec sinas, ut suis molestissimis susurris, & fœtore ista contaminet, ex quibus optima, & roscida mella reliqui se consecuturos sperant. Hic labor (& quis labor?) nisi ad cætera tua præstantissima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepisse cognoscemus beneficia, quæ fuerint inchoata, non absoluta, splendidè adumbrata, non expressa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui sint futuri, qui istuctuum silentium molestè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum amplissimorum beneficiorum pœnituisse te dicant, cùm tanti ea non ducas, ut ea nobis ab hac contagione liberes. Propulsa nobis hanc molestiam, declina, obtunde omnem improbitatem, ut tutò nos in tuis luculentissimis operibus sciamus posse versari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. avertat) Lusitanus ita nequiter tua invasisset opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, ut omni ignominia, macula, omni vel tenuissima aspersa labecula, tua nitidissima nobis restitueres opera. Nunc quid vivus cessas? Quod tunc à mortuo nos obtinere non posse penè iniquum putassemus, quanto id erit deploratius, quanto iniquius à vivo non impetrasse? Quid illud? Nihil ne te hoc movebit, quòd victus, & tuo judicio, quod gravissimum est, superatus, manum conserere cum isto imbelli transfuga abnuere censeberis? & ea jam tacitè condemnare, ob quæ cæteri suæ felicitati cum primis gratulantur? Scimus jam hanc operam à te inceptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc caleographus dissiparit. Ut hac quoque opera suas bibliothecas doctissimi complures locupletandas expectent. Hanc spem comprehensam, & mentibus nostris infixam, si tua præstantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incepto destiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipse inchoaris? An credere te posse quisquam credat Lusitani ineptiis? aut jure te reprehensum ab isto imperitissimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuissima irrepat hujuscemodi suspicio. Da quod à te magnifice expectamus. Exhibe quod lectu, & visu jucundissimum erit omnibus. Emitte quod jam penes te habes paratum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat existimationi, Lusitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatissimus? Scripsi contra Matthiolum, rapui, suffuratus, deprædatus sum, quæ volui. Vivit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nonnunquam plus juvat perfricare frontem, quàm omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro sua impudentia, si non effutiet, secum volutabit? Noli tantum locum dare hujus amentiæ. Nobis nihil erit jucundius tua existimatione, nil dignius, nil contra hujus furorem vehementius, quàm quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id jam antè tua præstans eruditio Matthiole, ut nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te sperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, ut aliquid in tuis

in tuis bibliothecæ scriniis delitescat, quod nobis subtrahas, quod nobis invideas. Non patitur nostræ consuetudinis, & familiaritatis amor, ut hæc parum sollicitè, non satis anxiè tecum pertractem. Tametsi de medica sis materia ita benè & præclarè meritus, ut nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficiis te cumulatissimè prosequi valeat, timeo tamen subindè, ne homines ingrati, invidi, malitiosi tua abutantur humanitate, & summo reipublicæ amore. Qui tunc demum veram se venari putant gloriam, si (id, quod nunquam, ut confido, adipiscentur) suis maleficiis tuos nitantur præclarissimos obliterare labores: Ut quod liberali doctrina non potuerunt consequi, id imperitia, impudentia, furore nanciscantur. His, quæso, per nostram amicitiam, per communem omnium literarum amorem, quibus animum semper habuisti deditissimum, declara, quàm mala cæcitate ruant. Aperi horum vanitatem, concute, dispelle istorum invidentiæ virus. Indica eis quam longè fuerat tutius sana in eis mente uti, quàm in illis suum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum sapientissimis summam utilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam sapere didicerit, omnium se agitatorem præbet. Quod quum tua postulet sapientia, eruditio, existimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm ut ea, quæ antea doctissimè nobis elucubrasti, ea nunc adversus hunc prædonem, calumniatorem, tuta, salva, illæsa, & intacta posteritatis memoriæ tradas, simul & ipsum sua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditissime Matthiole, & quàm celerrimè nostræ satisfacias omnium expectationi. Viennæ Austriæ, Quarto nonas, Septembris. 1557.

MAGNI-

MAGNIFICO AC CLARISSIMO DOMINO

PETRO CANNIZERO,

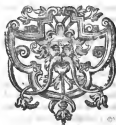
Serenissimi Regis Romanorum, &c. Archiatro,

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Senensis Medicus S. P. D.

Escio quo pacto id ferè semper usu venire animadvertamus (clarissime vir) summos & præstantissimos viros, quo magis excellunt, quantoque cæteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, & calumniis impeti, ac lacessi. Quo minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamvis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicæ utilitatis, non id præstantiæ culmen videam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, invidiam & irritos morsus evadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in hujusce ævi improbitatem (ut quidam fortasse putant) sed in impiorum hominum impudentiam rejiciendum arbitror. Quod tametsi minus inusitatum, ut ab honestissimo quenquam impediat instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum, quum unà cùm ipsa virtute nata sit invidia, livor cum primordiis emerserit, & hæc omni tempore suam exercuerint improbitatem. Invidia verò virus improbitatis suæ nunquam in obscuros, ignaros, abjectosque exercere solet, sed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel sapientia, vel aliis quibuscunque animi, vel fortunæ dotibus præclariores, eminentioresque evaserunt. Utpotè quæ cùm eò loci evehi non possit, quò præclari viri propria virtute pervenerunt, fraudibus tantùm & technis se extollere nititur. Nec idcircò mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum hæc se jaculetur vipera, & sæviat tigris. Adhæc autem quum quandoque animadvertissem, & labores, conatusque nostros ab invidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & mea propè cujusdam felicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarissimorum hominum communi fortuna me non segregari. Ob idque decreveram potius invidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium facessere: præsertim cùm in omni vita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verùm quum vidissem, legissemque vanissimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem Commentarios editas ab Amatho Lusitano homine sanè non solùm, ut ejus fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantum ex ejus scriptis colligi potest, omnium arrogantissimo: quumque præter id comperissem hunc quamplurima ex commentariis nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) nisi ii à nobis palàm refellerentur, pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè sum alienus, excitatus, pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis ejus calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, unà cum Censuris in ejus deliramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostra premerem. Siquidem tametsi non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriam, non tamen ducebam

eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & pauca admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idq; consultius videbatur scripta illa jam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem evulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & jam etiam viderem quamplurimos doctissimos & honestissimos viros (quos nunquam novimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrocinium suscepisse, ac jam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diversum suadebat genius meus, subinde velut insusurrans, indignum fore si meos partus tanta injuria affectos hac tantùm ratione destituissem. Idq; eò magis mihi faciendum suadebat, quòd jam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaq; anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & ubi potius negotium hoc honestè subterfugere cupiebam, quàm exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, ut tandem (quanquam ferè invitus) decreverim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cujus literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto revocarunt, ut ejus opinioni & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreverim. Cæterùm quum jam diu noverim (vir clarissime) quantum doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiam quantum judicio, summo ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quumq; te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximie observandos proposui, hos ultimos labores nostros non tantùm tibi legendos, videndosq; mittere decrevi, sed etiam nuncupare volui. Nec (mihi crede) eo animo, ut hac re tua in me collata beneficia rependere velim ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi hujusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facile noscere poteris, animi synceritate discurrere, judicio & ingenio ponderare, æquitate judicare, & postremò authoritate corripere. Hoc si (ut spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorumq; virorum negotiis semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiam præconiis nostra augeantur præsidia. Nam ubi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorumq; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Pragæ, Quarto Calend. Septembris.

PRÆFA-

PRÆFATIO.

Qvvm itaq; non sine magno labore, magnaq; industria Commentarios in Dioscoridem edidissem, quemadmodum doctis quamplurimis, præclaraq; materia medica studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam: sic neminem tam perversum, invidum, improbumq; fore judicavi, qui non potius optimi consuleret (ut ingenuè fatear) candidos nostros, & synceros conatus, quàm iniquum quidpiam de his existimaret. Etenim quum semper me admodum delectaverit medica materia, & temporis & studii illi tantum impenderim, ut aliquid quoque nostrum in hac facultate valere judicium crediderim, ingenui honestiq; viri munus esse putavi, sua industria, & labore parta, ne Respublica invidere videretur, in commune omnium studiosorum usum in publicum promere.

Commentarii in Dioscoridem magno labore sunt editi.

Hanc itaque ob causam hoc mihi ingenuum, honestumq; videbatur, ut id quod unusquisq; in quolibet scientia genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa diuturnaq; lucubratione, observantiaq; sibi privatim, & non quasi privatum & sibi proprium fuerit assequutus, contineat, sed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat.

Ingenui viri munus.

Hoc cùm jampridem à me esset factum, non sine fructu forrasse, nec (ut audio) absq; magna multorum præclarissimorum virorum laude, quibus mea elucubrationes placuerunt, tametsi ii nec me noverint nec viderint unquam, non leviter sum excitatus, ut libentius, & alacrius novum susciperem laborem, ut ea augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & Latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentioriq; quam hactenus, in hac versor opinione, & jam opus prælis Erasmiani subesset, frequentibus amicorum literis ad aures meas pervenit incredibilis Amathi cujusdam Lusitani intemperantia.

Quam ob causam commentarii in Dioscor. Latine sint editi, & plantarum imaginibus illustrati.

Id quod non parum fortassis ab hoc meo me divertisset instituto, nisi ab hoc uno contemus, & arrodi audivissem, quæ tot præstantissimorum autorum judicia comprobarent. Veruntamen non adeò hominum judicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos invehi commentarios audieram, nonnihil me commoveret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, ut ea, quæ passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio convellere, & lacerare auderet. Quamobrem curavi sedulò, ut ejus libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quod philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea pervicacia propriis affigi, ut eorum improbarentur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam, quòd cum Lusitanus ille omnium ultimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cribrasset, & excussisset, ut nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Movebat quoque istius Centurionis nomen quem centurias quasdam digessisse ajebant. Sed ubi primùm ejus enarrationes intueri cœperam, longè aliter quàm putaram, evenisse cognovi. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò ascriptas, nihil aliud quàm invidentissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem observare potui.

Nescio profectò magis ne me offenderit hominis imperitia, qui nullo judicio, nulla ratione aliena præcepi & insanissimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quòd tam impudenter ex his ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tanquam sua quasi vindicat. Verùm ut suam agnoscat inscitiam, nec suis calumniis quicquam nostræ detrahat autoritati, aut publicæ utilitati, quin & ne in posterum fortè honestissimum nostrum, vel alterum impediat cursum, cogor sanè ejus ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si præsentibus culpis ignoscerem. Licebit itaq; nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hæc silentio dissimularem, aliquis tandem modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primò ne aliqua injuria, aut fraude hic, qui tam improbè nos lacessivit, secum agi putet, ac etiam ut candidus lector facilius deprehendat, & æquissimè discernat utrinq; controversiam, antea ejus verba ob oculos ponam, ad quæ singulatim mihi respondendum meminero.

Cur edita hæc sit Apologia.

At videte obsecro, quàm graviter, ac vehementer me primùm adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certamen, sed quasi mecum de regione contendat, quam, homo inconstans, jam pridem turpissimè ac impudentissime deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore Meum in Italia non nisi à paucissimis medicis seri, quem sequutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit: Nunc, quod sciam, nullum Italia Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, imò contra Patres, Mesuei interpretatores, acriter agit, qui in Calabria, & Nursia montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cùm apud Bononiam quoq; nascatur, ut testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Caspar de Gabrielis nobilis Patavinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius, cùm magis negligens in inquirenda hæc verba fuerit, quàm diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiæ montes, ut eam inde eradicarent, ascenderunt.

Calumnia I. de Meo.

Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendas ipse, quanta usus sim modestia in hujusce rei assertione. Non enim clamo, Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano jampridem non didici in Italia quoddam, circumferri Meum, cùm ante ipsum hoc scivérim. In hanc tamen inclinare me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile.

Calumnia refellitur.

Hoc etsi simpliciter à me esset dictum ut meam hac in parte solùm exponerem sententiam: nescio tamen cur accusandus magis illi videar, quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures hujus rei mihi constarent rationes. Etenim est, in primis, quòd viderim nostratis Mei radices longè crassiores, vegetioresq; quàm genuini expetat historia: quippe longas & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde, quòd eadem graviter potius, quàm suaviter oleant, quum tamen Dioscoridi

Mei consideratio.

Meo

Meum, quod circumfertur à genuino plurib. differt notis.

Meo radices requiruntur odoratæ non graveolentes. Est præterea, quòd mansa parum omninò acrimoniæ resipiant. At quum, Galeno authore, Meum tertio excessu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori vi pollere existimaverim, quàm quod nuperrimè in usum medicum concessit? Est etiam, quòd extent manuscripti Dioscoridis codices, qui Meum non anethi, sed Anisi folia conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet rejiciat Amathus, non tamen sine ratione est adductus, ut scriberet non nasci in Italia Meum. Nam cùm non nisi à medicis, iisq; admodum paucis ipsum seratur, magnum & evidens est argumentum non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinum à medicis excolebatur, si ubiq; in Italia nunc illud excrescere videmus? His itaq; palam est, ut non ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq; quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis ascriberetur. Veruntamen nolui ob id prætermittere, quin hujusce Mei imaginem appingere, non tamen, ut hoc tantùm argumento fateri viderer illam genuinum referre Meum, sed ut illud nobis antea non ignoratum (ut opinari videtur Lusitanus) ostenderem. Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiam ferunt, sed & eos longè magis, qui ubi fatear, hanc illam me non vidisse, nec novisse stirpem mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi viri munus esse credidi, ignota, vel dubia, potius silentio involuere, & nihil de illis determinare, quàm in posteritatis discrimen, falsa pro veris describere, & dubia pro certis asserere.

Vulpina Lusitani religio.

Quod quandoq; fecisse monachos illos, quos, vulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum videtur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculaverit, scelere obligaverit, & eam tantùm ob causam è sua exulaverit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Judæorum omne genus maximè persequuntur.

Calumnia secunda.

Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantopere lacessiverit, quòd in eos hæc scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos alias damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat. At jam hominis *videre inconstantem severitatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter invadere non potuisse) Plinium ipsum & alios gravissimos authores explodere, ac damnare non est veritus, me tamen quasi rigidus patruus severè increpat, quòd à Plinio nonnihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his verbis: Illyrica quoq; duorum generum est. Raphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa. Novam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me aderiri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem cæteris præstare, quæ rufo fuerit colore, ne ulla in tanto viro observari possit dissensio, eam invenit defensionem fidus patronus quæ haud scio an defendi se velit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissolvens, ita legit: Illyrica quoq; duorum generum est, Raphanitis à similitudine: reliqua quæ sequuntur in unum coërcet cum relativo, Quæ & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, ut dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cùm certò sciam in nullo inveniri. At afferatur jam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) ut statim confusus sileas. At non se pudet editionem hanc vocare in judicium, ut illicò palam fiat, Grammaticorum omnium judicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Quæ ista connexio? Quæ etiam melior Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de verbo, cujus sensus cuilibet legenti Sole lucidius apparet. Istis grammaticæ confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi oblivionis quodam errore (quod & doctissimis & summis viris inter multa*

Plinium quandoque non satis sibi constare.

quandoq; contingit negotia) lapsus videri, quàm huic grammatico sua subjici opera. Id ne novum tibi est in Plinio, ut aliquoties sibi non satis constet? Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octavo, capite 30. Castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum venatu urgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea lib. 33. cap. 3 apertissimè negavit, & tanquam fabulosum explosit. De Populo autem agens lib. 16. cap. 23. nullum hanc florem, nullumq; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 33. cap. 8. eandem Populum dixit, & uvas, & semen gignere, hoc comitialibus, illas ad unguenta præferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in Iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicetur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo utiq; autore, si in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoriæ fragilitate sit prolapsus, præsertim cùm is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet,

Animadversio in Lusitanum.

idem cæteris, quum tamen justa id ratio suadet, non licere censeas. Nos veritatem ubiq; sequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad possumus, patimur obfuscari. Non tanti (mihi crede) est æstimandus, in Plinio aliquis memoriæ lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinam æstimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliusq; quam furtivam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaveris gladio & convitiis adoriri? Optimorum ne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonumq; potius mihi videntur, quos tu maximè sequutus videris. Quo fit ut mirum non sit, si primum è Lusitania pulsus, ac deinde è Germania in Italiam rejectus jam inde etiam profugus aberras, adeo ut solum ferè non invenias, ubi jam tutus esse possis. Porrò hæc mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non ut videar cum homine pugnare, quem non est ut timeam, neq; etiam ut odio prosequar aliquo, præsertim cùm nihil sui possideat, ubi possim postea refici, adepta victoria: sed tantum medicæ materiæ vindicandæ, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, vehementioriq; sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros deprædatus sit, deinde quòd falsissimas, frivolasq; calumnias in me excogitaverit. Postremò quòd ubi aliquid suo marte cudit, in gravissimos, frequentesq; labatur errores. Atqui quum probi, ac candidi hominis non sit munus, convitiis ac maledictis, sed propria virtute pugnare, ea usar in dicendo modestia, quam animi nostri synceritas, & ejus insolentia exposcere videbuntur. Quòd si quandoq; pietate summa adductus, vel calumniæ eum iniquitate sauciatus pauca quædam acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, nequis id mihi vitio vertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo jam sit, qui ejus legerit libros, quin priùs noverit non modò hominis imperitiam, sed etiam temeritatem.

Calumnia III. de Amomo.

A meo Lusitanus *de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senensis cùm nos vero carere Amomo sciret, ut illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit ubi ex India nunc delatum contendit: mea tamen sententia fallitur, cùm hucusq; Amomum verum incompertum sit. Hæc ille.*

Calumniæ depulsio.

Sed planè falsò cum plura me dixisse scribat, quàm rei veritas exposcat. Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim ex India in Lusitaniam convehi, nunquam eò quemquam remiserim, ut ille somniasse videtur, dum meas metitur lucubrationes. & eas (quæ illius est liberalitas) suis verbis amplificat. Scripsi quidem me a quibusdam non spernendæ fidei medicis accepisse jam primùm ex

India

India in Lusitaniam afferri Amomum, nec sanè plura, quàm hæc. Cæterùm cùm eorum sententiam nec probaverim, nec damnaverim, cur hac in re me adeò vellicet, conjicere quidem non possum, nisi quis fortasse in ejus malevolum animum hæc rejiciat. Quòd autem ille perperam meam acceperit mentem, id argumento esse potest, quòd in commentariis nostris Latino sermone editis, nihil hujusce fabulæ meminerim. Ad calamum odoratum veniamus, *ubi ille graviores, sicut ipse putat, in me admovet machinas, quas idcirco non magno sanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (propè dixerim moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quòd nixus Theophrasti, & Plinii testimonio certò affirmaverim radicem, quæ passim odorati calami vice utuntur Seplasiæ, legitimum, genuinumq; esse Acorum: quin & quòd scripserim Calamum odoratum harundinem esse, non radicem, quibus refragatur his verbis: At mea sententia decipitur Matthiolus, cùm, licet Theophrastus & Plinius, in Calamo odorato calamum, & non radicem laudare videantur, alibi tamen Calami odorati radicem desiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, ut apud Plinium est legere lib. 24. cap. 2. in quo cùm Calami odorati juvamenta enumerat, sic inquit: Efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacissima & genicula. Per quæ verba manifestè percipitur, quòd in omni calamo, sive harundine, radix efficacior est pars. Qua de causa Calami odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda est, ut meritò hactenus pharmacopolæ hac pretiosa & exotica radice, pro vero, ac genuino Calamo odorato usi sunt. Quantum verò ad Dioscoridem attinet, si quis introspiciens eum accuratius expenderit, inveniet illum de radice potius loqui quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus verò potius nodis cinctus. His ne tam stolidè me putas concludi Lusitanus? Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui accuratius priusquam scripserit, pensitavit, sed quàm turpiter ipse potius decipiatur: quippè qui temerè Plinii, & Dioscoridis gravissimorum authorum abutitur testimoniis. In primis enim ut ejus argumenta dissoluam, & tanquàm inania & irrita monstrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophrastus Calami odorati radices adeò desiderarint, ut nusquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficacissimam in omni harundine eam esse partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, Latiniq; sermonis adeò imperitus, ut non videat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium? Namq; examinaturus, quænam partes in universo calamo cæteris præstent, non radices, ut Lusitanus sua quadam malitia, vel fortasse imperitia in me distorquet, sed partes radicibus proximas cæteris præstare inquit: quod facilè prudens animadvertet. Nec enim aliam ob causam putat Plinius majori vi pollere calami partes, quæ prope radices habentur, quàm eadem ibi crassiores, vegetiores, robustioresq; in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis: quo fit, ut etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimaverit Plinius, quippe & genicula robustiora sunt, & crassiora. Quam ob causam Calamum illum prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed jam ipsum quæso intueamur locum, quem ille quasi violentum quoddam telum in me vibrat. At si ulla in eo sit prudentia, si melius & consideratius verba Dioscoridis mecum perpenderit, non solùm deponet hanc iracundiam sed fortasse etiam noscet, quàm magno ducatur errore. Nam quod Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cùm ait: Calamus odoratus in India nascitur, melior est fulvus densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperam Lusitanus intelligit: quippe calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam araneæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & ubiq; occlusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fulvus color calamo sanè debetur, non radici: quippe quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quòd proprium sit radicis (ut ille contendit) ut ipsa geniculata dicatur, calamus verò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, ut facilè quis certior fieri poterit, qui ejus codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Crateogono, in Gramine, in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, aliisq; nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacavit Lusitano, & alios consulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris sena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute, Culmo geniculato, inquit Cicero. Hæc si animadvertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitanter Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulsus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum videri debet, quòd quum tam excellentem se haberi velit medicum, reiq; herbariæ peritissimum, ejus sententiæ, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam vecors non ero, ut hominem potius, quàm opinionem parum validam, nulla veritatis imagine fultam, videar persequi. Solus severus hic judex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostram. Tantum sibi temporis superesse non putat, ut vel aliquid probabilius afferat, vel rationes nostras dissoluat, ut non veritatem, cui à quovis prolatæ semper fui addictissimus: sed solam suam sequi malevolentiam se monstret. Nos (quod præcipuum sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm veritatis putemur indagatores, multa habemus cur Amathi hujusce nobis displiceat opinio. Primùm quòd nusquam visa sit radix inter valde admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quàm plurima visuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, ut quivis facilè certior fieri poterit, qui diligenter hasce radices exploraverit. Constat præterea hasce radices ex Lituania, & Tartariæ finibus, quinetiam ex Ponto, ubi passim ferè proveniunt, ad nos convehi.*

Calamus Odoratus communis usus, unde afferatur?

Quod maximo cuiq; argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami odorati esse contendunt, quòd nullus extet autor (quod viderim) qui scripserit odoratum calamum alibi provenire, quàm in India & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortasse movebit, quod à Galeno dictum est, quippè qui scripserit calami odorati partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisq; conjugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen gustantibus palàm fit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaq; satis jam comprobatum censemus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum, nec pluribus est hæc nostra defendenda causa, in sequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus, ostendemus, radices has legitimi esse Acori. Nec minus fallitur*, quæ De Aspalatho contra nos affert. Est verò Aspalathus (ut Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum Insula affertur, & illud lignum, Aloes Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquam falsum evertere contendit, audiendus est, quum reverà lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili, crebris spinis aculeata, in*

Calumnia V. de Aspalatho.

insula

insulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis cæditur, non verò ex oliva speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam, hujusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, grave, multis intercaptum nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenses & Valentinos magna in copia reperitur. Hactenus ille.

Calumnia retunditur.

O fœlicem discipulum, qui ubiq; magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapii reverteatur oraculis. Sed venit mihi in mentem, ne quoq; injuriam his faciam, quibus præceptoribus se toties usum jactitat. Verum seu ab iis hæc sit edoctus, seu ipse ingenio hæc excogitaverit (malo enim non à me hæc agitari testimonia, quàm ad hæc investiganda tantum frustra suscipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multùm distare ab Aspalatho certò scio: quòd primùm illud cortice tenui rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridis detracto cortice adeò rubet, ut purpuram penè referat.

Rhodium Oleastrum non esse Aspalathum.

Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquàm & illi aberraverint. Sed & id clarissimè demonstrat, Rhodium lignum nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortasse pluries degustavit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti vi præditum. Id quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec prævalens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides.

Rhodii Oleastri hist.

Quod autem hujusce ligni planta sit Oleastri species, id maximè fatentur Rhodii, qui ejus historiam ex Melita Insula ad me scripserunt his verbis: Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus est arboris, longitudine hominis metam non excedentis. Nascitur arido & saxoso tractu, fronde perpetua Oleastri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, parvis candice brevi contracto, brachii instar crasso à quo rami prodeunt rari, spinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus verò nigricat. Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus palam esse arbitrer Rhodium, hoc lignum ab Aspalatho admodum esse diversum, & Lusitanum unà cum Ruellio in eodem versari errore. Quippe (ut præmisimus) Aspalathus tantùm corticetenus, non ut ille existimasse videtur, in tota ligni substantia, saturate rufescit, ut purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo proveniens, frutex sit surculosus (ut testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, ut ad brachialem crassitudinem adolescat. Cæterùm quod de re incerta non modo contendat, sed tam facilè audeat affirmare, detestandum mihi videtur. Quippe nihil tam temerarium, tamq; indignum sapientis gravitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, sine ulla dubitatione defendere.

Calumnia VI. de Helenio.

Hinc ad Helenium venio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis hallucinatum, adeò ut nullis possim me defendere rationibus, acriori morsu in nos invehitur his verbis: Confirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse: Caulem ex se emittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquanto majorem, angulosumq; flores luteos, & in iis semen Verbasco simile, tactu pruritum faciens. Unde facilè credere est, ut hæc perversa, & immutata fuero, ita quoq; pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquam eam quoque à Plinio prætermissam animadvertis. Unde Matthiolus Senensis hic falsò admodum Plinium adducit lib. 19 cap. 5. qui ultrà quod in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, lib. tamen 21. cap. 10. ubi Helenii meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite ex mente Cratevæ herbarii ramulos serpylli modo humi sparsos tribuit, folia verò Lenti similia: cui quoq; eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Imò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride variat, cùm Dioscorides folia, sed Serpylli potius possidero dicit. Accedunt ad hæc, quod cap. 21. ejusdem libri, ubi medicamenta Helenii pertractat, dulcem esse asserit, non amaram: ut liquidò constet, Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriam fecisse non verò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, si Plinii autoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubium procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primum cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem fecisse, quum (ut diximus) potius de secunda Aegyptia agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, ut cuiq; legenti notum erit.

Calumnia retunditur.

Hæc itaq; sunt, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur velim culpam, quæ me accusat, non in me, sed in Typographum esse rejiciendam, quippè qui imprudenter meam perverterit sententiam oblitus quibusdam lineis, in quibus Plinii verba advocaveram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinii locum semidormiens pertransiverit) lib. 23. cap. 5. & quibusdam aliis lineis priorum locis acceptis ex decimo vigesimi primi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero Helenii genere, quod in Aegypto provenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippe quum propè essent duæ illæ Plinianæ autoritates, Typographus, qui è codice nostro manu scripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinii locum tanquam dormiens præteriit, & secundum in ejus locum reposuit, quod ad alterum spectaverat Helenium. Cujus erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortasse quis putet me id totum subdolè in Typographum rejicere) quòd non modò in commentariis nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoq; Plinii verba per Typographum eò translata lib. 19. cap. 5. ibi ascripta non legantur, sed lib. 21. c. 10. ubi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita authoritas, nihil penitus ad rem nostram faciat, neq; concludat, ut priores Italicæ editiones nostræ unumquemq; certiorem reddent. Non enim puter velim Lusitanus, quòd adeò sim excors ut tam indecenter, tamq; fatuè Pliniana illa verba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quandoquidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio verba fecerit libro decimo nono, capite quinto, à me eo loco citata, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa vacare compulsus veritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, brevior is est, sed torosior, amariorq;. Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate juncta gratiam invenit: hactenus ille. Hæc itaq; sunt à Typographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, ut suam Lusitano detegam negligentiam, vel fortasse imprudentiam, dicat sane cur tam aperta fronte negaverit, Plinium libro decimo nono, cap. 5. Helenii sive Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus meminisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam videre poterit, qua ratione negaverit, reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis jam primùm Lusitanus conjicere poterit, id quod in me reprehendit, tantum quidem à veritate distare, ut potius sibi ipsi, quàm mihi injuriam inferre videatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus: cui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam.

Lusitani imprudentia.

Calumnia 7. in unguẽto Sampsuchino.

Sed jam sese offerunt recriminanda, quæ in unguento Sampsuchino adversum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quid

ea, quæ

ea, quæ nullis argumentis probari possunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens: Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosq́; alios celebres viros Sampsuchus eadem cum Amaraco, sive Majorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Æginetam multùm inter se differunt, cùm Sampsuchus Majorana herba hodie in fictilibus & vasculis reposita ad fenestras pro deliciis habita sit: Amaracus verò Parthenium est, quæ ut Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc verò animadvertentes inter utranque differentiam Galenus, & Paulus, diversa capita tanquam de rebus diversis fecerunt, videlicet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diversam distinxit. Nam Amaracus Galeni & Pauli, proculdubiò apud Dioscoridem, Parthenium est, ut tertio libro facile quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui verò Amaracum Galeni & Pauli, Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cæcutiunt. nam etsi verum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proinde Amaracum illorum, Dioscoridis Marum, ob nominis vicinitatem esse, dicere debent: & eo magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci & Mari, tanquam rerum diversarum, meminit. Quare Matthiolus Senensis si hæc animadvertisset, non sic facile cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpe ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meam suspenderim sententiam? an velis tu potius, ut præcipiti quadam arrogantia istam tuam incurram vecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentiam. Etenim malo cæteris veritatis indagandæ apertam relinquere viam, quàm nova temeritate eos hinc avertere. præsertim cùm non desint clarissimi viri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siquidem non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum posse designare. Quamobrem nec hanc, nec illam opinionem probare libuit. At si aliquid in re difficili & inspecta asserere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate novum esse debet, magis in hoc inclino, ut librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse transitum. In qua re tametsi authenticum certa desint testimonia, non tamen hujus rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium instirutum simplicium medicamentorum vires ex Dioscoride describere, idq́; præsertim servare in his, quæ viribus non vulgaribus præstant. neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos juvare, calculos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & ejus decocto insidentibus fœminis uteri duritias emollire, & inflammationes arcere, illitu verò ignem sacrum extinguere, collectionesq́; consumere. Quandoquidem tam raras, utilesq́; facultates haudquaquam putarem silentio involuisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud virium tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia ulcera sistat, & quòd in unguenta addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi fortasse deprava ta lectione de Amaraco legitur, de ejus viribus sobriè admodum tractaverit paucisq́; perstrinxerit. nec plura dixerit, quàm quòd sua vi excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortasse libentius, quòd latius de eo scribere statuisset lib. 1. de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta velim, non affirmandæ tantum hujusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisq́; nusquam soleam in aliquem verba facere, nec quicquam agere, cujus nequiverim causam probabilem reddere, eoq́; præsertim, quòd sciverim inesse etiam rationes, quibus se tueri possint, nempe Serapionis testimonium, qui id tantùm, quòd Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam posset destrui autoritas. Hæc itaque si rectè, sincerè que perpendisses, non modo teipsum novisses, sed & fortasse puduisset ita te injuriè in me conspirasse. Reliquum nunc est, ut jam tibi tua deregam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenum & Paulum, Sampsuchum & Amaracum admodum inter se differre. Id quod esse falsum, & à veritate alienum, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippe qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptum reliquerit: Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum provenit, Amaracum vocari. Hoc idem facilè videtur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico nasci scribit, & Amaracinum unguentum in Cyzico parari ait libro secundo capite primo de compositione medicamentorum secundum locos. Id quod omnibus palam facit nil aliud Galeno designare Amaracum, quam Sampsuchum. Etenim cùm Cyziceni Sampsuchum, Amaracum appellent, quisnam fuerit ille tam amens, excors, obtusiq́; ingenii homo qui non noverit Amaracinum unguentum in Cyzico paratum è Sampsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro vigesimo primo capite undecimo sic inquiens: Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellavere, quod Ægyptus, & Syria Sampsuchum. Et capite vigesimo secundo ejusdem libri: Sampsuchum (inquit) sive Amaracum in Cyzico laudatissimum, & odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinum vocant sive Amaracinum ad excalfaciendos. emolliendosq́; nervos, & vulvas. Quibus palàm est, quàm imprudenter hæc asserat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tuetur hujus universalem negationem. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quamplurimis rei plantariæ studiosis, non abre judicantur. Nimirum extant Græci codices antiquissimi manu scripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facile quis intueri poterit, quum asserat is Amaracinum unguentum odore jucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyziceni, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falsò eam esse plantam existimat, quàm ob odoris virus Seplasiæ meritò Cotulam fœtidam vocant. Sed quantùm in Amaracino unguento, quod odoris fragrantia plurimum præstitisse scribit antiquitas hæc fœtens planta conveniat, ij certò judicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi rei medicæ cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac aliis etiam locis in Cyzico, quemadmodum in universa minori Asia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parvum

Calumniæ confutatio.

Sampsuchū & Amaracum idem esse.

Cotula fœtida.

verò in aliis regionibus, præsertimq; in Italia. Id quod Lusitanum hic maxime hallucinatum palam facit.
Quandoquidem nullo magis herbarum genere ubiq; abundet Italia, quam Cotula fœtida dicta. Ea enim ubiq;
scatent campi, horti, areæ, plateæ, semitæ, ac colles, adeo ut nullus in Italia sit locus, ubi hæc herba non proveniat.
Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, ubi Amaracinum unguentum omnium odo-
ratissimum parabatur, & nobis jam comprobatum sit Sampsuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, satis
etiam comprobatum esse putamus, Lusitanum medicæ materiæ ignarum, & tam Dioscoridi, quàm Galeno idem
Calumnia VIII de Jasmeno. esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dioscoridis Parthenium Cotula fœtida sit ita vulgo vocata (ne
Lusitanum certo sibi persuadet) is postea audiet. De Jasmeno unguento multum quoque mecum contendit, &
ex iis floribus vult parari Jasmenum, quos Itali vulgo appellant Gelsimini, cùm tamen id nullis rationibus com-
Depulsio calumniæ. probet, sed tantum suis mitatur verbis, non est cur multis cum illo agam. Sat enim mihi esse existimo, cùm scri-
bat Dioscorides parari Jasmenum (id est violaceum unguentum) è floribus albæ violæ, nullo pacto fieri posse, ut
ex aliis paretur floribus, & ex iis præsertim, quorum apud Dioscoridem, & antiquos nulla prorsus habetur histo-
ria. Quinetiam supervacaneam hic omnem verbositatem esse censeo, eo quòd in commentariis nostris satis superq;
comprobatũ sit, eos proculdubio decipi, quos Lusitanum sibi imitandos proposuit. Præterea cùm is rationib. argumen-
tisq; nostris, nullis prorsus obstet verbis, nec ulla dicendi facultate (si philosophũ medicumq;, ut audio se putat) non
vereor, quin facilè scire possit, me ad suas non teneri objectiones, nisi primũ ad nostra responderit argumenta. Qui-
Calumnia IX. de pino. bus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quam quòd is longe magis defendenda perti-
naciæ, quàm veritati fuerit addictus. Inprimo autem ut Theophrastum defendere videatur, sic mecum agit Lu-
sitanus. Longum profectò, nec minus difficile esset, omnes Pini species percurrere: illius tamen (Theophrasto au-
thore libro tertio de historia plantarum. 10.) duæ sunt species altera urbana, altera vero sylvestris. Sylvestrem
vero in Ideam, & Maritimam partitur. Nam Idea, id est, montana, rectior, celsior, materieq; crassior est. sed
maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori & cortice leviori, ad certa utili, in qua nux conspicitur rotunda,
breviq; dehiscens. In Idea vero tanquam nux sylvestrior, oblongior est, viridis minusq; hiscens. Hæc ad Theo-
phrasti mentem, quæ vera esse nullus hucusq; in dubium traxit, præter unum Matthiolum Senensem, qui omnino
hac suo tantum judicio fultus evertere conatur, dicens se in sylvestri Maritima Pino observasse nuces non quidem
rotundas, sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscentes: in montana vero non oblongas, sed breves, & ad
aperiendum faciles. At nos revera Theophrastum verum universaliter dixisse observavimus, ac Matthiolum
aut non rectè apprehendisse, aut potius, ut novi aliquid alii dixisse videretur, in medium hæc afferre voluisse.
Hæc illius sunt verba. Cæterùm an vera, vel falsa, syncere, vel subdole prolata, candidissimus quisque lector, qui
Lusitani figmenta explodantur. nostros legerit commentarios, facile conjicere poterit. Explodenda enim detestandaq; sunt Lusitani figmenta,
quæ hic adversum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatum nec delusum asse-
rui, sed id tantùm Theophrasto repugnare dixi, quòd utriusque Pinastri strobilus in nostro climate testatur. Quod
autem vera non ficta, nec fabulosa scripserim (ut ex se ipso fortasse me judicat Lusitanus) is proculdubio fateri po-
terit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano Maritimam observaverit Pinastrum. Quippe in ma-
ritimis his locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert spithama longiores: alterum
vero breviores paulo, compactilis duritie conclusos, nec per se facile dehiscentes. In Tridentinis vero montibus,
quemadmodum & in Bohemia, quæ Pinis ubicunque sylvescit, Pinastri nuces in universum visuntur longe ma-
ritimis breviores, infirmioresq;, quæ cùm primum inaruerint, illico dehiscunt, & ab arbore decidunt. At si
quis ad vivas, virentesque hujusce Pinorum plantas se conferre nequiverit, novas Pinorum imagines postrema
commentariorum nostrorum editioni appictas intueri poterit. Quòd si synceroanimi affectu fecerit, non ve-
vemur, quin facile conjiciat, nostram in plantarum historia fidem falsò à Lusitano improbatam, ac cognoscat
subinde etiam magnam illius imperitiam, & apertam in nos invidentiam. Ego quidem nunquam putavi hac
in Theophrastum rejicere, sed nostro climati causam assignavi. Quamobrem non possum non admirari Lusi-
tanum, quippe qui non sit veritus tam evidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquam negaverim Pi-
nastros, quæ in Ida monte proveniunt, quin & eas, quæ in Græcia maritimis crescunt, in nucibus edendis contra-
rio modo fortasse se habere, cæli, solique illius immutata natura. Veniò ad Hippocampum, cujus historiam à
Calumnia X. in Hippocampo. nemine descriptam hactenus reperi. Quo fit, ut difficile admodum sit, absque ulla dubitatione affirmare, quod
nobis sit piscium genus, quod Hippocampum appellaverit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quam lon-
ge antea audieram à Luca Ghino medico clarissimo, quòd Græcis rectè idem sonet Hippocampus, quod Latinis
flexuosus equus, si quo probari possit, esset ad manus. Veruntamen cùm nulla extet Hippocampi historia, cur
Lusitani opinio nec refellitur, nec probatur. ejus opinionem accipiam, sane non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib. 36. cap. 5. dum Praxitelis admi-
randa percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione, Gn. Domitii delubro in circo Flaminio Neptu-
num, Thetim atque Achillem, Nereidasq; supra Delphinos, & Hippocampos. Quæ quanquam demonstrant Hip-
pocampos equorum effigiem præ se ferre, non tamen hac Plinii authoritate quis unquam rectè affirmare poterit,
Hippocampos, quorum ille meminit, esse pisciculos equi vel dracunculi formam habentes, quos quidam veros esse
Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinii verba luce clarius demonstrant Hippocampos parvos non
esse pisces, sed ingentes fortasse beluas, corporis mole Delphinis minime inferiores: nisi hæc potius fabulosa censea-
mus, quàm vera. Nos autem cùm jamdiu non ignoraverimus non deesse rei medicæ studiosos, qui equiculos illos, vel
marinos dracunculos veros esse Hippocampos putarent, non abs re esse duximus horum equiculorum imagines com-
mentariis nostris adjungere, non ea tantum causa, ut horum placitis subscriberem, sed ut unumquemq;, præsertim-
q; Zoilos admonerem, me hæc prius non ignorasse. Verùm non ob id absurda vocari expedit (ut Lusitanus putat)
quæ de Hippocampo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes & Græci sermonis peritissimos secuti, quo-
rum non desunt qui asserant in Locustarum genere haberi Hippocampum. Quibus subscribere videtur Plinius l. 32.
cap. 11. At cum inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso dorso erucas, quas Græci κάμπας vocant refe-
rat, quàm ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, nefas sane fuerit tam petulanti ore affirmare, nostram & alio-
rum opinionem, tanquam absurdam esse spernendã, cùm tamen rationibus, & authoritatibus comprobatam unus-
quisq; facile cernat. Multa etiam contra nos de sativo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quàm veri-
Calumnia XI. de sativo Cucumere. us, sic inquiens. Cucumer non ubiq; sativus reperitur, quæ de causa multi non sine ingenti errore Citrulum, quem
Peponem

Peponem esse certò scimus, Cucumerem appellant, vulgarium forsitan voce seducti, qui in Italia ferè universa & Flandria ac Germania Citrulum Cucumerem vocant, sed, ut dixi, non sine magno, ne dicam pudendo, errore, inter quos novissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum Cucumer, sive Cucumis, dictus sic (ut Varroni placet) quia facile curvatur baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & majori, præsertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (ut tradit Plinius lib. 19. cap. 5. mira longitudine, & fistulæ complementum crescit, & hac de causa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atq; instar anguis flexuosus fit. Nascitur enim in simili planta, qua Cucumis sylvestris oritur. Raro in Lusitania Cucumer videtur, secus autem in altera parte Hispaniæ, præcipuè, apud Salmanticenses, ubi in magna cernitur copia, hirsutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali, & curva. At Pepo is est, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquisitum, Citrulum appellant. Græci vero illum πέπονον, id est maturum Græca voce dixere. Quam vocem Hispani vel hodie servantes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoque Pepanum vocant: & ejus supremam partem concisam fronti æstus hora, in qua illum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantem, admovemus. Quod olim quoq; à Græcis fieri Dioscorides innuere videtur. Vescimur enim Pepone Hispani, dum viret, nam postquam maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxerit, tanquam cibo inutilem rejicimus. Si quid tamen illius comedendum fit, ejus suprema, & cartilaginea pars tantum pro victu, rejecta ejus medullari parte, accipienda est, ut apud inferiores Germanos plerunq; fit, qui Peponibus iis non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu utuntur: quorum medullarem, & interiorem partem, in qua semen continetur, tanquam improbam & malam rejiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, ut ex Galeno deprehenditur lib. 2. de Alimentorum facultatibus, ubi inquit: Huc accedit quod in Peponibus homines à carne intima, in quo semen habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm vellicare alios. Sed audias Amathe, Solus ne inter tot eruditissimos viros, quibus eadem placuit opinio, a te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum insectaris? Quapropter? non alia opinor causa, nisi ut tuam malitiosam invidentiam in ejus tantum videaris monumenta effudisse, ex quibus tu optima spolia congessisti. Egregiam certe hominis in furando prudentiam, ut tacite iis secum gaudeat, quæ publice criminari putetur. Iccirco, homo vaferrime, tot hæc contra me construuntur hic verba? Sed audiat ipse Lusitanus, quàm hic toto aberraverit cœlo. Etenim sententia nostra haudquaquam obstare, sed plurimum astipulari censemus, quod dixerit Varro Cucumer à curvore esse dictum. Quippe quòd Cucumeres, qui passim in Italia proveniunt, & quos falso Lusitanus Pepones esse contendit, plerunq; incurvi spectantur, ut æstate tota videre quis potest in clarissimarum urbium plateis, ubi innumeri venduntur. Porro si hæc ignorat Lusitanus, medicos non consulat, sed olitores. Nam ii ostensis incurvorum cucuminum millenariis, facile crassam hanc caliginem ab ipsius oculis detergent.

Amathus suas enarrationes in Diosc. ex Matthiolo transcripsit. Calumnia refellitur.

Præterea vulgarem Cucumin, quo passim utimur, verum & genuinum esse manifesto comprobat Plinius lib. 19. cap. 5. his verbis: Particulatim Cucumis fleret, sibi ipsi superflorescens, candida lanugine obductus, magnusq; cùm crescit. Hæc ille, Quibus palam est Cucumeris nostri usus legitimos esse: quippe si Lusitanus ut (prædiximus) olitores adierit, & ad eorum hortos sæpe se contulerit, universos videbit cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerserunt, & jam primum ad juglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanugine.

Cucumis vulgaris.

Ad hæc, sententiam nostram, ac quam plurimorum clarissimorum scriptorum à Lusitano falso improbatam illud sane luce clarius ostendit, quod sativus, ac vulgaris Cucumis fructu tantum ab erratico differat. Utriq; enim eadem sunt folia, iidem flores, eadem viticulæ, & eadem in universum deniq; facies, ut lib. 4. testatur Dioscorides, & lib. 7. cap. 6. de historia plantarum posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus. Tanta enim inter hasce plantas intercedit similitudo cognatioq;, ut si simul serantur, vel altera alteri conferatur, nulla fere differentia dignoscantur. Nec propterea negaverim, quòd Cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciem refert, & quem Hetruria falso Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipse olitorum mangonio, è vulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primum, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippe qui scripserint flore in fistula, vel harundine demisso, Cucumin inde mira longitudine crescere, & omni alia, qua coguntur, forma, id quod & de Cucurbitis tradidit Columella.

Cucumis sativus ab erratico ut differat.

Hinc itaq; suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippe sato subinde semine, quod exemptum sit ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proveniunt, ut & nos experimento comprobatum scimus, non solum in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis præsertimq; in iis, quas Indicas vocant: id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cum maxime compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ii autem ut Lusitani fert opinio) prælongi non erant, & hujusce formæ causam reddere vellet: forte (inquit) primo tantum ita andio unum, mox semine ex illo genus factum. His itaq; palam fit (ut Lusitani illius verbis utar) in quam magno, ac pudendo is versetur errore. Quippe si (ut idem falso contendit Lusitanus) universum Cucuminum genus sponte sua ita prælonga proveniret, stolidum sane esset id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres sua natura non esse adeo in longitudinem protensos manifesto demonstrat Plinius, quippe qui scribat Cucumeres in Italia esse quam minimos, in Provinciis quàm maximos. Nam si sponte sua ea essent forma (ut Lusitanus somniasse videtur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quam brevissimos, in Provinciis quam longissimos. Adde quod etiam experimento constat (ut ego mihi testis esse possum) quòd Cucumeres sic Italis vocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi, & contra refugiant, & unci modo recurventur, ubi vas oleo plenum supponatur apertum. Id quod proprium esse cucumeris, affirmant præclarissimi rei rusticæ plantariæq; scriptores, præter id, si gustum consulas, nulla penitus saporis vel odoris differentia inter prælongos Cucumeros illos, & vulgares nostros cognosci potest.

Cucurbitæ, & Cucumeres olitorũ mangonio varias induunt formas.

Adhæc cum tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera, Laconicum, Scytalum, Bœoticumq;, hoc maxime etiam Lusitano adversatur, quòd unum tantum Cucumerum genus statuerit, præsertim cùm etiam Avicenna lib. 3. de tussis curatione scribens tria statuat Cucumerum genera, sic inquiens: Et medulla Cucumeris longi arcuati, & Cucumeris rotundi, & Cucumeris communis. At id autem, quod Columellæ testimonio asserit Lusitanus sativum Cucumim anguinum vocari, quod formæ anguium referat speciem, nil aliud nobis respondendum sese offert, præterquam quòd falso id Columellæ acceptum referat. Constat enim anguinum Cucumin nil aliud fuisse Latinis, quàm Cucumim sylvestrem, quemad-

Cucumeris tria genera

Anguinus cucumis quis?

modum sylvestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quòd forma referat angues, sed quod in sylvestribus nascatur locis, ubi facile stabulantur angues. Cæterum quod Anguinus Cucumis sylvestris sit, non sativus, testatur in primis Lucius Apulejus suo de simplicium medicamentorum libro capite proprio de sylvestri Cucumere, quin & quidam Dioscoridis codices, ut Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam subscribit Plinius lib. 20. cap. 11. Sed cur hoc ultra tantorum virorum testimoniis comprobare, cùm Lusitanus ipse capite de Agresti Cucumere, sui ipsius oblitus, id aperte fateatur, & suo ipse se juguletgladio? Sed quòd falso Columellæ testimonio fuerit usus, præter id quod nusquam ab ipso hoc scriptum esse scimus, testem habeo Hermolaum virum sane præclarissimum, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis: Cucumeres in fistula apud Hippocratem demisso flore mira longitudine quasi anguina specie proveniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur esse, qui Sylvestris, multo infra magnitudinem sativi, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à sativo penitus differens: hactenus Hermolaus.

Lusitanus suo ipsius laqueo ceptus. Lusitanus mendax.

At si ita demum huic bono viro, à sua forma longiores illos Cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari: at non intelligit quam non cohærentia, quam in se ipsum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miser, quod non aliam ob causam hæ differentiæ plantis addi solent, quàm quòd à reliquis earundem generibus distinguantur? Nonne statim ob hoc sequitur esse etiam alia cucumerum genera? Resipiat miser, & sua jam recognoscat errata: resipiat, inquam, cùm signis omni luce clarioribus vincatur à testibus, & propria confessione urgeatur. Comprobat etiam cucumerem nostratem non esse peponem, cum in primis sapor tum deinde facultas. Sapor quidem, quòd cùm scribat Simeon Sethi Græcus author, Pepones sapore esse dulces, nulla sane ratione fieri potest, ut Cucumeres nostri usu fuerint Pepones, quippe qui eo magis amarescunt, quo maturiores evadunt, ut Theophrastus scribit li. 6. c. 14. de plantarum causis. Præterea si Peponum facultas expendatur, constabit sanè ex Galeni sententia, quòd devorati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (ut Simeon ille asserit) sua dulcedine efficiunt, præsertim cùm in biliosum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (ut Galenus ait) vitia cutis in facie, nempe alphos, lentigines, ephelidasque, abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis Cucumeris affrictu nunquam consequeris. Nec obstat quod Hispani Cucumerem nostrum (ut Lusitanus inquit) Pepanum vocent: quippe cùm Itali à Latinis originem ducant, omnino credendum videtur Latinas rerum nomenclaturas rectius asservasse eos, quàm cæteras nationes. Demum fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentum, quòd Flandri vulgares Cucumeres edant, cùm penitus consenuerint: sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis serviunt, & qui Flandriam, & Germaniam fere totam peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenum, à Peponum carne intima, quæ semen continet, abstinere homines, quum id fiat potius in Cucumeribus, quorum seminibus unà cum carne vescimur. His itaque poterit Lusitanus fortasse noscere quam in censenda Cucumeris historia fuerit hallucinatus, & subinde palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, quum scribat Plinius, Cucumeres in Italia quam minimos, in provinciis vero quam maximos provenire, cumque Lusitanorum regio, qua se oriundum facit, ad ultimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortasse magis ab Italia distet, verendum sane est, ne rei medicæ studiosi, qui hæc perlegent, Cucumerem Lusitano majorem nusquam se vidisse affirment. Sed nimis fortasse prolixe Cucumeris causam egi. Equidem hæc nimia esse fateor in re minime obscura: veruntamen ut hujus calumniæ & maledicta aliquando cessent, omnis ejus est obtundenda verbosa importunitas, ne si forte brevior sim, jure sibi cedi putet, minimeque sibi à nobis satisfactum clamitet, & (qua est inani arrogantia) non silentio, vel dissimulatione vane se victorem glorietur. Jam de Carpesio pauca ei respondeo, de quo agens Lusitanus capite de Pipere, postquam ibi de Caryophyllis egit, nostrum ibi ordinem & doctrinam, quemadmodum in cæteris sequutus, ita adversus nos scribens comminiscitur. Caryophyllis Carpesium proximum est, quod Cubeba Officinis dicitur, ut libro 1. meminimus, & Actuarius confirmat. Non enim Carpesium Zedoaria, sive Zurumbet Arabum est, ut Matthiolus augurat, quum potius, ut diximus, Carpesium Cubeba sit. Hæc falso Lusitanus. Falso, inquam, quod à nobis nusquam scriptum sit Zedoariam sive Zurumbet, esse Carpesium. Quis ergo non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemque locutionem? Quis non detestetur hujuscemodi hominum genus, qui tam evidentibus calumniis ac imposturis candidiss. quosque lacerant? Huic adhibenda fides? Huic credendum? huic assentiendum? Nequaquam. In confesso enim est omnibus hominibus, hujusce scripta sui ipsius esse figmenta, mendacia, vanitates, adeo ut jam omnibus stomachum commoverint. Sed quantum hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter se differre, postea audiet, cum innumeros illius errores promulgavero. Sequitur, ut quid de Artemisia dicat, videamus. Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, odore acuto, sapore vero amaro: altera vera Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quòd Matricaria hæc Parthenium sit, ut Matthiolus contra omnes gravissimos medicos contendit, quum revera tenuifolia Artemisia vulgaris Matricaria sit. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba fœtida Chamomilæ similis est, ut suo dicemus loco. Hæc illius ad unguem sunt verba: inania tamen, nihilque ponderis referentia. Quum enim Lusitanus argumentis, rationibus, & authorum testimoniis, quibus satis superque nobis comprobatum est, Matricariam vulgo vocatam, alteram non esse Artemisiam, nihil responderit, nec subinde ullis indiciis ac rationibus contra sententiam nostram scripserit, sed sua tantum falsa opinione ductus, non est sane cur cum illo pluribus agam: sed illum in se ipsum latrantem relinquam. Verum ut hujusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem compescam, libebit sane nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaque Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alterum latifoliam hortensemque, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illico deprehenditur, quàm oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisiæ genus folio esse tenui, non tamen ob id eam proprie appellavit λεπτόφυλλον, quum ea proprie λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinam putant, cujus capitis titulus sic habet, περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Adhæc non reperio usquam scripsisse Dioscoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quod in maritimis sponte, & per se proveniat, ut ille, ut sibi aliquid arroget, fatetur. Ad hæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quæ maxime obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiam. Alterum quòd hæc flore sit parvo tenui, in universum candido: id quod sane in Matricaria non visitur, quum flos illi insit Artemisiæ majoris decuplo major firmus, non tenuis, non in universum candidus, sed umbilico tenus aureus, candidis foliolis circumseptus, ut in Anthemide. Alterum, quod planta sit ad manum pumila, ac tenuior, quæ adeo majorem Artemi-

Cucumis vulgaris nõ est Pepo.

Lusitani figmentum explosum.

Calumnia XII. de Carpesio.

Carpesium sunt Cubebæ.

Lusitanus impudentia & mendacio notatur.

Calumnia XIII in Artemisia.

Anathum in se ipsum latrare.

Calumnia diluitur.

Matricariã nullam esse Artemisiæ speciem aperte probatur.

Artemisiam æmulatur, adeoq́; illi congener est (ut fatetur etiam Brasavolus) ut ambigendum non sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quòd, cùm Matricaria foliis, caule, floribus, sapore, odoreq́; plurimum à prima Artemisia differat, non est sane censendum, quin ejus differentias, ac notas silentio involuisset Dioscorides, sed cum inter primum & alterum Artemisiæ genus nulla intercedat differentia, præter quam magnitudinis crassitudinisq́;, ut ipsemet apertissime fatetur Dioscorides, non fuit illi opus alterius Artemisiæ notas pluribus explicare. Demum & illud unicumq́; contra Lusitani sententiam verum potest esse argumentum, quòd antiquorum nullus scriptum reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primam esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodum gustu sentitur, adeo ut parum ab Absinthio differat. Quod etiam argumentum præbet in caliditate & siccitate hanc longe magis excedere, quàm ipsa, Galeni testimonio, excedat Artemisia. Hæc itaq́; si quis recte perpenderit, nobis quidem minime verendum fuerit, quin Lusitani inscitiam, & judicii vanitatem facile deprehenderit. Quod autem Matricaria non sit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridis Parthenium esset, quum hæc omni ex parte Anthemidem adeo referat, ut tantum ferè odoris diversitate altera ab altera dignoscatur, quis nam dubitaverit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, non Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profecto non habet, sed Anthemidis: Matricaria vero contra. At si objecerit Lusitanus cùm ad summum usq́; Coriandrum adoleverit, & suum jam ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia, adeo parva tenuiaq́; spectari, ut Anthemidis folia quadantenus referant, quumq́; dicat Dioscorides, Parthenium foliis esse Coriandri similibus, is ad minora tantùm folia respexit, non ad majora. Vide quam hoc ego argumentum propulsabo facile. Siquidem cùm neq́; Oribasius ex Dioscoride, à quo verbum ex verbo transcribit: neq́; Serapio, qui eandem servat regulam, legat particulam illam λεπτὰ, arbitrandum sane est, particulam illam λεπτὰ Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, præsertim cùm plantarum comparationes rectius, exactiusq́; fieri debeant, cum plantæ ipsæ adolescunt, vel constant, quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissime conspici possunt: non autem cum primum oriuntur, vel cum consenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanum maxime pugnat, quod cum Cotula fœtida longe acrior sit, quàm amara adeo ut easdem abstergentibus ardorem non obscurum inferat, ob idq́; vulgo Ferrariensibus (ut Brasavolus inquit) dicatur Bruściaculo, Parthenium esse non potest. Quandoquidem Dioscoridis Parthenium nulla saporis acredine commendatur, sed tantum amaritudine, quæ in Matricaria manifesto percipitur sine acredinis tantillo. Postremo cum sexcenties jam expertum sit Matricariam ea omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palam sane est, maxime deludi eos, qui contra sententiam nostram frivolis quibusdam argumentis, ac captiunculis machinantur: sed utinam tam facile vera invenire possent, quàm falsa convinci.

Cotula fœtida non est Parthenium.

Bruściatulo.

Cæterum quum antea scripserim in meis commentariis Italico sermone primum in lucem editis, Symphytum Petræum à me hactenus non visum, quasi me negligentiæ inertiæq́; accusare velit Lusitanus, hæc suo more adversum me scribit. Ex his herbis, quas Joannes Falconerius Anglus secum afferebat, Symphytum Petræum erat, quod Consolidam nonnulli appellant, quæ (ut testatur Ruellius) familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua Buglam vocant. In Italia quoq́; nasci cum Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquam Matthiolus eam nunquam se vidisse credat. His Lusitanus non tantùm in me invehitur, ut putaram, nostræ accusandæ gratia negligentiæ, sed etiam suæ extollendæ gloriæ, quippe qui se nobis rei medicæ peritiorem ostendere ambierit. Verum si (ut solertes decet scriptores) Italica eadem commentaria secundo edita, anno à Christo nato M.D.L. perlegisset, comperisset quidem Symphytum Petræum me per memet adinvenisse. Id quod is nunquam per sese, vel per alios fortasse fecisset, ut Falconerius ille (si tamen vera refert) id illi ostendisset. Non enim una die universa seges in horreum congregari potest. Quo fit, ut accusari jure non possim, ubi quandoq́; fassus fuerim, me hanc vel illam non novisse stirpem. Præstabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me vidisse fateri, quàm mentiri, ut doctior, diligentiorq́; viderer: quo nihil detestabilius, execrabiliusq́; dici potest.

Calomniæ XIV. de Symphyto Petræo.

Consolida Bugla.

Cõfutatio.

Ad Sparganium veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium, sive Xiphodion Officinarum Spatula fœtida est, cum inter se maxime conveniant. Unde Matthiolum Senensem hic errare certum est, qui Sparganium non esse Spatulam fœtidam contendit, & eo magis, quia in Spatula fœtida pilulas non comperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimum esse, qui Spatula fœtida mediocrem habent notitiam, norunt. Proinde Sparganium Spatulam fœtidam esse certum est: Hactenus ille. Demiror sane tam perfrictam hominis frontem, qui quasi omnium rerum naturam, plantarum omnium intimam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeo audacter hos graves mihi imponit errores, confestim me errore accusat. Cognoscitis ut opinor, hominis eruditionem & vitæ consuetudinem. Porro non modo omnibus rei herbariæ studiosis (unum tantum Ruellium excipio) sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio, in confesso est nil aliud esse Spatulam fœtidam vulgo appellatam, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis Spatulam fœtidam referat, foliorum odore facile indicat nomenclationis occasionem, quippe quoniam si digitis confricentur, fœtidum admodum odorem fundunt, unde illi nomen, adeo ut Tiresia vel talpa cæcior sit, qui non viderit, Spatulam fœtidam vocatam omnibus sane notis Xyridem referre. Hanc à nemine descriptam reperio, præterquam à Matthæo Sylvatico Pandectarum authore, qui eam Iridi similem reddidit, id quod Lusitani petulantiam palam facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat quam Xyris, adeo ut scripserit Oribasius appellari aliquibus Sylvestrem Iridem, à quo quantum distet Sparganium, eos judices velim, qui in materia medica indaganda plus operis ac laboris, quàm Lusitanus impenderunt.

Calumnia XV. de Spargano.

Calumnia contunditur.

Spatula fœtida est Xyris, non Spargani.

Iridi similis Xyris.

Iris sylv. dicitur Xyris.

Nec pluribus verbis ea refellam, quæ de Siderite objicis, in qua magis tuam detegis rei plantariæ inscitiam, cum ita memeras. Conspicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus, folio aspero, Salviæ magnitudine, tanquam Marrubij albicante, & per circuitum tanquam quercus denrato, quo fricatum ex se odorem, qualem ex Cydoniis optime maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides subintelligit, cum dicit, gustu non injucundo, cum adstrictione aliqua. Hanc vero Fuchsius in suo herbario novisse videtur, quanquam Matthiolus oppositum contendat. Sed revera Matthiolus eam nunquam vidit, quia si eam cognovisset, illius odorem suavissimum nunquam prætermisisset. Hæc ejus sunt verba: sed quam omni succo inania, ipse videat. Quod enim de Siderite prima, quam se in doctissimi viri Fuchsii herbario narrat invenisse, suas proferat commentitias nugas, hic facile demonstrat, quod ejus folia non spectentur quercus instar sinuata, sed nec per ambitum ulla parte laciniata: tametsi Lusitanus ut potius suam tueretur opinionem, quam veritatem, id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsii pictura de Lusitani fide maxime testatur: in primis enim flores ostendit spicatos in caulium summitatibus erumpentes, non autem in ipsis caulibus orbiculata vertebræ instar, ut in Marrubio per interstitia dispositos. Præterea folia nulla ex parte correspondent,

Calumnia XVI de Siderite.

Sui ipsius nugis confunditur Lusitanus.

Sideritis Fuchsii.

nec pomorum Cydoniorum odor, quem solus Lusitanus illi tribuit. Diosc. enim nec Cydoniorum odore quovis alio Sideritem hanc commendavit, sed gustu non injucundo, multa enim habentur, quæ odore maxime placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendum est, an Lusitanus Cydoniorum odorem huic plantæ tribuerit, ut vera fateretur, an fortasse suæ sustinendæ opinionis causa. Quippe Fuchsius hujusce odoris non meminit, nec nobis periculum facientib. percipi potuit. Non enim hanc stirpem ignoramus, ut sua potius temeritate, quam scientia existimat Lusitanus. Sed non fortasse à scopo aberraret, qui diceret Lusitanum Fuchsii Sideritem nusquam vidisse, nisi appictam, quod falso scribat, Sideritem hanc in vallibus nasci, ubi plerunq; solum uliginosum esse solet, Fuchsius vero perinde, ac Dioscorides in asperis, petrosis, ac incultis locis. Minus acerbe aliquanto patior, cùm de Trago nostram studet emendare opinionem, ubi Lusitanus ita suam exorditur calumniam. Non prætermittendus quoq; est Ruellius, qui procul dubio in dignoscenda herba ista multum hallucinatus est, qui Tragum junci speciem esse crediderit, cui quoque Matthiolus Senensis subscribit nulla fultus ratione, cum è directo Tragus herba sit, ex qua vitrum conficitur.

Calumnia XVII. de Trago. Tragus Junci species.

Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis objecta sunt à Lusitano, & satis dilucide, ut arbitror, refutata, nihil justius, nihil æquius, fateor, unquam in nobis est calumniatus quam quæ de Trago hic recitat: hoc modo si cavere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipse pluribus se maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitem me habuisse opinionem, quanquam inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum esse quàm quoddam humilis Junci genus in maritimis proveniens, cui semen acinosum in cacumine nascitur rubrum, adstringenti sapore. Eram enim fretus hoc argumento, quòd scilicet scripsisset Dioscorides, nasci Tragum sine foliis, pusillis circum ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad juncos spectare quàm aliam quamvis plantam videbantur. Opinionis indicia subinde augebat, quòd sequenti statim capite idem Dioscorides de Juncis vulgaribus egerit. Verum quod & summis & præclarissimis contingit ingeniis, ut temporis processu plura quoque invenerint, & diligentius examinaverint, id mihi accidisse fateor. Re nanque in posterum exactius agitata, ac perpensa melioribus adinventis, minime puduit priorem deponere opinionem. Etenim cùm animadverterem apud Theophrastum, & Plinium, quorum etiam judicium in nostris Latinis commentariis secuti sumus, Tragum utrimque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioscoridi aculeatam in universum esse plantam, priorem, quam animo versabatur, opinionem diutius sequi non libuit. De hac enim planta scribens Theophrastus libro 6. cap. 1. de Plantarum historia, Aculeatarum, inquit, aliæ ex toto aculei sunt, ut Corruda & Scorpius: hæc enim nullum præter aculeum, folium generant. Id quod postea repetiit tertio ejusdem libri capite, his verbis. Inter ea vero distincta genera plurimum quæ aculeato folio constant, nimirum dixerim, quòd ax toto spinosum inspiciatur, exiguo est numero quemadmodum diximus, & difficile quicquam ferme invenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ post Aequinoctium Autumni florescunt. Scorpius enim florem in carne exuberante sub extremo aculei profert, initio candidum postea, leviter accedentem ad purpuram & singulari radice, eademque brevi adhæret. Hæc ille: cui subscribit Plinius lib. 21. cap. 15. sic inquiens. Spinosarum multæ species: in totum spina est Asparagus, Scorpio: nullum enim folium habet. Quibus palam est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis provenire foliis, sed scatere tantum aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quod dixerit, Tragum, quem alii Scorpion vocant, sine foliis oriri, acutis tantum circa annos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summopere gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset. sed quod usu venire nimiæ temeritati plerunque solet, dum nimis in me excandescens majus aliquid asseverare nititur, longe turpissime labitur, quod eam velit plantam legitimum esse Tragum, quæ Mauritanis Kali, & alkali appellatur, nobis vero Hetruscis Soda, cujusque imaginem ultima huic editioni addidimus libro secundo inter Atriplices ad vivum expressam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarii utuntur, Catinum appellatum. quin & sal, quod à planta Alkali vocant, foliis non vacat, quum admodum sit foliosa, nec ullis penitus rigeat aculeis. Ipsa enim cum primum emergit, foliis prosilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali fere longitudine augentur geniculatimq; protrahuntur. Cùm vero jam adoleverint, prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq; incurva, ex lata origine in acutum desinentia. Ubi vero ad summum consitecint, in caulium cacuminibus longe minora, exilioraq; spectantur rufo colore, a quorum exortu parva, rotundaq; prodeunt pilulæ, in quibus minutum semen concluditur. ut videre est extra Tergesti mœnia, in præsertim locis quibus salinarum mea circumdantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quod Kali sapore sit admodum salso, Tragus vero non salso, sed adstringente.

Kali & Alkali Arabibus. Kali historia. Alkali.

Quæ omnia citra controversiam attestantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec noverit Lusitanus: qui tam excors, obliviosusq; deprehenditur, ut eandem herbam legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, ut postea disseram.

Lusitani inconstantia.

Cæterum eam constat plantam genuinum esse Tragum. quem nos suo loco appinximus. Quippe ea sola, Corruda excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur foliis, & in maritimis tantum nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisve, tritici magnitudine ubique scatens, in quorum medio (ut Theophrastus inquit) post Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui parvo temporis tractu purpureus evadit, adstringenti sapore, perinde ac tota planta, adeo ut nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat.

Tragus genuinus.

Hanc inveni ego primum in Tergestino solo in Hadriatici littore, ubi frequentissima, copiosaque oritur. Nec immerito Scorpium eam appellavere antiqui, quippe quòd avelli non possit, nisi ictis ab ea manibus, ut ego mihi testis esse possum.

Autor Tragum primum invenit.

Tantum igitur abest, ut celari velim mea, sic ubi sunt, errata, ut ea etiam ipse non verear emendare, gaudeoque hæc à cæteris aperiri, modo ista semper adhibeatur moderatio, ut potius veritas exquiri videatur, quam improba calumnia, quæ in optima quæque invehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longe honestius arbitramur, ubi quis se lapsum noverit (quum proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquando agnoscere, quàm quod extrema est pertinacia, ac vecordia, quod semel arripuerit mordicus adeo tenere, ut illinc avelli non consentiat. Ac sane in iis commentariis, quæ antea Italico evulgavi sermone, nonnulla postmodum deprehendi, quæ minus quàm decreveram à nobis enucleate, exacteq; essent scripta, quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidem sæpe ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies distinebar, judicii forte extremam maturitatem in aliquibus præverteret. Quod sane peccatum leve (ut credo) & in paucissimis repertum, quamvis reliquorum utilitate, tum facile compensari, tum recte obscurari posse censerem, sciebam tamen

pravos,

pravos, ac malevolos homines minime defuturos, qui etiam rectissime à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent, & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quam ut levissimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus a me quotidie flagitarent, & prope suo jure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem, ut improborum, invidorumque iniquis morsibus me intempestivius objici maluerim, quam horum resistere voluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quam amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum, quorum desiderio satisfactum a nobis plurimum gaudeo. Si qua vero erant nimis accelerata, ea sane longe accuratius in Latinis nostris commentariis agitata sunt, & discussa, id quod tunc me maxime solabatur, quasi ante me ita deprehendisset Lusitanus, ut nullam in me ostentasset acerbitatem, nullas in optime munita, firmataq; sua ingessisset calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profecto agerem, quòd suo studio, & syncerítate hisce nos sublevasset laboribus. Jam vero optima quaq; fœdissime lacessit, convellit, diripit, & in quibus aliquam veniam mereri poterat ejus calumnia, hac majori offuscat falsitate. Dixi paulo ante in Trago, quam sua reprehensione turpiter aberraverit, nunc quoq; in Amarantho nihilo cautius & peritius se gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentem me citasse in vulgari Amarantho, quum Aetio nil sit aliud Amaranthum, quàm Dioscoridi Helichrysum. Nec tamen à Lusitano admonitus facile, & non invitus quædam revocare, & omnia prorsus trutinare decreveram in Latinis postea commentariis: quod & jampridem est factum.

Lusitani objectio in Amarantho.

At ne Lusitanus vane contra nos exultet, ac nulli incogitantia indulgendum vociferetur, videat ipse quàm falso sibi persuadeat vulgaris usus Amaranthum esse Chrysocomen. Nam si (ut audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi vitio adscribendum fuerit, quòd Græcorum verborum vires tam negligenter expenderit, χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμη vero coma. Adeo ut id sit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma: quo manifeste deprehenditur Lusitani inscitia. Quandoquidem cùm vulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri possit ut recte is χρυσοκόμη Græcis dicatur, ii dijudicent, qui Græci sermonis peritiores habentur interpretes, quiq; hac diligentius exploraverunt.

Turpis ac ridendus Lusitani error.

Chrysocome.

Quod autem Chrysocome flore sit aureo, ut ipsa fert nomenclatio, testis est Plin. lib. 21. cap. 8. ubi sic inquit: Chrysocome, sive Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis.

Chrysitis.

Quamobrem non solum constabit, quàm lubrice lapsus sit Lusitanus, sed quam falso, ac inique accusaverit Ruellium, & Fuchsium. Quippe cùm Chrysocome, & Amaranthum longe inter se differant, ut clarissimi illi viri recte norunt, non ab re illis dictum est, Amarantho purpureo vim esse adstringentem, siquidem insula coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem non obscuram præ se ferunt.

Ruellius & Fuchsius à Lusitani calumniis vindicantur.

His accedunt, quæ in minori Sedo Lusitanus enumerat, ita exordiens. At minus Sedum (ut ego opinor) faba crassa, sive faba inversa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, ut Matthiolus, & alii putant, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura vero calida, quæ duo minime Sedo minori conveniunt, cùm, ut dixi, Sedum minus, sicut & majus, natura frigidum est. Cæterum & planta ipsa descriptionis in toto respondet, ut jure concludendum sit, ut Faba inversa, sive crassa dicta minus hoc Sempervivum sit. Hæc illius sunt deliramenta. Sed sane vereor, ne hæc tam crassa tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inverterit, infatuaveritque, ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit.

Calumnia XVIII. de minori Sedo, esse fabam crassam.

Vermicularis acris est.

Inquit Dioscorides: Sempervivum minus in petris parietinis, & maceriis, nec non scrobibus opacis nascitur, cauliculis ab una radice multis, tenuibus, crebro foliatis, exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscribit Plin. lib. 25. cap. 13. his verbis: Minus Sempervivum in muris, parietinisq; nascitur & tegulis, fruticosum à radice, sursumq; & ad cacumen, foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule, radix inutilis. quibus maxime omni ex parte refragantur omnes Fabariæ illius notæ.

Lusitanus reprehenditur

Quandoquidem Fabæ inversæ vocatæ cauliculis non insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, & quandoque majores, nec folia quidem exilia, rotundaq;, sed magna, lata, ac prælonga, flores in umbella non herbidi, sed plerunq; melini, vel in purpuram candicantes. Radice quoque non est inutili, nec supervacua, sed bulbosa, pluribus adnatis tuberculis Asphodeli fere modo, colore cinereo, cortice lævi, & succo plena, ad multa expetita. Quæ in universum notæ, si cum minoris Sedi historia comparentur, clarissime demonstrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à lusciania corvus.

Calumnia refellitur & Amathum hallucinatum esse ostenditur

Faba universa.

Non enim aliam ob causam Sempervivum tam majus, quàm minus id sibi nominis ascivit, quàm quod perpetuo anno toto virescat, ac vivat. Id quod testatur Theophrastus lib. 7. cap. 14. de historia Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipsius nomenclatio Græca, Ἀείζωον enim Græcis sempiternum designat. Sed hoc natura donum Fabariæ minime largitum videtur, quum autumno pereat tota, & in universum arescat, nec inde celerius repullulet, quam Vere medio. Quòd autem Vermicularis dicta, quæ Sempervivum minus nulla reclamante nota repræsentat, sapore sit acris, detestantur universi materiæ medicæ studiosi, cum nullo alio sit sapore, quàm acido. Sed cùm fortasse Lusitanus syncero careat gustu, perinde ac judicio, mirandum sane non est, si inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam.

Vermicularis.

De Cirsio hæc habet. Adeo Cirsion nostræ vulgata Buglossæ respondet, ut omnino fatendum sit, eandem esse herbam, cui sententiæ Ruellius queq; patrocinatur, & merito, quia videmus Buglossam aliquando triquetrum habere caulem spinosum, ex cujus floribus nescio quid, ut animadvertentis notum evadet, evanescit. Nam in cæteris ita inter se respondent, ut spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Matthiolum in hac re minus bene dixisse crediderim, cùm Cirsium alteram herbam à Buglosso esse contendat. Sic Lusitanus ille.

Calumnia XIX. de Cirsio, esse Buglossa.

Cæterum cum vulgari Buglosso caulis sit rotundus, non triangulus, ut fortasse per somnium vidit Lusitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ ullam rosæ speciem præ se ferant, sed spithama longiora, quin & quod caulis cacumen orbiculatum non sit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos evanescant, videantur, vulgaris usus Buglossum Cirsium esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuo triquetrum, non aliquando tantum, & angulos ipsos foliis aculeatos voluit, & per intervalla molles, quibus profecto notis vulgare Buglossum prorsus destituitur. Caule enim est, ut diximus, tereti, qui ubiq; tenuissimis aculeis rigeat. Adhæc Cirsio capitula requiruntur purpurea, ut etiam præter Dioscoridem fatetur Plin. lib. 27. cap. 7. quæ in lanuginem dehiscant. At cùm vulgare Buglossum nulla unquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem ullam contrahant, sed flores tantum purpureos, nullam præ se ferentes capituli formam, nec unquam lanuginem contrahentem, non video cur ita stolide crediderim vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus, qui cùm scripserit à vulgaris Buglossi floribus nescio quid evanescere, suam ipsius vanitatem declarat. Cirsii (ut opi-

Calumnia diluitur. Buglossum non esse Cirsium.

Calumnia XX. de Elleboro.

(ut opinamur) genuini imaginem quis videre poterit in commentariis nostris, quæ vivum legitimumq; referat. Buglossum enim quod passim conceßit in usum, vel Echii species est, vel potius fortaßis ipsa Lycopsis, ut alias latius explicabimus. Reliquum est, ut ad ea respondeam, quibus me falso in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex junioribus quoque Matthiolus Senensis nigrum Elleborum albo periculosiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam Diagredio utantur. hæc in nos ille. Sed an jure, vel injuria, eos judices velim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentariis nostris de utriusq; Ellebori viribus scripsimus, quibusque in animo semper est non mentiri. Siquidem ii, ubi nusquam à me scriptum reperierint, nigrum Veratrum albo esse validius, perniciosiusq; (ut Lusitanus somniasse videtur) minime mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse Plin. libro 25. capite. 5. Nigrum boves, equos, suesq; necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, ut injuriam in me rejecerit Lusitanus, quæ non nostra, sed Pliniana sunt lectionis: at quum is ad nostros perdendos labores invidentia, ac livore se totum accinxerit, eacæcitatis, insolentiaq; proceßit, ut etiam aliorum errata in nos remiserit, utpote, qui mentiri nunquam erubuerit, non alia opinor causa, quam quod voluerit manimentum sceleris, atq; audacia sua esse in conspectu omnium. Hactenus Amathe tuis ineptißimis calumniis satis superq; puto à nobis esse responsum, atque ita clare, tantaq; luce eas me diluisse nunc arbitrer, ut si ulla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientia vestigium, facile seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, ut discas, quid docti sentiant, priusquam tam arroganter, tam temere in eorum labores insolescas. Quinetiam quo pacto eorum sudoribus potius candide & gratanter fruaris, quam ut eos imperite lacessas, & tuis calumniis obruas. Etenim non iccirco has vigilias libentißimo animo suscepimus, ut eas obscures tua invidentia, ac etiam imperitia: etenim si nostras has lucubrationes tibi usui esse volis, cur talem clandestinum furem te exhibes, ut solum tua furta commendata aliis esse velis, cætera vero, quæ tua libido sibi non vendicarit, ea malitiosa studeas opprimere invidentia? Patefaciam in aliis tuum infidelem in meis scriptis animum. Nunc satis mihi est, si tuas contuderim calumnias, quibus si tuo quoque judicio à me est satisfactum, vehementer tua causa gaudeo, si in iis maneas, ac perseveres, qualem te esse prædicant, certe non omnium judicium, candor, ac æquabilitas ex una tua indocta & præcipiti pendebit malevolentia. Narras vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificiis, confestim excæcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quam ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico, ductus hac gentilium superstitione quod Cybeles alicujus te inserueris sacris, sed ea tantum ratione, ac sententia (ut tu ipse jam pridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidißimo descîscas. Etenim cùm (ut audio) nunc nostra religionis teipsum facias, nunc Judaicis legibus, superstitionibusq; te totum addicas, & ita non solum in homines, sed in ipsum Deum Optimum Maximum insolescas, minime id est mirum, si à te ipso quoque deficias, & omni statu mentis dimovearis. Ut non modo in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipsa medica facultate, quam immenito profiteris, plurimum cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, ut non solum tibi, & cæteris omnibus molestißimus, ac infestißimum te exhibeas, & tumulis noßißimis mentis furiis impulsus modo huc modo illuc agiteris: quin etiam ut tu, qui tamdiu tua impietate in divina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla movebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere vesaniam. Non id jam animo meo um proponebam, nec iccirco tuam reprimere sum conatus insanabilem (ut timeo) libidinem, ut te tua aliquando in tanta veritatis luce pœniteat insania, sed id magis elaboravi, ne tyrones & hujusce medicæ materiæ studiosos, tuæ forte impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror censuram. Judicabunt synceriss docti, ac præclari homines, iniurum tu justim me invaseris, an ego majori vi te in me temere irruentem declinaverim, penitusq; profligaverim. Quapropter aut cessa Amathe posthac calumniari, aut tam quaso non sis futilis & inanis, ut quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas: aut quod ultimum est, cave, ne apud eruditos, & æquißimos lectores, ac judices, qui nunquam deerunt, tua invidia & calumnia nostrum augeant & amplificent honorem.

Exploditur Lusitani calumnia.

Lusitani invidentia detegitur. Animadversio in Amathi deliramenta inscitiamq;

Lusitanus Semi Judæus. Hispani tales Maranos vocant quos maxime detestantur.

Cur Amathus tanta laboret cæcitate.

Cur author hanc confecerit Apologiam.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI IN AMATHI Lusitani enarrationes Censura.

Præfatio in Censuras.

Iam minus vereri debeo ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, ut homini impudentis & eorum omnium imperito, suos patefaciam errores, quàm ad id vera, rectaque duci ratione. Quod si liberius in hominem petulantem adeo importune lacessitus inveherer, quis probus non id mihi jure concedat? In Amathum, inquam, qui suis iniquißimis calumniis, non modo honestißimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantum in ipso est, sua imperitia & impudentißima confidentia rem medicam obscurare conatur universam. Nec sane aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta à quam plurimis comprobata, satisque communita, sua temeritate suceßit, & violare molitur. Hoc si impune, & tacite sit improbis permittendum, ut suo tantum judicio audacter reprehendant ac contaminent omnia, quonam omnium præstantißimarum facultatum cultus devenies? Quis posthac istorum se objectet ingratitudini? Verum ut & ipsum si qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat istius calumniandi insanißima licentia, & non solum ex aliis, verùm ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam, infringenda est hæc nimis arrogans, & effrenis audacia. Non arbitrabar quenquam tam perfrictæ frontis esse posse, qui ubi tam severa in alios censoria utatur virga, ubi ipse tot ubique scateat erratis. Molestum frivolumque pene credidissem gravioribus impeditus negotiis, ut cum hujusce hominis disceptarem ineptiis, nisi ipsum in me tam petulanter insultare à pluribus audivissem. Nunc autem eadem molestia, qua istius impetum, & vanam incursionem à me prohibus, ne quis istius severi censoris impellatur judicio, ut statim approbet, quæ ab ipso viderit proferri: audiat bonus & egregius vir, quanto tutius fortasse fuerat honeste tacere, quam eo pacto contra cæteros insane oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam utar vanitate, quâ ille contra nos, & ne hominem potius persequi, quàm veritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotii cum Amatho. Etenim ejus errata sic in Lucem producam, ut si vel ipsemet aliquid habeat, quo iis, quæ à nobis afferuntur, contradicere valeat, doctorum judicio longe libentius acquiescam, quàm ut aliqua pertinacia reliquorum studia retardem. Idem qui hoc præmitto, hoc quod est æquißimum, si non ab Amatho, quem rediturum vix ad mentem spero, saltem ab erudito lectore peto, ac postulo,

ne quæ

ne qua mora, ne quod impedimentum rerum & medicinæ fiat candidatis, ut tum demum de utroq; nostrum suam ferat sententiam, ubi nostras rationes diligenter expenderit ac pensitarit. Amathus non nisi quadam præcipiti dementia nostros invasit labores, convulsit, distraxit, nullam hujusce facti afferens rationem, nisi quod suæ authoritatis, hoc est stultissimæ libidini, tantum putaverit ubiq; concessum. Ego sane, quæ in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me ejusdem argui temeritatis, stultitiæ, ignorantiæ, quam de se prodidit ille. Atq; sicut candidus lector, qui hæc in manus sumpserit, facile discernet, ita fore arbitror, ut minime eum pœniteat ejus lectionis, ubi non tantum istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quo majori cum facultate, & emolumento distinctius ab omnibus legerentur, in certa digessimus capita, ac jam tandem aliis innumeris silentio involutis ad ea, quæ sunt præcipua, in quibus ille turpissime offendit, veniamus.

ACORUM.

De Acoro Censura I.

Galanga & Acorus idē Amatho.

Galangæ Cyperi fol.

DE Acoro suum ipsius, quod olim tenuit, reprehendit judicium, sed quanto præstiterat à priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro discrepare putat, cujus error multis patet rationibus, & indiciis. Nimirum quod neutrum Galangæ genus folia proferat Iridis (ut qui viderunt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) ut non desint, qui Galangam ipsam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quod vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem ulla ex parte referat: adde quod radix hæc rufescat potius, quam subalbicet. Præterea Galanga nusquam reperta est, quæ gustu fuerit subamaro, ut de Acoro fatetur Galenus, sed tantum acri. Quocirca non immerito Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simplicium medicamentorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud vero Acorum. Ob eandem quoque causam inter Græcos, Actuarius & Nicolaus Myrepsicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter se diversa. Quibus luce clarius quis inueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus sane notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, subalbicantes, non subrufescentes, & (ut Plinius inquit: cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non ut in Galanga, utraque fractu contumaces, quibus perspicuum, fatuq; comprobatum censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profecto intellexerim unquam (ut alias meminimus) quo pacto quave metamorphosi factum sit, ut Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec viribus, sed tantum magnitudine differt, quum primum ad nos è Syria, vel Memphi advecta est, in Acorum se commutaverit: nisi quis fortasse dixerit, evenisse hoc magicis præstigiis, quis suam fueretur opinionem. Ac cum ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus usi, illud sane suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanum ut Brasavolum à nobis reprehensum (illi enim ubique plurimum videtur addictus) sui immemor defenderet, quam ut veritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius vir profecto clarissimus, & qui potius Philosophum se existimat, quam ut pertinax sit author, etsi jam pridem in Brasavoli concesserit sententiam, visis fortasse commentariis nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, majorem Galangam esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, quæ suam tuetur existimationem, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parum videtur abesse: quod fortasse fecisset etiam Brasavolus, nisi immatura morte fuisset præventus. Porro Acorum non mea tantum sed plurimorum sententia, qui in re medica multum præstiterunt, ea sane erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primum recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeo singulas Acori notas sit repræsentatura, ut immerito stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, ut ridendum videatur Lusitani argumentum, quo ducitur, ut credat Galangam eam ob facultatem, quæ ad venerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam vocari scribat. Quandoquidem cum nullam explicaverit ille rationem, quæ illi venerea herba nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apuleji authoritas: præsertim cùm plurima alia præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus scriptis commendaverit Acorum ad Venerea præstare, facile quis opinari poterit Latinis (ut audio) Veneream herbam vocari, quod fortasse ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicaverit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venerea appellantur nomenclatione, nempe Venereum labrum, & venereum pecten, Venereum capillus, Venereus umbilicus: quin etiam Thymum, & Styrax, quod suaviter spirent, Venereæ dicuntur plantæ. Ad hæc in Acori historia parum quidem Apuleio adstipulandum videtur, quippe qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primum enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis ac pratis, contra omnium penitus sententiam, deinde vero illico asserit idem inventu rarum, nec inveniri, nec sciri posse, nisi cùm flosculum emiserit. Quæ omnia si cum iis conferantur, quæ à gravissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facile fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum videtur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob causam velit Galangam esse Acorum, quoniam à Plinio dictum sit 25. cap. 13. Acorum nigras habere radices, quandoquidem crassioris Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illis venia danda est quippe quod (ut ajunt) de coloribus cæci non judicant. Cæterū extant apud nos Pliniani codices mendis ultimo loco expurgati ac restituti qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quod scripserit is paulo infra, Creticas Acori radices esse ponticis candidiores: quinetiam quod hæc lectio Dioscoridi adstipulotur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sententia) fuerit, qui ex nigro albicat, subniger vero qui ex albo nigricat, adeo ut subalbus & subniger color parum inter se differant. Talis autem visitur color iis in radicibus, quibus passim utimur Calami odorati vice.

Lusitanus Brasavolo addictus.

Fuchsius laudatur.

Acorus Calamus est aromaticus

Ridiculum argumentum. Venerea herba & planta quæ.

Apuleio in Acori hist. non astipulandum.

CARDAMOMUM.

De Cardamomo Censura II.

NEc sane minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, utpote qui putaverit Cardamomum, quo usi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non levis error, quod, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, farctumque, potius seminis sit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen, non lignum, testatur apertissime gravissimus author Galenus libro primo de Antidotis capit. quinto ubi sic haber: Fructus autem, qui una cum virgultis, foliis, calicibus ac floribus in Theriacam mittuntur, ii sunt, Scordii, Nepitæ, Marrubii, Stœchadis, Dictamni, Polii, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurii,

Radices

Radices autem hæ Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolii, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei Athamantici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina vero hæc: Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, ubi carmine de Theriaca scripsit his versibus.

[illegible]
[illegible]

Hæc Andromachus & Galenus, adversus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGELLA CITRINA.

Censura III. de Nigella Citrina non esse Cardamomum.

ERrat Lusitanus, quòd recentiores quosdam forte sequutus, sibi persuaserit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum uti vocabulis) majus Mauritanorum esse Cardamomum: minus vero id, quod Meleghetam vocant. Quandoquidem Serapioni majus Cardamomum semen est, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, iis fere similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, farcta, & odorata. Id quod manifesto arguit Nigellam hanc, quæ Melanthii est species (ut nobis aliàs satis superq; ostensum arbitramur) Majus Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parva semina tantum, intercursantibus membranis papaveris modo. Præter id, cùm sui Cardamomi colorem subnigrum fecerint Arabes, non video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, majus illorum Cardamomum appellari possit.

MELECHETA.

Censura IIII. de Meleghetta, non esse Cardamomũ minus.

QUod præterea Meleghetta, minus Mauritanorum Cardamomum non sit, quis facile conjicere poterit, quippe cum hoc semen calice quodam, Melanthii instar, concludatur: Cardamomum vero minus, ut Serapio inquit, summi ferat semen nullis occlusum capitibus, colore majori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghettæ minime est assimilis, eo quòd hæc colore sint subrufo Indici Milii instar, quod Thusci Saginam vocant, Insubres vero Melegam, unde fortasse accessit his seminibus Meleghetta nomen. Adhæc cùm Meleghettæ semen longe majus habeatur, quam Nigella Citrina, non video sane cur consentaneum fuerit id minus vocari Cardamomum.

CUBEBA, CARPESIUM.

Censura V. de Cubebis & Carpesio non esse idem.

IN Cubebis, & Carpesio censendis quantum aberrat? quòd Cubebas velit, quibus passim utuntur Officinæ tum veras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verum, ut apud Arabas nullus habetur, qui scripserit usquam Cubebas esse baccas, vel semen: ita nec apud Græcos ullus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ, sive sarmenta parva, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, ut vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est, inter festucas, & tenuia virgulta, Carpesium esse possit, ac debeat: quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba, ut pluribus rem hanc in commentariis nostris explicatam habemus.

SALIUNCA.

Censura VI. de Saliunca, non esse Pseudonardum.

MUlto vero apertius suam declarat inscitiam tamen Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant. ad quod quoq; genus refertur, quæ passim vulgo vocatur Lavendula: in quo certe miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifeste Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plantam, adeo brevem, ut necti non possit: quin & herba verius quam flos, densa, veluti manu pressa, radice numerosa cohærens.

Pseudonardus.

Quantum ab hoc differt Pseudonardus? quum planta sit fruticosa lignosaq;, Rorismarini Coronarii instar, non brevis, sed bicubitalis, & flos verius quàm herba, & quæ in corollis facile necti possit. Florum enim longiores pediculi junceo ferre lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeo dense fruticat, ut folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, ut tanquam manu pressa cernamur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nusquam Pseudonardus proveniat, ubi Plinio ipso teste, numerosa provenit Saliunca. Humilis autem & brevis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa: ac lignosa, quamobrem in Bucolicis poëta cecinit:

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncam & Pseudonardum non cernit Lusitanus, ut humillimam herbam à bicubitali non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc occulorum curet caliginem, ne culicem pro cane, vel fortasse etiam equis, accipiat.

CINNAMOMUM.

Censura VII. de Cinnamomo, non esse tantùm corticem.

REdibo in gratiam aliquando cum hoc homine, qui alienis (utinam verè) nos locupletet divitiis, & optimo Cinnamomo capsis (ut ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiam, nos abundare jactat, & contra omnium præclarissimorum authorum sententiam sibi persuadet, Cinnamomum esse corticem tantum suæ arboris non lignum. Novitatis avidus novum credo aliquid afferre studuit: fidem idcirco suæ authoritati adhibendam minus dubitavit, quòd jam fama increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus, Aromatum multa genera esse advecta. Miror cur non se in his quoq; partibus fuisse fingat, ut majorem hujus commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipse id afferat, nec Lusitani, qui navigiis istas terras petierunt, ullam hujus rei afferant historiam, nos Lusitano in istis commentitiis inventis astipulemur? Præsertim cùm non desint probatissimorum scriptorum testimonia, qui repellentes has nugas apertissime fateantur, Cinnamomum virgultum esse pumilæ arboris, non corticem tantùm. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquiens: In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recens, nigrum, ex viroso incinerem vergens, læve, tenuibus ramulis,

Cinnamomum est virgultum pumilæ arboris.

ac frequentibus nodis cinctum, perquam jucunde olens. Quibus palam fit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus libro 1. de Antidotis his verbis: Quævis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam parvus consurgit, emittitque hæc sex vel septem virgulta, vel paulo plura, pauciorave, non æquali tamen omnia longitudine sunt. Verum quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit? Hæc ille. Adest adhæc liber de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno adscriptus, qui etiam de Cinnamomo sic habet: Cinnamomum sunt rami fere, ac virgulta, quæ ab una radice plura excrescunt, recta & minuta, breviaq;, colore subrufo, & cortice extenso non rugoso,

qui

qui cortex non ita facile, ungue à ligno abraditur: nodulos plures & intervalla habent, & in medio leves habentur. Si vero frangantur, quasi pulverem emittunt, odore omnia vincentem, Fere enim hac maxima probatio Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimum. Quibus gravissimus accedens author Aristoteles, Cinnamomum surculum esse testatur lib. 9 cap. 13. de historia Animalium sic inquiens: In Arabia & Avis Cinnamomus appellata, quam surculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere ajunt. Nidificat excelsis arboribus & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discusso in terram, Cinnamomum legunt. Ad hæc Cinnamomum surculaceum esse virgultum fatetur Galenus loco superius citato, ubi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum veluti truncus in ramos plures divisum multum attollebatur, sed hellebori figuram præ se ferebat, vel potius Damasonii. Quibus palàm est Cinnamomi virgulta adeo tenuia haberi, ut ellebori vel Damasonij radices non excedant. Addo quod cum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quòd à Trajano & Hadriano Imperatoribus repositum fuerat, vel eos quidem ramusculos apud se servasse, facile constabit omnibus Cinnamomi virgultum esse tenue, & non solum in ipsa cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantum præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos quemadmodum & Galenus sane non video. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantum acceptam referam, præsertim cùm præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetiis, quod vulgare Cinnamomum ex India affertur, perinde ac Antuerpiam, unquam viderit repereritque Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræsentaverit. Nimis quoq; vana est opinio quæ credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant: id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse convincitur. Ipse enim lib. 1. de Antidotis, ubi Casiam expendit, sic inquit. Hæc adversus Quinti dictum objecta sint, eo quòd mihi rejiciendum omnino non videtur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casiæ imponendum censent, quanquam ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cùm vel Imperatorum amici vel servi essent, facile fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, tu verò Cinnamomum emere. Hæc itaq; Galeni sunt verba, quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, ut suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis aliis pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, sive in theriacis modò Casiæ duplum modò Carpesium (ut Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Lusitani opinio vana.

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABUM.

Consultum longe melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano si poëticæ potius quàm medicæ facultati se totum addixisset: nam qui eo in effingendis fabulis aptior promptiorq; se præstiterit, video profecto neminem. Id enim omnibus palam fiet diu in re medica versatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera sese offerunt figmenta, adeo rem seriam præ se ferentia, ut ea quis difficillime fabulas esse noscat, nisi medicæ facultatis fuerit rectè peritus. Verum cum ad hoc illum natura pepererit, mirandum sane non est, si à fabulandi facultate discedere nequeat, sed potius illi venia danda: quippe quid propria agat natura, qua in præsentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus evadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his verbis: Qui hucusq; Cancamum Laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum gummi odoriferum sit: Lacca verò sive mansa, sive suffimentis explorata modica percipitur, quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis præcipue deservientem, & ex ea officina compositionem quandam præparant Dialaccam appellatam, quæ (ut certo scimus) non gummi, aut arboris plantæve alicujus gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, favagoque, veluti cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cùm terra, vel pluvia, vel arte plus justo irrigatur, formicæ prædictæ ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus Laccam generant, & hac de causa in Laccæ ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt Laccam ferentis, ut hucusque omnes fere crediderunt. Hæc illius est fabula. Atqui illi maxime refragatur Ludovicus ille Romanus libro 6. suæ navigationis, ubi de his agit aromatis ac mercimoniis, quæ Sumatra Insula, sive Taprobana mittit, sic inquiens: Mittit etiam ea regio Laccam, unde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore juglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Joseph Indus 141. ubi fatetur in Cambaja Laccam uberius nasci, quàm alibi gentium, non autem fieri gignive formicis aut scarabæis, ut lepidius & facetius quàm verius fabulatus Lusitanus. Præterea cùm duplex sit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibusdam inhærens Sumatri, à Sumatra forsasse Insula nuncupata: altera Cambaiti a Cambaia denominata, in glebas Myrrhæ instar concreta, nullis inhærens lignis, non est cur Lusitani fabulam historiam putem. Siquidem gleba illa Sole clarius palam facit, Laccam gummi esse arboris, non quidem, ut per somnium vidit Lusitanus, formicarum alatarum stercus, quibus etsi ubiq; scateat tota Europæ regio, nusquam tamen visæ sunt alatæ formicæ, quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterùm cùm satis superque nobis comprobatum sit in Commentariis in Dioscoridem editis, Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum esse idem, adeo ut pluribus id comprobare testimoniis non sit opus, cadit penitùs Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

Censura VIII. de Lacca Arabum, non esse formicarum stercus.

Lusitani centuriæ fabulosæ.

Lusitani Laccæ historia fabulosa.

Lusitani fabula exploditur.

Lacca ubi gignatur.

Lacca duplex.

ELÆOMELI.

Triplici se pariter implicat errore in Elæomele: tum quod ipsum defluere suo more fingat è Palmarum caudicibus: tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, non unum tantum. Mel nimirum per se & Oleum ex eadem arbore manantia: præterea ut novi semper aliquid oportet, quòd hunc liquorem ex Indica nuce credas destillare. Deprehenditur in primis error ex ipsiusmet Diosc. verbis, qui in Elæomelis historiam ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli vocant, ex quodam caudice manat oleum melle crassius, sapore dulci. Quibus palàm est de uno tantùm liquore scripsisse Dioscoridem, nempe de Oleo, quod ob melleam dulcedinem uno verbo tantum Græcis Ἐλαιόμελι vocatur, nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autem περὶ Ἐλαίου καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioscoridis historia nunquam probari poterit, Elæomele palmarum caudicibus fluere: quum is nusquam descripserit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmas liquorem hunc fundere manifeste fatetur Plin. l. 23. c. 4. ubi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæ-

Censura IX de Elæomele, non ex Indica nuce fluere.

mel

mel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elaomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaserim, quod hujus historiæ neminem habeam authorem, præter Lusitanum.

MACER.

Censura X de Macere, non idem esse cum Maci. Lusitani insolentia.

Macis & Macer quid.

C*Ontendit maximè Lusitanus, utpotè qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætextu vestiar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illum severus judex contumacem declarat: tantam sibi arrogat autoritatem, ut certò putet unumquemque suis debere adstipulari deliramentis. Verum quum id nulla afferat ratione, vel autoritate, ipse meritò non modò contumax fuerit declarandus, sed insolens, vecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum subscribere ineptiis, quàm veritatem amplecti ac tueri. Atqui quum nobis in commentariis nostris in Dioscoridem editis abundè comprobatum sit cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimonio, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, ut ipso oculorum intuitu unusquisque videre potest, illorum verò Macerem corticem esse radicis magnæ (ut apertissime lib. 12. cap. 8. testatur Plinius) non est ut hic pluribus istius Centurionis insolentiam & inscitiam redarguam. Eò itaque se conferre poterunt, qui hasce differentias hactenus non consideraruut.*

ERICA.

Cẽsura XI. de Erica.

Erica bis in anno floret.

N*Ec minus in Erica hunc deceptum reperio, quippe qui neget contra omnium doctissimorum virorum sententiam, eam plantam, è qua universa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, ullo pacto esse Ericam, hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc semel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica, Theophrasti testimonio, bis in anno florere debeat. At quam decipitur? cùm non nobis tantùm, sed aliis quàm plurimis observatum sit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno, nempè verno & autumnali tempore, sine ulla controversia florescere. At cùm lib. III. scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ foliis provenire, consletq; id Ericam nostram per omnia referre, palam fit omnibus, hanc legitimam esse Ericam.*

ACACALIS.

Censura XII. de Acacali.

Myricæ genera.

A*Cacalim nasci scribit apud sua gentis Olysiponam Lusitanici regni metropolim, fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palam facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen habere Aegyptiis fruticis Myricæ semine simile, non autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterum cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens, quasi florem compage muscosum, alterum verò Gallæ similem, videant obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus: quin & qua autoritate vel ratione ductus affirmare ausus sit, Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile, quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendaverit.*

PALIURUS.

Censura XIII de Paliuro non esse Agrifolium.

I*N Paliuro confundens historiam pede prolabitur: siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua lib. 3 cap. 17. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octavo de simplicium medicamentorum facultatibus illam esse arborem, quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuoq; fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quam Theophrasto citato loco, Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cùm baccifera sit arbor. Nec propterea negaverim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quòd (ut ipse Theophrastus inquit lib. & cap. 4. de historia plantarum) in Aphrica nascitur, quum non omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmaverim Agrifolium alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec unquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione, pro omni Paliuro Agrifolium adducit.*

Censura XIIII. in eodem Paliuro.

Quin & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum a Plinio descriptum lib. 13. cap. 19. & à Theophrasto libr. & capit. 4 esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat: Theophrasto verò & Plinio citatis locis, fructum ferat rubinum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet non asserventur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Ad hæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sane non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

RIBES.

Censura XV in Ribem.

Ribes legitimæ hist.

M*Auritanorum Ribem vulgi opinionem sequutus, eam arbusculam censet hortis & viridariis familiarem, quæ folio exit virgineo, parvo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisq; tapetiis aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis rubentibus, sapore subacido. Sed manifeste refellit enim Serapio, (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem, colore viridi rubescente, foliis latis magnis, rotundisque, quæ quidem nota in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parva, virginea, & divisuris per ambitum laciniata.*

ROSÆ DAMASCENÆ

Censura XVI. de Rosis Damascenis.

Q*Uo in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eo flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum istis ineptiis me diutius ad nauseam usque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia: maxime cùm ita diluantur ipsius nugæ, ut hinc ad seria revocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasque vulgus Moschetas vocat, quòd odoris fortasse fragrantias Moschum resipiant, non solum has non minori vi dejectoria pollere existimat, quàm Scammonia: sed exulcerosissimum esse medicamentum pariter contendit. Hoc ut confirmet, anilem prorsus huic subtexit fabulam, quòd Venetiis viderit (liceat mihi nunc sueti testimonio) nobilissimam quandam suæ gentis mulierem Beatricem a Luna vocatam, quæ cum semel tan-*

tum

tum saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentum quod nullo incommodo alvum cieret, degustasset, statim faucium & linguæ desquamationem, quin & ventriculi erosionem contraxit. Nihil ad me attinet illa, quam adducit, muliercula. Primum (ut ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiam maxime pugnat, quum sæpius ipsemet id sumpserim medicamentum, aliisq; frequenter dederim sine ullo prorsus incommodo, adeo ut quandoq; pueris felicissime propinaverim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani judicium esse falsum, quòd mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantum se ostendit tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifeste indicat, ut nulla faucium aut linguæ erosio, inflammatione hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpe mandenti, ut quandoq; adstrictam excitarem alvum, nihil erosionis, inflammationisve accessit. Quo fit, ut quis recte opinari possit, suo inconstanti judicio delusum esse Lusitanum, utpote qui hujusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam rejecerit. Cùm potius credendum sit, id ab acrium, salsorumq; succorum defluxu provenisse, qui forte fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, a capite in eas partes labi cœpit. Nec putaverim unquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeo excordem, imprudentem, negligentemq; fuisse, ut tam nobili, ac diviti mulieri medicamentum præbuerit, cujus ignoraverit vires, præsertim cùm ad hujusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunq; accedant medici, qui primas in civitatibus tenent. Atqui magis sane demiror hominis imperitiam, quod tam acriter damnaverit has Damascenas Rosas, odore perquam suavi fragrantes è quibus clementissimum illud paratur medicamentum, nullo penitus incommodo alvum ducens. Contra vero tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exolvendam Persici arboris flores: quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (ut jam sexcenties observavimus) Persici arboris flores ad ducendam alvum devorati, incommodis quam plurimis sumentes afficiunt, nempe crebris vomitionibus, ventriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alvi dejectionibus, quæ omnia plerunq; sequitur frigidus sudor, æstuatio, virium amissio, & corporis universi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc merito Ἀμαθῆ *non appellaverit, cùm eo ignorantiæ pervenisse constet ut certo sibi persuaserit Ielenabin è Persicis paratum, de quo pluries in febrium curatione & ventriculi dolore meminit Avicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quam falsa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippe Ielenabin Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quàm Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah. præ risu scribere fere nequimus) qui sciunt, doceant, quum id hactenus nec viderim, nec legerim usquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud voluisse Avicennam, quàm Puniceas. Siquidem lib. v. ubi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in universo meminit volumine, Jeleniabin ad febres & ventriculi dolores parari jubet è Rubeis Rosis, non autem (ut Lusitani vana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifeste indicat, nil aliud Persicas Rosas Avicenna designare, quam Puniceas, Persicas illi fortasse vocatas, quòd à Persis in suas venerint regiones. Nam & nos Damascenas vocamus eas, de quibus diximus quòd è Damasco Syriæ primo ad nos pervenerint.*

Lusitani judicium falsum.

Lusitani in re medica evidens imperitia.

Lusitani in Jeleniabin inscitia.

Rosa Persica quæ apud Avicennam?

PALMÆ INVOLUCRUM.

Fallitur præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην *vocant. Is enim nil aliud Palmæ Involucrum* ἐλάτην *Græcis vocatum primum esse existimat, quam Nucis Indicæ villosum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (ut referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ similis. Deinde vero sua fortasse inconstantia ductus, in ejusdem capitis processu, revocata priore sententia (qui talium puerorum est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscor. esse Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur, ea ratione innixus, quòd scripserit Galenus libro 8. de simplicium medicamentorum facultatibus, id recte Elaten vocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quandoquidem Dioscoridi Palma Elate nihil aliud est, quàm fructus palmarum adhuc florescentium involucrum, calixq;, non nucis alicujus tegumentum, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquam meminit Dioscorides nec (quod sciverim, legerimve) antiquorum aliquis. Quo fit, ut censendum sit hujusce Nucis involucrum nunquam antiquis innotuisse. Porro Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primo involucrum magnum edit, folliculi cujusdam instar, in quo quam plurimi flores includuntur, qui longo pediculo ferie quadam pendentes racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde involucrum ad plura utile, idq; est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortasse facile, dum duabus vult insidere sellis, duobus hinc parietibus caput impegisset. Nec nobis sane obstat Galeni authoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidem Galenus loco superius citato duo facit Elates genera, unum quod germen est ipsius Palmæ, aliud vero tegumentum, de quo tantum scribit Dioscorides: cui etiam Elates duo producuntur genera, quorum unum illud est, de quo diximus, aliud vero id totum, quod involucro illo concluditur, quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterum ut fortasse probet Elaten plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippe qui scripserit libro duodecimo, capite ultimo, arborem quandam esse Abietem vocatam, unguentis expetitam, quam alii Elaten vocant, alii Palmam, alii Spathen. Id quod maxime palam facit, quàm imprudenter velis Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis apte locutus deprehenditur vocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cùm legisset apud Græcos* ἐλάτην *Abietem arborem designare, quin &* ἐλάτην *quibusdam vocari Palmam Elaten sive Spathen, & hanc in unguentis addi, magno ac pudendo errore putavit idem esse Abietem arborem, & florescentium dactylorum involucrum, quod ad unguenta spissanda expetebat antiquitas.*

Censura XVII. de Palmæ involucro.

Palma Elate Dioscoridi quid.

Palmæ Elates historia.

Galeno Elates duo genera. Quin etiam & Dioscoridi.

Plinii error, quem maxime sequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

Reprehendit etiam aliorum opinionem, ut vanam, qui Perseam arborem existimant à Persico nostrate differre. Sed quam ille totus sit vanus, & quam magno ducatur errore, facile quis animadvertet ex probatissimorum authorum testimoniis. Nam (ut Theophrastus memoria prodidit libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Ægypti aspectu magna formosaq; folio flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyro proxima, nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit: novus anniculum semper occupat, maturitas anniversariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem au-

Censura XVIII. de Persea.

Perseæ arboris hist. ex Theoph.

ferunt, atq; recondunt. Fructus est magnitudine Pyri, figura oblongus, Amygdala modo, colore herbidus, nucem intus habet, ut Prunum, verum longe minorem, molliorem q;. Caro ejus suavis, ac praedulcis manditur, concoctuq; facilis, & innocua etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudine q;. Materie constat robusta, dura visuq; decora, veluti Lotus. quapropter ex ea, & simulachra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant: hactenus Theophrastus. Caeterum si Persea Aegyptia nota cum Persico nostrate conferantur, quae universum scatet orbis, liquido constabit has plantas nihilominus inter se distare, quàm a quercu salicem: Persicus enim arbor, quae nostris in hortis, viridariis, ac vineis passim frequentissima visitur, procera, magna, formosaq; nusquam visitur, nihilq; cum Pyro cognationis habet, sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuo viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is est Amygdala instar, sed orbiculatum in sphaera modum, colore minime herbido, sed cum maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flavo. Huic ossiculum praeter id Pruno minus non visitur, sed quandoq; duplo, triploq; majus, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longe contumacius. Adhaec nostratis Persici fructus gustu praedulcis non percipitur, sed potius subaustero, aut vinoso. Adde quod vulgaris Persici fructus maxime damnaverit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, ut pravi succi alimentum, & qui facile corrumpatur, & noxam ventriculo inferat: contra vero qui ex Aegyptia Persea proveniunt. Postremo Persicus nostras radice nititur brevi non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proinde rarissime annosa reperitur. Contabescit, peritq; facile, quod imbecillibus admodum sustentetur radicibus. Ob idq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta, quum tamen Aegyptia Persea solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, utpote qui in multiplices veniat usus. Quo fit, ut omnino Amatho amentior, & Lusitano luscior fuerit, qui non noverit Perseam Aegypti arborem a vulgari Persico plurimum atque plurimum differre. Id quod etiam comprobatur Plinii testimonio, qui libro decimo quinto, capite decimo tertio, sic scriptum reliquit: Nam Persica arbores sero, & cum difficultate transiere, ut quae in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto earum fuerat hospitium. Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & poenarum causa à Regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quae in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoque negaverunt eruditiores ex Perside propter supplicia translatam, sed à Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem atavi sui. Semper autem folia habet, & poma subnascentibus aliis: haec Plinius. Verum non modo hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani evanidam sententiam, sed etiam gravissimus author Galenus, qui libro 11. de compositione medicamentorum secundum locos manifeste testatur, in nulla alia Romanis subdita gente vidisse Perseam arborem, praeterquam in Alexandria Aegypti. Sed ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamen tantum addam, quod cum per longas ante Galenum aetates Persicus, vulgaris notitiae arbor, universam occupaverit Graciam, Italiam, ac alias passim regiones, si Persicus nostras ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum eo dementiae pervenisse Galenum, ut posteritatis memoriae commendaverit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantum in sola Alexandria.

Persici descriptio.

FLUVIATILES CANCRI,

Censura XIX. de fluviatilib. cancris. Ridenda Lusitani amentia.

QUàm Lusitanum de Fluviatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem solverer cachinnum. Siquidem illum eo inscitiae pervenisse offendi in hisce censendis, ut aquatiles Testudines Cancrorum affirmaverit esse genus, eo gravissimo argumento impulsus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceam? Serione haec dicuntur ab Amatho? an risum movere sua vecordia studet? Nimirum adducor, ut credam (si id serio fatear, quod sentio) aliquo amentiae genere illum quandoq; vexari, & proinde tunc temporis non nisi hujusmodi deliramenta describere. Nam & Rana, & Cochlea in Cancrario genere erunt, quod hecticis maxime conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quàm veritati,

MARINUS SCORPIO.

Censura XX. de marino Scorpione.

MArinum Scorpionem parvulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere existimaverim (vidimus enim illud saepe in Hadriatici littore tanquam inutile à piscatoribus rejectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondeletius lib. 18. cap. 22. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum κοχχόναν vocat. Verum Aristoteli, Hicesio, Galeno, Athenaeo, Plinio, Aelianoq;, Scorpius pelagius est piscis, & inter mullos, asellos, lacertos, cernuas, &, quotquot sunt, alios, dura carnis recensetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem ejus historiam in Commentariis nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eo se conferre poterit Lusitanus, si caecitati sua remedium non neglexerit.

RANÆ.

Censura XXI. de Ranis quas venenosas censet.

UBi Ranarum vires expendit Lusitanus, proculdubio aberrat, quod omnes in universum Ranas venenosas censeat, adeo ut in Aetium invehatur, quod is libro 3. cap. 55. palustres ranas inter venenata recenseat: & tamen libro secundo earum jus tanquam alexipharmacum praetulit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quod quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quae in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (ut Lusitanus inquit) Ranae omnes venenosae essent, nulli dubium est, quin quam plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui iis tantum saepius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sane sententiae nostrae obstat, quòd Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum, quippe is Ranas non detestatur, quòd veneno aliquo sint infecta, sed quod malum in corpore succum procreent, perinde ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippe si Galenus putasset venenosas esse Ranas, nunquam eas inter cibos retulisset. Sed magis fortasse Lusitanus, credo, lege percitus Mosaica, quàm veritatis sustinendae desiderio in Aetium invectus est, quem (pace ejus dixerim) non intellexerit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium, quae in usum medicum veniunt, ubi devenit ad palustres Ranas quae passim ab omnibus eduntur: Ranae palustres (inquit) in aqua elixae, saleq; & modico oleo conditae venenosorum reptilium ictibus, si jus earum bibatur, magnum praesidium afferunt, id quod

Lusitani Religio.

id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit iisdem verbis. Quibus manifeste suffragatur Plinius libro 32. cap. quinto, ubi non modo Ranarum jus pratulit contra serpentium ictus, sed etiam ad marini Leporis venenum, hausta venena, devoratam Rubetam, Salamandramq; in laudibus pratulit. Nec ob id velim fortasse putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse: quippe qui dixerit libro 13. quod devorata palustris Rana tanquam venenosa, variis ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, sed & de venenosis, quæ è Bufonum sunt genere, & in paludibus, præsertim fætidis, morantur. Ipse enim cum proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alii appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci sub Ranæ palustris nomine comprehenderunt, verba facere, quoniam sciverat Bufones & terrestres, & aquatiles reperiri, ut unumquemq; compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq; rei medicæ operam navarit, quam fecerit Lusitanus. Id quod manifeste declarat libri illius titul. qui de noxiorum animalium morsu, & de bestiis virus ejaculantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscoridem, quippe qui libro secundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit, sexto vero, ubi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractavit, de Rubetæ, & palustris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeo ut jam nobis fateri liceat, nentiquam in re medica Lusitano esse astipulandum.

Bufones duplices.

Lusitano in re medica non esse astipulandum.

GALLINÆ

ATqui nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, verum cum solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proinde malum, vitiosumve præbere alimentum: quin & raro ibidem homines idcirco vesci gallinis. O indagatorem omnium edulioru m: Patere id me te percontari: quis amabo te ibidem Princeps suæ præfecit culinæ, ut istis eum spoliaret deliciis? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam exponerem, fabulam esse ajebant. Quippe quod non minus in eorum regionibus carnium probitate, saporisq; jucunditate præstent gallinæ, quam alibi. Adhæc pariter fabulosum esse fatentur, quod raro gallinis ibidem vescantur incolæ, ea ratione innixi, quod eorum cibus reprobum generet alimentum, sed quod multi fortasse à gallinis abstineant sumptui parcentes. Quod autem præter rationem ii medici agant (ut ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad ventriculum abstergendum ab inhærente medicamento simplex gallinarum jus exhibent, sane non improbamus, sed qui sint illi prorsus ignoramus. quum in communi omnium medicorum usu perpetuo esse sciverim, jus illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi saccharum admiscea m rubeum. Nec id temere factum putaverim, cùm non ambigam jus ita paratum non modo abstergere, sed etiam posse roborare. id quod à purgatione plurimum præstat.

Censura XXII. de Gallinis malum alimentum præbentib.

LAC SCISSILE.

LAc Scissile nil aliud esse censet, quàm lac ipsum simplex per se acescens. Convincitur ipsius Dioscoridis testimonio, qui hujusce parandi lactis rationem scribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili novo fervet, ramoq; ficulneo recenti movetur, inspersis, postquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis heminæ. Ita enim serescens liquidum ab eo dividitur, quod in caseum concrevit, sed cum fervet, ne superfundatur, conveniet spongia ex frigida continuo fictilis labrum detergere, sextariumq; argenteum frigida aqua plenum demittere: hæc ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de Canino stercore egit: quin & Paulus lib. 1. cap. 88. Non possum satis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quòd cum iam splendidis enarrationibus explanandum Dioscoridem susceperit, adeo gravi labascat negligentia.

Censura XXIII. de Scissili Lacte.

Lactis Scissilis parandi ratio.

OLYRA.

IN frumentaceo genere eam, magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Sacalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem conficiunt nigrum triticeo longe deteriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore sit albo, adeo ut dixerit Plinius libro decimo octavo, cap. octavo, esse, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam esse putarent. Præterea scribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minime percipitur, cum potius quodammodo amororem efficiat. At hæc Secala ita vulgo vocata, cùm in area flagellis decutitur, illico omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: sed aliter Olyra evenire fatetur Galenus loco superius citato, dum Olyrinas expendit partes, sic inquiens: Habet autem Typha semen extrinsecus corticem veluti Olyra & Hordeum, verum decorticatum in panes cogeritur: & paulo inferius ait: Ex nobilissima Olyra, cum, ut decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique utuntur. Quippe plane constat, Olyram decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Zeam, nec Hordeum, nec Avenam, dum in area concutitur, sed opus esse, ut in pilis pinsentur, ut etiam hoc avo moris est apud omnes.

Censura XXIIII. de Olyra, quã Secalem censet,

CHONDRUS.

EX ea fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, in Tridentino agro, Scandellam vocant, quod merito redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, ut quis ex Theophrasto nosse potest libro octavo, capito quarto, de plantarum historia. Quæ si recte expendantur, nil aliud Scandella erit quam Hordeum minus, quæ binis tantum versibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quod per omnia, nempe facie & viribus, Hordeum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quod nunquam Scandella reperta sit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus conjunctum semen habeat: quo fit, ut nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Dicocco abundat Goritiensis ager, & Forojuliensia arva, ubiq; vulgo Pirra Farra dicitur, quod Zea ibi ab incolis in universum Pirra vocetur. Cæterum quia ex hoc Zeæ genere Halicam, sive Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet false (differt enim ab Halica Far) ideo eadem Pirra Farra nominatur à ruricolis. Huic alius ejus affinis est error, quod scripserit, putaveritq; Far ab Halica nihil differre, idque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinii testimonio, Far nihil aliud est quam frumenti vel tritici genus, Adoreum vocatum. Ille enim libro 18. cap. 8. ita scriptum reliquit. Frumenti genera non eadem ubiq;

Censura XXV. de Chondro.

Censura XXVI. de Farre & Halica quę idem facit,

neque ubi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum Far, quod Adoreum veteres appellavere. Item eodem capite, ut palam faceret aliud esse Zeam, è qua fit Halica, aliud vero Far, Qui Zea utuntur, inquit, non habent Far. Item cap. 7. ejusdem libri Populum Romanum, ait Farre tantum è frumento trecentis annis usum Verrius scribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ usus, ut ipsemet testatur Plinius libro 22. cap. 25. cum inquit: Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompeii magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis & Galeni authoritas libro septimo de comp. medic. secundum locos in quodam ecligmate ad cruenta sputa, ubi sic habet: Farris Clusini appellati sextarii dimidium, decocti Marrubii viridis sextarium unum. Hæc in vas vitreum conjecta per diem & noctem macerari sinito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus: hæc Galenus. Quibus palam est à Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aetius lib. 9. cap. 45. his verbis: Quod vero Latine in regionibus Romæ vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeque extractum, ac in pilam conjectum, veluti Ptisanam à cortice repurgato, ubi vero corticem exuerit, tollito, atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissime molito, ita ut granum unum in quatuor aut quinq; partes redigatur, & siccum asservato. Usus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à sanis in cibum sumitur. Hæc ille. Ad quæ certe pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor.

PHASEOLUS.

Censura XXVII. de Phaseolo, quam Ervi-liã statuit.

Phaseolum, sive Phasiolum, non parvam illam & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnam esse Erviliam falso contendit. Quandoquidem Ervilia illa major Latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omni Ervilia & Piso testis est Plinius libro 18. cap. 7. sic inquiens: Frumentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti, Longiora Erviliæ, & Piso: Phaseolis venosa. Quibus palam est, nec Erviliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Erviliæ cujusq; generis, vel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeo dura sint cartilagine, ut nullo mansu dentibus confici queant. Contra vero vulgaribus, genuinisq; Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. 12. ejusdem libri, ubi sic habet. Siliquæ rotunda Ciceri, cæteris leguminum longa, Piso cylindriacæ, Phaseolorum cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis vulgaribus accidit. Nam tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modo in acetariis Asparagorum modo, nunc una cum brassicis elixas, ante maturitatem æstate comedimus: quod tamen nulli aliis leguminum generi à natura datum esse comperimus. His itaque palam est, Phaseolum Dioscoridis nullam esse Erviliam, sed vulgaris usus Phaseolum, qui passim in campis seritur. Quippe non tantum folia illi insunt (ut Plinius inquit) venenosa, sed (ut Dioscorides ait) devoratus inflat, spiritus ciet, & ægre concoquitur. Quin etiam viridis cum siliqua sumptus, alvum emollit. An non in

Censura XXVIII. in Dolicho.

idem cadit erratum, quum Erviliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credit appellari? quum Dolichum ille testetur aperte adacto longo palo consurgere. Id quod maxime denotat, Dolichum nil aliud esse quam varium Phaseolum illum, qui Dioscoridi hortensis Smilax dicitur. Quippe is primus hic longissimos ascendit palos, qui Lupi Salictarii modo se circumvolvit, nec alibi, quàm in hortis seritur: quinetiam ejus siliqua simul cum granis perinde ac aliorum Phaseolorum, manduntur in cibis. Id quod in præfatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui si pluribus inanem suam velit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam scribere, quod in aliis uberrim exequuti sumus, quam istius temerarii hominis imperitiam ac negligentiam videamur aperire, quod jam nostrum est institutum, sed id breviter: ne si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia, sin copiosius, ne justum excedamus modum.

LAPATHUM SIVE RUMEX.

Censura XXIX. de Rumice.

Ac jam propemodum vereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris & turpissimis istius hominis erratis: quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moveant? Nunc ita unjuscujusq; occurrere studeo prudentiæ, ut non parum hoc quemque consolari debeat, quod in hujus refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id unum siquidem hic ubique laboro, ut & Lusitani, qui tam infide ac improbe aliorum versat scripta, patefiat audax inscitia, & veritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verum sic a nobis utrunque est peragendum, ut plura, & absolutius nos alias de his acturos meminerimus, utque contra Lusitani insultus, ac imperitiam, non parum hinc quoque roboris & lucis accedat. Quare (quod in cæteris sum facturus) jam

Spinachiũ.

accedam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quod hortense olus, Spinachium nobis passim vocatum, sativum Lapathum esse asserat, meo certe judicio longissime aberrat, quod Spinachium cum Rumice vel Lapatho, nihil habeat cognationis: siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine nec radice Spinachium Lapatho simile cernitur: quemadmodum nec gustu, nec viribus. Constat item Galenum (etsi contrarium fortasse somniaverit Lusitanus) Spinachii, quum nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantum sylvestris Lapathi, cùm inquit: Licet cuivis (ut ante diximus) Lapathum appellare Betam agrestem, ut quod non gustu modo, sed viribus etiam Betæ hortensi est adsimile. Verum cùm Beta Lapatho sit suavior, iccirco nemo est, qui

Spinachiũ non esse inter Lapathi genera recensendum. Vana Lusitani persuasio.

non ipsa libentius vescatur: hactenus Galenus. Quibus palam est Spinachium, Lapathum esse non posse: nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, sylvestre olus non est, sed hortense. Quo fit, ut sylvestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quod Spinachium suavius, & cibo gratius olus sit, quam Beta. Vane idem sibi persuadet Lapathum communis usus nunquam in ciborum usum concessisse, cum Galenus loco iam citato, ubi sylvestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, eam sylvestrem appellarit Betam. Quin etiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusq; fere Italiæ agrestes homines id maxime comprobant, cum vere sylvestris Lapathi plurimum manducent, quod eo tempore tenella habeat folia.

CHONDRYLLA.

Censura XXX. de Chõdrylla.

Chondrylla Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeo ut inter Cichorii species veniat numeranda: tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectione maxime ver-

satum se ubiq; censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus recte scribit. Id quod proculdubio ostendit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam vidisse Lusitanum.

GINGIDIUM.

NEc errore vacant, quæ de Gingidio censet, quippe qui velit recentiores quosdam sequutus, nil aliud Græcis esse Gingidium, quam vulgare illud Olus, quod Cherophyllum, vel Cherofolium vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris adstrictionisq; mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis & acuitatis tantillum resipiunt, quum tamen Dioscoridis & Galeni testimonio Gingidium herba sit adstrictionis & amaritudinis non obscuræ, adeo ut sit etiam sylvestri Pastinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quod Galeno libro de Cibis boni & mali succi capite octavo, & attenuante victus ratione capite tertio, Gingidium herba sit sylvestris contra vero Cherophyllum, quod passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura XXXI. de Gingidio, quod Cherophyllum facit.

SCANDIX.

NEc minus improbari debet, quòd senserit legitimam Scandicem eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo similis, Geranii æmulis, in quibus conditur semen: quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscure percipitur, adeo ut hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso, vel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis historiam (quod viderim, legerimq;) nemo scripserit antiquorum, arduum sane videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plantam esse Scandicem. Quippe hæc quam, alios sequutus, Scandicem appellat Lusitanus (ut rei herbariæ periti existimant) eam maxime refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, ut latius in commentariis nostris scriptum reliquimus.

Censura XXXII. de Scandice.

HIRCI BARBULA.

QUantum in censenda Hirci Barbula fallatur Lusitanus, ii facile noscent, qui in re herbaria ejus legerint enarrationes. Ille enim, ut novi aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo, sed utrique radicem esse parvam bulbosam, aliquantulum oblongam, Avellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes a similitudine parvarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maxime delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quod non solum Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint, Tragopogon radicem esse longam ac dulcem. Id quod Sole clarius visitur in genuina Hirci Barbula, non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palam est, quam diligenter quamque accuratè diligens enucleator legerit Dioscoridem (ut Theophrastum & Plinium præteream) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantum video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentariis de Stirpium natura Apios admensitur. Planta hæc in Bohemia frequens, non in agris tantum sed etiam in vineis: Germani Terræ Nucem appellant. Sed quam habeat cum Tragopogono cognationem, ego sane nullam video.

Censura XXXIII. de Hirci barbula.

Lusitanum non legisse Dioscoridem nisi oscitanter.

SMILAX HORTENSIS

NOn parvo profecto etiam errore notatur Lusitanus, ut Dioscoridem de Hortensi Smilace differentem, de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cum vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeo frutices conscendant, ut Smilacis modo topiarias scenas inumbrare queant. Præterea quum vulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quave ratione hortensis Smilax vocari possit, profecto nescio. Sed quoniam hæc longe pluribus nobis comprobata sunt in Commentariis nostris in Dioscoridem, eo Lusitanum remittimus.

Censura XXXIIII. de hortensi Smilace.

THLASPI.

NEc minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quod dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine divisa. Ac si ex verbis ejus conjecturam facere licet (quod tamen pace ejus dixerim) nunquam vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, ut Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquanto longiusculum, & proinde recte scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem folliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo præter unum Lusitanum. Cæterum Thlaspi folia (ut intuentibus facile patebit) nusquam in cacumine divisa spectantur, sed folliculi, qui semen concludunt, ut in commentariis nostris quis legere poterit, ubi hunc Dioscoridis locum restituimus.

Censura XXXV. de Thlaspi.

ZEDOARIA.

QUòd Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, adversus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diversis capitibus diversam scribit historiam. Deinde quod Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum vero arbor procera, infrugiferaque, citreum oderem spirans, folio Salicis colore ex viridi in luteum languescente, ut idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen utriusque meminit, Zedoariæ, scilicet, & Arnabonis variis in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perinde ac aliis quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpres, qui capite centesimo septuagesimo secundo, Zedoariam falso Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippe qui capite ducentesimo septuagesimo primo de Zurumbeto egerit, & longe aliud à Zedoaria fecerit.

Censura XXXVI. de Zedoaria.

Serapionis interpretis lapsus.

STRVTHIVM.

Censura XXXVII. de Struthio.

Censura XXXVIII. in Lusitani fabulam.

STruthium, sive Radiculam, sive Lanariam herbam magno sane errore nihil à vulgaribus Saponariis differre putat Lusitanus. Quippe quod harum nulla spinoso proveniat folio, quum tamen Theophr. ac Plin. Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat ferulaceum, qui talis in Saponariis, de quibus meministi, non visitur. Adde quod neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere valeat. Ad fabulam autem maxime ridendam, & potius longo Cathinno explodendam, quam verbis refellendam quam narrat Lusitanus de herba illa in ejus castellis oenis nascente à quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eo quod ibi passeres quam plurimi nidificent, & semine in coitu ejaculato herbæ radices respergant, nil aliud dicendum censemus, nisi quod hic suis deliramentis colophonem addiderit Lusitanus. Cæterum si prope nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passerculorum illorum formam proferant, quod earum radices eorum spermate madescant, cur fiat igitur quod plurimorum animantium formas qui in campestribus, & sylvis morantur, in quam plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum semino perfusis Lusit. ipse dicat, qui sua singulari amentia, novam hanc philosophiam excogitavit, in qua si fortasse perseverandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandrageras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod ejus semen vasculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

CYCLAMINVS ALTERA.

Censura XXXIX. de altera Cyclamino. Lusitanus inaniter Matthiolum citat.

GRave, & permolestum mihi est, quod in Cyclamino suis erroris me faciat authorem, cùm dicat Matthiolum Senensem alteram Cyclaminum a se conspectam affirmare, radice parva Avellanæ persimili, tametsi hactenus ille nunquam viderit. Quibus conjicere quis recte poterit, quàm ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter me citaverit: quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum alteram, cui supervacuam radicem assignat Dioscorides, radice constare parva, Nucis Pontica magnitudine, quum ibi recte affirmaverim Cyclaminum hanc me nusquam vidisse in Italia.

BULBUS ESCULENTUS.

Cens. XL. de Bulbo Esculento.

Cæparum genera.

NUllum discrimen cernit diligens & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Ascalonicum Cepe, quod nos vulgo vocamus Scalogna. At quantum distant? Ascalonicum enim Cepe inter Caeparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maxime Theophrastus, quippe qui libro 7. capit. 4. de Plantarum historia, Ascalonicum Cepe, ac alterum ejusdem generis Fissile appellatum inter Cæparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. 13. ejusdem libri, cui subscribit Plinius lib. 19 cap. 6. sic inquiens: Allium, Cæpasque inter Deos jurejurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura Sarada, Samothracia, Alsidena, Setania, Schista, Ascalonia ab oppido Judææ nominata. Demum Galenus lib. 6. de simplicium medicamentorum facultatibus, Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter adstringentes facit. Id quod rursus reperitur lib 2. de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Ascalonia Cæpa non reperiuntur. Ipsa enim acris est valde, perinde ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibusdam non procul ab Ascalone Judææ.

ARGEMONE ALTERA.

Cens. XLI. de altera Argemone quam Argentinam facit.

ALteram Argemonem Dioscoridis adulterinam esse non ambigimus, ut in Commentariis nostris diffusim diximus, sed hoc fortasse nesciens Lusitanus, ne hujus plantæ videretur ignarus, Argemonem eam plantam esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (ut opinor) ratione, quam quod Argentina folia gerat vulgari Agrimonio similia, quæ quantum cum Sylvestri Papavere habeant cognationis, similitudinisve (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij judices erunt, qui plantarum historias diligentissime exploraverunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cùm fortassis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonii nomen accessisse, quod foliis & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quam plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIUM.

Cens. XLII. de Telephio, quod Sempervivum tertium facit.

QUantum in Censura Telephii hallucinetur, qui vult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quam tertium Sempervivum, illud sane statim ostendit, quod Dioscorides de Telephio lib. 2. & de Sempervivo illo lib. 4. scripserit, & quod nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Sempervivum quibusdam Telephium vocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantum adducit: quamobrem non est propterea dicendum tertium Sempervivum esse Telephium: quemadmodum (exempli gratia) nec Helxine, quam Parthenium quosdam appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Asarum Baccar est, nec Asplenum Hemionitum, nec Gingidium: tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idem esset Telephium, & tertium hoc Sempervivi genus, non fuisset illi opus de altero per se lib. 2 scribere, de altero vero lib. 3. inter Sempervivi genera, ut etiam compertum habemus fecisse Plinium, qui lib. 27. cap. 12. de Telephio egit, libro vero 25. de tertio Sempervivo, post quam de aliis duobus generibus disseruit. Adhæc si Telephii facultates apud Dioscoridem & Plinium expendantur, Telephium videmus vitiligines sanare, quinetiam vulnera, & sinus: hoc vero Sempervivum strumas tantum discutere.

AGARICUM.

Censura XLIII. de Agarico.

LOnge ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus qui Agarico in pastillis conformato passim utuntur, nova sua quadam opinione ductus, quod Agaricum contritum nullo pacto diu suas vires servare possit. At nos illum errore sane longe majori procul dubio duci censemus, eoq; præsertim, quod nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum authoritatem, qua suam fulciat sententiam. Porro Mesues clarissimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, ut una cum iis, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec video cur tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut frivolis admodum verbis contendit Lusitanus) evanescere possit. Siquidem cum Mesues pastilli de Agarico, Salem fossilem, Gingiber, & Oxymel excipiant: non sane constat, cur tam facile tenuior Agarici pars in auram resolvi possit, cùm mellis proprium

prium

prium sit in suo vigore admista diutius asservare, Salis vero & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Frustra quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasiæ confectas asservarent: quin & electuaria alvum ducentia, si Agaricum in pulverem iis additum suas statim deperderet vires: frustraque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum virorum placita, solus jubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac aliis addendum medicamentis, quæ expedit illo uti.

RHABARBARUM.

Censura XLIIII. de Rhabarbaro.

Rhabarbarum tostũ dysentericis maximè convenire.

C*Æterum de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui tostum, vel ustum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductus, quod omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, ut à Rhabarbaro in dysentericis omnino abstineant medici. Atque si Rhabarbarum dari libeat, non ustum, neq; assum esse propinandum, sed crudum, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facile (ut ipse ait) effici potest, si ex aqua Plantaginis vel Rosarum maceretur. Verum Lusitano maxime refragatur Mesues, ubi Rhabarbari vires expendit his verbis. Rhabarbarum tostum dysentericis probe confert. Et paulo superius ait. Quod si post hasce functiones viscera adstrictione roborare nequerint, ipsum quidem Rhabarbarum in pulverem contritum exhibendum fuerit. At illud quod igne torrescit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenum, qui lib. 9. de Compositione medicamentorum secundum locos combusta torrefactaq; medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Cervinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyosciamum, Acatiam, & alia plura vino nigro excepta. Præterea XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla & Pipere dysentericis commendat. Quibus sane patet non modo hoc in medicamento spernere Galenum Cochlearum, & Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum, hujusmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquam) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quod ubi intestina ulceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Æris squamam, & alia plura erodentia medicamenta clysteribus infundunt. His itaq; palam est, combusta, tostaq; medicamenta nonmodo nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sane juvamento, quòd crudis longe magis exiccent, ac etiam adstringant: At si usta, & in cineres versa dysentericis tuto exhibere suadent tot gravissimi authores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicat Lusitanus, conjicere nequeo. Nam si Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent assatis volatilium carnibus, ovorum vitellis ignitis tegulis tostis, & aliis quam plurimis alimentis frixis, torrefactisq;, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) sese offert ratio. Porro ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait plures vidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos usti Rhabarbari potu interiisse, nil aliud respondendum in præsentia sit, quàm quòd nobis minime sit approbandum, cùm sexcentos homines ad vitam revocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum non mirari Lusitanum, quòd sua tantum gentis Lusitanos Rhabarbari usti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantùm fuerit lethale medicamentum, cùm tamen is (ut ipsius testantur scripta) toto fere ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primum, & deinde apud Italos suam exercuerit medicinam. Demiror item, quòd ita temere quasi divinitus edoctus affirmare non sit veritus, potius ex Rhabarbari usti potu interiisse eos, quam ex morbi natura, quum hæc scire non possint. Præterea, mihi nunquam persuasum velim, longe magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quod aqua Plantaginis vel Rosarum fuerit maceratum, quam tostum, vel ustum. Quandoquidem, Galeni testimonio, assatio ustioque plurimum siccitatis adustionisq; medicamentis confert, contra vero evenit iis, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortasse in medium adducit Lusitanus Avicennæ testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarum nullam ustionem assationemq; expertum ex plantaginis aqua bibendum suadet, quod fortasse nescivetis Rhabarbarum nil aliud Avicenna designare interpretis lapsu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod cum nulla dejectoria vi polleat, citra ustionem, assationemq; propinat Avicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut sibi fingit Lusitanus.*

Lusitani inscitia in censendo Avicennæ Rhabarbaro.

CHAMÆLEO ALBUS ET NIGER.

Censora XLV. de Chamæleonibus

A*C cum ille Chamæleonem album censet esse stirpem spinis undiq; horrentem, folio grandi, lacteis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactarium vocant, quidam Suarium, quòd eo sues pascantur: quis ejus opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridis, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; majorem adnatis pluribus refertum, longis, præduris q;. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem devorata, Dioscoridis testimonio, canes, sues, muresq; necat. Contra vero hæc sues non modo alit, sed etiam saginat. Unde illi nomen. Postremo albo Chamæleoni Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem parvum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nullis alia dignoscitur differentia, quàm quod huic folia non sint lacteis illis maculis respersa, sed potius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore viridem effert. Deinde huic flores non sunt versicolores, sed purpurei. Præterea Cardum hic radice nititur alba, integraq;, non Chamæleonis nigri modo exterius nigra, interius vero flava & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quod Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta judicii maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.*

CROCODILIUM.

Censura XLVI. de Crocodilio, quod Carlinam facit.

A*T quàm nec sui se præstat dissimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur esse stirpem, quam vulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantum ductus ratione, quod hæc non solum in sylvis, sed etiam in arenosis (ut Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed cæcutit non leviter, quòd Carlina, quæ caulem profert, adeo omnibus in universum notis nigrum Chamæleonem repræsentat, ut neutiquam quis persuaderi possit eam esse Crocodilium, præsertim cùm facto periculo, iis sane viribus non præstet, quibus præstare Crocodilium Dioscorides,*

Crocodilii mira vis.

Galenum, Plinius, ac alij plerique posteritatis memoria prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium testimonio) potui datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si praestaret Carlinae radix, magno admodum pretio aestimaretur à Medicis. Adde quod Crocodilio radix sit longa, levis, aliquantulum lata, odore, ut Nasturtio, acuto: Carlina vero crassa, rotunda, aspera, inaequalis, exesaque, nullo Nasturtij odore praedita. Adhaec Crocodilii semen, Galeni testimonio, acre, odoratumque percipitur: quae facultates in Carlina proculdubio desiderantur.

POTERIUM.

Censura XLVII de Poterio, quod Prunum sylv. facit. Cornarius reprehenditur.

Poterium eam vult esse arbusculum, quam Germani Schleben, nos vero sylvestrem Prunum nominamus, quod idem existimavit Cornarius vir alioqui insignis, cujus opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quam genuinam Poterii historiam. Ego vero nihil hic contra Cornarium dicam, quem vir Clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissime refellit. Quocirca his jam supersedemus, solum, ut nostri memores instituti, dicimus utrunque deceptum, & plurimum aberrasse Lusitanum, quod sylvestris Prunus potius inter fruticosas arbores recenseri debeat, quàm inter herbas: item quod nulla penitus convestiatur lanugine, quod item ramulis non habeatur longis ac tenuibus Tragacanthae modo, sed brevibus, solidis, duris, contortisque: quin nec fructu est acuto nec odorato, sed modero, austero, adstringenti admodum succo: adeo ut qui dixerit sylvestrem Prunum esse Poterium (Cornarii, & illius pace dixerim) Tiresia caecior dici possit, vel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium uberrime conscripserit.

Fuchs. laus.

LEUCACANTHA.

Censura XLVIII. de Leucacantha.

Nec à seipso dissentit, quod etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quae in sepibus, & fruticetis provenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegantissimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhaec arbuscula haec quam nos vocamus Spino Merlo, quidam vero Spino Zerbino, Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, praedurasque, austero sapore, nulla admista amaritudine, adeo ut nihil succi inde exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur, quum tamen è Leucacanthae radicibus succum exprimat Dioscorides, ad rupta & convulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNUM ALTERUM.

Censura XLIX. de altero Cretensi Dictamno.

Caeterum & de altero Cretensi dictamno caecutisse Lusitanum non ambigimus, quippe qui scripsit videri hoc non modo in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reperiri folio (ut illius verbis utar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narantii oriri videmus. Sed quàm sibi imponit? primum quod hoc Dictamnum Theophrasti testimonio in Creta tantum proveniat. Id quod videtur etiam fateri Dioscorides, cum dicat, & hoc ex Creta ad nos advehi. Praeterea quod non scripserit Dioscorides, qui etiam nec Theophrastus, nec Plinius, Dictamnum hoc folia esse Sisymbrii Aquatici, quod Lusitanus, vulgus sequutus, Cresonem appellat, sed Sisymbrij absolute, quod indicat, hos praeclarissimos authores de primo Sisymbrij genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis, folia est Mentha, rotundiore tamen, non autem Eruca, qualia sunt Cresonis folia, quae an magis Dictamni folijs sint comparanda, quam primi generis Sisymbrio, ij dijudicent, qui rem herbariam doctissime profitentur. His accedit, quod Dioscoridi hujusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sisymbrium & Salviam, à quo omnino eum diversum putamus, quem Arantiorum flores suavissime fundunt.

CALAMINTHA.

Censura L. de Calamintha. Cens. LI. de tertio Calaminthae genere.

Eo quod eFrrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Nevedam (quasi Nepetam) vocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus, Gattariam hanc esse secundum Calamintha genus: sed aberrasse videtur, quippe Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegii, ut & sapore, non autem Apiastri, vel Urticae, quibus Gattaria vocata maxime visitur aemula. Nec minus item decipitur in censenda tertii generis Calamintha, quod crediderit hanc eam esse, qua passim in Italia utuntur Seplasiae. Patet error, quod haec folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraque, non autem praelonga Mentastri modo, cui tertiam Calaminthum similem fecit Dioscorides.

SAMPSUCHUS.

Cens. LII. de Sampsucho.

Quanta sit Lusitani inconstantia, quanta in nos invehendi fraus, quantaque is sui ipsius capiatur oblivione, is facile intueri poterit, qui legerit ejus enarrationes lib. 1. in Olei Sampsuchini confectione, & lib. 3. capite proprio de Sampsucho. Quandoquidem lib. 1. apertissime contendit adversus nos scribens, Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, ut in Apologia superius praemisimus. Libro vero tertio evidenter fatetur magno sua levitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quam Amaracum, vel Majoranam. Quare non modo seipsum evidenter confutat, & gravissime vulnerat, sed etiam palam declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quam ut nobis adversaretur, & quocunque modo suum virus in nos evomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quae mentem ei excaecet, memoriam tollat, & insano quodam modo seipsum destruat, ac pene subvertat.

Lusitani levitas.

RUTA SYLVESTRIS.

Cens. LIII. de Ruta sylv. quam Caryoph. Indicum facit.

Sylvestrem Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam vero aliis Harmolam vocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos ultramarinos, vel Indicos vulgus appellat, sed manifeste decipitur. Quandoquidem haec verba praeter id, quod folia Rutae non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, ut Ruta sylvestris, candidos. Quin etiam capita non prodeunt alterius Rutae modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Praeterea, nec semen illi visitur trianguli speciem referens, neque subrufum, sed longum, nigrumque, nulla amaritudine praeditum. Adde etiam quod Galeni testimonio sylvestris haec Ruta radicem proferat nigram, id quod in hisce Caryophyllorum Indorum plantis maxime desideratur.

CUMI-

CUMINUM SYLVESTRE.

Sylvestre Cuminum quum non viderit, nec noverit Lusitanus, illud Officinis rusticum Cuminum vocari ait, perinde ac si adeo vulgaris notitiæ fuerit, ut nullo sit opus examine, quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopæi, qui unum vel alterum sylvestris Cumini genus legitime cognoscant. Nam præter sativum, nullum aliud novere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, sylvestre Cuminum adeo vulgare facit, ut quis illud apud Myrepolas intueri possit. Quo fit, ut recte intuentibus palam fit, non Amathum sylvestris Cumini historiam confundere, sed quid sit sylvestre Cuminum penitus nescire, & ignorata, tanquam cognita & vulgaria, fateri. Duo enim Dioscoridis, quem nunquam accurate legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolute protulit sylvestre Cuminum, Officinis Cuminum rusticum vocari, quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hactenus de sylvestris Cumini generibus nihil affirment.

Cens. LIIII. de sylvestr. Cumino.

Cens. LV. de eodem.

CORIANDRUM.

In censendo Coriandro quam non hallucinatur, non decipitur, sed pene delirat? quod vulgaris usus Coriandrum scribit, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantum argumento, quod Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleracei cibis admisceant. Quin & quod ejus semen odoratum sit, & ejus pariter herba optimi sit odoris vel saporis. Cæterum hæc quum legissem, mirari sane desii, quod alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dii boni) Lusitanum hunc nugantem, imo & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidissimi lectulariorum cimicum instar optimi esse odoris ac saporis? Equidem censebam utero tantum gerentes mulieres cita pica corripi posse. Sed (ut video) Amathus etiam eo morbo laborabat, quod fortasse ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeo intumuerit, ut prægnanti similis evaserit: Vel quod fortasse Coriandri tantum inter olera esitaverit in Hispania ejus saporis, odorisq; præstantia allectus, ut inde facile amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum scribit Dioscorides, ubi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, ut inde Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quod Coriandrum communis usus, verum Coriandrum non sit, quod in cibo acceptum nihil mali inferat, nihil sane rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum venerat usum, ut ipse testatur Galenus lib. 2. de Alimentorum facult. & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioscorides non nisi a largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proinde mirum non est, si cum aliis oleribus pro obsonio devoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papaver.

Cens. LVI. de Coriandro quod diversum sit à veterum.

Lusitani insignis amentia.

PETROSELINUM.

Genuinum Græcorum Petroselinum idem quod Seplasiæ, & Herbariorum vulgus passim Apium vocant, magno sane lapsu esse credit Amathus, quod hoc Paludapium sit in hortis translatum, riguis, & uliginoso solo gaudens. Contra vero Petroselinum, quod Dioscoridis & Galeni testimonio, in præruptis & saxeis montium locis, ut ipsamet indicat nomenclatio, tantum proveniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur.

Censura LVII. de Petroselino esse apium.

ELAPHOBOSCUM.

Errare in Elaphobosco non modo Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare scimus. Nam ut seipsum præclarum ostendat, ait inquirendo Elaphobosco sibi adjunxisse duos doctissimos viros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cujus in commentariis nostris pluries meminimus ob præstantissimam ejus doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmaverit illum nec novisse, nec fortasse vidisse unquam, quod illi credam, non habeo.

Censura LVIII. de Elaphobosco.

Amathus infidelitatis arguitur.

COLLUTEA.

Colluteam quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnam vocari affirmat, Italis vero vulgo Aerne. Verum quantum ego legi, cùm Alburnum planta non sit, sed pars tantum arboris, idem qui semper fuit deprehenditur Amathus, Plinii primum testimonio, qui lib. 16. cap. 18. de Alburno hæc scriptis mandavit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet: pro cute cortex est. Proximi plerumq; adipes. Ii vocantur à colore Alburnum, mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore facile putrescens, teredini obnoxia: quare semper amputabitur: hæc ille. Quibus facile Amathi convincitur ignorantia. At si fortasse, ut nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteam vocari Alburnum, sed Laburnum, & id errorem in Typographum rejecerit, facile responderi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantum est arbor dura, & candida materie, cujus florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sane desideratur, quum hæc Alpina non sit sed ubique fere proveniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed brevi Genistæ modo.

Cens. LIX. de Collutea.

SENA.

Cæterum magno etiam errore scribit Senam herbam alvum exoluentem eam esse plantam (ut ipse opinatur) quæ Theophrasto Collyrea appellatur. Nam cùm apud Theophrastum duplex sit Collyrea, nec de qua intelligat explicet, non solum hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeo ut quid sibi velit nesciat. Præterea cum Collyrea utraq; Theophrasto lib. 3. cap. 14. & 17. de historia plantarum arbor sit non herba, & utrimq; meminerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio.

Cens. LX. de Sena quam Collyream statuit.

GLAUCIUM.

Nisi alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Lovanienses viderit, quæ cum Dioscoridis historia concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam sæpe hallucinatum offenderim, ac fabulosum, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero.

Censura LXI. de Glaucio.

ALYS-

ALYSSUM.

Censura LXII. de Alysso, dũ Dioscor. & Plinii idem esse vult.

Nullam constituit differentiam inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quam penitus neutrum intellexit? Siquidem Dioscoridis Alyssum exiguus est frutex unicaulis, subasper, rotundis foliis, fructu duplicium scutorum effigie, quadantenus latum, in montibus & asperis locis emicans: quæ sane omnia in sylvestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeo exigua est planta, sed plerunque bicubitalis, non uno tantum caule crescens, sed pluribus foliis minime rotundis, sed stellæ modo decussatis, semine rotundo non lato, nec duplex scutum referente. His accedit, quòd Dioscorides de utraq; Rubia, majori nempe & minori tradidit, uno & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est, si sylvestrem Rubiam ab Alysso diversam non judicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

Censura LXIII. de Attractyli quam Cnici sylvestris alterũ censet.

Redit austerus & immitis censor? virgam, vel fustem potius profert. Ejicit omnes ex medicorum, id est, ex suo senatu, & gravissime hallucinari eos contendit, qui negant Attractylidi alterum Sylvestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, quod scribat Plinius, primam sylvestris Cnici speciem Atractylida quibusdam vocari, sed, quantum videre aut conjicere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamvis scribat Plinius primi generis sylvestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida. nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinum sylvestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum superius diximus de Telephio differentes. Telephium non propterea esse Sempervivum minus, quòd hic etiam Telephium (ut Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Helxinen Parthenium, nec Asplenum Hemionium: quoniam iis etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his verbis: Acarna colore tantum rufo à Scolymo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet, qua de causa Phonos vocatur à quibusdam, odore etiam gravis. Quibus palam est, Plinio Attractylida nullum sylvestris Cnici esse genus. Id quod maxime attestatur Theophrastus libro 6. capite 4. de plantarum historia. Is enim postquam de omni Cnici genere disseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quod experimento etiam liquet, neutrum sylvestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Unde Amathi minus probari potest sententia,

TEUCRIUM

Censura LXIIII. de Teucrio quod Sanguisorbam dicit. Amathi opinio explosa.

Sanguisorbam, quam Itali Pimpinellam proprie apellant, quamq; frequentissime in acetariis addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua versatur cæcitate, quippe cum scribat Dioscorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Trisaginis similitudine, facile palam fit inter Teucrium & sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata junceis constat cauliculis foliis utrinq; pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quod vero Pimpinella hoc nomine sit appellata, eo quod odore sit Citruli, quem Hispani Pipinum vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus, vocatam fuisse primum Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, unde postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cùm nullo Citruli odore vel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non video.

LYCHNIS.

Censura LXV. de Lychnide.

Quæ de Lychnidis viridibus foliis scribit Amathus, quod scilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxisse stirpem, fabulosa omnino videntur, cum re vera Lychnidis folia, non viridia, sed sicca ad lucernarum usum pro elychnio usurpaverit antiquitas, unde sibi nomen invenit, non quod viridia flagrent, ut Amathus putat. Quippe λύχνον Græcis lucerna dicitur, ἐλλύχνιον funiculus, qui è gosipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villosa, tomentosaq;, & proinde arefacta ignem facile concipiunt, perinde ac illius Verbasci folia, quod Lychnitis ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGUM.

Censura LXVI. de Martago.

Martagum flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseverat, & proinde Martagum Plinio eam plantam esse existimat, quam ipse ab Hercule Petilium vocatam scribit lib. 21. cap. 8. At demiror, ubi Lusitanus, qui tanto usu, tanta omnium rerum peritia est præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibusdam punctis respersos. Id quod manifeste arguit, Hemerocallem pro Martago accepisse Lusitanum. Namq; is flore constat aureo Lilii tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterum an Martagum, vel Hemerocallis Petilium sit à Plinio descriptum, fateri sane non ausim, quum Petilium, Plinii ipsius testimonio, autumnali tempore floreat inter vepres colore rosæ sylvestris, illa vero cum aliis Liliis media floreant æstate.

TRIFOLIUM

Censura LXVII. de Trifolio, ubi pratense cum bituminoso idem facit.

Quòd Bituminosum Trifolium nunquam viderit noveritq; Lusitanus, hoc argumento facile conjici potest, quòd asserat pratense Trifolium omnibus vulgo notum primo Rutam olere, ubi vero adoleverit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falsum esse unicuique constabit, qui pratensis Trifolii odorem olfactu exploraverit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam ullo tempore resipiat. Etenim aliud genus est à communi Trifolio, quod Græci Asphaltite, ab odore nos Bituminosum vocamus. Idcirco recte scripsit Plinius libro 21. cap. 9 Trifolii tria esse genera: Asphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud, quo prata fere omnia scatent. Hinc itaque apertissime constabit, pratense Trifolium longe ab Asphaltite diversum haberi, & Lusitanum non parvo in errore versari.

AMBROSIA.

Censura LXVIII de Ambrosia quæ illi Tanacetum.

Ambrosiam ait ille esse herbam, quam vulgo Tanacetum vocant Seplasiæ. Verum patet ejus non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia, Dioscoridis testimonio, pusillus est frutex, adeo ut trium palmorum longitudinem non excedat, foliis exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quasi racemu-

lis

ris gravidis, qui nunquam florent, odore vinoso suaviq; , radice tenui sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maxime desiderantur. Namq; Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoq; longiores, folia non Rutæ, sed majoris Millefolii, amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maxime refert) gravi, ac ingrato. Nullos fert hæc Planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi vinosus odor, nec alias suavis. Illud etiam addi potest, quòd Tanaceto nusquam visa sit radix sesquipedalis, sed brevis, & supervacua.

Tanaceti descript.

GNAPHALIUM.

ADeo breviter, perplexeq; Gnaphalii historiam scribit Dioscorides, quinetiam Plinius illum sequutus, ut non decernas, quænam planta ex his, quæ in ipso naturæ viridario coluntur, genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc, quemadmodum & cætera, leviter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantum ratione ductus, quod hæc planta tenuibus sit foliis, mollibus, albicantibusq; quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbariis Gnaphalii nomen mentitur. Etenim adeo Plinii Impiam repræsentat, ut posthac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

Cens. LXIX. de Gnaphalio.

OENANTHE HERBA.

REcentiores quosdam sequutus Oenanthen eam vult esse plantam, quam Filipendulam vocant, cùm potius Oenanthe, Dioscoridis testimonio, caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, nascaturq; in petris. At longe aliter provenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nunquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis, pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, ut in pæonia, sed longe minoribus unde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest sed globuli instar quadruplici apice mucronati, ut in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, non palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palam esse non ambigimus, Oenanthen à Filipendula quam maxime abesse.

Cens. LXX de Oenanthæ herba esse Filipendulam. Filipend. descriptio.

PHYLLUM.

DUm in Phyllo Ruellii sententiam improbat Lusitanus, seipsum ignorantiæ manifeste accusat his verbis: Hanc Ruellius alteram Persicariam esse credit, quo vero judicio alii judicent. Est vero hodie herbula quadam, unico tantum ornata folio, & inde Unifolium dicta, Semen racemosum, serpentis similitudinem ferens. Hic herbam illam describere videtur Lusitanus, quam quidam Ophioglossum, id est, serpentinam linguam vocavere. Sed plurimum is à veritatis scopo, & à veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quod semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certo arguit Lusitanum, hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quòd affirmaverit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cùm nullis prorsus notis conveniant.

Cens. LXXI. de Phyllo, quod Ophioglossum facit.

Cens. LXXII.

HORMINUM.

ALiorum quorundam insistens vestigiis pro certo asseverat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alii Matrisalviam, nonnulli herbam S. Johannis vocant. Sed cùm Horminum Dioscoridi planta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentia siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum nigrumq;, nentiquam crediderim, Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, non Marrubii, caule bicubitali, non semicubitali. Præterea Sclarea caulis nullis vestitur siliquis, sed ramis, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliquulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam, quod nulla odoris præstantia Horminum commendavit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio involuisset Dioscorides. Quo fit, ut cùm hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantum opinione imprudens abductus erraverit unà cum illis, quorum sequitur errores.

Censura LXXIII. de Hormino, quod sclaream statuit.

ONOSMA.

ONosma inter vulgares Rapunculos, quibus passim utimur in acetariis, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeo Onosmam similem facit, ut difficile ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ, Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illico frivolam, & stolidam nimis, ut cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quod Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maxime desiderari potest in Pseudorapunculo illo, quòd is radice sit alba, tenui, ac supervacua, nullo unquam tempore cruenta.

Censura LXXIIII. de Onosma, quod Rapunculum fecit.

ANTYLLIS.

QUiis & in Antyllide censenda plurimum decipitur, cùm velit, quinimo & affirmaverit, eam legitimam genuinamque esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, sive Alkali appellatur, cujus cinere utuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cùm Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sit simillima, foliis mollibus, ramulis rectis, palmi altitudine. altera vero foliis Ajugæ hirsutioribus, non video cur credam Alkalim Antyllidas utrasque referre, quum nullis conveniat notis: quippe Alkali, cùm primum è terra emerserit, folio est tereti, pingui, minori Sedo non absimilis, quod postea in dodrantalem fere longitudinem adolescit, geniculatimque protrahitur Equiseti modo. Quum vero jam adoleverit (ut de Trago disserentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaque, incurva, ex lata origine in acutum definentia. Ubi vero ad summum plantæ excreverit, in caulium cacuminibus longe minora exilioraque spectantur rufo colore, à quorum exortu parva rotundaque pilula prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum hujusce plantæ tam varias mutationes non animadverterit Lusitanus, proinde factum est, ut ipse crederet Alkali diversi esse generis, quorum unum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cùm Alcali nullam cum Ajuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec foliis unquam hirsutis sit visa, nec ulla ex

parte

Censura LXXV. de Antyllide quam kali censuit.

Alkali descriptio.

mel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elaomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaserim, quod huius historiæ neminem habeam authorem, præter Lusitanum.

MACER.

Censura X. de Macere, non idem esse cum Maci. Lusitani insolentia.

*C*ontendit maximè Lusitanus, ut potè qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illum seueris judex contumacem declarat: tantam sibi arrogat authoritatem, ut certò putet unumquemque suis debere adstipulari deliramentis. Verum quum id nulla afferat ratione, vel authoritate, ipse meritò non modò contumax fuerit declarandus, sed insolens, vecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum subscribere ineptiis, quàm veritatem amplecti ac tueri. Atqui quum nobis in commentariis nostris in Dioscoridem editis abundè comprobatum sit cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimoniis, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, ut ipso oculorum intuitu unusquisque videre potest, illorum verò Macerem corticem esse radicis magnæ (ut apertissime lib. 12. cap. 8. testatur Plinius) non est ut hic pluribus istius Centurionis insolentiam & inscitiam redarguam. Eò itaque se conferre poterunt, qui hasce differentias hactenus non considerarunt.

Macis & Macer quid.

ERICA.

Cēsura XI. de Erica.

*N*Ec minùs in Erica hunc deceptum reperio, quippe qui neget contra omnium doctissimorum virorum sententiam, eam plantam, è qua universa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, ullo pacto esse Ericam, hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc semel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica, Theophrasti testimonio, bis in anno florere debeat. At quam decipitur? cùm non nobis tantùm, sed aliis quàm plurimis observatum sit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno, nempe verno & autumnali tempore, sine ulla controversia florescere. At cùm lib. III. scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ foliis provenire, consteq; id Ericam nostram per omnia referre, palam fit omnibus hanc legitimam esse Ericam.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Censura XII. de Acacali.

*A*Cacalim nasci scribit apud sua gentis Olysiponam Lusitanici regni metropolim, fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palam facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen habere Aegyptiis fruticis Myricæ semini simile, non autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterum cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens, quasi florem compage muscosum, alterum verò Gallæ similem, videant obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus: quin & qua authoritate vel ratione ductus affirmare ausus sit, Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile, quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendaverit.

Myricæ genera.

PALIURUS.

Censura XIII de Paliuro non esse Agrifolium.

*I*N Paliuro confundens historiam pede prolabitur: siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua lib. 3 cap. 17. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octavo de simplicium medicamentorum facultatibus illam esse arborem, quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuoq; fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridis, quam Theophrasto citato loco, Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cùm baccifera sit arbor. Nec propterea negaverim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quòd (ut ipse Theophrastus inquit lib. & cap. 4. de historia plantarum) in Aphrica nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmaverim Agrifolium alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec unquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione, pro omni Paliuro Agrifolium adducit.

Censura XIIII. in eodem Paliuro.

Quin & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum a Plinio descriptum lib. 13. cap. 19. & à Theophrasto libr. & capit. 4 esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat: Theophrasto verò & Plinio citatis locis, fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen raræ in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet non asserventur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africanus Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Ad hæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

RIBES.

Censura XV in Ribem.

*M*Auritanorum Ribem vulgi opinionem sequutus, eam arbusculam censet hortis & viridariis familiarem, quæ folio exit vitigineo parvo, alba Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisq; topiariis aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis rubentibus, sapore subacido. Sed manifeste refellit eum Serapio, (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem, colore viridi rubescente, foliis latis magnis, rotundisque, quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parva, vitiginea, & devisuris per ambitum laciniata.

Ribes legitimæ hist.

ROSÆ DAMASCENÆ

Censura XVI. de Rosis Damascenis.

*Q*Uo in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eo flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum istis ineptiis me diutius ad nauseam usque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia: maximè cùm ita diluantur ipsius nugæ, ut hinc ad seria revocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quásque vulgus Moschetas vocat, quòd odoris fortasse fragrantias Moschum resipiant, non solum has non minori vi dejectoria pollere existimat, quàm Scammonia: sed exitiosissimum esse medicamentum pariter contendit. Hoc ut confirmet, anilem prorsus hanc subtexit fabulam, quòd Venetiis viderit (liceat mihi nunc suorum testimonio) nobilissimam quandam suæ gentis mulierem Beatricem a Luna vocatam, quæ cum semel tantum

rum saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentum quod nullo incommodo alvum cieret, degustasset, statim faucium & linguæ desquamationem, quin & ventriculi erosionem contraxit. Nihil ad me attinet illa, quam adducit, muliercula. Primum (ut ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiam maxime pugnat, quum sæpius ipsemet id sumpserim medicamentum, aliisq; frequenter dederim sine ullo prorsus incommodo, adeo ut quandoq; pueris felicissime propinaverim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani judicium esse falsum, quòd mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantum se ostendit tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifeste indicat, ut nulla faucium aut linguæ erosio, inflammatione hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpe mandenti, ut quandoq; adstrictam excitarem alvum, nihil erosionis, inflammationisve accessit. Quo fit, ut quis recte opinari possit, suo inconstanti judicio delusum esse Lusitanum, utpote qui hujusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius caussam in illud perperam rejecerit. Cùm potius credendum sit, id ab acrium, salsorumq; succorum defluxu provenisse, qui forte fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, a capite in eas partes labi cœpit. Nec putaverim unquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeo excordem, imprudentem, negligentemq; fuisse, ut tam nobili, ac diviti mulieri medicamentum præbuerit, cujus ignoraverit vires, præsertim cùm ad hujusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunq; accedant medici, qui primas in civitatibus tenent. Atqui magis sane demiror hominis imperitiam, quod tam acriter damnaverit has Damascenas Rosas, odore perquam suavi fragrantes è quibus clementissimum illud paratur medicamentum, nullo penitus incommodo alvum ducens. Contra vero tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exolvendam Persici arboris flores: quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (ut jam sexcenties observavimus) Persici arboris flores ad ducendam alvum devorati, incommodis quam plurimis sumentes afficiunt, nempe crebris vomitionibus, ventriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alvi dejectionibus, quæ omnia plerunq; sequitur frigidus sudor, æstuatio, virium amissio, & corporis universi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc merito Ἀμαθῆ non appellaverit, cùm eo ignorantiæ pervenisse constet, ut certo sibi persuaserit Ieleniabin è Persicis paratum, de quo pluries in febrium curatione & ventriculi dolore meminit Avicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quam falsa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippe Ieleniabin Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quàm Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah. præ risu scribere fere nequimus) qui sciunt, doceant, quum id hactenus nec viderim, nec legerim usquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud voluisse Avicennam, quàm Puniceas. Siquidem lib. v. ubi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in universo meminit volumine, Jeleniabin ad febres & ventriculi dolores parari jubet è Rubeis Rosis, non autem (ut Lusitani vana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifeste indicat, nil aliud Persicas Rosas Avicenna designare, quam Puniceas, Persicas illi fortasse vocatas, quòd à Persis in suas venerint regiones. Nam & nos Damascenas vocamus eas, de quibus diximus quòd è Damasco Syriæ primo ad nos pervenerint.

Lusitani judicium falsum.

Lusitani in re medica evidens imperitia.

Lusitani in Jeleniabin inscitia.

Rosa Persica quæ apud Avicennam.

PALMÆ INVOLUCRUM.

Fallitur præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Involucrum ἐλάτην Græcis vocatum primum esse existimat, quam Nucis Indicæ villosum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (ut referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ simili. Deinde vero sua fortasse inconstantia ductus, in ejusdem capitis processu, revocata prieri sententia (qui talium puerorum est mos) nil aliud eandem affirmat apud Dioscor. esse Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur, ea ratione nixus, quòd scripserit Galenus libro 8. de simplicium medicamentorum facultatibus, id recte Elaten vocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quandoquidem Dioscoridis Palma Elate nihil aliud est, quàm fructus palmarum adhuc florescentium involucrum, calixq;, non nucis alicujus tegumentũ, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquam meminit Dioscorides nec (quod sciverim, legerimve) antiquorum aliquis. Quo fit, ut censendum sit hujusce Nucis involucrum nunquam antiquis innotuisse. Porro Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primo involucrum magnum edit, folliculi cujusdam instar, in quo quam plurimi flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendentes racematim cohærent. Id oractis temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde involucrum ad plura utile, idq; est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quasi non ignorasset Lusitanus, non ita fortasse facile, dum duabus vult insidere sellis, duobus hinc parietibus caput impegisset. Nec nobis sane obstat Galeni authoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidem Galenus loco superius citato duo facit Elates genera, unum quod germen est ipsius Palmæ, aliud vero tegumentum, de quo tantum scribit Dioscorides: cui etiam Elates duo produntur genera, quorum unum illud est, de quo diximus, aliud vero id totum, quod involucro illo concluditur, quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterum ut fortasse probet Elaten plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippe qui scripserit libro duodecimo, capite ultimo, arborem quandam esse Abietem vocatam, unguentis expetitam, quam alii Elaten vocant, alii Palmam, alii Spathen. Id quod maxime palam facit, quàm imprudenter velit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis apte locutus deprehenditur vocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cùm legisset apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem designare, quin & ἐλάτην quibusdam vocari Palmam Elaten sive Spathen, & hanc in unguentis addi, magno ac pudendo errore putavit idem esse Abietem arborem, & florescentium dactylorum involucrum, quod ad unguenta spissanda expetebat antiquitas.

Censura XVII. de Palmæ involucro.

Palma Elate Dioscoridi quid.

Palmæ Elates historia.

Galeno Elates duo genera. Quin etiam & Dioscoridi.

Plinii error, quem maxime sequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

Reprehendit etiam aliorum opinionem, ut vanam, qui Perseam arborem existimant à Persico nostrate differre. Sed quam ille totus sit vanus, & quam magno ducatur errore, facile quis animadvertet ex probatissimorum authorum testimoniis. Nam (ut Theophrastus memoriæ prodidit libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna formosaq;, folio flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyro proxima, nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit: novus anniculum semper occupat, maturitas anniversariorum afflatu conficitur; reliquum crudiorem au-

Censura XVIII. de Persea.

Perseæ arboris hist. ex Theoph.

ferunt, atq; recondunt. Fructus est magnitudine Pyri, figura oblongus, Amygdalæ modo, colore herbidus, nucem intus habet, ut Prunum, verum longe minorem, molliorem q;. Caro ejus suavis, ac prædulcis mandutur, concoctuq; facilis, & innocua etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudineq;. Materio constat robusta, dura visuq; decora, veluti Lotus. quapropter ex ea, & simulachra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant: hactenus Theophrastus. Cæterum si Persea Aegyptia nota cum Persico nostrate conferantur, quæ universum scatet orbis, liquido constabit has plantas nihilominus inter se distare, quàm a quercu salicem: Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, viridariis, ac vinetis passim frequentissima visitur, procera, magna, formosaq; nusquam visitur, nihilq; cum Pyro cognationis habet, sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuo viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in sphæræ modum, colore minime herbido, sed cum maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flavo. Huic ossiculum præter id Pruno minus non visitur, sed quandoq; duplo, triploq; majus, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longe contumacius. Adhæc nostratis Persici fructus gustu prædulci non percipitur, sed potius subaustero, aut vinoso. Adde quod vulgaris Persici fructus maxime damnaverit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, ut pravi succi alimentum, & qui facile corrumpatur, & noxam ventriculo inferat: contra vero qui ex Aegyptia Persea proveniunt. Postremo Persicus nostras radice nititur brevi non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proinde rarissime annosa reperitur. Contabescit, peritq; facile, quod imbecillibus admodum sustentetur radicibus, Ob idq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta, quum tamen Aegyptia Persea solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, utpote quæ in multiplices veniat usus. Quo fit, ut omnino Amatho amentior, & Lusitano luscior fuerit, qui non noverit Perseam Aegypti arborem à vulgari Persico plurimum atque plurimum differre. Id quod etiam comprobatur Plinii testimonio, qui libro decimo quinto, capite decimo tertio, sic scriptum reliquit: Nam Persicæ arbores sero, & cum difficultate transiere, ut quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Ægypto eorum fuerat hospitium. Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa à Regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoque negaverunt eruditiores ex Perside propter supplicia translatam, sed à Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem atavi sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus aliis: hæc Plinius. Verum non modo hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani evanidam sententiam, sed etiam gravissimus author Galenus, qui libro II. de compositione medicamentorum secundum locos manifeste testatur, in nulla alia Romanis subdita gente vidisse Perseam arborem, præterquam in Alexandria Aegypti. Sed ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamen tantum addam, quod cum per longas ante Galenum ætates Persicus, vulgaris notitiæ arbor, universam occupaverit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones, si Persicus nostras ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum eo dementiæ pervenisse Galenum, ut posteritatis memoriæ commendaverit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantum in sola Alexandria.

Persici descriptio.

FLUVIATILES CANCRI.

Censura XIX. de fluviatilib. cancris. Ridenda Lusitani amentia.

QUàm Lusitanum de Fluviatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem solverer cachinnum. Siquidem illum eo inscitiæ pervenisse offendi in hisce censendis, ut aquatiles Testudines Cancrorum affirmaverit esse genus, eo gravissimo argumento impulsus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceam? Serione hæc dicuntur ab Amatho? an risum movere sua vecordia studet? Nimirum adducor, ut credam (si id serio fateat, quod sentio) aliquo amentiæ genere illum quandoq; vexari, & proinde tunc temporis non nisi hujusmodi deliramenta describere. Nam & Ranæ, & Cochleæ in Cancrario genere erunt, quod hecticis maxime conferant, si potius Lusitani deliriis addicimur, quàm veritati.

MARINUS SCORPIO.

Censura XX. de marino Scorpione.

MArinum Scorpionem parvulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere existimaverim (vidimus enim illud sæpe in Hadriatici littore tanquam inutile à piscatoribus rejectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simile, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni pene pulpa carens. Gulielmus Rondoletus lib. 18. cap. 22. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum βραχύχειλον vocat. Verum Aristoteli, Hicesio, Galeno, Athenæo, Plinio, Aelianoq;, Scorpius pelagius est piscis, & inter mullos, asellos, lacertos, cernuas, & quotquot sunt, alios, duræ carnis recensetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem ejus historiam in Commentariis nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eo se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatis suæ remedium non neglexerit.

RANÆ.

Censura XXI. de Ranis quas venenosas censet.

UBi Ranarum vires expendit Lusitanus, proculdubio aberrat, quod omnes in universum Ranas venenosas censeat, adeo ut in Aetium invehatur, quod is libro 3. cap. 55. palustres ranas inter venenata recenseat: & tamen libro secundo earum jus tanquam alexipharmacum protulit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quod quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (ut Lusitanus inquit) Ranæ omnes venenosæ essent, nulli dubium est, quin quam plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui iis tantum sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sane sententiæ nostræ obstat, quòd Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum, quippe is Ranas non detestatur, quòd veneno aliquo sint infectæ, sed quod malum in corpore succum procreent, perinde ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippe si Galenus putasset venenosas esse Ranas, nunquam eas inter cibos retulisset. Sed magis fortasse Lusitanus, credo, lege percitus Mosaica, quàm veritatis sustinendæ desiderio in Aetium invectus est, quem (pace ejus dixerim) non intellexerit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium, quæ in usum medicum veniunt, ubi devenit ad palustres Ranas quæ passim ab omnibus eduntur: Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saleq; & modico oleo conditæ venenosorum reptilium ictibus, si jus earum bibatur, magnum præsidium afferunt.

Lusitani Religio.

id quod

id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit iisdem verbis. Quibus manifeste suffragatur Plinius libro 32. cap. quinto, ubi non modo Ranarum jus praetulit contra serpentium ictus, sed etiam ad marini Leporis venenum, hausta venena, devoratam Rubetam, Salamandramque, in laudibus praetulit. Nec ob id velim fortasse putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse: quippe qui dixerit libro 13. quod devorata palustris Rana tanquam venenosa, variis ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quae in cibum veniunt, sed & de venenosis, quae è Bufonum sunt genere, & in paludibus, praesertim faetidis, morantur. Ipse enim cum proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alii appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Graeci sub Ranae palustris nomine comprehenderunt, verba facere, quoniam sciverat Bufones & terrestres, & aquatiles reperiri, ut unumquemque compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusque rei medicae operam navarit, quam fecerit Lusitanus. Id quod manifeste declarat libri illius titul. qui de noxiorum animalium morsu, & de bestiis virus ejaculantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscoridem, quippe qui libro secundo de Ranis, quae in cibum veniunt, egit, sexto vero, ubi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractavit, de Rubeta, & palustris Rana curatione caput proprium edidit. Adeo ut jam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse astipulandum.

Bufones duplices.

Lusitano in re medica non esse astipulandum.

GALLINÆ

ATqui nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, verum cum solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniae prae nimia algeris inclementia carnes habere scribis hircinis, vel caprinis deteriores, & proinde malum, vitiosumve praebere alimentum: quin & raro ibidem homines idcirco vesci gallinis. O indagatorem omnium edulorum: Patere id me te percontari: quis amabo te ibidem Princeps suae praefecit culinae, ut istis eum spoliares deliciis? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam exponerem, fabulam esse ajebant. Quippe quod non minus in eorum regionibus carnium probitate, saporisque jucunditate praestent gallinae, quam alibi. Adhaec pariter fabulosum esse fatentur, quòd raro gallinis ibidem vescantur incolae, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum, sed quod multi fortasse a gallinis abstineant sumptus parcentes. Quod autem praeter rationem ii medici agant (ut ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad ventriculum abstergendum ab inhaerente medicamento simplex gallinarum jus exhibent, sane non improbamus, sed qui sint illi prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum usu perpetuo esse sciverim, jus illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temere factum putaverim, cùm non ambigam jus ita paratum non modo abstergere, sed etiam posse roborare: id quod à purgatione plurimum praestat.

Censura XXII. de Gallinis malum alimentum praebentib.

LAC SCISSILE.

LAc Scissile nil aliud esse censet, quàm lac ipsum simplex per se acescens. Convincitur ipsius Dioscoridis testimonio, qui hujusce parandi lactis rationem scribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili novo fervet, ramoque ficulneo recenti movetur, inspersis, postquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis heminae. Ita enim serescens liquidum ab eo dividitur, quod in caseum concrevit, sed cum fervet, ne superfundatur, conveniet spongia ex frigida continuo fictilis labrum detergere, sextariumque argenteum frigidae aqua plenum demittere: haec ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de Canino stercore egit: quin & Paulus lib. 1. cap. 88. Non possum satis cogitare, quae fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quòd cùm tam splendidis enarrationibus explanandum Dioscoridem susceperit, adeo gravi labascat negligentia.

Censura XXIII. de Scissili Lacte.

Lactis Scissilis parandi ratio.

OLYRA.

IN frumentaceo genere eam, magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Sacalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem conficiunt nigrum triticeo longe deteriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore sit albo, adeo ut dixerit Plinius libro decimo octavo, cap. octavo, esse, qui ob Olyrae candorem, illam Orizam esse putarent. Praeterea scribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minime percipitur, cum potius quodammodo amarorem eesipiat. At haec Secala ita vulgo vocata, cùm in area flagellis decutitur, illico omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: sed aliter Olyrae evenire fatetur Galenus loco superius citato, dum Olyrinas expendit partes, sic inquiens: Habet autem Typhae semen extrinsecus corticem veluti Olyra & Hordeum, verum decorticatum in panes congeritur: & paulo inferius ait: Ex nobilissima Olyra, cum, ut decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique utuntur. Quippe plane constat, Olyram decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Zeam, nec Hordeum, nec Avenam, dum in area concutitur, sed opus esse, ut in pilis pinsentur, ut etiam hoc avo moris est apud omnes.

Censura XXIIII. de Olyra, quã Secalem censet,

CHONDRUS.

EX ea fruge parari Chondrum existimas, quam quidam in Italia, in Tridentino agro, Scandellam vocant, quod merito redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zeae. Hordei enim plura habentur genera, ut quis ex Theophrasto nosse potest libro octavo, capite quarto, de plantarum historia. Quae si recte expendantur, nil aliud Scandella erit quam Hordeum minus, quae binis tantum versibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam praeter id, quod per omnia, nempe facie & viribus, Hordeum refert, constat non esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quod nunquam Scandella reperta sit, quae Zeae illius modo in geminis putaminibus conjunctum semen habeat: quo fit, ut nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Dicocco abundat Gertiensis ager, & Forojuliensia arva, ubique vulgo Pirra Farra dicitur, quod Zea ibi ab incolis in universum Pirra vocetur. Caeterum quia ex hoc Zea genere Halicam, sive Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falso (differt enim ab Halica Far) ideo eadem Pirra Farra nominatur à vicolis. Huic alius ejus affinis est error, quod scripserit, putaveritque, Far ab Halica nihil differre, idque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinii testimonio, Far nihil aliud est quam frumenti vel tritici genus, Adoreum vocatum, Ille enim libro 18. cap. 8. ita sceiptum reliquit. Frumenti genera non eadem ubique,

Censura XXV. de Chondro.

Censura XXVI. de Farre & Halica quę idem facit,

neque ubi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum Far, quod Adoreum veteres appellavere. Item eodem capite, ut palam faceret aliud esse Zeam, è qua fit Halica, aliud vero Far, Qui Zea utuntur, inquit, non habent Far. Item cap. 7. ejusdem libri Populum Romanum, ait Farre tantum è frumento trecentis annis usum Verrius scribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ usus, ut ipsemet testatur Plinius libro. 22. cap. 25. cum inquit: Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompeii magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis & Galeni authoritas libro septimo de comp. medic. secundum locos in quodam ecligmate ad cruenta sputa, ubi sic habet: Farris Clusini appellati sextarii dimidium, decocti Marrubii viridis sextarium unum. Hæc in vas vitreum conjecta per diem & noctem macerari finito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus: hæc Galenus. Quibus palam est à Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aetius lib. 9. cap. 45. his verbis: Quod vero Latine in regionibus Romæ vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeque extractum, ac in pilam conjectum, veluti Ptisanam à cortice repurgato, ubi vero corticem exuerit, tollito, atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissime molito, ita ut granum unum in quatuor aut quinq; partes redigatur, & siccum asservato. Usus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à sanis in cibum sumitur. Hæc ille. Ad quæ certe pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor.

PHASEOLUS.

Censura XXVII. de Phaseolo, quam Erviliã statuit.

PHaseolum, sive Phasiolum, non parvam illam & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnam esse Erviliam falso contendis. Quandoquidem Ervilia illa major Latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omnis Ervilia & Piso testis est Plinius libro 18. cap. 7. sic inquiens: Frumentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti, Longiora Erviliæ, & Piso: Phaseolis venosa. Quibus palam est, nec Erviliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Erviliæ cujusq; generis, vel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeo dura sint cartilagine, ut nullo mansu dentibus confici queant. Contra vero vulgaribus, genuinisq; Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. 12. ejusdem libri, ubi sic habet. Siliqua rotunda Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piso cylindraceæ, Phaseolorum cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis vulgaribus accidit. Nam tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modo in acetariis Asparagorum modo, nunc una cum brassicis elixas, ante maturitatem æstate comedimus: quod tamen nulli alii leguminum generi à natura datum esse comperimus. His itaque palam est, Phaseolum Dioscoridis nullam esse Erviliam, sed vulgaris usus Phaseolum, qui passim in campis seritur. Quippe non tantum folia illi insunt (ut Plinius inquit) venenosa, sed (ut Dioscorides ait) devoratus inflat, spiritus ciet, & ægre concoquitur. Quin etiam viridis cum siliqua sumptus, alvum emollit.

Censura XXVIII. in Dolicho.

An non in idem cadit erratum, quum Erviliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credis appellari? quum Dolichum ille testetur aperte adacto longo palo consurgere. Id quod maxime denotat, Dolichum nil aliud esse quam varium Phaseolum illum, qui Dioscoridi hortensis Smilax dicitur. Quippe in primis hic longissimos ascendit palos, qui Lupi Salictarii modo se circumvolvit, nec alibi, quàm in hortis seritur: quinetjam ejus siliqua simul cum granis, perinde ac aliorum Phaseolorum, manduntur in cibis. Id quod in præfatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui si pluribus inanem suam velit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam scribere, quod in aliis uberius exequuti sumus, quam istius temerarii hominis imperitiam ac negligentiam videamur aperire, quod jam nostrum est institutum, sed id breviter: ne si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia, sin copiosius, ne justum excedamus modum.

LAPATHUM SIVE RUMEX.

Censura XXIX. de Rumice.

AC jam propemodum vereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris & turpissimis istius hominis erratis: quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moveant? Nunc ita uniuscujusq; occurrere studeo prudentia, ut non parum hoc quemque consolari debeat, quod in hujus refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id unum siquidem hic ubique laboro, ut & Lusitani, qui tam infide ac improbe aliorum versat scripta, patefiat audax inscitia, & veritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verum sic à nobis utrunique est peragendum, ut plura, & absolutius nos alias de his acturos meminerimus, utque contra Lusitani insultus, ac imperitiam, non parum hinc quoque roboris & lucis accedat. Quare (quod in cæteris sum facturus) jam

Spinachiũ.

accedam ad ea. quæ de Spinachio, seu Rumice illic profert. Nam quod hortense olus, Spinachium nobis passim vocatum, sativum Lapathum esse asserat, meo certe judicio longissime aberrat, quod Spinachium cum Rumico vel Lapatho, nihil habeat cognationis: siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine nec radice Spinachium Lapatho simile cernitur: quemadmodum nec gustu, nec viribus. Constat item Galenum (etsi contrarium fortasse somniaverit Lusitanus) Spinachii, quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantum sylvestris Lapathi, cùm inquit: Licet cuivis (ut ante diximus) Lapathum appellare Betam agrestem, ut quod non gustu modo, sed viribus etiam Betæ hortensi est adsimile. Verum cùm Beta Lapatho sit suavior, iccirco nemo est, qui non ipsa libentius vescatur: hactenus Galenus. Quibus palam est Spinachium, Lapathum esse non posse: nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, sylvestre olus non est, sed hortense. Quo fit, ut sylvestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quod Spinachium suavius, & cibo gratius olus sit, quam Beta. Vane idem sibi persuadet Lapathum communis usus unquam in ciborum usum concessisse, cum Galenus loco jam citato, ubi sylvestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, eam sylvestrem appellarit Betam. Quin etiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusq; fere Italiæ agrestes homines id maxime comprobant, cum vere sylvestris Lapathi plurimum manducent, quod eo tempore tenella habeat folia.

Spinachiũ non esse inter Lapathi genera recensendum. Vana Lusitani persuasio.

CHONDRYLLA.

Censura XXX. de Chõdrylla.

CHondrylla Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeo ut inter Cichorii species veniat numeranda: tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectione maxime ver-

satum se ubiq; censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus recte scribit. Id quod proculdubio ostendit Chondrylla stirpem aliquam nunquam vidisse Lusitanum.

GINGIDIUM.

NEc errore vacant, quæ de Gingidio censet, quippe qui velit recentiores quosdam sequutus, nil aliud Græcis esse Gingidium, quam vulgare illud Olus, quod Cherophyllum, vel Cherefolium vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris adstrictionisq; mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis & acuitatis tantillum resipiunt, quum tamen Dioscoridis & Galeni testimonio Gingidium herba sit adstrictionis & amaritudinis non obscuræ, adeo ut sit etiam sylvestri Pastinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quod Galeno libro de Cibis boni & mali succi capite octavo, & attenuante victus ratione capite tertio, Gingidium herba sit sylvestris: contra vero Cherophyllum, quod passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura XXXI. de Gingidio, quod Cherophyllum facit.

SCANDIX.

NEc minus improbari debet, quòd senserit legitimam Scandicem eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo similis, Geranii æmulis, in quibus conditur semen: quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscure percipitur, adeo ut hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso, vel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis historiam (quod viderim, legerimq;) nemo scripserit antiquorum, arduum sane videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plantam esse Scandicem. Quippe hæc quam, alios sequutus, Scandicem appellat Lusitanus (ut rei herbariæ periti existimant) eam maxime refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, ut latius in commentariis nostris scriptum reliquimus.

Censura XXXII. de Scandice.

HIRCI BARBULA.

QUantum in censenda Hirci Barbula fallatur Lusitanus, ii facile noscent, qui in re herbaria ejus legerint enarrationes. Ille enim, ut novi aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo, sed utrique radicem esse parvam bulbosam, aliquantulum oblongam, Avellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes a similitudine parvarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maxime delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quod non solum Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint, Tragopogon radicem esse longam ac dulcem. Id quod Sole clarius visitur in genuina Hirci Barbula, non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palam est, quam diligenter quamque accuratè diligens enucleateq; legerit Dioscoridem (ut Theophrastum & Plinium prætercam) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantum video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentariis de Stirpium natura Apios admensitur. Planta hæc in Bohemia frequens, non in agris tantum sed etiam in vineis: Germani Terra Nucem appellant. Sed quam habeat cum Tragopogono cognationem, ego sane nullam video.

Censura XXXIII. de Hirci barbula.

Lusitanum non legisse Dioscoridem nisi oscitanter.

SMILAX HORTENSIS

NOn parvo profecto etiam errore notatur Lusitanus, ut Dioscoridem de Hortensi Smilace differentem, de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cum vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeo frutices conscendant, ut Smilacis modo topiarias scenas inumbrare queant. Præterea quum vulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quopacto, quave ratione hortensis Smilax vocari possit, profecto nescio. Sed quoniam hæc longe pluribus nobis comprobata sunt in Commentariis nostris in Dioscoridem, eo Lusitanum remittimus.

Censura XXXIIII. de hortensi Smilace.

THLASPI.

NEc minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quod dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine divisa. Ac si ex verbis ejus conjecturam facere licet (quod tamen pace ejus dixerim) nunquam vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, ut Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquanto longiusculum, & proinde recte scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem folliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo præter unum Lusitanum. Cæterum Thlaspi folia (ut inuentibus facile patebit) nusquam in cacumine divisa spectantur, sed folliculi, qui semen concludunt, ut in commentariis nostris quis legere poterit, ubi hunc Dioscoridis locum restituimus,

Censura XXXV. de Thlaspi.

ZEDOARIA.

QUòd Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, adversus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diversis capitibus diversam scribit historiam. Deinde quod Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum vero arbor procera, infrugiferaque, citreum odorem spirans, folio Salicis colore ex viridi in luteum languescente, ut idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen utriusque meminit, Zedoariæ, scilicet, & Arnabonis variis in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perinde ac aliis quibusdam errandi ausam dedit Serapionis interprès, qui capite centesimo septuagesimo secundo, Zedoariam falso Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippe qui capite ducentesimo septuagesimo primo de Zurumbeto egerit, & longe aliud à Zedoaria fecerit.

Censura XXXVI. de Zedoaria.

Serapionis interpretis lapsus.

STRVTHIVM.

Censura XXXVII. de struthio.
Censura XXXVIII in Lusitani fabulam.

Struthium, sive Radiculam, sive Lanariam herbam magno sane errore nihil à vulgaribus Saponariis differre putat Lusitanus. Quippe quod harum nulla spinoso proveniat folio, quum tamen Theophr. ac Plin. Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat fœniculaceum, qui talis in Saponariis, de quibus meminisse, non visitur. Adde quod neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere valeat. Ad fabulam autem maxime ridendam, & potius longo Cachinno explodendam, quam verbis refellendam quam narrat Lusitanus de herba illa in ejus castelli mœnibus nascente à quo se oriundum facit, quo flore sit Passerculi effigie, eo quod ibi passeres quam plurimi nidificent, & semine in coitu ejaculato herbæ radices respergant, nil aliud dicendum censemus, nisi quod hic suis deliramentis colophonem addiderit Lusitanus. Cæterum si prope nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passerculorum illorum formam proferant, quod earum radices eorum spermate madescant, cur fiat igitur quod plurimorum animantium formas qui in campestribus, & sylvis morantur, in quam plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum semine perfusis. Lusit. ipse dicat, qui sua singulari amentia, novam hanc philosophiam excogitavit, in qua si fortasse perseverandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod ejus semen vasculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

CYCLAMINVS ALTERA.

Censura XXXIX. de altera Cyclamino. Lusitanus inaniter Matthiolum citat.

Grave, & permolestum mihi est, quod in Cyclamino sui erroris me faciat authorem, cùm dicat Matthiolum Senensem alteram Cyclaminum à se conspectam affirmare, radice parva Avellanæ persimili. tametsi hactenus ille nunquam viderit. Quibus conjicere quis recte poterit, quàm ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter me citaverit: quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum alteram, cui supervacuam radicem assignat Dioscorides, radice constare parva, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi recte affirmaverim Cyclaminum hanc me nusquam vidisse in Italia.

BULBUS ESCULENTUS.

Cens. XL. de Bulbo Esculento.

Nullum discrimen cernit diligens & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Ascalonicum Cepe, quod nos vulgo vocamus Scalonguа. At quantum distant? Ascalonicum enim Cepe inter Caparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maxime Theophrastus, quippe qui libro 7. capit. 4. de Plantarum historia, Ascalonicum Cepe, ac alterum ejusdem generis Fissile appellatum inter Caparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. 13. ejusdem libri, cui subscribit Plinius lib. 19 cap. 6. sic inquiens: Allium, Cæpasque inter Deos jurejurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura Sarada, Samothracia, Alsidena, Setania, Schista, Ascalonia ob oppido Judææ nominata. Demum Galenus lib. 6 de simplicium medicamentorum facultatibus, Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter adstringentes facit. Id quod cursus repetiit lib 2. de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Ascalonia Cæpa non reperiuntur. Ipsa enim acris est valde, perinde ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibusdam non procul ab Ascalone Judææ.

Cæparum genera.

ARGEMONE ALTERA.

Cens. XLI. de altera Argemone quam Argentinam facit.

Alteram Argemonem Dioscoridis adulterinam esse non ambigimus, ut in Commentariis nostris diffusius diximus. sed hoc fortasse nesciens Lusitanus, ne hujus plantæ videretur ignarus, Argemonem eam plantam esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (ut opinor) ratione, quam quod Argentina folia gerat vulgari Agrimonio similia, quæ quoniam cum Sylvestri Papavere habeant cognationem, similitudinemve (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ii judices erunt, qui plantarum historias diligentissime exploraverunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cùm fortassis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonis nomen accessisse, quod folio & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quam plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIUM.

Cens. XLII. de Telephio, quod Sempervivum tertium facit.

Quantum in Censura Telephii hallucinetur, qui vult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quam tertium Sempervivum, illud sane statim ostendit, quod Dioscorides de Telephio lib. 2. & de Sempervivo illo lib. 4. scripserit. & quod nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Sempervivum quibusdam Telephium vocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantum adducit: quamobrem non est propterea dicendum tertium Sempervivum esse Telephium: quemadmodum (exempli gratia) nec Helxine, quam Parthenium quosdam appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Asarum Baccar est, nec Asplenum Hemionitum, nec Gingidium: tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idem esset Telephium, & tertium hoc Sempervivi genus, non fuisset illi opus de altero per se lib. 2. scribere, de altero vero lib. 4. inter Sempervivi genera, ut etiam compertum habemus fecisse Plinium. qui lib. 27. cap. 12. de Telephio egit, libro vero 25. de tertio Sempervivo, post quam de aliis duobus generibus disseruit. Adhæc si Telephii facultates apud Dioscoridem & Plinium expendantur, Telephium videmus vitiligines sanare, quinetiam vulnera, & sinus: hoc vero Sempervivum strumas tantum discutere.

AGARICUM.

Censura XLIII. de Agarico.

Longe ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim utuntur. nova sua quadam opinione ductus, quod Agaricum contritum nullo pacto diu suas vires servare possit. At nos illum errore sane longe majori procul dubio duci censemus, eoq; præsertim, quod nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum authoritatem, qua suam fulciat sententiam. Porro Mesues clarissimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, ut una cum iis, quibus excipitur. medicamentis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec video cur tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut frivolis admodum verbis contendit Lusitanus) evanescere possit. Siquidem cum Mesuis pastilli de Agarico, Salem fossilem, Gingiber, & Oxymel excipiant: non sane constat, cur tam facile tenuior Agarici pars in auram resolvi possit, cùm mellis proprium

prium sit in suo vigore admista diutim asservare. Salis vero & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Frustra quidem tot catapotiorum massas, qua Agaricum excipiunt, Seplasia confectas asservarent: quin & electuaria alvum ducentia, si Agaricum in pulverem iis additum suas statim deperderet vires: frustraque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Lusitani sententia, qui prater omnium clarissimorum virorum placita, solus jubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac aliis addendum medicamentis, qua expedit ille uti.

RHABARBARUM.

Censura XLIIII. de Rhabarbaro.

Caeterum de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno conatu errare contendit, qui tostum, vel ustum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductim, quod omnia qua igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, ut a Rhabarbaro in dysentericis omnino abstineant medici. Atqui si Rhabarbarum dari libeat, non ustum, neq; assum esse propinandum, sed crudum, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facile (ut ipse ait) effici potest, si ex aqua Plantaginis vel Rosarum maceretur. Verum Lusitano maxime refragatur Mesues, ubi Rhabarbari vires expendit his verbis. Rhabarbarum tostum dysentericis probe confert. Et paulo superius ait. Quod si post hasce functiones viscera adstrictione roborare eguerint, ipsum quidem Rhabarbarum in pulverem contritum exhibendum fuerit. At illud quod igne torrejcit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod comburitur. Hac Mesues. Sed audiat etiam Galenum, qui lib. 9. de Compositione medicamentorum secundum locos combusta torrefactaq; medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Cervinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyosciamum, Acatram, & alia plura vino nigro excepta. Praterea XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla & Pipere dysentericis commendat. Quibus sane paret non modo hoc in medicamento sperevere Galenum Cochlearum, & Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum, hujusmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam posteriores Graci, Paulus (inquam) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quod ubi intestina ulceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squamam, & alia plura erodentia medicamenta clysteribus infundunt. His itaq; palam est, combusta, tostaq; medicamenta non modo nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sane juvamento, quod cruda longe magis exiccent, ac etiam adstringant: At si usta, & in cineres versa dysentericis tuto exhibere suadent tot gravissimi authores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicat Lusitanus, conjicere nequeo. Nam si Medicorum omnium censensu, dysenteria affecti alt debent assatis volatilium carnibus, ovorum vitellis ignitis tegulis costis, & aliis quam plurimis alimentis frixis, torrefactisq;, cur igitur a Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) sese offert ratio. Porro ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait plures vidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos usti Rhabarbari potu interiisse, nil aliud respondendum in praesentia su currit, quam quod nobis minime sic approbandum, cum sexcentos homines ad vitam revocates sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum non mirari Lusitanum, quod sua tantum gentis Lusitanos Rhabarbari usti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantum fuerit lethale medicamentum, cum tamen is (ut ipsius testantur scripta) toto fere atatis sua decursu apud inferiores Germanos primum, & deinde apud Italos suam exercuerit medicinam. Demirer item, quod ita temere quasi divinitus edoctus affirmare non sit veritus, potius ex Rhabarbari usti potu interiisse eos, quam ex morbi natura, cum hac scire non possint. Praterea mihi nunquam persuasum velim, longe magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quod aqua Plantaginis vel Rosarum fuerit maceratum, quam tostum, vel ustum. Quandoquidem, Galeni testimonio, assatio ustioque plurimum siccitatis adustionisq; medicamentis confert, contra vero evenit iis, qua aquis macerantur. Sed hac fortasse in medium adducit Lusitanus Avicenna testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarum nullam ustionem assationemq; expertum ex plantaginis aqua bibendum suadet, quod fortasse nescrverit Rhabarbarum nil aliud Avicenna designare interpretis lapsu, quam Gracorum Rhapontricum. Quod cum nulla dejectoria vi polleat, citra ustionem, assationemq; propinat Avicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut sibi fingit Lusitanus.

Lusitani inscitia in censendo Avicennae Rhabarbaro.

CHAMÆLEO ALBUS ET NIGER.

Censura XLV. de Chamæleonibus

Ac cum ille Chamaeleonem album censet esse stirpem spinis undiq; horrentem, foliis grandis, lacteis quasi maculis inscriptis, quam quidam Carduum Maria, quidam a maculis Carduum Lactarium vocant, quidam Suarium, quod eo sues pascantur: quis ejus opinionem probet? cum Chamaleo albus nullum producat caulem Dioscoridi, sed e medio spinas echinatas Cinara modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; majorem adnatis pluribus refertum, longis, praduris q;. Radici nulla est odoris prastantia, nec Chamaleonis facultas. Siquidem devorata, Dioscoridis testimonio canes, sues, muresq; necat. Contra vero hac sues non modo alit, sed etiam saginat. Unde illi nomen. Postremo albo Chamaleoni Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem parvum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chamaleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod a Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quam quod huic folia non sint lacteis illis maculis respersa, sed potius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hac caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore viridem effert. Deinde huic flores non sunt versicolores, sed purpurei. Praterea Carduus hic radice nititur alba, integraq;, non Chamaleonis nigri modo externis nigra, internis vero flava & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quod Dioscoridi Nigri Chamaleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta judicii maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIUM.

Censura XLVI. de Crocodilio, quod Carlinam facit.

At quam nec sui se prastat dissimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur esse stirpem, quam vulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantum ductus ratione, quod hac non solum in sylvis, sed etiam in arenosis (ut Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed excutit non leviter, quod Carlina, qua caulem profert, adeo omnibus in universum notis nigrum Chamaleonem repraesentat, ut neutiquam quis persuaderi possit eam esse Crocodilium, praesertim cum facto periculo, iis sane viribus non praestet, quibus praestare Crocodilium Dioscorides,

Crocodilii mira vis.

Galenus, Plinius, ac alij plerique posteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium testimonio) potui datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æstimaretur à Medicis. Adde quod Crocodilio radix sit longa, lævis, aliquantulum lata, odore, ut Nasturtio, acuto: Carlina vero crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaque, nullo Nasturtij odore prædita. Adhæc Crocodilij semen, Galeni testimonio, acre, odoratumque percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubio desiderantur.

POTERIUM.

Censura XLVII de Poterio, quod Prunum sylv. facit. Cornarius reprehenditur.

POterium eam vult esse arbusculam, quam Germani Schleben, nos vero sylvestrem Prunum nominamus, quod idem existimavit Cornarius vir alioquin insignis, cujus opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quam genuinam Poterij historiam. Ego vero nihil hic contra Cornarium dicam, quem vir Clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissime refellit. Quocirca his jam supersedemus, solum, ut nostri memores instituti, dicimus utrunque deceptum, & plurimum aberrasse Lusitanum, quod sylvestris Prunus potius inter fruticosas arbores recenseri debeat, quam inter herbas: item quod nulla penitus convestiatur lanugine, quod item ramulis non habeatur longis ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed brevibus, solidis, duris, contortisque: quin nec fructus est acuto nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeo ut qui dixerit sylvestrem Prunum esse Poterium (Cornarij, & illius pace dixerim) Tiresia cæcior dici possit, vel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium uberrime conscripserit.

Fuchs. laus.

LEUCACANTHA.

Censura XLVIII. de Leucacantha.

NEc à seipso dissentit, quod etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & fruteris provenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegantissimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc quam nos vocamus Spino Merlo, quidam vero Spino Zerbino, Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, prædurasque, austero sapore, nulla admista amaritudine, adeo ut nihil succi inde exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur, quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides, ad rupta & convulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNUM ALTERUM.

Censura XLIX. de altero Cretensi Dictamno.

CAeterum & de altero Cretensi dictamno cæcutisse Lusitanum non ambigimus, quippe qui scripsit videri hoc non modo in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponi folio (ut illius verbis utar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narantij oriri videmus. Sed quàm sibi imponit? primum quod hoc Dictamnum Theophrasti testimonio in Creta tantum proveniat. Id quod videtur etiam fateri Dioscorides, cum dicat, & hoc ex Creta ad nos advehi. Præterea quod non scripserit Dioscorides, qui etiam nec Theophrastus, nec Plinius, Dictamnum hoc folio esse Sisymbrij Aquatici, quod Lusitanus, vulgus sequutus, Cresonem appellat, sed Sisymbrij absolute, quod indicat, hos præclarissimos authores de primo Sisymbrij genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis, folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia sunt Cresonis folia, quæ an magis Dictamni foliis sint comparanda, quam primi generis Sisymbrio, ij dijudicent, qui rem herbariam doctissime profitentur. His accedit, quod Dioscoridis hujusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sisymbrium & Salviam, à quo omnino eum diversum putamus, quem Arantiorum flores suavissime fundunt.

CALAMINTHA.

Censura L. de Calamintha. Cens. LI. de tertio Calaminthæ genere.

EO quod è Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Nevedam (quasi Nepetam) vocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus, Gattariam hanc esse secundum Calaminthæ genus: sed aberrasse videtur, quippe Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegij, ut & sapore, non autem Apiastri, vel Urticæ, quibus Gattaria vocata maxime visitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda tertij generis Calamintha, quod crediderit hanc eam esse, qua passim in Italia utuntur Seplasia. Patet error, quod hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraque, non autem prælonga Mentastri modo, cui tertiam Calaminthani similem fecit Dioscorides.

SAMPSUCHUS.

Cens. LII. de Sampsucho.

QUanta sit Lusitani inconstantia, quanta in nos invehendi frænis, quantaque in seipsum capiatur oblivione, is facile intueri poterit, qui legerit ejus enarrationes lib. 1. in Olei Sampsuchini confectione, & lib. 3. capite proprio de Sampsucho. Quandoquidem lib. 1 apertissime contendit adversus nos scribens, Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, ut in Apologia superius præmisimus. Libro vero tertio evidenter fatetur magno suæ levitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quam Amaracum, vel Majeranam. Quare non modo seipsum evidenter confutat, & gravissime vulnerat, sed etiam palam declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quam ut nobis adversaretur, & quocunque modo suum virus in nos evomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excæcet, memoriam tollat, & insano quodam modo seipsum destruat, ac pene subvertat.

Lusitani levitas.

RUTA SYLVESTRIS.

Cens. LIII. de Ruta sylv. quam Caryoph. Indicum facit.

SYlvestrem Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam vero aliis Harmalam vocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos ultramarinos, vel Indicos vulgus appellat, sed manifeste decipitur. Quandoquidem hæc verba præter id, quod folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, ut Ruta sylvestris, candidos. Quin etiam capita non producunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Præterea, nec semen illi visitur trianguli speciem referens, neque subrufum, sed longum, nigrumque, nulla amaritudine præditum. Adde etiam quod Galeni testimonio sylvestris hæc Ruta radicem proferat nigram, id quod in hisce Caryophyllorum Indorum plantis maxime desideratur.

CUMI-

CUMINUM SYLVESTRE.

Cens.LIIII. de sylvestr. Cumino.

Sylvestre Cuminum quum non viderit, nec noverit Lusitanus, illud Officinis rusticum Cuminum vocari ait, perinde ac si adeo vulgaris notitia fuerit, ut nullo sit opus examine, quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui unum vel alterum sylvestris Cumini genus legitime cognoscant. Nam præter sativum, nullum aliud novere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, sylvestre Cuminum adeo vulgare facit, ut quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, ut recte intuentibus palam fit, non Amathum sylvestris Cumini historiam confundere, sed quid sit sylvestre Cuminum penitus nescire, & ignorata, tanquam cognita & vulgaria, fateri. Duo enim Dioscoridis, quem nunquam accurate legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia sed hac negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolute protulit sylvestre Cuminum, Officinis Cuminum rusticum vocari, quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hactenus de sylvestris Cumini generibus nihil affirment.

Cens.LV. de eodem.

CORIANDRUM.

Cens. LVI. de Coriandro quod diversum sit à veterum.

IN censendo Coriandro quam non hallucinatur, non decipitur, sed pene delirat? quod vulgaris usus Coriandrum scribit, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantum argumento, quod Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleracen cibis admisceant. Quin & quod ejus semen odoratum sit, & ejus pariter herba optimi sit odoris vel saporis. Cæterum hæc quum legissem, mirari sane desii, quod alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dii boni) Lusitanum hunc nugantem, imo & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidissimi lectulariorum cimicum instar optimi esse odoris ac saporis? Equidem censebam utero tantum gerentes mulieres citta picaq; corripi posse. Sed (ut video) Amathus etiam eo morbo laborabat, quod fortasse ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeo intumuerit, ut prægnanti similis evaserit: Vel quod fortasse Coriandri tantum inter olera esitaverit in Hispania ejus saporis, odorisq; præstantia allectus, ut inde facile amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum scribit Dioscorides, ubi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, ut inde Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quod Coriandrum communis usus, veterum Coriandrum non sit, quod in cibo acceptum nihil mali inferat, nihil sane rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum venerat usum, ut ipse testatur Galenus lib. 2. de Alimentorum facult. & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioscorides non nisi a largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proinde mirum non est, si cum aliis oleribus pro obsonio devoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papaver.

Lusitani insignis amentia.

PETROSELINUM.

Censura LVII. de Petroselino esse apium.

GEnuinum Græcorum Petroselinum idem quod Seplasia, & Herbariorum vulgus passim Apium vocant, magno sane lapsu esse credit Amathus, quod hoc Paludapium sit in hortis translatum, riguis, & uliginoso solo gaudens. Contra vero Petroselinum, quod Dioscoridis & Galeni testimonio, in præruptis & saxeis montium locis, ut ipsamet indicat nomenclatio, tantum proveniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur.

ELAPHOBOSCUM.

Censura LVIII. de Elaphobosco.

ERrare in Elaphobosco non modo Amathum censemus, sed pro mere etiam falsa narrare scimus. Nam ut seipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adjunxisse duos doctissimos viros, quos etiam nominat. At quum horum altera, cujus in commentariis nostris pluries meminimus ob præstantissimam ejus doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmaverit illum nec vidisse, nec fortasse vidisso unquam, quod illi credam, non habeo.

Amathus infidelitatis arguitur.

COLLUTEA.

Cens. LIX. de Collutea.

COlluteam quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum vocari affirmat, Italis vero vulgo Aorno. Verum quantum ego legi, cùm Alburnum planta non sit, sed pars tantum arboris, idem qui semper fuit deprehenditur Amathus, Plinii primum testimonio, qui lib. 16. cap. 18. de Alburno hæc scriptis mandavit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet: pro cute cortex est. Proximi pleruq; adipes. Ii vocantur à colore Alburnum, mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore facile putrescens, teredini obnoxia: quare semper amputabitur: hæc ille. Quibus facile Amathi convincitur ignorantia. At si fortasse, ut nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteam vocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum rejecerit, facile responderi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantum est arbor dura, & candida materie, cujus florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sane desideratur, quum hæc Alpina non sit sed ubique fere proveniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed brevi Genistæ modo.

SENA.

Cens. LX. de Sena quam Colyriam statuit.

CAeterum magno etiam errore scribit Senam herbam alvum exoluentem eam esse plantam (ut ipse opinatur) quæ Theophrasto Collyrea appellatur. Nam cùm apud Theophrastum duplex sit Collytea, nec de qua intelligat explicet, non solum hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeo ut quid sibi velit nesciat. Præterea cum Collyrea utraq; Theophrasto lib. 3. cap. 14. & 17. de historia plantarum arbor sit non herba, & utriusq; meminerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio.

GLAUCIUM.

Censura LXI. de Glaucio.

NIsi alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Lovanienses viderit, quæ cum Dioscoridis historia concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam sæpe hallucinatum offenderim, ac fabulosum, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero.

ALIS-

ALYSSUM.

Censura LXII. de Alysso, dũ Dioscor. & Plinii idem esse vult.

NUllam constituit differentiam inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quam penitus neutrum intellexit? Siquidem Dioscoridis Alyssum exiguum est frutex unicaulis, subasper, rotundis foliis, fructu duplicium scutorum effigie, quadantenus latum, in montibus & asperis locis emicans: quæ sane omnia in sylvestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeo exigua est planta, sed plerunque bicubitalis, non uno tantum caule crescens, sed pluribus foliis minime rotundis, sed stellæ modo decussatis, semine rotundo non lato, nec duplex scutum referente. His accedit, quòd Dioscorides de utraq; Rubia, majori nempe & minori tradidit, uno & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est, si sylvestrem Rubiam ab Alysso diversam non judicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

Censura LXIII. de Attractyli quam Cnici sylv. alterũ censet.

REdit austerus & immitis censor? virgam, vel fustem potius profert. Ejicit omnes ex medicorum, id est, ex suo senatu, & gravissime hallucinari eos contendit, qui negant Attractylidi alterum Sylvestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, quod scribat Plinius, primam sylvestris Cnici speciem Attractylida quibusdam vocari, sed, quantum videre aut conjicere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamvis scribat Plinius primi generis sylvestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida, nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinum sylvestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum superius diximus de Telephio differenter Telephium non propterea esse Sempervivum minus, quòd hic etiam Telephium (ut Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Helxinen Parthenium, nec Aspleuum Hemionum: quoniam iis etiam nominibus à nonnullis appelletur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his verbis: Acarna colore tantum rufo à Scolymo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet, quæ de causa Phonos vocatur à quibusdam, odore etiam gravis. Quibus palam est, Plinio Attractylida nullum sylvestris Cnici esse genus. Id quod maxime attestatur Theophrastus libro 6. capite 4. de plantarum historia. Is enim postquam de omni Cnici genere disseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quod experimento etiam liquet, neutrum sylvestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Unde Amathi minus probari potest sententia.

TEUCRIUM

Censura LXIIII. de Teucrio quod Sanguisorbam dicit. Amathi opinio explosa.

SAnguisorbam, quam Itali Pimpinellam proprie apellant, quamq; frequentissime in acetariis addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua versatur cæcitate, quippe cum scribat Dioscorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Trisaginis similitudine, facile palam fit inter Teucrium & Sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata junceis constat cauliculis foliis utrinq; pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quod vero Pimpinella hoc nomine sit appellata, eo quod odore sit Citruli, quem Hispani Pipinum vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus, vocatam fuisse primum Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, unde postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cùm nullo Citruli odore vel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non video.

LYCHNIS.

Censura LXV. de Lychnide.

QUæ de Lychnidis viridibus foliis scribit Amathus, quod scilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxisse stirpem, fabulosa omnino videntur, cum re vera Lychnidis folia, non viridia, sed sicca ad lucernarum usum pro elychnio usurpaverit antiquitas, unde sibi nomen invenit, non quod viridia flagrent, ut Amathus putat. Quippe λύχνον Græcis lucerna dicitur, ἐλλύχνιον funiculus, qui è gossipio lucernis induitur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villosa, tomentosaq; & proinde arefacta ignem facile concipiunt, perinde ac illius Verbasci folia, quod Lychnitis ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGUM.

Censura LXVI. de Martago.

MArtagum flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseverat, & proinde Martagum Plinio eam plantam esse existimat, quam ipse ab Hercule Perilium vocatam scribit lib. 21. cap. 8. At demiror, ubi Lusitanus, qui tanto usu, tanta omnium rerum peritia est præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum. cum flores proferat purpureos, rubentibus quibusdam punctis respersos. Id quod manifeste arguit, Hemerocallem pro Martago accepisse Lusitanum. Namq; is flore constat aureo Lilii tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterum an Martagum, vel Hemerocallis Perilium sit à Plinio descriptum, fateri sane non ausim, quum Perilium, Plinii ipsius testimonio, autumnali tempore floreat inter vepres colore rosæ sylvestris, illa vero cum aliis Liliis media floreant æstate.

TRIFOLIUM

Censura LXVII. de Trifolio, ubi pratense cum bituminoso idem facit.

QUòd Bituminosum Trifolium nunquam viderit noveritq; Lusitanus, hoc argumento facile conjici potest, quòd asserat pratense Trifolium omnibus vulgo notum primo Rutam olere, ubi vero adoleverit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falsum esse unicuique constabit, qui pratensis Trifolii odorem olfactu exploraverit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam ullo tempore resipiat. Etenim aliud genus est à communi Trifolio, quod Græci Asphaltite, ab odore nos Bituminosum vocamus. Idcirco recte scripsit Plinius libro 21. cap. 9 Trifolii tria esse genera: Asphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud, quo prata fere omnia scatent. Hinc itaque apertissime constabit, pratense Trifolium longe ab Asphaltite diversum haberi, & Lusitanum non parvo in errore versari.

AMBROSIA.

Censura LXVIII de Ambrosia quæ illi Tanacetum.

AMbrosiam ait ille esse herbam, quam vulgo Tanacetum vocant Seplasia. Verum patet ejus non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia, Dioscoridis testimonio, pusillus est frutex, adeo ut trium palmorum longitudinem non excedat, foliis exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quasi racemu-

lis

In gravidis, qui nunquam florent, odore vinoso suaviq; , radice tenui sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè desiderantur. Namq; Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoq; longiores, folia non Rutæ, sed majoris Millefolii, amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) gravi, ac ingrato. Nullos fert hæc Planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi vinosus odor, nec aliàs suavis. Illud etiam addi potest, quòd Tanaceto nusquam visa sit radix sesquipedalis, sed brevis, & supervacua.

Tanaceti descript.

GNAPHALIUM.

ADeo breviter, perplexeq; Gnaphalii historiam scribit Dioscorides, quinetiam Plinius illum sequutus, ut non decernas, quanam planta ex his, quæ in ipso naturæ viridario coluntur, genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc, quemadmodum & cætera, leviter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantum ratione ductus, quod hæc planta tenuibus sit foliis, mollibus, albicantibusq; quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbariis Gnaphalii nomen mentitur. Etenim adeo Plinii Impiam repræsentat, ut posthac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

Cens. LXIX. de Gnaphalio.

OENANTHE HERBA.

REcentiores quosdam sequutus Oenanthen eam vult esse plantam, quam Filipendulam vocant. cùm potius Oenanthe, Dioscoridis testimonio, caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, nascaturq; in petris. At longe aliter provenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed filis modo tenuis, pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, ut in pæonia, sed longe minoribus unde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest sed globuli instar quadrupilici apice mucronati, ut in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, non palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palam esse non ambigimus, Oenanthen à Filipendula quam maximè abesse.

Cens. LXX de Oenanthe herba esse Filipenpulam. Filipend. descriptio.

PHYLLUM.

DUm in Phyllo Ruellii sententiam improbat Lusitanus, seipsum ignorantiæ manifeste accusat his verbis: Hanc Ruellius alteram Persicariam esse credit, quo vero judicio alii judicent. Est vero hodie herbula quadam, unico tantum ornata folio, & inde Unifolium dicta, Semen racemosum, serpentis similis udinem ferens. Hic herbam illam describere videtur Lusitanus, quam quidam Ophioglossum, id est, serpentinam linguam vocavere. Sed plurimum is à veritatis scopo, & à veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quod semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certo arguit Lusitanum, hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quòd affirmaverit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cùm nullis prorsus notis conveniant.

Cens. LXXI. de Phyllo, quod Ophioglossum facit.

Cens. LXXII.

HORMINUM.

ALiorum quorundam insistens vestigiis pro certo asseverat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alii Matrisalviam, nonnulli herbam S. Johannis vocant. Sed cum Horminum Dioscoridi planta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentia siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum nigrumq; , neutiquam crediderim, Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, non Marrubii, caule bicubitali, non semicubitali. Præterea Sclarea caulis nullis vestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliqnulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam, quod nulla odoris præstantia Horminum commendavit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio involuisset Dioscorides. Quo fit, ut cùm hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantum opinione imprudens abductus erraverit unà cum illis, quorum sequitur errores.

Censura LXXIII. de Hormino, quod Sclaream statuit.

ONOSMA.

ONosma inter vulgares Rapunculos, quibus passim nitimur in acetariis, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeo Onosmam similem facit, ut difficile ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ, Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quam equus à lepore, illico frivolam, & stolidam nimis, ut cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quod Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maxime desiderari potest in Pseudorapunculo illo, quòd ejus radice sit alba, tenuis, ac supervacua, nullo unquam tempore cruenta.

Censura LXXIIII. de Onosma, quod Rapunculum fecit.

ANTYLLIS.

QUin & in Antyllide censenda plurimum decipitur, cùm volt, quinimo & affirmaverit, eam legitimam germanamque esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, sive Alkali appellatur, cujus cinere utuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cùm Dioscoridi duæ sint Antyllidis species. altera quæ Lenti sit similima, foliis mollibus, ramulis rectis, palmi altitudine. altera vero foliis Ajugæ hirsutioribus, non video cur credam Alkalim Antyllidis utrasque referre, quum nullis conveniat notis: quippe Alkali, cùm primum è terra emerserit, folio est tereti, pingui, minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem fere longitudinem adolescit, geniculatimque protrahitur Equiseti modo. Quum vero jam adoleverit (ut de Trago differentes in, Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaque, incurva, ex lata origine in acutum desinentia. Ubi vero ad summum plantæ excreverit, in caulium cacuminibus longe minora exilioraque spectantur rufo colore. à quorum exortu parva rotundaque pilula prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum hujusce plantæ tam varias mutationes non animadverterit Lusitanus, proinde factum est, ut ipse crederet Alkali diversi esse generis, quorum unum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cùm Alcali nullam cum Ajuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec foliis unquam hirsutis sit visa, nec ulla ex

Censura LXXV. de Antyllide, quam Kali censuit.

Alkali descriptio.

parte

parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula, fateatur ex veteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cùm ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, ut credam Lusitanum Circæ veneficiis incantationibus imbutum, unam & eandem plantam in varias transmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Antyllidem facit.

LITHOSPERMUM.

Censura LXXVI de Lithospermo quod lacrymam statuit.

Lachrymæ descript.

GEnuinum Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus utuntur funiculo trajectis ad numerandas preces. In quo manifeste peccat, quoniam Dioscoridis Lithospermum planta est foliis Oleæ longioribus, latioribusq́ue, ac mollioribus, humi atcubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti junci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibeant, foliis longis, interq́ue parvum semen, rotundum, Ervi parvi (ut Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq́ue in Asperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert Harundinacea, quemadmodum & culmos per intervalla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius visitur, quæ quantum cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse videat. Adde etiam quòd Lithospermum in editis & asperis locis per sesponte nascatur: lachryma vero vocata non nisi sata proveniat, erectis omnino calamis, non humi repentibus, ut scribit Plinius.

ALISMA.

Censura LXXVII. de Alisma, quæ illi Plantago aquat. Plant. aquat. descript.

CAeterum Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus, eam esse plantam, quam quidam Plantagineum Aquaticam, alii Barbam Sylvanam vocant, sed falsum non obscure liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq́ue, caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido, pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palam faciunt maxime deludi eos, qui unà cum Lusitano in hoc versantur errore.

BRITANNICA.

Censura LXXVIII. de Britannica quæ illi Bistorta.

ALiorum iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicam, quàm eam herbam, quæ passim Seplasiis, ac vulgaribus herbariis Bistorta dicitur, eo tantum fortasse argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis sit folio. Verum mea sententia fallitur. Etenim quamvis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non visitur, sed glabriore, levioreq́ue, rubeis intercursantibus fibris, & à terra quadantenus cassio, quæ omnia in Britannica maxime desiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac brevis: contra vero alteri. Namq́ue Bistortæ radix quandoq́ue nobis visa est brachiali fere crassitudine, bipollicari autem sæpissime, colore in nigrum rufescente, non (ut in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam brevibus ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioscorides, sed tantum foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cùm tantum radicibus præstet, & nullus sit ejus foliorum usus.

ALTERA CLEMATIS.

Censura LXXIX. de altera Clematide, quod Flammulam vult.

NEc minus in altera decipitur Clematide, quippe qui censeat Flammulam vulgo appellatam, genuinam esse Dioscoridis Clematidem alteram. Clematis enim hæc Dioscoridis per arbores repit, id quod in flammula nusquam mihi videre licuit, cùm planta sit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam esse non ambigimus, cujus imaginem dedimus in commentariis nostris, quanquam ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus: sed non propterea affirmaverim unquam Clematidem alteram esse Dioscoridis.

POLEMONIA.

Censura LXXX. de Polemonia, quæ illi Galega.

NImium addictus Brasavoli, viri alioqui eruditissimi, non tam ut veritatem videatur indagare, quam ut pro sua fide, & antiqua consuetudine hujus patrocinetur sententiæ. Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alii Galegam appellant. Multa porro sunt (ut in Commentariis nostris ostendimus) quæ utriusq́ue sententiam confutent. Primum si natale solum expendamus, id profecto facile indicabit Galegam non esse Polemoniam, quod hæc in montibus & asperis proveniat, illa in campestribus læto & uliginoso solo, adeo ut prope aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fœni Græci æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore, quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortasse facile in Brasavoli sententiam concessisset. Nec sane video cur sibi tantum arrogantiæ asciverit, ut tantum Brasavoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum hujusce tempestatis eruditissimum, & medicæ materiæ studiosissimum, sua tantum garrulitate fretus, adeo temere maledictis convitiisq́ue lacessiverit, præsertim quum pro more illius argumentis, quemadmodum & nostris, nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? ut ausus sit, ubi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum, virum citra omnem controversiam clarissimum, Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomores appellandus fueris, cùm tantum ad amentias, & fatuitates te procreaverit natura, illum vero ad æternum reipublicæ commodum. Depone istam mentem, desine impudentissimo isto modo doctissimos viros lacessere. Omnes qui istam in te audient ingratam contumaciam, quamvis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, nonne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te judicabunt? Aliter jampridem nullus prudens de te existimat, hoc unum tibi patet refugium, si istius insana dementia infames velis delere maculas, ut, aliquando te ad mentem revoces, & præstantissimos viros optime de literis meritos non tuo more sycophantas, sed modestius nominare assuescas.

Arrogantia Amathi.

Aloysius Mundella à calumnia vindicatur.

LAGOPUS.

Censura LXXXI. de Lagopo, dum Trinitatem autumat.

LAgopum magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Dioscorides, Plinius, & si qui sunt alii, qui Plantarum historiam scribunt, nullis penitus notis Lagopum descripserint, non video cur solus Lusitanus divinare velit, quasi oraculo quodam doctus, quænam

planta

planta antiquis fuerit Lagopus. Verum quod Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quòd ille Plinii & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa verò in fruteris juxta sepes, & in opacis proveniat.

XYPHIUM.

Censura LXXXII. de Xyphio quod Pseudoacorum fecit.

Quod Plinius libro 25. c. 11. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in Paludibus provenit, flore aureo, Iridis æmulo, ut Lusitanus perperam intelligit, minimè probamus, non solùm ea ratione, quod Xyphii historiam Plinius accurate, probeq; describat, non Pseudoacori: sed quod etiam genuinas ejus facultates, quas Dioscoridi acceptas facilè referre potest, recenseat. Præterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit esse radicem Nucis Avellanæ figura. Nec obstat quod scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides verò in arvis, quum & in arvis, & in palustribus locis magis quoq; proveniat, ut, perinde ac nos, rei herbariæ studiosos observasse non dubitamus. At Plinius, qui longè melius Xyphii natale solum exploraverat quàm Lusitanus, non aliam ob causam in humidis nasci dixit, quam ut eorum refelleret opinionem, qui Lonchitim à seminis figura Xyphium esse censebat. Hinc itaq; is argumentum sumens, probat Lonchitim Xyphium non esse, quòd illa in sitientibus tantum proveniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facilè adducor ut credam, ipsum nusquam vidisse Xyphium, nimirum quod scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, quod Cynosorchis modo radices gereret. Xyphii enim radices rotundæ sunt & compressæ verticilli modo, vel Ibisci seminis instar, cui plurimum astipulatur, involucris simul conclusa, iis similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his scriptoris animadvertisse debuerat Lusitanus.

GRAMEN HARUNDINACEUM.

Cens. LXXXIII. de Harundinaceo Gramine.

Lusitani opinionem de Harundinaceo Gramine ratione improbamus, quòd scribat plantam esse vulgarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & jumentis gratissimum esse pabulum. Nam cùm (Dioscoride teste) hoc graminis genus juxta vias oriatur, non juxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluviorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum.

RUBUS IDÆUS.

Censura LXXXIV. de Idæo Rubo.

Tametsi Idæum Rubum in Ida monte plurimum nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur: Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè vereor, quin pro more cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluviatilia fecerit.

CHRYSANTHEMUM.

Censura LXXXV. de Chrysanthemo quod Caltham voluit.

Quum nusquam verum Chrysanthemum viderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimq; omnibus sit notum, quumq; oscitanter ejus historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quam herbariorum vulgus, quod unoquoq; mense floreat, Calendulam vocat. Aperte convincitur error, quod Chrysanthemum Dioscoridis folia gerat plurimis incisuris divisa, id quod in Calendula vocata prorsus desideratur, quum illi minoris Anchusæ modo longa spectentur, nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortassè illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeant Chrysanthemum, quod alii Caltham vocant, &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia. Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putavit. At si in simplicium facultate ac historia, ut illum sanè decebat, se exercuisset, & varia Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaq; præsertim, quæ à doctissimis viris magno labore sunt restituta, vidisset quidem in Chrysanthemo non legi καλλα sed χαλθας.

ASTRAGALUS.

Censura LXXXVI. de Astragalo.

Astragalum oriri radice rotunda, Raphani modo magna, scribit Dioscorides. Quibus quis facilè conjicere potest, Astragalo radicem non esse rotundam in pilæ modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quod scribat inferioris Germaniæ incolas Astragali radicibus vesci sub cineribus Castanearum modo assatis, easq; Juglandium nucum figura, magnitudineq; esse asserit, albo intus colore, & nigro externis cortice. Hinc itaq; suspicor ego Lusitanum pro Astragale eam plantam accepisse, quæ Fuchsio, & quibusdam ex recentioribus, Dioscoridis esse Apios existimatur, quæq; Germanis Erdnussen: id est, Nux terræ vocatur. Sed quàm magna inter has plantas intersit differentia, Tiresia cæcior fuerit, qui non viderit.

ACONITUM.

Censura LXXXVII de Aconito.

Dum in censendo primi generis Aconito Fuchsium virum apprime doctum accusat Lusitanus, ille tamen longè gravius aberrat: quippe qui tanquam cæcus judicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palam est, quam fuerit ille negligens in explorandis, legendisq; plantarum historiis. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem, & Alabastri modo splendentem. Verum an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarii judicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabastre viderint ad Constantini lavacrum prope sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

COLCHICUM.

Censura LXXXIIX de Colchico, quod idem cum Hermodactylo pronunciat.

Quando hic homo semel errandi faciet finem? quousq; tot vitiis hic omnium cæterorum nos obtundet judex? nusquamne dabit breve aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Ubiq; (ut verè fateatur) ad nauseam usq; omnia passim Amathi sapiunt officinam. Tædet omnia hinc coacervare, quibus ille suum volumen expolivit. Transcurro innumera, & ad finem, strictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico sentit? cùm hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verum nihil

est, quo minus Lusitano merito reluctemur, cum Paulus diversis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractaverit, hunc per se, vel ex decocto potum, arthriticis commendans, illud verò quod lethale sit, ab usu medico abigens. At Lusitanus, ut suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quod Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differente sermonem habeat, alibi verò caput de Colchico præfigat: quum id consulto fecerit, videns utiq; Colchicum non adeo venenosum esse, præcipue ubi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile. Qua de causa de eo, ut venenoso, cum cæteris Græcis caput constituit: alibi verò, tanquam de re sibi noviter comperta, & non admodum venenosa, sub Hermodactyle nomine disseruit. Verùm hæc Lusitani figmenta, cur sanè probem, non video. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eo insaniæ, furorisq; pervenisset, ut Colchici nomen in Hermodactylum pervertisset: quinetiam nec quod in medicum afferret usum mortiferum medicamentum, de quo paulo post egit sex tantum interjectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè sciverit Paulus, vires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirùm quod in uno loco de eo tanquam veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras venenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, ubi de medicamentis salubribus, non de venenis egit, nec tam horrendam facere metamorphosin, ut medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis authoritas, quod is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, sicuti in aliis nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè noverit, quum ea, quæ Dioscoridi acceptâ referre debeat, Paulo ascribat, & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quod autem (ut Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci venenosum ac lethale, alibi verò minimè, non facilè probamus, cum nulla hujusce rei sit nobis veterum authoritas. At quum Dioscorides lib. 4. ubi de Colchico scripsit, non Colchicos tantum admoneat, ne hujusce plantæ radicem devorent ejus dulcedine allecti, sed omnes in universum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantum apud Colchos, sed ubiq; nasci venenosam.

Serapio lapsus.

EPHEMERUM.

Censura LXXXIX. de Ephemero, quod illi Lilium conval.

Lusitanus recentiores quosdam sequutus Lilium, quod convallium vocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nam huic Lilio, folia non insunt Lilii: quin nec radix longa quæ digiti sit crassitudine, sed tenuis in capillamenta desinens. Præterea nec caulis illi videtur Lilio similis, sed gracilis flexilisq; tenuissimi junci instar. Adhæc nec credi par est, Dioscoridem silentio involuisse, quinetiam nec Galenum, qui ejus quoq; historiam narrat, suavissimi odoris præstantiam, quo Lilium Convallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset. Quo fit, ut unà cum Lusitano cæcutiant, qui hac ducuntur opinione.

UMBILICUS VENERIS.

Censura CX. de Veneris Umbilico.

Ubi de Veneris Umbilico scribit Lusitanus, tam primum quàm alterum parietibus hærere asserit, & humectis nasci in locis, folio crasso, rotundo, concavo, coxendicis figura, quibus palam fit, quantum in re herbaria præstet valeatq; Lusitanus, quippe qui hallucinatus existimaverit inter Veneris Umbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proveniunt: quum tamen Dioscoridi Cotyledonis primùm genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Olivæ modo rotundam: alterum verò majus referat Sedum, & majore nitatur radice. Adde etiam quod neutrum in humectis nascatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapsis ædificiorum parietibus, proveniat, maritimis præsertim locis, ut Plinius inquit: Alterum verò inter ingentissima saxa in montibus nascatur.

THALICTRUM.

Cens. XCI. de Thalictro.

Ruellius vir profectò clarissimus, & in stirpium historia non postremus author, Thalictrum in Gallia nasci scribit, ibiq; appellari Argentinam, eo quod ejus Coriandrina folia argenteo splendore micent. Nos autem quod hanc herbam unsquam viderimus, Ruellii sententiam nec probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falsò sensisse Ruellium scribit, tametsi ejus Argentinam nec viderit, nec noverit unquam. Nec valet Lusitani argumentum, quòd Argentinam herbam, sic aliis vocatam, à Thalictro maximè distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim foliis non est Coriandri, sed unico tantum folio assurgit, nullis laciniis intersecto. Quo fit, ut ille merito veniat accusandus, qui injuria alios accuset.

POTAMOGETUM.

Censura XCII. de Potamogeto, quod Pulmonariam dicit.

Potamogetum sic dicta est Græcis, quòd fluminibus sit vicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissime demonstrat Dioscorides, quum inquit Potamogetum folium Betæ simile gerit hirsutum, paulò supereminens extra aquam. Id quod facilè comprobat etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Seplasia Pulmonariam vocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non nascitur, nec propè eorum alveos, sed secus vias propter sepes & fruteta, præsertimq; opacis locis, folia non Betæ sed Buglossi, cujus saporem etiam adeo imitatur, ut eo sicut & facie Buglossum referat. Adde quod huic maculæ quædam in foliis cernantur albo colore, de quibus nihil invenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant.

Censura XCIII. de Urbana Loto, quam Trifolium acetosum statuit.

LOTUS URBANA.

O Quam vehementer decipitur Lusitanus in censenda Urbana Loto. Constat id, quòd nulla ratione nec authorum testimoniis temere affirmaverit eam esse Lotum Urbanam, quam quidam Trifolium Acetosum, alii Panem Cuculum, nonnulli Alleluia vocant. Etenim non memini me legere apud antiquorum aliquem

lisquem Lotum hanc sapore esse acetoso. Praeterea Plinio quis non viderit aliud esse Sativam Lotum, aliud Trifolium acetosum, quod ipse speciatim Oxys à sapore merito vocat, quod nomine & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocelas, & dissolutum stomachum praestare ait, id quod facile quis gustu deprehendere potest. Lotum vero sativam ad discutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquam excussorium detersoriumque medicamentum. Id quod nunquam Oxys praestare poterit.

ANTIRRHINUM.

IN existimando Antirrhino immerito sane Lusitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lini similem fecerit, at etiam quod Lychnin Agriam appellaverit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quam quod non liceat (ut ipse putat) Antirrhinum appellare Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Qua in re sane quid arguat in Plinio nescio: cujus inscitia id in causa esse putaverim, quod Lusitanus Plinianae lectionis, perinde ac aliorum authorum, impatiens & rudis fuerit. Nam quanquam Plinius lib. 25. cap. 10. Antirrhinum Lychnin Agriam vocari scribit: non tamen ob hoc affirmat, quod Antirrhinum & Lychnis Agria una & eadem sint planta, sed tantum admonet, à quibusdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam invenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον, οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui non ob hoc praetermisit, quin Lychnidis Agriae meminerit, ubi libro tertio de domestica scripsit. Alias enim nobis superius dictum est, praesertimque de Telephio differentibus non deesse plantas, quae aliarum etiam plantarum nomenclaturis appellentur quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Praeterea cùm plures hodie habeantur Antirrhini species, quarum alia, quae major est, folia gerit multifida, alia Lini similia, alia parva, ut Anagallis, quae fortasse genera nunquam vidit Lusitanus, hic Plinium defendere non verebor, quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride disserens, acriter me accusaverit, quòd ibi quaedam in Plinium deprompserim.

Censura XCIIII. de Antirrhino, male appellari Lychnin agriam.

Antirrhini species.

POLYGALA.

POlygalam scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolescere foliis Lenticulae, gustu adstringenti, cui ita subscribit Plinius libro 27. capite 12. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis Lenticulae, gustu adstricto. Quibus tamen usu difficile admodum videtur, ut quis herbam afferre possit, quae legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, nataliumque soli hujusce plantae meminerit. At Lusitanus, qui (quantum video) longè potius Oedipum quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quae virgas Genistae mittit, in quarum summitate flores emicant aurei, praestanti odore, ex qua (ut ipse ait) magna pars Italiae scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cùm à nemine memoriae proditum sit, Polygalam hisce notis haberi, conjecturas, quas se dicit habere Lusitanus, praesertim quum eas scribere non sit ausus, frivolas ac inanes putamus. Adde quod Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quotquot sunt alii gravissimi authores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram, sed adstringenti sapore. Praeterea Polygala planta tota, omnibus consentientibus, lac provocat, non flores tantum, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus, putat hanc facultatem floribus tantum deberi, quod suavi praestent odore, ac si odorata omnia lactis provocando sint idonea.

Censura XCV. de Polygala.

Lusitani conjecturae inutiles.

OCHRA.

PUtat Lusitanus Rubricam, qua utuntur Pigmentarii ac farcinatores, quaque usi sunt hactenus Myropolae, lapidis Haematitis vice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (ut Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, ut propria indicat nomenclatio. Ὦχρος enim Graecis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Comm. II. in lib. Prognosticorum Hippocratis. Quasi legisset Lusitanus, non ita fortasse temere de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset judicium.

Censura XCVI. de Ochra.

MELANTERIA.

MElanteriam nasci in faucibus cuniculorum, in quibus aes foditur, salis modo concretam, quin & summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit ut aeris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, ut sibi falso persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in aeris cuniculis, cujus facultates possidet, perinde ac Chalcanthum, Sory, Chalcitis, ac Misy: & proinde recte vim causticam obtinere Melanteriam, scribit Dioscorides, quemadmodum & Misy. Argento enim nulla vis caustica inest, sed aeri quam plurima.

Censura XCVII. de Melanteria.

SORY.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharmacopoei Vitriolum Romanum vocant, genuinum esse Sory. Patet error, quòd Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quod Chalcanthum sive fossitium, sive sit arte paratum à Sory omnium consensu, plurimum differat.

Censura XCVIII. de Sory.

AURIPIGMENTUM.

EOdem fere tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temere asserat id coctum esse. Error facile palam fit, quòd scribat Dioscorides Auripigmentum per se gigni iis in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum, non coctum. Quippe si coquatur & igne torreatur, magnopere rufescit, adeo ut Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

Censura XCIX. de Auripigmento.

GAGATES.

QUid de Gagate eandem ejus opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendae, qui peregre proficiscuntur, vel ad D. Jacobi aedes, vel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui poenitet, quantum illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc, lapis non sit, sed potius, ut quidam putant, Bituminis, aut pissasphalti genus. Gagates porro lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squalidus, & crustosus: contra vero illud, quum nullam lapidis speciem prae se ferat, nulloque,

Censura C. de Gagate lapide Gagatis descriptio.

squalore, crustive sit vitiatum. Genuino ac vero Gagate utuntur Septentrionales quamplurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fovendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flandros Brabantosque, qui plurimum differt ab illo succini genere. Sed prætermittam tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne videamur pilos quosque carpere, qui veritatis candorem impediunt, & ne minutias quasque cavillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (ut ingenue fatear) non leve fuit incommodum cum hujus frivolis ineptiis colluctari. Veruntamen tum istius protervitate lacessitus, tum multorum (ut prædixi-mus) honestissimorum virorum precibus excitatus, id diligentius facere sum coactus, quam vel mea occupationes, vel istius levissima & imperitissima temeritas a me exigebant: Simul & commonebat non mediocriter illius sævissima authoritas, quam in omnes tam temere tamque vane sibi vendicat, cui tantum cæteros existimavit adhibituros fidei, ut ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si vel temeritate, vel fortasse simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum valet, fecerit, agnoscat jam denique, quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere & immodestissime damnare labores, priusquam sua valeat intelligere fœdissima errata, quibus omnia ejus volumina, & præclara illa Centuria ubique scatent. Nunc cum & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me jecerat, & pariter hominem ex suo præsidio, citra omne negotium, dimoverim, non tyronibus modo, sed etiam doctis non ingratam me in hoc collocasse operam arbitror. Nec vero tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, injuste se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit indicium, quo manifestius argumentis, nulla ratione, nulla veritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantum potui, hoc unice sum conatus, ut non solum se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum jure pœniteat. Quinetiam ut sciat ac noscat se errorum Centuriam fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantum profecerim, Lectoris candidi, & eruditissimorum virorum erit judicium.

Animadversio in Amathum.

F I N I S.

PETRI

PETRI ANDREÆ

MATTHIOLI SENENSIS MEDICI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM

Libri Quinque.

SERENISSIMO PRINCIPI FERDINANDO, ARCHIDVCI

Austriæ, Duci Burgundiæ &c. Comiti Tyrolis, &c.

Domino suo Clementissimo.

Vod paucos adhuc factitasse video, SERENISSIME PRINCEPS, eam ab ineunte ætate vitæ degendæ rationem, id consilium sequutus sum, ut turpe otium ac desidiam, quantum in me esset, fugerem semper, operis vero, & laboribus meis publicæ utilitati omni tempore, & loco perquam fideliter inservirem: nec eadem de causa dubitavi defraudare sæpe genium meum voluptatibus omnibus, & honoribus & opibus posthabitis, ipsaque valetudine mea neglecta. Itaque in vigiliis, & perpetuo veritatis indagandæ studio (liceat hæc nunc mihi citra jactantiam de meipso præfari) ætatem hanc fessam jam continuatione laborum, jamque annis ingravescentem senex adhuc traho: estque animus in posterum etiam, quicquid reliquum est virium, id totum publicis dicare commodis, laborareque in medium, donec spiritum hunc meum debitum sibi natura, morsque ultima linea rerum repetierit. Ac eo majore sane animo majoreque spe hæc omnia aggrediar, quod cum eo me esse PRINCIPE intelligo, cujus sub authoritate, clementia, prudentia, ac potentia, in otio, & pace, ab hostium incursionibus, ab injuriis omnibus, ab egestate, quinetiam ab insidiis, & malevolorum calumniis, tanquam in portum hospitalem appulsus, tutus, & securus tractare studia publice profutura, meæque vitæ extremam partem fœliciter claudere queam. Cur autem ab impedimentis hisce omnibus, quæ sæpenumero, vel optimis conatibus obstant, quominus optatos sortiantur eventus, te Domino immunem me, & liberum omnino fore sperem, dicerem in præsenti pluribus, si aut ea facundia essem, quæ rei tantæ sufficeret, aut non verecundia impedirer, ne fortasse fortunæ tuæ, & universæ Austriacæ familiæ assentari potius, quàm meritas vobis laudes tribuere viderer. Dicam tamen ingenue quantum res, de qua sermo haberi cœpit, postulat. Nam consideranti mihi nostro seculo genus, ingenium, mores, & eorum omnium institutum, qui cum Imperio, & potestate humanis rebus administrandis præsunt, non multos quidem inter eos reperiri posse censeo, qui hisce naturæ & divinæ providentiæ dotibus vobis AVSTRIACIS PRINCIPIBVS comparari possint. Si enim universam familiam intueamur, si patrem non tam amplissimo illo imperio, quàm virtute, & sapientia Augustum & verendum, si Avos, Proavos, Patruos & Patrueles, quorum gestis ad cœlum usque plena sunt elementa, si fratrem tuum Boëmiæ Regem, cujus splendore, magnanimitate, pietateque jam fulgent ubique omnia, si Carolum te natu minorem, cui regna & imperia gravis quædam promittit morum majestas, si te ipsum, de cujus virtute, & cæteris admirandis animi dotibus silere potius debeo, quàm breviter scribere, spectemus, quà mundus universus patet, ad extremas usque In-

dias, quatum etiam habetis imperium, dignitas, fama, & gloria vestra incredibili fulgore, & lumine resplendet. Quid enim? An non hoc, qui vitam, spiritumque mortales, aliquo saltem judicio præditi ducimus, libentissime confitemur omnes, divino quodam fato miserante res nostras factum esse, ut difficilimis, & gravissimis temporibus familiæ Austriacæ fastigium, ad Cœlum usque immensis facultatibus, innumeraque regnorum accessione, sublatum extolleretur, ut imperia omnia senescente jam mundo ruinam minantia, vestris opibus, & potentia sustentarentur, aut collapsis jam illis sua dignitas, pristinusque splendor, & gloria restituerentur? Quod quidem magnifice ubique terrarum fieri videmus. Omnes in vos Reges & Principes, omnes civitates, omnes denique populi conjectos defixosque oculos habent, à vobis jura petunt, à vobis opem, consilium, salutem tanquam à Diis quibusdam immortalibus expetunt. Iidem vestram Amplitudinem, & Majestatem tremunt: clementiam & pietatem amant: & illud admirantur, in una tàm potenti familia admirabilem connexum omnium, quæ natura in homines conferre potuit, bonorum, sapientiæ, fortunarum, potentiæ, authoritatis, gratiæ, & quod magis est animorum vestrorum admirabiles consensus. Hinc fit, ut certatim vos omnes gentes, & nationes, non laudibus tantùm summis efferant, sed tacita etiam admiratione & veneratione animis prosequantur, ac colant. Verum ut nunc de te ipso tantùm dicam, etsi pacis consilia, quæ ad administrationem, moderationemque Regni, ad justitiam, tranquillitatem, dignitatemque Imperii conservandam pertinent, sequutus esse videaris, nulla profecto militaris disciplinæ pars est, quam non diligenter obieris, nulla ratio, aut munus bellicum, quod non utiliter, magnaque cum laude, & gloria exercueris. Taceo pueritiam tuam, cùm jussu & consilio sapientissimi Patris, sub præceptoribus rei militaris peritissimis exercitatus, magna cùm omnium admiratione, admirabile adolescentis virtutis specimen ederes. Taceo, & spectatum sæpe robur, animique præstantiam, quando in pompis & theatricis spectaculis cataphractis equitibus concurristi, atque etiam pedester hasta, ense, clava, omniumque armorum genere victor plerunque intrepide depugnasti, quæ viderunt sæpè Proceres, Principes, Reges & Imperatores. Quinetiam in magnis expeditionibus emicuit virtus tua, & primò quidem quando ante annos plus minus quatuordecim adolescens, bellicis exercitiis, & laboribus assuescere cœpisti, cùm Germania magno bello, magnis seditionibus implicata, res novas, ac tot dissensiones moliretur una cum CAROLO Quinto invictissimo Cæsare, & Serenissimo Patre tuo Romanorum Rege exercitum ductantibus, in Saxoniam concessisti: ubi primum expertus es, quàm dulces sint victoriæ fructus. Postea vero cùm ducendis te copiis exercitibusq; suis in Ungaria FERDINANDUS Rex Pater tuus anno ab hinc quarto præfecisset (memini enim, qui ipse etiam periculis illis aliqua ex parte interfui) eo tempore ducis optimi officio adeò functus es, ut non solùm Seghetum à Turcis antea obsessum, invitis hostibus, militibus, commeatibus, bombardis, & armamentorum omnium genere, munieris, ut ab initio tibi proposueras. Sed Babotiam munitissimam, Corodnam, & alias arces expugnaveris, occisis Turcis quàm pluribus, & incolumi servato semper exercitu hac tantùm de causa congregato. Jam verò in pace degens, quàm in conservanda politica disciplina, usque ad ministrandis, quæ ad justitiam & tranquillitatem spectant, & ad promovenda studiosorum bonarum artium præmia, promptus ac sedulus sis, publice testantur omnes. Ut enim de me uno dicam, ad illius sumptuosi operis editionem quod de omni stirpium genere à me nunc instituitur, grandioribus, & elegantioribus imaginibus ad vivum expressis, quantum tu mihi subsidii recens contulisti? Verùm non contentus eo, etiam alia ratione bene mereri de sapientiæ studiis statuisti. Pergendum verò tibi, PRINCEPS, eodem animo est, codemque tenore rectè factorum series continuanda. Ita enim tui nominis splendorem & gloriam, nulla unquam ætas antiquare, nulla oblivio obliterare poterit. Sed ut redeam unde digressus sum, lætor quidem cœleste numen mihi tam fuisse propitium, ut senili hac ætate, tu mihi ea autoritate, iis facultatibus, ea liberalitate, insuper tam prompta in bonas literas, propensaque voluntate omnibusque ornamentis maximis, quæ optare quisque in suo Principe, vel Domino, velit, vel possit, præditus patronus contigeris. Sub quo quidem cum voluptate, securitateque sudores, & lucubrationes meas sedulus persequi queam. Id, quod unum ego præ rebus omnibus cæteris opto. Est autem & pars aliqua diligentiæ, ac studii mei hisce in EPISTOLIS. Quas quidem, & si in meis in Dioscoridem editis commentariis ad ampliorem rei plantariæ indagandæ doctrinam describere pollicitus essem, non tamen hoc tempore eas typis committere publice legendas decrevissem, nisi amicorum quorundam frequentiores fuissent adhortationes. Namque hæ adeò me convicerunt, ut non potuerim illis non morem gerere. Continent verò materias varias scitu fortassè non indignas, quibus explanandis me nonnullam gratiam apud candidos & veritatis studiosos initurum non diffido. Novarum plantarum in his frequens, crebraque fit mentio, plu-

Editio cum grandioribus figuris.

De epistolis his.

pluraque in plantaria facultate habentur, de quibus nihil prius in commentariis nostris in Dioscoridem à nobis dictum est, adeò ut novum jam in his habeam viridariolum, quo plurimos se delectaturos non ambigo: præsertim quum præter id nonnulla de animalibus quibusdam ac etiam fossilibus iis explicentur, quorum antea fortasse, vel saltem hoc nostro ævo meminit nemo. Continent etiam deinde defensiones nostras, adversus malevolorum blaterronumque quorundam calumnias, quibus scripta, & monumenta nostra defenduntur: quinetiam & censuras contra eorum ignorantiam, & apertissimam invidiam. Plurima præterea solvunt dubia, & authorum loca depravata restituunt, non solùm ad ipsam materiam medicam spectantia, sed ad universam medicinæ facultatem. Multa etiam postremo afferunt, quæ ad antidotos rectè parandas pertinent, quarum passim in Myropoliis est usus, ubi plura expenduntur, declaranturque simplicia medicamenta, quæ hactenus à nemine sunt rectè explicata, quibus Pharmacopœi non parum sese oblectabunt. Cætera, quæ etiam non modica sunt, lectoribus explicanda relinquo. Atqui haud necesse est hac præfatione opus hoc nostrum commendare, ipsum enim per se (ut spero) lectores, & emptores eosque doctos reperiet, ubi primùm in manus saltem, aspectumque bonorum virorum, & judicio aliquo præditorum illi pervenire contigerit. Id verò tibi benignissime, & Serenissi. PRINCEPS, dedicare & consecrare placuit. In tua enim aula, & tanquam domi tuæ, sub tuo patrocinio ac favore, magna ejus pars conscripta est. Etsi enim fortasse argumentum scripti non putabunt aliqui dignum esse tantò PRINCIPE, quem scientia armorum potius, & prudentiæ consiliis, quam hujusmodi quæstionibus ad Philosophiam & artem Medicam pertinentibus instructum esse oporteat: negari tamen hoc plane non potest, bonas & utiles Reipublicæ scientias, & artes, eorumque cultores omnibus seculis curæ summis Regibus fuisse. Laudi verò sibi duxisse optimos & potentissimos quosque semper, de literarum cultu non malè mereri. Itaque hæc celeberrimo nomini tuo inscripsi ac dicavi, non ut ea legeres, qui rebus gravioribus ad Regni amplissimi procurationem pertinentibus occupatissimus es, sed ut testarer publice, id quod res est, eum te esse PRINCIPEM, qui intellecta dignitate, & utilitate disciplinarum, quibus nec privata vita, nec publica carere ullo pacto potest, sumptu eas & favore tuo, quantum possis, promoveas, & tuearis contra eorum barbariem, qui in turpibus voluptatibus honorumque & opulentiæ splendore consistere summum bonum arbitrantur. Quinetiam contra invidos & obtrectatores omnes defendas & tuearis: Tum verò etiam apud multos testimonium gratitudinis, observantiæ, & fidelis servitutis in re meæ extare volui, qui tot tantisque beneficiis abs te affectus eorum memoriam, non solùm usque ad extremum vitæ meæ dexam tenere animo, sed etiam scriptis & monumentis ad posteritatem propagare vehementer cupiam. Vale PRINCEPS BENIGNISSIME, & Matthiolum indignum Medicum tuum commendatum habe.

Serenis. Celsitud. Tuæ

Fidelis Servitor

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS MEDICUS, Julio Alexandrino Protophysico Cæsareo,

S. P. D.

Agitur de quibusdam Galeni contradictionibus.

De Aloe prima contradictio.

Um Valgrisius Calcographus Venetus Dioscoridem meum Italico sermone exaratum recudere statuisset, scivissetq; locis quam plurimis jam pridem esse auctum, postulavit à me, ut novos hosce labores illi excudendos traderem. Ego vero, tametsi cum ob ipsius Valgrisii in me observantiam, tum in cudendis libris nostris diligentiam, sedulitatemq;, id illi denegare non auderem: volui tamen, priusquam ea scripta prælo subjicerem, omnia ea Galeni loca relegere, ubi præter institutum simplicium medicamentorum meminit, ut viderem, an hinc aliquid decerpere possem. Hoc itaq; instituto cùm de Aloe in diversis ipsius libris legerem, videbatur Galenus ipse quibusdam in locis sibi maxime contradicere. Quandoquidem libro octavo de compositione medicamentorum secundum locos, ubi de hiera agit, quæ ex Aloe paratur, manifeste asserit Aloen vim habere purgatoriam non admodum valentem, & proinde non nisi ea purgare, quæ circa ventriculum & alvum continentur. Etenim, ut ipse inquit, etsi quandoq; ampliori pondere exhibita, usq; ad locos circa jecur se diffundat: non tamen totius corporis purgatoria Aloe existit. Atqui contrario modo scripsisse videtur Lib. de Theriaca ad Pisonem, ubi apertissime scribit, Aloen universum purgare corpus, his verbis: Aloe atque etiam æris squama supercrescentes in ulceribus carnes cohibent, & fluxiones quæ illis adveniunt subinde exiccant: assumpta vero per os, universum corpus purgant: hæc ille. Quæ quidem his maxime repugnare videntur, quæ de Aloe loco superius citato idem scripsit Galenus. Adhæc cum ea diligenter examinarem atq; perpenderem, quæ de Trifolio asphaltite sive hyacinthino in eodem differit libro,

De Trifolio Alphaltite secunda contradictio.

videtur idem Galenus non solum plurimum à Dioscoridis sententia ac historia aberrasse, sed etiam à ratione ipsa ac veritate, longè sane abesse. Quamobrem non potius non admodum mirari Galenum philosophum summum haudquaquam agnovisse à ratione omnino esse alienum, Trifolium illud, contrariis illis, de quibus ipse scribit, constare facultatibus, cùm nulla enim eo vis deleteria conspici possit. Veruntamen is ita de eo scriptum reliquit: Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum Vere parturit, & semen agresti Cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus Aranei vel Viperæ quoque ex aqua fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circumdederis, similem sensum, similesq; dolores iis, quos morsus invehit omnes efficit, ut re vera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet, herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prave afficere: Hactenus ibi Galenus. Qui tamen (pace tanti philosophi ac medici dixerim) negligenter satis Dioscoridem legisse videtur. Namque si Dioscoridis verba recte ex-

Lib. 3. cap. 106.

pendantur, id nullo prorsus naturæ miraculo fieri facile constabit, sed potius rationabili, ac legitima naturæ lege. Quandoquidem (ut recte scribit Dioscorides) simplex hujusce Trifolii decoctum haudquaquam id efficere potest: sed tantum illud, cujus fotu quispiam à ferarum morsibus liber evaserit, si eodem alterius locus ulcere affectus, non sanus (ut Galenus inquit) perfundatur. Id quod aperte Dioscoridis verba declarant, cum inquit: Tradunt aliqui eotum fruticis, radicis, foliorumq; decoctum, fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserunt. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foveatur, qui ulcus habuerit, perinde ac ille afficitur, qui fuerit à serpente demorsus. Hinc itaque, mihi doctissime Juli, clarum fieri arbitror, non solum nihil in se rem hanc admirationis habere: sed etiam Trifolium ipsum, vel ejus decoctum, omni prorsus deleteria destitui facultate. Nam cùm Trifolii ipsius decoctum, quo demorsus, vel ictus quispiam foveatur, serpentis venenum à vulnere extrahat, eique permisceatur, haud dubie id venenosum redditur. Quamobrem nil mirum id videri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foveatur, ubi perfusæ partes aliquo ulcere laboraverunt, veneno per meatus ulceris ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi vexantur. Idem enim venenum cum sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Unde liquido colligi potest, quòd virus à

Venenum ulcerato ore exuctum necem affert.

Trifolii decocto evocatum, non autem Trifolium sit, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quòd autem venenum à ferarum morsibus exultum, aut quocunque alio modo evocatum, ulceratis particulis contactum, necem afferre possit, complures tam Græci quàm Arabes autores manifeste fatentur. Quandoquidem scribentes à serpente demorsos ore sugere præstantissimum esse remedium, serio nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat. quoniam si venenum illud ulcus contingeret, sugentem proculdubio in mortis discrimen duceret. Hæc itaq; sunt, quæ me maxime movent, ut credam Galenum hac in re non solum Dioscoridis mentem non percepisse, sed etiam, si liceat dicere, plurimum cæcutisse. Nam quemadmodum eodem de Theriaca libro ad Pisonem idem Ga-

lenus

lenum hallucinatus videtur, quòd scribat, Nicandrum sequutus, Viperam partu necari corrosis à foliis intestinis (quod falsum esse jam omnibus notum est) ita facile adducar, ut credam in Trifolio asphaltite eundem fuisse delusum, vel à Sophocle Poeta, vel à Sinio Medico, qui ante illum fabulam hanc scriptam reliquerunt, ut apud Plinium legere quis facile poterit libro & capite 21. Sed & illud mihi magis mirum videtur, quòd observarim Galenum, cui cum in Philosophia, tum in Medicina parem crediderim inveniri posse neminem, adeo Poetis addictum, ut eorum fabellas historiæ loco tam facile acceperit. Cùm autem quomodo in his partim aberraverit, partim vero sibi ipsi contradixerit, nesciam profecto cogitare, nedum decernere: ad te, mihi doctissime Juli, mihi confugiendum fore putavi, ut hac in re tuam mihi declares opinionem, quonam pacto hisce in rebus falsus fuerit Galenus. Etenim cùm videam ex tuo doctissimorum Enantiomatum libello, quantum laboris insumas, ut ubique Galenum tuearis à calumniatorum insidiis, quantumq; laudis in Encomio illo tuo illi tribueris, non aliter sane mihi persuadere possum, quàm à te hujuscemodi explicationem me accepturum, qua & Galenum ipsum ab omni crimine servatum videam, & mihi plurimum satisfactum esse putem. Scio equidem non fore mihi opus, ut aliis te literis sollicitem, quo ad hasce meas cito respondeas, cùm haud me lateat, quòd tanto sis (quæ tua est humanitas) mihi satisfaciendi desiderio, tantoq; animi fervore continuo accensus in Galeno defendendo, ut non oporteat me equo (ut ajunt) sponte currenti calcaria adhibere. Cæterum hæc omnia in eam te partem accepturum esse confido, quam & summa tua humanitas, & jam plane confirmata amicitia nostra postulat. Vale. Goritiæ.

(margin: Viperam partu necari fabulosum.)

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS

Julio Alexandrino Cæsareo Archiatro, S. P. D.

Agitur item de nonnullis in Galenum animadversionibus, de Macere, & Hordeo.

Non parum admirationis attulerunt mihi literæ tuæ. Ubi enim ex illis abs te aliquid novi pulchriq; afferri sperabam, quibus Galenum iis ab erroribus illis defenderes, in quibus versari animadverteram, Lib. de Theriaca ad Pisonem, nil aliud in eo defendendo te attulisse video, quam quod aperte affirmas libellum illum haudquaquam à Galeno fuisse editum, & ob id non esse opus aliquo defensionis genere. Ac eo magis penè sum stupore affectus, quod semper antea mihi persuaseram librum illum legitimum esse, quemadmodum & cæteri arbitrantur, qui in re Medica primas tenent, & in Galenica lectione se perpetuo exercent: qualis est in primis Jacobus Sylvius apud Gallos insignis, præclariq; nominis Medicus, qui in Galeno ita versatus est, ut æstiment quidam, Galeni Genium in ipsum transmigrasse, ut qui non facile intelligere possit, cùm ex cæteris ejus scriptis, tum ex eo volumine, quod de componendis medicamentis instituit, nihil prorsus eum dubitare, quin is de Theriaca liber sit Galeni legitimus. Quinimo de Aloe & Asphaltite trifolio scribens, eadem omnia ex Galeno deprompsit, quæ de iisdem libro de Theriaca ad Pisonem leguntur. Quinetiam non Sylvium solum hac duci opinione video, sed quotquot sunt in Italia nostra præclarissimi medici, & præsertim ii, qui in publicis Academiis medicam facultatem profitentur (ut sane audio) idem proculdubio affirmant. Idcirco cum id errotis abs te tantum fuerit observatum, hocq; non paucis comprobes rationibus, nempe quòd stylus & oratio ipsa à Galeni ordine ac gravitate plurimum distent, & nonnulla habeantur ibi vocabula, quibus nunquam uti soleat Galenus, non possum te ipsum, tuumque ingenii acumen non magnopere admirari, & (cæterorum, qui secus tenent, pace dixerim) sententiam tuam aliis omnibus præferre. Mihi quidem tuæ rationes adeo firmis fulcire videntur argumentis, ut nihil sit quod impediat, quin ego tecum in tuam concedam sententiam. Proinde rectius posthac (ut arbitror) fiet, si Chalcographi ac Medici, qui Galeni opera recudere cogitabunt, librum illum de Theriaca ad Pisonem à legitimis sejunxerint, & inter spurios, ascriptitiosq; te autore recoderint. Cui hæc merito accepta referre debent, non ii solum, sed etiam cæteri quotquot habentur rei medicæ studiosi. Atqui mihi relictis his perquam gratissimum erit abs te doceri, quibus argumentis in hoc, quod nunc proponam Galenus servari possit, cùm certo sciam libros, in quibus, quæ mihi animadversa sunt, nulla dubitatione esse legitimos. De Macere itaq; prima erit animadversio, in quo Galenus sibi ipse dissidere videtur. Siquidem libro septimo de simp. Medic. facultatibus. Macer, inquit, in tertio siccantium est, in caloris vero, & frigoris differentia neutrum insigniter efficit. Verum hujusce fortasse censuræ oblitus, longè aliter sensisse videtur libro sexto de medicament. compositione secundum locos, ubi de parando è Punicis pharmaco egit, sic inquiens: Nominatur autem Maces cortex quidam aromaticus, qui ex India affertur, multum calfaciens & adstringens. Qua in re unicuiq; palam est, sibi parum constare Galenum, ac etiam manifeste contradicere, cum hic Macerem calidissimum esse scribat, illic vero nec excalfacere, nec frigefacere censeat. Præter id eodem fane modo videtur in hordeo idem aberrasse, siquidem libro de Ptisana. Hordeum, inquit, generaliter acceptum, refrigerat, atq; exiccat. Et primo de Alimentorum facultatibus: Hordeum, ait, in frequenti usu apud homines est, quod non eandem cum triticio habeat facultatem: siquidem hoc palam calefacit, illud vero non modo non calefacit (quomodo nonnulla quæ in medio sunt calfacientium & refrigerantium, ut amylum & panis lotus) sed quoquo modo utare, sive panes ex ipso feceris sive ptisanam coxeris, sive polentam paraveris, nunquam corpus calefacit. Quæ verba cùm ita generaliter sint prolata, hæc efficere præstareq; hordeum, tam interius assumptum, quàm exterius appositum, sensisse Galenum non ambigo. Adhæc libro septimo de simpl. medicament. facult. eundem Galenum scripsisse constat, hordeum refrigerare & siccare ordine primo: sed longe aliter sensisse videtur, non sine ipsius doctrinæ repugnantia libro quarto de medendi methodo capite quinto, ubi sic habet: Porro omnia quæ putrefiunt ex calido & humido afficiuntur. Ideoq; etiam ea cataplasmata, quæ ex hordei farina componuntur, ceu quæ calfaciant, humectentq;, omnibus iis affectibus, quibus moveri pus expedit, admovemus: hæc ille. Qui-

(margin: Liber de Theriaca ad Pisonem falso Galeno scriptus.)

(margin: De Macere in Galenum animadversio.)

(margin: De Hordeo contrariæ Gal. sententiæ.)

bus

bus palam est, quòd tametsi pluribus aliis in locis semper affirmavit, hordeum, quoquo modo in medicum usum venerit, corpus ipsum refrigerare ac siccare: hic tamen manifeste docet contrarium, cum idem hordeum calidum & humidum putet. Proinde hac in re te consulendum decrevi, utpote Galeni defensorem, & qui ingenii acuitate & doctrinæ præstantia hosce nodos dissolvere facile valeas, quin etiam Galenum ipsum iisdem argumentis tueri, & mihi id maximè expetenti satisfacere. Quod si non ita cito, ut volim, expedies, aliis fortasse majoribus in Galenum animadversionibus te quamprimum præoccupaverim. Has quidem prædictis attexuissem, nisi aliquantulum subvererer, ne tibi plus molestiæ afferrem quàm par sit, si longioribus literis ad te scriberem. Hoc tantum addam, nimirum me summopere optare, ut me fraterno eo amore prosequaris, quo semper antehac erga me effectum te fuisse cognovi. Vale. Goritiæ.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Medicus, Julio Alexandrino Cæsareo Archiatro.
S. P. D.

Tractatur an fracta pulmonis vomica pus quandoq; (ut Galenus inquit) per urinæ meatus excerni possit.

QUum tabellariorum, qui isthuc irent defectu priores literæ meæ bisce secundis adnexæ ad te mitti nequiverint, manserintq; apud me ab idibus Decembris in hunc usq; diem: committere non potui, quin iterum ad te scriberem, narraremq; quanta sim affectus admiratione, & pene attonitus factus, dum hisce diebus elapsis Galeni libros de locis affectis legerem. Siquidem in lib. 6. cap. 5. ubi diffusius de vesicæ morbis egit, ac etiam de iis corporis excrementis, quæ per urinæ meatus excerni solent, rem intellectu maximè arduam afferre videtur, his verbis: Præter has alia quidem fiunt purgationis sed raro, ut cum thorax, & pulmo per alvum purgatur, quæ sub septo transverso positæ sunt partes, per urinas: quorum causam cùm nonnulli ignorent, neq; id unquam accidisse viderint, quod à multis visum est, negant fieri posse, ne abscessu in pulmone orto, pus per renes excernatur. Pulmonis vomicam per urinam, thoracis autem per intestina & alvum, expurgari vidimus. Quanquam revera de latione ex pulmone in renes nulla omnino sit dubitatio. Etenim ut à cava vena, ita quoq; ex magna arteria, ramis descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistrati sectatores non parum urget, quippe qui putant solum spiritum in arteriis contineri. Nobis vero nihil difficultatis affert, utpote intelligentibus, quòd levis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit ad vesicam. Hactenus ibi Galenus. Hoc idem pariter scriptum reliquit Avicenna, utpote qui magis Galeni testimonio acquieverit, quàm rationi. Quo fit, ut penè obstupescam, quo pacto velit ibi Galenus,

Argumenta contra Galeni sententiam.

quòd pus ipsum, quod nil aliud est quam putridus, fætens & corruptus sanguis, non solum labatur per arterias, in quibus vitales recluduntur spiritus, qui ubi paulisper à sua distrahantur functione & in discursu remorentur, præsertimq; ab his impedimentis, quibus læduntur, verenda emergunt symptomata: sed quòd ingrediatur in sinistrum cordis sinum, ubi nil profecto aliud manere potest (ut Galenus idem ait) quàm tenuissimus ac purissimus sanguis, tenuissimis spiritibus refertus: nimirum, nescio ego quomodo fieri possit, quod in sinistro cordis sinu, ubi hominis vita, & sanguis ille purissimus unà cum vitali spiritu continetur, possit quoq; contineri eo tempore pus fætens, erodens, labefactansq;, vel illac transire, quin sanguinem illum selectiss. inficiat eiq; misceatur, & per consequens quin mortem illico afferat. Siquidem tùm Medicis omnib. comprobata sit sententia, quòd sanum omne quòd à putrido tangitur, putridum fiat, non video sane, quo pacto fieri possit, quin spiritus, & sanguis ille puriss. pure fœtido labefactatus, aliquid in se fætoris putredinisq; excipiant, & verenda admodum subsequantur symptomata, & ipsius fortasse totius corporis exitium. An non videmus quotidie, qui morbos curamus sæpenumero, ter ipsum versus malignos ferri vapores, à vitiatis succis exortos, qui quamprimum cor ipsum invaserint, ægros inducunt cum in animi deliquium, tum in cordis tremorem? Quæ symptomata statim sequuntur, frigidus sudor, totius corporis pallor, virium defectio, arteriarum interceptio, & alia hujusmodi accidentia, quæ hominis interitum denunciare solent. At si certum est ab infecto aere infici spiritus, & humores, & pestilentes subinde (ut Galenus pluribus in locis scriptum reliquit) oriri febres, quarum putredine innumeri moriuntur, quomodo fieri potest, ut non solum spiritus, sed etiam sanguis ob eam fœtidi puris per eorum vasa, imo per ipsius vitæ fontem decursum, non admodum afficiantur, sed ex consequenti corpus universum, affecta facultate vitali? Fiat autem id tam velociter quam à natura fieri possit, haud unquam mihi aliter persuaserim, quam quòd impossibile sit, quin contactu affectuq; spiritibus id fieri queat. Nam quemadmodum videmus, si quis veloci quantumvis cursu feratur, ubi in putridum inciderit cadaver, quòd nullo sane pacto fieri posset, quin fœtor illi illico nares feriat, & spiritus ibi contentos inficiat, ita sane longe magis infici posse spiritus vitales crediderim, qui à fœtidissimo illo pure fuerint contacti. Equidem mihi de hac re diligenter cogitanti nulla succurrit ratio, cujus auxilio cognoscere possem, cur id tam facile factu affirmaverit Gal. His accedit Galeni ipsius autoritas, quippe qui libro 1. Aphorismorum, Medicos quoscunque admonet, ne humores erabant vacuentq; per principes partes his verbis: Motus vero humoris noxii ad loca non accommoda sunt, quando vel aliquem habuerit suapte natura principatum, & majus ex ipsis damnum est subsequuturum, quàm morbus, qui judicatur, expostulet, vel nullam habeant effluxionem. Exempli gratia, ubi Epar humores infestant, quos oportet evacuari, duæ sunt accommodæ motiones. Prima per ventrem, & hujus ilia, quæ per alvum inferiorem: altera per vomitum melior existit. Secunda quæ per renes atq; vesicam. At motus qui ad pulmonem, thoracem & cor inclinat, bonus non est. Oportet itaq; medicum naturæ motum animadvertere, & siquidem idoneus fuerit, subministrare & adjuvare: sin autem contrarius ac noxius, prohibere transferre, atq; divertere oportet. Hæc ille. Quæ omnino affirmare videntur, nullo pacto expurgari posse vomicæ pulmonis pus per arterias illas & sinistrum cordis sinum absque manifesto mortis discrimine. Hoc autem cùm fortasse animadvertissent Paulus & Aetius viderentque id non esse rationi consentaneum, nihil peculiare venis, vel arteriis decernere ausi sunt, sed tantum scriptis posteritatis memoriæ reliquerunt, hujusmodi abscessus sursum erumpere, nonnunquam infra, atque ea, quæ inferius tendunt, partim in ventrem & intestinum transmitti, partim in vesicam per vasa quædam administrata. Quo fit ut facile existimem, hac in re (si tamen hoc liceat affirmare) aberrasse Galenum. Quamobrem nondesunt etiam docti viri qui putent, quod si

tamen

tamen fiat hujusce puris ad vesicam transmissio, transmitti id ad venam sine pari, Græcis ἀζυγος vel alias forte circa pulmones vel thoracem, & inde in venam cavam, renes & vesicam. Nam nonnunquam in sanguinem menstruum in uteri affectionibus ubi obstructa ea vasa fuerint, quibus sanguis ille expurgari debet, sursum ferri videmus per venam cavam, & deinde non per arterias, neq; sinistrum cordis sinum, sed (ut putamus) per venam sine pari, vel alias quascunq;, à quibus facile in pectus thoracemq; diffunditur, fieriq; inde, ut ita affectæ mulieres cruentum emittant sputum: Ita videtur facile evenire posse ut eodem ductu pus ipsum deorsum feratur. Proinde non ita facile adducar ad credendum, posse pus per arterias illas & per cor ipsum transire, ut ipse apertissime censet Galenus, nisi tu, mihi doctissime Juli, qui Galeni genio pro tua voluntate uteris, doctissimis tuis argumentis ab hac me dimoveris sententia. Vale. Goritiæ.

Vomicæ pulmonis expurgationem ad vias urinæ fieri per venam sine pari.

JULIUS ALEXANDRINUS, PETRO Andreæ Matthiolo Medico.

Respondetur objectionibus & animadversionibus nonnullis in Galenum factis, in Epistolis præcedentibus.

Quoniam ita tibi videri video, Vir celeberrime, abstinebimus in posterum à nimiis illis, ac verbosis, quæ jamdiu antea inchoatam, ac nunc demum absolutam, minime omnium decere videantur amicitiam nostram, pollicitationibus: in id scil. futuro semper tempore intenti unum, ut quoties usus venerit, aliquaq; sese aliquot andem pacto mutuo juvandi præbuerit occasio, uno tantum verbo quid sit, quod fieri ac peragi à nobis velimus, inter nos significemus. Dioscoridem Gallici autoris illum, quem ad nos miseras, postridie Hieronymo à Sprincenstain Baroni, nominis tui amantiss. legendum dedi: ipse tamen prius quum Proœmium illius autoris totum, ac capita præterea quædam delecta à me ad rem hanc antea percurrissem. In quibus honorificentiss. semper mentio tui fiat, usq; eo, ut ingenue passim fateatur autor libri accepta se uni propè tibi libenter referre omnia, quæcunq; tandem dici, aut excogitari ab eo potuerint, ad rem hanc apte & concinne. Hoc non opinor ignoras, si paulo magis gloriolæ, nescio cujus, essemus cupidi, quantum non solum tibi Autori operis tanti cessurum laudis esset, sed etiam mihi cujus tu nomen inscribendum curasti in parte clypei, quem Dioscoridi de tuo, tanquam Minerva olim suæ opinor Phidias ille, affixeras. Cujus jam operis non solum Italiam pervasit fama absoluti, verumetiam Germaniam ipsam omnem peragravit, Gallias & Hispanias occupavit, atque haud scio an minime in his tantum locis subsistens ulterius etiam sese propagaverit, & ad Indos usque pervenerit, novasq; memoria nostra inventi orbis penetraverit regiones. Verum natura quadam & instituto, philosopho homini, cujusmodi tu esse in primis videris, non tam de hoc gloriandum esse censeo (quanquam & hoc quidem non prorsus dedeceat, si quis bene apud bonos omnes audiat) quod nominis tui apud gentes omnes & nationes fama vigeat, quam de eo lætandum magnopere, quod propagatus in universos ita ex rerum tuarum animadversione hac, usus fructuosiss. omnibus futurus sit, uti jam tibi homini, ut dixi, a natura ad philosophiam facto satis hoc futurum superq; sit, si te tua benefacti hujusce, tui quod mox atque olim in universum genus humanum redundaturum sit, conscientia, consolere. Atq; hæc ita se habent.

Quòd autem nodos mihi offers explicandos quosdam in Gal. libris, quamvis sciam hoc idem præstari à te ipso melius posse, non subterfugiam tamen hoc quicquid id est amicè injunctum à te mihi laboris, ut si sententia de re hac nostra forte conveniant, certior quædam opinioni inde nostra acquiratur fides: sin minus, at ansa tamen ex hoc suborta veritatis appareat aliqua, quam tenere possimus. Ac primum de Macere, video à Galeno libris de simpl. medic. facult. Corticem id esse statui ex India allatum, in quo exiccandi, & adstringendi vis insit insignis, ac pauca præterea caliditas quædam, & tenuitas acrimoniaq; exigua, qua aromata referat, notetur, breviterq; in quo nihil essatu dignum reperiatur, quod ad calorem vel frigus attineat. Atqui in lib. de comp. Med. per locos sexto, dissonant Autoris ejusdem dicta de hoc, quo loco Macer, idq; verbis minime obscuris, egregie excalfacere & adstringere dicitur. Non confugiam eo nunc, ut dicam (quod affirmare tamen possim) hosce de comp. per loca libros, inter omnes à se postremo factos reponi à Gal. sicuti de simpl. med. facult. præsertim vero operis partem eam, quæ tractatum de lapidibus præcedat, multo ante tempore ab Autore eodem prodiisse, qua temporis intercapedine haud sane exigua verisimillimum sit, potuisse diligentiore quadam, ut in rerum sæpe harum examinatione evenit, observatione alia quadam reperiri cortex is facultate præditus à Gal. quam visus ei antea fuisset: imo non alia, diversa nimirum, ac contraria: sed quod tam multo antea modice se acre ac calidum gustanti obtulisset, idem postea majori insignitum caliditate repræsentaretur. Quod cum frequenter in aliis contingere omnibus possit, quæcunque obvia eundem sæpe referre gustum experimur, tum vero longe minus futurum mirum sit, si in re exotica idem contigat, ut ab evanida, ac jam marcescente aliter, atque aliter à vigente adhuc, vires suas integras obtinente affici gustus queat. Atque id sicuti paulo ante dicebam, non diversimodè prorsus, sed cum utrobique calfaciendi vim quandam notare possumus, hic tamen, quam ibi efficacem eam interdum esse magis deprehendamus, posterioraq; ita Galeni verba non destruentis prorsus priorem sententiam sint, sed addentis potius, eamque ipsam tanquam in melius promoventis: a qua ego sententia non sane recederem, si qua modo posteriore in loco facta prioris fuisset mentio à Galeno. Eadem hac de causa dicendum nobis non fuerit diversi, ac varii diversis his in locis, meminisse Maceris autorem eundem. Neque enim facile silentio præteritum hoc à Galeno fuisset, præter id quod iisdem prope iisdem utrobique locorum, quibus nobis rem ipsam notis prorsus sim implicet verbis, ut eundem omnino esse appareat. An vero antiquorum, ac nostri temporis Macer eadem, aut diversa habenda res sit, quærendum. Non diversam esse omnino videri non immerito possit, quod in nostro, non secus atque in veterum illo caliditas adstringendique & exiccandi vis, & aromaticum præterea haud obscure quiddam inesse omnino apparet, corticisque idem speciem refert, imo prorsus cortex ipse est quidam. Eo igitur hac in re devenio, ut considerem affectum, de quo sexto de compos. per locos libr. à Galeno mentio fit. Phlegmonem esse in scirrhum jam abeuntem, quam non nisi frigidi, crassique humores quidam procreare soliti sunt. Video igitur à Galeno libro de Simpl. Medic. facult. Maceri vim tribui valenter in primis exiccandi, quod si præstare potest, ut frigidos id genus humores siccando dissipet, idem non immerito videatur dici posse excalfacere: si non primo ac per se, at secundario, & ex accidenti, nimirum exiccandi vi sua, dum frigiditatem humo-

Responsio ad contradictionem Galen. de Macero.

humorum eam omnem aufert. Sic quidem, ut quod prius Galenus in libro de Simpl. medic. facultatibus dixerat ἱκανῶς ξηραίνει καὶ στύφει, retulerit in libro de comp. medicament. per loca, ἱκανῶς θερμαίνει καὶ στύφει. Ac quoniam loco ξηραίνει θερμαίνει reponit, idem voluisse ac effectum omnino eundum notasse videatur, diversa quamvis id ratione fieret, prope ut illud θερμαίνει pro ξηραίνει accipiendum sit. Reliqua enim omnia eadem de re verba sunt, hoc uno dempto, ut si rejicero dissensionis causam in librarios velimus, facere id haud ulla omnino absque causa non prorsus immerito possimus, contenderemusq́ue hoc pacto eorum culpa in sedem prioris ξηραίνει irrepsisse posterius θερμαίνει. Quid est enim quamobrem iisdem prope utrobique ad rem hanc verbis uteretur, in hoc autem uno dissideret? Alioqui longe quoque verisimilius cum sit, cum insignis adstringendi vis insignem illam exiccandi potius quam calefaciendi consistere facultatem posse. Quòd si θερμαίνει scriptum omnino sit, hoc scimus, nempe egregie calidum, exiccare egregie quoque solere, quemadmodum exiccans, sicuti prius dicebam, calfacere ex accidenti, & quidem non tenuiter, siquidem humores quos siccando dissolvit, frigidi valde fuerint. Neq; tamen interea pro magna habenda controversia illa sit ac dissensio, in qua res eadem calida semper esse pronunciatur, plus liceraliquando, minusq́ue aperta, & ex professo dictorum repugnantia esset, si quod prius statuisset frigidum, calidum postea vehementer esse assereret. Nunc cum calidum primo, sed non magnopere, secundo vero magnopere calidum posuerit, idq; interjecto annorum plus viginti spacio, videri cuipiam posterius diversum potius quam adversum aut repugnans priori, dictum non injuria possit.

Responsio ad factas de hordeo objectiones.

Jam de hordeo facilior est explicatio: ut enim frigidum id alibi semper statuerit Galenus, quarto autem Therap. Meth. libro, Cataplasma ex hordeo inter calefacientia & humectantia numerarit, ea eam partem accipiendum dictum hoc fuerit, ut Cataplasma ex hordei farina, idem, quod reliqua pus moventia cuncta faciunt, praestare existimemus. Quae cùm emplastica esse conveniat, sic meatuum cutaneorum obturatione calorem nativum detinent, ut hac de causa, quoniam quidem calorem hunc, rem calidam humidamq́ue, adaugent, calefacere, & humectum reddere dicantur. Plus prope in eo inesse controversia videri cuipiam non immerito queat, quod quum ex quarto Meth. ex suppurantibus hordeum fecisset: idem deincept quinto de simpl. Medic. facult. libro ex horum ipsorum numero delet addita etiam ratione, quod abstergentis inesse illi plus facultatis appareat, quàm suppurantibus conveniat. Verum hoc de simplici, ac per se. De composito illud intelligendum, ut, licet non sane multum à suppurantium temperamento recedit, haberi tamen hujusmodi non nisi addito hydrelaeo possit. Neq; tamen invenias quarto Meth. ea quidem in parte libri privatim nominatimq́ue factam fuisse à Galeno hordei mentionem ullam: in hunc quidem modum scribit, καὶ τοίνυν καὶ τὰ διὰ τῆς ὠμηλύσεως καταπλάσματα. Quod Interpres vertit: Ideoque ea Cataplasmata, quae ex hordei farina componuntur: quam recte, haud ausim affirmare. Nec ignoro alibi à Galeno acceptum fuisse ὠμήλυσιν pro farina hordei, ut 14. Meth. quum ὠμηλύσεως prius meminisset, subdit postea ὀνομάζω δὲ οὕτω τὸ κριθῶν ἄλευρον. ita voco hordei farinam. Idemque prope 3. de compos. medicamentorum, κατὰ γένος protulit, quod non sic tamen perpetuum habendum fuerit, ut non accommodari alterius alicujus generis farinae vox eadem ab autore eodem soleat, ut ex secundo colligi potest de comp. medic. per loca lib. cap. de Cephal. κριθίνῃ ὠμηλύσει, hordeacea inquit ὠμηλύσει, quasi alia quoque quam hordeacea reperiatur: & quarto ejusdem operis lib. quo loco medicamentorum Archigenis meminit itidem, ἢ ὠμῇ λύσει κριθίνῃ ἢ πυρίνῃ, id est, hordeacea vel triticea. atque itidem sexto inter Archigenis ejusdem medicamenta ad Gargareonas. Καὶ ὠμὴν λύσιν ἐπιθετέον τὴν διὰ κριθίνου ἀλεύρου ἢ διὰ λινοσπέρμου ἢ τήλεως, id est, imponendumque ὠμήλυσιν quae ex hordei, vel lini seminis, vel foenograeci, farina componitur. Quod si igitur non unicum idemq́; ubiq; ὠμηλύσεως significatum esse manifesto apparet, viderit interpres, qui ὠμὴν λύσιν hordei statim farinam interpretatus est, quàm recte factum ab eo hoc fuerit: nisi jam siquidem vera sunt, quae diximus, ac quarto Methodi, ubi nulla hordei mentio, ac suppurantia tractantur, pro ὠμῇ λύσει triticeam, ut quae dubio procul suppurans sit & habeatur, accipere convenientius, quam hordeaceam farinam liceat, nulla omnino futura in Galeno ita dictis controversia sit, & ut cataplasma inibi tamen ex hordei farina intelligatur, calidum id, humidumq́; illo quo antea diximus modo caloris videlicet innati adauctione, intelligatur, non unius quidem hordei ratione sed hydrelaei, quod vel in primis nominandum ὠμηλύσει sit. Sic enim ait Autor lib. qui introductorius sive Medicus inscribitur, Τῶν δὲ καταπλασμάτων τὰ μὲν διὰ μόνου μέλιτος καὶ ἐλαίου κατασκευάζεται καὶ καλεῖται μαλακτικά, τὰ δὲ δι' ὑδρελαίου, ἅπερ ὀνομάζουσιν ὠμὴν λύσιν id est, Cataplasmatum alia ex solo melle & oleo praeparantur, nominanturq; malactica, alia vero ex hydrelaeo, aqua nimirum & oleo, quam ὠμὴν λύσιν vocant. Apparet jam hinc ὠμῆς λύσεως compositionem hydrelaei potius esse, quam farinae additamenti, quae, sicuti dictum fuit, ut hordeacea quoque interdum sit, olei in primis & aquae additione nancisci temperamentum id queat esse, ut ex pus moventibus medicamentum unum quoddam possit. Atque haec credere omnia magis possimus, si dictorum à Galeno de hordeo meminerimus, quibus immutari ejus aliquando temperamentum, & ex sicco humidum reddi aperte pronunciet. Idque intro etiam pro cibo assumpti. Ita namque, ait, libro de alimentis primo capite de hordeo. οὐδένοτε μὲν οὖν θερμαίνει τὸ σῶμα κατ' οὐδένα τρόπον σκευαζομένη, ὑγραίνει δὲ καὶ ξηραίνει διαφόρως σκευασθεῖσα, τὸ μὲν γὰρ ἄλφιτον ἐκ τῶν φρυγεισῶν κριθῶν γινόμενον ἐναργῶς φαίνεται ξηραῖνον, ἡ πτισάνη δ' ὑγραίνει ὅταν γ' ὡς προσήκει σκευασθῇ. quod est: Nullatenus ergo quocunq; modo paretur hordeum calefacit, humectat autem & exiccat pro modorum diversitate, quibus praeparatur. Etenim farina, quae ex tosto hordeo fit, manifesto exiccare videtur. At ptisana, si pro eo ac convenit praeparetur, humectat, quae de hordeo, ut in alimentum tantummodo cedit, accipi cuncta debent: Ejusmodi namque nunquam quidem excalfecerit. At extrinsecus admotum cum hydrelaeo, quomodo dici calidum, atque humidum possit, nativum ipsum calorem conservando, superius ostendimus. Concesso etiam quod dicta quarto Method. ὠμὴ λύσις illa pro hordei farina habeatur. Id quod tamen non usque adeo firmum, certumq́; esse dictis antea de causis apparet. Obiter illud dicendum hoc loco occurrit, sententiam nostram, quam olim de vini temperamento sicco, humidoque memini me protulisse, Galenicis scriptis, de hordeo hisce veluti asseverari certius etiamnum posse. Etenim si hordeum, quod siccum per se habeatur, commode praeparatum, hoc est, plurimum inter elixandum cum intumuerit, deinde lentiore igne ad cremorem quendam longiuscule deductum, sic humectans reddi valet, quid est quamobrem existimare non possimus vini queq; siccitatem, quae naturalis illi sit, addita aqua attemperari, deductq́; ad humiditatem posse, ut sicuti siccando prius fuerat, nunc idem humectando sit, praesertim cum tam facilis ac prompta rerum inter se harum mistura sit, ut non magno negotio alterutrius cōmunicari alteri natura, atq; adeo vinci ea paulo liberaliore alterius additione possit.

Ὠμηλύσεως varia significata.

Non

Non autem facile memini incidiſſe me in loca Galeni unquam ulla, in quibus vinum humidum ſtatuat, non autem ſiccidem ſemper certiſſima quadam duci conjectura queat, de potu, alimentoque vini intelligenda dicta ea eſſe: ideoque pro diluto ſemper tunc accipiendum. Quoniam certum, probatumque ſit frequentiſſimum uſitatiſſimumque diluendi bene vini veteribus ſemper morem fuiſſe. Qua ſi vera eſſe contendimus, ac ſiccitas ſolius, ac per ſe perpetuo intelligenda eſt, humiditas autem aqua admiſſi, dictaque autoris de hoc aptiſſime ſemper tanquam applicari ſenſus quaque ſuo poſſunt, nulla hac quidem in re diſſenſio, diſcordia nulla fuerit, ſicuti nec in hordeo, quod varia quadam ratione, merito modo ſiccum, modo humidum dicatur, fruſtraque hoc pacto tot ac tanta, à tot ac tantis ſuſcepta de rebus hiſ altercationes fuerint, quas diluere unica hac ex re veritateque, ipſa (ut mihi quidem videtur) annotatione liceat. Venio ad id, in quo non tam Galenus culpari videatur, quod minime cohærentia ſibi protulerit, quam damnari, quod impoſſibilia, quaque ut fieri queant, cationi omni, ut videri unicuique poſſit, reclament, ſcripſerit. Ea ſunt dicta ſexto de locis affec. lib. quo loca thoracis & pulmonibus contenta, quanquam rara at interdum tamen per alvum ſicuti quæ ſub tranſverſo ſepta ſunt, per urinas purgari ſolere dixit, atque ita pulmonis aliquando abſceſſum per urinam, thoracis vero per inteſtina & alvum purgatum viſum à ſe teſtari ipſe non dubitaverit. Quod non uſque adeo videri mirum debeat, quum haud difficulter, ſicut ipſe ait, lævis pulmonis arteria, quod puris in ſeipſam recipit ex abrupto abſceſſu, id in ſiniſtrum cordis ventriculum deferre poſſit, unde in magnam arteriam incidens, pus per renes in veſicam tranſiens deferatur. Quod quemadmodum ex vena cava, ſic ex magna quoque arteria ramuſa quædam propagines in renes tendant. Cui igitur non videatur admiratione maxima dignum (ais tu) purulentam id genus materiam ac corruptam, præternaturalemque ſaniem natura noſtra infenſam, non ſolum arterias ipſas, quibus ſpiritus continentur vitales, omnium maximo rerum ſibi adverſantium noxam præſentientes: ſed etiam ſiniſtrum illum cordis ventriculum occupare poſſe, quo loco ſanguis ſolummodo ſpirituoſus quidam conſiſtere ſoleat, ut, ſi pervenire eò delatum pus concedamus, neceſſarium ſit cùm ſpiritus eò in primis ſuſcitet in quibus vita, tum vero horrenda inde quædam ſymptomata ſequi, cum tantum non quotidie in curationibus ipſis videamus impetentes cor ipſum, fumidos quoſdam vapores ac malignos, cordis tremorem, ſyncopen, frigidoſque ſudores, ac horrenda quæque inferre ſymptomata. Jam ſi ex aeris corruptione infectis ſpiritibus febres oriuntur peſtilentes, unde multa ſæpe hominum millia pereant, quid cenſemus futurum, decumbente eo putrida aliqua, ac fœtida materia, non infectum ſtatim iri ſpiritum ac ſanguinem? cordiſque vires, corpusq; una totum corruptum affici credemus? His adductus rationibus inconſideratæ cujuſdam oſcitantiæ prope damnas Galenum, nec inire rationem ullam te poſſe ais quomodo venire in mentem Galeno potuerit ut iſta ſcriberet: maxime autem quod repugnantia his ipſis ſcripſiſſe videri poſſit non immerito, ut ſectione Aphoriſmorum 1. Aphor. 21. Qua parte cavendum nobis eſſe admonet, ut per principales corporis partes evacuatione unquam ducantur humores. Eadem culpa notas Avicennam, quod idem ſenſiſſe viſus ſit. Paulum, & Actium eximis, quod diverſa: Ad extremum rejecta Galeni, ipſe tuam de tuo afferſ ſuper re hac ſententiam, ut factis tamen ratio, quod fieri interdum videamus, ſervetur: ais quoque videri tibi tranſmiſſionem puris hanc per venam potius ſine pari fieri, per quam in venam cavam delatum, pervenire tandem ad veſicam poſſit, non ſecus ac in menſtruorum ſuppreſſione videmus aliquando, ductibus eiſdem ſurſum actum ſanguinem ſputo tandem rejici. Atque hæc fere argumenta ſunt, ni fallor, tua, quibus Galenicis de re hac dictis fidem vehementer ſane abrogas. Verum ſi diligenter nobiſcum perpendentes reputaverimus, animadvertere licebit longe aliud eſſe, quum quid naturaliter, atque quum præternaturaliter ſit, cum à facultate quadam, atque quum ab affectu, cùm pars valet, atque cum imbecilla eſt, cum expellitur noxa atque cum recipitur. Contrarium enim inter ſe rerum harum, diverſam quoque ac contrariam eſſe rationem apparet. Nihil igitur eorum quæ ante attulimus ad dejiciendam Galeni ſententiam fuerit, in quo non affectum, imbecille, ac veluti victum eſſe cor ipſum neceſſum ſit. In ſyncope enim, ac tremore cordis, & hujuſmodi, quis non imbecillitatem cordis videat? Non enim contingere aliter iſta poſſunt. Eodem pacto inſpiratione attractus aer peſtilens, ſi cor, vicinaſque cordi partes male affectas, ac putredini expoſitas offenderet, noxam intulerit. aliter vera nequaquam: non injuria, ſuccumbit enim his caſibus impotentis nocumento cor, viribuſque ſuis defectum afficitur. Contra vero quoties expultrice facultate ſua validum utitur, longe à ſe venientem ſemper noxam expellit, atque ut aliunde aliquando tranſmiſſam admittat, non ut retineat, admittit: ſed ut propellat, quaſique per tranſennam, & in tranſitu actam ejiciat. Quod tunc fiat quoque, cum pulmonis abſceſſus diſruptus, cum ſibi forte invenit viam, ut per levem arteriam ab expultrice vi actus, tanquam fugiens ſiniſtrum quoque cordis ventriculum perſtringat. Quo tempore veriſimile eſt, robore ſuo conſtans cor, ſpiritibuſque una præditum validis, cum aliis unà inſurgere ad rei noxiæ celerrimam quandam expulſionem, ut jam robuſta quidem pars ea non ſane admodum affici debeat, dum integra facultatem ſuam obtinet, quæ materiam quantumvis fœtidam ac corruptam, de ſedibus ſuis exturbatum pellit. Solere autem expultricem vim ex minima quaque occaſione per quaſcunque corporis partes humores quoſcunque alios propellere, autorem habemus Hippocratem ipſum. Hippocratique una ſubſcribentem Galenum. Ἓν γὰρ ἐκ παντὸς ἕκαστον φαίνεται, καὶ αὐτὸ μεταδιδόναι, καὶ μίαν πάντων εἶναι σύμπνοιαν καὶ σύρροιαν καὶ τοῦθ' ὁ θαυμασιώτατος Ἱπποκράτης εἶπεν. Id eſt, Videtur enim unumquodque ex uno quoque trahere, atque ad unum quodq; tranſmittere, unamque habere omnium conſpirationem & confluxum, ſicuti hoc quoque ipſum admirabilis maxime Hippocrates dixit. Hac ratione videmus ex ambitu totius corporis per ſingulas corporis partes ducto trahi humores malos, atque etiam malignos ſæpe ad ventriculum, & inteſtina, rurſus ex præcordiis ſæpe ipſis in extremam cutis ſuperficiem expulſos verti, quoties morbum faciens materia ſæpenumero omnium peſſima, cujuſmodi quidem peſtilentium febrium fuerit, expultrice facultate protruſa, particulas tunc omnes permeans in ambitū diffunditur. in Hippocrates igitur eſt, qui primus partium omnium inter ſe conſenſum ac conſpirationem quandam invexit quam videri poſſit ſequutus Galenus, dum puris tranſmiſſionem per loca cordis fieri poſſe aſſeruit. Quæ ſiquidem robuſtæ partes ea ſint, viresque ac facultates obtineant ſuas propellendis noxiis validas, veriſimillimum eſt, tranſcurſum eas ferre poſſe materiæ tantula temporis mora per eas abactæ, præcipue non uſquequaque tamen, ut pleraque alia mala. Quandoquidem pus ipſum ſcimus rem eſſe ſemicoctam quandam, tum quæ non prorſus naturæ vires effugerit, atque ideo quæ minus eſſe eidem adverſa queat. Quod ſi tunc temporis imbecillum cor ſit, viribusq; defectum ſuis, nec celeriter propterea depellere à ſe noxam

Responſio ad quæſtionem de expurgatione vomicæ pulmonis.

eam valeat, non negaverim ea casu, quibus abscessus ad cordis sedes eas tetenderit, hosce Syncopen, multaq; praeterea incurrere symptomata alia posse, atq; adeo mortem quoq; ipsam fortasse quandoq; obire. Tam enim esse potest eadunsaniem eo sanie vis ac copia, ide ut veluti suffocatus perire ager queat. Nam alias nisi copia ea exuberet, non crediderim facile moriturum, cujus robur tam potens fuerit, ut immutanda in melius materia noxia, conficiendoq; inde puri satis esse potuerit. Neq; Galeno tamen adversantur ista, qui eo loci, sexto nimirum de locis affectis, nil aliud quam delationem puris per loca ea contigere posse affirmavit: subsequantur autem nec ne symptomata, nihil quicquam pronunciarit. In quo igitur quaeso reprehendere Galenum possumus, qui rem, quae fieri possit narravit, rem verò ipsam aliquando insequentia non attulit: Neq; enim necessarium semper hoc facere est, ut qui pus per sinistrum cordis ventriculum transire, atq; ita in vesicam deferri aliquando posse dixerit, idem is, nisi tunc solere hoc ipsum gravia quandoq; insequi mala addat, damnandus propterea non sit? Non enim rem attingit hoc, quae explicata satis esse videre potest, si delatio ea puris notetur tantum ea quidem in parte, in qua nihil quàm hoc ostensum aliud volebat Galenus. Concesserimus igitur rem hanc, symptomata ea sequi interdum: num ideo culpabimus Galenum? quod id quod fiat scripserit, accidentia autem aliquando non scripserit? aut num affectus quidam cordis, quum de his scilicet institutus solum sermo est, non recti numerabuntur? quos nihilominus sequi plerumq; syncope consueverit, etiamsi nullam syncopes mentionem faciamus. Scimus obstructionem arteriarum vicinarum cordi, syncopen facere: saepe de arteriarum earum obstructionibus loquimur aut scribimus: quoties hoc ipsum videlicet tantum agimus, de syncope verbum nullum: an ideo falsa nos dixisse cavillabitur aliquis? Sic Galeno quum derivationis tantum puris illa significanda eo in loco esset, nihil praeterea, non fuerant necessario adnectenda symptomata, quae insequi interdum derivationem illam consueverint. Quid itaq; fuerit quod queramur de Galeno? Numquid falsa ipsum dixisse dicemus quod per cordis loca abire in vesicam pus existimavit? at εὔρροιαν hoc, & σύμπνοιαν Hippocraticam illam admittere docuimus, exemploq; firmavimus maxime saepè aliquorum humorum ultro citroq; per corporis particulas omnes permeantium, & modo sese ratex prat ordine ad extimas corporis partes protrudentium, modo eisdem prorsus viis, sed discessu in contrarium facto, interius allorum, idq; in omnes prorsus partes πάντῃ, ut inquiunt, ἐν πᾶσιν, & rursus ἐν πᾶσιν ὡς ἐν ἀρχῇ φέρεσθαι, tertio de nat. facult. lib. nulla ut inde eximi prorsus pars videatur: Sed enim dices, non addidit is alteram quoque eandem symptomatum sequelam. Primum non erat necessum hoc facere aliud agenti, remq; solùm ipsam ut contigit narranti: Deinde non semper successerint symptomata ejusmodi, sed quo casu tantum invalidum imbecillumq; fuerit cor, spiritusq; vitales exiles, quemadmodum non quosdam corripi animi defectu videmus, etiam ut in corpore causa subsit, quae facere hoc valeat. Fortis namq; virtus, quod dici solet, multo maximis nocumentis resistit. Ne miremur igitur Galenum ista dixisse, quae, quomodo contingere possint, ratio exigit. Nec valere existimemus, transmissionem eam ad loca ea puris sequuntur aliquando symptomata quaedam: ergo transmissio ea non fit. Fieri autem non difficiliter interdum sanè posse absq; quod vel pareat, vel gravissimis quibusdam symptomatis corripiatur aeger, aperte, ni fallor, docuimus, ac proinde minimè contraria sibi attulisse credamus in Aphor. lib. 1. Quorum si recta examinetur ratio, confirmanda potius Galenica hujusmodi sententia causa adduci debeant, tantum abest ut destruant. Nihil enim aliud persuadere nobis nititur ibi, quam ut loca quaeramus per quae commodius semper, ac tutius duci evacuandus humor queat; inspiciatq; semper artifex, monet, impetum ita humorum à natura factum, ut convenienter promoveamus contrarium vero cohibeamus, aut alio avertamus, atq; haec sunt aphoris. libri dicta. At in de loc. affectis: solere inquit, interdum fieri, quanquam rarenter, ut materia ex pulmone in cor feratur. Οὐ μὴν εἴωθεν οὕτω συμβαίνειν εἰς τὸ κοῖλον φέρεσθαι τῆς μεταλήψεως εἰς τὰς τραχείας ἀρτηρίας γινομένης. Atqui ait, plurimum non ita contingere consuevit, facta primùm in asperas arterias transmissione, ut cùm hanc minus naturae usitatam esse dicat, proinde minùs esse quoq; intelligamus commodam, nisi tamen affatim confertimq; transmissio illa ad tracheam fiat, in quo periculum suffocationis insit. Idem prorsus: quod in Aphor. dixerat consuesse naturam, modo convenienter, modo contrario hoc facere. Neq; usquam reperietur Galenus eo quidem in loco evacuationem hanc aliis praetulisse; sed solere, raro licet, à natura fieri, dixisse: videlicet, ut quum potiorem non invenit, hanc tamen ipsam tanquam secundo loco ad exonerandum se quaerat. In Aphor. autem nihil aliud, quàm medicum admonet, caveat diligenter, ne per loca inconvenientia ducat, quod nos quoq; praeceptum sequuti, quoties evacuandum nobis contentum in pulmone pus esset, si quam moliri nobis aliam commodam magis liceret, nonnuquam ad loca deducaremus paulò nobiliora, quod idem à natura quoq; fiat, ut non, nisi quum aliter aliqua tandem de causa non potest, puris eo ab ea materia transmittatur. Nihil igitur controversia in his, repugnantiae nihil. Nec dissentire mihi quidem videntur ab his Paulus & Aetius (nam de Avicenna ne tu quidem ambigis) illud enim quod utriq; verbis prope iisdem quibus Galenus ad haec usi, per vasa quaedam id fieri dixerint, quod aliud, quam monstrata à Galeno via illa (nisi verò aliquid nobis fingamus) esse possit, fateor me non videre. Atque ad extremum quum Galenicam super hoc sententiam refutasse tibi viderere acute in primis excogitatam de tuo communiq; tibi cum quibusdam aliis credis, siquidem transmissio tandem haec fieri à pulmonibus ad vesicam debeat, per venam id solùm fieri posse Azygon quam vocant, id est, sine pari. Unde per venam cavam in vesicam tandem derivetur, non dissimiliter atq; quamvis motu in contrarium facto sanguinem menstruum videmus, cum impeditas natura aliter delegatas sibi vias invenit, retrocessione per venam cavam ad venam sine pari deferri, pectusq; ipsum ingredi, atq; ita sanguinis sputum efficere. Mihi autem (siquidem ingenue quod sentio dicendum est) longe difficilior haec esse, quam Galenica illa ratio modusq; videtur. Quum enim de pulmonum abscessu disputetur, nemini dubium esse potest, multò magis facilem habendum esse materiae illius transitum in asperas, levesve arterias, quam quod pectoris primum cavitatem de pulmone emissa, empyemaq; potius ita faciens, occupet, aliter enim non potest: Deinde vena sine pari exiguis magis osculis sese insinuet. Tum quod de sanguine menstruo dicitur, suspectum mihi valde est, ut fieri rectè queat. Non enim video quomodo egressus (quod ipse dicis) venam sine pari sanguis, in cavitatemq; pectoris ingressus non saevissima quaedam inferre symptomata debeat. Non enim ignoras, quacunq; in corporis parte, praesertim verò si thoracis cavitas ea esset, extra vasa contineatur sanguis, quantopere verendos affectus faciat: quod nihilominus evenire his casib. non experimur praeter id quod, ut sputo educeretur contentus ita illa in parte sanguis, necessario prius intra pulmones eum assumi opus esset, ut per sputum deinde ita prodiret. Quanto igitur minore negotio existimandum nobis est menstruum sanguinem per venã cavã apertis continuisq; quibusdã viis in tracheã delatũ sputo tandem ejici? Atq; haec sunt vir doctiss., quae si probaris, mihi quoq; probabuntur, sin minus, sequentur alia. Et quoniam

niam

niam superest forte nunc satis adhuc mihi adscribendum temporis, significaúq; doctissimum quemq; Patavinorum medicorum, quoc ego præceptorum meorum semper loco habeo, non dubitare de Theriaca ad Pisonem libro, Galeni, esse (ut ita dicam) ipsissimum, quamobrem ego contrarium sentiens, ad te scripserim: rogo, legere ne graveris, licet paucula quædam de te hac scripta alibi à me sint. Primum dico libri dictionem illius, longissime semper mihi distare visam ab ea, qua Galenus in operibus suis utitur. Hujusce ego rei fidem facere certiorem non possum, quam si per se eruditi, quos ego longe meipso melius hoc ipsum animadversuros speratem, collatis inter se lectionibus diversis, exactè inprimis in hac inquisierent, insignem quandam deprehensuri vocum ac figurarum diversitatem, maximeq; elocutionis formulas, periodos varias, fluxumq; nimis, ac solutum dicendi genus. Vox ἐντεῦθεν *dubitandi primum mihi ansam dedit, qua Aristoteles & Dioscorides utuntur: Galenus (quod sciam) nunquam nisi cùm aliena forte tractat. Ait* αὐθίως μὲν φιλικοῖς ἐνεῖδες τοῖς ὄμμασιν*, i. e. Confestim amatoriis inspexisti oculis. Periodus profecto nimis pro Galeno mollis. Mitto enim illud* ὄμμασι *pro* ὀφθαλμοῖς*, verbum Poeticum prorsus, & prope dixerim ampullatum, quibus non temere usum Galenum reperias. Dum Pisonis filii historiam narrat, quàm se pro adulatore gerit autor ille? quod Galenus semper cavit. Divinum sæpissime appellat Platonem, Galenus sapientissimum quo loco appellaverit, non succurrit, quod autor is facit. Idem Imperatorem Marcum divinum nominat, non temere invenias Galenum Marcum, aut Trajanum, aut Adrianum, aut Commodum, aut Neronem, aut Severum, aut Antoninum divinos vocasse, ut qui Cæsares, quoties illorum mentio incidit, nominibus tantum suis appellet sic simpliciter. Deinde quod persuadere omnium maxime possit, temporum ratio non quadrat. Scriptum namq; fuisse apparet ad Pisonem librum Romæ duobus imperantibus Cæsaribus atq; ibidem rursus Imperatoris Marci, qui cum Vero aliquandiu imperavit, ut demortui jam mentio fit. Constat autem quamdiu Romæ vixit Galenus, nullos duos simul regnasse Imperatores, præter Marcum & Verum, à quibus ad Maximinorum usque & Gordianorum tempora soli imperarunt, Commodus, Pertinax, Julianus, Severus, Caracalla, Macrinus, Heliogabalus, Alexander: quanquam Macrinum regnasse faciunt cum filio annum aut eo paulo plus. Quæ si vera sunt, certúq; argumentis colligi potest post Severum Romæ non vixisse Galenum: post quem demum Macrini, Maximini, & Gordiani non soli imperarunt: liber autem (ut diximus) is plurium simul Imperatorum meminit: necessario convincitur, Galenum ipsum libri autorem haberi nequaquam posse: qui sub Imperatoribus duobus Marco & Vero Romæ tantum fuerit, quos ipsos ad Pisonem liber mortuos jam faciat. Fuisse autem Severi temporibus Romæ Galenum vel illud argumento esse potest unum, quòd Severi jussu in Theriaca compositione, coactus fuerit Cinnamomum ex Adriani apothecis sumere, idq; Romæ priusquam secundo peregrinaretur. Post quod deinde tempus, cum in patriam reversus alteram jam peregrinationem peregisset, tertio non rediit: non enim tertio peregrinatus est. Composuit autem librum de Antidotis in patria, vivente etiamnum Severo, vixitq; postea domi semper suæ, ut nullo tandem pacto composuisse librum ad Pisonem potuerit, qui Romæ post Severi omnino tempora factus compositúsq; fuerit. Idem porro manifestius adhuc faciet lectio pergenti. Videbit præterita pro aoristis, modo minime quidem Galeno usitato,* τιθέμενα τὰ ἐξ χρόνου λέγεται*: animadvertet adulationis genus à Galeno summopere abhorrens: historiam fabulæ simillimam de serpentium in Romanorum exercitum projectione, de Cleopatra, de hujus ipsius ancillarum nominibus, de Augusto, de Polyxena, de Mithridate, de Pompeio inaniter relata quædam.* ὤμων εἰδότες, φυμάτων συμφορητικόν, φυτευτικοῖς λόγοις, πολυπλοκώτερον περιπλοκάς, φαντασίας, σύγκρισις, *pro* ἕξις, τετραγωνισμόν*. vocabula sunt, quæ omnium minime Galeni moneta percussa videri possint. Quoties quidem de suo ea profert, non alienis utitur. Illud vero quomodo credamus Galenum admissurum fuisse, ut puello illi Theriaca ad perniciem daretur? Hoc atq; hujusmodi præterea quædam, præcipue vero genus dicendi, longe à Galenico diversum, fidem cujus facere possunt à Galeni officina removendum esse librum hunc. Ac vide quo progrediar: ego ne ad Pamphilianum quidem libellum, Galeni esse credo opus, eandem ob causam. neq; tamen tam me Aristarchum de rebus his facio, ut ad versuum duorum inspectionem, sicuti in sandalario ille olim, profitear Galenismé posse hanc illamve esse aut non esse dictionem affirmare. Verum, quod initio dixi, spetatem ego eruditos idem, quàm me certius animadversuros, modo animum intenderent, ut quod ego primus fortasse hoc deprehenderim, non id perspicaciæ, aut eruditioni tribuendum alicui sit, sed animadversioni potius cuidam tantummodo, verborumq; inspectioni paulo magis diligenti. In qua diutius hærere docti haud ita libenter soleant, studio majora semper quædam spetetis interea, quæ illis ita videantur, minutiis his, consectandi. Vale.*

Liber de Theriaca ad Pisonem ostenditur nothus,

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS MEDICUS,

Josepho Salandio. Medico,

S. P. D.

Scribitur de Metallicis quibusdam medicamentis, de Hyacintho flore, de Alica, Farre, Tragorigano & Paliuro,

D decimum calend. Septembris reddita mihi sunt literæ tuæ, quibus prioribus meis responderas. Sum autem iis maximopere delectatus, cùm à viro Medicæ facultatis studiosissimo emanarint, cujus per commode nunc fruer amicitia, quinetiam cùm à viro, quem & plurimi laudant, & cui mea scripta non parum probari intelligam. Nam etsi non desint alii docti viri qui quotidie ad me scribentes illud idem faciunt: habeo tamen tibi gratiam, quòd eorum sententiam tot laudibus mihi probes. Cùm autem ad me scribas de metallis & metallorum fornacibus, in quibus hisce diebus nuper elapsis fuisse ais, una cum Baptista Balisto myropola, qui apud Croatas agit, velim quidem meam concessisse fortunam, ut & jam me comite hoc idem evenisset. Quandoquidem (ut Galenus inquit lib. 7. & octavo de compositione medic. secundum locos) nemo in simpl. cognitione se peritum evadere confidere potest assidua tantum librorum lectione, etsi eos quidem gravissimi conscripserint authores: nisi sæpius ad visenda stirpium & metallorum genera se contulerit, & à præceptore diu in materia medica exercitato, digiti demonstratione primus fuerit edoctus ac oculorum sensu, gustatúq; omnia diligenter omni ex parte expenderit. Quod cùm ipse etiam aliter consequi nequiret, in Cyprum, Syriam, Lemnum, aliaq; loca navigavit, ut oculis propriis fossitia quæq;, & quæ in fornacibus perficiuntur, medicamenta inspiceret. Hæc autem nolim à me esse dicta putes, quòd mihi persuadeam me adeo in metallica materia esse peritum, quasi sibi

Simplicium peritiam nemo potest adipisci ex librorũ lectione.

si ibi nonnihil hujusce facultatis te docere potuissem, nec quod credam ea ipsa metalla mihi longe magis quàm tibi esse cognita, sed quod videam Balistum illum, quem tecum duxeras in iis censendis metallicis medicamentis, quæ à fornacibus, in quibus æs conflatur, se accepisse scribit, non parum à scopo aberrasse. Quandoquidem quamvis ea omnia à Dioscoride describantur, ac etiam à Galeno, non tamen illa mihi esse videntur, quæ ipse Balistus putat. Scribit enim quòd mittat ad me Cadmiam, Spodium atq; Pompholygem, cùm tamen repererim ex ipsius inscriptionibus, pro Cadmia Diphrygem missam esse, pro Spodio Cadmiam botritem subnigram, & pro Pompholyge Cadmia aliud genus, quod ex cinereo rufescit. Legitima Pompholyx est mihi ad manum, candida farinæ similis, & admodum levis, quam ipsemet ab ærariis deraseram fornacibus, quæ in locis concrescit candidissimæ lanæ similis, ubi æris metallum igne flagrans vaporem extra fornacem impellit. Est etiam ad manum Spodium, quod circa imas hujusce loci reperitur partes, utpote ipsius Pompholygis pars gravior, & impurior.

Pompholyx legitima. Spodium ubi reperiatur in fornacibus metallicis.

Quamobrem si una vobiscum fuissem, præter id, quod tua consuetudine ac doctrina fuissem maxime delectatus, Balistus ipse nonnihil fortasse doctior inde recessisset. Etenim non solum metallica hæc propriis nominibus appellassem, sed alia fortasse nonnulla digito (ut ajunt) ostendissem, nempe æris florem squamamq;, quinetiam Cadmiam tum placitem, tum fossitiam, quæ omnia iis in locis reperiri facile crediderim. Atqui valde sum admiratus qui factum sit, ut is qui in iis conquirendis te præceptorem asciverit, ita rem omnem perverterit. Ad hæc habeo tibi gratiam, quod (ut fidum amicum decet) ita libere ad me scribas, tibi me aberrasse videri in Hyacinthi historia, cùm adolescentem Hyacinthum, non Ajacem, ut ipse scribo, in Hyacinthi florem permutatum putes. Quinetiam quòd de Zea dicocco agens, illam non declaraverim esse Far, quo nostrates in cibis utuntur. Cùm autem certo sciam, non aliam ob causam hæc abs te mihi scribi, quam ut meo honori, meisq; laboribus bene consultum velis, cupiasq; mea scripta omni prorsus erroris nota carere, nihil mihi verendum est, quin gavisurus sis, cùm in utraq; objectione, teipsum, non me quidem hallucinatum comperies. Proinde quemadmodum ego fraternas tuas objectiones candide ac syncere à te emanare video, ac etiam læto gratoq; animo suscipio, velim, ut eadem ratione meas admittas defensiones. Quæ tamen cùm fortasse tam placidæ esse nequeant, quin te obliviosum ostendant, rogo ne ægre feras, si quomodo aberraveris, nunc tibi aperiam. Etenim id tantum efficiam, non ut te arguere velim, sed ut cognoscas me in altero non aberrasse, in altero non defecisse.

Ajacis & Hyacinthi fabula.

Ut autem ad priorem tuam objectionem respondeam, in qua me aberrasse putas, quòd non recte scripserim Ajacem in florem Hyacinthum fuisse conversum, quòd ea quæ de Ajacis cruore tradiderim, Ovidius de Hyacinthi adolescentis sanguine ab Apro interfecti posteritatis memoriæ commendaverit, scias velim, jam mihi sane manifeste constare, philosophiæ & medicinæ studia utpote nobiliora & fructuosiora adeo tuam occupasse mentem, ut hujusce fabulæ prorsus fueris oblitus: quemadmodum & mihi sæpenumero contigisse scio. Siquidem Ovid. lib. 10. & 11. Metamorph. scribit, Ajacis sanguinem in eundem crevisse florem, in quem Hyacinthus se permutavit. Quo factum est, ut Apollo cujus disco necatus est Hyacinthus, Ovid. ipsius testimonio morientem solaretur his verbis:

Semper eris mecum, memoriq; hærebis in ore,
Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.
Flosq; novus scripto gemitus imitabere nostros,
Tempus & illud erit, quo se fortissimus heros
Addat in hunc florem, folioq; legatur eodem.

Hic enim de Ajace intelligit Ovidius, quem fortissimum vocat heroem, de cujus interitu scribens lib. 13. ejusdem operis sic carmine habet:

Ne quisquam Ajacem possit superare nisi Aiax
Dixit, & in pectus tum demum vulnera passum,
Qua patuit ferro lethalem condidit ensem.
Nec valuere manus infixum educere telum,
Expulit ipse cruor, rubefactaq; sanguine tellus
Purpureum viridi genuit de cespite florem,
Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.

Hæc Poeta ille lepidissimus. Quibus subscribit Plinius libro. 21. cap. 11. sic inquiens: Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens ejus, quem Apollo dilexerat, aut ex Ajacis cruore editi, ita discurrentibus venis, ut Græcarum literarum figura ai legatur inscripta. Hæc ille. Proinde videas obsecro quàm late longeque à scopo aberraveris. Verum tu videris quonam pacto, quibusve argumentis teipsum ab errore excusaveris, quòd credas Hyacinthum ab Apro interemptum. Siquidem Adonis, quem Venus adamaverat, non Hyacinthus ab apro illo (Ovidii ipsius testimonio) occisus est, & in florem sui nominis à Venere ipsa conversus. Sed de fabulis satis.

Zea & far non idem sunt semen.

Quòd autem, ubi in Dioscoridem sum commentatus, non declaraverim, Zeam, quæ Græcis dicoccos dicitur, illud esse semen è quo far conficitur, cùm contra tuam sententiam certo sciam, aliud semen esse adoreum è quo far paratur, aliud vero Zeam, ex qua Alicam faciunt: operæpretium mihi non fuit male sentire cum illis, quorum videris tu sequi opinionem. Ut autem non putes me fortasse hæc temere affirmare, scias velim, quod quemadmodum Ptisana paratur ex hordeo à putaminibus repurgato, confractis crassiuscule granis, eodem pariter modo ex Zea fit Halica, & ex triticeo quodam semine Adoreo vocato fit ipsum quoque far: adeo ut Ptisana, Alica & Far, non nisi arte parata è variis, ut diximus, seminibus habeantur.

Ptisana quæ dicatur.

Cæterum quòd ptisana arte fiat, id facile comprobatur Galeni testimonio, quippe qui libro de ptisana ita scriptum reliquit. Quandoquidem composita quadam res est, tum ptisana, tum ejus cremor, ex hordeo enim probe contuso & aqua, & certa quadam coctione conficitur. Atqui non solum hoc sibi genus ita parati ptisana dicitur, sed etiam hordeum ipsum crudum, ubi delibratum in particulas fuerit confractum. Id enim idem Galenus ostendit libro primo de aliment. facultatibus, sic inquiens: Crudam ptisanam aliquandiu in aqua præmaceratam, deinde in mortarium conjectam manibus terere oportet eo, dum præpositus & qui in superficie est cortex, sit abjectus. Is enim quo vestitur, ceu tenuis tunica, non totus inter pinsendum abjicitur. Quapropter & præmaceratur, & in mortario tunditur. Cæterum quod Alica paretur ex Zea, eaq; præsertim, quam dicoccon vocant, testatur sane Dioscorides, quippe qui lib. 2. Alicam ex Zea illa parari scribit. Cui subscribit Plinius lib. 18. capit. 11. his verbis: Alica fit ex Zea, quam semen appellamus. Tunditur granum ejus in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur.

Plinio

Plinio item subscribit Constantinus imperator, qui l.3. sua agric. Ad alicam (inquit) parandam Zea decorticatur, & in ferventem aquam injicitur. Optima est, qua primùm excussa est: secundum locum habet qua succedit, deterior autem tertia, id quod à Plinio transcriptum videtur loco superius citato.

Alicæ tria genera.

Quibus facilè palàm est, non solùm parari Alicam ex Zea, sed adeò eam frangi mola, ut posteà incerniculis tria ejusdem excuterentur genera, nempè crassum, medium, & tenuum. Nec obstat quòd scripserit Galenus libro primo de aliment. facultat. Chondrum ex genere esse tritici. Quippe quod (ut posteà dicam) eo in loco Chondrum pro farro, quod ex triticeo semine paratur, accipiat Galen. Quod autem far fieret ex quodam tritici genere, Adoreo antiquis appellato, ob ejus in sacris sponsalitiorum usum, facilè tibi satisfactum iri putaverim, ubi hæc quæ sequuntur legeris.

Adoreum lemeo frumenti genus.

Plin. l.18.c.8. Frumenti genera, inquit: non eadem ubiq; neq; ubiq; eadem sunt iisdem nominibus. Vulgatissimum far, quod veteres adoreum appellavere. Et eodem ipso cap. Qui Zea utuntur, inquit, non habent far. Item 7. ejusdem l. cap. Populum Rom. ait, farre tantum è frumento trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo tempore nullus erat Alicæ usus, nec unquam posthac, nisi post Pompeji magni ævum.

Romani 300. annis farre tantum vixerunt.

Proinde, inquit idem Plin. Alica res Romana est, neq; Pompeji magni ætate in usu fuisse traduntur, nec pridem excogitata. Præterea differre Alicam à farro testatur apertissimè Asclepiades eo in ecligmate, quod scribitur à Gal. l. 7. de comp. medicam. per genera c.5. sic inquiens: Farris Clusini appellati sextarium dimidium, decocti marrubii viridis sextarium unum. Hæc in vas vitreum conjecta per diem & noctem macerari finito, sequenti die Pharmacum mollito, quemadmodum Alicam maceramus. Hoc idem manifestius ac clarius demonstrat Aet. l.9.c.55. ita ex Archigene transcribens: Quod verò Latinæ in regionib. Romæ vicinis far appellatur, hoc modo apparatur.

Farris parandi ratio.

Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq; extractum & in pilam conjectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato, ubi verò corticem exuerit, tollito atq; insolato: Deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissime molito, ita ut granum unum in quatuor aut quinq; partes redigatur, & siccum asservato. Usus autem tempore Alicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur, pro ægris verò varie apparatur, & Epithematis quoq; admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suavius & jucundius redditur. Hæc ille.

Farris & Alicæ differentia.

Ad hæc facile constabit, Far nihil cum Alica habere cognationis, si Zea substantia rectè expendatur. Est n. hæc fragilis, ac mollis adeò, ut cortice expoliari non possis (ut Plin. inquit) nisi in pilis ligneis, cùm lapidis duritia frangatur, nec queat in frigidis tractibus seri, nisi Vere inchoante, cùm sit algoris & frigoris impatiens. Far verò contra, quod durissimum sit, quodq; algores ac frigidissimas hyemes superare possit. Ac ea propter, dicebat Plinius loco superius dicto, far ex omni frumentorum genere esse durissimum, & contra hyemes firmissimum. Patitur, inquit, far frigidissimos locos & minus subactos, vel æstivosos sitientesq;. Primus antiquis Latio cibus magno argumento in adorea donis, sicuti diximus. Optimum far dabat olim Clusium antiquissima Etruriæ urbs, unde dicebat Plin. l.18.c.7. In transpadana Italia scio vicenas quinas libras farris modios pendere circa Clusium & Senas. Hinc itaq; tibi palàm fiet nulla dubitatione esse affirmandum, non solùm Far ab Alica differre sed quod impropriè in quibusdam Italiæ locis Alicam far nuncupent, cùm Alica (ut diximus) ex eo Zeæ genere fiat, quæ dicoccos appellatur, quæq; Forojuliensibus vulgò vocatur Pirrafarra. quod ipsi quoq; perperam Alicam, far legitimum esse putent. Sed rectam Alicæ nomenclationem adhuc retinent Ananienses in agro Tridentino, quippe qui Zeam à putaminibus repurgatam Algam, quasi Alicam vocant, farriq;, quod etiam habent proprium reservantes nomen. Siquidem Adoreum suo idiomate appellant formento farro.

Quo factum sit, ut quidam alicam far appellent.

Quo autem factum sit ut Alica farris nomen in aliquot Italiæ locis hoc tempore sibi vendicaverit, nulla mihi alia succurrit ratio, quàm quod putarim, quod cum legitimi farris usus ibi defecerit, Alica in ejus locum successerit, vel quòd facie fortasse far ipsum referat. Quemadmodum laricis resina, Terebinthinæ nomen & locum sibi vendicavit: Acorus, odorati calami locum tenet, & magnum Centaurium ubiq; legitimum mentitur Rhaponticum. Farris apud Græcos (quòd meminerim) nulla habetur historia, quòd primùm sit Far Latinorum, quanquam apud Asclepiadem (ut Galenus inquit) & apud Archigenem (ut recitat Aetius) Latinum hoc nomen ex Latino Græcum sit factum. Veruntamen etsi farris proprium nomen apud Græcos nunquam extiterit: non tamen nobis putandum est, neq; credendum, quin illis Far innotuerit, cùm eo suis in medicamentis sint usi. Namq; (quantum mea fert sententia) cùm ii farris nomenclatura carerent, illud sanè sub chondri genere collocarunt, tanquam sub generali nomine omnium seminum, quæ ad ciberum usum confracta molis expetuntur.

Chondros, Ptisana, Far, indifferenter ab autoribus capiuntur.

Quamobrem Chondroptisanam & chondroalicam dixerunt, ut palàm est ex Galeni verbis libro primo de aliment. facult. ac etiam ex Aetio 10. & 11. noni lib. cap. Quamvis non negaverim quin etiam χόνδρος Græcis simpliciter Alicam quandoq; designet. Nam & in Etruria triticum granum vocant, cùm tamen granum universale omnium seminum habeatur nomen. Quinetiam Latini Zeam semen appellavere, quo fit ut rectè etiam à nobis Chondros far dici posse putarim. Eodem sanè Ptisanæ nomine Græcos usos esse reperio, quod etsi proprium hordei sit, eo tamen sæpenumero generaliter utuntur. Siquidem non solùm hordei, sed & Alicæ, & Tritici, & Oryzæ ptisanam apud illos invenio. Testatur hoc primum Dioscorides libro secundo cap. de hordeo. ubi sic habet: Facit hordeacea ptisana ad acrimonias omnes, faucium asperitates & exulcerationes, quibus & triticea accommodata est. Galenus deinde lib. 1. de alimen. facul. Veterum nonnulli, ait, veluti Diocles & Philotimus, Ptisanam triticeam chondrum hoc modo paratum appellant. Et paulò inferius inquit: Quidam autem dicunt ex Alica ptisana ægrotum fuisse sanatum. Plinius præterea ex Oryza fieri Ptisanam testatus est 8. c.18. libri sic inquiens. Itali quidem maximè Oryza gaudent, ex qua ptisanam conficiunt. Quibus palàm est, quod quemadmodum chondros, ita etiam ptisana apud Græcos indifferentes capi soleat. Hoc idem in farre video pariter observasse Latinos, qui tametsi far parari asserunt ex frumento illo Adoreo, aliquando etiam farris meminerunt hordei.

Far ex hordeo apud Columell.

Cujus rei testis est Columella ac etiam eum sequutus Palladius. Ii enim ubi phasianorum pullos nutriri docent, illis far hordei dare præcipiunt: adeo ut quemadmodum Græci cum Ptisana se habent & chondro, sic Latini suo cum farre agunt. Cùm tamen simpliciter prolatum semper adoreum significet, sicut Ptisana hordeum & alica Zeam. Quo fit ut mihi persuasum velim (ut superius diximus) quod ubi Galenus l. 1. de aliment. facult. χόνδρος dixit: ex genere est tritici, valenterq; nutrit ac succum lentum habet, is ibi de farre scripserit, non de alica, quæ ex Zea paratur. Quem postea sequutus Paulus posuit Chondrum simpliciter pro triticea specie, de Alica post hæc speciatim scribens, tanquam ab altera differente.

Chondros apud Galenum pro farre. Pauli locus explicatus.

Quo posteà factum est, ut Medicorum nonnulli, qui hæc ignorant, plurimum sint admirati Paulum a Chondro separasse Alicam. Et hæc quidem sunt, mi Salandi, quæ de Alica Farriq; differentia nunc ad te scribenda

succurrunt, quas si accurate, ut soles, perlegeris, nihil mihi verendum est, quin priorem abjicias sententiam. Porro plantam, quam pro Tragorigano ad me misisti, cùm folia serpylli non habeat, nihilq; linguam excalfaciat, siccetq;: sed mansa lenticiam ac mollitiem quandam præ se ferat, haud quaquam Tragoriganum esse potest. Sunt qui eam alterum faciant Helenium, quod in Aegypto nasci scribit Cratevas, & alii qui Panacem Chironium esse putent, sed cum nota non adstipulentur, neq; his neq; illis hactenus subscribere volui. Paliurus. *Paliurum quam mittere polliceris gratissima sanè mihi fuerit: si legitimam referat. Sed cùm tantum semen à Dioscoride describatur, nec ullam cæterarum partium notam is descripserit, nescio quo pacto mihi fuerit affirmandum, Paliurum* Lib.1.c.104 *tuam esse legitimam, nisi ea ratione. quod à Græcis (ut ais) Paliurus passim dicatur. Sed varia apud antiquos reperitur Paliuri historia, ut in commentariis nostris in Dioscoridem diffusius sum commentatus. Vale, & ne obliviscaris rogo, quin Apologias tuas, quas te missurum scribis, quamprimùm ad me mittas. Goritiæ.*

PAMPHILUS FLOREMBENUS FOROSEMPRONIENSIS, Petro Andreæ Matthiolo,

S. P. D.

Agitur de altera Dioscoridis Clematide.

Miraberis fortasse Andrea doctiss. qui te nunquam viderit, nunquam fuerit allocutus, literas tamen ad te scribat, & amicitiam tecum inire aliquo pacto cogitet. Sed ea est eruditorum conditio, ut à multis amentur colanturq;, quos illi ne noverunt quidem, tantum abest ut conspexerint. Tu verò unus es (tanta est ingenii tui ac doctrinæ gloria) quem plurimi viri, & doctiss. quidem tempestate hac nostra planè venerentur. Quis n. est hodie qui Medicinæ studiis operam navet, qui tuos in Dioscoridem commentarios non perlegerit, non perdidicerit? nam adeo multiplici doctrina, & rerum cognitione referti sunt, ut meritò illos medici nocturna manu, ac diurna versare decreverint. Me verò in primis adeo illi ipsi delectant, ut nulla dies elabatur, quin aliquid ex iis tanquam ex aliquo perenni fonte, hauriam, quòd facultatem hanc medendi meam, si qua est quàm sentio quam sit exigua, locupletet: nec parum mihi contulerunt ad herbarum, fruticum, arborum, metallorumq; cognitionem. Cùm verò legerem ea, quæ scribis de altera Clematide Dioscoridis, non videris aliam plantam conspexisse, quæ illius descriptioni magis respondeat, quàm eam, quæ vulgo flammula nuncupatur: nec illam ipsam esse negares si per arbores reperet, quod exigit Dioscorides. Ego verò superioribus annis cum essem Forisempronii (ea est civitas prope Metaurum Umbriæ 15. millib. passuum à Pisauro distans) & campos nonnunquam peragrarem, & herbas quibus locus abundat, examinarem, illam sæpenumero vidi, legi, gustavi, flores observavi, radicitus (ut nihil non excuterem) evellendam curavi, & in sententiam tuam pedibus ivi. Semel autem contigit arborem quandam proceram, & amplam conspicere, de qua puniceos flores quamplurimi dependebant: cum verò propius accessissem, frutex quidam, simillimus Jovis flammulæ, viticulosis ramulis, rubescentibus, lentis, gustu plane acerrimis, flore puniceo, per illam repens totam occuparat: Cum primùm igitur illam degustassem, hæc est altera Clematis, ut existimo, dixi, & hactenus illam esse non dubito: habet enim omnia quæ in ipsa Dioscorides exigit. Clematis altera Dioscoridis quæ *Hac de re volui certiorem te facere, ut posthac diligenter (ut soles) inquiras hunc fruticem, examinesq;, & si mea tibi sententia placuerit publicæ utilitati elargiaris, nec adeo difficile fuerit videre tractareq;, nam tametsi ager in quo nunc degis eam fortasse non ferat, habetur tamen hic Venetiis in horto eorum, qui divum Franciscum sectari profitentur: locum appellant S. Francesco da la vigna. Sed ignorare te illud nolo, me non æque acri exulcerantiq; gustu præditam reperisse hic plantam ac Forisempronii, quod nihil me movet. Ibi enim sponte nascitur: hic verò nequaquam. Vale & me ama, à quo amaris plurimum. Venetiis.*

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Pamphilo Florembeno.

S. P. D.

Præcedenti Epistolæ respondetur.

Grata quidem ac perjucunda mihi fuerunt literæ tuæ. Ex iis enim facile intellexi quantum doctrina valeas, quinetiam (qua tua est humanitas) quantus sit tuus in me amor. Ecquid aliud sperandum erat à Pamphilo viro eruditissimo? Nulla equidem sum admiratione affectus, quod tu, qui me nunquam conspexeris, neq; de facie noveris, ad me scribas & amicitiam mecum contrahere cupias, cùm non desint clarissimi viri, quorum consuetudine, literarum maxime, delector, cùm medicæ materiæ studiosi, tum in aliis scientiis optime versati, qui etsi nunquam me noverint, nec viderint, frequenter tamen ad me scribere solent, ac de variis materiæ medicæ dubiis per literas mecum agere. Quam ob causam facile adducor, ut aliquando mihi assentiar ipse, mihiq; gaudeam, non quod laudari tantum labores nostros desiderem, sed quod optimos quosq; viros iis delectari audiam. Tibi verò ingentes, & ago, & habeo gratias, quod mea tanti facias in Dioscoridem commentaria, quodq; tam humaniter fatearis nullam prolabi diem, in qua librum meum non legas, & magno cum emolumento revolvas. Siquidem hæc omnia maxima sunt & certissima tui in te amoris argumenta. Verùm quid à te in posterum expectandum, cùm, quæ jam tertio multis aucta rebus ac illustrata prodibunt in lucem, alacriori animo perlegeris? nimirùm me tet laudibus abs te celebrari spero, quod nunquam mea scripta promereri crediderim. Sed hæc jam missa faciamus, & ad alteram Clematidem Dioscoridis accedamus, de qua ita accurate ad me scribere videris, ut eam per te tantum cognitam, proximis Commentariorum nostrorum editionibus cæteris rei plantariæ studiosis, mea opera innotescere desideres. Scias itaq; velim me idcirco tibi perpetuo fere devinctum. quod viderim te nulla alia ratione adductum, ut de re hac ad me accuratius scriberes, quam ut amorem erga me tuum, tuiq; animi liberalitatem

tem

rem apud me testatam relinqueres, atq; nostros in Dioscoridem commentarios splendidiores redderes. Quo fit, ut nihil mihi magis nunc sit in votis, quam tuam videre Clematidem puniceos flores ferentem. Hoc si contigerit, occasionem sane commodissimam exhibebis, ut tui nominis aeternitate mea scripta magis elucescant. Memini autem dum Goritia Oenipontem iter facerem, viticulosam conspexisse plantam, agrorum quorundam sepes scandentem in comitatu Tirolensi, à qua purpurei dependebant flores stellatim fere radiantes, sed nescio quo motus perturbatione vel somnolentia, à me ipso avocatus, plantam legere, & examinare neglexerim. Caeterum si recte memini, haec nihil prorsus viticulorum & foliorum facie à mea Clematide, quam nos Vitalbam vocamus, differre videbatur, quo fit ut credam me non longe à scopo abesse: quandoquidem etsi Vitalba purpureas flores non ferat, si eam recte per omnia intueamur, nulla sane erit nota quae non illi correspondeat, ac nos ad credendum compellat, vel ipsam Clematidem esse alteram legitimam, vel alterum ejus genus. De Clematidis alterius floribus nunquam meminit Dioscorides, nec alius (quod viderim legerimq;) qui plantarum historias scripserit. Sed cum prima illa Clematis, quam quidam Vincam pervincam vocant, caeruleos gerat flores, qui quidem color non longe à nigricantis purpureo distat, facile adducor, ut credam eam legitimam esse Dioscoridis Clematidem, quae purpureos flores edit. Nec mirum si Vitalbae Dioscorides non meminit, nec generi illi ascripserit, cùm innumera aliarum plantarum genera nostro hoc aevo sint adinventa, de quibus antiqui nulli meminere. Reliquum est ut si his in locis aliquid tibi gratum praestare possim, id libere à me peti abs te posse intelligas. Vale.

Clematis altera duplex.

Diosc. li. 4. cap. 6.

Clematis altera legitima.

VINCENTIUS CANTONUS MEDICUS,
Petro Andreae Matthiolo,
S. P. D.

Mittuntur Matthiolo aliquot Monachorum quorundam censurae in ejus in Dioscoridem Commentaria.

Um anno praeterito pituitosa quadam fluxione affectus essem, nec morbum ullis medicamentis expugnare possem, contuli me ad sancti Cassiani thermas, ut ibi aquas sponte nascentes, quas vulgo appellant della Ficoncella, insumerem. Ibi forte aderant ejus rei causa nonnulli veteris urbis cives, viri sane cum summa probitate, tum etiam eruditione. His cum in amicitiam familiaritatemq; venissem, ut in Thermis plerunq; fieri solet, inde recedentes multis à me precibus petierunt, ut unà me ad urbem veterem conferrem: Quibus cum non possem non honestè non assentire, ac etiam videndae urbis desiderio allectus, facile consensi. Venimus tandem illuc, ubi cum solatii perlustrandaeq; urbis gratia aliquot dies consumpsissem, inter deambulandum forte deveni ad Myrepolae cujusdam officinam, ibiq; cum conspexissem nonnullas herbarum plantas recenter effossas, & modo unam modo alteram, ut fieri solet à rei herbariae studiosis, inspexissem, ac etiam de his cum amicis illis meis non pauca loqui coepissem, rem eomq; perduximus, ut in simpl. medic. sermonem inciderimus. Quo tandem factum est, ut de tuis in Dioscoridem commentariis non indignam fecerim mentionem. Quae cum, pro eo, ac res ipsius veritas postulare videbatur, laudarem, tantumq; eis tribuerem, quantum à summis viris medicae materiae peritis Pisis, Patavii, Bononiaeq; tribui, sciebam: unus quidam, qui tum forte supervenerat arridens, recte quidem inquit facis, qui compatriotas tuos laudibus efferre patriaeq; tuae dignitatem tueri conaris: Si vero Matthioli opus recte perpendere volueris, id sane permultis erroribus undiq; scaturire cognosces, quorum ad quinquaginta, & fortasse plures, si in ejus aedes me conferrem, ostensurum esse dicebat. Hujus ego rei novitate permotus, ut qui omnia magis fere credidissem, nihil mihi gratius contingere abs se posse dixi, quàm si id palam faceret, & eos mihi errores ostenderet. Itaq; non multo interjecto tempore cetta ad ejus aedes venimus, ubi statim bonus ille vir annotationes quasdam Monachorum, qui in Mesuem commentati sunt, in tuum Diosc. mihi legendas obtulit. Quas cum perlegissem vidissemq; frivolis admodum argumētis hos patres secum contendere, consultius fore duxi assentiendum esse quàm te defendere. Id autem eam ob causam facere libuit, ut rei copiam mihi non denegaret. Quamobrem perlectis omnib. petii, tanquam admirans, ut harum annotationum mihi copiam faceret. Consensit illico ille, adeo ut non exemplum sed libellum ipsum Monach. manu scriptum mihi concesserit. Hunc itaq; ad te mitto non solum ut vanas (ut spero) eorum calumnias, si placet, mea causa rem medicam jam addiscentis, refellas, sed ne intelligas quam subtiles sint quorundam hominum errores. Vale.

Annotationes Monachorum in Matthioli commentarios.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Vincentio Cantono Medico,
S. P. D.

Respondetur praecedenti Epistolae, censurisq; Monachorum.

Ratissima quidem mihi fuerunt literae tuae, quas una cum Monachorum illarum censuris in Dioscoridem meum ad me misisti: Recognovi enim ex illis, quanta (quae tua est humanitas) me prosequaris benevolentia, quantaq; tua sit meae augendae, ac tuendae existimationis promptitudo. Quo fit, ut jam fatear me plurimum tibi debere. Legi ad calcem usque bonorum illorum Patrum objectiones, sed sane nihil commotus sum, quod viderem non mihi, sed sibi ipsis hanc inussisse notam. Siquidem cùm nullis rationibus, nec alicujus momenti argumentis in me nitantur invehere, potius de his mecum ridere deberem, quam tam frivolis, & inanibus respondere censuris. Attamen cum videam, te non mediocri esse desiderio, ut horum cucullas parumper excutiam, & rei veritatem tibi aperiam, omittere sane non potui, quin tuis votis satisfacerem, utpote qui à me petieris, ut tui tantum causa id facere non recusarem. Caeterum animadvertas velim, ne id non tibi magis quam mihi hi patres acceptum referant, & subinde perpetuo te odio prosequantur. Ego quidem tibi morem geram, sed tu postea cum illis pugnabis nostra hac indutus lorica: Nolim tamen, ut horum odiū adeo pertimescas, ut hasce quas mitto recriminationes occultes. Sed simulac perlegeris, eas illico ad eum hominem mittas, qui tibi hasce Monachorum censuras concesserat, ut cognita suorum Patrum ignorantia, te compatriotam tuum quidem jure laudasse fateatur: quinetiam, ut si fortasse is falsam eorum imbiberit doctrinam,

Responsio ad Monachorum objectiones.

degustato Matthioli antidoto, hanc statim revomat. Sed jam audias quàm bellè, quàm rectè, quàm facilè horum confutarim calumnias.

ACORUM.

Pseudoacori radix nulla acredine prædita.

Fateor quidem, ut Monachi scribunt, me in meis scripsisse Commentariis vulgaris Pseudoacori radicem, quod flore melino in palustribus & aquosis nascitur, gustus non esse acrem: gustanti enim mihi, mandentiq; sapius hanc, omni prorsus acredine destitutam reperi. Sententiæ nostræ maximè astipulatur Fuchsius vir profectò clarissimus, quippe qui scribat in suo libro de stirpium historia, Pseudoacorum hoc nullam gustantibus acredinem relinquere. Quod & tu facilè affirmabis, ubi primum hujusce facti periculum feceris. Atqui non ob id contendam reperiri non posse Pseudoacorum aliis in regionibus gustu acre, ut Monachi velle videntur, quum pro regionum natura aliquando variet in plantis sapor. Verumenimvero cùm loca non nominarint, ubi Pseudoacorum degustaverint acre, facilè adducar ut credam censuræ subesse mendacium, quo fit ut à primo instituto ne tantillum quidem commovear. Ego de Italico loquutus sum, Fuchsius de Germanico. Sed Monachi fortaßè de fanatico disputant.

Castigatio.

GALANGA.

Castigatio.

Sui instituti immemores Monachi, scribunt de Galanga disserentes, se falsò à me de eo esse redargutos, quòd ipsi nusquam scripserint, quasi inferentes his verbis, se haudquaquam scriptis commendasse communis usus Galangam non esse genuinam, sed Junci odorati radicem. Constat tamen dementatos esse Monachos suo ipsorum testimonio, quandoquidem in Galangæ antidoti commentario id apertißimè fatentur his verbis. Hæc autem radix, quæ pro Galanga habetur in usu, teste Brassavolo, Acorus est, imò verius, secundum alios, radix qua utimur pro Galanga, est radix Squinanthi, & non Acori. Hæc illi: Quod posteà repetierunt in Diamorusia antidoto, ubi Galangam vocatam pro Schœnantho substitui jubent: Quo fit, ut non parva subsit furtivæ meßis suspitio, cum sata segetis non recordantur messores. Novum jam audis problema, de quo fortaßè latius alias disseram. Interim de calumnia tu judex esto.

Furtivæ messis suspicio.

MEUM.

Sed videas quàm inane, ac infirmum sit tertium eorum spiculum, quod in me jaculantur, cum statim excussum dißiliat & aculeum in eos reflectat. Scribunt enim mentientes, me duas Mei facere species contra Dioscoridis mentem, quod scilicet is non duas species, sed duas Mei differentias habeat, me quasi his verbis insimulantes tanquam dialectices imperitum: Quinetiam illud mihi imputant, quòd genuinum non noverim Meum. Atqui qua fronte id scribere audeant asserere profectò nescio: Siquidem in primis nusquam legitur fecisse in suo codice Dioscoride plures Mei species, vel differentias, prout ipsi somniarunt Patres, cùm ibi unius tantum Mei meminerit. Id quod manifesto est argumento, quàm sint hi Monachi medica materia imperiti, & quàm oscitanter in Dioscoride studuerint. Plinium dixi non Dioscoridem Mei duas facere species, vel duo genera: quod idem significat, ubi quis Grammaticus genus pro specie intelligat, nulla prorsus facta differentiarum mentione his verbis. Duo genera ejus, nobilius quod Athamanticum vocant: quo fit ut jam aperte cognoscas quanta sit Monachorum fides. Deinde, quòd mihi vitio adscribant, me legitimum non cognoscere Meum, haud sanè moror, quandoquidem ingenui esse animi semper existimaverim, & fidi hominis munus vera fateri. Cæterum nullam aliam ob causam de hac re me accusant, quàm quòd ego non sine ratione dubitarim, num Meum ab iis in Nursia, & Calabriæ montibus repertum, genuinum illud fuerit, de quo scribunt Dioscorides, & Plinius, ac si eorum scriptis aliquo jure credere deberem, haud secus quam si ea Apollinis vel Aesculapii manu conscripta essent. Atqui ego non ita facile soleo de rebus affirmare, quas antea non viderim, noverimq;: quinetiam nec dubiam eorum soleo sequi fidem, qui nullo judicio, nulla rerum experientia præditi, verum à falso discernere nequeunt. Profectò nunquam ab re esse crediderim, nec à ratione alienum, de rebus difficilibus dubitare, quousq; tractu temporis adeo inclarescant, ut nulla in posterum reliqua sit dubitatio, quo posteà factum est, ut nihil temere de Meo decernere voluerim, etsi non desint qui pro legitimo Meo plantam nulla dubitatione demonstrent, cujus imaginem nos etiam favente DEO opt. max. nostris in commentariis una cùm cæteris pingi curabimus, non tamen ut hoc tantum argumento fateri videar illam genuinum referre Meum, sed ut illud nobis antea non ignoratum (ut Monachi opinari videntur) ostendam. Hanc certo scio Apulis, & Calabris Imperatricem appellari & ob id eam esse plantam, quàm genuinum esse Meum nulla dubitatione hi Patres affirmant. Siquidem ii Imperatoriam vel Imperatricem vel herbam Imperatoris hanc stirpem vocari scribunt. Eandem plantam misit nuper ad me Balthasar Pepulus myropola Bononiensis: quo fit ut haud rectè putarint Monachi me suum nunquam vidisse Meum. Vidi quidem ac novi, quin etiam pluries degustavi, sed an legitimum sit, multis de causis dubitare contigit. Etenim est in primis quòd viderim, hujusce plantæ radices longè craßiores, vegetioresq;, quàm legitimum expetat Meum, quippe longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde quod eadem graviter poteat, quàm suaviter oleant, quum tamen Dioscoridi Mei radices requirantur odoratæ, non grave olentes. Est præterea quod mansæ non multum acrimoniæ resipiant. Verùm, quum (Galeno teste) Meum ex tertio excalfacientium ordine habeatur, nihil est quod obstet, quin illud genuinum acriori vi pollere putaverim, quam hoc omni fere acrimonia destitutum. Est etiam quod extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi foliis faciant. Id quod etiam fatetur Plinius: Qui deinde non sine ratione est adductus, ut scriberet non nasci in Italia Meum, & tantum à Medicis iisq; admodum paucis seri solere. His itaq; palàm est, ut non ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuo decretum volui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq; quàm doctrinæ & diligentiæ nobis adscriberetur. Qua ob causam illos mihi perpetuo damnandos proposui, qui tam temere de incertis sententiam ferunt, quinetiam & eos longè magis, qui, ubi fatear hanc vel illam non vidisse nec novisse plantam, mox mihi irascuntur, & erroris arguunt. Atqui parum horum dentes pertimescere soleo, quòd semper optimi viri munus esse putarim ignota vel dubia potius silentio invol-

Lib. 1. cap. 3.

Castigatio. Lib. 21. c. 23

Mei species duæ.

De rebus difficilibus dubitare, non est à ratione alienum.

Imperatrix herba.

Meum, quo recentes utuntur, pharmacopœi, non per omnia legitimo correspondet.

Meum legitimum in Italia non nasci. Lib. 21. c. 28

Autoris institutum.

involvere, nihilq; de illis decernere, quam in posteritatis discrimen falsa pro veris adscribere, & dubia pro certis afferre.

SALIUNCA.

Deliros aliquando fieri Monachos manifesto est argumento, quòd asserant scripsisse Matthiolum nihil à Celtica nardo differre Saliuncam, cùm nusquam hoc in meis extet commentariis. Quinimo ibidem contrarium legitur, dum & Plinii autoritate, & rationibus nonnullis contra Ruellium & Leonicenum Celticam nardum & Saliuncam plurimum inter se differre sim commentatus.

Stolida Monachorum censura.

COSTUM.

Venio nunc ad Costum, in quo non leviter me accusant, quod perperam scripserim dulcis Costi nunquam meminisse authenticos scriptores, cùm tamen Serapio non parvi faciendus autor, Constantinum & Montagnana, dulcis Costi mentionem fecerint. Porro miror sanè cur etiam Aesopi fabulas contra me non citaverint. Sed videas obsecro quàm belle ex balatu cognoscantur oves, & strepitu anseres. Serapionem ego nunquam sum aspernatus, quod is Dioscoridem, & Galenum sequutus in simplicium medicamentorum libris proculdubio inter Arabas primas teneat. Atqui is ubi Costi historiam & vires describit, Costi dulcis nullibi meminit, quemadmodum nec Avicenna. Quo fit, ut mihi persuadeam, ubi amari dulcisq; Costi meminit capite tertio libri quinti sui breviarii, ibi plures subesse mendas, quibus ubiq; scatent cuncta Mauritanorum volumina. Evenisse enim id erroris facilè crediderim non solùm interpretum negligentia & inscitia. sed etiam arrogantia, quod aliquando non modica sua ipsorum inventionis verba addere soleant. Quapropter nil mirum si recentiores Medici, qui hæc non ignorant, Mauritanorum scriptis vel parum, vel nihil credant. Menda argumentum præbet idem ipse Serapio: etenim si scrivisset dulce Costum haberi, nulla ratione mihi credendum est, quin is illius mentionem fecisset, ubi proprio capite de Costi historia & viribus egit. Cæterum Constantini autoritatem nihil morer, nam præter id quod ipse in hoc deceptus sit, Arabum errores sequutus, cùm fuerit & ipse Monachus, mihi suspectissimus est testis, cum de utroq; jure irritum sit Monachi testimonium, nec liceat fratrem de fratre, nec pro fratre testari. De Montagnana autem nil aliud dicam, quàm quòd Galeni & Dioscoridis manes mihi exciandi sunt, ut montem hunc Montagnanam in judicium vocent, & sua inscitia arguant. Nam cum hujusmodi monte, ubi tot immanissima sylva, tot præcipites anfractus, tot senticosa dumeta, tot feræ, tot venefica reptilia habentur, nihil mihi negotii est. Ego interim viridaria & florida prata colam, amœnos invisam colles, frugifera in agris colligam grana, asperos verè, & senticosos montes, quinetiam stramina Monachis & Eremitis relinquam.

Castigatio.

Serapionis lectio non improbatur.

Mauritanorum volumina mendis ubique scatent.

Cap. 318.

Monachi testimonium non recipitur.

SCHŒNIANTHOS.

Scribunt in primis de Schœnantho agentes, quòd ego probare contenderim, communis usus Schœnanthum nil aliud esse, quàm genuinum, sumpto ab ipsius radicibus argumento, quòd scilicet ea candicantes cernantur, ac tenues, contra Serapionis mentem: quippe qui hasce radices fecerit cùm nigras tum etiam latas. Deinde non tolerant, ut æquum est, Patres, sed se clamant falsò in Schœnanthi calamo a me esse redargutos, quod fere omnes Dioscoridis codices, tam Græci, quam Latino sermone donati, nihil de calamis meminerint. Sed hæc somnia potius apparens, quàm censura. Somnia inquam, quòd nusquam in commentariis meis probare contenderim Schœnanthum communis usus, esse legitimum ex radicum notis. quum ibi de radicibus nullam fecerim mentionem. Somniarunt præterea (pace eorum dixerim) scripsisse Serapionem Schœnanthum radicibus esse latis & nigris. Etenim tametsi Schœnanthi radices thymi radicibus aliquanto tum latiores tum tenuiores fecerit Serapio: non tamen ob id cum Monachis dicendum sentio, radices Schœnanthi Serapionis testimonio latas & nigras esse debere, quum is nihil de nigredine meminerit. Quod autem ad latitudinem spectat, minime intelligendum est, voluisse Serapionem hasce radices facie esse latas, sed quòd diffusius eadem per humum spargantur ac dilatentur. Nam cum thymi radices tenues admodum sint capillorum modo, & quæ Schœnantho insunt, Serapionis testimonio illis longè tenniores habeantur, manifesto cuiq; erit argumento, non intellexisse Serapionem de latitudine substantiæ ac formæ, sed quòd magis lata se humi diffunderent, quamvis ipse interpres Serapionis ipsius sententiam ineptissime explicaverit. Cæterum non minus somniasse videntur de Schœnanthi calamis, cùm omnes Græci Dioscoridis codices tam manu scripti quàm typis excusi, qui ad manum sunt, habeant, χρῶνται δὲ τῷ ἄνθει, καὶ τῷ καλάμῳ, καὶ τῇ ῥίζῃ, quemadmodum legunt Hermolaus, Ruellius, Marcellus, & Cornarius præcipui Dioscoridis interpretes, quorum nemo habetur, qui in suis versionibus calami non meminerit, quos si legissent Monachi, fortasse non ita temere fabulati fuissent.

Castigatio.

Cap. 19.

Monachorum inscitia.

Lib. 1. c. 16.

SANTALUM RUBRUM.

Medicamentorum professo omnium ignari, non parum me accusant in Santalo rubro, quòd illud scripserim non esse oderatum, quum tamen contrarium (ut ipsi dicunt) reperiatur. Fateor quidem vera loqui Monachos. Sed è contra eorum de odore detestor sententiam, cùm nusquam hactenus repertum sit Santalum rubrum, quod per se fuerit oderatum. Per se inquam, quod quandoq; eveniat, ut dum cum cæteris Santalis convehitur, ascititio eorum odore ex contactu spirare soleat, quemadmodum & vestes, & linteamina oderata fiunt ubi vel Moschum, vel Ambarum, vel alia quævis odoramenta iis interponuntur, id quod tractu temporis evanescit ubi in posterum ab oderatis secernantur.

Rubrum Santalum non est odoratum.

CAN.

CANCANUM.

Monachorum querela.

Castigatio. Cancami vires.

Sanguis Draconis. Myropolæ admonentur.

Lib. 1. c. 23.

Monachi suo ipsorum gladio jugulati.

AC jam propemodum vereor, ne tu qui rei medicæ studiis admodum delectaris, fastidias in audiendis innumeris horum Monachorum erratis. Sed velim hæc æquo feras animo, cùm tu ipse hæc incommoda tibi paraveris. Conqueruntur Monachi, quòd eos reprehenderim in Cancamo, quod pro Cancamo, sanguinem draconis lachrymam substituerint in ea Antidoto, quam Diallacam vocant, propterea quod Cancamum menses suppressos eliciat, contra verò lachrymas illa prohibeat. Atqui cùm non noverim (ajunt) multis in plantis contrarias esse facultates, ut exempli causa in ipso Cancamo, cujus non solùm (teste Dioscoride) facultas est, ut menses remoratos provocet, sed ut sanguineas gingivarum fluxiones cohibeat, me ignorantia acriter accusant: quinetiam ut non abs re de me conqueri videantur, videri apertissime clamant hasce contrarias facultates non in Cancamo solùm sed in majori & minori centaurio, in phillyrea, in alismate, in medio & in aliis quàm plurimis, adduntq; præterea ut suam magis videantur comprobare sententiam, mastichem, teste Galeno, constringere, ac pariter emollire. Id quod etiam à me scriptum esse sciunt capite de prunis, ubi affirmare non dubitavi Pruna, Tamarindos, & Myrobalanos alvum & exolvere, & simul constringere posse. Verùm non possum horum satis demirari ignorantiam: siquidem cum Dialacca antidotum Cancamum excipiat eam tantum ob causam, ut jecur, & ventriculum roberet, ac eorundem, & lienis infarctus expediat, ictericos juvet, menses eliciat, & aquas cutem subeuntes pellat, videas ru obsecro, qua ratione lachryma, quam Draconis sanguinem vocant: cui tantum vis inest adstrictoria, Cancami loco tam temere substitui possit. Caveant itaq; Myropolæ ne tam detestandum sequantur errorem Monachorum scriptis delusi, & ne falsa eorum doctrina morbos angentes affectos subinde facilè in necem trahant. Quòd autem dixerit Dioscorides, admoto Cancamo sanguinem è gingivis manantem cohiberi, ut Monachi affirmant, profectò me legisse non memini, sed quod gingivas humore prægnantes attenuet, ea sane facultatis ratione, qua pariter obesos extenuat. Somniarunt itaq; Patres, Cancamum sanguinis profluvia adstringere, cùm nec apud Græcos, nec apud Arabas id usquam reperiri possit. Ad id autem quod dicunt, me non novisse quam plurimas esse plantas, quæ contrariis constant facultatibus qualitatibusq;, nil aliud respondendum succurrit, quàm quod ipsi rectè de suo testantur mendacio. Siquidem dum affirmant id meis Mastiche, Prunis, Tamarindis & Myrobalanis cognovisse, tu facilè nosse poteris, quàm stulte se suo jugulaverint gladio.

COCCOGNIDIUM.

Piper montanum.

Plantæ regionum more diversis vocantur nominibus.

SCripsi quidem nec id unquam fateri erubescam, Coccognidium Cnamensibus Piper montanum appellari, etsi Monachi id mihi vitio vertant, & rem aliam montanum Piper esse velint. Thymeleæ enim baccæ, quæ Coccognidium Dioscoridi dicuntur, adeo piperi similes sunt, ut nil mirum, si rustici similitudine persuasi, has baccas in montibus provenientes Piper montanum vocaverint. Nam & Theophrastus libro nono c. 22. de historia plantarum, ubi de Pipere egit, illico de Gnidio grano meminit, utpote quod maxime piperis faciem referat & admodum etiam acre sentiatur. Atqui facilè concedam, aliis fortasse in locis fieri posse, ut incolæ alterius generis baccas montanum piper appellent, quod sciam alias etiam esse plantas, quæ pro regionum more variis vocantur nominibus, quibus aliæ etiam alibi vocantur plantæ, ut exempli causa de Cichorio dicam, quod id quibusdam Italiæ locis vocatur Girasole, quo nomine in eadem Italia appellant alii Ricinum. In foro Julio Abrotia nunc ubiq; appellatur Veronica, quæ tamen maximè differt à Germanorum Veronica: Ideoq; non ob id fatebor jure in me scripsisse Monachos, præsertim cùm quid velint, pro montano pipere, non dixerint.

MYRTINUM OLEUM.

Castigatio. Myrtini olei parandi ratio.

QUòd cum Myrti foliis, ac baccis Myrtinum oleum parari dixerim, fateor. Atqui etiam fateor perpetuò hallucinari Monachos, quippe qui tam temere negare audeant Myrtinum oleum Mesui unquam cum fructibus parari. Siquidem is Myrtinum oleum eodem modo parari scribit, quo paratur è Cydoniis malis. Cujus parandi ratio, Mesuis ipsius testimonio est, ut non solùm Cydoniorum malorum succum, sed ipsa etiam mala tesseratim incisa in oleo decoquantur. Quamobrem non satis admirari possum eandem Monachorum censuram, & quòd tam apertè negare non dubitaverint, ullo pacto Myrteas baccas in myrtino oleo imponi debere. Cæterum nostra hujusce olei parandi ratio Mesuis non est, nec etiam Dioscoridis, sed secundum sententiam nostram: quam si improbaverint Monachi, parum sanè morer, cùm nullo jure me Mesuem sequi quispiam cogere possit. Verùm ipsi merito quidem arguendi sunt, quòd in Myrtino oleo parando suum Mesuem, in quem commentati sunt, non sequantur, nec ejus doctrinam recipiant & aliam hujusce olei parandi rationem à se inventam afferant.

PISSASPHALTUM.

Lib. 24. c. 7.

Monach. imperitia detegitur.

SCripsisse me, Pissasphaltum nil aliud esse quàm picis asphaltiq; mistionem quandam, non memini, nec ullibi in meis habetur scriptis. Quamobrem neminem mihi vitio vertere putarim, si dixerim hoc etiam somniasse Monachos. Scripsi quidem id dixisse Plinium, quod etiam iterum affirmo. Sed cur Matthiolum non Plinium persequuti sint Monachi, id obsecro respondeant, quibus veritas cordi est, & horum jam norunt insaniam, quam eo magis vinculis coercendam putarim, quo insipidius affirmare deprehenduntur Sodomenum bitumen modo Asphaltum, modo Pissasphaltum (quod est falsissimum) Græcis oppellari.

MACER.

Monachorum in Macere querela.

Monachorum argumentum.

FAlsò hallucinari nos in macere, inquiunt Monachi, scribit Matthiolus, cùm tamen in hoc ille plurimum caucutiat, dum comprobare contendit, Dioscoridis Macerem à vulgari Mace plurimum differre: Quinetiam falsò Serapionis autoritatem adducit, quòd non scribat aliud esse Dioscoridis Macer, sed quòd aliter illud appellaverit Dioscorides. Verùm si ita res se haberet, ut ille inquit, quod scil. differret Dioscoridis Macer à Mace Serapionis, quidnam Galeni sententia respondebit? Fateri quidem cogetur, se in quam maximo versari errore. Patet error Serapionis testimonio, quippe qui Galeni verba referens, antea quam Diosc. verba afferat, non scribit Galeni Macerem à communi Mace differre. Quibus facile conjiciet quispiam idem esse Galeni Macerem cum Mace Serapionis. Ideoq; si Galeni Macer nihil differt à Serapionis Mace, & Dioscoridis Macer differt à Mace Serapionis, ergò Dioscoridis Macer à Galeni Macere differt. Quod tamen falsum esse convincitur. Adhæc tametsi Dioscoridis codex, quem vertit

verit ipse Matthiolus, & alia quadam exemplaria de Maceris acutate nihil meminerint, id evenisse certum est, scriptorum incuria & negligentia, cujus erroris manifestu est argumento Serapio, qui Dioscoridis verba referens acutum Macerem facit, quemadmodum & Galenus. Nec desunt aliorum autoritates, quas brevitatis indulgentes prætermittendas duximus. Hæc Monachorum sunt verba: Quæquam frivola, quàm inania insulsaq; sint, quamq; eorum argumenta valeant & veritatem resipiant, illico cognoscet. Scias itaq; velim Galeni verba apud Serapionem nihil prorsus attestari pro Monachis, sed contra eorum sententiam apertissime affirmare. Quandoquidem simulac scripsit Serapio in ipso capitis principio sub titulo Bubese ex Isaaci autoritate de nucum Myristicarum Mace, illico subjunxit aliorum testimonio (Dioscoridis & Galeni intelligo) alium reperiri Macerem, qui Cortex est, allatus non è Græcorum regione, sed aliunde, crassus, flavus, & admodum astringens. Quibus palàm fit Serapionis ipsius testimonio, duo proculdubio reperiri Maceris genera, quodq; ultimum genus Dioscoridis & Galeni sit Macer. Postremo huic generi statim conjunxit Serapio verba Galeni, utpote qui non ignorabat de hoc scripsisse Galenum, ut quis facilè ex iis Galeni verbis cognoscere potest, cum proculdubio affirment Galeni Macerem ex India non ex Græcia afferri, quodq; is cortex sit in quo plurimum sit terrea qualitatis. Quibus palam est evanidum, inane, falsumq; esse Monachorum argumentum, & proinde falsam quoq; esse consequentiam: Ad veritatem enim copulativæ (ut Dialectici attestantur) requiritur ut utraq; pars sit vera: Verùm quum hic prior falsissima sit, ergò, &c. Augent præterea nostras in Monachos rationes Arabum nomenclatura, etenim ut apertè patet Avicennæ testimonio, vocant Arabes nucum myristicarum Macem, Bubese: Alterum verò Græcorum, Talusar, de quo, non de Bubese apud Serapionem, scribit Galenus, cum inquit: Talisfar est cortex qui ab India defertur. Cæterum mirum in modum hallucinari Monachos magno tibi ac cæteris erit argumento idem Avicenna, qui cum scivisset Maceris duo esse genera, de his diversis scripsit capitibus, diversis insiipsis nomenclaturis, nempe de Arabum Macere sub Bubese, de Græcorum verò sub Talusar, quemadmodum palàm est fecisse Serapionem. Adhuc manifeste patet, Galeni Macerem cum Mace myristicarum nucum nihil habere cognationis ex iis qualitatibus quas illi tribuit Galenus libro 6. de simp. med. facultatibus. Macer, inquiens, cortex est, qui ex India convehitur, gustu multum acerbus, cum levicula quadam acrimonia, jucundum sanè redolens, ut pleraq; aromata, quæ ex India convehuntur. Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida paucula verò calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringitq;. Proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris & frigoris differentia, neutrum insigniter efficiens. Hæc ad literam Galenus. Quibus quidem clarissime colligi potest longè satis à Mauritanorum Mace, differre Galeni & Dioscoridis Macerem: Siquidem ipse non reperio Arabum Macem esse acerbum, nec tam levi sicula acrimonia. quin potius si mandatur fauces non parum vellicat, & os plurimum excalfacit; odorem jucundum perfundit, & levi ns[...] quendam amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quæ facilè quispiam rei Medicæ peritus dixerit. Arabicum Macim tantum calidi quantum sicci concepisse; vel fortasse plus calidi, & quod pleraq; ejus essentia sit tenuium partium, omnisq; adstrictionis & frigiditatis expers. Adhæc maxima sunt argumenta, Macim & Macerem nihil inter se habere cognationis Dioscorides, Galenus, & Paulus, quum ii nunquam de Myristicis nucibus meminerint, quarum Macis est tegumentum. Quippe si Macer qui tunc eis convehebatur ex India, vulgaris fuisset Macis, credendum non est, quin etiam cum illa advehe[r]entur myristicæ nuces, quarum historiam & facultatem describere non prætermisissent; quum inter peregrina aromata non infimum habeant locum. Postremo rem omnem adversus hosce Fatres concludit Plinius, qui de Græcorum Macere agens, Macer, inquit, quo ex India advehitur, cortex est rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ. Porro ad id quod dicunt scripsisse Serapionem aliter nominare Macerem Dioscoridem, & non ut ego scribo, aliud esse Dioscoridis Macerem, nihil sanè moror, quum utraq; lectio Monachis refragari videatur. Etenim si aliter Macim nominavit Dioscorides, verum præbet indicium, eum de communi Mace non intellexisse, ipsa ab hac diversa nomenclatio; quin etiam & ea, quæ subsequuntur, ipsiusmet Dioscoridis verba. Ea enim secundum Serapionis interpretationem omninò contra Monachos asseritant, cum dicant, Machir cortex est ligni sive corticis, &c. Et non Machir est cortex nucis Muscatæ, ut fortasse somniarunt Monachi. Cæterum ad argumentum illud, quod dicunt Dioscoridis codicem, quem ego sum interpretatus, & alios quamplurimos, non esse genuinos, quod in Maceris historia nihil acuti saporis meminerint: respondeo non Dioscoridis codices hoc loco esse depravatos, sed Monachos ipsos una cum Serapione: quum nunquam repertus sit Græcus codex, nec manu scriptus nec typis excusus, Aquinatium nec Latinorum cujusvis, qui acuti saporis mentionem fecerint. Id quod manifeste arguit, vel in hoc aberrasse Serapionem, vel illa interpretis esse verba. Nec obstat quod id scripserit Galenus. Quandoquidem is (ut omnibus palam est) Dioscoride longè fuerit diligentior in expendendis medicamentorum saporibus & qualitatibus cum primis tum etiam secundis: Ac hinc factum est, ut nunquam scripserim ego Græcorum Macerem non esse acutum.

Cap. 1.

Serapioni Maceris genera duo.

Monachorum argumentum vanum.

Maceris & Macis apud Arabes differentia. Talusfar. Bubese.

Lib. 12. c. 8.

Castigatio.

CANINUS RUBUS.

A *Macere ad Caninum rubum veniunt his verbis: Non declarat Matthiolus quid sit Caninus rubus: Atqui quarit Plinii testimonio comprobare Cynosbatum à sylvestri rosa plurimum differre, idq; præsertim quod Plinius peculiaria faciat capita de duobus Cynosbati generibus, quæ maximè à Dioscoridis Cynosbato differunt: quin etiam quod Theophrastus speciatim scribat tum de sylvestri Rosa, tum de Cynosbato alia à Dioscoridis Cynosbato, asserens subinde Matthiolus nos unà cum Marcello non parum in re hac aberrasse: Sed revera ipse hallucinatur, cùm non videat nos de multis scripsisse plantis; quæ cùm compluribus conveniunt stirpium generibus, ut, exempli causa, hæc Cynosbati dum obstrat planta, quæ & in rosarum, & in ruborum genere haberi potest. & proinde mirum non est, si Plinius eam vocaverit Cynorrhodon, & Dioscorides Cynosbaton, quod idem profecto designat. Cæterum fortasse Plinio differentiæ causa Cynorrhodos dicta est hæc planta: Siquidem is de duobus aliis Cynosbati generibus speciatim egit. Nec obstat quod ab hoc differat Theophrasti Cynosbatos: namq; & is quemadmodum & Plinius, hunc Dioscoridis Caninum rubum recensent una cum sylvestribus rosis illico pro rubo Canino aliam plantam subjungens à Dioscoridis Cynosbato plurimum differentem. Ubi autem scribit Dioscorides rubi Canini fructum olivarum nucleis similem esse, non de magnitudine, sed de forma tantum intelligit: ac ita omnia sunt clara, ut clarus etiam videatur Matthioli error. Quod deinde una nomenclatio pluribus conveniat plan-*

Monachorum objectio.

tis testatur apertissimè Plinius, cùm dicat Lilium quoddam rubrum vocari Cynorrhodon, & Capparis plantam aliquibus appellari Cynosbaton: quamvis præter id habeatur rosa quædam sylvestris, quæ fructum edit olivæ nuclei magnitudine. Hæc illorum sunt verba.

Inania ac fabulosa ostenduntur Monachorum sententia.

Sed cujus sint valoris, & quàm inania ac fabulosa, jam audies. Fabulosa, inquam, quòd nusquam a me scriptum sit, Plinii & Theophrasti Cynosbaton differre à Dioscoridis Canirubo, sed tantum horum Cynosbaton plurimum differre à sylvestri rosa: quo fit, ut ubi præmissa sunt falsa, quæ sequuntur vera esse nequeant. Præter id quòd Cynosbati planta tam cum rosarum, quam cum ruborum generibus cognationem habeat, insipida quidem videtur sententia. Quippe hoc argumento asseveret quispiam, citra tamen rationem omnem, inter sylvestres rosas & rubos, qui mora proferunt, nullam intercedere differentiam.

Ruborum & Rosarum differentia.

Sed quantum fuerit amens, qui non noverit hasce plantas floribus, fructibus, caule, foliis, aculeis, & radicibus inter se maximè pugnare? Nemo sanè id unquam affirmarit nisi prorsus desipiat. Ad hæc nullibi, quòd legerim, viderimq́ue, inter sylvestres rosas Canini rubi meminere unquam Theophrastus & Plinius, et si id fortasse somniarunt Monachi.

Insipida de Cynosbati fructu censura.

Cæterum ad id, quod ajunt Cynosbaton fructum ferre ossis olivæ similem figura non magnitudine; nil aliud verum dici potest, quàm quod in hoc, quemadmodum & in cæteris, cæcutiant.

Castigatio.

Probatur hallucinari Monachos ipsiusmet Dioscoridis testimonio: Siquidem is de cappari, & corno arbore agens, proferre hos inquit fructus olivæ similes, quibus facilè quispiam noverit hic de magnitudine & forma intellexisse Dioscoridem: quum sensibus nostris palam sit, harum plantarum baccas non forma solum, sed etiam magnitudine olivas referre. At si Monachi in Dioscoridis lectione versati essent paulò diligentius, hæc fortassè non ita ignorassent. Etenim is ubi vel flores, vel fructus, vel folia cùm aliis plantis comparat, nisi ad unguem tam in forma, quàm in magnitudine sibi correspondeant, semper addit magnitudinis, & parvitatis differentias. Id, quod in hujusce plantæ fructu minimè prætermisisset, cùm omnibus palam sit, rosarum sylvestrium fructum, non solùm olivarum nucleis, sed etiam ipsis olivis esse longè majores. Verùm prorsus dementatos esse Monachos facilè conjicies, si recte perpenderis, quod hic asserant Cynosbati baccas olivarum nucleis esse æmulas, & in Missuis commentariis de Diamorone agentes hujusce plantæ fructum pyris similem faciant.

Cynosbati fructus qualis.

Præterea nunquam Dioscoridem scripsisse reperio, Cynosbati fructum semen aliquod includere, quemadmodum in rosarum fructu cernimus, quippe is copiosissimo semine refertus est non lanuginosis floccis tantum, ut Dioscorides inquit; & eum sequutus Galenus. Cæterum non possum subinde demirari Monachorum fidem, quippe qui asserere ausi sunt, illico post sylvestres rosas de alio Canirubi genere scripsisse Theophrastum, quum tamen is de domesticis, & sylvestribus rosis egerit libro & capite sexto de plantarum historia: de Canirubo vero libro tertio capite 18. inter alia ruborum genera, non inter sylvestres rosas, quemadmodum fecit Serapio Theophrastum imitatus. Sed differre Cynosbaton à sylvestri rosa idem testatur Theophrastus libro & capite nono de plantarum historia.

Cynosbati fructus quo pacto colligendus?

Siquidem is Canirubi fructum averso flatu colligendum esse scribit, alioqui periculum oculis imminere: id quod aperte demonstrat super eo vel tenuem quandam lanuginem, vel pulverulenti aliquid insidere, quod si à vento expellatur in colligentium oculos, cæcitatis periculum imminere. Quod tamen in sylvestrium rosarum fructu nunquam visitur. Postremo si Dioscorides scripsisset, nil aliud esse Caninum rubum quàm Rosam sylvestrem, sat erat illi profectò dicere, quòd Caninus rubus Rosæ esset omninò similis, non autem quod arboris instar assurgeret rubo longè major, quodq́ue folia ferret Myrto latiora, à quibus rosa plurimum differre videretur. Theophrastus Canirubum punicæ speciem referre ait, quæ cùm folia Myrto similia proferat, non putarim ego differre Theophrasti Cynosbaton à Dioscoridis Canino rubo.

SYLVESTRIS OLEA.

Infirma Monachorum fides.

NEscio profectò an temeritati vel invidiæ, an stultitiæ vel ignorantiæ, vel fortassè malitiæ ascribenda sint hæc Monachorum calumnia, quum nihil prorsus rationis aut veritatis obsipiant. Negant audacter Monachi, fidem nostram insimulantes, sylvestres oleas ullis rigere aculeis, nec ullo authorum testimonio contrarium comprobari posse.

Manifesta Monachorum temeritas.

Hi, ut confictis plus fidei authoritatisq́ue adjungant, addunt se plures vidisse in Apulia olearum plantas, tam domesticas quàm sylvestres, quam ego fere viderim folia: sed quantum à veritate absit eorum fides, tuipse tibi facilè testis esse poteris, quum in agro nostro Senensi sylvestris Olea frequens habeatur.

Olea sylvestris spinosa.

Quin etiam idem cæteri testabuntur quamplurimi rei plantariæ studiosi, ad me quotannis Patavio (quæ eorum est humanitas) huc Goritiam proficiscentes, qui amplum sylvestris oleæ ramum firmissimis aculeis rigentem inspexerunt, ex Arbi Hadriatici maris insula advectum, & ad Monachorum deliramenta apprimè utilem.

CORNUS.

SEd in Corno quid dicunt? me perperam scripsisse ex Theophrasto, Cornum arborem folia ferre Amygdalæ, à quibus longè magis distant, quam à Salice Ficus: quin etiam nos novisse, vel in hoc loco in Theophrasti codice subesse mendam, vel fortassè Cornum nunquam vidisse Theophrastum. Præterea, ut etiam Geographiæ se non imperitos ostendant, addunt unquam legi in Theophrasti codice Idam Troiæ esse montem, sed montem Idam in Creta tantum haberi insula.

Monachorum in Geographia ignorantia. Ida Trojæ mons. Castigatio.

Ex quibus facilè quispiam sanæ mentis conjicere poterit, quanta sit horum in Geographicis lectionibus ignorantia: De Ida Troiæ monte ob Paridis judicium famosissimo scribunt apertissimè Strabo, Ptolemæus, Plinius, Pomponius Mela, & cæteri clariores Geographi, quorum non solùm volumina non legere Monachi, sed nec (pace eorum dixerim) eorum fortassè novere nomina. Atqui ut sapientior aliquantulo eorum evadat cuculla, sciant velim, haud nos latere in Creta quoq́ue esse montem nomine Idam, cum sæpè legerimus apud Virgilium,

Dictamnum genetrix Cretæa carpit ab Ida.

ac idem à Geographis omnibus describatur. Verùm non ob id dixerim, ut somniare videntur Monachi, apud Trojam alium non haberi ejusdem nominis montem, longe famosiorem. Is enim Geographorum omnium consensu altissimus mons est ad Troadem spectans, in quo ingentissimæ habentur sylvæ, præsertimq́ue resiniferarum arborum, quod facilè ex Theophrasti lectione quispiam conjicere potest, quippe qui sæpè sæpius Idæ & Idæarum plantarum meminit. Atqui Theophrasto, qui plantarum historiam non Geographiam describit, non fuerat opus addere Idam esse Troadis montem, cùm id cæteros, præter Monachos, haud latere non ambigeret. Quod

autem

autem ſcripſerim ex Theophraſto Cornum arborem quæ in Ida monte creſcit, folia habere Amygdalæ, fateor, cum hoc ex Theophraſto facile probari poſſit. Sed me credidiſſe, vel ſcripſiſſe, noſtratem Cornum, quæ nobis mihi notus eſt, Amygdalæ eſſe foliis, nunquam ſane fatebor. De Idæ vero Corno, quam nunquam vidi, nullam ego certam poſſum afferre ſententiam, nec tamen eſt, quod prohibeat, quin libere credere queam, Cornum in Ida naſcentem folio eſſe oblongo Amygdalæ æmulo, quum de foliorum in plantis varietate ac forma pro regionum natura nulla ſit apud autores controverſia. Quamobrem id potius mihi credendum ſtatuerim, quàm temere cum Monachis aſſirmandum, Theophraſtum non noviſſe Cornum: etſi rectè ſane quiſpiam dubitare poſſet Theophraſti codici hoc in loco ſubeſſe mendam.

Lib.3.ca.12. de plant. hiſt.

NUX VOMICA ET METELLA.

Reſipiſcentne unquam hi Patres Reverendi? Vix id mihi perſuadeam, niſi fortaſſe cum ad Elleborum venient. Nam ubi jam cum vomicis, & Metellis nucibus, quæ propria ſua ipſarum facultate delirium faciunt, tu aliquandiu ſit immorandum, verendum eſt ne tam propere ad mentem & rationem revocentur. Scribunt me in hiſce cenſendis nucibus adeo eſſe hallucinatum, ut quid de iis ſcripſerim neſciam: quum ea nuces, quæ inter Myriſticas reperiuntur nec Vomicæ ſint, nec Metellæ, ſed nucum Myriſticarum monſtrum, in quibus nulla cognoſcitur deleteria facultas, ut ego mihi perſuadeam. Verum Monachis danda nunc venia videtur, tanquam ab hiſce nucibus dementatis, & eorum toleranda calumnia: Calumnia, inquam, quod nuſquam à me ſcriptum ſit reperiri Vomicas nuces, nec etiam Metellas inter Myriſticas, quæ ſumentibus necem inferant.

Monachorũ calumnia exploditur.

LAMPSANA.

Negant me noſſe Lampſanam, quod ſcripſerim hanc flore eſſe albo, quodque in Italia non uſurpetur in cibis, quum genuina flore ſit melino, & in Apulia frequentiſſime in cibum veniat, ubi omnibus & pueris etiam ipſis notiſſima habetur. Quibus rectè reſponderi poſſe crediderim, quòd ſi diligentius accuratimq; rem plantariam expendiſſent, & optimos legiſſent autores, qui plantarum hiſtorias ſcribunt, non ita fortaſſe facile ſe omnibus deridendos objeciſſent. Scripſi quidem, Plinii teſtimonio, florem proferre Lampſanam napo candidiorem, non album, ut Monachi ſomniare videntur: id quod iterum atque iterum affirmare non verebor. Namque tametſi Lampſana melinum proferat florem, quemadmodum & Napus, cùm tamen Lampſanæ flos colore ſit longe dilutiore, rectè ſane Plinio ſcriptum eſt, hanc flore eſſe napo candidiore. Quibus verbis videtur voluiſſe Plinius Lampſanæ florem dilutiori haberi colore quàm napi, & non, ut Monachi volunt, abſolute candido. Verum ſi hiſce rationum ſibi ſatiſfactum iri negaverint, & me Plinii ſententiam haud rectè intellexiſſe contenderint, rectè ſane objici poterit, eos legitimam non noſſe Lampſanam, quum hæc, Plinii teſtimonio, album non melinum gerat florem.

Lib.20.c.9.

BALSAMITA.

Sed jam ſeſe offert recriminanda Balſamitæ cenſura, in qua, quòd ſcripſerim Balſamitam vulgo mentham Romanam vocari, non parum me hallucinatum affirmant, quum, ut ipſi dicunt, omnium conſenſu ea planta genuina ſit mentha Romana, quam ipſi Laſſulatam vocant. Sed quid aliud rectius reſponderim, quàm Monachos ſua ipſorum falce ſibi ſeciſſe pedes? Etenim quum ſuperius de Cynosbato litigantes oſtenderint, probaverintq; plures haberi plantas, quæ uno & eodem nomine appellantur, huic uni tantum argumento, ſi ſaperent, acquieſcere deberent. Cæterum planta, quam ipſi Laſſulatam obſcuro tamen autore appellant, ea eſt, quam in hortis paſſim habemus foliis ſalviæ latioribus betonicæ æmulis, per ambitum ſerratis, colore ex viridi albicante, caulibus cubitalibus, & aliquanto majoribus, corymbaceis floribus melino colore in ſummitate emergentibus, amaro in univerſum ſapore, & odoris graveolentia. Hæc itaq; (ut ſcio) variis appellatur nominibus, cum quibusdam dicatur herba Diva Mariæ, nonnullis mentha Græca, aliquibus ſalvia Romana, ſed qui mentham Romanam vocaverint, habeo neminem præter Monachos. At ſi à foliorum forma denominanda fuerit hæc planta, cùm illa ſalviæ longe ſimiliora proferat quàm menthæ, facile conjicient rei herbariæ ſtudioſi rectius huic ſalviæ quàm Menthæ nomenclaturam convenire. Cæterum ego vulgaria hæc plantarum nomina parum ſane moror, quamvis nunc, ut Monachorum cenſuram irritam reddam, comprobare compellor non ſolum meo ipſius, ſed eno etiam teſtimonio. Balſamitam mentham Romanam nobis appellari: nec ob id tamen negaverim aliis in locis, aliis vocari nominibus, cum ſciverim hanc, Braſavoli teſtimonio, Ferrariæ mentham Florentinam, & alibi, à criſpis foliis Mentham criſpam appellari.

Caſtigatio.

Laſſulata Monachorum quæ.

Salvia Romana.

AMBUBEIA.

A Balſamita ad Ambubeiam veniunt, ubi me perperam affirmaſſe contendunt Roſtrum porcinum appellari Ambubeiam, cùm nil aliud ſit Ambubeia quam genuinum Cichorium. Atqui (pace eorum dixerim) rectius fortaſſe reſponderet quiſpiam, nil aliud eſſe Porcinum roſtrum quàm horum deſipientium, quo materiam Medicam pene univerſam deſudarunt, & inverterunt. Quandoquidem mea ipſius ſententia nuſquam ſcripſerim roſtrum porcinum eſſe Ambubeiam, ſed vocari quibusdam caninum vel leoninum dentem, nonnullis Monachi caput, aliis vulgo piſcia alletto, quibusdam vera etiam Ambubeiam. Id quod facile comprobat Ruellius, qui in indaganda ſtirpium facultate inter recentiores facile primas tenet: Siquidem is, etſi ſcripſerit primum Cichorium Latinis vocari Ambubeiam: deinde tamen de Ambubeia particulare edidit caput, in quo pro Ambubeia nil aliud intelligit, quàm Roſtrum porcinum ſive Monachi caput. Sed hæc non meminiſſe

Porcinum roſtrum.

Castigatio. *Monachos non parum demiror, quum ibi tam diu derasum habuerint caput.*

OCIMUM.

Ocimi genera tria. Citratum & Caryophyllatum ocimum. Cap. 150. 157. 155. Castigatio.

Jam tadet profecto cum istis ineptiis me ad nauseam usque contendere, sed sibi satisfaciendi promptitudo me ipsum vincit. In Ocimo me accusant, quòd tantum tria Ocimi genera attulerim, nec Citrati, Caryophyllati ve Ocimi meminerim. Scripsi quidem (ut ingenue fatear) tria haberi Ocimi genera, quæ si diligentius expendissent Monachi, novissent fortasse reperiri inter ea cum Citreatum, tum etiam Caryophyllatum, cum id, cui folia insunt purpureo Amarantho similia Citream malum olentia, nil aliud quam Serapionis Citreatum: illud vero, cui folia insunt parva ac tenuia, jucundissimum oderem spirantia, nil aliud sit quam Caryophyllatum. Etenim si quis Ocimi genera, quæ Serapionis tribus diversis capitibus describuntur, diligentius expenderit, facile quidem eadem esse cognoscet, quæ in nostris habentur commentariis. Sed nescio quo vultu se jactent Monachi, se primum Caryophyllatum Ocimum hoc ævo adinvenisse, quum id Serapioni folia parviuscula proferat, & caulem angulosum, his vero folia melissophylli majora, & caulem rotundum edat.

SMILAX HORTENSIS.

Lib. 2. c. 140. Capreolus quid. Lib. 4. cap. 7. Castigatio.

Quòd scripserim hortensem Smilacem varii coloris phaselos proferentem capreolos edere, quibus vicinis arboribus, aliisque sustentaculis se implicat, longe à scopo me aberrasse clamant, cùm tamen ii hac in re in manifesto versentur errore. Atqui cur non fatear hoc me scripsisse, cùm illud idem scribat Dioscorides, & Smilax ille claviculas sive capreolos revera manifesto proferat? Facile hoc non negassent fortasse Patres, si omnes hujusce plantæ partes, notasque diligentius expendissent, si que non ignorassent quid Capreolus Latinis, quid ἕλιξ Græcis designet. Siquidem hortensis Smilax seu (ut illi vocant) Indicus phaselus capreolos utriusque suo caule profert, qui etsi vitium, & cucurbitarum capreolis per omnia similis, non cernatur capreoli, tamen sunt per omnia similes, qui in aspera Smilace, in altera Clematide, & in Periclimeno habentur. Ac prosade recte scribit Dioscorides Clematidem alteram repere per arbores, ut Smilax. Cæterum cum hisce plantis capreoli bicornes non sint, sed uno tantum processu prodeant, parvo emergente cacumine folio, putant patres hosce processus, quibus hortensis Smilax arboribus se implicat, haudquaquam appellari posse capreolos, sibi (ut puto) persuadentes ista à capreolorum cornibus denominari. Porro si haud ignari vocabuli energiam intellexissent, & scivissent capreolum Latinis à capiendo suam duxisse denominationem, & ἕλικα Græcis à verbo ἑλίσσειν, quod vertere, circumvolvere, circumflectereque, designat, suam trahere originem, novissent profecto capreolos à bicorni forma minime denominari. His itaque palam fit, non oportere plantarum capreolos omnes esse bicornes, ut fortasse sibi persuasere Monachi. Quibus tamen danda venia fuerit, quum magis divinis lectionibus quàm humanis operam navarint.

CHELIDONIUM MINUS

Testiculus Sacerdotis. Faceta castigatio.

Subdubitavi quidem an planta, quam Chelidonium minus vocant, genuina, ac legitima dici debeat, cùm teste Galeno minus Chelidonium usque adeo acutum sit, ut exulceret ranunculi modo. Atqui ob id nusquam me affirmasse scio hanc herbam Chelidonium illud esse non posse, cùm omnes in universum notæ Chelidonium minus quàm maxime referant. Quinimo ut comprobarem legitimum esse, ea quæ de Aro scribit Galenus, in medium attuli. Nam, exempli causa, si ut ille inquit, Arum Cyrenis omni exutum acrimonia rapi modo estur ab omnibus in cibis, & in Græcia perinde ac in Italia tanta illi sit acrimoniæ vis, ut non solum mansum linguam, & fauces acerrime vellicet: sed etiam cutem exulceret appositum, non est sane quod prohibeat, quin hoc idem in minori Chelidonio effecerit natura, præsertim cum in hac planta nulla penitus sit nota, quæ reclamare videatur. Hanc itaque, etsi scripserim, ut meam solverem dubitationem, non ita tamen temere à Monachis accusari debeo. Nec etiam quod ob acrimoniæ defectum subdubitaverim testiculum Sacerdotis (ut vocant Monachi) minus esse Chelidonium: Namque cum sciam de incertis dubitare, virtuti potius quam vitio esse ascribendum, nec ullibi de testiculo Sacerdotis verbum fecerim, Monachos in seipsos latrare sinam, & de suis inter se contendere testiculis, in quibus an aliqua reperiatur acrimonia, ii rectius testabuntur.

RHABARBARUM.

Rhabarbarum à Rhapontico differt. Castigatio.

Rhabarbarum à Rhapontico differre adeo firmis rationibus in nostris comprobavimus commentariis, ut nil aliud Monachis contrarium, sentientibus mihi respondendum sese offerat, quàm quòd extremæ dementiæ sit Rhabarbarum cum Rhapontico æstimare. Nam cùm nullis argumentis, nullis probatorum scriptorum testimoniis contendant, nihil Rhabarbarum à Rhapontico differre, cum aura mihi certandum non est, sed sinere Monachos sua frui ignorantia, perinde ac cæteros sui similes, qui tantum suis opinionibus addicti in pertinaciæ fimo jacere malunt, quàm nitidis ac floridis acquiescere rationibus.

ARISTOLOCHIA CLEMATIS.

Sed quam temere in clematide Aristolochia, quam tantum abest ut noverint, ut ne viderint quidem, me insimulent, tu tibi ipse facile judex esse poteris, ubi commentarios nostros Latino sermone conscriptos nunc primum

primum edendos legeris. Ibi enim non solùm Monachorum censuram, perversamq́ sententiam explosam reperies, sed Cordi, Adami Loniceri, & aliorum quorundam opiniones confutatas cognosces, quippe qui censeant eam germinam esse clematidem Aristolochiam, quam vulgus longam existimat. Clamant Monachi maxime hallucinari Matthiolum, quòd asserat fateaturq́, non solùm non cognoscere clematidem Aristolochiam, sed in Italia haberi neminem, qui eam demonstret, cùm tamen ubiq́ hac in vineis, aliisq́ in locis habeatur frequentissima, & dactylite ubiq́ copiosior, quam putant me nunquam vidisse, ob id haudquaquam se ambigere ajunt, me Clematidem pro dactylite perperam accipere. His itaq́ cum (ut antea dixi) satis superq́ responsum sit in Latina illa editione, quam propediem dabimus in lucem, & ne in hisce inanitatibus plura quàm deceat ætatis nostræ momenta evanescere permittamus, non est cur ea quæ antea scripta sunt hic a me repeti expectes.

Monachorum censura explosa.

RUTA SYLVESTRIS.

QUàm temere asserant ea omnia, quæ de sylvestri Ruta in meis scripsi commentariis, è suis in Mesuem scriptis esse deprompta, unicuiq́ facilè constabit, qui eorum, & meos legerit commentarios. Sed nolit, obsecro, DEUS Optimus Maximus, ut tam sim amens, ut Monachorum ineptias imiter unquam, in censenda secundi generis Ruta, quum ibi nil aliud habeant quàm somnia, deliramentaq́, tam clara tamq́ evidentia, ut nullis non risum excitare possint, simulq́ stomachum movere. Is enim (ut rem hanc exordiar) simulac longa verborum serie de altera sylvestri Ruta, quam Armolam vocant Arabes, egerunt, concludunt tandem, ac suadent, cùm hæc non habeatur nisi rarissima in Italia, Myropolas ejus vice recte uti posse Androsæmo, quod Hypericum vocamus, quum nil aliud Hypericum sit quàm genuina sylvestris Ruta altera. Qua in re usq́ adeo desipiunt, ut non ab re mihi verendum sit, ut ullo unquam tempore ad mentem restitui possint. Sylvestris primi generis Ruta, Dioscoridis ipsius testimonio, in omnibus suis partibus hortensi est similis, præterquam quod gustatu sit acrior. Hæc in Goritiensi agro Salvatino, & Gargano montibus, adeo copiosa provenit, ut toti fere Europæ preparandis medicamentis sufficere possit: quam qui viderunt rei herbariæ studiosi, horum deliramenta, qua me sibi furatum esse mentiuntur, perpetuo deridebunt, quemadmodum qui hæc legent, quum illis palàm fiet in quam multiplici hic versentur errore: In multiplici errore, inquam, quod primum existimaverint Sylvestrem Rutam ab Androsæmo, & Hyperico nihil differre: Deinde quòd putaverint Androsæmum, & Hypericum unam, & eandem esse plantam, quum tamen Dioscorides de his seorsim, tanquam de differentibus plantis egerit. Postremo quòd prodiderint hanc primi generis sylvestris Rutæ historiam his à Dioscoride esse descriptam, magnamq́ habere cum Hyperico cognationem, quod potius somniasse quàm sensuum judicio scripsisse videntur Monachi, quum non hujus Rutæ caput sit, in cujus fronte in quibusdam falsis codicibus illa leguntur, quæ doctissimorum virorum testimonio hic ascititia, Hyperici autem propria censentur: sed ejus quod proximè sequitur, in quo alterius sylvestris Rutæ, quam alii Moly, alii Armolam vocant, describitur historia.

Monachorum in sylvestri Ruta ridenda opinio.

Lib. 3. c. 45.

Castigatio.

PANAX.

QUòd Mesues in describendo Panace aberraverit, & Asclepium cum Heracleo confuderit, fatentur sanè omnes contra Monachorum sententias, Medicæ materiæ studiosi, qui in Mesuis codice Panacis caput perlegerunt. Gummi enim, quod Opoponacum vulgò vocant officinæ, ex Heracleo tantum (ut Dioscorides inquit) cellachrymat, quippe cætera Panacium genera nihil liquoris fundunt. Atque cùm Mesues ex planta defluat Opoponax, quæ ferulacei sit folii, facilè quispiam nosse poterit Asclepium pro Heracleo perperam accepisse Mesuem. Etenim Heracleum Panaces folium non exit ferulaceum, sed ficulneum. Deinde sui Panacis caulem facit Mesues cubitalem, quod proculdubio indicat Mesuem Asclepium describere, quod Dioscoridis ipsius testimonio Heracleum altissimum caulem proferat, Asclepium vero cubito haud majorem. Quibus palàm est unà cum Mesue hallucinari Monachos.

Mesuis in Panacibus erratum.

Opoponax ex Heracleo tantum defluit.

CARUM.

CRediderunt Patres Carotam Italis vulgò vocatam, cujus purpurea radice in acetariis hyeme vescuntur, legitimum esse Carum: quod attestantur eorum in Mesuem commentaria, quorum autoritate freti, non leviter me erroris accusant, quod unà cum vulgo crediderim illud genuinum esse Carum, cujus semine passim utuntur Myropolæ, quodque iidem, Mauritanos sequuti, Carui vocant: sed in hoc, quemadmodum in cæteris, cæcutire Monachos apertissime demonstrat Carotæ semen, quippe quod gustantibus, mandentibusq́ nullam, vel obscuram admodum, relinquat acrimoniam, nec aliam qualitatem, qua quispiam rectè asserere possit ex tertio esse excalfacientium & exiccantium ordine, ut de Cari semine scribit Galenus, & manifeste apparet in vulgari Caro. Siquidem hoc acrimonia qua pollet, linguam non obscure mordet, & os (ut Dioscorides inquit) non ingrato odore commendat. Quin & (ut Galenus ait) manifesto excalfacit, urinam ciet, & flatus mirifice pellit, id quòd Carotæ semini præter Monachos ascribet nemo, quum id nulla sit acrimonia præditum, nec aliqua in eo percipiatur caliditatis siccitatisq́ tam valida facultas, quæ talia præstare possit. Cari historiam, qui scribat antiquorum, habeo neminem, quo fit, ut alia ratione comprobare nequiverim Carum, quo passim utimur, esse legitimum, quàm ab ipsius facultate, quæ facillime gustatu deprehendi potest.

Carotæ semen.

Lib. 3. c. 57.

Cari historiam antiqui non descripserunt.

SYLVESTRE CUMINUM.

A Caro ad sylvestre Cuminum veniunt, in quo censendo non parum me ignorantiæ insimulant, quòd non noverim flavum Melanthium, vel (ut ipsi dicunt) Nigellam citrinam sylvestre esse Cuminum

primi generis Dioscoridem : sed si mea sanè sententia in magno & aperto versantur errore : quandoquidem, ut unusquisq; sanæ mentis per se cognoscere potest, nil aliud unquam fuerit Nigella citrina quàm flavi coloris Melanthium, cùm neminem lateat, si Monachos excipias, nigellam hanc in alio à Melanthio non differre, quam in seminis colore. Cætera namq; in forma, magnitudine, sapore, ac omni denique facultate nulla differentia discerni possunt, cùm eadem utriq; sint folia, idem caulis, flos idem, capita utriq; per omnia similia, idemq; in omnibus hisce partibus sit sapor eademq; facultas. Seminis quoq; nulla forma visitur differentia, sed tantum coloris, quem qui dixerint genus immutare posse, & ex Melanthio sylvestre Cuminum efficere, extrema eos teneri dementia proculdubio censebunt omnes rei herbariæ studiosi : speciem enim immutare poterit coloris in semine vel in floribus varietas, sed haudquoquam genus immutabit. Sed quid multa? nonne hoc idem, in papaverum semine quotidie comperimus? Ex quibus tamen varius seminis color non prohibet, quin omnia sint papavera. Id quod etiam perspicuum est in hyoscyamo, lactuca, hortensi smilace, anguria, quam cucumerem vocamus in Hetruria, & aliis nonnullis plantis, quarum semina etsi quandoq; albo, quandoq; nigro, nonnunquam & flavo rubentiq; colore varient, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Nam si, exempli causa, in genere Leucoii, quod albam violam Latinis designat, non solùm Dioscoridi, Galeno, Plinio, ac cæteris plantarum scriptoribus id Leucoium appellatur, quod album emittit florem, sed etiam quòd croceum, quodq; purpureum, amentis profectò fuerit opinio, quòd Nigella citrina Melanthium non sit, quòd sola coloris seminis varietate à Melanthio differat. Hinc itaq; palam fit, ut in hac censenda Nigella, & sylvestris hujusce Cumini historia hi Patres, & qui eos sequuntur, planè hallucinati deprehendantur. Quippe hujusce sylvestris Cumini semen, in capitibus mollibus ac rotundis acetosum gignitur, fortasse vulgaris pimpinellæ nostratis modo, quam quidam sanguisorbam vocant, non autem in capitibus Melanthii instar durum, solidum ac fractu contumax.

Nigella citrina quid.

Seminum color genus plantarum non immutat.

Castigatio.

OREOSELINUM.

SEd in Oreoselino quid somniavere Monachi? Somniaverunt, inquam, quod unà cùm Marcello perperam crediderim montanum Apium, quod Græci Ὀρεοσέλινον vocant, semen papaverum modo in capitibus proferre, cùm tamen hoc sit falsissimum Hermolai & Ruellii testimonio, qui rectè sanè animadverterunt Dioscoridis codici hoc in loco subesse mendam : ideoq; locum hunc pristino candori restituentes scripserunt montanum Apium semen proferre non papaveris, sed cicutæ, quemadmodum cætera Apii genera. Id quod manifeste demonstrat antiqua Dioscoridis versio, ac etiam Serapionis lectio : siquidem ibi manifeste legitur montanum Apium cicutæ semen progignere. Hæc Monachorum in Oreoselino est adversum me censura, imo ridenda stultitia, & non vulgaris amentia, quum ego Hermolai, & Ruellii opinionem sequutus, imo potius Theophrasti lectione persuasus, scripserim in commentariis meis Oreoselinum haudquaquam capitula papaveris modo progignere, sed semen cicutæ æmulum : quod omnibus palam fiet, qui in meis in Dioscoridem commentariis meam de omni Apio perlegerint censuram. Ad hæc falsum esse convincitur Serapionis proferre Oreoselinum semen cicutæ simile, cum quispiam facilè nosse possit, non sine hac menda fuisse Dioscoridis codicem, à quo transcripsit Serapio, cujus hæc sunt verba : Oreoselinum est planta habens virgam longitudinis unius palmi aut circa, quæ egreditur à radice una subtilis, à qua plures virgæ parvæ egrediuntur, & à virga egrediuntur ramuli plures, super quos sunt capitula similia comæ, nisi quia sunt minora satis, & rotunda, & in eis semen longum. Quibus palam est, quàm acutum sit Monachorum judicium in indaganda stirpium historia, cùm non dicat Serapio similia Conio sed Comæ, quod verbum à Meconio corruptum esse nemo sanè inficiabitur, qui non usq; adeo fuerit stupidus, ut nesciat an cicuta vel papaver capitula proferat.

Castigatio.

Cap. 190.

Serapionis locus explanatus.

CHAMÆLEONES.

DUm meam in Chamæleonibus damnant sententiam, quòd mihi perperam persuaserim plantas Carlinas vulgo vocatas genuinos esse Chamæleones, ii profectò hisce censendis Carlinis prorsus hallucinati deprehenduntur, cùm nulla dubitatione affirmaverint, Carlinam caulem habentem, quam nigrum Dioscoridis Chamæleonem hactenus semper existimavi, eundem esse Spinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν vocant : Alteram verò caule viduam, spinam esse Arabicam, quam Arabes Suchaam vocant. Etenim cùm spina alba (Dioscoridis testimonio) caulem proferat inanem, bicubitalem, albicantemq; perinde ac folia, unde fortasse suam duxit nomenclationem, & flores purpureos : Carlina verò hæc caule sit dodrante paulò majore, pleno, non inani, rubro, non albicante, floribus versicoloribus hyacinthi æmulis, non simpliciter purpureis : nulla ratione dici posse crediderim, Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam, de qua fortassis somniarunt Monachi. Neque etiam eos similiter probare posse censeo, Carlinam caule vacantem spinam Arabicam esse, quòd nusquam invenerim scripsisse Dioscoridem spinam Arabicam caule vacare: sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo sanè rectè quispiam concludere poterit, Arabicam quoq; spinam proculdubio caulem edere perinde ac albam. Cæterum quòd firmissimis tum argumentis tum rationibus affirmaverim, Carlinas esse Chamæleones contra Monachorum censuram, nec id temere ex me tantum depromserim, tibi ac cæteris maxime erunt argumento mei in Dioscoridem commentarii, qui Latine jamjam è prælis prodibunt in lucem. Quamobrem quum ibi satis sententiam meam de Chamæleonibus comprobaverim, non videtur hic esse opus eadem iterum repetere. Legent (ut spero) quàm plurimi rei medicæ studiosi nostros illos labores, qui posteà suam de his sententiam ferent, dicentq; longè magis decere Monachos suum colere Breviarium, quàm de simplicibus verba facere : de quibus tamen si tandem quandoq; loqui voluerint, de seipsis loquantur. Siquidem usq; adeo simplices, ne dicam stolidi suis ex scriptis apparent, ut non parva de seipsis volumina conficere possint. Si hoc posthac fecerint Monachi, & in suis persistiterint calepodiis, non ita fortasse deridebuntur ab omnibus.

Inutilis Monachorum opinio.

Lib. 3. c. 12.

Castigatio.

LEUCACANTHA.

Falsa Monachorum accusatio. Carduus Divæ Mariæ.

Porro quàm falso me accusent in Leucacantha, ipsa mea attestantur commentaria, quæ non ita facile Monachi fortasse in suum perverterent sensum, si iuvenda potius, quam deprimenda veritatis fuisset animus. Siquidem tametsi dixerim ego, non esse omnino rejiciendam eorum sententiam, qui carduum, quem quidam Divæ Mariæ appellant, Leucacantham putant, quod folia illi sint lactis quasi maculis infecta, radixque amara ac dura, non tamen id unquam me affirmasse constat, quemadmodum habet eorum censura. Quandoquidem quum neminem habeam, qui Leucacanthæ historiam scripserit, nec apud Dioscoridem, Plinium ac cæteros, qui de plantis scripserunt, ulla habeatur hujusce plantæ nota, præterquam quòd sit spinæ albæ similis, non abre credidere quidam albis illis maculis adducti, ac etiam fortasse radicis amaritudine ac duritie, hanc legitimam esse Leucacantham, quanquam hactenus horum placitis subscribere noluerim.

TRAGACANTHA.

Monachorum inscitia in explanando Dioscoride. Lib. 3. c. 20. Dioscorid. locus explicatus.

Negant subinde patres communis usus lachrymam, quam passim Tragacantha gummi vocamus, legitimam esse, quod genuina lingua subdita, facilè (Dioscoridis testimonio) colliquescat, hæc verò nunquam. Quinimo si linguæ supponatur, adeo lentescit, ac tenax evadit, ut nullo fere modo dissolvi queat. Qua quidem in re toto cælo aberrant, ut qui Dioscoridis verba perperam intellexerunt. Etenim Dioscorides haudquaquam de sola lachryma lingua subdita, sed de eclegmate, quod hanc exceperit lachrymam, scribit his verbis: Hujus increbuit usus ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasque destillationes cùm melle in delinctu, liquescitque subjecta lingua. Hæc Dioscorides. Quibus palàm est voluisse Dioscoridem Tragacanthæ lachrymam non solam, & per se tantum, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subjiciendam, ut clarissimorum medicorum institutione fieri assolet, cum Bechicis catapotiis & Diatragacantho, quibus ipsa lachryma commiscetur: quandoquidem cum oporteat medicamenta quibus aspera arteria, pulmones, ac pectus universum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate retenta, vel lingua subdita, sensim leniterque liquescere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, voluit ibi Dioscorides eclegmatis usum describere. Nam si hujusmodi medicamenta devorarentur, nihil prorsus proficerent, quum ita non in pectus, & pulmones deferantur, sed in ventriculum. Alia huic accedit ratio, quòd si lachrymam per se tantum linguæ submittendam intellexisset Dioscorides, subjunxisset quidem, ut suus mos est, quibus in morbis id factitandum esset. Etenim absurdum plane videretur scribere, quòd aliquod gummi linguæ subjiciatur paulatimque liquescere cogatur, ac deinde silentio præterire quibus in morbis id faciendum. Quibus itaque rationibus non modo rectè, meo quidem judicio, intelligi potest voluisse Dioscoridem eclegma, quod Tragacanthæ lachrymam exceperit, linguæ subjiciendum esse, non ipsam per se lachrymam, sed etiam Monachos in hoc, perinde ac in cæteris, esse deceptos.

HYSSOPUM.

Faceta castigatio.

Magno etiam mihi vitio vertunt, meque ineptissime stirpium comparationem facere scribunt, quod (ut ipsi falso calumniantur) totam Hyssopi plantam unum tantum corymbum fecerim, ut cùm chrysocome concordari videretur. Sed profectò nil mirum, quum hactenus ad Elleborum non pervenerint. Atqui quum illuc adire nequeant, nisi prius iter faciant per Hyoscyamum, Papavera, Mandragoras, soporiferum ac manicum Solanum, non parum sanè verendum est, ne somno longè altiori addicti eo nunquam pervenire queant, nisi fortasse somniantes. Ego enim, si vera fateri debeam, nusquam unum tantum corymbum Hyssopi plantam feci, sed quæ densioribus fuerit cum surculis, tum etiam foliis floribusque, comam rectè imitari. Quibus palàm est Monachorum argumenta perperam ex commentariis nostris esse deprompta.

STOECHAS.

Falsa Monachorum censura.

Ab Hyssopo illico ad Stœchadem se conferunt, in qua non parum me aberrasse volunt, quòd eam Arabicam esse Stœchadem affirmaverim, quæ Venetias affertur, quum ipsi Arabicam viderint plurimum forma ab altera differre. Cæterum in hoc falsa deprehenditur Monachorum censura, quòd non absolutè unquam scripserim Stœchadem omnem, quæ Venetias convehitur, ex Arabia deferri: sed quòd non solùm nascitur Stœchas in Stœchadibus Insulis, unde illi nomen, sed etiam in Arabia, unde Alexandriam primum, & hinc deinde Venetias defertur. Idcirco non ob id mihi imponere debent patres, quòd scripserim, putarimque, non afferri etiam Venetias Stœchadem aliunde quàm ex Arabia, quum id nusquam affirmarim. Atqui Monachi ipsi rectè redargui possunt, quòd ita temere dicant nullam esse Venetiis Stœchadem, quæ eo ex Arabia advecta fuerit, cum tamen non desint negociatores, qui Monachorum sententia reclamabunt. Ad id autem, quod dicunt Arabicam Stœchadem forma non parum esse ab altera dissimilem, nil aliud contra illos in medium afferam, quam propria eorum scripta, quorum non ita facilè oblivisci debebant. Siquidem quum jam diu palam sit scripsisse illos suis in commentariis, nullam aliam inter nostratem Stœchadem, & Arabicam intercedere differentiam, quam quòd hæc densioribus sit ramulis: nescio sanè qua fronte hic plurimum hanc ab illa differre mentiantur, nisi fortasse dixerit quispiam spuria illa esse commentaria, eaque, pietate ductos, sibi adoptasse patres, nec hactenus ea adeo diligenter perlustrasse, ut de cunctis reminisci queant. Verùm ab illis scire velim, quinam ex Arabia Stœchadem illis videndam transmiserit, si, ut illi ajunt, non affertur in Italiam.

DICTAMNUM.

Monachorum objectio.

Sed & in Cretensi Dictamno in me sua spicula mittunt his verbis: Non declarat Matthiolus cujus generis Dictamnum sit, quod nunc ex Creta passim habetur, quum tamen is scire debuisset tertium illud esse

geum, de quo postremo loco meminit Dioscorides. Primum enim nec florem, nec semen profert. Sed tertium illud è contra & flores & semen edit, quo fit, ut illud esse non possit, sed tertium, cùm omnibus in confesso sit, Dictamnum quod hoc tempore ex Creta in Italiam comportatur & flores, & semen gerere: quinetiam nec affirmari debere, ajunt, esse hoc Pseudodictamnum. Nam quum hoc in omnibus suis partibus primi generis Dictamno correspondeat, rectè sane quispiam censere poterit, neutiquam hoc flores proferre, nec etiam semen. Hæc Monachorum sunt argumenta, quibus probare nituntur, non solum me in censendo primi generis Dictamno plurimum à scopo aberrasse: sed quòd Dictamnum hoc quo passim pro genuino utuntur Seplasia, tertium illud sic geum, quod ex Creta quoque afferri scribit Dioscorides foliis sisymbrii æmulum.

Exploditur Monachorũ opinio.

Sed quàm infœliciter hoc sibi persuaserint patres, testatur apertissime Theophrastus, quippe qui libro nono capite decimo sexto de plantarum historia simulac de genuino Dictamno, & Pseudodictamno fusius egit, de tertio etiam scribens: Est, inquit, aliud quoddam Dictamnum veluti æquivoce appellatum: Nec enim speciem, nec vim habet eandem: quippe quod folio sisymbrii constet & ramis condatur majoribus, cujus usus cum aliis minime convenit. Quibus palam est prorsus hallucinari Monachos, quum communis usus Dictamnum folia sisymbrii non habeat, sed Pulegio majora, crassiora, tomento quodam, sive spissa lanugine obducta, gustu acri mordaciq́. Quæ quidem nota tantum tertio illi Dictamno reclamant, quantum genuino, de quo primo loco scribit Dioscorides, omnibus astipulatur modis. Sed depravata esse ea Dioscoridis volumina, quæ de floribus habent, ὅτι δὲ ἄνθος ὅτι καρπὸν φέρει nesciernnt Monachi, cum tamen ex Theophrasto comprobari possit. Quippe is loco superius citato de Cretensi Dictamno agens: usus, inquit, non ramorum nec seminis est, sed foliorum. Siquidem his verbis palam est, Dictamnum primum, & ramos & semen edere, quinetiam per consequens & flores, de quibus apertissime scribit Vergilius libro duodecimo Æneidos. Sed cùm magis deceat Monachos, Prophetas audire quam Poetas, Vergiliana illa Carmina silentio involvam.

Locus Dioscoridis restitutus.

Tu vero si Dioscoridis codicem suo pristino candori restitutum hoc loco habere cupis, ita rescribito. ὅτι δὲ ἄνθος οὔτε καρπὸν συμφέρει: id est, neque flos neque semen confert, scilicet, in medicamentis, ut inquit Theophrastus.

DAUCUM.

Inanis censura.

NOn parva profecto me redarguunt ignorantia in Dauci descriptione Monachi sua hac inani censura, quam ita describunt. In Dauci capite Matthiolus una cum aliis nonnullis perperam Dioscoridem interpretatur: siquidem in tertio Dauci genere rem omnem confundunt, quum primum hoc Anethi umbellam & semen ferre scribant: Deinde vero addant Pastinacæ umbellam, & semen cumino simile. Id quod evenisse scimus quorundam verborum causa, quæ hoc loco in Dioscoridis codice desiderantur. Patet menda ex antiqua Dioscoridis versione, quæ quatuor Dauci species habet, scilicet tertiam Anetho, & quartam Cumino non absimilem. Hæc omnia Monachorum sunt verba, quibus non in me solum, sed in cæteros quotquot sunt clarissimos Dioscoridis interpretes, imo in Dioscoridem ipsum invehitur: sed temere sane, & suo

Lib. 3. c. 69. Dauci species tres.

tantum futili consilio persuasi, quandoquidem nullus (quod sciverim viderimq́;) habetur Dioscoridis codex, nec manu scriptus, nec typis excusus, qui de pluribus quam tribus Dauci generibus meminerit. Nec plura quam hæc habent Oribasius & Serapio, qui ad verbum ex Dioscoride transcribunt. Quinetiam nec Avicenna plures quàm tres refert Dauci species, nec Arabs, vel Græcus alius, qui de plantis scripserit. Idcoque cur magis hisce discalceatis blateronibus credam, quam antiquissimis Dioscoridis imitatoribus, & ejus tam præclaris interpretibus, nihil habeo quod me tantillum dimoveat, eoq́; præsertim quòd antiqua illa Dioscoridis versio, quæ ad manus est, hos manifeste mentiri asserat: quandoquidem etiam hæc non de pluribus quàm de tribus Dauci generibus meminit.

SENA.

Zingiber cur Senæ admisceatur

AT quam nec sui se dissimiles præstant in Sena? Etenim quòd scribam Zingiber cum Sena miscere Mesuem, non solum ut ejus in dejicienda alvo roboretur facultas, sed etiam, ut ab ejusdem Sena noxa, quam illi idem tribuit Mesues, defendatur ventriculus, non parum me inscitiæ accusant Monachi, ac si Zingiberis ignorarem facultates. Namque quum ii perperam sibi persuadeant Zingiber nihil posse juvare ventriculum, nil magis Senæ admistum præstare posse putant quàm ipsius augere vires. Sed ii maxime decipiuntur, quum Zin-

Lib. 2. c. 154.

giber (Dioscoridis testimonio) non solum alvum leniter emolliat, sed etiam ventriculum juvet. Id quod tertio de Alimentorum facultatibus capite vigesimo primo testatur pariter Galenus.

ROSMARINUM.

IN Rosmarino nodum in scirpo quærentes, non parvo mihi vitio vertunt, quòd de tribus tantum generibus egerim, quum tamen tum Dioscorides, tum etiam Galenus quatuor fecerint Rosmarinis differentias, quinetiam quod perperam fœminam Libanotidem pro secunda specie reposuerim, eamq́; fecerim fruticosam. Quibus nil aliud sane fuerit respondendum, quàm quòd qui facile malignos hominum animos cognoscere cupiunt, eos intueantur, qui levi quacunque causa rixantur, perinde ac Monachi, qui calami nostri candorem, tam levibus cavillationibus; ac ridendis admodum censuris interturbare inficereq́; moliuntur. Etenim ubi affirmabam me vidisse, Venetiis primum Rosmarini geum, intellexeram quidem de utraque maris diffe-

Lib. 3. c. 72. Rosmarini genera.

rentia, quod pariter ambas maris plantas sub uno tantum genere comprehenderit Dioscorides, quum nulla inter ipsas intercedat differentia præterquam in semine: quandoquidem is in ipso capitis principio, duo, inquit, habentur Rosmarini genera: unum fœcundum, frugiferumq́;, alterum vere sterile. Quod vero in capitis ipsius processu pro frugifero genere utramque maris plantam intellexerit is, pro sterili vero fœminam, ii facile affirmabunt,

bunt, qui Dioscoridis lectione fuerint versati. Quibus cum palàm sit priora duo genera unum tantum Dioscoridis esse genus: quid Monachis mirum videri debet, si Dioscoridem imitatus ego pariter ex duobus illis unum fecerim genus?

PEUCEDANUM.

Peucedanum, quod legitimum sit, se jactant ex Hispania secum attulisse patres. Quoniam verò pati nequeunt, quod quispiam, præter ipsos Peucedanum adinvenisse scribat, non solùm negant me in Ananiensibus montibus invenisse Peucedanum, sed nec vidisse volunt. Qua in re palàm fit quàm inanis gloriæ cupidi, mecum contendant Monachi. Quippe quod haudquaquam pro certo affirmarim Ananiense Peucedanum esse genuinum, sed adeo Peucedanum suis notis referre, ut illud semper peucedanum existimem, quoad aliud sese mihi offerat, quod evidentioribus notis legitimum referat.

Castigatio.

LASERPITIUM.

His accedit altera ferè similis Monachorum calumnia, in qua etsi nihil deliquerim, non tamen sibi prætermittendum putarunt, quin hac etiam in re me reum facerent. De Laserpitio itaq; agentes, affirmant me contra Dioscoridis, & aliorum antiquorum sententiam, Laser pro planta, pro lachryma verò sæpè accepisse laserpitium. Sed quam iniq; me arguant patres, facilè testantur mei in Dioscoridem commentarii: quandoquidem ubi eo in loco ex meipso loquutus sum, nunquam æquivoce hisce usus sum nomenclaturis. Ideoq; mihi vitio vertere patres non debent, si interpres ille, qui Ludovici Romani peregrinationes Latinitate donavit, cujus verba ibi nobis allata sunt, plantæ nomenclationem pro lachryma perperam acceperit, quum id erroris illi, non mihi sit ascribendum. Sed profectò nesciunt quo cerruant impii, cùm à veritatis via semel aberraverint.

Calumnia. Calumniæ pulsio.

Castigatio.

EUPHORBIUM.

Postrema Monachorum objurgatio, ut omnium ineptissima, ita præ cæteris sibilo explodenda, quum diligentius videndum esse scribant, an Euphorbium, ut ego commentatus sum, ab Euphorbio Juba Mauritanorum Regis medico suam desumpserit denominationem. Qua in re mihi fortasse succumbendum fore putarent Monachi, nisi Plinius gravissimus author eorum retunderet temeritatem, ne dicam insaniam. Siquidem is lib. 25. cap. 7. invenit, inquit, & Patrum nostrorum ætate Rex Juba, quam appellavit Euphorbium medici sui nomine & fratris Musa, à quo Divum Augustum conservatum indicavimus. hæc ille. Sed jam me profectò tædet, imo potius pudet tam ineptissimis ac puerilibus Monachorum censuris longius respondere: Nam etsi plura quàm hæc in me scripserunt, tamen quum nihil frugis præter zizaniam inde colligi possit, meritò sanè cætera mihi despicienda duxi. Quapropter, quæ reliqua sunt tibi censenda relinquo. Etenim quum diutius jam sis in simplicium cognitione versatus, horum ignorantiam, & in plantarum historia inscitiam facilè per temetipsum cognoscere poteris, Vale.

Objurgatio sibilo exploden-da.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Francisco Melchiorio Medico,

S. P. D.

iteris tuis quas ad 11. Calend. Martias mihi publicus reddit veredarius, mirum in modum sum delectatus, quòd ex iis intellexerim quàm diligenter commentariorum meorum persequaris lectionem. Ego verò, quum pro ea paterna benevolentia, qua te semper complexus sum, summo semper sim desiderio, ut in dies hujusce medicæ materiæ peritior fias, non possum non lætari plurimum, ubi te intelligo nunc hisce studiis assiduam navare operam. Ideoq; prætermittere non possum quin te, quem ferè à teneris (ut Græci dicunt) unguiculis omni paterna pietate educavi, nunc plurimum horter, ut hoc tuum institutum ad finem usq; sequaris. In quo eò magis te promptum assiduumq; præstare debes, quòd jam mea consuetudine institutus, non sanè parum hac in re hactenus profeceris. Itaq; legas atq; iterum relegas, velim, lucubrationes illas meas, non modo ut inde aliquid quotidie addiscas, sed ut diligenter observes, an aliquid ibi invenias, quod minus rectè à me scriptum existimes. Non enim is sum qui mihi persuadeam, mea scripta usq; adeo esse elaborata expurgataq;, quin in aliquibus, imo fortasse in multis reprehendi possint, quum nihil perfectum, inculpatumq; præstare possint homines. Proinde nihil gratius mihi conferre poteris, quàm de his, à quibus tua dissenserit opinio, ad me sæpius scribere, quemadmodum nunc primum hisce tuis literis facere cœpisti: video enim ex iis quam diligenter Marcellum Dioscoridis interpretem, ac etiam eum sequutum Brasavolum in Hyperico à mea tuearis censura, qua eos redarguere non sum veritus, quòd de florum colore minus rectè interpretati sint Dioscoridem. Siquidem si hoc pacto tuum mecum exercueris ingenium, non solùm tibi ipsi plurimum profeceris, sed mihi etiam respondendi disputandiq; de his occasionem parabis. Scribis videri tibi Marcellum ipsum atq; etiam Brasavolum citra rationem omnem à me esse redargutos, quod interpretati sint in Dioscoride Hypericum album edere florem, quum tamen habeat Græcus codex Ἄνθος ἔχει μήλινον: id est, florem habet album. Ac ut non videaris ex te ipso asserere Μήλινον nil aliud quam album designare, Plinium in medium citas: quippe qui libro 35. capite septimo, de coloribus agens, Melinum quoq;, inquit, coloris candidi species est. Optimum ex Melo insula. Hac itaq; Pliniana lectione fretus palam esse arguis Marcellum, Brasavolumq; haudquaquam aberrasse, ob idq; immeritò à me esse redargutos. Quod sanè non parum contra meam faceret sententiam, si ita res se haberet ut tu ex Plinio tibi persuades. Cæterum non possum non mirari tuum de animi mei synceritate judicium, cùm certò scias ex longa, quam mecum habes, consuetudine, neminem solere calumniari Matthiolum: sed eos potius admonere, quos proculdubio deliquisse cognoverit. Sed non ob id

Hyperici flos qualis.

tibi succensere velim, quum fortasse potius discendi cupiditate motus, quàm redarguendi voluntate de re hac ad me scripseris. Hoc itaq; quum mihi persuadeam, paterne tecum agam. Ut autem animi mei synceritatem tantum à veritatis zelo commotam esse intelligas, & rationes, quibus inductus sum clarissimis illis viris contradicere, à veritatis scopo non abesse cognoscas, nec meam me fefellisse opinionem, scias utiq;, velim, nusquam aliud quicquam Dioscoridi designare Μήλινον *quàm luteum, sive aureum colorem: Album verò nequaquam. Quo quidem vocabulo in hoc significato usus est is, non solùm in Hyperico, cui proculdubio flores aureo sunt colore, sed in aliis fere innumeris plantarum floribus, qui nullo alio colore extant, quàm luteo: Id quod tibi palam fiet, & te à tua amovebit sententia, si in Dioscoridis codice Celticæ nardi, ranunculi, sertulæ campanæ, Heraclii, panacis, hieracii, peucedani, conyzæ, alterius nymphææ, buphthalmi, gallii, verbasci, thapsiæ, & aliarum plantarum quarundam historias perlegeris. Siquidem in omnibus hisce locis habet Dioscorides* ἄνθος μήλινον. *Quo sanè palàm est, nil aliud Melinum colorem Dioscoridi designare, quàm luteum: quum hæ singulæ plantæ, quas genuinas esse fatemur omnes, luteo aut aureo flore proculdubio habeantur. Nec his obstat tuis Plinii autoritas, qua fortasse deceptus est Marcellus: quandoquidem non denominat Plinius album illum colorem, quo suo ævo utebantur pictores à vocabuli significatione, sed à loco à quo advehebatur, nempe ab Insula Melo, unde selectissimus afferebatur in Italiam. Atqui Dioscorides non à loco, sed à malorum præsertimq; Cydoniorum aureo colore, quæ Græcis* Μῆλα *dicuntur,* Μήλινον *perquam rectè denominat. Quo fit ut non possim non demirari, Marcelli alioqui doctissimi viri, ingenium, quod in cæteris plantarum floribus, de quibus superius meminimus* Μήλινον *ubiq; luteum fuerit interpretatus, & quod in Hyperico suiipsius oblitus* Μήλινον *album reddiderit: quod etiam de Brasavolo dixerim. Etenim quum is amplum simplicium medicamentorum examen ediderit, nescio sanè quo pacto Græcum Dioscoridis codicem non inspexerit diligentius, vocabulaq; non expenderit, quæ ad plantarum, & florum colores spectant: quinetiam quod potius Marcelli lectionem sequi maluerit, quàm ad fontem vivum labia admovere: ex quo qui commode limpidam possunt haurire aquam, & ad rivulos inde manantes potius declinant, malo quidem consilio ducuntur. Hæc si diligentius expenderis, non solùm me legitimo jure cognosces accusasse Marcellum ac Brasavolum: verùm, & tu ipse facilè fateberis, me nulla alia de causa scripsisse id in clarissimos illos viros, quàm ut errorem hunc è medio tollerem: quinimo & eos ipsos accusare incipies, quos prius defenderas. Cæterum non ob id prætermittas velim, quin in posterum de aliis, quæ tuæ fortassis obstabunt sententiæ, ad me scribas. Hoc si feceris, erit mihi tam gratum, quam quod gratissimum: namq; ubi erroris conscium me advinuenero, fatebor id tibi ingenue, & posthac meipsum emendabo: ubi verò secus evenerit, provirili enitar, tam firmis meipsum tueri argumentis, ut non solùm tu posthac iis subscribere possis, sed & cæteri, qui tuæ potius sententiæ, quam meis astipulabuntur commentariis. Vale.*

Melinus color qualis.

Marcellus, & Brasavolus haud rectè defensi.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Hippolyto Brillo Medico,

S. P. D.

Probatur Guajaci ligni decoctum non esse indifferenter dandum Gallicâ lue affectis, & præsertim ubi biliosus fuerit affectus.

Postremas literas tuas reddit mihi Marcellus Capaunus Tergestinorum Præfectus, quibus antea respondere non licuit, quòd in conficiendo commentariorum meorum Indice plurimum sanè fuerim occupatus. Ex illis itaq; intellexi, quòd quum meum de morbo Gallico libellum nuper legeres, non parum fueris demiratus, quòd scripserim Guaiaci ligni decoctum nulla ratione convenire Gallica lue affectis, quæ cum flava bile complicata fuerit: quinetiam nec iis, quibus jecur fuerit præter modum biliosum. Cæterum quum tibi videatur mea hæc opinio non parum à veritate & ratione deflectere, decrevisse te inquis, exercendi ingenii causa contra sententiam meam non invalidis nunc disputare argumentis, quibus facilè speras a mea me amoturum sententia. Quod ut præstare videaris hanc in primis adducis positionem, scilicet, quod ea contraria sunt, quæ maximè inter se different, quæq; sese consumunt, ac invicem sese propellunt: sed ea qualitates, & quæ sunt in aqua in qua Guaiacum ipsum decoquitur, sunt omninò contraria. Nam illud calidis, siccisq; pollet facultatibus, hæc verò frigidis & humidis. Unde palàm est, magnas admodum inter Guaiacum & aquam haberi contrarietates. Quo fit, inquis, ut hinc facilè sequatur, quod hæ contrariæ facultates sibi adeo opponantur, ut necessario opus sit, ut altera alteram vincat. Atqui quum qualitates, quæ in Guaiaco habentur, minus validæ sint ac potentes, validiores aquæ vires superare non valent. Namq; Guaiacum (recentiorum medicorum testimonio) calidum est circa tertium excessum: Aqua verò (ut Aristoteles inquit lib. 2. de generatione) extreme habetur frigida. Quamobrem necessario fieri oportet, ut calidæ Guaiaci qualitates, à frigiditate aquæ superentur. Unde sequitur, ut Guaiaci ipsius decoctum potius ad quandam tendat temperiem cum humiditate quadam conjunctam, quàm ad aliam qualitatem quæ in calore exuperet. Quinetiam hoc idem fieri contendis, quod in decoquendo medicamento longè major sit aquæ portio, quàm ligni, quum unaquaq; Guaiaci libra in quatuordecim, sexdecimve aquæ libris decoqui soleat: quæ quidem aquæ quantitas ob frigidissimas, quæ ei insunt, qualitates, non mediocres possidet vires, quibus Guaiaci calorem mitigare, ac refrigerare possit: id quod pariter evenit in hordei decocto, aut cremore quem Græci ptisanam vocant. Etenim tametsi hordeum frigidum habeatur & siccum, ob aquæ tamen (inquis) in qua decoquitur, mistionem, sicca ejus facultas usq; adeo deperditur, ut ejus decoctum frigidum & humidum evadat: quo fit, ut febrientibus commodissime, ac admodum utiliter exhibeatur potandum, non solùm ad refrigerandum corpus, sed etiam ad febrilem calorem extinguendum. Quo argumento fieri idem in Guaiaco evenire asseris, quippe quod dum in aqua decoquitur, calidæ ejus qualitates ab ipsius aquæ frigiditate proculdubio superentur. Unde postea evenit, ut aqua in qua Guaiacum fuerit decoctum mede-

Prima contra Matthiolum positio.

rate

derate tum excalfacere tum exiccare possit. Deinde quum hac sola positione haud satis contra me dictum censeas, huic secundam annectis: quod scilicet in extremis, quæ in suis temperamentis æquales habentur, nulla prorsus resultet actio. Quandoquidem ubi hæc illam superare debeat, operæpretium est alteram, viribus esse altera longe majoribus: id quod ex Guajaco haudquaquam sequi potest, cùm longe satis superque fuerit comprobatum imbecilliores, minoresque ejus qualitates à fortioribus majoribusque in aqua permanentibus facile superari. Quibus apertissime cognoscitur, ac probatur, Guajaci decoctum non admodum excalfacere posse. Postremo inquis, quod si ex duabus positionibus concederetur prima, sequeretur ligni Guajaci decoctum biliosis haudquaquam dari debere, sed quum consequens sit falsum, habetur falsum & antecedens. Quòd enim consequens falsum sit, patet ex communi practicantium usu, qui indifferenter Guajaci decoctum propinant in omnibus corporum temperaturis. Id quod te frequentissime vidisse asseris tum Patavii, cum etiam alibi in quamplurimis, non solum lue illa Gallica affectis, sed aliis etiam diuturnis morbis, qui pro medicorum sententia Guajaci decocto sanati sunt. Quòd tametsi caliditatis aliquid possideat, attamen quantum videri potest plus satis juvaminis quàm læsionis semper afferre solet. Quibus palam est Guajaci decoctum in biliosis affectibus minime prohiberi debere. Hæc tua sunt præsidia, quibus putas meam te destruere sententiam. Sed animadvertas velim, me non esse rei Medicæ omnino imperitum, ideoque non tibi confidas oportet, quòd primus me invaseris: quippe quod ubi quis sibi diligenter prospexerit, raro adversis succumbit insultationibus. Cæterum, ut ad mea confugiam præsidia, inquam, positiones propositionesque tuas apud omnes tui similes videri forsan posse efficacissimas: sed ubi rectè iis mandantur, quibus optimus, & haud infectus fuerit gustus, illico ne tantillum quidem salis habere deprehenduntur. Tu (quantum video) elenchi tui fallacia me superare credideras. Atqui, ut videas à se non abesse Matthiolum, primi tui argumenti vim infirmissimam esse pronuncio, quòd pariter falsissimum sit fundamentum, à quo id proficiscitur.

Responsio ad primam.

Quandoquidem hæ primæ qualitates elementales (id quod quum te Medicum profitearis scire deberes) in unoquoque composito omnes simul habentur: ubi quanquam una plerunque aliam suis viribus nonnullis superet gradibus, non ob id tamen (ut tu perperam arguis) altera alteram destruit, nec à suo loco expellit. Quinimo potius evenit, ut hinc ea non solum resultent corpora, sed diu incorrupta permaneant: nec obstat quòd altera contrariarum qualitatum alteram viribus superet longe majoribus, & primum inter cæteras sibi vendicet dominium, à quo unumquodque compositum sibi nomen asciscit, vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel sicci à primo usque ad quartum temperamentorum gradum, prout una longe magis quàm altera in hac vel in illa exuperat qualitate. Quo fit, ut cùm tua quibus niteris fundamenta procul dubio falsa inanіaque habeantur, quicquid ulterius ædificaveris, destruatur, & ruat. Ad id autem quod dicis calidas qualitates, quæ in Guajaco sunt, frigidas aquæ vires nullo pacto vincere posse, quod illæ his minores sint, & longe imbecilliores, quodque aquæ quantitas Guajaci quantitatem plurimum exuperet, dicam (ut tuis omnibus respondeam argumentis) te satis negligenter perpendisse decoctorum omne genus, qualitates, ac vires.

Decoctorũ consid. non inutilis.

Quandoquidem si aqua (ut tu minus rectè tibi persuades) calidas vinceret superaretque medicamentorum, quæ in ea concoquuntur, qualitates, decocta procul dubio fierent temperamento proxima, vel potius ad frigidum, quàm ad calidum declinarent, si, ut putas, à majori aquæ frigiditate ac quantitate superari deberent, quo fieret, ut non incassum modo darentur in frigidissimis morbis ubi maxime calida medicamenta requiruntur, sed cùm non parva propinarentur ægrorum jactura, si tamen, ut quidam faciunt Pseudomedici, vel potius impostores, consentire non puderet, uno tantum medicamento unumquemque posse curari morbum, ut tu affirmare non vereris. Asserere enim non dubitas Guajaci decoctum indifferenter exhiberi posse tam in calidis, quam in frigidis morbis, vel temperaturis. Atqui quum hoc decoctum temperamento proximum feceris, nescio sane quo pacto tibi persuaseris, ut in frigidissimis morbis utiliter propinari possit, quum hujuscemodi affectus haudquaquam temperatis medicamentis vel temperamento proximis expugnari queant, sed iis, quæ plurimum caloris possident. Cæterum ut redeam unde diverteram, scias oportet, quòd dum Guajacum aqua elixatur, cum ejus calida siccaque qualitates in durissimo impacta sint corpore, non se permittit unita ipsa virtus ab aqua frigiditate superari. Etenim durum ubi etiam minoris fuerit quantitatis, facilius agit in molle, quàm è converso: Quinetiam aquæ qualitates ignium vi agitatæ, longe magis in auram resolvuntur, quam quæ in Guajaco consistunt, quod non aliam ob causam tam longa protrahitur coctione, quam quod facile admodum ejus qualitates ab eo separentur.

Guajacum lignum cur longa egeat coctione.

Adhæc facile probari potest, aquam in qua Guajacum incoquitur, non admodum Guajaci ipsius caliditatem alterare posse. Siquidem quam primum ipsa effervescit, ignem introducitur calor, & omnis ejus naturalis deperditur frigiditas, cujus illico sedem occupat fervoris ipsius auxilio calida ligni facultas, quæ quum subinde paulatim aquam in sui ipsius convertat naturam, prohibet etiam quod simulac refrixerit, ne expulso ignis fervore frigiditas unquam posthac introducatur. Quo fit, ut hujusce ligni decoctum perinde ac crudum lignum, vel etiam fortasse magis excalfaciat, ut postea non infirmis dicam rationibus.

Guajaci decoctum non minus excalfacere quàm ipsum lignum.

Quod autem decocta quælibet veras eorum quæ decoquuntur qualitates, facultatesque sibi asciscant, nec eas, (ut perperam judicas) ob aquæ frigiditatem vincant, & prorsus reddant imbeciles, facile probatur Aristotelis testimonio, qui libro 3. Meteororum cap. 4. tuam destruit sententiam his verbis: Coctio ab interiori humoris calore efficitur, & propterea, quæ in sartagine versantur, assari solent: ab igne enim mutantur, & afficiuntur: humorem autem in quo ipse calor versatur magis siccum reddit, quandoquidem illud ad se trahit: at id quod elixatur contrarium agit. Nam ex illo ipso humore calore, quem exterior continet humor, exprimitur. Hæc ille.

Decoctum quodlibet veras eorũ qualitates quæ decoquuntur sibi adsciscit.

Quibus palam fit ea quæ elixantur medicamenta, in liquorem cui incoquuntur vim suam transmittere.

Assata & elixa contrario modo se habent.

Ac hinc evenit quod ubi dulcis ac potabilis aqua in terræ visceribus calescit ferveque in metallis, metallicas asciscat sibi facultates, & ex frigidissima admodum calida cum actu, tum potentia fiat, id quod infallibili scitur experientia ex earum thermarum aquis sponte nascentibus, quæ aut sulphur, aut sal, aut nitrum, aut chalcanthum resipiunt. Ideoque rectè in hanc sententiam concessit Gal. lib. 1. de simpl. med facultatibus sic inquiens: quæ exacte ac syncera aqua est, si per bituminosa, sulphurosa, nitrosaque loca discurrens, substantiæ ejus aliquid absterserit, secumque traxerit, mixta jam est: multa enim est diversitas potabilium aquarum, & salsarum, & earum quæ sulphur aut bitumen, aut nitrum, aut chalcitim, aut Mysi, aut chalcanthum, aut (ut simpliciter dicam) quæ calidiorum

Aqua metallicis tadmista temperamentum permutat.

natura

natura medicamentorum gustu aliquid referunt. Inimica enim sunt omnes calidis nostrorum corporum affectibus, ex quo claret has omnibus facultatibus esse calidas. Hac omnia Galenus contra tuas objectiones tuumq; medendi usum: cùm asseras fœliciter dari Guajaci decoctum, quod calidum siccumque faciunt omnes in principio tertii excessus, Gallica lue affectu, quam biliosus foveat humor, & ubi jecur ipsum prater naturam fuerit excalfactum: quin etiam iis, qui simul cum hoc morbo marasmo etiam laberant, quum asseras indifferenter dari omnibus. Verum nunquam negaverim ego non posse secure propinari decoctum in biliosis temperaturis, ubi Gallica lues ab ipsa bile immutata non foveatur, sed ab alio quovis humore, quum morbi contrariis curentur, temperamentum vero similibus conservetur. Sed ubi biliosus fuerit affectus, calidis curare medicamentis extrema sane dementia fuerit. Adhac, ut omnibus tuis respondeam argumentis, dicam etiam, quod ubi scribit Aristoteles aquam ultimo excessu esse frigidam, ibi de aqua nostri usus non loquatur, sed de simplici, ac purissima aqua ut elementum purum, in quo nulla sit caterorum elementorum qualitatum admistio: quandoquidem nostri usus aqua neutiquam simplex fuerit, nec talis, cùm omnium philosophorum consensu cum cateris mixta sit elementis nec vacet terreis, aereis, ac igneis qualitatibus, ut Galenus testatur libro primo elementorum, & libro de ptisana, & pariter Averrhoes diversis in locis. Siquidem si nostri usus aqua frigida esset ultimo excessu, ut inquit Aristoteles, de simplici ac purissima aqua, proculdubio potantem interficeret, quum talis sit eorum facultas, qua extreme sunt frigida: extinguitur enim ab his naturalis calor, ut de Cicuta, & Meconio scripserunt fere omnes antiqui Medici. His itaq; cognosces quam frivolis mecum agas argumentis.

Decocti Guajaci temperamentum.

Responsio ad exemplum de hordei ptisana vel decocto.

Ad exemplum autem quod adfers de hordei decocto, quo probare niteris quod Guajaci qualitates aqua coctione reddantur imbecilles, nil aliud respondere possum, quam quod existimem te in non parvo versari errore. Etenim si diligentius, accuratiusq; expenderis, qua ratione velit Galenus hordei decoctum seu Ptisanam longe magis sitim extinguere quam simplicem aquam nostri usus, reperies sane scribere Galenum evenire hoc non quia in aqua deperdat hordeum dum coquitur siccam qualitatem, quam possidet, sed aliis verioribus de causis quas tamen quum medicum te profitearis, ignorare non deberes. Caterum quum apertissime cognoscam hac te prorsus nescire, audias obsecro, ut doctior paulo fias, Galenum de ptisana disserentem his verbis: Ptisana, inquit, sive hordei decoctum sitim reprimit ceu humidum, atque eandem (quamtumvis humiditate inferior sit) plus aqua compescit. Porro quod citius digeratur quod ob ejus lentorem firmam quandam habeat humiditatem, quodq; praterea frigida sit: Horum inquam, nomine febribus ardentibus accommodatissima est, nec ea tantum gratia quod his undequaque repugnet, sed quod è maxime coctilibus sit, atque in nulla non qualitate imbecillima digestuq; facilis, atque ob detersivam vim putridos succos lustret, semipnires autem concoquat. Hactenus Galenus. Cujus doctrinam si rectius expenderis, causas, quibus hordei decoctum magis refrigeret, & sitim extinguat quam aqua pura potabilis, facile cognosces, & tui erroris conscius fies.

Libro de Ptisana.

Ptisanæ facultates.

Ptisana cur febribus repugnet.

Hordei qualitates coctione non destruuntur.

Quinetiam illico conjicies hordei ipsius qualitates nulla destrui posse aqua elixatione, sed in ipso semper permanere decocto: id quod apertissime testatur Galenus, cùm dicit: Ptisana (quantumvis humiditate inferior est) sitim plus aqua compescit. Quandoquidem hisce verbis manifesto ostendit Galenus, non aliam sane ob causam ptisanam aqua potabili minus esse humidam quam quod in ea remanserit sicca hordei qualitas: quinetiam hoc idem ostendere videtur, cùm dicit, ardentibus febribus accommodatissimam esse ptisanam, non ea tantum ratione, ut his undequaque repugnet: id quod proculdubio indicat non undequaque ardentibus febribus repugnare ptisanam ob hordei tantum siccitatem, qua in ea permansit. Prater id quod in Ptisana, vel hordei decocto conservetur sicca hordei qualitas, idem maxime palam facit Galenus, ubi scribit ardentibus febribus etiam convenire ptisanam, quod sua detergendi vi putridos succos lustret. Etenim quum detersio in hordeo ab alia qualitate quàm à sicca esse nequeat, cogeris, velis nolis, mecum fateri hordei decoctum siccam ejus qualitatem sibi proculdubio ascivisse. Itaque dicemus unà cum Galeno, non ob id magis humectare ptisanam, quod aqua potabili sit humidior, sed quod humiditas, qua in ea reperitur ob lentorem qui illi inest, firmior sit, & magis permanens, quam qua habetur in aqua.

In Ptisana non deperditur hordei sicca qualitas.

Detersio in hordei decocto à qua fiat qualitate.

Cur ptisana magis humectet quàm aqua?

Aer magis humectat Ethica febre laborãtes, quam aqua.

Nec alia sane ratione fit quod longe magis ab aqua, quam aere humectentur Ethica febre laborantes, quanquam est aer sui natura humidior quàm aqua, quàm quod aqua humiditas firmior, crassior ac permanentior habeatur quam aeris: proindeq; primo canticorum dicebat Averrhoes: oportet autem te scire aerem esse humidiorem aqua, & quod aqua sit nihilominus in humectandis corporibus quibus obviat potentior quàm aer propter majorem substantia consistentiam.

Responsio ad secundã.

Quantum vero spectat ad secundam positionem, scilicet quòd ab his, qua aquali sunt temperamento nulla prorsus resultet actio, &c. nil aliud mihi respondendum videtur, quàm quòd cum iisdem confundatur argumentis, quibus primam, una cum consequentibus irritam fecimus, superfluum sane esset, ac tadiosum, hic eadem repetere argumenta.

Responsio ad tertiam.

Caterum ad tertiam in qua dicis (petendo id, quod est in principio) quod si concedatur prima duarum positionum, scilicet quod ea contraria sunt, &c. sequeretur, quòd in biliosis affectibus nullo pacto dari deberet Guajaci decoctum: sed quum consequens sit falsum, necesse est esse falsum etiam antecedens, quodq; falsitas palam fit ex medicorum practicantium usu, &c. Respondeo hac omnia non parum tua detrahere authoritati, quippe qui, spretis philosophicis rationibus, fallaci inhaseris experimento, quod tamen Hippocratis testimonio periculosum, ac fallax est, nisi ratione consistat. Atqui posteaquam hoc tantum te regis fundamento, fatear ego ingenue, quod nullum unquam viderim recte curatum simplici ligni Guajaci decocto, qui Gallica illa lue biliosa teneretur, quum tamen certo sciam innumeros Guajaci truncos, & corticis ejus quamplurimum non solum in lue illa, sed in aliis permultis diuturnis affectibus me fœliciter consumpsisse.

Guajaci decoctum quibus admiscẽdum in biliosis affectibus.

Cucurbitulas administrari non debere repletis corporibus.

Quod cùm exercitatissimi ac doctissimi Medici non ignorent, ubi coguntur in biliosa Gallica lue, vel ubi jecur nimia bile redundet, Guajaci decoctum exhibere potandum, majori aqua quantitate (ut tu faciendum putas) calidam ipsius non temperant qualitatem, sed aut intubum aut cichorium, aut buglossum, aut melopeponum, cucurbitarumq; semina admiscent. Siquidem horum frigida qualitates cùm permanentes sint, & ab aqua ascifcantur in qua decoquuntur, corrigunt temperantque calidas & siccas & Guajaci qualitates, unde postea fit, ut agri nulla percepta noxa convalescant. Sed non possum non mirari plurimum, quod hac te ignorare jam primum animadverto, quodq; tibi persuaseris Guajaci decoctum parum, vel non multum abesse à temperamento, cum non solum ex assertis rationibus, sed etiam gustu, quo fere solo medicamentorum qualitates cognoscuntur, quivis recte apertissime conjicere possit decoctum hoc usque ad tertium caliditatis gradum ascendere: id quod maxime palam facit acerrimum incendium piperi

fere

fere simile, quo fauces & guttur afficiuntur ex hujusce decocti potu: quinetiam & copiosissimus sudor, qui à potione illico fere in universo corpore emanat: Siquidem hæc fieri non possunt nisi ab acribus & calidis admodum medicamentis. Sed tu fortasse nunquam gustatu decocti ipsius vires explorasti, nec qua ratione tam abunde sudorem eliciat: sed de his satis. Quum autem plus otii nactus fuero, scribam contra tuam sententiam, cucurbitulas incisa scalpello cute administrari non debere, nisi prius purgatis corporibus; Mannam, Cassiam, & cætera clementiora medicamenta dari secure posse utero gerentibus quocunque tempore, nec esse præter Hippocratis institutum: Quinetiam Rhabarbari dilutum in biliosa Pleuritide recte sane ac nulla repugnante ratione à medicis nonnullis exhiberi. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Jacobo Bosello Utinensium Medico, S. P. D.

Disputatur quid Rhacoma apud Plinium, An Saccharum antiquorum nostrum sit Saccharum, & an pinguedo à frigido, vel ab humido generetur in animalibus?

Illud mihi dedit natura ingenium, hoc assignavit temperamentum, ut si quid mihi quandoque quispiam polliceatur, quiescere non possit animus meus, quousque, quod promissum est, fuerit consequutus. Ac eo magis longa dilationis mora angore quodam teneor, quo expectata rei major fuerit consideratio, majusque illius consequendæ desiderium. Ideoque vellem, ut in eo, quod mihi hinc proficiscens jam tribus elapsis mensibus pollicitus fueras, fidem tuam liberares (es autem pollicitus simul atque Utinum pervenisses, tuis illico pollicitationibus & nostris te satisfacturum desideriis) & te perquam maxime hortor, non quod de constantia, fideque tua dubitem (puto enim te hominem esse certissimum) sed quia incredibili cupiditate ardeo ejusce rei, quam tu mihi promisisti, ut longioris temporis mora non differas ad me scribere, tuam de Rhacomate sententiam ex Pliniana lectione depromptam. Cupio enim mirum in modum in re plantaria abs te doctior fieri, atque id, quod ante hac à nemine didicerim, tibi acceptum referre, ubi de Rha Barbarico (ut spero) plura fuero commentatus. Ego quidem, qui amicorum dilationes legitimis apud me impedimentis defendere soleo, id sanè moræ primo, nec tuæ adscribebam negligentiæ: nec imperitiæ, sed verebar ne ægrorum curis detentus, qui frequentiores, numerosioresque in æstate adesse solent, & longa temporis mora, hujusce negotii fueris oblitus: sed cùm nunc audiam ab his qui Utino Goritiam veniunt, paucos admodum nunc istic homines ægrotare, excusari nulla ratione potes, quod nihil tuarum literarum ad nos miseris, quibus aut te purges, aut tuis satisfacias pollicitationibus. Quo fit, ut non ab re esse putarim, si tibi negotium hoc iterum in mentem redigam. Meministi enim cùm hic esses & de Rha Barbarico simul colloqueremur, percontanti tibi, nunquid scirem unde Rha Barbaricum nomen hoc accepisset, respondisse, de nomenclatione hac nil aliud me exploratum habere, quam quod probatissimis scriptoribus, præsertimque Mesue posteritatis memoriæ fuerit commendatum: nempe quod a regionibus à quibus convehitur sibi nomen asciverit. Quandoquidem (responderam) non solum medicamentum hoc Rhabarbarum a Mesue appellari solitum, sed Rhascenicum, & Rhaturcicum, quod non modo ex Barbaria afferri soleat, sed à Turcis, & Sinis (ut puto) qui extrema India sunt populi: Cur autem fiat, ut id quod nunc ex India advehitur Barbaricum dicatur, illud in causa esse suspicabar, quòd scilicet, quum olim fortasse major ipsius quantitas ex Barbaria adveheretur, & ob id longè magis Barbarici nominis quam Indici, vel Sinici apud omnes invaluerit usus, nil mirum videri, si hac quoque tempestate aliis etiam è regionibus allatum perpetuo Barbaricum dicatur. Quibus te respondisse facilè memineris, me veram Rhabarbari nomenclaturæ originem ignorare, quæ non à Mesue, sed à Plinio petenda erat, quippe qui Rhabarbaricum Rhacomam vocans, id ingenti proventu una cùm Costo nasci scribit in quadam fluminis Gangis Insula, quæ Barbaria appellatur, unde tractu temporis factum est, ut ab Insula illius nomine Rhabarbarum posterioribus appellari cœperit. Hoc quum abs te audirem, quo Plinianæ lectionis exercitatiorem intellexeram esse neminem, loci videndi percupidus, illico Plinianum codicem coram afferri curavi. Atqui longè aliter invenimus de Rhacomate libro vicesimo septimo capite 12. scripsisse Plinium, quàm tu, vel tuiipsius, vel aliorum fortasse commento, narraveras. Siquidem nec India, nec Gangis, nec Insulæ, nec Barbariæ, nec quod una cùm Costo nascatur Rhacoma, ulla ibi Plinio fiebat mentio. Etenim ille de Rhacomate scribens plura quàm hæc non habet: Rhacoma affertur ex his, quæ supra Pontum sunt regionibus: Radix Costo nigro similis, minor, & rufior paulò, sine odore, calefaciens, & gustu adstringens: eadem trita vini colorem reddit ad crocum inclinantem. Hæc ille. Nec plura tunc in Pliniano codice de Rhacomate, quod Rhaponticum Dioscoridis intelligo, abs te inveniri potuerunt. Id quod tantum mihi tædii molestiæque attulit, quantum prius videndæ historiæ assequendæque doctrinæ conceperam voluptatis. Cæterum tu, ubi te captum agnovisti, ne fabulatoris crimen subires, non levibus sanè verbis affirmabas te hoc alicubi in Pliniano codice procuIdubio adnotasse, quamvis tunc non ita facilè id ex tempore reperiri liceret, pollicebarisque, quàm primum, Utinam venires domique, tuum inspiceres Plinium, illico de re hac ad me scripturum, & Plinii ipsius locum assignaturum. Sed cum tam longa expectationis abs te haudquaquam satisfieri videam, vel quod, ut antea dicebam, præterquam audieram ægrorum curis detinearis, vel quod malevolus fortasse quispiam è tuo Plinio aliquam exciderit paginam, non potui diutius tolerare quin ad te scriberem, ut fidei tuæ consuleres, & me hac spe frustratum non derelinqueres. Ego autem (ut ingenue fatear) etsi non parum Plinii lectione sim delectatus, non tamen usquam apud Plinium me plura de Rhacomate, & Rhabarbarico legisse recorder, quàm ea de quibus nunc superius diximus. Quamobrem jam primum abs te expectabo, aut novam hanc Rhabarbari historiam, aut non indignam tam longa mora, aut erroris excusationem. Erroris, inquam, quod verear ne id quod in Plinio te legisse putas, in alio fortasse legeris autore: vel ne Plinii lectio-

Rha Barbarici nomenclatio unde duxerit originem.

Rhacoma.

Rhaponticum Plinio Rhacoma dici.

lectionem cum Ptolomaei Geographia confuderis. Siquidem hic in quadam Indi fluminis Insula, non Gangis, quemadmodum perperam ex Plinio affirmabat, civitatem quandam non regionem describit, quae Barbaria dicitur. Atqui non ob id, nec ab illo, nec à quovis alio (quantum legerim viderimq́) scriptum esse reperio circa civitatem illam nasci Rhabarbarum, nec inde ascivisse sibi nomen. Quo fit ut a Mesue historia mihi recedendum non sit, quippe qui scribit Indicum Rha, Rhavetsceni, Mauritanis vocari, quòd à Sinis fortasse (ut praediximus) Indorum omnium ultimis ad nos convehatur: Barbaricum verò quod ex Barbarica afferatur regione.

Rhavetsceni.

Hinc itaq́, palam est hallucinari plurimum Ambrosium Calepinum municipem tuum, quippe qui non solùm Barbariam provinciam in Aphrica circa Carthaginem haberi ait, sed (ut Ptolemaeus scribit) esse etiam in Gange flumine Insulam quae Barbaria dicitur.

Ambrosius Calepinus notatur.

Quòd autem Rhabarbari nomenclatio à fabulosa Calepini Insula non duxerit originem, id apertißime testatur Mesues, quum dicat, Indicum Rha omnium esse optimum, & post ipsum secundum locum obtinere Barbaricum. Id quod proculdubio concludit, haudquaquam in India esse Barbariam, ut tuus somniavit Calepinus: cujus fortasse (ut diximus) lectione deceptus, in eam te adductum opinionem esse suspicor, ut id in Plinii Codice te legisse censeas, quod in Calepino illo tuo longè antea legeras. Verùm haec, ut à me obiter dicta recipias velim, non quidem affirmanter, donec praeter meam opinionem, rem hanc aliter se habere abs te factus fuero certior.

Saccharum

Sed ad Saccharum venio, de quo, cùm simul colloqueremur, contra meam disputabas sententiam, Saccharum nostri usus illud non esse Saccharum, de quo antiqui scripserunt. Cùm autem plura in contrarium adducerem testimonia, nil aliud respondebas, quàm quod de re hac plura contra sententiam meam esses commentatus, quae ad me mittere decreveras, ut iis perlectis ac degustatis, in tuam concederem sententiam. Quod si praestiteris, non parva cum gratiarum actione ea omnia tibi accepta referam. Sed nolim tuis consiliis tantopere confidas, antequam de his caeteri ferant judicium.

Pinguedo à frigiditate oritur.

Huc tiam accessit tertia de pinguedinis in animalibus generatione disputatio. Siquidem cum Galeni testimonio affirmarem pinguedinem, tam in homine, quam in caeteris animalibus à frigiditate et vi, fieri, ac cohaerere: id nulla prorsus facta distinctione, falsum esse pronunciabas. Quinimo etiam affirmabas haudquaquam à frigiditate fieri pinguedinem sed ab humiditate tantum. Quod cùm scirem Galenica doctrinae quàm maximè repugnare, & te haec omnia tradidisse oblivioni, praeterire quidem non potui, quin illico libros de temperamentis afferri curarem, ibiq́ in secundo tibi facilè ostenderem, quàm aperte contra tuam opinionem censeret Galenus his verbis: Quicquid in sanguine pingue, leve, & tenue est, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus verò servatur, cumq́ id venae extra se transmiserint, ubi in frigidas particulas incidit, quae generis membranae sunt, in iis concrescit. In partibus verò natura calidioribus, cujusmodi carnosae sunt, à calore ipso absumitur ac digeritur: nisi sicubi frigiditate temperamenti etiam vita indulgentior accedens ipsis carnosis particulis adipis aliquid allinat. Qua ratione etiam, quae hyeme delitescunt animalia non rarò inveniuntur adipe obesa: & foemina viris sunt pinguiores, quod scilicet foemina mari sit frigidior, & plurimum domi versetur. Hactenus ille.

Animalia quae hyeme delitescunt cur pinguescant?

Quam quidem sententiam paulò post ostendebam iterum repetiisse Galenum, ac postremo affirmasse in iis plus adipis reperiri, quibus plus frigidi inesset quàm humidi, & ideo adipem omnem ex ipsius habitus frigiditate progigni. Quae omnia tametsi tuae omnibus sanè modis refragabantur sententiae, his tamen haudquaquam acquiescere voluisti, sed Galenum dicebas ibi de ea tantum solida disseruisse pinguedine, quam Sevum appellamus, non de ea, quae carnosis in toto corpore partibus cohaeret: nec de adipe illa molli, quam in suibus, canibus ac ursis progigni videmus, quamq́ axungiam antiqui appellatam sciunt, cum revera haec duo adipis genera non à frigiditate sed ab humiditate tantum, & oriantur, & coalescant. His autem, quamvis etiam facilè respondere, tuamq́ cum Galeno opinionem destruere potuissem: ob temporis tamen angustiam id praestare non potui.

Boselli de pinguedine opinio explosa.

Atqui ne viderer quicquam à mea defecisse sententia, pollicebar per litteras te redditurum certiorem, in quàm magno versareris errore. Quamobrem cùm nunc primum à tuo hinc discessu ad te scribam, praetermittendum mihi non duxi, quin caeteris eas attexerem cum Aristotelis, tum Galeni sententias, quibus posthac tuam de adipe ignorantiam apertißime cognoscere valeas. Velim itaq́ scias proculdubio hallucinari eos, qui putant hoc in loco (ut tu tibi persuades) Galenum de solida tantum intellexisse pinguedine, cùm de omni pinguedinis genere absq́ ulla intelligat repugnantia. Quinimo potius de molli, quam de sevosa pinguedine intelligere videtur: Id quòd facile ex eo cognosci potest, quod hic Galenus de humano potius adipe, quàm de caeteris scribat.

Solidus adeps in quibus gignatur animalibus & in quibus axungia.

Quandoquidem, ut Aristot. lib. 1. cap. 6. de partibus animalium, ac pariter Galenus lib. 11. de simpl. medicament. facultatibus posteritatis memoriae tradiderunt, solidus adeps in illis tantum gignitur animalibus, quibus cornua insunt, & dentes in superiori mandibula deficiunt, cujusmodi habentur boves, caprae, cervi, arietes, & hujusmodi plura: mollis verò in his, qui utrinq́ dentati sunt, & cornibus carent, scilicet in hominibus, suibus, canibus, ursis, & ejusdem generis pluribus, quod haec humidiore, illa verò sicciore praedita sint temperamento, non quòd ob id differat adipum horum generationis causa, cùm revera solùm à frigiditate, tantorum autorum consensu, utraq́ fieri poßit, sine qua impoßibile est, ut sanguinis pinguedo è vasis ipsis egressa concrescere queat. Quae quidem pinguedo in sevum in iis animalibus coalescit, quorum sanguis fibrosior, & terrestrior fuerit, in aliis verò humidioribus in axungiam vertitur, & mollior, & fluxibilior evadit, ut iisdem in locis apertißime testantur Aristoteles, & Galenus. quorum verba hic afferre non libuit, ne longiori sermone tibi molestior essem. Caeterum quod is de molli potius intellexerit, maximè palam facit exemplum ab eo allatum eorum animalium, quae hyeme delitescunt, cujusmodi sunt ursi, glires, montani mures, meles, & alia pleraq́, quae tamen omnia quum sint utrinq́ dentata, mollem, non solidam generant pinguedinem, ipsamq́ copiosam, quod frigida admodum sint ob otiosam desidemq́ vitam, & somni longitudinem. Quòd deinde adeps ille qui una cùm carne in carnosis gignitur partibus, à frigido non ab humido fiat, facilè idem testatur Galenus, siquidem non solùm ejus testimonio, sed Physicorum quorumcunq́ consensu frigidi proprium est condensare, humidi verò dissolvere: quae quidem facultates quam sibi invicem repugnent, nihil mihi verendum est, quin tu à me excitatus jam recognoscas.

Cur in superiori cordis parte concrescat pinguedo, ac etiam in renibus plusquam in caeteris partibus?

Caeterum, ut ad tacitas etiam respondeam objectiones, quibus meam posses impugnare sententiam: si fortasse à me quaereres, qui fiat, ut supra cor in quo caloris nostri fons residet, & fervences admodum vitales hospitantur spiritus, generetur pinguedo, quae quandoq́ in superiori cordis ipsius parte non modica visitur, quum ne tantillum ibi quidem frigiditatis extet: quinetiam cur supra renes plus pinguedinis gignatur, quàm in caeteris corporis partibus, quum tamen hi plu-

plurime abundent calore? Ego illico tibi responderem, generari in superiore cordis parte pinguedinem ab aëris frigiditate, quem continuo inspiramus trahimusq́; in corpus ad refrigerandum vitales spiritus, & cor ipsum refocillandum: quandoquidem is ubi primum effluxit è pulmonum arteriis, illico superiorem cordis partem invadit, eamq; non mediocriter refrigerat. In renibus autem id fieri dicerem, quòd etsi ii calidiores sint, cum tamen suapte natura, quod aquosum in sanguine generatur, excernant ac trahant, nil mirum, si cum aquoso sanguinis excremento multum etiam pinguedinis ducant: quæ frigidis quibusdam membranis quæ ibi habentur inhærens, facilè in adipem coalescit, quæ cùm frigida sit, nec quicquam caloris, vel spiritus contineat, in causa sanè est, ut aucta ibi frigiditate ob copiosæ pinguedinis continuum accessum, adeps adipi concrescat. perinde ac aqua, quæ per glaciem excurrit, illico in glaciem concrescit. Postremò ne putes velim, adipem Galeno axungiam tantum vel mollem designare pinguedinem, sed omne indifferenter pinguedinis genus. Quippe is id apertissime ostendit libro II. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. At si voles crassam & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato. sicuti & pinguedinem appellari totum hoc genus licet. Sed de his fortasse plura quàm par fuerit. Quibus tamen, nisi potius pertinacia, quàm veritati fueris addictus, facilè quidem cognoscere poteris adipem quemcunq;, in quavis corporis parte genitum, à frigiditate, non ab humiditate coalescere: quin etiam inspicere quam longè a Philosophiæ scopo aberraverit opinio tua. Nec putes velim hæc ad te scribere Matthiolum tuæ impugnandæ doctrinæ ratione persuasum, cùm teipsum, tuamq́; doctrinam perpetuo, & laudaverit, & probaverit apud omnes: sed ut cognosceres hæc illum non ignorare. Interim ego tuas expectabo literas, sed velim, ut quemadmodum libere apertéq; nunc in te arguo, nunc tuis ipse respondeo objectionibus, tu quoq; par pari (ut ajunt) referas, ubi valentioribus firmioribusq́; rationibus & argumentis persuasus sententiam tuam defendere statueris. Vale. Goritii.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Juliano à Marostyca Medico,

S. P. D.

Disputatur an Turdi salubre præbeant alimentum.

Uum Lelium à Cusano, virum cùm nobilitate, tum ingenii præstantia clarum, simul in diuturna illo febre curaremus, & de victus ratione simul colloqueremur, egoq; turdos in cibum illi describerem, tu contra ab iis abstinere suadebas, Savonarolæ doctrina persuasus: quippe qui scribas (ut tu ipse affirmabas) Turdos quartanariis minime convenire, quòd crassum, atrabilariumq́; generent alimentum. Obiectio. *Atqui pluribus sane modis hac in re te errare animadverto. Primum quòd apud Savonarolam, quem tantopere sectari videris, nusquam reperio, turdos in cibis melancholicum gignere succum: deinde vero quod tuum hoc argumentum ne tantillum quidem Galenicæ doctrinæ resipiat, nec antiquorum quorumcunq; placitis adstipuletur. Legi cùm domum me recepissem Savonarolam tuum, qui tamen perperam Galeni verba accepit, nec plura quam hæc de Turdis scripsisse illum inveniro licuit his verbis annotata: Turdi, & Merulæ difficilis sunt digestionis, sed removetur hoc si ex jure pingui decoquantur: hactenus ille. Quibus palam est Savonarolæ ipsius testimonio Turdos concoctu tantum esse contumaces, non autem melancholicum succum gignere, imo si pingui è jure decoquantur optimum inde subsequi alimentum. Atqui alicei de Turdis videoscripsisse Galenum, quem minus rectè tum ille percepit autor, dum suam hanc ab eo depromebat doctrinam. Siquidem Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus ita de turdis nobis scriptum reliquit: Avium porro omnium genus, levissimum cibum præstat, si ad quadrupedes conferantur: in primis verò si ad suillam, qua non aliud facilè invenias, quod valentioris sit nutrimenti. Veruntamen eorum, quæ volatu fiunt, caro ob facilem concoctionem præcipuam laudem meretur, maximeq; perdicis, attagenis, columbæ, gallorum gallinaceorum, & gallinarum: turdorum verò, merularum, parvorumq́; passerum illis durior est: quas ipsas turturis, palumbi, anatisq́; caro duritie etiam superat. Hæc ille. Quibus omnibus palàm est, haudquaquam affirmare Galenum turdos concoqui difficulter, ut tum somniavit Savonarola, nec melancholicum, crassumve præbere alimentum, ut tuis ipsius inventione addebas, sed esse eorum carnem perdicis, attagenis, & juvenum gallinaceorum carnibus duriorem.* Savonarola taxatur. *Quòd etsi verum sit, non tamen sequitur esse verum, ut turdi devorati ægre difficileq; concoquantur. Etenim tametsi (exempli causa) hædina caro medicorum omnium consensu concoctu facilior est, quàm vitulina: non tamen ob id sequitur vitulinam carnem non concoqui facilè. Quomobrem hisce tum argumentis, tum testimoniis apertissime quispiam nosse poterit, quàm valeat apud Galenum Savonarolæ autoritas, cùm satis superq́; Galeni ipsius scriptis nobis fuerit comprobatum, turdos nec crassum præbere succum, nec ad concoquendum esse contumaces, sed contra potius concoqui facilè, & inculpatum præbere alimentum.* Responsio. Turdorum facultas. *Id quod lucidius ad clariorem hujusce loci expositionem lib. de cibis boni & mali succi idem testatur Galenus, sic inquiens. Cibi autem nulla omnino ex parte damnandi, neq; tenues, neq; crassi sunt, sed veluti in symmetria, omnisq; excessus mediocritate consistunt. Ejus generis panes optimi habentur, quorum confectionem libro primo de alimentorum facultatibus scripsimus. Præterea ex Gallinaceorum genere fœmina quidem & mares, ex avibus phasiani, perdices, attagenes, columba, merula, turdi, turtures, passerculiq́; omnes. Et libro de attenuante victus ratione. Ex piscibus saxatilibus, inquit, montanisq; aviculis, multum ac copiosum potes alimentum ad tenuantem victum accommodare, & ut ego judico, aves monticolæ, non modo quod aëris, sed etiam alimenti, quod nobis præstant, tenuitate antecedant, aliis avibus, quæ in locis aquosis ac campestribus degunt, sunt præferenda. Aviculas igitur, turdos, merulas, perdices, & reliquas id genus aves monticolas mandas licet. Abstinendum autem ei, qui attenuante victu uti volet, aliis avibus, quæ in locis aquosis vivunt. Hæc si rectè perpenderis per teto facillimè cognoscet*

gnosces, quantum non solum à Galenicis decretis, sed ab ipsa veritate tum desciverit Savonarola: quo postea fiet, ne illi in posterum tam facile credas. Cæterum si hisce allatis testimoniis rationem addamus, nemo qui sua mentis fuerit compos, negabit unquam eorum animalium carnes, quæ probatissimis vescuntur alimentis, & in optimis degunt pascuis, longe excellentius alere, quam quæ contrario modo se habent. Siquidem non aliam ob rationem Galeno improbantur, pisces, qui in fluminibus capiuntur, quæ magnas per civitates excurrunt, quàm quod putridis vescantur cibis, cùm in hujuscemodi flumina universa urbis latrina, ac immunditia confluant. Eadem sane ratione olim in cœnis vetabantur coturnices (ut Plinius est autor) ac etiam improbantur Sturni, quòd scilicet hi cicuta, illæ veratri semine alantur. Quapropter quum Turdi in eo habeantur volatilium genere, quæ optimis victitant cibis nempe ficubus, uvis, olivis, myrte & juniperi baccis, degantq; in montibus & vineis, ubi salubrior est aer, aliter sane ratio concludere nequit, quàm quòd Turdorum caro salubriter alat, ac nutriat. Postremo cùm turdos videamus canoras esse aves, id manifesto potest esse argumento, has melancholico succo haudquaquam abundare. Quod cùm non ignoraret Galenus de quartanæ febris curatione ad Glauconem scribens, volatilibus vescendum suadet, quæ boni succi sunt, & in paludibus non degunt. Quibus nemo inficiari debet, quinetiam ibi turdos concedat Galenus, utpote qui ubique eorum commendaverit alimonium. Sed cùm te sane noverim in medendis morbis optime exercitatum, quinetiam in Galenicis lectionibus assiduum, non parum quidem sum demiratus, cur a vivo fonte deflexeris ad rivulos, nisi fortasse, ut meam hoc modo experireris doctrinam. Quæ tametsi per omnia tuæ eruditioni non correspondeat, non tamen adeo tenuis est, ut putes me alimentorum omnium facultates ignorare. Vale. Goritia.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Jacobo Bosello Medico,
S. P. D.

Disputatur item de Rhabarbaro, Rhacomate & Sacchardo antiquorum.

Uod primum postulaveram, ut in his, quæ pollicitus fueras, de Rhabarbaro & Rhacomate tuam fidem liberares, ad id nihil mihi respondes, quod te tuum fateri errorem apertissime ostendit. Quo fit ut nunc facile cognoscam, haud meam me fefellisse opinionem, quòd putarim te à tuo Calepino esse delusum, quinetiam te plura tibi de re hac confinxisse, cum nullum Plinii de Rhacomate & Rhabarbaro testimonium afferas, nec ullum verbum facias de Barbaria Insula illa, quam in faucibus Gangis extare affirmabas. Ad hæc autem primum tibi respondendum fuerat, & deinde, si quæ reliqua scribenda afferendaq; videbantur argumenta, de iis posthac tibi agendum fuerat. Hæc itaq; decere virum peritum & compotem mentis videbuntur. Atqui tu nescio quo pacto tui oblitus, ne in hoc aberrasse videaris, novis quibusdam aliis argumentis pugnas, quib. fortasse putas meum adeo te occupaturum ingenium, ac illud à priori causa aversurum, ut nulla ejus posthac in me remaneat memoria. Astute sane ac prudenter medicaris, sed an recte syncereq; tu ipse tibi conscius es. Cæterum tametsi ipso jure novis hisce tuis argumentis me opponere non tenerer, nisi ubi prius debitum persolvisses, vel fassus esses mentis fortasse imbecillitate te esse deceptum: ne videar tamen ea, quæ recenter affers expavescere recusare sane non possum quin illis pluribus respondeam modis. In primis itaq; (ut rem ipsam statim aggrediar) scias velim, non fuisse tibi opus tantum temporis conterere in describendis tot autorum nominibus, qui de Rhabarbaro scripserunt, cùm proculdubio scires, te nihil ad me scribere, quod multo antea non noverim atq; sciverim, ut mei in Dioscoridem commentarii (quos te legisse non ambigo) apertissime attestantur. Ibi enim libro tertio de Rhapontico agens, ea omnia quæ nunc in medium affers, ac si abs te nunc primum nascerentur, & ea me docere velles, à me fusius descripta sunt. Deinde ad ea quæ dicis, non aliam ob causam te eos omnes attulisse autores, qui de Rhabarbaro scripserunt, quàm ut ostenderes illorum neminem haberi, qui de pluribus, quàm duobus Rhei generibus (ut tuis utar verbis) meminerint, & ideo hallucinatum esse Mesuem, quòd præter cæterorum sententiam tria Rhei genera descripserit, diviseritq; Barbaricum a Sinico, quæ quidem genera (ut tua fert opinio) nihil inter se differunt: respondeo te ipsum, non Mesuem mihi videri hallucinatum. Etenim tametsi, quotquot attulisti autores, ii duorum tantum generum Rhei meminerint, id sane haudquaquam impedire valet, quin hujusce medicamenti adhuc plura possint haberi genera, quum ii de pluribus meminisse nequiverint, quam de his, quorum notitia ad eos pervenit. Quo fit, ut hinc palam fit, quàm infirmis rationibus Mesuem impugnare contendas. At si hæc, quibus uteris, argumenta ita vera essent, ut tibi falso persuades, non minus aberrasse Paulum, Avicennam, Rasim, quorum patrocinio niteris, quam Mesuem, fateri cogeris. Siquidem cùm Dioscorides, & Galenus, qui in Plantaria facultate primas tenent, quinque alii omnes hanc docuerunt, nusquam de pluribus, quàm unius Rhei generibus meminerint. Et Paulus, Avicenna, Rasisq;, qui eos longe satis post tempore sequuti, Rhei duo fecerunt genera, Pontici videlicet, & Barbarici, nihil est quod impediat, quin velis nolis fatearis, hosce quoque magnos autores una cum Mesue aberrasse. Cujus manes si paulisper ad nos revocarentur, & abs te, ut ais, in judicium vocarentur, nihil mihi verendum est, quin longe plura acerbioraq; tibi responderet Mesues, quam à me hic breviter sunt allata. Quandoquidem diceret, quòd cùm is posterior vixerit, non solum non ignoraverit ea omnia, quæ iisdem descripta sunt autoribus, sed etiam quòd longe plura didicerit, legerit, viderit, invenerit ac comprobarit, quàm tu, qui tot secula post ipsum consenescis & hæc ignoras, eorum fortasse opinionem sequutus, qui nihil quicquam volunt nobis esse novum nihilq; antiquos latuisse, cùm tamen audacia hæc infelicissimè cesserit quamplurimis. Atqui (si vera fateri debeam) non parum sum demiratus, quod adeo tuæ fueris addictus voluntati, ut tam petulanti licentia hac in re ausus sis infidelitatis arguere Mesuem, cùm omnium rei medicæ studiosorum consensu nemo ante ipsum tanta fide ac diligentia scripserit de exoluentibus simplicibus medicamentis, quinetiam de compositis omnibus, quibus in morbis quibuscunque curandis quam felicissime utitur universus Medicorum cœtus.

Mesues defenditur.

Præterea,

Praeterea ad id quod ad me ſcribis, quod ſi Barbacia (ut mea fert opinio) extra Indiam eſſet, Meſues procul dubio defendi poſſet, & quòd libenter à me audires quo Geographo autore alibi eſſe Barbariam intelligam, hoc ſane reſpondendum videtur, quòd cùm ſatis ſuperque comprobaverim in meis in Dioſcoridem commentariis Barbariam antiquis dictam eſſe Troglodyticam Aethiopiæ regionem, non eſſe hic opus eadem repetere, ſed illuc ad meas te lucubrationes recurrere debere.

Barbaria & Troglodytica regio idem.

Quantum autem Aethiopia ab India diſtet, qui rem Geographicam intelligunt, tibi facile dicent: Quo poſtea fortaſſe fiet, ut non ſolum in hoc recognoſcas errorem, ſed etiam in eo, quod tam temere nunc primum afferas Barbariam, quam prius Gangis inſulam faciebas, regionem eſſe in Patala Indici fluminis inſula, contra Geographorum omnium ſententiam. Nam qui ſcribat in Patala, ſive (ut quidam vocant) Patalena eſſe Barbariam habeo profectò neminem. Sed ut adnotavit Ptolemaeus in alia ejuſdem fluminis inſula civitas eſt (quemadmodum antea ad te ſcripſeram) nomine Barbari, à qua Sini populi longius diſtant quàm tribus millibus & nongentis Italicis milliaribus.

Patula ſive Patalena ubi?

Nimirum (ut idem Ptolemaeus eſt autor) à faucibus Indi fluminis ad Sinos ſexaginta quinque intercedunt latitudinis gradus. Quibus palam eſt Rha Sinicum nullam cum Barbarico habere cognationem.

Rha Sinicū à Barbarico differt.

Siquidem quanquam concederemus, quod tamen non facimus, à Barbaria illa, quam tibi fingis tuæ tantum defendendæ opinionis cauſa, advehi ad nos Rhabarbarum, adhuc tamen in magno verſareris errore, cùm Sinicum & Barbaricum idem eſſe cenſeas. Ideoq; velim, ne poſthac ita mordicus teneas excogitatas à te tantum opiniones, ſed ut facilius veritati acquieſcas. Si verò ſecus feceris, & pertinaciæ potius, quàm rationi & veritati fueris addictus, nolim, ut ægre feras, ſi nihil de his tecum in poſterum conferam. Adhæc quòd Rhaponticum Rha Barbaricum non ſit, adeo nobis comprobatum eſſe ſcimus in commentariis noſtris in Dioſcoridem editis, ut opus nunc non ſit hic plura ad hæc afferre argumenta: namque id adeo palam fecimus, ut ſcripſerit vir quidam tempeſtatis noſtræ clariſſimus, extremæ eſſe dementiæ Rhabarbarum idem cum Rhapontico æſtimare.

Rha ponticum etiam ex India afferri.

Etenim non ſolum hæc radix ex Ponto advehitur, quo à Rha fluvio accolis apportatur, ſed etiam ex India, & Troglodytica regione, quam Barbariam veteres vocavere, ad nos defertur, argumento quòd quandoque eadem radix quam Ponticam vocamus, à Venetiis negotiatoribus inter Rhabarbarum Alexandria Aegypti allatum, quæ ex India, Arabia Aethiopiaque mercimonia deferuntur, reperiatur. Id, quod ſi neſcis, ſi voles, certiùs fueris facilè, ubi hujuſce facti negotiatores diligenter interrogaveris. Hoc itaque cùm non ignoraverit Myrepſicus ille Alexandrinus, qui tam diligenter ſcripſit de componendorum medicamentorum ratione, ubi catapotia quadam componit, capite 110. ad ventriculi, renum, & lienis affectus, Rhabarbarum & Rhaponticum admiſcet, tanquam diverſa medicamenta. Etenim cùm fruſtra (ut ait Ariſtoteles) fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora, non fuerat illi opus duo hæc admiſcere medicamenta, niſi magnopere virium facultate ea inter ſe differre agnoviſſet. Atqui ne ægre feras obſecro, ſi tecum verbis quadantenus amariuſculis de Rhabarbarico egi. Namque id amaroris in Rhabarbaricum ipſum potius quàm in Matthiolum tibi rejiciendum putarim.

Saccharum.

Cæterum cùm nunc de Saccharo mihi tecum diſputandum ſit, deguſtata dulcedine, facile hanc Rhabarbarici amaritudinem temperabis. Atqui jocis hiſce relictis ad Sacchari ipſius controverſiam me confero, in qua, ubi (ut ſpero) è tuis te dejecero præſidiis, mihi plurimum gratulabuntur amici. Siquidem, cùm ad me ſcribas, quaſi tibi infirmitatis conſcius, quòd ſi fortaſſe in Rhabarbarici examine tuas ſuperaverim vires, in hac ſecunda ſacchari cauſa te neminem agnoſcere, qui tuas poſſit vincere rationes, magno admodum honori mihi adſcribent omnes, ubi me etiam in hoc viciſſe intelligent, niſi id fortaſſe obſtet, quòd junior ſeniorem vicerit jam fatiſcentem. Ne autem diutius in hiſce immorer, ſermonibus, rem ipſam aggredior, & tua imprimis argumenta, quibus cum Avicenna tum etiam Raſis autoritate comprobare niteris, ſaccharum antiquorum à noſtro plurimum differre, infirma ſatis ac inania eſſe reſpondeo: eo ſanè argumento, quòd horum nemo Sacchari hiſtoriam deſcripſerit, quinetiam nec quo pacto illud à natura procrearetur, & hoc arte fieret.

Reprobatā de Saccharo antiquorum ſententia.

At quanquam ii de utroq; Saccharo ſcribunt, nuſquam tamen ſcriptum reliquerunt, quòd alterum ab altero differat, & in diverſis gignatur calamis: quinetiam nec quòd hoc è rore proveniat, illud ex arundinum ſucco exprimatur. Scripſerunt quidem de utroq; Saccharo hi antiqui patres, non quòd in diverſis natura calamis id gigni cenſerent, ſed ut poſteritatis memoriæ commendarent, Saccharum non ſolùm à nobis arte parari, tuſis, decoctis & expreſſis calamis, ſed etiam natura ipſius opera concretum in iiſdem calamis reperiri. Etenim ſi ſciviſſent ii, quòd Saccharum arte paratum aliud fuiſſet liquoris genus, aliud verò quod ipſa per ſe paravit natura, putandum quidem non eſt, quin hujuſce differentiæ meminiſſent, quemadmodum ſequenti capite ſilentio involuere noluerunt, quæ inter hoc & Saccharum Albaſer ſive Haoſcer intercedit, differentiam, dum hujus hiſtoriam deſcripſerunt. Scribit Dioſcorides Elæomeli in Palmyris Syriæ è trunco cujuſdam arboris per ſe manare: verum eſſe etiam homines, qui ut plus liquoris conſequantur, arboris cortices tundant, & prelo liquorem exprimant.

Lib. 1. c. 31.

Præterea de papavere agens Opium ſcribit è vulneratis capitibus guttatim prodire.

Lib. 4. c. 6.

Atqui non deeſſe etiam ſubjungit, qui papaverum ipſorum capita unà cum foliis contundant, premantq;, deinde & ita plus liquoris accipiant: ita etiam Caphuræ duo genera recenſent Arabes, alterum ſua ſponte natura exiliens, erumpenſq; gummi modo, alterum arte exemptitium haudquaquàm pellucens.

Caphuræ genera duo

Reſina è Pinu quanquam per ſe facilè diſtillat alba nitidaq;, vi tamen ignis pix nigra copioſior fluit. Quo fit ut mirari non debeas, ſi iiſdem è calamis, qui olim Saccharum per ſe fundebant, antea quàm ars naturæ opus præoccupaſſet, nunc hominum induſtria exprimatur, ut inde longè major accedat proventus. Cæterum videtur ab omni ratione alienum, quòd abſq; ullo autorum teſtimonio, ulla re conjectura ſibi perſuaſerint quidam, quos te ſecutum video, Saccharum, de quo Græci meminere, è rore concreviſſe, cùm tamen ſciant, illud in calamis reperiri, & quod è calamis noſtrum exprimatur. Ad id autem, quod inquis ſcripſiſſe Dioſcoridem, Galenum, Plinium, Saccharum mel eſſe in calamis concretum, quodq; ſi mel eſt, & mel (ut Galenus inquit lib. 3. de alimentorum facultatibus) nec ſuccus ſit nec fructus, nec pars alicujus plantæ, quomodo fieri poteſt, quòd hoc mel arundinum ſit ſuccus: reſpondeo: quòd Galenus hoc in loco de illo tantum ſpeciatim ſcribit melle, quod apum artificio conflatur.

Galeni ſententia declarata.

Siquidem cùm ex plantarum floribus ſuum mel colligere apes, quinetiam ex herbis ipſis omnibus palàm ſit, ne fortaſſe cenſerent homines, mel ex ipſis plantis provenire, rectè nos admonet, non eſſe mel illud aliquam plantæ partem. Cùm itaq; de apum melle ibi tantum intelligat Galenus, non autem de Saccharo, quod à dulcedine mel impropriè appellarunt antiqui, antea quàm proprium aſcriberent illi nomen, non eſt quod tuis ſubſcribam argumentis. His alia etiam accedit ratio, quæ nòn parum contra te pugnat. Namq;, cùm dicat Galenus

Saccharum est mel in arundinibus concretum, & nil aliud affirmet, hoc, quàm Saccharum esse mel arundinum, facile palàm est hujusmodi mel nil aliud esse, quàm plantæ partem: cùm mihi haud verendum sit, quòd si scivisset Galenus Saccharum illud mel esse aereum, quin & hujusce mellis historiam ita facilè silentio involuisset, quemadmodum nec aerei mellis, quod manna posteriores vocaverunt, historiam non reticuit. Etenim si hac idem non ignorasset Galenus, facilè scripsisset & Saccharum mel esse aereum, cadens super calamos ibiq; concrescens: nec pariter scripsisset Plinius Saccharum reperiri in arundinibus gummi modo concretum, id quod etiam scriptum reliquit Avicenna. Is enim cùm non ignoraret, Saccharum non solùm arte fieri, sed sua sponte gummi modo resudare, assumptum quidem ait, sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Hinc itaq; palàm fit, de hoc melle haudquaquam intellexisse Galenum, & quòd impropriè Græcis Saccharum hoc mel fuerit appellatum, quemadmodum & Saccharum nostrum, quod à calamis exprimitur, mel cannarum impropriè appellant Mauritani. Impropriè, inquam, quòd hoc ex rore, ut genuinum mel in aere non consletur, sed ex arundinum medulla exprimatur. Sed mel etiam ferre arbores apertissimè testatus Strabo libro 15. de Indicis arboribus scribens his verbis: Refert Aristobulus, arbores ibi esse non magnas, quæ magnas siliquas ferunt denorum digitorum mellis plenas. Quinetiam jam omnibus notum est gingiber, quod conditum ad nos India mittit, nullo alio asservari liquore, quam siliquarum melle, quo etiam myrobalanos, myristicas nuces, & alia quàm plura condiunt ac præservant. Sed an quid pluribus de his disputandum, cùm multorum testimonio jam notum sit in Insulis, quas Cannarias, & divi Thomæ appellant, in iisdem sanè calamis, à quibus Saccharum exprimunt, illud etiam per se gigni, & aperto arundium latere manare, & gummi modo coalescere? Quibus facilè subscribunt ii, qui hoc ævo in Indiam navigant. Etenim ad Bathecalem Indiæ urbem, jam vendi affirmant. Dicas itaq; obsecro, quid ad hæc respondebis? Nenne Galenum duces perversissime abs te, contra historiæ hujusce veritatem esse allatum? Aut fatearis hoc necesse est, aut aberrasse Galenum. Atqui ego non Galenum, sed Bosellum aberrasse non ambigo.

Arbores in siliquis mel ferentes.

Saccharum nostro etiam ævo sua sponte in calamis concrescit.

Cæterum quanquam hoc tantum argumento te omnibus jam defecisse viribus agnosco, nolim tamen te prius dare manus, quam tua omnia superaverim præsidia, quæ adversum me habes. Cùm itaq; scripserim contra sententiam tuam, cum Saccharum unà quorum salis modo fuerit durum lapidosumq; fieri haudquaquam posse, ut manna vel roscidi mellis fuerit materia, eo argumento, quòd nusquam visa sit manna vel roscidum mel, quæ super plantas, vel alia salis modo obdurescerent, vel potius à sole contacta liquescerent, illico mihi objicis hoc esse falsum, & à Strabonis sententia, cui plurimum addictum videris, alienum. Siquidem cùm scribat is, quod super folia arundinum, non quidem super ipsa arundine Saccharum reperisset antiquitas, facilè palam fit, non manasse id ex arundinum medulla, sed super foliis è rore melleo provenisse. Ut autem firmius tuam hanc fulcias opinionem, illud etiam addis, quod quamvis è rore in manna gignatur, nihil est quòd prohibeat, quin concrescere possit salis modo, cum in calidissimis fiat regionibus, ubi vehementissimo solis ardore non magno sanè negotio salis modo obdurescit; itaq; eò magis tibi persuades, quod non parum ad hoc conferat foliorum arundinum adstrictoria vis, ac pariter desiccans. Nec his obstare putas, quod manna, quæ in Europa nascitur, ad tam solidam non concrescat duritiem, cùm id aeris & cœli nostri clementia evenire non possit, cumq; non colligatur ab arundinum foliis, sed plurimum inveniatur super lapides, rareq; super cæterarum plantarum frondibus. Hæc tuæ sunt partim objectiones, partim responsiones, sed profectò non vides, quàm sensibus pateant meæ rationes, quæque tuæ contrario modo se habeant, cùm tantum sint conjectura & tuæ ipsius inventiones. Quæ quidem si veris niterentur rationibus vel probatissimorum auctorum testimoniis, non solum viriliter mecum pugnare videreris, sed longe magis ingenium mihi excitares. Atqui cum tam retusis utaris suffragiis, non magno sane studio ea comprehendam.

Objectionum confutatio.

Cæterum ne fortasse putares hisce verbis timorem tibi incutere velle, videas, obsecro, quam perversè Strabonis testimonium in medium attuleris, siquidem is (quod viderim, legerimq;) nusquam scriptum reliquit super arundinum foliis coalescere Saccharum, sed ibi arundinem mel sine apibus gignere, his verbis: Εἴρηκε δὲ περὶ τῶν καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μέλι μελισσῶν μὴ οὐσῶν, ὅτι γὰρ δένδρον εἶναι καρποφόρον, ἐκ δὲ τοῦ καρποῦ μέλιτος, id est, dixit, etiam arundinem mel sine apibus gignere, & cum non sit arbor fructifera, ex fructu tamen ebrium facere. Hæc ille. Quibus apertissimè probatur contra tuam sententiam, non in arundine, sed ab arundine gigni Saccharum illud, quinetiam & illius esse fructum. Adhæc in magno te versari errore animadverto, ubi ais roscidum illud mel, quod super calamis durum salis instar invenitur, siccari ac concrescere ob ingentissimos Indiæ calores, quinetiam quod super arundinum foliis subsidat, &c. Quandoquidem hoc totum contra teipsum pugnat argumento, quod cum in tepidioribus climatibus roscidum mel, quod in mannam concrescit, facilè evanescit, quamprimum aliquandiu à sole illustratur, ac calescit, id quidem longe magis fieri necesse est, ubi solares radii calore longe majori regiones exurant. Sed & illud ab omni philosophia & ratione videtur alienum, quod roscidum mel multo magis concrescere possit super arudinum foliis, primo tantum excessu siccantibus, refrigerantibusq;, quàm super lapidibus, à quibus manna (inquis tu) plurimum legi solet. Siquidem cum lapides frigidiores sicciores q; sint, quàm arundinum folia, ut ubi à sole excalfacti fuerint, quicquid humidi accedat facile siccent, intelligere sane potes, quam tua valeant argumenta. Quinetiam illud, utpote falsum, explodendum videtur, quod manna longe minus cohæreat arborum frondibus quam lapidibus. Etenim præter id quod omnes contra sententiam tuam affirmant, qui à Calabris ad nos mannam deferunt, tibi maximè refragatur Gal. quippe qui lib. 3. de alim. facult. ex arboribus substratis pellibus à pastoribus legi mannam, non ex lapidibus affirmat, id quod etiam Athenæus ex Amynta libris testatur, libro 11. capite 18. Ἀμύντας ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τῆς Ἀσίας σταθμῶν περὶ τοῦ ἀερομέλιτος καλουμένου διαλεγόμενος γράφει οὕτως· σὺν τοῖς φύλλοις δρέποντες συντιθέασιν εἰς παλάθης Συριακῆς τρόπον πλάττοντες, οἱ δὲ σφαίρας ποιοῦντες, καὶ ἐπειδὰν μέλλωσι προσφέρεσθαι ἀποκλάσαντες ἀπ' αὐτῶν ἐν τοῖς ξυλίνοις ποτηρίοις, ἃ καλοῦσι ταβαίτας, προβρέχουσι καὶ διηθήσαντες πίνουσι, καὶ ἔστιν ὅμοιον ὡς ἄν τις μέλι πίνοι διεὶς, τοῦτο δὲ καὶ πολὺ ἥδιον, id est Amyntas in primo de ponderibus Asiæ, de melle aereo vocate disserens, sic scribit: Unà cum foliis demetentes, ea ratione, qua in Syria ficus certis ordinibus sibi mutuo incumbentibus asservari solent. Alii autem in pilas redigentes componunt. Ubi autem jam offerre oportet, decerpta inde parte, in ligneis poculis, quæ tabatas appellant, prius rigant, mox percolatum bibunt, & simile est, ac si quis mel dissolutum bibat: hoc verò & multo dulcius est. Hæc ille. Præter id quòd scripserim ego Saccharum antiquorum nunc ad nos deferri, quòd modo arte fiat, & calami quotannis excidantur, quodq; hæc vindemia eveniat, ne adulta jam arundines & Sacchareo liquore præ-

prægnantes à quibus, non à juvenibus, Saccharum gummium modo antiquitus manare solebat adeo frequentes habeantur: Tu quidem hisce meis argumentis illico reclamas, & ea sane plurimum veritati refragari affirmas. Ideoque rationem à me expostulas, qui fiat, ut magis ab adultis quàm à juvenibus calamis fundatur succus, quum tamen hi teneriores, cariores, & succo turgentiores habeantur, quàm qui consenescentes in dies ficciores macrioresque evadunt. Ut autem hasce tuas conjecturas magis tueri videaris, addis minime dubitandum esse, quin Indi antiquitus etiam è concisis & decoctis calamis Saccharum expresserint, ideoque id in causa non esse, quòd antiquorum Saccharum ad nos convehi desierit. Nam quum (ut asseveras) præclarissimorum autorum testimoniis satis superq; fuerit comprobatum, è calamorum radicibus Indos semper dulces elicuisse liquores, id facilius è calamis qui statim ad manus erant, elicere potuerunt, quàm fodiendo humum tam ingentium arundinum radices extirpare, quæ quidem (ut Strabo & Solinus testantur) tricenum, quinquagenumve passuum longitudine, tanta verò crassitudine, ut quibusdam diametrus sit ternum cubitorum. Hæc itaque sunt quæ adversum me scripta habes argumenta. Quibus respondeo facile magis esse rationi consentaneum succo prægnantiores esse adultiores arundines, quàm quæ annuatim proveniunt & exciduntur. Siquidem hæ dum crescunt majorem humoris partem in suum ipsius augmentum assumunt, ut apertissime videmus in omni arborum genere, quæ dum adolescunt, usque ad quendam temporis terminum, nullos ferunt fructus, quos si ferunt simulac aliquandiu adoleverint, paucos admodum eos esse cernimus: quippe cùm continuo crescant, major humoris pars quam è terra assumunt, in earum transit alimentum, quod vegetabilis administrat facultas ad corporis incrementum. Ac hinc fit, quod omnes quæcunque extant arbores fœcundiores sunt, quum ad consistentiam usque pervenerunt, quàm antea. Etenim cùm tunc crescere desierint, nec subinde augmento opus sit, necesse sane est, ut id alimenti, quod prius ad hoc munus conferebat natura, aut ad fructuum generationem se recipiat, aut per corticis rimas egrediatur, aut per insensibiles digeratur vapores. Videmus enim aperte, quòd resiniferæ plantæ omnes, cujusmodi sunt abies, pinus, larix, & id genus aliæ quinetiam gummiferæ, ut amygdalus, prunus, cerasus, resinam aut gummi haudquaquam fundunt dum adolescunt, quemadmodum etiam in animalibus videmus. Idem quoque palam est ex iis arboribus, quæ perpetuo fructificant, fructusq; in tertium ac quartum annum ferunt, cujusmodi sunt aurantia, & medica malus. Harum enim plantarum fructus succi multo pleniores sunt ac suaviores quam qui annuatim decerpuntur; Id quod te ignorare magnopere demiror, cùm & Philosophum te, & medicum profitearis, & idem scribat Theophrastus lib. 6. c. 16. de plantarum causis sic inquiens: Ubi plantæ in longitudinem augeri cessarunt, crissari deinde dilatariq; incipiunt, sicut etiam animalia. Eadem causa est & quamobrem tædam picemq; aut resinam nullam penitus novellæ arbores habeant. Alimentum enim totum ad incrementa, fructificationemq; absumitur. Quippe postea in tædam vertuntur, atq; omnino fructibus illum destinatum humorem magna parte usurpant. Tunc enim velut sordes naturales quædam hæc relinquuntur, cùm vis augendæ longitudinis destitit, & radix atque universa arbos plus roboris capere inceperit. Hac itaq; ratione plus Sacchari reperietur in arundinibus, quæ pluribus creverunt annis, quàm in iis quæ unius tantum anni spacio feruntur, nascuntur, crescunt, secantur, premunturq; deinde antea quam consistant. Adhæc an Indi etiam antiquitus è Sacchariferis arundinibus, quæ nobis Saccharum ferunt, idem pariter expresserint, an non, mihi nunc disputandum non est, quod nihil nostro conferat colloquio. Atqui jam, id sane non reticebo, quod etsi tibi concederemus, quod non facimus, Indos antiquitus etiam arte parasse Saccharum, id tamen adeo exiguum fuisse diceremus, quod usq; ad Dioscoridis, Galeni & Pauli tempora, nihil illius ad nos convehebatur. Cujus rei magnum nobis potest esse argumentum, quòd longe numerosiores ea apud Indos haberentur arundines, quæ illæsæ adolescerent, quàm quæ quotannis secarentur. Nec hic obstat Strabonis & Solini autoritas, quam in medium affers, cùm non reperierim apud Strabonem, nec alium quenquam, ex illarum ingentissimarum arundinum radicibus Indos unquam expressisse Saccharum, sed nascibas in aquis & ibi tantum ob cœli soliq; naturam, arborum radices & præsertim arundines esse dulces, aqua a solibus tepefacta, tam cælesti quàm fluviali. Siquidem (ut ipse inquit) ea quæ apud alios & fructuum & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est, quæ tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea quæ per ignem fit. Atqui hoc posteritatis memoriæ haudquaquam commendavit Strabo, ut nos admoneret, ex hisce radicibus apud Indos Saccharum fieri solere, sed ut regionis illius dulcedinem narraret, quanquam ille hanc de tam ingentibus Arundinibus historiam potius fabulosam, quàm veram censere videatur, quemadmodum & Plinius. Cæterum si hæc vera sunt, potius credendum est (ut Lucan. inquit) quòd ex hisce arundinum radicibus succum extraherent ad potiones parandas, quàm ad Saccharum conficiendum, præsertimq; cùm in Syria, Cypro Creta, Sicilia & in aliis sacchariferis insulis, unde nunc Saccharum ad nos convehitur, ex arundinum medulla, non ex radicibus exprimatur. Præterea ad Isaaci autoritatem, quem scripsisse inquis in antiquis arundinibus non inveniri Saccharum, respondeo, me haudquaquam de valde vetustis & caducis intellexisse, sed de his, quæ ad consistentiam usque crevissent, quanquam id in meo Isaace nusquam profecto reperio. Quo fit, ut mihi persuadeam te fortasse in hoc esse delusum, perinde ac de Rhacomate in Pliniana lectione. Ad ea autem, quæ objicis, quod si Sacchari historia apud antiquos ita se habuit, quemadmodum à me describitur, illud te plurimum demirari, quòd id concreti liquoris Pontica nuce non esset major, cùm tamen aliarum arborum resina ac gummi portiones quantitate longe majori reperiantur, nil aliud tibi respondendum succurrit, quam ut naturam ipsam consulas. Nullus profecto mortalium novit hæc, præter illam: Insit enim illa, quatenus ei libuit, sui unius unicum exemplar, auter, sequestra, hera, administra eadem, nullius indiga, non precarie, non coacta, non impedita. Hanc si consulas, non solum hosce tibi dissolvet nodos, verumetiam dicet, quamobrem eam ingenti mole creavit Elephantes, tamque minima formicas. Atque si cum natura de his colloqui non possis, & mihi dixeris tu quamobrem lentiscus raro mastichen faba majorem gignat, cùm tamen arbor sit non infimæ proceritatis, cur ab arbore, cujus umbra centum obteguntur homines, caphura portiunculis non emanat amygdalæ nucis majoribus: cur longissima Cyparissus adeo exiguum semen gignat, ut fere oculos fallat: quinetiam cur cucurbitarum, melopeponumque planta tam ingentes ferant fructus, cucumerum vero his longe minores, ego posthac tibi facile aperiam qui factum sit, quod Sacchari illius particulæ nucem Ponticam magnitudine non excedant. Dicis postremo, quòd saccharum apud antiquos tantum medico fuit usui, in cibis vero nunquam, putasque hoc argumento aliquid etiam contra meam te afferre sententiam, quum nostris plurimum veniat in culinarum usum. Sed hæc satis ridenda videntur. Etenim & si

Arundines miræ magnitudinis.

Arbores quo tempore fœcundiores.

Arbores Indiæ omnes radicibus dulces.

id Plinii testimonio in suam contuleris opinionem: ego tamen Strabonem adducam, quippe qui scribat ex arundinum Sacchar o homines ebrios fieri. Id quod manifesto est argumento, in potionum concinnamentis etiam antiquos suum audidisse Saccharum. At si responderes, quòd de cibis, non de potibus fuerit loquutus: dicerem ego id evenisse, quod Saccharum non curaverit in cibis addere antiquitas, quemadmodum nec Medica mala, nec alia complura: ac etiam fortasse ob ejus penuriam, quæ fiebat, ne vix ad medicamenta sufficeret, id quod tunc ad nos conferebatur. Possem & alias afferre rationes, sed cùm satis superq; dere hac mo dixisse putem, & jam fore in volumen excreverit epistola, ea quidem silentio non ab re involvere libuit. Eoq; præsertim, quòd in meis in Dioscoridem commentariis adeo Sacchari historiam expenderim, ut nullus relinquatur dubitandi locus, quin veterum Saccharum ab iisdem resudarit calamis, è quorum medullis nostrum conficitur. Verùm si his satisfactum tibi non sit, mannam, quæ quotidie uteris, accipito, & vehementissimis solibus exponito, vel in furnum conjicito. Id si feceris, nihil mihi verendum est, quin illico palinodiam sis moditaturus. Cæterum putarim de pinguedine te tuas ad me scripturum defensiones. Verùm cum videam illa omnia te negare, quæ Geritia non solum contra meam, sed adversus Galeni sententiam afferebat in medium, ne testes habeam, quorum præsidiis uti possim, id conscientia tua ponderandum relinquam. Sed cùm sciam de pinguedinis origine cum Paulo Regolino viro doctissimo, collega tuo, te sæpius habuisse sermones, facile ab eo resciam, an plus mihi quàm tibi credere debeam. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Joanni Francisco Nascimbeno,

S. P. D.

Agitur de Resinis omnibus, quarum meminere Dioscorides & Galenus.

Uum eo natura sim ingenio, eaq; perpetuo voluntate, ut ubi studiosus quispiam, medicæ præsertim facultatis sectator, aliquid à me petierit, recusare non possim, quominus illi pro tenui mea facultate satisfacere adnitar, etsi nulla antea cum eo mihi intercesserit amicitia: viderer nunc profecto, non parum à meo deficere instituto, quin etiam boni viri officio, si ad ea, quæ à me petis de Resinarum dubiis explicandis, quantum intelligam, silerem. Cum non solùm doctrina, & eximia virtus tua, id quod petis, jure mereri videantur, sed etiam quod magis est, nostra diuturna amicitia nulla unquam ex causa violanda, illud idem magnopere exposcat. Non miror autem, in censendis arborum quarundam resinis, multis in locis, ut scribis, te esse adeo implicatum, ut sine aliorum auxilio inde te extricare nequeas, cùm certo sciam, præter te non deesse doctissimos viros in plantaria facultate jam diu versatos, qui non solùm in resinis examinandis de pluribus dubitarunt, sed in earundem historia tractanda non parum etiam aberrarunt: argumento quod resinarum genera ab ipsis speciebus nescivertunt distinguere, nec earum noverunt differentias: quinetiam quod veras vocabulorum, nomenclationumq; proprietates non intellexerunt. E quorum numero unus est Andernacus, quippe qui, ob harum fortasse ignorantiam, in vertendo Galeni li. de com. medic. secundum genera, adeo multa confundit, ut nihil mirari debeam, si tibi ac etiam aliis ille non parvum facesserit negotium in hisce censendis medicamentis. Verùm ut ad id, quod à me petis, veniamus, tibi sententiam meam illico exordiar. Scribis itaq; in primis legisse te apud Dioscoridem Pineam, Piceamq; resinam, quæ sua tempestate ex Gallia & Hetruria convehebantur, olim convehi solitas esse à Colophone celeberrima minoris Asiæ civitate: quo argumento concludis Pini & Piceæ resinam nihil prorsus differre à Colophonia. Atqui (inquis) si id verum esset, tibi quidem non parum verendum fore, quin hac in re aberraverit Galenus, quum is apertissime scribat l. 3. de comp. med. per genera, Piceam, Pineamq; resinam à Colophonia differre: quinetiam alteram altera viribus esse præstantiorem. Id quod etiam l. 7. ejusdem voluminis iterum affirmavit. Quæ omnia (ais) magno nobis esse posse argumento, non parvam inter hasce resinas intercedere differentiam. Deinde scire desideras, an Galenus de pluribus resinarum generibus meminerit, quam Dioscorides: cùm tibi videatur is de pluribus proculdubio scripsisse, quòd præter eas, de quibus scribit Dioscorides, frictam vel Colophoniam habeat, quam vulgo vocant Seplasia Græcam, atq; etiam Hispanicam, & aliam quandam, quam nullo alio appellat cognomento, quàm quòd ex figulis impura sumitur, & ubi purgetur in frictam mutatur. Ad has scribis, eam præter has eundem habere Galenum, quæ pityinon physema illi vocatur, quaq; Andernaco modo picea, modo pinea germinatio vertitur. Quo fit ut non desit tibi suspitio, quin ibi lectio fuerit depravata, ubi non ambigo depravate vertisse interpretem. Quin etiam præter has meminisse Galen. (inquis) Terebinthinæ, Strobilinæq; quam omnino te ignorare fateris, etsi scias strobilum nil aliud esse quam Pinum. Atqui cùm in alio loco idem scribat Galenus πιτύϊνον φύσημα seu pinea &c. videtur quod nihil differat pinea ἀπὸ πιτυΐνου φυσήματος, quum tamen idem Galen. lib. 8. de simp. medicam. facult. inter has manifestam interponat differentiam. His subinde Laricinam, Abiegnam, & Pineam eodem ex Galeno annectis, viderique tibi, inquis, pineam hanc à cæteris differre, quod peculiariter περὶ πιτυΐνου φυσήματος: de Strobilina, pineaq; idem meminerit Galenus: sed quòd non vides de tot resinarum generibus scripsisse Dioscoridem. Postremo haberi etiam apud Galenum inquis, Lentiscinam atq; Piceam, quæ à pix liquida fit, à me scire desideras: hæc deniq; sunt, quæ tuis literis à me petis. Verùm cum tam diligens fueris in enumerandis resinis omnibus, nescio quo pacto factum sit; quominus Cyparissinæ memineris, cùm etiam hanc habeat Galenus. Cæterum antequam ex hisce te eximam implicationibus, quæ ingenium tuum perplexum reddunt, operæprecium nobis est nonnullas assignare distinctiones & interpretis errata corrigere, quæ (ut video) mentem tuam non mediocriter perturbant. Velim itaq; primum scias Colophoniæ resinæ duas haberi species, quarum altera, cruda, liquida, mollisq; est, ita sanè à pineo vel piceo caudice ma-

Andernacus taxatur.

Resinarum implicata historia.

Colophoniæ duæ species.

manans: altera vero cocta sive fricta, perinde ac illa quæ nunc in Seplasiis omnibus Colophonia nomen retinet. Hac esse vera testatur ipse Galenus, lib. 7. de compos. medicament. per genera sic inquiens. Quoniam vero Piceam, & frictam resinam, & Colophoniam appellare consueverunt, sciendum erit aliam quandam esse Colophoniam Chiæ mastiche persimile aliquid habens, quemadmodum illa & Thus. Siquidem ex hisce Galeni verbis facile palam est in Colophoniæ genere, coctam sive frictam alteram haberi siccam: crudam alteram, mollem, tractabilemq́; artificio nullo puratam, de qua prius speciatim ipse meminerat Galenus libro secundo ejusdem voluminis cap. 20. de viridi Andromachi emplastro disserens his verbis: Liquida tamen diutius perdurat, sicuti etiam Colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola vocatur Colophonia, odoratu suavitatem quandam referens, sicut Abietina, & colore mediocri prædita, nascitur admodum modica, atque ob id preciosa. Et libro tertio ejusdem operis, ubi de medicamentis nervorum egit, de Colophonia cocta sive fricta inter siccas resinas peculiariter scripsit sic inquiens: Omnium vero siccissima est, quam nonnulli frictam, alii Colophoniam vocant. Præterea nolim te ignorare tres haberi resinarum species, quæ è Pino proveniunt, inter se differentes, quarum duæ è caudice manant, tertia vero è nucibus, quas Græci πιτυίδας vocant.

Pineæ resinæ genera tria.

E caudice manantium, altera quidem est omnium præstantissima liquida, mollis, albaq́; arboris ramentorum, foliorum, omniumq́; immunditiæ expers, & (ut Galenus inquit) thuris redolens, & ubique syncera, Colophonia proprie appellata. Ac ea est hæc de qua inter liquidas resinas meminerit Dioscorides. Altera sordida est & retorrida, impura ac exoleta, quam appellat Galenus Pityinon physema, quod hæc in ipsa arboris germinatione exudet.

Pityinon Physema.

Hæc omnino ea ratione exoleta provenit, quod tunc temporis universa planta humor longe magis distribuatur ad nova germina producenda, foliaq́; novella nutrienda, quam ad aliud peragendum naturæ opus: quo postea fit, ut quæ eo tempore manat resina, cæteris deterior habeatur: quemadmodum de thure scribit Plinius quod Vere à Sabeis legitur. Hoc vero cum haud lateret Theophrastum libro 9. capite 20. de plantarum historia: Terebinthum & Pinum, dicebat is, & si qua resinam alia fundunt, cædendas esse post germinationem affirmant. Postrema vero est quam Strobilinam vocant, quæ tantum è pineis nucibus provenit: Στρόβιλος enim pineam nucem designat, non pinum arborem ipsam, ut te tibi persuasisse video. Adhæc illud quoque te scire oportet, haberi in resinarum genere liquidarum & aridarum differentiam, quinetiam utrasq́; ex iisdem arboribus manare.

Resinarum liquidarum & aridarum differentia.

Quandoquidem & Pinus & Picea & Abies cum pingues liquidasve, tum etiam siccas ac exoletas proferunt resinas, ea nimirum ratione de qua superius diximus. Itaque in pinguium seu liquidarum genere ea præcipua esse videtur, quæ Colophonia appellatur, ac alia quæcunque illi similis, quæ in æstate & autumno sua ab arboribus legitur, finita plantarum germinatione: inter siccarum vero genera exoletarumq́;, ea in primis habetur, quæ Pityinon Physema vocatur, deinde quæ in fictilibus advehebatur, tertia quæ igne decocta fuerit Colophonia. Idcoque dicebat Galenus libro tertio superius citato, omnium esse siccissimam, quam nonnulli frictam, alii Colophoniam dicunt, & huic etiam succedere, quæ ex figulinis impura & despumata sumitur. Quinetiam his ambabus sicciorem esse, quæ dicitur Pityinon Physema: Ex liquidis, nonnullas liquidas permanere, quemadmodum Terebinthinam, alias vero inarescere sicuti Strobilinam. Sed has sane omnes inter aridarum genera reperio descripta apud Dioscoridem, ut clarius postea intelliges. Postremo & illud etiam scire debes Andernacum minus recte vertisse πιτύινον φύσημα id est, piceæ germinatio, quod Græcis πίτυς pinum non piceam designet.

Andernaci versio improbatur.

Cujus erroris seipsum accusat, cùm illud idem modo piceam, modo pineam germinationem vertat. Hæc itaq; præfari primo oportebat, quam petitioni tuæ responderem. Nunc vero ut ad rem ipsam me conferam, non video de pluribus resinis scripsisse Galenum quam Dioscoridem, quanquam hic non ita diligenter, ut Galenus, earum enarraverit species. Resinifera ergo arbores Dioscoridi, præter Cedrum, de quo is postea peculiariter scribit, plures quam septem non sunt, nempe terebinthus, lentiscus, pinus, larix, picea, abies & Cyparissus. De quarum omnium resinis idem Dioscorides speciatim meminit, nec de pluribus video scripsisse Galenum.

Dioscor. de resinis omnibus, de quibus & Galenus scripsit.

Nec obstat, quòd apud ipsum plures videantur esse resinarum appellationes, quæ non reperiuntur apud Dioscoridem, ut est exempli causa Pityinon Physema, & quæ ex figulinis impura sumitur. Siquidem hoc nec genus variat, nec speciem, sed aut tempus in quo manare incipiunt, aut cognomen à fictilibus, in quibus asportantur aut majorem aut minorem præstantiam ostendit. Præterea, quanquam certum est, Dioscoridi Colophoniam aliam non esse, quàm pineam vel piceam, non tamen dicam ob id aberrasse Galenum, quod (ut inquiens) libro tertio de compositione medicamentorum secundum genera, Colophoniam à pinea & picea differre scribat. Quandoquidem, quamvis de siccis resinis agens differre asseras coctam Colophoniam à Strobilina, ac etiam ab ea, quæ Pityinon Physema dicitur, nullibi tamen reperies, affirmasse illum à Calophonia differre pineam aut piceam, quæ selectissima sit, liquida, mollis, pinguis, & thuris redolens, proprie Calophonia appellata. Ideoque scire debes, quòd ubi eodem libro in tuo Galeno reperis, pineam resinam cæteris minus præstare, contra priorem ipsius Galeni sententiam, & eam ob causam infimum fere ibi habere locum, non esse id erroris Galeno adscribendum, sed interpreti Andernaco. Quippe qui perverso admodum illa Dioscoridis verba à Galeno ibi allata inverterit.

Alia versionis Andernaci reprehensio.

Quandoquidem Dioscorides piceam, non pineam in penultimo collocavit loco sic inquiens. προάγει δὲ πασῶν τῶν ῥητινῶν ἡ τερμινθίνη· καὶ μετὰ ταύτην ἡ σχινίνη, εἶτα ἡ πιτυίνη, καὶ ἡ ἐλατίνη, μεθ' ἃς [illegible] ἥτε πευκίνη καὶ ἡ στροβιλίνη. id est, Terebinthina resinas omnes antecedit, proxima lentiscina, & è pinu & abiete, has sequuntur picea & strobilina. Quibus palam est pineam resinam non postremum, ut tu ab Andernaco deceptus putas, sed tertium bonitatis locum obtinere.

Resinæ pineæ præstantia.

Cæterum quo pacto fricta sive cocta parari debeat, non solum è pinea piceaq́;, sed & ex cæteris liquidis, diffusim scribit Dioscorides, quamobrem non est quod putes frictam fuisse illi incognitam. Quandoquidem hæc Galeni tempore etiam Colophonia dicebatur: ideoque libro tertio ejusdem operis dicebat idem Galenus (ut antea diximus) omnium vero siccissima est, quam nonnulli frictam, alii vero Colophoniam appellant: & libro septimo Pineam resinam, dicebat, & frictam & Colophoniam appellare consueverunt. Atque eam, quæ sordida & impura in figulinis afferebatur, aridam illam esse facile crediderim, quam ab abiete, piceaq́; manare diximus, cùm is inter aridarum species hanc etiam reposuerit. Nec aliam ob causam dicebat ille, quòd hæc, ubi à sordibus purgabatur, fricta fiebat, quàm quòd expurgari nequivisset, nisi ad ignem colliquesceret. Quo postea fiebat, ut cùm sui natura esset arida, non potuerit tam parvo temporis intervallo igne calefieri, quominus illico aridior fieret, cocta fricta ve Colophonia similis.

Aridæ resinæ à quibus proveniant plantis

De ea autem quæ à nucibus pineis emanat strobilina vocata, meminit Dioscorides libro primo, cùm inquit: τῆς μὲν τοι ξηρᾶς ἡ μὲν ἐστι στροβιλίνη, καὶ ἐλατίνη, ἡ δὲ πευκίνη, ἡ δὲ πιτυΐνη id est; Quæ verò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, alia ex abiete, picea & pinu exiturunt. Quibus palàm est non solùm Strobilina meminisse Dioscoridem, sed & cæterarum de quibus meminit Galenus. Siquidem nil aliud est apud Dioscoridem sicca pini resina, quàm quæ πιτύϊνον φύσημα vocatur: quinetiam nil aliud figulina, quam quæ à picea, abieteq; sicca colligitur. Quæ quidem, ut hoc etiam ævo, ad nos comportantur impura ac arida siccis arborum foliis & corticum ramentis viciata, quibusdam in receptaculis è suarum plantarum corticibus paratis, ita nihil sanè prohibet, quin credamus easdem advexisse antiquitùs in fictilibus homines. Ad ea autem, quæ postulas an picea resina, de qua scribit Galenus libro tertio de compositione medicamentorum per genera, liquida sit pix, de qua pluries idem meminit, respondeo, hanc haudquaquam esse picem, sed piceæ arboris resinam sponte manantem. Etenim liquida pix nunquam sua sponte fluit, sed arte accensis igne pinis, quæ in tædam contabuerunt, ut pluribus disseruimus in nostris in Dioscoridem Commentariis. Hisce itaq; cum rationibus, tum allatis Galeni testimoniis non solùm, quæ prius confusa de resinis videbantur, jam clara, aperta, ac extricata cognosces, sed etiam quòd in resinarum historia nihil à Dioscoride dissentiat Galenus, quodq; plura quam is habeat earundem genera. Quinetiam fortasse plura Goritiæ vel Utini de resinis te didicisse fateberis, quam Patavii, cùm ad me scribas, ibi te adinvenisse neminem, qui ex hisce tenebris te liberaret, dum ibi medicam materiam addiscebas. Vale.

Galenum nihil à Dioscorid. in resinarum historia dissentire.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Joanni Francisco Nascimbeno Medico,

S. P. D.

Declaratur quæ sit æris nigri squama apud Galenum.

Tsi antea ad ea non respondi, quæ, datis ad me literis, de nigri æris squama, à me petieras, de qua lib. 2. de compositione medic. secundum genera ca. 2. de gilvis emplastris agens, meminit Galenus: id tamen velim tibi persuadeas haudquaquam evenisse, quòd non semper accinctus sim quominus tuis satisfaciam petitionibus, aut id tantum mihi laboris facessat, sed quod pluribus fuerim mensibus occupatus in augendis excolendisq; meis in Dioscoridem commentariis, nec ab hisce studiis sine jactura potuerim ingenium meum avertere. Atqui cùm otii nunc aliquid supersit, diutius sanè differre non possum, quin tuis humanissimis literis respondeam. Scias itaq; velim, quòd quanquam non negligenter perlegi cum antiquorum, tum recentiorum libros, qui de metallicis scripserunt, non memini me tamen legisse apud quempiam reperiri æs, quod suapte natura nigrum fuerit. Sed haberi æs aureo, argenteove colore ex rubro nigrescente, asserit Plinius lib. 24. capite 2. sic inquiens: Æris tria genera, Candidum argenteo niteri quàm proximè accedens, in quo illa mistura prævaluit: alterum in quo auri fulva natura: tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est æs, cujus ratio reddi non potest: suo colore pretiosum ad jecinoris colorem vergens, quod ideo Hepatizon appellant. Hi itaq; sunt æris colores de quibus meminit Plinius, qui longè diffusius de ære scripsit quàm cæteri qui ante vel post ipsum claruerunt. Atqui inter omnia hæc æris genera nulla nigri æris Plinio fit mentio, nisi quispiam fortasse diceret, illud nigrum esse æs quod Hepatizon idem vocat Plinius: quod cùm sit (ut ille inquit) cæteris præstantius, præstantior etiam fuerit ejus squama & medicinis competentior. Hæc fortasse opinio tibi non displiceret, præsertim ubi eam pluribus, efficacioribusq; rationibus augere aniterer. Nec dubito, quin te in hanc sententiam longè melius adducere possint, quam tui illi Præceptores, qui dicebant, imo nulla dubitatione (ut ais) affirmabant, illud esse Galeno æs nigrum, quod Plinius Hepatizon appellat. Sed quoniam horum placitis mea non subscribit sententia, nec etiam videtur astipulari Galenus, nolim sanè, ut ignorata hujusce rei veritate iis acquiesceres: ideoq; diligentius quæstionem hanc discutere operæ. Dioscorides libro quinto duas tantum æris squamæ species habet, de quibus differit his verbis: Probatissima æris squama est, quæ in Cypriis ærariis ex clavis Cyprio ære confectis crassa decutitur, Helitis, id est clavaris propriè dicta. Damnatur contra, quæ vulgari ære aut candido confecta fuerit tenuis & infirma, quam & nos reprobamus, maximè approbantes crassam. De his duabus, nec de pluribus scribit Galenus libro nono de simplic. medic. facultatibus, & Paulus Aegineta in 7. & Aetius in 2. nihil prorsus de nigri æris squama differentes. Quo fit, cùm apud Gal. & cæteros æris squamæ duæ tantum habeantur species ut necessario harum alteram nigri æris squamam vocaverit Gal. Quoniam autem in medicamentis parandis, præstantiora selectioraq; expeti solent, quum Helitis squama Dioscoridis testimonio probatissima sit, infirmissima verò altera, aliter sanè mihi censendum non est, quàm quod Galenus pro nigri æris squama Helitem intellexerit, quæ in Cypriis officinis à rudi ære, è quo clavi fiebant, ad navium fabricas malleis ferreis decutiebatur. Nec levi sane ratione adducor ad credendum id procul dubio esse verum, quum certo sciam æs illud, è quo virgæ fiebant, è quibus clavi parabantur, alio non fuisse colore, quàm nigro: tum in primis quod non solùm æs rude, sed argenteum & ferrum suapte natura nigrum contrahant colorem, quamprimum in ignem conjiciuntur, tum deinde, quòd æs ipsum, simulac è sua fluit minera, coitq; vel in massam, vel in virgas digeritur, illico superficietenus nigrum reddatur. Sententiæ nostræ subscribit Plinius capite nono ejusdem libri sic inquiens: Exurente enim coctura æs nigrum conficitur. Cæterum si à me percontareris, qui fiat ut æris squama, quæ ignium vi tantum nigrescat, ea longè magis præstet, quæ à repurgato elaboratoq; ære excutitur, è quo cacabi omnesq; genus vasa parari solent, cùm tamen unum & idem sit æs, & ex eadem minera provenerit: dicerem id non alia evenire ratione, quàm quòd pro conflandis clavis, rudis tantum æris virgæ sumantur. Siquidem hæ, dum ignium vires experiuntur, ut inde clavi fiant, excrementa omnia à centro ad circumferentias cutetenus remittunt, quo postea fit, ut subinde malleis percussa, crassiorem, pleniorem, solidioremq; exuant squamam, quàm quæ decussa fuerit ab ære pluribus vicibus repurgato, ut fieri quotidiè videmus in ærariis officinis, ubi varia vasorum genera

Æris genera tria.

Probatissimæ æris squamæ quæ?

Squama æris nigri est Helitis.

nera malleo & incude, nullo accedente igne, conflantur. Etenim æris hujuſce ſquama cùm tenuis ſit & parum contineat excrementi, in quo major ineſt ſiccandi vis, infirma eſt, ut Dioſcorides inquit, & ferò inutilis in medicamentorum uſu. Ideoq; rectè dicebat Galenus, Helitem ſanè principem in ſiccando locum obtinere & tenuiſſima omnium eſſe ſubſtantia. Quamobrem in ea perpetuo ſum ſententia, quòd ubi libro ſecundo de compoſitione medicamentorum per genera in gilvo illo emplaſtro & in alio Hera ad ulcera contumacia libro quarto ejuſdem operis, æris nigri ſquamæ meminit Galenus, de Helite intellexerit: id eſt de ſquama æris rudis, non elaborati. Quippe quòd (ut prædiximus) expurgatum æs, è quo cortinæ, cacabi, lebetes, cæteraq; vaſa conflantur, tenuem admodum ſquamam remittunt, minimeq; excrementoſam: cujuſmodi eſt albi æris ſquama (ut Plinius eſt autor) quòd hoc non parum argenti contineat. Hæc itaq; ſunt, quæ tibi de re hac reſcribenda putavi, quibus ſi tibi ſatisfactum eſſe putabis, gaudebo mihi ſanè plurimum: at ſi fortaſſe ſecus evenerit, velim ut pro tua humanitate meam non accuſes ignorantiam, aut negligentiam, ſed quòd plura non repererim, quæ viderentur meliora. Vale.

TYPOGRAPHUS LECTORI.

Librum primum Epiſtolarum, ſeparatim & quidem ſecundò excuſarum, claudit Epiſtola Franciſci Parthini ad Matthiolum, quam nunc Apologiæ in Amathum præfixam invenies, hac in re auctorem imitati, qui ſuæ Apologiæ præfixit. At librum ſecundum, exorſa eſt Apologia & Cenſura in Amathum: quibus ſubjeci ea quæ ſequi vides, hujus te monere volumus, nequid in Epiſtolis à nobis prætermiſſum, exiſtimares.

PETRI

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI

EPISTOLARUM MEDICINALIUM,

LIBER SECUNDUS.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, BERNARDO DISSENIO Cronenburgio Medico.

S. P. D.

Uanta sit doctorum studiosorumq; virorum inter se συμπάθεια, mi candidißime ac doctißime Cronenburgi, ego quidem indies magis ac magis experior cum non exiguus sit doctiß. virorum numerus, qui nostrorum commentariorum lectione moti, partim mihi plurimum per Epistolas gratulentur, partim me amore & benevolentia summa prosequantur, partim verò contra invidos obtrectatoresq; meos sua me sponte defendant, qui tamen nunquam me de facie noverunt, nec ulla mihi cum illis antea intercessit necessitudinis causa. Atqui inter hos neminem sanè habeo, cui plus quàm tibi me debere sciam, utpote qui ad me non amandum modo, quod ipsum sanè per se maximum est, sed etiam absentem & ignotum tuis doctißimis scriptis defendendum, laudandum, colendumq; accesseris. Quod quidem in causa est, quum tot sint qui tum scriptis, tum verbis (quæ eorum est humanitas) plurimum me collaudent, atq; etiam observent, ut non facilè commovear quorundam invidorum ac perditißimorum hominum calumniis: præsertim cùm videam mihi non deesse clarißimos viros, qui me etiam nesciente contra horum rabidos morsus mihi patrocinentur. Tu enim primum causam meam contra Lusitanum illum suscepisti in doctißimo illo tuo de componendis medicamentis volumine: quinetiam innumeris sanè locis dignitatem meam, quibus potuisti amplißimis verbis, ornasti, & me cæteris qui hoc nostro ævo de medica materia scripserunt (quæ tua singularis fuit benignitas) præferre voluisti. Tantis autem tuis beneficiis non videor mihi facilè respondere posse, nisi fortè ita sensurus es, ut me tibi referre gratiam putes, quum beneficia hæc tua memoria teneo. Quam nimirum memoriam colam benevolentia sempiterna, non solùm, dum vivam & anima spirabo mea, sed etiam quum te mortuo monimenta tui beneficii permanebunt. Nosco quidem amplißimam tuam erga me humanitatem, nosco benevolentiam, quinetiam incredibilem amorem quibus me tantopere prosequeris: nosco candorem ingenui animi tui, & propensam tuam in me voluntatem. Quibus omnibus etsi animo & corde sim par, verbis tamen & literis satisfacere non possum: Dum enim avide cupio exprimere, quàm me tibi devinctum putem, mihi nec stylus, nec oratio suppetit. Cognosco te cùm virum doctum, tum etiam officii plenum, meæ laudis ac famæ studiosum, frugi hominem, ac planè virum bonum integerrimumq; studiosum omnium virtutum. Id, etsi nunquam te de facie noverim, novi tamen ex tuis doctiß. monumentis, quæ de parandis componendisq; medicamentis posteritatis memoriæ reliquisti. Quandoquidem clariß. & amiciß. hominis præclara hæc ingenii ac doctrinæ monumenta aspiciens, eum sanè ipsum visus sum aspicere. Nam ipsa oratio & dicendi genus ejusmodi est, ut nihil nitidius, nihil elegantius, nihil modestius, neq; venustius magis desiderari poßit, vel in delectu cultuq; verborum, vel judicii acrimonia, vel dignitate & copia sententiarum. Apparet itaq; in te ipso, ut extat, quadam rara naturæ tua probitas & singularis integritas nullo obfuscata obtrectandi studio. Quod tamen est vera atq; perfecta virtutis proprium, cujus qui compotes sunt, cùm ipsi sibi confidant, alienas solent virtutes exosculari. Porro tuum de scriptis meis judicium, tanquam profectum ab homine doctiß. ac laudatißimo, magna quidem me voluptate affecit. Ea est enim profecto jucunda laus, quæ ab iis proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt. Atqui nescio, quonam modo poßim tuam in me compensare beneficentiam, nisi pro virili dem operam, ut aliqua ex parte tuæ de me laudes veræ videantur. Interim ego quicquid officii, opera, consilio, authoritate, diligentia, studio pro tanta in me benevolentia præstare possum, semper me præstiturum polliceor. Cæterum quum Dioscorides meus elapso anno auctior illustriorq; iterum editus sit, additis quàm plurimis stirpium & animalium imaginibus, videamq; te ex tuis frugiferis scriptis ejus lectione delectatum esse plurimum: prætermittere quidem non potui, quin nunc exemplar unum ad te mitterem unà cum Apologia contra Lusitanum Amathum illum, quem tu tam pulchre ac tanto cum judicio compendiosißime cribrasti, quamq; ut legas maxime rogo ac peto. Duplex enim causa extitit, quæ ad hanc edendam Apologiam me plurimum induxit: Altera quidem, ut ne me tacente putarent nonnulli me alicujus erroris conscium esse, aut meis diffidere scriptis: altera ut noscerent omnes acerrimum tuum de Lusitano judicium. Ego hic Pragæ (ut meam tibi declarem conditionem) jam per quinquennium Sereniß. Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ Phy-

Physicum ago, ubi etsi non minimæ sint curæ, quæ non parum mea impediunt studia, succisivis tamen temporibus in literis & libris assiduus sum, paroq; nunc novas plantarum imagines prioribus longè majores elegantioresq;, quarum aliquot nunc ad te mitto, ut de his tuum feras judicium. Imperator Ferdinandus, & Serenissimus Archidux meus amplissimi in hoc opere cudendo mihi sunt Mæcenates, adeo ut facilè mihi persuadeam (modo DEus Optimus Maximus sit propitius) non longo admodum tempore rem hanc benevificè mi perfecturum. Quanquam non parum vereor, ne una cum opere crescant & invidiæ: quod tamen non multi facio, magnam enim Philosophiæ habeo gratiam, quæ non modo ab omni solicitudine cæterisq; animi morbis me abducit, sed etiam contra omnes fere una impetus & invidorum latratus armat. Postremo id maxime rogo atq; etiam peto, ut eo in me amore, ea benevolentia semper esse velis, quibus semper antea fuisti, scilicet dignitatis meæ protector ac acerrimus defensor. Hoc si feceris, erit mihi eam gratum, quam quod gratissimum: Sed an quid opus est, ut te horter ad ea præstanda, quæ tua sponte præstas? Nunquid ego equo (ut ajunt) sponte currenti calcaria adhibebo? Literas si ad me scribere volueris Norimbergam ad Clarissimum Medicum ac Philosophum summum Hieronymum Donzellinum, vel in Cæsaris aulam ad Clarissimum Julium Alexandrinum Suæ Maje. Archiatrum mittere poteris, nam illinc posthac ad me tuto deferentur. Vale, Pragæ decimo tertio Kalend. Septembris.

BERNARDUS DISSENIUS
Cronenburgius Medicus,
PETRO ANDREÆ MATTHIOLO,
S. P D.

Antecedenti respondet Epistola.

Cquid primum in te collaudem, mi Domine Matthiole, Vir multis nominibus Clarissime ac doctissime humanitatemne admirabilem, an insignem animi candorem & incredibilem integritatem amoremq; mei, an potius simul omnia? Nam tu homo eximius es, in quo elucet egregia virtus, & omnis humanitatis plenus nisi verius ipsa humanitas nominari merearis, qui sic temet dejicias ac negligas, in sublimi residens, in Italia totius doctrinæ parente natus, institutus: apud Principes, Reges, imò Cæsares admirandus, ut me humi repentem, tenuis eruditionis aut potius nihili hominem Germanum respicias, dum literis tuis eruditissimis, omniq; officiorum genere refertissimis non visere modo, verùm insuper magnopere prædicare, atq; ingenii tui fœtura, monumento perpetuo ac nunquam intermoriturо locupletare volueris. Nec est quod de συμπαθείᾳ quicquam mireris, quæ inter Viros ingenuos, probos, doctos, semper est solida, & adamantino quodam vinculo connexa, præsertim ejusdem fidei ac professionis, utcunq; delinquant malevoli & agresti ingenio improbi, quorum haud exigua istbac calumniatrice ætate turba habetur. Nam ut de me verissime confitear, quando commentaria tua longe omnium doctissima in Dioscoridem legere ac relegere, atq; insuper icones elegantissimas typis ad vivum expressas contemplari cœpissem, mox quantis ingenii viribus, quanta animi fortitudine Herculeo quodam indefessoq; labore Simplicium veram cognitionem explicuisses, genuinam Dioscoridis interpretationem edocuisses, lapsus plerosq; etiam doctis non animadversos indicasses, ambiguam obscuramq; lectionem instaurasses, opiniones falsas refutasses, atq; ut summatim expediam, totum Dioscoridem redintegrasses, cognovissem: ita mihi aliorum in eundem scripta languere aut saltem minus absolutè elaborata videbantur, quantumvis etiam maximi illi nominis atq; rarissima doctrina viri fuerint (etenim suam quisq; laudem & gloriam meretur, quam immensis laboribus proximi juvandi studio jure consecutus est) ut continuo ad divinam penè indolem tuam, incomparabilem ingenii vim, uberrimam scientiam, eloquentiam summam amandam, suspiciendamq; exarserim, ut quidvis maluissem quam tui amorem deserere. Scripsit de simplici Medicinæ materia hoc ævo Euritius Cordus, scripsit Otho Brunfelsius, primi: Similiter Leonicenus, Manardus, Marcellus Virgilius, Hermolaus Barbarus, in hoc certamine Viri exercitatiss. atq; eminentissimi. Hos sequuti sunt Clariss. & peritiss. Ruellius, Hieronymus Tragus, Antonius Brasavolus, Fuchsius, Mundella, Gesnerus, & si qui sunt alii in arte celebres. At revera omnes superat & post se longo relinquit intervallo unus, me judice, Matthiolus, ut postremus, ita facilè supremus: quia neminem habemus (liceat mihi sine aliorum detrimento quod res est pronunciare) in hac studiorum palæstra tibi conferendum, si modo non unam aliquam laudem, sed universas dotes tuas simul expendamus. Id præter purissimam dictionis facultatem, divitem verborum supellectilem, exactum ubiq; judicium, rerum luculentam veritatem, inculpatas Stirpium Ideas, irreprehensibilem operam, prædicandam in corrigendis aliorum erroribus modestiam, intrepidam admonitionem fidelem remediorum plerorumq; communicationem, similesq; dotes eximias, indubitata prorsus fide manifestum sit, quòd nemo huic disciplinæ amplius quicquam putet addendum, sed ad unum omnes tibi cedant, te laudent, extollant, & ceu absolutum, post Dioscoridem, exemplar imitandum sibi proponant, dum ultro ac passim tibi gratulentur, te studiosè prosequantur, & adversus æmulos ac calumniatores quosdam (quia vix unquam tam inculpatum fuit seculum quin monstrum tale unum aut alterum produxerit) suo etiam periculo innocentiam pariter & industriam tuam tueantur. Atq; has præclaras virtutes cum ego quoq; in te, mi Domine, agnoscerem & intelligerem, tibi ne an cuiquam, novum sive rarum videri debuit, si pro mea viribus obiter tui defensionem contra malignissimum Sycophantam & impium Apostatam, susceperim, qua sanè non egebas, nam nosti illud Horatianum.

> *Integer vitæ scelerisq; purus,*
> *Non eget Mauri jaculis nec arcu, &c.*

Si, inquam, ad te amandum, laudandum, imo colendum venerandumq; impulsus sim? Et rectè faciunt, qui simili honesto studio tenentur, quoniam ita demonstrandarum stirpium provinciam suscepisti, ita feliciter Iconas omnium expressisti, ut ab omni ambiguitate pariter & obscuritate vindicaveris, & pristinam laudem Dioscoridi, simplicium Parenti, asservaveris. Cæterum an primus inter plerosq; Clariss. Viros, uti scribis, causam tuam, con-

contra Amathum Lusitanum susceperim, nescio: hoc tamen scio, hunc potiorem operam ex Commentariis tuis primo editis Italice in Dioscoridem, impudenter ac furtive sibi vendicasse, quod flagitium est improbum minimeq; dissimulandum. Praeterea eundem, per quem profecerat, imperitissime, immodestissime, ac odiosissime nominatim insectari improbissimum est, & plane eorum qui omnem pudorem humanitatemq; exuerunt, cujusmodi perfidissimum testimonium de seipso praebuit nebulo à Christianismo ad Judaismum turpiter jamdudum desciscens. Certe hac temeraria improbitate & invidentissima insectatione tui, nihil aliud est consequutus, quam solent, qui ex aliena gloria popularem invidiam ac commune odium merentur. Potuisset aliquo eruditorum numero & aliqua laude dignus haberi, si sua sorte contentus à morsu celeberrimi nominis tui abstinuisset: sed infelix dum te cepisse videretur, ipse misere captus est, suoq; invento malum sibi accersit, adeo ut jure maximo, maximam Medicorum ac Studiosorum omnium iram in se concitarit, dignus icirco, quem omnes Reipublica utilitatem amantes & probi doctiq; homines exibilent atque explodant. Si igitur innocentiam ac praestantiam ingenii tui utcunque intatus sum, meumq; de pessimo calumniatore judicium Commentariis meis, ita ferente occasione, inseruerim, magno equidem id commodo meo feci, ut qui tam sis vir munificus ac locuples, quod non aspernando foenere studium illud meum compensare volueris insignis laudum mearum praeconio, quas agnoscere non possum nisi vehementer ambitiosus: neque negligere, nisi ignominiae notam subire velim. Proinde utcunq; sit, certe beasti me testimonio amoris, benevolentiae ac humanitatis tuae: Siquidem abunde tota epistola declaras, quo me amicorum loco habeas, habiturusq; sis sempiterna memoria, non modo dum vivas, sed etiam dum te mortuo, monumenta illius beneficii mei contra Lusitanum pro te suscepti permanebunt. Hoc si vere dicis, sicut omnino credo (alioqui non erat necesse id scribere non expectanti neque de facie unquam viso) pluris mihi est syncerissimus hic animus tuus, quàm universae Croesi opes. spondeoq; bona fide memoriam tui nunquam apud me interituram, quo me cunque fortuna vehat: sed inviolabilem, sanctam, perpetuam adeoque immortalem fore: Neque enim me ullis juris aut necessitudinis nexu tenacius obstringere potuisti. Atqui ô utinam utinam sacrum illud pectus intueri, sacros mores discere, os sacrum genasq; amabiles deosculari, vel, quod malim, corpus totum complecti semel liceat: Quanta haec mihi felicitas, quanta laetitia, quanta voluptas? Verum quum id non possim, facio tamen quod possum: fruor eloquentissimis doctissimisq; commentariis tuis, in quibus vivam imaginem tui indubitanter expressam video: Hos jugiter ante oculos positos habeo, non illos quidem primo evulgatos, sed quos tua liberalitate, ceu perennis amoris nostri symbolum, superiori Francofurdensium mercatu, ad nos misisti. Istis foveo amorem tui, istis memet velut quotidiano speculo oblecto, quod dum intueor, specimen ingens corporis tui videre me mihi persuasi: Istis animum tui desiderio flagrantem, quoad possum restinguo: Istis velut amoenissimis Musarum viretis fruor ac pascor ad satietatem: quibus accedit Epistola manu tua exarata omnis eruditionis ingenioq; humanitatis tuae plenissima, qua equidem universam ad absolutam amicitiam necessaria tanquā sarta tecta explicantur. Hanc reposui inter ea quae animo meo charissima sont, unde quandoq; eam repeto, novo me gaudio ejusdem relectione imbuturus. Quod autem tu rogas ac petis, ut Apologiam tuam contra Amathum, quem compendiosissime calamo meo cribratum asseris, legam: duas adjungens ejusdem editionis causas, quarum una est, ne quis aemulus alicujus te erroris conscium fore, tuisq; diffidere viribus tacendo, existimaret: Altera vero, ut omnibus judicium meum de Lusitano constaret: Legi itaq; non solum illam, sed insuper Censuras in Amathi enarrationes, qua lectione ita sum recreatus, quasi certum duellum utrimq; spectatu dignissimum, assistente toto Herbariorum choro, praeside atq; judice Apolline, testibus Dioscoride, Crateva Theophrasto, Galeno, aspexissem: in quo, DEUM immortalem, quot colaphos, quot alapas, quot verbera, quot vulnera, quot vibices homo ineptus, pugnandi imperitus, turpiter accepit, & nisi tu majorem vitae illius rationem, quàm ipse sua habuisses, jam in ipsa pugna occubuisset miser. Itaq; si quicquam sapit, cavebit omnem conflictum etiam cum imperitis parumq; exercitatis. Legi & alias edita Apologia causas scripto tuo comprehensas. Porro quod ad priorem illam attinet, non arbitror quempiam fuisse tam inertem, improbum, malignum, aut prorsus sine mento, qui tam iniquam suspicionem concipere voluerit de viro multarum linguarum peritia & incomparabilis ingenii excellentia clarissimo, qui publico commodo profuit multis, obfuit nulli, tanta interim modestia aliorum errores castigans, ut omnium amore ac veneratione jure dignus haberi, vel hoc nomine uno, debeat. Nec credo ullum eorum, quos nominatim errorum admones, singulari sanè urbanitate, imò cum laude ac honoris praefatione, tantillum commotum aut questum, quum tamen & Aristoteles unicum pene naturae miraculum, veritatis potius quàm amici Platonis rationem habendam esse judicavit. Quare ego Lusitani stultam arrogantiam, & prodigiosam insaniam, risu potius ac Ellebero explodendam & expurgandam, quàm scripto confutandam judicassem: attamen, quae tua sublimis est doctrina & animi ingenii magnitudo, famaq; tuenda laudanda integritas, hominem irrefragabilibus argumentis ac disertissimis rationibus semel convincendum conterendumq; censuisti: quod certe sic factum Apologia tua pariter ac Censura decerno, ne nunquam exurgere vel emergere possit amplius. Alteram quam allegas causam, humanitatis benevolentiaq; tuae est, Vir syncerissime, quibus Croneburgium nominis tui, aut magis veritatis provehendae tuendaeq; studiosissimum, judicio acerrimo praeditum, significare voluisti. Id qualecunq; sit apud te, tuiq; similimos exacta censura viros, examinandum relinquo, quanquam tergiversari poteram, nisi decreto tuo tam impense faverem, aut saltem unice delectarer: mihi satis fuerit, si alienae laudis & doctrinae iniquissimum aemulatorem coloribus suis verè depinxerim. Atq; utinam idem tam copiose quam scelerate illius confidens malignitas moretur. Et haec hactenus. Nunc vicissim breviter vitae meae statum tibi exponam. Ego Italiam Anno 38. & doctissimam Bononiensem Academiam, in qua D. Curtium aliosq; Medicos profitentes audieram, relinquens, recta (DEO propitio) ad patrios penates in Hollandiam florentissimam regionem redii: cujus laudes verissimo Elogio celebravit ter maximus Erasmus Roterodamus noster, ad finem Chiliadum, titulo Auris Batava: ubi dum annum unum artem exercuissem, mox ab inclyto & prudentissimo Senatu Gruninga urbis, quae profecto magnifica, opulenta, munita, ac bene sustituta est, non ita procul ab Orientali Oceano, publico aere accersor. Hic annis novem commoratus multis equidem dolentibus, Coloniam Agrippinam perveni, adjuvante tunc institutum nostrum clarissimo medico Joanne Echtio amico meo charissimo: studiorumq; meorum per Italiam sodali conjunctissimo: In qua Academia etiamnum vivo, natus annos quinquaginta: miram fortunae improbitatem multipliciter expertus sum. Nulli Principum obstrictus, tametsi talium conditionum occasiones

non

non defuerint, quia ingenium meum aulis non perinde convenit, utpote liberum ac ſimplex, atq; eas alioqui formido, cogitans: Exeat is aula, qui pius eſſe volet. Quas ad me miſiſti Simplicium picturas, vehementer probo, ſimulq; laudo & prædico Summorum Monarcharum liberalitatem, ac propenſam in te juvando ornandoq; voluntatem, quibus dotibus ſeſe vere Reges declarant: nam niſi conatus ejuſmodi hac ratione juvaremur, non video quorſum literas & diſciplinas didiciſſe, eaſdemq; poſteritati, immenſa corporis jactura, tradere eſſet operæpretium, quibus conſtat omnis politia, rerum harmonia, philoſophiæ moderatio, hominum ſalus, quibus à reliqua mortalium fæce disjungimur, & ad Deorum beatitudinem ſenſim deducimur. Poſtremo quando maxime rogas, ut in amore benevolentiaq; tui perſeverem, & quæ ſequuntur in Epiſtola. Hoc tibi jurejurando affirmo Vir Excellentiſſime, me nulli tuorum amicorum ceſſurum, tametſi cæteris ſum inferior, etiamſi capitis periculum obeundum eſſet, meq; paratum eſſe pro virili improbiſſimorum nebulonum virulentam inſaniam, in quorum Catalogo primas tenet Amathus, propellere. Tu modo da operam, quod facis, ne temere hunc affectum concepiſſe videar, & me ſimiliter amare perge. Interim macte virtute, mi Matthiole, & qua cœpiſti vigilantia, doctrina & gloria rem Medicam provehere, eadem quæſo abſolvas, ut omnes natum te gaudeamus, Sacroſanctæ arti noſtræ gratulemur, ſimulq; calumniatorem tuum Luſitanum Amathum execremur. Certe admirantur te docti omnes, imitantur tam pauci, quàm reprehendit nemo, quicquid amarulentus Amathus, quem facete & ſalſe Amathum vocas, inepte garriat. Hic valebis Vir animo meo chariſſime, & ſi quid habes in manibus materiæ Medicæ, ejus me quæſo facies participem, ut iſtiuſmodi benevolentia magis tibi devincias Croneburgium, quem jam dudum totum obæratum addictumq; poſſides. Literis tuis amantiſſimis jamdiu reſpondiſſem, ſi ut mihi paratus calamus, ita promptus fidusq; fuiſſet nuncius. Iterum vale doctiſſime Matthiole. Coloniæ XX. die Martii, Anno M D LX.

MELCHIOR GUILANDINUS BORUSSUS, Conrado Geſnero Medico,

S. P. D.

Plato philoſophiæ pater, & divinioris ſcientiæ autor longè clariſſimus, itemq; Stoici omnes μαντικὴν, hoc eſt divinationem introducunt per inſtinctum admittuntq; divinum, quem ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, qui phanaticus furor eſt, ferverq; lymphaticus per ſomniorum imaginationes, ac Chaldæorum obſervationes, Magorumq;, Brachmanum, Gymnoſophiſtarum, Druydum, atq; Augurum diſciplinam. Cæterum hi pleraq; vaticinii partes & commendant & probant, quamvis Xenophanes, ac Epicurus μαντικὴν omnem è medio tollere conati ſunt. Hui dices, quo denique tam longè petitum exordium tendet? Cùm literas tuas, vir clariſſime, doctrina haud vulgari refertas, & omni humanitate officiiq; genere plenas perlegiſſem, adeo mihi mens argumentis, corpus autem armis teliſq; vacua relicta ſunt, ut qua denique ratione tot in me acutiſſima directa ſpicula viriliter propulſarem, oculis nequaquam circumſpicere poſſem, parumq; abfuit, quin παλινῳδίαν meditarer, & inſuper gratias agerem, planeq; tuo judicio acquieſcerem. Mamiras apud Paulum & Holoconitin apud Hippocratem, non modo diverſorum generum plantas denotare, verumetiam utramq; vocem proræ- Mamiras & Holoconitis. ſum ab Italorum Dulcichinis (quæ Veronenſes Traſci & Traſi vocant, Genuenſes Zizipbas terreſtres, Hiſpani Juncum avellanam, Arabes denique Habbazīz, ſi Leoni Africam deſcribenti, itemq; Bellunenſi credimus) diſcrepare. Quod dum ita toto die anxie ſolliciteq; mecum ipſe cogito, rubore ſuffuſus interim aliquoties, non tam quòd ſententiam meam corruiſſe magnopere dolerem, quàm quia minimè prævidiſſem, quibus eam fulcris contra adverſariorum inſultus communirem, ſenſim pater ille rerum omnium Sol, ex noſtro delapſus horizonte ad inferius hemiſphærium, ad latentes hactenus tot Antipodum myriades noſtris gentibus cognitas devolvitur, & mihi placidus membris omnibus ſopor undiq; circumfunditur. Interea inſomnio opprimor manifeſto liquidoq;, ac volitare circunquaq; incipio, veluti infeſto mari ventis pulſata navis: In terram univerſam excurro, è terra in cælum efferor, univerſum tranſmitto mare, aerem pervolito totum, cum Sole terram ambio, cum Luna circumferor, cæterorum aſtrorum jungor choro, & quod mirum eſt, integro etiamnum in repentina & violenta adeo peregrinatione manente corpore: nec plane prius ἐπινομᾶσθαι καὶ ἐνδιατρίβειν deſino, quam in floridiſſimum pratum vaſtiſſimæ illius & remotiſſimæ Heſperidum populorum telluris, quam divinus Plato in divino Timæo Atlantidem dici tradit, & prolixe graphiceq; in Critia deſcribit: nec ſanè alia eſt ulla, quam quæ hodie Orbis novi, & Indicarum Inſularum terra firma Americaq; nominibus univerſo mundo innotuit, deſcendo, ubi, inter cætera, Dulcichinorum molem conſpicio magnam, Hippocratemq; ipſum, mirabile dictu, ſevero aſpectu gravem, manu dextera Balis illam Xanthi tenentem, ſiniſtra verò canos leniter pertractantem, voce denique alta Traſci à ſe Holoconitis appellari ſuccinentem intonantemq;. Trasci est Holoconitis Hippoc. Dum hæc ſic menti obverſantur, expergiſcor, ad meq; ipſum redeo, nec ſatis ſcio gaudione magis, an dolore attonitus. Lætabar equidem non parum, & magnam planè capiebam delectationem, quòd quæ de die meditabunde ac magno adhibito ſtudio apprehendere neutiquam potuiſſem, ea, omni cura ſolutus, & aliud omnino agens, vera eſſe cognoviſſem. Vera dico cum Platonicis & Stoicis, qui divinationis partem unam ex ſomniorum imaginibus apprehendunt admittuntq;, quando & à Peripateticorum placitis alienum non eſt, animam interdiu mercenariam corpori inhærere, neq; poſſe veritatem contemplari: noctu autem ab hac ſervitute ſolutam, & in loco qui eſt circa thoracem convolutam, ad vaticinandum promptiorem fieri, & propterea inſomnia naſci. Augebat autem inſigniter, quòd quibus rationibus veritas in inſomnio agnita doceri poſſet, minimè perſpiciebam. Certum tamen erat arreptam ſemel opinionem & inſomnio confirmatam mordicus tenere, nec mutare velle unquam, ac nequicquam potius ad ea reſpondere, quæ tu in medium attuliſti, quàm culpam deprecari. Videbam enim rem eſſe arduam, vetuſtis novitatem dare, novis authoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ ſuæ omnia. Sed tamen, vir πολυμαθέστατε καὶ πολυγλωττότατε, animum adverte quæſo, & placidas mihi aures præbe, cognoſceſq; qualis ſe mihi inter angores hæc conjectura, novam ſtabiliendi ſententiam, dum

cuncta altius rimer scruterq́ue, in tuis literis obtulit. Scribis non videre te cur Mamiras Pauli, quod misi, βολβοκάστανον Tralliani dici nequeat: nec animadvertere etiam posse, quid impedimento sit, quo minus Doronicum vulgare, Mamiras Aegineta vocetur. Deniq́ue Holocontin Hippocratis, Moly à Dioscoride appellari sentis. Verùm cavendum tibi est apprime, Gesnere jucundissime, siquidem undequoq́ue videris esse eruditissimus, ne dum mea studes convellere acriùs, & veritatem conaris inquirere anxie, in densissimas prolabaris tenebras, idemq́ue tibi eveniat quod Chymistis usu venire cernimus, qui jam diu frustra vertendis speciebus, & decantato illi aureo velleri summo & temporis & rerum omnium dispendio incubuerunt, incumbentq́ue posthac in posterum.

Dulcichinum est Mamiras.

Nam si Dulcichinum, Mamiras est, ut profectò Pauli verba attestantur, radiculam esse tradentis herbulæ geniculis frequentibus nodosis cinctam, detergentis naturæ, nequaquam βολβοκάστανον dici poterit, quando Trallianus inter Mamiras & βολβοκάστανον discrevit, utrimq́ue separatis locis mentionem faciens. Mamiras sanè libro medicinæ 2. cap. 5. nominat: βολβοκαστάνου autem libro 7. περὶ ἐμπυημάτων meminit.

Bulbocastanum.

Nec probo Goupylum & Andernacum, viros alioqui celeberrimos, ἀντὶ βολβοκαστάνου, βαλανοκαστάνου substituentes, si quidem non tam vox ipsa βολβοκάστανον, quam equidem vetustatem haud redolere fateor, quemadmodum nec χῖναν, nec τρώξιμον, nec καρῦκον, & sexcentas alias, quibus tamen frequenter Alexander utitur, & ab omnibus eruditis tolerantur, quamq́ue autoris eo loco propositum spectandum est, quando rectam victus rationem purulenta excreantibus præscribens, abstergentibus nutriendos præcipit, qualia sunt, Jus gallorum, phasianorum non pinguium, perdicum, attagenarum, turdorum, similiumq́ue avium. Ad hoc, si sanguis rejiciatur purus, jusculo ei incoquere mandat βολβοκάστανον, alicam, itrium, similaginem, & ejus generis alia, quæ ob succi crassitiem, vasa sanguinem continentia modicè obstruere & pectus lenire atq́ue abrodere potis sint. At tantum abest Castaneas detergendi farciendiq́ue vi pollere, ut nihil detergentibus & farcientibus magis possit esse contrarium. Adde vocem βαλανοκαστάνου æquè esse novam atq́ue βολβοκαστάνου, & quod per magni refert, nullam planè possunt Castanearum glandes ἐμπυϊκοῖς utilitatem commodumve afferre. Proinde veriorem veterem lectionem auguror, & βολβοκάστανον pro herba interpretor, quæ pingui succo constat, & facultatem obtinet humorum crassitiem mediocriter incidendi, adeo ut excreationibus è pectore sit idonea. Quòd verò βολβοκάστανον vix alia esse planta possit, quàm illa ipsa cujus semina ad te misi, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lenitiam in se habet, tum quia radice constat bulbosa, Castaneæ tamen similiori quàm bulbo, quando cortice foris obducitur nigro, intus verò substantia Castaneis simillima expletur, quæ rei & nominis occasionem præbuit, ut composita nomenclatione βολβοκάστανον diceretur, quia Bulbum Castaneamq́ue mentiri videtur. Sed hæc leviora. Quod maximè me movet ut βολβοκάστανον credam herbam, cujus semino hoc titulo inscripsi, illud est, quia nomen in Græcia in hodiernum usq́ue diem retinet, Chiis ἀγριοκαστανίδας, Byzantinis ἀγριοκάστανα, Rhodiis βολβοκάστανα appellantibus.

Fallopii laus.

Adstipulatur in omnibus mea sententia, aut ego potius sua, vir gravissimus, cum doctrina, tum humanitate clarus, Gabriel Faloppius Mutinensis, in ordine & numero scholæ Medicorum Patavinæ minimè postremus, Anatomicorum hujus ævi facilè princeps, atq́ue in simplicium palæstra athleta invictus, imo verò in debellandis domandisq́ue Chirurgiæ prodigiis, Italicus Hercules. Quid habes, mi Gesnere, quod damnes? Quis sensus est verborum tuorum? quæ tua mens? oculi? quid ais? Nimis urgeo, commoveri videris, siquidem errorem tuum agnoscis, Dulcichina non modo βολβοκάστανον dici non posse, sed nec Mamiras quidem rectè βολβοκάστανον appellari. Verùm ne in novam figmenti suspicionem apud te incurram, quod vel ex nuda seminis figura argumentari veritus non sim, radicem ejus bulbosam esse nequaquam tibi probabile videri, ideo radicem unam ex Chio ad me allatam ad te mitto: quam ut terræ mandes jubeo, cognoscesq́ue liquido Melchiorem tuum nihil minus scire quàm nugari.

Bulbocastani descriptio.

Foliis vestitur Critbamo similibus, cauliculo brevi, candidos flosculos in umbellis sustinentem, quibus semina angusta, & striata, canaliculatave, Cumino æqualia, succedunt. Non is sum, qui cavillis & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec, si scirem, vellem.

Matthæolus arguitur.

Nondum eo dementiæ deveni, ut Matthæoli pellem, qui eo nomine male apud eruditos, nec immeritò, audit, Borussiaco corio anteponam. Metamorphosis ista hactenus molesta mihi esse non cœpit, nec placet cum Evantha & Agriopa ex homine in lupum verti, rursumq́ue restitui sibi. Satius esset ejus generis hominis nasci nunquam, aut profectò in cunis emori præstitisset. Neq́ue enim res ulla majus bonarum literarum studiosis detrimentum apportavit unquam, quam ista eruditorum mentiendi audacia impunitasq́ue.

Doronicum vulgare, non esse Mamiras.

Cæterum Doronicum vulgare non posse ab Aegineta Mamiras vocari, ut Fuchsius putat, consimili planè argumento priori comprobatur. Nam cùm sit verum Doronicum, ut descriptio attestatur, & doctissimi quiq́ue fatentur, Ruellius, Leonicenus, Fracastorius, Manardus: Cardanus, Mundella, Matthæolus, Brassavolus, Amatus & demq́ue tota Medicorum schola clamitat, Mamiras profectò nullo pacto esse poterit, quando Avicenna Mauritanæ factionis princeps libro secundo tractatu secundo, separatis locis Doronicum & Mamiras, quod Memiren nuncupat, prosequatur, & de hoc in M. de illo in D. prolixe pertractet.

Doronicum duplex.

Illudes tu nodum hunc, duo esse Doronici genera inquiens, Orientale nempe, & Europæum, quod officinarum seplasiarii Romanum vocant: sed te concedere quidem Orientale esse legitimum Barbarorum Doronicum, nostrum autem, vel maximè ire inficias. Equidem non dubito, vir clarissime, quin utrimq́ue radices jamdudum conspexeris probeq́ue perpenderis, nec aliam inter eas differentiam deprehenderis, quàm quæ est inter duo ejusdem alitis ova. Quòd verò Doronicum Romanum non sic ut Orientale serveat, & linguam vellicet (quæ Ruellii opinio est) id nostri cœli soliq́ue temperiei ferendum esse acceptum, ut quiq́ue est eruditissimus, ita sententiæ huic promptissimè accedit.

Saporum in radicibus dissimilitudo unde?

Radices enim plantarum dissimilibus saporibus à terræ proprietate perfici, uti etiam in fructibus evenire videmus, credendum omnino est. Si enim radices arborum, aut vitium, aut reliquorum seminum non ex terræ proprietatibus succum capiendo ederent fructus, uno genere essent in omnibus locis & regionibus omnium sapores. Sed animadvertimus in Insula Creta Monobasites vinum (Malvasium vocat vulgus) in Cirno Corsicum, in Campania Græcum & Lachrymam, circa Messanam in Sicilia Mamertinum, in Thracia maritima parte Maronicum, Smyrnæ regione Pramnium, utrunq́ue Homeri testimonio celebre, in Liguria Amabile, in Germania, quatenus Rheno abluitur, neq́ue omnibus partibus, Rhenanum, in Pannonia Ungaricum, reliquisq́ue locis plurimis innumerabili multitudine genera vini virtuteq́ue procreari, quæ non aliter possunt fieri, nisi cùm terrenus humor suis proprietatibus saporum in radicibus infusus, enutrit materiam, per quam egrediens ad cacumen profundat proprium loci & generis sui fructus saporem.

Monobasites vinum.

Cheldonium minus.

Cheldonium minus, quod rudis herbariorum plebecula Scrofulariam minorem vocat,

enim

ordinis absoluti sit in calefaciendo & desiccando, si Aetio credimus, ideoq; magnam præ se fert acrimoniam, & gustum erodentem, cur, quæso, commanducando sæpe nullam prorsus nobis acrimoniam imprimit, idq; potissimum quod in humido loco natum sit? Cur item Cicuta, Socratis maxime supplicio nobilis, in Germania, Gallia, in plurimisq; Italiæ locis fere innoxia nascitur? (Cicuta ferè innoxia.) An ob eam causam, quam Galen. libr. περὶ τροφῶν δυνάμεως secundo scriptam reliquit? Dicit enim Arum Cyrenis minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ possidere, adeo ut in cibis vel Rapis utilis habeatur: In Italia verò, ac minori Asia contra adeo acre, ut medicamentis duntaxat expetatur. Pari ratione fieri potest ut Chelidonium minus, & Cicuta, in Creta, Attica, Chio, Cilicia, & Græcia ejusmodi viribus prædita nascantur, quales eis à veteribus contribuuntur, in Italia verò, Germania, & Gallia nocendi obliti proveniant. Comprobant id in primis insignia autorum testimonia, Plinius, Columella, Martialis, Galenus, Dioscorides, & cæteri, Perseam arborem in Perside exitiosam esse, translatamq; in Ægyptum, mutata natura in cibos receptam. Idem Belonio accidere literarum monumentis prodidit Aristoteles περὶ φυτῶν primo. Poma mortis in provincia Peru Occidentalis Indiæ, an Serba esse ignoras? (Poma mortis in Peru Sorba sunt.) At varietate regionis adeo perniciosam plantam evadere novum videri non debet, cùm & sexcentis aliis ejusmodi mutationes accidere constet. Summa summarum, quòd si terra generibus humorum non esset dissimilis, & disparata, non tantum in Syria, & Arabia in Harundinibus, & Juncis essent odores, neq; abieres in Arabia Thure manarent, neq; Olea in Troglodytica regione Myrrhæ glebulas funderent, nec Hedera in India Piperis baccas daret, nec Cyrenis in Ferulis Laser nasceretur, nec Cinnamomum & Cassia in Moluccis insulis ex Lauro decorticarentur, sed in omnibus terræ regionibus & locis, eodem genere, omnia procrearentur. Has autem varietates regionibus & locis, inclinatio mundi, & solis impetus proprius, aut longius cursum faciendo tales efficit terræ humores, quas qualitates non solùm in his rebus, sed etiam in pecoribus & armentis discerni notius esse autumo, quàm ut autorum testimoniis demonstrare habeam necesse. Illud in transitu adjecerim, nobiscum sentire Theophrastum & Plinium clarissimos rerum conditores, Calamum & Juncum odoratos, nequicquam a nostris harundinibus & Juncis discrepare, præterquam quòd fere compertum sit, ut quæ locis frigidis odore carent, ea fervidis odorata sint, ut Calamus & Juncus in Syria. Abunde satis, & latius etiamnum quàm res exigebat, demonstrasse me arbitror, Doronicum Europæum eandem prorsus esse cum Orientali plantam, quando & nomen, & radicis effigies, & par utriusq; natura illud coarguunt, nullo alio quàm majoris minorisq; discrimine. Itaq; Doronicum vulgare nequaquam Mamiras appellabitur, ut Fuchsio placet, cum Doronicum sit, Avicenna inter Memiren, quod Mamiras est, & Doronicum differentiam adnotante. Quare cùm hactenus nihil obstare animadvertam, quo minus Dulcichinum Mamiras dici possit, non recantabo, nec dimovebor à mea sententia, nisi tu exercitatiores in literaria palæstra athletas in arenam deducas denuo, qui id agant, ut tua & fulciant comprobentq;, & mea destruant confringantq;: quod ut facias, vehementer etiam atq; etiam rogo. Scio non defuturam tibi argumentorum copiam, quibus existimationem tuam tuearis, & defendas, ac meam opinionem convellas conscindasq;. Ridendus hoc loco Bellunensis, qui Dulcichinum ab Avicenna Granum Alzelin vocari asserit, non animadvertens, Alzelin inter fructus, non radices ab autore connumerari, & Serapionem cap. 337. Simplic. medicamento. in siliquis nasci tradere. (Bellunensis error. Alzelin quid?) Habzelim (inquit) granum pingue est, magnitudine Ciceris, citrinum ab exteriore parte, album ab interiore, boni saporis, apportatur è terris Barbaris, nominaturq; Piper Aethiopicum (verum Piper Aethiopicum re vera est aliud) in Barbaria dicitur Crons. Forma spectatur phaseoli siliqua & Grano minoribus. Color grani citrinus nigerve. Sapor acutus ad instar Piperis. Vis ejus gradu tertio calida, humida primo, hac ille. Ex quibus planum fit, ingens esse discrimen inter Dulcichinum & granum zelin. Memini me Venetiis aliquando Agyrtam in medio foro Balsami laudes, & præclaras ejus virtutes (ut id genus hominum facere assolet) decantantem conspexisse, qui post longam inanium verborum seriem, siliquas quasdam faselo simillimas, breviores, aromaticum saporem præferentes, quibus semina nigra, faselo æqualia, sed minora inerant, pro Balsami fructu venditabat, quæ res & doctis, ut audio, imposuit, verum veterum Carpobalsamum cum jactatione etiamnum dictitantibus, quum tamen meditis fidius aliud nihil sint quàm Crons, seu Hab alzelin. Sed jam tempus est ut Holoconitin Hippocratis, Dulcichinum esse probem, & differre à Molyo, non solùm Dioscoridis, verum etiam auctorum omnium ostendam. Magna & vetus est eruditorum concertatio, cujusmodi planta sit, quam antiquissimus ille Græciæ vates, unicus ingeniorum omnium fons & victor Homerus, Plinii judicio ingeniorum summi sententia, Mercurium Ulyssi tradidisse in remedium carminum Circes in decima Odysseæ Rhapsodia cecinit.

Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Quod interpretans Ovidius Transformationum quarto decimo ait,

Pacifer huic florem dederat Cyllenius album.
Moly vocant superi, nigra radice tenetur.

Et meminit Lycophron in Alexandra obscuro poemate, μῶλυ σωτῆρα ῥίζα. Ubi Isaacius commentator ait, μῶλυ δὲ ἐστὶ παρὰ τισι τὸ ἄγριον πήγανον, quod & Suidas, Eustathius, & sectator ejus Erasmus duobus locis, præfatione in Aristotelis volumina Græca, & in proverbio, Neq; mel, neq; apes, Moly ἀλληγορικῶς interpretantur, radicis nigræ symbolo laboris molestiam significari affirmantes, quæ pervenitur ad animi tranquillitatem virtutis absolutæ præmium. Diversum censuit, quisquis ille fuit, qui hos versiculos condidit, quos in Priap. lusib. extare observavi.

Hic legitur radix, de qua flos lacteus exit, Quem cum Moly vocant mentula Moly fuit.

Theophrastus & Plinius herbam esse existimant, & nasci eam circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio scillæ, effodi autem difficulter. Hoc enim modo Theophrasti verba legenda sunt, καίτοι ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπόν, non quemadmodum Gaza vertit, & omnes Græci codices habent, οὐ μὴν ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπόν, tum quia Homerus ita tradit, tum etiam quia Plin. difficulter erui ait, Theophrastum proculdubio sequutus, cujus verba refert ad unguem. Adjicit huic sententiæ calculum Homericus scholiastes, Moly appellatum esse scribens παρὰ τὸ μωλύειν, ὅ ἐστιν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. φασὶ δὲ αὐτὸ ἀνασπώμενον τὴν ῥίζαν τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρειν τῷ ἀποσπῶντι. Quæ verba claro sunt argumento, non radicem ipsam evelli moleste, (ut plerìq; false censent) sed cùm mortis periculo eruentem se subjiciat, haud facilè à quovis

Aglaophotis Æliani.

effodi posse. Quæ cum ita se habeant, luce meridiana patet clarius, Homerum per Moly aliud intellexisse nihil quam Cynospastum seu Aglaophotin terrestrem Æliani, quæ, ut à te observatum egregie est, Babaras Josepho in Belli Jud. hist. dicitur, & à Democrito Marmaritis nuncupatur. Tradunt enim autores illi, Babaran. seu Cynospastum captu admodum difficilem esse, & rhizotomi manus fallere, oculosq́ refugere, neque prius consistere quam mulieris menstruorum profluvio laborantis lotio fuerit conspersa: neque tamen hoc etiam modo retentam sine periculo evelli, quippe extrahentem præsentaneam mortem consequi, nisi ejusdem radicis amuleto fuerit communitus, quo carentes, terram circum scarificare, circa radicemq́ laqueo vinctam cani alligare, ac repente discedere, tandemq́ nimio conatu sequuturum canem radicem extrahere, & veluti domini persolventem vices illico commori. & nullo postmodum periculo radicem illam à quovis tractari posse. Vim ejus in expiationibus præstantissimam esse, ut etiam qui à spiritibus vexantur immundis, protinus liberari compertum sit. Moly hoc in marmoribus Arabiæ Persico latere, & in Judæa juxta Macheruntem oppidum quærendum. Neque enim dici posse quicquam longius a vero remotum arbitror, quam Moly, quod Homerus celebrat, Narcissum Theophrasto appellari, & Dioscoridi Colchicum, ut Tragus censet, quando Colchici flos lacteus non est: & Theophrastus insuper magnum inter Moly Homericum, & Colchicon Dioscoridis, suumq́ Narcissum discrimen statuit. Sed ejusmodi errores, Trago fere fatales, toto opere passim. Homines sumus, fateor: sed parcius errare possumus, modo velimus: per incuriam multa committimus. Ut quimus ajunt. Opera laudanda, non opus. Alterius Molyos meminit Dioscorides & Medici omnes, cui graminis, non Scillæ folia, radix non Cepæ magnitudine, sed parva. Id in Holoconitin ab Hippocrate vocari credis, illa fortasse conjectura fretus, quod autor in libro de muliebribus morbis primo radicem ejus velut bulbum esse narrat, nec plane Olivæ parvæ dissimilem: quæ notæ Molyi a Dioscoride reddi videntur. Equidem plenissime perspicio cum hac in parte, tum in aliis plurimis singulare illud ingenium tuum quo polles, acumen & fateor exosculaturum me fuisse, protinusq́ ambobus, quod dici solet, pedibus in istam tuam sententiam descensurum, nisi me Galenus medicinæ coryphæus revocasset, & veriorem amplecti existimationem coegisset. Nam autor ille in libello quo obsoleta Hippocratis vocabula planiora facit, μῶλυζαν Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Moly dicitur: ὁλοκωνίτιδα vero herbam esse agrestem, & a Dioscoride ὀρεοκωνίτιδα appellari, quasi dicas in monte natam. Quibus verbis perspicuum sit, nihil minus posse statui quam Moly Dioscoridis, & Holoconitin Hippocratis unum esse stirpis nomina, quando quod Dioscorides Moly nominat, Hippocrates μῶλυζαν nuncupat: contra quod hic ὁλοκωνίτιδα, ille ὀρεοκωνίτιδα. Quæres tu, ubi apud Dioscoridem ὀρεοκωνῖτις habeatur. Respondeo, nusquam. Falso igitur Galenus Dioscoridem allegat. Nego. Nam & Avicenna eodem libro quem supra indicavi cap. 748. in describenda Zedoaria, & Serapio cap 104. medic. simpl. in Dechon, id est, Panico, non Milio, ut male interpres vertit, & Plinius, non is qui naturalem historiam condidit, sed alter, libro de re Medica quarto, capite ultimo in Spondilidibus pomis, Dioscoridem citant, cum tamen nusquam, quæ nominati autores de iis plantis afferunt apud Dioscoridem reperiantur. Nisi igitur nomine Dioscoridis alium quam Pedacium Anazarbeum intelligam, profecto volumina, quæ hodie sub hoc nomine circumferuntur, manca esse in plerisq́ videntur. Sed hæc per conjecturam dicta sint. Ad institutum redeo. Holoconitin Hippocratis, non esse Moly Dioscoridis, jam tandem te agnoscere arbitror, alioquin nec Galenus μῶλυζαν apud Hippocratem, Moly interpretatus fuisset, nec Holoconitin a Molyo separasset. Quid multis? Et descriptio, & natura Holoconitidi ab Hippocrate reddita, attestari videntur, neque quam a Dulcichino dissidere. Reliquum est, ut pari ratione Moly Dioscoridis excussam, perpendamq́, vera an falsa sint quæ à Deo illo herbariorum Matthæolo traduntur, Moly ignotam esse Italiæ plantam dicenti.

In Matthæolum.

Ridere subinde mecum ipse soleo, Gesnere lepidissime, doctorum quorundam nostri ævi hominum audaciam (temeritatem enim non dixerim) qui ut fucum, nescio hercule quam laudatum, suæ prætexant ignorantiæ, frequenter fateri non erubescunt, multa se præterire, sed quæ nec aliis quidem pervia sint, ac si docta esset, si diis placet, ignorantia, ea nescire, quæ ab aliis hactenus prodita non sunt. Verum τοῦτον ἐάσω ... Aristophaneos Strepsiade, aut si mavis ἐάσω περὶ τὸν Διόνυσον cum cæteris. Alterius ista instituti: alium hæc locum postulant. Dabunt tandem imperitiæ suæ pœnas.

Moly Galeni.

Moly, inquit Galenus eodem loco quem proxime commemeravi, Allium est simplex caput habens, & non divisum in spicas. Quem locum si Matthæolus apud Galenum legisset, ut profecto legere debuit, nunquam in Molyo, & suam, & reliquorum ignorantiam accusasset.

Allium sylvestre.

Nihil enim medius fidius allio isto sylvestri μονοπρόσωπον esse potest notius. Nascitur locis campestribus passim, foliis exilibus, graminis aut croco proximis, sed latioribus, tenuioribus paucioribusq́, quinarium numerum raro excedentibus: Caule alto, tenui, concavo, albicante, in cujus vertice σκοροδοειδὲς quiddam inest. Flores candidi sunt, non plane iis dissimiles quos in Lilio convallium cernimus. Radix subjacet parva, Bulbosa, nullos in nucleos secta, sed simplex, & unica, allium olens & sapiens, quæ causa fuit ut à Trago Allium caninum diceretur, & eo quoque sub nomine secundo loco post Allium sylvestre depingeretur.

Allium caninum Tragi.

Sed de omnibus satis à me dictum est, plenimq́, ac ab initio quidem putaram, nec pauca præter institutum: quare jam opportunum est classicum comprimere, receptui canere, contractisq́ hujus epistolæ, sive potius libelli velis, sensim portui adnavigare. Illud currens notaverim, Moly à Dioscoride vocari, & Eringion, & Solanum soporiferum, quod Plinius item comprobat, & Rutæ utranque speciem. Montanam, & sylvestrem alteram. Nec me prætereunt, quam monstrosa sint, quæ Plinius de suo Molyo memorat, radicis 30. pedes longæ. Verum ego super eo alibi copiose. Hæc in transitu monuisse quid officiet? Habes igitur vir præstantissime, incomptam quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, sed ingenuam responsionem, quam ita accipias velim, ut abeo qui te diligit sine aliquo fuco proficiscentem. Tuum erit, acri tuo ingenio, & exacto judicio, tam hæc quam alia quæ à me scripta sunt, diligenter examinare, calculumq́ vel album, vel nigrum singulis porrigere: utrunq́ enim æqui boniq́ consulam, modo me ames, quod ut facias etiam rogo. Vale.

CON-

CONRADUS GESNERUS
Melchiori Guilandino,
S. P. D.

Ro Epistola tua, erudita sane & prolixa, quanquam mihi cum voluptate legenti perbrevis etiam visa est, gratias tibi habeo doctissime Guilandine. Nam quod ad brevissimam meam tam copiose: quod ad subitaneam & familiarem, tam graviter & argumentose respondere dignatus es, id quidem ex amoris in me tui abundantia profectum interpretor. Tanto autem orationis tuæ apparatu motus est, ut perlectis omnibus, animo consternatus, & nescio quomodo affectus (quod ex mea etiam nimium simpliciter condita, itidem tibi contigisse, ut scribis, miror) sententiam omnino mutarem, & victum undiquaq; ut faterer, non parum abfui. Id quod (ut mox initio dicam, ne prorsus contumacem & refractarium me putes) circa Bulbocastanum certe ingenue fateor. Dabo enim hoc honori tuo, ut victoriam tibi adscribam ejus rei, de qua tecum non certavi, sed interrogavi duntaxat, subdubitans: atq; hoc etiam gloriosius tibi est, si me non tanquam adversarium, sed ut præceptor discipulum vincas. In reliquis vero non æque, ut in progressu Epistolæ dicam, tecum sentio. Neq; vero me à te amando, colendoq; (hoc eruditio tua, illud beneficentia meretur) acres & vehementes illæ tuæ ἐπιπληκτικῇ ῥητορείᾳ dimovebunt: non magis quam ab Antisthene Diogenem baculus. Imo quòd tam audacter me increpas, quòd mentem & oculos in me requiris, declamatorio quodam & pene tragico dicendi genere, equidem minime ægre fero: qui malim, si in alterutram peccandum est partem, nimio inveniendæ veritatis fervore peccari, quàm remissione nimia nullum in nobis rerum inquirendarum studium flagrare. Itaq; ut hoc tibi condono, & vicissim eodem erga te candore ac libertate, homini Helvetico & libere educato agendi, absq; ulla indignatione tua, jus egomet mihi sumo atq; postulo. Epistola mea, quantum memini, nimium forte familiaris, dubitationes tantum & interrogationes aliquas continebat: ut plenius instruerer de iis, quæ tu simpliciter ad me scripseras. Tu vero ita commotus es, ac si ea quæ scripsisti, vera esse negassem, & toto (quod ajunt) cœlo aberrarem. Atqui inter errorem ac dubitationem multum interest: adeo ut invicem contraria sint, ita ut ἕξις & στέρησις. Dubitare certe non est negare: neq; penitus ignorare, sed principium quoddam & via ad cognitionem. Et philosophi hominis, non quidem ignorare nihil, quod in nullum hominem cadit: sed ignorantiam fateri primum, deinde in utramq; partem argumenta disquirendo conferre. Ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς, ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστί, λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὸν δεσμόν, inquit in prima philosophia Aristoteles. Et in lib. de longitudine ac brevitate vitæ: ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεως ἀναγκαία πρῶτον ἐκ τοῦ διαπορῆσαι περὶ αὐτῶν. At tu longe secus, ne inquirendo anxie veritatem in densissimas tenebras abeam, periclitari me ais: & stolidissimis hominum chymistis me comparas immerito: illi enim rem impossibilem quærentes merito non inveniunt: ego verò diligenti indagatione & hactenus in hoc ipso Stirpium genere quædam inveni, Dei gratia: & invenio subinde, nullis ante me literis, quæ ad me pervenerint, prodita. Dices fortassis discentem æquum esse credere & assentiri. Fateor: & in plurimarum rerum cognitione, doctore te frui licere mihi optarim. Sed discentium conditio duplex est, nam qui pueri vel tanquam pueri discunt, simpliciter & absq; demonstrationibus etiam, fidem autoritati præceptorum, ut filii parentum, adhibere debent. Qui vero methodi ac demonstrationis vim intelligendo consequi possunt, illos sane homini utcunq; amico, & autoritati absque certa ratione credere, in rebus quidem humanis, prorsus ἀφελέστερον est. In amicitia vera voluntati & benevolentiæ utrinq; habenda est mutua fides quàm syncerissime, ita ut neuter de alterius animo dubitet, etiamsi eventus aliquando non videatur respondere. Multæ enim sunt causæ & circumstantiæ, propter quas multa secus quàm institueramus eveniunt. Judicio vero & doctrinæ suæ, quamvis dubitationes in contrarium non desint, credere amicum postulare, ambitiosum est, & nervum amicitiæ æqualitatem excedit. Poteras mihi nullo artificio, paucis & breviter comprehensis argumentis satisfacere, ac dubitationes meas dissolvere: sed oratorem te esse declarare mihi voluisti. Non erat quòd tantopere mirareris Guilandine, Italiæ quasdam aut Græciæ plantas, mihi esse ignotas. Aut cur non Dioscoridem quoque, Galenum Plinium, Theophrastum, Hippocratem, & alios qui in hac naturæ parte reliquis mortalium excelluerunt, singulos plurima alienarum regionum medicamenta vel ignorasse prorsus, vel nomina vel vires eorum (nihilo hoc nomine indoctiores) non probe calluisse miraris? Cur non teipsum? qui forsan omnium hominum ad nostram usque ætatem diligentissime harum rerum cognitionem es persecutus: ad nos tamen si venires, Helveticas quasdam, alpinas & alias quasdam plantas (non dubito) vel prorsus, vel nominibus quibusdam, vel facultatibus, ante hac ignotas tibi ostenderem. Tu vero admiraris, Mamiran esse Dulcichinum aut Oloconitin, non statim me tibi asserenti credidisse, idq; sine autoritate (quis enim hoc ante te docuit?) sine rationibus. Poteras saltem ex tam brevi & incompto Epistolio meo, etiamsi non expressissem, hoc tempore prorsus à stirpium historiâ alienum esse me cognoscere: & in eo adhuc lucubrandi argumento hærere, quod ante multos annos incepi: atq; utinam feliciter & aliquo cum studiosorum fructu aliquando absolvam: Animalium historiam dico, cujus pars de Aquatilibus totum nunc me occupat, ut vix aliud cogitare liceat. Et hæc etiam nunc quæ scribo, imo effundo, aliud agens, horas aliquot piscibus meis suffuratus scribo. Quòd si otium suppeteret, & eadem diligentia in plantarum historiam incumbere possem, quam nunc in pisces consumo, de paucioribus forte dubitarem, ac minus tibi sciscitando molestus fuissem: nec illos quos tu mihi profers, Tralliani locos ignorassem. Sed cavebo in posterum, quando jam novi ingenium tuum, ne importunum sciscitando, aut argutius dubitando, negocium tibi facessam. Quanquam nunc etiam non male hæc audacia mihi cecidit. Nam & ego natura (hoc est, Dei beneficio) non admodum commoveor: & à bonis doctisq; viris amandis, inter quos minime postremum locum tibi tribuo Guilandine, nulla increpatione me absterreri patior. Tu quoque vicissim, si magno celsoque animo vires, qualem te esse mihi persuadeo, non ideo me amare desines, quod aliter forsitan quam expectares tibi responderim. Magnum enim amicitiæ tuæ amissa dolorem mihi cieret. Tu qui Germaniam, Italiam, Græciam, Africæ oram, & alias regiones peragrasti: qui ingenio vales & indefesso semper studio omne genus librorum excutis, qui doctissimorum virorum amicitiis flores, multa non me tantum, sed publice omnes docere potes: idq; ut facias, & omnes tuas varias, raras, eruditas, copiosasq; observationes, in stirpium histor. præcipue, in literas matu-

mature referas, antequam humanitus aliquid tibi accidat, etiam atque etiam te rogo. Et quanquam tè velalem simplicium proponere pleraque: si tamen opera precium videbitur interdum, ne hominum autoritas cuiquam imponat, illis etiam qui viri magni videri volunt, interdum reprehendendis, sive nominatim, sive opinione ipsorum duntaxat, non abstinebis. De me quoq; postremo in hoc scriptorum ordine, ubicunque dissenseris, pro arbitrio statuet, totum enim in potestatem me tibi trado. Quod si quid laude dignum in me laudaveris, amabo te: si quid merito taxaveris, non irascar. Puerile profecto, ἄγευστον & nequaquam sapientis, ne dicam impii, viri est, sanctum amicitiæ jus propter aliquot herbas, earumve nomina, dissolvi, quod hodie tamen vel inter viros magnos & graves, ut sibi aut vulgo videntur, infrequens non est, quibus hoc fere exprobari posset, quod Cynicus Diogenes homini amicitiam ejus expetenti, saperdam vero (aut caseum, ut alii tradunt) ferre detrectanti, dixisse fertur: ὑπὸ σοῦ καὶ ταρίχου φιλίαν σου διέλυσε διάλυσιν. Nisi tu fortassis aliud etiam hic spectari putas, gloriam, ostentationem ingenii, quo nemo libenter cedit. At hoc etiam absurdius est, ambitionis & contentionis studio summam virtutum amicitiam solvere. Nos igitur istos φιλονεικία, videamus: & alter alterius post hac sententiam ac argumenta, placide tranquilleque (hoc est ἀπαθῶς, aut certe μετριοπαθῶς) audiamus: ut si fieri poterit, consentiamus per omnia: sin minus, salva amicitia, libere, simpliciter, candideq; inter nos dissentiamus, nullis æmulationis, invidiæ, simultatum, aut calumniæ affectibus obnoxii, ut indoctissimi quidam docti hodie sunt. Amicitia vera animorum inter se vinculum est, virtutum ac pietatis ratione connexum, hoc igitur salvis, quorum nomine suscipitur, rumpenda non est. Quid ad virtutem aut pietatem herba, frutex, lapis, piscis? quæ vel suis nominibus ignorari, vel ipsa stirpium interire, quàm sacrosancta amicitiæ jura, quorum autorem imo exemplar Deum habemus, inter homines violari præstaret. O vita ô mores. Non tecum mi Guilandine loquor nec te hujus criminis reum facio: sed alios nostri temporis homines, vix homines noto: qui mundo se deridendos præbent, dum vel in medicina nostra, vel aliis de rebus neq; magni momenti, & ad vitam ac pietatem minime necessariis litigantes, tumultuantur, insaniunt, cœlum terræ permiscent, neque somniantes tantum (ut tu somniabas) sed vigilantes ἐννοοῦντες, ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nihil simplicius veritate, nihil simplicitate pulchrius, cum aliis in rebus, tum in oratione & doctrina. Agamus igitur deinceps inter nos quam simplicissime: & ut in Areopago moris erat (neque enim major illius majestas fuit, quam amicitiæ inter viros bonos esse debet) ἄνευ παθῶν καὶ προοιμίων: ut veritas ipsa nuda sic magis elucescat, quanquam enim fervere aliquo & justa æmulatione ingenium in astruendo vero excitatur, nimium tamen altercando & indulgendo affectibus sæpe amittitur veritas. Ego forte te omnium in hac palæstra exercitatissimum, aut nihil aut perparum docere possum, mi Guilandine: excitare saltem te & velut obstetricando, ea quæ concepisti, quæque parturis, uberius, felicius & maturius in lucem ut edas: interrogando dubitandoq; efficere, quantum in me est, percupio, nam hoc etiam non cujusvis est, de unaquaque re commode dubitare. Sed egomet mihi prolixitate mea displiceo, quam tamen epistola tua propemodum mihi extorsit. Expectas forte ut ea quæ ad confirmandas opiniones tuas attulisti, tandem refellam: ego vero non tecum disceptare, sed profecto abs te aliquid addiscere, & rationibus tuis intellectis cum ipse solidius tecum sentirem, tum apud alios iisdem argumentis uti, & sententiam tuam fulcire possem, in animum induxeram. Nunc quoniam & res ipsa postulare, & tu quoq; petere videris, si quid in contrarium possem, ut depromam, ne facile de sententia semel non sine ratione concepta recedere videar, quod levitatis non judicii est, expectationi tuæ aliqua ex parte (quantum & per ingenium & per ocium licet) satisfacere conabor. Non deessent mihi probabilia multa, quæ in contrarium adferrem: iis tamen abstinebo, cum mihi prolixiori esse, nec liceat: quanquam tu quoque in tuis astruendis probabilia multa, ut oratores solent, non undiquaque firma aut necessaria, protulisti. Quid pridem ad te scripserim, non equidem satis memini, neque Epistolæ ad te datæ copiam habeo: sed ex tua quæ scripserim, pleraque agnosco. Primum igitur in eo quod dubitavi an Mamiras Pauli, Bulbocastanum Tralliani forte esset, plene à te satisfactum mihi est: & plantas esse diversas facile agnosco, & tibi qui tam liquido id mihi demonstrasti, gratias habeo maximas. At superiori æstate, cùm semina quædam peregrina ad me dares pro tua liberalitate, pro Mamira quidem Dulcichinum mittebas (ut nunc quoque sentis) radiculas scilicet: eam vero Oloconitin Hippocratis esse negabas, quod ridicule rhizotomus quidam ita sensisset: Oloconitidis autem semen seorsim mittebas, nigrum, rotundum, durum, sapere fere nitroso, magnitudine, quâ minuscularum genus viciæ. Scheda inscriptio hæc erat: Oloconitin Hippocratis, quod et apud reliquos medicos nomen quærendum. Nunc vero in epistola tua, quæ prius separaveras conjungis: Trasi sive Dulcichinum recentiorum, Pauli Avicennæq; Mamiran, Hippocratis Oloconitin esse magna voce clamas, & asserentes idem Hippocratis manes producis. Itaque tum forte dubitavi, possetne idem Bulbocastanon dici, quòd radix veluti bulbulus quidam, saporis dulcedine castaneis proximus (ut Matthiolus scribit) appareret: nunc vero penitus tecum sentio, postquam & Bulbocastani radicem mihi communicasti, & Rhodios etiam sic appellare docuisti. & Quamobrem & asseriam à te veram Tralliani lectionem, & rem ipsam quoque demonstratam, ex animo tibi gratulor, assentior, gratias habeo. & cum doctrinam diligentiamq; tuam admirabilem veneror, & candorem exosculor: qui communicas mihi & hæc & alia complura, doctissimis tuis ad me literis, & nunc & prius facere dignatus es. Bulbocastanon igitur quid sit, nihil est quod amplius addubitem. Mamiras vero quid sit, si venia tua licet, adhuc sum dubius: & cursim veteris alicujus Medici (non Hippocratis, qui Mamiram fortassis haud agnovit: sed Pauli vel Avicennæ) manes, si qua arte non illicita potes, non Magia non Necyomantia, evocari à te vellem, qui omnem nobis hac de re dubitationem tollerent.

Mamiras an Dulcichinum? Tu Mamiram Dulcichinum esse affirmas: aut potius somnias: ego vigilans nego. Veterum igitur de Mamira audiamus scripta: & an ea Dulcichino conveniant, consideremus. Mamiras (μαμιρᾶς, ultima circumflexa in prima declinatione, & servat alpha in obliquis) veluti radicula quædam est, οἷον ῥίζιόν τι, herba, habens veluti nodos frequentes (κονδύλους πυκνούς) quæ cicatrices & albugines attenuare creduntur, abstergentis nimirum naturæ, Aegineta libr. 7. Mamiram Avicenna libro secundo cap. 487. est lignum sicut nodi, declinans ad nigredinem in quo est reflexio parva: & est acutius quam vena tincterum, calidum & siccum in fine secundi gradus, abstergit & expurgat, siquidem abstergit albedinem unguium. Succus ejus humiditatem crassam detrahit, & purgat excrementa cerebri. Radix ejus dolori dentium medetur. Purgat albuginem oculi. & acuit visum fit cum eo alcohol, & abstergit humiditatem crassam, proprie succus ejus. Radix etiam utilis est ictericis, dolori ventris pungenti medetur: & est in eo provocatio. Hæc Avicenna. Quòd si vires Mamiræ perpendas, easdem

omnes

Mamira & Chelidonia earundem virium.

omnes fere Chelidonio vel majori, vel minori, a veteribus Gracis adscriptas reperias, non dico Chelidonium Mamiran esse, vires convenire dico: nempe Chelidonium majus evidenter calfacit, & siccat (hoc est in secundo gradu, vel principio tertii) abstergit, crassos circa pupillam humores discutit, radicis & succi usus est, è succo collyrium fit, dentium dolori medetur, ictericis prodest, hac omnia suo Mamira tribuit Avicenna: & insuper quod ungues albos (scabros intellego) emendet, & propter acrimoniam succus ejus naribus immissus, caput expurget: qua duo remedia Graci Chelidonio minori adtribuunt. Non (inquam) Chelidonium Mamiran esse dico, sed viribus cum eo congruere: unde apparet, quantum à dulci humectante & infl[ante] radice Dulcichinorum absit. Acutus (vel, ut vetus interpres habet, calidus) esse Mamiran Avicenna [t]iquit, quàm venas tinctorum. Eodem autem in lib. cap. 736 de venis tinctorum scribens (Arabice est Haruchsubagiu) eadem prorsus de ipsis tradit, qua de Chelidonio Galenus. Ergo Chelidonio aut aquales habebit vires Mamiras, aut etiam vehementiores. Quid hoc ad Dulcichinum radiculam, qua primum calfaciendi ordinem non excedit, & acrimonia omni caret? Neque hic me commovebunt argumenta tua Guilandine, quibus circa Doronicum uteris, quod in Europa & nostris regionibus sapore, odore, viribus cateris inferiora nascantur pleraque, videmus enim & experimur, eosdem primarum qualitatum ordines in nostris herbis reperiri plerisque omnibus, quos iis olim Graci attribuerunt: quòd si pauca quadam excipias, nihil hac ad universalem sententiam infringendam faciunt. Possem hic evagari ad longam digressionem, sed non libet nec vacat.

Dulcichini & Mamiras comparatio.

In Dulcichinis eximia est dulcedo: Mamiran dulcem esse nemo dixit, sed acrem & acrimonia abstergentem: qua quidem facultate remedia multa praestat, ad qua nemo hodie Dulcichinis utitur, nec uteretur profecto feliciter. Dulcichini radiculas geniculatas cernimus: in Mamira condylos, id est, nodos habent. Sic & Polypodii radices, nodis & veluti cicatricibus aut tuberculis distinguuntur, geniculata non sunt. Taceo Avicennam Mamiran lignum facere, quod Dulcichino nequaquam convenit, & Aeginatam non radiculam, sed veluti radiculam. Apud Trallianum libro 2. cap. 5. ad exterendas cicatrices oculorum vox μαμιρᾶς in Gracis codicibus deest: à Gupylo ex Aegineta eum in locum recte reposita. Apud Nicolaum Myrepsum requiritur in Antidotum de Croco Esdra, mox ab initio: Actuarius in Ruellii versione habet Mamera. Aetius quidem & Paulus in ejusdem antidoti descriptione (Fuchsio teste) Mamira non meminerunt. Doronicum Orientale, Paulo Arnabo aut Mamiras vocatur: eo Romanum durius & solidius est: Fuchsius.

Doronicum Arnabo & Mamiras tria diversa.

Sed profecto Doronicum, Arnabo & Mamiras, ut vocabula tria, ita res etiam tres diversa sunt, ut ostendemus. Doronicum nostrum, ut vulgus medicorum appellat, quod in alpibus nostris & hortis etiam transplantatum, provenit, melius est Romano & Orientali, ni fallor, ad manum enim peregrina nunc non habeo, nostrum molliculum esse scio. Ruellius apud Actuarium Mamiran interpretatus est Doronicum, ita ut lector suspicari possit, ipsius autoris eam interpretationem esse: quod fidi interpretis non est, & multis forte imposuit, sicut & Fuchsio Gyraldus Simeonis interpres: Erant (inquit Fuchsius) qui carnabadium recentiorum Gracorum, idem cum Doronico esse putant, nam ita Simeoni Sethi careum appellatur: Nicolao autem Myrepso cuminum Aethiopicum. Atqui hoc non Simeon Grace scripsit, sed de suo adjecit Gyraldus interpres, carnabadium esse careum. Caterum iisdem fere rationibus, quibus Dulcichinum non esse Mamiran negavi, Doronicum etiam vulgo dictum Mamiram esse negari potest. Jac. Sylvii etiam verba de Doronico ex Serap. non bona fide recitantur: Doron. (inquit ille) Serapioni est radix parva, foris subflava, intus alba, dulcis, calamo aromatico similis, calida, sicca ordine tertio, flatus, pracipue uteri, dissipat: cordis palpitationi confert, ipsumq; roborat, venenosis ictibus auxiliatur, sumptum & admotum (cum ficubus) Hac Sylvius. At Serapionis codex meus Argentina olim excusus, in voce Haronigi (Sylvaticus legit Varonig) cap. 325. neque dulce Doronicum, neque Calamo aromatico simile facit: sed reliqua, qua Sylvius de eo tradit: Frusta sunt (inquit) crassitudine ramorum sceratagi, magnitudine nodi pollicis ad summum: & sunt vena (radices) alba intus, subcitrina foris, aliquantulum dura & graves: & deferuntur ex Sem ut plurimum. Et mox de viribus, eadem qua jam ex Sylvio retulimus, scribit: (qua certe cum Doronico hodie dicto sive Europeo sive Orientali, minime conveniunt:) & antidotis magnis admisceri ait, sicut & Avicenna libro 2. capite 210. Durungi vel Durunegi vocans: Est autem (inquit) frustum lignosum radicale, nodos habens, interius album, &c. Loco ejus ponitur Zurumbad aquale pondus, aut dua tertia ponderis ipsius de caryophyllis. Ex his verbis descriptionem Mamira & Durunegi, similem esse apparet: colore tantum excepto: nempe lignum radicis instar, nodosum remedia vero ex utroq; diversa: etsi utrunque calidum ac siccum sit, hoc ordine tertio: illud in fine secundi. Ergo veri Doronici seu Durunegi loco quandoquidem eo caremus, vel Galangam, vel Zedoariam, vel caryophyllos cum seminibus, qua flatus dissipant, usurpabimus: His scriptis, apud Sylvaticum sic legi: Deronec radix est similis branca pulpi, (pedi vel brachio polypi, acetabulis tanquam nodis aspero: à qua similitudine filicula etiam nomen fecerunt Graci) & adfertur ex India sed quia raro habetur, ponitur pro ea vernix: Sed pro vernice puto varonig legendum, quod est Doronicum Serapionis, ut paulo ante recitavi. Idem Sylvaticus alibi sine autore: Doronici (inquit) sunt radices parva, cujusdam herba similiter nominata, habentis folia parva, utcunque rotunda, & flores violaceos, nascitur in muris & cupis, (rupibus.) Et eandem esse Varonig, Arabice dictam sentit. Vulgare nostrum Doronicum flores luteos profert, hedypnoidis aut barba senis (quam vocant) floribus similes forma colereque: qui forsitan caerulei quoque in specie alia mihi adhuc ignota reperiuntur. Doronicum nominatur in Diambro Mesua: Actuarius in eodem non habet. Doronicum vulgo dictum nimia dulcedine omnes fere radices, ita ut amaritudine Gentiana, acrimonia Zinziber excedit: at veteres Doronico suo nullam saporis dulcedinem ascripserunt. Quod si etiam tibi donarem Doronicum nostrum & veterum (sic enim Durunegi appello) tandem esse herbam, quoniam tamen, ut tu quoque fateris, nostro eadem vires non sunt, in remediis qua veteres praescripserunt, non nostro utendum, sed aliis succedaneis de quibus dixi: inter qua & Zurumbad est. Matthiolus in Serapione duo capita de diversis Zurumbet confundit: posterius sane videtur carpesium, & Zarnabo ab Avicenna dicitur; nam & festucas esse ajunt arboris cujusdam, & pro Cinnamomo poni, &c. Zedoaria Avicenna (Algieduar ipse nominat) eadem praestat qua Aristolochia, & qua Durunpi: sed efficacius quàm Durungi adversatur venenis, nominatim napelli (ut Antitora dici meretur) vipera, & aliis.

Zurumbad.

Porro Zurumbad eidem est herba, vel lignum: ut Bellunensis emendat, simile Cypero, sed majus, & minus odoratum, calidum & siccum in tertio abscessu. Flatus dissolvit, impinguat, & aufert odorem vini, & alliorum & ceparum. Cordi laetitiam & robur conciliat. Vomitum retinet. Adstringit naturam, (alvum intelligo) &

uteri inflationes pellit. Morsibus venenosis efficaciter medetur, Zedoaria in hoc propinqua. Ponitur autem loco ejus adversus venena Durungi sesquialterum, & dua tertia (portiones) ponderis ejus de taraxato sylvestri, & dimidium ponderis ejus de granis citri. Vides quam cognata inter se natura ac viribus remedia sint, Zedoaria, Zurumbed & Durungi: & quàm iniq. factum esset, qui pro aliquo istorum Doronicum nostrum supponeret; Rutam ego malim, aut Aristolochiam, ex remediis qua nostra regiones ferunt, quàm Doronicum nostrum pro

Zorumbed est Carnabadium.

veterum Durungi usurpari, sed Zedoariam pra cateris probo. Caterum quod Zurumbed Arabes, hoc Graci recentiores Carnabadium dixerunt, ut ex Simeone Sethi apparet: καρναβάδιον (inquit) calidum est & siccum ordine tertio: concoctionem ciborum adjuvat, flatus dissipat, stomachum roborat, ventrem sistit, lumbricos interimit,

Zurumbeth alterū Serapio.

urinam cit, pituitam incidit, sed flavam bilem in calidis corporibus gignit. Porro Zurumbeth alterum Serapionis (cap. 261 in mea editione) quod Arabice aliter in translatione Gal. Tarich adbueba vocari dicit: aroma est calidum & siccum, prope tertium gradum, casia & cubebis virib. proximum, quod pro cinnamomo poni Galenus & Paulus autores sunt. Et Isaac filius Amram: Est (inquit) arbor magna, in montibus Lubnen: id est, in Oriente, nullo fructu, foliis longis, colore inter viridem & citrinum similia foliis salicis: idem & ramorum color est, odor citri. Calefacit, siccat, astringit, resolvit (flatus nimirum, potius quam apostemata, prasertim matricis, ut in cap. 72. ex Mesarugie quidam transtulit) & adstringit ventrem. Est in eo astrictio una cum subtilitate & caliditate. Eadem efficit qua nux moschata, sed est subtilior ea. Confert dolori capitis frigido & humido cum oleo violaceo, si sternutatorium inde fiat. Stomacho & hepati vi aromatica sua prodest. Hac Serapio. Unde appares, facultates easdem fere utriq. Zurumbeth suo eum attribuisse: & si fortè erravit Matthiolus duobus capitib. in unum confusis, levem & ferendum hunc errorem esse. Sed prolixior sum, quam par sit. Certe Arabes medici plerig. sape res diversas in unam confundunt, & ex una propter nominum varietatem multas faciunt: & scripta Gracorum inepte transferunt: quanquam in plurimis interpretes potius eorum, quàm ipsi fuerint accusandi. Carnabadium, Zarnabo, Arnabo, aut res una & eadem sunt, aut substitui invicem possunt. Zarnabum simul & Zeduaris in antidotum diamoschu Actuaris recipiuntur. Zadara in diamargaru. Carnabadium & zedoaria in antidotum auream Alexandri: ubi Fuchsius Nicolaum Myrepsum Carnabadii nomine intelligere dicit cuminum Aethiopicum, idq. constare ex antidoto ejus 406. ubi ita interpretatur. Ego in ea antidoto nihil tale invenio, & numerum a librariis corruptum puto: nec magna apud me Myrepsi autoritas est.

Cuminum Æthiopicū. Granum Alzelen.

Cuminum Aethiopicum certe carnabadium esse minime concesserim, sed in locum ejus forte succedere posse. De Grano alZelen Bellunensis verba hac reperio: Granum alzelen vel alleZen, est granum quod apud Venetos appellatur Dolceghini, & nascuntur etiam in Africa, & alio nomine Arabicè dicuntur Hab alZiZi. Ejus sententia Leonem quoque (nescio quem) Africa descriptorem esse ais: Eruditus etiam & longe peregrinatus vir Alexander Benedictus idem sentit. Tu contradicis. Mihi hoc tempore non licet diligentius rem perpendere. Video tamen Granum Zelim à Serapione describi cap. 327. & reprehendi illos, qui id cum Croni vel pipere Nigrorum confundunt.

Croni.

Ego Dulcichinos granum alzelin esse sentiam: Croni vel piper nigrorum, id quod tu etiam sic appellas, sed cum grano alzelin contra Serapionis sententiam confundis, donec verisimiliora cognovero. An non Dulcichinum tu quoque calidum & humidum esse fateris, & Venerem stimulare? atqui hoc de grano alzelin scribunt. Convenit & color, albus interius, foris citrinus: & sapor bonus, videlicet dulcis. sed magnitudo ciceris, inquiens, non conveniet: atqui missa à te Dulcichini radicula parva sunt, & in Africa multo majores nasci testis est Alexander Benedictus, ubi & cicer forte majus habetur: si modo ciceris rectè transtulit interpres.

Oloconitis & Oroconitis.

Quòd si res eadem non sit, vires vero sint eadem, quid est quod digladiamur? Venio tandem ad Oloconitin & Moly Ὀλοκονίτιδος τῆς γλυκείης ῥίζα, ἔστι δὲ ὡς ὁ βολβὸς στρογγύλη ὡς ἐλαία. Verba sunt Hippocratis libro primo De muliebribus morbis. ubi à Dioscoride ὀροκονίτιδος pro ὀλοκονίτιδος scribitur. φασὶ δὲ διὰ τὸ φύεσθαι τὴν ἐν ὄρει γινομένην ὀροκονῖτιν ὀνομάζεσθαι, Galenus in Glossis. Ex quibus verbis mirer putare te Guilandine conjecturam meam Oloconitin Hippocratis, Moly Dioscoridis esse, destrui posse, quasi non etiam Moly illud in montibus nasci possit, aut si in montibus non nascitur, quid inim postea? neque enim vel Galenus, vel aliquis bonus autor hoc dixit: sed Dioscorides, veluti grammaticum agens, & etymologiam quarens, cur oroconitis diceretur, à montibus, sic dici eam conjecit, Moly quidem Theophrasti sive idem, sive aliquid est, apud Pheneum & Cyllenam Arcadia montes nascitur. Quis potius Galeno credamus, cui ὀλοκονῖτις est βοτάνη τις ἀγρία λαχανώδης: hoc est olus quoddam sylvestre: (utpote & bulbosa & dulci radice) olera autem quamvis sylvestria, non herbas montanas, aut in altis tantum montibus nascentes appellamus: sed qua circa urbes &

Diosc alter.

pagos, & in agris fere nascuntur. Dioscoridem dicat aliquis bonum esse autorem: esto sed Anazarbeum, cujus de medica materia libros habemus: de illo autem Galenus hic non loquitur, quod tu non animadvertisti, sed de altero recentiore, qui proxima ante Galenum atate (patris ipsius memoria) vixit: & multis libris Hippocratis dictionem exponere conatus est: ut ex Gal. in glossas prafatione apparet. Hunc vero tanquam minime bonum autorem aliquoties reprehendit Galenus. Sed vehementius instas: Gal. (inquis) μώλυζαν Hippocratem vocare ait, qua cateris Moly dicatur, itaque infers, Moly Dioscoridis & aliorum, Hippocratis Molyzam esse, non autem Oloconitin ejus. Imposuit tibi fortè Latinus interpres aliquis: certe Galenus Grace hoc non dicit, his verbis: μώλυζα, σκόροδον ἁπλοῦν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας τινὲς δὲ μῶλυ hoc est, Molyzam vocat Hippocrates allium capitis simplicis, non in spicas divisum. Aliqui vero Moly interpretantur: insinuans priorem sententiam sibi magis probari, merito sane: nam Hipp. lib. 1. De muliebribus morbis fœcunditatis experimentum hoc scribit: μώλυζαν σκορόδου ἀποξύσας, προσθεῖναι, καὶ ὁρᾷν εἰ διὰ τοῦ στόματος ὄζεται. sic enim posteriora aliquot verba legi oportere, & res ipsa & Cornaris interpretatio indicat, qua hujusmodi est: Caput allii derasum appone pro pesso, & an odor per os transeat observa. Porro in simpl. medic. hoc censu, & μῶλυ & μύλη à Galeno memorantur: Moly ejus est, ruta sylvestris Dioscoridis, quam & ipse Moly vocari dicit in Cappadocia, à similitudine,

Moly, est ruta sylv. Myle Galeni est Moly Discor. Oloconitis est Moly.

quam cum Moly servat radice nigra flore candido. Myle vero Galeni, proculdubio Dioscoridis Moly est, radice parva, bulbosa, vulvis utili. An vero eas aperiat, an claudat: & melior ne Dioscoridis an Galeni lectio sit, nunc inquirere tempestivum mihi non est. Plin. Molon appellavit, caule striato, foliis mollibus parvis: radice quadrantali, in qua per extremum allii caput extuberat. Eadem Syron, aut Scyron Plin. dicitur. Ego Oloconitin (sic enim sine aspiratione scribere malo) Hippocratis, Dioscoridis Moly & Galeni Mylen eandem esse stirpem sententiam nondum muto. Myle quidem à rotunditate radicis dici posse videtur. nam & μυλοειδὲς rotundum significat.

Caterum

Cæterum an allium caninum Tragi, Dioſcoridis Moly ſit, accuratim mihi inquirendum videtur: in præſentia non conceſſerim. Moly vel Merion Plinio libro vigeſimo primo capite trigeſimo primo, halicacabus eſt, opio etiam (inquit) velocior ad mortem. Jam quod Moly idem eſſe cum Aglaophotide terreſtri Aeliani affirmas, uno duntaxat argumento, quod Moly etiam ut Scholiaſtes Homeri prodit, ἑλκόμενον τὴν ῥίζαν τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρει τῷ ἀποσπῶντι, quod Aelianus Aglaophotidi attribuit: non ſatis ad faciendam fidem mihi videtur: & poſſem veriſimiles aliquot rationes contra te producere: ſed nihil quam λογομαχία aut ὀνομαχία quædam hæc fuerint: quoniam res ipſa nobis ignota ſunt, ex remotis ad Orientem terra mariq; petenda: ab incolis ſcilicet Arabiæ, à quibus forſitan aliquis ad Trogloditas, aut Indos remitteretur: ſemper enim longius refugiunt hujuſmodi miracula, & tandem nuſquam in natura reperiuntur. Hoc tantum dicam, non debuiſſe te aſſeverare tanquam luce meridiana clarius (ſic enim loqueris) Moly Aglaophotin eſſe, ſed ex conjectura duntaxat hoc proponere propter ſimilem ab autoribus traditam radicis evulſionem, quæ conjectura tamen, ut dixi infirma eſt, nam & Mandragoræ radicem cum olim ſic ſolitam erui, Euſtathius refert in μώλυος mentione: cum hodie iidem de eo quidam nugantur. Et Hyoſcyamum & ὀπίω (Papaver nigrum forte intelligit) ſimiliter, non tamen canibus, ſed avibus alligatis, Aelianus alicubi tradit. De Bulbocaſtano, ut dixi, plane tibi ſubſcribo: ſed quæ de facultatibus ejus ſcribis, non ſatis aſſequor. Numeras enim id inter ea, quæ ob ſucci craſſitiem vaſa ſanguinem continentia modice obſtruere, & pectus lenire, atq; abradere queant. Et ſubinde, Caſtaneus vero (inquis) tantum abeſt detergendi farciendiq; vi pollere, ut nihil detergentibus & farcientibus magis eſſe poſſit contrarium: Et paulo poſt, Bulbocaſtanum, non aliam eſſe plantam quam ego aſſero, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in ſe habet, &c. At ſi craſſi ſucci eſt Bulbocaſtanum, & obſtruendi leniendiq; vi præditum, & farciendi, ſimiliter ut alica, irium, ſimilago (quibus cum à Tralliano numeratur) & reliquum genus emplaſticorum: quomodo abradere, detergere & attenuare, vel ipſum, vel ullum aliud emplaſticum dicemus? Trallianus non quibuſvis purulentis uſum iſtorum commendat, neq; ut pus & ſordes pulmonis abſtergantur: ſed in tantum, in quibus ſanguis purus apparet, quem ſiſti & obturari meatus res poſtulat.

Aglaophotis. Mandragoræ eradicatio. Bulbocaſtani facultates.

Hæc habui in præſentia, quæ ſubito ad epiſtolam tuam mox ut accepi, reſpondere viſum eſt: tu ſcriptionem tumultuariam & inconditam æqui bonique facies. Ego enim hæc omnia & tuo & amicorum judicio ſubmittere paratus ſum: & te magis etiam in poſterum, quam ſi nulla unquam inter nos controverſia oberta fuiſſet, amabo.

MATTHIOLUM de facie non novi, neq; viri ingenium aut mores. Doctrina ejus & diligentia, ex editis in Dioſcoridem Italice Latineq; Commentariis, non vulgaris apparet. Sicubi tamen errat, aut erravit, humanum hoc eſt, & nobis commune. Emendabit forte multa in poſteriore editione, quæ nunc expectatur. αἱ δεύτεραι γὰρ φροντίδες σοφώτεραι. Quamobrem ſi quid in ejus ſcriptis eſt, quod reprehendas, modeſtius & ſimplicius ut facias rogo: neq; tam hominem, quam ejus errores vituperes.

Ἔλεγχ', ἐλέγχου, λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
Ἄνδρας φιλοσόφους, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας

Vale optime mi Guilandine, & me ama. Tiguri. Martii die X. Anno Salutis M. D. LVII.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
SENENSIS MEDICUS,
Gabrieli Faloppio Mutinenſi Medico præclariſſimo

S. P. D.

Agitur de Bulbocaſtaneo, Oloconitide, Mamira, Traſo, Moly, Doronico, Grano Zelin, Zedoaria, Zurumbeto, Carpeſio, Baara, & aliis nonnullis ſimplicibus medicamentis.

Ncidi nuper, neſcio quo fortuito caſu (præſtantiſſime Faloppi) in tui Guilandini, & Conradi Geſneri binas literas, quibus illi non tam familiari aliqua ſe oblectarent ſalutatiuncula, quam ſeria (ut poſt modum vidi) diſputatione inter ſe altercarentur. Ac primo aſpectu quum utriuſq; nomen, nequaquam mihi incognitum, me nonnihil alliciebat ad lectionem, tum non mediocriter hoc animum meum excitavit quod titulus utriuſq; epiſtolæ jam ſtatim promitteret eorum concertationem non alienam fore à medica noſtra materia, cui rei (ut noſti) ſemper animum addictiſſimum propenſiſſimumq; habui, ac totam verſari in quorundam ſtirpium indagatione & facultate, nempe Bulbocaſtanei, Moly, Mamira, Oloconitidis, Doronici, Traſi, aliarumq; nonnullarum, quarum cognitio non omnibus, imo fortaſſe perquam paucis rei herbariæ ſtudioſis hactenus innotuit. Fecerat id tum Geſnerus non infimæ eruditionis vir, & qui non inter poſtremos Medicæ facultatis profeſſores numerari velit, ut nihil leve, nihil humile ab ejus officina expectandum putarem: Verum quantum hac in parte meæ poſtmodum ſatisfecerit opinioni, liquido cognoſces ex his, quæ mox in medium allaturi ſumus: Guilandinum vero tuum (mi doctiſſime Faloppi) eo uſque ſomniantem perculi, dum adeo profundo immergitur ſopori, vel potius extra ſeipſum, neſcio, in quas remotiſſimas terras (credo ad Cimmerias caligines, quamvis ſibi aliud ille perſuadeat) una nocte ſomno abripitur, ut ſui Geſneri, & omnium penitus oblitus, me ipſum quoque procaciſſime pungat, & importunius calcibus impetat. Et licet antea quoque ſic de omnibus diſceptaret, ut etiam

Geſneri laus. Guilandinus redarguitur.

jam ipso tacente, facile deprehenderetur ejus somnium, eatenus tamen nolui dormientem perturbare, quatenus id somnium non manifestam, & contumeliosam mihi inferret acerbitatem. Etenim, quemadmodum homines temulentos, & furiosos toleramus ut insaniant, dummodo neminem lædant. Si vero huc eorum spectet furor, ut nec manus à reliquis abstineant, tum eorum propulsamus injurias: Eodem quoque modo Gulandinum somniantem feremus, si aliud peccet nihil, nisi hoc solum, quòd noctes atque integros dies vigilans etiam

Facete.

stertat. Sin autem eò ejus erumpant somnia, ut intolerabilis in innocentes ejus sit petulantia, quis non hujuscemodi somniatorem excitet? Quis non Berussiacum hunc glirem ex stratu dejiciat? Nam profectò nihil aptius, & verius in hujuscemodi sua disceptatione dici potuit, quum hæc talia deliramenta afferat Guilandinus, quàm ut se ipsum non hæc tam argute disputasse, & perpendisse, quàm vane, & futiliter somniasse fateatur. De me vero quàm abrupte, & petulanter somniarit, ii optime judicabunt, qui hasce ejus legerint ineptias, quas postmodum toti orbi non erubuit divulgare. Quid, obsecro, commisi? Quodnam flagitium perpetravi? Quid contra me habet Guilandinus? cur tam asprè & repente in me invehitur? Certat cum suo Gesnero, nihil in me reprehendit, nulla usquam mei ante facta est mentio, nihil attingit quod ad me pertineat, & ecce, nescio quo maligno, ac virulento morsu ex improviso, relicto Gesnero, rabidi canis instar, dentes mihi injicit. Si quem vel levissimum meum recitaret errorem, non modo à doctissimo quovis homine, sed vel ab ipso Guilandino, cui nemo somniando fortasse par est, libenter & æquissimo animo corrigi, & emendari me paterer. Porro cùm jam ita suas disseminet nugas, infartas contumeliis & maledicentia, easque in cæteros cerebrose congerat, satius judicavimus patefaciendam ipsius imperitiam, quàm nostra tolerantia tantum impudentiam, & audacem inscitiam, & in præclarissimam artem Medicam, contumeliam sustinendam. Veruntamen sic rem mihi esse cum Guilandino meminero, ut nullas inimicitias, à quibus maxime semper abhorrui, sentiam mihi cum ipso suscipiendas. Dissimilimum me plane illi præbebo, ut non persequi furiose videar personam, quod ipsum fecisse satis liquido constat, quin ut potius ejus errata removeam, ne ille Medicinæ candidatos somniando remoretur. Hunc fructum sicut ipse perpetuo in meis studiis sum venatus, ut ex meis qualibuscunque laboribus uberrima semper utilitas in studiosos redundet: Sic Guilandinum in me ita delirare non patiar, ut & suis intricatissimis, & involutis somniis studiosa imponat juventuti. Atque quo syncerius sine omnibus con-

Faloppii laus.

vitiis, absque omni simulatione agere paulisper cum Guilandino decrevi (mi præclarissime Faloppi) eo libentius hujus nostri sive colloquii, sive certaminis testem, judicem, ac arbitrum te constitui, in quo summa doctrina cum singulari certat humanitate. Cujus rei, tuorum nimirum ornamentorum, non solum domestici, qui quotidiana tua fruuntur consuetudine, verum & exteri, in quos latissime hæc diffunduntur, clarissimum dant testimonium. Quorum nonnulli à te ex Patavina Universitate Pragam venientes, cum amicitiæ causa, quam inter nos intercedere norunt, me inviserent, vehementer apud me obstupuerunt, cum tali viro in eadem domo, plena ac referta omni eruditionis flore, suavitate, lepore, ac summa integritate, hunc barbarum, impium, ac pene immanem Borussum consistere posse. Et quantum te doctrina, & omni virtutis decore præcellere, tantum hunc ab iis laudibus non alienum solum, sed & animum iisdem habere infestissimum prædicabant. At quid mirum, si inter amœnissimos flores venenosi aliquando delitescant angues? Quid si inter latissimas segetes simul adolescant tribuli, Zizania, & id genus inutilium herbarum? Latet serpens inter flores, suo tempore caput falce concidendum prodet. Quæ ista familia tam bene instituta, in qua nulla se exerceat improbitas? Satis magnam tu in hoc laudem & gloriam adipisceris (mi eruditissime Faloppi) quod non tantum domus tua te habeat quem sequatur, sed & tota florentissima Patavina Academia in te jam dudum recumbat, te intueatur, ad-

Guilandin. nequitia.

miretur, & flagrantissimo studio imitetur. Quo major erit nequitia Guilandini, si eo domestico non moveatur exemplo, quo summa cum voluptate gaudent & fruuntur exteri. Ac ob eam quoque causam hæc tuo judicio dedicata volui, ut pro tua modestia hominem domi tua admoneas, & tua humanitate revoces ab hac maledicendi licentia. Quòd si tuis non acquieverit consiliis, & saluberrimis admonitionibus, an non toti mundo suam barbariem, imperitiam, inhumanitatemq́; ipsemet optime declarabit? Ad me quantum attinet, si nihilominus, quemadmodum cœpit, convitiari, ac maledicere perrexerit, feram (ut potero) ejus protervitatem: At ipsius nequitiam & perversam omnium rerum ignorantiam, facile detegam apud honestos & eruditos viros. Si enim Gesnerus, qui interdum etiam me reprehendit, ferre non potuit tam effrenem petulantiam, quam in me ex improviso evomuit Guilandinus, quin eam sua epistola reprimeret, adeo ut ipsum comparaverit mulierculis panes in foro vendentibus: Ego illam in me, & in totam rei Medicæ disciplinam impune grassari, & insanire permittam? Continebo felicem illum somniatorem inter arctos fines, ne ad Americam illam evagetur, & somniando lasciviat. Quinetiam ne tibi fortasse diutius Hippocratem perturbet, dum tanti viri Manes compellere nititur, ut in suæ opinionis robur falsa pro veris afferant in medium. Sed prætermisso omni joco, rem ipsam, quæso, diligenter agitemus, quam hæc nobis eructant somnia. Audi obsecro (mi Faloppi) ut tua te reficiat fortuna, quam Endymionem non sub dio, sed sub tuis laquearibus domi stertentem alas. Vide ne frustra te tandem Patavii quæramus, & ne ita violenta, ita monstrifica, ita venefica sint ista somnia, ut pariter domum una nocte somniando ad Occidentales Indias in Americam transportent. At quid rem ipsam diutius differimus, quæ doctiss. simul & candidiss. requirit censuram, & quam serio & fideliss. Padua domi tua somniando in America reperisse lætatur Guilandinus? Neminem certe præter te habui (candidiss. Faloppi) inter quamplurimos amicos facultatis nostræ, nec mihi magis idoneus, magisq́; paratus sese obtulit, cui libere meam hac in re sententiam, meumq́; judicium (sit tamen citra omnem injuriam cum cæterorum venia dictum) recto sanctoq́; proferrem. Cla-

De Balanocastano & Bulbocastano.

mat Guil. & improbat novam Alexandri Trall. lectionem ab Andernaco, ac etiam Goupylo, viris in utraq; lingua doctiss. restitutam, quod particulam, quæ in veteri exemplari, à quo nova & ultima prodiit editio, depravate legebatur βολβοκαςάνου, ipsi βαλανοκαςάνου vel verterint, vel restituerint. Sed mea sane sententia, inscite ac turpiter hallucinatur, & parum, ne dicam omnino nihil, in re Medica se versatum ostendit. Quinetiam nec autores se legisse demonstrat, à quibus Alexander hoc est edoctus medicamentum, nec eos fortasse, qui idem ab Alex. acceperunt. Siquidem omnes in universum glandes, quæ Græcis βάλανοι dicuntur (ut Diosc. & Gal. attestantur) adstri-

Goupylus & Andernacus defenduntur.

ctoria vi, qua pollent, sanguinem rejicientibus maximopere conferunt. At cùm castaneæ omnium consensu in glandium genere habeantur, & iisdem sint prædita facultatib. quisnam fuerit tam vecors, aut amens, ut non judicet Goupylum & Andernacum recte legisse βαλανοκαςάνου, non (ut Guiland.) βολβοκαςάνου? Nam horum opinionibus

recte

recte astipulatur Aetius, qui libro octavo capite sexagesimo tertio ubi ad sanguinis rejectiones curationem instituit, Castanearum corticem prabet, his verbis: βαλάνου φλοιόν, καὶ μάλιστα τοῦ καστάνου. A quo medicamentum hoc sumpsisse Alexandrum, qui posterior vixit, affirmare minime vereor, quemadmodum & alia plura, qua nunc pratermittimus. Praterea Avicenna, qui claruit post Alexandrum, curam rejectionis sanguinis instituens, Castaneas ad id commendavit his verbis: Et quandoque admiscentur ex styptica aqualia, sicut Castanea. Adhac quum Dioscoridi Castanea Σαρδιανὰς βαλάνους καὶ Διὸς βάλανον, appellantur, cur non igitur Castaneas βαλανοκαστάνους, id est glandes castaneas Alexandro appellare licuit differentia causa? Nam, & eadem ratione Quernas, & Ilugneas glandes dicimus, ut etiam in Bucolicis dixit Virgilius. Castaneasq; nuces, quemadmodum & ipsi Graci μυροβάλανον, unguentariam glandem vocant. Quamobrem non est ullo pacto censendum, loquutum esse Alexandrum de Bulbocastaneo Guilandini. Denique cum nullus habeatur inter antiquos, nec inter recentiores Gracos, qui usquam Bulbocastanei meminerit, nec ejus historiam, vel facultates descripserit, absurdum sane admodum videtur, medicamentum tam ignotum, obscurumque in medium attulisse Trallianum, Medicum apprime circumspectum, qui non id primus per omnia descripserit ac delineaverit, prasertim cum sibi soli suum non ediderit opus, sed ad totius Reipublica usum. Nec me à mea removet opinione, quod Gracorum quidam, ut Rhodii (si tamen vera refert Guilandinus) herba cujusdam radicem βολβοκάστανον appellent, alii ut Chii ἀγριοκασταvίδαι, alii ut Bisantini ἀγριοκάστανα. Siquidem has vulgares appellationes ego semper admodum parvi feci, quod ignarum vulgus pro suo arbitrio non tantum plantis, sed etiam aliis innumeris rebus nomenclaturas imponat: Id quod etiam Dioscoridis avo factum invenio, & deinde apud Arabes, & alias nationes. Adde, quod, cùm Alexander Rhodius non fuerit, sed Trallibus Lydia oriundus, unde illi Tralliani cognomen, non video sanè, cur potius Rhodios tantum, quam Chios, Bysantinos, & alios totius Gracia populos fuerit imitatus, apud quos nulla unquam extitit (quod equidem legerim) Bulbocastanei mentio.

Tralliani locus restitutus.

Quo fit, ut vana ac futilis sit Guilandini opinio, qui prater omnem rationem, & probatissimorum autorum testimonia βολβοκάστανον id legendum censet, quod jure rectèq; βαλανοκάστανον omnium doctorum virorum consensu legi debet. Quorum sententia maximè astipulatur C. Plinius secundus libr. 4. cap. 54 sua Medicina, ubi sic habet adversus Guilandinum: Aqua, in qua cortices Castanearum cum succo coquuntur, cœliacis, dysentericis, sanguinem rejicientibus bibenda haud inutiliter datur. Quamobrem non possum non admirari Gesnerum, quippe qui ita facilè concesserit Guilandino, radicem illi missam, esse Tralliani Bulbocastanon, cùm nulla penitus in hac radice reperiatur adstrictio: Quinetiam, quod tantum in eo non emicuerit ingenii, ut explorare ac nosse quiverit, in Tralliani codice hoc in loco manifestissimam subesse mendam, eoq; prasertim: quòd Andernacum & Goupylum haberet hujusce rei indagatores. Cedit Gesnerus Guilandino, nihil respondens illi gratulatur, illi assentitur, illi gratias habet, ejus admirabilem veneratur doctrinam, caudorem exosculatur, quòd eum ad suas converterit fabulas.

Gesneri syncerita reprehenditur.

Cateturn futile quidem, ac penitus inane est Guilandini argumentum (ut Gesnerus etiam annotavit) ubi inquit, nihil valere Castaneas ad purulentos, quod nulla detergendi, farciendiq; facultate prastent. Siquidem si Alexandrum diligentius, nec ita oscitanter legisset, vidisset quidem illum eo in loco Castaneas non probasse ad purulentos, nec ad detergenda pulmonum ulcera, neq; ad pus educendum, sed ubi forte fortuna evenerit, quòd ii purum rejecerint sanguinem, & ut tantum huic Symptomati occurratur.

Guilandini in re Medica inscitia.

Nec prabet prater id in Trallianum Halicam, Itrium, Timilaginem, quemadmodum Guilandinus rei Medica ignarus existimat, ut hoc alimento abradatur, abstergaturq; pectus, aut pulmo, cùm cibus hac facultate praditus, sanguinem rejicientibus non mediocrem possit inferre noxam, sed ut sanguis crassior reddatur, & leviter adstringatur ea, qua pollet, substantia crassitie. Nescio profectò ubinam repererit Guilandinus, qui tot se fatetur peragrasse regiones, & qui cum Apolline & Aesculapio de re herbaria certare audet, Halicam, Itrium, Similaginem, vim habere abradentem. Non enim probat, à quo unquam tam temere scriptum sit, ut ubi sanguis rejiciatur purus, opus sit abrasione.

Historia plantarum non sufficit ad eas agnoscendas.

O felicem Guilandinum, O admirandum Oraculum, O Borussum omnium fortunatissimum, qui primus tam abstrusa nobis reserat arcana. Miror equidem, quinimo detestor, nonnulles, qui ut pra cateris excellere, & novi aliquid invenisse videantur, tales inanes apportant Chimaras, quas ut veras ostendant, elaborato quodam fuco illinunt, & fictitiis, minimeq; veris autorum testimoniis adeo concinnant, ut non modo tyrones, & qui rebus novis maximè delectantur, & alliciuntur, decipiant, sed etiam quandoq; seniores, & qui in re medica diu fuerint versati.

Animadversio in Sophistas.

Verumenimvero si ubi quis harum rerum peritus hasce nugas diligenter intueatur ac exploret, facilè horum impostorum fallacia deprehendentur: Tametsi enim primo statim intuitu paradoxon quoddam illi afferre videantur, quum tamen pervulgatis & in manibus bonorum doctorumq; virorum jactatis & excussa fuerint, facilè horum impostura, quid medullitus oleant, pra se ferunt, nummorum adulteratorum instar, qui quanquam tenuissimo auro circumtecti fraudem non ita primum ostendunt, plurimum tamen manibus agitati, perditissimorum hominum malitiam tractu temporis detegunt.

Fallaciæ à peritis facile deprehenduntur.

Hisce itaq; rationibus, & probatissimis autorum testimoniis unusquisq;, qui livore non fuerit perfusus, nec pertinacia potius, quàm veritati fuerit addictus, facilè adduci poterit, ut credat Alexandrum de Castaneis esse loquutum, non de bulbosa ac veteribus & recentioribus ignota illa radice, quam ille fortasse nec novit, nec unquam vidit. Qua radix, si (ut Guiland. asserit) crassi succi fuerit, & obstruere ac lenire facile valeat, Halica, Itrii & Similaginis instar, non video profectò, quomodo abradere, detergere & attenuare valeat. Hic Guilandinus, quo facilius sua patrocinetur opinioni, mi amantissime Faloppi, tua autoritate suam tuetur sententiam, & te idem sentire affirmat. Verum quamvis in te singularis sit splendor, & ingenium omni doctrina, & philosophia genere agitatum & excultum, tamen nulli homini tantum unquam tribuerim, ut nunquam vel hasitet, vel non humanum aliquē committat lapsum. Talem qui de se conceperit existimationem, divinam potius, quàm humanam sibi autoritatem asserit. Hominum est non intentam sic ubiq; habere aciem, quin aliquando hallucinentur. Liberalis autem & optimi instituti animi (qualem in te vigere non dubito) semper esse duxi, libenter cedere veritati, ac nulla vinci pertinacia.

Homines docti quandoq; hallucinantur.

Quare mi doctiss. Faloppi, sive falso hac tibi adscribat Guilandinus, quo facilius tanti viri gravitate suam obtegat imperitiam, seu vere id dixerit, facilè tuam eximiam eruditionem, qua in omni disciplina genere abunde relucet & excellit, ab istius hominis confusa ignorantia separabo. Patefacta & illustrata tot argumentis ipsa veritate, facilè tu pro tua egregia doctrina judicabis, quantum aberraverit, ut in plerisq;, ita hac in parte Guil, ob idq; fortasse haudquaquam miraberis, si Boruss. hic immanis

Tuetur autor Faloppium.

me

me nasci nunquam sibi satius duxerit, vel in cunis emori, quum certo sciverit ab Hippocratis Manibus, quos excitaverat, admonitus, me sua temeritatis futurum esse domiterem. Atqui ego hunc virum sua insolentia, inscitia, ac vecordia spectatorem perpetuo adversari velim. Quanta praeterea sit hujusce Borussi imperitia, arrogantia, & temeritas in censendis, Oloconitide, Mamira, ac Traso, quive etiam in suscitandis Hippocratis Manibus, quod illa omnia unam tantum designare plantam, vel radicem censeat, eos vero falsa attestari velit, ut suam inanem evehat opinionem, ex sequentibus facile palam fiet.

Oloconitidis examinatio.

Hippocrates gravissimus auctor libro primo de mulierum morbis, ubi ad Secundas pellendas medicamenta describit, Oloconitidis meminit his verbis: Oloconitidis dulcem radicem. Est autem velut Bulbus, & parva velut Oliva, hanc in vino tritam, duas dato, si vero major, una sufficit. Hac ille. Quibus facile arrogans Guilandini convincitur assertio, & Hippocratis Oloconitidem non esse Trasum, quod Veneti Dulcegbinum vocant, neque Mamiram, non magno sane negotio palam fiet.

Hippocrat. verba ponderanda.

Verummenimvero sunt in primis ponderanda Hippocratis verba, quòd à gravissimo sint prolata autore. Etenim cùm afferat ad Secundas pellendas Oloconitidis dulcis radicem, videtur quidem hisce verbis asserere, quòd alia sit Oloconitis qua dulcis non sit, sed amara fortassis, vel alterius saporis, aliàs non fuisset illi opus addere, dulcis, nisi differentia causa, & praecipue cùm dulcem appellaverit plantam, non radicem, id quod maxime impedit Oloconitidem, Trasum sive Dulcegbinum esse non posse:

Rationes contra Guilandini sententiam.

Trasi enim planta dulcis non est, sed tantum radix, qua nullo unquam alio (quod sciverim viderimque) sapere habeant quàm dulci.

Trasorum examinatio.

Praeterea Trasorum radices substantia bulbosa non sunt, nec bulborum modo ullis velaminibus circumtecta, sed cortice quodam tenui, aspero, & adstringente, qui pertinaciter admodum inhaeret, adeò ut nucleos potius referat, quàm bulbos. Adde quòd nunquam ulla Trasorum visa sit radix, qua Olivae magnitudinem aequaret, sed omnes longè minores habentur. Adhaec cùm jubeat Hippocrates ad pellendas Secundas unam tantum dari Oloconitidis radicem, vel duas ad summum, si parva fuerit una, maxime quidem hoc ipso indicare videtur radicem hanc vehemens esse medicamentum, quo sanè indigemus ad secundas trahendas.

Trasi temperantia.

Hoc etiam proculdubio confirmat Oloconitidem non esse Trasum, quia primum caliditatis ordinem fortasse non excedit, nec ulla provocandi vi pollet, ac adeo clemens habetur, ut edatur à Veronensibus, in quorum agro frequentissima nascitur,

Trasum ubi plurimum.

praesertimque à praegnantibus mulieribus, qua talia fere semper appetunt ad saturitatem usque, nullo penitus incommodo. Postremo quum Galenus eo libello, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, dicat Oleconitidem agrestem, & oleraceam esse herbam, facilè quis nosse poterit Trasorum plantam, in qua nihil penitus oleracei percipitur, non esse Oloconitidem.

Mamirae examinatio. Mamirae facultas.

Caeterum nec potest Trasum esse Mamira, quia Mamira Avicenna testimonio medicamentum acrius est, quàm Vena tinctorum, qua illi Chelidonium designant, & calidum, & siccum in fine secundi ordinis. Praeterea Mamira Avicenna abstergit, mundat, provocat, attrahit, praesertim à capite pituitam, si mandatur, vel naribus sursum trahatur. Quinetiam praestat ad Icteritiam, & dolores intestinorum, qua omnia proculdubio in Traso desiderantur. Nec potest Trasum dici Mamira, eo quod radiculas geniculatas habeat. Nam id asserere ex hac tantum nota maximè fuerit absurdum, cum innumera habeantur plantae, qua geniculatas edant radices.

Mamiram non esse Oloconitidem. Mamiram ab Anemone nihil distare.

Porro nec Oloconitidem Mamiram esse putamus, quando hac Avicenna testimonio acutior est Chelidonio, illa verò Hippocratis autoritate dulcis. Verùm si quis Mamira notas ac facultates diligenter exploraverit, facilè conjicere poterit parum, vel fortasse nihil, ab Anemone distare. Etenim Dioscoridi Anemone radix est Oleae magnitudine, qua veluti geniculis quibusdam cingitur, vis illi acris, & ea de causa succus naribus infusus, purgat caput, Commanducata radix pituitam trahit, decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus, cicatrices eorundem, & hebetudines emendat, sordida ulcera abstergit, lac provocat copiosum, menstrua cit vellere imposita, & lepras exterit. Quae omnia adeo cum Avicenna Mamira conveniunt, ut nihil impediat, quin Mamira & Anemone nihil inter se differant. Conferamus, obsecro mi Fallopi Avicennam cum Dioscoride, ut clarius lucidiusque nostra comprobetur opinio. Mamira (inquit Avicenna) nodosum est, acutius Chelidonio, abstersivum, mundificativum, & provocativum. Quibus optime recteque correspondent, quae scribuntur à Dioscoride, cùm inquit: Anemone radix veluti geniculis quibusdam cingitur, vis illi acris, sordida ulcera abstergit, lepras eximit, lac copiosum provocat. Item Avicenna Mamira succus extrahit humiditatem crassam ex capite, & mundificat superfluitates cerebri: Id quod etiam Dioscorides de Anemone scribit cùm ait: Succus naribus infusus purgat caput.

Omnia quae per os pituitam deponunt dolori dentium conferunt.

Praeterea Avicenna testimonio Mamira confert dolori dentium, sed & idem videtur de Anemone annuere Dioscorides, quum inquit: Commanducata radix pituitam trahit, nam fere omnia, qua mansa pituitam trahunt, dentium dolores mulcent, ut exempli gratia Pyrethrum, de quo scribens Dioscorides, Pyrethrum, inquit, pituitam elicit, ideo in dolore dentium auxiliatur. Atqui id clarius confirmat Plinius libro 21. cap. 23. ubi apertissime Anemones radicem dentes sanare scribit, si commanducetur. Id quod etiam confirmat Marcellus antiquissimus Medicus cap. 2. ubi de dentium medicamentis agit. Deinde ait Avicenna, mundificat albuginem & acuit visum. Cui maxime astipulatur Dioscorides, quòd scripserit mederi Anemones radicem oculorum inflammationibus, & cicatrices eorundem & hebetudines emendare. Ad haec inquit Avicenna conferre Icteritiae, quod in Dioscoridis Anemone non reperitur. Sed cùm à Galeno scriptum sit libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, Anemonem omne genus vasorum orificia reserare, nihil prohibet, quinetiam Anemone Icteritiam curare valeat, & menses remoratos pellere, ut Dioscorides inquit. His itaque sic collatis, prorsus adducor, ut credam nihil aliud esse Avicenna Mamiram, quàm Anemonem Dioscoridis. Nam praeter hac (quod viderim legerimque) nulla extat planta, qua magis suis facultatibus cum Chelidonio conveniat, quàm Anemone. Quod cùm animadvertisset Dioscorides, non longè à Chelidonio descripsit Anemonem.

Paulus notatur.

Nec nostri opinioni obstare videtur, quòd Paulus & Anemonis: & Mamira meminerit. Siquidem is (sit tamen tanti autoris venia dictum) se parum in simplicium historia & cognitione fuisse versatum ostendit, quando ea, qua brevissime admodum de Simplicibus medicamentis habet, ex se ipso haudquaquam depromit, sed modo ex Dioscoride, modo ex Galeno transcribit, quemadmodum, & alia omnia qua in suum volumen congessit. Quo fit ut mirari desinam, quòd quandoque aberraverit Paulus in earum stirpium nomenclaturis, qua ab aliis, novis quibusdam describuntur nominibus. Id quod jamdiu novisse nostra tempestatis eruditissimos quosque Medicos non ambigo.

Avicenna notatur.

Eodem etiam pede claudicasse Avicennam animadverto, quippe qui nomenclationum varietate delusus (quibus pro suo arbitrio varii utuntur autores) his Anemonae meminit. Nempe pri-

mum

mum, capite 486. sub Mamira titulo & deinde capite 664. sub nomine Sakaik, quod pro certo crediderit ob appellationum varietatem Sakaik & Mamiram diversas esse stirpes, quemadmodum in aliis nonnullis eundem similis lapsus casuros observavimus. Atque id plerunque iis accidere solet, qui ea ab aliis transcribunt, quorum nulla vel admodum tenuis est experientia. Hac itaque si tum perpendisset Guilandinus, non adhuc suam in re herbaria deprehendisset ignorantiam? Tam ne temere cateris, qui plurimum temporis & laboris huic facultati impenderunt, insultasset? Mirum mihi Falloppi doctissime, videri crebro solet, quosdam homines sui penitus adeo immemores, ut nescio qua facultate, quibus digitis aut unguibus, cœlum, terram, & omnia metire contendant. Qui dum vano quodam instinctu, & mera jactantia reliquorum nituntur explodere labores, ut nobis facilius suas commendent nenias, aliud nihil assequuntur, quam ut inaniter tinniendo omnibus suam retegant, qua latebat, inscitiam. An non hunc fructum sua temeritatis, & arrogantia nacta est Guilandinus? Audi, obsecro, mi Falloppi tu, qui plurimos ingenio, doctrina, & autoritate pracellis, quam etiam Guilandinus in hoc seipsum vincat. Nam que magni Guilandini epistolam perlego, eo plus ejus ridendam imperitiam detego. Ipse enim dum contra Bellunensem Granum Zelim apud Serapionem non esse Trasum, sive Dulcechinum perperam contendit, Aethiopicum piper (ut etiam Gesnerus annotavit) cum Grano Zelim turpiter confundit, de quibus uno & eodem capite scribit Serapio his verbis: Habzelin granum est pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, & habet bonum saporem, & defertur ex terris Barbaria, & nominatur Piper Nigrorum. Verum Piper Nigrorum secundum varietatem est aliud, & in Barbaria nominatur Cronʃ, & est simile Faseolis in forma sua, nisi quia grana ejus, & cortex sunt minora Faseolis, & habet colorem nigrum, & confert doloribus dentium. Hactenus Serapio. At Guilandinus magnus Serapionis interpres ea omnia, qua de Aethiopico pipere Serapioni describuntur, ad Granum Zelin refert, & Bellunensem (quantum mea fert opinio) perperam impugnat. Etenim hallucinatus non videt, quam aperte Serapio Aethiopicum piper tum notis, tum facultatibus a Grano Zelin distinguat. Denique cum scribat Serapio, HabZelin granum esse pingue, magnitudine ciceris, citrinum exterius, & album interius, boni saporis, quomodo quis imaginari poterit, ipsum dixisse, quod sit simile Faseolis, & quod habeat colorem nigrum & saporem acutum, sicut piper. Si (ut Guilandinus falso interpretatur) de Grano illo Zelin intelligeret Serapio. Nonne hisce verbis luce clarius palam est hic Serapionem piperis Aethiopici historiam describere. At cum Guilandinus ad scribendum potius videatur addactus calumniandi causa, quam justinenda indagandaq; veritatis, magna sane cum ignominia aliorum sententias ad suas invertit chimeras. Quod si fortasse negabit, fateri cogetur suam in Serapione inscitiam. Verum cum utrumq; ille magno dedecore a se sibi possit, sua vel ignorantia, vel temeritatis pœnas merito dabit. Porro in Bellunensem deridendum temere clamat, quod scribat Habzelin nihil aliud esse Mauritanis, quam id quod Veneti Dulcichinum vocant. Sed mea quidem sententia non solum is longe magis deridendus fuerit, sed etiam acriter accusandus. Quippe qui Bellunensem & perperam, & citra omnem rationem deridendum censeat, & qui vel sua imperitia Serapionem non intellexerit, vel fortasse malitia corruperit. Bellunensis enim cum diu in Africa fuerit versatus, adeo ut Arabica lingua peritissimus evaserit, & ibi Trasum, vel Dulceghinum viderit, & nomen ejus Arabicum recte observaverit, quis prater Guilandinum adeo fuerit vecors ac temerarius, ut dicat hac in re ridendum esse Bellunensem? Quis ejus opinioni, & genuina interpretationi merito non subscripserit? Profecto nemo. Prasertim quum scribat Avicenna Granum Zelin calidum esse & humidum, quinetiam impinguare, & semen augere. Quas quidem facultates Dulceghino omnes procuIdubio nosceruint. His cum etiam subscribat Guilandinus, quid pluribus opus est ejus confutare petulantiam? Ad hac comprobatur Bellunensis sententia Serapionis autoritate, qui Habzelin granum asserit esse pingue id est carnosum, boni saporis, id est, dulce, citrino cortice & alba intus medulla. Id quod in Dulceghino luce clarius cernimus. Nec obstat quod Dulceghini, qui in Veronensi agro proveniunt, ciceribus sint majores, quando qui Africam perlustrarunt, eos tam longe minores ibidem nasci fateantur. Qua omnia etiam confirmant, qua prater hac a nobis contra Guiland. sententiam scribit Gesnerus, qui illum inconstantia astute notat, quod alias ad se Dulceghinum pro Mamira miserit, quod tamen negabat esse Olocontidem, & ea propter Olocontidem etiam semen Guilandinum misisse scribit, ex quo fortasse admirandum aliquod monstrum prodiit in lucem. Quod autem Doronicum cujus passim in Myropoliis est usus, Mamiras non sit, tametsi contrariam sentiat Fuchsius in Nicolai Myrepsi annotationibus, ego quidem non ambigo. dissentio tamen à Guilandino, quod Doronicum nostri usus, tam id, quod in Orientalibus provenit regionibus, quam aliud, quod in Europa nascitur, non existimem esse legitimum. Nam quanquam hoc probare nititur Guilandinus Ruellii, Leoniceni, Fracastorii, Manardi, Cardani, Musa, Brasavoli, & nostra etiam autoritate: nil tamen affert, quod jure aliquo admitti possit. Quippe quantum ad me attinet, nescio quo pacto Borussius ille audeat me autore affirmare Doronicum vulgaris usus, legitimum esse Doronicum, de quo scripsere Mauritani, quum id ego nunquam affirmaverim, neque negaverim. Atqui si meam de Doronico debeam in medium afferre sententiam, dicam ingenue legitimo nos carere. Cum enim Avicenna Doronicum excalfaciat, & siccet ordine tertio suaq; vi valenter flatus dissolvat, non video cur Doronicum nostrum, legitimum appellari possit, ac debeat, quum nulla in eo reperiatur, qualitas, quam non obscura dulcedo, cujus nullus est inter Arabas qui meminerit. Caterum inanis, & frivola est Guilandini ratio, quod velit nullam aliam ob causam Doronicum, quod in Europa nascitur, linguam minimis vellicare, ut Orientale, quam regionum, vel soli discrimine. Etenim tametsi (ut ipse asserit, & nos quoq; alias scripsimus) non desint planta, ac radices, qua in quibusdam regionibus nascuntur acres, in quibusdam vero cuspida (ut constat exempli gratia de Acoro, & minori Chelidonio) non tamen est hic admittendum frivolum Guilandini argumentum, eo quod etiam Doronicum Orientale, quod pro legitimo affertur, omni penitus acredine destituatur. Quod si degustasset Guilandinus, ut decebat tam admirabilem stirpium indagatorem, facile quidem errorem hunc evitare potuisset. Caterum quomodo fieri possit, ut Doronicum & Mamira, unum & idem possint esse medicamentum (ut Fuchsius existimat) nulla prorsus est ratio, tum quod Avicenna de utroque diversis scripserit capitibus, tum quod medicamenta sint diversis pradita facultatibus, tum quod a nobis superius luce clarius comprobatum sit, nil aliud esse Mamiram quam Anemonem. Nec obstat quod utrunque sit acre, & calidum (de legitimo Doronico loquor) Quippe innumera sunt medicamenta, qua acredine pollent, & in qualitatibus conveniunt, nec tamen sunt eadem. Nec pariter obstat quod Doronicum & Mamiras, pa-

Animadversio in Guilandinum.

De Grano zelim.

Habzelin quid? Piper nigrorum.

Guilandinus calomniandi causa tantum scribere.

Bellunensis defenditur.

Granum Zelin Dulceghinum esse legitimum.

Guilandinus à Gesnero notatus.

Probatur Doronicum non esse Mamiram.

Doronicum nostri usus adulterinum.

Doronici legitima facultas.

Doronicum à Mamira differt.

Medicamẽtorum similitudo plurimos fallit.

rum forma videantur differre. Etenim plura sunt (ut aliàs diximus) quæ, cum tamen sint diversa, adeo sibi facie correspondent, ut quandoque peritos etiam medicamentorum exploratores fallant. Cæterum an Græcis Carnabadium idem designet, quod Mauritanis Doronicum, non adeo compertum habeo, ut mihi non relinquatur dubitandi locus. Siquidem Nicolaus Myrepsicus antidoto 429. quod ex Hermodactylo, id est, de Beben, appellat, habet Cumini Aethiopici, hoc est, Carnabadii.

Carnabadii examinatio

Actuarius verò in quodam antidoto ad cordis vibrationem, sensuum stuporem, involuntarios fletus, tremores, & terriculamenta (si tamen rectè interpretatur Ruellius) habet Carnabadii, id est, Doronici, sed mihi non constat, cum Actuarii Græcus codex non sit ad manus, quod hactenus à nemine (quod sciam) sit excusus, an illud, id est, Doronici, Actuarii sit, vel interpretis. At Simeon Sethi de Carnabadio Græcè scribens, quid sit non explicat, quanquam ex facultatibus, quas illi reddidit, facile conjicitur, nil aliud illi esse Carnabadium, quàm Cari semen. Quo fit, ut non parum sit ambigendum, num horum rectius Carnabadium fuerit interpretatus. Antidota autem tam Nicolao quam Actuario descripta, utraque ad Cardiacam, cordis palpitationem, & melancholicos affectus præstant. Quamobrem Actuarii sententiam probarem, si scirem illa Ruellii non esse verba. Nam Doronicum Mauritanorum omnium consensu, præsertimque Serapionis & Avicennæ, ad cordis vibrationem mirifice confert, & cor ipsum admodum roborat, quæ tamen vires in Cumino illo Aethiopico & Caro, authorum omnium consensu desiderantur. Verum si quispiam argueret, quod in hoc antidoto Cuminum vel Carum addatur, quod utrunque flatus propellat, quibus plerunque hypochondriaca gignitur affectio, à quo cordis palpitatio, & atrabilarii excitantur morbi, illi sane facile responderi poterit, non modo præstare Doronicum, quod legitimum sit, ad cordis affectus, & hilaritatem conciliandam, tum Serapionis, tum Avicennæ testimonio, sed ad ventris, & uteri dolores, à crassiori flatu excitatos. Nec tamen ob id velim me hæc omnino affirmare censeas. Cum enim nihil solidi, certique mihi sese offerat, quo vere asserere possem Carnabadium esse Doronicum, hauquaquam id ausim decernere, eoque præsertim, quod hisce diebus nuper elapsis Gulielmus Quacelbenus Flandrus eruditissimus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus Constantinopoli, una cum plerisque aliis peregrinis ac raris simpl. medicamentis ad me miserit Aethiopicum Cuminum, cui Carnabadium inscriptum erat, ea fortasse ratione (ut puto) quòd ibi à Græcis ita Cuminum illud vocari audierit.

Orientale Doronicum non esse Pauli Arnabonem.

Nec placet eorum opinio, qui Doronicum Orientale Pauli Arnabonem esse existimant, quod nusquam apud Arabas legerim, viderimque Doronicum addi in unguentis odoris gratia, nec quod eorum aliquis Cassiæ, & Carpesio illud viribus simile fecerit.

Zarnabum. Zurumbetum.

Cæterum si Pauli Arnabonem, & Avicennæ Zarnabum rectè expendamus, nil aliud clarius veriusque repræsentabunt, quàm postremum Serapionis Zurumbetum. Quamobrem manifeste hallucinatur Gesnerus in sua Epistola ad Guilandinum, dum falso in Zurumbeto me accusat. Quippe qui existimat posterius Serapionis Zurumbetum esse Carpesium, cùm tam apud ipsum quàm apud cæteros Arabas nil aliud sit Carpesium, quàm Cubeba.

Argumenta contra Gesneri opinionem. Carpesium

Nam ubi Paulus Arnabonem suum Carpesio facultate similem facit, Serapio Zurumbetum Cubebis comparat. Præterea cum Galeno libro primo de Antidotis Carpesium herba sit, non arbor magna, ut de Zurumbeto scribit Serapio, cadit peritque Gesneri sententia, qui perperam in me invehitur, ac præter omnem rationem scribit, quòd duo capita de Zurumbeto Serapionis simul confuderim. Atqui potius mihi videtur confusus Gesnerus, cùm certo putet posterius Serapionis Zurumbetum, quod nos jam dudum scripsimus esse Pauli Arnabonem, esse Carpesium. Non equidem alia de causa dixisse illum me hæc duo capita confudisse crediderim, quam quòd primum Zurumbetum, Serapionis Zedoariam fecerim. Cæterùm cum legatur in principio hujus capitis Zurumber, id est, Zedoariæ sunt radices rotundæ similes Aristolochiæ, & idem de Zedoaria afferat Avicenna, non ab re mihi factum constat, si primum hoc Zurumbetum Zedoariam fecerim. Præterea cum Serapionis Zurumbetum primo loco descriptum conferat morsui venenosorum animalium, ut Avicennæ Zedoaria, non video sane quid obstet, quin hoc Zurumbetum Zedoariam designet. Quo fit, ut injuria me accusaverit Gesnerus. Etenim hæc ego haudquaquam confudi, sed per se ipsa confusa spectantur.

Serapionis error.

Quippe Serapio primum sui Zurumberi caput una cum Zedoaria confundit, vel quod similia fuerint inter se medicamenta, vel facultate paria, ut testatur apertissime Avicenna, ubi de Zurumbeto egit. Verum enimvero, ut res tandem ad calcem redigatur, primum Serapionis Zurumbeti caput confusum pronunciamus, quòd in principio de Zedoaria, in processu vero ad calcem usque de Zurumbeto tantum agat: Secundum verò non aliud esse medicamentum dicimus, quàm Pauli Arnabonem, & Avicennæ Zarnabum.

De Moly.

Verum, ne nihil intactum relinquamus, dicendum est mihi aliquid etiam de Moly, in quo censendo postquam pluribus probare contendit Guilandinus contra Gesneri sententiam, Dioscoridis Moly non esse Oloconitidem, reliquum est (inquit) ut pari ratione Moly Dioscoridis excutiam, perpendamque vera an falsa sint, quæ à Deo illo Herbariorum Matthiolo traduntur, Moly ignotam Italiæ esse plantam dicenti.

Guilandini invidentia declaratur.

Quibus sane verbis suam in nos invidentiam apertissime declarat. Nam quanquam prius quasi jurejurando dixerit, non is sum, qui cavillis & imposturis inanem gloriolam aucupari velim, mentiri nescio, nec si scirem velim: hic tamen sui ipsius oblitus, sibi sane plurimum, non mihi imponit. Sed utinam Guil. hic sui sit memor, utinam hic cavillis & imposturis inanem gloriam aucupari nolit, utinam hic mentiri nesciat. Itane me dixisse, vel unquam cogitasse affirmat? Nusquam (mehercule) scripsi ego Moly esse plantam Italiæ ignotam. Scripsi quidem me hactenus in Italia reperire non potuisse Moly, quod Diosc. delineationi responderet, nec scivisse ab aliis inibi fuisse repertum, aut aliunde eo advectum. Quæ verba quantum distent à Guil. calumnia, unusquisque sanæ mentis facilime dignoscere poterit.

Guilandini calumnia. Moly descriptum.

Sed is rectè cavillis se ipsum fallit, cùm tam stolide hallucinetur, ut credat caninum Allium à Hieronymo Trago, secundo loco appictum, esse Moly. Etenim Diosc. planta est Moly, quæ folia habet graminea latiora, humi sparsa: florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum lactei coloris, & caulem candidum quaternorum cubitorum. At allium alterum, à Trago caninum appellatum, folia gerit graminea angustiora, sursum spectantia, flore Lilio convallium æmulo, viola purpurea longo minorem, caulem viridem nunquam spithama, aut ad summum cubito, longiorem. Quæ quidem notæ, si rectè expendantur, facilè palam fiet, quam magna sit Guiland. vanitas, quam insolens inscitia. Sed quo auctore ista proferuntur in medium? Unde ista erumpunt?

Guilandino μώλυζαν perperam interpretatur.

Ex Gal. fortasse dicet, & ex eo libello, quo obsoleta Hippocr. clariora facit. O felicem interpretem, O admirandum rei plantariæ indagatorem, qui μώλυζαν apud Hippocratem, μῶλυ interpretatur. Subinde verò, ut suam inanem comprobet opinionem, falso asserit Gal. eo in loco μῶλυ interpretari Allium, cum apertissimè scribat non μῶλυ sed μώλυζαν Hippocr. vocari Allium capitis simplicis, non in spicas divisum.

Quo

Quo fortaſſe utitur Hippocrates, quod aptius altero ſit ad ſupponendum, & vulvis injiciendum. Hinc itaque palam fit Guilandini malitia, qui, ut probet Caninum Allium eſſe μῶλυ, illa Galeni verba in ſuam pervertit ſententiam, id quod facile deprehendi poterit, ſi Galeni verba recte perpendantur, quæ ita ſcripta reperio. μώλυζα, σκόροδον ἁπλῆν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας. Τινὲς δὲ μῶλυ, id eſt, MolyZa eſt Allium, ſimplex caput habens, & non diviſum in nucleos: Quidam vero Moly. Quibus verbis maxime conſtat, non probaſſe Galenum eorum ſententiam, qui μώλυζαν μῶλυ interpretabantur, quum ipſe apertiſſime dicat μώλυζαν Hippocratis nil aliud deſignare, quàm Allium ſimplex caput habens, cumq́ etiam non ignoraret μῶλυ contraria vi pollere, quod vulvas occludat, non reſeret. Quid igitur aliud profitetur Boruſſus ille, quam petulantiam, malitiam, maledicentiam? Quid aliud molitur quàm cavillis detrahere, obtrectare, aliorum ſententias evertere, & falſa pro veris aſſerere? Non enim (inquit) eo dementiæ veni, ut Matthioli pellem Boruſſiaco corio anteponam. Atqui tametſi hic ſtultiſſime (ut alibi diximus) loqui videatur, in hoc tamen plurimum ſapere demonſtrat, quòd corium illud ſuum tanti faciat, præſagiens fortaſſe, ſibi aliquando uſui fore. Quamobrem corium illud diligenter inunctum aſſervare poterit, & pro theſauro recondere. Nam quid valentius, quid aptius ad tympanum faciendum, vel Muſicum ſua genus utrem conflandum, quam Guilandini corium? O infœlicem hominem, qui putat non ſolum maledictis, ſed etiam minacibus verbis terrorem nobis incutere. Dabunt, inquit, tandem imperitiæ ſuæ pœnas, quas caveat, ſi non ſapuerit, ne ipſe primus experiatur. Vidi quidem longe antea, quam fortaſſe Guilandinus hunc Galeni locum, quamvis is temere me illum nec vidiſſe, nec legiſſe cenſeat. Legi ſane, ac vidi, ſed non ut ille perperam intellexi. Moly itaq́ Allium non eſt, ſed MolyZa Hippocratis, Galeni teſtimonio Allium deſignat integri capitis. Quo fit, ut ſi dixerim hiſce rationibus, & aliorum teſtimoniis perſuaſus, me hactenus Moly non reperiſſe in Italia, non propterea tam acriter accuſari debeo, ut Guilandinus, qui tam admirandum monſtrum pro legitimo Moly in medium affert. Cæterum nec facile Geſnero acceſſerim, quod putet Dioſcoridis Moly eſſe Hippocratis Oloconitidem: Siquidem contrariis omnino conſtant facultatibus Oloconitis & Moly. Etenim hoc Galeni autoritate, contrahentis eſt facultatis, adeo ut cum farina Lolii ſuppoſitum, apertas valeat occludere vulvas, illa vero maxime aperire. Certant inter ſe de Moly Guilandinus & Geſnerus, (ſed ut ingenue fatear, & ut Geſneri viri alioqui non vulgaris pace dicam quod ſentio) tanquam cum Tyreſia talpa, cum hic uterq́ cæcutiat. At quid nunc de Homerico illo Moly in medium afferam ſane non habeo, nec etiam quod probem Guilandini ſententiam, qui temere (ut ſolet) affirmare videtur, nil aliud per Moly intellexiſſe Homerum, quam Cynoſpaſtum, ſive Alcephotin terreſtrem Æliani, ſive Baaram, de quo libro ſeptimo capite viceſimo quinto de bello Judaico meminit F. Joſephus: Sed falli decipiq́ Guilandinum in hoc, ut etiam in cæteris, facile palam fiet: Siquidem Homerus in Odyſſea Moly ſui radicem nigram eſſe ſcribit, his verſibus.

Guilandini petulantia.

Guilandini corium quibus utile?

Geſneri opinio reprobata.

Guilandini ſententia de Moly Homerico improbata.

Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δ' εἴκελον ἄνθος,
μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί.

At Joſephus Baaræ radicem flammeo colore niteſcere aſſerit, adeo ut circa veſperas videatur veluti jubar fulgurans. Verum quoniam fabuloſa perpetuo deſpexerim, etſi longe plura hic adverſus Guilandini ineptias afferre poſſem, ea tamen potius ſilentio duximus prætermittenda, quam in medium proferenda. Porro Geſnero gratias habeo ingentes, quòd contra Guilandinum cauſam meam ſuſceperit, ſi tamen hoc ipſum fecit defendendæ potius veritatis, & noſtræ vindicandæ calumniæ cauſa, quàm illius accuſandæ inſolentiæ. Hæc itaque ſunt ſpolia (mi candidiſſime Faloppi) quæ profligato Guilandino tibi mittenda duximus, quod te mirum in modum ſemper dilexerim, ac etiam plurimum obſervaverim, quem mihi fortuna dedit, non modo amplificatorem dignitatis meæ, ſed etiam inimicorum ultorem. Quandoquidem præterquam, quod id mihi pollicentur tua in me præſtita officia, non deſunt ſane ſtudioſi iſthinc ad nos remeantes, qui non ſolum de tua admirabili virtute, eruditione, integritate, humanitateq́ plurimum commemorant: ſed ſæpe, ac ſæpius audiviſſe Faloppium (quæ tua eſt beneficentia) de Matthioli doctrina, eruditione, ac laudibus publice diſſerentem, prædicant. Quamobrem ſi tu is es, qui tuis ſententiis me ſæpiſſime ornaſti, qui tuis præconiis, qui ſummis tuis laudibus uſque ad ſydera me evexiſti, verendum mihi non eſt, ſi quis tam impudens in poſterum fortaſſe emerſerit, qui noſtris ſynceriſſimis conatibus obeſſe voluerit, quin tua doctrina, eloquentia, & autoritate, quibus maxime præſtas, me abſentem defenſurus ſis. Nam hæc omnia ſic in te eluceſcunt, ut cum quolibet antiquorum comparari poſſint tuæ virtutes. Interim me excuſes velim, ſi vehementius, quàm nos decere putas, ac acrius quàm pro more antea conſueverim, in Guilandinum dixerim. Siquidem cùm nullus hic offeratur lenitatis locus, ſeveritate putavi reprimendam eſſe hujuſce conviciatoris impudentiam. Plura tamen non dicam, ne in quo objurgem, id ipſum videar imitari. Vale Italiæ decus, mei non immemor. Pragæ Calendis Januarii.

Baara apud Joſephum.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARUM MEDICINALIUM, *LIBER TERTIUS*

GULIELMUS QUACELBENUS CURTACEN. Physicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis quibusdam peregrinis Constantinopoli à Quacelbeno missis,

On tam temere utilissimas tuas occupationes, reiq; herbariæ jam tandem reviviscentis in primis necessarias, Doctissime Matthiole, interturbarem, nisi mihi de summa tua humanitate, qua ex æquo omnes prosequeris, vel ex sola Magnifici Domini mei Oratoris testatione constitisset, ut nihil vereri debeam, quin amicissime has primas meas salutationes sis accepturus. Neq; vero illæ ab ignoto prorsus homine venient. Nam quamvis vix bis præsens te præsentem conspexerim (prohibebat enim tui conveniendi cupidissimum familiarim tecum agere morbus, quo superiori itinere reversus Vienna distinebar, gravissimus & diuturnus) absente tamen jam secundo Byzantium, atq; inde etiam ad Ponticam usq; Cappadociæ Amasiam comite usus sum assiduo & suavissimo, atqui nec comite tantum verumetiam præceptore fidelissimo, & ex quo emolumenti plurimum fructusq; percepi. Luculentissimis profecto tuis in Dioscoridem commentariis totum debeo, quicquid hactenus de herbarum, aliorumq; simplicium medicamentorum natura, solida cognitionis assequutus sum. Flagravi quidem ego ab ineunte ætate illarum cognoscendarum non mediocri desiderio, sed quod non parum relaxarunt doctissimorum nostri temporis de unaquaq; fere planta variæ atq; incertæ disceptationes Seplasiariorum, quibus Medicæ materiæ curam atq; scientiam superiores Medici detestabili quadam sua vecordia, & magna mortalium ægrorum pernicie reliquerant, extrema ignorantia: deinde hinc Græci, inde diversa sentientes Arabes. postremo quod nullus in universum prodiisset, cui velut certo in tanta via incertitudine ductori tuto confidi posset. Sed postquam semel in publicum editas eruditissimas tuas, plenissimasq; in Dioscoridem enarrationes vel a limine tantum salutassem, recepto protinus animo, capi majori longe, quam antea unquam, rei herbariæ studio teneri, confirmata penitus in hoc animi sententia, nos talem in hoc scientiæ genere instauratorem nactos esse, qualem superioribus annis in anatomicis administrationibus doctissimum Andream Vesalium. Scripserunt de eadem materia ante illum complures, sed quos post se multis parasangis reliquit. Scripserunt quoque ante te non pauci atque hujus tempestatis Medici celeberrimi, sed qui libenter nisi philautia quadam transversi rapiantur, tibi palmam sint cessuri. Ita accurate, ita dilucide, ita ad numerum apposite omnia pertractas. Habuit Vesalius (ut in comparatione persistam) suos æmulos non ignobiles viros. habes & tuos, sed quos ut ille facile, pugnante pro te invicta perpetuo Veritate, retundes. Patiaris obsecro, doctissime Matthiole, me mihi in hac parte indulgere, neq; unquam in animum inducas, me leviter potius adulantem tibi, quam vere, atq; ex animo hæc scribere. Adulandi namq; nulla mihi necessaria causa incumbit, ut plurima sunt e diverso, quæ, ut quam optime tibi velle debeam, de te quam optime sentire, ac loqui, hortantur, atq; etiam impellunt: eruditio tua summa, judicium de re herbaria exactissimum, studium juvandæ Medicinæ, qua parte jam maxime laborat, indefatigatum, lucubrationes postremo tuæ laboriosissimæ, ex quibus eos progressus me jam fecisse in simplicium medicamentorum notitia sentio, facturumq; indies majores spero, ut tandem illi ardenti meo cognoscendi desiderio satisfactum iri confidam: sed de his satis. Ad ea convertar, quæ potissimam huic epistolæ scribendæ causam dederunt, quæq; quod ad susceptum tibi negotium, proxime faciunt, non ingrata futura satis scio. Magnificus Dominus orator Augerius à Busbek non minori, quam ego noscendi res naturæ mirabiles studio captus, quo nescio an aliud homini libero & nobili convenientius excogitari possit, cum priori itinere præpropero & impræmeditato, multa sibi ad animum suum explendum deesse animadverteret, secundo Byzantium remissus, de asciscendo in familiam suam inter cætera perito aliquo pictore, cujus opera adjutus, quæ minus commode avehere posset, depicta saltem, quam optime referret, cogitabat, impulsus quoq; ad hoc Serenissimi Principis Ferdinandi, &c. Domini tui atq; nostri, missis ex Oeniponte literis, quæ de referendis in librum aliquem peregrinarum arborum, cujusmodi hic complures reperiri certum est, imaginibus, agebant. Constantinopolim igitur reverso, & diligenter sibi commissam provinciam tractanti,

ctanti, quam non levem tantum promptissima tanto Principi obsequendi voluntas, sed suavem etiam animum natura eo propensum, faciebat, supervenerunt alteræ ejusdem instituti literæ à Gastaldo Regio, tum temporis apud Venetos, Oratore, quæ de transmittendo huc tuo Acoro illum commonebant, quod quia non tam Principis, quàm tuo nomine fieri intelligeret, cœpit non solum de mittendo Acoro, neq; de arboribus exoticis tantum, verum etiam omnigenis plantis raris (præcipue quæ in tuis commentariis, aut ipso etiam Dioscoride desiderantur) & nostro orbi incognitis animalibus, quantum per negotia legationis difficilima conceditur, depingendis curare, id quod hactenus ob durissimam, qua hic viximus, conditionem, non omnino successit pro animi sententia, successurum tamen non infœliciter sperarem, modo optata tam diu pacis tempora tandem elucescerent, & studium suum non ingratum Sereniss. Principi, neq; impensas difficiles fere intelligeret. Locus enim hic est ad ista accommodissimus, Ponto herbarum omnium (ut pernosti) parenti fœcundissimo, Asiæ item & celebrioribus mediterranei Insulis vicinus, Emporium præterea omnium rerum abundantissimum. In primis vero earum, quæ raritate commendantur, trahentibus huc ex omnibus pene orbis regionibus, externos mercatores, primorum procerum studiis, qui mercium novitate præ cæteris hominibus, quos usquam vidi, vel maxime delectantur. Porro cum hujusmodi mercium nonnullas ad Serenissimum Archiducem dominus Orator, data per collegarum suorum discessum occasione opportunissima, mittere constituisset, nam illius mandato emendas Viennæ susceperat, adjunxit in tuam gratiam cistellam quandam iis medicamentis instructam, quæ, ut ex tuis commentariis cognovimus, tibi optata jam diu advenient. De his ob id brevem narrationem adjiciendam putavi, quod, quædam sint nostris antehac (ni fallor) penitus incognita, quædam nota quidem, sed tanta cum aliis quibusdam similitudine conjuncta, ut vix aperto harum rerum investigatore exactè discerni possint. Nomina & facultates, duo potissima ad cognoscendam uniuscujusq; rei naturam instrumenta partim à Pharmacopolis, partim à factitantibus hic medicinam Judæis, accepta conjunxi, quod non parum ad faciliorem illarum perscrutationem tibi commodaturum conferem. Nihilominus tamen omnia exactissimo tuo judicio perpendenda relinquo, illud unum iterum atq; iterum rogans, ut has meas primitias, velut meis è tuo semine propagata, benigniter suscipere digneris.

Calamus vulgaris, est Acorus.

CALAMUM vulgarem, quem Acorum in tuis commentariis esse affirmas, nec male meo judicio illi convenienti Dioscoridis descriptione, dominus Orator dato commeatu per Seplasiarium quendam Fulginatem, cujus apotheca in Pera est, non procul à Nicomedia, ex vastissimo quodam lacu deferri curavit. Attulit ille complures plantas, inter reliquas tantum una quidpiam angulosum velut caulis simile gerebat vertice truncum, exaridumq;, ex latere vero oblique eminebat aliquid, non dissimile, aut plantaginis capitello aut avellanæ nucamento, digitalis longitudine, quod paucis post diebus, ad nigrioris floris modum efflorescere visum est, idq; paulo ante Calend. Majas, post vero aliud floris vestigium nullum apparuit, licet plantas amplissimis vasis impositas, affusa indies ad semipedalem altitudinem aqua (sic enim dicto lacu innascebantur) eam ob rem hucusque dominus Orator asservari curaverit, ut idcirco omnino verear, ne si florem Iridis similem in Acoro requiras (cujus tamen non meminit Dioscorides) verus hic sit Acorus. Superiori Amasiano itinere, non procul à ripis Halys, qui Galatiam à Cappadocia disterminat viginti pene dierum itinere, me herbam vidisse recordor, cui optime Dioscoridis descriptio quadrabat, eamque habebat radicis divisionem, quam appicta tuo libro, qui tum in curru præ manibus erat nobis, imago refert, odorata præterea erat, & candida, & quæ licet gustanti primum acris parum videbatur, tanta tamen postea acrimonia non solum fauces, verum etiam gulæ interiora vellicabat, ut proculdubio si non Acorus fuerit, plantam aliam insignem fuisse oporteat. Hujus ob id potissimum memini, quod è medio caulis eminebat, qui circa Calend. Aprilis florem promittere videbatur. Extirpationem plantæ cum in reditum distulissem, ut auferendi recentiorem potestas esset, incidente sub illo gravissima domini Oratoris valetudine, dum illam sollicitus observo, immemor designatum locum præterii. campus is erat vastus, non lacustris, sed quem intumescens Halys aliquando inundaret.

Ruta sylvestris seu Harmel.

Altera herba RUTA est sylvestris, quam copiosissime toto itinere ab Amasia ad Sangarium usq; nasci vidimus, ignotam tunc temporis, at post tamen cognitam, intellecto hic ab Arabibus illam nomine. Harmel eam isti, ut priores, qui de ea scripserunt, appellant, eodemq; modo inducta cerebro velut ebrietate quadam rerum tristium molestiam tollere asserunt.

Elissoth seu herba gladiolus.

Tertia hic vulgo ELISSOTH, vocatur, id est, herba gladiolus. utuntur hac ad alvi dejectiones, quem vero humorem purgando potissimum trahat ex imperitorum istius discriminis vulgo cognoscere non potui. Experimento autem tentare in tanta aliorum mihi cognitorum copia, neq; tutum videbatur, neq; conveniens.

Alumen Jameni.

ALUMEN Jameni, sic à Persiæ regione, unde advehitur nominatum, ut hic volunt, namq; aliter antiquum Arabicarum vocum in Avicenna interpretem exponere memini, rem factitiam esse ex tusertis transversim paxillis, aperte constat, cujus hic frequentissimus, præsertim in ocularibus equorum medicamentis, est usus, hominibus quoq; non inusitatum rubentes inflammatione oculos illo molliter delinentibus.

Blatta Byzantia.

BLATTIA Byzantia ab ungue odorato, communiter hujus urbis Pharmacopolæ distinguunt, atque hæc, quæ mittimus Blattia. Quæ vero tuo libro depicta sunt. ungues odoratos appellant.

Bozeth.

BOZETH an Alcyonii Milesii species sit, tuum esto judicium. Dioscoridis certe descriptio non male convenire videtur.

Chesmezen seu Acacalis.

CHESMEZEN tam vulgare hic ad oculorum morbos est remedium, ut tritum sit proverbium, Si doleant oculi habes Chesmezen. Petrus Bellonius in Gallicis suis commentariis de rebus Turcarum memorabilibus, Acacalim esse affirmat. Ex Aegypto sane adferri certo mihi constat, eaq; abundantia, ut nummulo, quantam vix requiras, emere possis.

Chrysocolla.

CHRYSOCOLLA quam mittimus, fossilis est, rara istis officinis, nam plerunque ut nostra, factitia utuntur. De hac si quicquam nostro aurifabro credere liceat, hoc tantum habemus, nostram longe ad auri ferruminationem efficaciorem esse.

Castaneæ equinæ.

CASTANEARUM species hic frequens reperitur, quæ ob id vulgo equinæ cognominantur, quòd ternæ, aut quaternæ devoratæ, pectoralium equorum morbis, tussi præcipue, & anhelitus difficultati opitulentur.

Cardamomum.

CARDAMOMI species ex diversis apothecis diligenter corrasimus, penes te sit liberum de illis judicium

dicum. Turca hujus urbis incola commansis aliquot seminibus, vini odorem tegere solent, alioquin non sine vitæ periculo se produturi, si quando ad magistratus suos appellentur.

Carnabadium. *CARNABADIUM, ubi de Ornithogalo agis, cum Actuario Doronicum esse sentire videris. Nicolaus autem Myrepsus aliquoties Cuminum Aethiopicum interpretatur, cui adstipulantur duo manuscripta Græce dictionaria, quorum adhuc alterum apud nos habemus. Vulgo præterea nota etiamnum appellatio, ex cujus opinione jam illud mittimus.*

Coulcoul. *DE Coulcoul, & Hebulben, nil dum certi intelligere potui, nisi quòd Coulcoul, quibusdam in deliciis sint, præsertim quando recentes ex Aegypto advehuntur.* Capura viva. *Gummi quoddam resinæ genus à Persa mercator. Caphura viva cognominatum, ob id Dominus Orator, quantumvis magno emendum putavit, quod illius nullam adhuc apud quenquam, nisi sub alio fortasse nomine, mentionem factam intelligeret. Venerem in primis stimulare contraria virtute ab Arabibus attributa Caphuræ, idem mercator referebat. Odor certe saperq; non mediocrem caliditatem possidere tantum testantur. Hic admonendus es, dum imprudens in vitreum vasculum in quo asservabatur tractarem, colliso ansula particulam unam atq; alteram vitri liquori incidisse.*

Juncus odoratus. *JUNCUM odoratum ob antiquitatem odore evanido à Judæo quodam pro vero, magno Dominus Orator redemit mirum quanta acrimonia gustantis linguam mordicet.*

Lapis Bezahar. *LAPIS Bezahar, è Persis mercatoribus è regione quadam Armuzio vicina, ut ipsi referunt, sed vereor ne falso, apportatur, precio ob id grandissimo, quòd rarior sit & illis non secus atq; Arabibus olim, præsentissimum adversus omne fere venenorum genus præsidium habeatur.*

Hæmatites *HAEMATITAE nostro non male quadrarent Dioscoridis notæ, si de friabilitate tantum constaret: sed cùm ea non uno solum modo in rebus consideretur, nihil fortasse impedit, quin hic sit Hæmatites, præsertim quando ad eos morbos à Medicis Judæis hic adhibeatur, ad quos conducere affirmat Dioscorides, qui, ut non sunt vulgares, ita non vulgaris hic quoq; est precii.*

Maslach. *MAHUMETANI sua lege vini potu prohibiti, diversi generis compositiones, inter quas communissima est, quæ vulgo Maslach dicitur, meditati sunt, quibus non dissimilem ebrietati, mentis alienationem sibi inducere consueverunt. Atqui nec istam tantum, verum immanem quoq; aliquando insaniam, quam nunc ad ponendam animi mœstitiam, nunc ad fugandum suborientem in rebus difficilibus pavorem, conducere opinantur.*

Nux Farfalach. *NUCES Farfalach ego tuas atq; Arabum, vomicas esse arbitror, propterea tamen mittendas censui, quòd inter illas una sit cortice superiori intecta, qualem me illic vidisse non recordor.*

Nux Ægyptia. *NUCIS quoddam genus ex Aegypto adfertur, cujus non externus tantum cortex fibrosus, glaber, colore subrufescente, sed & internus, si vera hic narrant, quod, qui recens mollescit, illius regionis hominibus pro deliciis expetitur. Illud de eo mirandum est, in tantam postea duritiem evadere, ut aptissimum hic habeatur terebrarum capitellum, in qua, velut in planulis cardines circumvolvuntur.*

Nitrum. *NITRO vero longo jam tempore destituimur, non sine maximo ægrorum incommodo. Bellonius in Aegypto se verum vidisse asserit, quod fidem aliquam mihi facit cum ex Alexandria hoc nostrum advectum sciam, neq; cum quoquam fossilium, atq; nitro majori similitudine conveniat, verum nitrum esse posse, quod si sit, quoniam abunde satis illinc advehitur, quantum putas nostris regionibus adjumenti accessurum?*

SADETHZ non minimi inter Judæos nominis medicus, apertissimo errore (ut ex Dioscoride patet) Glaucium. *Glaucium esse contendebat, ego arnginis potius scolacta speciem aliquam arbitror. Gustanti nescio quid sebacei saporis refert, atq; ego profecto è sevo compositum esse aliquid putarem, nisi lumini admotum non diffluere, quæ illius est natura, sed paulatim indurescere, post etiam siccitate aut ipso calore nimio dehiscere vidissem. Arabes hic Dembebe una vocant. Ocularibus vero compositionibus plerunq; solet admisceri.*

CASSABOUSSERIRE Bellonius in dictis suis commentariis cum vulgo hic Pharmacopolarum Calamum aromaticum esse opinatur, meo quidem judicio absurdissime. Placet Avicennæ potius spodium esse, quod arundines vi ventorum & partium ad se invicem confricatione adustas esse, videtur induare, ac tale quidpiam huic arundini accidisse, aliquis non inepte dicere mihi posse videtur. Nihil tamen certi de hoc statuo, sed totum ut alia omnia priora ad tuum judicium relego.

Zedoaria Indica. *POSTREMA est Zedoaria Indica, ut præsentissimum ad qualibet pene venena creditum remedium, ita incredibili fere precio hic venale, ut si Arabum juramentis credere liceat, nullum vel maximis Principibus dignius munus excogitari possit.*

HAEC, doctissime Matthiole majori (ut ingenue fatear atq; ipsa orationis, & characterum inæqualitas testabitur) labore, & tibi gratificandi studio, quàm cura & diligentia tumultuariè congesta, idcirco boni consulas, quod ad missam à Magnifico Domino Oratore cistellam, ut ante ostendimus, pene necessario videbantur adjicienda, pro iis vicissim, nisi majores te occupationes alio avocent, liberrimum de omnibus tam missis quàm scriptis judicium tuum postulo. Latissimam præterea si placet earum rerum explicationem, quæ apud vos illic aut desiderari novisti, aut improbas tantum corruptasq; prostare. Sic occasionem dabis commodissimam cognoscendi animi mei ad tua officia paratissimi. De herbis peregrinis, animalibus item & arboribus atq; aliis nonnullis libens quædam adjungerem, sed prohibet Epistolæ longitudo, quam justum jam prope volumen excrevit, eamq; ob causam molestam fore metuo. Quod si gratam tibi meam battologiam intelligam, scribam aliàs quam copiosissime. Interea Deus Optimus Maximus te Principi nostro Serenissimo ac publico Studiosorum Medicinæ bono, quam diutissime incolumem conservet. Constantinopoli VII. Calend. Aug. 1557.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Gulielmo Quacelbeno Curtacensi Physico.

S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ, censuq; quodam omnia expenduntur.

Uantum gaudii, quantumve voluptatis attulerint mihi literæ tuæ, quantumque debeam Clarissimo Augerio Romanorum Regis istic apud Turcarum Imperatorem Oratori, quòd tam pulchra, tam rara, tam preciosa ad me miserit medicamenta, omni auro, ac gemmis præferenda, nulla dicendi facultate eloqui, nec ullo calamo exarare possum. Nam quid iis mihi gratius, quid jucundius, quid suavius, quid optatius, à quoquam donari potuit? Profectò nihil. Cùm nihil magis mihi unquam fuerit in optatis, quàm perpetuò Medicæ materiæ Studiosis aliquid novi, boni præclariq; comparare. Etenim studium augendi ac illustrandi Medicam facultatem, juvandiq; posteritatem, adeo me totum complectitur, ac detinet, ut spretis cæteris humanæ vitæ voluptatibus, hoc solo tantum me oblectem solerq; plurimum. Nam cùm Dei Optimi maximi munere lucubrationes nostras quotidie magis ac magis inclarescere, non solum apud omnes præclaros rei Medicæ studiosos, sed etiam apud alios cujusvis facultatis doctissimos viros animadvertam, quis profectò mihi unquam persuadebit, ne præclarissimam hanc simplicium medicamentorum facultatem omni thesauro præferam? Quamobrem & Clarissimo Augerio, & tibi quoq; tantas habeo gratias, quantas studia erga me vestra ac officiosa voluntas requirit ac postulat. Fatebitur & posteritas (nisi fallor) se vobis plurimum debere, quod me in hoc tam necessario ac utili labore juveritis, si modo non ingrata pro tanto beneficio fuerit, quod haud quaquam futurum censeo. Nam quicquid propemodum toto nostræ vitæ curriculo, magno labore in medica facultate consecuti sumus, id totum in ejus commodum collatum volumus. Hic paternus noster amor, quo mirifice erga eam affecti sumus, multis Clarissimis viris notus est, qui eo libentius nostros conatus summo studio adjuvant & promovent, quò magis posteritatis commodo ducuntur. Cæterum etsi nullis opibus, nullis officiis, hæc in me collata beneficia rependere queam, enitar tamen, ut scriptis, ac præconiis nostris omnibus palam fiat, nos ingenue fateri, per quos profecimus. Non me præterit, quantum tibi meritò debeam, quod ita Commentarios nostros (quæ tua est humanitas) ad cœlos usq; evehas, & cæteris aliis præferas, quòd facile ex hoc animadvertam, ingenui animi tui ergà me voluntatem, ac beneficentiam esse haud vulgarem. Gaudeo sane abs te viro apprime erudito commendari labores nostros, non quòd hisce delecter commendationibus, ut præ cæteris evehi velim, verum ut hinc certior fiam me non incassum laborasse. Commentaria illa nostra nunc primum iterum in lucem prodierunt, aucta non modo sexcentis fere locis, sed quam plurimis plantarum, & animalium imaginibus, quæ in priori editione non habentur. His præterea accedit Apologia adversus Amatbum Lusitanum, & censura in ejus enarrationes, quo fit, ut codex jam multum excreverit. At quum jam dudum mihi compertum sit, quanta animi propensione rem plantariam excolas, quantumq; hæc facultas tibi sit cordi, dabo sedulam operam, ut Venetiis ad te isthuc nova hæc nostra perferantur. Curabo itaque ut mittantur ad Venetorum Oratorem (Bailum Veneti vocant) istic agentem, ut citius, & securius ad tuas deferantur manus, & eis pro arbitrio uti possis, donec tertiò perficiantur Iconibus longe majoribus ac elegantioribus illustrata. Alo nunc hic sculptores plures, qui omni solertia, ac diligentia ad pictas excidunt tabellas, ut ex iconibus quas ad te mitto, facile conjicere poteris. Opus est magnum, magni admodum sumptus, ac laboris. Verum quum primum Deum Opt. Max. habeam, qui hac sua Clementia mihi infundit, nec Reges desint, nec Principes nostri, qui hac de causa mihi non mediocri liberalitate succurrunt, non vereor, quin rem hanc ad optatum deducā finem. Quo fit ut hinc conjicere possis, Candidissime mi Gulielme, quam magno gaudio, quanta animi voluptate vestra hæc peregrina exceperim medicamenta, quum non solum magno sim captus desiderio, illustrandi hosce nostros labores elegantissimis imaginibus, sed & augendi talibus peregrinis medicamentis, quæ paucis aut fortasse nullis hactenus visa sunt. Quamobrem te rogo atq; obtestor per amicitiam nostram, per communia studia, per mortalium salutem, quibus maximo esse potes auxilio, ut tuam continue naves operam, ac diligentissime cures, ut si quæ istic reliqua sunt, quæ operi nostro profutura censeas, illa summo studio colligas. Porro quæ nunc à me desiderantur, hic per se annotata reperies. Atqui quum mihi facile persuadeam longe plura abs te inveniri posse, quàm à me petii, non vereor quidem quin tu & augendæ medicæ facultatis, & posteritatis causa, te totum ad hoc munus obeundum promptissimum exhibeas. Nec admodum fore difficile crediderim, ut ea quæ abs te inventa fuerint, huc ad nos afferantur. Quippe cum istic sit Venetorum Orator, ejus auxilio censerem, quòd omnia secure mitti Venetias possint ad Cæsaris Oratoris manus, qui postea per Veredarios, qui illuc quotidie ad nos veniunt, hæc omnia tuto mittere posset. Sed de his hactenus. Nunc vero ad ea me conferam examinanda, quæ à Clarissimo domino Augerio, nobis missa sunt, & à te tuis humanissimis literis mihi descripta.

IN primis est Acorum, cujus non solum plures accepi plantas, sed imaginem ad vivum pictam, adeo ut jam omnes Sole clarius nosse possint, Calamum vulgarem nostrum, nil aliud esse, quàm legitimum Dioscoridis Acorum. Quin etiam & palam fiet, eos toto errasse cœlo, qui Galangam Acorum esse contendunt. Desiderassem tamen, ut caulem quoque vel ejus Iconem misisses unà cum agnatis in latere Capitulis, quorum rectè meministi. Siquidem haudquaquam crediderim, quòd tu qui non solùm doctrina, & eximia eruditione, sed etiam prudentia, ac ingenio præstas, capitula illa, & caulem tibi asservaveris, cùm proculdubio sciveris hæc peregrina, rarissima ignotaq; esse omnibus, qui Europam incolunt. Quamobrem te quam plurimum rogatum velim, ut caulem illum una cum capitulis ad me mittas, si cupis hujusce plantæ perfectam, te authore, à me dari imaginem. De alia vero planta, quam te invenisse ais, non procul à fluminis illius ripa, qui Galatiam à Cappadocia disterminat, quid sentiam, asserere non ausim, cùm planta non sit ad manus, nec possim de incertis, & nusquam visis nisi temere meam afferre sententiam. Acorum verum. Calamus Aromaticus vulgaris usus quid.

Sylv. ruta legitima.

SYLVESTREM Rutam recte probamus legitimam esse Harmolam, quum omnibus illis respondeat notis, quam cum hactenus nec viderim, nec noverim, hilari admodum animo accepi.

Elissoth videre.

De ELISSOTH, quam etiam gladiolum appellas, quid dicam non habeo, cùm nusquam hanc me vidisse meminerim. Recensebo tamen fortasse illam inter dejectoria medicamenta. Quare si forte fortuna interim cognoscere poteris, quem proprie nostri corporis exolvat humorem, & qua detur mensura, molestum tibi non ducas, id ad me scribere.

Alumen Jameni.

ALUMEN Jameni res factitia est, ut ex insertis festucis quisquam conjicere potest. Atqui si verè fateri velim, & meam de eo in medium adferre opinionem, potius illud Chalcanthum putarem, quam alterius generis alumen, quod nihil sapore à chalcantho differat, cum etiam quod chalcanthum Pannonicum habeam colore illi omnino simile. Serenissimus Princeps meus allectus colore & rei novitate, id totum quod misisti ad se recepit, quo postea factum est, ut periculo facto comperire nequiverim, an diluto gallarum additum, id atrum redderet. Quod autem non putem hoc alumen, id esse, quod Arabes Jameni vocant, illud in causa est,

Alumen Jameni est alumen scissile.

quòd sciam nihil aliud Mauritanis esse Alumen Jameni, quam alumen scissile, albi non cærulei coloris, quin etiam per se fossile, non arte paratum. Opinioni nostræ recte quidem astipulatur Serapio ex Dioscoride scribens, capitulo 420. ubi sic habet: Multæ sunt Aluminum species, sed illæ, quæ, quæ administrantur in medicinis sunt tres. Una est illud, quod dicitur Jamens, & est melior aliis, & melius ex eo est illud, quod est recens album, fortis albedinis. facile dividens se, & habens velut capillos albissimos. Serapioni subscribit Avicenna lib. 2. cap. 70. his verbis. Scissum vero est Alumen Jameni, & est album ad citrinitatem declinans. Quibus palam est, hoc alumen non esse legitimum Jamenum, sed Chalcanthum factitium potius, id quod facile comperies, si gallarum decocto aut diluto illud adjicies.

Blatta Byzantia.

QUI Blatteam Byzantiam ab ungue odorato segregant, perperam meo judicio faciunt, cum Serapioni, & Avicennæ nil aliud designet Blatta Byzantia, quam unguem odoratum, vel conchulam Indicam, de qua libro secundo meminit Dioscorides. Verum cùm in Serapione de Blattis Byzantiis duo habeantur capita, scriptorum (ut mea fert opinio) errore repetita, cogitaverunt fortasse quidam differre inter se Blattas Byzantinas & odoratos ungues, quo postea factum est, ut ab impostoribus hoc Chonchylii genus, quod ad me missum est, pro Blatta Byzantia inventum sit, & subinde in medicum usum concesserit. At si medici vel Pharmacopœi in Serapione caput 151. & 442. in quibus de Blattis Byzantiis agitur, accurate legerent, facile hanc noverint imposturam.

Alcyonium Milesium.

ALCYONIUM Milesium, quod Turcæ Bozeth vocant, nisi mea me fallit opinio, legitimum esse puto. quod pluribus illi respondeat notis. Quod ad me missum est, totum accepit Serenissimus Princeps. Nec propterea Alcyonio Milesio sum destitutus, cum jam pridem sint mihi una cum illo aliæ Alcyonii species.

Chesmezč.

QUOD seminum genus Chesmezen esse possit, mihi sane incompertum fateor. Nec tamen Bellonii sententiæ accesserim, qui semen hoc Acacalin perperam esse putat, quum nihil cum mystica habeat similitudinis, vel cognationis. Seram ego hoc semen futuro vere, nisi aliud divinitus nobis accidat, ut quid inde proveniat, inspicere possim. Tu interim cui res ipsa plantatica plurimum est cordi, operam dabis, ut videas, an istic à mercatoribus, vel Myropolis, vel Medicis explorare possis, utrum semen sit arboris, fruticis, vel herbæ, quinetiam an ejus plantæ ramusculum consequi possis. Cupio præterea abs te scire hujusce medicamenti usum ad oculorum morbos, & an valeat frigida, vel in calida causa.

Chrysocolla.

CHRYSOCOLLAM eiusmodi omnino similem vidi alias Venetiis plurimum, sed si Chrysocollæ notas à Dioscoride petamus, huic nihil cum legitima cognationis reperies, nisi quod utraq; aurum ferruminet.

Equinæ castaneæ.

Placuerunt sanè admodum Castaneæ, quas istic equinas vocari, an, quod anhelosis, & tussientibus equis maximo sint auxilio. Cuperem tamen abs te certior fieri, an ab arbore producantur vulgaribus Castaneis similis, an echinato concludantur involucro, & an ut nostratis possint devorari in cibis.

Cardamomi vulgaris genera.

QUID certi dicam de tribus illis Cardamomi generibus, præter id, quod in Commentariis nostris posteritatis memoriæ mandavimus, non superest. Nec tantum otii nunc mihi se offert, ut alterius Cardamomi & Græci & Arabici historiam expendam. Spero tamen me id brevi facturum non sine fructu. Quod si effecero fortasse ut velim, statim tibi meam probabo sententiam.

Cuminum Æthiopicū

ET SI semen quod Aethiopicum Cuminum esse censeo, istic Carnabadion Græcis appellatur, cum tamen certo sciam, carnabadium esse carum, non possum tua acquiescere sententia, & ob id mihi facile persuaserim, ea verba in Actuario potius esse Ruellii, quam Authoris.

Coulcoul est Staphylodendron.

NUCLEUS quem Coulcoul & Hebulben appellas, frequentissimus in Bohemia, Austria & Goritiensi agro nascitur. Hujusce fructus arbor Plinio Staphylodendrum appellatur: scripsimus nos hujus arboris historiam, ubi in Dioscoride de Pistaciis egimus.

Caphura viva quæ?

LACHRIMAM, quam vivam Caphuram à Persis appellari scribis, plurimi facio. Cogitabo posthac sedulo an fortasse legitima sit Stacte, nam adeo odore placet, ut credam non obscuræ facultatis esse medicamentum. Explorabo itaq; rem hanc diligentius. Tu vero interim videas, an scire possis unde afferatur, ubi nascatur, & à cujus generis planta fundatur hic præclarissimus liquor. Nec etiam te pigeat me reddere certiorem, quo pondere, vel quantitate, quomodo quave ratione sumatur, ubi frigeat Venus. Cæterum mihi rem gratissimam facies, si tantundem iterum ad me miseris.

Juncus odoratus.

DE JUNCO odorato ita ad me scribis. Juncum odoratum ob antiquitatem odore evanido à Judæo quodam pro vero; magno pretio Dominus orator redemit, mirum quanta acrimonia gustantis linguam mordicet. Quibus minime correspondet id, quod facto periculo non solum mihi, sed aliis nonnullis accidit, quandoquidem, & mihi, & illis hunc juncum mandentibus nihil præter amaroris plurimum dereliquit gustandum. Sed mirum quod tu, qui judicio, & experientia præstas, hanc potius imposturam odoratum Juncum esse putaveris, quam Officinarum Squinanthum, cum tamen hoc notis omnibus odoratum Juncum referat.

Lapis Bezahar.

LAPIDEM quem Mauritani Bezahar vocant, accepit in sui commodum Serenissimus Princeps. Ego jam dudum plures illi similes vidi lapides, sed an veri, vel adulterini sint profecto nescio. Atqui si Serapionem, & Rasim consulamus, non video cur probem lapidem hunc legitimum esse, nec est ut plura nunc de eo

in

in medium afferam, cum sententiam meam libro 5. nostrorum commentariorum in Dioscoridem, postquam de Lemnia Sphragide egimus, fusius declaraverim.

Qualiter friabilitas Hæmatitæ intelligenda sit

NON est ut dubites, quin Hæmatites tuus sit legitimus. *Friabilitas enim in illo non intelligitur eo modo, quo digitis friari possit, cum scribat Dioscorides Hæmatitem lapidem esse durum, sed quod cum frangitur, facile scindi possit. Scatet enim venis innumeris, quæ cum facile diducuntur, tum subinde non magno negotio teruntur in pulverem. Nascitur hic etiam in Bohemia, Misnia & Saxonia frequens. Sed tuus duritia & præstantia hos plurimum superat, quod ex orientali plaga afferatur.*

Maslach Mahumetanorum.

MAHUMETANORUM *Maslach minime parvi penderem pluribus de causis, si quibus componatur medicamentis, me haud lateret, quinetiam qua quantitate, vel mensura dari possit. Crediderim ego non uno tantum medicamento parari, sed pluribus quorum tum nomenclationes, tum facultates libenter abs te audirem.*

Nuces farfalach.

RECTE *quidem judicasti nuces farfalach eas esse quas Vomicas appellant Arabes. Ego Venetiis alias ab iis emi, qui Myristicas nuces seligunt. Nam plurimum inter illas ad nos convehuntur.*

Nuces Ægyptiæ.

NUCES *aliæ quas ex Aegypto istuc afferri ais, ut à me nusquam hactenus visa, ita nec facultate cognitæ. Admiranda sane mihi est, non solum putaminis interioris duritia, sed multo magis nuclei, cum nihil is à durissimo quoque marmore distet. Cuperem quidem ut de earum viribus mihi aliquid adjungeres, curaretque, ut etiam hujus arboris ramusculus ad nos afferretur.*

Nitrum.

NITRUM *(ut ex Commentariis nostris in Dioscoridem tibi palam fiet) olim in Aegyptiis nitrariis ex Nili aqua factitium habetur. At quoniam Plinii testimonio constat, nitri cumulos tractu temporis lapidescere, facile adducor ad credendum, ut hoc tuum legitimum sit nitrum, cum illi omnibus notis correspondeat. Quamobrem quum juvanda Republica promptissimus tibi sit animus, velim, ut negociatoribus, qui vel isthinc, vel ex Aegypto in Europam navigant, suaderes, ut hoc nitrum copiosum ad nos conveherent, multum enim utilitatis humano generi conferre poterit, si tua opera id nostras assequantur regiones.*

Sadethz non esse Glaucium.

QUI *putant Sadethz esse Glaucium, mea etiam sententia plurimum falluntur. Nihil enim obstat mihi, quin tecum censeam compositum id esse medicamentum. At ego ex Sapone, ærugine & nonnullis fortasse aliis, quam ex Seve paratum crediderim, cum Sapo luminis flamma admotus non liquescat, sed arescat potius, magisque faciat ad detergenda oculorum impedimenta, quam sevum. Videas interim, si parandi rationem ab aliquo consequi possis & unde istuc afferatur.*

Bellonii error.

ERRASSE *toto cælo Bellonium nunc proculdubio animadverte, quòd tam facile crediderit lapideos calamos illos Aromaticum esse calamum. Nec ob id tecum sentire possum, ut is Spodium sint Avicennæ. Nam tametsi antiqua Avicennæ lectio habeat, Spodium esse radices cannarum adustas propter fricationem suarum extremitatum, cùm ventus eas perflat, nova tamen Bellunen. lectio, quæ hactenus probatur ab omnibus, loco cannarum habet Alsanna, quæ nobis Ligustrum designat. Cæterum si priorem versionem magis etiam probaremus, quam ultimam, quum Spodium illud cannæ radix combusta esse debeat, non ipsa canna, id quidem mihi maxime obstare videtur, quin hoc Avicennæ sit Spodium. Præterea si diligentius hos cannarum trunculos expendamus, quis non potius illos lapideos effectos judicabit, quam fricatione vel igne aliquo combustos? Scio autem te minime latere, reperiri fontes, flumina ac lacus in quibus quæcunque imponantur, lapidescant. Quo fit, ut mihi facile persuadeam hoc calami genus in litore alicujus lacus scatentis petrifico succo provenire, qui subinde vel ventorum impulsu, vel alio quovis casu in lacum demersi in lapidem vertantur. Id quod facile palam fiet, si unde afferatur scire curabis, & etiam quomodo fiat, ut potius Lapis, quam calamus videatur.*

Zedoaria Indica quæ.

ZEDOARIAM *Indicam cum nusquam hactenus noverim nec viderim, quid tibi de ea narrare possim sane non habeo. Veruntamen quum odoris tantillum in ea perceperim, nihilque saporis mandenti mihi derelinquat, quo ejus præstantiam ostendat, ægre quidem adducar ad credendum tam admiranda contra venena radicem hanc præstare posse ut Arabes illi prædicant. Idcirco decrevi omnino hujusce Zedoariæ aliquod periculum facere, vel in Gallis sylvestribus (ut de Theriaca docet Galenus) vel in aliquo alio animali. Porro nisi id agat à propria forma, mihi persuadere non possum, hanc Zedoariam tam admirandis præstare viribus ad superanda venena. Vidi tamen alias radices ex quibusdam cisalpinæ Galliæ montibus advectas, quam Anteram (antitora potius) herbæ esse affirmabant, & ad venena omnia, quam maxime præstare ajebant, quæ nihil penitus à Zedoaria ista dissidebant. Verum cum illas nec elfecerim, nec gustaverim, ex visu tantum affirmare non ausim, Zedoariam hanc, & Anteram illam unam, & eandem esse radicem. Cæterum cùm Avicenna scriptum esse animadvertam, Zedoariam una cum napello crescere, & idem de Antora fateri recentiorum quosdam, suadet profecto genius meus, ut credam Zedoariam hanc, & Antoram nihil inter se differre, quod compertum habeam una cum napello Antoram provenire: quamobrem demirer, quod isthic tam magno veniat precio. Ob idque te admonere operæ precium duxi, ut ab impostoribus, ac deceptoribus caveas, quorum infinitus est numerus. Nec velim hæc a me dicta esse censeas ut te negotiandi modum doceam (Minervam enim mihi docere non licet) Sed ut cognoscas me hac in re etiam aliquid intelligere.*

Antitora.

Behen album.

PLACENT *non parum Behen albi radices, quòd notis nonnullis legitimum referant. Est Serapioni Behen radix contorta, odorata, & mansu lenta, quæ ex Armenia affertur. Avicennæ vero sunt frusta radicum lignosa. In tuis desideratur tantum odoris fragrantia, quæ fortassis radicum vetustate exolevit. Cætera meo judicio correspondent, quo fit ut mihi persuasum velim, hoc Behen album esse legitimum, quousque aliud ad me non adferatur, quod magis odoris suavitatem fundat.*

Behen rubrum. Bistorta.

BEHEN *rubri radices nil aliud (mihi crede) sunt, quam Bistortæ seu colubrinæ radices. Nec ob id improbaverim, qui hasce radices Behen rubri loco in usum medicum traxero, quum sciam non obscuræ esse facultatis adversus deleteria medicamenta, & ad venenosorum omnium ictus. Ego cum mihi hactenus persuaserim Ben rubrum communis usus, Limonii esse radicem, nihilque conducere ad cordis affectus, nec ad venena, ejus loco Tormentillam vulgo vocatam medicamentis ad cordis affectus parandis semper addere soleo.*

Tormentilla.

Bdellii legitimi nota.

BDELLIUM *(teste Dioscoride) translucidum esse debet, taurini glutinis in morem, suffitu odoratum, & gustu amarum. At cum tuum nigro sit colore, nulla in parte pellucidum, nec suffitu odoratum, sed virus potius redolens,*

redolens, cur id legitimum dicam non habeo. Quandoquidem sola amaritudo, quæ illi inest, ut cæteris fere lachrymis, ac resinis non sufficit, aliis non adstipulantibus notis, ut adulterinum hoc Bdellium, legitimum faciamus.

Hermodactylus.

TAMETSI eorum opiniones detestatus sum, qui Ephemerum Colchicum legitimum putant esse Hermodactylum, cùm tamen neminem habeam qui Hermodactyli historiam scribat, an tuus legitimus dici possit, nec affirmare, nec improbare ausim. Rem itaq; mihi gratissimam facies, si diligentissime exploraveris ubi nascatur, & an isthic eo utantur Medici pro legitimo Hermodactylo. Præterea ut cures plurimum opto, an plantam cum foliis, & radice consequi possis. Cæterum si facto periculo habeas pro comperto, conducere Hermodactylum hunc ad articulorum dolores, rogo atq; etiam obsecro, ut plures ad me illius mittas radices.

Rubricarum tria genera.

RUBRICARUM tria illa genera vidi ac degustavi, eaq; nihil differre video à rubrica illa communi, quam Seplasia Bolum Armenum Orientalem vocant, & quam ego Lemniam terram proculdubio esse censeo. Sed abs te fieri certior velim, an illa omnia rubricarum genera ex Lemno Insula isthuc advehantur, vel an alia sit rubrica vel terræ species: quæ ex Lemno asportatur. Cùm enim Lemnum, quod vulgo nunc Stalimene vocant, non longe absit Byzantio, facile fortasse poteris legitimam terram Lemniam adipisci. Nam, ut puto non deerunt, qui quotidie isthinc eo navigent negociationis causa, quibus tuto rem hanc committere possis.

INTER hasce rubricas parvum quoddam inveni terræ frustulum, cujus color ad luteum potius, quam ad rubrum se habet. Quapropter mihi cogitandum fuit, an fortasse hæc illa sit Armenia terra, de qua Galenus scribit, & plurimum adversus pestem præstare ait. Tuum ergo erit, me certiorem facere, an ex Armenia montibus fuerit allata, an aliunde. Cæterum nec prætermittas obsecro, quin omni studio, ac diligentia inquiras, ut legitimum Armenium Bolum consequi valeas.

Zaccharum alhasser.

SI ea quæ scripsimus de Zacharo Alhasser in commentariis nostris in Dioscoridem expenderis, facile mecum senties id quod ad me misisti, adulterinum esse, quod nulla in eo percipiatur amaritudo, nec etiam Saccharea dulcedinis quicquam. Verum cum de his peregrinis difficile sit, tum recte negare, tum etiam affirmare quicquam, tuum potius in hoc requiram judicium, quum in eo sit loco (ut tu ipse fateris) in quo multa peregrina adipisci posse non ambigo. Cures igitur ut intelligas, in quibus regionibus Zaccharum hoc proveniat. Ac etiam si fieri possit, ut sua arboris ramusculus vel folium aliquod ad te afferatur.

Tutia.

TUTIAM illam tuam, qua passim pro legitima utuntur Pharmacopœi, Cadmiam Botryten legitimam semper existimavi, ut ex nostris in Dioscoridem commentariis tibi palam fiet.

Argillada.

CORTICIS illius frustulum, cui titulus erat Argillada, putarem ego pseudocassiam esse, quam nostri Pharmacopœi Casiam ligneam vocant.

Lapis Armenus.

LAPIDEM cui titulus inscribitur, Lapis Armenus, ceruleum proculdubio esse censeo, quod cerulei sit coloris, non viridis. Atqui Armenium Lapidem illum esse non ambigo, cui titulus erat, Roccha de Turchine, quo ego sæpe usus sum magno auxilio ad Melancholicos.

Herba tinctoria.

POSTREMA est herba tinctoria, quam etsi non noverim nec viderim hactenus, eam tamen esse crediderim, qua Turcæ utuntur ad suos inficiendos equos rubro colore. Si quæ itaq; ea sit facultas, quæ aliquid ornamenti rei medicæ afferre possit, velis rogo de ea me certiorem reddere.

HIS brevioribus, quibus potui, verbis, tibi nostram declaravimus sententiam, non eam ob causam, ut tantum authoritatis mihi nunc arrogare velim, ut putem censuram nostram nulla controversiâ abs te probari debere, sed ut tibi tantum, id à me petenti satisfactum esse non ignores. Cæterum quod nihil peregrinarum stirpium, animalium, ac aliarum quorundam simplicium nunc ad me missis adjunxeris, ne fortasse (ut ais) longiori sermone me obtunderes, vel molestiam inferres, non potui sane non ægre ferre. Quippe quum antea noveris, ex his quæ in hac re præstiti, medicæ materiæ me adeo esse addictum, ut nullis machinamentis illinc avelli possim: cur igitur tibi putandum fuit, molestiam iis rebus nobis afferri, quibus præ cæteris, maxime delectamur. Videas tu potius, ne id, quod de me vereris tibi ipsi forsitan accidat, dum plura quam possis, à te petam fieri. Quod si quandoq; evenire animadvertas, velim teipsum tantum accuses quod nimia humanitate, ac fortasse liberalitate, ad id plurimum me excitaveris. Quæ nunc à nobis desiderantur, schedæ hisce nostris annexa annotata reperies, quibus cætera interim à te inventa, ut addas maxime rogamus. Vale, mi amantissime Gulielme, & ad me quam celerrime fieri possit, de omnibus fusissime scribas. Interim ego Deum Optimum Maximum precabor, ut non solum posteritatis juvandæ causa te servet incolumem sed & sospitem, ac hilarem ad nos reducat, ut tua valeamus consuetudine, doctrina, & humanitate frui. Pragæ, Pridie Nonas Decembr. Anno. M.D.LVII.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Medicus, Michaeli Florino à Lambstein Medico
S. P. D.

Disputatur quænam sint exanthematum, ac morbillorum causæ.

TAmetsi jam dudum nihil mihi jucundius, delectabiliusq; evenire posse putabam, quàm nostræ civilitatis problematibus, quæ in medium afferebantur respondere, temporis tamen tractu factum est, ut rei domesticæ curandæ negotium, ægrotantium cura, & medicæ materiæ indagandæ labores, illinc me penitus diduxerint, quo fit, ut hac in re parum, vel omnino nihil præstare hoc tempore valeam. Verumenimvero, quum tibi viro doctissime, & rei medicæ studiosissimo negare non possim, quin tuis petitionibus morem geram, nervis omnibus hoc in negotio mihi contendendum laborandumq; erit: ea tamen lege quod si forte fortuna ubi memoriam refricare conaber, caput parieti impingam, id non mihi tantum sed imbecillitati etiam nostræ, nostræq; vitæ incommodis ascribere debeas. Nam si ea præstare nequivero, quæ velim, velis tu (obsecro) plura non exposcere, quàm à me præstari posse, cognoscet.

PRO-

Problema an infans in utero sanguine menstruo nutriatur?

PROBLEMA itaque dubiumve tuum erat, an probanda, vel improbanda sit communis omnium ferè Medicorum sententia, de morbillorum ac variolarum quas vocant, causis, quæ pueros, adolescentes, juvenes & quandoque senes invadunt, quum proculdubio censeant, id plerunque evenire, menstrui maternive sanguinis impuritate, ac malitia, quo alimur omnes (ut eorum fert opinio) dum matris utero gestamur. Tu autem, qui ingenio, ac eruditione sane non obscura plurimum præstas, videbaris horum sententiæ prorsus refragari, argumentis quibusdam adversantibus, nec usq; negligendis. Cæterum quum tamen tibi fidere non auderes, imò potius recusares, rogabas ut quid in hisce difficultatibus sentirem, syncere afferrem in medium.

I. Ratio negativa.

Adduci quidem primum dicebas, ut in eorum sententiam ire non posses, quum Galeno scriptum sit, quinto Aphorismorum Comm. 37. fœtum in utero contineri ac nutriri purissimo præstantissimoq; sanguine. Id quod nos etiam scripsisse scimus libro primo de sanitate tuenda, tertio de morbis vulgaribus, & libro de atra bile.

II. Ratio.

Dicebas præterea, quòd si communis Medicorum opinio veritati consentanea esset, quum menstruus sanguis sit venenum, proculdubio sequeretur, omnes in universum infantes non solùm hujuscemodi corripi morbillis, sed etiam omnes iisdem suffusos nasci. Siquidem necessarium putabas eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis effervescentiam fieri debere, ne autem temere id tibi persuasum esse ostenderes, impossibile esse contendebas venenosam illam qualitatem, tanquam naturæ humanæ infensissimum hostem, una cum vi adhuc tenella & ubi calor modicus imbecillisq; reperitur, in sanguine nutrici ac sine pugna diu consistere posse. Quippe necessarium fore putabas, aut illico ob venenosam illam qualitatem succumbere naturam, aut eandem victricem propellere. Ad hæc ne videreris futili quodam sermone hæc te in medium attulisse, aliis etiam argumentis tuam tueri opinionem nitebaris.

III. Ratio.

Proinde dicebas ingenue, menstruas dejectiones venenosas esse, & quoddam vitiati sanguinis excrementum singulis mensibus naturæ ope ac vi à puriore sanguine secretum, cujus tanta sit pernicies, ut contactu tantum illius novellæ vites vel arescant vel commoriantur, fruges steriles evadant, pereant & exurantur insita hortorum germina.

Menstrui sanguinis malitia.

Quinetiam fatebaris authoritatibus quibusdam abortire utero gerentes quæ menstruum sanguinem alterius fœminæ fuerint prætergressæ, quæq; eo sibi pudibunda infecerint: idq; conceptionis spem adimere iis, quæ utero non gerunt.

IV. Ratio.

Præter id asserebas canes, qui sanguinem menstruum degustaverint, in rabiem agi, homines autem miris incommodis affligi.

V. Ratio.

Quamobrem veteres non immeritò dicebas menstruum sanguinem inter venena retulisse. Hisce itaq; rationibus fretus, non esse credibile asserebas fœtum in utero tenellum & quasi cereum ex eo sanguine venenoso nutriri ac inde alimentum capessere. Eaq; propter vanam eorum esse opinionem, qui morbillos, variolásve ex alimento menstrui sanguinis suam trahere causam existimant.

VI. Ratio.

Asserebas præterea id maximè eorum sententiæ refragari, quòd multi inveniantur, qui non semel tantùm, sed etiam sæpius hisce morbillis affecti sunt. Quo fit ut proculdubio censeas, non ex menstruo sanguine id evenisse, sed aut ex contagione & aere, aut ex humorum putredine in sanguine exorta. Hoc quidem infantibus accidere existimabas, vel ob lactis infectionem, vel ob ejusdem ingentem copiam, quum infans sua voracitate plusquam par sit exugit, quippe, quod eo oppressa natura, facilè id in putredinem vertere possit, ac subinde morbillos excitare, perinde ac Aphthas, quæ etiam tumores sunt præter naturam. Adolescentes autem cruditatibus ingluvie & voracitate accersitis, quod inde obstructiones, infarctus ac putredines oriantur, his morbillorum affectibus infestari censebas.

Senes sexagenarii aliquando morbillis ægrotare.

Postremo causam, cur Senes quandoq; sexagenarii morbillis inficiantur, pariter in cruditates rejiciebas, non ex voracitate quidem, verum ex nativi caloris imbecillitate, & humidi substantifici (ut tum utar verbis) defectu conquisitas. Hæc erat summa tuorum argumentorum, quibus opinionem tuam, à ratione & veritate non deflectere, satis superq; probasse putabas.

Responsio argumenti.

Cæterum à tuis argumentis maximè dissentit opinio nostra, quòd Galenus ipse tuæ usq; sententiæ prorsus refragari videatur. Quandoquidem nutriri fœtum sanguine menstruo eo tempore, quo utero geritur, ipse luce clarius demonstrat, lib. 1. cap. 7. de Symptomatum causis, ubi citta, sive pica, quæ prægnantibus primis mensibus accidere solet, causas recenset. Ibi enim non modo nutriri fœtum bono, syncero'q; sanguine, sed etiam tractu temporis (ut post ea dicam) vitioso ac malo. Quod post ipsum posteritati memoriæ prodiderunt Paulus libr. & cap. 1. Aetius vero libr. 16. cap. 10. Præterea hoc idem apertissime testatur idem Galenus libr. 5. Aphorismorum, comm. 40. lib. de vena sectione, adversus Erasistratum, lib. 2. de semine, cap. 1. ac etiam aliis in locis. Cui subscribunt Avicenna, Avenzoar, Haliabbas, & alii plerique Arabicæ familiæ authores, quo fit, ut ubi dixerit Galenus nutriri fœtum purissimo ac præstantissimo sanguine, explanatione sit opus.

Fœtum nutriri præstantiori sanguinis menstrui parte.

Nam mea sane sententia, nihil aliud velle Galenum semper putaverim, quam quòd fœtus nutriatur præstantiore puriereq; sanguinis menstrui parte. Siquidem (ut Aristoteles inquit: libro primo, de generatione animalium & eum forcasse secutus Avicenna libro tertio Fen. 21.) menstruus sanguis in fœminis utero gerentibus in quatuor, naturæ opificio, dividitur partes. Una enim transit simul cum semine ad ipsum procreandum fœtum, alia in ipsius transit nutrimentum, tertia ad mamillas fertur (ut etiam Galenus testatur libro de sectione venæ adversus Erasistratum) ibiq; in lac vertitur. Reliqua excrementum & superfluitas est, quæ in prægnantis corpore consistit usq; ad horam partus. Id quod etiam fert Haliabbatis sententia, lib. 5. Theorica, ubi fœtum nutriri sanguine menstruo puriore, præstantioreq;, remanentibus excrementis ad tempus sui ortus, apertissimè fatetur.

Sanguis menstruus ad fœtus generatione concurrit.

His itaq; omnibus palam fit, sanguinem menstruum ab ipsa natura suis expurgari excrementis, adeo ut sine aliquo fœtus incommodo non solùm fiat illi accommodatissimum alimentum & in lac purissimum vertatur, sed etiam concurrat ad ipsius fœtus generationem, ut Galenus pariter testatur libro secundo. de semine, capite quinto. Et libro secundo, de naturalibus facultatibus capite secundo & tertio, Libro de natura humana, capite decimo nono. Et libro tertio de usu partium, capite decimo, quibus in locis id apertissimè fatetur. Quo fit, ut non solùm nutriatur fœtus, dum in utero manet sanguine menstruo, sed ut etiam ex eo exordium suæ generationis ducat unà cum semine, eoq; nutriatur postquam editus fuerit.

Lactis muliebris facultas.

Quippe satis superq; comprobatum esse censemus, lac in fœtarum mulierum uberibus ex menstruo gigni sanguine, quod non solùm infantibus optimum præbet alimentum sed etiam hectica febre, marasmoq; affectis saluberrimum est quin etiam ad alia corporis incommoda præstat, quæ lubens prætereo. Quod minimè præstare posset, si ex venenoso sanguine (ut tu imaginari videris) generaretur.

Lac capratum tithymalum depastarum alvum exsolvit.

Quandoquidem si (ut inquit Gal. lib. 3. de alimentorum facultatibus) eos qui lac vel capræ, vel alterius cujuspiam animalis scamoniam, aut tithymalū depasti, cibi loco sumpserint, alvi profluvio omnino affici debere: pari sane ratione sequeretur, ut omnes perirent, vel in magnum venirent discrimen, qui muliebre lac degustaverint, si ex venenoso sanguine fieret. Sed quum

hoc

Sãguinem mẽstruum simpliciter venenatũ non esse.

hoc unucquam (quod sciverim) evenerit, falsam omnino eorum sententiam existimaverim, qui sanguinem menstruum venenatum simpliciter esse crediderunt. Quo fit, ut sequi necessarium non sit, nasci debere infantes morbillis ac variolis suffusos, quamvis necessarium esse censeamus, editos omnes aliquo post tempore iis omnino affici debere, ut postea dicemus. Nec est quòd putet necessarium, ut eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis effervescentiam esse expectandam, quandoquidem (ut præmisimus, & paulo post dicemus) menstrum sanguis non est, nec potest dici simpliciter venenosus, sed excrementosus, & malitia quadam infectus: quibus non adeo afficitur natura, ut illi necessarium sit, statim in sanguine effervescentiam moliri, nisi sibi prius asciscat sanguis determinatum tum modum, tum gradum caloris, sicut non ebullit mustum illico à vinaceorum expressione. Hic autem modus reducendi caloris ad actum, non est in fœtu adhuc in utero existente, quin etiam nec in infante nuper edito. Latet enim calor suffocatus

Quare quidam citius, quidam tardius morbillis afficiantur?

conclusus, obtususq; cum magna humidi portione. Quum itaque per discursum ætatis acquiritur talis modus actuandi caloris, sive id intrinseca, vel extrinseca moliatur causa, tunc fit sanguinis effervescentia, & subinde varioli & morbilli. Cæterum quoniam hujuscemodi acquirendæ dispositionis facultas, in ipso calore varia diversiq; fit moda, nempe secundum infantium temperaturam, & regiminis ac aëris diversitatem, ea propter evenire non ambigimus, ut etiam diversis temporibus acquiratur hujus caloris ad agendum facultas,

Sanguis menstruus est vitiati sanguinis excrementum.

quo postea fit, ut aliqui citius, aliqui tardius hisce corripiantur morbillis. Præter id non negamus, quin sanguis menstrum, qui quolibet mense per uteri venas fluere solet, sit quoddam vitiati sanguinis excrementum, quamvis nobis minime fuerit affirmandum, sanguinem hunc esse venenum, tum quia Galeno aliisque antiquis authoribus hoc unnquam (quantum legerim) memoria proditum sit, tum etiam quia omnia, ea quæ in medium afferi, ad suam probandam opinionem, nihil hac in re concludere videantur. Plura namque sunt cottidiano esui idonea, quibus tamen, si vel novella vites, vel insita, vel germina, vel fruges, vel alia quævis plantarum genera inficiantur, eorum contactu illico arescant. Hoc enim præstant, præ cæteris oleum, acetum, muria, quinetiam quàm plurima reperiuntur medicamenta salabria, omnisque veneni expertia, quæ sup-

An canes, qui sanguinem menstruum degustarunt, rabidi fiant.

posita vel illita, abortum & sterilitatem faciunt. Quod item canes, qui menstruum sanguinem devoraverint in rabiem agantur, ego quidem probare non ausim, quum sciam non deesse mulieres, quæ non alia de causa Meliteos caniculos domi alant, quam ut, dum mensibus laborant, ea lingant excrementa, quæ concreta pudibundis partibus inhærent. Nec proinde unquam evenit (quod certo sciverim) ut hujusmodi caniculi, quos quidam ab officio cunnilingos appellant, rabiosi fierent. At concedamus canes, qui muliebres menses degustaverint, rabie conflictari, non quidem ob hoc unquam affirmare quis poterit menstruum sanguinem esse venenum, quum idem faciant aromata quæ maxime prosunt adversus venena, nempe piper ac

Sanguis menstruus qui omniũ pessimus.

Gingiber. Præterea non negaverim recentioribus quibusdam, ac etiam nobis, qui eorum placita sequuti sumus, memoria proditum esse, menstruum sanguinem præsertim biliosarum mulierum, ac facile rixantium, eos, qui sumpserant, variis afficere incommodis, ac Symptomatibus. Siquidem (ut ipsi fatentur) amentes, ac lunatici ii plerunque fiant, sed non propterea dixerim ego sanguinem menstruum quemcunq; esse venenum, quoniam veneni proprium est necare eum, qui sumpserit. Verum quum plura habeantur, quibus continuo vescimur in cibis, quæ quandoque varios excitant morbos, quæ si fortasse negligantur, homines ad interitum

Vinum merum & alia quædam, quę in cibo sunt lethifera.

ducunt, ea inter deleteria medicamenta à nonnullis computantur. At quis ignorat vinum merum, passum, aquamq; potabilem non esse venena, neq; venenosa medicamenta? & tamen à quam pluribus inter venena relata sunt, quod sumpta liberalius, præsertim à coitu, balneo, cursu, vehementiq; exercitatione, homines in magna trahant discrimina. Cæterum esto, sanguinem esse venenosum, qui scilicet quolibet mense expellitur à natura tanquam inutile excrementum, sed quum hic sanguis ob eo differat, quo alimur, dum utero gerimur, illico solvitur quæstio. Quòd si quis objecerit, non ergo generari morbillos ex menstrui sanguinis malitia, cùm ita purus à natura fuerit redditus, illi facile respondebimus, sanguinem illum non ita ad amussim ad puritatem synceritatemq; esse redactum, quin aliquid adhuc menstruæ infectionis resipiat. Huic alia etiam

Fœtus excrementitio sanguine nutriri.

accedit ratio. Quippe quum dicat Galenus libro primo, de Symptomatum causis, quòd fœtus auctior redditus ampliore eget nutrimento, & ob id evenire, ut non solùm quicquid optimum in venis est, attrahat, sed aliquid etiam quod vitiosum est, palàm omnibus fieri crediderim, fœtus omnes excrementitio etiam sanguine

Avenzoharis sententia pulchra.

nutriri. Ad hæc, si Avenzoharis sententiæ adstipulamur, alio etiam modo sanguine menstruo inficitur. Nam (ut ipse testatur) quum sanguis menstrum continue in uterum feratur, & in universam ejus substantiam ac corpus infundatur, nihil sane mirum fuerit, si infans ibi continuo permanens, à menstruo hoc sanguine aliquam contrahat infectionem. Quandoquidem quamvis fictilia vitro circumlita, non facilè impositos combibant liquores, tractu tamen temporis videmus, quod ipsos tandem combibunt, mediante fermenti qualitate postquam ibi genitum fuerit & manserit diu, adeo, quòd si post longam fictilis ablutionem, azymum crudum panem in hujusmodi fictile imposueris, sine aliqua fermenti mistione, ibi fermentationem accipiet, quod minime consequeris, si in novum fictile conjeceris. Quo fit, ut hoc facile etiam fieri possit in fœtu in utero decumbente sanguine menstruo oppleto, à quo non læditur, tum quia uteri robur illum tuetur: tum etiam, quia præstantia optimi alimenti Menstruali malitiæ resistit. Quibus omnibus palàm jam est pluribus modis in-

Morbillos fieri ex mẽstrui sanguinis alimento.

fici posse fœtum materno sanguine, quamdiu in utero moratur. Quamobrem non ita facile nobis fuerit mirandum, quòd scripserint Avicenna, Avenzohar, Halliabbas, ac alii etiam præclariores Mauritani, morbillos, variolosq; plerunque fieri ex menstrui sanguinis alimento. Quorum ia universum placitis refragari nemo debet, qui magis suæ modestiæ, synceritatiq;, quam arrogantiæ ac temeritati consultum velit. Constat præterea plurimum fieri morbillos, ac variolos ex menstrui sanguinis affectu, non solùm quod aperte fateatur Avenzohar illud manifestissimum esse signum, quòd scilicet pauci, vel nulli reperiantur, qui in hunc non incidant morbum, sed quod etiam hoc ratione comprobari possit, quum hic affectus in aliam causam, quam in præ-

Quæ plurimum ætate fiant morbilli?

dictam rejici nequeat. Quandoquidem ex ipso sensu omnibus palam est, hominem fere inveniri non posse, qui hoc lue non laboraverit. His accedit, quod etiam manifestum sit quam plurimos, imò fere omnes in prima ætate, ad quintum, vel ad septimum annum usq; in hosce incidere morbillos, adeò ut mirum admodum videatur, si aliquando forte fortuna acciderit, ut aliquis illæsus evadat. Quo fit, ut aliqua communis sit causa, quæ cum non posset ascribi causa usus lactis, eo quòd lac humanum conveniat pluribus, non poterit igitur hæc cau-

sare-

sa rejici nisi in uterum maternum. Nulla autem hinc potest esse causa communis, nisi materia menstrui sanguinis. Quo fit, ut non sit amplius hac in re ambigendum. Nec obstat, quod aliqui inveniantur, qui pluries hisce exanthematibus laboraverunt. Quippe tametsi ipsi primo affecti sint causa materni sanguinis, tamen nihil prohibet, quin postea tractu temporis, iterum atque iterum hac lue ex aliis etiam causis a te in medium allatis infestentur corripianturq́. Nam minime negant authores, imo potius adstipulantur, quin morbilli, vel variola ab aliis etiam causis fieri possint. Reliquum est, ut meam proferam sententiam, an crediderim ego, hoc malo corripi senes quandoque sexagenarios ob materni sanguinis causam, an ob putredinem ab eorum cruditate provenientem. Dixerim ego ob id mihi non esse mirandum, quod etiam senes possint morbillis varioliq́ affici materna tantum infectione, cum maxime ex his, quæ superius diximus, tum etiam quod scripserit Galenus libro de cibis boni & mali succi, & libro de curatione renum, quod quamvis quandoque accidat, ut nulla ex frigidissimo potu juvenibus sensibilis accidat læsio, evenit tamen ut sensim, occulteque crescente vitio, ij manifeste læsionem sentiant, quum jam ætas senij progressu temporis accesserit. Quinetiam (ut authores comprobant) qui a cane rabido demordentur, non omnes ante quadragesimum diem in rabiem aguntur, cùm alij per integrum annum, alii per septem annos, alij ad quadragesimum usque manserint, antequam in aliquod rabiei incommodum inciderint. Potest enim inveniri corpus tam syncerum, tam robustum, tamque superfluitatibus vacans & in quo plurimum caloris innati consistat, ut mirum non sit, si in tali corporis dispositione tam diu protrahatur ea sanguinis effervescentia, quam diu perduraverit innati caloris robur. Hanc igitur ob causam rarissime fit, ut senes hisce morbillis inficiantur, quod tuæ opinioni maxime refragatur, qui omnes causas in cruditates fere rejicis. Nam cùm senes cruditatibus longe magis cæteris scateant, sequeretur tua sententia, ut illi cæteris omnibus plus morbillis, ac variolis, essent obnoxij. Sed hoc sensibus repugnat, quoniam revera ea corpora, quæ sicciora habentur, minus contagiosos experiuntur morbos. Ea itaq́ de causa pituitosa excrementa, ac cruditates, quibus senes fere omnes ex accidenti abundant, raro iis contagiosos excitant morbos. Sed anhelandi difficultates, destillationes, tusses, articulorum dolores, vertigines, apoplexias, & alia plura incommoda, quæ lubens prætereo. Potuissem plura etiam adducere, & authorum sententias hic integras aliis connectere, sed ne longior fieret oratio, quam res ipsa exposcat, illa omnia silentio involvenda duximus, Vale.

Qua de causa quidã pluries morbillis afficiuntur.

Authoris opinio de senibus morbillis affectis.

Qui a cane rabido demordẽtur, non omnes ante quadragesimũ diem rabidi fiunt.

Cur senes raro morbillis inficiantur.

GASPAR NOEVIUS, ILLUSTRISSIMI
Saxoniæ Ducis Electoris, Augusti Medicus,
Petro Andreæ Matthiolo Medico
S. P. D.

Admonetur Matthiolus de quibusdam plantis, in quibus ab ipso dissentit Nœvius, nempe, de Scorpioide Polygala & Cytiso.

ETsi ex doctissimis tuis in Dioscoridem commentariis, in quibus rem herbariam communi studiorum fructu, stylo eleganti ac in perstringendis aliorum erroribus modesto, summa cum laude tua, industria singulari, præ aliis hoc sæculo exornasti, mihi non vulgarem de præstantia tua humanitate spem, & ex prædicatione quoque aliorum concipiebam semper, antequam te vidissem, quâ excitus cogitabam ignotus etiam, tibique splendore nominis, ac fama doctrina impar, scribere ad te, de nonnullis in simplici medicina, de quibus ambigebam. Tamen eam ipsam longe nuper superasti, Pragæ tecũ cùm essem, vir doctissime præstantissimeq́. Cùm enim ex Thaddæo Nemico amico communi, cupidum esse tui, amicitiamq́ tuam ambire me in via cognosceres, declinasti posthabitis tuis negotiis e vestigio ad meum hospitium, meq́, ita excepisti, ita complecti es visus, ac si longa tibi consuetudine junctus fuissem. Collocutus vero es mecum de studiis tuis communibus, ea humanitate, ut ad investigandum, quæ tum desiderabam, videbaris me quasi invitare excitareq́. Cœpi itaq́, fretus illa, conferre tecum, & pro natura mea liberius fortasse, quam me decuit, aut tua etiam admittit authoritas, de picturis nonnullorum simplicium in commentariis tuis, non me hercule ostentandi ingenij causa, multo minus, ut te virum doctissimum docerem. Quid enim (quod dici solet) sus Minervam? Sed studio potius indagandæ veritatis, cujus video te esse studiosissimum, & præcipue de pictura, quam Dioscoridis capiti Scorpioidis junxisti, motus fortasse similitudine corniculorum in imperfectione descriptionis ejus herbæ, cùm illa Telephii capiti congruere potius mihi videatur, cum ob similitudinem multarum notarum, tum vero ob facultatem quoque, quam non excalfacientem, ut ex Galeno astruis, sed cum adstrictione frigidam reperio in illa planta. Crescit enim apud nos nunc uberrime, ex illo semine quod ex pago Saxo vocato prope Bononiam collegi, ac mecum domum tuli, una cum Polygala, quam exiccatam propediem ad præstantiam tuam mittam, cum animadvertam ex commentariis tuis, & illam tibi visam non esse. Dicebam præterea Cytisum Dioscoridis, cùm picturam nullam capiti junctam viderim, in commentariis tuis illam videri mihi, quam officinæ vulgo Melilotum appellant, nec moveri me, quòd fruticem illam Dioscorides appellet, quem proprietatis linguæ Græcæ, hominem quippe militarem & in castris degentem, studiosum parum fuisse & Galenus testatur, & exemplis, ubi frutice pro herba sit usus, confirmari potest, quamvis & eandem in agro Patavino in quatuor aut quinque cubitos exurgentem fruticantemque viderim. Hæc & alia tu pro singulari tua humanitate modestiaque præter morem nonnullorum, omnia pro authoritate sua præter rationem, etiam mordicus tuentium, cupide audiebas, nec ratione adductus, aversabaris. Et cum auctiorem picturis Dioscoridem propediem te daturum promitteres, rogabas etiam pro modestia tua, ut contemplatis collatisque singulis picturis cum capitibus suis, si quid reperirem, in quo rationibus quibusdam a te dissentirem, id ad te ut perscriberem. Et quamvis

De Scorpioide esse Telephiũ.

Polygala.

Cytisus Diosc. est Melilotus officin.

mihi judicium de cultissimis doctissimisque tuis scriptis non sumo, sum enim ab arrogantia illa, ut qui maxime, alienissimus. Quia tamen studiis in hoc genere tuis valde faveo, teque ob illa & veneror & colo, pollicitus sum, si quid apud nos, aut in Saxonia ad juvandum conatum tuum pulcherrimum utilissimumque reperiri possit, me pro testificanda observantia gratitudineque summa voluntate missurum. Erant & alia de quibus tunc libenter tecum contulissem, tum in simplici medicina, tum in aliis artis nostræ problematis, mihique dubiis, & non sine fructu, ut sperabam tua consuetudinis. Sed quia negotia tum utrisque, & mihi quod quærebam, & tibi quod cupiebas, tum peragere non permittebant, rejecimus illa in tempus aliud, meque ut per literas, de quibus hæsitarem, tecum agerem, amanter et cum pollicitatione responsionis haud gravate cohortatus. Pro qua humanitate, quod me colloquio tuo doctissimo literarum dignaris, eas, quas meritus es, gratias maximas ago. Et cum mihi studiisque meis in excellenti tua doctrina subsidii plurimum positum in posterum existimem, scribam ad præstantiam tuam de nonnullis cum Hebræo singulis mensibus ad vos eunti, fecissemque hactenus, nisi crebris ab eo officio peregrinationibus fuissem impeditus. Thaddæo vero nostro reverterenti ad te has literas dare volui, testes meæ observantiæ, ut intelligeres memoriam tui me reverenter conservare. Adjunxissem & literis portiunculas metallorum nonnullorum, nisi se ante sarcina librorum gravatum excusasset, sed feret illa Hebræus & propediem. Fratrem tuo nomine, ut voluisti, salutavi. is summis votis tuam expetit amicitiam, jussit te observantia summa resalutare. Defert autem tibi studium & voluntatem suam. Iam vale vir clarissime doctissimeque, ac præstantissimum Medicum Gallum collegam tuum officiose nostro nomine saluta, ac Nævios tuis studiosissimos, teque ob eruditionem excellentem suspicientes, commendatos habe. Dresdæ, vicesimo octavo Januarii. M.D.LVI.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
medicus Gaspari Nœvio medico
S. P. D.

Respondetur ad Nævii epistolam, & ejus solvuntur Quæstiones.

IDibus Febr. jucundissimas ac pariter humanissimas literas tuas reddidit mihi Thaddæus Nemicus, & tibi & mihi amicitia conjunctus, quæ quidem tantopere me delectarunt, ut explicare satis nequeam. Tanta enim humanitate modestiaque mecum agis, tot laudibus labores nostros extollis, tantaque animi propensione (qua tua est benignitas) me prosequeris, ut tametsi meam omnem impendam operam, ut propter hæc tibi gratias tum agam, tum etiam habeam, non ita tamen, ut velim, hac in parte mihi satisfacere videar. Nec sane opus est, ut me tanta humanitate, beneficentiaque collaudes, quod ad hospitium tuum, tui tantum invisendi salutandique causa accesserim, cum longe plurimum me tibi debere sciam, ob tuam illam mei cognoscendi voluntatem ac animi tui erga me benevolentiam, quibus me tam humaniter complexus & prosecutus es. Nam nihil gratius, nihil charius, nihilque suavius mihi accidere potest, quàm ut doctissimos, eruditissimosque viros, in quorum albo jam dudum te descriptum habeo, sæpius invisere, & eorum amicitia, ac consuetudine frui possim. Quotiescunque enim eorum colloquio familiari me interesse contingit, simul cum mirifica voluptate, non mediocrem eruditionem hinc discedens asporto. Quod etiam eo parvo temporis spacio, quo tecum hic eram, mihi evenisse animadverti, quum plura, quæ jam diu oblivioni tradideram, mihi in mentem cum mira suavitate revocares. His accedit magna ingenui animi tui liberalitas, siquidem non solum varia medicamenta, nunquam mihi antea visa nec cognita contemplanda ac inspicienda exhibuisti, sed etiam horum aliquam partem, cum aliis quibusdam non contemnendis muneribus nobis donasti. Postremo cum te rogarem, ut judicium tuum de commentariis nostris in Dioscoridem, & plantarum iconibus nobis significares, cum magna dexteritate, ac singulari candore id præstitisti, ac deinde eandem sententiam literis modestissimis gravissimisque ad nos perscripsisti. Quo fit, ut cognoscam me longe plura, ac majora tibi debere, quàm præstare possum.

Objectio in Scorpioide.

Miraris autem primum & tibi rem novam videri significas, quod Scorpioidis capiti (tuis enim hic verbis utar) plantam adjunxerim, motus fortasse corniculorum similitudine in imperfectione descriptionis illius herbæ, cum tamen illa Telephii capiti congruere potius tibi videatur, cum ob similitudinem multarum notarum, tum vero ob facultatem quoque, quam nec excalfacientem, ut ex Galeni sententia astruo, sed cum adstrictione frigidam reperis in illa planta. Hæc tua sunt, quæ tamen quantum faciant quantumve valeant contra sententiam nostram, nunc tibi palam fiet.

Responsio.

Scias itaque, velim, talia mihi jam diu objecisse quosdam doctrina & ingenio clarissimos, quibus quum responderim, demonstraverimque ipsos in errore versari, nil deinde ulterius voluerunt objicere. Verum ne tantum verbis censeas meam me velle tueri sententiam, audias (obsecro) quibus contra te nitar rationibus.

Telephii descriptio.

Dioscoridis Telephio scribens ultimo capite secundi libri sic habet. Telephium herba est Portulacæ similis, & caule, & foliis, alas binas in singulis foliorum geniculis annectit. Ramuli a radice seni septenive prodeunt, foliis refertis ceruleis, crassis, lentis, carnosis, flore luteo aut candido. Nascitur in cultis, & maxime circa vites tempore verno. Hæc ille.

Scorpioide & Telephium maxime inter se distare.

Quæ si perpenderis, & Telephii notas cum Scorpioide nostra comparaveris, facile sane conjicies in Scorpioide illa nullam esse notam, quæ cum Telephio convenire posset. Siquidem primum Scorpioidi illi nulla inest Portulacæ cognatio similitudove: nam huic folia sunt pinguia, lenta, ac crassa, quin & ejus ramuli pingues, lenti crassique spectantur, quæ tamen in Scorpioide nostra omnino desiderantur, quum tenuissimis, macerrimisque, tum foliis tum caulibus constet. Præterea Telephio addit Dioscorides alas binas in singulis foliorum geniculis, quæ sane in Scorpioide nostra nusquam visuntur. Ad hæc Telephium foliis crescit cæruleo colore suffusis, quod tamen in scorpioidis nostræ foliis

nusquam

nusquam observare licuit. Præter id Telephij ramuli foliis referti sunt. Scorpioidis vero cauliculi foliis admodum paucis vestiuntur. His accedit neminem extare (quod sciverim) qui scripserit Telephium corniculos edere Scorpionum caudis similis. Quo fit, ut nullis (quod viderim) notis comprobari possit, plantam, quam pro legitima Scorpioide appinximus, legitimum esse Telephium. Cæterum quod Scorpioidi conveniat nostra hæc imago, attestantur corniculi, qui Scorpionum caudas per omnia referunt. Quinetiam folia, quæ in ea planta, pauca raraq; visuntur, adeo ut (quemadmodum Dioscorides inquit:) eam potius herbulam, quam herbam appellare liceat. Nulla enim vera ratio præ oculis sese offert, qua conjicere possim, duci eos qui aliter sentiunt, nisi fortasse vocabulorum similitudine decepti (ut quandoq; fieri solet) Telephium pro Telyphono accipiant.

Telyphonum.

Nam cùm hæc planta Scorpion etiam dicatur à radice, quæ Scorpionis caudam refert, & Scorpionum ictibus adversatur, crediderе fortasse plura negligentes, nostram Scorpioidem legitimum esse Telephium. Ad ea autem, quæ dicis hanc plantam Scorpioidem esse non posse, quod Scorpioides Galeno ex tertio sit excalfacientium ordine, hæc vero, quam nostris commentariis appinximus, frigida & adstringens gustu vel etiam fortasse experimento deprehendatur: Respondeo. Quòd nec Telephium esse potest, cùm Telephium fecerit Galenus ex primo excalfacientium censu.

Telephii facultas.

Verum (ut ingenue dicam, quod sentio) cum hujusce herbulæ nota notis omnibus (ut prædiximus) Scorpioidi correspondeant, crediderim potius evenire cœli vel soli causa, ut ea in regionibus nostris, præsertimq; in Germania nullum coloris signum præ se ferat, quàm quòd adulterina dici debeat. Siquidem (si Galeno credimus) ut Arum Cyrenis omni penitus acredine vacat, & raporum modo. gustu dulci deprehenditur, contra vero in Italia acerrimum. Et ut Chelidonium minus, e converso in Italia omni penitus acredine vacat, in Græcia autem adeo fit acre, ut in tertio excalfacientium ordine illud reposuerit Galenus. facile etiam in Scorpioide Italico vel Germanico id evenire posse crediderim. Nam. ut Theophrastus etiam inquit: loci à locis differunt. Quamobrem nihil me movet facultas, quam huic herbulæ inesse scribis, præsertim cùm illam viderim, probaverimq; nullam cum Telephio habere similitudinem, contra vero Scorpioidi maxime convenire. Habes itaque & rationes & authoritates, quæ me compellunt, ut credam herbulam hanc Telephium esse non posse, imo nec quamvis aliam plantam præter legitimam Scorpioidem. Verumenimvero nihil gratius mihi facere poteris, quam si mihi afferas rationes, quibus sententiæ nostræ refragaris, ut si forte me in errore versari noverim, possim te duce veritatem agnoscere.

Cur author Polygalã non pinxerit?

Nunquam enim cum ratione pugnare soleo. Non est præterea quod mireris re Polygalam nostris commentariis appictam non adinuenisse, nec ob id putes velim plantam, quam pro Polygala quamplurimi rei herbariæ studiosi usurpant, me non vidisse ac etiam gustasse, cùm sæpius fuerit ad manus. Verum cùm tam paucis notis à Dioscoride describatur, ut arduum sit ne dicam impossibile, plantam hanc de qua loquimur legitimam facere Polygalam, non placuit illam nostris commentariis adscribere. Nolim tamen ob hoc ut a tua recedas opinione, nec ut adeo refrigescas, quin eam quam præ manibus habes, ad me (ut polliceris) mittito. Siquidem si præter id quod folia habet lenticulæ lac etiam provocare copiosum tibi experimento constet, eam nostris commentariis adjungere haudquaquam verebor, te maxime authore. Porro ad id quod de Cytiso scribis, nihil aliud respondendum habeo, quàm quòd si ea quæ de Cytiso scripsimus paulo diligentius perlegisses, novisses quidem Cytisum fruticem vel potius arbusculam esse, quàm herbam.

Cytisum arbusculam esse nõ herbam.

Versabar enim & ego jamdudum in hujuscemodi errore, nec aliud putabam esse Cytisum, quàm vulgare Germanorum Melilotum, quod nos tribulum & equinum trifolium appellamus.

Trifolium equinum.

At quum tractu temporis rem diligentius examinassem reperissemque Galeno, Columellæ ac Plinio Cytisum esse arbusculam, non potui, in tantorum virorum non ire sententiam. Verum cùm nulla usquam mihi sese obtulerit planta, quæ legitimum Cytisum præ se ferre videretur, non licuit ejus imaginem suo loco demonstrare. Cæterum cum alia adhuc te habere scribas, tum in re herbaria, tum in aliis rei medicæ problematis, de quibus mecum libenter contulisses dum hic eras, nisi temporis angustia id vetuisset, rogo atque etiam obsecro, ut quod oretenus tunc narrare non licuit per literas nunc ad me scribere velis. Nec tamen id facias velim, quòd in re Medica herbariaque me adeo versatum existimes, ut omnia de quibus dubitas, explanare ac interpretari valeam, quum talis sane non sim, quod hoc forte esse, ut putas, ita præstare possim, sed ut à te excitatus doctior evadam. Hebræus ille per quem Metallica nonnulla ad me mittere tuis literis pollicebaris, ante Thaddæum (ut audio) huc se contulit, nec aliquid tuo nomine mihi præsentavit. Quamobrem te rogatum velim, si tamen id absque tui incommodo fieri possit, ut metallica illa per illum vel per alium ad me mittere non differas. Cupio enim in fossilium historia aliquid præstare, ob idq; mecum ipse decrevi hoc anno, mense Majo vel Junio ad vallem, quam Joachimicam vocant me conferre. Audio autem Agricolam doctissimum præstantissimumque virum, qui in indaganda metallorum historia, hac ætate præ cæteris splendet jam suum ultimum obiisse diem, quod sane mihi multum molestiæ attulit, cùm decrevissem hac æstate ex hisce Metallis ad eum divertere.

Deploratur Agricolæ interitus.

Auxit præterea molestiam quod a Nemico audierim, tam præclarum probumq; senem, qui patriæ suæ plurimum auxit decorem, illinc tantum soli non adinuenisse quo suum posset operire cadaver. Proh Dij immortales. Est ne hoc Christianæ religionis institutum? Estne hæc charitas illa Christiana, quam nunc profitetur universa fere Germania? Nescio profecto quid dicam, nisi quòd ubiq; jam sint plena dolis ac simultatibus omnia & ubi ista sunt, Christus non est. Bilis ita me scribere coegit, cùm omnino inhumanum sit talia exercere facinora in probos ac doctos viros, & præsertim ubi non in eos viventes, sed in eorum cadavera tam vilis exercetur vindicta. Sed cur hæc mecum forsitan dices? Non alia sane responderim ratione, quam ut cum homine virtutibus admodum prædito lugeam præclarissimi Agricolæ miserrimum finem. Reliquum est, ut clarissimo fratri tuo agas meo nomine gratias, pro tanta ejus in me animi propensione, dicasq; illo velim ac etiam ut pollicearis rogo, me illi futurum perpetuo amicum. Cupio enim tantum amari ab illo quantum à me ille amatur & observatur. Clarissimum Doctorem Gallum & fratris & tui nomine officiosissime salutavi, qui e contra gratias agit, & vos pariter resalutat. Vale vir optime, ac doctissime, & me ama. Nam a me non solum adamaris quamplurimum, sed etiam observaris.

Pragæ VII. Calendarum Maii, M.D.LVI.

JOANNES HESSUS NORINBERGENsis Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Proponuntur Quæstiones aliquot simplicium medicamentorum, nempe Cardamomi, Gelsomini, Succini, Salsæ Parillæ, Glycyrrhizæ, Hyosciami albi, Aluminis, Halosanthis, Lapidis Morochti, & aliorum quorundam.

Uanquam mihi nulla hactenus tecum intercesserit familiaritas, tamen propter divinum illum laborem, quem non solum interpretatione Dioscoridis, sed potius omnium, qui de medica materia scripserunt, præstitisti, semper sum te admiratus, optaviq; ex animo, dari mihi occasionem contrahendi aliquam tecum amicitiam, ut à te per literas si quid scrupuli in hac materia occurreret, doceri & erudiri possem. Postquam autem ad nos venit Dominus Hieronymus DonZellius, Philosophus & Medicus doctissimus, tuiq; studiosissimus, non tantum raram tuam eruditionem, de qua jam antea ex tuis Commentariis eram certior factus, sed singularem etiam humanitatem, erga omnes summopere prædicans, hoc meum desiderium longe magis auxit, & tandem perfecit, ostensis etiam tuis literis, in quibus hoc videbaris petere, ut deposito omni pudore, has ad te literas exararem, ut de his, de quibus hactenus dubitarem, erudirer.

Cardamomum.

Cardamomo vero quam Arabum, tam Græcorum non puto nos omnino carere, ut autem rectius possis de hac re judicare, mitto ad te duas species Cardamomi à Serapione descriptas: Majus videtur omnibus notis descriptioni convenire: Minus est majori simile, sed substantia subtiliore, non habet caput respectu majoris, sed grana habent corticem, vel forte dixit carere capite. Nam quanquam sit inter illa species frequentissima, tamen rarissimo suo cortici inclusa adsertur. His addidi & tertiam speciem, quæ forte ad Cardamomum Dioscoridis referri potest.

Carpesium.

Mitto tibi etiam verum Galeni Carpesium, ut puto, video enim fructum hunc esse quasi tenuia virgulta, & odore Phu imitari.

Gelsominum.

Gelsominum vulgo dictam plantam, ab Arabibus Jesemin esse dictam, quod flores oderatos albicantesq; albæ violæ modo proferat, & ex ea unguentum Jasminum Dioscoridis esse parandum, ut credam, movet me authoritas Serapionis, qui omnes vires à Dioscoride descriptas attribuit suo oleo Zambacino: opitulatur corporibus, quæ calefactionem & discussis humoribus laxationem desiderant, gravius etiam spirat, ut quibusdam è naribus sanguinem eliciat, quæ quidem Leucoio albis floribus minime competunt.

Succinum esse bituminis speciem.

Succinum non esse aliud, quam bituminis speciem, ex quibusdam scopulorum crepidinibus erumpentem & tandem in mare defluentem cum Agricola sentio. Quod & Nicias sensisse videtur, cùm dixit, Succinum esse succum radiorum solis. Nam absq; dubio non putavit, quod hic succus ipsis solaribus radiis, nihil præter qualitatem existentibus insit, sed quod radiorum fervore, pinguis ille terræ sudor, foras eliceretur, quod plerunq; in locis etiam in liquido bitumine videmus. Archelaum vero falsa affirmasse, quod sit succus arboris, manifeste ex natura rei comprobari potest. Cum omnes tales succi aquea sint natura, quare etiam si solis aut ignis calore densentur, aqua tamen qualicunq; infusa, statim dissolvuntur. Cujus contrarium nostro Succino accidit, quod liquidum in mare influens statim densatur. Nec esse arboris Resinam glebarum forma, soliditas & magnitudo satis ostendit. Plinius scribit glebam allatam esse Romam 13. librarum pondere. Nos vero scimus nostra memoria repertam esse glebam septendecim librarum & unciarum quatuor. Quibus accedit quod est fossile, ut etiam Philemo rectissime sensit. Nam & nunc quoq; inter arandum grandes glebæ eruuntur, multis à sylvis & littore passuum millibus.

Salsa parilla est Smilacis species.

Salsam parillam, esse speciem Smilacis asperæ, ut credam, historia & vires, quæ subscribam, me movent. Retulit mihi aliquoties doctissimus vir, & rei herbariæ peritissimus D. Lucas Ghinus præceptor meus, omnium quot unquam habui, fidelissimus, Ducem Florentinum habuisse in sua aula nobilem quendam Hispanum, qui cùm aliquando negotiorum suorum gratia, in patriam esset profectus, ut rediret Domino suo gratior, secum attulisse varia illius regionis dona apud nos rariora, & inter alia integram illam cum radice plantam. Sagacissimum igitur Ducem ut intelligeret, an hæc planta etiam in Italia proveniret, vocasse se Ghinum & alium quendam Medicum, cujus nomen excidit, illosq; communi judicio statim agnovisse esse herbam, à Dioscoride sub nomine Smilacis asperæ descriptam: quod etiam eventus comprobavit. Nam postea radicis Smilacis asperæ decocto, in curando morbo Gallico, sicut ipse interfui, Lucas Ghinus magna cum laude usus est, quem postea alij in Italia Medici sunt secuti, ut Romæ D. Gibertus Herschius Flander, qui singulis annis ad hunc usum ex vicinis locis & Regno Neapolitano, ubi copiosissime nascitur, ita ut viderim sæpe ex ea confici, magnum acervum hujus plantæ sibi curavit colligi. Neq; hoc est à sententia Dioscoridis alienum, qui hanc plantam inter Alexipharmaca recenset.

Smilax aspera duplex.

Hanc eandem historiam aliquando recitabat in lectione D. Fallopius, addebatq; se huic dijudicationi interfuisse, quod tamen Ghinus negabat. Et quanquam aliqua appareat inter has radices differentia, Hispanicam scilicet & Italicam, quòd Italica sit levior & nodosa, Hispanica vero rugosa: Tamen ante paucas septimanas apud D. Paulum Ellingerum primus apud nos nominis Materialistam, ut vocant, tales radices nihil planè ab Italicis differentes, una cum aliis mercibus ex Hispania allatæ sunt sub nomine Salsaparilla.

Glycyrrhiza vulgaris non est Dioscoridis.

GlycyrrhiZam vulgarem non esse plantam eam, quæ à Dioscoride depingitur, hinc satis patet, quod hæc vulgaris sterilis sit. Dioscoridis autem fructum ferat, magnitudine pilulis platani similem, asperum, qui siliquas lentium modo russas habet & parvas. Nascitur autem in vicinis locis apud nos, vulgari per omnia similis, nisi quòd ferat fructum illum asperum, quem ad te mitto. Et propter hanc fructus asperitatem, puto hanc plantam inter aculeatas à Plinio esse connumeratam.

Hyo-

Hyoscyamum album jam per tres annos habui in meo viridario, habet folia variora & molliora, quam vulgaris, flos est candidus parum ad flavedinem tendens, ejus figura satis commodè est expressa in Dioscoride. Anno 1549. Francofurti cum figuris impresso. Hyoscyamus albus.

Aluminis species omnes Puteolis cum D. Bartholomæo a Maranta diligenter inquisivi, & inter alias reperimus speciem liquidi aluminis, albo quidem colore sed flavescente; spirantem odorem casei putridi, quæ manibus lenescit. Quare sæpe sum suspicatus lectionem Græcorum codicum, qui legunt τυρῶδες, veriorem esse lectione Pliniana, qui legit μυρῶδες, quem omnes sane interpretes postea sunt sequuti. Cum hæc scriberem, volui revidere illam aluminis speciem (nam ejus portionem asservo) & inveni non tantum amisisse odorem, sed majorem ejus portionem esse mutatam in Alumen plumosum, ita ut manifeste appareat, ex alumine liquido processu temporis fieri plumosum, sicut etiam ex plumoso fit scissile, quod antea observavi. Alumen.

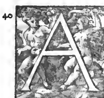
Halosanthos esse illud medicamentum, quod inepto & fabuloso nomine nunc in officinis sperma ceti vocatur, una cum D. Valerio Cordo, qui primus hujus sententiæ author fuit, sentio. Habet enim omnes notas à Dioscoride & Plinio suo Halosantho datas. Reperitur in stagnis mari adjacentibus, & per consequens etiam in Nilo, quod tot ostiis in mare influit, odorem gari habet, pingue est, & totum in oleo resolvitur, mordax est, & ad colorem croceum vergit. Quod maxime verum est de hoc medicamento nuper e mari extracto, nec adhuc loto. Nam cum nunc hoc medicamentum eo existimetur præstantius, quo est candidius, certe nunc lavant, ut aliquo modo colorem & illam acrimoniam deponat, sicut Cordus in quodam tractatu de hac materia scripto, eleganter & docte ostendit. Halosanthos est sperma ceti officin.

Lapis Morochtus reperitur circa Bononiam, ubi etiam vulgo venditur, cujus portionem, quam inde tuli, adhuc mecum habeo. Hæc sunt de quibus expecto accuratissimum E. T. judicium. Lapis Morochtus.

Petiit porro a me nomine tuo Ex. D. DonZellinus Catalogum mearum plantarum, quod quidem primo illi recusavi, cum scirem, quam rude esset chaos sine omni ordine & delectu congestum. Nam non solum has plantas collegi, sed communem operam præstitit mihi egregius Medicus D. Johannes Prunsterus qui ante paucos annos obiit. Hinc factum est, ut unica planta decies aliquando sit repetita, prout eam in diversis locis invenimus. His accedit quod aliquibus imposuerim nomina, ut tunc eram instructus, de quibus nunc plane aliter sentio. Tamen cum instaret, malui inscitia apud te rem fieri, quam quicquam quod posceres, negare. His bene vale, & ut meas ineptias boni consulas, meque tibi commendatum habeas, oro & obtestor. Datæ Norimbergæ die Purificationis Mariæ. Anno à Virgineo partu. 1559.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Joanni Hesso Medico, Norimbergensi, S. P. D.

Solvuntur propositæ quæstiones, quæ in præcedenti epistola continentur.

Ccepi humanissimas literas tuas, ad 15. Calend. Martias, quibus, quod hactenus non responderim, non in causa fuit, quod respondendi argumento destituerer, quo plane abundabam. Sed cum maximis occupationibus implicarer distinererq́ue, ac scirem tua scripta ejusmodi esse, quæ mihi ab omni cura, & negocio vacuo cum diligentia & attentione legenda ac ponderanda essent, diutius responsionem distuli. Ac quidem vix tibi exponere possum, quantum voluptatis quantumq́ue jucunditatis ex literarum tuarum lectione ceperim, neq́ue id vero ea sola de causa, quòd supra omnem expectationem meam tam doctum virum & rei plantariæ tam peritum, meis scriptis amicum mihi comparaverim, sed etiam quod ab illo plura edoctus, & rebus a me prius unquam visis humaniss. sinis donatus. De judicio vero, quod tibi ego præ cæteris in plantaria facultate Medicaq́ue materia præstantior videor (quando hoc ita accipio, ut id tui potius erga me amoris judicium esse putem, quam ullius meæ doctrinæ, ac virtutis testimonium) habeo tibi magnas gratias. Cumq́ue talis viri benevolentia satis mihi pro illustri testimonio sit, magnifacio sane synceram amoris erga me tui voluntatem, tibiq́ue parem offero, ac polliceor animi mei candorem. Nam nihil me magis allicit, vel potius rapit ad amandum, quam amoris erga me significatio, quæ cùm in re ex tuis literis non mediocris appareat, multaq́ue sint præterea, quæ ego in te non probem solum, verumetiam admirer, nemini admirationi esse debet, si tua amicitia nihil mihi esse gratius affirmaverim. Fateor enim ingenue, nihil mihi tam fuisse unquam in votis, quam eorum amicitia frui, qui eo officio suam mihi synceritatem declarent, quo possim, si quid in meis scriptis aberratum, vel prætermissum fuit, id totum restituere, ac etiam supplere. Quod cum a te mihi impartiri videam omni cum affectione & humanitate, eaq́ue benevolentia, & amore, ut meos labores non solum juves, sed etiam plurimum ornes: velim quidem ita mihi favere fortunam, ut possem tibi aliquando eas referre gratias, quas habeo sane plurimas, quo tibi palam facere possem, quanti faciam tuam in me liberalitatem & animi tui candorem. Quod vero te ad me scribere significas, ut de quibusdam dubiis consuleres ac erudiaris, singulari candore te id facere video. Nam etsi ea doctrina ac peritia in medica facultate præditus sis, ut vix à me doceri possis, tamen collationē sententiarum ac opinionum inter doctos utilem ac necessariā esse existimas. Gratissima itaq́ue nobis tua hæc voluntas fuit, quæ dexteritatem judicii & animi candorem patefacit. Nunc igitur ad ea, de quibus te dubitare ais, respondebo.

Tua de Cardamomo sententia mihi sane nova non est, Ego vero, qui verum scriptoribus adeo inhærere soleo, ut difficile illinc abduci queam, nisi veris ac probatis rationibus persuasus, non potui hactenus in hanc concedere opinionem, ut cum plerisque assevararem, hoc novum Cardamomi genus, cujus jampridem omnes apud me asservantur species, legitimum esse Arabum, vel Græcorum Cardamomum. Siquidem Serapioni (ut de Arabico primum disseram) majori Cardamomo requiritur, ut ejus capita rosarum capitibus similia habeantur, in quibus Baccæ concludantur, Loti arboris baccis magnitudine æquales, quæ intra se grana parva & Matthioli sententia in vulgari Cardamomo.

angulosa concludant: id quod in hujuscemodi Cardamomo nostro reperire nequeo. Nam præter id, quod ejus involucrum potius bulbum, vel ficum forma referat, quam rosatum capitulum, nullum intra se granum vel baccam concludit, loti arboris parem, in quo parva illa granula asserventur, sed granula ipsa angulosa simul cohærentia intercursantibus tenuibus membranis, quibus pariter circumvestiuntur, ut passim in punicis malis cernitur. Ideoque nescio quo pacto possim a mea recedere sententia, nisi quis me in hac facultate præstantior, firmissimis argumentis, vel in hoc convicerit, vel ostenderit, Serapionem sui Cardamomi historiam minus recte descripsisse. Id quod difficile probari posse crediderim, cùm à nemine (quod extet) præterquam ab illo ita aperte describatur: cui tamen videtur subscribere Avicenna, cum inquit: Magnum Cardamomum est, sicut cicer nigrum quod cum frangitur, interius habet granum album mordicans. Quippe loti arboris Baccæ parum a Cicere magnitudine distant. Idem pariter sentio de minori. Quippe quod Serapionis Cardamomum minus nullo concludatur

Cardamomi minoris Arabici notæ.

capitulo, sed ita seminant pleraque alia nuda oriantur. Idcirco si per notas a quoquam ferenda de omnibus sit sententia, non video, quo pacto æqui judices me damnare possint. Si qui vero conjectura aliqua aliter censerent, iis ego adstipulari non possum, nisi cum illis mihi persuadeam, Serapionis codici mendam inesse non minimam, vel eundem fortasse id ex aliis authoribus transcripsisse minus fide dignis. Atqui quum hanc conjecturam comprobare nequeam, non mihi videor deliquisse, si a te quemadmodum, & a cæteris, qui ita sentiunt, in hoc hactenus dissenserim. Nihilominus non ita sum opinioni meæ addictus, ut inde avelli non patiar, ubi abs te vir sane doctissimo, efficacioribus argumentis me conclusum cognovero. Præterea non est quod credam, Cardamomum hoc cum Græcorum Cardamomo comparari posse, ea ratione, ut quis putet, fortasse nihil ab eo differre. Quippe

Græcorum Cardamomum ab Arabico differre.

quod Dioscoridis Cardamomum nullo concludatur involucro, sed semen sit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum & odore caput feriens, quæ quidem nota, præter acredinem (quantum video) in Cardamomo iste non reperiuntur. Siquidem facillime frangitur, nullam resipit amaritudinem (quæ Galeno adeo conspicua esse videtur, ut ea de causa vermes necare asserat) nec odoris violentia caput invadit, imo potius suavi fragrat odore. His accedit Plinij autoritas, qui Cardamomum Amomo simile facit, semine oblongo, quinetiam eodem modo meti scribit in Arabia. quo fit, ut mihi prorsus persuadeam Græcorum Cardamomum, Amomi modo racematim oriri, non hisce tegumentis conclusum.

Cardamomum Plinio Amomo simile. Græcorum Cardamomum Amomi modo racematim provenire.

Siliquas nigras racematim cohærentes, quas ad me pro Carpesio misisti, cur probem legitimum esse Carpesium, nihil penitus argumenti mihi sese offert. Etenim quum Galenus Carpesium præter id quod herba sit figura & facultate Phu similis, festucis, vel stipulis tantum constare asserat, non siliquis, neque granis, non video, quo pacto tuæ acquiescam sententiæ, præsertimq; quum jampridem compertum habeam, hasce siliquas nil aliud esse, quam Piper nigrorum ita Serapioni vocatum, qui ejus historiam posteritatis memoriæ commendavit his verbis. Aethiopicum Piper Barbari nominant Cromi, & est in forma sua Phaseolis non absimile, semina tamen minora habet, & cortices, siliquasve breviores, colore nigro & gustu fere acri veluti piper atq; e nigrorum plaga advehitur, dentium doloribus non inutile. Quæ quidem notæ adeo conspicua sunt in hisce siliquis, & granis intus conclusis, ut nullus relinquatur dubitationis locus. Adde quòd mansum (ut mihi experimento constat) dentium dolores mulceat. Et ad nos non ex Syria vel Pamphylia (ubi Carpesii plurimum provenire testatur Galenus) sed ex Aethiopia affertur.

Carpesium quid. Piper nigrorum. Piperis Aethiopici descriptio.

Gelsimini examinatio.

Quod autem ad Gelsiminum (ita vulgo vocatum) attinet, non possum a mea recedere opinione, iis semper fretus rationibus, quibus nixus sum in meis in Dioscoridem commentariis, quæ nisi valentioribus solvantur argumentis, in eadem sententia semper mihi manendum proposui. Tu autem ut probes, Dioscoridis Jasmenum parari debere ex floribus Gelsimini nostri, ais ad hanc sequendam opinionem, te maxime moveri à Serapionis authoritate. Quippe qui suo oleo Zambacino easdem attribuat vires, quas Dioscorides Jasmeno assignavit. Id quod mihi Dioscoridem cum Serapione conferenti minime constare videtur. Inquit enim Serapio: Zambacinum oleum est juvativum in hyeme: sed si quis calidiore temperamento fuerit nullud aderat nimis, verendum est, ne sanguinis fluxiones e naribus conciter. Hæc ille. Atqui longe aliter (si recte sentio) Jasmeni facultates describit Dioscorides his verbis: Jasmenum usurpatur apud Persas inter epulandum odoris causa, nam teri corpori convenit, præsertim cùm in balneas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem & laxationem desiderant. Gravius enim spirat, quàm ut libenter à plerisque recipiatur. Hactenus Dioscorides. Quæ omnia Leucoium album, cujus cum floribus suum ipse comparat Jasmenum præstare posse, non ambigo. Nam quum Leucoium (Galeno teste) valeat plurimum ad uteri phlegmonas, quæ temporis diuturnitate in scirrhi modum induruere, & idem pariter asserat Dioscorides, menstrua provocet, lienes minuat & podagricos juvet, quis etiam non concedat ejus oleum opitulari posse, qui laxationem calfactionemque desiderant? Adhæc cum Leucoium flore albo cæteris omnibus odoris fragrantia & acuitate præstat, adeo ut cum Gelsemino de odoris bonitate certare possit, tanto magis adducar ad credendum, ut in hac mea sententia minime decipiar, præsertim cùm Dioscorides Gelsimini nusquam meminerit. Etenim si Gelsiminum novisset ille, mihi nunquam persuadere possem, quòd vir tantus in describenda Medica materia facile Princeps, ejus historiam & facultates non descripsisset, cùm non adeo vulgaris & inutilis sit planta, ut is eam ita facile silentio sibi prætereundam duxisset. Præter id, si Jasmeni nomenclaturam expendamus apud Græcos, inveniemus quidem Atticis Leucoium Jasmen appellari, unde postea Jasmenum oleum dictum, quod ex ejus paratur floribus. Postremo tametsi instares quispiam Gelsiminum nostrum Dioscoridi fuisse cognitum, non tamen ei fuerit concedendum tam improprie vocasse illum, ejus flores, ac Gelsiminum cum Leucoio confudisse.

Jasmeni olei facultates. Jasmenum oleum ex floribus Leucoii parasse antiquos. Leucoium Jasme Atticis appellari.

Salsa parilla

De Succino vero & Salsa Parilla quamvis jam pridem aliam (ut vidisti) nec sine rationibus sequutus sim opinionem, nunc tamen quum veram Succini originem à Borussis & salsæ parillæ historiam ab Hispanis acceperim, non potui non complecti veritatem, quæ eo magis nunc mihi clara lucidaq; sese offert, quo video me nunc a te viro doctissimo in hac nova opinione confirmari.

Hyoscyamus albus.

Hactenus album Hyoscyamum non vidi, si tua vel amicorum tuorum opera ejus semen consequi possem, faceres profecto mihi rem gratissimam. nam ex illa imagine in Dioscoride illic appicta non video, quo pacto mihi ipse satisfacere possim: confusa mihi in ea videntur omnia.

Alumen liquidum.

Placet mirum in modum castigatio illa tua in liquido alumine, nec aliter posse locum illum legitime legi

nunc

nunc primum mihi persuadeo. Tantoq; magis in hoc tibi gratulor, quanto plus animadverto Dioscoridis interpretum nullum id hactenus observasse. Verum tametsi mihi videatur impossibile, ut quis quantumcunq; Græcæ linguæ peritissimus, & in Dioscoridis lectione plurimum versatus, erratum illud animadvertere potuisset, nisi fortasse ut tu, liquidi aluminis odorem diligenter expendisset, laudo tamen maximum ingenij tui acumen. Sunt mihi jam diu ad manum omnia aluminis genera, ab eodem Maranta transmissa; verum quum liquidum recens non fuerit, nullum ex eo casei oderem percipere potui, quo fit ut hoc tibi tantum acceptum referam, quamvis videam id etiam ab Oribasio fuisse observatum, quod fortasse Diosc. codex, à quo ille transcripsit, hac menda vacaret. Locus Dioscoridis in Alumine ex Oribasio restitutus.

Plura sunt, quæ me ancipitem reddunt in censendo salis flore. Primum est color quem in Spermate Ceti vocato, nusquam croceum, neq; russum, ut salis flori inesse testantur omnes, videre mihi licuit. Dein non mihi videtur hoc medicamentum adeo liquidum, ut Galenus & Aetius annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficile quis asseverabit esse, ipso Sale usto tenuius. Postremo cum Dioscoridi & Plinio in Nilo flumine & lacubus quibusdam tantum inveniatur, nec usquam in mari vel in maritimis paludibus reperiri meminerint, ubi Sperma Ceti hoc ævo colligitur, non ita facilè adducor ad credendum, illud florem esse Salis legitimum. Tamen ne videar à cæteris contentiose dissentire, in hoc etiam illis facile cedam: præsertim si abs te certior factus fuero, hoc medicamentum ea posse præstare omnia quæ legitimo salis flori ascripsere Dioscorides & Galenus. Flos salis. Sperma ceti.

Lapidem Morochtum nusquam hactenus mihi videre licuit. Atqui quum nunc abs te certior sim factus, nasci hunc circa Bononiam, scribam ad Ulyxem Aldrovandum, ut illum ad me mittat. Lapis Morochtus.

Quantum sane tibi debeam pro legitimæ Glycyrrhizæ fructu non possum satis verbis explicare. Quod enim maximo cum labore nequiverat hactenus assequi, id nunc sum tua opera sine labore consequutus. Referam tamen illud tibi acceptum, ubi primum Valgrisius chalcographus meos recudet Commentarios, & ego ipsius plantæ imaginem cum fructu edendam curabo. Perbelle quidem Dioscoridis descriptioni fructus adstipulatur. quo fit, ut non solum tecum de Glycyrrhiza ipsa sentiam, sed ut jam cognoscam duplicem esse Glycyrrhizam; quanquam fortasse nihil differunt viribus. Atqui quod Plinius, ea fortasse causa, quod fructus is aculeatus sit, Glycyrrhizam inter aculeatas enumeraverit plantas, id non ita facile mihi probandum est, quum manifeste scribas lib. 22. cap. 9. & lib. 21. cap. 15. Glycyrrhizam foliis esse aculeatis pinguibus & tactu gummosis, quo fit, ut mihi potius credendum sit, habuisse Plin. Diosc. codicem in quo lubrico librariorum lapsu ἐχῖνω pro ὀχίνῳ legebatur, vel quod is Græcæ linguæ non exacte peritus, (ut plerisq; aliis in locis animadvertimus) vocabulorum vocumq; similitudine deceptus in hoc etiam erraverit, quam quod mihi persuadeam, à fructu tantum sumpsisse illum occasionem reponendi Glycyrrhizam inter aculeatas; præsertim cum pleraq; alia habeantur plantæ fructus aculeatos ferentes, quæ tamen nec ab ipso Plinio, nec ab aliis (quod sciam) aculeatæ sunt dictæ, nec inter aculeatas enumeratæ. Glycyrrhizæ fructus aculeatus. Plinii erratum in Glycyrrhiza.

Vidi non sine admiratione Catalogum tuarum plantarum, quas tibi cum tanto comparasti labore: ob idq; gratulor tibi plurimum, quòd plantarum cognoscendarum causa tot, & tam longas confeceris peregrinationes, non in Germania solum, sed in Italia fere universa, ac etiam in Gallia. Mihi vero non minus gaudeo, quod ita possim (quæ tua est humanitas) tuis omnibus frui laboribus. Quamobrem ne putares ea, quæ mihi tam liberaliter offers, me fortasse parvi facere. peto, ut quæ cum hisce literis annotata reperies, ea ad me mittas. Quo enim citius ad me perferentur, eo gratius & alacrius hoc tuum beneficium suscipiam & amplectar. Unum tantum in calce mearum literarum addam. nihil unquam in hac vita, nec accidisse, nec accidere potuisse optatius & desideratius, quam tua & talium virorum erudita, candida, & syncerissima perfrui amicitia. Gratissimum mihi feceris, si & de meis, & in cæteris omnibus rebus tuum judicium libere mihi aperueris. Ego vicissim, quo majorem tibi adjungam animum pro mea mediocri & qualicunq; eruditionis æstimatione, libenter spondeo ac promitto, nihil mihi fore in studiis tam secretum & tam unice charum, quod ob tuam, quam mihi offers humanissimam amicitiam, tecum libenter & amicissime communicare nolim. De mea interim sententia, quam hac epistola familiariter tibi exposui, tuam quoq; audire censuram vehementer peropto. Vale.

CASPAR NOEVIUS MEDICUS Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de quadam terra cærulea, quam pro Armenio lapide mittit ad Matthiolum.

De Armeno lapide semper dubius fui quis esset, vir doctissime excellentissimeq;. Itaq; quum ex doctis de ipso quæsierim, ad me ex Italia Molochitem pro eo, ex Norico nuper Jaspidem viridem miserunt. Nec puto tibi excidisse, quòd aliquando coram ex te quis sit diligenter sim percontatus. Cùm itaq; hisce diebus cum Illust. Duce nostro Elect. Saxoniæ in venatione versarer, allata est ad ipsius Celsi. terra quædam speciei lævis, colore cæruleo perquam æquabilis, calculo carens & friabilis quam pro lapide Lasuli passim vendunt. Hujus portiunculam ad te mittere placuit, præsertim cùm in perferenda & reddenda illa mihi operam suam ultro deferret Dominus Capitaneus Franciscus Zara, Italus, qui nobiscum per biduum in pagis est commoratus. Videtur autem descriptioni lapidis Armeni, non malo convenire, nec dubitarem asseverare illum esse, si mihi de purgandi ipsius facultate constaret Sed quia tu industria in indagandis simplicibus & eorum facultatibus explicandis omnes nostri seculi eruditos excellis (quicquid etiam nonnulli tibi indigne oblatrent) à te pro mea in te observantia vir doctissime rogo, ut nacto otio ad me judicium tuum de illa perscribas. Vale, & Nævium tui studiosiss. ama. Ex Pago Arnsfeldt in Metallicis montibus. IV. Calend. Julias, Anno 1558. Terra cærulea.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Caspari Nœvio, Medico
S. P. D.

Respondetur Nœvio & explicatur Matthioli de lapide Armenio censura.

OEruleam terram, quam Armenium lapidem esse meditaris, mi doctissime Nœvi, una cum tuis humanissimis literis accepi diebus hisce præteritis, fuique in ijs perlegendis plurimum delectatus, ob eam præsertim, quam erga te habeo, benevolentiam ac veram observantiam. Ut autem in hac re, de qua meum judicium habere cupis, meam tibi declarem sententiam, etsi id (ut fortasse velis) à me præstari non posse sciam, ne tamen videar hunc subterfugere laborem, dicam ingenue quod sentio. Itaque libere proferam, si rationibus authoritatibus ac experimentis fuerit adstipulandum, Terram hanc nullo pacto Armenium lapidem esse posse judico, primum quidem quod terra sit omnino non lapis, eaque adeo inconstans ac friabilis, ut tam leviter tangi non possit, quin statim manum inficiat, id quod Armenio lapidi nemo antiquorum ascripsit. Nec puto Dioscoridem, Plinium, nec alios, qui de hujuscemodi lapide scripserunt, tam friabilem terram, quæ levissimo contactu statim dissiliat, tam improprie lapidem vocasse.

Armenii lapidis examinatio.

Deinde crediderim ego, Armenium lapidem porracei esse coloris, non omnino cærulei, Plinij authoritate fretus, quippe qui Armenium lapidem scribit infectum esse Chrysocollæ modo, illumque optimum haberi, qui maxime viret, communicato colore cum cæruleo. Auget præterea opinionem nostram Avicenna, quum & ipse scribat, reperiri in Armenio lapide aliquantulum cærulei coloris, quum tamen ipse non sit coloris omnino cærulei. His etiam accedit Mesues authoritas, qui lapidem Armenium facit colore medio inter viridem & obscurum. Horum ac nostra etiam sententia astipulatur Georgius Agricola rei metallicæ peritissimus, qui in Armenio lapide, mistum colorem esse scribit ex viridi & cæruleo. Quo fit ut nihil habeam, quo persuaderi possim, tuam hanc terram, quæ cæruleo tantum colore cernitur, ipsoque obscuro ac saturatiori, Armenium legitimum esse posse. Nec me à mea revocat opinione Dioscoridis noster codex, qui legit Armenium lapidem cæruleo esse colore. nam cùm viridi admodum saturato sit infectus, ut quasi cæruleus videatur, nihil mihi mirum videtur, si Dioscoridi Armenii lapidis color cæruleus describatur, cum etiam dicat Plinius, distare à cæruleo Armenium candore modico qui teneriorem hunc efficit colorem.

Armenii lapidis calor.

Si autem fateri ingenue debeam, quem lapidem recte credam legitimum referre Armenium, nullum sane alium dicam quam hunc quem ad te mitto. Est enim is colore maxime viridi non solum ad cæruleum vergente, sed cæruleis etiam maculis infectus, adeo ut à pictoribus, qui eo frequentissime utuntur, viride cæruleum vocetur. Præterea mihi, quemadmodum Doctori Gallo quoque, qui primus facto periculo, lapidem hunc ex agro Tyrolensi ad me misit, innumeris constat experimentis, lapidem hunc Melancholiam sanare, & ea omnia exacte præstare, quæ illi reddidit Alexander.

Lapis Armenus legitimus qui

Cæterùm mea semper fuit opinio Armenium, & Cæruleum ex eadem constari materia in terræ visceribus, nullamque aliam inter eos intercedere differentiam, quàm quod cæruleus fuerit magis excoctus. Etenim cùm sciam, ambos hosce lapides iisdem pollere facultatibus, & in Armeno frequenter cæruleæ maculæ videantur, ut in hisce lapillis, quos ad te mitto, cernere poteris, præsertim ubi aqua vel saliva eos deterseris, nihil habeo, quod me à mea retrahat opinione.

Armenus & cæruleus ex eadem fiunt materia.

Iccirco eos prorsus aberrare existimaverim qui lapidem hunc Melochitem esse censent, quum Melochites, etsi crassæ sit viriditatis, nihil tamen cognationis habeat cum cæruleo, nec melancholicos juvet, sed tantum pro amuleto infantibus, & pueris suspendatur adversus nocivos casus. Quanquam sua non frustrentur opinione, qui Armenium pro Melochite suspendunt. Quandoquidem (ut fatetur Serapio Linacri authoritate) idem Armenius præstare potest. Atqui si a me percontareris, quid terram illam tuam esse putem, cum Armenium esse ex præmissis non potest, dicerem potius facticium aliquem repræsentare colorem, ex cærulei fortasse pulvere lavigato & aqua subinde excepto, quam per se ita in fodinis oriri. Paucis hisce volui meam tibi aperire sententiam: tuum nunc erit, eam vel probare, vel improbare.

Lapis qui passim pro Melochite venditur genuinus non est.

Cæterùm si tibi pro tua in me confidentia satisfecerim lætaber quidem sin minus, minime tristaber, præsertim ubi tu veriora ac lucidiora mihi attuleris argumenta, quibus me ab errore retrahere possem. Nihil novi nunc habeo, quod ad te mittam, præter Armenium meum. Te autem, qui fortasse quam pluribus talibus inusitatis, seu non ita communibus & vulgaribus rebus abundas, rogatum velim, ut si quid rarius eo genere tibi asservaveris, id etiam nobis impartiri velis. Libellos hosce duos quos ad te mitto, nuper è nostra prodierunt officina, quos si legere non dedignaberis, facile conjicere poteris, quàm recte ab invidis illis me defenderim, qui (ut scribis) mihi indigne obganniunt. At obganniant quantum velint, non tamen aliqua molestia inde afficiar, posteaquam Dei Optimi Maximi auxilio non desunt mihi milites voluntarij, qui acerrime pro me pugnent, ut ex longa huic alligata papyro certior fies. Plura quæ nunc ad te scribam non habeo, id tantum abs te peto, ut quandoque ad me scribere velis. sunt enim literæ tuæ mihi semper jucundissimæ. Interim precor tibi omnia fœlicia, petoque ut clarissimo fratri tuo me plurimum commendatum facias. Vale. Pragæ.

XV. die August. Anno 1558.

GEOR-

GEORGIUS MARIUS HERBIPOLENSIS Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis nonnullis, nempe Picea, Pyrethro, Saxifragia, Hermodactylo, & quibusdam aliarum imaginibus.

Um mihi recitasset tuas literas Doctissimus Hieronymus Donzellinus cum quo ob ingenij acutissimi magnas dotes, virtutum & scientiarum omnium, præsertim Medicæ artis, familiaritatem pro illius singulari humanitate jam pridem contraxeram, nihil mihi visum est, jucundius à tanto viro accidere potuisse, vir Clarissime & excellentissime, quàm quòd eos sermones, quos inter nos de tuis perpetuo victuris monumentis habuimus, ita pro sua virtute candide perscripserit, ut fortasse expectationem tibi de me fecerit, posse me studio qualicunq; non deesse tuis pulcherrimis laboribus, quibus mihi te unicum materia Medica vindicem semper ob oculos proposui. Etsi autem doctorum hominum notitia clarissima & maxima apud me semper fuit, tamen eorum, qui nostram artem exornarunt, semper esse volui observantissimus è quorum nun ero cùm te ab hominibus laudatis non nimiam obtinuisse laudem sciam, magnam gratiam illi referam, qui me tui notitiam habere voluerit. Tecum vero, vir maxime, ita loquar, ut partim meam erga te observantiam, partim candorem animi, quo me solo beatum judice, intelligere possis, quorum isto in amicitia nihil firmius arctiusq; inter bonos esse potest, illa vero nihil pulchrius & rectius, quàm ut tu judicium de rebus arduis deferamus qui omnem ætatis operam in id studium summa dexteritate contulerunt. Lucas Ghinus, vir omni immortalitate dignissimus cùm me superioribus annis Medicinam doceret, & subinde nobis Dioscoridem cum Galeno communem esse vellet, in eas cogitationes venerat, ut de pingendis & scribendis plantis quæ picta hactenus à nullo essent, deliberaret, quod cum differret, & illi postea in manus venissent tui Dioscoridis Commentaria, ita illis semper delectatus est, ut quantum ego jam conjicere possum, sui propositi sententiam mutarit, atq; in eam spem venerit, non posse quenquam nostro seculo melius id præstare, quam teipsum, cui eam laudem jure deberi crederet. Cæterum cùm animadverteret nonnullas plantas non ad vivum & naturam à sculptore expressas, ita sui artificis picturis delectatus est, ut earum aliquot seorsim pingi voluerit, ea (ut dubium mihi non est) voluntate, ut eas tuo judicio & censura submitteret. Fuere ex illis ut paucas adhuc memoria teneo, Picea & Pini genera, quarum alterum pro altero positum putaret, & alia addenda, quæ jam elegantissime recenti editione satis descripta & expressa sunt.

Picea & Pinus.

Chamæleontes ambos, ita pictos asserebat, ut in tuis sculpturis album nigrum potius referret, & econtra, quod vivis plantis demonstrabat, idq; vel Typographi, vel sculptoris vitio facile fieri potuit.

Chamæleon.

Pyrethrum, & si non omnino dissimile, tamen aliud & multorum judicio verissimum ex lacubus Pisanis ostendebat. Saxifragiam longe aliam censebat, quàm picta hactenus à quovis esset. Venerat enim in eam opinionem, ut in Dioscoride non legendum putaret. Epithymo similis, sed Thymo, neq; alienam plantam ab illa esse, quam Paulus pro Betonica describeret: cujus plantæ copiam proxima occasione vobis faciam.

Pyrethrum Saxifraga.

De Hermodactylo ita sentiebat, ut paucis eam plantam hactenus cognitam crederet, ostendebatq; aliquam quæ Bononiæ in secretis vallibus sinistra parte non longe à Divi Michaelis ade creverat, binis tantum foliis maculosis, quantitate, ut in liliis, flore ni fallor, subcæruleo, radice digito humano non omnino dissimilem referente, cujus copiam misissem, si mihi meorum librorum apud me pars aliqua fuisset. Hæc ex paucis (ut pauca vero omnia erant) ea animo ad te scribo, non quòd credam Ghini judicium tibi displicere, aut quòd male tantum virum jam mortuum apud te insimulare velim, qui ita tibi addictus erat, ut jam paucis diebus, antequam è vita in immortalitatem secederet, plurimas plantas ad te missurus fuisset, atq; literis de sua sententia, quid de qualibet statueret, te rectius admonuisset. Utinam illius scripta non perpetuo latere possent. Vivit adhuc Bononiæ ejus frater chirurgus: vivit Doctor Camillus & Ulyxes, qui illi familiares quotidie fuerunt, quibus omnibus, credo, pictor ille notissimus erit, à quibus omnia percontari & interrogare licebit. neq; ego si quid potero, quod sentio quam sit exiguum, operam aut studium prætermittam à studiosis Germanis illa inquirere, si quid ex picturis superfit & si hæ usui esse poterunt. Pinxerat idem aliquot elegantiores plantas, quæ descriptæ quidem à te, sed non expressa simulachris erant, sed an easdem adhuc habeat nescio. Vereor enim ne pars aliqua ad Fuchsium pervenerit. Verum de his melius pictor respondebit, cujus nomen mihi excidit. His diebus ad Medicos Montepessulanos scribam, quorum auditor ad annos fere tres fui. Siquid ibi esse posset, quod rei tuæ conduceret, scio neminem eorum nobis defuturum. Is solus locus Italiam adæquare, si non in quibusdam etiam superare, mihi visus: Herbarum singularium ita fertilis, ut Roremarino, Lentisco, Terebintho, Chamelæa & aliis focum foveant incolæ. Unum interea te virum Maximum contra omnium aculeos vehementer hortor & oro, ne studium indefessum excolendæ hujus partis Medicæ nobis intermori sinas, pro quo nemo unquam te satis laudare, nec ullam satis gratiam posteritas pro eo fructu referre poterit. Vale, & me in posterum ama, ac commendatum habeto, quod ut facias rogo, si me tui observantiss. & tua necessitudine dignum esse judicaveris. Norimbergæ IV. Non. Septembris. M. D. LVIII.

Hermodactylus.

PETRUS

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Georgio Mario Herbipolensi, S. P. D.

Respondetur praecedenti Georgii Marii epistolae.

Iteris tuis jamdudum respondere voluissem, Doctissime & humanissime Mari, nisi hisce diebus ob Caesaris praesentiam, & Sereniss. Archiducis Caroli adversam valetudinem, nova & insolita negotiorum accessisset multitudo. Quae quidem etsi nequiquam me tui facere potuerint immemorem, si tamen mentem & corpus mihi ad alia distraxerunt, ut magis accelerare non possem, ad quod & meus in te invitabat amor, & tua singularis erga me postulabat humanitas ac benevolentia. Quis tuus hic erga me animus? ut longe majora mihi tribuas, quam ego in mea hac mediocritate sentire vel ausim, vel queam? Quod tametsi multi alii tecum sentiant eruditissimi viri, tamen ego magis hac candida oblector doctorum praesertim virorum benevolentia, quàm ut tanta de meipso mihi audeam vendicare. In hac autem nostra Medica facultate, in qua (ut fortasse non ignoras) non parvam aetatis meae partem consumpsisse fateor, & si quantum hactenus potui, id mea sponte publicae utilitati praestiti, tamen nescio, quo pacto ad istud cumulatius quotidie iterandum & omnes obeundos labores, & tua, & plurimorum doctissimorum virorum incredibilis benignitas me provocat & accendit. Quorum integerrimis & optimis judiciis quo plus recreor, eo minus improborum nequitia vel calumniis laedor. Gaudeo itaq; & summopere delector, non plane infrugiferas ac inutiles meas in publicum venisse lucubrationes. Quod tanto amplius de caeteris spero, quo copiosius tuo peritissimo judicio satisfactum animadverto. Nec tibi modo multum debeo, sed & Donzellino viro Clariss. & utriq; amiciss. Qui si forte immodicus fuit, in meis decantandis laudibus, ego id magis ipsius inter nos amicitiae singularíq; humanitati tribuerem, quàm ut tantam de me complecterer foveremq; existimationem. Nunc autem licet minora longè omnia promerear, tamen nec tantorum, neq; Donzellini in me potest inclinari favor, ut doctissima judicia fallantur, aut levi aliqua persuasione perstringantur. Quamobrem in posterum magis mihi connitendum censeo, ut vestra amicitiae & gravissimae de me contestatae existimationi respondeam, quam ut hactenus id satis a me factum putem. At certe ob id etiam gratior jucundiórq; mihi est haec tua de me opinio referta omni benevolentia, ac doctrina, quòd eam à tuo praeceptore Luca Ghino, homine sanè excellenti & in hac plantaria facultate exactissimo judice, velut haereditariam disciplinarum possessionem acceperis, & tuo judicio ac longo studio auxeris. Qui quem animum erga me semper gesserit, quidve de nostris in Dioscoridem Commentariis syncerissime judicaverit, testantur ipsius quam plurimae ad me scriptae literae omni humanitate refertae, quas adhuc penes me reservo, ne tanti viri unquam me capiat oblivio. Quòd autem in nonnullis plantarum iconibus is à me dissenserit ut (ut inter ejusdem facultatis studiosos plerunq; fieri solet) fateor ego ingenue, atque ea modestia eaque animi synceritate, ut nihil unquam inter nos exortum fuerit, quod fraterna non admitteret amicitia, adeout cum de his ad me aliquando humanissime scripsisset, tam candide, tamque solide pro ingenioli mei facultate responderim remque omnem, iis, quae succurrebant, argumentis enucleaverim, ut deinde is non parum subdubitarit, utri nostrum danda esset palma. Censebat ipse quum fortasse legitimam piceam nunquam inspexisset, montanam pinum piceam esse. Id quod à me nunquam probari potuit, in freto argumentis ac rationibus, quibus maximè contra Bellonii opiniones usus sum, in Commentariis nostris in Dioscoridem postrema editione excusis. Quasi perlegere non gravabaris, facile fortasse in nostram concedes opinionem. Etenim piceae folia (Plinio teste) pini non sunt, sed abietis prorsus aemula. Nostrae etiam sententiae fortasse subscribes, si de utroque Chamaeleone primum Dioscoridis verba mente recte conceperis, & deinde commentaria nostra perlegeris. Equidem minime conjicere possum, quomodo, qua ratione, quave authoritate à me dissenserit Ghinus, quum Dioscoridis ipsius testimonio, albus nullum gerat caulem, sed tantùm niger. Ghini praeterea Pyrethrum fateor me vidisse nunquam, ideoque, quid ad hoc respondeam, non habeo. Si autem tua opera id consequi potero, nihil mihi gratius praestare poteris. Sic namq; (ut meam tibi insinuem mentem) affectum me deprehendo ad hanc nostram plantarum indagationem, ut hujuscemodi amicorum dona, omni auro, gemmis ac caeteris muneribus praeferam. Scio quidem Pyrethrum meum (ut etiam lectorem admonui) quòd careat umbella, à Dioscoridis Pyrethro satis differre. Atqui non ob id mihi vitio vertendum puto, quod vulgare illud demonstraverim. De saxifragia autem, auditis à Ghino doctissimis argumentis, non potui in ejus non concedere sententiam, adeo ut nihil mihi sit amplius in hac re dubitandum. Est siquidem proculdubio (ut scite inquis) prima Pauli Betonica. Nam id maximè confirmat Galenus (à quo non ambigo transscripsisse Paulum) libro & capite quinto de sanitate tuenda, ubi de vinis disserit, quae senibus accommoda magis habentur. Inquit enim: in vero qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicae & Cestri, qui in Gallis nascitur, est immiscendum: vocant autem herbam eam saxifragon. Haec ille. Plantam vidi habuique virentem quodam in fictili, sed aruit (ut ingenue fatear) mea negligentia. Cùm autem nunc non sit ad manus, facies mihi rem gratissimam, si eam ad me miseris, ut humanissimè polliceris. Verus Hermodactylus, qui à Ghino jamdudum ad me est missus, frequentissimus hic in Bohemia provenit, cujus imaginem suo etiam tempore me daturum in lucem spero. Caeterum erant & alia nonnulla, in quibus à me dissentiebat vir ille bonus, nempe in acuta spina, in Paliuro, & aliis quibusdam. Sed cùm ad omnia rationibus adeo praestantibus à me illi responsum sit, ut in posterum nihil in contrarium repetierit, nihil aliter mihi cogitandum fuit, quam quòd is meis acquieverit rationibus: nisi forte (ut ais) morte praeventus, id facere nequiverit. Scio quidem me maximam accepisse jacturam, cùm mihi è vivis sublatus est Ghinus, in quo maximè, & quamplures fulgebant animi dotes, inter quas praecipuum locum sibi vendicabant, integritas, synceritas, humanitas, fides. Nulla unquam, in eo fuit invidia. Cujus rei hoc maximum omnibus praebebit indicium, quòd quum is decrevisset, ut rectè scribis, volumina quaedam, quae de plantis conscripserat, unà cum imaginibus in lucem edere, visis perlectisq; commentariis nostris, non solum ad me gratulatorias scripsit literas, quòd illum praevenerim ejusque sublevaverim labores, sed quam plurimas misit plantas, quas illi sane refero acceptas.

Chamaeleon.

Pyrethrum Ghini.

Pyrethrum Matthioli.

Saxifragia.

Beronica prima Pauli quae?

Hermodact. verus nascitur in Bohemia.

Ghinus in quib. plantis dissentiebat à Matthiolo.

Lucae Ghini laudes.

ubi

ubi earum imaginibus noſtrum ornavimus Dioſcoridem. Poſt autem illius interitum cùm antea non ignoraſſem, illi fuiſſe in animo, novas quaſdam, de quibusdam plantis opiniones ad me ſcribere, & nonnullas etiam plantas, non vulgares mittere, ſcripſi ad Ulyſſem Aldrovandum, virum ſane inſignem, ut diligenter perquireret, an nova illa opiniones, inter ejus ſcripta, reperiri poſſent, ſed nihil (ut ille reſpondit) hujuſce rei inventum eſt.

Eſt enim inter nos magna vis amicitiæ, nec me ab eo deluſum unquam putarem.

Hiſce diebus quoque ſcripſi ad illum, ut Ghini imagines illas, de quibus me admones, ad me mittat, ſi tamen eas mihi profuturas putaverit, ſi vero ſecus cenſeat, ut tantum nomina mihi deſcribat, namq; ex his facile conjiciam, an emolumenti aliquid ex iis mihi accedere poſſit.

De his, quæ pro juvandis rebus noſtris, ad Monteipeſſulanos Medicos ſcribere polliceris, habeo tibi gratias ingentes.

Si quid itaq; ut ſpero, ab iis conſequeris, id totum illico, ut mihi communicare non graveris rogo, & ubi poteris, vel in Italia, vel Gallia, vel in Germania, vel ubicunq; locorum apud amicos tuos, aliquid puri pulchrive mihi comparare, nihil prætermittas obſecro, quin id agas ſedulo.

Polliceor me viciſſim, & omnia (ut decet) tibi accepta relaturum, ubi in commentariis noſtris, de his aliquid diſſeram.

Equidem tibi plurimum gratulor, & mihi maxime gaudeo, quod talem nactus ſim amicum, qui tam amanter, ac humaniter honoris mei curam gerat.

Ego iis enim verſa vice omnem meam operam tibi defero, & ex corde polliceor majora etiam præſtaturum, ubi ſeſe obtulerit occaſio, Vale. Pragæ pridie Idus Decembris, M. D. LVIII.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Georgio Hantſchio Medico, S. P. D.

Deſcribitur Ellebori nigri diluti parandi ratio ad Quartanarios.

Ametſi, mi Georgi, Joannem Nævium Clariſſimum virum, Illuſtriſſimi Saxoniæ Ducis, Sacriq; Imperij Electoris Medicum, de facie nunquam noverim, nec ulla hactenus mihi cum illo interceſſerit neceſſitudo, nomen ejus tamen præclarum, eruditio non vulgaris, & erga omnes humanitas jam diu mihi nota ſunt.

Nam præter ea quæ à Caſparo Nævio viro doctiſſimo ejus fratre, ac collega, de ejus in medendis morbis felicitate oretenus intellexi, non deſunt quotidie hujuſce regni proceres, ac nobiliſſimi viri, qui ad illum tanquam ad ſacram anchoram confugientes, ubi à cæteris medicis eorum morbi curari nequiverint, hi ejus doctrinam, & in medendo dexteritatem, laudibus quamplurimis extollunt.

Quo fit, ut illum quamvis abſentem, non ſolum ſemper dilexerim, ſed etiam obſervaverim.

Tanta enim ineſt virtuti vis, ut illos quos nunquam vidimus, nec cognovimus, adeo amare, ac etiam colere compellat: ut non ſolum eorum doctrinam, nomen, famam & mores apud omnes promoveamus, ſed etiam opes quandoq; pro iis effundamus.

Quamobrem pergratiſſimum mihi eſt, nunc abs te audire, Nævium ipſum datis ad te literis expetiiſſe, ut ejus nomine à me percontareris, an Ellebori dilutum, de quo ad quartanam febrem curandam memini in meis in Dioſcoridem commentariis, illud ſit, quod in libello meo, de morbi Gallici curatione poſteritatis memoriæ mandaveram, an aliud alia ratione paratum, quodq; ſi aliud eſt, eundem inſtanter petiiſſe, ut parandi rationem à me peteres.

Quandoquidem cum jam diu mihi fuerit in votis, ut aliqua ſeſe offerret occaſio, qua virum hunc præclarum mihi conciliare poſſem, quaq; me illi benevolum declararem, lætor ſane nunc plurimum, me honeſtam habere cauſam, qua id quod maxime optaveram ſim conſequutus.

Atqui cogitavi, non tantum dilutum hoc, ab altero longe diverſum, tibi ſimpliciter deſcribere, ſed etiam addere quibus medicamentis atrabiliarios ſuccos præparare prius ſoleam, antequam Elleboriſmum illud ægris potandum præcipiam, ut tanto magis, de mea erga Nævium voluntate, tibi conſtare poſſit.

Cum itaq; ſigna aliqua coctionis apparebunt, vel ſit id à natura ſponte factum, vel concoquentibus medicamentis adjuta.

Sumitq;

Syrupus ad quartanarios.

Sumito Asplenii
Adianti
Fumariæ
Melissophylli
Absinthii Pont.
Artemisiæ
Agrimoniæ
Pulegii } *singulorum manipulum.*
Thymi
Senæ
Florum Anthemidis
Bethonicæ
Buglossæ
Borraginis } *cujusque manipulum semis,*
Rorismarini
Stœchadis
Epithymi
Radicum Cichorii
Intybi
Apii } *singulorum drach. sex.*
Fœniculi
Asparagi
Rusci
Pæoniæ
Anonidis
Eryngii
Angelicæ
Buglossæ
Borraginis } *singulorum drach. sex.*
Doronici
Seminum Anisi
Fœniculi
Ocimi } *cujusque drach.*
Citrei mali

Cinnamomi selectissimi unciam.
Santalorum flavorum drachmas duas.
Agallochi drachmam unam.
Jubeto effervescere ad tertias in aqua, quod sufficit secundum regulam, tandemque percolato, & deinde sumito.

Syrupi, de Fumaria
de Epithymo } *sing. drachmas tres.*
Bisantini
Acetosi de radicibus

Misceto simul omnia & fiat potus, propinatoque diebus 15. continuis.

Elleborismum ad quartanarios.

Deinde Elleborismum sequens prabeto decimasexta die.
Sumito decocti præscripti uncias quinque.
Rha Barbarici optimi drachmam unam & seminis.
Corticum radicum Ellebori nigri purpureum florem ferentis scrup. quinque.

Junci Odorati
Zedoariæ } *sing. scrup. semis.*
Semen pæoniæ decorticatæ
Vini cretici drach. duas.

Tertio, quæ teri debent, & deinde misceto simul omnia, & die ac nocte macerato affuso decocto. Demum percolato, & exprimito, deinc cum hoc diluto dissolvito.

Electuarii lenitivi drachmas quinque.
Confectionis Amech drach. duas.
Syrupi de pomis Reg. Sabor. unciam.
Misceto hæc omnia diligentissime, & fiat potus.

Hic habes, mi Georgi, Matthioli Elleborismum ad quartanarios, doctissimo Nævio mittendum, de cujus assidua in commentariis meis lectione plurimum quidem lætatus sum: quinetiam illi gratias habeo, quod ita labores nostros, suo judicio probavit, ut illis videndis tantum temporis impartiatur. Nam hoc ego ita intelligo, ut id potius suæ erga me humanitatis amorisque, indicium esse censeam, quam ullius præstantiæ meæ testimonium.

Reliquum est, ut tuis literis ita cum Nævio viro illo præclarissimo agas, ut certo intelligat Matthiolum sui habere amantissimum, nihilque sibi esse tam charum, de quo Nævius perinde, ac ille disponere non valeat, Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Aliprando Spezzalancio Chirurgico, S. P. D.

Agitur de Emplastri albi Damocratis parandi ratione, explicaturq́ quid ibi tryphera designet.

CUm plurimum Galeni medicamentis utaris, quæ ad Chirurgicam spectant facultatem, & in iis tibi comparandis nullis parcas laboribus, paraturus nunc album Emplastrum Damocratis carmine à Galeno descriptum, ad calcem primi libri Κατὰ γένη, postulasti à me quid ibi verbum illud tryphera designet. Cum tryphera (quod legeris) nusquam meminerit Galenus, nec unquam audieris trypheram compositum medicamentum in Emplastra addi. Ego vero tametsi locum istum nunquam expenderim, neq; fortasse accurate legerim, nisi nunc tuis literis excitatus, non tamen in eo explanando illa me duci ignorantia censeo, qua quosdam doctos nunc primum agnosco. Quare haud prætermittendum mihi putavi, quin meam de hac tryphera ad te scriberem sententiam. Atque scire te promptè velim me minime mirari, quod hac in re non parum fortasse hæseris, in qua doctiss. quoq; viros Græcæ linguæ peritiss. imo in tryphera hac explananda non hæsisse solum observavi, sed etiam manifeste aberrasse. Etenim Cornarius, qui hos Galeni libros in Latinum vertit sermonem, cum fortasse (ut puto) ignoraret, quid ibi tryphera designet, Græcum vocabulum reliquit, nec ausus est Latine id explicare. Sed longe magis videtur aberrasse Lacuna, qui tametsi in omnes fere Galeni interpretes acerrimas scripserit censuras, hic tamen ipse maxime est hallucinatus. Siquidem ubi in suis in Galeni libros epitomis album hoc Damocratis soluta oratione ex carmine vertit, sic habet: Cerusæ libram unam, lithargyri, tryphera singulorum uncias quindecim. Id quod Lacunæ ipsius inscitiam manifeste palam facit. Ex hac enim versione non aliud quispiam existimasse Lacunam sibi persuadere poterit, quam non solum, quòd vocabulum illud substantive à Damocrate sit positum, sed etiam quod aliquod simplex, vel compositum designaret medicamentum. Ridenda sane inscitia, illique fere comparanda, de qua libro primo, de Antidotis scribit Galenus. Ibi enim suo tempore Medicum quendam novisse ait, qui paraturus Theriacam, nesciensque quid ibi Hedychroum designaret à Pharmacopæo instanter petebat Hedychroum, ut herbam, vel aliud simplex medicamentum. Cæterum Cornario Lacunaq; in vertendo Damocratis carmine, longe præferendus est Andernacus qui Latine hanc dictionem vertit. Nam ubi Cornarius habet lithargyri tryphera, Andernacus habet lithargyri mollis. Quandoquidem cùm propriè τρυφερὸς idem Græcis significet, quod Latinis delicatus, & idem fere sit delicatum, quod molle, recte sane Andernaci versio præferenda est, ac etiam multo magis mihi probanda. Quo fit, ut ibi nihil aliud voluisse Damocratem existimaverim, quam ut ad suum album conficiendum lithargyrus delicata adderetur, id est, nitida, pura, selectissima, & omni sorde, vel excrementis vacans. Audisti jam sententiam meam, cui, ut spero, facile acquiesces. Vale.

Emplastrū album Damocratis. Tryphera quid significet Galeno in albo Damocratis.

Lacunæ erratum in explananda Tryphera apud Damocratem.

τρυφερὸς.

HIERONYMUS HEROLDUS Norimbergensis, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur in hac epistola de Cytiso, Petasite, Mesue Eupatorio, Gratiola, Sisere, Antirrhinis, Betonica alba, Lupino Hispanico, Flore sancti Jacobi, Lilio convallio, Aquileia, Panico pratensi, & quibusdam aliis, de quibus suam Heroldus declarat censuram.

ALiquoties, Clariss. D. Doctor, Excellentia tua nomine me appellavit & salutavit D. DonZellinus vir doctiss. & mihi amiciss. rogavitq;, ut ad Excellentiam tuam scriberem, & si possem simplicium numerum augerem, & si videretur, de quibusdam dubiis admonerem. Illud etsi mihi propter cursitationes assiduas difficile esset, scribere nempe tibi viro simplicium peritissimo, & qui forte jam diu, quæ scribo, vel mitto, optime novisti, tamen ut petitioni ipsius satisfacerem, curavi quasdam herbas depingi, quas mitto, quum ipsas herbas habere non possim. Mitto etiam quasdam meas cogitationes consignatas, de quibusdam herbis & fruticibus, quas ut legas, & judices, rogo atq; ut humaniter ea expendas, etiam atq; etiam vehementer cupio, offeroq; Excellentiæ tuæ studium meum, in omni officiorum genere promptissimum.

DE CYTISO, miror quod non pingatur, cùm copiose nascatur in Italia, ante aliquot annos, quum per Apenninum irem Florentiam, oblatus Cytisus, quem agnoscens decerpebam ramulos, quos Ghino post ostendebam Pisis tum profitenti. Is idem mecum sentiebat, atq; in suo horto eum fruticem spinosum ex montibus translatum ostendebat, monstravit mihi eum etiam Conradus Gesnerus in suo hortulo à quo facile pingi poterit. Cytisus.

DE Petasito, nihil dubito, quin ea sit radix, quæ à Hieronymo Trago, Pestilentz Wurtz appellatur. Ea radix in humidis pratis pediculum emittit rubicantem, illi pediculo annascitur statim folium magnum, tandem radix serpit vehementer, & tandem plura folia plures etiam pediculos producit. Aequant folia, ut ipse vidi, magnam patinam, ut messores se à solis æstu, iis interdum tueantur. Pulvis radicis drachmæ unius pondere datur in peste, magno adjumento mirifico sudorem ciet, est acris & amara. ulcera maligna, tum in hominibus tum in equis mirifice sanari ea radice sæpe vidi. Folia utiliter equis anhelosis dantur. Petasites.

GRATIOLA vocata herba, à me cum Valerio Cordo, creditur Eupatorium Mesuæ, omnino enim descriptio & vires conveniunt, nam purgando magnam vim habet. In febribus cotidianis, & tertianis nothis, ut sæpe sum expertus, vires Centaurio minori admodum respondent. Gratiola est Eupatorium Mesuæ.

Siser alterū est Secachul.

SISER alterum depictum, sentio cum Cordo, quòd sit Secachul Serapionis, neq; quicquam, quod repugnet, habeo. In Suevia mulieres praeparant maritis atq; usum norunt.

Antirrhini varietas.

ANTIRRHINON, multiplex apud nos visitur, & illud Os leonis appellatum triplex est. Unum flore luteo, alterum purpureo, tertium albo. Inter hac, quod luteum florem habet, folia habet Anagallidis, de quibus in commentariis dubitatur. Minus etiam Antirrhinon, Dorant Germanis dictum, dictas differentias tres habet.

Betonica duplex.

BETONICA, apud nos duplex est. Altera albis floribus, quae copiose in pratis quibusdam prope Ratisbonam crescit. Altera flore rubicante.

Fumaria duplex.

FUMARIA etiam apud nos est duplex, altera albicantibus floribus, altera vero rubicantibus.

Lupini Hisp.

LUPINI etiam Hispanici apud nos visuntur luteo flore.

Senecio duplex.

SENECIONEM etiam cum Trago duplicem existimo, majorem & minorem. Majorem saepe in alpibus vidi, nec ullam differentiam vidi quam magnitudinis.

Lilium convalliū.

LILIUM convallium polygonati speciem cum Aloisio sentio.

Talietri est species Aquilegia.

TALIETRI tres species tantum magnitudine differentes vidi saepe in his regionibus, cujus speciem esse Aquilegiam non dubito. eamq; maximam inter quatuor eas, puto. Sunt amarissima omnes, atque foliis & floribus exiguum differunt: tantum quantitas differentiam constituit. Valeat Excellentia tua. Norimbergae. XIIII. Martq. Anno, M.D.LIX.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Hieronymo Heroldo Norimbergensi, S. P. D.

Respondetur praecedenti epistolae, & suam Matthiolus de praedictis omnibus, ac de quibusdam plantarum imaginibus, affert sententiam.

Plurimum sane debeo DonZellius Viro Clarissimo, quod non solum apud te me maxime collaudaverit, ac pluribus fortasse, quàm par fuerat, sed quod illud idem (qua sua est humanitas) apud caeteros viros perpetuo facere soleat. Rogavi quidem illum plures, ut te meo nomine salutaret, siquidem, quum ex ejus literis acceperim, abs te mea scripta laudari admodum, & prae caeteris etiam pluris aestimari, propter eam quam erga me prae te ferebas benevolentiam, praetermittere quidem non potui, quin DonZellium ipsum rogarem, ut pluribus te meo nomine salutaret, & tibi de tuo in me amore gratias ageret. Caeterum quum is saepe ad me scriberet, certiorem me fecit, de tua non vulgari peritia, & simplicium medicamentorum cognitione, haberesq; te dubia nonnulla significavit, de quibus libenter mecum conferres. Ego autem cùm is sim, qui pro mea consuetudine gratissimo semper animo doctorum virorum placita complecti soleam, nihilq; nec gratius, nec optatius mihi contingere posse putem, quàm ut habeam hujuscemodi doctos amicos, qui sua mihi proponant consideranda, & ego mea vicissim ipsorum candida censura amicissime subjiciam, DonZellium ipsum magnopere rogavi, ut peteret abs te, ac etiam ab Hesso collega tuo, si quid novarum opinionum contra mea scripta in animis vestris versaretur, vel si quid plantarum haberetis mihi fortasse, vel non visarum, vel incognitarum, candide de omnibus, ac libere ad me scriberetis. Quod quum ab utrisq; humaniter amiceq; factum sit, & illi, & tibi maximas habeo gratias.

AD Hessi literas, quem ob suam doctrinam, & in re herbaria peritiam plurimum diligo, respondi hisce diebus elapsis ea cum humanitate ac synceritate, qua potui, ac debui. Id quod pariter nunc tecum me facturum decrevi. Fuerunt autem literae tuae mihi gratissimae, tum quod tuae in me benevolentiae memoriam apud me perpetuo testatam relinquent, tum etiam quòd noverim, me amicum mihi comparasse, qui nostros etiam labores juvare possit. Accepi sane congratulans plantarum imagines, quas ad me misisti, quae eo mihi chariores sunt, quo rariores puto, daboq; operam ut una cum meis edantur, & eas ubi id effecero, & ut mos meus est, tibi referam acceptas. Sed jam ad ea venio, de quibus partim dubitas, partim à me dissentis. Dicam itaque de his sententiam meam candide ac libere, non tanquam is qui alios docere, vel cupiam vel velim, nec ut videar tuis aliorumque refragari opinionibus si qua in re à te, vel ab illis dissensero, sed ut mentem meam tibi syncere patefaciam. Quapropter velim ut ea omnia boni, aequiq; consulas.

Cytisi imaginem cur in suo Diosc. non appinxerit Matt.

CYTISI imaginem cur in meo Dioscoride non appinxerim, id sane in causa fuit, quòd non solum ejus planta non esset ad manus, sed quòd etiam dubitaverim, an legitima in Italia proveniret, ubi raram haberi omnino scribit Plinius. Ego vero hactenus nullam vidi, quae omnes prae se ferat Cytisi notas. Habeo quidem adhuc plantam, quam pro Cytiso ad me misit Clariss. vir Lucas Ghinus rei plantariae profecto accerrimus indagator, sed cum folia nullam ostentarent caniciem sed potius saturata virescerent, non duxi eam in meo libro pingendam. Tu vero si quam aliam habes, quae folia gerat loti trifoliae majora, incana tota dorso prominente, odore erucae, recentium cicerum sapore, & ligni materie nigra ac fere ossea, illam proculdubio legitimam Cytisum esse fatebor. Veram cytisum, quae à Diosc.

Cytisum Marantha.

historia nihil prorsus evariat, asserit se reperisse prope Neapolim in colle quodam doctiss. Bartholomaeus à Maranta, in suo de methodo cognoscendorum simplicium libello, nunc primum in lucem edito, à quo si plantam fortasse (ut spero) consequi potero, edam ejus Iconem, illiq; ut decet, acceptam referam.

Petasitis examinatio.

NIHIL praeterea unquam dubitavi eos in errore versari, qui putant veram Dioscor. Petasitem, eam esse plantam foliis magnis, quae tam à Fuchsio quàm à Trago pro Petasite pingitur. Quandoquidem Dioscor. Petasites pediculus est cubito major, crassitudine pollicis, à quo praegrande folium galeri modo amplum ceu fungus dependet. Quae quidem notae, si cum Petasite Fuchsii, vel Tragi conferantur, nullo sane modo quis in re plantaria versatus affirmare poterit illorum Petasitem eam referre, de qua Dioscor. scribit. Nam praeter id quod planta illa folia plura, ampla ab ipsa statim radice proferat (non unum tantum folium, ut legitima Petasiti reddidit Diosc.) nusquam tamen visa est in summitate pediculi, id est caulis, folium producere amplum Galeri modo, vel fungi instar dependens.

Nam

Nam quis ignorat fungorum pediculum in sui orbis centro esse affixum? At in Petasite illa vulgari longe sane aliter res se habet, cùm folia plura proferat tellure tenus à radice prodeuntia, & caulem Vere tantum emergentem, in quo non folium fungi modo suspensum habet, sed flores fere spicatos ac papposos. Quæ notæ si rectè perpendantur, facile, ut spero, quis dignoscere poterit, & Fuchsium & Tragum & cæteros, qui hanc sequuntur opinionem, esse deceptos. Sed an quis sanæ mentis, unquam sibi persuaserit, tam ingentem plantam cauliculum ita appellasse Dioscoridem? An non omnino irrideretur, si quis descripturus Elephantem, illum animalculum appellaret? Ego sane haudquaquam illis adstipulabor, qui hac in re Dioscoridi detrahere videntur. Nec ea me unquam commovebit ratio, ut credam, hanc plantam esse Petasitem, eò quod agricolæ, ac messores æstivis caloribus, hisce foliis pro Galero utantur, quum sæpius etiam viderim personatæ foliis & aliarum plantarum eosdem sibi caput inumbrare, quas tamen stirpes, non ob id Petasitem esse putamus. Quamobrem plantam, quæ pro Petasite minus rectè à quibusdam pingitur, eam quidem esse putaverim, quam à Plin. Personatam appellari scio. Hanc ego majorem Tussilaginem potius existimarem, pluribus tum notis, cum rationibus non infirmis motus. Idque magis nunc affirmare ausim, cùm abs te certior sim factus, ejus radicem dari utiliter anhelosis equis. Siquidem ex Personata (ut Dioscorides est author) purulenta extussientibus mirifice auxiliatur. Addo quòd huic plantæ idem sit sapor qui in Personata ipsa reperitur. At qui veram legitimamque Petasitem fatetur se vidisse Ulricus Leonorus Medicus Pragensis senex, & apprime eruditus in quodam Bohemiæ loco, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus recedit, cujus diligentia, spero me eam omnino consequuturum.

Personata Plinii.

QUOD *autem planta vulgo Gratiola dicta, Mesuæ Eupatorium (ut Cordus deceptus scribit) referat, nihil est quod me moveat, ut cùm illo sentiam, cùm neque facies neque facultas Eupatorio illi tantillum sane correspondeat. Huic enim Eupatorio, Mesuæ ipsius sententia, requiritur, ut planta sit cubitalis, foliis Centaurii minoris, viridibus, tactu asperis, per ambitum serratis, & tenuibus caulibus adnexis, quæ cùm siccantur pallorem concipiant, quinetiam, ut in caulium summitatibus flores erumpant subflavi & oblongi, quibus notis prorsus gratiola caret. Namque ea cubitalis planta non est, sed supra palmi altitudinem raro assurgens, folia Centaurii minoris minime profert, sed Hyssopi potius, lævia, pinguiaque, non aspera, æqualia in ambitu non serrata. Item flores in caulium cacuminibus Gratiola haudquaquam profert subluteos, sed inter folia in toto fere caule ex candido leviter purpurascentes. Quæ quidem notæ quantum ab Eupatorio illo dissent, tu ipse hisce perpensis rationibus, tibi judex esse poteris. At fortasse dices, convenire has plantas facultate, quòd experimento constat Gratiolam tum bilem, tum pituitam dejicere, sed quum non desint aliæ plantæ, quæ idem efficiunt, & tamen Eupatorium non sunt, cur hac tantum causa Gratiolam, Eupatorium illud esse dicam, nulla sane ratio mihi sese offert, præsertimque cùm videam dari à Mesue ad exolvendam alvum pulveris Eupatorii drachmas duas vel tres. Quod si tantundem Gratiolæ propinaremus, proculdubio sumentes duceremus in magnum discrimen, cùm tantum pulveris hisce herbæ scrupulum sumentes plurimum exolvantur.*

Gratiola non est Eupatorium Mesuæ.

Gratiolæ descriptio.

Nec nostris rationibus obstat, quòd Gratiola ipsa sit amara perinde ac Eupatorium illud. Etenim quum amaritudo facultas sit innumeris plantis communis, id minime concludit Gratiolam esse Eupatorium, de quo nunc agimus, aliis non adstipulantibus notis. Præterea Eupatorium Mesuæ corroborat ventriculum, jecur & viscera, Gratiola vero, ut ego sæpius animadverti, imbecilliora reddit, quum violentum sit medicamentum. Quo fit, ut rectè à Forojuliensibus vocetur Stanca Cavalo, quòd ejus pabulo equi admodum reddantur imbecilles. Miror postremo quòd putes, hanc plantam Eupatorium esse Mesuæ, quod alvum fere subducat perinde, ac Centaurium minus, cùm id nusquam scripserit Mesues, sed quòd tantum foliis illi plane respondeat. Legitimum itaque Mesuæ Eupatorium, illa proculdubio erit planta, quæ Dioscoridi Ageratum vocatur. Quippe præter id, quòd omnium fere doctorum virorum consensu Dioscoridis Ageratum, & Mesuæ Eupatorium, nihil inter se differant, cæterum omnia sibi invicem correspondent.

Stanca cavalo.

Ageratum est Eupatorium.

SI *altero nobis appicto Siseris folia essent Pisi, non Pastinacæ, flores violacei coloris, ipsisque violis longe majores, qui non Vere solum, sed per initia mensium prodirent albi ac parvi, in umbella Pastinacæ similis, semen vero ciceris magnitudine, rotundum, nigrum, succosum & sapore dulci, non latum, ac foliaceum lentis fere instar, ut in sphondylio, tecum profecto cum Cordo sentirem. At qui quum hisce notis, quas suo Secacul ascripsit Serapio, Siser alterum prorsus destituatur, non video quo pacto & tibi, & Cordo astipulari possim.*

Secacul nõ esse Siser alterum.

ANTIRRHINI *genera quatuor, jam pridem apud me extant, foliorum & florum, quinetiam, & plantarum magnitudine discrepantia. Quorum icones dabuntur (ut spero) una cum novis imaginibus nostris. Nec mireris velim, si in commentariis meis de Antirrhini foliis dubitaverim: siquidem tunc, non nisi una tantum Antirrhini planta fuit ad manum.*

Antirrhini quadruplex.

REPERIRI *Betonicam flore albo, res nova mihi non est. At quoniam hujus nusquam meminit Dioscorides, ob id non sum ego accusandus, si de alba nihil scripserim, præsertim cùm mihi persuaserim florum colores, speciem haudquaquam immutare, & proinde nec facultates, ubi cætera correspondeant. Id quod etiam de Fumaria nunc dictum esse volo, quam jam diu novi ac vidi. Verumtamen tibi habeo gratias, quippe qui hæc mihi in mentem revocaris. Etenim facile adducar, ut de his etiam alias scribam.*

Betonica flore albo.

Fumaria.

LUPINUS, *quem Hispanicum vocas, luteo flore hactenus usquam mihi visus non est. Referam illum tibi libenter acceptum, si tua opera fieri possit, ut ad me transmittatur.*

Lupinus Hisp.

PLANTAM, *quam Germani florem Sancti Jacobi vocant, quòd ad finem Julii florere soleat, majorem esse Senecionem, facilè & tibi, & Trago concedam, quanquam in floribus & pappis nonnulla haberetur differentia. Id quod non multi facio, quum eadem in foliis & caulibus facies cernatur, idem sapor & odor in utraque planta appareat.*

Flos sancti Jac. Senecio major.

QUOD *Lilium convallium sit Polygonati species, non ita facile cum Aloisio sentiam, quòd geniculatas radices non proferat, à quibus Polygonatum denominationem accepit, quinetiam, quòd nec caules, nec flores proferat, qui cum Polygonato comparari possint, quemadmodum nec omnino ipsa folia, quæ Lilii esse videntur, ut hasce differentias rectè expendentibus facile constabit.*

Lilii convallium non est Polygonati species.

QUUM *Aquileia à recentioribus ita vocata planta sit, quæ ob ejus majestatem, & florum artificium, ac pulchritudinem longe diffusius describi mereatur, quàm à Dioscoride factum sit in Thalictro, mihi sane non ita facile persuadeam, hanc plantam legitimam esse Thalictrum, nec id tantum me movet, ad meam conservandam sententiam, quòd Aquileiæ folia dissecta cernuntur Coriandri modo, cum hæc tantum nota id probare non*

Aquileia.

Aquileiam non esse Thalictrum.

ausim. Miror praterea, quòd asseras Aquileiam, ut cateras illas species, de quibus meministi, esse amarissimam; quum mihi dum hac scribo, eam mandenti subdulcis prorsus deprehendatur: quod etiam à Fuchsio, video fuisse observatum. Cupio tamen reliquas plantas, quas illi congeneres facis, inspicere, ideoque rem mihi pergratam facies, si eas mihi videndas transmiseris.

Panicum pratense. Manna semen.

STIRPEM, *quam pratense Panicum appellas, jam diu observavi, cum ea nihil frequentius in Italia proveniat. Attamen planta, à quo semen illud exiguum excutitur, Germanis Himmelthavv appellatur, nobis vero Manna panicum hoc sylvestre non est, sed graminis species quadam, qua in culmorum cacuminibus quinas tenuissimas, longas tamen gerit spicas, veluti digitos, ut diffusius legere poteris in nostris in Dioscoridem commentariis, ubi Secundo Libro de Coronopo meminimus. Seritur hac planta in Carniola, & in Goritiensi agro passim ad ciborum usum, veluti catera Cerealia, ideoque illis frequentissimo est usui, quemadmodum Bohemis apud quos ego hoc semine pingui carnium jure concocto maxime sum delectatus in cibis. Nascitur sponte etiam ibi plurima locis incultis. Sed quoniam culta longe mitior redditur, ea propter eandem colunt in campis. Dabo fortasse etiam ejus imaginem, cateris nostris addendam, curaboque plantam mihi afferri tui causa cum semine, ubi abs te intellexero, tibi gratam futuram. Qua visa, facile eos damnabis, qui tibi ex Panico illo colligi mannam suaserunt.*

Buphthalmum Cordi erratum.

PLANTAE *illius imaginem, quam Cordus, minus recte Buphthalmum appellavit, nonnulli vero hallucinati (ut Tragus, qui eam etiam pingit) nigrum Veratrum legitimum esse censent, tam negligenter pictor ille tum delineavit, ut à me, vel à quoquam, nunquam cognosci potuisset, nisi mihi abs te descripta fuisset. Erat profecto eadem planta, ipsa die ad manum, à quodam Myropola mihi allata (nascitur quidem frequentissima circa Pragam) qua tua ad me allata sunt litera, quo factum est, ut curaverim à pictore, quem domi alo, ad vivum statim depingi, tibi mittendam, ut videas quàm longe pictor ille tum à scopo aberraverit. Dedi ego hujusce stirpis imaginem in postrema commentariorum meorum editione, inter Hellebori icones, non quòd Helleborum eam esse censeam, sed quod in aliqua verser opinione, hanc legitimam fortasse esse*

Consiligo.

Consiliginem. Cùm itaque videam pictorem tuum in hac pingenda planta, plurimum ab ejus facie aberrasse, vereor quidem, ne in aliis etiam idem effecerit. Quo fit, non ausim curare, ut à meo delineentur pictore, nisi prius abs te mihi fuerit persuasum: vel plantas ipsas vivas fuerim consequutus: de quo te plurimum rogo. Habes itaque vir doctissime, de omnibus, de quibus ad me scripsisti, judicium meum. In quo, si tibi satisfactum fuerit, mihi quidem gaudebo plurimum, at si secus evenerit, velim tamen, ut boni consulas & id grato animo suscipias, quod tibi satisfaciendi gratia scribo. Velimq́, ut si quid melius habes, quo posset quispiam hisce meis argumentis ac rationibus obstare, id libere in medium afferas, cùm nunquam tam pertinax fuerim, & meis opinionibus addictus, quin potius veritati acquiescam, quam mihi ipsi morem geram, Vale. Praga XI. Calend. Maii, Anno M. D. LIX.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Ulyxi Aldrovando Bononiensi Medico,
S. P. D.

Agitur hac epistola de picea, Chamaleonibus, Geranio bulbosa radicis, Saxifraga, Nitro, Acoro, Platano, Equinis quibusdam Castaneis, & nonnullis aliis plantis.

Umma quidem voluptate affecerunt me litera tua. Recognovi enim in illis tuam pristinam virtutem, conjunctam cum singulari erga me benevolentia. Quarum alteram semper in te admiratus sum: altera quum me antea delectaverit, tum vero pracipue in hoc tempore delectat: quo, cùm ego aulicis hisce negotiis impediar, nec regio hac raris sit plantis referta, quibus mihi ipse prospicere possim, tu tua opera opus meum, quod nunc pra manibus est, ex animo juvare niteris, plantis innumeris ad me transmissis, qua quidam magno sane illi erunt ornamento. Quod opus etsi difficillimum omnium est, quemadmodum & te sentire non ambigo, & ego re ipsa experior, tamen animo non deficio, quum Principum (quod multum est) & amicorum suffragia non deficiant. Utinam sic eventum meorum consiliorum fortunet Deus Optimus Maximus quemadmodum mea causa nihil, neq; laboris deerit, neq; studii. Nec est, quòd te mihi tā vehementer excuses, quod tam diu ad me scribere neglexeris, veritus fortasse, ne de aliqua fidei tua inconstantia subdubitarim. Cùm enim ego tantū te diligam, quantum literis exprimere non possum, non judico posse hoc accidere, in natura ingenua, & liberali, cujusmodi tua est, ut posteriores in amando partes ferre velis. Quamobrem certus sum, me tibi esse cordi, quemadmodum quidem à me semper fui. Atqui non parum mihi mœroris adjunxit, quòd iis molestiis, de quibus scribis, impeditus, ad me prius non scripseris. Verum cùm (ut ajunt) rerum sit vicissitudo, omnino statuo, & confido, quod sub novi Principis imperio, cujus electionem propediem expectamus, omnia feliciùs, tibi & cateris doctis viris, facile sint successura.

Ghini sententia in picea & sylvestri Pinu improbatur. Cembro.

Caterum perlectis tuis literis non potui non admirari plurimum Lucam Ghinum, virum profecto hujusce atatis clarissimum, & qui in re plantaria indaganda parem fortasse habuit neminem, in ea fuisse sententia, quod illud sylvestris montanique Pini genus, cujus ramusculum, una cum Cono, ad te nunc primum miseram quodque Ananienses, imò & cateri, qui in agro Tridentino degunt, vulgo appellant Cembro aut Cermolo, ipsa legitima esset Picea, de qua Dioscorides scribit ac etiam Theophrastus. Ac eo magis id mihi mirum videtur, quòd abs te nunc certior factus sum, ea ratione ita sensisse illum, quòd Picea (ut inquis) pini folio esse debeat. Id quòd nunquam, ni fallor, me legere memini apud ullum antiquorum, qui de stirpium historia scripserunt. Nam quamvis scribit Dioscorides Pinum & Piceam ejusdem esse generis, sed specie tamen differre, non ob id tamen volo statuendum censeo, piceam pini foliis virescere. Verum potius censerem ego accepisse hic genus, pro omnibus Coniferis & resiniferis plantis, qua fere omnes iisdem sunt facultatibus pradita. Quo fit, ut dixerit pinum & pi-

& piceam non genere, sed specie tantum differre. Quod autem acceperit hic Dioscorides Genus pro universali, ac (ut ita dicam) generalissimo Coniferarum arborum genere, facile quis reddi certior poterit ex his, quæ capite de Fago & Ilice ipsemet Dioscorides scripta reliquit his verbis: Fagus & Ilex, & Quercus eidem generi assignantur, & consimile munus obeunt. Quæ verba si recte perpendantur, manifesto cuique palam fiet hic, quercum generaliter posuisse Dioscoridem, pro omni arbore glandifera, quum Δρῦς non solum Græcis significet, quercum ipsam, sed in universum glandiferas quasque stirpes, è cujus genere fecit Fagum & Ilicem, quæ tamen arbores non solum foliorum forma, sed fructu, cortice, & ligni materie inter se maxime differunt. Ideoq; eodem sane modo de pino & picea nobis fuerit censendum, præsertimq; cùm illarum qualibet diverso appelletur nomine.

Δρῦς nomen universale omnium glandiferarum arborum.

Quandoquidem si picea (ut ille censebat) è pinorum genere fuisset, non erat illi opus proprium habere nomen, sed tantum cognomento aliquo suam poterat depromere speciem, quemadmodum exempli causa populus, quippe, quæ cum complures habeat species, eas cognomentis distinguimus, hanc albam, illam nigram, alteram Libycam appellantes, id quod de Myrto pariter dixerim. Siquidem hanc latifoliam, angustifoliam illam, alteram conjugalem, hanc item Tarentinam, illam fatuam, hanc vero sylvestrem appellant, servato semper generis nomine.

Populi tria genera.

Myrti genera plura.

Quod eo magis fuisset in Picea observatum, si hoc pini genus, pro picea recepisset antiquitas, quod idem foliis, floribus, nucibus, cortice, ligni materie, resina, ac universa facie cultam referat pinum tametsi nuces, nucleosq; tanquam diversum genus paulo minores proferat. At hæc quanquam Theophrastus, à quo fortasse Ghinus suum desumebat argumentum, ubi de foliorum convenientia differit libro primo, capite sexto, de historia plantarum scribit pinum, piceam, abietem, cedrumque foliis esse in summitate acuminatis, quod & nos pariter fatemur, non tamen ob id sequitur, quod ejusmodi arbores omnes piai foliis amiciantur, quum non desint alia planta, ut Juniperus, Sabina, & complures alia, quarum folia quanquam aculeatis cacuminibus visuntur, sint tamen forma plurimum quidem a pini foliis distant. Eaque propter quemadmodum Abietis & Cedri folia, longe diversa à pini foliis sese nobis ostendunt, ita de picea foliis quibuscunque censendum putarim. Id quod luce clarius demonstrat Plinius libro decimo quinto capite vicesimo quarto, sic inquiens: Infecta pectinum modo (intellige folia sunt) picea abietique: & decimo ejusdem libri capite, taxum arborem scribit folia proferre abieti & piceæ similia.

Piceæ & abietis folia qualia.

Id quod non solum firmissimum præbet argumentum, piceam folio esse abietis, non pini, quemadmodum & taxus, quod vir ille alioqui clarissimus, ac (multorum pace dixerim) alter in Medica materia Dioscorides, in re hac non parum fuerit hallucinatus, dum sibi persuasum voluit, hoc pini genus, vel alterum quodcunque, legitimam esse piceam. Etenim, si pinum hanc diligenter expendamus, nihil magis mea sane opinione referre videtur, quam Tarentinam, de qua scripsit Plinius, libro decimoquinto, capite decimo, digitis fragili putamine aviumque expositum furto in arbore. Siquidem nuces nucleorumque putamina non magno sane labore digitis friari possunt & avium rastro frangi, ut dulcibus illis pascantur nucleis.

Pinus Tarentina.

At si Ghinus, non adeo mature (id quod quamplurimi optant) communibus cessisset fatis, & postremam editionem Dioscoridis mei, cui semper (qua sua erat benignitas) fuit addictus, suspexisset, mihi quidem, haudquaquam aliter censendum est, quam, quod is, qui candidissimus fidelissimusque rerum fuit indagator, suam hanc rejecisset opinionem.

Lucas Ghinus non solum excusatur, sed etiam laudatur.

Cæterum quod demiratus sis, Marantam in sua methodo cognoscendorum simplicium, qua non parum sum delectatus, in aspera Lonchitide, quam in meo appinxi Dioscoride, quamque mecum legitimam esse censes, me ita falsitatis insimulasse, quod certo scias, eam ipsam plantam à Luca Ghino esse mihi transmissam, ego sane non demiror, cum res ipsa illatam mihi injuriã apertissime præ se ferat. Quod vero id ægre feras, habeo tibi gratias, utpote cui exprobranda displiceat calumnia. Atque respondebo ego illi adeo firmis argumentis, ut mihi minime verendum sit, quin probos lectores omnes in illum commoveam, eosque præsertim qui viderint, legerintque, quam humaniter de illo scripserim, quam benigne eum ipsum laudaverim, quamque honorifice collocarim inter tot clarissimos viros. Nec deerunt mihi numerandi errores & opiniones, quibus sæpe scripsum fallis, quæ tamen non concitato calamo, sed animo quo potero tranquillo, ut hominem senem ac Philosophum decet, humanissime recensebo. Sed hactenus de his.

Lonchitis aspera.

Quod autem ad Chamæleones spectat, scias, pro certo velim, me non esse meæ opinioni adeo pertinaciter addictum, quin facile in tuam, ac cæterorum deveniam sententiam, ubi plantas fuerim conspicatus, quæ evidentioribus notis, quam mea, Chamæleones referant, quanquam non ob id aliter mihi posthac persuadeam, quam quod hæ vel meæ stirpes, sint Chamæleonibus illis omnino congeneres. Quamobrem te rogatum velim ut pro tua humanitate, vel plantas ipsas, vel earum imagines à perito artifice delineatas propriisq; coloribus pictas, ad me perferri cures. Cupio enim in Chamæleone nigro, præter omnem carduorum naturam, inspicere umbellam, quæ aculeatis rigeat floribus.

Chamæleon.

Geranium bulbosa ac subrotunda radicis, quod cum tuis literis ad me misisti, fuit mihi tam gratum quam quod gratissimum. antea enim id mihi visum non est, nec fortasse in Italia provenit, quum scribas, hoc ex Illyria esse allatum.

Geranium bulbosæ radicis.

Accepi & suberis ramusculum, sed jam alius erat ad manus glandibus refertus, Roma ad me delatus.

Suber.

Saxifragam folio Thymi, quam Aeginetæ Veronicam puto, Dioscoridis Saxifragam jam cum cæteris esse sentio. Vidi eam dum agerem Romæ, Leone decimo imperante, sub capitolino colle in quibusdam ædificiorum ruinis, scioq; saxifragam illam appellasse quendam qui ea in expellendis renum calculis utebatur, sed tunc temporis, non multum de re herbaria fueram sollicitus. Pulcherrima ac virescens jam est ad manum, proinde non est opus, ut mittenda illius causa, enos nunc fatiges amicos.

Saxifraga legitima.

Nitrum à Placentino Myropola tibi transmissum diligenter sum conspicatus, ut autem ingenue fatear, quod sentio, mihi potius salis speciem quandam præ se ferre videtur, quã nitri. Quod nunc ad te mitto. Cõstãtinopoli ab Augerico Flandro, viro ut doctissimo, ita & nobilissimo, & humanissimo Cæsaris Oratore ad me transmissum, substantia & sapore à tuo non parum distat, mihique adeo legitimum nitrum refert, ut nihil sit, quod (me judice) reclamet.

Nitrum.

Præter id transmisit ad me Gulielmus Quacelbenus ejusdem Oratoris nomine cujus Medicum agit, aliquot odorati calami vulgaris plantas, mei tantum causa è Nicomedia petitas, longis ac fibratis radicibus refertas, è quibus folia emergunt Iridis angustiora longioraque adeo ut omnibus sane notis Dioscoridis Acorum referant.

Calamus odoratus.

His accessit Platani ramus, cui latiora, quàm antea viderim, insunt folia, pilulaq; vegetiores, quam in ea conspiciuntur Platano, quæ Patavij in horto Bembi virescit. Quo fit, ut facile putarim, plures etiam Platani haberi species. Allatum est quoq; una cum prædictis, Castanearum genus quoddam, cujus ampliss. folium pentaphylli plane modo dividitur, fructus vero à vulgari-

Platanus orientalis.

Castaneæ equinæ.

bus Castaneis nostratibus non admodum differt, est tamen aliquanto rotundior. Concluditur is echinato calice, crasso, raris ac firmis aculeis circumvallato, qui plurimum à nostrate differre videtur. Scribit ille hasce Castaneas, Constantinopolitanis ideo equinas vocari, quod anhelosis equis tussique laborantibus, maximo sint præsidio, ubi ab iis devorentur.

Harmola legitima.

Misit idem sylvestrem etiam Rutham, Harmolam quibusdam dictam, & alia quædam antea mihi prorsus ignota: quæ omnia, cum fortasse nusquam vidisse putem, diligenter asservo ad te transmittenda, cùm nuntius quispiam adsit, qui vel Venetias, vel Goritiam proficiscatur, inde enim facile ad te transmittentur. Mitterem ego hinc ad te quam libenter, per Cæsareos veredarios, si hasce capsulas quæ illos maxime impediunt, ferre non recusarent. Quotquot habeo amicos nunc continuo defatigare cogor, ut has vel illas ad me transmittant stirpes. Ita enim nunc mea studia exposcunt & plantarum imagines, quæ speciosiores majoresq; jam præ manibus sunt recudendæ. Proinde ne ægre feras obsecro, si tibi modo, sicut & cæteris factus sum molestior. Cupio admodum universam juvare Rempublicam: quam ob causam mihi fas esse crediderim, auxilium & consilium ab omnibus expetere. Si itaq; inter tuas plantas quas prope innumeras à te asservari scio, Poterium, Moly, Pycnocomum, Maniacum, Solanum, Bulbus esculentus & vomitorius, Phyteuma, Catanance, montana Nardus reperiri possint, rogo ut ea omnia quantum poteris maturius ad me transmittas, vel ipsarum plantarum imagines. Dabo enim operam, ut quicquid auri, vel argenti hac in re exposueris, id totum tibi quam libentissime reponam.

Pyrethrum Ghini.

Ghini Pyrethrum reperi inter ea, quæ olim mihi misisti simplicia, ac pariter Hermodactylum. Mitto tibi nunc Pyrethri mei ramulum una cum radice, quòd te nunquam vidisse ais: quum autem posthac flores ceciderit, integram tibi plantam conservabo mittendam, una cum alisma, quam ante petieras.

Alisma.

Nullo enim plane negotio id efficiam, cum utranque plantam abunde proferat Bohemicum solum. Dum Goritiæ agerem, misit ad me Bononia Vincentius Cantonus Medicus, municeps meus, arboris cujusdam ramusculum baccis refertum pulcherrimis in purpura nigrescentibus: quam plantam pro vera ac legitima Loto arbore, à Fabritio GarZono Medico Bononiensi se accepisse narrabat.

Lotus arbor.

Sed cùm tunc Bohemico itineri me accingerem negotiis occupatus, nescio quo pacto plantam neglexerim, & quo in loco recondiderim: nam domi posthac frater meus illam reperire non potuit. Erat quidem planta aspectu perquam jucundo, baccis pulcherrima serie dispositis ac copiosis, quæ (ut audio) istic Bononiæ nescio in quibus præclaris ædibus habetur. Cùm autem plantam hanc recuperare cupiam, velim, ut pro tua erga me benevolentia, Fabritium ipsum meo nomine alloquaris atq; ipsum roges, ut tibi ramusculum ejusdem arboris iterum mihi mittendum det. Audio enim hominem esse humanum, doctum, benignum, & mei etiam amantissimum, cui opto ut non solum me commendes, sed offeras, velimq; ut ad me scribas, quo nomine istic hanc arborem vulgo nuncupent, & tuam de illa sententiam.

Oxyacanthæ fructus duplici nucleo.

Mitto nunc ad te Oxyacanthæ meæ aliquot baccas, quæ non unum tantum nucleum, sed duos intra se concludunt, ut hinc eorum argumenta explosa scias, qui hanc plantam Oxyacantham esse negant, quòd ejus baccæ unum tantum ossiculum habeant, cùm proprium sit Oxyacanthæ plures habere, ut illi affirmant.

Consiligo.

Postremo facies mihi rem perquam gratissimam, si tuam de consiligine opinionem ad me scripseris, velim tamen ut antequam id agas, meam etiam de ea videas sententiam, ubi sum de Elleboro in Dioscoridem commentatus. Plura nunc ad te scribenda non succurrunt: si qua interim sese offerant, de his alias ad te scribam. Vale. Pragæ pridie Idus Septembris.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Hieronymo Heroldo, Medico Norimbergensi,
S. P. D.

Tractatur de consiligine, Elleboro nigro, venenatis sagittis, Eupatorio Mesuæ & Secacul.

Ellebori nigri altera species.

Accepi literas tuas una cum ea planta, quam ego alteram Elleberi nigri speciem esse statuo, tu vero Consiliginem cum Fuchsio & Trago esse censes, miraturque quod tam deleteriæ facultatis hanc esse scribas, cum hujusce plantæ radicibus ego sæpe numero sim usus in atrabiliariis morbis magno sane juvamento, ubi alterius Ellebori purpureum florem ferentis non erant ad manus. Quinimo Tridentini Myropolæ atque etiam Forojulienses nullum aliud, quam hoc veratrum colligunt, quo postea Medici utuntur. Ideoque hanc nequaquam Consiliginem esse putarem, sed certam veratri nigri speciem, quæ herbaceos flores proferat.

Florum colores in plantis quanquam species variant, genus tamen non immutant.

Nec quispiam mirari debet si nigrum veratrum diversas habeat species florum, colore & foliorum exilitate vel magnitudine differentes, quemadmodum in quam plurimis aliis plantis continue videmus. Hæc enim quanquam speciem variant, genus tamen immutare non possunt. Nam, si exempli causa Symphytum majus videmus reperiri flore albo, melino ac purpureo, idemque spectamus in Ononide, in Cynosorchi, in Antirrhino, in Ocimoide, in Rosis, in Jasmeno, in Iride, de quarum plantarum varietate (excipio Leucoium) nihil, quod sciam, meminit Dioscorides. Quid igitur vetabit, quinetiam plures veratri nigri species reperiri queant? Nempe ut hæc flores edat purpureos, illa albos (quemadmodum ego diligenter observavi) & altera herbaceos, & alia ex candido purpurascentes?

Consiliginis examinatio.

Cæterum qui Consiliginis historiam & ejus faciem notasque conscripserit, nusquam me legere memini, quo fit, ut eos non mirari nequeam, qui Elleborum hunc tam temere Consiliginem esse statuunt. At fortasse dices à facultate facile cognosci posse, hanc plantam esse Consiliginem, quod in sanandis à pulmonia pecoribus, ubi in trajecta inferatur aure, quam belle consiliginis obeat munus. Valeret quidem hoc argumentum, præsertim ubi alia non adsint notæ, nisi Hieroclem, Absyrtum & Plinium haberem authores, qui nigrum Elleborum scriberent idem efficacissime præstare, cujus hæc planta, si omnes ejus

nota

nota ac facultates diligentius expendantur, est proculdubio species. Namq; tametsi Dioscorides unam tantum nigri Ellebori speciem descripserit, id tamen naturæ obstaculo nunquam erit, quin alias quoq; Ellebori nigri procrearit species, ut in aliis quamplurimis (ut superius diximus) eam fecisse non ignoramus. Præter id, cùm planta hæc, ut tu etiam fateris, facultate quadam venenosa non vacet, perinde ac qualibet alterius Ellebori nigri species, mirer sane qua ratione ducti, tam temere asserere audeant, qui tali ducuntur opinione, hanc plantam esse consiliginem, cùm scribat Plinius deploratis in Phthisi ejus radicem præstantissimum esse medicamentum, sed tibi debere ex aqua, haberiq; assidue sub lingua. Hoc si sua cum Consiligine ij tentabunt, nulli dubium est, quin tabidos quoscunq; quam primum è medio tollant. Nihil præterea impedit hanc plantam Ellebori esse speciem, quod ejus caulis in tertium perduret annum, & fruticis speciem induat, cùm nigrum Elleborum in montibus sæpe viderim, folia nunquam amittere & toto anno virescere. Infici tela à venatoribus Ellebori nigro succo, ut hoc veneni genere contacta, feræ citius intereant, hactenus non audivi. Scio tamen arte quadam parari ex albi Veratri radicum succo venenum, quo illinendis sagittis utuntur Hispani venatores. Id, ut mihi experimento constat, ubi sanguinem contigerit, animalia quæcunq; paulo post interficit. Verum enimvero me in non parvam admirationem adduxit, quod si devoretur, nisi magna fuerit quantitas, nihil plane incommodi afferre soleat. Ideoq; eo ipso vesci venatores affirmant, cùm purgationes alvi moliri cupiunt, ob idq; nihil mirum si ferinæ carnes hoc veneni genere conquisitæ, nihil prorsus comedentes inficiant. Verum ubi facto à jaculo vulnere sanguini se immiscuerit, nullo alio antidoto servari animal potest, nisi devoratis Cotoneis malis. Id quod à Cæsare Ferdinando pluries audivi. Fabulari itaq; eos putarim vel æquivoce nigrum veratrum pro albo accipere dixerim, qui hæc illud quoq; præstare posse affirmant. Quandoquidem tantum abest, ut nigrum veratrum eo pacto animalia necare queat, ut perforatis auribus vel lateribus immissum virus omne facile extrahat. Hoc sane pastores & rei rusticæ addicti, non ignorant, quippe qui boves pestilentia laborantes & à serpente demorsos insertis Ellebori nigri radicibus in eorum auriculis, pectore cruribusq;, passim curant. Cæterum ad id, quod sententia mea in Secacul & Eupatorio à Mesue descripto nondum assentiri possis, & ob id admones, ut diligenter Mesuem inspiciam, nil aliud nunc replicanda opera precium mihi videtur, nisi ut tu epistolam illam meam attentius relegas, & mea argumenta accuratius inspicias. Quod si præstiteris & potius veritati indagandæ, quàm mordicus opinioni tuæ retinendæ animum & mentem applicueris, multo antea Mesuem me diligenter legisse, accurateq; inspexisse facile intelliges. Hoc tantum de Secacul addam, quod cùm scribat Avicenna libro quinto Secacul, esse radices peregrinas Zingiber similes, quæ ex India advehuntur, id satis superq; affirmare crediderim, eos prorsus hallucinari, qui putant Secacul eam esse plantam quæ Fuchsio Siser designat. Atqui si hæc non sufficiant, non video sane, quo pacto tecum de his ulterius agam, præsertim, ubi neglectis argumentis nostris, quibus te respondere sperabam, nil aliud mecum agis, quam quod iterum ad Mesuem relegendum hortaris. Quem cùm antea satis viderim legerimque, parcas obsecro, si in hoc tantum nunc tibi morem non geram. Vale.

Sagittæ illinuntur albi Veratri succo & ita venenatæ fiunt.

Cotonea mala antidotum ad venenatas sagittas.

Elleboro nigro sanatur quadrupedia pestilentia laborantia.

Secacul radix peregrina.

UDALRICUS LEONORUS MEDICUS,
Petro Andreæ Matthiolo
S. P. D.

Quæritur an Syrupi alvum dejicientes rectè, secureq; dari possint pluribus continuis diebus, in diuturnis præsertim morbis.

Tsi sciam, Excellentissime Matthiole, te semper multis & gravibus tum in curandis ægris, tum in re etiam medica (quam certe his temporibus egregie & fideliter illustrare & excolere juvas) publicis ac utilissimis occupari laboribus, de tua tamen in me humanitate & benevolentia tantam spem concepi, ut certo mihi persuaserim, quod si te his utilissimis lucubrationibus intentum, aliquantisper ab iisdem abstrahere videbor, amanter saltem sis laturus hanc merulam, præsertim vero cùm non tam proprij commodi, quam veritatis & publicæ utilitatis coram te promovendæ gratia, rei ipsius dignitas ad te ut scribam, me compulerit. Sunt sane quidam medici, qui cùm cæteris doctiores videri volunt, semper quiddam peculiare, quo ab aliis differant, habent, & si quid ab aliis ex ratione etiam factum conspexerint, id tamen ut soli sapere putentur, improbare non verentur atq; ut suam fuco quodam obvelent malitiam, ubi diutius rationem & experientiam oppugnare se posse minime fidunt, ad autoritates tandem Hippocratis & Galeni confugiunt, quas pro suis firmandis opinionibus sat astute, at parum apte adducere solent, nam adductæ vel nihil ex eorum re faciunt, vel si quid tamen facere videntur, ubi diligentius inspecta fuerint, pariter nihil pro defendendis eorum ineptiis rationi & experientiæ contrariis, pugnare deprehenduntur. Sed ego tales homines novitatis potius ostentandæ, quàm veritatis tuendæ studio, vulgo placere volentes, multum sibi sapere concedo, parum aliis arbitror. Ex horum autem cœtu etiam esse puto hos nostros adversarios, qui usum frequentiorem Syruporum alvum dejicientium, humanæ saluti nocentissimum clamitant, ac propterea omnibus modis extirpandum suadent, atq; ut novi quid (prout solent) afferre videantur, novum commentum veteribus inusitatum atq; contra eorum statuta receptum esse dicunt, adducentes & hoc Hippocratis: Concocta medicari atq; movere non cruda. Nobis vero ipsius rei experientia diversum testatur. Videmus enim quam plurimos in Germania Medicos, his syrupis summa cum laude & ægrotantium commodo uti, ipsi quoq; quotidie eorum experimur virtutem, ut quanto minus eos nocere dicere possumus, tanto magis, ut nulla alia medicamenta in diurnis præsertim morbis conferre, profiteri cogamur, necesse est. Et quamvis nos illorum parum moveant vani strepitus, tamen ne reliqui etiam à tam salubrium medicamentorum usu istorum deterreantur clamoribus, negotium hoc tam utile, tam necessarium, tuum desiderat patrocinium, in quod ut illud suscipias perquam rogo ac intercedo. Quod si feceris, magna vo-

luptate nos afficies & opinionem nostram confirmabis, & præmunies, illos vero non mediocriter confundes & de manifesta pertinacia coargues, si in Syrupis tua publice eo abundius has de re aperueris sententiam, nempe, An recte commodeq; dari possint in morbis, præsertimq; diuturnis, Syrupi alvum dejicientes pluribus continuis diebus, ut quam plurimi in Germania faciunt Medici, fœlici admodum (ut ipsi dicunt & nos experimur) successu. Quin & an hoc fieri possit, præter celebratissimum Hippocratis & Galeni institutum, qui Concocta medicari, & non movere cruda præcipiunt. Quod si feceris, additis aliquot ejusmodi Syruporum formulis (sicut non dubito) non solum à nobis, sed à posteritate quoq; ut in aliis pluribus, ita etiam in hoc magnam mereberis laudem. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Ulrico Leonoro Medico, S. P. D.

Probatur dari posse Syrupos alvum dejicientes pluribus continuis diebus in morbis diuturnis, nec esse præter Hippocratis, & Galeni institutum.

Quæstio an syrupi alvum citantes frequenter dari possint in morbis?

Eficiunt propemodum ingravescente jam ætate caloris innati flamma, quæ ad studia ante hæc animum incendebant. Quamobrem ne mireris, si tuis literis tam diu non responderim. Quæris a me, an commode recteq; dari possint in morbis, præsertimq; diuturnis, Syrupi alvum dejicientes pluribus continuis diebus, ut plurimi in Germania faciunt Medici, fœlici admodum (ut illi dicunt) successu. Quin etiam petis an hoc fieri possit, præter Hippocratis & Galeni institutum, qui concocta medicari præcipiunt, & movere non cruda. Quæstio sane non vulgaris hæc est, & quæ mihi negotii non parum facessit, tum quod de his disserere absq; labore nequeam, tum etiam quod non desint Medicæ facultatis periti, quorum nonnulli Hippocratem sequuti, hosce Syrupos non solum dari prohibent, sed maledictis & execrationibus detestentur: alii vero contra experimentis & rationibus quibusdam nixi, eos cæteris fere præferunt medicamentis & secure recteq; dari posse contendunt. Namq; si hos vel dari prohibeam, vel præcipiam, non deerunt qui nostram improbabunt sententiam, & mihi fortasse laborem facient. Verum tametsi mihi laborem & periculum subeundum esse sciam, constitui tamen potius ea in re tibi gratificari, quàm laborem subterfugere & adversariorum morsus pertimescere. Existimo enim plures fore, qui nostram sententiam sint comprobaturi, quam qui eam convellere conabuntur. Erunt etiam alii opinionem nostram sequuti, qui non solum eam pro virili defendent, sed etiam æmulorum petulantiam compescent. Ut autem, quod de re hac sentiam, tibi explicare incipiam, in primis distinguendum est, de quo Syruporum genere nobis intelligendum sit, an scilicet de his, qui clementioribus parantur alvum dejicientibus medicamentis, cujusmodi sunt Cassia, Manna, Rhabarbarum, Rosarum dilutum numerosis macerationibus paratum, aut Syrupus ex eo confectus, aut ipse purus rosarum succus, Fumaria, Mercurialis, Epithymum, Myrobalana, Sena, Polypodium, & hujusce classis alia: vel de his, quæ Scammonium, vel Turpetum, vel Pytiusam, vel agrestis Cucumeris succum, vel Elleborum, vel alia similia, quæ elective (ut ajunt) purgant, & proprie φάρμακα deleteria eorum vi appellavit Græcorum antiquitas, excipiunt. Si itaq; de his, qui tantum clementissimis illis parantur simplicibus, intelligamus, haud dubie affirmabo, facile & recte dari posse hos in diuturnis morbis, pluribus continuis diebus: nec esse id præter Hippocratis & Galeni institutum. Alios vero minime. Quandoquidem si recte Hippocratis verba expendantur, quæ sic habent, πέπονα φαρμακεύειν κινεῖν, μὴ ὠμά, facile sane deprehendet quispiam, non aliud per φαρμακεύειν velle illum, quam non debere cum Pharmacis, id est, cum elective purgantibus medicamentis immatura expelli, quod ejusmodi pharmaca, ubi humores incoctos reperierint, eos non dejiciant, sed sanguinem inficiant colliquentque, ac perniciosa sint. Ejusmodi enim medicamenta hisce de causis dari vetant Hippocrates & Galenus, non autem quæ clementiora sunt, nec elective, nec fortiter purgant, nec ullo præterea modo sanguinem colliquare, vel inficere possunt: horum perpauca ipsis cognita fuere. Namque Cassiam nigram, Rhabarbarum, Myrobalana, Senam, nec ipse Hippocrates, nec Galenus novit unquam. De Manna tamen meminit is libro tertio, de aliment. facultatibus, de melle scribens. Item de Rosis libro octavo, de simplicium medicamentorum viribus, sed utriusq; medicamenti dejectoriam facultatem ignoravit. Id quod posthac multa cum diligentia explorarunt Mauritani, qui recte sane clementiora hæc medicamenta Benedicta vocavere, quod nihil in eis repererint, quo sumentium corpora ullo afficerentur incommodo. Quamobrem in morborum etiam acutorum principiis, magna cum utilitate hæc propinantur à medicis. Siquidem si negligantur humores in ventriculo ac locis illi propinquis existentes, trahuntur post hæc per universum corpus in venis, non sine ægrotantium discrimine. Ideoq; haud recte, mea quidem, sententia, hactenus contendêre quidam, nulla facta medicamentorum distinctione, dari non debere dejectoria medicamenta in morborum principiis, qui si scivissent, de quibus intellexerit Hippocrates, & quid illi proprie designet φαρμακεύειν, à clementioribus abstinere Medicos non prohibuissent. Atqui nolim ob hoc fortasse putes, me affirmare velle, Syrupos alvum citantes in ægritudinum principio assiduè diebus pluribus dari posse. Quandoquidem, quæ in ventriculo locisq; circumstantibus sunt excrementa, tot non indigent evacuationibus. Sed cùm in principio ea omnia medicamenta, quibus iidem Syrupi constantur, tuto dari possint, longe tutius dantur ubi jam materia concoquitur, nec prorsus fuerit matura. Nec putes velim meum hoc esse institutum, sed Galeni. Quippe qui lib. 13. de Met. cap. 15. de jocinoris phlegmone agens, jam ubi coctio aliqua fieri incipiat, vacuare non docet assiduis medicamentis alvum dejicientibus, his verbis. Procedente autem tempore, ubi phlegmon jam concoquitur, etiam valentioribus urinam moventibus medicamentis in cibis uti licet, nempe Asaro & Celtica nardo, & Phu quod nominant, & Petroselino, &

Medicamenta clementia, quæ dicantur.

Medicamenta quæ elective purgant.

Nec Mannæ nec rosarum dejectoriam facultatem novit Galenus.

Clementia medicamenta cum utilitate propinari in morborum principiis.

Galenum in jocinoris phlegmone quotidie concessisse medicamenta alvum dejicientia.

Smyrnio

Smyrnio & Meo, sicut etiam ventrem vacuare, si jecinoris cavum afficitur, Cnico cibis admisto, & urtica & Mercuriali, & Epithymo, & Polypodio, & omnibus praeterea, quae modice alvum dejiciunt, magisque in remissionibus, tum his ipsis audacius quam ante, utendum: tum vero quae his sunt valentiora, partim in Ptisana incocta, partim tusa & in mollissimum pulverem redacta. Exhibenda vero & haec sunt, vel ex Ptisana, vel ex aqua. Ego namque etiam Polypodii aliquid in Ptisana aliquando incoxi, & nigri veratri corticem. Haec ille. Quibus palam est a Galeni dogmate haudquaquam deviare Medicos, qui ubi in morbis signa concoctionis apparent, clementia medicamenta continuis quibusdam diebus in Syrupis exhibent, non solum in diuturnis morbis, sed in aliis etiam morbis. Constat praeterea ex hisce Galeni verbis non modo perquam recte dari posse in Syrupis clementiora haec medicamenta, sed etiam ubi morbi intensio remittitur, id est, ubi adhuc magis concoquatur materia, etiam valentiora ut Elleborum Ptisana incoctum. Quo fit ut nihil sit quod prohibeat, quominus possimus etiam nos hujuscemodi medicamenta suo tempore propinare, & praesertim clementioribus admista, quòd haec praeter id quòd alvum dejiciunt, propria sua facultate manifestis subinde qualitatibus exuperantes humores praeparant, quum fere omnia partim attenuent, partim incidant, partim aperiant, partim abstergant, quarum facultatum auxilio coctum crudo admistum facile separatur & expellitur, deinde propria horum medicamentorum virtute. Servari hanc medendi normam passim ab omnibus in universum Medicis, tam qui probant, quam qui improbant, in contumacibus febribus, animadverto. Siquidem ubi datis prius Syrupis ad coctionem facientibus, ac exoluente subinde pharmaco, febris non remiserit, ad alios statim properant, quorum vis humorem praeparationi peridonea habeatur. Sed id plerunque cum Rhabarbaro expediunt, modo Syrupos propinantes, qui Rhabarbarum exceperunt, modo in iisdem Rhabarbarum macerantes tenui linteolo exceptum & pluribus assiduis diebus propinantes. Caeterum perquam foelicissime etiam dantur hoc modo alvum cientes Syrupi in frigidis admodum & pituitosis affectibus quin etiam in iis qui ex adustis proveniunt humoribus, quorum concoctio vel tarde admodum, vel fortasse nunquam sit futura, ideoque Avicenna Epilepticis quotidie bis Hieram Hermetis propinari praecipit. Quinetiam Dioscorides anno toto quotidie Bryoniae radicem drachmae pondere Comitialibus, attonitis & vertiginosis propinandam suadet. Ideoque si fortiora & elective purgantia medicamenta in hisce morbis non sine auxilio priores dedere Medici continuis diebus, quid prohibebit ergo, quominus nos in similibus morbis securius clementioribus utamur? ac etiam quandoque, ubi necessitas adsit, elective purgantibus, ut Galenus cum Elleboro faciebat? Nihil sane, nisi potius quorundam opinionibus, quam rationib. & experientia addicti esse velimus. Eadem etiam convenire (ut dixi nimirum) in adustis morbis nihil mihi verendum est, cum Galenus libro secundo ad Glauconem, Cancrum, purgantibus medicamentis ex quibus sanitas sequitur, prompte succumbere scribit, & id tam diu faciendum praecipiat, donec sanitas pristina partis subsequatur. Id quod etiam repetit lib. 14. Methodi cap. 9. his verbis. Communis igitur curatio est, ut humorem unde vitium est, natum illico varnes simili vacuationis genere ei, qua in aliis tumoribus supra est comprehensa, mox prohibere potissimum si fieri potest, ne de caetero ejusmodi succus in venis colligatur. Si id fieri nequit, saltem cum omnino ex intervallis vacuare & simul particulam firmare, ne quid humorum redundantia ad eam confluat. Quibus palam est nihil sane obstare, ubi in diuturnis & contumacibus affectibus vitiati humores continue affluant, quin ii medicamentis alvum dejicientibus frequenter vacuentur, hac tamen conditione (ut Galenus inquit) ut ea immisceantur, quae lassis languentibusque particulis robur conferre valeant. Cujusmodi sunt Myrobalanorum omne genus, Rhabarbarum, Rosarum succus, ac etiam acidi dactyli, quos Tamarindos vocant officinae. Siquidem ubi frequentioribus evacuationibus aliquid non accederet, quod robur affectis particulis adderet, nihil profecto noxiius esset, quam frequenter evacuare. Atqui quum omnibus palam sit, quod in pituitosis morbis maxime conferat extenuatio, hac etiam ratione hi Syrupi convenient, ubi in diuturnis affectibus pituita plurimum redundet. Quippe non solum iidem morbi materiam paulatim partim praeparabunt, partim educent, eo quo praediximus modo, sed peculiariter etiam extenuabunt. Quod autem haec alvum ducentia medicamenta assidue sumpta corpora nostra extenuent, manifeste palam facit Galenus libro 6. cap. 8. de sanitate tuenda ubi obesos extenuare docet his verbis. In his qui immodice sunt obesi, minuenda digestio est, augenda vero corporis exhalatio. Porrò minuetur digestio assidua ventris dejectione, nempe assuefacientibus nobis nutrimenti instrumenta quaecunque continent, ea statim pessum impellere. Corporis autem exhalatio augebitur, celeri exercitatione. De quo autem medicamentorum genere hic intellexerit Galenus, de his intelligam ego, de quibus meminit in libro 3. Methodi in Jecinoris inflammatione, nempe de Mercuriali, Cnico, Filicula, Epithymo, Polypodio, & hujusce classis aliis. Id quod apertissime declaravit Avicenna, Fen septima, quarto capite de corporis obesitate, sic inquiens. Et medicinae lenientes naturam, valde iis conferunt. Extenuant enim corpora quoniam convertunt cibum à venis, & ideo quando administrantur, multoties fit virtus attractiva pigra, & consuescunt venae evacuari ab eo, quod vadit ad eas apud quemlibet motum humorum ad intestina, & quando sunt medicinae lenientes naturam, subtiliantes & diuretica, non pervenit ad venas res magna ex nutrimento. Haec ille. Quibus facile patet hallucinari eos, qui in morbi Gallici curatione eos redarguunt, qui ligni Guajaci decocto medicamenta haec dejicientia assidue addunt, cum nihil magis in hoc morbo conveniat: quàm extenuatio exiccatione, quam perpetuo molimur usu Guajaci decocti. Nec valet eorum argumentum, quod ubi alvum ducentia illa eidem decocto admisceantur, illico deperdatur decocti ipsius propria facultas, qua sanari morbum Gallicum fatemur, quum facultas haec superari non possit, nisi alia fortasse alterius medicamenti propria facultate, quae illi fuerit contraria. Nam sicut manifestae ligni illius qualitates calida & sicca minime impediunt in jecinore calida & sicca temperie affecto, ut in morbo Gallico saepe evenire non ambigimus, quominus vi illa occulta jecur ad suam temperiem naturalem restituat, ita nec ducentia alvum medicamenta id efficere valent, imo potius decocti ipsius vires augent, quod materiam continue minuant & exiccationem augeant, adeo ut non opus sit tam tenui victus ratione uti aegrotantes. His accedit multorum exemplum, qui cùm nullo alio medicamento, nec simplici Guajaci decocto pluries sumpto sanari potuerunt, ipso tamen dejectoriis medicamentis admixto tandem sanati sunt. Atqui animadvertendum est, quod in frigidis ac diuturnis morbis, ubi humores praeassati non sint, hi syrupi alvum moventes propinari non debent, nisi prius aliqua facta fuerit concoctio crudorum humorum. Sed haec cum valde calidis & tenuium partium medicamentis facienda non est, quòd talium facultas concoquendi non sit, sed praeparandi, quae jam concocta sunt, vel concoqui coeperint.

Nigrum veratrū & Polypodiū in Ptisana quotidie propinat Galenus.

Quid agāt elective purgantia cum clementioribus admista.

Medicos omnes in diuturnis febrib. uti in Syrupis Rhabarbaro.

Dioscor. anno toto vitis albae radicem epilepticis propinandā suadet.

Cancrum frequentibus medicamentis purgantib. curat Gal.

Syruporum purgātium utilitas.

Obesorum corpora assiduis purgantibus medicamentis extenuare docet Gal.

Argumenta contra eos qui in cura morbi Gallici dejectoria medicamenta cum Guajaci decocto misceri prohibent.

Purgantia medicam. & tarē in Guajaci decocto quo dari auxilio.

Quod teneatur in praeparādis Syrupis alvum dejicientibus

Quibus cũ medicamẽtis humorũ crudorum concoctio sit moliẽnda?

cœperint. Namque si cruda adhuc existente materia, calidiora medicamenta propinentur, morbum proculdubio augebunt cruditates in venas pellentia. Non itaque cum his concoctionem moliri debemus, sed cum temperate calidis, ut Galenus docuit, in quarto de ratione victus, commento quadragesimo quarto. Hoc autem non solum fieri debet cum his, quæ intus in corpus sumuntur, sed etiam cum his, quæ exterius applicantur, nempe fomentis & inunctionibus ventriculo & hypochondriis adhibitis, ut idem Galenus docuit, quarto de sanitate tuenda. Qua in re maxime præstat Chamæmælinum oleum & Chamæmæli florum decoctum. Namq; his auxiliis fovetur naturalis calor, adeo ut quiescentibus ob id humoribus commode concoctio fiat. Quippe quemadmodum quies temperatusq; calor ad hoc maxime faciunt, è contra agitatio, quæ à calidis valde medicamentis fit in humoribus, quietem impedit, & naturalem calorem accendit, quo postea fit, ut non concoquantur humores isti, sed potius putrescant. Ubi vero concocta fuerit materia, vel saltem concoqui cœperit, securius calidioribus uti possumus medicamentis ad ejus præparationem conficiendam, una cum exolventibus alvum Syrupis, ut etiam antea dictum est. At ubi humores præfati fuerint, cum ii veram concoctionem pertransierint, quanquam vera concoctione tunc opus non est, oportet tamen nos innatum juvare calorem, quo incoctos humores cum præfatis conjunctos concoquat, adeo ut semper nobis opus sit, aliquam prius moliri concoctionem, antequam ad hosce Syrupos veniamus. Possem quidem adhuc tibi plura de re hac in medium adferre, quinetiam ostendere, quod multi sint inter recentiores, ut Montanus ille clarissimus, qui hujuscemodi utuntur Syrupis experientia docti, sed ne Minervam docere videar, lubens ea omnia prætereo. Addam autem tantum hoc, quòd plurimum Medici debeamus Mauritanis, qui nobis hæc tam salubria ostenderunt medicamenta, quibus tutius uti possumus, tam in diuturnis quàm in acutis morbis, in quib. non nisi magno cum ægrotantium discrimine electivè dejicientia medicamenta propinari possunt. Nunc autem reliquum est, ut pro tua facta petitione, hic tibi describam, quo pacto hosce Syrupos parare soleam, in pituitosis & atrabiliariis affectibus, quinetiam in morbi Gallici curatione. Quod & sciam supervacaneum esse, quod non desint præclarissimi Medici qui ante me similes descripserunt Syrupos, ne tamen fortasse putares me hoc laboris velle subterfugere, hic habes, quo ego utor in pituitosis & Melancholicis affectibus.

Qua ratione quove tempore concocta præparari debeant?

Medici omnes plurimum debere Mauritanis authoribus.

Syrupi primi ad pituitosos affectus parandi ratio.

Sumito itaq;, Adianti
Aspleni
Betonica
Agrimonii
Intubi
Cichorii
Amaraci
Florum Stœchadis
Salvia
Rorismarini
} Singulorum manipulum

Radicum, Fœniculi
Petroselini communis,
Asparagi
Eryngii
Centaurii majoris
} Sing. unciam.

Polypodii contusi drachmas VI.

Seminum, Anisi
Fœniculi
Ammi
Coriandri
} Singulorum sesquiunciam.

Agallochi drachmas II.

Santalorum Flavorum
Alborum
} Sing. drach. III.

Fervefacito hæc omnia servato coctionis ordine, in aqua libris decem ad tertias, & subinde mundo linteolo percolato. Sumito deinde, Foliorum Senæ orientalis libram.
Cinnamomi electissimi drachmas X.
Florum cordialium Sing. unciam.

Excipito hæc omnia fictili vitreato vel stanneo vase angusti orificii, & affuso decocto præscripto ferventi, macerentur in calido loco, occluso vasis ore duobus diebus continuis. Demum colentur.

Sumito item hujus diluti li. III.

Diluti Rosati pluribus rosarum macerationib. parati, vel succi rosarum puri, ubi dilutũ non esset ad manus l. II

Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, nunc addito Rhabarbari selecti crassiuscule secti sescunciam. Turpeti optimi semiunciam, & coquito usq; ad Julapii consistentiam. Demum sacculo lineo percolato, & vase mundo asservato.

Syrupi secundi parãdi modus.

Atqui si compendium desideras, hoc aliud parari jubeto, minori tempore ac labore.

Sumite, Foliorum, Senæ orientalis uncias. IIII.

Absinthii Pontici manip. Semis.

Adianti
Aspleni
Intubi
Cichorii
Melissophylli
Betonica
Hyssopi
Agrimonii
} Singulorum manipulum.

Radicum, Fœniculi unciam.

Petro

Petroselini
Apij
Asparagi
Polypodij
Eryngij
} *Sing. drachmas VI.*

Glycyrrhizæ mundatæ drach. III.

Seminis.
Anisi
Fœniculi
Apij
Ammë
} *Singulorum Semiunciam*

Cinnamomi selectißimi drachmas V.
Rhabarbari optimi drach. VI.
Turpeti genuini drach. III.
Agarici crudi præstantißimi semiunciam.

Coquito omnia in aqua quod sufficit, servato legitimæ coctionis ordinem ad tertias, & deinde addito Sacchari albi quantum sat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Prabeto quotidie diluculo uncias quatuor, aut quinq., pro morbi, ætatis, & virium ratione. Syrupus in melancholicis affectibus.

Cæterùm ubi velis huius uti medicamenti, in Melanchol. affectibus, Epithymum & radicum nigri veratri cortices pro arbitrio addito. Quinetiam Myrobolanos, Chebula, Empelica Nigra, cum in dilutis, tum etiam in decoctis.

In morbi Gallici autem curatione ita parato. Syrupus Guajaci decocto admiscendus.

Sumito
Fumariæ
Adianti
Aspleni
Intubi
Agrimoniij
Cichorij
Pulegij
Betonicæ
Melissophylli
Florum *Lupulorum*
Stœchadis
Borraginis
Buglossi
Rosarum rubearum
Radicum, *Glycyrrhizæ*
} *Singulorum manip.*

Fœniculi
Borraginis
Buglossi
Centaurij majoris
} *Sing. unciam.*

Polypodij uncias IV.

Seminum
Anisorum
Pæonia
Fœniculi
} *cujusq. semiunciam*

Corticum
Myrobalanorum
Chebulorum
Emplicorum
Nigrorum
} *Sing. drach. X.*

Radicum Ellebori nigri unciam.

Zedoariæ drachmam.
Santalorum Flavorum
Alborum
} *Sing. semiunciam.*

Coquito omnia in aqua quod sufficit, servata legitima coctionis normis, & deinde linteolo percolato.

Sumito deinde,
Foliorum Senæ orientalis libram
Epithymi Cretici uncias IV.
}
Cinnamomi selectißimi minutim concisi unciam.

Excipito tria hæc fictili vel stanneo vase haud ampli oris, & deinde affundito decocti præscripti ferventis lib. VI. & concluso vasis ore ne quid expirare posset in loco calido collocato, maceratoq., sic horis quinquaginta. Demum percolato.

Sumito post hujusce Diluti lib. IV.
Diluti rosarum crebris macerationibus parati, vel succi rosarum puri ubi dilutum non sit ad manus, libras II.
Syrupi de pomis Sabor Regis libram.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, postea addito Rhabarbari in tenues particulas secti sescunciam. Et coquito deinde quousq. concipiat Julapii consistentiam, postea colato & asservato. Propinato mane binas uncias, & usq. ad tres, ubi adstrictior fuerit alvus, additis Guajaci decocti unciis quaternis quinisve. Quiescat deinde affectus, nec sudet. Vesperi sumat decocti Guajaci simplicis horis tribus ante cœnam uncias septem & sudet. Et post sudorem ebibat ejusdem decocti uncias quatuor, & post horam capiat cibum. Ubi autem compendiosius medicamentum parari cupias, ita rem expedito. Syrupus compendiosior.

Sumito,

Sumito, *Decocti primi Guajaci lib. VII.*
Foliorum Senæ orientalis lib. V,
Rhabarbari selecti unciam.
Epithymi drachmas X.
Polypodij semicontusi uncias V.
Radicum Borraginis, Buglossi, Glycyrrhizæ — Sing. sescunciam.
Seminis Anisi unciam.
Ammi semiunciam.
Florum cordialium singulorum unciam
Santalorum Flavorum, Alborum — cujusq; drac. III.

Coquito simul omnia, servato coctionis artificio ad tertias, deinde addito Sacchari quod sat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Præbeto diluculo senas uncias, nec affectum sudare sinito. Reliqua expedito ut in altero diximus.

Hæc boni consulas velim, mi Ulrice dilectissime. Interim si quid aliud habeo, quod tibi gratificari possim, velim intelligas, nihil mihi esse tam carum, quo minus illud tibi etiam impertiar libentissime. Vale. Pragæ.

JOANNES CRATO MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Hortatur Crato Matthiolum, ne ob malevolorum insectationes à Republica juvanda suis studiis se dimoveat.

Eneficam tuam naturam & publici commodi studiosissimum plurimam amavi: ac cùm laboribus tuis sæpe suavissime perfruar, aliquoties mihi in animo fuit, tibi pro mea parte gratias agere, teq; si quo modo possem, in curriculo industriæ, in quo tibi malevolentia atq; impudentissima maledicentia, impedimenta quædam objiciuntur (etsi virtus tua confirmatione nostra non egere videatur) confirmare. Sed amoris atq; officij mei iter nescio quid impedivit, nec inepto movendi partes, quæ sunt prudentiæ, mihi assumere volui. Cùm autem intelligam, te singulari studio iterum in eo esse, ut Dioscorides illustrissimum ab ingenij tui præstantia & artificum manu conspiciatur, hac exigua quidem, sed grati atq; benevoli animi mei significatione tibi calcar addere visum fuit, ac si hoc pateris, rogare, ne λοιδορίαις Borussi, aut aliorum insectationes à laudabili instituto te dimovere patiaris. Minimus recta via laudem affectant, qui eam ex alterius ignominia petunt, & maledictum maledicto rudere, perinde est ac infamiam insaniendo depellere. Tuis laudibus, quas omnis posteritas exceptura est grate, tuæ famæ, Borussus ille conquisitis monstris vocabulorum ineptissime, parum apud bonos & virtutis rectiq; amantes nocuit. leves si commovit, sua pessime consuluit. Unica autem Socratica ratio respondendi convenientissima videtur: Nihil respondere, & plagas ac si asinus calce te percussisset, æquo animo pati, præsertim cùm vera proferre atq; tueri absq; altercatione & dimicatione liceat. Sed nescio quomodo delabor ad id quod huic Epistolæ non erat propositum. Illud ostendere significatione aliqua, ac potius tibi confirmare tanquam Syngrapha volui, te (si quid hoc tua refert) à me non solum propter tua in rem Medicam præclarissima merita, valde amari, verumetiam propter exquisitam doctrinam & industriæ excellentiam singularem, tanti fieri, quanti ab eo potes, qui eximias ingenij tui dotes & virtutes intime novit, candidissime æstimat & perspectissimas habet. Hunc meum animum, si ulla re verius, atq; evidentius, quàm literis probare potero, efficiam, ut id quod sum, me tui studiosissimum & amantissimum cognoscas. Nobilem & præstantem virum dominum Sauromannum, ut ex his meis literis, tanquam me, amanter complectaris, magnopere peto: Bene vale. Vuratislaviæ.

Contra Guilandinum.

PETRUS ANDREAS MATTHIOlus, Johanni Cratoni. S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ. Detegitur quanta sit in historia plantarum Guilandini imperitia, & ejus nonnullæ discerpuntur calumniæ.

On dixerim facile, mi Crato, quantum mihi placuerit tuum de Borusso illo impudentissimo judicium, non certe quòd gaudeam doctos viros inimicitias suscipere cum obtrectatoribus meis. sed quòd illorum testimoniis apud omnes inclarescat nefarie & proprie dixerim scelerate istos mecum agere, dum maledicis & virulentis scriptis invidiam mihi & laboribus meis facere nituntur. Id quod ita magno tum affectu, tamq; pertinace animo agunt, ut tanquam rabie correpti canes, sic illis ira adversus innocentiam percitis latratibus & morsu, aut sicut tu prudenter dixisti, etiam calcibus tanquam asini quidam me impetant. Atq; utinam quanto strepitu spirituq; provolvunt criminationum maledictorumque suorum fœditatem, tam firmis argumentis, aut saltem probabilibus veritati patrocinari si non possent,

possent, niterentur saltem, aequiore certo animo acciperemus etiam ea, quae contra nostram sententiam afferentur.
Sapienter tu quidem & amicissimo praecipis, ne patiar à Borussi, vel aliorumcunque maledictis, ac insectationibus à
meo me dimoveri instituto, verum ego ita vitam meam jampridem institui, ut nihil mihi magnopere metuendum
existimarem, quod quidem à culpa absit. Quinetiam, id quoque in animum induxi meum, ut à juvandis meis
studiis posteritate, nullis calumniis, nullis latratibus me avertere sinam. Etenim si pulchrum est (ut ajunt) lau-
dari à laudato viro, putaverim quidem à perditissimis nebulonibus & impudentissimis Sycophantis laudari, pru-
dentem virum neminem optare, quum id hominum genus laudare nesciat, nisi asinos sui similes. Immo vero ab
iisdem si vituperentur studiosi, & de Republica bene meriti, maxime id illis semper esse honori existimavi, cum hu-
jusce modi insidiatorum consilia, nihil aliud moliantur, quàm virtutem opprimere, veritatemque confundere, vi-
tium vero (si tantum possent) extollere & mendacium fucatis sophismatibus ubicunque alere, ut prae caeteris hisce
illusionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Hujus factionis principem locum obtinere hoc aevo
Guilandinum, quem tu una cum caeteris merito vituperas, neminem jam latere censeo, qui ejus in me calumnias,
criminationes, convitia, maledictaque omni sane foeditatum genere illita, in libello illo, non ita pridem Pata-
vii edito, perlegerunt, à quo jam omnes tam ejus amici quàm inimici, quibus veritas, ac humanitas cordi est,
tanquam à foetore intolerabili nares non aliter avertunt, quàm ab horribili quacunque latrina. Quàm au-
tem, praeter id quod malus est, etiam amens sit, palam facit infelicissimi libelli vel titulus solus. Cum enim eum
Apologiae nomine inscribat, tanquam refutationem eorum, quae à me contra eum in Epistola ad Celeberrimum
virum Gabrielem Faloppium de Bulbo, Castaneo, Oloconitide, Mamyra & aliis nonnullis incognitis ei plantis
dicta erant, instituisset, mox instituti sui oblitus nihil eorum affert, nec facit, quae mendax inscriptio polliceba-
tur, sed se totum addicit convitiis, nisi quod obiter mihi quaedam errata, centum circiter numero (ut ipse inquit)
objicit. Quod si ego contra vanum hunc hominem facere vellem, hoc est, & dicere & facere, quae facile possem,
tam angustam ei citra magnum meum negotium Europam redderem, ut vestigium in ea, quo pedem poneret,
vix esset inventurus. Sed melius est me temperare, vel justissimae irae meae. Jam vero quàm levibus armis
contra me pugnat, dum errores (ut ille ait) quosdam meos nudos, nulla addita ratione, nec etiam antiquorum
scriptorum autoritate recenset, ipse tu, mi Crato, ista considera si placet, & haud dubie insignem pessimi homi-
nis ubique impudentiam, & in plantaria imperitiam deprehendes, quotiescunque me errores alicujus insimulat.
I. Confundere me imprimis duo medicamen ascribit, Folium & malabathrum. Sed manifesti mendacii illum
accusant studiosi omnes, qui mea in Dioscoridem commentaria perlegerunt, ubi Syriaci folii & Indici Malaba-
thri, non confuse (ut ille mentiri non erubescit) sed aperte, & perquam distincte ex Plinio memini. Siquidem
alterum haberi dixeram in Syria nascens quadam ex arbore folio convoluto, colore arido, ex quo oleum ad un-
guenta exprimebatur, alterum vero in India, in paludibus gigni, lentis palustris modo, Graecis Μαλάβαθρον
appellatum. II. Eadem praeterea calumnia in Cassia, & Cinnamomo me falso insimulat, cum tam aperte men-
tiri audeat, scripsisse Galenum Cinnamomum transire in Cassiam, non autem Cassiam, ut ego verteram, transire
in Cinnamomum. Sed tam procacis nebulonis calumniam, quam maxime detestantur Galeni ipsius verba lib. I
c. II. de Antidotis, quae sic habent, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] *id est. Quandoquidem au-*
[illegible]
tem dixit transire ex Galbano in Sagapenum; quicquid illius spinosum, consistens, albumque facile in humorem dis-
solvitur, addendum etiam hoc sermoni est, & maxime propter similitudinem permutationis ex optima Cassia in
Cinnamomum. Nimirum vidi jam saepius Cassiae procerae, quae ita feliciter excrevisset, ut ad fruticis magnitudinem
perveniret, germina exquisita plane similitudine Cinnamomi, tum quo ad aspectum, quàm corticis tenuitatem, aliasque
certissimas Cinnamomi notas, quas tum gustu tum odoratu exploravimus. Atqui longe etiam cumulatius c. 14. ejusdem
libri idem recitavit Gal. sic inquiens. [illegible]
[illegible]
[illegible] *id est, Cassia autem genere ad Cinnamomum accedit. Etenim fit nonnunquam*
ex transmutatione illius Cinnamomum, adeo ut conspiciatur quidem tota ipsa quasi arbor exquisitae Cassiae, germi-
na autem quaedam in ea Cinnamomi continua ipsius Cassiae ramis reperiantur. Hac ille. Quae quidem qui legunt,
non sine indignatione & stomacho mendacissimi hominis temeritatem exibilant, ac execrantur, sibi certe persua-
dentes, dictum hunc apud Aristophanem, mimum, histrionem, parasitumque, professum, quàm apud Dioscoridem &
Galenum in plantaria praesertim facultate versatum. III. Caeterum quam etiam à Poetis explodenda veniat no-
vi hujusce interpretis sententia in confundendo Viburno, qui tam elato supercilio Viburnum clamat, non plantae ali-
cujus singularis esse nomen, sed cujuscunque in universum virgulti fruticisve proprium, ii facile judicabunt, qui re-
rum Epithetis examinandis diutius insudarunt. Inquit enim Vergilius. Quantum lenta solent inter Viburna Cu-
pressi. Sed cum frutices, virgultaque prope innumera habeantur, spinosa, rigida, obductaque duritie ramis, nec ulla
in parte obsequiosis, hujusce fabulatoris insolentia omnibus palàm fit, qui nulli lentori obnoxii, sed veritati tuen-
dae addicti, rigidiores valeant hasce intuentur ineptias. Quibus praeterea refragatur Ruellius, qui in re plantaria
examinanda, indagandaque, inter recentiores facile primas tenet, quemadmodum multiplici lectione, Latinae &
Graeci sermonis peritia, quam plurimos antecellit. Is enim contra nugatoris hujusce fabellas, eam ipsam plan-
tam Viburnum putat, cujus nos imaginem appingi curavimus. Non solùm quod flexilis, ac lenta valde omnibus
suis partibus habeatur, sed etiam quod in Gallia hactenus proprium retineat nomen. Siquidem Galli arbusculam
hanc, una tantum detrita litera, suo idiomate Viorna vocant. IV. Atqui an Armenius bolus (de Orientali &
selectissimo loquor) quo passim utuntur Medici, terra sit Sinopica, non sine reprehensione respondebit Agricola
praecellens fossilium indagator, quippe qui tametsi haec olim à Sinope Cappadociae urbe, unde nomen invenit, im-
portabatur, nihilo secius haberi alibi etiam inquit: in aurariis, argentariis, aerariis ferrariisque metallis, in quibus
in Ilua (ut alias diximus) Tyrrheni pelagi Insula, hujusce rubricae plurimum invenitur. Est enim haec (ut Dio-
scorides inquit:) gravis, densa, ad jecinoris imaginem vergens, non autem (ut selectissimus Armenius bolus)
levis, & butyri instar pinguis. Utimur & nos nostra Sinope, quam vilem, rudemque, bolum Seplasiae appellant, ad

Laudatur Cratonis consilium.

Nebulonum Sycophantarumque munus.

Guilandini apologia.

Guilandini objectio in Folio & Malabathro explosa.

Calumnia in Cassia & Cinamomo confutata.

Cassiam transmutatio Cinamomum, non contra, contra Guilandini inscitiam.

Guilandini sententia in Viburno improbata.

Calumnia in Armenio Bolo confutata, non esse Sinopicam terram.

sana-

Zedoariam vulgarem non esse Costum

sanguinis profluvium, quemadmodum & Galenus usus est, ubi Lemnia terra non erat ad manus. Qua in re non obscuras sane vires retinet. Zedoariam praterea legitimum esse costum, ut impudens somniavit Guilandinus, negabunt proculdubio Dioscorides & Galenus. Ille quidem quod Helenii radicibus, qua vegeta magnaque sunt, Costum adulterari scribat, hic vero quod pluribus in locis asserat Costum ex discussoria & adstringente constare facultate, & adeo eximii fragrantisque esse odoris, ut non minus ad unguenta odoratiora paranda ejus apud antiquos invaluerit usus, quam malabathri, amomi, casia atque myrrha quibus tamen cum notis tum facultatibus Zedoaria prorsus destituitur, cùm potius graviter, quam suaviter oleat. Adde quod Costo Galenus levem tantum plane amaritudinem & validam tribuit acredinem. Sed hac in Zedoaria contrario modo se habent, cum in ea validior amaritudo, & acredo remissior gustu facile deprehendatur.

Saliuncam non esse Nardum Celticam.

V I. Saliuncam quoque non esse Celticam Nardum manifeste indicat Plinius libro 21. quippe qui uno & eodem capite, de utraque speciatim egit, tanquam de plantis inter se differentibus. Nec prater id, ea tantum in dissident notis apud antiquos auctores, sed etiam natali solo & viribus.

Dictamnū album non esse Tragium.

VII. Nec minus in censendo albo Dictamno, quod Dioscoridis Tragium facit, hallucinatus deprehenditur sordidus hic Matthiolomastix, cum Tragium Dioscoridi sit semine, folio, ramis, singulis Lentisco minoribus, Dictamni vero hujusce folia, triplo Lentisci foliis majora habeantur. Adde quod è Tragio lachryma distillet, qua illita spicula è vulneribus ejiciat. Id quod in alba Dictamno nusquam hactenus visum est.

Cneoron non esse Thymælæam neque Chamælæā Cneoron Theophrasti à Cneoro Dioscor. & Galeni differt.

VIII. Cneorum quod videat inter adulterinas Thymalaa nomenclaturas habere Dioscoridem, quodque habeat Galenum libro nono, capite tertio de compositione medicamentorum ex Archigene [illegible] quinetiam quod scribat Plinius lib. 23. cap. 21. Thymalaam aliquibus Cnestrum, aliquibus Cneoron vocari, id quod me adnotasse ignorabat, non sine ingenti latratu barbarus ille Canis me adoritur. Verumenimvero, si tantum rei herbaria peritia, quantum maledicentia haberet, facile quidem novisset utrumque Theophrasti Cneoron, a Dioscoridis & Galeni Cneoro pluribus differre notis, quinetiam à Cneoro, de quo hoc loco meminit Plinius. Theophrasto duo Cneori genera descripta reperio. Album quidem odoratum & nigrum inodorum. Atque utrumque radice nititur grandi alteque descendente, floretque post aquinoctium autumni, & multo denique tempore floret, humique se spargit. Thymalea vero Chamalaave ambæ graveolentes sunt, grandi altaque radice haudquaquam nituntur, nec florent, nisi Vere inchoante, nec humi procumbunt. Adde quod nigro Cneoro folia, Tamarici reddidit Theophrastus. Sed ejusmodi folia, nec Chamalaa, nec Thymalea insunt.

Cneorum Gaþam ab Igino appellari.

De hoc albo Cneori genero meminit Plin. lib. 21. c. 9. inter odoratas plantas, quibus ad coronas utebatur antiquitas, & Casiam appellari Igino scribit, quem postea sequutus est GaZa. De altero vero Cneoro, de quo Dioscorides & Galenus scripserunt, in quo Gnidium granum nascitur, meminit is loco superius citato. Scribit de Gnidio grano Theophrastus statim simul ac de pipere egit, non autem, ubi tam diligenter Cneori historiam describit lib. 6. c. 2. de plantarum historia, utpote, qui Gnidium granum non ignorabat Cneori non esse fructum. Plura autem reperio plantarum similia nomina, qua tamen varias denotant plantas. Telephium planta per se est, ita proprie appellata, verum & sempervivum tertium ipse quoque Dioscoridi Telephium appellatur. Helxine, Parthenium idem appellat Dioscorides, Asarum Baccarem, & Asplenum Hemionium, cùm tamen Parthenium, Baccharis, Hemionium aliæ per se sint planta. Hæc qui ignorant, & de his ratiocinari volunt, nil mirum si à peritis derideantur.

Guilandini ignorantia in censendo Ben rubro.

IX. Imaginem quam pro Limonio appinxi, genuinum Ben rubrum Mauritanorum una cum vulgo esse pronuntiat, cùm tamen nullis notis Ben ipsum referat.

Galenus à Guilandini impugnatione defenditur.

Feram tamen patienter, quæ hac in censura, de sylvestri beta contra me affert, quod eadem de re, longe magis laceret Galenum, ut Plinium servet, qui aliorum fidem sequutus, in quamplurimis deceptus est. Is enim Limonium sylvestrem Betam esse ait. Quo fit, ut non Galenus neque Matthiolus, qui de Limonio satis superque scripserunt, male herbarii (ut ille inquit asini) Betam sylvestrem subtrahere cupiant, sed Plinius & Guilandinus, id facere nitantur.

Sabinam Bacciferā reperiri.

X. Bacciferam Sabinam si unquam vidit, tam summus plantarū indagator, cur Fuchs. & Matth. reprehendit? Matth. scio ego è Baccifero ramo suam appinxisse Sabinam, nec vereor quinetiam Fuchs. suam quoque ex viva planta delineari curaverit. Sed hujusce tam severi RhiZotomi censuram inanem, infirmamque pronuntiant Avicenna, ac etiam Serapio, qui de Sabina baccis apertissime meminere, & in medicum usum vertere.

Guilandini calumnia in Cedro explosa.

XI. Porro jam ad stuporem usque hujusce calumniatoris insolentiam, infidelitatemque demirer, quod mentiri non erubescat, scripsisse me Cedrum magnam bacciferam esse arborem. Hominis tam procacis mendacium deprehendunt, qui mea legerunt in Dioscoridem commentaria.

Veratrum album non esse consiliginem.

XII. Quid dicam etiam de hujusce blaterenis in consiligine censura, ubi mentiri tam temere audet? Inquit enim, quinimo etiam affirmat, Plinio, Columella, Vegetio, Absyrtoque, Veratrum album Consiliginem vocari, cùm tamen horum nemo id ullibi scribat. Consiliginis radicem inquit Plinius deplorati in Phthisi præstantiss. esse medicamentum. sed bibi debere ex aqua haberique assidue sub lingua. Ubi autem legerit novus hic Aesculapius albo Veratro curari posse Phthisicos, subdique id GlycyrrhiZa vice sub lingua, taceat is inter catera qua refert, deliramenta.

Herbam Belladonnam non esse Mandragoram Calamnie in somnifico Solano exclusa. Rotundum piper non esse Cubebam.

Lætetur futura posteritas tantum se medicum habitura, qui hac consiligine tabidos ab inferis revocet ad vitam. XIII. Solanum majus, Italis herba Belladonna vocatum, Mandragoram esse Theophrasti contendit, unica tantum racemorum nota, cum tamen, nec foliorum, nec florum, nec caulium, nec radicis usquam meminerit Theoph. Non enim planta ex racemis tantum, ut ex auribus Asini cognosci possunt, sed aliis pluribus notis. XIIII. Somnificum à Luca Ghino acerrimo simpl. indagatore Pisis mihi transmissum est sine floribus, crocatis baccis, folliculo obtectis, frequentibus caulibus, foliis plenis, malo cotoneo æmulis, & (ut Theoph. inquit) pilosis, & in ima parte latioribus, radice subalba, ut in sicca planta idem assignat Theophrastus. & ut Ghinus asserebat, saxosis locis & maritimis nascens. Has itaque si perpendamus notas, vanam acerrimi sophistæ censuram, facile è suo dejecimus præsidio. XV. Rotundum piper Indicum jam negotiator factus. Theophr. Cubebam esse statuit. Sed videat diligentius oportet, invertatque piperis acervos, si ad mentem revocari cupit. Ibi enim innumeras reperiet rotundi piperis baccas, subrubro adhuc putamine obductas, minime rugosas ervi æmulas, tegmine, carneque constantes (ut edem inquit Theophrastus) sicut laurina bacca. Cubeba enim intra putamen non carnem, sed nucleum includit, qui longe magis amarorem, quàm ullam resipit acredinem. Majori sane injuria affici non poterat Theophrastus, quam illi genuinum rotundum subtrahere piper, ac si tam notum aroma illi fuisset ignotum.

Santala nostri usus legitima.

XVI. Ad reliqua de Myrtidano & Myrobidano, quod in rotundum piper facit, apud Hippocratem respondebit Galenus quem ille temere reprobat, libro de obscuris Hippocratis vocibus. XVII. Santalis nostri usus, contra hujusce conviciatoris opinionem, Mauritanorum esse Santala perpetuo crediderim, sed aberrasse eos in eorum temperamento, una cum cateris doctissimis Medicis, non ambigo. Quæ de maro & amaraco scripserim qui legerunt in

meis

nis in Dioscoridem commentariis, merito hunc damnabunt calumniatorem, & omnium mendacissimum promulgabunt. XIX. Fabariam, quam tam temere Telephium non esse me putasse censet, si quis Telephii modo calidam absterforiamq; dixerit, hunc extremo laborare stupore, quis non asserat? Hanc si (ut in commentariis nostris diximus) Telephium facere volumus, dicamus necesse est, hisce facultatibus nostram carere Fabariam, ob cœli soliq; nostri temperiem, ut de Cyrenaico Aro scribit Galenus. Sed Telephium Theocrito Nicandri Scholiastæ vocari Scorpioidem nostram, nihil sane moror, quòd plantis pro regionum more diversissima sint nomina. Sat quidem mihi est, hanc plantam Dioscoridis Scorpioidem adeo per omnia referre, ut nulla prorsus nota sit, quæ reclamet. XX. Cæterum quantum in censendis Dioscoridis nostri plantis valeat hujusce Pseudocrateva judicium, quis non noscet in censendo Amello. Jam sævientem illum in Vergilium video, virgis una colligatis, ad ejus compescendam inscitiam. Siquidem cùm is florem, non herbam describat, ferula excipiendum hunc esse putat, qui pro Amelli flore, vel Chelidonii minoris, vel Primulæ Veris folia dubia & incerta sententia accipiendum censet. An quisquam, nisi stolidus amensve, non videt nullam caulium sylvam ipsamq; ingentem (ut Vergilius idem scribit) è Chelidonio minori, aut altera illa planta extolli? Taceo saporis asperitatem, quæ in hisce plantis nulla reperitur, quinetiam florendi tempus prætereo, quod tantum Vere ipso inchoante floreat Primula veris ac pariter Chelidonium illud adventantibus ad nos hirundinibus, Amellus vero autumni tempore, tonsis à falce jam vallibus. Præter hæc cum florem, non herbam describat Vergilius, de foliolis illis sese in toto floris ambitu circumfundentibus scripsisse necesse est, non de herba cujusvis foliis. Atqui sane demiror, quod etiam ut tertium Amellum in medium afferret, majorem non attulerit Persicariam, quòd huic longe evidentiora, quàm illis allatis plantis nigra illa stigmata in foliis videantur, ut numerosiorem in Amello progeniem relinqueret. Cæterum cum te virum doctissimum esse intelligam, cui mihi non opus sit, hæc omnia explanare figmenta, cumq; jam ad nauseam usq; de his aliàs disputaverim, plura hic Guilandini somnia nunc explanare non libuit, quinetiam ea potissimum causa, ne mea ingravescentis jam ætatis momenta, quæ posteritatis & Reipub. commodum mihi conferenda sunt, in hisce confutandis inanitatibus conteram. Borussum hunc divina esse indole facile intelligo, quòd non sequi tantum naturam, sed ei præire, non illam explicare, sed novam per seipsum condere velle videtur. Non dubito, quin ubi ex India in Italiam redierit, modo interim elementa, tam sublimem nobis non rapiant naturæ indagatorem, aliam naturam in Europam sit allaturus, quæ inauditas plantarum animaliumq; transformationes nobis pariat. Verum si hæc duce suos etiam inhumanissimos non transformabis mores, non deerunt Reipub. vindices, qui Cacodæmonem hunc ad inferos repellant. Nam & in Hetruria Fraxinum nasci scimus, quæ non tantum virium facultate, sed ligni etiam robore hujusce Borussiacæ viperæ venenum coercere potest. Egregium vero excogitavit Symbolum, quo ad suum Oen potiones potantes alliceret. Quid enim stultius quid insolentius, quid deniq; inconsultius, quàm unius tantum hominis causa universam in se concitare regionem? Et quam regionem? Hetruriam nimirum quæ evertis se ejus à fundamentis op arit potius, quàm publicas, injurias impunitas relinquere. Audio à fide dignis hunc maledicorum obtrectatorumq; Coryphæum, sua è patria exulare publico montis Regii Academiæ decreto, quòd seditiones nonnullas excitasset. Ideo mirum nobis esse non debet, si eo in Italiam rejecto illic ubi plura corrumpi & male admodum olere cœperit. Agasonem Romæ, & in Sicilia primum (ut audio) egit, quòd tanta fuerit illi penuria panis ut aliunde sibi victum comparare nequiverit, quam ex allatis è montibus suo cum asino radicibus. cum quo, cum tam diu versatus sit, nulli mirum videri debet, si asininos induerit mores. Facinorosum hunc nem nebulonem huic similem nunquam antea genuisse Borussiam, facile intelligo ex illius gentis bonorum doctorumq; virorum moribus, quibus cum & in Italia, & in Bohemia, ac etiam in Polonia non parva mihi intercessit consuetudo. Inter quos sunt Valerius Fidlerus, Matthias Stojus, ambo Borussiaci Principis Medici, Joannes VVillebrochius apud Sereniss. Ferdinandum, Archiducem Austriæ, &c. collega meus, Robertus Finckius Sereniss. Reginæ Poloniæ Physicus, Bartholomeus Vuagnerus, qui in amplissima Repub. Dantiscana medicinam facit & alii plerique, quos partim de facie partim ex scriptis novi. Horum doctrinam, humanitatem, pietatem, fidem, modestiam, insignemq; animi candorem, nescio quibus verbis, prout merentur, extollere debeam. Quo fit, ut credam hoc monstro patria pulso nihil ibi posthac facinoris, fœtorisve esse reliquum. Sed ignosce obsecro mi Crato, si doloris justissimi vehementia longius provectus, molestias omnes animi mei, in tuum amicissimi mihi hominis sinum ita confidenter effudi. Leniri enim mihi aliqua ex parte videtur dolor meus, cùm est, cum quo quasi partiri eum, vel colloquio, vel per literas commode possum. Cæterum velim tibi persuadeas me, eam amicitiam, ad quam me tui primum libelli jam sæpius in vulgus editi, deinde etiam nuper scripta humanissime ad me epistola invitavit sancte quoad vixero culturum, & ubicunque occasio aliqua se dederit tua fama, & commodis tuis, omni studio servitorum, Vale.

Fabariam non esse facultate Telephii.

Nicandri Scholiastæ Telephium quid?

Guilandini in Amello manifesta inscitia.

Fraxinum in Hetruria valet ad coercendam Guilandini petulantiam.

Borussorum Doctorum laus.

THADDÆUS NEMICUS A HAGEK
Medicus, Petro Andreæ Matthiolo,
S. P. D.

Quæritur quid sint baccæ piscatoriæ, quas Germanicæ officinæ vocant Cotulas Elephantinas.

CUm erga me amor, & benevolentia cum summa humanitate conjuncta, Doctissime Matthiole, facit, ut liberius de communibus nostris studiis, vel præsens, vel per literas, dum ita sors fert, tecum colloquar. Quare etsi nihil mihi possit accidere gratius, tamen quod tuo illi me amori nihil adhuc reddere potuerim, præter parem benevolentiam, & perpetuo memorem, pro tuis quam plurimis officiis erga me, voluntatem, aliquo animi angore afficior. Cui quidem, tum demum aliquid adjumenti & levationis adferre videor, quoties mihi in conspectum propono, Deum & naturam ideo tam te præclaris illis dotibus animi & fortunæ ornare voluisse, ut haberes & occasionem bene merendi de cæteris, & liceret etiam ex tuo abundanti & perenni doctrinæ fonte, uberrimam haurire cognitionem. Id quia & mihi jam sæpe contigit, hanc felicitatem mihi gratulor, & tibi mi Matthiole maximas ago gratias. Et quia nihil est quod vicissim nunc à me tibi præstari possit, te rogare non desinam, ut tantisper meum in te redamando animum & benevo-

 lentiam

lentiam parem feras, donec majoribus aliquando officiis tibi eundem declaravero, quod ad præsentes literas attinet, cur eas ad te scribam, etsi conjectura adsequi poter, percontari me quidpiam eu te in doctrina simpl. (nam de his potissimum inter nos colloquia, & sermones miscere solemus) tamen ne diutius te detineam, ordine rem exponam. Pauci ab hinc diebus accessit quidam meam officinam Pharmacopæam, & petiit sibi vendi, nostro idiomate Gebulas, officinæ Cotulas Elephantulas vocare consueverunt. Et quoniam illas jam olim plene cognoscere desiderabam, hac recordatione vetus illud desiderium nova quadam & ardenti cupidine usque eo in me exarsit, ut non conquiescerem animo, donec quidnam essent, ex te cognoscerem. Nam qui eas explicasset hactenus, quod sciam, vidi neminem. Solus Fuchsius præclaræ eruditionis vir ab animali Elephante eas vocari putavit. Sed verisimilius fortasse est, grana alicujus plantæ esse, de quo quidem, quænam sit sententia, malo potius te dicentem audire, quam incertis agitari opinionibus. Hactenus præterquam ad capiendos pisces, quod equidem sciam, nullius usus erat in Medicina. Solent autem eas miscere cum veteri caseo, melle & farina tritici. Inde formant globulos, seu pilulas pisi magnitudine, quas in flumen, ubi piscium concursus frequentior fieri consuevit, projiciunt. Alii hac sequenti compositione utebantur, qua & ego, dum essem adolescens, delectabar, non quod tenerer studio capiendorum piscium, quam quod vehementer admirarer artem & effectum. Sic autem habet prædicta pharmaci compositio. Sumito Cotularum Elephantularum, Adipis agni, cujusque semiunciam, casei antiqui sescunciam, & Canabini seminis unciam. His addito seminis Anethi, Hyosciami, cujusque drachmas tres, farinæ tritici drachmas duas, mellis drachmas sex, Caphuræ drachmam unam. Hæc omnia in mortario in massam redigantur, & fiant inde catapotia pisi magnitudine, quæ flumini placido injecta (ne videlicet rapidus flumen pisces alio abripiat & deferat, unde postea tolli non possint) & à piscibus devorata, paulula interjecta mora, eos infatuant, ut hinc inde nunc in flumine discursent, nunc moveantur in orbem, magna cum voluptate adolescentum. Mox fatigati & jam fere exanimes, in summo fluminis natantes, reticulo piscatorio extrahuntur. Extracti subdito, vel exenterantur, vel in recentem aquam conjiciuntur, ejecta prius ex illorum ore pilula devorata quæ plerunque adhuc in faucibus, ex ventriculo fortasse eorum rejecta, hærere solet. Plerique redeunt ad se, & quasi reviviscunt, quod etiam quibusdam accidit, si forte paulo diutius, vel in flumine relinquantur, vel vi fluminis in alium locum deferantur. Sed piscatoribus ejusmodi captura piscium odiosa est. Itaque qui sic pisces capere desiderant, locum fluminis solitarium deligere solent, ubi nec à quoquam cõspici, nec in ejusmodi captura deprehendi possint. Quod vero ex illo pharmaco sic infatuantur & extinguantur pisces, si natura illarum rerum, quæ in commistionem veniunt consideretur omissis interim cotulis, non ægre deprehendi potest. Duo enim sunt summa & præcipua, quæ circa illam compositionem in considerationem veniunt, quorum alterum est, quod delectat & allicit, alterum quod perniciem adfert. Quæ delectant sunt hæc tria, farina tritici, mel & caseus: constat enim his plurimum pisces delectari: reliqua exitiosa sunt piscibus. Commiscentur autem delectabilibus ne fraus deprehendatur. Sed ut perfecturi muscas exhibemus Arsenicum melle mistum: hinc proverbium: Sub melle fel & venenum. Semen Cannabis & Anethi calida sunt & sicca, præcipue verò Cannabis caput ferit. Ac cotulas illas ejusdem esse facultatis, ac substantia calida & ignea ipse gustus indicat. Adeps seu Sevum sensus hebetat, & somnolentiam inducit. Camphora nimia frigiditate stupefacit, & Hyosciamus peculiariter exitiosus est piscibus. Habet enim vim deleteriam & mentem maxime turbat. Itaque non mirum, est, si pisces ex devoratione talis pharmaci sic veluti inebrientur & pereant. Sed ego cesso ulterius rationem compositionis excutere, quin potius, ea omnia, tuo diligentissimo examini, & acutissimo judicio relinquo, & ut ad me de hoc toto negotio perscribas, vehementer rogo. Bene vale, & me ut facis, ama. Pragæ.

Pharmacum ad capiendos pisces.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
Thaddæo Nemico, à Hagek Medico
S. P. D.

Respondetur quæstioni præcedenti, & declaratur cur piscatoria baccæ à Germanis Pharmacopæis Cotulæ Elephantinæ sunt appellatæ.

Boni consulas velim, quòd petitioni hactenus tuæ non respondi. Nosti enim quot quantisque sim semper negotiis occupatus, quo fit, ut non dubitem, quin ipse meam excusaveris tarditatem. Amo te (ita Deus me amet) vehementer ob tuas in primis animi dotes, tum deinde ob multa abs te in me collata officia, adeo ut voluntas, mihi non desit tuæ in me voluntati pariter, ac æqualiter correspondendi, modo pro tua de me expectatione, id tam facile præstare possim. Equidem tametsi in indaganda describendaque simplic. medic. historia consenuerim, tamen nihil nunquam de rebus dubiis affirmare ausim, Ideoque cùm id perpetuo vitaverim, nescio sane quo pacto in re non solum dubia, sed peregrina, & cujus historia hactenus nobis à nemine, quod sciam, tradita est, aliquid certi verique afferri possim. Baccas, quas pharmacopœorum vulgus. Cotulas Elephantinas appellat, notas satis habeo quinetiam earum vires. Sed à qua proveniant planta, vel an ab herba, vel frutice, vel arbore, cùm prorsus me lateat, non est quod putes, id tibi aperire posse Matthiolum. Qui Alexandria Aegypti ad nos mercimonia convehunt, nudas tantum baccas ferunt, quarum permulta suis adhuc racematim hærens pediculis, hederæ corymborum modo. Id quum pridem non animadvertissem, putabam has Tithymali alicujus esse fructus, quod Tithymalis omnibus necandi pisces certissima sit facultas. Atqui tractu temporis cum diligentius hasce baccas examinarem, nec ita necari pisces, sed in soporem, vel stuporem agi viderem, priorem coactus sum deserere sententiam. Quo factum est, ut postbac mihi persuaserim alicujus soporiferæ stirpis illius regionis, à qua deferuntur, eas esse fructus. Non tamen dicam Somnifici solani, Dorycnii, aut Mandragoræ, quod hoc minime compertum habeam, sed alterius fortasse plantæ, quæ si non genere in comparanda sit, viribus nihilo secius similibus habeatur. Sed non desunt præclaræ eruditionis Viri in Germania qui ab animali Elephante eas vocari putent, quod in Germania perperam hæ Cotulæ Elephantinæ à Myropolis (ut puto) appellari cœperint. Scio quidem non deesse inter hos qui asserere non sint veriti, Elephantinas vocari quòd Elephantis gratiss. sit cibus. Sed ii à veritate longe sane aberrant, ut statim audies. Allatæ primum sunt hæ bac-

Cotulæ Elephantinæ.

Tithymali omnes pisces necant.

hæ baccæ in Italiam, nullo appellatæ nomine, quo factum est ut nostro Idiomate vocatæ sint à Venetiis negotiatoribus Coccole di Levante, id est, baccæ orientales. Coccola enim Itali, Venetiq; præsertim, nihil aliud designant, quàm baccas: nec aliud Levante, quàm Orientem. Hoc nomen postea in universam Italiam divulgatum est. Deinde verò cum a Germanis mercatoribus unà cum cæteris peregrinis mercimoniis deferrentur in Germaniam, vocariq; eas audivissent Venetiis Coccole di Levante, iidem Italicam linguam sua aspera prolatione corrumpentes Cotulas di Elephante eas ipsas vocavere. Quam vocem, sive nomenclationem recipientes, subinde Pharmacopœi Cotulas Elephantinas has baccas Latine appellare cœperunt. Nomenclationis ergo tam apud Italos, quàm apud Germanos sic habet. Nec est, quòd plura quàm hæc de orientalibus baccis a me expectes, quòd nemo harum historiam (quòd sciverim legerimq;) hactenus descripserit. Quantum autem ad Pharmaci parandi ex Orientalibus hisce baccis rationem attinet, ad fallendos pisces, etsi de omnibus, quæ in illud veniunt, medicamentis, mq; adeo sis ratiocinatus, ut nihil ferè addi posse crediderim, ne fortasse tamen subterfugiendi laboris causa, me nil de hac re ad te scribere velle putares, si id silentio præterirem, & ne potius assentatoris, quàm fidelis amici consilium me sequi conseres, si tuum in hac re judicium præ cæteris laudarem, relinquere sanè non possum, quominus meam, ut rogas, tibi de his aperiam sententiam. Placet sanè (ut ingenuè fatear) quæ de tritici farina, melle & caseo asseris, quinetiam quæ de Canabino & Anethino semine censes, quod hoc sua propria facultate somnum conciliet, illud caput feriat. Atqui dum orientalium baccarum facultates mihi propono examinandas, cùm adeo soporiferas esse sciam, ut sumentes in stuporem agant, easdem sane calidas, igneas, siccasq; habere vires, non ita facilè mihi persuadere possum. Soporiferas esse has manifesto est argumento, quòd additis caseo tantum, & farina, ac subinde de fruto, vel dulci vino exceptæ piscibusq; objecta, ii, paulò post stupidi fiant. Nec me à mea movet opinione amaror ille, qui gustu percipitur, quiq; ee non absq; ratione calida, esse has ad credendum inducit, quod Opium, quo nihil validius est in sopore stuporeve excitando, amaritudine longa majori pollere videamus. Quæ quidem amaritudo non impedit (si Galeno credimus) quominus Opium sit ex quarto refrigerantium ordine. Quinetiam amara sunt Papaverum capita foliaq; quemadmodum & Mandragoræ radices amarore non vacant, quæ tamen omnes sua frigiditate somnum conciliant. Caphuram præterea medicamentum esse frigidissimum, & sua ingenti frigiditate sumentes stupidos reddere, ut falsa Mauritanorum invaluit opinio, haudquaquam mihi persuaserim. Namq; cum non solùm accensa vehementissime flagret etiam in aquam projecta, sed quòd acutissimo sit odore, & usq; adeo tenuium partium, ut nisi diligenter asservetur facilè in auram evolet, quinetiam si manditur, os cautum excalfaciat & siccet, non est, quod credam tantillum quidem frigiditatis in Caphura nostra reperiri posse. Talis itaq; cùm sit, tenuissimarumq; partium referta, rectè quidem medicamentis frigidiusculis admisceri Caphuram putaverim, non refrigerandi, nec stuporis inducendi causa, sed ut crassiorum medicamentorum vires secum vehat & facilius introducat in corpus. Cæterum facit nunc Caphuræ ipsius mentio, ut silere non possim, me cum iis haudquaquam sentire, qui sibi persuadent Caphuram bituminis esse genus. Quandoquidem, præter id, quod scribat apertissime Serapio, hanc ingentissimæ arboris esse resinam, & ejus historiam pluribus diligentissime prosequatur, si ponatur in distillatorio vase, nec oleum, nec aquam mittit, sed hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendens, ibi candidior, nitidior, selectiorq; cohæret. Id quod nullum præstat bituminum genus, siquidem hæc omnia artificio & igne facilè in oleum vertuntur. His paucis meam de orientalibus Baccis sententiam audisti, quinetiam de medicamentis iis admiscendis, nec plura nunc sese offerunt, quæ tuis petitionibus accommodare possim. Hæc si probaveris, lætabor sanè plurimum. Sin minus, ea boni consulas, opto, tanquam a me syncerissime prolata. Nec velim, ob id desistas de aliis etiam ad me scribere ubi tibi sese aliqua offerat occasio: nam eo gratius nihil mihi unquam præstare poteris. Vale. Prag.

Piscatoriæ baccæ unde afferantur?

Cocole di Levante, id est, baccæ Orientales Piscatoriæ baccæ cur à Germanis vocentur Cotulæ Eluphantinæ

Orientalium baccarum facultatis examinatio.

Caphuram non esse frigidam contra Mauritanos.

Caphore cur frigidis misceatur medicamentis

Caphuram non esse genus aliquod bituminis.

GEORGIUS A TURRI, COMES ET LIBER BARO,
Petro Andreæ Matthiolo,
S. P. D.

Nuper Matthiole doctissime, Praga cum Parente observandissimo, Goritiam incolumis redii, ubi cum aliquandiu commorati essemus, tandem pater ipse, ut gravissimum animi dolorem, quem ex eam recenti jactura (ut nosti) accepimus, cum ut publicas, tum privatas occupationes, aliqua ex parte rusticatione leniret, Rubiam se contulit, cum quo ipse etiam sum profectus. Illic postquam villæ amœnitatem cœli temperiem, illiusq; rerum omnium opportunitatem, ac quantas tum voluptates tum fructus & utilitates, res rustica secum afferat, paulò accuratius mecum ipse cogitassem, planè illorum explodendam esse sententiam cognovi, qui urbanis quæstibus addicti, agriculturam damnât, eosq; sordidos, & minus liberales existimant, qui cum opibus & dignitate floreant, relictis civilibus molestiis, omnibus cupiditatibus soluti, ruri vitam agant. Constat enim antiqua illa florentissima Romanorum ætate summos viros, qui ad gubernacula Reipubl. sedere consueverant, in agris commorari, & Nonis tantum modo diebus, unde etiam Nundinarum conventus sunt usurpati, ad res urbanas gerendas in Urbem per viatores evocari solitos. Neq; enim Quinto Cincinato obsessi Consulis liberatori vitio vertitur, quòd ab aratro ad Dictaturam venerit, aut Marcus Curius, & C. Fabritius minus apud posteritatem laudis gloriæq; sunt consequuti, quod Pyrrho ex Italia pulso, domitisq; Samnitibus, ruri, quàm intra oppidorum mœnia consenescere maluerint. Quinimo Cyrus ille præstans vir ingenio, & Imperii gloria Persarum Rex, summis haud injuria laudibus celebratur, propterea quòd incredibili solertia & diligentia suis manibus arbores conserere, easq; dimetiri & ordines in quincuncem dirigere solebat, ex quo ille à Lysandro Lacedæmone summa virtutis viro, beatus est appellatus, quoniam virtuti suæ fortunam conjunctam esse cerneret. Cujus deinde exemplum secutus Diocletianus Imperio sponte sese abdicavit, atq; se in dulcia rura conferens, nullis persuasionibus potuit à rure beato avelli, sed assidue prædicans voluptates, quæ ex agro excolendo percipiuntur, lætissimos soles dicere consueverat, affulgere ruris habitatoribus. Denique, ut alios plerosq; præteream, potissimum autem Carolum V. Invictissimum augustissimumq; Cæsarem adducam, qui rebus amplissimis gestis, Imperio Regnisq; florentissimis, incredi-

Agriculturam apud antiquos in magna fuisse existimatione Reges & Consules agricolæ.

Carolus V. Romanor. Imperator,

bili animi magnitudine relictis, se in lectissimum quoddam Hispaniarum Cœnobium, hortosq; amœnissimos recipiens, extremos vitæ dies, consimili rusticationis genere claudere decrevit. Summi enim & præclarissimi viri animadverterunt, rerum omnium mortalium nihil agricultura melius, nihil uberius, nihil homine libero dignius, nihil dulcius, aut jucundius excogitari posse. Sed hæc pluribus fortasse quàm par est, ad te virum eruditissimum, non idcirco scripsi, quòd tibi minime persuasum esse verear, istos urbanarum rerum studiosos longe à vera solidaq; fœlicitatis usu aberrare. Sed ut intelligas, Parentem quoque meum non frustra rei rusticæ summa delectatione duci, qui non modo villam hanc satis amplã ad usum & habitationem ædificis, verumetiam amplissimo leperario & amœnissimo pomario, ad voluptatem exornare instituit, in quo jam varia sunt arborum semina consita, in quibus Amygdalarum, malorumq; diversi generis surculos inserendos curavit, quæ nunc mira jucunditate in singularem proceritatem adolescere videntur. Itaq; ex eorum aspectu non modica oblectatione afficior, frequenterq; novum ingredior pomarium, ex arbuscularum tum ordinibus, tum viriditate summam voluptatem capiens. Verum sicuti Marcum Catonem illum seniorem, non modo fructus, verum etiam vis, & natura rerum rusticarum magnopere delectabat, quoniam summa cum jucunditate considerabat, quemadmodum terra gremio mollito & subacto semen exciperet, ac deinde illud tepefactum vapore & complexu suo diffunderet, atque eliceret herbescentem ex eo viriditatem, quæ stirpium nixa fibris adolesceret, & denique frugem optatam opportuno emitteret tempore. Ita mihi evenit, ut admiratione quadam delecter, cum cogito, qua ratione ex fici tantulo grano, ex acino vinaceo, ex tam parvo cupressi semine (quod tu etiam in tuis eruditissimis in Dioscoridem commentariis es admiratus) aut aliis stirpium minutissimis seminibus, trunci ramiq; in tantam procreentur proceritatem, atq; in malleolis, vitibus, radicibus, propaginibus, fructibus, plantisq; omnibus varia & diversa ratione, singulari quasi miraculo natura operetur, frugesq; producat, quæ cum ad voluptatem & alimenta humana, tum in re medica præcipuum obtineant usum. Quo fit, ut me plena perfectaq; hujus pomarii voluptate frui non posse putem, nisi non modo ea, quæ cùm externe cernantur, & quotidiano percipiantur usu, etiam à peritis agricolis disci possunt, verumetiam vires & naturam frugum ipsarum arborum, cujus cognitionem eruditissimi duntaxat viri consequi solent, exacte percipiam. Cujus rei cùm incredibili tenear desiderio, neq; alius occurrat, per quem huic cupiditati meæ æque ac per te satisfieri posse putem, has ad te dare institui, obnixe petens, ut quemadmodum jampridem luculentissime tuis in Dioscoridem commentariis omnium elegantissime & copiosissime plantarum stirpiumq; historiam es prosequutus, tantoq; & ingenii acumine, & dicendi copia simplicium medicamentorum materiam illustraveris, ut jure optimo inter nostrates istius facultatis scriptores principem locum obtineas, nunc singulare studium in describendis Amygdalarum malorumq; cujuscunq; generis viribus, usu, natura & facultate adhibeas. Quo uno officio me tibi usq; adeo devinxeris, ut si quem fructum aut oblectationem ex ipso Pomario percipiam, id tibi, doctissimisq; scriptis tuis potissimum acceptum referam, Vale. Rubiæ.

Franciscus Turrianus Comes, rei Agrariæ studiosus.

Petitio.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Illustri Comiti Georgiò à Turri,

S. P. D.

Tractatur de Aymgdalarum, malorumq; historia & facultatibus.

PErpauci ante diebus, Illustris Comes ad te scripseram, cùm mihi tuæ literæ Goritiæ sunt redditæ, Jucundissimæ sanè illæ, & mihi gratissimæ, ut cui nihil optatius esset, quàm de te ex te ipso aliquid tandem audire. Nam postquam Praga profectus eras, nihil de te neq; à te in eum usq; diem perlatum ad me fuerat. Gratulor autem tibi plurimum, te isthuc una cum Illustri patre sanum, hilarem sospitemq; pervenisse. Tua enim & patris tui salus quantum mihi curæ esse debeat, sciunt hic omnes, quos minime latet, quanta benevolentia, ac favore (qua vestra est humanitas atq; benignitas) me semper complexi sitis. Cæterum velim te scire, me sæpè Deo Opt. Max. maximas agere gratias, quod Illust. patris tui meminerit patrocinio, cùm hunc facile conjiciam principis benevolentiam erga me indies non parum augeri, & invidorum, malevolorumq;. quibus ipsa virtus, & bonorum virorum commoda stomachum faciunt, maleficos dentes penitus retorqueri. Placuit deinde mihi summopere id, quod de Amygdalis & Pomis tam humaniter à me petis, quippe quod nihil aliud unquam magis optarim, quam officia mea omnia in tua, illustriumq; genitoris tui conferre placita. Scribis itaq; (si rectè intellexi) esse tibi viridarium pulcherrimum, in quo præter cæteras fructiferas arbores consitas esse Amygdalarum Malorumq; innumeras plantas. Quarum fructibus cùm plurimum delecteris, cupis per literas à me scire, non solùm quomodo in salubriter vesci possis, sed utriusq; arboris naturam & facultates. Quibus petitionibus tuis, & si forte eo scribendi genere, non satisfaciam, quod ingenii tui præstantia & res ipsa exposcere videntur, nolim tamen, ut id mihi negligentiæ asscribas, quum omni mea opera tibi morem gerere velim, sed si quid defuerit, id totum nostris occupationibus, ut asscribas, opto. Amygdalæ itaq; nuces, authorum omnium consensu, duorum sunt generum: Dulces scilicet, quarum in cibis est usus, & amaræ, quæ tantum medicamentis expetuntur. Dulcium item (ut observare poteris) plures sanè sunt species. Siquidem quædam magnæ sunt, quædam parvæ, quædam mediocres, quædam compressæ, quædam rotundiores. Item nonnullæ durissimo conteguntur operimento, aliæ verò tam fragili, ut non solum dentibus, sed digitis confringi possint. Sunt itẽ quæ duplici constant nucleo. Quo fit, ut pro generis varietate aliæ alias dulcedine & suavitate superent. Fiunt ex amaris dulces, si stipite circumfosso, & in ima parte circumforato defluens inde humor abstergatur, dimittaturq; diu fluere, vel si circa radices apertas urina, vel suillum stercus diffundatur. E duris item nucibus fragiles, mollesq;, ex amaris dulces Amygdalas creabis, si radicibus ante flores ablaqueatis, aqua calida frequenter ingeratur. Solet plerumq; etiam contingere, Amygdalarum plantas, parum esse

Amygdalæ nuces duorum generum.

Dulcium Amygdalarum species plures.

Quomodo ex amaris Amygdalæ fiant dulces.

Dura Amygdalarum putamina qua ratione fiant fragilia

esse feraces, quod quidem maxime ægre ferunt cultores. Id si forte Amygdalis tuo in viridario virentibus accidat, facile fructiferas reddes, si perforato arboris caudici calculum injeceris & ita librum inolescere permiseris, ut foramen concludat. Præstat item ferreo palo arboris caudicem vi perforare, & deinde quernum paxillum fortis percussione inserere. Nec minus id facile consequeris, si perforata terebra radici tæda pinguis cuneum malleo adiges.

Amygdalus steriles quomodo ferax fiat?

Seritur Amygdalus vivi radice, avulso etiam ramo, & nuce ipsa. Ubi autem avulso ramo tibi serenda fuerit, effossa scrobe cacumen pro radice in terram figere jubebis, sic ut crassior ligno, sorq; pars sursum spectet. Sed autumno hoc fieri expedit, priusquam hyems invalescat. At si nucibus id efficere libeat, eas terræ non credas, nisi prius liquido fimo, vel aqua mulsa nocte una maceratas. Quod tamen facere oportet circa Calen. Februarias.

Quot modis seratur Amygdalus

Cæterum nihil æque degenerat, quàm Amygdalus, ideoque aut plantam sæpius transferri, aut adultam inseri præcipiunt. Fructum perdit Amygdalus facillime ante maturitatem, noceq; illi plurimum Austrinum cœlum.

Amygdalus facile degenerat.

Sed audias rem scitu pulcherrimam. Democritus posteritatis memoriæ prodidit, nasci Amygdalas inscriptas, si aperto putamine quis nucleum illæsum tollat, & in eo quod libet scribat, involutumq; charta & iterum luto, ac suillo stercore nucleum terræ credat.

Amygdalæ nuces quomodo inscriptæ nascuntur?

Amarescunt dulces Amygdalæ, si primo germinatu tenella arbores à pecore decacuminentur.

Dulces incuria amarescunt.

Dulces (ut Galenus inquit libro II. de alimentorum facultatibus) nihil prorsus adstringentis facultatis sortitæ sunt, sola enim extenuandi atq; abstergendi vi pollent, qua tum viscera repurgant, tum humores è pulmonibus, ac thorace sputis expectorant. Oleosæ tamen ac pinguis facultatis, ut juglandes participes sunt, cujus causa & ipsæ procedente tempore fiunt, ut illæ Oleosæ, quod eis longe minor insit hæc qualitas, quam juglandibus. Ex iis sane intelligi potest, quòd neq; ventri subducendo conferunt, neq; corpus multum nutriunt. Hæc de dulcibus Amygdalis Galenus.

Amygdalarum facultas.

Quibus omnibus palam fit, quam ridenda sit eorum sententia, qui lacteum cremorem è dulcibus Amygdalis parari salitum dari minime debere anhelosis, cæterisq; pectoris & pulmonis vitiis laborantibus contendunt, quòd falso sibi persuadeant cremorem hunc omnino adstrictoriæ facultatis non obscure esse participem, eo tantum argumento freti, quòd magno sane auxilio Dysentericis propinetur, minime advertentes id evenire (si tamen vera referunt) non quod ulla sit in Amygdalis (ut Galenus inquit) adstrictoria facultas, sed præter id quod alvum non subducant (ut ipse etiam scribit) sua pingui qualitate humorum acredinem, quibus plurimum Dysenteriæ fieri solet, retundant, & intestinorum dolores mulceant. Hinc itaq; hos prorsus hallucinari Medicos facile comperies, qui falsa hac opinione ducti, vetant dari lacteum Amygdalarum cremorem tussientibus, pleuriticis, anhelosis & asthmaticis contra Galeni & cæterorum probatissimorum authorum sententiam. Sed jam tu ipse judicare poteris, quàm magno duceretur errore censor clarissimus ille, qui coram te, tam elato supercilio mecum contendebat, lacteum cremorem ex Amygdalis dulcibus expressum adstringenti vi non mediocri pollere, & ideo in spirandi difficultate non esse propinandum. Hæc silentio involuenda non duxi, non tamen (ita me Dii ament) ut mea apud te crescat authoritas, sed ut cognoscas, non omnes de his recte disserere posse.

Medicorum quorundam opinio explosa.

Hinc itaque facile quis intelligere poterit, Amygdalas haudquaquam adstrictoria esse facultate, nihilq; magis earum cremore anhelosis, & quovis pectoris ac pulmonum morbo laborantibus in cibis prodesse, cum parum nutriant, attenuent, detergant, viscera expurgent, tum humores è pulmone & thorace educant ac promoveant.

Amygdalarum dulcium facultas.

Præstant in cibis quæ jam maturitatem adeptæ recentes ab arbore decerpuntur, quòd minus oleosa substantia pinguedineq; sint referta. Præstant item quæ tam diu frigida fuerint macerata, ut facile delibrari queant, præsertim si cum ficubus devorentur. Sicca verò, quæ nullum experta sunt humorem longe minus probantur. Quæ parum igne torrentur pinguedinis expertes effecta, stomacho magis competunt. Lacteum earum cremor ex Sacchara paratus gratissimus est cibus & nutritionis idoneus, concoctuq; facilis, iis maxime utilis, qui ardore urinæ laborant.

Lactei cremoris vis.

Auget Amygdalarum in cibis usus genitale semen, & visum etiam acuit, præsertim si cum Sacchara devorentur, vel in placentas conformentur ex Sacchara, quas Martiapanes vocamus. Terresiunt etiam & in particulas dissecantur & subinde Sacchara, vel melle ad summum cocto excipiuntur, fiuntq; inde retorrida placenta, quæ secundis mensis commode pro bellariis apponuntur.

Martium panum facultas.

Teruntur cum amylo, tragacanthæq; lachryma & subinde lacte bubulo & Sacchara excipiuntur, miscenturq; simul donec consistant, & ad formanda inde varia animalium genera, fictilibus quibusdam ad id effigiatis reponuntur, quousq; tremulam quandam firmitatem consequantur. Talis sæpe edulio rum apparatu Principum, Heroumq; mensæ exornari solent.

Bellariorum ex Amygdalis parandi ratio

Atteruntur in marmoreo mortario ligneo pistillo unà cum Sacchara gingiberis momento & Caporum pulpa, & digeruntur in offas, quæ magnam cum palato ineunt gratiam.

Cibus albus ex Amygdalis paratus.

Non desunt etiam qui hujusmodi offas tenuissima pasta circumvolvant, & deinde frigant in fervent i butyro & postrema Sacchari pulverem superaddant.

Offæ amygdalinæ.

Adduntur integræ delibratæq; congelatis jusculis, quod non solùm esui placeant, sed quod etiam decoris addant aliquid. Sumuntur unà cum malis, & in tenues secantur partes, miscenturq; jusculis, quæ ex vino, vel defruto, uvis passis, aromatis, & croco paratis pro ferinis carnibus condiendis in usu sunt hyemali præsertim tempore. Teruntur delibratæ & rosarum aqua perfusæ in lapideo mortario & addita mica panis ex succo aurantiorum macerata cum gingiberis momento ad carnium intinctum.

Condimentum ex Amygdalis pro ferinis carnibus concinnandis.

Intinctus ex Amygdalis dulcibus.

Veniunt Amygdalæ & in alios ciborum apparatus, quos, ne coquum magis quàm Medicum hic agere videar, silentio involuendos duxi. Volui tamen nonnulla tibi describere, ut variis etiam modis pro libidine dulcibus Amygdalis uti possis in cibis. Virides Amygdalæ anteaquam ligneam contrahant duritiem, si devorentur, humida stomachi vitia emendant. Ideoq; nonnullis scio esse observatum, conferre plurimum ad prægnantium malaciam.

Amygdalarum viridium facultas.

Amygdala (Florentinus in Georgicis ait) ad legendum maturitatem fatentur, cum exterior earum cortex dehiscere incœperit, quæ si muria laventur, & candidiores evadunt, & diutius incorrupta asservantur ad usum. Si autem agro corium exuant, paleis obruta continuo relaxabunt.

Quo tempore maturitatem ostendunt.

Amara (ut de his etiam aliquid tibi in medium afferam) etsi in cibis obsoniisq; nullum præstent usum, non tamen velim ut earum arbores tuo è viridario, si forte tibi aliquæ fuerint, tollantur, cùm plurimum expetantur ad medicamenta.

Amararum Amygdalarum facultas.

Præsumpta enim sex septemve numero (ut Dioscorides, Plutarchus & Athenæus memoriæ prodiderunt) hominem inebriari prohibent, ob idq; refert idem Plutarchus apud Drusum Tiberii Cæsaris filium, quendam Medicum commessari solitum, qui omnes bibendi certamine provocabat, neminiq; cedebat in vini potu. Is tandem deprehensus est antequam biberet quina senave amara commesse Amygdala, quo minus temulentia tentaretur. Porro cum eas devorare vetuissent, nec pauxillum quidem in hujusmodi potu resistebat. Hæc tibi narranda mihi proposui, non quòd credam te adeo potationibus esse addictum, ut

Amygdalæ amaræ crapulam arcent.

MM 4 hoc

hoc indigeas medicamento, sed ut scias miram hanc ejus facultatem, & compotasse etiam olim Romanos, perinde ac nostri compotant Germani & cæteri fere, qui Septentrionales incolunt regiones. Vulpes præterea necari tradunt, amaris Amygdalis devoratis, quinetiam & anseres & gallinas. Sed vulpes sanari ajunt copioso frigidæ potu, quem si dimittant, proculdubio emoriuntur. Eadem tusæ & illitæ vitia cutis in facie, nempe lentigines, jonthos, impetiginesque detergunt. Menses admotæ cient. Illitæ fronti aut temporibus, cum aceto vel rosaceo, capitis dolores mulcent. Epinyctidas sanant ex vino, item putrescentia ulcera, & quæ in carne serpunt, quinetiam canum morsus cum melle commixtæ. Earum autem esu dolores finiuntur. Somnum conciliant & urinam cient. Dantur utiliter sanguinem rejicientibus, mentha & amylo additis. Præstant ad vitia renum, & pulmonum inflammationes ex aqua potæ vel in eclegmate cum terebinthi lacryma devoratæ. Calculosis ægreque urinam reddentibus prosunt ex passo haustæ. Miscentur cum melle & lacte optime prius tusæ, danturque subinde jocinorosis, tussientibus & coli inflammatione affectis, quinetiam asthmaticis, purulentis, anhelosis & pleuriticis, præsertim ubi crassa tenuare, lenta incidere & excreationibus educere oportet. Jocinoris obstructionibus plurimum conferunt, expediunt enim venas extremas lentis crassisque humoribus occupatas, atque etiam expurgant. Lienosos juvant, & uteri morbos pellunt. Radicum decoctum vitia cutis in facie delet perinde ac fructus. Gummi quod ex caudice prosilit, excalfacit & adstringit. Illitum cutaneas impetigines tollit, præsertim ubi aceto fuerit exceptum. Prodest potum cruentis rejectionibus. Bibitur utiliter cum diluto vino ad veterem tussim. Haustum cum passo calculum comminuit. Oleum quod ex amaris nucibus exprimitur, hæc omnia mirifice præstabit haustum, quinque vel sex unciarum pondere. Siquidem præstat magno juvamento contra vulvarum & uteri dolores. Strangulatus, conversiones, & eorundem locorum inflammationes aufert. Vitiis renum, difficultati urinæ, suspiriosis, lienosisque mirifice prodest. Dolores capitis, gravitatem auditus, sonos incertos, tinnitusque discutit. Maculas & vitia cutis tollit è facie & eam erugat cum melle, cera & liliis radice, aut rosaceo cerato. Oculorum hebetudines emendat, & ulcera capitis manantia, furfuresque cum vino abstergit. Hoc etsi dulci Amygdalino longe sit ad omnia efficacius, illud tamen huic quandoque præfertur, cum facilius commodiusque ab omnibus sumatur, tum etiam quod non adeo excalfaciat. Ideoque eo frequentius utimur ad omnia prædicta. Sed de Amygdalis hactenus. Reliquum autem nunc est, ut de malis aliquid etiam scribam. Quorum genera (ut Galenus inquit) varia ac multiplicia habentur, ut non solum eorum varia indicat forma, sed etiam sapor, quo fit, ut non omnibus una tantum sit facultas. Alia namque austerum, alia acidum, alia dulcem habent saporem. Sunt etiam quæ mixto sint sapore, ita ut appareant & dulcia simul & austera. Habentur & alia, in quibus austeritas cum dulcedine manifeste percipitur. Ad hæc alia cum acore acerba invenies, quinetiam quæ tres simul sapores plane referant, dulcem scilicet, acidum & acerbum. Ideoque cum sapores in malis varii sint, varias esse etiam eorum facultates necesse est. Etenim quæ austera sunt, terrea quidem qualitate redundant, ob idque utiliter usurpantur, ubi adstringere ac roborare opus est. Acida frigidum succum habent ad refrigerandum utilem. Sed dulcia media sunt temperatura ad calorem vergentia. Atqui cæteris frigidiora ignavioraque sunt, quæ insipido habentur gustu. Hinc itaque fit, ut varius debeat esse malorum usus, pro saporum varietate. Utimur quidem austeris ad ventriculi imbecillitatem, ubi affectus vel exuperante calida intemperie, vel nimia redundante humiditate fit. Acerbis verò ubi hæc aucta admodum fuerint. Acidis utimur, cùm crassum succum, qui non magnopere frigidus habeatur, suspicamur in ipso ventriculo esse collectum. Quæ autem odoratiora, ac dulciora sunt, in cibis convenientiora esse judicantur, quemadmodum sunt, quæ Appia in Hetruria dicuntur, & quæ Rosea etiam appellamus. Rosea Goritienses, & Forojulienses Bertolina vocant, sapore gratissimo, odorata, mansuque succosa. Cæterum etiam optimi generis mala vitanda sunt, antequam in arboribus maturuerint, quippe quoniam concoctu sunt difficilia frigidaque, tarde permeant & pravi sunt succi. Quæ verò belle matura in hyemem, & proximum ver asservantur, cæteris salubriora habentur. Sed longè magis cocta, quàm cruda, præsertim si ex optimo fuerint genere. Hæc non solùm sanis hominibus competunt, sed etiam ægris quandoque maximum afferunt præsidium, sed post cibum statim ipsa dare oportet, nonnunquam autem etiam cum pane ad ventriculum & stomachum roborandum, in quis defecta sunt appetentia, tardeque cibum concoquunt, quique vomitu, diarrhœa ac dysenteria infestantur. Odorata præ cæteris, calidis cordis affectibus succurrunt, præsertim ubi decocta prius sub cineribus, aqua Rosarum & sacharo fuerint aspersa. Quo fit, ut nesciam qua ratione dixerit Averrhois (sit tamen cum venia tanti Philosophi dictum) poma quæcunque phthisim procreare, quum id nulla fieri possit ratione, quæ à Medicis recipi debeat, quanquam censor ille Senex, opinione fortasse potius, quàm ratione ductus, hac Averrhois sententia fretus, ubi poma à cœna sumenda probaveram ad roborandum ventriculum, assumentem potius Principem læsit, quàm Matthiolum, cujus tamen autoritas, ut tu qui aderas rectè nosti, non solùm à Principe accommodis verbis servata est, sed etiam confirmata, quod rejecta nova hac calumniatoris sententia, posthac à pomis temperare noluerit. Quæ præcocia dulciaque Vere maturuerint, inutilia, ac noxia sunt, bilem enim generant, nervos lædunt, & flatus pariunt. Mala omnia seminis nigritie maturitatem præ se ferunt. Leguntur post Aequinoctium Autumni. Servantur poma quæ diligenter decerpta fuerint (caduca quidem separanda sunt, ne putrescentia cætera inficiant) tabulatis, substratis stramentis, loco frigido, septentrionalibus fenestris, quæ sereno die lucem accipiant patentes. Ubi autem hyems algidior fuerit, paleis operienda sunt, ne congelentur, & pereant. Rara etiam componi debent, ne contactu putrescant, ac etiam ut aer liberius spatiari possit. Servantur etiam diu, ubi manu illæsa decerpantur, & marino musco involvantur singula. Conservantur etiam si hordei, vel milii acervis obruantur. Conduntur quoque diu, suis ramulis suspensa in fictilibus magnis spiraculis diligenter conclusis, effracto tamen fundo, ut spiritus excludatur. Hoc enim modo asservata, talia post hyemem inveniuntur, qualia fuerunt condita. Servantur etiam illæsa super suspensis cratibus suppositis, superpositisque milii, vel panici calamis unà cum ficus foliis. Ubi autem mala vermibus in arbore vitientur, illæsa posthac prodibunt, si arboris radices suillo fimo urina humana commisto operies. Dulciora fieri affirmant, si caprinum stercus cum eadem urina dissolutum radicibus affundatur, vel fæx vini veteris. Morbos omnes abigit Asininum stercus aqua maceratum, & circa arboris stipitem circumfusum. Fœcundiores redduntur arbores, si ante germinationem à terra altitudine pedis plumbeo circulo caudicem strictim obduxeris, itaque permiseris quoque, mala adolescere cœperint, tunc enim solvendus circulus est, & suo tempore quotannis obducendus.

Si

Amygdalæ amaræ vulpes, anseres, & gallinas necant.

Olei ex amaris Amygdalis expressi facultas.

Malorum varia genera.

Austera, Acida, Dulcia.

Austerorum usus.

Acidorum usus.

Dulcium odoratiorum quis usus in cibis.

Mala quæ vitanda.

Mala quæ salubriora.

Malorum facultas.

Averrhois de malis sententia improbatur.

Mala præcocia inutilia in cibis.

Quo tempore legenda, quomodo asservanda.

Remedia adversus vermes.

Malus arbor fœcundior ut fiat.

Si caduca ſint poma, fixe radici lapis impactus ea retinebit. Si copia ingenti ramos onerabunt, fulcimentis ſuſtineantur, tollanturq́, quæ inutilia, & vitioſa videbuntur, hoc enim paſtu relicta pleniora evadent, & arbor gravamine ſublevabitur. Inſeruntur Mala in ſylveſtri Pyro, in Cydonio malo, in Oxyacantha, ac etiam nigra Moro, quæ deinde uberrima fiunt. Si erucæ acceſſerint, ſuffiantur arbores bitumine, pice, ac etiam ſulphure, id quod non ſolum hac in arbore operatur, ſed etiam in cæteris. Hic itaq́ habes, mi Illuſtris Comes, quæ de Amygdalis & Malis obiter ſeſe obtulerunt deſcribenda, in quibus ſi tibi ſatisfactum eſſe intellexero, erit mihi tam gratum, quam quod gratiſſimum. Vale.

Malorum caducorum remedia. Quibus in plantis malus oleri poſſit. Remedium contra erucas.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Caſparo Peucero Medico, S. P. D.

Agitur de Hircis quibusdam lac copioſum præbentibus.

Memineram ſæpè me legiſſe apud Ariſtotelem lib. 3. c. 20. de hiſtoria animalium, fuiſſe olim in Lemno Inſula Caprum, è cujus mammis, quas geminas juxta genitale gerebat, tantum lactis emulgebatur, ut inde coloſtra conficerent. Idq́, etiam proli maſculæ Capri illius eveniſſe. Sed quum hoc oſtentis potius annumeret Ariſtoteles, adeont Lemnio illi pecoris domino conſulenti, reſponderit oraculũ, amplius futurum peculii incrementum. putabam quidem, id non, niſi rariſſime, tanquam aliquid factum præter naturæ ordinem evenire poſſe. Atqui nunc primum animadverto, hoc tam rarum non eſſe ſpectaculum, cum uno & eodem tempore, hic in Bohemia diverſis in locis tres hirci reperti ſunt, qui ſuis ex uberibus lac ſatis copioſum reddunt. Delatus eſt primus, cujus hic ad te imaginem mitto, ad Sereniſſimum Archiducem Principem noſtrum, è cujus mammis ipſe hactenus pluries lac copioſum emulſi. Nam cum, qui hoc monſtriferum animal attulit, jurejurando aſſeveraret, lactis illius potu ſe Epilepticos aliquot curaſſe infantes, ut & ego medicamenti periculum facerem, illum domi meæ alendum tradidit mihi Sereniſſ. Princeps meus. Atq́, jam certior factus ſum, id proculdubio non eſſe falſum. Dedi ego lac potandum pluribus non ſolùm infantibus, ſed etiam adoleſcentibus & adultis, quibus omnibus non parvum præſtitit auxilium, quanquam infantibus magis, quàm cæteris. Verum cùm ſciam hircinum jecur, à quo ſanguinis totius fons emanat, comitialibus adeo eſſe inimicum, ut ſi devoretur ab illis, illico deprahendantur, non poſſum profectò non mirari ſatis lac ipſum è ſanguine genitum non ſolùm id non efficere, ſed quod majus eſt, Epilepticos magnopere curare. Habet hoc animal, ut hic ex ejus imagine videre poteris, ubera ante teſticulos, non longè à genitali. ut de Lemnio illo ſcribit Ariſtoteles. Sed alter, quem ante paucos dies miſit ad Sereniſſimum Archiducem, Illuſtris Heros Gulielmus a Roſenberg, vir quidem ut Romana origine Clariſſimus, ita virtute & liberalitate ſplendidiſſimus, eo in loco ubera non habet, ſed retro in utroq́ latere juxta teſticulos, nec tantum lactis, ut ille alter reddere videtur. Videbimus nunc, an qui ex iis naſcentur hædi ſuum ſequuturi ſint genus, nam plures ex iis capræ jam in utero habent. Hæc tanquam nova & noſtris temporibus inaudita ad te ſcribere volui, ut cæteris iſthic Medicis & naturalis Philoſophiæ ſtudioſis illa etiam impartiaris. Nec putes velim me tibi fabulas deſcribere: plurimi enim ſunt hic homines curioſi, qui videnda novitatis cauſa & ubera tractarunt & lac emulſerunt. Vale. Pragæ.

Tres Hirci in Bohemia reperti ſunt, uno & eodem tempore lac præbentes.

Lac hircinum Epilepticos iuvante.

BALTHASAR KLEIN MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P D.

Mittitur Matthiolo lignum in Armenium lapidem converſum.

Etſi hactenus diſtulerim promiſſionem meam propter occupationes quaſdam, vir Clariſſime, tamen non exiſtimabis illam me oblivioni tradidiſſe. Qui enim fieri poſſit, ut Matthioli obliviſcar, viri cùm omni genere doctrinæ tum virtute præſtantiſſimi? Equidem ut deſint hæc tibi (ut ſunt ſanè in te excellentia) tamen excidere è memoria mihi non poſſis, vel ob eam humanitatem, quam ignoto mihi exhibuiſti. Quare maximè perſuaſum tibi eſſe cupio, me ductum admiratione virtutis & doctrinæ tuæ, unum nunc eſſe ex eorum numero, qui tui ſunt ſtudioſiſſimi. Utinam autem viciſſim tibi mei ſic placuerint mores, & conſuetudo (quæ quidem perpaucorum fuit dierum) ut tuo judicio, Matthioli tanti viri amicitia dignus cenſear. Sed de his alias.

Nunc ut datam fidem liberem, mitto lignum innaturam luti Armeni converſum, & carbonem animatum lapidi; dignum utrunq́, admiratione & ſpectatu perpulchrum. Dixerim id me argumenti loco mei in te amoris & obſervantiæ mittere, niſi tam vile eſſet. Non tamen dubito, quin tibi homini Philoſopho, futu-

rum

tuum id sit haud omnino ingratum. Misissem aliquid mearum lucubrationum, ut tuum de iis judicium (quod permagni facio) cognoscere possim, sed describi non potuerunt tam subito, posthac, DEO dante, accipies. Vale Clarissime, Carissimeque Matthiole. Ex Caballino monte.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Balthasari Klein Medico,

S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

Abeo tibi gratias (mi Doctissime Balthasar) non solum ob tuam, quam erga me ostendis observantiam, sed etiam ob tam rarum metallicum illud munus, quòd paucis ante diebus ad me transmisisti. Deinde cùm me videam abs te viro Doctissimo, qui Lipsensi Academiæ annis pluribus legendo, docendoque maximo fuisti ornamento, tot laudibus commendari, non possum mihi non gaudere plurimum, quòd nihil in hac vita præclarius quispiam desiderare posset, quam laudari a laudatis & doctissimis viris, è quorum numero te haud postremum esse, non ambigo. Novi tuum erga me amorem non vulgarem, novi animi propensionem, & tuam in mihi gratificando humanitatem, novi amplissimam doctrinam tuam, virtutem, & cæteras ingenui animi tui dotes. Quibus de causis non solùm fit, ut tua plurimum delecter amicitia & consuetudine, sed ut apertissime cognoscam non parum me tibi debere. Sed hactenus de his. Quanta quidem admiratione sim contemplatus ligni illius frustum Armenium bolum factum, non possum tibi breviter explicare.

Ligni in Armenium bolum mutatio.

Est enim meo judicio, tam rarum naturæ artificium, ut ab omnibus Medicæ materiæ studiosis spectari cum admiratione possit. Idcirco velim intelligas enim hoc munus longè mihi carius esse, quàm si auri purissimi tantundem è tuis fodinis ad me transmisisses. Id namque, intuenti mihi etiam perquam diligenter Santali rubri frustum propemodum apparet, ubi verò dentibus experior, lapidem invenio non admodum durum, sed qui facile dividi possit, quique etiam labiis appositus, iis inhæreat. Mira sanè naturæ vis in transferendis transmutandisque rebus. Sed hoc etiam magis mirum videtur quod hoc anno in quibusdam Bohemiæ montibus, ubi argenti metallum foditur in lapidea quadam montis fodina, repertus sit a fossoribus integer ac ingens abietis arboris caudex, totus lapideus factus, cortice adhuc non immutato, præterquam in colore.

Abies in centro saxei montis in lapidem conversa.

Sed non tam facilè quispiam conjectare potest, quo pacto magna illa arbor per ducentorum passuum dimensionem tam ingens durumque saxum penetraverit, præsertim cùm nulla in vertice appareat rima. Oportuit sanè (si quid veri nobis imaginari licet) olim hoc saxum profundam latamque habuisse voraginem, in quam abies illa deciderit, eandemque subinde longo admodum temporis tractu, extuberante petrifica vi esse occlusam & arborem immutatam in illius lapidis naturam. Nam crescere lapides & metallorum cuniculos derelictos repleri, nulli dubium est. Verum non placet eorum opinio, qui sibi persuadent, hæc admiranda monstra in terræ cavitatibus aliquando procreare naturam. Si quis autem quæreret, cur cortex non fuerit immutatus unà cum interiori materia: responderem ego haudquaquam agens agere posse in patiente non disposito. Etenim cum in cortice plus aereæ qualitatis, in ligno plus terreæ habeatur, nil mirum videri debere putarem, si cortex perinde ac lignum non fuerit immutatus.

Fossiles carbones.

Fossiles carbones longè antea vidi subdubitavique, an ex sepulto in terra ligno, an ex subterraneis lapidibus fierent. Atqui cùm carbonem hunc tuum adeo lapidi adnexum videam, ut ex eodem lapide factum intelligam, mea jam omnis cessat dubitatio, quo fit ut mihi persuadeam, eodem naturæ artificio è lapidibus, vel è pingui glutinosaque terra fieri carbones, quo fiunt è lignis lapides, non tamen iis dicam facultatibus, cùm aliam facultatem petrificam esse intelligam, aliam verò (ut ita dicam) carbonificam. Sed quoniam de his copiose admodum scripsit vir doctissimus Agricola, & montes haberi crebros in Misena scribit, in quibus ingens carbonum quantitas foditur, non est quòd hic de his pluribus tecum agam, præsertimque cùm sciam hujusce metallicæ materiæ te esse peritissimum & in ea diligenter exercitatum. Cupio autem, ut, si quid adhuc habes, vel in posterum fueris consequutus, quod rarum singulareve existimes, ne prætermittas, quominus hujusce generis aliquid mihi etiam iterum atque iterum impartiaris. Lucubrationes illas tuas magno cum desiderio, ut ad me mittas, expecto. Scio enim eas non tantum delectationem, sed etiam utilitatem mihi allaturas. Vale. Pragæ.

LAURENTIUS SPAN A SPANOW Medicus, Petro Andreæ Matthiolo,

S. P. D.

Quæritur quid sit κυκεὼν apud Hippocratem, Quidque καλλίφυλλον.

Ro ea, quæ inter nos est haudquaquam simulata familiaritate, & obvio tuo in rem Medicam studio, nequaquam mihi liberum video, ut si quid dubii forte obveniat, vel talem tuam præstantiam, vel compellare audacter nolim. Nam & amicitia nostra aliquid derogare illud videretur, & privari doctissimo tuo judicio & sententia nostræ professionis homines per me, flagitium existimo. Itaque & tuo amori ac benevolentiæ communique commodo potius satisfacere volo, quàm tibi alioqui maximis occupato negotiis parcere, cujus quidem veniam deprecari à te, qui non solùm æque audire jam, sed & cum judicio respondere paratus es, otiosum fore non ignoro. Recensebo igitur, quid velim, breviter. Hippocrates libro secundo

de

de ratione victus meminit potus cujusdam, quem κυκεῶνα vocat, ubi scribit, ὁ δὲ κυκεὼν ὁ λεπτὸς, unde constat ipsum tempore in morbis etiam acutis, hanc sorbitionem fuisse in usu, quemadmodum hodie apud nostros ptisana est. Et si verò ex Etymologia vocabuli patet, mixturam aliquam fuisse, κυκάω enim misceo significat, tamen ex quibus constiterit, divinare non possum, cùm autor ipse porrò nihil dicat. Nec facile persuaderi mihi patiar, esse Homericum illum Cyceonem, de quo Iliados 11. scribit, quod Hecameda, — κυκεὼν apud Hippoc. quid.

ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν
οἴνῳ πραμνείῳ, ἐπὶ δ' αἴγειον κνῆ τυρὸν
κνήστι χαλκείῃ, ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε.

Nam vini fortis cum caseo & alba farina mixtura, in morbis iis, de quibus ibi agit Hippocrates; planè non competere videtur, cùm autor abstergentia, sputum facilitantia, & maturantia exhibenda doceat, & febris plerunq; conjuncta illis morbis, vini fortioris usum omnino prohibeat. In eo igitur animi pendeo, nec quid certi statuere possum. Et quia neq; apud recentiores ullam certam hujus mentionem fieri video (Ruellium excipio, quippe qui de natura stirpium libro secundo capite decimo octavo ad finem Homericum tantum Cyceonem inserit) abs te praeclarissime vir amanter & officiosè peto, ut, quid tibi constet, & mihi & meo nomine nostrae facultatis studiosis benignè & fideliter pro tuo veteri more communicare digneris. Facit quoq; Hippocrates 7. de morbis popularibus libro in curatione Charytis febre acuta laborantis mentionem Calliphylli cujusdam, cujus potus suppressam urinam exciverit, hanc autem herbam, nam herbam ex appellatione opinor, apud Dioscoridem, Plinium & Theophrastum non reperio. Ideo te quàm plurimum rogatum velim, ut tuam de hac planta exponas mihi sententiam. Promereberis eo dignas apud multos bonos gratias, & ita amicitiam nostram confirmabis, ut in officiorum commutatione, quae a me praestari possunt, devinctissimum tibi reddas. Vale. — Calliphyllon apud Hippoc.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Laurentio Span, à Spanovv,
S. P. D.

Respondetur praecedenti Epistolae.

Tametsi otii ferè nihil mihi superest, praeter ea, quae senectus ipsa incipit jam afferre incommoda, cùm tamen ob tuam in me observantiam & meam erga te benevolentiam omittere non possim, quo minus tuae de me confidentiae omnibus modis respondeam, caeteris posthabitis, epistolae tuae de Cyceone, & Calliphyllo apud Hippocratem, nunc paucis respondebo. Sed an tibi satisfacturus sim nescio, quum Galenum antiquissimum, & gravissimum Hippocratis interpres Cyceonem propriè, & sigillatim describere nequiverit. Is enim comment. secundo super Hippoc. libro de victus ratione in morbis acutis (sicuti à te observatum video) ubi Hippoc. Cyceonis meminit, ne verbum quidem de Cyceone in medium affert. Nec id ab re fortasse factum est. Nam cum lib. 6. Comment. sexta de morbis vulgaribus, de eo se latius tractasse sciret, non videbatur illi valde necessarium, iterum de illo verba facere. Hoc itaq; in loco, quem te haudquaquam legisse animadverto, Medicos docet Hippocrates, dolores in universum curare, in verbis. In doloribus proximum ventrem purgare & sanguinis ventrem rescindere, ustio, sectio, calefactio, refrigeratio sternutatio, stirpium humores in quibus vim habent, & Cyceon, maleficorum lac, allium, vinum fervefactum, acetum, sal. Haec ille. Quae declarans Galenus, cùm ad Cyceonem deventum est, quem parari vino aliquo edulio admixto non ignorabat, ita rem exorditur. Nempe quod vinum dolores oculorum ex obstructione orientes mitiget, ex Aphorismorum interpretationib. didicisti. Nunc verò & alterum, quicunq; eadem ratione concitantur, dolorum, nonnunquam ob sanguinis crassitudinem, nonnunquam ex frigiditate, vobis in mentem veniat, cum sapius & in ventris doloribus & in dolore capitis vocato Hemicranea, meracum vinum sumptum, confestim quidem manifestè juvisse, accedente deinde somno, in totum dolorem sustulisse videritis. Visus autem me, non illico jejuno sed assumpto cibo exhibere. At hoc loco utrunq; miscuit Hippocrates, cibum, & potum. Talis enim quiddam Cyceon est, quemadmodum apud Homerum didicistis: miscentibus quidem alia cum vino, commune verò omnium vinum habentibus: fortasse verò & cum polenta vinum miscebant, necessario autem, & alia misceri ex hoc nomine Cyceon, veteres significare quispiam putaverit, si eos appellationem hanc in eum sensum magis accipere judicaris. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum sine cibo vino uti jubens, ut opinionem meam confirmarem, multis subito calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum ut sic verum, magis cruciatum animadverti. Ego profectò vinum sine cibo epotum laesurum re arbitrabar, & experientia idem testata firmiorem opinionem meam reddidit. Cyceon autem, cùm in seipsum cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex utrisq; mediocri mixtione, aequabilis paulatim calefactio in partibus affectis accrescens, sine multis vaporibus, & refrigerata calefacit, & intensa digerit. Haec ad literam Galenus. Quibus tamen nihil certi affert nobis de parandi Cyceonis ratione apud Hippo. Nam etsi dicat: FORTASSE VERO ET CUM POLENTA VINUM MISCEBANT, non tamen id determinate affirmat. Nec sufficit quod dicat Cyceonem cibi & potus mixturam, esse quemadmodum apud Homerum didicerunt ejus discipuli, quippe quod hic non hujusce mixturae componendae rationem afferat, sed de vocabuli significatione agat. Quo fit ut nihil certi de Cyceonis apparatu, de quo Hippocrates intellexit, ex Galeni scriptis tibi describere possim. Verum si meam de Cyceone debeam dicere sententiam, crediderim ego variis modis id apparasse antiquos, quod videtur etiam sensisse Galenus, cum dicit: MISCENTIBUS QUIDEM ALIA CUM VINO, &c. Nam quemadmodum nos in ventriculi doloribus à frigiditate, vel flatu excitatis Cyceonem nostrum paramus ex Cretico vino, ovis, Sacchare & butyri momento, quinetiam ex pane triturato, & carnium jure incocto, & addito deinde vino, ita sane Cyceonem suum parasse veteres haud dubitaverim, vel ex vino & ptisana, vel ex eodem & polenta, ut Galenus suspicari videtur, vel ex aliis fortasse edulijs, quorum usus apud illos extitit. Nam & apud Homerum (ut tu rectè scribis) ex vino, caseo & alba farina parari Cyceonem videmus. Sed minimè credendum est de eo Cyceone

Margin notes: Cyceon Hippoc. — Gal. de Cyceone sententia. — Cyceonis facultas. — Matthioli de Cyceone sententia. — Homeri κυκεών.

Calliphyllon Hippoc.

ceonis genere (ut rectè animadvertisti) intellexisse Hippocratem, quod ea mixtura compositio, nullo pacto, ubi in victu acutorum morborum, nec in doloribus conveniat. De Calliphyllo autem dubitaverim quidem depravatè legi apud Hippocratem, καλλίφυλλον pro καλλίφυσον. Nam Galenus eo libro, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, nullibi καλλιφύλλου meminit. Id quod manifesto est argumento, non καλλίφυλλον sed καλλίφυσον legi debere apud Hippocratem, quemadmodum mihi videtur legere Galenus, qui sic habet. καλλίφυσον ὅπερ καὶ καλλίτριχον καὶ ἀδίαντον ὀνομάζεται. Adeo ut credere nobis necessarium sit, vel in Hippocratica lectione subesse mendum, vel è contra. Sit tamen quomodocunque, Galenus obsoletam hanc vocem καλλίτριχον & ἀδίαντον interpretatur. Quod maximè Hippocratica doctrina astipulari videtur, quippe hac planta petiti data, Charyti se provocasse urinam, ipse scribit Hippocrates: Adianto enim cienda urina non obscura inest facultas. Hujus etiam sententiæ esse scio Julium Alexandrinum Cæsareum Archiatrum, virum ut doctissimum, ita & judicio summo praditum. Plura quàm hæc, non est quod à me expectes, non quod nolim omnibus modis tibi satisfacere, sed quòd nesciam quomodo meliora reperire possim. Vale.

Hippocratis locus restitutus.

JOANNES JORDANUS MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo,

S. P. D.

Rationem Elleborismi parandi ad quartanam doceri petit.

Impudens tibi fortasse videbor, Doctissime & Excellentissime D. Matthiole, qui prorsus ignotus & nihil de te promeritus id à te ausim expectare, quod notissimis tantum & amicissimis tibi Medicis hactenus communicare voluisti. Verum fretus animi tui nunquam satis laudato candore, quo non amicis solùm, sed etiam universo orbi remedia longè præstantissima publicasti, non sum veritus id à te per literas petere, quod tu nullo, nec rei, nec nominis dispendio præstare posses & mihi esset optatissimum simul & maximè necessarium. Equidem veterum medicorum vestigiis insistens in profligandis morbis Melancholicis Ellebero, velut præcipiunt, correcto, nonnunquam sum usus satis quidem fœliciter, at non sine aliqua ægrorum molestia & periculo. Quæ ambo evitare cupiens diligenter legi, & relegi varia Medicorum veterum & recentiorum monumenta, nihil tamen inveni, quod omni ex parte tutum Elleberi usum efficeret. Incidi tandem in doctissima tua in Dioscoridem commentaria, & legi quod admones de Elleberi diluto magno ægrorum commodo propinato; rationem tamen diluendi, seu infundendi apud te retinuisti, eam ego ad plenum, si non est molestum, ex te intelligere valde cupio. Quare te quàm possum rogo, ut mihi per hunc tabellarium rescribas, qua ratione, & præparatione utaris utroque Ellebero, & amicos tibi Medicos uti docueris, hoc uno beneficio me tibi jam pridem devinctissimum, emolumentis ex tuis doctissimis commentariis perceptis, redditurus devinctiorem. Et si quid erit in hac regione, in quo tibi usui futura sit opera mea, eam offero promptissimam, absque ulla prorsus exceptione. Mitte portiunculam ejus plantæ, quam nostrates Antoram vocant, ea admodum frequens in montibus his nascitur. Utuntur radice ad puerorum lumbricos. Scire cupio, an ea sit, quam cap. de Aconito Dioscoridis scribis ab Avicenna vocari Napellum Moysi. Habet hoc item Peplion & δενδρομαλάχην sponte nascentem, copiosam, radice, caudice & stolonibus lignosis, folio, flore & semine Althææ paulò latioribus. Toto habitu, longè alia planta videtur, quàm ea cujus picturam exhibes, capite de malua; quam ex Theophrasto ais, cultura tantum, & arte proceram fieri, ut vidisti Grignanis ad lacum Benacum. Habet hæc regio plantas non contemnendas, è quibus si quid desideres, curabo pro viribus hac in re tibi gratum facere. DEUS Opt. Max. doctissime & Excellentissime D. Matthiole, te diutissime servet incolumem, & semper ad meliora provehat. Genuæ Non. Novemb. Anno M D LIX.

Antora.

Napellus Moysi.

Dendromalache.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS. Joanni Jordano Medico,

S. P. D.

Epistola hæc sequens respondet præcedenti.

Quanquam te nunquam de facie novi, nec ulla hactenus mihi tecum intercessit amicitia, gratissimæ tamen fuerunt mihi literæ tuæ, tum quòd ex iis cognoverim, quantum doctrina & facundia valeas, tum etiam quanta tua sit erga me animi promptitudo, ac in consequenda nostra amicitia voluntas. Etenim nihil esse suavius in hac vita mihi semper persuasi, nihil gratius, nihil denique beatius, quàm optimos, ac doctos habere amicos. Nostræ huic sententiæ favisse plurimùm DEUM Opt. Max. hinc facilè conjicere possum, quòd non desint quotidie optimi, ac doctissimi viri, qui sua sponte mihi quem nunquam viderunt, scribant, & meam exposcant amicitiam. Quo fit, ut nullius impudentiæ te accusare debeam, quòd nunc ad me tibi ignotum scribas, sed potius te totum hilari ac benigno complecti animo, atque etiam lætari, de tua in me confidentia, ac humanitate. Ut autem id quod à me petis consequaris, & me hominem candidum virtutumque tuarum amantissimum cognoscas, mitto tibi Epistolam huic annexam, quam cuidam alteri medico de Elleborismo in quartanis propinando jam pridem scripseram. Hac itaque tibi satisfactum iri censeo, nec aliud addendum fuit, nisi ut scias

quod

quod eadem ratione album etiam Elleborum præparare soleam. Atqui hunc in quartana febre propinare hactenus nunquam ausim. Usus sum nonnunquam illo in Melancholicis affectibus, sero caprino macerata, additis Pæoniæ seminibus, Zedoaria, & Schœnantho. Alia Ellebori parandi ratione nunquam usus sum, nec ullum ejus genus in pulverem contritum unquam dare potandum excogitavi. Atqui velim ubi medicamentum exportum fuerit, illud cæteris, quot nosti, Medicis patefacias, ne putarent fortasse aliqui, me id in meis non recitasse Commentariis, vel avaritia, vel invidia persuasum. Id enim negligentia potius quadam prætermissum est, quam quod voluerim hoc medic. obtegere & mihi tantum asservare. Vidi Antoræ summitates, quæ longe chariores mihi fuissent, si cum floribus & radicibus eas ad me misisses: hoc si posthac feceris, meam de re hac habebis sententiam. Quandoquidem, quanquam ex unguibus (ut ajunt) Leo cognosci potest & ego nunc aliter sentiam, quàm quòd hæ summitates ejus sint Antoræ, quam puto appellasse Avicennam Napellum Moysi, nolo tamen id pro certo tibi affirmare, nisi prius integram ejus plantam conspexerim. Napelli Moysi imaginem (ni fallor) dedi ego unà cum Napello, sed nescio, quomodo Chalcographorum, vel fortasse invidorum causa plantæ titulus fuerit immutatus. Id quod mihi evenisse video in majori malva, quippe quòd nunquam in ea fuerim opinione, hoc Malvæ genus arboream fuisse Malvam de qua veteres scripserunt, cujus rei argumento esse potest, quod id nunquam in meis affirmaverim Commentariis. Porrò nec eam, quam in Franciscanorum monachorum cœnobio Grignani videram, genuinam δενδρομαλάχην esse censeo, quòd sciverim, hanc ex hortensi ac vulgari malva, Monachi cujusdam mangonio ac diligenti quadam cultura instar arboris excrevisse. Quam sententiam eò magis amplector, quò nunc abs te factus sum certior, isthic sponte provenire genuinam δενδρομαλάχην. Hanc fateor ingenuè me nunquam vidisse. Quo fit, ut novarum plantarum cupidus, nunc abs te petam ne me hac planta, vel ejus semine diu destitutum relinquas. Poteris cum hac mittere etiam Peplion. Hoc si pro tua humanitate præstiteris præter id, quòd mihi gratissimum feceris, non modicam fortasse laudem tibi comparaveris. Nam ubi primum harum stirpium imagines in meis addam Commentariis, omnia hæc tibi tantum accepta referam. Velim præter hæc ut quotquot fuerint isthic plantæ, quibus putas augeri posse Dioscoridem nostrum in Reipub. commodum, eas omnes hoc anno diligenter mihi asservares, quinetiam ne nullis parceres sumptibus. Curabo enim, ut nullo tuæ pecuniæ dispendio hoc abs te fiat, ut fusiùs Antiaum, qui tibi hasce meas dabit literas, oretenus explicabit. Vale, & eo quo cœpisti me amore prosequere.

Autoris excusatio cur antea suum non descripserit Elleborismum. Antora.

Napellus Moysi. In Napello Moysi titulus immutatus Chalcographorum negligentia.

In Malva majori titulus. Δενδρομαλάχη.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Julio Moderato, Pharmacopœo Ariminiensi
S. P. D.

Describuntur Cervini fungi historia, & vires.

Um rebus novis te plurimum delectari sciam, Tuber quoddam subterraneum, quod hic cervinum Boletum Bohemi vocant, cum hisce meis literis ad te mitto. Puto enim de eo te nihil unquam audivisse, quòd nulla apud antiquos, recentioresve scriptores extet hujusce fungi memoria, quodq; reperiri non possit, nisi in sylvis, ubi plurimi habentur cervi, ac venatores, qui hæc naturæ secreta norunt, sed quum hæc inaudita sint apud vos, nolui te in posterum latere cervini fungi historiam, & vires. Fungum itaq; hunc tuberum vulgarium modo sub terra nasci affirmant venatores, ubi cervino semine in coitu inficitur solum. Id quod plerunq; fieri solet excepto è vulva genitali adhuc feminis aliquid continente, maris impetum fugiente fœmina. Hunc fortasse invenire nemo posset, ni cervi ipsi locum quodam statuto anni tempore ostenderent. Scalpunt enim naturali quodam instinctu ducti anterioribus pedibus locum, ubi globosus fungus sub terra delitescit, quod olfactu percipere eos affirmant. Spirat enim fungus gravi odore præsertim recenter effossus. Qui secreta hæc norunt venatores & rustici, qui sylvas frequentant, loca diligenter observant cervinis pedibus deducta effossaq; scrobe, fungos eximunt, & pharmacopœis vendunt, qui dissectos in particulas, & filo trajectos siccant postea in umbra servantq; in medicum usum. His eadem ferè facies inest, quam in cæteris pectamus tuberibus, globosa tamen in omnibus, & inæqualis. Extima cuticula sub nigricat, carnosa verò & ipsa fungosa substantia albicat. Sunt etiam qui genus aliquod reperiri dicant, erecta virilis mentulæ forma, adeò ut in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam testiculos referentes conspiciantur. Hic fungus in ciborum usum hactenus non venit, nec eo vescuntur Bohemi, sed eo iis in medicamentis utuntur, quæ venerem movent. Siquidem ad hoc plurimum illum valere putant, & præsertim qui humani genitalis faciem refert. In quem usum sicci pulverem ex dulci vino propinant, drachmæ, vel sesquidrachmæ pondere. Lactis ubertatem hunc etiam afferre ajunt ex ptisana vel muliebri lacte potum sed valentius id agere si longi piperis aliquid addatur. Suffitu occlusos fœminarum locos reserare tradunt, & vulvæ strangulatus avertere. Non desunt superstitiosæ mulierculæ, quæ iis abutuntur in amatoriis poculis, quibusdam prius admurmuratis incantationibus. Affirmant præterea valere cervinum fungum ad epota venena, ex mero haustum, quin etiam ad venenoserum omnium morsum, non modò potum, sed etiam illitum excalfacere hunc ex odoris graveolentia, quispiam facile judicabit. Optarem ut tam rarum medicamentum Italis hactenus ignotum seri vel transplantari posset, & inter cætera rara simplicia, quæ in tuo tam celebri viridario, diligenti admodum cultura alis, hic etiam viveret fungus. Sed postquam hoc nobis vetat natura, hunc siccum tibi asservato. Mitto tibi præter id legitimæ Chalcitis, & veræ Mysis aliquot frusta, quæ ut apud vos rara, ita sane cara tibi futura spero. Vale.

Cervinus Boletus.

Cervini fungi historia.

Cervinus fungus virilem mentulam referens.

Fungi Cervini vires.

Chalcitis & Mysi.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARUM MEDICINALIUM,

LIBER QUARTUS.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Ulyssi Aldrouando Bononiensi Medico S. P. D.

Disputatur an larix nostra, sit larix Plinii & antiquorum.

UOD Epistolam illam meam, quam antea ad te miseram, tantopere laudibus effers, facis id tu quidem humaniter & amicè, & ego me hercule mihi ipsi plurimum hoc nomine gratulor, præsertim cùm Robertelli viri Doctissimi (ut scribis) judicio, non parùm, tum elegantia, tum doctrina alicujus nomine probetur, id quod ipse mihi vix persuadeo, quando ne mihi quidem in eis satisfacio, qui tamen scripta mea, qualiacunque sint, aspernari non soleo. Atqui multo magis tuo nomine gaudeo, quod meis argumentis persuasus, jam de Picea & Pino in aliam transieris opinionem, adeo ut tecum ipse statueris (qua tua est humanitas) ubi in publicis lectionibus de pinu & picea disserere tibi sese offerat occasio, meam non solùm auditoribus afferre sententiam, sed etiam comprobare. Pro qua ingenui animi tui erga me propensione, si eas tibi gratias non referam, quas me tibi debere non ambigo, boni consulas velim, quòd plura nunc præstare non valeam. Verum ut cognoscas, quam promptus sit Matthioli animus in tuis expediendis petitionibus, etsi, quæ nunc tibi a me scribi de Larice desideras, factu difficilia, non admodum facilia sunt, non tamen prætermittam ob eam, quam de me concepisti spem, quin omnibus modis tuæ satisfaciam voluntati. Quod itaque in commentariis nostris in Dioscorid. nulla dubitatione scripsi, Laricem nostram ab antiquorum Larice nihil differre: eam ob rem rationibus nonnullis persuasus, dubitasse te semper affirmas, imo etiam credidisse videris, arborem quam Laricem vocamus, illam non esse, de qua scribit Plinius. Et ne videaris præter rationem hac in re hæsitare, plura contra sententiam meam in medium affers argumenta, sic inquiens. Larix Plinii testimonio, perpetuò viret, folia pungentia habet, non floret, & ejus lignum non ardet, flammamque non concipit, & ejus cortex lævior est, quàm picea, & sterilis est. Sed Larix vulgaris perpetuò non viret, folia pungentia non habet, floret, ardet, & corticem valde crassum habet, & fœcunda est: ergo Larix vulgaris, non est Larix antiquorum. Major nota & est ex Plinii historia & quod non ardeat, notum est apud Vitruvium. Minor propositio est etiam notissima, ut te non ignorare censeo. Nec dicere oportet errasse Vitruvium, Palladium & Plinium, cum certo illis notissima fuerit Larix. Ad hæc, si vulgaris Larix esset Larix antiquorum, cum illa Agaricum proferat, tam notabile medicamentum, id sanè non prætermisisset Plinius, cum tam diligens rerum naturalium fuerit indagator. Hæc tua sunt argumenta, quæ in hanc te vocarunt dubitationem. Ea cum mea sanè sententia (ut statim audies) firma non sint, sequitur ut nec tua vera sit conclusio. Imprimis autem cur Plinio credam, Laricem perpetuò virere, nihil est, quod me moveat, cum quod reperiam in resiniferarum arborum historia, pluribus in locis illum sibi ipsi contradicere, & satis confusè de his omnibus scribere, tum etiam quod videam affirmasse illum, Terebintho & Tamarici folia non decidere, cùm tamen nos contrarium videamus. His accedit alia etiam ratio, quæ Plinii fidem mihi maximè suspectam reddit. Siquidem is ubi eas recenset arbores, quæ perpetuò virent: Sylvestrium generis, inquit, folia non decidunt Abieti, Larici, Pinastro, Junipero, Cedro, Terebintho, Buxo, Ilici, Aquifolio, Subero, Taxo, Tamarici. Inter utraque genera sunt: Andrachne in Græcia, & ubique Unedo. Cætera verò omnes extra prædictas (etenim numerare longum est) folia deperdunt. Sed hoc est falsum, cum Picea, Phyllirea, Licium, Cistus, Myrtus, Oleaster, Thuia, Sabina, Sylvestris Laurus, Phellodrys, Celaster ubique perpetuò folio vireant. Cæterum cum hæc omnia ex Theophr. l. 1 c. 15. transcribat Plinius, non deest suspicio, quin ipse vitio apud Theophrastum (ut plerunque id fecisse animadvertimus) Laricem verterit. Quo fit, ut hac in re nulla mihi Plinio sit adhibenda fides.

Larix nostra eadem eum antiquorum.

Argumenta contra Matthioli sententiam

Responsiones ad argumenta Plinium pluribus in locis sibi contradicere, in Resiniferarum arborum histor. Plinius notatur.

Arbores quæ perpetua coma virent.

Præterea, quòd antiquorum Larix foliis fuerit aculeatis, quodque ejus cortex lævior sit, quam Picea, non satis quidem exploratum habeo, cùm Plinii ipsius testimonio, etiam contrarium probari possit, etsi fortasse ob non intellectam Plinii lectionem, in hoc aberraverint Ruellius, & alii docti viri. Quippe qui Plinium non intelligenter, ea quæ de Larice l. 16. c. 10. idem scribit Plinius, Piceæ tribuerunt. Etenim si locus ille diligentius expendatur, facilè cognosces quispiam Grammaticus, & Latinæ linguæ peritus, lectioni subesse mendam. Ut autem me vera narrare, & Laricem Plinii ipsius testimonio acuminata folia haudquaquam proferre cognoscas, exponam in primis vulgatam Plinii lectionem quam non intellexerunt viri illi doctissimi: deinde verò facilè tibi detegam, ibi proculdubio quandam deesse particulam, quam si tu addideris Plinio, statim eorum deprehenderis errorem. Plinius itaque loco prius citato (ut vulgatum legis exemplar) sic habet. Sed Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, læviorque cortice, folio villosior, pinguior, densior, molliorque flexu. At Picea rariora sicciorąque folia & teneriora & magis algentia, totaque horridior est & perfusa resina. Hunc itaque locum si diligenter expenderis, non magno sane negotio cognosces Piceam, non Laricem cortice esse læviorem, & pungentia habere folia. Nam ubi Plin. ait, Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, læviorque cortice, nemo qui Latinæ linguæ fuerit peritus & Grammatica non ignarus, affirmabit unquam particulam. ILLA, referri debere ad Laricem, sed ad Piceam tanquam ad priorem & remotiorem particulam. Præterea, si illa omnia, quæ sequuntur, Piceæ assignaret Plinius, non fuisset illi opus per transitivam disjunctivamque orationem paulo post dicere Sed Picea rariora sicciorąque folia. Nam hæc disjunctio manifestè demonstrat prius aliqua de Larice dixisse Plinium. At tu si vis hunc locum restituere, & omnibus reddere clariorem, ita tuum castigabis Plin. ex meo manuscripto. Illa crassior læviorque cortice, hæc (id est, Larix) folio villosior, pinguior, densior, molliorque flexu. At Picea, &c. Quod si non feceris, haudquaquam rectè hunc explanabis locum, nec ullum unquam verum illi dederis sensum, imo in pluribus sibi contradicere Plinium cognosces. Siquidem si de Picea illum loqui dicas, cum ait, Illa crassior læviorque cortice, dicas item oportet, Piceæ historiam sequi, cùm inquit, folio villosior,

Laricem non esse debere foliis aculeatis. Ruellius notatur. Plinii locus in Laricem restitutus.

ſior, pinguior, denſior, mollioŕq; flexu. Sed quo modo fieri poſſit ut ea folia, quæ prius feceras villoſiora pinguiora, denſiora, molliora q; illico feceris rariora, ſicciora, tenuiora & magis algentia tibi ipſe ſis judex eſto. Quamobrem, ſi hæc omnia recte expenderis, illico animadvertes in vulgari, ubicunque edita ſit, Plinii lectione, deſiderari particulam, HÆC, non ſolùm ex Plinio manuſcripto, ſed ex depravato lectionis ſenſu. Quæ omnia cùm vera ſint, falſum eſſe convincunt, Laricem eſſe certius Picea laviorem & pungentia habere folia. Siquidem villoſum & ſpinoſum contrario modo ſe habent. Nam villi, pili ſunt tactu molliſſimo, qui quantum à ſpinis differant, haud te latere non ambigo. Ideoq; Plinius cùm ſciret Laricis folia non eſſe aculeata, eadem villoſiora, pinguiora, molliora q; pilorum modo habere ſcribit, quemadmodum in noſtra viſuntur Larice. Idquod eodem cap. repetit de Larice pariter ſcribens his verbis. Mas brevior & durior, fœmina procerior pinguioribus foliis & ſimplicibus atq; non rigentibus. Nec velim putes dixiſſe Plinium Fœmina non eſſe rigentia folia, ad maris differentiam quod ibi. ATQUE, nil aliud ſignificet quam etiam. Id eſt, etiam non rigentibus, quemadmodum in mare videmus alias ſibi ipſi in eodem ferè loco contradiceret Plinius, ex allatis ſuperius rationibus.

Plinii locus expoſitus.

At ſi objiceres, eundem ſcripſiſſe Plin. lib. 16 cap 24. Pino, Picea, Abieti, Larici, Cedro, pungentia ineſſe folia, cùm hæc videam tranſcribere illum ex Theophr. l. 1. c. 15. de plantarum hiſtoria, nec ibi Laricis ulla fiat mentio, vereor ſane, ne Plinius ibi Theophraſti πίτυν Laricem verterit, ut alias in pleriſq; locis idem feciſſe annotavimus. Qua quidem perverſione perſuaſus Theodorus Plinii potius ſequutus errores, quàm Græcam Theophr. fidem, Theophraſtum ipſum in quam plurimis locis pervertit. Siquidem ubi Theophraſti codex habet, ἀκανθώδη δὲ ἐν τῶν ἄκρων, καθὰ τὸ τῆς πεύκης καὶ πίτυος, καὶ ἐλάτης ἔτι δὲ κέδρου, Theodorus vertit, Pini quoq; Laricis Abietis atq; etiam Cedri extremitate pungentia folia enſunt. Quod etiam fecit lib. & c. 2 de hiſtoria. Ibi enim Theophraſtus habet. οἷον ἐλάτη, πεύκη, πίτυς. Quæ verba perperam vertit Gaza, ut Abies, Pinus, Larix. Atqui non hic ſolum πίτυν Laricem invertit, ſed lib 4. c. 6. & lib. 5. c. 1. & 9. cap. 1 & 2. de hiſtoria. Quinetiam de cauſis lib. 1. c 21. & lib 5. c. 24. & lib. 6. cap 18. ac aliis pleriſq; in locis, quæ in Latino Theophraſto caſtigare poteris.

Plinius ſæpè πίτυν ex Theophraſto Laricem male vertit. Theodorus notatur pluribus erratis.

Quod autem Plinius Pinum ſæpe perperam pro Larice acceperit, conſtat ex eo, quod lib 16. c. 10. ſcripſit his verbis. Laricis morbus eſt, ut tæda fiat. Quandoquidem Pini proprium eſt hoc, non Laricis. Id quod apertiſſime comprobatur Theophraſti teſtimonio, qui lib 3. c. 10. de hiſtoria ſic habet, Morbum Pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non ſolùm cor, ſed etiam pars extrema caudicis in tædam tranſiverit, tunc ſtrangulari quodammodo, quod ſponte accidit ubertate arboris largiſſima, quoad quis conjectare poſſit. Tæda enim totum efficitur. Ergo hæc Pini propria affectio eſt. Hactenus Theophraſtus.

Plinii errores in larice probantur.

Id quod hic in Bohemia, ubi ingentiſſimæ Pinorum ſylvæ ubiq; ferè habentur, continuò videmus. Præterea Plinius loco ſuperius citato ſcribit, Laricem uſtis radicibus repullulare nunquam. Piceam vero contra. Quibus manifeſte deprehenditur, hic etiam perperam Laricem pro Pinu uſurpaſſe illum. Etenim Theophraſtus eodem lib. & cap. nuper citato, Pinum, inquit, adustis radicibus nunquam regerminare, Piceam regerminare quidem affirmant, ut in Lesbo accidit incenſo monte Pyrrheo qui Piceis ſcatet. Adhæc lib. 24. c. 6. Laricis & Piceæ foliorum ex aceto decoctum, doloris dentium prodeſſe ex Dioſcoride idem tranſcribit Plinius. Atqui Dioſcorides non ex Laricis foliis id parari medecamentum ait ſed ex Picea & Pini foliis. Sed de his alias fortaſſe plura.

Pinorũ ſylvæ in Bohemia frequentiſſimæ.

Quod autem non florere Laricem nec fructum ferre Plinius dixerit, ad id nil aliud reſpondendum videtur, quàm quod, cum in hujuſce plantæ hiſtoria pluribus alioqui modis hallucinatus ſit, non videam quo pacto ejus poſſim comprovare ſententiam. præſertim cùm et ſi ipſe affirmanter ſcribat lib. 16. c. 25. Ilicem, Piceam, Laricem, Pinum nullo flore exhilareſcere. Theophraſtus tamen lib 3. c 6. de hiſteria plantarum florere Pinum & Piceam, nec negarit nec affirmarit. Sed florere utranq; apertiſſime teſtantur Bohemiæ ſylvæ, ubi florida quotannis ſuſpiciuntur Pinus odore (ut ego mihi teſtis eſſe poſſum) haud quidem ingrato. Quo fit, ut Plinio mihi ſubſcribendum non ſit, præſertim cùm videam negaſſe illum Populum, Myricam, Alnum haudquaquam fructum ferre, nec Buxi florem, cùm tamen hoc falſum eſſe ſciant non ſolùm rei plantariæ periti, ſed coriarii ac vetulæ.

Pinus florent. Plinii error notatur.

Poſtremo negas antiquorum Laricem, noſtram eſſe poſſe, quod Plinii Vitruvii & Palladii autoritate, ſatis ſit comprobatum, Laricem non ardere nec igne unquam accendi. Atqui velim ut ſi Plinio perpetuo tibi credendum ſtatueris, ſtatuas etiam eidem Plinio credere. proculdubio ardere Laricem, ubi igni admoveatur. Quandoquidem is l. 16. c. 12. In Macedonia Laricem maſculam urere Macedones ſcribit, Fœminæ radices tantum & ex his parare carbones. Quibus jam certior fies, quàm bellè ſibi conſtiterit Plinius in Laricis hiſtoria, quamq; de ea fabuloſe ſcripſerit Vitruvius, à quo Plinium tranſcripſiſſe, non ambigimus. Cæterum quam vana ac futilis ducantur opinione qui Vitruvii ac Plinii autoritate freti, Laricem noſtram genuinam non eſſe contendunt, quòd eam facile accendi comburiq; videant, præter Macedones ipſa manifeſte teſtatur ratio.

Laricem ardere contra Plinium & Victruvium.

Siquidem cùm tam antiquorum quam recentiorum ſcriptorum conſenſu, præſertimq; ipſius Vitruvii & Plinii Larix præpinguem liquidam & copioſam reſinam fundat melli Attici colore, quæ perinde ac bitumen igni admota, quam celerrime accenditur & vehementiſſime flagrat ignari imo potius ſtolidi hominis eſt, credere Laricem præpinguem, reſinoſam & reſiniferam arborem, quæ (ſi Plinio credimus) facilè tabeſcit in tædam quæ nihil eſt ad ignem accendendũ aptius, ignem reſpuere, cùm lapides ipſi, qui ſui natura flammis nunquam flagrant, ubi tamen bituminoſo ſucco redundent, ut Gagates, perinde ac ligna exurantur vertanturq; in cineres. Id quod facile teſtabuntur Flandri, Brabanti, & alii plures Aquilonares populi, qui lignorum penuria, hiſce lapidibus ſuos perpetuo fovent ignes.

Lapidibus ignitum loco ad ignem qui utantur.

Ideoq; ſi vera eſſe conſentimus quæ narrat Vitruvius de Caſtello illo circa alpes, trabibus Laricis extructo, quod ſcilicet juſſu Cæſaris admotis incenſis virgarum faſciculis ac facibus. Laricea illa trabes admotum reſpuerint ignem, dicamus id eveniſſe non quod Laricis materia non comburatur, ſed quod ventorum, aeris, nivium, pluviæ & algoris injuria, quibus Alpina regio illa quæcunq; ſero tempore afficitur, durior ac lapidoſior facta non ita facile accendi potuerit, præſertim quod omnis arborum materia, quæ ſolidior ſit non illico primo ſtatim occurſu facile accendatur.

Victrovii teſtimoniũ impugnatur.

Etenim Larix ſoliditate ac duritie præ cæteris præſtat quæ ubi aëreis illis affectibus lapidoſam quandam contraxerit naturam & ejus reſina contabuerit, mirum ſane non eſt ſi non ita facile accendatur. Ad id autem, quod ſi Larix antiquorum noſtra fuiſſet Larix cum Agaricum proferat, non prætermiſiſſet Plinius maximus rerum naturalium indagator quin de eo aliquam feciſſet mentionem, nil aliud reſpondendum ſuccurrit, quam quòd mihi nihil mirum ſit id prætermiſiſſe illum, cùm certo ſciam alia longe majora notioraq; ab eo eſſe prætermiſſa. Sed mirari potius debeo, quòd is libro decimo ſexto cap. octav. fuerit fabulatus Galliarum glandiferas maxime arbores agaricum ferre, quod tamen, ut falſiſſimum eſſe ſcimus, ita à nemine antea ſcriptum eſſe non ignoramus, ut in commentariis noſtris in Dioſcoridem de Larico agentes fuſius diximus. Nec velim credas, huic Plinianæ lectioni ſubeſſe mendam, quod ſcilicet ibi coniferas, non glandiferas arbores legendum ſit, ut impoſtor ille omnium impudentiſſimus ad Roſarium Polonum ſcribens fabulatur, & hunc Plinii locum ſe primum reſtituiſſe gloriatur. Siqui-

Plinii in Agarico erratum. Guilãdinus.

dem ibi Plinius in universa illius capitis oratione de alia re non scribit, quàm de his, quæ è glandiferis arboribus proveniunt. Quo fit ut quum veterator ille locum hunc Plinii haud emendarit, non Plinium castigasse sed ipsum castigatione indigere jam cognoscere. Cæterum si præter hac reliquas Laricis notas expendamus, nihil sanè erit quod impediat, quo minus Larix nostra non sit legitima. Siquidem si corticem intueamur, est quidem is Picea cortice crassior, ut Plinius inquit. Si materiam præstantiam, solidam eam, firmam, robustam, perpetuamq; conspiciemus, & ædium & navium fabricis aptissimam, cùm non solùm in sicco, sed in humore (ut Plinius inquit) præ cæteris valeat. Si ligni colorem inspiciamus, quinetiam si odorem experiamur, rubescere sanè nostratem Laricem, ac acri esse odore, unà cum Plinio fatebimur. Si mansu ejus quoq; saporem degustemus, amaram illam cum Vitruvio dicemus. Adhæc si decorticatam in flumen, vel lacum projiciemus, non fluitare Laricem nostram, sed illicò eandem fundum petere intuebimur. Quæ omnia certissimum præbent judicium, nihil ab antiquorum Larice differre nostratem. His accedit arboris vasta proceritas, natale solum, & ipsa tripartita germinatio. Etenim nostra Larix facilè cæteras coniferas arbores longitudine superat. Nascitur in montibus, & universa Rhætia regione copiosissima habetur. Unde ad restituendum Naumachiarum pontem, Tyberius Cæsar (ut ipse testatur Plinius) ingentes Lariceas trabes advehi curavit. Quinetiam observatum esse scimus ter in anno nostram Laricem germina fundere. Præter id manifesto est argumento Laricem nostram esse genuinam, ea, quam fundit Resina, falsò Terebinthina Myropolis appellata. Siquidem hæc substantia consistentia, quinetiam colore, odore, saporeq; nihil penitus distare videtur à Laricea Resina, de qua ipse meminit Plinius lib. decimosexto, cap. decimo, & lib. vigesimoquarto, cap sexagesimo. Etenim è Larice Resinam erumpere ait melleo colore atq; lentore, odore viroso, nunquam durescentem. Id quod ante ipsum dixerat Vitruvius. Siquidem is Laricis Resinam liquidam esse scribit, mellis Attici colore & Phthisicis utilem. Quæ quidem notatu nostræ Laricea adeò clara apparent, ut Thyresia cæcior dici possit, & Marpesia caute stupidior, qui hanc non noverit. Resinam esse Larignam, de qua meminère Vitruvius & Plinius. Cæterùm si cuipiam fortasse tot rationibus, tot argumentis, tot præclarissimorum autorum testimoniis satisfactum non est, consulat is etiam Galenum & ejus κατὰ γένη libros perlegat. Ibi enim lib. I. cap. decimoquinto, & lib. II. cap. I. & II. quinetiam lib. IV. cap. 14. pluribus sanè modis atq; testimoniis comprobatum esse reperiet. Resinam Laricem nostram, nihil prorsus à genuina distare, sed ipsam eandem esse de qua idem scribit Galenus, cujus etiam ævo Terebinthinæ loco usurpatur Larigna, ubi illa non esset ad manus. Quamobrem mirum nobis non sit, si posthac, ubi superioribus annis Terebinthina resina defecerat, ubiq; penè ejus loco Larigna invaluerit usus. Sed his ita solidè aperteq; comprobatum esse arbitror, nostram & antiquorum Laricem unam & eandem esse plantam, ut nihil amplius hac in re non solùm tibi fuerit ulterius ambigendum, sed nec aliis quibusdam, nisi fortasse pertinacibus ac contentiosis, quibus cum nullum mihi intercedit negotium.

Larignam resinam pro Terebinthina usurpaverunt etiam antiqui.

Ex quorum agmine, qui tam temerè asseverant Laricem nostram, magnam illam esse Cedrum, quam Plinius Cedrelaten appellat, cujusq; in sacris literis apud Hebræos tàm frequens, honorificaq; fit mentio, deinceps ab omnibus deridebuntur, ubi hanc nostram epistolam legerint. Sed nihil est, quod magis homines etiam non indoctos in delirium ducat, quàm ipsa pestilens ambitio, qua plurimum ii ducuntur, qui, ut præ cæteris scire, ac sapere videantur, nil aliud die noctuq; moliuntur, quàm ut novi inauditiq; aliquid vel dicant, vel scribant. Quod ut consequantur, fucatis sophismatibus suas adeò concinnant sententias, ac poliunt, ut studiosa juventus, cui hæc non ita facilè innotuit impostura, hos perditos nebulones præ cæteris evehat ac colat. Sed ubi in eorum veniunt judicium, qui rem ipsam ubiq; exploratam habent, facile spongia veritatis detergitur impostura.

Laricem non esse Cedrum contra Guilandinum.

At quis tam fuerit mente alienus, qui credat Laricem nostram Hebræorum esse Cedrum, cùm Plinius de ea peculiarem à Larice fecerit historiam, & quòd illa Abieti non sit absimilis, Cedrelaten appellaverit? Quam qui in monte Libano viderunt, ut Bellonius, & qui Hierosolymam S A L V A T O R I S *nostri tumulum peregre proficiscuntur, non Larici similem pingunt, sed Abieti: Unde rectè illi nomen à Græcis desumptum κεδρελάτη Plinio inditum est, adde etiam quod huic folia perpetuò virescant. Talis itaq; est pestilens quorundam doctrina, quam cùm tractu temporis veris, ac solidis argumentis expugnatam, dirutam, collapsamq; cernunt, nec ullis possint se tueri præsidiis, illicò ferarum more in furorem aguntur, more canum rabidorum latrantes & spumanti ore oberrantes. Quinetiam vipereo quodam veneno perfusi tantùm convitiis criminationibus, maledictis, & omne genus fœditatibus confidunt. Quo postea fit, ut dum alios læsuros se putant, se ipsos interimant & non solùm ab inimicis, sed etiam ab amicis perpetuo habeantur opprobrio. Ego verò cùm veritati propalandæ sustinendæq; semper fuerim addictus, nihilq; mihi magis semper fuerit in votis, quàm Rempub. ac posteritatem juvare, horum perditorum hominum calumnias, criminationes convitia, maledicta, pestilentesq; eructationes, potius æquo ac forti animo ferre decrevi, quàm à meo instituto desistere. Sed ne ægre feras obsecro, mi amantissime Aldrovande, quòd tecum de his colloquar. Quandoquidem cùm haud me lateat, te virum esse integerrimum, candidum, pium, & doctum. volui hæc ad te scribere præterea, quæ de Larice disserui, ut ubi in hos te inciderit Sophistas & contentiosos Sycophantas, meum sequaris consilium: Cùm probis, candidisq; viris longè consultius sit, malorum omne genus expediri, quam ne tantillum quidem à veritate deflectere: quam qui opprimere student, ii sanè digni sunt, ut è medio tollantur. Interim velim, ut tibi persuadeas, te tantum tibi de me posse polliceri, quantum cognoveris à me posse præstari. Vale.*

HIERONIMUS DONZELLINUS MEDICUS ac Philosoph. Petro Andreæ Matthiolo Serenis. Principis Ferdinandi, Archiducis Austriæ Medico.

S. P. D.

Consolatur Matthiolum adversus invidos & blaterones.

Um omnium artium is usus sit ac finis, ut mortalium saluti & commodo serviant, ac famulentur, earum tamen nulla scopum hunc propiùs attingit, quàm Medicina, quæ reliquarum veluti princeps & architectonica, illis utitur tanquam administris, ac earum actiones ita temperat ac moderatur, ut quæ alioqui noxia & perniciosa erant futura, ejus beneficio & commoda fiant & salutares. Sic itaq; ad Medicinam affecta sunt artes inferiores, ut earum ipsa veluti regina sit constituenda. At quæ nobiliores sunt & rationem

rationem ac contemplationem magis requirunt disciplinæ ac scientiæ ejus ope & auxilio ita videntur indigere, ut sine ipsius fructus nec comparari, nec exerceri commode satis possint. Cum enim ingenii, ac Sapientiæ studia bonam valetudinem corrumpant ac labefactent, & quod generaliter ab Aristotele est prolatum, Unius scilicet rei ortum, alterius esse interitum, huc etiam apertissime accommodari possit, quis non videt solius artis Medicæ opera adjutos homines in Divinarum, atque humanarum rerum contemplatione versari diutius posse? Et quando humanus animus, si perpetuis perturbationum fluctibus agitetur, ad rerum scientiam pervenire minimè possit, ac verissimum sit illud, quod dixit Arist. in sedato ac tranquillo animo, facile prudentiam ac doctrinam imprimi & comparari, efficacius hac in parte Medicina quam Ethica subvenire nobis potest. Si animi mores è corporum temperamentis, tanquam è fontibus manant, ac oriuntur, quemadmodum in peculiari lib. certissimis rationib. Gal. confirmavit, ea vero immutare solius Medici sit opus, conficitur, non tantum corporis, sed animi quoque valetudinem a Medico tractari, quæ sane utraque ad sacra Philosophiæ studia liberrimum nobis aditum patefacit. Quinetiam cum bonorum tria genera ab Aristotele recenseantur, quæ ad corpus pertinent, inter animi ac fortunæ bona medio in loco sunt constituta, ut commodius utraque suffragari possint. De nobilioribus illis animi bonis, quemadmodum Medicina indigeant, antea dictum est. Fortunæ verò sine firma valetudine ac robusta, nec comparari, nec retineri, nec eorum fructum percipi posse, satis patet, cujus certe sola Medicina opifex est, ac procreatrix. Eam itaque non tantum artium omnium præstantissimam, sed etiam generis humani matrem, nutricem, atque alumnam esse, quivis facile potest judicare. Cujus etsi multæ sint partes, de ea tantum mihi nunc futurus est sermo quæ Medicam materiam describit, & à Græcis ὑλικὸν seu φαρμακευτικὸν est appellata, quam ego certè nunc multis nominibus aliis præferendam audacter pronuncio. Hanc sane primo inventam, ac reliquis antiquiorem esse, Gal. est author. Unde etiam apparet eandem cæteris distinctam utilem esse mortalibus, cùm sine hac aliæ tamen inanem tantum, ac inutilem notitiam nobis adferant, ac largiantur. Videmus certe multos etiamnum solida Medicinæ imperitos, sola tamen auxiliorum notitia plurimos juvare & Empiricos olim reliquarum Medicinæ partium rudes, atque ignaros, multa præstitisse in generis humani salutem, Gal. testis est luculentissimus. Quicquid vero aut discunt, aut contemplantur Medici, hunc unicum scopum habent, ut medica materia rite atque opportune uti possint. Et digniores, ac præstantiores Medici illi semper sunt habiti, qui in medicamentorum sylva cum divites sunt, ac opulenti, tum vires & facultates singulorum habent perspectas, ut prudenter & cum mortalium emolumento illis uti sciant. Post longas enim speculationes, post diutinas Medicorum inter sese suis in deliberationibus concertationes, post morborum examina, post causarum symptomatum, signorum, indicationum, ac reliquorum quæ legitimæ curationi sunt præmittenda exactam investigationem, ad materiam ac remediorum penus tandem recurritur sine quo omnis conatus irritus ac studium sine fructu est futurum. Hujusce præterea Medicinæ partis ea est præstantia, ut multiplicem ac variam pulcherrimarum rerum scientiam in se contineat & complectatur, quæ per se ac sola usuique nondum adhibita animum perficere atque omnium hominum ordines, mira quadam voluptate ad sese allicere ac delectare quam maxime possit. Quicquid cœlestes ac immortales illi orbes, suo ambitu & complexu circumscribunt, id totum materia est Medica. Ergo peritum Medicum eorum nihil fugit, quæ in sublunari hoc mundo sunt collocata. Et quamvis subjecti nobilitate, aliis Philosophiæ partibus, non antecellat, utilitate tamen rerum varietate, scientiæ certitudine illis non est inferior. Ignis itaque genera: aëris facultates, terrarum differentias, maris, fluminum, fontium lacuum, paludum qualitates fossilium, metallorum, lapidum, gemmarum, herbarum, arborum, animantium, ut piscium, avium, reptilium, quadrupedum rerumque omnium, quæ ad illa quoquo modo pertinent, aut ex illis oriuntur, ac profluunt, vires ac naturam Medicus novit, & contemplatur, inque eo potissimum elaborat, ut aut sola, aut simul mixta, ac variè præparata & ad profligandos morbos opportune adhibita, ut scite Galenus aiunt, ex ὕλης fiant θεῶν χεῖρες quæ suo præclaro Encomio Asclepiades insignivit qui χεῖρας τῶν θεῶν appellavit.

Galen. III. Methodi.

Hanc Medicinæ partem plures antiquorum tractarunt, nemo tamen luculentius, nemo exactius, nemo diligentius, quam Dioscorides Anazarbeus qui profecto in ea tradenda tam præclare est versatus, ut omnes tum æquales suos, tum antiquiores etiam suo lumine ita obscuraverit, ut neglecta à posteris eorum monumenta situ, & squalore obducta, ac oblivioni tradita, tandem interierint. Quicquid etiam posteriores ea de re scripserunt, illi uni ultro acceptum referunt, & summam hoc in genere laudem illi jure merito concedunt. Unus mihi instar omnium instar est Galenus, qui honorificum ac locupletissimum illi, in verbis testimonium impertitur. Inter omnes porro Diosc. mihi videtur perfectissime confecisse tractatum de medic. materia.

Dioscorides exacte materiam medicam tractavit.

Lib de simplic. VI.

Fuere quidem & antiquorum, & posteriorum plures qui aliquam Medicæ materiæ partem, puta de animalibus aut de plantis, aut de piscibus, aut de metallicis, ac fossilibus separatim sunt persecuti at Diosc. universum corpus saluberrimo totius posteritatis exemplo sibi pertractandum duxit, quem postea multi ætas recentiores, eandem rem excoluerunt atque elaborarunt, quædam etiam addiderunt, ut solet tempus, rerum omnium pater, semper aliquid in lucem proferre, nonnulla quoque fecerunt meliora: αἱ γὰρ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι. Ex quo tamen Medicina à Græcis in Arabum familiam infelici quodam fato fuit translata, hæc pars majus quam cætera, naufragium fecit. Id vero an ipsorum Arabum vitio, aut ex una in aliam linguam multiplici versione contigerit, certo divinare non possum. Illud omnino verum, medic. tam simplicium, quam compositorum, tam magnam confusionem, ac perturbationem hactenus fuisse, ut non vulgari mortalium damno hac in re sit à Medicis peccatum. Tanta enim fuit obscuritas, & tam omnia fere fuerunt perplexa, ut superiorum ætatum Medici, aut gravi inscitia oppressi errores minime animadverterint, aut in tanta rerum difficultate hæsitantes ac consilii inopes, qua ratione ex vasto, ac turbulento illo pelago enavigarent, aut ex confusissimo illo Chao se extricarent, minime intelligentes, omni meliora profectus spe deposita, animum despondérent, ac secundo flumine navigantes turpissime se darent.

In Arabes.

Emersit vero tandem ex illis tenebris nostrum hoc seculum, tanto superioribus excellentius, quanto ea monstra quæ majores nostri exhorruerunt, ac formidarunt, non tantum aggredi est ausum, sed manum etiam conserere, ac tandem edomare potuit, ac superare. Filum enim invenit quo ex eo Labyrintho se tandem evolveret, ac liberaret. Ex quorum numero doctissime MATTHIOLE, cum te unum, eumque summum, præcipuum, ac coryphæum, eruditi omnes statuant, illud tibi maxime gratulandum duxi. Tu enim heroico ac plane divino impulsu commotus, non hanc aut illam partem, sed totam ipsam medicorum sylvam ingressus, immanes ex ea feras ejecisti, alias cicurasti, diligenter adeo excoluisti, ut ex horrida ac spinosa sylva, pulcherrimum atque amœnissimum effeceris viridarium.

Matthioli commendatio.

Fuerunt alii etiam, fateor, nostra hac ætate ejus viridarii strenui cultores, quorum etsi alter altero est præstantior, te tamen uno omnes sunt inferiores tibique uni palmam concedere syncero eruditorum judicio cogantur. Duxit Manardus & Leonicenus nostra tempestate puriores Medicinæ instauratores crassa quædam, ac rudia hujus fabricæ lineamenta, at tu vivos colores induxisti, ac veras nobis rerum imagines repræsentas. Cæterum cum tota materia Medica tractatio duab. præcipue partibus absolvatur, quarum al-

Manardus ac Leonicenus.

Medicæ mater æ duæ partes.

tera singulorum vires, ac facultates docet, altera vero historiam exponit, tu utranque enarras, ut nihil prætermissum videatur. Præclarum sane hujus ædificii abs te jactum est fundamentum, cum Dioscoridem ipsum explicandum suscepisti, ex cujus unius vera intelligentia hæc demum Medicina pars pristinum, ac legitimum candorem recuperare potest. Nec vero ipsum tantum authorem explanas, obscura retegis, abdita patefacis, ac legitimum sensum ejus verbis restituis, sed quicquid etiam a posterioribus Græcis, Arabibus & Latinis est inventum, in suum illum veluti thesaurum ita repenis, ut quæcunque ullibi extant ea de velectu digna, illic tanquam in opere absolutissimo suis in locis apte collocata reperiantur. Si quid præterea, aut ab antiquis, aut à recentioribus à recta ratione est aberratum, errorum fontem aperis, & optimis argumentis ab eorum sententia discedendum suades scilicet ne rudibus, ac imperitis gravium aliquis & doctorum virorum authoritas imponat. Quoniam autem sunt plurima medicamenta tam simplicia quam composita, non ita pridem inventa, quorum usus multis adhuc est ignotus, complura etiam arcana, quæ paucorum admodum manibus contrectantur: Tu invidorum odia nihil veritus, publicæ omnium saluti consulens ex recondito loco hæc in lucem profers, eorum vero energiam & rectam utendi rationem doces. quæ certe jure & liberalis & candidi animi egregium in primis specimen abs te editum cum summa gratiarum actione cuncti agnoscunt & confitentur. Nemini igitur mirum videri debet, si universis mortalium ordinibus & conditionibus tam gratus acceptusque fuit tuus hic labor, ut non tantum Medici, Clinici, Chirurgi, Pharmacopœi, sed omnes etiam alii qui ab honestis studiis minime abhorrent, tuum Dioscoridem tum voluptatis tum utilitatis causa expetant legant, ac manibus quotidie terant. Memini certe, cùm optimus vir ac diligentissimus typographus Vincentius Valgrisius Venetiis mihi narraret a prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium hactenus fuisse divendita & distracta. avidissime tamen a quam plurimis etiamnum flagitari, quasi vero nunc primum recens in lucem emittatur, ut facile appareat, nostra hac ætate librum nullum magis gratum, aut libentius atque alacrius acceptum in publicum prodiisse. Ne tamen tantus thesaurus solis Italis esset communis, ex Italica in qua primo fuit a te scriptus, lingua, nullis laboribus aut vigiliis parcens, Latinum reddidisti, tuam ita φιλανθρωπίαν declarans, & bonum quo communius, eo perfectius atque præstantius esse, minime ignorans. Tandem ne quid in absolutissimo opere desiderari possit, rerum fere omnium, quas Dioscorides tractat, vivas imagines adjecisti, quarum spectacula non tantum eruditi sed delectari etiam homines queant. Id autem ut exacte perficeres, dici vix potest, quos labores æstus, frigora, cœli tempestates, peregrinationes longinquas pertulisti. quot inaccessos montes ascendisti, quot valles sylvas nemora peragrasti: quot immanium ferarum truculentiæ, te, tuamque vitam exposuisti. scilicet, ne idem tibi contingeret, quod Galenus in iis reprehendit, qui rerum atque herbarum, quas ne per somnium quidem viderunt figuras describere aggrediuntur quos nimirum ridens præconum similes facit, qui fugitivi mancipii notas ab aliis traditas publicant, quod ipsi non modo non viderint unquam ante, imo si coram forte assistat, ne agnoscant quidem. Quandoquidem vero in opere eo, non solum modo tot tantaque molestia & tam gravia incommoda, uti diximus, erant tibi sustinenda sed in elaborando elimandoque potissimum, & ut rite ederetur curando, diversissimorum artificum opera diligentiaque in primis necessaria foret, divinam hic providentiam, mehercle, satis admirari non possum, quæ quidem, ne honestissimis studiis & optimis conatibus tuis ullum omnino objiceretur impedimentum, in tota Europa Splendidissimæ ac Illustrissimæ Austriacæ familiæ clientelæ opportune te insinuavit, cujus singulari liberalitate adjutus bene cœpto ædificio summum imponere colophonem posses Maximam profecto lætitiæ causam superioribus diebus tuæ mihi literæ suppeditarunt quibus pariter invictissimi Cæsaris Ferdinandi & simul Illustr. ac Generosiss. ejusdem filii Mæcenatis tui, Ferdinandi junioris, promptam adeo atque alacrem in te voluntatem significasti, quorum splendidissimo munere tuus jam longe magis ac magis Dioscorides sit illustrandus. Post tot corporis labores & tam graves ac assiduas animi curas, quid quæso superest, quam legitimus tuæ virtutis fructus, gloria immortalis? honorum scilicet atque eruditorum virorum de consummata tua doctrina ac virtute concepta opinio, & publicus quidam omnium hominum plausus? Nullus quippe nunc est in omni Europa angulus, nullus in luce hominum vivens, cui non modo notum sit Matthioli nomen sed etiam præclarum inprimis. Tu vivens & valens diutina jam tot annorum frueris laude & gloria, id quod paucissimis sane conceditur, quo magis tibi etiam vel eo nomine est gratulandum Dignus ante omnes profecto mihi videre, cui publica non solùm totius Italiæ, cujus peculiare decus es & ornamentum, verumetiam totius Europæ consensu aurea statua erigatur, ingentis nimirum tui & præstantiæ immortale monumentum. Nam si Demosthenis de unica patria bene merito id honoris grati Athenienses detulerunt, quo magis illud tibi de immenso orbe optime merito debetur? Si qui igitur sunt in hominum cœtu, ut multos esse verisimile est, (deteriorum enim rerum uberior proventus semper est,) qui de te secus, quam par est, aut sentiant, aut loquantur, eos ego quos terra sustineat, indignos puto hominum pestes ac reipub. detrimenta. Eorum calumniis ac petulantia jamdudum te vexari scio, id quod mihi accidit certe molestissimum. At quoties rem propius intueor, mira tua excellentiæ haud obscurum sane testimonium ac pulcherrimum veluti trophæum judico. Una & fatalis quodammodo, doctissime Matthiole a mundi exordio ad hæc usque tempora, bonorum & insignium virorum fors hæc fuit. Non ineleganter sapientissimus Aristoteles dixit. Τὰ ἐναντία παράλληλα μᾶλλον φαίνεται. Nunquam enim magis conspicua est insipientium ac improborum cæcitas, vitium atque injustitia quàm ubi prudentium & proborum apposita virtute ac splendore detegitur ac illustratur Qui in deteriore sunt statu, omnes sui similes esse vellent. Noctua solis lumen ferre non potest. Hominum scelestorum colluvies ac cæca indoctorum turba illos omnes delirare credit, qui non in eadem criminum sentina, malorum lerna, luta ac cœno secum volutantur. Hinc odium, invidia, calumnia, detrectatio reliquaque animi impotentia, quæ perditorum petulantia bont atque honesti viri pulsari ac lacessiri solent. Sed quia tanta rei indignitate non parum te commoveri est æquum, rationes quibus tuum animum sustentes & consoleris, altius illic repetere, operæ pretium duxi. Antiquissima illa est consolatio & naturæ humanæ maxime consentanea.

Triginta duo millia exemplaria vendita.

Italice primum scripsit Matth.

Lib. de simpl. 7.

Contra Matthioli osores.

Lib. Rhet. III.

Ovid lib. Metamorphos.

Similes aliorum respice casus,
Mitius ista feres.

Pythagoras.

Themist. in Sophista.

Pythagoras adeo sapientia dicitur excelluisse, ut Philosophorum omnium veluti parens merito habitus fuerit, idem tamen propter lividos ac turbulentos homines extorris semper in aliena vixit regione. Nam ex Samo Crotonem propter Polycratem, Crotone ad Locrenses propter Cylonem aufugit. Ex Locrensib. autem non unus duntaxat, sed omnes in eum insurrexerunt, non alia certe ratione, quàm quod tanti viri virtutem diutius tolerare nequiverint; ab his itaque Tarento exigitur. Tarentini insuper mox, tanquam graviori aliquo onere se levaturi in Megapontium detruserunt, ubi postquam ad quadraginta dies cibo abstinuisset, in Musarum templo interiisse perhibetur. Quid vero optimo illi Socrati acciderit, quid attinet hoc loco commemorare? Melyto, Anyto & Lycone cunctorum plena sunt hominum

Socrates. Plato in Apolog. & in Phædro.

aures

aures. Et profecto quid ſapientibus ac bonis viris ab hominum ſtultitia ſit expectandum, ejus unius exemplo eſt patefactum. Adhæc Platonis divina prope ac cœleſtis doctrina, quid aliud eſt, quam docta religio? ut vere olim Auguſtinus Platonicos, paucis demptis, fieri Chriſtianos aſſeveraverit. Is tamen Philoſophorum Deus ab imperita hominum turba tam indigne ſuſceptus fuit, ut conſtanti fama celebretur, eum ter in Siciliam paranda pecunia ac victus cauſa navigaſſe. Cæterum quanta perpeſſus ſit Ariſtoteles, pleni ſunt Græcorum libri. Is enim etſi in humana ſapientia ad miraculum uſq; erat eruditus, innumeram tamen Sophiſtarum ſcholam in ſe concitavit, qui virulentis etiam odiis orationibus (quas Themiſtii tempeſtate adhuc extabant) illius exiſtimationem impetebant ac lacerabant. Sed qualis illa fuit injuria ac ignominia? quando Athenis ab Eurymedonte impietatis in Deum falſo accuſatus in Colchidem profugere eſt coactus, idq; ea de cauſa ſe facere aſſirmavit, ne Athenienſes iterum in Philoſophiam peccarent. Et quamvis de Athenienſibus optime fuerat meritus, perpetuo tamen ab eiſdem exilio fuit mulctatus. Notum eſt, quid ſemel reſponderit, cùm à quodam ſe fuiſſe convitio affectum audiret, nempe, abſentem me, ſi velit, flagellis etiam cædat. Quo quidem reſponſo obtrectationibus ſe fuiſſe obnoxium, ſatis declarat. Hi duo poſtremi in maximorum Principum aulis ſunt verſati, ſed quam feliciter, antiquorum docent monumenta, non paucis enim injuriis, ac periculis, hic apud Alexandrum Macedonem, ille vero apud Dionyſium Syracuſanum eſt conflictatus, a quibus tamen ſummos honores, ac præmia obtinere merito debuiſſent. Poſt latas Athenienſibus ſanctiſſimas leges, Solon diffugere eſt compulſus, ac pro inſignis beneficii pie in patriam collati mercede, ab obitu, apud Salaminem ejus cineres ignominioſe diſperſi ſunt, ac diſſipati. Quantus fuit in patria potiſſimum, & univerſa Græcia ſalute, ac libertate aſſerenda Demoſthenis ardor ſtudiumq;? quam infauſtus contra ejus exitus? Hujuſcemodi ſummorum virorum fortuna, locum fecit illi proverbio. Id optimo cuiq; Athenis accidere ſolitum eſt. Cicero literarum, ſapientiæ atq; eloquentiæ gloriam à Græcis in Latium tranſtulit, & ob res præclare feliciterq; geſtas in Conſulatu, Pater patriæ appellatus eſt: non multo poſt attamen ſumma injuria pulſus cogitur exulare: reſtitutus, & Parthico bello victor, dignus triumpho judicatus truculentiſſime tandem necatur. Utinam vero meliorem fortunam expertus eſſet honorum omnium nobis author Hippocrates, quem Paetus in illa ſua ad magnum regem Artaxerxem Epiſtola θεῖον ὑγείης κατηγέα, σωτῆρα θνητοῖς ἀνθρώποις ἡγεμόνα vocat, & à Jove genus ſuum ducere affirmat: cum ille ab Artaxerxe eſſet vocatus ut peſtem in ejus exercitu crudeliter graſſantem ſua arte curaret: recuſavit barbaros Græcorum hoſtes infeſtiſſimos juvare, ſibi minime licere eſtatuens: Quare illum rex à Cois ad necem expetivit, quorum etiam patrocinio periculum evaſit. Quantum vero Romæ & Medicorum & Philoſophorum odium, atq; invidiam ſuſtinuerit Galenus, unus ab eo de præcognitione inſcriptus liber demonſtrat. Hi cùm vera Medicinæ ſcientia deſtituti eſſent, hujus lumen nequaquam tolerabant, quando ejuſdem ſplendore cæcutientium tenebræ omnium oculis ſubjicerentur. Lucrum enim ambitionem, ac voluptates ſectando adulatoriam potius, quàm Medicam artem exercebant, cumq; Galenus ob præſagia curationesq; plurimas cunctis jam eſſet admirabilis, ipſi tamen omnia, tanquam non ex Medica facultate, ſed Magia potius quadam ac divinatoria arte facta, impudentiſſime calumniabantur. Verum poſtquam ſolida Galeni doctrina, & vitæ integritate, calumniatorum inſcitia ac improbitas nullis non innoteſceret, ipſe nihilominus, ubi Quintum Medicum olim Romæ nobiliſſimum per ſummam injuriam ab illis in exilium actum, & præter eum, egregium alium quendam juvenem in arte illa apprime exercitatum, una cum binis famulis è vita ſublatum audivit, ab Eudemo Peripatetico admonitus, veneni periculum ſibi imminere, relicta illico Roma in patriam revertit.

Plato. — Ariſtoteles quæ paſſus. — Solon. — Demoſthenes. — Cicero. — Hippocrates. — Hippocr. in Epiſtola. — Galenus.

JAM ſi quis totam antiquitatem ſcrutetur curioſius, optimos quoſq; ac eruditiſſimos viros indigniſſime habitos animadvertet. Multa variaq; hujuſcemodi ingratitudinis exempla ſuppeditant Plutarchi Paralleli, divinum illud ac præclarum opus in quo tanquam in ſpeculo, veriſſimum eſſe id, quod dico, perſpicue apparet. Cæterum ne noſtrum hoc ſeculum honeſtis & egregiis viris æquius aut magis amicū, quam ætas ſuperior exiſtimetur, exempla aliquot proferam ex iis, qui noſtra memoria vixerunt: ut non minorem nunc, quam unquam antea, in eximia inprimis, ingenia & ingenua ſtudia, ingratitudinem atq; odia exerceri, omnes clare intelligant.

CUM noſtra tempeſtate Nicolaus Leonicenus ab ineunte ætate optimis literis deditus ingentes opes capacis, & maxime conſtantis ingenii ad illuſtrandam Medicinam contuliſſet, & in Arabum cenſura ac Sophiſtarum importuna garrulitate cuncta fœdantium, erroribus confutandis ſtrenuam operam collocaret: tot imperitorum hominum latratibus obnoxius fuit, ut ne eorum morſus ſentiret, perpetuo cum illis fuerit pugnandum quemadmodum in præclaris ab eo editis commentariis ac præſertim Antiſophiſta apparet. Leonicenus.

JOANNES etiam Manardus illi æqualis & in eodem quoq; profitendi munere collega, Barbarorum & à vera Medicina inermia delirantium turbam, minime habuit æquiorem. Is enim ſtirpibus, ac præſertim Indicis, in Medicina uſum adoptatis, obſoleto antiquo nomine, & incerta virium poteſtate perobſcuris, cùm eruditam claritatem aſſerre conaretur, plurimos habuit, qui ſibi adverſarentur. Et quanquam in eruditiſſimi viri judicio docti acquieſcerent, & oraculi loco apud illos ejus ſententia haberetur, cùm tamen apologiis perpetuo ei fuerit dimicandum, acerrimos illi hoſtes non defuiſſe eſt manifeſtum. Manardus.

AT vero Matthæum Curtium, cùm Medicinæ præcepta, ac difficiliores artis locos, ſolertiſſima perſpicacis animi vi publice interpretaretur, ſenioribus ſuæ ætatis Medicis ſomniare videbatur. Arabum enim, ac Sophiſtarum glandibus aſſueti, ſuaviorem Hippocratis & Galeni cibum rudes ac ſtupidi aſpernabantur. Gravia igitur certamina ſuſtinere eſt coactus. Et quamvis ſcribendo parum eſſet fœlix, de phlebotomia tamen rite inſtituenda, commentarium edere ad ingentem eorum, qui ſibi repugnabant Medicorum ſtuporem excitandum, fuerit cum ſumma neceſſitate compulſus. Curtius.

JOANNIS quoq; Baptiſtæ Montani divina illa quam in docendo ſequebatur, methodus, quam profuſis multorum cachinnis initio fuerit excepta, illi norunt, qui ejus tum fuerunt auditores. Sed quia cum ſumma eruditione invictum illi animi robur eſſet, brevi temporis ſpatio malevolorum invidiam ſuperavit. Doctrina tamen ſua adverſarios multos & oppugnatores eum habuiſſe, teſtis ego ſum locupletiſſimus, qui non ſine ejus conſilio, ac voluntate ſcriptis Apologiis veritatem ipſius dogmatum non ſemel propugnavi. Montanus.

SED quid Andreas Veſalius? qui Anatomicen jam diu antea collapſam, & pene deperditam, cum viva voce, ac manu doctiſſima, tum ſuo illo de humani corporis fabrica immortali opere, & reſtituit & illuſtravit, cum initio in Italia, ſuperioris tempeſtatis errores paſſim ob oculos poneret, & rectam ſecandi rationem publice profiteretur, primarios Italiæ Medicos habuit infenſos. Ac paſſim primo laceſſitus, veritatis tamen clypeo munitus, ita ſeſe defendit contra omnia adverſariorum tela, donec illi ipſi eo æquius perſpecta, poſtmodum redderentur & mitiores, & quietiores, & qui ante ipſum valide ubiq; oppugnaverant, palmam tandem in ea facultate ultro, ac lubenti animo illi conceſſerint. Veſalius.

hoc indigeas medicamento, sed ut scias miram hanc ejus facultatem, & compotasse etiam olim Romanos, perinde ac nostri campotant Germani & cæteri fere, qui Septentrionales incolunt regiones. Vulpes præterea

Amygdalæ amaræ vulpes, anseres, & gallinas necant.

necari tradunt, amaris Amygdalis devoratis, quinetiam & anseres & gallinas. Sed vulpes sanari ajunt copioso frigidæ potu, quem si dimittant, proculdubio emoriuntur. Eadem tusæ & illitæ vitia cutis in facie, nempe lentigines, jontos, impetigine[s]que, detergunt, Menses admotæ cient. Illitæ fronti aut temporibus, cum aceto vel rosaceo, capitis dolores mulcent, Epinyctidas sanant ex vino, item putrescentia ulcera, & quæ in carne serpunt, quinetiam canum morsus cum melle commixtæ. Earum autem esu dolores finiuntur. Somnum conciliant & urinam cient. Dantur utiliter sanguinem rejicientibus, mentha & amylo additis. Præstant ad vitia renum, & pulmonum inflammationes ex aqua pota vel in eclegmate cum terebinthi lacryma devorata. Calculosis ægreque urinam reddentibus prosunt ex passo haustæ. Miscentur cum melle & lacte optime prius tusæ, danturque subinde jocinerosis, tussientibus & coli inflammatione affectis, quinetiam asthmaticis, purulentis, anhelosis & pleuriticis, præsertim ubi crassa tenuare, lenta incidere & excreationibus educere oportet. Jocineris obstructionibus plurimum conferunt, expediunt enim venas extremas lentis crassisque humoribus occupatas, atque etiam expurgant. Lienosos juvant, & uteri morbos pellunt. Radicum decoctum vitia cutis in facie delet perinde ac fructus. Gummi quod ex caudice profluit, excalfacit & adstringit. Illitum cutaneas impetigines tollit, præsertim ubi aceto fuerit exceptum. Prodest potum cruentis rejectionibus. Bibitur utiliter cum diluto vino

Olei ex amaris Amygdalis expressi facultas.

ad veterem tussim. Haustum cum passo calculum comminuit. Oleum quod ex amaris nucibus exprimitur, hæc omnia mirifice præstabit haustum, quinque vel sex unciarum pondere. Siquidem præstat magno juvamento contra vulvarum & uteri dolores. Strangulatus, conversiones, & eorundem locorum inflammationes aufert. Vitiis renum, difficultati urinæ, suspiriosis, lienosisque, mirifice prodest. Dolores capitis, gravitatem auditus, sonos incertos, tinnitusque, discutit. Maculas & vitia cutis tollit è facie & eam erugat cum melle, cera & lilii radice, aut rosaceo cerato. Oculorum hebetudines emendat, & ulcera capitis manantia, furfuresque, cum vino abstergit. Hac etsi dulci Amygdalina longe sit ad omnia efficacius, illud tamen huic quandoque præfertur, cum facilius commodiusque ab omnibus sumatur, tum etiam quod non adeo excalfaciat. Ideoque eo frequen-

Malorũ varia genera.

tius utimur ad omnia prædicta. Sed de Amygdalis hactenus. Reliquum autem nunc est, ut de malis aliquid etiam scribam. Quorum genera (ut Galenus inquit) varia ac multiplicia habentur, ut non solum eorum varia indicat forma, sed etiam sapor, quo fit, ut non omnibus una tantum sit facultas. Alia namque austerum, alia acidum, alia dulcem habent saporem. Sunt etiam quæ mixto sint sapore, ita ut appareant & dulcia simul & austera. Habentur & alia, in quibus austeritas cum dulcedine manifeste percipitur. Ad hæc alia cum acore acerba invenies, quinetiam quæ tres simul sapores plane referant, dulcem scilicet, acidum & acerbum. Id-

Austera. Acida. Dulcia.

eoque cum sapores in malis varii sunt, varias esse etiam eorum facultates necesse est. Etenim quæ austera sunt, terrea quidem qualitate redundant, ob idque utiliter usurpantur, ubi adstringere ac roborare opus est. Acida frigidum succum habent ad refrigerandum utilem. Sed dulcia media sunt temperatura ad calorem vergentia. Atqui cæteris frigidiora ignavioraque sunt, quæ insipido habentur gustu. Hinc itaque fit, ut varius debeat

Austerorum usus.

esse malorum usus, pro saporum varietate. Utimur quidem austeris ad ventriculi imbecillitatem, ubi affectus vel exsuperante calida intemperie, vel nimia redundante humiditate fit. Acerbis verò ubi hæc aucta admo-

Acidorum usus.

dum fuerint. Acidis utimur, cùm crassum succum, qui non magnopere frigidus habeatur, suspicamur in ipso

Dulcium odoratiorũ quis usus in cibis.

ventriculo esse collectum. Quæ autem odoratiora, ac dulciora sunt, in cibis convenientiora esse judicantur, quemadmodum sunt, quæ Appia in Hetruria dicuntur, & quæ Rosea etiam appellamus. Rosea Goritienses, & Forojulienses Bertolina vocant, sapore gratissimo, odorata, mansu, succosa. Cæterum etiam optimi generis

Mala quæ vitanda.

mala vitanda sunt, antequam in arboribus maturuerint, quippe quoniam concoctu sunt difficilia frigidaque, tar-

Mala quæ salubriora.

de permeant & pravi sunt succi. Quæ verò bellè matura in hyemem, & proximum ver asservantur, cæteris salubriora habentur. Sed longè magis cocta, quàm cruda, præsertim si ex optimo fuerint genere. Hæc non so-

Malorum facultas.

lùm sanis hominibus competunt, sed etiam ægris quandoque maximum afferunt præsidium, sed post cibum statim ipsa dare oportet, nonnunquam autem etiam cum pane ad ventriculum & stomachum roborandum, in quibus defecta sunt appetentia, tardeque cibum concoquunt, quique vomitu, diarrhœa ac dysenteria infestantur. Odorata præ cæteris, calidis cordis affectibus succurrunt, præsertim ubi decocta prius sub cineribus, aqua Rosarum

Averrhois de malis sententia improbatur.

& sacchar[o] fuerint aspersa. Quo fit, ut nesciam qua ratione dixerit Averrhois (sit tamen cum venia tanti Philosophi dictum) poma quæcunque, phthisim procreare, quum id nulla fieri possit ratione, quæ à Medicis recipi debeat, quanquam censet ille Senex, opinione ferrasse potius, quàm ratione ductus, hac Averrhois sententia fretus, ubi poma à cœna sumenda probaveram ad roborandum ventriculum, assumentem potius Principem læsit, quàm Matthiolum, cujus tamen autoritas, ut tu qui aderas recte nosti, non solùm à Principe accommodis

Mala præcocia inutilia in cibis.

verbis servata est, sed etiam confirmata, quod rejecta nova hac calumniatoris sententia, posthac à pomis temperare noluerit. Quæ præcocia dulciaque, Vere maturuerint, inutilia, ac noxia sunt, bilem enim generant, ner-

Quo tẽpore legenda, quomodo asservanda.

vos lædunt, & flatus pariunt. Mala omnia seminis nigritie maturitatem præseferunt. Leguntur post Aequinoctium Autumni. Servantur poma quæ diligenter decerpta fuerint (caduca quidem separanda sunt, ne putrescentia cætera inficiant) tabulatis, substratis stramentis, loco frigido, septentrionalibus fenestris, quæ sereno die lucem accipiant patentes. Ubi autem hyems algidior fuerit, paleis operienda sunt, ne congelentur, & pereant. Rara etiam componi debent, ne contactu putrescant, ac etiam ut aer liberius spatiari possit. Servantur etiam diu, ubi manu illæsa decerpantur, & marino musco involvantur singula. Conservantur etiam si hordei, vel milii acervis obruantur. Conduntur quoque diu, suis ramulis suspensa in fictilibus magnis spiraculis diligenter conclusis, effracto tamen fundo, ut spiritus excludatur. Hoc enim modo asservata, ea lia post hyemem

Remedia adversus vermes.

inveniuntur, qualia fuerunt condita. Servantur etiam illæsa super suspensis cratibus suppositis, superpositisque, milii, vel panici calamis unà cum ficus foliis. Ubi autem mala vermibus in arbore vitientur, illæsa posthac prodibunt, si arboris radices suillo fimo urina humana commisto operies. Dulciora fieri affirmant, si caprinum stercus cum eadem urina dissolutum radicibus affundatur, vel fæx vini veteris. Morbos omnes abigit Asini-

Malus arbor fœcundior ut fiat.

num stercus aqua maceratum, & circa arboris stipitem circumfusum. Fœcundiores redduntur arbores, si ante germinationem à terra altitudine pedis plumbeo circulo caudicem strictim obduxeris, itaque permiseris quousque mala adolescere cœperint, tunc enim solvendus circulus est, & suo tempore quotannis obducendus.

St

Si caduca sint poma, fixa radici lapis impactus ea retinebit. Si copia ingenti ramos onerabunt, fulcimentis sustineantur, tollanturq́ue, quæ inutilia, & vitiosa videbuntur, hoc enim pastere eliсta pleniora evadent, & arbor gravamine sublevabitur. Inseruntur Mala in sylvestri Pyro, in Cydonio malo, in Oxyacantha, ac etiam nigra Moro, quæ deinde ruberrima fiunt. Si erucæ accesserint, suffiantur arbores bitumine, pice, ac etiam sulphure, id quod non solum hac in arbore operatur, sed etiam in cæteris. Hic itaq; habes, mi Illustris Comes, quæ de Amygdalis & Malis obiter sese obtulerunt describenda, in quibus si tibi satisfactum esse intellexero, erit mihi tam gratum, quam quod gratissimum. Vale.

Malorum caducorum remedia.

Quibus in plantis malus inseri possit.

Remedium contra erucas.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
Casparo Peucero Medico,
S. P. D.

Agitur de Hircis quibusdam lac copiosum præbentibus.

Emineram sæpè me legisse apud Aristotelem lib. 3. c. 20. de historia animalium, fuisse olim in Lemno Insula Caprum, è cujus mammis, quas geminas juxta genitale gerebat, tantum lactis emulgebatur, ut inde colostra conficerent. Idq; etiam proli masculæ Capri illius evenisse. Sed quum hoc ostentis potius annumeret Aristoteles, adeo ut Lemnio illi pecoris domino consulenti, responderit oraculũ, amplius futurum peculii incrementum, putabam quidem, id non, nisi rarissime, tanquam aliquid factum præter naturæ ordinem evenire posse. Atqui nunc primum animadverto, hoc tam rarum non esse spectaculum, cùm uno & eodem tempore, hic in Bohemia diversis in locis tres hirci reperti sunt, qui suis ex uberibus lac satis copiosum reddunt. Delatus est primus, cujus hic ad te imaginem mitto, ad Serenissimum Archiducem Principem nostrum, è cujus mammis ipse hactenus pluries lac copiosum emulsi. Nam cum qui hoc monstriferum animal attulit, jurejurando assevераret, lactis illius potu se Epilepticos aliquot curasse infantes, ut & ego medicamenti periculum facerem, illum domi meæ alendum tradidit mihi Sereniss. Princeps meus. Atq; jam certior factus sum, id procul dubio non esse falsum. Dedi ego lac potandum pluribus non solùm infantibus, sed etiam adolescentibus & adultis, quibus omnibus non parvum præstitit auxilium, quanquam infantibus magis, quàm cæteris. Verum cùm sciam hircinum jecur, à quo sanguinis totius fons emanat, comitialibus adeo esse inimicum, ut si devoretur ab illis, illico deprahendantur, non possum profectò non mirari satis lac ipsum è sanguine genitum non solùm id non efficere, sed quod majus est, Epilepticos magnopere curare. Habet hoc animal, ut hic ex ejus imagine videre poteris, ubera ante testiculos, non longè à genitali, ut de Lemnio illo scribit Aristoteles. Sed alter, quem ante paucos dies misit ad Serenissimum Archiducem, Illustris Heros Gulielmus à Rosenberg, vir quidem ut Romana origine Clarissimus, ita virtute & liberalitate splendidissimus, eo in loco ubera non habet, sed retro in utroq; latere juxta testiculos, nec tantum lactis, ut ille alter, reddere videtur. Videbimus nunc, an qui ex iis nascentur hædi suum sequuturi sint genus, nam plures ex iis capræ jam in utero habent. Hæc tanquam nova & nostris temporibus inaudita ad te scribere volui, ut cæteris isthic Medicis & naturalis Philosophiæ studiosis illa etiam impartiaris. Nec putes velim me tibi fabulas describere: plurimi enim sunt hic homines curiosi, qui videndæ novitatis causa & ubera tractarunt & lac emulserunt. Vale. Pragæ.

Tres Hirci in Bohemia reperti sunt, uno & eodem tempore lac præbentes.

Lac hircinum Epilepticos sanare.

BALTHASAR KLEIN MEDICUS,
Petro Andreæ Matthiolo,
S. P. D.

Mittitur Matthiolo lignum in Armenium lapidem conversum.

Tsi hactenus distulerim promissionem meam propter occupationes quasdam, vir Clarissime, tamen non existimabis illam me oblivioni tradidisse. Qui enim fieri possit, ut Matthioli obliviscar, viri cùm omni genere doctrinæ tum virtute præstantissimi? Equidem ut desint hæc tibi (ut sunt sanè in te excellentia) tamen excidere è memoria mihi non possit vel ob eam humanitatem, quam ignoto mihi exhibuisti. Quare maxime persuasum tibi esse cupio, me ductum admiratione virtutis & doctrinæ tuæ, unum nunc esse ex eorum numero, qui tui sunt studiosissimi. Utinam autem vicissim tibi mei sic placuerint mores, & consuetudo (quæ quidem perpaucorum fuit dierum) ut tuo judicio, Matthioli tanti viri amicitia dignus censear. Sed de his alias.

Nunc ut datam fidem liberem, mitto lignum in naturam luti Armeni conversum, & carbonem annatum lapidi, dignum utrunq; admiratione & spectatu perpulchrum. Dicerem id me argumenti loco mei in te amoris & observantiæ mittere, nisi tam vile esset. Non tamen dubito, quin tibi homini Philosopho, futurum

rum id sit haud omnino ingratum. Misissem aliquid mearum lucubrationum, ut tuum de iis judicium (quod permagni facio) cognoscere possim, sed describi non potuerunt tam subito, posthac, DEO dante, accipies. Vale Clarissime, Carissimeq́ue, Matthiole. Ex Caballino monte.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Balthasari Klein Medico, S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

Abeo tibi gratias (mi Doctissime Balthasar) non solum ob tuam, quam erga me ostendis observantiam, sed etiam ob tam rarum metallicum illud munus, quòd paucis ante diebus ad me transmisisti. Deinde cùm me videam abs te viro Doctissimo, qui Lipsensi Academiæ annis pluribus legendo, docendoq́ue, maximo fuisti ornamento, tot laudibus commendari, non possum mihi non gaudere plurimum, quòd nihil in hac vita præclarius quispiam desiderare posset, quam laudari a laudatis & doctissimis viris, è quorum numero te haud postremum esse, non ambigo. Novi tuum erga me amorem non vulgarem, novi animi propensionem, & tuam in mihi gratificando humanitatem, novi amplissimam doctrinam tuam, virtutem, & cæteras ingenui animi tui dotes. Quibus de causis non solùm fit, ut tua plurimum delecter amicitia & consuetudine, sed ut apertissime cognoscam non parum me tibi debere. Sed hactenus de his. Quanta quidem admiratione sim contemplatus ligni illius frustum Armenium bolum factum, non possum tibi breviter explicare. Est enim meo judicio, tam rarum naturæ artificium, ut ab omnibus Medicæ materiæ studiosis spectari cum admiratione possit. Idcirco velim intelligas tuum hoc munus longè mihi carius esse, quàm si auri purissimi tantundem è suis fodinis ad me transmisisses. Id namq́ue, intuenti mihi etiam perquam diligenter Santali rubri frustum propemodum apparet, ubi verò dentibus experior, lapidem invenio non admodum durum, sed qui facilè dividi possit, quiq́ue etiam labiis appositus, iis inhæreat. Mira sanè natura vis in transferendis transmutandisq́ue rebus. Sed hoc etiam magis mirum videtur quod hoc anno in quibusdam Bohemiæ montibus, ubi argenti metallum foditur in lapidea quadam montis fodina, repertus sit a fossoribus integer ac ingens abietis arboris caudex, totus lapideus factus, cortice adhuc non immutato, præterquam in colore. Sed non tam facilè quispiam conjectare poterit, quo pacto magna illa arbor per ducentorum passuum dimensionem tam ingens durumq́ue saxum penetraverit, præsertim cùm nulla in vertice appareat rima. Oportuit sanè (si quid veri nobis imaginari licet) olim hoc saxum profundam latamq́ue habuisse voraginem, in quam abies illa deciderit, eandemq́ue, subinde longo admodum temporis tractu, extuberante petrifica vi esse occlusam & arborem immutatam in illius lapidis naturam. Nam crescere lapides & metallorum cuniculos derelictos repleri, nulli dubium est. Verum non placet eorum opinio, qui sibi persuadent, hæc admiranda monstra in terræ cavitatibus aliquando procreare naturam. Si quis autem quæreret, cur cortex non fuerit immutatus unà cum interiori materie: responderem ego haudquaquam agens agere posse in patiente non deposito. Etenim cum in cortice plus aereæ qualitatis, in ligno plus terreæ habeatur, nil mirum videri debere putarem, si cortex perinde ac lignum non fuerit immutatus. Fossiles carbones longè antea vidi, subdubitavíq́ue, an ex sepulto in terra ligno, an ex subterraneis lapidibus fierent. Atqui cùm carbonem hunc tuum adeo lapidi adnexum videam, ut ex eodem lapide factum intelligam, mea jam omnis cessat dubitatio, quo fit ut mihi persuadeam, eodem naturæ artificio è lapidibus, vel è pingui glutinosaq́ue terra fieri carbones, quo fiunt è lignis lapides, non tamen ii dicam facultatibus, cùm aliam facultatem petrificam esse intelligam, aliam verò (ut ita dicam) carbonificam. Sed quoniam de his copiose admodum scripsit vir doctissimus Agricola, & montes haberi crebros in Misenia scribit, in quibus ingens carbonum quantitas foditur, non est quòd hic de his pluribus tecum agam, præsertimq́ue cùm sciam hujusce metallicæ materiæ esse peritissimum & in ea diligenter exercitatum. Cupio autem, ut, si quid adhuc habes, vel in posterum fueris consequutus, quod rarum singulareve existimes, ne prætermittas, quominus hujusce generis aliquid mihi etiam iterum atq́ue iterum impartiaris. Lucubrationes illas tuas magno cum desiderio, ut ad me mittas, expecto. Scio enim eas non tantum delectationem, sed etiam utilitatem mihi allaturas. Vale. Praga.

Ligni in Armenium bolum mutatio.

Abies in centro saxei montis in lapidem conversa.

Fossiles carbones.

LAURENTIUS SPAN A SPANOW Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Quæritur quid sit κυκεὼν apud Hippocratem, Quidq́ue καλλίφυλλον.

Ro ea, quæ inter nos est haudquaquam simulata familiaritate, & obvio tuo in rem Medicam studio, nequaquam mihi liberum video, ut si quid dubii forte obveniat, vel talem tuam præstantiam, vel compellare audacter nolim. Nam & amicitia nostra aliquid derogare illud videretur, & privari doctissimo tuo judicio & sententia nostræ professionis homines per me, flagitium existimo. Itaq́ue, & tuo amori ac benevolentiæ communiq́ue commodo potius satisfacere volo, quàm tibi alioqui maximis occupato negotiis parcere, cujus quidem veniam deprecari à te, qui non solùm æque audire jam, sed & cum judicio respondere paratus es, otiosum fore non ignoro. Recensebo igitur, quid velim, breviter. Hippocrates libro secundo

de

de ratione victus meminit potus cujusdam, quem κυκεῶνα vocat, ubi scribit, ἐκ ϟ κυκεῶνα ἐγχέειν, unde constat ipsius tempore in morbis etiam acutis, hanc sorbitionem fuisse in usu, quemadmodum hodie apud nostros ptisana est. Et si verò ex Etymologia vocabuli patet, mixturam aliquam fuisse, κυκάω enim misceo significat, tamen ex quibus constiterit, divinare non possum, cùm autor ipse porrò nihil dicat. Nec facile persuaderi mihi patiar, esse Homericum illum Cyceonem, de quo Iliados ιι. scribit, quod Hecameda, κυκεὼν apud Hippoc. quid.

> ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν
> οἴνῳ πραμνείῳ ἐπὶ δ᾽ αἴγειον κνῆ τυρὸν
> κνήστι χαλκείῃ ἐπὶ δ᾽ ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε.

Nam vini fortis cum caseo & alba farina mixtura, in morbis iis, de quibus ibi agit Hippocrates; plane non competere videtur, cùm autor abstergentia, sputum facilitantia, & maturantia exhibenda doceat, & febris plerunq; conjuncta illis morbis, vini fortioris usum omnino prohibeat. In eo igitur animi pendeo, nec quid certi statuere possum. Et quia neq; apud recentiores ullam certam hujus mentionem fieri video (Ruellium excipio, quippe qui de natura stirpium libro secundo capite decimo octavo ad finem Homericum tantum Cyceonem inserit) abs te praclarissime vir amanter & officiose peto, ut, quid tibi constet, & mihi & meo nomine nostra facultatis studiosis benigne & fideliter pro tuo veteri more communicare digneris. Facit quoq; Hippocrates 7. de morbis popularibus libro in curatione Charytis febre acuta laborantis mentionem Calliphylli cujusdam, cujus potu suppressam urinam exciverit, hanc autem herbam, nam herbam ex appellatione opinor, apud Dioscoridem, Plinium & Theophrastum non reperio. Meo te quàm plurimum rogatum velim, ut tuam de hac planta exponas mihi sententiam. Promerebere eo dignas apud multos bonos gratias, & ita amicitiam nostram confirmabis, ut in officiorum commutatione, qua à me prastari possunt, devinctissimum tibi reddas. Vale. Calliphyllon apud Hippoc.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Laurentio Span, à Spanovv,
S. P. D.

Respondetur pracedenti Epistola.

Tametsi ocii fere nihil mihi superest, prater ea, qua senectus ipsa incipit jam afferre incommoda, cùm tamen ob tuam in me observantiam & meam erga te benevolentiam omittere non possim, quo minus tua de me confidentia omnibus modis respondeam, cateris posthabitis, epistola tua de Cyceone, & Calliphyllo apud Hippocratem, nunc paucis respondebo. Sed an tibi satisfacturus sim nescio, quum Galenus antiquissimus, & gravissimus Hippocratis interpres Cyceonem propriè, & singillatim describere nequiverit. Is enim comment. secundo super Hippoc. libro de victus ratione in morbis acutis (sicuti à te observatum video) ubi Hippoc. Cyceonis meminit, ne verbum quidem de Cyceone in medium affert. Nec id ab re fortasse factum est. Nam cum lib. & Commento sexto de morbis vulgaribus, de eo se latius tractasse sciret, non videbatur illi valde necessarium, iterum de illo verba facere. Hoc itaq; in loco, quem te haudquaquam legisse animadverto, Medicos docet Hippocrates, dolores in universum curare, in verbis. In doloribus proximum ventrem purgare & sanguinis ventrem rescindare, ustio. sectio, calefactio, refrigeratio, sternutatio, stirpium humores in quibus vim habent, & Cyceon, maleficorum lac, allium, vinum fervefactum, acetum, sal. Hac ille. Qua declarans Galenus; cùm ad Cyceonem deventum est, quem parari vino aliquo edulio admixto non ignorabat, ita rem exorditur. Nempe quod vinum dolores oculorum ex obstructione orientes mitiget, ex Aphorismorum interpretationib. didicistis. Nunc verò & alterum, quicunq; eadem ratione constatur, dolorum, nonnunquam ob sanguinis crassitudinem, nonnunquam ex frigiditate, vobis in mentem veniat, cum sapius & in ventris doloribus & in dolore capitis vocato Hemicranea, meracius vinum sumptum, confestim quidem manifeste juvisse, accedente deinde somno, in totum dolorem sustulisse viderimus. Vidistis autem me, non illico jejuno sed assumpto cibo exhibere. At hoc loco utrunq; miscuit Hippocrates, cibum, & potum. Tale enim quiddam Cyceon est, quemadmodum apud Homerum didicistis: miscentibus quidem alia cum vino, commune verò omnium vinum habentibus: fortasse verò & cum polenta vinum miscebant, necessario autem, & alia misceri ex hoc nomine Cyceon, veteres significare quispiam putaverit, si eos appellationem hanc in eum sensum magis accipere judicatis. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum sine cibo vino uti jubens, ut opinionem meam confirmarem, multis subtus calidis vaporibus affectum locum petentibus, cum ut fui verum, magis cruciatum animadverti. Ego profectò vinum sine cibo epotum lasurum me arbitrabar, & experientia idem testata firmiorem opinionem meam reddidit. Cyceon autem, cùm in seipsum cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex utriusq; mediocri mixtione, aquabilis paulatim calefactio in partibus affectis augescens, sine multis vaporibus, & refrigerata calefacit, & intensa digerit. Hac ad literam Galenus. Quibus tamen nihil certi affert nobis de parandi Cyceonis ratione apud Hipp. Nam etsi dicat is FORTASSE VERO ET CUM POLENTA VINUM MISCEBANT, *non tamen id determinate affirmat. Nec sufficit quod dicat Cyceonem cibi & potus mixturam, esse quemadmodum apud Homerum didicerunt ejus discipuli, quippe quod hic non hujusce mixtura componenda rationem offerat, sed de vocabuli significatione agat. Quo fit ut nihil certi de Cyceonis apparatu, de quo Hippocrates intellexit, ex Galeni scriptis tibi describere possim. Verum si meam de Cyceone debeam dicere sententiam, crediderim ego variis modis id apparasse antiquos, quod videtur etiam sensisse Galenus, cum dicit:* MISCENTIBUS QUIDEM ALIA CUM VINO, *&c. Nam quemadmodum nos in ventriculi doloribus à frigiditate, vel flatu excitatis Cyceonem nostrum paramus ex Cretico vino, ovis, Sacchari & butyri momento, quinetiam ex pane triturato, & carnium jure incoctio, & addito deinde vino, ita sane Cyceonem suum parasse veteres haud dubitaverim, vel ex vino & ptisana, vel ex eodem & polenta, ut Galenus suspicari videtur, vel ex aliis fortasse eduliis, quorum usus apud illos extitit. Nam & apud Homerum (ut tu rectè scribis) ex vino, caseo & alba farina parari Cyceonem videmus. Sed minime credendum est de eo Cy-*

Cyceon Hippoc. — Gal. de Cyceone sententia. — Cyceonis facultas. — Matthioli de Cyceone sententia. — Homeri κυκεών.

ceonis

Calliphyllo Hippoc.

coonis genere (ut rectè animadvertisti) intellexisse Hippocratem, quod ea mixtura compositio. nullo pacto, vel in victu acutorum morborum, nec in doloribus conveniat. De Calliphyllo autem dubitaverim quidem depravatè legi apud Hippocratem, καλλίφυλλον pro καλλίφυλλον. Nam Galenus eo libro, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, nullibi καλλιφύλλου meminit. Id quod manifesto est argumento, non καλλίφυλλον sed καλλίφυλλον legi debere apud Hippocratem, quemadmodum mihi videtur legera Galenus, qui sic habet. καλλίφυλλον ὅπερ καὶ καλλίτριχον καὶ ἀδίαντον ὀνομάζουσι. Adeo ut credere nobis necessarium sit, vel in Hippocratica lectione subesse mendam, vel è contra. Sit tamen quomodocunq;, Galenus obsoletam hanc vocem καλλίτριχον & ἀδίαντον interpretatur. Quod maxime Hippocratica doctrina astipulari videtur, quippe hac planta potui data, Charyti se provocasse urinam, ipse scribit Hippocrates: Adianto enim ciendæ urinæ non obscura inest facultas. Hujus etiam sententiæ esse scio Julium Alexandrinum Cæsareum Archiatrum, virum ut doctissimum, ita & judicio summo præditum. Plura quàm hæc, non est quod à me expectes, non quod nolim omnibus modis tibi satisfacere, sed quòd nesciam quomodo meliora reperire possim. Vale.

Hippocratis locus restituitur.

JOANNES JORDANUS MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo,

S. P. D.

Rationem Elleborismi parandi ad quartanam doceri petit.

Impudens tibi fortasse videbor, Doctissime & Excellentissime D. Matthiole, qui prorsus ignotus & nihil de te promeritus id à te ausim expectare, quod notissimis tantum & amicissimis tibi Medicis hactenus communicare voluisti. Verum fretus animi tui nunquam satis laudato candore, quo non amicis solum, sed etiam universo orbi remedia longè præstantissima publicasti, non sum veritus id à te per literas petere, quod tu nullo, nec rei, nec nominis dispendio præstare posses & mihi esset optatissimum simul & maximè necessarium. Equidem veterum medicorum vestigiis insistens in profligandis morbis Melancholicis Elleboro, velut præcipiunt, correcto, nonnunquam sum usus satis quidem fœliciter, at non sine aliqua ægrorum molestia & periculo. Quæ ambo evitare cupiens diligenter legi, & relegi varia Medicorum veterum & recentiorum monumenta, nihil tamen inveni, quod omni ex parte tutum Elleborí usum efficeret. Incidi tandem in doctissima tua in Dioscoridem commentaria, & legi quod admones, de Ellebori diluto magno ægrorum commodo propinato; rationem tamen diluendi, seu infundendi apud te retines, eam ego ad plenum, si non est molestum, ex te intelligere valde cupio. Quare te quàm possum rogo, ut mihi per hunc tabellarium rescribas, qua ratione, & preparatione utaris utroq; Elleboro, & amicos tibi Medicos uti docueris, hoc uno beneficio me tibi jam pridem devinctissimum, emolumento ex tuis doctissimis commentariis percepto, reddituris devinctiorem. Et si quid erit in hac regione, in quo tibi usui futura sit opera mea, eam offero promptissimam, absq; ulla prorsus exceptione. Mitto portiunculam ejus plantæ, quam nostrates Anteram vocant, ea admodum frequens in montibus hic nascitur. Utuntur radice ad puerorum lumbricos. Scire cupio, an ea sit, quam cap. de Aconito Dioscoridis scribis ab Avicenna vocari Napellum Moysi. Habeo hoc item Peplion & Δενδρομαλάχην sponte nascentem, copiosam, radice, caudice & stolonibus lignosis, folio, flore & semine Althææ paulò latioribus. Toto habitu, longè alia planta videtur, quàm ea cujus picturam exhibes, capite de malua; quam ex Theophrasto ais, cultura tantum, & arte proceram fieri, ut vidisti Griguanis ad lacum Benacum. Habet hæc regio plantas non contemnendas, è quibus si quid desideres, curabo pro virili hac in re tibi gratum facere. DEUS Opt. Max. doctissime & Excellentissime D. Matthiole, te diutissime servet incolumem, & semper ad meliora provehat. Genuæ Non. Novemb. Anno M D LIX.

Antora.

Napellus Moysi. Dendromalache.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Joanni Jordano Medico,

S. P. D.

Epistola hæc sequens respondet præcedenti.

Quanquam te nunquã de facie novi, nec ulla hactenus mihi tecum intercessit amicitia, gratissima tamen fuerunt mihi literæ tuæ, tum quòd ex iis cognoverim, quantum doctrina & facundia valeas, tum etiam quanta tua sit erga me animi promptitudo, ac in consequenda nostra amicitia voluntas. Etenim nihil esse suavius in hac vita mihi semper persuasi, nihil gratius, nihil deniq; beatius, quàm optimos, ac doctos habere amicos. Nostra huic sententiæ favisse plurimũ DEUM Opt. Max. hinc facilè conjicere possum, quòd non desint quotidie optimi, ac doctissimi viri, qui sua sponte mihi quem nunquam viderunt, scribant, & meam exposcant amicitiam. Quo fit, ut nullius impudentiæ accusare debeam, quòd nunc ad me tibi ignotum scribas, sed potius te totum hilari ac benigno complecti animo, atq; etiam lætari, de tua in me confidentia, ac humanitate. Ut autem id quod à me petis consequaris, & me hominem candidum virtutumq; tuarum amantissimum cognoscas, mitto tibi Epistolam huic annexam, quam cuidam alteri medico de Elleborismo in quartanariis propinando jam pridem scripseram. Hac itaq; tibi satisfactum iri censeo, nec aliud addendum fuit, nisi ut sciat quod

quod eadem ratione album etiam Elleborum praeparare soleam. Atqui hunc in quartana febre propinare hactenus nunquam ausim. Usus sum nonnunquam illo in Melancholicis affectibus, sero caprino macerata, additis Paeonia seminibus, Zedoaria, & Schoenantho. Alia Ellebori parandi ratione nunquam usus sum, nec ullum ejus genus in pulverem contritum unquam dare potandum excogitavi. Atqui velim ubi medicamentum expertus fueris, illud caeteris, quot nosti, Medicis patefacias, ne putarent fortasse aliqui, me id in meis non recitasse Commentariis, vel avaritia, vel invidia persuasum. Id enim negligentia potius quadam praetermissum est, quam quod voluerim hoc medic. obtegere & mihi tantum asservare. Vidi Antora summitates, qua longe chariores mihi fuissent, si cum floribus & radicibus eas ad me misisses: hoc si posthac feceris, meam de re hac habebis sententiam. Quandoquidem, quanquam ex unguibus (ut ajunt) Leo cognosci potest & ego nunc aliter sentiam, quàm quòd ha summitates ejus sint Antora, quam puto appellasse Avicennam Napellum Moysi, nolo tamen id pro certo tibi affirmare, nisi prius integram ejus plantam conspexerim. Napelli Moysi imaginem (ni fallor) dedi ego unà cum Napello, sed nescio, quomodo Chalcographorum, vel fortasse invidorum causa planta titulus fuerit immutatus. Id quod mihi evenisse video in majori malva, quippe quòd nunquam in ea fuerim opinione, hoc Malva genus arboream fuisse Malvam de qua veteres scripserunt, cujus rei argumento esse potest, quod id nunquam in meis affirmaverim Commentariis. Porrò nec eam, quam in Franciscanorum monachorum coenobio Grignanis videram, genuinam δενδρομαλάχην esse censeo, quòd sciverim, hanc ex hortensi ac vulgari malva, Monachi cujusdam mangonio ac diligenti quadam cultura instar arboris excrevisse. Quam sententiam eò magis amplector, quò nunc abs te factus sum certior, istic sponte provenire genuinam δενδρομαλάχην. Hanc fateor ingenuè me nunquam vidisse. Quo fit, ut novarum plantarum cupidus, nunc abs te petam ne me hac planta, vel ejus semine diu destitutum relinquas. Poteris cum hac mittere etiam Peplion. Hoc si pro tua humanitate praestiteris praeter id, quòd mihi gratissimum feceris, non modicam fortasse laudem tibi comparaveris. Nam ubi primum harum stirpium imagines in meis addam Commentariis, omnia hac tibi tantum accepta referam. Velim praeter hac ut quotquot fuerint istic planta, quibus putas augeri posse Dioscoridem nostrum in Reipub. commodum, eas omnes hoc anno diligenter mihi asservares, quinetiam ut nullis parceres sumptibus. Curabo enim, ut nullo tua pecunia dispendio hoc abs te fiat, ut fusiùs Antianus, qui tibi hasce meas dabit literas, oretenus explicabit. Vale, & eo quo coepisti me amore prosequere.

Autoris excusatio cur anteà suum non detexerit Elleborismum.

Antora.

Napellus Moysi.

In Napello Moysi titulus immutatus Chalcographorum negligentia.

In Malva majori titulus.

Δενδρομαλάχη.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Julio Moderato, Pharmacopoeo Ariminiensi
S. P. D.

Describuntur Cervini fungi historia, & vires.

CUm rebus novis te plurimum delectari sciam, Tuber quoddam subterraneum, quod hic cervinum Boletum Bohemi vocant, cum hisce meis literis ad te mitto. Puto enim de eo te nihil unquam audivisse, quòd nulla apud antiquos, recentioresve scriptores extet hujusce fungi memoria, quodque reperiri non possit, nisi in in sylvis, ubi plurimi habentur cervi, ac venatores, qui hac natura secreta norunt, sed quum hac tu audita sint apud vos, nolui te in posterum latere cervini fungi historiam, & vires. Fungum itaque hunc tuberum vulgarium modo sub terra nasci affirmant venatores, ubi cervino semine in coitu inficitur solum. Id quod plerunque fieri solet exempto è vulva genitali adhuc seminis aliquid continente, maris impetum fugiente foemina. Hunc fortasse invenire nemo posset, ni cervi ipsi locum quodam statuto anni tempore ostenderent. Scalpunt enim naturali quodam instinctu ducti anterioribus pedibus locum, ubi globosus fungus sub terra delitescit, quod olfactu percipere eos affirmant. Spirat enim fungus gravi odore praesertim recenter effossus. Qui secreta hac norunt venatores & rustici, qui sylvas frequentant, loca diligenter observant cervinis pedibus diducta effossaque scrobe, fungos eximunt, & pharmacopoeis vendunt, qui dissectos in particulas, & filo trajectos siccant postea in umbra servantque in medicum usum. His eadem ferè facies inest, quam in caeteris pectatim tuberibus, globosa tamen in omnibus, & inaequalis. Extima cuticula sub nigricat, carnosa verò & ipsa fungosa substantia albicat. Sunt etiam qui eum aliquod reperiri dicant, erecta virilis mentula forma, adeò ut in altera parte derecta glans, in altera globuli quidam testiculos referentes conspiciantur. Hic fungus in ciborum usum hactenus non venit, nec eo vescuntur Bohemi, sed eo iis in medicamentis utuntur, qua venerem movent. Siquidem ad hoc plurimum illum valere putant, & praesertim qui humani genitalis faciem refert. In quem usum sicci pulverem ex dulci vino propinant, drachma, vel sesquidrachma pondere. Lactis ubertatem hunc etiam afferre ajunt ex ptisana vel muliebri lacte potum sed valentius id agere si longi piperis aliquid addatur. Suffitu occlusos foeminarum locos reserare tradunt, & vulva strangulatus avertere. Non desunt superstitiosa mulierculae, qua eo abutuntur in amatoriis poculis, quibusdam prius admurmuratis incantationibus. Affirmant praeterea valere cervinum fungum ad epota venena, ex mero haustum, quinetiam ad venenosorum omnium morsus, non modò potum, sed etiam illitum excalfacere hunc ex odoris graveolentia, quispiam facile judicabit. Optarem ut tam rarum medicamentum Italia hactenus ignotum seri vel transplantari posset, & inter caetera rara simplicia, qua in tuo tam celebri viridario, diligenti admodum cultura alis, hic etiam viveret fungus. Sed postquam hoc nobis vetat natura, hunc siccum tibi asservato. Mitto tibi praeter id legitima Chalcitis, & vera Mysis aliquot frusta, qua ut apud vos rara, ita sane cara tibi futura spero. Vale.

Cervinus Boletus.

Cervini fungi historia.

Cervinus fungus virilem mentulam referens.

Fungi Cervini vires.

Chalcitis & Mysi.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARUM MEDICINALIUM,

LIBER QUARTUS.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Ulyssi Aldrouando Bononiensi Medico S. P D.

Disputatur an larix nostra, sit larix Plinii & antiquorum.

UOD Epistolam illam meam, quam antea ad te miseram, tantopere laudibus effers, facis id tu quidem humaniter & amicè, & ego me hercule mihi ipsi plurimum hoc nomine gratulor, praesertim cùm Robertelli viri Doctissimi (ut scribis) judicio, non parùm, tum elegantia, tum doctrina alicujus nomine probetur, id quod ipse mihi vix persuadeo, quando ne mihi quidem in eis satisfacio, qui tamen scripta mea, qualiacunq; sint, aspernari non soleo. Atqui multo magis tuo nomine gaudeo, quod meis argumentis persuasus, jam de Picea & Pino in aliam transieris opinionem, adeo ut tecum ipse statueris (qua tua est humanitas) ubi in publicis lectionibus, de pinu & picea disserere tibi sese offerat occasio, meam non solùm auditoribus afferre sententiam, sed etiam comprobare. Pro qua ingenui animi tui erga me propensione, si eas tibi gratias non referam, quas me tibi debere non ambigo, boni consulas velim, quòd plura nunc praestare non valeam. Verum ut cognoscas, quam promptus sit Matthioli animus in tuis expediendis petitionibus, etsi, quae nunc tibi a me scribi de Larice desideras, factu dictuq; non admodum facilia sunt, non tamen praetermittam ob eam, quam de me concepisti spem, quin omnibus modis tuae satisfaciam voluntati. Quod itaq; in commentariis nostris in Dioscorid. nulla dubitatione scripsi, Laricem nostram ab antiquorum Larice nihil differre; eam ob rem rationibus nonnullis persuasus, dubitasse te semper affirmas, imo etiam credidisse videris, arborem quam Laricem vocamus, illam non esse, de qua scribit Plinius. Et ne videaris praeter rationem hac in re haesitare, plura contra sententiam meam in medium affers argumenta, sic inquiens. Larix Plinii testimonio, perpetuò viret, folia pungentia habet, non floret, & ejus lignum non ardet, flammamq; non concipit, & ejus cortex laevior est, quàm picea, & sterilis est. Sed Larix vulgaris perpetuò non viret, folia pungentia non habet, flores, ardet, & corticem valde crassum habet, & foecunda est, ergo Larix vulgaris, non est Larix antiquorum. Major nota & est ex Plinii historia & quod non ardeat, notum est apud Vitruvium. Minor propositio est etiam notissima ut te non ignorare censeo. Nec dicere oportet errasse Vitruvium, Palladium & Plinium, cum vero illis notissima fuerit Larix. Ad haec, si vulgaris Larix esset Larix antiquorum, cum illa Agaricum proferat, tam notabile medicamentum, id sanè non praetermisisset Plinius, cum tam diligens rerum naturalium fuerit indagator. Haec tua sunt argumenta, quae in hanc te vocarunt dubitationem. Ea cum mea sanè sententia (ut statim audies) firma non sint, sequitur ut nec tua vera sit conclusio. Imprimis autem cur Plinio credam, Laricem perpetuò virere, nihil est, quod me moveat: tum quod reperiam in resiniferarum arborum historia, pluribus in locis illum sibi ipsi contradicere, & satis confusè de his omnibus scribere, tum etiam quod videam affirmasse illum, Terebintho & Tamarici folia non decidere, cùm tamen nos contrarium videamus. His accedit alia etiam ratio, quae Plinii fidem mihi maximè suspectam reddit. Siquidem is ubi eas recenset arbores, quae perpetuò virent: Sylvestrium generis, inquit, folia non decidunt Abieti, Larici, Pinastro, Junipero, Cedro, Terebintho, Buxo, Ilici, Aquifolio, Suberi, Taxo, Tamarici. Inter utraq; genera sunt: Andrachne in Graecia, & ubiq; Unedo. Caetera verò omnes extra praedictas (etenim numerare longum est) folia deperdunt. Sed hoc est falsum, cum Picea, Phyllirea, Lycium, Cistus, Myrtus, Oleaster, Thuia, Sabina, Sylvestris Laurus, Phellodrys, Celastor ubiq; perpetuò folio vireant. Caeterum cum haec omnia ex Theophr. li. 1. c. 15. transcribat Plinius, non deest suspicio, quin ipse πίτυν apud Theophrastum (ut plerunq; id fecisse animadvertimus) Laricem verterit. Quo fit, ut hac in re nulla mihi Plinio sit adhibenda fides.

Larix nostra eadem cum antiquorum.

Argumenta contra Matthioli sententiam.

Responsiones ad argumenta Plinium pluribus in locis sibi contradicere, in Resiniferarum arborum histor. Plinius notatur.

Arbores quae perpetua coma virent.

Praeterea, quòd antiquorum Larix foliis fuerit aculeatis quodq; ejus cortex laevior sit, quam Piceae, non satis quidem exploratum habeo, cùm Plinii ipsius testimonio, etiam contrarium probari possit, etsi forsasse ob non intellectam Plinii lectionem, in hoc aberraverint Ruellius, & alii docti viri. Quippe qui Plinium non intelligentes, ea quae de Larice Lib. 16. c. 10. idem scribit Plinius, Piceae tribuerunt. Etenim si locus ille diligentius expendatur, facilè cognoscet quispiam Grammaticus, & Latinae linguae peritus, lectioni subesse mendam. Ut autem me vera narrare, & Laricem Plinii ipsius testimonio acuminata folia haudquaquam proferre cognoscas, exponam in primis vulgatam Plinii lectionem quam non intellexerunt viri illi doctissimi: deinde verò facilè tibi detegam, ibi proculdubio quandam deesse particulam, quam si tuo addideris Plinio, statim eorum deprehenderis errorem. Plinius itaq; loco prius citato (ut vulgatum legit exemplar) sic habet. Sed Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, laeviorq; cortice, folio villosior, pinguior, densior, molliorq; flexu. At Piceae rariora sicciorаq; folia & teneriora & magis algensia, totaq; horridior est & perfusa resina. Hunc itaq; locum si diligenter expenderis, non magno sane negotio cognosces Piceam, non Laricem cortice esse laeviorem, & pungentia habere folia. Nam ubi Plin. ait, Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, laeviorq; cortice, nemo qui Latinae linguae fuerit peritus & Grammaticae non ignarus, affirmabit unquam particulam. ILLA, referri debere ad Laricem, sed ad Piceam tanquam ad priorem & remotiorem particulam. Praeterea, si illa omnia, quae sequuntur, Piceae assignaret Plinius, non fuisset illi opus per transitivam disjunctivamq; orationem paulo post dicere Sed Piceae rariora sicciorаq; folia. Nam haec disjunctio manifestè demonstrat prius aliqua de Larice dixisse Plinium. At si fivis hunc locum restituere, & omnibus reddere clariorem, ita tuum castigabis Plin. ex meo manuscripto. Illa crassior laeviorq; cortice, haec (id est, Larix) folio villosior, pinguior, densior, molliorq; flexu. At Picea, &c. Quod si non feceris, haudquaquam rectè hunc explanabis locum, nec ullum unquam verum illi dederis sensum, imo in pluribus sibi contradicere Plinium cognosces. Siquidem si de Picea illum loqui dices, cum ait, Illa crassior laeviorq; cortice, dicas item oportet, Piceae historiam sequi, cùm inquit, folio villosior,

Laricem non esse debere foliis acutis. Ruellius notatur. Plinii locus in Laricem restitutus.

ſior, pinguior, denſior, mollior á, flexu. Sed quo modo fieri poſſit ut ea folia, quæ prius feceras villoſiora pinguiora, denſiora, molliora q; illico faceris rariora, ſicciora, tenuiora & magis algentia tibi ipſe iu judex eſto. Quamobrem, ſi hæc omnia rectè expenderis, illico animadvertes in vulgari, ubicunque edita ſit, Plinii lectione, deſiderari particulam, ETIAM, non ſolùm ex Plinio manuſcripto ſed ex depravato lectionis ſenſu. Quæ omnia cùm vera ſint, falſum eſſe convincunt, Laricem eſſe corticis Piceæ læviorem & pungentia habere folia. Siquidem villoſum & ſpinoſum contrario modo ſe habent. Nam villi, pili ſunt tactu molliſſimo, qui quantum à ſpinis differant, haud te latere non ambigo. Ideoq; Plinius cùm ferret Laricis folia non eſſe aculeata, eadem villoſiora, pinguiora, molliora q; plerumq; modo haberi ſcribit, quemadmodum in noſtra viſuntur Larice. Idquod eodem cap. repetit de Larice pariter ſcribens his verbis. Mas brevior & durior, Fœmina procerior pinguioribus foliis & ſimplicibus atq; non rigentibus. Nec velim putes dixiſſe Plinium Fœminæ non eſſe rigentia folia ad maris differentiam quod ibi. ATQUE, nil aliud ſignificet quam etiam. Id eſt, etiam non rigentibus. quemadmodum in mare videmus alias ſibi ipſi in eodem ferè loco contradiceret Plinius, ex allatis ſuperius rationibus. At ſi objiceres, eundem ſcripſiſſe Plin. lib. 16 cap 24 Pino, Picea, Abieti, Larici, Cedro pungentia ineſſe folia, cùm hæc videam tranſcribere illum ex Theophr. l. 1. c. 15. de plantarum hiſtoria, nec ibi Laricis ulla fiat mentio, vereor ſane, ne Plinius ibi Theophraſti πίτυν Laricem verterit, ut alias in plerisq; locis idem feciſſe annotavimus. Quæ quidem perverſione perſuaſus Theodorus Plinii potius ſequutus errores, quàm Græcam Theophr. fidem, Theophraſtum ipſum in quam plurimis locis pervertit. Siquidem ubi Theophraſti codex habet, Ἀκανθώδης δὲ ἐν τῷ φύλλῳ, καθάπερ τὸ τῆς πεύκης καὶ πίτυος, καὶ ἐλάτης ἔτι δὲ κέδρου, Theodorus vertit, Pini quoq; Laricis Abietis atq; etiam Cedri extremitate pungentia folia inſunt. Quod etiam fecit lib. & c. 2. de hiſtoria. Ibi enim Theophraſtus habet, Οἷον ἐλάτη, πεύκη, πίτυς. Quæ verba perperam vertit Gaza, ut Abies, Pinus, Larix. Atqui non hic ſolum πίτυν Laricem invertit, ſed lib. 4. c. 6. & lib. 5. c. 1. & 9. cap. 1 & 2. de hiſtoria. Quinetiam de cauſis lib. 1. c. 21. & lib 5. c. 24. & lib. 6. cap 18. ac aliis pleriſq; in locis, quæ in Latina Theophraſto caſtigare poteris. Quòd autem Plinius Pinum ſæpe perperam pro Larice acceperit, conſtat ex eo, quod lib 16. c. 10. ſcripſit his verbis, Laricis morbus eſt, ut tæda fiat. Quandoquidem Pini proprium eſt hoc, non Laricis. Id quod apertiſſime comprobatur Theophraſti teſtimonio, qui lib 3. c. 10. de hiſtoria ſic habet, Morbum Pinus accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non ſolùm cor, ſed etiam pars extrema caudicis in tædam tranſiverit, tunc ſtrangulari quodammodo, quod ſponte accidit ubertate arboris largiſſima, quoad quis conjectare poſſit. Tæda enim totum efficitur. Ergo hæc Pini propria affectio eſt. Hactenus Theophraſtus. Id quod hic in Bohemia, ubi ingentiſſimæ Pinorum ſylvæ ubiq; ferè habentur, continuò videmus. Præterea Plinius loco ſuperius citato ſcribit, Laricem uſtis radicibus repullulare nunquam. Piceam vero contra. Quibus manifeſte deprehenditur, hic etiam perperam Laricem pro Pinu uſurpaſſe illum. Etenim Theophraſtus eodem lib. & cap. nuper citato, Pinum, inquit, aduſtis radicibus nunquam regerminare, Piceam regerminare quidam affirmant, ut in Lesbo accidit incenſo monte Pyrrheo qui Piceis ſcatet. Adhæc lib. 24 c. 6. Laricis & Piceæ foliorum ex aceto decoctum, dolori dentium prodeſſe ex Dioſcoride idem tranſcribit Plinius. Atqui Dioſcorides non ex Laricis foliis id parari medicamentum ait ſed ex Piceæ & Pini foliis. Sed de his aliàs fortaſſe plura. Quod autem non florere Laricem nec fructum ferre Plinius dixerit, ad id nil aliud reſpondendum videtur, quam quod, cum in hujuſce plantæ hiſtoria pluribus alioqui modis hallucinatus ſit, non videam quo pacto ejus poſſim comprobare ſententiam præſertim cùm etſi ipſe affirmanter ſcribat lib. 16. c. 25. Ilicem, Piceam, Laricem, Pinum nullo flore exhilareſcere. Theophraſtus tamen lib. 3. c 6. de hiſtoria plantarum florere Pinum & Piceam, nec negarit nec affirmarit. Sed florere utrang; apertiſſime teſtantur Bohemiæ ſylvæ, ubi florida quotannis inſpiciuntur Pinus odore (ut ego mihi teſtis eſſe poſſum) haud quidem ingrato. Quo fit, ut Plinio mihi ſubſcribendum non ſit, præſertim cum videam negaſſe illum Populum, Myricam, Alnum haudquaquam fructum ferre, nec Buxum florem, cùm tamen hoc falſum eſſe ſciant non ſolùm rei plantariæ periti, ſed etiam aniculæ ac vetulæ.

Plinii locus expoſitus.

Plinius ſæpè πίτυν ex Theophraſto Laricem male vertit

Theodorus notatur pluribus erratis.

Plinii errores in hiſce probantur.

Pinorũ ſylvæ in Bohemia frequẽtiſſimæ.

Pinus florẽs.

Plinius error notatur.

Poſtremo neque antiquorum Laricem, noſtram eſſe poſſe, quod Plinii Vitruvii & Palladii autoritate, ſatis ſit comprobatum, Laricem non ardere nec igne unquam accendi. Atqui velim ut ſi Plinio perpetuo tibi credendum ſtatueris, ſtatuas etiam eidem Plinio credere, proculdubio ardere Laricem, ubi igni admoveatur. Quandoquidem is l. 16. c. 12. in Macedonia Laricem maſculam urere Macedones ſcribit, Fœminæ radices tantum & ex his parare carbones. Quibus jam certior fies, quàm belle ſibi conſtiterit Plinius in Laricis hiſtoria, quamq; de ea fabuloſe ſcripſerit Vitruvius, à quo Plinium tranſcripſiſſe, non ambigimus. Cæterum quam vana ac futilis ducantur opinione qui Vitruvii ac Plinii autoritate freti, Laricem noſtram genuinam negaſſe contendunt, quòd eam facile accendi comburiq; videant, præter Macedones ipſa manifeſte teſtatur ratio. Siquidem cùm tam antiquorum quam recentiorum ſcriptorum conſenſu, præſertimq; ipſius Vitruvii & Plinii Larix præpinguem liquidam & copioſam reſinam fundat mellis Attici colore, quæ perinde ac bitumen igni admota, quam celerrime accenditur & vehementiſſime flagrat, ignari imo potius ſtolidi hominis eſt, credere Laricem præpinguem, reſinoſam & reſiniferam arborem, quæ (ſi Plinio credimus) facilè tabeſcit in tædam quæ nihil eſt ad ignem accendendũ aptius, ignem reſpuere, cùm lapides ipſi, qui ſui natura flammũ nunquam flagrant, ubi tamen bituminoſo ſucco redundent, ut Gagates, perinde ac ligna exurantur vertanturq; in cineres. Id quod facile teſtabuntur Flandri, Brabanti, & alii plures Aquilonares populi, qui lignorum penuria, hiſce lapidibus ſuos perpetuo fovent ignes. Ideoq; ſi vera eſſe conſentimus quæ narrat Vitruvius de Caſtello illo circa alpes trabibus Laricinis extructo, quod ſcilicet juſſu Cæſaris admotis incenſis virgarum faſciculorum facibus. Lariceæ illæ trabes admotum reſpuerint ignem, dicamus id eveniſſe non quod Laricis materia non comburatur, ſed quod ventorum, aëris, nivium, pluviæ & algoris injuria, quibus Alpina regio illa quocunq; ferè tempore afficitur, durior ac lapidoſior facta non ita facile accendi potuerit, præſertim quod omnis arborum materia, quæ ſolidior ſit non illico primo ſtatim occurſu facile accendatur. Etenim Larix ſoliditate ac duritie præ cæteris præſtat quæ ubi aëreis illis affectibus lapidoſam quandam contraxerit naturam & ejus reſina contabuerit, mirum ſane non eſt ſi non ita facile accendatur. Ad id autem, quod ſi Larix antiquorum noſtra fuiſſet Larix cum Agaricum proferat, non prætermiſiſſet Plinium maximus rerum naturalium indagator quin de eo aliquam feciſſet mentionem, nil aliud reſpondendum ſuccurrit, quam quòd mihi nihil mirum ſit id prætermiſiſſe illum, cùm certo ſciam alia longe majora notioraq; ab eo eſſe prætermiſſa. Sed mirari potius debeo quòd is libro decimo ſexto cap. octav. fuerit fabulatus Galliarum glandiferas maxime arbores agaricum ferre. quod tamen ut falſiſſimum eſſe ſcimus, ita à nemine anteà ſcriptum eſſe non ignoramus, ut in commentariis noſtris in Dioſcoridem de Larice agentes fuſius diximus. Nec velim credas, huic Pliniana lectioni ſubeſſe mendam, quod ſcilicet ibi coniferas, non glandiferas arbores legendum ſit, ut impoſter ille omnium impudentiſſimus ad Roſarium Polonum ſcribens fabulatur, & hunc Plinii locum ſe primum reſtituiſſe gloriatur. Siqui-

Laricem ardere contra Plinium & Victruvium.

Lapidibus lignorum loco ad ignem qui utantur.

Victruvii teſtimonium impugnatur.

Plinii in Agarico erratum.

Guilãdinus

dem ibi Plinius in universa illius capitis oratione de alia re non scribit, quàm de his, quæ è glandiferis arboribus proveniunt. Quo fit ut quum veterator ille locum hunc Plinii haud emendarit, non Plinium castigasse sed ipsum castigatione indigere jam cognoscere. Cæterum si præter hæc reliquas Laricis notas expendamus, nihil sanè erit quod impediat, quo minus Larix nostra non sit legitima. Siquidem si corticem intueamur, est quidem is Piceæ cortice crassior, ut Plinius inquit. Si materiam præstantiam, solidam eam, firmam, robustam, perpetuamq; conspiciemus, & ædium & navium fabricis aptissimam, cùm non solùm in sicco, sed in humore (ut Plinius inquit) præ cæteris valeat. Si ligni colorem inspiciamus, quinetiam si odorem experiamur, rubescere sanè nostratem Laricem, ac acri esse odore, unà cum Plinio fatebimur. Si mansu ejus quoq; saporem degustemus, amaram illam cum Vitruvio dicemus. Adhæc si decorticatam in flumen, vel lacum projiciemus, non fluitare Laricem nostram, sed illicò eandem fundum petere intuebimur. Quæ omnia certissimum præbent judicium, nihil ab antiquorum Larice differre nostratem. His accedit arboris vasta proceritas, natale solum, & ipsa tripartita germinatio. Etenim nostra Larix facilè cæteras coniferas arbores longitudine superat. Nascitur in montibus, & universa Rhætia regione copiosissima habetur. Unde ad restituendum Naumachiarum pontem, Tyberim Cæsar (ut ipse testatur Plinius) ingentes Laricea trabes advehi curavit. Quinetiam observatum esse scimus ter in anno nostram Laricem germina fundere. Præter id manifesto est argumenta Laricem nostram esse genuinam, ea, quam fundit Resina, falsò Terebinthina Myropolis appellata. Siquidem hæc substantia consistentia, quinetiam colore, odore, saporeq; nihil penitus distare videtur à Laricea Resina, de qua ipse meminit Plinius lib. decimosexto, cap. decimo, & lib. vigesimoquarto, cap sexagesimo. Etenim è Larice Resinam erumpere ait melleo colore atq; lentore, odore viroso, nunquam durescentem. Id quod ante ipsum dixerat Vitruvius. Siquidem is Laricis Resinam liquidam esse scribit, mellis Attici colore & Phthisicis utilem. Quæ quidem notæ in nostra Laricia adeò clara apparent, ut Thyresia cæcior dici possit, & Marpesia caute stupidior, qui hanc non noverit. Resinam esse Larignam, de qua meminère Vitruvius & Plinius. Cæterùm si cuipiam fortasse tot rationibus, tot argumentis, tot præclarissimorum autorum testimoniis satisfactum non est, consulat is etiam Galenum & ejus κατὰ γένη libros perlegat. Ibi enim lib. I. cap. decimoquinto, & lib. II. cap. I. & II. quinetiam lib. IV. cap. 14. pluribus sanè modis atq; testimoniis comprobatum esse reperiet. Resinam Laricеam nostram, nihil prorsus à genuina distare, sed ipsam eandem esse de qua idem scribit Galenus, cujus etiam avo Terebinthina loco usurpatur Larigna, ubi illa non esset ad manum. Quamobrem mirum nobis non sit, si posthac, ubi superioribus annis Terebinthina resina defecerat, ubiq; penè ejus loco Larigna invaluerit usus. Sed his ita solidè aperteq; comprobatum esse arbitror, nostram & antiquorum Laricem unam & eandem esse plantam, ut nihil amplius hac in re non solùm sibi fuerit ulterius ambigendum, sed nec aliis quibusdam, nisi fortasse pertinacibus ac contentiosis, quibus cum nullum mihi intercedit negotium. Ex quorum agmine, qui tam temerè asseverant Laricem nostram, magnam illam esse Cedrum, quam Plinius Cedrelaten appellat, cujusq; in sacris literis apud Hebræos tàm frequens honorificaq; fit mentio, deinceps ab omnibus deridebuntur, ubi hanc nostram epistolam legerint. Sed nihil est, quod magis homines etiam non indoctos in delirium ducat, quàm ipsa pestilens ambitio, qua plurimum ii ducuntur, qui, ut præ cæteris scire, ac sapere videantur, nil aliud die noctuq; moliuntur, quàm ut novi inauditiq; aliquid vel dicant, vel scribant. Quod ut consequantur, fucatis sophismatibus suas adeò concinnant sententias, ac poliunt, ut studiosa juventus, cui hæc non ita facilè innotuit impostura, hos perditos nebulones præ cæteris evehat ac colat. Sed ubi in eorum veniunt judicium, qui rem ipsam ubiq; exploratam habent, facile spongia veritatis detergitur impostura.

Larignam resinam pro Terebinthina usurpavarunt etiam antiqui.

At quis tam fuerit mente alienus, qui credat Laricem nostram Hebræorum esse Cedrum, cùm Plinius de ea peculiarem à Larice fecerit historiam, & quòd illa Abieti non sit absimilis, Cedrelaten appellaverit? Quam qui in monte Libano viderunt, ut Bellonius, & qui Hierosolymam SALVATORIS nostri tumulum peregre proficiscuntur, non Larici similem pingunt, sed Abieti: Unde rectè illi nomen à Græcis desumptum κεδρελάτη Plinio inditum est, adde etiam quod huic folia perpetuò virescant. Talis itaq; est pestilens quorundam doctrina, quam cùm tractu temporis veris, ac solidis argumentis expugnatam, dirutam, collapsamq; cernunt, nec ullis possint se tueri præsidiis, illicò ferarum more in furorem aguntur, more canum rabidorum latrantes & spumanti ore oberrantes. Quinetiam vipereo quodam veneno perfusi tantùm conviciis criminationibus, maledictis, & omne genus fœditatibus confidunt. Quo postea fit, ut dum alios læsuros se putant, se ipsos interimant & non solùm ab inimicis, sed etiam ab amicis perpetuo habeantur opprobrio. Ego verò cùm veritati propalandæ sustinendæq; semper fuerim addictus, nihilq; mihi magis semper fuerit in votis, quàm Rempub. ac posteritatem juvare, horum perditorum hominum calumnias, criminationes convitia, maledicta, pestilentesq; eructationes, potius æquo ac forti animo ferre decrevi, quàm à meo instituto desistere. Sed ne ægre feras obsecro, mi amantissime Aldrovande, quòd tecum de his colloquar. Quandoquidem cùm haud me lateat, te virum esse integerrimum, candidum, pium, & doctum, volui hæc ad te scribere præter ea, quæ de Larice disserui, ut ubi in hosce incideris Sophistas & contentiosos Sycophantas, meum sequaris consilium: Cùm probis, candidisq; viris longè consultius sit, malorum omne genus expedire, quam ne tantillum quidem à veritate deflectere: quam qui opprimere student, ii sanè digni sunt, ut è medio tollantur. Interim velim, ut tibi persuadeas, te tantum tibi de me posse polliceri, quantum cognoveris à me posse præstari. Vale.

Laricem non esse Cedrum contra Guilandinum.

HIERONIMUS DONZELLINUS MEDICUS ac Philosoph. Petro Andreæ Matthiolo Serenis. Principis Ferdinandi, Archiducis Austriæ Medico.

S. P. D.

Consolatur Matthiolum adversus invidos & blaterones.

Um omnium artium is usus sit ac finis, ut mortalium saluti & commodo serviant, ac famulentur, earum tamen nulla scopum hunc propiùs attingit, quàm Medicina, quæ reliquarum veluti princeps & architectonica, illis utitur tanquam administris, ac earum actiones ita temperat ac moderatur, ut quæ alioqui noxia & perniciosa erant futura, ejus beneficio & commoda fiant & salutares. Sic itaq; ad Medicinam affectæ sunt artes inferiores, ut earum ipsa veluti regina sit constituenda. At quæ nobiliores sunt & rationem

rationem ac contemplationem magis requirunt disciplinæ ac scientiæ ejus ope & auxilio ita videntur indigere, ut sine ipsius fructus nec comparari, nec exerceri commode satis possint. Cum enim ingenia, ac Sapientiæ studia bonam valetudinem corrumpant ac labefactent, & quod generaliter ab Aristotele est prolatum, Unius scilicet rei ortum, alterius esse interitum, huc etiam apertissime accommodari possit, quis non videt solius artis Medicæ opera adjutos homines in Divinarum, atq; humanarum rerum contemplatione versari diutius posse? Et quando humanus animus, si perpetuis perturbationum fluctibus agitetur, ad rerum scientiam pervenire minime possit, ac verissimum sit illud, quod dixit Arist. in sedato ac tranquillo animo, facile prudentiam ac doctrinam imprimi & comparari, efficacius hac in parte Medicina quam Ethica subvenire nobis potest. Si animi mores è corporum temperamentis, tanquam è fontibus manant, ac oriuntur, quemadmodum in peculiari lib. certissimis rationib. Gal. confirmavit, ea vero immutare solius Medici sit opus, conficitur, non tantum corporis, sed animi quoq; valetudinem a Medico tractari, quæ sane utraq; ad sacra Philosophiæ studia liberrimum nobis aditum patefacit. Quinetiam cum bonorum tria genera ab Aristotele recenseantur, quæ ad corpus pertinent, inter animi ac fortunæ bona medio in loco sunt constituta, ut commodius utriq; suffragari possint. De nobilioribus illis omnis boni, quemadmodum Medicina indigeant, antea dictum est. Fortunæ verò sine firma valetudine ac robusta, nec comparari, nec retineri nec eorum fructum percipi posse, satis patet. Cujus certe sola Medicina opifex est, ac procreatrix. Eam itaq; non tantum artium omnium præstantissimam, sed etiam generis humani matrem, nutricem, atq; alumnam esse, quivis facile potest judicare. Cujus etsi multæ sunt partes, de ea tantum mihi nunc sacrum est sermo quæ Medicam materiam describit, & à Græcis ὕλη ἰατρικὴ seu φαρμακευτικὴ est appellata, quam ego certè nunc multis nominibus aliis præferendam audacter pronuntio. Hanc sane primo juventam, ac reliquis antiquiorem esse, Gal. est author. Unde etiam apparet eandem cæteris dystituam utilem esse mortalibus, cùm sine hac aliæ tamen inanem tantū, ac inutilem notitiam nobis adferant, ac largiantur. Videmus certe multos etiamnum solida Medicina imperitos, sola tamen auxiliorum notitia plurimos juvare & Empiricos olim reliquarum Medicinæ partium rudes, atq; ignaros, multa præstitisse in generis humani salutem, Gal. testis est incultissimus. Quicquid vero aut discunt, aut contemplantur Medici, hunc unicum scopum habent, ut medica materia ritè atq; opportune uti possint. Et digniores, ac præstantiores Medici illi semper sunt habiti, qui in medicamentorum sylva cum divites sunt, ac opulenti, tum vires & facultates singulorum habent perspectas, ut prudenter & cum mortalium emolumento illis uti sciant. Post longas enim speculationes, post diutinas Medicorum inter sese suis in deliberationibus concertationes, post morborum examina, post causarum symptomatum, signorum, indicationum, ac reliquorum quæ legitimæ curationi sunt præmittenda exactam investigationem ad materiam ac remediorum penus tandem recurritur, sine quo omnis conatus irritus ac studium sine fructu est futurum. Hujus co præterea Medicinæ partis ea est præstantia, ut multiplicem ac variam pulcherrimarum rerum scientiam in se contineat & complectatur, quæ per se ac sola unicuiq; nondum adhibita animum perficere atq; omnium hominum ordines, mira quadam voluptate ad sese allicere ac delectare quam maxime possit. Quicquid cœlestes ac immortales illi orbes, suo ambitu & complexu circumscribunt, id totum materia est Medica. Ergo peritum Medicum eorum nihil fugit, quæ in sublunari hoc mundo sunt collocata. Et quamvis subjecti nobilitate, aliis Philosophiæ partibus, non antecellat, utilitate tamen, rerum varietate, scientiæ certitudine illis non est inferior. Ignis itaq; genera: aeris facultates, terrarum differentias, maris, fluminum, fontium lacuum, paludum qualitates fossilium, metallorum, lapidum, gemmarum, herbarum, arborum, animantium, ut piscium, avium, reptilium, quadrupedum rerumq; omnium, quæ ad illa quoquo modo pertinent, aut ex illis oriuntur, ac profluunt, vires ac naturam Medicus novit, & contemplatur, inq; eo potissimum elaborat, ut aut sola, aut simul mixta, ac varie præparata & ad profligandos morbos opportune adhibita, ut scite Galenus dixit, ex ὕλη fiant θεῶν χεῖρες. quæ sane præclaro Encomio Asclepiades insignivit qui χεῖρας τῶν θεῶν appellavit. Hanc Medicinæ partem plures antiquorum tractarunt, nemo tamen luculentius, nemo exactius, nemo diligentius, quam Dioscorides Anazarbeus, qui profecto in ea tradenda tam præclare est versatus, ut omnes tum æquales suos, tum antiquiores etiam sui luminis ita obscurarit, ut neglecta à posteris eorum monumenta situ, & squalore obducta, ac oblivioni tradita, tandem interierint. Quicquid etiam posteriores ea de re scripserunt, illi uni ultro acceptum referunt, & summam hoc in genere laudem illi jure merito concedunt. Unus mihi instar omnium locuturus est Galenus, qui honorificum ac locupletissimum illi, in verbis testimonium impertitur. Inter omnes porro Diosc. mihi videtur perfectissime conscripsisse tractatum de medic. materia. Fuere quidem & antiquorum, & posteriorum plures qui aliquam Medicæ materiæ partem, puta de animalibus aut de plantis, aut de piscibus, aut de metallicis, ac fossilibus separatim sunt persecuti at Diosc. universum corpus saluberrimo totius posteritatis exemplo sibi pertractandum duxit, quem postea imitati recentiores, eandem rem excoluerunt atq; elaborarunt, quædam etiam addiderunt, ut solet tempus, rerum omnium pater, semper aliquid in lucem proferre, nonnulla quoq; fecerunt meliora: αἱ γὰρ δεύτεραί φροντίδες σοφώτεραι. Ex quo tamen Medicina à Græcis in Arabum familiam infelici quodam fato fuit translata, hæc pars majus quam cætera, naufragium fecit. Id vero an ipsorum Arabum vitio, an ex una in aliam linguam multiplici versione contigerit, certo divinare non possum. Illud omnino verum, medic. tam simplicium, quam compositorum, tam magnam confusionem, ac perturbationem hactenus fuisse, ut non vulgari mortalium damno hac in re sit à Medicis peccatum. Tanta enim fuit obscuritas, & tam omnia fere fuerunt perplexa, ut superiorum ætatum Medici, aut gravi inscitia oppressi errores minime animadverterent, aut in tanta rerum difficultate hæsitantes ac consilii inopes, qua ratione ex vasto, ac turbulento illo pelago enavigarent, aut ex confusissimo illo Chao se extricarent, minime intelligentes, omni melioris profectus spe deposita, animum despondentes, ac secundo flumine navigantes turpissime se darent. Emersit vere tandem ex illis tenebris nostrum hoc seculum, tanto superioribus excellentius, quanto ea monstra quæ majores nostri exhorruerunt, ac formidarunt, non tantum aggredi est ausum, sed manus etiam conserere, ac tandem edomare potuit, ac superare. Filum enim invenit quo ex eo Labyrintho se tandem evolveret, ac liberaret. Ex eorum numero doctissime MATTHIOLE, cum te unum, eumq; summum, præcipuum, ac coryphæum, eruditi omnes sciant, illud tibi maxime gratulandum duxi. Tu enim heroico ac plane divino impulsu commotus, non hanc aut illam partem, sed totam ipsam medicorum sylvam ingressus, immanes ex ea feras ejecisti, alias cicurasti, diligenter adeo excoluisti, ut ex horrida ac spinosa sylva, pulcherrimum atq; amœnissimum effeceris viridarium. Fuerunt alii etiam, fateor, nostra hac ætate ejus memoriæ strenui cultores, quorum etsi alter altero est præstantior, te tamen uno omnes sunt inferiores tibiq; uni palmam concedere syncero eruditorum judicio coguntur. Duxit Manardus & Leonicenus nostra tempestate purioris Medicinæ instauratores crassa quædam, ac rudia hujus fabricæ lineamenta, at tu vives colores induxisti, ac veras nobis rerum imagines repræsentas. Cæterum cum tota materiæ Medicæ tractatio duab. præcipue partibus absolvatur, quarum al-

Lib. de ortu & interitu II.

Libro Phy. VI.

Lib. Ethi. I. & Reth. II.

Libro ad Thrasybulum.

Lib. de Sectis.

Galen. III. Methodi.

Dioscorides exacte materiam medicam tractavit.

Lib. de simplic. VI.

In Arabes.

Matthioli commendatio.

Manardus ac Leonicenus.

Medicæ materiæ duæ partes.

tera singulorum vires, ac facultates docet, altera vero historiam exponit, tu utrumq; enarras, ut nihil prætermissum videatur. Præclarum sane hujus ædificii abs te jactum est fundamentum, cum Dioscoridem ipsum explicandum suscepisti, ex cujus unius vera intelligentia hæc domum Medicina pari pristinum, ac legitimum candorem recuperare potest. Nec vero ipsum tantum authorem explanas, obscura retegis, abdita patefacis, ac legitimum sensum ejus verbis restituis, sed quicquid etiam à posterioribus Græcis, Arabibus & Latinis est inventum, in eum illum veluti thesaurum ita reponis, ut quæcunq; ullibi extant ea de re lectu digna, illic tanquam in opere absolutissimo suis in locis apte collocata reperiantur. Si quid præterea, aut ab antiquis, aut à recentioribus à recta ratione est aberratum, errorum fontem aperis, & optimis argumentis ab eorum sententia discedendum suades scilicet ne rudibus, ac imperitis gravium alioqui & doctorum virorum authoritas imponat. Quoniam autem sunt plurima medicamenta tam simplicia quam composita, non ita pridem inventa, quorum usus multis adhuc est ignotus, complura etiam arcana, quæ paucorum admodum manibus contrectamur: Tu invidorum odia nihil veritus, publicæ omnium saluti consulens ex reconditis locis hæc in lucem profers, eorum vere energiam & rectam utendi rationem doces. quæ certe in re & liberalis & candidi animi egregium inprimis specimen abs te editum cum summa gratiarum actione cuncti agnoscunt & confitentur. Nemini igitur mirum videri debet, si universis mortalium ordinibus & conditionibus tam gratus acceptusq; fuit tuus hic labor, ut non tantum Medici, Clinici, Chirurgi, Pharmacopœi, sed omnes etiam alii qui ab honestis studiis minime abhorrent, tuum Dioscoridem tum voluptatis tum utilitatis causa expetant legant, ac manibus quotidie terant. Meminicerte, cùm optimus vir ac diligentissimus typographus Vincentius Valgrisius Venetiis mihi narraret à prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium hactenus fuisse divendita & distracta, avidissime tamen à quam plurimis etiamnum flagitari, quasi vero nunc primum recens in lucem emittatur, ut facile appareat, nostra hac ætate librum nullum magis gratum, aut libentius atq; alacrius acceptum in publicum prodiisse. Ne tamen tantus thesaurus solis Italis esset communis, ex Italica in qua primo fuit scite scriptus, lingua, nullis laboribus aut vigiliis parcens, Latinum reddidisti, tuam ita φιλανθρωπίαν declarans, & bonum quo communius, eo perfectius atq; præstantius esse, minime ignorans. Tandem ne quid in absolutissimo opere desiderari possit, rerum fere omnium, quas Dioscorides tractat, vivas imagines adjecisti, quarum spectaculo non tantum erudiri sed delectari etiam homines queant. Id autem ut exacte perficeres, dici vix potest quot labores æstus, frigora, cœli tempestates, peregrinationes longinquas pertulisti quot inaccessos montes ascendisti, quot valles, sylvas nemora peragrasti: quot immanium ferarum truculentiæ te, tuamq; vitam exposuisti, scilicet, ne idem tibi contingeret, quod Galenus in iis reprehendit, qui rerum atq; herbarum, quas ne per somnium quidem viderunt figuras describere aggrediuntur quos utimirum ridens præcomom similes facit, qui fugitivi mancipii notas ab aliis traditas publicant, quod ipsi non modo non viderint unquam ante, imo si iteram forte assistat, ne agnoscant quidem. Quandoquidem vero in opere eo, non solum modo tot tantaq; molestia & tam gravia incommoda, uti diximus, erant tibi sustinenda sed in elaborando elimandoq; potissimum, & ut rite oderetur curando, diversissimorum artificum opera diligentiaq; inprimis necessaria foret, divinam hic providentiam, mehercle, satis admirari non possum, qua quidem, ne benefissimis studiis & optimis conatibus tuis ullum omnino objiceretur impedimentum, in tota Europa Splendidissima ac Illustrissima Austriaca familia clientela oportune te insinuavit, cujus singulari liberalitate adjutus bene cœpto ædificio summum imponere colophonem posses. Maximam profecto lætitia causam superioribus diebus tua mihi litera suppeditarunt quibus pariter invictissimi Cæsaris Ferdinandi & simul Illustr. ac Generosiss. ejusdem filii Mæcenatis tui, Ferdinandi junioris, promptam adeo atq; alacrem in te voluntatem significasti, quorum splendidissimo munere tuus jam longe magis ac magis Dioscorides sit illustrandus. Post tot corporis labores & tam graves ac assiduas animi curas, quid quæso superest, quam legitimus tuæ virtutis fructus, gloria immortalis? bonorum scilicet atq; eruditorum virorum de consummata tua doctrina ac virtute concepta opinio, & publicus quidam omnium hominum plausus? Nullus quippe nunc est in omni Europa angulus, nullus in luce hominum vivens, cui non modo notum sit Matthioli nomen sed etiam præclarum inprimis. Tu vivens & valens diuturna jam tot annorum fueris laude & gloria, id quod paucissimis sane conceditur, quo magis tibi etiam vel eo nomine est gratulandum Dignum ante omnes profecto mihi videre, cui publico non solùm totius Italiæ, cujus peculiare decus es & ornamentum, verumetiam totius Europæ consensu aurea statua erigatur, ingenii nimirum tui & præstantiæ immortale monumentum. Nam si Demosthem de unica patria bene merito id honoris gratis Athenienses detulerunt, quo magis illud tibi de immenso orbe optime merito debetur? Si qui igitur sunt in hominum cœtu, ut multos esse verisimile est, (deteriorum enim rerum uberior proventus semper est,) qui de te secus, quam par est, aut sentiant, aut loquantur, eos ego quos terra sustineat, indignos puto hominum pestes ac reipub. detrimenta. Eorum calumniis ac petulantia jamdudum te vexari scio, id quod mihi accidit certe molestissimum. At quoties rem propius intueor, miræ tuæ excellentiæ haud obscurum sane testimonium ac pulcherrimum veluti trophæum judico. Una & fatalis quodammodo, doctissime Matthiole à mundi exordio ad hæc usq; tempora, bonorum & insignium virorum sors hæc fuit. Non ineleganter sapientissimus Aristoteles dixit, Τὰ ἐναντία παρ' ἄλληλα μᾶλλον φαίνεται. Nunquam enim magis conspicua est insipientium ac improborum cæcitas, ottium atq; injustitia quàm ubi prudentium & proborum opposita virtute ac splendore detegitur ac illustratur Qui in deteriore sunt statu, omnes sui similes esse vellent. Noctua solis lumen ferre non potest. Hominum scelestorum colluvies ac cæca indoctorum turba illos omnes delirare credit, qui non in eadem criminum sentina, malorum lerna, luto ac cœno secum volutantur. Hinc odium, invidia, calumnia, detrectatio, reliquaq; animi impotentia, qua perditorum petulantia boni atq; honesti viri pulsari ac lacessiri solent. Sed quia tanta rei indignitate non parum te commoveri est æquum, rationes quibus tuum animum sustentes & consoleris, altius illic repetere, peropportunum duxi. Antiquissima illa est consolatio & naturæ humanæ maxime consentanea.

Trigiota duo millia exemplaria vendita.

Italice primum scripsit Matth.

Lib. de Simpl. 7.

Contra Matthioli osores.

Lib. Rhet. III.

Similes aliorum respice casus,
Mitius ista feres.

Ovid lib. Metamorphos.

Pythagoras. Themist. in Sophista.

Socrates. Plato in Apolog. & in Phædro.

Pythagoras adeo sapientia dicitur excelluisse, ut Philosophorum omnium veluti parens merito habitus fuerit, idem tamen propter lividos ac turbulentos homines extorris semper in aliena vixit regione. Nam ex Samo Crotonem propter Polycratem, Crotone ad Locrenses propter Gylonem aufugit. Ex Locrensib. autem non unus duntaxat, sed omnes in eum insurrexerunt, non alia certe ratione, quàm quod tanti viri virtutem diutius tolerare nequiverint; ab his itaq; Tarentum exigitur. Tarentini insuper mox, tanquam graviori aliquo onere se levaturi in Megapontium detruserunt, ubi postquam ad quadraginta dies cibo abstinuisset, in Musarum templo interiisse perhibetur. Quid vere optimo illi Socrati acciderit, quid attinet hoc loco commemorare? Melyto, Anyto & Lycone cunctorum plena sunt hominum

aures

aures. Et profecto quid sapientibus ac bonis viris ab hominum stultitia sit expectandum, ejus unius exemplo est patefactum. Adhæc Platonis divina prope ac cœlestis doctrina, quid aliud est, quam docta religio? ut vere olim Augustinus Platonicos, paucis demptis, fieri Christianos asseveraverit. Is tamen Philosophorum Deus ab imperita hominum turba tam indigne susceptus fuit, ut constans fama celebretur, eum ter in Siciliam paranda pecunia ac victus causa navigasse. Cæterum quanta perpessus sit Aristoteles, pleni sunt Græcorum libri. Is enim etsi in humana sapientia ad miraculum usque erat eruditus, innumeram tamen Sophistarum scholam in se concitavit, qui virulentis etiam editis orationibus (quæ Themistii tempestate adhuc extabant) illius existimationem impetebant ac lacerabant. Sed qualis illa fuit injuria ac ignominia? quando Athenis ab Eurymedonte impietatis in Deum falso accusatus in Colchidem profugere est coactus, idque ea de causa se facere affirmavit, ne Athenienses iterum in Philosophiam peccarent. Et quamvis de Atheniensibus optime fuerat meritus, perpetuo tamen ab eisdem exilio fuit mulctatus. Notum est, quid semel responderit, cùm à quodam se fuisse convitio affectum audiret, nempe, absentem me, si velit, flagellis etiam cædat. Quo quidem responso obtrectationibus se fuisse obnoxium, satis declarat. Hi duo postremi in maximorum Principum aulis sunt versati, sed quam feliciter, antiquorum docent monumenta, non paucis enim injuriis, ac periculis, hic apud Alexandrum Macedonem, ille vero apud Dionysium Syracusanum est conflictatus, à quibus tamen summos honores, ac præmia obtinere merito debuissent. Post latas Atheniensibus sanctissimas leges, Solon diffugere est compulsus, ac pro insignis beneficiis pie in patriam collatis, mercede, ab obitu, apud Salaminem ejus cineres ignominiose dispersi sunt, ac dissipati. Quantus fuit in patria potissimum, & universa Græcia salute, ac libertate asserenda Demosthenis ardor studiumque? quam infaustus contra ejus exitus? Hujuscemodi summorum virorum fortuna, locum fecit illi proverbio: Id optimo cuique Athenis accidere solitum est. Cicero literarum, sapientiæ atque eloquentiæ gloriam à Græcis in Latium transtulit, & ob res præclare feliciterque gestas in Consulatu, Pater patriæ appellatus est. non multo post attamen summa injuria pulsus, cogitur exulare: restitutus, & Parthico bello victor, dignus triumpho judicatus truculentissime tandem necatur. Utinam vero meliorem fortunam expertus esset bonorum omnium nobis author Hippocrates, is inquam quem Patus in illa sua ad magnum regem Artaxerxem Epistola θεῖον ὑγείας πατέρα, σωτῆρα [illegible] ἡγεμόνα vocat, & à Jove genus suum ducere affirmat: cum ille ab Artaxerxe esset vocatus ut pestem in ejus exercitu crudeliter grassantem sua arte curaret: recusavit barbaros Græcorum hostes infestissimos juvare, sibi minime licere testatus: Quare illum rex à Cois ad necem expetivit, quorum etiam patrocinio periculum evasit. Quantum vero Romæ & Medicorum & Philosophorum odium, atque invidiam sustinuerit Galenus, is ab eo de præcognitione inscriptus liber demonstrat. Hi cùm vera Medicinæ scientia destituti essent, hujus lumen nequaquam tolerabant, quando ejusdem splendore cæcutientium tenebræ omnium oculis subjicerentur. Lucrum enim ambitionem, ac voluptates sectando adulatoriam potius, quàm Medicam artem exercebant, quumque Galenus ob præsagia curationesque plurimas cunctis jam esset admirabilis, ipsi tamen omnia, tanquam non ex Medica facultate, sed Magia potius quadam ac divinatoria arte facta, impudentissime calumniabantur. Verum postquam solida Galeni doctrina, & vitæ integritate, calumniatorum inscitia ac improbitas nullis non innotesceret; ipse nihilominus, ubi Quintum Medicum olim Romæ nobilissimum per summam injuriam ab illis in exilium actum, & præter eum, egregium alium quendam juvenem in arte illa apprime exercitatum, una cum binis famulis è vita sublatum audivit, ab Eudemo Peripatetico admonitus, veneni periculum sibi imminere. relicta illico Roma in patriam revertit.

Plato. — Aristoteles quæ passus. — Solon. — Demosthenes. — Cicero. — Hippocrates. — Hippocr. in Epistola. — Galenus.

JAM si quis totam antiquitatem scrutetur curiosius, optimos quosque, ac eruditissimos viros indignissime habitos animadvertet. Multa variaque hujuscemodi ingratitudinis exempla suppeditant Plutarchi Parallela, divinum illud ac præclarum opus in quo tanquam in speculo, verissimum esse id, quod dico, perspicue apparet. Cæterum ne nostrum hoc seculum honestis & egregiis viris æquius aut magis amicum, quam ætas superior existimetur, exempla aliquot proferam ex iis, qui nostra memoria vixerunt: ut non minorem nunc, quam unquam antea, in eximia inprimis ingenia & ingenua studia, ingratitudinem atque odia exerceri, omnes clare intelligant.

CUM nostra tempestate Nicolaus Leoniceus ab ineunte ætate optimis literis deditus ingentes opes capacis, & maxime constantis ingenii ad illustrandam Medicinam contulisset, & in Arabum censura ac Sophistarum impertinentia garrulitate cuncta fœdantium, erroribus confutandis strennam operam collocaret: tot imperitorum hominum latratibus obnoxius fuit, ut ne eorum morsus sentiret, perpetuo cum illis fuerit pugnandum quemadmodum in præclaris ab eo editis commentariis ac præsertim Antisophista apparet.

Leonicenus.

JOANNES etiam Manardus illi æqualis & in eodem quoque profitendi munere collega, Barbarorum & à vera Medicinæ norma delirantium turbam, minime habuit æquiorem. Is enim stirpibus, ac præsertim Indicis, in Medicinæ usum adoptatis, obsoleto antiquo nomine, & incerta virium potestate perobscuris, cùm eruditam claritatem afferre conaretur, plurimos habuit, qui sibi adversarentur. Et quanquam in eruditissimi viri judicio docti acquiescerent, & oraculi loco apud illos ejus sententia haberetur, cùm tamen apologiis perpetuo ei fuerit dimicandum, acerrimos illi hostes non defuisse est manifestum.

Manardus.

AT vero Matthæus Curtius, cùm Medicinæ præcepta, ac difficiliores artis locos, solertissima perspicacis animi vi publice interpretaretur, senioribus suæ ætatis Medicis somniare videbatur. Arabum enim, ac Sophistarum glandibus assueti, suaviorem Hippocratis & Galeni cibum rudes ac stupidi aspernabantur. Gravia igitur certamina sustinere est coactus. Et quamvis scribendo parum esset fœlix, de phlebotomia tamen rite instituenda, commentarium edere ad ingentem eorum, qui sibi repugnabant Medicorum stuporem excitandum, fuerit tum summa necessitate compulsus.

Curtius.

JOANNIS quoque Baptistæ Montani divina illa quam in docendo sequebatur, methodus, quam profusis multorum cachinnis initio fuerit excepta, illi norunt, qui ejus tum fuerunt auditores. Sed quia cum summa eruditione invictum illi animi robur esset, brevi temporis spatio malevolorum invidiam superavit. Doctrina tamen sua adversarios multos & oppugnatores eum habuisse, testis ego sum locupletissimus, qui non sine ejus consilio, ac voluntate scriptis Apologiis veritatem ipsius dogmatum non semel propugnavi.

Montanus.

SED quid Andreas Vesalius? qui Anatomicen jam diu antea collapsam, & pene deperditam, cum viva voce, ac manu doctissima, tum suo illo de humani corporis fabrica immortali opere, & restituit & illustravit, cum initio in Italia, superiorum tempestatis errores passim ob oculos poneret, & rectam secandi rationem publice profiteretur, primarios Italiæ Medicos habuit infensos. At passim primo lacessitus, veritatis tamen clypeo munitus, ita sese defendit contra omnia adversariorum tela, donec illi ipsi re æquius perspecta, postmodum redderentur & mitiores, & quietiores, & qui ante ipsum valde ubique oppugnaverant, palmam tandem in ea facultate ultro, ac lubenti animo illi concesserint.

Vesalius.

Plures interim in Italia aliisq; regionibus vivunt, qui Vesalio adhuc obsistunt, scilicet ne Herculi desint monstra, quibus conficiundis magis magisq; nomen ejus illustretur.

At cur ego in recensendis exemplis potissimum longior sim, quandoquidem una & eadem perpetuaq; bonarum artium calamitas, semper fuisse comperiatur? Unde etiam factum credo, ut non modo nostris temporibus, sed semper syncerissimi viri nonnulli reperirentur, qui animorum imbecillitate potius, quam sano judicio adducti, explorata intus & in cute humana pravitate, è turba frequentiaq; vulgi, ceu à valida quadam tempestate, & procella, ad solitudinis salutarem portum se receperunt. Quales profecto quanquam promiscua multitudini ignoti, Diis potissimum immortalibus amici, æqualibusq; viris optimis ipsi optimi existimantur. Hi tranquillam vitam agunt, neq; ægre permittunt, versutos & pravos homines in populo gloriam admirationemq; aucupari. Ex eorum albo Philosophos excellentissimos, Offic. lib. I. *longeq; principes severosq; admodum, & pergraves viros extitisse complurimos, author est Cicero.*

Tu igitur optime Matthiole, tantum abest, ut iniquorum adversariorum impetu atq; invidia debeas commoveri, quin eadem de causa præcipue tibi gratulandum censeo. Te siquidem eximiis illis viris similem esse declarant, quos superius nominavi, quorum vestigiis tenaciter insistens, si in eosdem scopulos incidis, minime mihi mirum videtur. Nec vero si faceres mercaturam, pacatum ac tranquillum ad quamcunq; navigationem mare, & secundos ex animi sententia ventos & onustas pretioso auro naves tibi semper pollicereris? Nonne nudarum jactationem, tempestatum procellam, Scyllam, Charybdimq;, & his omnibus periculosius naufragium, & graviorem Oceani fluctuantis æstibus, pyratarum latronumq; incursum subinde exhorrescas? & interdum etiam de ejiciendis in mare mercibus cogitares? Sed neq; illud à te est expectandum, ut communi sorte exemptus plane habeas neminem, qui tibi se opponat: neq; id postulare debes, cùm impetrari minime possit. Omnem ætatem suos habuisse Zoilos, tibi est notissimum. Damnant tua Commentaria nonnulli, è diverso plures sunt, qui eadem summis laudibus ad cœlos vehunt. Tu is es, qui & illis respondere & te tuaq; scripta constantissimis argumentis & re ipsa tueri potes. Utcunq; tamen in eo certamine nullo non tempore defuturi sunt ἀνταγωνισταί, sic attamen in hoc te ipsum consolaberis, quod grata posteritas nullis omnino affectuum præjudiciis Lib. Esdræ 2. cap. 4. *occupata, de rebus tuis syncerius judicium feret. Hoc certe in statu, quo tu nunc versaris, Israelitis mihi simillimus videris, quos sacra historia refert, post suum ex Babylone in patriam reditum, cum Hierosolymam denuo extruerent pari difficultate laborasse: Siquidem id non vulgare fuit fortitudinis specimen, gladiis accinctos, cæmentum & lapides comportare, una manu strictum ensem vibrare altera facere opus, trullam versare, atq; ita simul architecturæ dare operam, simulq; ad prælium expeditos esse. Et tamen videmus id non obstitisse, quo minus constanter infractoq; animo pergerent in cœpto conatu, quoad tandem usq; pertinaci eorum assiduitate, hostium improbitas & rabies frangeretur. Idem profecto de te est expectandum, qui nunc altera manu intercidentem jam diu Medicinæ partem restituis, altera vero adversariam hostium vim strenue repellis & fortiter iis repugnas, qui egregium ac salutare toti humano generi,* Matthioli adversariorum duum generum. *hoc tuum studium impediunt ac remorantur. Porro autem, cum ego diligentius rem considero, adversarios tuos in duo genera partitos esse video. Quorum ii quidem & docti sunt & eruditi, nulloq; aut levioris aut contentionis studio tecum pugnant: Sed cum idem omnino ipsis, quod tibi, propositum sit & institutum, judicio hercle, non animi acerbitate vel odio abs te dissentiunt. Quando autem in omnibus artibus ac disciplinis perpetuum hoc fuisse constat, neq; ea in re quicquam tibi accidit novum, insolens aut inusitatum, æquo animo abs te ferendum judico. Nil equidem aliud Galeno interprete divinus Hippocrates voluit, cùm judicium difficile pronuntiavit. Ex qua potissimum difficultate &* Aphorism. primo. *in Philosophia & in aliis scientiis tot sectæ prodierunt. Hos ego amico animo in te esse non dubito. Et cùm te natura humanum ac facilem noverim, te vicissim erga illos, ut par est, egregie affectum esse, æque mihi certum est.*

Socratem ac Platonem, ubi bene de se meritos præceptores summo honore Aristoteles colebat, non una tamen in re ab ipsis apertè dissentit, quinimo eorundem amicitiam sibi sacrosanctam esse habereq; testatus, Veritatem tamen omnib. præferendam ducit. Priorem hanc inimicorum aciem, salva incolumiq; necessitudine, rationibus solis tibi expugnandam relinquo. Cum altera vero mihi est congrediendum, ejusmodi enim sunt, ut cum illis disceptare certareq; tibi putem indecorum. Utranq; Philosophiam isti ignorant, tam eam, quæ in natura rerum contemplatione versatur, quam quæ affectuum impotentiam virtutum mediocritate moderatur, solo nimirum mentis furore, sola animi inconstantia, sola petulantia, sola invidia ob tam fœlicem rerum tuarum successum, ad te lacessendum permoventur. Talis cum sit eorum conditio, ne apud bonos & eruditos viros, sua authoritate tuam existimationem lædant aut obscurent, minime tibi est verendum, quippe cum perditissimi sint & Reipubl. labes & macula, quis obsecro, nisi talpa cæcior, est futurus, qui eorum verbis fidem adhibendam in animum inducat? Eousq; enim se prodit eorum fœtor, ut omnium naribus excipiatur: ab eoq; omnes tanquam à Mephiti quadam, ut sentina longe diffugiant. Animos ii habent teterrimo veneno delibutos, & nigerrimo hoc, quo hæ meliteræ exarantur atramento, fœdiores, ut indignissimi sint, quorum nomina à te perstringantur, aut quibus candidissima hæc papyrus à me inquinetur. Horum itaq; ne tantilla tibi quidem ratio, mea sententia habenda est. Ut tamen aliqua saltem ex parte levium homuncionum insolentia temeraria retundatur, jam speculum illis paravi, in quo improbitatem suam manifeste ac palam intueantur.

Ego Matthiole Candidissime, ab adolescentia usq; & bonorum præceptorum monitu & meo etiam peculiari quodam genio, ita fui comparatus, ut antiquos, maximè Græcos scriptores, mihi duxerim persequendos. Verum ubi aliquando natu grandior factus, nostrum hoc seculum non parvum doctorum hominum proventum attulisse animadverti: illos quoq; mihi statui perlegendos, neq; facti me admodum pœnituit, quod in eorum numero plures inveni, qui & doctrina & facundia merito cum ipsa antiquitate sint proxime conferendi, hosce ego omnes tuæ virtuti eruditioniq; luculentum testimonium dare deprehendi. Et quanquam ego antea idem de te sentiebam, non parum tamen (ut ingenue fatear) eorum me virorum authoritas permovit. Igitur quod me impulit, nihilominus ponderis apud alios quosvis habiturum ratus, conjunxi doctorum nostro ævo de tua ingenti solertia non obscura testimonia, quæ etiam (si id tibi non ingratum fore intellexero) duplici nomine edere in publicum vellem. Cum primum enim in veteratorum manus pervenerint, eaq; viderint ac perlegerint, si quis illis reliquus est pudor, ingenium cito mutabunt. Nam cùm insignis sit stultitia argumentum, à sapientibus dissentire, ut meliorem mentem aliquando recipiant, hoc veluti Elleborismo utendum censui. Deinde cùm in magnis laboribus ac diutinis vigiliis jam diu verseris, hoc levamento vires tuas sustentandas ac spiritus addendos existimavi. Nam ubi classicos authores videris tam præclare de te & loqui & judicare, nonne vitiligatorum & sycophantarum morsus facile contemnes, & alacrius in tam fœliciter cœpto curriculo in- Cicer. pro Archia. *sistendum gloriam tibi in meta propositam prope contemplatus, minime hæsitabis? Nec enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed præ nobis ferendum, Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisq; maxime gloria ducitur.*

ducitur, nullam etenim virtus mercedem aliam laborum periculorumq́ desiderat, præter unicam hanc laudis & gloriæ, qua quidem detracta, quid rogo est, quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo & tam brevi, tantis nos in laboribus exerceamus? Certe si nihil animus præsentiret in posterum, & si quibus regionibus vitæ spatium circumscriptum est, iisdem omnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangeret, neq́ tot curis & vigiliis angeretur, nec toties sanè de vita ipsa dimicaret. Nunc insidet quædam in optimo quoq́ virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis concutit atq́ admonet, non cum vitæ tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adæquandam. Scio equidem generosos animos, veramq́ ac genuinam virtutem, nihil peregrinum aut extrinsecum morari, sed contentã esse seipsa, ac proinde artis Medicæ gloriam imprimis ac publicam humani generis salutem, hoc in certamine tibi fuisse propositam. Quia tamen idem tibi, quod Chremeti illi Terentiano accidere absurdum non est, scilicet, ut humani nihil à te alienum putes, hoc tanquam incitamento non potui te non adhortari, ne ab hac statione discedas, in qua magno mortalium commodo divinum consilium ac providentia jam dudum te collocavit. Vale. In Heautontimorumeno.

Hic habes candidissime Lector virorum nostra ætate præcellentium Elogia de eximia doctrina & virtute, Clarissimi Medici Petri Andreæ Matthioli Senensis.

Nicolaus Mutonus Mediolanensis, Medicus.

Sunt inter recentiores Victor Trincavellius, Aloysius Mundella, Lucas Ghinus, Nicolaus à S. Michaele, Augustinus Gadaldinus, Franciscus Camutius, aliiq́ innumeri, quos, ne tædium pariat oratio, libens ac volens prætereo. Non omittendus tamen singularis eruditionis & perspectæ diligentiæ, Petrus Andreas Matthiolus, qui primus (quod sciam) præstantissimum ac multis jam seculis comprobatum Medicæ materiæ scriptorem Dioscoridem in Italicam linguam quam elegantissime vertit. Quo fœliciter peracto labore commentaria adjecit, in quibus Medicæ materiæ scientiam, cum adusq́ hæc tempora in nocte densissima delituisset, eamque interemptam nunc primum è caliginosis latebris in lucem revocavit, & eam veluti alio quodam partu genuit, & per omnia membra aluit, eduxit, vestivit, & omni ornatu insignem reddidit. Hæc ille in præfatione sui Serapionis.

Præterea in suis annotationibus in thesauros Pharmacopœorum, Matthioli authoritate fretus quamplurimos annotavit errores. Quin & in suis in Serapionem plantarum nomenclaturis Italicis a Matthiolo omnia accepta refert. In Serap. & annotat. in thesauros.

Ubertus Barlandus, Medicus Gallus.

Porro hoc in negotio non extemporium dicasten egi, verum in exprimendis simplicium facultatibus & formis Galenum sequutus sum. In privata verò simplicium censura, eximium illum & eruditione & perfecta diligentia Matthiolum reddidi præcipue, quum in Dioscoride censendo hic & operam navarit singularem atq́ adeo Colophonem addiderit. Hæc in Epistola nuncupatoria super suas annotationes in Dioscoridem:

Item. *Quod si omnium longe in tractando Dioscoride acutissimo Matth. Senensi credimus, verum Acorum id esse probamus, quod officinis calamus odoratus nominatur.* Cap. de Acoro. Item: *Nec hodie Meon provenire in Italia præcellentiss. Matth. ait* Cap. de Meo: Non modo his locis citat Matth. sed aliis sane innumeris.

Bernhardus Dessenius Chronenburgius, Medicus Coloniensis in libro suo de compositione medicamentorum.

Opinionum controversiam luculenter Andreas Matthiolus Medicus in Comment. suis in Dioscoridem sustulit, dum Calamum usu quotidiano odoratum, verissimum Acorum ostendit, cujus doctrinæ utpote germanæ refragari nemo debet. Cap. de Acoro in antid. hæmugogo. Item: *Solus Andreas Matthiolus, solide de Indica Narde pronuntiat.* Cap. de Nardo in Aurea Alexandrina. Item. *Qui volet doctissimi Ruellii Commentaria, & hac ætate in plantarum scientia omnium principis Matthioli opus in Dioscoridem verset.* In diasatyrio.

Item, *Cæterum Matthiolus excellenti constantiq́ ingenio, quam reliqui omnes authores Matricariam vocarunt, atq́ alteram Diosc. Artemisiam pronunciarunt, Parthenium decernit.* In Syrupo de Arthemisia.

Item: *Manardus veram Acaciam primus putat in Italia deesse, cui summi judicii & exquisitissimæ eruditionis vir, Matthiolus Senensis subscribit.* Cap. de Acacia. Item: *Huic sententiæ meæ adstipulatorem habeo Clarissimum Medicum, Andream Mathiolum, cujus verba quoniam imposturam simul omnem, ac rei veritatem indicant, hic adscribere operæprecium omnino duxi.* In Theriaca Andromachi. Capite de terra Lemnia.

ITEM. In summa, non quævis alia est recipienda. Pingit ejus exquisitam imaginem in Dioscoride suo Matthiolus Senensis, vir ad unguem in arte absolutus. In Syrupo de Eupatorio. Cap. de Bedeguar.

ITEM Quam quidem fidem Matthiolus summus Medicus, & in Herbarum omnimoda cognitione nemini secundus, comprobat. In Benedicta Nicolai Cap. de Turbit.

ITEM. Amathus Lusitanus frequenter odiosa confidentia virus invidentiæ suæ in Clarissimum modestissimumq́ virum Matth. Senensem eructat, dum passim nimis intempestive hujus doctrinam super Comm. in Diosc. editis, coarguit & insectatur, quibus probata fidei hominib. nil aliud, quam malignum animum & perniciosam invidiam ostentat. Ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam atq́ improbam, in se translatam operam alienam (quod crimen est longe omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid enim enarrationibus suis inservit, quod non justissimo titulo uni Matthiolo acceptum referre debet? à quo æmulandi studio dissentit, in graves manifestosq́ errores imprudens homo prolabitur, cujusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, Coronopo, Helichryso, ac plerisq́ aliis visitur. Multo satius fuerat, quo doctiorem se æstimaret, eo quoq́ modestiorem præstare, quod ingenuum Philosophum decet. In oleo Hypericonis. Cap. de Carduo Benedicto.

ITEM. Primus ejus autor est, Petrus Andreas Matthiolus Senensis, celeberrimæ famæ Medicus libro suo de curatione morbi Gallici. In oleo ligni Guajaci.

ITEM. Quanquam mihi nemo hactenus extitisse videatur Judex æquior, quam Andreas Matth. qui l. 4. Diosc. c. 37. ejus figuram ostendens Eupatorium hoc vulgare Avicennæ esse indubitanter pronuntiavit. In Syr. de Eupat.

ITEM. Postremo absolutissimam censuram suam edidit Matthiolus, indubitatis ipsius herbæ notis, quas impugnare contentiosi prorsus est ingenii. Etsi non negaverim in utramq́ opinionem plantas rationibus quibusdam trahi posse. Sed tamen revera Phyllitis est decernenda quod ille idem Matthiolus oculis subjecta Hemionitidis genuina imagine demonstravit. Itaq́ ambigere & contendere amplius desinant, quibus veritas cordi est. In Oxymelite splenico Pauli. Capite de Scolop.

ITEM *Nescio qua ratione adeo acer oppugnator Mesues sit Manardus vir alioqui singulari humanitate, modestia, & eximia animi synceritate & moderatione. Sed totam hanc dissensionem exquisita doctrina sustulit, perpetua memoria dignissimus Matthiolus in Commentariis suis super Dioscoridem, quos lectitent Medici, nam Seplasiariis sufficiat hac aperuisse.* In Diasene Nicolai Cap. de Sena.

ITEM *Sed Avicenna defensionem singulari ingenii modestia & eximia pariter aequitate Matth. in Commentariis suis in Diosc. suscepit lib. 4. c. 27. quo etiam loco quatuor Aconiti formas conspiciendas proponit, homo in simpl. cognitione ac medicina peritia clarissimus.* In Trochisco è vesicariis diaphyllalido. Cap. de Cicura.

ITEM *Cynoglossum prorsus juxta Dioscoridis scripturam apud Clarissimum Medicum, Andream Matthiolum, in doctissimis Commentariis suis, in eundem studiosissimè elaboratis, conspicere quis poterit.* In Trochisco de terra Sigillata: Capite de Bolo Armeno.

ITEM *Solus Matthiolus in Clarissimis nuper editis Commentariis suis, ad vivum affabre Symphytum petraeum expressit, è quibus petant plantariarii studiosi.* In cerato ex pelle arietina. Cap. de Consolidis.

ITEM *Hanc opinionem simul & Fuchsium impugnat Matthiolus in doctissimis Commentariis suis supra Dioscoridem conscriptis, & omnino legitimum horminum isthic affabre pictum ostendit.* In Oleo Salviae.

Conradus Gesnerus Medicus Tigurinus.

PETRI *Andreae Matthioli Medici Senensis praeclarissimi extat liber unus de morbi Gallici curandi ratione. Insunt huic operi multa rara & mirabilia experimenta autoris. Edidit & Commentarios longe doctissimos in libros sex Dioscoridis de Medica materia, quos saepius Italice edidit, postremo ab ipso authore in Latinam linguam translati sunt. Adjecta insuper sunt huic operi innumera plantarum, & animalium imagines ad vivum expressa. Ejusdem extat Apologia, qua se ab erroribus & calumniis vindicat, quibus notatur ab Amatho Lusitano, Medico. Extant, & objectiones quibus ipsius Amathi errata patefacit.* In Bibliotheca & Epitomis.

PETRUS *Andreas Matthiolus Senensis Dioscoridem nuper in sermonem Italicum convertit, & Commentarios eadem lingua copiosos & eruditos adjecit, ubi diligentissime quaecunque deinde medicamentis Galenus scripserat, suo quaque loco recenset. Plerunque etiam Plinii & aliorum scripta nititur, & recentiora medicamenta à Dioscoride omissa ex recentioribus passim commode adjecit, & plurima sua adversus varios morbos & eximia quaedam experimenta describit. Audio nunc idem opus Venetiis nunc primum Latine edendum.* In praefationibus editis in Hieronymi Trapi Herbarium. Quin etiam infinitis fere locis Matthiolum citat, & ejus utitur laboribus libro de historia anim.

ITEM *Petrus Andreas Matthiolus Senensis, in Commentariis Italicis, super Delphino Dioscoridis Senam diligentissime describit, & Ruellii errores refellit.* Libro de historia quadrupedum, de Bove.

ITEM *Petrus Andreas Matthiolus, rectè annotavit Theophrastum in Orobanche alicubi per imperitiam esse delusum.* Ibidem.

ITEM *Nam Ruellii sententiam de frutice illo amplexicaule, quem sigillum Divae Mariae aliqui vocant, & ipse alibi Malacocissum, alibi Cyclaminum alterum facit, Matthiolus jam optime reprehendit. Cui nos libenter subscribimus.* Ibidem.

ITEM *Ego Matthioli sententiis magis accesserim, qui Helychryson apud Thuscos abunde nasci scribit.* In Tauro.

ITEM *Matthiolus Ruellium reprehendit, quod hanc Cynocramben Atriplicem sylvestrem esse putaverit, cum Atriplex ista libro secundo, post sativam statim à Dioscoride commemorata sit. Qua quidem in re cum Matthiolo sentio.* In Cane. Quin etiam innumeris fere locis in eodem volumine, in libro de quadrupedibus oviparis, & de volatilibus Matthiolum citat, & ejus utitur inventis ac laboribus.

Andreas Lacuna Secubiensis, Hispanus

PORRO *veram Dioscoridis Baccharim ignotam hactenus, à nobis autem haud ita pridem in Romanis hisce agris repertam, nuper misimus ad Petrum Andream Matthiolum, virum & amicum, & medicamentorum simplicium, hac nostra aetate indagatorem acerrimum.* In annotationibus super Dioscoridem.

ITEM *Servieron me no poco en esto trabaio tan importante, los Commentarios del Dottor Andreas Matthiolo Senes Medico excellente de nuestros tiempos: el qual con increyble destreza transladó el mesmo Dioscorides en lengua Toscana, y le dio grandissima claridad con las singulares expositiones que sobre el hizo de las quales nos aprovechamos en algunos lugares de nuestras annotationes.* Id est. *Non parum auxilii nobis attulerunt, in hoc nostro tanti ponderis negotio Commentaria. Doctoris Andreae Matthioli Senensis, excellentis hujusce tempestatis Medici, qui non solum quidam incredibili dexteritate in Etruscam linguam eundem vertit Dioscoridem, sed maximum addidit illi splendorem suis in eum editis Commentariis, quorum auxilio multum profecimus nonnullis in locis harum nostrarum annotationum.* In Epistola nuncupatoria ad Serenis. Philippum Angliae, &c. Regem super suo Dioscoride Hispanice edito.

ITEM. *Demas de lo suso dicho con los appellidos de aquellas plantas que suelen hallarse en la Europa dimos juntamente sus figuras y proprias formas paraque por ellas pudiesse conocer cada uno las bivas quando las tuviesse delante. Para lo qual hezimos diligentemente esculpir todas aquellas figuras de nuestro amico el Dottor Andreas Matthiolo, que fueron bene intendidas, y sacadas al natural dellas verdaderas por quanto non podian mejorarse.* Id est. *Damus praeter ea una cum nominibus earum stirpium, quae inveniri solent in Europa etiam imagines, ac proprias formas: ut ex appictis his ante oculos objectis posset unusquisque ipsas vivas cognoscere. Quapropter diligenter excudi curavimus imagines illas omnes, quas edidit Andreas Matthiolus amicus noster. Namque hae ex vivis & veris plantis appicta sunt tanta rei intelligentia, ut elegantiores fieri nequiverint.* In epistola ad lectorem ejusdem libri Dioscoridis in calce.

ITEM. *Andreas Matthiolo Senes, Varon muy exercitado en la Universal materia medicina y principalmente en aquella de los venenos describe dos remedios excellentissimos contra todo genere de ponçonna, conviene à saber un Electuario y un oleo, los quales, per haver yo dellos visto aemirabiles pruevas, he querido que se anadiesen à estas nuestras annotationes.* Id est. *Andreas Matthiolus in universali Medica materia, vir admodum exercitatus, & in ea praecipue, quae ad venena spectat, duo describit remedia adversus omne genus venena, nempe electuarium & oleum quoddam. Quorum usu cum viderim ego admirabiles successus, volui haec omnia in has nostras transferre annotationes.* In praefatione Sexti lib. ejusdem Dioscoridis.

Hiero-

Hieronymus Ruſcellus Viterbienſis, in ſua Epiſtola nuncupatoria ſuper Bocatium Italicum ita de Matthiolo habet.

Habbiamo noi per opera del Matthiolo fatti noſtri (cioe Italiani) Tolomeo & Dioſc. non ſolò mi glori, che i Latini non gli hebbero, ma diro anchora che Greci i ſteſſi, Id eſt, Fecimus tam noſtros (id eſt, Italicos) Dioſcoridem & Ptolomæum opera & diligentia Matthioli: Et non ſolum meliores, quam habuerint Latini, ſed dicam quam ipſimet Græci.

Antonius Vincentius Typographus Lugdunenſis.

AD HAEC eundem Dioſcoridem, ſquallore, nævis ac maculis, quibus hactenus ſcatuit innumeris, beneficio Andreæ Matthioli, hominis in hoc genere verſatiſſimi & Doctorum approbatione Medici doctiſſimi, elatis atq; expurgatis, probe curatum, nitidum & terſum à nobis emitti: caſtigationes præterea quam plurimorum locorum ejuſdem Matthioli ſolertia & ingenio elucubratas ad calcem capitum adjunximus.

In Epiſtola ad Lectorem in Dioſcoridem Lugduni impreſſum.

Joannes Baccanellus Medicus Regienſis.

Libro de conſenſu Medicorum, ubi in calce de ſimplicibus medicamentis diſſeruit, honorifice Matthiolum ſæpe citat.

Robertus Stephanus Matthiolum etiam quandoq; citat authorem: A quo etiam Cinnabaris hiſtoriam prompſit.

Bartholomæus à Maranta Venuſinus Medicus.

AC tandem Andreas Matthiolus, qui tanta rei cognitione videtur, quaſi extremam manum impoſuiſſe, ut pauca admodum, quæ ſuo nitori non ſint reſtituta, deſiderari poſſint.

In præfatione ſuæ methodi de cognoſcendis ſimplicibus.

Medicinæ Studioſi quamplurimi, qui Patavii Philoſophiæ Medicinæ diu operam navarunt, affirmant audiviſſe ſæpe ac ſæpius Clariſſimos Medicos Joannem Baptiſtam Montanum, & Gabrielem Faloppium in ſuggeſto legentes Matthiolum ſummis laudibus extuliſſe: Id quod ipſe etiam atteſtari poſſum: Quin etiam Lucam Ghinum præclariſſimum materiæ Medicæ indagatorem, Piſis, & Bononiæ magnis præconiis Matthiolum celebraſſe.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS. Hieronymo Donzellino, Medico ac Philoſopho S. P. D.

Reſpondetur Præcedenti Epiſtolæ

ACcepi literas abs te tuas, ut longas ita doctas, ita officii plenas, quæ me mirifice recrearunt. Recenſuiſti enim in illis pro ſumma prudentia tua, cauſas omnes, quibus dolore animus meus revocaretur à quibus quidem omnino acquieſcere me, æquiſſimum fuit. Ulterius autem aliquanto quam par fuit, alicubi te, provexit amor tuus meus, dum recenſes laudes operis mei, quas dum etſi meo me metior pede, non agnoſco, amo tamen, quod una cum Themiſtocle nullum æſtimem jucundius ἀκρόαμα quam propria virtutis audire præconium. Quod autem eam epiſtolam, voluiſti eſſe publicam, eo conſilio cenſeo factum, ut teſtatam relinqueres tuam erga me ſummam apud omnes benevolentiam, tum vero, ut teſtimonio tuo famæ meæ patrocinareris, quam impeti quorundam malevolentia intelligeres. Nimirum ſic decet amicum candidum, ut non tantum domeſticis officiis præſto ſit, ubi periculum nullum ſuſcipitur, ſed etiam palam cum opus eſt, invidia in ſe partem derivans, ſua ſententia & calculo approbet recte facta, crimina diluat. Hic ſummum officium amici agit ut. Sed ſunt omnino blandi quidam, & prompti alias ad omnia, ſed occulti, & parum fortes amici, qui levius ducunt deſeri, ne dicam prodi à ſe veritatem, & innocentiam, quam publice agere negotium neceſſarii non admodum odioſam. Atq; his meliorem mentem precor, te vero amo de eo, quod cauſam meam tecum communem eſſe ducis, in eo non officioſum tantum amicum, ſed quod pluris facio, magnanimum ſane patronum. Vale.

JOANNES CRATO MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Probantur Matthioli defenſiones, in Guilandinum, quædam vero pluribus aſſerenda cenſentur.

NIhil in vita mihi optabilius fuit bonorum erga me benevolentia, & judicio recto de me. Ac ut id in præcipua parte felicitatis meæ, ſi qua eſt ſolida in rebus humanis, poſui, ita ne improborum malevolentia ab hac ſententia dimoverer, ſtudioſe ſum adnixus. Idcirco cum non modo humanitatem, eruditionem & prudentiam ſingularem (quæ ut par eſt magnifacio, atq; veneror) literæ tuæ præ ſe ferant, verumetiam candorem & propenſionem voluntatis tuæ erga me teſtentur, gratiſſimas eas habeo, & tibi maximas gratias ago, cum tam amanter, tam accurate, tam prolixè ſcriptas miſiſti, atq; in amicitia tua fores benevolentiſſime patefeciſti. Ego vero in tua benevolentia, quam virtutis tuæ publicis commodis dedita & doctrina ſingularis admiratione expetivi, libentiſſime acquieſco, & operam daturus ſum diligentem, ut ſtudium & fidem meam pure, ſine fuco, more majorum noſtrorum tibi in officiis, quæ à tenuitate noſtra proficiſci poſſunt, probem. Cæterum cum intelligam te impulſum odio atq; malevolentia, à bonitate tua non receſſurum, nec propter aprum iſtũ hortulos tuos & ſatas arbores omnib. ſeculis profuturas, deſerturũ, ſane tibi hunc animũ gratulor, & ut Deus eum tibi conſervet atq;

dimur-

diuturnum validumq; vitæ spatium ad excolenda hæc studia & perpetuum decus tibi conciliandi benigne concedat, oro. Vides quid ferat ubiq; furor juvenilis, & moribus insita petulantia. Ea ut feramus necesse est. Obsecro velles tua ii probari, qui neq; quod laudabile, neq; quid pium aut honestum, vel saltem cum humanitate conjunctum, vident? Nam si nihil nisi omnibus numeris absolutum ἢ τετράγωνον ἄνευ ψόγου probandum est, quid reperietur in rebus humanis, quod possit probari? Quam securitatem de alterum censura insectatores illi, si sua protulerint, sibi potetint polliceri? Exhibeat iste, si potest, integros in Dioscoridem Commentarios, & aliorum judicia subeat. Nam reprehendere quàm docere, esse facilius de veteri sententia notum est. Certe nihil do amori, nec (à quo natura, atq; institutione absum) amibus. Præclara atq; laudabilia exserunt in hoc genere opera, sed tuum (si quid judicare possum) mihi quidem τῶν ἐπιπολαζόντων βέλτιον videtur. Neq; propter hanc animi mei inductionem Guilandino bellum indico, aut in vituperationem adduco. Acerbitatem odii & malevolentiæ toto pectore aversor, & doleo eum ingenium minime obtusum, cognitionem literarum haud parvam, studium conquisitionis non plane iners, ad obtrectationes, criminationes, insectationes & calumnias conferre. Ineptum esse fateor ἀβασανίστως quidvis credere. Nec quisquam Justitiæ & moderationis laudem expetens, tam duras leges servis præscripsit, ut quæ displiceant, probent. Sed illud profectò injurium, & temeritatis atq; perversitatis plenum est, omnem occasionem lædendi quærere, impetum in bene merentes facere, ea quæ recte cogitata firmaq; sunt, malevolentia convellere, & ex suo ingenio omnium voluntates æstimare. Nimis enim inconsultè hoc fingit Theonte displicere omnibus, Guilandino cum non placeas. Nimis inconsideratè pronunciat de multis, & judicii sui stoliditatem prodit, dum tui multo usu confirmati soliditatem evertere conatur. An non producto Plinio, Folium ac Malabathrum discernis? An non manifesta est calumnia de Cassia in Cinnamomum transeunte concertatio? De Viburno aculeata magis, quam firma objectio, & Nemesianum propugnaculum minimè tutum. In Cneoro malè cadit nimia illius jactantia. Effert autem se immodicè βωμολοχίᾳ argutulus, de Beta sylvestri. Sabinam bacciferam hic, si fuisset ei in horto quodam Civis nostri, grandem admodum ante paucos annos monstrare potuissem, & etiam nunc stare puto. Quid obsecro est occæcari malevolentia, si hoc non est, cum non majori, sed minori Cedro te baccas tribuere videt? De Consiligine quando verbis autorum male intellectis odiose pugnat, eaq; veteratorie producit. quid aliud, quàm insulsas cavillationes & suam in arte Medica inscitiam prodit? Ad Solanum, si indormivisset, factum ab eo esset probè. Piper & Cubebæ eum satis excitant. Utinam autem excuteret intelligentiam suam, cùm Galeno tantam tribuit oscitantiam, & Mari atq; Amaraci manifestum discrimen tuum ex Galeni sententia ante temerariam scriptionem considerasset, atq; ad censuram, de Santalis, Fabaria & Telephio rectum ex veritatis studio excitatum judicium attulisset. Sed de his satis. Cùm autem optime mi Matthiole, nihil tam parvum, atq; ineptum sit, quod non suos admiratores & approbatores reperiat, cumq; de multorum sermonibus mihi certò constet, Guilandinum suum theatrum in Italia habere, & quosdam ἀρκεῖν καὶ τὸ εἶναι φίλους rectissimum est, vel ἐν τῷ ἡσυχάζειν φιλονεικεῖν καὶ ἴδια πράττειν, dum illi invidia, malevolentia, mærsuq; doloris laceratis conficiantur, vel si quid publicæ utilitatis studio suscipimus, nostra cum aliorum malis non misceamus, & quantum in nobis est, maledicentiam effugere studeamus. Est autem secundum Plautum, atq; non est in manu nobis quin dicant non est, merito ut dicant, id est. Hæc eò scribo, non quòd tuæ doctrinæ excellentiam in ambiguam vocem, aut prudentiæ diffidam. Verum ne dum tuam innocentiam mihi atq; aliis probare cupis, in aliorum malevolentiam incurras. Nam si hanc tuam Epistolam (id quod de scriptionis diligentia existimo, nec quò minus [illegible] verear ne dicturi quidam essent, te in reliquis, ad quæ non respondes, manus dare, qualem etiam [illegible] (id quod in ista conviciorum & criminationum impuritate & fœditate, à quo omnes bonorum sensus abhorrent, minimè mirum est) considerasse. De Malabathro afferre possent, Plinii autoritatem, non satis munitam esse [illegible] testimoniis. Ad illud Cassiam & Cinamomum unam plantam certi eam nihil responsum, De Bolo Armenica, quod non ex Lemno afferatur, nihil allatum. Zedoaria autem pro Costo ita alte in multorum animis radices egit, ut vix extirpari posse videatur. Mihi quidem à te evulsa est radicitus. Conquerentur de Saliunca, de Dictamno albo non satisfactum. Illud non animadversum, quod contendit in Cap. de Trago apud Dioscoridem legendum majora, non minora. Lachrimas, quas producis, abstergere conabuntur. In Limonio autem injuriam fieri clamabunt Guilandino, cum ille contendat plantam, quam pingis (officinis Beenrubrum appellatam) non esse Limonium. Tu vero existimare videaris illum statuere non esse verum Ben Mauritanorum. Amellum Vergilii, plantam quam ostendis esse concedent, quòd sit Aster Atticus Dioscoridis, pugnabunt. Hæc etsi scio cogitationis tuæ comprehensionem non effugere, tamen ut probarem tibi amicissimum studium meum, monere, quod est amici, volui, neq; dubito ac potius certo scio, te in optimam partem accepturum, præsertim cum intelligas me, non alia voluntate quam tuum laudabile propositum consolandi confirmandiq; ista scripsisse. Quod autem & ad fidem initæ amicitiæ nostræ attinet, ita tibi eam præstabo, ut inter multos tui amantes, amantiorem Cratone, vix sit habiturus. Vale. Vratislaviæ.

In Guilandini acerbitatem, & malevolentiam.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
Joanni Cratoni Medico.
S. P. D.

Comprobantur quæ Cratoni non satis firma videbantur, contra Guilandini calumnias.

Amicitiæ recentis, quæ mihi tecum contracta est, jam fructus uberrimos capio ex literis illis, quas superioribus diebus ad me dedisti: Plena enim sunt non tantum amoris in me tui, sed & officiorum ejusmodi quæ alere & conservare animorum conjunctionem in primis solent & possunt. Atq; ut de cæteris non dicam, monita tua, quibus exasperatum me adversarii importunitate ad lenitatem reducere conaris, quanti me facere oportuit? Nimirum sic decet candidum animum, quibus benè velis, eos ut non collaudes tantum, ubi quid rectè factum est, sed reprehendas lapsos, imminente autem periculo etiam moneas meliorũ. Obtemperabo autem tibi, mi Crato, & moderabor animo meo. Si me tamen doloris acerbitas trumpere in gemitum

mitum

mitum coegerit, id te commodè interpretaturum, haud diffido. Grave est à vipera morderi, sed infinitis partibus Theonini dentis morsus molestior. Dii prohibeant, ne eum tu unquam experiaris. Adde quòd idem curationem perfectam nunquam recipit, ut ut purges, ut ut antidotis pugnes, serpit veneni vis, & licet omnia ad tollendum malum adhibeas, semper tamen aliquid hæret. Non erat ille aper, ut putabas, qui vastasset hortulos meos: stant quidem incolumes, & immortales. Diis volentibus, labores meos cinxit sepibus veritatis, vastariq; nequeunt. Me, me, non illos, dum planto, runco, irrigo, summaq; fide excolo viridarium meum, Theon iste ex aspidum genere venenosissimus, enutritus herbarum mearum succo (quam mirum, ut illi in venenum venerint) inopinantem læsit. An non justus tibi videtur dolor meus sic demorsi præter omne meritum meum? Nihilominus te hortatore, in posterum si non compescam, saltem tegam & dissimulabo eum, quantum in me est. Sed enim veniam mereor interim, si quemadmodum Posidonius Stoicus, cùm omnino non dolere statuisset, exclamavit tamen: O dolor, nihil facis: sic & ego nonnunquam humanum quid passus quiritor, præsertim apud amicum, qualem te esse judico. Atq; hactenus impetrasti à me, quod maxime volebas, ut deinceps in scriptis meis mihi temperem.

Nunc ad eam partem tuæ epistolæ venio, qua requiris aliquid an ad ea, quæ Guilandini objectionibus responderi. Nam ut singula ea excutiam, quæ Theon parum cognita mihi fuisse recenset, id sanè integri operis fuerit, non Epistolæ. Hic tantum mihi fuit scopus cùm ad te scriberem, ut ex paucis ostenderem, qualia reliqua essent illius. Nec propterea dedi manum, quòd eo in loco hostem penitus conficere non volui, eum alio tempore, DEO volente, tractaturus.

Sed quæ deesse putasti meis literis, ea sic habent. De Plinii autoritate in Malabathro non satis munita, miror eorum, quos ais, iniquitatem, ne dicam impudentiam, qui ut gravi autori detrahant fidem, nulla alia causa inducuntur, quàm ut sibi, illo spreto & rejecto, fides habeatur. Agnosco autem ipse id minime decere homines, qui docere se posse alios profitentur. Confutare Guilandini opinionem, quòd, Galeno autore, dixerit, Cassiam & Cinnamomum unius esse plantæ corticem, non videbatur necessarium. Quum enim contra eum iam probaverim, Cassiam in Cinamomum tránsire, non autem è contra, ut ille tam temere mentiri non erubescit, sanè tibi & cæteris perspectum futurum, videbatur, intellexisse Galenum, cum hæc dicit, de Cinamomi & Cassiæ corticibus tantum, qui ex Cassiæ plantis eximebantur, quarum surculi extremi in Cinamomum quandoq; transibant. Namq; universalis hæc propositio esse non potest, absq; manifesta Galeni contradictione, qui Cinamomi arbusculam à Cassia planta diversam facit.

Plinii autoritas defenditur.

Cassiam & Cinamomum non esse unius plantæ contra Guilandinum.

Armenium bolum cùm sciam ego, Constantinopoli ad nos advehi, & illuc apportari ex Lemno (si tamen Veneti negotiatores mihi vera narrarunt) nihilq; deesse illi, quod Lemniæ terræ non conveniat, putabam hoc sanè haud te latere, nec ideo esse operæpretium, ut cum Guilandini fabulis contenderem. Mendaci enim fides nulla est. Conquerantur in Saliunca quantum velint Guilandinici Theatri applausores. Mihi enim longè magis Plinio, quàm Marcello adstipulandum est, quippe qui post Plinium, Dioscoridem, & Galenum vixerit, ut ipsemet fatetur, nec ullam habuerit medicamentorum peritiam. Satis autem superq; mihi probatum existimo ab authoritate, à viribus, à natali solo, Saliuncam & Celticam Nardum, diversas esse plantas, nec uno tantum Marcello, ut Guilandinus, meas comparavi probationes. Manebo itaq; in sententia, nec inde me tantillum demovebo, ni mihi clariora in contrarium afferantur.

Bolus Armenius orientalis unde afferatur?

Marcellus Veneta est moneta.

Cur factum sit, ut putarent quidam Saliuncam & Celticam Nardum eandem esse plantam.

Disceptationem hanc excitavit, (ut doctissimus Marcellus inquit) una tantum Dioscoridi addita vox, quæ nec una nec eadem in antiquis Græcis exemplaribus est. Sed in aliquibus, Σχλινος, in aliquibus Αλινα in quibusdam Αλιγγια & in nonnullis duplicato λ, Αλλινα legitur. Ex qua multiplici lectione facile quispiam conjicere potest, hic, ut in quam plurimis aliis locis animadvertimus, Dioscoridi subesse mendam. Ad ea autem, quæ in albo dictamno vocato, objicere posse eos contra meam sententiam putas, nempe legendum non esse, μικρότερα sed μακρότερα, respondebit pro me Oribasius, qui ex Dioscoride transcribens μικρότερα non μακρότερα legit, quemadmodum legerunt omnes quotquot sunt Dioscoridis interpretes, Hermolaus, Marcellus, Ruellius, Cornarius. Quorum nullus extat, qui hac de lectione dubitaverit.

Dictamnus albus.

Guilandinus Plinium sequutus, cujus fidem infirmare ejus sectatores, paulò ante audivimus, ut aliquid novi in disputationem afferre videretur, μακρότερα legendum somniavit, quòd is scribat, Tragium non lentisco, sed Terebintho esse simile, cujus folia cùm longe Lentiscinis fiunt grandiora, certat Guilandinus, μακρότερα legendum esse. Sed quàm feliciter Plinii sententiam in suam verterit, manifeste testatur ipsius Plinii in describenda Tragii facie inconstantia. Quippe is libro decimo tertio, capite vigesimo primo, Tragium Terebintho simile facit. Mox volumine vigesimo sexto, capite ultimo, Junipero simile esse scribit, magno in utroq; loco errore, de quo apertissime testantur Dioscorides, Galenus & Oribasius. Qui quidem omnes cùm præter hæc unà cum Plinio affirment, in Creta tantum Insula nasci Tragium, è suo illo asino cadit Guilandinus, cum quo radices Romam afferre solebat, quòd ubiq; locorum suum nascatur Tragium.

Guil. in Tragio censura explosa.

Plinii in describendo Tragio inconstantia.

Tragium nasci tantum in Creta.

At si (ut inquis) lachrymas è Tragio manantes abstergere conabuntur adversarii, eadem opera Aethiopi nigredinem abstergant, & Nili alveo aquas. Certe Dioscorides, Galenus, Oribasius, Plinius, Tragii lachrymæ apertissime meminere, quorum abstergere scripta, nulla unquam Guilandinica poterit spongia. In Limonio fateor errorem, sed non mirum, mi Crato, non enim poteram nasum à tam fœtida latrina, quam olet Guilandini Theon avertere, quo minus etiam oculos retorquerem, quo postea factum est, ut legendo sim hallucinatus. Credam tamen eam plantam, legitimum esse Limonium, quoniq; aliam afferant contentiosi illi, quæ evidentioribus notis à mea me amoveat opinione.

Limonium.

De Attico Astere nihil respondebo, ni prius Amellum illud non esse verioribus comprobent argumentis. His auditis, quid in hoc etiam præstare valeam illico intelligent: ni fortasse Ruellii minus probandam versionem, quàm ipsius Dioscoridis verba complecti statuerint. Hæc erant, quæ ego præteritis multis Guilandini calumniis consulto respondenda putavi, & quidem paucis. Idq; ea de causa, ut tu vir alioqui doctissimus ex paucis his, conviciatoris illius infidelitatem temeritatemq; cognosceres. Sapientes omnia docere velle quenquam vani prorsus hominis consilium esse censeo. Ignaris itaq; cætera reservabo, ubi resipiscere cuperint, aperienda, facileq; ostendam sophistica esse omnia. Pertinacibus autem perpetuo tacebo. Bibant illi quos tuentur errores, quasi maternum lac, ut pravum hoc ingenii alimentum, tanquam in organa juditiorum transmutatum, nunquam postea deponere possint. Vale mi dulcissime Crato, & eo, quo cœpisti, me semper amore prosequere.

Aster Atticus.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Stephano Laureo Medico Cæsareo, S. P. D.

Exploditur Lacunæ consilium de propinando infantibus Armenio lapide scrupuli pondere.

Andreas à Lacuna Dioscoridem in Hispanicam linguam vertit.

Um hoc anno in patriam iturus hac iter faceres, offerebas mihi Dioscoridem ab Andrea à Lecuna, viro in Græcis, & Latinis literis versatissimo in Hispanicam linguam conversum, & annotationibus etiam illustratum, sed inter cætera cùm legeres in lapide Armenio ejus annotationes, mirabaris sanè plurimum, quòd scriberet Armenium lapidem scrupuli pondere propinatum ex minoris Centaurii decocto, ad puerorum epilepsiam, admirabile esse auxilium. Cùm itaq; judicares Lacunam hominem, ut doctissimum, ita in curandis ægris esse exercitatissimum, (quanquam, hoc tibi vehementissimum videbatur medicamentum,) hominis tamen experientia, & doctrina persuasus, videbaris ejus sententiam non omnino improbare.

Argentum vivum contra vermes.

Nam cùm tibi antea compertum esset, & in Italia, & in Hispania haberi non obscura fama medicos, qui ad vermes interaneorum necandos tuto, certoq; auxilio pueris argentum vivum potandum exhiberent, quod tamen inter lethalia medicamenta recensent antiqui, putabas non esse mirandum, si præter medicam rationem, & tui ipsius opinionem eam feliciter in lactentibus pueris epilepsia vexatis, Armenio lapide uteretur Lacuna. Hæc dum mecum conferres, petebas, ut de re hac meam tibi exponerem sententiam. Atqui tametsi tua satisfacienda petitioni promptissimus esset animus, cùm tamen tunc itineri maturando omni celeritate te accingeres, ego verò aulicis negotiis occupatissimus essem pollicebar me tibi per epistolam satisfacturum, quàm primum in Cæsaris aulam rediisses. Nunc autem quum primum intelligam superioribus diebus, illuc te sospitem advenisse, ne pollicitationis mea me immemorem esse censeres, committere sanè non potui, quin illico sententiam meam, de re hac ad te scriberem. Si verò quid sentiam ingenue fateri debeam, nulla sese offert ratio, qua Lacunæ sententiam comprobare possim. Quippe experimento sine ratione facto, non video, cur ita facilè mihi subscribendum sit, præsertim ubi hoc in fiat medicamentis, quorum cum occultæ facultates, tum etiam manifestæ, notissimæ sunt omnibus. Scio ego non solum Tralliani consilio edoctus, sed propria in curandis ægris experientia, Armenium Lapidem ex eo haberi medicamentorum genere, quæ electivè per vomitum, &

Armenii lapidis dejectoria vis qualis.

per alvum purgant, nec quamvis diligenter lotum propinari posse etiam robustissimis viris, quo minus perturbet, & violentas moveat vomitiones, & alvi dejectiones, scrupuli vel semis drachmæ pondere haustum. Id quod manifestè fatetur Mesues: quippe qui scribat Armenium lapidem nocere stomacho, quinetiam cum subversione, & angore purgare, quo fit ut temerarium admodum esse censeam Lacunæ judicium, quod lactentibus infanti-

Lacunæ opinio improbata.

bus Lapidis Armenii scrupulum propinare audeat, addito etiam Centaurii minoris decocto, amarissimo sanè remedio, & propterea abominabili pueris. Itaq; credas in posterum velim, quemadmodum mihi etiam persuadeo, hoc medicamento scrupuli pondero haudquaquam usum esse Lacunam, sed incircumspectè id ex Aetio transcripsisse, qui libro secundo, capite quadragesimo septimo, ex Nichessonis authoritate, sic de Armenio Lapide scriptum reliquit, Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachma parte melancholicis &

Armenium Lapidem pueris potandum exhibet Ætius.

sanguinem crassum habentibus datur. Datur & pueris pectoris morbo infestatis. Revomunt enim, cùm vomitorium existat. Datur & morbo sacro obnoxiis, ac furiosis hoc modo. Centaurii fasciculos manipulares tres in aqua marina heminis tribus coquito, donec una supersit, & cum excolato decocto Armuthei lapidis, quem Græci Armenium vocant, tertiam drachmæ partem cerito, ac confidenter exhibeto, nihil enim periculi est.

Armenius Lapis qua quantitate sumendus.

Hæc Aetius ex Nichessone posteritatis memoriæ commendavit. Quibus tibi facilè palam fiet, non solùm parum admodum sibi consuluisse Lacunam, dum hæc in suas transferebat annotationes, sed nullam, vel exiguam medicamentorum habuisse peritiam. Addam etiam (pace docti viri dixerim) quòd negligenter satis Aetii verba expenderit. Siquidem cum is in universum melancholicis & sanguinem crassum habentibus, duodecimam drachmæ partem tantum exhibeat, miror sanè, cur scrupulum infantibus lactentibus, ex centaurii decocto dare

Medicamentum ad puerorum Epilepsiam & spirandi difficultatem.

audeat Lacuna, cùm id tantum furiosis, maniacis, & sacro morbo vexatis dari præcipiat Aetius. Atqui infantes nec maniaci, nec melancholici, nec furiosi fiunt, quo fit, ut de his haudquaquam intellexerit ille, sed de viris jam ætate adultiore inq; robustis. Probo quidem ego Nichessonis medicamentum, sed Lacunæ consilium modis omnibus reprobo. Ideoq; unius vel alterius grani pondere id infantibus dari posse crediderim, cum Epilepsia, tum spirandi difficultate affectis admirabili sane juvamento, rhodomelito, oxymeliteve, vel ptisana exceptum. Nam cùm illud revomant sumentes, (ut Nichesson ille inquit) nihil penitus periculi afferre potest.

Argentum vivum securè dari posse potandum ad necandos interaneorum vermes.

Nam scrupulo quatuor sexve posse singulari infantes, ego sanè non ambigo. Utinam ad Lacunam perveniat hæc nostra epistola, anteaquam unquam alicui infanti suum hoc propinet medicamentum. Utinam eo usus fuisset judicio, dum hæc describebat, quo in propinando infantibus argento vivo, fuisse illum animadverto. Quod quidem meo judicio securius dari potest sesamini seminis quantitate, vel etiam coriandri in adultioribus, quam Armenium scrupuli pondere. Siquidem cùm nulla alia lethifera facultate (ut Dioscorides inquit) interimat, quàm quòd suo ingenti pondere intestina laceret, nihil sanè verendum videtur, minimam ejus quantitatem id moliri posse unquam, præsertim cùm sua gravedine, ac Sphærica forma, facilè è corpore per inferiora

De Frigimelica hoc est auditum.

labatur. Idcirco mirari non debemus, si Brasavolus tam clarus ætatis nostræ medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum vivum nullo incommodo scriptum reliquit, & eo tam feliciter usus sit alter

Argentum vivum dari non sine auxilio ægre parturientibus.

quidam Clarissimus Medicus Patavinus quanquam parandi, dandiq; rationem neminem unquam docere voluit. Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum usus, vidi tamen dari sæpè illud scrupuli. vel sesquidrachmæ pondere, à Goritiensibus obstetricibus ægre parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed felici semper eventu. Datur vivum non extinctum, ut quidam putant. Quod enim extinctum est, ventri-

Argentum vivum lavatur.

culo hæret, & intestinis & sæva excitat symptomata. Lavandum tamen prius ex acerrimo aceto cum sale mistum ex tenui corio excipiendum, manibusq; tam diu premendum, quousq; per corii meatus excidat. Sic enim purgant,

gant, qui eo uti volunt. Hic habes, mi doctissime Stephane, meam de Lacuna medicamento sententiam, quàm non ut probes, sed ut judices ad te mitto. Magnifacio enim judicium tuum, & ingenii tui acumen, quibus hac omnia me longè to enucleaturum non ambigo. Vale. Praga.

PETRO ANDREÆ MATTHIOLO, Senensi, Medico clarissimo, Bartholomæus Maranta Venusinus Medicus,

S. P. D.

Excusatoria est Epistola, de quibusdam contra Matthiolum editis.

Cum ad te librum meum, quem de ratione cognoscenderum simplicium conscripsi, paucis ante mensibus miserim, nec literarum aliquid abs te acceperim, sanè id mihi perquam molestum fuit, quòd expectatissimis tuis literis frui non licuit: quibus ego aliquam meorum laborum, ac laudis (si qua erat) gratulationem tui expectabam, qua quanto jucundier ac gratior futura erat, tanto gravius, ac molestius fero, quo illa privor. Et cùm hoc ipsum cum amicis dolerem, extitere, qui non solùm suspicarentur, sed qui certo se quasi divinasse crederent, factum id à te esse, non tam quòd operosis negotiis, quæ ipse accusabam, distrahereris, quam quòd alieno a me animo esses, ejusq; rei causam fuisse meum ipsum, quod ad te misi, opusculum, affirmant. Ajebant enim te, si librum ipsum universum, ut credere par est, percurreris, omnino ejus lectione fuisse commotum, quod quædam de te in eo minus modestè aut honorificè, quàm vel maximi tui nominis authoritas, vel singularis tuus in me amor exposcat, sint perscripta, eaq; sine stomacho legi à te non potuisse. Quamobrem ingrati animi crimen, hac in re non effugisse me affirmabant, non esse nisi claudicantis amicitiæ indicia adjungentes, ab ejus opinione velle discedere, qui me non solùm magno amore sit prosequutus, sed summis etiam laudibus ornaverit. Illudq; crimen eo gravius esse & videri, quòd ea, quibus à te discrepo, nullum servans modum, aut modestiam, sed potius proterve, ac petulanter prosecutus sim: ut videar voluisse, dum multam mihi laudem aucupari studeo, tuo splendori, ac gloriæ quodammodo tenebras offundere. Nam quemadmodum non est ullum certius amicitiæ vinculum, quàm consensus & societas consiliorum & voluntatum, ita simul, atq; sibi, vel gloriam, vel utilitatem, vel aliquid aliud, quàm alter quicquam maluerit, ipsam nullam fieri, ac funditus everti, asserunt. His quidem ego non mediocriter perturbatus sum, nam cùm mihi nihil unquam majori curæ fuerit, quàm ut primum abs te ipso, deinde à cæteris omnibus, quàm gratissimus erga te esse cognoscerer, & cùm nihil, quantum in me fuit, prætermiserim, ut dignitatem atq; existimationem tuam (quæ semper apud me maximi ponderis fuit) & vererer, & summis etiam laudibus efferrem, non potui non summo affici dolore, quòd sint nonnulli, qui me infenso à te, atq; inimico animo esse suspicentur & affirment. Ac tametsi grave est verè accusari in amicitia, longè tamen gravius semper duxi falsò accusari. Cumq; mihi ipsi conscius sim, nihil à me unquam excogitatum esse, nedum commissum contra dignitatem, atq; amplitudinem tuam, illorum, qui me accusant, reprehensione nonusq; adeo commotus essem, nisi inter cæteros, Joannes Antonius Pisanus Medicus, vir summi judicii, maximæq; in hac nostra urbe autoritatis, idem admonuisset. Nam is, cùm & mei amantissimus sit, & tuorum scriptorum studiosissimus, etsi in cæteris omnibus, in hac tamen potissimum re audiendus mihi fuit. Cognovi enim illum non ideo hæc dicere, quòd velles me temeritatis, atq; impudentiæ nota aspergere, tametsi non ignorem, illum pro honore atq; dignitate tua, malevolorum obtrectationes & invidias; si quando opus fuit, prostravisse, sibiq; perpetuam pro te propugnationem suscepisse. Sed cùm te non mediocriter observet, me autem plurimum diligat, putavit suas esse partes, me de ea re commonefacere, quæ (nisi provisum prius sit) immutare te mihi facile posset, quod ipsi (quæ sua est erga utrunq; nostrum benevolentia) tam esset molestum, quàm quod molestissimum. Itaq; ostensis ab ipso mihi locis, quæ id quodammodo apertius præ se ferre videntur, cœpi meæ illi mentis, ac consilii rationem reddere, atq; quid me ita vel scribere, vel sentire impulerit, manifestare, tandemq; effeci, ut illum à priore sententia deducerem, atq; unà mecum affirmare hominem coegerim, nihil in eo opusculo à me contra existimationem tuam scriptum esse, quod vir aliquis probus redarguat, si modo sententia, ac res ipsa, non verba, ac literæ, æstimentur. Verum consuluit, ut ea de re ad te scriberem, meq; tibi totum patefacerem. Non enim verebatur, ut si qua tibi abalienati mei in te animi suspicio incidisset, futurum, ut eam protinus abjiceres. Illisq; etiam omnibus satisfactum iri, qui id ipsum quoquo modo sibi persuasissent. Obtemperavi igitur Pisano, atq; has ad te literas exarare volui, quibus cognoscas, nunquam mihi, tui aut colendi, aut observandi voluntatem defuisse. Ac video quidem duo præcipuè esse, in quibus meam erga te, vel fidem, vel amorem eo in opere illi desiderant. Primum quidem quòd à te multis in rebus dissentire voluerim: Deinde quòd in nonnullis acerbius asperiusq; quàm amici officium exigere videatur, à te discrepaverim. Quæ duo, cùm ut spero, diluero, & illis, & tibi, si oportuerit, etiam planius ostendam, me nihil adeo unquam horruisse, quàm ingrati animi crimen. Atq; ad primum ne respondere quidem deberem, cùm cuivis notissimum sit, non propterea violari frangiq; leges amicitiæ, quòd ab amici sententia quandoq; declinemus. Id enim, ut à te petis minime solum esse, certo scio, ita si à quopiam petatur, neq; ei concedere verus, ac minime blandus amicus debet. Quid enim turpius esse potest, quam cum amico in iis rebus velle consentire, quas aliter esse quispiam sentiat, ac judicet? aut quæ major pestis in amicitia esse potest, quàm adulatio, blanditiæ, assentatio? Si quid igitur in eo opusculo, à me scriptum est, quod cum his, quæ à te scriptis tradita sunt, non ex omni parte consentiat, feci id quidem, non quòd odio quodam, ac simultate à te dissidere vellem, nec ut ex hujusmodi contentionibus aliquam mihi inanem gloriam, laudemq; compararem, sed ut fidelis boniq; scriptoris munere fungerer, cujus est veritatem, quam putat apertam, ingenue, ac libere exponere, nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed in sola veri inquisitione, atq; investigatione ita la-

borare, ut non tanquam adversarium aliquem convincere, sed veritatē ipsam, quæ inprimis est hominū propria, invenire studeat. Ex quo non à te solum, sed à multis aliis præclarissimis viris dissentire mihi licere arbitratus sum, ne id commodi, quod ex perspecta veritate emanare solet, invidere hominibus viderer. Quis enim esse posset mei libelli fructus mortalibus, si dum amicis blandior, id celem, quod præcipue ab illis expetitur? Quæ etiam meorum laborum laus, si ea tantum scripsero, quæ vel à te, vel ab aliis maximi nominis viris prius diligenter atq; exactè posteris sunt demandata? Nisi fortè eam provinciam, ideo mihi suscipiendam putassem, quod tua aliorumq; scripta meo testimonio confirmata, libentius lectum iri ab hominibus mihi ipsi persuasissem. Sed unde mihi hoc novum benevolentiæ genus? Unde hæc tam inusitata beneficentia? unde adeo inauditum officium, ac liberalitas? Hæc non ideo ad te, vir præclarissime, scribo, quòd putem displicuisse tibi, me à te in nonnullis rebus dissentire, sed ut obtrectatorum nugis iter intercludam. Novi enim te veritatis amantissimum, cupidissimumq;, & qui aliorum honestis laboribus non solùm non invideas, sed libenter eos etiam complectaris: & si quid in illis reperias, quod tu non prius excogitaveris, aut inveneris, idipsum non asperneris. Ut qui & scias & confitearis in quavis scientia posse indies nova excogitari, idq;, etsi in omnibus, præcipue tamen in simplicium medicaminum indagatione evenire, quod tu in eruditissimis tuis in Dioscoridem commentariis ostendisti. Cùm aliorum operam in tuis laboribus locupletandis non solùm sponte oblatam non recusaveris, sed etiam libenti animo expetiveris, quod & in tuo opere suis locis ingenue aperteq; confiteris, cùm nulla in re, ne minima quidem, defraudare aliquem suo labore volueris. Quin potius in aliquo celebrando atq; in referenda gratia, prolixiorem, atq; liberaliorem, quàm exiguitas officii postularet, te præbuisti. Cujus quidem rei, vel ipse testis sum, quippe cui longè plus tribueris, quàm res & veritas ipsa concedat. Nec enim tu mihi gratiam modo habuisti, sed cumulatissime etiam retulisti, ut nisi pari studio erga te sim, & voluntate, non solùm ingratum, sed etiam impium ipse me existimem. Verum quanti te faciam, semperq; fecerim, non dubito, quin ex Luca Ghino primum, dum inter mortales agebat, deinde ex multis aliis utriusq; nostrum necessariis, acceperis. Puto igitur tibi exploratum esse persuasumq; habere, meum studium semper extitisse colendi tui atq; observandi, teq; existimare, nihil esse tam laboriosum, aut difficile, quod non pro te mihi susceptum, jucundum sit futurum. Hæc inquam, in te mea cùm semper extiterit voluntas, idipsumq; tibi persuasissimum fuisse crediderim, induci ad credendum nullo pacto possum, ac ne cogitatione quidem complecti, tuam in me benevolentiam, tam levi causa refrixisse, quare nihil etiam est, quod aliorum suspiciones extimescam. Verùm quia (uti dicebam) ubiq; reperiri solent quædam pestes hominum, qui nihil æque student, atq; concordiam inter conjunctissimos disjungere, ne quid ejusmodi inter nos accidat, haud alienum esse existimavi, amici mei consilii morem gerere, ut prius de his rebus ad te scriberem, meumq; erga te animum simplicem, atq; promptum aperirem, quàm de me perfidia malevolorum tale aliquid garriat, constituam quod inter nos concordiam distrahere possit. Sed ut ad secundum accedam, quod multum momenti habere videtur, duo potissimum loca mihi ostendit Pisanus, (nam vix tertium reperiat aliquis, de quo aliqua ratio habenda sit) quæ cùm perverse aliquo modo, quis interpretari possit, ignarus meæ erga te voluntatis, perversi animi calumniam non effugere fortasse existimabit. Sed ea cùm exposuero, meæq; sententiæ rationem reddidero, non dubito fore, ut quemadmodum Pisanus ipse, vir optimus atq; integerrimus, ita & quivis non iniquus rerum æstimator, boni consulat.

Lonchitis aspera.

Atq; illud mihi primum occurrit, quod de aspera Lonchiti primo libro nostræ Methodi scripsi, ubi hæc leguntur verba. Hanc in doctissimis suis commentariis non depinxit Andreas Matthiolus, sed aliam, quam nescio, quo pacto à Luca Ghino pro Lonchitide ad se missam falso asserit. Hæc nos. Qui verba hæc ita nude, ac simpliciter, uti sonare videntur, consideret, existimabit te à me, ut mendacem vanumq; scriptorem notari. At qui rem ipsam, nostramq; mentem potius æstimet, longè aliter rem se habere comprehendet. Nam hæc vis verborum, non tam te redarguit & refellit, quàm meam admirationem manifestat. Admirabar sanè à te aliquid cuipiam tribui, quod scirem illum minimè sensisse, non autem asseverabam, te minime vera docere. Cur enim in tam paucis verbis adeo inconstans essem, ut quem mendacii coarguerem, eundem doctissimum appellarem? Unde mihi per Deos immortales tecum adeo familiaris inimicitia, ut quasi venenum in mellito poculo tibi offerre cupiam? An verò mendacii notari diximus aliquem, cùm dubios nos esse asserimus, cur ita scripserit? An hæc verba (Nescio quo pacto) non ita corrigunt attributam tibi falsitatem, ut nihil minus quàm falsum te esse significent? An tandem putas me tam ineptum, ut luculentiores contradicendi, calumniandiq; modos excogitare non potuissem? atq; nulla in brevibus verbis contradictione commissa, aliquem & falsum, & mendacem reprehendere valerem?

Plantæ à Ghino missæ Matthiolo.

Sed ut rem omnem à principio exponam, scito plantas omnes, quas à te Pisis Lucas Ghinus anno ab hinc nono misit, mihi prius ab eo fuisse ostensas, inscriptionesq;, quas singulis plantis apposuerat, non solùm vidisse me, sed etiam descripsisse. Erant enim in illis descriptionibus ejus opinionum rationes, quas maximæ utilitati mihi, jam tum simplicium cognitionem magnopere expetenti futuras esse (ut certe quidem fuere) existimavi, easq; apud me vel nunc servo. Inter eas verò erat Lonchitis altera, quæ hunc ad verbum habebat titulum adnexum. Hanc esse Lonchitim asperam aliqui sentiunt: Ego verò potius filicis genus, nam asperam Lonchitim veriorem agnosco, hactenus. Tu eandem depingis, faterisq;, te illam vidisse studio, liberalitate Lucæ Ghini, qui eam Pisis ad te misit. Ac tametsi non explices, pro Lonchiti aspera ab eo, ad te missam esse, id tamen non indus lector ex verbis tuis facile colligat. Quam enim liberalitem in Luca agnosceres, si hanc de Lonchitè opinionem ei acceptam non referres? Cum igitur inscriptio illam non Lonchitim, sed filicis genus appellet, & videam non aliam sed eandem à te pro Lonchiti vera efformari, non potui non in summam admirationem adduci, quod quasi imprudens, nolensq; a Lucæ Ghini mente aberraveris. Sed te cùm virum ingenuum candidiq; animi cognoscerem, non malitiosè, aut ex fraude, sed rationabili aliqua persuasione inductum in hunc errorem incidisse, credendum existimavi. Quæ ratio cùm esset mihi minus comperta, ut veram Lucæ sententiam, atq; veritatem ipsam, quam putabam, aperirem, dixi à te minus vere, nescio tamen quo casu, Ghino illam tribui de Lonchiti sententiam. Nam cùm ego aliam pro Lonchiti vera ostendere in eo opusculo vellem, idq; inventum Lucæ Ghino (à quo primum ejus rei sum admonitus) acceptum referre in animo esset, nisi ita de ea scripsissem, & Lucam, & te, & meipsum etiam inconstantem, variumq; reddidissem.

Lucam quidem, quod ei diversam ab ea, quam illi tu ascribis, opinionem tribuissem. Utrumq; verò nostrum, quia cum ea in re inter nos non constaremus, data esset lectori ansa, ut alterum nostrum men-

mendacii coargueret. Quare, ut ex tot angustiis emergerem, exponendum mihi erat, cur à te dissensissem. Quæ quidem dissensio, cum non tam circa rem ipsam, quam in explicanda Lucæ Ghini mente versaretur, existimavi æquo animo te laturum, si iure nullius fere momenti, casu nescio quo, falsum te esse tui amicissimum, atque amantissimum diceret. Nihil enim vetabat, ut vel pagella illa, in qua Lonchitis inscriptio erat, deperderetur, vel erosa obliterata ve ad te perveniret, ita ut ejus integram sententiam tibi videre non liceret, vel quòd eam semel tantum à te lectam, dum plantam ipsam depingendam sculpendamve prabes, rejecisses, tandemq; ob rerum incredibilem varietatem, quam quidem in tam laborioso opere conficiendo quotidie struebas, quod in ea continebatur, mente caderet, vel in quavis alia fortuna incideret, quæ animum tuum à veritate ipsa distraheret. Ac quemadmodum ea, quæ casu eveniunt criminis expertia esse debent: ita neque te ignominia, aut dedecore affectum iri existimabam, quòd falsus in ea re appellarere, quam nec opinatus casus gubernavit. Hanc igitur meam extitisse mentem in illis verbis, vir clarissime, nullo pacto dubites velim. Deumq; testor immortalem, nulla me iniquitate, aut perversitate commotum, sed integro atque syncero animo ea protulisse. Quod si haud satis aptis appositisq; verbis, sed potius duris, ambiguisq; illud assecutus sum, in hoc accusari, atque reprehendi non à te solum, sed etiam à quovis facile patiar, meumq; erratum deprehensum jam, atque manifestum confiteor, quod tamen si criminosum est, inconsiderantiæ cujusdam negligentiaq; crimen est, non voluntatis. At ex verbis & literis mentem alicujus æstimare, calumniatoris officium est, nam ubi rerum testimonia adsunt, quid opus erit verbis? An putamus aliquid ponderis habituras esse in rebus ambiguis, & obscuris interpretum explanationes, ubi autor ipse scriptorum suorum rationem, sententiaq; sua expositionem perspicuam manifestat. Jam puto me tibi planius exposuisse consilium meum, ac rationem reddidisse, cur ita scripserim de Lonchiti altera, in qua quidem re, non despero fore, ut (qui tuus est animi candor) in meis rationibus acquiescas. Verum, cur ita senserim, ac quid potissimum me moverit, ut tuam de Lonchiti sententiam persecutus non sim, breviter exponam. Movit me quidem in primis Lucæ Ghini autoritas, qui cùm in ea, quam tu depingis, asperitatem nullam desideraret: nunquam pro certo affirmare ausus est, illam veram esse Lonchitim asperam, tandemq; adinventa illa, quam nos veram credimus, ita à priore sententia detrusus est, ut illam filicis genus esse crederet, hancque, ut veram ac genuinam, agnosceret. Atque induci ad credendum vix possum, ut de hac sententia Lucas deduceretur, rursusq; in pristinam reverteretur, quando in hac non asperitatem solum, sed omnes alias notas ita apposite Dioscoridis delineationi quadrare cognovit, ut nulla in re, vir ille alioqui modestissimus, optimusq;, adeo se magnifice jactaret, atque ob nihil fere aliud, ita gaudio exiliret, quam ex hujus Lonchitis, quam verissimam existimabat, inventione. De qua intellexit in superius adducta inscriptione, cum inquit: so acriorem Lonchitim agnoscero. Habet enim hac folia scolopendrii majore, longe magis divisa, ac multo asperiora. At illa quam tu depingis, præter figuram quandam, Asplenii nihil habet, meo quidem judicio, Dioscoridis descriptioni congruum, nullam enim in ea videre est asperitatem, sed ex utraque parte lævis est: tantum abest ut scolopendrio asperiorem esse eam dicamus. Nisi forte idcirco asperam illam dixerimus, quod durinscula, & quodammodo solida sunt ejus folia: Sed non ita se res habet, quando fieri non potest, ut vere dicamus, alterum altero asperius, nisi in utrisque insit asperitas, ut neque recte fiat comparatio nisi in asperitatibus ejusdem naturæ, & speciei. Quare si Lonchitim quantum ad asperitatem pertinet, Asplenio comparabimus, intueri primum debemus quodnam genus asperitatis in Asplenio sit, ut eandem sed majorem in Lonchiti quæramus. Sed nullam ego in ea invenio præter hirsutiem, seu scabritiem illam, quæ ex aversa fronde flavescit. Concludendum est igitur eodem pacto à nobis in Lonchiti asperitatem quæri oportere. Sed diversis vocibus, eandem rem voluit explicare Dioscorides, ut quod in Asplenio appellavit hirsutum, voluerit id, in Lonchiti asperum dicere: & quoniam hirsuta esse Asplenii folia dixit, voluit in Lonchiti asperiora esse dicere: quod perinde est, ac si hirsutiora dixisset, vel scabriora, quod facile comprobatur ex varia interpretum versione, cùm noverint has duas voces τραχὺ & δασὺ sæpius apud Græcos ita confundi, præsertim in plantarum signis, ut sine ullo discrimine alterum pro altero sumatur. Atque ut à proposito exemplo, non recedamus, quod in Asplenio Græce δασέα Ruellius vertit hirsuta, Marcellus aspera. Rursusque quod in Lonchiti jacet τραχύτερα, Ruellius reddit asperiora: at Hermolaus scabriora, quod idem fere est, quod Hirsutiora. Quamobrem adduci non debemus, ut diversam idcirco accipiamus asperitatem in Asplenio & Lonchiti, quod diversis nominibus utatur Dioscorides, cùm constet idem intelligere voluisse. Quod si ita est (ut certe est) non video, cur possit pro Lonchiti aspera ostendi planta, quæ nullam habeat asperitatem scolopendrii similem, nedum majorem. Accedit huc, quòd neque magis divisa sunt folia ejus, quam tu pro Lonchiti depingis: quod enim in Lonchiti Græce est μᾶλλον ἐσχισμένα, sæpius apud Dioscoridem non tam continuam scissionis quantitatem, quàm numerum denotat. Atque ita hoc loco etiam intelligendum esse existimarem. Ruellius vertit, & multo magis divisa: sed clarius Marcellus, pluribus incisuris divisa. Sed quòd idem voluerit exprimere Ruellius ex aliis nonnullis Dioscoridis locis, ubi eadem verba leguntur, colligere est, præsertimque in tertio Aconiti secunda species, ubi quod Græce habet πολλοῖς ὑποσχισμένα reddit crebriore divisura, nullum constituens discrimen (quantum ad sensum pertinet) inter primam & secundam jam adductam versionem, sed planta ipsa Aconiti hanc Dioscoridis fuisse mentem testatur, ut tu optime nosti, qui tertium Aconiti genus depingis multo crebriore quàm platani folia sunt, divisione. Idem observare est in Ligustico, cujus folia Dioscorides dicit esse prope verticem graciliora καὶ μᾶλλον ὑποσχισμένα. Ligusticum *Ac nisi ad numerum divisiones retulerimus, oporteret fateri, non graciliora, ut Dioscorides dicit, sed majora debere esse folia ad summitatem: major enim divisio, majus etiam subjectum requirit. Verum quia Dioscorides asserit graciliora esse, & magis divisa, necesse est, dicamus, ideo macilentiora fieri, quia tenuius scinduntur. Ad quod animum cum advertisset Marcellus, tam in Ligustico, quàm in aliis supra commemoratis locis, illa verba Græca vertit, Et pluribus incisuris divisa. Hoc non eo spectat, ut existimem, ubicunque reperiantur hæc duo verba, semper numerum divisionum significari. Scio enim quantitatis scissionem frequentius ab illis denotari, sed asseveramus, ac firmiter credimus in multis apud Dioscoridem non aliter, quàm uti exposuimus, intelligi debere, quod exempla & versiones adducta satis declarant. Sed fac hasce versiones nullius momenti esse, quænam quæso in tua Lonchiti divisio est? nullam enim inspicio, sed video quo mens tua tendat. Putas enim unicum duntaxat folium esse oblongum, utrinque divisum totum, id, quod à radice ad extremum acumen protenditur. Sed longe aliter, mea quidem sententia, asserendum est: nam quas tu divisiones appellas,*

potius separata folia dicenda sunt, cum nihil sit, quod alterum cum altero connectat. At in Aspleno non item. Possumus namque in ea, quod à radice oblongum assurgit, oblongum appellare folium, atque divisum dicere, quia ejus scissuræ ita sunt, ut ad extremum pediculum non perveniant: sed est portio adhuc, quæ sectam partem cum altera conjungit. Atque hunc fuisse Dioscoridis morem, ex aliis clarissime cernimus. Neque enim Trichomani oblonga folia divisaque tribuit, sed potius folia lenticulæ, in ordinem utrinque digesta, adversa in se in ramulis tenuibus. Sed nonne idem pene foliorum exortus est in Lonchiti tua? Cur igitur in Trichomane folia appellabimus, eademque, non folia, sed foliorum scissionem in Lonchiti? Sed si recte consideramus ea, quæ à Dioscoride tradita sunt, inveniemus in omnibus idem ab eo observatum esse, ut ubicunque perfecta esset, atque absoluta partis à parte separatio, dummodo illæ partes eandem effigiem, eandem quantitatem, saltem in pluribus obtineant, eas frondes appellaret: Non autem universam ex illis partibus compositionem, unicum folium vocavit divisum in plures particulas. Sic quinquefolio folia mentha tribuit, quina singulis pediculis, non autem unicum folium quinquepartitum. Sic etiam Viticem oleæ folia habere recte dixit, tametsi ex uno pediculo plura extant, quemadmodum & filici ex uno pediculo cubitali folia exire multifida alarum avium modo expansa: non autem cubitalem illam longitudinem unicum folium existimavit multipliciter scissum. Ac mirari hac in re licet Marcellum, qui id sibi persuaserit, reclamantibus omnino Dioscoridis verbis. Contra vero Ricinum vult habere folia Platani, majora tamen, quia non putavit appellanda esse separatim folia, quæ dividuntur quidem sed non ad extremum usque pediculum: Ita & veratrum nigrum dicit retinere folia Sphondylii similia pluribusque incisuris divisa: universam multifidi folii compactionem unicum folium appellans. Sed hujusmodi exempla ita clara sunt, tibique tam sæpe perspecta, ut in illis immorari amplius non oporteat. Quod si igitur hæc vera sunt, nullo pacto scissis foliis tuam Lonchitim dicemus, sed plura habere folia parva, utrinque ex uno pediculo dodrantali, vel minore adversa in se, atque ita Dioscoridis descriptio, ei nullo pacto quadrabit. Si quis igitur plantam habuerit, quæ nullam ex his difficultatibus patiatur, cur non potius eam pro Lonchiti altera ostendat, quam tuam? At ejusmodi est, quam nos veram existimamus, multo enim magis, quam Asplenum divisa est, sive id pro majore divisione sive pro crebriore accipiamus. Est præterea major & hirsutior. Sed si ita est, circa quid versabitur ejus cum Aspleno similitudo? Nempe circa substantiam & asperitatem & colorem. Neque enim potest esse in forma sive figura, quia diversam in ea constituit formam, major sive crebrior scissio. Quod eo magis tuam arguit, cujus omnis, ac sola cum Aspleno similitudo in figura est. Ex aliis enim, quæ subdit in plantis delineandis Dioscorides explanat, circa quid perstringatur similitudo: Ut cum Trichomanem dicit esse filici similem, ad substantiam retulit, non ad figuram, quia subjunxit exiliorem esse & foliis lenticulæ. Ita de Lonchiti intelligimus necesse est, quia quemadmodum Scolopendrion, superne herbacea est, inferne hirsuta & flavescens, ita & Lonchitis, in gradu asperitatis solum eam superans: cæteris etiam, quæ ad substantiam pertinent persimilis. Quæ omnia in nostra esse nemo, qui eam semel viderit, negare potest. Adde quod aculeus qui in nostra est, in summitate adnixus, nominis rationem exprimit, quod in tua non evenit. Hæ sunt rationes, quæ in causa fuere, cur tecum in Lonchiti aspera minus consentirem, quæ si vera sunt, mihi gratissimum erit, sin minus, gratissimum etiam feceris, si probabilioribus rationibus efficies, ut à mea sententia deducar. Ut enim ea mihi semper voluntas extitit, ut alios sine pertinacia refellerem, ita & refelli sine iracundia paratus sum. Nihil enim iniquius semper duxi, nihil ab omni pietate magis abhorrens, quam veritatem occultare. Sed de his satis multa diximus, jam ad alia transeamus. Nam quod secundo loco diluendum est, quod autoritatem tuam videtur, nescio quomodo offendere, meumque in te animum in suspicionem adducere, est id, quod in fine capitis decimi, secundo libro nostri opusculi de Chamæleone albo à te depicto diximus, ubi tuam picturam minus veram esse asseruimus, ac facta comparatione inter tuam & Fuchsii, hanc ut rectiorem (quanquam & suam etiam ex toto non acceptavimus) admittendam censuimus: hac nimirum ratione, adducti, quod radiculas illas tenues, quæ crassæ radici connectuntur, non exprimas, sed statim crassiori radici echinatum capitulum, in quo & semen, & flores continentur, apposueris, Dioscoridis descriptionem magis (ut verba etiam mea referam) quàm plantam ipsam integram forte contemplatus. Ex quibus sane verbis colligere aliquis posset, te à me reprehendi, quasi fictitias plantas, ac nusquam tibi visas effingas, easque tanquam à veris vivisque extractas, posteritati exhibeas, atque ita legentibus imponas. In qua quidem re multum mihi laborandum non est, ut hanc de me suspicionem dimoveam. Quando id ipsum ego (si mihi contingeret depingendarum plantarum provinciam suscipere) facere non dubitarem, neque propterea probro, aut impudentiæ mihi versum iri existimarem, dummodo non integras plantas (hoc enim, ut difficilimum, ita & temerarium judico) sed partem aliquam ipsarum, quam summa etiam diligentia adhibita, habere mihi non liceret, adjungerem. Quod etiam audacius prosequerer in his, quæ semel, vel sæpius antea à me visa fuerint. Nam si statuis ob antiquitatem mutilatis, ex alieno marmore, vel nasum, vel aures, vel aliud membrum adjungere licet, quo pulchrior universa facies spectetur, tametsi incerti simus, an veram illius membri effigiem fuerimus assecuti. Cur etiam depictis plantis aliquid addere non liceat, quod vel viderimus, sed nunc ejus parandi facultas nobis non sit: vel non viderimus, ducetamen Dioscoridis descriptione accommodemus, dummodo clariorem ita ejus cognitionem forte speremus? Neminem enim, vel minimum in herbarum indagatione versatum, latere arbitror, non posse omnes plantas in una tantum regione haberi, sed necesse esse, ut à remotissimis partibus bona pars earum transmittatur. Atque enim, qui universam stirpium picturam ostendere aggrediatur, oportere, ut arescentium multarum ut cunque potest, picturam exhibeat. Transmittuntur autem, vel non integra, vel non expansa, vel non exacta jam ipsarum ætate, ut quandoque sine floribus, aut fructibus accipiantur, vel integra quidem, atque absoluta transmissa casu aliquo confringantur, separenturque ita partes, ut quo pacto radix cum caule connectatur, vel flos semenve cum caule, aut ramulis, eandemque folia cum universa planta cohæreant, satis recte assequi non liceat, ut taceam variari omnium partium plantæ colorem, odorem, saporem, substantiam, & quod caput est, formam. Quod quidem nonnullis exemplis demonstrarem, nisi idipsum, & tibi notissimum esse cognoscerem, & uberrime in meo libello transegissem. In his rerum angustiis moribundas exiccatasque plantas atque aliquam ejusmodi transmutationem possidentes, si, ut jacent, depingeremus, cum Dioscoridis descriptione non convenirent, atque ita, ut falsæ à quovis rejicerentur. Si nullo pacto illas depingendas esse existimaremus, vix paucarum effigies dare possemus. Consilium igitur est, ut considerato arescentis plantæ defectu, ac memo-

Marginal notes: Trichomanes. — Notanda Dioscoridis in foliorum divisura Phrasis. — Similitudo Lonchitis cũ Aspleno. — De Chamæleone albo. — Plantæ partes ut adpingendæ.

memoria repetentes ejus imaginem, si contingat illam virentem aliquando vidisse, id addamus, quod aridita- tis injuria abstulit. Quod si quando accidat, ut quod addendum est, minus rectè assequamur, non propterea damnari debemus, cum id in paucis admodum evenire possit. Hoc ita verum est, ut à te ipso effectum esse, puto, negaturus non sis, nec si noges, facile id tibi concedatur. Fateris enim multas plantas a multis tibi missas esse, quæ vivæ virentesq; ex longinquis partibus ad te minime pervenire potuerunt, in quarum nonnullis, nisi nescio quid accommodasses, ne cogitatione quidem unquam assequi posset, vere a te efformari potuisse. Nam Lycii ramulus ex Dalmatia tibi allatus est. Baccaris Roma & Arimino. Herminum sativum, & alia complures Pisis. Hemionitis Patavio atq; ex aliis exteris nationibus, haud sanè pauca. Jam verò si virentium absolutam formam arescentes plantæ servarent, nunquam profecto Pistachiis serrata folia depinxisses in Latinis tuis commentariis, si illius cum pingeretur virentis copia tibi suppeditaretur. Nam cum tandem virentem eam vidisti, iterum illam in Italico sermone, scriptis commentariis sine ullis in ambitu dentibus, verius expressisti.

InPistachiis error.

Mutasti etiam Apii, quæ & Ichas dicitur effigiem, in iisdem vulgari sermone conscriptis libris, quia quam Venetus ad te Nicolaus à sancto Michaele miserat, (ut credere par est) assequi minus probe ob mutatam ariditate faciem potuisti. Atq; ut nonnulla etiam ex aliis persequar, cum Trifolium Asphaltitem pingis, qui non animadvertas, plantam tibi alioqui notissimam, integram tum ad manum esse non potuisse, cùm nec ramulos, nec flores in ipsa exprimas? idemq; de floribus Brasicæ marinæ, Sisimbrii aquatici, Aloes, aliarumq; nonnullarum stirpium partibus, quæ in tuis picturis desiderantur, asserere licet.

Apii figura mutata.

Trifolium Asphaltites.

Jam igitur ad rem ipsam accedentes considerent quæso hi, qui me temeritatis nota aspergunt, quantum ponderis habeant verba à me de Chamæleonte albo scripta, non enim vereor, quin totum æqui boniq; faciendum esse existiment. Scripsimus nos eo in loco potuisse à te erratum in pictura committi ob plantæ vivæ penuriam, nonne in his verbis cum errore ejus excusationem apposuimus? Quæ excusatio, si a quoquam non admittatur, potius pertinacia fiet, quàm veritate. Quod autem me in suspicionem adduxit, ut crederem non extitisse tibi vivæ plantæ copiam, cùm illam depingendam tradidisti, fuit non solùm pictura, quæ cum his, quas sæpissime nos collegimus, non convenit, verumetiam, quia tum in commentariis scribis quidem, ubi nigri Chamæleonis, quem putabas, ubertas proveniat, sed ubi album videris, non apponis. Unde non ab re conjici quoquo modo poterat, non licuisse tibi in his locis, quæ loca penetrasti, nascentem vivamq; hanc plantam videre, sed aliunde transmissam. At fieri potest, ut quandoq; radix sola, quandoq; folia sola cum capitulo ad te mitterentur, vel si integra quidem missa esset, casu aliquo separatæ partes ad te pervenirent, quàm cum pingere velles à Dioscoridis delineatione adjutus, eam ita, ut jacet, typis excusseris. Id si ita contigisset, quis nisi stulta semper meditans tuam solertiam damnabit? Quod si vere id accusari debuerit, jam me ipsum primum reprehendant homines, qui in ea sententia, non solum tunc eram, sed adhuc permaneo. Tibi vero nulla fit injuria ab eo, qui id, quod scripsit injuriosum esse non noverat, cujusq; animus in tuis laudibus celebrandis, ex aliis rebus tibi notius perspectumq; abundo est. Omnes enim decipimur specie recti, quare non verba, sed mens æstimanda est. Neq; verò nunc iterum ita album Chamæleonem nostrum extollimus, ut tuam picturam omnino falsam judicemus, quando nihil vetat, quin climatis aut soli varietate, ita proveniat, ut à te depingitur, quod non solùm credimus, sed multis exemplis in nostro opusculo comprobavimus. Nam cum tuam picturam veram non esse diximus, cum his illum comparabamus, quas nos pluribus locis effodimus. Atq; huc spectabant ea verba, quæ habent, Dioscoridis descriptionem magis, quam plantam integram forte contemplatus. Quæ verba etiam, cùm dubitanter, nec certo proferantur, satis indicant me illud non affirmasse, sed liberum lectoris reliquisse credendum, fieri posse, ut planta illa, ita inveniatur, ut à te depingitur. Quod quidem si explicate protulissem, jam nulla hac in re caderet ambiguitas. At quis omnia ita minutatim consideret, quin in ea, quæ nolit, unquam incidat? Videor enim mihi hoc loco pro me posse Horatianum illud adducere,

Verum opere in longo facilè est obrepere somnum.

SED hæc mea culpa, eo magis toleranda est, quòd in ea commoror urbe, quæ ut cæteris omnibus fortunæ dotibus, alias fere omnes superat, ita bonarum artium professoribus destituitur, præsertimq; in hanc de simplicibus cognitionem, ita nemo est, qui operam dederit, aut dare cogitet, ut vix unum, aut alterum invenias, qui paucarum plantarum cognitionem teneat. Quamobrem neminem habere potuimus, cui opus nostrum inspiciendum, atq; judicandum traderemus, sed me ipsum mei laboris, & autorem, & judicem esse oportuit, quo quid potuit esse infelicius? Scis enim sua queq; Philautia ita decipi, ut non raro circumspectos quoq; homines, atq; alioqui temperatissimos, cæcos reddat, & in graves errores conjiciat. Sed cùm unus mihi esset Joan. Vincentius Pinellus, in quo omnis mihi spes erat, & à quo non modo certam atq; integram de meo libello sententiam expectabam, sed etiam stabilem, & sine ulla assentandi, calumniandive suspicione integram, optatis meis adversa fortuna non respondit. Vix enim extremam manum operi imposueram, cum vir ille Patavium studiorum causa, profectus est. Itaq; inops consilii meum scriptum exemplar, Vincentio Valgrisio misi, ea tamen lege ut non prius typis committeretur, quàm à Gabriele Fallopio universum perlegeretur. Non enim verebar, quin is pro sua in me benevolentia laborem hunc & libentissime susciperet, & quicquid in eo minus cohærens esset, quod vel ad res ipsas vel ad aliquorum autoritatem tuendam pertineret, accommodaret, ac corrigeret. Sed nescio quo fato factum est, ut operis ipsius dimidia fere pars excusa esset, quàm ei illud inspicere licuerit. Remisit igitur opus ex toto excudendum, meis literis, quas de ea re ad illum conscripseram ita, ut scis, respondens. Hos ego omnes præclarissimos viros, ejus rei testes optimos, gravissimosq; volo & do. Quæ cum fortuna, quam vitare nemo potest, gubernaverit, ipsa etiam horum omnium malorum culpam sustineat, me verò in tot incommodis satis superq; consolatur recta mea voluntatis, meorumq; officiorum conscientia. Hæc sunt, præstantissime vir, quæ mihi à Pisano ostensa sunt, tuam dignitatem offendere, quibus quidem ita satisfactum puto, ut omnem criminis suspicionem me expurgasse existimem. Nam etsi pauca quædam alia, ab aliis animadversa sunt, tamen leviora quidem sunt, quàm ut de eis aliqua sit habenda ratio. Quanquam confido fieri nullo modo potuisse, ut tu eadem, quæ cæteri, de me suspicareris: cùm nec diffidam, ut si quid verè à me commissum esset, à te pro tua humanitate, & liberationem culpæ, & errati veniam impetrare. Quare hæc non tam tibi, quàm aliis, qui hæc commentari possent, scribuntur. Petoq; abs te, ut non de his solum, in quibus aliqua tui mentio fit, sed si qua erunt alia (erunt autem certe plurima) quæ à veritate ipsa abhorrere tibi videbuntur, ad me per privatas literas, amice (ut soles omnia)

Joannes Vincentius Pinellus.

scribas, ut quod mihi ob locorum longinquitatem, ante quàm opus ipsum ederetur, non licuit, te jam edito liceat: tandemq; per te, cum secundo edetur, ab omnibus erroribus repurgatum, per manus hominum versari incipiat, unde & obtrectatorum calumniis & existimationi nostræ consulatur. Te verò etiam, atq; etiam rogo, ut me totum suscipias defendendum, eamq; voluntatem, quam in me laudando ornandoq; tibi nunquam defuisse novi, perpetuam, ac constantem retineas. De me autem sic existimes, ac tibi persuadeas vehementer velim, nihil me spectasse semper, quàm ut nullum officii erga te studiiq; munus prætermitterem. Quod si à quopiam mihi minus concedatur, mea mihi conscientia pluris est, quam hominum suspicio. Sed dabo operam post hac, ut omnes intelligant animum meum, ab omni alia cogitatione ad tuam erga me benevolentiam conciliandam augendamq; jam pridem traduxisse. Itaq; non in hac nostra urbe solum, amicis meis omnibus, sed etiam Faloppio, & sapissime Joanni Vincentio Pinello, proximeq; Jacobo Antonio Certusio, ornatissimis viris atq; utrinq; nostrum amantissimis, totum me patefeci, atq; his singulis sapè & accuratè scripsi, quàm nihil aliud semper maluerim, quàm meam erga te observantiam tibi gratissimam esse. Nec dubito, quin de ea re ab illis certior factus sis: cujus me constantia fore, ut nunquam pœniteat, non despero. Quare has literas velim existimes fœderis habituras esse vim, non Epistolæ, meq; ea, quæ tibi promitto, ac recipio, sanctissime esse observaturum, diligentissimeq; facturum. Vale, & me, ut fecisti, ama. Neapoli.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
Bartholomæo Marantæ,
S. P. D.

Amice respondetur ad Marantæ excusationem.

Atearis oportet, mi Maranta, si tuis volueris refragari argumentis, aliquid omnino subesse causæ, cur tam multi unanimi consensu durioribus quibusdam commentariorum tuorum verbis offensum me esse, prædicent. Ita enim missis ad me, de re hac literis, ipse testaris, multos ex amicis tuis fuisse, quibus minus modeste & honorifice, quam mea dignitas, nostraq; postulabat amicitia, locutus de me esse viderer. Idq; in primis visum est Joanni Antonio Pisano summi judicii maximaq; istic Neapoli autoritatis viro. Atqui idem, Joann. Antonius Pisanus. *non illis solum, sed omnibus cæteris visum est, quotquot tuum adhuc scriptum legerunt, quos quidem eo severim de ista tui sermonis acerbitate judicaro credibile est, quo minus ad gratiam loquuntur ignoti, incorruptiq; ad censendum judicium afferunt, qui citra omnem affectum, quàm, qui amore & benevolentia præoccupati, ad judicandum adhibentur. Apud hos neutrarum partium studio corruptos judices, si nostra disceptetur controversia, proculdubio vicero ego. Sed ut nulla iure, non æquior sim tibi, fingamus hos omnes, quod quidem prudenti viro nemini persuadebitur unquam, fingamus, inquam, lectores libelli tui universos, non aut amore mei, aut odio tui, sed malitia quadam ingeniorum conspirasse, ad hoc, ut verba tua per calumniam interpretentur, appellemus ab his, ad alios judices, sitq; penes te, ut deligas, quos maxime tuæ causæ favere existimas, sint sanè illi amici intimi tui, quibus cum joca seriaq;, quod dicitur, ardua & occulta consilia confers. Atqui hi jam ante, à me minime submoniti, sponte sua liberoq; judicio usi, quanquam majorem apud te gratiam inissent, si probarent, quæ descripseras, pronuntiarunt tamen ab officio te recessisse, quòd de amico, tam acerbe locutus esses. Hos certè insimulare insynceræ interpretationis, citra immodestiæ crimen non potes. Ut mirum videri cuipiam non immerito debeat, cùm ipse, quid amici tui, de scripto censuerint tuo, recenseas, cur dicas paulò post, tui oblitus opinor, nihil esse contra existimationem meam scriptum, quod probus vir redarguat. Certe multi tui, ut tuipse testis es, redarguerunt. Ergo & illis improbitatis crimen impingere te necesse est, sed hoc quàm prudenter abs te, secusve dictum sit, nunc non prosequar. Hoc tantum dico, non id vanum omnino esse, nec de nihilo ortum, quod multi passim dictitent. Etenim sermones longè lateq; vagantes originem ducere alicunde necesse est. Idcirco fuisse aliquid omnino in commentario illo tuo, quod famam meam offenderit, vel hoc argumento uno, nemo profecto dubitaverit. Verum tu suspicioni huic succursurus, remedium affers. Ais non verba, nec literas esse, ut sonant, accipiendas, sed mentem tuam animumq;, quo ista scripseris inspi-*

Excusatio. *ciendum. Quid audio? verba ne ergo contumeliosa in me esse fateris, animum negas? Atqui homines ex verbis de scriptoris animo judicant, postquam jam ita conditi sumus, ut fenestra illa, qua cogitationes cujusq; intueamur, quamq; Momus olim ille divinorum operum æstimator desiderari criminabatur, destituamur in universum omnes. Si negas ea contumeliosa esse, cur igitur ea inspici & perpendi, ita ut natura sua sonant, non permittis? Cur eorum interpretationem non ex communi loquentium usu, sed ex tuo tantum arcano consilio depromendam censes? Nisi verò ea tibi tantum & Musis arcanorum tuorum consciis locutus sis, non autem hominibus voces Latinas ita accipientibus, ut ratio proprietasq; ejus linguæ postulat. Noli, mi Maranta, tuo exemplo hoc genus excusationis in mores publicos introducere, ut simulacq; aliquis iracundia, aut quavis simili animi perturbatione commotus, quippiam effuderit, quod indictum mallet, nefas esse dicat, verba interpretari, mentem inspiciendam esse. Hac via gravium virorum reprehensionem non effugies. Dicis falsò me asseverare,*

Matthioli querela. *quòd Lucas Ghinus eam plantam mihi miserit pro genuina veraq; Lonchitide, quam ejus nomine in commentariis meis depinxi. Hæc verba non reprehendunt opinionem, quam sequor in Lonchitide, nam id mihi molestum plane non esset, sed ad fidem meam infirmandam, qua una ego re pretiosiorem nullam possideo, pertinent. Proponis in opere, quod etiam posteritatem laturum speramus omnes (est enim eruditissimum) in me, inquam, amicum tuum coloribus descriptum omnibus hominibus proponis, neu tantum, qui nunc sunt, sed qui etiam post nos nascentur, ut si inimicos gravissimos tuos iisdem illevisses, graviorem de se pœnam sumi, vel à crudelissimo adversario, potuisse negarent. Demus hoc sanè, lapsus sim pagella, ut tuis verbis utar, in qua Lonchitidis inscriptio erat, erosa obliterata ve ad me pervenerit, aut semel lectam, dum plantam depingendam præbeo, po-*

sita

stea abjecerim: breviter aliquam tandem mihi causam erroris fuisse fingamus. Tuum ne erat, lapsum ita levem amici, tam severo, ac ad secutura secula duraturo supplicio vindicare? meam fidem omnibus suspectam reddere in re tam levi? Quid faceres, si quod gravius tibi crimen meum notum esset, id taceres scilicet. Caeterum vellem tantum te operae non posuisse in investigandis novis interpretationibus illis, à sono verborum tuorum plane alienis. An hac verba, N E S C I O Q U O P A C T O, dicis corrigere asperitatem. Ego vero id non intelligo: imo illa addita augere atrocitatem dixerim. Falso dixit Matthiolus transmissam sibi hanc à Luca Ghino plantam esse, tolerabile est: dum addis nescio quo pacto, suspicionem auges, vafrone id consilio à levitate aliqua fecerim, subdubitans. Nam si fortuita casu, aut errore aliquo id factum à me esse dicere voluisses, non addendum erat, nescio quo pacto, sed nescio quo casu: hac excusatio vox est, illa fidem in dubium vocantis. Itaque cum consentiens multorum tui sermonis interpretatio confirmat, tum aliena ista tua expositio non excusat, maculam meam innocentiam non levi abs te respersam esse. Quid vero si gravissimis testimoniis convicero, Lucam Ghinum eam mihi plantam pro vera Lonchitide transmisisse? si ejus manum & tibi, & aliis monstravero? Monstravi certe jam multis, qui mecum sunt, doctissimis pariter & integerrimis viris, quibus ego adversum te testibus utor. Sed multorum loco sit clarissimus vir, Ulysses Aldrovandus Bononiensis Medicus, qui recens ad me datis literis, se meminisse affirmat, quod anno quinquagesimo secundo, missa mihi à Ghino haec herba sit cum inscriptione, Lonchitis altera. Hunc rejicere testem non potes, Ghini manum notissimam tibi ex diuturna cum illo viro consuetudine, negare nequis. Quid autem ergo, an non poenitet jam in me tam imprudenter, & praeter omne meritum meum collatae suspitionis? Dices, memini quidem ad te missam plantam anno quinquagesimo primo cum hoc titulo, Hanc esse Lonchitim asperam aliqui sentiunt, anno autem sequenti eandem missam esse inscriptione mutata, ignoravi.

Gravissimis testimoniis cõprobare posse Matthiolum, Lonchitem asperam à Luca Ghino sibi fuisse missam.

Tu ergo quod factum esse ignorabas, id nunquam fieri potuisse, statuisti. Hocq; tam levi fundamento nixus, effudisti in amicum, quae in hostem non competebant, nisi certius explerasses omnia, quae propter ista diceres. Non is ego sum, mi Maranta, qui honoris & existimationis meae rationem non habeam, proinde non est quod censeas, scripsisse Lonchitidem hanc me Ghini liberalitate esse consequutum praeter illius sententiam, ut quam primum vir ille candidissimus meos inspexisset commentarios, mendacii & temeritatis me accusaret. Sed haec non persequar ulterius. Non enim dubito, quin ipse erratum tuum jam agnoscas, quod sive imprudentia, sive negligentia, obrepente nimirum in opere tam longo, somno, ut dici solet, commissum fuit erratum, certe fuit tibi invidiosum, in me longe gravissimum. Verum quicquid hoc est, quod offendere animum meum ulla ratione potuit, id totum dono amicitiae nostrae, dono Cortuso, dono Aldrovando, viris clarissimis, & utriusque nostrum amicissimis, dono Pinello nobilissimo aliàs homini, sed dedicatione commentariis tui longe nobiliori facto, ac cupidissimus, ut petis redeo ad perfectum illum tibi, saepe, mihi dulcem amorem tui, qui & si nunquam è pectore meo extinctus est, refrixerat tamen aliquantulum tristitia ob suspitionem mutati erga me animi tui. Venio nunc ad alteram epistolae tuae partem, quae prior erat ordine, in qua offensum me esse arbitraris, quod opinione à me aliquot in locis dissentias. Ego vero tantum abest, ut id agre feram, ut magnopere gratuler tibi, quòd ita fideliter in medium labores, veritatemq; in profundo puteo, ut quidam Philosophus dicebat, reconditam tuis vigiliis, & lucubrationibus eruendam & proferendam suscepisti.

Marantae laus.

In quo quidem labore socium te datum esse mihi vehementer gaudeo, integrum viribus, florentem aetate, ingenio summo, judicio peracri praeditum, laborum patientissimum, insuper ut sedulum lectorem, ita candidum interpretem totius antiquitatis. Sicut autem in omni opere conjunctis duorum vel plurium conatibus peragendo, hoc requiritur, ut juvent mutuo alii alios, exhortentur inter se, imbecillis succurrat robustior, fesso recentior, & in summa, non tam quod gloriosum cuique factu, quam quod ad finem necessarium est, eligant: ita nos quoque veritatem unam nobis propositam singulari contentione uterque inquiramus: ejus non refert, quantum tu, quantum ego invenerimus, aut utrius inventa splendidiora sint, sed hoc necesse est, ut quisq; suo loco fideliter laborantes juvemus alter alterum suggerendo, monendo, exhortando, erratis etiam nonnunquam comiter ostendendis. Ita enim fiet, ut collatis fideliter operis, utilitate privata posthabita, existimatione etiam aliqua ex parte, pro bono publico nonnunquam neglecta, veritas tandem clariore specie hominibus elucescat. Quod ubi per nos factum erit, tum demum officio nostro perfuncti probe uterque fuerimus, tum abunde praemiorum receperimus, etiam si nulla alia commoda consequantur. Itaque nequaquam succenseo tibi, sed potius gratias quam maximas ago, eo sane nomine, quod quae reperisse te tuo studio, & labore utilia existimas, ea in medium profers, & me ubi à veritatis semita deflectere putas, melius rum admonendum censes. Quae quidem ego sequar etiam, ubi talia mihi esse persuasero, qualia tibi videntur. Sin autem vel sponte, vel tuis monitis excitatus, veriora aliqua eruero, ea tu quoque boni consules, opinor. Atque haec de officio utriusque nostrum, hoc loco dicta sint. Nunc reliquum est, quod officii mei est, id re etiam, & opere, ut exequar. Placet enim pauca quaedam huic sermoni attexere. Et primum quidem, quae ad defensionem eorum pertinent, quae à me antea observata in doctissimo commentario tuo minus firmis argumentis oppugnasti, deinde etiam observationes quasdam in eundem commentarium meas, amanter & candide recensebo. Utrunque enim horum ad veritatis enucleationem plurimum interesse videtur.

Responsio ad Marantę argumenta in Aspera Lõchitide.

Auspicabor autem à Lonchitidis consideratione, quam me nec pinxisse nec nosse veram arbitraris. Ego vero meam, quam proxime ad descriptionem Dioscoridis accedere existimo. Libet autem prius verba illius autoris excutere. Id ut recte fiat, mea mihi, cum tua interpretatione conferenda est adhibendusque ad judicandum aequus lector, penes illum sit pronuntiare, uter melioribus rationibus suam sententiam stabiliverit.

Lib. 3. c. 145.

Inquit autor. Folia Scolopendrii emittit. Comparatio est foliorum. Similitudo ergo eorum aliqua sit, necesse est. In quanam autem ea re consistat hoc dubium videtur, propterea quod tu in secundo tuorum commentariorum scripsisti, foliorum Lonchitidis asperae & Scolopendrii similitudinem, ad substantiam referri debere, non ad figuram. Mirum quid tu voces substantiam, quae comprehendi sensibus non potest: itaque si hoc vocabulo uteris, ut vulgo utuntur alii, non credo te cogitasse, quid tunc scripseris. Alicubi tamen reperio substantiam rei usurpari pro crassitie, aut tenuitate partium, sed quid tenuitas & crassities partium, ad simplicium faciem cognoscendam? Quidam amicus meus homo in primis acutus, percontanti mihi quidnam tibi significaretur substantiae vocabulo: recitavit ordine verba ex eodem secundo libro tuo, cap. 12. Foliorum vero Lonchitidis, &c. quae sequuntur. Postea, cum, inquit, Maranta dicat substantiae similitudinem ex sequentibus

Dioscoridis

Dioscoridis verbis intelligi, asperiora, majora, multoq; magis divisa, necessario voluit, vel asperitatem, vel magnitudinem, vel multifidam sectionem, substantiam dices, aut certe omnia simul. Hac ille dicebat. Sed non puto, tam excordem te esse, ut amicus ille meus rectè divinarit. Itaq; fateor, me istum locum non intelligere, quippe cùm eum saltem sermonem didicerim, quo alii utuntur, præsertim hujusce facultatis professores, nescio divinare, quid ista nova ratio sermonis sibi velit.

Lonchitidis & Aspleni similitudo ex Dioscorid.

Dicam ergo ingenue, quam similitudinem in mea Lonchitide & Aspleno deprehendam, nec utar dubiis, aut obscuris vocabulis, sed quæ tu, & quivis intelligat. Video in Aspleno folium multis segmentis divisum, idem video in Lonchitide mea. Deinde in Aspleno ejusmodi segmentorum situs est, quæ una ex parte media ubi vena cohærens segmenta, illis præcise ex adverso non opponuntur, quæ in altera parte sita sunt, sed aliquanto aut altius, aut humilius desinunt, nec eodem in puncto dextræ & sinistræ intersectiones venam per medium folium transeuntem contingunt. Talis fere etiam segmentorum, quibus folium Lonchitidis meæ distinguitur, ratio est. An ne tu hanc aliquam similitudinem putas? putabis certe, si modo præcepta illa, quæ in secundo volumine tuo tradidisti, ipse sueri voles: quo quidem in loco ad Aspleni & Filiculæ foliorum similitudinem esse ducis, ut eodem modo secta utraq; esse appareant. Nec reperam omnia, quæ tu ad confirmandam sententiam hanc eruditissime, eo in loco disputasti: Potius aliam adhuc, præter hanc similitudinem ostendam. Tam Asplenum, quàm Lonchitis mea, aversa parte asperis quibusdam punctis, folio adnatis flavescit. Raræ plantæ sunt, quæ tam insignibus notis comparari possunt. Jam tu voces similitudinem hanc, vel substantiæ, vel figuræ vel scindapsi, vel quocunq; alio nomine, mihi satis est similia folia esse. Nec enim aliud vult Dioscorides. Dices, at non per omnia similia sunt. Hic nihil respondeo. Nam liber ille tuus profecto doctissimus, qui secundus est ordine, patronus meæ causæ erit. Idem multis rationibus defendes, sufficere ad similitudinem, ut in aliquibus saltem congruant plantæ. Sequitur in Dioscoridis textu: Sed Asperiora majoraq;. Majora esse in mea Lonchitide nemini dubium est, asperiora quòd sint negas. De eo verò mihi rationibus tecum disputandum non est, sed provocandum utriq; nostrum ad sensum tactus. Is hujus controversiæ judex esto. Appingendam curavi propterea utriusq; plantæ imaginem, ut cognita ex pictura earum facie & comparatis sibi vivis plantis rei herbariæ studiosi digitis tangant, de quo nos tam multis verbis disceptamus. Hi omnes Lonchitim meam Asperam esse deprehendent. Nullam, inquis, est videre asperitatem. Visus sensum hic ut adhibeas, opus non est, tangas oportet, & sic asperitatem percipies, manibus non oculis. Illi enim de asperitate, & lævitate hi de coloribus judicant, quanquam mea Lonchitis ita aspera est, ut oculis etiam id intueri liceat. Sed qui fit, ut tu mox eandem scabram dicas, cùm asperam neges? Quid est scabrum, quàm vehementer asperum & inæquale in superficie. Vide quo absurditatis delabaris, quod læve esse antea asseverasti, id nunc scabrum, hoc est insigniter asperum fateri cogeris. Læve est, quod cum tangitur digitum minimè retinet, sed lubrica superficie illum hinc inde oberrare citra offensionem permittit. Asperum verò digitum remoratur superficiei inæqualitate offensum: idq; cum immodice facit, scabrum dicitur. Quo pacto ergo idem & læve & scabrum esse potest? Nec verè tu eo tibi meus satis constitit, quod inquis, hirsutum scabrumve, quasi rem eandem hæc duo significent.

Hirsutum & scabrum non esse idem.

Hirsutum vocatur quod villosum est, scabrum aliud est. Si scabram meam Lonchitidem esse dicis, ajo esse: sin hirsutam, nego, non enim pilos vel villos ullos habet. Pergis, non fit rectè comparatio, nisi in asperitatibus ejusdem naturæ & speciei. Hic vid.ris mihi sepiam piscem imitatus, qui cùm elabi aliter piscatoribus non potest, atramentum effundit, obscuratusq; hac fraude aquis elabitur. Cum enim hic comprehensum te esse intellexisses, obfudisti nobis caliginem obscuris verbis, quæ nemo intelligit.

Asperitas quid?

Quid vocas tu asperitates ejusdem naturæ & speciei? Certe, asperitas accidens est superficiei quorumcunque corporum, & ideo omnia corpora superficiem habentia externam, conferri inter se quoad asperitatem & lævitatem possunt. Dicimus ferrum aliquod asperius ligno. Cutem hominis dicimus asperam, sed minus asperam, quam sit lima aut pumex. Vides itaque asperitatem, in quocunque subjecto sit, posse cum cujuscunque corporis asperitate secundum magis & minus conferri. Ideo verba sunt ista tantum, nihil significantia, quæ hic de asperitate ejusdem naturæ & speciei affers. Nam asperitates omnes ejusdem generis sunt, & non differunt nisi secundum magis & minus, & quævis potest cum quavis conferri. Jam vero quam bene dixeris hirsutum eodem modo cum aspero, tu videris.

Hirsutum quid?

Certe hirsutum est, quicquid villos externa superficie habet, qui villi si molles sint, lævem superficiem reddunt, si duriusculi, asperam. Hirsutum ergo, vel asperum, vel læve esse potest. Lævitatis exemplum habes apud Plinium de sylvestri Brassica scribentem, libro vigesimosecundo, capite nono. Inquit enim, Folia habet bina, parva, rotunda, plantis oleris simil or, candidior sativa & hirsutior. Hirsutum ergo vel asperum, vel læve esse potest. Proinde perperam an idem esse hirsutum & asperum.

Δασία & τραχύτερα non idem significant

Quod Δασία Marcellus vertit aspera, male vertit, quod τραχύτερα Ruellius asperiora, Hermolaus scabriora, benè factum ab utroq;. Asperum enim & scabrum, ut supra dixi, idem fere significat. Noli ergo tu interpretari τὸ τραχὺ hirsutum, cùm causam ejus nullam habeas, nisi quod sic transferri tua opinioni congruebat.

ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ, ut interpretandum.

Sed pergamus, ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ hoc est, magis incisa. Ita enim vertendum est, si vim Græcarum vocum rectè examinamus. Apparet cuivis ad verborum proprietatem attendenti continuam fissionis quantitatem his significari. Μᾶλλον enim apud Græcos omnes continuam quantitatem significat, ut πλεῖον discreram. Sicubi verò hæc verba, μᾶλλον ἐσχισμένα rectè convertuntur, crebrioribus incisuris divisis, ibi improprie locutus est Dioscorides, quod tu negare non potes, ut mirari quispiam non immerito queat, cùm hic revera propria significatione sermonis, commodè interpretari Dioscoridis textum possimus, cur tam sis operosus in peregrina excogitanda expositione. Stante ergo hac genuina interpretatione, jam converte oculos ad Scolopendrion & Lonchitidem meam, & demonstrabo tibi, quid vocet Dioscorides, folia magis incisa. Qua parte segmenta folii Aspleni venam mediam contingunt, lata basi sunt. Non enim eomq; molita est incisionem natura, ut in tantum separaret ea à media vena, ut puncto aliquo solùm illi adhærerent quemadmodum in Lonchitide mea fit. Ideoq; merito major incisio in hujus foliis esse dicitur, nimirum ea, non solùm ad mediam usq; venam adducitur, sed ulteriore divisura ab illa segmenta adeo separat, ut extremitate quadam sua solummodo illam contingant. Accipe Aspleni folium, & ejus sectiones aliquanto profundius ducas, mox videbis quandam Lonchitidis meæ imaginem. Hinc simul ratio patet, cur tibi in mea planta singula segmenta, singula folia visa sint, quippe si talia non viderentur, non rectè dixisset autor, Lonchitidis hujusce folia esse μᾶλλον ἐσχισμένα. Hactenus demonstravi meam opinionem cum Dioscoridis

verbis

verbis congruere. Venio nunc ad eum locum ubi quæ ego segmenta voco folii, ea tu separata folia esse affirmas: quem locum non dubito quin invito & adversante calamo scripseris, meliorum argumentorum inopia coactus. Hoc enim tantum abest, ut pro te faciat, ut etiam magnopere obsit. Scribis inibi in Asplenio divisiones ad medium usque pediculum non pertingere. Id ego diligenter consideravi à te admonitus, ac aliter se habere deprehendi. Bina enim segmenta è directo posita neutiquam contingunt sese intercedente divisura usque ad ipsum pediculum. Sed demus contingere sive cohærere, & uniri invicem, an tu propterea folium sectione usque in pediculum medium desinente, dividi posse negabis? aut quod si dividatur, id folium esse noles? Dices posse quidem hoc fieri, sed ubi fiat, ejusmodi divisiones vulgato loquendi more folia dici non debere. Id confirmas exemplo Trichomanis, in quo propter divisionum profunditatem hoc totum, quod a radice assurgit, ob longum folium non dicitur. Sed parvi illi lentium instar orbiculi, qui nigro colore splendentibus coliculis utrinque adhærent. Miror, me hercule, superstitionem hanc tuam in re tam levi, qui vocabulis, quæ sæpe alio atque alio modo, prout res nata tulerit, usurpamus, ita alligas homines, ut eos vocabulis sese accommodare, non autem illa ad usum suum flectere oporteat. Quæso te si vel Dioscorides, vel quivis alius, Trichomanes aliis verbis describens, totum quod separatum à terra enascitur, folium diceret, illa autem lentis instar foliola, segmenta, num tu hoc magnum crimen esse putares? Aut si quis eo modo & in loco segmentum in aliqua planta, folii nomine, perspicuitatis gratia appellet, aut è contra quod folium sit, segmentum dicat, an tu hunc scelus magnum commisisse arbitraberis? Sunt quædam in herbis de quibus dubium est, divisiones ne an folia sint, num eas propterea indescriptas relinquemus? veremtes ne his fortasse vocabulis magno piaculo abutamur. Dolendum certe, si rerum vocabula nos adeo adstringunt, ut rebus ipsis accommoda vocabula invenire non liceat; cùm contrarium potius fieri debeat, ut vocabula rebus, non res vocabulis accommodentur. Quæris cur in Trichomane folia appellabimus: eademque non folia, sed foliorum scissionem in Lonchiti? Dicam, quia commodum erat Dioscoridi illic folii vocabulo uti, hic scissionis.

Cur aliter in Trichomane aliter in Lonchitide folia appellaverit Diosc.

Licet enim authoribus omnis vocabulis ad rem præsentem aptis ad dilucidiorem explicationem, non uti tantum, sed etiam si res ita ferat abuti, cum liquido constet rerum longe majorem varietatem esse quam verborum, quibus illa explicantur. Nam quoniam in Trichomane ei pediculus, qui lenticulas illas sustinet, describendus peculiariter erat ob insignem illum ex nigro colore splendorem, eum appellavit perspicuitatis gratia ramum tenuem. Sic enim se melius putabat intellectum iri, quàm si venam diceret, aut nervum, aut pediculum. Ergo oportuit postea, ut, quæ illi adhærerent, folia diceret. Lonchitidem autem descripturus cum similem aliquo modo plantam reperisset, cum qua illam conferret, oportuit etiam hoc in Lonchitide folium dicere, quod in illa Folium vocaverat. Nec conveniebat, quòd ob profundiorem incisionem à similitudine discederet, ut obscuritatem afferret Lectori. Discederet autem tota oratione à similitudine, si id folium vocaret in Lonchitide, quod in Asplenio esset sectio. Ideo necessarium erat folii nomen utrobique retinere, & comparationem postea corrigere, addito verbis, magis incisa satis erat. Placuit antiquis proprietas, superstitio non placuit. Satis erat illis rectis nominibus, ut animi sensa aliis patefacerent. Si qui verba tantum ad amussim examinata captarent, rerum interea negligentissimi, eos indignos suis libris censuerunt. Incertum est, utrum & in Trichomanis descriptione & in Lonchitide propriissime voce folii Dioscorides usus sit. Ego sane indignum censeo ut de eo disputetur, cùm res ipsas, quas describere voluit, cognoscamus. Quid? quod in Filicula sectiones usque ad medium pediculum factas, non foliorum loco habet Dioscorides, sed incisiones nominat. Folium autem appellat oblongum illud totum, quod proxime à radice enascitur. Sic enim inquit in Asplenii descriptione. Folia Polypodii modo dividuntur. Ubi Polypodii folium intelligas oportet. Atque illud certo crebris incisuris usque ad medium nervum sectum est. Ergo quod tu Trichomanis exemplo adstruere conatus es, id vides jam altero hoc meo refutatum. Quanquam non opus fuerat etiam hoc me adducere. Erat enim aliud propius ad manum, nimirum in Aspleno sectiones usque ad nervum fiunt, ut manifestum est cuilibet animum ad hoc advertenti. In reliqua exempla, quæ adducis, inquirere hoc loco nec vacat, nec opus est. Satis sit paucis probasse, Theorema illud tuum, quod stabilire tantopere conatus es, universale non esse ostensum itaque, hactenus abunde est, non valere tua argumenta, quibus eas, quas ego divisiones voco, folia separata esse confirmare conatus es. Unde jam dubium nemini esse potest, quoniam hæc mea planta per omnia Lonchitidis asperæ descriptioni congruat. Cæterum sumamus jam in manum tuam quoque, & consideremus folium ne illi sit Asplenii, idque majus, asperius, magisque divisum. Si folium Asplenii est, quanam in re id illi simile dicemus? Inquis, non in figura & forma, addis, neque enim potest esse in forma, sive figura, quia diversam in ea constituit formam, major sive crebrior incisio. Egregia vero hæc ratio est.

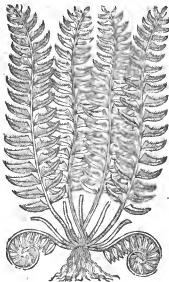
Lonchitis aspera Marantæ examinatio.

An non audis Diosc. Asplenii folium simile esse Lonchitidis folio, eo excepto, quod hoc magis divisum est, asperius & grandius? At secundum quid similia esse, non secundum omnia. Cur tu igitur hoc objicis inopportune, quod ipse Dioscorides præoccupans diluit, sciens aliqua deesse similitudini? Itaque hæc excepit, in reliquis similia esse voluit. Jam secundum substantiam conferri plantas inauditum est. Qui scire possumus secundum substantiam plantas sibi similes esse, cùm substantia nec videamus, nec tangamus. Quin tu ut declares quid voces substantiam aut accidentia, aliqua profers sensibus obvia in quibus similitudo ea consistit? Hic colorem & asperitatem affers. Si similitudo in colore est, certe non apte Lonchitidem descripsit Dioscorides. Qui enim plantam aut res quasvis describit, eum comparare talia cum re delineanda oportet, quæ singularem aliquam cum ea convenientiam habent. Si conferas quæ in qualitate aliqua multis communi congruant, nihil certi intelligi potest. Asplenium altera parte lanugine quadam aut ea flaves, altera viret, id ei cum aliis nonnullis commune est. Nimis ampla hæc comparatio habetur, nec satis depingens plantæ faciem. Sed consistat sane in ea re similitudo, non tamen propterea sequitur, tuam plantam Lonchitidem esse, ut etiam cætera adsint notæ quæ, ei à Dioscoride attribuuntur. Aspera est. Id vero ego penitus nego, nam lanugine quadam mollissima aversa parte obducta est, quam si tangas, videris tibi holosericum tangere. Ergo tu mihi contra sensum communem, noli asserere, asperum esse, quod villosum quidem, sed molle & perquam leve est tractanti. Hactenus nihil invenimus in tua Lonchitide, quod simile sit Aspleno, nisi colore. Jam videamus num etiam ei majora folia sint. Hic primus mihi tecum disputandum esset, tuo exemplo quod folium vocare debeas. Nam quod tu eo nomine appellare videris, id video ego divisum esse incisuris, usque ad pediculum pertingentibus, ergo rami sunt, quæ tu folia, & folia sunt, quas tu divisiones esse censes, si nobis standum sit illis, quæ tu magno contra me de differentia foliorum & segmentorum disputasti.

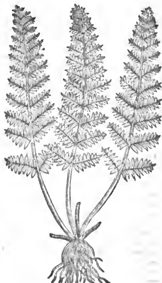
Secundum substantiam cōferri plantas inauditū est.

At relinquam hæc ego arma, quæ antea jam semel tanquam obtusa & inepta in te improbavi. Concedam tibi folium esse, quod tu sic vocas, & eodem id nomine appellabo. Quæro jam abs te, an illud majus sit folio Asplenii? Hic taces & aliud præter rem ac institutum affers. Ais plantam tuam majorem esse Aspleno. Quid facis Maranta? folium tibi cum folio in magnitudine comparandum est, non planta cum planta. Quanquam nescio etiam, si planta cum planta conferretur, an tua major Aspleno esset. Jam μᾶλλον ἐσχισμένα interpreteris utro placuerit modo, neutro ostendis, Folia tua magis incisa esse, quàm in Scolopendrio. Nam crebriore divisura secta esse non possunt, quia, ut tu dicis in Epistola, crebrior divisio majus subjectum requirit. Tua autem Lonchitidis folium ad oculum multò minus est, ut antea dixi, folio Asplenii. Cæterum profundiori divisura minime secta esse, tacitus ipse fateris, & sensus idem comprobant. Nihil nunc restat præter acumen illud in extremitate folii, cujus tamen non meminit Dioscorides, quo te tuearis, atq; illud in mea Lonchitide multo acutius est. Tuum ergo illud obtusum acumen merebitur nomen lanceolæ, meum acutius non merebitur? iniquum id

LONCHITIS MATTHIOLI.

LONCHITIS MARANTÆ.

certè. Imponam jam finem hisce de Lonchitide disputationibus. Satis enim multis argumentis ostendi, meam plantam esse similem foliis Aspleno, hæc tamen majora & asperiora, ac magis divisa. Contra tuam demonstravi nec folio esse simili, nec majore, nec asperiore, nec magis diviso. Judicet æquus lector, utra sit vera Lonchitis aspera, non modo ex prædictis, sed ex ambarum plantarum imaginibus, quas hic appingi curavimus una cum Aspleno, cui dissectum cultello folium in sinistro latere addidimus, ut palam magis intuentibus fit, quàm belle id Lonchitidem nostram referat, ubi profundius scindatur. Atqui non eam ob causam utriusq; Lonchitidis imaginem hic appingere placuit, quod ex earum inspectione vel tactu quispiam, de earum asperitate, villositateve judicare debeat, sed ut ex earum facie, quilibet æquus judex, sibi vivas conquirere possit, qui ante eas non viderit, & ex illis rectum ferre judicium. Sed hactenus de his, quæ tamen non sustinendæ meæ opinionis gratia, sed indagandæ veritatis ad te scribo: pro qua non solum, ut tu ipse tua in Epistola inquis, debet quispiam nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed (ut ego puto) ad mortem usq; certare: quinetiam cuicunque amicitiæ, consanguinitati, cæterisq; animi affectibus præponere. Veritate nihil pulchrius, nihil amabilius: Cujus causa etiam colaphis, & calcibus cædi non indecorum fit: nedum verborum contumeliis incessi. Thesauro hoc nihil nobilius præstabiliusq; divina providentia mortalibus concessit. Ac Sole potius nobis & igne, & aqua carendum esset, quam veritate. Sed jam ad album Chamæleonem me confero, in quo ne mihi injuriam fecisse videaris, ut quidam fatentur, teipsum ac etiam me pluribus excusas argumentis: quorum si meminisses, dum ea, quæ in Commentariis illis tuis contra Chamæleonem meum scribebas, facile calamum tantisper suspendisses, quousq; dulciora succurrissent argumenta, quibus mecum ageres. Quinetiam non fuisset tibi opus tam multis nunc tuam declarare sententiam, si ea in memoriam revocasses, quæ scripseras libro & capite primo tuæ Methodi, ubi plantam rem variam ac multiplicem esse fateris, & unam ac eandem plantam pro locorum ac regionum natura, atq; etiam alias ob causas fortasse nobis ignotas, variis quidem oriri modis, & hanc tantum ob causam (ut paulò ante dixeras) certam Methodum in describendis plantis invenire non potuisse Theophrastum. Nec etiam operæpretium fuisset, ut hic eadem tutereris excusatione, qua antea etiam usus es, cum dicebas, non verba scribentis, sed mentem esse æstimandam. Sed nescio, quo pacto hæc vera esse intelligas, cùm nihil sit, quod

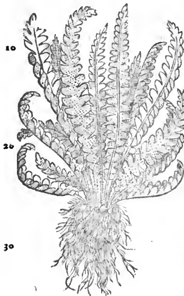
Aspleni folium divisum cultro quam maxime Lonchitim referens.

Albi Chamæleonis examinatio.

magis

magis internam animi voluntatem palàm facit, quàm verba. Facilè alierum verba scriptaq; exploramus ac intelligimus, sed qui eorundem internas animi voluntates agnoscat, præter Deum habeo neminem. Ideoq; infirma satis apud me hæc tua excusatio est. utinam apud alios valere posit. Nascitur planta, a qua imago illa mea delineata est, in Japidiæ & Istriæ montibus, ubi nusquam plantam, albo Chamæleoni nostro congenerem videre licuit, quæ plures, quam unum Echinum ipsumq; magnum, proferret. Oriuntur e summo statim radice, è quodam singulari ipsius processu, quod in imagine nostra videri nequit, ob folia quæ anteriori parte ad radicem inversa, ipsum operiunt. Id attestari facile poterit Georgius Liberalis Pictor, qui ex integra & viva planta, non ex mutila (ut tu suspicari videris) meam delineavit imaginem. Utinam Pictor alter Venetus, cui tuæ Apii & Pistacii ramusculum delineandum dederam, tam sedulus fidelisq; atq; Georgius fuisset. Ille enim Goritia Venetias profecturus susceptas à me plantas in itinere amisit. Quapropter veritus, ne ipsius ægre ferrem negligentiam, si id rescivissem, revocata in memoriam harum plantarum facie, illas memoriter delineavit, & excidendas curavit, non sine magna animi mei indignatione.

Apii & Pistaciæ figura.

ASPLENUM.

Sed ut redeam unde diverteram, ego quidem, etsi Chamæleonem album, tot in radicis summitate processus habentem, nunquam conspexerim, suam tamen haudquaquam impugnabo sidem. Quippe quod quemadmodum in corporibus nostris videmus, non parum sæpius variare naturam in partium positione, præsertimq; vasorum ac nervorum, adeo ut facilè reperiamus hunc plura habere vasa arteriasve, illum verò pauciora rarioraq;, eodem sanè modo quàm plurimas haberi plantas non ambigo, quæ etsi uni tantum generi assignentur, variant tamen quandoq; figura, quandoq; colore, nonnunquam partium numero & quantitate. Verum non ob id negaverim plures (ut tu rectè putas) me dedisse plantarum imagines, quæ è siccis plantis ad me transmissis delineari curaverim, sed affirmaverim etiam, quod aqua egelida maceratione contractas a siccitate rugas adeo in iis extenderim, ut hac ratione rediviva & parum admodum a viridibus distantes viderentur. Possem ego par pari referre, si dicerem album Chamæleonem tuum, Dioscoridis Chamæleonem non esse, quòd illi hæc planta, è media radice sine caule suum proferat echinum, tua vero a radicis summitate plures emittat processus, quorum singuli singulum echinatum capitulum proferant. Sed cùm plures esse causas, non ignorem, quibus tanta fiat in plantis varietas, ab hac impugnatione lubens abstineo.

Naturã in partium positione plurimum variare.

Tuum autem judicium, quòd illa Fuchsii imago rectius, quàm nostra Dioscoridis Chamæleonem album exprimat, parum sanè moror, cùm æquos judices sciam non defuturos, qui sententiam hanc tuam judicabunt. Sed hæc omnia tibi quam libentissime condono, ut nostra conservetur amicitia. Cæterum cùm a Chamæleo albus nigrum mihi in mentem revocarit, dicam ingenue quid de illo tuo sentiam. Sed antea recensebo, quæ contra meum habeas argumenta. Inquis itaq; libro secundo, capite septimo tuæ Methodi, ubi quandoq; pro regionum natura variari plantas scribis, me non parum in nigro Chamæleone aberrare, quippe qui, ut probarem alteram Carlinam nigrum esse Chamæleonem, non obstare opinioni meæ dixerim, quòd in Italia hæc Planta venenata non sit, ut ex Galeno esse deberet, ad regionem confugerim, ratus sanè quod quanquam fortasse in Græcia & Ponto niger Chamæleo, venenosus reperiatur, fieri tamen posse, ut in Italia sit salutaris immutata natura, ut in Persea arbore, Aro, minori Chelidonio & quibusdam aliis plantis, hac tantum de causa immutari nativas proprietates non ignoramus. Ac ut non sine ratione hæc dixisse videaris, sententiam hanc nostram acceptari posse ais, si non una hæc tantum nota, sed etiam cæteræ consentirent, quarum cùm nulla sit in nigro Chamæleone, quæ illum legitimum faciat: me tandem in errore versari concludis. Sed ut hoc ita magis probes, inquis (nescio quomodo) quod nec folia, nec caulis, nec radix, nec sapor, nec magnitudo, nec echinatum capitulum consentiunt, Carlinam alteram nigrum esse Chamæleonem.

Chamæleonis nigri examinatio.

Sed quid facis Maranta? an non vides in altera Carlina folia Scolimo minora, tenuiora, & rubro colore infecta? Caulem dodrantalem, vel paulo longiorem non consideras? Radicem exesam, subnigram exterius, interius subflavescentem non aspicis? Saporem non gustas? Miror sanè quòd Clarissimus ille Ghinus præceptor tuus pro raphano mandi has radices cum acetariis sæpissime asserere solitus sit & cætera adeo sensibus pateant, ut nihil sit, quod nigro non correspondeat Chamæleoni, præter echinatum capitulum, de quo etiam plura dici possint, audeas tu his omnibus contradicere. His accedit, quòd hæc planta in campestribus siccis & elivosis tractibus (ut Dioscorides inquit) proveniat. Sed nolo pluribus meam causam defendere, ne videar contentiosè rem agere. Dicam tamen, quæ mihi nigri tui Chamæleonis plantam contemplanti, sese offerunt recusanda. Imprimis enim dum ejus umbellam examinandam mihi propono, eam quidem potius aculeatorum capitulorum globum, quæ improprie siliquas à te vocatas censeo, quàm veram umbellam repræsentare puto. Folia deinde rubro colore variata non sunt. In caule nullæ apparet rubedinis nota, nec mansa radix acredinis tantillum resipit. Adde quòd (ut Dioscorides inquit) exesa non sit, quinetiam nec caules digitali crassitudine videantur. Quo fit, ut hisce deficientibus notis, non ita facilè consentiam hunc tuum Chamæleonem genuinum dici debere. Nec propterea meum adeo me probare velle scias, ut si alia mihi sese offerat plan-

Carlinæ alterius radices in acetariis.

ta, quæ magis genuinum referat, quam meum & tuum, nolim veritati acquiescere: sed quòd (ni fallor) plures fortasse sint in meo notæ, quæ legitimo correspondent. Fateor quidem umbellam illam quanquam non explicatam addere tuo Chamæleonti nescio quid authoritatis, si tamen cætera convenirent, nec essent, quæ adhuc in dubium vocari possint. Dico ibi sententiam meam pro judicii mei ratione. Quid enim tam liberum esse debet, quam suum unicuiq; de re quacunq; judicium? Opinionum porro inter amicos dissensio aliqua aliquando est, voluntatum verò nunquam. Præter hæc cùm non solum in prædictis me offensum a te plurimi judicent, nec de his mihi te excuses, ne fortasse si silerem, censerent ii me eos fateri errores, de quibus modo clam, modo palam me arguis: prætetire nunc nequeo, & veritatis propalandæ causa & nostræ tuendæ dignitatis, quominus de his aliquid hic etiam dicam.

Objectio de Oxyacantha diluitur.

Sum itaq; imprimis demiratus, quòd in Oxyacantha me non parum aberrasse putes, quoniam pro Oxyacantha fruticem non arborem statuerim, quum tamen planta, quam ego notis omnib. adstipulantibus Oxyacantham esse statui, arbor sit non frutex, ut in agro nostro Senensi & Tergestino, quinetiam in Japidiæ sylvis, in Bohemia, Moravia, Ungaria ac Germania videre quispiam potest. Namq; hisce in locis frequentissimæ visuntur Oxyacanthæ arbores, quæ & ficus & oleas, & quandoq; pyros, ac quercus proceritate & caudicis crassitudine superant. Id cùm non ignorasset Clarissimus ille Lucas præceptor tuus, velletq; probare contra sententiam meam (ut facilè, si parumper memoriam refricabis, meminisse fortasse poteris) hanc arborem non esse Oxyacantham, sed aliam quandam à se inventam: hoc contra me habebat argumentum, nimirum, quòd nostra Oxyacantha videretur plantas sylvestribus pyris longe majores, cum tamen Dioscoridis testimonio, minor Oxyacantha esse debeat. Quo fit ut nesciam qua ratione tam insignem arborem fruticem feceris, φρύγανον enim Theophrasto lib. 1. de plantarum historia ab radice, caudice multiplici, ramosumq; se attollit, ut Rubus & Paliurus, id quod nisi rarissime in nostra videtur Oxyacantha. Quæ quanquam quibusdam in locis, ut cæteris sylvestribus arboribus pro soli & cœli natura evenire videmus, aliquando pumila videatur, plurimum tamen simplici caudice, ramosoq; & haud facilè dissolubili spectatur: quæ propria (Theophrasti ipsius testimonio) arborum sunt nota. An quis dixerit, contra Dioscoridis sententiam, Lentiscum, Myricam, Ligustrum, Cornum, Salicem, Myrtum, quòd frequentissime fruticosa caudiceq; multiplici spectentur, ob id non esse arbores? cum tamen & Dioscoridi, & Theophrasto arbores sint, nec aliam ob causam fruticent quàm cœli & soli natura. At tu tum fortasse aliquibus in locis Oxyacantham nostram fruticare spectaveris, eandem in universum arborem esse negas. Si verò latius, ut nos, Europam quandoq; peragraveris, ac Ungariæ, Bohemiæ, & Germaniæ sylvas, exploraveris, mihi quidem verendum non est, quin hanc sis revocaturus sententiam.

Amperlum.

Probarem nunc Amperlum meum genuinam esse Oxyacantham, nisi id antea satis superq; præstitissem in meis in Dioscoridem Commentariis.

Censura de Lepidio & Iberide exploditur.

His deinde accedit tua de Lepidio & Iberide censura, quæ non parum clam me mordet. Damnas enim eorum sententiam, qui duas hasce plantas unam tantum existimant, quiq; caput de Iberide tanquam supervacaneum è primo Dioscoridis libro resecandum præcipiunt. Atq; ut hæc non temere dixisse videaris, eos non ita libere hoc pronunciaturos fuisse, affirmas, si quæ capite de Draba habentur, animadvertissent, cum hanc velit Dioscorides folia habere Lepidii, sed molliora & candidiora. At cùm nulla sit foliorum convenientia inter Iberim & Drabam, quòd huic lata sint, illi verò angusta admodum & Nasturtii modo incisa, nulla prorsus dubitatione eos omnes, qui ita sentiunt, in magno versari errore, existimas. Cæterum cùm ego una cum illis in ea perpetuo sim sententia, quod apud Dioscoridem Iberis & Lepidium nihil inter se differant, & ea de causa Iberidis caput ex primo Dioscoridis libro resecandum esse scripserim, non possum sanè prætermittere, quominus sententiam meam, quam veram esse non ambigo, evidentissimis tuear rationibus. Quod autem Iberis & Lepidium una & eadem sit planta, testatur in primis Galen. decimo de Compositione med. per genera, ante & post Jambica illa carmina, quæ de Iberide scripsit Damocrates. Deinde hoc idem ante ipsum scriptum reliquit Archigenes & Hygicenus Hipparchus: quos postea secutus Paulus Aegineta, Lepidium scripsit aliquibus Iberida appellari. His accedit Dioscorid. authoritas, qui Lepidium herbulam, non herbam esse scribit. Id quod manifesto palàm facit, Lepidium foliis esse parvinsculis ac gracilibus, non autem latis ac longis, ut in nostra visuntur Draba.

Drabæ sive Arabis caput Dioscoridi adulterinum.

Sed magis demiratus sum, quòd tu, qui tam diligentem in Dioscoride examinando te præstitisti, non animadverteris, Drabæ caput multis sanè argumentis esse Dioscoridi adulterinum. Nam si hujusce plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facile conjiciemus (ut Marcellus rectè animadvertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, nec apud Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos autores quicquam de Arabi Drabave scriptum reperiatur, hic facilè conjici potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Adhæc & illud, rem sic se habere, maximè arguit, & ab aliquo Dioscoridi additam esse Drabam, quod bis in Græco exemplari manu scripto lib. 2. habeatur, tum statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum ad libri calcem intrusa: sed isthic Arabis appellatur, & alias isthic de ipsa traditur etiam iisdem verbis, ut nec de nomine, nec de re satis constet, maximè cùm apud nullum alium scriptorem, neq; Drabæ, neq; Arabis mentio fiat.

Objectio in altera Acacia diluitur.

Postremo si Draba, Arabis Dioscoridi legitima esset, cum ipse Lepidium tenuem pumilamq; statuat herbulam, persuadere quidem sibi quenquam haudquaquam crediderim, Drabæ Lepidii folia tribuisse Dioscoridem. Quo fit, ut rectè decteq; sentiant, qui Iberidis caput ad primi libri calcem Dioscoridi accessorium putant. Porro ad ea quæ de secunda Acacia adversum meam habes sententiam, dicam ingenue, quod tota plantæ ipsius facies pro seipsa pugnat. Nec mihi obstat, quòd Neapoli vere floret & fructum ferat æstate. Etenim præter id, quod pro cœli & soli natura una & eadem planta hic citius illic serius fructum proferat, accedit Plinii autoritas, quippe qui scribat lib. XXIV. cap. XII. utrinq; Acaciæ semen colligi Autumno, quod ante collectum nimio validius habeatur. Quæ verba si rectè perpendantur facilè quispiam hic colligere poterit, ante Autumnum fructum proferre Acacias, sed quod is non legatur in æstate propter nimiam ejus adstrictionem, nisi cum tractu temporis Autumno mitescit. Quo fit, ut scripserit Dioscorid. Acaciam hanc

Aspalathus.

fructum ferre Autumno, quod eo tempore decerpi soleat. Hanc autem esse Aspalathum, hac tantum ratione, quòd eam Spalatrum vocet Græcorum vulgus, non ita facile crediderim. Quippe (ut Plinius inquit capite XIII. præscripti libri) plura sunt spinarum genera, quibus Aspalathi nomen inditum est. Ideoq; longè magis periculosum esse puto in cognoscendis censendisq; plantis vulgaribus, uti nomenclaturis quàm aliis evidentioribus notis: quum plurimæ habeantur plantæ, quæ ob adulterinas nomenclaturas multum negotii rei herbariæ studiosis facessunt. Qui autem alteram Aspalathi faciem scripserit neminem habeo, nec qui dixerit unquam idem Aspalathum semen in siliquis proferre, Acaciæ modo. Quo fit ut nesciam, nec videam, qua ratione Acaciam alteram nostram

Aspa-

Aspalathum alterum faciam. Hæc abs te, mi Maranta (si veritatem fateri debeam) haudquaquam ægre feram. Nam cùm te tanto veritatis ardore affectum esse cognoscam, & in ea promovenda occupatum, mihi quidem aliter persuadere non possum, quàm quòd hæc, ipsius tantum veritatis Zelo publicè edenda curaveris idq; feceris tuo ipsius genio persuasus, utpote, qui proculdubio censebas sententiam tuam longè magis, quàm meam ad veritatem cognoscendam, conferre posse. Atqui cùm ego in eadem opinione jam consenuerim, essem quidem iis studiis, quibus me totum jam diu applicui, omnino indignus, si vel amicorum, vel majorum, vel etiam mei ipsius causa, ab hoc proposito deficerem. Ideoq; si nulla animi perturbatione, & tuas, & cæterorum ab opinione nostra dissensiones æquo sanè animo accipio, non est ut posthac putem, te mihi succensere, sicubi pariter à te dissentiam. Nam cùm hanc ob causam à meipso etiam dissenserim, & ob id plura in commentariis nostris emendaverim, ac etiam in posterum emendare augereq; decreverim, nec mihi ipsi pepercerim: non video, quamobrem aliorum errata retegere non debeam (si tuam sequi debeam sententiam) citra ullam amicitiæ injuriam. Hoc non solùm nulla dubitatione hactenus te fecisse, sed etiam in posterum facturum esse, ex tua hac epistola animadverto, cùm non parum in illos inveharis, qui potius amicis blanditiis adulariq; student, quàm iis veritatem declarare, & eorum errata retegere. NAM QUID TURPIUS *(inquis)* ESSE POTEST, QUAM CUM AMICO IN IIS REBUS VELLE CONSENTIRE, QUAS ALITER ESSE QUISPIAM SENTIAT, AC VIDEAT? AUT QUAE MAJOR PESTIS IN AMICITIA ESSE POTEST, QUAM ADULATIO, BLANDITIAE, ASSENTATIO? *Hoc ut clarius exponas, addis fidelis boniq; scriptoris esse munus, ut* VERITATEM, QUAM PUTAT APERTAM INGENUE, AC LIBERE EXPLANET, NIHIL FICTUM, NIHIL SIMULATUM PROPONAT, SED IN SOLA VERI INQUISITIONE ATQUE INVESTIGATIONE ITA LABORET, UT NON TANTUM ADVERSARIUM CONVINCERE, SED VERITATEM IPSAM, QUAE IN PRIMIS EST HOMINIS PROPRIA, INVENIRE, AC INVENTAM ILLUSTRARE STUDEAT. *Assentior in hoc tibi, mi Maranta, si modo hoc fiat fraterne, simpliciter, syncerè, & citra ullam offensionis notam. Sed si hæc omnia cum amicis servanda sunt, considerandum est, an publicè & in conspectu omnium, tam amicorum, quàm inimicorum, an privatim & secreto amici admoneri debeant. Hæc si rectè sanctéq; judicabimus, facilè cognoscemus, synceri veriq; amici esse munus, ut clam de erratis amicum commonefaciat nec unquam publicè ab eo dissentiat, quoniq; is tanti beneficii utilitatem spernere videatur. Hoc si fecerit, ne Respublica, & futura posteritas defraudetur, veritasq; occultatur, licebit cuiquam posthac publicè, vel ab amicis quibuscunq; dissentire. Hæc si fierent, non vereor, quo minus quamplurimi reperiantur, qui ab edendis aliorum erratis abstinerent. Quandoquidem si antea, quàm id agerent, audirent, quæ contra afferri possent argumenta, sæpe evenire posse, non ambigo, ut qui in alium scribere se parassent, eadem in re se hallucinatos agnoscerent, in qua illum aberrasse censebant. Quo postea fieret, ne tot lites, tot dissensiones, tot inimicitiæ inter studiosos quotidie orirentur. Sed hæc ambitio facit, quam veritatem interpretamur. Rogas tu quidem, ut si quid tuo in libello, quod minus placeat, adnotaverim, vel à veritate ipsa abhorrere mihi visum fuerit, id tibi per privatas literas amicè (ut soleo) significare velim. Sed nescio qua ratione id à me velis, nec qua authoritate alios publicè arguere tibi licere putes, te verò clam & privatim admoneri petas. Vellem sanè, mi Maranta, si possem etiam in hoc gratificari tibi: sed quo pacto, quæ mea non sunt, absq; aliorum damno tibi condonare possem, nulla quidem mihi ratio sese offert. Condonavi tibi ex animo, quæ non parum fidem, honorem, & dignitatem meam offendebant, quod hæc ad me tantum spectarent: sed quæ ad Rempublicam spectant, tibi, vel alteri condonare nequeo. Nam quæ publicè edita sunt, & ad Reipublicæ utilitatem spectant, publicis etiam defensionibus, & annotationibus indigent, ubi à quopiam clandicare deprehendantur. Sequar itaq; ego in hoc institutum tuum, ne (ut tuis verbis utar) si dum amicis obblandirer, id cælarem, quod præcipuè à cæteris expetitur. Possem & cætera, quibus ibidem tuam tueris scribendi libertatem, hic in meam trahere sententiam, sed cum ea legi debere in Epistola tua, ab omnibus mihi persuadeam, illa omnia nunc lubens prætereo. Legi itaq; librum tuum à capite ad calcem, non solùm ut viderem in quibus à me dissentires, sed quod ea lectione (ita me DEus amet) plurimum delectarer, & semper inde doctior recederem. Sed quemadmodum in pratis & viridariis, inter rosas, & amœnissimos flores, & tribuli, & cardui eriuntur, qui legentium manus sæpenumero offendunt, ita pariter tuo in illo viridariolo pauca quædam offendi, quæ mentem & intellectum meum pungebant. Primum fuit Doronicum, de quo maximè miratus sum. Nam cum omnium consensu, id non parva sit præditum facultate: ad omnes cordis affectus, ad venenatos quoscunq; ictus, ad epota venena, & pestilentes quoscunq; morbos, obstupui sanè, quòd illud in atrocissimum ocyssimumq; permutaveris venenum, nempe in Aconitum, quod à Pardis necandis Pardalianches Græci vocant. Sed longè magis perturbatus sum, quòd in vasallando Galeno tantopere te occupatum invenerim, quòd de Aconito illo ad tuam comprobandam opinionem non scripserit, cum tamen non solùm Galen. tibi contradicat, sed omnes quotquot sunt authores, qui de Aconito Thelyphono scripserunt, cum Galeno consentiant. Dicis itaq; in primis, ut novam & antehac inauditam comprobas opinionem, Aconitum Thelyphonon, quod Doronicum esse statuis, haustum homines quidem minimè necare, nec id usquam à Dioscoride & Theoph. fuisse dictum. sed quod & oves, & boves, & jumenta, ac in summa quadrupedes omnes eodem die, ipsius Theophrasti autoritate, interficiat, si tantum radicula vel solium genitalibus imponatur. Deinde ut tuæ opinionis augeas argumentum, probare niteris ejusdem Theophrasti verbis, Thelyphonum haustum non solùm hominibus nihil nocere, sed plurimum conferre auxilii ad Scorpionum ictus. Quibus etiam addis à Theophrasto Thelyphonum non Aconitum appellari, nec inter Aconita recenseri. Quæ cum contra Galenum esse statuas, tibi illico licere putas tam gravissimi autoris testimonium posse haud temerè impugnare. Atqui considerante mihi & in memoriam revocanti, quæ de Venenis in sextum Dioscoridis librum suum commentatus, nulla sane offert ratio, quæ impediat non posse homines eo necari veneno, quo boves, oves, pardi, tauri, equi, leones, tigres, ursi, lupi, elephantes, & quadrupedia omnia, quorum plura viribus homines superant. Porrò si objicias, fortassè reperiri venena, quæ etsi quibusdam ab animalibus devorentur, nihil tamen illis afferant incommodi, aliquibus verò eadem illico necem inferant, ut de Sturnis Cicutam comedentibus scribit Galenus, tibi quispiam facile*

Doronici examinatio, non esse Aconitum.

Aconitum thelyphonon Doronicum est Marantæ.

Aconitum Pardalianchen homines æque ac Pardos & Lupos necare.

respondebit non valere argumentum, quòd hæc sturnorum tantum non volatilium omnium peculiaris sit facultas, & in eo tantum veneni genere, quod non propria facultate, sed calidi vel frigidi exuperantia sumentes interimit. Sed aliter se habet veneni vis, quæ propria sui facultate animalia omnia necat, quod hujusce generis venena haudquaquam in alimentum mutari possint, ut ea quæ temperamentorum excessu venena sunt, vel esse censentur, quemadmodum comprobat Galenus, sturnorum & anus cujusdam Atheniensis exemplo, quæ nullo impedimento cicutam devorare consueverat. Nec valere puto ad tuam sustinendam sententiam, quòd Theophrastus ad Scorpionum ictus Thelyphonum tuto propinet, cùm etiam Cantharides ad rabiosorum canum morsus, & Nerium ad venenosorum serpentium ictus magno propinentur auxilio. Quæ tamen cum lethalia sint venena, si cuipiam altero hisce morsibus non affecto exhibeantur, paulo post necem inferunt. Cæterum an Theophrasti Thelyphonum non modo potum, sed genitalibus (ut ipse inquit) admotum, homines perinde ac quadrupedes omnes necare possit, docet nos apertissime Plinius, qui lib. 26. cap. 2. de Aconito illo posteritatis memoriæ hæc quæ sequuntur scripta reliquit.

Plinius de Aconito.

Sed antiquorum curam diligentiamq́; quis possit satis venerari, cùm constet omnium venenosorum ocyssimum esse Aconitum, & tactu quoque genitalibus fœminei sexus animalium eodem die inferre necem. Hoc fuit venenum, quo interemptas à Calphurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objecit. Hinc illa atrox peroratio, ejus in digito mortuas. Hoc quoque tamen in usum humanæ salutis vertere, Scorpionum ictibus adversari experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur velut pari intus invento. Sola hæc pugna est, cùm venenum in visceribus reperit, Mirumq́; exitialia ambo per se cum sint duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Imo vero & ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venena ipsa sanentur. Torpescunt Scorpiones Aconiti tactu stupentq́; pallentes & vinci se confitentur. Auxiliatur eis Helleborum album tactu resolvente, Ceditq́; Aconitum duobus malis, suo & omnium. Quod si quis illa ab homine excogitari potuisse credit, ingratè Deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantq́; gustu earum Pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidem Pardalianches appellavere. Hactenus de Aconito Pardalianche Plin. cujus verba si rectè expendas, non magno sanè negotio cognosces claudicare in hoc sententiam tuam, cum de ipso tantum Thelyphono Theophr. hæc scripserit. Plin.

Galenus defenditur.

Hæc, inquam, si expenderis, non parva sanè injuria te Gal. affecisse fateberis, Quippe qui l. 6. de simpl. med. facult. Aconitum Pardalianchen, inquit, putrefaciendi fac. obtinere, & lethale esse medicamentum: ideoq́; in cibo potuq́; fugiendum. Prætereo Dioscor. Pauli, Aetii, & Avicennæ testimonia, quæ tibi maxime adversantur, cùm notiora sanè sint, quàm à nobis describi mereantur. Nam hi omnes inter venena hujusce Aconiti meminere. Nec placet deinde, quòd scripseris non aliam ob causam hujusce Aconiti meminisse Dioscor. quàm quòd palàm faceret eo necari Pantheras, Lupos & cætera quadrupedia, quæ illud devorarint. Siquidem cùm nonnulla sint animalium horum partes, quibus ad varios morbos utimur, affirmas hanc doctrinam existimasse Dioscor. non fore Medicis inutilem quod objecto quadrupedibus hisce feris Aconito una cum carnibus sine alio venationis negotio ea consequi possent, Atqui docere Medicos hæc animalia venenis interficere, ut post hæc eorum partibus utantur ad morbos profligandos, ab omni prorsus ratione videtur alienum, cùm animalia à serpentibus icta vel veneno interempta ubiq́; corrumpantur, & præsertim ubi Aconitum devoraverint, cui magna vis inest putrefactoria: quemadmodum & cæteris quæ propria facultate sumentes interimunt. Quo fit ut

Animalia, quæ in Medicum usum veniunt haudquaquam veneno necanda.

canes, qui cadavera veneno interempta voraverint, in rabiem agantur. Proinde animalia quæ in usum Medicum erabenda sunt, haudquaquam veneno necari debent. Ego verò cùm mihi persuadeam, hoc haudquaquam ignorasse Dioscor. id nullam aliam ob causam eum manifestasse censeo, quam ut tam noxia pecori, hominiq́; animalia facilè è medio tollerentur, & ne eorum excresceret numerus. In qua sententia me maximè confirmat Plin. utpote qui loco superius citato infici carnes Aconito ait Pantheris objiciendas, ne situs ac regiones illis replerentur. Postremo si nostris argumentis acquiescere nolueris, quod tamen difficilè crediderim, quòd non ambigam te hominem esse rationabilem, facito hujusce novi Aconiti periculum. Hoc si feceris, illico proculdubio in nostram concedes sententiam.

Doronicum non esse venenosum.

Nam etsi sexcentas vulgarium Doronicorum modios hoc in negotio consumpseris, nunquam tamen Pantheras, vel Lupos necabis. Canis meus devorata Doronicorum sescuncia, longè alacrior factus est. Adhæc quòd legeris Mauritanorum Doronicum ex tertio esse excalfacientium & siccantium censu, eandem temperamenti naturam tuam habere scribis. quòd fortasse putes Doronicum, de quo Arabes scripsere, nihil a vulgari nostrate differre. Sed aliter rem se habere maxime pollicetur gustus. Nulla enim alia in eo percipitur qualitas, quam mediocris dulcedo omni prorsus acredine vacans. Cujus tamen dulcedinis, nullus est inter Arabas, qui meminerit.

Cneorom nec Thymelæam, nec Chamælæam esse.

Præter id non parum in Cneoro à te dissentire cogor, quòd cum quibusdam censeas, Theophrastum nil aliud designare Cneoron, quàm Thymelæam & Chamelæam. Nam Thymelæa præter id quod nunquam folia odorata sunt, sed potius si digitis fricentur, virosum odorem reddant, radix grandis non est, neq́; alte descendens, quemadmodum nec Thymelææ. Nec humi Chamelæa procumbit, nec flores post æquinoctium Autumni, sed vere ipso inchoante. Adhæc Cneoron nigrum, quod Thymelæam esse arbitraris, folio est Myricæ, quod quantum à Thymelæa folio absit, id facile, te jam diu scire non ambigo. His altera accedit ratio, quòd nullum sit inter Thymelaam & Chamælaam coloris discrimen, quo nigra altera appellari debeat, altera verò alba. Deinde Cneori folia olim in coronis venisse testatur Plinius. Id quod maximo est argumento, ut non alia de causa quàm odoris, coronas ex

Casia Vergilii est Cneoron.

Cneoro parasset antiquitas. Hinc fit, ut mihi persuadeam Casiam nil aliud Vergilio in Bucolicis designare, quàm Cneoron. Ibi enim non de Casia arbore scribit Vergilius, sed de herba odorata, quæ à Najade in corollis nectebatur, ut facilè testatur hoc carmen,

Tum Casia atque aliis intexens suavibus herbis.

NAM & Igium (ut Plinius est autor) Cneoron Casiam vocat, Atqui tu haud rectè, quantum video, Cneoron Casiam à Theophrasto vocari ais, cùm id fecerit Gaza Theophrasto nesciente. Præterea cùm antiquorum

Gnidium granum.

omnium consensu Gnidium granum è Thymelæa proveniat, putandum mihi non est, id ignorasse Theophrastum, qui si scivisset Cneoron esse Thymelaam cùm diligenter admodum Cneori historiam describat, non possum adduci ad credendum, quin de Cneori baccis, ibi aliquid meminisset. Meminit tamen is Gnidii grani, l. 9. ubi nihil pariter de Cneoro scriptum reliquit. Cæterum non negaverim, ob id Dioscor. Thymelæam. & Gal. l. 9. cap. 111, de compositione medicamentorum per genera, Chamælaam appellari. Sed è contra affirmaverim

Theo-

Theophrasti Cneoron à Galeni & Dioscoridis Cneoro plurimum distare. Has Cneori differentias proculdubio novit Plinius, quippe, qui Galeni & Dioscoridis Cneori meminit, lib. 23. cap. 21. & in hoc Gnidium granum oriri ait. De Theophrasti verò Cneoro egit lib. 21. cap. 9. inter odoratas plantas, quibus ad coronas utebatur antiquitas, & Casiam appellari Ignio scribit. Plura enim sunt plantarum nomina, quæ pluribus conveniunt plantis. Sed cùm hæc haud te latere sciam, ne Minervam fortasse docere videar, pluribus ea declarare non libet. Adhæc in Zingibere maximè tibi refragatur Plinius. Nam ubi tu arboris radicem Zingiber esse asseveras, ille de Zingibere & Pipere scribens, lib. 12. cap. 7. Non est, inquit: Piperis radix, quod vocant Zimgiberi, alii verò Zingiberi, quanquam sapere simile. Id enim in Arabia & Troglodytica nascitur regione in villis, parvæ herbæ, radice candida, celeriter ea cariem sentit, quamvis in tanta acritudine. Id quod pariter testantur Lusitani: & alii qui iis fuerunt in locis ubi Zingiber nascitur, & magna colitur diligentia. Sed ad Violas albas Jasme veniamus. In quibus censendis etiam à me apertissimè dissentis. Putas enim tu haudquaquam ibi de albis Leucoii floribus intellexisse Dioscoridem, sed de his, quas vulgò appellamus Gelsomini. Ac quoniam ego scripseram, si de vulgari Gelsimino intellexisset is, haudquaquam prætermisisset, quo minus de eo alicubi scripsisset, & historiam, & vires, cùm planta sit viribus, non obscuris referta. aperte sententiam nostram impugnare videris, cùm inquis, non esse hoc firmum argumentum, cum Dioscorides multorum simplicium mentionem fecerit, nempe Thuiæ arboris, Buxi, Aegyptiæ spinæ, Stybii, Amomis, Hirculi herba, sylvestris Lini, Pyracantha & nonnullorum quorundam, quorum nec vires, nec historiam descripsit. Idq; ea tantum de causa fecisse illum asseveras, quòd in medicum usum hæc unquam veniant, & aliis, quàm Medicinæ, operibus deserviant. Sed nescio profectò, mi Maranta, quo suadente genio hæc scripseris tu, qui tam diligenter in Dioscoride versatus esse videris, cùm Aegyptia spina & Stibium in multiplici medicamentorum usu, ipsi Dioscoridi habeantur. Sed id sanè magnam in admirationem me duxit, quòd viderim te nulla dubitatione affirmavisse, Aegyptiæ spinæ & Stibii historiam nunquam scripsisse Dioscoridem, qui tamen de Stibio libr. 5. proprium describit Caput. Ac pariter de Aegyptia spina lib. 1. capite de Acacia, quæ nil aliud est, quàm spina Aegyptia quemadmodum declarat ipsemet Dioscorides his verbis. Acacia in Aegypto nascitur spina instar arboris fruticosa, non se in rectum attollens: florem habet candidum, & semen Lupino simile in folliculis, ex quo fructus expressus siccatur in umbra. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit, &c. Sed quod magis est, tua ipsius verba contra te pugnare videntur. Nam si, ut inquis, Thuiæ, Buxi, Hirculi & cæterarum, quas meministi, plantarum, historias non descripsit Dioscorides, quòd hæ in Medicum usum unquam veniant, nescio profectò, cur tibi persuaseris eadem de causa Gelsimini historiam, non descripsisse illum, cùm hoc ad multa utile habeatur, & ipsemet Dioscorides scribat, Jasmenum præter id, quòd odoris suavitatem toti corpori conciliat, ea corpora juvare, quæ excalfactionem laxationemq; desiderant, & toti corpori convenire, cùm in balneas descensum est. Non afferam nunc, in quàm multiplicem medicamentorum usum veniat apud Arabas, quod hæc longè antea te scire, non ambigam. Possem quidem hic plura recensere argumenta, quæ me inducunt ad credendum, Leucoii floribus, non Gelsomini Jasmenum parasse Persas, nisi de re hac fusim disseruissem, tum in Epistolis. Scio Atticis Leucoium appellari Jasme, quo fit, ut à mea dimoveri non possim opinione. Quod verò Dictamnum, ut scribis contra Dioscoridis & Theophrasti sententiam, non solùm in Creta nascatur, sed in aliis etiam regionibus, non tibi facilè concedo. Nam tametsi ex semine è Creta allato Pisis, in horto Ghini provenerit Dictamnum, id tamen nil Theophrasto & Dioscoridi detrahit, quum illi de Dictamno sponte provenientes scribant, non de sativo, cujus semen è Creta fuerit allatum. Plinium post in Persica arbore sequutus, una cùm illo implicatus videris: quippe qui dicas Persicam arborem in Aegypto & locis proximis fructificare, quanquam in Rhodo usq; ad florem duntaxat devenit, Hæc enim de Persea Aegyptia intelligenda sunt, non de Persica nostrate, quæ Rhodi ubiq; abundat fructu nostrate, longè fortasse majore sapidioreq;. Quinetiam in Myrrha à te dissentire cogor, ubi Myrrham tenes, non esse odoratam, nisi fortasse incensa suffiatur, quemadmodum & Thus & Agallochum, quæ tamen mihi diligentius expendenti, etsi non urantur, apertissimè odorem reddunt. Atqui Myrrham quoq; esse, per se oderatam, id maximo est argumento, quòd stacte, quæ Myrrhæ tantum pinguitudo est, adeo sit odorata, ut eam per se tantum nullo addito odoramento, unguentum facere scribat Dioscorides. Neq; aliam ob causam Myrrham in unguento Amaracino, Cinnamomo, Malabathrino, Irino, Cyprino & aliis nonnullis addebat antiquitas, quàm odoris conciliandi gratia. Id quod facile probatur ipsius Dioscoridis testimonio, in unguenti Nardini apparatu, ubi sic habet. Juncus odoratus spissamenti gratia adjicitur, sicut propter odoris suavitatem, Costus, Amomum, Nardus, Myrrha, Balsamum, & in Cinnamomi confectione laudatur, inquit, non acre, molli odore Myrrham redolens. Id quod etiam aliis in unguentis repetiit. Nam cùm antiqui Moscho, Ambaro, Zibetoq; vocato destituerentur, Myrrha, Balsamo, Amomo, Costo, Nardo, Cinnamomoq; ad oderata unguenta paranda semper usi sunt. Dioscoridi subscribit Galenus lib. 1. de Antidotis, ubi mineam Myrrham maxime bene olere scribit. Idem libro primo, capite quinto, de compositione medicamentorum per locos, de medicamentis agens, quæ pilos attenuant, Myrrham eis interponi jubet, ut odoratoria reddantur. Idem præterea reperio posteritatis memoriæ commendasse Plinium, quæ tamen in tuæ opinionis testimonium affert. Siquidem is lib. 12. cap. 15. Cætero passim, inquit, à vulgo coemptam Myrrham insolles confarciunt, ipsiq; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis. Item lib. 13. cap. ubi ea quæ in Nardinum unguentum veniunt, recenset. Omnia autem, ait, (unguenta intellige) acutiora fiunt Costo, Amomo, quæ maxime nares feriunt crassiora Myrrha, suavioraq;. Et paulò post inquit, Myrrha & per se unguentum facit sine oleo, Stacte duntaxat. Sed & Agallochum esse odoratum, etsi minime suffiatur, id maximo est argumento quòd scribat Dioscorides, mandi Agallochum vel ejus decocto os collui commendandi halitus gratia, ea quidem ratione, qua quidam hoc ævo Moschum quibusdam confectionibus mixtum cotidie mandunt, adversus oris graveolentiam. Testantur item Agallochum odoratissimum esse Lusitani, qui in Meridiem & Orientem navigant, quiq; ejus viderunt plantas, ut fusius in commentariis nostris diximus. Betonicam quoq; quæ passim utimur in medicamentis hanc odoratam esse scribis lib. 2. cap. 5. nisi digitis atteratur, cùm tamen nunquam illam integram nec digitis attritam inodoram reperirim. Catanances subinde radicem improprie in terram flecti & contrahi in formam milui exanimati scribere videris, quòd scribat Dioscorides adeo flecti Catanances radicem, ut milui exanimati ungues, non miluum ipsum

Zingiber non esse Piperis radicem.

Gelsimini & Leucoii examinatio.

Opinio, quod Dictamnum alibi, quàm in Creta proveniat explosa.

Perseam à Persica differre.

Myrrham odoratam esse, etiam non suffitam.

Agallochum odorem reddere etsi non suffiatur.

Betonica.

Catanance

totum referat. Qui Plinium accusant, quod Sisymbrium in Calamintham mutari scribat contra Theophrasti sententiam, haud rectè (meo quidem judicio) faciunt, cùm id erroris depravatæ lectioni non Plinio sit adscribendum.

Plinii locus restitutus.

Præter id enim, quòd in antiquißimo Pliniano exemplari legam ego in Mentham, non in Calamintham degenerare Sisymbrium, quis non videt Plinium ex Theophrasto transcripsisse? Quippe Theophrastus lib. 2. cap. 5. de historia plantarum, & lib. 5. de causis cap. 8. Sisymbrium in Mentham mutari scribit, faciè verò Calaminthamreferre.

Galiopsis & Primula veris.

Namq; facies non immutat plantarum sapores, neq; facultates. Videris tu Galiopsi & in Primula Veris, quam quidam herbam Paralysis vocant, etiam à me dissentire, sed cum id abs te fiat infirmis satis argumentis, sat in re hac mea Commentaria tibi respondere arbitror. Hortensis Solani fructum nigricantem aut fulvescentem facere Dioscor. censet, quod nunquam vere niger, neq; vere fulvus videatur. At ego aliter rem intelligo: cum Hortense Solanum modo fructu nigro, modo rufescente, modo ex viridi nigricante sæpißime viderim.

Salanum hortense. Verbenaca supina.

Supinam tuam verbenacam, per quam libentißimè spectarem, quam non longè à Bitonto Apuliæ à te inventam scribis. Verùm cum Dioscorides testetur singulari ramo plurimum constare debeat dodrantis altitudine, non ita facile tecum sentiam, quum tu ramulos plures adscribas, qui tribuli terrestris modo humi repunt. Etenim repere hanc umquam scribit Dioscorides, sed ramum dodrantis altitudine proferre.

Eruum.

Eruum sanguinem per urinam ducere non posse, nisi frequenter copioseq; sumatur, tecum sentio. sed in eo quòd venena non interficiant, nec suam (ut tuipse inquis) ostentent ferocitatem nisi certa quadam mensura accipiantur, prorsus à te dissentire me cogit ipsa veritatis ratio.

Opinio de venenis explosa.

Siquidem tametsi nonnulla reperiantur venena, quæ nisi certa quadam quantitate pota non interficiunt, ut Cicuta, Meconium, Euphorbium, & alia plura, quæ tantum venena sunt ob calidarum frigidarumq; qualitatum exuperantiam sunt tamen quàm plurima, quæ propria sua facultate, vel (ut alii dicunt) propria forma enecant. Etenim hæc quanquam pauca admodum quantitate sumantur, ut vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica atroxq; vis, ut brevi temporis spatio tantum augeantur dum in seipsa corporis humiditatem convertunt, ut postea brevi temporis momento sumentes in necem trahant: Hujusce classis sunt Aconita omnia, Toxicum, Napellus, & alia id genus plura. Atqui si hæc tantum à me ipso putas excogitata, audi quæso Galenum, qui lib. 1. de semine hoc idem testatur his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, ubi animalis corpus ingressa fuerit totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat: non secus fit curatio, quæ per venenorum remedia & antidota adhibet, &c. Et lib. 5. cap. 19. de simplicium medicamentorum facultatibus. At medicamenta, inquit, quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. Item lib. 3. cap. 22. Medicamenta erodentia, inquit, & putrefacientia, etsi in quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quæ putredini obnoxia sunt, calore humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus humidusq; sanguis est, itaq; putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo post tempore etiam à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potißimum, quæ crassa terrenaq; essentia habentur. Hæc Gal. Quibus palàm est, universalem hanc tuam propositionem nihil pro te concludere posse.

Citrii mali qualitas. Ovorum temperatura.

Citrii mali corticem & semina nulla dubitatione esse calida, & eorum acidum succum frigidum una tecum affirmo. Sed in Ovo non parum à te dissentio, cujus album contrariam fere vitello facultatem possidere ais. In hanc sententiam me adducit Gal. lib. 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi sic habet. Temperatura porro Ovorum album symmetro frigidum est: itaq; eo utendum, non tantum ad oculos, verum etiam ad alia omnia, quæ medicamenta requirunt suavißima, minimeq; mordacia, ut sunt universæ sedis ac pudendorum ulcera contumacia: sed in miscetur quæ absq; morsu ea possunt desiccare. Porro & ipse vitellus aßimilis est natura. Hæc ille.

Juniperini ligni, fraxinei que scobem non esse venenosam.

Juniperi baccas & folia, & fraxini etiam frondes ad quasdam affectiones valere intus sumpta scribis à Dioscoride doceri, verùm si utriusq; arboris ligni ramenta devorentur, perniciem afferre. Sed ut priora esse vera non ambigimus, ita posteriora suspecta censemus. Etenim cùm Galen. Paulus & Serapio, qui ex Dioscoride transcribunt, nunquam hujusce fabulæ meminerint, nec ratio ipsa consentiat, non est quod prohibeat, quominus credendum sit, Dioscoridis codici subesse mendam, præsertim cùm non desint Græca exemplaria manu scripta, in quibus Juniperi caput ubiq; fere depravatum legitur. Id quod etiam de Fraxinei ligni scobe censendum puto, cùm id non affirmet Dioscorides, sed ita aliquibus tradi ait. Cæterum hoc adjungere libuit, quòd non placeant comparationes, quæ cum suspectis fiunt lectionibus.

Hæc itaq; sunt, mi doctißime Maranta, quæ tuo in illo viridariolo senticosa nobis visa sunt & inde eruncanda putamus. Atqui tametsi de his meum tibi propalavi judicium, nolim tamen hæc tanquam ab Oraculo prolata accipias, sed tanquam ab homine amico, qui non ambitione, non invidia, non petulantia, non injuria vindicanda, non tuæ impugnandæ doctrinæ, nec suæ promovendæ opinionis causa, sed veritatis propugnandæ & juvandæ posteritatis ad te scribat. Dixi tibi sententiam meam, quæ unicuiq; libera esse debet, amicabilibus sanè verbis, pacatißimisq; animi affectibus. Quinetiam omni seposita mentis perturbatione, citra omnem invidiam, & sermonis asperitatem, causam meam abs te pluribus oppugnatam argumentis, leniter humaniterq; defendi. Sed invitus sanè (ita me DEus amet) & præter animi voluntatem in hanc deveni disputationem. Invitus, inquam, quòd cum amicis haudquaquam certare soleam, quum vix tam leve humanumq; certamen ullum esse poßit, quod aliquid vel læsionis, vel æmulationis non afferat. Atqui omnes, ni fallor, hujusce facti culpam in te rejicient, qui tuam illam Methodum legerunt, & hanc tuam Epistolam intuebuntur. Siquidem ubi animadvertent, quòd non solùm eo libello & fidem nostram læseris & scripta pluribus in locis impugnaveris: sed quòd hac etiam in Epistola dum te ab illata mihi injuria pluribus modis excusare niteris, tuam tamen opinionem tueris, nec tantillum quidem à prioris dimoveris sententia imo Epistola ipsa ad respondendum me provocas, non vereor, quin illico judicent tua tantum ipsius violentia me in certamen hoc esse adductum. Quanquam autem libelli illius amariusculis quibusdam argumentis mihi infensus judicareris ab omnibus, id tamen nihil me ad scribendum in te movebat, quòd non defuturos sperarem, qui vel causam meam defendendam susciperent, vel de illata mihi injuria (ut prudens ille Pisanus) te admonerent. Sed longè aliter se habet Epistola tua argumentum, quippe quòd Epistola qualibet responsum petere videatur. Inhumani enim atq; illiberalis animi crimen esse putant probi ac synceri homines, ubi quispiam acceptis literis non respondeat. Sed nescio profecto, an hujusce facti culpam in te rejicere debeam, an in illos fortasse quibus libellum vendendum, examinandum ac emendandum commiseras, an verò in utrumq; id erroris rejiciam. Porro si veritatem fateri debeam, doleo sane plurimum, & tua, & mea fortis eventum, quod tua tam male cesferit

ferit opinio, & cogar ego cum amico certare, ni velim inhumanus, illiberalis, indoctus, negligens, dignitatis honorisq; mei contemptor ab omnibus haberi. Sed quum, ut apprime doctus & eruditus, ita prudens ac pius à me haberis, nihil mihi verendum est, quominus hæc omnia amicabiliter suscipias, & certaminis nostri causam abs te ortam agnoscas. Quod ut facias rogo atque etiam obsecro, ne nostris laboribus invidentes, dissensionibus nostris latentur. Polliceor tibi, mi Maranta, non modo me nihil unquam facturum, sed ne cogitaturum quidem, quod amicitiæ nostræ vinculum rescindere valeat. Sum enim tui amantissimus & honoris tui tuæq; famæ studiosissimus. Id quod multi docti viri, quorum hic consuetudine fruor, attestari possunt. Nam demonstrantibus illis, quæ tuo in libello adversum me habes, suadentibusq;, ut acerbam aliquam in te ederem Apologiam, non solum eorum suasionibus morem gerere recusavi, & cum eis pro te pluribus disputavi argumentis, sed laborem illum tuum, & illis, & cæteris quibuscunque laudibus non minimis promovendum curavi. Ad te amandum promovendumq; excitavit primum Lucæ Ghini præceptoris tui de tua singulari eruditione testimonium: deinde vero virtus tua ac doctrina, tuiq; utiles in Medica materia labores, quibus pro virili futuram posteritatem juvare niteris. Quamobrem audebo te hortari, ut maneas perpetuo in sententia. Tua illius Methodi lectione (ut antea fassus sum) mirum in modum sum delectatus, & ingenii tui acumen admiratus, quo fit, ut etiam longe magis me delectari posthac putem commentariis tuis in Dioscoridem editis, quod maturiori judicio majoriq; fortasse diligentia hæc esse edita putem. Utinam tam essem doctrina & eloquentia præditus, ut tibi auxilii aliquid consiliive hoc in negotio præstare possem, facerem quidem id ex animo, tanta tua juvanda doctrina est mihi voluntas. Sed cùm ad hoc munus obeundum inidoneum me esse intelligam, & itineris distantia hanc meam erga te impediat voluntatem, rogo atque etiam obsecro, ut animum hunc meum boni consulas. At quoniam ejusdem te esse in me voluntatis mihi certo persuadeo, cùm sciam istic in toto Regno haberi montes, maria & valles, quinetiam viridaria, in quibus raræ ac utiles vire sunt plantæ, velim ut pro tua singulari humanitate, ea omnia quæ nostra Commentaria augere illustrareq; posse censebis, ad me mittere non dedigneris. Quod te facturum omnino spero. Nam si tuam respexeris probitatem, & animi ingenuitatem liberalitatemq;, hæc omnia tibi facile persuadebunt, ut illico votis meis satisfacere studeas. Si deinde meum in re hac desiderium etiam considerabis, illico cognosces haberi fortasse neminem, qui me dignior sit, cui hæc largiri debeas. Nulli enim hæc concedere poteris, qui tui nominis laudes magis extollat, qui diligentius suis in libris collocet & appingat, quique hæc omnia majoribus præconiis tibi accepta referat, quàm MATTHIOLUS. Tam honestam petitionem pluribus ab amico optimo exigere suasionibus operæpretium non est, ne videar quasi vel fucatis argumentis, vel melliflua quadam verborum dulcedine, ea ab ipso extorquere velle, quæ tantum ejus benevolentia ac liberalitate consequi desidero. De cætero sat recte nos valemus, tametsi ingravescente jam ætate, non desint quandoque senectutis incommoda. Sed hæc ferimus forti animo. Vale. Pragæ.

ANDREAS DE BLAVVEN MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de multiplici auri potabilis parandi ratione.

SAepius ego, Præstantissime Matthiole, sum admiratus plurimos ætatis nostræ summos & clarissimos Medicos, naturæq; indagatores acerrimos: qui cùm in materia medica cognoscenda, & explicanda plurimum navarint operæ & laboris, interea tamen aureæ illius aquæ, magni in primis & nunquam satis laudati remedii, mentionem omnino nullam faciant, quam tamen adeo nobis commendarunt ex veteribus quidam ut cæteris eam omnibus medicamentis facile prætulerint, quippe quæ vires, ut ut illæ langueant, restituantur in tantum, ut rejuvenescere utentes, vigoremq; inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur. Ejus rei causam, in difficultatem ejus aquæ parandæ, quod in conficiendo chymicos labores requirat, quos pauci sciunt, vel tanquam sordidos abhorrent, an in avaritiam & sumptuum parsimoniam referam, dubito. Complures certe esse scio, qui cùm ipsi rem ita arduam, vel ignavia, vel mentis hebetudine non valuerint assequi, conatus in ea aliorum industriorum hominum summopere contemnant & elevent. Quorum ego impudentem & insciam temeritatem deplerans, mihi ipsi gratulor, quòd in hujus Sereniss. Principis nostri servitium adscitus sim, nimirum quòd inde mihi tecum, quem in secretioribus istis remediis parandis judicio & usu plurimum posse constat, de hisce & aliis familiariter conferendi & coram uberius differendi sit data occasio.

Ex notitia enim inter nos per triennium hoc indies conversando quam familiarissime contracta, me non latet, te utcunque scribendi studio & aliis curis occupatissimum, furtivarum tamen horarum quicquid est, ut plurimum rarioribus hisce parandis medicinis tribuere, teque his adeo affici, ut laborum nihil propriis etiam manibus paragendum subterfugias. Alunt foventque conatus nostros socii studiorum, itaque & ego tuo exemplo majore diligentia in arcanam illam parandorum medicamentorum rationem incubui. Quæ autem de auro potabili diuturna inquisitione, varia lectione longaque experientia, nec sine magnis sumptibus comperi hactenus, ea libuit coram te hoc loco referre: non ut te docerem, quod ignorares, sed ut hoc modo aliquid elicerem, quo ipse eruditior redderer.

Porro nosti varias esse à diversis excogitatas rationes, quibus in liquorem potabilem aurum reducere conati fuere. Sunt enim, qui illud aquis, quas à vehementi corrosione fortes dicunt, in aquam resolvunt. Parantur istæ vulgo Chymicis ex Salis nitri una parte & dupla Chalcanti. Separatur his aurum ab argento, ideoq; Separatrices aquas vocant: dissolvitur enim argentum in aquam, aurum vero subsidet in fundo, pulvisculo nigro simile. Si quis prioribus addiderit quartam partem Salis Ammoniaci, paretq; ut prius, habebit aquam, quam Regiam Aurifabri & Chymici appellant. Subsidet separando in hac argentum calci simile, liquescit vero aurum in aquam vere aurei fulgentis nitidissimi, coloris. Sed ne quis hac utatur, unice cavendum: viscera enim omnia exederet. Habet Phi-

Primus dissolvendi auri modus per aquam fortem. Aqua Regia.

Alius solvendi Auri modus.

lippus Ulstadius descriptionem auri potabilis, quod Joannem de Toleto, & Hugenem, ambos Cardinales, in omnibus seculis usurpasse, & pro maximo thesauro habuisse dicit. Exuritur autem in aqua, quæ solvitur, compositionem, non tantum sal nitri, & Ammoniacum, sed & Mercurius sublimatus, quibus cùm summe sint corrosiva, nec veneno carentia, nullo pacto utendum consulerem. Nec tantum propterea, sed ne ventriculus auro obducatur, vetendum. Inficit enim illa aqua omnia, quæ attingit, pro varietate rerum, quibus est commixta, auri si auro, nigro colore, si argento, vel Mercurio vivo, viridi si cupro, &c. Excogitavit ille quidem quicunque ejus fuerit author, rationem non admodum ineptam, malignitatem ejus adimendi, quæ scilicet aquam illam rodentem, iterum destillando ab auro soluto abstracturum se sperat, ut in fundo butyro simile remaneat aurum: sed spirituum aquæ fortis, salis præsertim Ammoniaci & Mercurii tanta est vis corrosiva & venenosa, ut frustra se quis ea à remanente auro separaturum speret: maxime vero ipsum argentum vivum, quod libentissime, & facilime cum Auro unitur & remanet, sicut etiam, utcunque liquidum fit, & tactui cedat, solum in se aurum recipit, reliquis omnibus renitens. Aqua ego calida distillata potius materiam infundere,

Aurum dissolvi cranei humani sale.

sæpiusq́ abluere tentarem, quæ proculdubio salsedo illa, & fortè vis venenosa promptius auferretur. Alioqui hujusce credita medicina, cum tanti veneni præparata, usum non temere tentandum, nec admittendum esse constat. Alios ego novi, modumque conficiendi habeo, qui ex priori parte cranei humani calcinata, ad Cristallinum, ac Diaphanum sal reducta, quod te quoque vidisse puto, se Aurum potabile conflare posse sperant, sed utrum confecerint, nescio. Utcunque vero res hæc se habeat, omnino ut sal ex craneo paretur, oportet. Cum autem Salium nativorum copia nobis suppeditet, & aque ex aliis rebus omnibus combustis Sal confici possit, quid ipsos ad Cranei potissimum inquisitionem commoverit, miror. Recordor ego quidem Alberti de mineralibus dictum, ubi asserit magnam inesse virtutem mineralem capillis humanis, illis præsertim qui de capite

Humanorũ capillorum ad ductilia roddenda metalla magna vis. Auri potabilis simplicissima conficiendi ratio.

abscinduntur, suoq́ tempore visum, & inventum esse Craneum hominis, quod inter dentes futura superioris partes multas aureis pulveris habuerit admixtas. Scio quoque Gebrum (qui solus fere, ex ipsius natura principiis Chymiam tradidit, quemq́ ob hoc artis illius studiosi tanquam Aristarchum suum admirantur) oleum quoddam, ex capillis humanis pro inceratione, ut loquuntur, seu præparatione ad faciliorem liquefactionem metallorum, mire commendare. Sed demus ipsos aliquid eo efficere, tamen ratio hæc præparandi valde semota & longinqua videtur, cum alia multa reperiantur, quæ per se idipsum præstant, ad quod craneum vix multo tempore perduci poterit. Idque eo magis, quod sal istud conficiendo, ut experti sunt qui illud parare tentarunt, craneum dum eximitur tetro suo, & maxime fœtenti odore (ut comburendo ossa pleraque solent) graviter nares feriat, omnemq́ ambientem inficiat aerem. Habeo porro Argentinensis cujusdam medici rationem conficiendi Aurum potabile, ex solo Auro, absque ullare alia addita præter ignis vim, quem lege artis Chymicæ. Aurum per Stybium expurgatum, & in tenuissimas laminas redactum, ac vasculis ad hoc idoneis, libere, ne sese usquam laminæ contingant appensum, dum exuritur & calcinatur, in fornace ad hoc debite parata per medium annum quam ferventissimum sustinere oportet, quousque tandem lamina illa Aurea illinc exempta, libero & frigidiori exponantur aeri, & oleosus quidam humor inde defluat & resolvatur rubei coloris, sapore subdulci. Elicebat autem ille ex libra una auri ad uncias duas olei. Sin vero, quod igne fortassis non undiq́ pariter fuerit aurum exustum, minus prompte liquor ille defluat, spiritum vini rectificatum aliquoties infundere solebat, idque tam diu adeoque sæpe reiterare, donec omnis ille color fulgens extraheretur, aurique pulvere sub albo in fundo relicto nihil porro coloris auri spiritus ille vini inde reciperet. Quam subtilissime verò hosce spiritus, vel quintam essentiam rectificabis, si eam in cucurbita vitrea sub alembico, præposito recipiente, in gelidissimam, vel nive refrigeratam fontis aquam impones, ipsum capellum panno lineo in aqua calidiore imbuto undiq́ teget. Per ἀντιπερίστασιν enim partes illæ tenuiores & subtiliores sursum feruntur, aqueis in fundo relictis. Hoc, inquam, vinum auro, ut dixi, calcinato infusum, & per alembicum denuo distillatum, in fundo post se relinquit eundem illum subrubeum liquorem, aurum scilicet potabile: quo se & alios ad multos annos salvum & incolumem conservasse Medicus ille dicitur. Solebat ille, perpurgato prius corpore, raso & calefacto vertici capitis, drachmam unam ejus affundere, ac tantundem in malvatico bibendum exhibere. Neq́ verò hæc ejus præparandi ratio, adeo absona videtur, cùm & experientia confirmet, & Geber Chymicorum Princeps libro tertio capite sexagesimo tertio asserat: Metallica corpora omnia vere calcinata solis per reiterationem calcinationis, rationem subjungens, quod omnia calcinata ad naturam salium, vel aluminum accedant. Hunc auri potabilis conficiendi modum maxime probavit Generosus & Magnificus Comes Julius ab Hardek, &c. Serenissimi Principis nostri Mareschalcus, Mæcenas mihi summus, qui sumptibus faciendis, & sedulo studio secretiora illa, igne parata remedia inquirendi, nemini cedit, cùm præ aliis modis hic sibi placeret, majoremq́ spem faceret, & securius eo utendi & magis conferendi humanæ saluti, quòd liquor ille aureus absq́ alio (ut alii solent) corrosivo addito pararetur. Itaq́ laborem suscipi curavit, eoq́ ad viginti septimanas progressus: ad ducentas ulnas majores, quaternos cubitos capientes, lignorum insumpsit.

Sed fato nescio quo contigit, ut artifex operis vita excedens, opus reliquerit imperfectum. Quod licet inprimis, tanquam destructum, & inabsolutum opus, Magnificus Comes negligeret, elapsis tamen aliquot diebus videndi ejus desiderio allectus, vasculis exemptis, invenit ferramenta quædam, pro sustinenda fornace parata, aureis maculis passim conspersa, quæ utraq́ ipsorum facie, etsi latum digitum crassitudine excederent, apparebant, atq́ adeo guttas illas laminis decidentes ferrum totum penetrasse videre licebat. Sicut ad hunc usq́ diem videre est ferramenta ista ob hoc, à Magnifico Comite asservata. Unde proculdubio facile credendum, cùm guttulæ istæ calore decidentes partium tenuitate, ferrum penetrarint, in humano corpore longè facilius, ad omnia vasa deferri posse. Sed lignorum penuria, & laboris diuturnitas hactenus, quo minus denuo pararetur, obstitit. Vidimus uterq́ nostrum simul & gustavimus aquam illam, Serenissimi Principis nostri jussu, nobis & Doctori Gallo præclaræ memoriæ, pro auro potabili ostensam, quæ à montibus Curtiis celsitudini suæ dono missa erat. Referebat illa quidem diaphano suo & fulgente colore, ut si quid

Aquę aureę ex vino variæ paratæ.

aliud, purissimum aurum, quod visu jucundissimum erat: ex sapore verò nihil præter spiritum vini, ex quo & ipsimet artifices se confecisse fatentur, deprehendimus. Sed (quod dolendum) effectus in morbis illis, quibus periculum ejus à nobis fiebat, autorum promissis non adeo respondebat. Sunt similes aurearum aquarum ex vino parandi rationes infinitæ in voluminibus Raymundi Lullii, quæ editæ partim, partim conscriptæ circum-

rum feruntur, sed aliis alia plus temporis & laboris requirunt. Ego quoque similis aquæ ex vino & auro conficiendi rationem per me & alios expertam habeo, sed magni est ac diuturni laboris partes illas subtiliores vini ab aqueis, & terrestribus recte abstrahere & separare: quod elementorum separationem Chymici dicunt. Habet enim omne vinum in se terreum, & siccum aliquid quod destillatione nobis separatum, adeo tetrum, horrendum & graviter olentem fœtorem exhibebat, ut non tantum vascula quibus continebatur; sed & ipsas cistas imo & conclavia adeo inficeret, ut Asam fœtidam quis accensam dejerasset. Utcunque tamen, & hæ, & passim aliæ sint inventa & usu probata, plures viæ, & rationes aurum in aquam potabilem redigendi, experientia tamen, & ratione firma, constat nihil in rerum natura inveniri quod tam aurum, quam reliqua metalla promptius in aquam vertat & solvat, ipsumque sponte siccum quum sit, facilius fluat, quam salia mineralia. Neque enim unquam vinum per se, aut ipsius spiritus (nisi per salia aurum forte sit præparatum) utcunque aliquid ex auro coloris recipiat, omnem ejus substantiam in aquam converteret, nisi vel ipsum vinum diuturno igne acrimoniam summam & salsedinem acquirat, vel ipsius fæx terrestris & fœtida, de qua superius dictum, diuturna calcinatione (quam Raymundus abunde docet) dealbata & exusta in salis naturam convertatur. Omnes itaque hactenus à me dictæ præparandi rationes in hoc conveniunt, quod aurum, aut per ipsa salia solvatur, aut per talia, quæ ignis vi diu exusta salis aliquid (ut solent omnia combusta) acquirant, quo in ipsa metalla agant. Quod & perspicue testatur Geber, capite 22 libro 1. dicens. O M N E Q U O D S O L V I T U R N E C E S S E E S T S A L I S A U T A L U M I N I S , V E L E O R U M C O N S I M I L I U M N A T U R A M H A B E R E : N E Q U E I N V E N I U N T U R A L I A S O L V I P R A E T E R I L L A. I G I T U R Q U A E C U N Q U E S O L V U N T U R N E C E S S E E S T P E R I L L O R U M N A T U R A M S O L V I. id est, in aquam redigi. Omnem vim dissolvendi auri in salibus consistere.

Quoniam autem major salium horum mineralium pars, & præsertim ex ipsis parata aqua, sapore & odore fœtidissima sint, horribiles & arrosivæ atque humanæ naturæ abominabiles, ideo plerique isti hactenus plurimum omnium sapere visi sunt, optimeque se rem confecisse putarunt, qui illud ita pararent, ut minimum in se corrosionis haberet, ac quam tutissime intra corpus exhiberi posset. Hæc & ipse mecum animo quam diligentissime reputans, in eam tandem deveni sententiam, cum experientia doceat S A L I S C O M M U N I S usum humano generi, non modo, non noxium, sed pergratum, ac adeo necessarium esse ut neque sine ipso aliquis nobis cibus arrideat, & si quis diutius eo abstineat, in morbos ex putredine facile incidat, sicut & carnes, & reliqua edulia humidiora pleraque, nisi ipso conserventur putrescunt, quam maxime, sunt idonea: cùm inquam, ita se hæc habeant, in spem veni Sale illo communi fœlicius fortassis & æque facile, ac aliis Salibus in aquam aurum redigi posse, atque adeo rem, cujus investigandæ semper avidissimus fui, variè per me & alios, quorum ad hoc opera utebar, tentanti, ac aliquot annis inaniter, & frustra quærenti, tandem se via obtulit, qua res satis fœliciter successit. Ratio dissolvendi aurum per oleum Salis communis.

Cùm enim in valle mea Blavia, ubi prædia mea & officinas, quibus ferrum coquitur laminæq; cuduntur, & inter reliqua, ad hoc laboratorium (ut Chymici vocant) extructum habeo, quod locus in montibus (quos Sudetas Ptolemæus nuncupat) situs, ob sylvarum & carbonum copiam, simul & vitrorum, ac fictilium coemendi faciliorem occasionem, ad hoc parandum maxime idoneum esset, illa laborarem: tum primo quidem, sed interea sæpius & hic Pragæ, dum hac mea apud Serenissimum Principem nostrum conditione fungor, aliquoties ex S A L E communi, quo condiendis cibis utimur, aquam vel oleum potius quoddam pinguiusculum & grave confeci, in quo aurea lamina, vel ejus pulvis, quem calcem dicunt, per Stybium prius lege artis purgatus trium dierum spatio, sensim, & paulatim liquescit & in aquam convertitur: adeoque subtile ac tenuium partium evadit, ut etiam per alembicum facili igni ferri possit. Sapor illi, teipso teste, qui illam degustasti, Limonum succo, non admodum dissimilis, nisi quod dum nuper est parata paulo plus acerbè sapiat. Usus sane sum eo sæpius fœlicissimo, Diis gratia, successu, in morbis diuturnis, putridis, & variis obstructionibus. Quia absque hoc quòd nimium sit acre, vel urat, summe est penetrativum. Quare Apoplexia, Paralysi, tam linguæ, quam reliquarum partium, Spasmo, retentionibus menstruorum & urinæ calculo, quem mirabiliter comminuit, ictericia & principio hydropis, aperiendo, restaurando appetitum, ventriculum roborando, vomitum cohibendo, optime medetur & confert. Exhibens in febribus nunquam adauctos calores sensi, sed potius remisisse, ut plurimum observavi, mixtum vino granatorum & aqua rosarum, syncopa, tremori cordis & melancholicis mire subvenit. Medetur venenis omnibus, præsertim vero Mercurio infectis. Doloribus juncturarum ex morbo Gallico curatis, per unctionem Mercurii exhibitum, & inunctum subvenit. Gargarisatum cum aqua rosarum, ulcera putrida, & sordida faucium, & colli ex morbo Gallico, etiam ubi calores adjuncti fuerint, egregie curat. Plura Medicus, cum ratione illud sæpius exhibens inveniet. Auri potabilis oleo salis parati facultates.

Rationem ejus conficiendi subjungam, non ut Minervam doceam, cum (si per negotia occasio daretur) in his te longe fœlicius versaturum sciam, sed ut hoc ipsum, ob quod hæc scribere cœpi, fœlicius à te obtineam: nempe ut si cujus momenti in usu Medico, illa fore videbuntur, solido & exacto tuo judicio confirmes, meliora addas, diligenti & assidua rerum Medicarum inquisitione, in quam fœlicissime hactenus, totus incumbis, dum quod optabam assequi minus mihi perfecte contigerit, omnes vires & nervos mecum eo intendas, scriptisque tuis, quod magni apud plurimos sint ponderis, alterum etiam animos eo allicere contendas, ut suam quoq; huic adeo priscis decantatæ Medicinæ inquirendæ, & denuo in medium afferendæ, operam pro virili navent: ne ita summum hoc remedium, quo jam diu sumus destituti, in contemptum abeat, & nomine saltem sit nobis cognitum. Requiruntur verò ad opus hoc perficiendum, exceptis vase & fornace, tria potissimum Aurum, Sal commune & paucissima quantitas aceti stillatitii. Aurum, antequam operi adhibeatur, ab aliis metallis impuris, quæ secum commixta habet, exactissime purgandum est & separandum. Quod egregie præstat Antimonium, si simul liquefiant, vel fluxerint, ita tamen, ut pondus Stybii longè & decuplum morb; Aurum excedat. Quicquid enim argenti, vel alterius impuri metalli, Auro admixtum fuerit, id omne in se recipit Stibium, soloq; Auro in fundo vasis pyramidalis, ad hoc ab aurifabris & fusoribus parati, residuo: quod vase exemptum seorsim in cuspide, quem Regem illi vocant, exacte mundum reperitur: Auri præparandi modus.

Acetum quoq; ut ad opus magis sit idoneum hoc modo distillandum. Accipiantur aceti vini acerrimi libræ duæ, salis communis, illius maxime quod ex Hala Hermun[...]rum ad Salam fluvium ad nos defertur, huic operi præ cæteris idoneum, Libra una. Mixta per Alembicum in balneo Mariæ distillentur, quo præter aquam nihil stillabit. Contrarium namq; accidit aceto, ac vino. Sicut enim vinum distillantibus spiritum il- Acetum ad hunc usum quo pacto distillandum.

li

is subtiliores levi igne primi ascendunt & effluunt, aqua vero deinde sequitur: ita è contra acetum pauciore igne & in principio aquam dimittit, ipsum vero tandem multo majorem requirit ignem quo sursum feratur. Separata autem, modo quo dixi, omnia aqua, reliquum aceti per cineres destillandum est igne fortiori. Sed tamen nequaquam illud totum, ad finem usque abstrahendum: turbidum enim redditur, & adustionem redolet. Verum quam primum tertia, aut media pars excepta fuerint, urgendo cessandum, & reliqua adjicienda.

Sal quo pacto praeparandum?

Demum salis, ut dixi, Halensis libram unam paucissimo aceto infundens, semper agitando, id vase fictili bene obturato, in loco calido repositum lente exiccetur, atque hoc tertio, aut quarto iteretur. Porro ad quamlibet libram Salis communis, misce hujus acidi salis unciam unam atque alteram. Sicque destillationi sal praeparatum habebis.

Fornax qualis esse debeat.

Fornax sit similis illis, quibus aquas, quas fortes dicunt, elicimus: in qua undique cucurbitam ignis ambiat. Ego tamen semper posteriori parti fornacis alteram adjunxi altiorem, quam, quod vigiliis, & labori carbonum imponendi parcat, inepte pigrum Henricum artista nominant.

Vasa qualia requirantur?

Ex vasis maxime idonea est cucurbita, quae Chymicis, quòd ventre sit amplo, collo oblongo, & angustiore contorta, Retorta dicitur: quam undique limo munire oportet, ut ignis vim facilius sustineat. Simile fere est vitrum excipiendo praeparandum, sed amplissimum, quod duas in se habeat libras aquae distillatae. Fictilis retortae media pars sale ut dixi, praeparato impleatur. Mox eidem, ut fieri solet, fornaci transversim imposito, altera continens aquam exterius opponatur. Ignis primis quatuor horis sit valde levis, deinde paulatim augeatur, donec fumi, vel nubecula albae fluctibus similes in cucurbitam ex Retortae rostro intrare videantur. Quod si fiet, simili modo ignis regatur, quamdiu illas videre licebit, quod plerunque, per sex horas durare solet. Deinde paulatim spiritus urgeto, ignem magis, atque magis augendo quousque retorta penitus candescat, atque sic ignis per triduum, aut quo diutius eo melius conservetur, non habita ratione, quod nec guttae, nec visibiles alii spiritus sursum ferantur. Licet enim nulli conspiciantur, videbitur tamen in fundo aquae & parietibus vitri indies aliquid pulveris albi concreta adhaerere. Quem ego cum, ut eo plus terrae istius albae colligerem, per sesquialterum mensem simili igne urgerem, indies apponi, atque augeri observavi: atque, quod mirandum, singulis diebus per horas, incertam tamen, mediam partem. adeo gratus, adeoque fragans odor, non in ipso tantum conclavi, ubi parabatur opus, sed & a longe, imo per integram aliquando domum percipiebatur. qui nec optimo etiam Moscogratia cedebat, quod ipse cum aliis Magnificis Dominis, quos, ut scis, hujus testes habeo, non sine magna admiratione saepius deprehendi. Est autem terra ista adeo dulcis, ut si quis bene eam degustarit, dulcedinem, nec vino, nec alio liquore aliquot horis ex ore abluere possit. Credebam ego nonnunquam terram hanc esse alterum fumum, sive vaporem eorum, quos in igne genitos ad compositionem elixiris & dulcerationem liquoris salvenus, & saepius Geber Chymistarum Princeps requirit.

Separatio illorum quae exstiterunt ex proxima salis destillatione.

Facta priore hac destillatione, ex recipiente vitro omnia sunt eximenda, atque partes inter se confusa. mixta aqua scilicet, aceti, olei, salis, & terra istius dulcis ab invicem exactissime separanda. Quod ita fiet. Ponantur illa in cucurbita imposito capello in Balneum Mariae, seu cacabum ferventis aquae plenum & lentissimo igne effluet aqua paulatim, donec tota emanarit. Terra vero ista alba, quam Cretam referre dicebam in cucurbita interea dum aqua separatur, paulatim concrescet in lapillos oblongos, partim obnatantes, partim neque vitri parietibus adhaerentes, diaphanos, dulcissimos, ignis patientes: liquescunt enim neque igne evaporant, qui tum parvulo ligneo & foraminibus pleno cochleari, quali pro despumandis carnibus coquuntur, vel in die, aut quoties concreti apparebunt, eximendi sunt & custodiendi. Pro maximo enim secreto quibusdam ad conficiendum elixir expetuntur. Similique ratione pergendum, donec aqua omnis simul, & acetum per alembicum emanarit. quod gustu facile est deprehensu. Remanebit autem in fundo oleum salis limpidissimum, ex albo virescens, quod à facibus, quas paucas in fundo admixtas habet, in vasculum ex purissimo vitro Veneto paratum diffunde. Si quam purissimum id esse, quis exoptet, poterit in Balneo Mariae denuo destillando, quod adhuc secum aquae habet, separato. Hoc, inquam, est Oleum salis, saporis, ut prius dicebam, tuque ipse gustasti, Limonum, cui si laminas auri purificati imposueris, in cineribus calidis triduo spatium illud liquescet, & paulatim omne in aquam convertetur, coloris vere aurei, quae tutissime intra corpus a quovis assumi possit.

Austerus Auri potabilis sapor quo pacto corrigendus?

Si quis facilius, & citius aurum illo dissolvi expetat, addat salis, quod a principio Retortae diximus imponendum, aliquid salis nitri: Solvetur enim facillime, sapore manente eodem. Interea vero de ignis regimine sis plurimum sollicitus, levis enim error totum opus destrueret. Sed cum, ut prius dixi, aqua haec auri dum recens est, & nuper parata, aliquid quamvis id vix perceptibile, acerbi sapiat, mihi si illa iterum paranda esset, plane statuissem, facere periculum, an cristallini isti, quos dixi, lapilli adeo dulcibus aliquid illis gratiae addi posset. Quod facile, cum ex eodem utraque sint parata sale, futurum sperarem.

Saccharum qua ratione se ipso multo dulcius efficiatur?

Sin minus succederet, extracto tamen Sacchari, cujus aliquoties inter nos mentio facta est, id facile praestari posset. Illud enim a facibus suis, quas habet plurimas, tenaces, pici nigrae non dissimiles, graviterque olentes, adeo ut pauci Sacchari talet adesse crederent, probe expurgatum, longe redditur subtilius: dulcedinem autem, pauca licet quantitate mixtum, aliis addit longe majorem, quam commune Saccharum. Praeterea colore aureo, quaecunque per se limpida sunt & aquea, tingit. Scio plena vasa vini sublimati hoc ipso mixta ac dulcorata pro aqua vitae, bono lucro divendita & distracta. Habet enim praeter alia in se hoc à plurimis desideratum, quod cuicunque liquori mistum, facile eo dissolvitur, & omnibus partibus exacte miscetur, neque unquam subsidet: quod in parandis aquis illis ex spiritu vini, aquas vitae vocant, plurimis hactenus defuit. Ideoque, varii variis illis gratiam conciliare conati sunt, alii enim uvis passis id efficere sperarunt, alii vasi recipienti Juleb infundere, cui spiritum ille vini distillans misceant, sed quam foelici successu ista tentarint, ipsi viderint. Verum hujusce cum experientiam ego saepius fecerim, atque ad hanc rem plurimum conferre sciam, ne quid meorum te lateat, rationem ipsius conficiendi subjungam.

Sacchari praeparatio.

Perficitur vero quicquid ad hoc requiritur potissimum, aceto distillato. Namque si Sacchari parum aceti infundatur, in calidis cineribus, paucis diebus repositum, totum liquescere & dissolvi videbitur, cui si vinum addet sublimatum, brevi partes illae puriores à facibus adeo separantur, ut ab illis facile diffundi possint, rubeumque, assumit colorem. Quod si quis solidiorem ipsius consistentiam exoptet, in cucurbita cineribus tepidis imposita lente destillando, id facile impetrabit, sed vitrum ubi Saccharum eximere voles frangi oportet. Hac ratione praeparatum Saccharum, si miscueris auro nostro potabili, non dubito, quin dulcius id & gratius gustui, contemperata ejus acerbitate, effeceris.

Tinctura auri.

Jam si non substantiam, auri dissolutam desideras, sed potius ejus tincturam, quam laudibus prosequitur in sua Chirurgia Theophrastus Paracelsus, opinor, te, si periculum feceris, non ita magno labore

ex no-

ex noſtra illa aqua eliceré eam poſſe. Modum enim ibidem ipſe tradidit, cum inquit, ſalſedine à reſoluto, per aquam dulcem diligenter abluta, tincturam auri, ſpiritu vini excipi, & deinde ab eodem ſeparari debere. Porro nunc maxime inquirendum videtur, inq; eo cardine totum verſatum negotium. Utrum aliqua harum, quæ hactenus pluribus pro Auro potabili diverſa parata ſunt aureæ aquæ, verum illud Aurum potabile ſit antiquorum, aut rectè illius loco exhiberi poſſit. Quamvis autem de hac per multos annos abſtruſa Medicina, ipſiſmet autoribus, adeo eam cœlantibus, ægre quid ſolidi, ac certi nobis ſtatui poſſit, tamen quantum ex lectione plurimorum, de hac re autorum, privato ſtudio, labore & ſumptibus percipere licuit, apparet pleroſq; autores Chymicos, ubi de lapide ſuo philoſophorum, vel elixir dicto, loquuntur, conſtanter & unanimiter aſſerere quod illa ipſa Medicina non tantum, ſi ſuper metalla, quæ (quod auri perfectionem & durandi vim non habeant) imperfecta vocant, projiciatur, ſtatim illa redigat in auri perfectam & incorruptibilem ſubſtantiam ſed etiam in liquida forma ſumpta (ubi tum Aurum potabile dicunt) morbos omnes arceat, juvenilem & proſperam valetudinem ad multos annos conſervet, Adeoque unam & eandem eſſe ego rem Chymicis video Elixir & aurum potabile nulloq; penitus differre, niſi ipſo fere uſu, nimirum quod alterum ſolidum & paulo fixius in metalla liquefacta projectum, illa perficiat, Alterum vero Elixir vitæ Raymundo dictum in aquam potui commodam reſolutum, juventutem conſervet, & vires reſtauret. Experientia autem certa mihi & aliis conſtat, neq; quiſquam hac recte tractans inficias ire poterit, quin pleraque dictarum aquarum mutando argentum in aurum, aliquid, idque ſatis conferant & faciant. Verum ad uberiorem perfectionem, quam Chymici promittunt, eas adhuc non redactas vidi. Licet enim metalla mutent, tamen hoc ipſo, pauco lucro ſuos ſumptus & labores rependunt, ac ſuperant. Quod aliquid perfectionis illis adhuc deeſſe omnino arguit. Ad alterum quod attinet, morbos ſcilicet arcendos, & proſperam valetudinem conſervandam viſa, quidem ſæpius, ut dixi, aqua ſimiles debita adhibita ratione uſurpata plurimum profuiſſe, ſed qui omnes promiſcue morbos iſtis curarit, dentes elapſos, & ungues reſtituerit, hactenus vidi neminem. Quod (niſi, ut vereor, encomiis ejus Chymiſta in hoc, ut in pleriſque ſolent, nimium indulgeant) ſimiliter aliquid ad perfectionem illorum adhuc deſiderari oſtendit. Unde equidem quis non immerito antiquorum eſſe verum & perfectum Aurum potabile dubitabit. Minime tamen ideo uſum ipſius omnino abjiciendum cenſeo. Cùm enim auri pulvis Avicenna & reliquis Medicis ad affectus cordis & alios morbos adeo commendetur, & Arnoldus auri infuſionem, & ejus candentis extinctionem in vino tantopere laudet, proculdubio longe plus præſtabit, ſi in partes adeo ſubtiles & penetrantes omnes venas redigatur, idque maxime ſi abſque roſione effecerit. Eſt altera veri Auri potabilis nota minime negligenda, quòd etſi imperfecta metalla mixtum ea perficiat, ex ſe tamen ipſo Aurum reduci nunquam poſſe debeat, quod in aliis aquis, quæ colore aureo inficiunt (qualis erat, de qua ſupra dixi, quam in ædibus clariſſimi Doctoris Galli præclara memoria croceo colore tingere videbamus) facile factu eſt. Affuſa enim aqua fontana, cui Tartari parum alii miſcent, eaq; paulatim rurſus exhalante, in fundo auri pulvis reſidere debet. Quod tamen, ſi recte paretur, aut per Alembicum aſcenderit, minime evenit. Hæc ad te clariſſime Matthiole, ut dixi, non docendi nomine ſcribuntur, nec ut aliis, quorum forte aliud eſt de his judicium, illa præferam. Quamvis, nec hæc naturæ ſecreta, quæ ad Medicum uſum plurimum conferre poſſunt, aliiſq; aliquis illa inquirendi occaſionem præbent, aſpernanda, & abjicienda arbitror. Unice enim deteſtandi videntur Zoili iſti, qui viros bonos, cum, ut vitæ uſuique mortalium conſulant, plurimum diligentiæ, curæ, laboris & ſumptuum in perquirendis hiſce naturæ ſecretioribus Medicinis conferant, nec forte ſemper omni ex parte ad vota res ſuccedat, invidendo, irridendi, mordendi, ac carpendi finem nullum faciunt, neq; tamen ipſi interea meliora in locum reſtituunt. Sed quum hoc noſtro infelici ſeculo, clariſſimorum etiam virorum conatus & labores feliciſſimi, horum morſus non effugiant, quid mirum, hæc ubi ad vota, non adeo facilè perfici poſſint, ab illis (ut ignota pleriq; carpunt) reprehendi, calumniiq; dilacerari? Alterum eſt hominum genus invidum, & inutile terræ pondus, his non minus reprehenſione dignum, qui ingenio licet laboreq; ſuo & induſtria aliquid operæpretii efficiant, partim tamen ambitione adducti, ut habeant quo præ cæteris excellant: partim avaritia, & lucrum faciant, aliquando etiam per ignorantiam veterum ſcriptorum, quaſi non eadem, aut meliora multo veteribus ſint prodita, pro ſecreto, & quaſi myſterio in privatum ſibi theſaurum poſſident & celant, neq; in publicum uſum proferunt. Medium autem tenuere beati. Tu igitur Præſtantiſſime Matthiole merito beatiſſimus, Tu omnium obſervatione, favore & benevolentia digniſſimus. Tantum enim abeſt tè aliorum in Chymicis inquirendis ſudores naſo ſuſpendere, improbare, vel calumniari, ut ipſe quoq; domi tuæ fornaces extructas habeas, quibus te, ubi otium datur, ſedulo oblectas, illuq; tantum profeceris, ut à te parata aqua, quas à reſtaurando vitali ſpiritu, Aquas vitæ vocant, tam in Sereniſſimi Principis noſtri, quàm aliorum Magnatum Bohemorum manibus in dies verſentur, & ſummi remedii loco merito habeantur. De fidelitate verò tua inventa ad publicum uſum divulgandi, non eſt quòd dicam, cùm ſcripta tua clariſſima abunde teſtentur, tibi, plenus rimarum cùm ſit (ut cum Terentio loquar) undiq; illa diffluere. Nihil enim tam egregium, tam ſecretum, tam rarum tecum delitescere, quod ad rei Medicæ cognitionem augendam faciens à te cœlatum ſit, certo affirmare auſim. Argumento inter reliqua eſt Stibii calcinati uſus, quem dum alii pro maximo ſecreto occultare ſtudebant, tu primus, quod ſciam, literis propalaſti. Merito igitur præclariſſime Matthiole, quæ mecum de aqua hac aurea cognita & concepta habebam, ad te ſcribere videor, in certam ſpem veniens, te, ſi quid hujus ad rem Medicam, ejusve cognitionem augendam facere ſperabis, id exacto tuo & acri judicio confirmaturum, rerum uſu, quo polles, per hæc ad altiora veniendi, viam monſtraturum, & ſi quæ tibi de auro potabili conficiendo ſunt alia hiſce meliora, mihi & uſui publico fideliter communicaturum. Quod ut candide, ingenue, ac liberaliter facias, pro familiaritate noſtra minime dubito, & per illum, quo te proſequor, amorem, ac publicæ Rei Medicæ utilitatem oro & obteſtor, Vale. Pragæ.

Lapis philoſophorum.

Elixir, & Aurum potabile idem.

In Chymiſtas.

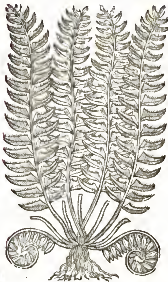
Auri pulvis Avicennæ.

Stibium calcinatum.

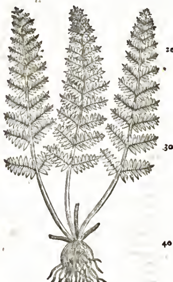
PE-

At relinquam hæc ego arma, quæ antea jam semel tanquam obtusa & inepta in te improbavi. Concedam tibi folium esse, quod tu sic vocas, & eodem id nomine appellabo. Quæro jam abs te, an illud majus sit folio Aspleni? Hic taces & aliud præter rem ac institutum affers. An plantam tuam majorem esse Aspleno. Quid facis Maranta? folium tibi cum folio in magnitudine comparandum est, non planta cum planta. Quanquam nescio etiam, si planta cum planta conferretur, an tua major Aspleno esset. Jam μᾶλλον ἐσχισμένα interpreteris utro placuerit modo, neutro ostendes, Folia tua magis incisa esse, quàm in Scolopendrio. Nam crebriore divisura secta esse non possunt, quia, ut tu dicis in Epistola, crebrior divisio majus subjectum requirit. Tua autem Lonchitidis folium ad oculum multò minus est, ut antea dixi, folio Aspleni. Cæterum profundiori divisura minime secta esse, tacitus ipse fateris, & sensus idem comprobant. Nihil nunc restat præter acumen illud in extremitate folii, cujus tamen non meminit Dioscorides, quo te tuearis, atq; illud in mea Lonchitide multo acutius est. Tuum ergo illud obtusum acumen merebitur nomen lanceolæ, meum acutius non merebitur? iniquum id

LONCHITIS MATTHIOLI.

LONCHITIS MARANTÆ.

certè. Imponam jam finem hisce de Lonchitide disputationibus. Satis enim multis argumentis ostendi, meam plantam esse similem foliis Aspleno, hæc tamen majora & asperiora, ac magis divisa. Contra tuam demonstravi nec folio esse simili, nec majore, nec asperiore, nec magis diviso. Judicet æquus lector, utra sit vera Lonchitis aspera, non modo ex prædictis, sed ex ambarum plantarum imaginibus, quas hic appingi curavimus una cum Aspleno, cui dissectum cultello folium in sinistro latere addidimus, ut palam magis intuentibus sit, quàm belle id Lonchitidem nostram referat, ubi profundius scindatur. Atqui non eam ob causam utriusq; Lonchitidis imaginem hic appingere placuit, quod ex earum inspectione vel tactu quispiam, de earum asperitate, villositateve judicare debeat, sed ut ex earum facie, quilibet æquus judex, sibi vivas conquirere possit, qui ante eas non viderit, & ex illis rectum ferre judicium. Sed hactenus de his, quæ tamen non sustinendæ meæ opinionis gratia, sed indagandæ veritatis ad te scribo: pro qua non solùm, ut tu ipse tua in Epistola inquis, debet quispiam nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed (ut ego puto) ad mortem usq; certare: quinetiam cuivis amicitiæ, consanguinitati, cæterisq; animi affectibus præponere. Veritate nihil pulchrius, nihil amabilius: Cujus causa etiam colaphis, & calcibus cædi non indecorum sit: nedum verborum contumeliis incessi. Thesauro hoc nihil nobilius præstabiliusq; divina providentia mortalibus concessit. Ac Sole potius nobis & igne, & aqua carendum esset, quam veritate. Sed jam ad album Chamæleonem me confero, in quo ne mihi injuriam fecisse videaris, ut quidam fatentur, te ipsum ac etiam me pluribus excusas argumentis: quorum si meminisses, dum ea, quæ in Commentariis illis tuis contra Chamæleonem meum scribebas, facile calamum tantisper suspendisses, quousq; dulcieraq; succurrissent argumenta, quibus mecum ageres. Quinetiam non fuisset tibi opus tam multis nunc tuam declarare sententiam, si ea in memoriam revocasses, quæ scripseras libro & capite primo tuæ Methodi, ubi plantam rem variam ac multiplicem esse fateris, & unam ac eandem plantam pro locorum ac regionum natura, atq; etiam alias ob causas fortasse nobis ignotas, variis quidem oriri modis, & hanc tamen ob causam (ut paulò ante dixeras) certam Methodum in describendis plantis invenire non potuisse Theophrastum. Nec etiam operæprecium fuisset, ut hic eadem utereris excusatione, qua antea etiam usus es, cum diceras, non verba scribentis, sed mentem esse æstimandam. Sed nescio, quo pacto hæc vera esse intelligas, cùm nihil sit, quod

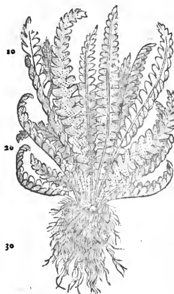
Aspleni folium divisum cultro quam maxime Lonchitim referens.

Albi Chamæleonis examinatio.

magis

magis internam animi voluntatem palàm facit, quàm verba. Facilè aliorum verba scriptaq; exploramus ac intelligimus, sed qui eorundem internas animi voluntates agnoscat, præter Deum habeo neminem. Ideoq; infirma satis apud me hæc tua excusatio est, utinam apud alios valere possit.

ASPLENUM.

Nascitur planta, a qua imago illa mea delineata est, in Iapidia & Istria montibus, ubi nusquam plantam, albo Chamæleoni nostro congenerem videre licuit, quæ plures, quam unum Echinum ipsumq; magnum, proferret. Oritur is è summa statim radice, è quodam singulari ipsius processu, quod in imagine nostra videri nequit, ob folia quæ anteriori parte ad radicem inversa, ipsum operiunt. Id attestari facilè poterit Georgius Liberalis Pictor, qui ex integra & viva planta, non ex mutila (ut tu suspicari videris) meam delineavit imaginem. Utinam Pictor alter Venetus, cui Terebinthi & Pistacii ramusculum delineandum dederam, tam sedulus fidelisq; atq; Georgius fuisset. Ille enim Goritia Venetias profecturus susceptas à me plantas in itinere amisit. Quapropter veritus ne ipsius ægre ferrem negligentiam, si id rescivissem, revocata in memoriam harum plantarum facie, illas memoriter delineavit, & excidendas curavit, non sine magna animi mei indignatione. Sed ut redeam unde diverteram, ego quidem, etsi Chamæleonem album, tot in radicis summitate processus habentem, nusquam conspexerim, tuam tamen hanc nequaquam impugnabo sidem. Quippe quod quemadmodum in corporibus nostris videmus, non parum sæpius variare naturam in partium positione, præsertimq; vasorum ac nervorum, adeo ut facilè reperiamus hunc plura habere vasa aut arteriæ, illum verò pauciora rarioraq;, eodem sanè modo quàm plurimas haberi plantas non ambigo, quæ etsi uni tantum generi assignentur, variant tamen quandoq; figura, quandoq; colore, nonnunquam partium numero & quantitate. Verum non ob id negaverim plures (ut tu rectè putas) me dedisse plantarum imagines, quæ e siccis plantis ad me transmissis delineari curaverim, sed affirmaverim etiam, quod aquæ egelidæ maceratione contractas à siccitate rugas adeo in iis extenderim, ut hac ratione rediviva & parum admodum a viridibus distantes viderentur. Possem ego par pari referre, si dicerem album Chamæleonem tuum, Dioscoridis Chamæleonem non esse, quòd illi hæc planta, è media ex lice sine caule suum proferat echinum, tua verò a radicis summitate plures emittat processus, quorum singuli singulum echinatum capitulum proferant. Sed cùm plures esse causas, non ignorem, quibus tanta fit in plantis varietas, ab hac impugnatione lubens abstineo. Tuum autem judicium, quod illa Fuchsii imago rectius, quàm nostra Dioscoridis Chamæleonem album exprimat, parum sanè moror, cùm æquos judices sciam non defuturos, qui sententiam hanc tuam judicabunt. Sed hæc omnia tibi quam libentissime condono, ut nostra conservetur amicitia. Cæterum cùm a Chamæleo albus nigrum mihi in mentem revocarit, dicam ingenue quid de illo tuo sentiam. Sed antea recensebo, quæ contra meum habeas argumenta. Inquis itaq; libro secundo, capite septimo tuæ Methodi, ubi quandoq; pro regionum natura variari plantas scribis, me non parum in nigro Chamæleone aberrare, quippe qui, ut probarem alteram Carlinam nigrum esse Chamæleonem, non obstare opinioni meæ dixerim, quòd in Italia hæc Planta venenata non sit, ut ex Galeno esse deberet, ad regionem confugerim, ratus sanè quod quanquam fortasse in Græcia & Ponto niger Chamæleo, venenosus reperiatur, fieri tamen posse, ut in Italia sit salutaris immutata natura, ut in Persea arbore, Aro, minori Chelidonio & quibusdam aliis plantis, hac tantum de causa immutari nativas proprietates non ignoramus. Ac ut non sine ratione hæc dixisse videaris, sententiam hanc nostram acceptari posse ais, si non una hæc tantum nota, sed etiam cæteræ consentirent, quarum cum nulla sit in nigro Chamæleone, quæ illum legitimum faciat: me tandem in errore versari concludis. Sed ut hoc ita magis probes, inquis (nescio quomodo) quod nec folia, nec caulis, nec radix, nec sapor, nec magnitudo, nec echinatum capitulum consentiunt, Carlinam alteram nigrum esse Chamæleonem. Sed quid facis Maranta? an non vides in altera Carlina folia Scolimo minora, tenuiora, & rubro colore infecta? Caulem dodrantalem, vel paulo longiorem non consideras? Radicem exesam, subnigram exterius, interius subflavescentem non aspicis? Saporem non gustas? Miror sanè quòd Clarissimus ille Ghinus præceptor tuus pro raphano mandi has radices cum acetariis sæpissime asserere solitus sit & cætera adeo sensibus pateant, ut nihil sit, quod nigro non correspondeat Chamæleoni, præter echinatum capitulum, de quo etiam plura dici possint, audeas tu his omnibus contradicere. His accedit, quòd hæc planta in campestribus siccis & clivosis tractibus (ut Dioscorides inquit) proveniat. Sed nolo pluribus meam causam defendere, ne videar contentiosè rem agere. Dicam tamen, quæ mihi nigri tui Chamæleonis plantam contemplanti, sese offerunt recusanda. Imprimis enim dum ejus umbellam examinandam mihi propono, eam quidem potius aculeatorum capitulorum globulus, quæ impropriè siliquas à te vocatas censeo, quàm veram umbellam repræsentare puto. Folia deinde rubro colore variata non sunt. In caule nulla apparet rubedinis nota, nec mansa radix acredinis tantillum resipit. Adde quòd (ut Dioscorides inquit) exesa non sit, quinetiam nec caules digitali crassitudine videantur. Quo fit, ut hisce deficientibus notis, non ita facilè consentiam hunc tuum Chamæleonem genuinum dici debere. Nec propterea meum adeo me probare velle scias, ut si alia mihi sese offerat plan-

Apii & Pistaciæ figura.

Naturã in partium positione plurimum variare.

Chamæleonis nigri examinatio.

Carlinæ alterius radices in acetariis.

ta, quæ magis genuinum referat, quam meum & tuum, nolim veritati acquiescere: sed quòd (ni fallor) plures fortasse sint in meo notæ, quæ legitimo correspondent. Fateor quidem umbellam illam quanquam non explicatam addere tuo Chamæleoni nescio quid authoritatis, si tamen cætera convenirent, nec essent, quæ adhuc in dubium vocari possint. Dico tibi sententiam meam pro judicii mei ratione. Quid enim tam liberum esse debet, quam suum unicuiq; de re quacunq; judicium? Opinionum porrò inter amicos dissensio aliqua aliquando est, voluntatum verò nunquam. Præter hæc cùm non solum in prædictis me offensum à te plurimi judicent, nec de his mihi te excuses, ne fortasse si silerem, censerent ii me eorfateri errorer, de quibus modo clam, modo palam me arguis: præterire nunc nequeo, & veritatis propalandæ causa & nostræ tuendæ dignitatis, quominus de his aliquid hic etiam dicam.

Objectio de Oxyacantha diluitur.

Sum itaq; imprimis demiratus, quòd in Oxyacantha me non parum aberrasse putes, quoniam pro Oxyacantha fruticem non arborem statuerim, quum tamen planta, quam ego notis omnib. adstipulantibus Oxyacantham esse statui, arbor sit non frutex, ut in agro nostro Senensi & Tergestino, quinetiam in Japidiæ sylvis, in Bohemia, Moravia, Ungaria ac Germania videre quispiam potest. Namq; hisce in locis frequentissima visuntur Oxyacanthæ arbores, quæ & ficus & oleas, & quandoq; pyros, ac quercus proceritate & caudicis crassitudine superant. Id cùm non ignorasset Clarissimus ille Lucas præceptor tuus, velletq; probare contra sententiam meam (ut facilè, si parumper memoriam refricabis, meminisse fortasse poteris) hanc arborem non esse Oxyacantham, sed aliam quandam à se inventam: hoc contra me habebat argumentum, nimirum, quòd nostra Oxyacantha viderit plantas sylvestribus pyris longe majores, cum tamen Dioscoridis testimonio, minor Oxyacantha esse debeat. Quo fit ut nesciam qua ratione tam insignem arborem fruticem feceris, φρύγανον enim Theophrasto lib. 1. de plantarum historia ab radice, caudice multiplici, ramosumq; se attollit, ut Rubus & Paliurus, id quod nisi rarissime in nostra videtur Oxyacantha. Quæ quanquam quibusdam in locis, ut cæteris sylvestribus arboribus pro soli & cœli natura evenire videmus, aliquando pumila videatur, plurimum tamen simplici caudice, ramosoq; & haud facilè dissolubili spectatur: quæ propria (Theophrasti ipsius testimonio) arborum sunt notæ. An quis dixerit, contra Dioscoridis sententiam, Lentiscum, Myricam, Ligustrum, Cornum, Salicem, Myrtum, quòd frequentissime fruticosa caudiceq; multiplici spectentur, ob id non esse arbores? cum tamen & Dioscoridi, & Theophrasto arbores sint, nec aliam ob causam fruticent quàm cœli & soli natura. At tu cum fortasse aliquibus in locis Oxyacantham nostram fruticare spectaveris, eandem in universum arborem esse negas. Si verò latius, ut nos, Europam quandoq; peragraveris, ac Ungariæ, Bohemiæ, & Germaniæ sylvas, exploraveris, mihi quidem verendum non est, quin hanc sis revocaturus sententiam.

Amperlum.

Probarem nunc Amperlum meum genuinam esse Oxyacantham, nisi id antea satis superq; præstitissem in meis in Dioscoridem Commentariis.

Censura de Lepidio & Iberide exploditur.

His deinde accedit tua de Lepidio & Iberide censura, quæ non parum clam me mordet. Damnas enim eorum sententiam, qui duas hasce plantas unam tantum existimant, quiq; caput de Iberide tanquam supervacaneum è primo Dioscoridis libro resecandum præcipiunt. Atq; ut hæc non temere dixisse videaris, eos non ita libero hoc pronunciaturos fuisse, affirmas, si quæ capite de Draba habentur, animadvertissent, cum hanc velit Dioscoridem folia habere Lepidii, sed molliora & candidiora. At cùm nulla sit foliorum convenientia inter Iberim & Drabam, quòd huic lata sint, illi verò angusta admodum & Nasturtii modo incisa, nulla prorsus dubitatione eos omnes, qui ita sentiunt, in magno versari errore, existimas. Cæterum cùm ego una cum illis in ea perpetuo sim sententia, quod apud Dioscoridem Iberis & Lepidium nihil inter se differant, & ea de causa Iberidis caput ex primo Dioscoridis libro resecandum esse scripserim, non possum sanè prætermittere, quominus sententiam meam, quam veram esse non ambigo, evidentissimis tuear rationibus. Quod autem Iberis & Lepidium una & eadem sit planta, testatur in primis Galen. decimo de Compositione med. per genera, ante & post Jambica illa carmina, quæ de Iberide scripsit Damocrates. Deinde hoc idem ante ipsum scriptum reliquit Archigenes & Hygicenus Hipparchus: quos postea secutus Paulus Ægineta, Lepidium scripsit aliquibus Iberida appellari. His accedit Dioscorid. authoritas, qui Lepidium herbulam, non herbam esse scribit. Id quod manifesto palàm facit, Lepidium folia esse parvuiscula ac gracilibus, non autem latis ac longis, ut in nostra visuntur Draba.

Drabæ sive Arabis caput Dioscoridi adulterinum.

Sed magis demiratus sum, quòd tu, qui tam diligentem in Dioscoride examinando te præstitisti, non animadverteris, Drabæ caput multis sanè argumentis esse Dioscoridi adulterinum. Nam si hujusce plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facile conjiciemus (ut Marcellus rectè animadvertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, nec apud Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos autores quicquam de Arabi Drabave scriptum reperiatur, hic facilè conjici potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Adhæc & illud, rem sic se habere, maximè arguit, & ab aliquo Dioscoridi additam esse Drabam, quod bis in Græco exemplari manu scripto lib. 2. habeatur, tum statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum ad libri calcem intrusa: sed istbic Arabis appellatur, & alias isthic de ipsa traditur etiam iisdem verbis, ut nec de nomine, nec de re satis constet, maximè cùm apud nullum alium scriptorem, neq; Drabæ, neq; Arabis mentio fiat.

Objectio in altera Acacia diluitur.

Postremo si Draba, Arabis Dioscoridi legitima esset, cum ipse Lepidium tenuem pumilamq; statuat herbulam, persuadere quidem sibi quenquam haudquaquam crediderim, Drabæ Lepidii folia tribuisse Dioscoridem. Quo fit, ut rectè docteq; sentiant, qui Iberidis caput ad primi libri calcem Dioscoridi accessorium putant. Porro ad ea quæ de secunda Acacia adversum meam habes sententiam, dicam ingenue, quod tota plantæ ipsius facies pro seipsa pugnat. Nec mihi obstat, quòd Neapoli vere floreat & fructum ferat æstate. Etenim præter id, quod pro cœli & soli natura una & eadem planta hic citius illic serius fructum proferat, accedit Plinii autoritas, quippe qui scribat lib. XXIV. cap. XII. utriusq; Acaciæ semen colligi Autumno, quod ante collectum nimio validius habeatur. Quæ verba si rectè perpendantur facilè quispiam hic colligere poterit, ante Autumnum fructum proferre Acacias, sed quod is non legatur in æstate propter nimiam ejus adstrictionem, nisi cum tractu temporis Autumno mitescit. Quo fit, ut scripserit Dioscorid. Acaciam hanc

Aspalathus.

fructum ferre Autumno, quod eo tempore decerpi soleat. Hanc autem esse Aspalathum, hac tantum ratione, quòd eam Spalatrum vocet Græcorum vulgus, non ita facile crediderim. Quippe (ut Plinius inquit capite XIII. præscripti libri) plura sunt spinarum genera, quibus Aspalathi nomen inditum est. Ideoq; longè magis periculosum esse puto in cognoscendis censendisq; plantis vulgaribus, uti nomenclaturis, quàm aliis evidentioribus notis: quum plurima habeantur plantæ, quæ ob adulterinas nomenclaturas multum negotii rei herbariæ studiosis facessunt. Qui autem alterius Aspalathi faciem scripserit neminem habeo, nec qui dixerit unquam idem Aspalathum semen in siliquis proferre, Acaciæ modo. Quo fit ut nesciam, nec videam, qua ratione Acaciam alteram nostram

Aspa-

Aspalathum alterum faciam. Hac abs te, mi Maranta (si veritatem fateri debeam) haudquaquam agrè fe- ram. Nam cùm te tanto veritatis ardore affectum esse cognoscam, & in ea promovenda occupatum, mihi qui- dem aliter persuadere non possum, quàm quòd hac, ipsius tantum veritatis Zelo publicè edenda curaveris idq; feceris tuo ipsius genio persuasus, utpote, qui proculdubio censebas sententiam tuam longè magis, quàm meam ad veritatem cognoscendam, conferre posse. Atqui cùm ego in eadem opinione jam consenuerim, essem qui- dem in studiis, quibus me totum jam diu applicui, omnino indignus, si vel amicorum, vel majorum, vel et- iam mei ipsius causa, ab hoc proposito deficerem. Ideoq; si nulla animi perturbatione, & tuas, & caeterorum ab opinione nostra dissensiones aequo sanè animo accipio, non est ut posthac putem, te mihi succensere, sicubi pa- riter à te dissentiam. Nam cùm hanc ob causam à meipso etiam dissenserim, & ob id plura in commentariis nostris emendaverim, ac etiam in posterum emendare augereq; decreverim, nec mihi ipsi pepercerim: non vi- deo, quamobrem aliorum errata retegere non debeam (si tuam sequi debeam sententiam) citra ullam amici- tiae injuriam. Hoc non solùm nulla dubitatione hactenus te fecisse, sed etiam in posterum facturum esse, ex tua hac epistola animadverto, cùm non parum in illos invehars, qui potius amicis blandiri adulariq; student, quàm in veritatem declarare, & eorum errata retegere. NAM QUID TURPIUS *(inquis)* ESSE POTEST, QUAM CUM AMICO IN IIS REBUS VELLE CONSEN- TIRE, QUAS ALITER ESSE QUISPIAM SENTIAT, AC VIDEAT? AUT QUAE MAJOR PESTIS IN AMICITIA ESSE POTEST, QUAM ADULATIO, BLANDITIAE, ASSENTATIO? *Hoc ut clarius exponas, addis fidelis boniq; scriptoris esse munus, ut* VERITATEM, QUAM PUTAT APERTAM INGE- NUE, AC LIBERE EXPLANET, NIHIL FICTUM, NIHIL SIMULA- TUM PROPONAT, SED IN SOLA VERI INQUISITIONE ATQUE INVESTIGATIONE ITA LABORET, UT NON TANTUM ADVERSA- RIUM CONVINCERE, SED VERITATEM IPSAM, QUAE IN PRI- MIS EST HOMINIS PROPRIA, INVENIRE, AC INVENTAM ILLU- STRARE STUDEAT. *Assentior in hoc tibi, mi Maranta, si modo hoc fiat fraterne, simpliciter, syn- cere, & citra ullam offensionis notam. Sed si haec omnia cum amicis servanda sunt, considerandum est, an pub- lice & in conspectu omnium, tam amicorum, quàm inimicorum, an privatim & secreto amici admoneri de- beant. Hac si rectè sanctèq; judicabimus, facilè cognoscemus, synceri veriq; amici esse munus, ut clam de erra- tis amicum commonefaciat nec unquam publice ab eo dissentiat, quomq; u tanti beneficii utilitatem spernere videatur. Hoc si fecerit, ne Respublica, & futura posteritas defraudetur, veritasq; occulatur, licebit cuiquam posthac publice, vel ab amicis quibuscunq; dissentire. Hac si fierent, non vereor, quo minus quàm plurimi re- perientur, qui ab edendis aliorum erratis abstinerent. Quandoquidem si antea, quam id agerent, audirent, quae contra afferri possent argumenta, saepe evenire posse, non ambigo, ut qui in alium scribere se parassent, ea- dem in re se hallucinatos agnoscerent, in qua illum aberrasse censebant. Quo postea fieret, ne tot lites, tot dis- sensiones, tot inimicitiae inter studiosos quotidie orirentur. Sed hac ambitio facit, quam veritatem interpreta- mur. Rogas tu quidem, ut si quid tuo in libello, quod minus placeat, adnotaverim, vel à veritate ipsa abhor- rere mihi visum fuerit, id tibi per privatas literas amicè (ut soleo) significare velim. Sed nescio qua ratione id à me velis, nec qua authoritate alios publice arguere tibi licere putes, te verò clam & privatim admoneri pe- tas. Vellem sanè, mi Maranta, si possem etiam in hoc gratificari tibi: sed quo pacto, quae mea non sunt, absq; aliorum damno tibi condonare possem, nulla quidem mihi ratio sese offert. Condonavi tibi ex animo, quae non parum fidem, honorem, & dignitatem meam offendebant, quod hac ad me tantum spectarent: sed quae ad Rem- publicam spectant, tibi, vel alteri condonare nequeo. Nam quae publice edita sunt, & ad Reipublicae utilita- tem spectant, publicis etiam defensionibus, & annotationibus indigent, ubi à quopiam clandicare deprehendan- tur. Sequar itaq; ego in hoc institutum tuum, ne (ut tu verbis utar) si dum amicis obblandirer, id caelarem, quod praecipue à caeteris expetitur. Possem & caetera, quibus ibidem tuam tueris scribendi libertatem, hic in meam trahere sententiam, sed cum ea legi debere in Epistola tua, ab omnibus ut his persuadeam, illa omnia nunc lubens praetereo. Legi itaq; librum tuum à capite ad calcem, non solùm ut viderem in quibus a me dissentires, sed quod ea lectione (ita me DEus amet) plurimum delectarer, & semper inde doctior recederem. Sed quem- admodum in pratis & viridariis, inter rosas, & amoenissimos flores, & tribuli, & cardui oriuntur, qui legen- tium manus saepenumero offendunt, ita pariter tuo in illo viridariolo pauca quaedam offendi, quae mentem & in- tellectum meum pungebant. Primum fuit Doronicum, de quo maxime miratus sum. Nam cum omnium consen- su, id non parva sit praeditum facultate: ad omnes cordis affectus, ad venenatos quoscunq; ictus, ad epota venena, & pestilentes quoscunq; morbos, obstupui sanè, quòd illud in atrocissimum ocyssimumq; permutaveris venenum, nempe in Aconitum, quod à Pardis necandis Pardalianchen Graeci vocant. Sed longè magis perturbatus sum, quòd in refellendo Galeno tantopere te occupatum invenerim, quòd de Aconito illo ad tuam comprobandam opinionem non scripserit, cum tamen non solùm Galenus tibi contradicat, sed omnes quotquot sunt authores, qui de Aconito Thelyphono scripserunt, cum Galeno consentiant. Dicis itaq; in primis, ut novam & ante hac inauditam com- probes opinionem, Aconitum Thelyphonon, quod Doronicum esse statuis, haustum homines quidem minime neca- re, nec id unquam à Dioscoride & Theoph. fuisse dictum, sed quod & oves, & boves, & jumenta, ac in summa qua- drupedes omnes eodem die, ipsius Theophrasti autoritate, interficiat, si tantum radicula vel folium genitalibus im- ponatur. Deinde ut tua opinionis augeas argumentum, probare niteris ejusdem Theophrasti verbis, Thelyphonum haustum non solùm hominibus nihil nocere, sed plurimum conferre auxilii ad Scorpionum ictus. Quibus etiam ad- dis à Theophrasto Thelyphonum non Aconitum appellari, nec inter Aconita recenseri. Quae cum contra Galenum esse statuas, tibi illico licere putas tam gravissimi aucoris testimonium posse haud temere impugnare. Atqui con- sideranti mihi & in memoriam revocanti, quae de Venenis in sextum Dioscoridis librum suum commentatus, nulla sese offert ratio, quae impediat non posse homines eo necari veneno, quo boves, oves, pardi, tauri, equi, leones, ti- gres, ursi, lupi, elephantes, & quadrupedia omnia, quorum plura viribus homines superant. Porro si objicias, fortasse reperiri venena, quae etsi quibusdam ab animalibus deverentur, nihil tamen illis afferant incommodi, ali- quibus verò eadem illico necem inferant, ut de Sturnis Cicutam comedentibus scribit Galenus, tibi quispiam facile*

Doronici examinatio, non esse Aconitum.

Aconitum thelyphonon Doronicum est Marantae.

Aconitum Pardalianchen homines aeque ac Pardos & Lupos necare.

respondebit non valere argumentum, quòd hæc sturnorum tantum non volatilium omnium peculiaris sit facultas, & in eo tantum veneni genere, quod non propria facultate, sed calidi vel frigidi exuperantia sumentes interimit. Sed aliter se habet veneni vis, quæ propria sui facultate animalia omnia necat, quod hujusce generis venena haudquaquam in alimentum mutari possint, ut ea quæ temperamentorum excessu venena sunt, vel esse censentur, quemadmodum comprobat Galenus, sturnorum & anus cujusdam Atheniensis exemplo, quæ nullo impedimento cicutam devorare consueverat. Nec valere puto ad tuam sustinendam sententiam, quòd Theophrastus ad Scorpionum ictus Thelyphonum tuto propinet, cùm etiam Cantharides ad rabiosorum canum morsus, & Nerium ad venenosorum serpentium ictus magno propinentur auxilio. Quæ tamen cum lethalia sint venena, si cuipiam alteri hisce morsibus non affecto exhibeantur, paulo post necem inferunt. Cæterum an Theophrasti Thelyphonum non modo potum, sed genitalibus (ut ipse inquit) admotum, homines perinde ac quadrupedes omnes necare possit, docet nos apertissime Plinius, qui lib. 26. cap. 2. de Aconito illo posteritatis memoriæ hæc quæ sequuntur scripta reliquit.

Plinius de Aconito.

Sed antiquorum curam diligentiamque, qui possit satis venerari, cùm constet omnium venenosorum ocyssimum esse Aconitum, & tactu quoque genitalibus fœminei sexus animalium eodem die inferre necem. Hoc fuit venenum, quo interemptas à Calphurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objicit. Hinc illa atrox peroratio, ejus in digito mortuas. Hoc quoque tamen in usum humanæ salutis vertere, Scorpionum ictibus adversari experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur velut pari intus invento. Sola hæc pugna est, cùm venenum in visceribus reperit, Mirumque exitialia ambo per se cum sint duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Imo vero & ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venena ipsa fauentur. Torpescunt Scorpiones Aconiti tactu stupentque, pallentes & vinci se confitentur. Auxiliatur eis Helleborum album tactu resolvente, Ceditque Aconitum duobus malis, suo & omnium. Quod si quis illa ab homine excogitari potuisse credit, ingrate Deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantque gustu earum Pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidem Pardalianches appellavere. Hactenus de Aconito Pardalianche Plin. cujus verba si rectè expendas, non magno sanè negotio cognosces claudicare in hoc sententiam tuam, cum de ipso tantum Thelyphono Theophr. hæc scripserit. Plin.

Galenus defenditur.

Hæc, inquam, si expenderis, non parva sanè injuria te Gal. affecisse fateberis. Quippe qui l. 6. de simpl. med. facult. Aconitum Pardalianchen, inquit, putrefacientis fac. obtinere, & lethale esse medicamentum: ideoque in cibo potuque fugiendum. Prætereo Dioscor. Pauli, Aetii, & Avicennæ testimonia, quæ tibi maxime adversantur, cùm notiora sanè sint, quàm à nobis describi mereantur. Nam hi omnes inter venena hujusce Aconiti meminere. Nec placet deinde, quòd scripseris non aliam ob causam hujusce Aconiti meminisse Dioscor. quam quòd palam faceret eo necari Pantheras, Lupos & cætera quadrupedia, quæ illud devoraverint. Siquidem cùm nonnullæ sint animalium horum partes, quibus ad varios morbos utimur, affirmas hanc doctrinam existimasse Dioscor. non fore Medicis inutilem quod objecto quadrupedibus hisce feris Aconito una cum carnibus sine alio venationis negotio ea consequi possent. Atqui docere Medicos hæc animalia venenis interficere, ut post hæc eorum partibus utantur ad morbos profligandos, ab omni prorsus ratione videtur alienum, cùm animalia à serpentibus icta vel veneno interempta ubique corrumpantur, & præsertim ubi Aconitum devoraverint, cui magna vis inest putrefactoria: quemadmodum & cæteris quæ propria facultate sumentes interimunt. Quo fit ut canes, qui cadavera veneno interempta voraverint, in rabiem agantur.

Animalia, quæ in Medicum usum veniunt haudquaquam veneno necanda.

Proinde animalia quæ in usum Medicum trahenda sunt, haudquaquam veneno necari debent. Ego verò cùm mihi persuadeam, hoc haudquaquam ignorasse Dioscor. id nullam aliam ob causam eum manifestasse censeo, quam ut tam noxia pecori, hominique animalia facilè è medio tollerentur. & ne eorum excresceret numerus. In qua sententia me maximè confirmat Plin. utpote qui loco superius citato inficit carnes Aconito ait Pantheris objiciendas, ne situs ac regiones illis replerentur. Postremo si nostris argumentis acquiescere nolueris, quod tamen difficilè crediderim, quòd non ambigam te hominem esse rationabilem, facito hujusce novi Aconiti periculum. Hoc si feceris, illico proculdubio in nostram concedes sententiam.

Doronicum non esse venenosum.

Nam etsi sexcentos vulgarium Doronicorum modios hoc in negotio consumpseris, nunquam tamen Pantheras, vel Lupos necabis. Canis meus devorata Doronicorum sescuncia, longè alacrior factus est. Adhæc quòd legeris Mauritanorum Doronicum ex tertio esse excalfacientium & siccantium censu, eandem temperamenti naturam tuam habere scribis, quòd fortasse putes Doronicum, de quo Arabes scripsere, nihil a vulgari nostrate differre. Sed aliter rem se habere maxime pollicetur gustus. Nulla enim alia in eo percipitur qualitas, quàm mediocris dulcedo omni prorsus acredine vacans. Cujus tamen dulcedinis, nullus est inter Arabas, qui meminerit.

Cneorum nec Thymælæam, nec Chamælæam esse.

Præter id non parum in Cneoro à te dissentire cogor, quòd cum quibusdam censeas, Theophrasto nil aliud designare Cneoron, quàm Thymelæam & Chamælæam. Nam Thymelæa præter id quod nunquam folia odorata sunt, sed potius si digitis frientur, virosum odorem reddant, radix grandis non est, neque alte descendens, quemadmodum nec Thymelææ. Nec humi Chamelæa procumbit, nec floret post æquinoctium Autumni, sed vere ipso incohoante. Adhæc Cneoron nigrum, quod Thymelæam esse arbitraris, folio est Myricæ, quod quantum à Thymelæa folio absit, id facile, te jam diu scire non ambigo. His altera accedit ratio, quòd nullum sit inter Thymelæam & Chamelæam coloris discrimen, quo nigra altera appellari debeat, altera verò alba. Deinde Cneori folia olim in coronis venisse testatur Plinius. Id quod maximo est argumento, ut non alia de causa quàm odoris, coronas ex Cneoro parasset antiquitas.

Casia Vergilii est Cneoron.

Hinc fit, ut mihi persuadeam Casiam nil aliud Vergilio in Bucolicis designare, quàm Cneoron. Ibi enim non de Casia arbore scribit Vergilius, sed de herba odorata, quæ à Najade in corollis nectebatur, ut facilè testatur hoc carmen,

Tum Casia atque aliis intexens suavibus herbis.

NAM & Iginus (ut Plinius est autor) Cneoron Casiam vocat. Atque tu haud rectè, quantum video, Cneoron Casiam à Theophrasto vocari ais, cùm id fecerit Gaza Theophrasto nesciente.

Gnidium granum.

Præterea cùm antiquorum omnium consensu Gnidium granum è Thymelæa proveniat, persuadum mihi non est, id ignorasse Theophrastum, qui si scivisset Cneoron esse Thymelæam cùm diligenter admodum Cneori historiam describat, non possum adduci ad credendum, quin de Cneori baccis, ibi aliquid meminisset. Meminit tamen is Gnidii grani, l. 9. ubi nihil pariter de Cneoro scriptum reliquit. Cæterum non negaverim, ob id Dioscor. Thymelæam. & Gal. l. 9. cap. 111. de compositione medicamentorum per genera, Chamelæam appellari. Sed è contra affirmaverim

Theo-

Theophrasti Cneoron à Galeni & Dioscoridis Cneoro plurimum distare. Has Cneori differentias proculdubio novit Plinius, quippe, qui Galeni & Dioscoridis Cneori meminit, lib. 23. cap. 21. & in hoc Gnidium granum oriri ait. De Theophrasti verò Cneoro egit lib. 21. cap. 9. inter odoratas plantas, quibus ad coronas utebatur antiquitas, & Casiam appellari Igino scribit. Plura enim sunt plantarum nomina, quæ pluribus conveniunt plantis. Sed cùm hæc haud te latere sciam, ne Minervam fortasse docere videar, pluribus ea declarare non libet.

Zingiber non esse Piperis radicem.

Adhæc in Zingibere maximè tibi refragatur Plinius. Nam ubi tu arboris radicem Zingiber esse asseveras, ille de Zingibere & Pipere scribens, lib. 12. cap. 7. Non est, inquit: Piperis radix, quod vocant Zimgiberi, alii verò Zingiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia & Troglodytica nascitur regione in villis, parva herba, radice candida, celeriter ea cariem sentit, quamvis in tanta acritudine. Id quod pariter testantur Lusitani: & alii qui iis fuerunt in locis ubi Zingiber nascitur, & magna colitur diligentia.

Gelsimini & Leucoii examinatio.

Sed ad Violas albas Jasme veniamus. In quibus censendis etiam à me apertissime dissentis. Putas enim tu haudquaquam ibi de albis Leucoii floribus intellexisse Dioscoridem, sed de his, quas vulgò appellamus Gelsomini. Ac quoniam ego scripseram, si de vulgari Gelsimino intellexisset is, haudquaquam prætermisisset, quo minus de eo alicubi scripsisset, & historiam, & vires, cùm planta sit viribus non obscuris referta, aperte sententiam nostram impugnare videris, cùm inquis, non esse hoc firmum argumentum, cum Dioscorides multorum simplicium mentionem fecerit, nempe Thuiæ arboris, Buxi, Aegyptiæ spinæ, Stibii, Amomi, Hirculi herbæ, sylvestris Lini, Pyracanthæ & nonnullorum quorundam, quorum nec vires, nec historiam descripsit. Idque ea tantum de causa fecisse illum asseveras, quòd in medicum usum hæc nunquam veniant, & aliis, quàm Medicinæ, operibus deserviant. Sed nescio profectò, mi Maranta, quo suadente genio hæc scripseris tu, qui tam diligenter in Dioscoride versatum esse videris, cùm Aegyptia spina & Stibium in multiplici medicamentorum usu, ipsi Dioscoridi habeantur. Sed id sanè magnam in admirationem me duxit, quòd viderim te nulla dubitatione affirmavisse, Aegyptiæ spinæ & Stibii historiam nunquam scripsisse Dioscoridem, qui tamen de Stibio libr. 5. proprium describit Caput. Ac pariter de Aegyptia spina lib. 1. capite de Acacia, quæ nil aliud est, quàm spina Aegyptia quemadmodum declarat ipsemet Dioscorides his verbis. Acacia in Aegypto nascitur spina instar arboris fruticosa, non se in rectum attollens: florem habet candidum, & semen Lupino simile in folliculis, ex quo fructus expressus siccatur in umbra. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit, &c. Sed quod magis est, tua ipsius verba contra te pugnare videntur. Nam si, ut inquis, Thuiæ, Buxi, Hirculi & cæterarum, quas meministi, plantarum, historias non descripsit Dioscorides, quòd hæc in Medicum usum nunquam veniant, nescio profectò, cur tibi persuaseris eadem de causa Gelsimini historiam, non descripsisse illum, cùm hoc ad multa utile habeatur, & ipsemet Dioscorides scribat, Jasmenum præter id, quòd odoris suavitatem toti corpori conciliat, ea corpora juvare, quæ excalfactionem laxationemque desiderant, & toti corpori convenire, cùm in balneas descensum est. Non afferam nunc, in quàm multiplicem medicamentorum usum veniat apud Arabas, quod hæc longè ante te scire, non ambigam. Possem quidem hic plura recensere argumenta, quæ me inducunt ad credendum, Leucoii floribus, non Gelsomini Jasmenum parasse Persas, nisi de re hac fusius disseruissem, tum in Epistolis. Scio Atticis Leucoium appellari Jasme, quo fit, ut à mea dimoveri non possim opinione.

Opinio, quod Dictamnum alibi, quàm in Creta proveniat explosa, Perseam à Persica differre.

Quod verò Dictamnum, ut scribis contra Dioscoridis & Theophrasti sententiam, non solùm in Creta nascatur, sed in aliis etiam regionibus, non tibi facilè concedo. Nam tametsi ex semine è Creta allato Pisis, in horto Gbini provenerit Dictamnum, id tamen nil Theophrasto & Dioscoridi detrahit, quum illi de Dictamno sponte proveniente scribant, non de sativo, cujus semen è Creta fuerit allatum. Plinium post in Persica arbore sequutus, una cùm illo implicatus videris: quippe qui dicas Persicam arborem in Aegypto & locis proximis fructificare, quanquam in Rhodo usque ad florem duntaxat devenit. Hæc enim de Persea Aegyptia intelligenda sunt, non de Persica nostrate, qua Rhodus ubique abundat fructu nostrate, longè fortasse majore sapidioreque.

Myrrham odoratam esse, etiam non suffitam.

Quin etiam in Myrrha à te dissentire cogor, ubi Myrrham tenes, non esse odoratam, nisi fortasse incensa suffiatur, quemadmodum & Thus & Agallochum, quæ tamen mihi diligentius expendenti, etsi non urantur, apertissime odorem reddunt. Atqui Myrrham quoque esse, per se odoratam, id maximo est argumento, quòd stacte, quæ Myrrhæ tantum pinguitudo est, adeo sit odorata, ut eam per se tantum nullo addito odoramento, unguentum facere scribat Dioscorides. Neque aliam ob causam Myrrham in unguento Amaracino, Cinnamomo, Malabathrino, Irino, Cyprino & aliis nonnullis addebat antiquitas, quàm odoris conciliandi gratia. Id quod facile probatur ipsius Dioscoridis testimonio, in unguenti Nardini apparatu, ubi sic habet. Juncus odoratus spissamenti gratia adjicitur, sicut propter odoris suavitatem, Costus, Amomum, Nardus, Myrrha, Balsamum, & in Cinnamomi confectione laudatur, inquit, non acre, molli odore Myrrham redolens. Id quod etiam aliis in unguentis repetiit. Nam cùm antiqui Moscho, Ambaro, Zibetoque vocato destituerentur, Myrrha, Balsamo, Amomo, Costo, Nardo, Cinnamomoque ad odorata unguenta paranda semper usi sunt. Dioscoridi subscribit Galenus lib. 1. de Antidotis, ubi minoam Myrrham maximè bene olere scribit. Idem libro primo, capite quinto, de compositione medicamentorum per locos, de medicamentis agens, quæ pilos attenuant, Myrrham eis interponi jubet, ut odoratoria reddantur. Idem præterea reperio posteritati in memoria commendasse Plinium, quæ tamen in tuæ opinionis testimonium affers. Siquidem in lib. 12. cap. 15. Cætero passim, inquit, è vulgo coemptam Myrrham in folles confarciunt, ipsique unguentarii digerunt haud difficulter odoris atque pinguedinis argumentis. Item lib. 13. cap. ubi ea quæ in Nardinum unguentum veniunt, recenset. Omnia autem, ait, (unguenta intellige) acutiora fiunt Costo, Amomo, quæ maxime nares feriunt crassiora Myrrha, suavioraque. Et paulò post inquit, Myrrha & per se unguentum facit sine oleo, Stacte duntaxat.

Agallochum odorem reddere etsi non suffiatur.

Sed & Agallochum esse odoratum, etsi minime suffiatur, id maximo est argumento quòd scribat Dioscorides, mandi Agallochum vel ejus decocto os collui commendandi halitus gratia, ea quidem ratione, qua quidam hoc ævo Moschum quibusdam confectionibus mixtum quotidie mandunt, adversus oris graveolentiam. Testantur item Agallochum odoratissimum esse Lusitani, qui in Meridiem & Orientem navigant, quique ejus viderunt plantas, ut fusius in commentariis nostris diximus.

Betonica.

Betonicam quoque, qua passim utimur in medicamentis hanc odoratam esse scribis lib. 2. cap. 5. nisi digitis atteratur, cùm tamen nunquam illam integram nec digitis attritam inodoram reperierim.

Catanance

Catanances subinde radicem improprie in terram flecti & contrahi in formam milui exanimati scribere videris, quòd scribat Dioscorides adeo flecti Catanances radicem, ut milui exanimati ungues, non miluum ipsum

totum referat. Qui Plinium accusant, quod Sisymbrium in Calamintham mutari scribat contra Theophrasti sententiam, haud rectè (meo quidem judicio) faciunt, cùm id erroris depravatæ lectioni non Plinio sit adscribendum.

Plinii locus restitutus.

Præter id enim, quòd in antiquissimo Pliniano exemplari legam ego in Mentham, non in Calaminthiam degenerare Sisymbrium, quis non videt Plinium ex Theophrasto transcripsisse? Quippe Theophrastus lib. 2. cap. 5. de historia plantarum, & lib. 5. de causis cap. 8. Sisymbrium in Mentham mutari scribit, facie verò Calaminthiam referre. Namq; facies non immutat plantarum sapores, neq; facultates.

Galiopsis & Primula veris.

Videris in Galiopsi & in Primula Veris, quam quidam herbam Paralysis vocant, etiam à me dissentire, sed cum id abs te fiat infirmis satis argumentis, sat in re hac mea Commentaria tibi respondere arbitror. Hortensis Solani fructum nigricantem aut fulvescentem facere Dioscor. censes, quod nunquam vere niger, neq; vere fulvus videatur. At ego aliter rem intelligo: cum Hortense Solanum modo fructu nigro, modo rufescente, modo ex viridi nigricante sæpissime viderim.

Salanum hortense. Verbenaca supina.

Supinam tuam verbenacam, perquam libentissimè spectarem, quam non longè à Bitento Apuliæ à te inventam scribis. Verùm cum Dioscoride teste ea singulari ramo plurimum constare debeat dodrantis altitudine, non ita facile tecum sentiam, quum tu ramulos plures adscribas, qui tribuli terrestris modo humi repant. Etenim reperio hanc nunquam scribit Dioscorides, sed ramum dodrantis altitudine proferre.

Eruum.

Eruum sanguinem per urinam ducere non posse, nisi frequenter copioseq; sumatur, tecum sentio. sed in eo quòd venena non interficiant, nec suam (ut tu ipse inquis) ostentent ferocitatem nisi certa quadam mensura accipiantur, prorsus à te dissentire me cogit ipsa veritatis ratio.

Opinio de venenis explosa.

Siquidem tametsi nonnulla reperiantur venena, quæ nisi certa quadam quantitate pota non interficiunt, ut Cicuta, Meconium, Euphorbium, & alia plura, quæ tantum venena sunt ob calidarum frigidarumq; qualitatum exuperantiam: sunt tamen quàm plurima, quæ propria sua facultate, vel (ut alii dicunt) propria forma enecant. Etenim hæc quanquam pauca admodum quantitate sumuntur, ut vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica atroxq; vis, ut brevi temporis spatio tantum augeantur dum in seipsa corporis humiditatem convertunt, ut postea brevi temporis momento sumentes in necem trahant: Hujusce classis sunt Aconita omnia, Toxicum, Napellus, & alia id genus plura. Atqui si hæc tantum à me ipso putas excogitata, audi quæso Galenum, qui lib. 1. de semine hoc idem testatur his verbis. Qua ratione etiam minima particula horum lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, ubi animalis corpus ingressa fuerit totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat: non secus fit curatio, quæ per venenorum remedia & antidota adhibet, &c. Et lib. 5. cap. 19. de simplicium medicamentorum facultatibus. At medicamenta, inquit, quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. Item lib. 3. cap. 22. Medicamenta erodentia, inquit, & putrefacientia, etsi in quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quæ putredini obnoxia sunt, calore humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus humidusq; sanguis est, itaq; putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo post tempore etiam à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimum, quæ crassa terreaq; essentia habentur. Hæc Gal. Quibus palàm est, universalem hanc tuam propositionem nihil pro te concludere posse.

Citrii mali qualitas. Ovorum temperatura.

Citrii mali corticem & semina nulla dubitatione esse calida, & eorum acidum succum frigidum una tecum affirmo. Sed in Ovo non parum à te dissentio, cujus album contrariam ferè vitello facultatem possidere ais. In hanc sententiam me adducit Gal. lib. 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi sic habet. Temperatura porro Ovorum album symmetro frigidum est: itaq; conteudum, non tantum ad oculos, verum etiam ad alia omnia, quæ medicamenta requirunt suavissima, minimeq; mordacia, ut sunt universa sedis ac pudendorum ulcera contumacia: sed iis miscetur quæ absq; morsu ea possunt desiccare. Porro & ipse vitellus assimilis est natura. Hæc ille.

Juniperini ligni, fraxineique scobem non esse venenosam.

Juniperi baccas & folia, & fraxini etiam frondes ad quandam affectiones valere intus sumpta scribis à Dioscoride doceri, verùm si utriusq; arboris ligni ramenta devorentur, perniciem afferre. Sed ut priora esse vera non ambigimus, ita posteriora suspecta censemus. Etenim cùm Galen. Paulus & Serapio, qui ex Dioscoride transcribunt, nunquam hujusce fabulæ meminerint, nec ratio ipsa consentiat, non est quod prohibeat, quominus credendum sit, Dioscoridis codici subesse mendam, præsertim cùm non desint Græca exemplaria manu scripta, in quibus Juniperi caput ubiq; ferè depravatum legitur. Id quod etiam de Fraxinei ligni scobe censendum puto, cùm id non affirmet Dioscorides, sed ita aliquibus tradi ait. Cæteris hoc adjungere libuit, quòd non placeant comparationes, quæ cum suspectis fiunt lectionibus.

Hæc itaq; sunt, mi doctissime Maranta, quæ tuo in illo viridariolo senticosa nobis visa sunt & inde eruncanda putamus. Atqui tametsi de his meum tibi propalavi judicium, nolim tamen hæc tanquam ab Oraculo prolata accipias, sed tanquam ab homine amico, qui non ambitione, non invidia, non petulantia, non injuria vindicanda, non tua impugnanda doctrina, nec sua promovenda opinionis causa, sed veritatis propugnandæ & juvandæ posteritatis ad te scribat. Dixi tibi sententiam meam, quæ unicuiq; libera esse debet, amicabilibus sanè verbis, pacatissimisq; animi affectibus. Quinetiam omni seposita mentis perturbatione, citra omnem invidiam, & sermonis asperitatem, causam meam abs te pluribus oppugnatam argumentis leniter humaniterq; defendi. Sed invitus sanè (ita me DEus amet) & præter animi voluntatem in hanc deveni disputationem. Invitus, inquam, quòd cum amicis haudquaquam certare soleam, quum vix tam leve humanumq; certamen ullum esse possit, quod aliquid vel læsionis, vel æmulationis non afferat. Atqui omnes, ni fallor, hujusce facti culpam in te rejicient, qui tuam illam Methodum legerunt, & hanc tuam Epistolam intuebuntur. Siquidem ubi animadvertent, quòd non solùm eo libello & fidem nostram læseris & scripta pluribus in locis impugnaveris: sed quòd hac etiam in Epistola dum te ab illata mihi injuria pluribus modis excusare niteris, tuam tamen opinionem tueris, nec tantillum quidem à prieri dimoveris sententia, imo Epistola ipsa ad respondendum me provocas, non vereor, quin illico judicent tua tantum ipsius violentia me in certamen hoc esse adductum. Quanquam autem libelli illius amariusculis quibusdam argumentis mihi infensus judicareris ab omnibus, id tamen nihil me ad scribendum in te movebat, quòd non defuturos sperarem, qui vel causam meam defendendam susciperent, vel de illata mihi injuria (ut prudens ille Pisanus) te admonerent. Sed longè aliter se habet Epistola tua argumentum, quippe quòd Epistola qualibet responsum petere videatur. Inhumani enim atq; illiberalis animi crimen esse putant probi ac synceri homines, ubi quispiam acceptis literis non respondeat. Sed nescio profectò, an hujusce facti culpam in te rejicere debeam, an in illos fortasse quibus libellum vendendum, examinandum ac emendandum commiseras, an verò in utrosq; id erroris rejiciam. Porro si veritatem fateri debeam, doleo sane plurimum, & tua, & mea sortis eventum, quod tua tam male cesserit

ſerit opinio, & cogar ego cum amico certare, ni velim inhumanus, illiberalis, indoctus, negligens, dignitatis honorisq́; mei contemptor ab omnibus haberi. Sed quum, ut apprime doctus & eruditus, ita prudens ac pius à me habearis, nihil mihi verendum eſt, quominus hæc omnia amicabiliter ſuſcipias, & certaminis noſtri cauſam abs te ortam agnoſcas. Quod ut facias rogo atque etiam obſecro, ne noſtris laboribus invidentes, diſſenſionibus noſtris lætentur. Polliceor tibi, mi Maranta, non modo me nihil unquam facturum, ſed ne cogitaturum quidem, quod amicitiæ noſtræ vinculum reſcindere valeat. Sum enim tui amantiſſimus & honoris tui tuæq́; famæ ſtudioſiſſimus. Id quod multi docti viri, quorum hic conſuetudine fruor, atteſtari poſſunt. Nam demonſtrantibus illis, quæ tuo in libello adverſum me habes, ſuadentibusq́;, ut acerbam aliquam in te ederem Apologiam, non ſolum eorum ſuaſionibus morem gerere recuſavi, & cum eis pro te pluribus diſputavi argumentis, ſed laborem illum tuum, & illis, & cæteris quibuſcunque laudibus non minimis promovendum curavi. Ad te amandum promovendumq́; excitavit primum Lucæ Ghini præceptoris tui de tua ſingulari eruditione teſtimonium: deinde vero virtus tua ac doctrina, tuiq́; utiles in Medica materia labores, quibus pro virili futuram poſteritatem juvare niteris. Quamobrem audebo te hortari, ut maneas perpetuo in ſententia. Tua illius Methodi lectione (ut antea faſſus ſum) mirum in modum ſum delectatus, & ingenii tui acumen admiratus, quo fit, ut etiam longe magis me delectari poſthac putem commentariis tuis in Dioſcoridem editis, quod maturiori judicio majoriq́; fortaſſe diligentia hæc eſſe edita putem. Utinam tam eſſem doctrina & eloquentia præditus, ut tibi auxilii aliquid conſiliive hoc in negotio præſtare poſſem, facerem quidem id ex animo, tanta tuæ juvandæ doctrinæ eſt mihi voluntas. Sed cùm ad hoc munus obeundum idoneum me eſſe intelligam, & itineris diſtantia hanc meam erga te impediat voluntatem, rogo atque etiam obſecro, ut animum hunc meum boni conſulas. At quoniam ejuſdem te eſſe in me voluntatis mihi certo perſuadeo, cùm ſciam iſtic in toto Regno haberi montes, maria & valles, quinetiam viridaria, in quibus raræ ac utiles vireſcunt plantæ, velim ut pro tua ſingulari humanitate, ea omnia quæ noſtra Commentaria augere illuſtrareq́; poſſe cenſebis, ad me mittere non dedigneris. Quod te facturum omnino ſpero. Nam ſi tuam reſpexeris probitatem, & animi ingenuitatem liberalitatemq́;, hæc omnia tibi facile perſuadebunt, ut illico votis meis ſatisfacere ſtudeas. Si deinde meum in re hac deſiderium etiam conſiderabis, illico cognoſces haberi fortaſſe neminem, qui me dignior ſit, cui hæc largiri debeas. Nulli enim hæc concedere poteris, qui tui nominis laudes magis extollat, qui diligentius ſuis in libris collocet & appingat, quique hæc omnia majoribus præconiis tibi accepta referat, quàm MATTHIOLUS. Tam honeſtam petitionem pluribus ab amico optimo exigere ſuaſionibus operæpretium non eſt, ne videar quaſi vel fucatis argumentis, vel melliflua quadam verborum dulcedine, ea ab ipſo extorquere velle, quæ tantum ejus benevolentia ac liberalitate conſequi deſidero. De cætero ſat recte nos valemus, tametſi ingraveſcente jam ætate, non deſint quandoque ſenectutis incommoda. Sed hæc feremus forti animo. Vale. Pragæ.

ANDREAS DE BLAVVEN MEDICUS,
Petro Andreæ Matthiolo,
S. P. D.

Agitur de multiplici auri potabilis parandi ratione.

SAepius ego, Præſtantiſſime Matthiole, ſum admiratus plurimos ætatis noſtræ ſummos & clariſſimos Medicos, naturæq́; indagatores acerrimos: qui cùm in materia medica cognoſcenda, & explicanda plurimum navarint operæ & laboris, interea tamen aureæ illius aquæ, magni inprimis & nunquam ſatis laudati remedii, mentionem omnino nullam faciant, quam tamen adeo nobis commendarunt ex veteribus quidam ut cæteris eam omnibus medicamentis facile prætulerint, quippe quæ vires, ut ut illæ langueant, reſtituantur in tantum, ut rejuveneſcere utentes, vigoremq́; inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur. Ejus rei cauſam, in difficultatem ejus aquæ parandæ, quod in conficiendo chymicos labores requirat, quos pauci ſciunt, vel tanquam ſordidos abhorrent, an in avaritiam & ſumptuum parſimoniam referam, dubito. Complures certe eſſe ſcio, qui cùm ipſi rem ita arduam, vel ignavia, vel mentis hebetudine non valuerint aſſequi, conatus in ea aliorum induſtriorum hominum ſummopere contemnant & elevent. Quorum ego impudentem & inſciam temeritatem deplorans, mihi ipſi gratulor, quòd in hujus Sereniſſ. Principis noſtri ſervitium adſcitus ſim, nimirum quòd inde mihi tecum, quem in ſecretioribus iſtis remediis parandis judicio & uſu plurimum poſſe conſtat, de hiſce & aliis familiariter conferendi & coram uberius diſſerendi ſit data occaſio.

Ex notitia enim inter nos per triennium hoc indies converſando quam familiariſſime contracta, me non latet, te utcunque ſcribendi ſtudio & aliis curis occupatiſſimum, furtivarum tamen horarum quicquid eſt, ut plurimum rarioribus hiſce parandis medicinis tribuere, teque his adeo affici, ut laborum nihil propriis etiam manibus peragendum ſubterfugias. Alunt foventque conatus noſtros ſocii ſtudiorum, itaque & ego tuo exemplo majore diligentia in arcanam illam parandorum medicamentorum rationem incubui. Quæ autem de auro potabili diuturna inquiſitione, varia lectione longaque experientia, nec ſine magnis ſumptibus comperi hactenus, ea libuit coram te hoc loco referre: non ut te docerem, quod ignorares, ſed ut hoc modo aliquid elicerem, quo ipſe eruditior redderer.

Porro noſti varias eſſe à diverſis excogitatas rationes, quibus in liquorem potabilem aurum reducere conati fuere. Sunt enim, qui illud aquis, quas à vehementi corroſione fortes dicunt, in aquam reſolvunt. Paratur iſta Primus diſſolvendi auri modus per aquam fortem. *vulgo Chymicis ex Salis nitri una parte & dupla Chalcanti. Separatur his aurum ab argento, ideoq́; Separatrices aquas vocant: diſſolvitur enim argentum in aquam, aurum vero ſubſidet in fundo, pulviſculo nigro ſimile. Si quis prioribus addiderit quartam partem Salis Ammoniaci, paretq́; ut prius, habebit aquam, quam Regiam Aurifabri & Chymici appellant. Subſidet ſeparando in hac argentum calci ſimile, liqueſcit vero aurum in aquam vere* Aqua Regia. *aurei fulgentis nitidiſſ. coloris. Sed ne quis hac utatur, unice cavendum: viſcera enim omnia exederet. Habet Phi-*

Alius solvendi Auri modus.

ipsum Ulstadius descriptionem auri potabilis, quod Joannem de Toleto, & Hugonem, ambos Cardinales, in omnibus ferculis usurpasse, & pro maximo thesauro habuisse dicit. Exuritur autem in aqua, qua solvitur, compositionem, non tantum sal nitri, & Ammoniacum, sed & Mercurius sublimatus, quibus cùm summe sint corrosiva, nec veneno carentia, nullo pacto utendum consulerem. Nec tantum propterea, sed ne ventriculum aurum obducatur, verendum. Inficit enim illa aqua omnia, quæ attingit, pro varietate rerum, quibus est commixta, auri si auro, nigro colore, si argento, vel Mercurio vivo, viridi si cupro, &c. Excogitavit ille quidem quicunque ejus fuerit author, rationem non admodum ineptam, malignitatem ejus adimendi, qua scilicet aquam illam rodentem, iterum destillando ab auro soluto abstracturum se sperat, ut in fundo butyro simile remaneat aurum: sed spirituum aquæ fortis, salis præsertim Ammoniaci & Mercurii tanta est vis corrosiva & venenosa, ut frustra se quis ea à remanente auro separaturum speret: maxime vero ipsum argentum vivum, quod libentissime, & facilime cum Auro unitur & remanet, sicut etiam, utcunque liquidum sit, & tactui cedat, solum in se aurum recipit, reliquis omnibus renitens. Aqua ego calida distillata potius materiam infundere,

Aurum dissolvi cranei humani sale.

sæpiusq; abluere tentarem, qua proculdubio salsedo illa, & fortè vis venenosa promptius auferretur. Alioqui hujusce credita medicinæ, cum tantis venenis præparata, usum non temere tentandum, nec admittendum esse constat. Alios ego novi, modumque conficiendi habeo, qui ex priori parte cranei humani calcinata, ad Cristallinum, ac Diaphanum sal reducta, quod te quoque vidisse puto, se Aurum potabile constare posse sperant, sed utrum confecerint, nescio. Utcunque vero res hæc se habeat, omnino ut sal ex craneo paretur, oportet. Cum autem Salium nativorum copia nobis suppeditet, & atque ex aliis rebus omnibus combustis Sal confici possit, quid ipsos ad Cranei potissimum inquisitionem commoverit, miror. Recordor ego quidem Alberti de mineralibus dictum, ubi asserit magnam inesse virtutem mineralem capillis humanis, illis præsertim qui de capite

Humanorũ capillorum ad ductilia reddenda metalla magna vis.

abscinduntur, suoq; tempore visum, & inventum esse Craneum hominis, quod inter dentes suturæ superioris partes multas aurei pulveris habuerit admixtas. Scio quoque Gebrum (qui solus fere, ex ipsius natura principiis Chymiam tradidit, quemq; ob hoc artis illius studiosi tanquam Aristarchum suum admirantur) oleum quoddam, ex capillis humanis pro inceratione, ut loquuntur, seu præparatione ad faciliorem liquefactionem metallorum, mire commendare. Sed detur ipsos aliquid eo efficere, tamen ratio hæc præparandi valde remota &

Auri potabilis simplicissima conficiendi ratio.

longinqua videtur, cum alia multa reperiantur, quæ per se idipsum præstant, ad quod craneum vix multo tempore perduci poterit. Idque eo magis, quod sal istud conficiendo, ut experti sunt qui illud parare tentarunt, craneum dum eximitur tetro suo, & maxime fœtenti odore (ut comburendo ossa pleraque solent) graviter nares feriat, omnemq; ambientem inficiat aerem. Habeo porrò Argentinensis cujusdam medici rationem conficiendi Aurum potabile, ex solo Auro, absque ulla re alia addita præter ignis vim, quem lege artis Chymicæ, Aurum per Stybium expurgatum, & in tenuissimas laminas redactum, ac vasculis ad hoc idoneis, libere, ne sese usquam laminæ contingant appensum, dum exuritur & calcinatur, in fornace ad hoc debite parata per medium annum quam ferventissimum sustinere oportet, quousque tandem lamina illa Aurea illinc exempta, libero & frigidiori exponantur aeri, & oleosus quidam humor inde defluat & resolvatur rubei coloris, sapore subdulci. Eliciebat autem ille ex libra una auri ad uncias duas olei. Sin vero, quod igne fortassis non undiq; pariter fuerit aurum exustum, minus prompte liquor ille defluat, spiritum vini rectificatum aliquoties infundere solebat, idque tam diu adeoque sæpe reiterare, donec omnis ille color fulgens extraheretur, aurique pulvere sub albo in fundo relicto nihil porro coloris auri spiritus ille vini inde reciperet. Quam subtilissime verò hosce spiritus, vel quintam essentiam rectificabis, si eam in cucurbita vitrea sub alembico, præposito recipiente, in gelidissimam, vel nive refrigeratam fontis aquam impones, ipsum capellum panno lineo in aqua calidiore imbuto undiq; teges. Per ἀντιπερίστασιν enim partes illæ tenuiores & subtiliores sursum feruntur, aqueis in fundo relictis. Hoc, inquam, vinum auro, ut dixi, calcinato infusum, & per alembicum denuo distillatum, in fundo post se reliquit eundem illum subrubeum liquorem, aurum scilicet potabile: quo se & alios ad multos annos salvum & incolumem conservasse Medicus ille dicitur. Solebat ille, perpurgato prius corpore, raso & calefacto vertici capitis, drachmam unam ejus affundere, ac tantundem in malvatico bibendum exhibere. Neq; verò hæc ejus præparandi ratio, adeo absona videtur, cùm & experientia confirmet, & Geber Chymicorum Princeps libro tertio capite sexagesimo tertio asserat: Metallica corpora omnia vere calcinata solui per reiterationem calcinationis, rationem subjungens, quod omnia calcinata ad naturam salium, vel aluminum accedant. Hunc auri potabilis conficiendi modum maxime probavit Generosus & Magnificus Comes Julius ab Hardek, &c. Serenissimi Principis nostri Mareschalcus, Mæcenas mihi summus, qui sumptibus faciendis, & sedulo studio secretiora illa, igne parata remedia inquirendi, nemini cedit, cùm præ aliis modis hic sibi placeret, majoremq; spem faceret, & securius coutendi & magis conferendi humanæ saluti, quòd liquor ille aurem absq; alio (ut alii solent) corrosivo addito pararetur. Itaq; laborem suscipi curavit, eoq; ad viginti septimanas progressus: ad ducentas ulnas majores, quaternos cubitos capientes, lignorum insumpsit.

Sed fato nescio quo contigit, ut artifex operis vita excedens, opus reliquerit imperfectum. Quod licet in primis, tanquam destructum, & inabsolutum opus, Magnificus Comes negligeret, elapsis tamen aliquot diebus videndi ejus desiderio allectus, vasculis exemptis, invenit ferramenta quædam, pro sustinenda fornace parata, aureis maculis passim conspersa, quæ utraq; ipsorum facie, etsi latum digitum crassitudine excederent, apparebant, atq; adeo guttas illas laminis decidentes ferrum totum penetrasse videre licebat. Sicut ad hunc usq; diem videre est ferramenta ista ob hoc, à Magnifico Comite asservata. Unde proculdubio facile credendum, cùm guttulæ istæ calore decidentes partium tenuitate, ferrum penetrarint, in humano corpore longè facilius, ad omnia vasa deferri posse. Sed lignorum penuria, & laboris diuturnitas hactenus, quo minus denuo pararetur, obstitit. Vidimus uterq; nostrum simul & gustavimus aquam illam, Serenissimi Principis nostri jussu, nobis & Doctori Gallo præclaræ memoriæ, pro auro potabili ostensam, quæ à montibus Curtiiis celsitudini suæ dono missa erat. Referebat illa quidem diaphano suo & fulgente colore, ut si quid

Aquæ aureæ ex vino variæ paratæ.

aliud, purissimum aurum, quod visu jucundissimum erat: ex sapore verò nihil præter spiritum vini, ex quo & ipsimet artifices se confecisse fatentur, deprehendimus. Sed (quod dolendum) effectus in morbis illis, quibus periculum ejus à nobis fiebat, auctorum promissis non adeo respondebat. Sunt similes aurearum aquarum ex vino parandi rationes infinitæ in voluminibus Raymundi Lulli, quæ edita partim, partim conscripta circum-

rum feruntur, sed aliis alia plus temporis & laboris requirunt. Ego quoque similis aqua ex vino & auro conficiendi rationem per me & alios expertam habeo, sed magni est ac diuturni laboris partes illas subtiliores vini ab aqueis, & terrestribus recte abstrahere & separare: quod elementorum separationem Chymici dicunt. Habet enim omne vinum in se terreum, & siccum aliquid quod destillatione nobis separatum, adeo tetrum, horrendum & graviter olentem fœtorem exhibebat, ut non tantum vascula quibus continebatur; sed & ipsas cistas imo & conclavia adeo inficeret, ut Asam fœtidam quis accensam dejerasset. Utcunque tamen, & hæ, & passim multæ sint inventa & usu probata, plures viæ, & rationes aurum in aquam potabilem redigendi, experientia tamen, & ratione firma, constat nihil in rerum natura inveniri quod tam aurum, quam reliqua metalla promptius in aquam vertat & solvat, ipsumque sponte siccum quum sit, facilius fluat, quam salia mineralia.

Omnem vim dissolvendi auri in salibus consistere.

Neque enim unquam vinum per se, aut ipsius spiritus (nisi per salia aurum forte sit præparatum) utcunque aliquid ex auro coloris recipiat, omnem ejus substantiam in aquam convertet, nisi vel ipsum vinum diuturno igne acrimoniam summam & salsedinem acquirat, vel ipsius fæx terrestris & fœtida, de qua superius dictum, diuturna calcinatione (quam Raymundus abunde docet) dealbata & exusta in salis naturam convertatur. Omnes itaque hactenus à me dictæ præparandi rationes in hoc conveniunt, quod aurum, aut per ipsa salia solvatur, aut per talia, quæ igni vi diu exusta salis aliquid (ut solent omnia combusta) acquirant, quo in ipsa metalla agant. Quod & perspicue testatur Geber, capite 22 libro 1. dicens. OMNE QUOD SOLVITUR NECESSE EST SALIS AUT ALUMINIS, VEL EORUM CONSIMILIUM NATURAM HABERE: NEQUE INVENIUNTUR ALIA SOLVI PRAETER ILLA. IGITUR QUAECUNQUE SOLVUNTUR NECESSE EST PER ILLORUM NATURAM SOLVI. id est, in aquam redigi.

Ratio dissolvendi aurum per oleum Salis communis.

Quoniam autem major salium horum mineralium pars, & præsertim ex ipsis parata aqua, sapore & odore fœtidissima sint, horribiles & arrosiva atque humanæ naturæ abominabiles, ideo plerique isti hactenus plurimum eminuum sapere visi sunt, optimeque se rem confecisse putarunt, qui illud ita pararent, ut minimum in se corrosionis haberet, ac quam tutissime intra corpus exhiberi posset. Hæc & ipse mecum animo quam diligentissime reputans, in eam tandem deveni sententiam, cum experientia doceat SALIS COMMUNIS usum humano generi, non modo, non noxium, sed pergratum, ac adeo necessarium esse ut neque sine ipso aliquis nobis cibus arrideat, & si quis diutius eo abstineat, in morbos ex putredine facile incidat, ficus & carnes. & reliqua edulia humidiora pleraque, nisi ipso conserventur putrescunt, quam maxime, sunt idonea: cùm inquam, ita se hæc habeant, in spem veni Sale illo communi fœlicius fortassis & æque facile, ac aliis Salibus in aquam aurum redigi posse, atque adeo rem, cujus investigandæ semper avidissimus fui, variè per me & alios, quorum ad hoc opera utebar, tentanti, ac aliquot annis inaniter, & frustra quærenti, tandem se via obtulit, qua res satis fœliciter successit. Cùm enim in valle mea Blavia, ubi prædia mea & officinas, quibus ferrum coquitur laminaque cuduntur, & inter reliqua, ad hoc laboratorium (ut Chymici vocant) extructum habeo, quod locus in montibus (quos Sudetas Ptolomæus nuncupat) situs, ob sylvarum & carbonum copiam, simul & vitrorum, ac fictilium coemendi faciliorem occasionem, ad hoc parandum maxime idoneus esset, illa laborarem: tum primo quidem, sed interea sæpius & hic Pragæ, dum hac mea apud Serenissimum Principem nostrum conditione fungor, aliquoties ex SALE communi, quo condiendis cibis utimur, aquam vel oleum potius quoddam pinguiusculum & grave confeci, in quo aurea lamina, vel ejus pulvis, quem calcem dicunt, per Stybium prius lege artis purgatus trium dierum spatio, sensim, & paulatim liquescit & in aquam convertitur: adeoque subtile ac tenuium partium evadit, ut etiam per alembicum facili igni ferri possit.

Auri potabilis oleo salis parati facultates,

Sapor illi, teipso teste, qui illam degustasti, Limonum succo, non admodum dissimilis, nisi quod dum nuper est parata paulo plus acerbi sapiat. Usus sane sum eo sæpius fœlicissimo, Dei gratia, successu, in morbis diuturnis, putridis, & variis obstructionibus. Quia absque hoc quòd nimium sit acre, vel urat, summe est penetrativum. Quare Apoplexia, Paralysi, tam linguæ, quam reliquarum partium, Spasmo, retentionibus menstruorum & urinæ calculo, quem mirabiliter comminuit, ictericia & principio hydropis, aperiendo, restaurando appetitum, ventriculum roborando, vomitum cohibendo, optime medetur & confert. Exhibens in febribus nunquam adauctos calores sensi, sed potius remisisse, ut plurimum observavi, mixtum vino granatorum & aqua rosarum, syncopæ, tremori cordis & melancholicis mire subvenit. Medetur venenis omnibus, præsertim vero Mercurio infectis. Doloribus juncturarum ex morbo Gallico curatis, per unctionem Mercurii exhibitum, & inunctum subvenit. Gargarisatum cum aqua rosarum, ulcera putrida, & sordida faucium, & colli ex morbo Gallico, etiam ubi calores adjuncti fuerint, egregie curat. Plura Medicus, cum ratione illud sæpius exhibens inveniet. Rationem ejus conficiendi subjungam, non ut Minervam doceam, cum (si per negotia occasio daretur) in his te longe fœlicius versaturum sciam, sed ut hoc ipsum, ob quod hæc scribere cœpi, fœlicius à te obtineam: nempe ut si cujus momenti in usu Medico, illa fere videbuntur, solido & exacto tuo judicio confirmes, meliora addas, diligenti & assidua rerum Medicarum inquisitione, in quam fœlicissime hactenus, totus incumbis, dum quod optabam assequi minus mihi perfecte contigerit, omnes vires & nervos mecum eo intendas, scriptisque tuis, quod magni apud plurimos sint ponderis, aliorum etiam animos eo allicere contendas, ut suam quoque huic adeo priscis decantatæ Medicinæ inquirendæ, & denuo in medium afferendæ, operam pro virili navent: ne ita summum hoc remedium, quo jam diu sumus destituti, in contemptum abeat, & nomine saltem sit nobis cognitum.

Auri præparandi modus,

Requiruntur verò ad opus hoc perficiendum, exceptis vase & fornace, tria potissimum Aurum, Sal commune & paucissima quantitas aceti stillatitii. Aurum, antequam operi adhibeatur, ab aliis metallis impuris, quæ secum commixta habet, exactissime purgandum est & separandum. Quod egregie præstat Antimonium, si simul liquefient, vel fluxerint, ita tamen, ut pondus Stybii longè & decuplum usque Aurum excedat. Quicquid enim argenti, vel alterius impuri metalli, Auro admixtum fuerit, id omne in se recipit Stibium soloque Auro in fundo vasis pyramidalis, ad hoc ab aurifabris, & fusoribus parati, residuo: quod vase exemptum seorsim in cuspide, quem Regem illi vocant, exacte mundum reperitur: Acetum quoque, ut ad opus magis sit idoneum hoc modo distillandum.

Acetum ad hunc usum quo pacto distillandum.

Accipiantur aceti vini acerrimi libræ duæ, salis communis, illius maxime quod ex Hala Hermundurorum ad Salam fluvium ad nos defertur, huic operi præ cæteris idoneum, Libra una. Mixta per Alembicum in balneo Mariæ distillentur, quo præter aquam nihil stillabit. Contrarium namque accidit aceto, ac vino. Sicut enim vinum distillantibus spiritus il-

li

ex nostra illa aqua elicere eam posse. Modum enim ibidem ipse tradidit, cum inquit, salsodine à resoluto, per aquam dulcem diligenter abluta, tincturam auri, spiritu vini excipi, & deinde ab eodem separari debere. Porro nunc maximo inquirendum videtur, inq; eo cardine totum versatum negotium. Utrum aliqua harum, quæ hactenus pluribus pro Auro potabili diversa parata sunt aurea aqua, verum illud Aurum potabile sit antiquorum, aut recte illius loco exhiberi possit. Quamvis autem de hac per multos annos abstrusa Medicina, ipsismet autoribus, adeoeam cœlantibus, ægre quid solidi, ac certi nobis statui possit, tamen quantum ex lectione plurimorum, de hac re autorum, privato studio, labore & sumptibus percipere licuit, apparet pleroság, autores Chymicos, ubi de lapide suo philosophorum, vel elixir dicto, loquuntur, constanter & unanimiter asserere quod illa ipsa Medicina non tantum, si super metalla, quæ (quod auri perfectionem & durandi vim non habeant) imperfecta vocant, projiciatur, statim illa redigat in auri perfectam & incorruptibilem substantiam sed etiam in liquida forma sumpta (ubi tum Aurum potabile dicunt) morbos omnes arceat, juventutem & prosperam valetudinem ad multos annos conservet.

Lapis philosophorum.

Adeoque unam & eandem esse ego rem Chymicis video Elixir & aurum potabile nulloq; penitus differre, nisi ipso fere usu, nimirum quod alterum solidum & paulo fixius in metalla liquefacta projectum, illa perficiat, Alterum vero Elixir vitæ Raymundo dictum in aquam potui commodam resolutum, juventutem conservet, & vires restauret.

Elixir, & Aurum potabile idem.

Experientia autem certa mihi & aliis constat, neq; quisquam hac recte tractans inficias ire poterit, quin pleraque dictarum aquarum mutando argentum in aurum, aliquid, idque satis conferant & faciant. Verum ad uberiorem perfectionem, quam Chymici promittunt, eas adhuc non redactas vidi. Licet enim metalla mutent, tamen hoc ipso, pauco lucro suos sumptus & labores rependunt, ac superant. Quod aliquid perfectionis illis adhuc deesse omnino arguit. Ad alterum quod attinet, morbos scilicet arcendos, & prosperam valetudinem conservandam visa, quidem sæpius, ut dixi, aqua similes debita adhibita ratione usurpata plurimum profuisse, sed qui omnes promiscue morbos istis curarit, dentes elapsos, & ungues restituerit, hactenus vidi neminem. Quod (nisi, ut vereor, encomiis ejus Chymistæ in hoc, ut in plerisque solent, nimium indulgeant) similiter aliquid ad perfectionem illorum adhuc desiderari ostendit.

In Chymistas.

Unde equidem quis non immerito antiquorum esse verum & perfectum Aurum potabile dubitabit. Minime tamen ideo usum ipsius omnino abjiciendum censeo. Cùm enim auri pulvis Avicenna & reliquis Medicis ad affectus cordis & alios morbos adeo commendetur, & Arnoldus auri infusionem, & ejus candentis extinctionem in vino tantopere laudet, procul dubio longe plus præstabit, si in partes adeo subtiles & penetrantes omnes venas redigatur, idque maxime si absque rosione effecerit.

Auri pulvis Avicennæ.

Est altera veri Auri potabilis nota minime negligenda, quòd etsi imperfecta metalla mixtum ea perficiat, ex se tamen ipso Aurum reduci nunquam posse debeat, quod in aliis aquis, quæ colore aureo inficiunt (qualis erat, de qua supra dixi, quam in ædibus clarissimi Doctoris Galli præclara memoria croceo colore tingere videbamus) facile factu est. Affusa enim aqua fontana, cui Tartari parum alii miscent, eaq; paulatim rursus exhalante, in fundo auri pulvis residere debet. Quod tamen, si recte paretur, aut per Alembicum ascenderit, minime evenit. Hæc ad te clarissime Matthiole, ut dixi, non docendi nomine scribuntur, nec ut aliis, quorum forte aliud est de his judicium, illa præferam. Quamvis, nec hæc naturæ secreta, quæ ad Medicum usum plurimum conferre possunt, aliiq; altius illa inquirendi occasionem præbent, aspernanda, & abjicienda arbitror. Unice enim detestandi videntur Zoili isti, qui viros bonos, cum, ut vitæ usuique mortalium consulant, plurimum diligentiæ, curæ, laboris & sumptuum in perquirendis hisce naturæ secretioribus Medicinis conferant, nec forte semper omnis ex parte ad vota res succedat, invide corridendi, mordendi, ac carpendi finem nullum faciunt, neq; tamen ipsi interea meliora in locum restituunt. Sed quum hoc nostro infelici seculo, clarissimorum etiam virorum conatus & labores felicissimi, horum morsus non effugiant, quid mirum, hæc ubi ad vota, non adeo facilè perfici possint, ab illis (ut ignota pleriq; carpunt) reprehendi, calumniiq; dilacerari? Alterum est hominum genus invidum, & inutile terræ pondus, his non minus reprehensione dignum, qui ingenio licet laboreq; suo & industria aliquid operæpretii efficiant, partim tamen ambitione adducti, ut habeant quo pro cæteris excellant: partim avaritia, & lucrum faciant, aliquando etiam per ignorantiam veterum scriptorum, quasi non eadem, aut meliora multo veteribus sint prodita, pro secreto, & quasi mysterio in privatum sibi thesaurum possident & celant, neq; in publicum usum proferunt. Medium autem tenuere beati. Tu igitur Præstantissime Matthiole merito beatissimus, Tu omnium observatione, favore & benevolentia dignissimus. Tantum enim abest te aliorum in Chymicis inquirendis sudores naso suspendere, improbare, vel calumniari, ut ipse quoq; domi tuæ fornaces extructas habeas, quibus te, ubi otium datur, sedulo oblectas, illiq; tantum profeceris, ut a te parata aqua, quas à restaurando vitali spiritu, Aquas vitæ vocant, tam in Serenissimi Principis nostri, quàm aliorum Magnatum Bohemorum manibus in dies versentur, & summi remedii loco merito habeantur. De fidelitate verò tua inventa ad publicum usum divulgandi, non est quòd dicam, cùm scripta tua clarissima abunde testentur, tibi, plenus rimarum cùm sis (ut cum Terentio loquar) undiq; illa diffluere. Nihil enim tam egregium, tam secretum, tam rarum tecum delitescere, quod ad rei Medicæ cognitionem augendam faciens à te cœlatum sit, certo affirmare ausim. Argumento inter reliqua est Stibii calcinati usus, quem dum alii pro maximo secreto occultare studebant, tu primus, quod sciam, literis propalasti.

Stibium calcinatum.

Merito igitur præclarissime Matthiole, quæ mecum de aqua hac aurea cogita & concepta habebam, ad te scribere videor, in certam spem veniens, te, si quid hujus ad rem Medicam, ejusve cognitionem augendam facere sperabis, id exacto tuo & acri judicio confirmaturum, verum usu, quo polles, per hæc ad altiora veniendi, viam monstraturum, & si qua tibi de auro potabili conficiendo sunt alia hisce meliora, mihi & usui publico fideliter communicaturum. Quod ut candide, ingenue, ac liberaliter facias, pro familiaritate nostra minime dubito, & per illum, quo te prosequor, amorem, ac publicæ Rei Medicæ utilitatem oro & obtestor, Vale. Pragæ.

PE-

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Andreæ de Blavv Medico,

S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

Etſi & ſermonis ſpurcitie & affectata caligine obtenebrarunt ſcripta ſua Magiſtri Chymicè, reperiuntur tamen ingenioſi homines hoc ſeculo, qui ex illis ipſis obſcuris libris, non tantum veterum autorum ſententiam colligant, verumetiam opera mirifica, cum ad metallorum perfectionem, tum ad hominum ſanitatem, vel conſervandam, vel inſtaurandam pertinentia, per ignem efficiant. Quippe quemadmodum Magnes ferrum ſolum attrahit, argentum vivum ſolum aurum admittit, cætera metalla reſpuit omnia: ſic ejuſmodi ingenia ad veri ſcientiam nata, mirum quibus occaſionibus, quibus è libris, quibus ab experimentis, utilem & veram doctrinam extrahant, falſam reſpuant: cum interea alii noctes dieq; laborantes nihil diſcant, nihil inveniant. Cæterum inprimis admirabile mihi tuum ingenium videtur Vir Clariſsime, qui iſta in ætate, adhuc juvenili, præter abſolutam artium omnium cæterarum, Medicæq; præcipue cognitionem in Chymica arte tantum profeceris, ut non ſolum antiquos Philoſophos obſcuriſs. intelligas, ſed etiam experientia & uſu confirmatus, idoneus videaris, qui hoc ſeculum tam artem præſtantem, ſpeculationis Philoſophiæ partem fere nobiliſs. ſcriptis edoceas. Ita enim æſtimo ex ſcripto eruditiſs. tuo quod proxime mihi tuo nomine oblatum, continebat inſignia quædam præcepta de ratione auri potabilis præparandi. Id ego cum avidiſsime aliquoties perlegiſſem, dignum judicavi, quod meo Epiſtolarum operi inſereretur. Peto autem magnopere abs te, ne id factum a me ægre feras. Decet enim te, cum poſſis, publice tuo ingenio prodeſſe multis. Cæterum quod ad rationem auri potabilis conficiendi attinet, nihil habeo, quod aut contradicam aut te dicam ſplendidius: omnia enim ita lucide ita & veriſsime explicaſti. Inprimis autem illud plenum eſt ingenii & acuminis, quod omnes diſſolvendi auri modos ad Salia mineralia redegiſti. Itaq; omnino tecum ſentio, quod qui cranei humani anteriore parte ad hanc rem utuntur, eos procul dubio id in Sal prius redigere. Nam & ego memini aliquando me ex duobus craniis humanis Sal deſtillaſſe. Sic de cæteris cogitandum, ſeu herbæ ſint, ſeu metalla, prius ea ad Salis naturam per ignem eſſe convertenda, antequam ad hunc effectum adhibeantur. De facultatibus autem auri potabilis, dubium non eſt, quin eæ ſint maximæ, cujuſmodi a te eruditiſsime recenſentur. Auſim dicere, neminem Medicum abſolutum eſſe poſſe imo ne mediocrem quidem, qui in hac nobiliſsima deſtillandi ſcientia non ſit exercitatus: id cum alibi, tum inprimis in Chronicis morbis eſt animadvertere, ubi tota maſſa ſanguinea in univerſo venarum ambitu corrupta eſt & referta multorum morborum ſeminariis: hi, inquam, morbi citra metallica devinci vix poſſunt. Ea enim ſola vi ignis ita attenuantur, eamq; penetrandi vim acquirunt, ut habitum totius hominis facile permeent: cum interea cætera plantæ eorumq; ignem non ſuſtineant. Ac qui ejuſmodi morbos citra ſcientiam res metallicas tractandi aggrediuntur, ii plerunq; re infecta cum magno dedecore & ſuo, & artis Medicæ deſiſtunt. Nec deſunt exempla magnorum Medicorum, qui remediis Chymicis magnos effectus in curandis ægris ediderunt. Ut reliquos taceam, Montanus certe noſtra ætate celeberrimus Medicus tantum tribuit diſtillationibus, ut non ſolum iis ad ægros curandos uſus ſit, ſed etiam libros multos de illis compoſuerit: qui quidem libri adhuc latent alicubi, prodituri aliquando in publicum, ſi tantum bonum fata hominibus non amplius invidebunt. Interea te hortor, ut tuis eo genere juves ſtudia diſcentium. Nec vero patiaris te ad moveri calumniis leviſsimorum hominum ab exercenda arte tam nobili. Valeant illi: habebis & tu, qui opus laudent, ingenium mirentur, laborem remunerentur. Multorum millium loco tibi ſit Sereniſsimus Archidux, qui te cum ob alias excellentiſsimas dotes tuas, tum vero ob Chymicæ artis peritiam, qua quidem quam plurimos, difficillimos caſus curare te indies experimur, amplo ſtipendio in aulam adſcitum conduxit. Nec deſunt alii proceres regni hujus, qui te amant & ſuſpiciunt: quorum favore fretus facile eſt contemnere ſtoliditatem & malitiam eorum, qui chymicæ arti detrahunt. Hæc pauca ad tuum ſcriptum libuit reſpondere. Non enim pluribus poteram, & occupatus rebus aliis, & impeditus valetudine, qua in hac ingraveſcente jam ætate non ſemper æque commoda utor, Vale.

Sal ex osse humani capitis.

Montanus libros composuit de destillationibus, & eis fœliciſsime usus est.

PETRI

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARUM MEDICINALIUM, LIBER QUINTUS.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Jacobo Antonio Cortuso Patricio Patavino S. P. D.

Expenduntur plantæ quædam non vulgares.

Ucundissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, Idq́; ipsum sane multis de causis. Primum quod tuæ, id est, viri optimi atq; doctissimi, deinde, quod elegantissimo numeris nostro Italico idiomate contextæ sunt. Præterea quòd mirificam quandam tuæ erga me voluntatis significationem habeant. Postremo quod lucri utilitatisq; plurimum, præter omnem expectationem & mihi, & Reipublicæ attulerint. Nam non modo ex iis te amicum singularem mihi esse intelligo, quem incredibili amore ac benevolentia (quæ tua est humanitas) me prosequi animadverto, sed quod à te, tua tantum liberalitate & propria animi ingenuitate pleras rarasq; sim consequutus plantas, quas antehac a nemine consequi licuit. Hæ cum certo sciam decoris plurimum nostris Commentariis in Dioscoridem esse accessurum, non dubito etiam quin rei herbariæ studiosi te plurimum sint collaudaturi, ubi viderint hæc omnia me tibi accepta referre. Hoc itaq; nomine ago tibi gratias ingentes. Atqui si mihi optata Deus concesserit, efficiam profecto, ut ne te pœniteat hæc in me contulisse: sin autem (ut humana sunt) mea spe me forte frustrata fuerit, tu tamen virtutis tuæ & officii fructum tecum auferes. Optarem quidem hanc tuam erga me animi propensionem simili aliquo munere me posse compensare. Sed quum nihil sit ad manum, quod te dignum existimem præter meipsum solum, me tibi totum offero, ac voveo. Sed hactenus de his.

QUOD autem ad plantas attinet, rescribam, ut petis, de omnibus opinionem meam: quinetiam syncerissime significabo, quæ legitimæ genuinæq́; quæq; spuriæ videbuntur. Sed id sane faciam pro ingenioli mei tenuitate. Non quod autem posse me aliquid singularis judicii ad te scribere, sed ut petenti tibi morem geram. Verum hac conditione id à me accipias velim, ut, ob tuo acriori judicio, me fortasse de his minus recte judicasse animadverteris, non sileas, sed quid melius sentias mihi significes. Sic enim fiet, ut discussis ventilatisq; omnibus inter nos, veritas tandem elucescat in medium.

RHABARBARI imago coloribus ad vivum ornata, una cum ejus historia, à Persis allata, ut rara, ita mihi cara est. Hanc illico pingi excudiq́; curavi, quod ejus inspectionem plurimos delectaturam non ambigo. Rhabarbari imago.

ELATINEN quam nunquam ante me vidisse memini, una cum floribus, quos diligentius inspicio, eo libentius genuinam esse statuo, nec quicquam in ea videre est, quod legitimæ non correspondeat. Elatine.

MEDIUM Dioscoridi & Plinio folio est Iridis, sed his subesse mendam jam in suspitionem me adducit Oribasius. Quippe qui Medium Intubi esse folio ex Dioscoride scribit. Cui satis hæc planta, quam ad me transmisisti adstipulari videtur, quamq; Dodonæus Violam Marianam vocari scribit. Hanc plantam multis in locis pluries mihi visam recordor, sed haudquaquam animadverti legitimum eam esse Medium, quod in Dioscoride & Plinio legere me meminerum, Medium Iridis folio esse debere. Etenim Græcus Dioscoridis codex qui ad manus est, legit, ἔχει φύλλα ὅμοια ἴρεως. Sed Oribasii codex ὅμοια σέριδι habet. Quo fit ut cum hæc planta complures habeat notas, quæ ad amussim Medio correspondent, facile tecum sentiam legitimum eandem esse Medium: præsertim cum abs te edoctus sim eam in saxosis & opacis tractibus nasci. Atqui gratum admodum mihi feceris, si semen tua opera consequi potero. Quod cum tantum sexto mense à satu germinet, optarem, ut quam citissime fieri possit, ad meas perveniret manus. Medium. Locus Dioscoridis restitutus.

GINGIDII plantam ex omnibus notis agnosco esse legitimam, sed integram omnibus suis partibus desiderio, ut ad vivum delineari possit. Hoc præstare sane facile poteris, cùm hanc tuo in viridario, inter quamplurimas alias, virescere intelligam. Gingidium.

PLANTAM, quam cum Tripolium esse censeres, Venetiis in littore maris conseviisti, locis, quæ allidit unda, & ibi summa cum diligentia educasti, quamq; nunc mutata sententia Marinæ violæ speciem esse censes, nusquam me vidisse recordor: ideoq; nec de nomine, nec de viribus tibi quicquam scribere possum. Verumtamen cum non sine speciali naturæ artificio delineatam esse animadvertam, crediderim hanc profecto ad multa, quæ ignoramus, esse utilem. Tripolium.

Scammonium. *SCAMMONII radicem superioribus diebus Turcico solo sepultam, misit ad me Constantinopoli Cæsareus Orator Angerius, quæ jam germinare incepit. Interim folia, flores, & semen observabo: quod si videro tuæ illam esse similem, non te posthac gravabo, ut illam iterum cum floribus ad me mittas. Erit tamen mihi valde gratum, ut me certiorem facias, unde ad te allata esset. Nam in Italia nasci Scamonium, hactenus non audivi.*

Periploca. *PERIPLOCAM serpentem ante decennium misit ad me Pisis Lucas Ghinus acerrimus rei herbariæ indagator. Cui subscriptum erat Dorienium repens. Sed cupio abs te audire cum florum, tum etiam fructuum historiam.*

Sesamoides minor. *SESAMOIDIS minoris stirps, quam antea nunquam vidi, mirum in modum placet. Nulla enim deest illi nota quæ legitimæ non correspondeat. Folia enim habet Coronopo majora, hirsutioraque, caules dodrantales, in quorum summitate capitula exeunt, è quibus subpurpurascentes prodeunt flores, quibus accedit tum de semine & radice testimonium: nec me ab hac unquam removebit opinione, quod hæc planta folia habeat Coronopo majora. Siquidem Oribasius μακρότερα, non μικρότερα legit. Id quod manifesto est argumento Dioscoridi depravate legi Μικρότερα.*

Elleborina. *QUAM Elleborinam plerique an vocari, nonnulli vero veneficum Scolopendrium, vocabat Lucas Ghinus qui primum Pisis eandem ad me misit Phyllitim minorem. Ego vero notas non habeo, quibus hanc Elleborinam, vel Scolopendrii genus aliquod facere possim. Cupio autem edoceri, quo argumento hanc herbam veneficam appellent. Quinetiam vero venenosa sit, an venefica dicatur, quod fortasse ea utantur quidam ad veneficia & fascinationes.*

Spina alba. *SPINÆ albæ folium placet, quantum mutila placere possunt, sed integram desidero plantam: solo enim hoc folio tota planta delineari non potest.*

Thlaspi. *SCIO non deesse rei herbariæ studiosos, qui plantam, quam ad me pro Thlaspi misisti, idem tecum sentiant. Atqui si cum Thlaspi, de quo scribit Dioscorides, diligentius conferatur, non video sane, quibus argumentis in legitimum Thlaspi transmutari possit, cum nulla fere nota in eo videatur, quæ illi legitime conveniat. His accedit seminis non obscura amaritudo, nulla penitus acredine prædita, quæ in Thlaspi semine maxime requiritur.* **Thlaspi Cappadocium.** *Non tamen negabo, Thlaspi, quod in Tauro monte in Cappadocia nascitur (ut Galenus est autor) Cretico non esse simile, nec alii cuicunque, quod passim ubique nascitur: id quod argumento est plura esse Thlaspi genera. Cæterum an hoc ad me transmissum Cappadocio congenerum sit, ego sane decernere nequeo, cum (quod sciverim legerimque) ejus historia a nemine describatur, nec de seminis amaritudine mentio ulla fiat, quam in tuo vehementem esse reperio.*

Smyrnium Creticum. Macerona. *Nisi SMYRNII Cretici integram videro plantam, & recentem ejus radicem diligenter inspexero, affirmare sane non ausim, eam Smyrnium esse Dioscoridis. Interea igitur, ut hactenus semper, vulgo vocatam Maceronæ plantam pro Smyrnio habebo. Pergratum tamen mihi facies, si integram hujus plantam ad me transmiseris. Nam fortasse sententiam mutare constituam, omnibus hujusce plantæ partibus diligenter inspectis: quod is sim, qui non meis opinionibus, sed veritati me perpetuo addixerim.*

Papaver corniculare flore rubro. *PAPAVER corniculare flore rubro, frequentissimum in Moravia nascitur inter segetes, & in agrorum aggeribus eo præsertim tractu, quo Praga Viennam proficiscimur. Quam procul autem à mari distet hæc regio, sciunt hic omnes. Quod aureo flore à Dioscoride describitur, nusquam ibi videre licuit, nec alibi, quam in maritimis locis: quanquam fortasse in mediterraneis etiam alicubi proveniat.*

Acanthium. *Alteram ACANTHII habeo stirpem, folio tuo longe majori. Quod tantum Soli pinguedine ariditateve factum esse censeo. Sed nulla intercedit lineamentorum faciei differentia, utraque enim verum genuinumque refert Acanthium.* **Seseli Æthiopicum.** *Simulac sui contemplatus Aethiopicum SESELI, quod etiam à Julio Moderato Arimino mihi transmissum est, illico inclinavit animus, tuum hoc magis legitimo adstipulari, quam meum, quod tamen non dubito quominus Seseli sit genus.*

Amomum. *AMOMI historiam Plinio adeo confuse describi animadverto, ut nihil certi inde elici possit. In primis enim Amomum, Labruscam esse Indicam scribit. Deinde aliorum opinionem sequutus fruticem esse ait Myrto similem, folii Punicæ mali: quibus non parum correspondent arbuscula folia, quam Plinii Amomum appellas. Sed cum scribat is hanc plantam uvas, non baccas, proferre, non ita facile adducor ad credendum, eam stirpem Amomum esse Plinii. Itaque si clariora tenes indicia, quibus hanc tuam possis tueri opinionem, de his, ut ad me scribas, perquam maxime rogo. Quinetiam scire velim, an peregrina sit planta, an in Italia proveniat. Id quod pariter de alia etiam planta audire desidero, quam quidam Dioscoridis Amomum esse censent. Cujus ramusculum quam libentissime viderem cum suis floribus ac fructibus: vel si hoc fieri nequiret, ob plantæ fortasse raritatem, vellem saltem ejus iconem inspicere à diligentissimo pictore delineatam.*

Argentina. *REPENTEM herbulam foliis Helxines argenteo quodam nitore splendentibus, nusquam me vidisse recordor. Itaque non est ut de ejus historia & viribus quicquam a me expectes: eam tamen adstrictoriæ esse facultatis, non ambigo. Huic si nomen mihi inveniendum foret, eam quidem ab argenteo nitore Argentinam vocarem.*

Gētianula. *GENTIANULA (ut ita dicam) nascitur circa Pragam copiosissima, cujus plures habeo species magnitudine tantum differentes.*

Polygoni genus. *STIRPIS illius ramusculum, quam quidam (ut inquis) Ambrosiam esse censent, crediderim ego Polygoni potius esse genus. Nulla enim ratio mihi sese offert, quæ persuadeat, hanc legitimam esse Ambrosiam.* **Centum grana.** *Nascitur hic copiosa. Officinæ centum grana a copioso semine vocant. Laudatur decoctum ejus ex aceto ad dentium dolores.*

Pentaphyllum. Sanicula dentata. *PENTAPHYLLUM illud magnum radice alba magnoque, naturæ artificio nodulis & laciniis elaborata Dentariæ speciem faciunt quidam. Memini hujus ego in meis in Dioscoridem Commentariis inter Symphyta, dixique, a Germanis Saniculam albam appellari. Cæterum aliam nosco ego dentariam, folio quinquies etiam apicibus diviso, cujus nigra bacca Coriandri seminis magnitudine habentur, ubi dua vel tres devorentur, sumentes illico demoniacæ & in delirium agunt. Vidi ego quosdam, dum Goritiæ agerem, quibus jocandi causa hæ baccæ datæ fuerant, qui triduo perpetuo delirio laborarunt: laborassentque fortasse diutius, nisi nostris auxiliis ad mentem revocati essent.*

PLANTAM radice odorata & adstringenti, quæ foliorum facie Agrimonium refert, nostrates nuncuparet,

lteret, si recte memini, herbam divi Guilelmi appellant: quemadmodum vestrates S. Christophori vocant. Hanc quanquam diligenter sum contemplatus, non tamen reperi locum, in quo meo in viridario eam serere liceret. Praferunt eam quidam ad Strumas, si frequenter devoretur, vel hauriatur in potu.

Herba divi Guilelmi.

NON *dixerim facile, quam mihi grata fuerit rara illa planta, quam vulgo appellant nostri* SFERRA CAVALLO. *At eo mihi carior est, quo omnibus suis partibus ornatior accessit. Omnia in ea adeo integra incorruptaq; sunt, folia, caules, flores, siliqua radix, ac si nunc primum è terra decerpta essent, qua omnia ad vivum delineari excindiq; curabo. Nam non vereor quam plurimis perquam gratissimam futuram ejus imaginem: prasertim Chymia & Magia studiosis. Hi sane ingentes tibi habebunt gratias, quod tua opera, ac studio hac planta in communem omnium conspectum venerit in lucem.*

Sferra Cavallo.

PETROSELINI *Macedonici plantam, una cum ejus imagine ad vivum delineata. magna cum animi voluptate sum contemplatus, quod antehac à me visa non sit, Itaq; eam rarissimi muneris loco habeo. Rem ipsam ob ejus raritatem multi facio, pluris tamen fidem tuam, qui scribis legitimam esse plantam, quod scias (ut mihi persuadeo) vel ex Macedonia, vel Epiro esse allatam, ubi Petroselinum plurimum nasci scribit Galenus.*

Petroselinum Macedonicum.

NUNC *primum in Marino Bryo me perperam damnasse Plinium animadverto. inspecta tum ejus planta, tum imagine, quam à virenti recentiq; cespite delineatam agnosco. Est enim lactuca crispa adeo per omnia similis, ut merito a piscatoribus Lactuca marina appellari debeat. Nunquam putassem herbam per omnia Lactuca similem tam improprie Bryon appellasse Plinium, cum nihil, cum marino arboreóve Musco similitudinis habeat. Sed ea tantum causa hanc censeo Bryon appellasse illum, quod Concharum testis & lapidibus inharens, virescat & vivat.*

Bryon Marinum Plinii.

Quanquam OENANTHE *utraq; mihi valde placeat, quòd novarum plantarum inspectione plurimum delectari soleam, est tamen quod in utraq; desiderari putem. Prima enim cujus folium Pastinaca amulum una cum integra imagine ad me misisti, legitima Oenanthe dici posset, si radix qua fere nihil magnitudine, ac facie à Filipendula radice abest, crassior, tuberosiorq; spectaretur. Altera vero Oenanthen tuberosa tantum radice referre videtur, folijs minime. Dico tibi sententiam meam, cui nolim acquiescas, nisi probaveris.*

Oenanthe.

NARCISSORUM *omnium, quinetiam Hyacinthorum, Bulborumq; imagines, vivis ac genuinis delineata coloribus gratissima mihi fuerunt. Cupio tamen vivas horum omnium plantas meo in viridariolo aliquando alere. Id quod singulari tua diligentia me consequuturum spero. Itaq; ubi Bulbos mihi comparare poteris, id ut diligenter facias, obsecro.*

Narcissus Hyacinthus Bulbi.

APII *Orientalis semen, suo posthac tempore seram. Cum vero adoleverit, sabulosa terra (ut doces) ea ratione operiam, ut albescat, qua Cinaram & Intubum Olitores hyeme in Italia obruere solent. Experiarq; postea an in obsonijs eam quam polliceris, cum palato ineat gratiam.*

Apium Orientale.

CONFERVAM *de qua libr. 27. cap. 8. meminit Plinius, sape fontibus innatantem vidimus, ac etiam inde exemptam diligenter inspeximus. Non tamen animadverti, de ea ita aperte scripsisse Plinium. Quare plurimum tibi debeo, quod tua opera jam me doctiorem esse agnosco.*

Conferva.

RUTAE *sylvestris, quam Armolam Aphri vocant, habeo, Constantinopoli à Guilelmo Quacelbeno Casarei Oratoris Medico mihi transmissam cum floribus & capitulis: sed una & eadem planta cum tua esse videtur.*

Ruta sylvestris.

PLINIANI *Pelacini plures planta in quodam amici mei horto hic cum siliquis contortis & floribus virentes spectari possunt, qua nullis notis à tuo differre videntur.*

Pelacinum.

TRIFOLII *Asphaltidis semen quod polliceris, erit mihi gratissimum, non quod inde plantas alere cupiam, ad vivum delineandas, cum hoc jam diu factũ sit, sed ut hanc herbã ad morbos curandos copiosam ad manus habeam.*

Trifolium Asphaltite.

PRAETER *eas plantas, de quibus ad me scribis, reperi in ipso capsula fundo alias quasdam, inter quas erat* PORTULACAE *arboris ramus, Glaux, Cretamus aculeatus, Gramen quoddam spinosum. ac ea etiam stirps, cujus siliqua ferreo venabulorum mucroni similes habentur, quibus utuntur venatores apris, ac ursis invadendis. De Portulaca alias meam dicam sententiam: nunc enim nihil est, quod magis dicam. Placet nimirum Glaux, sed longe fortasse magis placebit cum floridam ejus plantam inspiciam, intelligamq; in maritimis nasci. Cretamum aculeatum nondum antea vidi, quare charum mihi est. Ignota etiam mihi est, qua mucronatis siliquis provenit. Lonchitibus hanc tertiam adderem, quod lancea omnino speciem siliqua referant. De viribus si quid habes, id plurimum abs te doceri cupio.*

Portulaca arbor. Glaux. Cretamus aculeatus. Gramen spinosum.

JUNCUM, *quem Plinius Spartum facere quosdam scribis, ubiq; examinandum mihi proposui. Sed cùm in montibus Carthaginensis Hispania citerioris afferat in siccissimis locis nasci Spartum, non in littore maris, viderimq; ego Hispanicum Spartum ab hoc longe satis differre, non ita facile horum placito adstipulari possum. E Sparto strata rusticis fieri scribit Plinius, quin etiam ignes, faces, calceamina, & pastorum vestes, qua omnia è suo Sparto in ea Hispania regione rura omnia parant. Sed non video quo pacto ex hoc crassissimo Junci genere vestes parari queant. Ex Hispanico Sparto calceamenta contexta sapius vidimus, sed placidiore satis, quam istius Junci materie.*

Spartum.

MITTO *ramulum Pisani suberis, cujus folia non parum à Romano distant. Pisanum enim spectatur folio longe productiore acuminatioreq; adeo ut is potius Ilicis quam suberis videatur, tantum potest cæli soliq; natura. Nec dubito quinetiam fructu differant. Nam si recte memini Romanum ut folio breviore, ita glande compactiore, & rotundiore spectatur. Ubi autem Roma Suber cum glandibus tuus tibi mittet Macignus, quem magno admodum virtutum cumulo ornatum esse audio, id ad me delineandum, ut mittas, quam maxime rogo. Hoc itaq; est, mi amantissime Cortuse, candidum liberumq; tui Matthioli judicium de raris, ac pulcherrimis plantis, ad me transmissis: quod si fortasse ullibi claudicare deprehenderis, velim ut pro tua humanitate manum illi adjungas: quod si (ut spero) feceris, sane mihi gratissimum feceris. Quam magno tenear videndi desiderio Cedri è monte Libano ramusculum, id quod tua opera fieri promittis, non ita sane facile dixerim. Ideoq; cupio abs te certior fieri, an illum consequendi aliqua certa sit spes. Audio enim simulac aruerit mox decidere folia, quod in Larice etiam observavi. Gratulor autem mihi plurimum, quod tam humaniter pollicεris scripturum te in Cretam ac Cyprum ad tuos amicos, qui in in locis agunt, ut si quid pulchri rariq; ibi repererint, quod ad hanc nostram spectet facultatem, id ad te mittant, tantum (qua tua est benignitas) mea causa. Sed faxit Deus Optimus Maximus ut quas me tibi habere gratias certo scis, quandoq; cumulatim referre valeam.*

Suber. Cedrus Libani. Larix.

Palma. Musa.

Expecto veram Palmæ arboris imaginem, ac etiam involucrum, quod Elaten appellant: quinetiam illud Pumilæ Palmæ genus, quod vulgo Neapoli ab Encephalo appellant Cefaglionem. Expecto & musæ iconem à clariss. Faloppio, cui ut me commendes, plurimum abs te peto. Reliquum est ut pro lentiginib. delendis in Nobilissima illa Virgine, cujus virtutes mihi tantopere collaudasti, aliquid remedii scribam. Sed scias velim difficile ejusmodi maculas adeo deleri posse localibus medicamentis, ne posthac tractu temporis repullulent, præsertim æstivo tempore, cùm causa in ipso hæreat sanguine. Attamen vidi ego pluries ex toto deleri lentigines frequenter scrofa lactis illitu. Præstat idem sulphuris oleum, cujus parandi rationem scripsimus l. nostro de morbo Gallico. Sed huic addere oportet tertiam Tartari olei partem: quinetiam Amygdalarum oleum ex amaris nucibus pressum, & cum Bryoniæ succo illitum. Præstat ad id nunc unguentaria oleū, quo unguentarii ad multa utuntur. Fit oleū è lacertis quod ego sum expertus, hoc modo. Sumito Lacertas vivas decem & affundito olei Amygdalarum amararum libram. Collocato deinde in Balneo ferventis aquæ vas vitreum, quod Lacertas & oleū exceperit, aperto ore, & ita dimittito horis continuis decem: deinde extrahito & percolato, & inungito, addito ceræ odoratæ momento, ut diutius hæreat. Vale.

Remedia ad lentigines.

JACOBUS CAMENICENUS, MEDICUS,

Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Continet Epistola secti cujusdam hydropici historiam.

EX quo tempore te in has regiones ultra Alpes transmisere Dii immort. clariss. Matth. non nos tantum, qui in hac urbe amplissima medicinam facimus, verumetiam è longinquis locis, ad te tanquam ad Themidis oraculum confugiunt pleriq; Medici consulturi in rebus dubiis, tuam summam prudentiam, judicium, eruditionem, consilium. Quo fit, ut multi ægri morbis gravissimis liberentur, qui pessum irent, nisi te hominem tanta doctrina, experientia & humanitate etiam præditum ad manus haberemus. Cùm autem hac in urbe recens casus inauditus acciderit, nec ego nunc propter certas, quas nosti, causas domo excedere possim, ut tecum coram colloquar, putavi me à bonitate tua hac schedula facile tantum impetraturum, ut tuam, mihi sententiam de hac ipsa, quam dixi, re exponeres, eamq; literis consignares: ita enim dicta tua crebriore meditatione facilius recolere, & amicis etiam meis discendi cupidis communicare potero. Res autem de qua judicium tuum audire cupio, sic habet. Hisce diebus ego & amici aliquot mei, secuimus cadaver hominis, qui diuturno morbo laboraverat. Is autem & hydropicus postremo effectus erat. Resecto autem ventre, cùm transivissemus musculos abdominis, invenimus aquam illam, citrinam vocatam, intra peritoneum & intestina: de quo ab aliquibus dubitatum tamen fuisse video. Moxinde respeximus ad hepar, tanquam in eo causam morbi manifestam visuri. Id repertum grande, colore nigricante, & fere tali qualem in splene alias conspicimus. Folliculus fellis plenissimus erat bile. Hepatis venæ in parte ejus cava, priusquam in communem illum caudicem portæ desinunt, omnes obstructæ erant, lapillis eas distendentibus foris nigris, intus flaventibus. Porro & ille meatus, qui ex folliculo fellis in intestinum desinebat, lapide ejusmodi obstructus erat. Hunc cùm exemissemus, nihilo magis tamen bilis effluxit: coaluerat enim foramen illud desuetudine bilem ad intestina mittendi. Hanc istius meatus obstructionem ego causam fuisse video icteritiæ, cum qua hic homo ante hydropem longo tempore conflictatus fuerat, regurgitante ad totum ambitum venarum bile, quæ purgari per intestinum debuisset. Nam meatus ille, qui ex folliculo fellis in Hepar est, liberrimus erat. Cæterum Hepar ipsum tota sua convexa superficie adnatum Diaphragmati conspiciebatur, interveniente membrana quadam crassa & firmissima, nata fortasse ex calore æstuante in ejusmodi quasi crustam externam, superficie hepatis. Nam & idem æger perpetuo de insigni calore dextri hypochondrii queri solitus erat. Jam à te erudiri cupimus, nunquid etiam apud veteres ejusmodi lapillorum mentio aliqua facta sit. Galenus quidem, quod meminerim, lapides in renib. & vesica tantum, interdum vero etiam in intestinis generari credidit. Quod autem in Jecinore generētur, id aut nescivit aut si scivit, certe scriptis non prodidit. E Georgio Bohemiæ Rege, adhuc hodie folliculus fellis post mortem exemptus, extat, in quo, loco bilis lapis durus continetur, hæmatitæ lapidi colore similis. Res miranda, profecto & digna, de qua te audiamus. Neque enim est alius, qui nos docere de re tanta melius te possit. Vale.

Secti cadaveris hydropici cujusdam Hist. Lapilli in Jecore inventi. Fellis meatus lapide obstructus. Jecur tota convexa superficie septo transverso adnatum. Georgii Bohemiæ Regis fel Lapideum factum.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,

Jacobo Camenıceno Medico, S. P. D.

Respondetur ad Epistolam præcedentem.

PErgratum sane abs te mihi factum est, mi Camenicene quod de inventis in secto illo Hydropico me certiorē reddideris, & præsertim cùm de lapillis in Jecinore repertis, nec apud antiquos nec apud cæteros Medicæ Facultatis scriptores, ulla (quod legerim viderimq;) posteritatis memoriæ sit facta mentio: quanquam id facile fieri posse, ut postea dicam, non ambigo. Colligi plurimum in Ascite hydropicorū aquam inter Peritoneum & intestina, ut Gal. fatetur, cum l. qui dicitur Medicus, tum etiam 5. de locis affectis. mirum non est sed magis mirum, quod quidam, ut inquis, de re hac dubitaverint. Nam cùm id manifeste asserat Gal. ac etiam Avicenna, cur dubitare debuerint sane non video, sed eorum jam cessabit dubitatio ubi abs te audient sub peritoneo aquam esse repertam. Testimonium enim tuum adeo sensibile est, ut si quis posthac dubitare perseveret, is pertinax omnino dici mereatur. De Jecoris magnitudine, & nigredine nihil etiam mihi mirandum est, intumescit enim hoc viscus obstructionib. accedentibus. Quippe obstruens humor, tenuiora visceris vasa primum implet, & infarcit, auctus deinde, in omnem ejus substantiam se diffundit, & eam posthac perinde, ac vasa obstruit: quod si rursum adhuc plenior multo cumuletur, in amplam molem jecur totum distendit, & tumidum admodum reddit. Tumori si postea accedat nigredo, nil etiam mirum videri debet cùm ex infarctu crassescat sanguis, & visceris facult. omnes robur amittāt. Reddita enim imbecilli expultrice facultate, atra illa sanguinis excrementa, quæ ad lienem transmitti postulabāt, in ipso hærent Jecinore, & ejus non solum permutant colorem, sed etiam substantiam. De lapillis autem in venis repertis, quæ ex jecinoris cavitate interiore, in venæ Portæ caudicem desinunt, si meā tibi dicam sententiā, nulla mihi sese offert ratio, quæ non consentiat, id fieri, in jecore posse facile, quemadmodum in renib. vesica & articulis. Namq; tametsi id non dixerit Gal. hoc tamen nihil obstat quo minus etiam in jecore, ut in renibus, creari calculi possint. Quippe cùm in jecore eadem sit materia crassa glutinosave calculis gignendis idonea nec ibi calor deficiat cujus vi lapidescat, nihil prohibet, quin calculi ibi etiam fieri possint. Dicebat enim Gal. l. de renum affectuum dignotione, Lapidem in homine à calore generari, eoq; vel vehementi, vel tepido. Si crassa materia est (ut ille inquit) sufficere potest

Jecoris præternaturalis magnitudinis causa. Facile calculos in Jecore gigni posse. Lapidis in homine generatio quomodo fiat.

tepida

tepida & moderata caliditas, & quæ naturalis eſt ad firmandam, & indurandam terræ modo hanc materiam: eſt enim craſſitie, ad generandum lapidem ſingulariter accommodata. Sin tenuior eſt vehementiorq́ue, tunc plane indigebit caliditate ſive naturali, ſive præter naturam, quæ duriſicat in terram. Siquidem calor tenues materiæ partes diſſolvit, atq́ue ita ubi valuerit, lapidem confirmat. Hæc ille. Quibus palam eſt, non eſſe præter naturam ſi in jecore etiam lapilli gignantur, cum ibi non deſit materialis cauſa, nec efficiens, nec inſtrumentalis, quibus ii in eo generari poſſint, cum eo obſtructo, quandoq́ue craſſa, quandoq́ue glutinoſa, quandoq́ue ambo ſimul ibi hæreant excrementa calor non deſiccat, nec vaſorum cavitas, in qua calculi gignantur. Nam ſi craſſus glutinoſusve ſuccus, qui in renib. lapideſcit, ex jecinore per venã cavam fertur in renes, nihil ſane prohibet, quo minus in eo lapideſcere poſſit, ubi hæſerit diutius. His rationib. itaq́ue fretus crediderim ego lapides in jecore ut in renib. frequentiſſ. gigni. Sed quoniam propter viſceris inſenſibilitatem non excitant dolores, nec expelluntur extra corpus, nec videri poſſunt, nec tangi, quemadmodũ qui in renibus & veſica ſiunt, ſed in occulto deliteſcunt in Medicorum conſiderationem non veniunt. Quo fit, ut hi ignorati quandoq́ue, mirentur Medici, cur iis in morbis, qui ex jecinoris infarctu oriri ſolent, nihil penitus curare valeant ullo medicamentorum genere. Lapidem amygdalæ nucis quantitate in Aureliæ Petruccia jecinore Panduiphi Tyranni conjugis Senis repertum eſſe ſcio, in quem interitus illius cauſam rejiciebant Medici. Sed in felle naſci lapides teſtatur Fernelius: vir noſtra ætate præclariſſimus, qui lib. vi. de partium morbis ſic habet. Calculus in cyſti fellis plerunq́ue concreſcit niger, ſed levis, & qui aqua innatat. Origo illi eſt è flava bile, quæ proprio conceptaculo diutius coercita nec tempeſtive vacuata nec novo influxu renovata mirum in modum obdureſcit. Id autem in primis accidit, cùm uterq́ue Cyſtis ductus obſtruitur. Hujus quidem neq́ue manifeſta ſunt nota, neq́ue gravia ſymptomata quibus certo ac facile detegi poſſit. At ſuſpectus eſſe debet, qui in gravis ac diuturnum fuit icterus. Hactenus ille. Quo morbo cùm hydropicus ille una diutius admodum laboraſſet, nec medicamentis expugnari potuiſſet morbus, nil mirum ſi lapillus in ejus felle fuerit inventus, qui ductum illum occluderet, qua bilis in inteſtina deferri ſolet: qui etiam ſi poſthac coaluerit ductus ubi ducendi munus ceſſavit. De felle autem Georgii Bohemiæ regis in ru‑enum lapidem converſo, res miranda (ut putas) non eſt, quod id etiam in pluribus fiat. Nam ut Fernelius inquit, Senex quidam decrepitus ad iram mire propenſus, poſt deceſſum ſine felle & ſine cyſti inventus eſt, in cujus ſede calculus ingens conſederat. Qui etiam fuiſſe alios ſcribit, qui poſt diuturnum icterum, oborto alvi profluvio ſupra numeros calculos inſtar piſi aut hordei granorum, per alvum emiſerunt. Quo fit ut quandoq́ue hallucinari poſſint medici, qui, ubi per alvum excerneſe lapillos quempiam viderint, hos in inteſtinis exortos cenſent. In bubulo felle reperiri ſæpe lapides juglandis magna quantitate, rufo colore, ego ipſe teſtari poſſum, qui plures à Lanio exemptos mihi comparavi, ad varios morbos curandos, ut in noſtris in Dioſcor. Comm. fuſius diſſeruimus. Verum mirum omnibus videri poſſet ſecti jejur convexa ſuperficie ſepto transverſo fuiſſe adnatum, niſi monſtroſiſſe a ra in aliis etiam humani corporis partibus ſæpe viderentur. Id quod dubium me reddit, an natura lapſu, an ex morbo (ut tu ſuſpicari videris) hoc fuerit factum. Potuiſſem pluribus hanc tractare quæſtionem, ſed quoniam nec o, ut eſſe videtur, nec uſum abundat, boni conſulas rogo epiſtolæ brevitatem. Vale.

In Jecorẽ eſſe omnia quæ Lapidẽ gignere poſſunt.

Cur morborum cauſas ignorẽt quandoq́ue Medici.

Lapis Amygdalæ nucis magnitudine in Jecore mulieris repertus.

Lapides in humano felle gignũtur.

Fel decrepiti Senis Lapideum factum.

Calculos à tel e per alvum quandoq́ue excerni.

Bubuli fellis lapides.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
Joanni Matheſio S. P. D.

Agitur de Magnete Theamedem continente.

De humanitate tua, qua uſus es erga me ſuperiori æſtate, cùm ad me aliquot metallicorum ſpecies miſiſſes, jamdudum tibi egiſſem gratias, niſi me & nulla negotia, & operis mei editio impediſſet. Ago tamen nunc, aut habeo potius: relaturus aliquando etiam, ubi occaſio mihi ſeſe aliqua commoda obtulerit. Inter reliqua, quæ miſeras erat Magnes, cui Theamedem ineſſe VVillebrochio dixeras, propterea quod una ex parte ferrum, quod alia attrahebat, repellerit. Verum ego, cum ejus periculum facerem, nihil tale deprehendi. Ferrum enim undiq́ue attrahebat. Itaq́ue, errorem tunc interveniſſe credo cum VVillebrochio traderes. Nam & ipſe mihi retulit duos ſe Magnetes habuiſſe, quorum unus ſimplex eſſet, alter vero etiam Theamedem contineret. Unde facile fieri potuit, ut illos imprudens, inter ſe permutares. Rogo autem pro ſumma humanitate tua, ut ſi quam portionem Magnetis, cui Theamedes conjunctus ſit, habes, eam mihi mittas. Id munus mihi tam gratum erit, ut magni id theſauri loco ſim apud me repoſiturus. Eram tibi miſſurus exemplar commentariorum meorum in Dioſcoridem, ſed nullum mihi nunc ad manum eſt; quare id alio tempore à me expectabis. Epiſtolarum opus meum ſub prælo eſt. Id quam primum editum ad te tranſmittemus. Salutat te VVillebrochius collega meus, qui ſuperiore æſtate meo nomine te iſthic convenit. Vale.

Magnes Theamedẽ altera parte habens.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Balthaſari Pepulo Myropolæ Bononienſi. S. P. D.

Traditur exactiſſima Theriacæ parandæ ratio.

Etſi jam diu mihi perſuaſum habeam iſtic non deeſſe præclariſſimos Medicos, & in ſimpl. med. cognitione peritiſſimos qui tibi in tua conficienda Theriaca, ut longe majus auxilio eſſe ac ſuis conſiliis adjumenti plurimum Reipub. afferre valeant, adeo ut tibi opus haudquaquam ſit, noſtra expetere auxilia, vel conſilia: cum tamen tot precibus petitionibus, ac literis à me efflagitaris, ut hac in re te juvem, & meam de omnibus, quibus indigemus ad hujuſce Antidoti conficiendi apparatum, ad te ſcribam ſententiam, non potui tibi non morem gerere, præſertim cùm videam te in ea verſari opinione, ut ubi fueris meis auxiliis deſtitutus, nunquam à Senatoribus te conſequuturum putes Theriacæ conficiendæ facultatem. Quare res mihi tanto jucundior accidit (quanquam fortaſſe de me plura tibi pollicearis quam re ipſa præſtare valeam) quod non ſolum cauſas, quibus ad hoc moveris, mihi ſignificaveris, ſed & audiam abs te, quam iſtic mea ſcripta in Dioſcoridem magni fiant, dum mihi tam aperte aſſeveras, omnes fere doctos viros & rei Medicæ ſtudioſos qui in tuum conceduut Myropolium, ut tuorum ſimpl. med. pro Theriaca ipſa conficienda ſuſpiciant apparatum, mea ſemper ſecum afferre Commentaria, ut iis ducibus agnoſcant, quæ vera ſint & quæ adulterina, quæ probanda & quæ reprobanda videantur, exiſtimantes ſe tuta via feliciter procedere. Cæterum ut in hac tua ſane laudabili petitione tibi morem geram, ignorare ſane primum nõ debes, me in ea ſemper fuiſſe ſententia, hoc ævo minime a nobis parari poſſe Theriacam ex iis ſimplicibus, ea felicitate ac ratione, qua à Galeno parabatur, nec ſi

Theriacam à nobis ea felicitate; parari non poſſe, qua putaverſit antiqui.

Nulla planta propria caret facultate.

paretur eadem præstare, quæ illa præstitit: quod multis destituamur medicamentis, quæ in hanc veniunt antidotum. Namque, quanquam in horum defectu supposititiis pro more utimur, (ut quidam putant) à Galeno constitutis, non ob id tamen nobis putandum est, his assumptis optimam parari posse Theriacam. Quandoquidem hæc tametsi in apparentibus manifestisque qualitatib. cum iis convenire videantur, quæ nobis desiderantur: non tamen (quod magnifacio) in latentibus, quibus mea sententia, nulla caret planta, ita facile illis correspondent. Quapropter nulla reperitur in Europa Theriaca ab Andromacho conscripta, quæ viribus per omnia illi correspondeat, quæ ab ipso Galeno Romanis illis Imperatoribus parabatur. Nam & ipsius Galeni tempore (ut ipsemet scriptum reliquit lib. 1. de Antidotis) quamvis plures essent Romæ homines admodum divites, qui sibi hanc Antidotum parari curabant, quod eo tam fœliciter uti Imperatores scirent, non eam tamen iisdem viribus præstantem consequebantur ob simpl. quorundam defectum, quæ tantum apud imperatores ipsos extabant. Nec eam tantum ob causam parum de supposititiis confido medicamentis, sed quod libellus ille, in quo de his tractatur (ut inferius de carpobalsamo agentes diffusius disseremus) falso sit Galeno ascriptus. Quo fit ut qui illius doctrinam ubique sequuntur, perperam suam conficiant Theriacam. Nec tamen ob id ego illis Medicis adstipulor qui volunt non debere parari Theriacam, quum fieri eo modo nequeat, quo antiquitus tum ab Andromacho, tum à Galeno parari solebat. Sane major pars med. ad ejus parandi rationem necessariorum sunt nobis ad manum, atque ea de causa Theriacam scio antehac atque iam plurimis & Venetiis, & Patavii aliisque Italiæ locis esse paratam, pararique quotidie summis approbantib. Medicis. Quamobrem si in hisce civitatibus, ubi nihil temere à Myropolis parari solet, & ubi ars Medica primas tenet, iii qui Reip. præsunt, clarissimorum Medicorum consensu parari Theriacam jubent: non video profecto, quid tibi soli obstare possit, cur tu etiam eandem parare nequeas, ubi præsertim intercedat tantorum Medicorum, quorum in tuis literis meministi, autoritas, & omnibus jam diu constet de tua singulari industria & fide. Ut autem (quum nihil esse reliquum putem, quo tua voluntas impediri nunc possit) id quod desideras fœlicius consequaris, conabor plura tibi in mentem revocare, quæ fortasse rei Medicæ studiosis non ingrata erunt, atque & Resp. commodis non inutilia. His itaque rationib. nullum esse censeo, qui secus sentiat, præsertim quum Viperei pastilli, Opium, & Piper, quæ totius Antidoti bases esse videntur, nobis ubique sint ad manum. Atqui si quis inveniretur tam pertinax, qui Theriacæ præparationem impediret, ob causas superius recitatas, is sane exercitus Præfecto esset comparandus, qui suos milites loricas ferreas induere prohiberet, quod bombardis non resistant, ac si lanceis, gladiis, ac sagittis non esset obstandum. Tibi itaque Theriacam (ut spero) conficturo expedit, ut simplicia omnia tam legitima, quam quæ supponenda erunt, magna cum diligentia & judicio summo tibi examinanda proponas. Quod ut facilius agas, hic statim meam de omnibus tibi apertam sententiam.

Theriacæ bases.

Radices quales esse debeant.

RADICES sint oportet extenso cortice non rugoso. hoc etenim earũ maciem ostendit, & quod in tempore competenti nõ fuerint effossa, vel fortasse sub calentib. admodũ solib. exiccata: & quæ nec vetustate, nec cario exoleverint.

Fructus qui præstantiores.

FRUCTUS, virgulta, & germina, vegeta plenaque esse debent. Item & quicquid semen includit, tegmina cortices & involucra.

Semina quæ probentur.

SEMINA probantur, quæ gravia ac plena habentur, quod ex eo conjiciemus, quod tentum corticem habeant, non rugosum.

Liquores & succi.

LIQUORES & succi neque diuturnitate mrefacti sint, neque suas qualitates obscuras habeãt, has dico quas gustu olfactuque percipimus. De his cum satis in univers. dictũ sit, dicemus nunc speciatim de omnib. à longo pipere incipientes.

Piper longum.

PIPER longum Galeni tempore fraudulenter concinnabatur, quamobrem aqua macerari jubet. Solvitur enim hoc pacto, quod subornatum est. Porro præstantissimum nullo adulterio vitiatum Venetiis copiosum visitur, id peculiariter domesticum vocant namque Sylvestre etiam ostendunt. Eligendum est recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum, compactum acerrimumque.

Piper longum domesticum, & Sylvestre reperiri.

Opiũ quod passim habetur, non esse genuinum.

OPIUM quod passim in Seplasiis prostat, legitimum (quantum video) non est. Nam si Dioscoridi est adhibenda fides, Opium ex lacte papaverum capitum lachryma colligitur, illudque præstantissimum habetur, quod fuerit densum, gustu amarum, odore soporiferum, & quod facile aqua diluitur, læve, candidum, neque asperum, neque grumosum, & quod lucernis admotum non atra luceat flamma. At id quo passim Seplasiæ utuntur, candidum non est, sed ex nigro virescens, aut ex luteo nigricans, asperum potius quam læve odore virosum in modum capiti ferieno, quin & lucernis accensum non modo nigram, sed nigerrimam edit flammam. Quo fit ut credam communem usus Opium legitimum mentiri, & id potius esse quod Dioscor. Meconium speciatim vocat. Quandoquidem Meconium Dioscor. ac etiam Gal. Opium legitimum non est, quod ex lacte lachrymaque papaveris lachryma parabat antiquitas incisis cutetenus cultello capitibus sed succus pressus concretusque è tusis iisdem papaverum capitib. Opio longe imbecillior. Posset tamen ad antidota usurpari legitimi Opii vice, si tamen imposturis non fuerit vitiatum: detentum enim in ore non solum salivam subcroceo colore inficit, sed acredine quadam linguã adeo vexat, ut plerunque vesiculas excitet. Id quod sane non obscurum præbet adulterii indicium, quod sc. aut Glaucii aut Chelidonii succum admistum habeat. Curent itaque Pharmac. vel legitimum sibi afferri, vel ipsimet nigra serant papavera, & Opium sibi conficiant vel saltẽ selectiss. Meconium habeãt, quo in legitimi Opii defectu tu in tua paranda Theriaca uti poteris.

Meconium ab Opio differre.

Rosæ.

ROSAE probantur puniceæ & quæ præ cæteris odoris suavitate præstant, decerpi tamen debent antequam penitus dehiscant, & eo siccari ordine quo pastillos Vipereos siccari docuit Galenus.

Scordium.

SCORDIUM herba quod palustrem Trissaginem etiam vocant, jam adeo vulgata est notitia, ut nullus amplius supersit ambigendi locus. Creticum primas tenet, quanquam in aliis etiam regionibus nascitur non contemnendum. Optimum sane jam pridem ex Pannonia mihi allatum est, odore caput feriens, & cæteris quæ gustatoriis acutius. Proh dolor quam in magno versati sunt errore Medici quam plurimi qui ante nos claruerunt, Album sylvestre Dioscoridi Ophioscorodon vocatum pro Scordio suis Theriacis miscentes.

Napi semẽ.

NAPI semen an hortensis vel sylvestris Theriacæ sit admiscendum non erit ab re disserere. Nam tametsi Galenus sylvestris Napi semen ex Creta allatum imponendum præcipiat, illi tamen non omnino adstipulandum videtur. Quandoquidem Andromachus, nec agrestis nec sativi aperte meminit, sed dulcis, quum scribit talibus verbis: ἡ γλυκερῆς σπέρμα... & dulcis seminis Napi: id quod palam facit Andromachum potius immiscuisse sativi Napi semen, quam agrestis. In agresti enim (quod severim) nulla percipitur dulcedo sed potius acuta quædam amaritudo: in sativo vero contra, utimur enim eo in cibis sua allecti dulcedine. Præterea junior Andromachus, qui ex parte suam transcribit Theriacam, habet Napi tantum simpliciter, quemadmodum & Damocrates, quod

Domestici Napi semẽ præstantius contra venena, quam sylvestre.

etiam

etiam hoc arguit de domesticorum Naporum semine intellexisse: Nam cum Napus sativus sylvestrisque habeatur, quum simpliciter ponitur, rationi consonum videtur, ut potius de sativo sit intelligendum, quam de sponte nascente. His accedit Diosc. Medicæ materiæ, facile Principis magnifacienda authoritas. Etenim l. 2. de sativo Napo scribens, ita de ejus semine scriptum reliquit. Napi semen potum venenorum vires hebetat, antidotisque admiscetur. Quas tamen vires sylv. de quo scripsit l. 4. nusquam reddidit, sed tantum ad urinas secundasque ducendas commendavit: quinetiam lieni, vesicæ & renibus utilem esse dixit. Id quod etiam, de eo scribens ipsemet asserit Galenus. Plin. deinde lib. 20. c. 4. postquam primo loco sylvestris Napi meminit, & illum præter Dioscoridem fortasse sequutus, ad fœminarum purgationes, vesicæ affectus, & ad urinam ciendam. Alterum, inquit, Napi genus est, quod Buniada vocant, Raphano & Rapo simile semine præclari contra venena, ob id in Antidotis utuntur illo. Quibus palam est de sativo postremo locutum esse Plinium: quippe is facie ad unguem Raphanum refert, gustu vero saporeque, quam maxime rapum. Quamobrem nescio qua ratione ductus Galenus scripserit l. 1. de Antidotis, ubi simplicia, quæ in Theriacam adduntur expendit, sumendum esse sylvestris Napi semen: Nisi fortasse is peculiariter compertum haberet, id quod suo avo ex Creta afferebatur, propria fortasse quadam vi pollere ad Antidota paranda. At quum nos eo destituamur, suaderem sane ut sativi semine uterentur Pharmacopœi & id tantum sua admiscerent Antidotis, quod palam fit tantorum præclarissimorum virorum autoritate præsulto hoc, ad venena & in Antidotis addi.

IRIS omnium præstantissima est Illyrica: quinetiam Macedonica & ex Illyria facile Venetias comportatur. Eligenda tamen in hoc genere, quæ præ cæteris fuerit odorata. Rejicienda est Lybica tum quod amarescat, tum quod Galeni testimonio tantum ab Illyrica distet, quantum abest cadaver a vivo corpore. Nascitur in aliis etiam gentibus, quæ viribus ab Illyrica parum recedit, qualis est. quæ in Apulia provenit, & quæ candidum edit florem. Cæterum quum Illyrica sit omnium efficacissima, ea tantum tibi fuerit seligenda.

Iris Illyrica præstantior cæteris.

AGARICUM (ut Galenus inquit) fraudem nullam admittit. Desiit convehi ad nos ex Sarmatia, Galatia, & Cilicia: quod autem per Italiam circumfertur, & Venetias comportatur, legitur partim in agro Tridentino, Tyrolensique Comitatu, ubi montes ubique Laricibus sylvescunt, partim vero affertur ex Norico tractu aliisque circumjacentibus regionibus, quibus sane in locis præstantissimum provenit. Non autem multum refert aut quo in loco crescat, aut a quo afferatur, modo præstantissimi notas habeat. Paulo præfertur albissimum, friabile minime lignosum. Sed nos ex Mesue sententia addendum censemus leve, rarum, primo statim gustu dulce mox amarum adstringens, ac etiam subacre. Quod autem tale non fuerit rejicere oportet. Siquidem nigrum, densum, ponderosum, filis quibusdam veluti nervis intersectum acerbumque, maxime improbatur. Quo fit, ut Dioscorides l. 6. inter deleteria medicamenta, id quod tale sit, reposuerit.

Agaricum in Agro Tridentino Agaricum copiosum. Agarici optimi notæ.

CINNAMOMUM jam diu defecit, ut in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius diximus, quanquam non sine errore sibi persuadet Fuchsius, lib. de Compos. medicamentorum. Lusitanum Amatum illum fortasse sequutus, reperiri legitimum Cynnamomum (ut suis verbis utar) in capsis Canellæ refertis, quæ ad nos convehuntur. Adhac nihil minus hallucinatur, dum sibi persuasum habet Cinnamomum, quod nobis Zeyla insula mittit, corticem esse arboris: sed aberrasse hunc, testis est Galenus, cujus non solum authoritate, sed etiam aliorum probatissimorum authorum nobis comprobatum fit. Cinnamomum esse ligni substantiam, non autem corticem. Præstabit itaque in Cinnamomi defectu sequi Galeni dogma, quod est, Casiam duplum Cinnamomi loco substituere. Quintus Galeni ætate in Cinnamomi penuria Carpesium supponebat, quo etiam caremus. Nam Cubeba vulgaris Carpesium non est, ut quidam credidere: utque in nostris in Dioscor. commentariis latius disseruimus.

Cinnamomum. Pro Cinnamomo quid supponendum.

GLYCYRRHIZAE succus ex Creta & monte Gargano Apuliæ comportatur. Optimus est Creticus, a quo tamen non longe abest Italicus.

Succus Glycyrrhizæ.

OPOBALSAMUM nomine tantum cognoscimus. Periit enim jam diu quod in Judæa habebatur. Memphi tamen (ut audio) in quodam tantum viridario alitur, sed liquoris non valde ferax, nec etiam plurimæ ibi plantæ aluntur. Si quid liquoris colligunt, id totum solus Turcarum Imperator habet. Quo fit, ut jam longo admodum tempore Opobalsamo destituamur, ut in commentariis nostris in Dioscoridem fusius dictum est. Sunt tamen impostores, qui legitimum se habere Balsamum mentiuntur quod si quis expendat facile comperiet, non modo id esse adulterinum, sed Balsami nec stillam quidem inesse continere. Animadvertant itaque Pharmacopœi, ne ab iis deludantur. Adulterabatur Balsamum ante Theophrasti avum, adeo ut scriptum reliquerit, l. 9. de plantarum histor. id omne quod in Græciam advehebatur non fuisse syncerum, sed pluribus mistionibus vitiatum. Ideoque Galenus narrat lib. 1. de Antidotis, quum non ignoraret Opobalsamum diversis modis adulterari posse, ita ut difficulter pateret emenda fraus, se proprio oculorum intuitu cernere voluisse & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lachrymam mitteret, voluitque, synceram hujus lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendos alios Balsami liquores. Porro affertur jam (ut audio) de occidentalibus Indiis liquor odoratissimus, liquido Styraci vocato similis, quem qui deferunt, Balsamum appellant, quod notas quasdam Balsami præ se ferat. Verum quum (teste Strabone) Balsami lachryma lacteo sit colore, crediderim potius novum hunc liquorem Stacten esse præstantem Myrrhæ, quam Balsami liquorem. Inest huic odor, caput feriens, & acris sapor, vulnera sanat celeriter, rugas tollit, urinas, & menses ciet, suspiriosos juvat, & cæteras fere, ut ajunt præstat Balsami vires. Quapropter non abs re factum putaverim, si quis eo Balsami vice uteretur ad Antidota præsertim, quum non modo quam plures habeat Balsami facultates, sed etiam, quod Stacten ad unguem referat. Stacte enim substituitur Galeno, & Paulo Opobalsami vice. Sunt qui Opobalsami loco oleum Caryophyllorum supponendum suadent, quorum sententiæ nos etiam astipulamur. Quidam Myrrhæ oleum suppeditant, quod magis sane probarem, si legitimam haberemus Myrrham. Sunt etiam qui Myristicarum nucum liquorem Balsami vice accipiant, a quibus non dissentimus: omnes enim hujusmodi liquores Aromatis plurimum resipiunt, & præclarissimæ sunt facultatis. Fuchsius l. de compositione medicamentorum, in hoc parum sibi constare videtur, quod primum dixerit, ubi de suppositiis medicamentis egit, Opobalsami loco Stacten supponi debere ubi vero vipereos conficit pastillos, quibus præter Andromachi & Galeni institutum Opobalsamum addit Leucoii succo pro Opobalsamo uti suaserit: Sed quam magno ducatur errore, inferius latius dicemus, ubi de Carpobalsamo meam tibi aperiam sententiam.

Opobalsamum. Impostoris fraus. Balsamum adulteratum etiam Theophr. tempore. Balsami novum genus. Stacten Balsami vice supponit Galenus. Quid Balsami loco substituendum? Fuchsii opinio explosa.

MYRRHA quæ legitima notas referat, adeo rara est in Europa ut difficile admodum sit, invenire qui eam usquam viderit. Quæ enim Seplasiarii utuntur, si inter Myrrhæ genera fuerit admittenda, omnium sane vilissima erit, eaque fortasse quam Ergasimam, vel Caucaliam vocat Dioscorides, pingui carens, præter modum excolerata

Myrrha, Myrrhæ selectio.

retorridaq;. Præstabit itaq; ea uti, cum præstantior ad manus non sit: sed delectu opus est nempe, ut in hoc genere ea tantum seligatur, quæ odoratior, pinguior ac recentior apparebit. Verum si Stacte syncerissima esset damus, nil sane commodius optari posset.

Crocum.

Crocum præstantissimum in Austria.

CROCUM Corycium Lyciumve ex Olympo monte decerptum, quod (ut Dioscorides & Gal. testantur) cæteris est præstantius, quod sciam, ad nos non advehitur. Primas in Italia tenet quod ab Aquila Vestinorum urbe affertur. Præstantissimum esse constat, quod in Germania provenit, circa Viennam Austriæ Metropolim. Sed difficulter transit ad Italos, tum quod copiosum non sit, tum etiam quod Pannones, qui Aromatum & Croci usu admodum delectantur, illud in suas convehant regiones. Habet enim Austriacum Crocum omnes fere tum notas tum qualitates quas optimo Corycio reddidit Galenus. Quamobrem curent Pharmacopœi pro virili qui Antidotos parant, ut è Vienna ad eos adferatur, vel saltem selectissimo utantur Aquilano.

Zingiber.

ZINGIBER (ut Galenus inquit) adulteria non admittit. Sunt tamen hac ætate impostores, qui fraudes etiam illi parant. Siquidem quum carie Zingiber tentari cernunt, rubrica quadam aqua subacta superlinunt, ut teredinum foramina obstruant. Eligatur itaq; Zingiber, quod rubricam non admiserit, ponderosum, farctum solidum, carie vacans, intus album, & sapore acerrimum. Facile enim Zingiber carie contabescit, quod (ut Galenus inquit) recrementitia quadam illi insit humiditas, qua facile computrescit.

Rhaponticum.

Rhabarbarum pro Rhapontico imponendum.

RHAPONTICUM legitimum, ut in commentariis nostris in Diosc. scripsimus, nostra hac ætate in Italiam afferri cœpit. Nec desunt Venetiis mercatores, ac Pharmacopœi, qui selectissimum vendunt. Ubi vero quis adeo ab Italia procul abfuerit, ut illud consequi non possit, Rhabarbarum potius illi supponendum suaderem, quam magni Centaurii radicem, ut recentiorum quidam censent. Quandoquidem Rhabarbarum præter id, quod pollrat odoris fragrantia præstat mirum in modum contra venena & venenatorum morsus: quin & ad pestilentiam, pestilentes febres & interaneorum vermes. Quibus tamen facultatibus omnino destituitur magni Centaurii radix. Nec obstat, quod in libro, quem Galeno ascribunt, ubi de substitutis agunt medicamentis, Rhapontici loco substituatur magni Centaurii radix. Quippe præter id, quod semper crediderim librum illum esse spurium pluribus de causis, quas postea referam, credi sane par est, quod, si Gal. simpl. med. indagator acerrimus Rhabarbarum novisset, nullum aliud quam illud suppeditasset medicamentum, ut Rhaponticum non esset ad manum: imo fortasse nunquam Rhaponticum suis Theriacis admiscuisset. Odoratum enim Rhabarbarum est, ut diximus, quod admodum magnifacere oportet. Quamobrem nulli mirum sit, si Avicenna inter Arabes facile Princeps suis Theriacis Rhabarbarum admiscuit Rhapontici loco, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus qui quum tam diligenter de medicamentorum compositione scripserit, ut sequentis ætatis Medici, ut plerunq; utantur medicamentis, censendum sane non est, quod fuerit is (ut Fuchsius putat) simplicium medicamentorum adeo ignarus, ut nesciret, quid esset Rhaponticum & quid Rhabarbarum, præsertim, quum is utriusq; sæpe meminerit & in Hedychroi compositione utrunq; addiderit. Velim itaq; ut tu Rhapontici loco, Rhabarbarum supponas. Quod si non neglexeris, Antidotum longe efficacius tibi comparaveris.

Quinquefolium.

Tormentilla.

QUINQUEFOLIUM commune intellige, non autem Tormentillam vocatam, ut quidam existimant, cujus nusquam (quod sciam) meminere antiqui. Qui vero aliter sentiunt, hallucinantur una cum Manardo Ferrariense. Nec tamen ob hoc putent velim Pharmacopœi Tormentillam suam, non habere usum, in aliis medicamentis à recentioribus inventis. siquidem herbula est miris pollens viribus.

Calamyntha.

Marrubium.

CALAMINTHA, MARRUBIUM Nota sunt omnibus, in & Italia præclara nascuntur. Inter Calaminthæ genera præcellit Montanum, imbecillius est aquaticum.

Petroselinum.

Quod pro Petroselini Macedonici semine supponendum?

PETROSELINUM Macedonicum, non adeo magnifecit Galenus, quin velit ejus loco alterius regionis Petroselinum substitui posse. Inquit enim. Tibi vero si Petroselinum Macedonicum quandoq; decrit, ne priorem existimes Theriacam futuram si aliud imposueris nam Macedonicum amaciorem Theriacam facit, præsertim si recens adhuc imponitur. Quamobrem quum nos tam Macedonico, quam cæterarum gentium Petroselino destituamur, Smyrnii semen, cujus in Comment. nostris, in Dioscoridem editis, imaginem appinximus, substituendum esse putavimus, nam præter id quod Serpentium morsib. opem ferat, iisdem omnibus facultatib. pollet quibus & Petroselinum.

Stœchas.

Stœchas Cretica.

STOECHAS non ex Creta tantum & Stœchadibus insulis, sed etiam ex Arabia peregrina ad nos affertur. Quanquam in Apulia provenit in Gargano monte non omnino rejicienda. Galenus Creticam cæteris quæ in insulis proveniunt, præfert. Recentiores medici Arabicam semper suis medicamentis admiscent: quæ tamen si recens adveheretur, principem facile locum obtineret. Cæterum enim convehi non possit, nisi longo temporis tractu facile situm contrahit. Quo fit, ut una cum Galeno Creticam aliis præferam.

Costum legitimum non haberi.

Angelica Costo similis.

Angelicam pro Costo supponi posse.

Costus amarus.

Pseudocostus.

Fuchsii opinio improbata.

Mentha Saracenica.

COSTUM quod legitimum sit, nusquam (ut ingenue fatear) mihi hactenus videre licuit. Siquidem tametsi quædam circumferuntur radices, quæ aliqua ex parte Costum referre videantur, non tamen illis partibus correspondet notis. Quamobrem fortasse tutius fuerit ejus loco Zedoariam suppeditare, non quod hanc Costum esse crediderim (ut quidam male sentiunt) sed quod jam sexcentis experimentis constet, & venenis adversari hanc, & pestilentiam arcere. Taceo reliquas præstantissimas facultates, ne longior sim, quibus præclarissima hæc radix pollet. Sunt etiam doctissimi viri & rei herbariæ peritissimi, qui Angelicam ita recentioribus vocatam Costo similem faciunt quod præstet eximia odoris suavitate, gustu sit acris, levioculam (ut Gal. inquit) habeat amaritudinem & venenis ac venenatorum morsibus opem ferat. Horum opinioni non possum non etiam inhærere quod ratione & experimento fulciatur. Verumtamen quum scribat Gal. Costum adeo esse acre, ut diu admotum exulceret, placeret quidem Angelicæ duplum ponderis addere. Fuchsius Medicus ætatis nostræ clarissimus, lib. de Comp. med. in Comp. Aureæ Alexandrinæ dicit, quod quoties Costi mentionem simpliciter facit Nicolaus Myrepsicus, semper amarum appellatum intelligere. Verumtamen quum apud Græcos tantum nigri & albi Costi fiat mentio, quemadmodum & apud Plinium, quid peculiariter pro Amaro Costo sibi velit Fuchs. libenter audirem, & an pro amaro Costo Pseudocostum intelligat, quod quidam impostores ex Gargano Apuliæ monte per Italiam circumferunt, sapore quam amaro. Scribit quidem Galenus levissimam Costo esse amaritudinem, sed quum id absolute pronunciaverit, censendum sane non est, ut neutrum amaritudine vacet, sed hic fortasse Fuchsius Arabas sequutus unà cum illis hallucinatus deprehenditur. Cæterum non desunt rei herbariæ imperiti, qui hortensem herbam, quam quidam Mentham Saracenicam, quidam mentham Græcam, quidam ut Tusci, Salviam Romanam appellant, pro amaro Costo accipiant aberrantes. Utriusq; Costi imaginem (dulcis fortasse & amari) pollicetur Fuchsius pictam ostendere in

alteri

Stirpium historia Commentario. Sed quum nullus extet Author (quod sciverim) qui Costi notas & historiam sigillatim descripserit, & peregrina sit planta, multum sane fecisse illum fateri compellar, si Costum ex Arabia vel India Syriave in suum transtulerit librum, & legitimum esse probaverit.

PIPER *nigrum nullo, quod sciverim, imposturae fraudem admittit. Tanto tamen praestantius fuerit, quanto ponderosius. Quod animi grave ponderosumque est & corticem tenuiorem habet ac minus spectatur rugosum, id sane optimum censetur.*

Piper nigrum.

DICTAMNUM *quotannis è Creta Venetias affertur. Eligatur ut recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum & undique tomentosum, gustu fervens & odoratum.*

Dictamnum.

JUNCI *odorati flores defecerant fere etiam Galeni aevo, qui causam in Camelos refert, quod eos avidissime depascantur. Ego vero causam potius rejiciam in Arabas, qui illas incolunt regiones, & eorum accusabo negligentiam ac imperitiam: quandoquidem nunquam suaderi potero, ut credam Camelos adeo universam regionem illam erodere, ut nihil fere superstis florum Junci odorati ac si locustarum ingentissimus numerus accederet. Palea itaque & calami ratio habenda erit, quum floribus destituamur. Sed hac recentia esse oportet, odorata, & quod mansa gustui acri probentur sapere: quae enim diu asservata sunt, facile (ut Galenus inquit) inodorata evadunt, & universam exuunt acredinem. Quo factum est ut prius crederet Fuchsius, qui fortasse odoratum juncum aetate exoletum degustaverat, has, quae circumferuntur paleas esse adulterinas: Sed quum deinde vel recentes gustasset, vel ex Commentariis nostris in Dioscoridem intellexisset se magno duci errore, libro de Compositione medicamentorum in nostram devenit sententiam. Monachi qui in Mesuem scripsere, pariter in hoc hallucinati sunt, ut alibi de his diffusius diximus.*

Juncus odoratus. Monachorum error.

THUS *adeo copiosum ex Alexandria Aegypti ad nos affertur, ut verendum non sit, quin optimi plurimum habeamus. Eligatur clarum, album leve, rotundo grano concretum & quod igni admotum facile accenditur.*

Thus.

TEREBINTHINA *resina, quae legitima sit, nostra tantum aetate ad nos ex Cypro, Chio & aliis quibusdam Aegei maris insulis afferri coepit. Cujus loco Larigna usi sunt Medici qui praeteritis temporibus claruerunt. Porro quorundam studiosorum Medicae materiae diligentia ac ope, qui eo navigaverunt, postea factum est ut revixerit Terebinthina. Afferebatur primum cocta frictave, vel quod esset advectu aptior, vel quod impostoribus ad adulteria aditus hoc modo facilior fieret. Verum liquida, ut per se ab arbore manat jam frequens facta est. Hanc itaque tantum expetant qui Theriacam conficiunt, nam cruda hic opus est. Galenus libro primo de Antidotis Chiam caeteris praefert, quod & odore & sapore alias omnes praecellat. Fuchsius libro de Compositione medicamentorum scribit, Laricеam resinam Terebinthinae proximam esse eaque tuto uti posse Pharmacopoeos, ubi legitima Terebinthina defecerit. His praeterea addidit Officinas omnes magno errore solam Abietinam pro Terebinthina substituere, quum ea longe sit inferior: sed (ejus pace dixerim) hallucinatur. Quandoquidem falsum sane est, quod Laricea resina Abietinam praecellat bonitate. Quippe Dioscorides lib. 1. cap. de Terebintho aperte contra Fuchsii sententiam, ita de Resinis scriptum reliquit. Terebinthina, resinas omnes antecellit: proxima Lentiscina, & è Pinu, Abieteque. Et capite sequenti ubi in universum de resinis disseruit. E Picea (inquit) & ex Abiete resinae caeteras antecedunt, odoratae enim sunt, atque thuris odorem imitantur. Id quod postea idem repetivit Galenus lib. 3. de compositione medicamentorum per genera, ubi in resinarum facultatibus fatetur, se nihil à Dioscoride dissentire. Praeterea & illud falsum esse convincitur, quòd officinae omnes Abiegnam pro Terebinthina supponant, quum omnibus rei Medicae studiosis Pharmacopoeisque, nulla alia resina pro Terebinthina in Seplasias jamdudum constat, quàm ea quae è Larice manat, ut pluribus in Commentariis nostris in Dioscoridem nobis memoriae proditum est. Adhaec abietina perexigua est nec ubique venalis inveniri potest. Ego quidem hanc pro Terebinthina semper suppeditandam suaderem, quippe quod Terebinthinam quadam odoris gratia superet, quod adstringat, pelluceat, & longe magis amara sit quam acris: Sed hanc fortasse nusquam vidit Fuchsius.*

Terebinthina resina. Fuchsii opinio explosa. Abietinae resinae praestantia.

CASIA *odorata, quam Canellam vocamus, praestantissima copiosaque habetur in universa fere Europa: delectu tamen opus est, facile enim indicabit gustus an suis praestet viribus: Siquidem ea efficacissima fuerit, quae non modo gustu acris deprehenditur, sed dulcis & odorata. Quae autem talis non fuerit, rejicienda est, aut enim fraudem aliquam passa est, aut exolevit.*

Casia odorata.

NARDUS *Indica legitima frequens reperitur, sed fecit loci distantia ne ad nos afferatur suis dotibus usque adeo praedita. Eligenda quae recentior fuerit, levis, longam gerens comam, colore flavo, odorata, Cyperum redolens, brevi spica, amaro sapore linguam siccante, & quae diu suam odoris gratiam conservet. Si vero hujusmodi non sit ad manus, Celticam quam recentem, odoratam, praestantissimamque habemus, tuto supponere possumus. Quippe hac Dioscoridis testimonio, praeter id quod Syriaca omnibus suis viribus aequipolleat, urinam magis provocat, & Stomacho utilis est. Nec obstat quòd scripserit Galenus, Celticam Nardum Indica ac Syriacâ esse imbecilliorem. Quandoquidem hanc supponi haudquaquam suaserim, ubi optima Indica sit ad manus, sed ubi tantum vel deficiat, vel eamdem suas non asservaverit vires.*

Nardus Indica. Nardus Celtica.

POLIUM *verum non diu est quod in Medicorum rediit usum, utriusque imagines quis intueri poterit in Commentariis nostris in Dioscoridem. Montano tamen utendum tanquam praestantissimo.*

Polium.

SESELI *quatuor est generum nempe Massiliense, Aethiopicum, Peloponense & Creticum. Galenus nullam inter horum facultates habet differentiam, nec alterum alteri praefert. Videtur tamen Dioscorides praeferre Aethiopicum, quod scripserit esse Massiliensi acrius odoratiusque: quin & multa odoris suavitate pollere. Id quod periculum facientibus facile constabit.*

Seseli.

STYRAX *qui nunc Venetias affertur, an ex Pamphylia aut Pisidia, aut Cilicia advehatur, quid veri referam nescio. Galenus illum praetulit, qui ex Pamphylia in calamis conclusus afferebatur, adeoque magnifecit ut scriptum reliquerit libro primo, de Antidotis, tantum distare hunc à vulgari, quantum à vino quod in tabernis venditur distat Falernum. Quo factum puto ut unusquisque Medicus semper praecipiat suis medicamentis Calamitem imponi. Quippe Calamitis cognomen aliunde finxisse haudquaquam crediderim, quam à calamis in quibus olim ferebatur selectissimus. Qui Venetiis venditur non omnis probus, syncerusque est, quum ejus plurimum ibi reperiatur, quod imposturis non vacat, quamobrem scrutinio opus est: Eligatur itaque pinguis, flavus, resinosus, albicantibus grumis, quam plurimum in sua odoris gratia permanens, & qui dum mollitur melleum fundit liquorem inditumque prunis suavissimum mittat vaporem, ejusmodi apud unguentarios habent.*

Styrax. Styrax adulteratus. Styracis optimi notae.

Fuchsi-

Fuchsii opinio explosa. Lib. I. c. 68. *Fuchsius l. de Comp. medicamentorum, Styracem Calamitem liquidum antiquis fuisse contendit, non alia (quantum video) ratione fretus, quam quod in calamis advehe retur. Verum, mea sententia, aberrat. Quandoquidem Dioscoridis lachryma est arboris malo Cotoneæ similis, eaq; cæteris præstat, quæ flava sit resinosa, albicantibus grumis, & quæ dum molitur, melleum liquorem reddit. Quibus facile conjici potest Styracis arboris lachrymam nunquam fuisse liquidam, sed in grumos concretam, qui mola subacti liquorem mellis similem fundunt. Non enim liquida mola atteruntur, sed arida compactáve. Porro ridiculum fuerit dicere, Styrax Galeni tempore portabatur in Calamis, ergo erat liquidus. An non delirio tentari is sane videretur, qui diceret Caricas, palmulásve esse liquidas eo quod ferantur in cadis, lagenísve vini vel olei modo? Nimirum non alia ratione qui Styracis lachrymam collegerant, in Calamis concludebant, quàm, quòd ne suavissimus ejus odor expiraret in auram, quemadmodum (ut Theophrastus est author) ii faciebant, qui Dictamnum herbam in Creta legebant. Ipsi enim hujusce plantæ manipulos in ferula aut arundine intercludere solebant ne odor visq; expiraret.*

Thlaspi. *THLASPI semen Galeno primo de Antidotis principem sibi locum ascivit, quod in Cappadocia nascitur. Verum non omne, sed id tantum quod in Tauro provenit. Nobis autem quum Cappadocio careamus, nostrate vel Cretico uti licebit: quod enim in Italia nascitur (ut Galenus inquit) non longe abest à Cretico.*

Ammi. *AMMI verum, jam nemo fere est, qui non noverit, revixit enim nostra ætate. Ejus imaginem ad vivum delineatam spectare quis poterit in nostris in Dioscoridem Commentariis.*

Chamædrys Chamæpitys. *CHAMAEDRYS CHAMAEPITYS omnibus nota sunt, nec longe distant à Creticis Italica.*

Fuchsii opinio improbata. *HYPPOCISTIS quæ tam diu sepulta delituit, hac nostra florescente ætate repullulare cœpit, adeo ut jam nullus sit in Italia Pharmacopœus, qui legitimam Hyppocistim non noverit. Nascitur copiosa in Patavino agro & in Apennino monte. Nec est (ut Fuchsius credit) fungus nec fungi imaginem referens, sed germen Orobanchæ non absimile. Præterita ætas insolato hircina Barbulæ succo pro Hyppocistide perperam usa est: Erroris causa in Aphros rejicitur, quippe qui Cistum Hirci Barbulam appellaverint.* Tragopogon. *Quo factum est ne erraverint Seplasiæ, sibi persuadentes nil aliud esse Aphris Cistum, quam hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα dicunt. Ubi autem Hyppocistis ad manus non sit. Acaciam. vel florum agrestis Punicæ succum substituit Dioscor.*

Malabathrum. Atractylis. *MALABATHRUM quod folium etiam vocant, jamdiu ex India ad nos advehi desiit: quapropter Galenus consulendus erit. Is, enim lib. 8. simpl. med. ubi folium absit, Indicam Nardum vel Casiam suppeditat. Fuchsius Medicus insignis lib. de Comp. med. in Aurea Alexandrina Atractylim herbam pro Malabathro substituit, succidaneorum (ut ipse inquit) codicem secutus, quem falso, ut ingenue dicam quod sentio, Galeno adscribunt: quanquam in eo qui nobis est ad manus nusquam scriptum reperierim Atractylim pro Malabathro posse substitui. Præterea quoniam, ut ipse ait, Atractylis in Germania non provenit, nisi in hortis sata.* Fuchsii opinio rejecta, Carduũ Bened. substituentis. *Carduum benedictum substituit præcipit. Sed proh Dii immortales, quanta est hic Fuchsii inepsia. Quandoquidem non alia de causa Carduum benedictum substituit, quam quod in Germania Atractylis non reperiatur, nisi in hortis sata. Nec tamen videt Carduum hunc nullibi etiam reperiri nisi satum. Cæterum quum & Casia & Nardus in Theriacam veniant, quis possit dubitare an conveniat potius Casiæ pondus augere, an Spicæ, quum Casiam & suas Cinnamomi vices hic explere oporteat. Spicam potius augeri debere existimaverim. Cronenburgius Medicus Coloniensis vir sane ingenio & doctrina præclarus, postquam Nardum & Casiam, ex Galeno attulit supponendas: Macim ex Avicennæ sententia recte supponendam etiam esse existimat: id quod ego facile concesserim.*

Celtica Nardus. *CELTICA nardus, quamvis & ipsa jam primum revixerit, adeo nota est omnibus ut nullus jam relinquatur ambigendi locus: Eligi tamen debet recens, jucunde odorata, numerosis radicibus cohærens, & plena quæ non facile frangitur.* Hirculus. *Adulteratur (ut inquit Dioscorides) imposita herba simili, quæ ab odoris gravitate Hirculus vocatur. Sed facile fraus deprehenditur. Namq; herba candidior est, sine caule, brevibus foliis, radice neque amara, neque odorata.*

Gentiana. *GENTIANA, quæ in Italia provenit non longe suis dotibus (ut Galenus inquit) à Cretica distat, præsertim ea quæ affertur ex Gargano Apuliæ monte. Præfertur solida, rugis vacans & odore caput feriens.*

Anisum. *ANISUM præstat recens, plenum, non furfurosum, odoratum. Dioscoridi & Galeno præfertur Creticum, nobis Italico uti licebit, ubi Creticum defuerit. Siquidem & in Apulia & in Flaminia provenit non rejiciendum.*

Fœniculũ. *FOENICULI semen quod in Italia habetur & acutum & dulce reperitur, utrunq; tamen odoratum. Verum quum dulcis non meminerint antiqui, acuto semper utendum suaserim.* Fœnic. Barbaricum. *Habetur etiam quoddam aliud genus Barbaricum Venetiis appellatum, nostrate longe crassius & dulcius, quod tamen ignavius ad Antidota conficienda putaverim, quum parum sane acredinis gustui relinquat.*

Meon. *MEON quod legitimum sic credidimus jamdudum non eriri in Italia, nec eo aliunde convehi, quod scripserit Plinius meon sua ætate non crevisse in Italia, nisi à Medicis satum idq; perpaucis. Quod proculdubio indicium præbet usque ad Plinii ævum peregrinum in Italia fuisse Meon. Reperta tamen nuper est planta ipsa frequens, quæ quoniam plures Mei notas præ se ferre videatur, in legitimi Mei locum à peritis rei herbariæ Medicis recepta est. Nos tamen, etsi Mei radix Dioscoridi oderata, contra vero hæc potius graviter oleat, nec adeo sit acris, ut quis eam statuere possit ex tertio excalfacientium ordine, non ob id à tantorum virorum sententia discedere ausi fuimus. Siquidem acredinis imbecillitas cœli soliq; fortasse nostri causa evenire potest. Adhæc quum scribat Dioscor. si ejus plusculum quam par sit sumatur, capitis dolorem inferre, hinc etiam indicium sumi potest graveolentiam quandam Meon obtinere. Nascitur planta hæc passim fere in tota Italia, & præsertim in montibus. Ea tamen cæteris præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte convehitur.* Imperatrix herba. *Apuli Imperatricem vocant quod suis fortasse præstantiss. viribus tam præclaro nomine appellari promeruerit. Magnifaciunt hanc præter alias fac. ad viperarum & aliarum ferarum venenosos ictus: itaque hac uti poteris tanquam legitimo Meo, ubi tuam paraveris Theriacam.*

Terra Lemnia. *TERRA LEMNIA, quæ ex Constantinopoli ad nos convehitur, sive sit, quæ pro legitima à mercatoribus venditur, sive quam à Turcarum Imperatore tanquam thesaurum asservari ajunt, plures mentitur notas, quas Lemniæ Sphragidi reddidit Galenus, adeo ut omnino mihi persuaserim (si tamen legitima terræ Lemniæ sit in rerum natura) nihil aliud esse posse hanc, quam bolum Armenum nunc Seplasiis vocatum, eum scilicet, qui ex orientali plaga affertur. Habet enim Rubrica hæc omnes Lemniæ terræ notas, ac etiam vires, ut fusius disseruimus in nostris super Dioscoridem Commentariis.*

CHAL-

CHALCITIS etsi rara habeatur in Italia, & in aliis fortasse regionibus, reperitur tamen optima & copiosa in Misnia Bohemiæ contermina quibusdam in metallis, ubi æs, & Chalcanthi minera foditur, una cum Misy, Sory & Melanteria. Quorum omnium Armarium metallicum meum copiose refertum habeo, non solum in mei ipsius usum, sed etiam amicorum, qui hæc & alia à me petere solent. Qui Theriacam in Italia conficiunt, Chalcanthum igne torrefactum, pro Chalcitis supponunt: quod ubi Chalcitis ad manum non sit, facile concedo, cùm Chalcanthum & Chalcitis ex eadem materia gignantur, sed longe melius est Chalcitim addere. Sunt è recentioribus, qui potius velint sine Chalcitis Theriacam parare, quàm addere Chalcanthum, quum (ut ipsi aiunt) non alia de causa Chalcitis in Theriacam veniat, nisi ut hac nigro fiat colore. Quamobrem scribit Cordus se quandoque Theriacam parasse absque Chalcitis, qua gustu longe gratior evasit. Horum opinionem, cur probem, vel improbem, solidi aliquid non habeo. Veruntamen quum sciam Chalcitim & Chalcanthum, ex eodem fluxisse metallo, easdemq; habere vires, ne Andromachi sententia corrumpatur, Chalcitim aut Chalcanthum omnino imponendum suaderem.

Chalcitis, Sory, Misy, Melanteria in Misnia habentur.

Chalcanthum.

AMOMUM quod legitimum sit hactenus mihi videre non licuit, nec aliquem novi Medicæ materiæ studiosum, qui illud usquam se vidisse fateretur. Ideoq; semen illud quo pro Amomo perperam quidam utuntur Pharmacopœi, de quo etiam plura diximus in commentariis nostris in Dioscoridem, omnino a medicorum usu fuerit abdicandum. Præstabit itaque Amomi loco Caryophyllos substituere, quod Amomi modo odoris gratia commendentur, excalfaciant, adstringant & exiccent. Sunt qui eodicem de substitutis medicamentis Galeno ascriptum sequuti, Acorum pro Amomo suadeant supponendum; quorum opinio minime improbanda videtur, quum Acori radix, quam seplasia falso Calamum odoratum vocant, & odorata sit & acris, ac præter id, adstringat sicceto;. Quinetiam sit hæc legitima sententia Galeni libro sexto simplicium medicamentorum ubi scriptum reliquit Amomum Acoro similem habere facultatem. Nec tamen ob hoc Caryophyllos rejicerem, quippe qui longe magis præstare videantur, & has omnes facultates habeant. Fuchsius libro de componendis medicamentis, ubi simplicia, quæ in Theriacam veniunt, expendit, quum eo pervenit, ubi racemosi Amomi meminit Andromachus, omnes Galeni interpretes accusat his verbis. ατρυος Græce βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc Compositionem tradidit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus libro primo, de antidotis uva convertit. Alii omnes & cum iis Cordus, racemosi. βότρυος vocem, cum Amomi dictione conjungentes. quasi vero Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: Quod certe Dioscorides non βότρυν sed βοτρυώδες appellat. Separanda igitur hæ duæ dictiones per interjectum comma erunt, hoc minirum modo Ἀμώμου, βότρυος, ut nos convertimus, ut intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo & Botry. Vera esse, quæ affirmamus, adeoque locum hunc Andromachi esse legendum & sic interpretandum unus Nicolaus Myrepsicus abunde docet, & confirmat, qui ita in Theriaca Andromachi scriptum reliquit. Ἀμώμου, βότρυος κελτικῆς, id est, Amomi, Botryos Celticæ, vel Gallicæ. Neque est, ut quisquam ad tuendum interpretum errorem, dicat, per κελτικὴν ut sæpe alias & hic Nardum Gallicam intellexisse. Nam quum ejus paulo post in hac compositione fiat mentio, non potest nec etiam debet hic repeti. Celticam autem rectissime Nicolaus Botrym nominat, quod copiose in Gallia præsertim iuxta Lutetiam proveniat. atque hinc est, quod Ruellius hanc herbam Parisiensibus matronis melius, quam Seplasiis notis scribat, quod scilicet odoris gratia vestimentis, pannis & linteis curiose interponant, ut hinc odoris suavitatem contrahant. Hæc ille. Quibus palam est, sibi persuasisse Fuchsium, debere addi in Theriaca etiam Botrym herbam, cujus meminit Dioscorides libro tertio. Nos vero a Fuchsio, viro alioqui clarissimo, hac in re prorsus dissentimus, & ipsum tantum hallucinatum putamus. Siquidem junior Andromachus, qui Patris Theriacam, ex carmine illo Elegiaco in solutam transtulit orationem, hujus stirpis nusquam meminit, sed Amomi tantum simpliciter. Nec etiam Damocrates, qui post ipsum, hoc quoque e viperis Antidotum carmine cecinit ipsit. Præterea libro primo de Antidotis aliam Theriacam carmine pariter descriptam recitat Galenus. ubi sane nulla Botryos fit mentio. Adhæc, ubi Galenus singillatim simplicia, quæ in Theriacam adduntur, enumerat, ac diligenter expendit, Botrym (quod sciverim legerimq;) nunquam inter ea recenset, nec ejus quoque alias meminit. Quin nec ubi Theriacam ad Pamphilianum scribit Botrym admiscet, neq; Gallicam, neque Græcam. Præter id Paulus & Actuarius, qui ex Andromacho, vel fortasse Galeno transcribunt Botrym, haudquaquam admiscent, quum tamen Græci fuerint, & proprii sermonis periti. Ceterum Avicenna, Serapion & alii si qui sunt Arabes, suis in Theriacis Botrym nusquam enumerant. Quo fit, ut Fuchsio hac in sententia adstipulandum non sit, quum tam manifesto versetur errore. Nec obstat, quod Nicolaus Myrepsicus, ut ipse refert, in sua Theriaca, primo statim loco descripta Botrym habeat Gallicam: quandoquidem (ut Fuchsius ipse, qui Nicolai codicem vertit, millies testatur) Nicolai codex Græcus innumeris admodum scatet mendis. Fieri enim facile potuit, ut Nicolaus Græci sermonis non admodum peritus Andromachum non intelligeret, quemadmodum nec Fuchsius intelligit, vel quod scriptorum negligentia, vel Authoris fortasse imperitia, hoc loco depravatus sit codex. Verum erroris causam potius in Nicolaum quam in scriptores rejiciendam putaverim, quod is in eundem lapsum etiam inciderit in altera Hedychroi compositione, ubi statim post Amomum Botryos etiam meminit. Sunt & alia errorum mendarumque indicia, quod plura etiam admittat medicamenta, quam exposcat Andromachi Theriaca, nempe Piper album, fluviatiles Cancros, Clematidem, Ervum, Acorum, & Scillam quæ omnia præter Andromachi sententiam addidit Nicolaus. Quibus palam est Theriacam hanc adulterinam esse, & non Andromachi, sed Nicolai. Qui tamen ubi secundo aliam ex Andromacho describit Theriacam, nec Botryos, nec aliorum, de quibus diximus, meminit. Ceterum ridiculum sane fuerit Nicolai lapsum fulcire Ruellii authoritate, qui tot annorum centena post Nicolaum claruit: Ipse autem quum esset Gallus, nec alibi unquam rei herbariæ operam dedisset, quàm in Gallia, recte de Gallica Botry scripsit, quod alia fortasse, quam Gallica non perlustraverit loca. quemadmodum Fuchsius de Germanica, nos vero de Italica scripsimus. His itaq; rationibus, ac tantorum præclarissimorum virorum testimoniis palam fit, præstantissimos illos Galeni interpretes, quod racemosum, seu racemiferum Amomum habent, nullo errore fuisse ductos, & perperam a Fuchsio esse impugnatos. Qui si negabit Amomum racemiferam esse plantam, ut annuere videtur, id quoque esse falsum facile convincit. Siquidem Dioscor. in Amomi cap. statim occursu sic habet: Ἄμωμον ἐστὶ θαμνίσκος ... : id est, Amomum exiguus frutex est, ex ligno se convolvens in racemi modum, Et paulo inferius, ubi

Amomum.

Caryophyllos Amomi loco substituendos esse.

Acorum legitime pro Amomo substitui posse.

Fuchsii de Amomo ... opinio.

Opinio Fuchsii rejecta, dum Botrym Ther. addit.

Nicolai Myrepsici erratum.

Ruellius in Gallia tantum rei herb. studuit.

Galeni interpretes defenduntur.

Ponticum

Libro 10. Capite 14.

Ponticum describit, sic inquit, τὸ δὲ ποντικὸν [illegible]: id est. Ponticum vero [illegible] sum est, parvum fragile, racemosum: Item paulo infra, ubi deligendi notas affert, ita inquit [illegible]: id est, Eligito seminis plenum uvæ parvis simile. Dioscoridi subscribit Plinius lib. 12. c. 13. ubi sic inquit. Amomi uva in usu est. Indica vite labrusca, ut aliqui existimavere &c. Pretium uvæ in libras X. LX. friato vero Amomo XLVIII. Præterea libri de Theriaca ad Pisonem, ac etiam apud Paulum racemosi amomi sit mentio, ubi de Theriaco sale agitur. Quibus luce clarius patet & Amomum esse uva modo racemosum, & eos omnes una cum Fuchsio decipi, qui Amomum racemosum esse negant. Quinetiam & qui Botryn herbam Theriacam addi putant, contra Gal. & Andromachi sententiam. Qui quum non ignoraverit illud esse præstantissimum Amomum, quod fuerit racemosum integrumq; uvis constans, de industria racemi fieri meminit, ne quod confractum, quod fraudes facile admittat admisceret: Id enim (ut inquit Plinius) integro longe minus æstimabatur.

Phu.

Cubebas vulgares esse Carpesium.

PHU omnibus notum ubiq; fere locorum provenit. Pontico caremus, quod cæteris prætulit Andromachus. Præstabit itaq; nostrate uti nempe majori. Cæterum si Carpesium esset ad manus, fœlicissime pro Phu suppeditari posset. Hallucinantur qui putant Cubebas vulgares, quæ passim in Myropoliis habentur, esse Carpesium quippe quod Galeni testimonio Carpesium semen non sit, neq; bacca neq; Corimbus, sed festuca quædam, vel caulo vel fortasse radicis, ut alibi posteritatis memoriæ commendavimus.

Carpobalsamum.

Cubebas Carpobalsami vice esse substituendas.

Fuchsii opinione explosa Leucoii radicē supponit.

CARPOBALSAMUM verum hactenus mihi videre non licuit: namq; id quo passim Seplasiarii utuntur, adulterinum est. ideoq; in componendis medicamentis nunquam fuerit admittendum. præstabit tamen ejus vice Cubebas, quæ passim in Myropoliis habentur substituere. Si enim Cubebas mandas, dentibusq; conficias, fervorem sane non obscurum gustu percipies, quin & Aromatis non modicum. Id quod in Balsami fructu (ut ipse ait Dioscorides) percipi solet. Nec possum hac in re Fuchsio alioqui viro doctissimo assipulari, qui Carpobalsami & Xylobalsami loco in Compositione aurea Alexandrina, Leucoii radicem supponendam præcipit, quæ tamen radix si recte expendas, nullam, quæ illis respondeat, qualitatem promittit. Siquidem, nec gustu mordax reperitur, nec fervens ere, nec ulla ex parte odorata. Hoc tamen negare non possum, quin in libro illo, quem falso Galeno ascribunt, de substitutis medicamentis Leucoii radix Balsami vicem gerat. Quod tamen a peritis & rei

Librum de substitutis medicamentis non esse Galeni ostenditur.

Medicæ studiosis, non ita facile probatur: quippe, quod librum illum diligenter examinaverint, ac subinde noverint (ut inquit Sylvius præclarissimus Medicus) non esse Galeni, sed proculdubio spurium. In ipso enim statim initio Græcus codex, qui ad manus est, Galenum citat, quod firmissimum præbet argumentum, librum hunc non esse Galeni. Præterea Anacardi mentionem facit, cujus nusquam meminit Galenus, nec alii priores Græci. Postremo multa supponit absurdissima, quæ, qui crederet Galeno esse excogitata, omnino amens & omnis judicii expers dici profecto posset. Nam quid absurdius dici potest, quam pro Aconito, quod deleterium omnino est Pharmacum, supponi sylvestris Iridis radicem, pro Agarico Euphorbium, pro Polypodio Chamælææ radicem, pro cervi cornu, Caprinum cornu, pro Epithymo, Colocynthim (proh dii immortales) pro Lemnio sigillo Sandaracam pernecabile medicamentum, pro Polygoni succo Erucæ semen, quod calidissimum est, & alia hujus generis detestanda plura? Quid postea stolidius ac ineptius, quam supponere pro Chamæmelo Anthemidem, pro Elaterio sylvestris cucumeris succum, pro Opio succum papaveris, & pro lapide Pyrite lapidem ignivomum! Quomodo (Dii boni) fieri unquam potest, sic deficiat Chamæmelum, ut substitui possit Anthemis, si Elaterium, Cucumeris agrestis succus, qui nil aliud est, quam Elaterium. Sed proh hominum ignorantiam atque amentiam: Eo enim furoris pervenere quidam, ut sibi persuaserint Galenum tam admirandum gravissimumq; Medicæ materiæ lumen, & simplicium medicamentorum indagatorem tam acerrimum, has scripsisse nugas, eo fortasse tantum argumento freti, quòd hæc omnia apud Paulum legerint, qui ex Galeni Commentariis ea accepisse fatetur. Sed dicant ii ingenue quæso, cui magis credendum putant, an Pauli codici an rationi? Si Pauli Codici dicant, profecto hallucinantur, quod infirmissimum (ut Aristoteles inquit) ab authoritate sit argumentum. Quippe non magno sane negotio fieri potuit, ut quis sciolus ea ad voluminis Pauli calcem addiderit: quinimo, nec aliter credi par est, nisi quis fortasse stolidus Paulum sibi similem fuisse credat & hæc tam absurda scripsisse, idq; eum non perpendisse. Ne si magis rationi se credere dixerint, profecto salva res est. Quippe nulla unquam erit ratio, quæ peritis ac doctis viris qui cum Galeno diu sunt versati, & Pauli gravitatem experti fuerint, suadere possit, tam absurda tam inepta, tamq; execrabilia Galeno scriptis fuisse mandata. Sed parce, mi Balthasar, si plus quam Carpobalsami examen poposcerit, digressi sumus. Nam & hæc tibi scire conveniet.

Hyperici.

HIPERICUM omnibus notum, ubiq; fere locorum nascitur. Italicum Galeni testimonio non longe distat à Cretico. Brasavolus autem quum falso putasset, Hypericum Dioscoridis flore esse albo, scribit nostras hoc non esse legitimum. Sed qua ratione is delusus fuerit, sat alias dictum est.

Acatia. Acatiæ loco quid supponendum?

ACATIA Legitima destituimur. Seplasiarii autem supponunt succum è sylvestribus prunis expressum, & in tenues quasdam placentulas insolatum. Hic Fuchsio & Cordo probatur, supponiturq; Acatiæ vice. Nos vero veterum potius opinionem sequuti, quam vulgarem, unà cum Dioscoride Acatiæ loco, vel Rhois folia, vel Lentiscini foliorum succum, vel Hypocistim supponenda censemus.

GUMMI illud hic intellige quod ab Aegyptia Spina quam Acatiam vocant emanare ajunt. Id enim declarat Andromachus quum ait.

[illegible]: id est. Misce atram lachrymam quam Spina remittit.

Probatur Gummi e sylvestri pruno, vel cotonea malo, vel ex austero Ceraso.

Ideoq; quum Lachryma hæc atro sit colore, nullo pacto censendum est, eam id esse gummi, quod passim habetur in Myropoliis Arabicum vocatum. Namque hoc (ut in commentariis nostris in Dioscoridem fusius scripsimus) Aegyptiæ spinæ gummi non est, sed diversarum aliarum stirpium lachryma. veruntamen quum & ipsum spisset & restringeret, vulgari hoc utendum suaderem, idq; magis probarem quod ex sylvestri pruno, vel Cotonea malo, vel austera Ceraso fluxerit.

Cardamomum duplex.

CARDAMOMUM omne genus, quo antiqui Græci utebantur, jam diu defecit. Placet tamen id supponi debere, quo passim utuntur Seplasiarii. Atqui quum Seplasiarii majus & minus Cardamomum habeant, majus semper putarim suppeditandum. Siquidem hoc non solum odore & acredine præstat, sed aliquid amaroris etiam resipit.

Daucum.

DAUCUM probatur Creticum, sed hac ætate (quod sciam) ad nos non convehitur. Convehi tamen non magno negotio posset, si quandoq; Pharmacopœi plus insudarent comparandis legitimis medicamentis quam

cumulatio

cumulandis pecuniis. In Cretici penuria poteſt ſupponi Italicum, vel Sylveſtris Paſtinacæ ſemen. Quandoquidem (ut Galenus ſcriptum reliquit) Daucum & Paſtinaca parum vel fortaſſe nihil viribus inter ſe differunt. Fuchſius in libro de Compoſitione medicamentorum in Diaſatyrii compoſitione, Creticum Daucum ſola radice ad uſum Medicum præſtare cenſet. Cætera vero Dauci genera ſemine tantum. Cæterum diſſidet ab eo Dioſcorides. Quippe is, tametſi, poſtquam de omnium generum ſemine ejuſq; viribus egit, Creticum præter cætera dixit pollere etiam radice ad venenatorum injurias: nuſquam tamen Cretici Dauci ſemen ſupervacuum eſſe dixit. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus. Siquidem is variis locis in libro de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Dauci Cretici ſemen medicamentis admiſcet. Id quod etiam expetit Theriaca. Namq; ſemine tantum hic opus eſt, ut ipſemet Galenus præcipit, non radice.

Dauci loco quid ſupponendum? Fuchſii opinio improbata.

GALBANUM non omnibus in Myropoliis ſyncerum reperitur, quapropter ſcrutinio opus eſt. Eligatur itaq; cartilaginoſum, merum, thuris effigiem præbens, minime lignoſum, gravi odore, ſeminis & ferulæ nonnihil retinens adjectum, & quod neq; valde humidum, nec nimis aridum fuerit.

Galbani optimi notæ.

SAGAPENUM quod ſynceri faciem præbeat, non ita facile inventu crediderim. Scio tamen reperiri legitimum ſed rarum. Eligito pellucens, foris ferrineo colore, intus vero albo, & guſtu acri. quod enim tale fuerit, ſynceriſſimum erit, ſin minus, impoſturis vitiatum.

Optimi Sagapeni notæ.

OPOPANAX quod omnes legitimi notas præ ſe ferat, facile quis ſibi comparare poterit, qui ſimpl. med. fuerit peritus. Syncerum interne albicat, aut ſubfulveſcit, foris vero ad Croci colorem vergit. Viſitur præterea levè, pingue, gravi odore & ſapore quam amariſſimo. Synceritatis indicium præbet, ſi digitis in aqua fricatum, lacteum colorem reddat. Quod enim adulterium admiſit, non ita facile diſſolvitur.

Opopanax. Synceri Opopanacis notæ.

ASPHALTUM Judaicum eſſe debet ex Sodomæo lacu advectum. Præteritis nuper annis ſynceri in Italia parva fuit copia: Sed jam legitimum afferri cœpit.

Aſphaltum Judaicum.

CASTOREUM rarum reperiri ſolet in Italia, quod fraudem aliquam non admiſerit. Selectiſſimum ex Pannonia, Auſtria, Styria, ac etiam Bohemia, conſequi quis poſſet. In Pannonia enim & Auſtria Danubius multos alit Caſtores, in Stiria vero Dravus, & in Bohemia Albis, qui inde perfluat ad Saxones.

Caſtoreum.

CENTAURIUM tenue appellat Andromachus junior, quemadmodum & Plinius, quod nos minus vocamus. Herba eſt vulgo nota, & paſſim obiq; fere proveniens uſui eſt floreſcentis coma.

Centaurium minus.

ARISTOLOCHIA tenuis mea ſane ſententia ea eſt quam Clematitem appellant, ut fuſius diximus in Commentariis noſtris in Dioſcoridem. Sola hæc μακρὰ Dioſcoridi appellatur, & (ut Plinius ſcribit) cæteris præſtantior eſt. Sed quum ea deſtituamur, longa vel rotunda recte ſupponi poteſt, utraq; enim venenis adverſatur.

Ariſtolochia tenuis.

MEL Galeno probatur, quod in Græcia provenit, nempe Atticum ex Hymetto monte & omne fere aliud quod in adjacentibus colligitur locis: nihil tamen hoc impedit, quominus in aliis etiam regionibus mel præſtantiſſimum reperiri poſſit, ut ipſemet fatetur Galenus. Siquidem affertur ex Creta & aliis quibuſdam Ægei maris inſulis, quinetiam ex Dalmatia, quod omnes optimi mellis notas oſtendit. Sunt etiam in Italia loca quædam ac pariter in Sicilia, ubi præſtantiſſimum habetur. Quo fit ut cujuſvis loci mel ſumi poſſit, ſi tamen notas omnes admiſerit, quæ ſelectiſſimi mellis indicium præbent. Eligatur itaq; bimum. Hoc enim vetuſtiore, ac etiam recentiore, longe præſtantius eſt. Ideoq; aberrant, qui putant vetuſtate mel fieri optimum: amareſcit enim (ut Galenus inquit) quod veteraſcit, & ingratum guſtui redditur. Sit præterea odoratum, ſapore dulciſſimum, atq; etiam acre, colore pallidum vel flavum, craſſum ſubſtantia non ſit, nec in grumos concretum, nec etiam liquidum plus, quam par ſit, ſed ſibi ipſi unitum, & tanto præditum lentore, ut ſi rude, vel digito auferatur, viſci modo fere in longum trahatur antequam ſecedat. Tale enim quod fuerit, præſtantiſſimum dici poterit.

Mel quod optimum? Mel quod eligendum? Mel vetuſtate amareſcit.

VINUM eligatur odoratum, & quod firmiſſimum eſſe experientia compertum eſt. Aquoſum autem & viribus imbecille, facile aceſcens, & quod vetuſtate amarorem contraxit, omnino fuerit vitandum. In ſumma (ut Galenus inquit) Vinum id generoſiſſimum eſt quod tenuis pellucidaq; ſubſtantiæ viſitur, colore aureo, odoratum, quodq; multam aquæ mixturam expoſcit. Nam hujuſmodi vina firmiſſima ſunt, & Antidotis utiliter admiſcentur. Quo fit ut Pucinum, Vipacum & alia hujuſcemodi vina, quæ circa Japidiam proveniunt, ad Antidota conficienda ſemper aptiſſima putaverim. De his plura dicta ſunt in Commentariis noſtris in Dioſcoridem. Cæterum ſi Creticum vinum, quod fraudem non admiſerit, ſit ad manum, eo ſane præſtantius non invenies. Eſt enim hoc vinorum omnium non ſolum odoratiſſimum, ſed præſtantiſſimum etiam ad roborandas in univerſum omnes corporis vires.

Vinum quod optimum? Vina quæ circa Japidiam proveniunt optima. Creticum vinum omnium optimum.

VIPEREI paſtilli, de quibus fuſius ſuperius dictum eſt, Viperas tantum fœminas admittunt, quæ quibus à maribus dignoſcantur notis, facile quis dignoſcere poterit, ex libro de Theriaca ad Piſonem, quem Galeno adſcribunt: Ibi enim ita ſcriptum reperitur. Viperæ fœminæ ſubrufæ ſunt & perquam agiles cervice elata, oculis ſubrubentibus inverecundis atq; intentis, ferunt in caput latius, quàm mares, quem etiam excedunt univerſa corporis mole, earumq; excrementi meatus ſuum propius Caudam obtinet ſitum. Maribus duo tantum inſunt Canini dentes, fœminæ vero plures. Id quod Nicandro libri illius author acceptum referre poteſt: Nam is ita ſcribit:

Viperei paſtilli. Viperarum fœminarum notæ.

Τῶ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύω χροΐ ἐνσκίμπτονται ἰὸν ἐρευγόμενοι πλείους δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης.

Hoc eſt ſoluta oratione. Maſculi quidem ſupra caninis dentes duo colore notantur, venenum eructantes, at plures ſemper fœminæ inſunt. Quo autem tempore viperarum venatio fieri debeat, & qua ratione eadem ſint diſſecandæ, coquendæ ac parandæ, quinetiam & Paſtilli ex eis conficiendi, diffuſius recitavit Galenus libr. 1. de Antidotis his verbis: Viperas, non ut aliqui faciunt æſtate media, neq; ſtatim ubi cavernas egreſſæ fuerint, venari convenit. Æſtate ſiquidem earum carnes ſitim excitant, ſtatimq; ab egreſſu frigidæ, ſiccæ & extenuatæ ſunt. Opportunum itaq; tempus eſt, quod in medium intercedit, quodq; Andromachus ipſe ſignificavit: id eſt, Vere quidem fiorente, nondum tamen æſtate incipiente: vel ſi ver quo ad magnam ſui partem hyemale fuerit, circa principium æſtatis, non multo poſt Pleiadum ortum. Viperas autem quæ prægnantes ſunt rejicere oportet, aliarum vero caput & caudas abſcindere, quæ partes venenatæ plures eſſe videntur & duras paucaſq; carnes continere. Sufficiet autem in magnis viperis, ſi id quod utrinq; amputabimus, quatuor digitorum menſuram non excedat. His peractis reliquum corpus, inteſtinis exemptis, pelleq; detracta, aquis primo abluendum atque in vas fictile conjiciendum eſt. Deinde aqua pura ſuper infuſa & Anethum, quod tunc viget, injectum olle, ut coquatur prunas ſubjicientes, vel arida ligna, quæ quod fumum non edant, ἄκαπνα Græci vocant, vel quod

Viperas quo tempore venandum? Viperarum præparatio.

melius adhuc est, vitium sarmenta. Salis autem si suo tempore viperas ceperis tantillum immittere oportet: sin aestate jam incipiente, nihil. Omittere insuper eas convenit, quae maritima loca, quaeve in aliqua salsa aquarum lacuna degerunt. Antidotus enim, quae hujusmodi viperas acceperit, sitim excitabit. Viperas igitur quum ita coctae fuerint, ac si quis ipsas comedere vellet, ab jure primum eximemus, deinde earum carnes ita a spinis avellemus, ut spinam aliquam non accipiamus, avulsas carnes conteremus, iis deinde panis ex purissima farina confecti optimeque siccati, qui praecipue & bene fermentatus sit & in furno non sub clibano coctus, modicum quiddam admiscebimus. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis, hanc mensuram servandam praecipiunt, ut panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit. Alii, ne tertiam partem excedat, malunt. Ego vero quandoque quartam, quandoque quintam panis imposui. Caeterum nisi bene coctus fuerit, periculum aliquid acoris immittet medicamento. Melius est igitur panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori exiccasse. Verum quum

Pastillorum viperinorũ apparatus. viperas & panem conjunxeris diligenterque, adeo subegeris, ut nulla viperina carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint, nam crassi cum difficulter siccescere soleant & carnem putrescere sinunt: quamobrem panem quoque ante siccatum torrere satius est, & non quemadmodum ante nos qui Caesari Theriacam faciebant, viperarum jure maceratum: quam rem ipse quoque diu feci, sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exacte jam subactis admiscere. Citius namque pastilli siccantur, qui siccum panem non madidum acceperunt. Si tamen cella, in qua pastillos arefacies in superiori domus parte ad meridiem conversa, vel saltem ad Septentrionem non respiciat, ut Solis radios tota pene die accipiat. Tali enim in loco commode siccescent statim à compositione ibi collocati, quo solares radii pervenire non possunt. Frequenter autem ipsas convertere oportuerit ut aequaliter utraque ex parte siccescant: quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet, inferior autem humida diutius permanebit, periculumque erit ne marcescant. Postea vero quam exiccati fuerint maneant aliquot diebus adhuc eadem in cella longius, quam prius à solis radiis, saepeque denuo convertantur. Sufficient autem ad haec omnia quindecim ad summum dies: deinde

Pastilli viperae, quibus in vasis recondẽdi. post hoc tempus, donec Theriacam conficere volueris recondi debent in vase stanneo, aut vitreo, aut etiam aureo. Vitro siquidem & auro nihil fraudulenter admisceri potest, stannum autem plumbo adulteratur, quod vitare convenit, non solùm in hac antidoto, sed in quibuscunque aliis medicinis quemadmodum si purum non fuerit. Caeterum longe melius est haud multo post, quàm pastillos confeceris, ipsis uti. Quanquam non multum detrimenti capiunt etiam si peracto anno atque etiam multo post eis utaris. Recte namque principio siccati ad tertium quartumque annum integri perseverant, dummodo tamen apte reponantur, & subinde pulvisculus quidam, qui ipsis obnasci atque obduci consuevit, mundo linteolo interdum abstergatur. Is namque si diutius inhaereat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem inutiles eos tunc demum reddi, quum perforati fuerint, quemadmodum antequam hoc accidat etiam si multum temporis intercesserit non inutiles esse. Hactenus Gal.

Fuchsii opinio explosa Opobalsamum addentis. Fuchsius lib. de composit. medicament. vipereos pastillos, quorum tamen parandi rationem Andromacho acceptam refert, Opobalsamum addit. Quamobrem non possum Fuchsium non mirari, quòd non solùm praeter Andromachi & Galeni institutum hoc fecerit, sed quòd etiam medicamentum addiderit, quo jam penitus diu destituimur.

Scillini pastilli. Pancratiũ. SCILLINI pastilli ex assata tantum Scilla & Ervi farina conficiuntur, sed nos quum veram non habeamus Scillam (ut in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusim diximus) Pancratium accipimus, nempe Cape illud, quod Seplasiae omnes legitimam Scillam esse putant. Verum quum admodum parum inter se differant Pancratium & Scilla, ea sane Scillae loco tuto uti possumus. Caeterum legitimum Ervum non ita facile omnes habent Seplasiae, nec etiam omnes, qui se rei herbariae peritos putant, legitimum novere. Quapropter omnimodam navent operam, qui Theriacam conficiunt & Scillinos parant pastillos, ut verum sibi comparent.

Scillinorũ pastillorum parandorũ ratio. Id enim facile assequentur, quum jam legitimum feratur ab omnibus. Parandi autem ratio sic habet. Scillam principio succulentam accipies cujus folia penitus jam aruerint. Huic deinde cortice detracto duriorem pulticulam induces ex tritici farina quantum fieri potest acquisite confectam. Ipsam postea multo calidoque cineri subjectam non prius extrahas quoadusque circumposita pulticula crusta fiat. Quod si ubi haec agis furnus aliquis adsit, unà cum pane Scillam illuc inferre poteris, inde quum obducta puls jam exaruerit ipsam extrahes, & conteres. Satis assam vero Scillam intelliges si festucam immissam admiserit. Ubi vero Scillam diligenter attriveris, candidam Ervi farinam admisce, nam quae candida non est, amara supra modum esse consuevit. Cognitum autem unicuique existimo, prius oportere tenui cribro farinam excutere, praeterea diligenter eam laevigare. Scilla vero sesquipondere farinam superet opus est: dico autem sesquipondere, ut si duas farinae sumas, Scillae tres accipias partes. Postreme simul atque rotulas tenues ex hac mixtura conformaveris, in cella sicuti antea dicebamus in compositione pastillorum viperorum ad meridiem vergente repones: quas tamen non in Solis radiis collocabis. Verum sicut de pastillis viperae dictum est, ita de his quoque caetera perage.

Hedychroum. HEDYCHROUM (ut Gal. inquit) quomodo parari deceret, neque Andromachus docuit, neque complures alii, qui tametsi de medicinarum compositione tractarunt, tamen quum Theriacam describerent, Hedychroi compositionem omiserunt, adeo ut Medicus quidam Romae Galen. aetate, qui Theriacam conficere nunquam viderat, ipsamque ex sola librorum lectione se compositurum confidebat, ab unguentariis Hedychroum peteret, existimans illud esse quampiam herbam, vel simplex aliquod aliud medicamentum. Caeterum postea factum est, ut Gal. diligentia parandi Hedychroi ratio ex Andromachi monumentis prodiret in lucem. Sed mirum sane videtur, quod omnes Graeci, qui post Galen. claruerunt, nempe Paulus, Aetius, Actuarius, quin & Nicol. Myrepsicus

Pauli, Aetii, Actuarii & Myrepsici errarum. a Galeno aberraverint. Siquidem Paulus Opobalsamum non habet, sed Carpobalsamum, & praeter Gal. sententiam Rheum etiam addit. Aetius deinde (nisi sit interpretis lapsus) non Marum, sed Arum admisces. Praeterea Actuarius exacte recteque describeret, nisi Nardum majori pondere, quam par sit imponeret. Postremo Nicolaus Myrepsicus duas Hedychroi compositiones habet, quarum altera Meon Mari loco admittit, altera vero Rhabarbarum ex Avicenna fortasse, & Botrym pro Maro, ac calamo continet, quin etiam Rhaponticum praeter omnium sententiam. Caeterum non deest suspitio, quin hic codex scateat mendis. Siquidem, ubi Galen. Phu

Nicolai locus restituendus. pontici meminit, Nicolaus habet Phu simpliciter, & statim ab ipso Phu Rhei pontici, quo fit ut fuerit suspicandum Rhei particulam illuc illegitime accessisse. Is enim quisquis fuerit, qui haec corruperit (ita mihi suspicandum videtur) quum fortasse ignoraret particulam Pontici cum Phu esse copulandam, Rhei particulam interposuit, tanquam is qui sibi persuaserit, esse id à scriptoribus praetermissum. Sed haec non animadvertit Fuchsius.

Adhac

Adhac palam fit, Nicolai Graci sermonis imperitia, quod post Amomum statim addidit Botrym. Nam quum hoc loco sicut in Theriaca (ut fusim superius diximus in Amomi examine) in Gracorum authorum libris ἄμωμον βοτρυώδες scriptum reperisset Nicolaus, nescivissetq; Amomum, racemiferam esse plantam, perperam βοτρυώδες ab Amomo disjunxit, & aliud per se medicamentum, nempe Botrym designare sibi persuasit. In quod Fuchsium etiam in errorem vocavit. Porro Arabes Hedychroum trochiscos Alsudaracon appellant. Verum & ipsi in quam pluribus aberravere, descivereq; ab Andromachi & Galeni placitis. Quamobrem Galenum tantum consulere oportet, & ei per omnia subscribere. Paratur autem Hedychroum ex Galeni sententia hoc modo. HABET *Hedychroum. Aspalathi, Asari, Amaracique, cujusq; drachmas duas, Calami odorati, Junci rotundi odorati, Costi, Phu pontici, Cinnamomi Opobalsami, Xylobalsami, cujusq; drachmas duas, Malabathri, Nardi Indica, Casia Myrrha, Croci, cujusq; drachmas sex, Amomi drachmas duodecim, Mastiches drachmam unam. Excipiantur omnia contrita vetere vino, & deinde formentur pastilli, qui demum siccari debent, ut de vipereis & Scilliticis dictum est. Reliquum est, ut de quibusdam medicamentis, qua in hujusce magmatis compositionem admittuntur, tibi nostram exponamus censuram.*

Hedychroi genuina parandi ratio.

A S P A L A T H U S *Dioscoridis testimonio nascitur in Istro, & Rhodiorum Insula, quinetiam in Creta, ut alii scribunt. Quo fit, ut non magno negotio inde afferri posset, si tamen juvanda Respublica magis in hominum invalesceret ardor, quam augenda pecunia. Quum autem eo nunc destituamur, non displicet eorum opinio, qui pro Aspalatho supponunt Viticis semen, quod non modo excalfaciat & siccet Aspalathi modo, sed quod etiam venenatis ferarum ictibus auxilietur. Sunt etiam, qui Agallochum substitui ejus loco suadeant, quorum placitis facilius etiam subscribo.*

Aspalathus.

M A R U M *an legitimum habeamus, non mihi satis constat, quamvis non desint, qui Marum illud Amaraci genus esse velint, quod minoribus, odoratioribus, acutioribusq; foliis provenit. Quibus non videtur omnino refragandum ut in commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius ante diximus. Quo fit, ut crediderim non longe aberrasse, qui hoc Amaraci genus pro Maro suppeditaret. Siquidem testatur Galenus, libro 1. de Antidotis, se jussisse confici Amaracinum unguentum, in quo pro Maro Amaracus imponeretur: quo postea factum ait, ut unguentum illud tametsi minus odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Dioscorides scribit, Marum vires habere Sysimbrii consimiles, quapropter poterit quispiam etiam ejus loco Sysimbrium, cui non placeat Amaracum addere.*

Marum.

C A L A M U M   O D O R A T U M *non eam esse radicem, qua sub calami odorati nomine utuntur Seplasia, adeo validissimis argumentis docuimus in Commentariis nostris in Dioscoridem, ut nullus posteris relinquatur ambigendi locus. Caterum, quum ego jam pridem existimassem codicem illum, de substitutis medicamentis, qui inter Galeni opera reperitur, legitimum esse Galeni, suadebam pro Calamo odorato Sphagnum suppeditari, sed quum tractu temporis diligentius accuratiusq; rem expendissem, reperissemq; scatere librum illum absurdissimis, ineptissimisque documentis quamplurimis (ut in pracedentibus dictum est) in aliam venire sententiam postea coactus sum. Quamobrem minime quidem recte factum videtur, pro odorato Calamo supponi Sphagnum, id est, arboreum Muscum, quum, huic Dioscoridis testimonio adstrictoria tantum insit facultas: Calamo vero contraria: quippe, qui & menses cieat, & urinas, & aqua subter cutem opem mirificam ferat. Quid autem ejus vice suppeditari possit, ex veterum testimoniis mihi non satis constat. Non displicet tamen eorum opinio, qui vulgarem Calamum odoratum, quem esse Acorum non dubitamus, pro legitimo odorato Calamo substituunt: Non ea propter, quod voluerim hoc esse verum Calamum odoratum, sed quoniam Acorum non solum odorato Calamo vires obtineat pares, sed quod etiam venenis resistat. Nec alia sane ratione factum putaverim, ut Acorum in Calami odorati locum receptum sit, tum a Medicis, tum a Pharmacopœis, quam, quod quum priores Medici odorato Calamo se destitutos cernerent, Acorum semper ejus loco suppeditarent. Quo postea facile factum est, ut se totum in Calamum commutaverit. Praterea, si quis radicem expendat, quam ob odoris prastantiam Angelicam vocant, fortasse non displicebit eam in Calami odorati locum substituere. Ciet enim urinam, pellit menses, prodest tussientibus, aqua intercute laborantibus, & (ut sexcentis constat experimentis) adversatur venenis, & venenosorum animalium morsibus, & pestilentem auram fugat. Sunt etiam qui Melanthii semen proponant, quorum opinionem etiam non improbamus: Sed magis prior a placent.*

Calamus odoratus. Sphagnum. Cur Acorus Calamus odoratus vocari cœperit? Angelicæ vires.

X Y L O B A L S A M U M *quod in Myropoliis habetur, adulterinum est, & ex Myrto (mea sententia) decerptum. Verum quum lignum seminis vires habeat, Cubebas supponerem, quas superius pro Carpobalsamo supponendas esse diximus. Adhac recte quoq; factum crediderim, si quis flavum Santalum substitueret, vel Caryophyllorum pediculos, nobis Italis vulgo vocatos Fusti di Garoffani.*

Xylobalsamum Cubebæ.

R E S T A T *modo dicendum, quo ordine, quave ratione Theriaca recte probeq; parari debeat; quum ad manus fuerint omnia, quibus prastantissima hac Antidotus parari solet. Id enim facile assequemur, si Galenum consulamus. Quippe is lib. 1. de Antidotis Theriaca compositionem nos docet his verbis. Primum itaq; dissolvenda erunt vino macerata hac medicamenta, nempe Myrrha & Crocus: si tamen ita facere tutius tibi visum fuerit, nec ipsum, quia humidus sit contundere. Succi autem omnes ideo vino macerantur, ut & dissolvi queant & facilius lavigari, Sagapeni dico, Panaces, Papaverisq; cujus liquorem Opium vocant. Acatia quoque, quum humida tibi visa fuerit, nec ad contundendum facilis. Hypocistidis item, & radicis dulcis succum. Thlaspi autem, & Napi semina primo quidem, sicut & ante me alios fecisse videram, in mortarium una cum aliis contundendis ipse quoq; conjiciebam. Inde vero quum ipsa pila concavitati adharere ob tenacitatem sedulus animadvertissem, melius esse duxi sola in alio mortario prius attrita vino superinfuso macerare, quoad exacte dissolverentur, dissolutaq; postmodum cateris, qua peculiariter vino macerantur, ac diluuntur, admiscere. Thus quoq; per se solum in mortario seorsim leviter comminuere satius est, ne in placentam coeat, tum ubi comminueris & excusseris promptum habere quo reliquis, vino maceratis, cum placuerit ipsum inspergas. Nam Gummi & vino macerare, & ipsum per sese, vel cum Thure lavigare necesse est. Hac igitur quo diximus pacto omnia praparentur. atq; humida quidem ex vino dissolvantur, sicca vero in pulverem redigantur. Quo tempore autem cuncta simul miscenda erunt, Resinam Therebinthinam in vase duplici primum colliquabis, tum Styracem, & Galbanum antea pistillis ferreis rotabulisve confracta, illisq; crudi paulumper instillabis,*

Ratio miscendorum medicamentorum quæ in Theriacam veniunt.

hac simul atq; effuderis, & manibus complanaveris, mellis aliquantulum, Resina quoq; liquefacta affundes atq; ita vase cooperto ea rursus liquari permittes. Melius est enim his rebus impositis nondum mel admiscere, sed adaperto vase, quod aqua innatat, ut elixentur permittere. Interea dum ista liquefiunt maceratis ex vino rebus, siccas medicinas eatenus adjicies, & commiscebis, quousq; spissa esse satis videantur. Atque ita paulo post in mortarium magno cochleari, liquefacta, tepida tamen transpones, robustisq; aliquis hominis tunc ipsa commisceat. Ac postea, quam bene inter se commixta, atq; in unum corpus redacta fuerint, densaq; jam quodammodo videri cœperint, mellis moderate decocti, & procul dubio despumati partem quandam superimmittes, postea contusarum medicinarum portionem quandam, deinde rursus mel inferes: postea liquefacta sed tepida infundes. Postremo quicquid pulveris, & mellis supererit admiscebis, vehementer omnia magno in mortario, magnaq; tudecula commiscendo: cum vero tudecula ductis in mortario omnia cojerint, tum in pilam transferenda sunt, atq; ferreis rutabulis diligenter extersis, ne quid rubiginis insistat, sine intermissione contundenda. Rutabulum vero subinde Opobalsamo perunges, ne subigendarum rerum tenacitate obtineatur, neve difficulter se inde ab attollentibus resistat. Ut igitur opus expedite procedat, imas rutabuli partes Opobalsamo frequenter innugere conveniet, atq; Opobalsamum hac una in re totum absumere. Melius est autem in Sole Theriacam commiscere, sic enim citius in unum corpus simplicia coeunt, dumq; hoc facimus, pilam in qua Antidotus admiscetur, operiemus. At post quatuor, aut quinque dies rursus in Sole ipsam eodem modo commiscebimus, eandemq; sex septemve dierum spatio interjecto, iterum atque deinceps repetemus, donec menses duo, vel quadraginta dies saltem compleantur. Hactenus quæcunque conscripsimus ad Theriacæ vim augendam pertinent, quæ vero mox subjungam ad colorem.

Color Theriacæ niger unde.

Danda namq; est opera, ut nigram Theriacam conficiamus, nam hoc etsi quo pacto in consuetudinem venerit, nesciam, quisquis tamen hunc colorem non consequitur, irridetur, quanquam nulla coloris qualitate medicamenti vis immutetur. Nigra vero Theriaca non erit, si Chalcitis flava luteave, dum uritur evaserit: Chalcitis enim particula quantumvis minima colore suo Theriacam inficit. Ne quis igitur hac quoq; in re frustretur, iis quæ dicam mentem adhibeat. Quatuor Chalcitis drachmas cum Theriaca solummodo capiunt, multo plures assare conveniet hoc modo. Conjice in exiguam ollam Chalcitis crudæ drachmas non pauciores quadraginta, postea succensis carbonibus ollam absque operculo in medio prunarum statue. Cumq; liquefactam videris Chalcitim, ac quæ levissima & spumosa pars ejus est innatare statim ollam ab igne amove humiq; colloca, nec ut aliquando solebamus, sicuti qui ignem accendunt, ipsi insufflabis. mirandum est enim, quantum ita faciendo luteus flavusq; color emergat. Non tamen in Sole collocanda erit, sed in umbra donec frigeat omittenda. Hinc postea id solummodo capies, quod superne spumeum fuerit. quodq; neq; luteum neq; flavum, neq; pallidum est. Deinde experiundi gratia aliquantum ejus, quod probaveris accipe atq; comminue & num quis ex supradictis coloribus appareat inspice. Nam si qualis accepta est, viridis, aut cinerea manserit, drachmas quatuor ipsius impones, Talem namq; Chalcitim exiguam invenies etiamsi multam exusseris. Quæ ad componendam conficiendamq; Theriacam requirebantur, omnia jam absolvimus. Hactenus Galenus.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS.
Jacobo Antonio Cortuso Patritio Patavino,
S. P. D.

Agitur de quibusdam plantis à Cortuso Matthiolo transmissis.

Tuis literis ubique humanitate, & benevolentia refertis, quibus ad me rescripseras, nihil hactenus respondere potui aulicis negotiis impeditus, non negligentia retardatus. Perlegi autem illas magna cum delectatione. Nam ut referta suavissimis plantarum, ac florum odoribus, ita sane jucundissima mihi fuerunt, spatiabor itaque nunc in tuo plantarum viridario, inter quas, prima, quæ mihi sese offert, est.

Gingidiū.

GINGIDII *integra planta, quæ quo perfectior altera, quam prius ad me miseras, eo gratior mihi est. Nihil enim imperfectum, mutilumq;, ingenui hominis desiderium explere potest. In priore altera nil aliud videri poterat, quam foliorum, & caulium facies. Jam nunc video genuinum Gingidium non esse Cherophyllum, ut mea semper fuit sententia contra Fuchsii & Ruellii opinionem.*

Cherophyllum. Medium.

VIOLAS *Marianas Dodonei, legitimum esse Medium jam facile consentiam, cum nasci eas inter saxa tuo ipsius testimonio factus sim certior. Semen quod mutis terræ commisi tam ad finem Autumni, & posthac observabo diligenter quam diu lateat anteaquam germinet.*

Scamoniū.

SCAMONIUM *quod antea miseras, è Syria (ut putatam) esse allatum, quam libenter audio, sed ejus flores, quos una, cum aliis plantis ad me te transmisisse scribis, nondum ad manus meas pervenerunt. Dolerem sane si aliquo impedimento alicubi detinerentur, quo ad me deferri nequirent.*

Thlaspi.

QUOTQUOT *Thlaspi tibi sunt genera, septem, octo, vel plura, ea omnia videre cupio, admiraturus posthac naturam, quod in fingendo Thlaspi tanta artificii varietate uti voluerit.*

Periploca.

PERIPLOCAE *repentis historiam perquam diligenter legi. Eam è tuis literis in mea commentaria transferre decrevi. Sed gratissimum mihi feceris, si unam, vel alteram ejus siliquam ad me transmiseris.*

Smyrnium

SMYRNII *Cretici radicem, quam terra conditam te misisse ais, nondum hactenus videre licuit. Vereor sane ne quispiam in itinere eam nobis abstulerit: quod sciam non deesse nostris laboribus invidentes, qui nostrarum plantarum furtis invigilant. Semen quod à te missum habeo, suo tempore seram, quanquam in Bohemico solo raro peregrina proveniant, quæ uno, vel altero anno non degenerent.*

Veneficum Scolopendrium.

DE VENEFICO *Scolopendrio, etsi nunc nihil ad ea, quæ petieram, respondes: cum tamen pollicearis, id aliàs te facturum, expectabo donec major mihi satisfaciendi tibi sese offerat commoditas.*

Marum legitimum.

PULCHERRIMAM, *ac rarissimam plantam, quam Arabs ille infidelis perperam Symphytum petræum vocabat, omnino tecum sentio, legitimum esse Marum. Habet enim omnes Mari notas adeo perspicuas,*

ut

ut Tireſia cæcior fuerit, qui hanc non agnoſcat eſſe Marum. Folia illi ſunt Amaraco candidiora, & flores Origano ſimiles. Primo guſtatu folia amarorem relinquunt, quem deinde acris ſequitur ſapor: qui tamen (ut Galenus inquit) ab amaritudine vincitur. Hanc ſtirpis imaginem gratiſſimam futuram cenſeo omnibus rei herbariæ ſtudioſis. Noſcent enim poſthac quantum facie Marum ab Amaraco diſtet.

IMAGO quam à Maranta Cytiſo delineatam eſſe ſcribis, videtur genuini Cytiſi faciem non ineleganter referre: ſi tamen è ſolo ramuſculo integram plantam judicare liceat. Huc cùm accedat etiam Marantæ teſtimonium, qui Cytiſum à ſe inventum diligentiſſime deſcribit, facile adducor ad credendum, ſtirpem hanc genuinum eſſe Cytiſum. Velim autem, ut ſi ab Aegidio Cumano nobiliſſimo viro Cytiſi illius ramuſculum non nomine impetrare poteris, illum etiam ad me mittas. Cum enim tuis literis factus ſim certior, me plurimum amari ab illo (quæ ſua eſt humanitas) non dubito, quin hujuſce rei me compotem facturus ſit.

Cytiſus.

NON parum ſane placet intellexiſſe Rhabarbari hiſtoriam, quam una cum ejus icone anteà ad me miſiſti, à Joanne Baptiſta Ramuſio in lucem editam, homine meo quidem judicio, integerrimo, docto, & omni genere virtutum claro. Placuit mihi ſemper admodum Ramuſi ingenium. Nam ad virtutem tantum à natura factus mihi ſemper viſus eſt. Ille primus Salviam mihi videndam obtulit gallas ferentem, tuæ ad me miſſæ ſimilem, quam è Creta allatam dicebat: de quibus nullus eſt antiquorum, qui meminerit.

Rhabarbarum.

Salviam gallas proferre

PISTACII è tuo viridario ramuſculum eam ob cauſam ad me miſſum exiſtimo, quod à Maranta fortaſſe excitatus, tibi non placeret Piſtacii imago quæ in priori Commentariorum noſtrorum editione pictoris cujuſdam inſcitia minus rectè appicta conſpicitur. Verum ſi Commentaria noſtra poſtremo edita diligentius inſpexiſſes, non fuiſſet illi opus emendare, quæ nos multo antea tempore emendavimus: nec tibi hujuſce ſuſcipiendi laboris cauſam dediſſet.

Piſtacium.

PLURES eſſe Irionis ſpecies jam diu animadverto. Nam & tua hæc planta Irionum generi notis omnibus correſpondet. In mea nullam video notam, quæ Irionem non referat: quanquam non deſinebant blaterones, qui eam [illegible]amnent. Folio enim Erucæ ſylveſtris caulibus hirſutis, floribus luteis, ſiliquis in cacumine gracilibus, corniculatis, ſemine Naſturtii exiguo, urentis guſtus, nec alibi naſcitur quam juxta urbes, rudera & hortos quæ omnia ſuo Irioni reddidit Dioſcorides. Tua majoribus conſpicitur ſiliquis, grandiore ſemine refertis, quo fit, ut cenſeam meam fœminam, tuam marem [illegible]e Irionem vel è contra fortaſſe.

Irionis plures haberi ſpecies.

NIHIL dubito quin planta cujus ego imaginem dedi, legitimum ſit Elichryſum, quod Italia profert, à tuo tamen notis quibuſdam diverſum, quod etiam ſæpe hic in Bohemia vidi, Creticum vero nunc primum tua liberalitate agnoſco.

Elichryſum.

MAJORI Pimpinella noſtrate, quam quidam Sanguiſorbam vocant, ubiq; hic prata referta ſunt: quemadmodum & in Angaria, ubi copioſiſſimum naſci vidimus.

Pimpinella major.

NE dubita quin MELILOTUM tuum, legitimum ſit. Nam præter id, quod ejus notæ omnes legitimo correſpondent, nihil differt à meo, quod ex Campania allatum eſt.

Melilotum.

CAUDAM Vulpinam, Græcis Ἀλωπέκουρον vocatam, è Lagopi eſſe genere rectiùs ſentio. Sed an hæc Alopecuros ſit, de qua meminit Plin. lib. 21. cap. 11. non ita facile aſſeram, niſi ejus folia perpetuo viteſcere intelligam. Vulpinam caudam enumerat Plinius inter herbas, quibus æterna ſunt folia. Sed an etiam in hoc Plinio fides adhibenda ſit anceps quidem ſum: cum is inter eaſdem plantas Heliotropium habeat, cujus planta circa finem Autumni emoritur, nec citius repullulat, quam media æſtate.

Cauda vulpina.

Plinius erratum.

MAGNI illius ſempervivi imaginem, cujus plantam Corcyrà iſtinc tranſmiſſam eſſe ſcribis magna cum admiratione ſum contemplatus ob rei novitatem. Juſſi in lignea tabella perquam diligenter eam delineari à peritiſſimo pictore, ut excisa edatur in lucem.

Sempervivum magnum.

DACTYLOS ſuis racemis hærentes, una cum eorum involucro, quod Palmam Elaten vocant, à clariſſimo Faloppio accepi ſuperioribus diebus, quibus nihil mihi gratius eſſe poterat. Quo tempore eorundem imagines cum tuis literis mihi etiam ſunt allatæ. Placent quidem icones ad amuſſim appictæ ſed longè magis Elate ipſa ſicca, & Dactyli ſuis racemis hærentes. Debeo Faloppio non ſolum de hoc munere plurimum, ſed quod etiam Muſæ ſummitatem una cum fructibus & icone ad me tranſmiſerit: quinetiam & Mixæ ramuſculum hærentibus adhuc Sebeſtenis. Hæc enim tam rara, tamq; paucis nota, mihi gemmis ac margaritis longe ſunt cariora. Edentur hæc omnia Deo Opt. Max. volente in omnium ſtudioſorum commodum. Nihil enim tam rarum, tam carum mihi fuit unquam, quod non voluerim commune eſſe omnibus. Elates hiſtoria quam deſcribis, gratiſſima mihi eſt, quod una cum imagine Commentariis meis plurimum ſplendoris addere poſſit.

Dactyli

Palma Elate.

Muſæ imago

Mixa.

ARBORIS ramum, quem Smilacis eſſe cenſes, de qua inter glandiferas arbores meminit Theophraſtus, adeo deſcriptioni correſpondet, ut facile conſentirem è genuina Smilacis arbore eſſe reſciſſum, ſi glandes haberet. Atqui ſterilis cùm ſit, cogor etiam à meipſo diſſentire.

Smilax glandifera.

PLANTA, quam Syris quibus eam aſſerri ſcribis, Viſnagham vocant, cujusq; umbellæ feſtucis utuntur Hiſpani, ac etiam quidam Itali principes ad expediendos dentes Lentiſcini dentiſcalpii vice: quod non ſolum tenaces, ſed odorati habeantur, nil aliud contemplanti mihi repræſentare videntur, quam domeſtica Paſtinaca [illegible]. Itaq; ab unguentariis, qui ejus umbellas Venetiis vendunt, ſemen habere poteris, facile comperies ubi ſatum enaſcitur, an ego, vel qui Meum, vel Ammi eam eſſe cenſent, rectius judicaverint.

Viſnagha è Syria.

VERBASCUM folio corniculati Papaveris, de quo meminit Dioſcorides, tua tantum liberalitate nunc primum agnoſco. Placent inter cætera flores, quod in aureo meditullio purpureis floccis niteant. Sed aliud ego Verbaſcum vidi in Japidiæ montibus, flore in univerſum purpureo à Blattaria diverſum.

Verbaſcum folio corniculati papaveris.

FANDEM nigri Chamæleonis imaginem huic tuæ per omnia ſimilem accepi ſuperioribus diebus, una cum ipſa planta, ab ipſo met Maranta, una cum Muſæ icone. Verum ſi ſententiam meam ſyncere tibi narrare debeam, plura ſunt, quæ in Maranta Chamæleone deſideranda videntur: quibus cùm fuſius alias ſcribere ſtatuerim ad ipſummet Marantam, non eſt ut de iis tecum hic pluribus agam. Habeo enim non pauca argumenta, quæ huic Chamæleoni non parum refragantur.

Chamæleo niger.

ANGELICAE radice nigra ſemen, curabo ut habeas. Naſcitur enim copioſa in noſtra Bohemia montibus, & in Miſnia nobiſ conter[illegible]ina.

Angelicæ ſemen.

PLACUIT mirum in modum GLAUCIS hiſtoria. Cùm enim jam intelligam in Venetis maris

Glaux.

litore provenire hanc, folio (ut apparet) Cytisi candidiore, flore aureo, facile adducor ad credendum, quod hæc quam misisti legitima sit Glaux.

Equiseti plures species.

EQUISETI plures, quàm duas, haberi species, nunc primum animadverto, ex hac quam a te missam inspicio. Respondet namque Equiseti majoris descriptioni omnibus suis notis, adeo ut credam tuam hanc genuinam esse Dioscoridis Hippurim, quod radice sit lignosa, & planta vegetior ac firmior tota.

Solanum Somnifici.

CUR Somniferum Solanum appellaveris eam stirpem, mihi novam, quam antea miseras, quamque quidam luteum Hyoscyamum recte (meo quidem judicio) esse censent, nunc primum intelligo. Quare eos accusabo, qui perperam hanc Somnifici Solani appellationem in vulgarem converterunt usum.

Seriphii Absinthii examinatio.

SERIPHIUM absinthium, quod Alexandria Aegypti allatum esse scribis, pulcherrimum mihi visum est. Nam longe magis Abrotanum parvum, id est, fœminam, refert, quam Seriphium, quod ad mare in Italia provenit. Hoc enim non adeo tenuis herbula est, nec Abrotano parvo simile quanquam sapore, odoris graveolentia, & seminis exiguitate, Seriphio correspondet. Quinetiam quod tantum in maritimis locis proveniat Caternis cum tuum, hoc non solum minori Abrotano correspondeat, & pusilla admodum sit planta, sed etiam in Aegypto proveniat, ubi nasci Seriphium una cum Dioscoride testatur etiam Plinius, adducor facile ut credam, id esse genuinum Seriphium Dioscoridis. Nec me ab hac amovebis opinione, quod absurdum admodum credere videatur, pro Olivarum tam exiguam herbam detulisse in sacris Isiacis sacerdotes, cum id tanquam additititum ex Dioscoride non transcribat Oribasius, & alia plura sint in hoc capite depravata, quædam vero ex aliis autoribus addita, quæ non ad Seriphium, sed ad Ponticum Absinthium spectant.

Seriphii caput Dioscoridi pluribus in locis depravatum.

Male autem legitur in hoc capite nasci Seriphium copiosissimum in Tauro monte juxta Cappadociam. Quilibet enim intelligit qui prorsus non fuerit stupidus, quod nihil sit absurdius quam marinum Absinthium in montibus nasci. Nam hoc totum ex præcedenti capite ab Absinthii Pontici historia, ad Seriphium translatum est, quemadmodum & illud, quod ejus pabulo maxime pinguescant pecora. Siquidem hoc, ut Theophrastus inquit lib. 9. cap. 18. Ponticum, non Seriphium facit. Quæ omnia scriptorum infidelitate, temeritatique sunt ascribenda.

Centaurium Marinum.

QUOD Marinum Centaurium appellas, sunt qui marinam Anagallidem vocant. Alias hanc plantam vidi, sed tanquam ignotam neglexi: si quid ulterius scripseris de ejus facultatibus, id erit mihi gratissimum.

Gelsminum.

GELSIMINI vulgaris fructum, quem misisti, Lupino non absimilis, eo magis placuit: quo rarior habetur, nec id crederem, nisi viderem ipse, & te hujusce rei haberem autorem. Nusquam enim audivi Gelsiminum fructum ferre.

Buxus sylvestris.

SILVESTRIS Buxus, res nova etiam mihi est, nec habeo (quod meminerim) qui de eo inter antiquos mentionem fecerit. Libenter abs te audierim, an ligni materia alteri Buxo correspondeat.

VENIO nunc ad Marantam ob diversa quædam ejus in me dicta jam calamum in eum stringere statueram, cum tamen illum se per literas purgaturum apud me intelligam, & locum in Lonchitide, in quo fidem meam infirmare nititur, emendaturum, tuo prudentissimo consilio libenter obtemperabo. Cupio enim tui & Pinelli viri nobilissimi causa, Marantæ amicitiam conservare, si tamen ille honoris mei rationem habeat, & suum recognoscat errorem. Scio quidem vos esse homines, qui famæ existimationisque meæ rationem habeatis. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Julio Moderato, Ariminensi Pharmacopœo, S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Anacardinam Antidotum veniunt.

Burungi examinatio.

Accepi literas tuas, quibus confecturus Anacardinam Antidotum, plurimum dubitare scribis quid pro Burungi in ea tibi fuerit addendum, cum variæ de eo sint Scriptorum opiniones, obidque petis, ut in te hac in re meum impertiam consilium. Ego vero ne videar hoc laborem potius refugere, quam quod putem tibi fortasse ac cæteris satisfacere posse, recusare sane non sum, ob tuam singularem erga me observantiam, quin tibi hic aperiam, quid de Burungi mihi semper persuaserim, contra eorum omnium opinionem, qui hactenus de eo commentati sunt. Variæ sane ac diversæ (ut recte ad me scribis) extant de Burungi recentiorum placita. Atque tametsi plerique in censendo hoc medicamento non parum laboraverint, nullum tamen reperio qui recte (quantum conjicere possum) exposuerit, quid Mauritanis designet Burungi, tanta est apud Arabas interpretum confusio.

Luminaris majoris opinio explosa.

Siquidem Luminare majus vocatum Burungi Cubebas interpretatur, sed ejus mihi haud placet opinio, tum quod frivolis admodum nitatur rationibus, tum etiam quod rei Medicæ imperitus multa confundat medicamenta.

Cordi sententia improbata.

Cordus deinde cujus doctrinam in componendis medicamentis omnes fere sequuntur Germani ac Bohemi, Erucæ semen Burungi loco admiscet. Sed qua ratione, quave authoritate id fecerit, silentio præterit, quo fit, ut nec illi sit assentiendum.

Monachorum opinio non accepta.

Monachi qui in Damascenum Commentaria edidere, etsi primo fateantur nihil compertum habere ob varias Arabum lectiones, quid sit Burungi, Melissam tamen, vel Cubebas ejus loco [illegible] ... suadent, quanquam & ipsi nullis nitantur apertis rationibus, nec authorum monumentis. Præterea ut suam tueantur sententiam, & eorum refellant opinionem, qui Burungi Nigellam interpretantur, authorem quendam (ego hunc Sylvium crediderim) novarum interpretationum accusant, quod dixerit nosci posse Burungi Melanthium designare ex Avicenna ac Serapione, qui Nigellam habent Burungi loco. Quippe hoc pertinaciter (ut Monachi solent) negantes affirmant Avicennam, Serapionemque (perperam tamen) præter Nigellam habere etiam Burungi. Cæterum hoc falsum esse convincitur, quum horum nemo in hac Antidoto, nec aliis duabus sequentibus Burungi meminerit. Quo fit, ut non ignorantia tantum, sed etiam mendacii sint arguendi.

Fuchsii erratum.

Monachorum opinionem pariter & errores videtur sequutus Fuchsius vir alioqui doctissimus, tum quod & ipse Melissam imponat, tum etiam quod scriptis mandaverit Avicennam quinto canone in hujusce Antidoti descriptione Burungi etiam præter cætera meminisse, quum tamen id (ut prædiximus) sit falsum. Quandoquidem in exemplari nostro, quod est ad manum ab Andrea Bellunensi restitutum, nusquam extat Burungi mentio. Quo fit, ut non po[illegible]

non

non mirari Fuchsium alioqui doctissimum, prudentissimumque virum, quin & Monachorum sectatorem acerrimum, quod in hic tantam adhibuerit fidem, ut eorum potius crediderit testimonio, quam quod vellet tantum subire laboris, ut hoc loco Avicennam inspiceret. Quod autem, nec Avicennam inspexerit, nec legerit, id manifestum prabet indicium, quod scripserit Anacardina descriptionem apud Avicennam in nullo prorsus variare ab hac, quam describit Damascenus, ob idque magis hanc Avicenna, quam Damasceno Medico acceptam referre debere: quod tamen falsum deprehenditur. Siquidem longe alia est Avicenna descriptio, quum Spodium, Cardamomum, minus Gingiber, Piperis arboris radices, & Anisum admittat, quorum non meminit Damascenus. Nec è contra capiat Chepulos, Castoreum, Costum, Saccharum, nec Lauri baccas, quibus suam idem conficit Damascenus. Prater id censet idem Fuchsius Serapionis authoritate fretus Borungi, sive Berungi Aphrin, nil aliud designare, quam Melissophyllum, quod ipse Melissam suo Arabico idiomate Bedarungie & Bedarungé vocet, & ut suam tueatur sententiam, dicit Serapionis codicem hoc loco interpretum inscitia esse omnino depravatum, & legi debere Burungi, non autem Bedarungi, quum nil aliud Aphrin sit Bedarungi, quam Ocimum. Sed ipse (quantum video) non omnia apud Arabas perlustravit. Siquidem tametsi id scriptum reliquerit Avicenna, Serapio tamen Ocimum Bedarungi nusquam appellat, sed Berengemisch, Berendaros & Berendarog, ut facile apud ipsum videre est. Rasis vero libr. 21. Continentis Badarungi Ocimum vocat. Et libro de Arabicis nominibus Basilicon, inquit, laterum foliorum appellatur Arabice Baduraig. Qua omnia facile ostendunt, nihil solidi ab Aphrin adeptum esse Fuchsium, quo recte probari possit Burungi esse Melissophyllum. Caterum, nec eorum argumenta probanda putaverim, qui Melanthium pro Burungi admisceri contendunt, eo quod Avicenna, ac etiam Serapio nigellam habeant, & Burungi non meminerint. Quippe quum ii (ut prædiximus) prater nigellam alia plura habeant simplicia, quorum nulla Damasceno fit mentio, recte sane haudquaquam affirmari potest, an Nigella potius, quam Cardamomum, vel Piperis radix, vel Zingiber, vel Anisum, quorum ii speciatim meminere, Burungi loco fuerit usurpandum. Caterum ut tandem meam de Burungi tibi aperiam sententiam, putaverim ego legi debere Durungi, non autem Burungi. Durungi enim Avicenna secundo Canone Doronicum designat. Quod ad hanc Antidotum parandam admodum competere videtur. Quandoquidem Doronicum Serapionis & Avicenna [illegible] cor mirifice roborat animumque hilarem reddit. Neminem enim latere crediderim, qui se Medicum profitetur, medicamenta ea, qua ad cordis præstant affectus, facere etiam plurimum ad Cerebri morbos quum spiritus attenuent, clarioresque reddant, ea tamen intelligo, qua facultate sunt calida. Facilis enim ac lubricus fuit Chalcographi lapsus, qui D. in B. nimia fortasse manus properantia vertit, dum characteres connectebat. Namque ubi D. inversum fuerit, in B. mox conversum videtur, quo fit, ut Durungi non Burungi legi debeat.

Ocimum, Bedarungi Aphris.

Melanthiũ pro Burungi non sumendum.

Durungi non Burungi legendũ.

Doronicũ.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS, Medicus, Bono Baldino Myropolæ, S. P. D.

Examinantur quadam medicamenta, qua veniunt in Trypheram Saracenicam.

Paraturus Trypheram Saracenicam magnam Joannis Damasceni, quaris datis ad me literis, quid pro Secacul, quid pro Seitaragi sive (ut quidam legunt) Sitharegi, quidve pro Origano Persico fuerit immiscendum, quum hactenus a nemine in hisce censendis medicamentis tibi fuerit satisfactum. Quam ob rem non possum petitioni tua non morem gerere, tum ut cognoscas me tuam de me confidentiam, non parvi facere, tum etiam ne si silerem, fortasse censeres Arabum medicamenta me non ita exacte explorasse perinde ac ea, de quibus Dioscorides scripsit. Ut itaque de Secacul in primis meam ad te scribam opinionem, nihil dubito hallucinari eos qui putant Secacul esse Eryngium, ac pariter eos (ut Manardus Ferrariensis) qui hoc idem existimant esse Polygonatum. Etenim Pisi folia, ut Secacul, Polygonatum non habet, nec flores purpurascentes viola majores, sed minores, albicantesque. Praterea Secacul Serapionis radix nititur pollicis crassitudine, & indicis longitudine. Contra verò Polygonatum, quod multo longioribus sit radicibus. Adhæc (ut testatur ipse Joannes Damascenus, ac pariter Serapio, ubi de Secacul, saccharo, vel melle asservando scribunt) ejus radices cinereo exterius cernuntur colore, solida intus matrice, atque rerosa, qua omnia in Polygonati radice desideramus, quum candida admodum sit, fragilis, & nulla intus matrice. Quod autem non sit Eryngium, in Commentariis nostris satis superque probavimus, præsertim quum Secacul nusquam planta fuerit aculeata. Re autem vera Secacul radix est Indica: Hoc enim testatur Avicenna libro 2. ubi hæc habet. Secacul sunt radices Zingiberi similes, qua convehuntur ex India, & fit ex eis, quum sunt recentes, conditum in loco suo. Apud nos autem humectantur in primum aqua calida: Qua etiam ad unguem Serapioni, de eo pariter scribuntur, ubi de pluribus Saccharo, & melle asservandis egit. Quibus palam est Secacul radicem esse peregrinam, qua ex India olim convehebatur. Sed quum jam diu ad nos convehi defecerit, cogimur ejus loco alio quopiam uti medicamento. Quamobrem suaderem ego, ut pro Secacul Pastinacam, tum sativam, tum etiam sylvestrem supponeres: quum Pastinaca utraque iis fere viribus præstet, quas suo Secacul ascribunt Mauritani. Caterum Seitaragi sive Sithargi, sive Sythragi (Synonyma hac sunt apud Arabas) plura quidem designare nemini fuerit ambigendum, qui ejus historiam apud Serapionem & Avicennam legerit. Quandoquidem, quanquam nil aliud Serapioni est Seitaragi quam Diosc. Iberis sive Lepidium, Avicenna tamen Seitaragi tria genera clarissime explicantur, quum inquit. Et ille qui est Indus, sunt frusta ligni parva, tenuia, & cortices ficus Caryophylli: Et illo qui est fructus declinat ad rubedinem, nigredinemque: Et Seitaragi quidem oritur in parietibus antiquis, ubi non foditur, neque aratur, & habet folia sicut folia Nasturtii, & in æstate sunt folia plurima, quorum sapor, & color assimilatur Cordumeni. Hac ille. Quibus clare satis patet tria esse Avicenna Seitaragi genera: quorum postremum nulli dubium est, quin legitimam Iberim designet. Interpretis tamen error unicuique patet ubi legitur hanc plantam odore, & sapore esse Cordumeni: Quippe non Cordumeni, sed Cardami, id est,

Secacul examinatio.

Secacul radix est Indica.

Loco Secacul supponenda Pastinaca.

Seitaragi examinat.

Seitaragi triplex.

Interpretis Avicennæ erratum.

Monachorum sententia explosa.

Nasturtii legendum est. Quæ vero medicamenta ex iis, quæ nostris in Myropoliis habentur, cætera duo genera præ se ferant, nullus hactenus (quod sciverim) recte explicavit. Nec probanda videtur Monachorum sententia, qui in Damascenum commentaria edidere: Quippe qui perperam sibi persuaserint, nil aliud Mauritanis Seitaragi designare, quam Indicam Casiam, veterem Avicennæ editionem sequuti. Siquidem Alpagus ille Bellunensis, qui magna diligentia Avicennæ volumina restituit, libro 5. in confectione Philosophorum, in Tryphera magna, quum in prima, cum etiam in altera in Electuario de granis viridibus aliisque nonnullis, ubi Gerardus modo Casiam simpliciter, modo Casiam Indicam vertit, Casiæ hujusce loco Arabicum nomen Saitaragi sive Sytbrage restituit. Id quod fecisse eum arguit, quòd Arabicæ linguæ peritus pr[illegible] verit, Arabicum hoc nomen nullo pacto ad Casiam referri posse. Cæterum cogitanti mihi num primum, ac secundum Saitaregi genus, de quibus meminit Avicenna, ad nos advehatur & in Myropolis extet: statim sese mihi censendas obtulerunt odorata festucæ illa Caryophyllorum instar, quas nos vulgo vocamus Fusti di Garofani, &c. quin & fructus illi Caryophyllis tumidiores insipidioresque, quos Italicæ Seplasiæ Antophyllos & Pseudocaryophyllos vocant.

Caryophyllorum festucæ Saitaragi primum genus.

Siquidem festucæ illæ primum, hi fructus vero secundum Saitaragi genus apud Avicennam præ se ferre videntur. Frusta enim Caryophyllorum ita nobis appellata priori Avicennæ descriptioni, quam maxime congrua videntur, quum ait: Sunt frusta ligni parva, ac tenuia, & cortices sicut Caryophylli. Verum puto subesse interpretis, vel scriptoris mendam in dictione cortices, quum Caryophylli cortices non sint, sed fructus & comparatio omnino absurda videatur: quapropter putaverim ego ita legendum: Sunt frusta ligni parva & tenuia, odorata, tanquam putamina Caryophyllorum. Etenim nulli dubium est, frusta illa seu festucas, quæ inter Caryophyllos abunde reperiuntur pediculos esse & putamina Caryophyllorum, quæ à Gerardo perperam (ut à ia innuimus) cortices sint translata, quum cortices etiam putamina appellentur.

Antophylli Saitaragi secundum genus.

Locus Avicennæ restitutus.

Brasavoli opinio non accepta Saitaragi Carpesium censentis.

Ideoque à Brasavolo alioqui doctissimo viro, ac acerrimi ingenii dissentire cogor, quippe qui minus recte existimaverit Seitaragi primum genus esse Carpesium: quum hoc Galeni testimonio ex Pamphylia afferatur, & ingens ejus proventus habeatur in Sy[illegible]: Saitaragi vero primum genus Indicum sit medicamentum. Præterea Carpesium nullo Caryophyllorum odore commendatur, nec ullam cum Caryophyllis habet cognationem neque similitudinem, sed omnia fur[illegible] (ut Galenus inquit) Phu vocato similia. Adhæc quum Avicenna de Cubebis scribens cap. 33 secundi libri, [illegible] scribat quam Carpesium, nullo sane pacto rationi consentaneum videtur, quò[illegible] Carpesium [illegible]

Antophylli.

Atque si fructus, quos Italicæ Seplasiæ Antophyllos vocant, parumper expendamus, non [illegible] videtur [illegible] bet, si hos dicemus facile esse posse Seitaragi secundum genus: quippe hi fructus sunt è Caryophyllorum genere colore ex atro rufescente. Nam & hi expetuntur ad composita medicamenta, quæ ad corporis imbecillitatem præstant, ideoque recte Nicolao Myrepsico in suo Diathamaro adduntur. Hu[illegible] mihi omnino persuasum velim, nil aliud Seitaragi Indici loco in hac Tryphera imponi debere, quam Caryophyllorum festucas, sive pediculos, quod odoris sui fragrantia, & virium robore maxime hic ad rem faciant.

Origanum Persicum.

Quod autem ad Origanum Persicum spectat, quid tibi certe afferam in præsentia sane non habeo: nam Persici Origani meminisse Dioscoridem, Theophrastum, Galenum, Plinium aliosque, qui ante vel post claruerunt, Græcos vel Latinos autores (quos legerim viderimque) hactenus non reperi, tametsi apud Arabes illud sæpius invenerim descriptum in compositis medicamentis, præsertimque apud Avicennam, qui ejus tamen non meminit, lib. 2. ubi de Origano peculiariter scripsit. Origanum itaque Persicum (ut tibi meam aperiam sententiam) à loco omnino dictum putaverim, videlicet quod apud Persas proveniat: sicuti etiam dicimus Phu Ponticum, Rhus Syriacum, Bitumen Judaicum à locis, à quibus comportantur ea denominantes. Nec fortasse, ut puto, aliam ob causam Persicum Origanum hic prætulit Avicenna, nisi quod certe sciret ea in regione provenire Origanum omnium præstantissimum. Namque apud Persas diu floruisse Avicennam maxime testatur Bellunensis.

Origanum nostrate.

Nos autem quum Persico omnino careamus, Cretico ejus vice securius uti possumus, quàm nostrate, tum cùm legitimum Origanum non sit, tum quod nec ea, quæ Creticum, præstare possit. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,

Petro Spezzalancio Pharmacopœo, Compatri suo,

S. P. D.

Examinantur simplicia quædam medicamenta, quæ in Antidotum Hæmagogum veniunt.

Agno sanè sum desiderio, ut tuo in Myropolio, quo solo hic Goritiæ utor, Antidotum Hæmagogum Nicolai Myrepsici paratum habeas. Nam etsi rara sint in Italiæ Seplasia, quæ Antidotum hanc parare soleant, quod pauci vel nulli fortasse reperiantur Medici, qui ea utantur, quum tamen ego medicamentum hoc pluris faciam, ob mirificas ejus ad varios morbos facultates, eoque sæxcenties usus sim, ipso carere non possum. Velim tamen (ut tua semper fuit diligentia) nihil tu eo prætermittes, quod inveniri possit. Namque, ut nullus in parando committatur error, nec aliquid ibi deficiat, quæ in hac paranda Antidoto mihi videntur annotanda, hic tibi statim aperiam.

Nicolai loca restituta. Asarum.

Primum itaque animadvertere te oportebit, quod ubi Nicolai codex interprete Fuchsio semen Inzybi habet, antiquus Latinus codex habet Asari. Quod mihi longe magis consentaneum probandumque videtur. Asari etenim radix Dioscoridi excalfactoria vi, qua pollet, urinam cit, cutem subeuntes aquas ejicit & menses trahit, quo fit ut longe utilius huic Antidoto veniat admiscenda, quam Intybi semen, cujus facultas est refrigeratoria.

Centaurium majus & minus.

Prætereat amet si recentior Nicolai editio, eodem Fuchsio vertente, Centaurium majus tantum admittat: potius tamen mihi videtur accipienda antiqua versio, quæ majus & minus Centaurium recipit. Quandoquidem Dioscoridi Centaurium minus menses, & partus extrahit, quinetiam nervorum vitiis succurrit: Galeno item jecinoris obstructiones reserat, & induratos lienes sanat. Quod maxime pollicetur hæc Antidotus, quibus tamen vi-

vibus

ribus praestandis praefertur coma floribus referta. Alterum vero, nempe majus, quod passim pro Rhapontico usurpant Seplasiarii, radice sola pollet. Nuper has radices recentissimas à Gargano Apuliae monte ab Antiano Herbario allatas te comparasse scio, nec aliunde advectas vidi ego unquam praestantiores. Eligito recentes, vegetas, ponderosas, sanguineo succo praegnantes. Solent enim cito humorem amittere, ubi calido & sicco loco reponantur. Si itaque cupis incorruptas eas diutius asservare, vel in melle sepultas, vel in magno milii acervo tela cera superillita circumpositas reponas. Adhaec caveas, velim, ne in admiscendo Elleboro, Fuchsii opinionem sequaris. Ille enim alioqui vir clariss. quod in antiquo Graeco Myrepsici ipsius codice legerit ἑλενίου μέλανος credidit non ἑλενίου legi debere, sed ἑλλεβόρου. Namque quum adjectivum μέλανος nulla prorsus ratione, cum Helenio convenire posse cerneret, non absque manifesta ratione mendam subesse putavit. Atqui longe alia sum ego opinione, quippe qui Helenium non Elleborum admiscendum censeam, ea omnino ductus ratione, quòd praeter id quod sciverim Graecum Nicolai codicem numerosis admodum ubique scatere mendis, non videam, quid emolumenti in hac paranda Antidoto Elleborum nigrum laboriosum medicamentum, alvumque non sine incommodo dejiciens praestare possit, praesertim quod ventriculo sit infensissimum, nec menses ciere valeat, nisi pro glande suppositus. Contra vero Helenium. Quandoquidem id Dioscoridis testimonio menses & urinas ciet, expellit, & stomacho utile est: quae omnia Antidotus Haemagogos nobis pollicetur. Quo fit, ut credam, imo omnino mihi persuasum habeam, dictionem ἑλενίου amovendam esse, neque immutandam sed dictionem μέλανος potius corrigendam. Etenim (ut mea fert opinio) non μέλανος, sed μελανθίου legendum est: adeo ut praetermittas nolim, quin Melanthium etiam admisceas cum Dioscoride & Galeno opinioni nostrae astipulantibus, qui Melanthium flatus discutere, urinas ciere, & menses elicere tradunt. Praeter id ne aliquis committatur error in dictione Sinonis, praetermittendum non duxi, quin tibi indicarem quae mea semper fuerit opinio, in hoc censendo medicamento. Ego itaque quum Sinonis unquam meminisse Rei Medicae scriptores animadverterim, non Sinonis, sed Sisonis legendum esse putavi. Sison enim Dioscoridis libro tertio exiguum semen est, quod in Syria nascitur Apio simile, oblongum, nigrum, fervens, cujus facultas est lienem absumere, urinas ducere temeratosque menses trahere: Id quod maxime expetit Antidotus Haemagogos. Quo fit, ut a Fuchsio dissentiam, qui Sinonem facit sylvestris Petroselini semen, cujus etiam nullus probatus author (quod sciverim, vel legerim) meminit. Quin & ab iis dissentire cogor, qui Sinonem Sium interpretantur, quum nulla mihi sese offerat ratio, cui adstipulari queam. Verum quum Sison ex Syria afferri desierit, Cari semen usurpandum censerem, quod pariter excalfaciat, urinas pellat, flatus extinguat, & concoctionem adjuvet: quod & ut facias velim. Est etiam tibi animadvertendum, quod, ubi Graecus Myrepsici codex habet ἐλελίσφακον, id est, Salvia, Latinus habet Sabinam. Atqui quum utraque menses eliciat, partus & urinas extrahat, non multum referre videtur, an una vel altera admisceatur. Verum tamen cum Sabina omnium consensu longe magis Haemagoga habeatur, quam Salvia, quod non solum valentissime pellat menses, sed etiam sanguinem per urinam trahat, non possum tibi non persuadere, ut Sabinam pro Salvia adjicias. Postremo etsi Graecus idem codex ex hac Antidoto Carpobalsamum excludat, quum tamen Latina versio id admittat, suadeo ut pro Carpobalsamo, quo omnino destituimur, vulgares addas Cubebas. Haec itaque si feceris, nihil nobis verendum erit, quin optimam Haemagogum paratam habeamus. Vale.

Centaurii magni radices è Gargano monte optimae. Fuchsii opinio improbata. Helenium.

Melanthium.

Sisonis non Sinonis legendum.

Fuchsii sententia non accepta.

Sinonis loco substituendum Cari semen.

Sabina & Salvia.

Cubebae pro Carpobalsamo.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Petro Azaiglae, Caesaris Ferdinandi Pharmacopoeo. S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quae in auream Alexandrinam ingrediuntur.

Tametsi (ut ex tuis accepi literis proxime ad me datis) jam diu in componendis omne genus medicamentis maxime versatus sis, & in iis etiam cognoscendis non parum insudaveris, non tamen ob id inquis, eam clave hac in re ea omnia te esse hactenus assequutum, ut plura adhuc non supersint, de quibus tibi dubitare contingat. Quapropter quum nunc in paranda aurea Alexandrina, nonnulla ibi habeas, de quibus dubitas, quando nihil certi solidique hactenus à recentioribus, qui de medic. compos. scripserunt, traditum sit, postulas à me, ut meam tibi de his describam opinionem, quod fortasse (ut scribis) tibi persuadeas, me hac in re operam tuam caeteris omnibus plus juvare posse. Ego vero quamvis in medicamentis censendis, tantum me praestare non putem, quantum mihi tribuere videris, non tamen tuae petitioni unquam refragabor, non quod te docere possim, vel velim, quum mihi jam diu persuasum habeam, te Seplasiarium esse exercitatissimum, & rei Medicae peritum, sed ut cognoscas quanta tibi satisfaciendi mea sit promptitudo, quamque te prosequar benevolentia. Primum itaque quantum ad Zedoariam spectat, mea semper fuit opinio, quod legitima ad nos non afferatur, si ex notis quibus suam Zedoariam describunt Arabes, ea nobis censenda sit. Siquidem Avicenna una cum napello crescere Zedoariam scribit, & radicum portiones esse ait similes Aristolochiae. Caeterum an longa, vel rotunda, id manifeste explicat Serapio, quippe qui Zedoariam scribat radices habere similes Aristolochiae rotundae à qua longe sane abest Zedoaria, cujus passim est usus. Atqui si meam de Zedoaria censuram tibi ingenue declarare debeam, velim non ignores me eam radicem veram, legitimamque cum Avicenna, cum Serapionis Zedoariam esse censere, quae Antora, sive (potius ut puto) Antitera nonnullis vocatur, quod plurimum valeat contra Teram (ita enim Napellum appellant quidam) ut suam valere Zedoariam scribit Avicenna. Misit ad me jampridem has Antitera radices pro vera, legitimaque Zedoaria Gulielmus Quacelbenus Curtacensis Medicus apprime doctus, & in simplicium medicamentorum cognitione diligenter versatus, quae, ut tu etiam vidisti, quum hic eras cum Invictissimo Imperatore Ferdinando utriusque nostrum Domino Clementissimo, non longe à rotunda Aristolochia distare cernuntur. Cujusmodi etiam fuere alia nonnulla, quas è montibus, qui Galliam ab Italia disterminant allatas vidi, tametsi Orientalibus illis minores haberentur. Valere has radices contra venena non solum testantur Arabes, sed omnes fere nostrae tempestatis rei herbariae periti, quippe omnes uno ore clamant, Antoram sive Antiteram praeclarissimum esse medicamentum contra venena: Id quod Quacelbenus ipse (ut

Zedoariam communis usus non esse legitimam.

Antoram sive Antiteram legitimam esse Zedoariam.

(ut tu ipsemet suis in literis ad me datis legisti) mihi affirmavit, & ob id incredibili fere pretio ab Arabibus, qui eam Constantinopolim comportant, vendi scribit. Verum quanquam hisce radicibus Seplasia omnes prorsus destituuntur, nolim tamen ut putes me ad te scribere hæc, ut alio quopiam medicamento, quam vulgari Zedoaria earum vice te uti velim, sed ut tibi declarem aperiamq; quæ sit Arabum legitima Zedoaria. Nam quum innumeris constet experimentis nostri usus Zedoariam, præstare mirum in modum ad venena, venenosorumq; animalium ictus, quin & pestilentem auram proculdubio arcere, nihil sane mihi sese offert medicamenti, quod legitimæ Zedoariæ loco convenientius substitui posset, quam nostri usus Zedoaria, quæ (ut censeo) merito legitimæ locum sibi vendicavit.

Locus Nicolai restitutus.

Prudenter præterea animadvertisti Codicum Nicolai variam esse in quamplurimis lectionem, ut in hac habetur Antidoto. Quandoquidem ubi Græcus codex habet ἐλελισφάκου: id est, Salviæ, Latinus antiquioris lectionis legit Saliuncæ, perperam tamen me judice, quippe qui hunc errorem semper rejecerim in imperitos scriptores. Facit autem hæc Antidotus ad frigidas cerebri fluxiones, ad delachrymantes oculos, ad dolorificus dentium rheumatismos, confert tabe laborantibus, tussientibus, anhelosis, & sanguinem rejicientibus, auxiliatur resolutis: prodest item uterinis affectibus & urinæ stillicidiis. Quæ omnia facile Salvia per se præstare potest, Saliunca vero minime. Siquidem, Plinio teste, hujus radix præstat tantum ad cohibendas vomitiones, & ventriculum roborandum. Nec velim, ut cum Leoniceno, Ruellio, Fuchsio, & Cordo credas, Celticam Nardum & Saliuncam eandem esse plantam, quod (pace tantorum virorum dixerim) vel Dioscoridem negligenter legerint, vel non intellexerint, vel fortasse depravatum habuerint. Quippe Dioscoridis Græcus codex, qui ad manus est antiquissimus ἀλιύγγιν habet, non σαλιύγκα ut fortasse legerunt optimi illi viri. Constat præterea (ut Plinius est author) non solum forma & quantitate à Celtica Nardo differre Saliuncam, sed etiam facultate & natali solo. Ut autem de forma primum & quantitate disseram, Saliunca planta est foliosa, & adeo densa ut fere manu pressa videatur, quinetiam adeo brevis, ut necti sane non possit. At Celtica Nardus nec foliosa visitur, nec densa, nec adeo brevis est planta, ut necti nequeat, quum teste Dioscorido in fasciculos probe colligatur, cujusmodi est, quæ ex Stiria & Carinthia ad nos comportatur in fasciculis. Adhæc Saliunca radicibus numerosis cohæret, contra vero altera. Præter id si Saliuncæ facultates expendas, nihil virium in ea conspicies, quæ Celticæ Nardo conveniant. Postremo si natale etiam solum considerandum nobis fuerit, reperiemus Saliuncam in Pannonia & apud Noricos ortis, Celticam vero Nardum in Istria, Carinthia, Stiria & in Liguria Alpibus. Quo fit, ut maxime hallucinari deprehendantur, qui censent Saliuncam & Celticam Nardum eandem esse plantam. At si tibi forte objiceret quispiam, Celticam Nardum hac in Antidoto imponi debere, quod Saliunca nil aliud ibi designet: illi facile respondere poteris, id à ratione abesse plurimum, quod Antidotus hæc Nardum habeat Indicam, quæ cum iisdem cum Celtica sit viribus, ea quidem supervacua accederet. His itaq; facile eorum deprehenditur error, qui Salviam hac in Antidoto non addunt.

Leoniceni, Ruellii, Fuchsii & Cordi opiniones non acceptæ.

Saliuncam à Celtica Nardo differre.

Saxifragia.

Venio nunc ad Saxifragiam, cujus plures habentur species, ut te non ignorare non ambigo. Verum quænam inter cæteras seligi possit, neminem habeo, qui recte decernat. Proinde si Dioscoridis Saxifragia uti volemus, hæc ea sane fuerit, quæ Paulo Betonica appellatur. Quippe ramulos profert hæc (ut ille inquit) Pulegio tenuiores, & folio Thymi majores, vel Satureiæ. Ego vero quum legerim apud Dioscoridem, Saxifragiam plantam esse Epithymo similem, putavi quidem aliquam hic subesse mendam: attamen quum mihi persuaserim adeo tenuia illi inesse folia, ut Epithymi modo capillamenti speciem referrent, hac tandem persuasus opinione, herbam quandam nascentem in petris ad calculos renum frangendos, ducendosq; maxime utilem, legitimæ Saxifragiæ loco pingendam curavi. Cæterum quum ex actis temporis Pauli Betonicam primo loco descriptam reperierim, legerimq; hanc ad renum vitia usurpari, contemplatus diligenter plantam, quum animadverterem illi folia esse Thymi, nasciq; inter saxa, quinetiam exiguum esse fruticem: illico inclinavit animus facile scriptorum lapsu evenisse, ut in Dioscoridis codice, qui passim habetur, Epithymo pro Thymo perperam legeretur. Quo postea factum est, ut hanc prioris loco pingi curarem. Hanc itaq; si consequi valebis (est enim in Italia jam omnibus cognita) securius admiscere poteris, ubi vero eam consequi nequeas, suaderem ut pro ea Ononidis radicis cortice uteteris, quum huic maxima frangendi calculos insint vires. Quod deinde de albo & rubro Arabum Behen censendum putem, id facile intelliges ex meis in Dioscoridem commentariis. Caremus nos proculdubio legitimis hisce radicibus, quo factum est, ut ego rubri Behen loco Tormentillæ vel Bistortæ radicibus semper sim usus, pro albo vero minoris Phu, quæ si tibi fortasse non placebunt, poteris cum Avicenna utriusq; Behen loco securius fortasse supponere, vel tantundem Herminii, vel dimidium ponderis linguæ avis.

Betonica Pauli.

Dioscoridis locus restitutus.

Pro saxifragia Ononidis cortex.

Behen album & rubrum.

Quid pro Behen supponendum.

Acorum.

Cæterum quantum ad Acori radices attinet, cum adeo validissimis argumentis nobis comprobatum sit, Calamum Aromaticum vulgaris usus legitimum esse Acorum, ut nullus mihi supersit ambigendi locus, id semper tibi ad manum esse poterit. Nec putarim unquam eorum frivolam complecti opinionem, qui majorem Galangam legitimum putant esse Acorum, præsertim si meminerim me videre, apud me Acori radices Constantinopoli allatas, cum integris foliis Iridis æmulis: quanquam (ut Dioscorides tradit) angustioribus. Id quod falsam eorum explodit sententiam, qui contendunt hasce Acori radices, radices esse odorati Calami. Testis enim tibi esto, an ea planta Calami aliquid gerant, an folia ipsa tantum. Cæteris vero profecto id attestari poterunt Clariss. D. Angerius Flandrus Cæsareus apud Turcarum Imperatorem Orator, atque etiam Gulielmus Quacelbeum ejus Medicus, qui hisce radicibus è Nicomedia petitis Calamum nullum eas unquam proferre scribunt, sed caulem angulosum, è cujus latere aliquid emergat plantaginis capitulo non absimile, quod paulo post ad virgines floris modum florere soleat. Ad Carnabadium nunc me confero, quod quidam Doronicum esse putant a Ruellio fortasse falsi. Quippe is Carnabadium Doronicum esse censet, sed falso, quemadmodum etiam Aetium falso citat, quod nusquam (quod legerim viderimq;) Carnabadii meminit. Nemo enim inter Græcos de Carnabadii viribus scribit præter unum Simeonem Sethi, quod ita de eo habet, Carnabadium calidum est, & siccum ordine tertio, utile vero est ad concoctionem ciborum & flatuum discussionem, stomachum firmat, venerem sistit, lumbricos necat, urinam movet, pituitam scindit. Hæc ille. Quæ si conferantur cum his, quæ de Caro scripserunt tum Græci, tum etiam Arabes, nihil profecto à Caro differre Carnabadium comperies: Galenus enim Carum ex tertio excalfacientium, & siccantium ordine statuit, quinetiam qualitatem moderatè acrem possidere, itaq; & flatus extinguere, ac urinam cire posse, inquit: non solùm semen, sed etiam plantam.

Galangam majorem non esse Acorum.

Carnabadium, Ruellio Doronicum male.

Carnabadium esse Carum.

Cæterum

Cæterum Dioscoridi stomacho est utile, & concoctionem adjuvat. Serapioni autem, & Avicennæ, a quibus Simeon ipse Sethi cæteriq; posteriores Græci plura desumpserunt, vermes intestinorum necat, ventriculum roborat, & ventrem sistit. Quibus palam est, nil aliud esse Carnabadium quam Carum. Atqui posset aliquis huic nostræ sententiæ refragari Nicolai Myrepsici testimonio fretus, quod is in Antidoto quadringentesimo vigesimo nono quod ex Hermodactylis inscribitur, habeat Carnabadii, id est, Cumini Aethiopici. Huic tamen ego facile responderim, verba illa, id est Cumini Aethiopici, ignari alicujus esse expositoris, ut alia complura: vel Nicolaum ipsum ea ratione esse delusum, quod tanta Aethiopici Cumini seminis, & Cari sit similitudo, ut alterum ab altero minime secerni possit, nisi quis utrunque degustaverit. Est adhuc ad manus Aethiopicum Cuminum, quod tu etiam degustasti, Constantinopoli ab eodem Quacelbeno ad me missum, quod adeo semen Cari refert, ut nisi mihi gustanti Cumini nostratis saporem referret, ego nunquam a Caro differre censerem. Quo factum sane crediderim, ut Nicolaus horum seminum similitudine fuerit hallucinatus si tamen is (quod mihi suspectum est) ibi Cuminum Aethiopicum fuerit interpretatus.

Locus Nicolai restitutus Carnabadium non esse Cuminum Aethiopicum.

De Macedonisio autem quid sentiam nil aliud habeo, quam quod putem Macedonicum designare Petroselinum, quum quid sit Macedonisium nulli extet antiquorum: Actuarius enim in hac Antidoto Macedonisii loco Petroselinum habet, quinetiam Latinus, qui extat Nicolai codex. Proinde non est mihi Fuchsio adstipulandum, quippe qui velit pro Macedonisio ejus plantæ intelligendum esse semen, quæ Græcis Hipposelinum, & Romanis olus atrum appellatur, per Hipposelinum eam plantam intelligens, quam nos legitimum esse Smyrnium alias docuimus. Sed quum fortasse audierit Fuchsius, Seplasiis hujusce plantæ semen vocari Macedonicum, sibi fortasse persuasit de hoc intellexisse Nicolaum. Quod autem factum sit, ut Smyrnii semen Macedonicum appellari cœperit, ego quidem inde evenisse putarim, quod Petroselini Macedonici penuria in ejus successerit locum: Siquidem quum jam Macedonicum Petroselinum diu ad nos afferri desierit, Medici qui præterito ævo claruerunt, Smyrnii semen in locum supposuerunt, quo postea factum est, ut tractu temporis Macedonici nomen sibi usurpaverit. Sed quanto errore ducantur, qui hanc plantam esse censent Dioscoridis Hipposelinum, non est hic nobis repetendum, quum in Commentariis nostris in Dioscoridem, id adeo fuerit comprobatum, ut nullus supersit ambigendi locus. Atqui nolim ut putes me hæc in medium attulisse, quod tibi atq; cæteris interdicere velim, ut in posterum caveatis ne Smyrnii semen legitimi Petroselini loco huic admisceatis Antidoto, quum facultatibus, quibus pluribus pollet, maxime conveniat, sed ut sciant omnes hoc Smyrnii non Petroselini esse semen, minimeq; Hipposelini, ut putat quidam.

Macedonisium est Petroselinum Maced.

Hipposelinum.

Smyrnii semen cur Macedonicum vocetur?

Smyrnium non est Hipposelinum.

De Libystico profecto tacere decreveram, quum sciam te non ignorare, quid legitimum sit Libysticum, nisi cæteros admonere voluerim, qui hæc fortasse legent, hallucinari eos, qui pro Libystico Hipposelini semen, quod falso quidam Libysticum vocant, suis compositis medicamentis passim admiscent. Revixit tamen hac nostra ætate (ut te haud latere scio) Libysticum, quorundam rei herbariæ studiosorum diligentia, & jam in Italia frequentissimum habetur, unde facile quis illud consequi poterit, nisi adeo erroribus antiquis fuerit addictus, ut hoc neglexisse videatur.

Libysticum.

Nunc reliquum est, ut dicam Latinum codicem antiquum, neque Sapphyrum, neque Smaragdum, neque Jaspidem admittere, quæ etiam Actuario silentio sunt prætermissa, quo fit, ut non desit suspitio, quin hæc in Græco codice adulterina fortasse habeantur. Ideoque nec temere facturi putarim, si hæc non admiscerentur, tum quod semper crediderim lapides, quantumcunque lævigatos, nihil ab innato calore immutari posse, sicut nec aurum, nec argentum. Item è contra, nec temere factum dicam, si quis magis vulgarium opinionem sequutus, quam rationem, hosce lapillos admisceat. Nam tametsi fortasse nihil afferant auxilii, nocere tamen non possunt. Vale.

De preciosis lapillis authoris opinio.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS,
Bono Baldino Myropolæ,
S. P. D.

Agitur de optimo parando sero, quin etiam de decoctis, ac dilutis.

Recte tu quidem, Bone Baldine, Bonus vocaris, quum omnium qui tecum versantur testimonio vir bonus sis, fingi bono, & qui non solum amicis omnibus officiis gratificari cures, sed etiam Rempublicam ipsam juvare. Etenim etsi id antea noverim, ex ea maxime quæ mihi tecum jam diu intercesserit, necessitudine: novi tamen longe magis ex literis, quas nuper ad me dedisti, quibus eorum sententiam explodere niteris, qui in dilutis conficiendis, ubi lactis sero opus sit, id suo usui accommodant, quod ex lacte, cui coagulum admixtum sit, vel ex ipso caseo dum premitur emanat: eo argumento fretus, quod nusquam extet apud Dioscoridem & Galenum, vel alium quemcunq; Medicæ materiæ scriptorem, serum coagulo a caseo separatum experiri debere ad medicamenta: tum etiam, quod hoc seri genus acescat facile, & brevi computrescat. Proinde hosce arguis Myropolas, qui ejusmodi sero utuntur, & præsertim ubi dilutum illud fuerit parandum, quo medicamenta macerari oportet, quæ in illam veniunt Antidotum, quæ Hamech Mesui appellatur, quod tibi persuadeas præter id, quod hoc serum sit parandis medicamentis inidoneum, evenire sane non posse, quin acescat, putrescatq;, priusquam dilutum illud perficiatur quinq; dierum termino. Adhæc eos quoq; damnandos censes, qui in hoc parando diluto Rha Barbarum à cæteris separant medicamentis, quod putent, id nullam vel omnino modicam admittere coctionem, postquam fuerit maceratum. Hoc ut probes, an Medicamenta, quæ simul macerantur, adeo sibi invicem uniri, ac colligari, ut si subinde ferveant, vel elixentur, ea minime resolvi posse in vaporem, quæ ob partium tenuitatem, imbecillitatemq; brevi admodum indigent coctione, quemadmodum resolvuntur, ubi prius macerata minime decoquuntur ex aqua: nisi illud servetur institutum, ut quæ tenuissimæ sunt substantiæ, postremo imponantur, & parvo temporis momento conferveant. Et ut tuam authoritate etiam comprobes sententiam, Mesuem non postremæ authoritatis Medicum in medium affers: quippe qui in parando Syrupo de Glycyrrhiza, omnia quæ in eum veniunt medicamenta simul macerat, ac deinde coquit ad medias, nulla

Adianti

Adianti habita ratione, quod tamen in decoctis nisi postremo loco addi debet. Hoc itaq; Mesui exemplo fretus, eos maxime hallucinari existimas, qui per se medicamenta macerari jubent, quæ facile longa coctura resolvuntur, ut eorum dilutum postremo addant fervefaciendum ne dissolvatur, contra ipsius Mesuæ sententiam, qui si secus sensisset, cum fuerit in parandis medicamentis omnium diligentissimus, haud unquam permisisset, quin alicubi de hac meminisset. Atqui quum tibi ipsi hoc in negotio confidere non audeas, me etiam consulere voluisti, ac de his omnibus meam audire sententiam, veritus fortasse, ne tuis argumentis deciperere. Quamobrem petis ac rogas, ut ad te scribere velim, an probanda, vel improbanda tua mihi videatur opinio. Ego vero qui tua causa longe majora præstare nunquam recusaverim: quanquam in compositis medicamentis parandis non sum adeo exercitatus, ut de his ita præclare disserere valeam, quemadmodum tu tibi fortasse persuades: ne tamen videar laborem hunc subterfugere, & hujusce artis omnino ignarus, dicam de his candide, & ingenue quod sentiam. Ut autem brevibus, quæ à me desideras aggrediar, si libere veritatem fateri debeam, non possum in his, quæ ad serum spectant, tuæ omnino adstipulari sententiæ, quamvis partim experientia, partim authoritate niti videatur. Experientia quidem, quod compertum habeas, serum quod ficulneo ramo, & Oxymelite à lacte secernitur, non ita facile corrumpi, perinde ac illud quod admixto coagulo passim parari solet. Authoritate vero, quod nusquam Dioscorides & Galenus alterius seri meminerint, quam illius, quod per Oxymel conficitur. Siquidem hisce, quas in medium affers rationibus mihi non constat, rem hanc ita se habere, ut tu tibi persuadere videris. Quapropter altius hæc mihi trutinanda videntur, nec ita temere fortasse proferenda. Etenim tametsi serum, quod Oxymelitis & fici ramuli facultate à lacte dividitur, non ita facile corrumpatur, acescatq; perinde, ac illud, quo passim utimur, quum tamen id ego non parandi rationi, sed Oxymellis tantum tribuerim, quod proprium mellis sit, quæ illi admiscentur, servare incorrupta: fit sane ut nec putarim in causa esse coagulum, ut serum communis usus, una vel altera tantum die acescat, quum lac ipsum purum, cui nihil coaguli admixtum sit, eodem temporis spatio acidum fiat & corrumpatur. Præterea quum nusquam legerim (quod meminerim) apud Dioscoridem & Galenum, serum coagulo paratum in usum medicum haudquaquam esse expetendum, cur igitur illud improbem, non habeo. Meminit quidem seri Galenus Oxymelle parati, Commentar. 4. de victus ratione in morbis acutis: ipsumq; ibi non solùm causo laborantibus ad exoluendam alvum, ejiciendamq; bilem præfert, sed etiam ipsius conficiendi modum exponit: nec id alia sane ratione, quam differentiæ causa, quodq; serum cui Oxymel admiscetur magis alvum exolvat, quam quod simplex fuerit. Is enim quum in eo morbo exolvere alvum desideret, valentius quàm simplex & commune serum præstare possit: ne quis à scopo aberraret, quo ibi sero fuerit utendum, ac etiam quomodo id fuerit parandum, docet. Quandoquidem si tantum hujusce seri (ut tu tibi persuadere niteris) Galeni ævo extitisset usus, non fuerat illi opus, ut seri illius conficiendi rationem describeret, nec ut peculiariter illud afferret in medium. Quod autem simplici sero per coaguli vim à lacte sive caseo separato sæpe usus sit Galenus, facilè conjici potest ex his, quæ de lacte & sero ipse scribit libro tertio de aliment. facultatibus. Quippe is ibi præcipit mel atq; etiam sal sero esse adjungendum, ut magis ac fœlicius alvum exolvat. Id quod supervacuum & ab omni ratione alienum videretur, si Galenus unquam ullo alio sero fuisset usus, quam quod per Oxymel paratur. Etenim quum id. tot Oxymelitis Cyathos excipiat (Dioscoridis testimonio) quot fuerint lactis heminæ, à quo sejunctum fuerit, nulla sane ratio mihi sese offert, qua persuaderi possim, Galenum mel atq; etiam sal sero illi addidisse, quum ipso apparatu mellis plurimum admiserit, præsertim quum præcipiat is tantum mellis esse injiciendum, quantum citra stomachi eversionem suavitatem inducat. Idem præterea conjici potest ex his, quæ libro quinto Aphorismorum Aphorismo 64. idem scribit Galenus, ubi serum pariter cum melle, & sale propinandum suadet, quibus Hypochondria intenduntur: id quod manifeste arguit, quòd ibi quoque de simplici sero loquatur. His accedit Mesuæ authoritas, cui plurimum videris addictus, qui ad maceranda ea, quæ in antidoto illa Hamech adduntur, non serum Oxymelite paratum, sed aquam casei, id est, serum, quod à caseo fluxerit, recipere Myropolas præcipit. Quo fit, ut nostri usus serum minime impugnandum esse putem. Namq; si Oxymel, mel ipsum, saccharum, aut sal illi addatur, nihil mihi verendum est, quin hoc etiam diutius ab acore servari possit. Nec mihi persuadere possum, quod tantus author Mesues eo fuisset usus, si (ut tu arbitrari videris) à Medico usu id esset explodendum. Proinde serum quodcunq; in medicum usum expeti posse arbitrer, modo ipsa seri substantia sit prorsus casei expers: parum enim referre existimo, an per oxymel, an per coagulum, an per Cinaræ flores, an per Cnici semen, an per ficulneum lac, an alio quovis modo fiat. Quum sane non ignorem (ut antea dixi) si unicuiq; istorum mel aut oxymel addatur, præter id, quod diebus pluribus unumquodq; incorruptum asservari possit, vires quoq; illi augebuntur. Sed si quis in deligendo sero committitur error, is mihi videtur coarguendus, quem nonnulli faciunt Myropolæ, utpote qui plerunq; serum accipiunt, quod non parum casei in se continet, ut plane albus indicat color, qui in hujusmodi conspicitur sero. Quod itaq; tale fuerit, merito à medico usu tollendum est, nisi tantisper ferveat prius, quousq; quicquid casei fuerit ad fictilis fundum considat, & serum clarum evadat. At in eorum ea nitarn opinione, de qua superius diximus, eos redarguis, qui ad parandam antidotum illam in communi sero medicamenta diebus quinq; macerant, ea sane non improbanda ratione, quòd ejusmodi serum ante prædictum tempus corrumpatur, & medicamenta inficiat. Quod ego etiam fateri cogor, sed in hoc serum minime improbare ausim, quum potius Mesues ipse, qui hujusce erroris extitit author, mihi sane videatur improbandus. Cæterum id erroris facile vitare possunt Myropolæ, si tantum sacchari vel oxymelitis communi sero addiderint, quantum antiquis addi solebat. Quod autem ad eos spectat, qui per se Rhabarbarum macerant, ut dilutum illud in fine coctionis addant, sibi persuadentes Rhabarbarum modicam vel nullam admittere coctionem: ego quidem horum sententiam haudquaquam improbaverim. Nam quum vis ipsa exolvens (Mesuis ipsius testimonio) in tenuissimis Rhabarbari partibus contineatur, nulli dubium est, si diutius decoquatur, quin tenues illæ partes in auram evaporent. Quorum, inquit, Mesues, vis facile resolvitur, quia vel imbecilla est, vel in superficie est posita, vel in subjecto raro consistit, omnia ejusmodi parumper, nec valenter coquenda sunt. Præterea nec tuæ illi opinioni facile subscribam, quòd medicamenta diversa diversarumq; partium, ubi simul macerentur, adeo simul coeant, ac colligentur, ut nulla posthac coctione possint earum dissolvi facultates. Nam tametsi Mesues ipse scribat, coctionem medicamentorum facultates diversas optime miscere, adeo ut ex omnibus una tantum resultet, & velut concretam faciat actionem: jubet tamen, si qua fuerint imbecillia, ea minus valenter esse coquenda.

Serũ quod cum oxymelite paratur cur non corrumpatur.

Serum vi coaguli paratum antiquis etiam fuisse in usu

Serum communis usus non improbandum.

Serum quo modo parari debeat in conficienda Hamech antidoto.

Ideoq;

Ideoq; tum Mesuei ipse, tum Medicorum omnium eum exoluentem Rhabarbari vim potius maceratione, ex qua nisi per vaporem deperdi potest, quam coctione, à cæteris facultatibus separant. Quod autem tua opinio mihi recipienda non sit, id plane in causa est, quod nullum sit tam solidum compactumq; plantarum medicamentum, quod coctione non dissolvatur, & cujus tenuissimæ partes si plus quam par sit, decoquantur, non abeant in vaporem, ut etiam tibi ipsi constare non ambigo. Si itaq; exempli causa coquatur Rhabarbarum, in quo natura varias, ac diversas simul colligavit tum substantias, tum facultates, ignea à terreis separantur, & facile vehementi coctione in auras resolvuntur: non video quid prohibere possit, quin hoc idem etiam cuilibet diversorum medicamentorum diluto arte parato, ubi diutius quam par sit efferbuerit, evenire possit. Quinimo si dilutum quodlibet serveat longe magis evanescet, eo argumento, quod maceratione tenuissimæ tantum medicamentorum partes à cæteris extrahantur, quæ quum suapte natura facile servefactæ resolvantur: nemo sane qui ratione nitatur, tuæ poterit astipulari sententiæ. Hinc enim fit, ut Mesues dilutum illud confectionis Hamech brevi admodum tempore fervefieri jubeat, ne tenuiorum partium vires amittantur. Quamobrem non video, quo pacto ab errore defendi possit Mesues in parando Syrupo de Glycyrrhiza, nisi vel depravata sit lectio, vel ipsum peritum non ignarum Pharmacopœum scripsisse dixerimus. Idcirco si quis pertinaciæ potius quam rationi non fuerit addictus, hic facile in nostram concedet sententiam. Si vero contra tam pertinax fueris, ut sua nolit refragari opinioni, poterit is sennæ dilutum exempli gratia parare, & aliquot uncias insumere. Deinde vero dilutum ad medias coquere tantundemq; illius altera die ebibere, hoc si fecerit facile sententiam mutabit, cogente id experimento. Cæterum mihi persuadere non possum, quin tu, cui peritiæ plurimum in Medica materia attribuere soleo, hæc ignoraveris. Ideoq; te ea à me expetiisse censeo, ut experireris quantum consilij in medicamentis parandis præstare possim. In quo si tibi satisfecerim, non parum sane lætor: Si vero secus evenerit, tuam de me accusabis opinionem. Vale.

Rhabarbari dejectoria vis maceratione non coctione excipienda.

Syrupi de Glycyrrhiza examinatio.

Dilutum quodlibet si coquatur vires amittere.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Balthasari Cleuselio Myropolæ
S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Antidoto Diatriasantalo, in Pastillis de violis & in Philonio persico adduntur.

Laudavi semper (mi Balthasar) apud omnes diligentiam & solertiam tuam in parandis compositis medicamentis, quæ tuo in Myropolio in medicum usum asservas, quod non solum selectissima cujuscunq; generis simplicia tibi comparare soleas, sed quod etiam, ubi dubium aliquod sese offerat in libris de medicament. compos. quorum scripta passim sequuntur Myropolæ, statim rei medicæ peritos consulas. Video id nunc apertissime ex tuis literis, quibus mihi dubia proponis, quæ habere videris in ea paranda Nicolai Myrepsi antidoto, quæ à tribus santalis Diatriasantalum appellatur. Quin etiam in Pastillis de violis & in Philonio quod Persicum appellavit Mesues. Porro dubitas in primis Cordi dispensatorium sequutus, quo nullum præstantius esse putant Germani Pharmacopœi, cur in ea de Santalis antidoto bis saccharũ repetatur, & an ubi primo loco saccharum habetur, ibi aliqua fortasse adsit menda: adeo ut non sine ratione putes aliquod aliud, simplex medicamentum, ibi pro sacchare esse desiderandum, quum præsertim non desint (ut ais) qui non saccharum, sed zaccarum, id est: Psyllium legi debere contendant, Matthæi Sylvatici pandectis persuasi, quippe qui zaccaram ibi Psyllium interpretatur. Hæc tua prima est dubitatio, quam non magno admodum negotio tibi statim exolvam. Sed audias velim rei veritatem, & eorum ignorantiam agnoscas, qui Psyllium pro sacchare addi jubent. Hujusce antidoti, ut prædiximus, author est Nicolaus Myrepsus Alexandrinus, cujus Græcus codex hac in antidoto sacchari nusquam meminit, nec item Latinus, quem postremo interpretatus est Fuchsius. Atqui antiquus Nicolai codex, qui una cum Mesues operibus haberi solet, non bis, ut Cordi dispensatorium, Saccharũ admittit, sed semel tantum statim à rosis. Quo fit, ut perperam Cordus Saccharum in fine iterum addiderit diorhodi, vel Syrupi rosati ei loco, ut Nicolaus Alexandrinus præcipit, qui non simplici Sacchare hanc Antidotum excipit, ut nunc omnes faciunt tum Medici tum Myropolæ, sed Diorhodo rosaceo, ut magis refrigeret ac roboret. At Cordus quum sciret hanc antidotum nunc ubiq; parari in solidis orbiculis, vel oblongis particulis, quos Myropolæ suo more morsellos vocant, Saccharum rosaceum vice eidem addidit. Quo postea factum est, ut ii qui nunquam Nicolai codicem legerunt, de re hac dubitare cœperint, mendamq; subesse crediderint. Cæterum si quæreres quam ob causam in antiqua Nicolai versione additum sit Saccharum, quum in Græco non reperiatur, responderem hoc proculdubio addidisse Medicos, qui jam diu ante nos claruerunt, ut gustus Antidoti gratior, ac suavior esset, quum in pulvere propinatur ex stillatitiis aquis, vel carnium jure, vel modo quocunq; alio: Quo fit ut Saccharum non sine ratione additum sit. Opinioni huic nostræ astipulatur Platearius hujusce antiqui codicis commentator his verbis: Conficitur Triasantalum sic. Pulveribus paratis additur Caphura cum parte ipsius pulveris post Saccharum contritum ut melioris sit saporis. Hæc ille. Verum enimvero non solum Saccharum addendum putarim, ut Antidoti pulveris magis gustui placeat, sed ut diutius à carie & situ conservetur. Siquidem eandem ob causam Saccharum, quod Seplasiæ Candium vocant, in Abbatis Diarhodone addi scio, in quo etiam bis Saccharum ingreditur, è Nicolai ipsius sententia, ut Græcus habet codex. Quamobrem eos proculdubio hallucinatos esse crediderim, qui Psyllium addendum censent: quum Psyllium conditum in antidota venisse nusquam me legere meminerim. Siquidem quum inter venena tam Græci quam Arabes, qui de lethiferis pharmacis, ac medicamentis scripsere, Psyllium recenseant, cur in hac competat Antidoto, quæ ad æstuantem ventriculum roborandum refrigerandumq;, ad jecinorosos, hydropicos ac spleneticos facit sane non video: præsertim quum scribat Mesues Psylli medullam deleteriam esse ex quarto excalfacientium ordine. Nescio profecto qua ratione, quave authoritate Sylvaticus ille Zaccarum Psyllium fecerit, quum ea vox nec apud Græcos, nec Arabas nil aliud designet quam Saccharum. Nam tametsi id ex libro Dynamidis perperam Galeno ascripto, & ex Isaaci viatico probare contendat Sylvaticus, ne Syllabam tamen in iis codicibus reperire potui, quæ Sylvatici sententiam tueretur, quum nil aliud quam Zaccara simpliciter habeatur ibi absq; ulla authorum commentatione. Sed mea sententia nil aliud Zaccara illis designat, quam Saccharum, quod ibi eadem ratione adesse censeo. Quod autem Zaccara Saccharum designet, manifesto est argumento Oxy Zaccara, quæ ab aceto & Zaccaro ita cognominatur. Sed nec Cordus sine censura dimitti debet, quod is temere Nicolai sententiam per-

Diatriasantalon.

Zaccara, Psyllium.

Cordi error notatur.

Responsio ad tacitam quæstionẽ.

Error quorundam Psyllium addentium.

Zaccara non est Psyllium.

Sylvatici erratum.

Cordus notatur.

SS vertens

vertit. Etenim ubi in fine Zuccharum addidit, ibi sane admonere Myropolas debuerat, cur rosaceum Drosatum in Saccharum commutarit, ut nihil eis dubitandum relinqueretur. Sed is brevitati nimium indulgens & celerius quam par fuerit percurrẽs, nil mirum cuiquam videri debet, si sæpe pedem impegerit. Sed eam ad violaceos Pastillos me confero, in quibus dubitas, an ex purpureis violis, quæ ineunte vere in campestribus florent, an ex Leucoiis parari debeant, quum scribat Cordus contra communem usum ex albis violis quas Arabes Keyri vocant, hosce pastillos esse parandos. Hoc dubium sane paucis tibi aperiam, si mihi distinxeris an Nicolai Pastillos, an Mesuis parare volueris. Etenim si Nicolai Pastilli tibi conficiendi sunt, Leucoium album accipito. Si vero quos Mesues habet, purpureas violas desumito. Id quod per te facile cognosces, si relicto Cordo Mesuem & Nicolaum consulueris. Atqui id sane haudquaquam ignorare debet, Medicos in universum omnes, nullos alios in suum vertisse usum quam qui Mesui describuntur. Proinde velim ut hosce, quos haud recte neglexit Cordus, non illos paratos habeas, ne Medici qui iis utuntur medicamentis decipiantur, & ægri subinde defraudentur. Qui à Mesue describuntur, ab iis satis longe absunt, quos parat Nicolaus. Illi enim ex purpureis violis biduo jam flaccescentibus, turpeto, manna & Glycyrrhizæ succo conficiuntur, addito etiam quandoque Scammonio. Hi vero (quod plurimum distat) ex albi Leucoii floribus, Amylo, Rhabarbarico, plantaginis & papaveris semine, Balsamo & Rhodostagmate parantur. Qui si recte expendantur, contrarios prorsus effectus facere eos, nemo fortasse ambiget. In Persico philonio nihil tibi dubitandum erit, an piper album aut papaver album commiscendum sit, si Mesuis librum legeris, ubi de sanguinis rejecti curatione scribit. Ibi enim ad capitis calcem Philonium Persicum afferens, papaver album non piper album imponit, quod in sanguinis fluxione nullo pipere opus sit, sed quæ refrigerent, & fluxiones cohibeant, cujusmodi est papaver. Quo fit ut hallucinari Fuchsium in hoc pervide ac in multis aliis facile quis deprehendere possit: Qui si Mesuis librum legisset, non ita in Cordum invectus fuisset, & rei veritatem proculdubio agnovisset. Recte autem Philonium hoc pipere destituitur, nam quum pro infrenando Opio, & croci & castorei satis excipiat, illi sane opus non est addere piper, ut magis incalescat, ubi potius refrigerari debet medicamentum, quod sistendo sanguini paratur. Postremo quod Fuchsii sententiam improbes, quod non solum in antidoto è Santalis Nymphææ flores pro Caphura substituat, sed in cæteris compositis medicamentis, quæ Caphuram accipiunt, recte te quidem facere arbitror: Siquidem nunquam probavi ea quæ nulla astipulante ratione ita proferuntur temere. Sed de his fortasse latius alias. Utitor tu interim Caphura, ubi medicamenta, quæ Caphuram admittunt, parabis, & Fuchsio sua Nymphææ flores relinquito. Habes paucis audisti sententiam meam de hisce tuis dubitationibus: quam si sequaris profecto, ut spero, non aberraveris. Vale.

Violacei pastilli qui parandi?

Philonium Persicum.

Fuchsii sententia explosa.

Fuchsii erratum.

JOANNES ODORICUS MELCHIORIUS Medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Agitur de quadam admirabili planta, in Hispania reperta, & de Belonio apud Aristotelem.

Inas à te accepi literas ejusdem propemodum argumenti, quæ etsi gratæ mihi quidem fuerint eo nomine, quod memorem te mei esse testabantur, dolore tamen non levi animum meum perstrinxerunt. Intelligebam enim ex illis haud sane libenter, perturbari te plurimum quorundam calumniis & obtrectationibus, quos præter meritum & expectationem non satis æquos tuorum scriptorum reperisti judices. Hic ego si mæstitiam meam, quæ mihi perlectis literis tuis plenis illis justissima querimonia, oborta est, referre omnem velim, modestiæ profecto finem excedere judicer, tuisque auribus non citra adulationis suspicionem nimium tribuere. Illud certe asseverare non dubitem, nunquam me, ex quo tempore vitali hoc spiritu divina benignitate inter homines fruor, magis indulsisse dolori meo neque etiam putare majorem me dolendi causam habuisse unquam. Primum enim te de ingeniis, de valetudine, de salute hominum tam benemeritum, ita convitiis proscindi, ferebam iniquissime, præsertim, quem ego mihi ex omnibus hac ætate, non tam omni officiorum genere colendum, quam syncero amore & tacita veneratione quadam prosequendum elegeram. Deinde à tua unius injuria ad considerationem nostrorum temporum transiens, usitatam illam hodie invehendi in optimos quosque importunitatem, in universum deplorabam. Videas enim licet quamcunque in partem te vertas, magnam tandem libellorum, qui nostra ætate editi publice in Bibliopoliis prostant, copiam, alio argumento propemodum constare nullo, quam quod convicientur viris undequaque doctissimis & bonis, eam consuetudinem, tam profecto detestandam, ita nunc invaluisse animadvertimus, ut nullum sit tam abjectum ingenium, quod ex obtrectatione & calumnia, eruditissimi cujusque laudem & applausum hominum promereri se posse non speret. Nec falluntur unquam profecto spe sua. Nam simulatque aliquem magni nominis traducere ad populum & reprehendere audacter cœpit quispiam, haud dubie reperiuntur subito (ut est ad novitatem, & contentionem rerum cognitarum pronissimum vulgus) qui illum doctum, & egregium hominem, cæterisque longe superiorem: reprehensum vero illum alterum ob ignorantiam à meliore magistro redactum in ordinem, esse existiment. Hæc cæca & inepta præcipitiaque hominum judicia audacissimo cuique tradunt animum debacchandi in quoscunque: certo nimirum eam esse populi levitatem & inconstantiam, ut repente atque turgidi quidpiam fastuosa oratione commendatum, aliorumque castigationem promittens, in medium prolatum est, id cum applausu omnes obviis, quod ajunt, ulnis libentissime excipiant. Quo fit, ut commendaturi jam libellos emptoribus hoc tempore illorum venditores, hoc potissimum nomine vendibiliorem efficiant, cum in titulo polliceantur correctas & emendatas in illis aliorum sententias esse. Simulac hoc dixit aliquis, impetratur ab omnib. facile fides, & magno accursu mox divenduntur exemplaria. Hi mores, inquam, & hæc plebis inscitia hæcque, profligatorum hominum impudentia & arrogantia, impedimento discentibus maxime sunt & reliquam vitam quam addiscendis & tractandis vita bonis artibus summa cum voluptate eramus transacturi, importunissime perturbant omnem, & ex dulci longe acerbissimam reddunt. Atque ideo cum nunc in tot malorũ cogitationem, occasione doloris tui devenissem, duplicata mihi ægritudo animi est, dum & tuam, non bene affecti causam, & publicam imprimis vicem deploro. Scribis pertæsum jam te tot laborum, quos publicæ utilitatis gratia susceptos & exantlatos, cum qui etiam & gloriosam senectam tibi parituros esse existimasses, nunc videas probrorum & convitiorum occasiones tantum dedisse. Idque nunc tandem senilib. annis contigisse quereris, in quib. cum præter cætera incommoda, quæ illa fert ætas, molestiarum abunde tibi domi nascantur tuæ,

etiamsi

etiamsi aliunde nihil adversi sese ingerat, in pace te, & otio sine odiis & invidia, atque obtrectatione optime factorum conscientia munitum pie & religiose decebat vivere. Equidem fateor si obscuro genere vitæ olim probato Græcorum præceptum illud λάθε βιώσας sequi, & tibi vivere tantum, non etiam prodesse Respub. commentando statuisses, nunquã hoc fuisse eventurum, ut homines ambitiosi hoc tempore violando honore & oppugnanda dignitate seriis tui gloriam sibi & famam aucuparentur. Qui possent enim invidere, si opes tu omnes tuas domi diligenter obseratas, tibi tuisque usurpares tantum? Verum quando amplissimos thesauros ingenii tui, foras omnibus conspiciendos protulisti, suarumque divitiarum amplitudinem liberaliter impartiendo, hoc est, candide docendo omnibus nationibus patefecisti: non est mirum tam ampla bona, tam splendida, iam omnium oculis exposita, imo omnium manibus contrectata indies, movisse alicuius ex tam multis ad invidiam animum, quæ cum is ipse desideret maxime, nulla tamen ratione se consequi posse consideret, tibi ea jam liberaliter divino munere contigisse doleret summopere. Dolor ille in odium vertit, odium ad calumnias, & convitia reperienda ingeniosos vel quoslibet facit, & nunquã non sicut in scirpo nodum, ita in quantumvis bene dictis & factis reprehensionis aliquam causam, quærit & invenit: aut certe invenisse credit. Hæc causa est invidiæ, quæ te flagrare dicis, quæ quidem ejusmodi est, ut nemo omniũ hominum sit, qui non eadem de causa sibi concilia tam omnibus votis exoptet, eamque si contingat in summorum bonorum numero ponat. Dices, at gravis illa mihi seni est: Ad hæc etsi dicere multa possem: viridem nempe adhuc tibi senectam esse, & vivendi robore præditam, & complura alia in eandem sententiam. tamen aliud est, quo magis uti, tuosque te canos (quanquam ne illi quidem annoso adeo prodierint multi) consolari in primis velim. nimirum ut cogites in virtute tua & recte factorum conscientia, tuorumque pulcherrimorum & utilissimorum operum contuitu acquiescere te toto animo debere. In his enim rebus solida imprimis & nunquam peritura laus potissimum consistit: nec est sane homini finem bonorum omnium serio spectanti, præter has externorum commodorum magnopere quippiam expetendum. Illæ enim sola sunt tua, non tantum in hoc brevi spatio vitæ, quod hic degimus, contra omnes fortunæ vicissitudines duratura constanter, sed & apud Deum Optimum Maximum immortalia tibi in cælo præmia comparatura. Ejusmodi fundamentis cùm optima spe confidentissime innixus possis, cave aliunde ut tibi pendendum esse arbitreris, ut ab inconstantis hominum judicio, rumore vulgi, applausu populari, laude vel vituperio cujuspiam: quæ indignis sæpenumero blandiri quam indulgentissime quotidiana experientia comperimus omnes. Hæc cum pro tua prudentia perspecta tibi abunde sint, opus est avertere te jam posthac oculos atque aures, animumque simul, à vultu & a sermone ignobilis & stolidi vulgi, nec ex illorum judicio colligere, quid sentire, quid gaudere, quid dolere de teipse debeas. In te descendas ipse oportet, tuaque bona nosse, & recto, hoc est tuo, & non aliorum judicio ea æstimare consuesce. Deprehendes nimirum in te, quæ si in alio quopiam cernere posses, beatum illum profecto & summe fœlicem esses prædicaturus. Neque immerito sane. Nam si rem recte cogitare, & contemplari animo attentius velis, quanta te lætitia perfundi necesse est, quoties meministi tot laborum, molestiarum & itinerum, cursitationum, vigiliarum, quæ omnia publicæ utilitatis gratia suscepta, & infracto animi robore tam multos annos tolerata, tibi & toti Italiæ, imo vero toti hominum societati, quà terrarum orbis patet, tam bene, tam utiliter, & fœliciter cesserunt. Jam quid tibi spectatu jucundius est, quam cum cernis in generosissimis quibusque nostri seculi mentibus jam emicare passim radios doctrinæ, de luculentissimo ingenii tui lumine accensos, discussa nimirum superiorum annorum caligine: quæ contecta & obvoluta delituerunt omnia & per doctissimos Commentarios tuos in lucem sunt prolata? Sane quoties majorum nostrorum memoriam cogitatione repeto, eorum ego cum in cæteris artibus capessendis, tum vero etiam in Medicina addiscenda miserrimam conditionem fuisse judico. Ut enim tunc fœlicissima prodisse ingenia demus, & ad ratiocinandum in rebus difficilimis inprimis apposita: Ubi cæteris rebus omnibus abunde instructi jam ad medendum accesserant, instrumentorum notitia, quæ ex antiquis autoribus petenda ad hanc rem necessario requirebantur, destituebat medicaturos. Qua quidem ex re insignis calamitas & innumera damna in universum genus humanum redundarunt, donec tandem res hominum placatiore vultu respiciens ille mundi & rerum omnium fons & effector Deus, excitatis aliquot ad hoc negotium idoneis ingeniis hac in parte succurrere nostris necessitatibus statuit. Extiterunt igitur hoc ævo linguarum externarum periti, & in antiquorum lectionibus exercitatissimi viri non pauci, quorum nomina doctis omnibus nota sunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus Joannes Ruellius, Marcellus Virgilius, Leonardus Fuchsius, Antonius Musa, Jacobus Sylvius, Aloysius Mundella & aliquot præterea alii, qui omni diligentia, studio, vigiliis & laboribus hoc unum enixi sunt maximopere omnes ut auxilia Medica à veteribus descripta in cognitionem, & usum tandem revocarent. At deerat adhuc qui extremam his conatibus manum imponeret, & quasi judex quidam diversissimarum opinionum quibus illi inter sese dissiderent, cujus tandem judicio, altercantibus inter se tot excellentissimis viris, staret hæc ætas nostra, ut certa indubia veritatis possessione frueretur. Hic tu Matthiole divina procul dubio providentia ad eam rem destinatus, ad unum omnibus optantibus nobis, doctissimo calamo tuo erudire ætatem nostram cœpisti. Idque, ut faceres fœlicius cæteris, omnes dotes, quæ ad virum tantas res suscepturum pertinerent, in te cumulatissime divinitus collatæ sunt. Summa doctrina, summum ingenium, excellens judicii acumen, admirabilis rerum lectarum memoria, pertinax in urgendis semel susceptis laboribus constantia, ardentissimus veri amor, animi robur nullis difficultatibus cedens. Quid multa? Moliturorem tãtam nihil defuit. Atque ideo quam primum admirandum illud opus tuum typis excusum in hominum manus pervenit, tanquam Gorgonis capitis aspectu prä admiratione quasi obstupuerunt omnes, quibus eadem de materia scribere animus erat, depositoque de manu calamo, & scribendi proposito mutato in te unum ora animosque converterunt. Tanta apud omnes eodem momento & nominis & operis tui veneratio exortit. Suscepisti autem hoc negotium ea ratione tractandum, ut meliore quisquam hominum id tractare neutiquam posset. In authorem enim antiquissimum commentarios scribere instituisti, qui quidem solus propemodum ex vetusto illo seculo relictus erat, diligens scriptor rerum ejusmodi. Dioscoridem dico, quem Gal. inter omnes eos, quorum scripta ad illius ætatem pervenerant, approbat & laudat maxime. Nemo quippe Græcorum hominum remedia in usum conferre potest commode, cui Diosc. non ad unguem edisçatur. Qui enim posset? cum præter illum, quas res quib. verbis indicarint nemo tradiderit alius. Itaque jam eo deventum erat, ut quidam etiam magnæ existimationis Medici non jam clanculum apud suos, sed palam in cœtibus publicis negarent manifeste, posse quenquam ex Galeni libris Medicinam facere. Quid causa est? Quia nimirum Diosc. lectione neglecta, quibus instrumentis Gal. uti existimaret, ignorabatur. Hæc igitur in parte anxiis & laborantibus peropportune tu sane nobis affuisti. Introductis enim tua opera in Diosc. lectionem, quo pacto Galeni consiliis utiliter medicando uti possemus, didicimus. Itaque debere se tibi hac de re quotquot sunt elegantioris Medicinæ studiosi omnes fatentur unanimiter. Ita autem nobis Diosc. declarasti, ut una cum illo & Galenum & cæteros Græcos ac Arabes omnes, ubi opus erat, diligentissime contuleris, ne ad tanti authoris ac Medicæ materiæ intelligentiam a nobis quicquam desideraretur. Quare

tione simul factum est ut & in cæteris Medicinæ authoribus, multi loci à te explicati sint, quorum intelligentia pl[illegible]mis erat necessaria ad medicandum. Sed hæc tu non ex professo, sed tanquam obiter, & veluti aliud agens fecisti. Primus enim laborum tuorum scopus erat, ut Dioscoridis lectionem bonis ingeniis planam redderes, tum vero etiam cum multa essent materiæ Medicæ partim nostra ætate, partim paulo post illa fœlicia Græcorum tempora inventa, quarum etiam rationem habendam esse duceres, singulas per occasionem opportunam notis omnibus diligentissime descripsisti, vires enumerasti, utendi modum fidelissime docuisti. At vero ut nulla non in re cæterorum, quotquot ante te scripserunt, diligentiam vinceres, picturæ à te tam elegantes & summa industria ad vivum expressæ additæ sunt, ut vel ex illis incognitas plantas cognoscere, vel conspectas quidem antea, sed è memoria lapsas in mentem rursus revocare, non admodum sit difficile. Qua quidem in re quãta tibi cura adhibenda fuit, ut optimos quosq; pictores, & quod longè difficilius fuit, sculptores quoq; undiq; optimos, ut nunc continuo facis, conquireres? Hic tu sumptibus nullis pepercisti, de longinquis regionibus homines idoneos accersens, quosdam etiam ipse ad rectè pingendas & sculpendas herbarum imagines facta rerum propriarum jactura exercens. Jam vero tot numero tamq; varias res ut investigares, quot ac molestias perferre te oportuit, tot peragrare magna cum sumptu regiones, excelsissimos ac præruptos scandere montes, sub ardentissimis solibus squalidum vagari per prata, per agros, per sylvas, per marinum, ac fluminum littora. Vitam sæpe maris tempestatibus discendi gratia committere: ac ne quid aliud dicam, quantus labor tibi subeundus fuit fatigandis amicis per literas, qui diversis & longinquissimis regionibus commorantes, exquisita plantarum exempla magna sane cura asservata tibi suppeditarunt? Quid igitur mirum si è recentioribus quidam, qui ante te plantarum imagines in suis Herbariis crassiori satis, ac rudi omnino fecere pinxerunt, ut Lonicerus, nunc primum quamplurimas secundi curaverint ex iconibus tuis in sua volumina transferentes? Quid item si nonnulli qui post te de plantarum historia, ac viribus scripserunt, nullis aliis stirpium imaginibus sua exornaverint scripta (ut Lacuna in suis Hispanicis comm. quas etiam Lusitanus ille aliter ex tuis fere prorsus depræmpsit) quam iis quæ è tuis viridariis apertissime radicitus extirparunt? Id fortasse magis mirum quamplurimis videbitur, quod hisce apertissimis furtis tuorumq; laborum depopulationibus visis, non solum illis non irascaris, sed potius plurimum tibi gaudeas, & illis non modicas videaris habere gratias, quòd tuos tanti fecerint labores, ut illos tanquam patentes thesauros deprædari haudquaquam sint veriti: ea ratione fretus, quod dum q[illegible] se ditari illustrariq; satagunt, tum, non illorum, splendor in illis emicare videatur. Sed hæc si aggrediar dicere, obliviscar epistolam scribere. Me illud saltem dicere necesse est. Fortis hoc omnino animi fuisse & ardentis cum veritatis amore, tum studio provehendi publici boni tantas nimirum offensiones magnorum hominum incurrere te sustinuisse, quos de errore convictos nominatim reprehendere palam ausus es. Odiosa quidem hæc res & tibi sane parum utilis. Dicere tamen verissime hæc omnes possumus, nisi id fecisses, nequaquam tuos libros tam multis usui futuros fuisse. Quanquam enim à te omnia rectissime inventa, & firmissimis rationibus, ac veterum scriptorum authoritate confirmata sint, ut nemo jam de veritate dubitet, qui tua attente legerit, vides tamen, quæ vulgo sit discentium in perpendendis rationibus ignavia, ac negligentia. Nam quod quisq; alicujus nominis vir dixit, id nulla adhibita ampliore consideratione tanquam certum arripiunt. Atqui si reprehendi quempiam animadverterint ab alio, ibi primum quasi coacti excitant mentem, & rationes, & argumenta, quæ ex utraq; parte adducuntur, tunc demum diligentius expendunt. Id cum pro tuo exquisitissimo judicio optime intelligeres, non dubitasti veritatis gratia te ipsum præcipitare, & odia & inimicitias multorum, quos amicos te habere, nisi communis boni majorem rationem ducendam esse censuisses, privatarum tuarum rationum magis intererat. Hæc commemoravi eo prolixius, ut ostenderem recordationem tanti operis, tamq; laboriose confecti in deliberationibus tuis apponere te debere calumniis perditorum hominum magis, quàm æstimare fœlicem te ex bona domestico tua, quam ex aliena mala infœlicem. Calumnia enim non tibi malo est, sed illi, qui tam male affecto & corrupto ac perdita est anima, ut convitio afficiat nihil tale merentem. Quid? quod omnium sapientum & magnorum hominum inde usq; a mundi primordiis semper aliqui reperti sunt oppugnatores, iiq; non pauci numero, & per quos illorum virtus, prudentia, studium, patientia, ingenium denique ipsum exercetur. In horum numero recenseri te si cupias, conditiones etiam illas non recuses oportet, quas commune fatum semper adjunctas esse voluit, vera virtuti & sapientiæ, quæ quidem certe morsibus & invidiæ malevolorum semper fuit obnoxia. Quin imo plano aptabilius est vituperari a talibus, quorum calumniis præter omnem rationem affici te animadverto, quam summis ab iisdem laudibus vehi. Illi enim neminem arbitror alium laudaverint, quam qui per omnia eis simillimus sit. At enim mors tibi, potius ipsa & fortunarum omnium discrimen adeundum sit, quam illis, moribus, institutis, ingenio, assimilari ut optes. Fuerunt profecto, & sunt etiam hactenus celebres aliqui & magni viri, qui cum tanti essent, ut amplitudinem, & præstantiam tuam concipere omnino facile possent, & senserunt, & loquuti sunt semper de te honorifice & amantissime. At unum tantum inter multos commemorem, qui tamen unus plurimorum loco ab omnib. nobis haberi merito debet. Illustrissimus ille, ac omni laudis genere celeberrimus vir, Bernhardus Clesius olim Cardinalis Tridentinus, Serenissimi Regis Romanorum Cancellarius, in tanto te semper honore habuit, ut à latere suo nunquam, nisi invitus, dimiserit. Non enim ille tibi vitam tantũ & valetudinem credidit (quod per se maximum est) sed & in maximis arcanisq; negotiis, sine tuo consilio decernere nihil voluit unquam. Tanti enim fecit, non solum eruditionem, sed & prudentiam & fidem tuam, homo tanti judicii, ut quem cum ea comparemus, hoc seculo non facile alium reperiamus. Annos quatuordecim in Anaunia valle vixisti, ubi tuam industriam, fidem, benignitatem morumq; tuorum innocentiam ita approbasti, illustri præsertim Clesiacæ familiæ, aliis cæteris, & toti in universum populo, ut abiturum inde magna multitudine, cum viri, tum etiam matronæ una cum liberis flentes longe satis per agrum illum te prosequuti sint benefactorem & patrem solenni voce appellantes. De Goritiensib. vero, apud quos annis duodecim Medicinam fecisti, quales in te animo fuerint, pervagata jam in omnib. terras propemodũ fama est. Ut enim non recenseam omnia quot illi & quales sua erga te observantiæ notas ediderunt. Nam præter id, quod dum illic viveres honestissimum stipendium tibi sponte contulerant, ac instituerant, palam etiam tum omnibus eorum in te animus fuit, cum incendio tibi domus una cum facultatibus omnibus una nocte interiret: nimirum postridie ad te certatim confluentes viri, ac matronæ singuli aliquid suppellectilis objecerunt, alii etiam pecunias non modicas ad sublevandam illam ingentem jacturam contribuerunt. fuitq; tanta eo tempore plurimorum nobilium virorum erga te liberalitas, ut eadem die post tantam factam jacturam rerum omnium, ditior mox quam prius fueras, effectus sis. Sed major fuit æstimatio virtutis tuæ apud illos quam ut sufficere tibi hæc præmia putarent. Ideo Magistratus Nobilium decretum publicum fecit, ut tibi illico annui spatii stipendium ab ærarii præfecto persolveretur. Quippe innumeris meritis tuis devincti, & misericordia tam subitæ calamitatis affecti, non tantum sublevari te, sed & territum

consolari,

consolari, sua pietatis humanitatisq́ esse partes censuerunt. Deinde, ubi fama nominis tui ad Cæsarem Ferdinandum perlata, ut te Serenissimi filii Medicum esse voluisset, ut testarentur, ad ultimum constantissimam suam erga te benevolentiam, torquem tibi aureum non contemnendi ponderis donarunt. Id simul etiam apud te palam professi, neminem se Medicum sibi ascituros, nisi quem tu eis nominasses. Postremo data sunt literæ ad Serenissimum Archiducem, quibus impense petierunt ab illo, ut si quando vel ob senium, vel ob quemcunq́ casum aliunde aulicos labores amplius sustinere non posses, non liceret tibi demigrare alio, quam Goritiam scilicet ut cum te vivo & valente frui non possent, ossibus saltem & cineribus tuis sua in civitate conditis extrema pietatis officia præstarent. Tanta in colendo & amando te constantia in homines quantumvis pios humanissimosq́ cadere non posset, nisi ea a virtutis admiratione ortum duceret. Vides, doctissime Matthiole, abunde te a non paucis honoratum esse, idq́ ab honoratis viris, ut tibi jam isti canicularum latratus obesse magnopere non possint. Verum ut non ita magnifaciamus hæc, an non summa hæc tua gloria est, quod Invictissimus totius Christiani orbis Imperator, te tuosq́ præclarissimos in Dioscor. Commentarios tanti faciat, ut non tantum amplissima accessione stipendium auxerit, sed & peculiariter magnam summam argenti ad pertexendos, quos nunc in manibus habes, libros donaverit? Exemplum sequuti liberalissimi Imperatoris ipsius filii, & omnes totius Bohemiæ proceres magnam sane vim pecuniæ ad eandem rem tibi contulerunt, visis præclarissimis plantarum, & animalium figuris ad vivum delineatis, quibus sane pares hactenus non extant, nec fortasse in posterum extabunt: quas nunc præ manibus habes. Jam vero, si in partem gloriæ tuæ publicam famam, quam tu tamen nec captasti unquam, nec magnifecisti (quæ tua modestia est) admittere velis, quid illa celebrius est? In Italia, in Gallia, in Hispania, in Germania nemo jam est rei literariæ studiosus, qui tuum nomen non semper in ore animoq́ Comm. in manibus habeat, imo jam eo ventum est, dedecus ut summum sit, in bibliotheca sua non posse ostentare Matthiolum. Magna vero laus in ejus lectione plurimum profecisse: contendentibus nimirum jam certatim omnibus, occasione tuorum scriptorum ingenium in re herbaria cognoscenda periclitari. Unde non mirum mihi est, quod retulit recens diligentissimus & fide dignus Typographus Vincentius Valgrisius à prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium esse divendita, accurrentibus nihilominus ad emendum usq́ tam multis, ac si nunc demum in lucem editus prodiret. Eam fortunam nullius unquam libri fuisse, nemo est, qui asseverare audeat. Quinetiam videas jam instrui ubiq́ hortos insignium plantarum refertissimos, quas ex tuis libris cognitas, magnis sumptib. aliunde ad se apportatas domi quisq́ sua summo studio & assiduitate educant & colunt. Illud etiam addendum puto, quod mirum fortasse omnibus videri queat. jactari jam hoc vulgo a mercimoniorum negotiatoribus, qui lucri quærendi gratia longinquissimas & diversas mundi regiones adeunt, ubiq́ locorum haberi & legi Matthioli Dioscoridem. Sunt qui in Syria se eum vidisse dicant alii in Persia, in Aegypto, alii cum Alexandriæ, tum etiam Memphi, quin & Arabes & Pœnos delectare ejus inspectione dicunt. Ipse quidem audivi, qui diceret Thessalonicæ se illum Hebraico scriptum reperisse a docto quodam Hebræo translatum. Cæterum quid dicam de pietate summa, ac liberalitate ingenui animi tui? nescio profecto quid magis: cum in miseris satis fortuna, ac rerum omnium tenuitate studiosos nonnullos adolescentes, qui præ rei domesticæ angustia, sua prosequi studia non poterant, in publicis Italiæ Academiis propriis aluisti pecuniis magnis è te laboribus conquisitis, libros illis innumeros coemisti, Doctoratus insignia persolvisti, atq́ his postreme peractis, eos omnes honestissimis in locis collocasti. Ipse quam plurimos audivi Materiæ Medicæ studiosos, Patavium Goritia reversos, ubi tecum fuerant plantarum cognoscendarum causa, vel te fortasse tantum videndi, allecti præclari nominis tui fama, qui non solum tuam in rebus omnibus agendis dexteritatem, & in ostendendis censendisq́ plantis facilitatem sunt admirati, sed magnis quoq́ ubiq́ præconiis tuam decantabant liberalitatem humanitatemq́ summam, cum præter id quod in conquirendis demonstrandisq́ plantis, nunc in montibus, nunc alibi, nusquam laborum pertæsus inspici poteras, quotquot ad te veniebant, domi tuæ exceptos à te esse ajebant, perinde ac fratres amantissimos. Tot tu laudatores & admiratores tuorum operum, ac tantis morum dotumq́ adeptus, spernere cæteros citra ullam jacturam tuam, tuto & facile potes. At dices: optabile erat omnium consensu recte facta approbari, & partibus studiis certatim laudari illos, qui de omnibus in universum bene meriti essent. Ego quidem sic existimo eum te esse virum, in quo cohonestando omnes simul elaborare merito conveniebat. Verum tanto honore dignum cum sit, si non agnoscens te tantum, asinus quispiam calcib. feriat, nunquid tuis ornamentis quicquam ex eo decessisse arbitraberis? Liceat enim mihi cum hoc animante conferre æmulos tuos: siquidem cum nullo conferri possunt magis apposite, quippe qui non reprehenderis ab illis ad quos hoc pertinet, ut de summorum virorum monumentis sententias ferant sed a stolidis quibusdam ac impudentibus, extremeq́ ignaris hominibus. Qui cùm vix communi sensu præditi sint, vulgato tamen illo animi morbo infecti tanquam totius sapientiæ arcem tenentes, non modo censent omnes, damnant, pronuntiant, nihil noscunt, ut est inscitia nihil impudentius, vel arrogantius, verumetiam, quod longe detestabilius est, ubi, quod justis rationibus reprehendant, reperire nequeunt, conviciis & maledictis omniq́ criminum genere optimorum & doctissimorum virorum labores insectantur. Verum hos obscurabit & opprimet tandem fama splendorq́ nominis tui. Et sane jam vidimus quibusdam per summam ignominiam & dedecus silentium impositum per Magistratus publicos esse. Vix enim annus elapsus est, cum scripto in te acerbissimo libello quodam, ubi eum editum esse comperit Senatus Venetus, non tantum gravibus sub censuris vetuit ne distraherentur exemplaria, sed ut igni imposita cremarentur, mandavit severissime. Itaq́ jam & summi Monarchæ & amplissima illa Respublica pro tuo honore depugnant. Quo futurum facile non dubito ut breve repressi, manum dent adversarii isti tui, aut si quid omnino magis conentur efficiantq́, tempus ipsum profecto tandem posteritasq́ doctorum hominum scriptis semper æquissima, meritam tibi gratiam, dignasq́ laudes referet. Cum enim hæc ætas, tuq́ ipse atq́ invidi tui fatali mortalitatis lege transierint, novumq́ successerit seculum, tunc sine nominis statusq́ dignitate, aut respectu solo existimabuntur ingenia. nec considerabit lector cujus, sed quale sit, quod legitur. Tunc nec amicorum authoritas claritasq́ deterrebit, nec inimicorum calumniæ avertent, nec munera opesve corrumpent, nec officia, aut odia, amorve seducent ac perturbabunt judicaturos de scriptis hominum. Sed nuda illa remotis omnibus, quæ à recte judicando abducunt, obstaculis, per se ut sunt considerabuntur. Tunc si quis post fata superest sensus, ut est sane, candida utraq́ de tuis scriptis judicia experieris, recipiesq́ tuorum laborum æterna & immortalia præmia. Sed de his hactenus. Verum ne sine aliquo fructu, unde commodi, vel beneficii aliquid ad Rempublicam per te redire possit, hæc nostra ad te perveniat epistola. plantam quandam siccam ex Hispaniis ad me transmissam, unà cum ejus imagine ad te mitto. quod nihil sane magis mihi nunc sit in votis, quam ut herbam hanc vivam virentemq́ conspicere possim. Scio enim in herbaria facultate doctiorem te esse neminem: quo fit ut aliquam hujusce herbæ notitiam abs te consequuturum me sperem, si tamen alibi quam in Hispania nascatur. Qua-

propter te plurimum rogatum velim, quod si quam illius cognitionem habes, id mihi (ut soles cum cæteris) amanter significare velis. Namq; digna est ut ob admirabiles ejus facultates ubiq; habeatur in hortis. Imaginem hanc unà cum herba & radicibus ex Hispania misit ad me clariss. Cæsareus Medicus, Petrus Cannizerus cum hac inscriptione. In hac depingenda herba multiplici luxu rerum parens natura colorum ornatu. fœlicissime lascivire visa est. Illius siquidem radix dodrantalis, simplex & unica nonnullis circumquaque prodeuntibus fibris innititur, crassitudine sativæ Pastinacæ, ipsa carnosa, rara, teres in mucronem turbinatur. Cortice obtegitur simplici, subnigro, aspero, tenui: hic simulac inaruerit contrahitur, & in tenues rimas fatiscit. Candida eadem intus est, pingui quodam & digitis adhærente præ lentore succo gustu subdulci quali fere in Pontica nuce. Summa tellure laciniata herbæ folia diffunduntur, carnosa, longa, acuminata, colore viridi languescente, singulaq; ex intervallis disposita. Caules gerit plures teretes, graciles ac duriusculos, in quorum summitatibus herbacei prodeunt calices longiusculi, torosi atq; teretes, cuspide toto ambitu denticulata: è qua Majo mense lutei prodeunt flores adeo numerosis foliis densè stipati, ut numero, ac longitudine latitudinis angustiam abunde pensent, ubi vero prorsus explicata fuerit, orbem radiatim circinantes adeo pulchri visuntur, ut aureo colore, & figura solem exprimere videantur. Ineunte autem solstitio planta hæc deflorescit, mirabili facta transmutatione. Namq; calices ipsi globoso horrent aristarum agmine, quæ acie disposita glumis continuo excubãs, ut semina ipsa densiori congerie intra aristarum vallum munita statuto à natura tempore demum prosiliant. Provenit in montib. uliginoso solo mortalibus opem latura. Namq; præsentaneo remedio adversus viperarum cæterorumq; venenatorũ morsus ictusve, ac pestiferos morbos quoscunq;, tam è foliis quam è radice succus desumitur, præbeturq; potandus. Comitialibus item ingruente insultu mire affectis subvenit. Cardiacis idem datur & vertiginosis. Enimvero commanducata per se radix tristitiam discutit, hilaritatemq; conciliat. Quin etiam lactem radicis succus oculorum aciem acuit. In summa, tota planta magni est ad omnia usus. Hæc sunt quæ plantæ ipsius iconi subscripta erant. Sed Hispanus, cui hanc mihi ferendam dederat Cannizerus, addebat hanc in Catalonia a quodam servo Aphro à Cervero Leridano viro nobili, pretio emptam primum fuisse ostensam. Nam quum quidam (ut ille asserebat) in agro messores à viperis demorderentur hic, qui in Aphrica plantam hanc noverat, propinato ejusdem succo, incolumes servabat omnes, quotquot demorsi fuerant. Sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Quo postea factum est, ut vafriores quidam observantes a longinquo tractum à quo Apher ille plantam deferebat, illuc concesserint, plantamq; consequuti sint, inventis rescissa nuper herbæ reliquiis, & repertis quibusdam hujus herbæ plantis à quibus humo tenus folia rescissa erant, certiores facti sunt, se plantam adinvenisse, quam quærebant. Ea deinde effossa, factoq; succo iis aliquibus periculo divulgata est. Quoniam autem vipera, cujus venenum superat hæc herba Hispanice Scurzo appellatur, posthac eadem SCURZONERA nominata est: quod idem significat, quod viperina. Nam & Græci ab ἔχει Echium appellavere. Mihi vero nihil carius esse poterit, quam si tua opera in ejus cognitionem devenia. Habeo præterea quod etiam in Helenio abs te quæram. Siquidem dubium non parum me reddidit superioribus diebus liber ille Galeni de Theriaca ad Pisonem, quod ibi legerim Dacas & Dalmatas tela Helenii succo inficere: teq; hoc pacto vulneratorum sanguinis congrediens occidere posse. Verum quo pacto id fieri possit haudquaquam intelligo, quod non solùm à nemine scriptum sit, Helenium vim aliquam habere lethiferam sed quod scribat Dioscorides serpentium morsibus auxiliari: te consulendum putavi, quod tuo sperem auxilio ac doctrina ex hac ambiguitate me extricaturum. Reliquum erat, ut te hortarer ad urgendos susceptos labores tuos. Sed excrevit jam nimium Epistola, quam ne altas occupatissimo tibi negotium facessat amplius, melius est me hoc loco abrumpere. Vale.

Planta ex Hispania allata. Plantæ historia.

Vires.

Quo pacto primum in Hispania inventa.

SCURZONERA.

Quæstio de Helenio.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Joanni Odorico Melchiorio, Serenissimæ Reginæ Bohemiæ Medico, S. P. D.

Respondetur ad præcedentem Epistolam, & declaratur quid Belenium significet apud Aristotelem.

Ametsi solatii plurimum mihi attulerunt humanissimæ literæ tuæ, quod modis omnibus contra invidorum obtrectatorumq; morsus, me confirmare & quasi munire me nitaris non tamen animi perturbationes adeo lenire potuerunt, quo minus vicem meam adhuc dolere perseverem. Non quod videam à pessimo nebulone citra causam omnem non solum nostros dilacerari labores, sed etiam dignitatem conviciis, probris & maledictis petulantissime impugnari. Habeo tamen tibi gratiam, quod tuis dulcissimis verbis, tua dicendi scribendiq; facundia, ac fideli de rebus à me gestis commemoratione, dolores animi mei haud parum demolieris. Sed quemadmodum tu, quem filii loco dilectissimi semper habui, amoris in te nostri omnib. tuis officiis haud immemorem te exhibes: ita nunquam obliviscar ego, unum te semper extitisse, qui me ex animo diligeris, observaverisq; quam maxime. Pro qua tua ipsius in me propensione ac pietate, ego tibi vicissim modis omnibus perpetuo respondebo. Dicant scribant agant, latrent contra me hi perditissimi Sycophantæ, lacerent labores nostros, addant maledicta,

ledicta, criminationes, contumeliasq́; , non tamen ob id à studiis juvandæ Reipublicæ, propagandæq́; veritatis me avertent, nec unquam satis venenatis morsibus scripta mea adeo dilacerabunt, labefactabuntq́; , quin contra innatam eorum malignitatem continuò in medium doctorum virorum emergant, & elucescant. O te si haberem, quo cum studia mea communicarem, ut antea solebam, nihil mihi putarem evenire posse beatius. Hac enim in studiis voluptas socium requirit, sine quo quanquam illa quidem manca non est, esset tamen ea procul dubio hilarior, uberior, dulciorq́; , ubi adesses tu, quo cum quotidie conferre possem. Sed fortasse conjunget nos Deus Opt. Max. antequam à corpore animam disjungat. Ille autem, cum animi mei vota in conspectu habeat, tui vice, paucis ante diebus socium mihi addidit Joannem VVillebrochium Bernssum Medicum, hominem ut literarum, ita virtutis in primis studiosum. Is in aulam Serenis. Principis nostri nunc primum ascitus est, ut mihi animalium historiam meditanti aliisq́; interim negotiis occupatissimo sua opera sit auxilio. Nec dubito quin conjunctis operis hanc doctrinam ita negligenter hactenus tractatam excultiorem & veriorem aliquando studiosis propositurì simus. Est enim Sereniss. Princeps noster adeo hujusce instaurandæ historiæ studiosus, ut multis jam in locis doctos, ac industrios homines alat, qui non libros tantum antiquorum ea de re consulant, sed in ipsis animalibus oculati testes, quid sit, quid non sit verum, considerent. Taceo pictores qui externis in regionibus principis ære, quadrupedum, volatilium, reptilium, insectorumq́; omnium imagines ex ipsis vivis animalibus calamo perquam diligentissimo delineant, ac propriis pingunt coloribus. Itaq́; tanto principe autore habebunt jam Philosophi in posterum pulcherrimam illam suæ professionis quæ hactenus caruerunt, partem integram, bona fide, non ex libris collectam, sed ab ipsa rerum natura descriptam. Quanta enim ingenii excellentia Principem hunc divina providentia ornaverit, vel ex eo manifestum est, quod cum in Philosophorum libris adductus inde maturius ad majorem, Regni nimirum administrandi gloriam magnopere versari non potuerit, ita tamen de natura rerum & sentit, & disserit, ut non tantum intelligere Philosophorum decreta videatur, sed eis etiam, adductis rationibus & observationibus propriis contradicere audeat. Unde fit sæpe, ut non illum à nobis, qui nomen ex ulnisq́; doctrina gerimus, sed nos ab ipso de eorum hujusmodi veritate, exquirere sæpenumero necesse sit. Sed ne redeam unde diverteram, ego mea studia persequar, nec ab illis unquam me separabo, quousq́; anima separetur à corpore, ne posthac temporis amissi reddenda mihi ratio foret. Sed venio ad plantam, cujus imaginem una cum historia & viribus ad me misisti: quam etsi antea Norimberga mihi misit examinandam Joannes Hessus Medicus qui conquirendis comparandisq́; simplicibus plantis, universam fere peragravit Europam, non tamen fit, quin tua mihi tam grata fuerit, quam quod gratissima: quum una cum imagine integram siccam herbæ plantam ad me transmiseris, in qua omnia viva sum contemplatus, quæ ea in imagine mortua fere apparebant. Ex illa enim non solum vivam veramq́; omnium partium delineationem summa cum voluptate contemplatus, sed radicis saporem ac etiam odorem degustare licuit. At doleo profecto plurimum, quod tuæ petitioni, ut velim, satisfacere nequeam. Nam planta hæc peregrina antea mihi visa non est, & si fortasse visa, non tamen cognita. Memini quidem talem fere me conspexisse plantam in Goritiensi agro quodam in prato, parum ultra Sontii fluminis pontem, quam cum à longo Tragopogonum censerem, alia postea reperta est. Verum an hæc illa fuerit planta affirmare sane non ausim, quòd foliorum imaginem in mentem revocare nequeam, nec radicem viderim effossam. Habet enim Scorzonera hæc tua flores Tragopogonis æmulos, quinetiam radicem perinde ac illo dulcem, adeo ut Tragopogonis species dici posset, ni folia Cichoraceæ plantæ speciem referrent, caules longe aliter quam in Tragopogono se haberent, & ni radix crassior, succosior & lacte prægnans haberetur. Porro etiam hæc ne Scorzoneram Tragopogoni congenerem faciam. Non desunt præterea, ut audio, in Hispania rei herbariæ fortasse non ignari, qui hanc plantam Chondryllam esse censent, tum quod foliis eam referat tum etiam quod Chondrylla ex vino pota viperarum morsibus succurrat. Atqui cum flores Cichorii non sint, radix amara non sentiatur sed dulcis, & ejus natale solum circa montium cacumina uliginosis locis habeatur, non possum horum subscribere sententiæ. Quo fit, ut putem hanc proprii suupsius generis esse plantam, cujus nulla apud antiquos extet historia, quemadmodum & aliarum multarum, quæ nostris temporibus repertæ sunt. De hujusce herbæ inventione, eandem historiam quam tibi retulit Hispanus ille, qui herbam hanc tibi reddidit, narravit etiam mihi, dum hac æstate istic agerem, clarissimus Rybera Cæsareus Physicus, cujus testimonium, ad ea omnia confirmanda non parum conferre censeo. Plura de hac planta non habeo, quæ tibi nunc explicem. Sed vellem ut semen à Canutzero peteres, Hoc enim consilio id quod plurimum desiderare videris, facile consequeris. Hoc si tibi comparare curaveris, & Medicos & rei herbariæ studiosos omnes ob tanti antidoti collata beneficia perpetuo tibi devincies. Sed ad Helenium venio, de cujus venenosa facultate te dubitasse non miror, quod ipse de eodem longe antea dubitaverim. De qua re dum aliàs cum docto quodam amico, & rei herbariæ studiosissimo, conferrem: dicebat non ibi Helenium legi debere, sed Belenium, Aristotelis testimonio, qui l. t. de plantis sic habet, Βελένιον δὲ τὸ θανατηφόρον τὸ γινόμενον ἐν τῇ Περσίδι μεταφυτευόμενον ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἐν Παλαιστίνῃ γίνεται ἐδώδιμον: id est, Belenium vero, quod perniciosum est in Persia natum in Aegyptum transplantatum & Palæstinam fit edendo. Atqui (quantum conjicere possum) Aristotelicam hanc lectionem doctis viris depravatissime legi constabit, quum ibi Aristoteles de Persea arboris fructu, vel de ipsa Persea potius scribere videatur, quam de alia quavis planta. Nam hoc idem de Persea scribunt Diosc. & Gal. Idq́; eo magis mihi persuadeo, quod nusquam apud antiquos scriptores repererim, qui Belenii meminerint. Porro si conjectare liceat an veram liber ille ad Pisonem de Helenii veneno nobis referat historiam, dicerem ego satis dubiam esse illius libri fidem, quod non solùm certo sciam librum hunc non esse Galeni, tum quod de trifolio Asphaltite fabulose satis scripserit, ac etiam in aliis quibusdam non parum claudicare observaverim. Nisi fortasse auctor libri illius de alio Helenii genere intelligat, de quo l. t scribit Diosc. præsertim cum dicat, Helenium illud ab incolis Nico appellari. Plura certioraq́; de his quæ ad te scribam non habeo. Nam de incertis quicquam affirmare non ausim, nec etiam divinare possum. Cæterum cogitanti mihi, quo pacto munus tuum compensare valerem, id commode fieri posse succurrebat, si rarum etiam aliquid tibi mitterem: quo factum est, ut hanc tam rari incognitiq́; animalis imaginem, de quo nullum antiquorum meminisse reperio, tibi mittendam decreverim. Emit autem id Serenissimus Princeps meus paucis ante diebus à Theoderico quodam New Colonensi pluribus ducatorum centenis, animalis raritatem contemplatus ad publicum spectaculum. Ajebat Nem ille ex Peru Occidentalium Indiarum regione, à quodam mercatore Antverpiam primum esse allatum, & inde Mittelburgam Selandiæ civitatem. Refert hoc animal partim Camelum, partim vero Cervum, adeo ut recte quidem Græco idiomate Ἐλαφοκάμηλος appellari posse crediderim. Longitudo totius corporis à cervice ad caudam sex pedum est: altitudo vero à dorso ad pedis plantam quatuor tantum, & colli longitudo à scapulis ad cervicem duûm. Capite, collo, ore, superioris præsertim labri scissura, ac genitali Camelum fere refert. At caput oblongum est, aures habet Cervinas, oculos

Animalium historiam instaurat.

FERDINANDI Archiducis Austriæ laus.

Matthioli de Scorzonera censura.

Helenium.

Βελένιον, quid sit

Aristotelis locus restitutus.

Lib. de Theriaca ad Pisonem dubia fides.

Ἐλαφοκάμηλος & ejus historia.

bubulos. Anterioribus dentibus in superiori mandibula caret, sed molares utrinq; habet ut bisulca fere omnia & ut illa etiam ruminat. Dorso est sensim prominente, quod per injuriam à pictore neglectum est. Scapulis prope collum depressis, lateribus tumidis, ventre lato, clunibus altioribus: & cauda brevi spithamæ fere longitudine quibus omnibus cervum fere refert, quemadmodum etiam cruribus præsertim posterioribus. Pedes illi bisulci sunt, deducta anteriori parte divisura. Ungues habet acuminatos, qui circa pedis ambitum in cutem crassam abeunt. Nam pedis planta non ungue sed cute, ut in multifidis & in ipso Camelo, contegitur. Retro mingit hoc animal, ut Camelus, & testes substrictos habet. Pectore est amplo, sub quo ubi thorax ventri connectitur, exuberat globus, ut in Camelo, vomicæ similis è quo nescio quid excrementi sensim manare videtur. Color colli, cervicis, pectoris & anteriorum crurum est illi albus, Reliqui vero corporis sububer, vel ex nigro rufescens. Rostro tamen est nigro & anterioribus cruribus à genu albicantibus. Cicur ac mansuetum est animal, sed frigoris impatiens, ut alia quæ è calidis ad nos ducuntur regionibus. Neminem offendit sed miro admodum ingenio ab illata se vindicat injuria. Nam ubi aliquis illud vexet, vel curea clunes opprimat. non calcibus, aut morsib. se defendit, sed vomitu, vel cibi vel humoris in vexantem retrorsum cum impetu ejaculato, ob protensam colli longitudinem. Salacissimum hoc esse animal, id mihi conjecturam facit, quod cum sui generis fœmellis sit destitutum, magna cum prurigine capris se commisceat. non tamen erectis, ut alias capra hirco ascendente solent, sed humi ventre accubantibus, ita cogente animali anterioribus cruribus. Itaq; superascendens coit, non autem, ut falso de retro mingentibus animalibus affirmat Aristoteles, aversis clunibus. Id quod etiam falsum esse de Leone observavimus, illi dum coiret astantes. Adeo Venere vernali autumnaliq; tempore stimulatur hoc animal, ut illud viderim ego humile quoddam præsepium avena refertum conscendisse, seu raleq; illi magno cum murmure tam diu confricasse, quousq; semen redderet, pluribus una hora replicatis vicibus. Non tamen concepere capræ hujusce animalis semine refertæ, quod ut puto. vi coactæ illi prostiterint continuo balantes, tum quod hoc cum animali earum non conveniat species. Indicam ovem appellabat hoc animal, qui illud ad nos advexit. At qui a nostris ovibus quantum distet, tu ipse judicare poteris. Sed de Cervocamelo hactenus. Ubi vero alia rara afferentur, nihil prætereibo, quin te de eis certiorem reddam. Quod, ut tu etiam facias (ut cœpisti) plurimum opto. Vale

Aristoteles arguitur.

Indica ovis.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Aliprando Spezzalancio Chirurgico
S. P. D.

Declaratur quid sit Cozumbri in Catapotiis è Cynoglosso.

Quum catapotia passim è Cynoglosso appellata, secundum antiquam Nicolai versionem nunc in tui Myropolii usum parare decreveris, petis a me quid significet ibi COZUMBRI, & an pro eo liquidi Styracis facem, ut inquit autor Luminaris majoris, vel Styracem rubeam, ut inquit Cordus, vel ut quidam alii præcipiunt, Thymiama quod vulgo Itali Pharmacopœi appellant Tigname, admiscere debeas. Nam cum Viucas tot varias hominum sententias. nec ab iis te explicare valeas, longe tutius facturum te putas, si de re hac me consulas, quam si eorum sequaris confusiones. Ego vero etsi non adeo multum in censendis examinandisq; compositis medicamentis hactenus insudaverim, perinde ac in simplicibus, dicam tamen, ne tua de me te fallat opinio, quid in hac re simpliciter sentiam. Quod est ut pro Cozumbri selectissimum imponas Styracem, non liquidum tamen nec ejus facem, ut perperam scribit ille, sed quem à calamis, in quibus olim afferebatur, Calamitem vocant officinæ. Etenim is cum Dioscoridis, tum etiam Galeni testimonio, tussi, distillationibus, raucedini, & interceptæ voci mirifice medeatur, quinetiam cum præter hasce facultates soporiferum sit medicamentum, in hasce Catapotiis utiliter additur. Soporiferæ facultatis esse Styracem idem facile testatur Gal. l.12.c.1. de Methodo medendi l.6.comm.quinto, de morbis vulgaribus de aurium doloribus agens: & lib.2.cap.1.de Comp.medic. 2.locos, de dolore capitis febricitantium differens. Quippe omnibus iis in locis Styracem soporiferum esse medicamentum apertissime fatetur. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ tradidit Dioscorides libro primo, in Styracis capitis calce. Quibus palam est in Catapotiis de Cynoglosso nihil convenientius, ac magis legitime pro Cozumbri addi posse, quam selectissimum Styracem calamitem. Namq; Catapotia hac rheumatismis, tussi distillationibusq; perídonea sunt, non solum quod medicamenta excipiant hisce affectibus convenientia, sed quod præter id soporifica eorum facultate quibus omnibus refertis est Styrax, destuxiones cohibeant, quibus hac symptomata plerunq; excitari solent. Sententia nostra astipulatur Simon Januensis Arabici idiomatis fidus interpres, qui Cozumbrum Styracem interpretatur. His accedit Nicolai Myrepsici authoritas, quippe is l.32. de Catapotiis omne genus agens, ubi ad soporifera devenit, quorum plures parandi rationes habet, ad diutinam tussim purulentas excreationes, ad arteriacos & destillationes omnibus Styracem admiscet. Quo fit, ut eo magis mea inhæream opinioni, quo evidentiores sunt rationes, quæ in hanc me trahunt sententiam. Placeret quidem hic Valerii Cordi doctrina, qui rubeum Styracem imponi jubet, si tamen pro rubeo flavum, utpote præstantissimum intelligeret. Sed cùm ipse Germanus fuerit, & sciam ego Germanicas Seplasias nihil aliud quam Thymiama, quod Dioscoridi Narcaphthum vocari censeo, Styracem rubeum appellare: vereor sane, ne ipse quoq; pro Cozumbri, Thymiama addendum crediderit. Sed demus eum de selectissimo Styrace intellexisse, erravit tamen, cùm sciret quid apud suos Myropolas rubeus designaret Styrax, quod illis manifestam errandi ansam præbuerit, à quo errore non habeo quibus eum excusem: præsertim cum mihi certo persuadeam, Cordum in hoc Jacobum Manlium esse secutum. Namq; Manlius simulac perperam exposuit Cozumbri, facem esse Styracis liquidi. mox subjunxit Arabicum nomen secundum Compositorem nil aliud designare, quam rubrum Styracem seu Thymiama, seu Thus Judæorum. Quæ ut inepta, inania, & incertis autoribus allata, ita eidenda & rejicienda videntur. Vale.

Pro Cozumbri, Styrax.

Styrax Soporiferæ est facultatis.

Catapotiorum e Cynoglosso facultas.

Styrax rubeus Germanis qualis Cordi erratum.

PETRUS

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Jacobo Antonio Cortuso Patritio Patavino, S. P. D.

Examinantur quædam plantæ & restituitur Dioscoridis locus in Osyride.

Grata mihi literæ tuæ tantum ne? imo vero peroptatæ & dulces, quod in intelligam, quanta me prosequaris benevolentia, quantaq; ingenui animi tui liberalitate continuo perseveras cum novas tum etiam raras ad me mittere plantas: quibus contemplandis eo majorem capio voluptatem, quo dulcior est fructus quem ex his capere soleo. Magnus earum catalogus mihi palam facit, quam diligens in iis comparandis fueris, quamq; sedulus in juvando labores nostros. Pro quibus collatis in me officiis, ac beneficiis, ego quidem multum me tibi debere scio. Sed cum ea non sim facultate, ut hanc tuam erga me benignitatem solus compensare queam, dabo modis omnibus operam, ut non solùm præsentes rei plantariæ studiosi, sed etiam posteri tibi se plurimum debere fateantur. Quod ad censuram harum plantarum attinet, utinam ea essem doctrina, eo ingenio, eaq; in plantaria facultate experientia, ut rectè, ac aliquo cum judicio de omnibus judicare possem. Cupio enim non tantum tibi petenti morem gerere, sed mihi ratiocinanti etiam satisfacere. Verum etsi sciam, id à me non ita exactè, ut velim præstari posse, dicam tamen de his, quemadmodum de aliis prius dixeram, libenter quod sentio, ne si nunc id facere recusarem, videret negligentior factus. Primum itaq; ad eam venio, quam quibusdam SIDERITEM Heracleam vocati au. Sed cur horum probem sententiam, nihil est quod me moveat. Folia enim quæ Salviæ majora sunt non minora, quæq; longe magis Betonicam referunt, quam Marrubium vel Salviam ipsam, Sideritem haudquaquam referre videntur. Crederem ego hanc plantam sylvestris potius Hormini esse genus, quod plures ejus habeat notas. — *Sideritis Heraclea.*

FOLIA quorum subscriptio est BETA SYLVESTRIS, Spinachii potius folium referunt, quàm Betæ. Galenus agrestem Betam nullam reperiri scribit præter Rumicem. Sed Plinius Limonium, sylvestrem Betam appellavit. — *Beta sylv.*

LAMPSANAE profectò speciem refert illa, qua Chirurgicos utis au tam fœlici successu ad vulnera glutinanda. Sed Lampsana non est (quantum mea fert opinio) de qua scripsere Diosc. & Plinius, cujus nos imaginem dedimus. — *Lampsana.*

TORAM non esse Aconitum Pardalianchen plures indicant notæ, de quibus cum fusius nobis dictum sit in ipsius Aconiti appendice in commentariis nostris in Dioscoridem, non est ut hic pluribus tecum agam. ALIAM vero plantam, quam quidam Aconitum faciunt, folio aliquatenus cucumeri simili aversa parte albicante, Lucas Ghinus Cacaliam non male censebat. Siquidem Cacalia folia fert alba, magnaq; & tussi & scabritiei arteriarum prodest, Tragacanthæ modo. Id quod in hac planta ipsa Tussilaginis facies indicat. Est enim adeo per omnia illi similis, ut nisi folia oblongiora essent, ac majora paulo, nemo est, qui eam Tussilaginem ipsam esse non diceret. In Aconito Pardalianche folia requiruntur Cyclamini, Cucumerisve minora, ac subhirsuta, atqui hæc longe majora spectantur, alba lanugine, ut Bechium, aversa parte obducta & tactu lævia. Adde quod herba hæc venenosa non est, nec radicem scorpionis caudæ similem habet, quo fit, ut ego Lucæ Ghini sententiam sequutus Cacaliam hanc esse censeam. — *Toram esse Aconitum Pardalianchen. Cacalia.*

POTERIUM Dioscoridis large fruticat. Cortice est obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, Tragacanthæ proximus, foliis parvis, rotundis, flore exiguo, candidi coloris & semine gustu acuto & odorato. Sed cum illius planta ramusculus quam quibusdam Poterium appellari scribis, large fruticare plantam non indicet, non spissa, nec rara lanugine vestiatur, ramulis longis non sit, nec lentis, non video, qua ratione hanc Poterium faciant. Poterii plantam, quæ omnibus suis notis legitimum refert, habeo ego Constantinopoli allatam, ab Augerio Sereniss. Cæsaris Ferdinandi Oratore. Nil enim illi deesse videtur, quod in Poterio desiderari possit. — *Poterium.*

HERBA cui inscriptum est Split splec, splet, Corydalis & tertium Fumariæ genus nusquam antea mihi visa est. Scio tamen Corydalis meminisse Galenum libr. 11. de simplic. medicam. facult. de Corydo, id est, Galerita ave scribens, quam herbam colicis convenire ait, perinde ac ipsam Galeritam. Atqui cum ejus notas non descripserit, nec quenquam antiquorum habeam, qui illius faciat mentionem, nescio quo pacto hanc Corydalim esse credam. Verum cum non sine ratione, & autoritate ita abs te plantam appellari censeam, gratissimum mihi feceris, si tuas de hac herbula conjecturas mihi impartiri volueris. — *Corydalis.*

PLANTAM quæ summis cauliculis quaterna gerit folia crucis in modum distincta, lentes racematim sine folliculis proferens, & quam aquis innatare scribis, magna cum admiratione sum contemplatus. Est enim ut rara, ita omnium spectatu dignissima. Hæc longe alia est à lente palustri Dioscoridis. Sed ubi in Italia nascatur, & quibus sit prædita facultatibus, quam libenter abs te audirem. — *Lens aquatica altera.*

LAPPAGO Plinio ita appellata folio est Anagallidis. cui folia inesse oblonga, nec ullibi in ambitu serrata, nemo est qui nesciat. Sed planta, quam Lappaginem nonnullis censeri scribis, folia habet rotunda, circumquaq; denticulata, Pimpinellæ nostratis modo. Id quod me maxime adducit ad credendum, eam haudquaquam esse Lappaginem. — *Lappago.*

SAGITTA, quam Magonis testimonio, Pistanam Græci appellari, & inter ulvas nasci scribit Plin. copiosa hic in Bohemia provenit circa Muldam fluvium, qui Pragam transit, media inter Ulvam & Typham appellant eam. Hic Herculis sagittam. Videtur ex eo esse plantaginis genere, quam Fuchsius Barbam sylvanam appellat, quanquam folio dissimilis. — *Sagitta.*

GERANII imaginem radice rotunda, cujus primo loco meminit Dioscorides, jam diu misit ad me Ulysses Aldrovandus. Nunc vero tua liberalitate & herbam ipsam & radicem inspicio. Plantam ille ex Dalmatia sibi allatam referebat. Sed an tua illinc ad te pervenerit, vel in aliqua Italiæ regione oriatur, non parum scire desidero. — *Geranium.*

LONCHITIDIS asperæ plures esse species, ex tua quam ad me mittis, jam primum animadverto. Nihil tamen à mea differt, nisi quod tua nil magis folium divisum habeat, quam Scolopendrium, & minor fatu est planta, in cæteris vero nihil similius, nihilq; æqualius, adeout putem meam marem, tuam fœminam esse, quod mea omnib. suis partibus vegetior, grandior, firmior, distinctiorq; sit quam tua. Nam fœmininum genus imperfectius est, quo fit ut in animantium fœminis capitis suturæ non ita, ut in viris, perspicue cernantur. Tuam non novisse Diosc. ex hoc animadverto, quod suam faciat folio Aspleno magis divisam. Id quod in mea apertissime videtur, in tua vero minime. Hanc non credo usquam vidisse Marantam. Nam si ejus aliquam habuisset notitiam, non ita fortasse suæ fuisset addictus opinioni. — *Lonchitidis aspera altera.*

ALATERNUM scribit Plin. foliis haberi inter Ilicem & oleam, quib. cum minime correspondeant ramuli illius folia, quemad me transmisisti, nihil dubito, quin tu id recte animadverteris, quum videris folia illis esse in oacumine — *Alaternus.*

spinosa

Attinia. *spinosa & oleæ perquam longe minora. Idem dicam de Attinia, cum ramusculum ad me transmissum folia habeat Lauri, non Ulmi, & flores umbellatim cohærentes, è quibus baccas gigni certum baccas non ambigo. Attinia enim Plinio omnium Ulmi generum excelsissima recensetur, ac floribus. Quo fit, ut illorum opinionem, qui hanc Attiniam faciunt, minime comprobare queam.*

Fucus marinus. PLANTA *cujus titulus est Fucus marinus albicantibus ac tomentosis foliis, altas Goritia fuit ad manum. Utebatur ea quidam circumforaneus ad Enterocelas, sed an fucus Marinus sit non ita facile decernam, præsertim cum sciam hanc in mari sub aquis non nasci, & asseras tu ortas etiam eam in agro Forojuliensi in sicco Tilavinti fluvii alveo. Nasci autem Fucum marinum sub aquis, non in sicco quispiam ex Galeno certior fieri potest: quippe qui lib. 8. de simplicium medicamentorum facultatibus de eo sic habet. Phycos etiamnum humens & virens ex mari exemptus desiccat ordine secundo. Id quod etiam testatur Plinius libr. 13. cap. 23.* Gnaphalium. *Dicerem ego potius hanc plantam Gnaphalium esse, vel ejus aliquod genus, quod folia illi sint crassa, alba, & adeo spissa lanugine obducta, ut pro tomento in quis commode uti possit.*

Ononis flore luteo duplex. ONONIS *flore luteo nascitur pluribus in locis circa Pragam, sine aculeis tamen. Sed jam primum ex hac tua animadverto, tandem aculeatam reperiri. Est enim proculdubio Ononidis tertia species, sed quartam etiam hic Ononidem reperi, flore ubiq; candido, quam alibi nusquam videre licuit.*

Aster Atticus. ASTER ATTICUS *florem ambitu purpureis foliolis circumsepto, in medio vero luteo, nascitur hic ubiq; copiosus nullis deficientibus notis. Manebo ergo in sententia, ac interim ridebo blateronum quorundam petulantiam, qui in meam de Attico Astere imaginem invehuntur.*

Spina alba. PLACET *sane Spina alba stirps, sed est adhuc aliquid, quod in ea desiderem. Contemplabor diligentius omnes ejus notas, deinde tandem solidiorem de ea afferam censuram.*

Cytisus. *Vidi* CYTISI *florentis ramum, quem à Maranta te accepisse scribis, sed nolim ob hoc prætermittas quin alium quoq; ab Aegidio Cumano, viro ut nobili, ita doctissimo meo nomine petas: Cupio enim siliquas, quibus ille refertus est, veras ac vivas inspicere.*

Verbena. VERBENAM *quam à Maranta te accepisse scribis, cur legitimam faciam, nihil habeo. Scribam de hac ad illum, Deo volente, una cum aliis nonnullis, quæ annotavi in illius Methodum de cognoscendis simplicibus. Hanc scribit ille Tribuli terrestris modo humi repere, & plures habere ramos, cum tamen Verbenacam singulari tantum ramo radiceq; sola constare, nec ullibi humi repere scribat Diosco.*

Clymenũ. *Cui* CLYMENUM *inscriptum reperi, planta sane est (ut inquis) folio Plantaginis minore, caule quadrato, compresso tamen, pinnulis herbaceis utrinq; secundum longitudinem se diffundentibus, capreolis multis referto, quibus vicinis se implicat plantis. Siliqua Genistæ vel viciæ modo, in longum protensa crassiore tamen longioreq;, & sensim in cacumine prona subrubeis maculis transversim sese diffundentibus: quas quidem notas, si diligenter quispiam inspexerit,* Pisum sylv. *facile cognoscet, hanc plantam non esse Clymenum. Ego sylvestre Pisum potius appellarem: Clymeno enim folliculos tribuit Dioscorides in sese inflexos, ut in Polyporum piscium cirris, à quibus quam longe distent hujusce plantæ siliquæ nulla sui parte inflexæ, sed quatuor digitorum longitudine protensæ, & longo pediculo adalligatæ, non dubito sane quin tu ipse videris: sed tanta tua modestia est, ut potius meæ velis acquiescere censuræ, quam tuo ipsius judicio. His accedit, quod nusquam Dioscoridi scriptum sit Clymeno capreolos mittere, quibus propinquis se implicet stirpibus hujusce sylvestris Pisi modo.*

Chamæsyce. CHAMAESYCEN, *quam mihi censendam proponis, etsi humi repat, cum tamen folia lentis non habeat, sed minori Ocimo grandiora, oblongioraq;, nec semen sub foliis proferat, sed in ipso foliorum exortu, non possum iis astipulari, qui eam Chamæsycen esse censent.*

Corchorus. CORCHORUS *(ut Theophrastus inquit, libr. & cap. 7. de historia plantarum) ob amaritudinem in proverbio est. Sed stirps, quam pro Corchoro Alexandria Aegypti ad te allata est omnis prorsus amaritudine vacat. De foliorum facie dissidet Plinius a Theophrasto: quippe hic Corchori folia Ocimo similia facit: ille convoluta esse dicit, similitudine Mori. Sed in hac planta potius ad Ocimi similitudinem accedunt, quod Theophrasti Corchoron esse indicaret, si tamen amarorem resiperent folia.* Circæa. *Qui vero eandem Circæam esse volunt, si folia diligentius inspicerent, quæ nullam cum hortensi solano habent cognationem, si flores aureos, non nigros, & semina non Milio, sed Erebintho simile, nil sane vereor quin aliter sentirent.*

Clematitis alterius, altera species. PLACUIT *summopere Clematitis alterius, altera minor species, quam nunc primum tua summa benignitate agnosco. Atqui si semina consequi liceret, esset quidem mihi gratissimum, quod in recenti herba vehementem acredinem illam degustare cupiam, & florum suavitatem percipere, quinetiam ut omnes ejus partes folia, inquam, flores, capreolos, sarmenta & radices inspicere possem.*

Osyris. OSYRIDIS *stirpem perquam diligentissime sum contemplatus, quæ quanquam quibusdam notis Dioscoridis descriptioni respondere videatur, nempe quod tenues habeat ramulos & lentos, & in his rara Lini folia, ut ille, inquit, terna, quaterna, quina, senave, sunt tamen quædam, quæ me movent, ut non ita facile fatear hanc plantam legitimam esse Osyridem. Est enim in primis Galeni, Pauli, & Aetii autoritas, quippe qui scribant ex Osyride commode parari scopas. Quibus parandis, planta quam misisti, idonea satis apparet, ob nimiam surculorum tenuitatem imbecillitatemq;. Deinde tametsi rara in surculis sint illa folia lini æmula, non levi tamen conjectura mihi constat, hæc* Dioscoridis locus emendatus. *verba Dioscoridi esse addita,* [illegible]*, cum hæc non legat Oribasius, sed simpliciter scribat in Osyridis ramulis folia haberi certe lini, quemadmodum etiam habet Plinius. Præterea est etiam ad manum antiquissimus Dioscoridis codex manu scriptus, in quo hæc verba non reperiuntur* [illegible]*. Id quod manifesto est argumento in hoc capite, in Dioscoridis codice, qui passim circumfertur, non deesse mendas. Quo fit, ut potius ad credendum meum inclinet animus, Osyridem eam esse plantam, quam vulgo nos appellamus Belvedere,* Belvedere. *quam aliam quamcunq;, quam hactenus viderim. Est enim hæc saturate viridis, ramulos ferens tenues folia prorsus lini æmula, & ad scopas parandas adeo idonea, ut plurimi sint, qui hac tantum causa eam serant & alant.*

Suber. DUM *hæc scriberem, allatus est ad me, una cum tuis literis, Suberis ramusculus glandibus refertus quem Romæ ad te missum dicis, ut abs te petieram. Quo fit ut continue tuam erga me beneficentiam augeri intelligam, pro qua quantum tibi debeam, non facile dixerim. De cæteris non est, ut nunc meam expectes censuram: nam cum partim mihi ignota sint, partim vero adeo mutila, ut difficile judicari queant, non ægre feras obsecro, si nunc plura de his ad te non scribo. Sed aliàs fortasse id præstabo, cum quietior fuerit animus. Reliquum est, ut clarissime Marco Antonio Ca-*

ballino

bellino me plurimum commendes, & ne agre ferat meo nomine significes, si nunc ad ejus humanissimas literas non respondeo. Agnosco certe me illi plurimum debere, ob eam non vulgarem, quam de me habet, opinionem. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS
Martino Guidottino Pharmacopœo Tridentino,
S. P. D.

Docetur ratio paranda antidoti quam Mithridaticam nominant.

LEgi literas tuas, quas una cum lapide Asio pulcherrimo ad me misisti, verum non tam hac de causa te nunc id me scribere animadverto, quam quod duas consulas, quomodo in paranda Mithridatis antidoto te gerere debeas, quum non desint scopuli, quos tamen si posses, vitare velles. Sed utinam tam prudens, tamq; exercitatus sim nauclerus, ut meo consilio te adeo juvare possim, ut naviculam tuam in portum illasam reducas. Faciam tamen, ut gratificer tibi, periculum, cum tibi omnino persuadeas, te neminem me habere prastantiorem, cui te committere possis.

PETIS itaq; primum, an in hac paranda antidoto Andromachum, an Democratem sequi debeas. Nam cum videas Andromachi Theriacam ceteris pratulisse Gal. putas fortasse te recte facturum si Mithridatis antidotum parares, qua ab eodem Andromacho describitur. Qua quidem sententia, & si haud infirmis utatur rationib. sunt tamen argumenta, quibus fateri cogamur, Democratem in hac paranda antidoto, Andromacho alias Philosopho ac medico clariss. esse praferendum. Nam si ex medicament. prastantia, ac viribus, judicium ferendum est, cum capiat Democratis compositio Agaricum, Stœchadem, longum & album piper, Balsami baccas, Bdellium, Creticum Dictamnum, Asarumq;, quibus omnibus altera destituitur, veniantq; hac omnia prater Asarum etiam in Theriacam, quod veneni mirifice resistant, non censeo haberi quenquam qui aliter sentiat, quam quod ea, qua Democratis describitur, alteri sit praferenda. De his autem, qua ad succedanea spectant, meam intelliges opinionem ex hac Epistola ad Balthasarem Peputum de paranda Theriaca, quam huic adnexam reperies. Siquidem quid pro Opobalsamo, Costo Malabathro, Carpobalsamo, Cardamomo, Acoro, Meo, Acatia, & Petroselini semine supponendum sit, ibi diffusius scriptum reperies.

Mithridatis antidotus à Democrate descripta cæteris præstantior.

DE ACORO nihil etiam dicam, quod antea à me satis superq; comprobatum sit in meis in Dioscoridem commentariis, calamum aromaticum vulgaris usus legitimum esse Acorum.

PRAETEREA animadvertas oportet, haberi hujusce antidoti compositione qua Asari loco Ari legunt, sed mea quidem sententia longe utilius Asarum quam Arum capit. Est enim Asarum odoratum medicamentum, Nardo fere proximum, quin & Opobalsamo, & Carpesio facultatibus proximum. Quod facile comprobatur Galeni testimonio. Quippe qui lib. 2. de comp. medic. secundum locos, ubi hieram componit ad eos quibus ex ventriculo caput dolet, pro Asaro Carpesium supponit, quo pro Cinnamomo quidam Galeni avo in Theriaca utebantur. Et lib. 9. ejusdem voluminis cap. 3. in quodam medicamento ad hydropem Opobalsamum Asari loco supponendum suadet. Quo fit ut Cordo tibi astipulandum non sit, qui Arum Asari loco imponit.

Asarum imponendum non Arum.

Cordi erratum.

CYPHIS, de quo etiam meam exposcis sententiam, Aegyptiorum antiquorum thymiama diu tantum extitit, cujus suffitu Solem placare venerariq; solebant in sacris. Quod magno nobis est argumento, antiquissimum medicamentum esse Cyphim. Caterum sequuta atas non solum Cyphi usa est pro suffitu ad aëris infectiones arcendas, sed etiam ad antidota, qua sumuntur in corpus, & per se quoq; ad nonnullos corporis affectus. Atqui extant Cypheos varia, ac inter se pugnantes compositiones quod hac plura, quam illa admittat medicamenta, altera vero ab altera ponderum numeris evariet: quemadmodum videre est apud Dioscoridem, Andromachum, Democratem, Galenum, Alexandrum, Paulum, Aetium, Actuarium, Nicolaum Myrepsicum, & alios plerosq;, quibus omnibus fere singularis habetur Cypheos compositio. Praclariss. tamen atatis nostra medici Democratis Cyphim ceteris anteponunt. Quorum placitis eo utilius nobis adstipulandum est, quo prastantius medicamentum ejusdem authoris esse censemus, qui sua conficienda antidoti, ejusdem Cypheos sibi propriam compositionem paravit. Qua sic habet

Cypheos variæ compositiones.

Sumite.
- *Uva passa pinguissima detractis cortice & vinaceis contusa & subacta.*
- *Terebinthina igne torrefacta, singul. ℥. iij.*
- *Myrrha.*
- *Floris Junci odorati cujusq; ℥ ß.*
- *Cinnamomi, ℈. iiij.*
- *Unguium Bdelli.*
- *Spica nardi.*
- *Cassia selectissima.*
- *Cyperi.*
- *Baccarum Juniperi magnarum, singul. ℈. ij.*
- *Aspalathi, ℈. j. ß.*
- *Calami odorati, ℈. viiij.*
- *Mellis, quantum sat est.*
- *Vini odorati parum.*

Cypheos parandi ratio.

Myrrha, Bdellium, & Terebinthina vino subiguntur ad mellis consistentiam, deinde uva passa per se subacta additur, simulq; tritis mellis quod sat est infunditur, cateraq; in pulverem trita insperguntur. Et inde demum formantur pastilli & in umbra siccantur. Porro ne in his parandis ullus committatur error, sunt quadam, qua te diligenter inspicere oportet. Quorum in primis occurrit Uva passa, qua (ut puto) ea minima esse non debet, qua passim utimur omnes. Quippe prater id, quod laboriosum esset, ab ea corticem & nucleos detrahere, nihil fere ubi hac fierent pulpa reliquum esset, quo fit, ut de majori Uva passa mihi persuadeam intellexisse Democratem, quam nos Zibibum vocamus Damaso Syria allata, vel de Scybelitica huic simile, quam è Pamphylia advehi solere scribit Galenus libr. 2. de aliment. facultatibus. Inenim plurimum inest carnis, qua si fortasse non essent ad manus, prastabunt, qua ex Creta, Cypro, Corcyra, & aliis quibusdam Aegei pelagi Insulis ad nos comportantur. Nam uva omnes, qua insolata siccantur, passa in universum Galeno appellantur, qua eo prastantiores habentur, quo generosiores sunt vites à quibus decerpuntur. Atqui cum hic pulpa plurima opus sit, majores ac pinguiores sunt deligenda.

Uvæ passæ quæ imponendæ Zibibum.

CUM

CVM flore odorati junci omnino destituamur, quod etiam sua ætate evenisse scribit Galenus, præstabit ut recentioribus ipsius foliis, quippe hæc gustantibus, non obscuram reddunt acrimoniam, grato quodam odore accedente.

Cornarii erratum.

Quid pro Bdellio substituendum? Belzoinũ.

Styrax.

VNGVIVM Bdellij meminit Dioscor. lib. 1. Namq; ubi per notas probatissimum Bdellium expendit, illud aliis prætulit, quod præter cætera unguibus sit simile. Ideoq; recte hic Damocrates Bdellij ungues immiscet. Cornarius tamen ubi in Aetio hanc Cypheos compositionem interpretatur, unguium Bdellij loco ungues odoratos addidit, eum locum perperam vertens, quod Bdellium ignoraverit suos etiam habere ungues. Cæterum cum (ut puto) legitimo ac genuino Bdellio destituamur, ut in commentariis nostris in Diosc. fusius disseruimus, quid pro eo supponi possit, erit nunc decernendum. Codex Galeno ascriptus de supposititiis medicamentis in Bdellij penuria Sphagnum supponit, sed cum nulla sit Sphagni cum Bdellio communis facultas, id sane probare non ausim. Ego vero potius Belzoinum nobis vocatum supponerem. Est enim gummi perquam odoratum, quemadmodum & Bdellium faciunt, quod in Cyphi odoris gratia addidisse antiquos haud unquam dubitarem. Nec abre factum mihi videretur, si & Bdellij loco selectissimus adderetur Styrax. Quippe hic maxime suis facultatibus cum Bdellio convenit. Quo factum esse censeo, ut illico post Styracis caput de eo tradiderit Dioscorides. Excalfacit enim Styrax, emollit, concoquit, tussientibus prodest, vulvæ spiracula laxat, menses ciet, & discutientib. malagmatis utiliter admiscetur. Quibus facultatibus præstare Bdellium maxime testatur Dioscorides. Reliqua quæ supponi debent, si qua tamen supponenda erunt, ea in epistola invenies, quam ad Pepulum scribimus. Nunc alia aggrediar, de quibus præter prædicta meam etiam petis censuram.

Philonio Persico an piper albũ, an papaver album addendum?

AD ID in primis, quod quæris an in Philonio Persico addi debeat album piper, an papaver album, quod non parva sit de hoc inter Myropolas controversia, id tibi respondebo, quod superioribus diebus responderam Balthasari Cleoselio Serenissimi Principis mei Pharmacopœo, idem a me petenti quod est, ut Mesuem consulas. Nam ubi de sanguinis rejecti curatione agit, Philonij hujusce compos. instituens, papaver album, non piper album imponit. Ita enim habet Mesuæ codex, qui ad manus est. Id quod non sine ratione factum videtur, quòd ubi sanguis abrupto vase fluat, nullo pipere opus sit: sed quæ sua frigida vi, sanguinem crassiorem reddant, & fluxiones sistant. Recte itaq; faciunt (ut mea fert opinio) qui piper negligentes, papaveris semen addunt. Nam cum ad coercendam opij malitiam & croci, & castorei satis excipiat antidotus, non video cur opus sit addere piper, ut magis incalescat, ubi potius refrigeratione sit opus. Quo fit ut Fuchsius alioqui doctissimus haud recte Cordum reprehenderit, quod papaver non piper admiscuerit. Ponito itaq; tu audacter albi papaveris semen, & ne cures aliorum errata imitari.

Cordus defenditur.

QVAERIS item, an in compositione Electuarij de Sebestenis Montagnana aberraverint Luminaria Manlij & aliorum in aquæ ponderibus, quod fere impossibile tibi videatur, ut tam parva aquæ quantitate, quæ vix sufficit ad maceranda ea omnia medicamenta, posse quempiam illa omnia macerare coquere, ac dissolvere. Quæ in re vellem sane tibi satisfacere, si id Medici munus esset non Myropolæ. Sed cum ego censendis medicamentis, non decoquendis me totum dederim, consultius tibi fore sperarem, si de re hac teipsum consuleres. Quod si feceris, cum sciam te seplasiarium esse exercitatissimum, nihil sane vereor, quin tuum statim tibi suasurus sit genius, ut aquæ pondus augeas, ubi ad illa omnia paranda aquæ illius quantitas non sufficiat. Cæterum ubi medicamentum parare decreveris suadeo, ut genuinum autorem sequaris non Cordum. Nam etsi electuarium hoc Montagnana referat acceptum, longe tamen id ab ejus compositione evariat, quod genuinum Sebestenorum, Prunorum, Tamarindorumq; quinetiam seminum frigidorum decoctum tantum excipiat, Cordinum vero (ut ita dicam) horum omnium pulpam, præter authoris sententiam, & seminum frigidorum duplum habeat.

Electuarii è Sebestenis parandi ratio côtra Cordum.

Serum quod præstantius?

QVAERIS præterea an serum, quo uti debent Myropolæ ad maceranda medicamenta, & ea præsertim quibus paratur confectio Amech passim vocata, sumi debeat, quod à caseo separatur, dum premitur, an illud, quod expresso caseo coquitur, & casei reliquum, è quibus recocta paratur, secernitur altero longe clarius. Hæc enim quæstio est. Verum si recte consideravis, nil aliud esse serum, quam partem lactis aquosam à butyro, & caseo omni separatam, illud proculdubio legitimum, ac purum erit, quod à casei & butyri reliquiis peorsus fuerit expurgatum. Tale enim est, quod expresso caseo coquitur, & à recocta secernitur. Sed nec id quidem præstabit pro iis macerandis medicamentis quinq; assiduis diebus, quæ in illam veniunt antidotum, quam Amech Arabs conscripsit. Acescet enim serum hoc, quod tandiu manserit anteaquam coquatur, & antidotum acidam reddet, nisi ab initio tantum sacchari, vel mellis addatur, quod id ab acore & putredine servare possit. Quamobrem recte serum à caseo separabant antiqui, additis ferventis in fictili novo lactis, tot oxymelitis cyathis, quot erant lactis heminæ continue ficulneo ramo versantes, ut secundo libro docet Diosc. Verum ut diffusius, ac clarius parandi, servandiq; seri rationem intelligas, mitto tibi aliam etiam epistolam, quam superioribus mensibus Bono Bal lino Pharmacopœo exercitatissimo Viennæ commoranti miseram, quod ut etiam de parando sero plura a me esset percontatus. Ex ea enim facile intelliges seri cujusq; explicationem.

Seri ab acore conservandi ratio.

Unguentũ Alabastri.

PRAETER id à me etiam scire desideras, an unguentum Alabastri, quod describitur à Jacobo Manlio in suo Luminari, illud sit unguentum Nardi spicati ut ipse nulla dubitatione affirmare videtur, quo a Maria Magdalena inunctus est SALVATOR NOSTER CHRISTUS. Nam cum unguentum hoc, quod Galbanum, resinam Terebinthinam, Colophoniam Sabinam & Hederæ gummi excipit gravissime, non suavissime oleat, non parum dubitandum tibi fore inquis, an Manlius vera referat, vel fabulas narret. Sed non ab re quidem dubitas. Ego enim longe antea animadverteram id esse falsum, quod in sacris literis habeamus, tantam fuisse unguenti fragrantiam, ut universa domus repleta sit suavissimo illius odore, quinetiam tam magno pretio fuisse emptum, ut proditor dixerit Judas, posse illud venundari multo, & dari pauperibus. Atqui si meam tibi debeam aperire sententiam, crediderim ego, Nardinum illud fuisse pretiosissimum, quod antiqui parabant (ut habet Diosc.) ex Malabathro, Nardo, Junco oderato, Costo, Amomo & Opobalsamo. Hoc enim Romanorum luxu parari solitum, ad gratiam delicatarum mulierum, inquit Galenus l. 6. de sanitate tuenda, tum etiam 8 de Methodo medendi: ubi de diariis febribus egit, quæ à ventriculi cruditate proveniunt. Quo fit, ut putem Mariam Magdalenam hoc unguento haudquaquam fuisse destitutam, utpote quæ mundanis delitiis ac voluptatibus se totam prius dedisset. Fiebat olim hoc unguentum pretiosissimum, omnium præstantissimum (ut Gal. est autor locis superius citatis) Laodicea Asiæ urbe, unde postea deferebatur à negotiatoribus ad alias nationes, quemadmodum nunc fieri videmus, cum Moscho, Ambaro, & Zibeto, quæ partim ex India partim ex Aethiopia, partim ex aliis longinquis regionibus voluptatis & lasciviæ gratia ad nos afferuntur ad suavissima unguenta, quibus non solum mulieres utuntur, sed etiam viri. Tantus invaluit hoc tempore delitiarum luxus apud omnes. His autem cum antiqui destituerentur, excogitarunt etiam ipsi aromatis omnium suavissimis parare odoramenta, quib. postea delicatæ uterentur mulieres quorũ posthac exolevisse usum facile crediderim, simulac Moschum, Ambarum, & Zibetum

Unguentũ quo inunctus est JESUS à Maria Magdalena.

asserri

afferri cœperunt, cum illis ſuaviora, odoratiora, pretioſioraq́ haberentur, nil mirum, ſi neglectis illis, ſequuta poſteritas priorum loco hæc in uſum vocaverit.

Spinæ albæ & Arabicæ loco quid supponendum.

CAETERUM ad ea quæ quæris, an in Syrupo de Eupatorio Spinæ albæ, & Arabicæ loco, quibus nos deſtitui putas, addi poſſint Caryophyllatæ radices, aliud quidem reſpondere non poſſum, quam quod hoc optime factum crediderim. Siquidem non ſolum hæ Caryophyllorum odore, quo præditæ ſunt, vitales ſpiritus non parum recreant, ſed aliis non vulgaribus facultatibus huic Syrupo quam maxime conveniunt. Proſunt enim epotæ Cœliacis, Stomachis, Dyſentericis, & cruenta expuentibus, menſes cohibent ac cæteras quaſcunq́ fluxiones, adeo ut Spinæ albæ & Arabicæ facultates omnes habeant, ſintq́ præter id ſuaviter odoratæ.

Mumia an in uſum medicum conveniat. Mumiam duplicem eſſe contra Bellonii ſententiam.

QUAERIS ultimo loco, an Mumia, quæ ex Alexandria Aegypti ad nos affertur in uſum medicum conveniat, ubi Arabicis compoſitis medicamentis Mumia fuerit imponenda. Huic quæſtioni, & ſi ſatis ſuperq́ reſponderimus in noſtris in Dioſcoridem commentariis, ubi errare eos diximus, qui ſiccas humanorum corporum carnes, vel oſſa pro Mumia ſuis interponunt medicamentis, non tamen ob id prætereo, quin novi aliquid de Mumia ad te ſcribam, ut ſcias præter Piſſaſphaltum aliam Mauritanis eſſe Mumiam, qua ii olim utebantur. Sed audias quæ de Mumia Arabum mihi ſeſe offerunt ſcribenda, contra Bellonii ſententiam. Scribit itaq́ is, & longis contendit ambagibus, maxime hallucinari eos, qui putant Mumiam Mauritanis illud deſignare condimentum, ex Aloe, Myrrha, Croco, Balſamo, & aliis ſolis fortaſſe aromatibus paratum, quo apud Syros, Aegyptios & alias iis conterminas nationes hominum cadavera infarciri ſolebant, cùm ſibi perperam perſuadeat, nullam uſquam extare Mumiam præter Piſſaſphaltum. Præterea ſpiculis quibuſdam occultis me pungit, quod ſcripſerim poſſe & apud nos parari Mumiam, ſi defunctorum corpora hujuſcemodi odoratis medicamentis condirentur, & deinde Aegyptiorum more linteis, faſciisq́ colligerentur, & idoneis collocarentur in ſepulchris. Sed quam magno ducatur errore, dum nos perperam hallucinari contendit, pluribus ſane Arabum teſtimoniis facile comprobari poteſt. Etenim Rhaſis libro de Arabicis nominibus, authoritate Iſach, Mumia, inquit, eſt nomen Perſicum, & eſt res nigra confecta, & eſt etiam alia res reperta in ſepulchris, quando foduntur, quæ ponitur cum mortuorum cadaveribus, ut vermes non approximentur eis. Rhaſi ſubſcribit Serapio capite 293. primo ſtatim initio ubi ſic habet. Mumia ſepulchrorum fit, cum Aloe, Myrrha, & quod admiſcetur eis ex humiditate corporis humani ſimul coierint. Hæc ille. Quibus nunc facile cognoſcet ille, ſi hæc quandoq́ perleget, ſuam in Mumia ignorantiam, nec longas poſſe peregrinationes docere quenquam, ubi bonorum authorum lectio, experientia & judicium abſint. Vale.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Medicus, Joanni Viſcero Dembdingenſi S. P. D.

Tractatur de vertigine, Occipitii dolore, ſtupore, pilorum defluvio, & glandibus in inguinibus exortis.

VNam potiſſimum habeo cauſam, vir doctiſſime, à qua orti ſint affectus ii quibus vexaris, nempe vertigo, Occipitii dolor, ſtupor in dextro brachio & glandes in eodem brachio, atq́ in inguinibus exorta, eamq́ externam, & à frigore tantum genitam. An enim præterita hyeme, dum Germania Patavium veniſſes, frigora ibi te adeo magna perpeſſum fuiſſe in pedib. præſertim & cruribus, ut partes eæ fere ſtupidæ redderentur, & quamvis frigora longe majora, diuturnioraq́ ſint in Germania, quam Patavii, & in univerſa fere Italia: in Germania tamen ſuis hypocauſtis incluſi ab ingentiſſimis frigoribus diu ſe tuentur homines, in quibus ſua tractantes negotia, hyeme perpetuo ferme morantur. Ea propter factum exiſtimo, ut quum præterita hyeme ſtudiis aſſiduam operam impenderes, in eo loco fortaſſe nunquam vel raro calefacto, nervi in crura & pedes excurrentes tanta frigiditate fuerint affecti, ut plurimum inde noxæ contraxerint, quæ poſtea cerebro per os communicata, vertiginem effecit, ſtuporem, & Occipitii dolorem. Nec ſane mirum, cum dicat Hippocrates: Frigidum inimicum eſt oſſibus, dentibus, nervis, cerebro & ſpinali medulla. Frigus enim exterius adveniens non modo vertiginem, ſed quandoq́ apoplexiam, Epilepſiamq́ procreat, ut Gal. eſt autor, lib. de morborum cauſis. Quod autem vertiginis & horum morborum cauſæ eædem eſſe poſſint, comprobatur ejuſdem Galeni teſtimonio lib. qui dicitur Medicus, ubi ſic habet. Caligines oculis infuſæ & vertigines, cognata ſunt vitia morbo comitiali, ab iiſdemq́ cauſis prodeunt, atq́ eaſdem ſedes occupant. Idem III. Aphor. inquit. Vertigines quoq́ cerebri laſiones conſequuntur, ſicuti & apoplexia. nam & hæc paſſio fit, cum caput repletur pituita: Quòd facile evenit cerebro pluſquam par ſit refrigerato. Quandoquidem oppreſſo diminutoq́ ejus calore, quæ eo deferuntur, tum alimenta, tum excrementa concoqui recte nequeunt, quo fit, ut inde excrementitia pituita plurimum oriatur, à qua prædicti morbi oriuntur. Ob id itaq́ dicebat Paulus vertiginem affectum naſci, cum frigidus glutinoſusq́ humor cerebrum occupat. Hinc quoq́ & occipitis dolor fit & in brachio quandoq́ levis ille ſtupor, hinc q́ glandulæ illæ duxerunt originem. Siquidem pituita in occipitio decumbens, immutata partis ipſius temperie dolorem excitat. Nam, ut Gal. inquit lib. 2. de Symptomatum cauſis nullum corpus offenditur à propria natura. Adde quod etiam ex flatu in cap. genito, ob partis refrigerationem poſſit utiq́ fieri dolor hic ex Galeni ſententia, II. de comp. medic. ſec. locos, cum inquit. Et adhac alia eſt capitis doloris cauſa, cum ſcilicet in quibuſdam capitis partibus propter imbecillitatem flatuoſus ſpiritus innaſcitur. Et quarto Aphoriſmorum Aphoriſmo LXX. Fiunt, inquit, capitis dolores & ex humorum abundantia caput opprimente, & propter aliquam loci obſtructionem, vel ſpiritu flatuoſo habente in parte ipſa generationem, qui quidem flatuoſus ſpiritus non modo doloris cauſa eſſe poteſt, ſed etiam ipſius vertiginis, cum dicat Gal. 3. de locis affectis: quod ubi quis cerebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, cum humorum, cum ſpiritus in eo fieri omnibus in confeſſo ſit. Porro ex eadem etiam pituita nervorum in brachium excurrentium originem quadantenus obſtruente oritur levis ille ſtupor: quemadmodum & glandula ab ea, quæ ad inguina decurrit & in affectum brachium: namq́ hæ ſemper a craſſis proveniunt humoribus. Nec profecto mihi unquam perſuaſerim, quod hæ à Gallica lue originem duxerint, cum mihi ſæpius affirmaveris, te nunquam ſcortis vacaſſe, nunquam cum hoc morbo affectis in eodem lecto cubaſſe, nunquam penis ulceribus, nec puſtularum eruptionibus, nec compaginum dolorib. laboraſſe. Neq́ illud meæ opinioni repugnare videtur, quod tibi quandoq́ & capilli & barbæ

Nõ omnes quibus pili defluunt Gallica lue laborare.

pili decidere conspiciuntur. Non enim solo pilorum defluvio Gallica lues deprehenditur, cum (ut Gal. est autor 1. de comp. med. sec. locos) ab aliis etiam causis affectus hic oriatur. Qui enim ex Gallica lue pilorum defluvio afficiuntur, iis in universum decidunt, & cutis ubiq; glabrescit, quod vitiosus humor in j cinere sedem habens, non in caput tantum, sed in universum feratur corpus. Verum tibi id nunquam accidit: cum per temporis intervalla non ex universo corpore, sed tantum è barba & cap. aliqui modo decidant pili, modo renascantur. Quin potius ideo illud factum esse crediderim, quod cuti eorum in facie & cap. facta sit aliqua pituitæ exustio, id quod indicant tenues squamulæ furfuri similes inde manantes, quæ ubi pilorum radices arefecerit, est causa, ut ii postmodum decidant. Namq; id mali, aut humidi defectu, aut succi pravitate contingit. His igitur rationibus compulsus, adversam tuam hanc valetudinem à contracto frigore primum, deinde ab humore frigido, non autem à Gallica peste emersisse putaverim. Sed auxit fortasse morbum secunda etiam causa: nempe longa coitus abstinentia, quæ juvenes multoties in magnum ducit discrimen. Ait enim Haliabbas, si spermatica superfluitas sui aucta in vasis coitu non purgetur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus extensio fit, & aliis corporis partibus omniq; in corpore gravitas. Id quod etiam ante dixerat Gal. 6. de locis affectis, c. 5. his verbis. Equidem novi quosdam quibus hujusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis usu abstinentes torpidi pigriq; facti sunt, nonnulli etiam Melancholicorum exemplo præter modum mœsti, ac timidi, cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitiata. Quamobrem cum fatearis longo jam tempore à Venereorum usu te abstinuisse, certissimum hinc sumi potest argumentum, quòd etiam à retento semine aucta fuerit noxa & glandularum in inguinibus extensio, & nunc primum emerserit Gonorrhœa. Cæterum quibus medicamentis quove regimine victus reliquum noxæ curari tolliq; possit cùm ejus non parum sustulerint, & Guajaci decoctum & alia plura quibus mea opera hac æstate usus es certoq; sciam te ex iis majus longe commodum reportasse: ni æstus & Sirius jam præsens, quæ mente conceperamus ad finem usq; prosequi interdixissent, nostrum illud consilium esset, ut proximo autumno, Sept. præsertim, illa omnia quæ fecimus, audacter repeterentur. At si fortasse id negotii invitus susceperis, non nisi multum tibi profutura putaverim Patavina balnea. Sed cum eo brevi te conferre decreveris, sintq; ibi Medici omniũ præclarissimi, & qui earum balneorum vires præ cæteris norunt, non est cur hac in re plus consilii à me expectes. nec præterea aliam, vel alimentorum, vel medic. feriem, ne videar (ut in communi proverbio est) noctuas Athenas mittere. Nec putes velim quod hoc facere recusaverim subterfugiendi laboris causa, cum non te latere existimem, me ea qua potui majori humanitate te primũ suscepisse (ita enim virtus, ac mores ingenui expetebant tui & meus in omnes probos amor) postea omni studio, ac diligentia te semper adiisse, atq; omnem meam curam, & operam in ægritudine tua adhibuisse. Quod si ultra nobiscum manendi tibi daretur facultas, pro viribus adniterer, ut omne meum officium apud te testatum relinquerem. Sed illud te admonere non prætermittam, quod si Patavii futura hyeme (ut putas) moram traxeris, omnino hypocaustum tibi parari cures ne denuo frigoris & algoris noxam expertus in eosdem affectus recidas, vel conceptos adaugeas, è quibus ante hyemis adventum te prorsus evasurum spero Dei Optimi Maximi munere, si modo Medicorum consiliis obsequi statueris. Vale.

Continentiam à venereis, juvenibus plurimum nocere.

JOANNES VISCERUS VEMDINGENSIS,

Petro Andreæ Matthiolo Medico

S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ.

CUm in animum revoco mihi, vir clarissime, dulcissimum ac suavissimum convictum, quo per menses aliquot, quibus tecum fui, non sine maximo sanitatis & studiorum fructu & commodo, frui licuit, recoloq; eruditissimos sermones ac doctissima colloquia, quibus me de rebus Medicis quærentem erudiebas, vehementer, mehercle, tui desiderio animum meum percelli sentio, & ad vestras amœnissimas valles hinc, si possem mox avolare cupio. Multa enim sunt, quæ me alliciunt, cœli salubritas, loci pulcherrimus situs, vina suavia: in primis vero præclara tua virtutes atq; eruditio præstans. Turpe tamen æstimo, vitamq; ob hoc acerbiorem duco, quod tot tantisq; beneficiis, quibus me ignotum & immeritum cumulatim affecisti, nulla ratione respondere potuerim, nec adhuc ulla gratitudinis mea signa edere possim. Agnosco enim ita officiis tuis me tibi devinctum, ut & usu & proprietate, ut Jurisconsultorum verbis utar, me totum tuum esse profitear. Animi certe gratitudinem perpetuam tibi polliceor, meaq; studia & officia serviliter offero, & quod solum possum nunc præsto. Omnibus cum quibus sum animi tui dotes narro, præclaram tuam eruditionem, solertiam in medicando insignem, diligentiam in excolenda re herbaria eximiam, miram ingenii suavitatem & animi candorem, in convictu familiari comitatem humanissimam, in sermone leporem dulcissimum, meis convictorib. quotidie prædico: idq; faciam semper dum spiritus hos reget artus & si Deus me patriæ incolumem reddiderit, nomini tuo ita patrocinabor, ut omnes animi mei gratitudinem cernant. Victori Trincavellio & Bellacato scriptum tuum de causis symptomatum quib. adhuc premor, cum honorifica tui commendatione exhibui: uterq; consilium tuum & approbavit & laudavit. Hisq; authorib. ante quinq; dies aquam Patavinam bibere cœpi, etsi fere desistere à proposito coactus fuissem: nam primo triduo vix dimidium aquæ adhibita omni industria, excernebatur: verebar igitur ne obstructiones aliquas in venis, aut hepate gignerer, quod repositione hujus aquæ in corpore fieri solere audio. Quarto tamen die aqua sibi viã invenit adeo ut nunc satis fœliciter tota reddatur.

Quando completa fuerit ista medicina, scribam quid ex ipsius usu commodi acceperim. Semen Senæ & si qua alia semina habeas rariora summopere oro, ut mihi mittere digneris, quæ donem cognato meo Doctori Fuchsio. Vale.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI
SENENSIS MEDICI,
IN LIBRUM SUUM, DE MORBI GALLICI CURANDI RATIONE,
PRÆFATIO.

Um valle quadam secreta, locisque desertis ab omni sequestratum penitus medicorum convictu fato me continerem, censuissemq́; , sicut olim Philoctetes, diutius in solitudine mihi permanendum, per hyemem nostræ disciplinæ memoriam literis propagare non alienum putavi, ut & nobis solatium, & lecturis pro virili utilitatem pararemus, ne quando non solùm vitæ in obscuro transactæ, sed etiam temporis amissi reddenda ratio foret. Nam dum tempus terebat, & herbæ, arbores, virgulta, cæteraq; id genus in collibus, pratis, & convallibus germinabant, quæ aliquid medicinæ conferre videbantur, ea conlectabar, solatiiq; loco mihi tunc erat, hæc vacuum partim sub umbra, ut flaccescerent, collocare, partim æneis & vitreis organis igne subdito in purissimas aquas redigere: sicut ardente jam Syrio domi subtilissimæ naturæ liquorem, summoq; pretio comparatos medicamentorum potus conficiebam. Longum esset antidota, collyria, cataplasmata, quibus tunc insudabam, sigillatim connumerare. Nec ab industria vacuus autumnus erat: per altissimos namq; montes sedulo gradu radices utriusq; Veratri, quod Helleborum Græci dicunt, Dictamnique Bezoardici perscrutabar, herbarumq́, ferme omnium, quarum apud Medicos nomen est celebre passim, gramina radicitus extirpabam. Neeminus, prout occasio sese ingerebat, & abietis oleum summo odore præditum, vulneribusq; conglutinandis aptissimum, & ex larice cum Agaricum, tum gummi liquidum, ex quibus summa male habentibus medicina salutem promittit, colligebam. Nunc vero cum hyems in autumni locum successerit, per Brumam quid aliud agendum superest, quam quæ à diversis authoribus de medicina tradita fuerint, memoriæ commendare, sive aliquid scribere? Sed cogitanti mihi aliunde mortuorum memoriam minimè pendere, nisi ex monimentis literarum, dubius distrahebatur animus, Commentariane conscribere in eminentissimos medicinæ Professores, an aliquid meo Marte cuderedeberem: nec sane quid potius esset præstandum suppetebat: nam primum satis vulgare videbatur, ab altero detinebat negotii magnitudo. Quæ dum egomet mecum disquiro, forte fortuna in manus inciderunt, quædam de morbo, quem Gallicum dicunt, à neotericis conscripta, quibus cùm multa mihi comperta adjici, & pleraq; meliora fieri posse viderentur, accepissemq́; jam calamum exaraturus opusculum, quod meo judicio posset nonnihil laborantibus opis afferre, Franciscus Aliger præsto fuit, in quo præter fidem, mirificamq; in me animi inductionem, summa inerat comitas. Mutua igitur data acceptaq; salute, confectisq; tribus aut quatuor spatiis in tepidario sedimus, ubi post familiarem sermonem friget, Franciscus huc evasit. FRANCISCUS. Et otium tuum, & hyemis solitudo hortantur, ut te pro summa inter nos benevolentia, quod jam dudum concupieram, sed pudore pene subrustico deterritus non audebam, tot alioqui negotiis districtum diutius interpellare, nunc obtester, de morbo gallico diligenter ut disseras. Nam hæc opuscula, quæ circumferuntur potius aliquando infirmitatem, quam sanitatem patientibus exhibent, quæ quidem tanquam deterrima detestor: nec me hercule injuria. Quid etenim præter suffitus illitionesq; vivi argenti (extinctum, quod vivum est, dicunt) quibus mea sententia nihil est deterius in se habent? A te vero cumprimis originem, causam, cognationem, principium, qualitatem prædicti mali, deinde victum, abstinentiam, quam sustinere debeat affectus, tum potiones, medicamenta, Pharmaca, fomenta, quibus hujusmodi noxa fere plerunq; solet expugnari, desidero, nulla alia de causa, nisi, ut ubi primum talia fuero diligenter expiscatus, tanquam planus improbissimus secundarum partium, statim primarum fiam. Proinde vide quid agas.

Hæc te prius scire volui, ne postea dicas non prædictum. ANDREAS. Bene profecto & ex usu nostro id sermonis nunc incidit, quippe de his me percunctaris, quæ jamdudum scribere conceperam animo: calcaria igitur equo sponte currenti (ut ajunt) addidisti. Nam quod tu perplexe minitaris postea videro: quamvis (vere dicam) nimium oneris nobis imponis, quasi verò cæteros in hac cura medicos excellamus. Tu quidem mi Francisce, qui tantum mihi tribuis, quantum ego nec agnosco, nec postulo, facis amice: tametsi vellem aliquando consore, quod credis esse, aut futurum brevi speras: sed certe (ingenue dicam quod sentio) nihil in me video signi, quo possim quandoq; id futurum mihi promittere. Sed de his hactenus. Verum antea quam hi sermones se altius efferant, ut viva tantum Veritas cœlestis spiritus gratia ore nostro proferatur in lucem, in primis Deo Optimo Maximo invocato colloqui incipiamus.

DE MORBI GALLICI CURANDI RATIONE DIALOGUS.

ENARRATIO.

Mnipotens pater (ut Hesiodus) antiquorum pervicaciam perspiciens, Pandoram, cum dolio malis referto terris immisit. Denuo memoria patrum, ut effrenatam mortalium luxuriam debitis afficeret pœnis, aut propositis contineret suppliciis, morbo quem Gallicum vocamus, Italiam bellorum procellis concussam confecit, qui postea contagione vulgatus est. Quidam Deo, cum sit summa bonitas, mala tribui non debere contendunt: proinde gentium colluvione aerem infectum producunt. Habes originem, nunc causam cognosce, de qua medicorum præstantissimo cuiq; diversa sententia est, ut non possis, quis vero propius accesserit, facile conjicere: quippe quoniam philosophantes plerig; in Saturni Martisq; aspectu cum retrograda Venere causam conjiciunt, cujus conjunctionis tanta fuerit malitia, ut non immerito morbus inde processisse sit visus. Fuere qui corruptionis cœli tractum sanguinem in atram bilem convertentem causati fuerint. Nonnulli morbum Gallos, cum per montem Salvium iter facerent, à fœminis leprosis per coitum primum contraxisse, eorum postea intemperantia atram bilem pituitamq; procurante, memoriæ prodiderunt. Inde putarunt medicinam plerig; profitentes malum Elephantiæ non absimile, qui Cornelii Celsi, Galeni, Paulig; Æginetæ sententiis videbantur inniti. Nonnulli melancholicos varos, quos etiam morbillos dicunt, aut malum mortuum dixerunt. Nos vero multis eisdemq; potentioribus argumentis convincemus, hunc morbum ab Elephantia plurimum distare. Cæterum morbillos melancholicos, sive malum mortuum, quis sanæ mentis dixerit, qui noverit morbum Gallicum sævas nervorum distentiones, juncturarum dolores ossium putrescentium corruptiones, & ulcera sequi malignitatis suprema? Quibus omnibus sane convincitur, nobis accessisse ægritudinem novam.

FRANCISCUS. Agis perplexe mecum, tardiusculus sum, quamobrem cum hæc abs te differi verbosius vellim, tum illud inprimis, quod minus est triviale, quibus scilicet signis Medicus ille, qui laborantem sit suscepturus hunc morbum à sanguine, aut à bile aut à pituita, aut ab atra bile cognoscet procedere. quoniam mihi satis compertum est à quatuor humoribus hunc foveri posse.

ANDREAS. Recte tu quidem Francisce, & vere: neq; enim ab isto morbo, ni ita esset, ut dixi, tanta contagie, tanta nobis impenderent mala: quoquo te verteris, hæc noxa præsto est, nullo pacto excluditur, semper intempestiva, semper molesta est. Verum tibi mos geratur. Nonnullos plerumq; videmus pustulis, & tuberculis exilibus subrubeis totum corpus aspersum gerentes, quibus sub alis & in inguinibus, abscessus corporis turbinati, quadam malignitate subito emerserunt. Quod Galenus cum à sanguine, tum à bile fieri credidit his verbis, sexto Aph. libr. Sublimiores pustulæ, atq; tubercula, ab humore calidiore generantur. Hæc ille. Sed is morbus, cum à sanguine fovetur, humoris benignitate lævioribus curatur remediis. Sunt qui maculas tantum rubeas, in luteum tendentes colorem monstraverint, quibus & in faucibus, & circa pubem, nunc erisypelas nunc Persicus ignis, & Phthiriasis nova quadam specie se effecerant: hi fere biliosi circa frontem dolore conflictantur. Pituitæ vero & atræ bilis signa sunt, dolor in occipite, distentio nervorum, crurum vexatio, liventes & verrucosæ suppurationes è gypso præterea concretis nodis affecti, noctè magis quam die torquentur. Unde non abnuerim, morbum Gallicum à quocunq; foveri humore præsertim cum viderimus omnes species apostematum, cutisq; exulcerationum, & malorum ulcerum, ab expertis chirurgis ejusdemq; doctissimis viris, eorundem monimentis annotata, huic complicari, quibus rarius aut nunquam fortasse remedia monimentis literarum prodita Gallica malignitate contulerunt.

Omnia morborum genera cũ Gallico cõcurrunt.

Omnia itaq; (ut uno verbo dicam) morborum genera, quæ à medicis describuntur, possunt cum Gallico concurrere. tantum etenim inest virus, ut ubi primum jecur occupaverit, mortales illico in morbos paratos fieri detrudat. Si quod etiam corpus occupaverit, infeceritne, aliqua ægritudine prius imbutum, in suam malitiam brevi convertit eam, ut scelerum multitudine nobis eam virulentam pestem à diris immissam non immerito videar dixisse. Sed nunc quod pollicitus sum. Nonnulli medicinæ interpretes non contemnendi tempestate nostra, pluribus priscorum monumentis innixi, morbum Gallicum esse Elephantiam omnino voluerunt.

Morbum Gallicum non esse Elephantiã.

Quorum sententiæ non accedentes, dicimus testimonio eorum, qui de Elephantia conscripserint, semper ex ea pedes ægrotantium intumescere. Celsus etenim his verbis utitur: Summa ejus cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura mollisq; quasi squamis quibusdam exasperatur corpus emacrescit, pedes intumescunt. Galenus etiam de medicis diffinitionibus sic autumat: Elephas est affectus, qui cutem crassam, & inæqualem reddit, tum colorem lividum in albo oculorum facit, exeduntur pedum, manuumq; summæ partes. sanies defluit livida, & male olent. Plin. etiam l. 26. c. 1. naturalis historiæ sic: Diximus Elephantiasim ante Pompeii Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpe incipientem, in nare primo veluti lenticula, mox invalescente per totum corpus, maculosa, variis coloribus, & inæquali cute, alibi crassa alibi tenui dura ceu scabie aspera, ad postremum vero nigrescente & ad ossa carnem apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusq;. Hæc equidem dicta si recte perpendimus, maximum discrimen inter hos innuunt, cum dicant, quod summa cutis est inæqualiter crassa tenuisq;. Quod morbo Gallico laborantib. fere non evenit, nam quamvis sint tubercula pustulæve in corpore fere toto, summa tamen cutis æqualis apparet. Addũt Elephantiam prope nares semper oriri: at Gallicus colem, testiculosq; quam primum infestat. Postremo Elephantiaci maximos in pedibus patiuntur tumores, sicut etiam pedum, manuumq; partes exeduntur: at in Gallicis secus est.

FRAN-

FRANCISCVS. *Quid tu hæc mihi? quasi vere cum imperitissimis rerum omnium sermonem habeas: nam quotusquisque est, qui tibi talia differenti tacitus assentiatur? Verum ut ad me redeam, quod ex autoritatibus veterum persuadere conaris, aliter esse experientia compertum habeo. Romæ dum essem, nonnullos vidi turba prætereuntium expositos in Aurelio ponte, juxta molem Hadriani, morbo Gallico male affectos, manibus excisis, naribusque, tum detritis omnibus articulis, inæquali summa cute. quo fit, ut aut hunc morbum Gallicum non fuisse dicas, aut Elephantiam Gallicum morbum fatearis præter sententiam.*

ANDREAS. *Nolis tam superbe, ne dicam subabsurde, dicentem compellare, cum tu, si recte memoria teneo, superius cum omnibus humoribus conglutinari, ego cum omnibus ægritudinibus habere cognationem dixerimus. Quod cum ita sit, qui fieri potest, ut annuat, Elephantiam pedum potius, quam aliarum corporis partium malum? Quod si superioribus verbis parum credideris, adducam Gal. ad Glauconem l.2.c. de Cancro, talia dicentem: Sæpius cancer ad varices decurrit, & quandoque ad cutim universam expellitur, fitque is morbus, quem Elephantem nominant. Quid igitur obstat, cur non in Gallicum, quod adduxisti, tum humoris admistione melancholici, tum medicorum præterea negligentia, Elephantia accesserit? Quin etiam Avicen. III. sui Canonis, Elephantia, ait, est additio in pedibus secundum modum, qui accidit in venis varicum. Item Rasis in lib. divisionum sic: Elephantia accidit in pede, & crure, ita quod quando confirmatur, non habet curationem. Subsequitur in Avenzoar: Dicitur Elephantia, quia taliter disponuntur pedes, ut assimilentur pedibus vel tibiis Elephantis. Causas autem ejusmodi ægritudinis paucis VI. Aphor. lib. Comment. 21. aperuit Galenus, cum dicit: Varix autem est, cum venæ latiores fiunt in coxis, & cruribus, quod ex crasso, & melancholico humore contingit.*

FRANCISCUS. *Hoc me judice nihil ad rem: nam Galenus de varicibus tantum, non de Elephantia loquitur.*

ANDREAS. *Sat tibi erit audire Avicennam, Gal. interpretem, asserentem III. Can. Elephantiam esse in pedibus augmentum secundum modum, qui accidit in venis varicum: quod non aliter à Galeno superius percipi videtur, cum dicit: Fitque is morbus, quem Elephantem nominant. Ejusdem sunt sententiæ neotericorum plerique, quorum rationes pluribus explicare longum foret. Elephantia igitur cum in cruribus, & pedibus plerunque versetur & morbus Gallicus cum in pudibundis particulis, tum deinde per totum corpus emergat idem esse non possunt. Non tamen inficias eo, Gallicum morbum Elephantiæ accedere posse, sicut etiam contra, Nam secundum Galenum Elephantiæ duæ sunt species: cum enim asserit cancrum ad varices decurrere, pedum Elephantiam excitare comprehendit: cum vero ad cutim universam, Elephantiam in toto corpore, quam ab Arabia autores Lepram appellant. Verum cum ab eisdem causis atque humoribus non minus una, quam alia eveniat, de his tecum indifferenter sum locutus: nam de ægritudinum nominibus parum curandum censemus (ut Galenus) cum aderit morborum curandi ratio. Isaac enim in suo Viatico Constantinus ac plerique alii excellentiores unam tantum Lepræ speciem Elephantiam dixerunt, cum quatuor lepræ à quatuor humoribus ingruant. Prima causatur ex sanguine combusto, quæ alopecia dicitur. Secunda à pituita corrupta, non absimilis Tiri serpentis, à quo nomen accepit, excoriationi. Tertia ex bile combusta fit leonina calidior aliis, oris distinctionem terribilem tanquam faciem leonis efficiens. Quarta & ultima ab atra bili, quæ cum ægrotantium crura ad Elephantum speciem tumeant, Elephantia dicitur. Quibus liquido patet, Elephantiæ duas esse species, ægritudinem scilicet pedum peculiarem, tum etiam Lepram, de qua Plinius & Celsus dixerunt: quia cum ista complicantur, macula per totum corpus, ossa corrumpuntur, & articuli decidunt. Ideoque bene Galenus: Exeduntur ex ea manuum, pedumque summæ partes. Quamobrem liquido patet, cum unaquæque Elephantia, manuum, pedumque tumorem, articulorumque casum complicaret ac alteram in cruribus & pedibus, alteram prope nares esse. Non igitur recte morbum Gallicum Elephantiam diximus.*

FRANCISCUS. *Cogor autoritatibus, rationibusque, quas attulisti mihi, omnino assentiri: Quo fit ut te facile patiar isto modo differentem.*

ANDREAS. *Atqui res maxima agitur, quæ pluribus indigeat autoritatibus: neque mihi tantum tecum esse sermonem judico: volo igitur ut sese efferant ii sermones nostri: quamobrem me pluribus ratiocinantem feras. Nunc ut ad rem redeam, Rasis libro divisionum: Quando aut cum Elephantia magnificantur eminentiæ, non recipit curationem. Item Almansoris nono: Hæc passio postquam inveterata fuerit, ad sanitatem omnino redigi non potest. Cui astipulatur Avic. inquiens Elephantiam malignam esse, quæ parum sanescit, & oportet, ut dimittatur cum dispositione sua. Quibus omnibus cum sit comprobatum, inveteratum Elephantiacum nullis medicamentis sanescere, liquido patet Gallicum ab hoc plurimum discrepare, utpote qui tam verus, quam recens à nobis recte curetur.* FRAN. *Confundis, me judice, orationem, neque possum recte conjicere, an de Elephantia Arabum, an Græcorum loquaris.* ANDR. *De utraque profecto mi Francisce loquor: neque Arabum, neque Græcorum morbum Gallicum esse Elephantiam puto.* FRAN. *Cur igitur Gal. 11. de simpl. medicina, Cap. de carne quem Elephantia jamdudum torserat haustu vini, in quo forte fortuna vipera quadam vitam cum morte commutaverat, diebus canicula curatum fuisse memoriæ prodidit, cum tu inveteratum Elephantiacum nullis medicamentis sanescere contendas?* ANDR. *Hoc totum nihil ad me: quippe quod asserit, prodigii loco habetur. Nam Gal. idem l.2. ad Glauconem videtur aliter sentire, cum dicit: Viperas etiam decoctas ex oleo. sale aspersas modice pertude ac anguillas in cibum recte dabis: quæ morbi initio omnia tentabis: quippe inveteratam Elephantiam, radicibusque innixam, reprimi potius, quam curabis. Iterum VI. Aphor. Comment. 47. inquit, se altero Elephantem inchoantem, primo per Venæ sectionem, & purgationem se curasse. & singulis deinde annis hunc purgasse una tantum purgatione, quâ tamen omissa statim morbum redivivum fuisse. Nos autem plerosque à morbo Gallico, tum recenter contracto, tum cum malis perniciosisque accidentibus inveterato curavimus, qui postquam convaluerunt, purgativam potionem nunquam acceperunt, & iis tamen nequaquam morbi accidens aliquod redivivum fuit. Quo argumento istorum morborum differentia aperte convincitur: Nec hoc tantum dixisse sufficit: alia est addenda ratio, Galeni autoritate nixa, qui lib. de tumoribus asserit, Elephantiam à melancholico sanguine in atram bilem temporis intervallo converti, cujus os fœtidum argumentum fuerit, & horribilitas in vultu. Morbus igitur Gallicus cum à quocunque humore defluat, & Elephantia sit tantum sanguinis melancholici, longe ab eo diversa comprobatur. Et quoniam præmisimus medicorum multorum sententia, morbum quem Gallicum dicunt, cum pituita & atra bile tantum habere consortia: propterea multi ab ejusmodi morbo non emergunt: quippe quoniam sanguineus humor aliter quam biliosus curatur, & discrepat in curatione pituita ab atra bili, ut inferius docebimus. Nam si biliosum & melancholicum iisdem medicamentis, quibus sanguineum & quem pituita male habet curaveris, aggressi fuerimus, magis mortem quam valetudinem promittemus. Quod nonnullorum Empiricorum uno pharmaco omnes homines curantium inscitia, sive dementia potius deprehenditur, teste Galeno, qui primo Aphorismorum*

sic ait: Quod si aliorum humorum fiat evacuatio, & non eorum qui corpora nostra molestant, contrarium evenit, neque enim confert, & graviter ferunt. Quamobrem morborum causas altius investigandas recte patet. Quod asserit idem Gal. 1. Apher. libro. Morbos ait inprimis maxima diligentia indagandos quoniam si recte conjiciantur, quæ sit adhibenda propria medela facile conjiciemus. FRAN. *Bene sane & ex sententia dixisti: quo fit, ut non possim iterum non detestari judicium, qui nunquam se satis evasisse vim morbi ducunt, nisi in Empiricorum manus inciderint, qui nullo discrimine ætatis, habitudinis, sexus, eodem medicamento mortales curant, sive potius necant.* ANDR *Quod minus ais non est absurdum: nam & ejusmodi hominum genus, ea promittunt se præstaturos. quæ nunquam ne somniarunt quidem, nedum præstiterint, paucis pecuniis conducti. Est etenim tanta morbi malitia gravescentia, contagiosa vis ut non injuria medici. quorum existimationem plurimi faciunt, id empiricis condonent, id est, tonsoribus, Judæis & circumforaneis pharmacopolis, nihil omnino purgationis agnoscentibus, præter unam colocyntidem, quam ut filiolam semper amplexantur. Sed ad propositum revertamur. Memoria teneo nonnullos me legisse, qui morbum Gallicum pituita tantum dixerint complicari, idque asserere non dubitarunt hoc argumento: Hominem quendam defunctum membratim inciderant, cujus juncturis magna vis pituitæ suberat. Quod quamvis dederim fuisse, nihil est tamen. nam præmisimus. cum quovis humorum Gallicum morbum conglutinari. Hunc igitur cum multa laborasset pituita vivens, quæ suapte natura ad juncturas semper desinit, mortuo id evenisse non est mirum. Nam Gal. VI. Apher. Semper, inquit, in articulis compagibusque, humor pituitosus acervatur, quem mucronem appellant. Quod si dixissent, ex viginti incisis eodem morbo confectis hæc omnibus apparuisse signa satis apud me ponderis haberet At ego dum essem Romæ à Sancti Spiritus diversorio curationi ægrotantium conductus. me, unaque, esset Bernardinus Hispanus Bartholomæusque, quem noveris, ad Xenodochium incurabilium sancti Jacobi sæpius accessimus, ubi multos morbo Gallico jam defunctos articulatim conspicati sumus, ex quibus plerosque, nulla penitus inveni a pituita deprehendimus. Sed ut procedat oratio sub idem fere tempus ligno, quod Indicum dicunt. imprudenteres medici temere medebantur: quod meo judicio, experientia magis quam ratione procedebat. Nam lignum ut inferius explanabimus, biliosis & melancholicis minime competit, cum sanguineis & phlegmaticis maxime conveniat, Gal. VI. Apher. sic dicente: Carnes habentibus humidas famem adhibere convenit, fames enim exiccat corpora. Unde nec audiendi sunt a Germania medici, qui morborum generibus fere cunctis, hoc ex aqua decocto medentur. Nam apud Germanos apprime ventri deditos, plerunque, quod hoc curæ genus successerit, non est mirum cum cuncti eorum morbi fere ventris indulgentia eveniant. Verum quod superest videamus. Hunc morbum ætate nostra in, sicut diximus. irrepsisse constat: nec miremur, cum sæpe alias in aliis morbis idem usu evenerit Nam Plin 26. hist. natur Cap. 1. sensit, inquit. & faciei hominum novos, omnique ævo priore incognitos non Italia modo, verum & fere universa Europa morbos, tunc quoque, nec tota Italia, nec per Illyricum, Galliasque, aut Hispanias magnopere vagatos. Celsus etiam sæpe ait incidere genera morborum. quorum causa & natura ignorantur. Cæterum fons hujusce mali ab hepate est unde, cum eo gradatim ascenderit. omnes inficit humores, sed magis atram bilem & pituitam. Quod cum ita sit, nunc nomen ejus unde primum defluxerit, differamus.*

FRANCISCUS. *Istud abs te tacitus desiderabam. Nam quamvis quæpiam supra dixeris, pluribus tamen verbis sigillatim nomen explicandum videtur, ut cum vigilantia in patrum mirificam cognoverimus, qui nobis industria summa comparaverint hoc malum, quo nomine appellaverint etiam non nesciamus.*

ANDREAS. *Jocaris tu quidem: sed mehercule extra jocum hoc unum scias. ante Caroli Francorum regis adventum, nec morbum novisse Italiam nec nomen audivisse. tunc primum Gallorum intemperantia, victorumque temeritate conjuncta superbia. sacra prophana juxta habentium hic morbus invasit: præsertimque, cum per Campaniam populabundi vagarentur: nam (ut nosti a Salustio dictum) victoria non solum insolentes efficit, verum etiam sapientiores corrumpit. At eorum furor, vecordiaque, processit eo, ut non ab intactis, non a religiosis, non ab infectis injuria vim abstinerent. sana infectaque, mulierculæ juxta habebantur, nihil sibi officere posse ducentes: quæ est ejus gentis mira superbia. innataque vanitas Forte fortuna dum mœchantur inciderunt in quasdam morbo confectas contagioso, quem (ut par erat) contrahentes, nec à meretricibus abstinentes tum in deterius prolabebantur. tum sanas, quod deterius. inficiebant: inde vulgari morbus cœpit, ut veluti continens incendium provincias totius orbis momento temporis invaserit. A Gallis igitur quoniam primum emerserat, dici Gallicus jure is morbus ab omnibus cœptus præterquam, quod Galli nomen hoc patriæ infame non agnoscentes, Parthenopium à loco dixerunt. Porro quocunque nomine appelletur, coitu inprimis. & unius lecti consortio contagiosus. primum pene viris inficit colem, scrotum, & inguina infestat. Os autem vulvæ fœminarum quibusdam crustis & exulceratione. statim corrumpit, ex quo gravis odor & pus virulentum maxime. defluit. ut nares fiut propius accedentibus non immerito continenda Nam sunt qui crediderint contrahi noxam non solum coitu. ac lectuli consortio. verum etiam solo odore. Quibus refragatur Nicolaus Massa, nullo aliquando contagione Gallicum fieri ducens, sed evenire ex affectis humoribus, aliisque Causis nonnullis, ut febres, cæteræque ægritudines indies eveniunt unde non immerito sibi videtur. quo magis suam astruat sententiam, exempla puerorum non lactentium quos ipse curaverat ne totum hoc scilicet lactis infectio ascribatur, apposuisse. Addidit etiam plerosque hoc morbo affectos quorum colem & scrotum neque pustulæ, neque exulcerationes unquam aggressæ sunt. Quam sententiam nos improbamus. asserimus duplici de causa fieri potuisse. tum quod materia non mordax primo jecur occulte serpens invaserit, inde diffusa totum corpus sævis accidentibus corripuerit parva temporis intercapedine: nam ex subagitatione verendorum pori laxantur, & commode ingrediens inde virus hepar occupat. ut Conciliatori diffe. 177. de lepra disserenti placuit: tum vero fieri potuisset, ut osculo complexuque, dum venerem exercerent, inhærentes, haud difficulter inficerentur. Nam mirum non est ex anhelitu posse quempiam noxam contrahere. si Plinio credimus, qui lib. 26. cap. 1. sic scribit de morbo lichenas appellavere græco nomine: latine, quoniam à mento fere oriebatur. jocularis primum lascivia, ut est procax natura multorum in alienis miseriis, mox & usurpato vocabulo Mentagram, occupantem in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus, descendentem vero & in colla pectusque ac manus, fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud majores patresque nostros, & primum Tib. Claud. Cæsaris principatu medio irrepsit in Italia, quodam Perusino equite Romano quæstorio scriba, cum in Asia apparuisset, inde contagionem ejus importante. Nec sensere id malum fœminæ, aut servitia, plebesque humilis, & media, sed proceres veloci transitu osculi. Id si quis dederit paucis osculis fieri potuisse, tanto magis continuo complexu, jugique osculo dabit. Nam & pueros familiariter cognati deosculantur ulnis gestant, secum habent: inde tenelli delicatique, tum pituita multa imbuti, contagioni sunt obnoxii. Consentaneum fuerit igitur morbum Gallicum sola contagione per mortales grassari. Nam Astronomorum apud me jamdudum est explosa sententia, qui constellationib. hoc totum tribuunt: quippe quoniam si*

Morbum Gallicum cum sola pituita non complicari.

De morbi gallici contagione.

vera

vera dicerent, cum magis atq; magis indies invalescat hoc malum, necesse esset quoq; quotidie fere eosdem fieri stellarum concursus, quod quam consentaneum sit, ipsi viderint. Certe sanctissimus ille vir Damascenus, quo cum libentius erraverim, quam cum iis vera dixerim, in Aphorismis, sic contra Mathematicorum sententiam superius enarratam testatur: Nulla res sub cœlesti globo, vel circulo posita, quocunq; gradu mutetur circulus, ultra revocatur in æternum ad illud qualitatis, & quantitatis, in quo fuerit in ipso circuli motu. Hæc ille. FRAN. Vere meo judicio nonnulli morbum Gallicum non esse ægritudinem novam asserentes, a veritatis via penitus diverterunt. Nam diebus elapsis, Aggregatoris cujusdam Lugdunensis de Medica materia opus ad manus meas devenit, quod dum lego, quædam de morbo Gallico oculis meis sese offerunt. Quamobrem novi aliquid addiscere desiderans, quod de re ipsa ibi scriptum inveni, diligenter excerpsi. Omnibus igitur deinde perscrutatis, maxime aberrare mihi videbatur: nam & morbum Gallicum appellare Mentagram ausus est eadem Plinii autoritate, quam tu contra Massam adduxisti. Nam si Mentagra (quod morbi genus Græci lichenas appellant) fœminas, servos, plebemq; humilem, ac mediam non invasit, verum proceres tantum veloci transitu osculi, Aggregator ipse viderit, quomodo rectius dicatur Gallicus. Nam tempestate nostra, nullis immunibus relictis, per mortales grassatur. ANDR. Ingenue tu quidem, quamvis etiam alia ratione ejus opinio confutari possit. Præmisimus enim, Gallicum sæpius in verendorum particulis oriri, at lichen quoniam mentum invaserat, Mentagra nomen sibi vendicaverat. FRAN. Laurentium quendam Phrisium diebus istis offendi, qui Augusto mense præterito, de morbo Gallico suum opusculum omnibus aperuit: quo fere tantum syderum aspectibus morbum evenisse fatetur, ac deinde digestivis, solutivisq; pharmacis non omissis, linimentis argento vivo carentibus istum pellere morbum attestatur: quod quidem perpulchrum videtur, cum omnes fere Medici Mercurium invehant. ANDR. Hic etenim, quem affers, penitus ignorantia referens dici par est, nec una tantum veritas ab eo elici potest. Nam ea quæ scripsit, potius somnia, quam experta dici possunt. Putat enim suis linimentis Gallicum morbum fugare, quo nil est deterius, quibus quidem pene locus scabie curari poterit. Semel ejus tantum perlegi librum qui mihi postmodum tantam nauseam evocavit, ut ipsum è domo nostra perpetuo exulare decreverim. Quod superest, sicut arbores plerunq; solent i. vere frondescere, variisq; florum generibus ornari, ita diversicoloribus pustulis humanum corpus fœdabatur: quas si medicorum cura pervigil expulerat, denuo nihilominus repullulabant, sine certo temporis intervallo continuis ulceribus diffundebantur, aut glandulas stantes, & tubera ex se gignebant aut ossa penetrantes vitiabant: quanquam sine his etiam superiora nonnunquam fiebant. Multi quos morbus male habebat, noctu magis quam interdiu intolerabili frontis dolore, nervorum, compagumq;, ac tibiarum distentione torquebantur. Nunc omnia se mitius habent, tum quod nonita nobis sit noxius, tum quod jam a medicis vera monstrentur huic excogitata remedia. Nam, ut in aphorismis Damascenus, ex mutatione stellarum in longitudinem vitia & consuetudines mutantur. FRAN. Satis quæ abs te primo loco petieram, explicasti. Superest, ut de medicatione ejus agamus. Attentum interea auditorem me præstabo. AND. Fiat ut vis. Jam dudum morbum Gallicum ex quatuor humorum oriri aliquo tenes: aut enim in sanguine, aut bile versatur, aut pituita aut cum atra bile commiscetur. Quæ quatuor, quanquam inter se colligata, atq; implicita sint genera, tamen ex singulis certa medicamentorum species nascuntur. Hæc omnia sigillatim cum decrevimus agere, locis declarabimus: tamen videtur aliis quædam prius repetere consentaneum.

Gallicum morbum non esse mentagram.

Divisio Medicinæ.

DIviditur Medicina in tres partes cujus prima διαιτητική, secunda φαρμακευτική, tertia χειρουργική, à Græcis recte dicitur, secundum Celsium, ex Diocles, Caristi, Praxagoræ, Herophili, Chrysippiq; sententia, ut esset quæ victu, quæ medicamentis, quæ manu mederetur. Hæc in hujusmodi curatione nobis omnia necessaria sunt. Nam nequaquam meo quidem judicio, recte curatur is qui maxima abstinentia, longioribus medicamentis & solerti manuum cura morbo non oppugnaverit, quoniam vix supra dicta sufficiunt. Sed quoniam quadrifariam, id est, per quatuor humores hunc divisimus, sigillatim medicinas iis applicabimus.

De morbo Gallico sanguineo.

MOrbus itaq; Gallicus cruori admixtus sine compaginum dolore, plerumq; exulcerat in pudendis, abscessus corporis, quæ Græci apostemata dicunt, inter lumbos in dextro, nonnunquam in sinistro inguine, aliquando utrinq; gignit: qui rubentes calidiq;, & nonnihil intumescentes continuam febrem sæpius gignunt. Nonnunquam per totum fere corpus, circa collum potissimum, frontemque pustulæ subtumidæ rubeo colore subfusæ solent emergere, oculi rubent, venæ intenduntur, præter consuetudinem dulcescit os, cætera membra torpent, à nona noctis ad tertiam diei horam malum ingravescit, arteriæ sive pulsus concitatius moventur, urina vero subrufa admodum spissa deprehenditur: præsertimq; considerabis ætatem, corporis habitudinem, regionis tractum anni tempestatem, præcedentem victum, & iis similia. Quæ si sanguinis dominium præ se tulerint, fies certior. Enimvero cum morbum misceri cum sanguine cognoverimus, triplici via curationi insistemus, quippe diæta, potioneq; non omissa, per unctiones, suffitusq; primo loco tentabimus. Ligno vero ab Indis accersito quod Guajacum dicimus deinde: postremo aqua nostra philosophica curationem perficiemus, qui tamen modus medendi verbosius infra patebit, nunc alias curationes explanabimus. FRAN. Hæc abs te expeto. ANDR. Tacitus omnia citius audies. Aer primum omnium sit frigidus & siccus, hunc rosacea, plantaginis acetosa aquis, aceto commixtis, suffitu præterea sandalorum, camphora, myrtillorum, rosarumq;, salubriorem reddes. Cibus sit boni succi, id est, ex obsoniis bonum procreantibus, malum vero sanguinem putriorem facientibus. Simila panis fermentatus, sale conditus, diligenter in clibano tostus. Carnes estulinas affectus edat: hœdos non aspernetur: pullos deniq; Gallinaceos apponat: aucupii omne genus ex montibus, pratis, & sylvis petitum, præter coturnices, quibus (si Plinio credimus) ex veneno sumitur cibus. Horum carnes tum assas, tum elixas, prout ejus appetit stomachus, recte dabis conditas amygdalis medulla panis, acriq; vino. Ordei cremore, alica, tum pane intrito ex aqua vel carnium jure fruatur. Iis adjici potest lac amygdalinum, aqua ex ordeo, succoq; malorum aureorum, quæ hodie Arancia dicimus, sive vino acri confectum. Quandoq; pisces huic etiam conferunt parvi, saxatiles, sabulosi, ex aceto elixi. Trunculi etiam, cum petiolis hœdorum, vitulorumq;, ex oino punicorum malorum, & pusca decocti, congelatiq;, ut provocetur appetitus recte dantur. Ex oleribus spinacia, borago, lactuca, intybus, lupulus, cicerea, scariola, acetosa, portulaca, cucurbita etiam ex vino acri, vel succo arantiorum condita. Legumina, vero lac, lacte confecta, bulborum omne genus, & obsonia pipere aspersa, ut piper linguam adurentia, vitanda sunt omnia. Fructus ferme omnes fugiat, præter pruna damascena Pyra etiam & poma decocta, tollenda nauseæ gratia sacchara aspersa in cibum iisdem non negaverim. Conferunt tamen cydonia prunis tosta, quippe quæ & stomachi exhalationes prohibeant, & concoctio-

Victus ratio

*m. adjuvent. Quod si æger sine febre fuerit ova sorbilia ex aqua decocta cortice libera, cum acri succo dabis. Evenit
plerunq; ut affectus morbus exulceratione non mediocri cibum conficere non possit: huic pullorum gallinaceorum intri-
tum, medulli panis: addita, lac amygdalinum, & jus carnium imbecillarum, ex cyatho propinabis. Potio sit vinum
album, sive rubeum, lene, decocta aqua dilutum, sive berberorum, sive punicorum malorum succus. Quod si post hanc
siti male torquebitur ℞. tamorindorum, prunorum damascenorum, sebesten, ordei, florum lupinorum, sem. quatuor
frigidorum majorum, singulorum unciam florum violarum manipulum. Hæc omnia in aqua libris 10 coquantur ad
quartam, post hac exprimantur, expressioniq; succi citri, vini granatorum, vini herbariorum singulorum unc. j.ß. ad-
dantur, & fiat cum sacchari potio longa. At si patienti innatant, quæ confecerit stomacho, tunc illiniatur oleo cy-
doniorum malorum, nardino. ac etiam mastichino. Sex horis, aut ad summum septem, per noctem dormiat. Die vero,
si fieri potest, somno abstineat. Pilæ ludus ante prandium per horam hunc exerceat: deambulatio sit concitatior usq;
ad sudorem, quippe quoniam curationi morbi Gallici exercitatio plurimum confert. Bis die cibum capiat à prandio
septem horarum decurso spacio, exilior sit cœna. Pro virili tristitiam expuat ægrotus, & lætitiam complectatur. FRAN.
Quid tandem caussæ esse dicam, quamobrem medic. pondera, etiam juxta præscripta antiquorum. præsertimq; Cor-
nelii Celsi quem semper in manib. habes, quem tantopere miraris, & pro viribus æmularis alioqui, non dirigas? AND.
Quasi vero è media suburra sermones nostros expectes: non est ita, Hæc enim quamvis tecum agam. Consentiunt ta-
men & Brutiis Lucilianо more arbitramur eloqui, Pingui igitur (ut ajunt) Minerva: cum præsertim si volueris nimis
obsoleta, quo tu requiris, denuo in lucem proferre, mira non obscuritates modo sed tenebræ etiam sint secuturæ. Nam
quibus vulgo medici nominibus in componendis utuntur, & nos uti quis vetat? Sed nos ad propositum. Iis ita se haben-
tibus, urina si erit admixtione biliosa, non admodum spissa. ante venæ incisionem, accipiat pro alvi lenitione flores cas-
siæ drachmas 10. sive electuarii lenitivi tantundem: si fuerit spissior, & subrussa, violarum, malvarum beta, mercu-
rialis, singulorum accipiatur manipulus, & ex aqua tribus libris omnia decoquantur, & per clysterem infundantur,
quibus addita prius fuerint cassia cribrata drach. 10. olei violacei unc. ij. sacchari rubei unciola, oviq; vitellus. Clystere
deinde reddito, ex vena hepatis quantum sufficit sanguinis extrahatur. FRAN. Quæso me interpellantem sustineas,
quippe nunquam satis attendi, quis modus sit mittendo sanguini, quis cruor syncerus, qui infectus. Nam si Cornelio
credimus. crassus & niger vitiosus. pellucens autem & rubens est integer: idemq; præcipit tamdiu sanguinem
mittendum, quoad is pellucere incipiat: Sed vereor ut nostrorum corporum imbecillitas ferre possit: quamobrem
hac abs te differi latius velim. ANDR. Mos geratur. Recte quidem Cornelius Celsus: nam si fuerit niger sanguis & cras-
sus donec colorem immutaverit, recte mittetur. Quod si diutius idem perseveraverit, supprimendus est, ne patienti de-
ficiat anima. Nam dicit hæc Averrois vij colliget, cap. de cura synochæ: Ars imitatur naturam, sed ipsa nunquam in
laudabili crisi usq; ad syncopen evacuat. Propterea cum in chirurgo mittendo sanguini semper assistat, ne hæsitatio-
ne timidius demittentis scalpellum fiat, at summa cute tantum lacerata exiliat sanguis subtilior, subsidatq; crassior.
Ad hæc illud accedit, quod si pelluceat, est statim supprimendus, etiam præter quod jusserit absens medicus. Nam ope-
rarii chirurgi non recte agunt. qui à mandatis ne transversum quidem unguem nunquam audent aberrare, sua igno-
rantia haud sanguinem agnoscentes. Nam Hippocratem ij quidem non attendunt primo Apher. dicentem: Et vaso-
rum inanitio si talis fiat. qualis fieri debet, & confert, & bene tolerant: sin minus, contra. Hinc deterior habitudo, me-
dicorum dedecus, & ægrotantium mors. Si vero ætas, & vis corporis, ejusmodi venarum incisionem tergiversantur, cu-
curbitulas (cute prius incisa) scapulis & clunibus admovebimus. Cæterum, ut materia digeratur, quæ plerunq; san-
guis putrescit, hic syrupus rectè septies propinetur qui conficitur ex rheubarbari electi drach. ij. florum violarum, bo-
raginis. buglossæ capillorum Veneris, lupulorum, radicum intybi, singulorum manipulo, ordei semuncia, seminum
com. frigid. minorum, sing. drach. ij. tamarindorum, prunorum, sebesten, singulorum drach. vj. Contundantur sic omnia
leviter, macerenturq; ex aqua fumiterræ, lupulorum, & intybi, triduum deinde bulliant ad decoctionem quartæ par-
tis. tum colentur. & prælo diligenter exprimantur: cremoris sacchari quantum sufficit addatur. postea defæcentur, &
fiant syrupi septem, qui plurimum jecinori conferunt. Quod si impendio voluerimus parcere ℞. syrupi de cicorea com-
positi, de fumoterra, rosati, singulorum unc. ij.ß. aquarum lupulorum, intybi, fumiterræ, singulorum unc. v. & fiant
syrupi septem. Qui etiam sic fieri possunt ℞. syrupi de succo citri, de lupulis de fumoterra, de succo intybi singulorum
unc. ij. aquarum portulacæ intybi, lupulorum, violarum singularum unc. v. Digesti materia hoc potu securius evacuari
poterit. ℞. electuarij lenitivi drach. iij. de succo rosarum, psyllio. singulorum drach. ij. syrupi rosati solutivi unc. j.ß. &
cum decocto florum, & fructuum cordialium fiat potus. Vel sic: ℞. Manna electa unc. ij. dissolvitur ex decocto florum
& fructuum cordialium & indantur diacatholiconis drach. iij.ß. electuarij rosati Mes. drach. iij. syrupi de cicorea com-
positi unciola, & fiat potus. Vel sic ℞. Rheubarbari electi drach. ij. spicæ nardi dimidium scrupuli, nocte una maceren-
tur ex aquis lupulorum & intyborum, accedatq; pauxillum vini aromatici albi: deinde facta vehementi expressioni
manna mastichina unc. ij.ß. addatur: diacatholiconis præterea, electuarij de sebesten sol. sing. drach. de psyllio drach. ß.
syrupi violati unc. ij. & fiat potus. Ægro sic perpurgato cucurbitulæ, quæ sanguinem inter cutem exhauriant, ferro
prius scarificata cute conveniunt: juxta illud Gal. c. de hirudinum curatione, & cucurbitulis: Ea, inquit, purgatis
prius corporibus utiles quidem, sed in repletis (quæ plethorica Græci vocant) prætermittenda sunt: debent itaq; sca-
pulis apponi utrinq; prope spinam, natibus, & fœminibus. Postremo die cubiculo se contineat æger. FRAN. Quid tu?
Quantum video, ægro pro ægroto pro libidine uteris: quod si resciverit Grammaticorum turba, tanquam Judæi co-
gent te in verba sua jurare namq; præcipiunt ac jubent, ægrotum corpore affectum dici debere: ægrum vero cujus ani-
mus sit perturbatus. ANDR. Quasi tu sis ex Grammaticis unus, ita videris eorum partes suscipere. Quod si mihi stoma-
chum feceris, adducam vel sexcenta in te poetarum testimonia: quibus si minus credideris, Ciceronem citabo. quid
hoc? credis tibi cum imparatis rem esse? Sed uno ero contentus, ne tibi in molestudine verborum sim molestior. Virg. l. III.
Æneid. Aut ægra trahebantur corpora. Quem testem si tanquam poetam repudiaveris, Cic. in familiaribus ad Pætum:
Statui ne ægroto tibi quidem parcere. cum is scilicet Pætus Podagra laboraret. FRAN. Perge quæ capisti. ANDR. Quie-
scat igitur æger in lecto. Lectus, quo cubat, eodem suffitu, quem superius exposuimus, foveatur, semelq; vel bis ad sum-
mum quotidie pro viribus isto linimento tibia, dorsum, & brachia inungantur Recipe unguenti rosacei, Mes. unguen-
ti triapharmaci in mortario plumbi ex oleo, & aceto rosato subacti, singulorum libram, mercurii extincti unc. vj. sub-
limati drach. ij. comphoræ drach. ß. & fiat in mortario linimentum. Sive, Recipe adipis porcini, butyri recentis, sing. l.
liquefiant omnia lento igne. ex aceto postmodum & aqua rosarum tum plantaginis. spathula lignea unius horæ mo-
mento subagitentur. Deinde ejectis aquis, & aceto, addantur unguenti triapharmaci (el ullito prius lithargyro ex
aceto) unc. vj. unguenti sandalini unc. vj. unguenti sandalini unc. iiij. mercurii extincti unc. viij. camphoræ scrup. ij. &*

fiat

fiat unctio. Quam si efficaciorem volueris, sic efficies. Recipe unguenti rosacei Mes. libræ pondo, butyri recentis unc. vj. unguenti triapharmaci superioris unc. iiij. sandalini unc. ij. saponis nigri unc. iij. olei amygdalini dulc. unc. ij. mercurii extincti unc. vj. sublimati drach. ij. succi brassicarum, scabiosæ, fumiterræ, singulorum drach. iiij. & conficiatur in mortario linimentum. Porro haud sic insciens, patientem tantisper superioribus unctionibus inungi debere, quoad putaverimus omnino maiorem consumptam. Quod cum ita sit, dierum numero diffinire qui possumus? Signa tamen certissima dabimus, quibus certo sciat, illinitum satis: cum dentes dolent, os exulceratur, lingua intumescit, dolores medicamentis cedunt, distentio nervorum desinit, & totum corpus lassatur, satis illinivimus: quibus perceptis, cibo superius dicto, potuque liberalius affectum fovebimus, quod tamen ad peritiorum medicorum assistentium sententiam rejicio. Interea si cor ægri deficere videbitur, hoc remedio obviam ibis. ℞. Aquæ rosaceæ, violaceæ, buglossæ, boraginis, acetosæ, melissæ, sing. ℥. aceti rosati, vini malorum punicorum singul. ℥ ß. pulveris cordialis temperati ℈. croci ʒ. & fiat Cataplasma cordi applicandum. Sed evenit ex hujusmodi unctionibus, propter humorem qui ex toto corpore ad os redundat, ut fauces exasperentur, guttur, exulceretur, & gingivæ male habeant, tametsi sanguineis minus id fiat. Primis igitur diebus id diligenter per os ejiciatur: nam si malignitatem peccantis materiæ retinuerit æger, nunquam sanesceret. Colluat ergo os aqua ex ordeo, melle rosaceo admixto, sive aqua oderatea, & diamorone, sive aqua antybi. & syrupo rosaceo Sed si dolor cum tubore, & inflammatione non mediocri circa guttur ægrum male torserit, lacte caprino, in quo ex igne candens chalybs deferbuerit, fiat gargarisatio: nam mirifice dolorem sedat, ac incendium extinguit. A septima die syrupo rosaceo cum aqua plantaginis, lactucæque, totum os foveat. Mundabimus, & ad cicatricem perducemus exulcerationes, ex aqua plantaginis, admixto melle rosaceo, & alumine. Postremo poteris idem perficere gargarissatione tali. ℞. Aquæ fabrilis ℔. vj. plantaginis, vini cydomorum malorum. sing. ℥ iij. balaustiarum. myrtillorum, sumach. rosarum. sing. manip. caudæ equinæ, manip ij. aluminis ʒ. & bulliant hæc ad tertiæ partis consumptionem. post coleatur, & addantur diamoronis, mellis rosatei, singul. ℥. ij. & fiat gargarissatio. Quibus remediis si morbi malignitas nequaquam parebit, scapulis & natibus, incisa cute, per cucurbitulas materiam divertes: quin etiam si necessitas compulerit, ex vena capitis, sive brachii, protinus sanguis mittatur. FRANC. Bene sane, & ex usu ægrotantium gargarissationes addidisti, quibus exulceratum guttur & os sanesceret. Empiricorum etenim turba, cum sibi traditum perunxerint, faucibus illico morbos emergentes, nullis medicamentis discutiunt: quorum inscitia plerumque evenit, ut momento temporis edentuli penitus fiant. ANDR. Hoc nihil est: vidimus enim multos edentulos, insuper lienterica, dysenterica passionibus mitis fugisse male torqueri, quibus etiam succubuerint: quamvis non negaverimus, hæc si in corpere athletico fiant, corrigi statim recte non debere. inde enim sæpe sequitur perfecta salus invalidis: at exiliori cibos valentes sæpius unoquoque die recte dabis, vinumque rubeum dilutum fabrili aqua propinabis, stomachum & alvum oleo cetonei mali, rosaceo, myrtillo, nardino, spinamque hircino cervinove adipe perungee: lac præterea chalybeatum, sive jus capitis vervecini, addito melle, & oleo rosaceo, adipeque hircino per clysterem infundes. Quod si casus ejusmodi desperationi proximus fuerit. Athanasiam vel Philonium affectus bibat. Somnus præterea difficultas vim maxime deprimit. Sic igitur affectu, ex semine papaveris contrito lactucæque aqua cremorem in potum recte dabis. Accedet temporibus & brachiis spongia, ex collyrio ejusmodi. ℞. Vini cretici cyathum medium succi hyoscyami ℥. ij. croci eliści ℈. quæ subigantur in unum corpus omnia: rectius tamen ex eo spongiam naribus appesueris. Ceterum donec laboraverit, nec culcitras, nec vestes in quibus cubuerit unquam mutaveris. At si nihil venter excreverit, per clysteres lenitivos alvus ducatur. In pristinam sanitatem redactus æger, hac lotione calida totum sibi corpus lavet. ℞. Vini albi odoriferi ℔ x lixivii ℔. v. rosarum myrtill. camomillæ florum salicis sing. m. ij. quæ decoquantur ad tertiam. Deinde strigilibus pulsis bene siccatum, per illam diem conquiescere jubebis. Eidem gallinaceis pullis. & carnibus boni succi, vires pristinas parvo temporis intervallo revocabis Solet plerunque medendi genus hoc, morbum Gallicum non solum recenter contractum verum etiam inveteratum discutere. Sed quoniam nonnunquam ulcera putrida, excisa. carcinomati proxima, quæque serpunt more phthiriasis, morbum Gal. sequuntur, cum eo etiam ut ossa vitientur, manum operam male affectus desiderat, sine qua frustra remedia omnia tentabimus. Quam ne desideres, multis in calce tractabimus.

De biliofo morbo Gallico.

Jam satis de morbo Gallico sanguinea qualitatis dictum puto, reliquum est, ut agamus de bilioso, qui cum pudenda cujuspiam invaserit, ulcere statim virulento serpente, carioso, cum rubore & inflammatione non mediocri debacchatur. Pustulæ se externis ingerentes, citreum colorem referunt. Pus fertur ex his fœtidum, admixta sanie citrina, virulentaque. Accedit pruritus, dolorque, qui non mediocriter affectum pungit. Frons a dextro tempore, magis quam sinistro a tertia potissimum ad nonam diei horam, summo tentatur dolore. Guttur ut plurimum tumet erysipelate. Nonnunquam vero is morbo in Phthiriasim commutato, adeo palatum male habet, ut cibus & potus per nares ascendendo defluat: macies totum inficit corpus similique tabificis haud dissimiles: vultus & oculorum album, croceum contrahunt colorem; accedit febricula quartertianæ tenorem, sive ethica modum referens solet affectos exercere: at urina ad citrinum tendit. Brachii vena pulsu veloci frequentior & dura deprehenditur. Amaror & siccitas mira inest ori. Quod si corporis habitus lo præcedens, victus, ætas. regio, & tempestas anni concurrerint, materiam biliosam facile conjicere poteris. Porro curatio morbi prædicti ad frigidum & humidum tendentia postulat, quæ ne tibi multitudine verborum sim molestior prætermitto. FRAN. Non adeo simpl. medicinæ rerum sum expers, ut quæ morbo isti bilioso in regimine victus, ac sex rerum non naturalium conveniant, facile non agnoscam: nam & multa, imo fere cuncta, quæ sanguineo conferre hodie mecum es collocutus, huic etiam adhiberi possunt. Perge igitur recto tramite. ANDR. Bene profecto. Igitur cum bilem deprehenderis, medicamentum quod leniat hujusmodi poteris conficere ℞. Floris Cassiæ ℥. elect. Lenitivi, de sebesten sol. singul. ℈. j. addatur in sacch. & in troch. redigantur. Vel si delicatius per potionem volueris agere, ℞. Syrupi rosat. solutivi ℥. iij. mannæ elect unc. ℥. j ß. aquæ violarum ℥. ij. & fiat potio. Si urina spissior feretur. hepatica vena utiliter scindetur. eo modo quo sup. At si tenuior pro libidine sanguinis missionem poteris prætermittere, quamvis per urinam non possumus id recte judicare. Nam quosdam biliosis curavi, quibus etsi subtilior urina, tamen crassior sanguis ut niger facta incisione ferebatur. Non igitur fuerit absurdum fortasse semper in sic affectis sanguinem mittere, cum, teste Avicenna, phlebotomia sit evacuatio universalis. Nam sanguinem bonum statim supprimemus, infectum vero tamdiu sinemus defluere, quamdiu eundem retinuerit colorem. Quod attestatur Albucasis Cap. de utilitate phlebotomiæ, dicens: Nam sanguis si est niger, tunc dimitte ipsum exire, donec rubeat: & similiter si videt ipsum grossum, tunc dimitte eum, donec subtilietur: & similiter si est acutus, donec auferatur acuitas ejus. Hæc ille. Post venarum incisionem, ut materia concoquatur, quinquies vel potius septies syrupus is hauriatur. ℞. Scariola, intybi,

tico-

cicorea, lactuca, portulaca, acetosa florum violarum, sing. manip. j.ß. seminum com. frigid. ma. unciam, rheubarbari electi ʒ. ij. radicum centaureæ majoris ʒ. ij. spica grana tria seminis papaveris albi, floris nenupharis, sing. ℈. ij. ß. sandalorum omnium ʒ. iij. contundantur una rheubarbarum spica, radices, semina sandaliq; in aqua libra unius ponderis, intybi, & fumiterra, & lupulorum, per dies continuos tres macerentur postmodum ex libris tribus aqua ordeacea, & libra una vini malorum punicorum, cum prædictis herbis, ad mediam concoquantur. Addantur in flores ad finem fere decoctionis, postea colentur, & exprimantur prælo, expressioni sacchari ℥. vij addantur, inde fiunt syrupi vij. Vel ℞. Syrupi acetosi simpl. syrup. rosarum ex infusione, syrupi de fumoterra. singulorum, ℥. ij ß. aquarum intybi, acetosa, lupulorum, fumiterra, sing. ℥. vj. misceantur hæc omnia. fiantq; syrupi vij. Qui sic etiam fieri possunt: ℞. syrupi de acetositate citri, de succo intybi, oxysacchara, sing. ℥. iij: violati, ℥. iij. violati, ℥. ij aquarum cicorea, intybi portulaca, fumiterra, lactucæ sing. ℥. v. & fiant syrupi vij. Enimvero cognoscent materiam jam digestam, ℞. seminum quatuor com frigidorum maj. sing. ℈. ij. seminis papaveris albi ℈. iij. Contusis deinde in mortario lapideo ex unciis duabus aqua egelidæ intybi, & fumiterra, exprimas cremorem, cui syrupi rosacei solutivi ℥. ij. Electuarij ros. Mes. diacatholiconis, sing ℈. iij addes, quam potionem affecto propinabis. Vel, ℞. Diacatholiconis ℈. iij. elec. de psyllio, confectionis Hamech, sing ℈ ij. ß. & cum infusione ℈. j. rheubarbari præparati ex aqua intybi, & fumiterra: fiat potus. Sic alter fieri potest. ℞. Syrupi rosacei solutivi, sy. de cicorea compositi, manna electa, sing. ℥. elect. lenitivi ℈. iij. de succo rosarum ℈. ij. ß. rheubarbari subtiliter pulverisati ℈. mediam, spica gra. ij. & cum decoctione florum, & fructuum cordialium. fiat potio longa. Reliqua poteris superioribus recte conjicere. Cæterum tibia, tum cætera corporis compagines hoc unguento illinantur: ℞. unguenti rosacei Mes. libram, ex aquis florum pomorum hesperidum, quæ hodie arancia vocant, sive florum myrti, rosarumq; damascenorũ, sing. quantum sufficit. Hæc spathula lignea per horam subagitabis, postremo projectis aquis in mortario marmoreo, pomata tum odorifera, tum recentis ℥. vj. saponis damasceni odoriferi minutim incisi ℥ ij. unguẽti triapharmaci ex oleo rosaceo omphacino. & aceto rosato ℥. iij. moschi ex aqua rosacei ʒ. semis camphora ʒ ij pulveris cypri ℈ iij. mercurii extincti ℥ vj sublimati ℈. iij. sandalorum alborum ℈. j. adjectis in unguentum rediges. Si vero pauperibus consulere volueris, ℞. Arvina porcina libram, butyri recentis ℥. ij. liquefiant simul ad ignem. ex aquis postea solatri, portulaca, sempervivæ, & aceto rosato, ex vase fictili ligneo baculo subagitentur, dehinc projectis aquis, addantur unguenti triapharmaci superius dicti ℥. iij. cerusa lota ℥ mercurij extincti ℥. v. sublimati ℈ ij. & fiat diligenter linimentum. Reliqua superius diximus. Hoc etiam morbi Gallici contractam recenter noxam, sine unctionibus discuties. ℞. Aqua rosarum l. ij. plantaginis. solatri. sing. l. j. ß. vini granatorum. succi uvæ acerba. sing. l. ß. aquarum scabiosa. fumiterra, sing. ℥. tres. mercurij sublimati ℥ ij. Mercurius in pulverem tenuissimum redactus. prædictis aquis maceretur: Hæc deinde omnia ex vase vitreo, igni succenso ferveant. non alio mehercule pacto, quam decocta aqua ex ordeo fieri solet. Hoc quidem egelido omnes corporis compages laventur, brachiaq; cum tibiis, à genu, & à cubito, donec dolores cum cæteris evanescant. Diebus lotionis è cubiculo pedem male affectus non efferat, sed caveat omnia perinde ac si inungeretur. Hinc etiam quæ præmisimus accidere solent, quæ scilicet ulceratio, defectus animæ, ventris deductio, somni difficultas: quibus omnibus quo pacto fuerit occurrendum declaravimus. Enimvero non ab re fuisset ostendere, quantum hoc morbo affectis invehat detrimenti curatio per lignum, quod superius declaravimus. præsertim si Gallicus macie affectus fuerit, nisi id inferius asserere decrevissem. FRAN. Satis superq; te differentem de sanguinis, bilisq; qualitate, tulimus: quamobrem jam pituita se ingerat.

De morbo Gallico pituitoso.

ANDREAS *Omnibus igitur ægrotantibus, quos pituita male habet, raris pustula per totum corpus emergunt, nisi fortasse sanguinis aliquid adjectum fuerit: quia pituita natura (ut dixit Gal. 6. Aphor.) ad juncturas potissimum decurrit: unde omnium non solum juncturarum, verum etiam articulorum intolerandi dolores fiunt. qui occiput potissimum tibiasq; male habent, noctu magis quam interdiu, id est, a tertia hora noctis ad nonam potissimum torquentur. Horror est in capite, cæterisq; membris: at cum materia salsior accedit, tota inguina, cum coleis, vultumq;, tum volas manuum, pedumq;, impetigo arripit. Quod si cum sanguine complicatur, ut plerumq; vidimus, circa collum, gulamq;, sub alis, inguinibus, & pedum compagibus quædam glandula strumis haud dissimiles emergunt, os albescit, sensus obtunduntur, bucca multo fluore insulso, acri, nonunquam salso redundat, nares mucosa, stomachus male concoquit, urina alba, spissaq; fertur, vena subsidit. Quod si corpus, ætas, cæteraq; ejusmodi à pituita fuerint, morbum admixtum esse phlegmati conjicies. Requiritur huic ergo curationi primo loco sex rerum non naturalium regula ad siccum & calidum declinans. Cubiculum sit meridiano, sive exorienti soli expositum, cujus aer, præter æstatem, quotidie bonis odoribus suffiatur. Nec absurdum fuerit hæc omnia in pilam redacta per hyemem manibus affectum gestare. ℞. ladani electi unciam, ligni aloes ℥. ß. ambra ℈ ß. galliæ muscata, styracis Calamita, benzuini, sing. ʒ ij ß. serpilli, amaraci, saturejæ, sing ℈. ij. quæ terantur omnia, & ex aqua lavendula in pilam subigantur. Cum vero inedia, teste Damasceno, Celsoq;, medicina potissimum utatur, de ea primum erit sermo. Nec diversis cibis pro libidine uti decet affectum, neq; nimia inedia torqueri: nam Avicenna 1. Can. fen. iij. c. vij. nihil deterius esse ait, quam diversa nutrimenta simul adjungere, & cibi sumendi tempus prorogare, nec cum sumpseris postremum, primus jam incipiat concoqui cibus. Hæc ille. Nos enim in primis præcipimus famis tempus semper expectandum, cum eo tamen, ne desiderium cibi nimis urgeat: quoniam teste Principe, loco quo supra, inedia nimia stomachum malis humorib. inficit, & imbuit. Panis sit ab omni mixtione, gravitate, humiditate, asperitate, graveolentiave sequestratus, ideo jubemus fieri ex farina pura boni tritici, & quod sit fermentatus, bene coctus. biduanus, triduanus, quatriduanus & sale mediocriter conditus: neq; recoctus ab re fuerit, quem, cum de ligno Guajaco tractabimus. paucis absolvemus, nisi fortasse ventris nimia subductio obstiterit. Carnes edat vitulinas, hædinas, vervecinas: agninas vero fugiat, quod pituitosum sanguinem reddãt. Nec à venatione abstineat, utpote cum dama, hinnuli lepusculi, maxime sint ex usu. Nec aucupium spernat. nam perdices, porphyriones, attagena, phasiana, turdi. ficedulæ, palumbuli, merula conferunt: quamvis grues, anates, anseres, querquedula aucupiiq; omne genus in stagnis. & paludibus degentis noceant. In cibis etiam caveat pisces, quoniam teste Principe comedendi non sunt, quod facillimè corrumpantur, & humores corrumpant, & pituitam gignant, præsertim post exercitium Ova etiam recentia ex jusculo sumpta proficiunt, sicut abhorrent eadem frixa, duraq;. Lac lacteq; confecta fugias. Ex leguminibus cicerum decoctio tantum perfruatur, additis amaraci, menthaq; foliis. Ex oleribus petroselino. fœniculo, serpyllo. salvia. mentha, rore marino melissa, amaraco, tanaceto, saturejæ, arthemisia, origano, calamento, pulegio, & si qua alia calida fuerint. Ex radicibus bancia, pastinaca, radices petroselini. fœniculi, recte in cibum sumuntur. Allium, cepas, bulborum omne genus, radiculam, raphanum, erucam, sinapi, quod inflent &*

inna-

innatam stomacho, & sanguinem adurant, fugiat. Ex jusculis amygdalarum, panem decoctum ex jure carnium condecentium, dare poteris. Ex fructibus conferunt palmulæ, ficus, nuclei pinei pistacia, amygdala, cydonia decocta, addito fœniculo, & coriandro: sicuti poma, pyra, chrysomela, cerasa, cum sint humiditatis & frigiditatis maxima, non mediocre his inferunt nocumentum. Ex conditis myrobalani chebuli, cortices citri, gingiber, byringi, & acori radix, nux myristica, cubeba, carpobalsamum, crocus, lignum aloes. Utatur in potu vino albo, sive subrubeo leni; juxta illud Avic. 1. Can. c. de eo quod comeditur & bibitur, qui sic: Scias etiam quod ex vinis illud est melius, quod inter vetustatem & novitatem est æquale, & quod ad rubedinem erabit, bonum habens odorem, æqualis saporis, & quod non est acre, neque dulce: dulcia enim ad faciendas oppilationes sunt velocia, quoniam natura attrahit ea, antequam digerantur. Nec post cibum hoc bibendum est, quia est ex rebus magis impedientibus concoctionem, quoniam digeritur velociter, & facit penetrare cibum indigestum, & facit hereditare oppilationes, & putrefactiones. Quod si Gallicum fitis male habuerit, is post cibum talem potionem ptisset. ℞. Ligni aloes ℈. ij. cinnamomi ℈. j. coriandrorum præparatorum ʒ. iij. jujubarum, sebesten singul. ʒ. liquiritiæ rasæ ʒ j. florum cordialium m. j. Hæc omnia ex aqua ℔ x. ponderis, usque ad tertiam concoquantur, inde colentur, & addantur sacchari ℥. vj. & fiat juleb longum. Nec audiendi sunt nostrates Empirici, qui quoties agrotis visum fuerit, vinum rubeum, nec minus album subausterum iisdem propinant: sed suæ sententiæ rationem viderint. Nobis vero qui te aditum est æger, nec nimium cibo repleri debet, nec nimium fame torqueri, teste Hippocr. Aphor. II. sic asserente: Non satietas, non fames, nec aliquid quicquam quod modum naturæ excesserit. Gal. quoque astipulante 1. de regimine sanitatis, qui, Duæ, an, sunt intentiones sanativæ diætæ, una scil. repletio evacuatorum, altera vero evacuatio superfluitatum. Magna igitur cum diligentia horum affectibus succurrendum censeo, quamobrem si major appetitus extiterit, quam pro viribus stomachi, adhuc etiam famescentibus cibo finis est imponendus, ut intemperantia comedentis à cibo, neque venarum pulsus invalescat, neque spiritus difficulter reddatur. Nec edendum prius, quam bene concoctum fuerit: id enim septem horarum intervallo plerumque fit. Porro cibus nisi levitas intestinorum accesserit, sit liquidior. Si quis debilitate stomachi bis quotidie comedere sat non habet, proportione tribus vicibus vetet. Prandium sit prolixius quam cœna. A somno surgentibus superfluitates corporis expellantur. Laventur manus, & facies, ex aqua salviæ, primulæ veris, amaraci, lavendulæ, sive vino odorifero. Corrigatur alvi nimia subductio, clysteribus lenientibus, & balanis ex melle confectis: aut æger aliquando ℥. ij. uvas hymtaex syrupo violaceo contritæ, addito nonnihil olei dulcium amygdalarum, tribus ante cibum horis sumat. FRANC. Sol jam columnas Herculis spectans exhausta clepsydra, nos admonet, ut vel si jam contrahamus remos inhibeamus, & portum despiciamus quæ sequuntur igitur in pauca conferas. ANDR. Libero te ista cura, nam quod times propulsabo facile, quippe abituris decenturis, subiculum, culcitras, vestesque tibi jam paravimus. Sed ut redeam unde diverteram, huic opus est pila, similibusque, corpus exercere: nam Gal. l. 1. inde confecto, pilam summis laudibus extulit. Cornelius etiam Celsus non unquam prætermisit, cujus exercitii laudes si sigillatim coner connumerare, dies me profecto defecerit. Ad hoc illud accedit etiam, quod plurimi non solum Galen. verum etiam plerique alii, multis in locis de pila monumentis literarum commendata non immerito reliquerunt. Nam per deos immortales quid dici potest conducibilius, hac superflua quæque digeruntur, pila naturæ vim provocat, eadem virtutes amissas reficit, corpus exiccat, spiritus exhalationibus noxiis liberat, poros corporis aperit. Plurimos denique vidi morbosos, qui exercitio tantum sanitatem receptam referre merito possent. Morbosi igitur corpus pila, aut quovis alio tali ludo exercendum est, donec ei ea lassitudinem concalescat, & hoc eo tempore, quo mundius sit, quod teste Principe tum videtur esse, cum jejunum sit, ne mali subsidentes humores exercitio tali diffusi, venas atque intestina corrumpant. Qui si forte eo tempore subsidere deprehendantur, evacuatione aliqua primitus depellantur. Postea quam se satis exercuerit æger, cibum capiat, secundum quem conquiescat usque, quo satis concoxit, ea tamen lege, ne post cœnam statim cubitum se recipiat, quippe tres horas ad minus ægroto præstolandum. Cum vero lecto se dederit, horis septem, sive octo ad summum dormiendum. Somniculosis etenim (ut inquit Princeps II. Can.) sequitur animæ torpor. At si jejunus obdormiverit, repletur fumo caput & vaporibus à faecibus & superfluitatibus elevatis. FRANC. Quid hoc? ergo nec satura, nec jejuno dormiendum? Nam quæ est hæc fabula? eo redigis me tuis sermonibus, ut nunquam, aut saltem parum conquiescam. Mori me hercule satius est, quam somno nullo tempore non conquiescere. ANDR. Atqui somnum non prohibeo, nisi qui nimius. Nam cum dico, neque jejuno, neque repleto dormiendum, perinde est ac si dicam, quiescendum quando id tempus postulat, ita præcipiente Cornelio Celso. Et Avic. tertia t. c. VII. sic inquit: Non ideo post comestionem est dormiendum. FRAN. Quid hoc monstri est? Avic. sibi ipsi dissidet quantum video: secundo enim Cantica dicit: post cibum est dormiendum immediate accumbendo, donec ad locum digestionis pervenerit cibus assumptus. ANDR. Recte tu quidem, nihilominus duobus modis hoc explanare non dubitabo. Primo quidem scias hoc Principis dictum (si recte ex Arabica in Romanam linguam translatum est) quadam lege intelligi debere: quippe quoniam, quando à somno abstinere omnino non possumus, dicit accumbendo nobis dormitandum: quæ quidem fuit Averrhois sententia. Secundo modo potest hæc contradictio translatorum, aut impressorum errore evenire. Nam si legeris IX. Cantic. textum ab Andrea Belunensi recognitum, qui Arabicæ linguæ fidus fuit interpres, leges profecto, Non est quoque post cibum & comestionem dormiendum: quod nusquam sana mentis cedere potest. Hinc igitur est, ut plerique Avic. exponentes in aliquibus locis maxime dubitaverint. Quod vero tu cavillaris neque saturo, neque jejuno dormiendum, canones comprobant. Princeps III. 1. c. IX. habet, quod super vacuitatem dormire, est malum, quia est dejiciens virtutem: & super repletionem est malum antequam à superiori ventre fiat descensio, quoniam replet caput vaporibus, & somnus erit cum frequenti revolutione de latere ad latus. FRAN. Assentior tibi tantum in præsentia, verum alias hoc totum videro: tu dic hoc primum, quomodo sit corpus somno componendum. ANDR. Bis Avic. quod quæris explanavit III. 1. 7. cap. ac 9. In septimo: Sic oportet præterea ut super dextrum latus dormiat pauxillo tempore, deinde revolvatur super sinistrum, & postea revolvat se super dextrum. Nono vero: Sed quæ ex figuris somni est melior, est ut super dextrum incipiat latus, & deinde ad sinistrum revolvatur: quod si ejus inceptio super ventrem fiat, auxilium fert magnum in digerendo, propterea quod calorem retinet naturalem. FRANC. De die postquam concoxerit, poteritne somni tantillum capere? ANDR. Nihil minus: Nam Princeps tertia primi: In die quoque dormire est malum, generat enim ægritudines humectantes, & rheumatismos, & corrumpit colorem, & gravat splenem, laxat nervos, & generat pigritiam, debilitat desiderium, & generat apostemata, & febres. Quo fit ut dies vigiliis, nox quieti sit nata. Nam Paulus Ægineta, in præceptis de tuenda valetudine, c. 97. dixit: Nocturno autem somno haud alius melior est: siquidem nox suapte natura cum humore, cum tranquillitate somnum alliciens, concoctionem perfectam efficit. Et Averrhois in Commento Cantica: Tempus matutinæ refectionis est totum tempus somni. Cornel. Cels. l. 1. nocte dormiendum, die vero vigilandum suadet. FRANC. Hujus ar-

gumenti

gumenti

gumenti nihil reliquum mihi videtur esse, nisi quapiam de contingentibus animæ volueris addere. ANDR. Haud invitus mi Francisce. Gaudium igitur, angor, iracundia, odium, furor, mœstitia, sollicitudo, metus, invidia, luxuria, avaritia: quæ quidem omnia affectus animæ ab autoribus rectè dicuntur: ii etenim cum mortales se intemperantius extulerint, in perniciosos corporis morbos penitus convertuntur. Nam Gal. 1. regiminis sanitatis dixit, oportere medicum, qui sanitati mortalium studet, pro virili operam dare, ne mores animi corrumpantur, quibus aditus ægritudinibus corporis pateat: quippe furor, fletus, solicitudo, cæteraq; id genus magis quam par est, febrium morborumq; cæterorum fiant principia. Quin etiam Princeps tertia primi (si rectè memoria teneo) dicit: Accidentia animi horribilia, & motus corporei fortes, digestionem fieri prohibent, cum multi proficiscantur ex cruditate morbi. Gal. etiam lib. artis medicinalis inscripto huic astipulatur dicens, omnes animi immoderatos affectus, iram, furorem, mœrorem, metum, invidiam, a naturali gradu corpus deiicere. Deinde infert: omnes animi motus, sive perturbationes valderimmodicè, corpus humanum exiccare. FRANC. Sed quid iram dicemus? ANDR. Aristoteles in primo problematum, iram nihil aliud esse ait, nisi accensionem sanguinis, circa cor. Quin etiam Cicero libro Tusculanarum quæst. idem ex autoritate Homeri videtur dicere: quod sic in Latinum traduxit:

Corque meum penitus turgescit tristibus iris:
Cum decore atque animi me orbatum laude recordor.

Galenus etiam lib. de differentiis febrium sic: Ira est æstuatio quædam, & motus vehementior virtutis ad irascendum pronæ, quæ cordi insidet, cum calescit ipsa substantia. Et in secundo quoq; de accidenti & morbo: Ira est fervor caloris in corde propter motum animæ. Et in quinto: Ira est magnus & fortissimus motus & proptérea valde corpus perturbat, & permutat à naturali consistentia. FRANC. Apud Haliab. eandem pene sententiam vidimus, sua Theor. lib. V. cum dicit: Ira est sanguinis cordis ebullitio, naturalisq; motus caloris, & ejus ad exteriora exitus: semel subitoq; ad ulciscendum nocent. Sed heus tu, quidnam inter odium & iram differentia esse dicemus? Nam differre ea inter se ex Valer. Max. didici, qui lib. IX. c. XXX. memorabilium suorum sic: Ira quoq; aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant, procursu celerior illa nocendi cupidine, hoc autem pertinacius, ac nunquam sine tormento sui violentius. ANDR. Princeps lib. de virib. cordis sic: Est quidem sciendum, quod ira quando cessat velociter, non perdurat in imaginatione, seu phantasia forma nocivi, sed citò deletur, & ideo non causat odium, sive rancorem: odium enim est perseverantia formæ nocivi in imaginatione seu phantasia, & perseverantia sive imaginationis affectus ad vindictam sumendam ex eo. Dicemus ergo, quod ex odio accenditur ira: quod quidem odium post iram confirmatum rancor appellatur. Quod forsitan rectius non intellexit Valerius. Ex ira etiam nonnunquam, cum bilis concitatur, melancholica oriuntur passiones, sicut Haliab. V. Theor. Nam inquit ANDR. Arist. X. problem. Timor est infrigidatio exteriorum, & caloris contractio ad partes interiores sub corde. Et trigesima particula eorundem ait: Timor quidem infrigidat manifestè: & manifestant hoc perterrefacti, tremunt enim. FRAN. Quid enim moestitia in se habet? AND. Gal. V. de acciden. & morb. Timor sanguinem calorem, ac spiritum reportat ad interiora, scil. ad suam originem, & ad cor, atq; exteriora corporis infrigidat: & in timore virtus animæ non confortatur. Et l. de sympto. Timor est terror, qui turbat virtutem, & debilitat ipsam non minus aliis causis. FRANC. Inde processit illud Avic. in Can. dicentis: Timor incitat frigiditatem, qui quandoq; magnificatur in tantum, donec ledat in ultimo. ANDR. At mœror exitiosior, ex quo complures sibi necem consciverunt, Gal. de acciden. & morb. sic asserente. Quibus accidit tristitia frequenter mortui sunt: & hoc pusillanimibus solet evenire: nam eorum anima debilis atq; defecta extinguitur. Princeps etiam decima tertia tertii sic ait: Tristitia est causa corruptionis digestionis. Et Gal. V. de morbo medendi: Tristitia, & ira, & agonia, & solicitudines quolibet modo nocent dissolventes virtutem. FRANC. Frons semper igitur est exporrigenda, quoad ejus fieri potest. ANDR. Modus omnium rerum est optimus: nam non minus nimia lætitia gestiens (si Ciceroni credimus) quam mœror exitio est. Princ. III. primi: Multum gaudium perniciosum, nam ex eo ventriculi cordis sanguine evacuantur. Et Averr. super Cant. Magnum gaudium est ex rebus impinguantibus corpus: quod si magnificetur valde & contingat, subito necat, & interficit, & maxime valde pingues. Monumenta literarum, Romanisq; cum primis annales id nos docent: Titus enim Livius post illam Cannarum cladem memorandam, mulierculas duas, quibus falso nunciata filiorum mors fuerat, statim sospitibus eisdem visis lætitia expirasse memoria prodidit. Animæ igitur affectibus temperandum, teste Principe, sic dicente tertia primi c. 4. In temperamento morum custodia sanitatis animæ & corporis simul consistit. Haliab. etiam in V. Theriaca cap. ultimo sic: Gaudium naturale est exitus caloris corporis ad exteriora, ejusq; diffusio, si quasi paulatim facta fuerit, animam habet confortare, caloremq; naturalem in omni corpore, & humores temperare, & sanguinem calorisq; naturalis temperantia, & calorem augere, nisi quod quando semel, subitumq; fit, aliquando interficit naturali dissolutione caloris. Et Gal. V. de accidenti & morbo: Ex ira nullus unquam mortuus est, ex gaudio autem quamplurimi pusillanimes. FRAN. Superest ut de invidia disseramus. ANDR. Invidiam nil aliud esse manifestum est quam bonis alterius angi. Boni igitur hominis est invidia omnino abstinere. Luxuriæ etiam tanta est fœditas, at nihil supra: quamvis aliquando aliquibus corporibus opem præstare videatur: nam Cornelius Cels. neq; nimium indulgendum Veneri, neq; nimis abstinendum præcipit: sed nos qui morbosis consulimus, ne sibi ipsis, ac fœmellis etiam maxime noceant, hac omnino abstinendum censemus. Nam Gal. Aphor. VI. ait: Coitus est fortis causa in generanda podagra. FRANC. Atqui XXX. problem. philosophus: post Venerem, inquit, plurimi magis læti fiunt. Et Haliab. V. Theorica: Si spermatis superfluitas sua aucta in vasis coitu non purgatur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus fit & aliis simul extensio, omnisq; in corpore gravitas: sæpeq; suum sperma calefit in vasis, fitq; sobrum: nonnunquam autem ejus ascendunt ad cerebrum vapores, ubi & pessimos generant morbos. Et Haliab. Rod. III. Techni: Superfluitas aggregata in corpore ex spermate quod non egreditur per coitum, obarctatur in corpore, & generantur ex ea ægritudines malæ, & vapores mali qui ascendentes ad cor & cerebrum, & stomachum corrumpunt sanitatem illorum membrorum, & generant ægritudinem. ANDR Sed hoc totum superfluitatis est retentæ: inde dicit Haliab. superfluitas aggregata. FRANC. Princeps in Canticis commendavit etiam Venerem juvenis, dicens: Coitus commendatur juvenibus, quatenus per eum à nocumentis perniciosis liberantur. AND. Dixit ergo, tantum juvenibus convenire, eo quod juvenes exuberent spermate: sed de superflua Venere ne verbum quidem ullum fecit: nam prima tertij sic: Quandoq; accidit homini, ut in vasis seminalibus aggregetur sperma plurimum, & corrumpatur, & infrigidetur, & convertatur ad qualitatem venenosam: & quia fit hoc pluries juvenibus, iisdem dixit venerem convenire: nam cum quis appetit, non nocet: ut Almansoris IV. voluit Rhasis dicens: Viri præterea ac mulieres cum appetunt, coire debent: quod quidem faciant natura non repugnante. FRAN. Modo ais, modo negas veneri indulgendum. Quæaso, patiar te istum modo differentem? Quin tu uno verbo dic: quid est, quod me præ-

stare

ſtare velis? ANDR. Ita faciam. Primum tu hac re illud edico tibi, mulierosi corpus in deterius ſemper labi, teſte Conciliatore diff. CXXIII. ſic aſſerente: Coitus ſuperfluitas, & frequentia omnem pravam corporis acquirit diſpoſitionem. Ariſt. quoq; IV. probl. Coeuntes exolvuntur, & infirmiores fiunt. Gal. 2. de ſpermate: Non ſolum à ſeroſa humiditate privari omnes animales particulas accidit ex ſuperfluo coitu, ſed & vitali ſpiritu. Et prin. XIII. tertii: Coitus eſt ex rebus magis nocentibus ſtomacho, & dimiſſio ejus eſt ex rebus maxime conferentibus. Ariſt. etiam quarto probl. Plurimis coitu utentes manifeſte in oculis, & anchis patiuntur. Et Princeps tertia tertii Cap. V. Multiplicatio coitus eſt res nocibilis oculo. Et Almanſoris quarto: Qui coitu ſæpe utitur, oculorum habet concavitatem. Poſt repletionem ſuperflua eſt venus. Haliab. V. Theor. Si cibo homo repletus ante potu coitu utatur, debilitas ejus fit corporis, enervatio nervis, dolor in genibus, viſcerum oppilatio, generanturq; abinde humores graſsi. Cujus uſus ſi hoc fiat modo frequens, & aſsiduus, hydropiſis ſequitur, aſthma, & tremor. Nam nihil obſtat quod Paul. Aegin. I. de tuenda valetudine, poſt cibum, & ante ſomnum præcipiat concumbendum, nam nonnullam vult eſſe inter eos diſtantiam, qua corpus neq; repletum, neq; vacuum dici poſſit. Idem etiam voluit Gal. in arte medicinali, cum dicit: Tempus autem ad coitum opportunum eſt, cum in exceſſuum omnium mediocritate corpus fuerit conſtitutum. Cui aſſentitur Avicen. XX. tertij dicens: Et oportet etiam ne coitus fiat ſuper repletionem, quia prohibet digeſtionem & debilitat: neq; coeat aliquis cum adeſt vacuitas, hoc eſt enim nocibilius, & oneroſius naturæ, & magis pernecans calorem innatum. FRAN. Sat habeo: ſed dicas quæſo, quanta temporis intercapedine inter coitus uti nobis par eſt: nec ab re te percunctor, ſcimus etenim quoſdam ſingulos noctis unius ſpacio fœmellas ſingulas iniiſſe decies, citra noxam. ANDR. Abeant ij, quos attuliſti mihi, in malam crucem, cum hac ſua intempeſtiva venere, nam mihi conſilium non placet, aliorum explere luxuriam, mihi dum noceam, cum creberrimam ægrotationes perniciosæ, ſenectusq; matura ſubſequantur. Unde Cicero: Luxurioſa juventus maturam tradit ſenectutem. Item lib. de ſenect. Libidinoſa etenim, & intemperans adoleſcentia affectum corpus tradit ſenectuti. Galenusq; in arte medicinali, ſic inquit: Venereorum vero juxta Epicuri ſententiam, nullus eſt uſus ſalubris: re autem vera confert, ſi tantum intervalli in earum uſu adhibeatur, ut neq; reſolutio aliqua ſentiatur, & ipſe homo quodammodo ſenior factus melius ſpirare videatur. Quod caput eſt tandem ſic habeto, nullam capitaliorem peſtem eſſe, quàm corporis inſatiabilem voluptatem. Sed ad curationem morbi Gal. redeamus. Servatis igitur ſex reb. non naturalibus, materia pituitoſa digerenda videtur hoc ſyrupo: ℞. Amaraci, ſalviæ, origani, menthæ, abſynthij, eupatorii, fumiterræ, baccaru, lavendulæ, calamenti, pulegij, thymi, ſatureiæ, ſticados ſing. m. j. calami aromatici, zedoariæ, dictamni albi, hermodactylorum, hellebori nigri, ſing. ℈. ij. Rheubarbari electi ʒ. ij. ſpicæ, ſquinanthi, ſing. ℈. ß. ex aqua uſq; ad medium decoquantur, inde colentur. addanturq; ſyrupi de fumoterræ, de ſticados, mellis roſ. ſing. ℥. ij. & fiant ſyrupi vij ſunt qui errant, mea quidem ſententia, nolentes haurire decoctionem, ſed appetentes ſyrupos ex aquis elaboratos. Quippe majorem decoctionis vim comperi. Verum ut & illis morem geramus. ℞. Syr. de ſticados, oxymellis comp. mellis roſati, ſing. ℥. ij ß aquarum ſalviæ, lavendulæ, amaraci, ſing ℥. ix. & fiant ſyr. vij. vel ℞. Oxymellis ſimp. ſyr. de ſticados, de praſsio, de abſynthio, ſing. ℥. ij. ß. aquarum abſynthij. praſſii, et a. meliſſæ, & fiant ſyr. vij. Facta digeſtione, ut ad extrahendam materiam procedamus. ℞. Rheubarbari electi ʒ. ij. agarici præparati ʒ. j. aloes hepaticæ lotæ ʒ. j. ß. turbit gra. x. hermodactylorum gr vj. gingiberis gr. iiij. ſpicæ gr. iij. hæc ſimul ex aqua ſalviæ libra macerentur per noctem, deinde ad medium concoquantur, poſtea colentur, & accipiantur decoctionis iſtius ℥. v. vel vj. ſecundum virtutem ægrotantis, dulcorenturq; cum ℥. oxymellis ſimpl. & fiat potio. Vel ſic: ℞. Rheubarbari electi, agarici præparati, turbit albi & gummoſi, ſing. ʒ. ß. ſpicæ grana tria, gingiberis, hermodactylorum, ſing. ʒ. contundantur hæc omnia leviter, & infundantur inde aq. lavendulæ, vel amaraci ℥. vj. decem horarum ſpatio, inde comprimantur: expreſsioni addantur, electuarij lenitivi ʒ. ij. diaſincoin, electuarij Indi. ſing. ʒ. ij. ß. & fiat potio, addito mellis roſacei ʒ. iiij. Tertius in etiam accedit modus. ℞. Rheubarbari electi ℈. j. ſquinanthi gran. v. redigantur hæc in pulverem, cui addas agarici præparati ℈. ij. turbit gran. v. gingiberis gran. iij. aloes lotæ ℈. j. elect. lenitivi ʒ. ij. diaſincoin ℈. & cum ſaccharo fiat paſtillus. Ex quibus primum medicamentum validius comperi, quamvis difficilius ſua amaritudine hauriatur. FRANC. Quid autem de phlebotomia nobis faciendum videtur? nunquid in etiam adhibebimus, Avicen. teſtimonio fulti dicentis: Phlebotomia eſt evacuatio univerſalis, quæ multitudinem evacuat humorum, multitudo vero eſt augmentum humorum ſuper æqualitatem ipſorum in venis. AND. Recte in quidem ex Aviceana: nam ſubſequitur Ugo de Senis, quod iſta evacuatio univerſalis intelligi debet ex humore, qui continetur cum ſanguine in ipſis venis: & de his locutus eſt Princeps: quoniam humores extra venas ſecus naturam procedentes, potione potius ſunt eliciendi. Morbus igitur Gall. à pituita, cum magis in juncturis, quam in venis exiſtat, ſanguinis miſsio per inciſionem venæ videtur ſupervacanea. Dicitur enim phlebotomia evacuatio univerſalis, quod omnes univerſaliter educat humores, & neq; aliquem eligat. Pharmacum vero à forma ſpecifica evacuans eligit illum quem ſibi proprium eſt evacuare. Cum autem pituita ſit in membrorum compagibus coacervata & indigeat potione, particulariter eligi phlebotomiam penitus relinquam. FRAN. Sententiæ tuæ non acceſſerim, tametſi ſexcentos adduxeris autores, quippe in te ipſum hæc omnia militant, cum ſuperius totius mali fomitem jecur dixeris. Jecur igitur, cum ſit totius ſanguinis putioris hoſpitium, utiliter in his morbis nimirum exhauritur. AND. Nihil agis, nam hæc omnia minimo (ut ajunt) digito proſternam: nam quod tu dicis, recte fieret, ſi materia calida foret. Nam Rhaſis ſic VII. Alm atteſtatur: Oportet autem cavere quantum poſsibile eſt, ne phlebotomia in tempore calidiſsimo, aut frigidiſsimo fiat: neq; phlebotomentur ij, quorum ſtomachus & hepar in frigiditate diſtemperata exiſtunt. Præterea multos offendimus, qui diutius morbum ignominia cauſa diſsimulaverunt, quibus minime ſanguis mittendus eſt. Nam princeps in corporibus, quæ prolixas perpeſſa ſunt ægritudines, cavendum eſſe à phlebotomia affirmavit. FRAN. Quamvis mea te exanguem ſententia aſſentior tamen: nam apud Galenum legitur, quod ij qui per totum corpus humorum multitudine gravantur, minime ſanguinis miſsionem pati debeant. ANDR. Utiliter igitur ſi puſtulæ per totum corpus emerſerint, ſanguinem inter cutem pituitoſum poteris per cucurbitulas extrahere. Nunc autem ad linimenta, quæ huic conferunt morbo. ℞. Radicem ebuli, hederæ, dictamni, gentianæ, inulæ, bryoniæ, hermodactylorum. ſing. manip. contundantur hæc omnia leviter, & ex vini cretici ℔. xij. ad tertiam decoquantur. Inde addantur amaraci, baccaru, camomillæ, abſynthij, hypericonis, lavendulæ, origani, thymi, nepitæ, pulegij, calamenti, ſing. m. j. ß. iterum ferveant ad medium, inde accedat florum, roriſmarini, primulæ veris, ſalviæ, ſing. m. a. & bulliant leviter una parvo temporis intervallo, poſtmodum colentur. & prælo expreſsis addantur, olei roſacei, camomillini, anethini, hypericonis, coſtini, ſing. ℥. j. ß. ſalis terebinthini ℥. vj. reſinæ pineæ ℥. iij. & bulliant uſq; ad perfectam vini conſumptionem, denuo addantur, cùm tolluntur ab igne, croci ʒ. ij. cinnamomi, calami arom. ligni aloes, ſtyracis calamitæ, ladani, benzuin, ſing. ℈. cinnabaris ℥. mercurii extincti ℥. vj. ſublimati, ℈. iij. arvinæ porcinæ libra, ceræ quantum ſufficiat, & fiat fortiter agitando linimentum. FRANC. Hæc tametſi con-

gruunt, tamen quidpiam brevius desiderarem. ANDR. Mos gerendus est tibi. Igitur ℞ axungiæ porcinæ colliquatæ lib. j. butyri recentis ℥. ij. olei laurini ℥. iiij. olei vulpini, hypericonis, terebinthini, sing. ℥. v. styracis liquidi eloti cum aqua camomillæ, & vino cretico. ℥. ij. olei de sulphure ℥. iiij. cinnabaris ℥ j. ß. mercurii extincti ℥. ij. sublimati ʒ. j. ceræ quantum sufficiat, & fiat unctio. Quod si compendium magis affectas, ℞. Axungiæ colliquatæ libram, unguenti Agrippæ, marciatonis, olei laurini, terebinthini, singulorum ℥. iiij. mercurij extincti ℥. vj. sublimati ʒ. ij. & fiat in mortario illinimentum: sed istorum primum laudabilius, meo quidem judicio semper fuerit. FRAN. Memini quosdam se dicentes suffitu, laconicoq; tantum sanatos. ANDR. Quamvis nonnullis id evenerit multi tamen succubuerunt. Ideoq; nisi cum de agroto desperatum fuerit, suffitus omnino sunt excludendi, teste Galeno, sic dicente: Aegritudo quæ non habet nisi unam viam ad curandum, velit nolit infirmus, oportet quod per eam transeat, & primo Aphor. Hippocrates: Extremis morbis, extrema exquisite remedia optima sunt. Quamobrem non negaverim suffitum me tentasse successu laudabili, in hominibus videlicet athleticis: qui quidem suffitus fuerint hujusmodi. ℞. Cinnabaris ℥. iij. myrrhæ, thuris sing ℥. aloes hepaticæ, sandarachæ, styracis calamitæ, benzuin, sing. ℈. iiij. misce, & fiet pulvis crassior. Item alioquin. ℞. Cinnabaris ℥. iij. myrrhæ, thuris, aloes, ladani sing. ℥. j. contundantur in pulverem, & cum styrace liquido subigantur, inde fiant trochisci juglandis magnitudine, qui singuli suo tempore sigillatim prunis subditi colliquescant. Item ℞. cinnabaris ℥. ij ß auripigmenti, cadmiæ argenteæ, sing. ʒ. iiij. thuris, aloes, myrrhæ, styracis calamitæ, ladani sin. ℥. misceantur hæc omnia, & in pulverem crassum redigantur: erit enim hoc aliis potentius. Etsi superius in athleticis tantum hoc fieri debere affirmavimus, accidit mihi tamen aliquando hoc fecisse felici successu etiam in corporibus delicatis, & debilibus: & fuit ejusmodi ℞. Cinnabaris ℥. ij. auripigmenti, ℈. ij. dictamni albi, tormentillæ, gentianæ, ben albi & rubei, angelicæ, sing. ℈. iiij. sem. citri, sem. acetosæ, sem. ocimi, doronici, sing. ℈. ij. cinnamomi, gariofilorum, calami aromatici, croci sing. ʒ. ij. thuris sandaracæ. styracis calamitæ, benzuin sing. ℈ ß. aloes, ℈. iiij. redigantur hæc omnia in pulverem, vel cum theriaca formentur trochisci. Posteaquam male se habentes perpurgati fuerint, cubiculo claudantur, & sub conopæo nudi carbonibus accensis incumbentes altius sedeant: quos semuncia pulveris prædicti, sive unius trochisci fumus nisi vis agroti difficilius pateatur, per horam torqueat: nec satis dici potest quoties id tentandum: ideo non alio mehercule pacto, quam si eundem innuxeris, id observare poteris. FRANC. Quod si anima defecerit? poteritne agere conopæo tantillum caput educere? ANDR. Recte quidem, modo ut sapius id fiat. Sed pergamus, qua cœpimus. Quoties suffitus per diem sit tentandum, corporis habitus, anni tempus, ætas decursa, sexusq; poterunt nos edocere. Sed ut fortius hoc ferant, initio cataplasma, quod superius enucleavimus, est applicandum cordi, horaq; ante suffitum ova bina recentia sorbeant affecti, aut cochlear unum syrupi de corticib. citri lignitant, aut trochiscum confectionis ejusmodi vorent. ℞. Pulveris electuarii Conciliatoris, pulveris diamusci dulcis, diamargatitonis, sing. ʒ. ij. inde cum aqua melissæ, & saccharo fiant cum igno trochisci. Evenit etiam plerumq;, ut tam suffitu, quam unctionibus utentium bucca exulceretur, quibus ea poteris applicare remedia, quæ superius diximus: quamvis hoc eddere non alienum putaverimus ℞. Rad. prunellorum sylvestrium m ij. cymarum rubi, rosarum, myrtillorum, sumach, caudæ equinæ, sorbariæ, pilosellæ, gariofilatæ, millefolii, trinitatis, foliorum oleastri, ordei balaustiarum sing. manipulum, ireos, rubeæ fullonum, consolidæ utriusq;, centaureæ majoris, sing. ℈. iij. myrobalanorum citrinorum, conorum cupressi sing. ℥. Contundenda leviter contundantur, & bulliant ex libris x. aquæ ferrariorum fabrorum, vini granatorum, succi cotoneorum, aquæ plantaginis sing. libra, ad medium concoquantur, inde addantur cum jam pene concoxerint, aluminis rochæ ℥ ij. nitri ℈ ij. diamoronis, mellis rosacei, sing. ℥. iiij licij ℥. ij. hæc colentur, inde expressum servetur in vase vitreo, ex quo subinde sibi colluat os affectus. Verum enimvero plerosq; vidimus agrotantes, quibus os totum adeo depravatum Empiricorum incuria erat, ut cancri speciem accessisse unusquisq; sena mentis dixerit: illis etenim quamvis superior gargarissatio consentanea fuerit, hoc tamē conducibilius arbitramur. ℞. Decoctionis prædictæ ℔ iij unguenti ægyptiaci ℥. ij ß. dissolvanturq; simul, inde frequentius os colluatur. At si gingivarum accesserit & exulceratio, unguento tantoprius ægyptio perungantur eadem, mundificat enim cum primis, & ut sapius experientia comperi, redundantem malitiam reprimit. Quod si materia superfluitas medicamentis superius enarratis, haud facile cesserit, cucurbitulis, clysteribus, lotionibus, frictionibus, fibulis non parum doloris ingerentibus, & cæteris id genus est ab ore divertenda malitia. FRANC. Post oris exulcerationem accedunt dentibus gingivarum mira discidia, ut iy parum à casu abesse videantur. Adde spectaculum, quod etiam sputorum fœditate contuentibus nauseam commoveris, et non immerito tale spectaculum fugiant omnes. AND. Ita est: tunc hoc pulvere non erit eis absurdum succurrere. ℞. Squillæ assatæ, pulveris levissime testacei, cornu cervini usti ossis sepiæ. ossium dactylorum combustorum, consol. da utriusq; rosarum, sumach. sing. ℈. cinnami, thuris, mastichis, sandarachæ sing ℈ j. ß. aluminis exusti ʒ ij. corallorum rubeorum & alberum, sing. ℈. iiij. musci grana vj. Omnia redigentur in pulverem, ex quo frequentius cum gingivarum dentes fricentur. Superfluum fuerit de reliquis differere, de quibus satis dictum superius.

De morbo Gallico Melancholico.

A Pituitoso ad melancholicum nunc igitur deflectat oratio: quamobrem tibi persuadeas volim malum hoc atræ bilis commixtum, modo supercilia, modo cranium, nec non brachia pernasvo, tuberibus durissimis, ab apostematibus, quæ Græci schirrhos appellant, non dissimilibus infestare: quin etiam per totum corpus emergunt livientes pustulæ verrucarum speciem repræsentantes. Sinistrum tempus per noctem male habet, inde vigiliæ, color plumbeus, inflammatio thoracis, debilitas stomachi, splenis gravitas, aut dolor, aut durities urget: urina fertur albe, plumbea, sive subrussa, tendens ad nigrum colorem: vena brachij exilis, & tardior: nigra excrementa dejiciuntur: excreatio plenior: ructus sunt acidi: crure, varices, tumor pedes invadunt, ut elephantiacos referant: quibus eadem fere confert vivendi formula, quam superius, cum de pituitoso dissereremus, explicavimus: ut tamen non sit alienum, quæ sequantur annectere. Si perspexeris igitur à face sanguinis in melancholicum versi hoc fieri, sinistra manus venam, quam salvatellam recentiores appellant, sive varicum, sive quam saphenam vocant, recte scindes. Prodest etiam sanguisugarum ad ora venarum, quas hæmorrhoidas Græci vocant, applicatio. Quod quidem si à biliosa adustione pendere videatur, sanguinis missio penitus fugienda decernitur. Cucurbitula etiam cum balneo, quando est error sanguinis crassioris, convenire possent: quanquam Princeps quarta primi dixerit, cucurbitularum quidem juvamentum in corporibus grossum habentibus sanguinem est parvum, quoniam ex istis non extrahitur sanguis sicut oportet: imo qui ex eo vehementer est subtilis: & hoc accidit quia resolvuntur Spiritus illius membri, & sic calorem naturalem debilitando, resolvendo etiam de humido substantifico, membra debilitant. Huic obstat sententia Halsabbas cum nono Practicæ cap. VIII. cucurbitulas melancholiæ conferre testetur. Hæc quidem ratio bifariam distrahitur, quippe & sine scarificatione

catione capitis humores derivando, cucurbitulæ melancholicis conferre possunt, & ex balneo cutis incisione, subtiliatum sanguinem, qui prius fuerat crassior recte exhauriunt, tum ægritudines melancholicæ per totum fere corpus versantur. Unde Germani ganeis confecti, proptereaque varicosi, ac elephantiaci, hypocaustis inclusi, quibus sanguis crassior plerumque subtilior fit, utiliter curantur. Quo fit, ut ex balneo non negaverim, melancholicis potissimum, (si tamen purgatis corporibus id fiet) scarificata prius cute, cucurbitulas. Optime sic ergo eos purgabimus. ℞. Epithymi Cretensis, foliculorum senæ, capillorum Veneris, florum boraginis, buglossæ, violarum, rorismarini, melissæ, sing. man. radicum tenuiorum majoris polypodii, rheubarbari, sing. ℈.j. succi scabiosæ ℥.iiij. radices contundantur, & ex aqua ad mediam decoctæ diligenter exprimantur, instillentur inde syrupi epithymi & fumiterræ quantum sat est, fiantque syrupi v. aut vij. Vel, ℞. Syrupi de fumoterræ, mellis rosacei, de lupulis, de epithymo, sin. ℥ iij. aquarum fumiterræ, buglossæ, lupulorum, melissæ, sin. quantum sufficiat & fiant syrupi v. aut vij. Quin etiam, ℞. Syr. antyhi compositi, de epithymo, de fumoterra, sing. ℥ ij.ß. aquarum fumiterræ, capil. Veneris, buglossæ, lupulorum, melissæ sing. ℥ & fiant syrupi numero v. FRANC. Recte tu quidem: verum quod magis concupiscit animus meus, retices. ANDR. An dicis syrupum, quo plerunque, una cum unctionibus, aut aliis ejusmodi medicamentis ad sanitatem perduximus quosdam male affectos? FRAN. Istum ipsum. ANDR. Quamvis in gurgustio cordis mei delituerit hactenus, ut ita dicam, te tamen jubente protrahatur in lucem, mihi etenim meum sibi reconditum fuerit unquam. Viventibus igitur adhuc anguibus, posteaquam extremitates utrinque, quatuor digitos mensura a cætero corpore gladio secueris, permittes totum sanguinem defluere, mundatas inde carnes, lavatasque ter in aceto, cum liquore buglossæ, citrariaque, suscipies theriacæ optimæ ℥.viij. succi fumiterræ, lupulorum, ut yberum, buglossæ, sing. ℔.ij. polypodii recentis corticum citri sing. ℥.v. hæc omnia ex vitreo vase, per Balneum mariæ, in cujus fundo quantitas harenæ resideat, subdito vapore ignis, in aquas purissimas rediges, quarum iij ℥. æger, addita uncia syrupi de corticibus citri vel de epithymo, quotidie diluculo sumat. Is syrupus a xl. die multos (ut prædiximus) Deo duce curavimus. Est etiam, quod imprudens silentio pene præterieram, non prætermittendum, quo minus æger septimo quoque die catapotia voret hellebori, quæ conficiuntur inferius, cum purgationes humoris melancholici te docuero. ℞. igitur myrob. Indorum ℈.ij. florum buglossæ epithymi, sing. man. polypodii recentis semunciam, contundantur hæc prius, deinde ex sero caprino decem horarum spatio macerentur: sedulo expressis omnibus, addantur expressioni confectionis Hamech. ℈.iiij. diacatholiconis, diasenæ, sing. ℈.ij. succi fumiterræ ℥.j. syrupi de epithymo ℥ v. fiat potio. Secundo modo. ℞. Elect. lenitivi, conf. Hamech sin ℈.iij. pulveris senæ ℈ succi fumiterræ ℥. syrupi de buglossa ℥.v ex aqua fumiterræ fiat potio. Vel, ℞. Myrobalanorum Indorum ℈.j ß. epithymi Creticensis, rheubarbari, sing. ℈. contundantur hæc leviter, deinde die noctéque in aqua fumiterræ buglossæque macerentur, exprimantur, expressioni addes electuarii lenitivi, diacatholiconis sing ℈ ij. confect. Hamech, ℈.iij elect. Indi ℈. syrupi de epithymo ℥. hinc fiat potio. Nunc quoniam satis de potionibus est dictum, superest ut de Catapotiis agamus, quæ superius tibi pollicitus sum. ℞. Igitur rad. nigri veratri recentis ℈.iij. dauci, anisorum, piperis, sing. ℈ florum buglossæ ℈.ß. musci. gr. vj. epithymi ʒ.ij. contundantur hæc omnia leviter, inde diem noctemque, ex vini cretici ℔. v. macerata, potenter exprimantur. Hujus expressionis ʒ iij. pulveris pillularum fumiterræ, cochiarum, aurearum, sing. ℈.ij.ß. suscipiat, subagiteque, inde permittas exsiccari: porro siccas & iterum in pulverem redactas, ex eodem vino cretico macerabis, ut supra, & hoc quater. Catapotia autem ejusmodi sigillatim sumenda sunt drachmæ pondere. Quin etiam potest ingeri catapotium, quod ex præcipitato conflatur. FRANC. Quidnam hoc verbi est? ANDR. Est quidam pulvis è mercurio conflatus hoc pacto ℞. Aqua, qua aurum ab argento dividitur, ℔.iij. argenti vivi ℔.j.ß. hæc vaso vitreo, ore angusto, collo obtorto, undique argilla præmunito. quod ab altero recipiatur, imponantur. compages inde vasorum luto figulino sedulo obturentur, ad hæc subdatur ignis ex carbonibus conflatus, ut semper ingravescat, eousque quo tota defluxerit aqua. Post hæc phialam frangas, in cujus fundo residentem placentulam rubeam, leviter extrahens. quod album subsederit projicias, rubeum vero in pulverem redigas. Verum enimvero quoniam ex pulvere isto plurima possent contingere noxa assumentibus ipsum, nisi prius debita fieret præparatio. ℞. ℥.ij. prædicti pulveris, & macerentur per noctem in aqua plantaginis, & acetosæ, sing ℥ ij inde summo mane aquas exhauriens, & novas superinfundens, ad ignem in vase æneo, sive testaceo colloces. ferventes ferrea vel lignea spathula non cesses agitare, quousque in pulverem non difficulter omnia redigantur, ex quo poteris cum libuerit in morbum Gallicum tam pituitosum, quam melancholicum, catapotium tale componere ℞. Electuarii Conciliatoris ʒ.ß. margaritarum, hyacinthorum, sing. gr. v. pulveris præcipitati gr. v. pulveris diamusci, diamargaritonis sing. ʒ.ß. & fiant catapotia quinque numero, quæ hora ante diluculum sumantur, inde lecto se contineat æger horas quinque, brevi mihi crede, Gallici dolores, hoc catapotio eludentur. Pituita etiam & atra bilis vomitu, nec non alvi dejectione evanescent. Ad hæc sunt plurima morborum genera quæ curavimus tali pulvere: nam non solum saniem carnemque putridam delet aspersus, verumetiam non difficulter ulcera ad cicatricem deducit: pestilentiam etiam pauxillo theriacæ addito, succoque tunc cum herba quam Carduum benedictum vocant, sive electuario de gemmis, ante ejus confirmationem mirum in modum fugat. Multos etiam lymphaticos, melancholicosve, quos à cacodæmonibus incursari vulgo credebant, eodem curavimus. Quid pluribus immoror? Quartana confectos sacchari buglossato sive theriaca, mithridatove addito. facta digestione aliqua, hora ante accessionẽ, quinque vel septem granorum pondere, pro ætate, & prout corporis affecti, hoc pulvere liberavimus. Quin etiam valet cols. & iliorum doloribus adhibitus, nam quosdam stercus per os ejicientes sanavimus. Pauli Aeginetæ monumentis inveni, qui ait: Aliqui quidem medicorum argentum vivum extinctum dederunt in oleo. Quam quidem autoritatem Princeps ij. Cant. cap. de argento vivo annotavit. Fascino idem adversatur: pluribus ad hæc virtutibus est insignis, quas cum plus ocij nactus fuero, tibi sigillatim connumerabo: fortassis tunc jucundissimum fuerit etiam explicare, quonam pacto pulverem cum auro. vivoque argento, sive aqua superius explanata possis conficere: nunc quoniam tempus urget, unctiones virium maximarum differam. ℞. Fumiterræ recentis man. iiij. radicis ebuli, buglossæ, melissæ sing. man. ij. secantur omnia cum libris duabus arvinæ porcinæ ℥ x. butyri recentis addito: inde in vase figulino vitreato loco uliginoso dies quindecim reserventur, ut computrescant: inde liquefiant igne subdito: demum liquefacta colabis omnia ex linteolo: postmodum. ℞. Olei rosacei, camomillini, terebinthini, sing ℥.ij. styracis liquidi, ex aqua fumiterræ eloti ℥.iij. lithargyri argentei ℥.v. resinæ albæ ℥.iij. mercurij extincti ℥.vij. sublimati ʒ.iiij. & fiat ex mortario unguentum. Vel. ℞. Radicis hellebori nigri recentium libram hellebori albi ℥ ij. radicis arthanitæ ℥.vij. contundantur cum axungia & butyro, & ut supra denique omnia fiant. Inde accipe hujus adipis libram, olei rosacei, capparis, terebinthini, sing. ℥.j.ß. sulphuris ℈.iiij. hellebori nigri redacti in pulverem ℈.iij. lithargyri aurei ℥.iiij. styracis calamitæ liquidi ex succo fumiterræ loti, ladani, sing ℥.j ß. resinæ pineæ ℥.iij. mercurij extincti ℥.viij. sublimati ℈.iiij. inde fiat ut supr. Vel, ℞. Quatuor aut quinque, nigros angues excoriatos, eviisceratosque, decisis utrinque extremitatibus, minutim concisos,

quod vas vitreum cujus angusti capiat, quod postea obturato ore ponas in caldario aqua refertum, hoc sinas diem noctemq́; fervere, postmodum repertum liquorem colabis: extractum qui fluxerit commisce ℔ ij. illius adipis confecti ex radicibus hellebori, & arthanita, addas mercurii extincti ℥. viij. cinnabaris ℥. sublimati ℈. iij. theriaces ℥. vj. & fiat ut supra. Servabis hoc diligentissime: majoris etenim ponderis est, quam tu fortasse veris. Propterea consentaneum omnino fuerit olei sulphurati, cum aqua melissa, nonnihil agrum diluculo bibere: quippe quoniam, ut superius explicatum fuit, magnum ex eo percipitur juvamentum. FRANC. *Nimirum velo ne oleum hoc, quod tantopere collaudasti, intactum relinquas: In hoc etenim in præsentia mihi sunt omnia.* ANDR. *Tibi nihil invitus dixerim. Vitreum igitur vas tintinabulo (campanam hodie appellant) non absimile, illitum figulari luto, à terra unius cubiti mensura, aneo vel ferreo filo suspendens, sub quo metretam vitream majoris circumferentia, cujus medio inversus fuerit cyathus, statues. Porro cyathi fundus ferream bracteam digitorum quatuor latitudinis eo igne candentem sustineat, eo qua sulphur accendatur. Hoc dum comburitur recentim superaddatur: inde fiet, ut eo fumo ascendente suspensum vas brevi temporis intervallo guttatim in inferiorem paropsidem distillet oleum, quod diligenter collectum, vitrea conservabis ampulla: nam plurimi semper apud me ponderis fuit: nec me hercule injuria, quippe non solum confert huic morbo, sed haustum per hebdomadam stomachi intestinorumq́; torminibus ex materia ventosa frigidiorive provenientibus medetur, splenis vitia corrigit, vulvæ, urinæq́; difficultatibus succurrit ex aqua tamarisci, vel capil. Veneris quantitatis guttarum sex. Quinetiam tres vel quatuor guttæ ex aqua absynthij, lumbricos fugat. Item contra scabiem, impetiginem, lichenam, strumasq́; illitum valet. Doloribus quidem podagricis frigidis mirum in modum fert opem. Præterea male curatis ex morbo Gallico, ad extrahendum vires ejusmodi potionis ut diximus plurimum prodest. Nunc autem mercurij, quem vivum argentum dicunt, vires tibi paucis absolvam. Avicenna secundo, Can. frigid. & humidum esse dixit in secundo gradu. Paulus vero Ægineta calidũ & siccum asserit in quarto. Verum nos cum Gebere, qui de rebus metallicis optime conscripsit, dicemus mercurium humidum & frigidum palam caliditatem siccitatemq́; clandestinam in se habere. Probatur hoc ab eodem Gebere cap. de essentia mercurij, cum dicit: In argento vivo similiter necesse est superflua demi, habet enim corruptionis causam terream, & adustibilem. Item l. 2. cap. de coagulatione mercurij: Habet similiter sulphuris partes naturaliter sibi mixtas, quas removere per artificium non est possibile. Quam quidem sententiam nobilis etiam Arnoldus agnovit, libro qui dicitur Rosarius philosophorum, dicens: Manifestum est igitur quod argentum vivum continet in se sulphur suum bonũ fixum, eo quo coagulatur in aurum & argentum, secundum diversum disponendi modum. Et Arist. in Meteor. Argentum vivum est aqua, quæ admiscetur cum terra nimis subtili sulphurea admixtione forti, donec non quiescat in superficie plana, & hoc est ob siccitatem magnam, quæ inest illi, & ideo non adhæret tangenti. Quibus omnibus satis constat, terram talem sive sulphur esse calida & sicca complexionis. Cognoscitur etiam hoc sua dissolutione incisione, penetratione, atq; corrosione, quæ quidẽ omnia & caliditatem & siccitatem maximam ostendunt. Nam de eo Diosc. proprio capite sic autumat. Virus, inquit, argenti vivi est homicidiale corrodendo intestina. Et aggregator: Argentum vivum corrodit omnia, cui obviat ex membris intrinsecis. Quod autem sit frigidum & humidum, licet per Avicennam hoc comprobari possit, apparet hoc etiam experimento. Cognoscitur in primis mira ejus frigiditas per tactum ejus, deinde per operationes, quibus agit in humano corpore: nam non legitime extinctum maxime repercutit, ac nervis, ut Avicenna asserit, dum tremorem, stuporem, convulsionem atq; paralysim causat, magnum affert discrimen: quæ quidem omnia à frigiditate maxima, quæ illi inest, eveniunt. Humiditatem vero ejus ostendunt superiores autoritates cum dicant, quod est aqua viscosa. Nam & hoc non sufficeret, nisi quotidie ipsum videremus ossa corrumpere, carnemq́; & nervos putrefacere, eorum scilicet ægrotantium quibus Empiricus aliquis mercurium ipsum inunxit.* FRAN. *Hanc quidem sententiam aliqui minime comprobant & putrefactionem non tantum mercurio verum totum morbi venenositati tribuunt.* AND. *Falsa quidem ratio ista mihi videtur. Nam si mulieres inspexeris, quæ ex eo pigmenta conficiunt, ut pulchriores hominibus appareant, eis quidem dentes fere omnes tum cariosos, tum deniq; putrescentes invenies. Concordia tamen hac Geberi autoritate inter discrepantes de mercurio est imponenda. Inquit enim ipse, argentum vivum manifestum est quod mercurius appellatur antiquorum usu est aqua viscosa substantia subtilis, albæ tincta per calorem temperatissimum, unita tali unione per minima, quousq; humidum contemperetur à sicco, & siccum æqualiter ab humido, & quousq; calidum contemperetur à frigido, & frigid. æqualiter à calido. Gal. tamen in VIII. simpl. sibi nil de eo cognitum fuisse testatur, non alia mehercule de causa, nisi quod tanta in eo dissidia sibi comperta erant, ut non facile quid potissimum de eo scriberet inveniret. Inde sapientes Mercurio Planetarum instabilissimo, propter variam ipsius ostentationem, instabilitatemq́; compararunt. Unde recte Plato: Dotavit res natura proprietatibus, omnino enim quodlibet secundum quod movetur à specie sua agit quod proprium est: nisi enim nullius rei est actio propria, nisi quam species regulat. Verum hoc totum certificare (Mesue sententia) non est medici, sed illius qui scalcum agit.* FRAN. *Sat habeo, verum quid ita in mercurium omnes medicinæ Professores veluti conjurati, styli acerbitatem distrinxerunt?* ANDR. *Nihil dictu facilius est: Hunc namq; doctores temporis novis viribus, de quibus superius, merito videntur abdicasse, quamvis revera sit innocens, modo recte extinguatur: nam quæ superbiunt circumforanei ac plerîq; alij, non extinctionem sed occultationem recte dixeris: quippe cum horum unguentum, in quo erit admixtum mercurij, nonnihil ex vasi lento liquefeceris, igne in fundo eorum tem mercurium liquido deprehendes. Inde fit, ut si quis unguento tali fuerit imbutus, ad interiora progressus rursus coeat: nam naturalis calor facile in priorem vivacitatem ipsum restituit: quo fit, ut prava corporibus accidentia eveniant.* FRANC. *At vide quam insolenter se jactitent isti pharmacopolæ, quanto molimine circumferantur: diceres in his sitam mortalium sanitatem: quorum inscitiam nuper chirurgus quidam summus meus aperuit: testatus est enim ex crurum osse corrupto, pumilionis cujusdam, qui decies à diversis Empiricis inunctus fuerat, argentum vivum non semel emanasse.* AND. *Hoc mihi novum non est, nam & operanti mihi sæpius accidit.* FRAN. *Quonam igitur pacto extinguitur?* AND. *Quamvis satis superius quod petis insinuasse me tibi crediderim, tamen non erit incommodum, hæc eadem vel ulterius explicare. Tantum igitur tibi persuadeas velim, veram mercurii extinctionem non aliunde pendere, præterquam à præcipitatione: hac etenim via frigidit. & humiditatis fit expers, quarum causa, quas superius diximus, ægritudines procedunt: nec fieri potest ut præcipitatione mortuus semel mercurius reviviscat. Hac etenim arte frigid. & humiditate privatus in calcem rubicundiss. fertur. Ideo dicebat Rhasis Almans. V. Argentum vivum quando extinguitur ardens est & corrosivum & tale est cum præcipitatur: nam male olentia ulcera corrodit, & mundificat sine dolore: quod si alio quin extinguatur, idem non efficit, sed potius repercutit.* FRAN. *Quid ergo? cum argenti vivi extincti memineris, utiq; de præcipitato intelligi vis.* ANDR. *Etenim, non enim repercutere morbos ad interiora melior, sed omnino purgationib. prius diducere, tum unguento mundare. Verum dum istis immoror, cataplasma parare*

drappum

drappum imprudens praeterieram, quod brachiis & tibiis decem diebus applicatum, sine ullis unctionibus morbum Gallicum delet. FRAN. *Expecto quid hoc sibi velit.* ANDR. ℞. *Igitur emplastri de pelle arietina, quod inguinaria herniae doctores applicari praecipiunt, ℥.iiij. emplastri triapharmaci ad ignem confecti, diachileon majoris, singul. ℥.vj. resinae pineae, ℥.ij. liquefiant haec ad ignem, & cum infrigidari coeperint, merc. extincti, ℥.v. cinnabaris, ℥.ij. sublimati, ℥.ij. addantur, & longo temporis intervallo spathula citra ignem commisceantur, & (ut mos est) ex linteolis fiat (ut ita dicam) sparadrappum: hoc tibiis à genu, brachiis vero a cubito, donec signa remotionis advenerint, applicetur.*

De Morbo Gallico à quocunque humore contracto.

FRANC. *Etsi diffusius hucusque de hujusmodi morbo unicuique humorum admixto disseruisti, vellem tamen ut potum illum, quem tibi secretum ascribis, quo quidem etiam unumquemque morbum Gallicum recenter contractum fugas, mihi propalare dignoris. Hoc te tamen aegre ferre non permittat, cum ego tibi non solùm corpus ipsum, verum & vitam jamdudum dicaverim.* ANDR. *Decreveram omnino mi Francisce nemini secretum hoc unquam aperire: tibi tamen virtutum tuarum munere, etiam majora dicere non dubitabo. Cum igitur aliquem ab ejusmodi morbi jaculo recenter vulneratum offenderis, ipsum ejusmodi pharmacum quadraginta diei absorbere jubebis. Assumitur enim calidum in aurora, pondere ℥.vj. pro vice.* ℞. *Igitur myrobalanorum umbilicorum, bellericorum, Indorum, sing. ℥. flor. borraginis, buglossae radicis, ipsarum flor. violarum, cicorea, camomillae, sing. man. succ. fumiterrae, boraginis, endiviae, buglossae, lupulorum, sing. ℥.iij. succi pomorum dulcium, ℥.viij. uvae thymunia, jujubarum, prunorum sebesten, sing. ℈.x. liquiritiae mundae, ℥.ij. polypodii quercini, sticados, rad. acori, sing. man. j ß. sem. foeniculi dulcis, ℈.iij. scolopendriae, capillorum Veneris, calitrici, polytrici, sing. man. folliculorum senae, epithymi, fumiterrae, sing. ℥.ß. agarici boni, ℈.xviij. hellebori nigri, ℈.xiiij. aquarum inthybi, capill. Veneris, fumiterrae, buglossae sing. ℔.iij. vini granatorum, ℔.ß. radic. inulae, hederae, foeniculi apii, acori, sin. ℥.j.ß. chamaepityos, sticados, chamaedr. sin. ℥. squinanthi, ℈.ij. eupatorii, ℈.iij. rhabarbari, ℈.iiij. addita aqua pluviali q. s. arte & igne bulliant omnia, postmodum linteolo spissiori colentur, praelo que exprimantur, & addito saccharo q. s. fiat potus longus. Unaquaque tamen decima die dum pharmacum hoc assumserit aeger, accipiat ad materiam expellendam, ℥.ß. istius co. s.* ℞. *Turbit, hermodact. tota. grossis, sin. ℈.iij. diagridii, ℈.iij. gariof. gingiberis, cinnam. sin. ℈.ß. piperis, gr. ij. squinanthi, spica, epithymi, salis gemmae, sin. ℈.ß. sandal. citrinorum, alb. rub. croci, sin. ℥.j. mannae electae, ℥.ß. rhabarb. ℈.ij. Zedoariae, ʒ.ij. sacchari, ℥.viij. & cum aqua buglossa ad ignem fiant trochisci. Scias enim procerto, multos hoc remedio fuisse sanatos. Reliqua vero superius explicavimus.*

De curatione morbi Gallici per lignum Indicum.

SEd quoniam, quemadmodum medela ducenda sit ab extincto mercurio, atque ab omni genere pharmacorum, satis explicatum arbitror verbis superioribus, sequitur ut hac ligni Indici medicam. persequar, quae pertinent ad novos medicos, quibus utuntur homines nunc potissimum, se tuens curari sic arbitrantes. Lignum igitur quod alii Indum, alii vero Guajacum, nominant, ex Taprobana, America, Indiaque petitum nostratibus medicis intervallo locorum minus compertum est. Quidam putarunt Avicen. II. canonis indictione Karon, hoc lignum commemorare, dicentem: Karon est lignum Indum cujus allatio ad terram nostram multiplicatur, & est magni juvamenti in negotio fracturae, torsionis, & dislocationis: sed ab re fore assir, nam Princeps ex Arabia gentis Indorum propterea erat. Quamvis Romae, ubi sub Hadriano VI. Pont. sex degentes fratres ab India cucullati exulcerat arum tibiarum remedium quaerenti affirmarint jurejurando lignum duodecim cubitorum altitudinem explere, crassitudine ulnarum duarum, folia plantagini non dissimilis, corticem cum nigrum, tum sub. incertum, flores luteos, fructus rotundos, acidos, quorum species oliva figuram redderent, habere. Praeterea morbum Gall. simulem, medicos illius ora discent e viridi ligno, ex quo, quod nigrum corticem gereret, pal xam haberet. Nos quoniam viridi caremus, cariosum dimittentes, id eligimus, quod aqua non innatet, propinquius radicibus. Mulum valentius compertum est, quod in superficie sandalorum citrinorum colorem medio nigrescente referat. Idem crocum dubilius ad monum, foeminis & pueris reservant, cujus naturam vimque, cum nemo satis recte descripserit, ad unguem cognoscere quis potest? quamvis ab usu caliditatem, siccitatemque manifesto deprehenderimus cum ejus decoctum bibentium gutture & stomachus patiantur incendium. Superioribus etiam diebus sicciori habitu tum homines vidi, morbo Gallico laborantes, ligni potatione cum et hecam febriculam, tum tamen incurrisse. Resina praeterea gummi non absimile ab eo in igne projecto, flammis obnoxium, emanare videtur, nec non decoctio prima ejus pinguis & crassa colorem lactis referent, magnum corpori nutrimentum praestat: unde bibentes quamvis inedia torqueantur, rarius fame vexantur. Postremo per evaporationem ab eo non modicum manat oleum. Cum sit igitur omnib. persuasum, resinas omnis oleumque fundentes arbores, caliditatis & siccitatis esse non expertes, idem de hac arbore possumus assignare. At hoc (utcunque sit) non laboro modo, nam a proprietate (ut asserimus) in ejusmodi morbo videtur agere. Novi enim medicum quendam, dicentem aegrotos potius medicinae inediae, quam ligno sanitatem receptam referre debere. Quod tamen frustratum est, cum quercus decoctionem eadem inedia nullo successu cuidam dedisset.* FRAN. *Diebus istis sicut jam primum non videtur hujusmodi lignum male habentibus conferre: nam plerique, ejus decoctum assumentes, non sanantur.* ANDR. *Evenit hoc exhibentium incuria: nam fere omnes, ut male affecti inediam arduam abhorrentes decocto hoc perfruantur, quotidie carnes, extra canones eis exhibent. Perverso igitur ordine ruunt omnia.* FRANC. *Ex eo olei conficiendi rationem, quam jamdudum pollicitus es, exspecto.* ANDR. *Hoc igitur ligno tesseratim conciso, novum fictile refertum vas, operculo testaceo punctim pertuso obturetur, quod diligenter argilla circumlitum excipiat altera testa vacua, terra defossa ad os usque, superiori desuper incumbente luto conglutinata, ut per operculum flammarum vi circumcirca aestuante, in vacuam quatuor aut quinque horarum spacio defluat oleum, postea quam deferbuerint, aperiens, offendes obrutam refertam aqua oleo innatante: quo si papulas, exulcerationes, tubera compagum & nervorum doloribus junxeris, juvamentum non modicum praestabis. Aqua vero oleo subsidens, diluculo, vespereque, pota loco decoctionis ℥.iiij. ponderis, quatuor horis ante cibum, mirum in modum confert. Magis tamen si syrupus accesserit ejusmodi.* ℞. *Rhoub. elect. ℥.ß. rad. centaureae majoris, ℈.ij. spicae squinanthi, sing. ℥. ligni, aloes, sandal rub. sing. ℈.j. rad. hyringi, ℥. herbae tunicis, man. ij. sem. ebuli, ℈.iij. hellebori nigri, ℈. florum cordialium, sticados, sing. man. ij. Omnia contundantur leviter, & in vini cretici, aquarum intybi, & fumiterrae, sing. ℔.iij. dies octo macerentur postmodum decoquantur ad tertiam, inde praelo exprimantur, expressioni sacchari, q. s. addatur, & fiat syrupus, cum quo praedictae destillationis ℥.iij. sive ligni decoctionis de qua dicimus, ℥.v. bis in die, summo mane scil. & inclinato jam sole bibat affectus ante cibum quatuor horis. Quod si decoctionem volueris audire, paucis absolvam.* ℞. *Guaiaci concisi, ℔.ij.ß. aquae pluviae, ℔.xxx. ex quibus fistula biduum macerentur, quae nova vitreata testa cooperculo praedita capiat ad bulliendum lento igni: spuma calida, quae interea fit, patientis ulcera curantur, membrorum compagibus dolore percitis eadem utiliter adhibetur, ac etiam tuberibus, pustulisque*

Olei ex ligno Guajaco conficiendi ratio.

opem afferre videtur. Facta despumatione lignum prædictum decoquas, quousq; supersit tertium. Cum autem tepuerit, linteolo spissiore coletur, conservetur quod inde fluxerit urnula vitrea bene obturata, ne scil. vis evanescat. Hujus decocti pro syrupo xl. dies diluculo quatuor horis ante prandium, nec minus inclinante jam sole quatuor horis ante cœnam, ℥. v. sigillatim tepidas bibat. Ad hæc ℔. xxx. cœlestis aquæ ligno primæ decoctionis accedant, ut ferveant eadem olla tecta coperculo, quousq; ℔. xx. tantum fiant, & ritu primæ decoctionis in vase oris obducti servato, hanc poterit affectus, cum sitiverit, sive tepidam, sive frigidam sumere. Quod superest, si primam decoctionem cum syr. rheubarbari prædicto biberit affectus, citius valebit. At si vino lignum incoquere placuerit, majori cum utilitate curam efficies. Nam in pituitosis felici successu ego sæpius periculum feci. FRANC. Quid hoc? Percepi à peritioribus medicis ligno isto curantibus, affectos in hac cura vinum bibentes nullo pacto sanitatem adipisci. ANDR. Recte tu quidem, at non minus ego, cum decoctionem ex aqua morbosi biberint. Verum enimvero vinum decoctionis ejusmodi nullo pacto obesse poterit, efficitur enim ex concoctione medicina valentior, quod adhuc neminem tentasse puto, at ego sæpius in frigido morbo felici successu periculum feci. FRAN. Sequere igitur. ANDR. ℞. Guajaci recentis concisi & electi, ℔. ij. rheubarb. electi, ℈. ij. rad. centaureæ majoris, ℈. folliculorum senæ, man. squinanthi, ʒ. ß. contusa hæc omnia ex ℔. xx. vini albi odoriferi, & ejus aquæ dimidio biduum macerentur, inde decocta colentur, non alio mehercule pacto, quam quo superius est dictum: hoc sine præcedenti syrupo uti poteris. Ad hoc ℞. Guajaci recentis, ℔. j. quam ex vini albi levioris, ℔. xv. per diem macerabis, ita ut postea bulliant omnia, quousq; tepescant, ℔. x. tunc infundas desuper aquæ ferventis, ℔. xv. quæ simul cum vino bulliant, quousq; ℔. xx. tantum reliqua sint. Postmodum colentur, serventurq; in potum prandentiumq; cœnantiumq; affecti. Sic curabis quos non solum victus tenuitas, sed etiam aquæ austeritas terret: neq; absurdum fuerit autumni tempore concisum lignum quindecim dieb. cum uvis ad bulliendum ponere, nam nonnullos ex hujusmodi potu sanatos percipies. Imo etiam optime consultum fuerit, si post decocti potionem ante prandium spatio unius horæ cochlearis dimidium illius electuarii abligurierint. ℞. Ligni prædicti subtiliter pulverizati, ℥. santal. rubr. ligni aloes, thymi, florum buglossæ, boraginis, ocimi, sing. ʒ. j. pulveris diarhodonis abbatis diamusci dulcis, diambræ sing. gr. x. & cum syrupo de corticibus citri in pituitosa materia, vel cum syrupo de cicorea composito in sanguinea, quantum sufficiat, ex arte tum fiat electuarium. Verum ut res quam exactam ad calcem tandem deducat, de regimine sex rerum non naturalium summatim dicemus. Hos igitur oportet diebus viginti bis die tantum comedere, nil aliud assumentes, quam panis recocti binas uncias, accedat uvæ thyminiæ præterea tantundem bibant aquam, sive vinum decoctionis secundæ prædicti ligni. Transactis hisce diebus, panis albi bene fermentati sine sale clibano tosti, ℥. ij. tantundemq; carnis aut assæ aut elixæ, pullorum gallinaceorum, sive aucupii ex sylvis aut montibus petiti prandeant, cœnent vero thyminias uvas, recoctumq; panem, ad trigesimum diem. Qua transacta ℥. ij. panis albi, carnesq; prædictas ponderis ejusmodi, & prandere, & cœnare recte poterunt. Cubiculum, quo se continet æger, per æstatem orienti sit expositum: per hyemem tepidarium, vel locus maxime clausus, ubi continue lignorum boni odoris fiat ignis. Nec inde egrediatur nisi à quadragesimo die: nocte dormiat horis sex, aut ad summum septem. Diluculo primam ligni decoctionem ex aqua cum illo syrupo, sive vini absq; syrupo bibat, statimq; lecto cubans peristromate, vestibusq; sudorem provocet, quem calescentib. linteolis, posteaquam satis superq; desudaverit, abstergat. Inde subucula, vestibusq; pelliceis munitus, linteo capite obvoluto, præcedens hora spacio prandium, surgat, tum lotis manibus, facieq; mundata, decoctione primi ligni, nares & aures purget, deambulans per cubiculum: cui si alvus suppressior fuerit, balano mellis, clystere vero ex prima decoctione ligni, addito sale, oleoq; camomillino & violaceo poteris eandem ciere, quo reddito statim prandeat: pransus quiescat, legat aut ludat, meridianum somnum pro virili declinans: angorem nec minus reliquos animi morbos fugiens, exhilaretur. FRANC. Recoctum panem jamdudum ingessisti mihi, nec quis sit satis explicasti. ANDR. Imprudens præterieram. ℞. Pollinis farinæ triticeæ quantum volueris, non sine fermento congruo, quam subactam quatuor digitorum crassitudinis quoquoversum, longitudinis duarum spithamarum in pastillos formabis, decoques in clibano usq; ad non completam coctionem, extrahes deinde, & posteaquam deferbuerint, acutissimo cultello poteris in tenuissimas partes secare, quas ex aqua rosacea, & sacchare prius maceratas, in tabula sigillatim collocabis, furnoq; iterum mandabis, ut legitime concoquantur. Porro priusquam prædicti ligni decoctum sumant, pro morbo pharmacis & syrupis superius enarratis sunt muniendi: quin etiam si morbus expostulaverit, sanguis prius erit mittendus. Verum posteaquam ad quartum decimum diem perventum fuerit, sumat pituitosus, postridie ejus diei purgationem hanc: ℞. Agarici præpar. turbit elec. hermodactyl. sing. ʒ j. gingiberis ʒ. ß. hellebori nigri, gr. v. contusa per noctem, ex aqua absynthii, melissæ & fumiterræ exprimantur, expressioni socientur elect. lenitivi, ℈. iij. conf. Hamech, diasinic. sing. ℈. j. & fiat potio addita rhodomelis, ℥. Vel ℞. Polipodii quercini, ℈. iij. sem. ebuli contriti, ℈. j. folliculorum senæ, epithymi, thymi, sticados, amaraci, asari. flor. salviæ, sing. pugillum, fiat decoctio in qua colliquescant elect. lenitivi, ℈. iij. confect. Hamech, elect. Indi, sing. ℈ j. ß. agarici præp. ʒ ß. triferæ persicæ, ʒ. j. syr. de fumoterra, ℥. ß. fiat potio: quam trigesimo etiam die iterum dare tibi erit expediens. Quod si Gallicus adhæserit sanguis, hoc pharmaco poteris uti. ℞. Rheubar. electi, ℈. ij. ß. ex aqua intybi & vino cretico, cum nardi spica: permaneant sex horas, hæc omnia superioribus liquoribus infusa, deinde facta fortis expressione, diacatholiconis addantur, ℈. iij. elect. ros. Mes. ℈. iiij. de succo rosar. ℈. ß. & cum decoctione florum, & fructuum cordialium fiat potus, addita syr. violacei, ℥. quem hauriant cum quinta decima, tum etiam trigesima luce: Quo die purgationes æger exhauserit, carnes elixas prandeat, ejusdem ponderis, ejusdemq; qualitatis: nec minus pane vescatur, ex jure carnium prædictarum: bibat insuper eandem, die vero sequenti iterum redeat ad ligni potationem, quam supra sæpius meminimus. Transacta quadragesima luce liberalius poteris hunc habere. Postridie parum è cubiculo procedat. Qua sequetur die domo pedem efferre poterit, statim cubiculo se tamen restituens. In sequentibus diebus gradatim sic se habens, negotia sua brevi peraget, cum tamen ut duriores cibos sanguinem adurentes, in stomacho putrescentes, pituitamq; gignentes aversetur. Sed quoniam cum his qui ligno curantur actum fuerit optime, si in ethicam, aut in tabem non inciderint, non esset absurdum, dieb. exactis quadraginta restaurandarum virium gratia per mensem quotidie duabus horis ante prandium cochlearis dimidium istius electuarii assumere. ℞. Nucis Indicæ recentis, ℥. vj. nucleorum pineorum præparatorum, amygdalarum dulcium. pistaciorum, singul. ℥. j. seminum peponis mundati, ℥. v. seminis papaveris albi, ℥. j. ß. uvæ thyminiæ ex aqua violacea, ℥. ij. penidiorum. sacchari violac. nenufarini, singul. ℥. iij. hæc omnia terantur optime lapideo mortario, & ex syrupo violaceo composito fiat electuarium. At nonnunquam fit, ut non ita exacte curentur: ergo catapotium tale poterunt tribus vel quatuor mensibus post assumptionem ligni semel in hebdomada duabus horis ante crepusculum. ℈. j. pondere sumere. ℞. Myrobalanorum omnium, troch. colocynthidæ, mastiches, diagridii, hermodactylorum, turbit, agarici præparati, sing. ℈. j. origani, cymini, sing. ℈. ß. rheubarb. ℈. j. ß. spicæ nardi, gingiberis, singul. ʒ. j.

& salp

fulis gemmæ ℥ ß. hellebori nigri ℥. ij. polypody quercini ℈. j. seminis cnici. sing. ℈ ij. pulveris hieræ simplicis, diamusci dulcis, sing. ʒ ij. aloes elotæ ℥. ij. theriaces ℈. ij. Contusis contundenda cum syrupo de fumoterra fiat catapotiorum trochiscus. Verum ut mea consilia cito credam omnia, si etiam per aliquot menses electuarium cum pulvere ligni consectum quotidie, vel alternatim affecti assumerent, ab omni derelicta malignitate liberarentur.

De curatione morbi Gallici per aquam philosophicam.

RELiquum est cognita ingenti tui mira facundia, cognitoq; amore, ac fidelitate, quibus me semper prosecutus es, ut ea quæ alicui nunquam dicere velim, tibi condenare non derelinquam. Morbum igitur Gallicum sanguineum, cholericumq; recenter contractum poteris hac aqua philosophica discutere. ℞. Aloes hepaticæ lotæ ex succo intybi ℔. j. rheub. electi, radicum centaureæ majoris (rheuponticum vulgus appellat) sing ℥. ij ß quatuor communium frigid. maj excortatorum, sing. ℥. iiij. capillorum Veneris recentis, man. iij. uvæ thymineæ ℥. vj. pulpæ sebesten, cassiæ extractæ. sing. ℥. vj. pulveris trium sandalorum, aromatici rosaci, sing. ℥. j. succi rosarum puri, intybi. cicoreæ. fumiterræ, lupulorum, scabiosæ, sing. ℥. vj. liquoris malorum punicorum, berberorum, sing. ℔ j. succi boraginis ℥. viij. syrup. de cicorea compositi, de buglossa, de fumoterra, sing. libra pondo: contundenda contundantur & in vase sublimationis vitri conflatur è succis vino & liquoribus prædictis, dies octo macerentur. Postea per balneum ferventis aquæ, cui harena quantitas sit commixta, sublimetur aqua. Verum vas ipsum operculo vestrato sit tectum. cui phialam vitream diligenter, ne quid ex commissuris expiret, copulabis, accedente ex lignis seu potius carbonibus igne ex quo cum clara tota destillaverit aqua, & rubentior appareat, phialam removeas, huic similem vacuam statue, quod fluxerit totum serva. Nam sanguineo biliosoq; recenti malo plurimum liquores ejusmodi prosunt. At in morbum pituitosum, melancholicumq; quo valentius est nihil ℞ cipe agarici præparati ℥. iiij. aloes elotæ ex succo fumiterræ ℥. jx. catapotii de aromat. ℥. iiij. myrobalanorum omnium, sing. ℥. j. senæ, epithymi, melissæ recentis, florum cordialium, sing ℥. iij. hermodactylorum, turbit, sing. ℥. iiij. ivæ arthriticæ, baccaris, sticados, chamædryos, salviæ, primulæ veris origani, satureja. sing. man. iiij. radicum centaureæ minoris, rheubarb. sing ℥. j. rad hellebori nigri recentis ℥. vj. gingiberis. nucis myristicæ gariofilorum, cinnamomi, cubebæ. carpobalsami, calami aromatici, croci, sing. ℈. j. succi radicum ebuli, succi radic. inulæ. succi arthanitæ, succi absynth. succi eupatorii succi bugl. succi fumiterræ. succi melissæ, aceti squillitici, sin. denux vini cretici, ℔. x. theriacæ optimæ. ℔. ij pulpæ sebesten, libra pondo: contundenda contundantur, & cum succis & liquoribus in vase vitreo magno commisceantur, & sic dies octo permaneant, inde sublimentur. sicut superius diximus. Quod si efficacius in atram bilem desideraveris, tres aut quatuor anguis, longos, nigros, excoriatos exenteratosq; cum multo sale, temporis aliquo spatio. cum aceto perfricatos, ut una colliquescant, addere poteris. Nam hoc non solo morbo Gall. sed lepra. multisq; aliis ægritudinibus, quas nunc prætermittendas duximus, maxime confert. FRANC. Ave scire quonam pacto sublimatio talis sit ægrotantibus exhibenda. ANDR. Cùm recte cognoveris aliquem morbo Gallico calidiori confectum, sex rebus non naturalibus observatis ut diximus, factaq; prius phlebotomia si necesse fuerit non mediocrem huic inediam imperabimus, quam ibi quæ illinimus. Post hac æstate poterit hanc assumens per domum deambulare: bruma vero urgente cubiculo se continere: nec interdico quo minus pila unius horæ spacio ante cibum loco clauso se exerceat. Sumat singula quoq; die luce apparente sanguinem sive biliosum. syr. rosati, de succo citri, sing. ℥ ß olei de sulphure, gr. x. quibus addantur primæ sublimationis limpidæ ℥. ij. ß. rubentis vero. ℈ iij. quod eligendum bibat decem diebus, inde unoquoq; die provocet sudorem. At si cognoveris humores non vacari potione hac, decimo die ℞. Elect. lenitivi. ℈. iiij. rosacei Mes. diaf. sing. ℈. ij. & ex rheub. infusione ℈ panxilliq; syrupi de succo citri: fiat potio. Postridie vero rursus ad syrupos redeat, ad alios x. dies: quæ omnia si nihil eduxerint. veret æger diluculo rheub. ℈. addita thyminea uva: dehinc sublimationem prædictam bibat. extendatq; syruporum haustum in trigesim. diem, ex quo denuo soluti va potione purgetur, si vero sublimationi pares humores videbuntur (quod in multis sæpe deprehendi) alterum purgationis genus supervacaneum fuerit. Idem præstare poteris in frigida quoq; aqua, si prædictam aliam sublimationem cum syr. de fumoterra, & de sticados, non omisso tamen sulph. oleo propinabis. Si autem res postulaverit, decimo quoq; die peculiaribus pharmacis evacuentur ab humoribus affecti. FRANC. Quid si ante trigesimum diem sanatus fuerit, debetne potionem ad præstitutam diem extendere? AND. Neutiquam quippe quosdam decimo petu curavi: sed corruptiores ad eam diem possunt accedere: corruptiores autem dico, qui longiori tempore hoc morbo fuerint affecti.

De Chirurgia.

QUoniam nunc de purgationibus his, quæ tum inedia, tum etiam potionibus fiunt satis diximus: reliquum est, ut de Chirurgia agamus. Manus etenim opera ab antiquis maxime culta, Homeri, Corneliiq; Celsi testimonio comprobatur, sine qua Gall. perpauci possunt sanescere. Nam corporis abscessus ab hoc morbo, qui verendorum, inguinumq; partes infestant, duab. de causis minime sunt repellendi: nam inguen jecoris & splenis emissarium recte dicemus. Apostemata ergo inibi tumentia repercutere quis pessimum? quum Avic. IV. primi sic efferat: si vero membrum apostemosum membri principalis emunctorium fuerit, sicut loca glandulosa in collo, quæ sunt emunctoria cerebri, aut ascella quæ sunt cordis, aut inguina, quæ sunt hepatis. nullo modo erit applicandum aliquod, quod refrenet: accedit materia malignitas, quam si nostratibus credimus, cataplasmatib. cohibere minime conari debemus. FRANC. Quid igitur erit præstandum? ANDR. Pro virili laborandum, ut malagmatibus maturescentia secanti ferro, ac etiam aliquando actuali cauterio aperiamus, facit totius corporis tanquam fenestram patefacientes. Quod si prædictum malagma quæris, est ejusmodi: ℞. Fol. malvæ, brancæ ursinæ, violarum. sing. man. rad. bryoniæ recentis ℥. ij. bulbos liliorum binos. Hæc aqua recte coquantur, terantur, incernanturq;: quibus accedant adipis porcini ℥ ij. butyri recentis, ℥. ß. olei de lilio, hypericonis. viol. sing. ℥. j ß. fœnugraci ℥ vj. & ex jure herbarum radicumq; prædictarum subactum cataplasma calidum applicetur: quod cum in calidis, tum etiam in frigidis corporis abscessibus valere conjecimus. At si materia sclerotica esse videbitur, ejusmodi alterum conficies. ℞. Rad. althææ ℥ ij. rad. bryoniæ recentium ℥. j ß. bulbos lilior. tres, chelidoniæ, m. ß. ficuum siccorum, ℥. ß. bulliant hæc omnia in aqua quantum sufficiat, postmodum conterantur & incernantur: iudantur deinde axungia porcina, olei de lilio, butyri recentis, sing. ℥. ij. frumenti trit. vel siliginei, ℥. iij. allii decocti sub prunis, ℥ j ß. farinæ frumenti, fœnograci, seminis lini, sing. ℥. iij. ammoniaci dissoluti in aceto ℥. iij. & conficiatur emplastrum: nec exspectandum quousq; cutis summa per se deducatur. tanta etenim est morbi malitia, ut affectum locum in Carcinema plerunq; sua malignitate præcipitet. Satius igitur fuerit scalpello jam nigrescens aperire, quod præparabimus facta incisione prima die albumine ovi. ac pulverib. conducibilibus. inde per tres vel quatuor dies digestivo de terebinthina, & ovorum vitellis, inde hoc utemur mundificativo. ℞. Terebinth. claræ ex aqua fumiterræ, ℥. iiij. vitellos ovi binos, mellis rosacei, syrupi de fumoterra. sing. ℥. ij. farinæ orobi, ℥. iij. thuris masticis, aloes hepaticæ, sing. ℈. ij. rad. peucedani, ℈. j. & fiat mundificativum. Si volueris virium majorum mundificationem, accedat unguen-

unguentum apostolicum: vel si adhuc maximum, Aegyptium. Attamen hoc unum scias, præcipitatum mercurium cum æquali pondere aluminis exusti commistum, mirifice mundificare. FRANC. *Quid? ad cicatricem obducendam valebit idem?* ANDR. *Non, sed triapharmacum cera, tum opem præstabit: vel hoc, quo valentius nihil est, administrabis.* ℞. *Rosarum, myrtillorum, balaustiarum, caudæ equinæ, seminis plantaginis, singul. man. j. myrobalanorum citrinorum, conorum cupressi, sing. ℥ ß. acaciæ, hypocistidos, sing. ℈. iij. Hæc omnia prius contusa, tribus diebus macerentur in aceto fortissimo, postmodum in eo bulliant quousq; medietas evanescat, tunc quidem prælo exprimantur, expressum deinde cum oleo rosaceo & myrtino copulabis, lithargyrio minioq; addito, ceratum ad ignem conficies, addita tutiæ semuncia.* FRANC. *Plerunq; fieri solet, ut à morbo Gallico exulcerationes sordida, corrodentes, spongiosæq; sæpius ossa corrumpant: his quibus remediis obviam eundum fuerit, explana mihi.* ANDR. *Bifariam procedit hæc curatio: nam si ligno ab Indis petito curare fuerit consilium, pluribus diebus præcipicat e pulvere mundificanda sunt ulcera. Nam quamvis ipsius potione materia peccans evertatur, tanta est tamen materiæ ulceribus conjuncta malignitas, ut nisi quis optimus operarius accesserit, vix possint ad cicatricem deduci. At si per unctionem, suffitumve procedis, ea tamen prius, quæ ossa penetrarint, curare oportet ulcera, corrosiva quippe, cavernosa, quæq; his similia. Ad ossa non accedentia, unguento, suffituq; deleantur, sed os corruptum omnino abradatur, cauteriumq; inuratur, juxta illud Avicen. IV. quarti, cap. de Corruptione ossis sic dicentis: Necesse est fricare ipsum, & radere, aut cauterizare, perveniendo ad ultimum corruptionis ejus, ut cadant cortices corrupti, & remaneat sanum. Itaq; cum certissimis argumentis ossis vitium deprehenderis, aut incisione & cauterio poteris operari, aut cauterio tantum. Sane in obductis oris ulcere spongioso, corruptioriq; novacula penetrandum erit usq; ad os incidendo carnem affectam, quæ diligenter utrinq; postea diducta, linimentis ex albo ovorum, & pulveribus obducentibus cicatricem per vim inf[...]atur: inde fiet, ut postridie ejus diei subjiciatur os totum nostris oculis vitiatum, quod cum videris, bene secanti ferro putredinem cariosam diduces, & sanum à vitiato separes: inde candenti ferro, carne madidis stuppis præmunita, os ustulabis: Si vero latius patebit ulcus, carnem prius incidere fuerit inconveniens: nam cute defluente, non poterit nisi frustulatim, idq; difficulter ab osse diduci, non sine maximo sanguinis fluxu. Sat erit igitur candenti ferro, quod minima fiet sanguinis missione, carnem usq; vitiatam comburere, tunc enim ex linimentis ejusmodi medicamentum curabis, quod combustum fuerit.* ℞. *Vernicis liquidi ℈. iiij. ex aqua solatri sive plantaginis, vitellos ovi tres, butyri recentis ℥. ij. olei rosacei, omphacini, violati, nenupharini, singul ℈. ij. Misce simul omnia hæc, & fiat unguentum, quod locis ustulatis mirum in modum confert. At ulceris circumstantes particulas tetrapharmaco ex oleo acetoq; rosaceo, ac lythargyrio, in mortario plumbeo subacto ad restringendam cauterii vim illinies: quam operationem si quis reformidaverit, poteris quorundam sententia per euphorbii pulverẽ eodem pervenire: sed mihi quidem non fit verosimile ut in profundo ulcere valeat is, aut ejusmodi quippiam, præter cauterium, quod curans D. Angelum, Illustr. Reverendiss. Cardinalis Trident. ærarii Fiscalem, deprehendi, qui quamvis hoc morbo minime teneretur, ex calce tamen equi plurimo temporis spacio contracto, & inveterato ulcere laborabat sinistro crure. Multa medicorum manus, satis honesto conducta salario, ex circumvicinis civitatibus ad eum frustra confluebat: quo factum fuit, ut is salutem pene desperans, mihi se curandum tandem tradiderit. Postridie ejus diei, quoniam ulcus ejusmodi à cute & carne fere spoliatum erat, quinq; medicis astantibus, vitiosam carnem cum osse corrupto cauterio concremavimus. Difficile dictu est, inter curandum quanta fuerit viri constantia conjuncta prudentia: enimvero, (quod dictum citra invidiam fuerit) C. Mario præstantissimo viro æquavimus non solùm Angelum, verumetiam merito prætulimus: quippe qui non solùm teneri se noluerit, sed cum immotum nullo doloris argumento præbuerit. Sed ut ad rem redeamus, patuit quamobrem remediis cæterorum nunquam cessarat malum: ad medullam namq; pervenerat vis morbi, circumvicina quæq; corrumpens: quod tamen omne quicquid erat in eo noxii, Deo dante, duorum mensium spacio curavimus.* FRANC. *Hujus etiam curæ argumento innixus, tantum mihi polliceor brevi confore, ut nostrates non solùm, verum etiam præstantissimos quosq; medicos antecellas.* ANDR. *Agnosco miram animi tui in me inductionem, qua fit, ut nostra tibi majora videantur, quibus (ingenue dicam) laudari à laudato viro, virtutesq;, quas ne agnoscam quidem, mihi tribui facile patiar.* FRANC. *Sæpius fauces palatumq; vidimus affectorum malignis ulceribus, serpentibus, exesisq; teneri, quæ quo pacto sint oppugnanda, vellem libentius abs te audire.* ANDR. *Fiat ut vis.* ℞. *igitur aquæ cujus virtute aurum ab argento dividitur ℥. ij. rosat. aq; hyoscyami, sing. ʒ. iij. inde misceas. Aut* ℞. *Aquæ saponis ℥ q. vitrioli Romani ℥. iiij. salis ammoniaci ʒ. j. vitriolum & sal diluantur optime, & fiat aqua.* FRANC. *Qui fieri potest ut aqua quas dixisti partes ulceribus circumstantes non lædant?* ANDR. *Styli lignei summitatem tomento circumligabis quo madefacta ex aquis superius enarratis illinies ulcera, quæ cum cœperint mundari, ei affecti sibi colluant ex aquis consolidantibus, quas superius tibi pluribus explicavimus. Quin etiam pustulis verrucosis ejusdem morbi plurimum confert, nam decidunt statim resolvunturq;.* FRANC. *Solent plerunq; durissima stantes glandulæ agrotos male habere, quibus quid apponendum sit scire desidero.* ANDR. *Inprimis illud scias, istorum tuberum duas esse species, quorum altera carni adhærescens diaquilone magno de gummis, aliisq; discutientibus emplastris cum per resolutionem, tum quidem per suppurationem curantur nonnunquam. Altera procedens ab osse difficillime sanescit, nisi cauterium adhibueris: quam curationem cum plerique aversentur, cauterium potentius adhibeas, quo quatuor horarum aut quinq; spacio dolore modico urgente macerabitur, ac destruetur caro.* ℞. *igitur aquæ primæ, quæ fit sapo, ℔. iij. vitrioli Romani, vitri, salis ammoniaci, sing ℥. quæ diligenter una dissoluta ex testa decoquantur ad sordium crassitudinem, tunc adde opii thebaici ℥. j. ß. deinde torreantur igne tamdiu, ut lapidescant: effracta autem lapillos adhærentes obturato vase vitreo conservato, quippe noxius est aer adventitius, quo statim in aquam convertuntur.* FRANC. *Apicem tuorum in me immortalium meritorum hoc addidisti: quo fit, ut nihil aliud abs te nunc expetam, nisi ut sæpius ad te accedam, quo tempore omnes circa morbos ex viridario tuo fructus colligere possim.* ANDR. *Libentissime quidem, ut prius cognovero auditorem attentum te præstitisse. At nunc reliquum est tantum, ut curandi corporis necessitate ad cœnaculum accedamus.*

INDEX

INDEX EORUM QUÆ IN ANDREÆ MATTHIOLI POSTERIORIBUS TRACTATIBUS, NIMIRUM EPISTOLIS, APOLOGIA ET DE LUE VENEREA SCRIPTO, CONTINENTUR.

Dio.

INDEX.

INDEX.

T.

V.

X.

Z.

FINIS.

